

© T.C. K lt r ve Turizm Bakanlığı
K t phaneler ve Yayınlar Genel M d rl ğ 

Eser Adı: Meş 'ir 'ř-şu'ar 
M ellifi: Es-Seyyid P r Mehmed bin  elebi
Hazırlayan: Filiz Kılı 
Yayın Yılı: 2018
ISBN: 978-975-17-4046-5
Ana Yayın Numarası:3593
K lt r Eserleri Dizisi-587

Adres: Anafartalar Mahallesi, Cumhuriyet
Caddesi, No: 4, B-Blok, 06030 Ulus/ANKARA
Telefon: 00 90 312 3099001
Faks: 00 90 312 3098998
e-posta: yaphaz@kulturturizm.gov.tr

www.kulturturizm.gov.tr-
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>

ÂŞIK ÇELEBİ

MEŞÂ'İRÜ'Ş-ŞU' ARÂ

Hazırlayan
Dr. Filiz KILIÇ

Ankara
2018

Kısaltmalar

AKM	: Atatürk Kültür Merkezi
C.	: Cilt
�ev.	: Çeviren
d.	: doğumu
h�l.	: Hazırlayan
KB	: Kültür Bakanlığı
K�p.	: Kütüphane/Kitaplık
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
�.	: �l�m�
TDK	: Türk Dil Kurumu
TTK	: Türk Tarih Kurumu
vd.	ve diğerleri
yay.	: Yayınları
YKY	: Yapı Kredi Yayınları
yy.	: Yüzyıl

ÂŞIK ÇELEBİ

BİRİNCİ BÖLÜM ÂŞIK ÇELEBİ’NİN HAYATI

Asıl adı “Pîr Mehmed” olup namı es-Seyyid Pîr Mehmed bin Çelebi’dir. Doğumuna babası Seyyid Alî’nin düşürdüğü “feyz-i ilâh” tarihine göre 926/1520’de bugün Kosova’da bulunan Prizren yakınlarındaki Vılcıtrın adlı küçük bir köyde dünyaya geldi. Âşık Çelebi’nin, tezkiresinde doğum yerinin Vılcıtrın olduğunu söylemesine rağmen biyografik kaynakların bir kısmında Bursalı olduğu ileri sürülmektedir. Bu iddia, atalarının Bağdat’tan gelerek Bursa’ya yerleşmiş olmasından kaynaklanmaktadır.

Âşık Çelebi *Meşâ’irü’ş-Şu’arâ* adlı şairler tezkiresinde, baba ve anne tarafından cedleri ile kardeşleri hakkında önemli bilgiler vermiştir. Baba tarafından cediti Hz. Alî’ye dayandığı için her zaman seyitliği ile gurur duydu. Büyük dedesi Seyyid Mehmed onun oğlu Seyyid Zeynelâbidîn ve babası Seyyid Alî idi. Seyyid Mehmed nat’ (sergi) sanatında meşhur olduğu için Seyyid Nattâ’ diye tanınırdı. Emîr Sultan (770/1368-833/1430) Anadolu’ya gelirken Bağdat’a uğrayıp Seyyid Nattâ’ın evinde konakladı. Daha sonra Emîr Sultan ve Seyyid Nattâ’ Bursa’ya geldiler. Devrin padişahı Yıldırım Bâyezîd onların gelişlerinden memnun olup kendi kızını Emîr Sultan’a, veziri İshâk Paşa’nın kızını Seyyid Nattâ’a verip Emîr Sultan’a imaret ve cami, Seyyid Nattâ’a da Ebû İshâkiyye denilen bir zâviye ve mescit yaptırdı. Ayrıca, şeyh, nâzır-ı sâdât ve adı geçen zâviyeye mütevellî olarak görevlendirdi. Fetret devrinde Emîr Sultan, Monlâ Fenârî ve Seyyid Nattâ’ Timurîlere esîr düştüler. Bir müddet sonra seyit ve ilim erbabı olmalarının yüzü suyu hürmetine Timur tarafından serbest bırakıldılar. Seyyid Nattâ’ hacca gidip orada evlendi ve nattâ’lık işiyle geçimini sağladı. Sultan Murad tahta geçince Seyyid Nattâ’ın ününü işitip İstanbul’a davet etti. Nattâ’ın Şehzâde Mehmed’in sünnet düğünü için hazırladığı nat’lar ve simâtlar Sultan Murad’ın hoşuna gidince ölene kadar Seyyid Nattâ’ı himaye etti. O zamana kadar Anadolu’da yemekler sinilerle verilirdi. İlk kez şehzadenin sünnet düğününde nat’ ve simâtlarla yemeğin verilmesi dikkat çeken bir yeniliktir.

Seyyid Nattâ’ın ölümünden sonra yerine oğlu Seyyid Zeynelâbidîn nâzır-ı sâdât olmuş, Sultan Mehmed’den ve Sultan Bâyezîd’den ihsânlar görüp Sultan Bâyezîd’in saltanatının ilk yıllarında vefat etmiştir. Oğlu Seyyid Alî (ö.941/1534-35) çeşitli yerlerde kadılık yaptı. Çok iyi Farsça bilen Seyyid Alî özellikle muamma yazmada ve tarih düşürmede ustadır. Ayrıca müfret ve beyitleri vardır.

Âşık Çelebi anne tarafından da meşhur ve nüfuzlu bir sülaleden gelmektedir. Annesi, silsilesi Ebû İshâk Kâzerûnî’ye (352/963-426/1034) çıkan ve II. Bâyezîd devrinde büyük bir nüfuz sahibi olan şair ve âlim II. Bâyezîd’in kazaskerlerinden Müeyyedzâde’nin (860/1456-921/1516) kızıdır. Âşık Çelebi tezkiresinde Müeyyedzâde’yi kullandığı Hâtemî mahlasıyla biyografi sırasına dâhil eder ve onun özellikle ilminin yüceliğini vurgulayarak şiiri hakkında anekdotlarla bilgi verir. Müeyyedzâde’nin devrinde tanınmış büyük bir âlim olduğu bizzat II. Selim tarafından ifade edilmiş, sultan, Müeyyedzâde’nin yaşlılık zamanına eriştiği için üzüntüsünü dile getirme ihtiyacı hissetmiştir.

Âşık Çelebi’nin kendisinden başka dört erkek kardeşi daha vardır. Bunların içinde Hâkî mahlasıyla şiirler yazan Mehmed Şâh’a, yazar, tezkiresinde yer vermiştir.

Önce annesini ardından on dört yaşlarında babasını kaybeden Âşık Çelebi, yetim olmaktan dolayı çektiği sıkıntıları gerek nesir, gerekse nazım olarak *Dîvân*’ında ve *Meşâirü’ş-Şu’arâ*’da dile getirir.

Âşık Çelebi, 941/1535’te henüz on beş yaşlarında iken Rumeli’den İstanbul’a geldi. Babasını kısa süre önce kaybetmesinin verdiği sıkıntıya rağmen tahsiline başlayan Âşık Çelebi, İstanbul’da devrin ünlü hocalarından ders alarak çok iyi bir eğitim gördü. Tezkiresinde zaman zaman saygıyla zikrettiği veya şiir yazarları müstakil bir biyografi halinde ele aldığı bu hocalardan bazıları şunlardır: Sürûrî Çelebi (?-?), Taşköprizâde (ö. 967/1560-61), Arabzâde Abdülbâkî Efendi (ö. 970/1563-64), Emîr

Gîsû Efendi (?-?), Karasılı Hasan Çelebi (?-?), Ebussuûd Efendi (ö. 981/1574), Fenârî Muhyiddîn (ö. 954/1548), Şâh Kasım b. Mahtûmî (ö. 948/1542), Cefâyî (?-?). Bu arada İstanbul'da devrin meşhur şairleri ve belli başlı âlimleri ile de tanıştı. Hiç şüphesiz Müeyyedzâde'nin torunu olması, babasının çevresi ve Fenârî Muhyiddîn Efendi ile yakınlığı bu münasebetlerde yardımcı olmuştur. Ancak, onun girişken ve samimi kişiliği bu tanışmalarda asıl etkindir. Zâtî (875/1471-952/1546), Taşlıcalı Yahyâ, (893/1488?-989/1582?) Hayâlî (?-964/1557), Rahikî (?-?), Kandî (?-962/1554) gibi şairlerle arkadaşlıkları da bu devreye rastlar.

Daha sonra 948/1541'de Bursa'ya geldi ve şair Sa'yî ile birlikte mahkeme kâtipliği yaptı. Ardından Emir Sultan vakıflarına mütevellî tayin edildi. Burada babasının dostu ve kendisine de amca kadar yakın olan Kadîrî Çelebi ile görüştüğünü zikreder. 952/1546'da Bursa vakıflarını teftiş eden Muradiye müderrisi Rûşenizâde'nin raporu üzerine mütevellîlikten azledilince Çelebi'nin Bursa hayatı sona erdi ve İstanbul'a geri döndü. O sırada İstanbul kadısı olan eski hocası Emir Gîsû Efendi'nin himmetiyle İstanbul mahkemesine kâtip tayin edildi. Arkadaşı Sun'î de aynı mahkemede kâtiptir. Âşık Çelebi'nin iyi bir eğitim görmesinde ve devlette görev almasında Emir Efendi'nin büyük rolü oldu. Emir Efendi bu sırada açılan divan kâtipleri reisliği için Âşık Çelebi ve arkadaşları Sun'î'yi teklif etti, ancak iş olmadı. Âşık Çelebi bundan sonra bir ara Ebussuûd Efendi'nin fetva kâtipliğini de yaptı. İstanbul'da bulunduğu sırada 952/1546'da vebaya tutuldu, ancak çabuk iyileşti.

954/1547'de hocası Muhyiddîn Efendi'nin ölümünden evvel tahsilini tamamlamışsa da ölümü sebebiyle icazetname alamadığını öne sürerek Bursalı Emir Hasan gibi şahitlerle davasını ispat etmek zorunda kaldı. Âşık Çelebi'nin çok methettiği Rûmeli kazaskeri Bûstân Efendi bu iddiayı kabul ederek Âşık Çelebi'yi mülazım kaydetti. Atâyî, Âşık Çelebi'nin Bûstân Efendi'yi çok övmesini bu olaya bağlamaktadır.

Bundan sonra Çelebi'nin kadılık hayatı başladı. İlk olarak 957/1550'de Silivri kadısı oldu ve burada evlendi. Ancak, evliliği uzun sürmedi ve aynı yerde boşandı. Âşık Çelebi Silivri'den sonra dost ve hamilerinin yardımlarıyla Piriştine'ye kadı olarak tayin edildi. Burada pek çok şairle tanıştı. Bazılarının divanlarını gördü ve beğendiği beyitleri kaydederek daha sonra *Meşâ'irü's-Şu'arâ*'da kullandı. Piriştine'den sonra 964/1556'dan önce Serfice'ye nakledildi ve Garamî (d.?-ö.?)'nin yerine buraya kadı oldu. *Dîvânı* da Serfice'deyken tertip etti. Tezkiresini de buradayken tertip etmeyi tasarlamışsa da azledilmesi üzerine bu isteğini gerçekleştiremedi.

Bir süre sonra Narda kadılığına atandı. Narda'da kendisinden önce kadı olan Yenişehirli Musa Kadı ve onunla işbirliği yapan Narda voyvodası Ferruh Kethuda'nın asılsız suçlamalarına maruz kaldı ve çok acı çekti. Âşık Çelebi hakkındaki suçlamalar üzerine görevden azledilerek 966/1559'da merkezi Manavgat olan Alaiye kadılığına tayin edildi. Manavgat'ta da çok kalmayan Çelebi, Kanûnî'nin "halk içinde mu'teber bir nesne yok devlet gibi" mısraı ile başlayan meşhur gazeline tahmis yazıp bir tazarruname ile padişaha verince, dostlarının da yardımıyla Kanûnî'nin lûtfuna mazhar oldu ve Niğbolu kadılığına tayin edildi.

Niğbolu'dan sonra 971/1563-64'te merkezi Rusçuk olan Çernovi kadılığına gönderildi. Çernovi'de yedi yıl kalan Âşık Çelebi, burayı çok sevdi. II. Sultan Selim zamanında yazdığı meşhur *Tuna* redifli kasidesinde bu sevgiyi dile getirir. Ancak, düşmanları Çernovi'de de onun peşini bırakmazlar. 973/1565 yılı sonlarında Ali Pürtek Reis'in maiyetindeki filo, hükümdar gemisi de beraber olmak üzere Rusçuk önünden geçerken Âşık Çelebi'ye karşılaması teklif edilmişse de o "birkaç tahtayı tazimden padişahımıza ne şeref ait" olur diyerek karşılamaya gitmemiştir. Fakat kaptanın durumu mübalağalı bir şekilde divana arz etmesi üzerine Çelebi'nin bu görevine de son verildi.

Âşık Çelebi azledilince II. Selim'e bir *lamiyye* gazelle görev talep etti ve karşılığında yüz elli akça ile Kıratova kadılığını elde etti. Ancak 976/1568-69'da Kıratova kadılığından da azledildi.

Bu sıralarda çoktandır üzerinde çalıştığı ancak, şair ve yazar Latîfî'ye kızıp bir kenara attığı *Meşâ'irü's-Şu'arâ*'yı bitirdi ve mukaddimesini II. Selim adına tanzim ederek o zamana kadar çektiği sıkıntıları dile getirdi. *Meşâ'irü's-Şu'arâ*'nın mukaddimesinde

yer alan bir mesnevisinde padişahın devrin tanınmış şairleri ve kendisinin arkadaşları olan Kâmî, Fevrî, Bâkî ve Nevâlî'ye gösterdiği lütuflardan bahsederek, artık başına türlü felaketler getiren kadılıklarda dolaşmaktan usandığını, padişahın kapısında en küçük bir hizmete razı olduğunu belirtti ve nakibüleşraflık vazifesine tayinini istedi. Bu sırada Sadrazam Sokullu Mehmed Paşa namına Arapça bir *Şakayık Zeyli* takdim edince kendisine kayd-ı hayat şartıyla Üsküp kadılığı verildi.

Âşık Çelebi, Üsküp'te yakalandığı zatülcenp hastalığından kurtulamayarak 979/1572 Şabanı sonlarında vefat etti. Üsküp'teki mezarına daha sonra türbe yaptırıldı. Lokman Baba Tekkesi müritlerinden Hacı Galib Bey tarafından yeniden yaptırılan türbe sekiz köşe kaide üstüne, sağır kasnaklı, üstü kubbeli, üç pencere ile 1963 yılında Üsküp'te meydana gelen depremde yıkıldı. Bursalı şair Cinânî'nin ölümüne söylediği "Âşık sefer eyledi cihandan" (979) tarihinin bulunduğu mezar taşı da bu deprem sırasında yok oldu. Günümüzde birkaç mezar taşının bulunduğu bu alan halk arasında *Gazi Baba* veya *Kadı Baba Türbesi* olarak anılmaktadır. Türbenin bulunduğu semt *Gazi Baba Belediyesi* adını almıştır ve Üsküp'ün en büyük belediyesidir.

Âşık Çelebi'nin fizikî yapısı hakkında kaynaklarda fazla bilgi bulunmamaktadır. Yalnız, büyük babası gibi kekeme olduğunu tezkiresinde kendisi söylemektedir. Bütün kaynaklar onun cömert, açık sözlü, rînt tabiatlı, güzellere ve saraba düşkün, neşeli bir yaratılışa sahip olduğu konusunda hemfikirdir. Aldığı mahlas da bunu açıkça göstermektedir. *Dîvân*nda yer alan şiirlerine bakıldığında, kaynakların verdiği hükümlerin doğru olduğu görülür. Bilhassa, gazellerinde şahsiyetinin hususiyetleri açıkça görülmektedir. Hayatının büyük bir kısmı çeşitli kadılıklarda geçmesine rağmen Âşık Çelebi'nin bu mesleği sevmemesi, rînt, kurallardan sıkılan, ser-âzât yapısıyla alakalı olsa gerektir. Kadılıktan hiç memnun olmadığını ve çok sıkıntı çektiğini şiirinde ve tezkiresinde belirtmiştir.

Çelebi'nin telif, tercüme çok sayıda eseri vardır. Bunlar,

1. *Meşâ'irü'-Şu'arâ*: İlgili yerde geniş olarak tanıtılmıştır.
2. *Dîvân*: Âşık Çelebi'nin şiirlerinin büyük bir kısmını topladığı *Dîvân*ının bugün için bilinen tek nüshası Millet Ktp., Ali Emiri Manzum Eserler Kısmı Nu. 263'te bulunmaktadır. *Dîvân*da 14 kaside, 117 gazel ve musammatlar mevcuttur. *Dîvân*ın ikinci ve yirmi altıncı varaklarından sonra yaprak kopması sebebiyle üç şiir eksiktir. Tamamı 55 varak olan *dîvân*ın 49a, 50a-b, 51b, 53a, 54a-b ve 55b'inci varaklarda mektup örnekleri vardır. Âşık Çelebi *Dîvân*ını 964/1556'dan önce Serfice'de kadı olarak bulunduğu sırada tertip etmiştir.
3. *Tercüme-i Ravzatü's-Şühedâ*: Âşık Çelebi, Hüseyin Vâ'iz-i Kâşifi'nin bu meşhur eserini bazı ilavelerle Farsça'dan tercüme etmiştir. Konusu, Hazret-i Hüseyin'in Kerbela'da şehit edilmesi hadisesidir. Eser 954/1547'de tercüme edilmiştir.
4. Tercüme-i *Şakâyıku'n-Nu'maniye Fî Ulemâ'i'd-Devleti'l-Osmâniyye*: Taşköprizâde'nin aynı addaki eserinin tercümesidir. Âşık Çelebi tercümeyi hocası Taşköprizâde'ye takdim ettiği zaman, Taşköprizâde üslûbunun sadeliğinden ve tercümeyle muhtaç olmadığından kinaye olarak "Mevlânâ Âşık biz bunu Türkî yazmışduk tercümede bîhûde zahmet ihtiyâr itmîşsüz" diye latife etmiştir.
5. *Tercüme-i Tibrü'l-Mesbûk Fî Nasâyihü'l-Vüzerâ ve'l-Mülûk*: Gazâlî'nin Sultan Sencer'in emri üzerine huzurunda geçen konuşmaları Farsça olarak yazdığı kitabın Arapça tercümesinden Türkçe'ye aktarılmış biçimidir. Eseri, Gazâlî "Nasîhatü'l-Mülûk" adıyla kaleme almış, daha sonra adı bilinmeyen bir başkası tarafından "Tibre'l-Mesbûk fî Nasîhati'l-Mülûk" adıyla Arapçaya tercüme edilmiş, Âşık Çelebi de bu eserden Türkçeye tercüme etmiştir.
6. *Şerh-i Hadîs-i Erba'in*: Atâyî, Âşık Çelebi'nin bu ad altında iki eseri olduğunu ve birisinin Kemal Paşazâde'nin Arapça derleme ve şerhinin tercümesi, birinin de kendisinin derlemesi olduğunu zikretmektedir. Bursalı Tâhir'e göre de bunlardan biri matbudur.
7. *Tercüme-i Ravzatü'l-Ahyâr*: Hatib Kasım'ın Arapça eserinin tercümesi olup II. Selim'e takdim etmiştir. Siyaset-nâme türünde bir eserdir.

8. *Tercüme-i Miracü'l-Ayâle vü Minhacü'l-Adâle*: İbni Teymiyye'nin "es-Siyâsetü's-Şer'iyyetü fî Islâhî'r-Râ'î ve'r-Râ'iyye" adlı meşhur eserinin tercümesidir. Âşık Çelebi bu eseri II. Selim'e halini arz etmek ve kadılıkta çektiği sıkıntıları anlatabilmek için kaleme almıştır. İbni Teymiyye'nin eseri Âşık Çelebi'nin eserine nazaran kısadır. Âşık Çelebi eserine savaş ve beytülmal meselelerine ait ilaveler yapmıştır.

9. *Sigetvarnâme*: Kanûnî'nin Sigetvar seferine ait manzum bir mesnevidir. Henüz ele geçmemiştir.

10. *Mecmu'a-i Sükûk*: Âşık Çelebi'nin mahkeme kâtipliği ve kadılıklarda kaleme aldığı edebî kıymeti olan ilamlardır.

11. *Zeyl-i Şakâyık*: Âşık Çelebi Arapça olarak Şakayık'a yazdığı bu zeyli Sokullu Mehmed Paşa'ya takdim etmiştir.

12. *Şhrengiz-i Bursa*: Bugün için elde bulunmayan bu eseri Âşık Çelebi 947/1541'de yazmıştır. Eser, Bursa güzellerini anlatan manzum bir risaledir.

Âşık Çelebi'nin bu eserleri dışında, şiir mecmualarında birçok şiiri ve bir münşaat teşkil edecek kadar nesir tarzında yazılmış eseri olduğu Fuat Köprülü tarafından ifade edilmektedir. Ancak, Pervane Bey Mecmuası'nda bulunan on kadar şiir dışında Ankara Millî Kütüphane ve İstanbul kütüphanelerindeki mecmualarda yapılan araştırmalarda Âşık Çelebi'nin şiirine rastlanmamıştır.

Âşık Çelebi hem anne hem baba tarafından âlim ve sanatçı bir aileden gelir. Küçük yaşlardan itibaren kıymetli hocalardan ders aldığı için kuvvetli bir edebî kültüre ve sağlam bir medrese bilgisine sahiptir. Nesir ve nazım tarzında başarılı olması, Arapça ve Farsçadan tercümeler yapması, Arapça *Şakayık Zeyli* yazması bu bilgisinin ve yeteneğinin kanıtlarıdır. Nesrini güzel bulduğunu ifade eden Âşık Çelebi, 16. yüzyılda nesir yazarlığında yeni bir soluk olarak ortaya çıkar. Nesirde seciyi başarılı bir şekilde kullanması, cümlelerinin uzun olmasına rağmen Türkçe kurallara uygun, sağlam, düzenli bir yapıda olması, devrin sosyal hayatını, kişilerin fizikî ve psikolojik tahlillerini başarıyla yapabilmesi, ayrıntılara özen göstermesi vb. açılardan nesrimizde bir çığır açmıştır. O, kelimelerin birden fazla anlamlarıyla ve çağrışımlarıyla bir söz cambazı ustalığıyla oynamıştır. Ancak bu vadiye onun kadar ustaca kalem oynatmak hem yetenek, hem de bilgi işi olduğundan kendisini takip edebilen ve onun kadar başarılı bir eser ortaya koyabilen takipçileri çıkmamıştır.

Âşık Çelebi, edebiyatımızda nesir yazarlığıyla tanınmış olsa da şair olarak da incelenmeye değer bir şahsiyettir. *Dîvânı* dışında tezkiresinde ve tespit edebildiğimiz kadarıyla Pervane Bey mecmuasında şiirleri bulunmaktadır. Türk edebiyatının önemli şairlerinden Hayâlî Bey, Âşık Çelebi'nin yakın dostudur. Hayâlî, yazdığı şiirleri Âşık Çelebi'ye gösterip fikrini almadan edemez. Bazen Âşık'ın dediği şekilde beytini bile değiştirir. Bu durum da Çelebi'nin aynı zamanda eleştirmen bir yanı olduğunu gösterir. Zaten şairler tezkiresinde de bu özelliğini şairler konusunda yaptığı yorumlarda ortaya koymuştur.

16. yüzyıl Türk şiirinde yerli nitelikler göze çarpar. Bu nitelikler bilhassa Rumeli şairlerinde görülür. Divanlardaki şiirlerin konuları genellikle din, tasavvuf, hikmet, övgü, rintlik, tabiat vb'dir. Bu konular işlenirken yapılan benzetmelerde kullanılan mecazlarda çevrenin ve yerli unsurların şiire çokça girdiği görülür. Gelenek ve göreneklerle ilgili benzetmeler, deyimlerin mecazlı anlamlarından yararlanılarak yapılan sanatlar, çevre ile ilgili somut tasvirler ve benzetmeler gibi. Bir Rumeli şairi olan Âşık Çelebi'de de bu özelliklere rastlanır. Onun şiirleri, nesrinin aksine oldukça sade bir dil ve yalın bir üslûpla yazılmıştır. Deyimlere, atasözlerine, devrin âdetlerine özellikle gazellerinde çok yer verir. Çelebi hep aşktan ve devrandan ıstırap çekmiştir. Kadılıktan hiç memnun olmamış, seytiliğine yeterince değer verilmemesinden yakınmıştır. *Dîvânı*nda yer alan 14 kasidenin hemen hepsinde bu memnuniyetsizliğini dile getirmiştir. Kasidelerinin biri na't özelliği taşımaktadır. 117 gazelinin asıl konusunu aşk ve güzeller teşkil etmektedir. Ayrıca Serfice ve Narda'yı anlattığı tabiat tasvirlerine yer veren gazelleri ve Tuna nehrini kişileştirerek anlattığı kasidesi de orijinaldir. Tuna kasidesi divan şiiri vadisinde Tuna nehri üzerine yazılmış tek şiirdir.

Şiirlerinde aşkı ifade ederken samimiliği ve sadeliği dikkat çekicidir. Bazen mısralarında halk koşmalarında ve dörtlüklerde görülen bir sadelik vardır. Onun aşkı genellikle cismanîdir. Ancak bazı beyitlerinde tasavvuf ehli bir insanın söyleyişine de rastlanır. Âşık Çelebi'nin *Dîvâmı*nda kaside ve gazellerine göre küçük bir yer tutan musammatlarında da gazel ve kasidelerdeki üslup ve muhteva hususiyetleri görülür. Murabbaları bestelenmeye müsait yalınlıktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

I. MEŞÂ'İRÜ'Ş-ŞU'ARÂ'NIN TANITILMASI

1. MEŞÂ'İRÜ'Ş-ŞU'ARÂ'NIN EDEBİYAT TARİHİ AÇISINDAN ÖNEMİ

Meşâ'irü'ş-Şu'arâ adlı şairler tezkiresi Türk edebiyatında yazılmış en önemli biyografi kaynaklarından biridir. Eser, 976/1568 tarihinde tamamlanıp devrin sultanı II. Selim'e sunuldu. Tezkire, bir mukaddime ve şair biyografileri olmak üzere iki kısımdan meydana gelmektedir. Eserin diğer şair tezkirelerine oranla oldukça hacimli olan mukaddimesinde şiire dair verilen ayrıntılı ve orijinal bilgileri türün diğer örneklerinde bulmak mümkün değildir. Girişte, sözden hareketle şiirin manası, iç ve dış unsurları, Araplarda ve Osmanlı'daki tarihî gelişimi başka kaynaklardan alınan bilgilerle, Arapça, Farsça şiirlerle, ayet, hadis ve kelimelerle desteklenerek anlatılır. Ortalama 35 varaklık bu uzun mukaddime, sözden hareketle şiir kavramı üzerinde durulur. Şiirin teşekkülü ve tarihçesi ayrıntılarına inilerek incelenir. Şiirin tarihini Hazret-i Âdem'den başlatan Âşık Çelebi, şiirin manasını, kısımlarını, Aristo'nun şiir görüşünü, İslamiyet'te şiirin fonksiyonunu, Araplarda şiirin tarihi seyrini anlattıktan sonra devrine kadar tahta geçen on iki Osmanlı sultanından, bunların şiire olan ilgilerinden ve şair olanlarından bahseder. Bu arada da Osmanlı'da şiirin tarihî gelişimini özetler. Daha sonra, şair saymadığı kişileri tezkiresine almadığından, eserine *Meşâ'irü'ş-Şu'arâ* adını vermesine rağmen aslında muhtevası itibarıyla *Tevârih-i Şu'arâ* denilmesi gerektiğinden bahsederek giriş kısmını bitirir. Bütün bunları anlatırken zaman zaman yararlandığı kaynaklardan, kendi eserinden önce yazılan tezkirelerden, tezkiresinin yazılma macerasından ve hayatından söz eder. Bu arada birkaç şiirini de zikreder. Mukaddime bu şekliyle özellikle şiir ve şiir tarihiyle uğraşanlar için büyük önem arz etmektedir. Önsözden hareketle, müellifin bu bilgilerini toplarken çok sayıda yazılı ve sözlü kaynaktan yararlandığı söylenebilir.

Tezkirenin metin kısmında I. Murad'dan itibaren eserin bitirildiği 976/1568 yılına kadar yaşayan 426 şair ele alınmış, özellikle müellifin dostu olan şairler samimi ve esprili bir dille, teferruatlı olarak tanıtılmıştır. Şair sayısı açısından Türk edebiyatında kaleme alınmış altıncı büyük şair tezkiresidir. Tezkire yazarlarının bir kısmı ele

aldıkları şairi bizzat incelemişler, şairin sanatı hakkında kendi yorumlarını yapabilmüşlerdir. Büyük bir kısmı da kendisinden öncekileri taklit etmiştir. Âşık Çelebi ilk kategoriye giren nadir tezkire yazarlarından. Eserde kısa biyografilerde verilen bilgiler diğer tezkirelerden pek farklı değildir. Onun eserinin önemli tarafı bizzat şairinden öğrendiği veya yakınlarından duyduğu doğru ve geniş bilgiyi vermesi, bir psikolog gibi şairleri ve olayları tahlil etmesidir. Bu yönüyle eser bir edebiyat tarihinden çok hikâye, hatta roman havası taşımakta ve türünün tek örneğini teşkil etmektedir. Âşık Çelebi şairlerin sanat güçlerini değerlendirirken tarafsız olmaya çalışmakla birlikte zaman zaman bu değerlendirmeye kendi düşüncesini ve yorumunu da kattığı görülür. Eserde, insan tasvirlerinin yanı sıra birçok çalışmaya malzeme olabilecek, tarihçileri, sanat tarihçilerini hatta coğrafyacıları ilgilendiren İstanbul'un semtleri ve Rumeli şehirlerine dair tabiat ve mekân tasvirleri de mevcuttur. Tezkirenin eleştirilen yanı "ebced"e göre tertip edilmesidir. Bu tasnif tarzı eserin rahatça kullanılmasını engellemektedir. Eserin ebcede göre düzenlenmesinin sebebi, yazarın deyişiyle Latîfi'nin "yaran lokmasına tama edip", Âşık Çelebi'nin fikri olan alfabetik sistemi Çelebi'den önce tezkiresinde kullanmasıdır. Âşık Çelebi, Latîfi'den farklı olma adına eserinde kullanılması zor olan ebced sistemini tercih etmiştir. Müellifin, biyografilerde uzunluk-kısalık açısından bir oran fikrinin olmaması, bazı meşhur şairleri eserine almayı unutmaması da eleştirilecek noktalardandır.

Âşık Çelebi, üslûp sahibi bir yazardır. Kendisinden önceki yazarların eserlerini iyi özümsemiş, kendi bilgi ve yeteneğini bu birikimle ustaca harmanlayarak kendine has bir üslûp ortaya koymuştur. Çelebi, kültürlü ve sanatçı bir sülaleden geliyordu ve iyi bir eğitim görmüştü. Coşkulu, samimi, cana yakın bir tabiatı vardı. Tek dezavantajı kekeme olmasıydı. İşte o, akıcı bir şekilde konuşarak ifade edemediği duygularını ve düşüncelerini kalemi vasıtasıyla çevresine aktarmıştır. Bunu yaparken de Osmanlı Türkçesi yanında Arapça ve Farsça'ya hâkim olmasının avantajını da iyi kullanmıştır. Tezkiresinde Türkçe atasözü ve deyimler yanında Arapça, Farsça kelâm-ı kibar, atasözü, deyim ve halk tabirlerini de başarılı bir şekilde anlatıma sokmuştur. Yazarın üslûbu asıl mukaddimede ve dostları olan şairleri anlatırken ortaya çıkar. Buralarda dil, su misali akar gider. Okuyucu, edebiyat tarihinden çok hikâye ya da roman okuyormuş hissine kapılır. Mekân, vaka, eşya özellikle de kişi tasvirleri öylesine candan ve samimidir ki o yerler, olaylar veya portreler gözünüzün önünde canlanır. Onun nesrinde hâkim olan unsur samimiyettir; içinden geldiği gibi yazar. Âşık Çelebi'nin tezkiresinde kullandığı dil, oturmuş bir kültür dilidir. Kendine göre estetiği ve tadı vardır. Âşık Çelebi'nin dilinin en önemli özelliği gerek sanatlı ifadelerde gerekse sade söyleyişlerde hatta Türkçe kelimelerde seçiyi başarıyla kullanmasıdır. Eser, Türk şairler tezkiresi geleneğinde başka örneği olmayan eşsiz bir çalışmadır.

Daha önce bu sahada yazılmış olan tezkireler, tezkireler dışında kalan mecmua, risale ve çeşitli meslek erbabını inceleyen biyografi çalışmaları, şairlerle ilgili olarak nakledilen rivayetler, şairlerin kendi eserleri, şairlerin bizzat kendileri *Meşâ'irü's-Su'arâ*'nın kaynaklarıdır.

2. MEŞÂ'İRÜ'S-SU'ARÂ'NIN DİL VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ

Meşâ'irü's-su'arâ'nın dil ve üslup özellikleri, başlı başına bir çalışma konusudur. Bu bölümde eserin çok belirgin bazı özellikleri üzerinde durulmuştur. Üslup, dili kullanma biçimi, gelenekselleşmiş tarzın ötesinde yazarın kendi tarzını oluşturmak adına ortaya koyduğu şuurlu bir çabanın sonucudur. Yazar (genel olarak sanatçı), kendinden öncekilerin koyduğu şekli takip eder. Ancak, bilgili, yetenekli ve yaratıcı gücü olan yazar, bazı değişikliklerle kendine has bir üslup ortaya koyar. İşte, yazarı daha öncekilerden ayıran bu nüanslardır. Âşık Çelebi de üslup sahibi bir yazardır. XVI. yy. Osmanlı'nın en muhteşem devriydi. İlimin, sanatın şiir ve edebiyatın geliştiği böyle uygun bir zamanda büyük ilim adamları, tarihçiler, şairler ve nesir ustalarının yetişmeleri gecikmemiş, Osmanlı Devleti'nin büyüklüğüne layık bir Osmanlı-Türk kültür ve edebiyatı meydana getirilmiştir. XVI. yy. biyografi alanında da çok değerli eserlerin yazıldığı bir devirdir. Taşköprizâde'nin tanınmış şeyh ve ilim

adamları ile şairlerin biyografilerini yazdığı Şakayık-ı Numaniyye yanında yalnız şairlerin hayat ve sanatları hakkında bilgi veren ve *Tezkire-i Şu‘arâ* denilen eserlerin en önemlilerini de bu yüzyılda bulmak mümkündür.

Âşık Çelebi de kendisinden önceki yazarların eserlerini iyi özümsemiş, kendi bilgi ve yeteneğini de bu birikimle ustaca harmanlayarak kendine has bir üslup ortaya koymuştur. Çelebi, kültürlü ve sanatçı bir sülaleden geliyordu ve iyi bir eğitim görmüştü. Coşkulu, samimi, cana yakın bir tabiatı vardı. Tek dezavantajı lûknet olmasıydı. İşte, o akıcı bir şekilde konuşarak ifade edemediği duygularını ve düşüncelerini kalemi vasıtasıyla çevresine aktarmıştır. Bunu yaparken de Osmanlı Türkçesi yanında Arapça ve Farsça’ya hakim olmasının avantajını da iyi kullanmıştır. Tezkiresinde Türkçe atasözü ve deyimler yanında Arapça, Farsça kelam-ı kibar, atasözü, deyim ve halk tabirlerini de başarılı bir şekilde anlatıma sokmuştur.

Âşık Çelebi tezkiresinde yeni yetişen veya beğenmediği şairleri veya kendisinden önce yaşayıp da kaynaklardan elde ettiği bir takım bilgileri aktarmakla yetindiği şairleri anlatırken, diğer pek çok tezkirede veya edebiyat tarihinde görülen kuru bir ifade kullanır. Bu biyografiler onun kaleminden çıkmış gibi değildirler. Yazarın üslubu asıl mukaddimedede ve dostları olan şairleri anlatırken ortaya çıkar. Buralarda dil, su misali akar gider. Okuyucu, edebiyat tarihinden çok hikaye ya da roman okuyormuş hissine kapılır. Mekân, vak’a, eşya özellikle de kişi tasvirleri öylesine candan ve samimidir ki o yerler, olaylar veya portreler gözünüzün önünde canlanıverir. Onun nesrinde hakim olan unsur samimiyettir; içinden geldiği gibi yazar. Âşık Çelebi’nin tezkiresinde kullandığı dil, oturmuş bir kültür dilidir. Kendine göre estetiği ve tadı vardır.

Eserde tek kelimelik isim cümleleri, bir tek fiile, genellikle de isim fiile, bağlı kısa cümleler olduğu kadar, bağlaçlarla birbirine bağlanan orta uzunluktaki sıralı cümleler de yer almaktadır. Bu cümleler de genellikle isim cümleleridir. Ancak, bir olay anlatılırken kısa fiil cümleleri tercih edilmiştir Cümle başlarında zaman zaman “egerçi, hakkâ ki, evvel, zâhirde, ittifâk” gibi cümle yapısında bir fonksiyonu olmayan cümle başı edatları kullanılmıştır. Cümle yapılarını oranlamaya tâbi tutarsak sıralı cümlelerin çok daha fazla olduğu görülecektir. Anlatımda genellikle geniş zaman, öğrenilen geçmiş zaman ve görülen geçmiş zamanın hikâyesi kullanılmıştır: *gelmişdür, buyurmuşlardur, dimişdür, didiler, gittiler* gibi. Tezkirenin tamamında yazarın cümleye hakimiyeti söz konusudur: *Sirozlı imiş. Bölük halkından imiş. ‘İrakeyn seferinde Ferîdî ile bir yılda İstanbul’da fevt olmuşlardur.*

İttifâk subaşının kızı füc’eten fevt olur subaşı bunun bî-günâhlığına haml idüp halâs kasd eyler. Paşaya iltüp vâfir ‘örf itdüm ikrâr itmeydi dir yolda bir gözi bir agaca tokınup mecrûh olur. Hasbî ol cerâhat eleminden bîm-i mevt ile nîm-rûh olur.

Muhakkıkân-ı usûl u fîrû‘ ve müdekkikân-ı ma’kûl u meşrû‘ tahkîk eylemişlerdür ki tıfl henûz nutka kâdir ve lâzım mâhiyyeti şahsında zâhir olmadan âdemyândan dūr ve kûşe-i çeşmde bebek gibi insândan mehcûr olup ol merdüm-zâdeyi kûşe-i gârda veyâhud şevâhık-ı cibâl u kûhsârda terbiye idüp esbâb-ı ma’âşın tehyi’e eyleseler şöyle ki kimsenin nutkın işitse ve ne kimseye taklîde âzmâyış itse. Çün nihâdında merkûz ve nijâdında mahrûz olan vâsf-ı nutkun zuhûrî zemânı gele.

Egerçi zâhirde merhûm Gürz Seydi’den mülâzım idi ammâ ihtisâsı Kemâl Paşa-zâde merhûma olup seferde vü hazarda mülâzemeti üzerine lâzım idi. Mısır seferinde merhûm kâzî-‘asker ve Aşçı-zâde rikâblarınca mülâzım-i sefer idi ve ol seferde otuz akçalık medreseden ma’zûl idi ammâ çün kendi kâbil ü mukbil ve merhûm katında makbûl idi.

Tezkirede kullanılan dil, mukaddimeyle âlim ve devlet adamı olan şairlerin biyografilerinde iyice ağırlaşır. Buralarda sanat yapma gayesi ön plana çıkar. Ancak, kısa biyografilerde, anekdotlarda veya hikâyelerde dil gözle görülür şekilde sadeleşir; külfetli, ağır söyleyişlerden kaçınılarak fiil hakimiyetinde yalın bir hareket üslubu yaratılır. Bu sadelik kesinlikle bir basitlik değildir. Âşık Çelebi’nin dilinin en önemli özelliği gerek sanatlı ifadelerde gerekse sade söyleyişlerde seci kullanmasıdır¹. O, Arapça Farsça kelimelerle başarılı seciler oluşturabildiği gibi Türkçe kelimelerle de aynı başarıyı yakalar. Seci olan Türkçe kelimeler genellikle fiil soyludurlar:

¹ Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. Filiz Kılıç ve Ayşe Yıldız (2004). “Sehî, Latîf ve Âşık Çelebi Tezkirelerinden Hareketle XVI.YY. Tezkirelerinde Bazı Üslup Özellikleri”. *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri*. C. II. Ankara: TDK Yay. 1821-1854.

Ba‘dehu akribâsı sıhhatin ve mekânın **tuyarlar** bulup yine ser ü sâ mân şekline **koyarlar**.

Sultân Bâyezîd ile nat‘-ı felekde şatranc-ı tâlî‘ **oynadılar**. Bir zemân ki tennûr-ı kârzârda **kaynadılar**.

Âhir çün yüki **yitdi** ve işi **bitdi**.

Lebi vü çeşmi hayâli ile rindler karma bâdâmî halvâya **düşmüşlerdi**. Öli halvâmız bunun halvâsından olsun diyü öli dirili halk dükkânına kırılmış gibi **üşmüşlerdi**.

Nâ-puhtelik idüp Paşanın dîk-i cûşân-ı lutfına bârid sözler ile soğuk su katup **sovu**dur. Ol sâhib-i nazar bunun hâline iki göz ile bakmak isterken efsâne-i pür-füsûn ile hâb-ı gâfletde **uyudur**.

Ammâ yine ölince ‘ayn-ı şî‘r görür **gözi** belki kasîde-i ‘ömri şâh beytine irince şî‘r âhir **sözi** olur.

Ser-rişte-i kârî ele **getürdi**. İnşâyâ **âzmâyış** itdi temâm yirine **yitürdi** hatta **verziş** **itdi**. Bi‘z-zarûre kalem ayagina baş **indürdi**. Ve bi‘l-cümle şehîr-âşûblikda ‘asker-i a‘dâsın **sındurdu**.

Üç dört kerre at eyerlen didi **eyerlediler** ve seyis-hâne **semerlediler**.

Hattından ser-i mû zâhir olmadın efâzıl keh-rübâ gibi **kapışurlardı**. Sâyesi ana hem-sâye olduğün ragbet idüp anı korlar dîvâra **yapışurlardı**.

Merhûm-ı merkûm keyyis ü **kûsec** sözi şîrîn ü yüzi **gülece** nârîn heykel ü nahîf mizâc zarîf tab‘ u mizâc-ı imtizâc **berrâş** u ‘**ayyâş kallâş** u **evbâş** latîfe-cûy u bezle-**gûy** esnâf-ı eş‘ârda letâ‘ife **kâbil** ve hezle **mâ‘il** hande-rû vü küşâde-şemâ‘il.

Hâbil Kâbilden **makbûl** oldu Kâbil hased idüp salâha kâbil olmayup kâtil olmaga kâ‘il oldu. Ve tîg-i zulm ile Hâbil **maktûl** oldu. Eşcâr **kurudu** sular **soguldu** fevâkih acıdı et‘ime mütegayyir oldu. Âdem bildi ki vech-i ‘arzda bir hâdis **hâdis** **oldı** bu tegayyürâta ol **bâ‘is** **oldı**. ‘Azm-i Hind **itdi**. Hâli bilüp kendüden **gitdi**. Âdemlikdür yine nâyiha-i musîbeti ile her nâhiye **toldı**. Zârından felekler **inledi** ve nâlişinden melekler tesbîhin yanılup vuhuş u tuyûr **belinledi**.

Kendü dahı şûh-tab‘ u şûrîdeşân u şûr-engîz bir ‘akl u temyîz ‘işve-sâz u ‘âşık-nevâz vefâ-pîşe vü şikâr-endîşe hüsnine magrûr ve her kemâl ile ma‘mûr hânesi melce‘-i yârân u mecma‘-ı rindân hem-demleri ehl-i ‘îrfân her şeb meclisi gûyendeler ü sazendeler ile reşk-i gülşen-i pür-bûlbûl ve bûlbûleler ile pür-gulgul ve her gün bezmi sâgar-ı pür-mey ve çihre-i sâkî-i lâle-‘izâr ile gül gül idi. Parpar yanar şâhidler şem‘e yan başı gelür idi. Ve icâzetsüz pencereden pertev-i âftâb ve bacadan ziyâ-yı mâh-tâb nazar itse ehl-i bezme nâşî gelür idi. Caferî’nin fizikî ve rûhî portresi yanında evindeki sohbet meclislerinin de anlatıldığı bu uzun ifadede seciler, iç kafiyeler, aynı vurgu kalıpları, aynı sesli veya sessizlerin ard arda kullanılması, kelime tekrarları, deyimler gibi birden fazla üslup unsurunun bir arada zikredildiği görülmektedir.

Şu iki söyleyişte Türkçe kelimelerle yapılan secilerin yanında, cinas sanatının başarılı örnekleri verilmiştir. Bu cümleler, aynı zamanda Aşık Çelebi’nin espri yönünü, samimi tavrını ve deyim kullanmaya olan merakını da gösteren çok fonksiyonlu örneklerdir: Ammâ ekl-i keyfiyyete kemiyetden mütecâviz olup temâm maglûb itdi. Şol mertebe uyuklardı ki uyanıklığı meger düşünde göre. Anı dahı ta‘bîr it diseler meger nevm-i berşi yine pinegî ile yora idi meger kaşınmakdan eli dege yâhud yanıla yazaydı ki ayda bir hükm yazaydı. Zurefâ vü ‘urefâyı cem‘ idüp Sîne-çâk rûhiçün âb u aş itdiler. Ba‘dehu Mevlevîler âyîni üzre semâ‘ idüp sahn-ı hânkâhı aşitdılar.

Âhir dîd-ı âh-ı mazlûmân irişüp ya‘nî evine âteş düşüp hânûmânın ve defter ü dîvânın yok yok belki dîn ü îmânın yakdı, ifadesindeki içtenlik divan nesrinde az görülen cinstendir.

Tezkire yazarları bir konuyu genellikle şöyle oldu, böyle oldu şeklinde hüküm cümleleriyle, kuru ifadelerle geçiştirirler. Çelebi ise, ayrıntılara girmeyi sever: Sene erba‘a ve hamsîn ve tis‘ami‘e Muharremînün ‘âşûrâ günü merhûm Sîne-çâkûn şâkirdi Mevlâna Şûrî ve merhûmun pey-revî ya‘nî Günâhî vesâ‘ir Mevlevî cem‘ olup nazg u mergûb ve nâdirü‘l-üslûb zikr ü âvâze eylediler eşrâf u eshiyâ-yı İstanbul dervâze eylediler. Cem‘ olan ma‘dûd mevcûdî sabr-ı ‘âşık gibi dem-i nakd itdiler. Ca‘ferâbâdda ‘âşûr tertîb idüp sohbet ü iclâs akd itdiler. Zurefâ vü ‘urefâyı cem‘ idüp Sîne-çâk rûhiçün âb u aş itdiler. Ba‘dehu Mevlevîler âyîni üzre semâ‘ idüp sahn-ı hânkâhı aşitdılar. Cigerinde olan evbâş serverler terâş olup imâm ‘ışkına Hüseyinîler ve şâh-ı Horâsân şevkine Şîrvânîler kesüp başlarında na‘ller ve bedenlerinde burclar sînelerinde elifler çizdiler niçe nâ-terâşideler âhen-dillik idüp ol dâ‘ireden pergâr gibi

kıyı çizdiler. Şu'arâ tab' âzmâyılık idüp Sîne-çâkun kabri sengine yazmaga münâsib ebyât dimege kûşîş itdiler her biri diyüp işitdiler. Cümleden 'Arifinün bu beyti hasb-i hâle münâsib görölüp ittifâk üzre anı begenüp yazdılar. Seng-terâşlar bir san'atla yazdılar ki sikkeyi mermerde kazdılar.

Bu tür dar mekan ve olay tasvirlerin yanında yerleşim yerlerinin özellikleri de zaman zaman sıralanır: *Kasaba-i mezkûre Rûmilinde menbit-i serv ü semen-i ma'rifet olan hâkdân ve menba'-ı cûy-ı nazm u nesr olan gülistân olmagla meşhûr bir şehri-şöhret-âyîndür. Rivâyet olunur ki Prezrin'de oğlan togsa adından mukaddem mahlas korlar. Yenicede toğan oğlan etmege papa diyecek vakt Fârsî söyler. Piriştinede oğlan togsa dividi bilinde togar dirler. Binâ'en 'alâ-zâlik Prezrin şâ'ir menba'ı ve Yenice Fârsî ocagı ve Priştine kâtib yatağıdır. 'Acemden geldüklerinde vatan-ı muhâcirleri Amâsiyye ve menşe' ü muhtedleri Amâsiyyenün bir câygâh-ı hurrem-i çün İremidür ki nâmı Halgizdür. Hakkâ ki hevâsı güher-rîz ve hâki gül-bîz ve âbî şeker-âmîz ve dolab-ı gülşenlerinin girye-i âteşini ile kûze-i dideleri pür ü zârî ve enîni dil-âvizdür. Huftediller bülbülleri feryâdından seher-hîzdür. Hubûb-ı nesîm-i şükûfezârî ervâha inne li rabbikum nefehât ma'nâsın tervîh idüp tarab-engîzdür sâ'ir memâlikün bâg u râgı ana göre nâ-çîzdür. Vakt-i bahârda Hırlavibe diyü bir mâh-ı nevvâdelerün lâlezârî 'ayn-ı şafak ve leb-i cûybârda olan bâğların ezhârî 'aksi âbda nümâyân olmagla ol kûşe Yirgögi olur. Fasî-ı hazânda fenâ-yı 'âlemi müşâhede idüp terâş olur. Bahâra dek yine mû gibi sebzeleri başında belürür. Eyyâm-ı şitâda kal'a-i Yirgögi her taraftan buzlar tîri ile zeyn olup leb-i cûyda gûyâ oka tutulmuş murgâbî yâ ügi olur.*

Tezkirede kişilerin fizikî ve rûhî tasvirleri yapılırken teşbih ve istiare sanatlarıyla, deyimler kullanılmaya özen gösterilmiştir. Tasvir edilen âlim veya devlet erkanından biri ise tasvir cümlelerinde Farsça ve Arapça kelime ve tamlamalar sıklıkla kullanılmış, müellifin dostları anlatılırken daha çok Türkçe kelimeler seçilmiştir. Adı geçen kişinin özellikleri sıraladıktan sonra o kişiyi daha iyi tanıtmaya yarayacak bir olay da anlatılmadan geçilmez: *Nıkrîsa mübtelâ idi ol cihetden ekâbir-i 'asr ile hemdest ü pây idi. Maraz-ı nıkrîs maraz-ı 'ömre ve maraz-ı ekâbirdür dirler. Bunun ma'nâsı bu degüldür ki sâhib-i nıkrîs mu'ammer ola veyâ ekâbirden olup kesret-i mâl u menâlden behrever ola. Belki maraz-ı 'ömre demek bir marazdur ki 'ömre sürer ve maraz-ı ekâbirdür ki esbâb-ı pür-hüner ve mu'âlecât anlarda artuk olmagın anlara münâsib-terdür dimekdür dirdi. Ayakları 'amelden kaldukda dahı çak ölince 'asâ-yı pîrânı elden komadı dünyâdan göz yumup cândan eli yumayınca mahbûbdan göz yumup 'arakdan geçüp şâd-revân-ı meyden el yumadı. Ahyânen tâ gözine getürüp şişe-i firengiden 'aynı idinmeyince gözi görmezdi lerzân eliyle deve tabanı çekmeyince nesneye el urmazdı. İstanbulda Tahte'l-kal'a kûşesinde bir pîr-i hurde-furûş var idi. Zemân-ı evvelde anunla mey-hânede bün-i humda dürrden gibi bile kaynamışlar ve cemi'yetlerde mahbûb meclislerinde 'âşık oyunun bile oynamışlar. İki üç günde bir atla varur anun dükkânında geçer oturur gelüp geçen bengî vü hayrânı ve Galatadan geçen mest ü sekrânı ve yanlarında dil-berler salındıran 'âşık-pîşe yârânı seyr idüp ikindiden ahşâma dek günün bu güne geçürürdü. Bir zilledâr dildârı bir gül (?) engel yanında görse reşkden agzı suyun akıdıp gögsin geçürürdü. Bil devâtı gibi niçe kâtiblerin yanına takıldı tâ ki erbâb-ı kalem ve ashâb-ı rakam-cerîdesine yazılmışdı. Defterdâr olan Sirozlı Hasan Çelebiye mülâzemet ve anun kalemlerine kitâbet iderdi. Devrün 'ayyâşı ve dehrün kallâşı ve evbâşların başı idi. Hâle gibi süfresi kûşâde ve kurs-ı mâh gibi nânı âşnâ vü bîgâneye nihâde idi. Şeb u rûzı 'ıyş u 'işretle geçerdi yârânla yir içerdi. Kendü eger mest ü eger ayıkdı sebû vü surâhî vü sâgar gibi gönli vü gözi vü eli açıkdı.*

Âşık Çelebi Sa'yî-i Sâni'nin savurganlığından bahsettikten sonra bir hikâye ile bu söylediklerini belgelediği gibi Sa'yî'nin oğlanlara olan düşkünlüğünü de ortaya kor: *Ammâ 'aceb hikmet idi ki eline giren akçayı balık pulı gibi reh-i harâbâta mı saçardı yohsa 'arûs-ı nahl-ı kilik-pâşına direm-pâş olmaga kef-i çenâr gibi elin mi açardı ki her zemân pence-i çenâr gibi tehî-dest ve şişe-i temevvüli sifâl-i meygede gibi şikest idi. Deryâ-yı ma'rifet iken iki yaka ıssı olmadı ve şem'-i meclis-i fazl iken fânûs gibi bir gönlekden gayrı bulmadı. Hikâyet: Bir gün Merhabâ Efendi mezbûre hitâb idüp didi ki Monlâ Sa'yî horîş ü güvârişün bizümle nefâ'is ü cevârişdür ve libâs u pûşîşün bizden aldugun bahşışdür. Elüne giren akçayı niye harc idersin ki gögsündeki dâğundan gayrı yatur fûls-i ahmerün yok ve görünürde eşk ü rûyundan özge sîm ü zerün yok meger dellâk oğlanlarına virürsin anunçün hammâma sık sık girersin çâremiz şuna kaldı ki bir oğlan bile göndürevüz ol husûsda dahı bogazuna turavuz. Monlâ Sa'yî bunu işidüp efendinün 'Alî nâm bir serv-kâmet ve pür-melâhat ü letâfet gulâmına işâret idüp*

sultânüm bârî ‘Alî ile hammâma gönderün ihsân itdüğünüz akça yabana gitmesün yine kendünüze dönderün didi. Her zemânda dül-bendi çirknâk u câmesi nâ-pâk dâmeni âlûde vü giribânı çâk beğal gendide çihresi nâ-şüste başı nâ-terâşide ve rişi jülîde idi. Nefes-i şarâb-âmîzi semûm ve bûy-ı bed-libâsı zakkûm idi Farazâ çok melâ’ik destâr-ı çirkînin sâbûn-ı kamer ile çeşme-i hurşîdde yusalar anda kimesne yüz agardmayup câmesinün vesahları cirm-i mâhda olan lekeler gibi yuyulmaz idi ve meselâ kâf-tâ-kâf ‘âlem memlû misk-i mutarrâ veyâhud sevâd-ı şeb-i dâc ser-â-ser ‘anbersâr olsa ve Mesîh-demler ol misk ü ‘anberden buhûr-ı meryem eyleyüp olduğu mekânı ta’tir eylese sûdmend olmazdı. Ol zemânlarda dahı ekseri hâlde halvet-nişîn ü ‘uzlet-güzîn imiş. Hammâma tenhâ girmez ve âdem iki üç olmayacak dellâke başın terâşa rızâ virmez imiş. Ve bi’l-çümle andan fûnûn-ı cûnûn u şücûn-ı mûcûne delâlet ider hayli etvâr zuhûr eyler. Âhir kaba vü tâcî terk ve kemer-i tecrîdi biline berk idüp ‘uryân-ser ü bürehne-pâ mest ü şeydâ tek ü tenhâ gâh geşt-i kûh u sahrâ ve gâh seyr-i deşt ü deryâ ider. Fevt oldı diyü Murâdiyye zevâ’idinden olan altı akça ‘ulûfesin keserler terekesini vereseşi takسیم iderler. Ba’dehu akribâsı sıhhatin ve mekânın tuyarlar bulup yine ser ü sâmân şekline koyarlar ‘ulûfesinden nısfını ki üç akça olur muğarrer itdürüp Burusa’ya getürüp kendü hâline korlar. Ol vaktten berü muhtelü’-d-dimâgdur ve halkdan mün‘azil ve mâ’il-i ferâgdur. Burusa’da Kapluca reh-güzârında evi vardır ekseriyyâ kapısı öninde dizin tayayup turur selâm virenün selâmın alup söz söyleyene yüzün burtarur. Libâsı ‘Acemâne vü dânişmendâne vü hûşmendâne ammâ bakışı vü yürüyüşü dîvânedür. Başın kesseler müzevvecesüz gezmez. Mîsrâ’:

Kelle sag olsun cihânda bir külâh eksük degül

mazmûnından gâfil olup müzevveceyi terk itmez ve müzevvecesüz başı terkiye asmaz ahyânen Câmî’-i Kebîre ve çâr-sûya gelir ammâ kimesne ile söyleşmeyüp cânâ keffâretdür meded öldüm diyene cevâb virmez yürüdükde şöyle yeler ki gerdene sabâ irmez elinde elbette yaz u kış bir bâd-bîz mukarrer ve başında müzevvece-i bâr-ı girân ve kaba sarık ber-ser her faslda üstinde bir top çiçek ser-berdür. Hammâma ayda bir girer ve çâr-sûda bir akçalık nesne alsa bir gayrı kimesneye götürdüp götürene iki akça virürdi. Kelimâtı işbâ-ı zamme ile Türkâne ve ser ü şekli Kürdânedür. Bir imâm birâderi vardır ne fâ’ide ki ana dahı uymaz ammâ Murâdiyyede aybaşı olup ‘ulûfe zemânı olduğın andan evvel kimesne tuymaz. Efendi be-ser ü çeşm diyüp ol gice şevkinden uyumadı sabâhı dirî tutup encüm gibi şevkten gözin yummadı. Mehtâbı görüp seher sanup abdest aldı gördi ki sabâh degül. Abdest yufa gitmesün diye teheccüd namâzın kıldı. Hayretinden iki rek’at namâz kılınca üç dört kerre yanıldı horos gic ötdüğüçün bogazlayıcak oldı ve mü’ezzin vakt bilmez diyü yirin alacak oldı. Bu tür örnekleri çoğaltmak mümkün. Tezkirede, Monla Lutfi, Zârî, Hüseyinî, Sürûfî Çelebi, Vusûlî, Zînetî, Lâmi’î, Sifâlî, Kandî, Nihâlî, Selmân-ı Aydınî, Seydî, Figânî, Gazâlî, Fevrî, Rahmî, Nakşî vb. şairler ayrıntılı bir şekilde tasvir edilirler. Bu konuda sonuç olarak şunu söylemek mümkündür: Âşık Çelebi, fırça ile değil kelimelerle birbirinden güzel resimler çizebilen bir nesir ustasıdır.

Bilindiği üzere, Divan şiirinde mahallî unsurlardan faydalanmak, atasözü ve deyim kullanmak geleneği XV. yy.da Sâfi mahlaslı Cezerî Kasım Paşa ile başlamış daha sonra diğer şairler de bu geleneğin takipçisi olmuşlardır. Nesir de nazımla paralel gelişmiş, özellikle sade ve orta nesirde atasözü ve deyim kullanılmıştır. Devrin halk dilini, adet ve geleneklerini de iyi bilen ve bir divan oluşturacak kadar şiir yazar şair ve yazar Âşık Çelebi bu bilgisini tezkiresinde uygulama imkanı bulmuştur. Deyimler başta olmak üzere atasözlerini ve bugün için arkaik olarak kabul ettiğimiz ya da sadece ağızlarda kullanılan Türkçe kelimeleri bol bol kullanmıştır. Türkçe kelimelerle seci yapma yoluna da gidilmiştir. Bunlar müellifin üslûbunu şekillendiren unsurlardan biri olmuş, nesrine hareketlilik ve ahenk kazandırmıştır.

Eser, ihtiva ettiği dil malzemesiyle fonetik açıdan incelenmeye değer karakteristik özellikler taşır. XVI. yy. Anadolu Türkçesi metinlerinin arz ettiği genel yapıyı Meşâ’irü’ş-şu’arâ’da da görmek mümkündür. Bunların bazılarını şöyle sıralanabilir:

Bu devirdeki düzlük-yuvarlaklık bakımından vokal uyumunun zayıf olması, vokallerde genellikle yuvarlaklaşma temayülü tezkirenin dili için de geçerlidir. Bir nüshada kelime yuvarlak ünlülü iken diğerinde düz vokalli olabilmekte, hatta aynı nüsha içinde hem düz hem yuvarlak vokalli şekli görülebilmektedir: kendüni/kendini, özüni/özünü gibi.

Metinde, t/d, k/h, k/g değişmelerinde iki konsonanın farklı şekillerde birbirinin yerine kullanıldığını görmek mümkündür. Drabzın/Trabzın, tutar/dutar, tonadup/donadup, akşam/ahşam, yoksul/yohsul, yoksa/yohsa, kılmak/kılmag gibi.

Âşık Çelebi'nin bir özelliği de emin olmadığı bir bilgiyi verirken "galiba" edatını veya "iştiriz" fiilini kullanmasıdır.

Sonuç olarak, dil, imlâ ve üslup özelliklerini ana hatlarıyla dile getirmeye çalıştığımız Meşâ'irü's-şuarâ, söz konusu yönlerden sağlam bir yapıya sahip, kendine mahsus özellikler taşıyan ve çok daha teferruatlı incelenmesi gereken değerli bir eserdir.

3. MEŞÂ'İRÜ'S-ŞUARÂ'NIN KAYNAKLARI

Tezkirelerden edinilen bilgilere göre tezkire yazarları böyle bir biyografi çalışması için şairlerin hayatlarını araştırırken başlıca dört kaynaktan yararlanmışlardır:

1.Daha önce bu sahada yazılmış olan tezkireler.

2.Tezkireler dışında kalan mecmua, risale ve çeşitli meslek erbabını inceleyen biyografi çalışmaları.

3.Şairlerle ilgili olarak nakledilen rivayetler.

4.Şairlerin kendi eserleri.

Âşık Çelebi tezkiresinde bir beşinci madde ilave etmemiz gerekmektedir: Şairlerin bizzat kendileri.

Divan edebiyatındaki yazarların önemli özelliklerinden biri de eserlerinde faydalandıkları kaynakları kaydetmemiş olmalarıdır. Kaydedenler de kaynaklarını bugünkü ilmi metodlara göre bir tasnife tâbi tutmamışlardır.

Türk edebiyatında kaleme alınan tezkireler içinde sadece Gelibolulu Âlî *Künhü'l-ahbâr*'ının dibâcesinde kaynaklarının listesinin verir. Ancak, Âlî de tamamen gelenek dışına çıkamamış, listede adı geçmediği halde faydalandığı başka kaynaklardan bazılarını da eserinin birçok yerinde zikretmiştir².

Âşık Çelebi gerek tezkiresinin mukaddimesinde gerekse biyografi kısmında birçok eser ve şahıs ismini zikreder. Tezkiresine dahil ettiği şairlerin büyük bir kısmını tanıır, hatta onlarla arkadaşlık eder; bazılarıyla can ciğer dosttur. Bizzat gördüğü veya şairinden duyduğu olayları anlatması, eserini diğer tezkirelerden ayıran ve kıymetli kılan en önemli özelliklerden biridir. Bu sebeplerden onun kaynaklarını sözlü ve yazılı kaynaklar olmak üzere iki ana başlıkta incelemek gerekir.

3.1.YAZILI KAYNAKLAR

Âşık Çelebi özellikle tezkirenin giriş kısmında tefsir kitaplarını, şiir hakkında bilgi veren kaynakları, genel tarih ve bibliyografya kitaplarını zikreder. Başlangıçtan tezkiresini kaleme aldığı döneme kadar şiirin tarihini ayrıntılarıyla verdiğine göre bu kaynakları okumuş ve özümsemiştir. Çelebi, bu kaynakların bazen isimlerini, bazen sadece yazarlarını bazen de her ikisini birden verir: İbn Esîr, Buharî, Keşşaf ve Kadı Beyzavî'nin tefsirleri, Kadı Ayaz'ın Şifa'sı, Hazret-i Aişe'nin rivayet ettiği hadisler, Fahreddin Kadı Han'ın Fetâvâsı, Fetâvâ-yı Bezzâzî, Fetâvâ-yı Kübrâ, Hekim Şah Mehmed Kazvinî'nin Mecâlisü'n-nefâ'is'i tezvil ettiği risalesi, Hace Molla Isfahanî'nin Cihan-küşâ ve Âlem-ârâ'sı, Tarih-i Vassaf, İmam Sa'alibî'nin Kitab-ı Arâyis'i, İmâm-ı A'zam'ın Fıkıh-ı Ekber'i, Takiyüddin bin Hac'ın Kahvetü'l-inşâ'sı, Ebu'l-ferah-ı Isfahanî'nin Agânî-i Kebîr'i, Monla İdris'in Tevarih-i Âl-i Osman'ı, Taşköprizâde'nin Şakayık-ı Numaniyyesi, Bustan, Ahkâmü'l-eş'âr fi ahkâmî'l-iş'âr, Şerh-i Lâmiyetü'l-acem, Sehl bin Hârûn, Ca'fer-i Bermekî, Câhız, Abdullah bin el Mu'tez, Şeyh Şehâbeddin Sühreverdi gibi.

3.1.1. Meşâ'irü's-şuarâdan önce yazılmış tezkireler:

Âşık Çelebi'nin ifadelerinden, Meşâ'irü's-şuarâ'dan önce kaleme alınmış olan Monla Câmi'nin Bahâristân, Nevâ'î'nin Mecâlisü'n-nefâ'is, Sehlî Bey'in Heşt Behîst ve Latifî'nin Tezkiretü's-şuarâ'larından faydalanmış olduğu anlaşılmaktadır. Ancak, müellif, hangi tezkireden ne oranda yararlandığını belirtmez. Tezkirenin

² Mustafa İsen (1994). *Künhü'l-ahbâr'ın Tezkire Kısmı*. Ankara: AKM Yay.

mukaddimesinde Bahâristân ve Mecâlisü'n-nefâ'is'ten övgüyle bahseder: “*Bu eclden şu‘arânun melikü’l-keîâmı bezm-i belâgatün rind-i dûst-kâmı âşâmı ya‘nî Monlâ Câmi şî‘r vâfında Bahâristânında ki bahâristân-ı ‘âlem ana nisbet hâristândur*” “*Şu‘arâ-yı Fûrs hakkında mîr-i zâdegân-ı Horâsândan Emîr Devletşâh-ı merhûmun müstakîl kitâbidur tabl-girân-ı ma‘rifetün dûst-kâmı âşâmı Monlâ Câmi Bahâristânda bunlar yâdına mahsûs itdüğü bir bâbı ki ol ni‘me’l-me‘âb ve bu ni‘me’l-bâb ve indâ veliyyü’l-bâb sâ‘ir kitâblar kusûr bunlar lübâbdur ve yine şu‘arâ-yı ‘Acem vâfında*

*Beyt : Zebân-ı Türkinün destân-serâyı
Fesâhât bülbülü ya‘nî Nevâ‘î*

cem‘ itdüğü Mecâlisü'n-nefâ'is ki hacle-i nâz-ı kevâ‘ib-i ‘arâ’isdür.

Nevâ‘î-i merhûmun Mecâlisü'n-nefâ'isinde mezkûr olan şu‘arâdan ve pâ-yı taht-ı mülk-i Horâsân olan Herâtda Mirzâ Sultân Hüseyin ve Nevâ‘î ve Câmi ve Bennâyî ve ol ‘asrun ekâbiri hidmetine irişmiş zurefâdan idi.

Âşık Çelebi’nin bazı biyografileri Sehî ve Latifi tezkirelerinden faydalanarak yazdığı açıkça bellidir. Tezkirenin mukaddimesinde eserini yazmaya başlamadan önce Sehî Bey’in tezkiresini incelediğini ve beğendiğini zikreder. Bazen de Latifi’nin verdiği bilginin yanlış olduğunu gösterip doğrusunu verir:

Sehî Bey ıstılâhınca tarîkin tekmîl idüp dersin görmüşdür.

Tırhalalı olduğu kasâ'idinden ma‘lûmdur Latifi Prizrendendür didüğü gayr-ı vâkî‘dur.

*‘Aceb latîfedür ki kendü Husrev ü Şîrînün âhirinde Beyt:
Hâmidî-zâde Celilî Bursevî
Nazm idüp Şîrîn ü Hüsrev nâmesin*

diyü beyân iderken Latifi İznikîdür dimişdür.

İstanbulîdur. Latifi galata düşüp Galatalıdur dimişdür.

Çelebi, Heşt Behişt ve Latifi Tezkiresini muhteva açısından karşılaştırır. Sehî tezkiresini Anadolu’da ilk olması ve diğer tezkire yazarlarına örnek olması açısından önemli bulurken Latifi’nin eserinin yazarına kırıgı olmasına rağmen Heşt Behişt ile kıyaslanamayacak kadar üstün olduğunu belirtir. Latifi tezkiresi gerek muhteva gerekse tertip tarzı ve üslup açısından çok başarılıdır.

3.1.2. Nesir ve Nazım Türünde Âşık Çelebi’nin Bizzat Görüp Okuduğu Eserler :

Âşık Çelebi yukarıda sözünü ettiğimiz kaynaklar dışında bazı şairlerin eserlerini de bizzat okuyup notlar almış ve beğendiği şiirlerini tezkiresine dahil etmiştir. Müellif, Hayâlî’nin Divanını, Mu‘ammâyî’nin şiirlerinin çoğunun kayıtlı olduğu cöngünü, Meylî-i Sâlis’in Divanıyla bazı nesir ve nazım tarzda yazılmış destanlarını, Sücûdî’nin yazdığı Sultân Selim’in Divanını, Fazlî’nin Pîri Paşa’ya gönderdiği mektubu, Gulâmî’nin Divanını, Müftî Sa’dî Çelebi’nin kendi hattıyla yazdığı cöngünü, Monla İdris’in Tenvîh-i Âl-i Osman olan Heşt Behişt’ini Suzî’nin birkaç mahlas beytini vb. okuduğunu belirtir ve bazılarını beğendiğini belirten sıfatlar kullanır. Zâtî’nin kaside ve gazellerinin sayısıyla, diğer eserlerini bizzat kendisinden öğrenmiştir.

3.2.SÖZLÜ KAYNAKLAR

3.2.1. Şair ve Yazarların Bizzat Kendileri:

Âşık Çelebi tezkiresine dahil ettiği XVI. asır şairlerinin büyük bir kısmını tanımaktadır. Daha İstanbul’da öğrenci iken dedesi Mü’eyyedzâde’nin nüfuzu ve kendi girişkenliği sayesinde devrin pek çok ünlü şair ve yazarıyla tanışmış, meclislerinde bulunmuştur. Daha sonra özellikle İstanbul’da olmak üzere kadılık yaptığı yerlerdeki şair ve yazarlarla da dostluk kurmuş, onlarla gezmiş, eğlenmiş, sohbet meclislerine katılmış, pek çok anekdota konu olabilecek olaylar yaşamıştır. Bu şairlerin özel yaşamlarına kadar girebilmiş, acılarına ve sevinçlerine ortak olmuştur. Bu sebeple tezkirenin asıl kaynağı şairlerin kendileri ve Âşık Çelebi’nin bizzat gördüğü veya kendilerinin Çelebi’ye verdikleri eserleridir. Hayâlî Bey, Hâtemî, Zâtî, Gubârî, Kandî,

Yahyâ Bey, Fevrî, Fikrî, Figânî, Fânî, Selikî, Sa'yî-i Sânî, Selmân-ı Aydınî, Sülûkî, Sa'dî Çelebi el-Müftî, Sürûrî Çelebi, Niyâzî, Sâ'ilî, Hızrî, Nihâlî, Keşfî, Latîfî, Bahârî, Sehâyî, Ca'fer Çelebi, Şâh Kâsım, Ali Çelebi, Nişânî-i Evvel, Nişânî Bey vb. onunla hem-hâl olmuş kişilerdir. Zaten, Alî babası, Hâkî oğlan kardeşi, Ehlî ise akrabasından olduğu için bu kişileri de iyi tanır.

Ca'fer Çelebi, Şâh Kâsım, Fevrî, Sürûrî Çelebi, Müftî Hâce Çelebi Efendi aynı zamanda Çelebi'nin hocalarıdır. Hatta tezkiresini hazırlarken hocası Müftî Hâce Çelebi Efendi'nin tavsiyelerini dikkate alır. Sa'yî-i Sânî, Selikî, Nuri, Merdümî Çelebi, Gulamî gibi şairler aynı zamanda Çelebi'nin iş arkadaşlarıdır.

Bu bölümün asıl ağırlıklı noktasını İstanbul'da gençliğinden itibaren tanışıp dost olduğu şairler oluştururlar. Söz konusu şairlerin biyografileri tezkirenin en uzun biyografileri olup bu biyografilerde Âşık Çelebi'nin hayatı hakkında da önemli bilgiler mevcuttur. Müellif ve dostu olan şairler Zâtî ya da Kandî'nin dükkânında, Hayâlî'nin evinde, hamamda veya deniz kıyısında bir araya gelirler. Bazen yolda rastlaşıp hasb-i hâl eder, şiir alışverişinde bulunurlar. Bazen de hasta ziyareti, Zâtî'nin cenaze töreni gibi üzücü bir olay onları bir araya getirir.

3.2.2. Müellifin Katıldığı Şiir Meclislerinde Söylenip Kaydettikleri Veya Çeşitli Vesilelerle Elde Ettiği Eserler:

Bu başlık altında toplanılan eserlerin sahiplerini Âşık Çelebi tanıdığı için bu bölümle “şair ve yazarların bizzat kendileri” başlığı altında topladığımız bölüm yakından alakalıdır. Bahârî, Hâfız-ı Acem, Mu'ammâyî, Kadrî Efendi, Ârifî, Sânî, Kandî, Zâtî, Hayâlî vb. ile çeşitli vesilelerle birlikte bulunmuşlar ve Çelebi bu şairlerin okudukları şiirleri kaydetmiştir. *Cümleden Kâdirî Efendi ki sâhib-i 'ayâr-ı mi'yâr-ı şu'arâ ve mu'ayyen-i mekâdir-i fuzalâdur bir meclislerinde bu iki matla'ın okıyup medh ü senâ itdüklerinde fakîr bi'z-zât hâzır idüm biri budur ki. Ben vardugum gibi bir gazel didüm diyü bir gazel okıdılar iki beyti hâtırumda kaldı.*

Âşık Çelebi'nin katıldığı toplantılarda bazı şairlerin hayatlarına dair rivayetler nakledilir, şiirlerinden örnekler okunur. Özellikle İstanbul, Bursa, Edirne, Üsküp, Bağdat gibi Osmanlı kültür coğrafyası içinde hayli müstesna yeri bulunan ve oluşturduğu edebî mahfellerle şairleri Osmanlı ülkesinin dört bir yanından kendine çeken bu merkezlerde kurulan şiir meclisleri bu tür rivayetlerin ocağı durumunda idi. Genellikle şairlerin ve gönül erbabı kişilerin oluşturdukları bu yaran meclislerinde şairler kitaplarda bulamadıkları birçok bilgiyi buralardan temin etmekteydiler. Çelebi de bu tür meclislere sık sık katılan bir şair olarak meclis sohbetlerinden faydalanmıştır. Âşık Çelebi bu toplantılarda edindiği bir bilgiyi o kişinin adını zikrederek veya zikretmeden, “duydum, işittim, rivayet ederler ki” şeklinde başlangıç cümlecisi ile verir.

Kaynağı belli olmayan veya doğrulanmayan bilgileri verirken temkinli hareket eder: *İle'l-ân henüz vefâtı şâyî' degüldür ma'lûm degüldür ki yâ vâkı' yâ vâkı' degüldür.*

3.4.Şairlerin Mektupla Yolladığı Eserler:

Günâhî Hayâlî Bey'in ölümü üzerine yazdığı tarih mısraını, Celâlî gazel ve matlalarını, Merdümî bir gazelini, Nevâlî mektubunu, Sihri bir kıtasını, Fazlî beyitlerini, Fevrî Efendi bir kıtasını, Şâh Mehmed yazdığı mektupla bir kıtasını, Şîrî-i Diğer bir mektubunu, Salih Çelebi Leylâ vü Mecnûn'unu, inşâ mecmualarını, gazellerini, kıt'alarını, Sun'î kıt'asını, Ali Çelebi Efendi bir gazelini, Rızâyî tarih mısralarını vb. Âşık Çelebi'ye yollamışlar, o da tezkiresinde zikr etmiştir. Hayâlî Bey de yeni yazdığı gazelleri Çelebi'nin kadılıkta bulunduğu yerlere gönderip onu çok sevindirmiştir. Ancak tezkireye dahil edilen gazellerin bunlardan biri olduğuna dair bir kayıt yoktur.

Âşık Çelebi, bazen sadece eserin türünü ve kim tarafından gönderildiğini söylemekle yetinir: *inşâsından hakîre gönderdüğü mektûb sûretidür.*

Bazen yazılı bir kaynağın kim tarafından nereden nereye gönderildiğini belirtir: *“Ordudan ya'nî vefât itdükleri menzilgâh-ı şâh-ı cihân-cûdan İstanbula bu mektûb-ı belâgat-üslûbla bu kıt'a zımında derc olan târîh-i mergûbî inşâ-yı fesâhat-mashûbla göndermişlerdür.”*

Bazen yazarın saygı duyduğu kişilerin, şiirlerini gönderip tezkireye dahil etmelerini buyurdıkları görülür: “*Bu gazelleri ve bu matla’ları Kûtâhiyyeden gönderüp esnâ-yı kitâba derc itmek buyurmuşlardı*”.

Bazen Âşık Çelebi’nin bir şaire bir vesileyle gönderdiği şiirlerini tezkiresine aldığı görülür: “*Bir def’a şûr-ı ışka mübtelâ olup bî-ser ü sâ mânlar ser ü kârın eyledükde bu kıt’ayı yazup ana Edirne’ye gönderdüm idi. Kimi zaman da Çelebi’nin gönderdiği şiir karşılığında şair de cevap mahiyetinde şiir yazar gönderir. Bir gün İslâm Bey nâm kimesne odasına Sihriyi da’ vet idüp bu kıt’ayı gönderdüm. Monlâ dahı mest ü efkâr olup bu kıt’ayı yazdı gönderdi*”.

Müellif sadece kendisine gönderilen veya kendisinin yazdığı mektup ya da şiir örneklerini zikretmekle yetinmez. Bazen de iki şairin birbirleriyle mektuplaşmalarını anlatarak bunlardan örnekler verir: “*Bir vakt birkaç gün mahkeme kitâbetinden kalup ol zemânda re’is-i küttâb Haydar Çelebiye kasd-ı intisâb eyledükde Mesîhî-i merhûm bu mektûbı Sihriye göndermişdür ki bi-’aynihi nakl olunur*”.

3.5. Şairlerin Kendi Elleriyle Getirip Âşık Çelebi’ye Verdiği Eserler:

Latîfî, Sun’î, Ma’nevî-i Sâni, Amrî, Meylî-i Sâlis vb. şairler şiirlerini getirip veya Sun’î’nin yaptığı gibi Çelebi’yi çağırarak şiirlerini kendisine vermişlerdir.

3.6. Âşık Çelebi’ye İthâfen Söylenen Şiirler veya Düşürülen Tarihler:

Âşık Çelebi hastalandığında, evlendiğinde, sevdiğinden ayrıldığında veya kadılık görevi için gittiğinde şair arkadaşları tarih düşürmüşlerdir. Bu tarihler Çelebi’nin hayatına dair bize önemli bilgiler verirler. “*Bu fakîr Çernovi kâdîsı olduğuma târîh dimişdür*” “*Bir def’a fakîr Silivride kâzî iken İstanbula gelüp akribâdan Mustafâ Paşazâde Dervîş Çelebi fevt olup ‘ale’l-akab atdan düşüp bir parmagum çıkup şeref-i hizmetlerine mübâderete mâni’ olduğda varaka-i du’â ile i’tizâr olındukda mukâbeledde bu varakayı irsâl itdiler ki “mâte Dervîş” merhûmun fevtine ve “devletiyle sen olasın pâyidâr” fakîr düşdüğine târîhlerdür*”.

Âşık Çelebi, Zemânî’den bahsederken bir kere Edirne’de gördüğünü sonra kendisinden haber alınmadığını söyler. Nihâlî’den ise babasının ve amcasının yakın dostu olması hasebiyle, onlardan edindiği bilgiler ışığında söz eder.

Son olarak Çelebi, bazı önemli şahsiyetleri tezkiresine almayı unuttuğunu Gelibolulu Ali ile olan görüşmesinde itiraf eder.

4. TEZKİRE NÜSHALARININ TANITILMASI, DEĞERLENDİRİLMESİ VE ŞECERE

Tezkirenin on üçü yurt dışında olmak üzere 33 nüshası bilinmektedir. Meşâ’irü’ş-şu’arâ’nın tenkitli metni hazırlarken yurt içindeki nüshaların hepsi, yurt dışındakilerin ise ikisi incelenmiş, diğer nüshaların tanıtılmasında Meredith Owens’in neşrinden ve yazma kataloglarından faydalanılmıştır³.

Bu bölümde, öncelikle Meşâ’irü’ş-şu’arâ’nın yazma nüshaları tanıtılmıştır. Bu tanıtımda pratik kullanım için nüshalar harflerle kodlanmıştır. Kodlamalar yazmaların bulundukları kütüphanelerin veya kütüphane bölümlerinin adlarının ilk harfin alınarak yapılmıştır. Aynı harfin birden fazla kullanıldığı yerlerde harfler “1-2-3” şeklinde numaralandırılmıştır. Nüshalar tanıtılırken yapılan sıralamada yazmaların yazılış tarihleri, tarihleri belli olmayanlarda da aynı özellikleri taşımaları esas alınmıştır.

4.1. NÜSHALARIN TANITILMASI

1.T1: Topkapı Sarayı Ktp. Yeniler No: 60.

(209x152) (180x85) mm. 189 varak. 26 satır. Yazı okunması çok güç ta’lik-kırması. Orta kalınlıkta, krem, filigranlı, cetvelsiz kağıt. Koyu kestane renginde, şemseli cilt. İstinsah tarihi: 971 (1563-64). Yazarın müsveddesi. 249 şair. Baş: Hafız-ı Sirozî’nin biyografisiyle başlar. (Bu biyografiden önce tam okunamayan iki satır var).

³ G. M. Meredith Owens (1971). *Meşâ’irü’ş-şu’arâ or Tezkire of Âşık Çelebi*. Cambridge: E.J.W. Gibb Memorial.

Son: Bu gazel dahî merhûm mundur, denip bir gazel ve okunamayan Arapça bir not vardır.

Oldukça yıpranmış. Yazmada biyografilerin sıralanışı ebced düzenine uymaz. Karışık bir vaziyette birçok der-kenar vardır. Bazı notlar birkaç satırdan oluşur ve bitirilmemiştir. Hatta, şairlerin kimilerinin sadece adı yazılıp bırakılmıştır.

2.S: Selimağa Ktp. Hüdayi Efendi No:1157.

(266x171) (196x96) mm. 205 varak, 28 satır. Yazı çok güç okunan ta'lik-kırması. Orta kalınlıkta, krem, aharlı kağıt. Sırt kısmı siyah renkli yeşil parlak, baklava desenli deri cilt. Yazmanın başında dört adet temellük kaydı var: 1.İsteshabehu'l-fakîr 'Ârif kâin bi-Selimiyye. 2. İsterâhu'l-'abdu'l-fakîr ile'l-ganiyyi'l-kadîr 'Atâu'llâh b. Yahyâ eş-Şehîr bi-Nev'î-zâde el-Kâdî bi-Tırnevî 'afâ 'anhumâ el-meliku'l-kavî. Sene 1033. Semenuhu 1900 3. Mine'l-in'âmî'r-rabbânî 'alâ 'abdihi'l-fakîr ile'llâhi'l-ganî ebu'l-irşâd Hasan b. 'Alî âbâehumâ rabbuhumâ bin-na'im ve'l-ganî fî evâ'ili zi'l-ka'de. Sene 1084. Semenuhu 413. 4. İsteshabehu'l-fakîrû'l-hakîr Dervîş İdrîs ser Halîfe kalemü mukabiluhu süvârî gufira zunubuhû ve sutira 'uyûbuhû. Sene 1229, kayıtlarından yazmanın Nevizâde Atâullah ve Hasan bin Ali tarafından 413 ve 1900 kuruşlara satın alındığı, Ârif ve Dervîş İdrîs'in de bir şekilde yazmaya sahip oldukları anlaşılmaktadır. Yazısı Âşık Çelebi'nin T1 nüshasındaki (müsvedde) el yazısına çok benzer. Bu itibarla Selim Ağa nüshası için kuvvetle muhtemel müellif nüshası diyebiliriz. 1033/1623-4'te Nev'îzâde Atâî tarafından alınan yazmaya onun el yazısıyla birçok not eklenmiştir. Ahmed Çelebi, Eminî, Ehlî, Bahrî, Bahâyî, Dervîş Çelebi-i Sâni, Hâtifi-i Sâni, Hasan Çelebi-i Diğer, Hilmî, La'î-i Sâni, Muhtarî, Medîhi, Misâlî, Itâbî, Ulvî-i Sâni, Sâbirî, Kabûlî, İlmî-i Sâlis, Rûhî, Şikârî-i Sâni ve Şükûfî'nin biyografileri kenardadır.

İstinsah tarihi: 23 rebî'ü'l-evvel 975 (1567). Tezkire 976'da tamamlandığına göre bu yazma müsvedde ile beyaza çekilmiş nüsha arasında bulunan çok değerli bir nüshadır. 420 şair.

Baş: Tûtî-i nâtika ki kafes-i nefis-i insânda ...

Son: Sensin ey dil-ber efendisi Gulâmî bendenün

Kanberün Haydardan özge şâhı vü sultânı yok

Sona farklı bir yazıyla aşağıdaki beyit eklenmiştir.

İlâhi hatm-i hayır 'âşıka müyesser kıl

Be-hak-ı hatm..... be-hak-ı hayr-ı beşer

3.U: Upsala, Universitets Bibliotek No: 304.

242 varak. Yazı divanî kırması. Madde başlarında şairlerin mahlasları kırmızı mürekkeple daire içine alınmış ve numaralandırılmış.

İstinsah tarihi: 977 (1569-70) Müstensih: Rıdvan bin Muhammed bin Mustafa Niğbolulu. 412 şair.

Baş: Tûtî-i nâtika ki kafes-i nefis-i insânda....

Son: Sensin ey dil-ber efendisi Gulâmî bendenün

Kanberün Haydardan özge şâhı vü sultânı yok

157a (Fikrî), 178b (Râhî ve Râzî), 215a (Zâtî)da diğer yazmalarda da bulunan boşluklar ve der-kenarlar mevcut. Bu nüsha ile B (British Museum, Or.6434.) nüshası hemen hemen aynı olmasına rağmen onun imlâ hatalarını tekrarlamaz.

4.B: British Museum, Or.6434.

299 varak. 24, 25, 28, 29, 30 muhtelif satır olmakla beraber genellikle 29 satır. Yazı baştanbaşa değişmeyen küçük nesih. Sarımsak renkli, cetvelli kağıt. Renkli ser-levha var. Biyografilerin otuz tanesi kenarda ve küçük divanî-kırması ile düzensiz olarak yazılmıştır. Bu biyografilerin yazılış tarihleri de çok sonra olmaması gerekir. Biyografiler dışında pek çok der-kenar var. Her şairin adı kırmızı mürekkeple daire içine alınmış ve bunlar sıyakat sistemine göre numaralandırılmıştır. Sadece yazarın müsveddesi ile birkaç yazmada görülen "Cebrî, Şükufî, Misâlî"yi zikreder. Ayrıca, bazı boşluklar vardır ve birkaç satır, cetvelinin dikkatsiz süslemeleriyle kaybolmuştur. Müstensihin yaptığı bazı imlâ hataları ve noktalama eksiklikleri dikkatli bir şekilde düzeltilmiştir. Düzeltilmelerde kullanılan yazı, kenarlardaki yazıyla aynıdır. Belirsiz olan yerlerde kenara üç nokta eklenmiştir. Bazı tarihler kenarda rakamlarla hesaplanır. Sonda istinsah kaydı var.

İstinsah tarihi: 977 (1569-70). Eser, 977 yılının Cemâziyü'l-evvel ayının ortasında istinsah edilmeye başlanmış, aynı yılın Receb ayının başında bitirilmiştir. Müstensih: Mehmed bin Murad. 423 şair.

Baş: Tûtî-i nâtika ki kafes-i nefis-i insânda ...

Son: Sensin ey dil-ber efendisi Gulâmî bendenün

Kanberün Haydardan özge şâhı vü sultânı yok

(Yazmanın tıpkı basımı Meredith Owens tarafından yapılmıştır. Edisyon kritik yapılırken bu çalışmadan yararlanıldığı için yazma ölçüleri verilememiştir. Tıpkı basımda varak numarası 6b olarak başlar).

5.A: Süleymaniye Ktp. Aşir Efendi No: 268.

(250x153) (185x88) mm. 390 varak. 23 satır. Yazı nesih. Orta kalınlıkta, krem, altın yaldız cetvelli kağıt. Şemseli ve zahireli, kahverengi meşin cilt. Cildin iç kapağı bordo renkli ve oldukça yıpranmış. 119a'dan itibaren yazı küçülürken, başlıklar daha büyük yazılmaya başlar. 129b'den sonra başlıklar yeniden küçülür. Sonlara doğru yazının düzeni bozulur ve okumak güçleşir. 149a'nın iki satırı karalandığı için okunamaz. Bazı sayfaların altında veya üstünde boşluklar var. Zeynep Hatun ve Emîr-i Sâni'nin biyografileri kenardadır.

İstinsah tarihi: Üsküp, Saferi'l-harâm 978 (1570-71). Müstensih: Cafer bin Abdullah. 417 şair.

Baş: Tûtî-i nâtika ki kafes-i nefis-i insânda....

Son: Sensin ey dil-ber efendisi Gulâmî bendenün

Kanberün Haydardan özge şâhı vü sultânı yok

Beyitten sonra istinsah kaydı var.

6. N1: Vienna, National Bibliothek, No. 1219⁴.

401 varak. Yazı güzel, büyük bir nesih. 422 şair. Tarihsiz. Müstensih belli değil. Meredith Owens'a göre istinsah tarihi 16.yy. olmalı. İmlâ o devre göre dikkatsizdir.

7. B4: Paris Bibliotheque Nationale, Suppl. Turc 1077.

(245x140) mm. 287 varak. 23 satır. Yazı küçük nesih.

İstinsah tarihi: 983/1575-6. Müstensih: Derviş Mehmed b. Murad. 411 şair.

Nüsha H ve Ü2 nüshalarına çok benzer. 26b, 57a, 65a, 69b, 71a, 86a (Hayatî-i Sâni biyografisi tamamen), 97a, 102a, 132a (Nevâli), 207a, 219b (Râzi), 264a, 268a (Zâtî'nin bazı satırları) da der-kenarlar ve boşluklar vardır.

8. T2: Topkapı Sarayı Ktp. Hazine No:1269.

(240x141) (179x88) mm. 327 varak. 23 satır. Orta kalınlıkta, bazı sayfalar kalın, krem, aharlı, tek kırmızı cetvelli kağıt. Dördüncü sayfa mavi renkli olup 325. varak sonradan eklenmiştir. Bordo renkli, miklepli, kenarında altın sarısı şeritler olan meşin cilt. Sonda istinsah kaydı var.

İstinsah tarihi: 986 (1578-9). Müstensih: Derviş Mehmed bin Murad. 414 şair.

Baş: Tûtî-i nâtika-i kafes-i nefis-i insânda.....

Son: Sensin ey dil-ber efendisi Gulâmî bendenün

Kanberün Haydardan özge şâhı vü sultânı yok

9.Ü2: İstanbul Üniv. Ktp. No: 4201.

(270x149) (180x92) mm. 337 varak. 23 satır. Orta kalınlıkta, krem, aharlı, ilk sayfa altın yaldız cetvelli, diğer sayfalar normal siyah cetvelli kağıt. Üzerinde ay-yıldız olan kırmızı meşin cilt.

İstinsah tarihi: 986 (1578-9). Müstensih: Derviş Mehmed b. Murad. 418 şair.

Baş : Tûtî-i nâtika-i ki kafes-i nefis-i insânda.....

Son : Sensin ey dil-ber efendisi Gulâmî bendenün

Kanberün Haydardan özge şâhı vü sultânı yok

Özellikle önsöz kısmı olmak üzere bazı şiirler iktibaslarla uzatılmıştır. Önsözde, bir vezir -Sokollu Mehmed Paşa olabilir- hakkında diğer yazmalarda olmayan bir methiye vardır.

⁴ Meredith Owens'ın tavsifini yaptığı bu nüshanın kaydına Flugel ve Babinger Kataloglarında rastlanmamıştır.

10. A1: Süleymaniye Ktp. Atıf Efendi No: 2017.

(258x146) (175x85) mm. 259 varak. 23 satır. Krem, arada mavi renkli aharlı, orta kalınlıkta, cetvelsiz kağıt. Kenarında sarı çiçekli su olan yeşil meşin cilt. Yazı nesih. Tarihsiz. Müstensih belli değil.

Baş: Tûtî-i nâtika ki kafes-i nefis-i insânda.....

Son: Andan Sultân Süleymân zemânı oldu kasîdeler virdük, huzûrında makbûl oldu câ'izeler..... neler virüp murâdâtımız husûle mevsûl oldu İbrâhîm. Baştaki ve sondaki mühürlerde 1283 tarihi vardır. Eksik bir nüshadır. 293 şair.

11. F: Fatih Millet Ktp. Ali Emiri-tarih No: 772.

(245x150) (178x85) mm. 389 varak. 23 satır. Yazı rik'a. 193b'de yazı büyür, 194a'da eski hâline döner. Orta kalınlıkta, krem, su yolu filigranlı, altın yaldız cetveli kağıt. 1b renkli tezhipli ser-levha. İlk ve onuncu varaklar boş. Bu sayfalar daha kalın ve koyu renkli. Tabanı siyah, üzeri altın sarısı, fıstıkî yeşil çiçek motifli meşin cilt. Kapağın iç kısmı bordo, kenarı siyah renkli meşin. Der-kenar bulunmaz. 179a, 296b ve 304b'de minyatürlerin boyasının yazı üzerine dağılması sonucunda bazı satırlar okunamaz. Yazmanın son varagında Ali Emiri'nin temellük mührü var: "Allahü Te'alâ Hazretlerin rızasıçün vakf eyledim. Diyarbekrî Ali Efendi". Onbiri Osmanlı padişahlarına ait olan 87 adet renkli minyatür mevcut. Son minyatürün yarısı yırtık. Bu minyatürlerin en erken 16. yy. sonu ile 17. yy.başında çizildiği tahmin edildiğine göre bu zaman diliminde istinsah edilmiş olmalı. İlgili biyografinin içinde yer alan minyatürlerin bazıları şairin dış görünüşüne ya da ruhî durumuna uygun çizilmiştir. Yazım hataları çok fazla.

Tarihsiz. Müstensih belli değil. 415 şair.

Baş: Tûtî-i nâtika ki kafes-i nefis-i insânda

Son: Sensin ey dil-ber efendisi Gulâmî bendenün

Kanberün Haydardan özge şâhı vü sultânı yok

Diğer birçok nüshada olmayan ek biyografik bilgiler içerdiği ve minyatürleri için edisyon kritikli metinde kullanıldı.

12.Ü3: İstanbul Üniv. Ktp. No: 171.

(265x168) (155, 170, 180x 110,115) mm. 369 varak. 20, 22, 23, 24... muhtelif satır. Yazı çok zor okunan bir rik'a. Orta kalınlıkta, krem, aharlı kağıt. Bordo, çiçek motifli, meşin cilt. Tarihsiz. Müstensih belli değil. 406 şair.

Baş: Okunmuyor.

Son: Şeyh Abdullatif.....

13.A2: Ankara İl Halk Ktp. No: 218.

(250x170) (190x115) mm. 413 varak. 21, 22, 23 satır. Yazı rik'a. Orta ve kalın karışık, filigranlı, kirli sarı kağıt. Asıl cilt kahverengi meşin. Bu cildin üstüne pembe karton geçirilmiş. Başta, sonradan kurşun kalemle eklenmiş fihrist kısmı var.

İstinsah tarihi: 1323 (1905). Müstensih : Şeyh Müslim Yemenî bin Mirza. 413 şair.

Baş: Tûtî-i nâtika ki kafes-i nefis-i insânda....

Son: Naçâr itdükçe bu hatta şehâ hayr ile yâd eyle

Ki dirler yarlıgar Bârî kulı kulun du'âsiyle

14. B1: Bayezid Genel Ktp. Velîyüddin No: 2658.

(233x155) (210x90) mm. 303 varak. 23 satır. Yazı nesta'lik. Orta kalınlıkta, krem renkli aharlı kağıt. Siyah, sarı şeritli, şemseli ve salbekli meşin cilt.

İstinsah tarihi: 1004 (1595-6). Müstensih belli değil. 414 şair.

Baş: Tûtî-i nâtika ki kafes-i nefis-i insânda.....

Son: Sensin ey dil-ber efendisi Gulâmî bendenün

Kanberün Haydardan özge şâhı vü sultânı yok

Son varakta kenarda,

Naçâr itdükçe bu hatta şehâ hayr ile yâd eyle

Ki dirler yarlıgar Bârî kulı kulun du'âsiyle, beyti kırmızı mürekkeple yazılmış.

15.S1: Süleymaniye Ktp. Hamidiye No:1064.

(257x 143)(184x84) mm. 330 varak. 23 satır. Orta, krem, aharlı kağıt. Şemseli, zahireli, miklepli, kahverengi meşin cilt. Yazı ta'lik . Madde başlarında şairlerin mahlasları kırmızı ve siyah renkli mürekkeple yazılmış.

Tarihsiz. Müstensih belli değil. 391 şair.

Baş: Tûtî-i nâtika ki kafes-i nefes-i insânda.....

Son: Sensin ey dil-ber efendisi Gulâmî bendenün
Kanberün Haydardan özge şâhı vü sultânı yok

16.K1: Cairo, Dar al-kutub (Khedivial Library) No. 4478⁵

(250x160) mm. 472 varak. 22 satır. Yazı okunaklı bir nesih. Altın yaldızlı cilt. Müzehhep ser-levha. Renkli cedveli. Sayfalar düzensiz.

İstinsah tarihi: 985 (1577). Müstensih: Katip Muhammed (Süleyman Çavuş'a ithaf edilmiş). 414 şair.

Baş: Tûtî-i nâtika ki kafes-i nefes-i insânda....⁶

17. K2: Cairo, Dar al-kutub (Khedivial Library) No. 4479⁷

461 varak. 21 satır. Yazı nesih. Sarı bir cilt. Cetveller ve mahlaslar altın yaldızlı. 201b'den sonraki boşlukta Nişânî-i Sâlis'ten Nevâlî'ye kadarki şairler yok. Her şairin ismi kırmızı mürekkeple daire içine alınmış.

İstinsah tarihi: 1001 (1592-93). Müstensih : Mustafa bin İskender. 399 şair.

Baş: Tûtî-i nâtika ki kafes-i nefes-i insânda....⁸

18. T3: Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Yz. A 551

(250x155) (185x93) mm. 267 varak. 25 satır. Yazı divânî kırmızı. Yıldız filigranlı, başta çift sonra tek cetveli kağıt. Mihrabiye lâciverdî müzehhep ve cedveller yaldızlı, sözbaşları ve duracaklar kırmızı. Yıldız salbek önde ve arkada şemseli, zencirekli, miklepli, kahverengi bir cilt. Hiç varak numarası verilmemiş. Düzeltilmiş bir nüshadır. 1a'da Agâh Sırrı Levend'in armağan mührü, Abdülkadir Refet'in temellük kaydı ve dört beyit ile okunmayan iki temellük kaydı ve mühürleri vardır.

İstinsah tarihi: Niğbolu, Ramazan 986 (1578). Müstensih: Rıdvan b. Mehmed Niğbolulu. 416 şair.

Baş: Bismi'llahirrahmanirrahîm Tûtî-i nâtika nefes-i insânda.....

Son: Sensin ey dil-ber efendisi Gulâmî bendenün
Kanberün Haydardan özge şâhı vü sultânı yok

Yazma, müstensihi, yazısı ve metnin muhtevası açısından V2 nüshasıyla aynıdır. Yazmanın Millî Ktp.de mikrofilmi vardır.

19.N2: Vienna, National Bibliothek, No: 1218.

294 varak. Yazı divânî kırmızı.

İstinsah tarihi: 994 (1585-86). Müstensih : Rıdvan bin Mehmed Niğbolulu. 413 şair.

Fransız imparatorluk armasının kütüphane mürünü taşır. Okunması güçtür.

20. M: Munich Staatsbibliothek No:149.

522 varak. Yazı büyük nesih.

İstinsah tarihi: 988/1580-81. Müstensih belli değil. 414 şair.

Eser, orijinal yazmanın varak numaralarına bağlı kalmaksızın ciltlenmiş ve varak numaraları ilk sahibi olan Fransız tarafından acemice verilmiştir. Bu sebeple çok düzensiz ve neşretmeye uygun değildir.

21. Ü1: İstanbul Üniv. Ktp. Ty. No: 2406.

⁵ Meredith Owens neşrinde bu yazmanın numarası 8889 olarak verilmiştir. Ancak kütüphane kataloğunda yazılı numara 4478'dir.

⁶ Kütüphane kataloğunda yazmanın sadece baş kısmı kaydedilmiştir.

⁷ Meredith Owens neşrinde bu yazmanın numarası 8906 olarak verilmiştir. Ancak kütüphane kataloğunda yazılı numara 4479'dur.

⁸ Kütüphane kataloğunda yazmanın sadece baş kısmı kaydedilmiştir.

(272x172) (192x92) mm. 365 varak. 27 satır. Yazı nesih. Aharlı, orta kalınlıkta, krem, cetvelli kağıt. Şemseli, salbekli cilt. 59a'da Ümîdî, 297a'da Rûhî'nin biyografileri kenarda. Ayrıca pek çok varakta der-kenarlar var. Kenarlarda Riyazî Tezkiresi'nden alıntılar da bulunmaktadır: 38b-40b arası mukaddime, 43a-43b Ahmed Paşa, 61b Bâkî, 78a Celâlî, 84b Cenâbî, 86b Cevherî, 92a Hâdî, 100a Visâlî, 102b Zîrekî, 106a Hâletî, 112a Hamdî, 131a Monla Lutfî, 132b Latifî, 139b Mecdî, 151a Merdümî, 158a Muhyî, 162a Necatî, 169a Neşrî, 175b Nev'î, 181b Nihânî, 206a Âşık, 221a Riyâzî, 223b Alî, 224a İlmî, 227a Alî Efendi, 229b Amrî, 231a Ahdî, 248a Fuzulî, 266b Sâbirî, 270a Sâni'î, 284b Rahmî, 290a Rızâyî, 295a Ref'î, 296a Remzî, 310a Şemsî, 311a Şem'î, 314a Şeyhî, 315b Şeydâ, 330a Sâni, 341a Zâtî, 365a'da tezkirenin telif tarihini gösteren bir kayıt yer almakta.

Tarihsiz. Meredith Owens'a göre çok eski bir nüsha olmamalı. Müstensih belli değil. 417 şair.

Baş: Tûtî-i nâtika ki kafes-i nefis-i insânda....

Son: Sensin ey dil-ber efendisi Gulâmî bendenün

Kanberün Haydardan özge şâhı vü sultânı yok

beytinden sonra S nüshasının sonunda da yer alan ve oradaki yazıya çok benzer bir hatla,

İlâhî hatm-i hayr-ı 'âşık müyesser kıl

Be-hak-ı hatm..... be-hak-ı hayr-ı beşer

beyti kaydedilmiş.

22. T4: Türk Tarih Kurumu Ktp. No: Y I/112.

(254x153) (195x90) mm. 307 varak. 29 satır. Yazı nesih. Rengi bazen beyaza bazen de sarıya yaklaşan kalın aharlı, krem renkli kağıt. Birkaç sayfa orta kalınlıkta. Tek sıra kırmızı cetvelli. Madde başlarında şairlerin mahlasları ile gazel, beyit, velehu vb. söyleyişler kırmızı mürekkepli. Sırtı siyah, kapakları vişne çürüğü, biraz yıpranmış kalın meşin cilt. Sırt kısmında sarı süslemeler var. Der-kenarlar mevcut.

Tarihsiz. Müstensih belli değil. 418 şair.

Baş: Tûtî-i nâtika ki kafes-i nefis-i insânda....

Son: Hiç agzun varun bilmekligün imkânı yok

Ben nice teşbîh idem kaddine yârun servi kim

Sonda kenarda:

Sensin ey dil-ber efendisi Gulâmî bendenün

Kanberün Haydardan özge şâhı vü sultânı yok

23. N3: Nuruosmaniye Ktp. No: 3719.

(220x134) mm. 285 varak. 23 satır. Yazı oldukça sıkışık talik kırmısı. Çift sıra cetvelli, muhtemelen altın yaldızlı kağıt. Renkli ser-levhası var. Kısa der-kenarlar mevcut. Birkaç şairin ismi karıştırılmış veya başlıklar kaldırılmış. Müstensih boşlukları düzenli bir şekilde koymamış ve cümleleri oldukça yakın bir şekilde birleştirmiş.

İstinsah tarihi: 17 Muharrem 1004/1596-97. Müstensih: Mustafa bin İskender el-Mostarî. 417 şair.

Baş: Tûtî-i nâtika ki kafes-i nefis-i insânda....

Son: Sensin ey dil-ber efendisi Gulâmî bendenün

Kanberün Haydardan özge şâhı vü sultânı yok

24. P: Süleymaniye Ktp. Pertev Paşa No: 440.

(225x155) (195x100) mm. 404 varak. 21 satır. Orta kalınlıkta, krem, aharlı kağıt. Tabanı bordo, kenarı sarı siyah şeritli, miklebli meşin cilt. Yazı okunaklı bir ta'lik. Nevâlî Çelebi ve Fikrî'nin biyografilerinde diğer yazmalarda da görülen boşluklar bu yazmada da vardır. Râzî ve Zeynep Hatun'un biyografileri bulunmaz. 68b'de kenarda kime ait olduğu bilinmeyen beyitler, 347b'de Şeyhî'nin Hüsrev ü Şirin'inden tefe''ül edilen beyitler var. Şüpheli yerler B'de olduğu gibi üç nokta ile gösterilir.

Tarihsiz. Meredith Owens'a göre 16. asır sonlarında istinsah edilmiş olabilir. Müstensih belli değil. 417 şair.

Baş: Tûtî-i nâtika ki kafes-i nefis-i insânda....

Son: Sensin ey dil-ber efendisi Gulâmî bendenün

Kanberün Haydardan özge şâhı vü sultânı yok

25.B2: British Museum Or.7060.

339 varak. Yazı güzel bir nesih. Birkaç yerde boşluklar var. 278b'de bazı karışıklıklar olmuş. Yazmanın sonuna 1236 (1820-21)'da ölen Gubarî'nin şiirlerinden birkaçı eklenmiş.

Yazma, sahibi Gibb tarafından "Osmanlı şiir Tarihi" adlı eserinde geniş bir şekilde kullanılmıştır.

Tarihsiz. Meredith Owens'a göre 17. yy.'ın ilk yarısında istinsah edilmiş olabilir. Müstensih belli değil. 411 şair.

26. B3: British Museum Or.12992.

303 varak. Yazı küçük, güzel bir ta'lik. Çok eksik ve boşluk var. Emîrek-Edâî, Sürûrî Çelebi- Sifâlî, Selâmî-Arifî, Arşî-İlmî-i Sâni, Zuhûrî-Gazâlî biyografilerinin arasındaki şairler yoktur.

Tarihsiz. Meredith Owens'a göre 17. yy.'ın ilk yarısının başında yazılmış olmalı. 365 şair.

27. S2: Atatürk Ünv. Seyfettin Özege Ktp. No: 219.

(295x230) (230x150) mm. 85 varak. 25 satır. Yazı okunaklı bir rik'a. Başlıklar ve Arapça ifadeler kalın rik'a yazıyla. Aharsız, kalın, cetvelsiz, beyaz kağıt. Mukavva üzeri siyah meşin, sırtı ve köşeleri siyah bez kaplı, iç kapaklı cilt.

Tarihsiz. Cilt ve kağıt özellikleri yakın dönem. Müstensih belli değil.

Baş: Tûtî-i nâtika ki kafes-i nefis-i insânda.....

Son: kapucılar odasında iken pâdşâha (Ahmed Paşa'nın biyografisi)

Nüshada mukaddimeden sonra sadece Şeyh İlâhî'nin biyografisinin tamamı ile Ahmed Paşa'nın biyografisinin bir bölümü yazılıdır. Âgâh Sırrı Levend'in sonradan istinsah ettirdiği eserlerden biri olmalı.

28. D: Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi Ktp, M Con B/ 5.

(250x150)(210x130) mm. 288 varak. Muftelif satır. Yazı rik'a. Yazının karakteri zaman zaman değişir. Bazı varaklar cetvelsiz, bazıları kurşun kalemle sonradan cetvelenmiş. Yazılar cetvelin dışına taşmış. Sayfa numaraları daha sonra kurşun kalemle verilmiş. İki yüzü bordo karton, sırtı kahverengi deri cilt. Kalın, krem kağıt. Bazı varaklar kareli defter kağıdı. Yazmanın ilk sayfasında Havza kütüphanesinin 1239 tarihli mührü var. Birkaç yerde metni tamamlar mahiyette bir iki cümle der-kenar bulunmaktadır. Bunlar müstensih dışında bir başkası tarafından yazılmış olmalı.

İstinsah tarihi: Yanbolu, 1014 (1605). Müstensih: Hafız Mehmed. 307 şair.

Baş: Tûtî-i nâtika ki nefis-i insânda.....

Son: Sensin ey dil-ber efendisi Gulâmî bendenün

Kanberün Haydardan özge şâhı vü sultânı yok

Bu beyitten sonra "temmetü'l-kitap" kısmı gelmektedir.

29. A3: İstanbul Arkeoloji Müzesi No: 407.

(155x 90) (145x105) mm. 135 varak. 23 satır. Yazı rik'a. Kalın, krem kağıt. Cetvelsiz. Koyu bordo, şemseli, meşin cilt. Madde başlarında şairlerin mahlasları, ayet ve hadisler kırmızı renkli. Başta ve sonda çeşitli şairlerden beyitler var. Mukaddime kısmı yok. Padişahların yer aldığı kısımda sadece Sultan Selim ve Süleyman bulunmaktadır. Bunlar da yarım sayfayla sınırlandırılmıştır. Der-kenarlar bulunmakta. Şairler karışık sıralanmış. Çok eksik bir nüshadır.

Tarihsiz. Müstensih belli değil. 123 şair

Baş: Sultân Selîm bin Sultân Bâyezîd bin Mehmed ez cümle selâtîn

Son: Nev'î Efendi. Miyân-ı açıldı goncenün bendi kenâre

30.Y: Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi No: 1112.

(206x148) (168x94)mm. 404 varak. 23 satır. Yazı nesta'lik. Aharlı ince beyaz kağıt. Basma orta şemseli, miklepli, koyu kahverengi cilt. Söz başları kırmızı mürekkeple tezhiplidir. Tek kırmızı çizgiden ibaret cetveli.

İstinsah tarihi: 1052 (1642). Müstensih: Hüseyin b. Ramazan. 422 şair.

Baş: Tûtî-i nâtika ki kafes-i nefis-i insânda...

Son: Sensin ey dil-ber efendisi Gulâmî bendenün

Kanberün Haydardan özge şâhı vü sultânı yok

B ve F nüshaları görülerek yazılmıştır.

31. Ç: Çorum Hasan Paşa Kütüphanesi No: 1964.

(160x255) (80x165) 424 varak. 23 satır. Yazı nesih. Lamba filigranlı kağıt. Gömme salbak şemseli, zencerekli, miklepli bordo deri cilt, yıldız üzerine desenli mihrâbiyeli. Madde başlarında şairlerin mahlasları, biyografi içindeki isimler, mısra, beyit, kıta vb. ifadeler, elif üzerindeki medler, tarihler, eser isimleri ve cümlecikler arasındaki virgüller, Arapça ibareler kırmızı mürekkepli. İlk iki sayfa altın yıldızlı ve cetvelli, diğer sayfalar cetvelsiz. 33b, 41b, 64a, 101b, 104a, 110b, 172a, 174a, 289b, 379a, 424a'da der-kenarlar var. Az sayıda bulunan Misâlî ve Lisanî Çelebi'nin biyografilerinin bulunması müstensih'in birden fazla nüshayı gördüğünü göstermektedir.

İstinsah tarihi: Yanya, 1014 (1605). Müstensih: Abdülbaki b. Mehmed. 425 şair.

Baş: Tûtî-i nâtika nefes-i insânda.....

Son: Sensin ey dil-ber efendisi Gulâmî bendenün

Fakîrün Haydar'dan özge şâhı vü sultanı yok

Bu beyitten sonra "temmetü'l-kitap" kısmı gelmektedir.

32. C: Chester Beatty Library No: 438.

(255x162)(170x75)mm. 318 varak. 24 satır. Yazı küçük nesih. Kalın, krem, parlak kağıt. İlk varanın başında ve sonunda lekeler var. Yıldızlı ve mavi cetvelli. Ortası ve kenarları sarı şeritli, içi kenarları ve ortası mavinin üzerine koyu kahverengi ve sarı çizgili, koyu kahverengi yıpranmış deri cilt. 1a'da yazmanın sahipleri Salih bin Abdullah 1162 (1749) ile Seyyid Behcet Ahmed 1202? (1788)'in mühürleri bulunur. Tezhipli bir mihrabiye var. Başlıklarda sarı, kırmızı ve mavi renklerde süslemeler mevcut.

Tarihsiz. 17. yy. olduğu tahmin edilir. 360 şair.

Baş: Tûtî-i nâtika ki kafes-i nefis-i insânda...

Son: Sensin ey dil-ber efendisi Gulâmî bendenün

Kanberün Haydardan özge şâhı vü sultânı yok

33. M2: Macar Bilimler Akademisi Kütüphanesi.

263x153 (194x100)210 vrak. 25 satır. Yazı rik'a. Filigranlı kağıt. Ciltsiz, ebrulu ciltli bir kutu içinde; fizikî durumu dağınık. Siyah mürekkep, bölüm başlıkları kırmızı. Eser "Tezkiretü's-su'arâ ve Meşâ'irü'z-zürefâ" adıyla kayıtlıdır.

Baş: Hikmet var mı 'akl u naklda mücib-i illet var mı

Son: Mâl u câh emrinde halkun mihneti kûtâh kıl

4.1. NÜSHALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Meşâ'irü's-su'ara'nın tespit edebildiğimiz bütün nüshaları elimizde olmadığından bu nüshaları gruplandırmak çok zordur. Ancak elimizde olan ya da kütüphane çalışmasıyla hakkında bilgi edindiğimiz nüshalar hakkında yorum yapabildik. Diğerlerini de katalog bilgilerinden veya Meredith Owens'ın yorumlarından yararlanarak gruplandırmaya çalıştık.

T1 Yazarın müsveddesi olduğu için orijinal yazma olarak alınmıştır. X nüshası yazarın temize çektiği, elimizde mevcut olmayan orijinal bir nüsha olabilir düşüncesiyle şecereye dahil edilmiştir. Ancak, müellifin bizzat görerek düzeltmeler yaptığını tahmin ettiğimiz S nüshasının bulunması, X nüshasının olmaması ihtimalini güçlendirmektedir. S müsveddeden sonra bilinen en eski yazma olduğu için üçüncü sıraya konmuştur. S'nin yazısı Âşık Çelebi'nin T1'deki el yazısına çok benzemektedir. Nüshanın önemli özelliklerinden biri, B nüshasından sonra en çok biyografiye sahip olmasıdır. Ayrıca, Nev'izade Atayî'nin notlarının mevcudiyeti yazmanın kıymetini artırmaktadır. B ve U yazılış tarihlerinin birbirine çok yakın olması, bölümlerinin sıklığı, her yazmada olmayıp bazılarında bulunan biyografileri içermeleri her ikisinde de şair isimlerinin kırmızı daire içine alınmaları açısından birbirine benzerler. Ancak müstensihleri, şair sayıları ve yazı karakterleri farklıdır. B 423 şair ile Ç'den sonra bilinen en fazla biyografiye sahip nüshadır. U da ise 412 şair mevcuttur. Bütün bu benzerliklere rağmen B U'ya oranla der-kenar açısından S'ye daha yakındır. B'deki bazı der-kenarlar U'da yoktur. Öte yandan B'de görülen imlâ hatalarına U'da rastlanmaz. U'nun müstensihinin B'den istinsah ederken bu yanlışları düzelttiği kanaatindeyiz. S ile gerek yazıları gerekse içerdikleri biyografi, der-kenar benzerlikleri

ve S'den sonra bilinen en eski tarihli yazmalar olmaları hasebiyle S'nin hemen ardından önce B, sonra da U sıralandılar. **N1**, M. Owens'ın hakkında verdiği çok az bilgiyle yetinilmek zorunda kalınan nüshalardan biridir. Tarihi belli değildir. Ancak, Owens'a göre 16. yy.da kaleme alınmış olabilir. Ayrıca, sadece B ve S'de bulunan Şükufî adında bir şairi içerdiği için B'den gelen bir yazma gözüyle bakılmaktadır. A, U'dan sonra bilinen en eski yazmadır. Türkiye'deki yazmalar içinde S'den sonra elimizde bulunan en eski nüsha olduğundan U'dan gelen bir nüsha olabilir. **B4**, Owens'a göre, B ve U'ya benzediği için B veya U'dan çıkan bir nüsha olarak değerlendirilebilir. Ancak, B4 ve B'nin aynı müstensihler tarafından istinsah edilmiş olduğunu dikkate alacak olursak B'den gelmesi daha büyük ihtimal dahilindedir. Ayrıca, Hayatî-i Sâni adlı şair daha fazla bilgi ile T1'de varken B4'de de buna değinen bir not vardır. Bu sebeple, müstensihin B'yi görmüş olduğu düşünülebilir. **K1**, **K2**, her iki nüsha da şu anda Kahire'de bulunmaktadır. Bu yazmalar hakkında da fazla bir şey bilmiyoruz. Owens, K1 ve K2 A'ya benziyor dediği için A'den gelen bir grup olarak ele aldık. A'ya benzemelerine rağmen A'da bulunan iki der-kenar bunlarda mevcut değildir. Sadece birkaç yazmada bulunan Cebri'nin her ikisinde de bulunması her ikisini aynı gruba dahil etmemize sebep oldu. K2'nin yazılış tarihi belli. K2'deki şairler B ve U'daki gibi kırmızı yuvarlak içine alınmış. Bu da yazma istinsah edilirken B veya U'dan birinin ya da her ikisinin görülmüş olabileceğini gösterdiği gibi, doğrudan bunlardan da istinsah edilmiş olabilir. Çok az yazmada bulunan Misali'nin K1'de olup K2'de olmaması, K2'nin eksikliklerinin çok olması ve K1'in tarihinin bilinmemesi bizce K1'in K2'den önce istinsah edildiğine delil teşkil eder. Öte yandan, A'dan gelen bir başka grupta yer alan N3 ile K2'nin müstensihleri aynıdır. Yazılış tarihleri de, K2: 1592, N3 ise 1595 yani, yazılış tarihleri birbirine çok yakın. Belki de K2, N3 ile aynı grupta düşünülmesi gereken bir yazmadır. **T3**, diğer yazmalardan ayrı özellikler taşıdığı için ayrı bir grup halinde aldık. Her yazmada olan veya olmayan şairlerin listesi çıkarıldığında diğer yazmalar arasında gruplar oluşurken bu nüsha hiç birine dahil olamamaktadır. Vasfi-i Sani, sadece bu nüshada Vahyi-i Sani olarak yazılmış. Kolbaşı olarak aldığımız A ile benzerlik gösterdiği ve ondan sonra istinsah edilmiş olduğu için A'nın bir alt grubu olarak değerlendirdik. **Ü1**, **T4**, **N3**, **P**, kesin delillere dayanarak bir grup oluşturdukları söylenemez. Ancak, biyografi sayılarının aynı olması, her yazmada bulunmayan veya sadece bazı yazmalarda olan şairleri incelediğimizde bu dördüyle aşağı yukarı bir grup oluşturulabilmektedir.

Cinanî-i Sâni Ü1, T4

Misali Çelebi T4, N3'de var

Naimî -i Diger Ü1, P'de yok

Rahî Ü1, N3, P'de yok

Razî N3, P'de yok

Owens'a göre istinsah tarihi bilinmeyen P nüshası da istinsah tarihi 1595 olan N3 gibi 16. yy. sonunda istinsah edilmiştir.

B2, Owens'a göre, XVII. yy. başlarında istinsah edilmiştir. P'ye de benzer. Bu benzerlikten ve P'nin 16.yy. sonunda istinsah edilmiş olduğu gerçeğinden yola çıkarak B2'yi P'den gelen bir nüsha olarak gösterdik. **T2**, **Ü2**, Owens'a göre, T2 ve Ü2 B4'e benzerler. Tesbitlerimize göre, biyografi sayısı açısından tam bir birlik sağlamazlar. Ü2 T2'den dört biyografi fazladır. Ayrıca, Ü2'nin önsözündeki muhtemelen Sokollu'ya yazılmış olan kasidenin bulunması onu ayrıcalıklı kılmaktadır. Ancak, her iki nüshanın da yazılış tarihleri, müstensihleri, yazı çeşitleri, baş ve sonlarında yer alan ibareler aynı olduğu için beraber bir grup oluşturdular. **A1**, **F**, **Ü3**, nüshaları T2 ile mihenk taşı konumundaki bazı şairler açısından birleştikleri için bu nüshadan gelen yazmalar olarak değerlendirildi. Bunlardan A1 nüshası çok eksik olmasına rağmen, diğer ikisiyle her yazmada bulunmayan şairler açısından ortaklık arzederler. **A2**, **B1**, **S1**, her yazmada olmayıp bazılarında bulunan veya birçok yazmada bulunup bir kısmında mevcut olmayan şairlere baktığımızda A1, F ve Ü3 hemen hemen aynı özellikleri taşırlar. Ancak, üçlü bir grup oluşturacak kadar kendilerine has ayrııcı özelliklere sahipler:

1. S1 eksik bir nüsha olmasına rağmen A2, B1 aynı sayıda şair içerirler

2. Aynı müşterek hataya sahipler :

Hilmî her üçünde de Halimî olmuş

Celâlî A2,B1’de Celal Efendi olarak yazılmış
Hüseyinî A2, B1’de Halvaî Emir Hüseyin olmuş
Figânî A2, B1’de Nişani olmuş.

3. Aynı şairler yok:

Meylî-i Salis üçünde de bulunmuyor
Emin, Razî, Valî A2 ,B1’de yok

4. Mîrî-i Sanî sadece bu yazmalarda var.

Şikari-i Salis A2, B1’de var.

5. Her üçünün de başlangıç ve bitiş ibareleri aynı.

Bu yazmalardan sadece A2’nin istinsah tarihi biliniyor(1323). Çok geç bir döneme ait olduğu için A2, B1, S1’yi A1, F, Ü3’ten sonraki bir grup olarak düşündük. N2, hakkında müstensihî ve yazılış tarihi dışında bir bilgiye sahip değiliz. T3’ten sonra ve K1’in müstensihî tarafından istinsah edildiği için ondan gelen bir yazma olarak düşünüldü. B3, XVII. yy.ın ilk yarısının başında istinsah edildiği tahmin ediliyor. Eksik bir nüsha. Nereye dahil edileceği tam kestirilemiyor. S2, Son zamanlara ait bir nüsha olduğu bilinmekle beraber hangi gruba dahil edileceği tam kestirilemiyor. D, müstensihî ve istinsah tarihi bilinmesine ve tarihi bilinen yeni nüshalardan olan A2 (Ankara İl Halk Ktp) den sonra tespit edebildiğimiz yakın tarihli nüsha olmasına rağmen, eksik haliyle nereye dahil edileceği tespit edilememiştir. Şair sayısı açısından en az sayıya sahip nüshalardan biri olan A1 ve C’de elimizdeki bulgularla şecerede hangi gruba dahil edileceğine karar verilememiştir.

4.2. TENKİTLİ METİN OLUŞTURULURKEN KULLANILAN NÜSHALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ VE ŞECERE

Mevcut 33 nüshadan 5 tanesi esas alınarak *tenkitli metin* çalışması yürütülmüş ve sonuçlandırılmıştır. Bu nüshalar şunlardır:

1. (B): British Museum, No. 6434
2. (A) Aşir Efendi Kitaplığı (Süleymaniye Ktp.), No.268
3. (P) Pertev Paşa Kitaplığı (Süleymaniye Ktp.), No.440
4. (S) Mahmud Hüdâyî Kitaplığı, (Selimağa Ktp.), No.1157
5. (F) Fatih-Millet Ktp. No. Tarih 447

Bu nüshalar değerlendirmeye tabi tutulup diğerleri elenirken şu noktalar göz önüne alınmıştır:

1. Meşâ’irü’ş-şu‘arâ nüshaları içinde en fazla 425 şairin kayıtlı olduğu nüsha dikkate alınarak, 410’un altında biyografiye sahip olanlar değerlendirme dışında bırakılmıştır.

2. Biyografi sayısı açısından elenen nüshaların dışında kalanlar müşterek hatalar, eksiklikler, istinsah tarihleri, müstensihleri, şair sayıları, aynı veya farklı şairlere sahip oluşları, üslubun ve sentaksın korunup korunmadığı gibi hususlar göz önüne alınarak adı geçen beş nüsha tenkitli metin için seçilmiştir.

3. Mîrî-i Sâni sadece B1, S1, A2 ve D nüshalarında mevcuttur. B1 1004, A2 1323 (1905) istinsah tarihiyle geç tarihli oluşlarıyla; S1 391 şairle, 410’nun altında biyografiye sahip oluşuyla; D 1014 (1605) istinsah tarihiyle ve 307 şairle hem geç tarihli oluşu hem de biyografi sayısının azlığıyla edisyon kritik için kullanılmamıştır.

Tenkitli metnin kuruluşunda herhangi bir nüsha esas alınarak diğerlerini dipnotta fark olarak gösterme yoluna gidilmemiş, beş nüsha ayrı ayrı karşılaştırılarak, Aşık Çelebi’nin kaleminden çıkmış olan metnin oluşturulmasına çalışılmıştır: Söz konusu beş nüsha ve bu nüshalardan önce var olan Aşık Çelebi’nin müsveddesinin yorumu ile şecerenin şeması şu şekildedir:

T1: Yazarın müsveddesi olduğu için orijinal yazma olarak alındı.

S: Müsveddeden sonra bilinen en eski yazma olduğu için ikinci sıraya kondu. Yazısı Aşık Çelebi’nin müsveddedeki el yazısına çok benzemektedir. Büyük bir ihtimalle

nüsha müellif tarafından incelenip gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Yazarın temize çektiği yazma da olabilir. Ancak, yazmada boşluklar, karalamalar, “şu yazıla, yazılmaya” şeklinde notlar olması, der-kenarların düzensizliği vb. son şekli verilmiş bir nüsha olmadığını da göstermektedir. Ayrıca, hepsi okunamasa da Nev‘ izâde Atayî’nin notları mevcuttur.

B: İstinsah tarihinin eskiliği-977 (1569-70) (tezkirenin istinsah tarihi 976)- ve nüshalar içinde geç tarihli Ç (Çorum Hasan Paşa Ktp.-425 şair) nüshasından sonra 424 şair ile en çok sayıda biyografiyi içermesi, imlâsının düzgün olması, daha sonra gözden geçirilip yanlışların düzeltilmesi açısından S’den sonra gelen nüsha olarak değerlendirildi.

A: Tespit edebildiğimiz kadarıyla, 978 (1570-71) istinsah tarihiyle S, B ve U’dan sonra gelen en eski nüshadır. B’de bulunmayan bazı şiirleri ve küçük ilave bilgileri ihtiva etmesi, 417 biyografi ile tama yakın sayıda biyografi barındırması, imlâsının tutarlı olması ve yazının B ve U’ya göre rahat okunması açısından tercih edildi.

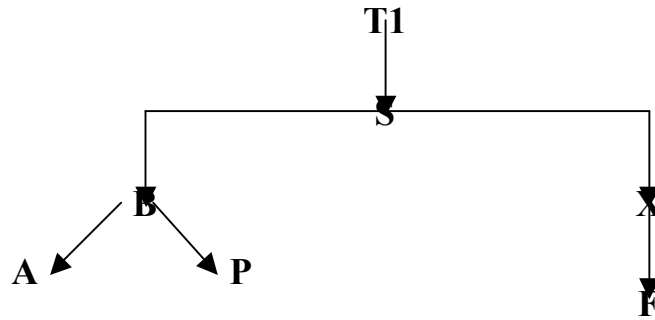
P: A ile ortak biyografileri barındırmaktadır. Diğer nüshalarda okunamayan kelimelerin bir kısmı daha açık yazılmış veya harekelenmiş; izafet yapılması gereken bazı yerler izafet kesresi ile gösterildiği için tenkitli metin için alınmıştır.

F: Mevcut yazmalar içinde tek minyatürlü nüshadır. Padişah minyatürlerinden hareketle XVI.yy. sonu ya da XVII.yy. başında istinsah edildiği tahmin edilmektedir. Diğer nüshalarda olmayan Lisânî Çelebi ve Naimî-i Sâlis’in biyografileri mevcuttur. Bazı biyografilerde verilen bilgiler tenkitli metin için kullanılan diğer dört nüshadan farklıdır. Bu sebeple ayrı bir koldan geldiği düşünülerek tenkitli metin için alınmıştır.

Meşâ’irü’ş-şu’arâ’nın yazmaları ve çıkarılan şecereye dair bu bilgiler verildikten sonra şecere ve incelenen nüshalarda yer alan şairlerin geçtiği varak numaraları bir tabloyla gösterilmiştir. Böylece verilen bilgilerin net bir şekilde göz önüne serilmesi amaçlanmıştır.

Takdir edileceği üzere bu tür bir çalışmayı yapmak çok zahmetli olmakla beraber kesin bir netice elde etmek de mümkün değildir. Bütün bu işlemlerden sonra yine de ortaya koyduğumuz metin yüzde yüz Âşık Çelebi’nin kaleminden çıkmıştır, iddiasında bulunamayız. Ancak, orijinal tezkireye en yakın metni oluşturduğumuza inanıyoruz.

TENKİDLİ METİN İÇİN KULLANILAN YAZMALARIN ŞECERESİ

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1. METİN VE NÜSHA FARKLARI İLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

1. Edisyon kritikli metinde Arapça ve Farsça kelimelerdeki uzun vokaller ا, ی, و sırasıyla â, î, û şeklinde gösterilmiştir.
2. Arap alfabesinde bulunup da yeni alfabemizde bulunmayan işaretler şu şekilde gösterilmiştir:

ş.....ث
h.....ح
h.....خ
z.....ذ

ş.....ص	
ž, d.....ض	
t.....ط	
z.....ظ	
‘.....ع	
ğ.....غ	
k.....ق	
ñ, k, g.....ك	
‘.....أ	

3. Farsçadaki “vāv-ı ma‘dûle” ile yazılan kelimelerde bu harf “italik” olarak gösterilmiştir: hāb, hāce gibi.
4. Edisyon kritikli metinde kelimelerin okunuşunda, Redhouse’ın “Turkish and English Lexicon” adlı lugatındaki Arapça ve Farsça asıllarına olabildiğince bağlı kalınmıştır. Âsmân (âsumân), âšnâ (âşinâ), âftâb (âfitâb), akribâ (akraba), süfre (sofra), efyûn (afyon), rişvet (rüşvet), müsâfir (misâfir) vb.
5. Birleşik isim ve sıfatlar yazılırken Redhouse’ın “Turkish and English Lexicon” adlı lugatı ve İsmail Ünver’in “Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler” adlı yazısı dikkate alınmıştır⁹.
6. Osmanlı Türkçesi’nde kelime içinde “hemze (‘)” veya “ye” ile yazılan kelimelerin hemzeli şekilleri tercih edilmiştir: dâ’im, kâ’im, zâ’im, fevâ’ih, dâ’ire, fâ’ik vb.
7. Güzel he ve hemze ile biten kelimelerde hemze (‘) gösterilmiştir: menşe’, melce’, mebd’.
8. Elif ve hemze, ya da vav ve hemze ile biten kelimelerden “mâ (su)” ve “sû” dışındakilerde hemze gösterilmemiştir: sū’-i zan.
9. Elif-i maksûre ile biten kelimelerin son sesi “â” şeklinde yazılmış, vezin gereği zihafli okunması gereken yerlerde “i” şekli tercih edilmiştir. Da‘vâ / da‘vi, ma‘nâ/ma‘ni vb.
- 10. “-madan,-meden / -madın, -medin” şekilleri olan bağ fiil eki her iki şekliyle de kullanılmıştır.**
11. Edisyon kritikli metinde karşılıklı konuşma cümleleri italik olarak dizilmiştir.
12. Edisyon kritikli metinde, şiirlerde, vezin gereği zihaf yapılması gereken kelimeler zihafli okunmuştur.
- 13. Edisyon kritikli metin için kullanılan herhangi bir nüshada bir olay ya da kişiye dair düşürülen tarihler rakamla da yazılmışsa, bu tarihler parantez içinde ilgili ifadenin yanına yazılmıştır.**
14. Yazma metinlerdeki takdim tehirler aparatta gösterilmemiştir.
15. Nüsha farkları aparatta verilirken B A P S F düzenine uyulmuştur.
16. Aparatta metne alınan kısımdan sonra “[” işareti konmuş, nüsha farkları bu işaretin ardından gösterilmiştir. İki nüsha arasındaki farklılık “/”, aynı kelimede birden fazla değişiklik”//” ile gösterilmiştir.
17. (-) işareti bu ibarenin söz konusu nüshada olmadığını göstermektedir: *hoş geçerdi] - BAPS (hoş geçerdi ifadesi F nüshası dışında diğerlerinde yok, demektir).*
18. Birkaç kelimedeki yazım yanlışları örnek olması açısından aparatta farklılık olarak belirtilmiş; bu tür hataların müstensihden kaynaklandığı düşünülerek hepsi gösterilmemiştir.
19. kim/ki bağlama edatındaki farklılıklar her zaman aparatta gösterilmemiştir.

⁹ İsmail Ünver (1993). “Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”. *Türkoloji Dergisi*. XI(1): 51-91.

20. Metinde nesirden nazıma geçerken şiirin şeklini veya türünü göstermeyen “nazm, şi‘r, eş‘âr, beyt” gibi ifadelerdeki nüsha farkları her zaman aparatta gösterilmemiştir.
21. Edisyon kritikli metinde nazımdan nesir kısmına geçerken bazen yazılan “nesr” kelimesi fark olarak aparatta gösterilmemiştir.
22. Okunamayan kelimeler (.....) şeklinde, okunuşundan emin olunamayan kelimeler (?) ile gösterilmiştir.
23. Aparatta nüshalar arasındaki farklılıklar gösterilirken küçük harfle başlanmıştır.
24. Aparatta uzun cümle, beyit veya beyitler bir nüshada bulunmuyorsa farklılık gösterilirken cümlenin beytin ilk kelimesi ve son kelimesi alınmış, aradaki kelimeler şeklinde gösterilmiştir.
25. Aparatta, Arapça ve Farsça ibare ve şiirlerle, ayet ve hadislerin anlamları nüsha farklarından ayırmak için italik olarak dizilmiştir.

KAYNAKLAR

- Açıkgöz, Namık (2000). “Tezkirelerde Yapı ve Yapı Terminolojisine Doğru”. *İlmî Araştırmalar*. (9): 7-22.
- Adıvar, Adnan (1952). “Tarih ve Biyografi”. *Tarih Dergisi* 2: (3-4): 1-6.
- Altuntaş, Halil, Muzaffer Şahin (2001). *Kur’ân-ı Kerîm Me’âli*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yay.
- Akbayar, Nuri (hızl.) (1996). *Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmanî*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.
- Ambros, Edith (1998). *The Lyrics of Meâlî, an Ottoman Poet of the 16.th. Century*. Berlin: Klaus Sahwaiz Verlag.
- Ataöv, Türkkaya (1989). *Bilimsel Araştırma El Kitabı*. Ankara: Savaş Yay.
- Avşar, Ziya (1991). *Revânî ve Divanının Karşılaştırmalı Metni*. Yüksek Lisans Tezi Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Ayan, Hüseyin (1983). *Tezkireler*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yay.
- Aynur, Hatice ve A. Niyazioğlu, (2011). “Âşık Çelebi ve Tezkiresine Nüfuz Etme Denemesi”. *Âşık Çelebi Ve Şairler Tezkiresi Üzerine Yazılar*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yay. 11-16.

- Aynur, Hatice (2011). “ Kurgusu ve Vurgusuyla Kendi Kaleminden Âşık Çelebi’nin Yaşamöyküsü”. *Âşık Çelebi Ve Şairler Tezkiresi Üzerine Yazılar*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yay. 19-55.
- Babinger, Franz ve Joachim Mayr (1927). *Die Geschichtsschreiber der Osmanen und ihre Werke*. Leipzig: Harrossowitz.
- Babinger, Franz (1982). *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*. (Çev. Coşkun Üçok). Ankara: KTB Yay.
- Banguoğlu, Tahsin (1930). *Türkçe Şuara Tezkireleri*. Mezuniyet Tezi. İstanbul: İstanbul Edebiyat Fakültesi.
- Balcı, Rüştü (hızl.) (2007). *Kâtip Çelebi, Keşfü’z-Zunûn*. C.1. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Bilkan, Ali Fuat (1986). “Tezkirelerde Tenkit”. *Milli Kültür*. (52): 64-72
- Blochete, Edgar (1932-33). *Bibliothèque Nationale Catalogue des Manuscrits Turcs*. C. 2. Paris.
- Börekçi, Muhsine (1988). *Âşık Çelebi Tezkiresi’nin Sentaks Bakımından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Bursalı Mehmed Tahir (1333). *Osmanlı Müellifleri*. C. 2. İstanbul.
- Canım, Rıdvan (hızl.) (2000). *Latîf, Tezkiretü’ş-Şu’arâ ve Tabsiratü’n-Nuzemâ (İnceleme-Metin)*. Ankara: AKM Yay.
- Cunbur, Müjgan, Hacı Yılmaz, Dursun Kaya ve Niyazi Ünver (1999). *Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Yazma Eserler Katalogu*. Ankara: TDK Yay.
- Çavuşoğlu, Mehmed (1982). “Âşık Çelebi Tezkiresindeki Bazı Malumat Üzerine Bir Tenkid”. *IV. Milletlerarası Türkoloji Kongresi*. İstanbul.
- Çavuşoğlu, Mehmed (1976). “Zâtî’nin Letâyîfî II”. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*. XXII: 143-161.
- Dağlı Yücel vd (2001). *Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Yazmalar Katalogu*. İstanbul: YKY.
- Dankoff, Robert (2004). *Evliya Çelebi Seyahatnamesi Okuma Sözlüğü*. İstanbul.
- Deliorman, Altan (1975). *Yugoslavya’da Müslüman Türk’e Büyük Darbe*. İstanbul: Boğaziçi Yay.
- Dilçin, Cem (1991). *Mesûd bin Ahmed-Süheyl ü Nevbahâr-İnceleme-Metin-Sözlük*. Ankara: TDK Yay.
- Elgin, Necati (1949-50). “Şuara Tezkireleri”. *Konya Halkevi Kültür Dergisi*. 127-128, 139-140.
- Eraslan, Kemal (2001). *Alî Şîr Nevâyî, Mecâlisü’n-nefâ’is*. Ankara: TDK Yay.
- Ergun, Sadeddin Nüzhet (1931). *Muhtasar Türk Edebiyatı Tarihi ve Numuneleri (Tanzimata Kadar)*. İstanbul.
- Ergun, Saadeddin Nüzhet (1936). *Türk Şâirleri*. C.1. İstanbul: Bozkurt Matbaası.
- Flügel, Gustaw (1865). *Die Arabischen, Persischen und Türkischen Handschriften der Kaiserlich-Königlichen Hofbibliothek zu Wien*. C. 3. Wien.
- Gıbb, H.A.R (1970). “Tarih”. *İslâm Ansiklopedisi*. C. 11. İstanbul: MEB Yay.
- Gökyay, Orhan Şaik (1992). “Zâtî”. *Tarih ve Toplum*. (108): 10-15
- Gökyay, Orhan Şaik (1982). *Destursuz Bağa Girenler*. İstanbul: Dergâh Yay.
- Gökyay, Orhan Şaik (2002). “Âşık Çelebi Tezkiresi ve Nesir”. *Güçlük Nerede?-Seçme Makaleler-3*. İstanbul: İletişim Yay.
- Gölpınarlı, Abdülbâkî (1949). “Şuara Tezkireleri ve Tezkireciler”. *Aylık Ansiklopedi*. (2). İstanbul.

- Günaltay, Şemseddin (1923). *İslâmda Tarih ve Müverrihler*. İstanbul: Evkaf Matbaası.
- Hammer-Purgstall (1838). *Geschichte der Osmanischen Dichtkunst bis auf unsere Zeit*. C 1-4. Peşte.
- Hançerlioğlu (Kılıç), Filiz (1988). *Âşık Çelebi Divanı*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Kutluk, İbrahim (hızl.) (1978). *Hasan Çelebi Tezkiresi*. Ankara: TTK Yay.
- İnciciyan, P.L., H.D. Andreasyan, “Osmanlı Rumelisi Tarih ve Coğrafyası”. *Güney Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*. (2-3-4): 11-152.
- İpekten, Haluk, Mustafa İsen, Filiz Kılıç, İ. H. Aksoyak, Aysun Sungurhan (2002). *Şair Tezkireleri*. Ankara: Grafiker Yay.
- İpekten, Haluk (1986). *Türk Edebiyatının Kaynaklarından Türkçe Şu’arâ Tezkireleri*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yay.
- İpekten, Haluk, Mustafa İsen, Recep Toparlı, Naci Okçu ve Turgut Karabey (1988). *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Ankara: KTB Yay.
- İpekten, Haluk, Günay Kut, Mustafa İsen, Hüseyin Ayan ve Turgut Karabey (2017). Sehi Bey, Heşt-Bihişt. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56165,hest-bihistpdf.pdf?0> [erişim tarihi: 09052018]
- İsen, Mustafa (1989). "Divan Edebiyatında Bir Tür: Tezkireler". *Millî Eğitim*. (90): 22-26
- İsen, Mustafa (2010). *Tezkireden Biyografiye*. İstanbul: Kapı Yay.
- İsen, Mustafa (1980). *Heşt-Behişt*. İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser.
- İsen, Mustafa (hızl.) (1994). *Kühü’l-Ahbâr’ın Tezkire Kısım*. Ankara: AKM Yay.
- Kalkandelen, Sabri. **Türlü Eserler Katalogu**. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY 9890.
- Karabey, Turgut (1978). *Âşık Çelebi Meşairü’ş-Şu’arâ Açıklamalı İsimler ve İndeksi*. Erzurum.
- Karahan, Abdülkâdir (1979). “Tezkire”. *İslâm Ansiklopedisi*. C. 12/1. İstanbul: MEB Yay.
- Karahan, Abdülkâdir (1949). *Fuzulî, Muhiti, Hayatı ve Eserleri*. İstanbul.
- Kavakçı, Yusuf Ziya (1972). *İslâm Araştırmalarında Usul*. Ankara: TTK Yay.
- Kılıç, Filiz (2011). *Klasik Türk Edebiyatının Peşinden*. Ankara: Grafiker Yay.
- Kılıç, Filiz (1993). “Bir Biyografi Canbazı: Âşık Çelebi”. *Yedi İklim*. 5(40): 106-107.
- Kılıç, Filiz (1998). *XVII. Yüzyıl Tezkirelerinde Şair ve Eser Üzerine Değerlendirmeler*. Ankara: Akçağ Yay.
- Kılıç, Filiz ve Ayşe Yıldız (2004). “Sehi, Latifi ve Âşık Çelebi Tezkirelerinden Hareketle XVI.YY. Tezkirelerinde Bazı Üslup Özellikleri”. *V. Uluslar arası Türk Dili Kurultayı Bildirileri*. C. II. Ankara: TDK Yay. 1821-1854.
- Kılıç, Filiz (hızl.) (2010). *Âşık Çelebi, Meşâi’rü’ş-Şu’arâ (İnceleme-Metin)*. İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yay.
- Kılıç, Filiz ve T.Bülbül (hızl.) (2017). *Tercüme-i Tıbrü’l-Mesbûk Fi Nasâyihi’l-Vüzerâ ve’l-Mülûk (İnceleme-Metin)*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yay.
- Kılıç, Filiz. (hızl.) *Âşık Çelebi Divanı*. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-213614/h/asikcelebidivanifilizkilic.pdf> [erişim tarihi: 03.03.2013].
- Köprülü, Fuad (1965). “Âşık Çelebi”. *İslâm Ansiklopedisi*. C. 1. İstanbul: MEB Yay.
- Kurnaz, Cemal (1997). “Âşık Çelebi’ye Göre Hayali Bey”. *Divan Edebiyatı Yazıları*. Ankara: Akçağ Yay.

- Kut, Günay (1998). "Heşt Bihişt". C. 17. *İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Kut, Günay (1978). *Heşt Bihişt, İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin*. Harvard.
- Kut, Günay. (2010) "Âşık Çelebi'nin Meşâirü's-şu'arâ'da Söylediği Tarihler". *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları II: Acâibü'l-Mahlûkât*. İstanbul: Simurg Yay.
- Levend, Âgâh Sırrı (1984). *Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: TTK Yay.
- Mehmed Süreyya (1311). *Sicill-i Osmanî*. İstanbul: Matbaa-i Âmire.
- Mehmet Halit (Bayrı) (1928). "Âşık Çelebi". *Hayat Mecmuası*. (172).
- Mehmet Halit (Bayrı) (1934). "Meşâirü's-şu'arâ". *Azerbaycan Yurt Bilgisi Mecmuası*. 3(27).
- Mehmet Halit (Bayrı) (1928). "Tezkireler ve Tezkireciler". *Hayat Mecmuası*. (5): 107.
- Mınorsky, V. (1958). *The Chester Beatty Library, A Catalogue of the Turkish Manuscripts and Miniatures*. Dublin.
- Nev'izâde Atâî (1286). *Şakayık Zeyli*. C.1-2. İstanbul.
- Oktürk, Şerif (1945). *İstanbul Kütüphanelerinde Bulunan Osmanlı Şuara Tezkireleri*. İstanbul.
- Owens, Meredith (1971). *Meşâ'irü's-şu'arâ or Tezkire of Âşık Çelebi*. Cambridge: E.J.W. Gibb Memorial.
- Özçelik, Kenan (hızl.) (2016). *Ravzatü's-Şühedâ Tercümesi*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yay.
- Pakalın, Mehmet Zeki (1983). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. C. 1-3. İstanbul: MEB Yay.
- Recepoglu, Altay Suroy (1996). "Üsküp'te Prizrenli Aşık Çelebi Belediyesi". *Birlik Gazetesi*. [28 Aralık 1996 Cumartesi] 21.
- Rieu, Charles (1879-1883). *Catalogue of the Persian Manuscripts in the British Museum*. 3 C. London.
- Robinson, J.S (1964). "The Tezkere Genre in İslâm". *Journal of Near Eastern Studies*. (23): 57-65.
- Robinson, J.S (1965). "The Ottoman Poetry Biographies of Poets". *Journal of Near Eastern Studies*. (24): 57-74.
- Robinson, James Steward (1959). *Ottoman Tezkere-i Şuara Literature; its Development and its value as Literary Criticism*. Ph.D. Thesis.Edinburgh: The University of Edinburgh.
- Rosenthal, Franz (1952). *A History of Muslim Hystography*. Leiden.
- Solmaz, Süleyman (2005). *Ahdî ve Gülşen-i Şuarâsı*. Ankara: AKM Yay.
- Sungurhan Eydurhan, Aysun (hızl.) (2009). *Kınalızâde Hasan Çelebi, Tezkiretü's-Şu'arâ*. e-kitap: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-219121/h/girishc.pdf> [erişim tarihi: 03.03.2013]
- Sungurhan Eydurhan, Aysun (hızl.) (2008). *Beyânî, Tezkiretü's-Şu'arâ*. e-kitap: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-215416/h/giris.pdf> [erişim tarihi: 03.03.2013]
- Şemseddin Sâmî (1311). *Kâmûsü'l-A'lâm*. İstanbul.
- Tatçı, Mustafa (hızl.) (2003). *Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri*. C.I-II-III. Ankara: Bizim Büro Yay.
- Tolasa, Harun (1982). "Tezkire". *Türk Ansiklopedisi*. C. 31. Ankara: MEB Yay.
- Tolasa, Harun (1980). "Şair Tezkirelerinde Örnek Verme İşlemi". *Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. (I): 199-230.

Tolasa, Harun (1983). *Sehî, Latifi, Âşık Çelebi Tezkirelerine Göre 16. yy. da Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi I*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay.

Tüccar, Zülfikâr (1995). “Ferrâ, Yahya b. Ziyâd” . *İslâm Ansiklopedisi*. C. 12. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi. (1986). “ Müeyyedzâde ”. C. 6. İstanbul: Dergâh Yay.

Türkiye Yazmaları Toplu Katalogu (1982). İstanbul: KB Yay.

Ünver, İsmail (1993). “Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”. *Ankara Üniversitesi Türkoloji Dergisi*. XI(1): 51–91.

Zetterst'en, K.V (1935). *Die Arabischen, Persischen und Türkischen Handschriften der Universitätsbibliothek zu Upsala*. Upsala.

METİN

(B6b) (A1b) (P1b) (S1b) (F1b) Tûṭî-i nâṭika -ki kafes-i nefis-i insānda merāyā-yı şun^c -ı Yezdāniye muḳābil ve her āyine telḳin-i üstād-ı isnād-ı ḫalaḳa'l-insān ^callemehü'l-beyān¹⁰ ile inşā vü inşād ile kā'il olmağa ḳābildür- *I^cmelū āle Dāvūde şükran¹¹* müciḳince şeker-i şükr ile güyā olsa Süleymān-ı zemān¹² ve ^cullimnā¹³ *manṭıka't-tayr¹⁴* ta^climinden behremend olup ribā^c -ı *uli ecniḫatin meşnā ve şülāse¹⁵ ve rubā^c a¹⁶* serāyında ve *naḥnū nüsebbihu bi-ḫamdike ve nūḳaddisü leke¹⁷* neḡamātı ile serāyende olan bülbulān-ı gülşen-i melekūta ṭayerānda vü seyerānda enbāz olur. Ve künküre-i berterin-i ^carş-ı berin-i *va'llāhu yūḫibbū'ş-şākirin¹⁸* de bülend-pervāz olur. *Nazm:*

İlāhî cānımı şeydā-yı ^cışḳ it
Dilüm ṭūṭisini güyā-yı ^cışḳ it

Aña envā^c -ı şun^c uñ ḳıl merāyā
Ki tā seyr ide anlardan mezāyā¹⁹

İrüp üstād-ı ilhāmuñla telḳin
Şeker-riz ola sözde cān-ı şirin

İdüp evşāf-ı nu^c māñı mükerrer
Tenāvül eylesün şükrüñle şekker

¹⁰ *İnsanı yarattı, ona konuşmayı öğretti. Rahman 3-4*

¹¹ *Ey Davud ailesi! Şükredin, kullarımdan şükredenler pek azdır. Seb'e 13*

¹² zemān] mān S F

¹³ ^culimnā] ^callemnāhü A

¹⁴ *Bize kuşların dili öğretildi. Neml 16*

¹⁵ şülāse] şülüş F

¹⁶ *Hamd (melekleri) ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler kılan Allah'a mahsustur. Fâtır 1*

¹⁷ *Sana tesbih eder ve seni kutsarız. Bakara 30*

¹⁸ *Allah şükredenleri sever. Âl-i imrân 144*

¹⁹ Aña envā^c -ı şun^c uñ ḳıl merāyā

Ki tā seyr ide anlardan mezāyā] -B A F

Ve bülbül-i zebân lâne-i dehândan gülistân-ı cihânda mecmû‘a-ı evrâk-ı gülde *kad verede fi’l-verdi ennehu hulika min ‘araki resuli’llâh*²⁰ naşş-ı niğârın görüp ol gül²¹ şarâbının neşve-i evânî-i ma‘ânîsiyle ‘arâknâk ve nağme-i egâni-i gavânîsiyle mest ü bî-bâk oldukça enâşid-i tekellümâtı ol münzelün ‘aleyh ve *mâ yentiku ‘ani’l-hevâ in hüva illâ vahyun yuhâ*²² hâzretinün (P2a) medh-i cemâl-i cemilî olsa ve egârid-i terennümâtı ol müşârûn-ileyh-ive *mâ ‘allemnâhu’s-si’ra ve mâ yenbağî leh*²³ şâhib-i fazîletinün na‘t-ı cezîlî olsa *ille’llezine âmenû ve ‘amilü’s-sâlihât*²⁴ mücibince kelîmâtı beyne’s-su‘arâ *muttaşılun lâ-yenkaṭı*²⁵ (A2a) (F2a) müsteşnâ olur. Ve anuñ²⁶ gibi *şi’r şâ’ir ‘inde şer’i’s-şâri*²⁷ dünyâda mücib-i medh ü şenâ ve ‘uqbâda müstevcib-i behcet ü senâ olur. *Nazm li-kâtibihi*:

Ey gül-i bâğ-ı İrem mest-i ‘arâknâk-ı gülün
Lâle-i gülzâr-ı cennet dâğdâr-ı sünbülün

Ol ‘arâkdan cur‘a içüp mest olup eyler fiğân
Gül şarâbı neş’esinden şanma cüş-ı bülbülün

Güftâr-der-güftâr: ‘Ulemâ-yı hürde-bîn belki mutlaka ‘uçalâ-yı hürd-güzîñ huzûrında ma‘lûmdur ki yetmiş üç milletden fırka-i nâciye -ki zümre-i mütekellimindür ve anlar zübde-i mu‘allimin ü müte‘allimindür- anların ittifâkı üzre Cenâb-ı Rabbü’l-erbâb ve Mâlikü’r-riķâbuñ *Beyt*:

Kelleti’l-elsünü ‘an medḥatihi
Delleti’l-keşretü fî vahdetihi²⁸

şîfât-ı zâtiyyesi olduğı bilâ-kelâmdur ve ol şîfât-ı zâtiyye-i ezeliyyenün birisi kelâmdur. Ve İmâm-ı A‘zam *Fıkh-ı Ekber*’de ki işbât-ı şîfât itmişdür kelâmı ol şîfâtdan işbât itmişdür. Binâ‘en ‘alâ hazâ şecere-i semere-i âferiniş ve semere-i şecere-i dâniş ü biniş deryâ-yı şâdef-i fıtrat ve şâdef-i deryâ-yı hilkat vâsiṭa-i sîlk-i esâtîr-i evvelin ü âhîrin ve mâşıṭa-i ‘arûs-ı icâd u tekvîn mebdê’-i ibdâ‘-ı her muḳaddem ü mu‘aḥḥar ve menşe’-i inşâ-yı *sümme enşe’nâhu ḥalkân âḥar*²⁹ suḥandur. *Nazm*:

Cihân bünyâdı çünkim emr-i kündür
Pes evvel dem zühûr iden seḥundur

Suḥandur ibtidâ-yı âferiniş
Suḥandur aṣl-ı dâniş fer‘-i biniş

Çünkü *evvelu mâ ḥalaka’llâhu’l-levḥa ve evvelu mâ ḥalaka’llâhu’l-kaleme*³⁰ (S2a) müsted‘âsı üzre evvel-i maḥlûk (B7a) levḥ ü kalemdür. Ve ḥalk-ı levḥ ü kalem râyât-ı âyât-ı maḥlûkâta ser‘alemdür. Lâ-cerem levḥ ü kalem-den (P2b) murâd maḥv u işbâtdur ve maḥv u işbâta medâr i‘lâ-yı kelîme-i kelîmâtdur. *Şi’r*:³¹

Kalem Meryem çü Rûḥü’l-ḳuds ma‘nî
Suḥan ‘İsâ gibi toğmağa ya‘nî

Hudâdan olmasa izḥâra destûr
Ḳalurdı şöyle muḫmer rıķḳ-ı menşûr

²⁰ *Gülün Resullullah’ın terinden yaratıldığı rivayet edilir.*

²¹ gül] -P

²² O, kendiliğinden konuşmamaktadır. Necm 3-4

²³ O’na (Hz. Muhammed’e) biz şiir öğretmedik, öğrenmesi de gerekmez. Yâsin 69

²⁴ Onlar ki iman ederler ve iyi iş yaparlar. Asr 3, Şuarâ 227

²⁵ bağıdır, kopmamaktadır

²⁶ anuñ] onuñ P

²⁷ İnsanların ihtiyacı olan şiirler istisnadır.

²⁸ Diller onun methini etmekte yorgun düşmüştür. Kesret de onun vahdetine delil olmuştur.

²⁹ Sonra onu başka bir yaratık yaptık. Mûminûn 14

³⁰ Allah’ın ilk yarattığı levhtir, Allah’ın ilk yarattığı kalemdir.

³¹ şi’r] nazm P

Ne söz sözdür iden insānı insān
Olur mı söz gibi insāna ihsān

Söze söz yok diyendür sözde şādık
Buña şahid Kelāmu'llāh-ı nāṭık

Su gibi Tūrda 'Āşık tūrı tūr
Kelām aşlın Kelīmu'llāhdan şor

Faṣl-1 Evvel: Evvel zikr olan muḳaddeme-i muḳaddimeye bu tālīdūr ki ḥāṣṣa-i nev' - i insān olup eṣḥāşına 'arz-ı 'ām olan kelām bir cins-i 'ālīdūr. Ve cins-i insān ki bir küllīdür, efrādı mütefāvitdūr. Cins-i 'ālisi galebe-i- şü'ün-ı lāhūt ile melā'ikeden efzāl ve nev'-i sāfili galeyān-ı şiven-i nāsūt ile seg u ḥūḳdan dūn u (F3a) (A3a) meflūk, ḥāb u ḥār ile 'avālim-i takaddūsden 'ayālim-i tedennüse tenezzül idüp ḥardan mu'aḥḥar olup ber-mūcib-i ula'ike ke'l-en'ām bel hum azallu⁴² olduğu naṣṣ-ı Kur'ān'la şābitdūr. Kezālik kelām daḥı eṣnāf-ı evṣāfda insāna nūmūdārdur. Ne ān ki lafz u laḥẓda mütesāvī vū mütevāzin olduğu gibi ma'nāda vū fehvāda mütevāzī vū hemvārdur. Bu ma'nā daḥı mişkāt-ı kelām-ı İlāhiden muḳtebesdūr, işbātda bu maẓmūn besdūr. *Şi'r:*

Der-beyān u der-feṣāḥat key buved yeksān suḥan
Gerçi güyende buved çün Cāḥız u çün Aşma'ı

Der-kelām-ı İzid-i Bī-çün ki vahy-i münzeleṣt
Key buved tebbet yedā mānend yā arzu'bla'ı⁴³

Lā-cerem kelām-ı beşer ki maẓhar-ı eṭvār-ı ḥayr u şerdür, gāh olur sā'ir ḥayvānātdan bilā- meriyyetin meziyyeti ḥasebi ile sebeb-i rüḥān olur gāh olur nehik-i ḥimār ki maşḍūk-ı (S2b) *inna ankerā'l-eṣvāti leṣavtü'l-ḥamir*⁴⁴dür, (B7b) kelāmı andan dūn ve kendü her çend da'vā-yı 'ilm ü 'irfān iderse *kemeşeli'l-ḥimāri yaḥmilu esfāran*⁴⁵ mūcibince nā-dān olur. *Ḥaddu'l-insānu ennehu nāṭıkun femen kānet rutbetuhu fī'n-nuṭṭi eblaḡu kāne bi'l-insāniyyeti aḥlaḳu*⁴⁶ (P3b) bu müdde'āya bürhān olur. Suḥan vardur ki şāhibini dār-ı na'ime ilkā eyler;⁴⁷ suḥan vardur ki nāṭıkını ehl-i caḥim idüp niçe biñ yıllık 'ibādātın ilgā ider.

Leff ü neşr der-naẓm u neşr: Egerçi niṭāk-ı nāṭıka kelāmuñ iḥāṭa⁴⁸-i ta'dādından kāşırdur ve pāy-ı ḥāme mesāḥa-i mesāfe ta'dīdinden münkesirdür, ammā nefsinde iki kısmdur, her biri eḥā'ir-i zaḥā'ir-i mu'āf üzre vaẓ' olınmış bir tılısmdur. Birine neşr nām ve birine naẓm ismdür. Ve neşr daḥı iki kısmdur: bir kısmı a'lā ve bir kısmı ednādur. Ve kısm-ı a'lāsı beyānla müsem mādur. Naẓm daḥı iki nev'dür: bir nev'i sāfildür ve bir nev'i 'ālīdūr. Aşl murād olan ol cins-i 'ālī-beyāndur ki beyān-ı şī'r bu muḳaddimāta maṭṭab-ı a'lādur. Ammā istiṭrāden beyāna daḥı nev'-i iḥām ve keşf-i ibhām evlādur.

Der-beyān-ı bedī' der-ma'ānī-i beyān: Feṣāḥat u beyān ki feẓā'il-i insāna 'unvāndur, ta'līmī cenāb-ı İlāhī'den cānib-i (F3b) (A3b) 'ibāda bir ni'met-i celīledür ki tālī-i ḥāḳ-ı insāndur ve naṣṣ-ı Kur'ānda irādı mevrīd-i imtīnāndur. Bu bābda feẓleke *er-raḥmān 'alleme'l-Kur'ān ḥalāḳa'l-insān 'allemehu'l-beyān*⁴⁹dür. Kezālik şunlar ki naşb-ı a'yān-ı 'ilm ü 'irfāndur, her biri beyān-ı beyānda bir vech ile nūkte-dāndur. Hūkemā-yı müteḳaddimin mezhebinde kelām ḥadd-i insān-ı nāṭık ve beyān resm-i ta'rīf-i

⁴² Onlar hayvanlar gibidirler. Hatta onlardan daha aşağıdırlar. A'rāf 179

⁴³ Söyleyen Cāḥız ve Asma'ı gibi olsa da beyan ve fesahat bakımından şiir nasıl aynı olabilir? (Varlığı) tartışılmaz Tanrı'nın nazil olmuş vahiy olan kelāmında "tebbet yedā" (iki elin kurusun) "yā arzu'bla'ı"(ey yer, yut) nasıl benzeyebilir?

⁴⁴ Seslerin en çirkinini şüphesiz merkeplerin sesidir. Lokman 19

⁴⁵ Kitap yüklü eşek gibidir. Cuma 5

⁴⁶ İnsanın hususiyeti konuşuyor olmasıdır ,konuşmada daha belīg olan insanlık ile daha çok ahlaklanmıştır.

⁴⁷ eyler] ider P

⁴⁸ iḥāṭa] iṭāṭa P / iṭāṭa pür S

⁴⁹ Allah Kur'ān'ı öğretti. İnsanı yarattı, ona konuşmayı öğretti. Rahman 2,3,4

kemāl-i insāndur. Ehl-i ma‘ānī ta‘rifinde beyān ma‘nā-yı vāhidūn tūruk-ı muhtelifle ile irādı ol ‘ilm ile ma‘lūm olmağdan ‘ibāretdür. Ve ‘inde’l-ba‘z feşāhat ile belāğatūn ve zekā-yı kalb ile zekā-yı lisānuñ cem‘ine işāretdür. Kümmel-i bülēğādan ‘Abdu’llāh bin el-Mu‘tez beyānı *tercemān-ı kulūb ve şaykal-ı ukūl* olmağla tefsir itmişdür. Zümre-i fūşāhādan Sehl bin Harūn *tercemān-ı ukūl ve ravz-ı kulūb* olmağla ta‘bir itmişdür. Ca‘fer-i Bermekî *beyān muhīt-i ma‘nī ve kāşif-i mağzidür* diyü resm itmişdür. Cāhız *beyān kalbden kınā’ikeşf ve zāmirden hicābı ref’* olmağ tarikine gitmişdür. Bundan zā‘id ta‘rif ü vaşf-ı beyān hāric-i vaşf u beyāndur. Āyāt-ı beyyinat u ehādīs-i nebeviyyāt ki (P4a) neşr ile vāriddür, nesrūn nazmdan fazlına müzekki vü mühezzib şāhiddür. Hakkā ki neşr bir deryā-yı jerfdür ki keşti-i hāme her rüzgār ile anda vāşıl-ı sāhil olur. Ve bir şahrā-yı ferāhdur ki tek-āver-i kilk enine vü uzunına tek ü tāz idüp menzil-i maḳşūda āsān bi-havf u nā-hirāsān nāzil olur. Şahn-ı pehni zirā‘-ı evzānla mesāhat olınmağdan vāsi‘dür ve geşt-i deşti ne ḳadr olınsa reh-güzār-ı reh-rev-i hāme kenār-ı bahre irişmekle tecāvüz-i bahr-ı kām kāmē ḡayr-ı mānī‘dür. Bir bezmdür ki her güne mivesinden tenakkul müyesserdür ve bir bādedür⁵⁰ ki her nev‘ kadehle andan tenāvül müyesserdür. Hil‘at-ı ‘ibārāt u isti‘ārāt kāmēt-i hilḳatine rāst gelmemek ihtimālī yok ve cevāhir-i zevāhir-i taḡayyülātı kīse-i edāsı almamak ihtimālī yok. Zer-i ḡālīş-i kelām-ı kāmīlū’l-‘ayār vefā itmese yanınca bile ḡarc itmege tatvīl-i bilā-tā’ilden zehārif bulınur. (F4a) (A4a) Ve bi’l-cümle nuḳūd-ı meḥūd ne ḳadar vāfir olsa bezl itmege fuḳarā-yı fakrdan maşārif bulınur.

İş‘ār der-meziyyet-i mertebe-i eş‘ār: Şi‘rūn ma‘nāsı luğatde ‘ilm-i daḳīḳ olduğı (B8a) cihetden ‘ilm ile müterādifdür⁵¹. *Leyte şi‘r*⁵² didükleri daḡı bundan me’ḡūzdur ve bābı bāb-ı zarf olmağla zarāfet ü nezāfeti mütezā‘id ve iştikākı ‘arş ile şer‘den olduğı sebebden ‘uluvv-ı rif‘ati mütezā‘ifdür. İştīlāḡda (S3a) ‘inde’l-ba‘z bir kelāmdur ki vezn ü ḳāfiyeyi cāmī‘ ola ve irādı ‘an-ḳaşdın vāḳı‘ ola. Şu‘arānuñ bülēğā-yı ‘Arabı vezn yanınca bir lafz-ı ‘Arabı daḡı ziyāde idüp vezn-i ‘Arabı diyü ta‘bir itdiler. Bu iki faşl ya‘nī vezn ü ḳāfiye mer‘i olmayıcak şi‘r kāmīl olmaz ve bir mısrā‘ ki nısf-ı beytden ‘ibāretdür ta‘rif-i şi‘r aña şāmil olmaz. Ve vezn var iken ḳāfiye elbette āḡır beytden olup ḳāfiyesi olmaduğı cihetden bir mısrā‘ ve Aḡfeş mezhebi üzre recez ve cumḡūr re‘yi üzre bilā-ḳaşd olanlar ta‘rif-i şi‘rde dāḡil olmaz. Ve şi‘re ba‘zılar *kelām-ı mevzūndur* ve ba‘zılar *kelām-ı muḡayyel-i ḡayr-ı mevzūndur ki ḳaşda muḡārin* ola diyü (P4b) ittifāḳ eylediler. Ve ba‘zılar muḳaffā olup ḳāfiyeleri daḡı dāne-i enār gibi üstüvār olup ḡırḳa-i sālūs gibi rengāreng olmayup sūbhā-i mercān gibi hemvār olmağdan kināye idüp *muḳaffā-yı mütekerrir ü mütesāviyyü’l-evāḡır* ola diyüp iki ḳayd daḡı ilḡāk eylediler. Ve *Şerḡu Lāmiyyeti’l-‘Acem*’de Şalāḡū’d-dīn Şafedī taḡḳīḳ itduğı üzre ḳudemā-yı ḡükemādan Aristō ki ol tā’ifenūñ ḡakīmi vü ḡatībi vü şā‘iridür, anuñ ḳavli üzre şi‘rde vezn ü ḳāfiye olmağ lāzım degüldür ve vezn ü ḳāfiye şi‘rde rükn degüldür. Mücerred muḳaddimāt-ı muḡayyeleden mü’ellef olan kelāmdur ki sāmī‘ūñ ḡayāline ma‘ānī ilḳā eylemek anuñ şānından ola. Ol ma‘ānī daḡı yā mūcib-i iḳbāl olup medḡ ola, maḡbūba ḳūt-ı cān ve ruh-ı revān didükleri gibi. Veyāḡud mūcib-i i‘rāz olup hicv ola, raḳībe ‘azāb-ı cān ve belā-yı nā-gehān didükleri gibi. Ve ol kelām ḡadd-i zātında gerek şādīḳ vāḳı‘ olsun şarāba mey-i nāb didükleri gibi ve gerekse (F4b)(A4b) ḳāzīb ü ḡayr-ı vāḳı‘ olsun mey-i nāba yāḳūt-ı seyyāl ve la‘l-i müzāb didükleri gibi. Lākin ‘orf-i cumḡūrda şi‘rde mu‘teber olan ancağ vezn ü ḳāfiyedür; taḡayyül ü ‘adem-i taḡayyül⁵³ ve şıdḳ u ḳizbūn anda medḡali yoḡdur.

Beyān-ı maḡla‘-ı mihr-i eş‘ār ve menba‘-ı evzān-ı biḡar: Ol vaḡt ki Ādem-i Şafī ki Ebū’l-enbiyā vü ceddü’l-beşerdür⁵⁴ ber-muḳteza-yı ḡikmet-i Rab ber-mūcib-i ḳahr u ḡazāb *iḡbiḡū minḡā*⁵⁵ emriyle *velekūm fi’l-arzı müstaḡarrun ve metā’un*⁵⁶ miḡmān-

⁵⁰ bādedür] bādyadur F

⁵¹ müterādifdür] mūrādifdür F

⁵² *Keşke bilsem!*

⁵³ ‘adem-i taḡayyül] -P

⁵⁴ ebū’l-enbiyā vü ceddü’l-beşerdür] ceddü’l-enbiyā vü ebū’l-beşerdür P

⁵⁵ *İnin oradan. Bakara 38*

⁵⁶ metā’un] -P / maḳāmūn F

Yeryüzünde bir müddet için yerleşip geçineceksiniz. Bakara 36

hânesine nâzil oldu ve *halağa leküm mâ fi'l-arzı cemi'ân*⁵⁷ nüzül-i bî-kerânına vâşıl oldu. Sübhâ-i şayhaşı *Rabbenâ zalemnâ*⁵⁸ ve şayha-i nevhası *ve in lem tağfir lenâ*⁵⁹ oldu. Sipih-r-i mihr-i İllâhiden âftâb-ı *fetâbe 'aleyhi*⁶⁰ üstine tâlî^c oldu. *Beyt:*

Besî kerd yedd-i Âdem *Rabbenâ* güy
Ki tâ gerd-i *zalemnâ* şust ez rüy⁶¹

Henüz hasret-i bağ-ı bihişt yâr-ı gârı ve gülşen-i İrem enhârın⁶² hayâli gözinde cârî (P5a) idi ki bir vâkı'a dağı vâkı' ya' nî Âdem katında evlâdından Hâbil Kâbil'den (B8b) maqbûl oldu. Kâbil hased idüp şalâha kâbil olmayup kâtil olmağa kâ'il oldu. Ve tîg-i zulm ile Hâbil maqtûl oldu. Eşcâr kurudı, şular şoguldı, fevâkih acıdı, e't'ime mütegayyir oldu. Âdem bildi ki vech-i 'arzda bir hâdişe hâdiş oldu, bu tağayyürâta ol bâ'ış oldu. 'Azm-i Hind itdi, hâli bilüp kendüden gıtdı. Âdemlikdür yine nâyiha-i muşibeti ile her nâhiye töldi. Zârından felekler inledi ve nâlişinden melekler tesbihin yañılup vuhûş u tuiyur belinledi. Def-i fütür u nefsetü'l-maşdûr için lisân-ı Süryânî üzre Hâbil'e bu mersiyeyi buyurdı. Bu mersiyeye elsün ü lûgatde tedâvül iderek Ya'rub bin Kahtân'a nakl itdi. Ol 'Arabî vü Süryânî (S3b) lûgat ile şî'r söylerdi. Ol bu mersiyeye nâzar eyledi, müsecca' gördi. Mukaddemin mu'ahhar mu'ahharın mukaddem itmekle şî'r olmak kâbil olduğın fehm idüp esbâb u evtâdın taqdim ü te'hir ve fevâşılın ri'âyet eyledi. Bu uslûb ile nazm eyledi. *Şî'r:*

Teğayyereti'z-zemânu ve men 'aleyhâ
Fe-vechü'l-arzı muğberrun kabihi

Teğayyera küllu zî ta'min ve leynin
Ve kalle beşâsetü'l-vechi's-şabihi

Ve Kâbilü ezâka'l-mevte Hâbil
Fe-vâ hüznü lekâd fukide'l-melihi⁶³

(F5a) (A5a) ba'zılar bu şî'ri Âdem 'aleyhi's-selâm nazm itdi diyü birkaç beyt ilhâk iderler. Hattâ Havvâ dağı cevâb didi ve İblis 'aleyhi *mâ 'aleyhi*⁶⁴ dağı izhâr-ı şamâta idüp birkaç beyt dağı ol didi dirler ve ol beytleri mağallinde irâd iderler. Ammâ *Keşşâf*'da bu kavil merdûddur. Kulüb-ı enbiyâ muhit-i baħr-i tecelliyât ve elsine-i mürselin mehbû-ı envâr-ı vahy u âyât⁶⁵ oldukları sebeğden edâları kemâl-i cemâlde olduğı yüzden 'arız-ı kelâm-ı mu'ciz-nizâmlarında 'arızî gâze-i tekellüfât ve 'arıyyeti gisû-yı taşannu'ât-ı 'ibârât şüret virmedüğü (P5b) vech ile ol bâb mesdûddur. *Mısrâ'*:
Hâcet-i meşşâte nist rüy-ı dil-ârâm râ⁶⁶

⁵⁷ Sizin için yeryüzünde her şeyi yarattı. Bakara 29

⁵⁸ Rabbimiz biz zulmettik. A'râf 23

⁵⁹ Eğer bizi bağışlamazsan A'râf 23

⁶⁰ Allah'a tövbe etti. Bakara 37

⁶¹ "Zalemnâ" tozunu yüzünden silinceye kadar Âdem'in eli o kadar çok "Rabbenâ" dedi ki ! (Rabbenâ zalemnâ: Biz "kendimize zulm ettik" A'râf 23).

⁶² enhârınun] nehârınun A F

⁶³ Zaman ve yeryüzündekiler değişti. Yeryüzü çirkinleşti. Tatlı, rengi olan her şey değişti. Tatlı, güler yüzün mutluluğu azaldı. Kabil Hâbil'e ölümü tattırdı. Ne kadar üzgünüm, güzellik (iyilik) kaybedildi.

⁶⁴ Lanetli İblis.

⁶⁵ vahy u âyât] vahyu'l-âyât B

⁶⁶ Gönül alıcı olan yüz için (yüzü güzel olana) makyajcıya gerek yok.

Huşuşan Hâzret-i Âdem ki ‘ilm-i ‘*alleme’l-esmâ*⁶⁷nuñ dāniş-āmûz-ı debistânı ve *felemmâ enbe’ehüm bi-esmâ’ihim*⁶⁸ şahfinuñ varak-gerdâni olmağla ve *mâ ‘allemnâhu’ş-şî’ra ve mâ-yenbağî lehu*⁶⁹ nâvdânından her nebinuñ gülşen-i hürmetine câri idügin bilürdi. Lâ-cerem karz-ı şî’re ne vechile meyl kılurdu her kelâmı mizân-ı vahyile sencide iken; hâşâ-fe-hâşâ ki gevher-i güftârına keffî-i evzân-ı şî’ri maqarr ide ve eş‘ârûn reşha-i bihârından dâmen-i kâdrin ter ide. *Mısrâ’*:
Be-mâh-tâb çi hâcet şeb-i tecellâ râ⁷⁰

Ba‘dehu ‘uzemâ-yı ‘ulemâ vü kudemâ-yı hukemâ ki kimi ilâhiyyûn olup ‘ilm-i tevhidüñ şâhib-i vukûfları ve kimi ‘ilm-i felsefenüñ feylesûflarıdır ve kimi eşrâf-ı işrâkıyyûndur ki meşârik-ı mihr-i kuvvet-i kudsiyyeye işrâfla revâkıyyûn gibi tâk u revâk-ı tahkîke vâsıldur. Ve kimi meşşâ’ıyyûndur ki yanlarında ‘arşa⁷¹-i ‘ilm-i tecrid fârisleri râcıldur. Tecliye-i âyine-i ezhân ve tahliye-i âyine-i iz‘ân idüp tasfiye-i nefis-i nâtika ve tezkiye-i evşâf-ı beşeriyye itmekle tekmiil-i ‘ulûm-ı riyażiyye ve tahşil-i kuvvet-i kudsiyye idüp ecrâm-ı ‘âliyatüñ haķa’ıkına ve ‘âlem-i eşirâtüñ dakâ’ıkına vâkıf oldılar. Felek-i dâ’irüñ etvârı ve kevkeb-i sâ’irüñ edvârı evzân u elhân üze olduğına ‘ârif oldılar. ‘İlm-i evzân-ı eş‘ârı ve fenn-i mûsikî vü edvârı (F5b) (A5b) terkib itdiler. Ve kelimâtların vezn ü kâfiye ve eşvâtların nağamât u nakarât⁷² üze tertib itdiler. ‘*Aşran fe-‘aşran fehelimme cerran*⁷³ eş‘ârûñ kadri efzûn oldı. Her karnuñ ‘ulemâsinuñ hadâ’ık-ı ‘ulûmda (B9a) ve haķa’ık-ı fuhûmda elfâz u ‘ibârâtları belki elhâz u işrâtları şî’r oldı. Havâşşinuñ keyfiyyet-i ‘ışkda ve hâlet-i şevkde, vakt-i medh-i habîbde ve maqt-i kadh-ı rakîbde, hikâyet-i vaşlda ve şikâyet-i faşlda tercemânları şî’r oldı. Ve (P6a) ‘avâmminuñ ta‘rifde itnâb u itrâları ve takrî‘de igzâb u igrâları lisân-ı şî’r oldı. Ve hecâda remzleri ve heycâda reczleri şî’r oldı. *Hikâyet*: İmâm Şa‘âlebi *Kitâb-ı ‘Arâ’is*’de rivâyet ider ki çünki İblis-i pür-telbis kavm-i ‘Ad’ı büt-perest itmekle izlâl eyledi, ol kavm-i ‘Ad ‘âķķ u ‘âdi olıcaķ Haķ Te‘âlâ hidâyet içün Hüd nebiyi irsâl eyledi ve ol kavm şarh-ı mümerred ve tarh-ı müseyyed üze maşâni‘-i ‘acibe ve mebâni-i metine bünyâd eylediler. Haķ Te‘âlâ anları *etebnüne bi-küllî rî’in âyeten ta‘beşûn ve tettehizûne meşâni’a le‘alleküm tahlidûn*⁷⁴ âyetine mazhar eyledi. (S4a) Ve üç yıl anlardan habs-i maţar eyledi. Egerçi âteş-i ‘aţşdan nâsuñ dūd-ı âhı bulut gibi göge ağardı ve dūd-ı hasret-i mâ ile gözleri yaşı yire⁷⁵ yağmur gibi yağardı. Ammâ semâdan bir kaţre yağmur yağmayup guyâ ki çeşme-i hürşid kururdu. Halkuñ bi-âb u bi-tâbliğına mihrüñ özi köyinüp ve mâhuñ ağlamağdan gözi ağardı. Çeşm-i hasud gibi yirüñ ‘aynları soğıldı. Yidi deryâ harâretten tâb-ı tebe mübtelâ olduğda şehâb-ı şîr-heybet beçe-i şîr-hâresi iken kendüyi yukaru tutup ağzına bir kaţre şu tamzırmadığına gayretinden bir kaşuk şuda boğıldı. Hattâ sebûnuñ bile endâmına harâret yürüdi ve şurâhinüñ kanı kurudu. Deryâlar kuruyup mâhiler tâbede mâhi gibi tâbide idiler. Vâdilerüñ tudağları kurakdan çatlayup leb-i enhâr harâretten tefide⁷⁶ idiler. Etfâl-i bustân pistân-ı neyistândan ve benât-ı nebât şîr-i zar‘-ı ebrden sir olmaduklarına (F6a) (A6a) şar‘-mişâl oldılar. Selsâl-ı âb-ı zülâlden cûylar el yuyup derûnları şalsâl oldılar. Kürre-i zemherir tâbe ve anda mâh mâhi idi. Ebr-i bi-bârân ol âteşdânüñ dūd-ı siyâhı idi ve cedy ü hamel harâretten biryân oldı. (P6b) Kurş-ı kevâķib kavrulup felek-i şevâbit süfre-i pür-nân oldı. Çünki ‘uluvv-i celâlleri ‘utüvv ü dalâl oldı ve bunlar bu âteş-i ‘azâb ile mükedder olup sâ’irlere mucib-i ‘ibret ü nekâl oldı. Ol târihde de‘b-i kadim ve deyden-i kavim buydı. Her müznib ü mucrim ger kâfir ü ger müslim, kavme ki cehd ü belâ ve kaht u galâ nâzil olsa Beyt-i harâm’a cem‘ olup istiskâ iderler ve taleb-i ruşş u rehâ için kurbân kesüp du‘â iderlerdi. Onlar dahı bu ‘âdete binâ’en Kayl nâm kimesneyi Mekke’ye gönderdiler. Egerçi hikâyetde kâl u kıl u

⁶⁷ Âdem’e bütün isimleri öğretti. Bakara 31

⁶⁸ Onlara isimlerini bildirdiğimiz zaman. Bakara 33

⁶⁹ Biz Muhammed’e şiir öğretmedik, zaten ona gerekmezdi. Yâ-sin 69

⁷⁰ Tecelli akşamının mehtaba ne ihtiyacı var?

⁷¹ ‘arşa] -P

⁷² nakarât] fiķarât P

⁷³ Çağ ardına çağ geçti ve bu böyle devam etti.

⁷⁴ Siz her yüksek yere koca bir bina kurup boş şeyle mi uğraşırsınız? Temelli kalacağınızı umarak sağlam yapılar mı edirsiniz? Şuarâ 128-129

⁷⁵ yire] -P

⁷⁶ tefide] tefsîde P

tatvîl çokdur, hülâşası budur ki Mekke'ye geldiler, ehl-i Mekke bunları 'ıyşa vü nûşa meşgûl eylediler. Kavmleri hâlin unuttılar. İçlerinden biri bu şi'ri nazm idüp muğanniyyelere ez-berledüp okıtdı. Şi'r:

Elâ yâ kîle veyhake kum fe hentim
La'alle'llâhu yuşbihunâ'l-gamâmâ

Fe yeskı erza 'Âdin inne 'âden
Kad emsev mâ yubeyyinune'l-kelâmâ

Mine'l-'ataşı'l-cedîdi feleyse yercû
Bihi's-şeyhü'l-kebiru vele'l-gulamâ

Ve kad kânet nisâ'uhum bihayrin
Fe kad emset nisâ'uhum 'ıyâmâ

Ve inne'l-vahşe ye'tihim cahâren (B9b)
Ve lâ yahşâ lî'âdiyyin sihamâ

Ve entum hahunâ fîmâ işteheytum
Nehârukum ve leylüküm et-temâmâ

Fe kabha vefdukum min vefdi kavmin
Ve lâ lekû't-tehayyete ve lâ selâmâ⁷⁷

Bu kıssa muhavvel ve kitâb-ı mezkûrda mufaşşaldur. Ol eşhâşuñ her birinüñ şi'rleri mezkûr u mestûrdur. Ve yine kitâb-ı mezkûrda mezbûrdur ki Hazramût'dan Bistâm nâm kimesne rivâyet ider ki *Hazramût cibâlinde bir gâra varduk, yüz zirâ' tûlı var; bir serir-i zerrin envâ'-ı cevâhir ile gevher-âğın gördük. Üstinde bir 'azimü's-şekl şahş-ı 'âdî nâ'im şeklinde yatur. Üstinde yetmiş hülle var (P7a) altun tellerle mensûc u zernigâr. Cevâhiri almak kaşd itdük koparamaduk. Hulleleri yapışduk gördük (F6b) (A6b) remim olmuş. Serir başında bir levh gördük üstinde lûgat-i 'âdî ile yazılmış gubâr. Kimesne okımadı. Bir yıldan sonra okıdılar. Bir şi'r idi ki tercemesi 'Arabî ile böyle olur. Şi'r:*

I'tebirnî eyyühe'l-mağrûr bi'l-'umri'l-medîd
Enâ Şeddâd bin 'Âd şâhibü'l-hışni'l-'amîd

Ve ehû'l-kuvveti ve'l-be'sâ' ve'l-melikü'l-meşîd
Ve inne ehle'l-ârzı küllen lî min havfin va'îd

Ve melektu'l-ğarbe ve's-sarka bi-sultânin şedîd
Ve bi-fazlı'l-mülki ve'l-'iddeti fihi ve'l-va'îd

Fe'etâ Hûd ve künnâ fî dalâlin kable Hûd
Fede'ânâ lev kabîlnâhu ile'l-emri'r-reşîd

Fe'aşaynâhu ve nâdeytü'l-ehle min mecîd
Fe'âteynâ şayhaten tahvî mine'l-ufki'l-ba'îd

Fetevâfeynâ kezer' in vasa'ta beydâ'in hasîd⁷⁸

⁷⁷ Ey kendisine "yazık sana" denen kişi, bak (tenbih için) ve (Allah'a) şöyle dua et (fısılda). Umulur ki Allah bizi bulutlarla sabahlar da Âd kavminin topraklarını sular. Çünkü Aden sözü açıkça söyleyemez olmuş. Şiddetli susuzluktan, oradan ne büyük şeyh ne de genç adam isteriz. Kadınları iyiymiş, çünkü hepsi dul kalmışlar. Vahşi bir hayvan onlara gündüz vakti gelir. Oktan vb.den korkmazmış. Siz işte burada arzu ettiğiniz şeylerin içindesiniz, gününüz ve geceniz eksiksiz. Gelişiniz kavmin diğerlerinin gelişinden daha kötüdür. Ne bir tahiyyat ne bir selâmını alın.

⁷⁸ Ey uzun ömürle övünen kişi bana inan (saygı göster). Ben sütunlu kalenin sahibi Şeddad b. Ad'ım. Kuvvet, şiddet ve yüce mülk sahibi(yim). Yeryüzündekilerin tamamı benim tehdidimden korkar. Varlık, çokluk ve tehditle güç kullanarak doğruya ve batıya sahip oldum. Ve Hud geldi. Hud'dan önce sapkınlık içindeydik. Bizi (doğru yola) çağırdı. Keşke onun çağrısını kabul etseydik, doğru yola

Kezâlik kavm-i Semûd zemânında dağı Sâlih nebî⁷⁹ da' vet-i dîn idüp ba'zılar tâbi' olup Zevvâb nâm kimesne (S4b) mâni' olduğda aşhâb-ı Şâlih'den biri dimişdür ki Şi'r:

Ve kânet 'uşbetun min âli 'Amrin
İlâ dîni'n-nebî de'û Şehâbâ

'Azîzün Semûd kulluhum cemî'ân
Fehemme bien yücibe vele ev ecâbâ

Le-eşbağa şâlihun finâ 'azîzen
Ve mâ 'adelû bisâhibihim zu'âbâ

Ve lâkine'l-ğudātu min âli hacerin
Tevellev ba' de ruşdihim ve ye'bâ⁸⁰

Ve zemân-ı Şu' ayb'da kavm-i Medyen icâbet-i da' vet itmeyüp şayha vü zulle ile 'azâb olınduklarında içlerinden Ebced⁸¹ ü Hevvâz ü Huttî vü Kelemen ü Sa' fas ki bunların melekleri adı idi ve Semir ü 'İmrân kâhinleri adı idi ve Raķim anların kelbi adıdur ,bu cümle helâk olduğda ehl-i Medîne'den birisi dimişdür. Şi'r:

Yâ kavmi inne Şu' ayben mürselun fe-zero
'Ankum Semiren ve 'Umrâne bin Şeddâdi

Inni erâ gaymeten yâ kavmu kad tala' at
Ted'û bi-şavtin 'alâ şamâtetî'l-vâdî

Ve inne kum lem terev fihâ zuhâ'î gadin
İllarraķime temşî beyne encâdî⁸² (P7b)

Ve Kelemen'ün kız karındaşı Kelemen'i bu vech ile merşiye itmışdür. Şi'r:

Kellemün hudde rukni hulkuhu vasaṭa'l-maḥalle
Seyyidü'l-ķavmi etâhu'l-ḥatfu nârun vasaṭa zıllihi

Ce' alet nârun 'aleyhim dârahum ke'l-muḍmaḥille⁸³ (F7a) (A7a)

Ve Kesker diyârında bir taş üstinde ba'z-ı aşhâb-ı Süleymân nebî 'aleyhi's-selâm hattıyla bu şi'r yazılmış bulunmışdur. Şi'r:

Ve naḥnu velâ ḥavle sivâ ḥavli Rabbinâ
Nerûḥu ile'l-evṭâni min arzî Tedmuri

İzâ naḥnu ruḥnâ kâne raysu revâḥine
Mesirete şehrin ve'l-ğaddu ve'l-âḥiri

Unâsun şerev lillâhi ṭav'ân nufûsehum
Bi-Naşribni Dâvûde en-nebiyyi'l-Muttahheri

ulaşırdık. Ancak biz ona isyan ettik. Halkı iyi işlerden alıkoyduk. Derken bize uzak ufuktan bir çığlık geldi ve çölün ortasında biçilmiş bir ekin gibi kalakaldık.

⁷⁹ nebî] nebî 'aleyhi's-şalâvatü's-selâm P

⁸⁰ Amr ailesinden bir grup Şihâb'ı Peygamberin dinine çağırmıştı. Semûd'un önde gelen kişisini ve hepsini icabet etmelerini (umarak davet etmişti); icabet etselerdi, Salih peygamber içimizde aziz biri olacaktı. Ama dostlarının saçının telini bile değışmediler. Fakat Hacer ailesinden bazı sapıklar doğru yola eriştikten sonra yüz çevirip geri döndüler.

⁸¹ Ebced] Ebucâd P

⁸² Ey kavm şüphesiz Şuayb gönderilmiş bir peygamberdir. Semir ve Umran b. Şeddad'ı bırakın. Ey kavim ben doğan bir bulut görüyorum. Yüksek bir sesle vadinin tepesinde bağılıyor. Tabii ki siz orada yarının ışığını görmediniz. Ancak mesaj ovalar arasında dolaşıyor.

⁸³ Ey Kelemün (senin ölümün) adet evimin ortasındaki direğini kırdı (yıkı). Kavmin efendisi, ona gölgesinin ortasında ateşten bir ölüm geldi. O ateş evlerimizi yok etti.

Lehüm fī ma‘ālī ed-dīn faẓlun ve re’fetun
Ve in nusibū yevmen femin ḥayri ma‘şeri

Metā yerkebu er-rīḥu’l-muṭī‘ atu esra‘ at
Mübāderetün ‘an şehrihā lem tuḫaṣṣiri

Yuzılluhum ṭayrun şufufen ‘aleyhim
Metā refrefet min fevḫihim lem tubettiri⁸⁴

Ve tiğ-i İskender-i Zü’l-ḳarneyn ḥaḳḳında dimişdür. *Şi‘r*:
Kad kâne Zü’l-ḳarneyn ḳablī müslimen
Meliken yedīnu lehu’l-mulūku ve yescudi

Belāḡa’l-meşāriḳe ve’l-meḡāribe tebtēḡi
Esbābe emrin min ḥaḳimin mürşidi

Fere’ā meḡāre’s-şemsi inde ğurūbihā
Fī ‘ayni zī ḥalebin ve şāteṭin ḥermedi⁸⁵

Ve Ḥazret-i Şiddīḳ⁸⁶ (B10a) zemānında Yemen’de bir mevzī‘a seyl gelüp toprağı giderüp bir ḳapu açıldı. İçinde bir daḫme ve daḫmede altmış zirā‘ ṭulı var bir meyyit ve meyyitün boynında bir levḥ ve levḥde bu şi‘r mektüb bulındı. *Şi‘r*:
İzā ḥāne’l-emīru ve kātibāhū
Ve ḳāziyi’l-arzı dāhene fī’l-ḳazāi

Feveylun sümme veylün sümme veyl
Li ḳāziyi’l-arzı min ḳāziyi’s-semāi⁸⁷

(P8a) Bu cümleden ma‘lūm u meczūm oldu ki zemān-ı Hūd’da ve evān-ı Şemūd’da, eyyām-ı ‘Ad’da ve hengām-ı Şeddād’da tāriḫ-i Şu‘ayb u Medyen’de ve devrān-ı Süleymān ve vakt-i Zü’l-ḳarneyn’de şi‘r müsta‘mel belki ḳaḳ Nūḥ zemānından mütedāvil imiş. Ḥuşūşan ol zemānda ki ‘Arabda fuşāḥā-yı Ḳaḥṭān ve ḳabile-i Ḳureys’dan Beṇi ‘Adnān zuḥūr eyledi. Fevāḫir-i Hassān ve cevāḫir-i ‘Uḳbān ḳavān-in edeb ve devāvin-i ereb, senā-yı feẓā’il ve senā-yı şemā’il şi‘r olup ekşer-i nās *leyte şi‘r*⁸⁸ diyüp şi‘re ḳaşd-ı şu‘ūr eyledi. Ol vakte dek ki verā-yı revāk-ı ğaybdan sır-ı Aḫmedi ve cilibāb-ı cenāb-ı lā-reybden cemāl-i Muḫammedi ṭulū‘ idüp elinde (F7b) (A7b) olan menşūr-ı i‘cāz-perdāzı okıyup maẓmūn-ı meymūn-ı mu‘ciz-nümūnı mücibince bñleḡānuñ ḳaḥına otlar tıḳup ve fuşāḥānuñ beytlerin bozup bñtlerin şıyup kelām-ı belīḡ-i Ḥudāyı iblāḡ ve merāsım-i belāḡı ber-vech-i itmām isbāḡ eylemek zemānı ḳarib oldu. Mihr ḳable’l-küsūf bñlend-ḳadr ve ḳamer ‘arūz-ı ḥusūfda bedr olmaḳ lāzım olduğı gibi *Mısrā‘*:
İzā temme emrun deniyyun neḳussu⁸⁹

mücibince şi‘r bir mertebe-i bñlend-pāye ve rıf at-māye buldı ki kiminün şīt u şadāsı gökde şi‘rā’ya vāşıl oldu ve kimi Seb‘a-i Mu‘allaḳa olup bāb-ı beyt-i Ḥudā’ya aşıldı.

⁸⁴ Rabbimizin gücünden başka güç yoktur. Biz Tedmur topraklarındaki vatanımıza gidiyoruz. Biz gittiğimiz zaman yavaş gideriz, bir ay kadar bir yol sürer. Onlar Allah’a itaat ederek için nefislerini satın almışlardır. Temiz peygamber ibn Davud’un zaferi ile yücelerde onlara din nimettir. Şayet bir gün bir yere nisbet edilseler en hayırlı kavme ait edilirler. Ne zaman binek olarak bir rüzgara binseler o hızlı gider. Acele giderler bir aydan eksik olmaz. Onların üzerinde saf saf kuşlar onlara gölge olurlar. Ve kanat çırtıklarında yorulmazlar.

⁸⁵ Benden önce Zülkarneyn kralların boyun eğdiği Müslüman bir kraldı. Hakim ve Mürşid olan Allah’ın rızasını arzu ederek doğuya ve batıya ulaştı. Batışı sırasında güneşin battığı yeri balçıktan yapılmış bir (heykelin) gözünde gördü.

⁸⁶ Şiddik] Şiddik raḳıya’llahu te‘ālā ‘anhu P

⁸⁷ Kral ve onun iki kâtibi (kâtipleri) hainlik eder ve yerin hakimi hükmü savsaklarsa, göğün hakiminden yerin hakimine gelecek gazap ve felâketten dolayı yazık, yazık, yazık!

⁸⁸ Keşke bilsem! (Keşke ben söylemiş olsaydım?)

⁸⁹ Aşağılık olan iş tamamlanınca onu anlatırız.

Tâ ki bi‘set-i Resûl vâkı‘ oldı, Kelâm-ı Qadîm’den delîl-i meşrûh ve şâhid-i ğayr-ı mecrûh ile da‘vâsın isbât eyledi. ‘İnde-i enâm olan ‘abede-i aşnâmı ilzâm u ifhâm idüp Lât u Menât’ı cühûd-hâne-i cühûdda mât eyledi, suhân-ı suhanân-ı Hakk ile esnân-ı erre-i sîn-i seyf-i lisânı taḥdîd” eyledi. (S5a) Huṭṭa-i vahy ü tenzil ile ḥayṭa-i esâlîb-i (P8b) zeḥârif-i ekâzîb-i ebâtıl beynin taḥdîd eyledi. Ber-mücib-i şüyûnât-ı mâ şâ allahu kâne ve *kullu yevmin huve fî şe‘nin*⁹⁰ suver-i âyât-ı refî‘a her dilde metlû oldı ve şuver-i beyyinât-ı bedî‘a her dilde memlû oldı. Seb‘a’l-meşânî gün gibi ‘âleme pertev şaldı, Seb‘a-i Mu‘allaka aşılı kaldı. Ser-pençe-i penç-i el-ḥamd ile biḥ-i pür-tevbiḥ da‘âvi-i bülegâyı burdı. Ve kitâb-ı meşûr esâtîr-i evvelinün defterini dürdü. Nefehât-ı nukûd-ı enfâs-ı süfre-i rûḥânî ile nefesât-ı ‘ukûd-ı enfes-i suḥre-i nefsanî beyninden libâs-ı iltibâs münḥalî‘ ve cilbâb-ı bâb-ı irtiyâb mürtefi‘ oldı. Fezâ’ih-i şeyṭaniyyeden ḥâşıl küşûfât-ı zulmâniyye yirine feşâ’ih-i Furkāniyyeden nâzil küşûfât-ı nûrāniyye töldi. Keşf-i ğitâ oldı, neşf-i ‘atâ oldı. Da‘vâya müteḥaddilerün⁹¹ ve mu‘arazaya müteşaddilerün ihtilâfları şecere-i hilâf gibi bi-semer kaldı. Şi‘r-i İmrü’l-kays âlet-i hengâmeye dönüp Lebid-i belid añılup nazmından söylenür bir semer kaldı. Ya‘nî bâb-ı şi‘r mektûm oldı ve ol kapu ḥâtem-i ḥâtimiyyet ile maḥtûm oldı. Egerçi *femen yudli’llāhu felâ ḥâdiye lehu*⁹² (F8a) (A8a) vefkî üzre sebâsîb-i ḍalâlde ḥâ’ir olanlar kendülerini katil⁹³-i tiğ-i naḥvet u pindâr itdiler. Ammâ inşâf ile ittîşâf idenler kuşur-ı bâ‘ ve fütûr-ı tıbbâ‘larına i‘tirâf u iḳrâr itdiler. *Nazm li-muḥarririhi*:

İde çün mihr-i raḥşân rûz-ı pür-nûr
Ne yüz ağardur anda şem‘-i kâfûr

Kıla dildâr çünki ‘arz-ı dîdâr
Ne şûret bulur anda naḳş-ı dîvâr (B10b)

Tola envârı çün mihr-i güzînün
Ne tâbî ola yıldız böceginün

Tutalum tola ‘âlem baḥr-i pür-şûr
Yanında Kevşerün ol nice yüz yur

Çöze dil-ber çü zülf-i müşk-bûy
Çözölüp misk götürür ḳoḳuyı

Kelîmu’llāh olıcaḳ mu‘ciz-âġâz
Olur mı Sāmîrî hiç sihr-perdâz (P9a)

Egerçi Sāmîrînün sihri var çok
Yed-i beyzâ-yı Mûsâdan elî yok

Aristo yara yōḳ ki merhem urmaz
Velî iḥyâ-yı ‘İsâdan dem urmaz

*Taḥkîk-i beyân-ı eş‘âr ve tedkîk*⁹⁴-i miyân-ı esmâr-ı esfâr: Şi‘r-i şâ‘irün ‘inde şer‘i’ş-şâri‘ ḥill ü ḥürmeti ve irtifâ‘-ı rütbe vü inḥifâz-ı mekâneti bâbında olan tefâşîl gazel tarzı üzre bir maṭla‘ ve dört beyt ve bir maḳṭa‘ üzre ḥâvidür. Ba‘d-ez-ân müstezâdı daḥı muḥtevidür. *Maṭla‘*:

Evvelu mecma‘i cevâmî‘ ütiyet cevâmî‘ ü’l-kelîmi
Ve menba‘ u yenbū‘ in u‘ṭîtu yenâbî‘ u’l-ḥükmi⁹⁵

Mevrid-i vâridât-ı ilâhî, maşdar-ı ef‘âl-i evâmîr ü nevâhî olan dehân u lisân mânenîd-i *verdeten ka’d dihân*⁹⁶ şadır olan kelîmât beyânındadır ki nizâm-ı nazm üzre verzide ve

⁹⁰ Allah’ın dileği şey oldu (olur): “O her an kâinata tasarruf etmektedir”. Rahman 29

⁹¹ müteḥaddilerün] mutaşaddilerün P

⁹² Allah’ın saptırdığını yola getirecek yoktur. A’râf 186

⁹³ katil] katil B A S F

⁹⁴ tedkîk] tevfiḳ B A

⁹⁵ Sözlerin bütününü, hikmetlerin tümü ve kaynağı bana verildi.

⁹⁶ (Gök yarılp da) gül renginde kırmızı sahtiyan gibi kızılaştığı zaman. Rahman 37

mi' yâr-ı vezn ile sencide olduğu cihetden şi'rdür⁹⁷ dimişlerdür. Ol cümleden ba'z-ı müşahide sebep-i inşikâk-ı kamer ve iştikâk-ı fi'l-i mu'cize-maşdar olan engüşt-i hâme-girdârları ki *Beyt li-muḥarririhi*:

İki şakḳ eyleyüp barmakla ol Şâh
Elifle eyledi şanki mehi mâh

zaḥm-ı seng ü kulûhla hūn-ı ve şafḥa-i keffelerinde derd-i zaḥmı şerḥ itmege midâd-ı surḥ çünki rengin itdi. Ya'ni hūn-ı ḡazâyı ḡâze-i 'izâr-ı ḡarrâ-yı 'azrâ⁹⁸ cihâd itmekle kendin surḥ-ru itdi. Ve bu şermden levḥ-i maḥfûz sinesine elifler kesüp kalem hacletden ser-fürü itdi. Ol hâlde şun'-ı ilâhiden (F8b) (A8b) işbı'ların şıbgâta'llahi ve men aḥsenü mina'llahi şıbgâten⁹⁹ ile maşbûḡ görüp kalb-i şerifleri reng-pezir olmayup hel ente illâ işba'un demiyet ve fi sebili'llâhi mâ laḳat¹⁰⁰ buyurdılar. Ve bir def'a dahı ba'z-ı vaḳ'-a-i ḥarbda ḥizb-i aşḥâb ehl-i ḥizy¹⁰¹-i küffardan girizân olup aşḥâb¹⁰² tevsî'-i dâ'ire eyledüklerinde kendüler merkez gibi sābit-ḳadem olup ene'n-nebiyyu lâ kezibe ene ibnū 'Abdu'l-muṭṭalib¹⁰³ diyü buyurmuşlardır. Lâkin ba'zılar (P9b) şi'r olduğın taḳrîr itmişlerdür ve ba'zılar recez durur, recez şi'rden degüldür dimişlerdür. Ve yine yevm-i Ḥandek'de ḥafr-i ḥandekden şıḳl-ı türâb naḳlı ile ḥâtır-ı 'âtırları muḡber ve cism-i mübârekleri âlûde-i ḥâk olmakdan kalb-i şerifleri mükedder olduğda Şi'r:

Va'llâhi levlâ'llâhu mâ ihtedeynâ
Velâ teşaddaknâ velâ şalleynâ

Fe enzele sekiyeten'aleynâ
Ve şebbiti'l-aḳdâme in lâḳaynâ

Ve'l-müşriküne ḳad baḡū 'aleynâ
İzâ erâdu fitneten ebeynâ¹⁰⁴

Ebeynâ lafzın niçe def'a tekrâr buyurmuşlardır. Aşḥâb dahı¹⁰⁵ cüşâ gelüp naḳl-i türâbda ve neyl-i şevâbda *Beyt*:

Naḥnū'illezi bâye'ü Muḥammeden
'Ale'l-cihâdi ve mâ baḳiynâ ebeden¹⁰⁶

diyüp Resûla'llâh¹⁰⁷ dahı *Beyt*:

Allâhümme lâ 'ıyşe illâ 'ıyşe'l-âhire
Fâḡfiri'l-enşâra ve'l-muhâcira¹⁰⁸

diyü buyurmuşlardır. Ekşer¹⁰⁹-i müfessirîn ü muḥaddişîn belki cumḥûr-ı müverriḥîn ü müzekkirînün ittifâkıyla bu kelimâtuñ Resûlu'llâh'dan şudûrı sābitdür. Lakin şi'r degüldür diyenler birkaç vech ile cevâb virmişlerdür. *Vech-i evvel: Beyt-i vâḥid olanlarda bir beyt olana şi'r dimezler, recezdür* diyü cevâb virürler. *Vech-i sâni: Şey'-i yesirün ityânı nefye vü nehye zarr virmez. Şâ'ir oldur ki şi'rün efâninin ü ḳavâninin*

⁹⁷ şi'rdür] şi'r P

⁹⁸ 'azrâ] -P

⁹⁹ Allah'ın boyasıyla boyandık ki maksat dinidir. Kim Allah'ın boyasından daha güzel şeyle boyanabilir? Bakara 138

¹⁰⁰ Sen yalnız kanayan bir parmakısın. Allah yolunda ne gördün ki?

¹⁰¹ ḥizy] ḥazz A

¹⁰² aşḥâb] -P

¹⁰³ Ben peygamberim, yalan değil. Ben Abdumuttalib'in oğluyum. Buhari: Megazi 54, Cihad 52, 61, 97, 167; Müslim: Cihad 79 (1776); Tirmizî: Cihad 15 (1688)

¹⁰⁴ Allah olmasaydı hidayete ermezdik; ne sadaka verir, ne namaz kılardık! Bize manalı bir kuvvet indirdi. Müşrikler bize karşı taşkınlık yaparsa (onlarla mücadelede) ayakları(mızı) sabit kıl! Bir fitne çıkarırlarsa biz reddederiz.

¹⁰⁵ dahı] dahı rıdvâna'llâhu te'âlâ 'aleyhim ecma'in P

¹⁰⁶ Biz cihad hususunda Hz. Muhammed'e uyduk. Ebediyen (dünyada) kalamayız ya!

¹⁰⁷ Resûla'llâh] Resûla'llâh şallâllâhu 'aleyhi ve sellem P

¹⁰⁸ Allahım (bizim için) âhiret hayatından başka hayat yoktur. Ensarı (Medineliler) ve Muhaciri (Mekkeliler) affet.

¹⁰⁹ ekşer] ger P

ri'âyet idüp e'ârîz-i meşhûreye tevfiķ ide. Ya'ni baħr-i maḥşûşda ve vezn-i maḥşûşda ola ki 'arûz ma'riż-i¹¹⁰ şî'rdür. (B11a) Beyt:

Ve'ş-şî'ru mu'tedulun bi-vezni 'arûzihi
Ve kezâ i'tidâlû'ş-şemsi bi'l-mizâni¹¹¹

Vech-i şâliş. Bu cümle kaşda muķarin olmak gerekdür. Kâzî Tefsirinde yazmışdur ki şî'r tahayyülât-ı murağğabe¹¹² vü müneffere terķib olındur. Bu zıkr olan eḥâdiş min-gayrı kaşdin ve lâ-tekelîuf vâķı' olmış kelâm-ı ittifakîdür (F9a) (A9a). Bunun emsâli teẓâ' if-i menşurâtı (P10a) keşirân mâ vâķı' olur. Râvî kavlince bunlarda gerçi redf ü revî vardur ammâ kaşd u reviiyyete¹¹³ maķrûn degüldür, ittifakî lisânlarına câri olmışdur. Ve bunun nazâ'iri kelâm-ı İlâhîde vâķı' olmışdur. *İnnemâllâhu ilâhun vâhidun¹¹⁴ ve len tenâlû'l-birra hattâ tünfiķu¹¹⁵ ve elâ bu'den li 'âdin kavmi Hûdin¹¹⁶ ve inne Rabbi bi-keydihî 'alîm¹¹⁷ ve ve meḥ yetteķillâhe yec'al lehu¹¹⁸ ve 'iclen ceseden lehu ḥuvârûn¹¹⁹ ve v'el-mürselâti 'urfen fe'l-'âşifâti 'aşfen¹²⁰ ve ve cifânin ke'l-cevâbi ve kudûrin râsiyâtin¹²¹ ve fe-aşbehû lâ yurâ illâ mesâkinuhum¹²² ve fe-erâde rabbûke en yebluġâ eşüddehümâ¹²³* Beyt-i şânî şârî' salla'llahu 'aleyhi ve sellem şâ'ir-i âḥerûn eş'ârından mütemesselan tefevvüh itdüġi kelimât-ı manẓûme beyânındadır ve *Şâḥih-i Buḥârî* de İbni 'Abbâs'dan¹²⁴ mervîdür ki Beyt:

İn taġfire Allâhümme taġfirü cemme
Ve in 'abdüleke illâ elemmä¹²⁵

Resûlu'llâhu¹²⁶ lafz-ı mübâreklerinden şâdir olmışdur. İmâm Tûrpaştî böyle tahķik itmişdür ki Resûla'llâh'dan kavî-i şî'r menhî iken Şalt bin Ümiyye'nün bu şî'rın okıduķları *yâ du'âen yâ istiḥsânendür. İstiḥsânen okıduķlarına bu daḥî delîldür ki esleme şî'rehu ve keffere kalbehu¹²⁷* diyü buyurmuşlardır. Bu rivâyet şî'rle temessül idüp âḥerûn şî'rın inşâd itdüklerine naşş-ı nâşî' ve delîl-i kâṭı'dur. Ammâ çün Cenâb-ı İlâhî kaşr-ı risâleti kapusun kapayı ḥazret-i Risâlet'e teslim itdi¹²⁸ ve ḥitâme-i müşk¹²⁹-i şemâme-i ḥâtem-i ḥâtimiyyet ile ol bâba mühr urdı ve ol kaşruḥ ḥavâli-i nevâhî vü zevâḥisine evvelâ ser-çeşme-i ḥalka-i mîm-ive mâ 'allemnâhu'ş-şî're¹³⁰ den mâ'-i nefy isâle eyledi. Şâniyen cârûb-ı ve mâ yenbaġı¹³¹ ile ḥâr u ḥâşâka tōhmet-i şî'ri cem' idüp pârû-yı¹³² ḥâşâkû'ş-şî'r ile izâle eyledi. Lâẓım oldu ki (P10b) ol şâḥ-ı nevbet-i nübüvvet daḥî taḥt-ı tenezzüh-i neşre şeref virüp pîrâmen-i dâmen ve pîrâhen-i muṭaḥḥarî ki

¹¹⁰ ma'riż] ma'riż-i 'aleyh A B

¹¹¹ *Tıpkı güneşin ölçüsü gibi şiir de aruz vezniyle ölçülür.*

¹¹² murağğabe] murağğabeden B

¹¹³ reviiyyete] ru'yete B

¹¹⁴ *Allah ancak tek bir İlah'tır. Nisa 171*

¹¹⁵ *Siz sarf etmedikçe iyilik yapmış olamazsınız. Al-i İmrân 92*

¹¹⁶ *Biliniz ki Ad kavmi Rablerini inkar etti ve bilin ki Hûd'un Kavmi Ad Allah'ın rahmetinden uzak kılındı. Hud 60*

¹¹⁷ *Allah onların oyunlarını bilendir. Yusuf 50*

¹¹⁸ *Allah'a sığınan kimseye Allah bir kapı açar. Talâk 2*

¹¹⁹ *Onlara böğüren bir buzağı heykeli çıkarmıştı. Tâhâ 88*

¹²⁰ *Yemin olsun, iyilik için birbiri peşinden gönderilenlere şiddetle eserek zararları savurup atanlara. Mursalat 1-2*

¹²¹ *(O cinler) Süleyman için, her ne isterse, kaleler, heykeller, büyük havuzlar gibi lengerler ve sabit kazanlar yaparlardı. Seb'e 13*

¹²² *Meskenlerinden gayrı bir şey görünmez oldu. Ahkâf 25*

¹²³ *Rabbin onların ergenlik çağına ulaşmasını istedi. Kehf 82*

¹²⁴ 'Abbâs'dan] 'Abbâs'dan raḍiyallahu te'âlâ 'anhuma P

¹²⁵ *İlâhî sen affettiğin zaman çok affedersin.*

¹²⁶ Resûla'llâhu] Resûla'llâhu şallâllâhu 'aleyhi ve sellem P

¹²⁷ *Onun şiiri İslâmî oldu. Kalbi ise küfre düştü.*

¹²⁸ itdi] eyledi P S F

¹²⁹ müşk] misk F

¹³⁰ *Biz ona şiiri öğretmedik. Yâ-sin 69*

¹³¹ *Ona gerekmez. Yâ-sin 69*

¹³² pârû] -P / bâzû B A F

mazhar-ı ve *şiyābeke fe-ṭahhīr*¹³³dür, gerd-i töhmet-i nazmdan (S6a) ve ferāvīz¹³⁴-i āstīn-i ‘ismet-i ğubār-ı vaşmet-ı şî‘rden pāk ola. Vākı‘ olan kelimāt-ı ṭayyibeleri ki (F9b) (A9b) ṭininde mā’-i ve *mā yanṭıku ‘anī’l-hevā*¹³⁵ ile siriştedür, silk-i nazmda muntaẓam¹³⁶ olmayup vetire-i nesre muvāfık olup reyb ü reyn-i erbāb-ı irtiyābdan bi-bāk ola. Binā’en ‘alā zālīk āḥerūn şî‘r in inşād eyleseler yā bir mısrā‘ ile iktifā iderlerdi ve yāḥud ba‘z-ı elfāzın tağyir ü tebdil ile şî‘r ihtimālinden bi-ḥadd ihtimā iderlerdi. Hattā Lebīd ki bu beyt anuñ eş‘arındandır, bir şā‘irdür ki zekāsına göre ḳalb-i Şaḥbān belīddür. *Beyt:*

Elā kullu şey’in mā ḥalā’llāha bāṭılun¹³⁷

mısrā‘ in okıyup *aşdaḳ-ı şî‘r* budur diyüp *Mısrā‘-ı āḥir:*
Ve kullu na‘imin lā muḥallele zāyılun¹³⁸

dur, anı okımaḳdan ibā buyurdılar ki temām-ı şî‘r okımuş olmayalar. Ve Ḥazret¹³⁹-i ‘Ā’işe’den¹⁴⁰ mervīdür ki bir def’a daḥı Ṭarefe’nūn yā Aḥī Ḳaysuñ ‘alā iḥtilāfin *er-rivāyeteyn*¹⁴¹ bu beytin *Beyt:*

Setubdī leke’l-eyyāmu mā künte cāhilen
Ve ye’tike men lem tuzevvedi bi’l-aḥbārī¹⁴²

diyü harf-i mukaddemi te’ḥīr idüp vezn-i şî‘rden ‘amden iḥrāc itdiler. Ebū Bekr¹⁴³ yā *Resūla’llāh*¹⁴⁴ bu şî‘r böyle degüldür. *Mısrā‘:*
Ve ye’tikebi’l-aḥbārī men lem tuzevvedi¹⁴⁵

dür didüklerinde *ben şî‘r bilmem* diyü tecāhül buyurdılar. Ve bir def’a *Mısrā‘*¹⁴⁶:
Kefā bi’l-islāmī ve’ş-şeybe li’l-mer’i nāhiyān¹⁴⁷ (B11b)

didüklerinde yine Ebū Bekr¹⁴⁸ yā *Resūla’llāh Mısrā‘*¹⁴⁹:
Kefā’ş-şeybe ve’l-islām li’l-mer’i nāhiyān¹⁵⁰

¹³³ *Elbiseni ise temiz tut. Müdessir 4*

¹³⁴ ferāvīz] ferāvīz ve ferāvīz S / ferā’iz F

¹³⁵ *O kendiliğinden konuşmamaktadır. Necm 3*

¹³⁶ muntaẓam] münselik P

¹³⁷ *Allah’tan başka her şey batıldır.*

¹³⁸ *Bütün güzellikler mutlaka ve mutlaka yok olacaktır.*

¹³⁹ Ḥazret] -P S F

¹⁴⁰ ‘Ā’işeden] ‘Ā’işeden raḍiyallahu te‘alā anhu P

¹⁴¹ *İki rivayetin değişikliğine göre*

¹⁴² bi’l-aḥīr] bi’l-aḥbār B P S

Günler sana bilmediğin şeyleri gösterecek ve ummadığın biri haberler getirecek.

¹⁴³ Ebū Bekr] Ebū Bekr Şiddīḳ raḍiyallahu te‘alā anhu P

¹⁴⁴ yā Resūla’llāh] -P

¹⁴⁵ *Sana bilmediğin bilgileri getirir.*

¹⁴⁶ Mısrā‘] -P

¹⁴⁷ *İslām ve ihtiyarlık sana nasihatçı olarak yeterlidir.*

¹⁴⁸ Ebū Bekr] Ebū Bekr Şiddīḳ raḍiyallahu te‘alā anhu P

¹⁴⁹ Mısrā‘] -P

¹⁵⁰ *İslām ve ihtiyarlık sana nasihatçı olarak yeterlidir.*

didüklerinde yine *ben şâ'ir degülem ve baña şî'r lâyıķ degüldür ve ben şî'r bilmem* diyü buyurdılar. Bu sebebdendir ki şî'r kalb-i Resûlden bi-şarfi'llâh maşrûfdur didiler. Ve ba'zılar maşrûf degüldür ammâ kalb-i şeriflerine şî'r hülûline mecâl yokdur. Ol ecludendür ki zâmir-i münirleri vahy-i ilâhî ile mahfûfdur didiler. *Beyt-i şâlis*: Şâri' şallâllâhu 'aleyhi ve sellem şî'ri ta'yîn ve şâ'iri (P11a) tesmiye idüp inşâd itdükleri eş'âr beyânındadır. *Şaḥîḥ-i Meṣābiḥ*'de Hâzret-i 'Â'îşe'den¹⁵¹ mervîdür ki buyurmuşdur ki benüm yanumda bir câriye-i Enşâriyye var idi ki ere virdüğümde Resûla'llâh¹⁵² *niçün anuñla kimesne göndermedüñüz ki Nazm*:

Eteynâkum eteynâkum fahayyâkum fahayyâkum¹⁵³

diyü tegannî ideler diyü buyurdılar ve vaķt-i 'arûside tegannîyi revâ gördiler. Kezâlik Serîd Şakafî rivâyet (F10a) (A10a) ider ki redifleri olduğumda *hiç Ümmiye*¹⁵⁴ *bin Şalt-ı Şakafî'nün ḥâtîruñda şî'ri yok mıdır* diyü istinşâd itdiler. Ben okıduķça istizâde buyurdılar. Hattâ yüz beyte karîb okıdum, andan iktifâ buyurdılar diyü rivâyet eylemişdür. Ve Ka'b bin Züheyr ki rû'esâ-yı şu'arâdan ve lisânlarıyla muķâtele-i a'âdâ-yı Hudâ'dandır, na't-ı Resûl'de kaşide-i *Bânet Su'âdu fe-kalbi el-yevmie metbûlu*¹⁵⁵ kaşidesin diyüp gelüp kendülere inşâd itdiler. Bu beyte geldükde *Beyt*:

İnne'r-resûle leseyfun yusteẓâu bihi
Muḥannedün min suyûfi'l-hindi meslûlu¹⁵⁶

diyü okıduķda *Mısrâ'*:

Muḥanned min seyfi'llâhi meslûlun¹⁵⁷

diyü ilkâ buyurdılar ve mübârek arķalarında olan bürdeyi 'atâ buyurdılar, *velâ faẓẓa'llâhu fâke*¹⁵⁸ diyü du'â buyurdılar. Mu'âviye zemân-ı hilâfetinde Ka'b'a¹⁵⁹ on biñ akķa gönderüp ol bürdeyi taleb eyledi. Ka'b *dünyâ toľusı mâldan baħr u berde yanumda râciḥ olan bürde ol bürdedür ki perde-i nâr-ı caḥim ve bürde*¹⁶⁰ *-i 'azâb-ı elîm 'add iderüm* diyü virmekden imtinâ' idüp ḥıfz-ı edeb eyledi. Ve râvî rivâyet ider ki Ka'b'ı toľısan yaşımdan mütecâviz gördüm, ol du'â semeresiyle yanakları ḥumretde reng-i rümmândı ve ağzı dâne-i rümmân gibi pür-dendândı. Egerçi cümle a'zâsı kuvvetde temâm tâb¹⁶¹ u tûvândı ammâ dendânları şad çendândı. Ve Ebû'l-leys-i Semerkandî *Bustân*'da ḥikâyet itmişdür ki bir gün Lebîd Hâzret-i risâlete gelüp bu şî'rini inşâd eyledi. *Şî'r*:

İnne taķvâ rabbînâ ḥayrû'l-'ameli
Ve biizni'llahi 'azze ve cell¹⁶² (P11b) (S6b)

Üç beyti okıyup Resûl istimâ' eyledi. Bu beyte geldükde şürû' itdüğünde *Beyt*:

Ve ruķâķu ğaẓabun zulmânâ¹⁶³

didügi gibi *meh yâ Lebîd*¹⁶⁴ diyü buyurup okımaķdan men' idüp istimâ'dan imtinâ' eyledi. *Beyt-i râbî'*: Kendüler şî're emr itdüklerinin beyânındadır. *Şaḥîḥayn*'da

¹⁵¹ 'Â'îşeden] 'Â'îşeden raḍiyallâhu te'alâ anhumâ P

¹⁵² Resûla'llâh] Resûla'llâh şallâllâhu 'aleyhi ve sellem A P

¹⁵³ fahayyâkum] ve ḥayyâkum P S F

Şîze geldik, şîze geldik; merhabalar, merhabalar!

¹⁵⁴ Ümmiye] Ümmiyet-i P

¹⁵⁵ metbûlu] mebtûlun F

Suad bu gün göründü. Kalbim dertlidir.

¹⁵⁶ Peygamber kınından sıyrılmış parlak ve ışık veren bir kılıçtır. Sıyrılmış (cihat için çıkarılmış) Hind kılıçlarından(dır).

¹⁵⁷ Sıyrılmış(cihat için çıkarılmış) Allah'ın kılıçlarından(dır).

¹⁵⁸ Ağzına saĝlık!

¹⁵⁹ Ka'ba] Ka'beye B S F

¹⁶⁰ bürde] perde-i F

¹⁶¹ tâb] bî-tâb F

¹⁶² Allah'ın izniyle Rabbimizin takvası işlerin en hayırlısıdır.

¹⁶³ Beyt] -P

Kinimizin en küçüğü zulmümüzdür.

¹⁶⁴ *Dur! Yâ Lebîd!*

meştürdür ki Hassân bin Sâbite Rağıyallahu te‘âlâ ‘anhu *Kureyşi hicv eyle* diyü emr idüp *ihci’l-Kureyşe feinne Cibrile ma‘ke*¹⁶⁵ buyurdılar. Ve bir def a dahı şu‘arâ-yı Kureyş Resûl’i hicv itdüklerinde *ecib ‘anni*¹⁶⁶ diyü şi‘r dimegi revâ gördiler (F10b) (A10b) ve *allâhumme eyyidhu bi-rûhi’l-kudsî*¹⁶⁷ diyü buyurdılar. Ve *Buhârî*’de ‘Â’işe rağıyallahu anhâ rivâyetinde *ehcu Kureyşe feinnehu eşedd ‘aleyhim min reşki’n-nubul*¹⁶⁸ vâkı‘ olmuştur. Ve *Tefsîr-i Kâzî*’da meştürdür ki şu‘arâ-yı¹⁶⁹ aşhâbdan ‘Abdu’llâh bin Revvâha ve Hassân bin Sâbit ve Ka‘beyn ki biri (B12a) Ka‘b bin Mâlik ve biri Ka‘b bin Zühayr’dür, Kureyş’i hicv itmege istizân eylediler ve *‘ş-su‘arâu yettebi’uhumu’l-gâvüne*¹⁷⁰ âyetinden sonra anlarıñ hakkında *illâ ellezine âmenû ve ‘âmilû eş-şâlihâti ve zekerû Allâhe keşiren fe’n-teşarû min-ba‘di mâ zulimû*¹⁷¹ âyeti nâzil olup Resûla’llâhî ‘aleyhi’s-selâm *uhcuhum feve’llezi nefsi biyedihi hüve eşeddu ‘aleyhim mine’n-nubul*¹⁷² buyurdılar. Hattâ Hassân’uñ bir beyti budur ki *Beyt:*

Etehcûhu veletse lehu bikufvin
Feşerrekume lihayrinkume’l-fidâ¹⁷³

Ve yine ba‘de’l-hicv hicv-i Hassân’ı istihsân idüp *hec’ehüm feşefâ ve’steşfâ*¹⁷⁴ buyurmuşlardır. *Maқта‘-ı ebyât:* Nazm u şi‘r hakkında buyurdukları kelimât-ı tayyibedür ki ol kelimâtuñ tîneti ve *mâ yantıku‘ani’l-hevâ*¹⁷⁵ ile siriştedür. Ve cebininde sırrı *inne hüve illâ vahyin yuhâ*¹⁷⁶ ser-nüviştedür. Ve ol kelimât ki ba‘z-ı medhi müş‘ir¹⁷⁷ ve ba‘z-ı kadhi muhbirdür, anlarıñ (P12a) mâ-beyninde tevfiķ ü telfikdür. Ammâ medhi ki buyurmuşlardır *li’llâhi kunûzun tahte’l-‘arşi mefâtihuhâ es-sinetu e’ş-su‘arâ*¹⁷⁸ dür. Ve Ka‘b bin Mâlik, Resûl’dan rivâyet idüp dimişdür ki *inne’l-mu’mine yücâhidu bi-seyfihi ve lisânihi*¹⁷⁹. Ve fahrü’l-müte’ahhîrin Hanbelî-zâde Şükru’llah Sa‘ye *Ahkâmü’l-eş‘âr fî Ahkâmî’l-eş‘âr* nâm risâlesinde *Âdâb-ı Siyâset* şâhibinden nakl ider ki ibni Utreyf ceddinden nakl ider ki ol eydür *ceddüm, Resûla’llâh’ı marâz-ı mevtime ‘iyâdet itmege vardukda şi‘rden su‘âl idüp anlar buyurmuşlardır ki lâ be’sen bi’ş-şi‘ri in erâde intişâfen min zulmin ev istiğnâin min fakrin ev şükran min ihsân*¹⁸⁰. Ve ibni ‘Abbâs rağıyallâhu ‘anhu Resûla’llâh’dan rivâyet ider ki buyurmuşlardır *Kur’ân okıyup elfâzın âzân-ı iz‘anla istimâ‘ ve mağzâsınuñ mağz-ı nağzına a‘yân-ı im‘ânla ittılâ‘ idemeseñüz şi‘re mürâca‘at eyleñ*¹⁸¹ ki şi‘r divân-ı ‘Arabdur ve *fihrist-i divân-ı edebdür*. Ve bir hadîş-i şerîfde (F11a) (A11a) *inne mine’ş-şi‘ri hikemen*¹⁸² buyurulmuşdur. Hikemüñ ma‘nâsında iki rivâyet vardır. Biri budur ki hikemden murâd cehl ü sefehden mâni‘ olan kelâm-ı nâfi‘dür. Hâkime dahı zulmden men‘ itdüğüçün hâkim dirler. Bu taķdırce ki ibni Esir

¹⁶⁵ Müşrikleri hicvet!. Zira Cibril seninle beraberdir. Buharî: Edeb 91, Bedu’l-Halk 6, Megazi 30; Müslim: Fezâilu’s-sahâbe 153, (2486)

¹⁶⁶ Cevap ver!

¹⁶⁷ Allah’ım kutsal ruh ile ona yardım et.

¹⁶⁸ Kureyşi hicvet, çünkü onların sözleri oktan daha keskin.

¹⁶⁹ şu‘arâ] -P

¹⁷⁰ Şairlere sapıklar uyarlar. Şuara 224

¹⁷¹ Ancak inanıp yararlı iş işleyenlerle Allah’ı çok çok ananlar ve haksızlığa uğratıldıklarında haklarını alanlar bunun dışındadır. Haksızlık edenler nasıl bir yıkılışla yıkılacaklarını anlayacaklardır. Şu‘arâ 227.

¹⁷² Onları hicvet. Nefsim elinde olan Allah’a yemin olsun ki, senin bu hicvin onlara çok ağır gelecektir.

¹⁷³ Bu işi yapamıyor. Hayır, şer ve feda Allah’tandır.

¹⁷⁴ Onları hicvederek, hem kendisini hem başkasını rahatlattı.

¹⁷⁵ O kendiliğinden konuşmamaktadır. Necm 3

¹⁷⁶ Onun konuşması ancak bildirilen bir vahy iledir. Necm 4

¹⁷⁷ ba‘z-ı medhi-i şi‘ri] medhi B

¹⁷⁸ Arşın altındaki tüm zenginlikler Allah’a aittir ve onun kilidi şairlerin dilindedir.

¹⁷⁹ Mümin dili ve lisaniyla cihad eder.

¹⁸⁰ Eğer şiir bir haksızlığa karşı acıma duygusunu, bir yoksulluğa karşı mücadeleyi ve yapılan bir iyiliğe karşı teşekkürü dile getirmek istiyorsa bunda herhangi bir sakınca yoktur.

¹⁸¹ eyleñ] eylemeñ P S

¹⁸² Şiirde hikmet var. Buharî: Edeb 90; Ebu Dâvud: Edeb 95, (5010); Tirmizî: Edeb 69 (2847); İbnu Mace: Edeb 41, (3755)

rivāyetidür, şi'rde olan hikemden murād mevā'iz u zevācir ve intifā'¹⁸³-ı halka mülāyim olan meşel-i sâ'irdür. Bir rivāyet budur ki hikemden murād hikmet ola ve *āteynāhu'l-hükme şabiyyen*¹⁸⁴ āyetinde hükmden murād hikmet olduğu gibi bu rivāyet üzere bu hadīs ile *inne mine's-şi'ri le-hikmetun*¹⁸⁵ mā-beyni tevfiķ bulur ve ma'naları müttehid olur. Bu mezkūrāt şi'rün memdūhiyyetin müş'irdür. Ve ammā kađh bunlardur ki buyurmuşlardur *uhşu e't-turābe fī vucūhi'l-meddāhīn*¹⁸⁶ (P12b) bu hadīs nazm u neşre şamildür. Lakin bu nehy-i itrā vü iğrā olıcağdur ve i'tiyād bulıcağdur diyü te'vil olunmuşdur. Meddāh lafzı şığa-i mübālağa ile vārid olduğu buña delıldür diyü mübālağaya tahmil olunmuşdur ve bir hadīste dağı (S7a) *mizmārun min mezāmiri iblis*¹⁸⁷ vārid olmuşdur. Bu dağı fezā'ilden tahliye ve rezā'il ile tahliye ile maķrūn olıcağdur diye mü'evveldür. Ve *Şaḥīḥ-i Buḥārī*'de *le-en yemteli cevfu ḥadīkum kayḥen ḥayrun lehu min en yemteli şi'ren*¹⁸⁸ vārid olmuşdur. Ammā bu hadīs-i şerifden murād şi'r ile bir vech ile imtilā bula ki şi'rden gayrı nesne şıgmaya, (B12b) zikru'llāh ve sūnnet-i Resūl girecek yir bulunmaya dimekdür. Bu taķdırce şi'rün kālī cā'iz ü mübāh olur. Ve bir hadīs-i şerifde *inne mine'l-beyāni le-sihren*¹⁸⁹ buyurulmuşdur. Egerçi mevrīd-i medhde vārid olmuşdur, Medh tevehhüm¹⁹⁰ olunur ammā ittifaķ-ı şürrāh-ı kütüb-i eḥādīs beyāni üzere murād zemmdür. Ya'nī beyāndan bir nev' varđur ki şerḥ-i fūnūn-ı eşvāk ve reşh-i 'uyūn-ı ezvākda teşbih-i fūnūn-ı bātıla ve temvīh-i zūnūn-ı 'ātıla ile 'ukūl-ı 'uķālā-yı fuḥūlda sihr maḥallinde ḥulūl eyler. Zīrā sihrün şānı budur ki bātıla zeyb-i reyb virüp 'ayn-ı meşūrda ḥaķ gösterür. Kezālik ḥūsn-i beyānına mağrūr olan mütekellim beyān u ma'rifetde kemāl-i mahāretle ve şarf-ı kavıl ve ta'bir-i belāğatle 'ukūl selb ve kılūbı celb idüp sāmī'i tefekkür ü tedebbürden işğāl eyler, bātılı ḥaķ göstermekle ḥaķkı ibtāl eyler. Zikr-i maḥlaş (F11b) (A11b) şi'r ḥaķķında kelime-i cāmī'a-i ḥaķķa ve kelām-ı mā-lā-kelām budur ki Resūlu'llāh şi'r ḥaķķında¹⁹¹ su'āl itdüklerinde beyān¹⁹² buyurdılar ki *hüve kelāmun fe-ḥasenuhu ḥasenun ve kabīḥuhu kabīḥun*¹⁹³ ve bir rivāyetde *hasenü's-şi'ri ke-ḥaseni'l-kelāmi ve kabīḥu's-şi'ri ke-kabīḥi'l-kelāmi*¹⁹⁴ Şi'r ki mevā'iz ü neşā'ih ü hikem ü āşar u feşā'ih ü senā-yı āḥadı vü na't-ı Ahmedi cāmī' ola, me'āric-i ma'ārif medāric-i 'avārif *inne mine's-şi're le-hikmetun*¹⁹⁵ (P13a) derecātına vāşıl olup *hüve kelāmun fe-ḥasenuhu ḥasenun*¹⁹⁶ kabīli olup sebep-i senā-yı cemil ve şevāb-ı cezil olur. Ammā mücerred teşhiz-i ḥatır ve tenşit-i zāmā'ir olmayup hetk-i a'rāz u fetk-i agraż kaşd olunup münāķız-ı şerī'at u mu'āriz-ı mürüvvet olursa *mizmārun min mezāmiri iblis*¹⁹⁷ derekātına nāzil olup ve *kabīḥuhu kabīḥ* 'adili olup dünyāda müris-i taḍlīl ü tezlīl ve 'uķbāda müsmir-i tenkid ü tenkil olur. Bunı mü'eyyedür ki Kāzī Beyzāvi ve's-şu'arāu yettebi'uhum el-ğāvūne¹⁹⁸ āyetinün altında *ille'l-lezīne āmenū ve 'amilu's-şāliḥāti ve zekeru'llāhe keşiren ve'n-taşarū min-ba'di mā zulimū*¹⁹⁹ āyetinün tefsirinde yazar ki şu'arādan mü'minin-i şāliḥini istisnādur ki zikru'llāhı iķşār idüp tevḥid-i ilāhı vü midḥat-i Resūlī şi'ār ideler ve hicv itdükleri vakt dağı hicv-i müşrikinden kaşd-ı intişār ideler. Be-her-hāl fezleketü'l-kelām bu bābda *e's-şi'ru bābun mine'l-kelāmi fe-ḥasenuhu ke-ḥaseni'l-*

¹⁸³ intifa'] intikā' A S / işkā' F

¹⁸⁴ Çocukken ona hikmeti verdik. Meryem 12

¹⁸⁵ Şiirde mutlaka hikmet vardır. Buharī: Edeb 90; Ebu Dāvud: Edeb 95, (5010); Tirmizī: Edeb 69 (2847); İbnu Mace: Edeb 41, (3755)

¹⁸⁶ Kendini öven insanların yüzüne toprak atın.

¹⁸⁷ Şeytanın çaldığı çalgılardan bir çalgıdır.

¹⁸⁸ İçinizin yarayla dolması şiirle dolmasından daha iyidir.

¹⁸⁹ Söz vardır ki büyüldür.

¹⁹⁰ tevehhüm] tevḥīm B

¹⁹¹ şi'r ḥaķķında] -P

¹⁹² beyān] -P S

¹⁹³ Şiir güzeli güzel, çirkini çirkin bir sözdür.

¹⁹⁴ Güzeli şiir güzel söz gibidir. Kötü şiir de kötü söz gibidir.

¹⁹⁵ Şiirde vardır ki hikmetlidir. Buharī: Edeb 90; Ebu Dāvud: Edeb 95, (5010); Tirmizī: Edeb 69 (2847); İbnu Mace: Edeb 41, (3755)

¹⁹⁶ Şiir güzeli güzel olan bir sözdür.

¹⁹⁷ Şeytanın çaldığı çalgılardan bir çalgıdır.

¹⁹⁸ Şairlere sapıklar uyarlar .Şu'arā 227

¹⁹⁹ Sadece iman edenler, iyi iş yapanlar ve Allah'ı çokça zikredenler hariç. Şu'arā 227

kelâmi ve kabîhuhu ke-kabîhi'l-kelâm²⁰⁰ olur Fe li'llâhi derru's-şeyhi'l-ma'rûfi bi Hanbelî-zâde fe-innehu mâ ahsene ve efâde fe ecâde²⁰¹ Şi'r:

E's-şi' ru ke'l-bahri fî telâtumihi
Mâ beyne melfûzihi ve sâbigihi
Ve minhu ke'l-miski fî letâyimihi
Ve minhu ke'l-miski fî medâbigihi²⁰²

Müstezâd: Beyt-i nübüvvet olan harîm-i harem-i şerîfleri ki medâris-i âyât ve mehâbî-ı vahy u beyyinât idi, anda olan ezvâc-ı tâhirât u benâtları kendüler şi'r dirler ve biribiriyle şi'r inşâd iderler idi. Hazret-i 'A'îşe²⁰³ ehibbu nisvân ve huzû şatra dinikum min hazihi'l-hümeyrâ²⁰⁴ ile ehl-i 'unvân idi. Bir gün kendülere²⁰⁵ yâ Resûla'llâh kelâm-ı mu'ciz-nizâm-ı ahkâm-ı ihkâmıñuzda olan dağâ'ık-ı dürrer-i aşdâf-ı ma'âniyi (P13b) ve rekâ'ık-ı gürer-i evşâf-ı mebnâniyi fehm idimezem didi. Ol mazhar-ı (F12a) (A12a) Beyt:

Hired dâniş-âmûz-ı ta' lîm-i üst
Melik dâg-ı dildâr-ı teslim-i üst²⁰⁶

ta' lîm idüp buyurdılar ki *Lebîd eş'ârın tetebbu' eyle*. Ve bu sebebdendür ki Hazret-i 'A'îşe radıya'llâhu te'âlâ 'anhümâ ve 'an ebihâ on iki biñ kaşide ez-ber bilürdi dîmişlerdür. Hattâ (B13a) Hazret-i Risâletüñ marâz-ı mevtlerinde hâlet-i nez'lerinde 'A'îşe'nün 'aynı dilden yaş ile toluپ muttaşıl iş hâluke²⁰⁷ diyü su'âl iderdi (S7b) ve bu beytleri irticâlen dir idi. Şi'r:

Nebiyyun Muhammedun mâ gâşşake
Mine'l-hâyî' âti vemâ yüci'u

Vemâ messeke'l-cinnu min kabli zâ
Vemâ kunte zâ fez'atin yefza'u

Vemâ lî enzuru fî vechike
Ke-mişli's-şumû'i izâ yenfa'u²⁰⁸

Kezâlik Hazret-i Fâtıma²⁰⁹ ki şâhib-i bizâ'a el-Fâtımatu biz'atun minnî²¹⁰dür, inşâd-ı şi'rden mübâlât itmeyüp²¹¹ Hüseyñ'ün²¹² gehvârelerin ki öñürürdi bu vechile teganni itmegi revâ görürdi. *Nâzm:*

İnne fî'l-cenneti nehren min leben
Tülühu mâ-beyne Yesrib ve Yemen
'Arđuhu mâ-beyne Eyleh ve 'Aden
Li-'Aliyyin ve Hüseyñin ve Hasan²¹³

²⁰⁰ Şiir kelâmın bir bölümüdür. Onun güzeli kelâmdaki güzel, kötüsü de kelâmın kötüsü gibidir.

²⁰¹ Hanbelizâde diye bilinen şeyh, bu konuyu ne güzel dile getirmiş, ağzına sağlık!

²⁰² Şiir dalgalı bir denizdir. Bazı şeyleri yutarken bazı şeyleri dışarı fırlatır. Şiir vardır, misk gibi ruhumuzu okşar. Şiir vardır, tabakhanedeki misk gibidir.

²⁰³ 'A'îşe] 'A'îşe radıya'llâhu te'âlâ 'anhâ ve 'an ebihâ ki P

²⁰⁴ En sevilen kadındır ve Ayşe'den dininizin yarısını öğrenin.

²⁰⁵ kendülere] ol hâzrete P

²⁰⁶ Beyt] -B

Akıl, onun öğretmesinin öğrencisidir. Gönül alanın açtığı yaranın meliki ona teslimdir.

²⁰⁷ Nasılsın?

²⁰⁸ Ey Muhammet bu mide bulandırıcı ve acı verici endişeler ne? Sana daha önce cin de dokunamadı. Korkmazdın da! Neyin var da, senin üzüldüğün zaman mum gibi olan yüzüne bakıyorum. Ben senin yüzüne, insanları aydınlatan bir mum misali bakmaktayım.

²⁰⁹ Fâtıma] Fâtıma radıyallahu te'âlâ anhumâ P

²¹⁰ Fâtımâ benden bir parçadır. Buhârî: Fezailu'l-Ashab 12, 16, 29, Cma 29, Humus 5, Nikâh 109, Talak 13; Müslim Fezailu's-sahâbe 96, (2449); Ebu Dâvud, Nikâh 13, (2071); Tirmizî: Menâkıb (3866)

²¹¹ itmeyüp] buyurmayup P

²¹² Hüseyñün] Hüseyñün radıyallahu te'âlâ anhumâ P

Ḥattā²¹⁴ ba‘ de vefātī’n-nebī didükleri merāşiden bu merşiyeye-i mürettebe ki cevāhir-i zevāhir-i feşāḥat ile müzeyyenendür. Merviyedür ki *Şi‘r*:

Ṣabbet ‘aleyye meşāyibu lev enneḥā
Ṣubbet ‘ale’l-eyyāmī şırne leyālīyā

Māzā ‘alā men şemme turbete Aḥmed
En lā yeşumme mede’z-zemāni ğavāliyā²¹⁵

Kezālik sā’ir ezvāc-ı tāhirātuñ enāşidi ‘adedi’r-remli ve’l-ḥaşā²¹⁶ belki ekşer *min en yuḥşā*²¹⁷dur. Aḥvāl-i āl bu minvāl²¹⁸ ve aḥrāb-ı aşḥāb daḥı bu me’āl üzredür ki (P14a) efzālū’l-beşer ba‘de’l-enbiyā ḥalīfe-i resūl-ı kibriyā Ebā Bekr-i Şiddīk ki rütbe-i ḥilāfetüñ bi-ḥilāf mesned-nişin-i vālā-ḡadri ve *mā şabbe’llāhu fī şadri şey’en illā ve şabbeytuhū fī şadri ebī Bekrin*²¹⁹ seririnüñ şāhib-i şadridur. Tabi‘atları selīka-i şī‘r üzre meftūr ve nazm-ı şerīflerinden şadır olan vāridāt-ı eş‘ār kütüb-i eḥādīşde meştürdür. Ol mihr-i sipihr-i risālet maşrıḡ-ı tūlū‘ları olan Mekke’den gün ğibi maġrib-ı Yeşrib’e hicret ve Şiddīk-i Ekber sāye-kirdār yanlarınca mülāzemet ve nücūm-ı aşḥāb ‘akablarınca hareket idüp şedā’id-i irtihāl u intikāl ile ‘arız olan meḥākdan ve terk-i evlād u ‘ıyālden tārī olan ihtirāk-ı iftirākdan her birinüñ zücāc-ı mizāc-ı (F12b) (A12b) münkesir ve zülāl-i i‘tidālleri ihtilāl ü i‘tilāl ile mütekeddir olup maḥmūm oldılar. Ḥazret-i Risālet daḥı bunların bu ḥālin görüp mehmūm oldılar. Ḥazret-i ‘A’işe rivāyet ider ki *merzā-yı aşḥāba ‘ıyādete ve aşḥāb-ı aşıḥḥaya*²²⁰ *ḥıdmete vardum gördüm ki babam Ebū Bekr tāb u teble āh idüp sāmī’lerin ḡalbine ḡorlar ḡorlar ve ḡarāret ile bu şī‘ri okırlar.* Beyt:

Küllü emri yusbiḥu fī ehlihi
Felmevti ednā min şirāki na‘lihi²²¹

Ve Ḥazret-i ‘Ömer-i Fārūk ki mevrīd-i *el-ḡaḡku yanḡıku ‘alā lisāni ‘Ömer*²²²dür Cāru’llāh-ı ‘Allāme Keşşāf’da ve Ḳāzī Beyzāvi sūre-i Nahlde *ev ye’ḡuḡeḡum ‘alā teḡavvufin*²²³ āyetinüñ tefsirinde rivāyet iderler ki bir gün minberde ḡazırlar bu āyetden su’āl itdiler Beni Hūzeyl’den bir pīr-i ruşen-zāmīr ḡalkup *bu bizūm luġatümüzdür taḡavvuf tenaḡḡuş ma’nāşınadır* didi. Ḥazret-i ‘Ömer ‘Arab bu ma’nāyı eş‘ārında *zıkrı ider mi* buyurdılar. Hūzeyl didi ki *na‘am*²²⁴ *ḡattā bizūm şā’irümüz Ebū Kebīr nāḡası vaşında dimişdür ki* Beyt:

Yeḡūfu’r-raculu minhā te’emmeken ferdā
Kemā yuḡavvifu ‘avden nebġatı’s-sufunı²²⁵

diyüp okıduḡda Ḥazret-i ‘Ömer *sizūñ (P14b) üzerūñüze olsun dīvānuñuza mūrāca‘at eylemeñ ki azmayasız* didiler. Cemā‘at *bizūm dīvānumuz nedür ki aña mūrāca‘at eyleyevüz* didiler. Buyurdılar ki *es‘ār-ı cāhiliyyetdür ki kitābuñuzuñ tefsiri ve kelimātuñuzuñ luġatı andadır* didiler (B13b). Şāhib-i Keşşāf Tefsir-i Sūre-i

²¹³ Cennette süt dolu bir nehir vardı. Uzunluġı Yesrip (Medine) ile Yemen arasındaki mesafe kadardır. Genişliġi ise Eyleh ile Aden arasındaki mesafe kadardır. Bunlar Hz. Ali, Hasan ve Hüseyn’e verilmiştir.

²¹⁴ ḡattā] ya‘nī F

²¹⁵ Başına öyle belalar geldi ki, eġer bu belalar gündüzlerin başına gelseydi, gece olurlardı. Ahmed’in topraġını koklamış kişi bundan sonra sonsuza dek misk ve anber kokularını koklamasa ne olur ki?

²¹⁶ Onların övgüsü taş ve kum sayısı kadardır.

²¹⁷ Sayılamıyacak kadar çok.

²¹⁸ minvāl] minvāl üzre B

²¹⁹ Allah’ın benim gönlüme indirdiġi hiç bir şey yoktur ki ben de o şeyi Ebu Bekir’e aktarmış olmayayım.

²²⁰ aşıḡḡaya] aşḡābe P

²²¹ Kişi ailesiyle sabahlar, ölüm ona ayakkabısının baġından daha yakındır.

²²² Hak Ömer’in dilinde ses bulur.

²²³ Onları korku aldı. Nahl, 47

²²⁴ Evet!

²²⁵ Bir kişi o devenin yanına tek başına yaklaşmaktan korkar. Tıpkı gemilerin alabora olmaktan korktukları gibi.

Mücâdelede yazar ki Hâzret-i ‘Ömer buyurmuşdur ki *inne efzale mâ ütiye’l-‘arabu e’ş-şî’re yuḡaddimuhū’r-raculu emāme ḥācetihi fe yestamṭiru bihi’l-kerime ve yestenzilū’l-le’ime*²²⁶. Ve Şelāhū’d-din Şafedî²²⁷ *Şerḥ-i Lāmiyyetü’l-‘Acem*’de rivāyet eyler ki aşḥābdan Züheyr ki ‘Ömer-i Fārūḡ’uñ zemān-ı ḥilāfetinden muḡaddem²²⁸ vefāt eylemişdür, bir gün Hâzret-i ‘Ömer ḥuzūrında anuñ bu beyti inşād olındı. *Beyt:*

Feinne’l-ḡaḡka yaḡta’ uhu selas
Yeminun ev nefar ev celā²²⁹

Bu beytden şā’irūñ kemāl-i başīret ü fiṭnat ve ḡaḡikat u ḡaḡkāniyyetin fehm idüp Züheyr benüm zemānuma irişmiş olsa ḡāzī idinürdüm buyurdılar. (S8a) Kezālik ‘Osmān-ı Zī’n-nüreyñ ki şāḡib-i berāt *berā’etūñ mā zarra ‘Osmān ba’de’l-yevm mā ‘amile*²³⁰dür. Anlar (F13a) (A13a) dan daḡı enāşid ü eş’ār-ı ṭārif ü telid şāyi’ ü zāyi’dür. Ve Hâzret-i şāḡibü’s-seyfū’l-müntezī²³¹ Aliyyü’l-mürtażā ki *ene medīnetü’l-‘ilmi ve ‘Alī bābuhā*²³² menāḡib-ı feżā’ilinde bir bābdur ve Şeyḡeyñ ü Ḥuteyneyn rubā’ isinūñ itmāmına mışrā’-ı rābi’dür ki ol rubā’ inūñ çār mışrā’ı kitāb-ı ḡilāfete dört bābdur. Al ü aşḡabuñ eş’arı ve muḡācirin ü enşāruñ şî’rden şāḡib-i ḡazz-ı evferidür. Elsün-i aşḡāb-ı lüsñde ve efvāḡ-ı erbāb-ı elbābda eş’arı meşṭur u müdevven, divān-ı eş’ārları beyne’n-nās meşḡurdur. Ve çāryār çār mışrā’vār cem’ olup münāşede itdüklerinde her birinden bu birer beyt şādır olup fenn-i belāḡat bu ebyāt ile çār-ebrū²³³ dildār veyāḡud ḡülşen-i feşāḡatde çār şaff-ı benefşezārdur. Şiddīḡ-ı Ekber²³⁴ evvelā buyurmuşlardır (P15a) *Beyt:*

El-mevtu bābun ve kullu’n-nāsi dāḡiluhu
Yā leyte şî’ri ba’dehu el-mevtu me’d-dāru²³⁵

‘Ömer rāḡiya’llāhū²³⁶ ‘anhū bu vech ile cevābı revā görmişlerdür. *Beyt:*

Ed dāru dāru’n-na’imi in ‘amilte bimā
Yurzāi’l-ilāhe ve in ḡālefte fe’n-nāru²³⁷

Hâzret-i ‘Osmān rāḡiya’llāhū te’alā ‘anhū böyle taḡyīr iḡtiyār itmişlerdür. *Beyt:*

Hümā muḡallāni mā li’l-meri’ ḡayruhümā
Fāḡter linefsike eyyü’d-dāri taḡtāru²³⁸

Hâzret-i ‘Alī Murtażā rāḡiya’llāhū ‘anhū şūret-i cemālden bu yüzden tecellī idüp işār itmişlerdür. *Beyt:*

Mā li’l-‘ibādi siva’l-firdevsi in ‘amilu
Fein hefev hefveten fe’r-rabbu ḡaffāru²³⁹

²²⁶ ḡācetihi] şāḡibetihi B A P S

Arapların sahip olduğu en değerli şey şiidir. Kişi ihtiyaç anında, cömertlerden yardım talep etmek için ona sığınır ve alçakları onunla alçaltırlar.

²²⁷ Şafedî] Şa’dî B

²²⁸ muḡaddem] sābık B / evvel P

²²⁹ Gerçeḡi üç şey bozar. Boşa yemin, kalp kırmak ve de yaḡcılık.

²³⁰ Bugünden sonra Osman’ın yaptığı ve sıkıntıya düştüğü şeylerden bir beraattir.

²³¹ müntezi’] müntefi’ B A F

²³² Ben ilmin şehriyim, Ali de onun kapısıdır.

²³³ çār-ebrū] çār-ebrū bir F

²³⁴ Şiddīḡ-ı Ekber] Şiddīḡ-ı Ekber rāḡiyallahu ‘anh B

²³⁵ Ölüm bir kapıdır ve bütün insanlar oraya giricektir. Ah keşke ondan sonraki yurdun ne olacağını bilseydim.

²³⁶ ‘Ömer rāḡiya’llāhū] Ba’dehu Hâzret-i ‘Ömer rāḡiya’llāhū te’alā P

²³⁷ Eğer iyi amel işlersen gideceğin yer nimet yeri olacak. Eğer amel edersen yurt, nimet yurdu. Tanrıyı hoşnut kılacak şekilde, aksi takdirde yurdun ateştir. Allah da senden razı olur. Aksi takdirde onun ateştir.

²³⁸ O ikisi hiç kimsenin kaçamayacağı iki mekândır. Sen kendin için hangisini istersen onu seç.

²³⁹ Eğer iyi amel işlerlerse kullar için Firdevs vardır. Ama hataya düşerlerse şüphesiz Tanrı bağışlayıcıdır.

Ve ‘amm-ı mükerrem ya‘nî ‘Abbās-ı Nebiyye ki mişdāk-ı ‘amme’r-mer’i şınvu ebi²⁴⁰
eş‘ār-ı tayyibeleri beyne’l-aşhāb meşel-i sâ‘ir ve felek-i şadr-ı evvelde neçm-i dâ‘ir idi.
Bir gün Resûlu’llāh’a *yâ Resûla’llāh seni medh eylemek isterim* diyü istizân eylediler;
*kul lâ yafzu’u’llāhu fâke*²⁴¹ diyü icâzet virdüklerinde bir kaşide diyüp inşad itdiler ki
maṭla‘ı budur. *Maṭla‘:*

Men kabilehâ tayyibeten fî‘z-zilâli ve fî
Mustevda’in ḥayşu yuhşafu’l-varak²⁴²

Kaşide muṭavveldür. Hattâ Fethü’d-dîn bin Seyyid İlyās aşhāb u tâbi‘inden Resûlî
nazm ile medh idenlerün medâ‘ihî cem‘ idüp *Minaḥu’l-medh*²⁴³ diyü nâm
eylemişdür. Ve kendü dahı ḥurûf-ı teheccî üzre kaşâ‘id diyüp *Buṣrâ’l-lebîbî fî medhî’l-
ḥabîbî*²⁴⁴ diyü ad virmişdür. (F13b) (A13b) Ve ‘ayn-ı a‘yân-ı nebeviyyenün kurretü’l-
‘aynı ya‘nî Hasan ile Hüseyin’ün eş‘ârı nuḳl-i mecâlis²⁴⁵-i büleğâ idi. Huşûşan
Hüseyin’ün vak‘a-i Kerbelâ’da bu şi‘rî ki *Şî‘r:*

Hayratu’llāhi mine’l-ḥalkı ebî
Şümme ummî fe ene ibnu’l-ḥayrateyni

Ummî ez-zehrâ’ ḥakḳan ve ebî
Vârişu’r-rusuli ve mevlâ’s-şikāleyni

‘Abdullāh ḡulāmen nāşiyen
Ve Kureyşen ya‘budüne’l-veşeneyni (P15b)

Ya‘budüne’l-lâte ve’l-‘uzzâ ma‘an
Ve ‘Aliyyun²⁴⁶ kâme şallâ el-ḳibleteyni

Ta‘ane’l-abtâle lemmâ berazû
Yevme Bedrin ve Tebûkin ve Huneyni (B14a)

Men lehu ceddun ke ceddî fî’l-vera
Ev ke şeyḥin fe ene ibnû’l-ḳamereyni

Fizẓatun ḳad ḥuşşilet min zehebin
Ve ene’l-fizẓatu beyne’z-zehebeyni

Fe ebî şemsun ve ummî ḳamerun
Ve ene’l-kevkebu beyne’l-ḳamereyni²⁴⁷

Kezâlik aşhāb-ı kibāruñ ve kübbār-ı muḥâcîrîñ ü enşāruñ eş‘ârı ve ‘aşere-i
mübeşşereden ekşerinün²⁴⁸ nazm-ı belâgat-şi‘ârı²⁴⁹ ve ibni ‘Abbās’uñ müdevven²⁵⁰
divânı şâyî‘dür. Siyyemâ simâ-yı şecâ‘at ile mevsûm²⁵¹ olanlardan Hâlid bin Velid’ün

²⁴⁰ Babasının kardeşi

²⁴¹ Buyur söyle, ağzın dert görmesin.

²⁴² Kim onu gönülden kabul ederse, gölgeliklerde korunur. Kumaşların dikildiği yere emanet edilir.

²⁴³ Övgü armağanı.

²⁴⁴ Lebîb (şair) sevgiliye müjde veriyor.

²⁴⁵ mecâlis] meclis P F

²⁴⁶ ‘Alî] ‘allî P

²⁴⁷ Allah halkın içinden babamı sonra annemi seçti; ben o iki seçilmişin oğluyum. Annem gerçekten bir çiçek (Fatimatü’z-Zehrâ) gibidir ve babam peygamberler varisi, dünya ve ahiretin efendisi. Abdullah genç bir delikanlıyken ve Kureyş iki puta-Lat’a ve Uzza’ya-birlikte tapıyorken Ali kalktı, iki kıbleye doğru dua etti. Savaşa çıktığında Bedir, Tebuk ve Huneyn günlerinde yiğitleri delik deşik etti. Benim dedem gibi dedesi olan kimdir âlemde? Ya da liderim gibi? Ben güneşle ayın oğluyum. Altından imal edilmiş bir gümüşüm. İki altın arasındaki gümüşüm ben. Babam güneştir annem ay. Bense güneşle ay arasında bir yıldızım.

²⁴⁸ ekşerinün] ekşerinün ‘alî S

²⁴⁹ şi‘ârı] eş‘ârı A F

²⁵⁰ ‘Abbās’uñ müdevven] ‘Abbās B

²⁵¹ mevsûm] mersûm B

ve sâ'ir mübârizîn ü şanâdîdün recezleri ve şecâ'at ile iftihârları ve marâz-ı mevtlerinde nez'î rūh zemânında bile enâşîd-i bî-şumârları meşhûr u gayr-ı maşhûrdur. Cümleden gulâm-ı dâğdâr-ı Resûl-ı Kureyşî Bilâl-ı Habeşî ki aşhâb içinde hâl-i yek-dâne vü beñdeşi olmamakda ferzânedür, ber-mücib-i *erihni yâ Bilâl*²⁵² reyhân-furûş-ı bezm-i ittişâldür. Ebû Bekr-i Şiddîk ile Medîne'de ma'ân²⁵³ ma'mûm olduklarında (S8b) *hubbü'l-vaţan mine'l-îmân*²⁵⁴ mücibince Mekke'ye teşevvuğan dimişdür. *Şi'r*:

Elâ leyte şî'ri hel ebîtenne leyleten
Bivâdin ve havlî Edhur ve Celîlu

Ve hel eredne yeymen miyâhe Mecenneten
Ve hel yubdüne lî şâmeten ve tufeyl²⁵⁵

Kezâlik marâz-ı mevtinde ve hâlet-i nez'inde 'avreti veyl-guyân ve sine-kûpân iken kendü şevk ile *Şi'r*:

Gâden alka'l-ehibbetu Muhammeden ve hızbahu²⁵⁶

diyü ölmege cân virür ve sebeb-i talâk-ı hazret olan mevti hayât-ı câvidânîden yeg görürdi. Ve ba'z-ı aşhâb bir gün Ebû Derdâ'ya *senden gayrı cümle enşâr şî'r dimişlerdür* didüklerinde Ebû Derdâ *ben dahî didüm* diyü bu şî'ri inşâd eyledi ki (P16a) *Şi'r*:

Yuridu'l-mer'u en yu'tıye munahu
Veye'be Allâhu illâ mâ erâdâ

Yakûlu'l-mer'u fâ'idetî ve mâlî
Vetaqva Allahi efzâlu mâ istefâdâ

Felâ yeku ibnu âdem fî ğurûr
Feķad ķame'l-munâdî zuķan fenâdâ

Bene'l-mevtu tâlibukum feheyyi'u
Liheze'l-mevtî râhîleten ve zâdâ²⁵⁷ (F14a) (A14a)

Ve bi'l-cümle şî'rün hecezi vü recezi mebsût²⁵⁸ u maķbûzı, 'arîzî vü ķarîzî ma' rûf u gayr-ı müstenķir ve maķbûl-ı ehli ĥader ve bedevi ve ber idi. Sadr-ı evvelün nisâ vü ricâlî belki 'acâ'iz ü etfâli dahî tesbîh ü tehlîllerin ve Resûlu'llâhı şalavâtla tebcil ü teclîllerin şî'r ile iderler idi. Hattâ Kâzî 'Iyâz *Şifâ*'da yazar ki yine bir gece Hâzret-i 'Ömer ta'assus ve ahvâl-i 'âlemi tefahķuş u teferrûs idüp maķallâtı tokuz tolaşurken bir 'acûzeye²⁵⁹ deh düşdi ki öninde felek-mişâl bir çıkırık ķurup yûn egirür ve kendü ķerķ-ı kirdâr şadâ-yı muķrık ve nidâ-yı mü'eşşir ile bu vech ile şalavât getürür ki şevķinden ķerķ bunuñ terânesine rakş urur. *Şi'r*:

²⁵² Ey Bilâl, ikamet oku da bizi rahatlat. Tirmizî, Salat 26

²⁵³ me'ân] -P

²⁵⁴ Vatan sevgisi imandandır.

²⁵⁵ Ah keşke Edhur ve Celîl vadilerinde bir gece geçirebilseydim. O zaman Mecenne'nin sularını hiç özler miydin? Ve bana Şame ile Tufeyl'i gösterirler miydi?

²⁵⁶ Yarın Muhammed'in ve taraftarlarının sevgisi dışındaki her şeyi kaldırıp atıyorum.

²⁵⁷ Kişi, bütün arzularını gerçekleştirmek ister, Allah ise iradesi dışında olanı reddeder. Kişi, malım malım diye feryat eder. İstifade edilecek en iyi şey Allah'tan sakınmaktır. Öyleyse ey âdemoğlu gurura kapılma. Bir münadi kalkmış, sabah vakti sesleniyor: Ölüm sizi çağırıyor; ölüme, sefer şartları ve azık bakımından haydi hazırlanın!

²⁵⁸ mebsût] mesbût F

²⁵⁹ 'acûzeye] 'acûze P

‘Alā Muḥammedin ṣalātu’l-ebrār
Sallū ‘aleyhi’t-tayyibüne’l-aḥyār
Kad kuntu ḳavvāmen bukāen bi’l-esḥār
Yā leyte ṣi’ri ye’l-menāya azvār
Hel tecme‘ unī ve ḥabībī eddār²⁶⁰

Hazret-i ‘Ömer raḍıyallahu ‘anhu diñledi vü üñledi *yā ammāh*²⁶¹ *beni daḥı du‘ādan unutma* didi. ‘Acūze *Mısrā*‘:

Ve ‘Ömer fāḡfir lehū yā ḡaffār²⁶²

mısrā‘ in²⁶³ daḥı ṣalavātına zamm itdi. Hulefā-yı Rāşidīn ve şadr-ı evvelde olan aşḥāb-ı güzinden soñra ‘ulemā vü ümerā ki biri birinden müfāriḳ oldılar, ümerā sedd-i şuḡur ve ḥıfz-ı umūr-ı dīnde mücāhidīn oldılar. Ve ‘ulemā-yı şer‘-i metīn ve sūnnet-i Resūl-ı mübīnde müctehidīn oldılar. Ol fırkanuñ ekşerinüñ dībā-yı saltanatları şı‘r idi ve bu zümrenüñ evferinüñ tırāz-ı kabā-yı fażiletleri şı‘r idi. Cümleden hulefā-yı Emeviyye’nüñ mebdeler ki Mu‘āviye vü Yezid’dür, Mu‘āviye’nüñ eş‘arı (P16b) bi-hadd ve Yezid’üñ şad bār ber-meziddür. Hamriyyātda şı‘r inşādın evvel ol inşā itmişdür. (B14b) Hattā ol deñlü teveḡḡul itmişdür ki bu şı‘ri ki şeh-beyt-i divānidur, iki āḥer beytiyle ‘ulemā küfrine iftā itmişdür, ḳaşıde budur.

‘Alā cānibi’l-vādī’l-Erākī zabyetun
Yaṭūlu ‘aleyhā vaḳfetu’l-muteleşşimi²⁶⁴

Küfrine fetvā virdükleri bu beytdür. *Beyt*:

Ve in ḥurrimte yevmen ‘alā dīni Aḥmed
Feḡzuhā ‘alā dīni’l-Mesih bin Meryem²⁶⁵

Anların pey-revleri ki Mervānilerdür ḳarz-ı şı‘rde kimi münşid (F14b) (A14b) ü kimi rāvilerdür. ‘Abbāsiyyūn ki ḥil‘at-ı ḥilāfetde ve emr-i emāretde anların telvine tālilerdür ve anların ḥazvına ḥāzilerdür. Uluları ve evvelleri ki ‘Abdu’llāh Seffāḥ’dur, anuñ zemānından Rādī Billāh devrine dek ki hulefā-yı ‘Abbāsiyyenüñ yigirmi birincisidür, ibtidā-yı ḥilāfetde sene isnā ve ‘aşrin ve şelāsemi’ede ve vefatı sene tis‘a ve ‘aşrin ve şelāsemi’ededür, cümlesinüñ nāmları şı‘r ile mu‘anven ve eş‘arları müretteb ü müdevvendür; şu‘arāya virdükleri cevā’iz-i seniyye ve erbāb-ı nazma itdükleri mevāhib-i henıyye her bir şā‘ire cemāl-i fa’iḳla tecellī itdükleri ve nevāl-i rā’ik ile telaḳḳi itdükleri kütüb-i tevāriḥde mestūr ve menāḳıḳ u mü’eşşerde meşhūrdur. Kezālik anları mu‘āşır olan ve anlardan müte’ahḥir olan Al-i Büveyḥ ü ‘Gazneviyān (S9a) ü Sāsāniyān ve Sāmāniyān ve Selçukiyān, Salḡuriyān, Eyyūbiyān ve İlḥāniyān mülük-ı meḡaribe ve umerā-yı şakālibe ve sā’ir tā’ife-i saltanat-inās ber-mücib²⁶⁶-i ve *tilke’l-eyyāmu nudāviluhā beyne’n-nās*²⁶⁷ ki tañtāna-i kūs-ı būs ve debdebe-i ṭabl-ı ḥavf u ḥırās ile her biri şāḥib-i nevbet ve *li kulli zemānin devletun ve ricālun*²⁶⁸ vefḳı üzre şāḥib-i şevket idi. Ba‘zı şāḥib-i divān u şı‘r ve ba‘zı bārī bir iki beyt ile nāzım ve bi’l-cümle her biri bir nev‘ ile silk-i şı‘rde (P17a) muntazım idiler. Ekşerinüñ şı‘ri şāyi‘ olmuşdur. *Velev ḳalilen*²⁶⁹ ḡalibinden nazım vāḳı‘ olmuşdur. Bārī ‘ahdlerinde bizā‘at-ı şı‘r ve şinā‘at-ı nazım istizādet ü istidāmet bulup eşcār-ı evrāḳ-ı eş‘ār zāhirü’l-ezhār ve zāhirü’l-envār idi. *Ve emşālu zālike kemā zūkira hunālike*²⁷⁰ pey-revān kār-vān ḡurūh-ı

²⁶⁰ İyilerin salavatı Muhammed’in üzerine olsun! Temiz olanlar ve hayırlılar ona salât ederler. Seher vakitleri hep ağlayıp namaz kılardım. Ah keşke bilseydim ölümün aşama aşama olduğunu! Ahiret yurdu beni sevgilimle birleştirir mi acaba?

²⁶¹ ey anne!

²⁶² Ey çok bağışlayıcı, Ömer’in günahlarını bağışla!

²⁶³ mısrā‘ in] mısrā‘ in daḥı P

²⁶⁴ zabyetun] ṭabyetun F

Erāk Vadisinin yanında bir ceylan vardır. Yüzü peçeli bir şekilde uzun süredir bekliyor.

²⁶⁵ Bir gün Muhammed’in dini sana yasaklanırsa şayet, sen de Meryem’in oğlu Mesih’in dinine giriver .

²⁶⁶ inās ber-mücib] -B

²⁶⁷ O günleri insanlar arasında döndürüp dururuz. Âl-i İmran 140

²⁶⁸ Her çağın, kendine has devleti ve devlet adamları vardır.

²⁶⁹ Az da olsa

²⁷⁰ Orada da zikredildiği üzere buna benzer şeyler.

*aşhâbî ke'n-nucûmî bieyyihim iktedeytum ihtedeytum*²⁷¹ olan hudât-ı²⁷² dîn ve küfât-ı 'udât-ı mütemerridin ve men seleke meslekehüm²⁷³ olan kibâr-ı e'imme-i dinden meşmû' u mer'î ve menkûl u mervî degüldür ki bir zemânda kendüler şi'âr-ı şi'rden 'ârî olup şi'r dimekten 'âr veyâhud inkâr-ı şi're iş'âr ideler. İmâm Bezzâzî *Menâkıb-ı İmâm-ı A'zam*'da İmâm Râzî'den rivâyet ider ki İmâm Ebû Hanîfe'nün şi'ri İmâm Şâfi'î şi'rinden eltaf u efşah idi ammâ kendü şi'r didükleri Şeytân Tâk (F15a) (A15a) dirler bir râfîzî mu'ârızî vardı, imâmla ve aşhâbıyla sitizegâr idi. İmâmın üstâdı İmâm Hammâd fevt olup bir gün imâma hammâmda râst gelüp *râhat olduk* diyü izhâr-ı şemâtet kıldı. İmâm dahı cevâb virüp *belî sizûn imâmuñuz kıyâmete dek munzarîndendür (?) ölmez* diyü şeytâna işâret kıldı. Râfîzî mağlûb olup keşf-i 'avret eyledi. İmâm gözlerin yumdukdâ şeytân imâma *ne vaktiden a'mâ olduñuz* didi. İmâm muâbelede *Hak Te'alâ sizûn 'avretüñüz keşf idelden berü* diyüp şeytânı melâmet eyledi²⁷⁴. Hammâmdan çıkup bu iki beyti inşâd eyledi. *Şi'r:*

Ekülü ve fi kavli belâğun ve hikmetun (B15a)
Vemâ kultu kavlen citu fihi bîmunkerin

Elâ yâ 'ibâda'l-lâhi hâfû ilâhehum
Felâ tedhulû el-hammâme illâ bimizeri²⁷⁵

Ve hasûdları hakkında böyle buyurmuşlardır. *Şi'r:*

În yahsudûne feinnî gayru lâimihim
Kablî mine'n-nâsi ehlû'l-fazlı kad husidû

Fedâme lî ve lehum mâ bî ve mâ bihim (P17b)
Ve mâte ekşerunâ gayzan lemmâtecidû²⁷⁶

ammâ anlaruñ şâ'ire câ'ize virdüğü menâkıbında meştûrdur. Musâvir Varrâk ki meşhûr-ı şu'arâdandır, Kûfe'ye geldükde muktezâ-yı ta'aşşub üzre tât'ife-i a'dâ ki imâma aşhâb-ı re'y ü kıyâs diyü ta'rîz iderler, bu dahı ol vech ile ta'rîz idüp bu kıt'ayı dimişdür. *Şi'r:*

Kunnâ mine'd-dîni kable'l-yevmî min si'atin
Hattâ ubtulînâ bi-aşhâbî'l-mekâyisi

Kâmû mine's-sûki izâ kallet mekâsibuhum
Festa'melû'r-râye 'inde'l-fakri ve'l-bü'si

Emmâ'l-garîbe fe emsû lâ 'atâ lehum
Ve fi'l-mevâlî 'alâmâtü'l-mefâlisî²⁷⁷

İmâm bunı işidüp bizi hicv itmişsin inşâallâh seni ırzâ idelüm didi. Ba'dehu beş yüz akça gönderüp ta'zir-i bi'l-ihsân eyledi ve Varrâk'ı bu medh ile şenâ-ğân u varağ-gerdân eyledi. *Şi'r:*

İzâ'l-ulemâu yevmen kâyesunâ
Bî-mes'eletin mine't-takvâ zarîfetin

²⁷¹ Ashabım yıldızlar gibidir, hangisine uyarsanız hidayeti bulursunuz. İbnu abdi'l-Beri: Câmiu'l-ilmde kaydetmiştir (2,91).

²⁷² hudât] berât P

²⁷³ Kim onların yolundan giderse

²⁷⁴ eyledi] kıldı F

²⁷⁵ Konuşuyorum, Söylediklerimde belâgat ve hikmet vardır. Ben çirkin şeylerden hiç söz etmem. Dikkat edin ey Allah'ın kulları, ilahınızdan korkun. Asla hamama peştemalsiz girmeyin.

²⁷⁶ Onlar kıskanırlarsa ben onları kınayacak değilim. Benden önce de faziletli kimseler kıskanılmıştır. Buna rağmen ne benden bir şey eksilmiş ne de onlara bir şey eklenmiştir. Pek çoğumuz, secde hâlindeykin öfkeden ölüp gitmiştir.

²⁷⁷ Eskiden dini bütün kimselerden idik. Sonunda pazarcılarla imtihan edildik. Kazançları azaldığında pazara gelip, fakirlik ve darlıkta entrikaya sığındılar. İlginçtir ki Allah onlara bolluk vermedi, mevâlîde iflas alametleri görülmektedir..

Rameynāhum bi-miḳyāşin şalīb
Ve ra'yun min tırāzi ebī ḥanīfetin

İzā semi' a el-fakīh ravāhu 'annā
Ve eşbithu biḥibrin fī şaḥīfetin²⁷⁸

Ve yine Mısrā':

Nu'mān-ı Ḥadā'ıku'l-ḥaḳā'ık

Ebū Ḥanīfe'nün işin²⁷⁹ başa iletmiş pîşever bir keşşger çār-cār-ı mülāşık bi'd-dār idi, her gün (F15b) (A15b) itdüğü kesbi yā etc yā balığa (S9b) virüp her gice şurb-ı nebîz kârı idi; sekrān olduğda Şi'r:

Ezā' unī ve eyyu feten ezā' ū
Li yevmi kerihetin ve sedādu şağrı

Keenni lem ekun fīhim vaşītan
Velem yeku nisbeti min āli 'amrı

Ucerriru fi'l-mecāmi' i külle yevmi
Feyā lillāhi mazlemeti ve şabri²⁸⁰

şî'ri lisânında şabāḥa dek cārī idi. İmām her şeb tā seḥer gāḥ kandīl-i mihrāb gibi didesinde eşk-i ḥūnini reng-i revgan ve gāḥ şem'-i mescid gibi 'ibādetde kā'im olduğına şu'le-i āḥ-ı süznāki delīl-i rüşen olup (P18a) bahtı gibi bi-dār idi. Beytinden bu beytleri işidüp şabr eylemekde maṭbaḥ-ı enzārı *ekrimū'l-cār ve lev cār*²⁸¹ idi. Nā-gāḥ birkaç²⁸² gice keşşgerün şadāsı kühsārda mün'akis olan şadā gibi nā-bedīd oldu. İmām ḥālden su'āl itdi ve ḥaber aldı ki keşşgeri 'asesler mest²⁸³ tutup ḥabs idüp keşşger bi-kes ū nā-çizligi cihetinden ḥalāsdan nevmid oldu. Ri'āyet-i ḥüsn-i ciyārı zımmet-i ḥimmet ve kefi kifāyetine lāzım bilüp süvār olup 'azm-i dergāḥ-ı emir eyledi. Emir āgāḥ olduğda naḳldür ki na'l-i bağal-ı imām kenār-ı bisāt-ı meclise kenār-ı ufḳda hilāl gibi zīnet virince piyāde vü pā-büreḥne istiḳbāl idüp imāma cānı gibi şadrda yir eyledi. Murād ma'lūm olduğda şeref-i kudūm-ı imām²⁸⁴ şükrānesine keşşger tütüldüğü târiḥden maḥbūs olanları keşşgerle bile²⁸⁵ āzād eyledi. İmām, keşşgere *Yā fetā ezā' unī*²⁸⁶ *dirdün gördün mi seni zāyī' itdük mi* diyü dil-nevāzlıklar idüp keşşger *Lā yā imām cezāke'llāhu ḥayran*²⁸⁷ diyüp du'ālar eyledi. Cemī'-i menāḥi vü melāḥiye tevbe itdükdən soñra ḥıdmet-i imāmda devāmı²⁸⁸ şeref-i rüzgār bilüp āḥirete ittihāz-ı zād eyledi. Ve imāmet-i meyrüse vü müktesebenün cāmī'i şeref-i ḥaseb ū nesebün mecma'ı olan İmām Şāfi'i'nün ḥod siḥr-i şî'rde yed-i beyzāsı (B15b) ve şu'arā içinde ḳadr-i a'lāsı vardı. Hattā şu'arā-yı vaḳt ile müşā'are vü münāşede üzre mü'āhede vü mu'āḳade iderlerdi. Şikāyet-i rüzgārda ve ḥikāyet-i aḳdārda bu şî'ri daḥı ḥasb-i ḥāl-i āl ve²⁸⁹ zemānede Hāşimi olanlara sebep-i ḥuşūl-ı (F16a) ḥuzūr-ı (A16a) ḳalb ū ferāğ-ı bāldür. Şi'r:

²⁷⁸ Bir gün âlimler bizi takva hususunda zarif bir meseleyle ilgili ölçtü, biçti. Onlara sağlam bir ölçüt getirdik. Bir görüş ki Ebu Hanife tarzında. Bizden rivayet eden bir fakih duyduğunda, onu mürekkeple bir sayfaya kaydet.

²⁷⁹ işin] iş F

²⁸⁰ Beni kaybettiler ve hangi delikanlıyı kaybettiler. Günleri berbat ve ağzı açılmaz olur. Ben sanki onların içinde hiç kalmamışım. Sanki Amr ailesine mensup olmamışım. Artık çarşı-pazarda elbisesinin eteğini böbürlenerek sürüyüp giden (değilim). Ey Allah'ım nedir bana yapılan bu zulüm ve şu sabrım!

²⁸¹ Zalim de olsa komşuna ikramda bulun.

²⁸² birkaç] bir A F

²⁸³ mest] -P

²⁸⁴ imām] -A F

²⁸⁵ bile] -A F

²⁸⁶ Ey delikanlı beni kaybettiler.

²⁸⁷ Hayır ey imam, Allah iyiliğini versin.

²⁸⁸ devāmı] da' vā-yı B

²⁸⁹ āl ve] -F

Se‘âdetu kullu emrin illâ bi-ciddi
Femâ hırşu’l-harışi bi-mucdi

Ve kem ‘abdin ukîme maķāme ħurrin
Ve kem ħurrin ukîme maķāme ‘abdin

Ferāĥime’llāhu’l-imāme
Fekeennemā edreke zemānenā

Ve şāhede aĥzānenā ve ‘āyene ĥāle’l-me’āl
Fesellā bikelāmihi’l-bālîġi deracetü’l-kemāl²⁹⁰

Bu beyt daĥı İmām Şāfi‘î’ye müsteneddür (P18b). *Beyt:*
Lev kâne rafzan ĥubbu āli Muhammed
Fe’lyeşhed eş’sıķalāni enni rāfi‘u²⁹¹

Ve Każā vü Kaderde buyurmuşlardır. *Şi‘r:*
Mā şite kâne ve mā-lem eşā’
Ve mā-lem teşāu’in lem tekun

Ĥalākta’l-‘ibāde ‘alā mā ‘alimte
Fe fî’l-‘ilmi yecri’l-fetā ve’l-musin

Fe minhum se‘îd ve minhum şaķiy
Ve minhum kaķiĥ ve minhum ĥasen

‘Alā zā āmente ve hazā ĥazelte
Ve hāzā a‘ ante ve zā lem tu‘in²⁹²

Ve imām-ı mümā ileyhden mervîdür ki şûret-i istiftāde miĥrāblarında bu beyti yazduķlarında *Beyt:*

Mā ze yakûlu imāmu’n-nāsi kātibeten
Fî ‘aşıķin leşime’l-maĥbûbe ĥel eşime²⁹³

Bu cevābı buyurup altına yazmışlardır. *Beyt:*
El-‘aklu ĥallelehu ve’s-şer‘u ĥarremehu
Teĥayyera’l-‘aşıķu’l-miskînu beynehümā²⁹⁴

Ve imam-ı şānî Şaķîķ-i Şaķā’ık-ı Nu‘mānî ve imām-ı şālis İmām Muhammed ki emlāk-ı ‘ilm ü reşādda vārişü’l-‘Ömereyn ve eflāk-ı ictihādda şālisü’l-ķamereyndür. Şi‘rleri vāfirdür ve mezheb-i Şāfi‘ide imām-ı şānî olan imām Müzenni ki Şāfi’inün mürebbisi ve zeheb-i mezhebinün sikke-zenidür ve kibār-ı ‘ulemādan Ebü Bekr bin Düreyd ve sâ’ir e’imme ve sādāt-ı ümmeden ‘Abdu’llāh bin el-Mübārek ve İmām Darimî (S10a) ve İmām İsfereynî ve Hammād bin Ebî Hanîfe *summe feşumme fecerra helumme*²⁹⁵ ekşer-i ‘ulemā-yı ‘uzemānuñ şi‘r didükleri ve şi‘rleri mütevâtirdür hattā marāz-ı mevtlerinde bile vaşiyyetlerin şi‘r ile itmışlerdür. Hattā şāhibü’l-*Hidāye* İmām Bürhānü’d-dîn el-Merġinānioglı ‘İmāmü’d-dîn’e bu şi‘r ile icāzet virüp dimişdür. *Şi‘r:*

²⁹⁰ Kişinin mutluluĥı ancak çalışma iledir. Hırslının hırısı yararlı deĥildir. Nice köleler vardır ki özgür mesabesinde. Nice özgürler de köle mesabesinde. Allah, imama rahmet etsin; sanki bizim çağımızı anlamış, hüznlerimize şahit olmuş ve umutlarımızı bizzat görmüş gibi son derece belîğ sözlerle teselli etmeye çalışmaktadır.

²⁹¹ Muhammed ehlini sevmek, reddetme demekse, her iki âlem de şahit olsun ki ben reddederim.

²⁹² Dilediĥim de dilemediĥim de senin dilediĥin de gerçekteşmez. Kullar, amellerine göre yaratılmışlardır. Genç ve yaşlı ilim yolunda yürüyorlar. Kimi mutlu, kimi mutsuz, kimi çirkin, kimisi de güzeldir. Ben buna iman ettim, diĥerini terkettim. Ve şuna yardım edip diĥerine etmedim.

²⁹³ Bütün insanların imamı ne der? Sevgilisini öpen aşık günah işlemiş midir?

²⁹⁴ Akıl onu helal sayar, ama şeriat haram eder. Zavallı aşık ise ikisi arasında şaşkına döner.

²⁹⁵ Ve... ve...vesaire.

Eceztu leke ibni ferva' nî cemi' a mā
Semi' te ve mā cādde'l-ḥavātır bi'l-cem' i

Ve mā nāvele'l-eşyāhu ' inde likāyihim
Ve mā ketebū fihi vemā fātehu sem' i

Ve mā kāne lî minhum mucāzen fekad ravū
Rivāyetehu ḥaḫḫan vemā cevvezu men' ' i (P19a)

Buneyye ud' u lî bi'l-ḥayri ba' di feinnenî
Du' āuke ehvā lā bukā' ike bi'd-dem' i²⁹⁶ (F16b) (A16b)

Fahrü'd-dîn Kāzî Han, *Fetevā*'sında böyle taḥkik eyler ki bir kimesne taḥşil-i ' ulūm-ı ' Arabiyye için şî'r-i ' Arab ta' lîm eylese ' adāleti sākıt olmaz, eger ol şî'rde fuḫş daḥı olursa ve şā' irūn şehādeti maḫbūledür. Mādām ki şî'rinde kazf itmeye ve şaded-i üftāde olan şudūrdan niçelerden ḡubār-ı rāh-ı istiftāya²⁹⁷ üftāde olanlara şî'r ile cevāb şudūr itmişdür. Fetāvā-yı kübrādan *Hızānetü'l-müftî*'de ki ma' nen sā' ir fetāvādan muḡnîdür²⁹⁸, böyle meşūrdur ki Naşr ibn Yahyā rahmetu'llāhı ' aleyhiden istiftā olup kedd u meşakkatle geldük diyü teḫāzāda teḫāzā idenlere bu beyt ile cevāb virürmiş. *Beyt*:

Velā naḥnu nādeynāke min ḥaysu ci' na
Velā naḥnu ' ammeynā ' aleyke'l-menāzilā²⁹⁹

Ve *Fetāvā-yı Bezzāziyye*'de Kitāb-ı Ğaşbda meşūrdur ki şāḥibü'l-*Muḥiṭ* İmām Bürhānū'd-dîn'den bu şî'r ile istiftā olındukda *Kıṭ'a*:

Fetevā-yı şer' enderîn şüret
Çist nezdik-i ehl-i ' ilm ü hedā

Merdeki sāḥeti girift be-ğaşb
Ve'nderü ḥānehā nihādînā (B16a)

Kıymet-i ān nebāş bişterest
Çist ān rā cevāb der fetvā

Be-tefaẓẓul cevāb fermāyend
Tā beyābend şevāb der-³⁰⁰ uḫbā

İmām bu nesak üzre cevāb virmişdür. *Naẓm*:

İn ḥamākat çü kerd ān merdek
Bāşed ü rā sezā-yı levm ü ezi

Kıymet-i ' arşa³⁰¹ mi-tevāneḡ ḥāst
Like ber-kenden-i bināhā nî

Haḫ Te' ālāst ' ālimü'l- ' ālem
Be-nüvişt in cevāb-i bā-ma' nî

²⁹⁶ Ey oğlum, sana izin verdim, bundan sonra benden rivayet edebilirsin, bütün duyduklarını ve genel olarak hatırladıklarını; kendileriyle buluştuğunda şeyhler benden duyduklarını yazmadıkları için kaybettiler ben de söylediklerini unuttum. Bana sadece onların rivayet ettiklerinden başka bir şey kalmadı. Halbuki onun rivayeti gerçeğin ta kendisiydi. Onlar beni bu gerçeği öğrenmekten alıkoymadılar. Yavrucuğum, ardımdan beni hayır dua ile an. Şüphesiz ben, senin gözyaşı akıtarak ağlamamı değil, duanı isterim.

²⁹⁷ istiftāye] istiftādeye F

²⁹⁸ muḡnîdür] muḡannîdür P

²⁹⁹ Geldiğin yerden seni biz çağırmadık. Ne de konakladığın yerlerde seni yormak isteyen biziz.

³⁰⁰ Bu durumda şer'î fetva, ilim ve hidayet sahipleri katında nedir? Bir adam gasp yoluyla bir alanı (arsayı) alıp orada evler yaptı. O binanın kıymeti (de) fazladır. (Bu durumda) fetvada bunun cevabı nedir? Fazilet ile cevap buyursunlar da, böylece ahirette sevap bulsunlar.

³⁰¹ ' arşa] sâḥā P

Ân ki nâmet merûrâ/merverâ Maḥmûd
Pedereş Aḥmedest bi-raybî³⁰²

Kezâlike'l-‘ulemâ vereşetü'l-enbiyâ naḳdinüñ gencînesi ‘ulemâ ümmetî ke'nbiyâi benî
İsrâ'il tilsiminüñ defînesi, *kem tereke'l-evvelü li'l-âhiri*³⁰³ terekesinüñ maḥrez-i
baḳıyyesi (P19b) *baḳḳû ve naḳḳû*³⁰⁴ mücibince ḥân-ı ‘ilmüñ şâhib-i tenḳıyesî Ebü's-
su'ud olup sa'âdet-i fitriyye vü kesbiyyeyi tufeyl idinen tîğ-i ḥâmesiyle kişver-i fazl
yek kaleme teşhîr idüp gürüh-ı pür-şüküh-ı ‘ulemâyı ḥayl idinen el-fâzîlü'l-fâzıl
fezâ'iluhu ‘ale'l-efâzıl bi-ḥasebî'l-ḥaseb ve (F17a) (A17a) nesebî'n-neseb vâriş-i
‘ulümü'l-evvelîn ve'l-âhirîn baḳıyyetü'l-müctehidin seyyidünâ ve mevlânâ imâmunâ
vü muḳtedânâ³⁰⁵ Beyt:

Hâce-i dîn ü dâver-i dünyâ
Müftî-i ‘aşr u kıdve-i ‘ulemâ

Müftî Hâce Çelebi³⁰⁶ Efendi zeyyene'llâhu te'alâ serîrû'l-iftâ bi-şu'ûdihi ve şerrefe
semâe't-taḳvâ bi-su'ûdihi³⁰⁷ ḥazretlerinden daḥı ta'lik-i talâḳ ḥuşûşında bu mes'elede
Eminü'd-dinü'l-‘Acemî nâm kimesne nazm ile bu vech ile istiftâ eyledükde³⁰⁸ Cevâb:

Çi nüvised cevâb in fetvâ
Kıdve-i dehr ü zübde-i İslâm

Zeyd der ḥâlet-i kemâl-i bulûğ
Güyed ez rüy-ı ihtimâm-ı temâm

Tâ be-deh sâl her zenî ḥâhem
Be talâk-ı sülûş bād ḥarâm

Fesh be-inhilâl-i in sevgend
Hiç mümkün buved be-nezd-i imâm

Her ki güyed cevâb ecreş râ
Be-dehed zü'l-celâli ve'l-ikrâm³⁰⁹

Kendüler bu nazm³¹⁰ ile cevâb virmişlerdür³¹¹. *El-Cevâb:*

Ger ḥuşûş-i ‘ibâdet-i ḥâlef
In çünin şud be-vaḳt-i sevḳ-i kelâm

Be-taleb mî-şevved yemîn münḥel
Ba'd-ez-ân ‘aḳd mî-resed be-temâm

Bî-temessük be-mezheb-i digerân
Bî-tevaḳḳuf be-ğayr-ı re'y-i imâm

³⁰² O adamcağız bu aptallığı yaptığı için onu kınamak ve eziyet etmek revadır. (Arsanın sahibi) arsanın değerini isteyebilir. Fakat binaları yıkmak olmaz. Âlemin âlimi (her şeyi daha iyi bilen) yüce Allah'tır. Adı Mahmud ve babası şüphesiz Ahmed olan şu anlamlı cevabı yazdı.

³⁰³ Öncekiler sonrakiler için ne bıraktı?

³⁰⁴ Sonradan gelenlere eserler bırakınız ve bıraktığınız eserler iyi olsun.

³⁰⁵ Öncekilerin ve sonrakilerin sahip oldukları ilmin varisi müştehitlerin sonuncusu, efendimiz, dostumuz, imamımız ve önderimiz.

³⁰⁶ Hâce Çelebi] -F

³⁰⁷ Allah fetva makamını Ebu Suud'la güzelleştirdi ve takva semasını onunla şereflendirdi.

³⁰⁸ eyledükde] itdükde B A

³⁰⁹ Zamanın önderi, islamın seçkini bu fetvaya ne cevap yazar? Zeyd, tam buluş halindeyken, tam bir ihtimamla der ki, on yıla dek istediğim her kadın (bana) üç talakla haram olsun. Bu yeminin ortadan kaldırılması, imamın katında hiç mümkün olur mu? Kim cevap verirse, celal ve kerem sahibi Allah onun ecrini versin.

³¹⁰ bu nazm] şüret-i nazmda bu vech P

³¹¹ virmişlerdür] buyurmuşlardır P

Huccet-i haq u pişvâ-yı halk
Muhtedâ-yı meşâ'ih-i İslâm

Güft in rā Ebu's-su'ūd -i haķir
Kem-terin-i 'ibād-i rabb-i enām³¹² (S10b)

Ba'd-ez-ān bu bende-i haķir şeref-i zemīn-būslarıyla taḥşil-i sa'ādāt ü ser-firāzī³¹³ (P20a) eyledükde istiftā vü cevābı ve Bezzāzī'nün naķlin bile yaz diyü münāveleten³¹⁴ emr buyurmuşlardır. Fi'l-vāķı' şol ki *haķdur bunların nazmının ḥüsn-i sebki ve luṭf-ı sekbi elfāzının selāseti ve ma'nāsının cezāleti, edāsının leṭāfeti Burḥānū'd-dīn nazmından rāciḥ-i muṭlaķdur fe eyne ḥāzā min zāke. Beynehumā beyne's-semeki ve's-simāķi*³¹⁵. Ve bu bende-i memlūkları 'abd-i mūkātebleri olup fetvāları kātibi olduğumda şı'r haķında kendülerden istiftā olındukda bu beyt ile cevāb buyurmuşlardır³¹⁶ *Beyt:*

Terk it hevā-yı³¹⁷ şı'ri ki sevdā-yı ḥāmdur
Siḥr-i ḥelāl olursa da dime ḥarāmdur

Ve tekrār bu yakınlarda yine istiftā olındukda bu vech ile cevāb buyurmuşlardır³¹⁸ *N'iammā kāle mēn kāle*³¹⁹ *Beyt:*

Yāķülüne mā lā yef'ālüne mesebbeten
Mīne'llāhi mesbūbun biḥā's-şu'arāi³²⁰

Ve bunlardan ğayrı her 'aşruñ 'ulemāsi (F17b) (A17b) ve her mışruñ fuṣalāsi, her devrūñ aşḥāb-ı fetvāsi kimi şı'r diyüp zümre-i şu'arāda dāḥil ve kimi āḥerūñ şı'rin irād idüp mütemeşşil olmuştur. Rūm müftilerinden Müfti 'Alī Çelebiyyü'l-Āemālī ki 'ilm ü fetvā ile zūhd ü taķvānuñ cāmī'i dīn-i Aḥmedī ve mezheb-i Hanīf'de mālīk-i ez'imme-i fütüā olmağla mānend-i Şāfi'īdür. Huccet-i şer'iyyede ol 'allāme bu vech ile 'alāmete vaz'iderdi. (B16b) *İmzā:*

Mā huve'l-merķūm fī ṭayyi'l-kitāb
Kād cerā nehcen 'alā vechi's-şavāb

Rāķımu'r-resmī³²¹ 'Alī bin Aḥmed
El cemālū ellezī yercū's-sevāb³²²

Ve anların pey-revi ve nīrū-yı bāzū-yı te'līfāt ile sâ'ir 'ulemādan kavī olan aḥmedü'l-'ulemā ve evḥadü'l-fuṣalā Şaḥbān-ı beyānū'l-kilem ve'l-ķalem, ḥakem-i faşl-ı każāyā-yı faẓl u ḥikem Kemāl Paşa-zāde-i merḥūm ve anlara ḥalef olan Seyyidü'l-'ulemā-yı zemānī Sa'dü'd-dīn-i şānī Sa'dī Çelebi Efendi ve maķādir-i 'ulemānuñ bālā-ķadri ramazān-ı fuṣalānuñ leyletū'l-ķadri Kādri Efendi ve encūmen-i 'ilm ü zūhdūñ şem'-i şu'ledārı (P20b) çeşm ü çerāğ-ı dūdmān-ı Fenārī, vāriş-i 'ilm-i mevrūşı vü mūktesebī üstādumuz Muḥyi'd-dīn Çelebi ki her birinūñ ḥālī maḥall-i iktizāsı ile merķūm ve silk-i esāmī-i erbāb-ı nazmda ism-i sāmīleri³²³ manzūm olur, cümlesinūñ şı'rleri şāyi'ü meşḥūrdur ve dūrer-i nazmları ķılāde-i gerden³²⁴-i 'arūs-ı mūrūr-ı sinin ü şūḥurdur.

³¹² Konuşma sırasında ahmağın ibadeti hususu oldu. Yemin talep ile bozulur. Ondan sonra akid yapılır. Başkalarının mezhebine el atmadan, Hakkın hücceti, halkın önderi, islam büyüklerinin öncüsü olan imam'ın görüşünden başkası üzerinde durmadan, bunu, Allah'ın en hakir kulu Ebussuud söyledi.

³¹³ firāzī] efrāzını B / efrāzī F

³¹⁴ münāveleten] mübādelet B münāvele F

³¹⁵ Bu nerde o nerde? İkinin arasındaki fark, balıktan en uzak yıldız Simak'a kadar

³¹⁶ Virmişlerdür] - B A P S

³¹⁷ hevā] sivā A F

³¹⁸ buyurmuşlardır] virmişlerdür B A P

³¹⁹ Söyleyen ne güzel söylemiş.

³²⁰ Yapamayacakları yergileri dilleriyle söylerler. Bundan dolayı şairler Allah tarafından yerilmişlerdir.

³²¹ resmi] rūsul B

³²² Kitabın içinde neler yazılıdır. Gerçekten doğru bir yöntem izlemiştir. Onu yazan Ali ibni Ahmed, El Cemali, sevabını ummaktadır.

³²³ sāmīleri] esāmīleri B A S F

³²⁴ gerden] gerdün B A S F

Kezâlik kuzât-ı memâlik-i İslâmdan ve humât-ı ‘ulemâ-yı a‘lâmdan Hızır Beg Çelebi-i merhûm ki merhûm³²⁵ Naşrû’d-dîn Hâce’nün nebiresi olduğu sebebdan nûr-ı çeşm-i cihân-nümâsı ve ‘ulemâdan Sinân Paşa vü Ya‘kûb Paşa vü Ahmed Paşa’nun babasıdır, mevâlî-i ‘aşrının emseli ve İstanbul’un ba‘de’l-feth kâzî-i evvelidür, imzâsı bu üslûbdur ki şudûr-ı hüceci şer‘iyyede mektûbdur. *İmzâ:*

Sahha maẓmûnehu bi-kavli ‘udûl
Şehidû şümme kûbilû bi-kabûl

Hızır bin Celâl emzâ
Kâzıyen fî diyâr-ı İstanbul³²⁶

Ve mevâlî-i ‘Acem’den Kâzî ‘İsâ ki selâtin³²⁷-i ‘Acem’ün yegânesi ve şeh-levendlik na‘înuñ ferzânesi olan Sultân Ya‘kûb-ı merhûmun hâcesi ve anuñ ma‘ârif ü ‘avârifî her kitâb-ı fazluñ dibâcesidür, vezîr-i (F18a) (A18a) a‘zâm olan Şufî Halîl nâm a‘ver ü ‘alîl, monlânun pādşāha takarrübünden çeşm-i nâ-binâsı gibi rāh-ı rāst-bîniyi sūdde vü rûthe-i kadr-ı vâlâ-yı monlâyı çerh-ı çârûmden bālâ gördüğine hâsed idüp Sultân Ya‘kûb’un vefâtından³²⁸ sonra kemân-ı hîleden tîr-i tedbîr-i pür-teşvîri per-tâb idüp remy-i dālâl u fesād ve isnâd-ı zendekâ vü ilhād ile umac-ı sihâm-ı intikâm idüp ma‘raz-ı helâke düşürdükdü ‘ulemâ-yı vaktiden hevâsına tâbi‘ olanlar katline fetvâ virüp evrâk-ı fetâvâyı kendüye ‘arz itdüklerinde bu beyti kendü yazmışdır. (S11a) *Beyt:*

Fetvâ-yı katl-i çün menî key digerân sicil kunend
Müftî-i ‘âşıkân menem hem be-hodeş sicil kunem³²⁹

Ba‘dehu şalb olınup rûh-ı ‘ulvîsi iştirāk-ı ism hasebi ile Hâzret-i ‘İsâ’ya müncezib (P21a) ve kemâl-i leţâfetden mâ’iyyeti hevâyâ münkalib olmışdır. Bunlar mezîd-i meziyyet-i şî‘re delil-i meşrûh ve şahid-i gayr-ı mecrûhdür. Belki fazîletine hükmi-‘adl ve hâkem-i hâl ‘ani’l-gadldür.

Faşl der-işbât-ı fazl-ı şî‘r: Şî‘rün ba‘zı kerâmeti me’sûrdur ve ba‘zı menkûldur ve ba‘zı dahı ma‘kûldur. Ammâ şol ki menkûldur budur ki efâzıl-ı hükemâ ifâde itmişlerdür ki cümle âdâb egerçi ki fûnundur ve mâ-şadağa’l-fûnün şücûndur ammâ uşulî ondur.³³⁰ Üçi şehri cāniyyedür ve üçü Enûşirvāniyyedür ve üçü ‘Arabîdür. Şehr-i cāniyye olanlar darb-ı ‘ud ve lu‘b-ı şatırac ve lu‘b-ı güy u çevgāndur. Enûşirvāniyye olanlar ‘ilm-i tıb, ‘ilm-i hey’et ve ‘ilm-i ferâsetdür. (B17a) Ammâ ‘Arabî olanlar şî‘r ü neseb ü tevârihdür. Ve biri dahı bu üç fennün cāmi‘ idür ki fenn-i muhâzarât ve leţâ’if-i muhâverâtıdır. Ve dimişlerdür ki şî‘r divân-ı ‘Arab ve tercemân-ı edebdür. Kezâlik Taqiyü’d-dîn bin Hâce³³¹ *Kahvetü’l-inşâ*’da *Agâni-i Kebîr* şāhibi Ebu’l-Ferēc-i İsfahānî’den nakl ider ki bir kimesne bir kâzî huzûrında edâ-yı şehâdet eyledi. Kâzî ol şahş *seni bilür bir kimesne varsa gelsün ta‘dîl eylesün* dîdi. Ol kimesne bir şahş getürdi erbâb-ı ‘adlden, ol şahş ol şahidi (F18b) (A18b) ta‘dîl idüp ben bu kimesneyi Cerîr’ün bu iki beytin okırken işitdüm. *Şî‘r:*

İnnellezîne gâdev bi-lubbike gâderü
Ve şelâ bi-‘aynîke lâ yezâlu ma‘anâ

Gayzun mîn ebşârihinne ve kulne lî
Mâ zâ laķite mine’l-hevâ ve laķinâ³³²

³²⁵ Çelebi-i merhûm ki merhûm] merhûm ki F

³²⁶ Âdil kimselerin sözleriyle içeriği doğrulandı. Onların şahitliğinden sonra kabul edildiler. İstanbul bölgesinin kadısı olarak Celâl oğlu Hızır imza attı.

³²⁷ selâtin] sultân B P

³²⁸ vefâtından] fevtinden B

³²⁹ Benim gibi birinin katlinin fetvasını başkaları nasıl yazarlar. Âşıkların müftüsü benim. Kendimin fetvasını da ben yazarım.

³³⁰ ondur] -B

³³¹ Hâce] Hâce B

³³² Zihninde yaşadığın kişiler ayrılıp gittiler. Ama gözlerindeki ışıltısı hâlâ bizimledir. O kadınların bakışlarından bir kızgınlık bana şöyle dedi: Aştan ne buldun biz ne bulduk?

Bildüm ki bu kimesne ‘adldür zîrâ bu maẓmûn ƙalb-i mü’minden ğayrıda râsih olamaz didi. Ve yine ibni Hallekân’dan rivâyet eyler ki Kisâi-i Naḥvî ile ‘Abbâs bin Aḥnef-i Şâ’ir ve İbrâhim Nedîm-i Mûsulî bir günde fevt oldılar. Hârûnu’r-reşid bunların namâzına hâzır olup cümleden³³³ muḳaddemâ ‘Abbâs³³⁴ üzerine namâz kıldı (P21b). Hâşim bin ‘Abdu’llâh el-Ḥazâ’î sebēb-i taḳdîmî su’âl itdükde bu iki beytün ƙâ’ili olduğı içündür³³⁵ didi. *Naẓm*:

Ve se’â binâ ƙavmun ve ƙâlû innehâ
Lehiye’lleti teşķâ bihâ ve yukâbidu

Feceḥadtuhum li-yekûne ğayrake zannuhum
İnni liyu’cibenî el-muḥibbu’l-câḥidu³³⁶

Ve bir kerâmeti dahı budur ki sebēb-i beḳâ-yı nâm ve müsteclib-i du’â-yı enâmdur. Hikâyetdür ki bir gün Şeyḥ Ebû Sa’id bin Ebî’l-Ḥayr’uñ meclis-i şerîfinde³³⁷ zemân-ı vecd ü istiğrâkda ve ḥâlet-i şühûd u eşvâkda ƙavvâl-i şîrin-maḳâl münâsib-i ḥâl ‘Ammâr’uñ bu beytini okıdı. *Beyt*:

Ender ğazel-i ḥîş nihân ḥâhem geşt³³⁸
Tâ ber leb-i tu büse zenem çün tu be³³⁹-ḥâni³⁴⁰

Şeyḥ hoş-ḥâl olup şorup bildükden soñra feridân-ı ‘aşr olan müridânı ile ser-i mezâr-ı ‘Ammâr’a varup du’â-yı ḥayr itdi. ‘Ammâr ser-mâye-i ‘ömri ḥâk ile yek itdükden soñra³⁴¹ şîr berekâtında bir du’â ḥayr itdi. Kezâlik bir şâ’ir Ma’n bin Zâ’ide’ye iḥsân recâsına geldi. Ma’n’ı büstân-serâda nağme-serâlarla ‘işretde bulup duḥûl müyesser olmayıcaḳ bu beyti bir taḥta üzerine yazup Ma’n’uñ önine câri olan nehrün üstine revân itdi. Ma’n görüp alup okıyup taḥşin itdükden soñra iḥsân-ı firâvân itdi ki beyt budur. *Beyt*:

Eyâ cûde Ma’nin nâci ma’anâ bi-ḥâcetî
Feleyse ilâ Ma’nin sivâke şefî’i³⁴²

Ma’n marâz-ı mevtde vaşiyyet itdi. Bu beyti bu vech ile yazdurup kendüyle bile defn itdürdi. Ba’de’l-mevt Ma’n’ı vâkı’ada görüp ḥâlin şordılar *şâ’irün beyti* (F19a) *sebebiyle mağfûr* (A19a) *oldum* diyü cevâb virdi. Beyt budur³⁴³. *Beyt*:

Eyâ cûde rabbî nâci rabbî bi-ḥâcetî
Feleyse ilâ rabbî sivâke şefî’i³⁴⁴

Bu Ma’n’ı kişi âḥerün beytiyle mağfûr olmasına delâlet ider. Bunun emsâli (P22a) bî-nihâyetdür. Ve bir kerâmeti dahı budur ki niçe za’îfî vü lehîfî niçe zâlûm u ğaşûmün sitemi ile ma’raz-ı helâkdan ve ser-pence-i effâk u hettâkdan ve işkence-i şeffâk u fettâkdan ḥalâsa sebēb olmuşdur. Cümleden Kışsa-i Di’bil-i Huzâ’idür ki Kâzî Tenûḥî (S11b) *Ferec Ba’de’s-şidde*’sinde ve Şeyḥ Câmî³⁴⁵ *Şevâhidü’n-nübüvve*’sinde böyle irâd eylemişdür ki Di’bil-i Huzâ’î ki meddâḥ-ı maḥşûs-ı âl bir şâ’ir-i şîrin-maḳâldur, medâris-i âyât ƙaşidesin medḥ-i âlde diyüp imâm-ı vaḳt İmâm ‘Alî Rızâ raḍıya’llâhü ‘anhudan³⁴⁶ ve ḥalife-i zemân Me’mûn Ḥalife’den vâfir câ’izeler alup ƙarbân ile

³³³ cümleden] -P

³³⁴ ‘Abbâs] ‘Abbâsuñ B

³³⁵ içündür] sebebdendür P

³³⁶ *Bir kavim seni bize şikayet etti ve artık sana sabredemeyeceklerini söyledi. Bense bu kişinin sen olmadığımı söyleyerek onları yalanlayınca, benim inkarcı bir sevgiliyi koruduğumu zannettiler.*

³³⁷ meclis-i şerîfinde] meclisinde B A S F

³³⁸ geşt] geştin B (*Bu mısram vezni bozuktur*).

³³⁹ çün tu be] çüneş B

³⁴⁰ *Sen (gazelimi) okuduğunda senin dudağına öpücük kondurmak için kendi gazelimin içinde kaybolacağım.*

³⁴¹ feridân-ı..... soñra] -B

³⁴² *Ey Ma’n cömertliği ihtiyacımı gider. Ma’n nazarında tek şefaathim sensin.*

³⁴³ beyt budur] -F

³⁴⁴ *Ey rabbimin cömertliği, sensin ihtiyacımı gideren! Rabbim nazarında tek şefaathim sensin.*

³⁴⁵ Şeyḥ Mevlânâ Câmî] Mevlânâ Câmî ḳuddise sirrehu P

³⁴⁶ Rızâ raḍıya’llâhü ‘anhudan] Rızâdan raḍıya’llâhü teâlâ ‘anhu P

‘Irāk’a mürāca‘ at itdükde merdān-ı Kürdān-ı reh-zenleri esbābların (B17b) ğāret idüp ve katl ile kendülere³⁴⁷ haşāret kaşd itdiler. Bu hâlde ğāretgerün³⁴⁸ birisi bu kaşideyi okıdukdā Di‘ bil *bu kaşideyi ki okırsuz benümdür*, *Di‘ bil benüm*³⁴⁹ didi. İ‘timād itmeyüp istib‘ād eylediler.³⁵⁰ Kārbān halkı taşdik itdüklerinde maḥabbet-i āl ve bereket-i şî‘r-i ferḥunde-me‘āl ḥürmetine katlden ḥalāş oldılar ve ğāret olınan esbāblarına dest-res buldılar. Ol kaşide budur. *Nazm*:

Zekertu maḥalle‘r-rab‘i min ‘arafāt
Feeskebtu dem‘a‘l-‘ayni bi‘l-‘aberāt

Ve ḳalle ‘urā şabri ve zādet şabābeti
Rusumu diyārın aḳfarat ve ‘urāti

Medārisu āyātın ḥalet min tilāveti
Ve menzilu vaḥyın muḳfiru‘l-‘araşatı³⁵¹

Menḳül³⁵² olan vechler budur ki bu vaşfda şāḥ u gedā bir ve şaġir ü kebīr ber-ā-ber olduġı zāhirdür. Meşelā pādşāḥlar ki gūzin-i ber-gūzidegān ve pesendidegān-ı āferidegāndur. Çün şî‘r diyüp teġazzül iderler, ser-efrāzlık ve gerden-keşlik ḳulle-i kühsārından tevāzu‘ u meskenet vādilerine tenezzül iderler ve maḥbūb u memdūḥa ki izḥār-ı ta‘aşşuk u ta‘alluk iderler, tazarru‘ u temelluk iderler. Şultān-ı ‘ālem iken bendelik ihtiyār iderler (P22b) belki gedā-yı kūy-ı dil-ber olmaġla iftiḥār iderler. Biri budur ki (F19b) (A19b) ‘ulemā ki ümenā-yı Rabbü’s-selām ve vereşe-i ‘ulūm-ı enbiyā ‘aleyhimü’s-selāmdur, ḥāme-i ‘acā‘ib-nişār ile nāme-i ġarā‘ib-nigāra nesh-i şerḥ-i ‘akā‘id ve nesc-i tarḥ-ı kavā‘id eylemekden pāy-ı neşāt-ı ḥāmeye ‘ayy u kelāl ve pāye-i inbisāt-ı ‘allāmeye ‘ikāl-ı melāl ile nekāl geldükde ḳarz-ı nazm ile muḥāvere vü mücāvere ve ‘arz-ı ‘arūz ile mümālāḥa vü mükāfāḥa idüp riş-i pūr-teşviş-i efkār-ı dil-efġārlarını ki evkār-ı tār-ı evtār-ı etvārdur, dendāne-i şāne-i şin-i şî‘r ile tesriḥ ü temşit iderler. Kaşide vü kıt‘a olmazsa bāri dest-i sākī-i şî‘r elinden seb‘a-i seyyāre-i dost-kāmi-i ġazel yāḥud selāse-i ġassāle-i se-beyt bāri rıtl-ı girān-ı yek merdi-i beyt-i vāhid tenāvüli ile şāhid-i dimāġı ġayy-ı evḥām-ı efḥāmdan tenşit iderler. Kezālik evliyā ki her biri *Beyt*:

Sirāc-ı ḥanḳāḥ-ı terk ü tecrid
Emīn-i bārgāḥ-ı ‘ilm ü tevḥid

Mehḫit-i envār-ı hetf ü ilḥām ve maḥatt-ı riḥāl-i efḥām u eḥlām, tırāz-ı libās-ı zühd ü hüda ve firāz-ı esās³⁵³-ı şalāḥ u taḳvādur. *Beyt*:

Felek ser-sebz ‘aks-i perr³⁵⁴-i işān
Meges geşte Hümāy ez ferr³⁵⁵-i işān³⁵⁶

‘Avālim-i cismāniden yektā ve ‘ayālim-i rūḥānī ile āšnā olup finā-yı fenā-yı enfes-i ‘ışḳa seyyār ve hevā-yı hüma³⁵⁷-yı aḳdes-i şevḳe tayyār olmaları şî‘rle vāḳı‘dur. Zīrā şî‘r şemer-i şecer-i ‘ışḳdur ve mihr-i seher-i ‘ışḳdur. *Beyt*:

Her ki ‘āşık nist der-‘ālem me-bād
Sāye-i ‘ışḳ ez ser-i mā kem me-bād³⁵⁸

³⁴⁷ kendülere] kendülerin B S

³⁴⁸ ğāretgerün] ğāretgerlerün B A S F

³⁴⁹ Di‘ bil benüm] -A F

³⁵⁰ eylediler] itdiler B

³⁵¹ *Arafāt’da yerleri hatırladım. Ve damla damla gözyaşı döktüm. Sabrım kalmadı ve sevdam arttı. O bölgenin izleri kayboldu ve çölleşti. Ayetlerin öğretildiği yerlerde artık tilavet yok. Vahyin indiği yerler bomboş ve ıssız.*

³⁵² menḳül] ma‘ḳül B A S F

³⁵³ esās] libās A F

³⁵⁴ ferr] perr-i P

³⁵⁵ ferr] perr B A S F

³⁵⁶ *Gök onların ışığının aksinden yemyeşil oldu. Sinek onların sayesinde Hüma oldu.*

³⁵⁷ hüma] semā A

³⁵⁸ *Älemde âşık olmayan kişi olmasın. Aşk gölgesi başımızdan eksik olmasın.*

Ve vesāvis-i insāniyyeden munkatı^c u munfaşıl ve hevācis³⁵⁹-i nefsāniyyeden münselih ü mün^c azil olup cezebāt-ı Hudāyi ve talebāt-ı hüdāyi³⁶⁰ ile haţarāt-ı nefsdēn gūzer ve Haţarāt-ı Hamse sefer eyleyüp müfāriķ-ı nu^c ūt-ı nāsūt ve müstağriķ-ı şiven-i lāhūt olsalar³⁶¹ tekrār çemen-i vücūda ve encūmen-i şühūda rücū^c ları şı^c re rāci^c dūr. *Beyt:*

Men melek būdem u firdevs-i berin cāyem būd
Âdem âverd der in deyr-i ħarāb-âbādem³⁶²

(P23a) Ve bu sıfāl-i ħāle şıgımaz ħāl-i şı^c ri kâleb-i kâle koyup şı^c r ile iş^c âr iderler. Ve ol ^c âlemün armağanların (B18a) ħarīfān-ı meclis-i ünse (F20a) (A20a) şı^c r sefāretiyle irsāl u işār iderler. Ma^c kûlāt-ı şāniyyeden nite kim bu maķûle maķālātı nümüne iderler (S12a). Anlar daĥı ma^c kûlāt-ı şābiteye³⁶³ maķûlāt-ı bi^c t-teşķik şı^c ri na^c l-i bâzgüne iderler. ^c Âlem-i teķayyüdde olsalar ħāme-i misk-fām u ħilāl-endām anlara Bilāl-mişāl olur. Tervih-i ^c âlem-i revĥāni ve tefriĥ-i kûlûb-ı rûĥāni için lisānlarından cārī olan kelimāt eşer-i *erihni yā Bilāl*³⁶⁴ olur ve ^c âlem-i tecerrüdde bulınsalar emr-i ma^c âddan fikr-i ma^c â^c işe tenezzüle ^c â^c işe-i ħāme-i şı^c re maķāl *kellimīni yā Humeyrā*³⁶⁵ dan mişāl olur. Binā^c en-^c alā zālik Şeyĥ Şehābü'd-din Sühreverdī ve İmām Gazālī rahmetu'llahı te^c âlā dimişlerdür ki semā^c ki ecell-i aĥvāl-i dervişāndur ekseriyyā semā^c şı^c re mevkûfdur. Lā-cerem bu tā^c ifede şüyüh-ı erbāb-ı rūsūĥ şarir-i ħāme³⁶⁶-i şı^c rden *Beyt:*

Bişnev ez ney çün ĥikāyet mi kuned
Ez cudāyihā şikāyet mi kuned³⁶⁷

mücibince nāy-ı pür-nevā istimā^c ³⁶⁸ eyler. *Mışrā^c:*
Mevleviler gibi semā^c eyler

Bir kerāmeti daĥı budur ki saĥīhi saĥī eyler³⁶⁹ belki kerīm daĥı ider; medĥ ile ba^c z-ı kalbi celb eyler ve ba^c z-ı kalbi selb eyler. Şöyle ki niçe tā^c ife anuñla *min ĥaysu lā yuĥteseḇ ve min ĥayri an yukteseḇ*³⁷⁰ maķşūda vāşıla olur ve niçe mariz-i fakīrūñ ^c â^c id-i luţfa mevşul olmasına sebeb olup, zāmirine ol ^c atā sıla olur. Meddāĥların ellerinde āyine-i maķşulı olur; kaddāĥların billerinde seyf-i meslūlı olur. Ammā ne bāk *Beyt:*

Ve ^c adāvetu^c ş-şu^c arāi dā^c un mu^c zilun
Lākin yehūnu ^c ale^c l-kerimi ^c ilācuĥu³⁷¹

Ve niçe cebānı şücā^c eyler. Her mışrā^c bir seyf-i meslūl olup naşş-ı nāşı^c gibi aĥlāk-ı (P23b) kerīme ve evşāf-ı zemīme beyninde faşl³⁷²-ı nizā^c eyler. Muĥaşşal-ı kelām pādşāĥların nedimi vü gedāların yār-ı qadimi, ^c ulemānuñ şem^c -i şeb-i muţāla^c ası, şuleĥānuñ ĥalvetgāĥlarında āh-ı sehergāĥı lem^c asıdır. ^c Ulemāda olsa şı^c âr-ı ^c ilm ü ma^c rifet; şuleĥāda olsa³⁷³ *Beyt:*

Ez kerāmāt-ı bülend-i evliyā
Evvelā şı^c rest u āĥir kimyā³⁷⁴

³⁵⁹ hevācis] hevā-yı hüsn-i F

³⁶⁰ hüdāyi] Hemdāyi B

³⁶¹ olsalar] olsa A F

³⁶² Ben melektim ve yerim cennet idi. Beni bu harap diyara Âdem getirdi.

³⁶³ şābiteye] şāniyye A F

³⁶⁴ Ey Bilāl, ikamet oku da bizi rahatlat ! Tirmizî, Salat 26.

³⁶⁵ Humeyrā] Ĥamiran F

Ey Humeyra benimle konuş!

³⁶⁶ ĥāme] ĥāne F

³⁶⁷ Dinle neyden nasıl anlatıyor? Ayrılıklardan şikayet ediyor.

³⁶⁸ istimā^c] semā^c F

³⁶⁹ eyler] ider B A S F

³⁷⁰ Hesapta olmayan bir yerden ve gayret sarfetmeksizin.

³⁷¹ Şairlerin düşmanlığı çaresiz bir derttir. Fakat kerim olan için onu tedavi etmek kolaydır.

³⁷² faşl] fażl P

³⁷³ şuleĥā da olsa] -P

³⁷⁴ Evliyaların yüce kerametleri arasında önce şiir, sonra kimya yer alır.

tıbbı üzre bülendî-i merâtib-i kerâmet olur, aġniyâda olsa pîrâye-i ġüsñ ü cemâl olur ve fukarâda olsa re'sü'l-mâl olur (F20b) (A20b). 'Aşık-ı ser-geşte-ġâllerüñ enîs-i şebġâ-yı dırâzı ve Vâmık-ı ber-geşte-bâllaruñ enîñ-i tebhâ-yı pür-süz ü güdâzı olur. ġaste-i teşvîr-i 'ışķuñ şem' -i bâlîni, beste-i zencîr-i şevķuñ zârı vü ġanînidür. Sersâm-ı 'ışķuñ cüllâb-ı sine-i maġrûrî ve bersâm-ı 'ışķuñ nefsetü'l-maşdûridür. Ehl-i vecdün peyk-i süy-ı Selmâsı ve kavm-i Necd'üñ kebûter-i kūy-ı Leylâsı olur. Bî-keslerüñ ġamâme-i nâme-beri ve pür-heveslerüñ kâşîd-ı ġaber-âveri, kârbân-ı hevânüñ bāġ-ı ceresi, sermenzil-i fenâdan dem uranlaruñ hem-nefesidür. 'Işķ serverlerininüñ sefirî, şevķ şebrevlerininüñ şafiridür. Gâġ 'işret 'âleminüñ ġunyâgeridür gâġ mâtem deminüñ nevhâgeridür gâġ 'âlem-i bezmüñ remz-i imâsıdır gâġ dem-i rezmüñ recez-güyâsıdır. Ve bî'l-cümle yetmiş iki milletüñ yetmiş iki dilinden ve cümle büleġânüñ luġâtinden tercemânlık eyler. Gâġ şem' gibi şikâyet-i ġarâret-i hecr ile çerb-zebânlık eyler gâġ esâtîr-i evvelinden kışsa-ġânlık eyler gâġ *kem teraku'l-evvele li'l-âġir*³⁷⁵ den varâġgerdânlık eyler. Dêr-i dilden şikâyet eylese zarr-ı Eyyûb'dan dem urur; Kışsa-i ġüsñ ü 'Işķ'dan ġikâyet eylese ġüsñ-i Yûsufî güzel bilüp ġüsñ-i (B18b) Ya'kûb'dan ġaber virür. Gâġ mizmâr-ı âl-i Dâvûd olur gâġ mizmâr-ı Şeyyebetnî-i Kışsa-i Ĥûd olur gâġ Mantıķu't-tayr-ı Süleymân'dan ġaber virür gâġ ġikmet-i Loķmân'dan oy virür. *Beyt*³⁷⁶:

Geh yed-i beyzâ-yı Mûsâ gösterür
Geh dem-i iġyâ-yı 'İsâ gösterür (P24a)

Aġyânen mürdeler iġyâ ider ve iġyâ-yı kulûb-ı eġibbâ ider. *Beyt*:

Dehed be-kilk-i zebân-âver u suġan-perdâz
Be-murde der-naẓar-ı 'aķl ġüne-ġün i' câz³⁷⁷

Gâġ Ĥüdhüd-i nebe olur gâġ Belķıs-ı Sebâ olur gâġ muşavvir-i şuver-i merâyâ-yı Rûġu'l-kudûs olur gâġ mu'abbir-i rû'yâ-yı âfâķ u enfûs olur gâġ zühûrda nûr-ı mihr-i maşrık ve pertev-i mâġ-ı maġrîb olur gâġ kümûnda şafir-i 'anķâ-yı maġrîb olur. Tûmâr-ı şî'rdür ki âsmânda hilâle (S12b) barmaķ gösterür ve zemînde ġonce-i zanbaķuñ ġurfîne barmaķ ķor. Bu eelden şu'arânüñ melikü'l-kelâmı bezm-i belâġatüñ rind-i dost-kâmî-âşâmı ya'nî Monlâ Câmî şî'r vaşfinda (F21a) (A21a) *Bahâristân*'ında ki bahâristân-ı 'âlem aña nisbet ġarîstândur, dimişdür *ķi lillâhi derru's-şî'ri mâ e'zame şe'nuhu. Ve erfâ'a mekânehu ve leyte şî'ri eyyetu fazîletin ecellu mine's-şî'ri ve eyyu sîġrin eczelu min heze's-sîġri intehâ. Ve leķad şadeķa men ķâle ve naķaķa bî-hâze'l-maķâle*³⁷⁸ *Li-muġarrirîhi*:

Göñöldür tûġî vü ġüsñ aña mir'ât
Şekerdür şî'r ider ġüyâ-yı ebyât

Dile zaġm urmasa bir nâvek-efġen
Açılmaz 'âlem-i ma'nâyâ revzen

Ķomaz 'uşşâķa şî'r imķân-ı nâmûs
Ķi olmaz perde nûr-ı şem'a fânûs

'Aceb mi şî're disem ġenc-i Ķârûn
Yire ġeġmişdi vü³⁷⁹ olmışdı medfûn

Meger kim çâġdur ķalb-i suġan-dân
Ya Yûsufdur suġan ķalb aña zindân

Çıķarsun Yûsufâsâ çâġdan şâġ
Disünler cümle 'âlem bârek-Allâġ

³⁷⁵ Birinciye (ilk işi)sona bırakmak

³⁷⁶ beyt] -P

³⁷⁷ Konuşkan ve söz söyleyen kalem ile aķlın gözünde, ölüye çeşit çeşit mucize gösterir.

³⁷⁸ Allah aşķına şu şiirin şanı ne yüce, makamı ne yüksektir. Sen de onu tazim et. Bir bilseydim hangi faziletin şiirden daha yüce ve hangi büyüñün ondan daha etkili olduğunu, o zaman rahatlardım. Şöyle diyen ve şu sözü söyleyen ne kadar doğru söylemiştir.

³⁷⁹ vü] ol A F

Çıkarmağ için ol Yūsuf-cemālī
Vezin delv ü hayāl anuñ hıbālī

Terāzūdan inüp oldukça mevzūn
Olur hūsn ü bahāda dem dem efzūn

Gelüp rişteyle mıştar pīre-zenvār
Metā^ç-ı vaşlına olur haridār

Görüp kâtib anı hūsn ü bahāda
Yazup veznince misk eyler ziyāde (P24b)

Hilālāsā idüp kıddini çenber
Şeh-i mağrib kapusunda kodı ser

Şalup dāma Züleyhā-yı ^çukūlī
^çAziz-i ^çālem oldı hūsnī kılī

Görüp anuñ kılem barmaqlarını
Keser elde kılem barmaqlarını

Yaḥūd söz şahid-i ra^çnāya beñzer
Ki nazm olmış aña bir cāme-i zer

İki ebrūdur aña iki mışra^ç
Başında matla^ç iklīl-i muraşşa^ç

Gören bu vaşfa³⁸⁰ şanur ebruvānın
Kulağına çeküp iltür kemānın

Kaşından şām-ı māh-ı nev siyehdür
Zeneḥdānıyla mihrūñ yiri çehdür

Bulupdur sīnesinden kıdr-i şadı
Yir itse levḥi n'ola şadr-ı bedri

Ser-ā-pā sāk-ı sīmi şem^ç-i rūşen
Varak itmiş hevādan zir-i dāmen

Revī sāk olmış aña redf ḥalḥāl
Kaşında vesme medd ü noktalar ḥāl (F21b) (A21b)

Taḥalluş maқта^ç ı evcinde keyvār
Ayağına yüz urmış ^çāşık-ı zār

Ḥayāl-i ḥāş ile rengin-edālar
İçine taşına olmış kabālar

Nigāh anda görür rüy-ı zarāfet
Dimāğ anda bulur buy-ı leṭāfet

İder³⁸¹ çün ^çarz-ı hūsn ü ^çizz ü nāzı
Şalar³⁸² cān kışverine terk ü tāzı

Bu cilveyle idicek ^çarz-ı didār
Dür-i taḥşin olur her sūdan işār³⁸³

³⁸⁰ vaşfa] resme A F

³⁸¹ ider] ide P F

³⁸² şalar] şala B P

Ġazel olmuş yaḥud bir beyt-i ma' mūr
İçinde ma' ni kevşerdür edā ḥūr

Anuñ her baḥri olmuş baḥr-i mescūr
Anuñ her rakḳı olmuş rakḳ-ı menşūr

Olup her beyti bir ḥalvetgeh-i rāz
Ḥayāl anuñ içinde ḥacle-i nāz (B19a)

TEŞBİB: Selāṭin-i āl-i 'Osmān ki ṭalāve-i selāṭin-i 'ālem ve naḳāve-i ḥükümet-i benī ādemdür; bunlara nisbet Pişdādān ve Şeddādiyān pesmāndegān ü bī-dādān, Eşkāniyān reşk ile (P25a) eşk-āyinān ve dā'ire-i 'adlden 'ādiyāndur. Keyān iftiḥār ile *mā Keyānīm* dir iken bu ḥümā-pervāzlara göre Keyān belki mākiyāndur. Mülūk-ı Sāsāniyān bölük-i nā-sipāsāndur. Bunlar Ḥudā-şināsān; Sāmāniyān bir bölük bī-ser ü sāmāndur. Kayāşire-i Rūm bunların kuşurları ḥidmetinde kāsırlar. Ekāsire-i 'Acem 'acemī oğlanları deñlü olmaduklarına münkesirler. Bunlar aşl ve tubba'-ı tebe'a³⁸⁴; feḡāfire-i Çin nevāle-i çini-i faḡfūrileri ile ḥāşıl ider şib'a; ferr-i devletlerinden mülūk-ı Firenc mübtelā-yı renc; baḥt-ı senginleri yanında Sebükteginiler, sebük-senc; Cengiziyān cengi jiyān; Moḡolān bu melikler mülklerine göre ḡulān; Ḡazneviler bu ḡazā-nevālara nisbet ḡavī, (S13a) Selçukiler cavḳi³⁸⁵ za'if ve bunlar ḳavī; Rāyān bu dārālara eratin görüp bunlarla ehl-i mudārā; Beyderālar saltanat çerḥında bedr aylar iken bunlara göre bedrā; Salḡuriyān bu zemāna ḳalsa uğrılarına baş koyalar; Āl-i Büveyh bunların meşreb-i 'adllerin görüp cānlarından el yuyalar. Zemāne Eyyübiler zemānında gördüğü zarr-ı Eyyūbī bunların (A22a) zemānında (F22a) ḡayetine irgürdiler. Sünnet-i seniyye-i Muḥammediyye nefes-i Mesihāsā-yı 'adlleriyle mürde-i şad-sāleye dönmüşken dirgürdiler. 'Arūs-ı ḡaddār-ı rüzḡārlarına ḥün-ı ḡazāyı ḡāze-i 'izār itdiler ve ḡidā-yı ruh idinmege ḡāh bāz-ı bülend-pervāz-ı cünd-i du'ā³⁸⁶ ile ve ḡāh tek ü tāz-ı cünd-i veḡā ile yirde vü gökde envā'-ı şayd-ı cihād şikār itdiler. Bir zemān Anadolı vilāyetin bi't-ṭulı ve'l-'arz zabt idüp *e-fe men şeraḡa'llāhu şadraḡu li'l-islāmi keemen lā yeşrah*³⁸⁷ mazmūnına mazhar olan ehl-i İslāmuñ sine-i pūr-sekinelerin şikāf-ı lām-ı İslām gibi açdılar. Rüzḡārumuz muvāfiḳdur diyü andan bādbān-ı himmet açup berzaḡ-ı baḥr-ı ıztırābdan keşti-i tevfiḳ-ı ilāhi ile Rūmili'ne (P25b) geçdiler, *ed-dunyā mezra'atu'l-āḡirati*³⁸⁸ diyü ol merzubūma ve ol ḡavme-i tuḡūma 'adl ü dād toḡmın ekdiler. Tiḡ-i cihādı³⁸⁹ 'arşa aşup islām sancāḡın rāyet-i zerrin-i 'ālem-i ḡurşid gibi kulle-i āsmāna dikdiler. *Beyt:*

Şāh rā biḡ buved ez tā'at-i şad sāle vü zühd
Ḳadr-i yek sā'at-i 'ömri ki der ü dād kuned³⁹⁰

mefḥūmın medār-ı kār ve nümūdār-ı kirdār itdiler. Kāfirleruñ kilisāların yıkdılar, çañlarına od tıkdılar, bütlerin şıdılar. Frenklere renkler virdiler, Eflāḡlar ḳılıclarından felāḡ bulmayup Boḡdanlar buḡ-dān (?) didiler. *Nāzm:*

Hezār āferin ez Ḥudā-yı cihān
Berin-i pādşāhān-ı kişver-sitān

Ki dīn-i Muḥammed 'aleyhi's-selām
Ez işān peziruft bes intizām

Zi dīn tād kerdend ü zi İslām taḡt
Nihādend bünyād ber aşl-ı baḡt

³⁸³ Bu cilveyle.....sūdan işār] -B

³⁸⁴ tebe'a] tebaḡ F

³⁸⁵ cavḳi] - P

³⁸⁶ du'ā] veḡā F

³⁸⁷ Allah'ın gönlünü İslam'a açtığı kişi, açmadığı kişi gibi olur mu? Zümer 22

³⁸⁸ Dünya ahiretin tarlasıdır.

³⁸⁹ cihādı] islāmı P

³⁹⁰ Şahın ömründe bir saat adaletli davranması, yüz yıl ibadet ve zahitlikle yaşamasından iyidir.

Be-tîg-i Yemānî çü berķ-i Yemān
Zidūdend zeng-i zālām ez cihān

Be-ref' -i ez-ān u be-naşb-ı hatîb
Ne nākūs māned ü hōd şalîb³⁹¹

Selātin-i mezkūrîniñ ser-çeşme-i enhārı ve devha-i ağşān-ı pūr-envārı ki SULTAN 'OŞMAN'dur (F22b) ki ol rûh, sâ'irleri cuşmāndur (?). 'Aql-ı evvel gibi selātin-i 'Oşmān'ın mebd'e'i ve *vāhidun ke'l-elfi*³⁹²dür ki bunça 'ulūfıñ menşe'idür. Te'lif-i kavānin-i 'Oşmānide (B19b) üstād-ı evvel ve tertib-i āyin-i gāziyānda hıred³⁹³-i ekmeldür. Bir 'Oşmān'dur ki dîn ü (A22b) devleti cem' itmekle Zi'n-nüreyndür ve bir 'ummāndur ki *el-cundu cundāni cundu'd-du'ā ve cundu'l-vegā*³⁹⁴ mücibince cündeyn-i du'ā vü vegāyı teşhîr eylemekle mecma'ü'l-bahreyndür. Ve anuñ hālef-i Hāk ve hālife-i şıdkı ki ORHAN HAN'dur, 'Oşmāniyāna şānidür. Maķūlāt-ı selātin a' yān-ı şābitedür ki ol anlara ma'ķūlāt-ı şāniyedür. Yāhud sâ'āt-ı zemāniyye-i 'ömri 'adl u dāda şarf itmekde dakıka fēvt olınmamağa her re'yi bir şāniyedür. Egerçi rütbede (P26a) şānidür ammā Mu'āllim-i şāni anuñ 'aql u 'ilmine şānidür. Sultān 'Oşmān ve Sultān Orhan rubā'-ı rub'-ı meskūna rebi'-i ēyyām-ı cevāni gibi envār-ı envā-ı ma' deletleriyle tāt virdiler. Ve hadā'ık-ı 'ilm ü 'irfān ser-sebz ü sır-āb olmağcün reşehāt-ı şehāb-ı tîg-i miğ-güyları³⁹⁵ ile āb virdiler. Yemin ü yesārı (F23a) yümñ ü yesār olup aşhāb³⁹⁶-ı kalem ki aşhāb-ı yemindür, bezl-i māl-ı meksüb mā'-i mesküb itmekle zıll-ı memdūd-ı cenāb-ı cennāt hāzretlerinde fēvā'id-i keşire-i āmāleri hāzān-ı aḥzān ile memnū' ve şāhsār-ı erzāk u idrārı dest-i teṭāvül-i şitā-yı me'ūnāt-ı şettā ile maḥtū' olmamağla meşhūrın bi'l-benān idiler. Ammā henüz dendān-ı şin-i şir-i Türki gonce-i ter gibi tebessüm eylememiş ve bülbül-i şu'arā-yı Rūm gülbün-i gülşen-i belāgatde terennüm eylememiş idi. Anlara vāris-i şālis ki GAZİ HUNKAR'dur ve ol vāli-i vilāyet dosta bezl-i hān ve düşmene tecrî'-i (S13b) hūn-ı kârdur. Senā-yı 'adl u inşāfda vārisü'l-'Ömereyn ve semā-yı bezl ü es'āfda şālisü'l-kamereyn olup *inne'llāhe şālisu selāsetin*³⁹⁷ diyenler kâfir olmışlardır diyenlerün tîg-i gāzā ile erba'tın kesdi ve tîg-i cihān-küşāsın 'arşa aşdı. Egerçi anların zemānında dahı fenn-i şir'e muḥşaş şāhib-i maḥlaş kimesne menķül u mesmū' degüldür, Ammā hiç olmaduğı dahı maḥtū' degüldür. Aḥmed nām bir kimesne nām-ı nāmilerine Şehnāme bahrinde ki bahr-i müteḍārik-i maḥbūndur, *Süheyl ü Nev-bahār* dāstānı (F23b) nazm eylemişdür. Egerçi Fārsiden mütercem idi, ammā ba'z-ı ma'nālar bulmuşdur. Zemānına göre tābi'-i zemānedür ve edālari gāyet Türkānedür. Hengām-ı tūfūliyyetde gördüm, lākin gāyet kem-yābdur. Gālībā ḥalkā görinecek yüzi olmaduğundan maḥāmı verā-yı (A23a) ḥicābdur ne ān ki cemāl u ḥüsn sebebinden³⁹⁸ yüzi pūr-niķābdur. Şıfat-ı şebde bu beyt ol kitābdandır. *Beyt:*

Yavı varsa gerek gözet ol demi (P26b)
Zümür-rūd denizde bu altın gemi

Ba' dehu felek-i rābi'-i sipihr-i devr-i 'Oşmāniyān SULTAN YILDIRIM BĀYEZİD³⁹⁹ HAN zemānında zūhūr-ı salṭanatları *ke's-şemsi fī rābi'ati'n-nehār*⁴⁰⁰ idi ve aẓvā-yı envārı 'ālemde āşkar idi. Çār-bāliš-i müttekā-yı salṭanatı koltuğına aldı, şadā-yı şevket ve şükūh-ı ḥareket u sükūnı reb'⁴⁰¹-i rub'-ı meskūna āvāze şaldı. Herkes āşār-ı

³⁹¹ *Ālemin efendisinden bu ülke fatihi padişahlara binlerce aferin (övgü) olsun ki Muhammed aleyhi's-selāmın dini onlardan dolayı çok düzen buldu. Dinden tac, islamdan taht yaptılar. Temellerini talih üzerine kurdular. Yemen kılıcı ile Yemen şimşegi gibi dünyadan karanlığı sildiler. Ezanın yükseltilmesi ve hatibin getirilmesiyle ne nakus ne hac kaldı.*

³⁹² *Bin kişiye bedel bir kişi*

³⁹³ *hıred*] cüz'i A P S F

³⁹⁴ *İki tür asker vardır: Barış askeri, savaş askeri.*

³⁹⁵ *güyları*] günları P S

³⁹⁶ *aşhāb*] erbāb-ı F

³⁹⁷ *Şüphesiz ki Allah için üçüncüsü idi. Māide 73*

³⁹⁸ *sebebinden*] cihetinden P

³⁹⁹ *Bāyezīd*] -B A P S

⁴⁰⁰ *Gün ortasındaki güneş gibi.*

⁴⁰¹ *reb'*] -F

terbiyet-i mihirden neşv ü nemâ ve inti'âş u intişâ bulmak lâzım olduğına binâ'en eşi'ât-ı şems-i devletlerinden şu'arâya dağı bi-hasebi'l-isti'dâd hisse-i feyz irüp⁴⁰² ba'z-ı âşâr zühür itdi. Cümleden biri merhûm-ı merkûmuñ kendü imâmı Süleymân Faikî'dür ki fevtinden soñra (F24a) Burusa'da binâ itdügi câmi'-i kebîrûñ imâmı ve beyne'n-nâs *Süleymân Mevlidi* demekle ma'rûf *Mevlid*'üñ nâzım-ı nazm-ı pür-intizâmı⁴⁰³ idi. Mevzû'ı şerefine mahmûl olduğundan gayrı ne niyyet-i hâlişeye makrûn olmışdur ki ol mübârek nazmı bu kadar şu'arâ-yı belâgat-şî'ârûñ mevlidleri ki vâkı' olmışdur, birisi nesh itmemişdür ve revâc-ı bâzârın kesâda virüp 'âkdin fesh itmemişdür. Her yıl memâlik-i İslâmiyyede niçe niçe biñ biñ meclisde kıra'ât olunur ve ol mecâlisde olan merâtib çend ü çundan efzûn ve devâ'ir-i a'dâd u ta'dâddan birün enfûsûñ enfâsı 'adedince du'âlar kılınur. Sultân Yıldırım Han'ıñ halef-i mesned-nişini ve hâtem-i 'ahdinûñ faşş-ı nigini penâh-ı gebrân u müselmân MİR SÜLEYMÂN'dur. Egerçi 'amûd-ı neseb-i salânatdan hâricdür ammâ taht-ı bülend-pâye-i salânata 'âricdür. Gâyet-i mertebe 'ayyâş u mu'âşir idi. Ol sebebden şu'arâ ile ülfet ü işrete mübâşir idi. Riyâz-ı 'âtıfeti hândân ve hıyâz-ı 'inâyeti cûşân olmağda şad çendândı. Gülşen-i 'ilm ü hünere rebî'-i eyyâm-ı devletinde lâyiñü'l-ezhâr ve eşcân-ı eşcâr-ı her hünerver fâyiñü'l-envâr idi. Hamza vü Ahmed nâm karındaşlar peydâ olup Hamzavî vü Ahmedî tağalluş idinüp (P27a) Ahmedî *İskender-nâme*'yi (A23b) bañr-i remel-i müseddesde nazm itmışdür. Ve Hamzavî *İskender ü Hamza* kıssaların neşr ile cem'idüp mañal mañal kendünñ ebyâtın zamm itmışdür. Hamzavî'nñ kitâblarından nazmı ma'lûmdur. Ammâ Ahmedî *inşâ'allâh bi-hasebi iktizâi't-tertib*⁴⁰⁴ bu kitâbda merkûmdur ve dağı şu'arâ-yı 'ahddan Ahmed-i Dâ'î ve Şeyhoğlı demekle ma'rûf kimêsne ki *Ferec-nâme* dirler bir kitâbı vardır ve bu meşhûr beyt ol kitâbdan yâdgârdur. *Beyt*:

Eger dilden gelen elden geleydi
Gedâlar qalmayup sultân olaydı (F24b)

Bunlaruñ cümlesi şeref-i şöñbet ve bisât-bûslarıyla müşerref idiler ve bahşış ü bahşâyışleriyle muvazzeñ idiler. Nâmlarına olan kaşâ'idleri mecmû'alarda mestûr ve efvâhda mezkûrdur. Anlardan soñra⁴⁰⁵ SULTÂN MEHEMMED'dür ki (S14a) 'amûd-ı salânatda dâhıldür. Ve silsile⁴⁰⁶-i selâtin-i 'Osmâniyân anuñla muttasıldur. Zemânüñ şâhib-i taht u 'alemi⁴⁰⁷ olup nevbet-i mihteri anuñ yâdına urıldı ve sayebân-ı serveri anuñ başına kuruldı. Bir sultân-ı hâmisdür ki 'ömr-i penc-rûzeyi zâyî itmeyüp 'asker-i hâmis ile şeş-cihât-ı cihâna⁴⁰⁸ gâzâ iderdi. Bu dâr-ı pür-sipencde âvâze-i pençgâh-ı lu'bu kulağına koymayup andan bedel penç nevbet-i tañtana-i Muhammedi (F25a) ve debdebe-i âyin-i Ahmedî şadâ iderdi. Çün rütbe-i eflâk-ı salânatda Müşteri idi, lâ-cerem ser-cümle-i kayâbil-i isti'dâduñ tâliblerine sa'âdet sirâyet idüp her biri metâ'-ı fazl u hünere müşteri idi. Binâberin kâlâ-yı şî'r⁴⁰⁹ revâcda ve erbâb-ı nazm ibtihâcda idi. Hilâl-i şî'r her gün bir güne terakki bulup rûz-efzûn oldu ve pertev-i envârıyla etrâf u eknâf töldi. *Hüsrev ü Şîrin* nâzımı Şeyhî ve hemşire-zâdesi *Hürşid ü Cemşid* şâhibi Hümâmî ve Gelibolı'da Yazıcı-zâdelere ki biri *Muhammediyye* (P27b) şâhibi olup lisân-ı şî'r ile envâ'-ı mühimmât-ı şer'iyyeye tercemândur ve biri *Mahmudiyye* vü *Envârü'l-âşıkîn* şâhibi Ahmed-i Bicân'dur, anlar zühür eylemişlerdür. Ba'dehu Ebü'l-hayr SULTÂN MURÂD HAN devri olup 'arûs-ı devlet (B20b) ü 'izzet hacle-i nâzına girdi ve duñter-i nik-añter-i salânat anuñ hıbâle-i (A24a) 'ıkd-ı 'ahdine irmekle murâda irdi. Dest-i pâye-i taht-ı şâhib-i seriri vü cihân-giri yek-deste zir-desti olup kol şundığı maşşud u murâdı el virdi. Ol sultân-ı sâdis çün 'uyûn-ı 'avn-i ilâhiye şeş geldi, bu dâr-ı müseddesvârûñ sarñ-ı mümerreddârında tarñ-ı kirdâr-ı ikâmet şaldı. Mühre-i mahâret şalmağla taht-ı şeş-kûşe-i 'âlemi kendüye şeş-deñ eyledi. Nerrâd-ı felek ol melek-nijâda (F25b) devlet kapusın küşâd itmekle niçe bi-çäre şâhı kamer eyledi. Mihr-i sipihr-i salânat-ı 'Osmâninûñ envârı ziyâde oldu, erbâb-ı 'ilm ü kemâlûñ

⁴⁰² irüp] irişüp F

⁴⁰³ intizâmı] intizâmıñ F

⁴⁰⁴ *İnşallah sıralamaya uyulmuştur.*

⁴⁰⁵ anlardan soñra] ba'dehu F

⁴⁰⁶ silsile] Silsile-i sultân F

⁴⁰⁷ 'alemi] 'alem B / -A

⁴⁰⁸ cihât-ı cihâna] cihâta

⁴⁰⁹ şî'r] şu'arâ A F

çerâğları şem‘-i iltifatından iktibās itmekle hâne-i mîlleri⁴¹⁰ ziyâda oldu. Nâm-ı şerîflerine kitâblar dinildi, müşâhereler⁴¹¹ ü sâlyânelerle her zümre behremend oldu. Cur‘a-i câm-ı in‘âm-encâmından bezm-i şu‘arâya dağı piyâle irüp şevk u şadî toluları içildi ve hân-ı simât-ı inbisâtından ihvân-ı nazma nevâlar irişüp hânlar yinildi. Ba‘dehu SULTÂN MEHEMMED’dür ki⁴¹² felek-i sâbi‘ün sâ’ir eflâkdan vüs‘at⁴¹³-i tedviri şâyi‘ oldu, kezâlik cenâb-ı İlâhînün sâ’ir selâtime⁴¹⁴ fâ’iz olan ni‘metden bu sultân fâ’iz olduğu fâzl dağı sâ’ig oldu. Ol sebebeden zill-ı saltanatı aqtâra vü etrâfa sâbiğ oldu, heft iklîme şadâ-yı kûs-ı bûsı töldi ve heft-evreng-i ekâlîm-i seb‘a ki ejderhâ-yı heft-serdür, tiryâk-ı şükûh u şevket ile zebûn oldu. Egerçi ol zemâna dek felekün adı (P28a) yidi idi sekize çıkmazdı ve kemâl-i rıf‘atinden kimesne kulle-i sipihriñ üzerine yar yıkmazdı. Çün *sebbiti’l-‘arşe summe unkuş*⁴¹⁵ diyü makarr-ı saltanat ve kürsi-i memleket lâzım olduğda şehr-i Kostañtiniyye’yi feth idüp eflâk-ı seb‘a İstanbul’la sekiz oldu, sekiz cennet gökdedür didükleri⁴¹⁶ yirin buldı. Memâlik-i İslâmiyyeye⁴¹⁷ (F26a) zamm itmekle kulüb-ı mülük-i tavâ’if-i kefereyi kesr itdi. Ru’us-i re’y-i rüşenî revîşinde Efrenc gibi mübtelâ-yı renc olup sâ’ir mülük u umerâ-yı küffar ile bu ne hâldür diyü her biri kendin çeh-i hayretde (A24b) kayd-ı esr itdi. Ol gevher evvel kendüye nigîn ve kendüden sonra gelen ahlâf-ı hulefasına şeh-nişin olmağ için şehr-i (S14b) mezkûr makarr idinmegi muqarrer itdi ve mekmen-i kemîn-i vufud-ı ‘izz ü celâl itmekle mevrîd-i şerefü’l-mekân bi’l-mekîn itdi. Ol server-i sürür-bahş ki sivâr-ı sâ’id-i şeh-süvâr-ı ‘arşa-i sa‘âdet ve halka-i mîm-i memleket idi, anuñla seb‘-i şidâd-ı eflâke yek ziyâd itdi. Biñbirdiregi bir küşesinde nümüdâr-ı irem-i zâtü’l-‘imâd itdi. Serây-ı saltanat ve şerâ-yı baht u şevket binâsıyla *lem yuhlaq mişluhâ fi’l-bilâd*⁴¹⁸ itdi. Rûy-ı zemîni şerâdan şureyyâya dek teşhîr-i şemşîr-i cihân-giri itdüğine delâlet itmek için ün Güngörmez serâyın mahzen-i defâ’in eyledi ve burûc-ı seb‘aya mümâsil olan Yidiçülle’yi ta‘mîr idüp ol hışn-ı haşîni ki sūrî mıntıka-i zâtü’l-burûca ta‘n eyler burûc-ı mezkûr muhiñ olmağla (B21a) reşk-i felek-i sâmin eyledi. Çün bildi ki ni‘am-ı ilâhî kendüye mütevâlî vü mütevâtirdür ve şükr-i müstevcib-i izdiyâd-ı ni‘met-i ‘abd-i şâkirdür. Egerçi *Beyt*:

Ber ten-i hod be-zebânhâ-yı ser-i her mûhâ
İn te‘uddü ni‘ama’llâhî felâ tuşşuhâ⁴¹⁹

Lâkin *kayyidu’n-ni‘ame bi’s-şukri*⁴²⁰ kavliyle ‘amel idüp *el cennetu tahte zılâli’s-suyufi*⁴²¹ diyü (P28b) cînân-ı semânî kendünün etmek için *şukran mine’llâhî ve ni‘metehu*⁴²² câmi‘-i şerîf ki câmi‘-i envâ‘-ı ma‘âlî vü me’âşirdür binâ idüp mebânî-i mebdî-i ‘ilmi lâzım görüp medâris-i Semân inşâ eyledi. Dünyâda heşt bihişt binâsıyla havâlî-i câmi‘-i câmi‘ü’l-hucurâtı pür-behcet ü senâ eyledi ve kendüyi ilâ-âhîrî’-d-dehr mazhar-ı medh ü senâ eyledi. Lâ-cerem İstanbul tafsil-i müfredât-ı dünyâya şuret-i muhâsebe-i icmâl oldu ve medâris-i Semâniyye melce’-i aşhâb-ı ‘ilm ü makâl ve mecmâ‘-ı erbâb-ı fâzl u kemâl oldu, (F26b) *min kulli beledin sahiķin vurudu tullâbihi merçi’ ve min kulli feccin ‘amiķ*⁴²³ vufud-ı erbâbü’l-bâba maşîr ü me‘âl oldu *‘ilm-i küllinin ‘ilmi ke’n-nâri ‘alâ’l-‘alemi*⁴²⁴ ‘âlemdede âşkâr oldu, fer‘aşla tâbi‘ olmağla fûnûn-ı ma‘ârif-i cüz’iyye dağı her taraftan be-didâr oldu. Vüzerâdan Sinân (A25a)

⁴¹⁰ meylleri] mişlleri B

⁴¹¹ meşâhireler] meşâhirelerle A / meşâhirlerle F

⁴¹² ki] ki nite ki A P S F

⁴¹³ vüs‘at] rüs‘at B

⁴¹⁴ selâtime] selâtinden A F

⁴¹⁵ *Tahtını sabitle (koru) sonra nakış yap (icraat yap).*

⁴¹⁶ didükleri] didükleri söz P

⁴¹⁷ İslâmiyyeye] ‘Oşmaniyyeye P

⁴¹⁸ *Ki ülkeler içinde onun bir benzeri yaratılmamıştır. Fecr 8*

⁴¹⁹ *Kendi vücudunda her tütünün ucunun diliyle Allah’ın nimetlerini saymakla bitiremezsiniz(der).*

⁴²⁰ *Bu nimetleri şükür ile kayda geçirin.*

⁴²¹ *Cennet kılıçların gölgesi altındadır. Buharî: Cihad 156, 22, 32, 112, Temenni 8; Müslim: Cihad 20, (1742); Ebu Davud: Cihad 98, (2631)*

⁴²² *Allah’ın nimetlerine şükür.*

⁴²³ *Her yerden, dünyanın dört bir tarafından öğrencileri geldi.*

⁴²⁴ *Âlemdede bütün ilmin bilgisi dağın üzerindeki ateş gibidir.*

Paşa ve Aḥmed Paşa ve Maḥmūd Paşa ve Monlā Hünkāroğlu Meḥemmed Paşa ve erkān u a‘yāndan çok kimesne zuhūr eyledi. Ḥattā kendüler daḥı *Beyt*:

Ve in-tefukū‘l-enāme fe‘ente minhum
Feinne‘l-miske ba‘zu demi‘l-gazāle⁴²⁵

mūcibince ‘Avnī⁴²⁶ taḥalluṣ idinüp mükemmel gāzeller ve müretteb kaṣīde⁴²⁷ vü kıt‘alar dimişlerdür⁴²⁸. Selātin-i Āl-i ‘Osmān’dan egerçi cümlesinden şi‘r demek menkūldur, ammā Sultān Murād’a gelince olanların eş‘arı şāyi‘ olduğundan eksere maḥmūldur. Ammā ittifāk üzre evvel şāhib-i maḥlaṣ merḥumdur ki vāṣıta-i ‘ıkd-ı selātin-i kişver-i Rūm’dur ve şu‘arādan me‘arib ü merātib ü medāric ü menāşıbdan fāriğ olup ol cihetden terbiyeye mazhar olmayanlara ayda biñer⁴²⁹ aqça tertib itdiler. Bu iḥsān evvel⁴³⁰ ol sultānıñ iḥtirā‘ıdır. Andan soñra gelenler daḥı ba‘z-ı müstahakkına ol iḥsān itmekde anların eserine gittiler. Kendülerüñ müretteb dīvānları daḥı⁴³¹ meşhūrdur ve ekser-i ebyātları ḥavāṭırda meşhūrdur. (P29a) *Maṭla*⁴³²:

Cigerüm pāreledi ḥancer-i cevri sitemün
Şabrumuñ cāmesini toğradı mıkrāz-ı ğamun

Ve lehu:

Zülfüñüñ zencirine kıl eyledün şāhum beni
Kullıgūndan kılmasun āzād Allāhum beni

Cevri dil-ber ta‘n-ı düşmen sūz-ı fūrkat za‘f-ı dil
Dürlü dürlü derd için yaratmış Allāhum beni

Yakmağa vü yıkmağa sa‘yle el bir itdiler
Sūz-ı sine eşk-i didē āteş-i āhum beni

Ba‘dehu SULTĀN BĀYEZĪD ḤAN⁴³³dur (F27a) ki eflāk-ı ṭabakāt-ı selātin-i ‘Osmāniyānda felek-i şāmindür ve sā’ir eflāk ḥāvi olduğu meşārif ü meşārıkı mutāzamındır. Bir felek-i şevābitdür ki nücūm-ı hüdā ve rücūm⁴³⁴-ı ‘udā olan kevākib-i selātin-i Āl-i ‘Osmānıñ anda merkūz olduğu şābitdür. Ecdādı ki seyyārāt-ı burūc-ı ekālīm olmağa eşrāf-ı kevākib idi. Sultān-ı mezkūr (S15a) seyyār olmayup şābit olduğu⁴³⁵ ḥālede daḥı şeyātīn⁴³⁶-i melā‘in-i küffarı recm ü ırğamda her nāme-i teshiri ve tır-i tedbiri bir şihāb-ı şākīb idi. Egerçi felek-i şevābitden sā’ir eflāk seyr ü hareketde pür-şitābdur ve sür‘at-ı devrānda mānend-i ‘ahd-ı şebābdur, bu sultān bir kūh-ı sengin-i pür-vakār-ı bürdbār idi ki edvār-ı kuvvet-i (A25b) fikriyyede mişdağ-ı *tera‘l-cibāle taḥsebuḥā cāmideten ve hiye temürri merra‘s-seḥābi*⁴³⁷dür (B21b) ve egerçi *el ‘aceletu mine‘ş-şeytān*⁴³⁸ mağribinden *e‘t-te‘enni mine‘r-Raḥmān*⁴³⁹ maşrıķına olduğu sebepten ki hareket-i ḥadşiyyesi batı idi ammā işābet-i ārā-yı şā‘ibesi mazhar-ı *devletü‘l-‘ālemi tebattı velā teḥatti*⁴⁴⁰ idi. Lākin hareket-i kudsiyyesi maşrıķ-ı kuvvetden mağrib-i fi‘le olduğu cihetden sā’ir eflāk hareketinden hareketi seri‘ idi. Ol ecden binā-yı ḳadri refi‘ idi. Felek-i şevābit rütbesi üzre yakdukları çerāğları encūm gibi ḥadden ziyāde idi ve her biri mihr ü mäh gibi pertev ü ziyāda idi. Lā-cerem

⁴²⁵ *Yaratılmışlardan daha üstün olsan da sen de onlardansın. Şüphesiz ki misk kokusu, ceylan kanındandır.*

⁴²⁶ ‘Avnī] ‘Adnī B S

⁴²⁷ kaṣīde] kaṣīdeler A F

⁴²⁸ dimişlerdür] dimişdür B

⁴²⁹ biñer] biñ F

⁴³⁰ evvel] -B

⁴³¹ dīvānları daḥı] dīvāmı B / dīvānları S

⁴³² maṭla‘] eş‘ār-ı ü B / eş‘ār S F

⁴³³ Ḥan] - A P S F

⁴³⁴ rücūm] rücū‘ B S F

⁴³⁵ şābit olduğu] -A F

⁴³⁶ şeyātīn] selātin A F

⁴³⁷ *Dağları hareketsiz gibi zannedersin ama onlar bulutların hareketi gibi hareketlidir. Neml 88*

⁴³⁸ *Acele etmek şeytandır. Tirmizī: Birr 66 (2013)*

⁴³⁹ *Acele etmemek, temkinli davranmak ise Rahmandandır. Tirmizī: Birr 66 (2013)*

⁴⁴⁰ *Dünyanın değişimi süratli değil, yavaş gerçekleşir.*

içlerinden şu‘arâ ki şi‘râ-yı Yemânî gibi tâbân idiler ve seyr-i kuvvet-i derrâke vü mütehayyileleri hasebi ile seyyârât gibi (P29b) beyne’l-encüm rahşân idiler. Anların zemanında daşı ‘ulemânın ekşeri ve a‘yân u erkânın zübdeleri şi‘r söylerler ve nazm u neşre şarf-ı evkât eylerlerdi. Ve muktezâ-yı felek-i şâmin ki sebeb-i tekevvün-i şayf u şitâ ve bâ’is-i televvün-i germâ vü sermâdur, pâdşâh-ı mûmâ-ileyhün daşı zât-ı hümayûnında ol vaşf şüret-pezir olup eyyâm-ı şehâda ol kadar direm-pâş olurdu ki evvel bahârda zühür iden şükûfe vü ezhâr hacletinden gülşen-i ‘ademe açılırdı ve hengâm-ı ‘atâda ol (F27b) deñlü zer nişâr olurdu ki evrâk-ı hazân gayretinden yarağan zahmetine ve enhâr u cüybâr hasedden incimâd gelüp hafağan rencine uğrayup kendülerden geçdüklerinde yine kendülere gelmek için gül-âbdân-ı şehâbdan yüzlerine her şehir gül-âb u kâfur yirine bârân u berf saçılırdı. ‘Ulemâ vü şulehâ ve ‘aleviyyûn u şu‘arâ cümleden mümtâz oldukları cihetden onların daşı medh-i pâdşâhide du‘â-nâmeleri ve rakam-zede-i hâmeleri zühür iderdi. Kendüler daşı iştiğâl-i⁴⁴¹ saltanatdan kelâl ve a‘mâl-ı memleketden melâl geldükçe kulle-i rif‘at-ı saltanatdan vâdi-i şi‘re tenezzül iderlerdi. *Erbâbu’d-duveli mulhemûne*⁴⁴² mücibince merci‘ ü me‘âllerine vâkıf olup ‘Adlî⁴⁴³ tahalluş idinmişlerdi. Mezkûr mahlaş üzre şi‘r söyleyüp (A26a) tegazzül iderlerdi. Hakkâ ki bu matla‘ daşı zâde-i tab‘-ı şeriflerinden tâli‘ olmuşdur, sehl-i mümteni‘ vâkı‘ olmuşdur. *Matla‘*:

Ey süvâr-ı esb-i nâz olan rikâb-ı câne baş
Hüsn meydânı senündür ayağın merdâne baş

Bu Fârsî matla‘ daşı zâde-i tab‘-ı pâkleridür ki ekâbir-i ‘aşr nazîreler dimişlerdür. *Bâyezîd Han*:

Her nâle ki peydâ şevved ez sine-i çâkem
Ebri şevved ü girye kuned ber ser-i hâkem⁴⁴⁴

Mü’eyyed-zâde:

Her tîr-i se-per k’ez tu resed ber dil-i çâkem
Murğî şevved u rakş kuned ber ser-i hâkem⁴⁴⁵

Hâcî Hasan-zâde:

Her gamze-i şühî ki resed ber dil-i çâkem
Servî şevved u sâye kuned ber ser-i hâkem⁴⁴⁶

Kemâl Paşa-zâde:

Sevdâ-yı hatet k’ez tu resed ber dil-i çâkem
Sümbül şevved u büy dihed ber ser-i hâkem⁴⁴⁷ (P30a)

Ca‘fer Çelebi:

Her tîr-i cefâ k’ez tu resed ber dil-i çâkem
Servî şevved ü sâye kuned ber ser-i hâkem⁴⁴⁸

Necâtî:

Her nâvek-i ney k’ez tu resed ber dil-i çâkem
Nâyî şevved ü nâle kuned ber ser-i hâkem⁴⁴⁹

Vaşfî:

Her şeng-i belâ k’ez tu resed ber dil-i çâkem
Levhî şevved u sâye kuned ber ser-i hâkem⁴⁵⁰

SULTÂN SELÎM HAN rütbede felek-i tâsi‘dür, ol sebebden devr-i saltanatı ihâtada devr-i ecdâdından vâsi‘dür (F28a). Çünkü felek-i tâsi‘ muhaddid-i cihât (B22a) ve

⁴⁴¹ iştiğâl] işğâl P S / âstân-ı A F

⁴⁴² *Devlet adamları ilhama mazhar olurlar.*

⁴⁴³ ‘Adlî] ‘Adnî P S F

⁴⁴⁴ *Parçalanmış sinemden çıkan her inilti, bir bulut olup toprağıma ağlar.*

⁴⁴⁵ *Yaralı yüreğıme senden gelen üç kanatlı her ok, bir kuş olup toprağımin başında raks eder.*

⁴⁴⁶ Hâcî Hasan-zâde] Zâde Hâcî P

Yaralı yüreğıme ulaşan her şuh gamze, bir sümbül olup toprağıma gölge salar.

⁴⁴⁷ Kemâl Paşazâde] Zâde Kemâl P

Yaralı yüreğıme ulaşan hattının sevdası sümbül olup toprağıma koku verir.

⁴⁴⁸ *Yaralı yüreğıme senden gelen her cefa oku bir servi olup toprağıma gölge salar.*

⁴⁴⁹ Necâtî] Vaşfî P

Yaralı yüreğıme senden gelen her kamıştan okun ucu, bir ney olur, toprağım üzerinde inler.

⁴⁵⁰ *Yaralı yüreğıme senden gelen her belâ taşı bir levha olup toprağıma gölge salar.*

muhi̇t-i semevâtdur, kezâlik sultân-ı mezkûruñ (S15b) dağı vüs'at-ı saltanatı ve füşat-ı memleketi saltanat-ı ecdâdından 'âlî ve etvâr-ı edvârı şâmil-i etrâf u havâlî idi. Egerçi felek-i atlas ki kevâkib-i şevâkıbdan 'ârî olmağla ne ekvârında seyyârât şâ'ir ve ne edvârında şevâbit dâ'irdür, ammâ kendülerün 'âlem-i kübrâ-yı nihâd-ı 'âlî-nijâdında merkûz olan kuvâ-yı mütehayyile ve efkâr-ı kudsiyye ile 'urûc-ı burûc-ı umûrda seyrân eylese *ve bi'n-necmi hum yehtedûn*⁴⁵¹ vefkı üzre *eynemâ gerame ve haysumâ râme*⁴⁵² 'asâkir-i zafer-me'âsiri vâşıl-ı murâd u merâm olurdu ve teveccüh itdüğü memleket emrine râm olurdu. *Ce'ale's-şemse ziyâen ve'l-kamera nûran*⁴⁵³ tıbkı üzre envâr-ı mihr-i 'aql ve envâ'-ı mâh-ı re'yi ile 'âlem pür-ziyâ vü âdem münevver idi. Ve bi'l-cümle te'şir-i nücûmı ve teşhîr-i mihr ü mâh-rukûmı ile zemîn ü zemân ve mekîn ü mekân musahhar idi (A26b). Cünd-i 'izzeti iklim-i 'Arabı teşhîr eyledi, kişver-i 'Acem'i ceyş-i 'adâlet-kişi mahkûm-ı şemşîr eyledi. Fuşahâ-yı 'Arab cenâbına kaşideler virdiler ve buleğâ-yı 'Acem rikâbına cerideler virdiler. Kavâbil-i Rûm'a dağı gayret gelüp 'Arab şâtırlarınun revişin gördiler, 'Acem şâ'irlerinün verzişin gördiler, kendüler dağı kabiliyetleri hasebi ile mezâyâ arturdılar. Şi'r bir tabaka⁴⁵⁴ dağı terakki itdi⁴⁵⁵. Pâdşâh dağı ehl-i 'irfân ve mürebbî-i zarîfân idi, kâmillere murâdlarınca⁴⁵⁶ ve kabillere isti'âdlarınca⁴⁵⁷ envâ'-ı bahşîş u bahşâyîş ile ve bâb-ı lutf u ihsânından küşâyîş ile telaqqi itdi. Ve kendüler dağı sâ'ir ecdâdından (P30b) ziyâde şi're müştâgıl oldu. Şem'-i tûmâr-ı şi'r tab'-ı vakkâdlarından muktebes olup ziyâde ziyâda müşte'il oldu. Egerçi Rûmî oldukları cihetden Türki şi're tetebbu' itdiler ammâ ol fâris-i feres-i ma'reke-i ferâset ü kiyâsetün Fârsiye meyleri ziyâde olduğu sebebden üslûb-ı 'Acem (F28b) dağı tetebbu' itdiler. Bu sebebden Türkiden Fârsi şi'rleri ekşer ve halk içinde eşherdür.

Eş'âr-ı ü:

Mecnûn-ı deşt u şahne-i virâne mî resed
Tıflân-ı şehir müjde ki divâne mî resed⁴⁵⁸

Matla'-ı Diger:

În sefer kerden u in bî-ser ü sâmanî-i mâ
Behr-i cem' iyyet-i dilhâst perişânî-i mâ⁴⁵⁹

Matla'-ı Diger:

Fikr mî kerdem şebî k'an mâh râ binem be-hâb
Men derin bûdem ki şud nâ-geh tulû'-i âftâb⁴⁶⁰

Beyt-i Türki:

Ben yatam lâyık mı ol karşımda ayağın tura
Serv-i nâzum dîn ben öldükde namâzum kılmâsun

Ba' dehu SULTÂN SÜLEYMÂN HAN ki Sultân-ı 'âşirdür ve bi-hasebi'r-rütbe 'aql-ı 'âşirdür ve 'ukûl-ı tis'adan her vech ile fâ'ik ü râcih ve nâfi' ü nâcih olduğu ve bunun vücûdına anlar 'illet olduğu cihetden bunun âşâr-ı marziyye ve etvâr-ı zekiyyesinden anların ervâhına füyûz u fütûh bahş olmağla bu müfîz ve anlar müstefîz olduğu sebebden anlar bundan kâşirdür. Ve sultân-ı 'âşir olduğunun bir şerefi dağı budur ki irâdet-i ezeliyye-i ilâhiyye ki imtizâc-ı besâ'it ü mürekkebât ve izdivâc-ı nüh âbâ ve çehâr ümmahâtı ki ol hayru'l-halef ve nakdû's-selefün ilâd u intâcında a'bâ eylemişdür. (A27a) Kuvvet-i meziyye bulmağcün ecdâd-ı tis'ayı tekrâr nüh-âbâ eylemişdür. Ve ma'âşir-i selâtin-i Âl-i 'Osmândan sultân-ı 'âşir olduğundan gayrı bu vech ile sultân-ı 'âşir idi ki re's-i mi'e-i 'âşirede mevlûd idi. Vücûd-ı pür-cûdî mi'e-i 'âşirede tecdid-i dîn (F29a) ve tahdid-i şerâyi'-i (B22b) İslâm u müslimin için mebc'ûs

⁴⁵¹ Onlar yollarını yıldızlarla bulurlar. Nahl 16

⁴⁵² Nereye gitmeyi kararlaştırırsa ve her nereye arzu etse.

⁴⁵³ Güneşi ışık kaynağı, ayı da aydınlık kıldı.

⁴⁵⁴ tabaka] tabakada B A S F

⁴⁵⁵ itdi] idi B

⁴⁵⁶ murâdlarınca] murâdınca A F

⁴⁵⁷ isti'âdlarınca] isti'âdınca A F

⁴⁵⁸ Çölün Mecnunu ve viranenin şahnesi geliyor. Şehrin çocukları müjde; divane geliyor.

⁴⁵⁹ Bizim bu yolculuğumuz ve evsiz-barksız oluşumuz, bizim perişanlığımız, gönülleri toparlamak içindir (gönül ehli içindir).

⁴⁶⁰ matla'-ı diger] ve lehu B A S / matla' F

Bir gece, o ay'ı rüyamda görürüm diye düşünüyordum. Ben bu haldeydim ki ansızın güneş doğdu.

olduğı lisān-ı nübüvvetden cārī olan *inne'llāhe yeb'asu fī ra'si kulli mi'eti senetin men yuceddidu*⁴⁶¹ *lehā dīnehā*⁴⁶² mefhūmı üzre mev'ūd idi. Bir Süleymān-ı selīmü'n-nefs idi ki (P31a) seferde vü hāzerde enisi Lokmān-ı hikmet ve celisi Aşāf-ı nişfet, veziri Hüdhd-ı hidāyet ve müşiri Hümā-yı himmet idi. Cemşid gibi hürşid-i re'y-i cihān-ārāyinnūn pertev-i ruhām-ı hāma düşse cām-ı cihān-nümā olurdu, İskender gibi (S16a) āyine-i tiğ-i minā-gününden 'ālem temāşā olurdu. Semend-i bād-pāy-ı bülend-pāye ve 'arş-sāye-i zemīn-peymā ve zemīn-pūyı ki Burak-ı berķ-kirdār gibi evc-i semā-yı gāzāda sār'ir idi, tek-āver⁴⁶³-i fikr-i bir pūr-iber gibi saht-tāz u bülend-pervāzlıkda āna yakīn u irāk ve Rūm u 'Irāk bir idi. Lokmān-ı hikmeti himmet-i 'ilāc-ı memleket ve tedbir-i tağıyir-i teşvīr-i sū'ül-mizāc-ı mülk ü millet eylese gāh haytā-i hıttā-i 'Irāk'da surh-ser-i şāfrāvi-mizāc sevdā-yı fāsīd ile mā-beyne balgām birağup galebe-i galeyān-ı bağı u 'adāvetden tab'-ı 'ālem inhīrah bulsa şerbet-i tiğ-i kattālī ile takviyet-i dimāğ eylerdi ki marāz-ı aşhāb-ı gārazi *fezādehumu'llāhu marāzan*⁴⁶⁴ 'ālemden⁴⁶⁵ intikāl idüp zemīn ü zemāna ra'şe ve nūh-sipihre sersām u devār sereyān eylerdi ve gāh uç illerinde ser-hadd-i küffārda a'dā-yı şerār-ı bed-kirdāruñ kan olacaķ şarāb 'urūklarına girmekle ve şiryānlarında yürümekle mizāc-ı dehri kan tutsa nūk-i nāveki ile kaşd-ı faşd eylerdi ki niçe zemān rūd-ı Tuna hūnin cereyān eylerdi. Ol pādşāh-ı enām ve penāh-ı eyyām cüyüş-ı vāfir-i nuşret-nümün ve cünūd-ı zāfir-i fırsat-şu'un, gürūh-ı enbūh-ı şir-efgen ve dilirān-ı şir-⁴⁶⁶şükūh u şaf-şiken sancağ u tuğ ve rāyāt-ı pūr-fürūğ ile āheng-i ceng ü gāzā ve 'azimet-i harb u vegā (A27b) idüp kevkebe-i kevākib- mevkibe⁴⁶⁷ ile kār-ı şafşafda şaf şaf 'asker-i şafşāfi yürüse tañtāna-i tabl u kūsı ile kūh u vādī ve berārī vü bevādī velvele ve şāfir-i nefir (F29b) ve naķre-i nākūr⁴⁶⁸ ile kūh u hāmūn belki ser-tā-ser rub'-ı meskūn zelzele bulurdu ve memerr-i 'asker-i seyl-kirdār-ı girānı (P31b) ve ma'ber-i ecnād-ı āhen-pūş u āteş-pāş-ı bī-kerānı mancuk-ı mihr-hemāl ve mähçe-i mäh-misāl şihāb-ı atnāb-ı hıyām-ı hūmayūn ve berķ-i tiğ-i āteş-bār⁴⁶⁹-ı āb-gūn ve giriv-i şahil-i hayl u ra' d-ı top u tūfeng ile reşķ-i felek olurdu. *Beyt:*

Be-her cā kuned menzil ān şāh-ı dīn
Zened āsmāni be-rūy-ı zemīn⁴⁷⁰

Tırāz-ı rāyāt-ı sa'ādāt-āyātı gāh kulle-i hāverde efrāşte olurdu ve elviye⁴⁷¹-i āsmān-fersā-yı 'ālem-peymāsi kal'a-i ahterde vü bāhterde nigāşte olurdu. Ya'nī gāh kendü gün gibi diyār-ı şarkda aķ sancağ açardı ve gāh envār-ı saltanatdan bir pertev iktibās ider, kavli kulinuñ kolu mähçe-i direfş ve mancūk-ı 'ayyūğ-ı dirahş ile mağrib-zemini reşķ-i hāver eylerdi. Anlar zemānında tā'ife-i şu'arānuñ gülşen-i āmāllerine ve çemen-i ahvāllerine ol felek-rif at ve melek-rütbetüñ ebr-i terbiyetinden şeb-nem-i ihsān yağdı. Lā-cerem her birinnūn pertev-i mihr-i mūhriyle jāle gibi topı göge ağdı. Birkaç sebebden: evvel budur ki ecdādından sürādīkāt-ı saltanatı a'mād-ı 'uluvv-ı rif at üzre kār'im ve evtād-ı başat u vus'at üzre meşdūd oldu. Ve ol zıll-ı Yezdān'ūñ şubh-ı ikbālde sāye-i sāyebān-ı hükūmeti zıll-ı tūbā-yı cennet gibi etrāf-ı meşārīķ ve aķtār-ı meğāribde memdūd oldu. Ve zevāyā-yı 'ālemden her (B23a) kal'ada dikilen livā-yı sa'adet-iltivāsı ve her feth itdügi dārū'l-küfrde menār-ı İslām-ı serv-simāsi bir sidr-i mahzūd oldu. Ecdādının peyk-i vehm ve berid-i hayālleri varmaduğı diyārdan ednā peyki bir günde niçe oķ getürdi ve anlaruñ refār-ı semend-i efkār u pindārları irmedügi yirleruñ təcārları gāşiyesin götürdi. Mışķale-i şemşir-i kişver-giri āyine-i mülk-i Zengbār'dan jeng-i küfri pāk itdi (A28a) ve feş-i der-feş-i direfş-i devlet-bağş-ı dūr-feşānı ki şu'le-i (S16b) şem'-i cem'-i zaferdūr⁴⁷² kişver-i Sūdān'ı ve sevād-ı Hindūstān'ı zulem-i zulm-i aşām-ı enām-ı eyyāmdan tābnāk (F30a) itdi, yūmn-i tiği ile

⁴⁶¹ yuceddidu] teceddidu B

⁴⁶² Allah her yüzyıl başında dini yenileyecek birini gönderir.

⁴⁶³ tek-āver] teħāver F

⁴⁶⁴ Allah, onların hastalıklarını arttırdı. Bakara 10

⁴⁶⁵ 'ālemden] 'āleme A

⁴⁶⁶ şir] -B F

⁴⁶⁷ mevkibe] -F

⁴⁶⁸ nākūr] nākūri P

⁴⁶⁹ āteş-bār] āteştāb-ı P S

⁴⁷⁰ O, din şahı her nereye konaklarsa; göğü yer yüzüne (çadır diye) kurar.

⁴⁷¹ elviye] elviye-i meh-sā vü P / āleviyye S

⁴⁷² zaferdūr] zaferdūr cemī' P

diyār⁴⁷³-ı Yemen'i teşhîr idüp şerâr-ı şîrârın nâ-bûd u nâ-peydâ itdi (P32a). Hışm-ı haşemi ile bu vâkı' a-i fâkı' adan tâ'ife-i hâ'ife-i Efrenc'ün her ferdinün dâmen-giri⁴⁷⁴ renc olup bir derde mübtelâ itdi. Ceyş-i gûzâtı ve gazâkiş-i kûmâtı seyl-i revân ve bād-ı devân⁴⁷⁵ gibi Bulğar'a ılgar eylese kavm *el-amân el-amân*⁴⁷⁶ diyüp memleketi alan u talan olurdu. İrân-ı virâna 'azîmet eyleseler kavm-i Horâsân veḥâmet-i ḥâtîmet ve vekâhat-ı 'âkıbet ile hezîmet bulup hirâsân olurdu. Ol Maḥmûd-ı ünâsuñ kemter Ayâs'ı ḥâkîm-i Bağdâd ve mâlik-i 'Irâk u 'Arab ve kemîne ḥâdimi sulṭân-ı Mısr ve ednâ maḥkûmı ḥâkîm-i Şâm u Haleb olurdu. *Beyt:*

Biri 'Arabda emir ü biri 'Acemde dilir
Derinde var iki beglerbegisi İskender

Hınk-i gerdiş-i gerdün ḥîdmetine çâpâr ulağ, melik-i Tâtâr mesâlik-i memâlikinde bir konağ yumuş oğlanı; melik-i mülk-i deryâ-bâr, ḥan-ı Çîn ü ḥaḡan-ı Tâtâr ḡapusunda miskîn ḥîdmetkâr, her biri ḥîdmetde⁴⁷⁷ püyâ ve bu maẓmûnla ḡuyâ idi. *Beyt:*

Gerçi bâ tâc u efser u külehîm
Heme mâ bendegân-ı pādşehîm⁴⁷⁸

Ser-dâr-ı 'Acem ki⁴⁷⁹ lâlevâr bûy-ı reşâd u sedâddan⁴⁸⁰ bî-behredür, iklîl-i surḡ ile ḡurûsvâr bî-vağt ötdüğüçün tâc yirine başlarına erre-i miḡnet giydirüp bôrklerin sulṭân bôrki gibi umac-ı tîr-i ḡarâmet itdi. Ve ol maflûk⁴⁸¹ ki *el-memlûku memlûkun ve in lebise tîcenü'l-mülûki*⁴⁸² maẓharıdır, düvâzdeh terk-i tâc yirine târekiñe zaḡm-ı şeş-perden ma'zûl bôrki giydürüp melâmet itdi. Lâ-cerem⁴⁸³ ehl-i nevâhi-i 'Acem ve kavm-i ḡavâlî-i Türk ü Deylem *izâ lem yekuni'l-meliku zâhibeten feda'hu fedevletuhû zâhibeten*⁴⁸⁴ diyü anı terk idüp *Ve men kânet ni'metuhu vâşibe kânet ita'atuhû vâcibeten*⁴⁸⁵ mücibince tâbi'-i pādşâh-ı İslâm olup âb-ı rûy-ı zemîn (A28b) olan dârü's-selâm-ı Bağdâd ki *el Bağdâdu fi'l-bilâdi ke'l-ustadi fi'l-'ibâdi*⁴⁸⁶ manzarıdır, fetḡ olunmağla etṛâf-ı Meşhedeyn belki ser-cümle-i 'Irâkeyn memâlik-i maḡmiyeye zamm olup ma'âbid-i ḡulefâ ve merâkıd-ı evliyâda mervâḡa-i 'adl u (F30b) dâd ile rûḡ-ı e'imme-i müctehidini tervîḡ ü ta'tîr ve levş-i revş-i beḡ'-i şenî' adan nevâḡi vü (P32b) zavâḡi-i meşâhid-i âl u eşyâ' ı isâle-i mâ'-i şer' ile taḡîr eyledi. Ḥattâ Kâtibi Seydî 'Alî Çelebi ki zümre-i şu'arâda mezkûr olsa gerekdür ol bir zemân Hind ḡapudanı olup seyyâḡ-ı Baḡr-i Siyâḡ u Sefid ve bir zemân seyyâḡ-ı berr-i Hind ü Sind olup 'acâ'ib-diḡe-i 'Adeñ ü Yemen ve San'â vü Şa'îd ü Zeberḡâ vü Zebid olmuşdur. Anuñ ḡavlinde Çîn ü Mâçin ve Ḥıṭâ vü Ḥuten'de şimdîye dek ḡulaḡlarına ezân âvâzı girmiş belki memleketlerine da'vet-i Muḡammedî irmiş degül iken⁴⁸⁷ Yemen devletlerinde nâm-ı 'Osmâniyâna ḡutbe okınmuşdur. İspanya vü Frânçese⁴⁸⁸ (B23b) ve Tolun u Nitşe⁴⁸⁹ ḡal' alarınuñ ekserinüñ burc u bârûları burûc-ı sipiḡr ile rû-bâ-rû iken ḡöñüllerine şîṭ u şadâ-yı ṭop-ı ḡal' a-kûpî ṭoḡınmuşdur. *Beyt:*

⁴⁷³ yümñ-i tîḡi ile diyâr] tîḡi ile F

⁴⁷⁴ dâmen-giri] amen-giri F

⁴⁷⁵ devân] demân P S

⁴⁷⁶ el-amân] el-ân F

⁴⁷⁷ ḡîdmetde] ḡîdmetin A

⁴⁷⁸ *Her ne kadar taçlı, atlı ve külahlıysak da hepimiz padişahın kullarıyız.*

⁴⁷⁹ ki] -F

⁴⁸⁰ sedâddan] sedâddur F

⁴⁸¹ ve ol maflûk] ol ma' lûk F

⁴⁸² *Kralların tacını giyse de köle, köledir.*

⁴⁸³ lâcerem] lâcerem her B S

⁴⁸⁴ *Kral cömert değilse, devleti biter.*

⁴⁸⁵ *Nimeti çok olanın itaat etmesi gereklidir.*

⁴⁸⁶ *Bağdat'ın dünyadaki yeri, insanlar arasındaki üstadın yeri gibidir.*

⁴⁸⁷ iken] imiş B A

⁴⁸⁸ Frânçese] Efrance A Frânçe B F

⁴⁸⁹ Tolun u Nitşe] Tolum u Niçe F

Bi-ḥamdī'llāh ez ḡarb tā şark-ı 'ālem
Be-şemşir-i şāh-ı cihān şud müselleṃ⁴⁹⁰

Bir şebēb daḡı budur ki müddet-i 'ömri mümtedd⁴⁹¹ olmaḡla mihr-i āsmān gibi rūy-ı zeminde sāye-i saltanatı ve zemān-ı velāyeti mütemādī oldı. Zevāyā-yı rub⁴⁹² -ı meskūna belki kūşe-der-kūşe⁴⁹³ taḡt-ı aḡtār-ı çerḡ-ı nılḡüne nām u nişānı tōldı⁴⁹³. Rikāb-ı hūmāyūnınca yilen voynuklar ser-ḡadd-i ḡarb⁴⁹⁴ ve aḡşā-yı şarkā dek ṡaban urdılar. Evlerine geldüklerinde (S17a) Bağdād u Başra selāmın getürdiler, Fārsi yordamından bellü dirgürdiler. Rūmilī Fārsisin luḡāt-ı 'Acem'e deḡşürdiler. At oḡlanları ḡod şark u ḡarbi at ḡulaḡı iki menzil itdiler. İstanbul'da Güngörmez maḡallesi seyrinden bedel mülk⁴⁹⁵ -i zulemāta gitdiler. Bir buḡuḡ ḡarndan ziyāde şāhib-ḡırānlıḡ itdi. 'Adl u dādla ve dād u istādla 'ālem-ḡirlik ü ḡışver-kūşālıḡ ü cihān-bānlıḡ itdi. Ekşer-i ma'müre-i arzı ḡudūm-ı mevākibi ile 'imāret eyledi. Eḡālīm⁴⁹⁶ -i seb' ayı⁴⁹⁷ ḡullarına taḡsım idüp her birin şāhib-i vilāyet eyledi. Eṡrāf u eknāfdan pādşāhlar işiḡine (A29a) dād-ḡāhlar gibi geldiler. Eger maḡrib-zeminden mālīk-i Tunus ve Endülüs ve ḡākim-i ḡırnaṡa vü Fas idi, maşrıḡ-ı āstānına gelüp mihr-i ümmidleri (P33a) ṡabān olmuşdur ve eger rāyān-ı ḡind ve keyān-ı Sind'dür ki ḡipāl u ḡipūr (F31a) ḡā-nişinleridür, süfre-i saltanatun⁴⁹⁸ rize-ḡinleridür⁴⁹⁹. Ve eger ḡandahār u Lāhūr u Bīcāneger ü Gücerāt ser-'askeridür, bunun hūmā-yı himmetinün ḡanadı altına şıḡınup 'ulūfe-i vāşıla⁵⁰⁰ ve envā'-ı 'aṡā vü şılasından kām-rān olmuşdur. Ve eger ḡilān u Lāḡicān ve Deşt ü Reşt fermān-revāsıdur, 'asker-i maşūrına ilticā ile muṡaffer olduḡı 'unvān yiter. Ve eger şehr-i ḡulistān ve Şirvān pādşāsıdur, ḡapusına gelüp ḡalka-be-ḡuşı olduḡı ile vezā'if-i nezā'if ve ṡarā'if-i ṡarā'ifine⁵⁰¹ vāşıl olup yine yirine varduḡı pādşāhuñ 'aṡā vü 'aṡifetine bürḡān yiter. Elḡāş ḡod vālī-i ḡavālī-i Şirvānāt u 'Irāḡ u⁵⁰² 'Acem ü Fārs iken dirāḡt-ı ḡazān-dide gibi şoyınup bī-berg ü nevā ṡācdan dūr ve pāy-taḡtdan⁵⁰³ meḡcūr yaluñ ayak başı ḡaba gelüp Mısrā'⁵⁰⁴:

Dest-res dādest ḡudā üftādegān rā dest-ḡir⁵⁰⁴

diyü⁵⁰⁵ 'arz⁵⁰⁶ -ı niyāz itdükde nuḡūd u ecnās u nefā'is-i ba'de'l-enfās kaṡār u maḡār, sim ü zer ḡarvār ḡarvār, ibrişimine vü müyine nāfe vü nife vü 'anberine dürr ü cevher⁵⁰⁷ dürcinden niḡe ḡazīne ve sā'ir ṡuref u tuḡafdan anca gencine 'unḡūd-ı dürrer⁵⁰⁸ ve nuḡūd-ı sim ü zer, cebe-ḡāne vü ḡargāḡ, ḡetr ü bārgāḡ, ṡabl u 'ālem ve ḡayl u ḡaşem, ṡāc u kemer ve ḡādīm ü nöker, bisāṡ u firāş ve esās u ḡumāş, libāḡe vü libās, evānī-i nuḡra ve ālāt-i nuḡās ki ḡāric-i dā'ire-i idrāk ve ḡayr-ı mutaşavver-i muḡāsibān-ı eflākdür, ne kāse-i 'ummānla keyli müyesser ve ne kise-i kānda olan dirhem ü dīnārla vezn⁵⁰⁹ ü ḡisābı mutaşavverdür. Bundan ḡayrı naḡdiyye-i yevmiyye kendüye vü

⁴⁹⁰ Allah'a hamd olsun ki, âlemin doğusundan batısına dek (her yer) cihan şahının kılıcıyla Müslüman oldu.

⁴⁹¹ mümtedd] memlū F

⁴⁹² kūşe-der-kūşe] kūşe-ber-kūşe P / kūşe-be-kūşe F

⁴⁹³ zevāyā-yı tōldı] -A

⁴⁹⁴ ḡarb] 'arab B S

⁴⁹⁵ mülk] -A

⁴⁹⁶ eḡālīm] iḡlīm F

⁴⁹⁷ seb' ayı] seb' a A

⁴⁹⁸ saltanatun] saltanatınun P

⁴⁹⁹ ḡinleridür] ḡinidür F

⁵⁰⁰ vāşılā] -F

⁵⁰¹ ṡarā'ifine] ṡarāyıkına F

⁵⁰² u] -P F

⁵⁰³ taḡtdan] taḡtından F

⁵⁰⁴ Mısrā' dest-ḡir] -F

Allah düşkünlere el uzatmıştır.

⁵⁰⁵ diyü] u F

⁵⁰⁶ 'arz] -P

⁵⁰⁷ cevher] cevāhir F

⁵⁰⁸ dürrer] dürr F

⁵⁰⁹ vezn] vez F

tevābi^c ine yüz filori vazīfe⁵¹⁰ bilā-mübālağa ve şakīfe muḳarrer idi. Bir def'a ḥod def'aten vāḥideten yüz biñ filori naḳd-i vaḳt iḥsān itmişler idi (B24a) ve nām-ı nāmilerin defter-i eṣḥiyā-yı şelāṭine (A29b) 'unvān itmişlerdi. *Naẓm*:

Berūmend bādā hemī ān dīraht
Ki der sāye-i ān ū tevān berd raht (?) (P33b)

Geh ez mīve ārāyiş-i ḥān buved
Geh ez sāye āsāyiş-i cān buved⁵¹¹

Aḳşā-yı mağribde⁵¹² olan emīr berg-i sebz göndermedin bunların gönderdiği tāt ile ser-efrāz olup iḥsān itdikleri tīg ile ḥıdmete bil bağlamışdır ve 'abidleri içinde kendüye yir (F31b) eylemişdür. Vilāyet-i Yemen'de ve mülk-i 'Aden'de muḳtedā-yı enām olan imām bunların nevāziş-nāmeleri ve gönderdikleri ḥil'at u cāmeleriyle pence-i iḥsānları fażlasının kulu olup biş vaḳt koyup bunların⁵¹³ emrine uyup ḡayriya çār-tekbir eylemişdür. Mezkūr şāhlarla 'Arab u 'Acem'ün şu'arāsı ve her fenden behremend olan ehl-i ma'rifet ü erbāb-ı kemālün ezkiyası āstānına ilticā eylediler. Ve ḥavmesine nüzūl-ı iclāl buyurmadığı ve pāy-tahtına kadem başıp serir-i saltanatda oturmadağı diyārūn daḡı ehl-i 'irfānı ve her kemālde kāmīl olanı kef⁵¹⁴-i direm-baḡş u kerem-baḡşāsın⁵¹⁵ ve vaşf-ı düşmenküş ü ḥazīne-küşāsın (S17b) lisān-ı sürüşdan⁵¹⁶ ḳurta-i gūş-ı ḥūş idinüp cezbe-i iḥsānına boyun virüp keşān keşān gülşen-i midḡatde⁵¹⁷ şāḡ-nişān ve bezm-i naẓmda vaşf-ı zāt-ı 'ālī-şān ile dürr-feşān olup geldiler. Faşl-ı bahārda ḡonce-i gül-i sūrī ve ḡonce⁵¹⁸-i zanbaḡ gibi al u sepīd kāğıdlarla⁵¹⁹ reh-güzārına rebī' iyye⁵²⁰ ḳaşideler gönderdiler. Dest-i direm-pāşından feyz olan cā'izeler ile destār u giribānları şöyle pūr oldu ki görenler gülīstān seyrin⁵²¹ idüp üzerlerine gül ü bādām nişār olmuş şanurlar idi. Ve faşl-ı şitāda meclis-i ünslerine şem'-i kāfurī gibi pūr-sūz u ḡudāz şitā' iyye cerīdeler yandurdılar ki āsitin-i gevher-efşānlarından nevālar irişen 'atıyyelerle ceyb ü dāmānları ol deñlü toptolu dürr olurdu ki⁵²² deşt ü beyābān ḡeştin idüp üzerlerine berf ü bārān yağmış taşavvur olınurdu. Her biri meddāḡları zümresine dāḡıl ve 'ulufe vū sālyānelerine vāşıl olmaḡcün şi'ri pişe (A30a) ve medḡ-i sultānı endişe idinürlerdi. Herkese be-resm-i isti'dād ve ber vefḡ-i ṡarīḡ (P34a) ma'ḡūd ve nehc-i mu'tād mañşiben ü mālen ü ḡālen ü me'ālen iltifātlar buyurdılar⁵²³ ve nevāzişlere vū sitāyişlere revā gördiler. *Beyt*:

Ve cevā'izün mevşūletün bi-'avā'id
Ve mevāhibun meşfū'atun bi-fevā'id⁵²⁴

Lā-cerem bu diyārūn ḳavābili daḡı ol fenninde⁵²⁵ ferīd ve fażlında vāḡid olan şanādīd ile ḳonuşup mücāvere-i aḡyār ve muḡāvere-i aḡbār⁵²⁶ ile teraḡḡiler idüp kimi taḡşīl-i ḳābiliyyet ve kimi tekmiḡ-i ehliyyet eyledi. Leme'āt-ı iḥsānının 'avni (F32a) ve lemehāt-ı devrānının şedā'id⁵²⁷-i rüzḡardan şavnı ile peşşe⁵²⁸ iken vereş oldılar. Verḡā-

⁵¹⁰ vazīfe] yevmiye F

⁵¹¹ O ağaç yüce (kutsal) olsun ki onun gölgesinde dinlenilir. Bazen meyvesinden sofraya süslenir, bazen gölgesinde can dinlenir (huzur bulur).

⁵¹² mağribde] meğaribde B

⁵¹³ bunların] -F

⁵¹⁴ kef] -F

⁵¹⁵ baḡşāsın] baḡşāyiş F

⁵¹⁶ sürüşdan] sürüşından F

⁵¹⁷ midḡatde] midḡatinden B A P S

⁵¹⁸ ḡonce] -A

⁵¹⁹ kāğıdlarla] kāğıdlarıyla B A

⁵²⁰ rebī' iyye] rebīḡiyye F

⁵²¹ seyrin] seyrān F

⁵²² ki āsitin-i gevher-efşānlarından nevālar irişen 'atıyyelerle cīb ü dāmānları ol deñlü toptolu dürr olurdu ki] -F

⁵²³ buyurdılar] buyurup F

⁵²⁴ Faydalarıyla insanları ihya eden bahşişler, sahiplerine ulaşan hediyeler.

⁵²⁵ fenninde] fende F

⁵²⁶ aḡyār aḡbār] ecnād F

⁵²⁷ şedā'id] şedīd F

yı ferş iken ‘anķā-yı ‘arş oldılar. Lā-cerem niçeler terbiyetlerine muķārin oldılar ve her birine ‘avn-i ‘ināyetleri ile mu‘āvin oldılar. Każā vü dirāset ve tertib-i kifāf-ı ma‘īšet vazīfe vü ‘ulūfe⁵²⁹ ve sālyāne-i ma‘rūfe ihsān itdiler. Cā’izde hōd Sultān Maḥmūd va‘de itdükden sonra kim (B24b) Firdevsī’ye *Şeh-nāme* gibi nazma beyt başına bir dinār virmediği⁵³⁰ ‘ālemdē dāstān olmışdır. Ol pādşāhuñ niçe fevrī ihsānı olmışdır ki her beyt-i ‘āşıkāneye⁵³¹ bir dinār düşmek şad-çendān olmışdır. *Beyt:*

Eger elli vü⁵³² eger yüzdür
Kime kulağsa baña gözdür

*lā yuḥmelu ‘atāyā’l-mulūki illā maṭāya’l-mulūki*⁵³³ mūcibince ihsānlarına lāyık görüp esb-i fārih ve cāme-i zirihden bedel bezl-i manşib ve ‘atā-yı emvāl-i firāvān itdiler. Kendüler bi’z-zāt iltifāt buyurup hikmet iktizāsiyla ıslāḥ-ı i‘vicāc-ı mizāc eylediler. Külhāncı beğligi hāmmāmcılık meşeli⁵³⁴ üzre her birinūñ nihāyet-i āmālına ve ḡāyet-i murādına işāl idüp āherūñ nāz u iḡmāzına ḡayr-ı muḥtāc eylediler. Eyyām-ı hūmayūnlarında ṭabakālī ṭabakāsınca *fī kulli devletin fī ceyletin. Ve fī kulli sā‘atin fī se‘ādetin*⁵³⁵ rıf atler ü refāhiyyetler bulup ḡām-ı nā-kāmī ile işigine gelenler nigāh-ı āḡāhından ser-encām-ı nīk-fercām oldılar; adları şanları bilinmez iken (A30b) her ḡamdan maḥlaş bulup be-nām oldılar. *Beyt:*

Be-bāḡ-ı cān ki bahāreş zi āb-ı luṭf-ı tu būd
Zi mihr-i terbiyetet hiç mive ḡām nemānd⁵³⁶ (P34b)

Medḡ-i ḡuṣṣ ü cemāl ve vaşf-ı ḡaṭṭ u ḡāle na‘t-ı pādşāhı bedel itdiler. Belki niçe kitāblar taşnīfın ‘amel itdiler ve *Beyt:*

Serī ki ez tu be-piçed buride bād çü zülḡ
Dilī ki ez tu be-gerded siyāḡ bād çü ḡāl⁵³⁷

du‘āsin kendülere vācib gördiler. Edā-yı du‘ā-yı bī-riyāyı ḡuş-ı ḡuş-ı sūkkān-ı semāya ve melā-yı melā’ike ‘arş-ı a‘lāya irgürdiler tā ki āmin-i Cibril-i emīne muvāfiḡ⁵³⁸ olmaḡla muvaffaq ola ve işābet-i hedef-i icābet-i ilāhiye (F32b) karin olduḡı muḡaḡḡak ola. Kendüler (S18a) daḡı *el veledü’l-ḡurru yaktedi bi-ābā’ihi’l-‘izzī*⁵³⁹ vefḡı üzre ve *men eşbehe ebāhu femā zaleme*⁵⁴⁰ ṭıbkı üzre ābā vü ecdādı eşerine zāhib ve nazm-ı şī‘re ṭālīb ve her vech ile anlara ḡālīb olup şī‘r dimege tenezzül buyururlar ḡāḡ ḡaşıde ve ḡāḡ meşnevi nazm idüp ḡāḡ teḡazzül buyururlardı. Ḥaḡḡā ki firāz-ı küngür-i eyvān-ı saltanatda iken şī‘rlerinde dervişlik rüyı ve meskenet büyü, şevḡ ma‘nisi ve ‘ışḡ ḡāşnisi, derd şivesi ve fenā ‘işvesi vardır. Ba‘zı şī‘rleri⁵⁴¹ tercemān-ı lisānū’l-ḡaybdür ve ba‘zı *erbābü’d-duveli mulḡamun*⁵⁴² mūcibince maḡz-ı ilḡām-ı ilāhi idüḡi bī-reybdür. Ba‘zı ‘uluvv-ı rütbe-i saltanatdan sāniḡ olduḡı revişinden ma‘lūm olur ve ba‘zı muḡteżā-yı ‘ışḡ ile ḡālet-i meskenetden lāyih olduḡı ḡüzārişinden meḡḡūm olur. Zāhirinden aşḡāb-ı zāhir reng u rū⁵⁴³ görür, bāṭınından erbāb-ı bāṭın zevḡ u bū görür. *Beyt:*

⁵²⁸ peşşe] bāşe F

⁵²⁹ ‘ulūfe] ‘ulūfesin F

⁵³⁰ virmediği] virmediği ile F

⁵³¹ ‘āşıkāneye] ‘āşıkāne F

⁵³² elli vü] ellidür P

⁵³³ *Kralların baḡışları, yalnızca kralların bineklerine yüklenir.*

⁵³⁴ meşeli] maḡālī A P

⁵³⁵ *Her ülkenin bir gezintisi, her saatin bir mutluluḡu vardır.*

⁵³⁶ *Baharı senin lutfunun suyundan olan can baḡında senin terbiye edişinin güneşiyle (şefkatiyle) hiç bir meyve ham kalmazdı..*

⁵³⁷ *Senden çevrilen baş, saç gibi kesilsin; senden dönen kalp, ben (ḡāl) gibi kararsın.*

⁵³⁸ muvāfiḡ] muṭābıḡ F

⁵³⁹ ābā’ihi’l-‘izzī] ābā’ihi’l-ferri P

Özgür çocuk, aziz atalarının yolunu izler.

⁵⁴⁰ *Kim babasına benzerse zalim olmaz.*

⁵⁴¹ şī‘rleri] eş‘ārları B A S F

⁵⁴² *Mülk erbabı ilhamını gayptan alır.*

⁵⁴³ reng u rū] reng-rū B P F

Bî-hodem bî-tu vü der âteş-i hod mî süzem
Zinde der hecr-i tu çün mürde ‘azâbest merâ

Sâkiyâ mey be kesî dih ki nedâred ‘ışkî
Mestem ez ‘ışk çî hâcet beşerâbest⁵⁵³ merâ

Dîde berhem nehem u rûy-ı tu ârem be-hayâl
Der şeb-i hecr megû dîde be-hâbest merâ

Nâle k’âyed zi reg-i cân-ı Muhibbî şeb-i gam
Ez pey-i hâl bih ez çeng ü rebâbest merâ⁵⁵⁴

Maṭla‘:

Ey ez nezâre-i tu hacil âftâb-ı şubh
La‘ let beḥande-i şekerin burde âb-ı şubh⁵⁵⁵

Maṭla‘:

Çün mey hürî vü rûy-ı tu gerded cihân-fürûz
Hurşid bî-fürûğ şevved çün çerâğ-ı rûz⁵⁵⁶

Ve lehu:

Demî hâhem turâ bâ sâğar u bî-hem-demî dîğer
Der ân dem ez gamet mîrem nedârem hiç gamî dîğer

Ez in âdem ne-hâhed çün tuyî dîğer şuden peydâ
Meger peydâ şevved ez kudret-i Hâk âdem-i dîğer⁵⁵⁷ (P35b)

Ve lehu:

Bâz âşüfteem ez hayret-i ‘anber bûyî⁵⁵⁸
Beste şod cân u dilem der girih-i ebrûyî⁵⁵⁹

Ve lehu:

Derd-i dil dârem u dildâr ne-dârem çi kunem
Gam güzceşt ez had u gam-hâr ne-dârem çi kunem⁵⁶⁰

Ve lehu:

Tâ gedâyî-i der-i meykede âyîn-i menest
Raḥnehâ ez müje-i muğ-beçe der dîn-i menest⁵⁶¹ (A31b)

Ve lehu:

Tâ kunem ruhsâr-ı ân meh râ temâşâ-yı dîğer
Muhletem dih ey ecel imrûz u ferdâ-yı dîğer⁵⁶²

⁵⁵³ hâcet be-şerâbest] pervâ-yı şerâbest P

⁵⁵⁴ Her an gönül ateşiyle gözlerim yaşla doludur. Bu çeşmenin hâli, kaynağından haraptır, bana. Sensiz kendimde değilim, kendi ateşimde yanıyorum. Senin hicrinde diri olmak, ölü gibi azaptır, bana. Ey sâkî, aşkı olmayana şarap ver. Ben aşktan sarhoşum, benim için şaraba ne hacet? Gözlerimi kapayıp seni hayalime getiririm. Hicran gecesinde benim gözlerim uykuda deme. Muhibbî, gam gecesi çeng ve rebaptan daha iyi bir hâl için can damarımdan inilti gelir.

⁵⁵⁵ Ey, seni görmekten sabah güneşi utanır. Dudağın sabah suyunu şeker gibi (tatlı tatlı) güldürdü.

⁵⁵⁶ Şarap içip yüzün dünyayı aydınlatınca, güneş gündüz lambası gibi ışıksız kalır.

⁵⁵⁷ çün tuyî dîğer şuden] geşt-i dîğer çün tuyî P

Başka bir hemdem (dost) olmadan, kadehle senin olduğun bir an istiyorum. O anda gamından öleyim, benim başka anım yok. Bu insandan (Âdem’dan) senin gibi birisi daha çıkmaz. Ancak, Hak’ın gücüyle başka bir Âdem ortaya çıkarsa o zaman başka.

⁵⁵⁸ bûyî] müyî B A S F

⁵⁵⁹ ve lehu..... ebrûyî] -F

Yine anber kokulu saçlığın şaşkınlığıyla karmakarışığım. Canım, gönlüm, kaşının düğümüyle bağlandı.

⁵⁶⁰ had u] meded B A P S

Gönlümün derdi var, sevenim yok, ne yapayım? Gam haddi aştı, gam çekenim yok, ne yapayım?

⁵⁶¹ Ve lehu menest] -F

Meyhanede dilencilik benim mesleğim oldukça dinimde muğbeçenin kirpiğinden yarıklar vardır.

⁵⁶² kunem] kim F

O ay’ın yüzünü yeniden seyretmem için, ey ecel başka bir gün ve yarın için bana mühlet ver.

Ba' dehu:

Sultān-ı pîr-i 'aql u cevān-ı devlet
Mısrā⁵⁶³.
Kahramān-kahr u Nerimān-şavlet

Cālis-i çār-bāliş (S18b) şeş-küşe vü heft-iklīm Beyt⁵⁶⁴.
Şāhib-i şān-ı kerim ṭab'-ı selīm ḥulḳ-ı 'azīm
Bād-ı feyz-i şāmīleş ber-cümle-i 'ālem 'amīm

SULTĀN SELĪM rafe'a'llāhu fī'l-ḫilāfeti deracātihi ve ce'ale ahlākehū ḥulefāi'l-ekālīmi fī- ḥayātihi⁵⁶⁵ ecdād-ı emcād-ı sa'adet-nicādından kadr u rıf'atde ve 'uluvv-ı menziletde efzūn olduğına bürhān-ı bāhir budur ki anlar⁵⁶⁶ 'uḳūl-ı 'aşere, bu 'aql-ı (F33b) ḥadī 'aşerdür. Ve 'aql-ı ḥadī 'aşr-ı feyz-resān-ı zümre-i beşerdür. Bir şāh-ı gerdūn-cenābdür ki āftāb ki ḥusrev-i seyyārāt-ı seb'dür, aña Yidikulle dizdārı ve keyvān gedük bekler bir ḥişār eri, māh eksükligi sebebinden ḥişāra atılmış yeñiçeridür. Beyt li-Muḥarririhi:

Serāy-ı kadrine bir şemsedür gün
Taşır şevr ile ḥāk ol kaşra gerdūn

Felekdür 'ıyşına bir bāğ-ı ḥurrem
Meh anda berg-i sebz üstinde şeb-nem

Hilāfet cāmi'asına Mūsāvār ḥucet-i tiğ-i kātī'ı (B25b) yed-i beyzādur. Ve nize-i āteş-feşānı şehere-i mehere-i kefere-i fecereyi ṭa'n eylemekde ejdehādür ki zehri⁵⁶⁷ el-'aśā limen 'aśā⁵⁶⁸ dur ve 'İsā-kirdār dem-i iḥyā-baḥşına tevki'-i vakī' ve yarlıg-ı belīgi mānende-i şemāme-i gülzār-ı kudsi ve nümüne-i güldeşte-i ḥadā'ık⁵⁶⁹-ı firdevsi⁵⁷⁰ iḥyā-yı mevāt⁵⁷¹-ı murādāt-ı nā-murādānda çün dem⁵⁷²-i Mesihādür. Li-muḥarririhi:

Şeh-i Cem-cām u Dārā-rā vü 'Ādil-dil Sikender-der
Tehemten-ten Süleymān-mān u Ḥusrev-rev Muzaffer-fer⁵⁷³

Der-dāveri vü dil-āveri bir zıll-ı Ḥāk'dur ki yemīninde yūmn ve yesārında yesārla ḥurāmān ve aḳ sancaḳ üstine inmiş nūr-ı dirahşāndur. (P36a) Tiği bir ebrdür ki in vaḳa'a 'ale'l-berri enbete'l-burra. Ve in vaḳa'a 'ale'l-baḥri etbete't-durra⁵⁷⁴ dūr. Felekde māh-ı nev ol tiğün (A32a) 'arşda aşılmış ḳabza-i zer-nişānı ve her şihāb-ı sākīb ol tiğün fūrūg-ı yelmānidur. Ol tiğ gülşen-i ma'rekede dikilmiş bir servdür ki ḥūn-āb-ı küffār ile nümāyiş bulmuşdur. Mive-i nev-bāvesi geh ser-i serverāndur geh ḥūn-ı ciger-i a' dā ile perveriş bulmuşdur⁵⁷⁵. Beyt:

Hayrān şabā zi 'azmeş ḥurrem cihān zi ḥazmeş
Kemter gulām-i rezmeş İsfendiyār u Rüstem⁵⁷⁶

Feryād-ı ceresi feryād-res-i güm-rāhān ve düvāl-ı kemendi dest-gīr-i dād-ḥāhān. Seyl-āb-ı tiğ-i āteş-tāb-ı āb-gūmı ile āteş-i heyecān-ı heyecā-yı ehl-i nār söyünmüşdür. Ol Ebi

⁵⁶³ mısrā'] -F

⁵⁶⁴ beyt] -F

⁵⁶⁵ Allah onun hilafetteki derecelerini yüceltsin ve onun haleflerini daha o hayattayken dünyaya hakim kılsın.

⁵⁶⁶ anlar] onlar A P F

⁵⁶⁷ zehri] zīri A

⁵⁶⁸ Sopa asiler içindir.

⁵⁶⁹ ḥadā'ık] ḥadīḳ B

⁵⁷⁰ firdevsi] firdevsīdür A

⁵⁷¹ mevāt] emvāt-ı A

⁵⁷² dem] -A

⁵⁷³ Cem, Dārā yaratılışlı, Ādil gönüllü, İskender cinsli, Tehemten vücutlu, Süleyman gibi, Husrev yürüyüşlü ve Muzaffer şanlı padişah.

⁵⁷⁴ Karaya düşse buğday, denize düşse inci biter.

⁵⁷⁵ mive-i ... bulmuşdur] -A

⁵⁷⁶ Sabah rüzgarı onun azmine hayran (azminden dolayı şaşkın) dünya onun kesin kararlılığından dolayı mutlu. Savaşının en değersiz kulu (bile) İsfendiyar'la Rüstem'dir.

Leheblerüñ hâline derekât-ı ceḥimde ḥatabuñ içi yanup ehl-i nâruñ özi köyinmişdür. Ser-i bî-devlet-i a‘dâda revġan-ı maġz u fetîl-i tîri ile niçe çerâġ yandurmuşdur. Ve kârûre-i niḡt-endâz-ı düşmen-güdâz-ı şâ‘iķa-kirdârı anca ocaġ uyandurmuşdur. Tiġ-i tâbende-rüyı yaluñ yüzli dil-berler gibi cigerler deler ve deşne-i âteşinesi (F34a) kirişmelerle dil-teşneler sinesinde yir eyler. Çün ġubâr-ı ġül-ġün-ı raḡşı ġâze-i ruḡsâr⁵⁷⁷-ı ‘arûs-ı ġazâdur, perçem-i pür-ḥam-ı tuġı otaġa ve pervâz-ı bayraķ-ı vâlâsı tuvaġ-ı duḡter-i zafer olsa sezâdur. Suṡur-ı şufuf-ı evvelinde vâķı‘ olan ‘alemler ki elif-mişâldür, ‘alâmet-i fâl-i meymündür ki ‘askerinde sa‘d-ı sa‘âdet ve şehd-i şehâdet olduġına dâldür. Ve ḥâķde olan nişân-ı miḡ-ı na‘l-i semendi niyyet-i fetḥe remldür ki şekl-i feraḡ ve nuşretü‘d-dâḡil ile murâdât-ı ḥuşûline delâletdür. Ve beden-i ḥâķsâr-ı a‘dâda cem‘ olan tüfenk fındukları şûret-i enkis ü ḥumra ile emniyyet-i meniyyetüñ ḥuşûline emâretdür. *Nâzm li-muḥarririhi:*

Şafaķ şanma şeh̄er olan nümâyân
Kaşanur heybetinden âsmân ḡan

Çıkıcaķ na‘l-i esbinden şerâre
Olurdi mihr ü mâha ġuşvâre

Eline alıcaķ tîr ü kemânın
Virür Sührâb u Rüstemler nişânın

Buġün sensin serîr-i devlete şâḡ
ġünüñ ġünden yeg ü yarıcuñ Allâḡ

Uġuruñ açuķ atıñ eşkin olsun (P36b)
Elüñ üstün kılcıcuñ keskin olsun (S19a)

Der na‘t-ı ma‘delet u şıfat-ı nişfet-i medâr-ı mülķ ü milelde düstürü‘l-‘amel ki şıfat-ı nişfet ü na‘t-ı ‘addür ve (A32b) ‘adlu’s-sultani ḡayrun min ḡasebi’z-zemâni. Ve ‘l-meliku lâ yufâriķu’l-furķân ve lâ yemellu’l-millete ve lâ ya‘dilu ‘ani’l-‘adli⁵⁷⁸ bu da‘vâya şâḡid-i ‘addür. *Nâzm:*

Eger fikret ķunî der râḡ-ı bîneş
Be-‘adlest îstâde âferineş

Ferâḡihâ vü tengîhâ-yı eṡrâf
Zi ‘adl-i pâdşâḡ-ı ḡod zened lâf

Çü niyyet nîķ bâşed pâdşâ râ
ġüher rüyed becâ-yı ġil ġiyâ râ⁵⁷⁹ (B26a)

Lâ-cerem ol şâḡ-ı ‘âdil-dil-i bî-mu‘âdil lâ sâyise mişle‘l-‘akli velâ ḡarise mişle‘l-‘adli⁵⁸⁰ mücibi ile ḡırâset-i şevâri‘-i şerâyi‘-i dîn⁵⁸¹ ve siyâset-i mütemerridân-ı dâlâlet-âyiñde bir vech ile mücidd ü muḡkem ve râsiḡ ü şâbit-ķadem idi ki eyvân-ı ḡimmet-i bülend-pâye ve ‘arş-ı sâyesi ṡaķ-ı refi‘-i Kısra‘yı şikest itmiş idi. Ve ‘adl-i bende-i ġerden-bestesı olup ḡabl-i metin-i dîn ve ‘urve-i vuşķa-i şer‘-i mübine temeşşük itmek ile kışsa-i zenciri pest itmişdi. Ol sebebdendür ki ‘adl-i ‘ahd-i Nüşinrevân‘da muḡtellü‘l-mizâc u mu‘tellü‘d-dimâġ olup zencire çekilüp zencir ile muķayyed (F34b) ü mażbûṡ idi. Bunuñ zemânında zencir ne ķayddur diyü keyd⁵⁸²-i ķayddan mutlaķü‘l-‘inân boynı baġlı ķulı gibi silsile-i ḡuddâmında⁵⁸³ merbûṡ idi ol dost-nevâz u düşmen-

⁵⁷⁷ ruḡsâr] ruḡsâre-i P

⁵⁷⁸ Sultanın adaleti, zamanın verimliliġinden daha hayırlıdır. Kral, furkandan ayırlamaz, milletten bıkamaz ve adaletten sapamaz.

⁵⁷⁹ Görüş yolunda eġer düşünürsen, yaratılış adalet ile ayakta durmuştur. Etrafin ġenişlikleri ve darlıķları, kendi padişahlarının adaletinden söz ederler. Padişahın niyeti iyi olunca, bataklık otu yerine mücevher biter.

⁵⁸⁰ Akıl gibi yönetici, adalet gibi koruyucu yoktur.

⁵⁸¹ şerâyi‘-i dîn] şerâyi‘ den B

⁵⁸² keyd] kend F

⁵⁸³ ḡuddâmında] ḡıdmetde A

güdâz tefrîh kılup ehl-i imân ve tervîh-i müselmânân için Kızıl⁵⁸⁴ Elmada nesîm-i ma' delet ve bahâr⁵⁸⁵-ı naşafeti ile⁵⁸⁶ sîb-i müslimi peydâ itdi. Ol reşkden ehl-i nâruñ içi yanup encûmen-i encûm-şumârlarında şarâbın ser-âb⁵⁸⁷ ü nuğlların eyvâ itdi. *Beyt:*

Her câ nesîm-i naşfet-i şâh-ı cihân⁵⁸⁸ vezed
Ez hâk âb hîzed u ez hâr gül dehed⁵⁸⁹

Devrân⁵⁹⁰-ı hümâyûnında kadeh şurâhîden tâc giyüp ve lâle bâgî olduğıçün birinûn rindâne döne döne kanın içüp ser-gerdân ve birinûn ceş-i hâzâna tâcın kapdırup pejmürde-rûzgâr eylediler⁵⁹¹. Ve cemâl-i dil-berde⁵⁹² hatt baş kaldırup celâli olduğıçün ve şem' başına sancağ çeküp (P37a) yağı olduğı için şem'ün boynın urup tenin oda yakdılar. Hattun vücûdın yüzden kazıyup (A33a) târ u mâr iken târmâr eylediler ve bi'l-cümle dolab-ı gerdûn âb-ı tîğ ile gerdân ve gülşen devr-i cüybâr-ı 'adli ile ser-sebz ü hândandır. *Şi'r:*

Cihân geşt ez 'adleş ârâste
V'ez ü zulm u 'adâvet ber-hâste

Zi 'adleş derin 'âlem-i pür-fesâd
Ne dîde şikest âb u âsîb bād⁵⁹³

Havâlî-i ma' müre-i gülistân ve nevâhî-i maşûre-i bâğ u büstâna tîgi sūsenvâr havlı çeküp zanbağlar toğrı bōrkli⁵⁹⁴ yayabaşları ve nergisler altun ūsküflü yeñiçeriler gibi şaf şaf tūrup ol şâh-ı ra' iyyet-perverün emrin ri' âyet iderler ve hūrmet-i harem-i bahârı şıyânet iderler. Gül-i pür-jâle ki bir tabağ-ı pür-dürdür, gezend-i düzd-i bi-müzd-i hevâdan maşûndur ve nergis-i mestün kefi destinde olan zerler ve duğter-i göncenün ber u düşünâ ve gerden ü gūşında olan güherler 'ayyâr-ı şabâdan me'mündür. *Şi'r:*

Ne-kerdi hiç âb ez bād feryâd
Kâbâ-yı gül negeşti pâre ez bād⁵⁹⁵

Gül-i nesrîn başında taşt-ı zerrîn ile çâr-sūy-ı deşde güzer eylese reh-zen-i şabâ⁵⁹⁶ el uramaz, şeb-rev⁵⁹⁷-i jâle göncenün üstine düşer iken leb-i nâzûkine diş koyuramaz. *Rubâ'î:*

Çunân beşâht cihânra hevâ-yı ma' deleteş
Ki ez tabî' at-ı ezdâd refî nâ-sâzî
Ez ân gūzeşt ki gūstâhî kuned pes ezîn
Seher be perde deri yâ şabâ⁵⁹⁸ be-gammâzî⁵⁹⁹ (S19b)

Bād-ı sebük-pây-ı cihân u çehân⁶⁰⁰-peymâ hevâda yildüğüçün meclis-i habâbda mağbûs u⁶⁰¹ zencir-i âb ile muqayyeddür; habâb-ı şarâba düşüp meye âvâralık (F35a) işrâb

⁵⁸⁴ Kızıl] Kız F

⁵⁸⁵ bahâr] nehâr F

⁵⁸⁶ ile] -B

⁵⁸⁷ şerâb] ser-âb P

⁵⁸⁸ şâh-ı cihân] şâhib-kırân B A S F

⁵⁸⁹ Her yerde sâhib-kırânın adaletinin rûzgârı esse topraktan su çıkar, dikenden gül filizlenir.

⁵⁹⁰ dîvân-ı devrân] devrân A / dîvân-ı devrân F

⁵⁹¹ eylediler] -F

⁵⁹² dil-berde] dil-bere B S F

⁵⁹³ 'adâvet] 'udvân P

Dünya adaletiyle süslendi. Ondan (dünyadan) zulüm ve düşmanlık kalktı. Adaletinden dolayı, bu fesat dolu âlemde su kırılmadı, rûzgâr zarar görmedi.

⁵⁹⁴ bōrkli] -B

⁵⁹⁵ 'şi'r pâre ez bād] -F

Hiçbir suyu rûzgarla inletmedin. Gülün elbisesini rûzgâra hiç yırttırmadın.

⁵⁹⁶ şabâ] -F

⁵⁹⁷ şeb-rev] şeb u rûz B / şeb rûze F

⁵⁹⁸ şabâ] seyâ F

⁵⁹⁹ Onun adaletliliğinin havası dünyayı öyle kıldı ki, zitların tabiatinden uyumsuzluk (yok olup) gitti.

Bundan sonra küstahlık edip de seherin perdeyi aralaması ve sabahın gammazlık yapması sona erdi.

⁶⁰⁰ u çehân] -F

itdügiçün âb u âteşle ‘azâbda muhalledür. Nergis-i cemmâş kûr bengî olup gonceye göz itdügiçün gözine mîl çekdiler; reyhânda bûy-ı nemmâmı olduğıçün gülşende ekdiler.⁶⁰² gül nâ-maḥrem ile şalunduğıçün ebr elinden tegerg üşürüp⁶⁰³ sengsâr itdiler. Yâsemin nerdbâna çıkup⁶⁰⁴ hem-sâye ḥırmene⁶⁰⁵ nazar itdügiçün (B26b) (P37b) gönlekçek ber-dâr itdiler. ‘Anberde bûy-ı sevdâ olduğıçün âteşe yakup tozudılar. Şarâb ayakda iken başa çıkarup gözlerine getürdükleriçün sâķi ile cām el bir idüp ehl-i meclisi tutdılar. Bu eçldendür ki (A33b) bûlbûl cevâmi‘-i nâmiyâtta menâbir-i ağşanda ḥutbe-i nâm-ı nâmisine müşâbir⁶⁰⁶ olup ‘azbû’l-beyândur. Ve çemen vaķt-i şeherde güllerden keḫ açup bu ma‘ nâ ile raṭbû’l-lisândur ki tâ ki⁶⁰⁷ bahârdan çemen ḥurrem⁶⁰⁸ ü ḥandân ve leb-i⁶⁰⁹ cûy şādân⁶¹⁰ u tebessüm-künân ola. Ve reyâḥin çemende şeb-nemden şüste-rûy ve micmer-i lâle ‘anber-bûy ola. Gülşen-i ‘ömri âb-ı beķâ ile pür-neşv ü nemâ ve sebzezâr-ı devleti tâze vü muṭarrâ ola. *Beyt:*

Tâ muntazamest emr-i cihân bâd hemişe
Zât-ı tu kî ü vâsıta-i mülk-i cihānest⁶¹¹

Kezâlik cumhûr-ı tûyûr ol Süleymân-ı zemānuñ⁶¹² ve emân tev’emānuñ⁶¹³ şeh-per⁶¹⁴-i şāḥin-ma‘ deleti altında âsûde-bâldür ve envâ‘-ı en‘âm ve hevâmm-ı sevâmm ve cûyuş-ı vuḥûş ḥümâ-yı ḥimâyetinde ḥoş-ḥâldür. Kebûter bâz-ı şikâr-bâzuñ şaydına enbâz olup sâyesinde ḥoş geçer. Kebk-i sebûk-per⁶¹⁵ bi-pervâlığından şeh-bâzuñ ḥâline ḳahḳaha idüp hevâ-yı istignâda uçar. *Li-muḥarririhi:*

Zi havl-i ü şude bâz-ı sefid cûft⁶¹⁶-i kuleng
Zi emn-i ü şude şîr-i jeyân⁶¹⁷ yâr-i şeğâl⁶¹⁸

Ne ān dırâz kuned der hevâ bedân minḳâr⁶¹⁹
Ne in ferâz kuned der zemin bedîn çengâl⁶²⁰

Memâlik-i ma‘mûresinde bûm vîrân bulmayup ĩrân-ı vîrâne firâr⁶²¹ itmişdür ve mesâlik-i vilâyetinde ziyâ-yı ‘adl ü rûşenâ-yı bezli tâb-baḥş olduğı bilüp şeb-pere tire-dilliginden feyâfi-⁶²² fenâ ve mihâdî⁶²³-i ‘anâya güzâr itmişdür. *Li-muḥarririhi:*

Kebûter ez ‘uḳâb âmûḫti pend
Be-cân-ı miş ḥürdî gorg sovgend⁶²⁴

⁶⁰¹ maḥbûs u] maḥbûsın B A

⁶⁰² reyhânda ekdiler] -F

⁶⁰³ üşürüp] üşüp B F

⁶⁰⁴ nerdbâna çıkup] nerdbânla P

⁶⁰⁵ ḥırmene] çirmene F

⁶⁰⁶ müşâbir] şâyir B F

⁶⁰⁷ tâ ki] nâ-geh B A S

⁶⁰⁸ ḥurrem ü] ḥurrem ola ve A

⁶⁰⁹ ve leb] olup P

⁶¹⁰ şādân] şādâb B P S F

⁶¹¹ Beyt..... cihānest] -F

Dünyanın işi muntazam oldukça, dünya mülkünün vasıtası olan senin zatın hep var olsun.

⁶¹² Süleymân-ı zemānuñ] Süleymân-mānuñ P

⁶¹³ tev’emānuñ] tevānuñ F

⁶¹⁴ şehper] sipihr-i B A

⁶¹⁵ sebûk-per] sebûk F

⁶¹⁶ cûft] yâr B A S / bâz F

⁶¹⁷ jeyân] siyâh P

⁶¹⁸ yâr-i şeğâl] bâd-ı şeğâl F

⁶¹⁹ minḳâr] muḳârin F

⁶²⁰ *Onun korkusundan beyaz şahin turnayla dost oldu. Onun (verdiği) güvenden aslan çakalla dost oldu.*

Ne o, havada gagasını ona uzatır; ne de bu, yerde ona pençesini uzatır.

⁶²¹ firâr] ḳuvâr F

⁶²² feyâfi] ḳıyâkî-i F

⁶²³ mihâdî] mehāvimi P

⁶²⁴ *Güvercin kartaldan öğüt alırdı, kurt koyunun camı üzerine yemin ederdi.*

Ol ğazanfer-i neyistān-ı sinān-ı cān-sitānuñ tîğ-i tîz ü hancer-i hūn-rîzi ile kalb-i ‘adū emiş karış ve seyf ü sinān ve tîğ-i cān-sitānı ile naḥcır kan yalaşmışdur. Şîr-i şîr-gîr havf-ı şemşîri ile cānına sır olup (F35b) âhūyla hem-zād u hem-şîr gibi dem-sāzdur ve peleng-i bi-direng ki serheng-i (P38a) pür-ferheng-i tîz-çeng-i çengdür, nûk-i ḥadenginden ü şikence-i pencesinden neng idüp gûsfend ile enbāzdur. Şîr âhūya ‘ışk u meşk idüp⁶²⁵ yā hū dir; rūbāh gürge kuyruk kabartmaz iken gürg rūbāha kuyruk bular. Gürg sürre-i berreden cüdā marāz-ı (A34a) cū‘ü’l-kelbe mübtelādur. Hevā-yı dūnbe-i ḥurusla şegāl dā’ü’s-sa‘ leb ile pür-renc ü ‘anādur. *Li-muḥarririhi*:

Dem ü laḥm öldi kebk ile şeh-bāz
Şîr âhūya hem-dem ü dem-sāz

Bāz yā hū dir öldi tihūya
Şîr hem-süfre öldi âhūya

Bād serv üstine yıl esdürmez
Bāz şayd üstine kuş uçdurmaz

El alup⁶²⁶ tevbe itdi şayda peleng
Şuyı talup içre deñizde neheng

Segleri görmeyüp tekâpûde
Uyur arḳada erneb⁶²⁷ âsûde

Hāb-ı ḥar gūş virmez iken aña
Şimdi medḥ okıyup ururlar aña

Der-dilîrî be-deryā-gîrî bir sultān-ı baḥr u berdür ki *Beyt*:

Hāllede’lāhu te‘alā mulkehū
Fî biḥārî’l-‘adli ecrā fulkehū⁶²⁸

Mücerred berr-i basîṭ degül, Baḥr-i Muḥîṭ dahı emrine fermān-berdür. (S20a) Belki ednā bendesi deñiz mālîki olup melik-i milk-i deryā-bār, deryā-yı iḥsânında şināverdür.⁶²⁹ Ve deryā bir bâdedür, içinde kullarınun naşîbi kiminün piyāle (B27a) ve kiminün sāğardur. Mülk-i deryānuñ neheng-i pür-ferhengleri meh-tābda sipîhr-i pür-kevkebi göricek⁶³⁰ şebîke-i şayd-ı şāhî şanup ḥavflarından şuyı talup içreler. Māh u māhî gūşvāre-i ‘ıkd-ı pervîn ve kimi kırtā-i katre-i nisānla dergāhına bende-i ḥalka-be-gūş geçerler. Zehr-āb-ı tîğ-i şehmnāki ḥavfından neheng-i deryānuñ zehresi çākdür. Anuñçündür ki deryā şūr-engiz ü telḥ-kām ve tal‘atı hevlnākdür. Fermānı māhdan māhiye dek cārî ve semekden simāke dek sārîdür. Ol eıldendür ki gemilerinün⁶³¹ rismānı āsmāndan fark olınmayup seren⁶³² serin māhda beste iderler. Ve dümen dümin pūşt-i māhîde peyveste iderler. Her gemîsi bir sefine-i eş‘ārî iş‘ār⁶³³ ider ve her fülki bir cōng-i aḥbārî iḥbār ider ki (P38b) terci‘-bendler yazılmağa (F36a) çār-miḥlar mıştar ve kēndüler her ef‘āle maşdarḥur. Egerçi ki her gögesi göge rıf‘at ve kūha şūkūh u temkîn ve zemāna vaḳār u teskîn ta‘lîm ider. Ammā cüst ü cūda āba ve tek ü pūda bāda sür‘at-i hareket ve ‘unşur-ı nāra tîzî-i ṭabî‘at tefḥîm ider. (A34b) *Beyt*:

Husrevā ez-feyz-i cūdet baḥr-i sâ’il cūn⁶³⁴ yetim
Şafderā ez-tāb-ı tiğēt mihr lerzān meh saḳîm⁶³⁵

⁶²⁵ idüp] -B F

⁶²⁶ alup] öpüp B A

⁶²⁷ erneb] erved F

⁶²⁸ *Allahu teāla onun hakimiyetini sürekli kılsın. Ve gemisini adalet denizlerinde yüzdürsün.*

⁶²⁹ şenāverdür] nişāverdür F

⁶³⁰ göricek] görüp B A P S

⁶³¹ gemilerinün] gemilerin F

⁶³² seren] sırrın F

⁶³³ iş‘ār ider] iş‘ār B F / iş‘ār iderler S

⁶³⁴ cūn] der A

⁶³⁵ *Ey husrev (şah) cömertliğinin feyzinden akan deniz yetim; ey saflar yaran yiğit, kılıcının parlaklığından güneş titrek, ay hasta.*

Şahn-ı deryā bādbān-ı bî-pâyānı ile gūyā ki elviye vü a‘lāmı dikilmiş ordu-yı hūmayūn-ı hūmā-āşyān u kūmāt-ı ğuzāt-ı ḥaqqānî ve ḥumāt-ı eştāt-ı ḥaḳānisi ki her biri ḥar-çeng-i baḥr-ı cengdür ve neheng-i yem-i āhengdür, nüzūlleri için bir deşt-i dürişt-i bî-pâyāndur. De‘ā‘im-i sūfūnı ki ḳavā‘im-i ṭāḳ-ı kūhendür, fi‘l-meşel tuğ-ı nuşret-āşyān ve her bādbān bir sāyebān-ı āsmān-sāndur. Yāḥud deryā kefi cūdın ğāfil çağlayup eyyām-ı ‘adālet-fercāmında sūfle-perverlikle ḥār u ḥāşāki başda götürüp dürr ü güheri yirlere şalup ayaklara çalduğıçün te‘dīb idüp başına tahta külāh urup teşhîr-i enām⁶³⁶ itdi. Yāḥud deryā bir jende⁶³⁷ pildür ki ğavġā-yı veġāda ve ma‘reke-i heyçāda ḥurūş-ı cuyūş-ı deryā, cūş-ı cevşen-puş ve şafir-ı nefir ü darb-ı nāḳurdan belinledükde Hindū-yı tünd-ḥū-yı bāzū-yı pür-nehibi ve ḥidiv-i nîrū-yı fermān-ı mehîbi çengāl-ı lengerle ol tünd-kāmı rām itdi. Der-şikār-kārî-i şehryārî gāhî ki iş‘āl-i eşġāl-i saltanat ve imlāl-i aḥvāl-i memleketden dil-gir olsa hūmā-yı himmet-şikārına şaydı dām u dāne eyler. *Beyt:*

Mekun şaydî ki şaydî nîst kārî
Eger şaydî kunî dil şayd bārî⁶³⁸

mücibince gönüller şaydına şikārî bahāne eyler. Vakt-i şikār deşt ü beyābāna geşt ü güzār eylese nağme-i zih-girini ve şadā-yı nāy-ı tirinî istimā‘a peleng ser-tā-ser ğuş ve naḥcîr ol terāneye rakş idüp pür-ḥurūş olur. Bir Mesîḥā-demdür ki ḳazā-yı maḥtūm ve du‘ā-yı mazlūm gibi tirin per-tāb eylese mā‘ide-i şaydgāha menn ü selvā nāzil olur. Tîr-i se-perî siperden güzār idüp (P39a) murġ-ı bi-perre tokınsa kol ḳanad olup bir anda meferr-i belādan maḳarr-ı bālāya perrān olup pervāzgāh-ı fenāya vāşıl (F36b) olur. Gūyā sā‘id-i sa‘ādetinde (B27b) sipihr bir bāz-ı sefidür ki ayaġında mihr zeng-i zerrîn⁶³⁹ ve nesr-i tā‘ir ol bāza şikār-ı kemterindür. *Beyt li-muḥarririhi:*

Zer-endüdi sipihr-i ‘anber-āġin
Doġanı gündesinde zeng-i zerrîn (A35a)

Ḥurşid-i pür-şā‘a‘a çerā-gāh-ı felekde cān atmış oklı şikārîdur ve şafaḳ dāmen-i hāmūna dökilmiş ḥūn-ı cism-i zaḥmdārîdur. Bebr-i hettāk hizber-i fettāk ve (Ş20b) şîr-i jiyān ve peleng-i vezān ġazanfer-i ġurrān⁶⁴⁰ belki pîl-i demān ve ejderhā-yı piçān mühr-i Süleymāninūn rāmı olup giriftār-ı kemend-i hevlnāki; āḥū-yı Çin ve ġazāle-i mişkin şayd-ı fitrāki olmaġa cānlar virür helāki kemān ġürühesinden per-tāb olan seng-rizesi a‘dāya şive-i ebābil izhār ider ve āġız tūfengleri neyāsā ciger-sūz u cān-ġudāz nağmeler idüp seng-i felāḥan aña āheng eylese istimā‘iden tuyūr Mevleviyeş döne döne semā‘ idüp kemāl⁶⁴¹-i şevkınden naḳd⁶⁴²-i cān nişār eyleyüp āşyāne-i cihāndan firār⁶⁴³ ve nişimen-i bekāda ḳarār ider. *Beyt:*

Tirūnūn irişdüġi şükrānesi naḥcîr ki
Naḳd-i cān işār iderken urdı bir miḳdār çerḥ

Murġ-ı nîm-bismil ıztırāb itdükde āvā-yı nāy-ı tîrî feryād-res ve ḥadengi dest-gîr olur ve naḥcîr-i zaḥm-ḥürde vü nîm-mürde iltihāb-ı tāb-ı pür-teşvişden ḥalāş için şerbet-i ḳattāl-ı tiġi ile ‘ilāc-pezir olur. *Li-muḥarririhi:*

Sa‘ādet sā‘idine oldı şāḥin
Şikār eyler⁶⁴⁴ şalābet şaydgāhın

Şikār ardınca ḳalḳarsa tek-āver
Hümādur şan açar pervāza şehir

Şikār ardınca şalsa raḥş-ı çālāk
Ġazāl-ı çerḥı eyler şayd-ı fitrāk

⁶³⁶ enām] eyyām A

⁶³⁷ bir jende] yüzinde P

⁶³⁸ *Avcılık yapma, çünkü avcılık bir iş değildir. Eğer avlayacaksan, gönül avla bari.*

⁶³⁹ zeng-i zerrîn] nireng-i zerrîn B F

⁶⁴⁰ ġurrān] ġuzāt F

⁶⁴¹ kemāl] -P

⁶⁴² naḳd] -P

⁶⁴³ firār] firāz A F

⁶⁴⁴ eyler] ider F

Kolından şalsa şeh-bâzın şikâre
Üra niçe sipihr-i zer-nigâre

Niçe şîr -i jeyân u bebr-i ğarrân
Olalar çarb u ħarbinden ğurizân

Melekler dehşetinden döke perri
Ġurizân ola Kâfa kaçâ perri

*Kullemâ tekerrara teġarrara*⁶⁴⁵ mûcibince nesemât-ı simât-ı medâ'ihî ve reşçât-ı şehâb-ı meġâmidi (P39b) salvet-i rûĥ ve celvet-i fütûĥ ile müferriĥ-i cân ve müferriç-i aġzândur. *Beyt:*

Zikr-i tu rûĥ-perver u fikr-i tu rûĥ-baġş
Nâm-ı tu dil-küşâ vü şîfât-ı tu cân-fezâ⁶⁴⁶

(F37a) Ve defâtir-i ħavâtır ki cerâ'id-i feşâhat u ħasâfet ve ħarâ'it-i belâġat u berâ'atdûr, (A35b) elġâb-ı cenâbı ol cerâ'ide fihrist ve âdâb-ı zâtı ol ħarâ'ite 'unvândur. Ve sübĥa-i aġyân u ezmân ki yevâķıt⁶⁴⁷ -ı mevâķıt-ı suĥan-dânî ve cevâĥir-i zevâĥir-i mu'ciz-beyânî ile meşĥürün bi'l-benândur ve 'Uġârid ki evşâf-ı tîr-i ħâme-i medĥin safĥa-i mâĥ ve levĥa-i mihrde Mısrâ':

Bedîn suĥan suĥanî der nemî tüvân efzûd⁶⁴⁸

diyecekleyin taĥrîr idüp mâĥ-ı nevi ol risâlede berâ'atü'l-istihlâl itdüğinden nişândur. *Naẓm:*

Debîr-i çerĥ eger ez ĥutûĥ-ı tâbeş ĥûr⁶⁴⁹
Ķalem girifte vü evrâķ-ı âsmân defter

Kuned muĥâsebe-i vaşf-ı şâĥ tâ dem-i şûr
Çü şafĥa-i meh-i nev- tâmeş henûz ebter⁶⁵⁰

Ve Müşterî ki her gice nücûmdan aķça döküp cûd u saĥâsın 'add itmege şitâbândur. El-ĥaķ bu cümle ile kûnh-i nu'ût-ı zâtına vuşul ĥâric-i dâ'ire-i imkândur. *Naẓm:*

Vehm râ perde dâred ez pes-i der
Bâġ ber-mîzened ki dûr nişîn

'Aķl râ pâşbânê ez ser-i bâm
Mîl der dîde mîķeşed ki mebin⁶⁵¹

İnsân ki nuġfe-i mehî belki bir noķta-i kemîn ü kihîndûr, imdâd-ı (B28a) 'aķl ve irşâd-ı faẓl ile ol ĥavza ĥavz ve ol ravza ravz mücerred-i vehm ve maĥz-ı ġumândur. *Beyt:*

Zebân-ı nâĥıķa der vaşf-ı şâĥ-ı mâ lâleşt
Çi cây kilĥ-i boride-zebân beyĥude-ġüst⁶⁵²

*el-i'tirâfu yezûlu bihi'l-iķtirâfu*⁶⁵³ mûcibince ri'âyet-i âdâb-ı edâ-yı du'â muĥâl ve ta'dâd-ı a'dâd-ı medĥ ü şenâsı ĥâric-i mecâldûr. *Beyt:*

⁶⁴⁵ Her tekrarlandığında biraz daha istikrar bulur.

⁶⁴⁶ Seni anmak ruhu besler, seni düşünmek ruh bağışlar (ruhu zenginleştirir). Senin adın gönül açar, senin sıfatın can artırır.

⁶⁴⁷ bevâķıt] yevâķıt B P / bevâķib-i F

⁶⁴⁸ Bu söze başka bir söz eklenilemez.

⁶⁴⁹ ĥûr] çü zer B A S F

⁶⁵⁰ Feleġin kâtibi, ġüneşin altın gibi parlayışından kalem alıp, göġün varakları defter olsa, kıyamet vaktine dek, şâĥın vasfını hesap eder. Tıpkı yeni çıķmış ay'ın sayfasının tamamlanmadığı gibi.

⁶⁵¹ Senin perdedarın kapının ardından vehme "uzak otur" diye seslenir. Damın üstünden bekçin aķlın gözüne görme diye göze mil çeker.

⁶⁵² beyt beyĥude-ġüst] -B F

Hoş konuşan kişinin dili bizim padişahı vasfetmede lâldir. Ne yeri? Keskin dilli kalem boş söyler.

⁶⁵³ İtiraf etmek kabahati giderir.

Eger be-medh ü şenā dīgerī sūtūde şevēd
Tu ānkesi ki sūtūde betust medh ü şenā⁶⁵⁴

Lā-cerem yenbū⁶⁵⁵ -ı dumū⁶⁵⁶ -ı dīde-i hużū⁶⁵⁵ dīdeden hāme-i müjgān⁶⁵⁵ -ı belāgat-⁶⁵⁵ unvān ile
‘alā-vechī’l-istikāne çihre-i iftikār u tenezzül ü ibtihāl ve cebhe-i ihtikār u tezellül ü
ibtizāl üzre şūret-i derdi taşvīr idüp *Beyt*:

Nūk-i müjgānem be surhī der beyāz-ı rūy-i zerd
Kışsa-i dil minūvised hācet-i tahrīr nist⁶⁵⁶

*hāze’l-lezī zukira min fażā’ilihi semmete leyset min haşā’ilihi şumme emmā mā lā
yudraku kulluhu lā yutraku kulluhu*⁶⁵⁷ (P40a) (S21a) tıbbı üzre leb-i edeb ve de’b-i
erbāb ile⁶⁵⁸ hātm-i kelām olındı. (A36a) *Beyt*:

Çün dest-i men be-kūnh-i ‘ibāret nemi resed
Büside bihterest hemīn pāy-ı ihtişār⁶⁵⁹

Lā-cerem ol genc-i midhāt⁶⁶⁰ bu künc-i vīrānede medfūn u maḥzūn ve⁶⁶¹ tılısm-ı ism-i
sultānī meknūz u meknūn olduğı cihetden du‘ā-yı devām-ı devlet (F37b) ve şenā-yı
şebāt-ı rıf’atla ‘alāmet vaż’ olındı. *Naẓm*:

Çün du‘ā-gūyeş buved ervāh-ı kuds
Mā miyān-ı in du‘ā-gūyān ki im
Der du‘ā-yı devlet-i Sultān Selīm
Hest ber şıdk u ḥulūsem Ḥaḳ ‘alīm⁶⁶²

Bu pādşāh ki müddet-i ‘ömr-i ḥadd-i ‘add-i ihşādan ve merātib-i ḥaşr⁶⁶³ -ı a‘dād-ı reml ü
ḥuşādan efzūn olsun. *Beyt*:

Velem yaḥlu ‘an esmāihi ‘ūdu minberin
Velem yaḥlu dinārun velem yaḥlu dirhemun⁶⁶⁴ (F38a)

Ve serīr-i saltanatda⁶⁶⁵ zemān emr ü nehy-i dā’ire-i çend ü çundan ve idrāk ḥayāl-i her
dānā-yı zū-fünūndan bīrūn olsun. *Naẓm*:

Yā Rab in şehryār-i ‘ādil rā
Devlet ü ‘ömr-i cāvidāneş dih

İn cihān çün musaḥḥareş kerdī
Ba‘d-i şad sāl ān cihāneş dih⁶⁶⁶

Çün her faẓlda ‘adlde vü bezlde⁶⁶⁷ ecdād-ı emcādından berter⁶⁶⁸ anlar⁶⁶⁹ gūyā ser, bu
efserdür ve anlar⁶⁷⁰ efser ise bu dürretü’t-tāc bir⁶⁷¹ girān-māye gevherdür. *Beyt*:

⁶⁵⁴ Medh ü sena ile bir başkası övülürse de o medh ü senalar senin içindir.

⁶⁵⁵ müjgān] muḥrikān B S F

⁶⁵⁶ nüvised] nüvisem

Kirpiğimin ucu (kalemi) kırmızıyla sararmış yüzün sayfasına kırmızıyla gönlün kıssasını yazıyor, tahrir hācet yok.

⁶⁵⁷ Bazı faziletleri belirtilen bu kişinin birtakım özellikleri belirtilmemiştir ki hepsine ulaşamayan bir şeyin tamamı da terkedilmez.

⁶⁵⁸ erbāb ile] adıyla B / areble F

⁶⁵⁹ Benim elim ibare(Ierin) künhüne eremediği için, bu özetlemenin ayağının öpülmesi gerekiyor (yani bunlara da şükretmem gerekiyor).

⁶⁶⁰ midhāt] medfūn P

⁶⁶¹ maḥzūn ve] maḥzūndur F

⁶⁶² Kutsal ruhlar onun duacıları oldukları için, biz bu duacılar içinde kim oluruz? Sultan Selim’in devletine duada, doğruluğunu ve ihlaslı oluşunu Hak bilir.

⁶⁶³ ḥaşr] -P / ‘aşr F

⁶⁶⁴ Onun isminin geçmediği ne bir minber tahtası, ne bir dinar ve ne de bir dirhem bulunmaz.

⁶⁶⁵ saltanatda] saltanatında F

⁶⁶⁶ Yā Rabbi bu âdil şehriyara (padişaha) sonsuz devlet ve ömür ver. Bu dünyayı ona nasıl musahhar kılmışsan, yüz yıl sonra da o dünyayı ona ver.

⁶⁶⁷ ‘adlde vü bezlde] ‘adlin ü bezlin B / ‘adl ü bezlin F

Şabr-ı bisyār keşide peder-i pîr-i sipîhr
Tâ ez ân⁶⁷² mâder-i gîti çü tu ferzend âyed⁶⁷³
*Li-muḥarririhi*⁶⁷⁴:

Devletün şem‘i itdi nūrānî
Ḥānedān-ı ‘aẓīm-i ‘Oşmānî

Hâsıl olmağa zātuñ ey server
Öldi on ced saña ‘uḫûl-ı ‘aşer

Gerçi anlar şadef tapuñ dürdür
Garaž ammâ şadefden ol dürdür

Dür şadefden bahāda a‘lādur
Mey ḳadeḫden zîyāda zîbādur (P40b)

Şem‘ adan lem‘ adur olan maḳşūd
Bādeden neşvedür olan maḳşūd

Evvelâ kişverin Ḳaramanuñ
Ḳıldı aydın çerāğ-ı eyvānuñ

Soñra Şaruḫanda taḫt-ı Mağnisa
Öldi sancağūñ ile ‘Adnāsā

Mülk-i Yunana varıcaḳ tekrār
Didiler saña Ḥaydar-ı kerrār

Zü’l-feḳār oldı elde şemşirūñ
İrdi her yaña tiğ-i teşhirūñ

Menzilūñ soñra Germiyan oldı
Mülk yoluñda der-miyān oldı (A36b)

Çün mizāc ihtilālle bula şeyn
Nāfi‘ olur aña demü’l-aḫaveyn

Bulmağa i‘tidāl ṭab‘-ı cihān
Rāḫat olmağa ten çü rûḫ-ı revān

İtdi tedbîr idüp ṭabîb-i ḳazā
İki ḳardaşı ḳanı ile devā

Şāḫdan dūr ola çü bergile ḫār
Gül şalar bāğa pertev-i didār

Gide çün māhtābla kevkeb
Pertev-i ḫūr ṭutar cihānı heb

⁶⁶⁸ emcādından berter] imdādından bu terdür F

⁶⁶⁹ anlar] onlar P

⁶⁷⁰ anlar] onlar P

⁶⁷¹ bir] pür F

⁶⁷² ez ân] ki ez P

⁶⁷³ âyed] âmed P

O dünya annesinden sen oğul meydana gelene kadar feleğin yaşlı babası çok sabretti.

⁶⁷⁴ li-muḥarririhi] -P

Hak virüp şimdi baht⁶⁷⁵-ı pîrûzı (B28b)
Saltanat oldu zâtuña rûzı

Hâdimün oldu Mısır şultânı
İtdi virân bendeñ⁶⁷⁶ İrânı

Rüstem-i Zâl işigüne çâker
Saña begler begidür İskender

Şalsa tîgün cihâna n'ola hırâs
Acemi oğlanuñca yok Tahmâs

Şâh-ı Tebrîzi der-be-der itdün
Başına tâcı derd-i ser itdün

Başına tâcın anuñ itdün tar
Umaram âhîr idesin ber-dâr

Yemene yümn-i 'adlün irmişdür
'Adene 'adn nûr⁶⁷⁷ı virmişdür (F38b)

Kılıcuñ şu'lesi idüp aydın
Öldi mağrib-zemîn maşrıķ-dîn

Hükmün irişdi Çîn ü Mâçîne
Menteşe içre nite kim Çîne

Saña ol kadri virdi Rabb-ı kadîr
Oldı ecdâd câyı 'öşr-i 'aşîr (P41a)

Virdi gönülün murâdını Allâh
Sen de eyle murâdu'llâha nigâh

Beyt:

Çünînest⁶⁷⁸ resm-i senci-i Serây
Yekî çün reved dîger⁶⁷⁹ âyed⁶⁸⁰ be-cây⁶⁸¹ (S21b)

mücibi üzre fermân-fermâlık ve kişver-küşâlık serîrin müşerref eyledi. *Beyt:*

Memleket râ zi nevi dâde revâc-ı dîger
Şâh-ı Cemşîd-şîfat husrev-i Efridûn-fer⁶⁸²

Ve cevâhîr-i zevâhîr aḥbâr-ı ḥayr ile gûş-ı hûş-ı 'âlemiyânı müşennef eyledi. *Beyt:*

Kerde 'arûs-ı baht be tu cilvehâ vü çerḥ
Her sâ'ateş be-rûy-nümâ şad cihân dihed⁶⁸³

Zuhûrât-ı fevâzılı vü şu'unât-ı fezâ'ili erbâb-ı esvâķ-ı ezvâķ-ı 'ilm ü 'irfân ve aşhâb-ı
etvâķ-ı fezâ'il-i insân olanları terbiyetde şabâ vü debûrdan (A37a) isti'câl isti'âre⁶⁸⁴
idüp *li kulli 'ilmin ricâl ve li kulli maķâmîn cāl*⁶⁸⁵ muktezâsınca fazl-ı fuzûldan, bezl-i

⁶⁷⁵ baht] taht B A

⁶⁷⁶ bendeñ] kemîneñ B A P S

⁶⁷⁷ nûr] fevri F

⁶⁷⁸ çünînest] çünki çînest F

⁶⁷⁹ dîger] dîgerî B S

⁶⁸⁰ âyed] âmed F

⁶⁸¹ be-cây] be-ḥâl B S

Dünyanın ölçme adeti böyledir. Biri gidince başkası gelir.

⁶⁸² Cemşîd sıfatlı ve Feridun görkemli padişah, memlekete yeniden bir başka revaç verdi.

⁶⁸³ Baht gelini sana cilveler yaptı ve felek her saat görünmeye yüz dünya verir (feda eder).

⁶⁸⁴ isti'câl] istinâre B F

⁶⁸⁵ Her ilmin ehli, her makamın da sahibi vardır.

ibtizâlden, ‘adl-i ‘udûlden mümtâz oldu. Bî-lâf u güzâf ber-güzîde-i evşâf olanlar fevr-i vüfur-ı fevz ü ihsân ile merkezin buldı. Başar-ı başîrlerinde *hafîfu’l-mişkâli ve tafîfu’l-mikyâli*⁶⁸⁶ olanlar feyâfi-i ‘adem ve bevâdi-i nedemde ber-bâd olup hevâya münkalib oldılar ve nazar-ı bî-nazîrlerinde jâlevâr gül gibi mecmû‘a-i kitâb üzre güvler düşer; zâhir ü bâtını şâf olanlar pertev-i mihr mühriyle hevâ-yı ‘ulâya müncezîb oldılar. *Beyt:*

Şeh çü bâ kâr-ı memleket perdâht
Herkesi râ be-ğadr-i hod be-nevâht⁶⁸⁷

*vemâ minnâ illâ lehû makâmun ma‘lûm*⁶⁸⁸ mazmûnından her kişi bi-hasebi’l-isti‘dâd behremend oldu ve *enzelê’n-nâse menâzilehum*⁶⁸⁹ meknûnuından her kişi hursend oldu *Vahfîz cenâhake limen ittebe‘ake mine’l-mu‘minîn*⁶⁹⁰ emrine imtisâl eyledi. *Vemen se‘elenâ evceebe’llâhu ‘aleynâ haqqahû*⁶⁹¹ ma‘nâsına ri‘âyetin ber-kemâl eyledi. Şu‘arâ dağı ol zümrede dâhil ve ‘umûm-ı in‘âmı anlara dağı şâmil oldu. Bâ-huşûş ki ol vakt ki henûz⁶⁹² şeh-zâde idi. Gerek hîş ü gerek bigâneye gerek fûrû-mâye vü gerek (P41b) yegâneye gerek⁶⁹³ a‘yâna vü gerek a‘vâne gerek karîbâna ve gerek garîbâna akşâ-yı edvârdan ve muntehâ-yı (F39a) aqtârdan gelenlere bâb-ı ihsânı küşâde idi. A‘tâ vü intâsı havaşş u ‘avâma ve kâffe-i enâma tâb-ı âftâb ve âb-ı şehâb gibi mebzûl idi. *Es-sultânü nesîmun ‘alâ kavmin ve sümûmun ‘alâ kavmin*⁶⁹⁴ mücibi ile abâ‘id ü akârib ve akvâm u ecânib âyib ü hâyib olmayup cümleye ihsânı⁶⁹⁵ *‘alâ sebîli’l-‘umûmî mevşûl*⁶⁹⁶ idi. *Beyt:*

Fevâzıl-ı kerem-i hâş-ı tu ki dâ‘im bād
Çü feyz-i fazl-ı Hudâyîst ber-sebil-i ‘umûm⁶⁹⁷

Eyyâm-ı ‘atâ vü ‘âtîfetde gerdün gibi dâmen dâmen⁶⁹⁸ (B29a) cevherler nişâr⁶⁹⁹ ve hürmen hürmen zerler işâr⁷⁰⁰ ider⁷⁰¹, şehâne ihsânına cüz’î nesne bahâne olurdu. Gâhî bî-bahâne ihsânlar iderdi ki şâhâne olurdu. *Beyt:*

Cûd-ı tu pây-muzd-ı gedâyân-ı teng-dest (A37b)
Luţf-ı tu dest-gîr-i garîbân-ı bî-nevâ⁷⁰²

Zer kefi cûdından havf idüp nâhun gibi el ardında gizlenürdi. Mâh galbîr-ı hâle ile alduğı hîşşeden dökilen cevâhir-i encûmden râh-ı kehkeşânda şaman dökilüp izlenürdi. Kemter-i sâ‘ile ihsânı iklim harâcî; ednâ hîl‘atı felek-i atlasuñ zibâ dîbâcî idi. Ol şâh-ı ‘atâ-bağş u haţâ-bağşânun tenür-i maţbağından mihr ber-gerde ve mâh-ı nâ-temâm; süfre-i ihsânından nân nim-hürde; bisât-ı inbisât-ı ihsânı ve simât-ı neşât-ı bî-kerânı cumhûr-ı mâr u mûra erzân; mâh-ı nev ol simât küşesinde pâre-i üstühân; ni‘am-ı bî-kerânından zübâb u ziyâb, şibâ‘ u şibâ‘ ve hevâmm u sevâmm ve behâ‘im ü en‘âm zille-bend ve germ-i bî-kerânından⁷⁰³ her gün niçe şandal-ı ‘ûdlar buhûr olup rûhâniyân bile behremend idi. Maţbağ-ı cûdına ‘arâba-i gerdün gerdân; sevr-i felek gâv

⁶⁸⁶ Tartıda ve ölçüde hafif.

⁶⁸⁷ Şah memleket işine koyulunca, herkesi değerine göre taltif etti.

⁶⁸⁸ İnsanların mertebesine indirdi (yerleştirdi).

⁶⁸⁹ İnsanları hakettikleri yere yerleştirin.

⁶⁹⁰ Sana tâbi olan müminlere kanatlarını ger.

⁶⁹¹ Kim bizden bir şey isterse Allah onun hakkını üzerimize vacip kılar.

⁶⁹² ki henûz] -F

⁶⁹³ fûrû-mâye gerek yegâneye gerek] -F

⁶⁹⁴ Sultan bir kavim için hoş bir esinti, bir diğeri için fırtınadır.

⁶⁹⁵ ihsânı] -P

⁶⁹⁶ Genellikle ulaşır.

⁶⁹⁷ Beyt:..... ‘umûm] -F

Senin kereminin faziletleri daim olsun. Çünkü bu feyz Allah’ın bütün insanlara olan fazlının çokluğu gibidir.

⁶⁹⁸ dâmen] -P

⁶⁹⁹ nişâr] -A

⁷⁰⁰ işâr] nişâr A

⁷⁰¹ ider] idüp ve F

⁷⁰² Senin cömertliğin, yoksulların ayak kirasıdır. Senin lutfun yoksul gariplerin elinden tutar.

⁷⁰³ bî-girânından] gereninden F

semek ile hayme-keş; cedy ü hamel biryân olmağa şafağdan ‘alevleri zâhir⁷⁰⁴ olmuş
tenür-i çerh⁷⁰⁵ pür-âteş Beyt:
Muḥāsibân-ı saḡā-yı turā zi daḡl-i cihān
Hezār sāl ‘atā ber cihāniyān fāzıl⁷⁰⁶ (P42a)

Müttefaḡun ‘aleyhdür ki bu pādşāhuñ ne ḡaşsa (S22a) itdügi iḡsān-ı ḡaşşı bir pādşāh
kılmışdır ve ne ‘avāma kılduğı in‘ām-ı ‘āmı bir şāhenşāh idebilmişdir. Eğer manşıbdā
vü mālda ve eğer ḡâlde vü me‘âlde Şāh Tahmasb ferzāne-i naṡ‘-ı lu‘b-ı şāḡi iken müft
esbāb virmele şöyle iltifāt eylemişdir ki lu‘b-ı ḡilede siḡr-i Sāmiri ider geçinürken
cuhūd-ḡāne-i ḡayretde māt eylemişdir. Luṡfiyla ḡabeş meliki bende-i dāğdārı ve
serheng-i Zengbār karaḡolıkcısı vü ḡıdmetkārı idi. Aşār-ı ḡulḡı etrāfa ol ḡadar sārı idi
ki Franḡese⁷⁰⁷ ḡesārı⁷⁰⁸ vü İspanya çarı⁷⁰⁹ dergāhuñ ḡaksārı (F39b) idi. Kezālik i‘ṡā-yı
menāşıb ve ilkā-yı me‘āribde pertev-i āftābdan ve feyz-i şēḡābdan bülend idi.
‘Ulemādan ḡonce gibi kitāb şunanlarıñ ceyb ü dāmānıñ jāle gibi dürr ü cevherle
(A38a) memlū iderdi. Ve keşb-i faẓlda meh gibi giceler çerāğın şabāḡa⁷¹⁰ çıkararları
seḡer ḡün gibi ḡil‘at-ı zerrin ve tāc-ı gevher-āğın iḡsānıyla ḡānde-rū iderdi. Aḡād-ı
nāsdan bir zaḡm-ḡürde-i tiğ-i sitem yoğdı ki cemī‘-i ‘ālemden nevmid olup āḡiru
āḡiri‘d-devā‘i el keyyu⁷¹¹ diyü ol Keykubād-nihāduñ dārü‘ş-şifā-yı āstānına varup ḡāk-i
dil-i pür-rişin şerḡ ide. İllā ki fetil-nāme-i iḡsānları ile oñıladı ve efrād-ı ecnāsdan bir
ḡüm-rāḡ-ı tih-i tebāḡ olmazdı ki illā şem‘-i kāfuri-mişāl tūmār-ı şefā‘ati ile sūy-ı
selāmet-i murādına vāşıl olurdu. Mektūb-ı ināyetleri rüzedārān-ı şavm-ı meḡālūñ ḡilāl-i
‘idi yāḡud bāb-ı murādları beste olan der-māndelere fetḡ-i bāb olmağūñ kilid-i ümmidi
idi. Muḡaşşal herkes isti‘dādına ḡöre feyz buldı ve her pür-heves murādına vāşıl oldu.
İllā ben zerre ki nūḡūset-i tāli‘ iḡtibās-ı envāra māni‘ oldu ve her kerre ki ḡaşd olındı
bir ‘avḡ vāḡı‘ oldu. Kendü zāt-ı ḡümāyūnları daḡı ecdād-ı izāmları ki her biri⁷¹²
mi‘ mār-ı ebyāt-ı ma‘ārif ve şāḡib-i mi‘yār-ı ebyāt-ı ‘avārifdür (P42b) el veledü’l-ḡurru
yaktedi bi ābā’ihı’l-‘izzı⁷¹³ üzre ḡāḡi inşirāḡ-ı ḡāḡır-ı ḡāḡır ve infitāḡ-ı zāmır-i ‘atır içün
ṡab‘-ı selimleri tekāzāsı ile (B29b) Beyt:

Çü vaşf-ı ṡab‘-ı selimeş kuned zebān-ı kalem
‘Aceb medār ki āb-ı ḡayāt ez u be-ḡeked⁷¹⁴

Ol mülk-i ḡaşāfet ü feşāḡatūñ ḡusrev ü ḡāḡānı ki ḡümāyūn āşafı olsa lāyık ve ḡudsi
ḡātifi olsa müstāḡıḡdur. Beyt:

Ez berāy-ı nişār-ı ṡab‘ eş çerḡ
‘İḡd-ı gevher kuşād ez iklil⁷¹⁵

Nazm-ı nazma niẓām-ı ḡüsn virelden ol zāḡir-i şu‘arānuñ ki ṡab‘-ı enveri maṡla‘-ı
belāḡat-āftābıdır, ḡalā‘id-i ebḡār-ı efḡār ve ‘arā‘is-i nefā‘is-i esmār ya‘nı eş‘ār-ı
belāḡat-şı‘ārına şu‘arā-yı Rūm u ‘Acem leyte şı‘rı⁷¹⁶ diyüp ḡāfız’ı Cāmī ve kātibi
Selmān ve meddāḡları ehl-i kemāl ve ḡassānları Şēḡbān’dur. (F40a) Sā‘ir umūr-ı
saḡtanatda kılıcı ile iḡlimler fetḡ itdügi gibi zāḡirde vü bātında kişver-girliği te‘şir
itmişdir. Tiğ-i zebān u şemşir-i ḡāme-i faşihū’l-beyānla⁷¹⁷ (A38b) iḡlīm-i nazmı teşḡir
itmişdir. Beyt:

⁷⁰⁴ zāḡir] -F

⁷⁰⁵ çerḡ] çerāḡ F

⁷⁰⁶ beyt fāzıl] -F // fāzıl] ḡāşıl B A S

Senin cömert muhasiplerin, dünya gelirinden dünyalılara bin yıl bağışta (bulundu).

⁷⁰⁷ Franḡese] Franḡe B A F

⁷⁰⁸ ḡesārı] -F

⁷⁰⁹ çarı] ḡesārı A P S / çār-ı F

⁷¹⁰ şabāḡa] -A / şabāḡa deḡin F

⁷¹¹ En son çare daḡlamadır.

⁷¹² biri] biri ki A

⁷¹³ ḡür ḡocuk aziz atalarının yolundan gider.

⁷¹⁴ Kalem dili onun saḡlam tabiatını vasfederken, kalemden āb-ı ḡayāt damlamasına şaşıрма.

⁷¹⁵ Onun tabiatını gösterebilmek için gökyüzü İklil’den (yıldız) mücevher gerdanlığını açar.

⁷¹⁶ Keşke bilsem!

⁷¹⁷ beyānla] benān A

Kuned tîğ-i zebāneş kām-rānī
Der-iklīm-i suḥan šāhib-kırānī⁷¹⁸

Egerçi cümle ecdādında ki şî'r 'âdetdür, çün 'âdâtü's-sādāt sādâtü'l-'âdât⁷¹⁹ ve kelâmları mazhar-ı kelâmü'l-mülûk mülûkü'l-kelâmdur ammâ pādşāhumuz anlardan nice ki şî'âr-ı saltanatda ve kirdâr-ı devletde ser-efrâzlardur. Kezâlik şî'âr-ı şî'rde daḥı anlardan mümtâzlardur. Anlar çemendür, bunlar güldür; anlar encümendür, bunlar bülbüldür; anlar şadefdür, bunlar şadefde dūr gibidür; anlar rengindür, bunlar gevherdür; anlar tâcdur, bunlar efserdür; anlar şî'rdür, bunlar şî'rde ḥayâldür; anlar şâdervândur, bunlar şâdervânda⁷²⁰ âb-ı zülâldür; anlar lafzdur, bunlar ma'nâdur; anlar çeşmdür, bunlar ziyâdur; anlar sürmedândur, bunlar tütüyâdur; anlar şem'dândur, bunlar şem'-i cihân-ârâdur. Gazel-i âb-dâr-ı Şāh Selim zâde-i zihni-i pāk u ṭab'-ı selim: (S22b)

Tālibā sa'y-ı belîğ it kûy-ı yāra varı gör
Cānı cānāna virüp terk eyle yoğı varı gör

Kûy-ı dil-berden geç⁷²¹ ey zāhid kemāle tālib ol
Arzû-yı cenneti ḳo cehd idüp didārı gör (P43a)

Çeşm-i dil-ber ḥışm ile 'uşşākı katl eyler dime
Mürdeler iḥyâ iden la'l-i Mesîḥ-âşārı gör

Zülf-i dil-ber ḥalka ḥalka rûy-ı yār üzre yatur
Ser-te-ser kılmış iḥâta genc-i ḥüsni mārı gör

Zehr-i ḳahrından ne ḡam 'uşşāka a' dānuñ dilâ⁷²²
Luṭf ile 'uşşāka ol şirin şeker-güftārı gör

Şāh-ı 'ışk emrin ḳoyup gel 'aḳla uyma ey Selīm
Şāḥne buyruğı nedür ḥükmiyle sen ḥünkārı gör

Ve lehu:

Ḥüsni-i şüret ḥoşdur ammâ dil alan cānândur⁷²³
Cānuñ ansuz ḥazḳı yok maḳşûd olan cānândur

Cān u dilden sevdi bir ḥüsni ile müsteşnâyı dil
Mihr ile neh rûz u şeb 'ışk ile ser-gerdândur

Mısr-ı ḥüsnuñ şāhıdur bir şāha ḳul oldu göñül
Vuşlatınsuz olsa ger bu cāna ten zindândur

Bezm ḥāzır ey ḥayāl-i yār gel 'ıyş idelüm
Baḥr ile eşküm şarāb oldu ciger biryândur

Şükr ü minnet Ḥakka kim 'ışk ile pürdür bu göñül
Şanmañuz maḳşûd-ı dil zendür yaḥud oğlandur

Tālib-i 'ışk-ı Ḥudā ol var ise 'aḳluñ dilâ
Şanma taḥt-ı saltanat bu milket-i 'Oşmândur

Ve lehu:

Bu denî dünyā nedür 'ışkın şunalıdan Ḥudā
Bu Selimi on sekiz biñ 'āleme sultândur⁷²⁴

⁷¹⁸ *Şāhibkırânın söz ikliminde dilinin kılıcı amacına ulaşır (sultanlık eder).*

beyt] nazm P

⁷¹⁹ egerçi sādātü'l-'âdāt] -A

⁷²⁰ şâdervânda] -F

⁷²¹ geç] gel A

⁷²² 'uşşāka a' dānuñ dilâ] 'uşşākuñ a' dānuñ n'ola F

⁷²³ ve lehu: Ḥüsni-i şüret ḥoşdur ammâ dil alan cānândur] ve lehu: Ḥalleda'llāhu te'ālî ḥilāfetehu Ḥüsni-i şüret ḥoşdur ammâ dil alan cāndur P

Ve lehu:

‘Āşık-ı şādıkda dil birdür olıma yâr iki
Hiç bir taht üzre mümkün mi ola hünkâr iki

Ve lehu:

Kand-i la‘ lûn üzre haṭṭ irdiyse cānā ğam yîme
Sâki şerbetden olur çün şerbet-i ‘anber lezîz

(B30a) Sebeb-i terkîm⁷²⁵-i hurûf ve tanzîm-i şufûf: Bu fakîr ü haķîr ve *ednâ mine’n-naķîr*⁷²⁶ bâdiye⁷²⁷-i ‘işkûñ cur‘a-nûşı ve zâviye-i şevkuñ hırka-pûşı, encümen-i ‘ulemānuñ keşş-gerdānı, çemen-i zurefānuñ cārū-keşānı, (A39a) hırmınen-i şı‘rūñ hüşe-çini, süfre-i inşānuñ rize-güzini, hân-ı belāgatūñ nevāle-berdi, sāgar-ı feşāhatūñ çeşende-i dürdi. *Beyt*:

Ezelden vaşfi ismine muvāfık
Güzeller mübtelâsı ya‘ni ‘Āşık

şıgar-ı sinninden (F40b) gerçi irtihāl-i vālideyn ber-ser; mîrâşdan bedel intikāl-i (P43b) māl-i deyn ser-ber olup yetimlikle dürr-i yetim gibi ciger-süfte ve cārüb-ı fakr ile sāha-i dilden gerd-i neşât u şādî rüfte idi. Ammâ her nev‘a ‘ilme kûşış ve her fenn-i fâzla verziş idüp şı‘rde daḥı egerçi sâ‘ir⁷²⁸ şâ‘irler *leyte şı‘ri*⁷²⁹ diyüp ḥased idicek degül idi. Ammâ bâziçe-i küdegān olaımayup redd idicek degül idi. Likin ne mûmâreset iderdüm ve ne müdâvemet iderdüm zirâ *Şı‘r*:

Yakûlûne lime lâ kulte şı‘ran tufiduh
Feḳultu lienni in eḳul lâ uciduh

İzâ rumtu ğizlâne‘l-ma‘ânî neferne min
Şibâki iştiyadî vebne ursin asiduh

Felâ‘l-ceyyidu‘l-ġālî‘l-‘azîz turîdunî
Velâ‘d-ḍānî‘d-dûnî‘d-denî urîduh⁷³⁰

İnşâda daḥı gerçi⁷³¹ *aḥsenu’s-şı‘ri ekzebuḥū*⁷³² kelâmuñ ḥüsn ü kabîḥine mihek idi. Ammâ benüm inşâm aḥsen idüğü kime yalansa baña gerçek idi. Ve bi‘l-cümle bu cümle defter olınsa pâyânında mezkûr olsam olurdu (F41a). Kaşr-ı ma‘rifetūñ tāk-ı eyvânında olmazsa seng-i âstânında mestûr olsam olurdu. Egerçi sinn ü sâl ve güzâr-ı ervāḥ u âşâl çok degül idi ve zemân-ı ‘ömr erba‘inden artuk degül idi, ammâ mebâdi-i ‘ömrden ki mebâni-i mürur hulüvv ü mürrdür⁷³³, aķribâ vü bigāneden ‘ulemâ-yı a‘lâm-ı eslāfuñ ḥazretlerine irişüp keşş-gerdānlıklarıyla ser-firâzlık ve cārū-keşlikleriyle pāk-bāzlık tekmiil olınmışdı. Ve meşā‘ih-i İslāmuñ ḥidmetlerine girişüp ibriķ-i vuḫū‘larına şu koımağla āb-ı rû vü şıdk-ı lehce; rûy-mâllerin yumağla vecāhet-i ḥüsn-i veche ve şafā-yı behice taḥşil olınmışdı. Ve küberā-yı şu‘arā-yı kirāmdan ‘ömr-bîn ve umûr-dîdeler şeref-i şohbetleri ni‘met bilinüp eş‘arlarından şahā‘if-i dilde niçe fuşûl (A39b) u ebvāb yazılmışdı ve havâdiş-i eyyām ve tevâriḥ-i enāma vāķıf ‘arif-i aḥvāl⁷³⁴ aşḥāb-ı ma‘arif-i cihān-dide vü çehā-keşideler ülfetleri ganîmet kılınup güftârları *el-‘ilmu fi’s-şığari ke’n-naķşı fi’l-ḥaceri*⁷³⁵ (S23a) mûcibince yād-dāşt olmağla sikke mermerde

⁷²⁴ ve lehu: Kānd-i la‘ lûn üzre ‘āleme sulṭāndur] -F

⁷²⁵ terkîm] terḥîm F

⁷²⁶ Hurma çekirdeğinden daha değersiz.

⁷²⁷ bâdiye] bâde P

⁷²⁸ sâ‘ir] -A

⁷²⁹ Keşke bilsem!

⁷³⁰ *Diyorlar ki, niçin şiir söyleyip faydalı olmuyorsun? Derim ki şiir söylesem de onu beceremem. Anlam oklarını ceylanlara fırlatsam ürker kaçır. Av tuzağımdan ve ben çakalları avlarım. Değerli, pahalı ve aziz olan beni istemez. Düşük, alçak ve değersiz olanı da ben istemem.*

⁷³¹ gerçi] -F

⁷³² *En güzel şiir en çok yalan içerendir.*

⁷³³ hulüvv ü mürrdür] ḥulüddur F

⁷³⁴ aḥvāl] -P

⁷³⁵ *Küçüklükte öğrenilen ilim, taşta yapılan nakış gibidir.*

kazılmışdı. Bu ahvâl *el-‘ilmu şaydun ve’l-kitābetu kaydun*⁷³⁶ medlûlî üzre (P44a) evâbid-i nazımları lü’lü’-i menşûr gibi manzûm u menşûr ve⁷³⁷ manzûd⁷³⁸ u ferâ’id neşrleri dürr-i manzûm gibi mersûm u menkûd⁷³⁹ olmak hâtıra olduğda şaded-i şuglde olmak işğâl ve eşğâl-i ma’âş u menâl i’kâl⁷⁴⁰ iderdi, tâ ol zemâna dek ki medârisden mevâlî hîdmetine vuşul müyesser ve eyyâm-ı tahşil ü ta’til ber-â-ber oldı. Bu şeh-beyt-i kitābe-i kitāb-ı eyyâm-ı ‘ömr olmak binâsı sâha-i dilde rāsî vü mübrem oldı. Ve mi‘mâr-ı kilik-i belâgat-mi‘yâr bu binānuñ esāsında rāsîh ü muhkem oldı. Bu misâl üzre mensûc olan dîbâceler mülâhaza ve bu minvâl üzre mensûh olan dîbâceler muhâfaza olındı. Şu‘arâ-yı Fûrs hakkında mîr-zâdegân-ı Horāsân’dan Emîr Devletşâh-ı merhûmuñ müstakîl kitâbıdır; tabl-girân⁷⁴¹-ı ma‘rifetüñ dost-kâmî-âşâmı (B30b) Monlâ Câmî *Bahâristân*’da bunlar yâdına mahşûş itdügi bir bâbı ki ol ni‘me’l-me’âb ve bu ni‘me’l-bâb ve ‘inde üli’l-elbâb⁷⁴² sâ’ir kitâblar kuşur, bunlar lübâbdur ve (F41b) yine şu‘arâ-yı Acem vaşında *Beyt*:

Zebân-ı Türkinüñ destân-serâyı
Feşâhat bülbülü ya‘nî Nevâ’î

cem‘ itdügi *Mecâlisü’n-nefâ’is* ki hacle-i nâz-ı kevâ‘ib-i ‘arâ’isdür. *Beyt*:

Rüyeş çü muşafest u ez u hüsn-i âyeti
Hüsn-i hâteş çü nokta nedâred nihâyeti⁷⁴³

âyeti anuñ şânında bir âyetdür ve Nevâ’î ‘aşrından soñra kendü ‘aşrına gelince olan şu‘arâyı hikmet-âmûz-ı gürûh-ı üdebâ⁷⁴⁴-yı etibbâ ve eşraf-ı elibbâ ya‘nî hükemānuñ güzini Hakîm Şâh Muhammed-i Kazvinî *Mecâlisü’n-nefâ’is*’e tezyil itdügi risâle-i bi-hem-tâdur *Mecâlisü’n-nefâ’is* güyâ (F42a) bir beyt ve ol risâle⁷⁴⁵ aña bir müstezâd-ı zibâdur. Çünki her birine nazar olınup naşb-ı ‘ayn olındı (A40a) ve her biri bi-reyb ü reyn ve bi-‘ayb u meyn bulındı. Ve Türki dilde şu‘arâ-yı Rûm hakkında Sehî-i merhûm cem‘ ü tertib⁷⁴⁶ itdügi kitâb dahı⁷⁴⁷ *Heşt Bihişt* nâmıyle mevsûmdür ve mâ-hiyeligi⁷⁴⁸ vü mâhiyyeti vü keyfiyyet-i hâli ve hüsn ü cemâlde hatt u hâli erbâb-ı durreye ve aşhâb-ı durbeye ma‘lûmdur. Ol dahı manzûr olup (P44b) bu makûle kitâb pây-endâz-ı mevkib-i pâdşâh ve ‘arza-i huşûr-ı zurefâ-yı ma‘rifet-penâh olmak câ’iz belki şâhibi pesend ü tahşin ve medh ü âferinden gayrı cevâ’iz-i seniyyeye fâ’iz olıcak tekrâr içdâma bahâne ve semend-i sa‘ye tâzyâne oldı, *bi’sel-isti’dâdu el-istibdâdu ve ni‘me’l-muvâzeratü’l-muşâveretu*⁷⁴⁹ fehvası ri‘âyet olınup yârân ile müsteşir ve izhâr-ı mâfi’z-zâmir olındukda şu‘arānuñ zarîfi ve erbâb-ı lutf-ı tab‘uñ harîfi şî‘r ü inşānuñ tab‘-ı âzmünü⁷⁵⁰ Monlâ Latîfi-i Kaştamonî (F42b) *benüm dahı tevârih-i şu‘arâda kitâb tertibi murâdumdur* diyüp kendü selâtin-i Al-i ‘Osmân zemânında olan şu‘arâyı tertib-i selâtin ile cem‘ idecek olup ya‘nî Sehî Beg tertibin şavâb bilüp bu hakîr şu‘arâyı mahlaşlarınuñ evâ’ilinde olan hurûf tertibi ile tertibi takdim ve te’hir su’âline cevâba ve tarîk-i hakîk u şavâba enseb-i fikr kılup bu vifâk vefkî üzre ittifaq ve tarafeynden teşmîr-i sâk-ı icthâd ile ittisâk itmişken Monlâ-yı mezbûr soñra pey-rev-i çerh-ı devrân olup⁷⁵¹ ihtiyâr-ı na‘l-i bâz-gün idüp tertib-i hurûfı ihtiyâr itdügin izhâr idicek nakz-ı imânla nakş-ı imân hâtıra tîrden beter ve tîğden tîz ve ciger delmede mânend-i tîr belki

⁷³⁶ *İlim bir avdır. Yazı onu bağlamaktadır.*

⁷³⁷ menşûr ve] -A

⁷³⁸ manzûd] -P

⁷³⁹ menkûd] ma‘kûd P

⁷⁴⁰ i’kâl] iğfâl P

⁷⁴¹ kitâbıdır tabl-girân] kitâbı ve rıtl-ı A / kitâbı ve rıtl-ı girân P

⁷⁴² ve inde üli’l-elbâb] -B S

⁷⁴³ *Yüzü mushaf gibidir ve ayet güzelliğindedir. Hattının güzelliğinin nokta gibi sonu yoktur.*

⁷⁴⁴ üdebâ] -P

⁷⁴⁵ risâle] risâle-i ekâbir A

⁷⁴⁶ ü tertib] -B S F

⁷⁴⁷ dahı] dahı ki A P

⁷⁴⁸ mâ-hiyeligi] mâhiligi F

⁷⁴⁹ *Diktatörlük ne kötü bir idaredir. İstîşare ne güzel bir yardımlaşmadır.*

⁷⁵⁰ âzmünü] âmûzı F

⁷⁵¹ olup] ve P F

nîşter⁷⁵² gelüp evrāk-ı müsevvede tākçe-i nisyāna atıldı, *tūle*’l-‘*ahdi mensiyyun*⁷⁵³ muktezāsı ile niçe zemān kesifū’l-ḥatīb ḥatır-ı münşiden mensi oldu. Belki dil-ber lebi vaşfinda olan eş‘āruñ müsevvedesi kâğıdları zarf-ı ḥalvā olup pullık pullık satıldı. Tākçe-i nisyānuñ dahı kapusına ‘ankebut-ı ḥayāl tār u pūd-ı (A40b) efkār būd u nā-būddan zenbūrī perdeler aşdı. (S23b) Ḥāme okın atdı⁷⁵⁴ fikr⁷⁵⁵ yayın yaşdı. Süveydā-yı dil ol perdede megesvār zār kaldı ve zārī kıldı. *İnne evhene*’l-*buyūti lebeytu*’l-‘*ankebuti*⁷⁵⁶ iken nūrū-yı kudret kuvvet-i bāzūyla ol bābı feth idemeyeceğin belki bir beytūñ⁷⁵⁷ mışrā⁷⁵⁸ in açamayacağıñ mukarrer bildi. Bu hālde⁷⁵⁹ hāl bir yüzden (P45a) dahı oldu, *fesubḥāne men lā*⁷⁵⁹ *ya*’*terihī*’l-*ehvālu ve lā ya*’*terihī*’l-*aḥvālu*⁷⁶⁰ (B31a) sipihr-i bed mihrecāna ḥavāle-i tīg-i ḳazā maẓā kıldı *ya*’nī ḳadr-i dile sevḳ-i ḳazā eyledi⁷⁶¹ Beyt:

Umūr-ı salṭanat şer‘ iyle ḳā’im
Şerī‘ at salṭanatla oldu dā’im⁷⁶²

diyü emr-i sulṭāna itā‘ at ve ḥıdmet-i şer‘ e ikāmet ḳaşd idüp *men isteşara fīmā nezele bihi şadīḳahu vestehara rabbehū vectehede ra’yehu feḳad ḳuẓiye*⁷⁶³ *mā ‘aleyhi*⁷⁶⁴ medlūliyle ‘amel idüp *ba’de*’l-*istiḥārati ve*’l-*istişārati taḥakkümün ve tehekkümü*⁷⁶⁵ revā görmeyüp tāli‘-i bed-aḥtere Beyt:

Çi endişem in çāre rā biş ü kem
Feente’l-ḥuşūmu ve ente’l-ḥakemu⁷⁶⁶

didüm⁷⁶⁷ (F43a) zevḳ u rıf‘ ati ve izdiyād-ı rütbeti yārāna teslīm idüp *Mışrā*’:
Kāne mā şā‘ e rabbunā ve ḳazā⁷⁶⁸

dur diyü başa ḳazādur geldi gördüm, zarūrī ḳazāya rızā virdüm. *Kerīşetin fi*’l-*hevā yuḳallibuhu*’r-*riyāhu keyfe yeşā*⁷⁶⁹ Beyt:

İttebi‘ riyāḥa’l-ḳazā ve dur ḥayşu dārat
Ve sellim lī selmā ve sir eyne sārāt⁷⁷⁰

hevāsına tābi‘ olup gāḥ hubūṭ u gāḥ şu‘ūd gāḥ nuḥūs u gāḥ su‘ūd gāḥ neşīb ü gāḥ firāz gāḥ kūtāḥ u gāḥ dirāz gāḥ cenūb u gāḥ şimāl gāḥ evc ü gāḥ vebāl Rūmili’ni ucdan uca seyr idüp *kefā bi’t-tecārubi te’diben ve bi teḳallubi*’l-*aḥvāli* ‘*ızaten*⁷⁷¹ vefki üzre tecārib-i ticāret-i aḥvāle ḳanā‘ at ḳılmışdum. Ne ān ki māl ü menāl ve hāl u me’āl ile ḡanīmet bulmışdum⁷⁷². Beyt:

⁷⁵² nîşter] nebtiz P

⁷⁵³ Ömür boyu unutulmuş.

⁷⁵⁴ atdı] atup P

⁷⁵⁵ fikr] ḥākir B / fā-girih P S

⁷⁵⁶ Muhakkak ki evlerin en çürüğü örümcek ağıdır. Ankebut 41

⁷⁵⁷ beytūñ] beytinūñ P

⁷⁵⁸ hālde] bābda F

⁷⁵⁹ fesubḥāne men lā] fesubḥānellezi F

⁷⁶⁰ O eksikliklerden münezzehtir ki O’nu asla korku sarmaz ve hiç bir güç ona engel teşkil etmez.

⁷⁶¹ eyledi] kıldı B A P S

⁷⁶² dā’im] ḳā’im F

⁷⁶³ ḳuẓiye] -F

⁷⁶⁴ Kim ki başına gelen bir belayı arkadaşıyla istişare ederse, Rabbinden hayır diler ve ortaya bir görüş koymak için çaba sarfederse problemi çözülür.

⁷⁶⁵ İstihareden ve istişareden sonra da başına buyruk davranmaz ve hafife almazsa.

⁷⁶⁶ Bu çareyi az mı çok mu diye niçin düşüneyim? Düşman da sensin hakem de.

⁷⁶⁷ didüm] -F

⁷⁶⁸ Rabbimizin dilediği ve hükmettiği olur.

⁷⁶⁹ Rüzgarın önündeki bir tüy gibidir. Rüzgarlar onu dilediği gibi evirip çevirir.

⁷⁷⁰ beyt] -F

Kader rüzgarına tâbi ol, onun döndüğü yere dön, kendini rüzgara bırak ve ne tarafa eserse o tarafa git.

⁷⁷¹ Tecrübe uslandırmaya kâfidir, olayların değişiminde öğüt vardır.

⁷⁷² bulmuşdum] ḳılmışdum F

Kāzî olaldan gönül miḥnet beyābānındadır⁷⁷³
Bilmezem kimdür diyen devlet kaẓā yanındadır

Ammā kaşvet-i ḥatır ve keşret-i ḥavâtırdan nukûş-ı şîr ü inşā levḥa-i dilden memhū ve eşer-i nazm u neşr sirişt-i âb u gilden ma'fū olup ancak ḥasb-i ḥāl olmağışün (A41a)
Mısrā':

Gurbetde ġarīb şādmān olmaz imiş

Dilde ez-ber ü mışdāk-ı a' māl olmağışün
Mısrā':
Derīn 'ālem kesī bī-ġam ne bāşed⁷⁷⁴

vird-i şām u seher idi. Nazm:

Lem yebka lī emelün yakzī ḥukūka hevā
Nazmen ve yunşedu maṭbū' an mine'l-ġazeli

Ve keyfe yanzumu nazmen rāyikan hasenen
Qalbun teḥayyara beyne'l-azli ve'l-azli

'Āraztu nazmen etānī min aḥilla' i
Bi-neşri durrin ve mercānin mine'l-muḥalı⁷⁷⁵

(P45b) Ammā be-her-ḥāl bā' is-i du'ā-yı pādşāhī olmağışün ġāḥ manzūm u ġāḥ menşūr ḥāḥ kaşā'id ü ḥāḥ cerā'id mevkeb-i pādşāhiye ferā'id-i cevāhir gibi nişār u ber-ġüzār olınurdi. Ol şāḥ-ı hüner-ver ü hüner-perver Mısrā':
Pertev-i ḥurşid bā zerrāt dāred ülfeti⁷⁷⁶

mücibince iltifāt-ı ḥusrevī ve ol neyyir-i a' zamuñ ednā pertevi qarīn-i ḥāl olup şu'ā'-ı mihr-i terbiyeleri ile göz görmeyen dürr-i suḥanī jāle gibi feleke ırgürürlerdi. Beyt:

Kişi'yi iltifāt şā'ir ider
Belki cümle hünerde māhir ider

Lākin 'avām-ı enām dürr-i kurret-i 'ayn-ı şādef iken ḥazef-i pāre ile bir görürlerdi. Tā ol zemāne dek ki taqdir-i Ḥudā ve sevk-i kaẓā ile kaẓā⁷⁷⁷-yı Serfice sadağa olunup evvelinde āyine-i zāhirde sırr-ı fethu'llāḥ ta'atın gösterdi. Ve āḥirinde ba'z-ı erbāb-ı buġz iġvā vü ıġrāsıyla şerrün qabbahahu'l-lallah⁷⁷⁸ şüretin gösterdi. Evā'il-i ḥālde baluñ zenbūr-ı şer u şurdan ve şeker-ḥāb-ı çeşm-i iqbālün meges-i fitne vü fütürdan (F43b) ḥalāş⁷⁷⁹ görüp olanca ebyāt-ı manzūme tertib olındı. Ol reme-i kebüter-i eş'ār ki kebüterān-ı ḥareme innā teṭayyarnā bikum⁷⁸⁰ āyetin okırlardı. İsfahān u Şirāz'a pervāza āġāz itmesünler diyü kafes-i cildde künde-i rişte-i şirāze ile rabṭ olındı. Ve dest-i bürd-i ġāretger-i debūr u şabā ve⁷⁸¹ reh-zen-i şabā vü sebā eli irmesün diyü muḥatṭa'āt u kaşā'id ü rubā'ıyyāt u ferā'id ü tevāriḥ ü ġazeliyyāt u meşneviyyāt u hezeliyyāt 'alā ḥide (B31b) revāḳ-ı evrākda zabt olındı. Ve bu minvāl tāriḥ dinildi. Gazel:

Cān-fezā olup dem-i bād-ı simāt-ı Serfice
Rūḥ-perverdür nem-i āb-ı ḥayāt-ı Serfice (A41b)

⁷⁷³ beyābānındadır] beyābānında F

⁷⁷⁴ Bu âlemde hiç kimse gamsız değildir.

⁷⁷⁵ Nazm..... mine'l-muḥalı] -F

Bir şiir yazma hususunda arzumu gerçekleştirme umudum kalmadı. Yalnızlık ve kınama arasında bocalayan bir gönül ezberden okunan nasıl güzel ve hoş bir şiir yazabilir? Dostlarımdan gelen şiirleri ise reddettim. Çünkü onlar göz nuru akıttıkları inci ve mercanlardır.

⁷⁷⁶ Güneş ışığının zerreler ile dostluğu vardır.

⁷⁷⁷ kaẓā] -A F

⁷⁷⁸ şerrün qabbahahu'l-lallah] şerefu'llāḥ B A S

Allah belasını versin.

⁷⁷⁹ ḥalāş] ḥalāşın P

⁷⁸⁰ Şüphesiz sizin yüzünüzden uğursuzluğa uğradık.. Yâ-sin 18

⁷⁸¹ şabā ve] -A

Hikmet-âmîz olsa n'ola sözlerüm Lokmân gibi (S24a)
Baña söyler hâl dili ile nebât-ı Serfice

Heşt-cennet nüh-felek heft-âsmâna ʿa'n ider
Rub' -ı meskûn içre hâkka şeş-cihât-ı Serfice

Ben de niçe genc-i pür-zer bağladum kim ' ayn-ı māl
Cem' -i māl itdiyse n'ola ger kuzât-ı Serfice

Z'ân sebep ki şî' r ü inşâhâ der âncâ cem' şud
Şud müverreh in heme bâ vâridât-i Serfice⁷⁸² (P46a)

Tertîb-i gazeliyyâtdan soñra *Beyt*:
Degülsin çünki sen bir hâle muhtâc
Taşarruf ' aks-i fırsatdur gözün aç

hiṭabı hâtifden vârid olup yine tevâriḥ-i şu'arâya ikdâm olındı ve kaşd⁷⁸³-ı itmâm olındı. Yine gazel taḥallül eyledi⁷⁸⁴ ve rûzgâr encâḥ-ı merâmda te'allül eyledi. Bu esnâda Narda kazâsı sevḳ olunup⁷⁸⁵ Hikmet Allâh'ın dilden bi-iḥtiyâr bu gazel şâdir oldu. *Gazel*:

Görmek ister kim ki cânın şîḥhatinde nârda
Bir kazâyâ uğrayup itsün yirini Narda

Kâzi-' asker korkusından zühdi ise bir ḥadde kim
Ancak eylerdi bu zühdi Mâlik-i Dînârda

Tâli' ümde bir nühûset gördi ḥalk-ı şehr kim
Didiler bitmez bu yıl zeytûn u⁷⁸⁶ olmaz nâr da

Gözde eşk-i ḥasret ü dilde nedâmet dâğıdur
Hâşılı maḥşûlüm ancak dirhem ü dînârda

Hâlûme itler güler gamdan yürek oynamada (F44a)
Şimdi bunlardur hemân ' Aşık güler oynarda

İşiden tetayyür itdi. Zemân-ı sehl kalîlül-mehl geçmedin bir iki meyšûm-ı gayşûm iğrâsıyla⁷⁸⁷ ve şeyâtîn-i insden niçe nâ-cinsün iğvâsıyla aşḥâb-ı celâlün biri ve erbâb-ı mecd ü me'âlün en kebiri bi-mücib ü bi-günâh ve bilâ-da'vâ vü bilâ-güvâh cürm ü ma'şiyet itmedin ve istiḥkâk-ı 'ukûbet sebḳat itmedin *en tuḳattelü ev tuşallebû ev tuḳaṭṭa' a eydihim ve erculuhum min ḥilâfin ev yunfu mine'l-arzi*⁷⁸⁸ ifşâḥ itdügi nefy ki as'ab-ı nikâyât-ı erba'adur, âdemün erba'atin kesmekde zehr-i kâtil ve ancak aña ecel tiryâk-i erba'adur, bu bendede icrâ idüp maskaṭ-ı re's ve maḥtid-i istinâs-ı Rûmili iken Anadolı'da dâr-ı evgâd-ı Manavgâd'a sevḳ eyledi *innâ lillâhi* ve *innâ ileyhi râci'un* ve *seya'lemu'l-lezîne zalemû eyye munḳalebin yenḳalibûn*⁷⁸⁹ (A42a) Rubâ'î:

⁷⁸² Serfice'nin varidatıyla tarihlenmesi için şiir ve inşâ (ya dair eserler) bir yerde toplandı.

⁷⁸³ kaşd] maḳşad P

⁷⁸⁴ eyledi] itdi F

⁷⁸⁵ olunup] olup B A S F

⁷⁸⁶ bitmez bu yıl zeytun u] olmaz bu yıl zeytun F

⁷⁸⁷ iğrâsıyla] iğvâsıyla F

⁷⁸⁸ (Düzeni bozanların) onların cezası ya acımadan öldürülmeleri ya asılmaları ya da el ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi ya da bulundukları yerden sürülmeleridir. Maide 33

⁷⁸⁹ Hepimiz Allah'tan geldik ve yine O'na döneceğiz. Bakara 156 O zulmedenler nasıl baş aşağı edileceklerini mutlaka göreceklerdir. Şuara 227

Kerdem zi günâh gerçi çendân tevbe
Maqbûl ne-şud nezd-i tu çendân tevbe
Ez zillet-i nâ kerde vü cürm ma' düm
Şad bâr peşimani hezârân tevbe⁷⁹⁰

diyü istigfâr itdüm maqbûl olmadı. *Rubâ'î*:

Çü çeşmet fütêd ber günâh-ı kesî
Te'emmül kun ender 'uķûbet besî
Ki sehlest la' l-i Bedaḥşân şikest
Şikeste ne-şâyed diğêr bâre best⁷⁹¹

diyü (P46b) i' tîzâr itdüm ma' mûl olmadı. Ne şefâ' at fâ'ide itdi ne ma' zeret baña zulm u ğadr itdi. Güyâ şîḥat-i neşim bildi⁷⁹² cümle cefâsın baña nezi⁷⁹³ itdi. *Lâ emliku linefsî nef'an velâ zârân*⁷⁹⁴ diyü⁷⁹⁵ maķâm-ı 'aciz u kuşûrda⁷⁹⁶ *liyağdıya'llâhu emran kâne mef'ûlen*⁷⁹⁷ kazâsına rîzâ virdüm *Allâhumme ic'alhu te'dîben ve lâ ta'zîben*⁷⁹⁸ *Arp.* du'âsına meşğûl olup evlâd-ı Hayder'i egerçi kudş şebistânının şem'-i enveri ve üns gülîstânının 'andelîb-i suḥanveridür, ammâ derd bişesinin ğazanferi ve 'ışk âteşğâhının semenderidür (B32a) lîkin taṭavvurât-ı şüyûn-i ilâhî ve tatarrukât-ı lutf u kahr-ı nâ-mütenâhîden ki maşdar-ı maşdürât-i küll-i yevm-i hüve *fî-şe'n*⁷⁹⁹ dūr, ferec zuhûrına mütekâzî idüm. *Beyt*:

Ger be ķadr-i sūziş-i men çeşm-i men beğrîstî
Ber dil-i men murğ u mâhî ten-be-ten beğrîstî⁸⁰⁰ (F44b)

Ammâ ne ğam ki *Beyt*:

Ve mâ'l-kelbu maḥmûmen ve in ṭâle 'umruhû
Elâ innemâ'l-hummâ 'alâ'l-esedi el verdi⁸⁰¹

çün bu târiḥde ki *Târiḥ*:

Düçâr olduķda bu zulme dil-i zâr⁸⁰²
Didüm târiḥin anuñ zulm-i nâ-çâr

Çün zulm-i nâ-fercâma maḥzar oldum ve ne bî-dâd-ı 'alîden dâd-ı 'Alî ve ne nâd-ı 'Alî ile feryâd-res buldum. *Âḥir Beyt*:

Be-teslîm-i ser der ğirîbân berîm
Çü ṭâķat ne-mâned ğirîbân derîm⁸⁰³

Merḥûm pâdsâh-ı merḥamet-penâh ki *Beyt*:

An ki her müyem eger gerded zebânî ber tenem
Hem çünân ķaşır şevem ez şükr-i ni' met ğüftenem⁸⁰⁴

⁷⁹⁰ Günahtan o kadar tövbe ettimse de, senin katında o kadar tövbe kabul görmedi. Yapılmamış zilletten ve olmayan suçtan dolayı yüz kez pişmanlık, binlerce tövbe.

⁷⁹¹ Bir kimsenin günahı gözüne ilîşirse, ceza konusunda çok düşün. Çünkü, Bedeḥşan lalini kırmak kolaydır. Kırılmış olan ise yeniden bir araya getirilmez.

⁷⁹² bildi] bilüp A P

⁷⁹³ nezi] -F

⁷⁹⁴ Ben kendi nefsim bile ne bir fayda ne de bir zarar sağlayabilirim.

⁷⁹⁵ diyü] diyüp P / -F

⁷⁹⁶ kuşûrda] huzûrda A

⁷⁹⁷ Allah bir şeye hükmederse mutlaka gerçekleşir. *Enfal* 42

⁷⁹⁸ Ey Allah'ım bununla beni eğit, azap etme.

⁷⁹⁹ O her gün bir iştedir. *Rahmân* 29.

⁸⁰⁰ Benim yandığım kadar gözüm ağlasaydı; benim gönlüme kuş ve balık başbaşa ağlardı.

⁸⁰¹ Ömrü uzun olsa da köpek sıtmaya yakalanmaz. Ancak aslan sıtmaya yakalanır.

⁸⁰² zâr] çâr F

⁸⁰³ Teslimiyetle boynumuzu büküyoruz. Güç kalmayınca yakamızı yırtıyoruz..

⁸⁰⁴ Eğer tenimdeki her kılım bir dil olsa, senin nimetlerinin şükrünü söylemede yetersiz kalırım.

Niçe def'a bunun gibi dürd-i zehr-âlûd şunıldukça cām-ı in'âm-ı lutf-encāmı baña şarâb-ı rahîk ü mey-i râvûk olmuşdı ve niçe def'a semm-i sitem tecerru' olındukça pâ-zehr-i 'ayn-i hayât-ı 'adlinden ihsân-ı (A42b) tiryâk-i fârûk olmuşdı. *Beyt:*

Felek şundukça bir⁸⁰⁵ cām-ı zehirnâk (S24b)
İrerdi lutf-ı şâhî baña tiryâk

Niçe kerre zaḥm-ı hañcer-i bî-raḥm-ı liyâm anuñ merāhim-i merāḥım-baḥşıyla iltiyâm bulmuşdı. Belki niçe tiğ-i intikām-ı iltikām cān-ı efsürde içün niyāmından çıkdukda⁸⁰⁶ anuñ siper-i sir-i 'adliyle gılâfında⁸⁰⁷ niyâm bulmuşdı. Bu def'a daḥı *Beyt:*

Zulmhâ didem be-'ahd-i 'adl-i tu
Dād deh ey pâdşâh-i dād deh⁸⁰⁸ (P47a)

diyü tazallum u tazarru' olındukda dest-gîr ü ḥāhiş-peẓîr olup surretü'l-beyn u kurretü'l-'ayn-ı kurûm ve âb-ı rûy-ı mülk-i Rûm olan Tuna yalılarında ve dâmen-i kûh-ı Balkan havâlilerinde evvelâ⁸⁰⁹ Nigbolı⁸¹⁰ kazâsın ihsân itdiler sâniyen Çernovi kazâsiyle kām-rân itdiler. Ol kazānuñ şehri-i şöhet-şi'ârî kaşaba-i Rus'dur ki leṭâfetde ber-â-ber-i mülk-i Üngürus u Rus'dur. Dil-i 'âşık gibi 'âr u şinârdan mahrûsdur. Kenâr-ı leb-i cûybâr-ı Tuna'da vâkı' olmağla gûyâ ol Bağdâd u Tuna Furat'dur belki Furat milh-i ücâc ve Tuna 'azb-ı Furatdur. *Beyt:*

Rûmilinüñ âb-ı rûyıdır⁸¹¹ Tuna
Şularuñ ḥod yüzi şuyıdır⁸¹² Tuna

Beyt:

Gerçi ḥâricdür bu resme medḥ anı mu' tâddan
Her kişîye kendü şehri yeg gelür Bağdâddan

Her kim ki görse dil-cûylar maḥabbeti gibi cûy-ı cûş (F45a) u ḥurûş dilinde cereyân ider. Bu medḥi şu gibi dilinde revân eyler⁸¹³ *Kaşıde-i Tuna:*

Gâh göñlüm⁸¹⁴ gibi cûşân u ḥurûşândur Tuna
Gâh gögsüm⁸¹⁵ gibi nâlân u girivândur Tuna

Kûh u hāmûnlarda şeydâ deşt ü şahrâlarda mest
Şöhre-i her şehri ü rüsvâ-yı beyâbândur Tuna

Başî eflâke irer gerçi kemend-i mevc ile
Yüzi yirdedür⁸¹⁶ yine ḥâk ile yeksândur Tuna

Pâk-ṭînet şâf-meşreb sâde-dil şâfî-derûn⁸¹⁷
Yâ ruh-ı cānân yaḥud âyine-i cāndur Tuna

Yarlardan atılup taşlara urur başını
'Aşık-ı divâne vü Mecnûn-ı 'uryândur Tuna

Şu bulanmayınca ṭurulmaz 'aceb midür eger
Taş u toprak oynar ise daḥı oğlandur Tuna

⁸⁰⁵ her] bir B S F

⁸⁰⁶ çıkdukda] çıkdukça A

⁸⁰⁷ gılâfında] hılâfetde F

⁸⁰⁸ *Senin adaletinin çağında zulümler gördüm. Ey adalet veren padişah, adalet ver.*

⁸⁰⁹ evvelâ] olan F

⁸¹⁰ Nigbolı] Nigebolı A

⁸¹¹ âb-ı rûyıdır] yüzi şuyıdır P

⁸¹² yüzi şuyıdır] âb-ı rûyıdır P

⁸¹³ eyler] ider B A P S

⁸¹⁴ göñlüm] gözüm F

⁸¹⁵ gögsüm] derûnum F

⁸¹⁶ yirdedür] yirde F

⁸¹⁷ derûn] revân F

Bahrden ter düşmeyüp berden aña irmez ğubār
Gerçi gerd-ālūd ammā pāk-dāmāndur Țuna (A43a)

Kimse başmaz yirde yatan yüzi diyü ħāk olup
Țāk-rāh u pāy-māl-ı ehl-i ‘ırfāndur Țuna

Ġāziler tazīlerinüñ topuğına çıkmaya⁸¹⁸
Gerçi kāfir gözine deryā-yı ‘ummāndur Țuna (B32b)

Țanda gerd-ālūde dāmen var ise yur arıdur
Pāk-bāz olmağda ğüyā Aḡi Evrāndur Țuna

Kışver-i kāfirden imān ehline akup gelür
Țıbleye tutmuş yüzini bir Müselmāndur Țuna (P47b)

Habs-i kāfirden boşanmış ğibi zencirin sürür
Şāh-ı İslāma gelür bir ehl-i imāndur Țuna⁸¹⁹

Sīmden bir ejdehādur pīç pīç olmuş yatur
Genc-i İslāma tılısm ile nighbāndur Țuna

Bunca biñ çeşm-i ḡabāb ile idüp her sū nazar
‘Aşık-ı cüyā-yı luṭf-ı Şeh Selim Ḥandur Țuna

Yılda yüz yük pīş-keş virür ayağın tozına
Yüz yumaz añlama her emrüne cüyāndur Țuna

Yüzi üstine sürinürek ider her hıdmetün
Bir yumuş oğlanı gibi bende-fermāndur Țuna

Gerçi⁸²⁰ tonğunlğıla⁸²¹ ‘uşşāka sovuqlık gösterür
Ḥublar nerm eylemekde nār-ı sūzāndur Țuna

Sīne-ber-sīne olur sīmīn-bedenlerle velī (F45b)
Sāde-pehlū ile kāni‘ pāk-dāmāndur Țuna

Bir nazarda gözüme yegdürmiş idüm anı ben
Gerçi ḡālīn ağlamakda cüst ü cüyāndur Țuna

Mā-cerā-yı ‘ışkda yaşdaşuz ikimüz diyüben
‘Aşık ile baḡş idermiş şöyle nā-dāndur Țuna

Hem-dem olmuşduk yidi yıl mā-cerā-yı ‘ışkda
Bir yaña ben bir yaña hecr ile giryāndur Țuna

Țāk-i-pāy-ı şāha⁸²² yüz sürmiş ider her dem du‘ ā
Hem-zebāndur ‘Aşık-ı zāra şenā-ḡāndur Țuna

Rus karşıısında⁸²³ Yirgögi dimekle ma‘rūf ḡal‘a ki ğüyā Rus-ı Ḥorāsāndur ve
Yirgögi‘de Mā-verāü’n-nehr ḡāleti nümāyāndur. *Beyt:*
Ez Ḥorāsān u Heri yād āredem in şehr-i mā⁸²⁴

⁸¹⁸ tazīlerinüñ topuğına çıkmaya] tazīlerinde topuğına çıkmasa B A S / toprağına çıkmayup F

⁸¹⁹ ḡabs-i Țuna] -A

⁸²⁰ gerçi] ğāh B A S F

⁸²¹ tonğunlğıla] tonğunlğıla P

⁸²² şāha] yāre F

⁸²³ Rus karşıısında] karşıu yakada F

⁸²⁴ Bu şehrimiz, Horasan ve Heri’yi hatırlatır.

Vaqt-i bahârda Hırlavibe diyü bir mâh-ı nev ve ovalarun, lâlezârı ‘ayn-ı şafak ve leb-i cûybârda olan bağlarun ezhârı ‘aksi âbda nümâyân olmağla ol kûşe Yirgögi olur. Faşl-ı hâzânda fenâ-yı ‘âlemi müşâhede idüp terâş olur. Bahâra dek yine mü gibi sebzeleri başında belürür. Eyyâm-ı şitâda kal‘ a-i Yirgögi⁸²⁵ her taraftan buzlar tiri ile zeyn olup⁸²⁶ leb-i cûyda güya oka tutilmiş murğâbi yâ ügi olur. Egerçi ol iki kûşe-i bâ-tüşede nev‘ an ferâğ-ı bâl [ferâğ-ı bâl ve (S25a) refâğ-ı hâl el virmişdi ammâ cevri düşmen⁸²⁷-i sitem-kârı (A43b) kâr câna ve kâred üstühâna irmişdi. ‘Adû-yı mezkûr her zemânda yüzüme ‘ayn-ı ‘adâvetle binâ idi ve sözlerümi üzn-i ezâ ile (P48a) şinevâ⁸²⁸ idi. Yanında ‘arzlarum ki okınurdı elbette ‘ırzuma toķınurdı. *Beyt:*

Ne derden ki itdüm ümid-i duğul
Beni kâbil olmadı k‘ide kabûl

Ėayret-i akrân ve hayret-i hadsânla cân u dil⁸²⁹ Ėam-zede yaturdı. Kitâb⁸³⁰ dahı raķam-ı tahminden beyâz-ı yakine çıķmayup nâme-i a‘ mâl ve şağâ’if-i âmâl gibi⁸³¹ müsevvede yaturdı. *Nazm:*

Devri dönmişdi meclis-i ‘adlün
Sâğar-ı mey gibi sürilmez idi

İtse bir demde Ėamzeler biñ kan
Leb-i dil-ber gibi şorılmaz idi

Enzâl u erzâle (B33a) (F46a) teraķķiler ve edânî vü esâfile luţf ile telaķķiler gördükçe *Şi‘r:*

Lein nazara’z-zemânu ilâ liâmi
Felâ tekü zayyıķan min zâke şadran

Ve kun billâhi zâ şikatin feinnehu
Luzi’llâhe fi ze’l-emri sirran⁸³²

diyü taķdire havâle iderdüm ve Ėâh *Beyt:*

Bi-havli’llâhi lâ yukderu ‘aleynâ
Ve ‘aynu’llâhi nâzıratun ileynâ⁸³³

diyü nâle iderdüm. Ėâh kemân-ı gümândan per-tâb olan tır-i ciger-düz evhâm-ı cânuma geçdükce haşm-ı pîl-şüreti cenb-i himmetümde peşşe-şıfat görüp bu resme itâle iderdüm⁸³⁴. *Meşnevi li-muharririhî:*

Kuzât içre zelil u Ėâr oldum
‘Adûnuñ gözlerine Ėâr oldum

Faķır ü âl ü ‘âlim olduğumla
Cefâ nezrin iderdi baña cümle

Ben anlardan taleb itdükde teftiş
Revâ mıdur görem âzâr u teşviş

Cefâ-endişler bed-kişlerle
Görem teşvişler teftişlerle

⁸²⁵ kal‘ a-i Yirgögi] -B A P S

⁸²⁶ olup] -A

⁸²⁷ düşmen] -A

⁸²⁸ şinevâ] şenvâ P S / şetvâ F

⁸²⁹ cân u dil] dili B A S dil P

⁸³⁰ kitâb] Lâcerem bu kitâb F

⁸³¹ nâme-i a‘ mâl ü şağâ’if-i âmâl gibi] -B A P S

⁸³² Şayet zaman alçaklara gülüyorsa, bundan dolayı asla göğsün daralmasın. Sen Allah’a güvenini yitirme. Bu hususta Allah’a sığın gizlice.

⁸³³ Allah’ın kudreti sayesinde hiç kimsenin bize gücü yetmez. Allah’ingözü bizim üzerimizdedir.

⁸³⁴ iderdüm] eylerdüm F

Gehî çekdördiler māl-ı zamānı
Gehî çekdördiler cevri zemānı

Esir olmakla bî-dād illerine
Şalındum ki Manavgād illerine

Çeküp mihnet emāsil gayretinden
Görem zillet erāzil devletinden

Çü çeşm-i hışmına⁸³⁵ manzar ben oldum
Cihānuñ kahrına mazhar ben oldum

Dür-i eşküm gibi şalup nazardan
Gıdāmı itdiler hūn-ı cigerden

Sirişk ü şevkı⁸³⁶ gönlümden gibi ben
Çıkardılar beni gözden göñülden

Eger hiç olmasa cevri cihānuñ
Yiterdi kahrı Ferruh kethudānuñ

Egerçi dürlü mihnet ber-ser idi (A44a)
Taraqqı-zāde kahrı ser-ber idi

Ġazāl-ı çerh elinden āh u şiven⁸³⁷
Ki bir kırk ayıdan bir de boğından (P48b)

Kınanmaz gerçi Mūsā ile ‘İsā
Kınandum ben Cehūd Mūsāyla ammā

Olup der-bend dā’im deste-i gül
Diyü gam içre eylerdüm tevekkül

Bu hâlde ‘ömr güzērān ve çeşm-i gam-dīde manzara-i teraqqīden fütūh-ı gayba nigerān
iken *Rubā’ī*:

Ey ān ki be-mülk yāftī dest-resī
Devlet talebī kem taleb āzār-i kesī
Şad tiğ-i siyāset ān harābī ne-kunēd
Ki āzürde-i mihneti berāred nefesi⁸³⁸

Tīr-i tedmīri *Rubā’ī*:

Etehzū bi’d-du‘āi ve tezderīhi
Vemā yedrike mā fa‘ale’d-Du‘ā’u (F46b)
Sihāmu’l-leyli lā tuḥṭi velākin
Lehā emedun velil emedi inḳidā’u⁸³⁹

kemānından per-tāb olup ‘āşikuñ dem-i serdi yok yok ne dem-i serd şarşar⁸⁴⁰-ı āh-ı şeb-
gerdi şem‘-i hayātı çerāğın söyündürdi, dūdmānın göyündirüp belki hānedāmı ocağın
söyündürdi⁸⁴¹. *Mısrā‘*:

Ḥaşm ez miyān be-reft ü sirişk ez kenār hem⁸⁴²

⁸³⁵ hışmına] hışma F

⁸³⁶ şevkı] zevkı F

⁸³⁷ şiven] şivenden F

⁸³⁸ *Ey mülkü ele geçiren, devlet istersen başkalarını incitmeyi az iste. Yüz siyaset kılıcı, incinmiş kişinin bir anlık getirdiği mihnet kadar yıkıcı olmaz.*

⁸³⁹ *Dua ile alay edip dalga mı geçiyorsun? Sen ne bilirsin duanın etkisini. Gecenin okları şaşırmaz fakat, onun bir süresi vardır ve bu süre biticidir.*

⁸⁴⁰ yok şarşar] -F

⁸⁴¹ söyündürdi] söyündürüp F

Mā-ḥaṣal ol maṭmüre-i fenāda ‘adem olmadan ben ma‘müre-i ‘ālemde vücūd bulmadum. Ol beydā-yı ‘anāda nā-būd olmadan ben meydān-ı ğināda peydā vü būd olmadum. Belī *Beyt*:

Gül der-miyān-i kūze besī derd-i ser keṣīd
Tā behr-i def‘-i derd-i ser āḥir gülāb şud⁸⁴³

Çün ol seḥāb-ı muzlim def‘-i zulmet eyledi, ‘āleme envār-ı şubḥ-ı sa‘ādet saçıldı. Ve çün ol jeng-i küdüretten⁸⁴⁴ kābūs-ı menḥūs ref‘-i şıķlet eyledi, ḥāb-ı kāsvedten cān u cinānuñ yüzi gözi açıldı. *Beyt*:

Vein ḥayāte’l-mer’i ba‘de ‘aduvvīhi
Vein kāne yevmen vāḥiden lekeṣīr⁸⁴⁵

Ebkār-ı efkār emvāc-ı biḥār gibi ceyb ü dāmān-ı (S25b) dil ü cāna geldi koyıldı. Evvel mübārek bāda gelen ḥużūr-ı kalb ve şafā-yı ḥāṭır oldu. *Beyt*:

Yekī kaṭre āb ez pey-i bed-sigāl
Bih ez-‘ömr-i heftād ü heṣṭād sāl⁸⁴⁶

Kuvvet-i mütefekkiye kaşd itdügi şāhid-i ma‘nānuñ dāmen-i vaşlına eli irdi ve nāz u ‘işveden serv gibi yükin yukarı yığan ‘arūs-ı ḥayāl bu kām-rānlığa el arķası yirde diyüp gönül alçaklığından kalbe el virdi. Zirā ki *Kıṭ’a*⁸⁴⁷: (B33b)

Demī ḥayāt pes ez murden-i çünān⁸⁴⁸ düşmen
Gümān berem ki zi şad sāle zindegānī bih

Be-murg-ı ḥaşm şümātet nemī kunem ammā⁸⁴⁹
Demī ferāġat-i ḥāṭır⁸⁵⁰ zi herçi dānī bih⁸⁵¹ (A44b)

Neṣr ma‘ānī-i dürr-i menşūrın ḥakķū’l-kaḍem⁸⁵²-i şādī (P49a) nişār itdi. Nazm silk-i nazm-ı dürr-i āb-dār-ı eş‘ārı Seydī Gāzī tesbīḥi gibi ber-güzār itdi. Ma‘ānī ṭoluları içildi, şāhid-i ḥayālūñ kāmetine vezn ü kāfiyeden ḥil‘atlar biçildi. *Mıṣrā‘*:

Pes ez merg-i ‘adū ḥoş mitevān zist⁸⁵³

Bu ḥālde⁸⁵⁴ nā-gāḥ kıṭāb-ı nākış ḥāṭıra geldi. *Beyt*:

Mebādā ki binī diger bāre ḥayf (F47a)
Ki furşat ‘azizest ü el-vaķt seyf⁸⁵⁵

diyü bī-imhāl u bī-ihmāl sevād-ı müsevvededen nehār-ı beyāza ve tengnā-yı nazm u mazīk-i şi‘rden şahrā-yı inşāda olan ferāḥ u ferruḥ-riyāza çıķmaġa ibtidā olunmak için⁸⁵⁶ hedīr-i ḥāṭif-i kudsi ve şafīr⁸⁵⁷-i mülhem-i ünsiden işāret olındı. Ve tensīķ-i kitābda birķaķ ḥaşıṣa ri‘āyet olındı⁸⁵⁸.

⁸⁴² Düşman ortadan kalktı, göz yaşı da kalmadı.

⁸⁴³ Gül testinin içinde çok bela çekti. Bu belayı gidermek için gül suyu oldu.

⁸⁴⁴ jeng-i küdüretten] -B A P S

⁸⁴⁵ Kişinin, düşmanından sonraki hayatı, bir gün bile olsa çok sayılır.

⁸⁴⁶ Kötü düşünceli kimsenin ardından bir damla su, yetmiş seksen yıllık ömürden daha iyidir.

⁸⁴⁷ kıṭ’a] rubā‘ī F

⁸⁴⁸ çünān] çünin B A S F

⁸⁴⁹ ammā] vernī P

⁸⁵⁰ ferāġat-i ḥāṭır] firāġ zi düşmen B A S F

⁸⁵¹ Böyle bir düşmanın ölümünden sonra bir an yaşamak, sanırım yüz yıllık hayattan iyidir. Düşmanın ölümüne sevinmiyorum ama bir an için gönül rahatlığı bildiğin her şeyden iyidir.

⁸⁵² kaḍem] kudüm A P F

⁸⁵³ Düşmanın ölümünden sonra mutlu yaşanabilir.

⁸⁵⁴ bu ḥālde] -B A P S

⁸⁵⁵ İnşallah bir daha gam görmezsin. Çünkü fırsat değerlidir ve vakit kılıçtır.

⁸⁵⁶ için] -B P S F

⁸⁵⁷ şafīr] şa‘īr A / şaġīr B S F

⁸⁵⁸ Ve tensīķ-i olındı] -B A P S

Haşışa-i ūlā kimesne ḥarīm-i ḥürmetinde olan ‘arā’is-i nefā’is-i ma‘āniye nigāh olinmaya. Eger kân ve daḥı olursa kimesnenün kîse-i mülkinde olan cevāhir-i ḥayālâtıdan āgāh olinmaya. *Beyt*:

Ez gevher-i ḥod beger u nî⁸⁵⁹
Der ma‘ den ū kân besî güherhâst⁸⁶⁰

Kedd-i yemîn-i ḥame⁸⁶¹ ve ‘arak-ı cebîn-i ḥame⁸⁶²-i ḥâş ile taḥşîl olınan cevāhir-i zevāhir şarfında ḥisset olinmaya. Kifāyet itmezse kendü palās-ı peşmîni ile ḵanā‘at olinup āḥerūn libās-ı ibrişiminden⁸⁶³ isti‘āret olinmaya. *Rubā‘î*:

Femā aḵbelu’d-dünyā cemi‘ an biminnetin
Velā eṣteri ‘izze’l-manāşibi bi’z -zulli
Ve e‘şaḵu kuḥalāe’l-medāmi‘ ḥılḵaten
Liellā yurā fî ‘aynihi minnetu’l-kuḥli⁸⁶⁴

Dārü’d-ḍarb-ı nuḵūd-ı kelāmuñ şāḥib-i ‘ayārları belki bāğ-ı dād-ı ‘ālem-i kevn ū fesāduñ ‘ayyārları elek elek arasalar kimesnenün anbar u enbānından daḵika bulunmaya. Kendü ḵalem-revüm olan mülk-i süḥānın şufūf-ı sūtūr-ı ‘askeri istiḥdām olinup bir şāḥ-ı nazmın rāyetine ta‘arruż olinmaya⁸⁶⁵. *Rubā‘î*:

Serv-sıfat baş der in ṭarf-ı cūy
Hırḵa-i sebzi vü kenāri be-cūy
Hurde-güzin-i direm-i kes mebāş
Şāye-nişin-i ḥarem-i kes mebāş⁸⁶⁶

Haşışa-i düvüm. Mezād-ı aşlî maḥzā⁸⁶⁷ tevāriḥ-i şu‘arā olmayup belki ol⁸⁶⁸ şüret olup ma‘nā-yı şāhid-i ‘ilm ū kemālūn ḥaṭṭ u ḥāl-i şı‘r ū inşā ile taḥliyesi ve ‘arā’is-i ezḥān ve iz‘ān-ı erbāb-ı ‘irfān şüret-güster olmağa āyine-i maḵālūn tecliyesi murād⁸⁶⁹ olup ebkār-ı efkārūn libās-ı gūn-ā-gūn ile cilvesi ve her şā‘irūn vaşf u medḥi ḥacle-i nāzında nümāyiş-i buḵālemūn ile ‘işvesi murāddur. Ve bu üslūbda münşilerden muḵtedā vü pişvā⁸⁷⁰ şāḥib-i dīvān (A45a) Cūveynî ve Ḥāce Monlā-yı Işfahānî-i Mu‘inî vü Vaşşāf dur. Her birinün āyine-i evşāfı jeng-i medā’ih ū nu‘utla reng-pezir olmaḵdan mücellā vü şāfdur. Ve eṣerleri olan kitābları ki⁸⁷¹ *Cihān-küşā* vü *‘Aleḥ-ārā* vü *Tārīḥ*⁸⁷² -i Vaşşāf dur. (F47b) (P49b) Benān-ı beyānla müşārün ileyhleri meddāḥ ve lisān-ı elsün ile vaşşāfdur. Her çend fushat-ı mizmār-ı belāğatda si‘at-ı kelām ve vus‘at-ı ḥurām-ı tünd-kām-ı aḵlām-ı feşāḥat-a‘lām-ı maḵdūr u meysūr ise ve ḥavāṭır-ı ‘avām bu kelāmuñ fehm ū dirāyetinden dūr ise *Mışrā‘*:

El-mer‘ u lā yezālu ‘aduvven limā cehile⁸⁷³

Ve efḥām-ı enām bu merāmuñ rivāyetinden tefevvür⁸⁷⁴ ise *Beyt*:

⁸⁵⁹ Bu mısraın vezni bozuktur.

⁸⁶⁰ Kimesne..... güherhâst] -B A P S

Kendi cevherinden o madende ara ki orda daha fazla güherler var.

⁸⁶¹ ḥame] -B A P S

⁸⁶² cebîn-i ḥame] nāme-i ḥāşşa-i F

⁸⁶³ ibrişiminden] ibrişimi F

⁸⁶⁴ Rubā‘î] şı‘r P // Rubā‘î minnetu’l-kuḥli] -F

Bütün dünyayı verseler minnet edip de kabul etmem. Makam ve mevkilerin şerefini alçaklıkla satın almam. Yarattığı gözleri sürmeli olanlara aşışım. Çünkü bu gözlerin sürmeye minneti yok.

⁸⁶⁵ kendü olinmaya] -B A P S

⁸⁶⁶ *Irmağın bu yanında servi sıfatlı ol.Yeşillik hırkası ve bir kenar ara. Kimsenin dirhemine göz diken olma. Kimsenin haremının gölgesinde oturan olma..*

⁸⁶⁷ mezād-i aşlî maḥzā] -B A P S

⁸⁶⁸ olmayup belki ol] -B A P S

⁸⁶⁹ murād] -P F

⁸⁷⁰ pişvā] pişvā reviş F

⁸⁷¹ kitābları ki] -B A P S

⁸⁷² tārīḥ] tevāriḥ F

⁸⁷³ *Kişi, her zaman için bilmediğinin düşmanıdır.*

Cāhil buved nūfūr zi nūr-ı cemāl-i tu
Ari zi āftāb demed şāhib-i remed⁸⁷⁵

Çün ma'lūmdur ki mihek-k-i seng-i āstāne-i pādşāh ki rüy-māl-ı ekāsire vü akyālden
Ka'bemānend sevād-ı dide-i a'yān-ı insān şüretin ve Hacerü'l-esved nūkhetin
bağlamışdur, aña 'arz olunmak kâfidür. Egerçi *Beyt*:

Hadis-i şî'r ber-i şāh ān meşel dāred
Ki zer be-kān beri vü gül be-būstān āri⁸⁷⁶

hasb-i hāldür ammā⁸⁷⁷ *Beyt*:

Ger bi-hünerān qādr-i hüner hiç ne-dānend
Ey şāh hacil nistem ez ān ki tu dāni⁸⁷⁸

bî-kıl u kāl (B34a) zer-i suhan⁸⁷⁹-ı her suhanvere pūte-i maqāldur zirā ki *Naẓm*:

Bi-ḥamdi'llāh ki şāh ehl-i zebāndur
Suḥanda mū-şikāf-ı nūkte-dāndur

Ne ḡam ger ḡayruñ olursa nūkūlı
Yiter şāhuñ baña ḡusn-i qabūlı

Ne ḡoş dimiş bunı naẓm ehli Şeyḫi
Ki öldür cümleten naẓm ehli şeyḫi

N'ola yanuñda bulmazsañ söz ehlin
Qanatlıdur uçar bulur söz ehlin (S26a)

Benüm cūhhāl ile yoqdur kelāmum
Zarūret dendür anlara selāmum

Ḥaşıṣa-i siyūm. Ma'lūmdur ki 'ilmūñ şerefi mevzū'ı ḥasebi ile ve medḥūñ qādr-i
memdūḫı sebebi iledür. Lā-cerem şāhib-i dīvānuñ memdūḫı ve⁸⁸⁰ mevzū'-ı kitābı
egerçi serir-i saltānata aşḥāb-ı cülūsdur, ammā ekseri kefare ve Mecūsdur ve Vaṣṣāf'ıñ
memdūḫı tā'ife-i Moğoldur ki her biri reh-zen-i ehl-i dīn olmaḡda mānend-i ḡuldur ve
mülūk⁸⁸¹-ı Cengiz'dür bir bölük büt-perest-i nā-temyīzdür ve Ḥāce Monlā-yı İsfahānī
ḥazretinūñ⁸⁸² memdūḫı Sultān Ya'kūb'dur ki rütbe-i saltānatda ve 'uluvv-ı rütbede⁸⁸³
pādşāhumuza (A45b) nisbet nā-çizdür. El-ḥamdü'lillāh benüm memdūḫum sultān-ı
İslām ve ḥāmi-i Haremeyn ya'ni beytu'llāhi's-selām ve Medīne-i Resūl 'aleyhi's-
selāmdur. Niçün anlar maẓhar (P50a) olduḡı iḥsāna ben maẓhar olmayam ve anlaruñ
gördüḡi 'ayn-ı 'ināyetle mānzar olmayam (F48a) *Beyt*:

Güneş gökden yire çün ḡake eyler zerre-perverlik
Giyāh-ı sebze serv itse 'aceb mi sāye-güsterlik

Belī li-muḥarririhi:

Ben ki vaṣṣāf-ı şeh-i 'ālem Selīm Şāh ḡan olam
Mülk-i inşāya 'aceb mi şāhib-i dīvān olam

Ḥaḡ mu'ini şeh mürebbisi olursa 'Āşıkuñ
Ḥāce Monlā-yı Şifāḡānī'ye hem-destān olam

⁸⁷⁴ tefevvür] tenevvür B A S F

⁸⁷⁵ *Senin güzelliğinin nurunun akışından kaçan cahildir. Güneş korkan insanların üzerine de doğar.*

⁸⁷⁶ ber] ter F

Şahın yanında şiirden söz etmek madene altın götürmek, bahçeye gül getirmek gibidir.

⁸⁷⁷ ammā] -P

⁸⁷⁸ *Sanat ehli olmayanlar, sanatın değerini hiç bilmezlerse de ben bundan utanmıyorum. Ey şah, çünkü sen biliyorsun.*

⁸⁷⁹ suhan] ḡusn F

⁸⁸⁰ lā-cerem Şāhib-i dīvānuñ memdūḫı ve] Şāhib-i dīvānuñ B A P S

⁸⁸¹ mülūk] nesl F

⁸⁸² İsfahānī ḥazretinūñ] İsfahānīnūñ B A P S

⁸⁸³ ve uluvv-ı rütbede] -B A P S

Haşışa-i çehārüm. Her gürūh-ı pür-şükūh şu‘arā takrîbi ile sâ’ir erbâb-ı ma‘ârif ve aşhâb-ı ‘avârif ki⁸⁸⁴ kendüleri hıyâr-ı enâmdan ve zemânları tevârih-i eyyâmdan olup her biri fenlerinde⁸⁸⁵ fâ’ik yâ erbâb-ı fûnûna merci‘ olmağla zıkr-i cemilleri şahâ’if-i rûzgârda şebt olunmağa lâyıkdur, anlaruñ hakkında dahı güzâriş-i aklâm ve nigâriş-i erkâm tecvîz olındı.

Haşışa-i pencüm. Bu dürc-i pür-dürr-i misk-hıtâm ba‘de’l-hıtâm Kûtâhiyye’de rikâb-ı pādşâhiye pây-endâz olmak menvî iken ‘alâmet-i fâl-i sa‘d ve rûzgâr-ı bed-‘ahdden itmâm-ı merâmda mahz-ı incâh⁸⁸⁶-ı necâh ve incâz-ı va‘ddur ki râh-ı kûtâh olup kudüm-ı sa‘âdet- rüsûmları⁸⁸⁷ mesned-i saltanat-ı Rûm’ı ve rub‘-ı meskûn u heft kurûmı teşrif buyurup pây-taht-ı saltanat bülend-pâye oldı. Yümn-i ikbâl sirâyet idüp ser-levha-i elkâb-ı kerîmeleri ile kitâb⁸⁸⁸ mu‘anven oldı. Bu fâl-i hayr ile hüsn-i qabûl-ı şâhi karin-i hâli olmağa sebeb-i zañn oldı.

Haşışa-i şeşüm. Monlâ Latîfî tertîbine taklîd⁸⁸⁹ olmasun diyü ebced hevvez hurûfî⁸⁹⁰ tertîbi ihtiyâr⁸⁹¹ olındı. Şalâhü’-d-dîn Şafedî *Şerhü Lâmiyetü’l-‘Acem*’de tahkîk ü taşdik itdügi üzre⁸⁹² ve Ehl-i Beyt-i nübüvvet ya‘nî ‘itret-i⁸⁹³ Hâşimîyye ve ‘aşîret-i Ebî’l-Kâsimîyye ki ber-mücib-i hâl-i mevrûsı ve fazl-ı mebsûsı⁸⁹⁴ mirâs-ı belâgat u feşâhate ve hikmet-i berâ‘at u hışâfete halk-ı ‘âleminden⁸⁹⁵ ehaqlardur. Anlaruñ ervâh-ı tayyibelerinden ki tînet-i kudsiyye ile siriştedür, istimdâd ve şâhib-i vâkt olan kutb-ı dâ’ire-i saltanat⁸⁹⁶-i şûri vü ma‘nevi vâriş-i kemâlât-ı Muştafavî⁸⁹⁷ vü Murtażavî⁸⁹⁸ olan⁸⁹⁹ (F48b) sultân-ı ‘âlemden⁹⁰⁰ istirşâd olındı (A46a) *Allâhümme bike ve minke ve ileyke ve ‘aleyke el-isti‘ânetu ve’t-tevfîku ve’l-merci‘u ve’t-teklânu*⁹⁰¹ (P50b) (B34b) *Meşnevi li-muḥarririhi*:

Elâ ey pādşâh-ı dâd-güster
Benüm feryâdum işit dâd göster

N’ola aḥvâlüm itsem kapuñâ ‘arz
Ki *es-sultânü zıllu’l-lâhi fi’l-arz*⁹⁰²

Şu kim luṭfindan olmaz kimse maḥrûm
Didi ye’vî ileyhi kullu mazlûm⁹⁰³

Murâdum ḥırmenini itdi ber-bâd
Elinden rûzgâruñ dâd u feryâd

⁸⁸⁴ ve aşhâb-ı ‘avârif ki] -F

⁸⁸⁵ fenlerinde] aḳtlarında F

⁸⁸⁶ incâh] encâm F

⁸⁸⁷ rüsûmları] resûlları P

⁸⁸⁸ kitâb] -P

⁸⁸⁹ taklîd] taklîd lâzım B A P S

⁸⁹⁰ hurûfî] -A

⁸⁹¹ ihtiyâr] ri‘ âyet P

⁸⁹² Şalâhü’-d-dîn ... itdügi üzre] -P

⁸⁹³ ya‘nî ‘itret] – B // ‘itret] ḡurre-i F

⁸⁹⁴ mebsûsı] mebnûsı F

⁸⁹⁵ ve hikmet ‘âleminden] -B A P S

⁸⁹⁶ saltanat] -P

⁸⁹⁷ Muştafavî] -A P

⁸⁹⁸ Murtażavî] Murtażavî dest-gîr yâ mālân ḥâhiş-peẓîr-i bed ḥâlân muḥyi-i ‘ulemâ vü mu‘allâ kelimetu’llahü’l -‘ulyâ sırrını şu‘arâ-yı F

⁸⁹⁹ olan] -F

⁹⁰⁰ ‘âlemden] ‘âlem bu vech ile F

⁹⁰¹ ve’t-teklânu] ve’t-teklânu Ḥazretlerinüñ bu vech ile istirşâd idüp şürû‘ olındı F

Allahım! Yardım ve başarı sendendir, dönüş ve tevekkül sadece sanadır. Allah’ım her şey senden ve yardım da ancak senden beklenir. Muvaffakiyet sendendir ve dönüş sanadır.

⁹⁰² *Sultan Allah’ın yer yüzündeki gölgesidir.*

⁹⁰³ *Bütün mazlûmlar ona sığınır.*

Yitişdi kām u fevze Kāmī Fevrī
İrişdi ‘ Aşıka ihsân devri

Ma‘ ârif ehlinüñ şâh-ı be-nāmı
Murād-ı nâ-murādân ya‘ nî Kāmī

Fezâ’ıl bezmi ehlinüñ temāmı
Anuñ yādına i er dost-kāmı

Ni e ihsân-ı na da irdi Bākī
Nevālī eyledi şo bet kıyākı⁹⁰⁴

Anuñ devrine gelse Hākī-i Cām
Olurdu kâse-lisi  ır a-     (?)

Biri m alik   kor uze  oru (?)
Ba idur  ayrde fehm andan Fevrī

‘ Am  k olsa ne de nl  her s  ze  avr
 rer  avrına anu  ol ‘ ale’l-fevr

 ek p n mına va‘ d  n ni e B  k 
Ni e ihs n-ı na d  n g rd  b  k 

A a   km   iken şo bet kıy  k 
Nev  l  ile şo bet yine b  k 

Y r p n m r ze-i    nu  nev  l 
Gar  k-i ba r-i ni‘ metd r Nev  l 

Beni ol  hl-i Kehfe t  bi‘ eyle
Ki ya‘ n  ol ş l   e r  bi‘ eyle

Diy m ki ol     ru  b riy m ben
Vel  pey-revleri     miriy m ben

Yara ur p  y-i serv ( ) n rvende
Giy  h-ı sebz ola     n-ı  emende⁹⁰⁵

 apu da b lb l-i g y  hez r  n
Yara ur bir de t    -i su   n-d  n

 er      var hez r  n      -i k   r
N’ola bir      -i sebz olursa p r-n r

Ne var anlarla olursa⁹⁰⁶
Ge er hem a   a i re bende bile⁹⁰⁷

 al   eyle beni      ⁹⁰⁸        n
 al   its n seni      her        n

    -y           r ba  a bu
    -y  n -        r⁹⁰⁹ ba  a bu⁹¹⁰

 apu da ni e y  z bi  var men    b
B l nmaz mı ba  a da bir m n    b

⁹⁰⁴ ni e ... kıy  k ] -F

⁹⁰⁵ ma‘ ârif ehlin   ş  h-ı be-n  mı giy  h-ı sebz ola     n-ı  emende] -B A P S

⁹⁰⁶ Bu m srada kelime eksiktir.

⁹⁰⁷ ne var bile] -B A P S

⁹⁰⁸      ] h     F

⁹⁰⁹ n -        r]          r B A P S

⁹¹⁰  apu da b lb l-i g y  hez r  n ba  a bu] -P

Gerekdür ehline manşıb sezāvār
Kem isem manşıbuñ dañı kemi var (F49a)

İşigüñde baña bir feth-i bāb it (S26b)
Penāhum ol der-i devlet-me'āb it

Dimem erkān u a' yānuñ olayum
Ya segbānuñ ya derbānuñ olayum

Ƙapucuñ eyler iseñ ben gedāyı
Ƙikem devlet Ƙapusında 'aşāyı

Şerefdür işigüñde kihter olmak
Deger bihter olursa mihter olmak

Olursam maṭbaḥuñ kārında der-kār
Zihī ni' met zihī etmekli bāzār

Harīmüñde gerek cārū-keş eyle
Şefineñde gerek pārū-keş eyle

Ƙoyalum ğayrı hep leffāflıƘdur
Benüm ḥaƘƘum naƘīb⁹¹¹ eşrāflıƘdur

Ebā ' an ced baña mīrāşdur ol
Ata yirin tutarsa n'ola oğul

Elüm al ḥusrevā ayakda Ƙaldum
Refi' it Ƙadrümi alçaƘda Ƙaldum

Ƙo anı bunı ' Āşık Ƙılma ta' riż
İşüñ Allāhla Ƙıl şāh ile tefvīz⁹¹²

Söyündürmez kişi kendü çerāğın
Ƙoparmaz kendü dikdüğü budāğın⁹¹³ (A46b)

' Ubūdiyyet maƘāmında Ƙarār it
İşüñ teslim-i luṭf-ı şehryār it

Ne şānuñ var ne Ƙadr u Ƙudretüñ var
Ki şāhuñ himmetiyle ola hemvār

Dimiş bu sözi bir pīr-i cihān-gerd
Olur şānına göre himmet-i merd⁹¹⁴

Ne deñlü himmetüñ olursa a' lā
Anuñ iḥsānıdur a' lādan a' lā

Cihānuñ hep bilür bālā vü pesti (P51a)
Me'āl-i dest-ber-bālā-yı desti

Buyurmuşdur Resūl-i Ḥak Te' ālā
Yed-i ' ulyā yed-i süflādan a' lā⁹¹⁵

⁹¹¹ naƘīb] naƘībü'l -F

⁹¹² işüñ Allāhla Ƙıl şāh ile tefvīz] işüñ Allāha Ƙıl şāha tefvīz F

⁹¹³ söyündürmez ... budāğın] -B P S

⁹¹⁴ dimiş ... merd] -B P S

⁹¹⁵ buyurmuşdur ... a' lā] -B P S

Sen açsañ aña dest-i iltimâsı
Anuñ üstün gelür dest-i ‘atâsı

Hümâdur himmetidür aña şehper
Zihî devlet olursa sâye-güster

Saňa hıdmet niyâz ile du‘âdur
İder ol anı ki aña revâdur

İlâhî nâmin anuñ kâm-bağış it
Nişânın levha-i sermedde nağış it

Rubâ‘î:

Men yekî gevherem fütâde be-ğâk
Ez ser-i terbiyet merâ ber-dâr
Gerçi bâşed neberd-i himmet-i tû
Gevher ez ģâk ber giriftem ģâr⁹¹⁶

ĤARFÜ’L-ELİF

ŞEYĤ İLÂHÎ: Kuddise sırrahu⁹¹⁷. Mevrid-i vâridât-ı İlâhî ya‘nî Cenâb-ı irşâd-penâhî Hazret-i ŞeyĤ İlâhî *Ravvaĥa’llâhu rûĥahû bi’r-revĥi’l-ilâhiyyi*⁹¹⁸. Ol zübde-i intâc-ı⁹¹⁹ mevâlidüñ mevlidi Anaṭolı’dur⁹²⁰ ve ol menşe‘-i neşv ü nemâ-yı esrâr-ı İlâhîniñ meĥtidi⁹²¹ livâ-yı Germiyan’da diyâr-ı Simav’da Tekellûf nâm karyedür⁹²². Vâridât-ı ģaybiyye ve ilhâmât-ı ‘ayniyyeden bî-tekellûf lisânlarına câri olan bu beyt bu da‘vâya şâhid-i ģâlî ‘ani’l-mirye⁹²³ dūr. *Beyt:*

Der⁹²⁴-Tekellûf şud İlâhî râ makâm ender Simav (F51a)

Gerçi ĥod râ ez-tekellûf dūr sâĥt ez-dîrgâh⁹²⁵

Şaded-i taĥşîl-i ‘ulûm-ı zâhirede Monlâ Tûsî’den telemmüz ider iken dimâġına seyr ü seyâĥat ve deryâ-yı taşavvufa ġavş u sebâĥat lezzeti gelüp diyâr-ı ‘Acem’de ser-ĥâlķa-i silsile⁹²⁶-i Nağş-bendî ya‘nî Ĥâce Nâşirü’d-dîn-i⁹²⁷ ‘Ubeydullâh⁹²⁸-ı Semerķandî hıdmetine irişüp teybe vü ‘inâbet ve niçe zemân mücâhede vü müşâhedeye bezl-i himmet ve izn-i şerîfleriyle yine Rûm’a ric‘at ve vâtanlarında⁹²⁹ seccâde-i irşâdda ĥalkı câdde-i tekmiîl-i nefis ve tehzîb-i aĥlâķa da‘vet idüp⁹³⁰ ba‘dehu sünnet-i nebeviyye (A48a) ri‘âyeti için İstanbul’a hicret ve anda Zeyrek Câmî‘i’nde ikâmet idüp kesretde vaĥdet kâ‘idesin ri‘âyet eylediler. *Aĥirü’s-selâmeti fi’l-vaĥdeti*⁹³¹ diyüp vilâyet-i Rûmili’nde Vardar Yeñicesi’ne ‘azimet (P52b) idüp aĥir-i ‘ömrlerine dek serir-i irşâd-

⁹¹⁶ Rubâ‘î ģâr] -B A P S

Ben yere düşmüş bir cevherim. Beslemek ve eğitmek için beni yerden al. Senin himmet savaşın olsa cevheri topraktan almak zor değil.

⁹¹⁷ Sırrı mukaddes olsun!

⁹¹⁸ Allah onun ruhunu rahmetiyle kuşatsın!

⁹¹⁹ intâc] netâ‘ic F

⁹²⁰ mevlidi Anaṭolıdır] -F

⁹²¹ meĥtidi] meĥtidi vilâyet-i Anaṭolıda F

⁹²² karyedür] karyedür. Bu ĥuşûsa F

⁹²³ ģâlî ‘ani’l-mirye] ‘adl-i müsteġnin ‘ani’t-tezkîr F

⁹²⁴ der] bî B P/ ez A

⁹²⁵ dîrgâh] dîdegân F

İlâhî, kendini öteden beri tekellûften (özentiden) uzaklaştırmış olmasına rağmen Simav’da Tekellûf’te yerleşti.

⁹²⁶ silsile] silsile-i tarîķ F

⁹²⁷ Nâşirü’d-dîn] -B A S F

⁹²⁸ ‘Ubeydullâh] ‘Ubeyd B A S F

⁹²⁹ vâtanlarında] vâtan-ı me‘lûfları F

⁹³⁰ idüp] -B A P S

⁹³¹ Esenlik yalnızlıktadır.

nişin olup bu nişimenden ol mekāna rihlet eylediler. Cenāb-ı irşād-me'āblarınun halka-be-guşları olan küberā-yı ümerādan Evrenosoğlu Ahmed Beg anlarun şerefine ol makāmı 'imāret idüp cāmī ü medrese vü hānkāh ve merķadi üzre türbe vü ziyāretgāh tertīb itmişlerdür *yuzāru ve yuteberraku bihi*⁹³². Tārīh-i mevtleri *rahmet ber-İlāhidür* ki⁹³³ sekiz yüz toksan altı olur. Sā'ir evliyāu'llāh de' b ü edebleri üzre⁹³⁴ şī'rleri -ki şī'ār-ı şā'iriden 'āridür ve tekellüf ü taşallufdan beridür-⁹³⁵ ekser mutaşavvifāne ve fenn-i tevhidde mutaşarrıfānedür. *Teyemmünen bi-enfāsihimi'l-ķudsiyye*⁹³⁶ birkaç beytleri bu mecmū'ada matla' -ı tavālī' -i eş'ār ve matla' -ı talāyi' -i esmār⁹³⁷ olmağ için ihtiyār olındı. Ve illā pāye-i kerāmet⁹³⁸ -pirāyeleri rütbe-i şā'iriden bülend ve vākī' olan şī'rleri *Beyt*:

Ez kerāmāt-ı bülend-i evliyā
Evvelā şī' rest ü āhir ķimyā⁹³⁹ (S27b)

mücibince şeref-i velāyetden behremenddür. Bu beytler anlarun enfās-ı ķudsiyyelerindendir *Matla'*:

Ār çizest nā-murādān rā murād ender cihān
Terk-i māl ü terk-i cāh u terk-i rāhat terk-i cān⁹⁴⁰ (F51b)

Ve lehu:

Āun tu teslīm-i rızā-yı Hāk şevī bī-ķi'ş bāş
Yef' alu'llāh mā yeşā'u yaħkumu'llāh mā yurīd⁹⁴¹

AHMED PAŞA: Veliyyü'd-din oğlu Ahmed Paşa'dur ki babası Sultān Meħemmed-i merħūma kāzī-'asker olmışdur. Bi-ħasebi'l-ħaseb fevāzıl (F52a) u fezā'il ile mevşuf ve bi-nesebi'n-neseb şihhat-i intişāb-ı ħāzret-i risālet ile ma' rūfdur. Merħūm sultān-ı merķūmun -ki gūlşen-i zemān-ı saltanatında neşv ü nemāya kabil kavābilün nihāl-i āmāllerin nešemāt-ı simāt-ı terbiyeti (A48b) ve reşĥāt-ı şehāb-ı tenmiyeti ile sır-āb (B36a) u şād-āb olmasın zimmet-i himmetlerine lāzım 'add iderler imiş- mezkūr Ahmed Paşa'nun nihādında⁹⁴² kabūle kabiliyyet ve ħüsn-i terbiyete ehliyyet fehm idüp pertev-i mihr-i sipihr-i nevāzişi ile gūlbün-i isti' dādına nümāyiş ve reşĥa-i nisān-ı iħsān ile şadef-i terbiyetde gevher-i her murādına perveriş virüp nişāb-ı 'ātifetinden naşibi envā' -ı kemāl ü ma'rifet ve pāye-i irtikāsı rütbe-i manşib-ı vezāret oldı belī. *Beyt*:

Himmet elidür yed-i beyzā olan (P53a)
Er nefesidür dem-i 'İsā olan⁹⁴³

mücibince nesīm-i kabūl-i kabūl-i şāhī ravza-i aħvālīne vezān olmağla şükūfezār-ı emeli tarāvet buldı ve himmet-i bağbān iķbāl-i pādşāhī ile⁹⁴⁴ behcet buldı⁹⁴⁵. Ba' dehu⁹⁴⁶ tedric ile kendülere ħāce eylemişler andan sonra vezir idinüp ħādrin yüce eylemişler.

⁹³² O, ziyaret edilen ve kendisinden bereket beklenen biridir.

⁹³³ ki] -B

⁹³⁴ üzre] üzre bilā-rağvete 'avālim-i ķudşiden lisānlarına fey_ -i eş'ār ki F

⁹³⁵ beridür] berī idügü zāhir ü ħayr-ı mütevāridür F

⁹³⁶ teyemmünen bi-enfāsihimi'l-ķudsiyye] teyemmünen bi-enfāsihimi'l-ķudsiyye ve teberrüken bi-ķelimātilimu'l-ünsiyye P

Kutsal nefeslerinden bereketlenmek için

⁹³⁷ esmār] esfār A P

⁹³⁸ kerāmet] sa' ādet B A P S

⁹³⁹ Evliyanın yüce kerametlerinden ilki şiir, sonrası kimyadır.

⁹⁴⁰ Dünyada muratsızların muradı dördtür: Malı terk, makamı terk, rahatı terk ve canı terk.

⁹⁴¹ Hakk'ın rızasına teslim olman için kendinden geç. Allah dilediği şeyi yapar ve dilediği gibi hükmeder.

⁹⁴² nihādında] nihādlarında B

⁹⁴³ Olan] olan Kişiyi iltifāt şāir eder
Belki cümle hünerde māhir eder F

⁹⁴⁴ buldı ve pādşāhī ile] -F

⁹⁴⁵ buldı] buldı ki ħazan-ı berg-i rīzān ħavādiş-i ħadeşāndan āsīb irmedi ve bağbān-ı iķbāl-i pādşāhī ile izzet buldı F

⁹⁴⁶ ba' dehu] -F

Mañşib-ı vezâretde iken birkaç ehl-i fesâd hussâd *haseden min ‘indi enfusihim*⁹⁴⁷ *harîm-i hâsda olan içoğlanlarından birine*⁹⁴⁸ ‘ışk-bâzlık ve sevdâ-yı hâm ile beden-i simini vaşluna dem-sâzlık ider diyü isnâd-ı töhmet iderler. Sultân Mehmed imtiñân için ol ğulamı şoyar; Ahmed Paşa’yı kendüyle bile hammâma koyar. Ol ğulamuñ⁹⁴⁹ zülfini terâş eyler. Ahmed Paşa’ya anuñ ile şerbet gönderür⁹⁵⁰. Ahmed Paşa dañı⁹⁵¹ bediheten bu beyti diyüp râz-ı derünü faş eyler. *Beyt:*

Zülfün gidermiş ol şanem kâfirlüğün kıomaz henüz
Zünnârını kesmiş velî dañı müselmân olmamış

Pâdşâh evvelâ katl kaçd eyler. Ba‘dehu kapucılarodasında habs eyler. Kapucılarodasında iken pâdşâha Kerem- redif kaçidesin gönderür. Sultân Mehmed merhamet⁹⁵² idüp otuz akça ile Burusa’da Orhan vakfına⁹⁵³ (F52b) mütevellî eyler; ba‘dehu Hazret-i Emir evkâfına mütevellî eyler. Ol hâlde iken Emir Efendi’nün esrâr-ı tayyibesinden istimdâd idüp bu terci‘-bendî dir *Beyt:*

Ey ‘âlem-i velâyete sultân olan Emir (A49a)
V’ey mülk-i Rûma rahmet-i Rahmân olan Emir

Rûhâniyyet-i Emir, Ahmed Paşa’nuñ hâline rûh-güster olup eglenmeyüp Sultânöñi sancagın virüp mütesellî eyler. Ba‘dehu Sultân Bâyezîd serir-i saltanata cülûs idüp Burusa sancagın virüp kâdrin ‘âlî eyler. Ölineye dek ‘ömri Burusa’da şu‘arâ vü zurefâ muşâhabeti ile⁹⁵⁴ güzër idüp evkâtın tevzi‘ idüp her faşlda Keşîş tağı⁹⁵⁵ yaylaklarınuñ bir münâsib mekânında ‘ıyş u ‘işret idüp âhir kaçide-i ‘ömrine makta‘ irişüp diyâr-ı âhireti mañlaş eyledi. Târih-i mevtin⁹⁵⁶ Eflâtun-zâde bu minvâl (P53b) üzre dimişdür *Târih:*

Hâzihi mişkâtı envârin limen
‘Addehu’r- rahmânu ‘an memdûhihi⁹⁵⁷

Ferra min ednâsi tilke’d-dâri iz
Kâne muştâkan ilâ subbûhihi

Kâle rûhu’l-kuds fî târihihi
İnne fî’l-cennâti *me’vâ rûhihi*⁹⁵⁸

Sene işneyn ve tis‘ami’ede vâkı‘ olmuşdur. Merhûm hakkında ba‘zılar ‘innin i‘tikâd idüp anuñ ile şayi‘dür. Ammâ fakîr cemî‘-i muhallefâtına vâris olan ‘amm-zâdesi olan Edirneli Nâzır Çelebi’den işitdüm⁹⁵⁹ ki ğayr-ı vâkı‘dur⁹⁶⁰. Merhûm Sultân Mehmed, merkûma⁹⁶¹ Tûti Kadın adlı bir câriyesin virüp (S28a) hattâ Edirne civârında Etmekçi nâm karyeyi Tûti Kadın’a başmaklık virmiş. Andan bir kıızı dañı olup yidi sekiz yaşına irmedin⁹⁶² fevt olup min-ba‘d izdivâc itmemiş ve zen tâ‘ifesi ile imtizâc itmemiş. Âhir

⁹⁴⁷ *Kendi benliklerinin hasedinden. Bakara 109*

⁹⁴⁸ birine] birine ‘âşık olup] A

⁹⁴⁹ ğulamuñ] perî-peykerüñ F

⁹⁵⁰ gönderür] şundurup F

⁹⁵¹ dañı] dañı bi-ihtiyâr F

⁹⁵² merhamet] mürüvvet A

⁹⁵³ vakfına] ‘imâretine F

⁹⁵⁴ muşâhabeti ile] -F

⁹⁵⁵ tağı] tağımuñ P

⁹⁵⁶ târih-i mevtin] târihin B A P S

⁹⁵⁷ ‘addehu’r-rahmânu ‘an memdûhihi] ‘an nûr rahmânu min memdûhihi F

⁹⁵⁸ *Bu, Rahman’ın övgüye değer saydığı kimse için bir kandildir. O, Allah’ına özlem duyduğu için bu yurdun (dünyanın) çirkinliklerinden uzak kalır. Ruh-u’l-kudüs tarihinde onun için, ruhunun sığınağı cennettedir, demiştir.*

⁹⁵⁹ işitdüm] istimâ‘ F

⁹⁶⁰ ğayr-ı vâkı‘dur] -F

⁹⁶¹ merkûma] aña B

⁹⁶² irmedin] irmiş P

‘ömrinde Sultân Bâyezîd’e Nevâ’î otuz üç⁹⁶³ gazel göndermişdür ki birisi bu gazeldür ki matla‘ı budur. *Matla‘-ı Nevâ’î*⁹⁶⁴:

Ol peri-peyker ki hayrân bolmış ins ü cân aña
Cümle⁹⁶⁵ ‘âlem maña⁹⁶⁶ hayrân u min hayrân aña

Sultân (B36b) Bâyezîd bu gazelleri Aḥmed Paşa’ya gönderüp nazîre dimek emr itdükde⁹⁶⁷ cümlesine nazîre diyüp lâkin Nevâ’î gazellerinüñ iyilüğü (F53a) vezâret bereketi ve pâdşahuñ eser-i şeref-i şöḥbetidür dimegi bu gazelüñ maḳṭa‘ında bu vech ile edâ itmişdür. (A49b) *Maḳṭa‘*⁹⁶⁸:

Sözde ‘uşşâkı muḥayyir eyle dîrsün Aḥmede
Böyle güyâ olmağa⁹⁶⁹ küyüñ gerek bustân aña

Hakkâ ki şu‘arâ-yı Rûm’a muḳaddem ve kendü zemânına dek olan şu‘arâdan râciḥ idüğü müsellem ve⁹⁷⁰ ol zümreye mihter⁹⁷¹-i şâhib-i taḳl u ‘alemdür. Fi’l-haḳîka eş‘ârî metin ve kâ‘ide-i nazmı muhkem ü raşîndür⁹⁷². Külliyyete mâlik ve ṭarîka-i nazmı ibdâ‘ u ihtirâ‘ meslekine sâlikdür⁹⁷³. Gazelleri üstâdâne ve kaşâ’idi ḥod⁹⁷⁴ laṭîf ü yekdest ve hemvâr u muḥakkıkânedür. Ba‘zı müverriḥin merḥûmı⁹⁷⁵ Necâtî’den terciḥ itmişler hattâ Necâtî’den *sizûñ ile Aḥmed Paşa’nuñ mâ-beyni nicedür* diyü su‘âl itdüklerinde⁹⁷⁶ Necâtî ki adı ‘İsâ idi ol sebeḅden kendüden terciḥe işâret idüp bu mışrâ‘ ile cevâb virmişdür diyü istidlâl idüp⁹⁷⁷ taṣriḥ itmişler⁹⁷⁸. *Mışrâ‘*:

Ölûsi Aḥmedüñ yegdür dirisinden Mesîḥânüñ⁹⁷⁹

Fi’l-cümle temyîze kâdir (P54a) olan ehl-i tab‘a ma‘lûmdur ki Necâtî şî‘rinde olan çâşnî vü şîve vü selâset⁹⁸⁰ ne mertebededür⁹⁸¹. Çünki gazelleri müsta‘mel ve dîvânî meşhûr u mütedâveldür. Ve li-hâzâ birkaç beyt ile iktifâ olındı. *Gazel*:

Câna kalmaz bûse-i la‘l-i leb-i yâr isteyen
Baş⁹⁸² virür bu yolda bir⁹⁸³ zülf-i siyeh-kâr isteyen

Küyını görmekle dilden sâkin olmaz şevk⁹⁸⁴-i yâr
Kâni‘ olmaz cennet-i Firdevse didâr isteyen

‘Arızı ḥaṭṭın kazıtmış ol şeker-leb kandasın
Ey gül-i ter şöḥbetin bî-zahmet-i ḥâr isteyen

⁹⁶³ üç] üç dane F

⁹⁶⁴ Nevâ’î] -B

⁹⁶⁵ cümle] ‘ışkıdın P

⁹⁶⁶ maña] aña A

⁹⁶⁷ emr itdükde] murâd idindükde F

⁹⁶⁸ Maḳṭa‘] Beyt B

⁹⁶⁹ olmağa] bolmağa B F

⁹⁷⁰ ve] ve ke’n-nâri ‘ale’l-‘ilmi ve F

⁹⁷¹ mihter] -P

⁹⁷² raşîndür] raşîn B

⁹⁷³ külliyyete sâlikdür] -B A P S

⁹⁷⁴ ḥod] ḥod ma‘ nâlî vü ḥâşşa ḥayâllî F

⁹⁷⁵ merḥûmı] merḥûm B

⁹⁷⁶ diyü su‘âl itdüklerinde] didüklerinde B A P S

⁹⁷⁷ diyü istidlâl idüp] -F

⁹⁷⁸ bu mışrâ‘ ile cevâb virmişdür diyü istidlâl idüp taṣriḥ itmişler] -A

⁹⁷⁹ Mesîḥânüñ] Necâtîñüñ P// Mesîḥânüñ Beyt:

Necâtîñüñ dirisinden ölisi Aḥmedüñ yegdür

Ki ‘İsâ göklere ağsa yine dem urur Aḥmedden A S / der-kenar B

⁹⁸⁰ selâset] selâmet F

⁹⁸¹ mertebededür] mertebedür A P S / mertebedür ki F

⁹⁸² baş] can A P F

⁹⁸³ baş virür bu yolda bir] baş virür bûy-ı ser-i B

⁹⁸⁴ şevk] ‘ışk P

Vaşlını bulmak dilerseñ ‘ışka gavvâş ol yürü
Âşnâ ol baħr ile ey dürr-i şehvâr isteyen

Ahmedüñ ‘aybı güzeller sevmek ise ğam degül
Yârsuz kalur cihânda ‘aybsuz yâr isteyen

Ve lehu:

Şöyle ‘âlem-tâb olur ruhsâr-ı cânân her gice
Kim hayâdan gizlenür ħurşid-i rahşân her gice

Devlet-i ħüsniinde her gün ħil‘ at-ı rengin giyüp (F53b)
Dâmenin dür toldurur bu çeşm-i ğaltân her gice

Âħ kim yüz derd ile öldürdi bu sevdâ beni
Kim yatur ħoynında zülf-i ‘anber-efşân her gice

Âferin ol bezme kim anı mu‘ attar kılmağa (A50a)
Cân buħûr eyler ħayâl-i zülf-i cânân her gice

Ahmedüñ köynüklerin söyler zebân-ı ħâl ile
Bir ayağ üzre turup şem‘-i şebistân her gice

Ve lehu:

Ögsem lebüñi cân deheninden şeker çıkar
Ânsam dişüñi dide-i terden güher çıkar

La‘lîn lebüñ ħayâline kan yudup ölenün⁹⁸⁵
Her kim kazarsa toprağını la‘l-i ter çıkar

Ol serv-i sîm-ten soyınup çıkısa câmeden
Ol dem gören şanur ki bulutdan kamer çıkar

Müşkil budur ki her kime kim ħâlüm ağlasam
‘İşkuñ yolında ol daħı benden beter çıkar

Ahmed ‘aceb mi cennet-i kūyuñdan olsa dür
Bilmezlik ile âdem elinden neler çıkar

Ve lehu:

Ol şanem kim leyli-i zülfin ħirih-ġir eylemiş
Raħm idüp Mecnûnına tedbir-i zencir eylemiş

Ĥaħ livâ-yı ‘ışkıñı şubħ-ı ezelden Ahmedüñ
Mihr-i ħüsñüñ gibi ey meh âsmân-ġir eylemiş

Ve lehu:

Ma‘ şük ħattıdır eceli mübtelâlaruñ
Âħ ol ecel didükleri irer diyince ħâ (B37a)

Var ey tarîķ-i ‘ışka nihâyet bulam şanan
Cân virmek ibtidâdur aña yoķdur intihâ (P54b)

Ve lehu:

Billâh ey ğam egleme ħâk ile yeksân it beni
Oynaya ħâkümle şâyed dil-ber oġlandur henüz⁹⁸⁶

Ve bu beyti daħı zemân-ı ‘azlde Nişâncı Paşa’ya göndermişdür. *Beyt:*
Yüz kez⁹⁸⁷ gül-âb u müşk ile ağzın yusa kalem
Almağ zebâna nâmuñı düşmez aña henüz

Ve bu beyti daħı Mesîħ Paşa ħaste iken yazup⁹⁸⁸ göndermişdür. *Beyt:*

⁹⁸⁵ ölenün] ol senün F

⁹⁸⁶ ve lehu : Ol şanem..... henüz] -F

⁹⁸⁷ kez] ger P// biñ F

La' lüñ müferrihiyle tabībū'l-kulūbsın
Tür ey Mesih-dem ki yaraşmaz maraz saña

AHMED ÇELEBİ KEMÂL PAŞA-ZÂDE⁹⁸⁹: Bu Ahmed, Kemâl Paşa-zâde demekle ma'rûf u meşhûrdur ve şöreti nûr-ı şems gibi gaym-ı hafadan şad merhale dündür. (S28b) *Beyt*:

Vaşf-ı ü güften ne şân-ı herkesest
Nâm-ı ü güften hemîn medheş besest⁹⁹⁰

‘Ulûm-ı külliyyede Mûsâvâr şâhib⁹⁹¹-i yed-i beyzâ olduğu şubh-ı tecellî şöretde ta'rifden müstâğnidür. *Mısrâ'*:

Be-mâh-tâb çi hâcet şeb-i tecellî rā⁹⁹²

Ve ihyâ-yı emvât-ı fûnûn-ı celiyyede ‘İsâ-kirdâr şâhib-i dem-i mu'ciz-nümâ olduğu hads ile beyândan ğanıdür. *Mısrâ'*:

Çi ihtiyâc be-kânûn-i tıbb Mesihâ rā⁹⁹³

Pâye-i eyvân-ı sa'âdet-pirâyesi andan vâlâterdür ki şeb-rev⁹⁹⁴-i kuvvet-i mütehayyile hibâl-i hayâl veyâ nerdbân-ı suţûr-ı şî'r⁹⁹⁵ ü inşâ ile i'tilâ ide. Ve (A50b) serâ-perde-i kaşr-ı kâdr-i vâlâ-yı fazl-ı ‘âlîsi⁹⁹⁶ andan bâlâterdür ki ‘ankebût-ı ‘aql-ı çâlâk anda nesc-i târ u pûd-ı efkâr ide (F54a) veyâhüd şebîke-i nuķûş-ı hurûf u huţûţ ile meges-i ma'ânî şikâr ide belki. *Mısrâ'*:

‘Ankebûd târî keşed u meges kadîd keşed⁹⁹⁷

mücibince her beyt başına dâr ve evtâr-ı efkârı pây-ı ‘aqlına ‘ıķâl olur. *Kemeşeli'l-‘ankebûti ittehezet beyten ve inne evhene'l-buyûti lebeytü'l-‘ankebût*⁹⁹⁸ hasb-i hâl olur. Fetvâ ile takvâyı şîr ü şeker gibi cem' itdükleri der-bend-i vehm ü zandan geçüp ser-hadd-i dârü'l-mülk-i yakîne bir gün hânde-zenân *el-hamdü'lillâh ki müftî-i şakaleyn olduk. Bu gün a'yân-ı cündden ba'zı yirden mühimmât-ı dinlerine müte'allik mesâ'il istiftâ eylediler* didükleri ve maraz-ı mevtlerinde hîn-i vaşıyyetlerinde *ıskât-ı şalât idelüm mi* didüklerinde *ben bâliğ olalı terk-i şalât itmedüm belki edâ-yı ferâ'izde tehâvün itmedüm* didükleri bu da'vâya iki şâhid-i ‘âdildür⁹⁹⁹. (F54b)

Ol vakt ki Hâcî Hasan-zâde Rûmilî kâzî-‘askeri ve Mü'eyyed-zâde Anadolu kâzî-‘askeri imiş. Merhûm hakkında Hâcî Hasan-zâde süst ve Mü'eyyed-zâdenün hûķûķ-ı kadîmesi¹⁰⁰⁰ sebebi ile ni'met-perveri imiş. Bu hâlde¹⁰⁰¹ Edirne'de Taşlık Medresesi mahlûl olup varup taleb itdüķde Hâcî Hasan-zâde *medrese hevâsından geç saña bir kâzîlik virelüm kabûlünde eyleme lecc* dir. Merhûm mağmûm u mehmûm Mü'eyyed-zâdeye gelüp ‘arz-ı hâl eyler. Mü'eyyed-zâde *var rızâ şüretin göster yarın*¹⁰⁰² *arz idicek hayr ola* dir. Anuñ sözi ile varup *każâya rızâ virdüm* dir. (P55a) Hâcî Hasan-zâde bu sözi¹⁰⁰³ gerçek hayâl eyler, irtesi pâdşâha każâ ‘arz ider. Mü'eyyed-zâde *sa'âdetlû*

⁹⁸⁸ yazup] -B

⁹⁸⁹ Çelebi Kemâl Paşa-zâde] Kemâl Paşa-zâde A P / Çelebi Kemâl Paşa S / Çelebi Efendi Kemâl Paşa-zâde F

⁹⁹⁰ Onu vafsetmek herkesin yapabileceği bir şey değildir. Onun namını söylemek bile onu medhetmek için yeter.

⁹⁹¹ şâhib] -B

⁹⁹² Tecelli gecesi mehtaba ne gerek var?

⁹⁹³ Mesih'in, tıp kanununa ne ihtiyacı var?

⁹⁹⁴ şeb-rev] şeb u rüz F

⁹⁹⁵ şî'r] şöhr F

⁹⁹⁶ fazl-ı ‘âlîsi] fazl u ‘ulâsı B/ fazl u ‘âlîsi F

⁹⁹⁷ Örümecek bir ağ örüp kötü sineği öldürür.

⁹⁹⁸ (Allah'tan başka dost edinenlerin durumu) kendine yuva yapan örümceğin durumu gibidir. Hâlbuki evlerin en zayıfı örümcek yuvasıdır. Ankebût, 41.

⁹⁹⁹ belki mısrâ' ‘âdildür] -B A P S

¹⁰⁰⁰ kadîmesi] kadîme P A

¹⁰⁰¹ bu hâlde] -B A P S

¹⁰⁰² yarın] yarın eger F

¹⁰⁰³ bu sözi] -P

*pādşāh ol bir kābil-i şāndur ve nādirü'd-devrân u fā'ikü'l-akrāndur, kazâ ile zāyi' olmasun. Taşlık medresesi maḥlûldur ol medreseyi*¹⁰⁰⁴ *aña şadaḳa buyuruñ ki 'ilme meşgûldür* diyü envā'-ı terbiyeler idüp pādşāh-ı vakt Sultān Bāyezid medreseyi i'tā eyler¹⁰⁰⁵. Mü'eyyed-zāde fırsat bulup *Tevāriḥ-i Al-i 'Osmān tedvîn olunmak lâzımdur. Monlâ İdris Fārsi ile tertib ideyorur. Ammâ çün zuhūrları diyār-ı Rûm'da olmışdur, Türki dille inşâ olunmak mühimdir. Kemāl Paşa-zāde*¹⁰⁰⁶ *du'āciñuz ol ḥidmetün 'uhdesinden gelmege kâdirdür ve fenn-i inşâ vü inşâdda mähirdür. Bu merâmuñ itmâmı bu 'aşrda aña münḥaşırdur* dir. Pādşāh anı daḥı fermān ider. *Sa'âdetlü pādşāh, çok demdür ki 'azl çekmişdür, fakirdür; ḥānevāde*¹⁰⁰⁷ *-i ecdāduñuz devleti*¹⁰⁰⁸ *mürebbsidür, aña in'ām cebr-i kalb-i kesirdür. Pādşāhuñ lālâ-zādesi olduğı sebebeden pādşāhuñ her iḥsânına*¹⁰⁰⁹ *ḥaḳıḳ ü cedirdür ve cā'ize muḳaddem* (B37b) *olıcak sebebe-i ihtimām-ı keşirdür* (A51a) diyü sevk ider. Pādşāh otuz biñ akça daḥı iḥsān ider. Sehl zemāndan soñra Monlâ İdris *inşâ-yı tevāriḥe hevâ-yı latîf*¹⁰¹⁰ *lâzımdur* diyü izn ile ze'âmeti olan Dupniça nām ḳaşabaya varup gâh anda gâh Şofya'da iḳâmet ider. Yine Mü'eyyed-zāde bu taḳrib ile (F55a) *Kemāl Paşa-zāde'ye tebdîl-i hevâ itmek için bir manşib lâzımdur. Şöyle ki öyle olmazsa inşâda*¹⁰¹¹ *bahâne ider* diyü Üsküb medresesin 'arz eyler. Sultān Bāyezid¹⁰¹² *monlâyı ma'lûm idinüp her zemānda ağır ḥil'atlar ve fāḥir cā'izeler lutf u iḥsān buyurup*¹⁰¹³ *şefḳat ider. Merḥûm anda 'ilm ü kemāle meşgûl olur*¹⁰¹⁴. Her ne¹⁰¹⁵ *fenne himmet eylese cüz'i teveccüh ile ḥuşûle mevşûl olur. Mü'ellefâtı vü muşannefâtı ye kütüb-i mu'tebereden ḡayrı her fende resâ'il ü ta'likâtı i'dād-ı faẓl u kemālî merâtib-i iḥşâ vü ta'dâdda efzundur ve dâ'ire-i çend ü çundan biründür*¹⁰¹⁶. (P55b) *Fünûn-ı şettâda üç yüzden ziyâde kütüb ü risâlesi müdevvendür* demek mervidür ve ba'zı efâzıldan *gönlüm ḡamnâk olsa Kemāl Paşa-zāde mü'ellefâtına nazar iderüm, def' eyler* demek maḥkîdür. Çün ol ḥuşûş ḥāric-i mebhāşdur. Mütûn ü şürûḥ u hevâşisi beyânında teḥāşî evlâdur ve mâfi's-şudür kelâmına taşaddî âḥeridür.¹⁰¹⁷ Ders ü fetvâ ve zühd ü taḳvâ içinde *Beyt li-muḥarririhi*¹⁰¹⁸:

Aşiyānı gâh 'arş u geh nişîmen-gâhı ferş (S29a)
Gâh ḳudsilerle hem-pervâz u geh Baḥḥâ-nişin

mücibince¹⁰¹⁹ *erihñi yâ Bilâl*¹⁰²⁰ *vefkınca sevâd-ı ḥatt-ı Bilâl-i şî'âr 'ulûm u fûnûn ile tervîḥ-i ruh-ı 'ulvî itdüklerinden soñra bi-ḥasebi't-tineti'l-beşeriyeti*¹⁰²¹ *kellimîni yâ Humeyrâ*¹⁰²² *diyü levâzım-ı şî'âr-ı ḥabî'ie tenezzül iderlerdi. Ya'nî gâh dürr-i mensûr gibi neşr ile cihānuñ gerden u gûşın ve ber ü âḡuşın pür-ıkd-ı cevâhir idüp ve gâh lû'lü'-i manẓûm-mişâl*¹⁰²³ *naẓm ile ḥalk-ı zemānuñ sâ'id ü düşün*¹⁰²⁴ *toptolı dürr ü*

¹⁰⁰⁴ ol medreseyi] -F

¹⁰⁰⁵ eyler] ider B

¹⁰⁰⁶ Paşa-zāde] Paşa F

¹⁰⁰⁷ ḥānevāde] ḥāndāde B

¹⁰⁰⁸ devleti] -B F

¹⁰⁰⁹ sebebeden pādşāhuñ her iḥsânına] ecilden pādşāhdan iḥsāna F

¹⁰¹⁰ hevâ-yı latîf] tebdîl-i hevâ F

¹⁰¹¹ öyle olmazsa inşâda] ol eyle olmazsa ḳaşd-ı himmete F

¹⁰¹² Bāyezid] Bāyezid-i merḥûm ki ehl-i ma'ālî vü ma'ânîdür, ma'rifetde vü saltanatda ol iki Bāyezid evvele şānîdür F

¹⁰¹³ buyurup] buyurur lutf u B A P S

¹⁰¹⁴ olur] olup B

¹⁰¹⁵ her ne] her B A F S

¹⁰¹⁶ merâtib-i iḥşâ biründür] gibi bî-ḥadd olmaḳ maḥkîdür B A P S

¹⁰¹⁷ mervidür..... âḥeridür] -B A P

¹⁰¹⁸ beyt li-muḥarririhi] li-muḥarririhi B / li-mü'ellifihi P / beyt F

¹⁰¹⁹ mucibince] -F

¹⁰²⁰ Ey Bilâl, bizi rahatlat. Tirmizî, Salat 26.

¹⁰²¹ beşeriyeti] şerîfe F

¹⁰²² Humeyrâ] Ḥamiran F

Ey Humeyra benimle insanîyet tinetine göre sohbet et! es-Suyûtî, *el-Câmi'u's-sagîr*, c. 1, s. 236, no: 395; *Feyzu'l-kadîr*, c. 5, s. 180.

¹⁰²³ mişâl] gibi B A S F

gevher idüp gâh inşâ yazup gâh şî'r dirlerdi. *Tevârih-i Âl-i 'Osmâni* feth-i¹⁰²⁵ Budun'a dek tertib ü tedvin itmişdür¹⁰²⁶. *Beyt:*

Kıssa-i Yûsuf u Züleyhâyı
Nazm-ı cân-bağş u ruh-bağşâyı

nazm itmişdür. Ve feth-i Mısr'da kütüb-hâne-i sultân-ı (F55b) 'aşrda Cemâlî'd-dîn Tağribirdi'nün 'ulûm-ı târihde *Nücûm-ı Zâhire* adlu kitâbın va bâha müte'allik *Rücû'ü's-şeyh ilâ Şibâh fî Esrâri'l-bâh* adlu kitâbın Sultân Selim-i merhûm dest-i terceme ile (A51b) câme-i ta'bir-i 'Arabisin tağyir ve rü'yâ-yı hikâyâsın tercemân-ı lisân-ı Türki ile ta'bir emr idüp anlar dahı şürû' idüp Burusa kazâsından¹⁰²⁷ mütekâ'id iken müteveffâ olan¹⁰²⁸ Aşçı-zâde Hasan Çelebi-i merhûm -ki bi-hasebi't-tertîb mezkûr olsa gerekdür ol zemânda zemânenün kâbillerinden belki yegâne vü fâzıllarından olup¹⁰²⁹ otuz akça medreseden ma'zûl imişler- ol seferi mülâzemet üzre idüp şeref-i şöhetleriyle muğtenim ve yanlarında makbûl imişler. Bahâne ile pādşâha terbiye ve ravza-i âmâlin nesemât-ı simât-ı lutf-ı şâhi ve reşehât-ı şehâb-ı feyz-i pādşâhi ile tenmiye kaşd idüp Hasan Çelebi -ki hâliyâ âstânedede mülâzımdur- *muḳâbele-i kitâbda baña lâzımdur* diyü 'arz idüp medreseden bedel kırk akça mülâzemet akçası itdürüp kendüler terceme ve Hasan Çelebi beyâz idüp¹⁰³⁰ Mısr'dan mürâca'âtta¹⁰³¹ hünkâr kaṭ'-ı esfâr ve tayy-ı merâhil ider. Bunlar terceme ve muḳabelede tayy-ı esfârda kaṭ'-ı menâzil (P56a) ider. Her gice ki konarlar kândil-i mâh gibi çerâğların şabâha çıkarup pādşâh âftâb gibi süvâr-ı hîng-ı sa'âdet (B38a) olunca bunlar rikâb-ı sultânide hâzır olup pādşâha bir cüz' sunarlar. Ammâ ikisi dahı kem-yâb belki nâ-yâbdur. Yazdukları tevârih küşâyende vü¹⁰³² hoş-âyendedür. Şanâyî'-i bedî' iyyeden ecnâs-ı cinâsdan ekser tecnis-i haṭṭı ri' âyet iderler. Ve vehmden ba'id¹⁰³³ ve fehme karib selis 'ibâret ve vâzih edâ ile rivâyet iderler. Fârside *Nigâristân*'ları vardır bi-'aynihâ *Gülistân* hikâyetleridir. Ba'zı tertibin ü edâsın tağyir ve mefhûmların vech-i aḥsen üzre ta'bir itmişdür ve dimişdür. *Beyt:*

Bahâristân nigâristân-ı mâ nişt
Velikin çün nigâristân-ı mâ nişt¹⁰³⁴

Monlâ-yı merhûma isnâd olunan çok letâ'if şâyî'dür ammâ ol ki vâkı'dur (F56a) birkaçı irâd olındı: Bir gün emâsil-i efâzıl Monlânun şem'-i cemâline cem' ve bârân-ı bahârân u kaṭre-i nisân gibi kelâmına gül gibi gûş tutup şadef gibi (A52a) sem'¹⁰³⁵ olurlar. İçlerinden biri *Monlâ Refîki ehl-i 'ilm degül ammâ*¹⁰³⁶ *bulduğı kitâbı cem' ider.* 'Acabâ bunca kitâbı habs idüp n'ider dirler. Monlâ zemânedden kinâyet ve ebnâ-yı zemândan şikâyet idüp *sâ'ir yârân kitâbı alup işkence iderler bu hele habs ider imiş.* *Muḳarrer habs işkenceden ve*¹⁰³⁷ *bir yirde yatan, leged-küb-ı püşt ü pâ ve müşt ü penceden yegdür* diyü cevâb virür. Monlâ kâzi'- askerlığı zemânında Mısr'a giderken ve Sultân Selim ile Karaman diyârında yanaşup muşâhabet iderken gird-bâd peydâ olur. Hünkâr-ı merhûm *Karaman diyârının gird-bâdı çokdur 'acebâ bir hikmeti var mı ve 'aḳl ü naḳlda mûcib-i 'illeti var mı* dir. Monlâ cevâb virüp *hikmet budur ki Konya Karaman'dandur ve Konya Hazret-i Monlânun*¹⁰³⁸ *merḳad-i mübâreki*¹⁰³⁹ *olmağla*

¹⁰²⁴ düşün] gûşın F

¹⁰²⁵ feth] -B F

¹⁰²⁶ itmişdür] idüp ve P

¹⁰²⁷ kazâsından] kazâsında B

¹⁰²⁸ Burusa..... olan] -B P

¹⁰²⁹ olup] olup ol zemânda B A S

¹⁰³⁰ idüp] itdirüp muḳâbele idüp F

¹⁰³¹ mürâca'âtta] 'avdetde F

¹⁰³² vü] belki P

¹⁰³³ ba'id] bedî' F

¹⁰³⁴ *Bahâristân bizim nigâristânımız değildir. Fakat bizim nigâristânımız gibisi yoktur.*

¹⁰³⁵ sem'] şem' A / cem' F

¹⁰³⁶ ammâ] -B A P / ammâ ki F

¹⁰³⁷ ve] ve epsem F

¹⁰³⁸ Monlânun] Mevlânânun P

¹⁰³⁹ mübâreki] -B

mehbiṭ-i envār¹⁰⁴⁰ -ı pertevîdür. Ol mülâbese ile her¹⁰⁴¹ deşt ü tağı ve taş u toprağı bile semâ^c ider (S29b) mevlevîdür dir. Bir gün yine ol seferde hengâm-ı geşt ü güzerde pādşāha yanaşup her taraftan (P56b) müsâhabetde fetḥ-i bâb ve ‘arûs-ı tekellüfden ref¹⁰⁴² -i hicâb olur. *El-kelâmu yecurru’l-keâm¹⁰⁴³* mucibince söz bu araya gelür ki pādşāh buyurur ki ‘acebdür Seydî ‘Alî-zâde Gülistānî Fârsî iken ‘Arabî şerḥ ider¹⁰⁴⁴ Monlâ cevâb virüp *Fârsî bilmez nice Fârsî şerḥ eylesün ve ‘Arabî şerḥ itmeyüp yâ n’eylesün* diyüp şerḥi bu tarîka-i laṭife ile cerḥ eyler ve esâs-ı kadh-ı şârihi bu nev^c e tarḥ eyler. Fetḥ-i Mısr’da ki Gavri şınup ve ḥaber¹⁰⁴⁵ -i meşrûḥ-ı meşhûr üzre zükâk¹⁰⁴⁶ cengi olup temâm-ı Mısr alınup nice gün yaşağ-ı şâh-ı Rûm şehri içre hûn-geşte gibi sâri ve Nîl-i aḥkâmı nevâhi-i Mısr’da câri olduğdan sonra ümerâ-yı maḥâzîl-i Çerkesden Tumanbay-ı ser-keş (F56b) tekrâr nâ’ire-i fitneyi iş^c âl¹⁰⁴⁷ içün birkaç Çerkesi¹⁰⁴⁸ ḥâr u ḥâşâk gibi bir yire divşürür¹⁰⁴⁹ ve gerd-âşub-ı (A52b) reşḥa-i tîğ-i âb-dâr-ı pādşāhi ile sâkin olmuşken ol fettân şeyṭân gibi bir yirden toz koparup¹⁰⁵⁰ yüze gelür nesne yogken ḥatt-ı dil-ber gibi bir küşeden baş kaldırur¹⁰⁵¹. Her evbâş dağı işidüp yanına cem^c olur (B38b). Pādşāh bu ḥaberi gice işidüp ol nâ’ire-i fitneden ḥâtırına şerer ve ol gerd-i fetretten âyine-i kâlbine keder gelür. Monlâyı bi-vaḳt ḥalvet-serâyına¹⁰⁵² da^c vet ider. Monlâ tersân u lâ-ḥavle-güyan ser-vaḳt-i pādşāha ‘azîmet ider. Pādşāhi gemisi gark olmuş gibi baḥr-i ḥayrete müstağrik görüp sebebin bilüp¹⁰⁵³ devletlü¹⁰⁵⁴ ḥünkârūn şem^c -i ḥâtırında sūz u tâb ve âteş-i izzârâbdan iltihâb olmayup beşâret olsun ki Çerâkesenüñ şem^c -i devleti muntafî¹⁰⁵⁶ ve vücûd-ı bi-sûdı şimdi muntefî olur. Bu hareketleri şem^c söylececek¹⁰⁵⁷ zemânda def^c aten vâhideten zâhir olan lem^c ası gibidür ki ol lem^c a ile nihâyet bulur Beyt:

Çerâgi k’ân fûrû ḥâhed nişesten
Kuned der vaḳt-i murden ḥâne rûşen¹⁰⁵⁸

diyüp pādşāh bu ḥaberle mütesellî ve âyine-i kâlbî bu sayḳal-ı temsîl ile gerd-i melâlden¹⁰⁵⁹ muncelî olur. Çünkü ‘ale’ş-şabâḥ olur ve rûy-ı zemini leme^c ât-ı ḥurşidden evvel eşi^c ât-ı ḥayye a’leş-şalâḥ nûrânî (P57a) kıılır. Fâl ḥasb-i ḥâl olur *Tumanbay tutuldu* diyü beşir gelür. ‘Ale’l-‘akab kendü dağı esir ü der-zencir gelür¹⁰⁶⁰. Bâb-ı Züveyle’de aşarlar. Fitne bâbın sedd idüp fesâd dirâhtın keserler. Ḥünkâr, Monlâya ol deñlü in^c âm ider ki gencine-i âmalî almaz¹⁰⁶¹ ve ḥazine-i endîşede dürc-i cevher-i du^c â ṭolmaduk yir kalmaz. Ve yine bir gün fetḥ-i Mısr’dan ‘avdetde ve diyâr-ı Rûm’a mürâca^c atda emir-i âḥûr olan Ḥâ’in Ahmed Paşa ḥünkâr ile yanaşup giderken Ahmed Paşa tükürüp bir pâre tükürğin fitne-cûy şabâ ḳatre-i tegerg gibi câme-i pādşāhi üzre getirür. Pādşāh menzile geldügi gibi evvel kaşd eyler ki şâhin gibi Ahmed (F57a) Paşa’nuñ ömrine ḳona. Ba^c dehu diler ki degnekden çeküp ol nâ-terâşideyi muḥkem

¹⁰⁴⁰ envār] envâ^c -ı F

¹⁰⁴¹ her] - B A P S

¹⁰⁴² ref^c] keşf-i P

¹⁰⁴³ Söz sözü açar.

¹⁰⁴⁴ ider] ide B P

¹⁰⁴⁵ ḥaber] ḥayr-ı F

¹⁰⁴⁶ zükâk] zükâkî F

¹⁰⁴⁷ iş^c âl] işti^c âl B P / işgâl F

¹⁰⁴⁸ çerkesi] ser-keşi A S F

¹⁰⁴⁹ divşürür] divşürüp F

¹⁰⁵⁰ koparup] koparur B A P S

¹⁰⁵¹ kaldırur] kaldırup F

¹⁰⁵² ḥalvet-serâyına] serâyına B

¹⁰⁵³ sebebin bilüp] -A

¹⁰⁵⁴ devletlü] -B

¹⁰⁵⁵ şem^c] -A

¹⁰⁵⁶ muntafî] muntakî P F

¹⁰⁵⁷ söylececek] söylecegi F

¹⁰⁵⁸ Sönmek üzere olan lamba tam sönecekken bile bir evi aydınlatabilir.

¹⁰⁵⁹ gerd-i melâlden] gerden-i ḥilâlden B

¹⁰⁶⁰ gelür] kıılır F

¹⁰⁶¹ almaz] -F

yonu. Âhîr ve'l-kāzimîne'l-ğayza ve'l-āffîne 'ani'n-nās¹⁰⁶² mefhûmına iktidâ eyler nûdemâ vü havâş şefâ'at ile 'azl ile iktifâ ider. Yarındası gün Monlâ ile yanaşup giderken Monlânun sümme-i semendinden bir pâre balçık sıçrar dâmen-i uşşâk gibi libâs-ı pâdsâhı gil-âlûde eyler. Monlâ ol gilden âyîne-i cemâl-i şâhîde gubâr müşâhede idüp cân başına sıçrar. Maṭla'-ı müşâhabete tağyir ile maṭtâ' virmedin ve sūr-ı âhîrine irmedin ahvâl tedârük ider. *El-keṭâmu şebihûn*¹⁰⁶³ mûcibince münâsebeti ile dir ki *hulefâ-yı 'Abbâsiyyeden fülân âhîr-i vâkınde ve marâz-ı mevtinde hîn-i vaşiyyetinde dir ki çünki ben öleṃ kabrde hem-âğuş-ı seng-i medâr olam ve genc-i laḥdde seng ü ḥâkden muḥtâc-ı bâlîn ü bişter olam fülân şandukda maḥzûn olan ḥıst pâreyi baña bâlîn idüp ve çün ol benüm ümmid-i mağfîretümdür anı bana ol ḥâlde hem-nişin idüñ. Ḥalife fevt olup vaşiyyetin ri'âyet kılurlar. Bir zerrin şandukda envâ'-ı 'itr ile mu'atṭar nûr-ı dide gibi ḥarîr pâreler içinde bulurlar. Bâlin-i laḥd iderler giderler. Ba' dehu sırrın ḥâş-ı ḥadem ü mülâzım-ı ḥaremde tefahḥuş iderler. Böyle cevâb eylerler ki ḥalîfe kendüye gelen 'ulemânın keşfi gilin ve gerd-i reh-güzârin cem' idüp bu ḥıst pâreyi itdürüp bâlîn-i ḥâb-ı kabr itmegi vaşiyyet kıldı. Zirâ şeref-i 'ilm ü ri'âyet-i 'ulemâyı azâb-ı kabrden sebeb-i fevz ü necât ve âhîretde mûcib-i ref'-i derecât bildi dirler. Bu ḥikâyet-i naşîhat-âmîz ve meşel-i ḥile-engîz ile pâdsâhın ḡazabın ref' eyledi ve rûy-ı münevverlerini ḥandeden tâbende şem' eyledi¹⁰⁶⁴. Monlâ-yı merḥûm *Tevâriḥ-i Al-i 'Osmân*'da Uğurluğlu Sultân Ahmed tercemesinde yazar ki çünki Mirzâ diyâr-ı 'Acem'de şehid oldu haber-i mevti Rûm'a irdi. Cümle ḥalk-ı Rûm'a 'umûmen ve hem-şoḥbetlerine ḥuşuşan mâtem olup her biri 'alem-i âhî kulle-i ḥâverde diküp âvâz-ı nefir ü figân (A53a) ve şadâ-yı tabl-ı sineyi 'ayyûka ırgürdi. İttifâkan ol eṣnâda Ḥalîl Paşa oğlu İbrâhîm Paşa'ya (F57b) vardum. Benüm Mirzâya iḥtişâşum¹⁰⁶⁵ ve anun ḥaber-i mevtinden âyîne-i ḥâtırda olan pâsum¹⁰⁶⁶ bilürdi. Merḥûm ile 'adâvet-i sâbıkası olduğı cihetden fevtinden sürür 'arz idüp izḥâr-ı şemâtet kılurdi. Âhîr ta'n u tanz yüzinden baña ḥitâb idüp¹⁰⁶⁷ istihzâ ile eyitdi ki *Zâhîr Mirzânun dostları mevtine mersiyyeler dimişlerdür ve zehr-i firâk-ı merâretin def' içün şeker*¹⁰⁶⁸ *-i şî'r ile şabr ḥalvâları*¹⁰⁶⁹ *yimişlerdür. Siz daḥî didiñüz mi didi. Bî-iḥtiyâr bedîheten ve bilâ revîyyetin bu maṭla' ḥâtırına gelüp didüm*¹⁰⁷⁰ diyü¹⁰⁷¹ bu maṭla' okıdum. Maṭla':*

Ben dimezdüm ki saña dehr ide bî-dâd görem
Dostlar¹⁰⁷¹ ḡamda ola düşmenüñi şâd görem (S30a)

Ḥarîf müte'eşşir olup şâd iken nâlân oldu ve didüğü söze ve yidüğü herzeye peşimân oldu. Merḥûm yine *Tevâriḥ-i Al-i 'Osmân*'da Ḥacî Ḥasanoğlu¹⁰⁷² tercemesinde sâbıkan mezkûr olan tenâkür-i zarûriye lâzım olan tenâfur-i şûriye binâ'en vefâtın 'âlem-i berzaḥun düzaḥa müşrif bir yirin müşerref itdi diyü edâ idüp bu kıṭ'a¹⁰⁷³:

İbni Ḥasan ol kabîḥ-şûret
Şer mazḥarı mazḥar-ı cehâlet (B39a)

N'ola baña ger mu'ârîz olsa
Ḥurşid-i kemâle 'ârîz olsa

Nâ-ehl olur mu'ârîz-ı ehl
Her Aḥmede bulınur Ebû Cehl (P57b)

Merḥûmun vefâtı sene ihdâ ve erba'în ve tis'ami'ede mâh-ı şevvâlün yevm-i şânisinde maḥrûse-i İstanbul'da vâkı' olup ol genc-i 'ilm ü kemâl Edirnekapusı'ndan taşra

¹⁰⁶² *Öfkelerini yenenler ve insanları affedenler. Âl-i imrân* 134

¹⁰⁶³ *Söz baskın gelir.*

¹⁰⁶⁴ ve yine bir gün fetḥ-i Mısr'dan 'avdetde..... eyledi] -B A P S

¹⁰⁶⁵ iḥtişâşum] iḥtişâşım P

¹⁰⁶⁶ pâsum] pâsım P

¹⁰⁶⁷ idüp] itdi B A P S

¹⁰⁶⁸ şeker] -P

¹⁰⁶⁹ ḥalvâları] ḥalvâların B A

¹⁰⁷⁰ diyü] ve P

¹⁰⁷¹ dostlar] dostların F

¹⁰⁷² Ḥasanoğlu] Ḥasan-zâde F

¹⁰⁷³ Kıṭ'a] Nazm B

Maḥmūd Çelebi zāviyesinüñ ḥazīresinde medfūndur. Ba‘dehu şākirdlerinden Mısr kâzısı iken müteveffā olan Meḥemmed Beg etrāf-ı mezārın taşdan ḥavlı içine alup la‘l gibi şimdi taş içinde meknūndur. Tārīḥ-i vefātından (A53b) güzidesi ki -ḥāric-i dā‘ire-i vaşf u tahrirdür- Zātī didüğü¹⁰⁷⁴ mâte‘n-nihrir¹⁰⁷⁵ dūr. Ve mezārına ḥazā makāmu Ahmed¹⁰⁷⁶ ve kefenine ḥiye aḥiru‘l-libāsi¹⁰⁷⁷ tārīḥ vākı‘ olmuştur. Tevārīḥinde Sultān Selīm-i merḥūmuñ mevtine didüğü terci‘-bend-i merşiye ki terci‘i budur. Terci‘-bend¹⁰⁷⁸.

Hayf Sultān Selīme yüz biñ hayf
Hem kalem aḡlasun aña hem seyf

Ve bu iki beyti sehl-i mümteni‘dür¹⁰⁷⁹ ve Seb‘a-i Mu‘allaḡa’ya şāmin ü tāsi‘dür¹⁰⁸⁰.
Bend:

Az müdetde çoḡ iş itmiş idi
Sāyesi¹⁰⁸¹ olmuş idi ‘ālem-gir

Şems-i ‘aşr idi ‘aşrda şemsün
Zıllı memdūd olur zemānı kaşır

Ġazel tarzında olan eş‘ārından ve ebyāt-ı belāḡat-şi‘ārındandır. Ġazel:

Şanma gülgün oldı cāmem kanlu yaşımdan benüm
Nār-ı ‘ışkuñ şu‘lesı görindi taşumdan benüm

Rūy-ı zerdüm şu içinde kaldı nilūfer gibi
Baḡr-i ‘ışkuñ mevci geldi aşdı başumdan benüm

İki köpridür birer göz Nıl ü Ceyḡun üstine
Bir ayaḡ üzre yapılmış iki kaşumdan benüm

Günde biñ kez kanlu yaşıum mevci başumdan aşar
Gör neler geçdi bu ‘ışk içinde başumdan benüm

Menziline varmaḡa zevraḡ idindi māh-ı nev
Gök kenārında geçilmez kanlu yaşımdan benüm¹⁰⁸² (F58a)

Ve lehu:

Eşḡ-i ḡasretle şıvarur bāḡbānı çeşmümün
Sinem üzre bir nihāl-i tazedür tırün senün

Kara yir oldı gönül tırün şikārın kılmaḡa
Bilmez ol üftāde kim düşmez yire tırün senün

Dil-berün yolında cān virmek dilermişsin gönül
Ḥaḡ muvāfiḡ eyleye taḡdire tedbirün senün

Ve lehu:

Dāmen-i gül mi şanursın nesin ey bād-ı şabā
Ne elün var senün ki açasın yār etegin¹⁰⁸³

Ḳıṭ‘a:

Aldı ecel ayaḡumı destümde yok ‘amel
Dimeñ beni ki āḡirete bi-‘amel gider

¹⁰⁷⁴ didüğü] didügi mâte P

¹⁰⁷⁵ Ālim öldü.

¹⁰⁷⁶ Bu Ahmet’in makamıdır.

¹⁰⁷⁷ Onun son elbisesidir.

¹⁰⁷⁸ terci‘-bend] nazm F

¹⁰⁷⁹ mümteni‘dür] mümteni‘ olmuştur A

¹⁰⁸⁰ tāsi‘dür] tāsi‘ olmuştur A

¹⁰⁸¹ sāyesi] devleti A P F

¹⁰⁸² bu iki beyti..... yaşımdan benüm] -F

¹⁰⁸³ ve lehu: Dāmen-i..... etegin] -F

Kendü evine eyledi da^ç vet Hudâ beni
Dâr-ı kerime gitse kişi azığı¹⁰⁸⁴ n'ider (P58a)

Kıt'a:

Hark-ı ^ç âdâtdan idüp hırka
Başdan terk-i tâcî terk eyle

İrmek için fenâ fenâsına
Hırkayı hark u tâcî terk eyle¹⁰⁸⁵

Ve lehu:

^ç Iyş u nûş ile bugün aña gam-ı ferdâyı
Saña ısmarlamadılar bu yalan dünyâyı

Münâca^ç atda bu a^ç lâ beyt anuñdur. *Beyt:*

Çünkü rûhu'l-lâha oldu ignesi bâr-ı girân
Mâ-sivâdan gel ta^ç alluk riştesin vaqtiyle kes¹⁰⁸⁶

Ve kışsa-i *Yûsuf u Züleyhâ*'da güzel ma^ç nâlar ve bikr edâları vardır. Beyân-ı ^ç aded-i ebyâtda dimişdür¹⁰⁸⁷. *Beyt:*

Bu dürc-i nazm içinde derc olandur (A54a)
Yidi biñ yidi yüz yitmiş yididür

Ol kitâbdan ceste ebyâtdur. *Tevhîd*¹⁰⁸⁸:

Alup mıkrağ eline harf-i lâdan
Ta^ç alluk riştesin kes mâ-sivâdan

*Münâcât*¹⁰⁸⁹:

Bizi hâk iken itdüñ gevher-i pâk
Düşer mi gevher iken idesin hâk

*Na^ç t*¹⁰⁹⁰:

Anuñçündür mükerrer nesl-i âdem
Ki oldu nesl-i âdem ol mükerrer

Der-İfşâ:

Gice sırrını fâş itdügiçün nâr
Düşürmez anı dilden şem^ç her bâr

Vaşf-ı şâh:

Ne emr itse güneş eylerdi bir bir
Zebercedlüce hâme ile tahrîr

Berâtın müşteri^ç eylerdi a^ç lâ
Meh-i nev^ç den çeküp üstine tuğra

Der-meşveret:

Kamer irmiş degüldür pâyesine
Güneş düşmüş degüldür sayesine

Yüzün göre diyü çeşm-i sitâre
Giceyle mâha eylerdi nezâre

Vaşf-ı İmâri:

Düzerler bir ^ç imârî hûb u zîbâ
Ki râhat ola içinde Züleyhâ¹⁰⁹¹

Şadef gibi içi pür-dürr ü gevher (B39b)
Taşı nakş-ı şadef-kârî ser-â-ser

¹⁰⁸⁴ azığı] tüşeyi P

¹⁰⁸⁵ kıt'a: Hark-ı..... terk eyle] -F

¹⁰⁸⁶ ve lehu: ^ç Iyş..... kes] -B A P S

¹⁰⁸⁷ beyân-ı ^ç aded-i ebyâtda dimişdür] der-^ç aded-i ebyât B A P S

¹⁰⁸⁸ tevḥîd] -F

¹⁰⁸⁹ münâcât] beyt F

¹⁰⁹⁰ na^ç t] ve lehu F

¹⁰⁹¹ vaşf-ı şâh.....Züleyhâ] -B A P S

Muraşsa^ç sakfı gūyā çetr-i Cemşid
Zer-efşān kubbesi çün kuy-ı hūrşid

Revān olup yola çün esb ü üştür
Olur şahrā hilāl u bedr ile pür

Der-nişār:

Kılurlar şol kadar gevher nişārı
Olur gevher-nişān yek ser^ç imārı¹⁰⁹² (F58b)

Dür-i eşküñle olup gözleri pür
Görinmezdi gözine gevher ü dür

Şıfat-ı dıraht:

Kerāmet sāyesin şalmış zemīne
İren rāhat olurdu sāyesine¹⁰⁹³

*Vaşf-ı çāh*¹⁰⁹⁴:

Cihānda varsa oldur tül-ı bī-^ç arz
Ki^ç arzın idemezdi^ç akl anuñ farz

Hisāb-ı tūlı anuñ bir^ç ameldür
İrişmek^ç umkına tül-ı emeldür (S30b)

Vaşf-ı hüsñ:

Açayın medhī dīvānın okı gör
İçinden¹⁰⁹⁵ bir rubā^ç i çār-^ç unşur

*Der-bezl*¹⁰⁹⁶:

Şu resme genc ü mālī itdi tārāc
Ki halk¹⁰⁹⁷ oldı gani vü kendü muhtāc

Der-telkin:

Dehānın bunlaruñ ol serşer-i dīn
Şehādet şehdi ile itdi şirīn

Nice kuvvetlü şirīn engübīndür
Ki bir barmağ ile tātmağ¹⁰⁹⁸ hemīndür

Vaşf-ı nakkaş:

Nukūşa kâbil olsa çerh-ı atlas
Çıkup bāmını eylerdi muğarnes

Der-taşvīr-i dü-^ç āşık:

Bu anuñ gül yüzi şevkine hayrān
Nice hayrān ki olmış nakş-ı bī-cān

*Der-medh-i hüsñ ü cemāl*¹⁰⁹⁹:

İdüp gözlik gözine mihr ü māhı
Yüzine pīr-i çerh eyler nigāhı

*Der- def*¹¹⁰⁰-i gāzab:

Bu hāke tiz olma āteşāsā
Ki ben ābıyam ü bādı Züleyhā

Der-sımağ:

Çemen şahını gibi pür-sebzesini
Ki kurmuş anda dāne haymesini

¹⁰⁹² *Der-nişār*: Kılurlar...^ç imārı: der-kenar B

¹⁰⁹³ der-nişār..... sāyesine] -B A P S

¹⁰⁹⁴ vaşf-ı çāh] -F

¹⁰⁹⁵ içinden] içinde F

¹⁰⁹⁶ der-bezl] terk-i dünyā F

¹⁰⁹⁷ halk] il P

¹⁰⁹⁸ tātmağ] tūtmağ F

¹⁰⁹⁹ der-medh-i hüsñ ü cemāl] der-hüsñ B A P S

¹¹⁰⁰ der-def^ç] der-ref^ç -i B S F

Giyüp levzineden dībā-yı zer-keş
Pilāv olmuşdı bir maḥbūb-ı ser-keş

Yüzinde dāne dāne fūlfül-i ter
Ruḥ-ı dil-berde miskīn ḥāle beñzer

Pür olmuş cūy-ı revgāndan miyānı (P58b)
Ki murğ-ābiye dönmiş mākīyānı

Dökilmiş la‘ l-cām u zer-piyāle (A54b)
Çemende bitdi şan nergisle lāle¹¹⁰¹

Hıṭāyī ḥūblar çinī götürdi
Ėlif kāmetslüler sinī götürdi

Deger her çini bir Māçin ḥarācı
Yanar odun yerine ‘ūd ağacı

Ayak elden ele varup pey-ā-pey
Müsel sel oldu devr-i şāgar-ı mey
Der-zemm-i dūnyā:

Kabā-yı vaşl olurdı cāna erzān
Ėger pişinde olmasaydı hicrān
Der-‘itāb¹¹⁰²-ı felek:

İdersin nev-‘arūs-ı māhı zīnet
İledürsin anı şoḥbet-be-şoḥbet

Urur ṭamuña taş her gice yılduz
Hilāl aşar kapuñ üstine¹¹⁰³ boynuz

Tuyılduñ bunda yirüñ terk idersin
Göçersin Rūmdan Şāma gidersin

AḤMEDİ: Germiyan’dan ḳopmış¹¹⁰⁴ Hamzavī ile (F59a) iki birāderdür ve her biri zemānlarında şāḥiḥ-i faẓl u hūnerdür¹¹⁰⁵. Hamzavī Hamza ḳışsası yigirmi dört cild üzre cem‘ idüp ol taḳrīb ile maḥlaşın Hamzavī idüp ba‘dehu Ḳıssa-i İskender’i yigirmi dört cild üzre tertīb itmişdür. Ve bir ḳarındaşı bu Aḥmedī’dür¹¹⁰⁶ ki ibtidā-yı ḥālinde Monlā Fenāri ve fenn-i ṭıbdā *Şifā* kitābının mü’ellifi Hāci Paşa ile şirket üzre diyār-ı Rūm’dan Mısr’da cem‘ olup Şeyḥ Ekmel ḥuzūrında istifāde-i ‘ulūma meşğüller imiş. Bir gün budalā-yı ‘asrdan birisi bunları görüp Hāci Paşa’ya dir ki *sen ‘ilm-i ṭıbbā iştigāl idersin* Mollā¹¹⁰⁷ Fenāri’ye dir ki *sen iktibās-ı envār-ı ‘ulūm ile ke’n-nāri ‘alā’l-‘alemi¹¹⁰⁸ iştī‘āl idersin. Niçeler senden sebil-i selāmete ihtidā için çerāğ yandırurlar ve niçeler ocağ uyandırurlar.* Ve Aḥmedī’ye dir ki *sen şī‘r ile taẓyī‘-i evḳāt idersin ve ‘ulūm-ı külliyyeden ferāğ idüp fūnūn-ı cüz‘iyyeye iltifāt idersin.* Fi’l-vāḳi‘ her birinūñ güzāriş-i aḥvālī bu minvāl üzre olur. Mervidür ki Timurleng *kem min e‘racin ‘ale’l-medārici’l-‘ulya e‘race¹¹⁰⁹* mücibince pāy-taḥt-ı saltanata ḳadem başup diyār-ı Rūm’a geldükde Amāsiyye’de Aḥmedī (A55a) Timur’a ḳaşıde virüp ‘arz-ı ıhlāş u¹¹¹⁰ mütāba‘at ider¹¹¹¹. Timur daḥı Aḥmedī’nūñ şoḥbetine rağbet ider. Bir gün ḥammām

¹¹⁰¹ dökilmiş..... lāle] -F

¹¹⁰² ‘itāb] serzeniş-i F

¹¹⁰³ üstine] üstinde B P

¹¹⁰⁴ Germiyandan ḳopmış] Ḳarındaşı B A P S

¹¹⁰⁵ hūnerdür] hūnerdürler ve F

¹¹⁰⁶ Aḥmedīdür] Aḥmeddür F

¹¹⁰⁷ Mollā] ve B A S F

¹¹⁰⁸ Dağın üzerindeki ateş gibi

¹¹⁰⁹ Nice topallar vardır ki yüksek merdivenlere çıkmışlardır.

¹¹¹⁰ ‘arz-ı ıhlāş u] -B

¹¹¹¹ ider] idüp F

(B40a) şöhetin ve mahābīb cem' iyyetin¹¹¹² iderler. Ešnā-yı şöhetde (P59a) Timur, Aḥmedī'ye *şu dil-berleri bahāya tut* diyü muṭāyebe yüzinden muḥāṭabe ider. Aḥmedī *kimisi ağır şim ü zer ve kimi dünyā*¹¹¹³ *değer* diyü her birin takvīm ider. Timur beğenüp teslim ider. Ba' dehu *beni daḥı takvīm eyle* dir. Aḥmedī seksen akça bahā biçer. Timur *be-hey Aḥmedī bu nice inşāfdur ki baña seksen akça bahā*¹¹¹⁴ *bağladuñ yalıñuz bilümdeki fūta seksen akça ider* dir. Aḥmedī *benüm daḥı kıymete tutduğum bilüñdeki fūtadur yoğsa sen iki pul degmezsin* dir. Timur işidüp taḥşin ider ve in' am-ı ḥil' at-ı zerrin eyler¹¹¹⁵. Ammā (S31a) şı' rde gāzeliyyātı az şāyi' olmuştur. Meşhūr olan meşnevide¹¹¹⁶ *İskender-nāme*' sidür. Bu beyti hoşça vāḳı' olmuştur. *Beyt*:

Hārpüştüñ hār şaklar cānını
Nermlik döker semürüñ ḳanını

Ve yine kitāb-ı mezkūrda¹¹¹⁷ ḥazān vaşında bu iki beyti daḥı ḥüb düşmişdür *Nazm*:

Lāle vü gülden mu' arrā oldu bağ
Bülbülün işretgehini tıtdı zāğ

İ' tidālinden ' udül itdi hevā
Gitdi gülden berg ü bülbül den nevā¹¹¹⁸ (F59b)

İğtinām-ı fırsatda¹¹¹⁹ bu meşhūr beyt daḥı anuñdur¹¹²⁰ *Beyt*:

Furşatında düşmene viren amān
Kaydefā gibi olur ol bî-gümān

AHMED ÇELEBİ PĀREPĀRE-ZĀDE: Burusalıdır. Mebde' ü menşe'in¹¹²¹ Silivri kâzısı iken *Şeh-nāme* baħrinde cem' itdügi *Tevāriḥ-i Āl-i 'Osmān*'da bu vech ile¹¹²² beyān itmişdür. *Nazm*:

Şu arada ḥatm oldu bu dāstān
Ki bir ravzadur çevresi gülsitān

Görenler melāletden āzāddur
Seni bilmezem baña Bağdāddur

Sorarsañ ne yirden durur menzilüm
Burusada ḳandandur¹¹²³ āb u gilüm

Halāvetde beñzer hemān sükkere
Şorar isen adı durur¹¹²⁴ Gökdere

Henüz girmedin şehre ol hoş-güvār
Kenārında anuñ güzel köşk var

Egerçi ki bir ḳurı ḳaraltıdur
Bîhişt anuñ üsti yaḥud¹¹²⁵ altıdur

¹¹¹² ve meḥābīb cem' iyyetin] -F

¹¹¹³ dünyā] dünyā dünyā A / dünyāya F

¹¹¹⁴ bahā] kıymet B A P S

¹¹¹⁵ eyler] ider B A P S

¹¹¹⁶ meşnevide] meşnevisinde B

¹¹¹⁷ ve yine kitāb-ı mezkūrda] -P

¹¹¹⁸ ve yine..... nevā] -F / der-kenar: B

¹¹¹⁹ iğtinām-ı fırsatda] -B A S F

¹¹²⁰ anuñdur] andandur P / anuñdur ve's-selām B S F

¹¹²¹ Burusalıdır. Mebde vü menşe'in] bu Aḥmed Pāre pāre-zāde Aḥmed Çelebidür ki Burusalıdır F

¹¹²² bu vech ile] böyle F

¹¹²³ ḳandandur] ḳandadur B S / ḥāneden durur F

¹¹²⁴ durur] -B

¹¹²⁵ yaḥud] veya B A P S

Hudānuñ durur gerçi ‘ālemde mülk
Velî bendenüñ durur ol gölgelik (A55b)

Merhûm dānişmendliğinde¹¹²⁶ manzûr-ı ekâbir ü meşhûr-ı nuzerâ ve makbûl-ı fuzalâ imiş. Fenâri-zâde Kâzî-‘ asker Şâh Çelebi’den mülâzım olup ba‘dehu kâzî olmuştur. Haylî zemân Silivri’de kâzî (P59b) olmuştur¹¹²⁷. İttifâk bunun üzerinedür ki anuñ gibi müttakî vü müstakim kâzî¹¹²⁸ vilâyet-i Rûm’a gelmeye ve kuzât içinde nazîri olmaya. Yazın içine bir aķ sâde ve kışın bir gök kapama üstine bir Selanik çukası ve başında bir Toñuzlu çalması var idi. Mülk-i ata ve mülk-i kula mâlik olmuş degül idi¹¹²⁹. Hâdimi kazâda muhızır ve mülâzemetde ecîre münhaşır idi ve mahkemesinde döşendüğü bir haşır idi. Kâzılığına gitse kirâ bâr-giri tutar, semerinüñ üstine bir seccâde şalup biner idi. Ma‘zûl olsa¹¹³⁰ yol hârcına bir kitâbın şatar ve İstanbul’a gelse¹¹³¹ mülâzemet harçlığıçün kitâbet ıderdi. Ve yanında rûsum-ı mersûmuñ hadd-i mu‘ayyenî yoğidi. Şicill ü hüccet muhâbelesinde bir aķça ve iki aķça virdüklerin alurdi,¹¹³² dimez idi ki bu az idi bu çoğidi. Ammâ nurâniyyet-i haķķāniyyet ve bereket¹¹³³-i istikâmet ile bir mehâbet ü şalâbeti¹¹³⁴ var idi ki begler ve vöyvodalar hâh-nâ-hâh emrine fermân-ber ve yanında her biri bir berg-i terreden¹¹³⁵ kemter idi. Tenfîz-i ahkâm ve tenkîd-i şerâyi‘-i İslâmda (F60a) ve kať-ı kazâyâ-yı hışâmıda seyf-i şârim ve bi’l-cümle küttâb hükmince kâzî vü hâkim idi. Ammâ bi-‘ayb Hudâ bâde-i ‘ışķ-ı pāk ile mest ü mahbûb-perest idi. Ekser-i nâ’iblerinden birinüñ yâ bir¹¹³⁶ muhızırınun bir kâbilce oğlancuğın bulup *Gulistân* okıdurdı. (B40b) Keñdüden veled gelmeyüp ol hasretten illerüñ oğlancukların oğşamağla göñlin avıdurdı. Ahir kazâsı ki Tırhala kazâsıdur aña kâzî olduķda kâzî-‘ asker ibrâmi ile bit bâzârında bir dönmiş mor ıskarlat¹¹³⁷ çuķa alındı. *Bu çuķa* (A56a) *baña tâbüt örtisi olur* diyürek kazâyâ şalındı. Hikmet Allāhuñ ol kâzılıķda ecel önin aldı. Sene şemân ve sittin ve tis‘ami‘ede kendü tön şaldı, mor çuķa eskisi arta kaldı. Merhûmuñ her fende eli huşûsan nazmda medhālî var idi. Şi‘ri¹¹³⁸ şüh u sâde ve hoş-âyende vü küşâdedür¹¹³⁹. Çerâğı Lâmi‘iden yaķar,¹¹⁴⁰ anuñ muktebis-i pertevi ve anuñ pey-revidür. Silivri kâzısı iken (P60a) Şeh-nâme tertib idüp Sultân Süleymân-ı merhûm Alaman diyârın alan ü talân idüp halkına el-âmân didürdüp döndükde¹¹⁴¹ rikâb-ı pādşāha¹¹⁴² ithâf kaşd itdükde Lâmi‘i ile meşveret idüp mektûb göndermişdür. Ve ‘Alî Bâlî nâm bir dil-ber sevüp ölecek¹¹⁴³ haste gibi sayuķlayurek¹¹⁴⁴ sözin aña döndermişdür. Sebeb-i te’lîfde bu sebaķla zıkr itmişdür ki¹¹⁴⁵ şüret-i mektûb-ı mezkûr *Manzûm*¹¹⁴⁶:

Sorarsañ ki ne oldı hâdiş olan
Bu deñlü bu iķdāma bā‘iş olan

¹¹²⁶ dānişmendliğinde] dānişmendliği hâlinde F

¹¹²⁷ haylî..... olmuştur] -F

¹¹²⁸ kâzî] -B A P

¹¹²⁹ olmuş degül idi] olmamış idi F

¹¹³⁰ olsa] olduķda B A P S

¹¹³¹ İstanbula gelse] İstanbulda B A / İstanbula S

¹¹³² alurdi] alurdi kâtı S

¹¹³³ bereket] bereket ü şalâbet P

¹¹³⁴ şalâbeti] -P

¹¹³⁵ tereden] terden B

¹¹³⁶ nâ’iblerinden birinüñ yâ bir] nâ’ibinüñ ve F

¹¹³⁷ ıskarlat] -P / sıkırlat F

¹¹³⁸ merhûmuñ her fende Şi‘ri] merhûmuñ ekser-i fûnunda eli var idi huşûsan şî‘rde haylî medhālî var idi. Eş‘ârı F

¹¹³⁹ küşâdedür] küşâdedür levendānedür F

¹¹⁴⁰ yaķar] yaķar ve silsilesi kândîl-i şî‘r-i Lâmi‘iye çıkar F

¹¹⁴¹ diyârın alan ü talân döndükde] seferinden dönüşde B A P S

¹¹⁴² pādşāha] hümâyuna P / hümâyununa F

¹¹⁴³ ölecek] ölümli F

¹¹⁴⁴ sayuķlayurek] sayuķlayurak giderek F

¹¹⁴⁵ sebeb-i te’lîfde bu sebaķla zıkr itmişdür ki] -B A P S

¹¹⁴⁶ manzûm] -F

Meger meşveret itdüm üstād ile
Hüner aḥteri Lāmi[‘] i ad ile

Dürūd ile miskīn idüp ḥāmeysi
Revān eyledüm bu du[‘] ā-nāmeysi¹¹⁴⁷

Eyā maḥrem-i [‘] iṣret-ābād-ı şubḥ
Mesīḥā-yı [‘] anber-nefes bād-ı şubḥ

Dem-i nev-bahār irse ferrāş-ı bāğ (S31b)
Ḥazān faşlı geldükde¹¹⁴⁸ naḳḳāş-ı rāğ

Seherden turup [‘] azm-i ḥazret iden
Süleymān seririne ḥıdmet iden

[‘] Uluvv-i [‘] azīmetle¹¹⁴⁹ pervāz iden
Muḥammed livāsın ser-efrāz iden

Sebük-pāy ol ey peyk-i [‘] İsā-nefes (F60b)
Ki düşdi hevāñ ile cāna heves

Selām u taḥiyyāt¹¹⁵⁰-ı [‘] anber-nesīm
Bi-ḳavlin¹¹⁵¹ selāmin ve ḳalbin selīm

Revān eyle ol meclis-i [‘] āliye
Ki müştāḳıdur cennet-i [‘] āliye

Müşerref it¹¹⁵² ehl-i şafā şoḥbetin
Ziyāret idüp Lāmi[‘] i ḥazretin

Ne ḥazret ki Ḥassān-ı devr-i zemān
Ne Ḥassān Mesīḥā-yı mu[‘] ciz-beyān

Du[‘] ā it¹¹⁵³ dil-i ārzūmend ile
Hem it meşveret ol Ḥudāvend ile

Eger cā’iz ise icāzet buyur
Keremden şafāyile himmet buyur

Ki aduñla [‘] ālemde bir ad idem
Ḳalem ḳat[‘] idüp ḳışşa bünyād idem

Fürūğum gören ide günden¹¹⁵⁴ ferāğ
Diye Lāmi[‘] iden yaḳupdur¹¹⁵⁵ çerāğ

Eger ḥām ise ḥāme ney sükkeri
Buyur zarf-ı ḥalvā idem defteri (A56b)

Geçem geçmez ise ben ol şīveden
Çekem dest bālādaki mīveden

¹¹⁴⁷ şorarsañ..... du[‘] ā-nāmeysi] -B A P S

¹¹⁴⁸ geldükde] irdükde B A S F

¹¹⁴⁹ [‘] azīmetle] [‘] izzeti ile F

¹¹⁵⁰ taḥiyyāt] taḥiyyāt u F

¹¹⁵¹ Bi-ḳavlin] ḳabūli F

¹¹⁵² it] kıl P

¹¹⁵³ it] kıl P

¹¹⁵⁴ gören ide günden] görüp günden idüp A P S / gören günden ide F

¹¹⁵⁵ yaḳupdur] yaḳar bu P

Dimişler dürer hem yimişler şeker
Ki er fahr ider âlet işler hüner

Müheyyâ gerekdür ‘afâf u kefâf
Ki âyine-i cân u dil ola şâf

Ma‘âşum elini felek itdi teng
Gönül kaldı¹¹⁵⁶ bengî vü ‘aql oldı deng

Ma‘îşet degüldür hemân âb u nân
Gıdâ ol durur kim k’ola kût-ı cân

Ki bir serv-i nâzum gerek nâzenîn
Ki cüllâb idem lebleri sükkerin

Dil¹¹⁵⁷ oldukça endişeden huşk-mağz
Bu cüllâb cân ağzını ide nağz

Çü yâkûtı zevkîn idem kût-ı ruh
İre ‘âlem-i gaybdan biñ fütûh

Hem âyine-i tab‘um olmağa şâf (P60b)
Açup şinesin seyr idem tâ-be-nâf

Çü kaşları fikriyle yazam makâl
Sözüm evc-i hikmetde ola hilâl

Çün ol vâsitîler¹¹⁵⁸ şuna dest-bûs
Ney-i kand¹¹⁵⁹ ola hâme-i pür-füsûs

Ve ger lutf u ihsân-ı pâ-bûs ola
Kalem cilveler ide tāvûs ola

Bu ‘özüüm kavîdür hemân¹¹⁶⁰ ey hümâm
Bahânedür ayruqları ve’s-selâm

Cevâb-nâme-i Lâmi‘î Çelebi el-merhûm¹¹⁶¹
Gel ey mekteb-i cânda alan sebağ
Sözün tâze halvâ vü zarfı varağ

İrişmiş durur hâma ney sükkeri (B41a)
İrişdürenün var ola elleri

Elün çekme bâlâ diyü¹¹⁶² mîveden
Ki ol saña bâlâlanur şiveden (F61a)

Söz ehlini bulur ser¹¹⁶³-encâm-ı kâr
Kanatlandırığör sözi Şeyhivâr

¹¹⁵⁶ kaldı] oldı F

¹¹⁵⁷ dil] ol A

¹¹⁵⁸ vâsitîler] vâsitîyla A

¹¹⁵⁹ kand] kandîl F

¹¹⁶⁰ hemân] benüm F

¹¹⁶¹ cevâb-nâme-i Lâmi‘î Çelebi el-merhûm] bu muğâbelede Lâmi‘î buni irsâl eylemişdür. Naẓm F

¹¹⁶² diyü] diyüp A S

¹¹⁶³ bulur ser] bulursa F

Cihānda kanā‘ at gibi genc var
Müheyyā vü hāzır niçe renc var

Velī şol ğidā k’özlemiş¹¹⁶⁴ anı cān
Bulınmaz fedā itse biñ cānı cān

Egerçi kōmıřlar anı bahş-ı ğayb
Velī vardur anuñ vüçüdında reyb

Anı isteyenüñ çoğı oldu aç
Gerekse sen ağzuñı poryaza aç

Bu şerbet şıvara diyü mağzuñı
Egerler periler senüñ ağzuñı

Tutalum saña yār ola dil-berüñ (A57a)
Kamı hāk-i pāyine sım ü zerüñ

Bilürem seversin ‘ Alī Bāliyi
Velī sevmez ol kise-i hāliyi

Açar gerçi āyineyi nāzenin
Fırākında olmasa āh u enin

Açup seyr idem dir iken sinesin
Şikest itmese gönülün āyinesin

Gönül bend-i zülfine olup esir
Diye inne hāzā le-şey’ün ‘asir¹¹⁶⁵

Elin öpdüğünce tutup yumruğa
Döge döge başuñ döne tomruğa

Ayağını öpmege egdükçe baş
Eteğine¹¹⁶⁶ dildār tōldura taş

Kalem tut ki himmet durur hem-‘ inān (S32a)
Süvār ol bu meydānda cevlan-künān

İcāzet dilerseñ beşāret yiter
Eger ‘ārif iseñ işāret yiter

Merātib-i kazāda taķdır te’hīr idüp yüze tālīb iken pīr bulındukda dimişdür.
*Meşnevi*¹¹⁶⁷:

Gözlük ile görmek uman yüzligi¹¹⁶⁸
Niçün ider ola bu yüzüzligi

Her ki yüz için ide yetmişde ceng (P61a)
Beñzer aña k’ögrene seksende çeng

Zinde degül ol kişi hōd¹¹⁶⁹ sīndedür
Altmış ile yetmiş arasındadır

¹¹⁶⁴ k’özlemiş] özlemiş B A S

¹¹⁶⁵ Şüphesiz ki bu çok zor bir şeydir.

¹¹⁶⁶ etegine] Etagine B

¹¹⁶⁷ meşnevi] -B / nazm P S F

¹¹⁶⁸ yüzligi] yüzügi F

¹¹⁶⁹ hōd] kim B A F

‘Ömr serâyında çoğalsa kovuk
Sofya hevâsı ola¹¹⁷⁰ gâyet¹¹⁷¹ şovuk

Saç ağırup oldu sahal üstübî
Kangî gözünle göresin Üskübî

Hîç ola mı küngi şovumış koca
Ilıca havzında güzeller kuca

Katı hâzer eyle ki Kıratova
İde gümüş tepsiyi oddan tava

Devşür ögün söyleme şamur şomur
Dögme Şamakov diyü sovuğ demür

Gözlerinün yaşın idersen Meriç
Filbeye¹¹⁷² akmaz emek çekme hîç (F61b)

Gerçi gidersin Yeniceye be-cid
Korğum odur vermeye Vardar geçid

Anca hevâ’î atasın¹¹⁷³ çerhvâr
Kapu açınca saña Demürhişâr

Oldı saña bengi hayâli Fenâr
Sine-i sūzānuñ anuñçün yanar

Karaşuyı gözleyürek sū-be-sū
Ahır iner gözlerüne kara şu (A57b)

Dimetoka diyü çok itme fiğân
Kişinün ol rişine toğrar soğan

Gerçi ümmid atına urduñ kefe
Menzil ala mı ki ırakdur Kefe

Kime şafâ himmet iderse baba
Hırsovadan Nigbolıya şapa

Tut ki Filorinanuñ aqçası çok
İlle n’idelüm ki filorisi yok

Anca ciger itdi Manastır riş
Deyr-i belâdur şağın olma keşiş¹¹⁷⁴

Ol ki Gelibolıyı eyler taleb
Yüzi gözi turşi şatar ne ‘aceb

Ditreyüp el olıcak ayak sahat
Fikr-i Galaşa ola gâyet galaş

Hâzret-i Eyyüb er ocağıdur
Kim görür anı ki İrem bağıdur

¹¹⁷⁰ ola] oldı B

¹¹⁷¹ gâyet] pek F

¹¹⁷² Filbeye] Kibleye F

¹¹⁷³ atasın B P F] idesin B / ider S

¹¹⁷⁴ anca..... keşiş] -F

Hak ne naşib eyler ise rāzī ol
Hākim-i bi'l-hak o durur kâzī ol

Artuğı ko tek hemān eksilmesün
Biş ile ön arası kesilmesün

Gerçi bu yolda koca kurnaz çok
Bencileyin bir yiler oñmaz yok

Bu ğazel dahı anuñdur. *Şi'r-i ũ:*

Feth-i bāb oldur baña kim āstānın bekleyem
Taş işigin bekleyüp itleri yanın bekleyem

Çünkü yirin bekleyen yiñer dimişler lā-cerem
Fikrüm oldur ki ölince āstānın bekleyem

Bāri pervāz itse bu vīrāne tenden murğ-ı cān
Niçe bir yā Rab bu miñnet āşyānın bekleyem

Bekleyici hod Hudā çarem aña yiter hemān
İtleri gibi tolanup çevre yanın bekleyem

İşiginde görmez isem Pāreoğlı çare ne
Yollarına hāk olam rāh-ı dükānın bekleyem

Şeh-nāmesi evvelinde baħr-i hezec-i müşemmende bir kaşide dimişdür bu beyt andandur. *Beyt:*

Tās-ı gerdün taħl u kūsūñ ğulğulından pür-tanīn
Sine-i a^c dā şadā-yı şaṭvetünden pür-enin¹¹⁷⁵ (B41b)

AHMED ÇELEBİ¹¹⁷⁶: İstanbul ferzendi¹¹⁷⁷ ve erbāb-ı taħ^c u aşhāb-ı 'ilmūñ ser-bülendidür. Melce'-i zurefā zinetger-i 'ālem-i zevk ü şafā mürebbi-i şu'arā mi' mār-ı Sinimmār mi'yār-ı bünyān¹¹⁷⁸ -ı cūd u saḡā Hüseyin Çelebi emīn-i bennā merhūmuñ (F62a) ferzend-i pür-ma^c rifeti ve ser-māye-i dünyā vü āhiretidür. Evvelā dānişmenddür bi-mānend ve ma'ārifūñ envā'ından behremend. (P61b) Edvārda nağmesi gibi¹¹⁷⁹ 'āleme şit u şadā salmış ve inşāda hāmesi gibi 'arşa-i fazl yek-ķaleme taht¹¹⁸⁰ -ı teşhīr-i tiğ-i hāmesine¹¹⁸¹ almış ta^c lik-nüvisdür ki andan eyü yazılır dimek ta^c lik bi'l-muḡāl şī^c rde hod şive-i taħ^c ina mişāl olmak mücerred ḡayāldür. Muḡaşşal 'ilm ü fazl u kemāli ber-kemāldür. *Êş'ār-ı ũ:*

Zi ḡün-āb-ı ciger çün lāle pür-ḡün dāmeni dārem
Be-sine çāk-hā ez dest-i ḡül pirāheni dārem¹¹⁸²

Ve lehu:

Her belā¹¹⁸³ k'āyed ez ān kāmēt-i bālā āyed
Çi¹¹⁸⁴ tevān kerd belāyi ki zi bālā āyed¹¹⁸⁵

Ve lehu:

Refte ez cāy-i ḡod ez destet dil-i bi-ḡaşılem
Dest nih ber sine-i çākem be-dest āver dilem¹¹⁸⁶

¹¹⁷⁵ bu ğazel..... pür-enin] -B A P S

¹¹⁷⁶ Biyografinin tamamı der-kenar S

¹¹⁷⁷ ferzendi] ferzendidür P

¹¹⁷⁸ mi' mār-ı Sinimmār] mi' mār-ı bünyān] F

¹¹⁷⁹ gibi] ki B

¹¹⁸⁰ taht] -F

¹¹⁸¹ hāmesine] hāmesi ile A S

¹¹⁸² *Çiğirim kanla dolu oluşundan dolayı lāle gibi kanlı eteğim var. Gülün elinden sinesi parçalanmış gömleğim var.*

¹¹⁸³ belā] belāyi F

¹¹⁸⁴ çi] çün F

¹¹⁸⁵ *Ne bela geldiyse o uzun boyludan geldi. Yukarıdan gelen belaya ne çare?*

Ve lehu:

Bes ki her şeb tā seher der-çeşm-i bîdârem tuyî
Şubh çün tâlî şevd hürşid pendârem tuyî¹¹⁸⁷ (A58a)

EDÂYÎ-İ ZA'İM: Hazine kâtilerinden ve ol zümrede¹¹⁸⁸ kemâl-i ma' rifet şâhiblerinden idi. Evvel Sultân Muştâfâ-yı merhûmuñ¹¹⁸⁹ şâ'irlerinden ve zimmet-i himmetine deyn-i lâzımü'l-edâ olan hüsn-i nevâziş ü sitâyişleri edâsına muşkârın olan¹¹⁹⁰ mazhar-ı ihşân-ı vâfirlerinden idi. Çünki ol merhûmuñ kâfiye-i direngi teng geldüğü ecden kaşide-i hayâtı girizgâhdan geçüp maқта'a vâsıl oldu ve yanında olan şâ'irlerüñ ahvâlleri efkâr-ı şâ'ir gibi efgâr¹¹⁹¹ ve erbâb-ı divânı evrâk-ı müsevvede gibi perişân-ı rüzgâr oldu. Mezbûr Edâyi Şerife-zâde -ki hâkkâ erbâb-ı¹¹⁹² divânüñ revnağı ve hâkk-ı istihkâk-ı devletüñ müsteħakkı idi- aña kaşd-ı intisâb eyledi. Ol dahı matla'ı gibi hânde-rûlik¹¹⁹³ arz idüp nazm gibi fetḥ-ı bâb eyledi. Lâ-cerem bir zemân küttâb-ı hıznâ-i pâdşâhda¹¹⁹⁴ dâhil ve müsevvede-i ahvâl u âmâli beyâza¹¹⁹⁵ çıkmâğa vâsıl oldu. Ba' dehu mâlik-i mülk-i deryâ-bâr, piyâle-gerdân-ı bezm-i ibtihâc u iftihar hâzretlerinüñ meclis-i şerîfine¹¹⁹⁶ irdi. Devr bunıñ yâdına ve dost-kâmi bunıñ adına içilüp sâgar-ı pür-mey-i murâddan eline tolu girdi. (F62b) Hâliyâ zu'emâdan¹¹⁹⁷ ve şu'arâ-yı küremâdan idi¹¹⁹⁸. Fi'l-hâkiqa hüsn-i edâya ve hüsn-i şadâya mâlik, Edâyi mahlaşına muvâfık ve ekser-i akrânından fâ'ikdür¹¹⁹⁹. Hâşşa-i me'âni icâdına kudreti ve güş¹²⁰⁰-ı uşşâka toķınmaduk kûşeler nazmına istitâ' atı (P62a) vardur. *Şi'r-i ü:*

Âsmân-ı hüsnüñ ey ebrû hilâli sen misin
Yoḡsa¹²⁰¹ gözler görmedük bir tāk-ı 'âlî sen misin

Tiğden n'ichün geçürdiler bugün ey haṭ seni
Rûmda baş kâlduran yoḡsa¹²⁰² celâli sen misin

Ve lehu:

Kalma hayf ile recâyile Edâyi Hâkdan
Ecre tebdîl olur qalbe eger gelse recâ

Ve lehu:

Dil-berâ cân içre buldum sen cihân-ârâyı ben
Yoḡsa¹²⁰³ kim bulur seni cânâ cihân arayıben¹²⁰³ (B42a) (A58b)

¹¹⁸⁶ ve lehu: Refte..... dilem] -F

Senin elinden (senin yüzünden), eli boş kalbim yerinden oldu. Parçalanmış sineme elini koy da kalbimi ele geçir.

¹¹⁸⁷ Her gece sabaha dek senin için gözüme uyku girmediğinden (uykusuz gözüm seni beklediğinden), sabah güneş doğunca (onu) sen sanırım.

¹¹⁸⁸ zümrede] zümrede olan F

¹¹⁸⁹ merhûmuñ] -F

¹¹⁹⁰ olan] olup F

¹¹⁹¹ efgâr] evkâr F

¹¹⁹² erbâb] erkân P F

¹¹⁹³ lâ-cerem bir zemân küttâb-ı hıznâ-i pâdşâhda] ol vâkıtden beri kitâb-hâne-i pâdşâh-ı kâm-yâb zümresinde F

¹¹⁹⁴ beyâza] beyâna B

¹¹⁹⁵ meclis-i şerîfine] mezemmetine B / meclisine A S / hıdmetine F

¹¹⁹⁶ zu'emâdan] huzemâdan B

¹¹⁹⁷ idi] oldu P S // idi] idi. Ol zemânda Şerîfe-zâdeye bir kıt'a demiş idi bu bahırde bu kâfiyede *Beyt* :

Muştâfânüñ n'ola ger bir iki üftâdesine

Pertev-i nûr-ı Muḡammedden irerse leme' at S

¹¹⁹⁸ fâ'ikdür] fâ'ik ve F

¹¹⁹⁹ güş] kûşe F

¹²⁰⁰ yoḡsa] yoksa P / yoḡsa A

¹²⁰¹ yoḡsa] yoksa P / yoḡsa A

¹²⁰² yoḡsa] yoksa P / yoḡsa A

¹²⁰³ ve lehu: Kalma..... ben] -F

EDĀYĪ¹²⁰⁴: İstanbullı Kazzâz¹²⁰⁵ Bekr Çelebi'dür. Egerçi kazzâz-hırfetdür ammâ harîf-i erbâb-ı 'irfân ve kendü şâhib-i ma' rifetdür¹²⁰⁶. Bir çâpük-dest şâ' irdür ki neseb-i belâgatde bir ucı Harîrî'ye çıkar. Çerâğı Kazzâz 'Alî Sâgarî'den yakar. Elinde saç bağları örürdü¹²⁰⁷. Dilinde dūd-ı âh ile her kâküli siyâhuñ zülfin hayâller bağlamağla meftûl idüp iş ururdu. Diliyle elinde düğdüğü¹²⁰⁸ düğmeyi ögerdi ve gönliyle her göncelebûñ sinesinde¹²⁰⁹ jâle gibi dizilen düğmelerin teşbih idüp yilden düğme dügerdi. Fi'l-hakîka tab'-ı vaqqâd u zihn-i nakkâda kâdirdür¹²¹⁰. *Gazel -i ü*:

Egmedümdi kimseye gerçi cihân içinde baş
Baş egdürdi baña bir hûb-ra' nâ ser-terâş

Âyine olsa muqâbil ruğlarının ayına
Hayretinden ey Edâyi çıkarur bağrında baş

Ve lehu:

Bulmadı eflâkı tokuz tolanup âhum seni
Kağı burcuñ kevkebisin bilsem ey mâhum seni¹²¹¹

Menzil-i makşûda irem yâ virem bu yolda cân
Bir kadem tek eylesün Allâh hem-râhum seni¹²¹²

Ve lehu:

Gördi kim yoldan çıkar gitdükçe naḥcîrûñ senûñ
Geldi haqqından anuñ ey kaşı ya tirûñ senûñ

Maḥbes-i tenden ider âzâd ey Yûsuf-cemâl
Rûḥ-ı pāk-i ehl-i 'ışkı ḥüsn-i ta' birûñ senûñ

İrmedi¹²¹³ bir gün kulağına Edâyi ol şehûñ¹²¹⁴
Kâküli ucından olan âh-ı seb-girûñ senûñ

Dikkat-i tab'-ı mu' ammâya dahı şâmildür, ol fende dahı kâmildür. Mu' ammâ *Be-ism-i 'Alî*:

Dir gören rûy-ı 'araḫ-rizûñ senûñ ey dil-sitân
Jâle düşmiş âftâb üzre nihâyetsüz hemân¹²¹⁵ (F63a)

*Be-ism*¹²¹⁶ -i *Muṣṭafâ*:

Ümid-i gönceleb-i femle fedâ iden kişi rûḥ
Şırâtı ḥâlî bulur¹²¹⁷ bâb-ı cenneti meftûḥ

İSHĀK ÇELEBİ¹²¹⁸: Merḥûm-ı merḥûm Üskübîdür. *Mısrâ'*¹²¹⁹:
Kişver-i inşâ vü şî' rûñ şûh-ı şeh-râşûbidur.

Babası Kılıçcı İbrâhîm demekle ma' rûf tîgger¹²²⁰ idi. Çünkü kendünûñ tîğ-i tab'-ı cevherdâr u pür-gevher idi. Diyâr-ı 'ilm¹²²¹ ü hünere kılıcı ile alup ve kişver-i kemâli

¹²⁰⁴ Edâyi] Edâyi-i Diğer F

¹²⁰⁵ Kazzâz] Guzzâz F

¹²⁰⁶ 'irfân ve kendü şâhib-i ma' rifetdür] hırfetdür A / ma' rifetdür B P

¹²⁰⁷ örürdi] iderdi B

¹²⁰⁸ dökdüğü] ördüğü F

¹²⁰⁹ sinesinde] sinesinden B

¹²¹⁰ fi'l-hakîka..... kâdirdür] -B A P S

¹²¹¹ kağı..... seni] -F

¹²¹² menzil-i..... seni] -P

¹²¹³ irmedi] girmedi B A S F

¹²¹⁴ kulağına Edâyi ol şehûñ] Edâyi kulağına ol mehûñ B / Edâyi kulağına ol şehûñ F

¹²¹⁵ mu' ammâ..... hemân] -B A P S

¹²¹⁶ be-ism-i 'Alî..... Be-ism] -A

¹²¹⁷ bulur] bula F

¹²¹⁸ Çelebi] Çelebi Efendi F

¹²¹⁹ mısrâ'] -A

¹²²⁰ tîgger] şemşirgerP

¹²²¹ 'ilm] fazl F

tîğ-i hâmesi ile (S32b) yek-kaleme zabt itdi. Hayta-i hıttâ-i ‘ulûm (P62b) (F63b) kalem-revi olup az müddetde her fende şahib-i seyf ü kalem oldu ve kayd-ı taḥalluşdan geçüp adı dillerde hem maḥlaş hem ‘alem oldu. Memâlik-i faẓl u kemâlûn şah-ı kişver-güzini ve serây-ı perveriş-i erbâb-ı hüner ve nevâzîş-i ehl-i ma‘rifetün serir¹²²²-nişini Sultân Selim-i merḥûm ‘Arabistân fethinde iken berây-ı tenşîṭ-i tab‘ ve (A59a) teşhîz-i ḥatır için¹²²³ fûnûn-ı ma‘ârifden şahib¹²²⁴-i ḥatt-ı vâfir fâzıl u kâmil birkaç şahib-i tab‘ ve ehl-i dil âdem taleb eyler ki eşğâl-i saltanatdan kelâl ve tedbir-i ahvâl-i mülk ü milelden¹²²⁵ melâl geldükde şohbetleri mücib-i tefriḥ-i rûḥ ve sebeb-i vürûd-ı füyûz ü fütûḥ ola. Erkân-ı devlet bu hıdmete Galaṭa kâzısı Burusalı Nihâlî¹²²⁶ Ca‘fer Çelebi’yi ve Miḥaliç kâzısı Kâzî Bozan’ı ve Üsküb müderrisi iken mezkûr İshâk Çelebi’yi ta‘yin iderler. Bunlara hükm gelüp yat u yaraqların görüp¹²²⁷ ḥarf-zenân ve laṭife-güyan yolda biri birinden ḥarclanup *Beyt*:

Kimi kâtır virüp kimi çadır
Düzdiler koşdılar Deli İshâkı

diyürek giderler. Günlerde bir gün ki menzil-i Şahiye yetdiler, pâdşâha şikâr üzre ve at üzerinde reh-güzâr üzre ‘arz iderler¹²²⁸. El öpmek buyurıldukda evvel (B42b) bâdire-i nâdire anlardan bu sâdır olur ki kılıçları billerinde iken evvel Ca‘fer Çelebi ba‘dehu İshâk Çelebi ba‘dehu Kâzî Bozan el öperler. Kılıçları billerinde¹²²⁹ bulunmağla elleriyle¹²³⁰ ayaklarına balta urup ayaklarıyla devletlerin deperler. Ol şah-ı Mirriḥ-şîfat¹²³¹ ki ḥin-i ğaṣabda kılıcından kan tamar ve Behrâmlar heybetin görse kılıcın kınına katar idi. Bunların bi-edebliğinin¹²³² görüp evvel kaşd ider ki kendü kılıçlarıyla¹²³³ yaraqların göre ya‘nî şahin gibi ‘ömrlerine kona. Ba‘dehu diler ki her birine bi-kem ü kâst¹²³⁴ yüz çep ü râst urup ol nâ-terâşideleri muḥkem yona. Aḥîr şeref-i ‘ilme binâ’en *Beyt*:

Z’ibtidâ-yi devr-i Âdem tâ be-‘ahd-i pâdşâh
Ez büzürgân ‘afv buved ü ez fûrû-destân günâh¹²³⁵ (P63a)

mücibince ‘afv ider. Bunlar bu¹²³⁶ hâlden ğâfil İshâk Çelebi, Ca‘fer Çelebi’nün tekaddüminden dil-gir olup¹²³⁷ bu beyti¹²³⁸ didi¹²³⁹ ki (F64a) *Beyt*:

El öpmekde bugün bizümle Ca‘fer (A59b)
Öñüm aldı ayağı yeyni çıkdı

Ca‘fer Çelebi daḥı muḳâbeleda bu beyti söyler ki¹²⁴⁰ *Beyt*:

El öpmekde bugün bizümle İshâk
Siküm gibi sögeldi götde kaldı

Bu hâlde pâdşâh meclis-i ünsde şatranc oynarken bunlar da‘vet olur. Bunlar daḥı cübbe vü destâr ile ve monlâyâne vaẓ‘ u vaḳâr ile ḳapuda ḥâzır olup içeri girmege icâzet

¹²²² serir] mesnet P

¹²²³ için] -B P S

¹²²⁴ şahib] aşhab F

¹²²⁵ milelden] milletden P / maldan F

¹²²⁶ Nihâlî] Nihâlî-zâde F

¹²²⁷ görüp] görüp gitdiler F

¹²²⁸ iderler] iderler bulurlar F

¹²²⁹ billerinde] billerinde bile F

¹²³⁰ elleriyle] elleri ile kendü F

¹²³¹ şîfat] şîfatuñ F

¹²³² bi- edebliğin] bi-edebliklerin P

¹²³³ kılıçlarıyla] kılıçlarıyla boyunların urup F

¹²³⁴ kâst] kâst râst B A P

¹²³⁵ Âdem’in döneminin başlangıcından padişahın çağına dek, büyükler (hep) affeder, küçükler (hep)

kusur işler.

¹²³⁶ bu] -B P

¹²³⁷ olup] -P

¹²³⁸ bu beyti] bunu B

¹²³⁹ didi] dir A P S F

¹²⁴⁰ beyt: El öpmekde.....ki] -F

olur. Pādşāh bunların evzā^c u eṭvārından te'eddüb idüp şatrançdan ferāğat ider. Bunlar biri biriyle hezl ü fuḥş üzre muşāḥabete başlayup her biri ol didükleri beytleri okırlar. Merḥūm incinüp¹²⁴¹ *biz muşāḥib istedik bunlar bi-nevā imiş ve her biri bir şüret-i bi-ma' nā imiş* diyü tağyir-i vaż^c ider¹²⁴². Yol ḥarcıḡı olacak kadar¹²⁴³ cüz'i baḡışış ider¹²⁴⁴. Yine maḡsıblarında mukarrer kılup her biri *ric' ü'l-kaḡkari*¹²⁴⁵ geldiği yirine gider. Ba^c dehu Üsküb'den¹²⁴⁶ Kapluca'ya müderris olur. Burusa'da itdüğü şeh-levendlikler ve şüh-pişelikler şimdüye dek Burusa'da söylenür¹²⁴⁷ târiḡdür. Tahte'l-kaḡal'a'ya uğrayup at üzerinde¹²⁴⁸ Şerbetçi Bekr nām maḡbūbuñ kaṡayıfın yir imiş, ol zemānda lutf-ı ṡab'a maḡmūl imiş. Şimdiki zemānda bā'is-i teṡni' ü tevbiḡdür. Burusa'ya medḡ-i dil-āvizi ve zibā¹²⁴⁹ şehir-engizi vardır. Ba^c dehu¹²⁵⁰ İznik'e müderris olur. Andan sene selāse ve selāsin ve tis'ami'ede Dārü'l-ḡadiṡe müderris olur¹²⁵¹. Mu'ammāyi ḡasb-i ḡāl¹²⁵² bu târiḡi dimişdür ḡaḡḡā ki¹²⁵³ şekerler yimişdür ki¹²⁵⁴ her taḡti' i bir târiḡdür. *Beyt:*

‘Ālīm ü ehl-i tefsir (933) rüṡen-faḡiḡ-i āfaḡ (933)
Allāḡ ne müṡteḡaḡdur(933) Dārü'l-ḡadiṡe İṡḡāḡ (933)

Edirne'de daḡı kemā-kān şāḡid-bāzlıḡlar ve rind ü evbāşlarla enbāzlıḡlar¹²⁵⁵ eylemişdür. Sine-ḡāk -ki şöhre-i deḡr ve şüh-ı şehir-āşüb-ı şehrdür¹²⁵⁶ tertib iktizāsiyla¹²⁵⁷ gelür ve maḡallinde yād olur- (S33a) Mevlevi külah ile İṡḡāḡ Çelebi derse ḡitdükçe atı önince medreseye gidermiş¹²⁵⁸. (P63b) *Beyt:*

Derdmend İṡḡāḡ kanı zühd ü perḡizüñ senüñ (A60a)
ḡamdü'lillāḡ gördi ki āşüfte vü şeydāsını

diyü İṡḡāḡ Çelebi'nün bu beytini okıyup naḡme vü nevā iderek atı önince semā^c ider imiş. İṡḡāḡ Çelebi daḡı *şevḡ dedecigüm şevḡ dedecigüm*¹²⁵⁹ diyü ḡidüp ol nevāyı semā^c ider imiş. Sene seb'a ve selāsin ve tis'ami'ede (F64b) Şaḡn'a müderris¹²⁶⁰ olmuşdur¹²⁶¹. Merḥūm ‘Abdü'l-kerim-zādenin küḡük oḡlı¹²⁶² *Mıṡrā'*:

Didüm târiḡini Şaḡna şerefdür (937)

diyü târiḡi dimişdür¹²⁶³. Şaḡnda niḡe zemān mecma^c-ı kavābil ü menba^c-ı fevāzıl oldı. Merḥūm cemi^c-i zemānda¹²⁶⁴ (B43a) eger evde ve eger yabanda olurdu ser-büreḡne¹²⁶⁵ otururdu. Egerḡi meşrebi¹²⁶⁶ küşāde idi ol sebebdan mütteḡem-i nüş-ı bāde idi. Ammā kendü dir imiş ki *sene tis'a ve tis'ami'ede ḡaste olup cümle menāḡiye tevbe idüp tubtu*

¹²⁴¹ merḥūm incinüp] pādşāḡ bu vażdan müte'eṡşir olur F

¹²⁴² ider] idüp F

¹²⁴³ kadar] -B

¹²⁴⁴ ider] idüp F

¹²⁴⁵ acelece geri dönme

¹²⁴⁶ Üskübden] -B

¹²⁴⁷ şimdüye dek Burusada söylenür] -F

¹²⁴⁸ üzerinde] üzerinden P F

¹²⁴⁹ zibā] -B A S F

¹²⁵⁰ ba^c dehu] andan B A P S

¹²⁵¹ olur] olmuşdur P

¹²⁵² ḡasb-i ḡāl] -F

¹²⁵³ ḡaḡḡā ki] ki B P

¹²⁵⁴ şekerler yimişdür ki] -B A P S

¹²⁵⁵ ve rind ü evbāşlarla enbāzlıḡlar] -A

¹²⁵⁶ şehrdür] sipihrdür B F

¹²⁵⁷ iktizāsiyla] iktizāsiyla yerinde F

¹²⁵⁸ medreseye gidermiş] medreseye bile gidermiş. İṡḡāḡ Çelebinün F

¹²⁵⁹ şevḡ dedecigüm] -A

¹²⁶⁰ Şaḡna müderris] Şaḡn müderrisi B

¹²⁶¹ olmuşdur] olup B A P

¹²⁶² merḥūm ‘Abdü'l-kerim-zādenin küḡük oḡlı] -B A P S

¹²⁶³ diyü târiḡi dimişdür] târiḡi vāḡı' olmuşdur B A P S

¹²⁶⁴ Şaḡnda niḡe cemi^c-i zemānda] merḥūm B A P S

¹²⁶⁵ ser-büreḡne] büreḡne-ser F

¹²⁶⁶ meşrebi] ṡab'ı A / meşrebi ziyāde F

*ilā'llāhī*¹²⁶⁷ diyü *tārīh* *didüm*. Ol vaktten berü *dāmen-i pāk*¹²⁶⁸ -i *tevbeme dest-i noḡṣān*¹²⁶⁹ *irmedi* ve *ḡarīm*¹²⁷⁰ -i 'işmetüme *nā-maḡrem ḡarām girmedi*. Lâkin maḡbûb-dostlıkda ve 'aşık-pişelikde 'âlemüñ rind-i bî-bâkî¹²⁷¹ hammâmlarda vü mesirelerde maḡbûb işitse varup seyr itmekde¹²⁷² zurefânüñ cüst ü çâlâkî idi. Kocalup ölüp gidince nev-cevân¹²⁷³ maḡbûblarüñ ölümlüşi dirilür helâkî idi. Hakkâ ki zemânında âsmân-ı hüsnüñ reşk-i mihr-i sipihr-i çarumîni Şahn-ı Semâniyye'nün baş açuk mollâsı ve her fennüñ merci'-i ileyh fâzıl u dānâsı idi¹²⁷⁴. Çün akrânından Çivi-zâde-i merḡûm Mısr'a¹²⁷⁵ ve İsrâfil-zâde Şâm'a kâzî oldu ve Yegân-zâde İklik Sinân Çelebi Muradiyye'den Şahn'a gelüp buna mütezâhim ü mütekâzî oldu. Deli Birâder dimekle ma' rûf Gazâlî -ki vaktinde mezkûr ve tertibî ile mestûr olur- ol vakt Mekke'de mücâvir ve İshâk Çelebi ile laţîfesi barışur yâr-ı mu'âşir idi. Bu kıt'ayı yazup göndermişdür¹²⁷⁶.
Kıt'a:

Saňa İshâk bir su'âlüm var
Kaḡıyup şa'llâh zücret itmeyesin¹²⁷⁷

Kaḡa mismârı Mısrâ İbni Çivi
Sen seni Şâmda bekitemyesin

Çala şûrını İbni İsrâfîl
Sen anuñ ünini işitemyesin

İklik öte sen aña yâr-dih olup
Bile yanınca şıklık itmeyesin¹²⁷⁸

Saňa yir yok İçilde çün bildüñ
Pes ne içün¹²⁷⁹ kenâra gîtmeyesin (P64a)

Şe'allâh yidin yumurda gibi hemân
Yata yata yirüñ yitmesin (A60b)

Gâh tedris ü geh ḡazâ diyüben
Ara yirde bula ye ñi yitmesin

Hikmet Allâh'ın bu eşnâda Şâm'a kâzî oldu. Evvel 'adem-i kabûl semtine sâlik oldu¹²⁸⁰. Ba' dehu¹²⁸¹ ḡazâyâ rızâ virüp¹²⁸² râzî oldu (F65a). Ammâ güyâ gûş-ı cânına¹²⁸³ hâtif-i ḡaybdan¹²⁸⁴ 'aleykum bi's-Şâm fî âḡiri'z-zemâni¹²⁸⁵ âvâzı¹²⁸⁶ vârid oldu ki kendü kendüye taḡayyur idüp bu târihi buldı. *Beyt*:

¹²⁶⁷ *Allah'a tövbe ettim.*

¹²⁶⁸ pāk] pāke F

¹²⁶⁹ noḡṣān] noḡṣān u zevāl F

¹²⁷⁰ ḡarīm] ḡarīm-i ḡarem-i P

¹²⁷¹ bî-bâkî] bî-pâkî F

¹²⁷² itmekde] itmekden B / itmeye A / itmege F

¹²⁷³ nev-cevân] cevânların ve F

¹²⁷⁴ ḡakkâ ki dānâsı idi] -B A P S

¹²⁷⁵ Mısr'a] Mısr kâzîsı F

¹²⁷⁶ dimekle ma' rûf.....göndermişdür] ki maḡlaşî Ġazâlîdür tertîble maḡhallinde olsa gerekdür ol vakt Mekke'de mücâvir idi ve İshâk Çelebi-i merḡûm ile laţîfesi barışur yâr-ı mu'âşir idi. Bu kıt'ayı yazup gönderdi ki F

¹²⁷⁷ vezin bozuk

¹²⁷⁸ ıklık itmeyesin] -F

¹²⁷⁹ pes ne içün] ne içün bir P / yâ niçün F

¹²⁸⁰ oldı] olup P F

¹²⁸¹ ba' dehu] âḡir P / şoñra F

¹²⁸² virüp] ḡabûle F

¹²⁸³ cânına] cânâ F

¹²⁸⁴ hâtif-i ḡaybdan] -B

¹²⁸⁵ *Ahir zamanda Şam'a gitmelisiniz.*

¹²⁸⁶ âvâzı] âvâzesi P

Şehr-i zi'l-hiccede 'azmüm sefer-i Şâm oldu
İstedüm yazmağa târihini aḥşam oldu

Kezâlik Şâm'a girecek gün Şâlihiyye-i Şâm¹²⁸⁷ görindügi gibi evvel taḥayyura nazîre bu maṭla'ıdır. *Maṭla'*:

Cennet kokusu gelmege başladı meşâma
İrişdi meger¹²⁸⁸ kâfilemüz menzil-i Şâma

Fi'l-vâkı' bu fâller¹²⁸⁹ aña hasb-i hâl olup ol arâzî-i muḳaddesede rûz-ı 'ömrine şâm-ı ecel irdi. Bu târiḥ ḥâtırına¹²⁹⁰ ilhâm olduḡda okıyup cân virdi. *Beyt*:

Gelicek¹²⁹¹ hâlet-i nez' a didi târihini İshâk
Yöneldüm cânib-i Hâḳḳa başum açuḡ yalın ayak (965)

Merḥûmuñ¹²⁹² zemân-ı kaẓâsında vâkı' olan letâ'ifindendir ki bir 'Arab 'avreti gelüp 'âdetleri üzre *yâ mevlânâ el-kâzî talîknî*¹²⁹³ demiş. Merḥûm cevâb virüp *eyyetühe'l-mer'etü et-talâku li-men aḥaze bi's-saḳi lâ bi-yedi İshâk kâlelû İshâk el-kâzî bi-kaẓâi Dımışk min bilâdi ehli'l-maḥabbeti ve'l-'ısk*¹²⁹⁴ dir. Fi'l-hâḳîka hem ḥadîs-i resûli bi-'ibâretihi hüsn-i iktibâs ider hem cevâb virür¹²⁹⁵. Merḥûmuñ tarz-ı ḡazeli levendâne vü küşâde ekseri taşannu' u tekellüfden sâde hûb u laṭîf edâda vâkı' olmuştur¹²⁹⁶. Ol cihetden¹²⁹⁷ ekşer-i ḡazelleri¹²⁹⁸ kâse-bâzlar¹²⁹⁹ içinde müsta'mil ve hengâme-perdâzlar dilinde mütenâvildür. Bir gün bir düḡünde kendü ḥâzır iken bir kâse-bâz her¹³⁰⁰ ḡazel okıduḡça merḥûmuñ ḡazelin okır. Merḥûm nâz yüzinden¹³⁰¹ 'acebâ bizüm ḡazellerümüz olmasa bunlar ne okırdı ola dir. Fuẓalâ-yı zemândan Şâh Kâsım kî yirinde mezkûr olsa gerekdür anda ḥâzır imiş ve merḥûm ile kadîmden¹³⁰² şeker-âbî olduḡı sebebdan kemân-ı ta' n ile kemîn-ginde¹³⁰³ muntazır imiş. Fursat (B43b) bulup *bunlar olmasa sizüm ḡazellerünüzi kim okırdı ola dir*. Ammâ inşası kemâl-i taşannu' u¹³⁰⁴ tekellüf üzredür, laṭîf ibdâ'lar ve nazîf ihtirâ'lar ve nâzûk 'ibâretler ve naḡz¹³⁰⁵ isti'âretler itmişdür. Sultân (S33b) Bâyezîd'ün¹³⁰⁶ evâḥir-i saltanatlarında¹³⁰⁷ vâkı' olan¹³⁰⁸ büyük (P64b) zelzeleden Sultân Selim-i merḥûmuñ (F65b) cülûsından soñra Bâyezîd-i merḥûmuñ (A61a) fevtine deḡin müdevven târiḥ itmişdür¹³⁰⁹. El-hâḳ sikkeyi mermerde kaẓmıştur. Bu ebyât merḥûm-ı merḥûmuñdur. *Gazel*:

Devr-i ḥüsnünde ḥaṭuñ zûlm ile cân u dil alur
Bir sipâhi gibi kim yılda iki ḥâşıl alur

¹²⁸⁷ Şâm] -F

¹²⁸⁸ irişdi meger] irişe gibi B A S F

¹²⁸⁹ fâller] fâlû'l-ḥayr F

¹²⁹⁰ târiḥ ḥâtırına] târiḥ ḡuş-ı cânına F

¹²⁹¹ gelicek] düşicek F

¹²⁹² merḥûmuñ] -P

¹²⁹³ *Ey kadı, beni boşa!*

¹²⁹⁴ *Aşk ve muhabbet ehlinin yurdu olan Şam'ın kadısı İshak ona dedi ki, ey kadın, boşamak ancak kocana aittir, İshak'a değil!*

¹²⁹⁵ zemân-ı kaẓâsında..... virür] -B A P S

¹²⁹⁶ olmuştur] olupdur B A S

¹²⁹⁷ cihetden] sebebdan F

¹²⁹⁸ ekşer-i ḡazelleri] -B A P S

¹²⁹⁹ kâse-bâzlar] 'âm-gîr kâse-bâzlar P

¹³⁰⁰ her] ittifâk her P / her bâr F

¹³⁰¹ yüzinden] yüzinden yârâna P

¹³⁰² kadîmden] -B A P S

¹³⁰³ kemîn-ginde] kemîn-ginde tîr ü kemân-ı ta' nla fırsat gözleyüp F

¹³⁰⁴ taşannu' u] -B A P S

¹³⁰⁵ naḡz] ḥûb P

¹³⁰⁶ Bâyezîdüñ] Bâyezîd-i merḥûmuñ B A P S

¹³⁰⁷ saltanatlarında] saltanatında P S / saltanatından A F

¹³⁰⁸ vâkı' olan] -B A S F

¹³⁰⁹ cülûsından soñra.....itmişdür] cülûsın ve Sultân Bâyezîdüñ vefâtın müdevven târiḥ yazmıştur B A

P S

Yine cân kaşına ‘ asker¹³¹⁰ çeküp ol haṭṭ-ı siyāh
Yine cāsūs-ı müjeñ sineye geldi dil alur

Kadrüñi bilmeyen irerse n’ola vuşlatuñā
Bir zemāndur ki begüm manşıbı hep cāhil alur

Māh u māhiye irürşe n’ola āhumla yaşum
Sefer ehli ki seher-hız ola çok menzil alur¹³¹¹

Derd ü ḥasretle geçer ehl olan İshāk gibi
Hūblar şöhetinüñ zevkını nā-ķābıl alur

Ve lehu:

Fehm itdi şanma sā’il¹³¹²-i eşküm cevābını
Gözden geçürmeyen kişi ḥüsnüñ kitābını

Müşgīn ḥaṭuñ belürdi lebünñde daḥı güzel
Çokdan dilerdüm¹³¹³ içmege misket şarābını

Ve lehu:

Hāk olduḡum kapuñda saña¹³¹⁴ bildürem diyü
Hāli mükedder oldu şabānuñ vara gele

Na‘ l-i semendi hecri gününde feraḥ virür
Bir meh-likā gibi ki giceyle çıka gele

Ve lehu:

Can ‘ azābından bizi¹³¹⁵ kurtarmağa gelmez ecel
Sen ḥalāş eyle begüm gel saña olsun minnetüm

Ağzuñı öpsem çekem gibi gelürdi cevruñi
Zerrece yok ṭālī‘üm ṭağlarca vardır himmetüm

Maṭla‘:

Günde biñ kez ölmek ile geçdi eyyāmum benüm
Kaṅı birin diyeyin¹³¹⁶ çokdur ser-encāmum benüm¹³¹⁷

Ve lehu:

Şimdiye dek ol perī-rūya yanam¹³¹⁸ derdüm benüm
Gitti şimden gerü¹³¹⁹ kime yanayum¹³²⁰ derdüm benüm¹³²¹

Maṭla‘:

Va‘ de-i vaşla dilinden dil-berüñ lā gelmedi
Çok vefā şüretlerin gösterdi illā gelmedi¹³²²

Beyt:

Dünyeden ayrıldıḡuma incinür şanma beni
Güç midür bir bī-vefā hercā’iye yā hū dimek¹³²³

Ve lehu:

Mūy-ı sefid başladı yir yir ağarmağa
Faşl-ı ḥazānda açılur oldu bahārumuz¹³²⁴

¹³¹⁰ ‘ asker] leşker A P

¹³¹¹ Māh.....alur] -B A P S

¹³¹² şanma sā’il] şan mesā’il F

¹³¹³ dilerdüm] dilerdük P

¹³¹⁴ saña] senüñ B

¹³¹⁵ bizi] beni P

¹³¹⁶ diyeyin] diyeyüm A P

¹³¹⁷ hāk olduḡum..... ser-encāmum benüm] -F

¹³¹⁸ yanam] benüm P

¹³¹⁹ şimden gerü] şimden girü B

¹³²⁰ yanayum] yanayın P

¹³²¹ şimdiye.....benüm] -A F

¹³²² va‘ de-i.....gelmedi] -B A S F

¹³²³ dimek] velik S

Ve lehu:

Zuhûr u pertev-i hüsnüñ fûrûğ u mihre gâlibdür
Ânuñçün hep güneş yüzli güzeller saña râğıbdur¹³²⁵

*Ve lehu*¹³²⁶:

Gözüm izüñ tozın göñlüm kapuñ derbânlığın özler¹³²⁷
Biri beglik hevâsında biri iksire tâlibdür

Ve lehu:

Bezm-i gam muṭribinüñ sine rebâbuñ getürür
Çeşm-i giryân kabağı tolı şarâbuñ getürür

Ḡonce tıflına Gülistân okıdur bād-ı şabâ
Kulıdur şâh-ı gül ardınca kitâbuñ getürür

Ve lehu:

Senüñle mâhı vezn itdüm terâzû-yı hayâlümle
Öbür yanı göge ağdı ko ma' lüm oldı mıkdârı¹³²⁸

Bu beyti fakîre gâyet hûb gelür¹³²⁹. *Beyt:*

Göñül âyinesi şâfidür ammâ
Temâşâ buña bir şâhib-nazar yok

Tiğ kaşidesi ve Serv kaşidesi dahı vardır. Serv kaşidesinde bu beyitleri¹³³⁰ ra' nâdur.
Beyt:

Toğrusı olmaya idi kalbinde re'y-i kec
Bulurdı istikâmet ile i' tibâr serv (P65a)

Ḡâlib üşandı ' asker-i bād-ı hazāndan
Şahñ-ı çemende yapıdı zümürüd hişâr serv¹³³¹

Merhûm-ı merķûm Mevlânâ¹³³² ' Amrî ile dānişmendlikde¹³³³ şerîk ü sehîm ve hem-
dem-i kadîm olup mülâzemetden soñra ' Amrî, Serfice'ye kâzî ve İshâk Çelebi Siroz'da
müderis olmış. İtifâk ' Amrî, İshâk Çelebi'ye mektûb gönderüp taraf-ı tarîk-i kazâyâ
terğib ider ve kuzâtuñ ol zemânda olan huzûr u (A61b) şafâsı ve taḥşîl-i dünyâsı ile
taṭrib ider. İshâk Çelebi mukâbelede bu kıt'a ile cevâb virür. *Kıt'a:*

Tâlib-i medrese cem' iyyet-i yârân eyler
Dört gün heftede bir beg gibi divân eyler

Da' va faslında efendi ki olur kâzîlar
Toğruy¹³³⁴ şöyle koyup egriye¹³³⁵ bühtân eyler (B44a)

Ḡâyet eyü târiḥler¹³³⁶ düşürürdi. Pâdşâh-ı merhûmuñ cülûsına bu kıt'a ayı târiḥ dimişdür
ki (F66a) her mışrâ' ı târiḥ-i cülûsdur¹³³⁷. *Kıt'a:*

¹³²⁴ ve lehu: Dünyeden..... bahârumuz] -F

¹³²⁵ ve lehu: Zuhûr.....râğıbdur] -B A P S

¹³²⁶ ve lehu] beyt A / -F

¹³²⁷ özler] ister A / eyler B S / gözler F

¹³²⁸ *Ve lehu:* Bezm-i gam.....mıkdârı] -B

¹³²⁹ bezm-i gam..... hûb gelür] -B A P S

¹³³⁰ beyitleri] beyti B A S

¹³³¹ Tiğ kaşidesi.....serv] -F

¹³³² Mevlânâ] Monlâ F

¹³³³ dānişmendlikde] dānişmend iken F

¹³³⁴ toğruy] egriyi F

¹³³⁵ egriye] toğruya F

¹³³⁶ târiḥler] târiḥler dahı A P

¹³³⁷ cülûsdur] cülûs-ı hümâyündür. Şüret-i û du' â-nâme-i Hâzret-i pâdşâh-ı saltanat-menḳabetdür ve her
mışrâ' ı mütezammin târiḥ-i cülûs-ı saltanatdur. F

Elā ey ḥāmī-i şer‘-i muṭahhar
Şeh-i gerdün u sultānū’s-selāṭīn

Süleymānsın nigīn-i devletünle
Yanuñda ben ḳuluñ bir mūr-ı miskīn

Kabūl eyleñ¹³³⁸ felek şimdi olupdur
Ḳapukulı¹³³⁹ ṭapuñda¹³⁴⁰ maşlahat-bīn

Şehā ‘ālī-nesebsin vire Allāh
Beḳā vü ‘adl ü dād u emn ü temkīn

Ezelden saña Haḳdan virilüpdür
Şehā her ḥaşıl¹³⁴¹-ı icād u tekvīn

Du‘āñı kıldum irişdi semāya
Didi gökden sevākin ‘arş āmīn

Mezbūr İshāḳ Çelebi re’īs-i küttāb-ı dīvān iken maḳtūl olan Haydar Çelebi ile ṭarīḳ-i taḥsilde şerik olup Haydar Çelebi şılasına gidüp bir ‘avret alup¹³⁴² zen-pārelığa meşḡul olup eglendükde İshāḳ Çelebi aña bu mektūbı göndermişdür. Şüret-i mektub-ı İshāḳ Çelebi¹³⁴³: *Tā ki çerḥ-i pīre-zen¹³⁴⁴-i pūr-fiteñ-i sipihr ez cemāl-i ḥurşid-i bed- mihr ḥucub-ı suhub-ı zulmāni rā ez rüy-ı mihrbāni ber āred ve her cāmī bered ü mī¹³⁴⁵ āred İzid Te‘ālā ez¹³⁴⁶ maḥdūmī¹³⁴⁷ rā ki¹³⁴⁸ ez muḳteziyyāt-ı müstelezzāt-ı nefsanī* (P65b) *ki der cibillet-i insāni maraž-ı şehvānist maşūn dāred ve be-cihet-i ‘ādet-i şeb-revi çün māh-ı siyāh-rū¹³⁴⁹ ne-güzāred¹³⁵⁰. Beyt:*

Heme zen-dost rā be-vaḳt-i şebāb
Haḳ nighē dāredeş zi mekr-i zenān¹³⁵¹ (S34a)

Zamīr-i münīr-i dāniş-peziṛe ḥafī¹³⁵² olmaya geh ‘acūze-i devrān geh u‘cūbe-i zemāndur ḥilye-i ḥile ile ārāstedür ve ḳaḥbe-i gerdün-gerdān ki ḳabīḥe-i cihāndur ḥuliyi-yi ḥiyel ile pīrāstedür. İmdi gerekdür ki er gibi olup ḳayd-ı nikāhı ṭalāk-ı ıtlāḳa tebdil idüp reh-zen idüp¹³⁵³ zen-dostlık (A62a) pişesin pişvā idinmeyesin¹³⁵⁴. *Beyt:*

Der şaf¹³⁵⁵-ı her ḳaḥbe-i ḥod rā me-zen
Tā ne-güyendet cevānān ḳaḥbe-zen¹³⁵⁶

¹³³⁸ eyleñ] eyle F

¹³³⁹ ḳapukulı] ṭapukulı B P

¹³⁴⁰ ṭapuñda] ḳapuñda B

¹³⁴¹ ḥaşıl] ḥaşıl u A

¹³⁴² bir ‘avret alup] -F

¹³⁴³ Çelebi] Çelebi raḥimehullāh P

¹³⁴⁴ ki çerḥ-ı pīre-zen] pīr-i zen P

¹³⁴⁵ mī] -B

¹³⁴⁶ ez] ān P

¹³⁴⁷ her cāmī bered ü mī āred İzid Te‘ālā ez maḥdūmī] her cāmī bered ü mī āred İzid Te‘ālā ez maḥdemī F

¹³⁴⁸ ki] -P

¹³⁴⁹ māh siyāh-rū] māh-rū siyāh B A S F

¹³⁵⁰ *Tā ki fitne dolu kocakarı felek, sevgisiz güneşin yüzünden karanlık bulutlarının perdesini, şefkat yoluyla kaldırsın. Her kadehi kaldırıp indirdiğinde (yani güneşin her doğuşunda ve batışında) yüce Allah, insanın tabiatında şehvānī hastalık olan nefsanī lezzetlerin zorlamalarından korusun. Ve hırsız gibi ayı, yüzü siyah bırakmasın.*

¹³⁵¹ *Gençlik çağında, bütün kadın düşkünlerini, Hak, kadınların hilesinden korusun.*

¹³⁵² ḥafī] maḥfi B

¹³⁵³ reh-zen idüp] -F

¹³⁵⁴ idinmeyesin] idinmeyesiz P

¹³⁵⁵ şaf]vaşf P

¹³⁵⁶ der.....ḳaḥbe-zen] -F

Kemāl-i insānī huzūz-ı nefsaniden geçüp mazarrat-ı şehvānī ref ine mübāşir olup menāfi‘-i rüḥānī celb itmekdür¹³⁵⁷. Ol cāh-ı ‘ıyş u ‘ışret didüğün cāh-ı belā vü miḥnetdür ve ol cimā‘ at didüğün teksir-i cemā‘ at ve taḳlil-i huzūr-ı rüḥdur. Şol şüret-i ferāḥda görinen ferec bir mesil¹³⁵⁸-i demdür ve ol bādī-i nazarda mücib-i şādī mülāḥaza olan vādī¹³⁵⁹ vādī-i derd ü ḡamdur *el-ḡazer el-ḡazer min*¹³⁶⁰ *ḡabli*¹³⁶¹ *en teḡüle* (F66b) *eyne’l-meferr*¹³⁶² *Beýt:*

Zinhār be-ḡarḡ-ābe-i kes der ne-revī
Bāz āmedenet nist çü refi refi¹³⁶³

Pes te’emmül-i şādık ve te’ehhül-i ‘āyıkı ref¹³⁶⁴ idüp ‘ale’t-ta‘cıl gelüp kemālāt-ı ünsiyye ve ma‘ārif-i ḡudsiyye kesb idesiz¹³⁶⁵ ki insān anuñ birle¹³⁶⁶ mükerrrem ü mufaẓẓal ola¹³⁶⁷ *ulā’ike ke’l-en‘āmi bel hum ezallu*¹³⁶⁸.

ESİRİ: Anatólı cānibindendür¹³⁶⁹. Tarīḡ-i ‘ilm ve şadeḡ-i taḡşilde iken ferāḡat itmişdür. Dür u dırāz müddetler Kāfiristānda esir olup ol taḡrib ile Esiri taḡalluş idüp ḡalāş bulduḡdan soñra¹³⁷⁰ Ağrıboz ḡazāsına tābi¹³⁷¹ Kızılḡışār nām ḡaşabada teḡā‘üd iḡtiyār eylemişdür¹³⁷². Ve esirliğinde olan¹³⁷³ ser-ḡüzeştin ḡışsa-i āb-dār eylemişdür. Bu ḡazel daḡı¹³⁷⁴ anuñdur¹³⁷⁵. *Ḡazel:*

‘Andelibi zār iden ey dil bu ferd eşküñ midür (?) (B44b)
Gonceyi¹³⁷⁶ ḡandān iden şeb-nem gibi yaşıñ midür

Büy-ı zülfüñ sihr idüp gerdānuma bend eyleyen
Şaşdı ‘aḡlum bilmedüm gözüñ midür ḡaşuñ midür

Bile toḡdı büyüdi gibi yanuñda ey gönül
Derd ü ḡam her dem kesilmez yoḡşa ḡardaşıñ midür

Hüsn ilinüñ māhı sensin rüz u şeb kim mihr ü māh
Yüz sürer cārūpveş ḡapuñda farrāşıñ midür

Büse iştēdüm lebinden didi kim ol nev-cevān
Ey Esiri pirsin büse senüñ işüñ midür¹³⁷⁷

Her kahbenin safına kendini atma ki gençler sana kahbe kadın demesinler.

¹³⁵⁷ itmekdür] itmek ol B F

¹³⁵⁸ mesil] sebīl-i F

¹³⁵⁹ vādī] -B

¹³⁶⁰ min] min ‘an F

¹³⁶¹ ḡabli] -B

¹³⁶² Kaḡış nereye, demezden önce aman ha dikkatli olun, aman ha dikkatli olun!

¹³⁶³ zinhār.....refi] -F

Sakın kimsenin girdabına dalma, geri gelişin yoktur, gittin mi gidersin.

¹³⁶⁴ ref] def F

¹³⁶⁵ kesb idesüz] -F

¹³⁶⁶ anuñ birle] anuñla P

¹³⁶⁷ ola] -B A P S

¹³⁶⁸ ezallu] ezalludur. B A P S

Onlar hayvanlar gibidirler, hatta onlardan daha aşağıdırlar. A‘râf 179.

¹³⁶⁹ Anatólı cānibindendür] Anatólılıdur F

¹³⁷⁰ idüp ḡalāş bulduḡdan soñra] itmişdür ba‘de’l-ḡalāş F

¹³⁷¹ ḡazāsına tābi‘] adasında F

¹³⁷² eylemişdür] itmişdür F

¹³⁷³ esirliğinde olan] -F

¹³⁷⁴ daḡı] -B A S F

¹³⁷⁵ anuñdur] anuñ eş‘ārındandır F

¹³⁷⁶ gonceyi] gonceler A S F

¹³⁷⁷ bile toḡdı.....işüñ midür] -B A P S

ĀŞAFÎ: Erbâb-ı bölük zümresinden kuloğullarından¹³⁷⁸ (P66a) ehl-i ‘işret ve esîr-i şoḥbet cevân idi. Şi‘rinde çâşnî-i ‘ışk ve neşve-i sūz olup ebyâtı birbirine çespândı. Diyâr-ı Haleb’de âḥirete intikâl itdi ve sâl-i erba‘inde iken terk-i mâh¹³⁷⁹ u sâl itdi. *Gazel-i ü:*

Kim didi kim ḥancerüñe dostum düşmen saña
Kim durur bu yüzden añladan beni düşmen saña

Tür-ı Mūsâ döymeyicek ey tecellî âteşi
Nice döysün dil didügün vâdi-i Eymen saña (A62b)

Baňa kūy-ı Hüsrev ü Şîrîn-keîâmum bes durur
Kaşr-ı Şîrînüñle¹³⁸⁰ var ey Kūh-ken Ermen saña

Ger baňa taht-ı Süleymânı da virseñ Āşafî
Ben gedâ-yı kūy-ı yâr olduğımı virmen saña

Ve lehu:

Varıcaḳ âstānuña kilâb-ı kūy-ı cānānum
Tutar her birisi luṭf ile gitme diyü dāmānum

Nigārâ gerd-i mihnetden yaşınur çağlama eşküm
Niçe göz ağrısı görmiş durur bu çeşm-i giryānum¹³⁸¹ (F67a)

Ve lehu:

Bir livâ-yı ejdehâ-peyker çeküp her bâr-ı zülf
‘Asker-i ḥâl u ḥaṭa olmış durur ser-dâr-ı zülf

UŞÛLÎ: Vardar Yeñicesi’ndendür. Tarîḳ-i taḥşilde¹³⁸² iken cānına tîr-i cezbeden sehmü’l-ğayb irmişdür. Cübbe vü destârı terk¹³⁸³ idüp dervişler libāsına belki meîametiler pelāsına girmişdür. Ol ‘aşrda Şeyḫ İbrâḫim’ün Mışır’da zuhûrî şāyi‘ olup *Gazel :*

Dilde ḥayliden ḥayâl-i zülf-i dil-ber var imiş
Ḥānem içinde¹³⁸⁴ yatur biñ başlu ejder var imiş

Ey dirîğâ hiçe satdum¹³⁸⁵ kıymetini bilmedüm¹³⁸⁶
Âb u ḥākümde benüm bir pāk¹³⁸⁷ gevher var imiş

Olmadan¹³⁸⁸ levḥ ü qalem daḥı ḥaṭ-ı ma‘ şûḳ ile
Levḥ-i dilde yazılı divân u defter var imiş

Secdeler eyleñ gelün abdāllar kim bunda bir
Tekye-i ḥaḳda terâş olmış ḳalender var imiş

Yaḳdı gönülüm âteşi şöyle cihân mülkin dilâ
N’eylesün divâne ki gönünde aḥker var imiş

Zâl-i dünyāya gönül virme Uşûlî var iriş¹³⁸⁹
Gülşeni dirler vilâyet içre bir er var imiş

¹³⁷⁸ zümresinden kuloğullarından] zümresinden silâhdâr fırkasından kuloğlı zümresinden F

¹³⁷⁹ ve sâl-i erba‘inde iken terk-i mâh] ve sinn ü sâli erba‘ine varmadın terk-i sinn F

¹³⁸⁰ Şîrînüñle] Şîrîn ile A P

¹³⁸¹ ve lehu:Varıcaḳ..... giryānum] -B A P S

¹³⁸² taḥşilde] taḥşil-i ‘ilm-i zâhir şadedinde F

¹³⁸³ terk] târ u mâr F

¹³⁸⁴ içinde] içre F

¹³⁸⁵ satdum] şaydum F

¹³⁸⁶ bilmedüm] bilmeyüp P

¹³⁸⁷ pāk] gizlü P

¹³⁸⁸ olmadan] olmadın F

¹³⁸⁹ iriş] yetiş P

diyüp varup niçe zemân şeyh-i mezkûrûn huzûrında¹³⁹⁰ tekmīl-i nef̄s ü tehzīb-i ahlâk için mücâhede idüp¹³⁹¹ yine Rûm'a gelüp gâh Yeñice'de gâh Eyrenoş Beg oğlu Abdî Beg¹³⁹² yanında sancaklarda bile olup âhir fevt olmışdır. Şeyh İbrâhimi'lere¹³⁹³ isnâd olınan ilhâd tohumın Rûm'da¹³⁹⁴ ol ekmişdür ve Nesimiyyât türrehâtından¹³⁹⁵ getürdüğü nihâl-i nihâd-ı dâlâli ol dikmişdür. Niçe oñup bitmeyecekler gelüp ol tohumı ekmege (S34b) başlamışlar ve niçe ber-hurdâr olmayacaklar ol nihâle budaklar aşlamışlardır. Hâk Te^c âlâ tohumların çüride ve köklerin kurıda. *Maṭla*^{c1396}:

Kanı ol gün ki hayâl-i yâr idi eglencemüz
Devletinde her cihetle¹³⁹⁷ var idi eglencemüz

Ġazel:

Yir gönül tîr-i belâ peykânını hûrmâ gibi (P66b)
Ṭatlu ṭatlu nûş ider gam nişini ḥalvâ gibi

Hîç¹³⁹⁸ açdurmaz gözüm tûfâna virdi ' âlemi
Göklere ṭurmaz çekilür âhum ejderhâ gibi

Kanlı yaşum seyl olup akdı yeñilmez n'eyleyem
Çağ yürekden taşdı vü cûş eyledi deryâ gibi¹³⁹⁹

Eksügün yok zerrece bir bî-bedel maḥbûbsın
Ah kim hercâyisin mihr-i cihân-ârâ gibi

Ebrveş çeşm-i Uşûlî nice giryân olmasun
Ağladuğınca güler ol gül gül-i ra' nâ gibi (F67b)

*Ve lehu*¹⁴⁰⁰:

Şubḥ-dem maşrık diyârından çeküp leşker güneş
Gâret itdi vârinı şâmilerün yek-ser güneş (A63a)

Bir kadeḥ nûş eylemiş cām-ı şabûhı şubḥ-dem
Kellesi kızmış cihân ḥalkına zer saçar güneş

Ser-tâ-pâ maḥbûb vaşfinda bu medḥ anuñdur. Birkaç beyti yazıldı¹⁴⁰¹. (B45a) *Şi'r*:

Yâ mücsem ruh'dur yâ peyker-i cân ol beden
Yâ gül-i gülzâr-ı cennet yâ semen yâ yâsemen¹⁴⁰²

Yâ elifdür dest-i kudretten yâ bâlâ ya belâ (F68a)
Yâ nihâl-i serv yâ naḥl-i revân yâ nârvan

Yâ ser-âmed bir Habeş maḥbûbıdır yâ dām-ı dil
Rište-i cāndur yaḥud mergûle yâ müşk-i Ḥoṭen

Sünbül-i bağ-ı ciñân yâ ṭurre yâ ṭarrâr-ı cân
Yâ ṭirâz-ı 'anberin yâ müşk yâ müşkin resen¹⁴⁰³

¹³⁹⁰ huzûrında] huzûrında olup B A / yanında olup P

¹³⁹¹ tekmīl-i.....idüp] -A P

¹³⁹² Abdî Beg] -F

¹³⁹³ İbrâhîmîlere] İbrâhîmlere A / İbrâhîmîlere hâzzelehumu'llâhu P

¹³⁹⁴ Rûmda] Rûmda evvel B S F

¹³⁹⁵ türrehâtından] türrehât u küfriyâtından F

¹³⁹⁶ maṭla^c] ġazel-i ü P / eşâr-ı üst F

¹³⁹⁷ cihetle] cihetden B A S F

¹³⁹⁸ hîç] hîç göz B A P S F : *Ancak vezin ve anlam gereği fazla olduğu için çıkarıldı.*

¹³⁹⁹ kanlu.....gibi] - B A P

¹⁴⁰⁰ ve lehu] ġazel B A P S

¹⁴⁰¹ bu medḥ anuñdur. Birkaç beyti yazıldı] bir ḳasidesi vardır ki bu birkaç beyt ol ḳasidedendür P / dimişdür F

¹⁴⁰² yâsemen] nesteren A P

¹⁴⁰³ yâ elifdür..... resen] - B A P

Nûr üzre nûn yâ ebrû yahud miskîn kemân
Yâ iki kec-râdur olmuş râları mekr ü fiten

Kaşuñ altında gözün bir türk-i tîr-endâzdur
Yâ meger Mirrih kılmış kıvırcıkta vâtan¹⁴⁰⁴

Hâller midür yüzünde yâhud eṭfâl-i Hâbeş
Yâ Hoten sultânı mülk-i Rûma şalmış tâhten

Şafha-i hüsn içre konmuş nokta-i mevḥûmdur
Yâ ki sır-ı gayb yâhud cevher-i cân yâ dehen¹⁴⁰⁵

Hâşılı bir naḥl-i güldür kâmetün şimşâdı kim
Başdan ayağa müzeyyen berg-i nâz u şiveden

Yok yok âb u gilden olmamışdur anuñ tîneti
Cân u dilden yaradılmışdur vücûdı cümleten

Bir nazarda dîn ü dil mülkini yağma eyledün
Gün gibi bir daḥı ‘arz-ı hüsn idersün vâymen

Ey Uşûlî ayağı toprağı gözler nûrıdur
Saklasun anı yavuz gözden Hudâ-yı zû’l-minen

Ebr gibi kanlu yaş dökdükçe ‘uşşâkuñ gözi
Gülşen-i hüsn içre gül gibi olasin şâd sen¹⁴⁰⁶

Ben olayın¹⁴⁰⁷ sâyeves ḥâk-i siyehde pây-mâl
Bu cihân tırduḡça tır ey serv-i sim-endâm sen

Pâdşâhum kendüne ehl-i kemâli kul idin
Sen Süleymânsın saña yâr olmasun her Ehrimen

ÂFTÂBÎ: Merzifonîdür. Zemânesinüñ zü-fünûnıdır. Bir zemân ṭarîḡ-i ‘ilmde küşîş ba‘dehu ṭarîḡ-i taṣavvûfa sülûk idüp meşâ’ih-i ṭarîḡat ḥıdmetlerinde taḥşîl-i küşâyîş itmişdür. Aḥir Sultân Aḥmed merḥûm¹⁴⁰⁸ cenâbına intisâb idüp hüsn-i iltifât ile ber-vech-i tekâ‘üd birkaç aḡça idinüp ölince Amâsiyye’de ve havâlisinde va‘z u naṣîhat ve ḥalkdan inkıṭâ‘ u ‘uzlet¹⁴⁰⁹ üzre ‘ömr geçürmüşdür. Esnâ-yı va‘zda ba‘zı zemânda hâl galebe idüp cezbe ‘alâmâtı zuhûr ider imiş. Şevḡ (P67a) izḥârî ile ehl-i meclisi¹⁴¹⁰ pür-şûr ider imiş. Bu cümle ile Çerâḡ dirler bir cevânuñ şem‘-i hüsnine pervâne imiş ve âteş-i ‘ışḡ ile tûtişmakda bî-iḥtiyâr olup divâne imiş. Mezbûr Çerâḡa âḥir-i ‘ömrinde (F68b) biz de irişdük. İstanbul bezzâzistânında¹⁴¹¹ kitâb şaḥḥâfî idi. Âftâbî’nün kendüye olan ḡazellerin okıyup gezüp anuñ vaşşâfî idi. *Gazel-i ü:*

Ka‘be-i kuyuña yol vîr aña ki yol varamaz
Yitür anuñ dileḡin kim yüz urup¹⁴¹² yalvaramaz (A63b)

Çekdi çâk eyledi ten¹⁴¹³ cübbesini ‘ışḡ henûz
Dostuñ dest-i ḡamından¹⁴¹⁴ yaḡasın kırtaramaz

¹⁴⁰⁴ vâtan]vâtan Ḡonce-i zanbaḡ mı yâ bîni ya ay üzre elif
Câmi‘-i hüsn içre yâ minber ya bir şimînves F

¹⁴⁰⁵ şafha-i hüsn..... dehen] - B A P

¹⁴⁰⁶ ey Uşûlî.....şâd sen] - B A P S // şâd sen] şâd u şen F

¹⁴⁰⁷ olayın] olayum P

¹⁴⁰⁸ merḥûm] -B

¹⁴⁰⁹ inkıṭâ‘ u ‘uzlet] inkıṭâ‘ u vaḥşet idüp ‘uzlet u vaḥdet F

¹⁴¹⁰ izḥârî ile ehl-i meclisi] izḥâr idüp meclisi ve ehl-i meclisi F

¹⁴¹¹ bezzâzistânında] bazâristânında A

¹⁴¹² yüz urup] diyüp P / dileyüp F

¹⁴¹³ ten] -F

Tokunam dir dil-i 'uṣṣāka perişāne meger
Ol perî şāne ile zülfin anuñçün şaramaz

Kılca fehmi eyleyemez müy-miyānuñ arasın
Şol ki diḳḳat idicek bir ḳılı iki yaramaz

Cevr okın atar iken yār kemānveş bile mi
Şıyabilür ne içün ḳolları ile şaramaz

Var mı bir gün ki güneş akşama dek şehre düşüp
Kū-be-kū der-be-der ol mäh-liḳāyı aramaz

Bulmadum derdüme emsem lebün emsem bārī
Ṭāḳatüm ḳalmadı şabr itmege ḥālüm yaramaz¹⁴¹⁵

Āftābī toḡa devlet güneşi bir gün ola
Haḳ Te'ālā ḳulını ḳaḫr ile dā'im şaramaz

Ve lehu:

Müjeñ tîrine cān itmek hedef devlet nişānidur
Velî bencileyin ḥākinüñ ol devlet ne şānidur

Yiter düşdüm ıraḡ ok gibi ḳurbān olduğum raḥm it
Ḥam-ı ebrûlarından ki yed-i ḳudret kemānidur

Zemānında bu şāhuñ çek taşarrufdan elin ey çerḥ
Yıḳar bir bir senüñ gönlüñ yigitlik 'unfuvānidur

Ve lehu:

Geldi bir nāme ki efsün okımış ḥāmesine
Ki gören 'aşıḳ olur şüret-i ser-nāmesine¹⁴¹⁶

ĀFTĀBĪ: Bu Āftābī İstanbul ferzendidir. Aḳrānının 'ilm ü kemāl ü¹⁴¹⁷ ma'rifetden behremendidür. Evvel kendü¹⁴¹⁸ daḫı sipihr-i ḥüsn ü tal'at¹⁴¹⁹ -ı āftābī idi āmmā hevā-yı 'ışḳı¹⁴²⁰ ile âteş-i hecre yananlarına¹⁴²¹ zülāl-i vaşlı ile şu sepmekden ol âfet ābī idi. Fünün-ı 'Arabiyyeyi ba'zı¹⁴²² mevālî-i 'izāmından¹⁴²³ tahsil itmişdür. Ba' dehu¹⁴²⁴ fenn-i Fursi ve inşā vü inşādı ehlerinden tekmil itmişdür. Aḳrānının yegānesi¹⁴²⁵ ve naṭ'-ı ma'rifetüñ ferzānesidür¹⁴²⁶. Hālā divān-ı Süleymānī kâtiblerindendir ve ol zümrede 'ilm ü ma'rifet şāhiblerindendir. Şanmañ¹⁴²⁷ yalunuz (B45b) ḥāme aña dest-yārdur her fende ḥāme gibi eli vardır. Belki ḥāme ki ehl-i belāḡat içre¹⁴²⁸ müşārün ileyh bi'l-benāndur anuñ öñinde¹⁴²⁹ ser-fürü eyler ve (F69a)

¹⁴¹⁴ ḡamından] -F

¹⁴¹⁵ kılca.....yaramaz] -A P

¹⁴¹⁶ yiter.....ser-nāmesine] - B A P

¹⁴¹⁷ kemāl ü] -F

¹⁴¹⁸ kendü] -F

¹⁴¹⁹ tal'at] behcet P

¹⁴²⁰ 'ışḳı] 'ışḳ F

¹⁴²¹ yananlarına] yananlara F

¹⁴²² fūnūn-ı 'Arabiyyeyi ba'zı] -F

¹⁴²³ mevālî-i 'izāmından] mevālî-i 'izāmından Emīn Kösesi dimekle ma'ruf Mevlānā Yahyā Çelebinün oğullığı idi. Fūnūn-ı 'Arabiyye vü edebiyeden ḥaylī nesneyi andan F

¹⁴²⁴ itmişdür. Ba' dehu] eylemişdür. Ve F

¹⁴²⁵ yegānesi] yegānesi oldu B A S

¹⁴²⁶ dür] oldu B A S

¹⁴²⁷ şanmañ] bu degül ki B A P S

¹⁴²⁸ içre] yanlarında F

¹⁴²⁹ öñinde] öñine B A P S

nāme ki ser-defter-i feṣāḥatdür anuñ¹⁴³⁰ reṣḥa-i midādından taḥṣīl-i āb-rū eyler. (S35a)
Şi' r-i ü:

Kemān-ı baḥtını sa' y ile ḳurdı
Şu kim çekdi ḳara baḡrına ḳurdı

Ve lehu:

Bu lem' a-i ḥüsn ile ki sen nūr-ı başarsın
Yüz virme iñen zülfüne ki nūrı başarsın

ĀGEHĪ: Menbit-i şu' arā ve¹⁴³¹ ma' den-i zurefā olan Vardar Yeñicesi'ndendür. İsmi Mansūr'dur. Kendü daḡı 'ilm ü dānişle ma'mūr olan (P67b) ḳuzātdan mezkūrdur¹⁴³² ye lutf-ı ṭab' ı ve cevdet-i zihni müsellemdür. *Mıṣrā'*:
Bir ḳarīf ü laṭīf ādemdür

Maṭla':

Baḡs-i viṣālūñ oldı gice sebzezārda
Alınma sevdüğüm çok olur söz kenārda

Ve lehu:

Ayırdı ben ḡubārı reh-i kūy-ı yārdan
Çokdur bizüm şikāyetümüz ruzgārdan¹⁴³³

Ve lehu:

Ḥaber-i vuṣlat-ı dildārı idermiş ifṣā
Bize bir gün göresiz¹⁴³⁴ söz getürür bād¹⁴³⁵-ı şabā

Ve lehu:

Müzeyyen ideli ḡancerle ol dil-ber miyān bendi
Ḳıyāmet oldı ey dil yine ortalık güzellendi¹⁴³⁶ (A64a)

Gemiciler ıṣṭilāḡatı üzre¹⁴³⁷ bir ḳaṣidesi vardur ḡaylī şöhret ṭutmuşdur¹⁴³⁸. Bu nev' a
Naẓm:

Çekdürüp fırḳatañı gözden¹⁴³⁹ ıraḡ olduñ sen
Baḡr-i fırḳatde niçe furtunalar çekdüm ben

Bād-ı 'ıṣḡuñ alavand eyledi şabrum gemisin
İlevend oldı göñül tıflı senün derdünden

Bār-ı bercīsün siyeh atlaşdan olaldan cānā
Gemici neḡtillerin 'āṣıḡ-ı zār itdün sen

Dūd-ı āhum direk oldı bu zemīn keṣṭidür
Bir yeñi yelken olupdur aña gerdün-ı kühen

Ḳorşan ol ḡaṣılı dünyādan alarḡa olıḡör
Bu Ḥayırsuz Adada ṭurma dilā iso seren

Olsa deryā ḡumı mıḡdārı ḡayırmaz derdün
Sā' ati var ḡeçer ey Āḡehi şabr it ḡatlan¹⁴⁴⁰

Seyr iden yüzüñi deryāda irişür Hızra
Ḳadre irer seni bir kerre ḡadırḡada gören

¹⁴³⁰ anuñ] -B A P S

¹⁴³¹ şu' arā ve] 'ulemā ve mecma' -ı şu' arā ve F

¹⁴³² ḳuzātdan mezkūrdur] -F

¹⁴³³ ve lehu: Ayırdı.....ruzgārdan] -F

¹⁴³⁴ bize bir gün göresiz] bize āḡir göresin B A S F

¹⁴³⁵ bād] peyk B

¹⁴³⁶ ve lehu: Müzeyyen.....güzellendi] -F

¹⁴³⁷ ıṣṭilāḡatı üzre] ıṣṭilāḡınca F

¹⁴³⁸ ḡaylī şöhret ṭutmuşdur] meṣḡurdur F

¹⁴³⁹ gözden] bizden B P F

¹⁴⁴⁰ bād-ı 'ıṣḡuñ.....ḡatlan] -BA P

Yār aǵyār ile seyrāna çıkar deryāya
Ehl-i dil ‘aşıq olan volta¹⁴⁴¹ urur geñ yaqadan

Orsa varsañ çıkamazsın poca gitseñ gird-āb
Nice kullansañ atar qaraya bu keşti-i ten¹⁴⁴²

İLĀHĪ¹⁴⁴³ **BEG:** Qadīm hanvādelerdendür ve Kürdistān begleri içinde¹⁴⁴⁴ Melik-zādelerdendür. Ol zemān ki cihān pādşāhları içinde şāhib-i tāclaruñ ser-āmedi ve taht-nişinleruñ şāhib-i şadri merhūm¹⁴⁴⁵ Sultān Selīm idi ye ol pādşāh¹⁴⁴⁶-ı mihrbān-şān¹⁴⁴⁷ u qahramān-nişānuñ cemāl u celālinden begler ümmidvār u pür-bīm idi. Mezkūr İlāhī¹⁴⁴⁸ Beg pādşāhuñ hüsn-i nevāzışı ile hayli zemān begler içinde yegāne ve naṭ¹⁴⁴⁹-ı ri‘āyetde şāhın önünde¹⁴⁴⁹ ferzāne idi. ‘Aqıbet Leclāc-ı dehr beydağ-ı fitne sürüp şāh yolında ferzın gibi kec-revdür diyü işbāt eyledi. Soñra bir manşūbe ile (F69b) hāne-i ecelde şeh-māt eyledi. Ol şāh-ı ‘Alī-şıfat tıǵ-i Zū’l-feḳār-āsasıyla Haleb’de İlāhī¹⁴⁵⁰ Beg’i iki biçdi. Sāki-i devr aña dañı dost-kāmiler şunarken devr dönüp¹⁴⁵¹ soñra qanın mey gibi içdi. *Maṭla*‘:

Yār dip cānlar birürmin bir belā-yı cān üçün
Bāde dip qanlar yutarmin¹⁴⁵² bir piyāle qan üçün

İLĀHĪ: Merhūm Vardar Yeñicesi’nden ehl-i ‘ilm ü şāhib-i ‘irfān cevān idi (P68a). Şi‘ri nice maqbūl ise sā’ir ‘ulūmı vü¹⁴⁵³ ahlākı hem-çünān idi. Kendü selimü’n-nefs ve adı Selmān idi. Bir zemān Selmān’ı maḥlaş idindi¹⁴⁵⁴. ‘Aqıbet bu maḥlaşda keşret-i şürekādan incinüp¹⁴⁵⁵ Şeyh İlāhī-i merhūm ile hem-şehri ve hem-maḥalle olduğı cihetden İlāhī maḥlaş oldı¹⁴⁵⁶. Selmān maḥlaşında¹⁴⁵⁷ şerikden kaçduñ bunda dañı ol maḥzūr bākidür dinilse Şeyh İlāhī’nün hüsniyyāta müte‘allik¹⁴⁵⁸ şi‘ri yokdur dimek aña maḥlaş oldı¹⁴⁵⁹. Mülāzım iken vefāt eyledi¹⁴⁶⁰. (A64b) *Maṭla*‘:

Göñlini saña ezel virmiş durur¹⁴⁶¹ ey cevri çok
Anuñ içün gayrı dil-ber sevmeye hiç göñli yok (B46a)

Ve lehu:

Sırrımı fāş eyledi ol noḳta noḳta ḥāller
Kumda oynasun begüm şimden gerü remmāller

Ve lehu:

‘Aşıq öldürmege¹⁴⁶² taḥrīk ider yanuñda
Toğrulıq añlamazam ḥancer-i bürrānuñda

¹⁴⁴¹ volta] futa A

¹⁴⁴² seyr iden.....keşti-i ten] -F

¹⁴⁴³ İlāhī] Allāhī A P

¹⁴⁴⁴ begleri içinde] beglerinde F

¹⁴⁴⁵ merhūm] -B F

¹⁴⁴⁶ pādşāh] şāh-ı B S F

¹⁴⁴⁷ mihrbān-şān] mihrbān B S

¹⁴⁴⁸ İlāhī] Allāhī P

¹⁴⁴⁹ şāhın önünde] -B A P S

¹⁴⁵⁰ İlāhī] Allāhī P

¹⁴⁵¹ devr dönüp] -F

¹⁴⁵² yutarmin] yudarmin B

¹⁴⁵³ maqbūl ise sā’ir ‘ulūmı ve] maqbūl u maṭbū‘ ise sā’ir ‘ulūm u kemāl ü F

¹⁴⁵⁴ bir zemān Selmānı maḥlaş idindi] -B / Selmān ile oldı F

¹⁴⁵⁵ incinüp] incindi B A P S

¹⁴⁵⁶ oldı] idindi F

¹⁴⁵⁷ maḥlaşında] maḥlaşından B F

¹⁴⁵⁸ hüsniyyāta müte‘allik] hüsniyyātda B A P

¹⁴⁵⁹ dimek aña maḥlaş oldı] diyü cevāb vermegi kendüye maḥlaş idindi F

¹⁴⁶⁰ mülāzım iken vefāt eyledi] -B P S

¹⁴⁶¹ göñlini saña ezel virmiş durur] göñlini cānum saña ezel virmiş A P S

¹⁴⁶² öldürmege] öldürmegi P

Ve lehu:

Eylerem terciḥ yārūn la^c l-i gevher-pāşını
Kaḡı taş kaṭıysa Ḥātem aña ursun başını

Ve lehu:

‘Aşıkuñ rāh-ı belāda çeşme iden yaşını
Çeşmeler üzre iki tārīḥ kılmış kaşını

Ve lehu:

Tişesiyle itdüğünü¹⁴⁶³ Bī-sütünüñ taşına
‘Aķıbet Ferḥāduñ ey dil geldi bir bir başına

Ve lehu:

Böyle miydi ey felek bizümle peymānuñ senüñ
Cām-ı mey ola şikest ü kaḡve fīncanı dürüst¹⁴⁶⁴

EMĀNĪ¹⁴⁶⁵: İstanbullıdır. İbrāhīm Paşa devrinde¹⁴⁶⁶ ḥazīne kātiblerinden¹⁴⁶⁷ ve İskender Çelebi’nün muşāhiblerinden şāhib-i neseb Merdüm-zādelerden¹⁴⁶⁸ ve şūḡ-ṭab^c u āzādelerden¹⁴⁶⁹ idi. Pīrān-ı ṭarīḥ-i muḡān umūr-dīdelerinüñ ber-güzidesi akrānınuñ¹⁴⁷⁰ gürg-i bārān-didesi idi. Ḥazīne kitābetinden¹⁴⁷¹ bölüğe sülūk itdi. İskender Çelebi vāķı^c asından¹⁴⁷² soñra Bağdad seferinde¹⁴⁷³ İbrāhīm Paşa ḡazab idüp Emānī¹⁴⁷⁴ ile ḥazīne kātiblerinden¹⁴⁷⁵ birkaç¹⁴⁷⁶ kimesnenüñ ‘ulūfesin kesdi idi¹⁴⁷⁷. İbrāhīm Paşa’ya bu kıṭ‘ayı diyüp yigirmi sekiz aķça ulūfesi¹⁴⁷⁸ yine muķarrer oldu (F70a). *Kıṭ‘a*: Ehl-i timār gibi dirliğümüz ref^c oluban Ḥālümüz āşafa añılmaḡa mevķūf oldu

Sa^c y idüp daḡı teraķķiler ümīd eyler iken (S35b)
Elümüzden ne gelür ḥizmetümüz yūf oldu

Ba^c dehu *e’s-selāmetü fi’l-vaḡdeti*¹⁴⁷⁹ diyüp ihtiyār-ı ‘uzlet (P68b) ve Selānik’de kabūl-i tevliyet eyledi. Egerçi pīrāne-ser idi ammā püserler ile ‘ışķ-bāzlıkda cevānlardan berter¹⁴⁸⁰ idi. Aḡır Selānik’de intīķāl¹⁴⁸¹ ve diyār-ı āḡirete irtihāl¹⁴⁸² eyledi. İskender Çelebi’nün ‘azline bu tārīḥ anuñdur. *Tārīḥ*:

İrtiṣā kaşrını yapduķda Sikender Çelebi
Taḡtasın simden itdürdi vü zerden miḡın

Der ü dīvārını naķş eyleyicek ol dānā
Kaṭı aķuķ boyadı çok idüben zırniḡın

Münteşir olıcaķ efvāha¹⁴⁸³ peyām-ı ‘azlı
Ḥātif-i ḡayb didi rişvet ile tārīḡın

¹⁴⁶³ itdüğünü] eylediği P

¹⁴⁶⁴ ve lehu: Böyle..... dürüst] -B P F

¹⁴⁶⁵ Emānī] Āmānī F

¹⁴⁶⁶ devrinde] zemānında F

¹⁴⁶⁷ kātiblerinden] kātiblerinüñ maķbūllerinden B F

¹⁴⁶⁸ Merdüm-zādelerden] Merdüm-zādelerden ve zemānenüñ her vech ile ri^c āyeti vāciblerinden idi F

¹⁴⁶⁹ ve şūḡ-ṭab^c u āzādelerden] -B F

¹⁴⁷⁰ akrānınuñ] āstān-ı pādşāhuñ F

¹⁴⁷¹ ḥazīne kitābetinden] ba^c dehu F

¹⁴⁷² vāķı^c asından] vāķı^c asında A P

¹⁴⁷³ soñra Bağdād seferinde] -B A P

¹⁴⁷⁴ Emānī] Āmānī A S / -F

¹⁴⁷⁵ ḥazīne kātiblerinden] -B A P S

¹⁴⁷⁶ birkaç] birkaç nefer F

¹⁴⁷⁷ kesdi idi] kesdi idi Āmānī içlerinde bile oldukda F // idi] -B

¹⁴⁷⁸ yigirmi sekiz aķça ulūfesi] -B A P S

¹⁴⁷⁹ *Yalnızlıkta esenlik vardır.*

¹⁴⁸⁰ Berter] bedter F S// beter P

¹⁴⁸¹ intīķāl] iştīḡāl F

¹⁴⁸² irtihāl] intīķāl B

¹⁴⁸³ efvāha] āfāķa P

Ġazel:

Öldürmege ben ħaste-dili tîġüni çek gel
Cân naġdini işâr idelüm yoluña tek gel (A65a)

Erbâb-ı nazar ħâk-i rehin sildi süpürdi
Ey bâd-ı şabâ yâr işigine yilerek gel

Her gice dil-i tîre ħayâliyle münevver
Sen ey meh-i bed-mihr gerek gelme gerek gel¹⁴⁸⁴

Ve lehu:

Bezm-i meyden¹⁴⁸⁵ sâkiyâ dūr olmasun¹⁴⁸⁶ mül gül gibi
Bülbül itsün şad-hezârân giryessin gül gül gibi

Ber-ťaraf kıl ruġlaruñdan ťurre-i müşġinüñi
Gülsitânda olmaya raġbetde sünbül gül gibi

Büse cerr it la^c l-i nâb-ı yârdan ħať gelmeden
Vaťt nâzükdür geťer itmez taťammül gül gibi

Ġonceye beñzer dehânuñ didüġümce¹⁴⁸⁷ germ olup
Açılur nâzüklenür ol şüġ-ı şengül gül gibi

Bezm-i meyde şorsalar¹⁴⁸⁸ yârân Emânî zevķını
Büse-i dildâr ile eyler tenaķķul gül gibi (B46b)

EMÂNÎ¹⁴⁸⁹-İ ŞÂNÎ: Bu Emânî¹⁴⁹⁰ Rûmili'nden Tuna yalıısından Rusçuk nâm kaşabadañ bir emînüñ ve ümenâ içinde¹⁴⁹¹ bir¹⁴⁹² ġüzinüñ oġlıdır. Adı Mušťafâ'dur. Ayîne-i ħalb-i ħâbili pür-şafadur¹⁴⁹³. Her ta^c rife şanı ħâbil ve her ħâbiliyyet ile tavşif olınsa müteħammildür¹⁴⁹⁴. Evvelâ taťşil-i ^culûma¹⁴⁹⁵ meşġul oldu. Ġavâbil¹⁴⁹⁶ içinde mümtâz ve efâzil yanında maķbûl oldu. Şâm ħâzısı ^cAlî Ġelebi Efendi¹⁴⁹⁷ ħidmetinden ferâġat itdi. Taťvîl-i tariķ idüp tîli^c den ruťsat ümmidine semt-i âġara sülûka ^cazîmet itdi. Şi^c re kûşış itdi. Ser-rişte-i ħarı ele getürdi. İnşâya âzmâyiş itdi¹⁴⁹⁸ temâm yirine (F70b) yitürdi; ħüsni-ġaťta verziş itdi¹⁴⁹⁹. Bi'z-zarûri ħalem ayaġına baş indürdi. Ve bi'l-cümle¹⁵⁰⁰ şehri-âşublıkda¹⁵⁰¹ asker-i a^c dâsın (P69a) şındurdi. Bu ebyât anuñdur¹⁵⁰² *Ġazel:*

Yüzüñ ġülmek¹⁵⁰³ cihânuñ verdi ħandân olmadan yegdür
Gamuñla aġlamak murġ-ı ħoş-elġân olmadan yegdür

¹⁴⁸⁴ ġazel: Öldürmege.....gel] -F

¹⁴⁸⁵ meyden] meyde A P

¹⁴⁸⁶ olmasun] eylesün A P S

¹⁴⁸⁷ didüġümce] didükce B A

¹⁴⁸⁸ şorsalar] şorsa ger B

¹⁴⁸⁹ Emânî] Ġmânî A

¹⁴⁹⁰ bu Emânî] - B A P S

¹⁴⁹¹ içinde] zümresinde F

¹⁴⁹² bir] bir merd-i F

¹⁴⁹³ âyine-i ħalb-i ħâbili pür-şafadur] kendü maťla^c -ı mihr-i ħâbiliyyet ü zekâdur F

¹⁴⁹⁴ müteħammildür] muťtemeldür F

¹⁴⁹⁵ ^culûma] ^cilme F

¹⁴⁹⁶ ħavâbil] emâşil B A P S

¹⁴⁹⁷ Şâm ħâzısı ^cAlî Ġelebi Efendi] mevâlî-i ^cizâm B A P S

¹⁴⁹⁸ âzmâyiş itdi] verziş kıldı P

¹⁴⁹⁹ ġaťta verziş itdi] ġaťt semtine mültefit oldu P

¹⁵⁰⁰ bi'l-cümle] bi'l-cümle şüġ-ťab^c lıkda ve P S F

¹⁵⁰¹ şehri-âşublıkda] şehri-âşublıkda ekâbirle muşâġabet ve âġâlî ile mümâlaġat F

¹⁵⁰² bu ebyât anuñdur] -A P S F

¹⁵⁰³ ġülmek] ġörmek A P

Bugün çāh-ı zenehdānuñda bir sâ' at esir olmak
‘Azizüm niçe yıllar Mısr’a sultān olmadan yegdür

Harābāt içre bî-hürmet olup zāhid ayaklanmak
Esir-i kaḥve-ḥāne düzd-i fircān olmadan yegdür

Maṭla‘:

Peri-peykerlerin gözlikle seyr eylerdi ḥammāmuñ
Yiyelden seng-i hicrānuñ açıldı gözleri cāmuñ

Ve lehu:

İrmege ṭālib olanlar ḥaṭ-ı ‘anber-fāma
Ey yüzi gün göreyin irmeyeler bayrama¹⁵⁰⁴ (A65b)

Maṭla‘:

Āhir olsa rûze-i derd ü elem ‘id eylesem
Sîne-çāk olsam libās-ı ‘ışkı tecdid eylesem

Ve lehu:

Vaşf-ı dendānuñı geh geh dil-i maḥzūn söyler
Söylemez söylemez ammā dūr-i meknūn söyler¹⁵⁰⁵

EMRİ ÇELEBİ: Adı Emru’llāh’dur. Edirnelidür¹⁵⁰⁶. Şāhib-i ṭab‘¹⁵⁰⁷-ı selīm ve mālīk-i zihn-i celidür. İnşāf budur ki her fennüñ ki zer-dūzı (F71a) vardur fenn-i şī‘ rûñ zer-dūzı Emri Çelebi’dür. Her ‘ilmüñ ki mû-şikāfı vardur miyān-ı şu‘arāda ‘ilm-i nazmuñ kılı kırk yarar müdekkıķı Emri Çelebi’dür. Ol kadar ebkār-ı efkār ki *lem yatmışunne insun kablehum velā cānnun*¹⁵⁰⁸ dur ol cem‘ itmişdür ki divān-ı hūr-ı ‘ıyn ile memlū firdevsüñ ‘aynı olmışdur. Ve şem‘-i ḳalb-i tābnākı üzerine ol deñlü¹⁵⁰⁹ ḥayāl pervāneleri cem‘ olmışdur ki zihni gūyā fānūs-ı ḥayāl olmışdur. Gülşen-i eş‘ārı şīr-āb u şād-āb itmege nāvdān-ı şikāf-ı kâf-ı fıkri kâfidür ve baḥr-i şī‘r-i dil-cūyı nihāl-i ḥayāle neşv ü nemā virmege bir nehr-i şāfidür. Meşşāta-i¹⁵¹⁰ ṭab‘ı āyine-i fikrin ‘arūs-ı feyze muḳābil eylese cemāl-i ma‘ānide ziver-i ḥāl-i ḥayāl ḳalmaz ki anda mürtesem olmaya ve ḳa‘r-ı baḥr-ı mescūr-ı şī‘rde derūn-ı şādef-i fikrde bir dürr-i girān-māye-i dide-i nā-dide yokdur ki ḡavvāş-ı ḥāme-i endişesi aña yol bulmaya. Ḥayāl şöyle ki māhda yā burc-ı şevrde ola siḥr-i şī‘r ile indirüp inek gibi andan şīr-i şāfi şaḡar. Ve

¹⁵⁰⁴ ḥarābāt içre..... bayrama] -F/ bayrama]aḥşama P

¹⁵⁰⁵ ve lehu: Vaşf-ı dendānuñı.....söyler] - F // der-kenar B

O zibā ‘arızı renginler ol verd-i ḥod rûlar
Muṭarrā kākül-i miskinler ol zülf-i şeb-bûlar

O ḥaṭṭ u ḥāller ḳulḳullar ol zibā ḳaranfüller
O sāḥirler şa‘bezeler ol iki çeşm-i cādûlar

O ḥand ile tekellümler o nāz ile tebessümler
O la‘līn lebler ol zehr-i firāḳa nūş dārûlar

O ḡarrā züfler ol niş dilkeş tāze ter ḥaṭlar
Ḥıṭāyı Rūmı pür kılar o zülf ü ḥāl-i Ḥindûlar

Ve lehu:

O nāz u şīve-i reftār u ol edā ile güftār
O dendān-ı ṭarāvet-baḥş o nazm-ı pāk lü’lü’ler

Celāl-āmīz o coşuşlar o ḥūnī ḥūnī baḳışlar
O cellādī revişler güft ü ḡûlar çīn-ebrûlar

.....cihānuñ vaşfin eylermiş

..... gibi cem-i cādûlar P (Metinde son beytin baş tarafları eksiktir.)

¹⁵⁰⁶ Edirnelidür] Edirnevidür B

¹⁵⁰⁷ ṭab‘] -B A P S

¹⁵⁰⁸ Onlara (cennet hurileri) kendilerinden önce ne bir insan ne bir cin dokunmuştur. Rahman 74

¹⁵⁰⁹ deñlü] ḳadar P

¹⁵¹⁰ Meşşāta-i] Meşşāta-i fikr-i B S

eger ma' nî mähîde (S36a) olursa kullâb-ı re'y-i fıkır ile çıkarup bir hayâl ile bağlar. Mu'ammâda hüd ol nâmver ad çıkarmışdur ve târihün¹⁵¹¹ envâ'ında hiç bir târihde dinilmedük târihler diyüp (P69b) hadd-i i'câze (B47a) varmışdur. Heman 'aybı budur ki bir perteve maẓhar olup¹⁵¹² dest-res bulmadı ve bir şâhib-i vücûduñ 'ayn-ı inâyetine manẓar¹⁵¹³ olmadı. *Beyt:*

Hayf u efsûs u şad hezâr dırîğ
Kaldı gitdi niyâm içinde o tiğ

Nite kim kendü dahı bu ma' nâya işâret eylemişdür¹⁵¹⁴. *Beyt:*

Bir gevherem ki hâk-i siyâh içre kalmışam
Şarrâf-ı dehr bilmez ise n'ola kıymetüm

Bu ğazelün her beyti bir hayâl-i hâşdur. (A66a) *Ġazel:*

Yâd idüp kan ağladuğça dide ol şirin¹⁵¹⁵ lebi
Kaṭresin gören şanur bir sürh sükker leblebi

Dide me şol deñlü geşt eyler hayâl-i yâr kim
Müzesinden dökilür yir üzre simin kebkebi

Zülf-i 'anber-bârı gelmiş altına dâmen tutar
Düşe diyü bād-ı âhumdan turunc-ı ğabğabı

Kodı çeşmümde hayâl-i ḥaṭṭın ol sultân-ı ḥüsn
Şişe içre ḥabs-i mür itdi Süleymân-ı nebî

Katre-i eşküm girer¹⁵¹⁶ yire çıkar¹⁵¹⁷ göge¹⁵¹⁸ şerer
Yaşum ile âhumuñ Emri alışmaz kevkebi

Maṭla':

Pây-mâl eyleme ğisû-yı 'abîr-efşânuñ¹⁵¹⁹
Kuyruğın başma nigârâ uyur¹⁵²⁰ ejderhânuñ

Ve lehu:

Ebrûmı gören dide-i pür-hün üzerinde
Beñzetdi belâ ebrine Ceyhün üzerinde

Şad itmek için rûhını her gice zemâne
Ve'l-leyli okır türbet-i Mecnûn üzerinde¹⁵²¹

Ve lehu:

Geşte-i 'ışk olduğına şem' bu rüşen delîl (F71b)
Gündüzün aşıldı indi gicesi üstine nûr

Ḥaṭṭuñ üzre zülf-i 'anberbâr şöyle şalınur
Ey Süleymânım ki olmaz ayağı altında mür

Ve lehu:

Gördi kaş-ı çerḥda âhum yilinden söyünür¹⁵²²
Eyledi hâle çerâğ-ı mâha perde dâmenin

¹⁵¹¹ târihün] târiḥ F

¹⁵¹² olup] olmayup B

¹⁵¹³ manẓar] maẓhar F

¹⁵¹⁴ Beyt: Hayf u.....eylemişdür] -F

¹⁵¹⁵ şirin] şekker F

¹⁵¹⁶ girer] gider B

¹⁵¹⁷ çıkar] gider F

¹⁵¹⁸ göge] çarḥa B F

¹⁵¹⁹ 'abîr-efşânuñ] 'anber-efşânuñ F

¹⁵²⁰ uyur] yatur B

¹⁵²¹ ve lehu: Ebrûmı gören.....üzerinde] -F

¹⁵²² söyünür] söylenür P

Gördi kim her dem sûtün-ḥâne-i âhından yanar
Bî-sûtün itdi varup Ferḥād-ı miskin meskenin¹⁵²³

Ve lehu:

Gezdüm ‘adem diyârın şehir-i vücûda geldüm
Hiç ol miyân belürmez hiç ol dehen görünmez

Ve lehu:

Eger ḥaşr olmaz isem ol kıyâmet-kad nigârumla
Gezem maḥşerde gögsüm döğerek seng-i mezârumla

Ġubâr olsam reh-i kūyında ḳomaz tozıdır âhum
İlâhî n’eyleyem bu rûzgâr-ı zûr-kârumla

Maṭla‘:

Gerd-i bih mi zekânũnda ḳararan ḥaṭ mı ki âh
Oldı mı dūd-ı dilũmden yaḥud ol sîb-i siyâh¹⁵²⁴

Maṭla‘:

Beñzemez ruḥsâr-ı dildâre yüzün gördüm gülũñ
Nâleme öykünmez işitdüm hezârın bülbülũñ

Maṭla‘:

Bir şeker-lebdür bu beñ maḥzũnı nâ-şâd öldüren
Kim aña nisbet dinür Şirine Ferḥād öldüren (P70a)

Maṭla‘:

Haṭuñla nâfeyi çũn itmek istedüm bâzâr
Ben içi ḳan tışı gün şatarum didi ‘aṭṭâr

Beyt:

Kitâb-ı kışşa-i Yūsufda şan taşvîr-i Yūsufdur
Ḥaṭ-ı miskin sevâd içinde Emrî ‘ârız-ı cānân

Ve lehu:

Bakup ol ḳâmet u rûya dime gün yüksekdür (A66b)
İregör menzil-i vaşla şeb-i ḥaṭṭı tiz irer (B47b)

Beyt:

Efendi biz bir alay adı şanı yok rindüz
Gerü hem-zede fülân ben fülânumuz yokdur¹⁵²⁵

Ġazel:

Ḥaṭ ki levḥ-i ‘ârız-ı cānânı yazmışdur temâm
Şafḥa-i gülde Bahâristânı yazmışdur temâm

Kışşa-i çâh-ı zeneḥdânın ḥaṭından şor ki ol
Şer-güzeşt-i Yūsuf-ı Ken‘ânı yazmışdur temâm¹⁵²⁶

Âferin olsun ḥad-ı yâre ḥaṭ-ı reyḥân ile
İki gül yaprağına Ḳur‘ânı yazmışdur temâm

La‘lden bir câmdur la‘lũñ ki eṭrâfında ḥaṭ
Kışşa-i cām-ı Cem-i devrânı yazmışdur temâm

Gül yüzũñ¹⁵²⁷ vaşfında Emrî tâze dîvân bağlayup¹⁵²⁸
Misk-i terle ḥaṭṭuñ ol dîvânı yazmışdur temâm

Bu faḳîr daḥı bu vech¹⁵²⁹ ile pey-revlik itdüm. *Li-muḥarririhi:*

La‘lũñe ḥaṭ ki ḥaṭ-ı reyḥânı yazmışdur temâm
Ḥâl-i Ḥıẓr u çeşme-i ḥayvânı yazmışdur temâm

¹⁵²³ ve lehu: Gördi..... meskenin] -F

¹⁵²⁴ Maṭla‘: Gerd-i bih.....sîb-i siyâh] -P

¹⁵²⁵ beyt: Kitâb-ı kışşa-i Yūsufda..... yokdur] -P

¹⁵²⁶ kışşa-i çâh-ı zeneḥdânın.....temâm] -F

¹⁵²⁷ yüzũñ] yüzi A P S

¹⁵²⁸ bağlayup] bağlamış B A S F

¹⁵²⁹ vech] tarih P

Bir şebistāndur haduñ eṭrāfına sebzeyle haṭ
Hāşīye idüp Nigāristānı yazmışdur temām

Āferīn üstādına kim devr-i cām-ı la' lüñe
Dāstān-ı devr-i ḳavm-i cānı yazmışdur temām¹⁵³⁰ (S36b)

Kaşlarından iki bismi'llāhı ser-meşḳ eyleyüp
Süre-i Nemli haṭ-ı reyḫānı yazmışdur temām

Dilde 'Āşık fıkır-i haṭṭuñ naḳş ḳılmış gūyiyā
Cevher-i ferd üstine Ḳur'ānı yazmışdur temām

Üstādāne daḳīḳ mu' ammāları vardır ki Mīr Hüseyn görse bende-i halka-be-gūşı olurdu
ve Şerefü'd-dīn Yezdī¹⁵³¹ şeref-i şemsde yazılmış ta' vīz gibi bāzū-bend-i sā'id-i
sa'adet iderdi ki bunlardır. *Be-ism-i Bektaş:*

Māh u pervīn ü güneş başın¹⁵³² virür çünki saña
Her birī yoluña¹⁵³³ bir gevher nişār itse n'ola

Be-ism-i Derviş:

Döndüñ ey gül yaş içinde oldu nā-peydā dırığ
Heftümün ṭāḳ-ı zümürd-ḳubbe firuzi-esās

Be-ism-i Nüh:

Gelür görüp beni karşıdan ol meh-i tābān (F72a)
Nikāb ile yüzini itdi cān gibi pinhān

'Ādil:

Yakmasun bülbüllerini ol gül-i gülzār-ı dil
Bülbülüñ cem'inden ayrugını yakşun muttaşıl¹⁵³⁴

Bir def'a Edirne'ye Şems-i Mu' ammāyī dirler bir mu' ammāyī 'Acem gelüp Edirne
bâğçelerinin birinde yārān ile şöḫbet ve her gūne 'işret ider iken Emri Çelebi'ye¹⁵³⁵
vāfir ḡubār yimeḳ teklif ider ki ḫayrān ide ve ḫayrān ile mu' ammādan baḫş idüp anı
şermende ve yarānı ḫande¹⁵³⁶ ide. Emri bī-bāk u feraḫnāk ḡubārdan görür (P70b).
Ba' de zemān 'Acem bunun kör bengi (A67a) olduğın görür. Kebāb yirken *kebāb-ı bi-ḫad ḫurdem bārī* dir ki ṭarīḳ¹⁵³⁷-i ta' miye ile Emri ismi¹⁵³⁸ ḫāşıl olur. Emri'nüñ
ḡubārdan ḫāṭırına hergiz¹⁵³⁹ ḡubār yörenmeyüp bedīheten beşāret nāmına bu
mu' ammāyī 'ale'l-fevr nazm idüp¹⁵⁴⁰ okır. *Beşāret*¹⁵⁴¹:

Zārem zi āh u nāle-i bisyār muttaşıl
Dārem zi baḫt-ı ḫiṣ hemişe ḫırāş-ı dil¹⁵⁴²

'Acem ḫāḫ¹⁵⁴³-nā-ḫāḫ ḳā'il olur. Tārīḫde daḫı mānendi yokdur. Merḫabā Çelebi¹⁵⁴⁴-i
merḫūmuñ mevtine bu tārīḫi siḫr-i ḫelāldür¹⁵⁴⁵. (B48a) *Rubā'ī*¹⁵⁴⁶:

¹⁵³⁰ āferīn.....temām] -F

¹⁵³¹ Yezdī] -B

¹⁵³² ü güneş başın] baş F

¹⁵³³ yoluña] mührüñe F yoluña, mührüñe olarak düzeltilmiş: B

¹⁵³⁴ 'Ādil: Yakmasun.....muttaşıl] -A P S F

¹⁵³⁵ Çelebiye] Çelebi F

¹⁵³⁶ ḫande] ḫandān P A S

¹⁵³⁷ ṭarīḳ] -B F

¹⁵³⁸ ismi] -B A S F

¹⁵³⁹ Hergiz] -B

¹⁵⁴⁰ nazm idüp] -A

¹⁵⁴¹ Beşāret] Be-ism-i Beşāret F

¹⁵⁴² *Her an pek çok āh u nāleden inlerim. Kendi bahtımdan daima gönlüm yaralı.*

¹⁵⁴³ ḫāḫ] ḫāḫ u F

¹⁵⁴⁴ Çelebi] Efendi F

¹⁵⁴⁵ siḫr-i ḫelāldür] dimişdür B, kenarda tam olarak okunamayan bir rubai var: B

¹⁵⁴⁶ rubā'ī] tārīḫ P F

Bir nidā irmiş¹⁵⁴⁷ efendi ḥazretinūn sem^c ine
Vuşlat isterseñ çü bizden yaña gel yā hū dimiş
Hoş çeküp cām-ı fenā ol şevke bir tārīḥ idüp
Şākīyā bezm-i cihāndan Merḥabā yā hū dimiş

Muşanna^c tārīḥler ki her beytten yā her mışrā^c dan birkaç¹⁵⁴⁸ tārīḥ istiḥrāc olunmak ve menkūta ve ḡayr-ı menkūta ḥurūfdan bir tārīḥ istiḥrāc¹⁵⁴⁹ olunmak Emri^c nūñ iḥtirā^c idur. Sā'irler anuñ pey-revidür ve muḳtebis-i envār-ı pertevdür. Nite kim bu tārīḥ anuñdur.
Tārīḥ:

Devlet ü nāmıyla oldu vāridātı Muştafā

Sene ḥamsīn ve tis^c ami'ede ḥakīr maṭ^c un olup ḥaste vü zebūn¹⁵⁵⁰ yaturken mezbūr Emri^c Çelebi¹⁵⁵¹ Berķi nām bir¹⁵⁵² yār-ı cānı bir kimesne ile ḥakīri¹⁵⁵³ daḥı¹⁵⁵⁴ c^c iyādete gelüp gördiler. Çün nabżuma el urdılar, ḥayāt ümmidinden el çekdiler, mezra^c -ı uḥuvvet ü ḥullete bir miḳdār¹⁵⁵⁵ toḥm-ı eşk¹⁵⁵⁶ -i rikḳat¹⁵⁵⁷ ekdiler. Girdükleri gibi vefāt itdi diyü şāyi^c olur. Emri^c Berķi'ye gitdi^c 'Aşık Çelebi (950, 954) dir. Heşāb iderler ittifaḳ tārīḥ vākı^c olur¹⁵⁵⁸. Ḥakīr istimā^c itdügümde gitmedi^c 'Aşık didüm. Hikmet Allāhuñ ol daḥı tārīḥ vākı^c oldu, yārānuñ tārīḥi zāyi^c oldu. (F72b) Ol iki tārīḥi bu bir kıt^c a ile edā itmişdüm¹⁵⁵⁹. *Kıt^c a:*

Ben ki tā^c un çıkarup ḥaste vü dem-beste idüm
Cānda ne tāb u tüvān cismde ne ḥurd u ne ḥāb

Bir gice şem^c gibi bālīnüm üzere iki yār
Beni beklerler ü ağlarlar idi pür-teb ü tāb

Şandılar böyle görüp zerd ü nizār olduğumı
Berķveş emr-i Ḥaḳ irüben idem^c 'azm-i me'āb¹⁵⁶⁰

Gitdi^c 'Aşık Çelebi diyü diyüp tārīḥüm
İtdi Berķiye hemān Emri^c te'essüfle ḥiṭāb

Hem o tārīḥde ilḥām-ı İlāhī irişüp
Ḥaste cān gitmedi^c 'Aşık diyü red itdi cevāb

ÜMİDİ¹⁵⁶¹: Mahrūse-i İstanbul'dan kavābilden ve maḳbūl-i erbāb-ı kabūldendür. Tarīḳ-i c^c ilmi aşılınca ve her fenni bāb u¹⁵⁶² faşılınca görüp (A68a) nihāl-i āmālī¹⁵⁶³ müsmir ü bārver olmuşdur. Mevālī-i c^c ızamdan Būstān Efendi'nūñ ḥavālī-i būstān-ı(P71b) fazlında maḳarr bulmuşdur. Ümmiddür ki c^c an-ḳarīb feyz-i bārān-ı fażl-ı İlāhī ile¹⁵⁶⁴ ber-ḥürdār ola¹⁵⁶⁵ ve şāḥ-ı ümmidi pür-berg ü bār ola. Şi're ki küşiş itmişdür şānāyi^c -i bedi'iyeden ekşer-i tevriye üslūbına verziş itmişdür. Zihninde

¹⁵⁴⁷ irmiş] irüp P / idermiş S

¹⁵⁴⁸ birkaç] birkaç vech ile B A S F

¹⁵⁴⁹ istiḥrāc] irād F

¹⁵⁵⁰ ḥaste vü zebūn] -F

¹⁵⁵¹ mezbūr Emri^c Çelebi] -B S

¹⁵⁵² bir] -F

¹⁵⁵³ bir kimesne ile ḥakīri] ve birāder-i rüḥānī ile ma'ān F

¹⁵⁵⁴ daḥı] -F

¹⁵⁵⁵ miḳdār] kaç dāne P

¹⁵⁵⁶ eşk] sirişk P

¹⁵⁵⁷ rikḳat] fūrḳati F

¹⁵⁵⁸ olur] olup A

¹⁵⁵⁹ ol iki tārīḥi bu bir kıt^c a ile edā itmişdüm] -B A P S

¹⁵⁶⁰ bir gice.....'azm-i me'āb] -B A P S

¹⁵⁶¹ Ümīdī] Ümīdī-i Şānī P

¹⁵⁶² u] u bāb u P

¹⁵⁶³ āmālī] aḥvālī B A S F

¹⁵⁶⁴ fażl-ı İlāhī ile] efzālīyle F

¹⁵⁶⁵ ola] -P

leṭāfet ve edāsında nezāfet fikrinde selāmet ve şîc rinde selāset¹⁵⁶⁶ vardır. Muḥaṣṣal kaşd itdügi ma‘ānîyi her vech ile cem‘e kâdirdür ve luṭf-ı nazm u ḥüsn-i edāya mâlik şâ‘irdür. *Hikāyet*¹⁵⁶⁷: Evvel Şıdkî taḥalluş iderdi¹⁵⁶⁸. Ol zemānda kendü mülk-i ḥüsnüñ feridi ve Emri Çelebi¹⁵⁶⁹ anuñ hevādār u pür-ümmidi idi. Anuñ mu‘ammāda vesā’ir ‘ulūmda¹⁵⁷⁰ bir mu‘allimi var idi ki nāmı gibi baht-ı ferḥunde ve ṭālî‘-i ḥurremi var idi. Ammā ser-tā-pā ma‘lūl u meflūc idi ve cümle emrāz-ı bedeniyye bir cāme idi ki rāst anuñ ḳaddine mensūc idi (S37a) ve bi’l-cümle esāmi-i emrāza fihrist idi. Ol sebebdan ḥabāb gibi¹⁵⁷¹ ḥarekete kâdir olmayup dürd-i mey gibi ehl-i (B48b) nişest idi. Emri Çelebi¹⁵⁷² aña ta‘rîz ve mu‘ammāyı kendüden okımağa taḥrîz idüp Şıdkî nāmına bu mu‘ammāyı dimişdür. *Be-ism-i Şıdkî*:

İsterem senden ey Ḥudā-yı kerîm
Kötrüm olsun raḳîb ü başı dü-nîm (F73a)

Hall-i mu‘ammā : Bu vech iledür ki mādde-i ism ki raḳîbdür kötrüm olup ayağı gidicek *raḳı* ”رقي” ḳalır başı ki harf-i rādur ‘adedde ikiyüzdür dü-nîm olup yirine bir nişfi gelicek ki yüzdür ve murādıfı şaddur lafz-ı şad irād olınmağa Şıdkî olur¹⁵⁷³. *Eş‘ār-ı Ümîdî* :

Gözüm yaşın ḥayāl-i ruḥları ḳana boyandurmuş¹⁵⁷⁴
Bahār-ı ḥüsnî cüy-ı eşki başından bulandurmuş¹⁵⁷⁵

Bugün mestāne sâkî leblerün yādına meclisde
Şurāḥiden yine bir āl ile cāmî ṭolandurmuş¹⁵⁷⁶

Ve lehu:

Bugün meclisde sâkî sāgar almaḳ dest-i dil-berden
Hemān bir gül ḳoparmaḳ gibidür şāḥ-ı gül-i terden

Ve lehu:

‘Ālemi faşl-ı bahār eyledi ser-sebz ü çemen
Başladı nağmeye bülbül yine her vādiden

*Ve lehu*¹⁵⁷⁷:

Geh güle vālih ü geh ḡonceye şeydā geçinür
Daldan dala ḳonar murḡ-ı nihāl-i gülşen¹⁵⁷⁸

Ve lehu:

Ayağa şalma diyü zülf-i ‘anber¹⁵⁷⁹-efşānı
Şarıldı boynına ol āfetün giribānı

Hırām idince bugün nāz ile o serv-i revān
Reh-i cefāda ne tozlar ḳopardı dāmānı

ÜMİDİ PAŞA¹⁵⁸⁰: Dürr-i şādef-i mecd ü ‘alā (A67b) bārān-ı şehāb-ı şeref ü behā mihr-i sipihr-i ‘izz ü iḳbāl ḥurşid-i cevḥer-i cāh u celāl (P71a) serv-i cüybār-ı sa‘ādet tezerv-i şāḥ-sār-ı şehāmet naḳş-ı nigîn-i şalābet faşş-ı engüşterin-i meḥābet Muşṭafā Paşa İbnî Sālîḥ Paşa’dur. Ol fāḥr-i ābāya bu ḥayr-ı ḥalef ü veled-i şālîḥdür ki

¹⁵⁶⁶ selāset] serāmet F

¹⁵⁶⁷ ḥikāyet] -P / laṭīfe F

¹⁵⁶⁸ iderdi] eylerdi F

¹⁵⁶⁹ Çelebi] -F

¹⁵⁷⁰ ‘ulūmda] ‘ilmde P

¹⁵⁷¹ gibi] mişāl P

¹⁵⁷² Çelebi] -F

¹⁵⁷³ ḥall-i mu‘ammā.....olur] -B A P S

¹⁵⁷⁴ boyandurmuş] boyanmışdur F

¹⁵⁷⁵ bulandurmuş] bulanmışdur F

¹⁵⁷⁶ bugün.....ṭolandurmuş] -F

¹⁵⁷⁷ Ve lehu] -P

¹⁵⁷⁸ ve lehu : ‘Ālemi gülşen] -F

¹⁵⁷⁹ ‘anber] ‘abîr F

¹⁵⁸⁰ Biyografinin tamamı -F / Biyografinin tamamı der-kenar B

her nev^c ‘izz ü rıf’at ve ‘uluvv u celālete şālīhdür. Umūr-ı cumhūr-ı riyāset ve cumhūr-ı umūr-ı siyāsetde şāyeste-i envā^c -ı maşālīhdür. Sultān Süleymān-ı merhūmuñ zemān-ı ‘adālet-i emānında haşā’iş-i saltanatlarından biri ki beglerbegilerinüñ oğulları yine beglerbegi olmak zuhūr itmişdür. Biri budur ki her varduğı memleketi ‘adl ü bezl ile ābādān u ma’mūr itmişdür. Her kal’anuñ üzerine ki dümeni toğrıdur hāh-nā-hāh egridür. Ve her gāh ki güneş gibi maşrıkdā yelken açar ‘adū-yı zulmet-sirişt¹⁵⁸¹ vilāyet-i zulemāt-ı ‘ademe kaçır. Fānūs-ı sefine-i vakār u sekinesi Akdeñiz’üñ şeb-çirāğı belki şeb çerāğıdur. Sefine-i esfardan mizāc-ı nāzüklerine kelāl gelse sefine-i esfara teveccüh eyler. Seyr-i baħr-i zehħardan¹⁵⁸² ferāğat kılsa baħr-i eş‘ara gavş eyler. Ol deryā-yı bi-pāyāndan nümüne bu nev dürr-i nāb ve ol şadef-i şerefdan bir güne bu lü’lü’-i kem-yābdur. *Eş‘ār-ı ū:*

‘Işk bir deryā durur kim mevcinüñ pāyānı yok
Şāhīl-i deryāda ğarķ olmışlaruñ oranı yok

‘Işk derdine devādur hāmdü’lillāh terk-i ser
Şanmañuz kim ehl-i ‘ışkuñ derdinüñ dermānı yok

Ve lehu:

Ey Ümidī görmek ile yāri olduñ kām-bīn
Cāme-hāb içre uyur bulsañ olurduñ¹⁵⁸³ kām-yāb

Maṭla‘:

Bu gönül niçeye dek cān ile cānān arasın
Kesdi çün hāncer-i hicrān ile cānān arasın

Ve lehu:

Dil-i sūzān kebābdur gūyā
Kānlu yaşum şarābdur gūyā

Dil-i ğam-dīde bezm-i ‘ışkuñda
Şöyle iniler rebābdur gūyā

Her sözüñ kim çıkar dehānuñdan
Gaybdan bir hıtabdur gūyā

Hikmet-āmīzdür Ümidī sözüñ
Her biri bir kitābdur gūyā

EMİREK: Hekīm Moñla¹⁵⁸⁴ Üveys oğlıdur. Adı (A68b) Muştafā, lakabı Emīrek’dür¹⁵⁸⁵. Nite kim mühri beytinden ma‘lumdur. *Beyt:*
Şāh-rāh-ı Ka‘be-i maṣṣūd rā hādī¹⁵⁸⁶-i ‘ays
Bende-i kemter Emīrek Muştafā ibni Üveys¹⁵⁸⁷

Ana¹⁵⁸⁸ cānibinden Seyyid Murtaẓā’ya¹⁵⁸⁹ (P72a) duħter-zādedür. Ol sebebdan¹⁵⁹⁰ şāhīb-i şeref-i siyādedür. Der-i devletde olan haşşa etibbādan ve üdebā-yı elibbādan idi. El-hāķ zū-fünün u pūr-kār idi. Gerçi kaşırū’l-kāme idi, amma ma‘rifetde şāhīb-i yed-i ṭulā olup her fende eli var idi. Hoş-edā vü hūb-şadā laṭīf-elhān u nefīs-āvāz sāzuñ envā‘ında kār-sāz ‘ilm-i edvārda nağme-perdāz nāy u kemānçe vü tanbūr ile dem-sāz idi. *Alan bir kıldan alur* diyü bir sāz ile kanā‘at itmeyüp her kıldan çalar ve şevķ ü şeğabdan hōd-fürüşlikda kendü çalar kendü oynardı. Ol vakt ki ğazel okıyup şadā

¹⁵⁸¹ sirişt] sirişk B S

¹⁵⁸² zehħardan] zeccārdan A

¹⁵⁸³ olurduñ] olursun A

¹⁵⁸⁴ Moñla] Mevlānā F

¹⁵⁸⁵ Emīrekdür] Mīrekdür A P S F

¹⁵⁸⁶ hādī] eḥādī P

¹⁵⁸⁷ *Maksat Kābesinin yolunda deve sürücüsü, değersiz kul, Üveys oğlu Emīrek Mustafa.*

¹⁵⁸⁸ ana] ata F

¹⁵⁸⁹ Murtaẓāya] Murtaẓā-zādeye F

¹⁵⁹⁰ sebebdan] sebebdendür ki F

iderdi, murādı üzre nağmeye nefesi müsā¹⁵⁹¹ade itmese¹⁵⁹¹ yā omuzı ile yāhud müzevveçesi ile edā iderdi. Ve nefesinde müsā¹⁵⁹¹ade olmaduğundan *Mısrā*¹⁵⁹¹:
Ah benüm nermelerüm āh benüm nermelerüm

diyü nermelerine medh ü senā iderdi. Tıbb u hikmetde Cālīnūs'dan, belki çak Mesihā'dan dem ururdi. Hüsn-i hattda İbnī Makle¹⁵⁹²'yi¹⁵⁹² aynuma almam¹⁵⁹³ ve hatt-ı Yākūtı kirpügüme şalmam¹⁵⁹⁴ diyü ögünürdi¹⁵⁹⁵. Kelimātında (F73b) bir mertebe muştalıh idi ki müteferrid idi. Yetim-i merhūm dahı aña mukallid idi. Mervīdür ki āšnāsı bir Yahūdī haste olmuş da¹⁵⁹⁶vet idüp hasteye iletmişler¹⁵⁹⁶. Nabzın gördükde *ferārice merakı hımmışa olmak şartı ile be-şart-ı ān ki mā'-i līmōn izāfet olına 'ale'l-fevr sehletü'l-istiḥāletden* (B49a) *nekāhet mertebesine iledür* diyü cevāb vermiş. Hāzırlar *haste şayıklayacağına ḥekīm*¹⁵⁹⁷ *şayıklamak* *'aceb* demişler. Merhūm pırlığında bile nev-cevānsuz olmadı, öldi dirildi *'ıyş u nūşı elden kōmadı ölinçe ḥakīmāne* dirildi. Tavr u tarzı *'acemāne* idi¹⁵⁹⁸ libās u evzā¹⁵⁹⁹ı *ḥekīmāne vü zarīfāne*¹⁵⁹⁹ idi. Hod-bīnlikden¹⁶⁰⁰ Cāmī karındaşumuz ve Hāfız sebağdaşumuz diyü selefı yād eylemekde¹⁶⁰¹ mütekebbirāne idi. Hazret-i Ebī Eyyüb'da menzil idüp ekser-i ḥalkdan *'uzlet* iderdi. *'Arabī vü Fārsī vü Tūrki şī'r* diyüp (A69a) ekser-i kaşā'idin mülemmā¹⁶⁰² dirdi. Ve ḥalk kendüye Mirek diyü taşgır u taḥkır ihtimālın virüp Mirek¹⁶⁰² lafzınuñ *'özri* için demişdür. *Kıt'a*:

Kūçekī mānī¹⁵⁹¹-i büzürgī nīst
Ger turā āgehīst ḥāce ḥakīm

Nīst kūhī zi Tūr kūçekter [P72a]
Bes büzürgest līk nezd-i *'alīm*

Rāstī-i merā derīn da¹⁵⁹⁶ vī
Şāhid-i *'ādilest* Şāh Selīm

Ger maḳādīr-i nās kem yābī
Ademī nīstī ḥarī bī-şekk

Der tek ü pūy sālḥā gerdīd
Hemçü men şā¹⁵⁹¹ırī ne-yāft felek

¹⁵⁹¹ itmese] itmeye A

¹⁵⁹² Maḳleyi] Maḳleli S

¹⁵⁹³ almam] almazam F

¹⁵⁹⁴ şalmam] şalmazam F

¹⁵⁹⁵ diyü ögünürdi] dirdi P

¹⁵⁹⁶ āšnāsı bir Yahūdī haste olmuş da¹⁵⁹⁶vet idüp hasteye iletmişler] Yahūdī hasteyle da¹⁵⁹⁶vet itmişler B A P S

¹⁵⁹⁷ ḥekīm] ṭabīb P

¹⁵⁹⁸ idi] ve F

¹⁵⁹⁹ libās u evzā¹⁵⁹⁹ı ḥekīmāne vü zarīfāne] -B A P S

¹⁶⁰⁰ ḥod-bīnlikden] -B A P S

¹⁶⁰¹ eylemekde] itmekde B / idüp F

¹⁶⁰² Mirek] Emirek B

Evvel ez men büzürg-i nergis-i bâb
Ba^c de zânem laḳab benih kûdek

Ḳadr-i insân buved be-ṭiy-i lisân
Nîst der-saht-ı ṭaylesân-ı mîrek¹⁶⁰³

Bu ebyât daḥı anuñdur. *Maṭla^c*:

Hazân reside be-dih cām-ı ergavānī rā
Ki lâle-reng kunem çihre-i ḥazānī rā¹⁶⁰⁴

Ve lehu:

Şāḳiyā mey be-dih ‘aḷe’r-rīḳam
Ademī zādeem ne ibriḳem¹⁶⁰⁵

Maṭla^c:

Ganīmetest zemānī be-hem-demān būden
Ki ‘ömr rā ne-tüvān yek zemān ḡamān būden¹⁶⁰⁶

Ve lehu:

Mecnūn ki¹⁶⁰⁷ kesest ü Kūh-ken kīst
Der-‘ışḳ-ı bütān menem diğēr nīst¹⁶⁰⁸

Ve lehu:

El-minnetu lillāh ki neyem çün dehiyān kûl
Ferzend-i Sitānbûlem ü ferzend-i Sitānbûl¹⁶⁰⁹

Elḳāş Mîrzā¹⁶¹⁰ İstanbul’a geldükde¹⁶¹¹ didügi ḳaşıdenüñ maṭla^cı budur ki zıkr
olinur¹⁶¹². *Maṭla^c*:

Yā Rab ān şāh ki dürest zi¹⁶¹³ ḡayl ü ḥaşemeş¹⁶¹⁴
Ber ser-i taḥṭ resān bâz be¹⁶¹⁵-ṭabl ü ‘aḷemeş¹⁶¹⁶ (S37b)

Ḥaydar Paşa-yı merḥûm Ḳapuāğası iken pādşāh na^ctında merḥûma¹⁶¹⁷ ḳaşıde virüp
eşeri zāhir olmadan Ḥaydar Paşa vezîr olduḡda bir ḳaşıde dimişdür. Aḥvālını iş^cârda ve
ḳaşıdesin istifsârda ve âvâzın medḥ eylemekde bu ebyât anuñdur. *Ḳaşıde*:

Sipās u şükr k’ân nûr-ı dü ḡide
Zi ağayî be pâşâyî reside

Velî der bâğ-ı ümmîd-i men-i zār
Ni sünbûl rûste vü ni gül demîde

¹⁶⁰³ Ger maḳādîr-i nās..... mîrek] -B

Eğer bilirsen ey bilge efendi, küçüklük, büyüklüğe engel değildir. Tûr’dan küçük bir dağ yoktur. Fakat (Tur) bilen katında çok büyüktür. Bu iddiamın doğruluğunda Şâh Selîm âdil bir şahittir. İnsanların insanlığının miktarını az bulsan insan değilsin, şüphesiz eşeksın. Felek yılların içinde dolaşmasına rağmen benim gibi bir şair bulamadı. Benden önce o (sultan) büyüktü. Ondan sonra bana çocuk de! İnsanın kadri lisanın yavaşlığıyla belli olur. Mürşidlerde bu zor değil.

¹⁶⁰⁴ *Güz geldi, erguvan kadehi ver de güzün çehresini lale renkli kılayım.*

¹⁶⁰⁵ *Ey sâkî, şarap ver, ölmek üzereyim. İnsanoğluyum, ibrik değilim.*

¹⁶⁰⁶ *Bir süre hemdemlerle bulunmak (birlikte olmak) ganimettir. Çünkü, ömre hiçbir zaman kefil olunamaz.*

¹⁶⁰⁷ ki] çi B A S F

¹⁶⁰⁸ *Mecnun kimmiş, dağ delen (Ferhad) kimdir? Güzellerin aşkında ben varım, başkası yok.*

¹⁶⁰⁹ Bu ebyât daḥı anuñdur ferzend-i Sitānbûl] -F

Allah’a şükür, köylüler gibi aptal değilim. İstanbul çocuğuyum, İstanbul çocuğu.

¹⁶¹⁰ Mîrzā] -F

¹⁶¹¹ geldükde] geldügi zemān F/ geldükde aña P

¹⁶¹² ki zıkr olinur] -B A S F

¹⁶¹³ zi] u F

¹⁶¹⁴ ḥaşemeş] ḥaşem F

¹⁶¹⁵ bâz be] yā zi F

¹⁶¹⁶ *Ya Rabbi ordusundan ve adamlarından uzak olan o şahı, davul ve sancakla tahtına yeniden ulaşır.*

¹⁶¹⁷ na^c tında merḥûma] ḥazretine Mîrek A F

Eger pursidenem terk-i edeb nîst
Çi şud tûmâr-ı ân zibâ kaşide

Nemikerdem ber-â-ber Hâk güvâhest (F74a)
Ez ü yek beyt râ bâ şad ceride

Felek zi âvâze-i lahnem be-rağşest
Zi şad yek belki hâzret hem-şenide

Zemânî gûş nih¹⁶¹⁸ beniger ki çünest
Şeniden key buved mânend-i dide¹⁶¹⁹

Bu latîfe- gûne rubâ^c î anuñdur. *Rubâ^c î:*
Besî dârem ferâğ ez rûy-i düşmen
Çünân k'ender zemistân bād-i bî-zen¹⁶²⁰
Zi şevk-i pehlûy-ı ân mâh gûyem
Tenen ten tâne der¹⁶²¹ ten tâne der¹⁶²² ten¹⁶²³

Bu latîfegûne beyt-i Fârsî dahî anuñdur. *Beyt:* (A69b)
Be-şurhî-i gül ü mül sebzi-i şalata çi hûbest
Haşır-puş pür ez-yerli-i şalata çi hûbest¹⁶²⁴

Maṭla^c:
Olmazsa gam degül kemer ü taht u tâcumuz
‘ Âlemde luṭf-ı ṭab^c iledür ibtihâcumuz¹⁶²⁵

Ve lehu:
Sevdüm görince sen şeh-i Yûsuf-likâyı ben
Göz göre başuma şatun aldum belâyı ben

Haṭṭ-ı gubârınun eşerin görmeden henûz
Ey gül^c-izâr okıdum idi bu du^c âyı ben (P73a)

Maṭla^c:
Çihre-i zerdüm benüm hâk-i der-i dildârda
Ṭoprağa düşmiş hâzân yaprağıdır¹⁶²⁶ gülzârda (B49b)

Ve lehu:
Gamuñdan hastedür dil sâkiyâ dermâncıguñ gelsün
Neşât-ı ‘âm-ı şevkî nergis-i mestâncıguñ gelsün

Nihân âgyârdan ey şüh u şengül ‘ aşîka gâhî
Kirişmeyle nigâh-ı gamze-i fettâncıguñ gelsün

Maṭla^c:
Baş-ı bisât-ı inbisât eyleyelüm sizünle biz
Şîr ü şeker veş ihtilâṭ eyleyelüm sizünle biz

¹⁶¹⁸ nih] kun P

¹⁶¹⁹ Şükürler olsun ki o iki gözün nuru ağalıktan paşalığa ulaştı. Fakat ben zavallının ümit bahçesinde ne sümbul bitti, ne gül filizlendi. Eğer sormam edepsizlik değilse, o güzel kaside tomarı ne oldu? Allah tanıktır, onun bir beytini yüz cerideye denk tutmuyordum. Felek sesimin şöhretinden raks etmektedir. Hatta yüzde birini Hazret de işitmiştir. Bir an dinle, bak, nasıldır? Duyulan, görülen gibi nasıl olur?

¹⁶²⁰ bî-zen] bî-ren P

¹⁶²¹ der] dîr F

¹⁶²² der] dîr F

¹⁶²³ Düşmanın yüzünden oldukça rahatım. Öyle ki, kış mevsiminde yelpaze gibi. O ay'ın omzunun şavkından, tenen tentâne derten tâne der ten diyorum.

¹⁶²⁴ Şarabın ve gülün kırmızılığına yeşil salata ne güzeldir! Tüyden yapılmış hasırın içinde yerli kalata da olsa ne güzel olur!

¹⁶²⁵ beyt: Be-surhî-i..... ibtihâcumuz] -F // ibtihâcumuz] iştihâdumuz B

¹⁶²⁶ yaprağıdır] bergidür B F

Maṭla⁶:

Kıya kıya bakışuñ cānı zaḥmnāk¹⁶²⁷ eyler
Gök ala sürmeli gözler beni helāk eyler

Maṭla⁶:

Bīmāram ey ecel bu gice bekle yanum al
Rūz-ı firāḳ-ı dil-beri gösterme cānum al

Ve lehu:

Bu şām-ı ʿīd vaşında zebān-ı ḥāme ʿācizdür
Felekde her fişek¹⁶²⁸ gūyā ki bir kıyruḳlı yılduzdur¹⁶²⁹

İbrāhīm Paşa ve İskender Çelebi devri gidüp Ayās Paşa ve Maḥmūd Çelebi zemānı olup şu⁶ arānuñ cā'ize vü sālānelerin kesdüklerinde¹⁶³⁰ bu kıṭ'ayı dīmīşdür. Kıṭ'a:

Ḳand-i la'lin virmedi ʿuşşāka dil-ber cā'ize
Ḡayra ammā kim virür her dem mükerrer cā'ize

Himmetüñ yanında maḥşül-i ʿArab ednā kerem
Cenb-i luṭfunda ḥarāc-ı Rūm kemter cā'ize¹⁶³¹

Baḥşış-i naḳd isteyen baḥsun cebinüñ ayına
Gün yüzüñ görsün görem diyen muşavver cā'ize

Şā'ire idüp ʿatā¹⁶³² virdi peyem-ber¹⁶³³ cā'ize
Niçün olmadı baña bilsem musaḥḥar cā'ize

Cā'ize irmezse ger meddāḥ-ı şā'ir-pişeye
Şim-i eşkiyle yiter ruḥsāre-i zer cā'ize

Hāzin-i defter ḳatında cūd kim isrāf ola
Olduḡından n'oldı pür-divān u defter cā'ize

ʿÖmrini kes yā İlāhī ḳatı'ıñ kim itdi men⁶
Olmuş iken cümle yārāna muḳarrer cā'ize

Merḥūm hicv ü hezlde Bisāṭi'nün bisāṭın divşürtüp¹⁶³⁴ Sūzeni'nün gözine şahrā-yı hicvı igne yurdusundan¹⁶³⁵ teng gösterüp ʿUbeyd-i Zākānī'ye ḳuşum dimezdi¹⁶³⁶. Naẓm¹⁶³⁷:

Dil-ber oldur ki luṭfi dā'im ola (A70a)
Servveş ḥidmetünde ḳā'im ola

N'olur ol cevri çok güzelden kim
Dem-i vuşlatda nā-mülāyim ola

Ser-i zānūnı idinüp bālın
Mest nergisler ile nā'im ola

Gice mestāne ḥābdan seheri
Çeşm-i maḥmūri¹⁶³⁸ pür-ʿalāyim ola

¹⁶²⁷ zaḥmnāk] derdnāk B A

¹⁶²⁸ fişek] ḳaşuñ P

¹⁶²⁹ ve lehu: Ğamuñdan yılduzdur] -F

¹⁶³⁰ cā'ize vü sālānelerin kesdüklerinde] cā'izeleri kesildükde B A P S

¹⁶³¹ himmetüñ.....cā'ize] -B A P S

¹⁶³² ʿatā] i'ṭā P

¹⁶³³ peyem-ber] peyḡam-ber F S

¹⁶³⁴ divşürtüp] divşürtdürüp B

¹⁶³⁵ yurdusundan] yurdundan B

¹⁶³⁶ merḥūm hicv..... dimezdi] -F

¹⁶³⁷ naẓm] kıṭ'a B A P S

¹⁶³⁸ maḥmūri] mey-ḥūri F

Mîrek insāna lāyık ola mı hîç (F74b)
Kâr kim hâşlet-i behāyim ola

Kıṭʿa:

Kûn-ı emred kalur mı hîç dürüst
Yaticak¹⁶³⁹ gibi mest olup yaticak (P73b)

Dîn ü imān tekayyüdi mi kalur
Seg-i nefsün havârici katicak¹⁶⁴⁰

İskender Çelebi, Hayālî'yi terbiye idüp İbrâhîm Paşa ile âşnâ idüp¹⁶⁴¹ Hayālî evvel¹⁶⁴²
zuhûr itdükde dimişdür. *Beyt:*

Şol Sikender Çelebi Rûmili defterdârı
Terbiyet itdi Hayālî denen ol murdârı

Hayālî dahı muḳābele kaşd eyledükde Mîrek bu kıṭʿa ayı diyüp göndermişdür. *Kıṭʿa*¹⁶⁴³:
Ey Hayālî hekimî taʿn¹⁶⁴⁴ itme
Şakın olur bu tāʿife¹⁶⁴⁵ hâşarı

Yoğsa¹⁶⁴⁶ bir gün dübüрге hüne soğar
Şâf-ı uryân u hûkne-i beşeri

EMİRİ: Nakîbü'l-eşrâf olan Seyyid Maḥmûd (S38a) bin¹⁶⁴⁷
Ubeydu'llâhdur¹⁶⁴⁸. Mevlidi Burusa'dur. Burusa¹⁶⁴⁹ ʿulemâ vü şulehâ ve sâdatı cāmîʿ
bir mahrûsadur. Vilâyet-i Rûm'da Sultân Yıldırım zemânına dek (B50a) tāʿife-i sâdâta
nakîb ü nâzır olmaz imiş. Emir Efendi-i merhûm ile fakîrûn ceddî Seyyid Naṭṭaʿ
Rûm'a geldüklerinde¹⁶⁵⁰ Emir Efendi-i merhûm iltimâsı¹⁶⁵¹ ile Sultân Yıldırım Seyyid
Naṭṭaʿ'ı sâdâta nâzır eylemiş. Kendü kızın Emir Efendi'ye ve vezîri Halîl Paşa kızın
Seyyid Naṭṭaʿ'a virüp Emir Seyyid cāmîʿ ü imâretin Emir Efendi için binâ vü şart idüp
Ebü İshâkiyye mescid ü zâviyesin Seyyid Naṭṭaʿ için binâ vü şart idüp her birine
inʿâm-ı vâfir eylemiş¹⁶⁵². Seyyid Naṭṭaʿ fevt olduğdan¹⁶⁵³ sonra oğlu Zeyne'l-ʿâbidîn
nâzır-ı sâdât olmuş aña dahı Sultân Murâd ve Sultân Meḥemmed ve Sultân
Bâyezîdden¹⁶⁵⁴ vâfir¹⁶⁵⁵ iltifât olmuş Zeyne'l-ʿâbidîn fevt olup ol mansıb niçe zemân
şâgır kalmış ve tāʿife-i sâdât yine¹⁶⁵⁶ bi-nakîb ü nâzır kalmış. Mezkûr¹⁶⁵⁷ Seyyid (A70b)
Maḥmûd dahı vâlideyninden yetim kalup merhûm Monlâ Kırîmî¹⁶⁵⁸ alup oğul idinüp
fünûn-ı ʿilmden vâyesin aldūkdan¹⁶⁵⁹ sonra bir zemân vilâyet-i ʿAcem ve ʿArab¹⁶⁶⁰

¹⁶³⁹ yaticak] batıcak A

¹⁶⁴⁰ kıṭʿa: Kûn-ı emred..... katicak] -F

¹⁶⁴¹ İskender Çelebi Hayālîyi terbiye idüp İbrâhîm Paşa ile âşnâ idüp] -B A P S

¹⁶⁴² Hayālî-i evvel] -F

¹⁶⁴³ kıṭʿa] rubâʿî B S

¹⁶⁴⁴ taʿn] dahı B A P S

¹⁶⁴⁵ bu tāʿife] hekimler B A S F

¹⁶⁴⁶ yoğsa] yoğsa F / yoksa P

¹⁶⁴⁷ bin] bin Seyyid P F

¹⁶⁴⁸ Ubeydu'llâhdur] ʿAbdu'llahdur A F

¹⁶⁴⁹ Burusa] Burusa ol Burusa ki F

¹⁶⁵⁰ geldüklerinde] geldükde F

¹⁶⁵¹ iltimâsı] ilkâs A F

¹⁶⁵² eylemiş] eyleyüp F

¹⁶⁵³ Naṭṭaʿ fevt olduğdan] Naṭṭaʿ dan B A P S

¹⁶⁵⁴ Sultân Bâyezîdden] zemânında B A P S

¹⁶⁵⁵ vâfir] haylî P / envâʿ F

¹⁶⁵⁶ yine] -B A S F

¹⁶⁵⁷ mezkûr] merhûm F

¹⁶⁵⁸ Kırîmî] kadîmî F

¹⁶⁵⁹ idinüp fünûn-ı ʿilmden vâyesin aldūkdan] yerine tutmuş yazdurup okıtmış fünûn-ı ʿilmden bir
mikdâr tahşîl itdükden F

¹⁶⁶⁰ ve ʿArab] -B A P S

seyāhatin idüp¹⁶⁶¹ niçe dem dahı taşavvufa çalışmış, cāh u celāl hevāsı dimāğından gidüp faqr u fāka ile mizācı¹⁶⁶² alışı, yine Rūm'a gelmiş imiş. Bu hālde¹⁶⁶³ ba'zı sādāt adına olan erāzilden nā-şâyeste evzā' u etvār (F75a) ve hılāf-ı 'ırz-ı siyādet kār¹⁶⁶⁴ zuhūr idüp bunlara¹⁶⁶⁵ müstakıl nāzır u naķib ve kāzı-ı mü'eddib ve hākim-i muşib lāzım olduğın bilürler. Seyyid Maḥmūd'ı yigirmi beş akça ile nāzır-ı sādāt (P74a) kılurlar. Merḥūm 'Arabda naķibü'l-eşrāf lakabın görmüş imiş, naķibü'l-eşrāfı kendüye lakab idinür. Ol manşib Rūm'da naķibü'l-eşrāflık ile şöhret bulur, andan akçası otuz ve otuz beş olur. Her kaşide vü kıt'a virdükçe¹⁶⁶⁶ 'ulūfesine terakķi ve envā'-ı teşrif ü iḥsān ile telakķi bulur. Sultān Selim zemānında kezālik ve Sultān Süleymān-ı merḥūm ki tā'ife-i Āl'e rağbetde ve neseb-i siyādete ri'āyetde bunlara¹⁶⁶⁷ iḥsān ile Resūla'llāh'a kurbetde ve tekmil-i sa'ādetde ecdādından efzūn ve bu zümreye iḥsānı ḥadden birün idi dahı ziyāde iltifātlar buyururlar. Aḥir-i 'ömrinde 'ulūfesi seb'ine yitmişdi ve oğlına dahı 'ulūfe itmişdi. 'Irāķeyn seferinde¹⁶⁶⁸ ki sene¹⁶⁶⁹ iḥdā ve erba'in ve tis'ami'edür āhirete intikāl eyledi niķābet-i Āl'i koyup 'azm-i me'al eyledi¹⁶⁷⁰. Merḥūm monlāyāne ve sādāt içre¹⁶⁷¹ ilm ü fazilet ve erylāhiyye-i Hāşimiyye ve seciyye-i 'izzet ile yegāne idi. Nevadır-i fezā'ilden çok yād-dāştı var idi, meclis-i mecma'-ı aḥyār u ebrār idi. Teng-dest idi, ammā ğinā-yı kalbe mālīk idi, aḥlāk-ı siyādet ri'āyeti şulūkına sālīk idi. Bu rā'iyye kaşideyi Sultān¹⁶⁷² Bāyezid'e virmişdür¹⁶⁷³. *Kaşide*¹⁶⁷⁴.

İki cihānı iki Bāyezide itdi tufeyl
Hudā kılup nazar-ı luṭfa her birin manzūr

Birisi 'ālem-i ma' nide şöhre-i āfāk
Birisi şüret-i ma' nide gün gibi meşhūr¹⁶⁷⁵ (A71a)

Birisi mehbīṭ-i envār-ı feyz-i Rabbānī (B50b)
Birisi reh-ber-i cumhūr-ı ğāziyān-ı Gayūr

Anuñ fezā'ili Hāk fazlı gibi nā-ma' dūd
Bunuñ ḥaşā'ili Hāk luṭfı gibi nā-maḥşūr

Bu virdi şer' esāsına şıdk ile aḥkām
O kıldı zühd diyārını 'ışk ile ma' mūr

Şemā'ili müteneḥī degül çü her birinüñ
Gerek birisine¹⁶⁷⁶ şarf ola mā-hüve'l-maḥdūr

Zihī merāsım-i cūduñ mürebbe-i fużalā
Levāyiḥ-i himemüñ feyz-baḥş-ı chl-i ḥuzūr

¹⁶⁶¹ idüp] ve F

¹⁶⁶² mizācı] -B A S F

¹⁶⁶³ hālde] esnāda F

¹⁶⁶⁴ siyādet kār] sādātkār A

¹⁶⁶⁵ bunlara] bunlar A

¹⁶⁶⁶ virdükçe] virdükde F

¹⁶⁶⁷ bunlara] bunlara ri'āyet ü P

¹⁶⁶⁸ 'Irāķeyn seferinde] -F

¹⁶⁶⁹ sene] tāriḥi A P / -B S

¹⁶⁷⁰ niķābet-i āli koyup 'azm-i me'al eyledi] -F

¹⁶⁷¹ ve sādāt içre] bu zümrede vüfur-ı F

¹⁶⁷² Sultān] merḥūm Sultān P

¹⁶⁷³ virmişdür] dimişdür A P / virmiş idi F / virmişdür. Teberrüken bi-enfesihi's-şerife (*Onun nefesinden bereket almak için*) birkaç beyti irād olındı. P

¹⁶⁷⁴ kaşide] nazm F

¹⁶⁷⁵ birisi 'ālem-i ma' nide.....meşhūr] -B A P S

¹⁶⁷⁶ birisine] birine F

Ölür yolunda iki dilli tîre-ḥatır olup (F75b)
Midād gibi siyeh-rû kalem gibi meksûr¹⁶⁷⁷

Ve lehu:

Azı çoğı ‘ömrün ancaḡ ey gönül bir ânımıṣ
Pîr oldum ‘ömrüme toydum diyen yalanımıṣ

Ehl-i ‘ilmi nâra biri birinden öñdin yelteyen
Ta‘ ne-i ḥussād u a‘ dâ ḡayret-i aḡrânımıṣ

İki ḡardaṣ ḡanı kim dillerde dâ‘im zıkr olur (P74b)
Dîde-i ihvândan fûrḡatde aḡan ḡanıımıṣ

Nâ-tüvânun ḡulm eliyle pârelenmiṣ baḡrınun
Adı ṣehler maṡbaḡında ḡalye vü biryânımıṣ

Toludur gerḡi meṣâ‘ihden Emîrî ṣehrümüz
Âz bulunur arada illâ ki nefsin tanıımıṣ¹⁶⁷⁸

EMÎRÎ-İ ṢÂNÎ¹⁶⁷⁹: Âḡur emîri demekle ma‘rûf Emîr Ḥasan‘un ḡafîdi ve ḡalef¹⁶⁸⁰-i reṣîdidür. Nesebde Ḥâṣimî‘dür ve ḡâher-zâde-i Seyyid Ḥâṣimî‘dür¹⁶⁸¹. Lâ-cerem Ḥâṣimî olmaḡla belâḡat u feṣâḡate vâriṣdür ve tāyesi Ḥâṣimî olduḡı sebebdan *el-veledu yuṣbiḡu‘l-ḡâl*¹⁶⁸² mücibince bu teṣebbüh ṣi‘r söylemeḡe bâ‘iṣ-i ḡâdiṣdür. *Eṣ‘âr-ı ü:*

Görüp âyine gibi gün yüzün ey nûr-ı baṣar
Merdüm-i dîde ruḡun ‘aḡsini baḡrına baṣar

Ve lehu:

Toḡrulsa ḡaçan kūyına ol Ka‘be-i cānuñ
Ditrer yüregi oynayuban ḡible-nümānuñ

Ve lehu:

ḡanda beñzer ḡeṣmesār-ı dehr ḡeṣmüm yaṣına
Yire ḡeṣsün âb-ı ḡayvân ise toprak baṣına

Ve lehu:

Güiyâ bir beyt-i vîrāndur içinde genci yok
Olmasa la‘l-i lebün vaṣfı eḡer eṣ‘ârı yok¹⁶⁸³

Ve lehu:

Baḡlamıṣ ḡünî gözün gördüm ol âfet nâzdan
Ḥâl-i ‘uṣṣâḡı temâṣa ḡılmaḡa açmazdan

EMÎR: Ebî Eyyûb Ensârî‘den ṣahîḡü‘n-neseb ‘Acem-zâde selîl-i nebi ‘aleyhi‘s-selâm Seyyid Meḡemmed bin Seyyid İslâm‘dur. Ḥâliyâ ḡâzî-ı ḡazâ-yı fetḡ-i İslâm‘dur. Tâlib-i ‘ilm-i nefîs ve ḡüb-ḡatı¹⁶⁸⁴ u ta‘lîḡ-nüvis ‘ulemâ vü eṣrâf ile hem-celîs¹⁶⁸⁵ ṣâ‘ir-i bâdir¹⁶⁸⁶ laṡîf ma‘nâlar bulmaḡda mâhir ve eyü edâlar ile edâya ḡâdir elfâzı rengin ve ebyâtı selîsdür. *Maṡla‘:*

Cihân elemli ‘âlemdür iṣtiyâḡa göre
Döḡüne varmalıldır mâtem-i iftirâḡa göre (S38b)

ḡazel:

Vaṣf idelden lezzetin ol la‘l-i ṣekker-ḡâlarun
ḡand u ṣekkerdür ḡıdâsı ṡutî-i güyâlarun

¹⁶⁷⁷ ölür.....meksûr] -B A P S

¹⁶⁷⁸ ve lehu: Azı çoğı.....tanımıṣ] -F

¹⁶⁷⁹ Biyografinin tamamı -F / Biyografinin tamamı der-kenar B

¹⁶⁸⁰ ḡalef] veled-i A P

¹⁶⁸¹ ve ḡâher-zâde-i Seyyid Ḥâṣimî‘dür] -A

¹⁶⁸² *Erkek çocuk dayıya benzer.*

¹⁶⁸³ ve lehu: Güiyâ.....yok] -A P

¹⁶⁸⁴ ḡatı] -F

¹⁶⁸⁵ hem-celîs] celîs B P S / cîs A

¹⁶⁸⁶ bâdir] nâdir F

Olmasun mı çeşmüñüñ cānā ölümli hastesi
Şarulıķ düşmiş gözine nergis-i şehlālaruñ

Ehl-i diller göñline girdüm sirişkümle Emīr
Hākler seyl ile irür қа' rına deryālaruñ (P75a)

Ve lehu:

Göñül gör ān-ı hüsnin ol cevānuñ
Sev anuñ mübtelāsı ol sev ānuñ¹⁶⁸⁷

Matla':

Eşk-i ' aşıkdan yigindür didiler ırmağlar
Yārdan uçurdılar āb-ı revānı tağlar¹⁶⁸⁸

Matla':

Ter düşdi meclis içre meger bādeden ' arak¹⁶⁸⁹
Haylī dem oldu bezmümüze başmadı ayak

Matla':

Binā-yı şabruma seyl-i ğamuñ cānā hālel virdi
Belüm bükdi taħammül bārı ten divārı bel virdi

EMİNİ¹⁶⁹⁰: (A71b) Hālā kāğıdemīni olan Hızır Çelebi'nüñ oğlıdur. Nāmı Meħemmed'dür. Tarıķden erbāb-ı bölüğe¹⁶⁹¹ sülük itmiş cevāndur. Tālib-i tahşil-i kemāl ü ' irfāndur. Selāmet-i ṭab' ina¹⁶⁹² ve zārāfet-i şānına bu ebyātı nişāndur ki her biri kitāb-ı belāgate ' unvāndur. Şi' r-i ū¹⁶⁹³:

Maħşerde görmek ola mı ol serv-kāmeti
Haşr olmağ içün isterüz ey dil kıyāmeti

Fülk-i vişālūñ olmaz ise der-kenār eger
Ey ' aşık-ı felek-zede gel gör felāketi

Vāşıl olañ dir iseñ eger ' izz ü devlete
Koma Emīniyā reh-i emn ü emāneti

Ve lehu:

Bir ay oldu görmeyeli ol mehi temām
Ayā n' içün görünmeye ol māh bedr-i tām

Ve lehu:

Ne hıķmetdür ' aceb ki dā'imā gözden nihāndur leb
Görinmez cān dirler hiç degül var ise cāndur leb

ENVERİ: İstanbullı idi. Bitbāzārı'nda Uzunçarşu ağzında olan dükkānlarda¹⁶⁹⁴ sūzenger idi ve mürekkeb şatar idi. (F76a) Miskīn egerçi zemānında¹⁶⁹⁵ şu' arānuñ be-nāmı idi ammā nefsinde ümmi vü ' āmi idi. Huruf-ı hicāyı nuķūş-ı bī-ma' nādan fark itmez¹⁶⁹⁶ idi, elifi toğrı mı yazılır¹⁶⁹⁷ egri mi bilmez idi. Nāme-i bi-ḥaṭṭ¹⁶⁹⁸ gibi huzūz-ı ḥuṭūṭdan ' ilm ü dānişden¹⁶⁹⁹ sāde idi. Oğlancuķ iken kayd-ı mektebden āzāde idi ve bi'l-cümle okımaz yazmaz¹⁷⁰⁰ idi. (P75b) Kalem gibi karnın yarsañ kara elif çıķmaz idi.

¹⁶⁸⁷ ve lehu: Göñül.....sev anuñ] -F

¹⁶⁸⁸ matla': Eşk-i ' aşıkdan.....tağlar] -B

¹⁶⁸⁹ ' arak] -F

¹⁶⁹⁰ Biyografinin tamamı der-kenar S

¹⁶⁹¹ erbāb-ı bölüğe] erbāb-ı mülüğe B A S

¹⁶⁹² selāmet-i ṭab' ina] -F / zārāfet-i şānına, selāmet-i ṭab' ina olarak düzeltilmiş: B

¹⁶⁹³ şī' r-i ū] ğazel B A P S

¹⁶⁹⁴ Uzunçarşu ağzında olan dükkānlarda] -B A P S

¹⁶⁹⁵ miskīn egerçi zemānında] egerçi B A P S

¹⁶⁹⁶ itmez] kılmaz P

¹⁶⁹⁷ yazılır] -A P

¹⁶⁹⁸ bi-ḥaṭṭ] ḥaṭṭ F

¹⁶⁹⁹ ' ilm ü dānişden] -B A P S

¹⁷⁰⁰ okımaz yazmaz] okımaķ u yazmaķdan berī F

Ammā el-ḥaḳ kuvvet-i cevdet-i ṭab^c 1701 ile bir melekeye mālīk ve šāh-rāh-ı nazm-ı ma'āniye sālīk olmuş idi. Tūtī-şıfat dīline ḳalmış ve ceres gibi dili belāsiyla ğavġayı¹⁷⁰² başına şatun¹⁷⁰³ almış idi. Šā'ir ümmiler *bunda var bunda yok* diyü dilin gösterürdi bu bunda var bunda yok diyü dilin gösterürdi¹⁷⁰⁴. Āteş-bāzlıkda ve neft-endāzlıkda bī-hem-tā idi. (B51a) Ol takrīb ile ekābir ü a' yāna ḳaşīdeler ü kıṭ' alar virüp¹⁷⁰⁵ ḥāşşa kumbaracılaran olup belki ol tā'ifeye ser-i bölük ü¹⁷⁰⁶ kethudā idi ve bir zemān daḥı dükkānı dest-gāhı tār-mār idüp¹⁷⁰⁷ Acem remmāl Haydar'a kethudā oldu. Gördi ki olanca ser-māyeyi keff-i himmetden remmālūn dānīlerine virüp kendü bī-berg ü bī-nevā oldu¹⁷⁰⁸. Ferāġat itdi yine eski şan' atına 'azimet itdi¹⁷⁰⁹. Ḥāşılı' l-kelām¹⁷¹⁰ tefriḳa-i bāl u teşviş-i ḥāl ile¹⁷¹¹ dūnyādan gitdi. Cāhilligine göre¹⁷¹² eş' arı nevādir-i 'ālemden¹⁷¹³ ve ġarā'ib¹⁷¹⁴ -i benī Ademden idi. Kıyāsi, Enverī'nūn cehlin başına ḳaḳup ve mürekkebciligin yüzine urup bu beyti dimişdür. *Beyt:*

O bir cehl-i mürekkebdür mürekkeb şatmadur kārı
Cihānda Enverī gibi siyehkār olmasun kimse (A72a)

Merḥūm Enverī¹⁷¹⁵ kumbaracı olduğda izḥār-ı kudret ve 'arz-ı şan' at¹⁷¹⁶ idüp itdügi fetil otın envā' -ı renge boyayup pādşāha şunmak şadedinde iken bir¹⁷¹⁷ gice āteşden¹⁷¹⁸ bir pāre şerer fetil otına düşüp cümle dīvān-ı şī' r ü beyti¹⁷¹⁹ belki cemī' -i māfi' l-beyti yakup kendü daḥı niçe yirde zaḥm-ı āteş¹⁷²⁰ -ḥurde olup merḥūm Sultān Süleymān'a¹⁷²¹ virdügi ḳaşīdede bu beyti derc itmişdür. *Beyt:*

Yakdı nārenci fetil otı libās-ı cismīn (F76b)
Enverī geldi şehā kapuña 'uryān biryān

Ve merḥūm-ı merḳūm sene sitte ve erba' in ve tis' ami'ede sūr-ı pūr-sürūr eyledükde ḥinnā gicesi āteş-bāzlık idüp kendü eş' arın¹⁷²² oḳırken ol eş' arda bu beyti sūz-nāk¹⁷²³ vāḳı' olmuşdur¹⁷²⁴. *Beyt:*

Saḥa nisbet ey šāh-ı 'ālī-cenāb
Yidiḳulle dizdārıdur āftāb

Bu eş' ar daḥı anuñdur¹⁷²⁵. *Maṭla' :*

İden deryūze dil şehrin ḥayāl-i çeşm-i dil-berdür
Şadef tāciyla yāḥud iki mestāne ḳalenderdür

¹⁷⁰¹ el-ḥaḳ kuvvet-i cevdet-i ṭab^c] kuvvet-i ṭab^c B A P S

¹⁷⁰² dili belāsiyla ğavġayı] ğavġayı dili ile B A S F

¹⁷⁰³ şatun] -F

¹⁷⁰⁴ gösterürdi bu bunda var bunda yok diyü dilin gösterürdi] gösterürdi P F

¹⁷⁰⁵ ekābir ü a' yāna ḳaşīdeler ü kıṭ' alar virüp] -B A P S

¹⁷⁰⁶ tā' ifeye ser-i bölük ü] bölüğe B A S / tā' ifeye P

¹⁷⁰⁷ daḥı dükkānı dest-gāhı tār-mār idüp] -P S F

¹⁷⁰⁸ gördi ki bī-nevā oldu] -B A P S

¹⁷⁰⁹ itdi yine eski şan' atına 'azimet itdi] itdi B A P S

¹⁷¹⁰ ḥāşılı' l-kelām] ḥāşılı F

¹⁷¹¹ teşviş-i ḥāl ile] -B A P S

¹⁷¹² cāhilligine göre] ammā ümmilikle bir mertebe ḥayāl-engiz F

¹⁷¹³ 'ālemden] 'ālemden ü ma' nādār F

¹⁷¹⁴ ġarā'ib] ġarā'ib-i aḥvāl-i F

¹⁷¹⁵ Nūshalarda schven Emîrî olarak yazılmıştır.

¹⁷¹⁶ şan' at] maḥāret F

¹⁷¹⁷ bir] bu P

¹⁷¹⁸ āteşden] -P

¹⁷¹⁹ şī' r ü beyti] eş' arı F

¹⁷²⁰ āteş] -A

¹⁷²¹ Sultān Süleymāna] pādşāha F

¹⁷²² kendü eş' arın] eş' ar B A P

¹⁷²³ sūz-nāk] sūz-nākı A

¹⁷²⁴ olmuşdur] olupdur P

¹⁷²⁵ bu eş' ar daḥı anuñdur] -F

Ve lehu:

Her kaçan çıksa 'arak-çinden perişân kâkülün
Şanki sünbüldür diyâr-ı Çin ü Mâçinden çıkar¹⁷²⁶

Ve lehu:

Mihr tās oldı felek dükkân bulutlar gök fuṭa
Bedr-i mäh âyinedür güyâ melekler ser-terâş¹⁷²⁷

Ve lehu:

Kitâb-ı hüsnün öninden gidermez ey hâce
Turup müṭâla' a eyler eğilmiş ol iki kaş¹⁷²⁸

Maṭla':

Gayra şerbet baña tîz-âb virürsün çekeyüm¹⁷²⁹
Çekmedin kaṭresin üstüme dökersem lekeyüm¹⁷³⁰

Maṭla':

Ne tûṭî dilli dil-bersin ne nâzûk sîm-tensin sen
Cihânda söylenür bir tûṭî-i şîrîn-suḥansın sen

Bu beyti dahı gâyet maḳbûldur. *Beyt:*

Bağrımın başına dâğ-ı gamuñ odlar yaḳalı
Kaldum ayaḳda kara başuma dermānum yok

maṭla' ı budur:

N'ideyüm şahın-ı çemen seyrini cānānum yok
Bir yanumca şalınur serv-i ḥırāmānum yok

Bu faḳîr bu maṭla' ı bu vech ile tesdîs itdüm. *Naẓm:*

Nev-bahâr irdi benüm zevk-i dil ü cānum yok
Gonceyi n'eyleyeyin çün gül-i ḥandānum yok
N'ideyin servi benüm naḥl-i gülistānum yok
Nergisi görmeyeyin gamzesi fettānum yok

N'ideyin şahın-ı çemen seyrini cānānum yok
Bir yanumca şalınur serv-i ḥırāmānum yok

Oda ur servi baña kâmet-i dildâr gerek
Yile vir berg-i gülî baña ruḥ-ı yâr gerek
Suya ur sünbülü ol turre-i ṭarrâr gerek
Bâğbānâ bize bir yâr-ı vefādâr gerek

N'ideyin şahın-ı çemen seyrini cānānum yok
Bir yanumca şalınur serv-i ḥırāmānum yok

Künc-i gam yâr ḥayâliyle gülistānumdur
Kānlu dāğum bedenümde gül-i ḥandānumdur
Şinede şerḫalarum serv-i ḥırāmānumdur
Bülbül âvāzesi feryād ile efgānumdur

N'ideyin şahın-ı çemen seyrini cānānum yok
Bir yanumca şalınur serv-i ḥırāmānum yok

Tutayum vakt-i bahâr u dem-i gülzâr olmuş
Her çiçek ṭal' at-ı dildâre nümüdâr olmuş (F77a)
Çeşme-i Hîzr dem-i 'İsa ile yâr olmuş
Güller âyine-i dildâra nümüdâr olmuş

¹⁷²⁶ ve lehu: Her kaçan.....çıkar] -F

¹⁷²⁷ ve lehu: Mihr.....ser-terâş] -P

¹⁷²⁸ ve lehu: Kitâb-ı.....kaş] -F

¹⁷²⁹ çekeyüm] çekeyin P

¹⁷³⁰ lekeyüm] lekeyin P // maṭla': Gayra.....lekeyüm] -F

N'ideyin şahın-ı çemen seyrini cânānum yok
Bir yanumca şalınur serv-i hırāmānum yok

Salınur şahın-ı çemenzârda her serv-i cinān
Şürinür sāye gibi 'aşıkı yanınca revān
Kūşe-i külhan-ı hicrānda hāzīn ü hayrān
'Aşıkā ben tek ü tenhā ideyin āh u figān

N'ideyin şahın-ı çemen seyrini cânānum yok
Bir yanumca şalınur serv-i hırāmānum yok

Kabluca medhi gazelinde bu beyti hūbdur. *Beyt:*
Her gice şehir ucını bekler haramiler gibi
Ey kamer-ruh şoymağa halk-ı cihānı Kabluca

Oğlan Şeyh'ün Atmeydānı'nda boynun urduklarında Enverī ile fakir anda bile hāzır
idüm bediheten bu matla'ı söyledi. *Matla':*

Dil uzatdı sen şeh-i mülk-i cemāle gördiler
Şem'-i bezm-ārānuñ ey meh-pāre boynun urdılar¹⁷³¹ (P76a)

Ve lehu:

Gice tā şubha dek encüm göz itdüm bakmadı dirmiş
Ne bilsün anlaruñ göz kıpduğın ol meh karañuda

Bu hezl beyti Yahyā Bege dimişdür. *Beyt:*
Gel e Yahyā Çelebi otur a bir lahza didüm
Didi yunmuş göt ile kire oturmak güç olur

Ol dağı muğabelede dimişdür. *Beyt:*
Müreккеbci Memi bilmem saña ben n'eyledüm n'itdüm
Ele tutduñ koyıvirdüñ bize geldüñ tırıvirdüñ¹⁷³²

ĀNĪ¹⁷³³: Tīrelidür. Bir cevān-ı endek-şāl ve şāhib-i ān u cemāldür. Şaded-i
taḥşilde ve 'ilm ü kemāl ile (A72b) nefsin tekmildedür. Fevri āb-dār nazm eyler ve Ānī
gazeller söyler. Gören bi-ihtiyār bu maẓmūnı edā ider. *Li-muḥarririhi:*

Gönül aldanma ān-ı ḥüsn-i Āniye kim ānidür

Eş'ār-ı ū:

Yazılmış şanmañuz levh-i cebīnüm üzre ebrūdur
Benüm baht-ı siyāhum bildürür bir kara yazudur

Gönül şol deñlü mā'ildür kad-i mevzūn-ı hūbāna
Göricek pāyına her serv-i ra'nānuñ aķar şudur

Vefālar eyle cānā yaḥşi aduñ söylesün 'uşşāk
Cihān-ı bi-beķā içre ğaraż bir nām-ı nigūdur

Der-āĝuş eyleyüp buseñ alup ayaĝa düşmekden
Murādı 'aşıkūñ cānā hemān bir sāde pehlūdur

Fürūĝ-ı şî' r-i Ānī cām-ı Cāmī pertevindendür
Anuñçün nazm ile şimdi ya Ḥusrevdür ya Ḥācūdur¹⁷³⁴

ĀHĪ: Rūmili'nde kaẓā-yı Niĝbolı'dandur. Adı Ḥasan ve laķabı Beñli Ḥasan ve
maḥlaşı Āhi'dür. *Beyt*¹⁷³⁵:

¹⁷³¹ bu beyti dağı ğāyet maķbūldur.....urdılar] -B A P S

¹⁷³² bu hezl beyti.....tırıvirdüñ] -F

¹⁷³³ Biyografinin tamamı -F / Biyografinin tamamı der-kenar B S

¹⁷³⁴ fürūĝ-ı.....Ḥācūdur] -B

¹⁷³⁵ beyt] -S

Su' arā şem' -i bezm-i Âhidür (S40a)
Sözleri sūzınuñ güvâhidür

Tirestinik¹⁷³⁶ nām karyedendür. Babasına Seydî Hâce ve anasına Melek Kadın dirler imiş. Fakir Nigbolî kâzısı olduğum vakt tefahhuş itdüm gavvına vâkıf oldum Manastırlı diyenlerin kavlini redd için. Babası şâhib-i genc-i vâfir tecârib-i ticâretde mâhir bir ulu tâcir idi. Çünkü bazar-ı fenâ ölüm yiridür diyü metâ' -ı hayâtı¹⁷³⁷ dellâl-ı ecel elinden harâc itdi ve ser-mâye-i 'ömr-i ' azizi çürüdüp vücudını yok bahâya şatdı¹⁷³⁸. Beyt:

Sebzecioğlu tere şatmak gerek (B51b)
Oğul ata şan' atın tutmak gerek

mücibince dükkân açdı, baba şan' atın tutdı¹⁷³⁹ atası yerine geçdi. Bir gün vâlidesinüñ ere varduğın işitdi, âteş-i hasret¹⁷⁴⁰ meta' -ı şabr u kararın yakdı kül itdi, ne evine vardı ne dükkânından esbâb aldı. Bî-râhile vü bî-zevâde¹⁷⁴¹ tek ü tenhâ vü piyâde yola girdi. Nâz u na' im ile perveriş bulmuş vücudı şedâ'id-i sefer ü gurbet ve mekârih-i geşt ü güzêr-i kürbet¹⁷⁴² ile (F77b) zebûn ve hâlî günden güne diger-gün olup günlerde bir gün İstanbul'a irdi. Çün re'sü'l-mâl-i nukûd-ı 'ulûm u ma' ârif olan gevher-i fitrat¹⁷⁴³ -ı nekkâde bâzû-yı hilkatinde nihâde idi ve nakd-i selîka-i selime giribân-ı fitratında hâzır u âmâde idi, 'ale'l-fevr (P76b) sil' a¹⁷⁴⁴ -i (A73a) ' ilm ü ma' rifete ve emti' a-i kemâl ü fazilete değışdi. Az müddetde her hünêrde bir hâce-i girân-mâye ve sūk-ı savk-ı şî' r ü inşâda şimsâr-ı bülend-pâye oldu. Nerdبان-ı sütür-ı gazeliyyâtdan eyvân-ı kaşr-ı meşneviye 'urûc kaşd¹⁷⁴⁵ idüp *Husrev ü Şîrin* tetebbu' itdi. Hakkâ bir nazm-ı şîrindür ki kişver-i şî' r Husrevleri ol nazmuñ pirâmeninde Ferhâd gibi tağ eridür. Medh-i Husrev'de hâme-i gevher-bârı güyâ Hürmüz-i tâcdârdur ki Nûşinrevân-ı Rûh-ı kudşuñ nefes oğlu gibi sözleri¹⁷⁴⁶ nûş-ı revândur ve şî' r-i şîrin¹⁷⁴⁷ -şî' arı vaşf-ı leb-i Şîrin'de şîr ü şeker gibi âmiziş bulup kuvvet-i kalb ü kut-ı cândur. Çünkü gülgün-ı hayâlî şeb-diz-i hâmesi ile hem- inândur, nişân-ı na' lleri¹⁷⁴⁸ sipihr-i âferinde mâh-ı nev ile tâbakü'n-na' leyn¹⁷⁴⁹ olur ve şahn-ı pehen-i deşt-i ' ilm-i mâ-verâ-yı imkân bir lahza manzûr-ı ' ayn olur. Tişe-i kilki çün Bî-sütûn-ı şî' re sütûn ola, kuh-ı elmâs etegi gibi ceyb ü dâmân-ı deşt ü deri dūr ve cevâhir ile zeyn olur. Nazm-ı mezkûr matla' -ı dâstândan makta' -ı beyâna varmadın¹⁷⁵⁰ re' is¹⁷⁵¹ -i tarik-i Nakş-bendî Şeyh¹⁷⁵² Mahmûd Çelebi Efendi, *Pervîz-i bî-temîz-i nâ-çiz ki perde-der-i ' irz-nâme-i Muhammedî ve meş' al-efrûz-ı âteşkede*¹⁷⁵³ -i mübedidür. Anuñ ahvâli ki bu makûle kelimât çün âb-ı hayâta mevzû'dur, ne ma' kûl ve ne meşrû'dur. Garaz ekâbirden câ'ize ise gayrı tarik ile huşulî câ'ize inşâ'llâh yevm¹⁷⁵⁴ -i kıyâmetde yarın cenâb-ı Muhammedî'den nakd-i şefâ'at câ'izesine ben zâmin didükde Ahî-i merhûm nazmdan ferâğat idüp ol defter nakış u ebter kalur¹⁷⁵⁵. Ba' dehu Fenâri-zâde Kâzî-asker Şâh Çelebi ilkâsı ile Lâmi' i-i merhûmuñ ol zemânda nev-peydâ olan *Hüsni ü Dil'ine* (F78a) nazîre dimege¹⁷⁵⁶ küşiş

¹⁷³⁶ Tirestinik] Tiresnik P / Tirestenik A S F

¹⁷³⁷ hayâtı] huyûti F

¹⁷³⁸ şatdı] şatdı min eşbehe ebâhu femâ zalem (oğul babasına benzerse, buna şaşılmaz) diyü F

¹⁷³⁹ baba şan' atın tutdı] -B A P S

¹⁷⁴⁰ hasret] gayret P

¹⁷⁴¹ bî-zevâde] bî-zâd F

¹⁷⁴² kürbet] -P

¹⁷⁴³ fitrat] kaître F

¹⁷⁴⁴ sil' a] sâha-i F

¹⁷⁴⁵ kaşd] -B A P S

¹⁷⁴⁶ sözleri] -B A P S

¹⁷⁴⁷ şîrin] şîr B

¹⁷⁴⁸ nişân-ı na' lleri] nişân-ı la' l-pâreleri B / nişân-ı na' l-pâreleri A

¹⁷⁴⁹ tâbakü'n-na' lîn] tâbakü'n-na' l F

¹⁷⁵⁰ varmadın] varmadı B

¹⁷⁵¹ re's] pîr A P S

¹⁷⁵² Şeyh] ercemendi F

¹⁷⁵³ âteşkede] âteşkede-i zer-düşt F

¹⁷⁵⁴ yevm] -B A P S

¹⁷⁵⁵ kalur] kaldı P

¹⁷⁵⁶ dimege] dimekle B A S / dimegliğe P

ider. Anda daḥı şî'rde sihrdür diyecek ve fesānede füsün 'add idecek çok iş ider. Hakkā ki ol daḥı bir inşādur ki Hüsn gibi vaşf-ı hüsnî (A73b) ḥāric-i dā'ire-i imkān ve Dil gibi maḳbūl-i cā-niṣn-i dil ü¹⁷⁵⁷ cāndur. Ol daḥı encāma peyveste olmadan cām-ı 'ömr-i (B52a) münşî şikest olmuştur. İnşā olunan miḳdāruñ (P77a) daḥı ba'zı nüṣḥa kamer gibi müsevvede ḳalup ve ba'zı yirinden evrāk zāyi' olup rabṭı istiḥāle mertebesin bulmuştur. Merḥūm bezm-i şoḥbetde ve dem-i 'işretde nūş-ı şarābdā ve (S39b) meclis-i aḥbābdā sākit ü şāmit ve semt-i ḥamūşīye müşāmit imiş. Ḥattā ol vaḳt¹⁷⁵⁸ ki *Beyt*¹⁷⁵⁹:

Zurefā mecma' ı şafā kānı
Ėfe mey-ḥānesi yāḥud Yāni

imiş. Mey-ḥāneciler merḥūmı dilsüz şanup bir māni' düşüp bir gün mey-ḥāneye¹⁷⁶⁰ varmasa *bugün dilsüz dānişmend gelmedi ya*¹⁷⁶¹ dirler imiş. Esnā-yı şoḥbetde kelām ḡayet lāzım gelse maḳşūdın bir mısrā' ile edā ider imiş, yine 'ālem-i fīkr ü endişeye gider imiş. Maḥbūb-ı vaḳt olan Dellāk-zāde ki Sultān Meḥemmed-i merḥūm türbesinde cüz'-ḥān imiş, Aḥi anuñ āteş-i 'ışkı ile sūzān imiş. Türbe önünde her gün aña mülāzemet ider imiş, ne yire gidersin diyü şorduklarında *Mısrā'*:

Türbeye gel ki benüm rûḥ-ı revānum göresin

mısrā' ı ile cevāb virür imiş. Bir gün yine mey-ḥāneye gitmelü¹⁷⁶² olduğda¹⁷⁶³ yārān¹⁷⁶⁴ Karamanbāzārı'na uğrayup nuḳl alurken *Aḥi başdurma daḥı lāzımdur* diyecek maḥalde *Mısrā'*:

Germ olup kendüñ meye başdurma bayram irtesi

dimiş. *Mısrā'*¹⁷⁶⁵:

Hāmidî-zāde Celîlî-i Bursevî

naẓmda ḡazel ü meşneviye kâdir, mezkûre mu'ārız u mu'āşırdur, ol daḥı Ḥusrev ü Şîrin diyüp merḥūm ile bir mey-ḥānede cem' olup kendü ebyātın ceste ceste belki deste deste okıyup *sen daḥı kitābuñdan ba'zı ebyāt okı* diyü ibrām itmiş. Aḥi aṣlā muḳayyed olmayup¹⁷⁶⁶ Celîlî *şimdi yüz dāne ḡazel didüm, adın Gül-i Şad-berg ḳodum* diyü germ olup birkaç ḡazel okıduğda Aḥi'nüñ cānına geçüp (F78b) *Mısrā'*:

Şad-bergün ile ağzuñı sikem varak varak

diyü cevāb virmişdür. Mervîdür kim Sultān Selīm-i merḥūm kāzî-'askerleri (A74a) olan Zeyrek-zāde ve Kemāl Paşa-zāde'ye buyurur, Aḥi'nüñ *Ḥusrev ü Şîrin*'inden birkaç varak getürdüp görür. Aḥi'nüñ sinn ü sālinden ve vaşf-ı ḥālinden su'āl eyler. *Henüz mañşıba duḥūl* (P77b) *itmemişdür, zümre-i mülāzımında ve sālî sinn-i kūḥuletdē ḥudūd-ı erba'indedür* dirler. Pādşāh egerçi bu şî'r bülendlikde *Şî'rā'ya ta'n* ider ve *daḳā'ıḳına vuşul için gören "leyte şî'ri"*¹⁷⁶⁷ der. *Ammā ḥayfā ki bu ḡonce-i nev-şüküfte henüz açılmadan giribānı dāmen-i gül gibi ḥār-ı nokşān elinde şad-çāk ve henüz bûy-ı dil-cüyü meşāmm-ı 'ālemi mu'aṭṭar itmeden ḥazān-ı zevāl ile meḡāk-ı iḥtifāda ālûde-i ḥāk olur. Zîrā bir perdede āḡāz itmişdür ki tiz-i pençḡāhdā ver-daşt itmeden baḳıyye-i 'ömr-i penç-rûze temām olur ve āhenginde ḳarār itmeden nefes-i nefes-i nāṭıka inḳitā' bulur. Ammā ri'āyet eyleñ ki intizām-ı aḥvāl-i ma'āş cevdet-i tab'a bahāne ve ḥimmet-i pādşāḥi ḥınk-ı zihne*¹⁷⁶⁸ *tāziyānedür* didükde Anaṭolı Kāzî-

¹⁷⁵⁷ dil ü] dil ü cān-ı ins ü A P S F

¹⁷⁵⁸ vaḳt] zemān P

¹⁷⁵⁹ beyt] -F

¹⁷⁶⁰ bir gün mey-ḥāneye] -F

¹⁷⁶¹ ya] be S / -F

¹⁷⁶² gitmelü] gider P

¹⁷⁶³ olduğda] olup F

¹⁷⁶⁴ yārān] -B A F

¹⁷⁶⁵ mısrā'] -F

¹⁷⁶⁶ muḳayyed olmayup] cevāb virmemiş āḥir F

¹⁷⁶⁷ *Aḥ keşke!*

¹⁷⁶⁸ ḥınk-ı zihne] cevād zihnine P

‘askeri Kemāl Paşa-zāde Burusa’da yigirmi akça ile¹⁷⁶⁹ Bāyezīd Paşa medresesin (B52b) ‘arz idüp pādşāh ihsān ider. Rūmili Kāzī-‘askeri Zeyrek-zāde, Ahī’yi pāreye atup pādşāh saña küllī ri‘āyet buyurmuşken bu medrese ile kanā‘at¹⁷⁷⁰ dūn-himmetlikdür kabūl itme dir. Ahī işidüp sevinüp kabūl-i medresede izhār-ı keslān ider. Medreseyi kabūl itmedügi pādşāha ‘arz olındukda dahı zillet-i mülāzemetden uşanmamış ancak zinhār anı baña artuk aňmaň diyü buyurmuşlar. Bu eşnāda Ahī, Ahmed Paşa ve Necātī’nün egri redif gāzeline nazīre dimiş bu beyt andan şadır olduķda¹⁷⁷¹ *Beyt*:

O kad bālā vü zūlf egri diyār-ı hūsn pūr-āşüb
Memālik fitne şeh zālīm ‘alem ser-keş sipāh egri

beyti dahı¹⁷⁷² sem‘-i pādşāha vāşıl olduķda gāzab-ı pādşāhī müştedd olur. Ahīr niçe yıl mülāzemetden¹⁷⁷³ sonra Kara Ferye (F79a) medresesin vırürler. Ol takrib ile Manastır’da te’ehhül idüp¹⁷⁷⁴ Açıķ Kāzī’nün kızın alur ki Hāverī’nün hemşiresidür¹⁷⁷⁵. Kaşide-i ‘ömri (A74b) anda munķatı‘ bulup¹⁷⁷⁶ anda vefāt kılmış¹⁷⁷⁷ ve pādşāhuñ hūsn-i ferāseti yirin bulmuşdur¹⁷⁷⁸. *Beyt*:

Hātırı şāhuñ tecellī cāmıdur
Her ne kim görinse hakk ilhāmıdur¹⁷⁷⁹

Eş‘ār-ı ũ:

Gitdi gönül saña gele ey bī-vefā gele
Şāyed ki isteyü seni gönlüm baña gele

Yā ben hārāmī çeşmüne kanum helāl idem
Yā ol hārāmī bir gün ola ki yola gele¹⁷⁸⁰

Şi‘r-i ũ:

Yirde qalmaz āteş-i āh-ı şehergāhum benüm
Tōkınur çerhūña bir gün ey felek¹⁷⁸¹ āhum benüm (S40a)

Tūr-ı Mūsā döymedi (P78a) envār-ı hūsnüñ tābına
Hey ne taşdan yüregüm var imiş Allāhum benüm

Maṭla‘:

Kime kan ağlayayın diğe-i giryānumdan
Kime yanam yakılam sine-i sūzānumdan

Dil tenūrında ciger yandüğü yetmez midi kim
Yidi derd ile benı gam dahı bir yanumdan¹⁷⁸²

Maṭla‘:

Ne nakş ider bizüm ile nigārı gördüñ mi
Ne fitneler kıparur rüzgārı gördüñ mi

Bu maṭla‘ da Zātī-i merhūm ile tevārüd da‘ vāsın iderler imiş. *Maṭla‘*:

Uçmasun yañlış haberler ol hūmānuñ üstine
K’āşyān-ı zāğa varmak düşmez anuñ üstine

¹⁷⁶⁹ yigirmi akça ile] -B A P S

¹⁷⁷⁰ kanā‘at] kanā‘at itme F

¹⁷⁷¹ Ahī Ahmed Paşa ve Necātī’nün egri redif gāzeline nazīre dimiş bu beyt andan şadır olduķda]

Ahīden B A P S

¹⁷⁷² dahı] dahı şadır olup B A P S

¹⁷⁷³ ahīr niçe yıl mülāzemetden] niçe zemāndan B A S / niçe müddetden P

¹⁷⁷⁴ te’ehhül idüp] -B A P S

¹⁷⁷⁵ hemşiresidür] kız karındaşıdır anı alup F

¹⁷⁷⁶ munķatı‘ bulup] maķta‘ olup B A S / menāşirde kaç‘ F

¹⁷⁷⁷ kılmış] kılmışdır B S F / itmişdür A

¹⁷⁷⁸ bulmuşdur] yerine gelmişdür F

¹⁷⁷⁹ beyt: Hātırı.....hakkı’l-hāmdur] -B A P S

¹⁷⁸⁰ eş‘ār-ı ũ: Gitdi.....yola gele] -F

¹⁷⁸¹ felek] melek A

¹⁷⁸² dil.....biryānumdan] -B A S F

Ḥusrev ü Şîrîn ebyâtındandır. Mevt-i Nûşîrevân'dan¹⁷⁸³ *Meşnevî*:
Fenâ bezminde çün deyr-i zemâne
Beķâ cāmın şunar Nûşîrevâne

Felek sürdürdi birkaç devr aña cām
Çıkardı kâse-i serden ser-encām

Anuñda 'ıyşını devr âhîr itdi
Tolusın Hürmüze (?) içdi vü gitdi
Der-vilâdet-i Ḥusrev:
Meger bir şubh-dem bu Zâl-i gerdûn
Sîpihrûñ dâmenin kılmışdı pür-hûn

Meger kim vaz' -ı haml itmışdı Nâhid
Anuñçün kan içinden toğdı hürşid¹⁷⁸⁴

Toğurdı şubh-dem bânû-yı devrân
Bir altun başlu şırma saçlu oğlan

Çü devlet maṭla'ından toğdı ol mâh
Melekler didi gökden zâd-Allâh
Der-beyân-ı neşv ü nemâ-yı dîl-ber:
On on beş günde hüsni bedre döndi
Şaçı bir yılda leyl-i Kâdre döndi

Ayağın tırmağa başladı servi
Terennüm kıldı bâğınuñ tezervi

Gül-i ruhsârı reşk-i lâle oldı
Dehânı goncesi pür-jâle oldı
Der vaşf-ı siyâset:
Muğanninüñ bilin çeng eylediler
Üzüm uğrısın anuñ eylediler

Ekin itini dâneyle toyurdı (F79b)
Koruğ itine halvâlık buyurdi¹⁷⁸⁵
Şıfat-ı şeb:

Nehengi çünki çerhuñ Nîle batdı
Bir altun mâhi kendin taşra atdı
Der-naķş:

Kemâhî keşf idüp mâhiyyetini
Yazar gün gibi Ḥusrev şüretini

Midâduñ kara kanlarını ezdi
Gehi hâlin gehi zülfini yazdı

Gelince ol kad u kâmet kıyâme
Kıyâmetler kıopardı şûr-i hâme¹⁷⁸⁶

Ser-i zülfin çeküp müşgîn raķamla
Miyânın resm kıldı kıl kalemle

Lebi gūyâ ki şol bir kaṭre kandur
Ki anda rûh-ı hayvânî nihândur¹⁷⁸⁷

¹⁷⁸³ Mevt-i Nûşîrevândan] -B A P S

¹⁷⁸⁴ Ḥusrev: Meger.....hürşid] -B A P S

¹⁷⁸⁵ çü devlet.....buyurdi] -B A P S

¹⁷⁸⁶ gelince.....şûr-ı hâme] -F

Yazıldı levha çün ol naķş-ı Şîrîn
Hacâletden kızardı şûret-i Çîn

Büt-i Çînün teninden uçdı cānı
Egildi kâse-i rengün¹⁷⁸⁸ dehānı

Hezārān Çîn büti bî-^ç akl u bî-cān
Urup dîvāra püştin ƣaldı hayrān

Ƣalem gibi öñinden ƣaldırup baş (B53a)
Ėlini naķş işinden¹⁷⁸⁹ yudı naķķāş (A75a)

Der-ğamgînî:

Nedendür ey meh-i āyîne-ruhsār
Ruħuñ jengār-ı ģam tıtmış ƣamervār

Mübārek hātıruñ ey çeşme-i cān
Ƣarañulıƣdadur çün āb-ı hayvān

Göñül āyinedür sevmez ģubārı
Götürmez cām-ı Cemşid inkisārı

Der-ğubār:

Görindi bir ģubār-ı tıtıyāyār
Güzeller hātı ģibi ^ç anberin-bār

Tozup tozup gelür ģülzār içinde (P78b)
Hāt-ı dil-ber gibi ruhsār içinde

Şikār ardınca uçmış bāz gibi
Ƣanad bükmiş gelür şeh-bāz gibi

Şıfat-ı esb¹⁷⁹⁰:

Revān yıl gibi indi bād-pādan
Ģül-i ra^ç na gibi bād-ı şabādan

Buyurdı kondılar ol ƣaģa ƣarşu
Şanevberler gibi yaylaģa ƣarşu

Der-sür^ç at-i seyr-i kâşid:

Eser¹⁷⁹¹ yıl gibi esdi bāģ u rāģa
Aģar şu gibi aģdı deşt ü ƣaģa¹⁷⁹²

Şu resme¹⁷⁹³ āb gibi¹⁷⁹⁴ ģız iderdi
Şanasun ki od almaģa giderdi

Der-taşavvuf¹⁷⁹⁵:

Nedendür dilde nāyın söz ü sâzı
Delükli şineler añlar bu rāzı

Ne fehm itsün defün derd-i dilinden
Tabançe yimeyen üstād elinden

¹⁷⁸⁷ lebi.....nihāndur] -F

¹⁷⁸⁸ rengün] çînün F

¹⁷⁸⁹ işinden] ābdan S

¹⁷⁹⁰ şıfat-ı esb] -B A P S

¹⁷⁹¹ eser] revān A

¹⁷⁹² deşt ü ƣaģa] bāģ u rāģa B

¹⁷⁹³ resme] deñlü B

¹⁷⁹⁴ gibi] diyü P

¹⁷⁹⁵ der-taşavvuf] ve lehu B S / -A P

Ne bilsün ol ki oldı dârdan¹⁷⁹⁶ dūr
Ki ne çenberde hallâc idi Manşūr

*Hüsn ü Dil*¹⁷⁹⁷ ebyâtındandır. *Naẓm*:
Âb-ı hayvân cihânda bir şudur
Ki anuñ¹⁷⁹⁸ ötesi qarañudur (F80a)

Niçe İskenderi o çeşme-i cân
Şuya iltüp şusuz getürdi revân
Ve lehu:
Baħr içinde yürürken âb gibi
Şudadur gözlerüm habâb gibi

Bilmezem ki bu çeşm-i hayvânı
Toprağı mı çeker yaħud âbı¹⁷⁹⁹

Yâ çeken Hızr gibi âbumdur
Yâ Sîkender gibi türâbumdur¹⁸⁰⁰
Ve lehu:
Baħr-i zulmet olursa her vâdî
Himmetüñ Hızrı ger ola hâdî

Câhilüñ faħri mâl iledür
‘Ârifüñ ‘izzeti kemâl iledür¹⁸⁰¹

Ejder-i çerh-ı nîl-reng gibi
Yidi baħri geçüp neheng gibi

‘Işk u şevk ehli vecd-i hâl ister
Ne kemâl ister ü ne mâl ister¹⁸⁰²

Gemilerle deñizleri geçeyüm
Baħr-i zulmet qarasına uçayum

Bizi gör kim ne hâlümüz vardır
Ne kemâl ü ne mâlümüz vardır¹⁸⁰³

Leb-i la‘lün gibi o çeşme-i cân
Hoķķa-i cân içinde olsa nihân

Şoraraķ ol zülâl-i cânı ben
Bulam ol çeşme-i nihânı ben

Bu faķır daħı bu ma‘nâda bu vech ile pey-revlik itdüm. *Naẓm*:
Yol emel gibi olsa dūr u dirâz
Reh-i hicrân gibi nişib ü firâz

‘Örmânend idüp bu yolda şitâb (S40b)
Olayum tiz-rev çü ‘ahd-i şebâb (A75b)

¹⁷⁹⁶ dârdan] vâdiden B P F

¹⁷⁹⁷ dil] dilde olan F

¹⁷⁹⁸ ki anuñ] şorma kim P

¹⁷⁹⁹ bilmezem.....âbı] -B A P S

¹⁸⁰⁰ yâ çeken..... türâbumdur] -F

¹⁸⁰¹ câhilüñ.....iledür] -B A P S

¹⁸⁰² ‘Işk u.....ister] -B A P S

¹⁸⁰³ bizi gör.....vardur] -B A P S

Oluban bād-ı bādeye peymā
Yolda şöyle gidem ki ebrāsā

Tozumı göremeye şahrālar
Çıkmaya topuğuma deryālar

Talayum bahre hemçü bütīmār
Gireyüm āteşe semendervār

Geşt idüp kūh u dešti āb gibi
Yüzeyüm şulara ḥabāb gibi

Ağayum tağlara seḥāb gibi
Düşeyüm yollara ser-āb gibi

Ebr ile ceng idüp¹⁸⁰⁴ peleng gibi
Deñize talayum neheng gibi

Ka' be-i kūy-ı dil-beri şorduk
Yollara bād gibi yüz urduk

Cānı cānāna yā idem vāşıl
Yā virem cānı yolda el-ḥāşıl¹⁸⁰⁵

EHLİ¹⁸⁰⁶: Adı Meḥemmed'dür. Babası Kāzī Tayyib'dür (P79a) ki fazlda¹⁸⁰⁷ baħr-ı mevvāc u 'ilmde seḥāb-ı şayyibdür ve kendü nebire-i Kāzī Remzi'dür ve ḥāher-zāde-i Monlā 'ilmī'dür. İkisi de şāhidān-ı irs-i 'ilmidür. *El-veledü'n-necīb yüṣebbihī'l-ḥāl*¹⁸⁰⁸ mücibince ṭab'ı 'ilmidür¹⁸⁰⁹. 'İlm ü fazldan fıtrat¹⁸¹⁰ ile ḥā'iz-i sebāk-ı vāfir ve irş ile *kābiran 'an kābir*¹⁸¹¹dür. Cevdet-i qarīḥat ü neḳā-yı erīḥatla ma'rūfdur. Ḥālā medrese-i Sultāniyye'de mu'īd ve müdārese vü müzākere ile mā-dünına müfiddür. Hūy u ḥiṣālde daḥi reşiddür. Şu'arāda ḥılāf-ı kıyās olan zen-dostlığdan ğayrı rezā'ilden ba'iddür¹⁸¹². Şi'rde daḥi diḳkat-i ṭab'ı sebeb-i ğıḳḳa-i benī nev'idür. Suḥānuñ¹⁸¹³ icādına ve aḥsen-i edā ile irādına ḳādirdür. Akrībādan olduğı cihetden bu maḳūle ile iktifā olındı. *Şi'r-i ü*:

Kopar fitne ḳadem başsa o ḳaddi serv bāğ üzre
Ḳıyāmet ḳāmetüñ görse cihān ḳalkar ayağ üzre

Ve lehu:

Mümkün olmazdı begüm sensüz tekellüm 'āşıḳa
Derd-i 'ıṣḳuñ sinede olmasa neḳs-i nātıḳa

Ve lehu:

Murād üzre felek devr itmege ey dil zemān ister
İrişmek ol mehūñ vaşlına 'ömr-i cāvidān ister

Ve lehu:

Zülfüne ber-dār olup atdı semāya tācını
Şimdi buldı işte gönlüm ey perī mi'rācını

¹⁸⁰⁴ idüp] idüben B S F

¹⁸⁰⁵ S'de 39b'de farklı bir yazıyla bir not var: A' lā beyt bu iken yazmamış:

Mektüb-ı da' vet ile uçurdum kebūteri
Şāhın baḳışlu yār umarın oḳıya gele

¹⁸⁰⁶ Biyografinin tamamı der-kenar B S

¹⁸⁰⁷ fazlda] fazlda ṭab'-ı mevvācı A / fazlda ṭab' B S / -F

¹⁸⁰⁸ *Üstün yaratılışlı çocuk dayıya benzer.*

¹⁸⁰⁹ ikisi de.....'ilmidür] -A

¹⁸¹⁰ fıtrat] ḳatr A

¹⁸¹¹ *büyükten büyüğe (intikal etme)*

¹⁸¹² ḥūy u ḥiṣālde.....ba'iddür] -P

¹⁸¹³ suḥānuñ] sözüñ P

Ve lehu:

Gonce-i la' lünle hālūñ vaşfı olmışdur sözüm (A76a)
Ey şeh-i mülk-i melâhat sendedür gönlüm gözüm

Ve lehu:

Alur gönlini ele ağyaruñ ol yâr
Dimez kim ' aşıkun da hâtırı var

Ve lehu:

Yâre añmışlar beni ol mäh-rû çıkmış biliş
Saña ' aşıkdur dimişler bilmezem anı dimiş

Ve lehu:

Salup dil fülkini ' ummâna kıldum varumı ber-bâd
Muhalif rüzgâr olursa olsun her çi badâbâd¹⁸¹⁴

Şi' r-i ü:

Cânı bir düşnâmuña virdüm senün ey bî-vefâ
Gel ziyân görmezsın¹⁸¹⁵ andan anı al da şun baña¹⁸¹⁶

ḤARFÜ'L-BÂ

BÂKÎ¹⁸¹⁷: *Beyt*¹⁸¹⁸:

Fuṣaḥâ fırkasınuñ birisi de Bâkîdür
Şu' arâ zümresinüñ şöhe-i âfâkıdur

Kadîmî İstanbulîdür. Emâsil-i efâzıl huzûrında mukbil olan kavâbilün makbûlidür. Evvelâ dânişmend ü dânişverdûr. Ve her güne ' ilm¹⁸¹⁹ ü kemâlden behreverdür. (F80b) Ne ân ki¹⁸²⁰ âsmân-ı sipihr-i (B53b) kelâm-ı belâgat-encâmında derece-i ' ulyâsı vardır belki mantık u kelâmında dem-i Mesîhâsı vardır¹⁸²¹. Mektebe varaldan manzûrî levh-i sine-i sim-berân ve muntehâ-yı himmeti elif-i bî-misâl-i serv-kaddân idi. Matmaḥ-ı nazarı teşbih-i nergis-i maḥbûbân ve naşb-ı ' aynı hayâl-i nokta-i hâl-i hûbân¹⁸²² idi. Zülf-i dil-ber vaşfı edâsında (P79b) kaddî efkârdan dâl idi. *Nûn ve 'l-kalem*¹⁸²³ okırken ebrû vü engüşt-i yâr (F81a) vaşfında gazeller söyledi. Yâsîn'e¹⁸²⁴ çıkdukdâ ebrû vü dendân¹⁸²⁵ vaşfında hayâller bağladı. Çün sinn-i temyîze bâliğ oldu, nuḳûd-ı cevâhir-i efkârın metâ'-ı ' ilme şarf idüp vâsıl-ı mebâliğ oldu¹⁸²⁶. Egerçi şî' r rûz u şeb fikr ü hayâlî degül idi, ammâ yine şaded-i taḥşilde¹⁸²⁷ iken daḥı âzmâyiş-i tab' içün nazmdan hâlî degül idi. Cevdet-i zihn-i derrâki ḥakkâk-i dürr-i gûşvâre-i ebkâr-ı efkârdur ve ḥiddet-i tab' -ı çâlâki sekkâk-i dirhem ü dinâr-ı bâzâr-ı eş'âr-ı belâgat-şî' ârdur. Ayine-i hâtırı çihre-nümâ-yı şahid-i kelâma meclâ-yı cemâl ve serâçe¹⁸²⁸ -i kalbi ḥacle¹⁸²⁹ -i nev- ' arus-ı hayâldür. Selef ki *baḳḳû ve naḳḳû*¹⁸³⁰ emrinden *baḳḳûya* mâ'il olup ḥân-ı Ḥalîl-i fenn-i ḥalilde baḥş-i gâ'ib içün baḳıyye tehyi'e itmişdür. Hâlefden Bâkî *naḳḳû* ile ' âmil olup *kem terekû'l-evvelü li'l-âḥiri*¹⁸³¹ baḳıyyesin iḥrâz idüp eṭbâḳ-ı âfâkı ḥân-ı

¹⁸¹⁴ ve lehu: Salup.....badâbâd] -A

¹⁸¹⁵ görmezsın] itmezsın P

¹⁸¹⁶ şî' r-i ü: Cânı.....baña] -S

¹⁸¹⁷ Bâkî] Bâkî Çelebi P / Bâkî Efendi F

¹⁸¹⁸ beyt] -B P

¹⁸¹⁹ ' ilm] fazl P

¹⁸²⁰ ne ân ki] dimezem ki F

¹⁸²¹ Mesîhâsı vardır] Mesîḥâvâr idi F

¹⁸²² hûbân] -P

¹⁸²³ *Nûn.Kaleme andolsun. Kalem*

¹⁸²⁴ *Yâsîn*

¹⁸²⁵ gazeller söyledi. Yâsîne çıkdukdâ ebrû vü dendân] -A

¹⁸²⁶ çün sinn-i temyîze.....oldı] -A

¹⁸²⁷ taḥşilde] şūḡlde taḥşîl-i ' ulûmda F

¹⁸²⁸ serâçe] ḥacle-i P

¹⁸²⁹ ḥacle] mecelle A P

¹⁸³⁰ *Eserler bırakınız ve bıraktığınız eserler iyi olsun emrinden/ (işe yarayanı) bırakınız yahut (yaramayanı tasfiye ediniz (atınız).*

¹⁸³¹ *Öncekiler sonrakiler için ne bıraktı?*

hayâlden tenkıye itmişdür. Şi'ri muhkem ü üstüvâr, hemvâr u pür-kâr, rengin ü
çaşnîdâr; elfâzı selîs, ma' nâsı¹⁸³² nefis, nazmı pâk ve mefhûmı sūznâkdur. *Kıt'a*:
Şu'arâ haylini defter idicek dest-i kaza
Ma'v u isbât ile pür itdi niçe evrâkı (A76b)

Kazıdı niçeyi¹⁸³³ yañlış diyü bu defterden
Bâkiye idüp işâret didi sahha'l-Bâkî

Zâtî-i merhûm ki dünyâda bir zâtıdur, şi'r gayra nisbet 'ârızî ve aña nisbet zâtîdür. Dir
idi ki şi'rün devri sürildi ve şu'arânun defteri düridi. Ammâ ol nesne ki dehân¹⁸³⁴-ı dil-
ber gibi bahş-ı gâ'ib olup verâ-yı revâk-ı kümunda bâkîdür, aña sebep zuhûr-ı tab'-ı
Bâkî'dür hattâ *Matla'*¹⁸³⁵:

Kaddümi¹⁸³⁶ çeng eşkümi¹⁸³⁷ rûd eyledün
Cismüm¹⁸³⁸ âteş cânımı 'ûd eyledün

matla'ın Bâkî Çelebi didükde Zâtî alup itmâm idüp Dîvânına ilhâk eylemişdür ve Bâkî
gibi şâ'irün şi'rin almak 'ayb degüldür diyü¹⁸³⁹ *Beyt*:

Şâ'ir-i sihr-âferindür şâ'ir-i sihr-âferin
Aferin ol tab'-ı nâzûk-bâra eyler âferin¹⁸⁴⁰

ittifâk eylemişdür. Şi'ri tekellüfden berî ve taşallüfden 'ârî gûyâ ki hemân 'âlem-i
gaybdan lisân-ı tercemân-ı kuds ile bunun zebânına şöyle dinilmiş câridür. (P80a)
Sultân Süleymân-ı merhûmun hüsni terbiyesi ile mürebbâ ve envâ'-ı (F81b) ikbâli ile
ma'kbûl oldı. Hâlâ kırk akça medreseden ma'zûl oldı. *Eş'âr-ı ü*:

İrdi neşim-i ma' delet-i Kisri-i bahâr
Zencir-i 'adl¹⁸⁴¹ çekdi çemenzâra¹⁸⁴² cûybâr

Güller siperler ile üleşdi filoriyi (B54a)
Mülk-i şitâyı gâret idüp 'asker¹⁸⁴³-i bahâr

Eflâk¹⁸⁴⁴ devr-i dâ'im ile tırmayup şular
Neşv ü nemâda tâze vü ter şahn-ı sebzezâr

Meydâna girdi şevk ile şemşîr-bâz-ı berķ
Çok akça şaçdı üstüne ebr-i güher-nişâr

Bir kîse içre lâle bugün bezm-i bâğda
Gayb itdi jâle beyzâların çıka bâzvâr

Güller şafâda hurrem ü handân u şâd-mân
Bûlbûl belâda bencileyin zâr u bî-ķarâr¹⁸⁴⁵

Bâkî bu şi'ri şafha-i çerķ-ı berîne yaz
Görsün felekde söz nic' olur ķaşm-ı nâ-be-ķâr

¹⁸³² ma' ânîsî] ma' nâsı B A S / edâsı F

¹⁸³³ niçeyi] niçe F

¹⁸³⁴ dehân] -F

¹⁸³⁵ matla'] kıt'a A / nazm P

¹⁸³⁶ kaddümi] kaddi B S

¹⁸³⁷ eşkümi] reglerüm B

¹⁸³⁸ cismüm] cismi B A S F

¹⁸³⁹ diyü] -F

¹⁸⁴⁰ beyt: Şâ'ir-i sihr.....âferin] -B A P S

¹⁸⁴¹ 'adl] 'adli F

¹⁸⁴² çemenzâra] hamîr A

¹⁸⁴³ 'asker] leşker P

¹⁸⁴⁴ eflâk] eflâkı A

¹⁸⁴⁵ bir kîse.....bî-ķarâr] -B A P S

Gazel:

Cāme-ḥāb ol āfeti alduḡça tenhā ḡoynına
Şanuram ebrūñ girer māh-ı şeb-ārā ḡoynına (S42a)

Şubḡ-dem ey fāḡte bīhūde efḡān eyleme
Çün girersin her gice bir serv-i bālā ḡoynına

Niçün aḡlarsın felekden bilsem ey şeb-nem seni
Girmeseñ bārī hele bir verd-i ra' nā ḡoynına

Dür dişūñ vaşfında şī' rüm defterin gördi meger
Kim şadef mecmū' asını şaldı deryā ḡoynına

Ruḡlaruñ şevḡıyle¹⁸⁴⁶ pūr-dāḡ itdi Bākī sīnesin
Bir avuḡ berg-i gül-i ter ḡoydı ḡūyā ḡoynına

Maṭla':

Temāşāḡāh-ı ' uşşāḡ¹⁸⁴⁷ ol cemāl-i ' ālem-ārādur
Ser-i kūyında ' ālem mest ü şeydā bir temāşādur

Maṭla':

Korkum oldur göz dege ḡāk-i ḡer-i cānānuma(A77a)
Yoḡsa¹⁸⁴⁸ kuḡlāsā çekerdüm dīde-i giryānuma

Yār defterden yine Bākī ḡazınmaḡ¹⁸⁴⁹ var dimiş
Yañlış añlatmış ' adūlar ben ḡulın sulṡānuma

Gazel :

Zühd ü şalāḡa eylemezüz ilticā hele
Tutdı egerçi ' ālem-i kevni fesādumuz

Minnet ḡudāya devlet-i ' ālem¹⁸⁵⁰ fenā bulup¹⁸⁵¹
Bākī ḡalā şaḡife-i ' ālemde adumuz¹⁸⁵²

Maṭla':

Cānān odur ki meyl ide anı ḡörince cān
Esbāb-ı ḡüsni ḡūb ola ammā be-şarṡ-ı ān

Maṭla':

İşḡuñuñ zaḡmeti ḡod cānuma raḡmetler idi
Dostum cev̄r ü cefālarda ne zaḡmetler idi

Ve lehu:

Halk-ı ' ālem gül seveydi kāşḡī bülḡül gibi
Öl lebi ḡonce baña tenhā ḡalaydı gül gibi¹⁸⁵³

Maṭla':

Şüz-ı ' işḡuñla ḡaçan kim dilden āḡ u zār olur
Ah dūd u dūd ebr ü ebr āteş-bār olur

Sene tis' a ve sittin ve tis' ami'e zi'l-ḡiccesinūñ evāḡirinde cenāb-ı ma' delet-penāḡ¹⁸⁵⁴
Sulṡān Süleymān-ı merḡūm ḡamr ḡetüren gemileri¹⁸⁵⁵ İstanbul ile Galata ortasında
yakmak emr itdüklerinde¹⁸⁵⁶ Bākī (P80b) Çelebi bu ḡazeli diyüp üç ḡazel ile daḡı¹⁸⁵⁷
faḡire irsāl itmişlerdür. *Gazel:*

¹⁸⁴⁶ şevḡıyle] şevḡıne B A F

¹⁸⁴⁷ ' uşşāḡ] ' ālem B A P S

¹⁸⁴⁸ yoḡsa] yoḡsa P

¹⁸⁴⁹ ḡazınmaḡ] ḡazıtmaḡ A

¹⁸⁵⁰ ' ālem] dūnyā P

¹⁸⁵¹ bulup] bulur A

¹⁸⁵² maṭla' : Korkum oldur.....adumuz] -F

¹⁸⁵³ maṭla' : ' İşḡuñuñ.....gül gibi] -F

¹⁸⁵⁴ cenāb-ı ma' delet-penāḡ] cenāb-ı ma' delet-me'āb A / -F

¹⁸⁵⁵ gemileri] gemilerūñ ba' zin ki P

¹⁸⁵⁶ itdüklerinde] idüp birḡaçın yakduḡda P / itdükde F

¹⁸⁵⁷ daḡı] -B F

Reh-i mey-hāneyi kaṭ' itdi tiġ-i qahrı sultānuñ
Şu gibi arasın kesdi Sitanbul u Qalatanuñ (F82a)

Miyān-ı āb u āteş oldı cāy-ı keşti-i şahbā
Baturdı¹⁸⁵⁸ rüzgār āyin-i 'ıyşın¹⁸⁵⁹ bezm-i rindānuñ

Hilālāsā fūrūzān oldı baħr-i nıl-gün üzre
Şafaqdan dem urur āb-ı şarāb-ālūdı deryānuñ

Yakan āb üzre āteş şanmañuz keşti-i şahbāyı
Şu 'ā'-ı tiġ-i qahrından tutışdı Şeh Süleymānuñ

Simā'-ı çeng ü nāy u devr-i şāgar devleti döndi¹⁸⁶⁰
Şafāsın süregör ey şüfi-i sālūs devrānuñ

Şarāb-ı nābdan humlar tehi mey-hāneler tenhā
Riyā ehli 'aceb hāliligin buldı bu meydānuñ

Şu meclis içre kim dā'im tokuz peymāne devr eyler
Ne deñlü ola ey Bākī zemān-ı 'ıyşı insānuñ

Mezkūr Bākī Çelebi'nün gazellerine Ğubārī nazīre (B54b) diyüp pādşāh hazretleri
Bākī Çelebi'ye vāfir¹⁸⁶¹ altun ihsān itdükde bu kıṭ'aları dimişdür. *Kıṭ'a*:

Tab' uñ ki kân-ı gevher-i nazm oldı Bākīyā
İrmez senün hayālüne bir iki bengiler

Başdan bu faħr saña yiter kim şeh-i cihān
Hil' at giyürdi şi' rüne¹⁸⁶² ğarrā¹⁸⁶³ firengiler

Diger:

Tab'-ı sāhir-pişeñe Bākī gönüller meyl ider (A77b)
Şekker-i şi' r-i dil-āvizün meger efsunlıdur

Derme çatma giydürür iller libāsı şi' rine
Hil' at-ı şi' r-i cihān-girüm benüm altunlıdur¹⁸⁶⁴

BĀKĪ-İ DİĞER: Dellāk-zāde demekle ma' ruf hatībün oğlu ve Dellāk-zāde
demekle ma' ruf ḥabībün karındaşıdır. Bu daḥi şā'ir geçer ve zu' mınca şi' r söyler,
ammā ol şi' rden bigāne ve şi' r andan nāşidür. Mā-beynlerinde nisbet ancak nisbet¹⁸⁶⁵-i
tezadd ve münasebet ancak maḥlaşda ittiḥāddur. Ser-menzil-i şi' ar-ı şā'iriden şad-
merḥale dūr ve bizā' atı aşḥāb-ı tab' a ğayr-ı mestürdür, ammā çün kāl-ı eyvāna pāye ve
şāḥ-ı serve sāye lāzımdur. Anuñ yanında mezkūr olmak 'aceb degüldür ve bir şahıfede
bile mestür olmak terk-i edeb degüldür. *Li-muḥarririhi*:

Yiter aña bu rif' at u pāye
K'ola ol serv ayağına sāye

*Kıṭ'a*¹⁸⁶⁶:

Anuñ yanında yazdum çünki bunu (P81a)
Qarardı ḥāme yüzün nāme dürdi

Didi 'özü eyleyüp ilhām-ı ğaybī
Mey-i şāfuñ olur altında¹⁸⁶⁷ dürdi

¹⁸⁵⁸ baturdı] yaturdı F

¹⁸⁵⁹ 'ıyşın] 'ıyş A

¹⁸⁶⁰ döndi] döndire S

¹⁸⁶¹ vāfir] -B A P S

¹⁸⁶² şi' rüne] nazmuña F

¹⁸⁶³ ğarrā] zibā P

¹⁸⁶⁴ diger: Tab'-ı.....altunlıdur] -F

¹⁸⁶⁵ nisbet] -F

¹⁸⁶⁶ kıṭ'a] -F

Şi'r-i ü:

Nergis gözünüñ cānā hayrānı vü meftūnı
Sünbül şaçuñuñ reyhān sevdā-zede mecnūnı

BAHRİ¹⁸⁶⁸: İstanbul'dandır. Adı Mehemmed'dür ve akırānı içinde ser-
āmeddür. Hiddet-i zekā vü cevdet-i zihni ile çok¹⁸⁶⁹ fūnūn u ma'ārifē mālīkdür.
'Ulūm-ı 'Arabīyyeden hazz-ı vāfirı vardır. Fārsīde hōd Fāris-i feres-i mızmar-ı belāgat
ve çāpūk-süvār-ı şāh-rāh-ı berā'atdır. Fenn-i hey'etde Re'is'dür. Hendese vü
meceştīde hōd şānī-i Ŗklidis'dür. Nücūmda Ebū Ma'ser'den aşırıdır. Remlde
Zennāti'nūñ 'ilmī bunuñ 'ōşr-i 'āşiridür. Şi'rde Lebīd'dür. İnşāda bunuñ inşasına göre
Monlā Münşī *nesyen mensiyyen*¹⁸⁷⁰ menşī ve kendü belīddür. Muḥāverāt u muḥāzarāta
başlasa ayağın çeker yokdur, meger sāki yā sebū. Ve mūsā'arāt ü mülāḫāfātadan söylese
sıklığın diñdirür bulınmaz, meger muṭrib yā muḡanni-i bezle-gū. Yigirmi yıldan
mütecāviz dīvān-ı Sultānide kātīb-i aḡkām ve nüvisende-i ferāmin-i 'umūr-ı 'adālet-
intizām oldı. Ba'dehu vilāyet-i Haleb defterlerine tezkireci olup ḡaliyā ol ḡidmetde
müdāvim ve ze'āmet ile ri'āyet (A78a) olınup 'alā raḡmi'r-rāḡim¹⁸⁷¹ maḡbūl ü mer'ī
zā'ımdür. Ol ḡidmetüñ lāzimesi ki vukūf-ı defātir ü muḡasebāt ve istihzār-ı ḡavān-ı
a'māl ü muḡāta'atdır. Yed-i tūlā belki yed-i beyzā taḡşil eylemişdür. Ve bir bahridür
ki ḡavṭa-i deryā-yı fikret ve ḡavş-ı biḡār-ı diḡkat eylese bu maḡule le'al ile gerden-i
mecd ü me'alın ve sā'id-i sa'adet 'āḡibet ü me'alın pür-ziver ider. *Gazel-i ü*:

Güli ruḡsār-ı yāra beñzetdüm
Naḡun-ı hecri ḡāra beñzetdüm

Zülf-i pür-ḡinini 'izārında
Gördüm ebr-i bahāra beñzetdüm

Hilye-i 'ālem-i heyūlāy¹⁸⁷²
ḡulle-i müste'āra beñzetdüm

Tab'-ı mevvācuñı senüñ Bahri
Yemm-i gevher-nişāra beñzetdüm

Ve lehu:

Ey ḡubār-ı ḡademüñ 'anbersāy
V'ey şī'ār-ı nefesüñ ruḡ-efzāy

İltifāt-ı nāzaruñ māye-i baḡt
Sāye-i 'āḡifetüñ ferr-i ḡümāy

Hiddet-i ḡaḡruña ḡarşu ṭuramaz
Düşmen-i şaf-şiken ü āhen-ḡāy

Sāye-i ma' deletüñ ḡavfından
Zerd-rüy oldı şehā kāh-rübāy

Mazḡar-ı luṭfuñ olursa Bahri
Ola ehl-i ḡaleḡ engüşt-nümāy

Ve lehu der-meşnevi.¹⁸⁷³

Ey yed-i ḡudretüñ ḡazā'in-i cūd (P82a)
V'ey zuḡuruñ bu kārḡāh-ı vüçüd

Meş'al-i āftāb nūruñdur
Bu ta' ayyūn ḡamu zuḡuruñdur

¹⁸⁶⁷ altında]elbette P

¹⁸⁶⁸ Biyografinin tamamı der-kenar B S / Biyografinin tamamı -F

¹⁸⁶⁹ çok] çaḡ A S F

¹⁸⁷⁰ (Keşke) büsbütün unutulmuş olsaydım. Meryem 24

¹⁸⁷¹ aksine söylenmesine rağmen

¹⁸⁷² heyūlāyı] heyūlātı P

¹⁸⁷³ der-meşnevi] -B A S

Luṭf-ı kahrūñla buldı mihr ile mäh
Biri çetr-i sefid ü biri siyäh

Göge seyr ü yire sükün senden
Biri ser-keş biri nigün senden

Hıdmetüñ çerha şaldı tavk-ı sücüd
Buldı şâm-ı ‘adem çü şem‘-i vücüd

Ol maḥal kim ‘ademde idi vücüd
Gelmemişdi zuhûra bir mevcüd

Ne eşer vardı çerh-ı Ḥaḍrâdan
Ne ḥaber Âdem ile Ḥavvâdan

İktizâ kıldı¹⁸⁷⁴ kudret-i ezeli
Ki şudûr ide cüd-ı Lem-yezeli

Sırr-ı lafz-ı Kün oldu çün mevcüd
Yandı şâm-ı ‘ademde şem‘-i vücüd

Nergis ol ḥâbdan çün açdı başar
Kodı ḥâb-ı ‘adem gözinde eşer

BEZMÎ: Ġalibâ Aydın ilindendür. Tâlib-i ‘ilm-reviş dânişmend-meniş ‘ulûm-ı mütedâvileden ba‘z-ı taḥşil ü tarîk-i (S41b) ‘ilm-i ‘âdiyi tekmiḷ idüp mülâzımın zümresine dâhil (F82b) ve ba‘z-ı menâsıb-ı tedris-i biḳâ‘a vâsıl olmışdı¹⁸⁷⁵. Ammâ kelime-i baḥtın¹⁸⁷⁶ rûzgâr a‘lâ (A78b) itmeyüp envâ‘-ı ta‘lîlât ile i‘lâl itdügi cihetden fi‘l-i murâd ‘illet-i kılletden şahiḥ ü sâlim olmamış, ol sebebdan emr-i manşıbı çendân muntazım olmamış idi. Hâlince bezm-i şî‘rûñ cur‘a-çeşi belki kendü zu‘mınca rıtl-keşi geçerdî. Rûmillerinde ba‘zı ümenâ ile geşt ü güzârda ve her biri ile bir şehrde birkaç gün karârda iken peymâne-i eceli töldi, bezm-i ‘ömrinüñ devri âḥir oldu. Sâki-i felek anı da kâm u nâ-kâm¹⁸⁷⁷ telḥ-kâm itdi ve mest ü ḥarâb meclis-i ünse ḥıram itdi. *Maṭla‘:*

Kısmet olıcak ‘ârif ü rinde mey ü şâhid
Tesbiḥ ile seccâde virilmiş saña zâhid

Ve lehu:

Gözlerüm kan akıdur bezmüñe mey-ḥâne gibi
Emeler gibi ṭudaḡuñ leb-i peymâne gibi

Şem‘-i ruḥsârûñ ile meclis-i ḥüsnünde senüñ
Tolanur ay ile gün yanmaḡa pervâne gibi (B55a)

BEZMÎ-İ ŞÂNÎ: Filibeli Kâzî Dervîş Çelebi’nüñ oğlıdur. Mezḳûr Dervîş Çelebi ekâbir-i kuzâtıdan ve aşḥâb-ı kemâlâtıdan bir şân-ı zarîf leṭâfet-i tab‘î ve nezâfet-i ḥıḷkati câmi‘ ‘ârif ü ḥarîfdür. Anlardan dahı latîf ebyât ve ceste eş‘âr¹⁸⁷⁸-ı pür-nikât zuhûr u şudûr ider. Ammâ kayd-ı taḥalluşdan âzâde ve nuḳûş-ı teḳayyüd-i şî‘rden levḥ-i ḥâtırı sâdedür. Ol sebebdan irâd olunmamışlardur. Ammâ bu oğulları ki ‘Abdu’llâh Çelebi’dür, fâ’ikü’l-akrân ve şâhib¹⁸⁷⁹-i fehm ü iz‘ândur. Şâ‘ir-i nev-heves pāk-tab‘ u nefis-zihn cevândur. Ve ‘unfuvân-ı şebâbda lâzım olan vesâvis-i şeyṭânî ve hevâcis-i

¹⁸⁷⁴ kıldı] itdi B F

¹⁸⁷⁵ olmışdı] düşdi A

¹⁸⁷⁶ baḥtın] baḥtda B

¹⁸⁷⁷ kâm u nâ-kâm] -P

¹⁸⁷⁸ eş‘âr] ebyât F

¹⁸⁷⁹ şâhib] şâhib-i ‘ilm ü ‘irfân u iz‘ân F

nefsâniden pāk-dāmāndur¹⁸⁸⁰. Şi' re haylî kâbiliyyeti ve her gûne vaşf u ta' rife maḥalliyyeti olduğu sebebdan birkaç ebyâtı işbât için irād¹⁸⁸¹ olındı. *Der-tevhîd*:

Levḥa-i icāda kudret kilki yazmadan elif
Zātuñı bir añlayup tevhîde oldum mu' terif

Ve lehu:

Tolu gül-âb ile göricek ḡonce cāmını
Nüş itdi çekdi teşne imiş mihr-i tâbdâr (P81b)

Sevdâ-yı zülfüñ ireli Bezmî fütâdenüñ
Çok kıl u kâle kudreti yok ' aklı tarmâr (F83a)

BAŞİRİ: Meṭâ' -ı nazmuñ vâkıf u ḥabîri ve fenn-i şî' rüñ nâkıd u başîridür.

Beyt:

Kâ'inātuñ nîk ü bed verzîdesi
Rûzgâruñ gürg-i bârân-dîdesi

Egerçi alaca idi ammâ *Beyt*:

Her bişe gümân meber ki ḥâlist
Şâyed ki peleng ḥufte bâşed¹⁸⁸² (A79a)

mazmûnı ḥasb-ı ḥâlî idi. Şu' arâ¹⁸⁸³ içinde bir beg olup vücûdî kâşâne-i zarâfetüñ¹⁸⁸⁴ naḡş-ı bi-mişâli idi. Nevâ'i-i merḥûmuñ *Mecâlisü'n-nefâ'is*'inde mezkûr olan şu' arâdan ve pây-taht-ı mülk-i Ḥorâsân olan Herât'da Mirzâ¹⁸⁸⁵ Sultân Hüseyñ ü Nevâ'î ü Câmî vü Bennâyî ve ol ' aşruñ ekâbiri ḥidmetine irişmiş zurefâdan idi. Rûm'a Sultân Bâyezîd-ı merḥûma Nevâ'î ve Câmî'nüñ kitâb u ḡazelleri ve sipâriş-nâmeleriyle gelmişdür. Ol ' aşrda Sultân Bâyezîd'üñ güyegüsü olan Uḡurlı Sultân Aḥmed'üñ muşâḥabeti ile¹⁸⁸⁶ eğlenüp kalmışdur. Erkân¹⁸⁸⁷-ı devletüñ yâr-ı kadîmi ḥuşûşan yeḡâne-i erbâb-ı devlet olan İskender Çelebi'nüñ hem-dem ü nedîmi idi. Selâtin-i Rûm' uñ daḥı nazar-ı iḥsânlarına manzar ve envâ'-ı iltifâtları ile behrever oldı. Ayasofya zevâ'idinden ' ulûfesi ve pâdşâhlardan¹⁸⁸⁸ sâlyâne-i ma' rûfesi var idi. Eş' ârî ḡâḥ cidd ü ḡâḥ hezl ve ḡüftârınuñ ba' zı mûcib-i taḡsîn ü âferîn ve ba' zı lâyıḡ-ı leyḡ ü ' azl idi. Aşḡâb-ı devlet ile laṭîfesi barışur ve her meclisüñ nemegi olup sözleri şîr ü şeker gibi karışurdu. Erbâb-ı devleti ṭonadur, yine kaṭtânların giyer ve a' yân-ı câḥ u rûtbete (P82b) laṭife yüzinden zehrler içürür, yine ni' metlerin yirdi. Evvel geldüğünde Mü'eyyed-zâde kâzî-' asker imiş, andan bir ' askerî tevliyete tâlib olmuş. Mü'eyyed-zâde her zemânda *şefkat bir marâzdur ol bizde yokdur* didüğün işidüp Başîri bu beyti dimişdür. (B55b) *Beyt*:

Manşib-ı vaşlın¹⁸⁸⁹ dırîḡ eyler bu ben üftâdeden (S42a)
Dil-berüm bi-raḡmrek olmuş Mü'eyyed-zâdeden

Mü'eyyed-zâde işidüp iḡmâz eyledükde bu kıṭ' ayı diyüp mesnedi altına ḡomışdur. Mü'eyyed-zâde ḡörüp okımışdur. (F83b) *Kıṭ' a*:

Ey dil zi ḡanâ' at egeret hest naşibî
Yek cev nebuved piş¹⁸⁹⁰-i tu in ḡirmen-i dünyâ

V'er ibni Mü'eyyed ne-dehed mansibet âḡir
E'r-rızḡ ' alâ'llah tebârek ve te' âlâ¹⁸⁹¹ (F83b)

¹⁸⁸⁰ şâ' ir-i nev-heves.....pāk-dāmāndur] -B A P S

¹⁸⁸¹ irād] ityân B P

¹⁸⁸² Her ormanı boş sanma, belki kaplan yatmıştır (uyumaktadır).

¹⁸⁸³ şu' arâ] şî' r F

¹⁸⁸⁴ zarâfetüñ] zurefânuñ B

¹⁸⁸⁵ Mirzâ] -B

¹⁸⁸⁶ ol ' aşrda.....muşâḥabeti ile] -F

¹⁸⁸⁷ erkân] erbâb-ı B A

¹⁸⁸⁸ pâdşâhlardan] pâdşâḡiden F

¹⁸⁸⁹ vaşlın] ḡüsnin F / ḡüsnin, vaşlın olarak düzeltilmiş: B

¹⁸⁹⁰ piş] piş ü in F

Merhūmuñ (A79b) leṭā'ifi keṣir ü meṣhūrdur ve lisān-ı havāṣṣ u 'avāmda mezkūrdur¹⁸⁹². Cümleden biri erbāb-ı elbābdan aşhāb-ı elḳāba lakāblarına münāsib menāsib teyzī' itmişdür¹⁸⁹³. Meselā Müselmān Hasan'a İmānḥışarı¹⁸⁹⁴, Uzun Muṣliḥü'd-din'e Boyābād, Haṣarı Hasan'a Çıbıkābād, Köpek Bālī'ye Yalākābād ölince çih dimeyeler ol daḥı bizüm günāhumuzı 'afv ide¹⁸⁹⁵. Şarı Gürz'e Kızılagaç¹⁸⁹⁶, Oturak Süpürge Şücā'a¹⁸⁹⁷ Akserāy, Kartal'a Kuzḡuniyye medresesi beḡenürse *hoṣest beḡenmezse*¹⁸⁹⁸ *kuṣest*. Aḥi'ye Göynük, İlsüz Oḡlı'na il yazıcılığı, Başıri'ye Alacaḥiṣār kezā ve kezā. Bu risāle-i bedī'ü'l-makāleyi itmām itdükde bir vezire şunar ki ol zemānda sultānlardan birini alup¹⁸⁹⁹ düḡün tedārükünde imiş. Meger vezir erbāb-ı ṭab'a mā'il ve mezāyā zevḳı derecesine vāṣıl imiş. *Monlā Başıri yārāna manşıblar virmişsin*¹⁹⁰⁰ *bize ḥişse yok mı bu kadar manşib içinde bize de bir manşib çok mı* dir. Merhūm 'ale'l-fevr sultānumuñ ḥāline muvāfiḳ gördüm *Şultanōñi sancaḡın virdüm* dir. Egerçi leṭā'ifi vü zarā'ifi çokdur, ammā bu laṭifesi rengindür ki Şarı Gürz kāzī-asker iken oḡlına Yahūdiden Müselmān olmuş Defterdār 'Abdü's-selām'uñ kızın alıvırmış. Bir meclisde bu ḥādiṣe mezkūr olduğda *ne münāsebet ol ehl-i 'ilm bu sipāhi 'aceb bir cihet-i cāmī'a var mı* (P83a) *yoḡsa mücerred bir vaṣ'-ı nā-sāz-kār mı* dirler. Başıri, 'Abdü's-selām'uñ Yahūdiliginden kināyet idüp *başdan şarı münāsebeti yiterdür* dir. Merhūm 'Acem olduğ cihetden rafz ve¹⁹⁰¹ Mu'āviyye'ye buḡz u naḳz¹⁹⁰² ile müttehem olduğ ḥayṣiyyetden bir gün İskender Çelebi *Monlā Başıri*¹⁹⁰³ *Alī ḡibi Mu'āviyye daḥı ṣāḥib-i ḥazret-i risālet-penāhi ve kātib-i vaḡy-i İlāhidür. Niçün anuñ ile bunı bir bilmezsin ve ikisine ber-ā-ber maḡabbet kılmazsin* dir. Merhūm sultānum *sen de defterdār, 'Abdü's-selām da*¹⁹⁰⁴ *defterdār. Andan senüñle anı bir bileyin mi ve ikinüze ber-ā-ber maḡabbet kılayın mı* dir¹⁹⁰⁵. Bir gün yine (A80a) İskender Çelebi meclisinde itdüḡi seyr ü sefer¹⁹⁰⁶ ve çekdüḡi ḡavf u ḡatardan¹⁹⁰⁷ haber virüp seyahatinden ḥikāyet idüp *fülān iḳlīme vardum ve fülān memleketde şu*¹⁹⁰⁸ *kadar zemān ṭurdum ve fülān ṣehrde ṣol deñlü*¹⁹⁰⁹ *zevk u ṣafā sürdüm* dir iken İskender Çelebi *yā Maḡrib'i gördüñ mi* diyü kaṣd-ı ihām ider. Başıri fi'l-ḡāl kaṣdına vāḳıf olup *İskender-i Zu'l-ḳarneyn degülüm ki* (B56a) *ciḡām görem* diyü ḳarn imāsın başına ḳaḳar ilzām ider. Merhūm sinni ḡudūd-ı seb'inde¹⁹¹⁰ iken sene ihdā ve erba'inde maḡrūse-i İstanbul'da riḡlet eylemişdür. Merhūmuñ¹⁹¹¹ *Bengī-nāmesi* ve leṭā'if-i müteferriḳası vardır, kendü tedvin itmişdür. *Eṣ'ār-ı ü:*

'Aşıklarını āh o Mesihā-dem öldürür

Bu ādem öldürür ki Mesih ādem oldurur

¹⁸⁹¹ *Ey gönül kanaatten bir nasibin varsa, senin için bu dünya harmanının bir arpa kadar değeri olmaz.*

Sana Müeyyed-zāde makam vermezse, nihayetinde rızık, kerim ve yüce olan Allah'tandır.

¹⁸⁹² lisān-ı havāṣṣ u 'avāmda mezkūrdur.] -F

¹⁸⁹³ itmişdür] eylemişdür B

¹⁸⁹⁴ Ḥiṣārı] Ḥiṣārın B A S F

¹⁸⁹⁵ ide] eyleye F

¹⁸⁹⁶ Kızılagaç] Kızılagaçı F

¹⁸⁹⁷ Süpürge Şücā'a] Süpürgeye B A S F

¹⁸⁹⁸ beḡenürse hoṣest beḡenmezse] alursa hoṣest almazsa P

¹⁸⁹⁹ alup] almaḡcün P

¹⁹⁰⁰ virmişsin] virmişsiz P

¹⁹⁰¹ cihetden rafz ve] sebebdan rafz ve Ḥazret-i P

¹⁹⁰² u naḳz] -A

¹⁹⁰³ Başıri] Başıriye B S

¹⁹⁰⁴ da] daḥı B A S

¹⁹⁰⁵ ki Şarı Gürz..... kıılın mı dir] -F

¹⁹⁰⁶ seyr ü sefer] seferi F

¹⁹⁰⁷ ḡatardan] ḡatırı F

¹⁹⁰⁸ şu] ṣol F

¹⁹⁰⁹ ṣol deñlü] -B / ol kadar F

¹⁹¹⁰ seb'inde] erba'inde B

¹⁹¹¹ merhūmuñ] -P

Ve lehu:

Kirpügün sihr oklarıdur kaçlarındur yay aña
Bir benüm gibi belâ-keş uğrar ise vay aña¹⁹¹²

Ve lehu:

Tâ hâk-i pâyet ez nazar-ı ehl-i derd reft
Çendân girist dide ki deryâ be-gerd reft¹⁹¹³

Ve lehu:

Eyyâm-ı bahâr âmed ü feryâd hezârest
Yek gül be-murâdem neşüküft in çi behârest¹⁹¹⁴

Nefis târihleri vardur (F84a) Sultân Cihân-gir-i merhûmuñ vilâdetine târih *Cihân gired*
be-tevfîk-i İlâhî dimişdür. Rodos fethine bir mısra^c da üç târih derc itmişdür. *Mısra^c:*
Fethat¹⁹¹⁵-i mâ feth-i etem feth-i tām¹⁹¹⁶ (929)

Belgrad fethine bu târih dahı anuñdur. *Târih:*

Mu^c in-i dîn-i Hâk Sultân Süleymân (P83b)
Ki dergâhına olmışdur¹⁹¹⁷ felek sañ

Cihâdını işidüp Rûh-ı kudsi
Zebân-ı hâl birle eyledi medh

Anuñçün dindi fethine bu târih
Bilâd-ı Üngürüsü eyledi feth¹⁹¹⁸

Zeyrekoğlu kâzi^c asker olduğda kaçide virmiş, *câ'ize vireyüm* diyü va^c de idüp¹⁹¹⁹
virmedükde dimişdür¹⁹²⁰. *Kıt'a:*

Zeyrekoğluna şâ^c irüñ birisi (S42b)
Medh iletdi vü devlete irdi

Ger şorarsañ ne viridi câ'izesin
Luñlar itdi va^c deler viridi

*Der-în hâl*¹⁹²¹:

Ëy muhî^c-i ulûm ki mañzâ
Kañredür ^cilmüñüz yanında deñiz

Didüñüz virelüm saña¹⁹²² şadağa
Va^c deden gayrı neşne virmedüñiz

Kıt'a Der-hıssset-i Revâni:

Revâniyle meger Pinti Hamîdün
Bir aradan yaradılmış revâni

Birinüñ nânı vaşfi Lâ-yezûkûn
Birinüñ şuyı na^c tı Len-terâni

Velî Pinti Hamîdün nânı yine
İki ol deñlödür âb-ı Revâni

¹⁹¹² mañla^c: Kirpügün..... aña] -A S F

¹⁹¹³ *Senin ayağının tozu dert ehlinin gözünden gittiğinden beri gözler o kadar ağladılar ki deniz toz olup gitti (çok ufak kaldı).*

¹⁹¹⁴ *Bahar günleri geldi, ama bin feryat vardır. Bbir çiçek bile muradıma göre açmadı bu nasıl bahardır?*

¹⁹¹⁵ fethat] feth F

¹⁹¹⁶ *Bizim fethimiz, en tam fetih, tam fetih.*

¹⁹¹⁷ olmışdur] olmışdı A

¹⁹¹⁸ Yazı silindiği için şiirin bir kısmı okunmuyor: B

¹⁹¹⁹ idüp] idüp câ'ize F

¹⁹²⁰ virmedükde dimişdür] virmeyecek dimiş P

¹⁹²¹ der-în hâl] kıt'a hem der-în ma^c nâ P

¹⁹²² virelüm saña] saña vireyüm B A S F

BEKĀYĪ: Kefe diyārından Haṭīb-zāde'dür. Bir zemān şaded-i taḥşilde olup (A80b) bir zemān Şeyḥ İbrāhīm āstān¹⁹²³ bekleyüp bir zemān mevlevî olup ḥālā her¹⁹²⁴ kayddan āzādedür. Gāh uc begleri ile muşāḥabet ve gāh Rūmillerinde seyr ü¹⁹²⁵ seyāḥat ile va'z u naşīḥat¹⁹²⁶ ider. Şi'ri hoş-âyende ve ṭab'ı kûşâyendedür. *Şi'r-i ü:*

Kirpügün tır-i cefā kaşların anuñ yayı
Kurup ol yāy şikār itseñ olur dünyāyı

Haṭ getürdi beni öldürmege gamzeñle benün
Çekdi ol hükm¹⁹²⁷-i hümāyūna kaşuñ tuğrāyı

Ve lehu:

Dile ḥaṭtuñ haberin düşmen-i bed-ḥū getürür
'Arife sebze temāşāsını kaygu getürür

BELĪĠĪ: İstanbul'dan¹⁹²⁸ kuloğullarından yeñiçeri tā'ifesinden 'ilm ü ma'rifet semtinde olan zümrenün maqbüllerindendür¹⁹²⁹. Fenn-i şi're sa'y-ı belîġi (F84b) ve cehd-i bî-dirîġi olmuşdur. Hattā¹⁹³⁰ tonanma olup yoldaşlarıyla deryā seferin eylese *sefine-i ġazel besdür* diyü ancak baḥr-i nazmla şi'r hevāsında yilerdi. Kara seferin eyleseler sā'irler ḥişāra yūriyiş ider, bu kal'a-i ḥayāl fethine kûşış iderdi. *Vezn-i ṭab' vezne bes, tūfeng-endāzlık kurı hevā yū hevesdür* diyü ḥāmesi tūfeng ve fınduķı vaşf-ı nokṭa-i ḥāl idi, şayd u şikār¹⁹³¹ ma'ānı vü ḥayāl idi (P84a). *Eş'ār-ı ü:*

Sözümüz anılayumaz şūfî bizüm kāl ehli (B56b)
Bi-zebān söyleşelüm var ise bir ḥāl ehli

Kahve ḥaḳḳında bu ġazel daḥı anuñdur. *Ġazel:*
Kahvenün bāde gibi gerçi ki¹⁹³² yokdur ānı
İşicaḳdur o kara yüzölünün ammā ḳanı

Mişli mānendi mi var müşteri kızdurmaḳda
Isicaḳ yüz göricek her kişi ister anı

Puḥtedür bāde gibi gördi iñen ḥām¹⁹³³ degül
Şeyḥ ü şābuñ aña bir pāre ışındı cānı¹⁹³⁴

Kāṭı'-ı demdür anuñla dimeñüz dem olmaz
Kāse kase içelüm n'olsa gerekdür ḳanı¹⁹³⁵

Mısr u Şām u Halebi gezdi gelicek Rūma
Ayağın aldı şarābuñ o cihān fettānı

Naḳda mā'il olup ortada gezer aḳçalaşur
Bilmezem¹⁹³⁶ ḳahvecinün ḳaḥbe midür oğlanı

Söyle ol rū-siyehün baña ne keyfiyyeti var
Ey Belîġi aḳıdur ayağına yārānı

¹⁹²³ āstānı] tekyesin P

¹⁹²⁴ her] bir B

¹⁹²⁵ seyr ü] -B

¹⁹²⁶ ile va'z u naşīḥat] -B A P S

¹⁹²⁷ hükm] emr-i B A S F

¹⁹²⁸ «stanbuldan] «stanbulda F

¹⁹²⁹ maqbüllerindendür] ma'ḳüllerinden B S F

¹⁹³⁰ hattā] -B A P S

¹⁹³¹ şikārı] şikārı içinde F

¹⁹³² bāde gibi gerçi ki] bāde-i gülgün gibi P F

¹⁹³³ ḥām] hādım F

¹⁹³⁴ cānı] ḳanı F

¹⁹³⁵ ḳāṭı'-ı demdür.....ḳanı] -F

¹⁹³⁶ bilmezem] bilmezin P

PENĀHĪ: Nakḳāş Şāh Kulı'dur. Sultān Bāyezīd-i (A81a) merḥūm zemānında diyār-ı 'Acem'den Tebriz'den¹⁹³⁷ gelüp Sultān Aḥmed-i merḥūm şeh-zāde iken Amāsiyye'de āstānesine¹⁹³⁸ gelüp Sultān Selīm-i merḥūmun cūlusından soñra İstanbul'a gelüp Sultān Süleymān-ı merḥūm devrinde nakḳāşbaşı olmışdı¹⁹³⁹. Nakḳāşlıkda¹⁹⁴⁰ şān-ı Mānī ve zemīn-i Rūm'da Mānī-i zemānı idi, belki Mānī bunun bende-i fermānı idi. Heft aşl nakş yazsa ğayret-i Heşt-Bihişt olurdu. Güzārda¹⁹⁴¹ resm itdügi nılüferinün¹⁹⁴² şikāfetinden Erjeng-i Çini ve üstād-ı Firengi hayādan ğarḳ-ı bārān-ı 'arāḳ olup tarḥ itdügi bahārı reşk-i verd-i bihişt olur ve yazduğı berg-i bahār ile mevsim-i şitā¹⁹⁴³ faşl-ı ürd-i bihişt olurdu¹⁹⁴⁴. Çerḥ-ı pür-encüm ignelenmiş evrākından nümüne, āsmān-ı nilgün kāse-i lāceverinden (F85a) bir gūnedür¹⁹⁴⁵. Devātı zulemāt ve midādı¹⁹⁴⁶ āb-ı hayāt idi¹⁹⁴⁷ ki yazduğı māhi tāze cān bulup deryāya dek cān atardı veyāhud halka-i engüştin şebike-i māhi şanup cān kırtarmağcūn deryā-yı 'ummāna dek kaçardı. 'İzār-ı yār¹⁹⁴⁸ yazsa reng-i alından¹⁹⁴⁹ surḥi reng alurdu ve zūlf-i nigār yazsa benefşe boynın egüp kalurdu. Muşavvirlikde Bihzād āña göre taşvire şüret viremezdi. Dehān-ı dil-ber resm eylese¹⁹⁵⁰ ḥod sırrına (S43a) kimsenün fehmi iremezdi. Ebr yazsa 'ālem bārān (P84b) olurdu. Deryā yazsa emvāc ḥurūşān olurdu. Gül yazsa nūkhetinden dimāğlar mu'atḥar olurdu. Şems yazsa şeb-i tāda cihān mūnevver olurdu¹⁹⁵¹. Serve ḥod kuşlar kondururdu. Cūybār tahrir eylese degirmenler döndürürdi. Ve bi'l-cümle kişver-i nakş kalem-revī idi¹⁹⁵². Hāmesi şān'atında bāzū-yı pergār-ı āhenin gibi kavī idi. *Nazm li-muḥarririhi*:

Hevā resmin varaḳda itse ābād
Olurdu kāğıd uçurması ber-bād

Olaydı meyli anuñ resm-i nāre
Çıkup kılını yaḳardı şerāre (B57a)

İdeydi āb taşviriñi gūyā
Olurdu elde nakşı nakş fi'l-mā

Eger tarḥ eyleyeydi 'unşur-ı ḥāk
Biterdi verd-i ḥoş-bū serv-i çālāk

Gören encümle çerḥ-ı pür-sitizi
Şanurdu ignelenmiş ḥāk-rizi

Açardı çihre çün kākül tarardı
Virince āña şüret kıl yarardı

Yazaydı la'l-i yāri fi'l-meşel ger (A81b)
Gören dirdi zihi rūḥ¹⁹⁵³-ı muşavver

¹⁹³⁷ Tebrizden] -P

¹⁹³⁸ Amāsiyyede āstānesine] Amāsiyyede anuñ āstānesine P S / Amāsiyye āstānına F

¹⁹³⁹ olmuşdı] oldu F

¹⁹⁴⁰ nakḳāşlıkda] şān'at-ı nakḳāş B F

¹⁹⁴¹ güzārda] güzārda B A P S

¹⁹⁴² nılüferinün] nılüfer B A

¹⁹⁴³ şitā] şitāda F

¹⁹⁴⁴ olurdu] olur B

¹⁹⁴⁵ çerḥ-ı pür-encüm.....bir gūnedür] -A P / S'de üstü çizili.

¹⁹⁴⁶ midādı] midādı gūyā A P S

¹⁹⁴⁷ hayāt idi] hayātdur B S F

¹⁹⁴⁸ yār] -P F

¹⁹⁴⁹ reng-i alından] ruḥ-ı alından B S F

¹⁹⁵⁰ eylese] itse B F

¹⁹⁵¹ gül yazsa.....mūnevver olurdu] -F

¹⁹⁵² idi] ve A

¹⁹⁵³ rūḥ] nūr B F

Miyân resm itse dirdi ‘aql-ı şâfî
Zihî üslûb-ı naḡsuñ mû-şikâfî

Dehen yazduḡda dehrüñ ḡurdedānı
Dir idi sırr-ı ḡaybuñ tercemānı

Eger âteş içinde resm ide ‘ûd
Dimâḡı pür iderdi¹⁹⁵⁴ bûyla dūd

Eger naḡş içre bir naḡl itse peydâ
Virürdi şâh-ı kilki tâze ḡurmâ

Eger naḡş eylese kâḡıdda şeh-bâz
Kanat büküp iderdi şayda pervâz

Eger gül yazsa bülbüller konardı
Yazaydı şem‘ pervâne dönerdi

Eger bir cûy resm itse kemâhî
İçinde yirleşürdi niçe mâhî (F85b)

Eger resm eylese yirde pelengi
İderdi gökdeki bulutla¹⁹⁵⁵ cengi

Tek-âver yazsa olurdu revâne
Olurdu kıl kalem şaḡn tâziyâne

Bunuñla kanâ‘ at itmeyüp naḡş-perdâz-ı nigâr-ḡâne¹⁹⁵⁶-i ma‘ânî ve naḡl-bend-i ḡülhâ-yı
bedi‘ ü beyânî olup *Beyt*:

Mânî ki bûd u şüret-i bî-ma‘ niyeş çi bûd
Mânî menem ki çihre-küşây-ı ma‘âniyem¹⁹⁵⁷

dir idi¹⁹⁵⁸ *Şî‘r-i û*:

Sinemdeki cerâḡatı ey eşk tâze tut
Gül gibi şaḡla bir ḡüzelüñ yâdgâridur

BAHĀYĪ¹⁹⁵⁹: ‘Abdu’llāh Çelebi’dür ki Bahāü’d-dīn-zāde dimekle ma‘rûf
ḡutb-ı dâ’iretü’l-irşād fi’l-islām merkez-i medārü’l-hetf ve’l-ilhām Şeyḡ Muḡyî’d-dīn-i
merḡumuñ nebiresidür. Babaları¹⁹⁶⁰ Luṡfu’llāh Çelebi ki Şeyḡ¹⁹⁶¹-i merḡumuñ ferzend-i
şulbisidür. ‘Unfuvān-ı şebābda fevt (P85a) olduḡında müşārün-ileyh ‘Abdu’llāh Çelebi
küçük ḡalup Şeyḡ-i merḡum naşb-ı ‘aynı ve ḡurre-i çeşm-i cihān-bini gibi bî’z-zāt
terbiye itdi ve nihāl-i aḡvāl-i ḡāl u me’ālin zülāl-i menhel-i du‘ā vü himmeti ile
tenmiye itdi. Çün Şeyḡ-i mezkûruñ oḡlı nāmı ile şöḡret buldı. Ve nesebde şeyḡ-i
müşārün-ileyh Mevlānā Bahāü’d-dīnoḡlı ve Mevlānā-yı mûmā-ileyh Seyḡ Luṡfu’llāh
oḡlıdur. Derece-i rābî‘ ada¹⁹⁶² ki nihāyet-i emzicedür ve çerḡ-ı çehārüm¹⁹⁶³ ki¹⁹⁶⁴ menzil-
i eşref-i kevākib-i sipihr-i tārem olup sâ‘at-i rābî‘ a-i nehār maḡall-i zuhūr-ı envā u

¹⁹⁵⁴ iderdi] ideydi B

¹⁹⁵⁵ bulutla] ebr ile P

¹⁹⁵⁶ nigâr-ḡâne] kâr-ḡâne-i P

¹⁹⁵⁷ *Mânî kim oluyor, onun anlamsız resmi neyin nesi? Asıl Mânî benim. Çünkü anlamların yüzünü ortaya çıkarmaktayım.*

¹⁹⁵⁸ beyt: Mânî..... dir idi] -F

¹⁹⁵⁹ Biyografinin tamamı der-kenar B S / Biyografinin tamamı -F

¹⁹⁶⁰ babaları] babası B A S

¹⁹⁶¹ Şeyḡ] -P

¹⁹⁶² rābî‘ ada] erba‘ ada A

¹⁹⁶³ çehārüm] çārüm P

¹⁹⁶⁴ ki] -P

envār olduğu gibi bunlar daḥı nūr-ı ‘ayn¹⁹⁶⁵-ı (A82a) a‘yān-ı insān ve nevr-i aḡṣān-ı eṣcār-ı ırfān, lem‘a-i ṣem‘a-i encümen-i ‘ilm ü kemāl, neṣve-i piyāle-i çemen-i mecd ü me‘āl, ṣemere-i ṣecere-i bağ u bahār-ı zühd ü ṣalāḥ, gül-i gül-bün-i gülşen¹⁹⁶⁶-i fevz ü felāḥ, gevher-nigın-i ḥātem-i engüşt-i behcet ü bahā, aḥter-i burc-ı felek-i sipihr-i sümüvv ü senā, ziver-i ḥānedān-ı ‘ilm ü fazilet ve şeref-i dūdman-ı ‘ibādet ü zehādet olmuştur. Ber-müciḥ-i isti‘dād-ı cibillī ve istirşād-ı ḥulķi ki fıtratları bi-fütür ve ‘alā vechi‘l-iktizāi‘l-irsi ki fıtratları bilā-fütür idi. Nukūd-ı ‘ömr-i girān-māyeyi emti‘a-i ma‘ārif-e ḥarc ve ‘ukūd-ı pırāye-i evkāt-ı esli‘a-i ‘avārif-e şarf itdiler. Sehl zemānda ser-rişte-i āmālī kef-i iktidāra getürdiler ve raḥş-ı sa‘y ü talebi ser-menzil-i nihāyet-i kārā yitürdiler. ‘Akl-ı heyulāniyi ‘aql-ı müstefāda ḳarın itdiler. Neseb-i ‘izāmı bi-ḥaseb-i ‘iṣāmıye rehın itdiler. Hāller-i ve vecenāt-ı cennāt-ı hāllerinde ziver-i cemāl olan hāller-i Monlā ḥazretlerinden ki müftiyü‘l-vaḳtdür *ṣānehu‘llahu ‘ani‘l-maḳti*¹⁹⁶⁷ mülāzım olup medāric-i ‘āliye ve ma‘āric-i sāmiyede bi‘l- istihḳāk irtikā¹⁹⁶⁸ vü i‘tilā idüp hālā medāris-i Ṣemān’uñ biri şeref-i nüzülleri ile sümüvvde sāmin-i seb‘-i şedād ve şerefde tāsi‘-i heşt bihiştür ve fevā’ih-i faẓl ve revā’ih-i efdālleri ile ol ḥavālī-i şaḥn reşk-i ürd-i bihiştür. Gāḥi ābā-yı ‘izām¹⁹⁶⁹ ve ecdād¹⁹⁷⁰-ı kirāmları¹⁹⁷¹ de‘bi üzre şī‘re tenezzül iderler *men eṣbehe eben femā ḳaleme şeneşneten a‘refnā min aḥremi*¹⁹⁷² (P85b) *Eṣ‘ār-ı ü:*

Eşküm cihānı tıtdı ḳaralar seçilmedi
Ammā hevā-yı ḥāl ü ḥatından geçilmedi

Yaz gönlümü diyü niçe¹⁹⁷³ nālişler eyledüm
Ḥatṭı cefālar eyledi yazup yañılmađı

Çeksem şāḥife-i dile nāmuñ n’ola nişān
Bir şāḥ-ı ḥüsn var mıdur adı çekilmedi

Ola vişāl olmaya būs-ı leb-i nigār¹⁹⁷⁴
Sol ‘ide beñzer anda mey-i nāb içilmedi

Meclā-yı rūḥ olalı Bahāyī ruḥ-ı nigār
Ayine-i Sikendere aşla baḳılmađı

Ve lehu:

Didüm ki çözüp zülfüñ ḡisūñı perīşān it
Luṭf ile didi dil-ber başum yüzüm üstine (A82b)

Ve lehu:

Ḥatṭ-ı la‘lūñe virürem cānı
Şanma ki riş-ḥand ola ānı

Merdüm-i dide saña ḥıdmet ider
Ademilik ḳul eyler insānı

Ve lehu:

Eşk-i ‘āşık¹⁹⁷⁵ ki indi zānūya
‘İḳd-ı dürdür şanasın iki dizi

Ve lehu:

Salınan boynuña ol¹⁹⁷⁶ zülf-i siyeh-pūşuñdur
Zeḳanuñ çāhına¹⁹⁷⁷ şarḳan yine menguşuñdur

¹⁹⁶⁵ ‘ayn] insān B A P

¹⁹⁶⁶ gülşen] diyār-ı P

¹⁹⁶⁷ Allah onu her türlü kötülükten korusun!

¹⁹⁶⁸ irtikā] irtilā B

¹⁹⁶⁹ ‘izām] -A

¹⁹⁷⁰ ecdād] ecdād-ı ecdādları B A S

¹⁹⁷¹ kirāmları] -A

¹⁹⁷² Kim babasına benzerse, artık o, bir sır olmaktan çıkar (o söylemese de biz onu biliriz).

¹⁹⁷³ niçe] aña B A S F

¹⁹⁷⁴ leb-i nigār] leb ü kenār P

¹⁹⁷⁵ eşk-i ‘āşık ki indi] ‘āşıkñ eşki k’indi B A S

¹⁹⁷⁶ boynuña ol] gerdenüñe P

Nûş-ı cān olsun içerseñ cigerümden hūnı
Kurudan kıanumı ğayrılar ile nūşuñdur

Ve lehu:

Sūziş-i ‘ışka fā’ide idemez¹⁹⁷⁸

Otları ile yakdı bizi řabīb

Ve lehu:

Zahm-ı cigerüm gördi fetil eyledi tırūñ

İşler bitürür ol dahı peykānuñ ucından

Pā-būsına el virmedi yārūñ hacel itdi
Düşdi yüzümüz yirlere dāmānuñ ucından

Bir egri iki yüzlü münāfıkdur efendi
Dür itme beni hancer-i bürrānuñ ucından

Ve lehu:

Her ham-ı kākül-i perīşānuñ

Bir güzel remzidür şebistānuñ

Göreyin bulmasun yatacak yir
Zāhid olmak dilerse mihmānuñ

Seg-i kūyı çoğaldı lutfı ile
Sevin ey dil ürürse yārānuñ

Ve lehu:

Bir benem haddini bilür ‘aşık

Müdde‘ iler efendi bi-haddür

Başa her ne yazılsa tığūñle
Bendeñe ‘izz ü cāh-ı sermeddür

Tuħfe iltür işigūñe başın
Gör Bahāyī nice ser-āmeddür

BAHĀRĪ: Rūmili’nden kaçaba¹⁹⁷⁹-i Tırhala’dan aşhāb-ı kavlı u erbāb¹⁹⁸⁰-ı makāledendür. Tarīk-i ‘ilmi ‘ādet-i mu‘tād üzre¹⁹⁸¹ encāma irişdirüp kâzi-‘asker-i vakt¹⁹⁸² Seyyidi Çelebi’den mülāzım ve Edirne’de ve Karaferye’de¹⁹⁸³ müderris ve¹⁹⁸⁴ niçe begler ve paşa-zādelere¹⁹⁸⁵ mu‘allim ü mücālis olduğdan sonra kâzi oldu ve kaçāya rāzi oldu. Tırhalalı olduğ kaçā’idinden ma‘lumdur. Latīfī (P86a) Prizren’de didüğü ğayr-ı vākı‘dur. Adı¹⁹⁸⁶ ‘Alī’dür. Evvel mahlaşı Kemālī idi. Yārān, Kem ‘Alī diyü latife iderdi. Andan geçüp Bahāri tahalluş idindi. Bu kerre yārān *bahār*¹⁹⁸⁷ *kilisaya dırler! Ne kâfirāne mahlaşuñ vardur* diyü şakife iderdi. Denā’et-i şān u hasāset-i hāl ve reşāset-i cemāl kemālde¹⁹⁸⁸ idi. Ahir¹⁹⁸⁹ hisset ile kārānsērāy bucaqlarında erba‘inler ve riyāzetler çekmekden tahşil itdüğü¹⁹⁹⁰ marazlar bilin (A83a) iki kıat eyledi. Sinni hudūd-ı sittinde kendü Çatalca’da seb‘in ile kâzi iken Edirne’de sene şemān ve

¹⁹⁷⁷ zekānuñ cāhına] çeh-i ruhsāruña A

¹⁹⁷⁸ idemez] itmez P

¹⁹⁷⁹ kaçaba] -F

¹⁹⁸⁰ erbāb] -B A P S

¹⁹⁸¹ ‘ādet-i mu‘tād üzre] -B A P S

¹⁹⁸² kâzi-‘asker-i vakt] kâzi-‘askerlikden müteķā‘ id olan merhūm F

¹⁹⁸³ Karaferyede] Karaferyede ve ğayrıda F

¹⁹⁸⁴ ve] ve lālā-yı pādşāh olan Dūlbend-zāde Kasım Paşanuñ oğullarına F

¹⁹⁸⁵ niçe begler ve paşa-zādelere] -F

¹⁹⁸⁶ adı] ismi F

¹⁹⁸⁷ yārān bahār] Bahārī F

¹⁹⁸⁸ cemāl kemālde] kemāl mahālde F

¹⁹⁸⁹ ahir] āhirü’l-emr P

¹⁹⁹⁰ tahşil itdüğü] -B

hamsinde vefât eyledi. Hün-ı ciger ile hâşıl¹⁹⁹¹ itdügi sım ü zerin maraz-ı mevtinde vakf idüp Kurd-zâde nâm bir kâzî-ı câhili vaşı eyledi. Kurd boğazına ciger aşdı, ya‘ nî ki aşşı eyledi. Vaşı gel gör ki n’etdi, gürg-i bârân-dide idi, birezin kendü yidi, birezin hoş kişi olmağıçün hazineye iletdi. *Aferin Kurdum* diyü yüzine gülüp manşıblar adadılar, elinden mâlı alup *seg be-şahra* didiler. İgne yutmuş it gibi ol māl anuñ içine ig oldı. Ol derd ile yolda harâmi elinde olup (B57b) şaklayabildügi dağı burnından geldi¹⁹⁹² kan ile (F86a) iriñ oldı. Uğrıdan kaçup¹⁹⁹³ harâmiye uğradı dünyâda tiğ-i hasret ve âhıretde hañcer-i nedâmet yüregiñ¹⁹⁹⁴ togradı. Merhûm târihde dağı mağall-gû idi ve zemânında târihleri ile divânlar u mecmû‘ alar memlû idi. Merhûm Dül-bend-zâde Kâsım Paşa’dan harclık taleb idüp¹⁹⁹⁵ harclık lafzı târih¹⁹⁹⁶ olmışdur¹⁹⁹⁷. Ol dağı (S43b) yüz akça¹⁹⁹⁸ gönderüp Bahârî yine¹⁹⁹⁹ *mi’etün kâmile*²⁰⁰⁰ diyü tekrâr târih dimişdür. Hâlâ divân muqâta‘ acılarından Mehemmed Çelebi nâm²⁰⁰¹ kimesneyi dil-berligi zemânında kâtib şakirdi iken²⁰⁰² sevüp divâna tereddüdi münâsebeti ile bu gazeli dimişdür. *Gazel:*

Mihr-i haddûñ ki baña âhir nefes imân olur
İrte bir gün nâme-i a‘ mālûme ‘ unvân olur

Hak ne hâşıyyet kodı vaşluñda kim cânâ seni
Hâbda her kim kucarsa ‘ âleme sulţân olur

Mâh-rûlar içre ey meh ol kadar mümtâzsın (P86b)
Kim güneş her gün kapuñda hâk ile yeksân olur

Dil-berâ birkaç gün oldı görmeyelden sen mehi
İntizâr ile meded öldüm kaçan divân olur

Bu beyti²⁰⁰³ dağı anuñ yâdına dimişdür²⁰⁰⁴. *Beyt:*
Dimek olmaz bir sipâhi dil-berin sevdüm yine
Anuñ içün beklerem her şubh divân yolların

Gazel:
Âh kim sırr-ı ğamum düşdi raķibûñ diline (A83b)
Korķaram fâş ola esrâr-ı nihânım biline

İçelüm şâfi mey-i cām-ı sürûr-encâmı
Ola kim jeng-i ğam âyine-i dilden siline

Ne tabî‘ atda keder kodı ne hâtırda ğubâr
Sâķiyâ cām-ı meyûñ âferin âb u giline

Ne kadar bârid ü sengin dil ise zâhid-i huşk
‘ Aşık-ı sūhtenüñ döymeye sūz-ı diline

Ey Bahârî mey ü mağbûb ola vü sebze vü âb
Kangı²⁰⁰⁵ kâfir ola meyl eylemeye Rûmiline²⁰⁰⁶

¹⁹⁹¹ ciger ile hâşıl] ciger ile taşşıl B A S / cigerüme hâşıl F

¹⁹⁹² geldi] gelüp A P S F

¹⁹⁹³ kaçup] kaçurup A P S F

¹⁹⁹⁴ yüregiñ] bağrın P F

¹⁹⁹⁵ taleb idüp] isteyüp F

¹⁹⁹⁶ târih] târih vâkı‘ B F

¹⁹⁹⁷ lafzı târih olmışdur] lafzı târih bulmışdur P

¹⁹⁹⁸ akça] altun P

¹⁹⁹⁹ Bahârî yine] Bahârî yiter B / -F

²⁰⁰⁰ tam bir yüz

²⁰⁰¹ nâm] nâm muqâta‘ acı P

²⁰⁰² kâtib-i şakirdi iken] -B A P S

²⁰⁰³ bu beyti] bunu B A S / bu P

²⁰⁰⁴ dimişdür] dinmişdür P

²⁰⁰⁵ kangı] kanķı P

²⁰⁰⁶ ğazel: Âh kim.....Rûmiline] -F

Ve lehu:

Hîç bilmem gözümün yaşı ne vaktin yeñile
Kalmadı yüzüm el içre sile sile yeñ ile

Küşt-gîr-i ğam-ı ışk ile tutışmak niçe bir
Nice bir böyle ‘inād idesin ey dil yeñile

Ve lehu:

Virmezüz atlas u dîbāya pelās-ı fakrı
Ger şoyarlarsa bizüm başdan ayağa derümüz

Dostlar nār-ı firāk ile ölürsek göresiz
Küy-ı dil-berde ne toz kıpırdırır hākisterümüz

Âhîr mülākātumuzda bu beyti tâze dimişdi ki okıymışdı²⁰⁰⁷ *Beyt:*

Alayum²⁰⁰⁸ yanuma ol şüh-ı cihân-âşûbı
Gāyeti bu diyeler kâzî bir oğlan çekdi

Mu‘allimi olan merhûm Dûlbend-zāde²⁰⁰⁹ Kāsım Paşa oğlu Bitevî Çelebi’ye incinüp²⁰¹⁰
anuh hakkında dimişdür. *Kıtt‘a*²⁰¹¹:

Düşümde dün gece gördüm ki paşa
Gezüp cennetde eylerdi²⁰¹² temāşā

Didüm oğluñ mıdur şol boklı poçur
Didi hāşā-fe-hāşā şümme hāşā

Gazel:

Ol şehûñ işigüne tırmaz çekilür sîm-i eşk
Gözlerüm güyâ ki olmışdur ‘avārîz-hānesi (B58a)

Dil ‘arûs-ı dehr ile hergiz müzevvec olmadı
Bir mücerreddür ki oldı ‘âlemün ferzānesi

Baňa sende māl-i şāhî var dinilse tañ mı kim²⁰¹³
Genc-i ‘ışk ile tolidur sînemün vîrānesi²⁰¹⁴

Hāne-i kûy-ı belāda ben kādîmî sâkinem
Şoñradan Mecnûn gelüp oldı anuh ğamhānesi

Defterinde mürde kayd itmiş Bahārî hasteyi
Luft u ihsân itmiş ol cân u dilün cânānesi²⁰¹⁵ (P87a)

BIHIŞTÎ: Karıştıran Süleymân Beg oğlu Sinân Çelebi’dür ki merhûm Sultân
Bāyezîd devrinde terk-i diyâr idüp bir zemân vilāyet²⁰¹⁶-i ‘Acem seyāhatin eylemiş.
Niçe zemāndan şoñra yine Rûm’a gelüp pādşāh iltifātı ile ve terbiyeti ile²⁰¹⁷ sancağ
begi olup (F86b) (A84a) pādşāhuñ niyābet-i eyāletin eylemiş²⁰¹⁸. *Şî‘r-i ü:*

Yār bî-pervā dirîğā ğuşşadan hālüm hārāb
Sevmesün ‘âlemde kimse dil-ber-i ‘ālî-cenāb

²⁰⁰⁷ dimişdi ki okıymışdı] dimiş idi F

²⁰⁰⁸ alayum] alayın P

²⁰⁰⁹ merhûm Dûlbend-zāde] -B A P S

²⁰¹⁰ incinüp] incinüp bu rubā‘îyi P

²⁰¹¹ kıtt‘a] -P

²⁰¹² gezüp cennetde eylerdi] iderdi bâğ-ı cennetde P

²⁰¹³ tañ mı kim] vechi var P

²⁰¹⁴ genc-i ‘ışk ile tolidur sînemün vîrānesi] kim tolidur genc-i ğamla sînemün vîrānesi P

²⁰¹⁵ gazel: Ol şehûñ işigine.....cânānesi] -F

²⁰¹⁶ vilāyet] -F

²⁰¹⁷ gelüp pādşāh iltifātı ile ve terbiyeti ile] gelüp bağ zemân tertîb-i pādşāhî F

²⁰¹⁸ eylemiş] eyledi B S F

Şem' dür ol şāh-ı hūbān kim yaķar pervānesin
Ey Bihiştī bunlara cā'iz degüldür intisāb

BİHİŞTİ-İ ŞĀNİ: Adı Ramazān'dur. A' yān-ı ' ulemā yanında mu' ayyen ve efāzıl-ı fużalā-yı ' asruñ hūsn-i kabūl u terbiyeti ile mu' anven idi. Merhabā Çelebi-i merhūma²⁰¹⁹ şahında²⁰²⁰ iken teveccüh eyledükde *Beyt:*

Dest-būs-ı feraḥ-fezā görünür
Devlet el virdi Merhabā görünür

beyti anuñdur. Vize mevlid-i aślīsı ve Çorlı vatan-ı naklīsıdır. Tarīķ-i ' ilmi tavr-ı ma' ruf üzre²⁰²¹ tekml ve fūnūn-ı ' adīde taḥşil idüp çünki hareketi müfti-i vaķt Sa' dī Çelebi hıdmetinde münteḥi oldı. Kendü tekellüfāt-ı ' örfiyye ve izāfāt-ı resmiyyeden münteḥi oldı. Kuṭb-ı muḥit-i rüşd ü reşād ve medār-ı perġār-ı (F87a) şalāḥ u sedād olan Şeyḫ Merkez-i merhūma varup tevbe vü inābet ve tekml-i fūnūn-ı nāfi' a ve tehzīb²⁰²²-i aḥlāk-ı fa'ika için ḥaylī ' uzlet u riyażet eyledi. Aḫir ol berzaḥdan daḫı geçüp ve ser-i irādeti ceyb-i ferāġata çeküp Çorlı'da tavaṭṭun u ikāmet ve kabūl-i ḫitābet ü imāmet²⁰²³ eyledi. Ve Çorlı'ya *şehr-i kūşāde* diyü ad virüp bu murabba' ı didi. *Murabba'*:

Yir yüzinde ḥāl-i zinetdür sevādı Çorlınuñ
Bāġ-ı cennetden eser gūyā ki bādı Çorlınuñ
Ademūñ göñlin açar gurbetde yādı Çorlınuñ
Yiridür şehr-i kūşāde olsa adı Çorlınuñ

Sīnesinde olan mūlaruñ ağarduġına münāsib dimişdür. *Beyt:*
Serde mū ağardı serd oldı hevā şimden gerü
Düşdi sīnem deştine berf-i fenā şimden gerü²⁰²⁴

Zemān-ı iştigālinde Ḥayālī'ye ve ġayra ḥavāşī vü ta' līķātı (S44a) ve zemān-ı feraġ-ı bālinde muṭalā' ası sebķat itdüġi tefāsirde niçe tedķikātı vardır. Fi'l-ḥaķika āşār-ı ' ilm ü ifādesi ile ol eṭrāf müşerref ve esmā' u āzān-ı ḥalk le'āl-i va' z u naşihati ile müşennefdür. Pāye-i minber-i ḫitābet ' uluvv-ı ma' āric-i fezā'iline göre (A84b) kem-pāye (P87b) ve Mollā Hüseyñ Vā' iz (B58b) bu ķadr-i nuķūd²⁰²⁵-ı fezā'il ü ma' ārif ile aña nisbet bizā' atda bir ḥāce-i endek-māyedür. Ve bi'l-cümle küttāb ḥükmince şā' ir ve murād idindüġi ma' nāda ḥāşsa taḥayyüller idüp hūsn-i edā ile nazma ķādirdür. Meşnevde daḫı *Cem Şāh u ' Alem Şāh* nām baḫr-i ḥafifde²⁰²⁶ bir dāstān ibdā' itmişdür ve her meclisūñ āḫirinde ḥāle münāsib bir ġazel irād idüp ġazelden muķaddem bu iki beyti terci' itmegi ol ihtirā' itmişdür. *Terci'*²⁰²⁷:

Ey ġazel-ḥān-ı bezmgāh-ı sürür
Meclis ehlini aldı ḥāb-ı fütür
Şevķ ile tāzelenmege dil ü cān
Bir ġazel okı diñlesün yārān

Eş'ār-ı ü:

Şeb-i hecr āfetüm aldı ne ḥāb u ne seḫer peydā
Ne ġam-ḥānemde şem' -i şādmāniden eşer peydā

Oķuñ Cibrīlī ' uķbā vasfın ile itdi kim oldı
Bihiştinūñ vüćūdında²⁰²⁸ teķāzā-yı sefer peydā

Ve lehu:

Allah müyesser eyleye mi baña ol ġüni
Oynayavuz²⁰²⁹ ḥabīb ile peyġamber oyunu

²⁰¹⁹ Çelebi-i merhūma] Efendi F

²⁰²⁰ şahında] şıḫatde B A

²⁰²¹ tavr-ı ma' ruf üzre] -B A P S

²⁰²² nāfi' a ve tehzīb-i] nāṭıķa ve tezhīb F

²⁰²³ kabūl-i ḫitābet ü imāmet] -B

²⁰²⁴ sīnesinde olan..... şimden gerü] -A P

²⁰²⁵ nuķūd] naķd-ı B F

²⁰²⁶ ḥafifde] seri' de F

²⁰²⁷ terci'] rubā' ī B A S / nazm P

²⁰²⁸ vüćūdında] nihādında P

Maṭlaʿ:

Görüp ḥāk üzre çerḥuñ āftāb-ı ʿālem-ārāsın
Getürdüm göñlüme ey meh-liḳā vaşluñ²⁰³⁰ temennāsın

Maṭlaʿ:

Rıf at atın kime ki çerḥ eyledi²⁰³¹ mülk-i yem̄in
ʿAḳıbet vʿallāhi şol yanından eyler der-zem̄in

Ve lehu:

Şadefden yapılupdur bir letāfet ḳaşrıdur köşk
Cevāhir dökdi mi ʿmār-ı ezel anuñ esāsına²⁰³²

Gerek geḳsün gerek ser-keşliginden geḳmesün ol şāh
Güzergāhında ḥāk olmaḳ yaraşur ben gedāsına²⁰³³

Bu münācātı ḡāyet aʿ lādur. *Ġazeʿ*²⁰³⁴:

Yā İlāhī rāh-revler reh-nümālar ḥaḳḳıçün
Yāduñ ile hem-dem olan āšnālar ḥaḳḳıçün

Şubḡgāh-ı vuşlatuñ şevḳıne her şeb tā seher
Dūd-ı āhıyla göge ağan duʿ ālar ḥaḳḳıçün²⁰³⁵

ʿİşḳuñuñ ḥum-ḥānesinde²⁰³⁶ mest-i ḥūn-ālūdlar
Pirēhenden ḳıldıḡı laʿ lın ḳabālar ḥaḳḳıçün

ʿĀlem-i ünse ḳadem başduḳları eyyāmda
Ehl-i ʿişḳuñ sürdüḡi zevḳ u şafālar ḥaḳḳıçün

Pāk-dāmānlarla ḥaşr eyle Bihiştī bendeñi (F87b)
Meclis-i ʿişḳuñda ḳāk olan yaḳalar ḥaḳḳıçün

Ve lehu:

Nihān idi ezel nāzūk tenūñde nāz-perverlik (A85a)
Güneş gibi ʿıyān itdi anı sāyeñdeki terlik (P88a)

Ve lehu:

Ḳabā-yı sebz ile dolaba binseñ ʿıdgāh içre
Döner ol ḥāteme dolab kʿola ḳaşı pirūze

Ve lehu:

Şeb olmaz idi nehārı Bihiştīñüñ ḡamdan
Anuñla ol güneş itse eger selām u şabāḥ

Ve lehu:

Bezme gel bu gice ey ʿālem-i ḥüsnüñ māhı
Yoḡsa yirden göge dek incinürüz vʿallāhi²⁰³⁷

Nūniyye ḳaşidesi vardur. Pādşāha ihdā idüp çok naşīḥat ve ızḥār-ı faẓilet ve şuʿarāya
üm̄mid riʿāyet eylemişdür. *Nazm:*

Gülzār-ı vüçüduñ gül-i ḥandānıdur insān
Büy-ı ḥoş aña ḥulk ḥasen reng aña ʿirfān

Dökilmeyiceḳ ḳatre-i ḥūñin sirişküñ
Biñ kerre çevürseñ ne virür şubḡa-i mercān

²⁰²⁹ oynayavüz] kʿoynayayum ol P

²⁰³⁰ vaşluñ] ḥüsnüñ B F

²⁰³¹ ki çerḥ eyledi] kim itdi felek P

²⁰³² esāsına] bināsına B A S F

²⁰³³ eşʿār-ı ü: Şeb-i hecr.....gedāsına] -F

²⁰³⁴ Ġazel] Der-münācāt-ı ḥāş P

²⁰³⁵ Şubḡgāh-ı ḥaḳḳıçün] -F

²⁰³⁶ ḥum-ḥānesinde] mey-ḥānesinde P

²⁰³⁷ ve lehu: Ḳabā-yı sebz.....vʿallāhi] -F

Āzādelere ‘ışk hevāsı getürür vecd
Dem ursa şabā cünbiş ider serv-i ħırāmān

Aldanma bugün şive-i ğilmānına dehrün
Maḫşūduñ ise yarın eger ħıdmet-i vildān

Evlāda gönül bağlama gülzār-ı fenāda
Kim kıldı niçe bülbüli giryān güli ħandān²⁰³⁸

Der-naşīhat u sipāriş-i şu‘arā²⁰³⁹
Ey şāh-ı selātin-i cihān mīr-i cevān-baht
Her yirde ḫafādaruñ ola himmet-i pīrān

Güftārı güzel başuñ içün koma ayakda
Da’im şu‘arā ḫayline şāhāne kıl ihsān (B59a)

Şā‘irdür iden midḫatūñuñ nüktelerin nazm
Olmasa şadef dūr mi olur ḫatre-i nīsān

Şeh luṭfı gerek şā‘ir ola maṭla‘-ı ḫikmet
Ḥāşıl mı olur terbiyesüz sebze-i bārān

Olur mı Biḫiştī gibi bir şā‘ir-i efsāḥ
Kim oldı feşāḫatlerine sözleri bürhān²⁰⁴⁰

BEHLŪL: Hāliyā İstanbulidür, ammā mevlidi etrāfindandır. İmām u cüz’-ḫān ve mu‘allim ü²⁰⁴¹ ḫāfız-ı Kur‘ān kısmıñ eşrāfindandır. Zu‘mınca ḫāfız-ı şehṛ ve riñd-i cihān-süz-ı dehr geçer. Belki mekteb-i fazlında mektebiyi bir tıfl-ı eḫced-ḫān u divān-ı eş‘ārın levḫ-i debistān gibi bāziçe-i küdekān ‘add ider. Ba‘zı ma‘āniye toḫunsa olur ve nāmı şu‘arā içinde okınsa olur. *Eş‘ār-ı ū:*

Günilerler seg-i küyuñ olurdı diyü Behlūli
İşigün taşını²⁰⁴² ey meh²⁰⁴³ ne var bir pāre yaşıdanmış

Ve lehu:

Cān ḡamuñla çıkdı cānā ger inanmazsañ baña
Bir nefes tūt aḡzuma āyine-i ruḫsāruñ

Ve lehu:

Zerreves ser-geşteñüz mihrüñdür ey meh kāmumuz
Yirde gökde gün yüzüñ şevkıyle yok ārāmumuz²⁰⁴⁴ (S45b)

BEYĀNĪ: Yanbolı’dan Şeyḫ Kemāl oğlıdur²⁰⁴⁵. Taḫ‘ında bir mertebe diḫḫat u cevdet ve nazm u neşre ḫābiliyyet vardı ki eger zemān-ı bi-āmāndan ruḫşat (F88a) ve ‘ömr-i şitābandan fursat bulaydı andan çok eş‘ār-ı ḡaribe ve ma‘āni-i ‘acibe izḫār iderdi²⁰⁴⁶. Ammā henüz mīve-i baḫtı mihr²⁰⁴⁷-i mümāreset ile puḫte olmadan ve ḫām edālardan ḫalāş bulmadan rüzḡār aña ḫām didi, gülşen-i vücūda bidrūd idüp gitdi. Ne nihāl-i āmālinden berg gördi ve ne şāḫ-ı kemālinden ber yidi. Ölmezden evvel ḫod berşden şöyle geçmişdi, gören şanurdı ki zehr-i efyūn degül semm-i (A85b) helāhil içmişdi. Esrār-ı keyfiyyāt ile ‘aceb taḫayyülāta düşüp kendü maḫz-ı ḫayāl olmuşdi.

²⁰³⁸ Nūniyye ḫaşıdesi vardır.....ḫandān] -B A P S

²⁰³⁹ der-naşīhat u sipāriş-i şu‘arā] Bu birkaç beyt Sultān Süleymān-ı merḫūma virdüğü nūniyye ḫaşıdesindendir. Nazm A P

²⁰⁴⁰ olur mı.....bürhān] -B A P S

²⁰⁴¹ mu‘allim ü] -P

²⁰⁴² taşını] taşın F

²⁰⁴³ meh] meh-rū F

²⁰⁴⁴ ve lehu: Cān ḡamuñla.....ārāmumuz] -B A P S

²⁰⁴⁵ oğlıdur] oğlu demekle ma‘rūf idi F

²⁰⁴⁶ izḫār iderdi] zāhir olaydı P

²⁰⁴⁷ mīve-i baḫtı mihr] mīve-i sūḫamı tābiş-i P

Ḳadd ile nihāl ve şekl ile hilāl ve za‘f ile hılāl olmuşdı. Egerçi kendü şi‘re ṯalib idi, ammā inşası şi‘rine g̱alib idi. (P88b) Māh-ı Nev nāmı dil-bere²⁰⁴⁸ dimişdür. *Gazel*:

Ey yüzi mihr-i dıraḡşān giçe niçe meh ü sāl
Gelmeye devre ḡaşuñ gibi senüñ iki hilāl

Mün‘akis oldı derūnında dil-i sūḡtegān
Şanma āyine-i ruḡsār-ı nigārı pūr-ḡāl

Pāyuña n’ola irişmezse nücūm-ı eşkūm
Māh seyrinde ider ḡāyet ile isti‘cāl

Tek naşīb olsa na‘liceñ izin öpmek bir kez
Olsun ey māh yirūm olur ise şaff-ı ni‘āl

BEYĀNĪ-İ ŠĀNĪ: Vilāyet-i Rūmili’nde livā-yı Nigbolı’da ḡaşaba-i Ruscuk’dandur. Cāru’l-lāh-zāde dirler, adı Muştafā’dur. Selāmet-i zihne ve selākat-i ṭab‘a²⁰⁴⁹ ve leṭāfet-i ‘akla ve nekāhet-i fikre mālīk nefīs dānişmend olup cihet-i ‘ilmiyyesi ma‘mūr ve fezā’il-i ḡulḡiyye üzre meftūr ve beyne’l-aḡrān tefevvuḡ ile meşhūrdur. Ḥıdmet-i eḡālīde hareket-i ‘ādiyye ile hareket idüp²⁰⁵⁰ *Beyt*:

Çerāḡ-ı ḡānedān-ı fażl²⁰⁵¹ u ‘irfān
Nihāl-i ḡülsitān ‘ilm ü iḡān

Serv-i cūybār-ı fetvā, tezerv-i şāḡsār-ı taḡvā, mihr-i sipihr-i fezā’il, dürr-i şādef-i fevāzıl Monlā-zāde (B59b) Mehemmed Çelebi Efendi ‘avvada’llāhu’l-cenneti ‘an şebābihi. *Ve esbeece*²⁰⁵² ‘aleyhi sicāle şeyābibi rahmetihi bi-Muḡammedin ve aḡzābihi²⁰⁵³ Haleb²⁰⁵⁴ kāzısı iken anuñ ḡıdmetine irişüp ol lāle-i çemen-i ma‘rifet ḡazān-ı dehr ile şolduḡda ve ol piyāle-i encūmen-i fażilet dest-i sākī-i devr-i bed-mihrde şikest olduḡda²⁰⁵⁵ Monlā ḡazretlerine intisāb idüp anlardan mülāzım olmuşdur. (F88b) *Eş‘ār-ı ū*:

Kıldı çü ḡisuvānını cānān bölük bölük
‘Uşşāḡ ḡaylin eyledi hicrān bölük bölük

‘Işḡ aldı dil vilāyetini gönderüp n’ider
Gam leşkerini ol şeh-i ḡubān bölük bölük

Peydā olalı bāḡ-ı cemāl içre ḡatt-ı yār
Yatur şikeste deste-i reyḡān bölük bölük²⁰⁵⁶

Gazel:

‘Ömrün²⁰⁵⁷ bu sür‘atiyle ki her ān gelür geçer
Seyl-i revān durur ki şitābān gelür geçer

Gel geç libās-ı atlas-ı şāḡiden ey gönül
Cūy-ı fenāyı ḡalḡ çü ‘uryān gelür geçer

‘Uşşāka zaḡm-ı tiḡ-i sitemdür elem viren (A86a)
Ammā ki riş-i nāvek-i müjḡān²⁰⁵⁸ gelür geçer²⁰⁵⁹

²⁰⁴⁸ dil-bere] dil-ber medḡine F

²⁰⁴⁹ ve selākat-i ṭab‘a] -B A P S

²⁰⁵⁰ ḡıdmet-i eḡālīde hareket-i ‘ādiyye ile hareket idüp] -B A P S

²⁰⁵¹ ‘ilm, fażl olarak düzeltilmiş.

²⁰⁵² esbeece] es‘ele B

²⁰⁵³ Allah ḡenḡliğine ḡarşılık ona cenneti versin. Muhammed ve taraftarları ḡürmetine onu rahmetiyle kaplayıp örtsün.

²⁰⁵⁴ Haleb] Şam F

²⁰⁵⁵ olduḡda] bulduḡda A P F

²⁰⁵⁶ peydā olalı.....bölük bölük] -B A P S

²⁰⁵⁷ ‘ömrün] ḡamzeñ P

²⁰⁵⁸ müjḡān] hicrān P

Ve lehu:

Nigārā dūrd-i derdūn cām-ı la' lūn baña kāfīdür
Şarāb-ı nāb u cām-ı pūr-şafā yārānuñ olsun hep

Ve lehu:

Tolaşmağdan leb-i mey-gūnuña peymāneler dönsün
Ulaşmağdan çerāğ-ı hūsnūne pervāneler dönsün (P89a)

Gül ile gülşeni añdurma sākī gel götür cāmı
Güle peymāne dönsün gülşene mey-hāneler dönsün

Ben öldükde ğam-ı hālūñle cānā eşk-i çeşmümden
Tolanup çevre yanum sübḥa-i şad-dāneler dönsün

Temāşā idelüm cevālāngeh-i bezm-i miḥnetde
Beyānī raķş urup řāvūsveş cānāneler dönsün²⁰⁶⁰

Ve lehu:

Ḥam-ı ebrūña zūlfūñ kūşesinden ter düşer çeşmüm
Meh-i nevden ḥayāl añlar bulutdan nem kıpar çeşmüm

BİDĀRİ: Şehābī-i merḥūmuñ birāderi idi. 'Acemī mevlid ve Hemedānī meḥtid, şayrafī-şan'at ve şarrāf-ı cevāhir-i mā'rifet idi. Bā-vücūd ki sār'ir 'Acemler edā-yı Türkide²⁰⁶¹ kışırdur, bu nefis ebyāta ve selis kelimāta kādirdür. Bu maṭla'dan ṭulū'-ı mihr-i güftārī zāhir ve bu maṭla' gün gibi şubḥ-ı şabāḥat-ı kelāmına bürhān-ı bāḥirdür. *Maṭla':*

Göz göz itdüm cism-i zārī nāvek-i dildārdan
Ser-be-ser çeşm oldum ammā toymadum dīdārdan

PEYKİ²⁰⁶²: Tarīk-i ḥacc-ı Ka'be-i ma'ārifūñ gūyā-yı lebbeykidür. Edirne ferzendi ve cihān naḥşendidür (?). Rūmili'nde kā'idlerdendür, ḥāliyā timāra kānī' olup ol ḥizmetden mütekā'idlerdendür. (S46a) Şi'ri tarzında puḥtedür ḥālī degüldür. Hicv ü hezle ḥod Allāh şaklasun yanına yöresine uğramalı degüldür²⁰⁶³. *Maṭla':*

Maḥabbet şāh-bāzınuñ şikāridur benüm başum
Anuñ ser-pencesinde görünür minkāridur kışum

Kızılbaş seferinde Hāşim Beg dirler bir sipāhī ḥaḳḳında kışide dimişdür 'alā tarīki'l-hicv *Kıṭ'a:*

Nīze-i sürḥı elüme alıcak ḥiddet ile
Göti var ise gelüp önüme ṭursun Hāşim

Bir kızılbaşı ḥavāle ideyüm ben āña kim
Yüzi bir kıriş ola yaşı benüm yaşdaşum²⁰⁶⁴

Muştafa Paşa Rūmili'ne beglerbegisi²⁰⁶⁵ olduğda āña bu tāriḥi dimişdür. *Tāriḥ:*
Rūmili beglerbegisi oldı ol 'ālī-neseb

ḤARFÜ'L-CİM (B60a)

CĀMİ: Nefs-i İstanbul'dan Dāvūd Paşa maḥallesinden kıuloğullarından ḥoş-ṭab'lardan bir cevān-ı meliḥ ve şāhib-i beyān-ı faşih idi. Kendü cevān-ı āzāde ve ṭab'ı sāde ve şī'ri küşāde idi. Pādşāhumuz ḥazretleri²⁰⁶⁶ Kūtāhiyye'de şeh-zāde iken

²⁰⁵⁹ ğazel: 'Ömrüñ.....gelür geçer] -F

²⁰⁶⁰ temāşā idelüm..... dönsün] -B A P S

²⁰⁶¹ Türkide] Türkide be-her-ḥā F

²⁰⁶² Biyografinin tamamı -F

²⁰⁶³ Maddede buradan sonra boşluk var. Geri kalan kısım farklı bir yazıyla der-kenar B

²⁰⁶⁴ Kıızılbaş seferinde.....yaşdaşum] -A P

²⁰⁶⁵ beglerbegisi] beglerbegi P

²⁰⁶⁶ ḥazretleri] ḥazretleri sa' ādetle P

kapuları²⁰⁶⁷ mülâzımlarından idi. Hâliyâ âstânelerinde maḥşûş (F89a)
bendelerindendir. *Gazel-i ü:*

Cân mı vardur âteş-i ‘ışkuñla sūzân olmaya (A86b)
Dil mi var sevdâ-yı zülfünle perişân olmaya

Zülfün ucından kesilse baş aşılma dâra dil
Çekmeye aşı elem kaç‘ â perişân olmaya

Gülşen-i ‘âlemde el çek ol güzelden kim gönül (P89b)
Serv gibi ser-firâz u pâk-dâmân olmaya

Yok yire çekme emek râz-ı dehânın bilmege
İhtimâm itme aña ki anda imkân olmaya

Câmiyâ vuşlat muḥâl oldu bunu bildüm temâm
Bulmaya fûrkat nihâyet hecre pâyân olmaya

Ve lehu:

Zülf-i dil-ber tolaşur boynuma iki gicedür
Ey mu‘abbir vâkı‘a ta‘biri anuñ nicedür

CEBRÎ²⁰⁶⁸: Keşfî ve Hasbî’ye ḥâher-zâde ve kendü İstanbullı olup ḥâliyâ
Bursa’dadır. *Mevlid-i Nebîsi* ve *Mihr ü Mâh* adlı kitâbı var zu‘munca kitâbidür
ammâ ṭab‘ı leṭâfetden ve şî‘ri ḥalâvetden âbî degüldür²⁰⁶⁹. Her gün vazîfesi yüz beyt
belki daḥı artuḡdur ammâ bir beytin ḥalk içinde okımaḡa yüzi yoḡdur²⁰⁷⁰.

CA‘FER ÇELEBÎ: Tâcî Beg-zâde’dür ve Tâcî Beg, Sultân Bâyezîd-i
merḥûm²⁰⁷¹ Amâsiyye’de şeh-zâde iken lâlâsı olup Tâcî Begliler²⁰⁷² Rûm’da şeref ü câh
ile ma‘rûf²⁰⁷³ ḥânedân u âzâde ḥânevâdedür. Sinn-i temyize bâliğ olmadan mebâliğ-i
ma‘ârifet mâlik ve diyâr-ı fevâzıl u fezâ’ilde tiḡ-i kalem ve zebân-ı raḡam²⁰⁷⁴ ile fâtih-i
memâlik oldu. Efâzıl-ı ‘aşruñ nazar-ı kîmyâ- eşerleri ile işi altuñ ve hilâl-i kemâli bedr
gibi rûz-efzûn oldu. Sipâhî-zâde-i şâhib-i seyf iken ehl-i ‘ilm ṭarîkine ‘âzîm oldu, ṭarîk-i
ilmüñ ṭuruk-ı muḥtelifesiñ görüp âḥîr²⁰⁷⁵ Hâcî Hasan-zâde-i merḥûmdan ki kâzî-‘ asker-
i vaḡt imiş²⁰⁷⁶ mülâzım olup ṭarîk-i tedrîse ‘âzîm oldu²⁰⁷⁷. Maḥmûd Paşa müderrisi iken
menşûr-ı âmâlî tevḡî‘-i iltifât-ı pādşâhî ile muvâḡḡı‘ olup divân-ı sultâniye nişancı ve
ṭab‘-ı naḥl-ârâsı bezm-i câh u celâle²⁰⁷⁸ reyḡancı oldu. Gıtdügince ḡonçe-i murâd
nesim-i terbiyet-i pādşâhî ile gül gibi küşâyış buldı ve nihâl-i âmâlî tesnim-i iltifât-ı
şâhenşâhî ile serv gibi²⁰⁷⁹ nümâyış buldı. A‘yanuñ görür gözi ve (B60b) selâṭîn-i ‘Arab
u ‘Acem (F89b) ve ḡavâḡîn-i eṭrâf-ı ‘âlem²⁰⁸⁰ mürâselâtında nûk-i kalemî erkânüñ
ṭutar eli oldu. Ve paşalık ‘unvânıyla mu‘anven olup Nişancı Paşa dinilüp sâ’ir tertib ü
rûtbette daḥı vezir dimeli oldu. Ol zemâna dek ki nişancılar defterdârlar şaffında olan
mıṣṭabada; defterdârlar, altında otururlar ve ḡünkâr selâmlamaḡda defterdârlardan
aşaḡa ṭururlar imiş. Ol nişancı (A87a) olduḡı vaḡt Piri Paşa-yı merḥûm defterdâr
bulınmış, andan aşağı oturmaḡa te’ennüf itmiş. *Ben ṭarîk-i ‘ilmde ‘âlem iken bu
ḡaḡâret için mi taḡvîl-i ṭarîk itdürdünüz* diyü ‘arz-ı te’essüf itmiş. Pādşâh-ı ma‘rifet-

²⁰⁶⁷ kapuları] âstânesi F

²⁰⁶⁸ Biyografînin tamamı -A P / S’de biyografînin üzeri çizili.

²⁰⁶⁹ âbî degüldür] âbidür F

²⁰⁷⁰ yüzi yoḡdur] yüzi yoḡdur ḡâlibâ yüze gelicek sözi yoḡdur F // Diḡer maddeye geçmeden önce
birkaç satırlık boşluk var B

²⁰⁷¹ merḥûm] -P

²⁰⁷² Begliler] begligiyle F

²⁰⁷³ ma‘rûf] ma‘rûf-ı âbâdân F

²⁰⁷⁴ tiḡ-i kalem ü zebân-ı raḡam] kalem-i tiḡ ve zebân-ı kalemî B A P S

²⁰⁷⁵ Sipâhî-zâde-i şâhib-i seyf.....âḥîr] -B A P S

²⁰⁷⁶ Hasan-zâde-i merḥûmdan ki kâzî-‘ asker-i vaḡt imiş] Hasan-zâdeden F

²⁰⁷⁷ ‘âzîm oldu] sülûk idüp F

²⁰⁷⁸ celâle] celâlde B A S F

²⁰⁷⁹ serv gibi] serv-i ser-efrâz olup F

²⁰⁸⁰ ve ḡavâḡîn-i eṭrâf-ı ‘âlem] -B A P S

bîn ü qadr-şinâsdan²⁰⁸¹ emr olmuş ki dîvânda vüzerânuñ²⁰⁸² sağ cānibinde²⁰⁸³ olan mıştabada başka otura ve seferde vüzerâ otağı gibi otak²⁰⁸⁴ kura. (P90a) Sultān Selīm devrinde hōd *Beyt*:

Kadri bālāter ü berter oldu
Ya'ni ki kâzi-i 'asker oldu

Nişāncı iken hilāl-i āmālî pertev²⁰⁸⁵-i nūr-ı mihr-i pādşāh ile bedr oldu, cāyı sīne-i dil-berān gibi berter oldu ya'ni (S45b) şadr-ı sa'adetde şāhib-i şadr oldu. Neşri lü'lü'-i menşūr olsa 'aceb midür ki rişte-i güzerān-ı eyyām-ı 'ömri le'āl-i hūsn-ı nevāziş-i pādşāhi ile muntazım idi ve nazmı dürr-i manzūm olsa tañ mıdur ki dest-i hakkāk-ı iltifāt-ı şāhi ile meşküb olan dürrer-i hūzūr-ı qalb ü şafā-yı hātıra mālîk olup gānî vü gānim idi. *Li-muḥarrihi*:

Eger şādîk dinürse aña şādîk
Gelürmiş her sözi şāha muvāfîk

N'ola rıf' atda uçarsa çü tayyār
İki şeh himmetinden şeh-peri var

Eyyām-ı hāzarda ḥalvetde şeref-i meclisleri ile kām-rān ve hengām-ı seferde ekşer yanaşup hem-'inān idi. Hattā sefer-i Erdebil'de ve 'azîmet-i Şāh İsmā'il'de ekşer-i evkāt Monlā İdris ve Ḥalīmī Çelebi ve Ca'fer Çelebi-i merḥūm pādşāh ile çār-'unşur gibi hem-'inān ḥarf-zenān ve bezle-güyān muşāḥabet-künān²⁰⁸⁶ giderler imiş. Şalāt-ı şubḥdan şoñra her gün virdi du'ā-yı seyf ile meşhūr ḥırz-ı Yemānî imiş ki ḥaḳḳında dimişlerdür. *Beyt*:

Ender penāh-ı ḥırz-ı Yemānî guriḥtem
Hūn-ı hezār düşmen-i cānî beriḥtem²⁰⁸⁷

Aña iştigālinden pādşāh binmezden mukaddem²⁰⁸⁸ selāma varmaḳda geç deprenür imiş, (F90a) adım adım üzerine gelüp *buyuruñ* dir imiş. Çāderinden alaya varınca niçe çavuşlar gelüp *ḥünkār binmelüdür tiz buyuruñ* dir imiş²⁰⁸⁹ Aḥir Ca'fer Çelebi'nün nihāl-i āmāl u me'ālî Cevzā'ya irmişiken şarşar-ı fitne-i tōḥmet-i ḥıyānet egdi (A87b) ya'ni çeşm-i şuḥ-ı cemmāş-ı zemānenüñ gözi ve şemşir-i pūr-teşvîr-i gāzab-ı pādşāhinüñ dili degdi. Amāsiyye'de yeñiçeri tã'ifesiñüñ tuḡyānına tahrik tōḥmeti ile şadr-ı sa'adetden şaff-ı ni'āl-i felākete ve serîr-i riyāsetden naṭ'-ı siyāsete getürdiler. Rāvî eydür çün seyf ü naṭ' gördi, tîg-i nevmîdî ile kaṭ'-ı 'alā'îk idüp ser-rişte-i kārî şāhib-i kadre ḥavāle idüp ḥāme gibi çök urdı²⁰⁹⁰. Ol seyf ile ḥāmevār ol kadar ceriü'l-lisān ve āteş-i ye's ile (P90b) şem' veş²⁰⁹¹ ol deñlü çerib-zebān (B61a) olup ol ḥadde meyā'iz u zevācir ve ḥikāyāt u nezā'ir söyledi ki gāhi pādşāh ile kendü ḥālîñ Hārūnū'r-reşid, Ca'fer-i Bermeki'yi kaṭl idüp şoñra peşimān olduḡı ile tanzir eyledi ve gāhi veḥāmet-i ḥātîme-i kaṭl ve vekāhet-i 'ākıbet-i tehevvrde olan durūb-ı emşāl u güftārı ḥātîr-ı pādşāhiye taḥtîr eyledi. Ammā bād-ı ḥased ve sa'y-ı a'dā nā'ire-i gāzab-ı pādşāhiye ol deñlü iştî'āl virmemişdi²⁰⁹² ki kaṭerāt-ı neşā'ih söyündüre ve gird-bād-ı fitne ol kadar yükselmemişdi ki bārān-ı te'enni ile²⁰⁹³ otura. Lā-cerem vezîr-i bed-baḥt-ı baḥtuñ tezvîr-i pūr-teşvîriyle cellād-ı 'Ömer-şifāt (?) dest-i tîg-i bürrān ile bir sille urup tãc-ı serin ser-i bedeninden aldı. Ol ḡavvāş-ı deryā-yı 'ilm ü 'irfān dürr-i ḡirān-māye-i şehādet bulmaḡiçün lücce-i deryā-yı mevte ṭaldı. Qarındaşı Sa'dî Çelebi-i merḥūm ki

²⁰⁸¹ pādşāh-ı ma'rifet-bîn ü qadr-şinâsdan] pādşāhdan B A P S

²⁰⁸² dîvânda vüzerānuñ] -B A P S

²⁰⁸³ cānibinde] arafında ki P

²⁰⁸⁴ otak] otağ P

²⁰⁸⁵ pertev] eş'āt-ı F

²⁰⁸⁶ muşāḥabet-künān] -B A P S

²⁰⁸⁷ *Yemenli sığnağa kaçtım da (Yemen yapımı kılıca sığınıp), bin can düşmanımın kanını döktüm.*

²⁰⁸⁸ mukaddem] evvel P

²⁰⁸⁹ çāderinden.....dir imiş] -B A P S

²⁰⁹⁰ urdı] oturdu F

²⁰⁹¹ şem' veş] -B A P S

²⁰⁹² virmemişdi] virmişdi F

²⁰⁹³ ile] ile bir miḳdār F

maḥallinde mezkûr olur, gelüp meyyitin alup cesedin İstanbul'da²⁰⁹⁴ kendü mescidi²⁰⁹⁵ ḥariminde tedfîn itdiler. Ma' nâ-yı şehâdetin zıkr idüp anı ḥâtıra-i cennet ve²⁰⁹⁶ kendü ḳalblerin mavtın-ı şabrda tavtın itdiler. Pâdşâh-ı merḥûm şoñra niçe def'a²⁰⁹⁷ izhâr-ı nedâmet itmiş ve *niçün baña ilkâ-yı ḥabs itmedüñüz* diyü muḳarribân-ı ḥazreti melâmet itmiş (F90b) ḥattâ ol esnâda Dikiliṭaş ḳurbında 'Alî Paşa 'imâreti ve eṭrâfı yanup pâdşâh bi'z-zât söyündürmege çıkdıḳda Ḥâdim Sinân Paşa'ya ḥitâb idüp *bu yanup yaḫılmaḳlar*²⁰⁹⁸ *Ca'fer Çelebi'nüñ* (A88a) *şerâr-ı âteş-i âh-ı dîl-i bi-günâhıdır*. 'Aceb dūr ki anuñ ḳanı bizi taḫt u²⁰⁹⁹ taḫtgâhumuz ile²¹⁰⁰ mülk-i Kaydâfâ gibi seyle virmez ise²¹⁰¹ yâ dūd-i âhı ḳavm-i 'Âd gibi tâc-ı ibtihâcumuz ile ber-bâd idüp yile virmez ise dimişdür. Ammâ kesilen baş yine bitmez ve şoñ peşimânlık aşsı itmez. Ba' de ḥarâbi'l-Başra ne fâ'ide ve 'aḳibü'l-ḳatıl tiryâḳ-ı ḥayf u te'essüf ne nef' ide. Mısrâ':
Nüş dârü ki pes ez merg be-Suḥrâb resed²¹⁰²

Merḥûm Sultân Selîm her zemânda²¹⁰³ *saḫtanata geldüğümüzde iki kimeşne bulduḳ biri Mü'eyyed-zâde, ammâ ne fâ'ide ki pîrligine irmişüz ve biri Tâci-zâde ki dest-i tehevvrle* (P91a) *ḫırmen-i vücūdın* (S46a) *yile virmişüz* dir imiş²¹⁰⁴. 'Aceb ḥikmetdür ki Sultân Selîm-i merḥûm serîr-i saḫtanata cülûs itdükde ve Ca'fer Çelebi-i merḥûm tehniye-i cülûs için dest-bûs itdükde bu ḳaşıdeyi ithâf ider ki maṭla' ı budur. *Maṭla'*:

Cân âferin ki ber-kef-i mâ naḳd-i cân nihâd
Behr-i nişâr-i maḳdem-i şâh-i cihân nihâd²¹⁰⁵

Bu maṭla' egerçi bî-naẓîrdür ammâ taṭayyür²¹⁰⁶ idügi zâhirdür. Bu ḳaşıdeyi İshâḳ Çelebi ile Işık Ḳâsım'a okıduḳda²¹⁰⁷ Işık Ḳâsım tekrâr²¹⁰⁸ okıyup *ber-kef-i mâ* yirinde *ber yed-i mâ* okır. İshâḳ Çelebi muḳâbelede *ber-kef-i mâ* dir. Işık Ḳâsım *yine kef geçdünüz* hâ dir. Ca'fer Çelebi'nüñ meclisinde bu²¹⁰⁹ şüm fâl daḫı vâkı' olur. Ḳudret Allâḫuñ fâl²¹¹⁰ vâkı' a muṭâbıḳ (B61b) ve bu ta' bir ol vâkı' aya muvâfıḳ olur. Mevlânâ Necmî Çelebi'den²¹¹¹ ki maḥallinde mezkûr olur²¹¹² istimâ' itdüm²¹¹³ ki ḳatıl olduğundan üç dört gün muḳaddem²¹¹⁴ kendülere vardum, bir tâze ḡazel didüm. *İçinden bu beyti ḡayet begendüm* diyü bu beyti okıdı ki *Beyt*:

Ben şehid-i tiḡ-i 'ışḳ olduğda râh-ı yârda
Yumadan defn eyleñüz tenden ḡubârı gitmesün

²⁰⁹⁴ İstanbulda] İstanbulda Nişancı mescidi demekle F

²⁰⁹⁵ kendü mescidi] mescid S F

²⁰⁹⁶ ma' nâ-yı şehâdetin zıkr idüp anı ḥâtıra-i cennet ve] -B A P S

²⁰⁹⁷ def'a] kerre F

²⁰⁹⁸ yaḫılmaḳlar] yaḳılmaḳlar P

²⁰⁹⁹ taḫt u] -F

²¹⁰⁰ taḫtgâhumuz ile] dergâhumuzla P

²¹⁰¹ virmez ise] -P

²¹⁰² mısrâ': Nüş.....resed] -F

Suḥrab'ın ölümünden sonra yetişen ilaç (panzehir).

²¹⁰³ her zemânda] -P

²¹⁰⁴ dir imiş] buyurmuş B A S F

²¹⁰⁵ *Can naktini bizim avucumuza koyan Yaratıcı, (canı) dünya padişahının ayaklarına saçmanız için verdi.*

²¹⁰⁶ bî-naẓîrdür ammâ taṭayyür] bî-naẓîr P

²¹⁰⁷ okıduḳda] okıduğında B A S F

²¹⁰⁸ tekrâr] tekrâr kendü daḫı F

²¹⁰⁹ Ca'fer Çelebi'nüñ meclisinde bu] benümle Ca'fer Çelebi'nüñ maḫzarında olup kef geçmekle iderler bir F

²¹¹⁰ fâl] fi'l-vâkı' hâl F

²¹¹¹ Mevlânâ Necmî Çelebi'den] Necmîden F

²¹¹² mezkûr olur] zıkr olunur P

²¹¹³ itdüm] olındı P

²¹¹⁴ muḳaddem] evvel P

Fi'l-vākī^c şehīd olup yumadan defn iderler. Merhūm Müftī Sa^c dī Çelebi'nün kendü cöngünde kendü ha^tı ile yazılmış gördüm ki Ca^c fer (A88b) Çelebi katlinden üç dört gün mu^kaddem her gice vākī^c asında (F91a) bu beyti okır imiş. *Beyt:*

Menem in dü rüze^c ömri ki be-zışten ne-yerzed²¹¹⁵
Pes ez ân ki men be-mirem be-giristen ne-yerzed²¹¹⁵

Bu cümle merhūmuñ şehādetine şehādet ve katline delālet ider. İttifāk böyledür²¹¹⁶ ki merhūmuñ neşri nazımından²¹¹⁷ ve nazmda kaşā'idi gazeliyyātından rācihdür. Fārsi inşası Türki inşasından yeg idügi ehli katında vāzihdur. Zīrā feşāhat u elfāz kişverinüñ serveri imiş ammā Mü'eyyed-zāde begenmeyüp *Tāci-zāde'nün Fārsisi Üngürî Fārsisidür* demiş. *Heves-nāme* nām kitābında ki ba^hr-i remelde nazm idüp āhırinde tārihin bu mışrā^c ile beyān itmişdür. *Mışrā^c:*

Ma^habbet-nāme-i Ca^c fer²¹¹⁸

hisābı ki sekizyüz to^ksan to^kuz olur böyle beyān itmişdür ki²¹¹⁹ *Nazm:*

Şular ki Türki dilde şö^hreti var
Biri Şeyhī biri A^hmeddür ey yār (P91b)

Eger Şeyhīdür inşāf eyle bi'llāh
Su^hanverlikden olmuş gerçi āgāh

Feşāhatde velikīn kārı yokdur
Kelāmuñ ğarib elfāzı çokdur

Egerçi vardur A^hmedde zarāfet
Bulınur sözlerinde hem feşāhat

Belāgatde velī māhir degüldür
Kelāmuñ rab^tına kādır degüldür

Sözünün hüsni vardur ānı yokdur
Nu^kuş-ı deyre beñzer cāmı yokdur

Bularuñ her birinün bellü hālī
Olupdur terceme ulu kemālī²¹²⁰

Bu cümle fezā'il ile şahid-i nazmınuñ ki ha^tı u nok^ta ha^tı u hālidür, cemāl-i hüsni ān-ı 'ışkdan²¹²¹ hālīdür. Hattā Sul^tān Selim-i merhūm ile esnā-yı muşāhabetde *ben 'ışka münki^rem ve 'ışk didükleri mücerred bir fesāne ve eh^l-i 'akl 'ışk da^c vāsın eylemek cāhilānedür* dir imiş. Pādşāh-ı merhūm *and içmeñ ki 'ışka inkāruñuz ve 'ışk ne idüğün bilmedüğünüz eş^caruñuzdan ma^clūmdur anuñçün ki eş^caruñuzda çāşnī-i 'ışk ma^cdūmdur* diyü buyurmuş. Bu hāşşa mut^taşıf olduğı 'ışk-ı zenān eseridür. Ol belādan şī'ri (A89a) hālāvet ve sözi süzdan beridür. Merhūm Tāci-zāde bu deñlü kuvvet-i fikriyye ve cevdet-i fitnat ile yine ba^c zı nesneden ğu^ful belki zuhūl iderler imiş. *Beyt:*

Müfti-i dehr ü husrev²¹²²-i 'ulemā (F91b)
Hāce-i dīn ü dāver-i dūnyā²¹²³

Müfti-i va^kt Hāce Çelebi Efendi hāzretlerinün hu^zur²¹²⁴-ı şeriflerinde²¹²⁵ iken bu fakīre hı^tāb idüp *münāveleten zab^t eyle* diyü (B62a) te^kid idüp buyurdılar ki bi-^c ibāretihi

²¹¹⁵ Yaşamaya değmeyecek olan şu iki günlük ömür benim. (Ömürde) ben öldükten sonra ağlamaya değmez.

²¹¹⁶ böyledür] bunuñ üzerine F

²¹¹⁷ nazımından] nazmına P

²¹¹⁸ Ca^c fer] Ca^c fer Çelebi F

²¹¹⁹ böyle beyān itmişdür ki] -F

²¹²⁰ bularuñ.....kemālī] -B A P S

²¹²¹ ha^tı u ān-ı 'ışkdan] nok^ta vü ha^tı u hayālīdür cemālī hüsni ān-ı 'ışkından F

²¹²² husrev] server P

²¹²³ dūnyā] 'uqbā B

naql olunur: Mü'eyyed-zāde-i merhūm Tāci-zāde-i merhūm ile küçükden Amāsiyye'de Sultān Bāyezid-i merhūmunun şeh-zādeliği zemānında bile büyüyüp çabuk ata bile binmişler. İhtilâtları ittiḥād mertebesine (S46b) varmış. Ba' de zemān Mü'eyyed-zāde Edirne kâzısı iken Ca'fer Çelebi nişāncı olmuş Mü'eyyed-zāde tehniye mektûbın gönderdikde böyle tasdir itmişler *selāmen selāmen inne'l-kirāme izā mā*²¹²⁶ ya' nî *Beyt*:

İnne'l-kirāme izā mā eshelū ezkerū
Men kāne ye'lefum²¹²⁷ fi'l-menzili'l-ḥaṣini²¹²⁸

Bu mefḥūm ile ḥukūk-ı sābıkaya işāreti taṣvīr itmişler. Ca'fer Çelebi murāda intikāl idemeyüp *izā mā* lafzın fehm idemeyüp çok zahmetden sonra ba' z-ı kimesnenün ilḳası ile murāda vāṣıl olmuş. Merhūmunun müdevven ḳaṣā'idı ve ḡazeliyyâtı ve münşe'âtı vardır ve meşneviyyâtdan (P92a) kendü aḥvālın câmi' *Heves-nāmesi* ve hezlden *Küs-nāme* adlu bir nāmesi vardır. *Ḳaṣīde-i Bahāriyye*:

Şāhid-i ra' nā-yı lāle giydi gülgün pirehen
Zīnet idüp anı simin dügmelerle jāleden

Şāḥ-ı gülden²¹²⁹ ḳaṣd-ı faṣd itdi çü neşter²¹³⁰ çekdi ḥār
Hāzır itdi nergis-i zerrin-küleḥ çub u legen

Gūyiyā āb-ı revānūn gōñline tokundı bād
Kim yüzün dürdi ser-ā-ser çihresi oldı şiken

Bu ne sırdur gösterür rüy u leb ü dendān-ı yār
Āftāb içinde zerre zerre içinde peren²¹³¹

Gördi cārūb-ı muraṣṣa' yaraşur dergāhuña
Dil-rübālar zūlfine ṭaḳdı 'araḳ dürr-i 'Aden

Ḳaṣīde-i Hazāniyye:

Çün yine seyrān ide mizāne geldi āftāb
Zer-feşān oldı hevā gevher-feşān oldı şehāb

'Ahd-i 'adlūnde ḥarāma kılmamaḡiçün nāzar
Gözlerin yumar şarāb üstine geldükce ḥabāb

Adı bārān oldı ḳatre ḳatre çün düşdi yire
Berḳ-i tiḡūñ heybetinden zühre-i ebr olur āb

Tutdı ḥatt āḫir ruḥ-ı renginūne müşḡin nikāb
Rūzgār eyler belı devriyle ḥūnı müşk-i tāb²¹³² (A89b)

*Ḳaṣīde-i Şitā'iyye*²¹³³:

Çünki hengām-ı şitāda pādşāh-ı kāmkar
Kūh u deşti cānever ḳanından itdi lālezār (F92a)

Tutdı şaff āḫūlar üzre nāvek-i dil-düzlar
Nūk-i müjḡān ile zeyn oldı şanasun çeşm-i yār

Olalı pāyı müşerref dest-būsuñla şehā
Bāz ayaḡın kendünün ṭurmaz öper leyl ü nehār

²¹²⁴ ḥuzūr] ḥidmet P / şeref F

²¹²⁵ şeriflerinde] ḥidmetlerinde bir gün mülāzım F

²¹²⁶ *Selam olsun, selam olsun cömertlere!*

²¹²⁷ ye'lefum] ye'lenehum B

²¹²⁸ *Cömertler kendilerine yardım edildiğinde hatırlarlar, zor zeminde kendilerine eşlik edenleri.*

²¹²⁹ gülden] gül ki F

²¹³⁰ neşter] ḥancer S F

²¹³¹ bu ne peren] -B A P S

²¹³² *Ḳaṣīde-i Hazāniyye*: Çün.....ḥūn-i müşk-i tāb] -B A P S

²¹³³ *Ḳaṣīde-i Şitā'iyye*] *Ḳaṣīde-i şikār* B A P S

Ve lehu:

Çün şabā gül-rîz olupdur sebze vü âb üstine
Cân-feşân olmak gerek sâķī²¹³⁴ mey-i nâb üstine

Âb-ı cûduñdan cihân bâğın şuvarmağa güneş
Kûze-i yâķût aşar firûze dolab üstine

Gördiler dil bağladum yârûñ ham-ı ebrûsına
Reşk idüp kıanzıl aşarlar tāk-ı mihrâb üstine²¹³⁵

Gazel:

Vaşluñı virme cāna begcügezüm
Şatma cânı cihāna begcügezüm

Gerek öldür beni gerek dirgür
Kul senüñdür baña ne begcügezüm

Der-miyāndur dü ‘ âlemüñ varı
Seni bir kez kıucana begcügezüm

Kuluñuz devletüñde hoş geçelüm
Böyle kıalmaz zemāne begcügezüm

Ca‘ ferüñ kıaşdı vaşf-ı hüsnüñdür
Şi‘ r arada bahāne begcügezüm

Ve lehu:

Olupdur tîğ-i hecr ile ciger çāk
Elā bāl-cyte şî‘ ri eyne me’vāk²¹³⁶

Cihân olsaydı pür-hür u ferişte
Le-‘ amri mā ‘ arafne’l-‘ aşķa levlāk²¹³⁷

Lebüñden içmişem âb-ı hayâtı
Leķad ahyeytenî Allāhu ebķāk²¹³⁸

Şakın ey dil firākı şanma āsān
Fe-lā tarzā bihā iyyāke iyyāk²¹³⁹

İşigüñde çü virdüñ Ca‘ fere cāy
Cezāke’llāhu hayren tābe meşvāk²¹⁴⁰

Ve lehu:

Söylemek kıaşd itdügümce²¹⁴¹ yāra derd ü haşretüm
Ağlamak kıutar beni güftāra kıalmaz kıudretüm²¹⁴²

²¹³⁴ sâķī] cānā B A S F

²¹³⁵ ve lehu: Çün.....üstine] -F

²¹³⁶ Benim şiirimle ilgilenmedin mi? Senin yerin nerede?

²¹³⁷ Yemin ederim, sen olmasaydın aşķı bilemezdik.

²¹³⁸ Beni dirilttin, Allah (da) seni bâķi kıılsın!

²¹³⁹ Sakın sakın ona razı olma!

²¹⁴⁰ Allah seni mükafatlandırsın, yattığın yer hoş olsun!

ve lehu: Olupdur tîğ-i hecr ile ciger çāk..... meşvāk] -B A P S

²¹⁴¹ itdügümce] itdükçe A

²¹⁴² kıudretüm] kıudretüm Bu ma‘ nāyı Hayālî böyle tetebbu‘ itmişdür: *Beyt:*

Ne mihrinden şafā kesb it ne mähından sa‘ âdet um

Şakın bu çerķa aldanma iki yüzlü münāfıķdur

Remzî Çelebi böyle cevāb virmişdür. *Beyt:*

Ben nice²¹⁴³ sen şem^c -i cân-bahşa²¹⁴⁴ revân cân virmeyem
Yoķ midur ^c âlemde bir pervâne deñlü gayretüm

Kapuña iltüp götürdi ben ğubârî hâkden
Var durur yirden göge bād-ı şabāya minnetüm (B62b)

Rûz-ı maḥşerde diyem Mecnûna Ca^c fer hâlümü
Kim dilümü ol bilür ancaķ ol añlar hâletüm²¹⁴⁵

Maṭla^c:
Günde biñ²¹⁴⁶ kez görse bilmez ol gül-i ra^c nâ beni
N'eylesün bir demde biñ şekle koyar sevdâ beni

Maṭla^c:
Ey gül-i bağ-ı leṭâfet her kişinün çeşmine
Baña geldüğün gibi zibâ gelürseñ vâ beni²¹⁴⁷ (P92b)

Ve lehu:
Haṭ yazar haṭtuñ kâlemsüz şafha-i sîm üstine
Bu ne sırdur nokṭa kôr hâl-i lebün mîm üstine²¹⁴⁸

Hâcî Hasan-zâde²¹⁴⁹ kâzî-^c asker-i vaķt²¹⁵⁰ iken merḥûm Ca^c fer Çelebi'nün gözi
ağrıduķda bu kıṭ^c ayı yazup göndermişdür. *Kıṭ^c a:*

Ey gözüm nûrî gözün merdümünün hâli ne
Dermend ü intizâram²¹⁵¹ umarum şâfi cevâb

Fürkatünde ħûn-ı eşküm ^c aksidür kim gösterür
Gözlerün âyinesi her laḥza ħûn-ı bi-ḥisâb

Ġâlibâ kan eylemişdür gözlerün merdümleri
Ĥundan²¹⁵² mestürdur vallâhu a^c lem bi's-şevâb

Ca^c fer Çelebi (A90a) daḥı muķabelede²¹⁵³ bu resm ile cevâb göndermiş²¹⁵⁴. *Kıṭ^c a*²¹⁵⁵:
Ey ṭabîb-i cân kapuñ dârü's-şifâsından irür
Günde her derd ehline şâfi devâlar bi-ḥisâb

^c Akla şordum hâk-i pâyuñ cevheri ḥaşıyyetin (F92b)
Sürme-i a^c yân-ı devletdür diyü virdi cevâb

Çeşmimün hâlin şorarsañ aşmışumdur²¹⁵⁶ rûz u şeb
Kâkül-i dil-ber ḥayâlinden aña müşġin niķâb

Seni seyr içün aġyâra eger bu vech ile vara

Şaķın aldanma dünyâya iki yüzlü münâfıķdur F

²¹⁴³ nice] niçün P

²¹⁴⁴ cân-bahşa] tâbâna P F

²¹⁴⁵ rûz-ı maḥşerde.....hâletüm] -B A S

²¹⁴⁶ biñ] yüz B A S

²¹⁴⁷ maṭla^c: Ey gül-i bağ-ı leṭâfet.....beni] -B A S

²¹⁴⁸ ben nice..... mîm üstine] -F

²¹⁴⁹ Hasan-zâde] Hasan B

²¹⁵⁰ vaķt] -F

²¹⁵¹ Dermend ü intizâram] Dermend-i intizâram P

²¹⁵² ĥundan] ĥavfdan A S F

²¹⁵³ daḥı muķabelede] -B A S F

²¹⁵⁴ bu resm ile cevâb göndermiş] -F

²¹⁵⁵ kıṭ^c a] cevâb F

²¹⁵⁶ aşmışumdur] aşmamışdur P

Taň mı dîdârũndan olursa baňa mâni‘ remed
Olıcak peydâ şafağ lâ-büd görünmez âftâb

Yüz sürerdüm hıdmete varup cenâbuñdan velî
Çeşm-i bed dūr olsa yeg vallâhu a‘ lem bi‘ş-şevâb

CA‘FERÎ: Mezkûr Ca‘ fer Çelebi’nün oğlıdur. Adı Bâlî Çelebi’dür. Sene ihdâ ve erba‘în ve tis‘ami‘ede ki hâkîr İstanbul’a geldüm, çağ hüsn ü kemâlinün zemâni ve kendü Şahñ’da (S47a) İshâk Çelebi’nün dânişmendi ve ‘aşrınıñ zurefâ ve şu‘arâsı anuñ aşık-ı pür-şur u şegabı idi. Kendü dahı şuh-tab‘ u şüride-şân u şür-engiz, pür-‘aql u temyîz²¹⁵⁷ ‘işve²¹⁵⁸ -sâz u ‘âşık-nevâz, vefâ-pişe vü şikâr-endişe²¹⁵⁹ hüsnine mağrûr ve her kemâl ile ma‘mûr, hânesi melce‘-i yârân u mecma‘-ı rindân, hem-demleri ehl-i ‘irfân, her şeb meclisi güyendeler ü sâzendeler ile reşk-i gülşen-i pür-bülbül ve bülbüleler ile pür-gülğul ve her gün bezmi şâgar-ı pür-mey ve çihre-i sâki-i lâle-‘izâr ile gül gül idi. Parpar yanar şâhidler şem‘e yan başı gelür idi. Ve icâzetsüz pencereden pertev-i âftâb ve bacadan ziyâ-yı mâh-tâb nazâr itse ehl-i bezme nâşî gelür idi. Kulğul-ı şurâhî ile gülğul-ı mutribden bülbül bülbüle söylerdi ve kitâblar açılup mecmû‘a-i gül perişân olup gonce gibi derhemlikden (P93a) gül²¹⁶⁰ yüzün dürrerdi. Hem berş-perest idi hem mey-i nâb ayağı ile hem-dest idi. Muhaşşal her zemân yâ berşden geçer yâ şarâb ile ser-mest idi berşinün gıdâsınıñ miqdârı yigirmi yidi dirheme varduğda tabi‘at-ı mukâvemetden kalup²¹⁶¹ zehr-i berş ruñınıñ alın aldı, efyûn hüd âfetin aldı. Mellâh-ı fenâ fülk-i vücûdın deryâ-yı ‘ademe²¹⁶² şaldı. *Beyt li-muharririhi*²¹⁶³:

İlâhî cânı cânândan ayırma
Eger sen anda degülseñ kayırma

Gel gör ‘âşıklarınıñ âh u nâlesin (A90b) ol gün Eyyûb’a varınca²¹⁶⁴ dinilen mersiyeler ile mü‘ezzinlerün feryâd u ‘alâlesin. Cümleden bir ‘âşıkı ki Galata emini oğlu ‘Abdî Çelebi’dür ki hâlâ kâzî-ı Âmid’dür, merhûmuñ ‘ışkı ile²¹⁶⁵ ‘ud-nevâzlığa heves idüp bir mertebeye (B63a) iletdi ki her nağmesi micmer-i dilde bir ahker-i cân-süz olduğına sine-i ‘udda olan dâğlar şâhiddür. Kırk günden sonra mezârın yapmağçün kabrin²¹⁶⁶ açduklarında mezbûr ‘Abdî Çelebi-i merhûmuñ sinesin öpdü²¹⁶⁷ ve yüzün gözin sürdi ve bu kıssayı yârândan çok kimesne gördi. Bir gün merhûm Kemâl Paşa-zâde-i merhûm huzûrında²¹⁶⁸ Zâtî’nün bu meşhûr matla‘ın kendü adına okımış. *Matla‘*:

Mey-hâne-i ‘ışk içre ben bir tölü kaldurdum
Bir çengi güzel sevdüm ser-mâyeyi çaldurdum²¹⁶⁹

Monlâ²¹⁷⁰ gülüp *Çelebi ser-mâyeyi çaldurduğıñ eyü degül* dimiş²¹⁷¹. Çelebi hacîl olup kızarup hicâb itmiş, güyyâ çihre-i gül-rengine şermden al niğâb itmiş. *Matla‘*²¹⁷²:

Dirligümden ölmek ey simin-beden yegdür baňa
Câme-i zer-beft ü dibâdan kefen yegdür baňa

Ve lehu:

Hasret-i zülfünle kaddüm dâl olupdur dostum
Mübtelâñ olduğuma bu dâll olupdur dostum

²¹⁵⁷ temyîz] temyîz ‘âşık-nevâ F

²¹⁵⁸ ‘işve] ‘ışk B

²¹⁵⁹ vefâ-pişe şikâr-endişe] -B A P S

²¹⁶⁰ perişân olup gonce gibi derhemlikden gül] derhemlikden P

²¹⁶¹ muhaşşal her zemân.....kalup] -B A P S

²¹⁶² deryâ-yı ‘ademe] gird-âb-ı mevte B A P S

²¹⁶³ li-muharririhi] -B P

²¹⁶⁴ Eyyûba varınca] -B A P S

²¹⁶⁵ merhûmuñ ‘ışkı ile] ol zemânda merhûma ‘âşık olup ol şevke F

²¹⁶⁶ yapmağçün kabrin] çaldurmağçün F

²¹⁶⁷ öpdü] öpüp F

²¹⁶⁸ huzûrında] meclisinde F

²¹⁶⁹ çaldurdum] aldurdum F

²¹⁷⁰ Monlâ] Monlâ-yı merhûm F

²¹⁷¹ çaldurduğıñ eyü degül dimiş] çaldurduğıñuz eyü degül diyü laîfe idüp F

²¹⁷² matla‘] şî‘r-ü F

Şol kadar kan ağladı çeşmüm sirişkinden anuñ
Câmenüñ rengi ser-â-ser al olupdur dostum²¹⁷³

CEFÂYÎ: Filibe'den Fistancıoğlu demekle ma'rûf Muslihü'd-dîn Halife dirlendi. 'Ulûm-ı külliyyeden hazz-ı evfâsı ve fûnûn-ı cüz'ıyyeden yed-i tûlâsı vardı. Az fenn vardı ki müşâreketi olmaya ve envâ'-ı hattdan hazzı²¹⁷⁴ olup şi'r ü inşâdan ve hisâbdan hod nesne yoğ idi ki mümâreseti olmaya. Sâlhâ e'âli-i mevâlî hıdmetlerinde tahşil-i 'ilm ü ma'rifet ve Müftî Sa'dî Çelebi Efendi İstanbul kâzısı iken niyâbet ü kitâbet ve Kâzî-asker [(P93b)] Muhyî'd-dîn Efendi²¹⁷⁵ hıdmetinde iken Edirne'de serây ta'limi²¹⁷⁶ ile hıdmet itdi²¹⁷⁷. Ahır tariki ile mülâzım (A91a) oldı ve kâzî olup²¹⁷⁸ niçe yire hâkim oldı. *Allâhumme inni e'uzu bike min derki's-şekâ ve sū'i'l-kazâ*²¹⁷⁹. Ahır-i vaktinde idmân-ı hamr ile mübtelâ oldı. 'Akl u idrâkden bigâne olup nekbet ü zillet²¹⁸⁰ ile âsnâ oldı. Arkadiye kazâsı virildükde hakkında rikâb-ı hümâyûna²¹⁸¹ ruq'alar şunıldı ve a'dâsı²¹⁸² kâzî-asker efendiye iledüp ağzın koçıtmaq²¹⁸³ bir kaç def'a oldı. Ba'dehu merdûd olup gâh ba'z-ı kaşabâtda imâmet ü cihet ihtiyâr itdi ve gâh bi-ser ü sâman olup terk-i ser ü kâr itdi. Ahır-i 'ömri seb'ine (F93b) irmişdi²¹⁸⁴ ki²¹⁸⁵ yine Filibe'de küşe-i zilletde bir selîta vü 'acûze cârîyesi derdinden cân viridi. Ba'zı fende üstadum idi. Haylî kaşd itdüm, ıslâhı muhâl ve şalâhı 'adimü'l-ihtimâl oldı²¹⁸⁶ *Gazel-i ü:*

Ayine ne yüzden ola cânâna ber-â-ber
Olsun görelüm²¹⁸⁷ yüze yüz ol cânâna ber-â-ber

Gülgün sirişküm haţ-ı şeb-diz ile koşdum
Geldi tutuşup ikisi meydâna ber-â-ber

Güyâ ki olur gündüz ile gice müsâvî
Zülf-i siyeh olsa ruh-ı cânâna ber-â-ber

Çekdüm ayağı tozu ile cevher-i eşki
Geldi ikisi dide-i mizâna ber-â-ber

Âsân idi artuq komak eş'âr-ı selefden
Varılsa Cefâyî şeh-i devrâna ber-â-ber

CELÂLÎ²¹⁸⁸: Celâl Çelebi'nün nâm-ı nâmîleri Hüseyin'dür. Mevlidleri Rûmili'nde menba'-ı 'ulemâ (B63b) ve maţla'-ı şu'arâ olan kaşaba-i Manastır'dur; ol şehri şöhret-cüy sâde-rûları mahbûb u rişdârları yâ ehl-i 'ilm veya²¹⁸⁹ şâ'ir kopar bir yirdür. İbtidâ'-ı hâllerinde (S47b) erbâb-ı timârdan ve 'unfuvân-ı cevâniden şi're kâdir şu'arâ-yı belâgat-şi'ardan idi. Evvel İstanbul'a geldükde ol vakt Rûmili timâr defterdârı²¹⁹⁰ olan İskender Çelebi-i Şâni hıdmetinde olurdı. Merhûm anı²¹⁹¹ öz oğlu²¹⁹²

²¹⁷³ ve lehu: Haset-i zülfünle.....dostum] -F //der-kenar: B

²¹⁷⁴ hazzı] hazz-ı vâfiri F

²¹⁷⁵ Efendi] Çelebi P

²¹⁷⁶ serây ta'limi] serâyında olan huddâm-ı hâziye ta'lim F

²¹⁷⁷ itdi] eyledi P

²¹⁷⁸ oldı ve kâzî olup] ve semt-i kazâyâ 'âzim oldı. Rûmilinde F

²¹⁷⁹ Ey Allah'ım, bahtsızlıktan ve kötü kaderden sana sığınırım.

²¹⁸⁰ 'aql u idrâkden bigâne olup nekbet ü zillet] 'aql u idrâkden bigâne ve nekbet B A P S

²¹⁸¹ virildükde hakkında rikâb-ı hümâyûna] sevğ olındukda hümâyûnda hakkına F

²¹⁸² a'dâsı] a'dâsı kendüyi sarhoş tutup F

²¹⁸³ efendiye iledüp ağzın koçıtmaq] huzûrına getirüp koçdurmaq F

²¹⁸⁴ irmişdi] yetmişdi P

²¹⁸⁵ 'ömri seb'ine irmişdi ki] hudûd-ı seb'ine 'ömri irmişdi ki müddet-i 'ömri pâyâna irdi F

²¹⁸⁶ haylî kaşd itdüm ıslâhı muhâl ve şalâhı 'adimü'l-ihtimâl oldı] Tecâvezallâhu an seyyi'âtihi B A S F

²¹⁸⁷ görelüm] göreyüm F

²¹⁸⁸ Celâlî] Celâl Çelebi B / Celâl Efendi A

²¹⁸⁹ yâ ehl-i 'ilm veya] ekseriyâ ehl-i 'ilm ü B A S F

²¹⁹⁰ Rûmili timâr defterdârı] Cezayir timârlarına defterdâr B A P S

²¹⁹¹ anı] onı P

gibi terbiye ve cemî' -i âmâl u ahvâlin tehyi'e iderdi. Ol eşnâda bu fakîr ile müşâhabete ve üns ü ülfete tenezzül iderlerdi.²¹⁹³ Seyr-i gülîstânda ve deyr-i muğânda Eyyûb u Kâğıd-hâne (A91b) çemenlerinde Galaşa ve Hâşkôy encümenlerinde, Zâtî dükkânında ve Atmeydânî'nda (P94a) bahâr şöhetlerinde ve hazân cem' iyyetlerinde gâh mahbûblar mecma' ı olan hammâmlar seyrinde²¹⁹⁴ ve gâh Dâvûd Paşa iskelesinde şuya oynayan sim-endâmlar seyrinde gâh hânkâhlarda vefâ semâ' ında ve gâh harâbâtlarda deblek semâ' ında²¹⁹⁵ hem-dem²¹⁹⁶ idük. Ol vâkt dahı nâşiye-i şânlarında âsâr-ı câh u celâl pertev-i mihr gibi tâli' ve gurre-i cebînlerinde envâr-ı mecd ü me' âl²¹⁹⁷ şubh-ı şâdık gibi lâmi' idi. Bu gâzeli didüklerinde bu beyti haylî şöhet tutdı idi ki *Beyt*:

Bir bir işin bitürdüñ küyuñda kullaruñuñ²¹⁹⁸ (F94a)
Agâh ol ey gül-i ter cân büstânda bitmez

Mümeyyiz-i şu' arâ olan Zâtî ve sâ'ir şu' arâ nazîreler diyüp bu hâlde cezbe-i ilâhî ve şânında olan kâbiliyyet²¹⁹⁹ -i nâ-mütenâhî ile 'azm-i diyâr-ı 'Arab ve seyr-i vilâyet-i Şâm u Haleb idüp ol arâzî²²⁰⁰ -i mukaddesenüñ reh-revân-ı tarîkatı ve pîrân-ı hâkîkatî hıdmetlerinde riyâzetler ü ibâdetler idüp nefsi nâtıkların tekmiñ ve tehzîb-i ahlâk tahşil itdi. Sıdık u şafâları iktizâsı ile deryâ-yı pür-cüş²²⁰¹ oldılar ve zağm-ı tîr-i cezbe ve dâğ-ı âteş-i 'ışk ile 'âlem-i cenâb²²⁰² -ı kudse ser-tâ-pâ çeşm ü güş oldılar. Hama begi olan²²⁰³ Ca' fer Paşa ki beyne'l-ümerâ²²⁰⁴ ma' rifet ü dâniş-verzide gâh meskenet ü zillet vâdîlerinde yılmış gâh şahrâ-yı âzmâyiş-i ahvâlde geşt kılmış gâh kulle-i kühsâr-ı rıf atda ve âsâyişde karar bulmuş²²⁰⁵ gürg-ı bârân-dide idi. Celâl Çelebi ile müşâhabet idüp hâkde (F94b) gâltân²²⁰⁶ -ı gevher²²⁰⁷ ve gılâf-ı köhnede kalmış tîg-i pür-cevher idüğün görüp kadr u kıymetin bildi, ziver-i tâc-ı târek²²⁰⁸ -i rûzgâr kıldı. Celâl Çelebi ki huşuñ envâ' ında kalem gibi müşârün ileyh bi'l-benân ve kitâbetin gören hayretten devât gibi²²⁰⁹ engüş der-dehân idi. Merhûm Ca' fer Paşa'nuñ²²¹⁰ ki ol fende dahı eli var idi²²¹¹ ve hoş-nüvislikde kalem gibi²²¹² medhali var idi. Bu cihet-i câmi' a te'kid-i mahabbet itdi, Celâl Beg'üñ terbiyesinde²²¹³ (B64a) bezl-i himmet itdi. Hikmet Allâh' uñ pādşâh-ı dehr Sulţân Selim (A92a) *Mısrâ'*:

²¹⁹² oğlı] oğul F

²¹⁹³ iderlerdi] iderlerdi. Ol eşnâda bu fakîr ile A

²¹⁹⁴ hammâmlar seyrinde] hammâmlarda F

²¹⁹⁵ gâh hânkâhlarda.....semâ' ında] -A P / S' de üstü karalı.

²¹⁹⁶ hem-dem] hem-dem ü hem-şöhbet F

²¹⁹⁷ me' âl] hâl S

²¹⁹⁸ kullaruñuñ] ehl-i 'ışkuñ A P

²¹⁹⁹ kâbiliyyet] kâbiliyyet-i şalâh-ı F

²²⁰⁰ arâzî] arz B

²²⁰¹ deryâ-yı pür-cüş] âyine gibi âbâ-püş B F

²²⁰² 'âlem-i cenâb] hayât-ı F

²²⁰³ Hama begi olan] Lala A P

²²⁰⁴ beyne'l-ümerâ] beyne'l-akrân F

²²⁰⁵ gâh kulle-i kühsâr-ı rıf atda ve âsâyişde karar bulmuş] -F

²²⁰⁶ gâltân] gâltân olmuş F

²²⁰⁷ gevher] gevher ve yabanlara atılmış bir tîr-i hüner ve B F / S' de üstü karalı.

²²⁰⁸ târik] şeref F

²²⁰⁹ gibi] mesâ'il-i P

²²¹⁰ Paşanuñ] Paşa ki anuñ P

²²¹¹ dahı eli var idi] eli P

²²¹² gibi] vâ P

²²¹³ B63b der-kenarda metinde nereye gireceği belli olmayan ve diğer nüshalarda da olmayan bir gazel var:

Haddüñ gibi gül-i ter bir gülsitânda bitmez
Kaddüñ-mişâl 'ar' ar bâğ-ı cinânda bitmez

Didüm ki geldi hattuñ seftâlûdan 'atâkat
Geldi didi ki mîve faşl-ı hazânda bitmez

Bir bir işin bitürdük küyuñda ehl-i 'ışkuñ
Agâh ol ey gül-i ter cân büstânda bitmez

şeh-zāde-i kerîm iken lālā oldukda hıdmete geldükde²²¹⁶ kitābetlerine sevk idüp kendülere enîs²²¹⁷ oldu. (P94b) Giderek pādşāh-zādenün²²¹⁸ halvet-serāları ve harem-i hāşları mahremlerinden olup avda vü evde²²¹⁹ şeref-i bisāt-būsları ile celîs oldu. *Mısrā*‘: Anān²²²⁰ ki be-dādend ü be-dādend ü be-dādend²²²¹

mücibince²²²² kilik-i ezel etrāf-ı cām-ı rüzgārın huṭūṭ-ı huzūz ile zer-nigār ve dest-i dihkān-ı kadr gülşen-i kār u kirdārın nihāl-i cāh u celāl ile reşk-i cinān idüp bihiştten nümūdār eyledi. Şeh-zāde hāzretlerinün matrah-ı eşi‘at-ı mihr-i terbiyetleri ve matmah-ı enzār-ı ‘atā vü ‘atīfetleri oldu. Top-ı cāh u celālî gün gibi göge ağdı. Ve meydān²²²³-ı āmāl u ahvālîne bārān-ı ihsānları muttaşıl yağdı. Baḥşış ü baḥşāyişde Yūsuf gibi şānı ber-ā-berî sîm ü zer belki dürr ü güher ile mevzūn oldu. Nümūde vü nümāyişde māh²²²⁴ gibi rüz-be-rüz belki mihr gibi sâ‘at-be-sâ‘at rıf‘at ve ‘uluvv-ı şānı efzūn oldu. Ammā takarrübi ziyāde oldukça ol hāzretün²²²⁵ dîn ü devleti ve dünyā vü āhireti umūrın hıfzda²²²⁶ terakḳubı ziyād oldu. Ve i‘zāz u ihtizāzı muzā‘af oldukça ‘ırz-ı saltanat ve nāmūs-ı devlete muḥill evzā‘ u etvārdan ihtirāzı izdiyād buldı. Cümle kār u kirdārı mizān²²²⁷-ı (S48a) ḥayr-ḥāhî ile ve ‘ākıbet-endişi ile senceide oldu. Evzā‘ u etvārından ne bir kes remide ve ne per-i meges rencide oldu. Dest-gir olup pāye-i rıf‘ata çıkardığı kimesnelerden şunlar ki cādde-i ḥaḳḳ-ı ni‘metden kadem-birün itdiler, elleri ile başların yidiler. Ol serverün²²²⁸ (F95a) şabrı berekātı ile a‘dāsı cezā-yı sezāların bulduklarına iller *el arḳası yirde* didiler. Cümle-i ahvālî şāhib-i ‘ayār-ı meḳādîr-i nāş olan pādşāh-ı merḥūmūn ma‘lūmı olup zehab-i müzehheb-i şıdk u şafāsınuñ pūte-i kıl u ḳāldde ve miḥek-i inkıyād u imtisālde ‘ayārı temām ve miḳdārı ḥulāşa-i tecribede ḥāliş ez ḡıll u ḡışş-ı a‘rāz u eşkām (A92b) oldu. Sikke-i ḳabūl-i pādşāhî ile şüret-pezir oldu ve çihre-i ahvālî du‘ā-yı ḥayr-ı şāhenşāhîde cāy-gir oldu²²²⁹. Anadolı vilāyeti²²³⁰ timārına defterdār oldu. Ba‘dehu hıdmet-i şeh-zādeyi ki ser-māye-i devlet ü (P95a) sa‘ādeti idi, cümle menāşib u merātibden terciḥ idüp yüz biñ aḳça ze‘āmet ihtiyār idüp²²³¹ hıdmetlerinde olup²²³² serir-i sa‘ādete ve pāy-taht-ı saltanata şeref virdüklerinde iltifāt u ri‘āyetleri ile büleñd-rütbet ü ‘ālî-miḳdār oldu. Egerçi şi‘rleri ḥüsn ü behcetde medḥ ü ta‘rifden müstaḡni ve her bir ḥayālî ḥacle-i nāzda bir şāhid-i bā-ma‘nidür, netā‘ic-i ṭab‘-ı zehḥārlarından ve ḳalā‘id-i ferā‘id-i eş‘ār-ı şāhvārlarından bu bir kaç beyt ile kitābuñ silsilesine intizām ve ‘ıḳd-ı pervîn gibi rişte-i zinetine irtisām virildi. *Eş‘ār-ı ü*:

Sünbül saçun inende ilden ile düşürme
Şakla dil-i gam anı ‘ömri yabanda bitmez

Ağyāra sergüzeşti nice aḥām Celālî
Takrîre başladun mı iki cihānda bitmez

²²¹⁴ emîndāreş] emîndār B S F

²²¹⁵ *dahi, onu bütün korkulardan emin kıl!*

²²¹⁶ geldükde] geldükde alup geldiler evvelā dīvān F

²²¹⁷ kendülere enîs] ba‘dehu re‘îs B F / S‘de üstü çizili.

²²¹⁸ pādşāh-zādenün] -B F

²²¹⁹ evde] kenārda B / şikārda vü evde kenārda F

²²²⁰ Anān] An rā P

²²²¹ *Onlar ki, verdiler, verdiler, verdiler.*

²²²² mücibince] -B

²²²³ meydān] geşt-zār P

²²²⁴ māh] māh-ı nev B F

²²²⁵ ol hāzretün] -F

²²²⁶ hıfzda] -F

²²²⁷ mizān] hizān A S

²²²⁸ serverün] serverün yine taḥammül idüp F

²²²⁹ ve çihre-i ahvālî du‘ā-yı ḥayr-ı şāhenşāhîde cāy-gir oldu] -F

²²³⁰ vilāyeti] -F

²²³¹ yüz biñ aḳça ze‘āmet ihtiyār idüp] -B A P S

²²³² hıdmetlerinde olup] mülāzemet-i rikāb-ı būslarıyla ‘ālî-miḳdār oldılar F

Yüzine turesin ol gün ki eyleye burka^ç
Kamer hemân idinür burc-ı ^ç akrebi maṭla^ç (B64b)

Soraydı sāki-i gül-fām cām-ı la^ç linden
Ne ola şol ḥaṭ-ı Yākūt ile iki mışrā^ç

Bu ḥaste gönlüme peykān-ı tiri hoş gelür
Cevābı budur anuñ küllü dāḥilin yenfa^{ç2233}

Celālī umar işigünde başın kat^ç ideler
Ki her zemānde görür maḥlaş olduḡın maḥta^ç

Gazel:

Gül yüzün yadıyla dil murḡın ider gülzār zār
Görinür çeşmüme müjgān-ı büt-i Ferḥār ḥār

Zülf ü ḥaṭṭ u la^ç lün ümmidiyle varsam gülşene
Şekl-i sünbül mār güller ḥār olur gülnār nār

Kākülün sevdāsını zāhid götürmezse n'ola
Bilmeze olur meşeldür ebr-i gevherbār bār

^çÖmrüm oldukça baña yār ola şandum bilmedüm
İki gün bir kimseye olmazmış ol ^ç ayyār yār

İ^ç tikkādum bu Celālī maḥzeninde ṭab^ç uñuñ
Beglere lāyık niçe biñ lü'lü'-i şehvār var

Ve lehu:

La^ç lün öpmiş cām-ı mey iç sen daḡı kanın anuñ
Pādşāhum ḥukm-i şer^ç idür muḥarrer ḡana ḡan

Kābil-i teşbīḥ olurdu vechüñe bādī nazar²²³⁴
Mā-haşal yüzi çiçekli olmasaydı gülsitān

Bu ġazelleri ve bu maṭla^ç ları²²³⁵ Kūtāhiyye'den gönderüp eşnā-yı kitābda derc itmek
buyurmuşlardı. *Gazel:*

Zıkr idün alsun o şeh sübḡa-i mercān eline
Yākışur²²³⁶ ^ç ıkd-ı Şüreyyā meh-i tābān eline (A93a)

Şeh-süvārā başını gūyuña teşbīḥ idenün
Ser-i ḡaltānı meger girmiye çevgān eline

Fehm olunmaz ki neden mā'il olur zülfüñe dil
Elde ḡod nesnesi yok virecek oḡlan eline²²³⁷

Bāz-ı şi^ç rüm katı güstāḡ gelür baña Celāl
Okımadan²²³⁸ varur ol serv-i ḡurāmān eline

Ve lehu:

Dil bezm-i ḡāşınuñ diyemez mey-furūşiyem
Keyfiyyet içre dise olur cur^ç a-nuşiyem

Ten zevrakını varṭaya şaldı yaşum göñül (P95b)
Ben saña dımedüm mi ḡum eyler ḡuruş-ı yemm

²²³³ bu ḥaste..... küllü dāḥilin yenfe^ç u] -B A P S

Her giren faydalıdır.

²²³⁴ ġazel: Gül yüzün.....nazar] -F

²²³⁵ ve bu maṭla^ç ları] -F

²²³⁶ yākışur] yaraşur F

²²³⁷ fehm olunmaz.....eline] -B A P S

²²³⁸ okımadan] okumadan B

Ve lehu:

Havz-ı kevşerdür didüm cām-ı şarābuñ ‘aynına
Ehl-i bezme göz kıpar bakdum ḥabābuñ ‘aynına

Dīde-i ‘uşşāka resm-i na‘ lçeñ ‘aynek durur
Nūr u ferdür gerd-i rāhuñ şeyḥ ü şābuñ ‘aynına

Sākiyā la‘ lūñ meyin içdükçe²²³⁹ kılmazdı enīn
Gelme keyfiyyet-i la‘ lūñ rebābuñ ‘aynına

Ve lehu:

Cinān-ı kūyuñı añmışdur ey ḥūrī meger ṭāvūs
Bu ḥāletle ṭolanur gülşeni cevlan ider ṭāvūs

Cihānda cilve itmez utanurdı bir nazar görse
Seni bu cāme-i zerrin ile ey sim-ber ṭāvūs

Ruḥuñ devrinde altun teller ile kendözin görmüş
Aña taklīd idüp kendüye virmiş zib ü fer ṭāvūs

Celālī kākül-i cānān cemāli üzre tağılmış
Şanasun bağ-ı firdevs içre olmuş cilveger ṭāvūs²²⁴⁰

Ve lehu:

Çeşmüme ğinā viren anuñ ḥāk-i deridür
Nem var ise ḥarc itsem işiginde yeridür

Göz yaşı degül yoluña ḥarc itdügi çeşmüm
Biñ derd ile kesb eyledügi alnı deridür²²⁴¹

Ve lehu:

Yüz yirde deldi süzen-i ğamzeyle sīnemi²²⁴²
Nağşın gönülde ḳalmağcün kıldı ḥāk-riz (F95b)

Maṭla‘:

Ehl-i zühd irse riyāzetle maḳām-ı meleke (S48b)
Vādi-i ‘ışḳa sülük itmeze gelmez meleke

Ve lehu:

Meh cebīnūñ ḳin-i ebrūñ ile çok şüret bulur
Vechi yok bir laḫza dūr olmak cemālūñden Celāl (B65a)

Ve lehu:

Ğamzeñ ḥadengi ola dirüm cāna pīş-rev
Varmağā kişver-i ‘ademe reh-ber isterem

Bu ebyātı yazup²²⁴³ Kıraṭova’ya göndermişlerdi. *Beyt:*

Hep zaḥme-i tīgüñdür olan nağmeme bā‘ iş
Ḳo söyleyeni pādşehüm söyleyeni gör

Ve lehu:

Ḥaṭṭ-ı vechūñ şerḥ ider cennāt u havrā bundadur
Ḥalkı ferdāya şalar vā‘ iz temāşā bundadur

İkide bir cān u dil peykānuñ inkār itmesün
İkiden ḥālī degül yā andadur yā bundadur (A93b)

Ve lehu:

Zan itmeñ ancak ehl-i dili semler öldürür
Demler düşer ki ḥasteyi emsemeler öldürür

²²³⁹ içdükçe] emdükçe B S F

²²⁴⁰ Beyit der-kenar B

²²⁴¹ ve lehu: Dil bezm-i ḥāşinuñ..... alnı deridür] -F

²²⁴² sīnemi] sīnemiz A

²²⁴³ yazup] -A B

Dirmiş yolumda ölmeyen irmez vişālūme
Cānā senūñ bu sözlerūñ ādemler öldürür

‘ Āşık mıdur yolumda fedā olmayan dımiş
‘ Uşşākı öldürürse bu verhemler öldürür

Eger kapuñda hūn-ı sirişkin aşıtduğın
Cānā Celāli bendeñi ol demler öldürür (P96a)

Ve lehu:

‘ Aynıyla mihr-i hüsnūñ iken ‘ ālemūñ gözi
Sensüz görür mi ‘ ālemi hiç ādemūñ gözi

Şīrīn lebūñ recāsına²²⁴⁴ ey Yūsuf-ı cemāl
Ya‘ kubveş ağardı şeker-bādemūñ gözi

Zann eylemeñ o şāhuñ eli gölgesinde mühr
Ardınca qaldı nāmesinūñ Hātemūñ gözi²²⁴⁵

Sultān Süleymān-ı merhūmuñ evlādından Sultān Muştāfā ve Sultān Mehemmed ve
Sultān Selim ve Sultān Bāyezīd ve Sultān Cihān-gir hayātda iken pādşāh-ı vaqt Sultān
Selim hakkında bu kıt‘ ası gāyet hūb vākı‘ olmuştur. Kıt‘ a:

Bir gice vākı‘ amda bir pīre
Didüm ey şeyh-i ‘ ākıl u dānā

Hazret-i pādşāh-ı devrānuñ
Penç şeh-zādesi ki var zibā

Biri bebr ü biri beyān biri şīr
Biri Sī-murğdur biri ‘ Anķā

Kankısı tāt u tahta mālīk²²⁴⁶ olur
Kankısıdur cihānda Hızr-ı bekā

Baňa bu sırrı didüm i‘ lām it
Didi *hayru’l-umūri evsaṭuhā*²²⁴⁷

Cenābī Paşa-yı merhūm Anadolı beglerbegisi iken Üngürī’de²²⁴⁸ fevt olduķda Celāl Beg
defterdār bulunup bu tārīhi dimiştür. *Tārīh*:

Cihāndan münķatı‘ olup cenābı
Mü’eşşir oldu lābūd tīg-i Mirrīh

Bir eksüklüye²²⁴⁹ nakl itdüm bu hāli
Vefāt itdi Cenābī didi tārīh

Bu mahaller tahrīr olunduķda kendülerle olan hūķūķ-ı qādīme yād olındı ve bu kıt‘ a
inşād olındı. *Kıt‘ a*:

Degüldür şimdi olmış gerçi dünyāda iki yārūñ
Biri şāhib-serir olup birisi hāk-i rāh olmak

Birisi şāhn-ı gülşende birisi künc-i külhanda
Biri ser-pā bürehne birisi şāhib-külāh olmak

²²⁴⁴ recāsına] cefāsına F

²²⁴⁵ ve lehu: Meh cebinūñ.....Hātemūñ gözi] -F

²²⁴⁶ mālīk] lāyık A

²²⁴⁷ şlerin en hayırlısı ortasıdır (vasat olanıdır). Hadis

²²⁴⁸ Üngürīde] -B A P S

²²⁴⁹ eksüklüye] Üsküblüye F

Gerekdür gâhî ammâ el ucıyla merhabâ itmek (A94a)
Güle bakup yüzine bir göz ucıyla nigâh olmak²²⁵⁰

CELİLÎ: Mevlidi şehr²²⁵¹-i Burusa'dan ve kendü rûzgârda keşti-i dilde olan lenger-i fikri habâl-i hayâl-i belâgat ile bahr-i nazma şalup cevâhir-i zevâhir-i eş'âr ile sefineler tûlduran rû'esâdandır. 'Aceb laîfedür ki kendü *Husrev ü Şîrin*'inüñ âhîrinde *Beyt*:

Hâmidî-zâde Celîlî Bursevî (B65b)
Nazm idüp Şîrin ü Husrev nâmesin

diyü beyân iderken Latîfî İznîkî'dür dimişdür. Babası 'Acemden gelmiş, Hâmidî tahalluşu ile ma' rûf (P96b) kudemâ-yı zurefâdan imiş. Ol fevt olduğda Celîlî mahbûb-ı nev-cevân ve hilâlâsâ ahvâlinde vü ef'âlînde âsar-ı necâbet nümâyân imiş. Hattâ merhûm marâz-ı mevtinde mezbûr Celîlî'ye bu bahrde²²⁵² vaşiyet-nâme nazm idüp dimişdür ki *Beyt*:

Vaşı vü nâzır itdüm bi-gümânı
Sikender Lâla vü Monlâ Sinânı

Ve anlara hitâb idüp eydür ki *Beyt*:

Benüm oğlum benüm 'Abdü'l-celîlüm
Balıkbâzarına uğratmayasun²²⁵³

Hâmidî'nün şî'ri şî'r-i nüzûl olduğu cihetden silk-i şu'arâda irâdî²²⁵⁴ bâ'is-i izdiham ve sebeb-i güsest-i hüsn-i nizâm olur²²⁵⁵ diyü bu deñlü irâdî ile iktifâ olındı. Ammâ Celîlî gerçekden şâ'ir ve envâ'-i nazma kâdirdür. 'Unfuvân-ı (F96a) şebâbda tahşil-i 'ulûma sülûk idüp tarîk-i mu'tâda revân olup gâyet-i hareketin hıdmet-i mevâlî-i mütekkâ'idine irgürmişdür. Sehi Beg iştilâhınca tarîkin tekmi idüp dersin görmişdür. Ahî ile mu'âşır u mu'âşır²²⁵⁶ ve biri biriyle (S49a) bezle-güylükdan hezl-cüylığa mâ'il ü mübâşir imişler. Şarâb üzerinde habâb gibi biri birine göz eylerler, kebâb toğrarken biri birinüñ cerâhatlerine nemek saçarlar, şurâhî gibi biri birinüñ başın aşğa eylerler, sebû gibi biri birine kûlplar taqarlar, kadeh gibi biri birinüñ kulağın tûldurı tûldurı sögerler, şem' gibi biri birine çerb-zebân olup dil uzadurlar imiş. Ba'zi mutâyebeleri terceme-i Ahî'de mestûr oldı²²⁵⁷. Binâ'en-'alâ- zâlik bunda²²⁵⁸ gayr-ı mezkûr oldı. Ol zemânlarda dahı (A94b) ekseri hâlde halvet-nişin ü 'uzlet-güzin imiş. Hammâma tenhâ girmez ve âdem iki üç olmayıcak²²⁵⁹ dellâke başın terâşa rızâ virmez imiş. Ve bi'l-cümle andan fûnûn-ı cünûn u şücûn-ı mücûna delâlet ider haylî etvâr zuhûr eyler. Ahîr kabâ vü tâcî terk ve kemer-i tecridi biline berk idüp 'uryan-ser ü bürehne-pâ mest ü şeydâ tek ü tenhâ gâh geşt-i kûh u şahrâ ve gâh seyr-i deşt ü deryâ ider. Fevt oldı diyü Murâdiyye zevâ'idinden olan altı akça 'ulûfesin keserler, terekesini vereşesi taksim iderler. Ba' dehu akrabâsı (P97a) şîhhatin ve mekânın tıyarlar, bulup yine ser ü sâmân şekline koyarlar, 'ulûfesinden nişfini ki üç akça olur²²⁶⁰ muqarrer itdürüp Burusa'ya getürüp kendü hâline korlar. Ol vâktden berü²²⁶¹ muhtellü'd-dimâğdur ve halkdan mün'azil ve mâ'il-i ferâğdur. Burusa'da Kapluca reh-güzârında evi vardır, ekseriyyâ kapısı öninde dizin tayayup²²⁶² tûrur, selâm virenüñ selâmın alup söz söyleyene yüzün burtarur. Libâsı

²²⁵⁰ bu mahaller.....nigâh olmak] -F // nigâh olmak] nigâh itmek A

²²⁵¹ şehr] -F

²²⁵² bahrde] bahrde naşîhat F

²²⁵³ uğratmayasun] uğratmayasız P

²²⁵⁴ irâdî] -P

²²⁵⁵ olur] ola A P S F

²²⁵⁶ mu'âşır] mübâşir B

²²⁵⁷ mestûr oldı] mestûrdur A

²²⁵⁸ bunda] -A

²²⁵⁹ olmayıcak] olıcak F

²²⁶⁰ nişfini ki üç akça olur] üç akçasını B A P S

²²⁶¹ berü] beri P

²²⁶² tayayup] tayanup P

‘Acemâne vü dānişmendâne vü hūşmendâne ammā bakış (B66a) vü yürüşü dīvānedür. Başın kesseler²²⁶³ müzevvecesüz gezmez *Mışrā*²²⁶⁴.

Kelle sağ olsun cihānda bir külāh eksük degül

mazmūnından gāfil olup müzevveceyi terk itmez ve müzevvecesüz baş (F96b) terkiye aşmaz²²⁶⁵ Ahyānen Cāmi‘-i Kebir’e ve çār-sūya gelür ammā kimesne ile söyleşmeyüp cāna keffāretdür meded öldüm diyene cevāb virmez. Yürüdükde şöyle yiler ki gerdine şabā irmez²²⁶⁶ elinde elbette yaz u kış bir bād-biz²²⁶⁷ muḳarrer ve başında müzevvece-i bār-ı girān ve kaba şarık ber-ser her faşda üstinde bir top çiçek ser-berdür. Hammāma ayda bir²²⁶⁸ girer ve çār-sūda bir aḳçalık nesne alsa bir gayrı kimesneye götürdüp götürene²²⁶⁹ iki aḳça virürdi. Kelimātı işbā‘-ı zamme ile Türkāne ve ser ü şekli Kürdānedür²²⁷⁰. Bir imām birāderi vardır²²⁷¹ ne fā‘ide ki aña daḥı uymaz ammā Murādiyye’de aybaşı olup ‘ulūfe zemānı olduğın andan evvel kimesne tıymaz. Eş‘ārı (A95a) rāsiḥ ü raşin ve nazmı kavī vü metindür. Gazeliyyātı yek-dest ü hemvār ve meşneviyyātı çāşnīdardur. Gazeliyyātda *Gül-i Sad-berg*’i ve meşneviyyātda Sultān Selīm nāmına *Husrev ü Şirīn*’i ve *Leylā vü Mecnūn*’ı vardır ammā kaşā’idin işitmedüm²²⁷². Niçe yıldur ki *Şehnāme* tercemesine küşiş²²⁷³ ider dirlerdi. Bu ḥakīr Burusa’da olduğum zemānda kaşd-ı muşāḥabetde çok ḥile ile vesile eyledüm²²⁷⁴. Her bābdan ki sa‘y eyledüm kapuyı divār itdi ve her beyt veya luḡat ki şordum nā-şāyeste evzā‘ı ile cānumdan bi-zār itdi. Bir gün Kāzī ḥammāmı’nda rāst geldüm, yanına vardum. (P97b) Kendünün a‘lā gazellerinden bülend-āvāz ile bi-ma‘nā vü nā-merbūt gayr-ı mevzūn okıdum. Biñ baş güzeller vaşında diyüp ve nergis-i cemmāşlar medḥinde naşb-ı ‘aynī gibi şaḳındı²²⁷⁵ ser-āmed beytlerinün başın yardum, gözün çıkardum. Başın şalagördi āḥ idegördi. Olmadı, bi-iḥtiyār *bu gazeller benümdür* diyü taşriḥ eyledi ve *ben böyle didüm* diyüp ıslāḥ u²²⁷⁶ taşhiḥ eyledi. Fursat buldum *ne ile eglenürsünüz* didüm *kitābcıklar*²²⁷⁷ bulunur didi. *Sizi Şeh-nāme terceme ider dirler vāḳı‘ mıdır* didüm *vāḳı‘dur* didi; *yarısı oldu mı* didüm *kandağı yarısı ümmiddür ki Allah’dan ‘ināyet ve evliyāu’llāhdan himmet irişe temām idevüz* didi²²⁷⁸. Zātī ve Ḥayālī şihḥatde idiler, anları şordum işte *hep ma‘lūm* diyüp²²⁷⁹ kaṭ‘-ı (F97a) kelām itdi. *Siz daḥı şı‘r dirsünüz gibi, varsa okuñ* didi bu beytleri ol zemānda didüm idi okıdum²²⁸⁰ Pesend itdi ve ḳalkup gitdi *Li-muḥarririḥi*²²⁸¹.

Beni şaḥmañ ki dil-ber ‘ışḳı böyle mübtelā eyler
Beni şeydā ezel bezmindeki ḳavl-i belā eyler

Gönül māl u menālī terk idüp faḳr u fenā ister
Geçüp ma‘müre-i āfākdan virān-serā ister²²⁸²

²²⁶³ kesseler] keserlerse F

²²⁶⁴ mışrā‘] -F

²²⁶⁵ aşmaz] aşmazam F

²²⁶⁶ irmez] yetmezdür F

²²⁶⁷ bādbiz] bādpezin P

²²⁶⁸ bir] -B

²²⁶⁹ götürene] bir F

²²⁷⁰ ve ser ü şekli Kürdānedür] -F

²²⁷¹ vardır] vardır ammā F

²²⁷² ammā kaşā’idin işitmedüm] kaşā’idi mesmū‘um degül F // işitmedüm] işitmedüm. Gül-i Sad-berginden gayrı ḡazeli var idüğü maḳtū‘um degüldi. F

²²⁷³ küşiş] -B

²²⁷⁴ eyledüm] idindüm A P S / oldum F

²²⁷⁵ nergis-i cemmāşlar medḥinde naşb-ı ‘aynī gibi şaḳındı] -F

²²⁷⁶ diyüp ıslāḥ u] diyü F

²²⁷⁷ kitābcıklar] kitābcıklar P

²²⁷⁸ didi] didi. Şu‘arādan şimdi kim vardır didüm F

²²⁷⁹ ma‘lūm diyüp] bildüğünüz didi F

²²⁸⁰ okıdum] -B

²²⁸¹ li-muḥarririḥi] eş‘ār-ı ü A

²²⁸² gönül māl.....ister] -B A P S

Eş'âr-ı ü:

Toptolu harf-ı cünündür nâme-i a' mālümüz
Ey Kırâmen Kâtibîn ma' zûr tut aḥvālümüz²²⁸³ (B66b)

Gazel:

Kaşr-ı kadrûn evc-i keyvân ile yeksân oldu tut
Şemse-i eyvân aña ḥurşid-i raḥşân oldu tut (A95b)

Çün hemîn ḥâr-ı cefâdur bâğ-ı dehrûn ḥāsılı
Her taraf cevâlângehûn bir bâğ u bustân oldu tut

Âkıbet ber-bâd olur bu tâc u taht u ' izz ü câh
Özüni²²⁸⁴ devlet seririnde Süleymân oldu tut

Çünkü vâkıf olımazsun lî-ma'-a'llah seyrine²²⁸⁵
Var Burâk-ı fikretüne ' arş meydân oldu tut

Ve lehu:

Çıksun ol göz ki şeb-i hecrde ḥûn-bâr degül
Meded ey ḥûn-ı ciger eşk baña yâr degül

Yârsuz koñ beni beytü'l-ḥazenümde ki benüm
Çemen âteşgededür çeşmüme gülzâr degül

Cur'a-i âteş-i mey ḥasreti ḥâk itdi beni
Kimdür ol âb-ı şafâ-baḥşa hevâdâr degül

Maṭla':

Ne dil ki dâğ-ı ḡamuñla cerâḥati yokdur
Yatursa pister-i gül üzre râḥatı yokdur

Gazel:

Sâkiyâ kûşe-i mey-ḥâne durur meskenümüz
Ki şurâḥî vü kâdeh oldu gül ü süsenümüz

Şu' le-i âteş-i dilden ne giyersek tutuşur (P98a)
N'ola ger perr-i semender ola pirâhenümüz

Dostlar olalum âlâyiş-i dünyâdan pāk
Silkelüm gerd-i fenâdan gelüñüz dâmenümüz

Berḡ-i âhum kañı ki çerḡ inen ser-keşdür
Tâziyâneyle Celîlî yavaşur tevsenümüz

Ve lehu:

Kûyuña seyl-âb-ı eşkümdür revân ilten beni
Cism-i zârum şanki bir ḥâşâk-ı âb-âverddür

Deşt-peymâ-yı firâkuñ cünbişinden âsmân
' Işḡ şahrâsında nâ-geh zâhir olan gerddür

Bir melâmet gülşenidür cism-i zârum kim anuñ
Lâlesi dâğ u gül-i nesrini rûy-ı zerddür

Nuḡl-i meclis kılsalar n'ola Celîlî şî' rûñi
Dürd-nüş-ı ' ıḡḡa çünkim çâşnî-i derddür

Husrev ü Şîrîn nazmında olan ebyâtındandır ki kışsa-i Ferhâd'a şürû' uñ maṭla'-ı dâstânıñ evvelinde dimişdür²²⁸⁶. *Nazm:*

²²⁸³ eş'âr-ı ü: Toptolu.....aḥvālümüz] -F

²²⁸⁴ özüni] kendüni

²²⁸⁵ seyrine] sırrına A F

²²⁸⁶ maṭla': Ne dil.....dimişdür] -F

Anuñçün eyledüm feryāda²²⁸⁷ bünyād
Bu miñnet-nāme²²⁸⁸-i Ferhāda bünyād

K'añılām şî' r-i ğam-perverdüm ile
Beni yād ideler hem-derdüm ile

Leylā vü Mecnūn ebyātındandır. *Der-münācāt*:

Misvākdan it şeker zebānum²²⁸⁹
Pür-çüb-ı nebāt kıl dehānum

Der-saḥā:

Her şā'ile bahşış eyler ol genc
Taẓ'if-i ḥisāb-ı naṭ' -ı şaṭranc

Der-şecā'at:

Behrām-ı felek silāhdāruñ
Encüm bir iki ' ulūfe-ḥāruñ

Der-ḥakk-ı fitne-cūy:

Yapılsa cihānda cümle dehliz
Tırmaya dehān-ı fitne-engiz (A96a)

Tut ağızını zerle ey birāder
Zer kufl diler çü ferec ister

Der-vaşf-ı ḥargāh:

Ḥargeh degül āsmān görürler
Bulut gibi sāyebān görürler

Der-vaşf-ı gūsfend:

Pūştinden iderdi bahş bir miş
Peşmine-i şad-hezār derviş

Gerdūnda meh-i münir kұrsı
Ol kavimde ki penir kұrsı²²⁹⁰

*Der-ḥarāret*²²⁹¹-i temmūz:

Bir gün ki ḥarāret-i temūzi
Ya' ni ki nesim-i nīm ruzi

Kılmışdı kebāb murğ-ı ābı
Koyup oda siḥ-i āftābı

Her berg-i dıraḥt-ı sāye-perver
Olmış şanasun ki bir semender

Gönlekçek olurdu çın seher şubḥ
Alup ğam-ı mihirden eşer şubḥ²²⁹²

Kesb eylemege seher hevāsın
Şubḥ açdı kabasınuñ yakasın

Pür-tāb çü şem' -i encümendür (F97b)
Pervāne kanadı bād-zendür (B67a)

CEM SULTĀN²²⁹³: Vāşıta-i 'ıkd-ı saltanat-ı 'Osmāniyye, fātiḥ-i
Kostantiniyye Sultān Meḥemmed-i merḥūmuñ ferzend-i mihteri ve (P98b) Sultān
Bāyezid'ün büyük birāderidür. Sultān Meḥemmed devrinde vilāyet-i Yūnān'da pāy-

²²⁸⁷ feryāda] Ferhāda F

²²⁸⁸ ḥāme, nāme olarak düzeltilmiş: B

²²⁸⁹ zebānum] dehānum A

²²⁹⁰ der-vaşf-ı gūsfend:.....kұrsı] -F

²²⁹¹ ḥarāret] -A S / şıfat P

²²⁹² gönlekçek.....şubḥ] -F

²²⁹³ Sultān] -B

taht-ı Selçukîyân'da ya'ni Konya'da şeh-zâde idi ammâ serv gibi hevâ-yı kayd-ı rûzgârdañ âzâde idi. Bir divân yanında biñ divândan yeg bir hum-ı mey katında biñ husrevânî kûp genc-i şâygândan yeg idi. Beyt:

Inneme'd-dunyâ ta'âmun ve mudâmun ve gulâm
Feizâ fâtekehunne fe'alâ'd-dunyâ selâm²²⁹⁴

mefhûmı ile 'amel idüp habâb-ı bâdeden taht-ı Süleymânı ber-bâd ve sifal-i sâğardan âyine-i İskenderi (F98a) şikest-i seng-i havâdis-i 'âlem-i kevn ü fesâd olduğın zevk idüp elinde mühr-i Süleymânı yirine câm-ı Cem ve öninde hazâ'inden bedel envâ'-ı ni'am ve tañtana-i kûs-ı şevket-i memleket-giriden bedel âvâz-ı nağam idi. Beyt:

Baña bir câm ile besdür temâşâ-yı hayâl-i yâr
Saña âyine-i İskender ü dünyâ temâşâsı²²⁹⁵

diyüp başında buhâr-ı şarâb-ı 'işret efser ve tuğ u 'âlem hayâl-i zülf ü turre-i dil-ber idi. Ekser-i zemânda güftârı eş'âr ve kirdârı tettebbu'-ı esfâr²²⁹⁶-ı şu'arâ-yı belâgat-şî'âr idi. Kendü nazma kâdir olup Sultân Mehemmed nâmına tertib-i divân ve nazm-ı âyin ü erkân eyledi. Ba'dehu mu'ammâya (A96b) küşîş idüp Sultân Mehemmed adına bu mu'ammâyı dimişdür ki (S50a) Beyt:

Câvidânî saltanat kaddüñe lâıyık câmedür
Mekrûmet tâcın bi-hamdillâh ki saña virdi Hâk

Bu hâl ile 'ömr sürerken sene sitte²²⁹⁷ ve semânin ve semâne-mi'ede Sultân Mehemmed-i merhûm intikâl idüp Sultân Bâyezîd ile naç'-ı felekde²²⁹⁸ şatranc-ı tâlî' oynadılar, bir zemân ki tenûr-ı kârzârda kaynadılar. Kur'a-i devletde naçs-ı murâd Sultân Bâyezîd nâmına âşkâr oldu. Cem Sultân şeş-der-i hayretde zar oldu. *El-fırârü mimmâ lâ yutâku min suneni'l-murselin*²²⁹⁹ sünneti ile 'âmil oldu ve diyâr-ı Mısır'a varup anda hacc sa'âdetine nâ'il oldu. Çün ve men deḡalehu kâne âminen²³⁰⁰ mefhûmından emân bulmadı²³⁰¹ ve Mekke'de qarâr ile kalbi muṭma'in olmadı²³⁰² Hâtifden Beyt:

Tersem ne resî be-Ka'be ey A'rabî
K'in reh ki tu mîrevî be-Türkistânist²³⁰³

sözin gûş idüp deryâ-yı televvûni bâd-ı tehevvr ile hurûş itdi, sebbâhvâr deryâya (P99a) girdi. 'Akıbet ser-hadd-i Firengistân'a irdi. Ümerâ-yı Fireng kudûmın meymûn gördiler, şaykasın qarşulayup şapkalârın hevâya tügdürdiler, şehir-i Nitsede²³⁰⁴ nüzül ü menzil virdiler. Mezkûr daḡı Beyt:

Dilâ gedâyî vü rindî zi pādşāhî bih
Demi²³⁰⁵ ferâḡat²³⁰⁶-i ḡatır zi herçi ḡāhî bih²³⁰⁷

diyüp zulmetde âb-ı hayvân ve beden-i tîre-i ḡākide cân gibi²³⁰⁸ Firengistân'da qarâr itdi. Evreng-i 'ıyş u 'işrete Cem (B67b) olup elde câm-ı la'lini ḡâtem-i şāhvâr ve

²²⁹⁴ beyt: «nemâ.....selâm] -F

Dünya hayatı, yeme, içme ve evlattan ibarettir. Bunlar da olmazsa selâm olsun dünyaya.

²²⁹⁵ «skender ü dünyâ temâşâsı] «skenderi dünyâ temâşâsın F

²²⁹⁶ esfâr] eş'âr B

²²⁹⁷ sitte] semân B F

²²⁹⁸ felekde] devletde B A P S

²²⁹⁹ Peygamberlerin sünnetindeki zor şeylerden kaçış.

²³⁰⁰ Kim oraya girerse güvendedir. Âl-i imrân 97

²³⁰¹ bulmadı] buldı F

²³⁰² muṭma'in olmadı] itmî'ân bulmadı. B A S F

²³⁰³ Ey Bedevî, korkarım Kâbe'ye ulaşamazsın. Çünkü, gittiğin bu yol Türkistan'a gider.

²³⁰⁴ Nitsede] Nicede B A S F

²³⁰⁵ demi] dem-i A S

²³⁰⁶ ferâḡat] ferâḡ-ı F

²³⁰⁷ Ey gönül, fakirlik ve rintlilik padişahlıktan iyidir. Bir anlık gönül huzuru istediğin her şeyden (akla gelen her şeyden) iyidir.

²³⁰⁸ zulmetde âb-ı hayvân ve beden-i tîre-i ḡākide cân gibi] -F

buḡār-ı şarāb-ı nābdan kendüyi tâcdâr itdi. Levḥ-i ‘ârızı (F98b) ḡattdan sâde, kayd-ı tekellüfden âzâde bân-zâdelerle nûş²³⁰⁹ -ı cām-ı ḡoşḡvâr itdi. *Beyt*:

‘Acâ’ib şehri imiş bu şehri Nitse²³¹⁰
Ki ḡalur yanına her kişi n’itse

diyü²³¹¹ şehri mezkûr medḡ idüp ve kendü ser-ḡüzeştin cem‘ idüp Rûm’a gönderdüḡi râ’iyye ḡaşıdesi meşhûrdur ki²³¹² maṡla‘ı budur²³¹³. *Maṡla‘*:

Cām-ı Cem nûş eyle ey Cem bu Firengistândur
Her ḡuluñ başına yazılan ḡelür devrândur

Elsine-i nâsda²³¹⁴ (A97a) mezkûrdur. Ba‘dehu muşâḡibi Sa‘dî ile dîvânın ve Kerem-redif ḡaşıdesin ve anuñ zımnında mâ-cerâ vü dâstânın Sultân Bâyezid’e gönderdi. ‘Özrin maḡbûl itmediler, *bugün yarın* diyü ferdâdan ferdâya şaldılar. Âḡir Sa‘dî’yi cāsûsdur diyü tûṡup deryâya şaldılar. *Felekdür irdüḡine irer imedüḡine taş atar, ne cām-ı Cem’e ne âyine-i İskender’e ḡaḡar* diyüp Firengistânda olan Cem keyd-i Keyân’dan²³¹⁵ ve mekr-i zemândan emin olmadı, ne Cemdür ki ḡam-ı kullâb-ı ecele esir olup ḡum-ı mey gibi ‘aşr elinden yüregi kan ṡolmadı. Ol ḡammâm içinde iken ehl-i mekr futa altından işleyüp ol âhen-diller baḡırların taş eylediler Sultân Cem’uñ başın zehrînak ustura ile terâş eylediler, perçem-i pür-ḡamı gibi ser-eḡrâz idüp şühedâ zümresine baş eylediler. Bezm-i devrânda birkaç gün daḡı ḡadeh-i şikeste gibi ḡaste vü zâr u ser-ḡerdân oldu. Âḡir çün yüki yitdi ve işi bitdi. Cām-ı ecelden ser-mest oldu (P99b) sâḡar-ı ḡayâtı seng-i ḡavâdisle şikest olup²³¹⁶ sâḡi-i devr elinden²³¹⁷ fenâ ayâḡına hem-dest oldu²³¹⁸. Andan cismin²³¹⁹ Burusa’ya ḡetürdiler, Murâdiyye cāmî‘i civârında defn idüp yirine yitürdiler. *Li-muḡarririhi*:

Ne ḡök yüzinde meḡ ḡalur ne ḡurşid
Ne yir yüzinde Cem ḡalur ne Cemşid

Beyt:

Ecel cāmın içerken şâd olup Cem
Dimiş kim şimdi buldum dâfi‘-i ḡam

Merḡûm sene iḡdâ ve tis‘ami’ede vefât idüp târiḡ-i vefâtı budur. *Târiḡ*:

Bahâr-ı devlet-i Cem çün ḡazânî yâṡt piş ez şayf
Resid ez ḡayb târiḡeş zi dñyâ reft Cem vâ ḡayf²³²⁰

Bir târiḡ daḡı ta‘miye ṡarîki ile Aḡmed Paşa dimişdür ki ‘*ayn-i niḡâm-ı ‘âlem murâd zâ* olur ki ḡisâbda ṡokuz yüz bir olur (F99a). *Eş‘âr-ı ü*:

Biñ yıl²³²¹ yanarsa ‘ışḡ odına bir ḡarâra Cem
Baḡr-i ḡamuñda ḡelmiye herḡiz kenâra Cem

Fürḡat ḡazânı şöyle şarardursa beñzüni
Hiç ummazam ki irişe faşl-ı bahâra Cem

Luṡfuñ durur ki ḡâk-i rehümdür didüñ baña (A97b)
Degmezdi ey şanem bu ḡadar i‘tibâra Cem (B68a)

²³⁰⁹ bân-zâdelerle nûş] bân-zâdelerle müdâvemet ‘ıyş u nûş-ı F // nûş-ı] nûşın P

²³¹⁰ Nitse] Nice B

²³¹¹ Diyü] ve bu B

²³¹² ki] ol ḡaşıdenüñ B A S

²³¹³ ol ḡaşıdenüñ-P maṡla‘ı budur] -F

²³¹⁴ elsine-i nâsda] elsün-i ḡâş u ‘avâmdan F

²³¹⁵ keyândan] keyân F

²³¹⁶ olup] oldu B A S F

²³¹⁷ elinden] elinden ṡolu içüp F

²³¹⁸ oldu] oldu çün işin bitürdiler F

²³¹⁹ andan cismin] cismin defn etmek için F

²³²⁰ Cem’in devletin baharı yazdan önce hazana erince onun tarihi, ḡaybdan şöyle ulaştı: Cem dñyadan gitti, ne yazık!

²³²¹ yıl] kez F

Tîr-i belâya karşı tûtpudur siper gibi
Yâ Rab ne kıldı n'eyledi bu rûzgâra Cem

Had yok belâ vü derde yüz ur âstânına
Dök yaşların sitâresin²³²² ey bî-sitâre Cem

Gazel:

Silüp zülfün şeherden dest-mâli
Pür eyler nâfelerden dest-mâli

Yüzün derlerini sildi beñzer
Ki tölmişdur güherden dest-mâli

Yanağı güllerin dirdükçe ol yâr
Pür eyler destelerden dest-mâli

Şeker sildükçe şeker lebleründen
Tolar kand u şekerden dest-mâli

Çü yüzün mâhının oldu hicâbı
İrağ eyle nazardan dest-mâli

Leb-i la' linün anup ağlasa Cem
Tolar hün-ı cigerden dest-mâli²³²³

Ve bu gazele küşîş idüp bu beyti maqbûl düşdükde²³²⁴ *Beyt:*
Ağlayup didüm ki zülfün keşf idüp göster ruhuñ
Didi ki müşg açmak olmaz şehir-i bârândur henüz

Muşâhibi Sa' dî Beyt:

Ağlayup göster didüm billâhi müşgîn kaşuñı
Didi yâ göstermek olmaz dağı bârândur henüz

Maḥmūd Paşa:

Bir dem eglen ey felek gönüm serâyın yıkma kim
Ol perî-peyker hayâli dilde mihmândur henüz

Aḥmed Paşa: (P100a)

Billah ey gam egleme hâk ile yeksân it beni
Oynaya hâkümle şâyed dil-ber oğlandur henüz

Me'âlî:

Yüzüme bir dağı güle bakmak olmaz mı ki âh
Furkâtiyle beñzimün rengi za' ferândur henüz

diyü bu vech ile nazîreler dinilmiş idi²³²⁵.

CENÂBÎ PAŞA²³²⁶: Gülşen-i harîm-i hâş-ı pādşāhîde âb-ı terbiyetleri ile neşv ü nemâ ve nazre-i iltifât-ı pādşāhî²³²⁷ ile hüsni ü bahâ bulan aşhâb-ı sa' âdetden ve erbâb-ı şî'r ü belâgatdendür. Evvel-i vâkt çâştgâh²³²⁸-i cevânîde hüsni verd-i tarî gibi tâze vü ter idi. Nâmı Gül-i Aḥmer idi. İçerüden çâşnî-gîr-başılığ ile çıkup ba' dehu mir-i âhür-başı ve pādşāhuñ manzûr-ı çeşm-i ihsân-ı kimyâ-pâşî oldu. Andan livâ-yı himmet-i pādşāhî²³²⁹ anuñ hakkında vâlâ ve hil' at-ı ihsân-ı şāhensāhî kâmet-i liyâkat u rûtbetden vâlâ oldu ya' nî Anadolî vilâyetine emirü'l-ümerâ oldu. Ol manşibda iken vefât

²³²² sitâresin] kevâkibin P

²³²³ Gazelin tamamı der-kenar B

²³²⁴ gazel: Silüp.....maqbûl düşdükde] -F

²³²⁵ diyü bu vech ile nazîreler dinilmiş idi] -A

²³²⁶ Paşa] -B A S

²³²⁷ pādşāhî] şāhî P

²³²⁸ çâştgâh] hân-gâh-ı F

²³²⁹ pādşāhî] şāhî P

itdi. Vezâret kürsîsin (A98a) maḳâm itmek isterken²³³⁰ nişîmenin mıştaba²³³¹-i tâbût-ı memât itdi. Tab⁶ ı ḥalâvetden ve şî⁶ ri belâgatden ḥâlî degüldür. Tokuz yüz altmış tokuzda rihlet²³³² itmişdür ki Celâl Beg'ün târiḥi sebḳat itmişdür. *Maṭla⁶ - ü:*

Olsa peydâ düd-ı âhum gözlerüm giryân olur
Ebr-i zûlmet zâhir olsa lâ-cerem²³³³ bârân olur

CİNÂNÎ: Semendirelidür ve tab⁶ îat-ı şî⁶ riyyesi ta⁶ rîf itmelidür. Şaded-i taḥşîldeğür, ' ilme tâlibdür ve şî⁶ re mâ'il ve nazma râğîbdür²³³⁴. *Şî⁶ r-i ü:*

Bahâr irişdi yine seyr-i sebzezârı görüñ
Kenâr-ı bâğ u leb-i cûybâra varıgörüñ

Yakup derûnumuza tâze dâğ ile şerḥa
Çemende lâle-şîfat bir çerâğ uyarıgörüñ²³³⁵

Maṭla⁶:

Ruḥuñ yanında görünmez iken o ḥaṭṭ-ı cedîd
Çerâğ dibi karanûdur ey yüzi ḥurşîd²³³⁶

CİNÂNÎ-İ ŞÂNÎ²³³⁷: Nâmı Mehemmed'dür. Mevlidi (F99b) Burusa'dur ki yir yüzünün cinânıdır. Güyâ memâlik-i Rûm bir kâleb-i beşerîdür ki Burusa anuñ cenânıdır. Latîf-i ehl-i ' ilm ü ma⁶ rifet ve şî⁶ rüñ her nev⁶ e irâdına şâhib-i kudretdür. Tab⁶ -ı şâmili ve bu²³³⁸ fende tederrüb²³³⁹ -i kâmilî vardır. Gûşe (B68b) toḳanmaduk²³⁴⁰ küşelere dest urur ve taşavvur (P100b) itdügi ḥayâlleri âyine-i ḥüsn ü edâda görür. *Şî⁶ r-i ü:*

Ni⁶ met-i vaşlına ağıyârı toymuş dil-ber
Göñlüñ ey ḥaste-i hicrân nenüñ aşın ister

Maṭla⁶:

Ḥaṭuñ geldükçe ruḥsârûnda artar tâzelik derlik
Berât ile virilmiş gibi şâhum saña dil-berlik²³⁴¹

Ve lehu:

Ḳanı bir ruḥsâre kim ḥaṭṭ-ı siyeh-fâm olmaya
Devr içinde ḳanğı gün gördüñ ki aḥşam olmaya

Ve lehu:

Ay olmayıcaḳ gelme dir ol mâh-ı dil-efrûz
Kim ḳatlanur ammâ ki aña ḳandağı sî rûz

Ve lehu:

Bulmadı bir leb-i la⁶ lûñ gibi güftâr-ı melîḥ
Aldı gerçi ayağı altuna dünyâyı Mesîḥ

Ve lehu:

Dil ider zehr-i ḡamuñ şerbet-i şîḥḥat gibi nûş
Cevr idersin yine ol ḥasteye olsun hele ḥoş²³⁴²

CEVÂNÎ: Aslı Tırḥala'dan, kâzî-zâde idi. Edirne'de tavaṭṭun idüp ṭarîḳ-i ' ilm-i ma⁶ ḥudî sürüp²³⁴³ Kemâl Paşa-zâde'den mülâzım oldu. Monlâ'nuñ anuñ ḥaḳḳında himmeti ḥadden ziyâde idi. Ḳazâ semtine rızâ virdi, cevânîlik ma⁶ nâsın taḥḳîḳ idüp

²³³⁰ isterken] dilerken B

²³³¹ mıştaba] -F

²³³² rihlet] vefât B

²³³³ ebr-i zûlmet zâhir olsa lâ-cerem] hâle devr itse ḳamer eṭrâfını F

²³³⁴ Semendirelidür.....râğîbdür] -F

²³³⁵ şî⁶ r-i ü: Bahâr.....uyarıgörüñ] F'de Cinânî-i Şânî maddesinde

²³³⁶ maṭla⁶: Ruḥuñ.....ḥurşîd] -F

²³³⁷ Cinânî-i Şânî] F'de iki Cinânî karışmış, tek madde olmuş.

²³³⁸ bu] her B S F

²³³⁹ tederrüb] kudret-i F

²³⁴⁰ toḳanmaduk] toḳınmayan B

²³⁴¹ şî⁶ r-i ü: Ni⁶ met-i vaşlına..... dil-berlik] -A P S Faklı bir yazıyla yazılmış: B

²³⁴² ve lehu: Ḳanı bir.....ḥoş] -B F

²³⁴³ sürüp] sürüp pâyânına ırgürüp F

cevānlara şarf eyledi. Her ne ki eline girdi, bir cevānuñ çü ānın gördi, Cevānī ortadan mahv olup cān virürdi. (A98b) Şüh-tab⁶ u bezle-güy, hoş-mezāk u laṭife-cüy idi. Niçe yirde kâzî olup âhîr Vize'de altmış akça ile kâzî oldu. Şahne-i mevt irişüp *ecel yetişdi ve dām-ı hayâtı boynuñdan ayır* diyü giribānın alup mütekâzî oldu. Nâ-çar deynini edā ve cānını fedā itdi. Şi⁶r- ü:

Seg-i yārüm dimiş Mecnūn-ı şeydā
İşidüp didi Leylā seg be-şahra

Ve lehu:

Kankı hūbuñ ki cemāl u hūsn içinde ānı yok
Ehl-i hūsn olanlar içinde tutarlar anı yok

Ḡonceye ol la⁶l-i dūr-pūşı nice teşbih idem
Ḡonce ancak bir dehendür ki anuñ dendānı yok (S51a)

Şol gönül ki anda şevk ü ʿışkdan yokdur eser
Bir hārāb-ābāda beñzer ki anuñ sultānı yok

ʿAşık olan şem⁶ den görmek gerekdür yanmağı
Yüregi yanar yaşı çıkar veli efgānı yok²³⁴⁴

Defter ü dīvāna şıgmaz²³⁴⁵ kankı birin diyeyüm
Mihnet ü derdün Cevānī ḥaddi yok pâyānı yok

CEVRİ: Edirnelidür. Herrāt-zāde dimekle ma⁶rūfdur. Babası zurefā-yı (F100a) ʿAcem'den zāviye-nişin ve tekyesi mecma⁶-ı ʿulemā vü zurefā ve şöhetgāh-ı ehl-i ʿirfān olup oğlu Cevrī daḥı²³⁴⁶ zarāfet-i şān ve nezāfet-i tab⁶-ı ḥurde-dān, letāfet-i zihñ ü şetāret-i dil ile mevşūfdur. Tab⁶-ı çālāk ve zekā vü idrāk ve zihñ-i tābnāk şāhibidür. Kanda²³⁴⁷ kendü gibi şüh-tab⁶ u hoş-mezāk varsa anlaruñ (P101a) muşāhibidür. Tarīk-i ʿilmüñ pâyānına varduḡdan sonra şedā'idden²³⁴⁸ hayli zemān çekdi. Bezm-i devrānda sāki-i cevri elinden niçe rıtl-ı girān çekdi. Ahir Anadolı kâzî-ʿaskeri olan ʿAbdu'l-kerim-zāde Efendi ile ḥukūk-ı sâbıkası olduğı sebebdan dest-i āšnāyiden dost-kāmı içdi. Telh-i ʿıyş olmış iken def-i ḥumār-ı elem-i māzî için mülāzemedi cāmı içdi²³⁴⁹. Hāliyā zümre-i kuḡātadan ve kuḡāt içre erbāb-ı kemālātandur. Fezā'ili ḥamīde ve ḥaşa'ili pesendidedür. Kendü ḥod beher-hāl pür-ʿışk u şevk ve vecd ü²³⁵⁰ ḥāldür. Şi⁶ri daḥı sūz u şūr ile sā'ir eş'ār içinde bir ḥāldür. Şi⁶r-i ü:

Dili alup gider olduñ gel al bile cānı²³⁵¹
Biribirinden ayırma efendi yārānı

Ve lehu:

ʿAzm eylese ne cānibe ol Ka⁶ be-i ümīd
Kıble-nümā gibi yüregüm ditrer üstine

Bu murabba⁶ ı fakīre ḡaylī ḥālet-baḡş u (A99a) sūznāk gelür²³⁵². (B69a) *Murabba⁶:*

Gelmek çü müyesser degül ol serv kenāre
Sendeyse taḡammül göremem şabr u qarāre
Kādir de degülsin bilürem terk-i diyāre
Avāre²³⁵³ gönül n'eyleyeyin saña ne çāre

²³⁴⁴ ʿāşık olan.....yok] -B A P S

²³⁴⁵ şıgmaz] -A

²³⁴⁶ daḥı] -A P

²³⁴⁷ kanda] -B A S F

²³⁴⁸ şedā'idden] şerābdan P

²³⁴⁹ Anadolı Kâzî-ʿaskeri olan.....cāmı içdi] mülāzım oldu B A P S

²³⁵⁰ ü] -F

²³⁵¹ gel al bile cānı] gele al cānı bile F / bile cānı S

²³⁵² ve lehu: ʿAzm eylese.....sūznāk gelür] -F

²³⁵³ avāre] bi-çāre P

Günden güne arturmadasın nâle vü²³⁵⁴ zâruñ
Güş eylemez ol serv-kað u lâle-‘ izâruñ
Bir yirde ise yok iki gün şabr u qarâruñ
Âvâre gönül n’eyleyeyin saña ne çâre

Bir mertebede fûrkat ile zâr u nizâram
Kâdir degülem ol şanemüñ kûyına varam
Tökunmaz iken şimdi benüm başuma çârem
Âvâre gönül n’eyleyeyin saña ne çâre

Biñ var gam-ı cānāne ile sīnede dāguñ
Envā[‘] -ı hevālarla tolu cevfi-i dimāguñ
Şimden gerü n’itmek gerek olmış olacağıñ
Âvâre²³⁵⁵ gönül n’eyleyeyin saña ne çâre

Yâr olamaduñ gitdi bu ben bağı kebābe
Başuñda hevālar seni döndürdi habābe
Terk eyleyüben Cevriyi düşdüñ mey-i nābe
Âvâre gönül n’eyleyeyin saña ne çâre

CEVHERİ: Aydınli Bālī Çelebi’dür. Er lakabı ile ol gerçek erüñ Ser-hüş Bālī lakabıdır. Gālibā ‘ākıbet şarāb-ı cezbe ile mest (F100b) ü ser-hüş ve keyfiyyet-i bāde-i ‘ışk-ı İlāhī ile medhüş olacağıñ bildiler²³⁵⁶ *el-fālu ‘alā mā cērā*²³⁵⁷ mücibince lakabın Ser-hüş Bālī kıldılar. Dānişmend iken dānişver ve yārānı içinde hünerver idi. Seng-dil müderrisler demüri²³⁵⁸ çiyneyüp göge püfkürürken aña (F101a) mıknaṭis²³⁵⁹ gibi yapışurlar (P101b) ve kâ’ināt-ı cevvi berg-i kâha şaymayanlar keh-rübā gibi kapışurlar idi. Sultān Süleymān-ı merhūm hācesinden mülāzım oldu. Kepenekçi medresesi müderrisi iken libās-ı ‘örf ü izāfeti koyup tarīk-i ‘uzlete ‘āzim oldu. Evā’il-i hālinde mey-perest²³⁶⁰ ve ‘ışk-ı şāhid ile mest idi. Her kanda hum-ı mey görse küp düşerdi ve her kuy-ı harābātde eski haşır döşerdi; maḥbūb izin görse kebkebi naḫşın nokṭa-i ḥākī idüp seyr-i nokṭa ile (A99b) hānesin bilürdi, dil-ber şaydına ḥod yatıya varurdi. Ol vakt ser-halka-i meclis-i ḥübān ve gevher-i nigīn-i maḥbubān Pirūze ‘Alī Bālī idi. Bālī Çelebi aña āşuṭte vü lāubālī idi. Evvel Vāliḥi taḥalluṣ iderken²³⁶¹ ol taḫrīb ile maḥlaşın Cevheri itdi. Mezbūruñ yâr-ı karini olan Zünnün-zāde ve²³⁶² hem-nişini olan merhūm Selīkī rivāyet iderler ki bir gün Bālī Çelebi’nüñ hücre sine varduk. Esnā-yı muşāḥabetde didi ki *bu gice Pirūze’yi vāḳı’anda gördüm, kademinde baş koyup ayağına yüz sürdüm. Bunca zemāndur rûy-ı zerd ü eşk-i surḥ ile tālib-i iksir-i ekber ve kibrit-i aḥmerem, ḥāk-pāyüñden (B69b) ve gerd-i ‘anbersāyüñden bir avuç toprak iḥsān eyle ki çeşm-i cānuma tūtiyā ve dīde-i giryānuma kuḥl-ı rūşenā idinem* didüm. Gerd-i rāhından bir mikdār virdi, kâğıda koyup gül-i sepīd gibi ziver-i destār ve tāk-ı tārek-i iftiḥār idindüm. Ol ḥāb-ı ḥayālūñ lezzeti gözümde uçar ve ol nesim-i şoḥbetüñ hevāsı cānumda eser idi. Ba’de zemān şarīğın tāzelerken²³⁶³ dül-bendiñ çözerken²³⁶⁴ arasından düşdi bir nāme-i nūr-ı dīde (S51b) içinde bir mikdār ḥāk-i piçide. Bu ḥālī görüp ehl-i kerāmet ve iḳlīm-i ‘ışkda şāhib-i velāyet idüğine ḥaml itdük didiler. Ma’el-kışşa bu ḥalde iken²³⁶⁵ *vallāhu yehdī men yeşāu ilā sırātın mustakīm*²³⁶⁶ aña kûy-ı tevbe vü inābete delil oldu. Bālī Çelebi’nüñ tarīk-i şalāḥa sülüküne sebeb-i zāhiri Şeyḥ

²³⁵⁴ nâle vü] āh ile B S F

²³⁵⁵ âvâre] bî-çâre B S

²³⁵⁶ bildiler] bildiler ol merd-i meydānuñ F

²³⁵⁷ Gerçekleşen olaylara karşı iyimserlik

²³⁵⁸ idi. Seng-dil müderrisler demüri] idi. Ehl-i ‘örf müderrisler seng-dil iken ve demir F

²³⁵⁹ mıknaṭis] mıknaṭis āhene yapışur F

²³⁶⁰ mey-perest] mey-perest zemān-ı iştigālinde ve F

²³⁶¹ evvel Vāliḥi taḥalluṣ iderken] -B A S F

²³⁶² ve] ve hem-dem ü B A S F

²³⁶³ tāzelerken] tāzelemek için P

²³⁶⁴ dülbendin çözerken] -B A S F

²³⁶⁵ iken] iken ḥādī-i A P

²³⁶⁶ Allah dilediğini doğru yola iletir. En-nûr 46

Erdebil oldu ve²³⁶⁷ birkaç gün tarîk-i ‘ilm ü şalâhı şîr ü şeker ve şems ü kamer gibi cem⁶ eyledi²³⁶⁸. Ahîr bi’l-küllîyye vaz⁶ın (F101b) tağyîr eyledi (P102a) ve medreseyi²³⁶⁹ hankâh ve kâzî-‘askerini mürşid ü pir eyledi. Hâliyâ zâviye-nişîn ve mürşid-i tarîk-i selef-i şâlihîndür. Âdâb-ı şer‘î murâ‘î ve ihyâ-yı sünnete sâ‘idür. Cümle-i ıslâh-ı nâsdan bir haşleti budur ki halkı tiryâk u efyûndan keser ve mürde-i berşe tâze cân bağışlar. Nefesi vü du‘âsı ma‘lûmü’t-te‘şîrdür. ‘İlm-i menâmâtta hod²³⁷⁰ yed-i heyzâsı gayr-ı kâbilü’t-ta‘bîrdür. Mezkûr Pîrûze hakkında didüğü gazeldendür (A100a) *Gazel*:

Beni ger öldürürse hasretiyle hatt-ı Pîrûze
Benüm ey seng-dil ola mezârum taşî pirûze

Maḥabbet dūdudur yir yir belürmiş şem‘-i ḥüsniinde
Ḥaṭî gelmiş diyen kimdür o mäh²³⁷¹-ı ‘âlem-efrûze

Maṭla‘:

‘İlm-i ihfâ öğredür ‘âşık-laruña ol dehân
Anuñ içündür seven olur seni gözden nihân

Ve lehu:

Hasret-i hâlûñle yakdum tende biñ bir kara²³⁷² dâg²³⁷³
Ḥalk-ı ‘âlem gördi taḥşîn itdi didi yüzüñ ağ

Ve lehu:

Muşhaf-ı ḥüsnuñde okır dil görüp zülf ü ruḥuñ
Gâh Rabbü’l-mağribin ü gâh Rabbü’l-maşrıķın²³⁷⁴

CEVHERİ-İ ŞÂNÎ: Kara Ferye’dendür. Adı İbni Yemîn idi. Zemân-ı ḥüsnuñde yâ Yûsuf’a birâder yâhud mihr-i sipîhr-i çarumîn idi. Tarîk-i ‘ilme sülûk idüp Pervîz Efendi’den²³⁷⁵ olan mülâzımından ve şeb u rûz tekmîl-i ḥulḳ u ḥisâl ve taḥşîl-i ‘ilm²³⁷⁶ ü kemâle küşîş idüp ifâde-i ‘ulûm ve ifâza-i fuhûma müdâvimîndendür. Ḥüsn-i aḥlâkı mekârim-i aḥlâkdan bir kitâb ve ma‘rifetden ‘Avârifü’l-ma‘ârif bir bâbdur. Hâlâ Üşküb’de kırk akça ile müderris olup şayrefî-i lü’lü’-i manzûm-ı vişâḥ-ı fevâzıl ve cevherî-i dürr-i menşûr-ı sıḥâḥ-ı fezâ’ıldür. Ifâza-i ‘avârif-i küllîyye lâzım-ı zât-ı müte‘addî’l-âşârı²³⁷⁷ ve ifâde-i ma‘ârif-i celiyye, ‘arîz-ı gayr-ı müfârîķ-ı cevheridür. (B70a) *Gazel-i ü*:

Ḥârḥâruñdan meh-i divâne her ay başına
Ṭırnağınî kana garķ eyler kaşına kaşına

Kâse-i Mecnûna şınmakdur şunılan fi’l-meşel
Ḥûn-ı Leylâdan eger ‘âlem çanağı aşına²³⁷⁸

Tıfıldur diyü yetîm-i eşki ġâfil çağlamañ
Ḳatı çok başlıdur anuñ bakmañuz az yaşına (F102a)

Gazel:

Kendüñi urma dilâ ḥancerine cânânuñ
Varma yanına iki başlu bir ejderhânuñ

Ey dil âzürde imiş zaḥımlaruñ nâlûñden
Saña mecruhıḳı var bu gice yârânuñ

²³⁶⁷ ve] -P

²³⁶⁸ eyledi] itdiler F

²³⁶⁹ medreseyi] medresesini P

²³⁷⁰ hod] -A

²³⁷¹ mäh] ḥüsn-i B A P S

²³⁷² kara] tâze F

²³⁷³ dâg] tağ P

²³⁷⁴ ve lehu: Muşhaf-ı ḥüsnuñde.....rabbü’l-maşrıķın] -P

²³⁷⁵ Efendiden] Efendiden mülâzım F

²³⁷⁶ ‘ilm] faẓl P

²³⁷⁷ âşârı] eşeri P

²³⁷⁸ ġazel-i ü: Ḥârḥâruñdan..... aşına] -F // Beyit der-kenar B

Gerçi itdün kuluña va' de-i ferdā bī-ḥad
Bu kıyāmet ki yüzün görmedi bir ferd anuñ

Kimi başıyla gelür saña kimi cānı ile
Başka bir tuhfesi var ḥıdmetüne her cānuñ

Cevheri ağzuma bir şekker ezeydün ki yine
Sözde dadını degül adın ağan Selmānuñ²³⁷⁹

Ve lehu:

Eşk-i ḥüninüme yüz virmedügi bu ki yüzüm
Üzerinden anı kanlu imiş ırmağ ister

Ve lehu:

Aldanma naḳş-ı ḥüsnüne ḥāb-ı ḥayāldür
Leyliden örnek al ki bu bir dest-māldür²³⁸⁰

Ve lehu:

Tāze dāğum bir kara cāhil durur ḳābil-vücūd
Açılır zihni eger beklerse yanum sūhte²³⁸¹

Ve lehu:

Öykünse māh yā ḳaşuña iştihārda
Ma' zūr tut ki toğdı büyüdi kenārda²³⁸² (P102b)

Ve lehu:

Hüsni artar zülfini şalsa o ḥadd-i mehveşe
Şu' lesi efzün olur dāmen urulsa āteşe

Ve lehu:

Kim ki ey meh işigünde özini ḥāk itdi
Rūzgār ol kişinüñ menzilin eflāk itdi

Bir şadā eyledi nev-rūz hevāsında şabā (A100b)
Gonciler şevke gelüp gül yaḳasın çāk itdi

Sultān Süleymān-ı merḥūmuñ vefātına ḡayet eyü tārīḥ dimişdür. *Tārīḥ:*
Cihān-ı bi-beḳādan rūḥ-ı pāki rihlet itdükde
Dimiş Sultān Süleymān pend idüp oğlu Selīm Ḥana

Şaḳın maḡrūr olup bu devlet-i dünyāya aldanma
Ne Efridūna ḳalmışdur bu ne Sām u Nerimāna

Selīmüm 'adl ü dād it saña bizden bu yiter tārīḥ
Bilürsün ḳalmadı bāḳi cihān mülki Süleymāna

ḤARFÜ'D-DĀL

DĀNİŞİ: Süleymānegi-zāde demekle ma'rūf Piri Çelebi idi ki ehl-i 'ilm ü 'irfānuñ şāhib-i faẓl u edebi idi. Haḳḳā ki ehl-i dānişüñ yegānesi ve erbāb-ı binişüñ²³⁸³ ferzānesi idi. Yalnız 'ilmde degül her hünlerde māhir ve her ma'rifetde şāhib-i ḥazz-ı vāfir idi. Hoş-mezāk u ḥüb-aḥlāk idi. Sultāniyye-i İstanbul medresesi i'ādesinden mülāzım oldu²³⁸⁴. Papasoglı ve Unḳapanı ve Cāmi'-i 'Atik medresesine müderris olup²³⁸⁵ ba' dehu Edirne'de²³⁸⁶ Cāmi' ardı müderrisi²³⁸⁷ iken (S52a) tarīḳ-i ḳazāya 'āzim

²³⁷⁹ ḡazel: Kendüni urma.....Selmānuñ] -A P / S'de üstü çizili.

²³⁸⁰ ve lehu: Eşk-i ünnüme.....dest-māldür] -B A P S

²³⁸¹ ve lehu: Tāze dāğum.....sūhte] -P

²³⁸² ve lehu: Öykünse.....kenārda] -F

²³⁸³ binişüñ] menişüñ F

²³⁸⁴ oldu] olup S F

²³⁸⁵ Papasoglı ve Unḳapanı ve Cāmi'-i 'Atik medresesine müderris olup] -B A P S

²³⁸⁶ Edirne] -B A S F

oldı. Seksen akça ile Menûf kâzîsı olup Mısr kâzîsı²³⁸⁸ olan ‘Arab-zâde ile vakt-i şitâda gemiden sefer itdükde bahâr-ı ‘ömrine hazân ırgürmek için bād-ı muhâlif yaparakdan gelüp fülk-i vücûdını rûzgâr-ı zür-kâr gird-âb-ı ecele şalup yolda garğ-ı deryâ ve deryâ-yı şehâdete âşnâ oldı. *Beyt*:

Anda bir âşnâ bulunmamış âh
Ka‘r-ı deryâda kalmış ol gevher

Maṭla‘:
Çün dil uzatdı yaşuma deryâ kenârda
Ahum çok oynadur anı bu rûzgârda²³⁸⁹ (B70b)

Maṭla‘:
‘Arz idüp n’eylersin ey dil tâze dâğuñ dil-bere
Geçmez ol sîmîn-berûñ yanında fûls-i aḥmere (F102b)

Ve lehu:
Her gül-i ḥandâna karşı ağlama bülbül gibi
Gülşen-i bezm içre işte şâgar-ı mül gül gibi²³⁹⁰

Maṭla‘:
Lebiyle söyleşemez sen şeh-i suḥan-dânuñ
Hemân ağızlığıdır gonçe-i gülîstânuñ

Maṭla‘:
Gerçi ḥâl-i zeḳanuñ fitne-i devrân oldı
Ḥaṭt-ı pür-şür iricek arada pinhân oldı (P103a)

Maṭla‘:
Her kaçan ḥakî tenümden yâr peykânın alur
Koparur ben ḥastesinüñ yüregiñ cânın alur²³⁹¹

DÂ‘İ: Adı ‘Abdu’r-raḥmân Çelebi’dür. Kendü nihâl-i devḥa-i fezâ’il ve zülâl-i çeşme-i fevâzıl ya‘nî ‘ulemâ vü fuṣalâ gürûh-ı enbûhınuñ ser-‘askeri, vilâyet-i Rûmili’nüñ (A101a) kâzî-‘askeri Kâzî-zâde Efendi ḥazretlerinüñ²³⁹² ḥâşıl-ı ‘ömrî ve ser-mâye-i güzerân-ı rûz u şebidür. Ḥaḳḳâ ki letâfet-i fitrat ve tarâvet-i ḥılkat üzere sirişte ve ḥüsn-i sîret ve luṭf-ı ḥaşletde güyâ firiştedür. ‘Unfuvân-ı şebâbı cem‘-i eşât-ı esbâb-ı kemâlâtta şitâba şarf idüp cümle ma‘âriflerinden gâhî şî‘re kûşîş ü verziş-i nazm ile ṭab‘-ı pâklerin âzmâyiş iderler. *Mısrâ‘*:

Suḥan dürest ü ta‘alluk be-güş-i şeh dâred²³⁹³

mücibince ba‘z-ı eş‘ârı Sultân Süleymân-ı merḥûmuñ âzân-ı iz‘ânlarına vâşıl oldukda ezḥân-ı pâklerine hoş gelüp Dâ‘î taḥalluşın ta‘yîn itdiler²³⁹⁴. Ve mülâzım alup sefer-i ḥümâyûnda bile olmaḳ buyurup enzâr-ı ‘inâyetlerine²³⁹⁵ karîn itdiler²³⁹⁶. Hâlâ kırk akça ile İstanbul’da müderris ve şit u şadâ-yı faẓılları nuḳl-i mecâliş-i aşḥâb-ı medâris²³⁹⁷ iken elli akça ile müteferriḳalar bölüğüne sülûk ihtiyâr itdiler, tarîk-i tedrisden terk²³⁹⁸-i ser ü kâr itdiler. Malta seferine münâsib bu kıt‘ ayı gâyet a‘lâ dimişdür²³⁹⁹. *Kıt‘a*:

Bir kapuyı ki bağlaya şâh-ı kazâ²⁴⁰⁰ kader
‘Âdet budur ki birine biñ fetḥ-i bâb eder

²³⁸⁷ müderrisi] medresesine müderris F

²³⁸⁸ olup Mısr kâzîsı] -F

²³⁸⁹ maṭla‘: Çün dil.....rûzgârda] -F

²³⁹⁰ ve lehu: Her gül-i ḥandâna.....gibi] -B A P S

²³⁹¹ maṭla‘: Lebiyle.....cânın alur] -F

²³⁹² Efendi ḥazretlerinüñ] Efendinüñ F

²³⁹³ Söz incidir (ve) padişahın kulağına asılır.

²³⁹⁴ itdiler] buyurdılar P

²³⁹⁵ ‘inâyetlerine] iltifâtlarına B A S F

²³⁹⁶ itdiler] buyurdılar P

²³⁹⁷ medâris] medârisden A / medârisdür S

²³⁹⁸ terk] -F

²³⁹⁹ Malta seferine münâsib bu kıt‘ ayı gâyet a‘lâ dimişdür] -A P / S’de üstü çizili.

²⁴⁰⁰ şâh-ı kazâ] şâhâ S / şâha, şâh olarak düzeltimiş: B

Feth olmadı²⁴⁰¹ diyü şaķın olma melûl kim
Ma' lûmdur Uħudda nice olduğı haber

Belki niçe ħiṣār daħı feth olınmağa
Bu vaz' ola münāsib-i taķdır-i mu' teber

Bunlardan oldu ise n'ola bir kaçı şehid
Anlardan oldu niçesi *fi'n-nār fi's-saķar*²⁴⁰²

Fülk-i dili hevā-yı tevekkülde ħālis it
Lāyık degül ki bahre gele zerreden keder

Haķķa tevekkül it ki sükûn ile şabr ile²⁴⁰³
'Avn-ı Ĥudā ki zamm ola her kesri feth eder

Deryā yüzinde 'ādet olupdur ķadimden
Bu rûzgār geh öte geh bu yaña eser

Dā' inüñ āh idüp gice gündüz du' āsı bu
Yā Rab du' ā-yı ħayrını sen eyle kārger

Haķķuñ 'ināyeti olıcaķ şübhesüz şehā
Ger' ayn-ı 'usr yitmiş ola anı yûsr ider²⁴⁰⁴

Ġazel-i ũ:

'Arz idüp sūz-ı ħam-ı 'ıṣķını pervāne biraz
Yandı yaķıldı gice şem'-i şebistāne biraz

Pehlevān-ı şerer-i nār-ı ħamuñla tutıṣup
Girdi meydāna göñül cān ile merdāne biraz

Ĥārlarla şalınur diyü dem-ā-dem şeb-nem²⁴⁰⁵
Gice ter düşdi ħemende²⁴⁰⁶ gül-i ħandāne biraz

La' l-i yāre alınup mey diledi reng geçe
Döndi bu sırrı tıyup ortada peymāne biraz (B71a)

Sākin²⁴⁰⁷ olduk niçe gün medreselerde Dā' i
Olalum mu' tekif-i kuşe-i mey-ħāne biraz

Bu faķir bu ħazele böyle tettebbu' itdüm²⁴⁰⁸. (F103a) *Li-muħarririhi:*

'Uķde baĝlar diyü 'uṣṣāķ-ı perişāne biraz
Elledi zülf-i girih-giri yine şāne biraz

Dā' i:

Biz ħadeng-endāz-ı 'ıṣķuz yire düşmez tırümüz
Dā' imā bizüm ħumā-yı 'ıṣķdur naħcırümüz

Bir efendinüñ göñül bir niçe yıldan ķulıdur
Bendesin āzād ķılmaz eylemez tedbirümüz

Ve lehu:

Gerçi kim gitdüñ beni nālān idüp bûlbûl gibi (P103b)
Dāĝ-ı ħicrānuñ hele sinemde ķaldı gül gibi (A101b)

²⁴⁰¹ olmadı] oldu S

²⁴⁰² *Cehennemdeki ateş*

²⁴⁰³ it ki sükûn ile şabr ile] eyle sükûn it ki şabr ile B S

²⁴⁰⁴ kıt' a: Bir kapuyı.....yûsr ider] -A P / S'de üstü çizili.

²⁴⁰⁵ şehir gülşende şeb-nem, dem-ā-dem şeb-nem olarak kenarda düzeltilmiş: B

²⁴⁰⁶ jale ter düşe demidür, gice ter düşdi ħemende olarak kenarda düzeltilmiş: B

²⁴⁰⁷ sākin] sālik A P S F

²⁴⁰⁸ ħazel-i ũ : 'Arz idüp.....tettebbu' itdüm] -F

Hâli sevdâsıyla başa çıkmaz iken zülf-i dost
Eyledi başdan perişân ‘aqlumı kâkül gibi

Maṭla‘:

Kaşları²⁴⁰⁹ altında bîni ol ruh-ı pür-tâbda
Bir gümüş kândil aşılmış²⁴¹⁰ güyyiâ²⁴¹¹ mihrâbda²⁴¹²

DUḤÂNÎ: Nâmı Ahmed’dür. Kuloğullarındandır. Kîmyâgerlik töhmetiyle müttehem olduğu ecilden Efşâncı-ı merhûm ve Kara Bâli-zâde odasına varup dūd-ı âteş gördükçe *senûn maḥlasuñ Duḥânî olsun* demişler²⁴¹³. Sultân Meḥemmed evâhirinde diyâr-ı ‘Aceme varup tahşil-i ‘ilm idüp Sultân Bâyezîd evâ’ilinde²⁴¹⁴ geldükde babası silâhdâr olduğu takrîb ile yigirmi akça ile silâhdâr idüp Sultân Selim-i merhûm silâhdârlar kâtibi idüp Diyârbekr’i feth itdükde beglerbegiligi kapusın kapayı Bıyıklı Meḥemmed Paşa’ya virüp Duḥânî’yi defterdâr eylemişler²⁴¹⁵ *iki biñ akçalık timâr erine iki yüz biñ akça ile Hışn*²⁴¹⁶ -ı *Keyfâ sancagın vir* diyüp²⁴¹⁷ Duḥânî *muhtâc-ı ‘arz* dur didükde *herze söyleme yaz* diyüp ol daḥı *herzeyi söyleyen söyledi* diyüp divândan kalkup ol gün İstanbul’a müteveccih oldukda Mardin kurbında ardından yüz nefer harâmî şeklinde kimesneler²⁴¹⁸ gelüp kırk²⁴¹⁹ âdemi ile kendüyi katl eylemişlerdür²⁴²⁰. Bıyıklı Meḥemmed Paşa²⁴²¹ Deli Bahâ’ü’-d-dîn nâm kimesneyi gönderüp²⁴²² öldürtdi, İstanbul’a gelüp pâdsâha *ba‘z-ı ahvâl keşf ide*²⁴²³ diyü havf itdi dirler. Heşt-bihişt Tebriz²⁴²⁴ kapusunuñ²⁴²⁵ sol cânibinde bu maṭla‘ yazılup yek Rûmî güfte ammâ dürr-i suḥan be-elmas-ı lisân²⁴²⁶ -ı süfte diyü ta‘rif olınmışdur. *Maṭla‘:*

Ferhâd-ı Kûh-ken ki be-‘ışk iştihâr dâşt
Kâreş temâm nâ-şude reft ü be-mâ güzâşt²⁴²⁷

Ve lehu:

Peydâ çü gonce ân dehen ez la‘l-i yâr şud
Sırr-ı nihân be-bin ki zi mey âşkâr şud²⁴²⁸

Mü’eyyed-zâdeye bu Türkî târîḥ daḥı anuñdur. *Târîḥ:*

Sâl²⁴²⁹ -i târîḥini mülâzımlar
Ḥamd idüp didi v’ây ne kırtulduk²⁴³⁰

DERÛNÎ: İzniklidir. Zümre-i dânişmendândan ve erbâb-ı kemâl ü ‘irfândan idi. (P104a) (A102a) Evâ’il-i ḥâlinde erbâb-ı sūkuñ ehl-i şevkı²⁴³¹ ve aşḥâb-ı ḥırefûñ bir

²⁴⁰⁹ kaşları] kaşlaruñ B

²⁴¹⁰ aşılmış] aşmış B

²⁴¹¹ güyyiâ] şanasın P

²⁴¹² maṭla‘: Kaşları.....mihrâbda] -F

²⁴¹³ demişler] dir imiş B A S / dirlermiş P

²⁴¹⁴ evâ’ilinde] evvelinde P

²⁴¹⁵ eylemişler] idüp F

²⁴¹⁶ hışn] Ḥasan F

²⁴¹⁷ vir diyüp] virüp F

²⁴¹⁸ kimesneler] kimesne gönderüp P F

²⁴¹⁹ kırk] kırk nefer P

²⁴²⁰ eylemişlerdür] eylediler F

²⁴²¹ Paşa] -B A S

²⁴²² gönderüp] gönderdi B A S

²⁴²³ ide] idüp aç A

²⁴²⁴ Tebriz] -F

²⁴²⁵ kapusunuñ] tapusunuñ B

²⁴²⁶ lisân] zebân P

²⁴²⁷ *Aşk ile şöhet bulan dağ delici (kazıcı) Ferhad, işi bitmeden gitti ve (işini) bize bıraktı.*

²⁴²⁸ *Gonca gibi o ağız sevgilinin dudağında peyda oldu. Kırmızı şarap sayesinde aşık olan gizli sırrı*

gör.

²⁴²⁹ Sâl] didi B / ‘azlî A

²⁴³⁰ Mü’eyyed-zâdeye.....kırtulduk] -F

harf bilmez (F103b) şāhib-i neşātı (B71b) şehriñ pişeger ü çāpük-dest hayyātı imiş. Bir gün İznik'den²⁴³² miri bār-girler geçirürler, bunları yetdürmek²⁴³³ için şehirden²⁴³⁴ adem sorarlar. Bunı dañı dükkânında bulup bār-girān yetmege²⁴³⁵ bār-ı girānın tahmili bile²⁴³⁶ tekliif iderler. Mütehammil olmamak ister. Bir iki yükledürler, karşıda olan ehl-i 'ilm simālī²⁴³⁷ ve imām ağızlı kimesnelere dilleri ve ağızları tokınmaz ve anlara *at yet* diyü kimesne söylemez ve tınmaz²⁴³⁸. Derüni şeref-i 'ilm n'eydüğün bilür, zaruri birine²⁴³⁹ biner ve birin yeder, destür virdükleri yire dek gider, geldiği gibi tarik-i 'ilme sülük ider. Nihāyet-i tarikinde Mısr'dan mütekā'id Leys-zāde'ye irtibāt eyledi. Keyfiyyete mağlūb olup ne kimesne ile muşāhabet ve ne ihtilāt eyledi, tiryāk bilin büküp iki kat eyledi. Hāşimi ki mezkūr olsa gerekdür, Rūmili'nde anuñ kâzılığına varup hudūd-ı hamsin ve tis'ami'ede anda vefāt eyledi. Fakrdan²⁴⁴⁰ hāli zülf-i dil-ber gibi müşevveş idi ve kemān-ı fāka ile kārı her zemān keş-ā-keş idi. Kūzesi gönli gibi niçe yirde şikest ve keşfi pā-tāve gibi niçe²⁴⁴¹ yirden rişte ile pāy-best idi. Harkı iltiyāma kābil olmayup penbe-düzları ayağı barmağıyla gösterürdi, akça pulı²⁴⁴² Balıkbāzārı'nda görürdi. Eş'arı muhkem ü puhte ve çāşnıdār ve yek-dest ü hemvārdur. Sultān Selim-i merhūmuñ feth-i 'Arab u 'Acem²⁴⁴³ āhengin ve Gavri ve Şāh İsmā'il ile olan cengin baħr-i remel üzre nazm eyledi. Hakkā ki eş'arı nağz ve güftarı pür-mağzdur ve hayli gazeliyyāt u kaşā'idı dañı var idi, bunuñ müsveddelerine kâzi-i merhūm dañı tama' idüp tağallūb tariki ile temellük eylemek kaşd eyledi²⁴⁴⁴. Eglenmeyüp ol dañı fevt olup ikisinin müsevvedatı bile²⁴⁴⁵ uğrıdan harāmiye rāst gelüp²⁴⁴⁶ alan aldı. *Mısrā'*:

Allah Allah ki telef kerd ü²⁴⁴⁷ ki endühte būd²⁴⁴⁸ (A102b)

Eş'ār-ı ü:

N'ola gençine-i 'ışkuñda kesilse niçe baş (P104b)

İki şemşir-i tılsım olmış aña ol iki kaş

N'ola bir kerre elin öpsem o simin bedenün

Bunca demdür başarın bağruma hātem gibi taş

Ve lehu:

Zeyn olur taze kızıl güller ile gird-i semen (F104a)

Behcet-i bāde ki ol 'arız-ı gül-fāma düşe²⁴⁴⁹

'Āfiyetler ola şol 'aşıkā ki bir şanemi

Gice pehlūye çeke irtesi hāmmāma düşe²⁴⁵⁰

Ve lehu:

Gel gözetme fevk u tahtı 'ārif ol ey ħod-pesend

Çün ölürseñ menzilün yā taht imiş yā tahta-bend

²⁴³¹ sūkuñ ehl-i şevkı] şevküñ ehl-i zevkı F

²⁴³² [znikden] şehirden F

²⁴³³ yetdürmek] yetmek A

²⁴³⁴ şehirden] şehrlüden F

²⁴³⁵ yetmege] yetmek B A P / yetdürmek F

²⁴³⁶ bile] ile P F

²⁴³⁷ simālī] simālu F

²⁴³⁸ ve tınmaz] -A S

²⁴³⁹ birine] birini P

²⁴⁴⁰ Fakrdan] Fakr-i A

²⁴⁴¹ yirde şikest ve keşfi pāy-ı tāve gibi niçe] -A

²⁴⁴² pulı] pū meger F

²⁴⁴³ 'Acem] 'Aceme olan F

²⁴⁴⁴ eyledi] itdi F

²⁴⁴⁵ bile] cümle F

²⁴⁴⁶ gelüp] düşdi F

²⁴⁴⁷ kerd ü] kerde F

²⁴⁴⁸ Allah Allah, kim biriktirdi kim telef etti?

²⁴⁴⁹ düşe] düşer F

²⁴⁵⁰ düşe] düşer F

Vâsıl olmaz çeşme-i âb-ı hayât-ı la' lüne
Yanmayanlar²⁴⁵¹ âteş-i ' ışkuında²⁴⁵² mânend-i sipend

Kâsîd olsa tañ mîdur şimden gerü bâzâr-ı ' ışk (B72a)
Mübtelâlar müflis olmuşdur güzeller zelle bend (?)

Kadri Efendi-i merhûm *Matla'*:
Şâf-dil olup sebük-rûh ol mey-i rûşen gibi
Tîre-ţab' olup girân-cân olma dîrd-i den gibi

kaşîdesin diyüp nazîresinde²⁴⁵³ erbâb-ı şî'r tab'-azmâyılık²⁴⁵⁴ itdüklerinde²⁴⁵⁵ Derûnî
didügi gazel budur. *Gazel*:

Kût idinmişdür bizî mûr-ı ecel erzen gibi
Kim taşır zir-i zemine dâne-i hırmen gibi

Cûşa gelsün gözlerûn yaşı dökilsün tırmasun
Âteş-i ' ışk ile germ it sineñi külhen gibi

Rûşen isterseñ vücûduñ hânesin virâne kıl
Kim açılsun rañneler her cânibe revzen gibi

Ey bu mir'ât-ı felekde kendüyi ' âlî gören
Gösterür eşkâli ol âyine-i âhen gibi

Gel girîbân gibi şûfî şadr-ı ' âlî gözleme
' İzzet isterseñ yüz ur toprağa var dâmen gibi

Gülşeni n'eyler Derûnî çün ola külhan-nişîn
Kim gelür dervîşe külhan küşesi gülşen gibi

DERÛNÎ-İ ŞÂNÎ: Mecma'-ı şu'arâ ve menba'-ı zurefâ Vardar
Yeñicesi'nden Fûrs-dân ve ehl-i kalem²⁴⁵⁶ u muhâsib kısmındandır. Bu beytler
anûndur. *Matla'*:

Deprendüğince silsile-i zülfi bād ile
Nüşinrevân olur leb-i şirini dād ile

Beyt:

Şâm-ı zülfin ruḥ-ı²⁴⁵⁷ Bağdâdına hâ'il göricek
Gözümüñ birisi Diele birisi oldu Fîrât

DERÛNÎ-İ SÂLİŞ: Vilâyet-i Şaruhan'dan şehr-i Mağnisa'dan (S53a) erbâb-ı
tab'-ı (A103a) zurefâdandır. ' İlm-i edvârda ve fenn-i müşîkârda ' âlemlere âvâze
şalmışdur. Eger şöhet-i İlâhî ve eger ' işret-i (P105a) melâhidür, anuñ şî'r ü ' ameli
gulgul-ı taze şalmışdur. Bu devrde edvârda medâr anuñ taşnif ü gazelleri ve ma' mülûñ
bih²⁴⁵⁸ anuñ naḥs u ' amelleridir. Kendü şüh-ţab' u şûr-engîz, şavt u ' amelleri sūznâk u
hâlet-âmîzdür²⁴⁵⁹. Çün eş'ârı şâyi' ve ekşer-i halk ekşer-i mecâlisde anuñ eş'ârın²⁴⁶⁰
sâmi' dîr. Şöhretine binâ'en irâd olunmadı. (F104b)

DERVÎŞ ÇELEBÎ: Halebî-zâde dimekle ma'rûf Dervîş Çelebi'dür. Monlâ
Halebî Haleb'den bir ehl-i ' ilm fâzıl kimesnenüñ oğlancuğı iken Timur Haleb'e

²⁴⁵¹ yanmayanlar] yanmayınca B / yanmışlar F

²⁴⁵² ' ışkuında] ' ışkuñla P

²⁴⁵³ nazîresinde] -B A S F

²⁴⁵⁴ azmâyılık] azmâyiş B

²⁴⁵⁵ itdüklerinde] itdüklerinde merhûm F

²⁴⁵⁶ ehl-i kalem] kâtib-i ehl-i kalem F

²⁴⁵⁷ ruḥ-ı] ruḥı P

²⁴⁵⁸ bih] bih olan S F

²⁴⁵⁹ hâlet-âmîzdür] hâlet-engîzdür S

²⁴⁶⁰ eş'ârın] eş'ârından A / eş'ârın ve şûret-i hüsnüñ F

geldükde²⁴⁶¹ ‘asker-i Timur alup Semerkand’a iltüp andan Rûm’a geldüklerinde yanlarınca bile Rûm’a gelüp Rûm’da kalup tahşil-i ‘ulûm u fûnûn²⁴⁶² idüp Edirne’de kal’a dâhilinde Yıldırım Pâdşâh binâ itdüğü Qazancılar medresesine müderris olduğı taqrîb ile ol medreseye Halebî medresesi diyü tesmiye olınmışdır. Ba‘dehu Sultân Mehemmed-i merhûm kendüye hâce idinüp kemâl-i i‘zâz u ta‘zîm ve mezîd-i ihtirâm u tekrîm itmişdür. Anuñ oğlu ‘Abdu’r-raḥmân Çelebi’dür²⁴⁶³ ki kibâr-ı kuzâtdan ve Monlâ Lutfi ile hem-dem olan ashâb-ı kemâlâtındandır. Kûtâhiyye kâzîsî iken fevt olmışdır²⁴⁶⁴. Anuñ oğlu mezkûr²⁴⁶⁵ Dervîş Çelebi’dür ki cemî‘-i fûnûnda kâmil bir ‘âlim²⁴⁶⁶ ü fâzıl idi. Bir iki medreseye müderris (B72b) olduğdan sonra semt-i kazâ ihtiyâr eyledi²⁴⁶⁷ ve ḥaḳḳâniyyet ü ‘adâletde kendin²⁴⁶⁸ akrânî olan efâzıl²⁴⁶⁹-ı kuzâta ser-dâr eyledi. Kazâda dahî kâr u kirdârı ‘ilm ü fazla iştiğâl ve fûnûn u kemâlâta şarf-ı mâh u sâl²⁴⁷⁰ iderdi. Bilâd-ı ‘azîmeden²⁴⁷¹ Kefe’ye ve Sîroz’a kâzî oldı. Kefe’de cânib-i Ḥaḳḳ’a rihlet itdi ve ‘ilmi ‘ayn itmege himmet eyledi. Gâhî nazma küşîş ve şi‘re âzmâyiş²⁴⁷² iderdi ammâ Fârsiye tettebbu‘ı ekşerdi gâhî Türkî demek dahî düşerdi. Bir berber ḥaḳḳında bu gâzeli ḥûbdur (A103b) *Gazel*:

Ez ruh-ı berber-i mâ âyine raḥşân bâşed
Kâleb-i âyine râ şûret-i ü cân bâşed

Tabaḳ-ı âyine ez ‘aks-i lebeş pür-şekerest
Şâne râ ten zi tama‘ z’ân heme dendân bâşed (P106b)

Raḥne raḥneest dilem şâneveş ez gam ki çerâ
Dest-ber-dest çü âyine-i dükkân bâşed

Âh ki ez dūd-ı dil ân²⁴⁷³ mâh ne-dâred bâkî
Ki berüy heme çün âyine-i ḥandân bâşed

Dil-i Dervîş dürüst ez dil-i tu key²⁴⁷⁴ mâned
K’in dü-dil²⁴⁷⁵ fi’l-meşel âyine vü sindân bâşed²⁴⁷⁶

Bu meşhûr²⁴⁷⁷ kıt‘a ki *Bahâristân*’da Monlâ Câmî’nüñdür. *Kıt‘a*:
Peyember ki der ‘ahd-i Nüşîrvân²⁴⁷⁸
Be ruh geşt çeşm ü çerâğ-ı cihân

²⁴⁶¹ geldükde] gelüp B

²⁴⁶² fûnûn] fûnûna mübâşeret F

²⁴⁶³ ‘Abdu’r-raḥmân Çelebi’dür] ‘Abdu’r-raḥmândur F

²⁴⁶⁴ fevt olmışdır] vefât eylemişdür A P

²⁴⁶⁵ mezkûr] -B F

²⁴⁶⁶ ‘âlim] ‘âmil B F

²⁴⁶⁷ eyledi] itdi B F

²⁴⁶⁸ kendin] kendüyi B F

²⁴⁶⁹ efâzıl] -B S F

²⁴⁷⁰ şarf-ı mâh u sâl] mâh u sâl şarf F

²⁴⁷¹ ‘azîmeden] ‘azîmede B

²⁴⁷² şi‘re âzmâyiş] şi‘rde ṭab‘ın âzmâyiş P

²⁴⁷³ ân] ez F

²⁴⁷⁴ key] türki F

²⁴⁷⁵ dü-dil] dūd-ı dil F

²⁴⁷⁶ *Bizim berberin yüzünden ayna parlar. Onun sureti aynanın bedenine can olur. Ayna tabakası onun dudağının aksinden şeker doludur. Tarağın teni kıskançlıktan bütün dış oldu. Gönlüm tarak gibi gamdan yarık yarıktır. Zira, o dükkanın aynası gibi elden ele dolaşır. Ah, o ayın yürekten çıkan dumandan korkusu yoktur. Bu yüzden herkesin yüzüne gülen ayna olur. Dervîşin gönlü senin gönlünden nasıl sağlam kalsın? Çünkü bu iki gönül, ayna ve örs gibi oldu.*

²⁴⁷⁷ meşhûr] -B P S F

²⁴⁷⁸ Nüşîrvân] Nüşînrevân F

Hemî güft k'ez²⁴⁷⁹ zulm ez ân²⁴⁸⁰ sâdeem
Ki der 'ahd-i Nûşîrvân zâdeem²⁴⁸¹ (F105a)

Bu muḳābelede didügi bu kıt'a²⁴⁸² sihr-i helâldür. *Kıt'a:*
Buved in suḥan gerçi terk-i edeb
Zi dānā ḥaṭāyî nebāşed 'aceb

Peyember kî dādeş Hudā-yı kerîm
Hışâl-i ḥamîde vü ḥulḳ-i 'azîm

Revā key şevêd âḥîr ey 'âḳîlân²⁴⁸³
Buved feyz-i 'adl ez Mecûsî ber ân

Buved ez medâr-i heme 'aḳl dūr
Ki sâye be-baḥşed be-ḥurşîd nūr

Muḥālest ki mîzāb ḥuşḳ u daḳîḳ
Kunet feyz-baḥşî be baḥr-i 'amîḳ

Kücā şud ki dürr-i yetîm-i nefîs
Be-gîred u şafāyeş zi seng-i ḥasîs²⁴⁸⁴

Nebāşed ki ravzât-ı dārü'n-na'im
Ṭarāvet be-gîred²⁴⁸⁵ zi nâr-ı ḥacîm

Megû²⁴⁸⁶ in çünin ü be-perhîz ezû
Şavâb-ı suḥan ger²⁴⁸⁷ be-ḥāhî be-gû

Şeh-i kisra ez zulm ez ân sâdeest
Ki der 'ahd-i ü Muşţafâ-zâdeest

Nemî bûd bâ anki ḥadd-i çü men
Çünin fâzîlî râ çüninem suḥan

Velî men ki mest²⁴⁸⁸-i mey-i gayretem
Key endîşe dârem zi Câmî vü Cem

Reh-i bâde-nûşân 'aceb meslekist
Ki der çeşmişân bende vü şeh yekist²⁴⁸⁹

²⁴⁷⁹ k'ez] ez B A S F

²⁴⁸⁰ ân] in F

²⁴⁸¹ Nuşîrvan zamanında doğan ve yüzünün aydınlığı ile dünyanın gözünün nuru olan peygamber, ben zulmün yüzünden böyle sadeyim, diyor

²⁴⁸² kıt'a] kıt'a ası F

²⁴⁸³ 'âḳîlân] dostân P

²⁴⁸⁴ muḥālest ki..... seng-i ḥasîs] -B A P S

²⁴⁸⁵ be-gîred] peşîred P

²⁴⁸⁶ megû] meger F

²⁴⁸⁷ ger] gû F

²⁴⁸⁸ mest] mest ez P

²⁴⁸⁹ Bu söz gerçi edebi terk olsa da, bilen kişi hiç hata yapar mı? Ey akıl sahipleri! Kerim olan Allah'ın övülesi hasletler ve azametli tabiat verdiği peygamber'in adalet feyzini bir Mecûsî'den alması reva olur mu? Gölgenin güneşe ışık vermesi tümüyle akıldan uzaktır. Kuru ve bakımlı su kanalının derin deryalara bereket veremez. Eşsiz bir incinin kıymetini değersiz bir taştan alması nerede mümkün olmuştur? Cennet diyarının bahçelerinin, cehennem ateşiyle yeşermesi mümkün değildir. (Sakın) böyle söyleme ve bundan sakın. Söylemek istersen de sözün doğrusunu söyle. Kisra şahı zulumden uzak oldu; çünkü onun döneminde Mustafa doğdu. Benim böyle bir fazıl ile (Câmî ile) bu şekilde konuşmam haddim değildir.

Türkiye'de dağı bu ebyâtı ra' nâdur. *Gazel:*

Dâğ-ı 'ışkın umaram ol şem' -i hüsnün ben yaşam
Ateş-i âhi kıamu 'uşşâkdan rüşen yaşam

Şu'le-i âhum şeb-i fûrkatde şem' ümdür benüm
Himmet eyleñ dostlar Mecnûn çerâğın ben yaşam

Hem-dem-i hâr olduğın yârûñ haber virmek baña
Korķaram kim hâr için âh eyleyem gülşen yaşam

Ve lehu:

Gerçek erdür bu gün 'âlemde benüm başum için
Ki vire pire-zen-i dehre ayağı yolını²⁴⁹⁰

DERVİŞ ÇELEBİ: Maħrûse-i İstanbul'dan 'Āşık Paşa mahallesinden bir yaya-başının oğludur. Tarık-i 'ilme kûşîş idüp ser-rîşte-i murâdı ele getürüp fûnûn-ı mütedâvilenün her birine verziş idüp (B73a) hâce-i pâdşâh-zâde Kurd Çelebi'den mülâzım olup (F105b) 'ulûfesi takrîbî ile İznîk'de yigirmi beş akça ile müderris olup bir zemân ifade vü istifâdeye müdâvim oldu. Şi' r ü inşâya mûmâreseti artuk ve vezîr-i a' zâm 'Alî Paşa ile münâsebeti çok olduğı cihetden yigirmi beş akça ile kâtib-i dîvân oldu. Gûyâ küttâb bir dîvân idi, ol şeh-beyt-i kaşîde²⁴⁹¹ -i dîvân oldu. Cevdet-i fikre ve diķķat-i tab'a mâlikdür ve yine tahşil-i ma' ârif ü ' avârif²⁴⁹² meslegine sâlikdür. Şi' rden mergûb u maṭbû' âşâr-ı²⁴⁹³ hâmeleri ve inşâdan²⁴⁹⁴ muḥayyel u maşnû' nâmeleri vardır. *Eş'âr-ı ü:*

Kurı efsâne şanur şûfi şadâ-yı nâyı
Ney ile sâlik idi görsene Mevlânâyı

Meşnevîden iden işğâ-yı kelâm-ı mu' ciz
Döne döne tolanur ol harem-i ma' nâyı

Tutdı âfâkı şadâ-yı ney ile şevķ-ı şemâ'²⁴⁹⁵
Şöyle kim rakşa getürdi felek-i minâyı

Mevlevî gibi semâ' eyleyü ol hâlet ile²⁴⁹⁶
Devr ider mihr ile meh çerħa girüp²⁴⁹⁷ dünyâyı

Kutb-ı 'irfân-ı cihân ol yûri pergâr-şîfat
Dâ'ireñ gözle ki Dervîş olasun Mevlâyı²⁴⁹⁸

Ve lehu:

Bezm-i cihânda itmez iken nûş-ı câm-ı Cem
Sâgar şunardı destüme ber-müstedâm dem

Emvâc-ı baħr kulzüm-i eşkümden itdi ħavf
Yüz yire sürdi²⁴⁹⁹ eyledi çok iltiyâm yem

Düşdi ħadeng-i ħamzeñ ile dâm-ı zülfüne
Naħcîr-i cân u şayd-ı dil-i müstehâm hem

*Fakat ben kıskanma şarabının sarhoşuyum. (Bu nedenle) Camî'den ve Cem'den ne endişem olabilir?
Bade içenlerin yolu, tuhaf bir yoldur; ki onların gözlerinde köle de şah da birdir.*

²⁴⁹⁰ ve lehu: Gerçek yolını] -F

²⁴⁹¹ kaşîde] kaşîde-i ber F

²⁴⁹² ' avârif] -F

²⁴⁹³ âşâr] -F

²⁴⁹⁴ inşâdan] inşâda F

²⁴⁹⁵ semâ'] şamâ' F

²⁴⁹⁶ eyleyü ol hâlet ile] eyleyüben döne döne S

²⁴⁹⁷ ider mihr ile meh çerħa girüp] idüp çerħa girer mihr ile meh F

²⁴⁹⁸ Mevlâyı] dünyâyı S / dünyâyı F // Mevlevî gibi.....Mevlâyı] -A P

²⁴⁹⁹ sürdi] sürüp P

Gül saña nice beñzeyeye kim yokdur anda bũ
Sünbül külâle serv-ğad u ğonce-fâm fem²⁵⁰⁰ (A104b)

Sen ğayrlarla demde şafâda revâ mıdur
Dervişün aķa böyle ğözinden müdâm dem²⁵⁰¹

DERVİŞ ÇELEBİ-İ ŞÂNİ²⁵⁰²: Konya'dan Hazret-i Monlâ köçeklerinden Kâsım Paşa Dervîşi demekle ma' rûfdur. Egerçi şî' r ile (A104a) âşnâdur ammâ inşâ ile artuk mevşûfdur. Fi'l-haķika inşâda yed-i beyzâsı ve nâme vü hâmede kadr-i vâlâsı vardır. Güzelce Kâsım Paşa vezir iken kâtib-i divânı (P106a) ba' dehu Sultân Muştâfâ'nun²⁵⁰³ re' is-i küttâb-ı divân-ı 'âlî-şanı idi. Bir miķdâr²⁵⁰⁴ dahı pādşâhumuza²⁵⁰⁵ şeh-zâde iken hıdmet itdi, ba' dehu ihtiyâr-ı vahdet idüp²⁵⁰⁶ ' uzlet itdi. Şî' r-i ü:

Hüner meydânı içre mâlik olan kil-k-i ser-tîze
Ma' ârif pehlevânıdur ķamışdan oynadur nîze

Ve lehu:

Böyle ser-geşte vü zâr itmeden eflâk beni
Hoş idi ger ideyidi bir avuç hâk beni²⁵⁰⁷

ĦARFÜ'L-HÂ

HÂTİFİ: Meşâ'ih-i tarîķ-i ĥalvetiyyeden²⁵⁰⁸ Edirne'de sâkin olan²⁵⁰⁹ Zâhidî-zâde demekle ma' rûf bir şeyhün oĝludur. Adı ' Abdü'r-raĥmân idi ve kendü ehl-i ' ilm ü şâhib-i ' irfân idi. Egerçi yine yârân u ihvânla (P106b) mu' âşeret ve ebnâ²⁵¹⁰-yı zemân ile şöĥbet ü ülfete mübâşeret iderdi ammâ şıĝarından²⁵¹¹ berü fu'âdında Cenâb-ı İlâhiden ĥavf u ĥaşıyet ve menâhi vü melâhiden ictinâb u nefret mukarrer olup²⁵¹² mürâca' atı aşl²⁵¹³-ı işlâĥ-ı dîne ve tereddüdi²⁵¹⁴ zümre-i mürşidîne idi. Şöĥbet-i yârânda dahı olsa müskirâtıdan (F106a) nesne tatmazdı²⁵¹⁵ ve vakt-i istirâĥatde uzanup yatmazdı. Ekşer-i ser ü kârı ķutbü'l-' ârifin ve re' isü'l-mükâşifin Şeyĥ Bahâ'üd-din-zâde ile idi. Evķât-ı ma' hüdâda da anlar hıdmetine varup mülâzemetler ü ĥalvetler çeküp riyâzetler iderdi. Tarîķ-i ' ilm²⁵¹⁶-i mu' tādı encâmına irişdürüp fetevâdan mütেকâ' id²⁵¹⁷ müftî²⁵¹⁸ Muĥyi'd-din Çelebiyyü'l-Fenâri'den²⁵¹⁹ mülâzım oldu. Kendünün şeyhi ve babasının pirdâşı²⁵²⁰ Şeyĥ Bahâ'ü'd-din-zâde²⁵²¹-i merĥûm ile faķr

²⁵⁰⁰ ve lehu: Düşdi ĥadeng-i ğamzeñ ile fâm fem] -A P

²⁵⁰¹ *Ve lehu*: Bezm-i cihânda..... dem] der-kenar B

²⁵⁰² Biyografinin tamamı der-kenar S // Şânî] -B

²⁵⁰³ Muştâfânun] Muştâfâ-yı merĥûmun P

²⁵⁰⁴ miķdâr] miķdâr zemân P

²⁵⁰⁵ pādşâhumuza] pādşâhumuz F

²⁵⁰⁶ idüp] idüp raĝbet-i A B

²⁵⁰⁷ ve lehu: Böyle.....beni] -F

²⁵⁰⁸ meşâ'ih-i tarîķ-i ĥalvetiyyeden] -B A P S

²⁵⁰⁹ sâkin olan] -B A P S

²⁵¹⁰ ebnâ] zurefâ-yı F

²⁵¹¹ ammâ şıĝarından] şıĝar-ı sininden F

²⁵¹² olup] oldu B

²⁵¹³ aşl] ehl-i F

²⁵¹⁴ tereddüdi] tereddüd ü mülâzemeti F

²⁵¹⁵ tatmazdı] toķınmazdı B S

²⁵¹⁶ ekşer-i ser ü kârı.....tarîķ-i ' ilm-i] -B A P S

²⁵¹⁷ fetevâdan mütেকâ' id] -B A P S

²⁵¹⁸ müftî] -F

²⁵¹⁹ Çelebiyyü'l-fenâriden] Efendi el-Fenâriden F

²⁵²⁰ pirdâşı] pirdâşı olan F

²⁵²¹ Bahâ'ü'd-din-zâde] müşârü'l-ileyh F

u fenā üzre hacc seferin itdi²⁵²² tarîk-i haccdan ‘avdet eyledükde²⁵²³ Şeyh-i merhûm Kayseriyye’de vefât itdi. Hâtîfî-i merhûm Rûm’a gelüp sehl zemândan Van seferi²⁵²⁴ olup (B73b) ordu-yı hümâyûn ardınca mülâzemete gitdi. Hikmet Allâh’uñ Kayseriyye’ye vardukda âhirete intikâl itdi. Merkadı Şeyh-i merkûmuñ kabri civârında öldi. *Ente ma‘a men aḥbabe*²⁵²⁵ makâli yirin buldı. Ümmiddür ki kıyâmetde dahı zümre-i sâlihîn ile haşr ola ve fırka-i fuḳarâ-yı şâbirîn ile olup anlar²⁵²⁶ maḳâmın bula. *Li-muḥarririhi*:

İdinmişdi mecâzî ‘ışkı bâzî
Haḳîkat murḡınuñ şaydına bâzı

Her²⁵²⁷ zemânda bir ‘âlî-cenâb dil-bere hevâdâr ve sebze gibi bir serv²⁵²⁸-i sâyedâr ayağında pây-mâl u²⁵²⁹ ḥâksâr olurdı. Cümleden biri Fındık Memi’dür ki ekâbirden ‘uşşâkı kise kise zerler ve zerrin tîḡ ü hancerler, câme vü destârlar, esb-i rehvarlar, maḥbûb ḥidmetkârlar (S54a) ‘Acemi kâlîler ve Firengî nihâlîler, kürk²⁵³⁰-i semmûriler, kâse-i faḡfûriler, fâhir esbâblar ve kem-yâb kitâblar bağışladukda bu dahı âh-ı ḥasret ve eşk-i fûrkatden ḡayrı bād-ı hevâ ve dest-âvîze kâdir olmayup *sultânım (A105a) ben elbette medrese alınam, tarîk-i kazâya sâlik olsam gerekdür. Gel saña şu kadar bin filori deyn ikrâr ideyin*²⁵³² *ne kadar buyurursañ va‘deleri yoluñda ber-güzâr ideyin, tek aḡyâra yâr ve beni koyup*²⁵³³ *ekâbire vefâdâr olma* dirdi. Dil-ber Mısrâ‘:
Erenler naḳde kılmışdur²⁵³⁴ du‘âyı

diyü naḳdi koyup nesye ile bâzâr itmezdi ve germ-i bâzârı koyup terk-i ḥarîdâr itmezdi. Merhûm ile niçe yıl²⁵³⁵ bir yirde hem-hücre (F106b) vü hem-nişin ve hem-süfre vü (P107a) hem-ḳarîn olduk. Cümle aḥlâkı âdâb üzre ve ḥaşâ’il-i erbâb-ı elbâb üzre idi. Hayfâ ki eyyâm-ı cevânide ve hengâm-ı ‘unfuvânide hiç bir murâdından behremend ve bir ârzûsı ile ḥürsend olmaz idi. Fakr u faḳâ ve zecr ü ‘anâ ile ḡâr u kürbetde vefât itdi. Babası olacak pîr-i nâ-bâlig te’essüf idecegin *benüm bed-du‘âmdan cevân-merg oldı* diyü ızhâr-ı şemâtet ü ‘arz-ı kerâmet itdi²⁵³⁶ ‘avvaza’llâhu *zâke’s-şebâbe ‘an şebâbihi’l-cennete ve ḥaşera ma‘a hâze’s-şeyhi’s-sû’i mine’l-lezîne lem yeşkurû ve en‘ama’llâhu mine’n-nâsi ve’l-cinneti*²⁵³⁷ *Maṭla‘*:

Subḥ-dem kūyında n’eyler bunca çâker cum‘a gün
Resmdür ḥod eylemez divân begler cum‘a gün

Ve lehu:

Hâtîfî şol deñlü mâ’ildür o tersâya gönül
Mûmdur yanınca varmağa kilisâdan yaña²⁵³⁸

Ḳıṭ‘a:

Dün elin yumış dilerdi kim ‘adû
Yaş eliyle tuta zülfin dil-berüñ

Âh idüp didi ırâḳdan Hâtîfî
Tutma bir dem kim ḳurusun ellerüñ

²⁵²² itdi] eyledi P

²⁵²³ tarîk-i haccdan ‘avdet eyledükde] mürâca‘ âtda B A P S

²⁵²⁴ seferi] seferi vâkı‘ F

²⁵²⁵ *Sen sevdiğinle berabersin*

²⁵²⁶ ile olup anlar] -B A P S

²⁵²⁷ her] her anda vü her F

²⁵²⁸ serv] serv-i ser-bülende F

²⁵²⁹ pây-mâl u] -B A P S

²⁵³⁰ kürk] postın P

²⁵³¹ bin] -F

²⁵³² ideyin] eyleyin ve kazâda niçe yüz bin akçaya mâlik olsam gerekdür ve F

²⁵³³ koyup] terk eyleyüp P

²⁵³⁴ kılmışdur] kılmışlar B P

²⁵³⁵ yıl] yıllar B P

²⁵³⁶ hayfâ ki.....itdi] -B A P S

²⁵³⁷ *Allah o gence kaybettiği gençliğinin yerine cenneti ihsan etsin. Bu yaşlı adamı da Allah’ın nimetlerine şükretmeyen insan ve cinlerle haşr etsin.*

²⁵³⁸ ve lehu : Hâtîfî.....yaña] -B A P S

HÂTİFÎ-İ SÂNÎ²⁵³⁹: Rûmî'nden Piriştine nam kaşabadandır. Cevân-ı kâbil²⁵⁴⁰ ve muḳbil²⁵⁴¹-i emâsil sipâhî-zâdedür. Kâbiliyyeti ḥadden ziyâdedür. Egerçi nev-hevesdür ammâ ḥaylî rüşd ü zuhûr andan mültemesdür. *Şi'r-i ü*:

Elinden nahlûnûñ seng-i sitem yir tıfl-ı dil her bâr
Şuvarsam n'ola eşkümle nihâl-i mivedârumdur

Matla':

Gevher-i eşküm görüp ol gönce-leb gülse eger²⁵⁴²
Nazm ider bir rişte-i âle otuz iki güher

Bu fakîre didügi kaşidedendür. *Nazm*:

Buldı zinet Aḥmedüñ dîni ruḥı sen âl ile
Şâhid-i şer'üñ yüzün sensin ağardan her zemân

Şems-i şemse olmağa süfreñde dâ'im aş yirür
Şüfreñ içre ḳurş-ı meh eksük gedük bir ḳurş-ı nân

İşkuña besdür nişân da'vâ ki ḥod ma' nâ yiter
Sol kaşideñ ki redif olmuş durur aña nişân

Tezkireñ alsañ²⁵⁴³ ele girseñ belâgat bâğına
Bende-i cârû-keşüñ ola Sehî ol dem hemân

HÂTİFÎ-İ ŞÂLİŞ: Diyâr-ı Karaman'dan şehr²⁵⁴⁴-i Nigde'dendür. Adı Mehemmed Çelebi'dür. Tarîḳ-i 'ilm ü sülûk idüp her vech ile 'ilm ü 'irfân ve akrânından imtiyâz u rüchân taḥsîl idüp Medine (A105b) kâzısı Kara²⁵⁴⁵ Dâvud-zâde'den (B74a) mülâzım olmuştur. Şi're daḥı kûşîş idüp selîḳası cevdet (F107a) ve ḳarihası nekâhet üzre olmağın ol fenni daḥı tekmiñ eylemişdür. Tab'ı müdeḳḳıḳ u mücîd ve bu matla'ları tab'-ı pāk ü zihn-i çālâkine şâhiddür. *Matla'*:

Meger ol la' l-i şekker-ḥâya²⁵⁴⁶ tûti dil uzatmışdur
Urup dest-i ḳazâ ağzını burnını ufatmışdur

Ve lehu:

Bak rûy-ı yâre âyine-i pür-şafâ budur
Gel gör sirişk-i dîdemi necm-i hüdâ budur

Mey rûḥ-ı şânidür disem işbâta kâdirem
Ehl-i mezâḳ içinde bu gün müdde'â budur²⁵⁴⁷

Ve lehu:

Gül degül peydâ olan şaḥn-ı ḥarîm-i bâğda
Yılda bir sikke çıkar şâh-ı bahâruñ nāmına²⁵⁴⁸

Kâse-i çeşmüm ki pürdür eşk-i ḥun-âlûd ile
Seng-i ta'c natar Cemüñ câm-ı sürür-encâmina²⁵⁴⁹

HÂDÎ: (P107b) Adı Aḥmed kendü Şofyalı, 'ilm ü ma'rifetden şafalı ḳavâbil-i rûzgârdan ve her fenn ü fazîlete âmûzgârdandır. Henüz mülâzım olmuştur ve şî'r ü inşâ tekmiñe müdâvim olmuştur. Eyüce ma'nalara toḳınur ve bi'l-cümle eş'ârı eş'âr içinde okınur. *Matla'*:

²⁵³⁹ Biyografinin tamamı der-kenar S

²⁵⁴⁰ kâbil] kâmil F

²⁵⁴¹ muḳbil] maḳbûl F

²⁵⁴² ol gönce-leb gülse eger] gülse eger ol simber P

²⁵⁴³ alsañ] alup B A P S

²⁵⁴⁴ şehr] ḳaşaba-i P

²⁵⁴⁵ kara] -B A S

²⁵⁴⁶ ḥâya] ḥâ ki B A P

²⁵⁴⁷ ve lehu: Baḳ.....budur] -F

²⁵⁴⁸ nāmına] adına P

²⁵⁴⁹ kâse-i çeşmüm.....câm-ı sürür-encâmina] -P

Haste-i gam rāḥat olmaz bister-i zerrīn ile
Hoş degüldür başı ehl-i miḥnetün bālīn ile
Ve lehu:
Du‘ādan yād²⁵⁵⁰ kıl ben ‘azm-i iklīm-i ‘adem kıldum
Şehā süğ turma ben Mecnūn-ı ser-gerdānı aṇduḳça²⁵⁵¹
Ve lehu:
Siyeh-pūş olsa her dem tañ mı dūd-ı āh-ı ‘āşıkdan
Benüm kıblem olupdur ehl-i ‘ışķa Ka‘be dergāhuñ

HĀŞİMÎ: İstanbul’dandur. Āḥūr Emīri dimekle ma‘rūf şeyhūñ oğlıdur. Siyādet takrībi ile Hāşimī taḥalluṣ idinmişdür²⁵⁵². Tarīḳ-i ‘ilm-i mu‘tādı tekmiḷ idüp ba‘de’l-mulāzeme Rūmili’nde Kızılağaç Yeñicesi&ne ve Draça ve Braçova’ya²⁵⁵³ ve Kili’ye kâzī oldu. Evvelinde tabī‘at-ı şī‘riyyesi haylī çālāk ve edāsı pāk idi. Kışsa-ḥānlar liṣānında mezkūr olan Hamza’nuñ Berk-i Pūlād-Dil nām oğlunuñ kışşasın nazm itdi. El-ḥaḳ nazm-ı nazīf ve şī‘r-i laṭīf idi. Şoñra ki keşret-i ekl-i berşe mübtelā olup (A106a) maḡlūb-ı keyfiyyet oldu. Ol evrāk-ı müsevvedeyi ‘aḳlı gibi zāyi‘ idüp kendüyī bile yavı kıldı, ne kimesne ol müsevvedātuñ karasın gördi ve ne ḥayālīn bildi. *Şi‘r-i ū:*
An-ı ḥüsnüñe diyen kimdür ki anuñ ānı yok
Yok ola ol ān ki dir cān u diliyle ānı yok

Aḡıza geldi dehānı²⁵⁵⁴ sırrınuñ keşf olması
Aşķare gün gibidür ki anuñ pinhānı yok

Raḥm ider ḥaddine karşı aḡlasam ol ḥūr-ı ‘īn
Cennet içre kim dir anı raḥmetūñ bārānı yok²⁵⁵⁵ (F108b)

Dūd-ı āhum bir siyeh şāl oldu der-ber eyledüm
Mānī‘-i bārān olur kim dir anuñ bārānı yok

Her kimūñ koynında yok bir dil-ber-i cānānesi
Cism-i bī-cāndur anuñ kim gövdesinde cānı yok (B74b)

Hecr-i yāri mi yāḥud ta‘n-ı raḳībī mi diyem
Hāşimī cevri ü cefānuñ ḥaddi yok pāyānı yok

HECRÎ: Sevād-ı ‘ayn-ı a‘yān-ı mevālī, süveydā-yı dil-i ehl-i me‘ālī, fezā’il Rūmınuñ baḥr-i siyāhı, fevāzıl rūyınuñ ḥāl-i siyāhı a‘nī İstanbul kâzīsı iken müteveffā olan Kara Çelebi dimekle ma‘rūf ‘ālim ü fāzıl (P108a) ve şāḥib-i hüner ü kāmildür. Babası Kâzī Hüsām’dur ki Sultān Meḥemmed devrinde vezir-i a‘zam olan Üsküdar’da ‘imāret şāḥibī²⁵⁵⁶ Meḥemmed Paşa’nuñ ‘utekāsından ve Anadolı kâzılarınıñ rü‘esāsından idi. Dānişmendliği zemānından²⁵⁵⁷ *ke‘n-nāri ‘ale‘l-‘alem*²⁵⁵⁸ meşhūr u nümāyān, kurretü’l-‘ayn-ı ‘ulemā-yı a‘yān idi. Kalbi ḥod baḥr-i faẓl olmaḳda Karadeniz’ün bir dili idi ve yaḳası sefā’in-i eş‘ār²⁵⁵⁹ u eşfāruñ menzıl idecek sāḥilī idi. Āmmā kemālī gibi şūrideligi kemāle irişdürüp şurāḥī gibi her meclisde (S54b) olan bādiye-i bādeye enbāz ve def gibi her şoḡbetūñ sāzenmesine dem-sāz idi. İki yaḳa ıssı olmayup her zemānda mey-ḥāneler pirāmeninde ālūde-dāmen ve bu kadar ‘ilm ü faẓl ile ḥarābāt küşelerinde mānend-i *ḥadrā‘ü‘d-dimen*²⁵⁶⁰ idi. Evrāk-ı kütübi girev-i bāde olmaḳdan ve üzerine cur‘a dökilmekten ḥuṭūṭı levḥ-i dil-i dil-berāndan naḳş-ı vefā gibi

²⁵⁵⁰ yād] yarı A

²⁵⁵¹ ve lehu: Du‘ādan.....aṇduḳça] -F

²⁵⁵² idinmişdür] idinmişdi B A P S

²⁵⁵³ Braçovaya] Brançovaya A P / Braṭovaya B / Yrancovaya F

²⁵⁵⁴ dehānı] dehānuñ F

²⁵⁵⁵ raḥm ider.....yok] -B A P S

²⁵⁵⁶ olan Üsküdar’da ‘imāret şāḥibī] olup Üsküdar’da ‘imāreti olan F

²⁵⁵⁷ zemānından] zemānında ‘ilm ile F

²⁵⁵⁸ Daḡın üzerindeki ateş gibi.

²⁵⁵⁹ eş‘ār] eş‘ār idi A

²⁵⁶⁰ Kötü ortamda yetişen en güzel kadın gibi.

maḥv olmuş idi. *Yazılmışda yuyılmış yok* diyü künc-i mey-ḥānede kûşe-gîrlik (A106b) yirin bulmuş idi. Maḥbûb yolına ser-piç eylemezdi. Başdan destârın perrân iderdi ve bir dil-ber²⁵⁶¹ görse şevkine giribânın çâk idüp giñ yaḳadan seyrân iderdi. Kemâl Paşa-zâde²⁵⁶²-i merḥûmdan mülâzım olup ṭarîḳ-i tedrisi evleviyyet üze mevleviyyete irişdürdi ve mevleviyyeti fetvâya ehliyyete²⁵⁶³ yitişdürdi²⁵⁶⁴. Şâm'a ve Burusa'ya ve Edirne'ye ve İstanbul'a kâzî oldu. (F109a) Âḥîr şaḥne-i ḥâkim-i ecel müteḳâzî oldu. 'İlm ü fazl ile maḳbûl-ı 'âlem ve sâ'ir fezâ'il ile müselleḡ idi. Meclis-i şeref-baḥşı ifâza vü ifâde üze idi. Kaṭ'a 'ilmî kelimâtdan ḡayrı nesne söylemezdi ve kendüler ifade-i envâ'-ı 'ulûm idecek muḥâtab bulmasa tevâriḡ ü eş'ârdan söylerdi. Eger ḥâzîrlardan aña daḡı muḥâtab olmaḡa lâyıḳ kimesne olmasa sükût iderdi²⁵⁶⁵. Bu kadar kemâlât ile kümeḡ-i ḥâmesi misâḡa-i kemîyyet-i sâḡa-i inşâda²⁵⁶⁶ râcil idi ve zemân-ı fikretde çâḡ-ı devâtda pâ-der-gil idi. *Eş'âr-ı ü:*

Gerçi her mehruya dil virmekde mâhirdür gönül
Sen şanemden özgeye baş egse kâfirdür gönül

La'übâlî bir ḳalenderdür mücerred pâk-dil
İki gün bir yirde eglenmez müsâfirdür gönül

Tîr-i miḡnet başına yaḡsa ırılmaz ḳalbden
Bir dil-âver baş u cân oynar bahâdurdur gönül (P108b)

Cân virelden la' lûne yatur dil aḡız virmeḡüp
Ḥaste-dil âşüfte-ḡâl âzürde-ḡâtırdur gönül

Görmeyüp kimse nihânî seyr ider rindânece
'İlm-i iḡfâda be-ḡâyet Hecrî mâhirdür gönül²⁵⁶⁷

Ve lehu:

Yime hicrân ḡamın çünkim ecelden öñdin ölmüş yok
Yiter çek ḡuşşasın ḡaṭṭuñ yazılmışda yuyılmış yok

Ḡam-ı ḡamzeñle cân çıḳduḡda ḡöñlüm ḡancere düşdi
Dimişlerdür egerçi kim ölen ardınca ölmüş yok

Ve lehu:

Sâḡarı devr-i felek ' aksine döndür sâḡiyâ
Döne döne Hecriye ol cevri idüpdür ḳat ḳat

Ve lehu:

Bir nihâl-i tâzedür ḡüyâ o serv-i ser-firâz
Şîvelerdür berg ü bârı mîvelerdür ' izz ü nâz

Naḡş-ı ḡüsnüñ ' aḡlumuz almış unutduḡ secdemüz
Ḳalmışuz miḡrâb-ı ebrûsında fevt olmuş namâz

Dirimişsin zülf ü ruḡsârına ' ömrüm devletüm
Olsun ey dil devletüñ pâyende vü ' ömrüñ dirâz

Açma Hecrî zâhide yârüñ dehânı sırrını
' Aḡıl iseñ degme bir nâ-dâna itme keşf-i râz²⁵⁶⁸

Ve lehu:

Gelse tîrüñ dilde ṭutmaz ḡancer-i dil-cû yirin
Râst dirler ey şeker-leb nesne ṭutmaz şu yirin

²⁵⁶¹ dil-ber] dil-dâr P

²⁵⁶² Paşa-zâde] Paşa B

²⁵⁶³ fetvâya ehliyyete] ehliyyete fetvâya B

²⁵⁶⁴ yitişdürdi] irişdürdi B A S F

²⁵⁶⁵ meclis-i şeref-baḥşı.....sükût iderdi] -B A P S

²⁵⁶⁶ inşâda] inşâda ve rehvar-ı ṭab' ı ve edâ-yı imlâda F

²⁵⁶⁷ eş'âr-ı ü: Gerçi her..... gönül] -F // La'übâlî bir..... gönül] Der-kenar B

²⁵⁶⁸ ḡam-ı ḡamzeñle.....keşf-i râz] -B A P S

Ve lehu:

Göñülde nice şaklansun hayâl-i la' l-i seyrânı
Olur mı şişe ki göstermeye şâfi mey-i nâbı²⁵⁶⁹

Ve lehu:

Şeydâ göñül dehânuñı vaşf itse gūyiyâ
Divânedür ki gâ'ib olandan haber virür²⁵⁷⁰ (B75a)

Kıt'a:

Ol âstâne hâlümü kim 'arz ide benüm
Ser-geşte kaldı nâme-i şevküm kebûteri

Cânâ saña sa' âdet ile büsbütün cihân
Tavk-ı belâ vü gam baña bahş-ı kalendarı

Yârüñ dehânı sırrını bir bir aradılar
Bulmadılar nişânını²⁵⁷¹ gâ'ib erenleri

Müftî-i 'aşr Hâce Çelebi Efendi (A107a) hazretlerine kâzî-'asker iken bu kıt'ayı dimişdür. Onlar dañı muķâbelede envâ'-ı iltifatlar buyurup terbiyeler itmişdür²⁵⁷² *Kıt'a:*

Hikmetde Bû 'Alî ola ger şi' rde Zahir
İtmez zühür olmayıcağ kimseye zahir

Ey Mısr-ı fazla 'izz ile sultân olan 'azîz
Kaldum ayakda dâmenüñ olmazsa dest-gîr²⁵⁷³

Merhûm kendü Edirne kâzîsı olup Hâmid Çelebi kendüden müte'ahhîr iken İstanbul kâzîliğinden²⁵⁷⁴ Rûmîli kâzî-'askeri olup yerine Kara Çelebi-i merhûm İstanbul kâzîsı olduğu haberi geldükde bediheten dimişdür. (F109b) *Beyt:*

Sâgarı devr-i felek 'aksine dönder sâkiyâ
Döne döne Hecriye ol cevri idüpdür kâat kâat

HÜDÂYÎ: İstanbul'dan Hâşeki Sultân mahallesindendir. Adı Muşlî Şâh'dur. Cevân-ı bü'l-heves ve hoş-nefs ü hûb-nefesdür. Meñâfil-i gülşen-i şöhet-i İlâhîñüñ gūyâ bûlbûli ve mecâlis-i encümen-i bezm-i melâhinüñ bûlbûle-i pür-gulğuludur. Avâze itse bûlbûl gūyâ olur ve şi'r²⁵⁷⁵ taksîm eylese tûñi-i şeker-hâ olur. Bûlbûl ne kuşdur ki anuñ yanında öter ve Zührenüñ hod ol olduğu bezmde tınmadığı mûsikî yerine geçer. *Gazel-i ü:*

Belâlaruñ dil-i 'uşşak-ı dil-fiğâre gerek
Belî 'inâyet ü rahmet günâhkâre gerek (P109a)

Sipihri gör ki çeker sînesine bir mâhı
Hemân felekde begüm tâli' ü sitâre gerek

Belâ vü derd ü gam-ı vehmden olsa dil nâ-çâr
Harîf ü şâhid ü şem' ü şarâba çâre gerek

Cemâlünüñ niçe yüzden²⁵⁷⁶ görem diyen diller
Şikeste âyineler gibi pâre pâre gerek (S55a)

Hüdâyî taze gazeller kaşîdeler diyicek
Hemişe bir yüzi gül 'ârızı bahâre gerek

²⁵⁶⁹ ve lehu : Göñülde.....mey-i nâbı] -P

²⁵⁷⁰ ve lehu: Gelse.....haber virür] -F

²⁵⁷¹ nişânını] karasını A

²⁵⁷² itmişlerdür] eylemişdür. B A P S

²⁵⁷³ kıt'a: Hikmetde.....dest-gîr] -F

²⁵⁷⁴ kâzîliğinden] kâzîliğinde F

²⁵⁷⁵ şi'r] gazel P

²⁵⁷⁶ yüzden] yirden P

Maṭlaʿ:

Ruḥınuñ olmaz ise dāğdārı lāle tağıdur
Ḳad-i āzādına serv olmaz ise bende bāğıdur²⁵⁷⁷

Ve lehu:

Berḳ urur ruḥlarıñ ol kūşe-i ebrûlardan
İki yanında iki şemʿ gibi miḥrābuñ

HELĀKĪ: Vilāyet-i Ḳaraman'dan ve aşhab-ı faẓl u ʿirfāndandır. Tarīḳ-i ʿilme sülûk idüp rütbe²⁵⁷⁸ -i istiʿdādā vāşıl olduḳdan şoñra ğaraẓı çün taḥşil-i ʿilm ve (A107b) tehzib-i aḥlāk ile tekmil-i nefsdür, bunuñ muḳaddemesi taleb-i rızā-yı Ḥaḳḳ'a şarf-ı yevm ü emsdür. Bu ḥod ʿAmr u Zeyde²⁵⁷⁹ müyesserdür. Destār-ı büzürg ise başa yükdür, tāc-ı ḥod²⁵⁸⁰ serir-i belādur ve aşyāne-i büm-ı hevādur. Cāme-i ʿörf libās-ı (B75b) müsteʿāridür ve tarīḳ-i resmī bir²⁵⁸¹ emr-i iʿtibārīdür diyü tarīḳ²⁵⁸² -i muʿtāda sülûk itmeyüp küşe-i ʿuzletde inzivā ve kūt-ı lā-yemūt olacaḳ tūşe²⁵⁸³ ile iktifā eyledi. Tarīḳden ferāğat iden cemāʿate iktidā idüp ihtiyār-ı imāmet ve İstanbul'da iḳāmet eyledi. Gözlerinde zaʿf-ı başar ve kuvvet-i başırasında maḥallün fih naẓar olduḳı sebebdan Monlā Helāḳī'yi erbāb-ı naẓar bir bakımda Selmān-ı Sāveci'ye beñzedürler ve bādi nazarda ʿArifi-i vaḳtdür diyü ʿarifler el-ʿārifu yekfihu'l-işāra²⁵⁸⁴ diyü biri birine (F109a) göz iderler. Be-her hāl ehl-i şiʿrūñ görür gözi ve çeşm-i çerāğı idi ammā hālī gözden dūr olan gönülden dūr olur hālīne muḥālif olup devāvin-i Fūrşūñ ekşeri bi'l-fiʿli idi. Vilāyet-i mülk-i Fārsinūñ²⁵⁸⁵ pādşāh-ı pūr-dād u istādı idi. Ehl-i ʿilm kısmından Fārsī bilenlerūñ ekşerinūñ üstādı idi. Eşʿarı metin ve güftarı rengīdür. Eşʿar-ı ü:

Çeşm-i hūnrizin ki vālā ile dil-ber bağlamış (P109b)
Yaʿni ḳanludur diyü tūtmış²⁵⁸⁶ o server bağlamış

Ḳan tūtıpdur gözlerin ḳan itdügiçün bī-günāh
Gerçi bimār anlayup anı o kāfir bağlamış

Bir delü ḳanlı durur biḥūde ḳan eyler diyü
Gayretinden iki çeşmin ol dil-āver bağlamış

Dem-be-dem ḳan itdüğine gözleri inşāf idüp
Mātem-i ʿuşşāk için şimdi ḳaralar bağlamış

Gözine göstermez oldu idi ol dil-ber seni
Ey Helāḳī görmesün diyü muḳarrer bağlamış²⁵⁸⁷

Ve lehu:

Ben zār u nātüvānuñ nerd-i ğam-ı belāda
Baḫtı ḳapısı baḳlu mümkün degül kūşāda

Cānda hevā-yı kākül dilde belā-yı müjgān
Tül-ı emel önümde tiğ-i ecel ḳafāda²⁵⁸⁸

Maṭlaʿ:

Niçe meyl itmesün Nil ü Fırāta gözlerüm yaşı
Ki cennetden bile çıkmış durur ağlaşı ağlaşı²⁵⁸⁹

²⁵⁷⁷ Maṭlaʿ: Ruḥınuñ.....bāğıdur] -F

²⁵⁷⁸ rütbe] mertebe-i A

²⁵⁷⁹ Zeyde] Zeyde her Zeyde B A P S

²⁵⁸⁰ ḥod] cūd B

²⁵⁸¹ bir] ve F

²⁵⁸² tarīḳ] tūruḳ B

²⁵⁸³ olacaḳ tūşe] -B A P S

²⁵⁸⁴ ʿArife tarīf gerekmez.

²⁵⁸⁵ Fārsinūñ] Fārisūñ F

²⁵⁸⁶ yaʿni ḳanludur diyü tūtmış] dir gören āl ile ḳanluyı P

²⁵⁸⁷ gözine.....bağlamış] -F

²⁵⁸⁸ ve lehu: Ben zār..... ḳafāda] -B A P S

Ve lehu:

Şabâyı şanmañuz gülzâra şimdi nâşı gelmişdür (A108a)
‘Arûs-ı gonce ile ol bile oynası gelmişdür

Ve lehu:

Mey içenler uma likâyile
Mest ola yıllar ile ayıla

Yine gösterdi ‘âlemi sâķī
Bize cām-ı cihân-nümâyile

Ne kadar kaçdum ise gamzeñden
‘Aķibet uğradum kaçâyile

Kad-i bālāsın istedüm yüz kez
Hâķ naşib itdi biñ belâyile

Nakd-i ‘ömrüñ Helâki kadrin bil
Sa‘y ide anı ĥod şafâyile²⁵⁹⁰

Ebnâ-yı zemâne ĥâline münâsib dimişdür. *Maṭla‘*:

Tabīb-i cûda idüp fakr u fâķadan zârī
Didüm ne çâre didi kim şarâb-ı dînârī

Ėayruñ bu beyti daķı ol mażmündür. *Beyt*:

Ey kılıcıyla manşıba irişen
Şöyle beñzer Firengidür kılıcuñ²⁵⁹¹

HİLÂLİ: Mahrûse-i İstanbul’dan erbâb-ı zurefden ve ehl-i ĥırefden, taķyeci-şan‘at, ser-âmed-i aşķâb-ı ma‘rifet, ĥafifü’l-hey’e, nahifü’l-bünye, hilâl-endâm, ĥılâl-fâm olmaķ takrîbi ile Hilâlî taķalluş idinmişdi. Ol ser-tâc-ı şu‘arâ işin başa iltüp niçe ser-âmed şâ‘irler anuñ tabancasın yimiş belki şâķib-i ĥamseler şikence-i pençesin yimiş idi. Niçe ser-keşlerüñ maṭla‘ları anuñ şī‘ri öñinde külâh-ı bî-şer, niçe ma‘nidâr beytler anuñ ĥayâl-engiz ĥazelleri yanında kâleb-i bî-cân ve ĥüsn-i bî-ân idi ve selâset-i (F109b) eş‘ârına niçe maĥzen-i esrâr-ı eş‘âr şâ‘irlerüñ çiriş-i Keldânî (?) gibi ağızları egilüp ĥayrân u nigerândı. Mezbûruñ müretteb divânı (B76a) ve kaşâ’id ü ĥazeliyyâtı ve muķatta‘ât-ı şâ‘irânı vardır. Divânının dibâcesini merĥûm Taḫl-bâz-zâde İbrâķim Çelebi ki şīt-ı taḫl-bâz-ı ma‘rifeti zurefâ içinde âfâka ĥulĥule şalmış ve istikâmet ile kulle-i kal‘a-i ĥazâda nevbet çalmışdur, âvâz-ı taḫl-bâz-ı şalâķetinden murĥân-ı ehl-i ĥevâ ĥurizân ve kûs-ı satveti tañtanasından²⁵⁹² şirân²⁵⁹³-ı şerirân ĥirivân idi²⁵⁹⁴. *Li-muĥarririhi*:

‘Adâletde o çalsa taḫl-bâzı (P110a)
Olurdi kûs-ı şâķi taḫl-ı bâzı

Ol inşâ itmişdür. Hilâlî-i merĥûmuñ eş‘ârındandır²⁵⁹⁵. (S55b) *Maṭla‘*:

Şikest olsa şurâķi cām-ı meclis ber-ķarâr olmaz
Meşeldür sâķiyâ baş gitse ayak pâydar olmaz

Ve lehu:

Beni yanında her kim ki görürse sen²⁵⁹⁶ perî-zâduñ
Şanur taşviridür bir yirde Şirin ile Ferĥaduñ

²⁵⁸⁹ maṭla‘: Nice meyl.....aĥlaşı] -F

²⁵⁹⁰ ve lehu: Mey içenler.....şafâyile] -B A P S

²⁵⁹¹ ebnâ-yı zemâne kılıcuñ] -F

²⁵⁹² kûs-ı satveti tañtanasından] tañtana-i kûs-ı satveti ĥuṭûtından P

²⁵⁹³ şirân] şir B

²⁵⁹⁴ ĥirivân idi] ĥiriv itdi B

²⁵⁹⁵ Hilâlî-i merĥûmuñ eş‘ârındandır] -F

²⁵⁹⁶ ki görürse sen] görse cāna sen P

HEM-DEMİ: Üskübîdür. Üslûbı rind-i cihân-sûz üslûbıdır. İshâk Çelebi-i merhûmuñ lâlâ-zâdesidür. Ol takrîb ile²⁵⁹⁷ Şahn'da ve kazâ-yı (A108b) Şâm'da hıdmetkâr-ı hanvâdesidür. Merhûmdan soñra ba'z-ı muqâta'âta kâtib ve ba'z-ı nuzzâra muşâhib olmuştur. Muşâhabeti rindâne ve münâdemeti levendânedür. Niçe zemân²⁵⁹⁸ dañı kâfirde esir ve²⁵⁹⁹ anlaruñ habs ü nekâli ile dil-figâr u dil-gir olmuştur ve ol bâbda dañı hikâyetleri dil-pezir olmuştur ve her birisi *Ferec Ba'de's-şidde* hikâyesine nazir olmuştur. Hâlâ Vedâne nâm kaşâbada mütemekkin ve cüz'i kesb ü çiftlik ile kanâ'at idüp mütevatîr olmuştur. Bir olacaq ferzendi ve bir püser-i ercmendi²⁶⁰⁰ vardır. *Li-muḥarririhi*:

Hak Te'alâ hafız olup her gâh
Eyleye bed²⁶⁰¹-nazardan aña nigâh

Maṭla'-ı ü:

Hem-demi didüm kapuña geldi yaşı hem-demi
Hande-i düzdide idüp didi dil-ber hem-demi

ḤARFÜ'L-VÂV

VÂRİDİ²⁶⁰²: Yek-fenn olmayup ekser²⁶⁰³-i fenden eli vardı. Baḥşı Çavuşoğlu dirler, adı 'Ömer Çelebi'dür. Kendü dañı çavuşlaruñ²⁶⁰⁴ ehl-i fazl u edebidür. Bu fakir ile şerik ü hem-sebâk ve derece-i ihtilât-ı mertebe-i uhuvvete mülhâk idi. Pâye-i mülâzemetden ferâgat itdi. Çavuş olup babası tarikine gitdi. (F110a) *Şi'r-i ü:*

Mey içen yâd-ı leb-i la'lin-i ruḥ-efzâ ile
Ḥaşre dek kanzil olur yıllarla şanma ay ile

VÂLİHİ: Maḥrûse-i Edirne'dendür. Sıgar-ı sinninden taḥşîl-i 'ilm ü ma'rifet ile me'lûfdur. Kendüye Kurd-zâde dirler. Babası Kurd Mu'arrif demek ile ma'rûfdur. Tarîk-i 'ilm-i ma'hûd-ı 'ale't-tertib görüp mevâlî-i 'ızâm hıdmetine irişdükdən soñra takliddən 'azm-i taḥkîk itdi taşavvufa taḥvil-i tarîk itdi. Cezbe-i İlâhiye anı tarîk-i Nakş-bendiye-i tarîk-i taşavvufa irşâd eyledi. *El-ḥikmetü dâletü'l-mü'min*²⁶⁰⁵ mücibince hükm-i eşyâya ittılâ' için meşâ'ih-i irşâddan niçelerüñ huzûrında nefis-i zâlî-i inşâd eyledi²⁶⁰⁶. 'İlm-i ḥadîs ü tefsîre ve fenn-i va'z u tezkire iştigâl itdiler. (P110b) Müfti-i vâkt vesâ'ir 'ulemâ fazlına şehâdet ü tefsîr naklıne ehliyyete icâzet itdiler²⁶⁰⁷. Muḥaṣṣal *Beyt*:

Belâgat ehlinüñ kürsî-nişini
Feşâhat ḥaylinüñ meclis-güzîni

oldı. Hakkâ ki ol resme vâ'izdür. Hüsn-i edâda vü takrîrde yâ Aşma'î yâ Câhîz'dur ve yine üslûb-ı şî'rde pey-rev-i Câmî ve Ḥâfîz'dur. Nâ-gâh çeşm-i erbâb-ı ḥasedden nazar-ı bed irişüp bir vâ'iz-i rüsvâyî ve bir müteseyyid-i mürâyinüñ fitnesi belâsı ile bir târiḥde ki Emri Çelebi târiḥin ta'miye tarîki ile böyle edâ itmiştir. *Mısrâ'*:

Şâhumuz târiḥ iderdi kesse başın vâ'izüñ

Vâlihi'ye ve bir şaḥîḥü'n-neseb seyyide ve iki ehl-i 'ilme ve mezkûr vâ'iz-i fitne-cüy-ı bed-ḥüya cenâb-ı pādşâhiden gâzab ve taḡrîr-i edeb buyurılıp vücûh-ı taḡrîrden nefy-i beled ihtisâr olındı. Çün nefy-i beledde muḥtâr olan ta'rib-i 'âm degül takrîb-i 'avâm

²⁵⁹⁷ ol takrîb ile] -B A P S

²⁵⁹⁸ zemân] müddet P

²⁵⁹⁹ ve] olup F

²⁶⁰⁰ ercmendi] dil-bendi P

²⁶⁰¹ bed] bir F

²⁶⁰² Biyografinin tamamı der-kenar B

²⁶⁰³ ekser] her F

²⁶⁰⁴ çavuşlaruñ] beni nev'inüñ P

²⁶⁰⁵ *Hikmet müminin kayıp malıdır.*

²⁶⁰⁶ cezbe-i dâhiye.....eyledi] -B A P S

²⁶⁰⁷ müfti-i vâkt vesâ'ir 'ulemâ fazlına şehâdet ü tefsîr naklıne ehliyyete icâzet itdiler] -B A P

bulındı. Ümmiddür ki yine ilhâm-ı İlâhî ile günâhları ‘afv ve hatt-ı siyâhları defter-i
eyyâmdan mahv olına inşâ’allâhû Te‘alâ²⁶⁰⁸. *Matla‘*:

Virince jâle peyâmın dehân-ı cânânuñ (A109a)

Su sepdi yüregine gonce-i gülistânun²⁶⁰⁹

Şi‘r-i ü:

Teşbîh kılma kūyuña yârün cinânı ko

Beñzetme sidre-kaddüne serv-i revânı ko²⁶¹⁰

Ve lehu:

Şunmadum diyü hatuñ la‘l-i şeker-bâra elin

Üra yazdı yañılup Muşhaf-ı ruhsâra elin

Ve lehu:

N’ola el bağrumun başın gözetse şüfi peymānum

Kişinün dost başına bakar düşmen ayağına²⁶¹¹

VĀLİHÎ: Bu Vālihî Üsküb’ dendür, kâzî-zâdedür. Edirne’de Sultân (F110b)
Bâyezîd medresesinde (B76b) mutaşarrıf-ı i‘âdedür. Bıkr-i ma‘nâya kâdir, nigîn-i
edâyla bi-mişl şâ‘irdür. Emri Çelebi ve sâ’ir zurefâ-yı Edirne ile mu‘âşirdür. *Matla‘*:

Kays vâdi-i cünûna n’ola olsa sâlik

Şâh-ı ‘ışka kul olan kendüye olmaz mâlik

Ve lehu:

İrmeyüp ‘îd-i vişâle ger ölem ey şim-ten

Eylesünler baña bayramiden ehl-i dil kefen

VĀLÎ: Mahrûse-i İstanbul’dan Aksaraybâzârı mahallesindendir. Kuloğlıdur.
Vâlî-i kişver-i hüsn ü cemâl ve aña ‘abid u mevâlî cümle-i ehl-i ‘irfân u kemâl idi. El-
hak hüsn ü hulûdan mâ-‘adâ hüsn-i hulûk zâtında ber-kemâl idi. Ba‘dehu şî‘r söyledi,
mahlaşı Vâlî oldu, hüsn-i cemâline cemâl-i kemâl mütevâlî oldu. Fenn-i ihyâda ve
mu‘ciz-i Mesîhâda hande-i la‘lî nükte-âmûz-ı şad mevâlî oldu. Ol ‘âlî-şânun Zü’l-
fekâr-ı gamzesinün havfından nice sünni mevâlî oldu. Ahır hattı zuhûr idecek zemânda
zülfi ile el bir idüp celâlî oldu. Yeniçeri iken bu gazeli diyüp dest-gir-i piyâdegân ve
ber-ârânde-i (?) üftâdegân Celâl Beg yedinden²⁶¹² rikâb-ı hümâyûn-ı pādşâhiye ısdâr
idüp pādşâh mahlaş beyti münasebeti ile bölük ihsân idüp mazhar-ı eltâf u nevâlî oldu.
Gazel-i ü:

Beni öldür kapuñda cismüm ey rûh-ı revân kılsun

Seg-i kūyuña bârî tu‘me için üstühân kılsun

Yolu uğraya şâyed bir kadem başa diyü yârün²⁶¹³

Güzergâhında hâk olsun bu cism-i nâ-tüvân kılsun (P111a)

Gel ey Yûsuf-çemâlüm nîze-i gamzeñ dile gönder (A109b)

Gidersen bârî sinemde hele zaḥm-ı sinân kılsun

Ben öldükde bu ebyâtı yazuñ seng-i mezârumda

Bilinsün küşte-i ‘ışk olduğum nâm u nişân kılsun

Süvâr oldu semend-i rif ate herkes²⁶¹⁴ benüm şâhum

Revâ mı devr-i medhûñde senün Vâlî yayan kılsun

Ve lehu:

Elem-i hecr ile öldüm didüğüm lâf mıdur

Bilüp ahvâlümü rahm itmemek inşâf mıdur

²⁶⁰⁸ nâ-gâh çeşm-i erbâb-ı ḥasedden..... inşâ’allâhû Te‘alâ] -B A P S

²⁶⁰⁹ matla‘: Virince.....gonce-i gülistânun] -P

²⁶¹⁰ şî‘r-i ü: Teşbîh.....ko] -B A F

²⁶¹¹ ve lehu: N’ola.....ayağına] -P F

²⁶¹² yedinden] elinden P F

²⁶¹³ yârün] yâri A

²⁶¹⁴ herkes] her kişi A

Maṭlaʿ:

Taht-ı zümür-rüd üzre geçüp husrev-i bahār
İtdi şükûfe dirhemini ʿāleme nişār

VECDİ: (S56a) Edirneli Kebeci-zāde idi. Rāhī²⁶¹⁵ birāderi idi. Kendü şüh ve mezākı hoş, şiʿri küşâyende ve ṭabʿı küşāde idi. Zümre-i kuzātuñ rind-i cihān-sūzı ve encümen-i şuʿarānuñ şüh²⁶¹⁶-ı çerāğ-efrūzı idi. Tāʿife-i şuʿarānuñ²⁶¹⁷ rind ü levendi ve olduğı (F111a) şehruñ maḥbûb-dostlığla şöhre-bendi idi. Hüb-nefes ve laḥnger-i aş-peş ve şolbet-perver idi. Şāvur kâzî gibi²⁶¹⁸ zarāfetde meşhûr²⁶¹⁹ ve ʿAmrî kâzî ʿömr ü varı gibi bunun kademinde mestûr idi. Edirneʼde serāy²⁶²⁰ hācesi iken mülāzım oldı, Rūmiliʼnde baʿzı kaşabāta ḥākim oldı. İlbaşan kazāsından maʿzûl iken diyār²⁶²¹-ı āhirete ʿāzım oldı²⁶²². *Eşʿâr-ı ü:*

Bûs²⁶²³-ı şarāb-ı nāb ile gitmez belā-yı dil
Derd ehline olur leb-i dil-ber devā-yı dil

Maṭlaʿ:

Başarmış derler erbāb-ı riyāzet bağına taşı
Sen ey sengin-dil ol bu ben zaʿifüñ gel qarındaşı²⁶²⁴ (B77a)

VAḤDİ²⁶²⁵: Tāci-zāde Caʿfer Çelebi akrabālarından ve anuñ eyyām-ı terbiyeti mürebbilerindendir. İsmi dağı Caʿferʼdür. Evvel dīvānın kitābet itdürüp āhir dīvān kâtibi ve kendünüñ hem-dem ü²⁶²⁶ muşāhibi idinmişdi²⁶²⁷. Neşrde küşişi ve şiʿrde²⁶²⁸ āzmāyişi vardır. Ana Bacı hikāyeti ki meşhûrdur, anuñ zāde-i ṭabʿıdır ve ihtirāʿı vü sunʼıdır. Edirneʼde ḥāşşa ḥarāc emini iken fevt olmuşdur. Ol hikāyetde olan ebyātındandır. *Şiʿr-i ü:*

Germ olup ol meh-likā sūz-ı sadā-yı sâz²⁶²⁹ ile
Baş açup çözdü saçını rakşa²⁶³⁰ girdi nâz ile (A110a)

Çerha girmiş şanasun ḥurşid-i ʿālem-tābdur
Zühredür yâ rakş ider gökden inüp iʿzâz ile (P111b)

Kebke reftâr öğredür tāvûsa cevlan gösterür
İşveler taʿlîm ider pervāneye pervâz ile

Şive-i reftârına güftāra geldi çeng ü def
Okıdı bu müfredi²⁶³¹ anlar laṭîf²⁶³² āvâz ile

Hey meded yağmaya virdi ḥānumān-ı şabrumı
Nʼeyleyem ben Vaḥdiyā²⁶³³ ol dil-ber-i ṭannâz ile

²⁶¹⁵ Rāhî] Dāhî B / Rāhîñüñ F

²⁶¹⁶ şuh] şem-iʿ B F

²⁶¹⁷ şuʿarānuñ] zurefānuñ F

²⁶¹⁸ gibi] gibi şehri B A P S

²⁶¹⁹ meşhûr] -A

²⁶²⁰ Edirne'de serāy] Edirne serāyı P

²⁶²¹ diyār] -F

²⁶²² oldı] oldı cest ü çalāk iken zebûn-ı mevt oldı F

²⁶²³ bûs] nûş B

²⁶²⁴ maṭlaʿ: Başarmış.....qarındaşı] -F / der-kenar: B

²⁶²⁵ Vaḥdî] Vecdî A

²⁶²⁶ hem-dem ü] -B

²⁶²⁷ idinmişdi] itmişdi B A P S

²⁶²⁸ Şiʿrde] nazmda P

²⁶²⁹ sâz] nâz F

²⁶³⁰ rakşa] çarha P

²⁶³¹ müfredi] mısraı P

²⁶³² müfredi anlar laṭîf] mışrâʿı anlar bülend P

²⁶³³ Vaḥdiyā] Vecdiyā A

VAHYİ-İ EVVEL: İznik'den peydâ olmuş, tarîk-i 'ilme haylî kûşîş idüp ba' dehu kâzî olmuş kimesnedür. Evlâd-ı şulbiyyesi zemânumuza²⁶³⁴ kalmışdur. Zemân-ı şuglında diyâr-ı 'Aceme ve Diyârbekr'e varup anda iştiğâl eylemişdür. Ol diyâr ehlinün edâ vü ıstılâhı eş'ârında zâhirdür. Bu ma'tla' anuñdur. *Ma'tla'*:

Mihr-i 'âlem ruhlarından aldı çün bir zerre tâb
Haşre dek yanar çerâğuñdur söyünmez âftâb

Ve resâ'il-i inşâdan bir takvîmi vardur. Naşûhî'nün takvîminün²⁶³⁵ me'hâzı oldur ammâ Naşûhî dahı sebku ü şirin ü muhtaşar eylemişdür²⁶³⁶. *Beli mısra'*:
Naķķaş naķş-ı âhîr bihter²⁶³⁷ keşed zi evvel²⁶³⁸ (F111b)

Vahyî'nün bu gûnedür ki sene ihdâ ve tis'ami'e yılınun nev-rûzına bağlamışdur. *İntihâb* : Hudâvendğaruñ tâli'i mes'ûd olup ay u gün gibi sikkesi yürüye. Nişancı Beg'ün sâ'id-i simini zer-efşân olup nâm u nişân ki 'âlemde ölmez oğuldur, nişancıdan yâdgâr olup hükmi mü'eyyed ola. Mülâzımîne kazâ yetişe. Defterdârlar hazîne kâtiblerini hisâba çeküp müderrisin ehl-i riyâzet olup kâzîlar yimek dirisi ola²⁶³⁹. Şeyhler baş hırkaya çeküp murâkabeye varalar. Şeyh Sünbül şüfileri zülf-i dil-ber gibi karalar giyüp perişân-hâl olalar. Şeyh Vefâ şüfileri yiynicek olup Hâcî Bayram şüfileri²⁶⁴⁰ ağır başlı olalar. Sühteler Yahûdî dil-berlerinin başı zerde ve ziri dânedür diyü mülâhaza ideler²⁶⁴¹. Derbânlar kapuya dehri düşüp gözleri kapuda halka ola²⁶⁴². Sipâhilerün atı yügrük, kılıcı keskin olup yeñiceriler buldukların yonmak isteyüp yayabaşlıları anlara dik gele. Ramazânda ekâbirün şofrası çıka. Kaķum-beden peleng-ħışm²⁶⁴³ (A110b) nâfe-mişâl kürkçi maħbûbları²⁶⁴⁴ derisine sığmaz olup ma'cun-fûrûş dil-berler esrâra vâkıf olup 'uşşâkı hayrân ideler. Kannâd maħbûbları halkuñ dimâğına (S56b) şeker ezüp başı örtülü şatalar. Bakķâl maħbûbları incilerin koza değışüp berber maħbûbları halkuñ şakalına gülüp yeterince şıgayalar²⁶⁴⁵. Bûstâncı güzelleri ter-ħun olup ehl-i bezm şöhetün gömgök²⁶⁴⁶ otı olalar. Kılıççılar dükkânında yaluñ yüzliler cem' olalar yalmani yalmani baķalar²⁶⁴⁷. Ve ķurd iştiħâlu (B77b) (P112a) 'âşıķlar kaşşâb maħbûblarının kuyruğına diş bileyüp pehlûsına germ olalar. Ve kazzâzlar barmağından iligi görinen dil-berün tûgme yolında koyalar²⁶⁴⁸. Haķib Dellâk-zâde tâsın tarağın kiseleyüp tekâ'üd murâd idine, Sürmeli-zâde dahı anı görüp çekine²⁶⁴⁹. İmâmlar cemâ'atden öñürdüp mü'ezzinler şonradan ķâmet getüre. Ramazân şevķi ile câmi' minârelerinin başında odlar yana. Şâ'irler maħbûblar yanından ħarcanalar. Dellâller halkuñ esbâbın tolanduralar. Kuşâķıların işi der-miyân olup kaşıķıların (F112a) işi ağza gele. Hallâclaruñ²⁶⁵⁰ yidügi etmek dizi üzerinde olup halkı pamucağ ile boğazlayalar. Bûstâncılar bahâr olmayınca köklemeyüp kürķiler kış olmayınca tûyin düzmeyeler. Şarrâflar esir-i kafes olalar. Kuyumcılar şıķup sızırup²⁶⁵¹ halkuñ gümüşine ħâm diyeler. Başçılar kaşşâblaruñ ayağın alup başına kaşd ideler. Boyacılar âl idüp halkuñ işin kara boya gök çivid ideler. Buzcılar san'atından sovuyup yaycılaruñ

²⁶³⁴ zemânumuza] zemânumuzda B

²⁶³⁵ takvîminün] -F

²⁶³⁶ eylemişdür] itmişdür P

²⁶³⁷ bihter] hoşter P

²⁶³⁸ *Ressam son çizdiğini ilk çizdiğinden daha güzel çizer.*

²⁶³⁹ defterdârlar ola] -B A P S

²⁶⁴⁰ Hâcî Bayram şüfileri] Hâcî Bayramîler P

²⁶⁴¹ sühteler mülâhaza ideler] -B A S P

²⁶⁴² kapuda halka ola] halka gibi kapuda ola P

²⁶⁴³ ħışm] çeşm F

²⁶⁴⁴ maħbûbları] dil-berleri F

²⁶⁴⁵ bakķâl şıgayalar] -B A P S

²⁶⁴⁶ gömgök] germgök A

²⁶⁴⁷ kılıççılar baķalar] -B A P S

²⁶⁴⁸ ve kazzâzlar koyalar] -A P / S'de üstü çizili.

²⁶⁴⁹ Haķib çekine] -B A P S

²⁶⁵⁰ hallâclaruñ] cellâħlaruñ F

²⁶⁵¹ sızırup] şu virüp F

boynuzu kızmayınca işe yakışmayalar. Tas-bâzlar futa altından işleyüp küşt-girlerün²⁶⁵² kulağın döyeler²⁶⁵³. Gemicilerün rüzgârı eyü olup yili yegin²⁶⁵⁴ ola, re'isler lengerli ola. Nâṭırlar ḥammâma girenlerün dül-bendın sıkup²⁶⁵⁵ başmağın sileler. Kekezlerün yüzi yirde olup kaḥbelerün²⁶⁵⁶ başı yaşdıkda ola²⁶⁵⁷. Nakkaşlar şüret uğrısı olalar. Topçılarun otı işleyüp topçı başının topı göge ağa. Degirmencilerün toñuzluğu ucından çerḥı bata. Arka ḥammâlları ardlarından yüklü olalar. Şerbetçilerün ağzına sinek üşe. Cigercilerün bağı delik delik olup²⁶⁵⁸ penceveşçilerün (?) yüregi²⁶⁵⁹ toğram toğram ola.

VAḤYİ-İ ŞÂNİ²⁶⁶⁰: Adı Muṣṭafâ'dur. Kâzî-zâdedür. (A111a) Manastır'dandır. Âhi'ye ḥıṣ ve Ḥâveri'ye hemşire-zâde olmağla şî'r ile meşhûr olan meşâ' irdendür. Zerre-i nâ-çiz iken Ḥâveri'nün ḥacırında olmağla mihr²⁶⁶¹-i terbiyeti ile gün gibi nümâyân oldı. Mümtâz-ı akrân ve şî'rde maṭla'-ı envâr u²⁶⁶² ma'âni-i ḡaribeye ma'den ve ḥayâlât-ı 'acibeye kân oldı. Dânişmendliği zemânında ḥoş-mezâk u ḥübaḥlâk idi. Kâzî olduğda²⁶⁶³ ḥod-binlik ve kibr-âynlik, tîre-ṭab'lık, ḥîre-ḥulûkîlik teḳâzâsın (P112b) iḳtiżâ itdi. 'Ucb ü pindâr ve ḡurûr u istikbâr peydâ itdi. Ârzûsı âzâr-ı nâsa ve rağbeti ḥalka²⁶⁶⁴ ilkâ-yı ru' b u ḥirâsa oldı. Garaḫı 'arz ile 'ırz-ı kuḫâtı taḥḫîr ve nâzır-ı envâl olduğda (F112b) teyfir-i envâl-i melâl-i me'âl ile kendüi tevḫîr oldı ve bi'l-cümle tebdil-i aḥlâk ve taḡyîr-i evşâf eyledi. Kadîmî i'tilâfı olan yârânına buḡz u ta'aşşub ile iḥtilâf eyledi. Aḫîr dūd-ı âh-ı mazlûmân irişüp ya'nî evine âteş düşüp ḥânumânın ve defter ü divânın (B78a) yok yok belki dîn ü imânın yakdı. Ol ḥarârete döyemeyüp raḫt-ı vücûdı diyâr-ı 'ademe çeküp âteş-i ecel cism ü cânın yakdı. Kesderye kâzîsı iken senê şemân ve ḥamsîn ve tis'ami'ede vefât itdi. Selâmete vedâ' idüp bidrûd-ı dünyâ-yı bi-şebât itdi. Evveliden âḫîre dek egerçi ḡâhî laṭîf ḥayâller ve nazîf ma'nâlar andan şâdir olurdu ammâ ba'z-ı zemânda nazmda bârid edâlar ve vaḫşî feḫvâlar ve inşâda eṣnâ-yı taḫrîrde nâ-puḫte vü bigâne kelimât²⁶⁶⁵ andan mütebâdir²⁶⁶⁶ olurdu. Bir muḡ-beçe hakkında dimişdür ki *Maṭla'*:

Kâfire itme esir-i bende-i hicrâneḡi
Rûmilinün baylozı Egrice²⁶⁶⁷ Yorgaki

Bu maṭla' daḡı anuñdur. *Maṭla'*:

Mekteb ider baña naḫl her ki dilârâm okır
Râz-ı dilin yazsa ḥafî cehr ile aḫlâm okır

Bu ebyât bed degüldür. (S57a) *Maṭla'*:

Çerḫ-ı ser-gerdân geçer saña meh-i tâbân ile
Mâ-ḥaşal şimdi toḫuz kişi yürür bir cân ile

*Ve lehu*²⁶⁶⁸:

'Işka düşicek dimeyeyüm kimseye râzum
Ḥabs-i nefes idüp niçe dem baḫra ṭalayum

²⁶⁵² küşt-girlerün] güreşçilerün P

²⁶⁵³ döyeler] döğeler P

²⁶⁵⁴ yegin] yilegen B F

²⁶⁵⁵ sıkup] - P

²⁶⁵⁶ kaḥbelerün] maḥbûblaruñ F

²⁶⁵⁷ geñezlerün ola] -P

²⁶⁵⁸ olup] -A

²⁶⁵⁹ yüregi] bağı B A S F

²⁶⁶⁰ Şânî] -A S

²⁶⁶¹ mihr] mihr-i mühr B F

²⁶⁶² mümtâz-ı akrân ve şî'rde maṭla'-ı envâr u] şî'rde B A P S

²⁶⁶³ olduğda] olduğdan soñra ṭabî'âtı F

²⁶⁶⁴ ḥalka] -F

²⁶⁶⁵ eṣnâ-yı taḫrîrde nâ-puḫte vü bigâne kelimât] -A P

²⁶⁶⁶ mütebâdir] şâdir F

²⁶⁶⁷ Egrice] Egrici P A

²⁶⁶⁸ bu maṭla' daḡı anuñdur.....ve lehu -F

Qahruñla görinsün ten-i lâğardaki regler²⁶⁶⁹ (A111b)
Ğisû gibi tek qolumı boynuña şalayum

Ve lehu:

Şakın mihrin umup gerdün-ı dūna bakma ey Vahyî
Ki yumurda alan andan içinde şarisın bulmaz

Bu ğazel dahı anuñdur²⁶⁷⁰. *Ġazel:*

Eyledi rüz-ı şitâda bezmi gülşen²⁶⁷¹ çerçeve
Gül gül²⁶⁷² oldu ‘ aks-i tâb-ı cām-ı mülden çerçeve

Hâne hâne oldu kim seyr ide diyü şâh anı
Naṭ^c -ı şaṭranca müşâbih yapıdı revzen çerçeve

Bād-ı âh-ı serd-i düşmenden şitâlar kıpdı kim
Revzen-i çeşm-i sepide eyledüm ben çerçeve

Niçe yirden şekl-i hıst-ı kaşr-ı dil-ber ‘ arz ider (P113a)
Cām-ı mihr ü mehden olsa n’ola²⁶⁷³ rüşen çerçeve

Cām-ı çeşmüñ revzen-i cisme²⁶⁷⁴ münāsib düşdi kim
Cân u dil ‘ uryân ister hâne-i ten çerçeve

Penbe urma dâğ-ı cisme bî-huzûr olur gönül
Eylemez çün revzenine²⁶⁷⁵ ehl-i külhan çerçeve²⁶⁷⁶

Oldı takşimât-ı reyhâna müşâbih şimdiden
Vahyiyâ vaqt-i şitâda itdi²⁶⁷⁷ gülşen çerçeve

VEDÂ‘Î: Rûmili’nden İnebahtı’dan cevân-ı kâtib ve edîb-i muhâsib, ehl-i kalem ve şâhib-i raqam, beyne’l-akrân kalem gibi müşârûn ileyh bi’l-benân ve ser-nâme gibi eşâmî içinde şâhib-i ‘ unvân kimesnedür. Adı Mehemmed’dür. Defter-i küttâb ve ceride-i hüssâb arasında şer-defter ü ser-âmeddür. Rûmillerinde muqâṭa‘ât u muhâsebat hîdmetinde ve yine taḥşîl-i kemâl ü tekmil-i ma‘ rifetdedür. Ba‘ zı hîdemâtda cem‘ olduk²⁶⁷⁸ ḥaşa‘ il-i ḥamîde ve şemâ‘ il-i pesendîdeden²⁶⁷⁹ ğayrı nesnesin müşâhede itmedük²⁶⁸⁰. Bu ebyât anuñdur. *Matla‘:*

Der ḥam-ı zülf-i tu dil-beste²⁶⁸¹ keşi nîst ki nîst²⁶⁸²
V’ez ğamet kû ne-buved ḥaste keşi nîst ki nîst²⁶⁸³

Ve lehu:

Câ-be-câ kuhsâr-ı Ḥazrâda dıraht-ı pür-bahâr
Ceyb-i Mûsiden yed-i beyzâdur olmış âşkâr (B78b)

²⁶⁶⁹ [lâğardaki regler] lâğarda olan reg B S F

²⁶⁷⁰ ve lehu: Şakın.....anuñdur] -F

²⁶⁷¹ gülşen] rüşen P

²⁶⁷² gül gül] gönül P

²⁶⁷³ n’ola] tañ mı B F

²⁶⁷⁴ cisme] çeşme B S

²⁶⁷⁵ eylemez çün revzenine] eylemezmiş revzene çün B S F

²⁶⁷⁶ hâne hâne.....çerçeve] -F

²⁶⁷⁷ itdi] ekdi B P

²⁶⁷⁸ olduk] oldukda B

²⁶⁷⁹ pesendîdeden] pesendîdesinden B F

²⁶⁸⁰ itmedük] itmedüm F

²⁶⁸¹ dil-beste] beste dil F

²⁶⁸² nîst ki nîst] hest ki hest B P F

²⁶⁸³ nîst ki nîst] hest ki hest B P F

Senin saçının kıvrımına tutulamayan yoktur. Senin gamından muzdarip olmayan yoktur.

Ve lehu:

Ruḥuñ verd-i tarīdūr ḥaṭṭ-ı sebzūñ nev-bahārumdur
Hevā-yı kadd-i dil-cüyüñla eşküm cüybārumdur²⁶⁸⁴

Maṭla':

Ruḥlarına yaşdanup yatur o zülf-i tār-mār
Genc-i ḥüsnüñ ḥıfz için olmuş anuñ her tārı mār²⁶⁸⁵

Maṭla':

Çün görindi ḥaṭṭ-ı ' anbersā ruḥ-ı İlyāsda (F113a)
Tañ mıdur çeşmüm gibi olsa kamu il yasda

Ve lehu:

Zülf-i yār ile perişan oldu ey dil cān işi
Bilmezem āḥır n'ola ol ḥaste-i hicrān işi (A112a)

Bir ağız la' l-i lebin şordum şehā²⁶⁸⁶ kan itmedüm
Katlūme kaşd itmesün ğamzeñ ki biter kan işi²⁶⁸⁷

VEZNİ²⁶⁸⁸: Dīvān-ı hümayūnda sālḥā veznedār olan Sinān Beg'üñ oğlıdur. Adı Muṣtafā Çelebi'dür²⁶⁸⁹. Ol taḫrīb ile Vezni taḥalluṣ idinmişdür. Müftü iken müteveffā olan Sa'di Çelebi İstanbul kâzısı iken maḳbūl-ı dānişmendi ve zümre-i dānişmendānuñ rind ü şehlevendi idi. *Li-mü'ellifihî*:

Levend ü rind idi ' ayyāş u mey-ḥūr
Ki her şeb mest idi her rüz²⁶⁹⁰ maḥmūr

Her şöḥbetde²⁶⁹¹ şurāḥi gibi serefrāz ve her encümende sebūy-ı mey gibi mümtāz idi. Ammā zihni latif (P113b) ve şānı nazif, vezn-i tab' ı ma' mūr ve ḥüsn-i nazmı yārān içinde meşhūr idi. Āḥır *temūtüne kemā te' işüne*²⁶⁹² mücibince kūy-ı ḥarābātda künc²⁶⁹³-i muġānda ve bün-i ḥum-ı şarāb-ı ergāvānda²⁶⁹⁴ şarāb-ālūdlikle surḥ-rū ve şurāḥi gibi ser-fürü gitdi. *Defe'a'llāḥu te'ālā ḥumārahū bi şerābi 'afvihi'l-cemil*²⁶⁹⁵ ve *seḳāhu min ḥavzi'l-keṣer ve's-selsebil*²⁶⁹⁶ *Maṭla'-ı ü*:

Asitānuñ görmeyelden çok zemān oldu baña
Ey dirîġā ḥāne-i ḥasret mekān oldu baña

Cān fedā kıldum nigāruñ gül-' izārın görmege
Ey gönül şād ol ki vuşlat rāygān oldu baña²⁶⁹⁷

Ve lehu:

Derd enīsüm dīde-i pūr-eşk cām-ı ' işretüm
Künc-i fūrkatde müdām eksük degüldür şöḥbetüm

Ve lehu:

İşiginde o servüñ eşk seyl-ābın revān itdüm
Nazar kılmadı ben üftādeye gūyā ki kan itdüm²⁶⁹⁸

²⁶⁸⁴ ve lehu: Ruḥuñ.....cüybārumdur] - B F

²⁶⁸⁵ maṭla' : Ruḥlarına.....mār] -A P

²⁶⁸⁶ lebüñ şordum şehā] lebin şordum ne var A P

²⁶⁸⁷ ve lehu: Zülf-i yār.....iş] -F

²⁶⁸⁸ Vezni] S'de biyografinin üzeri çizili.

²⁶⁸⁹ adı Muṣtafā Çelebi'dür] -B S F

²⁶⁹⁰ rüz] şubḥ P

²⁶⁹¹ şöḥbetde] şöḥbetüñ içinde B S F

²⁶⁹² *Nasıl yaşarsanız öyle ölürsünüz.*

²⁶⁹³ künc] künc-i deyr-i F

²⁶⁹⁴ ergāvānda] ergāvāndan B

²⁶⁹⁵ cemil] -F

²⁶⁹⁶ *Allah, onun sarhoşluğunu, afv-ı cemil şarabıyla gidersin ve onu Kevser ve Selsebil havuzunun sularıyla kandırın.*

²⁶⁹⁷ cān fedā.....baña] -A P

²⁶⁹⁸ ve lehu: Derd-i enīsüm.....itdüm] -F / der-kenar: B

VAŞFÎ-İ SİROZÎ: Aşl-ı t̃a'ife-i kuzât-dan ve kuzât içinde kâmilü'z-zât ve's-şifât-dandır. Siroz'a ve Timurhîşâr'a kâzî olmuştur. Mesîhî ile dem²⁶⁹⁹-i 'İsâ gibi hem-dem ü hem-nefes, zemân-ı hadâsetlerinde ikisi bile²⁷⁰⁰ ma' rifete talebkâr ve pür-heves imiş. Sultân Bâyezîd devrinde vezîr-i a' zam olan 'Alî Paşa-yı merhûmun ki fużalânun mürebbîsi ve mürdegân-ı kahr-ı dehrün (S57b) enfâs-ı 'İsâ gibi lutf-ı mu' ciz-âşârı ile muhyîsi imiş, Vaşfî dağı vaşf-ı ihsânına mazhar ve in'âm-ı 'âmından²⁷⁰¹ behrever imiş. Evc-i hevâ-yı murâdâtında ol hümâ-himmetün kanadı ile uçar ve şâh-râh-ı her hâtîr-hâhında ol ser-dâr-ı dâr u diyâr-ı mürüvvetün bedrakâ-i lutf-ı bî-hem-tâsı ile konar göçer imiş. Kandağı Siroz dir iken az müddetde Siroz'a kâzî itmiş²⁷⁰². Lutf-ı şâhî ile râzî itmiş²⁷⁰³. 'Akîbet ikisi dağı terk-i dünyâ itdiler, havâdis²⁷⁰⁴-i 'âlem-i kevn ü fesâddan künc-i (A112b) (F113b) peygüle-i 'ademe ilticâ itdiler. Pey-revler du'â ile anuñ rûhın şâd²⁷⁰⁵ iderler ve bunı hayr ile yâd iderler²⁷⁰⁶. *Li-muḥarririhî:*

Fânidür dünyâ ne o²⁷⁰⁷ bâkî kalur bunda ne bu (B79a)

Kimse kalmaz kalur ancak hüsn-i hulk u nîk-hü

Bir def'a haste olup İstanbul'da vefâtı haberi²⁷⁰⁸ şâyi' olup manşibın âhere virürler sonra sağ çıkup şihhati haberi gelür, mevti gayr-ı vâkı' olur. Bu kıt'ayı yazup Mü'eyyed-zâde'ye gönderür. *Kıt'a:*

Vaşfî-i pîr-i nâ-tüvânun için
Öldi diyü hikâyet²⁷⁰⁹ itmişler

Ölmedüm gâlibâ huzûrunda
Hayretümden kinâyet itmişler (P114a)

Gördiler günde biñ kez öldüğümü²⁷¹⁰
Biñde birin rivâyet itmişler

Bu ebyât dağı anuñ eş'ârındandır²⁷¹¹. *Maṭla'-ı ü:*
Her ki hecründe nazar eyleye cânâ tenüme
Müy şanur ki tolaşmış ola pîrâhenüme

Maṭla':
Yâ Rab n'olaydı 'âlem içinde dil olmasa
Bârî olursa her güzele mâ'il olmasa

Maṭla':
Dirler bir âftâb gelür bir hilâl ile
Ya'ni ki yâr keşti-i ferhunde-fâl ile²⁷¹²

Ve lehu:
Bir meh-i bed²⁷¹³-mîhr için çerh itdi ser-gerdân beni
Gör nenün gibi gün için şakladı²⁷¹⁴ devrân beni

Gördiler şeydâlığum 'ışkuñda zencîr itdiler
Sînesinde cânı gibi şakladı zindân beni

²⁶⁹⁹ dem] -F

²⁷⁰⁰ bile] dağı A P

²⁷⁰¹ 'âmından] 'âmina B F

²⁷⁰² itmiş] eylemiş F

²⁷⁰³ lutf-ı şâhî ile râzî itmiş] Lutf-ı şâmlı ile cân u dilin râzî eylemiş F

²⁷⁰⁴ havâdis] havâdis-i künc F

²⁷⁰⁵ şâd] şâd iderler B S F

²⁷⁰⁶ ve bunı hayr ile yâd iderler.] -F

²⁷⁰⁷ o] ol B A P S

²⁷⁰⁸ haberi] -B F

²⁷⁰⁹ hikâyet] rivâyet F

²⁷¹⁰ gördiler günde biñ kez öldüğümü] günde biñ kez öldüğümü görüp A P

²⁷¹¹ bu ebyât dağı anuñ eş'ârındandır] -B A P S

²⁷¹² maṭla': Yâ Rab.....ile] -F

²⁷¹³ bed] nâ F

²⁷¹⁴ şakladı] şaklamış P

Ben dimezdüm halka sen gün yüzlinüñ mihrin velî
Oda yansun defter ü divân ider destân benî²⁷¹⁵

Hece düşdüm derd ile gam guşsa oldu hem-demüm
Hasteyem şormağa geldi ya'ni kim yārān benî²⁷¹⁶

VAŞFÎ-İ ŞÂNÎ: Bu Vaşfî Gölî Kesriyye'den²⁷¹⁷ şaded-i tahşilde bir kâbil-i cevân-ı endek-sâldür. Hakkâ ki tab' ı şafâda âyine-mişâldür veyâhud gülşen-i feşâhatde âb-ı zülâldür. *Matla'*:

Semend-i tab'um itdi 'arşa-i nazm²⁷¹⁸ içre cevânı
Erenlerden eger himmet olursa aldı meydânı

Ve lehu:

Dâr-ı fenâda dil saçuña tâ aşılmadı
Manşûrvâr 'ışk ile adı çekilmedi²⁷¹⁹

Ve lehu:

Nakş olmuş idi 'ışkı nigāruñ dil içinde
Olmamış iken²⁷²⁰ şüret-i âdem gil içinde

VIŞÂLÎ: İstanbul'dan erbâb-ı tab'-ı maqbûldendür. Hammâm-cı-zâde demekle ma' rûfdur. Adı Sefer'dür. Şûride-tab'lık ve âşüfte-hâllık ve perişân-rûzgârlık ile mevşûfdur. Naţ'-ı fursûñ ferzânesidür. Ol sebebden kendü 'Acem-reviş ve lakabı Fârsi Anası'dur. Her gâh Tahte'l-kal'a'da tereddüd ider, görenler 'acebâ Tahte'l-kal'ayı iltizâm mı itdi dir²⁷²¹. Şi'ri tab'ına nümüne ve nazmı bu gûnedür. *Şi'r-i ü:*

Rûz-ı hecrûñ olalı zülf-i siyâhuñ şâmı (A113a)
Şeb-i gam oldu kara günlülerüñ eyyâmı

Çini zülfine Habeş memleketin beglerine
Bir gice mâh-ı ruḥı seyrine virmem Şâmı

Biz ölümlüsi iken itmesüñ²⁷²² ağıyarı helâk
Girmesün kanumıza ḥancer-i ḥun-âşâmı (F114a)

VUŞÛLÎ: İsm-i sāmîleri Monlâ Çelebi'dür. Pādşâh-ı heft-ıklîm Sultân Selîm ḥazretlerinin şeh-zâde iken kapucibaşları olan 'Abdî Ağa-yı merḥûmuñ oğludur. Tahşil-i kemâlât-ı melekîyye ve tekmi'l-i melekât-ı külliyyede neşv ü nemâ bulup 'ulûm-ı mütedâvileyi 'ale't-tertib görüp Mirim Kösesi merḥûm Meḥemmed Çelebi'den Anatólı kâzî-'askeri iken mülâzım oldılar²⁷²³ ve Burusa ve İstanbul'da kırk akça ile İbrâhîm Paşa medresesinde²⁷²⁴ (P114b) müderris olup (B79b) ifade vü ifâzaya müdâvim oldılar. Zekâsı ḥiddetde Zekiden (?) kalmaz ve zihn-i pâki cevdet-i 'aql-ı İbn²⁷²⁵ Sinâ'yı 'aynına almaz. 'Âlem-i zihnde olan umûr-ı ma'neviyye aña maḥsûs idi ve kuvâ-yı kuvvetde olan ma'ânî-i 'aqliyye aña bi'l-fi'l idi. Ḥîn-i baḥşde şahın-ı pehn-i cedeli 'ayn-ı 'ulemâya halka-i cimdên (F114b) teng iderdi ve miẓmâr-ı cedelde tek-âver-i tab'ına irḥâ-yı 'inân eylese 'allâme-i Fârisi²⁷²⁶ meydân-ı midânem iken anuñla hem-pâ olamayup meydânına gelmege 'özü-i leng iderdi. Çün muḥîṭ-i 'ilmi ḥayṭa-i ḥıṭṭa-i 'ulûmı muḥâṭ²⁷²⁷ eyledi ve 'avâlim-i 'ulûm-ı mütedâvilede baş-ı bisâṭ eyledi,

²⁷¹⁵ Gördiler şeydâlığum ... benî] - P A // ben.....benî] -F

²⁷¹⁶ Hece düşdüm benî] -B A P S

²⁷¹⁷ Kesriyyeden] Kesderiyyeden B / Kesdereden S

²⁷¹⁸ nazm] ḥüsn F

²⁷¹⁹ ve lehu: Dâr-ı fenâda.....çekilmedi] -F

²⁷²⁰ olmamış iken] olmamış idi F

²⁷²¹ her gâh.....dir] -B A P S

²⁷²² itmesüñ] itmese B S F

²⁷²³ oldılar] oldılar ol tedişe 'âzim oldu F

²⁷²⁴ kırk akça ile İbrâhîm Paşa medresesinde] -B A P S

²⁷²⁵ İbn] Ebi P

²⁷²⁶ Fârisi] Fâridi B

²⁷²⁷ muḥâṭ] muḥîṭ F

‘ilm-i te’sis-i luġat tekmilinden naĥv-ı mizān ve bürhān-ı kelāma ‘atf-ı ‘inān²⁷²⁸-ı ‘ināyet eyledi. Hikmet Allāh’uñ benān-ı beyānı miftāḥ-ı ebvāb-ı ma‘ānī olup ‘ilm-i fūru²⁷²⁹ da uşulden, tefsirden ḥadiş eylese Cāru’llāh’ı cārū-keş-i ḥāne-i fażlı itmege himmet eyledi. Bunun²⁷²⁹ fenn-i mantıḳda nuṭḳ²⁷³⁰-ı Mesihāsāsın ve kelām-ı rûh-efzāsın işidüp zemāne rûh-ı Mubārek-şāh-ı Mantıḳı’yi ölmüş mübārek gibi āzād eyledi. Mirek Çengi bir el önürdi, kôpuzı götürdüğüne kendin²⁷³¹ şād eyledi. Cevdet-i iz‘ānı şöyle idi ki ta‘ammuk kaşd eylese burc-ı delvden şu‘ā-ı şems gibi aşār-ı nûk-i ḥāmesi devāta (A113b) inince kuvvet-i fikriyyesi bir nazarda ġavr²⁷³²-ı çāh-ı Bābil’e inerdi ve sür‘at-ı intikālde cānāneler ağızların açup leblerin depretseler ‘ālem-i ġaybdan rûh-ı mücerred cism-i maḥşûşa hulûl itdüğüne ḥukm iderdi. Şümûl-ı ‘ulûm u funûnı ve ihāta-i ‘aḳl u naḳl-ı āzmûnı²⁷³³ şöyle idi ki *el-‘ilmu nuḳṭatun innemā²⁷³⁴ ekserahā²⁷³⁵ el-cāhilûn²⁷³⁶* nüktesi süveydā-yı ḳalbinde dāne-i ḥaşḥāşda sûre-i İhlāş²⁷³⁷ gibi muḥarrer idi. Güyā ḳalb-i şanavberi’ş-şekli bir tûmār idi ki fihrist-i ‘ulûm anda musattar idi. Kuvvet-i başıra ki raḥş-ı rehvar-ı mizmār-ı meyādîn²⁷³⁸-i rû’yet-i reviiyyetdûr²⁷³⁹, dest-i dîdede tâziyâne-i müjġānuñ²⁷⁴⁰ ḥayālîn²⁷⁴¹ görmekle tarfetü’l-‘aynda²⁷⁴² ḳat‘-ı mesāfe-i ‘ilm ü ‘ayn ider, bunuñ ser-menzil-i nihāyet-i fezā’iline nazarı irişmez tiredür (P115a) ve ‘aḳl-ı çālāk ki āyine-i kuvvet-i müteḥayyilede sûret-ġüster ola, fi’l-hāl anı mınaşsa-i bürûzda cilveger idüp ġāḥ kemend-i ḥibāl-i ḥayāl ile mā-verā-yı simāke çıkar ve ġāḥ delv-i çāh-ı ta‘ammuk u tefekkür ile mādûn-ı semeke iner, anuñ ta‘aḳḳul²⁷⁴³-ı me‘ālî vü mefāḥirinde nâ-çiz ü ġiredür. İsti‘dādı luṭf-ı pādşāhāne ve ġevher-i cevher-nişānı ḥüsn-i terbiyet-i şāhāne²⁷⁴⁴ ile muvāfıḳ olduğı cihetden pādşāh-ı ‘ālem-penāḥ anlaruñ kendü yanlarında olmaların²⁷⁴⁵ murād idindiler, ḥāceleri (F115a) merḥûm Şems²⁷⁴⁶ Çelebi’ye dāmād idindiler. Anuñçün Konya’da ve Kûtāhiyye’de yanlarında ḳāzî idüp ba‘dehu teşrif-i pādşāhi²⁷⁴⁷ (B80a) ḳarîn-i rûzgārı olup meyleviyyet ile mu‘anven oldu ve ḳazāsı hem-pāye-i Şām u Haleb olup²⁷⁴⁸ beyne’l-mevālî bu evleviyyet ile mu‘ayyen oldu²⁷⁴⁹. Envā‘-ı ri‘āyetlerine mu‘tād idindiler²⁷⁵⁰ yûmn ü iḳbāl ve şeref ü iclāl²⁷⁵¹ ile serir-i salṭanata şeref viricek²⁷⁵² Burusaya ve İstanbul’a ḳāzî itdiler. Hālā ol iḥsānların zamîme-i in‘ām-ı māzî itdiler. ‘Ulûm-ı külliyyede yed-i tûlā ve fūḥûm-ı celiyyede rûtb-i ‘ulūyaları olduğundan²⁷⁵³ ġayrı ḥüsn-i ḥaşā’il ve luṭf-ı şemā’illeri fihrist-i kitāb-ı meḳārim-i aḥlāk (A114a) ve kef²⁷⁵⁴-i deryā-nevālleri²⁷⁵⁵ maḳsim-i idrārāt-ı erzāk-ı

2728 ‘inān] ‘inān-ı ‘ināyet B A P S

2729 bunuñ] bu F

2730 nuṭḳ] naṭ‘ F

2731 kendin] kendüyi A P

2732 ġavr] -F

2733 āzmûnı] āzmûyı F

2734 innemā] -F

2735 ekserahā] keşşerehā B F

2736 *dim bir noktaydı, cahiller onu çoğalttı.*

2737 sûre-i iḥlāş] iḥlāş sûresi F

2738 meyādîn] meyādetin F

2739 rû’yet-i reviiyyetdûr] reviiyyet-i rû’yetdûr P

2740 müjġānuñ] müjġānû’l-‘aynda F

2741 ḥayālîn] ḥayālî B S

2742 tarfetü’l-‘aynda] -F

2743 ta‘aḳḳul] ta‘alluk F

2744 şāhāne] pādşāhāne F

2745 olmaların] oldukların B

2746 Şems] Şemsi F

2747 pādşāhi] pādşāhî idüp F

2748 ḳazāsı hem-pāye-i Şām u Haleb olup] -B A P S

2749 beyne’l-mevālî bu evleviyyet ile mu‘ayyen oldu] -B

2750 envā‘-ı ri‘āyetlerine mu‘tād idindiler] -F

2751 iclāl] celāl F

2752 salṭanata şeref viricek] salṭanat cülûs-ı ḥümāyûnlarıyla şeref-peḳîr olıcak A P

2753 olduğundan] olduğ cihetden F

2754 kef] kefi kâfi-i A P

2755 deryā-nevālleri] deryā-nevālî B S F

fukarā-yı erbāb-ı istihkākıdır. Gāhī lutf-ı tab‘larından şî‘re tenezzül iderler. Nazmlarının belāğat u feşāhatden hazz-ı vāfirleri vardır ve şî‘rleri yek-dest ü hemvārdur. Bu ebyāt-ı güher-nisār anlardan²⁷⁵⁶ nümūdardur. *Gazel:*

Tiğin alsa beni öldürmege cānān eline (S58a)
Hazz-ı cānum durur ammā bulaşur kan eline

Dest-i zülfün ki kaçan kabz ide hāl-i ruḥuñı
Şanuram aldı yine güyini çevgān eline

Rüyını ‘arz idicek yār nişār itmek için
Geldi alup zerini her gül-i ḥandān eline

Aldanup āl-i rakıbe dime rāz-ı ‘ışkı
Virme ey dil şaḳın imānuñı şeyṭān eline²⁷⁵⁷

İtmeye mülk-i bedī‘ içre ma‘āniyi beyān
Hüsn-i nazmuñ ki Vuşulī gire Ḥassān eline²⁷⁵⁸

Ve lehu:

Düser hecründe ey meh necm-i eşküm bir niçe gündür
Baña yār olmadı ṭālī‘ sitārem katı düşkündür

Ve lehu:

Dimez derdine ‘ışkuñ çekmeyen derd-i eceldür bu
Ṭabībüm şayru ḥālın sağ olan bilmez meşeldür bu

Ve lehu:

Kafesdür rüḥa ten kırtar ‘adem mülkine işāl it
Beni ‘ālem kuyūdından ḥabībüm fāriğü’l-bāl it

Gazel:

Mihr-i ‘ālem geşt ider eṭrāf-ı çerḥı sū-be-sū
Olmağa sen āftāb-ı ḥüsne bir dem rü-be-rü

Mū-miyānuñla dehānuñ baḥşin itdük yok yire
Kaldı farḳ olunmadı biri birinden mü-be-mü

Görmege sen meh-cebīni her gice māh-ı felek
Şehrün için ṭolanur menzil-be-menzil kû-be-kû (P115b)

Dem-be-dem deşt-i belāda fūrkatünden dil-berā
Oldı çeşmümden revān²⁷⁵⁹ seyl-āb-ı eşküm cû-be-cû

Tîre-dil ider Vuşulī ḥışm idüp aña küsûf
Şaḳın olmasun güneş ol māh-rûya rû-be-rû²⁷⁶⁰

VUŞULÎ-İ DİGER: Yahyâlı uruğından ol ulu ocağın fūrüğünden, uç beglerinden ve uç beglerinün²⁷⁶¹ yeglerinden Küçük Bālî Paşa oğlu Meḥemmed Beg’dür ki Arad begidür. Hüsn-i ḥulḳ u tayyib-i ḥalkı cem‘ itdükden sonra küberā-yı ümerāya lâzım olan ‘adālet ü saḥāvet ü şecā‘at şânında kāmildür. Maḥlaşı Vuşulī olduğu gibi ḥüsni ḥışâlde kemāle vāşıldur. ‘Adāletde bir mertebedür²⁷⁶² ki şarāb âdem tutduğun tıydı, Süleymān gibi ol dîvi²⁷⁶³ şişeye koydı. Duḥter-i rezün ‘araḳ-ı cebīnin²⁷⁶⁴ (B80b) şurāḥi (F115b) ḥarāmî gibi aldugı için (A114b) ḳadeḫe bî-ḳuşūr ödedüp burnından getürdi. ‘Ud u berbaṭ perdeden çıḳduḳları için burınlarına kıl geçürdi, şem‘ her bezme

²⁷⁵⁶ ebyāt-ı güher-nisār anlardan] beytler andan B A P S

²⁷⁵⁷ aldanup.....eline] -A P S

²⁷⁵⁸ itmeye.....eline] -S

²⁷⁵⁹ oldı çeşmümden revān] aḳdı çeşmümden benüm B S

²⁷⁶⁰ ve lehu: Dimez derdine.....rû-be-rû] -F

²⁷⁶¹ uç beglerinün] anlaruñ F

²⁷⁶² mertebedür] mertebededür F

²⁷⁶³ dîvi] dîvi ḥabs idüp F

²⁷⁶⁴ cebīnin] cebīni B / cîni F

varduğı için başına odlar yakdı. Def ü deblek bir iki manķūr için yüz kızdurduğı²⁷⁶⁵ için dünbegiligin yüzine urdı, başına kaķdı. Sāzende çengün ardına geçdüğü için mızrābdan dırnaķlarına ķamıřlar yürütdi. Surāhi sāķiye boğaz çekdüğü için ķanın kurutdı. Saķāvetde²⁷⁶⁶ bir meřābededür²⁷⁶⁷ ki her gün öninde bahār u ĥazān nümāyan olur. Bezminün evvelinde bahār²⁷⁶⁸ bādām gibi direm-pāř²⁷⁶⁹ olur ve meclis āķirinde fařl-ı ĥazān gibi zer-feřān olur. řecā'atde öyledür ki eğer şıruğın toğrıdup Egri'ye at şalsa đir dımez egridür. Köle ser-dārınun yüzine güle baķsa sürürından külāhını göge sergidür. Ğarib yigidün penāhı ve erbāb-ı seyāĥat olan āyende vü revendenün ĥāneķāhı, esir-i kāfir (P116a) olan ġazilerün ĥalāřda mu'ın ü zāhiri ve üftādelerün dest-giridür. ři' r-i ü:

Gül gibi çünkü küřād oldu ġazā meydānı
Lāle-reng eylese řāñ mı²⁷⁷⁰ řühedā meydānı

Maşla':

O miyān da güzel ol zülf-i semen-bū da güzel
Kılca yok 'aybı begüm o da güzel bu da güzel

Maşla':

Eğer dāmānuña irmezse destüm dār-ı vuşlatda
Elüm yaķanda ey serv-i ser-efrāzum ķıyāmetde

Maşla':

'Arızuñda ĥāl-i 'anber-bāruñı ey yüzi ağ
Her kaçan seyr itsem olur baña her şağ üsti bāğ²⁷⁷¹

Saña yetmez mi delil ey meh ben abdāl olduğum
Tekye-i miĥnetde tende her yanan dāğum çerāğ

Ve lehu:

Rüy-ı zerdümden kaçurma gerden-i řimīnün
Zib için zer-varaķ çek şem'-i kāfur üstine

Ve lehu:

Ĥarir ü atlas ehline iřitdüm řa' n ider řūfī
Velikin bilmez ol nā-dān anuñ ĥod daķı kim ĥālī²⁷⁷²

ĤARFÜ'Z-ZĀ

ZĀRĪ: Ben bildüğüm üç Zārī vardır. Birisi Alařehirli 'Abdu'r-raĥmān Ćelebi idi ki İbrāhım Pařa-yı merĥumuñ arpa kātibi idi řoñra dīvān kātibi oldu. Ĥin-i vefātda Bařra'da defterdār idi. Egerçi ři'rde şalilü'l-bıřā'a idi ammā envā'-ı muřāĥebātde ve leřā'if ü mutāyebātde ĥoř-meřākıķıķda ve kerimü'l-aĥlākıķıķda dād u dihişde ve 'ařā vü baĥřıřde kāmīlū'l-'ār idi.

Biri daķı Toķatlı dāniřmend idi. Riyāzī merĥum ile enīs-i ĥutūtuñ envā'ın yazmakda ĥoř-nüviř idi. Samsunī-zāde Efendi İstanbül kāzısı iken dāniřmendi idi (F116a). Sultān Muřtafā zemānında kātib-i dīvān oldu, ol devletün zemānında ĥaylī kām-rān oldu řoñra fetret zemānında ĥālī nā-ma' lüm oldu ve kendü bi-nām u niřān oldu. Bunuñ daķı ři'ri ĥasebi ile meřkūr ve řu'arā arasında meřkūr olacaķ ol ķadar pāyesi yokdur.²⁷⁷³

Ařıl Zārī²⁷⁷⁴ İstanbullı meřhūr sūzenger ĥarābātī²⁷⁷⁵ Zārī'dür ve řu'arā zümresinde bu taĥalluř anuñ ři'arıdır. Kendü keyyis²⁷⁷⁶ u küsec idi ve bařında destāri

²⁷⁶⁵ kızdurduğı] kızartduğı F

²⁷⁶⁶ Vaşf-ı Saķāvet, Vaşf-ı řecā'at: der-kenar B

²⁷⁶⁷ meřābededür] mertebededür F

²⁷⁶⁸ bahār] behām F

²⁷⁶⁹ direm-pāř] direm-pūř F

²⁷⁷⁰ eylese řāñ mı] eyledi ĥün-ı A P

²⁷⁷¹ maşla': 'Arızuñda.....bāğ] -F

²⁷⁷² ve lehu: Rüy-ı zerdümden.....ĥālī] -B F

²⁷⁷³ Ben bildüğüm üç Zārī... pāyesi yokdur] - P A B

²⁷⁷⁴ Ben bildüğüm.....Zārī] -B

²⁷⁷⁵ ĥarābātī] ĥarābāt F

dā'im kec idi. İgneden iplige dek şorsalar nesebi Sūzenī'ye çıkar ve ḥasebde çerāğı Ḥadīdī'den²⁷⁷⁷ yağırdı. Mey-ḥārlikdan ser-rişte-i kār elden gidüp eli başı gibi ditrerdi. Temāşa budur ki yine üstād (A115a) süzenger idi. Eger şebāne ve ger şubḥ-dem idi, her piş-ḥānda Zārī pey-rev ü piş-ḥadem idi. Eyyām-ı rebī'ide bezm-i bahār kılsa sāğar-ı mey-i gül ve kulkul-ı bülbüle gulgul-ı bülbüldür diyü küşe-i mey-ḥānede zerrin kadehden ve yāsemin gibi simin kase-i pür-ferahdan gāh şarāb-ı lālegün ve gāh benefşe vü²⁷⁷⁸ gül-füsün içerdi. Ve āvān-ı tābistānda (S58b) Mısrā':

Ḥāne-i ḥammār rā āb u hevā-yi digerest²⁷⁷⁹

diyü İstanbul'un leb-i deryāda āb u hevāda küşāde mey-ḥānelerinde aylar eyler ve yıllar yaylardı. Eyyām-ı ḥazānda *Li-muḥarririhi*:

İrüp göz şıtması devr-i zemāne
Dönüpdür ergavānī za' ferāne

Ḥazān ceyşi irelden yağı gibi (B81a)
Güneş ditrer ḥazān yaprağı gibi

Cihāna şarulık oldu müvekkel
Çiçekler keh-rübādan kaldı heykel

Dükān-ı reng-i zer olmışdı vādī (P116b)
Ḥazān irdi kıtā açık boyadı

Ne ğam gitse çemenden verḍ-i nesrīn
Ḥazān irdi ele al cām-ı zerrin

Ḥazān bergi gibi kıl 'ırzı ber-bād
Ḥarābāt içre eyle 'ıyşa bünyād

Ḥazānuñ añmayup köhne bahārın
Bu gün nev-rüz-ı 'ıyş it añma yarın

diyü ḥazān şöḥbetin kūy-ı muğānda görürdi. Hengām-ı zemistānda *Kıṭ'a-i Li-muḥarririhi*:

Eşer kılmaya dirseñ zahmet-i dey
Dili germ eylesün keyfiyyet-i²⁷⁸⁰ mey

diyü zemherīde²⁷⁸¹ künc-i meykedede erba'ınlar çıkarurdu. *Li-muḥarririhi*:

Aransa her zemānda her²⁷⁸² mekānda (F116b)
Bulınmazdı meger deyr-i²⁷⁸³ muğānda

Muḥaşşal yılıñ²⁷⁸⁴ on iki ayında kışında vü yayında 'ömri mey-ḥānede geçerdi ve mey-ḥānede²⁷⁸⁵ yir içerdi. Gāhi şarāba virecek aqçası kalmasa 'araḳ-ı cebini ile kan derleyüp mey-i bahā tahşiline dükkānında olurdu. Elbette yā şarāb kabağı yā 'araḳ şişesi yanında olurdu. Üştür-i ser-mest sūfār-ı süzenden geçmek mümkünü'l-iḥtimāl idi, ol şarābdan geçmek muḥāl idi. Tenhā kār-ḥānesinde esbāb-ı bezmden igne başacak²⁷⁸⁶ yir ḥālī degül idi. Billürin cāmlar ve şāf u şeffāf şāğar-ı minā-fāmlar şu'ā'ından gice ile²⁷⁸⁷

²⁷⁷⁶ keyyis] keş F

²⁷⁷⁷ Ḥadīdīden] cezbesi B

²⁷⁷⁸ vü] vü gāh F

²⁷⁷⁹ *Meyhanenin suyu ve havası (iklimi / atmosferi) farklıdır.*

²⁷⁸⁰ keyfiyyet] germiyyet B A P

²⁷⁸¹ zemherīde] zemherīrde B A P S

²⁷⁸² her] şad F

²⁷⁸³ deyr] kūy-ı A P

²⁷⁸⁴ yılıñ] yılıñ dört faşında F

²⁷⁸⁵ mey-ḥānede] -B A P S

²⁷⁸⁶ başacak] birağacak A P

²⁷⁸⁷ gice ile] -F

(A115b) igne düşse bulunmamağ ihtimālī degül idi. Sene sittin ve tis‘ami’e yılında naqqâş-ı dehr aña dahı naqş itmek içün süzen-i ecel ve rişte-i kefen ile naqş-ı na‘şın igneledi ve bād-ı fenâ kabrine hâk-i lahd ile hâk-riz eyledi. Eş‘âr-ı ü:

Künc²⁷⁸⁸-i mey-hâne cāy-ı eglence
Kayd-ı dünyâ dilâ bir işkence²⁷⁸⁹

Pehlevândur eline sāğar alan²⁷⁹⁰
Şir-i ner birle tutışur nice

Bir güzel vaşlına irişmekdür
Kuri²⁷⁹¹ dünyâda uğramağ gence

Eblehâne degül mi fikr-i tavil
‘Ömr kûteh bu rüz şeş-pence

Ne kadar guşşa çekse²⁷⁹² bu Zārī
Bir iki cām ile olur şence

Gazel:

Çün haqīkat rüyına ey dil mecāzī perdedür
İsti‘ārāt u kināyātı kı gel ol perdedür

Eyleme zāhid tereddüd düş ayağına müdām
Himmeti pīr-i muğānuñ da’imā her feredür²⁷⁹³

Gözleme evc-i semāy²⁷⁹⁴ hâk-i rāh ol ey gönül
Çün bilürsin kimse başmaz ol yüzi kim yerdedür

Halk-ı ‘ālem mūmdur kapusına kul olmağa
Var ise mühr-i Süleymān ol peri-peykerdedür

Gelmez uyhu gözlerüme Zāriyā şeb-tā-seher
Tā ki gönülüm ol şacı leyli yüzi enverdedür²⁷⁹⁵ (P117a)

Gazel:

Göz karasın eşk ile yuyayın ağarınca
Tā kim nazarı pāk ola didāre varınca

Kirpüklerüññ cānuma geçdüklerin ey dost²⁷⁹⁶
Bir bir diyeyin igneden iplige varınca

Ve lehu:

Gördükde haṭ-ı la‘lini cān itdi şehādet
Yüz sürdüğine mühr-i Süleymāna qarınca

Dök şeb-nem-i eşküñ gözüm²⁷⁹⁷ ol kāküli sünbül
Nergislerini hāb-ı şeherden uyarınca

Yāriyle görenler diyeler Zāriyi bir gün
Şöyle oñarur kişiyi Allāh oñarınca²⁷⁹⁸

²⁷⁸⁸ künc] cāy-ı F

²⁷⁸⁹ işkence] eglence F

²⁷⁹⁰ alan] ala F

²⁷⁹¹ Kuri] Kari B P A

²⁷⁹² çekse] gelse A P B F

²⁷⁹³ eyleme feredür] -B A P S

²⁷⁹⁴ semāy] simāki P / hümāy F

²⁷⁹⁵ gelmez.....enverdedür] -B A P S

²⁷⁹⁶ cānuma geçdüklerin ey dost] geçdügini cān-ı za’ife A P

²⁷⁹⁷ eşküñ gözüm] eşki gönül A P

²⁷⁹⁸ gazel: Göz karasın.....oñarınca] -F

Bu ğazel²⁷⁹⁹ temām kendünün ħasb-i ħālî vākı^c olmışdur²⁸⁰⁰. (B81b) Ğazel:

Mey kim mükeyyefât-ı cihân serveri durur
Her²⁸⁰¹ cāmına hezâr zer ayak deri durur

Sûretde gerçi duĥter-i nâzûk durur velî
Ma^c nide ğuşşa pîrezeninün eri durur

Sûfî mey içmezem diyü ħalkâ riyâ şatar
Pîr-i muġânı gör ki riyâda beri durur

Mey ĥıdmetinden olmasa ħâlî^c aceb degül
Zârî emîr-i meygedenün çâkeri durur²⁸⁰²

ZEMÂNÎ: Adı Maĥmûd'dur. Maĥlaşı evvel Semâ^c idi soñra Zemânî oldu. Mevlidi Ergene ve menşe'i Edirne'dür. Tarîķ-i 'ilme sülûk²⁸⁰³ idüp mevâlî-i 'izâm ĥıdmetinde sülûkı müntehî oldu. Ba^c dehu taĥvîl-i (F117a) tarîķ itdi, Sultân Muştâfâ kullarından oldu. Sehl zemânda²⁸⁰⁴ seġbânları kâtibi olup maķbûllerinden oldu. Merĥûm-ı merķûmuñ²⁸⁰⁵ fetretinden²⁸⁰⁶ soñra belürmedi. Bir def a Edirne'de gördüm ba^c dehu zemânı vü mekânı ma^c lûm olmadı²⁸⁰⁷. Niçe zemân oldu Rûmîli beglerbegisi Aĥmed Paşa'ya ilticâ vü intisab idüp sâye-i sa^c âdetinde ze^c âmet ile behremend ü kâmrân oldu (S59a). Tab^c ı şî^c re ĥaylî mülâyim ve ġuşe toķınmaduķ kûşeler bulmaġa²⁸⁰⁸ müdâvim idi. Hûner-redif kaşidesi vardır Nişâncı²⁸⁰⁹ Celâl-zâde adına Mışrâ^c²⁸¹⁰:

Ĥaķ bu kim anı gören dir âferîn üstâdına

Eş^câr-ı ü:

Zencîr-i zülf ü çâĥ-ı zeneĥdâna dil düşüp²⁸¹¹
Bir gözi yaşlu sâ'il-i zindân olup gezer

Bilmez ki niçe azıda²⁸¹² aġyârı gezdirüp
Gören şanur Zemânîyi seġbân olup gezer

Maṭla^c:

Nigâruñ ĥâtırı ĥattı ucından pür-ġubâr ancak
Yine âyine-i 'âlem-nümâda jeng var ancak

ZEMÎNÎ²⁸¹³: Nefs-i İstanbul'dandır. Adı Maĥmûd, maĥlaşı Zemînî idi. Zemânında (P117b) sipîhr-i ĥüsnün mihr-i felek-i çârümîni idi. El-ĥaķ siyeh-çerde ve sebz-fâm, nihâl-kâmet pür-câzibe ve pür-melâĥat²⁸¹⁴ bir cevân idi. İshâķ Çelebi Şaĥn'da müderris olduġunun evâĥirinde Zemînî'nün şîftesi²⁸¹⁵ ve baş açık firîftesi idi.

Beyt:

Dil-i İshâķ ile 'ışķ-ı Zemînî
Utandurdi zemân ile zemînî

²⁷⁹⁹ ġazel] maṭla^c -ı a^c lâ S F / a^c lâ maṭla^c B

²⁸⁰⁰ temām kendünün ħasb-i ħālî vākı^c olmışdur] anuñdur B F

²⁸⁰¹ her] bir B F

²⁸⁰² Āüretde gerçi.....durur] -B S F

²⁸⁰³ sülûk] sülûl B

²⁸⁰⁴ zemânda] zemândan F

²⁸⁰⁵ merĥûm-ı merķûmuñ] merĥûmuñ F

²⁸⁰⁶ fetretinden] fûrķatinden P

²⁸⁰⁷ bir def a Edirne'de gördüm ba^c dehu zemânı vü mekânı ma^c lûm olmadı] -B A P S

²⁸⁰⁸ kûşeler bulmaġa] kûşeler bulmaġa ĥaced ü nazar F

²⁸⁰⁹ Nişâncı] -P

²⁸¹⁰ mışrâ^c] -F

²⁸¹¹ dil düşüp] düşüp dil A P S

²⁸¹² azıda] azdura F

²⁸¹³ Zemânî ve Zemînî maddeleri birbirine karışmış. Zemînî başlığı yok A

²⁸¹⁴ pür-melâĥat] pür-melâmet P / pür-leṭâfet F

²⁸¹⁵ şîftesi] âşîftesi F

Şām'a gidince kendüden²⁸¹⁶ ol harâret bâkî belki çaķ ölince ol hâlet kıyaķı idi. *Beyt li-muħarririhî*:

Gün yüzinden ırmeyüp bir dem gözin aħşama dek
Ol sa'âdet şubhının sürdi şafâsın Şāma²⁸¹⁷ dek

Şām'dan daħı ol şubh-ı sa'âdete tūmār-ı nāme ile 'arz-ı sevdā iderdi. Dāğ-ı hasret ü eşk-i fūrķatın i' lām için dirhem ü dīnār ve gāh metā'-ı 'ışk-ı revācda idüğün ihām için cāme vü destār ihdā iderdi. Merhūm zemānında Zemīnī 'ılme tālīb olup merhūm anı tīb-ı teb-i cehāletden ya'ni gölgeden ve güneşden şakınup himmet ü 'ināyeti²⁸¹⁸ üstine sāye-güster idi. Ol fevt olduğdan sonra Zemīnī tārīķ-i 'ilmden ru'bet²⁸¹⁹ idüp (F117b) tārīķ-i sipāha rağbet gösterdi. Hāliyā erbāb-ı tīmārdan ve ol tā'ifede manzūrān-ı enzār-ı aşhāb-ı sa'âdet-i 'ālī-miķdārdandur. Zemānında hem-sinn ü²⁸²⁰ sālī olan Keşfi-zāde 'Atā ile ki hüsni aẓher mine's-şems meşhūr ve kendü şu'arā zümresinde maħallinde meşhūrdur, anuñla mu'āşır u mu'āşır ve biri biriyle şir ü şeker gibi laţifeleri barışurdi. O buña²⁸²¹ telmih idüp (B82a) *Beyt*:

Zemīnī didüğünden maħlaşuñı
Yirüm dimek midür ya'ni murāduñ

didükde bu aña taşrīh idüp dimişdür. *Beyt*:

'Aceb ehl-i saħāsın Monla Keşfi
Cihān hāķın 'atāñ ile tıyurduñ²⁸²²

Kaşşāb-zāde²⁸²³ nāy-zen Aħmed Çelebi ki ney-zenlikde rūh-ı kıdsiden dem urur ve dem-keşlikde dem-i 'İsā'ya nefes oğul²⁸²⁴ dirilür, Hāzret-i Mevlānā anuñ geleceğın şafır-i 'ālem-i ğaybiden istimā'²⁸²⁵ idüp sār ney-zenleri aña kıyās itmekle ney hāķında²⁸²⁶ (P118a) *Mısrā'*:

Bişnov ez ney çün hikāyet mīkuned²⁸²⁷

buyurur, belki buncadan mürde-i şad-sāle iken bād-ı şabā bunuñ nevāhtı şadāsın kabrinde gūşına ırgürse tāze hayāt²⁸²⁸ bulup her gerdi mevlevī gibi semā' urur. Her nāy ki anuñ nefesine uğrasa ney-i huşkı āteş düşmiş gibi göyinürdi ve bu dem çeküp üfledükçe ğayr-ı kıyās üzre ehl-i hevānuñ āteş-i 'ışk-ı söyünürdi. Nāyuñ kılağına efsūn okısa²⁸²⁹ üstād Kūl²⁸³⁰ Meħmed'ün dem-i nefesi bağlanurdi. Nāyı engüşt-i hayret²⁸³¹ gibi dehānında kıalurdi. Nāyuñ delik delik bağrına bunuñ engüşt-i mu'ciz-nümāsı merhem-baħş olurdi. Bu 'amelde her perdeden ki ser-āğāz²⁸³² eylese ney dem-sāzlığda piş-rev²⁸³³ olup taşnif-i naķş kıılurdi²⁸³⁴. Bir nāy-ı huşkuñ kılağına söylese yetmiş iki dilden haber virür, on iki maķām ve yidi āvāze²⁸³⁵ ve yigirmi dört şu'beden²⁸³⁶ oy

²⁸¹⁶ kendüden] kendüde F

²⁸¹⁷ Şāma] şubha F

²⁸¹⁸ 'ināyeti] himāyeti P

²⁸¹⁹ ra'bet] rağbet A P

²⁸²⁰ ü] ü hem F

²⁸²¹ o buña] ol böyle F

²⁸²² Cihān hāķın 'atāñ ile tıyurduñ] 'Atāñ ile cihān hāķın tıyurduñ P

²⁸²³ Vaşf-ı Kaşşāb-zāde: der-kenar B

²⁸²⁴ oğul] oğlu F

²⁸²⁵ istimā'] semā' B A P S

²⁸²⁶ hāķında] zımnında F

²⁸²⁷ *Dinle neyden; nasıl anlatıyor?*

²⁸²⁸ hayāt] huyūt F

²⁸²⁹ okısa] okıyup üfürse F

²⁸³⁰ Kūl] Kūl F

²⁸³¹ hayret] -F

²⁸³² ki ser-āğāz] āğāz B

²⁸³³ rev] ter F

²⁸³⁴ kıılurdi] bağlardı F

²⁸³⁵ yidi āvāze] -P S

²⁸³⁶ yigirmi dört şu'beden] dört şu'be yigirmi beş terkibden F

virürdi. Şāhib-i zebān-ı suhan-dān olurdu ve bi'l-cümle (S59b) vaşf u na'ında Vaşşāf'ın kalemi elinde kalup hayrān olurdu. Kuvvet-i mütehayyile teng-nā-yı fikrde der-zindān olurdu. Mezkūr Ahmed Çelebi'nün ney-zenlik (F119a) hevesine hevā-yı 'ışk-ı²⁸³⁷ Zemīnī bādī olup (A116a) āteş-i 'ışk-ı²⁸³⁸ cism-i hākisine sirāyet itdi. Ol şevk ile kesb-i hālet itdi. Şahrālarda ve meykedelerde, gülşenlerde vü odalarda meşş iderek ney-zenlikde ber-kemāle vāşıl²⁸³⁹ belki mālīk-i sıhr-i Bābil oldu. Şi'r-i ū:

Dünyā kaçan ki tazelēnūp nev-bahār olur

Kanlı yaşumla yiryüzi hep lālezār olur

Ve lehu:

N'ola şeh-bāz-ı felek eylese pervāz-ı şikār

Bāl u per āña şafağdur meh-i nevdür minķār

Dehenūn mühr-i Süleymān hatūn ism-i a'zam

N'ola ta'zīm için öpsem anı²⁸⁴⁰ ey gül-ruhsār

Ey Zemīnī ne imiş dā'ire-i ğam bildūn

Merkez-i 'ışka başaldan ayağūn çün pergār

ZİREKİ: Vāriş-i 'ilm-i vehbī ve müktesebī Zīrek-zāde Mehemmed Çelebi'dür. Babası Edirne'de Çifte müderrisi iken fevt²⁸⁴¹ olan Paşa Çelebi'dür ki kāzī-asker olan Mevlāna Rūknü'd-dīn Çelebi'nün (P118b) karındaşıdır. Kendü şāhib-i zihn-i zekī ve akrān u ihvānının zīrekidür. 'İlm ü ma'rifetde 'adīmü'l-'adil ve kuvvet-i fıtrat u cevdet-i fıtratda²⁸⁴² bedī'ü'l-bedil laţif-tab' u şerif-şān, zarif-hılkat u nazif-nişān²⁸⁴³ (B82b) 'ālī-himmet ü bülend-reviş, merdüm-hışāl u büzürg-meniş kimesnedür. Dānişmendlikde hūsn-i dānişi ile maķbūl-i e'ālī ve müsellim-i mevālī idi. 'Ammī şākiridi olan Kādiri Efendi'den mülāzım olup Burusa'da Emir Seyyid'e²⁸⁴⁴ ve Balıkesri medresesine müderris oldu. Andan ihtiyāriyle kāzī oldu ve kazāya rāzī oldu. Her zemānda şānı bülend ve mekānı penāh-ı her derdmend, kāsānesi mecma'-ı emāşil-i rindān²⁸⁴⁵ ve melce'-i zurefā-yı ehl-i 'irfān oldu²⁸⁴⁶. Esbābı nefā'is ve libāsı fāhirdür ve resm ü āyini 'adet-i e'ālī vü ekābirdür. Hıssat ü denā'et hezār hile ile gerd olup her hevāya yeltense gird-i kūyına²⁸⁴⁷ iremez. Lem'a-i āftāb ve şu'le-i meh-tābdan ğayrı engel²⁸⁴⁸ hāricden hārim-i hürmetine giremez. Her ne yirde ki olsa gerek ma'mūr gerek²⁸⁴⁹ vīrānedür, her üslūbı emīrānedür. Niçe 'Ankā-yı Kāf-ı kanā'at geçenler, her şehir zübāb gibi ta'āmına konarlar²⁸⁵⁰ ve niçe (A116b) āyine-dil nemed-puşlar her gice pervāneler gibi (F118b) şem'i eţrafına dönerlerdi. 'Ömr-i nāzenini hoş-hālīk u kām-rānlık ile geçürürdi. Cemāl-i 'arūs-ı murādī āyine-i 'ıyş u 'işretde görürdi. Teşhiz-i hātır için ğāhī pezendelige tenezzül iderdi, elinde ne kerāmet var idi ki bişürdüğü yimek ğıda-yı cān ve mürde-i şad-sāle yise āb-ı hayvān olurdu. Bişürdükleri cennet ta'āmlarından nümüne ve ni'met-i mālā 'aynun re'at²⁸⁵¹den bir güne idi. Selmāsin yiyen Mısrā':

Eyā menāzilu Selmā fe eyne selmāki²⁸⁵²

²⁸³⁷ 'ışk] 'ışk-ı F

²⁸³⁸ zemīnī bādī olup āteş-i 'ışk] -F

²⁸³⁹ vāşıl] vāşıl oldu B S

²⁸⁴⁰ ta'zīm için öpsem anı] ta'līm için okısam B S

²⁸⁴¹ iken fevt] -P

²⁸⁴² fıtratda] fıtratda F

²⁸⁴³ nişān] şān F

²⁸⁴⁴ Seyide] Seyyid medresesine F

²⁸⁴⁵ rindān] zemān F

²⁸⁴⁶ 'irfān oldu] 'irfānı F

²⁸⁴⁷ kūyına] gerdine B

²⁸⁴⁸ engel] anuñla F

²⁸⁴⁹ gerek] ve ger B S

²⁸⁵⁰ konarlar] şunarlar B A P S

²⁸⁵¹ hiç bir gözün görmedi□i (nadide yiyecekler)

²⁸⁵² Ey Selma'nın evi selma nerededir?

diyü kâse-şüylüğün ihtiyâr iderdi. Köfte kebâbını yiyenleri bi-iẖtiyâr köfte-ẖâr iderdi²⁸⁵³
Baklavasin görenler sâ'ir ẖulviyyâta şavm-ı visâl idüp alma hoş-âbını tadanlar²⁸⁵⁴ oldu
hoş-âb işi diyü sâ'ir hoş-âbları yemege istiğfâr iderdi. *Nazm li-muḥarririhi*²⁸⁵⁵:

Baḡa şor ki ben bilürem dadını (P119a)
Kabûlî pilâv ile buğrasını

Yise mürde bulurdi tâze ḡayât
Bişürse eger²⁸⁵⁶ öli ḡalvâsını

Muḡaşşal eger 'ilm ü edebde ve eger ḡaseb ü nesebde ferzâne-i zemân ve yegâne-i
akrândur, anlar bizi vaşf itdüklerinde lâ didiler ise biz lâ dimezüz; anlar bizüm
aşlumıza daḡl idüp ṭa'n²⁸⁵⁷ itdilerse biz anlaruñ ḡaḡḡında kemi aşla dimezüz. *Ḳıṭ'a Li-*
muḥarririhi:

Egerçi 'ırḡumı ḡaṭ' eyledi ol
Alup mıḡrâz eline ḡarf-i lâdan

O müstesnâya ben lâ dimem illâ
Bu deñlü var ḡelâl olmaz Ḥudâdan

Tutalum misk yâḡud 'anber olmuş
Yaratmadı bizi de Tañrı lâdan

Eş'âr-ı ü:

Aḡar şür-âbe-i eşküm raḡib-i ḡur ile ḡardan
İlâḡi sen ḡalâş eyle bizi bu şür ile şerden

Gözine beñzeyüp nergis ḡulaḡına ḡül öykünmiş
Ne lâzım bunca cür'etler bir iki kûr ile kerden²⁸⁵⁸

Ve lehu:

Ḥaṭuḡa cân virür dil gerçi kim şâm-ı eceldür bu
Êzelden ey yüzi ḡün dün ḡaribüñdür meşeldür bu

Miyânından ḡaber şorarsañ iḡlîm-i melâḡatde
Ötesi kûh-ı billûra aşar bir ince beldür bu (B83a) (S60a)

ZİNETİ: Talebe zümresinden idi. Egerçi Sirozlı idi ammâ siyeh-rûzlı idi.
(A117a) Ḥaylî ḡâbil-i şân u ḡüb-iz'ân²⁸⁵⁹ cevdet-i zihne ve letâfet-i nazma ḡâdir
şâ'ir²⁸⁶⁰ idi. Tab'ın muttasıl âzmâyiş ve cevâb demek için ekâbir ḡaşâ'idin kûşış üzre
idi. Fi'l-ḡaḡiḡa eger mu'ammer yâḡud müddet-i 'ömrinde bir 'âlî himmetüñ ḡüsn-i
terbiyetine mazḡar olsa çok ma'nâya dest ururdu ve dide-i 'âlem anuñ âyine-i (F119a)
ṭab'ında niçe ebḡâr-ı efḡâr cemâlin²⁸⁶¹ görürdi. Ḥayfâ²⁸⁶² ki *Mısrâ'*:
Bahârına ḡazânı ḡarşu geldi

rûz-ı 'ömri ḡaştḡâḡa irmedin âftâb-ı ḡayâtı ṭolındı, sâli şelâşine varmadın ḡüni ṭutıldı
Şaḡn'da dânişmend iken eyyâm-ı cevânide ḡasret ü miḡnetle fevt oldu. Mevtine *fevt-i*
Zîneti târiḡ²⁸⁶³ oldu ki sene şelâşe ve sittin ve tis'ami'ede vâḡı' olmuşdur. *Gazel-i ü*:

Bâḡa seyr için ḡadem k'ol âteşin-ruḡsâr ḡor
Ḥânûmân-ı ḡulşene bir niçe yirde nâr ḡor (P119b)

²⁸⁵³ iderdi] eylerdi A / olurdu F

²⁸⁵⁴ tadanlar] dadanlar B

²⁸⁵⁵ li-muḥarririhi] -B

²⁸⁵⁶ eger] -F

²⁸⁵⁷ idüp ṭa'n] -B

²⁸⁵⁸ eş'âr-ı ü: Aḡar.....kerden] -F

²⁸⁵⁹ u ḡüb-iz'ân] -B A P S

²⁸⁶⁰ ḡâdir şâ'ir] mâlik F

²⁸⁶¹ ebḡâr-ı efḡâr-ı cemâlin] ebḡâr u efḡâr-ı F

²⁸⁶² ḡayfâ] ḡaḡḡâ B S

²⁸⁶³ fevt oldu. Mevtine *fevt Zîneti* târiḡ] cân virdi fevt Zîneti aña târiḡ-i mevt F

‘Azm-i bustān²⁸⁶⁴ eyledükçe²⁸⁶⁵ ol ruḥı gül nārsuz
Yağmağa cānum olur her ḡonce-i ḡülzār ḡor

Ol mehūn mihr-i cemālinden cūdā ‘āşıklarūn
Yağdurur başına her şeb āh-ı āteş-bār ḡor

Hoş diril aḥbāb ile kim bu ṭabīb-i dehr-i dūn
Şerbet-i mergi şunar ne yār u ne aḡyār ḡor

Ey şeh-i ‘ālem vefā eylerse ‘ömr-i nāzenīn
Medhūn ile²⁸⁶⁶ Zineti dünyāda çok āsar ḡor

Li-muḡarririhī:

İtmedi ḡayfā vefā ammā ki ‘ömr-i nāzenīn

Ġazel:

Siyeh fūta ḡuşanup girse ḡammāma o meh-peyker
Ḥalāyık ṭās çalarlar ay ṭutıldı ṭann idüp yer yer

İnüp ebr-i sepīd eyler ihāṭa mihr-i tābānı
Sürindükçe varup ḡalvetde şābūn ol meh-i enver²⁸⁶⁷

ZEYNE: İstanbullı idi. Ḥāfız ve ḡāfız-zāde idi. Şūḡ-ṭab‘ ü küşāde-dil ü sine-
sāde idi. *Beyt:*

Megū tenhā ki dāde ḡüsn-i Yūsuf Ḥaḡ nigārem rā
Ki baḡşed ḡüsn-i dīḡer naḡme-i Dāvūdī yārem rā²⁸⁶⁸

mūcibince ḡüsn-i cemāl ve ḡüsn-i şavṭı cāmī‘ idi. Devr-ḡānlığı zemānında²⁸⁶⁹ (A117b)
būlbūl-i ḡülşen²⁸⁷⁰-i her cāmī‘ idi. Na‘ra-i ‘uşşāḡla ḡubbe-i cāmī‘ pūr-velvele belki
ḡubbe-i eflāk pūr-ḡulgule olurdu. ḡāyet şūḡ u şehir-āşūb idi ve ‘işvesiyle her
meclisde²⁸⁷¹ maṭbū‘ u mergūb idi. Süvārī²⁸⁷²-i ḡaşirū‘l-ḡāme vü kebirū‘l-hāme²⁸⁷³ ile
mu‘āşır u mu‘āşirler idi. Süvārī bunun ḡaḡkında dimişdür²⁸⁷⁴ ki *Beyt:*

Şaḡalı çak saña beñzerdi Zeynī
‘Aceb bilsem bilür misin özini

Ol daḡı Süvārī ḡaḡkında dimişdür ki *Beyt:*

Şaka²⁸⁷⁵ meydānının çāpūk-süvārī
Midilli bergiri ya‘nī Süvārī

Zeynī bir zemān maḡfel-i ḡuffāzuñ revnākı ve meclis²⁸⁷⁶-i ‘uşşāḡuñ²⁸⁷⁷ zeyni oldu. Niçe
zemān cüz’-ḡān u devr-ḡān oldu. Ba‘dehu ḡaba şaḡal şarkıdup Ḳaraman bāzārında
şahḡāf dükkānı açup şāḡib-i ser ü sāmān oldu. Bu eşnāda Fındık Memī ki ‘ışḡı nuḡl-ı
meclis-i ‘uşşāḡ idi, anı sevüp ‘āşık-ı yār-ı piste²⁸⁷⁸-dehān oldu. Sübūtī daḡı ‘āşık idi,

²⁸⁶⁴ bustān] ḡülzār A

²⁸⁶⁵ eyledükçe] itdügümce F

²⁸⁶⁶ medhūn ile] midḡatūñle B F

²⁸⁶⁷ li-muḡarririhī : itmedi.....meh-i enver] -F

²⁸⁶⁸ Tanrı, sadece Yusuf’un güzelliini sevgilime verdi deme, aynı zamanda ona başka güzelliini,
Davud’sesi de vermiştir.

²⁸⁶⁹ zemānında] devrinde B S F

²⁸⁷⁰ ḡülşen] ḡülşen maḡfil F

²⁸⁷¹ meclisde] meclis B

²⁸⁷² süvārī] -F

²⁸⁷³ kebirū‘l-hāme] keşirū‘l-hāme B S

²⁸⁷⁴ dimişdür] didi B A P S

²⁸⁷⁵ şaka] şifā F

²⁸⁷⁶ meclis] maḡfel-i B S

²⁸⁷⁷ ‘uşşāḡuñ] ‘ışḡuñ F

²⁸⁷⁸ piste] beste F

biri birine rakīb idiler. Bir gün üç Nişāncı (F119b) hammāmında cem‘ oldılar. Zeynī Sübūtī’ye (P120a) ta‘ rīz (B83b) idüp didi ki *Beyt*:
Gerçi uyuzlanup tolaşur it rakībler
Fındık Memi yirine meger kozum alalar

Sübūtī dağı Zeynī’nün saķalınıñ kabalıǵına ta‘ rīz idüp bu kıt‘ ayı dimişdür. *Kıt‘a*:
Seher hammāma girdüm Zeyni geldi
Cihānuñ ziveri²⁸⁷⁹ vü zeyni geldi

Taşagumla saķaluñ vezne urdum
Saķalından taşagum yeyni geldi

Zeynī ter düşüp fi’l-hāl saķalın ve kaşın ve kirpügin çār-đarb terāş eyledi, kendüyi kalenderlere baş eyledi. (S60b) Dil-ber, Zeynī’nün bu hālinden ‘ār idüp şöhetinden redd eyledi. Bu hālde Zeyni mey-hārlik u bī-kārlik kārına tadandı gāh şarāb germiyyetine ve gāh efyūn keyfiyyetine aldandı, gitdükçe efyūna mağlūb oldu. Bu hālde bir kıza dağı mübtelā olup ‘aķd-i nikāh ile şayd itdi²⁸⁸⁰. Cihetlerin satdı āhir fakr galebe idüp ma‘ lūl u menkūb oldu. Maraş dağı (A118a) hücūm idüp²⁸⁸¹ fakir ü zelil mariz ü ‘alil dünyādan gitdi. *Şi‘r-i ũ*:

Küşüp dil-ber selāmını keselden
Tabi‘at olmadı hālī keselden

Şarrāf Hasan Bālī nām dil-ber²⁸⁸² hakkında dimişdür. *Murabba‘*:
Al ile gönlüm alan ruħlarınuñ alıdur
Serv-kaddin severüz himmetümüz ‘ālīdür
Gayridan şimdi hayāliyle göñül hālīdür
Sevdügüm şehrde şarrāf Hasan Bālīdür²⁸⁸³

ZEYİNİ-İ ŞANİ²⁸⁸⁴: Sirozlıdur. Anaṭolı każi-‘askeri Mu‘allim-zāde mu‘allemlerindendür. Şu‘arānuñ kavābilinden ve kavābilūñ emāsilindendür. Fakir ile ba‘zı zemānda muşāḥabet ü mümālaḥat itmişdür. Ba‘zı hoşça ebyāt andan şadır olmuşdur. *Eş‘ār-ı ũ*:

Fāş eyledi āfāka yine dildeki derdi
Gördün mi ne reng itdi baña çihre-i zerdi

Gazel:

İtmeyüp dilde şehā mihrüñi pinhān şubḥ
Eyledi şevküñ ile çāk-i giribān şubḥ

Destine şa‘ şa‘adan aldı ‘asā-yı zerrin
Kūyuña geldi yine olmağa derbān şubḥ

Şahn-ı şahrāda seherden görinen jāle degül
Görüp aḥvālumi oldu baña giryān şubḥ

Şanma peydā olanı şa‘ şa‘a ey meh mihrüñ (P120b)
Kāpmağa ṭopını²⁸⁸⁵ aldı ele çevgān şubḥ

Her seher kūyına ‘azm itse n’ola Zeynī-i mest
Hüb olur ey yüzi gül seyr-i gülistān şubḥ

ZEYNEB HĀTŪN²⁸⁸⁶: Amāsiyyeli bir kāzīnuñ kıızıdur. Tā’ife-i nisānuñ ehl-i ‘aql u temyizidür²⁸⁸⁷. Sulṭān Bāyezid devletinde ve Sulṭān Aḥmed ḥıdmetinde Mihri

²⁸⁷⁹ ziveri] zīnetiA P

²⁸⁸⁰ itdi] eyledi F

²⁸⁸¹ hücūm idüp] hem-dem olup B

²⁸⁸² nām dil-ber] -A P

²⁸⁸³ şarrāf Bālīdür] -F

²⁸⁸⁴ Biyografinin tamamı -S

²⁸⁸⁵ ṭopını] güyünü A P

ile mu‘aşırlar imiş ve kaşide vü medîhalar²⁸⁸⁸ virmege mübaşirler imiş. Mihri izdivâcdan ‘âr idüp ölince tecerrüd ile geçinmiş, Zeynep ere varup eri hükminde olup şî‘rden (F120a) ve ricâl ile muşâhabetden çekinmiş. Bu beytler Zeyneb’ündür. Rûtbetde bî-reyb zînetger-i ebyât ehl-i beyt-i şu‘arâdur ki niyyet şebt²⁸⁸⁹ olındı. *Şî‘r-i ũ:*

Keşf it nikābuñı yiri gögi münevver it
Bu ‘âlem-i ‘anāşırı firdevs-i enver it

Depret lebüñi cūşa getür havz-ı Kevseri
‘Anber saçuñı çöz bu cihānı mu‘atṭar it

Haṭṭuñ berāt yazdı şabāya didi kim
Var milket-i Hıfā ile Çini musahḥar it²⁸⁹⁰

Āb-ı hayāt olmayıcaḳ kismet ey gönül
Biñ yıl gerekse Hızr ile seyr-i Sıkender it

Zeynep ḳo meyli zînet-i dünyāya zen gibi
Merdāne var sâde-dil ol terk-i ziver it

HARFÜ’L-ḤĀ (B84a)

HĀFİZ-I ‘ACEM: İsmi Meḥemmed, babası adı²⁸⁹¹ ‘Ādil, lakabı Hāfız’dur²⁸⁹². Karındaşı Kuḳla ‘Acem ile ma‘an diyār-ı Rûm’a gelmişlerdür. (F120b) İkişî bile ‘ilm ile şöḥre-i diyār ve maḳbûl-ı ‘ulemā-yı ‘aṣr ve mevālî-i kibār olmışlardır. Kendüden istimā‘ itdüğüm ta‘bîr budur ki *Rûm’a geldüğümüzde taṭṭanamuz ḥalk-ı ‘āleṃi serāsime itmışdür* dîmişdür. Çün faḳlından baḥş ḥāric-i şaded ve ol baḥr-i girān-ı bî-kerān-ı bî-kenār u bî-ḥadeddür, keṣṭi-i ḥāme anda ḳaraya atar yāḥud fûlk-i ‘acze²⁸⁹³ çatar²⁸⁹⁴. *Mā nahnü fihi kem*²⁸⁹⁵ kim naẓm u eṣ‘ār ve zıkr-i şu‘arā-yı belāḡat-şî‘ardur. Şî‘rlerinden ceste ebyāt ve güzide kelimāt irād olınur. Mevlānā-yı mezkûrdan egerçi²⁸⁹⁶ mü’ellefleri olan kütüb ü resā’ildeki düstûrları ki müḥiş (A118b) ḥayālāt ve ābî²⁸⁹⁷ kelimāt ve yāḥî ‘ibārāt ile edādur. Üslûb-ı şî‘rde daḥı bu ‘âdetleri mer‘idür²⁸⁹⁸ ammā gāḥî²⁸⁹⁹ rengin ma‘nâlar ve selis edālar anlardan şadır olur ki ḥayret-efzā-yı ‘uḳûl ve ‘ibret-nümā-yı şu‘arā-yı fuḥûl olur. Cümleden Ḳādiri Efendi ki şāḥib-i-‘ayār-ı mi‘yār-ı şu‘arā ve mu‘ayyin-i meḳādir-i fuẓalādur, bir meclislerinde bu iki maṭla‘ın okıyup medḥ ü şenā itdüklerinde faḳır bi‘z-zāt ḥāzır idüm biri budur ki *Maṭla‘:*

Felek altın benekdür ki zemīni āsmānīdür (S61a)
Şeh-i mi‘rāca lāyıḳdur o ḥil‘at ḥusrevānīdür

Biri daḥı bu maṭla‘dur ki *Maṭla‘:*

Hoşā ki meykede küncinde bir yataḡum ola
Elüm ayaḡum ola kâsedin ferāḡum ola

²⁸⁸⁶ Biyografinin tamamı der-kenar A / -P // Hātûn] -S

²⁸⁸⁷ temyizidür] temizidür F

²⁸⁸⁸ kaşide vü medîhalar] kaşideler F

²⁸⁸⁹ niyyet şebt] şebt-i niyet F

²⁸⁹⁰ ḥaṭṭuñ it] -B A P S

²⁸⁹¹ adı] nāmı B S F

²⁸⁹² Hāfızdur] Hāfız-ı ‘Acem’dür A P

²⁸⁹³ ‘acze] mu‘cize F

²⁸⁹⁴ çatar] çapar B S

²⁸⁹⁵ *Biz onun içindeyiz.*

²⁸⁹⁶ egerçi] -F

²⁸⁹⁷ ābî] eyü F

²⁸⁹⁸ mer‘idür] merā‘î olur B / mer‘î olur A

²⁸⁹⁹ gāḥî] gāḥî ba‘z-ı F

Bu maṭla‘ı daḥı siḥr-i ḥelâldür. *Maṭla‘:*
Bâde ḥallîğa ‘acâ‘ib ḥile buldum güş itîñ²⁹⁰⁰
Mest oluñ²⁹⁰¹ teklîf sâkıt bulsun andın nüş itîñ²⁹⁰²

Bu beytine ḥod nazîre²⁹⁰³ muḥâldür. *Beyt:*
Fenâ ‘ışk içre ol bolğay ki ism ü resm hem ḳalmas
Cünün birle ḥikâyetler ḳoyup gitmek ni şöhretdür²⁹⁰⁴

Sultân Selîm-i merḥûm Amâsiyye’de (P121a) ḳışladuḳlarında merḥûm Merzifon’da müderris bulunmış. İttifâḳ²⁹⁰⁵ pâdşâh Merzifon’a şikâre gelüp cûybâr kenârında ḥayme vü ḥargâh ḳurup bâr u bûngâh urup²⁹⁰⁶ nüzûl-ı iclâl iderler. Monlâ a‘yân-ı şehîr ile istikbâl iderler. Bu ḡazeli diyüp yazup rikâb-ı şâhiye²⁹⁰⁷ irsâl idüp şâh²⁹⁰⁸ görüp pesend itmiş ve câ‘izeler virüp İstanbul’da ‘Alî Paşa medresesin şadaḳa idüp²⁹⁰⁹ behremend itmişdür²⁹¹⁰. *Gazel:*

Dilâ tâ irmesün kimse mühîmğa nâleler yanglıḡ (F121a)
Hişâr it âteş-i²⁹¹¹ âhı sin aña ḥâleler yanglıḡ

Şehâ âb-ı revânı teḥ tutupdur reşk-i ṭab‘ uñdın²⁹¹²
Leb-i cûy üzre ḥargâhuñ imes teḥ-ḥâleler yanglıḡ

Şabâ yanglıḡ şarılsam aña pinḥân min hevâdârı
Vücûdum maḥv ḳılsam ol gün anda jâleler yanglıḡ (A119a)

Nigâr-ı sebze-fâm²⁹¹³ olsa ki gülgün pîrehen giyse
Çıḳarḡanda²⁹¹⁴ başdın gönglegini lâleler yanglıḡ

Efâzıl gerçi ḥayru’l-keḷâmi mâ-kâne mine’l-vehmi ba‘îden ve ilâ’l-fehmi ḳarîben²⁹¹⁵ buyurmuşlardır. Bunlar bu ma‘nânıñ ‘aksın revâ görmüşlerdür. Binâ’en (B84b) ‘alâ ḥazâ bu maḳûle kelâm daḥı anlaruñ ṭab‘ larından yüz gösterdi. *Şi‘r:*

‘Ankebûtı merese çek meges âḥüyise ger
Bu hevâ şaydgehîde ni ‘aceb tâzî göre

Ḳoyına gel be ḳuzı yoḡsa saña dek gelürem
Ḡüsfeñdüm başum üstündeki boynızı göre²⁹¹⁶

Murâd nâm bir sîm-endâm ḡulâmlarına bende olup ‘ışk-bâzlıḡ idüp²⁹¹⁷ ol vakâyi‘i bir kitâb itmişlerdür. Nâmı *Nefsetü’l-maşdûr*’dur. Hakkâ ki kütüb-i ‘ışkıyyede nâdirü’n-naẓîr²⁹¹⁸ meşṭûrdur. Ve Şerefü’d-dîn Yezdî’nüñ *Tevâriḡ-i Timur*’ın²⁹¹⁹ terceme idüp bir

²⁹⁰⁰ itîñ] idüñ B S

²⁹⁰¹ oluñ] olup A P

²⁹⁰² itîñ] idüñ B S // bu maṭla‘ı.....itîñ] -F

²⁹⁰³ nazîre] nazîre dinmek F

²⁹⁰⁴ şöhretdür] şöhrîdür F

²⁹⁰⁵ ittifâḳ] -B F

²⁹⁰⁶ bâr u bengâh urup] -A

²⁹⁰⁷ şâhiye] pâdşâhiye F

²⁹⁰⁸ şâh] pâdşâh A F

²⁹⁰⁹ medresesin şadaḳa idüp] medresesine getürüp B A P S

²⁹¹⁰ itmişdür] itmişdür. Ol ḡazel budur F

²⁹¹¹ âteş] âteşin B A P S

²⁹¹² ṭab‘ uñdan] ṭab‘ uñdur B

²⁹¹³ baña bir sebze-fâm] nigâr sebze-fâm B A P S

²⁹¹⁴ çıḳarḡanda] çıḳarḡacda B

²⁹¹⁵ *Sözün en hayırlısı hayalden, kuruntudan uzak anlaşılmaya en yakın olanıdır.*

²⁹¹⁶ şî‘r: ‘Ankebûtı.....göre] -F

²⁹¹⁷ idüp] itdiler B / itmişler A P

²⁹¹⁸ nâdirü’n-naẓîr] nâdirü’n-naẓâr B A S

²⁹¹⁹ Timurın] Timurdan F

kitāb itmişlerdür. Ve bir kitābları dağı vardır *Şāh-nāme-i Ebū Tūrābī* Hazret-i Murtaẓā ‘Alī’nün menākıbını cem‘ itmişlerdür. Ammā her birinde ol kadar izhār-ı fazl itmişlerdür ki sözleri²⁹²⁰ anlanmamak mertebesine yetmişlerdür²⁹²¹. Karındaşı Kükla ‘Acem tā‘undan vefāt itdükde aña didüğü mersīye bu minvāl üzredür²⁹²². *Beýt:*

Cenā’izler cenāzātı kaṭarın gördünüz mi vāh
Cenā’izler cemād ayakları ādem ma‘ āzallāh

Mevlānā-yı (P121b) mezbūr Bayram nām mu‘īdlerine i‘āde-i Şāhn için virdükleri ‘arz şüretidür: Şüret-i ‘arz: Be-cenāb-ı nüvvāb-i kām-yāb ‘arza mi reved ki i‘āde-i medrese-i Şāliše-i zıl‘-i ġarbi²⁹²³-i Semāniye be-hıdmet-i *muḥrizu’l-fazlı ve’l-kelām ellezī huve fi’l-enām ke ismihi fi’l-eyyām*²⁹²⁴ Mevlānā Bayram tevcih²⁹²⁵ nümüde şud ber-penç aḳça-i ‘Osmāni ve dü āş u dü hücre eger ‘ināyet fermāyend²⁹²⁶ fe-hüve ġāyetü’l-meş’ül ve nihāyetü’l-me’mül. Her fende²⁹²⁷ olan kitāblarınınuñ ismi dağı ġarib²⁹²⁸ *mā-lem yekun ‘āmmiyyen şarkıyyen velā vahşiyyen ġarbiyyen*²⁹²⁹ dā’iresinden hurūca karıbdür. Ba‘zı zurefā (A119b) rivāyet iderler ki bir gün monlānuñ ziyāretine vardum (F122b) kendülerin içerüde ‘ālem-i hābda ve oğulların taşrada cem‘iyyet-i aşhābda buldum. *Çelebi Efendim niye meşġulsüz* didüm. *Medā’inü’l-ulūm kitābın okırdum* didi. Bu kitāb ne pāye kitābı olduġın²⁹³⁰ bilemedüm, karine ile ma‘lūm idinmek için *bundan evvel ne kitāb okırdunuz* didüm. *Ma‘ārikü’l-ketā’ib*²⁹³¹ *okırdum* didi. Gördüm bu kitāb dağı ‘ādetde okınmış degül ve nāmı kulaġuma doġınmış degül. Yine bilemeyüp *yā bundan soñra* (S61b) *ne okırsuñuz gerek*²⁹³² didüm. *İrcā’u’l-ulūmi ilā Nuḳtatin Vāḥidetin kitābın okısam gerek* didi. Bunı dağı bilemeyüp sükūt itdüm²⁹³³. Meger cümle Monlānuñ kendü mü’ellefleri imiş²⁹³⁴.

HĀFİZ-I SİROZİ: Bu Hāfız Sirozidür ve rüzgāruñ rind-i cihān-süzıdır. Tarīk-i ‘ilmde iken ferāġat idüp ġāh Cemāl Halīfe zāviyesinde ve ġāh ġayrı hānkhālarda mecma‘larda, şöhetġāhlarda āvāralık idüp ‘ömr geġürürdi. ġāh velāyetinden ve ġāh melāmetden²⁹³⁵ dem ururdi. Ahir bi-ser ü sāmānlıkda ve rüzgār-ı perişānlıkda²⁹³⁶ ‘ömr encāma ve şubḥ-ı ḡayātı şāma²⁹³⁷ irdi. (B85a) *Maṭla*²⁹³⁸:

‘Aşık-laruz belā-zedeler mübtelālaruz
Dünyāda²⁹³⁹ bir maḡabbete ḳalmış ġedālaruz

Ġazel:

Yārdan geḡ luṭf u geḡ ihmāli ḡoş ġörmek gerek
‘Aşık olan cümle-i aḡvālī ḡoş ġörmek gerek

Ben ḳuluñda gerġi istiḡḳāk yok iḡsānuña
Pādşāhum bende-i pā-mālī ḡoş ġörmek gerek

²⁹²⁰ sözleri] -F

²⁹²¹ yetmişlerdür] varmışlardur F

²⁹²² minvāl üzredür] minvāldür A P / minvāl üzredür ki zıkr olunur F

²⁹²³ ġarbi] ‘arabī F

²⁹²⁴ *Zamandaki ismi misali yaratılmışlar içinde fazilet ve söz sahibi*

²⁹²⁵ tevcih] tevḡid B A S

²⁹²⁶ fermāyend] fermāyed F

²⁹²⁷ her fende] şerefinde F

²⁹²⁸ ġarib] ġaribdür F

²⁹²⁹ *Ne doġulu bir avam ne de batılı bir vahşi konumunda olan*

²⁹³⁰ kitābı olduġın] kitāb idüġin F

²⁹³¹ Ma‘ārikü’l-ketā’ib] Me‘āribü’l-kitāb F

²⁹³² *okırsuñuz gerek*] *okırsuz* F

²⁹³³ bilemeyüp sükūt itdüm] bilemedüm B A P S

²⁹³⁴ imiş] imiş. Allahu a‘lem F

²⁹³⁵ melāmetden] kerāmetden F

²⁹³⁶ ve rüzgār-ı perişānlıkda] -F

²⁹³⁷ ḡayātı şāma] ḡuyūtı aḡşama F

²⁹³⁸ maṭla‘] eş‘ār-ı ū A

²⁹³⁹ dünyāda] ‘ālemde A P F

Çünkü dehrün nîk ü bed Hâfız ölümdür âhîri (P122a)
Bir geçinmekdür hemân her hâli hoş görmek gerek

HÂLETİ: Şanavber Kâzî oğlıdur ve Rûmili'nde Köstendil Ilıcası anuñ maḥallidür. Şehr-i mezkûr Rûmili'nün yüzi şuyıdur, dünyâda bağ-ı Firdevs'ün bir küyüdur. Bu fakîr ol şehrün hakkında böyle dimiş idüm. *Meşnevî:*

Güzeldür Rûmilinün cümle cāsı
Yüzi şuyıdur ammâ Ilıcası

Anuñçün şuları dâ'im ılıdur
Ki her gice perîler menzildir

Fürûğ-ı mâhdan virüp ferâğı (A120a)
Olur ol²⁹⁴⁰ baḥr-i ḥavzuñ şeb-çerâğı

Merḥûmuñ adı 'Abdu'llâh Çelebi'dür. Kuzâtuñ şeh-levendi ve zurefânun ser-bülendi, şâhveşlerün gedâ-revişi ve gedâveşlerün şâh-menişidür. (F122a) Hılkati zarâfet ve cibilleti nezâfet üzeredür. Nefsinde fıtratı terk-i dünyâ ve fıtnatı 'ışk-ı Hudâ üzeredür. Her ḥısal-i ḥamîde ki vardır, anı câmi'dür ve her²⁹⁴¹ ḥışâl-ı nigûhide ki vardır, andan²⁹⁴² müctemi'dür. Saḥâ vü 'atâ vücûd-ı tînet-ı tayyibeşinde siriştür ve mekârim-i ahlâk çîn-i cebininde²⁹⁴³ ser-nüviştür. Revişi pâk ve verzişi bi-bâkdür. Tarîk-i 'ilme sülûk idüp Mirim Kösesi dimekle ma'rûf Meḥammed Çelebi ile Haleb kazâsına bile varup anda Şeyḥ Üveys-i merḥûmdan tevbe vü 'inâbet ve ḥalvet ü 'uzlet²⁹⁴⁴ itmişdür. Âhîr vâlide 'alâkası ile *Mısrâ'*:

Ölmedin göster baña yâ Rab yine Rûmillerin

diyürek Rûm'a gelmişdür. Merḥûm Anaṭolî kazî-askeri Kâdiri²⁹⁴⁵ Efendiye irtibât kılmışdur²⁹⁴⁶. Merḥûm-ı merḥûma²⁹⁴⁷ ferzend-i şulbî²⁹⁴⁸ gibi maḥabbet itdi ve mülâzemete müstakıl pâdşâha 'arz idüp kendü kavli üzre çaḳ defterdârlığa dek terbiyet itdi. Andan Anaṭolî tarafında²⁹⁴⁹ kâzî oldu. *Hubbû'l-vaṭan mine'l-imân*²⁹⁵⁰ mücibince vâlidesi rızâsın gözedüp Rûmili'ne geçmege râzî oldu²⁹⁵¹. Rûm'da mu'azzamât-ı bilâddan Gelibolî'ya ve Yeñişehr'e ve Filibe'ye²⁹⁵² ve Selânik'e kâzî oldu. Bir vechile kâzî oldu ki bâ-vücûd-ı germ ü serd ile ḥabâbuñ göñline tokınup ḥâtırın şıyam diyü ḥavf iderdi. Yine perḥîzden suyu üfürüp içerdî. Muḥaşşal Rûmî iken 'Arab u 'Acem'i gezüp²⁹⁵³ 'Arabun²⁹⁵⁴ lutf u mürüvvetin²⁹⁵⁵ ve Diyârbekr'de niçe (P122b) zemân kassâm olduğu sebebden 'Acem'ün zarâfet ü nezâfetin ve Rûm'ün zekâ vü leṭâfetin²⁹⁵⁶ câmi' idi. Mekârim-i ahlâkı nuḳl-i mecâlis ü mecâmi' idi. Egerçi şî're verzişi yoğidi ammâ bi-iḥtiyâr galebe-i 'ışk ve cezbe-i şevk ile (B85b) vârid olan kelimâtı gözler²⁹⁵⁷ görmedük dürr-i semin ve kulaḳlar işitmedük güşvâre-i rengin idi. Aşlâ kitâbet-i şî'r ile belki bir kayd ile muḳayyed degül idi. 'Âlem-i ıtlâḳda şöyle muṭlaḳdı ki bir kayd aña

²⁹⁴⁰ olur ol] olurlar P

²⁹⁴¹ her] hep A P S

²⁹⁴² ḥışâl-ı nigûhide ki vardır andan] ef'âl-i nigûn-pesendide vardır anda S / ef'âl-i nigûn-pesende vardır anda F

²⁹⁴³ çîn-i cebininde] cebhesinde F

²⁹⁴⁴ ü 'uzlet] -B A P S

²⁹⁴⁵ Kâdiri] Kâdir P F

²⁹⁴⁶ kılmışdur] idüp P F

²⁹⁴⁷ merḥûma] merḥûm B merḥûmı F

²⁹⁴⁸ şulbî] şulbîsi F

²⁹⁴⁹ Anaṭolî tarafında] Anaṭolî'da müderris ü F

²⁹⁵⁰ *Vatan sevgisi imandandır.*

²⁹⁵¹ Rûmili'ne geçmege râzî oldu] -P

²⁹⁵² Filibeye] -B

²⁹⁵³ Rûmî iken 'Arab u 'Acem'i gezüp] -B A P S

²⁹⁵⁴ 'Arabun] 'Arabun lafzın F

²⁹⁵⁵ mürüvvetin] müveddetin F

²⁹⁵⁶ leṭâfetin] feṭânetin B

²⁹⁵⁷ gözler] gözler ile S

zi'l-yed degül idi. (S62a) Didüklerin dahı yazmaz meger ki yañıla²⁹⁵⁸ yaza nâ-gâh
(F122b) zirâ ki yazmaz²⁹⁵⁹ yañılmaz bir Allah. Hayâlî-i merhûmdan defe^c âtle işitdüm
ki²⁹⁶⁰ dir idi ben şî^c rde ^cAbdu'llah Çelebi'den kôrkardum eger ol şî^c re²⁹⁶¹ iştigâl eylese
hâle gibi benüm şî^c rüme elek aşardı ve deyr-i ^câlеме erganuñ gibi²⁹⁶² şî^c t u şadâ şalup
benüm çañuma odlar tıkarı. Eş^c âr-ı ü:

Yine ^cışk âteşiyle rûsen itdün bağırmuñ dâğın
Çerâğın aydın uyardun o kül öksüzi ocağın (A120b)

Degül mühle şafağ peydâ olan gerdünda vaqt-i şubh
Karasını kôparurken kanatmışdur felek dâğın

Seher gün gibi toğdum diyü ol meh şaldı ferdâya
Diriğ aştamdan fark itmedüm öyle olacağın

Didüm meh saña dün²⁹⁶³ eksükligün bil lâf-ı hüsn itme
Bu gün ol âftâbı gördün alduñ mı yüzün ağın

Kızarmış ağlamakdan gözleri Ferhâda kühsârıñ
Dökilmiş her taraf hâk üzre şanma lâle yaprağın

Ve lehu:

Ko başdan ayağa cism-i nizârum na^c l u dâğ olsun
Saña ey nûr-ı didem her taraftan²⁹⁶⁴ göz kulağ olsun

Bölindün ey kefen üstüme baña yâr-ı ğâr olduñ
Götürdün hâkden ben hâksârı yüzün ağ olsun

Ve lehu:

Göz şalup ^cuşşâkı yir yir ğamze-i cânân arar
Hastedür hûnî gözün var ise bir kurbân arar

Komasun yoldan ilüp her hâra dâmânum diyü
Deşt ü şahrâlarda Mecnûn Leylisin ^curyân arar

Ve lehu:

Baňa bir câm ile besdür temâşâ-yı hayâl-i yâr
Saña âyine-i İskender ü dünyâ temâşâsın

Tutup kuhsârı vü çâk eylemiş gördüm girîbânın
Yitürmüşdür seher Mecnûn şîfat var ise Leylâsın

Ve lehu:

Ne semen kalur bu gülşende ne gül ne yâsemin
Nesne kalırmaz âdemün aldandığı kalur hemîn²⁹⁶⁵

Ve lehu:

Dâğlar dūdı tenümde tâze sünböldür baña
Dâğum üzre dâğlar katmer karanfüldür baña

Ve lehu:

Yügrük at kendü yemin arturduğın bildüm meger
Eşk-i gülgünüñ ğîdâsın eyledüm hûn-ı ciger (P123a)

Ve lehu:

Her kaçan devr okısa maḥfilde cânânım benüm
İster ol devrün teselsül bulduğın cânım benüm

²⁹⁵⁸ yañıla] yañılup B A S F

²⁹⁵⁹ yazmayan, yazmaz olarak kenarda düzeltilmiş: B

²⁹⁶⁰ dir idi] -P F

²⁹⁶¹ şî^c re] şî^c re eller gibi P

²⁹⁶² gibi] âsâ F

²⁹⁶³ meh saña dün] ey meh saña B A P S

²⁹⁶⁴ taraftan] yanadan P

²⁹⁶⁵ tutup.....hemîn] -P

Ve lehu:

Aşiyân itmiş idi dilde maḥabbet göçdi
Yürî ey kebk-i ḥurām ol yuvadan kuş uçdı

Ve lehu:

Terâş ide diyü başum o dil-ber
Şoyındum ‘ışk ile oldum ḳalender²⁹⁶⁶

Ve lehu:

Dögerüm taşlar ile sîne-i pür-dâğı katı
Gele Ferhâd göre tağ ile taşuñ cengin

Ve lehu:

Dir idüm ḳahve fincânını sāgar gibi gül-rûdur
Velî ol²⁹⁶⁷ ḳan olacağın içi inen ḳara şudur²⁹⁶⁸ (B86a)

ḤABİBÎ: Sultân Bâyezîd devrinün âhîrinde diyâr-ı ‘Acem’den gelmiş ehl-i ‘ilm-şîve ve seyâhat-pîşe kimesne imiş. Ekser-i edâları ‘Acemâne ve ḥilâf-ı üslûb-ı şu‘arâ-yı zemânedür. Tab‘ında tasavvuf büyü ve şi‘rinde ‘ışk çâşnisi vardır. Bu meşhûr müseddes aña isnâd olunur²⁹⁶⁹ *Müseddes:*

Dün gördüm ol nigârı tarabnâk u ercmen
Kâfûr eliyle destelemiş ‘anberin kemend
Bağdum şikenc-i tûresine zâr u müstemend
Bir şahş-ı nâ-tüvân oturur gerdeninde bend (A121a)
Kimdür bu şahş²⁹⁷⁰ ol ne resendür didüm didi
Zülfüm kemendi tûtkunı cânun durur senün

Bu ebyâtı dahı ḥaḳḳâ ki ‘âşîḳânedür. *Gazel:*

Ger senün çün itmeyem çâk ey gül-i nâzûk-beden
Görem olsun bu ḳabâ egnümde pirâhen kefen

Gitmeye başdan ḥam-ı zülfî ḥayâli sen mehün
Üstüḥân-ı kellem içre tutsa ‘akrebler vaṭan

ḤADİDÎ: Edirne havâlîsinden Ferecik nâm ḳaşabadandır. Ḥadîdî²⁹⁷¹ taḥalluşına sebep budur ki babası üstâd âhenger imiş²⁹⁷². Kendü²⁹⁷³ tarîḳ-i Zeynî’ye müntesib olup mülâzım u müderris olup ba‘dehu ferâgat eylemiş ammâ sevdâ-yı ḥam ile gâhî şi‘re heves idüp soğuk demür döger imiş. (F123a) *Maṭla‘:*

Ḳaşlarıñdan gördi mâhum ğurre ğarrâlanmağı²⁹⁷⁴
Saçlarından²⁹⁷⁵ öğrenür sünbül muṭarrâlanmağı²⁹⁷⁶

Bu hezl beyt dahı anuñdur²⁹⁷⁷. *Beyt:*

Fere dil-berlerinün külçe-i siminlerini
Be Ḥadîdî ne dögersin be demürden degül e²⁹⁷⁸

ḤARİRÎ: (S62b) Burusalıdır. Aḥmed Paşa devrinde peydâ olup Resmî ve aḳrânı ile mu‘aşîr olan şu‘arâdandır. İbrişimkâr olduğı eelden²⁹⁷⁹ taḥalluşı Ḥarîrî’dür.

²⁹⁶⁶ ve lehu: Terâş.....ḳalender] -P

²⁹⁶⁷ ol] bu B A S F

²⁹⁶⁸ ve lehu: Göz şalup.....şudur] -F

²⁹⁶⁹ olunur] olunur ki maṭla‘ı budur -F

²⁹⁷⁰ şahş] miskîn A P F

²⁹⁷¹ Ḥadîdî] -B A P S

²⁹⁷² imiş] idi B

²⁹⁷³ kendü] kendü tarîḳ-i ‘ilme sülûk idüp ve F

²⁹⁷⁴ ğarrâlanmağı] ğarrâlenmegi P

²⁹⁷⁵ saçlarından] sünbülünden B A S F

²⁹⁷⁶ muṭarrâlanmağı] muṭarrâlanmegi P

²⁹⁷⁷ bu hezl beyt dahı anuñdur] -P

²⁹⁷⁸ bu hezl.....degül e] -F

²⁹⁷⁹ ibrişimkâr olduğı eelden] -B // eelden] cihetden F

Egerçi miyân-ı şu‘arâda okınacak ve ipe uracak (P123b) şi‘ri yokdur ammâ bu beyti ki nevâdirdendür bir şâ‘irün şöhret-peziri ve bir divânun evvelinde cây-giri olsa yiridür.

Beyt:

Ey²⁹⁸⁰ murâdum ‘aksine devr eyleyen kec-rev felek
Şimdi n’eylersin ki gönlüm nâ-murâd olmak diler²⁹⁸¹

HASBÎ: Keşfî-i merhûmun birâder-i kihteridür. Germiyan ilinde Gedus nâm kaşaba anuñ yiridür. İbrâhîm Paşa merhûmun ‘unfuvân-ı vezâretinde ve ‘unvân-ı siyâsetinde bir kan meclisinde bulınup paşa ‘örf emr eyler. Şubaşı odasına²⁹⁸² götürüp kolından aşduğı gibi bu beyti bedîheten söyler. *Matla‘:*

Derd-i dâğ-ı ‘ışk kim itmez taħammül Kâf aña
Hoş döyer bu nâ-tüvân gönlüm benüm inşâf aña

İttifâk şubaşının kızı füc’eten fevt olur, şubaşı bunun²⁹⁸³ bî-günâhlığına haml idüp halâş kaşd eyler²⁹⁸⁴. Paşaya iltüp²⁹⁸⁵ *vâfir ‘örf itdüm, ikrâr itmedi* dir.²⁹⁸⁶ Yolda²⁹⁸⁷ gözi dahi bir ağaca toķınup mecrûh olur. Hasbî ol cerâhat eleminden bîm-i mevt ile nîm-rûh olur. İrtesi²⁹⁸⁸ paşa nazarına geldükde paşa gözini mecrûh görür. *Mollâ Hasbî gözüne n’oldı* dir. Hasbî dahi *sultânım yirin beğenmedi, çıkmak ister* dir. Paşa dahi *senün gözüne* (B86b) *görünecek var* diyü yine habs buyurur²⁹⁸⁹. Hasbî mahlaşın tebdîl idüp Habsî diyü taħalluş ider²⁹⁹⁰. Ol mahlaş ile niçe kaşâ’id ü gazeliyyâtı²⁹⁹¹ vardır. Şüyüh-ı şu‘arâdan (A121b) Başıri ve Zâtî ve Keşfî ve Kandî cem‘ olup²⁹⁹² divân yolında²⁹⁹³ paşayı selâmlayup her biri medh ü cerîdeler virüp²⁹⁹⁴ halâşa şefâ‘at iderler. Paşaya rıfk u mülâyemet gelmiş iken ba‘zı münâfıklar *şu‘arâ sultânımı hecv ile korkıdurlar ola mı* diyü ğamz iderler. Paşanın tünd-kâm-ı hâtırın meydân-ı ğazabda tek ü tâze hemz iderler. (F123b) Paşa dahi pādşaha ‘arz idüp Hasbî-i derdmendi²⁹⁹⁵ der-zencir ü mukayyed ider. Üsküdar karşusunda olan Ketâyün²⁹⁹⁶ serâyı demekle ma‘rûf kal‘ada mahbûs-ı ebed ider. On yıl²⁹⁹⁷ anda mahbûs-ı ebed kaldı. Ol kal‘a gibi deryâ-yı eşk-i nedâmete taldı. Bu murabba‘ı ol vakt dimişdür, hayli derdmendânedür. *Murabba‘:*

Yine bir âh ideyin derd ile devrân ağlasun
Nâlişüm eflâke çıksun çerh-ı gerdân ağlasun
Gözlerüm yaşın görüp deryâ-yı ‘ummân ağlasun (P124a)
Hâlûme kâfirler acısun müselmân ağlasun

Olalı hasretle senden baña ey mâh ayrılık
Çeşmümi giryân ider ańduķça²⁹⁹⁸ her ğâh ayrılık
Müşkil işdür dostlar âh ayrılık vâh ayrılık
Hâlûme kâfirler acısun müselmân ağlasun

²⁹⁸⁰ ey] ay F

²⁹⁸¹ şimdi n’eylersin ki gönlüm nâ-murâd olmak diler] şimdi gönlüm nâ-murâd olmak diler n’itsen gerek F

²⁹⁸² odasına] evine B A P S

²⁹⁸³ şubaşı bunun] -B A P S

²⁹⁸⁴ halâş kaşd eyler] -F

²⁹⁸⁵ iltüp] varur F

²⁹⁸⁶ itmedi dir] eylemedi ğalibâ bî-günâhdur diyü söyler paşa halâş itmeyüp habs buyurur] F

²⁹⁸⁷ yolda] mahbesde F

²⁹⁸⁸ irtesi] -B A P S

²⁹⁸⁹ buyurur] gönderür F

²⁹⁹⁰ taħalluş ider] -F

²⁹⁹¹ gazaliyyâtı] medâ’ihi B A S F

²⁹⁹² cem‘ olup] -B A P S

²⁹⁹³ yolında] yolında ve kendü divânında F

²⁹⁹⁴ her biri medh ü cerîdeler virüp] -B A P S

²⁹⁹⁵ hasbî-i derdmendi] -B A P S

²⁹⁹⁶ Ketâyün] olan A

²⁹⁹⁷ yıl] yıl mikdârı F

²⁹⁹⁸ ańduķça] baķduķça A P S

Çünkü şundi sāki-i devrân²⁹⁹⁹ baña cām-ı firāk
‘Alemlî kıldı karañu çeşmüme şām-ı firāk
Veh ki ben dil-ḥasteyi öldürdi eyyām-ı firāk
Hālūme kāfirler acısun müselmân ağlasun

Bir nazar kılsun diñ ol devletlü sultānum baña
Bendeşiyem luṭf u ihsān eylesün ḥanum baña
Şefkat itmezse eger ğurbetde yārānum baña
Hālūme kāfirler acısun müselmân ağlasun³⁰⁰⁰

İbrāhīm Paşa kaṭl olınuğı gün ki tevābi‘ nūñ kiminūñ gözin çıkarup kiminūñ başın yardılar. Hasbî’yi daḥı ḥabsden çıkardılar. Şānında cünun şu‘besi var idi, ‘āmî vü sebük-ser ve mey-ḥār u pür-güy idi, ammā ekseri mühmelāt; her³⁰⁰¹ dürlü ş‘ir dir dirilürdi ammā türrehāt. Keşfi fevt olup ḥaylî mālî kalup oğlu olan şāh-ı ḥūbān ‘Aṭā’ya degdi. Ol daḥı bir ol kadar daḥı kazanup şarf-i külçe-i simin ve ‘araḳ-ı cebin ile kimine yüz yirde koyup kimine boyun egdi. Ba‘dehu bölüğe geçüp ḥarāca varup kefereden alduğı ki māl-i nā-fercām ve toñuz kāmı olup ḥarām-ender-ḥarāmdur, fevt olmağla Hasbî’ye intikāl itdi. *Beşşir mālē’l-baḥlī biḥādisin ev vārisin*³⁰⁰² temām³⁰⁰³ yirine yitdi. Hasbî daḥı bir aḳça ḥarc itmedin öldi. Gedus’dan ba‘zı etrāk ve cilt-i nā-pāke ḥişşe çıkıdı. Kaṭak kazandı, kaṭabān yidi. Her kim işitdi ise *Mısrā’*:
Allah Allah ki telef kerde ki endūḥte būd³⁰⁰⁴ (S63a)(A122a)(B87a)

didi. Sultān Muştafā kaṭline bu tāriḥ anuñdur. *Ḳıṭ‘a*:
Lillāhi’l-ḥükm³⁰⁰⁵ vāḥidi’l-ḳaḥḥār
Ḥamd aña kim ḳazā yaratmış ola

Rūh-ı pāk-ı Muḥammede şalavāt
Her ki geldi cihāna gitmiş ola

Nice tedbîr ider beni ādem
Ḥazret-i Ḥaḳ ki emr³⁰⁰⁶ itmiş ola

Rūh-ı Sultān Muştafāyı Ḥudā
Şühedā zümresine ḳatmış ola

Mü’min olan virür ḳazāya rızā (F124a) (P124b)
Çün ecel va‘desine yetmiş ola

Rūḥına Fātiḥa oḳı Hasbî
Aña tāriḥ toḳuz yüz altmış ola

İki ilḥām-ı Ḥaḳ iki tāriḥ³⁰⁰⁷
Bir du‘āya bahāne itmiş ola

Şi‘r:

Lebūñ şevkıyle bağırn yakdı lāle
Ḥasedden ḳana ğarḳ oldı piyāle

Piyāle buse alduḳça lebūñden
Baña ḥūn-ı ciger olur nevāle³⁰⁰⁸

²⁹⁹⁹ hicrân, devrân olarak düzeltilmiş: B

³⁰⁰⁰ olalı ḥasretle.....ağlasun] -F

³⁰⁰¹ her] heme B

³⁰⁰² *Cimrinin malı, bir kazaya kurban gider veya bir varise kalır.*

³⁰⁰³ temām] temām yirin buldı ve F

³⁰⁰⁴ *Allah Allah, (hayret) Onun biriktirdiğini kim telef etti?*

³⁰⁰⁵ lillāhi’l-ḥükm] Allahü’l-ḥükmi’l B A

³⁰⁰⁶ emr] emrin B P S F

³⁰⁰⁷ tāriḥ] mısrā’ F

³⁰⁰⁸ şî‘r: Lebūñ.....nevāle] -B A P S

Karındaşı Keşfi ile oğlu ‘Atā’yı³⁰⁰⁹ Edirne kapusından taşra Ebî Eyyüb yolında bir şuffede defn idüp kendüye daḥı cāy-ı ḳabr iḥzar idüp³⁰¹⁰ bu ebyâtı yazdırmışdur. *Ḳıṭ‘a*:
Her ḳanḳı ḳavm uğrasa işbu meẓârdan
Lāyık budur ki ehl-i ḳubūra du‘ā ide

Hak rahmet ide her ki görüp işbu tārīḥi
Keşfi ile ‘Atāya du‘ālar ‘atā³⁰¹¹ ide

Ṭokuz yüz elli beşde vāḳi‘ olmuşdur.

HASAN ÇELEBİ: Geliboli’ dandur. Aşçı-zāde Hasan Çelebi demekle meşhūr idi ve (F124b) envā‘-ı feẓā’il u ma‘ārifle ma‘mūr idi. Dānişmendliği zemânında şuh-pişelik ile şöhre-i her şehṛ ü zarāfet ile engüşt-nümā-yı ehl-i dehr idi. Egerçi zāḥirde merḥūm Gürz Seydî’den mülâzım idi ammâ ihtisâsı Kemāl Paşa-zāde-i merḥūma olup seferde vü ḥazarda mülâzemeti üzerine lâzım idi. Mısr seferinde merḥūm kâzî-‘ asker ve Aşçı-zāde rikâblarınca mülâzım-ı sefer idi ve ol seferde otuz aḳçalık³⁰¹² medreseden ma‘zûl idi ammâ çün kendü ḳâbil ü muḳbil ve merḥūm ḳatında maḳbûl idi. Rikâb-ı hümayûn-ı pādşāha envā‘ terbiyeler itdi ve kendülere tercemesi fermân buyurılan *Nücūm-ı Zāhire ve Rücū‘u’ş-şeyḥ ilâ-Sıbāh* kitâblarının beyāza çıkmasında baña lâzımdur diyü luṭf-ı ṭab‘ın ve ḥüsn-i nazmın ‘ale’t-taḥṣil medḥ idüp yevmi³⁰¹³ kırk aḳça mülâzemet aḳçasın itdürür. Sultân Süleymân³⁰¹⁴ merḥūm ki ol vakt³⁰¹⁵ şeh-zāde-i ‘aşr idi, anlara ḥâce olmağa sa‘y eyler³⁰¹⁶ ammâ ol sebebeden ki rûzgār efāzılun ḳanına aş yerer ve ağıza gelmiş iken bişmiş aşına şovuk su koyar. Aşçı-zāde ḥaḳḳında daḥı ol dik-i sevdâ-yı ḥām idüp n’eylerse idüp ‘avḳ itdi. Yine ṭarīḳ-i tedriσε sevk itdi. Yıldırım’a ba‘dehu Manastır’a ba‘dehu Üçşerefeli’ye ve Şāḥn’a müderris olup Burusa’ya kâzî oldu. Çerḥ-ı dün-perver ne itdüyse itdi ol devleti aña çok görüp birkaç gün virdüğün almağa müteḳāzı oldu³⁰¹⁷. Lāmi‘i-i merḥūm İbrāḥim Paşa meclisinde (P125a) kelām-ı buğz-engiz ve nifāk-āmizle zemm itdürüp ma‘zûl itdiler³⁰¹⁸. Seksen aḳça ile Şāḥn’da müderris olup ba‘dehu yüz aḳça ile müteḳā‘ id oldu. Az zemân geçmedin Burusa’da (A122b) sene isnā ve erba‘ın ve tis‘āmi’ede vefāt idüp lisān-ı ḡaybdan ‘ālem-i ünse *saḳallahū serāḥu*³⁰¹⁹ tārīḥ vārid oldu. Merḥūm-ı merḳūm ‘ulemānuḥ ṣarīfi ve zurefānuḥ nazīfi, laṭīf-ṭab‘ u ḥoş-mezāk, kerimü’l-a‘rāk ve (F125a) ḥüsnü’l-aḥlāk (B87b) ‘ālim ü fāzıl ‘ārif ü kāmīl idi. Zihni mütekellimde³⁰²⁰ kelām şüret-peẓir olmadan me‘āline itṭilā‘ ḥāsil kılurdu. Kātib elfāz-ı kelimātı silk-i taḥrīre getürmedin ma‘ānisinden ḥaber virürdi. Bir fersaḥ yirden bir beyt okınsa ḥarekāt-ı lebden mısrā‘-ı sāniyi okırdı ve şarīr³⁰²¹-i ḥāmeden redif ü ḳāfiyeyi ta‘yīn iderdi. Pır olınca cevānlar hevāsında ve nıkrise ibtilā ile iki ayağı çukurda iken çāḥ-ı zeneḥdānlar sevdāsında idi. Leb-i dil-berler yādı ile cān virdi ve ḳabre rûḥ-baḥş dil-berler ḥayālī ile girdi. Merḥūm, ‘İsā gibi ‘āleme mücerred gelüp yine evc-i semā-yı ‘uluvva mücerred gitdi. *Maṭla‘*:

Geldükçe tiri sineye³⁰²² dil murḡı şād olur
Şād olmasun mı her birisi ḳol ḳanad olur

³⁰⁰⁹ ‘Atāyi] ‘Atāyi F

³⁰¹⁰ kendüye daḥı cāy-ı ḳabr iḥzar idüp] -B

³⁰¹¹ ‘atā] ‘atālar S / ‘atā -F

³⁰¹² aḳçalık] aḳça F

³⁰¹³ yevmi] -F

³⁰¹⁴ Süleymân] Selīm F

³⁰¹⁵ vakt] zemānda P

³⁰¹⁶ sa‘y eyler] münāsibdür diyü esbāb-ı devletin āmāde vü teh’iye itdi F

³⁰¹⁷ çarḥ-ı dün-perver.....müteḳāzı oldu] -B A P S

³⁰¹⁸ ma‘zûl itdiler] -A

³⁰¹⁹ Tanrı topraḡını bol etsin.

³⁰²⁰ mütekellimde] tekellümde B

³⁰²¹ şarīr] ḥarīr F

³⁰²² sineye] sineme F

Ve lehu:

Yoluñda virmez isem baş u cānı gösgötürü (S63b)
Benümle qorqud efendi cihānı gösgötürü³⁰²³

Yahyā Beg bu maṭla‘ ın alup temām ğazel itmişdür. *Maṭla‘:*
Vücūdum dehr bāğında dikilmiş ğam nihālīdür
Ham olmuş bār-ı mihnetden sañasun derd dālīdur

‘Acem seferinde Şāh İsmā‘īl hezīmetine didüğü tārīhdür. *Tārīh-i feth-i ‘Acem:*
Ez şemse-i tīg-i tu cihān pür-nürest
Ey ān ki be-rüz-ı rezm çün Mirrihest

El-minnetu li’llāh ki ‘adū şud maḥhūr
Der-nüh şad u bīst ceng-i v’ey tārīhest³⁰²⁴

Tārīh-i Diger:

Ebü’l-feth Ġāzī vü Sultān Selīm
Hired deng ü hayrānıdır rāyınūñ

Şeh-i tācdār-ı selāṭīn-i ‘ahd
Ser-i kisriyān ḥākīdür pāyınūñ

Firişte-ḥiṣāl u felek-kevkebe
Melek ḥāfız u ḥādīmī cāyınūñ

Kızılbaşın ceysin kırup ser-te-ser (P125b)
Şıdı başların kesdi alayınūñ

Didi kim müverriḥ tokuz yüz yigirmi
İkinci güninde Receb ayınūñ³⁰²⁵

Merḥūm-ı merḥūm Burusa qazasından ‘azlin işitdükde nıkrısdan mariz şāḥib-firāş
olmuş, ḥaber-i ‘azl daḥı zaḥmına nemek-paş olmuş. ‘Azlin ol vaqt Anaṭolı qāzī-‘askeri
olan Qādrī Efendiden bilüp bī-yār u bī-ḥş derviş ü ciger-riş ‘arabaya binüp İstanbul’a
giderken ve gāḥ ṭālī‘i ile gāḥ felek ile ceng iderken Mudanya civārında ‘arabası şikest
olur, berr ü beyābānda miyān-ı āḥ u figānda qalup bu kıṭ‘ ayıdır. *Kıṭ‘a:*

Tevsen-i dehrūñ itdüğini baña
Hergiz itmedi³⁰²⁶ kişi qanlısına

Cevr-i gerdūna şabr ide görelüm
Yā öküz öle veya qañlu şına

Levendliği zemānında Memi nām bir dil-bere mübtelā olup Edhem nām bir (A123a)
raqibi daḥı olup Memi’nūñ aña meylin ziyāde görüp bu hicvı dimişdür. *Kıṭ‘a:*

Bu imiş ‘ālem içre maḥşūduñ (F125b)
Seni Edhem sever Memi diyeler

Geñ gelürse kūnuñ eger şikine
Nesne yok giyse Edhemı diyeler

Bu hezlgüne maṭla‘ daḥı anuñdur. *Maṭla‘:*

Divāneler ki āteş-i ‘ışkuña düşdiler
Kömür çuvalı gibi götünden tokışdılar³⁰²⁷ (B88a)

³⁰²³ ve lehu: Yoluñda..... gösgötürü] -F

³⁰²⁴ *Senin kılıcının şemsesinden (güneş şeklindeki süsünden) dünya nurla doludur. O, savaş günü Merih gibidir. Allah’a şükür ki düşman kahroldu. Dokuzyüz yirmi o savaşın tarihidir.*

³⁰²⁵ tārīh-i diger: Ebü’l-feth.....ayınūñ] -F

³⁰²⁶ itmedi] itmeye B A P S

³⁰²⁷ tokışdılar] tutışdılar P // bu hezlgüne.....tokışdılar] -F

HASAN ÇELEBİ-İ DiGER³⁰²⁸: Sâlih Çelebi dirler bir ‘âlim ü ‘âmil vardı, mesâ’il ü fetâvâda derece-i ‘ulyâsı ve dest³⁰²⁹-i kazâya lâzım olan umûrda yed-i beyzâsı olup İstanbul’da dâ’imâ kuzâta nâ’ib olurdu. Anuñ inzimâm-ı ‘ilm ü ma’rifetiyle mübtedî kâzîlardan def‘-i nevâ’ib olurdu. Ahîr Narda kâzîsı olup pîr olduğda ber-vech-i tekâ’üd onar³⁰³⁰ akça ile kanâ‘at u ‘uzlet itmişdi. Hüsn-i tedbiri her kazâyâ devâ olurdu, hattâ râvî kavlince yazdığı kâzî nişânı ısıtmaya sebep-i şifâ olurdu. Anuñ³⁰³¹ oğlu ‘Alî Çelebi’dür, ol dahî hâlim ü selim müteşerri‘ ü müstakîm kâzî olup Siroz kâzîsı iken müteveffâ oldu³⁰³². Bu Haşan Çelebi ol ‘Alî Çelebi’nün oğludur. Hâliyâ Şah’n da mu‘iddür, şâhib-i tab‘-ı kavîm ü zihni-i hadîddür. Şaded-i tahsil-i ‘ilm ü kemâlde rûz-be-rûz (P126a) dâ‘i-i *hel min mezîd*³⁰³³ dür. Şi‘rde dahî ciddî cedîd ve sa‘yî sedîddür. Zuhûr bulan kelimâtı cevdet-i ‘aql u şihhat-i mi‘yârdan nâşî-i neşiddür. *Maṭla‘*:

Bilür ol gence bülbül gibi dil-zâr olduğın her bâr
Meşeldür nite kim dirler gönülden gönüle yol var

Maṭla‘:

Dür-i dendânuñı seyr eyleyelden ey gül-i ra‘nâ
Çemende jâleyi gözden bıraktı nergis-i şehlä

Maṭla‘:

Figân eyler ser-i küyünde bülbül mest ü şeydâdur
Şabâ ‘ışkuñla haste bir gedâ-yı bi-ser ü pâdur

Maṭla‘:

Şükûfe kalmadı gülşende yok çemenden eşer
Hâzân irişdi bahârûñ yirinde yiller eser

Maṭla‘:

Cüyda ey yüzi gül şanma görünür gird-âb
Reşk-i rüyuñla göbek burısına uğradı âb³⁰³⁴

HÜSEYNİ: Emîr Hüseyin Halvâyi’dür. Edirne anuñ mevlid ü câyıdur. Zemânında bir mertebe şâhib-i hüsn idi ki Yezîd nesl-i Hüseyin’den bu hüsn ile güzel geleceğin bilşe Hâzret-i Hüseyin’i şehîd-i Kerbelâ kılmazdı. *Beyt*:

Bengî iken öldüm³⁰³⁵ beni şerbetle yusunlar
Halvâcî güzel geçdüğü yollarda kosunlar

diyü bengî vü tiryâkî yârân reh-güzârında dîvân turlardı. *Mısrâ‘*:
Megesânend gird-i şirini³⁰³⁶

mücibince etrâf-ı dükkânında karınca gibi kaynaşurlardı. Egerçi va‘de-i vaşl ile ağızlarına bal çalınanlar megesden bi-şumâr (A123b) idi ammâ şehd-i ‘ahdine düşmüş ser-gerdânlar yanında perr-i megesden kem-mikdâr idi. Başındağı destâr-ı sebzüñ kevri altındağı ‘izâr-ı al şu‘le-i mihr-i ruhsârî karşısında kavş-i kuzah gibi nümâyân idi. Ol sebebden sitem-dideler ebr-i bahârân (F127a) gibi bârân-ı eşk-rizân idi. Fağfûr-ı Çini sinisini götürmeği tâc-ı şâhiden yeg görürdi. Tabla içinde kûş helvâsına benzedüğüçün hâle içinde mâhî felek başında götürürdi, küçe-be-küçe ve gûşe-be-gûşe gezdürürdi. Şâbûnî halvâsın yiyenler şerbet-i nebât belki âb-ı hayât olsa gayrı halvâlardan³⁰³⁷ el yurlardı. Zülâbiyyesin (B88b) yiyenler³⁰³⁸ levh-i la‘linden girân-bahâ görürlerdi. Lebi vü çeşmî hayâlî ile rindler kârna bādāmî halvâyâ düşmüşlerdi. *Öli halvâmız* (P126b) *bunuñ halvâsından olsun* diyü öli dirili halk dükkânına kırılmış gibi üşmüşlerdi. Halvâ-

³⁰²⁸ Biyografinin tamamı der-kenar S

³⁰²⁹ dest] harb-i B S / -F

³⁰³⁰ onar] -B A S / otuz F

³⁰³¹ anuñ] anuñ şulbı F

³⁰³² oldu] olan ‘Alî Çelebi’dür F

³⁰³³ *Daha yok mu?*

³⁰³⁴ maṭla‘: Figân eyler.....âb] -F

³⁰³⁵ öldüm] ölsem P F

³⁰³⁶ *Tatlının çevresindeki sinekler gibidirler.*

³⁰³⁷ halvâlardan] halvâları görmekten F

³⁰³⁸ yiyenler] görenler F

yı pişminesin³⁰³⁹ yiyenler sahalın eline virürdi. Kaṭāyının ṭadanlar³⁰⁴⁰ ser-rişte-i kârların elden aldırurdi. Nakd-ı hayâta ḥalvâsı şatılşa işiden cânını ḥalvâlık virürdi. Bu bâzâr-ı şirini görüp nebât-ı div gibi maḥbûs-ı şişe-i ḥased³⁰⁴¹ olup ta‘accübden çub-ı bidî engüşt-i hayret gibi ısırurdi. Egerçi cümle şu‘arâ vü zurefâ ḥalvâcî (S64a) güzel daḥı ṭatlu diyü ‘uşşâk idi. Ammâ baş açuk ser-âmedleri Baba İshâk idi. Her gün medreseye dükkânı öninden gelür geçer gâh kûşe-i çeşm ile nigâh eyler ve gâh bi-ihṭiyâr âh-ı nâ-gâh eylerdi. Mezkûr mir nazmda kizb müstaḥsendür diyü nazmda yalanı şi‘âr³⁰⁴² belki neşrde bile kizbî şi‘âr idinmişdi. ‘Uşşâkuñ mâ-meleki benümdür diyü cümle şâ‘irlerüñ eş‘ârın benümdür diyü okırdı. Hattâ bu ma‘nâyı Emrî Çelebi nazm itmişdür. *Kıṭ‘a*:

Şu‘arânüñ emiri Ḥalvâyî
Ki her âhüya dâstân söyler

Aḥsenü’ş-şu‘arâ küzüb³⁰⁴³ diyüben
Her ne kim söylese yalan söyler
*Şi‘r-i ü*³⁰⁴⁴.
Girdüm muḥit-i ‘ışkuña şandum ben anı şığ
Başumdan aşdı mevc-i belâ nâ-gehân dirig

Ferhâd mâtemini tutar daḥı Bî-sütûn
Gök şardı Ḥusrevâ başına şanma anı miğ

Ebr-i duḥân-ı âha çü kâdîrsin ey gönül³⁰⁴⁵
Mânend-i küh yüküñi sen de yukarı yığ

HIFZÎ: Edirneli Sarı Memi demekle (F126b) ma‘rûf ḥâfız idi. Fenn-i belâgatde mânend-i Cāḥız³⁰⁴⁶ idi. Hıfzî takrîbî ile Hıfzî taḥalluş itmişdi. Tarîk-i ‘ilmden mülâzım olup Aḥî’den soñra Kara Feriye’ye müderris olup anda fevt olmuşdur. Gâyet zerd ü nizâr ve za‘îfî’l-mikdâr imiş. Meşihi-i merḥûmuñ *Maṭla‘*:

Dem mi var ki ḥâtîrumdan geçmeye tîrûñ senüñ
Dem mi var şalınmaya boynuma şemşîrûñ senüñ

maṭla‘ına bu maṭla‘ı daḥı nazîredür³⁰⁴⁷. (A124a) *Maṭla‘*³⁰⁴⁸.
Ey ḥat-ı ruḥşâr-ı yâr ol ḥüsn-i taḥrîrûñ senüñ
Eyledi rengin varaḳlar üstine yîrûñ³⁰⁴⁹ senüñ

Bu maṭla‘ı (P127a) faḳîre ḥoşça gelür. *Maṭla‘*:
Sineñde tûgme-i zer ey dil-ber-i semen-ber
Ay ayduñına qarşu tañ yılduzına beñzer

Kendünüñ iftiḥâr itdügi beyt Zâtî’nüñ bu beytine nazîresidür. *Zâtî*:
Ben gözümdeñ gördüğüm yâ nâleden işitdügüm
Ne görüp gözi ne işitdi kulağı kimsenüñ

Hıfzî:
Ten şu ḥadd ile naḥîf ü nâle şol deñlü za‘îf
Ne görür gözi ne işidür kulağı kimsenüñ

Faḳîr daḥı böyle tettebbu‘ itdüm. ‘*Âşık*:

³⁰³⁹ pişminesin] pişinesin F

³⁰⁴⁰ ṭadanlar] yiyenler B F

³⁰⁴¹ ḥased] ḥabs F

³⁰⁴² şi‘âr] eş‘âr F

³⁰⁴³ *Şairlerin en güzeli, çok yalan söyleyenlerdir.*

³⁰⁴⁴ şi‘r-i ü] eş‘âr-ı Emîr Ḥüseyn Ḥalvâyî F

³⁰⁴⁵ çü kâdîrsin ey gönül] çü kâdir degilsin gönül F

³⁰⁴⁶ Cāḥız] Ḥâfız B

³⁰⁴⁷ maṭla‘ına bu maṭla‘ı daḥı nazîredür] -F

³⁰⁴⁸ maṭla‘] Nazîre F

³⁰⁴⁹ yîrûñ] tîrûñ F

Nergis ü gül şevkına bülbül hezâr âh eylese
Ne görür gözi ne işidür kulağı kimsenüñ

HİLMİ³⁰⁵⁰: Sâbıkan Rûmili kâzî-‘ askeri olan Kâzî-zâde Efendi hazretlerinin dördüncü oğullarıdır ki (B89a) şabağada ol sipihr-i fezâ’il ü fevâzıla mihr-i çerh-i çârümdür. Ol sebebdan envâr-ı envâ‘-ı ‘ilm ü ‘irfân ile ziyâ-bahş-ı ‘âlem-i me‘âlim³⁰⁵¹ ü mekârimdür. Egerçi nâmları Muştafa’dur ammâ mekân-i mekân-ı felek-i râbi‘ olmağla ma‘ârik-i nuṭṭ u tekellümde i‘câz-ı Mesîhâdan dem urup bu iştirâk hasebi ile kelimetu’llahdan dem urup i‘lâ³⁰⁵²-yı icrâ-yı kelimât³⁰⁵³ ve ihyâ-yı emvât-ı eş‘âr u ebyâtı isbât ider. Târiḥ³⁰⁵⁴-i vezâret-i Muştafa Paşa *Kıtt’a*:

Bir şehergâh olup burc-ı şerefden tâli‘
‘Âleme virdi ziyâ mihr-i sipihr-i gerdün

Yüz urup³⁰⁵⁵ çihre-i ikbâl der-i paşaya
Hamdû lillah ki yine oldu sa‘âdet-efzûn

Şâd u ḥandân olup ol hâlete³⁰⁵⁶ erbâb-ı şafâ
Didi târiḥ vezîr-i şeh-i rub‘-ı meskûn (F127a)

HALİMİ: Bir Halîmî vardır ki Sultân Meḥmed u Sultân Bâyezîd devrinde olan kuzâtdan ve Maḥmûd Paşa terbiyeti ile zühûr bulan erbâb-ı kemâlâtıdır. *Bahrü’l-ğarâ’ib* nâm bir kıtâb te’lîf itmişdür iki defter üzre mebnîdür. Defter-i evvelde Fârşî lügât ve defter-i şânide şânâyî-‘i şî‘riyye ve aḥvâl-i arûz u kâfiye ve³⁰⁵⁷ fevâ’id-i bedî‘iyye ve kavâ‘id-i revâbîṭ u zavâbîṭ-ı edevât beyân ider bir müfid kitâbdır. Hâlâ *Lügât-ı Halîmî* demekle ma‘rûf olup mütedâvil-i beyn-i erbâbü’l-elbâbdır. Ammâ³⁰⁵⁸ nazmı (P127b) meşhûr ve şî‘ri mezkûr degüldür. Monlâ Latîfî kavlince zâhir ol daḥı Kaşamoni’dan olacaḥdur. Ve bir Halîmî daḥı ki ḥâliyâ Halîmî Çelebi demekle ma‘rûfdur³⁰⁵⁹. Anuñ şehri şâhiḥ Kaşamoni’dur. ‘Asrınıñ ehl-i ‘ilm ve şâhib-i kemâl ü zû-fünûnıdır. Merḥûm Sultân Selîm Trabuzan’da³⁰⁶⁰ şeh-zâde iken âstânı merkez-i dâd u (F127b) dihiş ve bâb-ı ‘âli-şânı medâr-ı dirâyet ü dâniş olduğı eelden bi’t-ṭab‘ erbâb-ı ṭab‘uñ meyl-i kâsri vü irâdisi ve³⁰⁶¹ teveccüh-i cibillî vü nihâdisi³⁰⁶² ol şavb-ı şavâba olur. Halîmî Çelebi daḥı Rûm’da istifâde-i ‘ulûmdan (A124b) kazâ-yı vaṭar ider ve meşâyih-i Zeyniyyeden Bursa’da Hâcî Halîfe’den tevbe vü inâbet idüp âşâr-ı enzârı³⁰⁶³ kendüde eser ider. Tekmil-i nefis içün diyâr-ı ‘Acem’e sefer ider. Niçe zemân sebâḥat³⁰⁶⁴ ve deryâ-yı ‘Acem’de seyâḥat idüp keşti-i âmalî sûy-ı sâhil³⁰⁶⁵-i Rûm’a şalar. Yine vâtan-ı aşliye dümen toğrıdüp sevk-i rûzgâr ile Trabuzan’a³⁰⁶⁶ gelüp ol bahr-i iḥsâna âşnâlık hevâsı ile lenger-i ikâmet şalar, şâhid-i devleti der-kenâr ider. Şâdef gibi zâmirinde dürc-i ma‘ârifden derc olan ebyâtı şâha³⁰⁶⁷ nişâr ider. Pâdşâh ol

³⁰⁵⁰ Biyografinin tamamı der-kenar S

³⁰⁵¹ me‘âlim] -F

³⁰⁵² i‘lâ-yı] i‘lâ-yı kelime A P

³⁰⁵³ kelimât] kelimât ider P

³⁰⁵⁴ târiḥ] târiḥ-i zîbâ be-cihet P

³⁰⁵⁵ urup] sürüp A P

³⁰⁵⁶ hâlete] ḥâl ile F

³⁰⁵⁷ aḥvâl-i arûz u kâfiye ve] -F

³⁰⁵⁸ ammâ] ammâ anuñ F

³⁰⁵⁹ ma‘rûfdur] Mısrâ F

³⁰⁶⁰ Trabuzanda] Drabuzanda A

³⁰⁶¹ meyl-i kâsri vü irâdisi ve] -F // irâdisi] irâdiyyesi A

³⁰⁶² nihâdisi] nihâdiyyesi A

³⁰⁶³ âşâr-ı enzârı] enzâr-ı âşârı F

³⁰⁶⁴ sebâḥat] diyâr-ı sebâḥat B S / diyâr-ı seyâḥat F

³⁰⁶⁵ sâhil] -A

³⁰⁶⁶ Trabuzâna] Drabzına P

³⁰⁶⁷ olan ebyâtı şâha] olan dürc-i ğurer-i şâhvâr-ı ebyâtı Mısrâ‘: Suḥan dürest ü ta‘alluḥ be-ğuş-ı şeh dâred diyü rikâb-ı şehryâra P

dürlere nazar-ı şahvâr idüp³⁰⁶⁸ le'âl-i hüsn-i kabûli anuñ sem' -i sa'âdetine güşvâr ider. Ol dañı güş-ı cāna halka-i benedeği geçirüp kendüyi her yirde kılâde-i şadr-ı mecâlis-i ekâbir ve ser-halka-i encümen-i ahrâr ider. (S64b) Hıdmet-i ta'lim mañlûl bulunur. Mu'allim olup gitdükçe mañbûl olur, rûz-be-rûz esbâb-ı mihr-i terbiyet-i sultânî bürûz³⁰⁶⁹ idüp hilâl iken bedr (B89b) ve yiri şaff-ı ni'âl iken şadr olur. Hattâ mervîdür ki³⁰⁷⁰ çâr-bâliš-i taht-ı heft-iklim ki bu dâr-ı müseddes ve şarh-ı mümerred-vârda ehl-i devlet katında³⁰⁷¹ rıf'atde nüh sipihirden bâlâ ve 'izzetde heşt-bihîştten a'lâdur. Ammâ pey-rev-i penc-i Âl-i 'Abâ olanlar bu zâviye-i müsellesde devlet-i dü-kevne çâr tekbir idüp iki göz ile bakmazlar. (P128a) Belki dönüp bir kerre nazar kılmazlar³⁰⁷². Pâdşâh-ı mezbûra müyesser olup üç gün geçdükden sonra Halîmî Çelebi'yi Bâğçekapısı'ndan da'vet idüp *Halîmî Çelebi hâlûñ nedür* diyü püriş ider. Halîmî Çelebi zemin-büs idüp gerd-i gird-i bisât-ı pâdşâhî ile dide-i ümmidine kuhl-ı cilâ ve ruy-mâl-i pâ-y-taht idüp ol şeref ile kâmet-i rûzgârına hil'at-ı teşrif-i girân-bahâ virür. Andan pâdşâh *Halîmî Çelebi gerçi pâdşâh olduk ammâ hâl-i yârândan bi'âgâh olduk. Bu saltanatdan ne zevk olunur ki üç gündür (F128a) seni görmedük*³⁰⁷³ diyü 'özü-hâhlıklar ider³⁰⁷⁴. Halîmî Çelebi cevâb virüp *el-hamdü lillah pâdşâhî çâr-bâliš-i saltanatda murabba' oturur gördük. Bize bu devlet hemîndür. Şimden gerü elümüzden gelen ve yüzümüze düşen hemân*³⁰⁷⁵ *dest-i du'â vü âmindür* diyü menziline gider. Ol takarrüb ki ol pâdşâha itmişdür, meger Kâzî Ebû Duvâd, Mu'taşım ve Vâsık-ı Abbâsî'ye³⁰⁷⁶ ve Kâzî Fâzıl, Sultân Şalâhü'd-dîn-i Eyyüb'a ve Kâzî 'İsâ, Mirzâ Sultân Ya'kûb Bayındırı'ye itmişdür. 'İyş-ı ergâd ve baht-ı es'adla 'ömr sürüp Sultân Selîm³⁰⁷⁷ Mısır seferinden dönüp Şâm'da kışladukda³⁰⁷⁸ mihr-i 'ömri şâma ve seyr-i seferi encâma irmişdür³⁰⁷⁹. Pâdşâh bi'z-zât 'ibâdetine ve namâzına hâzır olmuş ve mevtinden dil-gir ü gamnâk olmuşdur³⁰⁸⁰. *Matla'*:

Elüme girmiş idi dün gice ol zülf-i dü-tâ
Şanki destümde idi memleket-i Çîn ü³⁰⁸¹ Hıtâ (A125a)

Matla':

Ol mihr³⁰⁸² ruh ki halkı yağan hüsnî tâbıdur
Germ olmasun mı yir yüzünñ âftâbıdur

HAMDÎ ÇELEBİ³⁰⁸³: Pertev-i mihr-i sipih-i velâyet ve şubh-ı ufğ-ı kerâmet Akşemsü'd-dîn-i merhûmuñ oğlıdur.(F128b) Rûm'da mevlid ü menşe'i Göynük'dür. Aşlâda Şeyh Şehâbü'd-dîn-i Maqtûl³⁰⁸⁴ Sühreverdî³⁰⁸⁵ neslidür. Mezbûr Hamdî Çelebi tarik-i 'ilm-i ma'hûda sülûk idüp ba'dehu ferâgat ve ihtiyâr-ı kanâ'at ile küşe-i inzivâda 'uzlet itmişdür. Kendüde haylî eser-i cezbe ve pâyesinde rıf'at-ı rütbe var imiş. Monlâ Câmî ile mu'âşır olmağın ekşer aña taklîd ider imiş ve gâhî Rûm'dan Horâsân'a mektûb gönderüp mebâni-i mahabbeti te'kid ider imiş. Gâzeli çendân (P128b) çesbân ve mañbûl-i kavâbil-i zemân degüldür. Ammâ meşnevide *Yûsuf u Züleyha*'sı ve *Mecnûn u Leylâ*'sı ve *Mevlid-i Cismânî* vü *Mevlid-i Rûhânî*³⁰⁸⁶ ve

³⁰⁶⁸ idüp] ider A P F

³⁰⁶⁹ bürûz] pîrûz F

³⁰⁷⁰ hattâ mervîdür ki] -B A P S

³⁰⁷¹ katında] hakkında B

³⁰⁷² kılmazlar] itmezler F

³⁰⁷³ görmedük] görmedüm B / görmedüm Halîmî Çelebi F

³⁰⁷⁴ 'özü-hâhlıklar ider] -F

³⁰⁷⁵ hemân] -F

³⁰⁷⁶ Mu'taşım ve Vâsık-ı Abbâsî'ye] Mu'taşım billâha F

³⁰⁷⁷ 'İyş-ı ergâd ve baht-ı es'adla 'ömr sürüp Sultân Selîm] -B A P S

³⁰⁷⁸ seferinden dönüp Şâm'da kışladukda] seferinde B A P S

³⁰⁷⁹ irmişdür] irişmişdür F

³⁰⁸⁰ ve mevtinden dil-gir ü gamnâk olmuşdur] -B A P S

³⁰⁸¹ memleket-i Çîn ü] milket-i Çîn ile F

³⁰⁸² mihr] mâh P

³⁰⁸³ Çelebi] -A P

³⁰⁸⁴ maqtûl] mañbûl P / -F

³⁰⁸⁵ Sühreverdî] -P

³⁰⁸⁶ Rûhânî] Rûhânîsi F

*Tuḥfetü'l-‘uṣṣāk’*³⁰⁸⁷ vardır. Ve *Yūsuf u Züleyhā*’sı baḥrinde *Kıyāfet-nāme*’si vardır. Cümlesinüñ hoş-āyendesı yū küşāyendesı *Yūsuf u Züleyhā*’sıdır. Kemāl Paşa-zāde-i merḥūm yanında³⁰⁸⁸ *Hamdī*’nüñ *Yūsuf u Züleyhā*’sı medḥ olınsa *ol kitābdaki nazmuñ selāseti ve şī‘rūñ cezāleti ve ol baḥrūñ ḥāşşasıdır yohsa kitāb nefsinde şiveden* (B90a) ‘*ārī ve āndan berīdūr*’ dir imiş. *Yūsuf u Züleyhā*’sı ğāyet meşḥūr olduğı içün ba‘z-ı ebyātınūñ irādına ihtiyāc yokdur³⁰⁸⁹. *Leylā vü Mecnūn*’da vezirlerin sege nevāle ve seglerin beglerine ḥavāle iden beg ḥikāyesinde beg lafzına kâfiye bulmaduğundan bu beyti ḥüb vāki‘ olmuştur. *Beyt*:

Sege seg olup ādem yidüren beg
‘Aceb mi kâfiye olsa aña seg

Kıyāfet-nāme ebyātındandır. *Meşnevi*³⁰⁹⁰:

Reng-i aḥmer delīl-i havf u şitāb
Reng-i esmer delīl-i fikr-i şavāb

Kūçek olsa kedi gibi gūşı³⁰⁹¹
Uğrılığda unutturur mūşı

Olur aḥvel mu‘ānid ü cabbār
Bire birdür³⁰⁹² diseñ ider inkār

Bulmayasun ili ararsañ³⁰⁹³ eger
Ağzı egri olanda toğrı ḥaber

Rīş-i merdüm ṭavīl olursa eger
Bil ki olur ser-i ṭavīle-i ḥar³⁰⁹⁴

Kalıñ olup saḳalı çün ola gür
Şoḥbet içre şaḳıl olur anı sür (S65a)

Şimdiki demde gitdi ḥīre-nişān
Şer bulunur cihān içinde hemān

Şūreti Yūsuf olan insānuñ
Şīreti ḥūyı gerek olur anuñ

Āh elinden zemāne ādeminūñ (F129a)
Ki göge irdi burnı eñ keminūñ³⁰⁹⁵

HAYDARİ: İstanbul’dandır. Maḥlaşı nāmı olan Ḥaydar’dur. Bir merd-i mücerreddür ki boyunında ṭavḳ-ı Ḥaydarī ve kulağında menğuş-ı ḳalenderi ile ser-ḥalka-i rindān-ı did-i vā-dīd³⁰⁹⁶ ve şāḥib-i silsile-i pirān-ı ṭarīḳat-ı tecriddür. Ḳullāb-ı kemer ile miyān-beste-i gürūḥ-ı dervīşān ve meftūle-i ejder-ser ile ejderkiş-i nefis-i bi-sāmāndur. *Gazel-i ū*:

Salınup cilveler eyler çemende yār gönlekçek
Gümüşden serve dönmiş³⁰⁹⁷ rāstı dildār gönlekçek (A125b)

³⁰⁸⁷ vü Tuḥfetü’l-‘uṣṣākı] -F

³⁰⁸⁸ yanında] ḳatında F

³⁰⁸⁹ yokdur] olmadı A

³⁰⁹⁰ meşnevi] nazm P / der-şifat-ı Levn F

³⁰⁹¹ gūşı] mūşı F

³⁰⁹² bire birdür] biri birdir F

³⁰⁹³ ararsan] irersen F

³⁰⁹⁴ ḥar] āḥar B

³⁰⁹⁵ āh elinden.....keminūñ] -B A P S

³⁰⁹⁶ dīd] ü vādīde P

³⁰⁹⁷ dönmiş] dönmişün F

Benüm nâr-ı firâkuñla şarardı zer³⁰⁹⁸ gibi beñzüm (P129a)
Seni ey sîm-ten câme kucar her bâr gönlekçek

Göreydi yâsemen gelmezdi şerminden gülistâne
Seni ey gözleri nergis yüzi gülnâr gönlekçek

Özini saña teşbîh eyler imiş şem‘-i bezm-ârâ
Görüp zerrîn-külâh ile seni ey yâr gönlekçek

Çemende Haydarî gördüm o serv-i lâle-ruhsârı
Şalınup cilveler eyler güler oynar gönlekçek

Ve lehu:

Ne dem ki şâm-ı firâka başa kadem ‘aşık
İrince şubh-ı vişâle olur ‘adem ‘aşık

Cefâ-yı hecre dilâ cân çıkınca şabr idelüm³⁰⁹⁹
Dem-i vişâle irem yâ ölem gidem ‘aşık

Kanı o dem ki saña cümle halk ‘aşık idi
Şükür Hudâya ki gördük seni bu dem ‘aşık³¹⁰⁰

HAYÂTÎ³¹⁰¹: Sultân Selîm Câmî‘i imâmı³¹⁰² Fârsî Muşlihü‘d-dîn Halîfe’nün oğludur. Adı Mehemmed Celebi, mahlaşı Hayâtî’dür. Ol mülâbese ile zurefâ lisânında³¹⁰³ karındaşı ‘Alî Celebi’nün lakabı Memâtî’dür. El-hak ahaveyn-i mezkûreyn tevârih-i eyyâmdan³¹⁰⁴ rûzgâra zîb ü zeyn idiler³¹⁰⁵. Hoş-ţab‘ u hoş-mezâk, nîk-hışâl hasenü‘l-aḥlâk³¹⁰⁶ nükte-dân u şî‘r-şinâs, yâr-nüvâz u muşâhib-istinâs kimesne idiler³¹⁰⁷. İstanbul‘da niçe zemân hâşşa ḥarc-ı ‘âmir ve evkâf-ı ‘amâ‘ir kâtibi olup Sultân Selîm hammâmı kurbında³¹⁰⁸ bir laţîf³¹⁰⁹ ü nâzûk hâne peydâ itdiler, hânelerin mecma‘-ı şu‘arâ vü zurefâ itdiler. Andan vilâyet-i ‘Araba ve cânib-i Şâm u Haleb‘e (B90b) varup³¹¹⁰ haylî meblağa kâdir olup yine Rûm‘a vatanları olan merzbûma³¹¹¹ geldiler. Hazret-i Ebî Eyyûb Enşârî civârında yurd³¹¹² bünyâd idüp bâğ-ı bihiştâsâ ve bağçe-i İrem-ârâ şükûfezar-ı pür-reyâhîn ve ḥadâ‘ık u besâtîn, nâdirü‘l-üslûb hâneler ve tarz-ı mergûb kâşâneler âbâd itdiler. Şehrûn nev-res cevânlarına ve ‘aşık-pişe yârânlarına şalâ idüp (F129b) tâbistân u zemistânda bahâr u ḥazânda ‘ıyş u nûşa âğâz itdiler, kendülerin nağme-i ‘ışka hem-âvâz³¹¹³ ve sâz-ı şevke dem-sâz itdiler³¹¹⁴. Niçe yıl anda yirler³¹¹⁵ içerlerdi, gününe göre kürkin giyerlerdi (P129b). Bu hâlde mezkûr Hayâtî‘ye cezbe el virüp tarîk-i Nakş-bendiye rehrevlerinin pey-revi oldu ve mürid-i sultân-ı Celâl³¹¹⁶ olup külâh üzre dülbent şarınup mevlevî oldu. Gazellerin daḥı taşavvuf tarzına ve ehl-i ḥadâ‘ık üslûb-ı nağzına söylerdi. Ba‘dehu yine reh-zen-i

³⁰⁹⁸ zer] zerd F

³⁰⁹⁹ idelüm] ideyüm A

³¹⁰⁰ Cefâ-yı hecre.....‘aşık] -F

³¹⁰¹ Hayâtî] Hayâtî fakîr bildüğüm ikidir. Birisi F

³¹⁰² imâmı] imâmı merhûm P

³¹⁰³ lisânında] lisânında küçek F

³¹⁰⁴ eyyâmdan] enâmdan B F

³¹⁰⁵ idiler] idiler. İkisi bile F

³¹⁰⁶ hasenü‘l-aḥlâk] kerîmü‘l-aḥlâk F

³¹⁰⁷ kimesne idiler] -B A P S

³¹⁰⁸ kurbında] mahallesinde F

³¹⁰⁹ laţîf] laţîf nağzik B A P S

³¹¹⁰ varup] gidüp F

³¹¹¹ vatanları olan merzbûma] -B A P S

³¹¹² yurd] yurt P

³¹¹³ hem-âvâz] âheng B A S / hem-eş F

³¹¹⁴ itdiler] eylediler

³¹¹⁵ yirler] yirlerdi A

³¹¹⁶ celâl] Celâlü‘d-dîn F

‘ışk yolın tutdı³¹¹⁷ ve āyine-i mecāzide şüret-i melāmiye gördi. Sarrāc Ramāzān’a firifte ve ‘ışve-i ‘ışka rübūde vü şifte oldı, pır-i ḥaḳīkatı kodı mürşid-i mecāziden³¹¹⁸ mucāz oldı. Yine gül gibi açılıp gülşen-i şur u şegābda mümṭāz oldı. Yine ḥabāb-ı mey gibi şarābuñ āvāresi ve ‘aḳl u ḥuṣ u dil ü cānı eline alup şuridelik bezminüñ çār-pāresi oldı, yine def gibi yüzün eline alup sāz bezmine geldi yine ḥırka-i sālūsı ḥabāb gibi deryā-yı şarāba şaldı yine ḥum-ı mey gibi taşdı ḳaynadı zülfi ṭurrelerle ‘āşık (A126a) oyunun oynadı. *Beyt li-muḥarririhi*³¹¹⁹:

Yine nām ile nişāndan geçdi
Yine tāt ile ṭolular içdi

Āḫir kār u bārı taḡıtdı ve şabr u ihtiyārı dem-i naḳd itdi. Ḥānesin Nişāncı Celāl-zāde aldı. Kendü bāde-i gülgün gibi süvār-ı sefine olup *Beyt*:

Şaldum engine göñül zor ḳanı şāh oñara
Dostlar n’olsa gerek idelüm Allah oñara

diyüp³¹²⁰ *kandasın Mısr yakası* diyü deryā-yı tevekküle ṭaldı. Anda cevāliden sedd-i ramak ve kifāf-ı nefis olacak birkaç aḳça itdürüp ḳarındaşı ile gāḥ Mekke yü Medīne’de ve gāḥ Cidde’de ve gāḥ Mısr-ı mecma’-ı erbāb-ı sekīnede olurlar. Ḥayātī ḳānī’-i kūt-ı lā-yemūt ve Memātī Cidde emīni olup mālīk-i māl-i vāfir ve şāḥib-i cāḥ u ceberütdur diyü istimā’ olunur³¹²¹. *Şi’r-i ū*:

Nice ta’līm eylemiş ‘ışkı ezel üstādı gör
Cān-ı şirini virür Şirin için Ferhādı gör

Hey ne ḥunīdür gözün gün başına biñ kan ider
Hiç raḥm eyler mi āḥ ol ḡamze³¹²²-i cellādı gör (P130a)

Ve lehu:

Gerd-i reh geştem ü ber-dāmen-i tu üftādem
Dāmen ez men me-feşān tā ne-deḥi ber-bādem

Üftādem be-kef-i pāy-i seget ḥāk şudem
Rū be-ḥāk-i der-i tu der ḳademeş be-nihādem³¹²³

HAYRETİ: Rūmili’nden şu‘arā vü zurefā menşe’i olan Vardar Yeñicesi’ndendir. Sine-çāk demekle ma’rūf Sinān Çelebi’nün birāderidür. Sāde-dil ü sine-i bi-ḡill, lā’übālī-ḥāl³¹²⁴ fāniveş, levend-meşreb, ‘Alevī-mezheb, (F130a) sipāhi-ḥırfet, ‘ışk-pişe ve ‘ıyş-san‘at³¹²⁵ kimesne idi. (B91a) Ḥaḳḳā ki şirinde selāset ve edāsında cezālet vardur, çāşnīdār u hemvārdur. Eyü ma’nālar aña dest virmişdür. Sāde olanları daḥi luṭf³¹²⁶-ı edādan yā süziş ü şurişden veya ‘uzlet-i mā-sivādan³¹²⁷ ḥālī degüldür. İbrāḥim Paşa-yı merḥūma (S65b) virdüḡi ḳaşidesi meşhūrdur. Paşa ḥaylī himmet ve ḥüsn-i nevāziş ü terbiyet ḳaşd idüp bir gün Ḥayālī’ye *hem-şehrün Ḥayreti’yi bilür misin* dimiş. Ḥayālī *bilürem ne pervā*³¹²⁸-yı cāḥ u mañşib ve ne sevdā³¹²⁹-yı *ḥıdmet-i pādşāḥ u mülāzemet-i paşadadır* (F130b) *‘ālem-i istiḡnādudur, perişānlık ve*

³¹¹⁷ tutdı] urdı B A P S

³¹¹⁸ mecāziden] mecāzdan A

³¹¹⁹ beyt-li-muḥarririhi] beyt B A P S

³¹²⁰ beyt: Şaldum.....diyüp] -B A S F

³¹²¹ istima’ olunur] işidür B A S

³¹²² ḡamze] ḡamzesi F

³¹²³ ve lehu: Gerd-i reh.....be-nihādem] -F

Yolun tozu oldum ve eteḡine düştüm. (Beni düşürmek için) eteḡini silkeleme de beni rüzgara salma.

Senin köpeḡinin ayaḡının altına düştüm de toprak oldum. Senin kapının topraḡına yüzümü koydum.

³¹²⁴ lāübālī-ḥāl] lāübālī-ḥāl ve B

³¹²⁵ ‘ıyş-san‘at] ‘ayyāş şıfat P

³¹²⁶ luṭf] leṭāfet u F

³¹²⁷ veya ‘uzlet-i mā-sivādan] -F

³¹²⁸ pervā] pervā-yı cāy-ı F

³¹²⁹ sevdā] -B A P S

bî-ser ü sāmānılığla özge hevâdadur. Hattâ bu yakınlarda³¹³⁰ bir ğazel dimişdür bir a‘lâ matla‘ı vâkı‘ olmışdur ki nazîre diyemedüm dimiş. Paşa-yı merhûm nedür didükde *Matla‘:*

Ne Süleymāna esîrüz ne Selîmüñ kulıyuz
Kimse bilmez bizi bir şâh-ı kerîmüñ kulıyuz

Matla‘ın okıyup ol şeh-süvâr-ı na‘-ı vezâret meydân-ı ihsâna at şalup Hayretî’nün ruħ-ı âmâlinde niķâb açmak isterken bu fi‘l-hâl ferzîn gibi keç-revlik idüp fitne piyâdelerin sürüp açmazdan kiş dir. Nâ-puhtelik idüp paşanuñ dîk-i cüşân-ı lutfına bârid sözler ile şovuk şu katup şovudur. Ol şâhib-nazar³¹³¹ bunun hâline iki göz ile bakmak isterken³¹³² efsâne-i (A126b) pür-füsûn ile hâb-ı ğafletde uyudur. Paşa cüz‘î timâr emr ider, ol daħı kaķıyup kor³¹³³ gider. Ğâh Yahyâlı ğâh Miħalli (P130b) zbeglerine ĥîdmet ider. Kût-ı lâ-yemûta kâni‘ olup ‘atâ vü bahşış ve ĥuriş ü püşişleriyle iktifâ ider. Bu hâlde a‘mâ olur, çeşm-i cihân-bîni nâ-binâ olur. Meyl-i ‘âlemde göz yumup ‘âlem-i kalbe başar-ı başiret ile nazar ider. Ammâ yine ölince ‘ayn-ı şî‘r görür gözi belki kaşide-i ‘ömri şâh beytine irince şî‘r âħir sözi olur. Sene iħdâ ve erba‘în ve tis‘ami‘ede yine kendü kaşabasında irtihâl eyledi. Mezârı anda ma‘lûm u meşhûr ve anda varan şu‘arâ³¹³⁴ vü zurefâya mezûrdur. *Eş‘âr-ı ü:*

Dilerem³¹³⁵ cân oynayup ‘ışkuñda cânâ ten yaķam
Raķsa girem germ olup meclisde pirâhen yaķam

Bâl ü per yirine bî-pervâ dil ü cân yandırup
İsterem kim ‘ışķ odın pervânenen ruşen yaķam

El uzatma ĥârveş dāmânına bir kimsenüñ
El elinde olmasun dirseñ birâder sen yaķam

Sözlerümde Hayretî bir sûz var kim umaram
Sağ olursam Rûmda Ĥusrev çerâĝın ben yaķam

Ve lehu:

Ruķ’a geldi baña yârümden yazılsa tañ mıdur
Nâme-i ‘ışķ içre nâmum kâm-bin ü kâm-yâb³¹³⁶

Ve lehu:

Ey gedâ diyen³¹³⁷ baña devletlü ĥanum yok mıdur
Yohsa ben âdem degül miyem ya cânum yok mıdur (B91b)

Tutalum dünyâ senüñdür yâ benüm de dünyede
Çaķ bütûn dünyâ deĝer bir yâr-ı cânum yok mıdur (F131a)

Ve lehu:

Meded her derdi yok nâ-merde şunma şerbet-i la‘lün
Yaturken bunca bi-çâre der ü divâre yaşdanmış³¹³⁸

Matla‘:

Kılma aĝyâra ĥavâle ĝamze-i ĝammâzuñı
Olur olmaz zâĝa şalma dostum şeh-bâzuñı

Ve lehu:

Şöyle gezdüm Hind-i zülf-i yâri kim yoldaşlar
Mü-be-mü şerħ itsem olur ol perişân yolların

Yiller ile şol kadar oldum mücâvir kim temâm
Kendü şehrüm gibi bildüm küy-ı hicrân yolların

³¹³⁰ yakınlarda] yakınlarda kendü vâdisinde P

³¹³¹ nazar] nazma B

³¹³² isterken] dilerken P

³¹³³ kor] -F

³¹³⁴ şu‘arâ] şu‘arâya A

³¹³⁵ dilerem] isterem P

³¹³⁶ ve lehu: Ruķ’a.....kâm-yâb] -P F

³¹³⁷ diyen] diyeyin B P

³¹³⁸ ve lehu: Meded yaşdanmış] -B A P S

Ve lehu:

Yād-ı la' lūnle ölürsem şāgar eyleñ toprağum
Anı taḥmīr itmege üstüme bārān ağlasun

Ve lehu:

Aḳ 'abā giy şubḥ-ı şādık gibi tek rūşen-dil ol
Şeb gibi tire-derūn olma giyüp zerrin-libās³¹³⁹

Kaşidesindendür:

Hālin ağlamakla nā-merde kişi almaz murād
Bīñ şuvarsañ bir dıraḥt-ı ḥuşk virmez berg ü bār

A' mā olduḡdan şoñra a' mālīgına mūte' allık bu ebyātı dimişdür. *Beyt:*

Hayreti kör bengi bir abdāl-ı yek-rengüm bugün
Göz yumup ağ u қarasından cihānuñ fāriğüm

Ve lehu:

Hayretī dirseñ ki meşhūduñ ola dīdār-ı dost
Yum nuḳūş-ı mā-sivādan çeşm-i şāhid-bāzuñı (P131a)

Ve lehu:

Göz yumup ey Hayretī çekdüm bu 'ālemden elüm
Göz açup her 'ālemūñ şoñında çün gördüm elem

Peç seferine bu tāriḥ daḡı anuñdur³¹⁴⁰. *Tāriḥ:*

Şāhum kıızıl almayı ay vāy ile ṭoldurduñ (971)

ḤARFÜ'T-ṬĀ (A127a)

ṬĀLİ'İ: Merḥūm ḡālibā Maḡnişa'dandur. Sultān Maḡmūd ḥıdmetinde³¹⁴¹ cem' olan şu'arādandur. Necāti ve Sun' i ile mu'āşırlardandur ve bir yirde (S66a) kaynaşur mu'āşirlerdendür. Sultān Maḡmūd fevtinden³¹⁴² şoñra Necāti ki öz yirinde mezkūr olur, ayda biñ aḳça teḳā' ud aḳçası ile ḳanā' at ve terk-i ḥıdmet-i erbāb-ı devlet itmişdür Ṭālī' i tekrār mülāzemet-i erkān ve ḥıdmet-i erbāb-ı divān ihtiyār idüp bölüğe ba' dehu yeñiçeri tā'ifesine kātib olmuşdur. Sultān Selīm-i merḥūm 'Acem seferine teveccūh itdükde Ṭālī' i bir ḡazel dimişdür³¹⁴³ ki maṭla' ı budur. *Maṭla':*

Olur ey ḥusrev-i ḥubān mübārek bu sefer bize
Yaşum gülgünü çünki hem-' ināndur zülf-i şeb-dīze

Sultān Selīm pesend idüp merḥūma ve sipāhī oğlanları kātibi Sücūdī'ye ol seferūñ tāriḥin inşā itmek emr itmişdür; ikisi bile yazmışlardır. Sücūdī'nün gördüm hoş-āyende vū küşāde inşādur. Ammā Ṭālī' i'nün görmedüm nā-yābdur, ḡālibā yüze gelicek yüzi yokdur anuñçün mekānı verā-yı ḥicābdur. Sultān Selīm mezbūrı ḡāhī muşāḡabete da'vet eyler. Ṭālī' i, Aḡī Çelebi'ye buluşup *şimdi ben³¹⁴⁴ muşāḡabet itdügüm pādşāḡ kaḳıyup Ṭālī' i'nün boynuñ ur diyü buyurur mı ve cellād³¹⁴⁵ iki bir dimeyüp benüm boynum urur mı* dir. (F131b) Aḡī Çelebi daḡı *beli* dir. Ṭālī' i *imdi baña ol muşāḡabet gerekmez (B92a) ve zaḡm-ı niş ile olan 'aselden yegdür biñ kerre bekmez* dir. Bu laṭife pādşāḡ sem' ine vāşıl olduḡda *muşāḡabet itmeyicek boynın ur dişek urmazlar mı ve ḳaydın gör dişek görmezler mi³¹⁴⁶ buyurur* ve bu sözden ḡatır-ı şāhide ḡubār ḳalır ve her āyine āyine-i sinesinde³¹⁴⁷ inkisār ḳalır. Aḡır Amāsiyye'de ḳışlanup yeñiçeri tuḡyān idüp vüzerādan Piri Paşa ve Duḳakīn-zāde'nün (P131b) evlerin başarlar. Eglenmeyüp Rūm'a gelindükde Ṭālī' i'den bu kıt' a şadır olur. *Ḳıṭ'a:*

Keskin olduḡı bu yeñiçerinūñ
Dā'imā seyf-i kātī' i biledür

³¹³⁹ maṭla': Ḳılma ağyāra.....zerrin-libās] -F

³¹⁴⁰ anuñdur] merḥūmuñdur F

³¹⁴¹ ḥıdmetinde] ḥıdmetine F

³¹⁴² fevtinden] mevtinden A P

³¹⁴³ dimişdür] diyüp pādşāḡa virmişdür F

³¹⁴⁴ ben] benüm F

³¹⁴⁵ cellād] cellād-ı bī-tevaḳḳuf P

³¹⁴⁶ görmezler mi] olmaz mı F

³¹⁴⁷ her āyine āyine-i sinesinde] her āyinesinde F

Yağdırur haşma tîr bārānı
Harbeden berķ-i lâmi'î biledür

Bahtı kördür bugün³¹⁴⁸ bu tã'ifenüñ
Ne yire varsa Tãli'î biledür

Bu kıt'a daħı güş-ı pādşāha vāşıl olduķda *ma'lūm oldu ki Amāşıyye'de Duķakīn-zāde'nüñ yeñiçeriler evin başduķlarında daħı bile imiş* dir. *Tãli'î bile idüm ammā men'e vardumdı*³¹⁴⁹ dir. Bu sözden binnāk olur³¹⁵⁰ belki pür-vehm³¹⁵¹ ü pür-bāk olur. Kitābetden ferāğat ider, çok zemān geçmedin rıhlet ider³¹⁵². *Eş'ār-ı ü:*

Zülfüñ karaçı hāl u haṭuñ ğurbet uğrısı
Bir yire geldi yitmiş iki millet uğrısı (A127b)

Şāfī nemed giyüp gelür āyīne karşıña
N'eyler senüñ yanuñda o bir şüret uğrısı

Ve lehu:

Görelî tal'at-ı zībāsını o sīm-berüñ
Çerħı batdı güneşin yıldızı düşdi ķamerin³¹⁵³

Ve lehu:

Bādeyle ğam u ğuşsa-i devrānı başarlar
Al ile erenler ķağan arşlanı başarlar

Sürme ayağüñ tozını meydāna çekermiş
Ķomazlar iki gözüm için anı başarlar

Ve lehu:

Ey dīde ciger kanını tırmazsın ezersin
Beñzer ki yine yāre yeñi nāme yazarsın

Ey eşk eger yumşadasın göñlini yārüñ
Alemdede bugün sikkayı mermerde ķazarsın

Vaşf eyler iken hüsñ-i ruḥ-ı yāri raķībī³¹⁵⁴
Zinhār añayın dime hemān beyti bozarsın³¹⁵⁵

Şāh İsmā'îl hezīmetine bu tārīḥ anuñdur. *Tārīḥ:*

Ne tırsırsın tır ey şeh-i'ādil
Yola gir zād ile zevāde ile

Azab ile yeñiçeri divşür
Hadden endāzeden ziyāde ile

Tā ki ālemdede ola bir tārīḥ
Şāhı māt eyle gel³¹⁵⁶ piyāde ile (941)

Bu kıt'a daħı anuñdur ki yeñiçeri kātibi olduķda³¹⁵⁷ ulūfe üstünde hücūm-ı nāsı görüp dimişdür. Kıt'a:

³¹⁴⁸ bugün] kıt'ı A P

³¹⁴⁹ vardumdı] geldümdi F

³¹⁵⁰ olur] -F

³¹⁵¹ pür-vehm] pür-teres P

³¹⁵² rıhlet ider] āhirete gider F

³¹⁵³ ve lehu: Görelî ķamerin] -B A P S

³¹⁵⁴ vaşf eyler iken hüsñ-i ruḥ-ı yāri raķībī] yazup yañulup Tãli'î şîrinde raķībī P

³¹⁵⁵ ve lehu: Bādeyle bozarsın] -F

³¹⁵⁶ gel] bir F

³¹⁵⁷ kıt'a daħı anuñdur ki yeñiçeri kātibi olduķda] kıt'a ayı yeñiçeri iken F

Mevâcib almada³¹⁵⁸ şâhum şular kim
Zerin³¹⁵⁹ şaydı ferahdan eyledi rakş

Anı bilmez ki ‘ömri kisesinden (P132a)
Ne deñlü aqçasın³¹⁶⁰ itdi³¹⁶¹ felek naqş

Merhûmun egerçi şî‘rle³¹⁶² şöhreti (F132a) zâtına gâlibdür. Hattâ³¹⁶³ Ferruhî lâf-zenlik
itdüğinde bu resme suhan-güzâr olmışdur³¹⁶⁴. *Beyt:*

Ferruhî Zâtî Revânî Tâli‘î vardur meger
Nazm ile şimdi gâzel demekde akrânun mı var

TAB‘İ: İştib-zâdelerdendir. Nâmı Mehemmed Çelebi’dür. İştib-zâde-i
merhûm şüyüh-ı kudemâ-yı kuzât-ı küberâdandır³¹⁶⁵. Bilâd-ı ‘azimeye kâzî olup fevt
olmışdur. Anun bir oğlu var idi, Maḥmūd Çelebi dirler idi. (B92b) Zemānenün rind-i
cihān-sūzı ve şu‘le-i āhı meclis-i ‘ışkuñ şem‘-efrūzı idi. Şüh-ṭab‘ u küşāde-dil, bi-ğışş
u bi-ğıll, ‘ayyāş u evbāş, kalender-meniş ü kallāş kimesne idi. Vidin kâzısı iken (S66b)
esir-i şîr-i mevt oldı. Tab‘î Çelebi anun ferzend-i ferzānesidür; bu daḥı ehl-i ṭab‘ u ehl-
i dil, yegāne-i akrān-ı zemānesidür. Tarîk-i ‘ilme nihāyet buldurup Mısr kâzısı ‘Arab-
zāde’den mülāzım olmışdur. Hālen İştib’de ceddi medresesinde müderris olup ifāde vü
istifādeye müdāvim olmışdur. Şî‘rinde çāşnî-i ‘ışk zāhir ve hūb ḥayāller fikr idüp
hüsn-i edā ile edāya kādirdür. *Şî‘r-i ü:*

Sāğarda ḥabāb-ı meye meyl eyle revādur
Devründe şehā yalın ayak başı kabādur

Karşumda benüm tırmadan³¹⁶⁶ ağıyāra sögersin
Bildüm gārazuñ pādşehüm baña cefādur

Ve lehu:

Ka‘r-ı baḥr-ı ‘ışka dikmişdür ‘aşāyı ehl-i derd
Zāhidün daḥı şu üstinde gider seccādesi

Fi‘l-meşel bir ḥācedür ser-māyeyi elden alur
Şā‘irün ki olmaya şî‘ri³¹⁶⁷ ṭabî‘at-zādesi

TAB‘İ-İ SĀNĪ: Bunun da nāmı Mehemmed Çelebi’dür. (A128a) Kāsım
Ḥalīfe dirler bir ehl-i ‘ilm müderrisün oğludur. Kendü İstanbul’da neşv ü nemā³¹⁶⁸ ve
nihāl-i ṭab‘ı terbiyet-i ehālî ile i‘tilā vü irtikā bulmuşdur. Tarîk-i ‘ilm-i ‘ādīyi pāyānına
irışdürüp Rūmili kâzî-‘askeri Hāmid Efendi’nün tezkirecisi olup mülāzım olmışdur ve
her güne ‘ilmi tekmiḥ idüp mu‘teḥid-i meḥālî-i efāḥim olmışdur. (F132b) *Maṭla‘-ı ü:*

Olursam bir seḥī-ḳad dil-ber-i simin-bere mā’il
Olur dūd³¹⁶⁹-ı dilümle eşk-i çeşmüm seyrine ḥā’il

Ve lehu:

Zabṭ olunmazdı gönüller hüsn-i dil-gır olmasa
Feth olunmazdı memālik ḍarb-ı şemşir olmasa (P132b)

³¹⁵⁸ almada] naqdini P

³¹⁵⁹ zerin] alup P

³¹⁶⁰ aqçasın] naqdini P / aqça F

³¹⁶¹ itdi] itdi gör F

³¹⁶² egerçi şî‘rle] -F

³¹⁶³ gâlibdür. Hattâ] gâlib idi. Egerçi B A P S

³¹⁶⁴ lâf-zenlik itdüğinde bu resme suhan-güzâr olmışdur] ḥaḳḳında dimişdür ki B A P S

³¹⁶⁵ kudemâ-yı kuzât-ı küberâdandır] şu‘arâ ve kudemâdandır. Ve kuzât içinde fuze-lâ-yı
‘ulemâdandır. Muḳallid-i a‘yân ve neḳāve-i akrān imiş. F

³¹⁶⁶ tırmadan] muṭṭaşıl P

³¹⁶⁷ şî‘ri] ma‘nâ P

³¹⁶⁸ nemâ] nemâ bulmuşdur F

³¹⁶⁹ dūd] derd-i F

Vuşlat-ı dil-ber muhāl olurdu ‘ālemde ebed³¹⁷⁰
Ah-ı ‘āşıkda eger fi’l-cümle te’şir olmasa³¹⁷¹

TABİBİ: Filibe’den Begtimur-zāde dirler bir imāmuñ oğlıdur. Nāmı ‘Abdī’dür. Tarik-i ‘ilmde mevālī-i ‘izām hüdmetine irişmişdür. Ba’z-ı nāzūk ma’ nalar ve hüsñ edālār tab‘ına el virmişdür. *Şi’r-i ü:*

Kılıç bıçak³¹⁷² olur müjeler sım-i eşk için
Korkum budur ki göz göre arada kan ola

TULU’İ : Üsküb kurbında Kalkandelen dimekle ma’rûf Tetova³¹⁷³ nām kaşabadandur. Adı İbrāhīm, laqabı Dahhāk, mahlaşı Tulū’i’dür. Bekri olduğu sebebdan Yārān Tulūğı dirlerdi. Niçe zemān hem-medrese vü hem-sebağ olduk. Her zemānda dül-bendi çirknāk ve camesi nā-pāk, dāmeni ālūde ve giribānı çāk beğali gendide, çihresi nā-şüste, başı nā-terāşide ve rişi jülide idi. Nefes-i şarāb-āmizi semūm ve bñy-ı bed-libāsı zaḳḳūm idi³¹⁷⁴. Farazā çok melā’ik destār-ı çirkinin şābūn-ı kamer ile çeşme-i hürşidde yusālar anda kimesne yüz agardmayup³¹⁷⁵ cāmesinūñ (B93a) vesāhları cirm-i mähda olan lekeler gibi yuyulmaz idi ve meşelā káf-tā-káf ‘ālem memlū misk-i mutarrā veyāhud sevād-ı şeb-i dāc ser-ā-ser ‘anbersār olsa ve Mesih-demler ol misk ü ‘anberden buhūr-ı meryem eyleyüp olduğu mekānı ta’tir itseler sūdmen olmazdı. İstanbul kazāsından mütekā’id Ḥasan Çelebi-i merhūmuñ mu’tisinden mülāzım oldı. Uç beglerinden Uzğur³¹⁷⁶ oğlına ittisāl idüp anuñ tedbiri ile Arnavudlık’da Delvine ve Duḳakin kaḳılıklarından Mazarak nām yire kāzī oldı. Ba’de’l-‘azl ol havālīde Eşqum nām şuda ğarḳ oldı fi senede (966). Miskin her zemānda *Kızılbaş, Üsküdar’a ve kāfir Çekmece’ye gelse eyü hādise idi* diyü nā-ma’kūl sözler söylerdi. İttifāk kāfir Budin’i muḥaşara idüp Peşte’ye üşdükde Budin’de bulunur seng-i āsyāb (F133a) arasında olan gendüm gibi kendüyü bilür, bu maḳūle nā-ma’kūle düşünmege tevbe ider³¹⁷⁷. *Şi’r-i ü:*

Gerden-i cāna du’ā-yı seyf aşar ğāzilerüz
Gerçi ğam maḳtūliyuz lakin cihān ḳattāliyuz

Ḳalb ile bāzār idüp āvāre dil cān gezdürür
Çār-sü-yı miḥnetūñ bir oñmaduḳ dellāliyuz

Ey Tulū’i gerçi ki şāfī dilüz deryā gibi
Lık ‘ışḳ-ı pākden ‘ālemde şanma ḥāliyüz

ḤARFÜ’L-YĀ

YETİM: Adı ‘Alīdür. İstanbulīdür. Turnacı-başı oğlıdur. Her meslege ki sālīk olmışdur (P133a) pāyānına irmedin uşanmışdur. Niçe zemān yeñiçeri olduḳdan soñra ğāh ḥarābatı ğāh melāmeti ziyyinde bi-ser ü pā³¹⁷⁸ mest ü şeydā (A128b) Sultān Meḥemmed Cāmi’i’nüñ nerdbānların yaşdanmışdur. Soñra meclā-yı tecelliyāt-ı cemāl (S57a) u celāl Şeyḫ Cemāl-i merhūm cānibinden cezbe irmişdür. Ḥānḳāhında on beş yıl³¹⁷⁹ ḥalvetler çeküp mücāhedelerle terbiyetler görmişdür. (F133b) Şeyḫden³¹⁸⁰ soñra yine Sūdlice’de şeyḫūñ mezārı ve Ca’fer-ābād’uñ reh-ğüzārı kurbında bir uzlet-ḥāne binā idüp anda olurdu. ‘Ā’ide vü vārieden dūr u mehcūr tābe-i teng-destide kendü yağı ile kavrulurdu. Dest-i su’ālī ancak bāb-ı Allah’a meftūḥ idi ve sebebi sedd-i ramāḳı ḥālīn bilēn yārāndan feyz olan fütūḥ idi. Bu ḥāl ile yine fakrdan söz açılsa ol bābdan ḳapuyı divār ider idi. Gınāsı ‘ayn-ı ‘anā iken yine ḥālḳa ğmā izḥār ider idi. Bu ḥālde

³¹⁷⁰ ebed] eger P

³¹⁷¹ vuşlat-ı olmasa] -F

³¹⁷² bıçak] bıçağ P

³¹⁷³ Kalkandelen dimekle ma’rûf Tetova] Tetova dimekle ma’rûf Kalkandelen F

³¹⁷⁴ nefes-i şarāb-āmizi semūm ve bñy-ı bed-libāsı zaḳḳūm idi] -B A P / S’de üstü çizili.

³¹⁷⁵ agardmayup] agartmayup P

³¹⁷⁶ Uzğur] Urgur B

³¹⁷⁷ fi senede ider] -B A P S

³¹⁷⁸ bi-ser ü pā] -P

³¹⁷⁹ yıl] yıl mīḳdārı P

³¹⁸⁰ Şeyḫden] Ḥazret-i Şeyḫ rihletinden F

bir Fireng cāriyesi sevüp Fireng uyuzı oldu, uydı ulaşdı kaşınacak tırnağı yoğken yine n'eylerse eyledi yitmiş iki dereden şu götürüp şatun alup³¹⁸¹ ol servi der-kenār itdi ve nihāl-i ümmidden anuñ nesim-i vaşlı ile pür-berg ü bār itdi. 'Aylesine kayd-ı 'ıyāl serber oldu, hālî fakr ile diger-gün idi dağı bedter oldu. Ve'l-hāşıl işi güci fakr ile keş-â-keş ü mücāhede idi. Eger hālî karin-i şālāh olsa şübhesiz sebeb-i müşāhede idi. Merhūm tūmturāk-ı elfāza ve 'acib ta'birler ve ğarib edālara şifte idi. Şunlar ki anuñla yidükleri ayru giderler idi, tönadup aña elfāz tolması dirler idi. Bu sū'-i hālde ve teşviş-i bāl ü ibtilā-yı 'ıyālde tershāne kātibi Seydi³¹⁸² 'Alī Çelebi Hızır irişüp reşehāt-ı cūd ile³¹⁸³ (B93b) āteşine şu sepdı ve dest-i mu'āveneti ile bār-ı girān-ı meşakkat çekmekden dü-tā olmuş arkasın yapdı; eyyām-ı hāzarda levāzımına tekeffül itdi ve seferde tönanmalara bile alup gitdi. (P133b) Ol seferüñ şedā'idinde bu kıt'ayı dimişdür. *Kıt'a*:

Suyı bardağda dimişler gemiyi kâğıdda
Bizden evvel bu cihān seyrin iden ehl-i vukūf

'Ālem-i berri koyup baır hevāsında yelen
Bū 'Alī ise eğer³¹⁸⁴ aqlına idrākine yūf

Ol seferde hem-rāhlarından Sūhte Kral dimekle ma' ruf kimesne fevt oldukda hem aña mersīye diyüp hem gemiciler ıstılahınca bu kaşideyi cem' itmişdür. *Kıt'a*³¹⁸⁵:

Ger felek fülk ola 'ākil midür ol
İhtiyār eyleye deryā seferin³¹⁸⁶

Bu deñiz bir uyumaz düşmendür
Çip dimez gerçi ki aldum haberin (F134a)

Pocalar³¹⁸⁷ orsa varur çignetmez
Anlayalar tälazuñ şür u şerin

Pupadur gerçi şakın yaprakdan
Gele nâ-geh şavamazsın hatarın

Puslayı gözlik idindi gözine
Ol ki deryāda didi yol seçerin

Görinürden be görünmez çokdur
Hartaya bak seçesin tā hacerin

Kerterizde tutup akındı seni
Göstere tā pelğoz (?) reh-güzerin³¹⁸⁸

Seni gird-āba atar bu zulemāt
İgneyle al be hidāyet fenerin

Cenderaliyle ki Anderya Tora
Şalsa ger Barbarosa bir nökerin³¹⁸⁹

Kaçalar tente fora eyleyürek
Polyanuñ hālî koyup kıyıların

³¹⁸¹ şatun alup] -A P

³¹⁸² Seydi] Seyyid B

³¹⁸³ cūd ile] 'aynu'l-hayāt-ı cūdından P

³¹⁸⁴ eğer] dağı P / ger F

³¹⁸⁵ kıt'a] kıt'a hem-der evşāf-ı deryā B / kıt'a hem-der evşāf-ı deryā vākı' olmuştur. F

³¹⁸⁶ "Bu kıtanın sahihi ve tamamı ikinci varagin sağ sahifesinde mektübdür. Anda 'amel olına." notu var. Bu şiirin bir kısmı var ama üstü çizili. Bu şiir iki varak sonra 68b'de kayıtlı S

³¹⁸⁷ Pocalar] Pojalar B

³¹⁸⁸ Kerterizde reh-güzerin] -F

³¹⁸⁹ Cenderaliyle..... nökerin] -F

Şöyle çekdür gemiyi forsa idüp
Kala murğ-âbı döküp bâl u perin³¹⁹⁰

Gönlüñi zanca diyü eglemedin
Gözle Hakkıñ be kazâ vü kaderin

Dime ki korşara korşar varamaz
Gözcisüz olma hele saña dirin

Kırbacın itdi suğur be (?) kömiler
Şan ele aldı nacaklı teberin

Be kamartinde silisreyle bilür
Gemiçi neftilerinüñ hünerin

Mayna ile sağanağdan korkmam
Ne kadar esse şavursa yeñerin

Yaña yatur anabaylıkda gider
Babacuklara tolaşur yuların

Rüzgerin görse muvâfık gemici
Bırağur oğlını aımaz pederin

Kurı şalındıda ehl-i keştî
Şulğından giderür mi nazarın

Kodı ayak karada Akdeñizüñ
Öñ gören fâ'idesinden haşarın

Hıdır ellez³¹⁹¹ koyunını göricek
Nûh evinde din ol gerçek erin

Didi şudan çıkarurken keçemi
Hey yalan dünyede ton mı şaların

Göñlegüm acı deñiz çıkarsun
Ger girem bir yemiş ikën likerini

Âştî Seydî ' Alî ile Yetim
Eylemez bezl ide ger sım ü zerin (P134a)

Olmağa sine-i mecrûha yakı
Meger ihsân ide kâfir püserin

Meze-i meclis idüñ çün kıldı³¹⁹²
Bu Yetim eṭ'ime-i mâ-hazarın³¹⁹³

Çün kâr cāna ve kâred üstühāna yetdi, rikāb-ı pādşāha³¹⁹⁴ sunmağ içün hālın nazm itdi.
Evveli vaşf-ı bahārdur ki³¹⁹⁵ *Nazm:*
Hamdū'lillāh ki irdi faşl-ı bahār
Buldı hoş i' tidāl leyl ü nehār

³¹⁹⁰ kala murğ-âbı döküp bâl u perin] -F

³¹⁹¹ ellez] itmez A / eyler F

³¹⁹² kıldı] çekdi P / hün-ı cigeri F

³¹⁹³ S'de 67a'ya döndü.

³¹⁹⁴ pādşāha] pādşāhiyye P S

³¹⁹⁵ evveli vaşf-ı bahārdur ki] -F

Devr-i ‘adl ü himāyetüñde bu dem (F134b)
Emn ü âsâyiş üzredür ‘âlem

Kalmadı bir müşevveşü’l-hâtır
Meger illâ ki hâtır-ı şâ‘ir (B94a)

Bulur elbet kesâd-ı nazm revâc
Şeb-i deycür içün degül mi serâc

Merd-i şâ‘ir k’ola belîğ ü bülend (A129a)
Sâhet-i nazma şalmış ola kemend

Şu‘arâ hayli içre efşah ola
Tiğ-i elfâz ile müsellaḥ ola

Meclis³¹⁹⁶-i ‘ışka gelse mestâne
Şuna Cāmiye Şevki peymâne

İtse bir³¹⁹⁷ nazm ile terâne-i ḥaş
İde ḥāk-i Nevā’iyi rakḳāş (S67b)

Meşnevî tarzın eylese iḥyâ
Sırr-ı Monlâyı eyleye güyâ

Açsa ger gülsitân-ı ‘irfânı
Eyleye rûḥ-ı Sa‘dî seyrânı

İntizâm-ı kelâmın eylese gûş
Ravzasından Nizâmî ide ḥurûş

Hüsn-i elfâz-ı nazmına bî-reyb
Gıpta vü reşk ide Lisânü’l-ğayb

Şalsa dehre söz ile sūz-ı nev
Köhne eczâyı küll ide Ḥusrev

Aḥsen olur çü ekzeb-i eş‘âr
Şâ‘ire olmasun mı³¹⁹⁸ lâf şi‘âr

Gel Yetim itme ekzebi ahsen
*Lâ yuḳâlu li ehlihi ehlen*³¹⁹⁹

Düşme³²⁰⁰ gird-âb-ı ta‘na eyle ḥazer
Baḥr-i nazm âşnâsı iseñ eger

Ta‘n u tanz itdügüñ kimesnelerüñ
Ayağı toprağına irse serüñ

Göge ağardı gün gibi topuñ
Levh-i Cibril olurdu mektûbuñ

Girizgâh-ı maṭla‘ budur ki

³¹⁹⁶ meclis] suḥan-i B S F

³¹⁹⁷ itse bir] eylese P

³¹⁹⁸ olmasun mı] n’ola olsa P

³¹⁹⁹ *Ehline (yalan ehline) ehlen (hoş geldin) denmez.*

³²⁰⁰ düşme] girme F

Ey şeh-i şah-bâz-ı ‘anķā-şayd
Şaydgāhuñda çerķ ednā şayd

Haşb-i hālın bu gūne beyān itmişdür. *Naẓm:*
Bî-per ü bāl ü nā-tüvān oldum
Türk eline düşen toğan oldum

Şāh elinden gıdā alurken ben
Türk elinden yiyem mi hiç erzen

Bā-ḥuşūş ol şeh-i cihāndāruñ
Baḥr ü ber pādşāhı ḥünkāruñ

Eb ü ecdādı ḥıdmetinde peder
Turnacıbaşı idi pür şeh-per

İki sultān-ı Rūma hem-bende
Olmış idüm yigirmi yıl ben de

Tabl u rāyet şaf-ı sipāhī ile
Bār u būngāh-ı pādşāhī ile

Binüp inmekde hāy u hūda idüm
‘İşve-i devlete rübüde idüm (P134b)

Esb-i himmet sürüp seferlerde
Baş kōmışdum reh-i ḥaṭarlarda

Tā añā dek ki ceng-i İsmā‘ıl
Ki neberd olmaz ol neberde ‘adıl

Ol seferden idüp kaza-yı vaṭar
Nefse kıldum ḥavāle tiğ ü teber

Ben bu rezm içre nā-gehān bir pīr
Cāna atdı³²⁰¹ kemān-ı cezbese tır

Gerçi ‘arz eyledi şıfāt-ı celāl
Nām-ı maṭbū‘ı gibi ‘ayn-ı cemāl

Görüp aḥlākını fütüvvetini
Cāna farz eyledüm maḥabbetini

Fuķarā ziyyıine olup mā’il
Ḥıdmetine yüz urdum on beş yıl

Hāliyā vird-i zikre ṭālib iken
Naķd-ı a‘ mālūmi muḥāsib iken

Faķr u fāķa teķayyüd-ı evlād
Diler imānum eyleye³²⁰² berbād

Sābıķan dimiş idi ḥazret-i pīr
Eyle terk-i ‘ulūfeyi te’ḥır

Haķ rızāsı da bu gibi şāhā
Der-i devlet-penāh ola me’vā

³²⁰¹ atdı] urdı P

³²⁰² eyleye] ile B A S F

Der-be-der olmuşam kapuñ koyalı
Güm-rehem nefsi-i şümuma uyalı (A129b)

Gerek öldür beni gerek dirgir
Yok şıgıncam kapuñ gibi bir yir

Der-i Mevlâsını koşa bende (B94b)
Tutsalar girer âhenin bende

Geldi mücrim kuluñ suçın dileyü
Rû-siyeh hemçü çâker-i Hindü

Pâdişehden ‘atâ vü luṭf u kerem
Bendelerden ḥaṭâ vü cürm ü nedem³²⁰³

Aḥvâl-i Yetim ma‘lûm-ı Ḥazret-i şâh-ı heft-iklîm olduğda on beş akça ‘ulûfe ile silâhdâr eyledi. Ol daḥı kendü de levâzım-ı mülâzemet-i süfre ve ḥıdmet-i pâdşâhiye iktidâr olmaduğın³²⁰⁴ bu vech ile izhâr eyledi. *Beyt:*

Baṇa bi-baḥşış ‘atâ-yı rütbet-i şaff-ı sipâh
Bir gedâya pîl iḥsân eylemekdür pâdşâh

Birkaç yıl bölük ḥalkı işrince seyr ü sefer ve rikâb-ı hümâyûn-ı sa‘âdet-i nişâb-ı pâdşâhi ile her cânibe geşt ü güzâr eyledi. Van seferinde câmi‘-i cedid-i pâdşâhi ḥıdmetine kalan bölük ḥalkı zümresinden olmak ümmidine Konya’dan İstanbul’a döndi. Ol ḥuşuşda daḥı âyine-i emeli jeng-i nüḥüset-i tâli‘i ile tondı, ‘ulûfesi (F135a) kesilen bi-kesler ile dirliği kesildi, okı atıldı yayı yasıldı. Bu hâlde düzd-i ecel gencine-i ‘ömr-i hem-serine yol buldı ya‘nî ‘avreti ölüp dilinde bu beyt vird oldı. *Beyt:*

Ehl-i beytüm çün ecel derdine bulmadı devâ (P135a)
Ey tecerrüd ‘âlemi ehlen ve sehlen merḥabâ

Yine felâket ‘âlemine yüz tutdı. *Mısrâ‘*³²⁰⁵:
Yine nerrâd-ı felek lu‘b ile ‘aqlın ütdi

Bölüğe sülûk itdüğü târiḥde Ḥayrû’d-dîn Paşa-yı merḥûm bunun aḥvâlin ve nazmda kemâlin Seydî ‘Alî Çelebi’den ve gayrıdan işitdi, iltifâtlar gösterüp rağbet itdi, bir cârîye ve biş biñ akça virüp ğazâvâtın nazm itmek teklîf itdi. Ol daḥı olanca ser-mâyesin ḥarc itdi. *Maḥzenü’l-esrâr* baḥrinde *Lüccetü’l-aḥbâr* nâm kitâb nazm idüp Ḥayrû’d-dîn Paşa’nuñ temâm aḥvâlin anda derc itdi. (S68a)(A130a) Bir iki biñ beyt olduğda Ḥayrû’d-dîn Paşa’nuñ keştî-i vücûdî ğarḳ-âb-ı deryâ-yı mevt oldı. Anda daḥı gemisi qaraya atdı, ğaraḳı fevt oldı ve bi’l-cümle zelîl ü zâr-ı nâ-murâd u ḥâr-ı rûzgârda geldi gitdi. *Nazm:*

Faḳr ile geldi faḳr ile gitdi
Faḳr ile bitdi faḳr ile yitdi

Künc-i miḥnetde derd ü şiddetle
Öldi gitdi belâ vü miḥnetle

Mezkûr kitâbdan ceste ebyâtdur. *Evvel-i kitâb:*

Cünbiş idüp lücce-i deryâ-yı ‘ışḳ
Eyledi murğ-âbını güyâ-yı ‘ışḳ

Der-na‘t:

Bâğda vü râğda aḳan ırmağlar
Küyuña yüz sürmek içün çağlar

Rodos kâfirüñ iken ḥâfızları Müselmân ḥavfindan ḳorḳduğında dir³²⁰⁶. *Şi‘r:*

³²⁰³ girizgâh-ı maṭla‘ budur ki.....nedem] -F

³²⁰⁴ olmaduğın] olmaduğın bilüp P

³²⁰⁵ mısrâ‘] -F

Zıll-ı ra^ç iyyetden idüp ictināb
Hâfız-ı şeh̄r itmez idi fetḥ-i bāb

Handakını geçse per açup tuyūr
Âna taṭayyūr dir idi ehl-i sūr

Haşyet ile baḥr olup huşk-leb
Havfdan emvāc kıyı çizdi heb

Bî-teb ü tâb-ı şitābda *Ve lehu:*
Kulle yolın tutdı olup germ-rev
Eyle ki şan düşdi cibāle ‘alev (B95a)

Bî-reh ü reh ābile-i pāy-ı leng
Yollarını eyler idi lāle-reng

Kitāb nākış kalup temām olmaduğında *Beyt:*
İrmedi söz āhire ḥayfā vü ḥayf
Oldı sitem şā‘ire ḥayfā vü ḥayf

Maṭla‘:
Seri pā pāyı ser eyler cihān bî-ser ü pādūr
Ḥaḍīḍi evc ider evci ḥaḍīḍ eyler bu dünyādūr³²⁰⁷

Maṭla‘:
‘İşkuñ yolında guşsa vü ğam baña zād olup
Gıtdüm ‘adem vilāyetine nā-murād olup

Ġırbāl ile ğubārum aranup bulunmaya (P135b)
Demler ola ki üstine ver dilde yād olup

Maṭla‘:
Cünün vādīlerin gel kûşe kûşe cümle benden şor
Diyār-ı ‘aql-ı dūr-endişi var kendin bilenden şor

Ve lehu:
Göz yaşı gibi şuyı ğam gibi aşı var imiş
Aferin Mecnūna kim³²⁰⁸ ‘aql-ı ma‘ aşı var imiş

Ve lehu:
O serv-kāmete toğrı açup şeh-per gönül murğı
Yüce yirlerde pervāz eylemek ister gönül murğı

Maṭla‘:
Raķīb öldüğine yār itdi zārī
Ölusi şivenine degse bārī³²⁰⁹

Ḥayālī ḥaqqında dimişdür. *Gazel:*
Ḥayālī baḥr-i fikretde neheng āsā şināverdūr
Yetim ol baḥr ka‘rında yüzer ğavvāş-ı gevherdür

Ḥayālī bāz-ı bāzū-yı belāğatdür şikār almış
Yetim anuñ gibi kuşlar uçurmuş bād-ı şarşardur

Ḥayālī tiğ-i elfāzı şalarsa rub‘-ı meskūna
Yetim elfāzınuñ zir-i nigini heft-kişverdūr

Ḥayālī şāḥ-ı pūr-ezhār-ı bağ-ı ḥüsn ü behcetse (A130b)
Yetim eşmār³²¹⁰-ı ḥikmetle dıraḥt-ı sāye-güsterdür

³²⁰⁶ Rodos dir] Rodos keferesi kal‘a-i müselmāndan ḥavf idüp hıfzda ihtimām itdüklerinde dimişdür
F

³²⁰⁷ maṭla‘: Seri dünyādūr] -B

³²⁰⁸ Aferin Mecnūna kim] Qaysa Mecnūn dimeñüz A P

³²⁰⁹ şı‘r: Zıll-ı ra‘ iyyetden..... bārī] -F

³²¹⁰ eşmār] āşār F

Hayālī vādī-i şî' rūñ olup güm-geşte hayrânı
Yetim ol vâdiye düşmişlere sâlâr u reh-berdür (F135b)

Ve lehu:

Berş-i efyûn ekl idenler haq bilür
Kizb ü қа' l-i nâ-pesend itmekdedür

Âdemin ardınca zem idüp yüzün
Gördüğince riş-ḡand itmekdedür³²¹¹

Ḥayrū'd-dīn Paşa ile ṭonanma seferine³²¹² ḡitdükde dimişdür. *Ġazel:*
Dümen ṭoḡrıldup İspanya dinen bî-dīn ü mel' ûna
Yine şevḡ eyleyüp girdük ṭonanma-yı hümâyûna

Yine başardalar başdan atup baş ṭopların güm güm
Şalındı şayḡalar birle zelâzil rub' -ı meskûna

Tonanmaya delîl olup yine fânûs-ı Ḥayrū'd-dīn
Şu deñlü ḡarba 'azm itdük ki şarka düşdi Anḡona

Elinde ceng-cû³²¹³ ḡâzilerûñ şemsîr-i 'uryânı
Ḳara kâfirleri ḡoydı ser-â-ser kırmızı ṭona

Yetim emvâc ile her tîḡ olup bir mevc-zen-i deryâ
Selâmet sâḡilin Efrence göstermez bu furtuna

Ḳıṭ'a:

Tumṭuraḡ u meḡâsin-i elfâz
Virür insâna çok şeref ḡaḡḡâ

Ḳadr-i ḡâcetce söyleyüp de sükût
Eylemek 'âḡılânedür ammâ

Tiryâkîler ḡaḡḡında bu ḡıṭ'a anuñdur. *Ḳıṭ'a:*

Evvel-i neş'e-i berş ile kişi
Şuḡ olup gerḡi şetâretler ider

Vaşaṭ-ı neş'e ile ḡulf u 'inâd
İdüp ortada ḡabâḡatler ider

Âḡir-i neş'e ile tünd ü pelîd
Oluban ḡaylî beṭâletler ider (A131a)

Ey Yetim-i âkil-i berş elbette (P136a)
Bü 'Alî yise ḡamâḡatlar ider³²¹⁴ (S68b)

Ḳıṭ'a:

Süfehânuñ ḡıdâsı olduḡına
Berş ü efyûna budur istidlâl

Nâs-ı ekşer teneffür itdükçe
Çelebi zümresi olur meyyâl

Abdî-i Zârîf-i merḡûmı³²¹⁵ hicv itdüğünde³²¹⁶ dimişdür³²¹⁷. *Ḳıṭ'a:*

³²¹¹ ve lehu: Berş-i efyûn.....itmekdedür] -B A P / S'de üstü çizili.

³²¹² ṭonanma seferine] - S / Belce F

³²¹³ ceng-cû] için F

³²¹⁴ ḡıṭ'a: Tumṭuraḡ u meḡâsin-i elfâz.....ider] -F

³²¹⁵ 'Abdî-i Zârîf -i merḡûmı] ' Abdî-i Zârîf F

³²¹⁶ hicv itdüğünde] hicvde S

Yurdumendden (?) mi çi bâşed dirsın
Didügümüzce bire puşt kavara (B95b)

Depeden³²¹⁸ şehre gelüp şarıkdan
Bire³²¹⁹ keş ağızlı yoğurdı kara

YETİMİ: Anaṭolı'dan livā-yı Germiyan'dan Seydiğāzī hānķāhında olan zümre-i abdālāndan ve ser ü pā bürehne yürür fırķa-i dīvānegāndan idi. Haķķā bu ebyātı kim vāķı' olmışdur. *Gazel:*

Gün yüzün görmek diler meh-tāb tırmaz çizginür
Hāk-i pāyuñ öpmek ister āb tırmaz çizginür

Şeb-çerāğ-ı hüsnuñe pervāne olmuşdur meger
Şevķuñ ile mihr-i 'ālem-tāb tırmaz çizginür

Pāsbānuñdur meger seyyāreler eflākde
Giceler tā-şubħa dek bi-hāb tırmaz çizginür

Mā-cerā-yı eşk³²²⁰ içün derd-i derūnum dökmege
Cüy-ı eşkümden yaña tolāb tırmaz çizginür

Ey Yetimī gözün aç cān murğın itdürdün şikār
İşbu çerħ olmuş durur 'uķķāb tırmaz çizginür³²²¹

YAHYĀ: Kendü menşe' vü mevlidin (F136a) *Gencīne-i Rāz*'ında bu vech ile³²²² tahķik itmişdür. *Şi'r:*

Arnavud aşlı olupdur aşlüm
Kılıc ile dirilür her faşlüm³²²³

N'ola ol tā'ife-i şīr-efgen
Kılsa şāhın gibi Taşlıkda vatan

Arnavud aşlı olanda bu hūner
Aña beñzer ki ola taşda güher

Bu fehvā üzre divşürme tā'ifesindendür ki 'acemī oğlanı iken torba taşımak yerine hāceye seped taşıdı; *Gülistān* okırken bülbüller ile sebakdaş idi. Sarı külāh yerine başında şu'le-i³²²⁴ āteş-i 'ışķ-ı fażl yanardı³²²⁵ ve otabaşı mu'allim-i 'ilm ü hünerdi³²²⁶. Ta' līm-hāneyi (A131b) mu'allim-hāne bilüp kapuya çıkınca her bābdan der-i ma'rifet üzerine güşāde idi ve buçuğı artmak yerine günden güne kemāl ü 'irfānı ziyāde idi. Ol 'aşrda yeñiçeri kātibi olan (P136b) Şehābü'd-dīn Beg'e şākird olup sāyesinde (F137b) hoş geçerdi.³²²⁷ Sā'ir yeñiçerilere olan teklifātın mu'āf u müsellemin idü gördüğü şā'ire enis ve bulduğı münşiye hem-dem idi. Tüfengi kāf-ı kemāl ü veznesi hā-yı hūner, hāmesi harbe vü kalem-terāşı teber idi. Piyāde niçe sefer idüp kaķ'ı mesāfe-i naķ'ı merātib kıldı. Ferzīn gibi yayabaşı oldu³²²⁸ 'arşa-i şī'rūñ dahı yek-şüvārı ve ser-āmed şā'irlerūñ pādāşı oldu. İbrāhīm Paşa ile İskender Çelebi'ye garrā kaşideler

³²¹⁷ 'Abdī-i Zārīf-i merħūmı hicv itdüğünde dimişdür] -A /A'da yukarıda geçen *Der-evsāf-ı derya* adlı şiir tekrarlanmış.

³²¹⁸ Depeden] Vize A / Diyeden F

³²¹⁹ bire] mere A P

³²²⁰ eşk] 'ışķ F

³²²¹ çizginür] çizginür F (Şiirin bütün beyitlerinde)

³²²² vechile] böyle P

³²²³ faşlüm] neslüm B / fi'lüm F

³²²⁴ şu'le] -A

³²²⁵ yanardı] u hünerdi S / u hünerdi F

³²²⁶ mu'allim-i 'ilm ü hünerdi] ta' līminden bedel mu'allim-i edīb ta' līmine mazhar idi F

³²²⁷ hoş geçerdi] -B A P S

³²²⁸ piyāde niçe sefer idüp kaķ'ı mesāfe-i naķ'ı merātib kıldı ferzīn gibi yayabaşı oldu] -F

ve gâzelhâ-yı güzîde ve kıt‘ ahâ-yı pesendîdeler³²²⁹ virdi. Şu‘ arâ-yı ‘ aşr ile mu‘âyebeler belki³²³⁰ mülâkabeler ve mu‘âdeşeler belki mübâhaşeler idüp³²³¹ Hayâlî ile mu‘ ârazalar ve mu‘ âdâtlar³²³² ve Zâtî vü Rahmî³²³³ ile münâzaralar ve cihâd u³²³⁴ mûhâcâtı şâyî‘ ü meşhûr oldu ve kendü şânında sülûk cezbesi ve cezbe şu‘ besî ile mezkûr oldu. Ekser-i mülâzemet ü tereddüdi ve âmed u şudî mevâlînün fuzalâsına ve meyli talebenün zurafasına idi. Müftî-i ‘ aşr (B96a) Kemâl Paşa-zâde-i merhûm ve kâzî-‘ asker-i vâkı Muhyî’d-dîn Çelebi el-Fenârî ve Kadri Çelebi ve İskender Çelebi zemânenün yegâneleri ve İshâk Çelebi ve Nihâlî Ca‘ fer Çelebi ve Hâfız-ı ‘ Acem ve sâ‘ir fuzalânun ferzâneleri cem‘ olup gûne gûne şo‘betler ü bess-i fazîletler ve³²³⁵ neşr-i ma‘ rifetler olurdu; ‘ âlî iclâslar olurdu ki Müşteri dehşetden³²³⁶ taylesânın güm iderdi, Utârid yazup yañılup söz söylese hayretinden devâtı gibi gözi kararup şihâb gibi elinden hâmesi düşe yazardı, havfından mihrün maqarrı rû‘us-ı cibâl ve hilâlün yiri şaff-ı ni‘âl olurdu. Hayâlî dahı kalb-i şâ‘irden hayâl eksilmedüğü gibi ol meclisden eksilmez ve pâyân-ı erbâb-ı şo‘betden beyt-i maqta‘dan mahlaş kesilmedüğü gibi³²³⁷ kesilmez idi. Bir gün yine bir ‘ âlî ziyâfet oldu ki niçe karırlar revâ‘ih-i et‘ime-i nefîse rûhâniyâna gîdâ ve rîze-i sîmât vuhûş u tûyûra nevâle-i sâlhâ oldu. *Li-mu‘harririhî*:

Dizildi çerhveş çini çanaklar
Gül-i hatmî gibi la‘lin tabaklar (P137a)

Şekerden başlar şular yüzinde (A132a)
Habâb âsâ yüzer cûlar yüzinde (S69a)

Şahan içre gören dâne birinci
Şadefde her birin şanur bir inci

Muza‘fer kubbesinde hurde-i kând (F137a)
Şanasın nergis üzre jâl-i çend

Yine ‘ulemâ vü fuzalâ hâzır ve Hayâlî dahı ol meclisde ser-halka-i kalenderân gibi dâ‘ire-i şo‘betde bile dâ‘ir idi. Yahyâ Beg yayabaşı bôrk ü otağasıyla girüp monlâ merhûm nâmına bir kaşîde virüp okıdı ki matla‘ı budur. *Matla‘*:

Fazl ile Rûmda bir dânedür ol mihr-i kemâl
Mâh-rûlar yanağında nite kim nokta-i hâl

Erbâb-ı meclis olan fuzalâ huşûşan hâzret³²³⁸-i monlâ-yı merhûm pesend idüp tekrâr okıtdı. Ba‘dehü İshâk Çelebi‘ye bu vech ile³²³⁹ hitâb idüp *mihr lafzı dahı çesbân vâkı‘ olmışdur* diyüp İshâk Çelebi dahı mülâhaza idüp beyân iderken sâbıkâ-i mülâhaza-i sebâk ü siyâkda İskender Çelebi sebkat ve sâ‘ir ahâliden mübâderet idüp *belî sulţânüm ism-i şerifünüz Ahmed’dür ve Ahmed’e lakab Şems’dür ve şemse mihr mürâdifdür* diyü cevâb virüp hâzırlar³²⁴⁰ İskender Çelebi’nün bilâ-ru‘yet fîtnatına tahsîn ü âferîn-i vâfir itdiler³²⁴¹ Hayâlî incinüp ba‘zı ebyâta dâhl kaşd itdükçe etrâfdan cevâblar virüp âzürde-hâtır itdiler³²⁴². Ba‘dehü bölüğe sülûk idüp sipâhî oğlanı olup Ahmed nâm Şâh laqab³²⁴³ bir kapucı sevüp hasb-i hâlin *Şâh u Gedâ* diyü tertîb ve üslûb-ı garîb nazîr-i

³²²⁹ garrâ kaşîdeler ve gâzelhâ-yı güzîde ve kıt‘ ahâ-yı pesendîdeler] kaşîdeler ve kıt‘ ahâ-yı güzîdeler B
A P S

³²³⁰ belki] yüzünden F

³²³¹ belki mübâhaşeler idüp] tarîkiyle mübâhaseleri F

³²³² mu‘ âdâtlar] mu‘ ânedeleri F

³²³³ vü Rahmî] -B A P S

³²³⁴ ve cihâd u] belki B A P S

³²³⁵ bess-i fazîletler ve] -F

³²³⁶ dehşetden] dehşetinden F

³²³⁷ gibi] gibi ol meclisden F

³²³⁸ erbâb-ı meclis olan fuzalâ huşûşan hâzret] -B A P S

³²³⁹ bu vechile] -B A P S

³²⁴⁰ hâzırlar] huzâr-ı meclis P

³²⁴¹ itdiler] iderler B A P S

³²⁴² itdiler] iderler B A P S

³²⁴³ Şâh laqab] -B A P S

meslûb üzre terkîb itmîşdür. Andan *Gencîne-i Râz* nâm kitâb nazmına suhan-perdâz olmışdur. Bir zemân dahı hacca gidüp diyâr-ı ‘Arab u Şam u Haleb’de ve vatan-ı aslî hazret-i Yûsuf ‘aleyhi’s-selâm ki vilâyet-i Ken’an’dur ve hâlâ Şafed demekle ma‘rûf-ı halk-ı cihândur, bu hıdmetle³²⁴⁴ anda olup³²⁴⁵ ol takrîb ile *Yûsuf u Züleyhâ* nazm³²⁴⁶ itmîşdür. Ve *Uşûl-nâme* diyü âdâb-ı usûlden bir kitâb³²⁴⁷ nazmına terâne-sâz olmışdur. (B96b) Elkas diyâr-ı ‘Acem’den geldükde vâkı‘ olan sefer-i ‘azîmi kaşide itmîşdür ve esnâ-yı nazmda Hayâlî ile (F137b) mu‘âraza belki mübâğazasın (P137b) izhâr³²⁴⁸ semtine gitmişdür. Ol kaşideyi rikâb-ı şâhiye ithâf itmîşdür. *Kaşide*:

Çekelüm gün gibi ak sancak ile şarka çeri
Kara toprağa karalum kıralum surh-seri

Baňa olaydı Hayâlîye olan rağbetler
Haq bilür sihr-i helâl eyler idüm şî‘r-i teri

Ben erenler nacağıyam ol ışıklar teberi
Ben savaş günü çeriyem ol hemân cerde ceri

Bu kaşide Rüstem Paşa sem‘ine vâsıl olduğda³²⁴⁹ *ragmen lil-Hayâlî lâ li-hubbi ‘Alî*³²⁵⁰ Yahyâ Beg’e (A132b) Ebî Eyyûb-ı Enşârî tevliyetini virüp Van seferinden geldüklerinde Kapluca tevliyetin ‘ale’l-‘akâb Orhan tevliyetin yine fevri Bolayır tevliyetin sehl zemân geçmedin İstanbul’da Sultân Bâyezid tevliyetin virdiler. Ba‘dehû cüz’i nesneyi şehâne ihsânlarından rücû‘a bahâne idüp tevliyetden ‘azl ve teftişler itdürüp³²⁵¹ ‘ırzın bezl itdiler. Ahir yigirmi yidi biñ akça ze‘âmet virüp ceddin hezl itdiler. Hâlâ Tamışvar kaleminde ze‘âmetde uç gâzileriyle gâh gâzâ ve gâh gârametdedür. Sinni dahı şeyhûhetdedür. Oğlı adın Adem virmişdür. Ol sebebeden gerçi oğlı âdem kendü atadur ammâ yanında Adem ata zemânından beri kâbiliyyetde bunun oğlı gibi oğul oldu demek haşâdur. Kendüler ile sene selâse ve erbâ‘in ve tis‘ami’eden beri ser ü kârimuz gâh âştı ve gâh peykârimuz vardur. Mehâsini vü mehâmidi çokdur. Egerçi Haq’dan özge ‘aybsuz kimesne yokdur. Mağbûb u memdûhı Ahmed Şâh kapuci olduğına dimişdür. Haqqâ ki sihr-i helâldür ve nazîre demek muhaldür³²⁵². *Gazel*:

Derbân-ı pâdsâh idüp ol serv-kâmeti
Devrân yine kapuya getürdi kıyâmeti

Sürinü sürinü varayum³²⁵³ âstânına
Dergâhdan süre beni hışm ile gâyeti³²⁵⁴

Baňa şu deñlü eyledi zulmı ki şanuram
Divâna varan andan ider hep şikâyeti

Bu matla‘ dahı mâbihi’l-iftihâridur³²⁵⁵ haqqâ ki didüğince vardur. *Matla‘*:
Şubh-ı şâdık gibi ey gâfil ağardı sahaluñ
Haberuñ yok seni penbeyle boğazlar eceluñ (F138a)

Fakîr bu güne pey-revlik itdüm. Beyt:

Berfveş n’ola ağarsa kara günlü şakaluñ
Gicesi düne katup irdi şitâ-yı eceluñ

³²⁴⁴ bu hıdmetle] -B A P S

³²⁴⁵ olup] varup F

³²⁴⁶ nazm] nazmın inşâ F

³²⁴⁷ kitâb] kitâb cem‘ idüp P

³²⁴⁸ mübâğazasın izhâr] mübâğaza F

³²⁴⁹ vâsıl olduğda] ulaşıldı P

³²⁵⁰ Hz. Ali sevgisi için değil, Hayali’ye karşı olduğu için.

³²⁵¹ itdürüp] idüp F

³²⁵² mehâsini muhaldür] -B A P S

³²⁵³ varayum] varalum B F

³²⁵⁴ gâyeti] nihâyeti F

³²⁵⁵ mâbihi’l-iftihâridur] mâbihi’l-iştihâridur F

Yahyā oyalanma aldanup ārāyişine ‘ālemün
Menzil-i maḫşûduña bugün öñürdi varı gör³²⁵⁶ (S69b)

Meşneviyyâtdan *Şâh u Gedâ*’sı beytlerindendir. *Naẓm*:

Minnet Allāha kim odur Mevlā
Birdür anuñ ẓatında şâh u gedā

Niçe dervîşi şâh-ı a‘ zâm ider
Niçe şâhı gedā-yı ‘ālem ider³²⁵⁷

Bile³²⁵⁸ ağlardı ağlasañ enhār (P138a)
Bile inlerdi inleseñ kuhsār

Ve lehu:

Şâf-dil ol begüm piyāle gibi
Kara gönüllü olma lâle gibi

Ve Gencîne-i Râz’ındandır. *Naẓm*:

Hâ gibi aç gözünü kalma melûl
Mâ-sivâ’lâhı ẓo Allāh ile ol

Eli altında idi hemçü ‘aşā
Nefs-i emmāre gibi³²⁵⁹ ejderhā

Geçinür bir dilüm itmekle faķır
Yidi iķlimi yise  oymaz emir

Virdi biñ taķt-ı S leyman³²⁶⁰ b da
R zg ra ne d yer d ny da

Y suf u Z leyh ’sındandır, bu beyti iķv n³²⁶¹ Y suf’a d ş g rd ğinde dimişlerd r,
 ayl  h bdur. *Beyt*:

Babamuzla³²⁶²  urursın oturursın
Seni  oduķ uyur³²⁶³ d şde g r rsin

Uş l-n me’sindendir. *Beyt*:

Beni d d-ı   h itmiş idi nih n
Tumanlı  aĝa d nmiş id m hem n

Ve lehu:

şu bir ş rna-zen ki avurdı şişer
Olur  aşıyyetiyle bir k r-i  ar³²⁶⁴

Maĝzen ’l-esr r bahrinde *G lşen-i Env r*’ı daĝı vardır. Hezl   hicvde daĝı k mild r.
(B97a) *Z ti-i remm l*  aķķında bu kıt  alar anuñdur. (A133a)

Kıt a:

Resm eylese boķum   nine gelse vechi var
şimdi anuñla boĝazın otarur ol  im r

Bozmiş  i ek y zini g ren burnını şanur
Boķlıķda bitdi  i egi burnında bir  ıy r

³²⁵⁶ faķ r bu g ne.....varı g r] -B A P S

³²⁵⁷ naẓm: Minnet.....ider] -B A S F

³²⁵⁸ bile] ve lehu B / ile P

³²⁵⁹ gibi] olur F

³²⁶⁰ taķt-ı S leyman b da] vir ben m lk-i S leyman  F

³²⁶¹ iķv n] iķv nuñ F

³²⁶² babamuzla] atamuzla P

³²⁶³  oduķ uyur] uyumaĝa  oduķ P

³²⁶⁴ ve lehu: şu bir.....k r-i  ar] -P / Uş l-n mesindendir.....k r-i  ar] -F

Ve lehu:

Şan' atun şüretüne beñzer ki
Şen kıocalduñ boķumla oynarsın

Bekleyüp ol serây küşesini
Güc ile gökçek olmak istersin

Elüne ol demürcigi alup
Boķı şimdi çöp ile mi yirsin³²⁶⁵

Hayālī Beg yelken takye giydüğine dimişdür. *Beyt:*
Şol Hayālī Beg ki yüzi şarı gözi aladur
Başda yelken takyesi boķlıkda bitmiş lāledür

Sāza yasaķ olup Begün Balat'da yapduğı odalarında bir kaķbe tutulup bī-günāh
kendüye isnād³²⁶⁶ olındukda dimişdür. *Kıt'a*³²⁶⁷:

Hayālī sen 'acā'ib karnapasın
Revā mı ortadan 'avret alasın

Saņa 'ālemde evlenmek düşer mi
Huşuşan ki 'ışıklardan olasın (F138b)

Yasağ oldı ziyāde çeng ü nāya
Meger şimden gerü boynuz çalasın

Rahmī Çelebi'nün hüsni zemānında reng-i rüyı al olduğundan al³²⁶⁸ reng ü al olmak
töhmetsin idüp 'arızındaki humret zātī olmayup 'arızī olmak ihtimālin virürlerdi.

Yahyā Beg aña binā'en bu rengi virmişdür³²⁶⁹. *Kıt'a*:

Rahmī didükleri dil-ārānuñ
Reng-i rüyına 'ışķ ola her bār

Gele bakmağ içün³²⁷⁰ kamu 'uşşāķ
Gül gül olmış şafādan ol ruķşār

Yüzine bakıcak³²⁷¹ gözi kamaşur³²⁷²
Aķlığ oldı gün gibi hemvār³²⁷³

'Arızī rengine kim itse naķar
'Arızidür şanur bu naķş u nigār³²⁷⁴ (P138b)

Mısr-ı hüsn içre olsa tañ mı 'azīz
Çihresinde çü hüsn-i Yūsuf var

Ol şanem bilmezüz ne siħr eyler
Şürete gelmez oldı haķt-ı ğubār

³²⁶⁵ ve lehu: Şan' atun.....yirsin] -P // yirsin] oynarsın F

³²⁶⁶ Hayālī Begün kendüye isnād] ol hālde Hayālī Bege bir 'avret ile töhmet B A P S

³²⁶⁷ kıt'a] nazm F

³²⁶⁸ al] -F

³²⁶⁹ bu rengi virmişdür] dimişdür F

³²⁷⁰ gele bakmağ içün] güle baķa 'acüze S

³²⁷¹ bakıcak] baķanuñ P

³²⁷² kamaşur] kararur F

³²⁷³ aķlığ oldı gün gibi hemvār] 'arızidür şanur bu naķş u nigār F

³²⁷⁴ 'arızı.....nigār] -F

Ne ‘aceb yol durur ki varılmaz
Esb-i fikretle eyleseñ reftâr

Hânesinde erâzîl ile içüp
Ne revâdur ki ola mest u humâr

Uyur ardınca uyanuk çokdur
İşret ehline uymasun zinhâr

Ġam yime il sözinden ey Yahyâ
Olmadı çünkü bir gül-i bi-hâr

Subhveş mihr-i yâre şâdıksın
Eksük olmaz ‘adâvet-i şeb-i târ

Anlaruñ Zâtî-i merhûmuñ ve Hayâlî Beg’uñ ve Raḥmî Çelebi’nüñ cevâbları daḥı yirlerinde mezkûr olsa gerekdür³²⁷⁵.

YAKİNİ: Edirne’ dendür diyü işidürüz. Tarîḳ-i ‘ilmden ferâḡat idüp âhirlerinde Edirne’de kırk akça ile mütevellî ve yılda dört biñ akça sâlyâne ile nevâziş olınup Sultân Süleymân-ı merhûm ile şeh-zâdelikleri zemânında şeref-i şohbetleri ile ve bir def’a yaylaḳdan inerken mahmûm oldukda ḥâşşa ‘arabalarına binmekle mer‘i olmuş, ölinçe tecerrüd ile geçüp (A133b) ekâbir muşâhibi ve ‘ilm ü zarâfet şâhibi imiş. Monlâ Za‘îfî ile muşâhibler ü mu‘âşir ü mu‘âşırlar imiş. Bu tarzâ murabba‘ı evvel Yakînî diyüp Za‘îfî daḥı pey-revlik itmişlerdür. Haḳḳâ Yakînî’nüñ kem degüldür ve bu murabba‘³²⁷⁶ kendü meşhûr ve bendi budur. *Mışrâ‘:*

Sen şalın iller ile başayın bağruma taş

Matla‘-ı ü:

Ol perinüñ veh nedür ḥâşiyeti³²⁷⁷ bilmem ‘ıyân (B97b)

Oturur güldür ṭurur serv ü yürür rûḥ-ı revân³²⁷⁸

Ve lehu:

‘Âşık oldum yine bir dil-ber-i tersâ gördüm (F139a)

Leb-i cân-baḥşı demin mu‘ciz-i ‘İsâ gördüm

Tâb-ı mülden ten-i sîmîni ‘araḳ-rîz olmuş

Dürr ü gevherle müzeyyen büt-i ra‘ nâ gördüm

Ve lehu:

Süleymâniyyedür Ka‘be yanında şu akan zembem

Karınca gibi kaynaşur Süleymâniyyede âdem

Ve lehu:

Şîrîn lebüne konmaḡ için bâl ü per açup

Kaşd itdi megesler gibi uçmaḡa benefşe³²⁷⁹

Rivâyet olunur ki Monlâ Langır ki ehl-i cihet kısmınuñ zırafâsından ve zırafânüñ kudemâsından imiş, egerçi şi‘ri şayi‘ degüldür ammâ tecnisâtta leṭâ’îfî mezkûr u meşhûrdur. Maḥzan tecnis ḥâtîriçün oḡlın everüp bir çâr-tâḳ yapmış, yemek vâḳtinde *gelin* (S70a) *çâr-tâḳdan gel in dir imiş ve anasına ana saña lahana turşısı* (P139a) *alivireyüm* diyüp getürdükde *lâhî anasını lahanayı seversin dir* imiş ve her gün Bitbâzârına varup dellâl elinde maşâd görüp *getür göreyüm* diyü eline alur bahâsın sorar *mâ şât bize yaramaz* diyü yine eline virür imiş. Bu beyti kendü ḥasb-i ḥâline dimişdür. *Beyt:*

Aḳçañ ḥarc itmek isterseñ eger maḡır gibi

Ṭurma vir yaşıl kızıl ḳaftânlar Langır gibi

³²⁷⁵ anlaruñ Zâtî olsa gerekdür] anlaruñ cevâbları daḥı yirlerinde mezkûr olur B P S / -A

³²⁷⁶ ve bu murabba‘] -A

³²⁷⁷ veh nedür ḥâşiyeti] nedür ḥâşiyetini F

³²⁷⁸ oturur güldür ṭurur serv ü yürür rûḥ-ı revân] otura güldür ṭurur serv ü yürür serv-i revân F

³²⁷⁹ ve lehu: Şîrîn..... benefşe] -P F

Yaşı beñzemesün şimdi ehl-i cihet arasında naqd-ı vakti bir yâdigâr oğlu mevcûddur ve hayrû'l-haleflerden ma' dūddur. Bir gün Mevlânâ Yâqînî ve Langır bir meclisde şöhet-i üns üze iken bir gayrı encümende meḥâbib meclisi olup zarâfetle Langır'ı anda da' vet iderler. Langır bir bahâne idüp kalkar Yâqînî de düşüp ardınca revâne olur Langır'ı içeri alurlar. Yâqînî girmek kaşd itdükde kapuyı divâr iderler. Bu ḥâdişe şâyi' olduğda³²⁸⁰ Şâgârî³²⁸¹ bu kıt' ayı dir. *Kıt'a*:

Da' vet olındı bir yire Langır
Cân atup gitdi teşne mâye gibi

Añrayuraḡ Yâqînî de ḡalkup³²⁸²
Ardına düşdi³²⁸³ gitdi sâye gibi (A134a)

Sik gibi girdi içeri Langır
Taşra ḡaldı Yâqînî ḡâye gibi

YÂQÎNÎ-İ ŞÂNÎ: 'İmâd Sinânî dirler bir ḡâzînūn oğlıdur. Bî-bedel dānişmend idi. Hâlâ mülâzimdür. Şi' re daḡı tab' ı mülâyimdür. (F139b) *Matla'-ı ü*:

Kimün ḡolındadır ol çeşmi şâh-bâz 'aceb
Kimünle şalınur ol serv-i ser-firâz 'aceb

Ve lehu:

Gel ey nihâl-i ḡadūn serv-i cūybâr-ı revân
Tarâvet-i ḡül-i rûyuñ bahâr-ı 'âlem-i cân³²⁸⁴

Ve lehu:

Gördüm ol Yūsuf-ı ḡül-pîreheñi vâkı' ada
Uyanup eyledüğüm nâleyi ta' bir idemem

YÛSUF-I SÎNE-ÇÂK: Ma' den-i şu' arâ-yı belâgat-şî' ârdan ya' nî Yenice-i Vardar'dandur (B98a) ḡayreti'ye birâder idi. Adı Yūsuf ve lakabı Sîne-çâk'dur. Meygede-i 'ışḡ u şevḡde mest ü bi-bâkdür. Tarîḡ-i 'ilmde iken cezbe el virmişdür. Mısr'da Şeyḡ İbrâḡim'ün ḡidmetinde sülûk idüp yaḡmâ-yı na' mâ-yı bâḡıniyyeden eline ḡaylî nesne girmişdür. Fenn-i Fûrsūn dānâsı (P139b) kitâb-ı *Meşnevî*'nün atası anası idi. Konya'da Monlâ âstānesinde külâḡ-ı faḡrı ber-ser ve delḡ-ı fenâyı der-ber idüp döne döne (F140a) nây-ı ma' nevinün şûkr ü şikâyetin istimâ' eyledi ve gird-bādâsâ hevâ-yı nây-ı 'ışḡ u şevḡ ile semâ' eyledi. ḡâḡ def gibi çenber-i uşûl ile nâyler terānesine kendüni dem-sâz itmiş ve ḡâḡ ḡalgusuz oynayup mücerred hevâ-yı 'ışḡ ezgisine rakş idüp ser-âḡâz itmiş. *Meşnevî*'nün ḡüzide ebyâtın intihâb itmiş ve *Rebâb-nâme*'nün pesendide sözlerin cem' idüp faşl u bâbı müşt Emil bir kitâb itmiş. *Fîhi Mâ-fîh'e Fîhi Mâ-fîh* yazmışdur. Ve Divân-ı Moñlâ'nun fîhi-nazar yazılmış beytlerine im'ân-ı nazar idüp şerḡ idüp sikkeyi mermerde ḡazmışdur. Bir zemân daḡı Edirne'de ḡâḡ Cihân Bâlî'yi sevüp cihân bâḡınuñ bûlbûl-i pür-feryâdı oldu. Ve ol ḡatlı olduğından soñra mâtem-gede-i cihānuñ sukvâr-ı nâ-şadı oldu. Ve ḡâḡ Şeyḡân-zâde Ḥüseyn Çelebi dirler bir melek-manzarun 'âşıkı olup şu' arānuñ kitâblarında rûḡḡaruñ Ferḡâdı oldu. Seyr ü seyhâhatde 'ömr ḡeçirüp İstanbul'da sene şelâse ve ḡamsîn ve tis'ami'ede fevt olup Sûdlice'de Ca' fer-âbâd reh-ḡüzârında giderken yoluñ cānib-i yesârında (A134b) defn olınmışdur. Merḡūm Ḥüseyn Çelebi-i emîn-i binâ techiz ü tekfin ve maḡall-i mezkûrde tedfin itdürmişdür. Ḳabrin dil-i saḡt-ı erbâb-ı zemân gibi seng-i terâşide ile üstüvâr ve külâḡ-ı Mevlevî üslûbında seng-i mezâr itdürmişdür. *Beyt*:

Ser-i ḡabrindeki o seng-i hecâ
Mevlevîler külâḡıdur ḡüyâ

Sene erba'a ve ḡamsîn ve tis'ami'e Muḡarremiñün 'âşûrâ ḡüni merḡūm Sîne-çâk'ün şâkirdi (S70b) Mevlânâ Şûrî ve merḡūmuñ pey-revi ya' nî ḡünâḡi vesâ'ir Mevlevî cem' olup naḡz u mergûb ve nâdirü'l-üslûb zikr ü âvâze eylediler, eşrâf u eşḡiyâ-yı İstanbul'ı dervâze eylediler. Cem' olan ma' dūd mevcûdî şabr-ı 'âşık gibi dem-i naḡd

³²⁸⁰ bu ḡâdişe şâyi' olduğda] -B A P S

³²⁸¹ Şâgârî] Şâgârî bu kıtşayı işidüp B A P S

³²⁸² ḡalkup] tûrdı B A S F

³²⁸³ düşdi] uydı F

³²⁸⁴ ve lehu: Gel.....bahâr-ı 'âlem-i cân] -F

itdiler. Ca‘ fer-âbâd’da ‘ âşûr tertîb idüp (P140a) şöhet ü iclâs ‘ akd itdiler. Zırafâ vü ‘ urefâyı cem‘ idüp Sîne-çâk rûhîçün âb u aş itdiler. Ba‘ dehû Mevlevîler âyini üzre semâ‘ idüp (F140b) şahñ-ı hânkâhı aştdılar. Cigerinde olan evbâş serverler terâş olup imâm ‘ ışkına Hüseyñiler ve şah-ı Hırasan şevkine (B98b) Şîrvâniler kesüp başlarında na‘ ller ve bedenlerinde burclar, sinelerinde elifler çizdiler, niçe nâ-terâşideler âhendillik idüp ol dâ’ireden pergâr gibi kıyı çizdiler. Şu‘ arâ tab‘ -âzmâyılık idüp Sîne-çâk’uñ kabri sengine yazmağa münâsib ebyât dimege kûşış itdiler, her biri diyüp iştdiler. Cümleden ‘ Arifî’nüñ bu beyti hasb-i hâle münâsib görilüp ittifâk üzre anı beğenüp yazdılar, Seng-terâşlar bir şan‘ atla yazdılar ki sikkeyi mermerde kazdılar. *Beyt-i ‘ Arifî:*

Garîbem derdnâkem sine-çâkem
Ser-â-ser rûh-ı pâkem gerçi hâkem

Eş‘âr-ı ü:

Biz tâc-ı riyâ-yı ser-i şâhân-ı cihânuz
Biz hâk-i kefi-pây-ı gedâyân-ı muğânuz

Biz diñlemezüz gûlgûlını bülbül-i bâğuñ
Biz nağme-serâyân-ı gülistân-ı cinânuz

Âfâkı bütün tutmuş iken nâmumuz ey dil
Bu tırfa durur ki yine bî-nâm u nişânuz

Bî-nâm u nişânuz bu ‘ aceb kavş-i kazâdan
Her tîr-i belâ kim atılır aña nişânuz

Erbâb-ı maḥabbet bizi Yûsuf bilür ammâ
Aşḥâb³²⁸⁵-ı ḥased gözine ey düst sinânuz

Hurûfîlîkdan daḥı dem ururdu. Bu maṭla‘ ı aña binâ’en dir. (A135a) *Maṭla‘:*

Yazılaldan şafḥa-i ruḥsârûña si vü dü ḥaṭ
Ademe ta‘ lîm olan esmâ bilindi bî-ğalaṭ

Mezkûrûñ maḥbûbı Cihân Bâlî’yi bir merdûd-ı cihân ḳatlı eyledükde didügi mersîye budur ki ḡayet pür-sûzdur. *Murabba‘:*

Tîg-i mevt ile cihânı ḳünkü bî-cân eyledüñ
Dür-i şâf iken tenin mânend-i mercân eyledüñ
Ehl-i ‘ işkuñ gözleri yaşını ‘ ummân eyledüñ
N’eyledüñ ey ḳerḫ-ı ḥûnî n’eyledüñ ḳan eyledüñ

Evc-i ḳerḫ iken yirin ḳa‘ r³²⁸⁶-ı zemîn itdüñ meḥüñ
Ḳanını ḳaḷduñ şafaḳ gibi yüzüne ol şehüñ (P140b)
Göreyin tiz günde yıkılsun bu ḳara ḥargeḥüñ
N’eyledüñ ey ḳerḫ-ı ḥûnî n’eyledüñ ḳan eyledüñ

YÛNUS EMRE³²⁸⁷: Vilâyet-i Anatoḻı’dan livâ-yı Bolı’dandır. Tapduḳ Dede müridlerindendir. Kullâb-ı cezbe ile ‘ âlem-i mülkden cenâb-ı melekûta çekilmiş, ‘ âlemüñ (F141a) insân-ı kâmil ü feridlerindendir. Ḳırşehir’de medfûndur. Egerçi ümmidür ammâ debistân³²⁸⁸-ı ḳuds sebak-ḥânlarından ve kitâb-ı *naḥnu evrasna’l-‘ilme min ḥayyin lâ yemût*³²⁸⁹ varaḳ-gerdânlarındandır. Lisân-ı ḳâlî zebân-ı³²⁹⁰ ḥâlâ tercümân itmiş abdâl u ebrârdandır ve lisân-ı ḡayb ile izḥâr-ı mâfi’z-zamîr iden aşḥâb-ı esrârdandır. Mervidür ki her bâr okımaḳ ḳaşd itmiş, hurûf-ı teheccîyi temâm itmege dili dönmemiş ve âyine-i ḳalbi küdüret-i nuḳuş u ḥuṭuṭ ile ṭonmamış, bedîheten bu beyti dimiş. *Beyt:*

³²⁸⁵ aşḥâb] erbâb F

³²⁸⁶ ḳa‘ r] zîr P

³²⁸⁷ Yûnus Emre] S’de maddenin üstü çizili.

³²⁸⁸ debistân] bustân F

³²⁸⁹ *Biz ilmi ölmeyen diriden miras aldık.*

³²⁹⁰ zebân] lisân B A S F

Nazar eyle itüri bâzâr eyle götüri (B99a)
Yaradılanı hoş gör yaradandan ötüri

Bu beyti daḥı sehl-i mümteni‘ kabîlindendür³²⁹¹. *Beyt*:
Dimedün mi sev beni derdüñe dermân olayın
Sevdügümce artdı derdüm ya‘ nî dermân eyledün

ḤARFÜ’L-KÂF

KÂTİBİ: Ğalaṭa’dan ḳopmış, tersḥâne kâtibi olmuş, Seydî ‘Alî Çelebi demekle ma‘rûf bir şâ‘ir-i siḥr-güzârdı. Aḥir bölüğe sülûk idüp Diyar-ı bekr’e timâr defṭardârı olup ba‘dehu yüz elli akça ‘ulûfe ile ḥaşsa müteferriḳa re’islerden re’is-i aşḥâb-ı zarâfet-şi‘ârdı. Cûd u saḥâda nâdire-i devrân ve ‘atâ vü ‘âtıfetde u‘cûbe-i aḳrân idi. Dem-i şoḥbetde cām-ı luṭfından saçılan (S71a) cur‘a ki naşib-i ḥas³²⁹² u ḥâk olurdu, niçe tâcir-i girân-mâyeye ser-mâye olurdu ve ‘âlem-i ünsde ni‘met-i himmetinün rîze-i süfresi ki ḥışsa-i ḥâr u ḥâşâk olurdu, niçe cevân-merdün ‘arûs-ı âmâline bahâ-yı pîrâye olurdu. (A135b) Ebr-i kef-i deryâ-bârından reşḥât-ı seḥâb-ı bahârı ter düşerdi ve baḥr-i cûd-ı pür-mevcin görüp ḥacletinden deryâlar gömgök dere batardı. Hânesi her zarîfe cā ve her yetime mültecā ve kâşanesi (P141a) zurefâ-yı şu‘arâ vü ‘ulemâya menzil ü me‘vâ idi. Anuñ zemânında vaşında dinilen eger ḳaşıde vü ḡazel idi anuñ cûd u keremin mütezammin bir meşel idi. Nite kim Yetim ‘Alî Çelebi³²⁹³ dimişdür. *Matla‘*:
Bu nüh ḳıbâba şaldı cûd u keremle âvâz
Seydî ‘Alî-i Rûmî Ḥacî Kıvâm-ı Şîrâz

Muşâhibleri her fennün fâ‘ikleri ve her ḥırfetün ḥazıḳları idi. Nite kim yine merḥûm Yetim ile incinişüp mâ-beynlerine bürüdet düşüp yine muşâḥabet recâsında (F141b) didüğü terci‘ün bir bendinde ḥavâş şoḥbetin böyle zıkr-i bend itmışdür. *Bend-i terci‘*:

Varmaḡa küşe-i maḳsûda yine
Muntâzırdur dil-i fersûde yine

Küşe-i kūy-ı muḡānda görsem
Dâmen³²⁹⁴-i zühdi mey-âlûde yine

Şalsa âfâḳa zarîf âvâze
Güş ursak dem-i Dāvûda yine

İñlese nây-ı Muḥammed Ḳâsım
Ursa âteş-i Ḥüseyn ‘ûda yine

Göçeri-zâde güreş tıutmaḡ ile
Lerzeye gelse idi o da yine

Hokḳa-bâzî iderek Körce Memi
Virse cünbiş o kef-i cûda yine

Gâh nâz eyleyürek geh ‘işve
Olsa Benlî Memi pehlûda yine

Bih döşekdür gözün aç ḡafleti ḳo
Ḥâbda beglige beñzer hep bu yine³²⁹⁵

³²⁹¹ beyt: Nazar kabîlindendür] -F

³²⁹² ḥas] ḥüsn F

³²⁹³ ‘Alî Çelebi] -B A P S

³²⁹⁴ dâmen] ḥırḳa P

³²⁹⁵ iñlese nây-ı yine] -F // Son mışra‘ın vezni ve kafîyesi bozuk.

Sene seb‘a ve erba‘în ve tis‘ami’ede reşk-i Nigâr-hâne-i Çîn bir kaçır-ı cennet-temkîn binâ itdi. Zurefâ vü şu‘arâdan şunlar ki ol hâne-i nüzhet-âbâduñ âmed ü şud ile mu‘tâd idiler. Her birisi bu güne târih didiler. *Kâmî Efendi*:

Bu beytün tarh idüp bennâ binâsın
Her üstâd itdi anda şarf-ı maqdur

Temâm oldukda Kâmî didi târih
Bi-hamdi’llâh ki bu beyt oldu ma‘mûr

Müslim Çelebi:

‘Amir-i hâne-i dil Seydî ‘Alî
Ân ki û râ be-kerem hem-tâ ne

Zi bülendî haremî saht bülend
Kes nedîdest çünân kaşâne (B99b)

Güft Müslim zi berây-i târih
Cây-î âbâd u mübarek hâne³²⁹⁶

‘Abdî-i Zarîf Şabûhî:

Yümn ile çünkim bu binâ-yı refî‘
Hatm olup oldu zurefâ mecma‘ı

Şükr ki bennâ-yı binâ-yı cihân
Kıldı bu şahını fuzalâ mecma‘ı

Gördi Şabûhî didi târihini
Ehl-i şafâ vü şu‘arâ mecma‘ı

*Hâtîfî Çelebi*³²⁹⁷:

Binâ itdi bir cây-ı cennet-mişâl (P141b)
Gulâm-ı Hudâ ya‘ni Seydî ‘Alî (A136a)

Görüp Hâtîfî didi târihini
Sa‘âdet maqâmı mekân-ı ‘alî

Yetîm:

Enderîn devlet-serâ in şeh-nişîn
Kûşe-i şâhâne şud bâ-zîn ü zîb

Hemçünân geşte ferâz-i pâyeş
Ber ser-i keyvân bered reh-i nişîb

Behr-i in kaçır-ı feraḥ-efzâ Yetîm
Güfteem târih-i kâh-ı dil-firîb³²⁹⁸

Kendü dahı tettebbu‘ iderek bu mısra‘ı buldı ki hem lafzı hem hisâb-ı hurûfî târih olmışdur ve bu kıt‘a ile nazm itmişdür. *Târih*:

Mühendis tarh idüp resmin bu cây-ı işret-âbâduñ
Yapılmış sa‘d sâ‘atde binâsı çün temâm olmuş

Görince Kâtibi itmâmını mesrûr olup ol dem
Hisâb itdükde târihin tokuz yüz kırk yidi bulmuş

İbtidâ nazmı bu târihdür³²⁹⁹ ki hem ma‘nâsı târihdür hem hurûfî hisâb olınsa (F142a) târih-i sâl hâşıl olur. Andan sonra ser-mâye-i kuvvet müteḥayyileye ve tabi‘at-ı

³²⁹⁶ Müslimî berâyiş-i târih: der-kenar B

Cömertlik bakımından eşi olmayan (o kişi) yücelikle, yüksek bir harem (bina) yaptı. Kimse böyle bir köşk görmedi. Müslim tarih için söyledi. “Mamur yer ve mübarek bina”.

³²⁹⁷ Çelebi] -B

³²⁹⁸ Bu ikbal sarayında şaha mekân olan bu yer, süsü ve bezeğiyle şahane bir köşe oldu. Aynı şekilde onun temeli keyvan yıldızından yüksektir. (Ben)Yetîm, bu huzuru artıran saray için “kâh-i dil-firîb” tarihini söyledim.

şî'riyyeye 'amel itdürdi, az zemānda Kâtibî-i Nişāburî'yi unutdurdı. Naḥcivān seferinde deryā-yı Hind'e kapudan oldı. Sehl zemān geçmedin nā-peydālîk 'ummānında bî-nām u nişān oldı. Üç buçuk yıldan sonra gelüp Azerbāycān u Ḥorasān ve Hind ü Sind ü Gücerāt selāmın getürdi. Ve pādşāh-ı merḥūma on sekiz taht-nişin pādşāhdan 'arz-ı 'ubūdiyyet ve kendü hakkında der-ḥāst-ı luṭf u şefkat peyāmın yetürüp (S71b) evvelden daḥı 'azablar kâtibi olduḡı taḥrîb ile ṭonanmalara varup meydān-ı deryānuñ re'is-i forsanı idi ve Akdeñiz'ün eski kōrşanı idi. Hāliyā bu seyāḥat ile Baḥr-i Sind ü Deryā-yı Hind'i gözinün aḡ u karası ḥadeḡası iḥāta idüp eṭrāfına nazar şalmış ve deryā-yı muḥitün medd ü çezrin ve meyl ü ḡavrın ḥuṭūt-ı keḡ-i desti ḡibi avcunuñ içine almış ve deryā-yı muḥit 'ilmine göre rub'-ı meskūn ve heft-i iḡlīm dükendi ḡibi cüz'i im'ān-ı nazar ile 'ıyān olmuş *ve mā fi'l-baḡri kenāşin fi'l-mā'*³³⁰⁰ nazarında nümāyān olmuş idi. Pādşāh ḥazretleri daḥı mezkūr ḡaḡkında (P142a) anlaruñ neşim-i kabūl-i şehādetlerin ve şefā'atlerin kabūl ve mes'ullerin mebzūl idüp dıraḡt-ı āmalin ḡatarāt-ı bārān-ı iḡsānı ile pūr-berg ü bār eyledi. Seksen aḡça ile müteferriḡalardan idüp 'ale'l-'aḡab Diyārbekr'e defterdār-ı timār eyledi. Kendü seyr ü geştin ve ser-ḡüzeştin cem' idüp *Mir'āt-ı Memālik* (A136b) diyü bir kitāb itmişdür ve iḡḡāf-ı pādşāh-ı salṭanat-me'āb itmişdür. Hümāyūn pādşāh yanında diduḡı eṡ'ārlardandır. *Maṭla'*:

Dest-i ḡün-ālūduñ itdi pence-i mercānı pest (B100a)

Bu meşeldür il ara kim dest ber-bālā-yı dest

Maṭla':

Çin durur zūlfūñḡe cādūlḡ atı yalḡan imes

Kūfr üstādi ḡaṭıñḡa ey şanem būḡtān imes

Şāh Tahmāsb yanında iken dimişdür. Beyt:

Şāh-ı Neceḡūñ cevherine sür ruḡ-ı zerdūñ

Ey ṭālib-i iksir ola dirseñ iṡūñ altun³³⁰¹

Ve lehu:

Mısr-ı ḡüsnūñe didüm yā Mālik olsam yā 'Azīz

Didi ol Yūsuf-cemāl anca diyesin yā 'aziz

Maṭla':

Kıldı ruḡsāruñ ḡayālī dīdeden 'aḡla ḡücūm

Mā-verāū'n-nehre 'azm itdi şanasın şāh-ı Rūm

Ve lehu:

Libāsın 'izz ü nāzuñ her birin bir sīm-ten giydi

Benüm ol Yūsuf-ı ḡül-ḡihrem anı cümleten giydi

Ve lehu:

Tatlı söz ile mey-i telḡi koyam mı elden

Şanma ey zāhid-i nā-puḡte iñen ḡām beni³³⁰²

Ve lehu:

Ḥadeng-i ḡamze-i mestūñle sāḡī sīne-ḡākem ben

Demidür şun lebūñ cāmın be-ḡāyet derdnākem ben

Yolında öldüḡüme aḡlamazdum dil-berūñ herḡiz

Mezārum üzre bir ḡün uḡramaz aña ḡelākem ben

Ve lehu:

Zūlf-i yāri vaşf idüp kıldı mu' atṭar 'ālemi

Görse eydürdi Nevā'ı Kâtibî 'atṭār imiş

Ġazel :

Mihri ḡönūlden ol şanemūñ çün berī degül

Ḥarc eyle naḡd-i eṡḡūñi elūñ deri degül

Bir Ḥusrev-i zemāneye Ferḡaddur ḡönül

Şirīnūñ adın aña ol anuñ eri degül

³²⁹⁹ ibtidā nazmı bu tāriḡdūr] -A

³³⁰⁰ Denizde ne varsa suya işlenmiş nakış gibidir.

³³⁰¹ maṭla': Çin durur..... altun] -F

³³⁰² maṭla': Kıldı beni] -F

Mir'ât-ı dehre eyle nazar gör bu rûzgâr
Her tâcdârı n'eylemiş İskenderi degül

Ta' n itdüğini ' aşıkâ mescidde vâ' izûñ
Mey-hâne içre anıma mesâvî yiri degül

Şevk-i lebûñle Kâtibi sâkî şarâb içüp
Divânını okıtdı hemân defteri degül³³⁰³

KÂTİBİ-İ DİĞER: Şehr-i Sinob'dan (P142b) ve tâ'ife-i zarâfet-üslûbdandır. Adı Muştafa³³⁰⁴ ve kendü (F142b) ser-defter-i küttâb-ı zurefâdur. Târik-i ' ilme sülûk itmişken ba' zı emrâz ile lisânına lüknet ve murâdın edâya ' adem-i miknet târi olup târikden ferâğat ve zühd ü şalâhı pişe idüp kanâ' at itmişdür. Ol cihetden ki Hazret-i Hasan' uñ lükneti Reşûla' llâh' dan su'âl olındukda *hâzihi ruttetun varışehâ min ' ammihi Mûsâ*³³⁰⁵ hadîs-i şerîfi hâdis olmuşdur. Ve bu hakîr ol ' amm-ı buzurğvârûñ *er-ruttetu fi' l-lisâni min hâvaşsi' l-eşrâfi*³³⁰⁶ mücibince bu hâşşasına vâriş olmuşdur. Mevlânâ-yı mezbûr bu fakîr ile yek-zebân (A137a) ü yek-dil olup niçe zemân şöhet-i bî-tekellûf ü bî-riyâ müvâneset itmişdür. Monlâ-yı mezbûr fûnûn-ı hatda (F143a) mâhîr olup ta' likde Enisi ile enis nesihde Yâkût gibi hoş-nüvisdür. Hâliyâ Şâlih Paşa oğlu Muştafa Beg'e³³⁰⁷ mu' allim olup fâriğ-bâl u âzâde-hâl tekmil-i nefse sa' y eyler ve kendüyi tahşil-i ma' ârifle egler. Merhûm İskender Çelebi'den sonra defterdâr olan³³⁰⁸ Nakkâş ' Alî Beg'e bir muşanna' kaşide dimişdür. (B100b) İşâl müyesser olmayıcağ Cezâyir defterdârı İskender Beg'e naşib olmuşdur. Kalem-redif ü kalem evşâfındadır. Mezkûr kaşide on iki levn ile yazılır; lâceverd ile yazılan hûrûf cem' olsa bu târih zâhir³³⁰⁹ olur. *Târih:*

Yâ İlâhî be-dân Selîm nihâd
Cây-i İskenderi mübârek bād³³¹⁰

ve altunla yazılan hûrûf-ı mecmû' adan ta' miye târiki ile ' Alî Beg nâmına bu beyt hâşıl olur. *Beyt:*

Mîhr-i tu merâ ki buved der-dîl
Bâ tal' at-ı yek nebuved mâ' il³³¹¹

Al ile yazılan hûrûf cem' olsa hâme mu' ammâsında bu beyt hâşıl olur. *Beyt:*

Kaddümi âh ile ham itdi ğamuñ
Biri yüz oldı derd ile elemün

Surh ile yazılan hûrûfdan luğaz-ı hâmede bu beyt hâşıl olur. Luğaz-ı hâme:

Çîst be-dest-i hâce ân mâhî mâr der-şikem
Mûy demed zi dem velî beste şevd zi mûş dem³³¹² (?)

Sebz levnliden³³¹³ bir beyt, zerd levnliden bir beyt, lûk levnliden bir beyt³³¹⁴ (P143a) ergavâniden bir beyt, leymüniden bir beyt, zencefirden bir beyt hâşıl olur ki³³¹⁵ cümlesi bu kıt' a olur. *Kıt' a:*

³³⁰³ yolında öldüğüme.....degül] -F

³³⁰⁴ Muştafa] İlyâsdur B F / Muştafâdur A

³³⁰⁵ Bu pelteklik Musa'ya amcasından kalmıştır.

³³⁰⁶ Dildeki pelteklik eşrafın (Hazret-i Hasan soyundan olanların) özelliklerindendir.

³³⁰⁷ Muştafa Bege] Muhammed Paşa'ya B F

³³⁰⁸ Merhûm İskender Çelebi'den sonra defterdâr olan] defterdâr B A S F

³³⁰⁹ zâhir] hâşıl F

³³¹⁰ Ey İlâhî, o Selim tabiatlıya İskenderlik makamı mübarek olsun.

³³¹¹ Senin sevgin benim kalbimde oldukça, herhangi bir güzel yüze kalbim meyletmez.

³³¹² Hacenin elinde bulunan, karnında yılan olan balık nedir? Nefesinden kıl damlar fakat kılından nefes kesilir.

Ey emîr-i vilâyet-i ihsân
V'ey şeh-i tâcdâr-ı mülk-i vakâr

Dest-gîr ol ki pây-mâl oldum
Kıldı döne döne felek beni zâr

Devletünde revâ mıdur kî fakr
Beni cânımdan eyleye bî-zâr

Yakdı yandurdu âteş-i fâka
Ve kınâ rabbenâ 'azâbe'n-nâr³³¹⁶

Nazar-ı kîmyân irişür ise
İşümi altun eyleye her bâr

Hilm ü cûd u sahâ vü lûtfuñdan
Şâd olur rûh-ı Hâidar-ı Kerrâr

'Ömr ü devlet hemîşe dâ'im ola
Binebiyyin ve âlihi'l-ebrâr³³¹⁷

Hem ma' nâ-yı beytleri ma' mûr hem cezâlet-i elfâzı ve selâset-i nazmı³³¹⁸ ğayr-ı
meysûrdur, maṭla'ı budur. *Maṭla'-ı kaşîde-i buḳalemün:*

Barmağından akıdup çeşme nebivâr kâlem
Mu' ciz-i Aḫmedi itdi yine izhâr kâlem

Ve Ağaççı İskender oğlu Aḫmed Çelebi ki egerçi (A137b) şâ'ir degül ammâ nevâdir-i
rûzgâr ve eşrâf-ı yârân-ı şohbet-perver ve 'işret-şi'ârdan idi, kemer-i himmeti gibi
süfresi yârân-ı şafâya der-miyan idi ve lûle-i (F143b) kisesi şâd-revân-ı kaşrı gibi
zurefâ ayağına revân idi. Odası ehl-i 'irfâna mecma' ve ser-çeşme-i 'ıyşa havz-ı
bâdiye-i bâde-peymâsı menba' idi. Her şehir kaşrında cem' olan dil-berler 'arz-ı
cemâl eyleseler gülşeniniñ gül-i ḥandânınıñ yüzlerin (S72a) kızardurlardı³³¹⁹ ve her
gice muğanni vü muṭribler sürüd u ser-âğâz ile bağ-ı bihişt-âsâsınıñ bülbülleriniñ
şıklığın diñdürürlerdi. Erâzil şarşar-ı âsîb gibi ḥarîm-i gülzârına girmezdi ve nâ-dân
derbânına aç diyü biñ kerre feryâd eylese kubbe-i kaşrında zâhir olan in' ikâsdan özge
kimesne cevâb virmezdi. Anuñ oğlunuñ sünneti düğünine bu târihi dimişdür ve târiḥ
yüz eksük olduğına bu tarîḥ ile işâret itmişdür. *Ḳıṭ'a:*

N'ola ma' zûr tutsalar yârân
Hıdmet-i sürda kuşûrum çok

Ol sebebden durur ki târiḥin (B101a)
Sûr-ı bi-mişl dimege yüzi yok

Bu maṭla' daḥı mezkûr Kâtibî'nüñdür (P143b). *Maṭla':*
Şu 'âşık kim ğam-ı 'ışkuñla zevk ü şevk ü ḥâl eyler
Ne ḥavf eyler firâḳuñdan ne ümmid-i vişâl eyler

Bu beyti daḥı kendünüñ vird-i zebânı idi, vâkı' â bî-nazîrdür. *Beyt:*
Cihânda bundan artuḳ var mı ḥüsrân
Ki her gün eksile 'ömr arta 'işyân³³²⁰

³³¹³ luğaz ḥâmede..... Sebz levnliden] -F

³³¹⁴ lûk levnliden bir beyt] -F

³³¹⁵ ḥâşıl olur ki] -F

³³¹⁶ *Rabbimiz bizi cehennem azbindan koru! Bakara 201, Al-i İmran 16*

³³¹⁷ *Peygambere ve onun saygın ehline*

³³¹⁸ ve selâset-i nazmı] -A

³³¹⁹ kızardurlardı] kızdurlardı F

³³²⁰ 'işyân] noḳşân F

KĀMÎ EFENDÎ: *Sellemehu'llāhu ve ebkāhu*³³²¹. Kendüler Edirne'dendür. Babaları merhûm dahı ol devrde kavâbil-i Rûm, berây-ı tahşil-i 'ulûm 'Acem'e gide geldükleri sebebdan 'Acem'e varup Moñla Celâl-i Devânî hıdmetinde tahşil-i funûn idüp gelmiş, Murâdiyye Mevlâhâneşi'nde meşnevî-hândı ve herkese havşalası aldugı denlû fevâ'id-i *Meşnevî* den çaşnî-gir-hândı. Kendüler hod ta'rif ü elķābdan müstağnî, fevâzil u fezâ'il ve 'avârif ü ma'ârifleri hâric-i dâ'ire-i idrāk-ı her müstevfidür. Hiddet-i zekâsından mmmzekki harâret çeker ve zihninüñ cûş u hurûş-ı deryâ-yı ihâtasından ebr nem kapar ve kelimâtınun şafâsından jâle ter düşerdi. Nâvdân-ı hâme-i düzebânınun birinden cüy-ı şir-i şî'r ve birinden şehd-i nâb-ı inşâ (F144a) aķardı. Neşri lû'lû'-i menşûr gibi felekde cem'ıyyet-i 'ıķd-ı pervine intişâr virürdi. Ve nazmı dürr-i manzûm (A138a) gibi gûşvâre-i küşe-girân-ı 'âlem olup kıymet-i cevâhire inkisâr virürdi. Şî'ri bir lû'lû'-i manzûm idi ki silk-i müjede 'ıķd-ı dürr-i eşk-i 'âşık gibi hoş-nûmâ idi. Ve inşâsı bir dürr-i menşûr idi ki leb-i dil-berde kelâm-ı ruh-perver gibi muntazam u dil-ârâ idi. Ve bi'l-cümle şî'rleri şu'ur-ı erbâb-ı fitnat derecesinden a'lâter; inşâları hod inşâ'allâh sebep-i aķbâr-ı *şumme enşe'nāhu ħalkan āķar*³³²²dur. Nazmı dürr-i menşûrdur ki nazm-ı Nizâmî-i Gence aña göre hebâ'-i menşûrdur ve neşri lû'lû'-i manzûmdur ki *'ıķdu'l-leālî ve kalâ'idü'l-ıķyânî*³³²³ aña göre terkib-i ta'kidî olmağla meşhûrdur. Terbiyet-i mühr-i pādşāhi ile mihr-i fazlı medrese-i çehârüm-i pādşāhide *ke's-şemsi fî râbi'ati'n-nehâr*³³²⁴ fûrûzân oldu. Ve şâlisü'n-neyyirin gibi azvâ vü envâsıyla medresesi reşk-i sipihr-i âftâb-ı (P144a) rahşân oldu. Şoñra iltifâtların te'kid itdiler. Bir ğazel esnâsında *Beyt*:

Bâĝ-ı İrem sen³³²⁵ gülün gülzâr-ı kûyudur disem (F144b)

Kendü şehri herkese Bağdâddur dirler baña

beytin derc itdüklerinde kazâ-yı Edirne'yi taķlîd itdiler. Bir vech ile kâzî oldu ki faşl-ı kazâyâda şîri âbdan tefrîķa ķâdir oldu ve nûrî tâbdan ayırmakda mâhir oldu. Mâh mihrden nûr uğurladugıçün yüzine kara sürüp teşhir eyledi. Benâtü'n-na'sı bî-namâzdur diyü (B101b) na'sa bindirüp ta'zir eyledi. Havfindan şaman uğrısı göge kaçdı, na'l-i bâzgün idüp izi belürmesün diyü şaman saçdı. Fütalar zelle-bend olup maħremeler nâ-maħreme şarıldugıçün ħammâm kapularında aşdılar. Yüzleri açılıp kılıçlar dil-berlerle pehlû-keş olup ħancerler anlara yan basdugıçün birisin kanlu ve birisin egri diyü zindân-ı niyâmda ħabs-i ebed idüp yayların yaşıdılar. Kaşşâblar muhtesib ile kaşşâb cenginde iken bununı kudûmına şükrâne ķurbânçün koyun tuza segirdür gibi aĝnâm boğazlamağla cân virürlerdi. Şāhibleri 'araķ-ı cebin ü kedd-i yemîn ile kesb itdükleri aķçaları rızâları ile ħarc idüp ne derlerler ne ħammâma girerlerdi. Keçeçiler keçe bıçaklık itmezlerdi. Soĝratın öküzüne devek dirlerdi. Etmekçiler etmek bulmakda ince elekden elerken anuñ zemânında dükkânlarında nân ķurs-ı mihr ü mâh (A138b) gibi nümâyân idi. Simidçiler *çöregümüzde*³³²⁶ *çigümüz yok* diyüp (S72b) çakıl bidesi çakıl taşı gibi yaturdı. Kirdeciler hemçünândı. Şerbetçileri fuķâ'a koymış, aşçılar narĝ ħuşuşında lût için lete toymış, arpacılar evvel cevvar, ütlümciler³³²⁷ (?) bi-ser ü sāmândı. Bunların zemânında arpa aĝırı muħâlefet idemeyüp erzenleri erzândı. Şabuncıları yidi yunmış beze döndermiş, mûmcıların şem'-i şādilerin³³²⁸ (P144b) söyündürmüş idi. Oduncılar odunu od³³²⁹ bahâsına şatarken şimdi ķorkularından başlarında od yanar. Dellâklar kiseler, ħammâmcılar ħazîneler tıddururken şimdi yüreklerinde şular kaynar. Zemân-ı tedrislerinde İmâm Gazâlî'nün *Kimyâ-yı Sa'âdet* nâm (F145a) kitâbin emr-i pādşāhi ile terceme iderlerdi. Ve ħaşv-ı levzinec gibi miyânına şîr ü şekerden leziz nefâ'is-i fevâ'id derc iderlerdi ve münâsib ebyât dirlerdi. Fakir ol zemânda kendülere Du'â-nâme ısdâr itdüm, evvelin bu ta'bir ile taşdır itdüm. Şûret-i mektûb-ı fakir: Gûbâr-ı kimyâ-ı iyâr-ı 'atebe-i tayyibe³³³⁰-i tûbe-mişâlleri ki

³³²¹ Allah ona selam etsin ve ömrünü uzun kılsın!

³³²² Sonra onu bir başka biçimde yarattık. *El-Mü'minîn* 14.

³³²³ inci gerdanlıĝı ve kartal tasmaı aña göre.....ķalâyidu'l-ıķbânî] -F

³³²⁴ *Gün ortasındaki güneş gibi.*

³³²⁵ İrem sen] dâdemsin B A P S

³³²⁶ çöregümüzde] çöregünüzde B

³³²⁷ ütlümciler] otlıkçılar B

³³²⁸ şādilerin] şād-mânîlerin P

³³²⁹ od] ot P

³³³⁰ 'ıyâr-ı 'atebe-i tayyibe] -F

Terceme-i *Kımyâ-yı Sa'âdet* eyler ve gerd-i gird-bâd-ı sa'âdet-me'âbları³³³¹ ki kuhlü'l-cevâhir-i başar ve iksîr-i erbâb-ı başîret olmakda sürmeyi gözden siler, çeşm-i ibtîhâl anuñla iktihâl olup hâme gibi dest-buslarına ser-fürû ve nâme gibi rüy-mâl idüp taşşil-i reng³³³²-rû itdükden sonra bu ebyâtı taşayyür³³³³ itdüm *Li-mü'ellifihî*:

Ma'ârif ehlinüñ şâh-ı be-nâmı
Murâd-ı nâ- murâdân ya' ni Kâmi

Fezâ'il bezmi ehlinüñ temâmı
Anuñ yâdına içer dost-kâmı

Anuñ devrine irse³³³⁴ sâki-i câm (B102a)
Olurdu cur'a-nuş u kâse-âşâm

İttifâk-ı ârâ-yı ehl-i 'irfân-ı kişver-i Rûm-ârâ bunuñ üzerinedür ki Vâsi' 'Alî Çelebisi Envâr-ı Süheyli'den terceme itdüğü *Hümâyûn-nâme* ki *Kelîle vü Dimne* hikâyâtıdır, Rûm'da âña 'adîl inşâ ve âña bedîl nazm u imlâ olmaya meger ki 'ayn-ı inkâr u istikbâr veyâ dîde-i nâ-dîde-i nâ-bîdâr-ı pîndâr ile nazar olına ki *Beyt*:

Ve 'aynu'r-rizâ 'an kullî 'aybin kelîletun
Velâkin 'aynu's-suhtî tubdî el mesâviyâ³³³⁵

Söyle ki Hâzret-i Hâk'dan tevfiğ ve pâdşâh-ı hâlkdan himmet olup Kâmi Efendi itmâm-ı kitâbda 'ömrden ruşsat ve zemândan fırsat bula, bu nazm u tertîb üzre ol kitâb itmâma ve bu nağz-ı tertîb üzre ol inşâ encâma ire, Rûm'da *Kelîle vü Dimne* (A139a) hikâyesi degül 'Arabda Se'âlibî mü'ellefâtı ve 'Acem'de Gazâlî muşannefâtı (P145a) âña göre Geyik dâstânı ve hayvânât-ı 'Acem beyânı ola, ol kitâbdan ceste kelimâtdur: Uşul-i ebdân ve muhtâcun ileyh-i zarûrî-i insân ki dil ü ciger ü dimâğ u hikmet-bünyândur, kalb menba'-ı ruh-ı hayvânî, kebed menşe'-i ruh-ı nebâtî, dimâğ mebdê'-i nefsanî olup anları i'tâ kıldı. Ve muhtâcun ileyh-i gayr-ı zarûrî ki dest ü pâ ve dîde-i binâ ve zebân-ı güyâdur, anları i'tâ kıldı. Ve anlar ki³³³⁶ ne muhtâcun ileyh ne zarûridür belki ancak zîb ü zinet ve ziyâde-i hüsn ü letâfet içündür, sürhî-i leb ve siyâhi-i mü ve istikâmet-i kâmet ve keci-i ebrû, anları dağı i'tâ eyledi (F145b). Ve bu ihsân-ı bi-imtinânı benî nev'-i insâna maşşûr u maşşûr kılmadı belki 'âmme-i en'âma in'âm idüp cumhûr-ı vuhûş u tuyûr ve mûr u zenbûrdan birin dağı mahrûm u mehcûr itmeyüp her birinüñ şûret ü şiretlerin günâ-gün ve hil'at-i hilkatlerin mânend-i şuhuf-ı Engelyûn bûkalemün eyledi. El-hâk şerây-ı dil-ârâyı şekl-i insânî; dîbâ-yı ra'nâyı hey'ât-ı âdemiye fark-ı bâm-ı 'anberin; sine-i pür-sekineyi ferş-i billûrî idüp kaşr-ı cemâle mu'tarrâ turreler ve âftâb-ı cihân-tâb 'izâr u ruhsâra müşkin tınâblar, yâsemen sayebânlar çeküp muhassenât-ı cemâl ve mütemmemât-ı hüsn-i hâl ü me'al olan ehâsin-i kemâl ve mehâsin-i haţţ u hâlden ne minvâl kalmışdır ki 'alâ-vechi'l-kemâl itmâm u ikmâl olunmamış ola. Ezân-cây-ı diger: Ve 'acib ü garîb olmaya ki enbiyâ vü evliyânun ba'zı şifât-ı hâşşaları ve hâlât-ı maşşûşaları ola ki bir ferd andan habir ü âgâh olmaya ve ittilâ' ma kimse bir tarik ile râh bulmaya, anlar lezzât-ı rûhâniyyede garklar ve evzâk-ı ma'neviyyede müstağraklar olalar ki beyne'r-rab ve'l-'abd melek-i mukarreb şîgmaz evkât ve rabbü'l-erbâbdan (B102b) gayrı muttâlî olmaz hâlât olur. hâlâ zevk-i latife-i hayâlât-ı hüsn ve şevk-i beyân-ı ma'ânî-i (P145b) bedî'ât-ı müstahsinede şâ'ir-i mâhirün haţţ-ı vicdânî ve ferağ-ı rûhânîsi gibi ki ol bir zevkî hâletdür, mezâkî olmayan bi-halâvat andan lezzet almaz, ta'lim dağı kılsañ te'allüm kılamaz. Zîrâ bu cinsün bir nev'in faşl u temeyyüz hâşşa-i 'aql-ı mümeyyiz degüldür (A139b). *Kıta*:

'Aybdan 'add ide şu kim hüneri
Şâ'iri göricek tabaşbuş ider

³³³¹ Terceme-i *Kımyâ-yı Sa'âdet* eyler ve gerd-i gird-bâd-ı sa'âdet-me'âbları] -F

³³³² reng] âb P

³³³³ taşayyür] nazîr F

³³³⁴ irse] gelse B S F

³³³⁵ beyt: Ve 'aynu'r-rizâ..... mesâviyâ] -F

Hoşnutluk gözü hiç bir kusuru görmez. Fakat öfke gözü bütün kötülükleri göz önüne serer.

³³³⁶ muhtâc-ı ileyh anlar ki] -F

Hüsnini kubbını tesettür için
Şi'ri sevmezlenür taşalluş ider
Ez-cây-ı diger:
Gel ey gūyā-yı her tafşıl ü icmāl
Senünle hāl olur eşkāl-i işkāl

Ne cevherdür nihād-ı ādemī-zād
Ne hāletler olupdur anda icād

Dilün depret 'ıyān it bu nihānı
Delükdür her dilün çün tercemānı

Ve Mevlānā-yı mūmā ileyhūn *Şütür ü Hücre-i* (F146a) Kātibi'ye bir nazīresi vardır ki her mışrā' da şütür ü hücreden gayrı gül ü hār dağı irtikāb eylemişdür³³³⁷. Ebyāt ol kaşidedendür ki zikr olındı³³³⁸. *Kaşıde:*

Şütür hevā gül emel hār hırş u hücre beden
Şütür be-kuş be-gül ü hār u hücre âteş zen

Dilet be-hücre-i şütür hār u gül gam u şādī
Şütür dilī mekun u hār u gül zi hücre be-ken

Ecel şütür gül ü hār ādemī vü hücre zemīn
Be-rev be-hücre gül ü hār üstüri tevsen

Dil-i şütür ki şud ez gül-i be-hücre kani' hār
Zi hār-ı cevri gülest üstürest hücre-şiken

Şütür zi hār-i gam-ı hücre be-sūy-i gület
Zi hār-ı üstür-i ü hücre rā gülest ü semen

Şütür tu ān gül-i bihār-i hücre Şāh Selīm
Be-hücre hār şütür nize gül be-dest mecen

Zi yümn-i üstüret ey hār hücreş gül-i men
Gülest hār şütür hücre vādī-i Eymen

Be hücre-i keh fited hār üstüret ey gül
Be-hār üstüret ān hücre mi şevēd gülşen³³³⁹

Edirne kâzısı iken onamayup³³⁴⁰ hāzret-i pādşāha gamz itdüklerinde kaşıde-i mezkurdan ol münāfıķine cevāb beytleridir. *Ebyāt:*

Gül-i zebān ki şütür hār hücre-i dehenest
Şinev zi gül zi şütür hār hücre tırfe suhan

Fikend çün gülem ez hücre hār-i haşm-ı şütür
Çü gül zi hār-i şütür bād hücre şād revzen

³³³⁷ eylemişdür] itmişdür B

³³³⁸ ol kaşidedendür ki zikr olındı] Ez-ān B

³³³⁹ Deve heves, gül emel, diken hırs, hücre ise bedendir. Deveyi öldür, gülü, diken ve hücreyi ateşe ver. Gönlün deve hücrelerinde, diken ve gül gam ve sevinç. Deve gönüllü olma da diken ve gülü hücreden (odadan) söküp at. Ecel deve, gül ve diken insan, hücre yeryüzüdür. Gül, diken ve serkeş deve hücreye (yeryüzüne) git. Devenin gönlü hücrede gülün dikeniyiyle yetinince, dikenden güle zulüm gelir, deve ise hücreyi yıkar. Deve hücrenin dikeninin gamından güle doğru gidiyor. Devenin dikenini hücreye gül ve yasemin gibidir. Sen deve, hücrenin o dikensiz gülü Şah Selim(dır). Hücrede deve dikenini mızrak, gül elde kalkan. Ey diken senin devenin bereketiyle onun hücresi benim gülümdür. Deve dikenini güldür, hücre ise Vadi-i Eymen (güven vadisi). Ey gül senin deve dikeninin kimin hücreğine düşer. Deve dikenin sayesinde o hücre gül bahçesine döner.

³³⁴⁰ onamayup] opanup A P

Cüdâ zi hücre çü üştür çü harem ez gül dūr
Ne hücre-i zi şütür hār bî-gül ü gülşen

Çü hār-ı üştürem ey gül be-hücre-i digerân
Be hücre kerde şütür hārḥā çü gül mesken

Çi üştürem be-teh-i hücre ey gül-i bî-hār
Ne hār üştür u ne gül nî hücre dārem men³³⁴¹

Eş'ār-ı işān:

Ö meh ki 'arz-ı cemāl itdi ref' idüp burқа'
Güneşdür ol kâmeri yaqası aña maṭla'

Bu hüsn-i ḥaṭṭ ile yāḳūt-ı lebleründür iden
Kalemterāş-ı gama üstühānumı maḳṭa' (B103a) (A140a)

Şarābı az diyü sākī te' allül eyleme gel
Ayağı şun elüme küllü dāḥilîn yenfa'³³⁴²

Ve lehu:

Belā-yı 'ışkı gel ey 'andelīb söyleşelüm
Ki müşkilât su'āl u cevāb ile açılır

Görürse tañ mı seher rüy-ı şubḥ-ı maḳşūdı
Şu dide kim giceler terk-i ḥāb ile açılır

Ve lehu:

Meyl itme sîme olma bahāda ḥazef gibi
Dür daḥı olsa göz yaşın alma şadef gibi

Eller kefindeḡi bir iki pūla zār olup
Hırş âteşiyle yüzüni kızdurma def gibi

Ve lehu:

Ey serv-ḳadd lāle-ḥad bāḡ-ı bahārısın kimüñ
Ben 'andelīb-i zāruñam sen gül' -izārısın kimüñ

Yüksekde uçup çün hümā benden ḳaçarsın dā'imā
Zāḡ ile olup āşnā bilsem şikārısın kimüñ

Ve lehu:

Ḳuş uçmaz nār-ı āhumdan diyār-ı yāre bilmem ḥiç
Maḥabbet-nāmemi iltüp kebüter vare mi yā Rab

Temāşāsına toymayup ümîd-i vuşlat eylerken
Ḥayāl-i yār egler mi dil-i āvāremi yā Rab³³⁴³

Van seferinde mülāzemet ile gidüp rikāb-ı şāḥiye virdükleri ḡazelüñ maṭla'ı budur.

Maṭla':

N'îçün olmaya mübārek bege ey şāḥ sefer
Eyledi sen şeh-i ḥübān ile hem-rāḥ sefer³³⁴⁴

Ve lehu:

Çāk eyle ceybi gül gibi ey ḡonce şîne aç
Gel bahşış eyle ḳullara şāhum ḥazine aç

³³⁴¹ Dil-i şütür ki.....dārem men] -F

Ağız hücresinin deve dikenini olan gülü dili, hücrenin deve dikeninden (dolayı) gülden yeni sözler duy. Düşman deve dikenini beni hücreden gül gibi attı. Deve dikeninden (dolayı) hücre gül gibi yüz yerinden delinsin. Deve gibi, hücreden ayıyım, diken gibi, gülden uzağım. Hücre deve dikeninden, diken de gülden ve gül bahçesinden ayrı değil. Ey gül, başkalarının hücrelerinde deve dikenini gibiyim. Hücreyi deve dikenleri (sanki) gül gibi mesken tuttu. Ey dikensiz gül, hücrenin dibinde öyle bir deveyim ki benim ne deve dikenim, ne gülüm ve ne de hücrem var.

³³⁴² Yeneni içilen her şeyin yararı vardır.

³³⁴³ temāşāsına Rab] -P

³³⁴⁴ ve lehu : Belā-yı 'ışkı sefer] -F

‘Āşık:

Hākisterem yüzüm süreyüm baña sîne aç
Şâf olsun âyine gıl ile âb-gîne aç³³⁴⁵ (S73a)

Bu hâķır bu ğazeli didüğümde kendüler nazîre didükleri ğazelün maṭla‘ı budur. *Ġazel-i*

‘Āşık:

Ağlasam gerdiş elinden n’ola dolab gibi
Yirümi ka‘ r-ı zemin itdi felek âb gibi

Çāhdan çāha çıkar hendese-i luṭfuñ ile
Himmetün levhîni tut elde suṭurlâb gibi (P146b)

‘Āşık oynında baña bāğçe şuvarmak buyur
Hüblar bâğa açılsa gül-i sır-âb gibi

Menzil almaz dil-i ser-geşte geçer ‘ömr ammā
Cüst u cūda tek ü pūda ḥar-ı dolab gibi

Kām-yāb ide meger ‘Āşıkı bāb-ı keremün
Kām-dıl ğayrı kâpuda kâtı kem-yāb gibi³³⁴⁶

Nazîre-i Kāmî:

Yār kūyında aķıt yaşıñı seyl-âb gibi
Altun eyle aduñı Ka‘ bedde mizāb gibi

Ey gönül sāye gibi ḥāke düşersin āḥır
Göklere irse başuñ mihr-i cihān-tāb gibi³³⁴⁷

Ve lehu:

Bādeyi la‘ lüne teşbīh idüp itdüñse günāh
Sāķiyā şun elüme³³⁴⁸ biz bu günāhı çekelüm³³⁴⁹

Ve lehu:

Deşt-i belāda nālemi kūhsār diñledi
Feryād idüp yaķasını çāk itdi iñledi (A140b)

Teb-ḥāledür felekde görinen degül nücüm
Hicrān şebinde āh-ı seḥerden belîñledi

Ve lehu:

Düşüp firāķa niçe tālib-i vişāl olayın
O māh bir nazar itmez gerek hilāl olayın (B103b)

Ayağuş öpmege ey serv-ķadd irişmez elüm
Ķo bārî rāh-ğüzāruñda pāy-māl olayın

Ve lehu:

Lebüñe beñzedicek mey ḥum içre cūş itdi
Tenine sığmadı cânı anuñ şafāsından

Ve lehu:

Şimşād-ı ķadd-i yāre ‘adū mā-şadaķ dimez
Vāy bu pelid gör ki siñirdür kırık dimez³³⁵⁰

Bu ğazeli dahı Sultān Süleymān-ı merḥūm Sigetvar seferine müteveccih olduķda Edirne’ye ğeldüklerinde rikāb-ı hümāyūnlarına ithāf idüp iki yüz filori cā’ize almışlardır. *Ġazel:*

³³⁴⁵ ‘āşık-ı hākisterem.....aç] -F

³³⁴⁶ çāhdan çāha.....gibi] -F

³³⁴⁷ ey gönül gibi] -F

³³⁴⁸ elüme] elime B

³³⁴⁹ ve lehu: Bādeyi çekelüm] -P

³³⁵⁰ ve lehu: Deşt-i belāda.....dimez] -F // ve lehu : Şimşād-ı ķadd-i yāre.....dimez] -A S // ve lehu :
Lebüñe..... dimez] -P

Nev-bahār irdi ser-āgāz itdi bülbüller yine
Saldı gül-bāng-ı ġazā³³⁵¹ āfāka ġulguller yine

Ceyş-i ezhāra meger yoklanma var kim bāğda
Taķınup ġancer siper ber-düşdur ġüller yine

Şāh-ı ġül öñine düşmiş bāğda peyk-i bahār
Bağlamış ġollar gibi serv-i sehi ġullar yine

Şahn-ı ġülşende ġurup yir yir otağın lāleler
Başına otağalar taķındı sünbüller yine³³⁵²

Ve Rüstem Paşa-yı merhūm tekrār vezir olduklarına bu tārīhi dimişlerdür ki ġurūf-ı menķūtası ve ġayr-ı menķūtası müstakil tārīhdür³³⁵³. *Tārīh*:
‘Aşr bes rām Rüstem-i şāni³³⁵⁴

Egerçi bu maķūle tārīhler çok dimişlerdür ammā baħr-i ġaşir ola ve edā-yı mücez ola ve tekellūf ü ta‘ķid (F146b) olmaya. Ve³³⁵⁵ nāmı vü manşıbı ve şānılık ihāmı mezkūr ola, siħr-i ġelāldür. Ve ġurūf-ı ġayr-ı menķūtadan mürekkeb bir mektüb inşā itmişlerdür. *Mısra*‘:

Resmdür ‘āriflere nāme yazarlar bī-nuķať³³⁵⁶

Ve rikāb-ı pādşāhiye ihdā itmişlerdür. Haķir dahı ġurūf-ı ġayr-ı menķūta ile bir mektüb gönderüp kendülerden-F (P147a) ol mektūbların istid‘ā itdüm ve evvelinde bu kıt‘ayı yazdum. *Kıt‘a Li-muħarririhi*:

Nedür ol nağz ġať u sāde ‘izār
Anda nev-ġaťlıķ ola ser-nāme

ġať-ı miskini itmeye muħtāc
ġüsnini ġāl-i ‘anberin-fāma

Şöyle işlāh ide ġired anı
ġarfine barmaķ urmıya ġāme

Bulmaya nokta koyıcaķ yirini
Elf cehd eyler ise ‘allāme

Fitne şala kirişme-i ġaťı
Rūmdan ġadd-i ġıťta-ı Şāma

Çerġ-ı atlas gibi kevākibsiz
Giye egnine tūgmesüz cāme

ġıla aşfār anda sıfru’l-yed
ġelmeye vaşf-ı ġüsni erķāma (A141a)

Bulsa i‘rābını anuñ A‘rāb
İ‘tibār itmeyeler İ‘cāma

Diye maźmūnı ‘Āşıķa Kāmī
Rāz açmaya merd-i ġod-kāma

³³⁵¹ ġazā] ġuzāt B

³³⁵² Bir mısralık boşluk var: B

³³⁵³ ki ġurūf-ı menķūtası ve ġayr-ı menķūtası müstakil tārīhdür] -F / der-kenar B

³³⁵⁴ Asır ikinci Rüstem’e tümüyle boyun eğmiş.

³³⁵⁵ olmaya. Ve] ola F

³³⁵⁶ Mısra der-kenar: B

KĀMÎ-İ SĀNÎ: Şeyh³³⁵⁷ Cemâl-i merhûmuñ birâder-zâdesi ve perverde-i hânevâdesidür. Adı Mehemmed Çelebi'dür. Manzarda kül ve peykerde şekli-i fużûl idi ammâ şireti şüretine ğâlib, muşâhabetin işiden şöhetine tâlîb idi. Müftî 'Alî Çelebi'den mülâzım oldu. Rûmili'nde Arġadiyye ve ba'zı yire hâkim oldu. İsnâ ve hamsin ve tis'ami'ede irtihâl eyledi. Mâ-meleki 'amm-zâdesi Şeyh Cemâl-zâde'ye intikâl eyledi. *Hazret-i Ya'kûb Nebî 'Aleyhi's-selâmı vâkı'ada gördüm* dirdi. Kışsa-i Yûsuf 'Aleyhi's-selâmı nazım ile ta'bir iderdi. Fi'l-vâkı' nazm u itmâm itdi ammâ varakû't-tayr gibi öldükden³³⁵⁸ sonra perâkende olup hevâya gitdi. Evveli budur (B104a). *Maṭla'*:

İlâhî nâmuñ ile hâme-i 'ışk
Yazar her nâmeye³³⁵⁹ ser-nâme-i 'ışk

Ve lehu:

İlâhî bîkr-i fikri feyz-i hâş it
Çü Yûsuf ṭab' çâhından ḥalâş it

Nesim-i şubḥ-ı şa'd idüp beşîrîn
Uyar ḥâb-ı 'amâdan 'aql-ı pîrîn

Kerem pîrâheninden bû virüp ḥûb
Dil-i maḥzûnı şâd it hemçü Ya'kûb (F147a)

Züleyhâveş koma ki 'aql-ı reyyân
İde cân-ı 'azizi ḥabs-i zindân

Meh-i Ken'ân gibi lûṭfuñla her gâh
Yâkînüñ nûrın it dil Mısrına şâh³³⁶⁰

Bu beyt dahı anuñdur³³⁶¹. *Beyt:*

Ḥadîş-i 'aql olmaz 'ışka maḥbûl
Sözi geçmez olıcaḡ kâzî ma'zûl

Ve lehu:

Getürmez hâme ġam sırrın beyâna
Şıġar mı baḥr-i ḡulzum nâvdâna

Maṭla':

Gerçi olmaz güzel ol serv-i ser-efrâz gibi
Güzel oldur ki ḡoluñda ola şeh-bâz gibi³³⁶²

Ve lehu:

Güle ġuş itdürimez yok yire bûlbûl inler
'İşk destânını şimdi kim okır kim diñler

Bende-i ḡalka-begûşum diyü yâd itdi meġer³³⁶³
Beni ol verd-i leṭâfet ki ḡulaġum çınlar³³⁶⁴ (P147b)

KEŞFÎ: Vilâyet-i Germiyan'dan kaşaba-i Gedus'dandur ve şu'arâ-yı şî'r-i me'nûsdandur. Sultân Bâyezîd-i merhûm İstanbul'da câmi'-i şerif binâ itdükde evvel ol buḡûrcı olmuşdur. Ol zemândan beri kendü vü ḡarındaşı Hasbî ve birâder-zâdesi Cebri ve oġlı 'Atâ 'alâ zu'mihim şî'r ḡânedânıdur ve her biri zemânüñ şâhib-i dîvânıdur. 'Aceb budur ki cönklerde vü mecmû'alarda rişte-i mîstar üzre ipe uracaḡ göze ṭoḡunacaḡ, yârân içinde okınacaḡ bir ġazeli belki bir beyti belki bir mîşrâ'ı yokdur ammâ ḡuruş-ı cûybâr ve in'ikâs-ı şadâ der kühsâr gibi meşâhir-i şu'arâdan

³³⁵⁷ Şeyh] Şeyh-i şâhib-i cemâl mecma'-ı erbâb-ı cemâl u celâl Şeh Cemâl Efendi F

³³⁵⁸ öldükden] olduğdan F

³³⁵⁹ yazar her nâmeye] yazaram nâmeye F

³³⁶⁰ ve lehu: İlâhî.....şâh] -B A P S

³³⁶¹ bu beyt dahı anuñdur] -F

³³⁶² ve lehu: Getürmez.....gibi] -F

³³⁶³ meġer] gibi P

³³⁶⁴ ve lehu:Güle çınlar] -F

olduğuçün zikr olındı. Zātī ile mūhacātıları çokdur ammā Zātī'nūn maḥallesi imāmı hacca gidüp Zātī'yi yirine nā'ib naşb itdükde³³⁶⁵ cemā'at ḳabūl itmedükde bu beyti hoşça vāḳı' olmışdur. *Beyt:*

İtmediler ḳabūl imāmetūnı
Sıkeyüm Zātīyā cemā'atūnı (A142b)

Sene ḥamse ve erba'ın ve tis'ami'ede vefāt itdi. *Ḳandī Tārīḥ:*

Kademāt-ı keşf
*Mısrā'*³³⁶⁶:
Keşfī miskini şād ide Hādī

diyü tārīḥ dimişdür. Edirneḳapusu'ndan taşra Ebī Eyyüb'a giderken yol kenārında medfūndur. Ve oğlu 'Atā ki gencine-i girān-māye iken fevt olmuşdur yanında bile maḥzūndur. Bir gün Zātī'ye *Ḳandī ve Keşfī ḳaḅsı eyü şā'irdür ve fenn-i şī'rde ḳaḅsı kādirdür* didüm. *İkisi bile necestür bir ḳalebe kesilmiş kerpiçdür. Haḳīkat gözlesek biri yok ve biri hiçdür. Ammā Ḳandī tevārīḥ-i enāmdan ve şī'rde şu'arā-yı be-nāmdandur ammā Keşfī bi-müsemmā' ism ve bi-genc tılısmdur* dir³³⁶⁷.

KEŞFİ-İ ŞĀNİ: Edirnelidür. Tarīḫ-i 'ilmden semt-i kitābete müteveccih olmuşdur. Zemānenūn ḳavābilindendür. *Maṭla':*

Ḥayāt-efzā-yı 'ālem rūḥ-baḥş-ı mürde-i ḡamsın
Hemān ben ḥastenūn cānı degülsin cān-ı 'ālemsin³³⁶⁸

Maṭla':
Kec baḳdı meḡer yüzine sen ḳible-i cānuñ
Çekdi gözine mīl müjeñ ḳible-nümānuñ

Ve lehu:
Ey sāḳi cām-ı meyde görinen degül ḥabāb (F147b)
La' lūñ ḡamıyla dökdi ecel derlerin şarāb (S73b)

KEMĀL-İ ZERD: Şaruca Kemāl'dür. Vilāyet-i Anadolı'dan Bergāma'dandur. Ekşer-i 'ulūm-ı 'Arabıyyede eli var imiş. Ḥuşuşaḅ fūñun-ı edebıyyede 'ilmi var imiş. Sulṭān Meḡemmed-i merḡūm devrinde vezir-i bi-naḡır ve terbiyet-i emāşil ü ḳavābilde eşir-te'sir olan Maḡmūd Paşa'ya intisāb ider. Sipihr-i ḥıdmetde meylı günden güne gün gibi burūc-ı irtifā'a 'urūca³³⁶⁹ olur, kendüye muşāḥib ve ḥāş oḡlanlarına ḥāce olur. Fevt olduḡdan soñra (P148a) Ḥāşḳöy nām ḳaşabada olan medresesine müderris olur. Maḡmūd Paşa'dan soñra daḡı ölince ol medresede mecālis-i 'ilme mücālis olur. Maḡmūd Paşa ḥaḳḳında mersiyeleri vardur ve ekşer-i nazmında Maḡmūd Paşa ḥaḳḳında izḥār-ı āşār-ı terbiyeleri vardur. Ḥattā bu beyt daḡı anı oḡşar ki *Beyt:*

Kemāl inşā vü eş'āruñ ḳomadı fıkr ü zikrini
Meger ki devridür şanur daḡı Maḡmūd Paşa'nuñ

Vaṭan-ı aşlīsı (B104b) olan Bergāma'da bir 'Acem fāzılı müderris olup Bergāma'yi³³⁷⁰ bi'r-i ḡam ile ta'bir idüp ve beyti didükde *Beyt:*

Görinmez bi'r-i ḡamda³³⁷¹ nesne aşla
Ḳoyı vü kıyı vü ḳaya görünür

Merḡūm Mevlāna Kemāl redd idüp bunu dimişdür. *Beyt:*

Her diyāruñ bir meṭā'ı var durur lā-būd Kemāl
Ab u ḥāḳ-i Bergāma maḡbūb ile şā'ir ḳopar

Tevārīḥ-i belīgāda ser-āmed ki *Tārīḥ-i Mu'cem*'dür şāḥib-i dīvān dimekle ma'rūf Şemsü'd-dīn Cüveyni inşāsıdır, selāṭin-i Pişdādiyān'dan selāṭin-i Pişin ile

³³⁶⁵ itdükde] idüp P

³³⁶⁶ mısrā' ve P

³³⁶⁷ Edirneḳapusu'ndan.....dir] -B A P S

³³⁶⁸ Beyit der-kenar: B

³³⁶⁹ irtifā'a 'urūca] irtifā'al 'urūc F

³³⁷⁰ Bergāmayı] Bergāmadan B P

³³⁷¹ ḡamda] ḡamdan F

mütercemdür, anı terceme idüp *Belâgat-nâme* diyü ad itmişdür. Ekşer-i elfâz u ‘ibârâtın ve ‘Arâbî ebyâtın bi-‘aynihâ irâd itmişdür. (A143a) Nihâyet revâbî u edevâtın tağyîr ve Türki elfâz ile ta‘bir itmişdür. *Gazel-i ü*:

Kıldı şeydâ gönlümi ol çeşmi şehlâlar benüm
İtdi³³⁷² yağma şabrumı zülf-i semensâlar benüm

Bâde vü maḥbûb ‘ışk ehline lâyıkdur didüm
Tutdılar mesmû‘ bu fetvâmı monlâlar benüm

Ve lehu:

Bülbülün feryadı ḥaddün-den durur gülden degül (F148a)
‘Aşıkun efgânı la‘lünden durur mülden degül³³⁷³

Sineye peykân-ı tîrûn çün gelüp itdi güzer
Ben didüm gıtdün mi cânâ didi gönülden degül

GÜL-ÂBÎ: Rûmili’nden şehr-i Gelibolı’dandur. ‘Ulemânun zurefâsından ve zurefânun şu‘arâsından idi. Begler vü kâzîlar ile muşâhib ve zurefâ-yı kuzâta kâtib idi. Huşûşan Mü‘eyyed-zâde ‘Abdî Çelebi’ye nâ’ib ve kânî‘-i kût-ı lâ-yemût ve târik-i gavgâ-yı menâşib³³⁷⁴ idi. (P148b) Tab‘ı çâşnidâr ve zihni şüh³³⁷⁵ ve³³⁷⁶ nazmının edâsı ber-kâ‘ide vü pür-rüsûh idi. *Matla‘-ı ü*:

Saḥa öykünmege cânâ şanemün cânı mı var
Yâ seni koyup aḥa ṭapanun imânı mı var

GÜNÂHÎ: Adı Hasân ve kendü Vardarîdür, anda zuhûr iden şu‘arânun serdârıdır. Sine-çâk’ün Mevlevîlikde köçegi ve *Meşnevî*’de şâkirdi vü perverdesi idi ve Hayretî’nün a‘mâ olduktan sonra yedicişi ve mecâlise iledicişi, manzûrî ve nazârkerdesi idi. Kise-i tevekkülü genc-i mâl-i istignâ ile mâl-â-mâl ve ‘ayn-ı ‘ibretine göre sim ü zer seng ü meder-misâldür. Târik-i ‘ışkı ḥâkîkî vü mecâza varmışdur ve râhile-i kadem-i tevekkül ile sefer³³⁷⁷-i Hicâz’a varmışdur. Niçe yıl Nîl-i seyhâhatde sebâhat idüp gâh Konya’da gâh Tırhala’da ikâmet itmişdür. Hâlâ Selânik’de *şalâ nîke* diyü eyü maḥbûblar cem‘ idüp müdârese-i Furse mümâreset ve fakrî ta‘rifden ḥâric iken şey-i kalîl ve vazîfeli ta‘rif ile kanâ‘at itmişdür. Şi‘rde kudret-i kâmileşi ve kaşâ‘id ü muḥatṭa‘ât u meşneviyyâtun envâ‘ında kuvvet-i şâmileşi vardır. Ben gördüğüm kırkdan ziyâde kaşâ‘idi vardır, cümlesi pür-kâr u (B105a) çâşnidâr u ma‘nidâr³³⁷⁸. Gazellerinde ḥâşşa ma‘nâlar ü daḳîk feḥvâlar³³⁷⁹ ve nâzûk şiveler ü pâk-edâlar vardır. *Eş‘âr-ı ü*:

Geçmesün her kec-küleḥ meydân-ı ânuñ yügrügi (A143b)
Ol elif-kâmet kaşî nûnumdur anuñ yügrügi (S74a)

Peyk-i Cibrîli kodun deşt-i fenâda süst-pey³³⁸⁰
Aferin ey ‘arşa-gâh-ı lâ-mekânun yügrügi³³⁸¹

Hızr u ‘İsâ gibi çâpûk-dîl sebûk-rûḥ olmışuz (F148b)
Ṭaḥ degül olsaḳ zemîn ü âsmânun yügrügi

Ey gönül çâlâk isen şâhib-nazar kıl ârzü
‘Azîm ider ‘ummâna dek âb-ı revânun yügrügi³³⁸²

³³⁷² itdi] kıldı P

³³⁷³ ‘Aşıkun efgânı la‘lünden durur mülden degül] Mestlikler baḥa la‘lünden durur mülden degül P

³³⁷⁴ menâşib] vü menâşib F

³³⁷⁵ şüh] hoş F

³³⁷⁶ ve] idi A

³³⁷⁷ sefer] seyr F

³³⁷⁸ u ma‘nidârdu] -P

³³⁷⁹ feḥvâlar] feḥvâlar vardır A

³³⁸⁰ pey] peyk B F

³³⁸¹ peyk-i Cibrîli yügrügi] -F

³³⁸² S’de üstü çizilli bir mısra var.

Maṭlaʿ:

Firākuñla gönül Mecnûn-ı ser-gerdâna dönmişdür
Sitanbul aña bir üsti açuk zindâna dönmişdür

Maṭlaʿ:

Baña uçurmañ hümâ-ṭalʿ atlaruñ mümtâzını
Avladum ben Rûmilinüñ bir güzel şeh-bâzını (P149a)

Ve lehu:

Degül haṭṭ ol kamer-şeklüñ olan ṭarf-ı ʿ izârında
Güzellik şehrinüñ ol bir hıdırılıkdur kenârında

Ve lehu:

Ağlamayayın mı itler gülmesün mi hâlûme
Düşmeni³³⁸³ ḥandân idersin dostum giryân beni

Ve lehu:

Degül âvâre sen serv-i semen-sîmâ vü meh-rûnuñ
Kâbarmış cüst u cüyından ayağı câm-ı gülgünüñ

Faḳîre bu gâzeli gâyet aʿ lâ gelür. *Ġazel:*

Virdügince bu riyâz-ı nüh-zeberçed-ṭâk gül
Gel müdâm ey gonce-i sâķi-i simin-sâķ gül

Al ele ey serv-i simin-ber yine zerrin-ḳadeḥ
Gün gibi zeyn it bilürin sâķa bir berrâķ gül

Bir şafâ gülzârıdur bezm-i sürür-encâm-ı mey
Goncedür yer yer şurâḥi zer-nigâr eṭbâķ gül

Haṭṭ-ı ser-sebzüñ ḡubârından gedâlık etmege
Şan ḳalenderdür ḳuşanmış biline yapraķ gül

Şâġar-ı mey başuma deştâr-ı mermer-şâhidür
Fî'l-meşel aña kef-i simin-sâķı aķ gül³³⁸⁴

Sensin ey meh-pâre ol şâh-ı serâ-bustân-ı nâz
Kim çeker sâyeñde altun başlu bir sancaķ gül

Okımañ ṭarf-ı gülistâna dem-i nev-rûzda
Pürdür eşk-i ḥun ile ġam³³⁸⁵-ḥâne-i ʿ uşşâķ gül

Berg-i sebz iltürür âverd (?) ayaġuñ topraġına
İtlerünüñ dest-bûsına olup müştâķ gül

Ey Günâḥi vaşfını taḥrîre âl-i Ḥaydaruñ
Ḳanlu yaşıyla zer-endûd itdi âl evrâķ gül³³⁸⁶

GÜVÂHÎ: Anadolu'dan İznik kurbında Geyve nâm ḳaşabadandır. Şuʿ arâ-yı belâġat-şiʿ ârdan ve erbâb-ı timârdan imiş. Sultân Selim-i merḥûm nâmına *Pend-nâme* dimişdür *Kenzü'l-bedâyiʿ* nâm virmişdür. Ol *Pend-nâme* niçe faşl u bâb üzre mufaşşaldur ve her bâb niçe ḥikâyeyi müştamil ve her beyti bir ḥüb-meşeldür. Bunlar *Pend-nâme*'sinden ceste ebyâtdur³³⁸⁷. *Naẓm:*

Ulular yüzi olur gerçi ıssı
Utanma kim olasın devlet ıssı

Düşüp ṭurmaķ er olana degül ʿ ayb (A144a)
Ḥudâdur bir ḳarâra ṭutmaġıl reyḃ

³³⁸³ düşmeni] düşmenüm B P F

³³⁸⁴ Beyit der-kenar: B

³³⁸⁵ ġam] ḥum B P

³³⁸⁶ maṭlaʿ: Baña..... gül] -F

³³⁸⁷ ceste ebyâtdur] -F

Eğerçi taş yarar ma' lûmdur baş
Velî yarar tama' meşhûrdur taş

Bulur itdügün ol kim bed- ameldür
Kim iti öldüren sürür meşeldür

Bu beyti gâyet nâdirü'n-naẓîrdür. *Beyt:*
Meḳâbire gelicek bi-du' â geçüp gitmeñ
Du' â elin uzadup merḥabâyı unutmañ³³⁸⁸

ḤARFÜ'L-LÂM

LE'ÂLÎ: (P149b) Vilâyet-i Saruhân'dandur. Ekşer-i evḳâtın (B105b) cidd ü cehd ile 'ilm ü kemâle ḥarc iden ehl-i 'irfândandur. Bâri hiç olmayıcaḳ ba'z-ı kitâblar yazup hâşiyelerin düzerdi³³⁸⁹ her gören³³⁹⁰ *hoşca ḳabacık* diyecek ḳabaḳlar yazardı.³³⁹¹
Li-muḥarririhi:

Al ile naḳş eyleyüp evrâḳa rengin döndürür
Servler resm eyleyüp üstüne ḳuşlar ḳondurur

Ve muḥtaşarâtuñ mesâ'ilin zabt âsân olmağ için cedveller içine derc iderdi. Bu maḳûle cüz'ıyyâta 'ömrler şarf idüp emekler ḥarc iderdi. Kemâl Paşa-zâde-i merḥûm yanında³³⁹² kâtib-i fetvâ olup niçe biñ şuver³³⁹³-i fetvâ cem' idüp andan mülâzım olup ḥâlâ ḳazîdur. Sa'âdeti ḥaḳḳında rûzgâruñ müsâ' adesi olmaduğundan nâ-râzîdür amma ne çâre ki *Li-mü'ellifihi:*

Hükm-i taḳdîr-i ḳazâyı nesne tağyîr eylemez
Cedd ü baḥt olmasa cidd-i sa'y³³⁹⁴ te'sîr eylemez

Eş'âr-ı ü:

Ḥayâl-i ḥurde fikr it vaşf-ı dendânında dildârıñ (F149a)
Le'âlî tâ ki naẓmuñ ola dürr ü gevher-i meknûn

Ve lehu:

Ḳatline ḳaşd itmesün her dem iñen 'âşıkıların
Beklesün yanın yüzi şuyıyla cânâ ḥancerüñ

LİSÂNÎ ÇELEBİ³³⁹⁵: İstanbulîdur. İsmi Yahyâ'dur. Ḥâlâ dîvân-ı âlî kâtiblerinden 'ilm ü ma'rifet tâliblerinden şıḡar-ı sinden berü nazm u neşrûñ râḡıblarındandur. Ḥaylî küşiş idüp inşâ vü şî're âzmâyiş itmek üzeredür ki *Şî'r-i ü:*

Mihmânı olduğum görüp ol nev-cevân ile
Pîr-i muḡân ağırladı rıtl-ı girân ile

Ve lehu:

N'ola şayd itmese murğ-ı dil-i 'uşşâḳ-ı ser-bâzı
Gözi baḡlu toğandur daḡı yârüñ çeşm-i şeh-bâzı

MONLÂ LÜṬFÎ: Merḥûm-ı merḳûm eḥad-ı efâzıl-ı emâsil-i mevâlî-i Rûm'dur. Mevlidî Tokat'dandur ve kendü şıḳâtdandur. Lâ'übâlives ü meczûb-naḳş u müşevveş melâmi-üşlûb tekellûf-meslûb kimesne imiş. Başında müzevveçesi monlâyî degül (S74b) mevlâyî ve egninde cübbe vü ḳabası ma' ḥüde muḡâyir fenâyî imiş. Derse varduḳda atın kendü eliyle medrese ḳapısı ḥaḳḳasına baḡlar ve öñine otlucaḳ döker ba' de'd-ders Şeyḡ Vefâ câmi' ine varur Buḡârî naḳl eyler, anlar semâ' ider ol³³⁹⁶ aḡlar

³³⁸⁸ bu beyti unutmañ] -F

³³⁸⁹ düzerdi] düzdi A P / düzer S

³³⁹⁰ gören] gün F

³³⁹¹ yazardı] yazdı B A P S

³³⁹² yanında] zemânında B A P S

³³⁹³ şuver] şûret F

³³⁹⁴ sa'y] baḥt B A P S

³³⁹⁵ Biyografinin tamamı -B A P S

³³⁹⁶ ol] bu F

imiş. Fazlı *ke'n-nârî 'ale'l-ilm*³³⁹⁷ ve 'ilmi ma'lûm-ı 'âlemdür ammâ zebân-dırâz ve 'ulemâ tonatmakda akrânından mümtâz imiş. Kimin mecâlisde diliyle âzürde-hâtır idüp tahkîr ü tahfîf eyler ve kimin eliyle incidüp tahrîrât u ta'likâtın redd ü tezyîf (A144b) eyler imiş. Fuzelâ-yı 'asrdan Monlâ 'Arab ki (P150a) şâhib-i lihye-i keşife imiş, bir gün Sultân Mehmed huzûrında Monlâ ile eşnâ-yı mübâhâşede ve hılâl-ı muhâdeşede Monlâ Lütfî'ye *ekşer bildüğün felsefiyyâtdur, mühimmât-ı dîniyye ve 'ulûm-ı şer'iyyeden nesne bilmezsin belki dahı istincâ nicedür fehm kılmazsın* dir. Monlâ Lütfî laîfe idüp *qaba şakalı elüme ilseñ saña istincânuñ birkaç dürlüsin bildürürdüm ve niçe bilmedüklerün öğredürdüm* dir. Kezâlik Hâtîb-zâde'nün *Haşîye-i Tecrid*'i hakkında *müzahrefâtdur, ben anuñ ipligin bâzâra çıkardayum, dakikâların* (F149b) *ince den ince eleyüp götüne elek aşayum* diyü tonadurmuş. Ve'l-hâsıl ikisi bile bundan rengin ü endühgin olur. Vüzerâ-yı vaktiden İskender Paşa'nuñ dahı ba'zı huşûşdan merhûmdan tab'ı dil-gir imiş, her zemân *âh fırsatın bulsam* dir imiş. 'İzz-i huzûr-ı pādşāhiye³³⁹⁸ *zall u* (B106a) *muẓilldür, vücudı dîn ü dünyâyâ muhilldür* diyü teftiş olmasın 'arz iderler. Kaẓâ-yı İlâhî İskender Paşa kol olur ve bu huşûş mevālî-i vakte buyurılıp on tokuz gün habs olunur. Rencide olmuş dānişmendlerden Çölmekçi-zâde Kemâl Çelebi ve emsâli ğarâz idüp ba'zı umûra şehâdet iderler. Monlâ 'Arab ve Hâtîb-zâde fetvâ virüp ta'aşşub u nisbet iderler. Efdal-zâde hiç fetvâ virmez, Monlâ Ahaveyn evvel tereddüd ider ba'dehu fetvâ virür. Sultân Bâyezîd dahı katline rızâ virür. Sene tisa' ve tis'in ve şemâniyede katl iderler. 'Acebdür ki habs olınduğına Lâmi'î Çelebi-i merhûm *Kıṭ'a*:

Şâh-ı mülk-i 'adl Sultân Bâyezîd
Ki zi qahreş fitne geşte küşe-gir

Lütfî-i dîvâne râ maḥbûs kerd
Z'ân ki ez ilhâd şud töhmet peẓîr

Mî resîd ez taraf-ı Hâk târiḥ-i vey
Lütfî-i mülhid be-zindân şud esir³³⁹⁹ (900)

dimişdür. Kaṭl olınduğına bir fâzıl bu târiḥi dimişdür. (P150b) *Kıṭ'a*:
İftihâr-ı fuzalâ Lütfî-i maḥtûl ki ü
Büd der cümle feẓâ'il be-heme mülk ferîd

Çünkü ehl-i hased ü râ be-ta'aşşub kuşend
Geşt târiḥ-i vefâtes ve leḳad mâte şehîd³⁴⁰⁰ (906)

Eşnâ-yı habsde pādşāha ve erkāna eş'âr göndermişdür. Pādşāha *Beyt*:
Öldürmeyince mihr ü vefâ itmezem dimiş (A145a)
Ger eyler ise mihr ü vefâ öldürün beni

Vezîr-i a'zâm İbrâhîm Paşa'ya *Nazm*³⁴⁰¹:
Ey mürüvvet ma'denî lütf issı sultānum meded
V'ey ebân 'an ced vezîr-i âl-i 'Oşmānum meded

Dâmen-i Yûsuf gibi çâk oldu zeyl-i 'işmetüm
Haşm-ı bi-inşâf elinden al giribānum meded

Vüzerâdan Dâvûd Paşa'ya *Beyt*:
Ey âşaf-ı ferzâne ândur beni sultāna
Añ mûrı Süleymāna zindānilere ḥayr it

³³⁹⁷ Dağın üzerindeki ateş gibi.

³³⁹⁸ pādşāhiye] pādşāhide F

³³⁹⁹ Kahrından, fitnenin bir köşeye çekildiği, adalet mülkünün şahı Sultan Bayezid mülhitlikle suçlandığı için divane Lütfî'yi hapse attı. Hak'tan onun tarihi (şöyle) geliyordu: Mülhid Lütfî, zindanda esir oldu.

³⁴⁰⁰ Fazılların övüncü, bütün faziletlerde tüm dünyada eşsiz olan maktul Lütfî'yi haset sahipleri taassupla öldürünce onun vefat tarihi "ve leḳad mâte şehîd" oldu.

³⁴⁰¹ nazm] kıṭ'a B A P S

Merhûm ‘Alî Paşa’ya (F150a) *Beyt*:
Çok nesne gelür başa nâz eyleme yoldaşa
Adıyla ‘Alî Paşa zindânilere hayr it

Rûmili kâzî-‘askeri Hâcî Hasan-zâde’ye *Beyt*:
Ey Rûmili’nün şadri İslâmımızuñ fahrı
Ya‘nî ‘ulemâ zahır zindânilere hayr it³⁴⁰²

Anatoli kâzî-‘askeri İmâm ‘Alî’ye *Beyt*:
Ey şadr-ı Anatoli sağ eyleyigör şolı
Unutmaz iseñ yolu zindânilere hayr it

Nişancı Tâcî Beg-zâde Ca‘fer Çelebi’ye *Beyt*:
Ey nâm u nişân ehli şa‘b eyleme her sehli
Uzatma inen mehli zindânilere hayr it

Defterdâra göndermişdür³⁴⁰³ *Beyt*:
Defterlere vâlisin mevlâ-yı mevâlîsin (S75a)
Yenbü‘-ı mevâlîsin zindânilere hayr it³⁴⁰⁴

Bu iki gâzel mütekaribü’l-lafz ve’l-ma‘nâ anuñdur. *Maṭla‘*:
‘İşkuñ kopuzını yine tıñgırdadayum mı
Ya‘nî ki felek taşını çıñgırdadayum mı

Ve lehu:
‘İşkuñ kopuzın ele alayın mı ne dirsın
‘Alemlere âvâze şalayın mı ne dirsın

Nâlišler idüp ney gibi gavğâsını ‘ışkuñ
Başuma yine şatun alayın mı ne dirsın

Rüsvâ-yı cihân olmağ için şîşe-i ‘ârı
Ne olsa gerek taş çalayın mı ne dirsın³⁴⁰⁵

Mevâlî-i ‘aşrdan³⁴⁰⁶ birinüñ kürkinüñ yaqası semmür ve pîşleri zerdâve, yanları sañsar,
arkası çalkafa imiş. Ol eşnâda Burusa’da Sultân medresesin virmişler, ol eşnâda Monlâ
Luṭfî dimişdür (B106b) *Beyt*:

Bir derme çatma kürkli bir düzme koşma Türk
Lâyık degül durur k’ola Sultân medresesi (P151a)

Ve lehu:
Şimdi ‘âlem benüm ağıyar ile destânım okır
Kışsa-i heşt-bihişt âdem ü şeytân-şekl

Koma akrânım arasında beni hâr u hacîl
Yağmaya ta‘ne taşı başuma bârân-şekl³⁴⁰⁷

TÛṬÎ-İ LAṬÎF³⁴⁰⁸: Tûṭî-i Laṭîf Çelebi dirler rind ü zarîf³⁴⁰⁹ ü şâ‘ir-i şerîfdür.
Burusalıdır. (A145b) Bir hacenüñ oğlu ve ‘Ulvi Yegân-zâde’nün li-ümm qarındaşıdır.
Mevâlî hıdmetinde huşûşa Kemâl Paşa-zâde-i merhûm terbiyetinde olup kâzî-
‘askerlikden mütekâ‘id Gürz Seydî’den mülâzım olmışdur. Ba‘dehu tarîk-i kazâyâ

³⁴⁰² Rûmili kâzî-‘askeri.....hayr it] -F

³⁴⁰³ defterdâra göndermişdür] Defter-zâde B A P S

³⁴⁰⁴ defterdâra göndermişdür.....hayr it] -A P S

³⁴⁰⁵ bu iki gâzel ne dirsın] -F

³⁴⁰⁶ ‘aşrdan] ‘aşruñ B

³⁴⁰⁷ ve lehu: Şimdi.....bârân-şekl] -B F

³⁴⁰⁸ Tûṭî-i Laṭîf] Luṭfî-i Tûṭî A P F S

³⁴⁰⁹ zarîf] zarîf laṭîf ü nazîf ve yâr-ı harîf B A P S

‘āzim olmuştur. Zemân-ı cevânide şî‘rde hüsni edāya ve lahnda lutf-ı şadāya³⁴¹⁰ mālîk olduğün bülbül gibi pür-şür u şağab gördiler, Tûti-i Latîf diyü lakab urdılar. Zemân-ı kazâda eline girdüğü³⁴¹¹ mālî cem‘ idüp İstanbul’da Yenibâğçe’de bir medrese binâ idüp haylî meblağ vakf idüp kendüye şart itmişdür. Rûmili’nde vü Anadolı’da yüz elli akçalık kazâ zabt itmişdür. Hâliyen tekâ‘üd ihtiyâr idüp medrese-i mezkûre ile kanâ‘at itmişdür. ‘İlm-i taşavvufun ‘ilmisinden ve ‘amelisinden zevk idüp ihtiyâr-ı ‘uzlet ü vahdet itmişdür. Ancak üç dört kimesne ile müşâhabet ider; mâ‘adâdan nefret üzredür ve yolda râst gelse döner³⁴¹² izin şapıdır, selâm virmekden bile vahşet üzredür. Ve bi’l-cümle Haq Te‘âlâ ekâbir-i sa‘âdete³⁴¹³ tevfiğ virmişdür ki ümmiddür ki anda (F150b) dâ‘im bâkî ola, sa‘irlere dağ ol hâl sârî vü mülâkî ola. *Li-muḥarririhi*:

Çün kanâ‘atdan fakîr âğâhdur
Ger gedâ ise ne gam³⁴¹⁴ ol şâhdur

Kâdirî Efendi-i merhûmuñ *Matla‘*:

Ne dūd-ı âteş-i ḥasret ne reşk odıyla dāğum var
Kanâ‘at mülkine şâhum ne tuğum ne otağum var

matla‘ına ol bu vech ile tettebbu‘ itmişdür ki *Matla‘*:

Gerekmez tevsen-i çarhı meh-i nevden ferâğum var
Bu ‘âlem kiştârında ne çiftüm ne orağum var (S75b)

Karâşu kazâsın virdüklerinde dimişdür (P151b) *Beyt*:

Karâşuyı virmek dimekdür baña
Be-Tuna Be-Tunca be-âb-ı siyâh

Altmış akça ile Niş kâzîsı olduğında dimişdür. *Kıṭ‘a*:

Elem-i Niş-i belâ cānumuza yetmişdür
Dil-i sevdâ-zede bulıncaya dek sittini

Erba‘îni ne kadar çekdügümi ben bilürem
Dil-i sevdâ-zede bulıncaya dek ḥamsîni³⁴¹⁵

Koca Keşiş nāmıyla mülakḳab bir kâzî Kırkkilîsa’ya kâzî olmağcün İskender Çelebi’ye yüz filori virüp kâzî olduğda dimişdür. *Kıṭ‘a*:

Virmese yüz papası koca keşiş
Manşiba kimse râzi olmaz idi (A146a)

Olmasaydı papası el-ḥaşıl
Kırkkilîsâya kâzî olmaz idi

LAṬİFİ: Şaḥîḥ Kaştamonı’dandur³⁴¹⁶. Tarîk-i ‘ilme sülûk idüp bir mikdâr taḥşîlden sonra ferâğât idüp sülûk-ı rāh-ı muḥasebe vü kitâbet itmişdür. Selîkası şî‘r ü inşâya mülâyim olup ikisine bile mümâreset itmişdür. El-ḥaḳ ikisine bile bezl-i meblağ-ı himmet itmişdür. *Aḥvâl-i İbrâhîm Paşa* (B107a) ve *Vaşf-ı Şehr-i*³⁴¹⁷ *İstanbul* ve *Rebî‘iyye-i Ezhâr* gibi birkaç hoş-âyende inşâsı vardır. Her birinde hoşça ma‘nâsı ve şûḥca edâsı vardır. Hâşılı akrânı içre yegânedür ve inşâsı nâzûkânedür. İskender Çelebi vaşfında Bahâriyye ba‘z-ı inşâ idüp nev-rûzda şunup Rûmili’nde Belğrad semtinde kitâbet iḥsân itmişdür. Niçe zemân ol cevânibde güzâriş-i rûzgâr-ı perîşân itmişdür. Hudûd-ı sene ḥamsinde İstanbul’a hicret ve anda ikâmete ‘azimet itdi. Ol târiḥde Sehî Beg (F151a) cem‘ itdüğü *Tezkiretü’ş-şu‘arâ*’nuñ nev-peydâlığı zemânı

³⁴¹⁰ ve lahnda lutf-ı şadāya] -F

³⁴¹¹ girdüğü] girdüğü Allah virdüğü B A P S

³⁴¹² döner] -A P

³⁴¹³ sa‘âdete] sa‘âdet ve F

³⁴¹⁴ gam] var B F

³⁴¹⁵ dil-i sevdâ-zede bulıncaya dek ḥamsîni] ben kılun cehdle bulıncaya dek ḥamsîni A P

³⁴¹⁶ Kaştamonidendür] Kaştamonîdür F

³⁴¹⁷ şehr] -F

olup halk içinde makbûl düşmüşdi³⁴¹⁸. Latîfî ile fakîr bir tezkîretü's-su'arâ demek fikr idüp ol zemân tertibin ve fakîr hurûf-ı esâmî³⁴¹⁹ tertibin ihtiyâr itdüm idi. Şoñra monlâ-yı mezbûr benüm tertibüme şarkup yârân loğmasına tama' itdügi eelden ben dil-gir olup ferâgat idüp on beş yıldan ziyâde³⁴²⁰ cem' itdügüm evrâk tākçe-i ihmâlde metruk u nihân kaldı. Mezkûr kitabın itmâm idüp (P152a) İstanbul'da ba'zı cihât ile kanâ'at eyledi. Ba'dehu rûzgâr anı vakf-ı Ebî Eyyüb Enşârî'de şâhib-i kitâbet eyledi. Yahyâ Beg mütevellî ve Latîfî kâtib-i cem' olup mütevellî şâ'ir ve kâtib şâ'ir oldu; Vakf-ı Ebî Eyyüb meş'ar-ı su'arâ³⁴²¹ oldu. Andan dahı ma'zûl olup Rodos'da 'imâret-i Sultânîye kâtib oldu. Hâlâ Mısır'da gâh şî'r gâh inşâ ile 'ibâdet-i Hudâ'ya müvâzıb oldu. Ba'z-ı manzûm u menşûr³⁴²² resâ'ili vardır. Cümlesi çâşnîdâr u hemvârdur ve tezkîretü's-su'arâsı makbûldur, matbû'-ı erbâb-ı tab'-ı suhan-güzârdur, eyü tettebbu' itmişdür. Sehi Beg ile aslâ ne inşâda ve ne tertibde münasebeti yokdur. Ammâ bu dahı tarîk-i Hak'ı koyup şâh-râh-ı ta'aşşuba gitmişdür. Ekser-i su'arâyı yirinden yurından idüp³⁴²³ çeke çevire (A146b) döge döge dir dimez Kaşamonili itmişdür, hiç bilmem ne fikr itmişdür. Biz bildüğümüz budur ki şerefü'l-mekâni bi'l-mekîn³⁴²⁴ işitmedük ki şerefü'l-mekîni bi'l-mekân³⁴²⁵ ola. Necâti-i merhûm Edirneli idügi meşhûr-ı 'âlem iken bu Kaşamonilidür dimişdür. 'Acebden 'aceb budur ki Kaşamoni'de şâyî' olan iki luğat Necâti şî'rinde bulunmağla istidlâl itmişdür. Evvel Temennâ kayası Amâsiyye'de dahı vardır, neden ki Amâsiyyeli olmaya! Ve ba'zı su'arâ hakkında ki aslâ Kaşamonilidür dimege mecâl yokdur, Kaşamonili fülândan tahşîl-i ma'rifet itmişdür diyü yazmışdur. Hattâ Nişancı Celâl-zâde Muştafâ Çelebi tercemesinde Kaşamoni civârında Tosya'dandur dimişdür (F151b) Tosya'dandur demekle mekânı ma'lûm olurdu. Kaşamoni civârında olmağla şeref mi gelür (B107b) mülâhaza itdi ola ve bi'l-cümle *Mışrâ'*:

Ve linnâsi fimâ ya' şakûne mezâhibu³⁴²⁶

câ'iz ki biz bilmedüğümüz bir meziyyet ve Kaşamoni'den olmakda bir şeref ü 'izzet ola (S76a). Ol sebebden zurefâ yârân kitâblarının adın *Kaşamoni-nâme* ve *Alet-i Hengâme* komışlardır (P152b). Ve bi'l-cümle Kaşamoni-nâme olduğundan gayrı 'aybı olmasa olur. *Şî'r-i ü*:

Sürme çeksün özini nergis-i mestânuñdan³⁴²⁷

Şâne çeksün elini³⁴²⁸ zülf-i perişanuñdan

Ve lehu:

Biz kim ğubâr-ı pây-ı seg-i küy-ı dil-berüz
Ulularuñ ayağı tozı hâk-i kemterüz

Nakş-ı dü-kevni âyîne-i cânda seyr ider
Faqr u fenâ seririne mâlik Sikenderüz

Cemden yeg itdi seb'a-i seyyâre vaktümüz
Sâki bu devletiyle şeh-i heft-kışverüz³⁴²⁹

Tezkîresinde ba'z-ı ğazellerin irâd eylemişdür. Bu maħalde irâda ihtiyâc yokdur. Faķire virdügi kıt'adandır bu bir iki ebyât. *Kıt'a*:

Ey emir-i fuzelâ seyyid-i erbâb-ı kaẓâ
İftihâr itse tapuñla yeridür ehl-i kemâl

³⁴¹⁸ düşmüşdi] düşmemişdi A

³⁴¹⁹ hurûf-ı esâmî] hurûfîn F

³⁴²⁰ ziyâde] ziyâde idi ki F

³⁴²¹ su'arâ] şevâ'ir A

³⁴²² menşûr] menşûr F

³⁴²³ idüp] ayırup A S F

³⁴²⁴ *Bir yerin şerefi oradaki itibarlı kişiler sayesinde.*

³⁴²⁵ *İtibarlı bir kişinin, şerefini bir yerden kazandığını (hiç işitmedik).*

³⁴²⁶ *İnsanların, tutkunu oldukları şeylere karşı tutumları değişiktir.*

³⁴²⁷ mestânuñdan] fettânuñdan F

³⁴²⁸ şâne çeksün elini] şânenüñ gitsün eli B A P S

³⁴²⁹ *ve lehu: Biz heft-kışverüz] -F*

Güş idelden kelimât-ı dürer-i manzûmuñ
Süfte dildür dil-i hâsid gibi reşk ile le'âl

Tûti-i nâtika maḥbûs-ı kafes olmaz idi
Nazm-ı şekker-şikenüñden eger olmasa maḳâl

Dîde-i luṭf ile bir ḥâlûme baḳ merdüm sen
Ki olupdur ḡam-ı deyn ile diğēr-gün aḥvâl

Düşdi gird-âb-ı ḡam-ı deyne vücûdum fülki
Dilerem her³⁴³⁰ yañadan irişe bir Hızır-ḡışâl

LA' LÎ: (A147a) Rûmîli'ndendür. Tarîḳ-i 'ilmden ferâğat ve Üsküb'de ba'zı cihâtla kanâ'at eylemiş abdâl-şive kişi idi. Fakîr görüp dururum ki bir pîr-i naḥîf ammâ hırfet-i mütâyabât u mülâtafatda³⁴³¹ ḡarîf idi. *Şî'r-i ü:*

Zâhidüñ gönlinde cennet 'âşıkuñ dîdâr-ı yâr
Her kişinüñ lâ-cerem başında bir sevdâsı var

'Âşıkuñ ḥâlât-ı vecdin ihtiyârî sanmañuz
Dil-rübâlâr şivesi âdemde ḳomaz ihtiyâr

Ḥaste cāna şol kıya baḳışlaruñla kıyma kim
Şive vü nâz ile öldürdün beni hey ḡamzekâr

Ey muḳallid kişide âyine şâf olmaḳ gerek
Ḳonmaḡa tâ kim aña gerd-i küdürerden ḡubâr³⁴³²

Didüm ey gül var mıdur La' lî gibi bir bülbülün
Gonceveş ḳıldı tebessüm nâz ile didi hezâr³⁴³³

LA' LÎ-İ SÂNÎ³⁴³⁴: Adı Meḥemmed'dür. İstanbul'dandur. La' lîn Ḳabâ-zâde dimekle ma' rûf³⁴³⁵ bir ḳâzînuñ ḡayr-ı ḡalefi ve 'ilm ü³⁴³⁶ kemâl deryâsınuñ dürr-i şadefidür. Leb-i la' lîni ḡâtem-i gencîne-i ḡüsnüñ (F152a) niğîn-i la' lî ve zülfi ruḡsâr-ı âteşnâkine düşmiş na' l der-âteş na' lidür. (P153a) Çün lebi maḡzen-i esrâr-ı ḡaybdur 'âlem-i ruhâniyândan bu maḡûle maḡâlât ile tercemân olsa 'aceb degüldür. Ve çün leb-i la' lî mezkûr oldı, âşârı mezkûr olmaḳ terk-i edeb degüldür. *Eş'âr-ı ü:*

Çem' eyledük o mâḡ ile mîr'âtı bir yire
Âyinenüñ yüzine o gün ḡiç baḳılmadı (B108a)

Turmaḳ degüldi niyyeti meclisde³⁴³⁷ zâhidün
Birḳaç ayaḡ içürdiler ammâ yıḳılmadı

Biz La' lî kân-ı ma' rifetün cevheri iken
Ḥayfâ cihânda kıymetümüz kimse bilmedi

Ve lehu:

İḡtilât itmez iseñ 'âşık-ı bî-diller ile
Dostum bâri cefâ itme gezüp iller ile

³⁴³⁰ her] bir P

³⁴³¹ mülâtafatda] muḡâverâtta P

³⁴³² ey muḳallid..... ḡubâr] -B A P S

³⁴³³ Şüfinüñ ḳara 'imâme 'âşıkuñ zülfi niğâr

Lâ-cerem her kimsenüñ başında bir sevdâsı var

Dilde fikr-i ḡatt-ı dil-ber dîdede ḡâl-i 'anberler

'Âşıkuñ gönlinde gözinde maḡabbet sevdâsı var] der-kenar P

³⁴³⁴ Biyografinin tamamı der-kenar S

³⁴³⁵ dimekle ma' rûf] dirler P

³⁴³⁶ 'ilm ü] 'ilm ü 'amel ü F

³⁴³⁷ meclisde] ammâ ki A

İşigün iti sıfâlin şına meyl ide diyü
Kâse-i ser tolanur kûyuñı sâ'iller ile

Ehl-i diller n'ola vaşfında olursa 'âciz
Vaşf olunmaz o şehün La' lî lebi diller ile³⁴³⁸

Ve lehu:

Biz ölicecek nişâne içün tîr-i kâhruña³⁴³⁹
Seng-i mezârumuz ola kâ'im-mağâmumuz

La' lî gönül kebûteri oldı şikeste-bâl
Eyâ kim ola irgüre yâre peyâmumuz

LEM'Î³⁴⁴⁰: Lâmi'î Çelebi³⁴⁴¹-i merhûmuñ oğlu idi. Adı Dervîş Çelebi idi. Tarîk-i 'ilmün haylî zemândan püyende-i râh-ı talebi idi. Tarîk-i 'ilmde hünkâr hâcesinde müntehi oldı. Şeh-zâde Sultân Mehemmed-i merhûm nâmına ahvâl-i şî' rden kâfiye vü 'arûza (A147b) müte'alılık risâle virüp muğâbelede mülâzım aldılar. Ba' dehu anlaruñ bâb-ı ihsânına müntemi oldı. İstanbul'da kırk akça ile Sultâniyye müderrişi iken intikâl itdi. Egerçi ki hayâtında cidd ile kûşîş-i tahşîl-i 'ilm³⁴⁴² ü kemâl itdi ammâ ciddi cedd olmadı ve taqdir müsâ'id olmadı ve tâlî' i hem 'ilmde akrânından dūn idi hem şî' rde dağı şu' arâya zebūn idi. *Şî'r-i ū:*

Fikr-i zülfündür şeb-i fûrkatde cân eglencesi
Gice ile³⁴⁴³ murğun olur âşyân eglencesi

Ğamzesi fikriyle ebrûsı hayâli dil-berūn
Lem'iyâ yiter saña tîr ü kemân eglencesi

LİVĀYĪ: İstanbullıdır. Kuloğlu idi. Adı Hızır'dur. Yeñiçeri iken ba'zı meşâ'ih hıdmetin idüp³⁴⁴⁴ esmâya müdâvemet ile ve mürebbisüz halvet çekmekden galebe-i yübüset ile (P153b) dimâğına ihtilâl ve 'aqlına i'tilâl 'ârız oldı. Niçe zemân bîmâr-hânedede mu'alecât itdiler. Zencir ü bend sūdmend oldı³⁴⁴⁵ ki nev'an hūsmend oldı. 'Ulūfesi olan akçadan (F152b) ber-vech-i tekâ'üd şey-i yesir sebep-i ma'îşeti vardur ve eyü nüsha yazar kitâbet ile kefâf-ı nefis tertibine kudreti vardur. Mü'ellefatı 'adedde şad olur, yanında şî'r ü inşâdan dem urılsa gayruñ kelimâti mezkûr olmağ bâbı sedd ü şadd olur. Be-her hâl bir yılda bir bîmâr-hâne kayyumına buluşur *darbū'l-habîb zebîb*³⁴⁴⁶ diyü leti lût bilür ve *küllî dâhilin yenfa*³⁴⁴⁷ diyü ihtikândan çekmez zor. *Eş'âr-ı ū:*

Şöyle şakla sırr-ı 'ışkı tende cânuñ tuymasun
Belki adın anma ağzuñda zebânuñ tuymasun (B108b)

La' lüñi emsem³⁴⁴⁸ olurdı derdüme emsem didüm
Didi em mâ³⁴⁴⁹ kimse bu râz-ı nihânuñ tuymasun

LEVHĪ: Rûmili'nde şu' arâ vü zurefâ menba'ı olmağla meşhûr olan şehr-i şöhret-âşâr Piriştine'dendür. Ol şehr-i dehr-âşûb bunuñ gibi niçe gevher-i bî-nihâyeye ma'dendür. Tarîk-i 'ilmi tarîki ile 'ulemâ-yı efâzıl huzûrında tahşîl itmişdür. Egerçi çok kimşenñ hıdmetine müntemi olmuşdur ammâ 'illet-i gâ'ıyyesi Ma'lûl Emir'de müntehi olmuşdur. Ba' dehu kutb-ı evtâd mihver-i dâ'ire-i irşâd Merkez Muşlihu'd-din-

³⁴³⁸ ve lehu: İhtilâl diller ile] -F // diller] yıllar A P

³⁴³⁹ nişâne içün tîr-i kâhruña] nişanemçün tîr-i mihrüne A

³⁴⁴⁰ Lem'î] Lem'î Çelebi F

³⁴⁴¹ Çelebi] -F

³⁴⁴² 'ilm] fazl P

³⁴⁴³ ile] eyler F

³⁴⁴⁴ hıdmetin idüp] hıdmetinde olup F

³⁴⁴⁵ oldı] olmadı F

³⁴⁴⁶ *Sevgilinin vurduğu yerde gül biter.*

³⁴⁴⁷ *Vücuda giren faydalıdır.*

³⁴⁴⁸ emsem] öpsem BP

³⁴⁴⁹ em mâ] epsem F

i merhûm huzûrında ‘alâ’îk-ı beşerîyyeden münselih (A148a) olup ahlâkın tehzîb ve nefsi-nâtıkasın tekmiîl itmişdür. Eger ‘ulemâ-yı ‘izâmdur, (S76b) dağâ’îk-ı ‘ulûm-ı gâmîzda şühûdına şehâdet iderler ve eger meşâ’ih-i kirâmdur, mücâhedât u müşâhedât ile³⁴⁵⁰ tezkiye-i kâleb-i hayvânî ve taşfiye-i kalb-i insânî itdügine müzekki olurlar. İstignâ bir mertebededür ki dünyâ vü mâfihâdan el çeküp etek silkmışdür, iki cihândan göz yumup³⁴⁵¹ ancak kitâb ile birikmişdür. Merhûm Nûhî’nün birâder-i kihteri ve ‘Azmi’nün büyük birâderidür. İçlerinde bu gerçi miyânedür ammâ³⁴⁵² hayru’l-umûri evsâtuha³⁴⁵³ ya mazhar olup bu ikisinden dahî âdemiyânedür. Şi‘rde hod nazmı eserden mü’essire (P154a) istidlâlî iş‘âr ider ve kaşide ve kıt‘a ve murabba‘ ve gâzeliyyâtı (F153a) zât-ı eczâ-yı şi‘re şâmil olup yek fenn ü yek cihet olmaduğın izhâr ider. Eş‘âr-ı ü:

Öpmedi kimse elün bir dem senün zîrâ begüm³⁴⁵⁴
Şâhsâr-ı mîve-i cândur irişmez aña el

Ve lehu:

Cümle mızrâbuñ dilindendür³⁴⁵⁵ figânı mû-be-mû
Gel bu sirruñ nüktesin fehm eylegil tanbûrdan

Ve lehu:

Mürdeler ihyâ ider dirler sözüñ gamdan meded
Söyleye öldüm ben ey gönce-dehânum söyleye³⁴⁵⁶

Fakîr Piriştine’ye kâzî olup varduğumda bu gâzeli dimişdür. *Gâzel:*

Kâzî oluban şehrumûze ‘Aşık Efendi
Gördi gözümüz dünyede bir ‘aşık efendi

Yâ biz n’idelüm çünkü olup ‘aşık-ı şâdık
Her servi kıcar ravzada şarmaşık efendi

Dil murğını kırtarımaduk ağ u karadan
Zülf-i siyehi olalı tolaşık efendi

Gördi döyemez şu‘lesine rûy-ı nigâruñ
Kaldı gözümüz şöylece kamaşık efendi

LÂMÎ’İ ÇELEBÎ: *Mısrâ‘³⁴⁵⁷:*

Nazm u neşrûñ şi‘r ü sihrûñ câmi‘i; Burusa’nuñ kadîmî hânedân-ı ‘izzet ve dūdman-ı rif‘atindendür. Babası ‘Osmân³⁴⁵⁸ Çelebi, Sultân Bâyezîd-i merhûma hâzîne defterdârı ve a‘yân³⁴⁵⁹ (B109a) u erkânun ser-dârı olmuşdı³⁴⁶⁰. (F153b) Evvel taḥşîl-i feẓâ ile mâ’il olup fuẓalâ-yı ‘aşrdan Ahaveyn ve Fenâri-zâde hıdmetlerinde olup ba‘dehu tekmiîl-i fevâzıla mâ’il olup naḳş-perdâz-ı tarîkat-ı Naḳş-bendi Emir Efendi’nün cezbe-i nefesi irişüp nefsi ol tarîkûñ naḳş u nigârına firifte ve anlarun sükûnında olan hareketlerine şifte olup terk-i ‘örf ü izâfet belki *et-tevhîdu isḳâtu’l-izâfâtı*³⁴⁶¹ diyüp (A148b) cümle mâ-sivâdan ‘uzlet ü hicret itdi. Bu esnâda envâ‘-ı şi‘r derûnından lâmi‘ ve pertev-i neyyir-i neşri etrâfa şâyi‘³⁴⁶² oldu, maḥlaşın Lâmi‘i kıldı. Etrâf-ı âfâka eşî‘ât-ı tab‘-ı nûr-baḥşı yayıldı. Şi‘r ü inşâyı şîr ü şeker gibi cem‘ itdi ve nâvdân-ı hâme-i dü-zebânınun birinden cüy-ı şîr-i şi‘r ve birinden âb-ı nâb-ı inşâ aḳıtdı. Burusa’da (P154b) tekâ‘üd idüp gâh nazm ve gâh neşr ve gâh leff ve gâh neşre

³⁴⁵⁰ mücâhedât u müşâhedât ile] -A

³⁴⁵¹ göz yumup] el çeküp P

³⁴⁵² ammâ] -B

³⁴⁵³ *İşlerin en hayırlısı ortasıdır (vasat olanıdır). Hadis*

³⁴⁵⁴ dem senün zîrâ begüm] bildüm senün zîrâ kim P

³⁴⁵⁵ dilindendür] elindendür P

³⁴⁵⁶ ve lehu: Cümle söyleye] -F

³⁴⁵⁷ mısrâ‘] - P

³⁴⁵⁸ ‘Osmân] -F

³⁴⁵⁹ a‘yân] a‘yân u ekâbir F

³⁴⁶⁰ olmuşdı] olmuşdur ammâ F

³⁴⁶¹ *Allah’ı birleme (tevhit) sonradan eklenenleri yok etmektir.*

³⁴⁶² etrâfa şâyi‘] etrâf-ı ‘âleme P

terceme vü tedvîne ve şi'r ü inşası ile gerden ü gûş-ı 'arûs-ı rûzgâra³⁴⁶³ tezyîne meşgûl oldu. Fettâhî-i Nişâbüri'nün *Hüsn ü Dil*'in mevzû' idüp dağı matbû' u maşnû' *Hüsn ü Dil* adlu kitâb cem' idüp Sultân Selim âstânelerine virdi. Vazîfe-i mu'ayyene ta'yîn olınup murâdına irdi. Ba'dehu baîr-i hezcede *Ferhâd-nâme* nazm idüp pâdşâh-ı mûmâ-ileyhe tuhfe kıldı. Ol dağı sâlyâne diyü bir kûy şadağa kıldı. Ba'dehu Sultân Süleymân-ı merhûm 'Unşurî'nün *Vâmık u 'Azrâ*'sın terceme murâd idinüp kâdir şâ'ir tefahhûş itdüklerinde kâzî-'asker Muhyî'd-dîn Çelebi ile Kâdirî Çelebi Lâmi'îyi sevķ iderler, sūk³⁴⁶⁴-ı nazmda germ olmağa pür-sevķ iderler. Altı ayda baîr-i remelde terceme vü tekmi' eyledi, gül-redif kaşidesi ile tezyîl eyledi, evrâk-ı gül gibi dâmân-ı pâdşâhiye nişâr eyledi. Anlar dağı cevâ'iz-i seniyye ile nihâl-i âmâlin pür-berg ü bâr eyledi. Bir zemândan soñra Faîr-i Cürçânî'nün *Veysel*³⁴⁶⁵ vü *Râmin*'in terceme buyurdılar (S77a) ol hıdmete dağı yine anı revâ gördiler. Anı dağı baîr-i hezcede tetmim idüp (F154a) İbrâhîm Paşa medhîn haşv idüp ol vâsîta ile evlâdına bu edâ ile vazîfe istid'â itdi. *Nazm*:

Degüldür şâki-i lutf-ı Hudâ-dâd
Velî dilriş idüpdür fikr-i evlâd

Ėam-ı evlâd özge ibtilâdur
Olursa miñnet olmazsa belâdur

Olup her biri kesb-i 'ilme meşgûl
Beni eyler su'âl-i zerle mes'ûl

İbrâhîm Paşa dağı oğullarına tevzî' için yigirmi akça 'atâ itdi. Ve bi'l-cümle Rûm'da (A149a) şi'r ü inşânun üstâdıdır ve memdûh olan anun inşâ vü inşâdudur. Şu'arâ-yı Rûm'da müt'e'ayyindür ve nazm ile nesrde ve nazmun envâ'-ı fûnûnında ya'nî Ėazeliyyât ve kaşâ'id ve muķatta'ât ve mu'ammâ ve lûgaz (B109b) ve hezde müt'efennindür. Câmî mü'ellefâtın çok terceme itdüğü eelden Câmî-i Rûm dirlerdi. Câm-ı ma'ânî anun zemânında anların yâdına sürilürdi. Huzûr-ı kalb ü ferâğ-ı bâl, cem'iyet-i hâtîr u şafâ-yı hâl ile (P155a) 'ilm ü 'ibâdete meşgûl iken âhir 'ömrinde Tâtâr Memî dimekle ma'rûf bir cevâna ba'z-ı yârân ibrâmiyla bir Ėazel didi ki matla'ı budur. *Matla'*:

Kaşı kemân müjesi tîr ü Ėamzesi Ėancer
Tâtâr Memî gibi var mı cihânda bir dil-ber

Dil-berün 'uşşâkı vü hevâdarı, huşûşan İslî 'Abdî dimekle ma'rûf 'âşık-ı ser-dârı reng-pezîr olup merhûmı Ėarîb hicvler ve Ėalîz şetmler ile âzürde itdiler ve Ėalkun seÇ-ı ta'nî ile zağm-Ėurde itdiler. Çok zemân Ėeçmedin sene erba'inde³⁴⁶⁶ faşl-ı Ėamsinde sinin-i 'ömrî Ėudûd³⁴⁶⁷-ı sittinde iken Burusa'da rığlet idüp³⁴⁶⁸ Ėal'a dâğilinde babası mescidi Ėazîresinde defn itdiler. Ėîn-i ihtizârda kendü eş'ârından bu beyti okımışdur. *Beyt*:

Lâmi'î dil zevraķın gird-âba şalduñ âh kim
Yoķ kenâr-ı vaşl-ı yâra rûzgârumdan meded

Hikmet Allah'un mezkûr İslî 'Abdî dağı çok³⁴⁶⁹ zemân Ėeçmeden 'ömr ü manşıbdan ber-Ėurdâr olmadan³⁴⁷⁰ fevt oldu. Tâtâr Memî (F154b) dağı³⁴⁷¹ mülâzım olup kâzî olduķdan soñra kilik-i ezel tağriri ile 'avârîz için vârid olan Ėükme³⁴⁷² kalem Ėatup yigirmişeri yigirmi beşer itdüğü eelden il issi tıyup anı tıutup bu dest-dırâzlığına rıza virmeyüp elin kesmek kaşd itdiler. *El benüm etek senün* diyü her kimün dâmenine el

³⁴⁶³ rûzgâra] zer-kâre F

³⁴⁶⁴ sūk] şevķ F

³⁴⁶⁵ Veysel] Veys F

³⁴⁶⁶ erba'inde] erba'in ve tis'ami'ede F

³⁴⁶⁷ sinin-i 'ömrî Ėudûd] 'ömrî F

³⁴⁶⁸ idüp] itdi F

³⁴⁶⁹ çok] sehl A P

³⁴⁷⁰ olmadan] olmadı B A F

³⁴⁷¹ dağı] Ėod S F

³⁴⁷² Ėükme] Ėükme-i şerîf-i pâdşâhiye P

şundı ise *el için ağlayan gözsüz kalmış*³⁴⁷³ *elümden*³⁴⁷⁴ *gelmez* diyü mu'în olmayup
 âhîr elden fâ'ide (A149b) yoğduğun bilüp bî-yâr u bîmâr tek ü tenhâ bir aķçasuz vü
 pulsuz hıdmetkârsuz u kolsuz terk-i diyâr idüp ile'l-ân nâm u nişânı nâ-peydâdur.
 Mevlânâ-yı merhûm *Veyse vü Râmin*'inde mü'ellefâtın sâ'ât-i leyl ü nehâr 'adedince
 yigirmi dört olmışdır dimişdür. Zâhir *Veyse vü Râmin*'den sonra dahı niçe kitâb te'lîf
 itmişdür. Hele fakîr tettebbu' itdügüm³⁴⁷⁵ nesrde *Hüsn ü Dil* ve *Şeref-i İnsân* ve *İbret-
 nümâ* ve *Menkâbet-i Üveysü'l-karanî* ve *Terceme-i Şevâhidü'n-nübüvve* ve (P155b)
Terceme-i Nefâhât-i Üns ve *Şerh-i Dîbâce-i Gülistân* ve *Şerh-i Mu'ammâ-yı Esmâü'l-
 Hüsnâ* ve kendünün *Münşe'ât*'i ve *Leṭâ'if*'i nazmda *Divân-ı Eş'âr*'ı *Ferhâd-nâme*,
Vâmık u 'Azrâ, *Absâl ü Salâmân*, *Güy u Çevgân*, *Maṭel-i Hüseyin*, *Şem' ü Pervâne*,
Câbir-nâme, *Luḡat-i Fârîşîyye*, *Şehrengîz-i Burusa*, *Heft Peyker*, *Güy u Çevgân*'ı. *Şâ'ir
 benî Hassân*-i³⁴⁷⁶ *şahâbi*'yi vâkı'ada görüp anuñ işâreti ile nazm itdüm dimişdür³⁴⁷⁷
 (B110a) ve *Maṭel-i Hüseyin*-i Vâ'iz Monlâ 'Arab³⁴⁷⁸ Burusa'da kâzî-ı vâkt Aşçı-zâde
 Hasan Çelebi'yi ve Monlâ 'Arab-ı vâ'izi vesâ'ir 'ulemâyı cem' idüp³⁴⁷⁹ maṭelin
 okıdup 'ulemâ kabûl itmişlerdür³⁴⁸⁰. *Heft Peyker*'i nakış kalup kendü fevt olduktan
 sonra güyegüsi Rüşenî-zâde itmâm itmişdür. Gazeliyyâtı gerçi çendân³⁴⁸¹ ve maṭbûl-ı
 tab'-ı hîredmendân değüldür dirler ammâ bu ebyâtı güzide ve ehl-i şî'r katında
 pesendidedür. Bir kaşidesi vardur ki anda çok ma'ârif (S77b) (F155a) derc itmişdür ve
 nukûd-ı maṭdûrın aña harc itmişdür. Bu beytler (A150a) andandur. *Nazm*:

Def gibi kızdurmazuz yüz bir iki mankur için
 Atmazuz gam sâzına sim ü zer için cânımız

Olmazuz biz câme için kirm-i ibrişim gibi
 Hulle-i cennet olursa tañ mıdur ekfânımız

Ni' met-i dünyâ için gam yimezüz kim rûz u şeb
 Kırş-ı mihr ü kirde-i meh-tâb olupdur nânımız

Turfe mantardur pilâv ister kabaķ aşın yimez
 Şalgam-ı nâ-puḥtedür şûfi-i batılcanımız

Âyîne-i Şâf der-'Arz-ı Şûret-i İnşâf adlı bir kaşidesi vardur ki maṭla' ı budur. *Maṭla'*:
 Lâmi'î gerçi kim sühândânsın
 Like bî-hûde-güy u nâ-dânsın

Reşfü'n-neşâ'ih fî Keşfi'l-fezâ'ih adlı bir kaşidesi (P156a) dahı vardur, *Şeref-i
 İnsân*'da irâd itmişdür³⁴⁸² çok neşâ'ih yazmışdır. Maṭla' ı budur. *Maṭla'*:
 Ey dil yine zeyn oldu cihân pîre³⁴⁸³-zeni gör
 Merdânı nice şayd ider ol rāhzeni gör

Gül kaşidesi ki *Vâmık* u 'Azrâ'ya zeyl itmişdür yüz iki beytdür³⁴⁸⁴ medḥ-güsterlikde
 bu beytler bî-naẓırdür. *Nazm*:

Hürevâ rüşen zâmirün fıkır iderdüm dün gice
 Açdı dil-bâğında nâ-geh³⁴⁸⁵ şubḥ pür-envâr gül

³⁴⁷³ gözsüz kalmış] göz çıkşun P

³⁴⁷⁴ elümden] elden F

³⁴⁷⁵ itdügüm] itdüm ki F

³⁴⁷⁶ benî Hassân] benî 'Arîfîyi F

³⁴⁷⁷ dimişdür] dir imiş F

^{3478c} Arab] Burusa'da Işıklara maḥşûş Maṭel-i Hüseyin okınmağı men' itdükte merhûm Lâmi'î Çelebi
 tevâriḥ-i şahîhadan cem' ü tertîb idüp] B A P S

³⁴⁷⁹ idüp] idüp cem' itdüğü B A P S

³⁴⁸⁰ okıdup 'ulemâ kabûl itmişlerdür] 'ulemâ huzûrında okıdup cümlesinin ittifâkıyla kabûl itmişlerdür
 P

³⁴⁸¹ çendân] çendân degüldür A

³⁴⁸² itmişdür] olunmışdır P

³⁴⁸³ pîre] bîve A / pîr P

³⁴⁸⁴ yüz iki beytdür] -F

³⁴⁸⁵ nâ-geh] tâ kim B

Taşra çıkdum bu sürûrundan temâşâ kılmağa
Gördüm olmuş şahın-ı ‘âlem ser-be-ser hemvâr gül

İçerü girdüm gönül şahnını seyrân itmege
Yazmağ için medhûnî olmuş kamu efkâr gül

Hazâniyye-i râ’iyye kaşîdesinde bu beytleri dil-pesenddür. *Şi‘r:*
Şebzeler altun beneklü bir nihâlidür aña
Sîm şırma ile şular işlemişdür cûybâr

Rûz-ı haşr u neşrdür ki dürlü dürlü reng ile
Bergler uçup gelürler nâme-i a‘ mâlvar

Berfiyye kaşîdesinde bu beyti bî-mânenddür³⁴⁸⁶. *Beyt:*
Zerdavâ olmazsa n’ola zer devâdur derdüme
Hastedür cân dehr elinden tende yokdur tâb-ı berf

Şitâ’iyye-i râ’iyye kaşîdesinde bu iki beyt hoşca vâkı‘ olmuşdur. *Na‘zm:*
Yirde gözlikler düzer billûrdan âb-ı şemer
Olalı gökde şovukdan hîre-çeşm-i mihr ü mâh (B110b)

Şöyle olmuşdur zemîni berf deryâsı muhît
Başına koymağa bulmaz bir avuç toz hâk-i râh
Gazeliyyât:
Çün ezel şubhında urdı nevbetin sultân-ı ‘ışk
Tañ degül ‘arş üzre dikse râyetin sultân-ı ‘ışk (A150b)

Kâni‘ olmaz on sekiz biñ ‘âlemi fetḥ eylese
‘Arşdan a‘ lâ tutar çün himmetin sultân-ı ‘ışk

Lücce-i deryâya düşse dâmenin ter eylemez
Çerḥ-ı ‘âlî gibi gözler ‘işmetin sultân-ı ‘ışk³⁴⁸⁷
Ve lehu:

Çağrışur gökde melekler âh u zârundan meded
Odlara yandum bu âh-ı pür-şerârundan meded

Konmasun yâr işigine hâk-i cismünden gubâr
Ey gözüm bi’llâhi eşk-i seyl-bârundan meded

Gözlerüm yol gözlemekden tîre-dildür ey şabâ
Tûtiyâ-yı hâk-i pây-ı şeh-süvârundan meded

Ey tabîb-i cân dile kâr itmedin bu zehr-i gam (P156b)
Zerrece tiryâk-ı şehd-i la‘ l-i yâründen meded

Göricek bî-hûd olur dil görmez ise hûd olur
Kalmışam ‘âciz bu cân-ı dil-figârundan meded

Ve lehu:
Bilürem kūyuñda gamdan³⁴⁸⁸ her gün âh eksük degül
Ademîlikdür şehâ kıldan günâh eksük degül

Yâsemînün çün şabâ kapdı külâhın gül didi
Kelle sağ olsun cihânda bir külâh eksük degül

³⁴⁸⁶ hazâniyye-i râ’iyye.....bî-mânenddür] -F

³⁴⁸⁷ lücce-i deryâya.....sultân-ı ‘ışk] S’de üstü çizili

³⁴⁸⁸ gamdan] câna P

Ve lehu:

Tîğın çeküp cihânı şu berber k'ider terâş
Hüsnine mihr ü mâh ne tañ indirürse baş

Âhen-dil iken ustura yüz döndürür mi gör
Biñ kez tokunsa başına ' ışkı yolında taş

Ve lehu:

Hil' at-i nîfeyi ey hâce degişdük nemede
Biz peşimân degülüz sen de tıyınca kâdem it³⁴⁸⁹

Ve lehu:

Lâmi' i bir baırde dür dişlerüñ nazm itdi kim
Gül gibi güş eyleyüp yumdı dehânın her şadef

Matla':

Kuhl için bir zerre yârün hâk-i pâsın görmedük
Ağlamaqla dideden çıkdük karasın görmedük

Şeyhî olan Emîr Buḥārî'ye bu ḡazeli³⁴⁹⁰ virmişdür. *Ḡazel*³⁴⁹¹:

Ey şeyh baña keşf-i kerāmât gerekmez
Kurtar beni bu varıadan âfât gerekmez

Şıgmaz benüm eṭvâruma güftâr-ı taşavvuf
Divâneveşem ben baña tāmât gerekmez

Ko ḥall-i menâmı beni bîdâr-ı ebed kıl
Göñlüm gözin aç ḥâb-ı ḥayâlât gerekmez

Seccâde vü tesbîḥ ü ridâ hırka vü tâcı
Luṭf eyle didüm kapuña kerrât gerekmez

Fikr-i çile vü vesvese-i ḥalvet ü ' uzlet
Hep reh-zen-i dildür bu riyâzât gerekmez (A151a) (S78a)

Seg gibi beni ko işigünde olayın ḥâr
' İzzet bu yiter ayruğı heyhât gerekmez

Ben ' âşık-ı didâram eyâ mürşid-i kâmil
' Arz itme baña ḥür ile cennât gerekmez

Bir³⁴⁹² mürçeyem kuş dilin öğrenmege geldüm
Divân-ı Süleymâni vü Dârât gerekmez

Şeyh-i merḥûm daḥı okıyup bedîheten bu beyti dimişdür. *Beyt:*

Ey mürçe bu kuş dilin öğrenme ne ḥâcet
Çün mülk-i Süleymâni vü Dârât gerekmez³⁴⁹³

Mesneviyyâtı (B111a) meşhûr ve her lisânda mezkûrdur. *Maktele* inde Ḥazret-i Hüseyin'ün ' asker-i bi-girân içinde zebûn olduğına hoşça dimişdür. *Beyt:*

N'eylesün bir ḥaste-cân biñ tır ile (P157a)
Şir-i tenhâ bir süri hınzır ile

Yezîd'ün ṭamdan düşüp öldüğine dimişdür. *Beyt:*

Ṭamdan ṭamuya dek hoş cân atar (F155b)
Âña bu üslûb ile uçmak yiter

³⁴⁸⁹ şitâ'iyye-i râ'iyye kâdem it] -F

³⁴⁹⁰ ḡazeli] kıt' ayı B A P S

³⁴⁹¹ ḡazel] kıt' a B A P S

³⁴⁹² bir] ben A P

³⁴⁹³ matla': Kuhl için..... gerekmez] -F

Hezilde dağı âfetdür, bir galiz hicv-i kabîhi vardır şâyi‘dür ve Semerci-zâde ki burununuñ büyüklüğü hadden birün imiş belki Kızılada yâhûd Bozburun imiş. Seyyid Hayâtî nâm kimesne aña niçün gözlik tutmazsın didükde bu vech ile nazm itmişdür.

Kıt‘a:

Semerci oğlına Seyyid Hayâtî
Didi bir gözlik alsan kem bahāya

Urunsan burnuña vakt-i nazarda
Didi kim yük urılmaz zurnubāya

Didi kartala yük olmaz kanadı
Didi kanat ne hâcet ejdehāya

Didi ol rûşen eyler dil³⁴⁹⁴ evini
Didi³⁴⁹⁵ cām olmasa yegdür halāya

Çü ben burnuma gözlik urunam bil
Döner bir iki başlu kurnubāya³⁴⁹⁶

Halâyık şimdi burnumdan girürler
Dağı bedter şataşuram³⁴⁹⁷ belāya

Mu‘ammaları dağı vardır maqbûl-i şu‘arā-yı belāgat-şi‘ardur³⁴⁹⁸. Luğazları dağı vardır şöhre-i şehri diyârdur.

LĀYİHİ: Beyt:

Adıdur Muştafa Sirozî idi
Şânına haq ‘atâsı rûzî idi

İbtidā-yı hâlinde tarîk-i ‘ilm-i ma‘hûda sülûk idüp bi-hasbi’l-merâtib erbâb-ı menâşib (A151b) huzûrlarında iştiğâl eyledi. Hareketi Şahn müderrislerinden Kemâl Çelebi hizmetinde nihâyet bulup tekmil-i kemâl eyledi. Ahır göñline Mısr-ı ışkûñ nesemât-ı simât-ı gülşeni ve ‘aşr-ı şevkûñ câzibe-i da‘vet-i encümeni irişüp dâmen-i ‘işmeti hâr-ı ‘alâ‘ik ile çak ve âyine-i nihâdî kudûrât-ı ‘avâyık ile gubârnâk olmadın ‘azm-i sefer idüp kaşd itdi ki Mısr’da niyyet-i ikâmet ve Nîl-i ‘arus-ı murâd için Nîl-i Mısr’dan tahâret ide. Bir zemân Gülşeni hazretlerinin³⁴⁹⁹ hânkâhında gâh gül gibi nesim-i şevk³⁵⁰⁰-i İlâhî ile güldi gâh gonçe-şîfat reşehât-ı şehâb-ı feyz-i pirân ile açıldı gâh destâr u câmeden soyunup vakt-i hazânda dıraht-ı berg-i rizân gibi dökildi ve gâh telâfi-i mâfât için eşk-i hasret akıdıp jâle gibi saçıldı. Gülşen-i ‘âlemde serv gibi dâmenkeşân (P157b) olanlar (F156a) ayağına sebze gibi baş ururdu. Cûy gibi sū-be-sū cüst ü cû idüp şanavber gibi mive-çin-i dünyâ olmağdan el çekenler yanına yüz sürerdi. Bir zemân dağı diyâr-ı Mekke seyâhatin idüp gâh hüccâc ile muţaf u müs‘ide ve mu‘allâ³⁵⁰¹ ve Bathâ’da ikâmet-i menâsik-i hacc ve gâh cânib-i Yeşrib’de âstâne-i merkad-ı nebevîde³⁵⁰² ve âşyâne-i ervâh-ı sevâkin-i garkad-i aşhâb-ı Muştafavî’de kesr-i kalb ve isâle-i dem‘ ile niçe secc ü ‘acc idüp ahfıyâ-yı ebrârından ve ‘ulemâ-yı kibârından ve kâşif-i estâr u esrârından istihâde vü istifâzalar idüp ba‘dehu *kullü şey’in yerci‘u ilâ aslihi*³⁵⁰³ mücibince menbit-i aslî ve ârâmgâh-ı cibillisine geldükde ‘Alî Paşa-yı merhûm Mısr’da³⁵⁰⁴ beglerbegi iken (S78b) aşnâ olmuş bulundu. Aña hâce

³⁴⁹⁴ dil] çeşm B A P S

³⁴⁹⁵ didi] didi kim F

³⁴⁹⁶ kurnubāya] ejdehāya F

³⁴⁹⁷ şataşuram] şataşurdum A P

³⁴⁹⁸ belāgat-şi‘ardur] belāgat-şi‘âr B

³⁴⁹⁹ hazretlerinin] -B

³⁵⁰⁰ şevk] -B

³⁵⁰¹ mu‘allâ] muşalla F

³⁵⁰² âstâne-i merkad-ı nebevîde] S’de üstü çizili.

³⁵⁰³ Her şey aslına döner.

³⁵⁰⁴ Mısrda] Başrada P

nāmına oldu (B111b). Pādšāha ‘arz olunup zevā’id-i evkāf-ı selātininden otuz akça vazīfe³⁵⁰⁵ ta‘yīn olındı. Aher havāssı hased idüp halkuñ aña mürāca‘atından ve kendülere vāşıl olan rişvete şirketinden dil-gir olup *cüzām oldu* diyü paşaya (A152a) geçdiler. Ol *be-haḡ-ı Hudā behaḡam meczūm degūlem* didükçe inanmayup bile yiyüp içmekde ve turup oturmakda seçdiler. Güc ile göğçek olmaz gördi, İstanbul’da turamayup vatani Siroz’a dek taban urdı³⁵⁰⁶. Ol gitdügi gibi bir aya varmadı, paşa dünyādan şikleti³⁵⁰⁷ götürdi ve ol kâbūs-ı menhūsuñ bār-ı belāsi eyyām-ı enāmuñ üzerinden gidüp rāhatlıktan ‘ālemūñ³⁵⁰⁸ cānı yirine oturdı. İşidenler³⁵⁰⁹ *n’olaydı Lāyihi üç yıl evvelden cüzām olaydı tā ki ol düzeḡinūñ selāmlaması ile ‘ālem-i ‘ālemiyāna dārū’s-selām olaydı* didiler. Hikmet Allāh’uñ Siroz’a varduğdan sonra ol daḡı āhirete gitdi. Hayli kütübe ve mālā mālīk olmışdı. Vücūh-ı hayrāta vakf itdi. Merhūm maḡallinde mezkūr olacak Rızāyi-maḡlaş Bahā Çelebi’ye taklid (F156b) iderdi ki ol Rüstem Paşa-yı merhūmuñ ḡacesi ve kendü faẓl ile kitāb-ı ulū’l-elbābuñ dībācesi idi. Meslegi tarīḡ-i Nakş-bendi ve (P158a) bi’l-cümle Baba Efendi diseñ baba³⁵¹⁰ efendi idi. Haḡirūñ ol babaya irādetüm ve tufeyli olmaḡla şöhretüm olmaḡın bu beyti dimiş idüm.

Li-muḡarririhi:

Niçe taklid idermiş Lāyihi Baba Efendiye
Olur mı şüret uğrısı müşābih Nakş-bendiye

Lāyihi-i merhūmuñ bu ḡazeli ḡub düşmişdür³⁵¹¹. *ḡazel:*

Kamuya feyzūñ irer bārgāhdur işigūñ
Şu resme ki felek-i mihr ü māhdur işigūñ

Tarīḡ-i Ka‘be-i tahḡīke³⁵¹² reh-revān olana
Cenāb-ı ḡazrete bir şāh-rāhdur işigūñ³⁵¹³

Kapuñda secde idersem revādur ey Ka‘bem
Şafā vü Merve³⁵¹⁴ ḡaḡı kıblegāhdur işigūñ

Çerāḡ-ı ḡüsnūñe mihr ü meh oldu iki ışık
Gedā-yı ‘ışık olana tekyegāhdur işigūñ

Vilāyet ıssı şu sultān-ı dehrsın sen kim
Livā-yı ma‘delete ‘arsagāhdur işigūñ³⁵¹⁵ (A152b)

Kapuñdan özge olur mı bu Lāyihiye sened
Garib ü bi-kes olana penāhdur işigūñ

ḤARFÜ’L-MİM

ME’ĀLİ³⁵¹⁶: Babası kāẓi-ı Yarḡışarīdür, anası cānibi Fenārīdür. Merhūm-ı merḡūm keyyis ü kūsec, sözi şirīn ü yüzi gülec, nārīn-heykel ü ḡaḡīf-mizāc, (F157a) zarīf-tab‘ u mizāc-ımtizāc, berrāş u ‘ayyāş, kallāş u evbāş, latīfe-cūy u bezle-gūy, eşnāf-ı eş‘ārda letā’ife kābil³⁵¹⁷ ve hezle mā’il, ḡande-rū vü küşāde-şemā’il. Mevālī-i ‘aşrdan mülāzım olduḡdan sonra niçe zemān Tāci-zāde ve Zirek-zāde’ye medrese için mülāzemet idüp āḡir müyesser olmaduḡda Aḡmed Paşa’nuñ *Mısrā‘*:

³⁵⁰⁵ vazīfe] ‘ulūfe P

³⁵⁰⁶ urdı] götürdi B A S F

³⁵⁰⁷ şikleti] ta‘alluḡı B F

³⁵⁰⁸ ‘ālemūñ] ‘ālemi B

³⁵⁰⁹ işidenler] kıssa-i aşlından ḡabir olanlar P

³⁵¹⁰ diseñ baba] -F

³⁵¹¹ Lāyihi-i merhūmuñ bu ḡazeli ḡub düşmişdür] -F

³⁵¹² tahḡīke reh-revān olına] maḡşūda reh-revān olınsa B F

³⁵¹³ tarīḡ-i Ka‘be-i tahḡīke işigūñ] -F

³⁵¹⁴ Merve] Ka‘be F

³⁵¹⁵ vilāyet işigūñ] -F

³⁵¹⁶ Me’ālī] Me’ālī Beyt B A P S

³⁵¹⁷ kābil] kā’il P

Hükm-i sultāndur siyāset ağılama cellāddan

ğazelinüñ ahir mışrā' ların tazmīn (B112a) idüp bir ğazel dimişdür. *Ğazel:*

Kime ağlayam bu zulm-i nā-haḡ u bī-dāddan
Kāzi-‘ askerler degül maḡzūz ‘adl u dāddan

Her kaḡziyye vāḡı‘ üzre ‘arz olınsa dir idüm
Hükm-i sultāndur siyāset ağılama cellāddan

Manşıbı ednāya³⁵¹⁸ virüp manşıba itmeñ baña
Anca devlet-ḡāneler virān yatur bī-dāddan

Şaḡınuñ mazlūmuñ ahından kirām evlāduñuz
Kim hezārān cübbe-i gül çāk olupdur bāddan (P158b)

Medrese virdüklerüñüzüñ çoğından yeg idüm
Ben daḡı bir toḡrı ḡarf öğrenmeden üstāddan

Tāci-zāde şefḡat itmez Zīrek oḡlı n’eylesün
Aşnādan ḡayr gelmez ne umarsın yāddan

Zulm-i devrāndan Me’ālī nice inlersin yine
Kim işidilmeyicek aşşı ne bu feryāddan

Merḡumuñ pisi merşıyesi ve sâ’ir hezliyyâtı meşhūr ve mecmū‘alarda meştūrdur. Ekser-i evḡatı ol maḡule hezliyyāta ḡider imiş. Ol sebebdan aşḡāb-ı devlet anda ser ü sāmān ve sekine vü itmi’nān fehmi itmeyüp ekseri şāḡib-i-keder imiş. Ahir merḡūm kaḡāya rızā virür görürler Miḡalıç ve Keksud ve Farḡ kaḡāsın cem‘ idüp aña virürler. (A153a) (S79a) Ol vaḡt dimişdür ki *Beyt:*

Kāzi-ı Miḡalıç u Keksud u Farḡ
Elüñ oḡlanın oşurdur parḡ parḡ

Andan Deñizli kaḡāsına ḡālib olur. ‘Ubeydoḡlı nām kimesneye virilüp buña virilmeyicek dimişdür. *Kıḡ‘a:*

Deñizliyi virüp ibni ‘Ubeyde
Deñiz ne virisersiz bu ‘ubeyde

Virürsiz beḡkiye ser-ḡūşa manşıb
Daḡı Bekrilere ‘Amr ile Zeyde

Ne rüḡḡānı var anuñ ben kuluñdan
Efendi ḡazreti billāhi eyde

İñen erzel-perest olma şaḡın kim (F157b)
Şıḡarsın sen de bir gün Bū’l-Ubeyde

Şofya’ya ve Filibe’ye kāzī olup Gelibolı’da kāzī iken sene işnā ve erbā‘ın ve tis‘amī’ede müteveffā olmışdur. Mezārı anda meşhūrdur ve türbe ile ma‘mūrdur ve mu‘teḡid ü mazūrdur. Tārīḡ-i vefātı budur. *Tārīḡ:*

Me’ālī çünki ‘azm itdi ḡapuña
ḡudāyā raḡmetüñle eyle tekrım

ḡabībūñ ḡürmet içün yā İlāḡı
Müyesser ḡıl aña cennetde tesnım

Vefātına melekler didi tārīḡ
Me’ālī ḡaḡḡa ḡıldı cānı teslım

³⁵¹⁸ ednāya] nā-ehle P

Eş'arı hoş-âyende vü küşâyendedür. *Beyt:*
İki maḥbûb sever şimdi Me'âli yârân
Kâzi bir şâhide zirâ ki ḵanâ' at itmez³⁵¹⁹

Gazel:

Kâkülûn ol cîme beñzer kim cinân üstündedür
Gamzeler ol sine beñzer kim sinân üstündedür

Eşk-i hûnînumle her dem çeşm-i giryânım benüm
Şol ḥabâba beñzer ey hûni ki ḵan üstündedür (P159a)

Kadd-i bâlân üzre cânâ zülf-i fettânun senün
Beñzemişdür³⁵²⁰ zâga kim serv-i revân üstündedür

La' l-i şekker-bârı üzre turre-i tarrâr-ı yâr
Ey Me'âli cimdür gûyâ ki cân üstündedür (B112b)

Ve lehu:

Çeşm-i yâr ile temâşâ eyle da' vâmı benüm
Eyler ey dil şanki bir kâzi Tâtâr-ḥan ile baḥs

Ve lehu:

Didüm şekere kellelenüp la' line yârün
Öykünür imişsin ola mı didi ki kellâ

Didüm ki hilâle seni teşbîh kırlurlar
Ol mehveşün atı izine didi ki ḥaşâ

Ve lehu:

Merḥabâ için saña benden ön irişdük³⁵²¹ diyü
Ey nigârum şol elüm sağ elüm ile düşdi çeb³⁵²²

Kılıcı bir zaḥm urup ben ḥastenün sağ yanına
Ey Me'âli ten ḵabasına şanaşın açdı ceb

Ve lehu:

İñiler dil ḵapunda cân ağlar
Bunlara rahm idüp cihân ağlar

Şanma bârân durur yire dökilen
Hâl-i mazlûma âsmân ağlar

Kara bahtımı gördi ağladı yâr
Gice irişse tıfl olan ağlar

Tıfl-ı dil şöyledür laṭife ile (A153b)
Yazıcaḵ dir iseñ hemân ağlar

Şâd olur şöḥbet ehli bezmde lîk
Bâde ile Me'âli ḵan ağlar³⁵²³

Ve lehu:

Ey şeker-leb şan neyistândur benüm kirpiklerüm
Kim bitüpdür iki cânıbden kenâr-ı Nilde

Beni öldürdi miyânun ḵucar iken gözlerün
Adem öldürür belî her dem ḥarâmi bilde

³⁵¹⁹ beyt: İki itmez] -A P S F

³⁵²⁰ beñzemişdür] beñzemiş ol P

³⁵²¹ irişdük] irişdürdük B

³⁵²² Ey nigârum şol elüm sağ elüm ile düşdi çeb] Sağ elümle şol elüm şimdi nigârâ düşdi çeb P

³⁵²³ ḡazel: Kâkülûn ol..... ḵan ağlar] -F

Ve lehu:

Reşk-i gülzâr itdi Hâk yârûñ ruḥ-ı zîbâsını
Bâğ-ı devrân oda yaḳsun³⁵²⁴ lâle-i ḥamrâsını

Şûfî ḥaylî ma‘ rifetdür çok hünerdür bilmiş ol
Dil-berûñ a‘ lāsını bilmek meyûñ ra‘ nāsını

Vâ‘ iz-i şehîr eyle beñzer dostlar³⁵²⁵ oḡlan sever
Hücreşine tırmayup taşur öli ḥalvâsını

Ve lehu:

Sunsam n’ola göñül varaḳın dil-rübâlara
Kâğıd şunar çü zûlm gören pâdşâlara

Ekser-i eş‘ârî hezl-âmîz ü tarab-engîzdür. Teşhîz-i ḥâtır içün birkaçınıñ îrâdı tecvîz
olındı. Köşeligine müte‘ allik *Beyt*:

Kimi şatranca³⁵²⁶ kimi nerde düşdi
Tokurcınla Me‘âlî köse düşdi

Ve lehu:

Me‘âlîyi görüp didi qarılar
Abu bizden daḡı kâzî olurmuş

Ve lehu:

Deñedi tâlî‘ -i naḥsın Me‘âlî (P159b)
Daḡı manşib diyü aḡzını açmaz

Ne yüz ile dilesün manşibı ol
Ki seyrekdür saḳalı sözi geçmez

Burnı büyükligine müte‘ allik *Beyt*:
Şöyle göñüllidür Me‘âlî kim
Kâf taḡındadır anuñ burnı

Ve lehu:

Bir uğurdan bizüm arıḳ kâzî
Büsbütün yidi bir semiz kâzî³⁵²⁷

Ve lehu:

Pireler Arnavuddur bit Urusdur
Yavuzdur taḡta bitî Üngürüsdür

Kıṭ‘a:

Oñmasun bitmesün göreyüm bit
Emmiş ol dil-rübâcıḡuñ boynın

Pire şâllah kara yire gire kim (A154a)
Şormış ol meh-liḳâcıḡuñ boynın

İligi ḳurısun ki tûgme müdâm
Kışar ol pür-cefâcıḡuñ boynın

Boḡazından aşıla ‘ anber tâ
Koḳar ol pâdşâcıḡuñ³⁵²⁸ boynın

Ey Me‘âlî koḳulasam ben de
Biricik Muştafâcıḡuñ boynın

Ve lehu:

Tasalandı tās alındı diyü çok ḥammâmdan
Şoñra ḥammâmcı tāsını şaydı çıḳdı tастamâm

³⁵²⁴ yaḳsun] ursun P

³⁵²⁵ dostlar] kim göñül P

³⁵²⁶ şatranca] şatranc u B

³⁵²⁷ ve lehu: Bir kâzî] -P

³⁵²⁸ pâdşâcıḡuñ] dil-rübâcıḡuñ P

Ḳıṭ‘a:

Ele alup başımı mest ü bî-bāk
Yaturken bir gice yâre varayın

Uyurken yalayup boyuncuğunu (B113a)
Bir iki bûsesini aparayın

Uyanursa düşeyin ayağına
Ezilüp yalvarayın yaķarayın (S79b)

Bir iki zer virüp sîmîn tenini
Ḳara bağruma ‘ışķ ile şarayın

Me’ālīyem İlāhî ‘afv eyle
Günāhum kim³⁵²⁹ inen³⁵³⁰ yüzi ķarayın

Ve lehu:

Dostlar gice Me’ālî yine bir kân diledi
Ḳîr-i elmās ile bir la‘l-i Bedaḥşân diledi

Daḥî çük tātmadıcak yüzi koyın yatmadıcak
İgne yurdusı büzüklıce bir oğlan diledi

Ve lehu:

Çükini çok çok oḥşadum didi kim
Dibine tārı ekeydün ola mı

Ve lehu:

Ḳîr-i nâ-restem benüm yine ‘aceb iş eyledi
Göti ḥavzına bir oğlancıguñ çış eyledi

Ve lehu:

Nefsenün amin şorarsañ zerdelü yivlicedür³⁵³¹
Ḳayısı ḳılıcadur şefentelü tüylicedür

Merḥûm ḥafaķân zaḥmetine mübtelâ olduğı için bu ḳıṭ‘ayı söylemişdür. *Ḳıṭ‘a:*

Görmişem çok yaraķân zaḥmetini
Sıtma derdini çıban zaḥmetini

Niçe şafrâ ile sevdâ zararın
Balgamuñ şerrini ķan zaḥmetini

Çeküben ḥaşılı ḥākî bedenün
Ança peydâ vü nihân zaḥmetini

Cevri ile niçe zâlim güzelün
Çekmişem niçe zemân zaḥmetini

Virmesün lîk Ḥudâ düşmenüme³⁵³²
Dostlar hiç ḥafaķân zaḥmetini³⁵³³

Merḥûm Miḥaliç (P160a) ḳâzîsı iken bir laṭîfesi vâķı‘ olmuşdur, eger şıdķ u eger kızb ḥalk içinde şâyî‘ olmuşdur. Binâ‘en-‘alâ zâlik irâd olındı. *Hikâyet:* Efendi sa‘âdet ile Miḥaliç‘da ḳâzî ve ḥükm ü fermânına ḥalk-ı vilâyet (F158a) râzî iken şehrde bir kuloğlı efendisi ve dil-firiblikde şehr oğlanlarınıñ (A154b) çak öğündisü bir şūḥ-çeşm ü hoş-nümâ dil-rübâya ‘ışķ-bâzlık u maḥabbet-perdâzlık ider. Dil-ber çeşm-i pür-aşubı gibi fettân ve zülfi gibi çok başlı âfet-i devrânmış. ‘Ayyârlıkda ‘Amrın başından külâhın çalar ve gerden-keşân-ı ‘ayyârûñ gözinden sürmesin siler güzel imiş. Ḳâzî-i

³⁵²⁹ kim] çok F

³⁵³⁰ inen] katı P

³⁵³¹ yivlicedür] bulucadır A

³⁵³² düşmenüme] düşmene de A

³⁵³³ ḳıṭ‘a: Dostlar gice..... zaḥmetini] -F

miskîn cevâmî' de ve mecâmî' de dil-bere gözin süzüp gögsin döğüp vâlihlendükçe dil-ber dürlü dürlü şiveler ü 'işveleler ü kirişmeler idüp gâh hışm ile gamzeler gâh tebessüm ile şeker-şandeler idüp³⁵³⁴ kâzî-ı derdmendi lutf-ı nevâzîş ile şermende ider. Derdmend kâzî hırmen-i şabr u qarârı ber-bâd ve hâne-i taḥammüli yirinden yıkıp kasr-ı üstüvâr-ı 'ışkı âbâd ider. Avuçdaki yil gibi elden ele varur. Kâr câna ve kârd üstüḥâna irdüğün görür. Gâh tûmâr-ı şî'r ile ve gâh nâme-i neşr ile şem'-i kâfûri gibi ol âteş-i ruhşâra ḥâlin yanar ve gâh peygâm u i'âm ile derd-i nihânın izhâr eyler. Ol 'ayyâr u tarrâr daḥı gâh yüzine nazar-ı şefkat ile bakar ve gâh köse saḳalına güler. Aḥîr kâzî efendi kurî temâşâyâ kanâ'at itmeyüp vuşlat u şoḥbet ârzü eyler belki ümmîd-i bûs u kenâr u pehlû eyler. Dil-ber ḥaber gönderüp *Efendi ḥazretlerinin emr-i şerîflerine inkiyâd nice vech ile bize vâcibdür. Bir budur ki şehrimüze ḥâkimdür ve kendü 'âlimdür. İkinci budur ki ehl-i ma'rîfet ü Fûrş-dân* (B113b) *şâhib-i kemâl ü ehl-i 'irfândur. Kendüleri merdüm-zâde ve tab'ları zarîf ve ḥâtîrları şâtîr u küşâdedür. Kâşkı cemî' rûzgârumuz ḥidmetlerinde ve ser-mâye-i 'ömrümüz* (P160b) *şoḥbetlerinde şarf olunup hırmen-i kemâllerinin ḥüşe-çini ve süfre-i faḍl ü ifdâllerinin rîze-güzîni olup naḳd-i ḥüsnümüz yirine ḥarc olaydı ve metâ'-ı 'ışkımız revâc bulaydı* (F158b). *Ammâ şehrimüz ḥalkı rûstâyî ve sâde-rûları hercâ'idür. 'Ayb-bînler ü ta'n-âyinlerdür. Aşkârâ muşâḥabet idersek gâh na'le gâh miḥa kaḳarlar, gice kâzî evine³⁵³⁵ varur diyü sebû gibi kulplar taḳarlar* (A155a). *Bizüm ḥod ne 'ırz u nâmûsumuz ola.³⁵³⁶ garaž anlaruñ 'ırzın ḥimâyetdür ammâ sâde sultânî tenḥaca şoḥbet buyurlarsa ḥidmetinde dâmen-der-miyân bezmlerinde cāmumuz³⁵³⁷ rûşen idüp yanup yakılmağa şem' gibi ḥâzîr-baş ve micmer gibi âteş-der-cânuz* diyü ḥaber gönderdi. Kâzî Efendi³⁵³⁸ Şâvur'dan bu ḥaber-i ruh-efzâ ve peyâm-ı dil-küşâyî ki işitti geh şevḳinden 'aḳlı gitdi geh ḥayretinden ensi entti Bir zemândan ki bir miḳdâr cânı yirine oturdı (S80a) iztirâbından gâh ḳalkdı gâh tırdı. Ferâḥından ağlayup evvelâ ḥakka'l-kudüm Şâvur Beşîr'üñ ayağına göz görmedük dürler döküp kulaklar işitmedük gevherler nişâr itdi. *Beyt li-muḥarririhi:*

Zer ister iseñ cânuma minnet yüzüm üzre
La'l u dür ü mercân ise iki gözüm üzre

Garaž mücerred anlaruñla şeref-i telâkdur ve biz daḥı ṭarafeynün nâmûsın şaḳınmaḳ üzerümüze lâzımdur ki bizüm tâ'ife şâhid-bâzlık tōḥmetiyle şöḥre-i âfâkdur. Murâd tenḥaca ol şem'-i ḥüsn ile âteş-i 'ışḳdan yanışmaḳ ve lu'bet-bâz-ı ecel beydaḳ-ı mevt süriyâ rûḥa şâḥ mât dîmedin fi'l-cümle bir nat'da oturup şatranc-ı maḥabbet ḳonışmaḳdur. Onlar bizümle olıcak cihânı n'eyleyelüm belki cânân olmaıcaḳ cânı n'eyleyelüm. Anlarla ben taḡ üsti bâḡ ve pertev-i ḥüsnleri ile her seng-rîze bir şeb-çerâḡdur. Hemân tîz viren tîz murâdına ırmış, öñ şunânı gözi açıḳlar uçmaḳda gördük diyü ḥaber virmiş (P161a). *Ümmiddür ki ümmîd-i vişâl 'aḥd-i muḥâl olmaya ve biz intizâr ile helâk olup anlara vebâl olmaya didi. Dil-ber daḥı biz 'aḥdümize ṭururuz ve vefâ vü şadâḳatden dem ururuz. Şehrde* (F159a) *şoḥbet 'asîrdür ammâ şehr civârında çiftlik-şekl bir virânemüz vardır gerçi ne binâsı dil-küşâ ve ne hevâsı dil-peziirdür ammâ dil-i 'âşîḳ gibi çeşm-i a'dâdan şad merḥale dūrdur ve kūy-ı vefâ gibi seng-i* (A155b) *ta'n-ı âşnâ vü bigâneden meḥcūrdur³⁵³⁹. Yanlarında câ'iz olursa* (B114a) *fûlân gün Beyt:*

Sefer olur mübârek çün şehirde
Bulınsunlar şehir vaḳti seferde

Dervâze-i şehrden taşra fûlan kūçeye tenḥaca buyursunlar, kulların sâyeveş rikâblarında ḥâzîr görsünler didi. Efendi ber-ser ü çeşm diyüp ol gice şevḳinden uyumadı, şabâḥı dirî tutup encüm gibi şevḳden gözin yummadı. Meh-tâbı görüp şehir şanup abdest aldı gördi ki şabâḥ degül. Abdest yufa gitmesün diye teḥeccüd namâzın kıldı. Ḥayretinden iki rek'at namâz kıılınca üç dört kerre yañıldı, ḥurûs giç ötdügiçün boğazlayıcak oldu ve mü'ezzîn vaḳt bilmez diyü yirin alacak oldu. Üç dört kerre *at eyerleñ* didi eyerlediler ve sâyis-ḥâne semerlediler. Efendi *sâyışhâne vü rikâbdâr refîḳ*

³⁵³⁴ idüp] ider F

³⁵³⁵ evine] oyna B A S

³⁵³⁶ ola] ola bize ne çün ü çerâdur yollarına fedâdur B A P S

³⁵³⁷ cāmumuz] ḥâlümüz P

³⁵³⁸ Kâzî Efendi] Efendi Ḥazretleri P

³⁵³⁹ kūy-ı vefâ gibi seng-i ta'n-ı âşnâ vü bigâneden meḥcūrdur] -F

ü hıdmetkâr gerekmez. Korkulu düş gördüm, at arkası mübârekdür dirler; sâyes-i mübârek at eyerlesün, tenhâca eṭrâf-ı şehri ṭavâf iderem yine ‘ale’l-fevr gelür giderem didi. Her çend yalñuz binmek ‘ırza muḥilldür³⁵⁴⁰ dost u düşmen içinde ḥod görinürsüz³⁵⁴¹ münâsib³⁵⁴² degüldür didiler olmadı. Zarîf ‘imâme ve nazîf câme giyüp berşin iftâr itdi ve kendin ata süvâr itdi. Şevkınden dül-bendin göge atdı, atın gâh kalkıtdı gâh şıçratdı. Menzil-i ma‘hûda gelüp dil-beri hâzır ve şüh u şâtır gördi. Leb-i ḥande-zenân ve kirişme-i cân-sitânla (P161b) Efendiye selâmladı. Efendi dahı kelâm-ı ‘ışk-engiz ve peyâm-ı şevk-âmizle dil-beri i‘zâz u ikrâmladı. Harf-zenân ve tebessüm-künân gitdiler. Cevân³⁵⁴³ ‘işve vü şive ile kâzinuñ varlığın aldı, kâzî at üstinde (F159b) kâleb-i bi-cân kaldı. Tarafeynden şikâyet-i hicrân u fırkat ve vaşl u vefâ ile istimâlet oldı³⁵⁴⁴. Nâ-gâh qarşudan bir iki ḥâne görindi. Her biri dil-i ḥasûddan (A156a) tîre vü teng ve kefi baḥılden ḥire vü bi-direng; şakfı himmet-i dündan pest, sûtünü azlâ‘-ı ‘uşşâkdan³⁵⁴⁵ şikest, üzerlerine duḥân çökmüş güyâ ki tağ başıdır tuman çökmüş. Meger kuy cüzâmân ve menzil-i her bi-ser ü sâman imiş. Aña karib olduklarında dil-ber söze gelüp efendi ḥazretleri bu küyuñ hevâsı vaḥim ve şuyı ‘ayn-ı mâ’-i ḥamîmdür. Esâsı muḥassî ve hevâsı kaṭı‘ ıssıdır. Ammâ bir ‘aceb ḥâşşası vardır ki hevâsı vaḥim iken muḥavvî ve âbı ḥamîm iken müşehhîdür³⁵⁴⁶. Siz yab yab³⁵⁴⁷ buyuruñ ben evvelce varayum bir anbâr öñcügezin taḥliye ideyüm. Mümkün oldukça naṭ‘ u firâşe tehyî’e ideyüm didi ve yortdı. Gelüp cüzâmların imâmların ve içlerinden be-nâmların cem‘ idüp Nazm:

Müjde olsun ki gününüz toğdı (S80b)

Topuñuz gün gibi göge ağdı³⁵⁴⁸ (B114b)

Beni şanmañ ki kırı yumuş oğlanıyam, ḥükm-i şâhî ile gelmiş ḥâdim-i ḥakaniyam. Ḥâliyâ pādşâh-ı heft-ıklîm Sultân Selim muşâhiblerinden birisi taḥdîr-i İlâhî ile rencünûze mübtelâ oldı, ‘ilâcî sebeb-i ‘aciz-i eṭibbâ oldı. Baña koşup bunda gönderdiler ammâ kendünün âgâhı yokdur ve bu vaz‘dan dil-ḥâhı yokdur. Yetmiş iki dereden şu getürdüm, biñ ḥile ile küyuñuza yetürdüm. Şöyle ki yanın bekleyesiz ve gönlin egleyesiz³⁵⁴⁹. Bunda karar ide ve şoḥbetünüz iḥtiyâr ide. Kendünün mâlî vâfir, niçe evkâf tertibine kâdirdür. İnşâ‘allâh bunda niçe ḥayrlar vaḳf (P162a) itse gerekdür, açlarıñuz ve muḥtâclarıñuza neler şarf itse gerekdür. Pādşâh dahı işidüp size in‘âmlar idüp fakrdan ḥalâş ide belki size niçe küylar ḥâş ide. Arṭuḳ ne çifte varuñ ne kullığa, ölince tevbe yoḥsullığa. Ammâ temâm gelüp oturmayınca ve beni göndermeyince (F160a) siz ne kendünüz gösterün ve ne vücdüñuzdan nâm u nişân³⁵⁵⁰ virün didi (A156b). Bunlar işidüp şâd olup her biri mâl bulmuşa dönüp âs gibi inli inine ve çâh-ı zir-i zeminine girdiler. Dil-ber bir anbâr öñin bulup mümkün oldukça köhne ḥaşîr pârelerle ve arkalarından arta kalan nâ-çâre âvârelerle³⁵⁵¹ tezyîn eyledi. Bir keçe pâresin bister ve bir bayat etmek ḥurdesiyle³⁵⁵² tolmış hegbeyi bâlin eyledi. Andan³⁵⁵³ i‘tizâr iderek ve mekânüñ kabâḥatinden ve veḳâḥatinden³⁵⁵⁴ ‘aciz ü şerm izhâr iderek Efendiye istikbâl eyledi. Her adımda bir âdem öldürüp ve her dilde bir ‘âkıllı deli³⁵⁵⁵ idecek günc u delâl eyledi. Ḥuzûruñuzda ḥicâbdan ve kuşûr-ı hıdmetden ıztırâbdıyım. Garaż şeref-i şoḥbetünüz ve kabûl-i hıdmetünüzdür, kuşûrumuz ma‘zûr ve ‘aybumuz dâmen-i ‘afv ile mestür gerekdür diyü üzengilerin tıṭup ḳoltuḳlarına girdi, kâziyî indirürken boynın

³⁵⁴⁰ muḥilldür] ḥaleldür F

³⁵⁴¹ görinürsüz] görinürsin A

³⁵⁴² münâsib] mübârek B A S

³⁵⁴³ cevân] çün F

³⁵⁴⁴ oldı] kıldı B S

³⁵⁴⁵ pest sûtünü azlâ‘-ı ‘uşşâkdan] -F

³⁵⁴⁶ müşehhîdür] müştehidür F

³⁵⁴⁷ yab yab] yapça yapça F

³⁵⁴⁸ ağdı] tüğdi A / toğdı P

³⁵⁴⁹ ve gönlin egleyesiz] -F

³⁵⁵⁰ nâm u nişân] ḥaber P

³⁵⁵¹ âvârelerle] dîvânelerle B F

³⁵⁵² ḥurdesiyle] pâresiyle F

³⁵⁵³ andan] ba‘ dehu F

³⁵⁵⁴ veḳâḥatinden] viḳâḥatin görüp F

³⁵⁵⁵ Delü] dîvâne P

koşup belki yüzün yüzine sürer gibi olup efendi-i mişkin dil-berün üzerine düşüp kendüyi virdi. Bir zemân bü-yı gışu-yı ‘anberinleri ile bî-huş oldu, haylî müddet nutka kâdir olmayup hâmuş oldu. Ba‘dehu *benüm efendicigüm ne maḥall-i ‘özü-i taḫsirdür. Hemân âfet âfet-i te’ḥirdür, şerefü’l- mekân bi’l-mekindür, bu sa‘âdet bize hemindür ki ḥayâlünden bedel vişâlün hemnişindür. Mısrâ‘:*

Maḫşud ḥüsn-i tust diğerrhâ bahâneest³⁵⁵⁶

diyüp dil-ber önce Efendi ökçesin başarak ardınca bir nerdbândan ki gemi çâr-miḥı gibi hevlâk ve cân-bâz ipi gibi pür-bîm ü bâkdür, çıkdılar. Evvelâ nişimen (P162b) olacak yirün hevâ-yı pür-hirâsın (B115a) ve ḥâne-i ‘ankebût gibi binâsın görüp yıkdılar. Ammâ Efendi çıkarken nerdbâna nazar itdi, mâ-hüve’l-maṭlûbla mü-yı miyâna el uzatdı ki dege ol genc-i nihâna. Dil-ber türş-rûlık ve tünd-ḥûlık ‘arz idüp Efendi *Beyt:*

Meṭa‘-ı vaşl olmaz râygâna

Ayak ayak çıkarlar nerdbâna

(F160b) didi. Efendi (A157a) bü-yı vişâl işidüp bü-yı bedi unuttı. Mekin tarâvetin görüp mekân kasâvetinden yüregın şovutdı. Tekrâr zenbûr-ı hırş³⁵⁵⁷ u şehvet başına üşdi, başdan dâmâmı gibi ayağına düşdi. Gördi ki bir miyândur, ortada adı var kendü yok. Ammâ bir kucaklara sığmaz evce kaşd itdi. Bûs u kenâr idüp zülfi gibi boynuna kol şala ve kemer gibi bilin muḥkem kuca. Dış bile di ki elin öpmeye dış koyura, tekellüfi bi’l-küllîyye dâmen-i ḥicâb gibi ortadan götüre, dest-dirâzlık idüp el ura, bend-i şalvâra el vara, merḥâmet ide diyüp ara zarıncıya, ara yalvara. Dil-ber gamze vü ḥandeden nâz u ‘itâb ve ‘işve vü kirişmeden ebrûsına girih ve zülfine piç ü tâb (S81a) virdi. *Efendi şabr eyle, elün ipe çek, korukdan ḥalvâ yemege şabr gerek. Evvel görış, sonra biliş tā ki ta‘n itmeye yâd u biliş. Henüz biri birimizi görmeden ve dest-i inbisât-ı biğâne³⁵⁵⁸ gibi ḥicâbı aradan sürmeden ḥod-kâmlık sevdâ-yı ḥâmdur, mezheb-i ‘uşşâkda bile ḥarâmdur. Münâsib budur ki siz bir zemân cöngünüz münis idesiz. Eger daḥı vahşet idersenüz ḥayâlüm hem-dem-i meclis idesiz. Koluñ yan torbasında şarı kâziyî ya‘nî yatuğı ḥâzırlayadururum. Şol karşudağı beleñcigün öte yanında bir kâfir küyî vardur. Bir çekide mey-i nâbî ve kanlu şarâbı vardur ki dirhemın kantâr-ı gama tarḥ idenün kimyâger gibi işi altun olur. Bir küpüne mâlik olan Ḥusrevânî küplerle altun bulmuşa dönüp mâlik-i mâl-i Kârün olur. (P163a) Ḥavâletinizle ben anda gideyüm, şarı kâziyî pür ideyüm. Siz taklîb-i ḥadeka idince yine gelürem, murâdca ḥidmetünüzde oluram³⁵⁵⁹. Bir iki cām çeküp başdan destâr-ı ‘ırzı ve dürrâ‘a-i vaḫârı ḥırka-i sâlûs gibi deryâ-yı Tunu’l-Butuna (?) şalalum. Gündüz vâyemüz âlamazsak gicesi daḥı anda kalalum. Aradan (A157b) ref‘-i ḥicâb olsun ve şohbet-i bi-tekellûf ü bi-iztirâb olsun. Gâḥ nuḳl-ı bezm ü şurâḥiden tenâvül buyuruñ gâḥ dest-i şevkden dost-kâmi-i vişâl çeküp bâğ-ı vişâlümün begendüğünüz mîvelerinden tenakḳul buyuruñ. (B115b) (F161a) Gâḥ ebyât u eş‘âr bâdesiyle ‘ıyşumuz kıyâkı olsun gâḥ büsem nuḳl ve lebüm şarâb ve mihrüm sâki olsun. Gâḥ meh-tâbda sine vü berüme müṭâla‘a buyuruñ gâḥ lebüm emüp yüzüm öpüp zülfüm koşup boynuma yüzünüz sürün. Muḥaşşal her taraḫdan bâb-ı tarab küşâde olsun ve cām-ı zevk elde istâde olsun. Vâkt-i şeker-ḥâb ve ḥücüm-ı şeyl-âb-ı galebe-i şarâb olıcak ḥalîn ü bister olmaduğınan gam çekersenüz sâ‘id-i siminüm bâlîn ve zülf-i ‘anber-âğınüm nâz-ı bâliş olsun ve şabâha dek ḥidmetüm dest ve pâyünüz mâliş olsun. Nihâyet şıkça yatup biri birümüzü üşütmeyelüm. Mü‘ezzinün ezân-ı şubḥın kulağumuza koymayup bülbül âvâzından gayrı nesne işitmeyelüm. Birlüğe bitelüm, cânı cânâ balı yağa katalum, gönlek rişte-i mü deñlü araya girmek isterse elin alup başdan savup³⁵⁶⁰ yabana atalum. ‘Ale’s-seḫer felek eline cām-ı âftâbı alduğı gibi biz daḥı cām-ı şabūḥi ile def‘-i ḥumâr kılalum. Belki tekrâr şöyle mest olalum ki ancak üç günde ayılalum. Efendi bu miskin bu dil-küşâ sözleri ve ruh-efzâ haberleri işidüp kendüyi virdi. Bir kerre âh-ı cân-gâḥ idüp dil-bere niğâḥ idüp didi. *Naẓm:**

Ne hoş âhenge sâz etdün nevâdan

Kırılmazsa eger taruñ hevâdan

³⁵⁵⁶ Maksat senin güzelliğindir, diğerleri bahanedir.

³⁵⁵⁷ hırş] ḥariş B

³⁵⁵⁸ biğâne] yeğâne F

³⁵⁵⁹ havaletinizle ben anda ḥidmetünüzde oluram] –F // oluram] bulunuram B

³⁵⁶⁰ savup] çıkarup B F

Nazm³⁵⁶¹.

Ne hoş bildün devāsın derdmendün (P163b)
Yoğ ise müstmende³⁵⁶² riş-ḥandün

Dil-ber tayf-ı hayāl ve ğurrede zāhir olan hilāl gibi fi'l-hāl nazardan ğā'ib oldu, atına binüp evine geldi, o degül gibi oldu³⁵⁶³. Kāzī bir zemān rūḥ-ı revān ardınca hayrān kalan beden-i bi-cān gibi ağzın açdı ve kaldı. Ba' dehu hayret ü vahşet ü dehşet³⁵⁶⁴ āfetin aldı. (A158a) Cevānibe nazar şaldı, gördi etrāfda tūde tūde ḥākler ve şikāf-ı ğār gibi rahne-i megākler. Te'emmül kıldı ve nazar itdi. Gördi ki müş āşyānesine veya köstebek ḥānesine beñzer. 'Aceb bunlar neyiki dirken nā-gāh her sürāḥdan seng-püşt gibi birer ser (F161b) peydā oldu. Giderek her ser der-peyince bir peyker āşkār oldu. Ammā sesleri işidilmez ve fışıldı yasıldı gelür sözleri nedür kimesne bilmez³⁵⁶⁵. Derilüp bir cemā' at oldılar. Kiminün elinde kāşe-i şikeste-i ḥākī pür-nān u penir ve kiminün elinde tabakçe-i çubın içinde piyāz u sir kendüye toğrıldılar. Yaklaşduklarında bildi ki cüzāmlardur; yüzleri ābileler, elleri yāreler, ayakları hūn-ābelerdür. Bādī nazarda cerrār şanup *hey hey yakīn gelmeñ, ğaraz ma'lūm oldu* diyü el ceybine urdı ki akça çıkarup (B116a) şadaķa ide. Bunlar gitdükçe ileri geldiler (S81b) ne mümkün ki biri giri gide³⁵⁶⁶. Böyle ikdāmların göricek bergeşte-ḥāller ancak cā'iz ki da'vāları var ola, kāzī olduğumuz bilüp bunda gelmiş olalar. Ne kazāya uğraduķ. *Müselmānlar bunda maşlahat görmege gelmedük. Huşūmetünüz ve ihtiyāc-ı hükümetünüz var ise mahkemeye gelesiz* didi. Yine südmend olmadı. Nerdbandan çıkup kaşd itdiler ki uluları otura kiçileri tura. *Oturmañ murāduñuz söyleñ* didi. Gāh başın aşāğa şaldı gāh burnın³⁵⁶⁷ tütüdü. *Ve eyyü nāimün lāyükeddirü'd-dehr*³⁵⁶⁸ mücibince deminki vişāl ü hayāl zevkīn unuttı. Gażaba gelüp³⁵⁶⁹ *hey ḥarīfler murāduñuz nedür söyleñ ammā ğāyet muhtaşar eyleñ* didi. Bunlar efendī ğarazumuz didār baķışmaķdur³⁵⁷⁰ hayvān yıylaşurak insān³⁵⁷¹ (P164a) söyleşüreķ dirler. *Biz de biri birümūze baķışmaķdur* didiler. Kāzīnuñ 'aklı tire ve gözleri hīre oldu. *Hey ḥarīfler ne münāsebet sizünle ihtilātdan! İhtiyāt sūnnet-i selef ü* (A158b) *ḥalefdür zirā karf bā' iş-i telefdür*³⁵⁷². *Murād cerr ise naşibinüz vardır, her kişinün rızķı ayağına gelür* diyü birkaç akça şaydı yine çāre vü güzir olmadı. Ve bunlar pend-pezir olmadı³⁵⁷³. Diz çöküp oturdılar, ellerindeki kāselerin ortaya getürdiler. *Evvelā ta'ām andan kelām bismillāh buyuruñ hele elümüz bir çanağa*³⁵⁷⁴ *girsün, ikilik birlige irsün, bizi daḥı sizi yaradan yaratdı, nihāyet kimümüz sağ u kimümüz şayru itdi. Beyt:*

Ne kim Hāķdan gelür el-hükümü li'llāh(F162a)
Kazā yanında birdür bende vü şāh

Belā enbiyāya nāzıl olur ve miḥnet evliyāya vāşıl olur dirler. Sizcileyin ehl-i 'ilmlerden işidirüz ki kıyāmetde bizüm yüzümüz bedr aya beñzer imiş. Huşūşan Resūlullāh 'aleyhi's-selām bizüm tā'ife ile tūrup oturup dil-nevāzlık lar ider imiş. Siz böyle nefret itmek ve şoḥbetümüzden zacret itmek ne 'ilmünūze düşer ne 'amelinūze, ne saçıñuza düşer ne şaķaluñıza didiler. Kāzī bu didüklerinüzde bilinmedük nesne yokdur ammā Nazm:

İder her cīns hem-cinsiyle pervāz
Kebūterle kebūter bāz ile bāz

³⁵⁶¹ Nazm] -B

³⁵⁶² müstmende] derdmende F

³⁵⁶³ geldi o degül gibi oldu] gitdi 'ārif düşdi F

³⁵⁶⁴ dehşet] dehşetden iztirāb F

³⁵⁶⁵ sözleri nedür kimesne bilmez] -F

³⁵⁶⁶ ne mümkün ki biri giri gide] -F

³⁵⁶⁷ burnın] yüzün F

³⁵⁶⁸ *Hangi mutluluk zamanla yok olmamıştır?*

³⁵⁶⁹ gelüp] gelüp be F

³⁵⁷⁰ baķışmaķdur] görüşmekdür F

³⁵⁷¹ insān] ādem B A S F

³⁵⁷² zirā karf bā' iş-i telefdür] -F

³⁵⁷³ ve bunlar pend-pezir olmadı] -F

³⁵⁷⁴ çanağa] süfreye F

Ne yirde sağ olan olursa sayru
Revâ budur seçilüp ola ayru

Farazâ tûtalum ki sağ imişsiz, siz sağ u biz selâmet Mısrâ':
Ne deñlü zahmet ise virme zahmet

didi. Bunlar efendi, münâsib olan kazâya rızâdur. Hazret-i Eyyûb maraz bulmayınca
'abd-i şekûr teşrifine müstehak ve Hazret-i İbrâhîm miñnete şabr itmeyince ni' me'l-
'abdu tekrimine mâ-şadağ olmadı. Dünyâ hod maḥall-i renc ü 'anâdur ve âḥiri fenâdur.
Birkaç günlük 'ömre ne şihhat u maraz ne cevher ü araz. Beyt:
Garaž ancak geçinmekdür cihânda
Ki şihhat cevheri yatmaz yabanda

Bir zemân biz dahı sizcileyin şihhat üzreydük³⁵⁷⁵. Elhamdü lillâh bu güne (B116b)
(P164b) bugün geçinmekdeyüz, vesâ'ir halk gibi didinüp devinmekdeyüz. Ahiretde
hod niçe biñ yıl sağlaruz ve³⁵⁷⁶ sağlardan evvel cennete girürüz ve Haḫ didârın anlardan
evvel görürüz (A159a). Farazâ siz dahı mübtelâ olsañuz elüñüzden ne gelür. Maḫşûd
birkaç gün biri birimizle eglenelüm, açlıgumuz dinçligümüze tutup diñlenelüm. Ademe
iyilik yaramaz yohsa yaramazlığa nâ-çar öğrenür, eñ benüm diyen yigrindüğine birkaç
günden soñra imrenür. Eger yalnuzlıktan dil-gir olursañuz imâmumuzun kızcugazı
henüz cüzâm olmışdur dahı ne gözleri çibana ve ne burnı bādincâne beñzer ne âvâzında
beḫubḫa tahîḫa (?) ve ne nefesinde râyiḫa vardır. Evlenmege icâzet virün (F162b)
nikâh olınsun³⁵⁷⁷ şerî'at evine girün. Hikmet Haḫḫuñ câ'iz ki ikinüzden niçe zürriyyet
vücûda gele³⁵⁷⁸. Ocağumuz şen ve çerâğumuz rüşen ola didiler. Kâzî efendiye bir
mertebe gâzab tîri oldı ki nazarında künbed-i gerdân darı oldı. Hây yaban erleri ve tağ
u orman ḫarları, güç ile göğçeklik olmaz ve gül mezbeleğe düşmekle şolmaz. Ne herze
vü hezeyândur ki söylersiz! Yıkılun gidün, varun akrânunuzla baḫş idün. Be şunda
muḫzır yok mı degnek ḫâzır yok mıdır. Bunlar hây efendi izâ câe'l-kader³⁵⁷⁹ yedillu
ḫazer³⁵⁸⁰ katı çabalama. (S82a) Bizi şokup olma engerek, bize cânumuz başumuz gerek.
Biz senün ucuñdan oğlumuz kızumuzla esir ve hedef-i telef-i şemşir olımaşuz. Emr
ḫünkârundur. Bize kul seni ḫünkâr emriyle teslim eyledi ve senün bizden olup eṭibbâ
işâretiyle ḫunkar bize katmak buyurduğun bildirüp aḫvâli ta'lim eyledi. Seni cebren ü
kaḫren bağlar alıkoruz³⁵⁸¹ ḫâḫ u nâ-ḫâḫ ve çâr u nâ-çar. Mısrâ':
Gerek sen³⁵⁸² gönlünü geñ tut gerek ṭar

didiler. Kâzî bu sözleri işidüp bu ne jāj-hâylikdur ve dürüg-peymâylikdur. La'net şize
ve ḫanda cüzâm var işe aña ve ol ḫünkâr kulıyam diyen cilt-i nâ-ḫalefe ve (P165a) ḫiz-i
nâ-temize ve zer-ḫaride vü³⁵⁸³ kün-derideye diyüp kalkdı ki nerdbândan ine ve şehre
gelmek için atına bine. Bunlar hey Efendi evvel cân andan cihân (A159b) bizüm
anamuz ağlayacağı senün anañ ağlasun bir zemân deyüp tutmak isteyicek tekerlenüp
yuvalandılar ve dört yanından tutmak isteyüp boynına şalındılar. Kâzinun dimâğına bu
gende-bağal ve jülide-şekillerün³⁵⁸⁴ buyı bedleri ve râyiḫa-i rüy çün-dedleri irişdügi
gibi içi bulandı, gönli döndi, birâz istifrag itdi. Bir zemân dahı bi-huş olup kendüden
gitdi. İmâm-ı cüzâmân başın zânü-yı hezâr zaḫmı³⁵⁸⁵ üzerine aldı. Kâzî ki gözin açdı
(F163a) kendü kendüyi esirgeyüp biraz eşk-i ḫasret saçdı. (B117a) Ol zâğ-şureti kalâğ-
ı ecel gibi 'ömrine kondı şanup ṭâ'ir-i rûḫi âşyâne-i tenden şahrâ-yı fenâyâ kaçdı. Gördi

³⁵⁷⁵ şihhat üzreydük] şihhatde idük F

³⁵⁷⁶ sağlaruz ve] -P

³⁵⁷⁷ olınsun] idelüm B A S F

³⁵⁷⁸ vücûda gele] ḫâsıl ola F

³⁵⁷⁹ câe'l-kader] câe'l-kazâ F

³⁵⁸⁰ Kader geldiğinde tedbir geçersiz olur.

³⁵⁸¹ alıkoruz] iltürüz B F

³⁵⁸² gerek sen] gerekse F

³⁵⁸³ zer-ḫaride vü] -F

³⁵⁸⁴ jülide şekillerün] -F

³⁵⁸⁵ zaḫmı] rişi P

ki en-necātü fi'ş-sıdkdan ğayrı ʔarîk yok, düşmenleri içinde kaldı refîk-i şefîk yok³⁵⁸⁶. Toğrısın söyleyüp niçe dürlü sevgend ve niçe 'ağd-ı peyvend³⁵⁸⁷ itdi ki ben kâzî-i Mihâlîç olan Me'âlî didükleri ber-geşte-ʔâlî' ü bi-sitâreyem ammâ bi-'ayb Hudâst³⁵⁸⁸ şâhid-perest ü ğulâmbâreyem. Bu fettân-ı fitne-süz ve mekkâr-ı hîle-endüz beni dâm-ı firîb ile şayd idüp bu dâmgâha kendin şayd itdürmek va'd itdi. Ğarażı mekr ü³⁵⁸⁹ füsün ve reng-i nîrengde izhâr-ı fûnûnmış³⁵⁹⁰. Allâhuñuz için olsun mahkemeye bir âdem şaluñ haber-i şihhatüm virüp vâfir müjde vü cürde aluñ. Buni işidüp içlerinden imâmları ve 'aql ile be-nâmları yârân, Efendinüñ zâhirâ bizcileyin degül yüzi, gözi sağ, söyleyişinden sözi dağı sağ. Şehre âdem gönderelüm, didügi gerçek³⁵⁹¹ mîdür görelüm didiler. Kâzî-ı lâ-ya' kıl aklı zâ'il, hayâtı muẓmaḥill, haste vü nâ-tüvân, nîm-mürde vü pür-bîm-i cân yatdı. Buñlaruñ âdemi ʔaban ʔarada ʔoyup³⁵⁹² şehrden yaña azm itdi³⁵⁹³. Efendi (P165b) mahkemede yok gördi, muhızirlardan haber şordı. Bugün çıkmadı içerde maşlahatı³⁵⁹⁴ var, şerbet dağı içdi mizâcında 'illeti var didi. Kethudâ ile (A160a) buluşdı gitti. Efendi at seyrânına binmişdür, vaḫtî iki eyle didi. Harîf Efendinüzden size haber vireyüm, şekli simâsı şöyle ve destâr u libâsı böyle degül mi. Eñeginde bir iki dâne kıl, kendü za'fdan mânen-i hayâl-i zıll. Yañağında burnı çükündüre aşılannmış bâdincâna beñzer, yanında ne kul var ne nöker. Hâ işte Efendinüñ 'alâmeti budur, hemân yüzinde göze görinen ol bir iki mûdur. 'Acebâ kankı serây u eyvânda yâ kankı bağ u bustândadur didiler. Harîf kûy-ı cüzâmânda zâr u haste vü ʔay' itmekden azlâ'ı şikeste yatur. Eger isti'câl iderseñüz cânına yetişürsüz ve âḫîr nefesinde du'âsın alursuz ola didi (F163b). Cân başlarına şıçrayup atlandılar, gelüp ʔâzî üzgüniceği hâlde gördiler³⁵⁹⁵ yüzine gül-âb yirine eşk-i ḫasret saçdılar, 'aqlı başına gelince katlandılar. Söylemege ʔâkat u hâlin i' lâm eylemege³⁵⁹⁶ istiṭâ'at yok, beni eve iledün diyi işaret itdi³⁵⁹⁷. Şala yüklediler, iverек eve ilettiler. Niçe zemân haste yatup yârâna hâlin söylerdi. Cüzâmlar vâḫî'asına girüp belinlerdi. (S82b) Ammâ bu hâl câm-ı şehvet ile mestliğine ve hevâ-perestliğine istiğfârına ve diyâr-ı şalâḫa seyr ü güzârına sebeb oldı maḫa'llâhu seyyiâtihi ve tecâveze 'an saḫâṭatihi³⁵⁹⁸.

MİŞÂLÎ ÇELEBÎ³⁵⁹⁹: Maskat-ı re'si mahmiye-i Edirne'dür. Nâmı Hasan ve eş'ârı müstaḫsendür. Elḫaḫ ismi müsemmasına muṭâbîḫ, aḫlâk-ı ḫasene üzre müteḫâlîḫ bir cevân-ı şâḫib-i kemâl ve şâ'ir-i bi-mişâldür; ḫadâset-i sinn ile niçe ma'nâ-yı ḫâşşa ḫâdir ve selis-edâ itmede zemânede nâdirdür. Ser-â-ser eş'ârı hemvâr u çeşbân olmağın maḫbûl-ı tîbâ'-ı ehl-i 'irfândur. Mercûdur ki 'an-ḫaribi'z-zemân hilâl-i âsmân gibi muşârûn ileyh bi'l-benân ola ve bu birḫaç ebyât u meṭâlî'-i 'adimü'l-mişâl ol mihr-i sipîhr-kemâlün maşrîḫ-ı ṭab'-ı deryâ-nevâlinde sâṭî' u lâmi' olmuşdur. Şi'r:

Dimezler kim gelen ol pādşâh-ı 'âlem-ârâdur
Giderler seyr-i ḫünkâr itmege 'âlem temâşâdur

Ve lehu:

Sen de bir 'âlem var ey İşkender-i Yûsuf-liḫâ
Baḫduğun mir'ât olur âyine-i 'âlem-nümâ

Ve lehu:

Ḳaşuñ ṭuğraları ḫükm eyledi aḫıtmağâ ḫanum
Benüm kes başumı zuḫrâ-yı aḫkâm ile sulṭânüm

³⁵⁸⁶ refîk-i şefîk yok] -F

³⁵⁸⁷ itdi niçe 'ağd-ı peyvend] -F

³⁵⁸⁸ Hudâst] Hudâdur F

³⁵⁸⁹ ü] ü hîle vü F

³⁵⁹⁰ fûnûnmış] fûnûn eylemiş F

³⁵⁹¹ gerçek] rast F

³⁵⁹² ʔaban ʔarada ʔoyup] -F

³⁵⁹³ azm itdi] adım atdı P S F

³⁵⁹⁴ içerde maşlahatı] -F

³⁵⁹⁵ gördiler] buldılar F

³⁵⁹⁶ 'ilâm eylemege] beyâna P

³⁵⁹⁷ itdi] eyledi F

³⁵⁹⁸ Allah onun günahlarını affetsin ve kusurlarını bağışlasın.

³⁵⁹⁹ Mişâlî Çelebi] Mişâlî B / Biyografinin tamamı -A P / Biyografinin tamamı der-kenar, ancak üstü çizili S

Ve lehu:

Ser-fürü itdürdi halka tığ ile bir ser-terâş
Ey gönül ol gâmzesi ser-tizden gâfil me-baş

Ve lehu:

Bir selâmuña senün degmeyevüz ey meh-rû
Sen de inşâf ide lâyıķ mı elün gögsüne ķo³⁶⁰⁰ (B117b)

Ve lehu:

Tabībüm gördüğüm mümkün degül ben hasteye şıhhat
Budur el ucu ile nabzımı tutduğına hikmet³⁶⁰¹

Ve lehu:

Dimezsın pây-bûsa ‘ aşık-ı zârı muhaldur bu
Öperler sâ‘ id-i siminüni eller güzeldür bu

Koyup kūyuñda gönlüm rāh-ı ‘ işķuñ ihtiyār itdüm (F164a)
Göñül ķalsun begüm yol ķalmasun dirler meşeldür bu

Hať-ı ruhsârı vaşında o mäh-ı ‘ âlem-ārānuñ
Nazire dinmez aña ey Mişâli bir gazeldür bu³⁶⁰²

MECDİ: Edirnelidür. Şi‘ r dir şâ‘ irlerde nazîri az dimelidür. Ehl-i ‘ ilmün fâ‘ iķi ve akrânınun maķbül u ķabüle lâyıķıdır. Hâlâ Sultân Bâyezid’ün Edirne medresesi i‘ âdesinden mülâzımdur ve yine taķşil ü tekmił-i kemâlâta müdâvimdür³⁶⁰³ Şi‘ ri çâşnidâr ve nazmı hemvârdur. Çok bıkı-i ma‘ nâya dest urmuşdur ve edâşı daķı puķtedür, kemâle ırgurmuşdur. Selikası nazm u neşre şâmilidür ve inşâ-yı ‘ Arabide daķı kâmilidür. *Şem‘ iyyesi* vardur hiddet-i (P166a) zekâsına delilidür (A160b) ve tûmâr-ı inşâsı gūyâ şem‘ -i kâfuridür ki sūy-ı kūy-ı belâğata hâdi’s-sebildür. Kaşâ’idde daķı yed-i tûlâsı ve bi’l-cümle fûnûn-ı ma‘ ârifde derece-i ‘ ulyâsı vardur. Zemānenün dūn-perverligi cihetinden kazâya uğrayanlarındandır. Osek kâzısı olup sedâd u istikâmetle mu‘ ayyenlerdendir. Hâķir bildüğüm budur ki bunlardan Edirne’den peydâ olmuş birkaç şâ‘ irdür ki eylükleri Emri Çelebi’nün eşer-i terbiyeti ve te‘ şir-i şeref-i şöķbetidür³⁶⁰⁴. *Eş‘âr-ı ũ:*

Baña göstermemek ruhsâr-ı zibâsını cānānuñ
Olupdur başı altından ser-i zülf-i perişānuñ

Ve lehu:

Germesün gögsin³⁶⁰⁵ ğam-ı Leylāda āh u zār ile
Kays Ferhāda gelince söyleşür kühsār ile

Ve lehu:

Redd idüp sürdüklerinde halk-ı hāmūndan yaña
Söyleyen ancak seg-i Leyliydi Mecnūndan yaña

Ve lehu:

Yakduğında dāğlar şevķ-i ruķuñla lāleler
Çevresi pür-āb ile oldu degüldür jāleler³⁶⁰⁶

Ve lehu:

Bulup ‘ işķuñla şöķret tıtdılar etrāfın āfāķuñ
Benüm çok sevdüğüm sen az kimesne şanma ‘ uşşāķuñ

Ve lehu:

Sāķiyā bir kaşr-ı minā-fāmdur cām-ı şarāb
Kim çıkup başı ķaba kesb-i hevā eyler habāb³⁶⁰⁷

³⁶⁰⁰ maskat-ı re’si maķmiye-i Edirnedür gögsüne ķo] ma‘ rifete t̄alib ķābil-i cūvāndur. Şūh-ţab‘ ve kūşāde-hāťırdur. Eyü ma‘ niler bulup hüsn ü edā ile edāya ķādiridür. Bu ifadeden sonra dört satırlık bir boşluk var ve beyit de farklı bir yazıyla yazılmış. B

³⁶⁰¹ ve lehu: Tabībüm.....hikmet] -S

³⁶⁰² ve lehu: Dimezsın gazeldür bu] -B

³⁶⁰³ müdâvimdür] mülâzımdur A / Arada Makālî’yi anlatan üstü çizili iki satır var A

³⁶⁰⁴ hâķir bildüğüm.....te‘ şir-i şeref-i şöķbetidür] -A P / S’de üstü çizili.

³⁶⁰⁵ gögsin] gögüs A P S

³⁶⁰⁶ ve lehu: Red idüp.....jāleler] -F

³⁶⁰⁷ ve lehu: Sāķiyā.....habāb] -P

MAHREMÎ: Galaṭa'nun üsti yanında Tatavla nām kıyeddür³⁶⁰⁸ maskat-ı re'si ammā İstanbul ve Galaṭa'da ḥaṣıl olmuştur neşv ü nemâsı. Nefsin cehlden ḥalâs ve her fenne bir miḳdâr ihtîşâş idüp Fırse mümâreset ve şî' re mübâşeret idüp Galaṭa'da³⁶⁰⁹ yigirmi yıl miḳdârı niyâbet ve anuñla kifâf-ı ma'îşet eyledi. Ol târiḥlerde Şahñ müderrislerinden Piri Paşa-zâde Meḥemmed Çelebi (F164b) vü Aşcı-zâde Ḥasan Çelebi kâfirlerün Kızıl Yumurda bayramı³⁶¹⁰ günü tebdil-i şüret idüp Galaṭa'ya gelüp bir şüretle (B118a) kilisâya girdüklerinde Maḥremi de düşüp *Beyt*:

Galaṭaya³⁶¹¹ şanem seyrine gelmiş
Sitanbuldan bir iki din ulusu

kıṭ' asın didükde Paşa-zâde, kâziya haber gönderüp 'azl itdürdü. Ba' dehu yine anlara varup i' tizâr idüp tâ'ib oldı, anlarun şefâ' atıyle yine nâ'ib oldı. Galaṭa kâzısı Begşehirli Ḥasan Çelebi'ye Galaṭa'dan Selanik kazâsı virildükde Selanik'e anuñla bile gitdi, anda bir zemân niyâbet itdi. Ba' dehu ehl (A161a) ü 'ıyâl ve mâl u menâl ile (P166b) İstanbul'a gelmege gemiye girüp yelken çözüp isa seren diyü engine şaldı. Şahñ gibi kanat бүкүп gelürken karaḳuş gibi bir kâfir gemisi Maḥremi gemisin pencesine³⁶¹² aldı. Miskin Maḥremi ehl ü 'ıyâliyle esir oldı. Niçe zemân mübtelâ-yı bend ü zencir oldı. Ḥayrû'd-din Paşa-yı merḥumuñ zuhûrnuñ evâ'ili ve Sultân Süleymân-ı merḥumuñ 'Irâkeyn seferinde olup³⁶¹³ Ḥayrû'd-din Paşa'nun Tunus tonanması yılı idi, Maḥremi habsde Ḥayrû'd-din Paşa'ya hitâb idüp bu murabba'ı didi. *Murabba'*:

Ey gaza kânı yûri biñ biñ diyâr-ı düşmen aç
Toplar ile kal' a-i küffâra yir yir revzen³⁶¹⁴ aç
Emr-i şâh ile tonanma zeyni için maḥzen aç
Vaḳtidür hey Gâzi Ḥayrû'd-din Paşa yelken aç

Akdeñizi kılıcuñla kendüne itdün korı
Bir toñuzdur ol ḳorunuñ içre Anderye Torı
Ol toñuzu öldürüp ol ḳorumu³⁶¹⁵ muḥkem korı
Vaḳtidür hey Gâzi Ḥayrû'd-din Paşa yelken aç³⁶¹⁶

Ḥayrû'd-din Paşa bu murabba'ı işitdükde bu bendi taḡyir eyleñ³⁶¹⁷ onlar vilâyetlerinde bizüm türkümüz ırladuklarında ḥaḳkumuza³⁶¹⁸ müḥmelât söylemesünler dimişdür. Aḥir mezkûr kendüyi ve ehlini ve iki oḡlını³⁶¹⁹ ve iki kızını bahâya kesdirüp şatun aldı. 'ıyâlin anda rehn koyup gemiye girüp İstanbul'a şaldı. Nâ-gâh Ağrıboz yaḳasında Kızılhişâr'a çıkarlar. Esiri ki sâbıkda mezkûr³⁶²⁰ olmuştur, anda sâkindür. Anuñla İstanbul u Galaṭa'nun ve Ḥayrû'd-din Paşa ile giden tonanmanun hem-demlerinden Kâtibi maḥlaş Tersḥâne kâtibi Seydî 'Alî Çelebi'nun ve Nigârî maḥlaş ḥâşşa re'islerinden (S83a) Naḳkâş Ḥaydar'un ki maḥallinde mezkûr olsa gerekdür (F165a) ve sâ'ir yârânun aḥvâlın şorar. Esiri cevâb virüp *Ḥayrû'd-din Paşa tonanma ile Tunus'a 'azimetde ve Seydî 'Alî Çelebi ve Naḳkâş Ḥaydar anuñla bile ḥıdmetdedür* diyü haber virür. Maḥremi işidüp vahşet-i ḡurbet galebe idüp ḡusl idüp (A161b) iki rek' at namâza âgâz ider. Ba' dehu *yâ Rab* (P167a) *baña yârândan ba'zın irişdirüp dest-res*³⁶²¹ *eyle Nuh-ı nebi ḥürmetiçün ve sefine-i Nuh gibi olan evlâd-ı Resûl ḳurbetiçün* diyü tazarru' u niyâz ider. Gâḥ ricâl-i ḡayb dâ'iresiyle da'vet ve gâḥ ervâḥ-ı aḳṭâb u abdâldan istimdâd-ı himmet ider. Ol ḥâl imiş ki Seydî 'Alî Çelebi ve Naḳkâş Ḥaydar gemilerle

³⁶⁰⁸ kıyeddür] kıyeden B

³⁶⁰⁹ Galaṭada] Galaṭa maḥkemesinde P

³⁶¹⁰ yumurda bayramı] yumurdası F

³⁶¹¹ Galaṭaya] Galaṭaya P

³⁶¹² pencesine] nice F

³⁶¹³ Ḥayrû'd-din Paşa-yı merḥumuñ.....olup] -F

³⁶¹⁴ kal' a-i küffâra yir yir revzen] kal' a-i kuhsâra revzenler F

³⁶¹⁵ ḳorumu] ḳuzuyu P

³⁶¹⁶ Akdeñizi yelken aç] -B F

³⁶¹⁷ eyleñ] eylene P

³⁶¹⁸ ḥaḳkumuza] ḥaḳkumuzda F

³⁶¹⁹ iki oḡlını] -F

³⁶²⁰ mezkûr] beyân F

³⁶²¹ dest-res] dest-gir P

gelürken rûzgâr nâ-hemvâr olup bunları hılâf semtine sevk idüp sehl zemânda Kızılhişâr Kal'ası peydâ olur. Giderek Kapuönünde Esîri ve Mahremî âşkâr olurlar. Tarafeynden hiss-i başarı kayık gibi biri birine çatılup³⁶²² anlar³⁶²³ bunı bunlar anı³⁶²⁴ fark eyledükde Mahremî du'ası kabûl olduğu şükrânesine el yüzine sürer ve secde-i şükr ider (B118b). Belî Mısrâ':

Du'ası müstecâb olur ğarîbün

Gâh hecrden³⁶²⁵ şikâyet ve gâh vaşldan 'arz-ı sürûr u behcet iderek İstanbul'a gelürler. Mahremî'yi bilen aşhâb-ı miknet ve erbâb-ı devlet ba'zı Fireng³⁶²⁶ beglerin bedel virmek ile mu'avenet ve balyoslara siz de yardım idün diyü himmet iderler. Hikmet Allâh'ın bu eşnâda ki sene isnâ ve erbâ'ın ve tis'ami'e muharremidür, Mahremî kalmadı ya'ni fevt olup deryâ-yı 'ademe şaldı ve ehl ü 'ıyâli kâfir elinde esir kaldı. Nakkaş Haydar anları halâşı boynına aldı. Biñ yidi yüz filori cem' idüp gönderdi. Bir oğlı anda fevt olmuş bulındı. Zindeleri Galata'ya gelüp esirlikden halâş oldılar. Eş'ârı hoş-edâ vü rûşen-ma'nâdur. Sultân Selîm ve Sultân Süleymân-ı merhûmuñ ğazâların³⁶²⁷ nazmı itmişdür. Ve her hikâyenün (F165b) âhîrinde birer târîh dimişdür. Kâlender Şâh mevtine dimişdür. Târîh:

Yine ton şaldı Tundar³⁶²⁸-ı Kâlender

Şeyhî Husrev ü Şîrîn'inde dimişdür. Beyt:

Hüner bir şehr bünyâd eylemekdür
Der ü dîvârın âbâd eylemekdür

Bu anı böyle red eylemişdür. (A162a) Nazm:

Öger gebri göreñ Şeyhî sefîhi
Oda yansun anuñ şehri vü dîhi (P167b)

Çeküp medh eylemiş kedd-i Şedîdi
Resûlün nâmesin yırtan pelîdi³⁶²⁹

Bu ğazel ğazeliyyâtındandır. Ğazel:

Ab zencirin sürür 'ışkuñla bir şûrîdedür
Seyr içün rûşen-cemâlün her hâbâbı dîdedür

İdemez şahrâ-nişîn-i 'ışk ile seyr-i sülûk
Sâkin-i küh-ı belâ vü ğam 'aceb vâdîdedür

Geçdi 'ömürüm ol dehenden bir cevâb işitmedüm
Hâtır-ı şûride şanmañ yok yire rencîdedür

Mahremî ma' nâ-yı ğayra itme zinhâr iltifât
Lezzet-i kâmil olur mı³⁶³⁰ anda kim hâyîdedür

Ve bir Basîl-nâmesi vardır ki cümle elfâz u teşbîhât u temsîlâtı Türkîdür, içlerinde lafz-ı 'Arabî vü 'Acemî yokdur. Bu üslûb ile bir iki ğazel dağıı derc eylemişdür. Bu ğazel andandır. Matla':

Gördüm segirdür ol ela gözli geyik gibi
Düşdüm şacı duzağına ben ügeyik gibi

³⁶²² çatılup] çatup F

³⁶²³ anlar] onlar P

³⁶²⁴ anı] onı P / anları F

³⁶²⁵ gâh hecrden] gâhî şehirde F

³⁶²⁶ Fireng] kâfir P

³⁶²⁷ ğazâların] ğazellerin F

³⁶²⁸ Tundar] Dünder F

³⁶²⁹ beyt: Hüner bir.....pelîdi] -F

³⁶³⁰ olur mı] olurdu F

Der-vaşf-ı esb:

Dümiyle öğredür³⁶³¹ tāvūsa cevλān
Virür reftārda efkäre meydan³⁶³²

MAHVİ: İstanbul'dandır. Hüseyin Çelebi'dür ki Bāzārbaşı oğuludur. Zemānında hüsni ile şöhret-i şehir ve reşk-i mäh u mihr idi. Tahşil-i 'ilme heves eyledi; zekāsında hiddet ve tab'ında kâbiliyyet kemâlde idi. Ol şöhret şöhret-i hüsne³⁶³³ münzamm³⁶³⁴ oldu. Fuzelānuñ kabûlî muzâ'af olup her birinüñ dilinde meveddeti müdgamm³⁶³⁴ oldu. Haţtından ser-i mü zâhir olmadın efâzıl keh-rübâ gibi kapışurlardı. Sâyesi aña hem-sâye olduğıçün rağbet idüp anı qorlar divāra yapışurlardı³⁶³⁵. Fünun-ı cüz'iyeden ve umur-ı hâriciyyeden mişl-i tevsi' i ve fûrûsiyye ve pezendegî³⁶³⁶ ve tîr-endâzi hiç bir nesne yokdur ki duhûl ve tab'ınun aña şümûl olmaya. Hâtırında hikâyât u nevâdir ve leţâ'if ü meşel-i sâ'ir vâfirdür. (S83b) Muşâhabeti bî-nazir ve mücâleseti³⁶³⁷ (B119a) dil-peşirdür. Fakir 'Aşık maḥlaşın ihtiyâr itdükde ol daḥı (A162b) Fâriğ taḥalluş ihtiyâr itmişdi. Ammā Maḥvî ile meşhûr ve gâzeliyyâtı ol maḥlaş ile mestûrdur. Anadolî kâzî-askeri Sinân Çelebi'den³⁶³⁸ mülâzım olup (P168a) Burusa'da Bâyezid Paşa'ya müderris olup (F166a) ba' dehu kâzî-ı kâfile-i ḥacc oldu. Hâlâ vilâyet-i Anadolî'da kuzât-ı memâlikden ve vilâyet-i mesâlikdendir. Haḳir ile müddetler dem-i girye vü ḥandede, gülşende vü külḥanda, âbâdânda vü ḥarâbâtta ekşer-i ezman u³⁶³⁹ aḡleb³⁶⁴⁰ -i evkâtta hem-dem idük hâlâ. *Beyt:*

Felek râ z'în mühimter nist kârî
Ki yârî râ cüdâ sâzed zi-yârî³⁶⁴¹

mücibince mâ-beyne tarḥ-ı cüdâyî matrûḥdur ve ebvâb-ı mürâselât u³⁶⁴² mükâtebât ḡayr-ı meftûḥdur³⁶⁴³. *Beyt:*

Esir-i hecr şudem her kücâ ki dil-bestem
Fütâde tarḥ-ı cüdâyî be-her çi peyvistem³⁶⁴⁴

Şi'r-i ü:

Ruḥ-ı dil-ber ḡamıyla sinem üzre tâze dâḡum var
Belâlî bülbülem gülzâr-ı 'âlemden ferâḡum var

Ben ol ḡam şâhiyam ki bu ḡabâb-ı eşk-i âlemden
Leb-i deryâda ḡonmuş bir niçe gülgün otaḡum var

Ve lehu:

Leb-be-leb olduğı içün leb-i dildâra kabâḡ
Teşne-diller anı aḡzından öperler şapadaḡ

Ve lehu:

Zülfüñle şalınur şanemâ tıfl-ı dil yine
Ol oñmayası şimdiden ehl-i hevâ geçer

Ve lehu:

Gözünle kâmet³⁶⁴⁵ ü zülf ü femûñ müsellemdür
Teraḥḥum eyle begüm 'aşıkâ bu 'âlemdür³⁶⁴⁶

³⁶³¹ öğredür] gösterür P

³⁶³² ve lehu: Der-vaşf-ı esb.....meydan] -F

³⁶³³ hüsne] şi' re F

³⁶³⁴ müdgamm] ḡam F

³⁶³⁵ sâyesi aña hem-sâye olduğıçün rağbet idüp anı qorlar divāra yapışurlardı] -F

³⁶³⁶ fûrûsiyye ve pezendegî] farsiyye ve jendegî F // pezendegî] jendegî B

³⁶³⁷ mücâleseti] mecâlisi F

³⁶³⁸ Çelebi'den] Efendiden F

³⁶³⁹ u] u ekşerî F

³⁶⁴⁰ aḡleb] -B

³⁶⁴¹ *Feleğin, bir yarı bir yardan ayrı kılmaktan daha büyük bir işi yoktur.*

³⁶⁴² mürâselât u] -P

³⁶⁴³ hâlâ.....ḡayr-ı meftûndur] -F

³⁶⁴⁴ *Nereye gönül bağladımca ayrılığa esir oldum. Neye bağlandımca payıma ayrılık düştü.*

³⁶⁴⁵ kâmet] ḡaddûñ B A S F

³⁶⁴⁶ ve lehu: Leb-be-leb.....'âlemdür] -F

MUHYİ: Rûmili'nün fuzelâsından hânedân-ı Fenârî'nün mâbihi'l-iftihârı Muhyî'd-dîn Efendi el-Fenâridür. Hasb-i hasebi ve nesb-i nesebi fevâzıl u fezâ'ilî ve haşâ'il ü şemâ'ilî hâric-i bahş ve 'arz-ı füşat-ı nâmede kümeýt-i hâmeye sebeb-i tûl-ı mekşdür. Lâ-cerem ta'riflerine rücû' ve şî'âr-ı şü'ûr-ı şî'rlerine şürû' evlâdur (F166b). Kâzî-'asker olan Monlâ Fenârî'nün oğlu Yûsuf Bâlî'dür ki nihâyet-i mansıbı Burusa kazâsıdır. Anuñ oğlu 'Alî Çelebi'dür ki yine kâzî-'asker olmışdur. Anuñ oğlu Muhyî'd-dîn Çelebi'dür ki Sultân Bâyezîd-i merhûm devrinde vezîr-i a'zam olan Hâdim 'Alî Paşa oğul idinüp Mü'eyyed-zâde güyegü idinmişdür 'Alî (A163a) Paşa medresesin yapduğı vaqt evvel kırk akça ile aña virmişdür. Andan Sultâna, andan Şah'n'a müderris andan Edirne'ye ve İstanbul'a kâzî oldu. Ol iltifât ki aña olmuşdur, ne bir ehad görmişdür ne bulmuşdur. 'Uluvv-ı şânı ve huddâm u gilmânı vesâ'ir tertib ü erkânı reşk-i akrânı idi (P168b). Rûz-merre ta'âmı akrânına niçe yıllık havâ'ic olduğı müsellim-i hâş u 'âm idi. Ba'de'l-'azl hacca gitdi. Deryâ-yı cüdından şadâkât-ı câriyesin enhâr-ı câriye itdi. Mekke'de bir yıl mücâvir olup akçayı kayırmayup kum gibi döküp saçdı. Rik-i Bathâ gibi şöyle bezl itdi ki rûh-ı Hâtem-i Tayy ikfânda anuñ cüdından saha 'âriyet itdi. Harem-i muhteremde bir yıl (B119b) A'râb u A'câm u Ervâm'a ders-i 'âm itdi ve üç lûgat ile tebliğ-i kelâm ve tefhîm-i merâm itdi. Rûm'a gelüp medresesiz iki yüz elli akça ile müftî oldu. Afâka nâm u nişânı tıldı. Sene erba'a ve hamsin ve tis'ami'e zi'l-ka'desinüñ evâsında rihlet itdi. Naşbda vü 'azlde haşmeti vü rıf'atı ve kemâ-kân ziyâfeti muqarrer idi. Bâğçesi heftede iki gün mecma'-ı fuzelâ ve erbâb-ı 'irfan idi. Meşâ'ih-i 'ulemâ ve eşrâf u e'âlî vü mevâlî âstânına tereddüd iderlerdi. Ve pâdişah u vüzerâ ahvâlin rûz-be-rûz tefak্কud iderlerdi. Merhûmuñ egerçi zühdi bir mertebede idi ki başdan tacı terk-i kisvet ve seccâde-nişinligi câdde-i tîrîka-i şerî'at idi. Ne kadar hûsn-i haţtı olsa nazâr şalmaz meger muşhaf-ı Kur'ân olaydı ve dürr ü güher olsa eline almakdan yüz çevirür meger sübha-i şad-dâne-i mercân olaydı. Rızâsı ile kimesne boynına kol şalmazdı meger ridâsı; câmi' ü hammâma varsa hıdmetkaruñ eli eline degmezdi (F167a) illâ 'aşâsı. Nâ-mahreme rû-be-rû olmamışdı meger destârçe-i rûzu. Kef-i destinden (A163b) kimse âzürde olmamışdı meger ibrik-i vuzû. Kimesneye ser-fürû itmemişdi illâ mihrâba, kimesneye yüz virmemişdür illâ kitâba. Ammâ çelebilikleri zemânından şî'r dirler ve mu'atţal oldukları (P169a) zemânda mümâreset dağı iderlerdi. Ekşer nazîre söylerlerdi ve bir kafiye vü redifde yidişer tokuzar beyt gâzel dirlerdi. Ahîr vaktlerinde tertib-i divân itdiler ve dibâce ve tevhid ve na't ile 'unvân itdiler. Eş'ârî râsih ü raşin ve muhkem ü metindür. Yidi sekiz yüz gâzeliyyâtı ve üç lûgatde kaşâ'id ve ferâ'id ve muqatţatı vârdur. Maţla'-ı divânları bu maţla' dur. *Maţla'*:

Salındukda ma'ânî şaydına şeh-bâz-ı dil her gâh³⁶⁴⁷
Gerek bir bâli bismillâh ola bir bâli hamdüllâh

Maţla':

Ağzı nâzûklikle kanum nûş idüp oldu nihân
Kaţre-i hûnum anuñ ağzında qalmışdur nişân

Ve lehu:

Nigârûñ rûyı Rûmumdur qara zûlfı Karamanum
Ağ alnı Aydınım başında şırma saçı Şarhanum³⁶⁴⁸ (S84a)

Ve lehu:

Bahr-i eşküm köpri tutmaz köpri şanmañ kaşlarum
Çeşmeler üzre kemerlerdür iki kaşum benüm

Ve lehu:

Ögerler gerçi kim şabr-ı cemîli
Velî şabruñ dağı oranı hoşdur

Dil-i Muhyiden eksük olmasun derd
Müsâfir-hânenüñ mihmânı hoşdur

Ve lehu:

Gelelden haţtı hayfâ dest-bâzide raķib ile
Görûñ ahîr zemânı kim melek şeytân ile oynar

³⁶⁴⁷ salındukda ma'ânî şaydına şeh-bâz-ı dil her gâh] ma'ânî şaydına şeh-bâz-ı dil çün şalına nâ-gâh B

A S F

³⁶⁴⁸ maţla': Ağzı.....Şarhanum] -F

Ve lehu:

‘ Aceb pür-şivesin lâkin vefâsız
Dili virmezsem olmaz virsem olmaz

Büyük şehir oldu zülfün diller ile
Anuñ gibi sevâd-ı a‘ zâm olmaz

Öli dirgürmege Muhyî inanmaz
Lebün virmezseñ aña mülzem olmaz

Ve lehu:

Cihâna ehl-i ‘ ışk için getüre mişlünü şâyed
Cihânda ölmeseñ sen dil-rübâyı toğırana ana³⁶⁴⁹

MUHTÂRÎ³⁶⁵⁰: Benî Hâşim şâ‘irlerinüñ muhtârıdır. Egerçi cevân³⁶⁵¹-sâldür ammâ tekye-i nazmun ihtiyârıdır. Destâr-ı sebz ile tûti dillidür, ağzında şeker güftârıdır. Merkûm (A164a) Emîri ki sâbıkan mezkûrdur, anuñ birâder-i kihteridür. Ahur Emîri demekle ma‘rûf Emîr Hassan-ı merhûmun nebîresi ve Hâşimî’nüñ ferzend-i hâheridür³⁶⁵². Çerâğı belâgatde hânedân³⁶⁵³-ı nübüvvetden yaçar ve feşâhatde ötesi Muhammed ‘Alîye çıkar. *Eş‘âr-ı ü:*

Hiddetde kalb-i yâr katı âhenîndür
Nerm iden anı süz ile âh u enîndür (P169b)

Geh câna od urup gehi teskîn-i süz iden
Ol la‘l-i âbdâr u ruh-ı âteşîndür

Başuñ göge irerse de germ olma gün gibi
Sür menzilüñ bu yolda çü zir-i zemîndür

Ve lehu:

Nazmımuñ ‘aynına kıl ‘ayn-ı ‘inâyetle nazar
Dil-i virânemi yap ki ola beyt-i ma‘mûr

Ve lehu:

Zülfin açup nesim ide mi haddin âşkâr
Ol günü gösterür mi ‘aceb baña³⁶⁵⁴ rûzgâr

Ve lehu:

Bâde nûş itme gel âgyâr ile dirsem ter olur
Meded ol şuh-ı cefâ-pişe ne ter dil-ber olur

Ve lehu:

Gamuñ def itmege³⁶⁵⁵ dil gerçi geh mey geh ‘arâk çekdi
Geçürdi anı ‘ışkuñ iki ‘âlemden ayak çekdi³⁶⁵⁶

Ve lehu:

Gönlümde bîm-i hecr ile vuşlat hevâsı yok
İrdüm bir özge ‘âleme havf u recâsı yok

Ve lehu:

Meydân-ı ‘îde döndi gülistân bi-‘aynihi
Dolaba bindi anda döner turma cûybâr

Şâh-ı bahârüñ emri ile gül tonanmasın
Bâzâr-ı şehir-i gülşene teşbih ider hezâr

³⁶⁴⁹ ve lehu: Gelelden haţtı.....ana] -F

³⁶⁵⁰ Biyografinin tamamı der-kenar S

³⁶⁵¹ cevân] cevân-ende F

³⁶⁵² hâheridür] kihteridür F

³⁶⁵³ hânedân] hâne B F

³⁶⁵⁴ baña] aña A S

³⁶⁵⁵ itmege] itmek için P

³⁶⁵⁶ eş‘âr-ı ü: Hiddetde kalb-i yâr.....çekdi] -F

Qalbünde qalmaz idi yir ile³⁶⁵⁷ ğubār-ı ğam
Muhtārı depreneydi murāduñca rūzgār (B120a)

MÜDĀMİ: Gelibolılı Kara Memi Çelebi'dür. Merhûm Yazıcı-zāde ki şāhib-i Muḥammediyye'dür, anuñ akribāsındandır. Cihet-i 'ilmiyyesi (F167b) ma'mûr ve fiṭnatı 'ilm ü 'irfān üzre meftûrdur. Nāzûk-tab' u suḥaṇ-dān, hoş-mezāk u zarāfet-şān, ehl-i 'ilm ü şāhib-i 'irfān, şāhib-i-tab'-ı latîf, yār u zarîf, rind ü ḥarîf, 'ayyāş u evbāş, rind ü kallāş, hoş-edā vü ḥüb-şadā, muḥaşşal³⁶⁵⁸ bir mükemmel âdemdür. Tarîk-i 'ilmüñ qadimlerinden, zurefā-yı akrânının kerîmlerinden, hemvār-ı etvār, maqbûl-ğüftār ve maṭbû'-kirdârdur. Mevāliden Müftî 'Alî Çelebi (A164b) oğlu Monlā Çelebi'den mülâzım olup Monlā Çelebi'nüñ kendü medresesine müderris ba' dehu kâzî olmuşdur. Hālā kuzât-ı vilāyet-i maḥmiyye ve ḥumāt-ı şerî'at-ı nebeviyyedendür.

Maṭla':

Kûh-ı ğam çeşmesidür çeşm-i güher-pāş degül
Satr-ı târihdür üstinde anuñ kaş degül³⁶⁵⁹

MÜDERRİS: Yahyā Çelebi'dür ki mevlid-i aşlîsi Dırabzın'dur³⁶⁶⁰. Ol mevlid bu mevlûd ile (P170a) pür-zîb ü zeyndür. Ammā vaṭan-ı naklîsi İstanbul muḳābelesinde Beşiktaş'dur. Niçe niçe yıllardur ki ol diyârda ğāh yapup ğāh yıkup deñizler töldürüp topraklar kazdırup taşlar taşıdur³⁶⁶¹. Gelüp ol mekâna mekin ve ol (B120b) engüşterine niĝin olduĝına ve ol maḥalde çeşme binā itdüĝine târiḥ dimişdür.

Târiḥ:

Sebîl üzre binā itdüm bu 'aynı
Ola ki selsebilüñ ola 'aynı

Tarîk üzre kemer içinde bu âb
Cihānuñ gencine fetḥ eyledi bâb

Gelen ârām kılsun bu kimerde
Açup 'ibret gözin baqsun kimerde³⁶⁶²

Binā târiḥi bu inşâlar olsun
Konup içenlere şihḥâlar olsun

Ve bu kadar emâkin ü mesâkinden Beşiktaş'ın ihtiyār itdüĝine bu kıt'a'yı dimişdür.

Kıt'a:

Cihānuñ zuhrufına aldanup ḥalk
Kızıl yaşılcı yapraĝ ile oynar

Fakîri tıfla dönmişdür arada
Beşiktaşında topraĝ ile oynar

Monlā Şeyḥ-zāde şaf-dil ü sine-sāde, mevleviyyeti ma'lûm ve evleviyyeti meczûm, matrûḥü't-tekelîf ve meslûbü't-taşallıfdir. 'Ulûm-ı zâhire vü bâṭınada muntahidür. Dirâyetde vü diyânetde selef-i şâlihîn eserine muḳtedidür. Tabi' iyyâta bi't-tab' zihni şâmil ve riyâziyyât ḥod riyâz-ı 'âlem-i maḥsûsa gibi nazarında ḥâşıldur. Hikmetden dem uranlar ḥikemiyyâtta ḥükmin ḥakem iderler (A165a) (F169a). Ḥükemâ-yı İslâmiyyûndan müşkili olanlar *el-ḥikmetü dâlleti'l-mü'min*³⁶⁶³ diyü üslûb-ı ḥakiminden inşâd-ı dâlle iderlerdi. Felekiyyâtdan ruḥâmeye nazar ider gibi söylerdi. Eşiriyyâtdan baḥş eylese âşâr-ı kudemâ-yı meşşâ'iyinden ileri kadem başardı.³⁶⁶⁴ Nücûmda şol

³⁶⁵⁷ yir ile] bezm ile P

³⁶⁵⁸ muḥaşşal] -F

³⁶⁵⁹ ve lehu 'dan sonra "beyaz üç beyt mikdarı kona" ve "konmaya" notu var S

³⁶⁶⁰ Dırabzın] Trabuzandır B F

³⁶⁶¹ niçe yıllardur.....taşlar taşıdur] -F

³⁶⁶² açup 'ibret gözin baqsun kimerde] açup gözin baqsun bu kimerde F

³⁶⁶³ Hikmet müminin kayıp malıdır. Hadis

³⁶⁶⁴ eşiriyyâtdan baḥş eylese âşâr-ı kudemâ-yı meşşâ'iyinden ileri kadem başardı] -F

mertebeyle kâdir idi ki top-ı zâtü'l-kürsiyi öninde³⁶⁶⁵ elma gibi oynadurdu. Fenn-i hendesede 'ulemâ-yı Miceşti vü Öklidîs'e re'îs idi. Binâda itdikleri tarh u resm ahsen-i eşkâl-i te'sîs idi. 'İlm-i tıbbda edâ-yı mücezzle olan kelâm-ı nefisi hastelere şifâ olurdu. Mızrâb gibi nâhunı ile rişte-i 'urûk-ı marâziye tokınsa (P170b) çeng gibi hamîde-kadd olanlar ney gibi râst-bâlâ olurdu. Tarîk-i tedrise sülûk itdi ammâ müderrislerün rûşûm-ı 'örfiyye vü izâfiyyelerinden bi'l-küllîye munkaatı³⁶⁶⁶ idi. Ve teklîfât-ı 'âdiyye teklîfi bi'l-küllîye kendüden mürtefi³⁶⁶⁷ idi. Bâb-ı ifâdesi küşâdedür. Her fenden istifâde iden talebe yüzden ziyâdedür (S84b). Binâ ile 'aceb hâli vardır. Ba'z-ı binâyâ el urmuşdur ki gören şanur ki dünyâlarca³⁶⁶⁸ mâlî vardır. İrve dirler bir yerde dahı ve Beşiktaş'ında muttaşıl binâları gâh yapar gâh yıkar. Bi-çâre denizün üstine ne yarlar yıkar, deryâ-dil olmağın 'aynına almaz ve kulağ şalmaz. Âyende vü revendeye ziyâfeti ve hâzır u müsâfire bezl-i ni' meti, mülâzımlarına şadâkâtı, cirânına 'atıyyâtı kâbil-i beyân degüldür. Yâ kimyâgerdür yâ velâyetden behreverdür. Hattâ müderris olduğdan şöıra 'azl eylediler³⁶⁶⁹ elli akça tekâ'üd akçası bezl eylediler. Eşnâ-yı kelâmda *yevmi elli akça etmek alurdum, etmegümüz kesdiler. Nihâyet birkaç gün şorbâmuz etmeksüz* (B121a) içelüm dimişdür. Gündüzlerde kesirü's-şavm ve gicelerde kalilü'n-nevmdür. Mehtâba karşı ol vâdilerde *yâ ehle'l-vâdi hel lekum min hâdi*³⁶⁷⁰ diyü na' ralar urur ve gâhi bi-ihtiyâr (A165b) bu makûle şî'r dimek olurdu. *Eş'âr-ı ü:*

Çekme zahmet 'âlem içre kılma kesb ü iktisâb
Bir vezire n'eyler isen eyle tek kıl³⁶⁷¹ intisâb

İntisâb ile segirt her ayda bir manşıba
Kise arıklar diyeler hây efendi yab yab

Pütesinde bu mevâlinün yanup sızmağ nedür
Çün bilürsin manşıba 'ilm ile olmaz feth-i bâb

Ve lehu:

Ders-i 'ilmi biz fenâ şahnında tekmi'l itmişüz
Şanmañuz seyr-i Şemâniyyeyle tahşil itmişüz

Dellâk hakkında dimişdür. *Gazel:*

İammâm içinde dellâk bir iş getürdi başa
Başdan beni çıkardı ad eyledi terâşa

Göz kıpduğımı görmez³⁶⁷² diş kaşduğum ne bilsün
Gelür benüm inildüm ol câhile temâşa (P171a)

Sabr ile gördüm olmaz irdi bıçak sünüge
Didüm ki usta lutf it çal usturâyı taşâ

Çald'usturayı taşâ kaşd itdi geldi başa
Müsâ ile o Fir'avn girdi yine şavaşa

Âh itme ey Müderris bu deñlü ser-güzeşte
Elbette göz göriser her ne yazılsa başa³⁶⁷³ (F168b)

Bu fakîr kendülerden *kankı şî'riñüz kitâba derc ideyüm*³⁶⁷⁴ didüğümde kendü hatları ile bu beyti gönderdiler³⁶⁷⁵. *Beyt:*

³⁶⁶⁵ öninde] altında B A P S

³⁶⁶⁶ idi] itdi F

³⁶⁶⁷ dünyâlarca] dünyâca A

³⁶⁶⁸ eylediler] itdiler P

³⁶⁶⁹ *Ey vadi halkı, size yol gösterecek (hidayet edecek) biri var mı?*

³⁶⁷⁰ kıl] gel F

³⁶⁷¹ görmez] bilmez P

³⁶⁷² ve lehu: Ders-i 'ilmi.....başâ] -F

³⁶⁷³ ideyüm] idelüm F

³⁶⁷⁴ bu fakîr gönderdiler] -S

Hep gelenler yana yana geldi gitdi dünyeden
Şimdi nevbet baña geldi döne döne yanayum

Bu gâzeli dağı ihsân itdiler. *Gâzel:*

Ledün ‘ilmini ehliyle hemin Mevlâ bilür dirler
Mesâ’il ki ola şer‘i anı monlâ bilür dirler

Göñül baħrinde meknûnı ne bilsün sâ’ir-i sâhil
Derûn-ı dürr³⁶⁷⁵ -i deryâyı yine deryâ bilür dirler

‘Urûc-ı zevk-i rûhânî ‘alâ’ik ehli bilmezler
Tecerrüd lezzeti³⁶⁷⁶ n’idüğini ‘İsâ bilür dirler

Belâgat ehli nazm ile ider dil ehlini teşhîr
Bu sırrı anlamayanlar anı esmâ bilür dirler

Müderris sūhte cerr it medâris bâb-ı hikmetçün
Yalan olmasun anlar kim seni kimyâ bilür dirler

MEDİHİ³⁶⁷⁷: Sirozîdür. Nâmı Muşlî Çelebi³⁶⁷⁸ ve maħlaşı Medîhî’dür³⁶⁷⁹. Sâbıkda devrânının melîhi, hâliyâ akrânının faşîhidür. Nuṭṭ-ı i‘câz-nümâda Mesîhî’dür. Dâ’imâ cevelângeh-i tekâvür³⁶⁸⁰ -i fikret ü revîyyeti; mızmar-ı belâgatün meydân-ı fesîhidür. Kâzî-‘asker-i vaḳt-i sâbık (A166a) Kâzî-zâde Efendi’nün maḳbûl dânişmendlerinden ve vârid olan eş‘ârı şu‘arâ-yı vaḳtün dil-pesendlerindendür³⁶⁸¹.
Eş‘âr-ı ũ:

Yine bir şem‘ -i dil-ârâ beni şûzân itdi
Dil-i âbâdımı bilmem nice virân itdi

Ân-ı hüsnuñde olan hâleti gördükde gözüm
Mübtelâ derd ü belâya beni ol ân itdi

Gâh eşrâr-ı ğamuñ fikri vü gâhî sitemün
Dil-i virânemüzi vâlih ü hayrân itdi (B121b)

Ve lehu:

Kapuñda hâksârıñ olmak ister bu ten-i bî-cân
Düşerse rûzgâr ile ri‘âyet eyle sultânım

Yirin terk itdi gitdi çün ilinden bu dil-i zârım
Ele al göñlümi luṭf it ‘inâyet eyle sultânım³⁶⁸²

Ve lehu:

Ne bilür kâmet-i dîlcün elemin bād-ı seħer
O bir âvâre durur kendü hevâsında yeler (P171b)

MERDÜMİ: İstanbullıdır. Laṭîfî ğalaṭa düşüp Ğalaṭalı dimişdür. Nihâyet niçe zemân Ğalaṭa³⁶⁸³ emini olan ‘Alî Çelebi’nün oğlıdır. Merhûm ‘Alî Çelebi tâ’ife-i sipâhuñ bir güzidesi ve ‘Osmânkapuşı’nuñ gürġ-i bârân-didesi idi. Sâhib-i kemâl ve ehl-i ma‘rifet idi. Ekser-i efâzıl u ehâlî ile hem-şoħbet idi. Hüsni-ı haṭṭda kendü Yâḳût-ı şânî idi; şülüşi rub‘ -i meskûn hoş-nüvislerinin nâsih-i tevķi‘ -i divânî idi. Belki bunun ğubârı muḥaḳḳaḳ Yâḳût’uñ kuḥl-ı çeşm-i cihân-bini veyâhûd kuvvet-i revânî idi. Efşânda ğod zemîn kesdüġi haṭṭ hıṭṭa-i zeminde ‘âlemün nûr-ı çeşm-i a‘yân-ı zemânî

³⁶⁷⁵ dürr] dürrin F

³⁶⁷⁶ lezzeti] zevkını F

³⁶⁷⁷ Biyografinin tamamı der-kenar S

³⁶⁷⁸ Muşlî Çelebi] Muşlîdür F

³⁶⁷⁹ maħlaşı Medîhîdür] -P

³⁶⁸⁰ tekâvür] teħâvür F

³⁶⁸¹ dil-pesendlerindendür] dil-bendidür F

³⁶⁸² ân-ı hüsnuñde.....sultânım] -F

³⁶⁸³ Ğalaṭa] tersâne P

idi. Şāhī dīvānının kesüp pādşāh-ı İslām āstānesine şundı. Temāmet oğlu Merdūmī Çelebi aña târih didi *kad temmet*. (944) Soñra Budun’a defterdār-ı māl oldı (F169a). Ba‘dehu yetmiş biñ aqça ze‘āmet ile kânî‘ü’l-hāl oldı. Merdūmī Çelebi bir mertebe hūb idi ki merdūmī gözinden kıskanur ve maḥbūbū’l-kulūbliğine imrenürdi. Sāza dem-sāz idi. Nevāht itdügi ṭanbūrī Zühre işitse ‘ūdın oda yaqardı; felek rakşa girüp mihr ü mehden keflerin biri birine kaqardı. ‘İlm ü faẓlda (A166b) ḥod kanķı monlāydı ki *ol menem*³⁶⁸⁴ *diger nist* diyicek bu *lā* diyeydi; kimdi ki te‘addi idüp aña ḥarf ataydı. Meger işti‘āl-i nā’ire-i zekāsına dest-i iştiḡāl nokṭa koyaydı. İstanbul kâzāsından müteḳā‘id olan Hasan Çelebi-i merḥūmdan mülāzım olup aña dāmād oldı. Evvelā tedrise sülūk idüp āḥir kâzāya rızā virüp ḥāliyā kâzā-yı Üsküb’le ber-murād oldı. *Eş‘ār-ı ü*:

Yögidi ‘ālemde dermān dilde derdūñ³⁶⁸⁵ var iken
‘İşkuñ dārū’ş-şifasında gönül bimār iken

Ve lehu:

‘Arızuñda beñlerūñ od üzre şan ‘anber yaqar
Kākūlūñ gūyā ki hindu-beçcedür micmer yaqar

Germ olup şem‘-i ruḥuñ şevkıyle sāķī Merdūmī
Her gice pervāneveş bezmūñde bāl ü per yaqar

Ve lehu:

Şehā yā ṭāķ-ı Kisrīden nişāndur ol iki ebrū (P172a)
Yahūd dīvār-ı ḥüsne nerdbāndur ol iki ebrū

N’ola ser-defter-i ḥūbān yazılsa³⁶⁸⁶ Merdūmī ol şeh
Berāt-ı ḥüsne anuñ nişāndur ol iki ebrū³⁶⁸⁷

Ve lehu:

Eline ḡonce-i zanbaķ alup bir şem‘-i kāfūrī (S85a)
Seni bāḡa oķır kim var ‘arūs-ı ḡoncenuñ sūrī

Bu ḡazeli diyüp Vidin’den faķīre Ruş’a gönderdi. *Ġazel*:

Destine almiş o şeh zūlf-i perişānın tutar
Ḥüsñ ṭopın urmaḡa gūyā ki³⁶⁸⁸ çevḡanın tutar

Hūn-ı çeşmüm maḥv olur görsem ḡubār-ı ḥaṭṭını
Zāḥmımuñ şan ol ṭabīb esrār ile kanın tutar (B122a)

Merdūmīnūñ cān-ı şīrīninde key zāḥmın görüp
Ol peri dendān ile la‘l-i Bedaḥşānın tutar³⁶⁸⁹

Merķūm Merdūmī Çelebi ile merḥūm Hasan Çelebi de³⁶⁹⁰ İstanbul kâzīsı iken bile dānişmend idük. Qara Fāṭıma dirler bir dānişmendi var idi, aña ḥıdmet virmekte bi-ihṭiyār idi. Yārān İplikbāzārı’nda Fāṭımacıḡa kim dirler kaḡṭ-ı ricāl deñüle diyü bu vaż‘dan dil-fiḡār idi. Merdūmī Çelebi ol vaķt dimişdür. *Beyt*:

Eridür maşlaḡatuñ yazısıdır kız naķşı
Qara Fāṭıma gibi kullıķçı bula mı kâzī

(A167a) *Tuḥfetü’l-İslām* nām bir manzūm risāle tertīb idüp kırķ āyet ve kırķ ḡadīs bir hidāyet irād idüp ma‘naların ikişer Türķi beyt ile terceme itmişlerdür ḡakkā ki teferrüd itmişlerdür *Fe emmā’l-yetīme felā taḡhar-* ve *emma’s-sā’ile felā tenhar*³⁶⁹¹ *Nazm*:

Māl-i eytām zehr-i kātildür
Yiyüp anı yetīme kahr itme

³⁶⁸⁴ menem] benem S

³⁶⁸⁵ derdūñ] ‘ışkuñ F

³⁶⁸⁶ yazılsa] olursa S

³⁶⁸⁷ germ olup.....ebrū] -F

³⁶⁸⁸ gūyā ki] destinde B

³⁶⁸⁹ bu ḡazeli diyüp.....tutar] -F

³⁶⁹⁰ ile merḥūm Hasan Çelebi de] -F

³⁶⁹¹ Öyleyse sakın yetimi ezme. Duha 9. Dilenciye de azarlama Duha 10

Eşk-i sâ'il esās-ı 'ömri yıkar
Şakın anı kapuında nehr itme

MESTİ: Ecdādı Anadolı'dan hānedān-ı kādīm aşhābından Sarı Ya'kūb (F169b) evlādından ve kendü Rūmili'nde Ma'den şehirlerinin Novaberde didükleri şehir-i sim-ābādındandır. Kendü laṭif u zarīf ve rind ü harīfdür. Şūh u şatır ve küşāde-ḥatır, çüst ü çālāk, levend-i tarabnāk, inşāda kādīr ve inşāda māhīr, cüz'ıyyātūn her birinde şāhib-i ḥaṭṭ-ı vāfırdür. Zātında cihet-i 'ilmiyyesi ma'mūr ve luṭf-ı ṭab' u ḥüsn-i ḥışāl üzre meftürdür. Emāsil-i efāzıl ve e'ālī-i mevālī (P172b) ḥuzūrında hareket ve her tarīk ile tekmi'l-i 'ulūm ve taḥşil-i fūnūna bezl-i himmet idüp bir miqdār akrānından müte'ahhır ve tekaddüm-i yārānından müte'essirdür. Haḳ Te'ālā 'an karīb verā-yı revāk-ı gaybdan feth-i bāb ide ve anı vāşıl-ı muktezā-yı ḥāhiş-i aḥbāb ide. Şāgar-ı mey gibi kefi destine giren bād-ı hevā ḥabāb gibi ber-bāddür. Dā'imā ḥāne-i ğınāsı³⁶⁹² ḥarāb ve kaş-ı tevekkülü ābāddür. Her şohbetūn nemegi ve her devr-i cām-ı 'işretūn medār-ı felegidür. Eş'arı daḥı mestāne vü şāhid-perestānedür. *Eş'ar-ı ū:*

Ḥaṭṭuından irdi virdi nişānı benefşeşzār
Hoş-būy kıldı 'ālem-i cānı benefşeşzār

Sünbüllik itdi 'ālemi bu kākül-i siyāh
Bu ḥaṭṭ-ı sebzūn itdi cihānı benefşeşzār

Zülf-i nigār ḥaṭṭunuñ üstinde güyiyā
Bir mārđur ki öldi mekānı benefşeşzār

Zibā cemālī üzre ki ḥaṭ ṭutsa Mestiyā
Bir būstān olur iki yanı benefşeşzār

Ve lehu:

Ne dem ki rāz açup ḳan āğlaya dīde dil-i zāra
Acır merdüm olan ḳanlusı olsa çeşm-i ḥūn-bāra³⁶⁹³ (A167b)

Ve lehu:

Olalıdan dil-i dīvāne şaḳuñ meftūnı
'İşḳ vādīsiniñ ey dost benem Mecnūnı

Yaluñuz yügrük iken 'arşa-i ḥüsnünde şehā
Geçdi şeb-diz-i ḥaṭuñ şimdi³⁶⁹⁴ ruḥ-ı gülgūnı

MÜSLİM ÇELEBİ: Anadolı'da Hamīd ilinden Mīrī maḥlaş kâzīnūñ ferzend-i büzürg-teridür. Her vech ile rüzgārūñ ehl-i faẓl u hüner-perveridür. 'Ulūm-ı 'Arabiyye ve fūnūn-ı edebiyye³⁶⁹⁵ anlara mirāşdur. Kendünūñ ve (B122b) karındaşlarınūñ ḥālleri ḥāric-i ebhāşdur. Fārsīde kaşā'id-i keşīreşi ve Deryā-yı Ebrār³⁶⁹⁶-ı Ḥusrev'e nazīresi vardır. Neshta'lık yazar ki Enīsī'nūñ ta'likātın hoş-nüvislikde nesh eyler ve Aşpez'ūñ revācın kesāda virüp bāzārın fesh eyler. Şultānū'l-'ulemā ḥāce-i dīn ve dāver-i dūnyā Müfti Efendi'den³⁶⁹⁷ mülāzım oldı ve tarīk-i tedrise 'āzım oldı. Kırk akça (F170a) ile İstanbul'da İbrāhīm Paşa müderrisi iken Rodos'a ba'dehu Amāsiyye'ye (P173a) kâzī oldı. Sultān Bāyezīd fetretinde rüzgār-ı gaddār āña bir miqdār mütekāzī oldı. Mansıbdā birkaç gün 'avk itdiler. Mısr diyārında Maḥalle kâzāsın istedi, *ehlehu ve maḥalluhu*³⁶⁹⁸ diyü sevk itdiler. Fārsī ve Türki şi'r söyler ve üç luḡat ile inşā eyler. Maṭla'-ı Behcetü'l-Ezhār Der-Cevāb-ı Deryā-yı Ebrār:

Ḥusrevān rā tāt-ı zer ber-ser egerçi ziverest
Tāt u zer rā her ki ū ser der ne-yāred serverest³⁶⁹⁹

³⁶⁹² ğınāsı] ğidā B

³⁶⁹³ ve lehu: Ne dem..... çeşm-i ḥūn-bāre] -F

³⁶⁹⁴ geçdi şeb-diz-i ḥaṭuñ şimdi] başdı şeb-diz-i ḥaṭuñ soñra B A S F

³⁶⁹⁵ edebiyye] edebiyye kime şan'atsa P

³⁶⁹⁶ Ebrār] Ebrār-ı Emīr P

³⁶⁹⁷ Müfti Efendiden] Mollā Ḥazretlerinden P

³⁶⁹⁸ işin ehline ve mahalline

³⁶⁹⁹ Padişahların başında altın taç bir süs ise de tacı ve altını başına koymayan (taca ve altına değer vermeyen) kimse serverdir.

Nazîre der-kaşîde-i Zahîr:

Şalâ-yı 'ıyş be-gerdün resân dilâ eknün
Ki deşt geşt çü gerdün zi sebze bûkalemün

Suy-ı çemen hareket kun der ibtidâ-yi bahâr
Der-ibtidâ müte' azzir buved ez anki sükün³⁷⁰⁰

Ve lehu:

Ka' be görmezse işigün neme yarar şanemâ
Tutalum iki gözümün biridür kıble-nümâ

Ve lehu:

Kad-i bälâsı cânânun elifdür râst nâz içre
Benüm ham kâmetüm peyveste ya gibi niyâz içre

Ve lehu:

Ebrûlaruñ geh ya dirler senün gehî râ (A168a)
Toğrusı bu ki vardur didüklerince yârâ³⁷⁰¹ (S85b)

MESİHÎ³⁷⁰²: Rûmîli'nden Pirîştinelidür. El-hağ dem-i mu' ciz-nümâ-yı şî' r ile mürde-i nazmı ihyâda Mesîhâ dimelidür. Dünyâda bir Mesîhî'dür, şu' arâ vü bülegânun nazm u neşrde Belîğî ve Faşîhî'dür. Vilâyet-i Rûm'da şî' rün Aḥmed Paşa vâzî' -i esâs-ı bünyânıdır. *Mısrâ'*:

Necâtî rûkn-i evveldür Mesîhî rûkn-i şânîdür

Şî' rün 'alemi Necâtî'dür ki adı 'İsâ'dur, Mesîhî aña laḡabdur ki Mesîhâ'dur. Zâtî dahı egerçi külliyyetli şâ' irdür ve envâ' -ı fûnûn-ı şî' rün nazmına kâdirdür. Ammâ anun nazmı hûb ise bunun 'işveger ü pür ân ve anun libâs-ı edâsı kâmetine râst ise bunun dahı çeşbândur. Mesîhî bir mîkdâr sühtelikden sonra hattdan haz alup kâtib olmağa tâlib olur. Sehl zemânda sarmaşık gibi işin başa idüp nâmi küttâba 'unvân olur. Kendüyi yazısı gibi halk el üzre tutup kalem gibi meşhûr³⁷⁰³ bi'l-benân olur. 'Alî Paşa ki zemânında mesned-i efâzıl ve mürebbî-i kavâbil imiş, Mesîhî'yi divânına kâtib ve (P173b) hem-dem ü muşâhib idinür ammâ levend-meşreb ü lâ'übâlî-mezheb olmağın hevâ'ılıktan eli degmez. Nâme gibi etegin ayağına şarup hâme gibi baş aşağı idüp kitâbet için kalem gibi bir kimseye baş egmezdi. Merdümü Çelebi'nün babası 'Alî Çelebi'den işitdüm ki ol dahı 'Alî Paşa mürebîbilerinden idi ve 'ayyâş u kallâşlıkda Mesîhî ile kâse-lis ü hem-tâ idi. Ol rivâyet eyledi ki hiç bir zemânda Paşa (B123a) bir nesne yazmağcün Mesîhî için şol şehr oğlanını bulun dimezdi ki hâzır bulına veyâ hıdmetçün muntazır olma. Elbette kapucılar yâ Tahte'l-kal'a'da yâ deyr-i muğânda yâ mahbûblarla küşe-i gülîştânda bulurdu. Ol sebebdan Paşa dil-gir olurdu. Uşlana diyü terbiyet ü terâḡkisi te'hîr olurdu. Bu hâlde 'Alî Paşa küşte-i tîg-i mevt olur, Mesîhî hakkında olan emeller fevt olur (A168b). Gâh Yûnus Paşa'ya recâ-ı ilticâ eyler geh 'Alî Paşa şehâdeti merşiyeninün (F171a) âḡîri terci' inde aña şehâdet ider. *Beyt*:

Mesnedi itdiyse terk-i dünyâ
Haşre dek var ola Yûnus Paşa

Gâh Nişâncı Ca' fer Çelebi'den dîvân kâtibi olmak istid'â eyler. Niteki aña didügi râ'iyye-i bahâriyye kaşîdesininün ba' zı ebyâtı aña delâlet ider. *Beyt* :

Ben senün bëndelerün defterine geçmiş iken
Ne revâdur ki baña pâ-bend ola cüz'î timâr

Ne anda tâli' i müsâ'id ve ne bunda rûzgârı mu' âzîd olur. Bosna'da birkaç biñ aḡçalık timâr ile kanâ' at eyler, sonra Sultân Selim-i merhûma kaşîdeler ve inşâlar şunup taleb-i lûtf u himmet eyler. Sultân Aḡmed ile muḡarebe fetretine râst gelür, anda dahı câme-i aḡvâlî kâmet-i âmâline kâst gelür ve bi'l-cümle artmayup eksüklikle ve ölince ölmeyecek kadar dirlikle kanâ' at kıılır. Sene şemân 'aşr ve tis'amî'e cemâziye'l-

³⁷⁰⁰ Ey gönül, eğlence davetini şimdi feleğe ulaştı., Çünkü ova, yeşillikten tıpkı felek gibi bukalemuna döndü.

Baharın başında çayıra doğru hareket et. Çünkü başlangıçta hareketsizlik imkansız gibidir.

³⁷⁰¹ ve lehu: Kad-i bälâsı.....yârâ] -F

³⁷⁰² Mesîhî] Mesîhî Beg A S

³⁷⁰³ meşhûr] meşâr P

evvelisinün on altıncı günü cum'a günü mağrib vaktinde rihlet kılar³⁷⁰⁴ (P174a). *Li-muḥarririhi*³⁷⁰⁵:

Sipih-rūn āh elinden dād elinden
Ki ehl olmaz anuñ dil-şād elinden

Tārīḥ-i ū:

Sefer kerd ez cihān miskīn Mesīḥī
Ki der firdevs bād ervāh-ı ū şād

Hubāb-ı şarşar-ı hecreş dirīgā
Nihāl-i şabr rā ber kend bünyād

Esīr-i kayd-ı hicrān sāht mārā
Ki ū ez kayd-ı hestī geşt āzād

Çü şud miskīn Mesīḥī fevt-i tārīḥ
Mesīḥī fevt şud tārīḥ be-nihād³⁷⁰⁶

Dīvānī şāyi' ü meşhūr ve kaşā'id ü muḳaṭṭā'atı meştūrdur. Hep bī-nazīrdür. Şehrengizi ḥod³⁷⁰⁷ dil-peziirdür. 'Alī Paşa-yı merḥūma merşiyesi sehl-i mümteni' kabîlindendür. Rā'iyye-i bahāriyye kaşidesi ḡāyet muşanna' u pür-kārdur. Ma'anisi ḥāş ve kendü maḳbūl-ı şīḡār u kibārdur. Maṭla'ı budur. *Maṭla'*:

Ḥāb-ı ḡafletden uyanmaḡa 'uyūn-ı ezhār
Her seher şu sepeler yüzlerine ebr-i bahār

Memdūh vaşında (A169a) *Beyt*:

Sübḥa-i nazmını aldukça eline şu' arā
Dilde tesbīḥi olur her birinün istiḡfār

Ḥod-furūşlıkda bu iki beyti bī-mişldür. *Nazm*:

Almazam aḡzuma ben ma'ni-i ḥāyideyi ḥiç
Degülem tıfl ki ḥāyide idinem iftār

Cismüm³⁷⁰⁸ içindeki cān 'āriyeti olduḡıçün
Dirligümden iderem ikide bir ḡayret ü 'ār (S86a)

Nūniyye kaşidesindendür. *Nazm*:

Hey ne nāzūk ṭās-bāz-i kāmîl olur āsmān
Dāmeni altında olur ṭās-ı pür-āteş nihān

Bir şarı yāḳūtı var idi bütün dünyā deger
Niçe yüz bñ aḳçaya mağribde şatdı rāyḡān

Elifiyye kaşidesindendür. *Beyt*:

Ay ile güneş dīdeleri olalı dehrūn
İki göz ile baḳmadı ben ḳuluña aşlā (B123b)

Hilāl kaşidesindendür. *Beyt*:

Aftāba bir daḡı nūr içün egmezdi aḡız
Mihr-i cūduñdan eger bir kez ideydi cerr hilāl

Ḥasan Paşa'ya virdüḡi Rā'iyye kaşidesindendür. *Nazm*:

³⁷⁰⁴ sene şemān.....rihlet kılar] -B A P S

³⁷⁰⁵ li-muḥarririhi] şikāyet-i rüzḡār F

³⁷⁰⁶ Miskin Mesihî dünyadan yolculuḡa çıktı (ayrıldı). Cennette onun ruhu şad olsun. Onun ayrılık rüzḡārının esişi sabır fidanını kökünden söktü. O varlık kaydından azat olduḡu için bizi ayrılık baḡına esir etti. Miskin Mesihî tarihten ayrılınca "Mesihî vefat etti"yi tarih olarak düştü.

³⁷⁰⁷ ḥod] ḥod ḡāyet P

³⁷⁰⁸ cismüm] tenüm B P F / cism A

N'ola bir kürküne girsem ki cihāndur bu begüm
Beglerüñ kürkine geh mahbûb girer³⁷⁰⁹ geh fakîr (P174b)

Nuşret ü feth ü zafer saña naşib oldu³⁷¹⁰ diyü
Leşker içre vâý ki çalar çağırur tîğ ü nefir

Gazel-i ü:

Kapuñda şol kadar kan ile akıtdı³⁷¹¹ gözüm yaşı
Ki hep yâķūt u la' l oldu işigüñüñ içi taş

Bizi koyup niçün Leylâyı sevdüñ diyü Mecnûna
Dirilüp bir iki ra' nâ püserler urdılar taş

Eger sehv eyleyüp öykünmeyeydi la' lüne hâtem
Kimesne aña dimezdî gözi üstinde var kaç

Ve lehu:

An gerek mahbûbda³⁷¹² kim anı el üzre tuta hâk
Yogsa bir hâtemde dağı bulunur gözile kaç

Ger bu defterden gide gelmez Mesîhî misli hiç
Yirine ol deñlü yazılmaz olıcaķ haţ terâş³⁷¹³

Ve lehu:

Hayme-i ' ışkı kurup çalduķ maħabbet³⁷¹⁴ taḅlını
Şimdilik nevbet bizümdür biz de başķa mehterüz

Şen hārāmî gözlüye çünki yataķdur cān u dil (A169b)
Gıybet eylersen seni biz cān u dilden isterüz

Bu ulu ni' met degül midür Mesîhî bize kim
Faķrumuzla bunca ebķār-ı ma' ānî beslerüz

Maṭla':

Gözüme şanma remeden siyeh niķāb iderin
Bu göz ile yüzüne bakmağa hicāb iderin

Ve lehu:

Servlerle hem-ser olduğı için her bir³⁷¹⁵ peḷid
Kendü kendüyi urur hāncerlere her şāḥ-ı bîd

Ve lehu:

Süz-ı sinemden kızarup ruḡlaruñ rengin olur
Hâturumdan geçdügince naķş-ı taşvîrün senün

Şitā'iyye-Ķıṭ'a:

Gitmeyüp çok yatduğın berfüñ ta' accüb itmeñüz
Kim yüce yirden düşüp endāmı bulmışdur şikest

Güc ile her ḡavlıya yeñiçeri gibi konup
Evleri öñine buzdan ḡarbe dikdi ḡarb-ı dest

Mescidi koyup ocak mihrābına yüz tutdı hâk
Ey dirigā hâķ-ı ' ālem³⁷¹⁶ oldu hep âteş-perest

Ey Mesîhî tuymamağ için şitānuñ şiddetin
Kaşdum oldur mey içüp olam bahār olınca mest

³⁷⁰⁹ girer] girür A

³⁷¹⁰ naşib oldu] müsellemdür P

³⁷¹¹ kan ile akıtdı] akıtdı kanıyla P

³⁷¹² mahbûbda] dil-berde P

³⁷¹³ olıcaķ haţ tırâş] çü haţ ola terâş B A S F

³⁷¹⁴ maħabbet] melāmet A

³⁷¹⁵ bir] yire A

³⁷¹⁶ hâķ-ı ' ālem] ehl-i İslām P

Ma'ni-i hâsda bu kıt'a anuñdur. *Kıt'a*:
Ma'ni-i hâş eyü oğuldur ki
Añdurur şâhibin du'âda olur

Biregi ma'nisini besleme ki
Ma'nide ol haram-zâde olur

Zemâne hâline göre dimişdür. *Beyt*:
Meşihi gökden inen saña yir yok
Yüri gel yâ 'Acemden yâ 'Arabdan³⁷¹⁷

MEŞÂMÎ: (F171b) Rüstem Paşa-yı merhûmuñ kethudâlarından Muştafâ Kethudâ'nun³⁷¹⁸ oğlıdur (P175a). Haylî kâbil ü mücidd yigittür. Taşıl-i 'ilm ü ma'rifet ve kûşîş-i şî'r ü inşâyâ mültefitdür. Zu'amâ-yı 'âlî-mikdârdan ve 'ırk-ı büzürgvârdandır³⁷¹⁹. Ol cihetden ki babası merhûm mersûm Veliyyü'd-dîn oğlu şâ'ir Ahmed Paşa'nun 'ammî-zâdesidür. Ba'de'l-mevt terekesine dağı ol vâris olmışdur bu cevânda ol 'ırk-ı şu'ur-ı şî're mûris olmışdur. Şeref-i (B124a) neseb-i siyâdetden dağı behremenddür ve rütbesi pây-e intisâb-ı cenâb-ı Muhammedî ile ser-bülenddür. *Gazel* -i ü:

Boşana kîse-i kân kâse-i 'ummân dükene
Ne gam-ı dil ne nem³⁷²⁰-i dîde-i giryân dükene (A170a)

Çekmezem gam çekerem gözüme hâk-i kademün
Eger ey nûr-ı başar kuhl-ı Şîfâhân dükene

Dîdeden hûn-ı ciger olmaya bir dem hâlî
Bahrlr ber ola deryâ-yı firâvân dükene

Sol kadar arayayum şâhid-i makşûdumı kim
Cüst ü cûda talebüm rahşına meydân dükene

Gide mi fikr-i leb-i yâr Meşâmî dilden
Kândan hiç ola mı la'l-i Bedağşân dükene

Matla':
Sînde hâlî degül hicrân hicrân üstine
Tekyedür eksük degül mihmân mihmân üstine

MEŞREBÎ: İstanbul'dan bir bıçakçı-zâde idi ammâ nuķuş-ı 'ilm ü ma'rifetden levh-i hâtırı sâde idi, sevâd-hânlığı ancak³⁷²¹ var idi. Sâzendelerle dem-sâz ve güyendelerle hem-âvâz olup uşul-bendlerle sâzkâr idi. Ehl-i nefes (S86b) olduğu cihetden gâh eş'âra ve gâh elhân-ı edvâra heves itdi. Biraz şöyle serseri oldu sonra Haydar-hâneye varup şemle-puş, zencirli tokalı kalenderî oldu. Her ne gazel ki söylerdi yine nakş u 'amel bağlardı, ol bahâne ile âvâzelenüp şî'ri şöhret ve nazmı şüret bağlardı. Sene işnâ ve sittin ve tis'ami'ede pâdşâhumuz şeh-zâde iken Mağnîsa'da fevt oldu. *Gazel* -i ü:

Firâkuñla za'îf ü nâ-tüvân ü derdnâkem ben
Gamuñdan şerha şerha pâre pâre çâk çâkem ben

Şarardum hasret-i âb-ı 'inebden hâke yüz urdum (P175b)
Hâzân vaktinde güyâ yire³⁷²² düşmiş berg-i tâkem ben

Kimi öldürse ihyâ eyler ol 'îsâ-nefes ammâ (F172a)
Bu ben ölümlüyî katl eylemez aña helâkem ben³⁷²³

³⁷¹⁷ matla': Gözüme.....'Arabdan] -F

³⁷¹⁸ Muştafâ kethudânuñ] birinüñ F

³⁷¹⁹ ve 'ırk-ı büzürgvârdandır] -F

³⁷²⁰ nem] gam-ı F

³⁷²¹ ancak] -F

³⁷²² yire] hâke F

Senün kim adın aındı ey ecel ben senden incinmem
Beni terk eyledi rûh-ı revân aña helâkem ben
Ve lehu:

‘Akl-ı güm-reh vâdi-i ‘ışkı dilerdi kim geçe
Bir tarikiyle yolun derbend-i hayret bağladı³⁷²⁴

MUŞTAFÂ ÇELEBİ: Piriştineli dimekle ma‘rûf kimesne idi. Nefs-i Piriştine‘dendür. Kaşr-ı ma‘ârifün kapısına demeri düşmüşdür hâric degül evdendür. Erbâb-ı timârdan me‘tâ‘-ı ‘ilm-i defter ve fenn-i hisâba haridârdan olup ba‘dehu mu‘âta‘âta kâtib ü emîn ve rûzgârı mu‘în olup³⁷²⁵ vüzerâya ittîşâl ile niçe zemân defâtir-i hazâ‘in kâtiblerinden olup gâh tezkireci ve gâh tezkire emîni (A170b) oldu. Ol defter-hânenün mu‘temedün ‘aleyh ve müşârün ileyhi ve akrânının güzini oldu. Ahir defter emîni itdiler. Hâtem gibi ol halkanın faşş-ı nigini itdiler. Defter ‘ilminde ayaklı defter ve bâ-şıkka mihter oldu. Defter bi‘l-küllîyye mahv olsa icâda kâdir ve her kûyî ismi ile belki eşâmi-i ahâlisi ile ve mahşûli ile irâda kâdir dirlerdi. Sene isnâ ve seb‘in ve tis‘ami‘ede ol manşibda vefât itdi. Şeh-levendâne vü rindâne, bi‘tekellûf-şive ve lâ‘übâli vü şen kimesne idi. Güne güne gizlice zevkleri fevt itmezdi ve ser ü sâman ve nâm u ‘unvân meslegine gitmezdi (B124b). Gazelleri dahı düşmüşdür ammâ nâdir. Mihr ü Vefâ³⁷²⁶ dâstânın nazm itmışdür. Bir güne bi‘tekellûf tarz ihtiyâr itmışdür. Bu ebyât andandur³⁷²⁷. *Nazm-ı der-pîri:*

Virür rûy-ı siyâhum vechüme nûr
Çıkup³⁷²⁸ Hindüstândan Rûma kâfûr

Dönüpdür çüb-ı huşke dest ü pâyum
Atıldı okum ü yaşıldı yayum

Vücûdum nahlını şeyb eyledi pest
Hayâtum çeşmesârından yudum dest
Der-bî-vefâ:

Hevâdarı iken cân ile bülbül
Şabâyile şalınur şahid-i gül

Der-şebî-hûn:
Tutulmağdan kaçup tebdîl olur mâh (P176a)
Gehî olur hilâl u bedr olur gâh

Şebî-hûndan olup gökde vehmnâk
Değiştürür yatağın mihr-i eflâk
Der-du‘â:

Per açdı göge şan murğ-ı hümadur
Açılmış ol kabûl olmuş du‘âdur

Der-bahâr:
Nesim ol deñlü açmışdı gül-i ter
Yoğidi gonce³⁷²⁹ başın şokacak yer

*Der-kâr-zâr*³⁷³⁰:
Kimi cedvelveş itdi râstkârı
Kimi pergârveş çizdi kenârı

Der-dil-ber:
N’ider dil-bersüz âdem oğlu cânı
Kişi eglencesüz n’eyler cihânı

³⁷²³ kimi öldürse.....ben] -P

³⁷²⁴ senün kim.....bağladı] -B S F

³⁷²⁵ ba‘dehu mu‘âta‘âta kâtib ü emîn ve rûzgârı mu‘în olup] -F

³⁷²⁶ Mihr ü Vefâ] Varğa vü Gülşâh A

³⁷²⁷ andandur] ol kitâbdandur F

³⁷²⁸ çıkup] çıkar A

³⁷²⁹ gonce] gonceye F

³⁷³⁰ der-kâr-zâr] der-ceng A

Der-fenā-yı ‘ālem:

Tülek-hāne durur bu dār-ı ‘ālem (F172b)
Döker bāl u perin içinde ādem

Toğan tırmaz içinde bu cihāndur
Niçe yavru uçurmuş āşyāndur³⁷³¹

MU‘AMMĀYĪ: Adı ‘Alī Bālī³⁷³² ve babası adı Hācī³⁷³³ ‘Osmān idi. Şā‘ir ü mu‘ammā-küşā ve tālib-i ‘irfān idi. Mevlidi Tire ve muhāciri Selanik idi. Ammā her şehir ü kal‘ayı sorsañ yā dizdārı yā dizdārına şerik idi. Ol³⁷³⁴ dükkānda ma‘cūn-fürüş ammā kendü (A171a) bāde-nūs imiş. Baħr u ber ve ‘Arab u ‘Acem³⁷³⁵ müsāfiri ve her ħarāb³⁷³⁶ ħānķāhuñ niçe gün³⁷³⁷ mücāviri idi. Muttasıl kitābet ider ve bulduğı kitābı kendüye yazardı ve elbette yazıcı kendüye yaramaz yazmaz dimezdi. Şöyle yazardı ki meger şāhiĥi yā okınur yañılur yazardı. Bu cihetden şundan bundan³⁷³⁸ devinmiş didinmiş ħaylī kitāb idinmişdi. Rūmili’nde Miħalli ve Yaħyālī ve Evrenoslī ve Turĥanlı beglerinden suħan-dān ü kużātđan ehl-i fażl u şāhiĥ-i-‘irfān kimesneler ile varur niçe zemān bile olurdu. Behremend olup yine marāz-ı televvūni ĥareket iderdi, anı kor birinüñ daħı yanına giderdi. Faķir evvel Edirne’de kāzī-ı aħvel³⁷³⁹ Derviş Ćelebi meclisinde şatranc oynarken gördüm. Bir Memi ve bir Cemāl mu‘ammāsın (S87a) okıdı ki mezkūr olsa gerekdür. Merĥūm şehirden şehre ve kūydan kūya gezerken ve seyāħat ile ķat‘-ı menāzil-i ‘ömr iderken Tuna yalısında Ruşķuk³⁷⁴⁰ nām kaşabaya gelüp büm ĥanesi ve (P176b) ‘ankebūt āşyānesi gibi teng ü tārik ve sütunları miyān-ı ķalb-i şā‘irde ĥayāl-i miyān-ı dil-berden bārik ĥane peydā idüp anda fevt olup mezārı andadır. Faķir anda kāzī iken bir cöngin aldum, ekser-i eş‘arı andadır. Merĥūm Sultān Selīm ‘Acem’den her şan‘atūñ ve ekser-i (B125a) ĥırfetūñ fā’iklerin ve ĥāzıķların sürgün itdükde mu‘ammāyi ‘Acemler daħı gelüp mu‘ammālar dimişler. Mu‘ammāyi daħı³⁷⁴¹ henüz zuħūr idüp külli ĥaẓz itdüğinden³⁷⁴² Sultān Selīm nāmına³⁷⁴³ ve ĥayrı nāmılarına mu‘ammālar diyüp ithāf eyledükde Rūm’dan ‘Acemlere mu‘ārız zuħūr itdüğinden ĥaẓz idüp üç yüz filori şıla ve yanınca niçe iltifāt u iħsānı bile iderler. Ĥaķķā mu‘ammāda ad eri idi³⁷⁴⁴. Ammā Emri Ćelebi zuħūrından soñra kimesne adın añmaz oldu. *Mısrā‘:*

Ki taķvīm-i pārine nāyed bekār³⁷⁴⁵

Ekser bu beytin okırdı. *Beyt:*

Dirlerse eger yārān kimdür³⁷⁴⁶ ki Mu‘ammāyi
İķlīm-i Süleymānuñ bir mūr-ı suħan-dānı

Eş‘ār-ı ũ:

Yā bir ķadeĥ meyi gül gibi al ele şūfi
Yāħud götür ķoķuyı yir yok anuñla şūfi³⁷⁴⁷ (F173a)

Faķire okıduğı Memi mu‘ammāsı budur. Der-ism-i Memi:

³⁷³¹ der-fenā-yı ‘ālem.....āşyāndur] -A

³⁷³² Bālī] -A P F

³⁷³³ Hācī] -B P S

³⁷³⁴ ol] evvel P

³⁷³⁵ ‘Acem] ‘aceb P

³⁷³⁶ ĥarāb] -F

³⁷³⁷ gün] yıl P

³⁷³⁸ şundan bundan] -F

³⁷³⁹ evvel Edirne kēzī-ı aħvel] Edirne kēzī iken F

³⁷⁴⁰ Ruşķuk] Rūs A

³⁷⁴¹ gelüp mu‘ammālar dimişler. Mu‘ammāyi daħı] -F

³⁷⁴² külli ĥaẓz itdüğinden] -B A P S

³⁷⁴³ nāmına] isimlere B

³⁷⁴⁴ ĥaķķā mu‘ammāda ad eri idi] -F

³⁷⁴⁵ *Geçmiş yıla ait takvim işe yaramaz.*

³⁷⁴⁶ kimdür] kim ola P

³⁷⁴⁷ eş‘ār-ı ũ: Yā bir şūfi] -F

Leb-i la' lûñ hayât-ı mürde-i cân
Meded öldüm demidür eyle dermân (A171b)

Cemâl mu' ammâsı budur. Bâ ism-i Cemâl:
Mu' ammâyî geçüp zülfeyn-i hamdan
Elin çekdi vü kırtuldi elemden

Emrî Çelebi adına³⁷⁴⁸ dimişdür. *Beyt*:
Ol lebi halvâyı gördüm kanzil
Virdi ben miskine tekrâr acı dil

İshâk Çelebi Edirne'de Dârü'l-hadîş'e müderris olduğına dimişdür. Her taqî'i bir
târihdür. *Târih*:
' Âlim ü ehl-i tefsîr rûşen fakîh-i âfâk
Allâh ne müsteḥakdur Dârü'l-hadîşe İshâk

Yazduğı mektûba ḥâk saçduğına dimişdür. *Beyt*:
Ayağun toprağını gönlümde tutdum Ḥâk ḥabîr
Nâmeyi yazdum yüzün toprağa sürdüm ben ḥaḳîr

Aḥvâl-i rûzgârda zemân-ı seyâhatde gördüğü şîğâr u kibârda ḥod-furûşlîğla 'ucb ü
pîndârda iki kıt'ası vardır ki bir kaçâr beyt şebt oldı (P177a). *Kıt'a-i evlâ*:
Şol ki ḡayruñ ḥıdmetinde kılmadı ḳaddın dü-tâ
Bir cevân-merddür ki mişlin görmemişdür çerḡ-ı pîr

Pâdşâh-ı dehr iken lâyıḳ degül ḳul olasın
Bir ḥasise tûtalum Cemşid imiş yâ Erdeşir

Ḥâcetün var ise bârî iste şol dergâhdan
K'andan ister rûz u şeb ḥacâtını bay³⁷⁴⁹ u faḳîr

Yâ İlâhî kaçmış idüm dergehünden niçe gün
Ḳuluñ işi kaçmaḳ olur ḥâceden iki de bir

Ya' ni bir ehl-i kerem işitsem evvelden anı
Bulmayınca olmaz idüm ger şerîf ü ger emîr

Niçe dürlü armağan u tuḥfeden soñra anı
Medḥ iderdüm ya' ni niçe medḥ medḥ-i dil-peḫîr

Bir çürük şalgam gibi balğamla tölmiş ḳocayı
Eyler idüm geh peleng ü bebr ü ḡâhî nerre şîr

Şol kadar ruḥsât³⁷⁵⁰ virürdüm medḥüm içre anlara
Na' l-i ḡınkın mâh iderdüm kendüyi mihr³⁷⁵¹-i münîr

Ol daḡı in'âm idüp birkaç direm in'âmını
Başuma ḳaḳmaḡla yine başımuñ etini yir

Tuḥfem ü in'âmını itseñ ḥisâb Allâh ḥaḳı
Kiminün eksük gelürdi kiminün ikisi bir

Şimdiki ehl-i kerem ḥod bir direm virmez temâm
İki yıl çekdürmeyince intizâr içre zaḡîr (B125b)

³⁷⁴⁸ adına] Edirne'de F

³⁷⁴⁹ bay] şâh A

³⁷⁵⁰ ruḥsât] rıf'at B A S F

³⁷⁵¹ mihr] mâh-ı B A P S

Kiminüñ hod dütüni dütmazdi hâşâ kendünün
Yidügi geh sır idi gâhî piyâz u geh penîr (F173b)

Sürme-i bahşış ne aşşı ide çeşm-i sâ'ili
İtmiş ola intizâr va' de-i ihsân-ı darîr

Kendü kesbünden kepek virmek köpek teg nefsiñe
Şol³⁷⁵² çörekden yeg ki ola âb-ı rûyıyla hamîr³⁷⁵³

Pâdşâh-ı heft-ıklîm olmağ isterseñ eger
Ceyb-i hırkañ tâcuñ olsun dâmenün olsun serîr
Kıt' a-i diger³⁷⁵⁴:
Bir ğaraşsuz kulu gerçek bî-ṭama' ırgürmedüm (S87b)
Az degüldür elli yıldur kâ'inâtı sâ'irem

Yimedüm vakf etmegin bir müft bahşış almadum³⁷⁵⁵
Kizb idersem ḳavlüm içre ḳaltabân u fâcirem (A172a)

Virmege destümde kudret yoğise çok şükr kim
Almamağda himmetüm vardır faḳîr-i şâbirem

Hey'et ü hikmet uşul-i 'ilm-i nazm u neşr hem
Hâḳ³⁷⁵⁶ budur kim her birinden bâ-naşib-i vâfirem

Fenn-i tıb u fi' l-i erkân u ḳavî vü emzice³⁷⁵⁷
Bunlaruñ tafşıl ü tedḳîḳinde baḥr-i zâhirem (P177b)

'İlm-i teşriḥ ü kıyâfetde ayakdan başa dek
Ol ḥakim-i zü'l-celâlün şan'atına nâzirem

Simdikî 'aşr içre aḳsâm-ı riya'ziyyâtı
İbn-i Sinâ Aḥmed-i Bünî vü Şeyḥ-i Câbirem

Şol ki 'ârîdür fezâ'ilden ne bilsün faḫlumu
Nisbetümden ḳann ider ben³⁷⁵⁸ bendeyi bir şâ'irem

Şâ'irüm ammâ niçe şâ'ir mücerred şî'r ile
Aḥmedî vü Şeyḥî üzre şî'rüm ile fâhirem

MA' NEVÎ: Kendü Mevlevî, dersi *Meşnevî*'dür, auñcün mahlaşı Ma'nevî'dür. Bunuñla ben bildügüm Ma'nevî ikidür. Ol Konevî, bu Selanikîdür. Bu Selanikîdür³⁷⁵⁹ ki muşḥaf-nüvis kâtibdür. Zu'munca ma'rifete tâlibdür. Şî'rin ber-vech ile süz u güdâz ve niyâz u ihtizâz ile oğır ki işiden bi-ihtiyâr âh ider yâḥud yanmayam diyü bir taş ḳoltuğın penâh ider. *Matla'*:

Devr ider³⁷⁶⁰ Ka'be-i küyüñda senüñ leyl ü nehâr
Raḳs urur³⁷⁶¹ şemsi külâhıyla ḳamer mevlevivâr

³⁷⁵² şol] ol P

³⁷⁵³ Beyit der-kenar: B

³⁷⁵⁴ kıt' a-i diger] kıt' a-i şânîdendür P / kıt' a-i şânî F

³⁷⁵⁵ almadum] görmedüm P

³⁷⁵⁶ ḥaḳ] hem F

³⁷⁵⁷ emzice] âḥirce F

³⁷⁵⁸ ider ben] idüp F

³⁷⁵⁹ Selanikîdür. Bu Selanikîdür] Selanikîdür F

³⁷⁶⁰ ider] idüp P

³⁷⁶¹ urur] ider B P S F

MA'NEVÎ-İ ŞÂNÎ: Konevî vü Mevlevîdür. Ekser-i mu'ammâya kûşîş ider. Tab'ı çâşniden hâlî ve letâfetden 'ârî degüldür. Bu kıt'ayı³⁷⁶² fakîre getürmüşdür. *Kıt'a:*
Mâh-ı bedrâsâ tolup câm-ı feraḥ fercâm-ı 'îd
Ehl-i 'ıyşâ oldı hengâm-ı neşâṭ eyyâm-ı 'îd

İrdi 'aşıklar şeb-i kâdr-i vişâle fı'l-meşel
Reşk-i rûz oldı yine gün yüzlülerle şâm-ı 'îd³⁷⁶³

Nâm³⁷⁶⁴-ı 'îd ile du'â-nâmeñ temâm it Ma'nevî
Sözde maḳbûl u mübârekdür añılsa nâm-ı 'îd

MU'İDÎ: Rûmili'nden kaçaba-i Kalkandelen'dendür. Babası mu'îd olmağla Mu'îdî taḥalluş idinmişdür. Kâzî-'asker Mîrim Çelebi'den mülâzım olup ba'dehu ferâḡat itmişdür. Niçe zemân Rûm'da muzebbü'l-hâl olup (F174a) geçinmişdür. Hacc idüp ba'dehu gelüp Mısr'da ikâmet idüp Beytül-mâl (B126a) kâtibi iken dünyâdan geçinmişdür³⁷⁶⁵. Pür-güydı. Zû'mınca bir dünyâ bir oydu. *Maḡzenü'l-eşrâr* bahrinde *Vâmık u 'Azrâ*'sı ve ğayrı bahrlerde niçe manzûm hikâyâsı vardır. İrâd olınan ebyât rütbesine şâhidü'l-hâl ve sebeb-i istidlâl olur. (P178a) *Gazel:*

Tâlî'üm naḡs olduğı çerḡ-ı sitemgerden midür (A172b)
Başuma bunca belâ dilden mi dil-berden midür

Defter-i 'uşşâka yazmışsın rakîbi tûtalum
Gel sen inşâf eyle andan ol bu defterden midür

Ve lehu:

Gam beni öldürdi il şâd olduğından baña ne
Ben yıkıldum ğayruñ âbâd olduğından baña ne

Şalmayınca ben gedâ üstine bir dem sâyesin
Ḳadd-i dil-ber serv-i âzâd olduğından baña ne

Çün benüm ḡâlüm görilmez biñ kez ölsem derd ile
Her kişinüñ ḡulmine dâd olduğından baña ne

Biñ fesâd eylerse tiğ urmaz yanuñda düşmene
Gözlerüñ adıyla cellâd olduğından baña ne

Ve lehu:

Yüz kızardup ḡâlin ağlar çeşm-i giryânum saña
Varduğı oldur dem-â-dem eşk-i ğalṭânum saña

Âsumâna âstânuñ var iken baş egmezem
İntisâbum sañadur devletlü sulṭânüm saña³⁷⁶⁶

Ve lehu:

Gitdi Mu'îdî eş'ârı kaldı
El-'umru fânî ve'l-ḡaṭṭu bâḳî³⁷⁶⁷ (B126a)

MAḲÂLÎ: Vilâyet-i Anadolı'dandır. Nâmı Bustân'dur³⁷⁶⁸. Kaşâ'id-i ekâbir-i 'Acem'i kemâ-yenbağı tetebbu' itmişdür ve eş'âr-ı selefde mûmâreseti olup nazm ile tetabbu' itmişdür. Ḥüsn-i ḡaṭṭa daḡı mâlikdür³⁷⁶⁹ ve şi'ri muḡkem ü metin dimek meslegine sâlikdür. Baḡr-i müteḡaribde bir muşanna' u maṭbû' kaşidesi vardır,

³⁷⁶² bu kıt'ayı] -A S

³⁷⁶³ bu kıt'ayı..... şâm-ı 'îd] -F

³⁷⁶⁴ nâm] maḡṭa': nâm-ı F

³⁷⁶⁵ geçinmişdür] göçmüşdür B

³⁷⁶⁶ ve lehu: Ğam beni öldürdi.....saña] -F

³⁷⁶⁷ ve lehu: Gitdi bâḳî] -P

Ömür geçici, yazı ise kalıcıdır.

³⁷⁶⁸ nâmı Bustândur] -P F / nâmı B

³⁷⁶⁹ mâlikdür] mâlik olmuştur A

maḳbūl-i akrān ve sâ'ir eş'arı der-pesendide-i yārān. Bu maḳūle ebyāt maḳālāt-ı Maḳālī'dendür. *Şi'r-i ū:*

Zülfün ki 'ārīzuñda yatur çin-be-çindür
Mehde sevād-ı şeh-per-i ruḥü'l-emindür

Ol ḥaṭṭ-ı nev-demide ile rüy-ı lāle-reng
Bir bāğdur ki dā'iresi yāsemindür

Dihḳān-ı ğam eküp biçe toḥm-ı belāñı tā
Şemşirüñ açdı sinemi bir nev-zemindür

Ben ey Maḳālī gül-bün-i bāğ-ı melāmetem³⁷⁷⁰
Her tāze dāğ-ı sine gül-i āteşindür

MAKĀMÎ: Sirozidür. Maḳām-şinās ve elḥān-istinās olmak takrībi ile Maḳāmī maḥlaş³⁷⁷¹ idinmişdür. Ba'z-ı yirlerde ḥaṭīb olup Sultān Aḥmed-i merḥūma imām olmuş ba'dehu Serāy-ı Sultānide içoğlanlarına ḥāce olup İbrāhīm Paşa-yı merḥūmuñ ve İskender Çelebi'nün oğlanlarına ta'lim-i Kur'an ve ğinā vü elḥān ile be-nām olmışdur (P178b). Ammā edvārda gerçi ol devrde meşhūr imiş, lākin āşārda ba'z-ı rāz-berileri (?) ve Hasanoğlu türkilerinden az berileri vardır. Ecel ki kûçek ü büzürg³⁷⁷² bilmeyüp 'Irāk³⁷⁷³ ve İsfahān ve Hicāza (S88a) (A173a) kaçup āhenin ḥişārlara girenlere nāḥun-ı mevt ile şeh-nāz ider. Maḳāmī'nün rāst (B126b) gerdāniyyesin (F174b) aldı, fetḥ-i Bağdādda 'Acem seferinde kaldı. Mihri ile mu'āşır ve Sultān Aḥmed āstānında biribiriyle mu'āşır imişler. Üzilmek üslūbında Mihri'ye bu ğazeli göndermişdür. *Ġazel:*

Hüsnündür āftāb anuñ māh gencidür
Ḳaddin mehūñ hilāl iden ebruñ rencidür

Nakş itdi levḥ-i hüsnüñe tāvūs kıyruğı
Güyā³⁷⁷⁴ berāt-ı hüsnüñe zülfün nişāncıdur

Ḥaṭṭ-ı 'izār u ḥāl-i ruḥ u zülf ü kirpügüñ
Her biri ḥaste dillere bir ḳara şāncıdur

Mihri 'aceb mi mihrüñi sinemde şāklasam
Dil şehryārınuñ hele gör key güvencidür

'Ahdüm budur ki buseñe ḳarşunda cān virem
Şun leḳlerüñi şānma Maḳāmī yalancıdur

Cevāb-ı Mihri:

Hüsnüm ne āftāb ne ḥod māh gencidür
Ne ḳaşlarum kemān u ne zülfüm nişāncıdur

Şimden gerü Maḳāmī bizüm busemüz hemān
Yıllarla yürek āğrısı işḥāl rencidür

Her āstāne yüz süriyü buse cerr ider
Bu bāb içinde Mihri de senden dilencidür

Bu ğazel daḥı anuñdur³⁷⁷⁵. *Ġazel*³⁷⁷⁶:

Dürişdüm dil-berā 'ışkuñda yavlaḳ
Velī 'ışkuñ kitābı ḳatı³⁷⁷⁷ muğlaḳ

³⁷⁷⁰ melāmetem] belāġatem F

³⁷⁷¹ maḥlaş] taḥalluş P

³⁷⁷² büzürg] büyük F

³⁷⁷³ bilmeyüp 'Irāk] bilmeyüp P F

³⁷⁷⁴ güyā] şānkim B A S F

³⁷⁷⁵ bu ğazel daḥı anuñdur] -F

³⁷⁷⁶ ğazel] cevāb-ı Maḳāmī F

Kimi vaşluña dil virür kimi ser
Benüm cânuma yiter gücüm ancak

Ne eşşek başıdır her yirde³⁷⁷⁸ ağyār
Dikilür dil-berün bağında andağ

MELİHİ³⁷⁷⁹: Yā Sinobī³⁷⁸⁰ yā Kaştamonīdür. ‘Ālemün bārī zü-fünūnidur. Rūm’da tekml-i kemāl idüp ba’dehu ‘Acem’e varup niçe efāzıla mülhak ve Ḥorāsān’da Cāmī ile hem-sebak olmışdır. Yine Rūm’a gelüp tarīk-i dīnde giderken sū’-i ef’ālī şem’-i hidāyetden iktibāsa mānī’ olup güm-rāh olmış, işi tebāh ve ḥarābāt aña cāygāh olmış. Mey-hāne künci eline girse güp düşerdi (P179a) ve yıllarla eski ḥaşır döşerdi. Aḥir mey-hāneden mey-hāneye kadeh cerrārī olup ve ehl-i bezmün rīze-i süfṛe-ber-dārī olmış *ne’uzu bi’llāhi mine’l-ḥuzlāni ve netūbu ileyhi mine’l-’isyān*³⁷⁸¹. Cāmī-i merhūm bu hālden gāfil bunı fīkr ider ki Melihī Rūm’da bir mu’ayyen fāzıl ola (A173b). Ba’z-ı resā’ili ile *Meveddet-nāme* ısdār ider. Melihī-i derdmende ḥarābatda virdüklerinde³⁷⁸² biz de bu maḳūle nesneyi (F175a) ele almağa liyākat ḳalmadı³⁷⁸³ diyü ele almağa i’tizār ider. Biraz aḥvāl-i perişānından ağlayup ağızdan du’ā vü şenā gönderüp tevfiḳ-i müyesser olmağcün ḥayr du’ā eylesün diyü tazarru’ ü niyāz izhār ider. Kezālik bizüm ‘aşrumuzda daḥı Monlā Maṣṣūr-ı ‘Acem dirlerdi bir fāzıl var idi, ḳıl u ḳāldē her fennün mü-şikāfī idi. Mesā’il-i müşkile ḥalline nazara ihtiyācı yok, bir nazar itmek kāfī idi. Huşūşan nefes-i nātīkası fenn-i mantīḳa muvāfiḳ olup mınṭakatü’l-büruc altında bir anuñ nazīri³⁷⁸⁴ mantīḳi bulunmazdı. Hikemde ḥod ḥakem olsa ḥükmine muḥālefet olınmazdı. Mübārek Şāh-ı Mantīḳi zinde olsa buña mübārek bāde gelürdi ve Kuṭb-ı Şirāzī bunuñ dā’iresin bilse fenn-i mantīḳda taleb-i izdiyāda gelürdi (B127a). Sinni daḥı küḥūletde belki ḳurb-ı şeyḥūḥatda idi. Bu cümle ile nişimeni ḥarābāt ve mesīresi Galata’da deyr ü sūmnāt idi. Yahūdī ḥakīm-zādelere mantīḳ u ḥikmet ta’līm iderdi. Muḳābelede alduğı sim ü zeri bir uğurdan mey-hāneciye teslim iderdi. Mey-hānede ol deñlü eglenürdi ki mey-hāneci *aḳça dükendi* diyü ‘arz iderdi. Yine oturup bir ol deñlü daḥı ḳarz iderdi. Mu’allemlerinün evlerinde temiz şarāblar ve semiz kebāblardan zevḳ itmezdi. Çak mey-hāne küşesinde küp dibinde yatmayınca ve dūrd-i den gibi şarāb içine batmayınca, destār-ı çirkinī mey ile ālūde ve çihre-i murdārī ḳay ile (P179b) pālūde olmayınca cū’al gibi levş ü revş içinde nihān ve dehānın yalamağa gelen kilāb-ı meygede ile hem-zebān olmayınca gāhī ki olaydı kendüden āgāhı, çekerdı derd-i dilden köynükli āhı; keserdı cavk-ı kerrūbiyāna rāhı, dūd-ı siyāhı itdüğü günāhı.³⁷⁸⁵ Ve ḥāl-i tebāh u baḥt-ı siyāhın añup şöyle ağlardı ki meclis zevrakları gözi yaşında fülk-minvāl dönerdi ve dūd-ı āhı ile mey-hāne çār-tāḳı yil degirmenine dönüp felek-mişāl dönerdi. Sūz-ı sinesine şem’-i meclisün içi göyünürdi ve tūnd-bād-ı (S88b) āhından (F175b) çerāğ-ı māh söyünürdi. Elinde bir kāse şıṣık, kendü ḳan mest ü ufanuḳ, ḥālīne münāsīb ebyāt ve durūb-ı emsāl ü (A174a) ḥikāyātla gāh baḥt-ı bed-aḥterden şikāyet ve gāh te’ācib-i ḳazā vü ḳaderden ḥikāyet eylerdi. *Beyt li-mü’ellifihī*:

Haṭṭı bozılmış şarāb-ı nāba düşmişdür cüz’üm
Öḳimağa yazmağa yüz yumaz ey ḥāce yüzüm³⁷⁸⁶

Evā’il-i keyfiyyet-i şarāb ile olan zemān-ı neşāt u inbisātı bezl-i ma’ārif ü neşr-i ‘avāriḫe maşrūf idi. Ba’dehu eş’ār-ı tarab-engiz ve esfār-ı neşāt-āmīze meşḡul u meş’uf idi³⁷⁸⁷. Merḳūm Monlā Melihī, ḳulağında bir dāne inci küpelü bir dil-bere rāst gelüp bu beyti diyüp okıduḳda *Beyt*:

³⁷⁷⁷ ḳatı] dersi B A S F

³⁷⁷⁸ yirde] demde A

³⁷⁷⁹ Melihī] Melihī beyt B

³⁷⁸⁰ Sinobī] Sitānbulī A

³⁷⁸¹ *Başarısızlıktan Allah’a sığınırız ve günahlardan ona tövbe ederiz.*

³⁷⁸² virdüklerinde] virdükleri ḥinde F

³⁷⁸³ ḳalmadı] ḳalmamışdır P

³⁷⁸⁴ nazīri] gibi P

³⁷⁸⁵ cavk-ı kerrūbiyāna rāhı. Dūd-ı siyāhı itdüğü günāhı] -F

³⁷⁸⁶ beyt-li-mü’ellifihī: Haṭṭı yüzüm] -F

³⁷⁸⁷ idi] oldılar F

Müşteri oldu gönül bir şanem-i meh-çihre
Ki benâgüşına bir dâne şüreyyâ şalınur³⁷⁸⁸

Dil-ber tündlik idüp bir tabanca urup ağzından burnından kan geldükde bediheten bu beyti dir. *Beyt*:

Lebinsüz her ne mey ki içdüm ise
Urup bir sille burnumdan getürdi

MÜ'MİN: Rûmili'nde Prezrin³⁷⁸⁹ nâm kaşabadandır. Nehârî-zâde'dür. Kendüye ve şehrine ve şî'rine i'tikâdı hâdden ziyâdedür. Her zemân Prezrin'i şehri pür-zerrin diyü yâd eyler ve kendüyi selef-i şu'arâ-yı 'Acem'den Câmî vü Hâfız-mişâl³⁷⁹⁰ i'tikâd eylerdi. Hattâ bu beyti dimişdür. *Beyt*:

Hoş vilâyet ehlinin Mü'min bileydün menzilün
Şehr-i zerrinden misin yoğsa Buğârâdan misin

Dânişmend olup Müftî Sa'dî (P180a) Çelebi'ye irtibât eyledi ba'dehu serâyda Baltacılar hâce oldu (B127b) halkdan 'uzlet idüp artuk 'ulemâ ile ne şöhet ve ne ihtilâf eyledi. Tekrâr şevke geldi niçe yıl manşib hevâsında yıldı. Def'âten vâhideten gâh kırk akça medrese istedi gâh elli, gördiler ki cünûnda zû-fünûn idüğü besbelli. Gâh hoş diyü riş-hand itdiler gâh va'id-i zencir ü bend ile pend itdiler. Andan dağı ferâgat itdi, altı akça zevâ'id akçası itdiler kanâ'at itdi. Her zemânda³⁷⁹¹ destârı çirkin ve câmesi çâk, libâsı gendide ve giribânı vesahnâk idi. Rûyî nâ-şüste ve rişî jülide ve ser-i bî-sâmânî nâ-terâşide idi. Libâsı şâbûn nedür bilmezdi meger (F176a) koyunına şâbûnı halvâ gire. Destârı şaridan fark olmazdı meger kimse mâtemidür diyü şemle ihtimâlin vire. Zu'munca Şâh Nijâd geçinürdi. *Ceddüm kefer ümerâsı*³⁷⁹² içre meşhûr ve *tevârih-i keferede* (A174b) *Sâfûr* demekle mesfûrdur diyüp ögünürdi. Hattâ *Şâh-nâme* bahrinde *Sâfûr-nâme* nâm kitâbı vardır. 'Adedde se-hezârdur ve erkân-ı hamse-i İslâmiyyeyi dağı nazm idüp Rüstem Paşa-yı merhûma virmişdür. Nazm u nesrde mü'ellefâtı hakır bildüğüm desteye irmişdür ve bi'l-cümle şâ'irdür. Nazma kâdirdür Şeh-nâmesindendir: Der-vaşf-ı şahrâ-yı pür-şemer³⁷⁹³ *Beyt*:

Olupdur o göllerle şahrâ yine
Hezâr âbgîneli bir âyine

Der-karzâr:

Ney-i nîze irdükçe şarşar-mişâl
Söyünürdi kândil-i 'ömr-i ricâl

Der-vaşf-ı aş-ı 'imâret:

Efendi 'ahd-i 'adlünde revâ mı
Harâb ola yıkıla bir 'imâret

Fodulası yenilmez yahnisî çig
Ta'âmında leâfet yok melâhat

Pilavınun şorarsân dânesini
Siñirmek mu'cize yutmak kerâmet³⁷⁹⁴

MİHRÎ: Adı ve mağlaşî Mihrî'dür. Mihr zuhûrının Amâsiyye sipihridür. Ol sebebdan Aftâbî ile hemşehridür. Egerçi zendür ammâ ol nâ-merd niçe merd-i meydâna (P180b) cüfte-zendür. Nite kim Necâtiye ta'riz idüp dimişdür. Necâti dimişdür ki *Beyt*³⁷⁹⁵:

Tek yirde gökde zerre kadar minnet olmasun
Örti dōşek Necâtiye bir buriyâ yiter

³⁷⁸⁸ şalınur] aşılı F

³⁷⁸⁹ Prezrin] Prizren S F

³⁷⁹⁰ mişâl] mu'âdil A

³⁷⁹¹ Vaşf-ı nâ-pâk: Der-kenar: B

³⁷⁹² kefer ümerâsı] küfr F

³⁷⁹³ pür-şemer] şemşir F

³⁷⁹⁴ der-karzâr: Ney-i nîze.....kerâmet] -F // Der-vaşf-ı aş-ı 'imâret..... kerâmet] -B

³⁷⁹⁵ dimişdür ki beyt] -F

Mihri dimişdür³⁷⁹⁶. *Beyt*:

Sen ey Necâti ister iseñ buriyâ döşek
Yâr işigünde Mihriye bir kırî cā yiter

*El-mer'etu 'avretün*³⁷⁹⁷ mûcibince ol setîre mestûr imiş. Ammâ âvâz-ı hüsni-i 'arûs-ı tab' ı tutuk-ı ufk-ı hicâbdan tûlû' idüp eş'arı hüsni gibi meşhûr imiş. Ol âhû kemend-i eş'arla ve tîr ü kemân-ı kilik-i 'anber-nişarla belâgat vâdîlerin şikâr ve *Beyt*:

Velâ't-te'niş lismi's-şemsi 'aybun
Velâ't-tezkîru fahrûn lil hilâli³⁷⁹⁸

mazmûnının kendüye penâh u hişâr idinürmiş. Nite kim dimişdür *Nazm*:

Çünki nâkış- 'aql olur dîrler nisâ
Her sözün ma' zûr tutmağdur revâ

Bir mü'ennes yeg durur k'ol ehl ola
Biñ müzekkerden ki ol nâ-ehl ola

'Arâ'is-i ebkâr-ı ma'ânîyi mihr-i nazm ile kendünün idinüp hacle-i taşarrufına getürmüşdür. Güzeller vaşfında olan hûb şi'rlerde Yûsuf kızlığı vâkı' olup (S89a) bîkr ma' nâlara ricâl-i şu'arâ aş yirerken ol 'avretlîğla ucuz düşürmüşdür. Egerçi eş'arında (F176b) nâ-mahrem sözler bulunur lâkin ol hayz-ı ricâl kâbilindendir. Ve nâkış edâlar görölür, ol eşerden mü'essire istidlâl (A175a) kısmındandır. Ve bi'l-cümle (B128a) alçak degül şi'ri miyânedür. Ve yazısı kız nakşı ve inşası rûspiyânedür. *Erkek arslan arslan, dişi arslan arslan degül mi* diyü şahid-bâzlıktan hâlî degül imiş. Bir zemân kâzî-'asker olan Mü'eyyed-zâde ki Amâsiyyelidir, tâze iken anuñla evvel âşnâlık ba'dehu 'ışk ile rûşenâlık tahşil idüp tarafeynden mahabbet olmuş. Soñra Mü'eyyed-zâde ki Hâtemî tahalluş ider, kâzî-'asker iken Mihri gâhî gelüp mülâzemet ider. Merhûm kinâye vü telmih ile mâ-cerâyâ işâret ider (P181a). Mihri bu beyti dir gönderür ki *Beyt*:

Sen yalândan Hâtemî 'âşık geçerdün Mihriye
Sümme vallâhî seni Mihri sever oğlandan

İskender nâm dil-ber ile hûd ahvâli meşhûrdur³⁷⁹⁹. Bir şehergâh Mihri'nün nazargâhında görindükde bu gâzeli dimişdür. *Gazel*:

Hâbdan açdum gözüm nâ-gâh kaldurdum seri³⁸⁰⁰
Karşuda³⁸⁰¹ gördüm turur bir mâh-çihre dil-beri

Nûr akar gördüm cemâline egerçi zâhirâ
Kendüsi beñzer müselmâna libâsî kâferî³⁸⁰²

İrdi çün âb-ı hayâta Mihri ölmez haşre dek
Gördi çün zulmet şebinde ol 'ıyân İskenderi

Merhûm Güvâhî ile dahı mu'âşır ve biri biriyle laîfeleri barışur imiş. Bu kıt'ayı yazup Mihri, Güvâhî'ye göndermişdür. *Kıt'a*:

Cihân içinde bir hûba Güvâhî
Seni Hâk mübtelâ kılsun İlâhî

Takup boynuña zülfi rismânın
Zenehdânında kılsun saña çâhî

³⁷⁹⁶ Mihri dimişdür] -F

³⁷⁹⁷ Kadın hayadır.

³⁷⁹⁸ Güneşin isminin dişil olması onun için bir kusur değildir. Ay'ın da eril olması onun için övünülecek bir şey değildir (Arapça gramerinde güneş sözcüğü dişî, ay ise erkektir).

³⁷⁹⁹ meşhûrdur] ma' lûmdur P

³⁸⁰⁰ seri] serûn F

³⁸⁰¹ karşuda] karşıma B A S F

³⁸⁰² nûr akar kâferî] -F

Lebi cām-ı meyinden yād kılsun
Seni meclisde bir boynı şurāhī

Ser-i zülfine ber-dār itsün āhir
Seni bir hūsn ilinūn pādşāhī³⁸⁰³

Me'ālin işbu nazmuñ ger şorarsañ
Nedür dirseñ Güvāhinūn günāhı

Bir iki beytūn ile Mihriyi sen
Niçün yād eylemezsın gāh gāhī

Bu cümle şahid-bāzlıkla zen-i dünyā gibi kimesne andan murād almamış ve cām-ı
‘ışkdan ğayrı harim-i hürmetine yād ayak girmeyüp genc-i nühüfteye bahıl eli
tokunmayüp zer kuvveti ile ‘anberineden özge nesne boynına kol şalmamışdur.
Dünyāya kız geldi kız gitdi. Harāmdan İskender ile töhmet itdüklerinde dimişdür.
(A175b) *Beyt*³⁸⁰⁴:

Niçe İskenderi la‘ lüm zülālī
Şuya iletđi vü şusuz getürđi (F177a)

Ol vakt Eyyüb müderrisi olan Paşa Çelebi, Mihri’yi helālliğa istedükde bu kıt‘ ayı
Zātī³⁸⁰⁵ dimişdür. *Kıt‘a*:

İşidūn istemiş Mihriyi Paşa
Aña ol kendüyi rām eylesün mi³⁸⁰⁶

Niçe yıldur oruc tutar bu miskīn
Eşek sikiyle bayram eylesün mi
Eş‘ār-ı ũ:
Cān virürken saña be-hey kāfir
Bir nazar kııl baña be-hey kāfir³⁸⁰⁷

Sen gül idūn çemende ben bülbül
Ol zemānı añ a be-hey kāfir³⁸⁰⁸ (P181b)

Ve lehu:
Ateş-i ğamda kebāb oldı ciger döne döne
Göklere çıkdı duĥānıyla³⁸⁰⁹ şerer döne döne

Hāk-i pāyuña yüzün sürmek için şems ü kamer
Ser-i kūyuña gelür şām u seher döne döne
Gazel:

Dergehinde ol şehūn ma‘ lüm olaydum kâşkī
Hıdmetine yüz sürüp maĥdūm olaydum kâşkī (B128b)

Gülsitānında ben ezhār olmadum çün dostuñ
Büstānında piyāz u şūm olaydum kâşkī

Göyinine kahr-ı a‘ dā ile dil micmer gibi
Cevr-i yār ile yanaydum mūm olaydum kâşkī

Ta‘n-ı nā-dāndan yūri sen eyle zāhid ihtirāz
Ĥaşre dek ben ‘ışkla mezmūm ola idūm kâşkī³⁸¹⁰

³⁸⁰³ lebi pādşāhı] -F / ser-i zülfine..... pādşāhı] -P

³⁸⁰⁴ beyt] kıt‘a A S

³⁸⁰⁵ Zātī] -F

³⁸⁰⁶ aña ol kendüyi rām eylesün mi] o pīre kendin ol rām eylesün mi S

³⁸⁰⁷ eş‘ār-ı ũ: Cān kāfir] -F

³⁸⁰⁸ sen.....kāfir] -F

³⁸⁰⁹ duĥānıyla] duĥānumla B P F

Ve lehu:

Firākuñla vişālūñle dil-i mehcūra ey dil-ber
Olur her nār bir gülşen olur her gülsitān âteş³⁸¹¹

MİRÎ: Hamîd ilinden adı Emru'llāh ve kendü Kınacı Kāzî dimekle ma'rûf u meşhûrdur ammā maḥlaşî Mirîlikle meşhûrdur. *Mısrâ*³⁸¹²:

Hak Te'alā bi mennihi'l-a'lā³⁸¹³
anuñ şulbında ne şalābet kômışdur ki her kaṭre-i nuṭfesi bir vaşfda nuṭka gelmez baḥr-i bi-kerān olmuşdur³⁸¹⁴. Ve her bir oğlunuñ zuhûrında dil ü cānı mısdāḳ-ı *yaḥrucu minḥuma'l-lu'lu'u ve'l-mercān*³⁸¹⁵ olmuşdur. Biri 'Alî Çelebi'dür ki 'an-ḳarīb ism-i sāmîşî ile bu ceride mu'anven olur. Ve biri Müslim Çelebi'dür ki (S89b) sâbıḳan mezkûrdur. Ve biri daḥı 'Abdu'r-rahîm Çelebi'dür ki ol daḥı maḥallinde mu'ayyen olur. Merḥûm diyār-ı 'Arabda civār-ı Şām u Haleb'de kâzî olup Piçin'de yüz elli akça ile kâzî iken manşib-ı ḥayâtından ḳazā-yı vaṭar ve iḳāmet niyyetine diyār-ı âḥirete sefer itdi. *Matla'*-ı ü:

Â'zāmuñ uşatsun süñügün seng-i melāmet
Tā virmeye dendān-ı seg-i dil-bere zaḥmet³⁸¹⁶

Ve lehu:

İmrenme görüp surḥ pilāvın ümerānuñ
Ḥûn-ı cigerinuñ eşeridür fuḳarānuñ³⁸¹⁷

Rüstem Paşa-yı merḥûmuñ def'a-i sāniyede (A176a) vezîr³⁸¹⁸ olduḡına³⁸¹⁹ bu târiḥi dimişdür. Târiḥ: Be-devām u şebât (962).

MEYLÎ: Burusalıdur. Ehl-i sūḳdandır. Bezzāzdur ammā elinüñ ve ayaḡınıñ sınıḡın şarmaḡa on arşun bez azdur. 'Aceb sırdur ki bir gözi kördür ve bir eli ḳolaḳdur³⁸²⁰ ve bir ayaḡıdır saḡat. Galaṭ itmez isem aña beñzer var ise şeyṭāndur³⁸²¹ faḳat. *Şi'r-i ü:*

Murḡ-ı dil ey yüzi gül kūyuña varmaḡ ister
Talbinur bāl u peri yoḡiken uçmaḡ ister

Cān virür leblerini öpmeḡe yārūñ Meylî
Şanmañuz siz anı kim büseyi aylaḡ ister³⁸²²

Virdüḡi rıf'ata ey dil felegüñ aldanma
Seni bir lu'b ile ol gökden uçurmaḡ ister³⁸²³

MEYLÎ-İ SÂNÎ: Bu Meylî Miḥalçlıdur³⁸²⁴. Adı Muştafa'dur. Emîrdür. Ümenā kısmından idi, ferāḡat itmişdür. Kendü yaḡı ile ḳavrulup çift ü çubuḡu ile³⁸²⁵ ḳanā'at itmişdür. (P182a) *Matla'*-ı ü:

İki ebruñ arasında görinen ḥāl-i cebîn
Sidreden pervāza şan bāl açdı Cibrîl-i emîn

³⁸¹⁰ Ta'n-ı nā-dāndan kâşķî] -B

³⁸¹¹ ve lehu: Âteş-i ġamda.....âteş] -F // ġazel: Dergehinde.....âteş] -P

³⁸¹² mısrâ'] -A

³⁸¹³ Hak Te'alā büyük lutfuyla

³⁸¹⁴ olmuşdur] eylemişdür A

³⁸¹⁵ O ikisinden inci ve mercan çıkar. Rahman 22

³⁸¹⁶ zaḥmet] meger F

³⁸¹⁷ ve lehu: İmrenme..... fuḳarānuñ] -B A S F

³⁸¹⁸ vezîr] vezîr-i a'zam F

³⁸¹⁹ olduḡına] vezâretine P

³⁸²⁰ ḳolaḳdur] ḳolakdur F

³⁸²¹ var ise şeyṭāndur] meger şeyṭān ola F

³⁸²² cān virür.....ister] -A P S

³⁸²³ virdüḡi.....ister] -F

³⁸²⁴ bu Meylî Miḥalçlıdur] -A P S F

³⁸²⁵ çubuḡu ile] çubuḡla A

MEYLİ-İ ŞALİŞ: Novaberde'dendür³⁸²⁶. Adı Mehemmed, kendü kâzî-zâdedür³⁸²⁷. Zihni küşâde (F177b) ifrât ile kâbil, küşîş-i ma'ârifî mâ'il cevân-ı âzâdedür. Ma'ârifî keşret³⁸²⁸-i meylinden mahlaş Meylî ve ol meylîlerün ser-i haylî hemân anlar degül ekşer-i akrânı anuñ tufeylidür. Eger rûzgârı hemvâr ve bir mürebbi aña mu'âvin-i rûzgâr olaydı şî'rde be-nâm ve maqbûl-ı enâm olaydı. (B129a) *Şî'r-i ü:*

Nice teşbih ideyüm gün yüzün ey meh aya
Yed-i beyzâya müşâbih ola mı her aya

Gözümün yaşına gark oldı yeşem³⁸²⁹ kâlâsı
Tâcir-i ıış olalı oldı telef ser-mâye

Ve lehu:

Meylî yakına dek ben yok zan iderdüm ağzım
Maḥv³⁸³⁰ itdi var olsun la'î lebi gümânım

Ve lehu:

Hâne-i ağıyârda çok dürlü efkâr eyledüm
Dostlar³⁸³¹ dirler tefekkür-hânedür hâşâ ḥalâ

Faḳîre getürdüğü kaşîdedendür bu ebyât. *Şî'r:*
Tür-ı gülşende du'â kıldı³⁸³² çü Mûsâ nesîm
Geçdi Kârûn-ı şîtanuñ yire sim-i ḥâmı

Geçdi devlet ile evreng-i zümür-rüd renge
Sebzvârı şanasın aldı şeh-i İslâmî³⁸³³

MESİḤİ-İ ERMENİ: Bu Mesîḥî Ermenî ve Amidîdür. 'İsâyî idüğine mahlaş şâhididür. Cevân-ı endek-sâle vü ḥüb-rûy ve ta'lik-nüvis ü Fârsî-gûy idi. Ticâret vâyesi ve elinde olan endek mâyesiyle Rûm'a gelüp İstanbul ve Edirne'de niçe yıl tûrdı. Aḥîr ticâret ile Venedik'e girdi³⁸³⁴. Fireng dil-berlerine şifte³⁸³⁵ olup (A176b) ser-mâye-yi meṭâ'³⁸³⁶-ı 'ışka virdi³⁸³⁷. Rûm'a gelmege mecâl muḥâl olıcaḳ³⁸³⁸ nâ-çâr anlaruñ tavr u âyînin ihtiyâr itdi³⁸³⁹ ve tersâ-beçelere Fârsî vü Türki lûgat u ḥatt' öğredüp³⁸⁴⁰ mu'allim u mü'eddib olup qarâr itdi³⁸⁴¹. *Şî'r-i ü:*

Bûlbûlün şûr u figânın görüben eylediler
Gonce-i tâze tebessüm gül-i aḥmer ḥande

Bir³⁸⁴² kişinüñ ki geçer yâri ile hoş vaktı
Tâli' ü baḥtî irür o kişinüñ ferḥunde (P182b)

Ey hoş ol vakt Mesîḥî ki siniñ ḥâlîñğa
Yâr-ı düzdîde³⁸⁴³ baḳup eyleye şekker-ḥande

³⁸²⁶ Novaberedendür] Novordedendür A

³⁸²⁷ kâzî-zâdedür] kâzî-zâde A

³⁸²⁸ keşret] keşîre A

³⁸²⁹ yeşem] başum P

³⁸³⁰ maḥv] ref P

³⁸³¹ dostlar] dostum A S

³⁸³² kıldı] itdi P

³⁸³³ gözümün yaşına..... şeh-i İslâmı] -F

³⁸³⁴ girdi] gitdi F

³⁸³⁵ şifte] şifte vü firifte P

³⁸³⁶ meṭâ'] -P F

³⁸³⁷ virdi] deḡişdi P

³⁸³⁸ olıcaḳ] olmaḡla P

³⁸³⁹ itdi] eyledi F

³⁸⁴⁰ öğredüp] -F

³⁸⁴¹ itdi] eyledi F

³⁸⁴² bir] her P

³⁸⁴³ düzdîde] düzide A S

Ve lehu:

Yine dil bülbülünün gulgulu bar
Gâlibâ tâze açılğan güli bar

Zâhîde Ka'be vü mey-hâne maña
Lâ-cerem her kişinün bir yolu bar³⁸⁴⁴

Ve lehu:

Soyınup uryân olup görgeçde cânân toncuga³⁸⁴⁵
Ten libâsın çâk idüp girmek diler cân toncuga³⁸⁴⁶

ḤARFÜ'N-NÜN

NÂLİŞİ: Filibelidür. Hâletî 'Abdu'llâh Çelebi'nün sūhtesi ve ḥānḳāh-ı taleb-i 'ilmde çerāğ-efrūhtesidür³⁸⁴⁷. Kapluca Medresesi'nde dānişmend iken esbābı uğurlanup kuyruğı vü kanadı kesilmiş³⁸⁴⁸ kuşa döndi³⁸⁴⁹. Bir medreseye dahı³⁸⁵⁰ pervāzdan kalup ferāğat şāhsārına kondı. Keyfiyyet-i berş galebe idüp evvel ümerā-yı berşden oldı, āhır mevtime kemiyet-i keyfiyyet sebep olup şühedā-yı berşden oldı. *Maṭla'-ı ū:*

Māh-ı nev şanma şafaqla giydi çerh-ı pire-zen
Al eyindürekli şırma yaqalı gök³⁸⁵¹ pirehen (S90a)

NÂMİ: Üskübîdür. Beñli Memi demekle ma' rûfdur. Üskübîlerde kâbiliyyet-i şān ve luṭf-ı ṭab' ile mevşûfdur. Bu gâzeli ḥüb vâkı' olupdur. *Gazel:*

Dem mi vardur gözlerüm yaşını 'ummân eylemez
Ol peri baña çoğ iş eyler hemân kan eylemez

Hâtem-i la' l-i lebiyle aldı dil iklîmini (F178a)
'Asker³⁸⁵²-i mür ile bu fetḥi Süleymân eylemez

NEBÂTİ: Akçakoyunlı'dan bir kimesne imiş. Kelimâtından taşavvufa çalışmış şūfî belki ḥurufî olmaḳ fehm olunur. Egerçi eş'arı İlâhî gūnedür ammâ Şāhî gūnedür. On beş yıl miqdârı Üngürüs'de (B129b) esir ve giriftâr-ı pây-bend ü kayd-ı zencir olmuş. Ba' dehu ḥalâş olup Nigbolı'ya gelüp ḥudūd-ı selâşin ve tis'ami'ede bir miqdâr anda iskele kâtibi olup eglenmiş andan ne cânibe gitdügi kimesnenün ma'lûmı degüldür. Ekşer-i eş'arı anda (A177a) şāyi'dür. Fakir temām-ı divânın gördüm ve manzûm u menşûr ba' z-ı dâstânın gördüm. *Eşeddü'l-belâ'i 'ale'l-enbiyâ*³⁸⁵³ mazmûnı nâzm idüp maḥbûs olduğın bu vech ile iş'ar itmişdür. *Nâzm:*

Yanuñca yürürdi büse büse (P183a)
Ahır tutup atdı Üngürüse

Kıldı kamu varlığını tārâc
Ḥabs eyledi kodı yalın u ac

Küfr ehline eyledi giriftâr
Yâr ağladı güldi cümle ağıyâr

Urdı ayağıña âhenin bend
K'ol bendle olasun ḥiredmend

³⁸⁴⁴ bir kişinün ki.....bar] -F

³⁸⁴⁵ toncuga] toncaga A

³⁸⁴⁶ ve lehu: Soyınup.....toncuga] -P toncuga] toncaga A

³⁸⁴⁷ efrūhtesidür] efrūhtesi idi A P F

³⁸⁴⁸ kesilmiş] yolınmış P

³⁸⁴⁹ kuşa döndi] kuş gibi oldı F

³⁸⁵⁰ dahı] dahı per ü F

³⁸⁵¹ gök] bir P

³⁸⁵² 'asker] 'askerî A / leşker-i P

³⁸⁵³ En şiddetli belalara peygamberler maruz kalır. Hadis.

Tomruk ayağında elde zencir
Boynuñdağı tavk³⁸⁵⁴ için ne tedbir³⁸⁵⁵

Bir na‘ t-ı terci‘ i dağı vardır ki bendi budur³⁸⁵⁶ *Bend:*

Şükr ey sultān-ı dīn kapuñda kul itdūñ beni
Kullıgūña hāmdü lillāh kim qabūl itdūñ beni

Ve lehu:

Çü kıldı şerbet-i vaşlın şarāb-ı hierān telh
Şunar ise Hızır olur baña āb-ı hayvān telh

Ve lehu:

Şu deñlü hāzret-i ‘ izzet-me’āba müştākız
Ki düşde görmek için anı hāba müştākız

Ve lehu:

Her bir hevā-yı lezzet gitdi dimāğ-ı cāndan
Gitmez hevā-yı vaşluñ illā hevā-yı vaşluñ

Ve lehu:

Nefs-i şüm ucından oldum āstānuñdan ba‘ id
Ravzadan Ādem çıkup gitmezdi şeytān olmasa³⁸⁵⁷

NIŞĀRĪ³⁸⁵⁸: Sirozīdür. Şu‘arānuñ rind-i cihān-sūzıdır. Tarīk-i ‘ilmi tekmiñ idüp merhūm Kādri³⁸⁵⁹ Efendi’den mülāzım olup hālā kâzīdır. Eş‘ār-ı Türkide hıssat-i şürekā vü muzāhamet-i ekiffādan tenezzüh idüp bir zemān Fārsi şi‘r tettebbu‘ itdiler. Divān-ı Hāfız’a temām nazā’iri vardır. Hālā ol berzahdan dağı geçüp Fuşahā-yı ‘Arab eşeri üzre eş‘ār-ı ‘Arabıyye-i ġarībe³⁸⁶⁰ istikşā idüp ekşer ‘Arabī dirler. Egerçi bu mecmū‘a fuşahā-yı ‘Arab ve büleğā-yı ‘Acem evşāfından hālīdür ammā teyemmünen³⁸⁶¹ vaşf³⁸⁶²-ı hālleri icmālan bu nağz-ı haṭṭ u siyāh-çerde dil-berlerūñ ruhsārında zīnet-i hālīdür. *Şi‘r-i ū:*

Hallākūn kâdirun ezeliyyun bi-luṭfihi

Benā kuşūra ‘ izzike fī eşrefi’l-vehādi³⁸⁶³

Ve lehu:

İbnu zekāin haddihī kâminu küfre ca‘ dihi
Gayhebe leyli şadğılı sātire şubhi haddihī

Şubhu vişālihi li-men mâte bi-zılli hicrihi
Yevme ‘ idādin li-men kâne ‘ alā vidādihi

Fī şerefin ve behcetin şāra ferīde ‘ aşrihi
Zalle vahīde dehrin bābe fesihīn vahīdihi

Aḥmedu lillezi lehū mulku ‘ avālimi’l-verā
‘ İnde civāri luṭfihi şāra celise ‘ abdihi

Aḥzenenī bi-bu‘ dihi ebhecenī bi-ḡurbihī
Ġammenī’z-zehābu kad efrahanī bi-‘ avdihi

³⁸⁵⁴ tavk] bend A S

³⁸⁵⁵ tomruk tedbir] -F

³⁸⁵⁶ bendi budur] -B A S / bir bendi budur F

³⁸⁵⁷ ve lehu : Çü kıldı.....olmasa] -F / ve lehu : Her bir.....olmasa] -P

³⁸⁵⁸ Nişāri] Niyāzi F

³⁸⁵⁹ Kādri] Kırı F

³⁸⁶⁰ ġarībe] -F

³⁸⁶¹ teyemmünen] seyemnā A

³⁸⁶² vaşf] -F

³⁸⁶³ Yaratıcı, kâdir ve ezeli olanın lütfuyla , seçkin mekanlarda senin onuruna saraylar yapıldı.

‘As‘ ase leyle cūduhī edbera yevme ‘adlihī
Ahlefe emra va‘ dihi medde vefāe ‘ahdihi³⁸⁶⁴ (A177b)
Gazel-i Türki:

Sūfiyā var oda ur hānkaḥ-ı nāmūsı
Zāhidā gel yile vir savma‘ a-ı sālūsı (P183b)

Bend-i zencir-i ḡam itmişdür o Leylā zūlfūñ
Dil-i Mecnūnumızı silsile-i ḡisūsı³⁸⁶⁵ (B130a)

Nice germ olmayalum başda hevā-yı zūlfūñ
Dil-i sevdā-zedeme mirvaḥa-i ṭāvūsı

Zūlf-i dildārı³⁸⁶⁶ cefā kişverinūñ sūltānı
Çeşm-i fettānı belā ‘askerinūñ³⁸⁶⁷ cāsūsı³⁸⁶⁸ (F178b)

Ey Nisārī yūri vaşşāf-ı cemāl-i yār ol
Kö hikāyāt-ı Cem ü Hüsrev ü Keykāvusı

NECĀTİ: Edirnelidür. Adı ‘İsā’dur. Haḡ budur ki Rūm’da melikü’ş-
şu‘arādur. Necāti-i merḡūm *husrev-i şu‘arā-yı Rūm’dur* diyü Monlā İdris’ün *Tevārīḡ-i*
Al-i ‘Osmān’ında merḡūmdur. Merzbūm-ı Rūm’ı Necāti şi‘r ile³⁸⁶⁹ bülbul būstānına ve
ṭūṭı şekeristānına döndürmişdür. El-ḡaḡ nazm-ı Necāti Rūm’da fenn-i şi‘rūñ
māddetü’l-ḡayātı ve şu‘arā-yı Fursūñ seng-i ṭa‘nı zaḡm-ı bi-raḡmından şu‘arā-yı
Rūm’uñ sebeb-i necātıdur. Egerçi Aḡmed Paşa bu fende evḡaddür (F179a) ve maḡadır-
i şu‘arā tettebbu‘ olındukda yine zamir aña rāci‘ olmaḡda mışdāḡ-ı el-‘avdü
Aḡmed’dür³⁸⁷⁰. Ammā Necāti ile farkı mu‘cize vü sihr münāşebeti ve nūr-ı şems ü
pertev-i şem‘ mübāyenetidür. Şu‘arā-yı selefūñ biri daḡı Zāti’dür. Lakin şu‘arānuñ
ḡaḡkında kedd ile keşb ile taḡşil olınmış emr-i ‘ārızı ve Necāti’de tekellüfsüz ü
taşallüfsüz emr-i zātīdür. Necāti’nün ṭab‘ı çālāk, edāsı pākdur. Şi‘ri yek-dest ü hemvār
ve nazmı selis ü çāşnidardur. Her beyti meşel-āmiz ü pūr-maḡz ve ekşer-i ḡayālleri bıkır
ü ma‘naları naḡzdur. Ve bi’l-cümle şu‘arā-yı Rūm’a üstād-ı evveldür ve eş‘arı dillerde
darb-ı meşeldür. Ol zemān şu‘arāsı içinde böyle laṭif-edālı rengin şā‘ir ḡopmaḡ
nevādirdendür. Ve Rūm’da şi‘re evvel ol temel urup reşk-i bağ-ı İrem bir ḡaşr-ı
Hürrem eyledi ki aña inkār-ı Leccāc fehmi-ı ḡaşırdandur. Edirne’den bir ḡarıcıḡuñ ḡulı
ve oḡullıḡı imiş. Terbiyet idüp tertib üzre taḡşil-i ma‘ārif itdürmişdür. Monlā Laṭifī,
Kaştamoni-nāmesinde (A178a) Kaştamonilidür didüḡi ve āḡir lafzıla istidlālī ve
şi‘rinde³⁸⁷¹ Temennā ḡayası (P184a) ve ölü ḡalvāsı mezkūr olmaḡdan³⁸⁷² Kaştamonili
olmaḡla intikālī ‘aḡl-ı selim ḡatında ma‘lūmdur. Zirā Amāsiyye’de daḡı Temennā
ḡayası olduḡı³⁸⁷³ (S90b) ve ekşer-i Anātolı şehrlerinde ölü ḡalvāsına naşib didükleri
meczūmdur. El-kışşa merḡūm Necāti sinn-i bülūḡa çünki bālīḡ olur taḡşil-i ‘ulūm-ı
āliyyeden fāriḡ olur. Sūltān Meḡemmed devrinūñ evāḡirinde ḡaṭṭ u imlāya ve şi‘r ü

³⁸⁶⁴ve lehu: ðnu zekāin.....‘ahdihi] -F

O bir zeka çocuḡudur; bu yüzündeki kırışıklıklarda gizlidir. Gecenin karanlıḡında onun şakakları, şafakları kaplar Onun hicranıyla ölen kimsenin ona kavuşması haktır. Sayılı günlerdir sadece onu seven kimse için bu. Şeref ve sevinç içinde çağının seçkin kişisi oldu. Zamanının bir tanesi ve en geniş kapısı. Yaratılmışlar âleminin hakimiyetini elinde tutana hamdederim. Onun lütfuna ḡoşulukta bir sohbet dostu oldu. Ondan uzak olmak beni üzer ve yakınlıḡına sevinirim. Gitmek kederlendirir beni, dönmeḡ ise ferahlatır. Karanlık bastı cömertliḡine, adalet günü arkasını dönüp gitti. Verdiḡi söze uymadı ve ahde vefa göstermedi.

³⁸⁶⁵bend-i zencir-i ḡam.....silsile-i ḡisūsı] -F

³⁸⁶⁶zūlf-i dildārı] Zūlf-i cānān A S

³⁸⁶⁷‘askerinūñ] leşkerinūñ P

³⁸⁶⁸zūlf-i dildārı.....cāsūsı] -F

³⁸⁶⁹şi‘r ile] -P F

³⁸⁷⁰mişdāḡ-ı el-‘avdü Aḡmeddür] -F

³⁸⁷¹şi‘rinde] şu‘ūrında A

³⁸⁷²mezkūr olmaḡdan] zıkr olunmaḡdan P

³⁸⁷³ve ölü ḡalvāsı ḡayası olduḡı] olduḡı F

inşāya heves idüp tarab-engiz nazmlar söyler ve meşel-âmiz gâzeller dir. Nakşî Çelebi Necâtî'nün oğlu Hüseyin Çelebi'den rivâyet ider ki bir gün merhûm Necâtî *Matla*':

Eşer itmez n'idelüm âh-ı sehergâh saña
Meger inşâf vire sevdüğüm³⁸⁷⁴ Allâh saña

bu gâzeli diyüp Sultân Mehemmed-i merhûmuñ Çıñragı³⁸⁷⁵ nâm bir nedîminüñ başına sokar. Ol dañı meclis-i şâhiye vardukda Sultân Mehemmed anuñla şatranc oynarken³⁸⁷⁶ eşnâ-yı lu' bda (B130b) kâğıdı başında görüp alup okıdukda on³⁸⁷⁷ yidi akça 'ulûfe ile divân kâtibi ider. Cevdet-i tab'ı ve selâmet-i selikası nümâyân olur. Hattâ Sultân Mehemmed nâmına kaşideler virüp şu'arâ içinde şâhib-i 'unvân olur. Sultân Mehemmed fevt olur. Sultân Bâyezid pâdşâh-ı vaqt olur (F179b). Evlâdından Sultân 'Abdu'llâh sancağa çıkup Necâtî aña kâtib-i divân olur. Sehl zemân geçmedin şeh-zâde giriftâr-ı pence-i şîr-i mevt olur. Necâtî'nün âmalı hep fevt olur. Şeh-zâde hakkında³⁸⁷⁸ *Tercî*':

Dilâ ceride-i ülfetden aduñ eyle terâş
Kalender ol ki mücerredler ideler sâbâş

diyü mersiyeye diyüp Sultân Bâyezîd'e ısdâr ider ve niçe kaşideler dañı virüp şî'rde kudretin izhâr ider. İttifâk Sultân Maḥmûd'a Maḡnisa³⁸⁷⁹ sancağı virilür. Ekâbirün kimi orancı ve kimi miyancı olur Necâtî aña nişancı olur. Tâli'ine sa'âdet ve māl u menâline vus'at gelür. Şeh-zâde katında kurbet ve erkân yanında³⁸⁸⁰ rağbet bulur. Muşâhib dañı olup şî'ri kemâlin bulur (P184b). Envâ' câ'izelerin alup berr ü nevâlin bulur³⁸⁸¹. Divânında mezkûr olduğı üzre kâzi-asker Mü'eyyed-zâde ilkâsiyla anuñ elķâbiyla tertîb-i divân eyler. Ve Sultân Maḥmûd emriyle *Kîmyâ-yı Sa'âdet-i* (A178b) İmâm Gazâlî'yi ve *Câmi'ü'l-hikâyât*ı terceme idüp ba'dehu meşnevide tab'ın *Leylâ vü Mecnûn* nazmı ile imtihân eyler. *Câmi'ü'l-hikâyâ*'sı kem-yâbdur. *Kîmyâ-yı Sa'âdet* tercemesi kendü hattı ile Sultân Maḥmûd kızlarında vardır diyü istimâ' olunur. *Leylâ vü Mecnûn*'dan eser yokdur. Ancağ divânında yazılı birkaç beyt bulunur. *Nazm*:

Yay gerindükçe süner oldu ok
Câna ecel gibi şunar oldu ok

Olmayaydı arada mâni' nişân
Bir adım ola idi iki cihân

Kirişini bir kez in ötdürse yay
Tağıla pambuk gibi niçe alay³⁸⁸²

Mısrâ':

Ve eyyu na'îmin lâ yukeddidu'd-dehru³⁸⁸³

mücibince Sultân Maḥmûd vefât eyler. Yine gerdün bâr-ı elem ü muşîbet ile Necâtî'nün bilin büküp iki kat eyler³⁸⁸⁴. Ol mersiyeyi söyler ki meşhûr ve divânında meşhûrdur. İstanbul'a gelüp pâdşâha 'arz eyler. Erkân-ı devlet aña her ne manşıbı ki 'arz eyler, bi't-ṭul ve'l-'arz cümle a'râz-ı devletden ı'râz eyler ve 'ayn-ı 'izzet ü rif' atdan göz yumup iğmâz eyler. Sadaķât-ı pâdşâhiden ayda biñ akça ta'yîn iderler³⁸⁸⁵ anuñla iktifâ eyler. Ve Şeyḥ³⁸⁸⁶ Vefâ meydânının altında kabri olan (F180a) zâviye

³⁸⁷⁴ sevdüğüm] dostum B P S F

³⁸⁷⁵ Çegrağı] Çegreğı B / Cögreğı A P

³⁸⁷⁶ oynarken] oynayup B A P S

³⁸⁷⁷ on] evvel B A P S

³⁸⁷⁸ Şeh-zâde hakkında] -F

³⁸⁷⁹ Maḡnisa] Manisiyya A

³⁸⁸⁰ yanında] mâbeyninde S F

³⁸⁸¹ envâ' câ'izelerin alup berr ü nevâlin bulur] -F

³⁸⁸² Olmayaydı alay] -A P S

³⁸⁸³ *Zaman hangi nimeti yok etmemiştir ki?*

³⁸⁸⁴ iki kat eyler] -F

³⁸⁸⁵ iderler] eylerler F

³⁸⁸⁶ ve Şeyḥ] -F

kurbında bir ev idinüp ekser-i evkâtın Mü'eyyed-zâde mülâzemetine haşır idüp bağıyye-i 'ömrin vakf-ı ülfet³⁸⁸⁷-i yârân-ı şafâ ve şarf-ı şöhet-i aşhâb³⁸⁸⁸-ı vefâ eyler. Oğulları olmışdur ammâ hiç biri 'ömrden behremend olmamışdur. Ve bir kızı var imiş anı Ümmü'l-veled-zâde 'Abdü'l-'azîz Çelebi ki 'ulûm-ı 'Arabîyyede bedî'ü'l-bedîl ve fûnûn-ı edebîyyede 'adîmü'l-'adîldür, Amâsiyye fetvâsından tekâ'üd idüp fevt olmışdur, bi-hasebi't-tertib mezkûr olur, ol zemânda yeñi mülâzım bulınup ol kızın aña virmişdür. Andan dahı evlâd vücûd bulmamışdur. Necâti'nün (B131a) maḥşûş-ı mülâzımlarından biri güyegüsi ve biri Sehi Beg idi. Ve biri Nakḫâş Bayram idi ki maḥalle-i Vefâ'da sâkin olup (P185a) 'ıyş u 'işret ile rûzgâr geçürüp ölince gicesi qadr ve gündüzi bayramdan yeg idi. Bu tefâşil ekser anlardan menkûldür. Merḥûm sene erba'a ve 'aşr ve tis'ami'ede ḥaste olup çünki felek anı müşerref-i şeref-i ihtizâr eyler, oğulların ve güyegüsün ve havâşşın ihtizâr eyler. Bu gâzeli diyüp yazup ellerine virür. *Size ve şî're vedâ'umdur* diyü vedâ' eyler. Andan istiğfâr u tehlîl ile dünyâdan inkıṭâ' eyler. Ol gâzel³⁸⁸⁹ budur. *Gâzel*³⁸⁹⁰.

Bir dem iken devlet-i dünyâyı biñ³⁸⁹¹ dem şandılar
Bu fenâ gülzârınuñ 'ıyşını 'âlem şandılar (A179a)

Çâk çâk itmiş gam-ı³⁸⁹² zülfünle Ka'be hırkasın
Jende-püş olmışdur³⁸⁹³ İbrâhîm Edhem şandılar

Sürdiler yüzün yire acıtdılar³⁸⁹⁴ yaşum gibi
Bilmezem deryâ-yı 'ummânı benüm nem şandılar (S91a)

Ehl-i diller göricek âyîne de taşvîrünü
Bağrına başmış ṭurur³⁸⁹⁵ 'İsâyî Meryem şandılar

Şol kadar zârîlık³⁸⁹⁶ itdüm kim cihân gülzârını
Ḥânḳâh-ı şîven ü eyvân-ı mâtem şandılar

Sundılar bir cur'a kîm biñ yıl yaşar içen temâm
Bu peri-rûlar Necâti bizi âdem şandılar³⁸⁹⁷

Bir rivâyetde âḫîr gâzeli bu gâzeldür ki maṭla'ı budur. *Maṭla'*:
Ey şabâ zülf-i nigârı 'anber-efşân eyledün
Ḥâk olan bi-dilleri ḥâk ile yeksân eyledün

Ve ḥîn-i ihtizârda didüğü bu na'tdur³⁸⁹⁸ ki vâkı'asında Resûla'llâhı³⁸⁹⁹ görüp *âḫîr nazmıñ benüm eş'ârım olsun* diyü işâret buyurdıḳlarında dimişdür. Maṭla'ı budur³⁹⁰⁰.
Maṭla':

Şu söz kim ola mişâl-i kelâm-ı ehl-i kemâl
Selâsetinde ḥacil ola selsebîl ü zülâl

Merḥûmı hâlâ kabri meşhûr olduğı yirde defn iderler. Sehi Beg mezârın mermer ile yapdûrup³⁹⁰¹ bu rubâ' isin yazdûrur³⁹⁰². *Rubâ'î*³⁹⁰³:

³⁸⁸⁷ ülfet] -B A S F

³⁸⁸⁸ aşhâb] ihvân-ı P

³⁸⁸⁹ gâzel] gâzelün maṭla'ı F

³⁸⁹⁰ gâzel] maṭla' F

³⁸⁹¹ biñ] bir P

³⁸⁹² gam] kara B A S F

³⁸⁹³ jende-püş olmışdur] jendeler giymişdür B A S F

³⁸⁹⁴ acıtdılar] aḫıtdılar B S F

³⁸⁹⁵ ṭurur] yatur P

³⁸⁹⁶ zârîlık] zârîlîğ B S

³⁸⁹⁷ çâk çâk itmiş.....şandılar] -F

³⁸⁹⁸ na'tdur] beytdür P F

³⁸⁹⁹ vâkı'asında Resûla'llâhı] Resûla'llâhı düşünde F

³⁹⁰⁰ maṭla'ı budur] -F

Divānuñı Necātî egerçi karaladuñ
Umar mısın ki nāme-i a' mālūñ ağ ola

İllā meger ki hayr du' ādan unutmaya
Añılcağ olanları anlar ki şağ ola

Ve bu beyti yazup dağı³⁹⁰⁴ sikkeyi mermerde kazdırur. *Beyt:*

Bir seng-dil firākına ölen Necātinūñ
Bi'llāhi mermer ile yapasız mezārını³⁹⁰⁵

Merhūma Şehī Bey (F180b) *gıtdi Necātî hāy* diyü târiḥ dimişdür. (P185b) Ammā Necātî Şun' isı dimekle ma' ruf şākirdi bu târiḥi³⁹⁰⁶ kalb-i ba' z-ı ḥurūfla *gıtdūñ Necātî āh* eylemişdür. *Târiḥ:*

Sen ey Necātî ma' rifet-i naẓm u neşr ile
Olmuş iken diyār-ı suḥan içre pādşāh

Zî'l-ka' denūñ yigirmi beşinci günü temām
Cum' a gicesi yatsu namāzında tıtdı rāh

Nā-gāh işitdi Şun' i-i bî-çāre rıḥletūñ
Târiḥ didi mevtūne gıtdi³⁹⁰⁷ Necātî āh (914)
*Eş'ār-ı ū*³⁹⁰⁸:

Gönül yus' atda cennet gibidür çağ
Ma' āni anda³⁹⁰⁹ nūr-ı pertev-i Ḥağ

Gönüller ravza-i rıdvāna beñzer (B131b)

Kitābet mülk-i Hindūstāna beñzer

Kalem su' bān olup olur bahāne
Ātar ol ādemi Hindūstāne³⁹¹⁰

Çün Ādem ola cennetden hevā'î
Diyār-ı Hinde toğruldur ' aşāyı³⁹¹¹ (A179b)

Sevād-ı ḥaṭṭ u ma' nā-yı mükerrerem
Kucaklamış yatur ' İsayı Meryem

Dimiş derd ile bir yār-ı suḥan-dān
O Yusufla müşerrefdür bu zindān

' Aceb karañulıkdan³⁹¹² āb-ı hayvān

Bu vech ile virür mi ādeme cān

Yaraşduğın bilüp giymiş qaralar
Cemāli Çin ü Māçini aralar

³⁹⁰¹ yapdurup] yapduğı hın F

³⁹⁰² yazdurur] kazdurur F

³⁹⁰³ rubā' i] naẓm P

³⁹⁰⁴ yazup dağı] dağı yazdurur B P S F

³⁹⁰⁵ ve bu beyti.....mezārını] -F

³⁹⁰⁶ bu târiḥi] -F

³⁹⁰⁷ gıtdi] gıtdūñ B

³⁹⁰⁸ eş'ār-ı ū] der-vaşf-ı suḥan AS

³⁹⁰⁹ anda] nūrı F

³⁹¹⁰ kalem Hindūstāne] -A

³⁹¹¹ çün Ādem.....' aşāyı] -F

³⁹¹² karañulıkdan] zulmet içinde P

Sevādından gelür bûy-ı maḥabbet
Nite kim Ka^c beden âşâr-ı rahmet

Şanasın gönlini bir sâde ^c âşık
Düşürmiş zülf-i dildâre muvâfık

Açılmış gonceler gülzâr içinde
Gazâl-ı nâfe³⁹¹³ sünbül zâr içinde³⁹¹⁴

Zihî nazm u zihî ma^c nâ-yı reṅgîn
Ne hoşdur baḥr içinde âb-ı şîrin

Niçe eş^c âr-ı maḥbûb-ı hoş-âvâz
^c Arab içinde kopmış Türk-i ṭannâz

Der-na^ct:

Fakîr isem n'ola şevküñ içümde toptoludur
^c Aceb mi olsa reyâhînle kabûl-i sifâl

Der-kaşîde-i elifiyye:

Berfüñ gümüş varaḳlarını ḥall idüp hevâ³⁹¹⁵
Cedvel çeker saḥîfe-i gülzâra cûybâr³⁹¹⁶

Ġâlib gerek neşât-ı ğama işbu demde kim
Günden güne ziyâde olur leylden nehâr

Ez Kaşîde-i bâ'îyye

Uğurlamışdı külçe-i zerrîn-i mâhî kim
Dökerdi gice dâmen-i gerdûn ile türâb

Ḥabs olmuş idi maḥbes³⁹¹⁷-i zulmetde gûyiyâ
^c Âmil idi me^c âdine mihr-i cihân-tâb

Gelmiş havâle üstüne zer almağa hilâl
Destinde var nişân-ı şeh-i mâlikü'r-riḳâb

Kaşîde-i lâmiye:

Rismân-ı zerle ḥaşre dek ölçer ise güneş
Bulmaya devletinüñ baḥrine ^c umḳ u sâḥîl

Baḥrûñ acır içi berrûñ³⁹¹⁸ yüregi pârelenür
Kişi bu gevheri bunlardan idince ḥâşıl

Der-medḥ-i kaşr:

Şan^c atıyla bu beyti cennetden
Üstâd eylemiş durur tazmîn³⁹¹⁹ (P186a)

Kıṭ^ca:

Devlet³⁹²⁰ isterseñ arḳa vir arḳa
Bir ulu âstâna bir bâba

Ka^c beye virmeyeydi arḳasını
Secde itmezdi kimse³⁹²¹ miḥrâba

³⁹¹³ nâfe] müşk P

³⁹¹⁴ dimiş derd ile.....içinde] -F

³⁹¹⁵ hevâ] şafâ P

³⁹¹⁶ cûybâr] rûzgâr A S

³⁹¹⁷ maḥbes] meclis P

³⁹¹⁸ berrûñ] kânuñ A

³⁹¹⁹ der-medḥ-i kaşr tazmîn] -P

³⁹²⁰ devlet] ^c izzet B A S F

³⁹²¹ secde itmezdi kimse] kimse baş egmezdi P

Ez-ğazeliyyât:

Şöyle oldum ki ecel yasduğına baş koyanı
Şanuram uykusı gelmiş memleket sultânıdır

Ve lehu:

Gören düşünde bir gice mestâne gözlerün
Nergis gibi humâr ile bir yılda uyanur³⁹²²

Ve lehu:

‘İşkum selefden artuk olursa ‘aceb mi kim³⁹²³
Bezm-i şarâba şöñra gelen çatı mest olur (A180a)

Ve lehu:

Kan itse müjeñ la‘l-i güher-zâyı kınarlar
Müsâ için ölür bu ki ‘İsâyı kınarlar

Ve lehu:

Hoş yaratmışdur dehânuñda lebün
Cânı yokdan var iden perverdigâr

Ve lehu:

İnce bilüm koluñda bil dirsın
Dirsin ammâ yok ortada görünür

Geh perî vü gehî melek dirsın
Bir gün ol dil-rübâ saña görünür³⁹²⁴ (B132a)

Ve lehu:

Hatt-ı ruḥ-ı yâr ehl-i maḥabbet ecelidür
Ġafil yürüme aç gözüñi gün gicelidür

Ve lehu:

Gül-şeker ki âftâb-ı hüsn ile perverdedür
Var ise ol hokḳa-i la‘l-i leb-i dil-berdedür (S91b)

Ve lehu:

Şaçuñla eglenürüz ey büt-i cefâ-pîşe
Ki halka halka durur çün kilid-i endîşe

Ve lehu:

Niçün beñzetdün ey şüfî cinânı kûy-ı cânâne
Yatacaḳ yir gerekmez mi be miskin öliceḳ câne

Ve lehu:

Dâr-ı dünyâ bir müsâfir-ḥânedür ki her gelen
Ah şâhum yazdı gitdi safḥa-i dîvârına³⁹²⁵

Ve lehu:

Aḥîr günümde ‘ışkuñ ile eylesem sefer
V’âllâhi naḳd-i cânı virürdüm selâmeti³⁹²⁶

Ve lehu:

Ben üzümüñ şuyın severüm şüfî dânesin
Zirâ kimi kızını sever kimi anesin³⁹²⁷

NECÂHÎ: Selânik civârındandır. Öz ḥâlince³⁹²⁸ dükeli şu‘arânuñ dâhil-i mebhâş-ı kabûl-‘ayârındandır. Muḳâṭa‘ât-ı ḥâşşaya mübâşir, ümenâyâ kâtib olur, varan müfettişin ü kuzâta muşâhib olur. Pür-güy u efsâne-cüydür. Gazel dinmez ki ol aña tettebbu‘ itmeye³⁹²⁹. Şâhib-i devlet olmaz ki ḳaşıde vü ḳıṭ‘a virüp câ’ize tevaḳḳu‘ itmeye³⁹³⁰. Egerçi çok söyleyen çok yañılır ammâ ba‘z-ı sözleri vardur ki mecâlisde

³⁹²² ve lehu: Gören.....uyanur] -P

³⁹²³ mi kim] midür B A S F

³⁹²⁴ ve lehu: nce.....görünür] -P

³⁹²⁵ ve lehu: Dâr-ı dünyâ.....safḥa-i dîvârına] -P

³⁹²⁶ niçe eş‘âr-ı maḥbûb-ı hoş-âvâz.....selâmeti] -F

³⁹²⁷ ve lehu : Ben üzümüñ.....anesin] -A P S

³⁹²⁸ ḥâlince] ḥâline B A S F

³⁹²⁹ itmeye] itmez F

³⁹³⁰ itmeye] itmez F

añılur. Belî bî-nihāye şebede şebah-i dūr bulunur ve pîlever içinde billūra mâlik olunur.
Gazel:

Bûse vir gel dile cān almağa meşgûl olıcağ
Ki diyet lâzım olur kâtile³⁹³¹ mağtûl olıcağ

Ġamze vü zûlf ü haṭ u hâl iver almağa dili
Tâlibûn bîni üşer bir yire maḥlûl olıcağ

Şâdi-i vaşluñ añar dil ġam-ı hecrûnde senûñ³⁹³²
Manşibuñ kadrini bilür kişi ma' zûl olıcağ³⁹³³

Hağ bu kim saltanat-ı dehre teḥassür çekmez
Bir senûñ gibi efendiye kişi kûl olıcağ

NECMİ: Fuṣalâ-yı 'aşrdan her gûne 'ilmûñ ser-ḥadd-i nihāyetine ta' lîmi reh-
nümündür. *Mısrâ'*:

Muḥaşşal zû-fünündür zû-fünündür

Mevlidi Burusa'dur. Mâl ü menâlden sāhib-i mâl-i vâfir³⁹³⁴ (F181a) bir 'Acem tâcîrûñ oğlıdur. Ser-māye-i 'aql-ı heyûlânîsin³⁹³⁵ (P186b) 'ulûm-ı âliyyeye şarf idüp meşâhîr-i nehâirden telemmüz ve her nev' fenden telemmüz³⁹³⁶ ile (A180b) telezzüz ider. 'İlmi 'amele tev'em ve mervîyi mer'îye hem-dem belki 'ilmi 'ayn ve çihre-i kâli hâl-i hâlledür-zeyn itmek için tarîk-i Nakş-bendîye sülûk ve merḥûm Şeyḥ Emîr Buḥârî'den inâbet, merḥûm Lâmi'î Çelebi ile me'ân 'uzlet ü ḥalvet idüp 'ulûm-ı zâhirde daḥî Müftî Sa'dî Çelebi-i merḥûma varup Sultân Süleymân-ı merḥûmuñ şeh-zâde iken defterdârı olan Sinân Beg'ûñ ki ekser-i kâr u kirdârı 'ulemâ ile olduğı sebebdan monlâyı ḥâce idinüp İzvornîk sancağı begi olduğda bile alup gider. Yeñibâzâr'da bir medrese binâ idüp aña şart ider. Niçe zemân anda müderris ve begle münis³⁹³⁷ olur. Ba'dehu ḥacc idüp dehrûñ naşb-ı 'azl-âmizinden ve cedd-i hezl-engizinden (B132b) bi'l-küllîyye i' râz ider. *Beyt:*

Çi bâyed nâzeş u nâleş zi iḳbâlî vü idbârî

Berû berhem be-zen dîde ne ân bîni ne in bîni³⁹³⁸

ḳavli ile 'amel idüp Ḥazret-i Ebî Eyyûb Enşârî'den Kâşım Paşa-yı merḥûmuñ medresesin 'alâ vecdî't-te'bid yigirmi beş aḳça ile ḳabûl idüp vazîfesi otuz ba'dehu kırk oldu. Anda cemî'-i evḳâtın ifâde-i 'ulûm-ı dîniyyeye ve ifâza-i fûnûn-ı ledüniyyeye şarf idüp ebniye-i bünyesin ḍurûb-ı 'ibâdâta ve şunûf-ı tâtâta vakf itmişdür. Fevâ'ih-i revâ'ih-i ifâdesiyle ruh-ı pür-fütûḥ-ı Ḥazret-i Ebî Eyyûbı ta'tîr itmişdür. Ve enfâs-ı ḳuds-inâs ve feyz-istinâsı³⁹³⁹ ile ol buḳ'a-i tayyibeyi tîbe-mişâl ihyâ ve te'sîs-i binâ-yı 'ilm ü ḥilm ile ol bulḳa'-i mübârekeyi³⁹⁴⁰ ta'mîr itmişdür ve *vêbi'n-necmi hum yehtedûn*³⁹⁴¹ diyû sâlikân-ı şâh-râh-ı Ḥudâ anuñ âşâr-ı envârı ile sermenzil-i selâmete vâsıl olmuşlardur³⁹⁴². Ve şeyâtîn-i ahvîye-i evdiye-i tuğyân u ḍalâlet anuñ şerâr-ı nokṭa-i âşâr-ı aḳlâm-ı tefsîr ü ḥadiş nigârı ile ki şihâb-ı şâḳıb aña göre

³⁹³¹ kâtile] ḳan ile F

³⁹³² senûñ] henûz A S

³⁹³³ şâdi-i vaşluñ.....olıcağ] -B P F

³⁹³⁴ mâl-i vâfir] mâldur ya' nî vâfir-i dünyâya mâlik idi F

³⁹³⁵ heyûlânîsin] heyûlâyîsin B A F

³⁹³⁶ telemmüz] telemmüz B P

³⁹³⁷ ve begle münis] -F

³⁹³⁸ beyt : Çi bâyed.....bîni] -F

İkbalden ve bahtsızlıktan sevinip inlemeye ne gerek var? Gözünü kapat, ne onu gör ne bunu gör.

³⁹³⁹ ve feyz istinâsı] -B P

³⁹⁴⁰ ol bulḳa'-i mübârekeyi] -F

³⁹⁴¹ yehtedûn] mehtedûn P

Onlar yollarını yıldızlarla bulurlar. Nahl 16

³⁹⁴² olmuşlardur] -P

mihrāk-ı lā-lā' ibdür (?), ka' r-ı derekāt-ı sa' rı maḳarr³⁹⁴³ idinüp esfel-i sāfiline nāzil olmışlardır. 'Arab Çelebi ki ol medresede evvel müderris idi, şems-i ifāde anuñla ol ufḳda ğarb-ı inzivāda ğurub idüp min-ba'd ol maşrık³⁹⁴⁴-ı ervāḥ-ı (P187a) evliyāda dirāset-i 'ilm-i nāfi' ankā-yı maġrib gibi nā-peydā belki nā-būd olmak fīkr idüp (F181b) aşḥāb-ı aġrāz emrāz-ı cehl ile zırr-ı Eyyub'ı muḳarrer³⁹⁴⁵ bilürdi. *Mısrā'*:
Bedā kevkeb kullemā ğābe kevkeb³⁹⁴⁶

(S92a) (A181a) mūcibince bu 'Acem-zāde, 'Arab Çelebi yirin tutdı. Şöyle ki ḥalk-ı 'Arab u 'Acem ḳulaḳ çeküp ḥalk 'Arab Çelebi'yi unuttı. Ḥaşā'il-i cibilliyyesi ve fezā'il-i 'ilmiyyesinde lisān-ı efkār ve ḥatır-ı efgār ve zebān-ı ḥāme gibi ḳaşırdur. Yalınuz Sa'dı Çelebi Efendi anlara virdüğü icāzet-nāme esnāsında olan isnā ḳāfi ve bire birdür. Nuḳl-i meclisleri tarā'ıḳ-ı tarā'if ve letā'if ü nevādirdür. Yāddāşları olan nefā'is ü ğarā'ibün ḥod 'addine kim ḳādirdür. Vālid ile uḥuvvet-i sābıḳaları ve hemşehrilikleri olup bu fakire 'amm-ı büzürgvār u ebb-i rahīm ve veliyy-i ḥamīm disem sezāvārdur. Gāhī şī're tenezzüli revā görürler ve kendüleri şu'arādan 'addi revā görürler³⁹⁴⁷. Bināen 'alā-zālik birkaç ebyāt reşḫāt-ı şehāb³⁹⁴⁸-ı aḳlām-ı 'anber-fāmlarından *tebyīẓan li-vucūhi'l-musveddāt ve taḥşinen li-cemāli 'arūsi'l-keḷāmi yuḥallī kelimātihim eṭ-ṭayyibāt*³⁹⁴⁹ irād olındı. *Maṭla'*:
Dil ki bir ḳaşşābuñ oldı küşte-i pür-yāresi³⁹⁵⁰
Zülfi çengālinde ḳaldı aşılı her pāresi³⁹⁵¹

Ġazel:

Yine bir dil-rübā ḳaşşābuñ oldum ḳulı ḳurbānı (B133a)
Tenümi şerḫa şerḫa itseler terk itmeyem anı

Terāzūdan iner dil-ber odur yā Rabbi sen şaḳla
Ḥased ḳurdından anı kim olupdur Yūsuf-ı şānı

Bu gövdem līme līme³⁹⁵² oldı çün sātūrdur dile
Etleyn toġramış anı Ḥabībün tiġ-i bürrānı³⁹⁵³

O körpe ḳuzuyı ḳoynuma ḳoymaḳ isterem amma
Yanımdan n'eyleyem ḥālī degül bir laḫza çübānı

Ḳanara iti gibi toḷanur dükkānın ol māhuñ
Raḳībün derisini³⁹⁵⁴ yüzse³⁹⁵⁵ v'allāhi erzānı

N'ola bī-çāre Necmī de umarsa orta pehlūdan³⁹⁵⁶

Begüm cömerd rūḫiçün aña sen eyle iḥsānı

Ve lehu:

Nice bir ḳan yudayum³⁹⁵⁷ la' l-i güher-pāşından

Nice bir güç çekeyüm yay gibi ḳaşından

³⁹⁴³ maḳarr] ḳa' r A / maḳarr F

³⁹⁴⁴ maşrık] şarḳ-ı A

³⁹⁴⁵ muḳarrer] maḳar F

³⁹⁴⁶ *Bütün yıldızlar kaybolduğunda o yıldız doğdu.*

³⁹⁴⁷ 'addi revā görürler] revā gördiler F

³⁹⁴⁸ şehāb] -P

³⁹⁴⁹ *Kararmış yüzleri ağartmak; sözü gelin gibi güzelleştirmek için güzel kelimelerine tatlılık katıyor.*

³⁹⁵⁰ yāresi] pāresi F

³⁹⁵¹ maṭla': Dil ki pāresi] -A / S'de üstü karalı.

³⁹⁵² līme līme] pāre pāre B A P F

³⁹⁵³ bu gövdem.....tiġ-i bürrānı] -P

³⁹⁵⁴ derisini] postını A P

³⁹⁵⁵ yüzse³⁹⁵⁵ yüzse olur A

³⁹⁵⁶ pehlūdan] pehlūlar A

³⁹⁵⁷ yudayum] yudalum P

Seng-i bî-dād ile öldüğüme kayurmaz idüm
Tek mezârunda dikilse ışığı taşından

N'ola Mecnûn başı üzre vâtan itse kuşlar
‘Aşıkun anca belâlar geçiser başından

Şüfinün kendü kara başına yok fâ’idesi (P187b)
Himmetiyle taleb-i meygede kâllâşından

Ey ecel şerbetüni Necmiye şunsan yiridür
Ki toypudur felegün mihneti³⁹⁵⁸ çok aşından³⁹⁵⁹

Ve lehu:

Bulmasam sakf-ı muğarnes³⁹⁶⁰ künbed-i minâ yiter
Olmasa ferş-i münakkaş³⁹⁶¹ dâmen-i şahrâ yiter

Husrevâ Dârâyı anma hânkâh-ı fakrde³⁹⁶²
K’anda Şibli Husrev Manşûr hod Dârâ yiter³⁹⁶³

Ger kanâ‘ at mülkine mâlik olursa Necmiyâ
Dirlik ile beg gibi külhan saña me’vâ yiter³⁹⁶⁴ (A181b)

NESİMÎ: Türkmânî-cins ü Âmidî diyârdur. Halk içre şeref-i siyâdet ile şöhedârdur³⁹⁶⁵. Fazlu’llâh-ı Hurûfî’ye muğarn olup egerçi nesim-i ‘ışka mazhar düşmüş ammâ reyâhîn-i riyâzeti riyâz-ı terbiyet-i şûra hâk-i erbâb-ı zeyğ ü dalâlde neşv ü nemâ bulmağın ol nesimün hûbûbiyla bûy-ı zendekâ zuhûr idüp meşâmm-ı ‘ulemâ-yı latîfû’l-mesâmm-ı ehl-i Haleb ü Şâm istişmâm itdüklerinde *gölşen-i ‘âlemden götür kokuyı* diyü Nesimî’nün evrâk-ı kelimât-ı müzahrefe gibi eczâ-yı ‘ömrin ber-bâd iderler³⁹⁶⁶. Derişin yüzüp ba‘dehu me‘â‘-ı ‘ömri derisi tolu bahâya alurken *menem Manşûr diger nîst* dirken ve ehibbâsı *leyse fi’-d-dâri gayre deyyâr*³⁹⁶⁷ dirken Nesimî’yi *niçün hevâ-yı nefsanî ve igvâ-yı şeytânîye fermân-ber-dâr olduñ, ene seyyid dir iken* (F182a) *seyyid-i erbâb*³⁹⁶⁸-ı *enâşid-i bâtilaya uyduñ* diyü ber-dâr iderler. ‘Ulemâ-yı şerî‘ at mezheb-i Manşûr üzre ‘âlem-i şehâdetde medâr-ı şer‘ üzre icrâ-yı hâk itdüklerin Manşûr ile anuñ ikisi ile işhâd³⁹⁶⁹ iderler. *Şî‘r-i ü:*

Delîl-i şubh-ı sa‘âdet Muhammed-i ‘Arabîst
Çerâğ-ı şâm-ı kıyâmet Muhammed-i ‘Arabîst

Ve lehu:

An ki meğ rûy-ı mâst mî güyed
Rüşenest in u râst mî güyed

Sünbüleş güft mülk-i hüsn merâst³⁹⁷⁰
Kec nişest u râst mî güyed³⁹⁷¹

³⁹⁵⁸ mihneti] pūhtesi A P

³⁹⁵⁹ ğazel: Yine bir dil-rübâ.....çok aşından] -F

³⁹⁶⁰ muğarnas] müzehheb A

³⁹⁶¹ münakkaş] muğarnas B P

³⁹⁶² fakrde] dehrde F

³⁹⁶³ Husrevâ.....yiter] -P

³⁹⁶⁴ Bu maddede okunmayan küçük bir der-kenar var S

³⁹⁶⁵ şöhedârdur] şöhreti vardır P

³⁹⁶⁶ iderler] itdürdiler F

³⁹⁶⁷ *Meydanda ondan başka kimse yok.*

³⁹⁶⁸ erbâb] -F

³⁹⁶⁹ işhâd] istişhâd F

³⁹⁷⁰ merâst] berât F

³⁹⁷¹ *Şurası açıktır ki, bizim ay yüzlümüz söylüyorsa doğru söylüyor (söylerse doğru söyler). Onun sünbül (saçı) dedi ki güzellik mülkü benimdir. Eğri oturmuş, doğru söylüyor.*

NIŞÂNÎ-İ EVVEL: Ol Nişânî, Sivas beglerbegisi iken fevt olan Mehemmed Paşa'dur. Merhûmdan (F182b) fakîr bi'z-zât (B133b) işitdügüm üzre Amâsiyye'den Ümmet Çavuş'ın³⁹⁷² oğludur. Trabuzan'da³⁹⁷³ muķim-i nâz u na'im Sultân Selim'ün kulları bölüğine sülûk idüp hatdan hazz-ı vâfiri ve Fûrsde ve fûrüsiyyetde yed-i beyzâ-yı ğayr-ı fâtiri olup (P188a) lâyıķ-ı hıdmet olduğı cihetden Sultân Süleymân-ı merhûmuñ hıdmetine ta'yin buyurup hıdmetlerine mülâzım, gündüzler³⁹⁷⁴ sâyevar rikâblarında³⁹⁷⁵ dâ'im, giceler şem'-kirdâr nazarlarında kâ'im olup şikâr 'âlemlerinde fitrâk gibi düvâl-ı cânı yanlarınca³⁹⁷⁶ şalınur ve kârzâr demlerinde sâyebân (A182a) gibi hevâdarları ğâh siper gibi önleriñce çerhacı ğâh sancağ gibi ardlarınca kafâdarları imiş. Mağnisa'da olduklarınca nişâncıları olup saltanatda olduklarında yine nişâncıları ve kapucıbaşları olup İbrâhîm Paşa hased idüp sancağ ili virüp enzâr-ı kimyâ-âşâr-ı pādşâhiden dūr ve kamer-girdâr bu hûrşid-i sa'âdetden³⁹⁷⁷ istifade-i nūr itmege ba'd-ı mesâfe ve arz-ı hased-i erbâb-ı ğarâz hâ'il olup (S92b) şem'-i mürdeyâr zulmet-âbâd u vahşet-nihâd bucaqlarda bi-neyyir olur. Begsancağı begi iken İbrâhîm Paşa fevt olup buñuñ sâbıkan bir hıdmeti hâtır-nişân-ı kalb-i şâh-ı ğerdûn-serir olur, Mar'aş'a emirü'l-ümerâ iderler ve niçe mevâ'id ile ihyâ iderler. Fakîr anlarla Burusa'da âşnâ oldum ki envâ'-ı nevâzişlerine mazhar ve nazar-ı şâyestelerine manzar idüm. Mar'aş'a beglerbegi olup İstanbul'dan geldüklerinde bu üç târihi diyüp hıdmetine³⁹⁷⁸ iletdüm ki biri budur. *Târih:*

Zihî Paşa-yı Mar'aş

Diger:

Oldı Paşa-yı Âbilistân ol

Diger:

Mir-i mirân Mehemmed Paşa

Evvelki ve âhirki târihde bi-'aynihi tevârüd vâķı' olup itmi'nân-ı hâtır için müseyvedelerin çıkarup gösterdiler. Mar'aş'dan Sivas'a beglerbegi olup sene şemân ve erbâ'in ve tis'âmi'ede âhirete intikâl itdi, terk-i mâl ü menâl ve câh u celâl itdi. Merhûmuñ naķd-i 'Arabîyyetden naşibi var idi. Hattda kâtib Celâl şâkirdi idi. Ammâ bunuñ hattı üstâdından şivedâr idi. Şülûs yazsa muhakkaķ tevķi'-i menşür-ı divân-ı ehl-i kemâl olup fenn-i hattda buña ser-dârılık Hudâ dâdı (P188b) olduğı sebebeden rikden bedel hatı-ı hudâ-dâdda ğerd-i melâlden (F183a) ğubâr idi. Kelimât u muşâhabeti nevâdir idi. Muşâhibleri yâ 'Acem yâ ehl-i 'ilm yâhud şâ'ir idi. Meclisinde tevârih söylenür ve muttaşıl ma'ârif³⁹⁷⁹ okınur diñlenür idi. Sultân Selim-i merhûmuñ hücûmına *Târih:*

Ķum bismi'l-lahi'r-raħmâni'r-raħîm

Ve bismi'l-lahi'r-raħmâni'r-raħîm Selim³⁹⁸⁰

diyü târih dimişdür. Hayfâ ki ne 'ömri kemâle irdi ve ne devleti ve ne kendü murâdına irdi ve ne mülâzımân-ı hıdmeti³⁹⁸¹ (A182b). Fakîr bu tâ'ifeden gördüğüm mezbûr Nişâncı Beg³⁹⁸² ve merhûm Şiri Beg ve Duķaķin-zâde Mehemmed Paşa ve Piri Paşa-zâde Miri Beg ve Mesih Paşa-zâde (B134a) Memi Şâh Beg'dür ki her biri ma'ârif ü 'avârifde bi-nażir ve feẓâ'il ü şemâ'ilde³⁹⁸³ dil-pezir ve evşâf-ı cemileleri her meclisde hikâyet ü semir idi, hiç birisi 'ömrden ber-hûrdâr ve devletden kâmkâr olmadılar. Cevâb-ı zâhir budur ki zemâne bi't-tab' ehl-i ma'rifete kine-hâhdur. Ol sebebeden zemâne anlar haķķında cân-ğâhdur. Ammâ hâtır-ı fâtır-ı bende-i kâşıra bu³⁹⁸⁴ lâylı olur

³⁹⁷² Çavuşuñ] Çavuş A

³⁹⁷³ Trabuzanda] Dirabızında A P

³⁹⁷⁴ gündüzler] gönderdiler F

³⁹⁷⁵ rikâblarında] rikâb-ı hümâyunlarında P

³⁹⁷⁶ yanlarınca] yanlarında bile F

³⁹⁷⁷ sa'âdetden] sa'âdet-pertevden P

³⁹⁷⁸ diyüp hıdmetine] -F

³⁹⁷⁹ ma'ârif] 'avârif F

³⁹⁸⁰ Ey Selim rahman olan Allah'ın adıyla kalk!

³⁹⁸¹ ve ne mülâzımın hıdmeti] -F

³⁹⁸² Nişâncı Beg] Nişânî Paşa P

³⁹⁸³ şemâ'ilde] şemâ'ilde dilbend ü F

³⁹⁸⁴ kâşıra bu] kâhıra F

ki bu cümle ki mezkûr olmuşlardur, cümlesinüñ şıfat-ı semâhat u saḥâvetleri sâ'ir evşâf-ı ḥamîdelerine nisbet pest ve hiç birinüñ eli açuk olmayup her biri ḥıssat ile hemdest idi. Ol sebebdan Haḳ Te'âlâ daḥı anlara infâk-ı erzâk³⁹⁸⁵-ı 'ömrde ve cezâü seyyi'etin seyyi'etün bi-misliḥâ³⁹⁸⁶ ile 'amel buyurup anlar daḥı itdükleri taḳtîri taḳdîrde müşâhede itdiler, murâdca 'ömr-i devletden maḥrûm olup nâ-murâd gitdiler.

Beyt:

Ve men yunfıku's-sâ'ati fî cem'i mâlihi
Maḥâfete faḥrın fellezi fe'ale'l-fuḳara³⁹⁸⁷

Eş'âr-ı ü:

Baḥa mihr itmedi ol mâh-pâre
Benüm gibi ḳanı bir bi-sitâre

Ve lehu:

Beni jâle gibi gökden uçurmuşdur şeb-i zillet
Çıḳarsun pertev-i mihrün yine evc-i şüreyyâya³⁹⁸⁸

NIŞÂNÎ BEG³⁹⁸⁹: Nişâncı Celâl-zâde Muştafâ Çelebi'dür ki babaları merḥûm Kâzî Celâldür ki Toşya nâm ḳaşabadandır. Kuzât-ı 'aşır içinde şehâmet ü şarâmet ile meşhûr bir kâzî-ı müsellemlü'l-ḥâldür (P189a). Kendüler dânişmend iken Piri Paşa-yı merḥûm terbiyeti ile sene isnâ ve 'ışrın ve tis'âmi'ede divân kâtibi olup ba' dehu devr dönüp 'arûs-ı devlet merḥûm İbrâhîm Paşa'ya ḳol şunup ol daḥı şânında devlete ehliyyet ve her nev' terbiyete ḳâbiliyyet görüp kâtib-i sır idinüp Mısr'a gitdükde bile alup gidüp yine getirüp ḥâşlarına³⁹⁹⁰ teraḳḳî ve her gün (F183b) bir güne iḥsân ile telâḳḳî ider aşḥâb-ı devlet ve erbâb³⁹⁹¹-ı sa' âdetün nazar-ı iksir-eşeri ki seng ü mederi bir perteyi ile reşk-i la'l u güher ider fe-keyfe ki ḳabûl-ı eşere isti'dâda ḳâbiliyyet ve te'sîr-i mihr-i terbiyete maḥaliyyet ola. Rûz-be-rûz (A183a) ebkâr-ı efkârı cilve-i cemâl ile çihre-küşâ olur ve ḳılâde-i le'âl (S93a) efzâl-i mütevâlî-i şâh-ı memâlik-penâh ile cilve-nümâ olur³⁹⁹². Her söyledügi söz dürr-i manzûm gibi şi'r ve her yazduğı³⁹⁹³ lü'lü'-i menşûr gibi inşâ olur. *Li-muḥarririhi:*

Kişiyi iltifât şâ'ir ider
Belki cümle hünlerde³⁹⁹⁴ mâhir ider

İttifâḳ Seydî Beg-i merḥûm 'Irâḳeyn seferinde fevt olup yerine Nişâncı olup mevḳı'-ı dest-i divân olur ve ḥâmesi gibi beyne'l-aḳrân müşârün ileyh bi'l-benân olur. Ḳandî-i merḥûm *Târîḥ:*

Muştafâ bin Celâl tevḳî'i

diyü târiḥ didi³⁹⁹⁵. Ol zemâna dek münşâ-yı inşâ idükleri ma'lûm ammâ eş'âr ile şi'ârların iş'âr itmezlerdi. Ammâ³⁹⁹⁶ ol vaḳtten beri matla'ları ve ḡazelleri elsün ü efvâḥda cây-gîr ve maḥlasları Nişânî'liğle şâyi' olup şi'rleri (B134b) (F184a) şöhret-pezir oldu. İstanbul'a geldüklerinde bu şi'r-redîf³⁹⁹⁷ ḡazeli didiler. *Gazel:*

Leblerün yâdına cânâ şehd ü şekker-bâr şi'r
Dişlerün nazmıyle olur lü'lü'-i şehvâr şi'r

³⁹⁸⁵ infâk-ı erzâk] ittifâḳ üzre F

³⁹⁸⁶ Kötülüğün ḳarşılığı yine kötülüktür. Şûrâ 40

³⁹⁸⁷ Vemen.....fe'ale'l-fuḳara] -F

Kim ki fakirlik korkusuyla bütün zamanını mal biriktirmeyle geçirirse, işte o zaman fakirliğe düşer.

³⁹⁸⁸ ve lehu: Beni jâle gibi.....evc-i şüreyyâya] -F

³⁹⁸⁹ Beg] Şânî F

³⁹⁹⁰ ḥâşlarına] tîmârına P

³⁹⁹¹ devlet ve erbâb] -B A S F

³⁹⁹² ve ḳılâde-i le'âl efzâl-i mütevâlî-i şâh-ı memâlik-penâh ile cilve-nümâ olur] -F

³⁹⁹³ her yazduğı] -P

³⁹⁹⁴ hünlerde] fûnûnda P

³⁹⁹⁵ diyü târiḥ didi] mısrâ'ın müstaḡrıḳ târiḥ düşürdi P

³⁹⁹⁶ itmezlerdi. Ammâ] -F

³⁹⁹⁷ şi'r-redîf] -F

Nuṭḡ-ı ‘İsāyī şanur dil-mürdeler ihyāsına
Nāz ile ol ḡonce-leb ger³⁹⁹⁸ oḡıya her bār şı‘r

Şu‘arā vü zurefā nazīreler diyüp cevā’iz-i seniyye ve sıla vü ‘aṭıyyeleriyle çok kimesne ber-murād oldu, niçe ḡamḡınler dil-şād oldu (P189b). Şahāsından şehāb feyz bulurdu ve idrārātından deryā ḡayz bulurdu. Dest-i kerem-pāşından pence-i ḡurşid zer-nişānlık ve kefi kifāyetinden deryālar dūr-feşānlık te‘allūm iderdi. Her bezmūñ muṭrib ü muḡannisi anuñ bezli vaşfi ile bezle-ḡulık idüp şı‘riyle terennūm iderdi³⁹⁹⁹. Kāpusı vufud-ı ḡalḡ-ı etrāfā maşāff ḡuṣūşān tavā’if-i ehl-i ‘irfān-ı ‘urbān-ı Ḥarameyn’e meṭāff idi. ‘Araba ‘izzeti ‘izzet (?) ve Mekkilere Bermekiler gibi virmegi devlet bilürdi. Hattā muşāhiblerinden Deli Peri dirler bir kāzī muşārūn ileyhden zarāfet ile bahşış almak murād idinüp kürki bir kere giy diyüp⁴⁰⁰⁰ sāyis-i ‘Arabına bir şāl-ı kühne-sāl giydürüp ve bir şemle-i āşyān-ı laḡlaḡ-mişāl şarup eline bir ḡayzurān ‘aşā ve omuzına bir heft-reng muşallā virüp kendü önüne düşüp ḡuzūrına iledüp bu ‘aziz, ayaḡı tozı ile mesāfe-i (A183b) dūr u dırāzdan ya‘nī dārū’l-mülk-i Ḥicāz’dan gelüp Mekke vü Medīne selāmın ve ervāḡ-ı Muhācirin ü Ensār peyāmın getirür, du‘āsı müstecābdur ve ayaḡında giydüḡi na‘leyn naḡlistān-ı Ḥarem ḡurmāsı kabından örilmiş kabkābdur diyü ta‘rif ider. Ol büzürgvār daḡı *el kerimu izā ḡāde‘tehü inḡade‘a*⁴⁰⁰¹ mücibince zāhiren aldanur, ḡarif ḡerçek şanup biraz sevinüp kıvanur. Birḡaç filorisin alup birḡaç ḡün ḡarc-ı mülāzemet ve sebebi ma‘işet ider. El-kıṣṣa eyyām-ı devleti mütemādi oldu ve her nādide⁴⁰⁰² ḡādī anuñ şı‘ri ile nādī oldu. Her vezīre zāhir ve her müşire müsteşir⁴⁰⁰³ idi. Mu‘temed-i divān ve rükn-i rekīn-i erkān olup ekşer-i umūrda re‘yi medār; kânūniyyātda ḡod mesālik ü menāhic aḡkāmi anuñ nük-i kalemī nümūdār idi. Sene erba‘a ve sittin ve tis‘ami‘ede nişāncılıkdan istiḡnā itdi (F184b). Tekā’üd iḡtiyār idüp ḡaşları ile iktifā itdi. Aña olan ri‘āyet bir kimseye olmadı ve ba‘de’l-‘azl ol bulduḡı raḡbeti kimse bulmadı. *Beyt:*

‘Aceb mi göklere irse fiḡānum
Elümnden uçdı şāḡin-i nişānum (P190a)

diyü bir terci‘-bend didi. Nişāncı iken *Me‘āricü’n-nübüvve* nām vaşf-ı resūlde bir kitābı inşā-yı laṭif ve ibdā‘-ı nazif ile Fārsiden terceme idüp çok ḡüner ḡarc ve ḡaylī ma‘ārif derc itmişlerdür. Ve *Ṭabāḡātü’l-mesālik fi Dereḡāti’l-memālik* nām ibtidā-yı cülüs-ı Süleymānī’dan ki kemāl-i zuhūr-ı devlet-i selātin-i ‘Osmānidür, Sultān Bāyezid-i şeh-zādenüñ baḡy u ḡurūcına deḡin olan (B135a) vaḡāyi‘i inşā ile yazmışlardır (S93b). Teñsiḡ-i şifātda ve sā’ir ta‘rifātda, āheng-i cengde, ‘azm-i rezmdē, seyr-i süvāride, şayd-ı şikāride, alāy atlandırmakda, ‘asker yaraḡlandırmakda,⁴⁰⁰⁴ sūrlar sürūrların ta‘rifde, sūrlar şürūrların tavşifde, muḡaṣṣal saḡn-sāzlıkda ve kıṣṣa-perdāzlıkda kendü ser-defter-i şu‘arā-yı māḡirin ve kitābı ḡayret-i esātir-i evvelindür. Ve ba‘de’t-tekā’üd fenn-i aḡlāḡdan *Mevāhibü’l-ḡallāḡ fi Merātibü’l-aḡlāḡ* nām bir kitāb tertib itmişlerdür. Bir iki faşlın ḡaḡire kendüler okıdılar. Mu‘cize vü siḡri şı‘r ü inşā zımnında terkib itmişlerdür. Ferāḡati zemānında Ebā Eyyüb-i Enşāri civārında (A184a) baḡ u baḡçe ve cāmi‘ ü ḡammām ābādān itmişlerdi. Kendü anda sākin olup şoḡbetin ḡaşr-ı ehl-i ‘ilm ü ‘irfān itmişlerdi. Sultān Süleymān-ı merḡūm Sigetvar fethinde riḡlet idüp naşb-ı ‘inleri ve nūr-ı çeşm-i cihān-binleri ferzend-i ferzāneleri ve ḡalefi ḡalīfe-i yegāneleri olan pādşāhumuz *Nazm:*

İlāḡi devletin cāvīd eyle
Çerāḡ-ı şoḡbetin ḡurşid eyle

Kemīne kulların Dārā-yı vaḡt it
Eñ ednā bendesin Cemşid eyle⁴⁰⁰⁵

³⁹⁹⁸ ḡonce-leb ger] ḡonce-lebler F

³⁹⁹⁹ iderdi] eylerdi B S

⁴⁰⁰⁰ kürki bir kere giy diyüp] -F

⁴⁰⁰¹ *Onurlu kişiyi aldatırsan o da aldanır.*

⁴⁰⁰² nā-dide] vādide P

⁴⁰⁰³ müsteşir] müsteşār B A S / istişār F

⁴⁰⁰⁴ yaraḡlandırmakda] yaraḡlandırıp yatlandırmakda A

⁴⁰⁰⁵ çerāḡ-ı şoḡbetin..... eyle] -F

Çerâğ-ı devleti *Allāhu nūru's-semāvāt*⁴⁰⁰⁶ dan yaqub fetil-i tuğı fūrūğ-ı *tü'ti'l-mülke men teşā*⁴⁰⁰⁷ den idüp diyâr-ı Saruhan'ı ve Karaman'ı ve Germiyan'ı Aydın idüp niçe temir boğa gibi koç yigitler Kocaili'nden Gönen'den gelüp har-bendesı idüp kurâşı olmağa cânlar virdüklerinde ya'ni vâris-i selâtin-i pişin ve serir-i saltanat-nişin olduklarında (F185a) (P190b) yine nişancı idindiler⁴⁰⁰⁸. *Eş'âr-ı ü*:

Semensâ kâkülün kim safha-i ruhsâra yaşdanmış
İki Hindüya beñzer ki yatur gülzâra yaşdanmış

Kilîsâda şanem şanma büt-i meh-pâreler şeklin
Cemâlün naqşınıñ hayrânıdur divâra yaşdanmış

Ve lehu:

Nedür ey dil bu âh u nâle 'ışkı böyle fâş itmek
Saña mı kaldı ey dide cihânı cümle⁴⁰⁰⁹ yaş itmek

Giderme şafha-i hüsnünde hattun sünbül-i terdür
Zarardur bu muhakkağ âl evrâkı terâş itmek⁴⁰¹⁰

Matla':

Ey cebîni mahv iden mâh-ı münirün pertevin
Rüşen eyle mihr-i ruhsârûnla gel gönlüm evin⁴⁰¹¹

NIŞANÎ-İ ŞALİŞ: Aslı Karaman'dan ve mevlidi Eregli'den. Ehl-i 'ilm ü ma'rifetdür. Kâdiri 'Efendi'den mülâzım olup ma'mûre-i Mora'da kâzi-ı mesned-i şeri' atdür. 'İlm ü ma'rifetine söz yokdur ammâ kendüye zu'mı hâdden artuğdur. Şöyle kelledür ki hâşâ vü kellâ ki üç baş müftî anuñ yanında ser-i mü monlâlığ ile añılup server-i serir-i fazl sen olmak biñ baş haqquñdur demekden gayrıya râzi ola. Ve şöyle ister ki her 'allâme senün 'ilm-i tefsirde yed-i beyzân vardır diye gerek Zamaşşeriye gerek Kâzi ola. Mantıkda Mirek çengi yanında ne çalar. Hikmetden dem urşa ehl-i kelâmın sükutı mûsikî yirine geçer. Şarfa yanında Dîñkoz ne koz kışar; İbni Hâcib dahı nañv kaç bâb olduğın bilmez dir. Muhaşşal 'akâ'idinde ve şerâ'i'inde (A184b) ve şe'â'irinde⁴⁰¹² bir mezhebi ve eller meşrebine muğâyir⁴⁰¹³ bir meşrebi vardır. (B135b) Manavlar haqqında bu kıt'ası eyüdü⁴⁰¹⁴. *Kıt'a*:

Düşümde dün gice cennetde gördüm Adem atayı
Didüm ey kâşif-i sırr-ı rûmüz-ı *'alleme'l-esmâ*⁴⁰¹⁵

'Alâ'iyye diyârıyla Manavgaduñ çepel Türki
Beni nev'ün midür ya'ni senün didüm didi hâşâ

Didüm lutf eyle sevgend ile kalbüm muṭma'in olsun
Didi neslümse ger benden boş olsun üç talâğ Havvâ

NEŞRÎ: Burusalı imiş. 'İlm tahşilinde 'ömr sürüp yine Burusa'da müderris olmuştur. Tevârih-i Âl-i 'Osmânı Sultân Bâyezid devrinün âhirine dek tedvin eylemiştir. Şi'ri çendân meşhûr degüldür ammâ Türkide kıssa-perdâzlıkda rûzgâr anı ta'yin eylemiştir. Tevârihi halk içre mütedâvildür. Ve bizâ'at-i şirriyyesi eşnâ-yı (P191a) tevârihde olan ebyâtından ma'lûmdur irâdına ihtiyâc yokdur⁴⁰¹⁶.

NAŞŪHÎ: Edirnelidür. Evvel 'attâr imiş (S94a) dükkânun bir küşesi külbe-i 'attâr gibi pür-reyâhın ü müşk-i Tâtâr ve fevâ'ih-i ṭablası güyâ nesim-i gâliye-bâr imiş.

⁴⁰⁰⁶ Allah göklerin ve yerin nurudur. Nur 35.

⁴⁰⁰⁷ Mülkü istediğine verirsin.

⁴⁰⁰⁸ nişancı idindiler] sa'âdetle nişancı oldılar F

⁴⁰⁰⁹ cümle] böyle B A S

⁴⁰¹⁰ eş'âr-ı ü: Semen-sâ kâkülün.....itmek] -F

⁴⁰¹¹ matla': Ey cebîni.....evin] -A P S

⁴⁰¹² şe'â'irinde] şi'ârında F

⁴⁰¹³ muğâyir] muḥâlif A

⁴⁰¹⁴ bu kıt'ası eyüdü] anuñdur F

⁴⁰¹⁵ (Ve Adem'e) bütün isimleri öğretti. Bakara 31

⁴⁰¹⁶ yokdur] yokdur şöyle ma'lûm olına F

Ve bir tarafı şahn-ı gülistân gibi memlû bahâr imiş. Bir kûşesi şarâbâtî dükkânı (F185b) olup şişeler ile⁴⁰¹⁷ hezâr âb-gîneli bir âyîne var imiş ammâ kendü *Mısrâ'*:

Be-reng aşhab-ı şüret râ be-buy erbâb-ı ma' nâ râ⁴⁰¹⁸

ma' nâşın izhâr idüp zurefâ-yı vakt⁴⁰¹⁹ dükkânına cem' olup mey-hûr-ı yârân şişe-i mül-i renginden çekerler ve esrâr-ı 'âlemden hayrânlar âyîne-i hâtıra konan gubârı def' itmek için dil-ber lebi emerlerdi. Gâh anlara sâkî ve gâh bunların zehr-i yübüsetlerine envâ'-ı şerbetler ile tiryâkî olurdu. Muhaşşal yinilür içilür, sâye-i riş-i şefîdinde 'asesler şerrinden hoş geçilür imiş. San'atında mümtâz ve eşribe-pezlîkde bî-nazir ü bî-enbâz Fenn-i tıbda İbni Baytar'a eşek ayağı geçer. 'İlm-i a'sâbda Bedî'-i 'aşşâba otlar yoldurur. Hekim-i ser-efrâz olduğu cihetden Edirne dârü's-şifâsına re'is-i etibbâ olur. Ahî Çelebi'den mu'âvenet olmadukda bu beyti dimişdür. *Beyt*⁴⁰²⁰:

Derde⁴⁰²¹ dermân ider şanurdum Ahî
Oñlursa hâkim imiş o dahî

Başîrî dahî Naşûhî hakkında dimişdür. *Naẓm*⁴⁰²²:

Kim ki bîmâr-hâneye⁴⁰²³ girdi
Eceli geldi kabz-ı ruh itdi (A185a)

Her kim içdi Naşûhî şerbetini
Şihhate tevbe-i naşuh itdi

Merhûm Naşûhî'nün letâ'ifi çokdur. Cümleden biri bu takvîmdür ki nazîri yokdur. Bu minvâl üzre *taḳvîm*: Pâdşahlar maḥbûb uyduralar. Sancaḳbegleri dahî ol sancaḳdan olalar. 'Ameldârların evveli 'amel, âhiri⁴⁰²⁴ dâr ola. Küffârın büti şınup gûzâtın kılıcı 'arşda aşıla. Kazancılar⁴⁰²⁵ döne döne kazanc ideler. Bâzarcılar alma satma⁴⁰²⁶ ideler. Aşçılarda mâ çanak biri çanak ola. Hammâllar yükün tuta mâl eşegi olalar. Bitbâzârında halk pire gibi kaynaşa⁴⁰²⁷. Dellâl dellâle yüzşüzdür diye. Korḳaḳ bâzergân aşşı itmeye.⁴⁰²⁸ Başmaḡcının işi ayaḡa düşe. 'Arabacının işi yûriye. (B136a) Şarâba yasaḡdan mey-hânci kâfir ola. Turşıcının yüzi gözi ekşi⁴⁰²⁹ şata (P191b). Demürce yüz karalığın dükkânda kazana. Degirmencinin saḡalı degirmende ağara. Sâzendeler her⁴⁰³⁰ kıldan çala. Raḡḡaşlar çalgusuz oynaya. Curcuna oynayan maşhara düşe. Gelin güyegü emiş karşı olup yengenün emegi saḡdıç emegine döne⁴⁰³¹. (F186a) *Maṭla'*:

Mülk-i dil sensüz şehâ yıkıldı virân oldu gel
İntihâ-yı fûrḳat ü pâyân-ı hicrân oldu gel

Serv-i nâz laḳabı ile mülâḳḳab bir müderris hem-kâsesin bu vech ile hicv itmişdür⁴⁰³². *Kıṭ'a*:

Cihân hâtûn-ı şânî Mihri-i 'ahd
Suḡan-dân ser-fîrâz imiş dimişler

Velî Mihri bulam tarzından âzâd
Ḥalâ'ıḳ Serv-i nâz imiş dimişler

NUTḲÎ: İstanbul'dan Bezci-zâde dîmekle ma'rûf adı Hüseyin Çelebi ve maḡlaşî Nutḳî ve ḳarındaşının maḡlaşî Sırrî'dür. Babaları el-ân ḡayâtta olup dül-

⁴⁰¹⁷ şişeler ile] -P

⁴⁰¹⁸ *Şüret ehlini renginden, mana ehlini kokusundan*

⁴⁰¹⁹ vakt] şehir P

⁴⁰²⁰ beyt] nazım F

⁴⁰²¹ derde] baña P

⁴⁰²² nazım] kıṭ'a B A P S

⁴⁰²³ bî-mâr-hâneye] timâr-hâneye P

⁴⁰²⁴ âhiri] son B

⁴⁰²⁵ kazancılar] kılıccılar B S / ḳalaycılar A P

⁴⁰²⁶ alma satma] alım satım P

⁴⁰²⁷ kaynaşa] kaynaya F

⁴⁰²⁸ dellâl dellâle yüzşüzdür diye. Korḳaḳ bâzergân aşşı itmeye] -P

⁴⁰²⁹ ekşi] turşu P

⁴⁰³⁰ her] bir P

⁴⁰³¹ döne] döne kezâ vü kezâ F

⁴⁰³² Servinâz laḳabı ile mülâḳḳab bir müderris-i hem-kâsesin bu vech ile hicv itmişdür] -F

bendcidür. Ekser satduğı dül-bend bezidür. Ber-vech-i ‘āde tekml-i tarīk-i mu‘tādā sa‘y idüp Müfti⁴⁰³³ Muhyi‘d-dīn Çelebi el-Fenārī‘den mülāzım olup cihet-i ‘ilmiyyesi ma‘mūr ve şi‘ri şöhret-pezir ve furs ü ta‘miye vü elfazda bi-naızırdür. Şaded-i cem‘-i kitābda Engürī‘de otuz akça medreseden ma‘zül ve yine tazıyī‘-i evkāt itmeyüp ‘ulüm u ma‘ārif meşgūl idi. *Maṭla‘*:

Olaldan husrevā ğam leşkerinün pādşāhı ben
İdüp āhum ‘alem⁴⁰³⁴ kıldum belā haylin sipāhı ben⁴⁰³⁵ (A185b)

NİZAMİ: Diyār-ı Karaman’dandur. Veliyyü‘d-dīn nām bir ‘ālim-i fāzıl ve vā‘iz-i kāmīlün oğlıdur. Kürside⁴⁰³⁶ esnā-yı va‘zda hāl galebe idüp kendüyi kürsiden aşāğa⁴⁰³⁷ atar, na‘ra ve hāy u hüyan halkı biri birine kıtar imiş. Nizāmī‘yi geregince terbiyet itmiş, ol dağı taḥşil-i ‘ilm ü ma‘rifet itmiş, henüz beyāz ‘ārızı erkām-ı ḥaṭṭan sāde imiş ki dağı on sekiz yaşında fevt olmış. Hayf yüz biñ hayf (S94b) ki kūsūf-ı eccl anı taḥte‘l-arza şalmış ve henüz (P192a) mihr-i zühürinün zemānı geçmedin zevālī kemālīne karşı gelmiş. El-hak zemānında şā‘ir-i mübdi‘ ve suḥan-güzār-ı muḥterī‘ imiş. Kaşideleri muhkem ü üstüvār ve ğazelleri puhte vü yek-dest ü hemvārdur. Zemānına göre feşāhātı vü belāġatı makbūl-i ‘ālemdür. Sultān Meḥemmed-i merḥūm mezkūrī İstanbul’a da‘vet eylemiş, yolda gelürken eccl irüp āhirete rihlet eylemiş⁴⁰³⁸. Babası hayātda imiş. Oğlunun ba‘zı eş‘arın va‘z esnāsında⁴⁰³⁹ münāsebet ile okıyup ağlar imiş. Vefātına dağı sebep budur dirler ki bir şeyh-zāde qarini⁴⁰⁴⁰ var imiş ḥüsn ü cemālde hem-sāller ve ‘ışk-bāzlıkda hem-hāller (F186b) imiş. Mā-beynlerine şeker-āb düşüp Nizāmī anı hicv eylemiş. Anuñ babası dağı Nizāmī‘ye bed-du‘ā kılmışdur. Dirigā ki dönmek yokdur ol ok ki atılmışdur. Eş‘ar-ı ü lāmiyye kaşidesinden⁴⁰⁴¹:

Vaşında ol cemālün zıkr itdüġini bu dil
Her kim işitdi didi *lillāhi derre kā’il*⁴⁰⁴²

La‘l-i hayāt-baḥşuñ kanum dökerse n’ola⁴⁰⁴³
Çün ṭālī‘ümde olur āb-ı hayāt kātıl (B136b)

Maḥmūr-ı ḥāb olursa ğamzeñ ‘aceb mi çünkü
Her fitneyi uyutdı devrinde⁴⁰⁴⁴ şāh-ı ‘ādil

Na‘l-i süm-i semendün tēc-ı ser-i selātin
Ḥāk-i der-i serāyuñ āb-ı ruḥ-ı efāzıl⁴⁰⁴⁵

Ve lehu:

Kılmadan seyl-i fenā ‘ömr diyārını ḥarāb
*Huz mine‘l-‘ayşi naşiben ve mine‘l-‘umri nisāb*⁴⁰⁴⁶

Ve lehu:

Müntehā kaddinün üstinde Nizāmī rāstī
Sidre tāvūsına beñzer kākül-i müşkīn dost⁴⁰⁴⁷

Ve lehu:

Ğabġabuñ luṭfından āġāh olmayan *bi‘se‘l-ġabıyy*⁴⁰⁴⁸
Leblerün sırında ser-gerdān olan *ni‘me‘l-lebīb*⁴⁰⁴⁹

⁴⁰³³ Müfti] merḥūm F

⁴⁰³⁴ ‘alem] kalem F

⁴⁰³⁵ ben] ben ve lehu S

⁴⁰³⁶ kürside] -P

⁴⁰³⁷ aşāğa] götürür B A P S

⁴⁰³⁸ āhirete rihlet eylemiş] vefāt itmişdür F

⁴⁰³⁹ ba‘zı eş‘arın va‘z esnāsında] eş‘arın minberde B A S F

⁴⁰⁴⁰ qarini] kıızı F

⁴⁰⁴¹ Eş‘ar-ı ü lāmiyye kaşidesinden] Ez-kaşide B

⁴⁰⁴² *Maşallah ne ġuzel söylemiş.*

⁴⁰⁴³ n’ola] ṭāñ mı P

⁴⁰⁴⁴ devrinde] ‘ahdinde P

⁴⁰⁴⁵ eş‘ar-ı ü lāmiyye kaşidesinden..... āb-ı ruḥ-ı efāzıl] -F

⁴⁰⁴⁶ *Hayattan payına düşene sarıl, çünkü ömür sınırlıdır.*

⁴⁰⁴⁷ ve lehu: Müntehā dost] -B A P S

⁴⁰⁴⁸ *Ahmak ne kötüdür.*

⁴⁰⁴⁹ *Akıllı ne güzeldir.*

Ve lehu:

Haṭṭuñ ol pîrûzedür ki la^ç l-i nâb üstindedür
Leblerüñ ol la^ç l kim dürr-i hoş-âb üstindedür

Çeşm-i giryānumda ey dil-ber ḥayālî kaddüñüñ⁴⁰⁵⁰
Bir nihâl-i tâzedür kim cûy-ı âb üstindedür

Kâmetüm ol dâla dönmişdür ki derd altındadır
Gözlerüm şol ^ç ayna beñzer kim ^ç azâb üstindedür (A186a)

Ey Nizâmî vaşla şād olma vü hicrâna melûl
Kâ'inâtuñ ḥâlî çünkim inķılâb üstindedür

Beyt-i Farisî:

Dil-ber be-geşt reft ü raķib ez pey-i veyest
Çün şādyi ki miḥnet ü endüh der peyest⁴⁰⁵¹

Ol hicv-i nâ-mübârek budur. *Kit^ç a:*

Seyr eyledügi ol şanemüñ her levend ile
Maķşudı adı gülmek imiş vâvelen dile

Şimdi toñuz taşagına yâ Rab ne hoş döyer
Ol şire âhu şayd olup âh ol kemend ile (P192b)

Biz kırı tahta bulmazuz ağıyar hoş geçer
Arķañda ^ç âc ayaklı gümüş tahta-bend ile

Arı çanakda k'anlara aş virmeli degül
Besler dehân u gamzesi bādâm u ķand ile

Ķapdurmaz idi ḥalka gümüş ḥalka rumḥ ile
Şehlik nişânı olmasa ol ercmend ile

Tâli^ç gerek ki kaddini o bedrûñ hilâl ide
Kim yâr olur sitâresi yok derdmend ile

Agaç-ı mîle ḥayf gümüş sürmedân velî
Kör olsa çeşm-i dil ne revâ kuḥl-ı bend ile⁴⁰⁵²

Ķaşıde-i mezbûrenüñ gâyet a^ç lâ beytidür:

Ķo Sencer ile Tuğrıl vaşfını ey Nizâmî
Şen cer murâd idinseñ şeh ķapusına toğrıl⁴⁰⁵³

NAZMÎ: Adı Meḥmeddür⁴⁰⁵⁴. Edirne'den ķuloğullarındandır. Cemî^ç-i ^çömrini tettebbu^ç-ı şî^ç re ḥaşr⁴⁰⁵⁵ itmiş, bu fennüñ gâyet müteveġġillerindendir⁴⁰⁵⁶. Ba^ç zı neẓâ'iri olan ġazelleri cem^ç idüp ve cemî^ç-i cevâb dinilen neẓâ'irin daḥı bile yazup beyân itmişdür. Cümle üç biñ ġazel cem^ç idüp bir büyük divân itmişdür. Yeñiçeri iken niçe zemân rāh-ı reviş-i sefer ü ḥazarda leng ü lûk olmışdur. *Âḥir*⁴⁰⁵⁷ erbâb-ı bölüge sülûk idüp silâḥdârlara ser-i bölük olmışdur. Bölükde iken Yetimi'nüñ bu beyti üzere ki *Beyt:*

Baba Efendi dest-res-i her yetimdür
Ol Ka^ç be-i murâda bu zirâ ḥaṭimdür

⁴⁰⁵⁰ kaddüñüñ] la^ç lünüñ P

⁴⁰⁵¹ *Dilber gezmeye gitti, rakip (de) onun ardında. Tıpkı ardından sıkıntı ve üzüntü gelen neşe gibi.*

⁴⁰⁵² kit^ç a : Seyr eyledügi.....kuḥl-ı bend ile] -P // ve lehu: Ğabğabuñ luṭfindan.....kuḥl-ı bend ile] -F

⁴⁰⁵³ ḳaşıde-i mezbûrenüñ..... toğrıl] -B A P F

⁴⁰⁵⁴ Meḥmeddür] Maḥmüddur F

⁴⁰⁵⁵ ḥaşr] şarf P

⁴⁰⁵⁶ bu fennüñ gâyet müteveġġillerindendir] -F

⁴⁰⁵⁷ âḥir] âḥir tarih-i P

Baba Efendi aña zahîr ü naşîr ve pây-mâl iken dest-gîr oldı. Kendü dağı dîvân tertîb idüp şanâyî' -i bedî' iyyenün her nev'ine kûşîş ve her birinde şab'ın âzmâyiş itmişdür. *Eş'âr-ı ü:*

Dehānuñ bûsesin kılmak temennā
Bir olmaz fikrdür yok yire cānā

Niçe bir tola eyvā ile kūyuñ⁴⁰⁵⁸
Yazıkdur ehl-i 'ışkuñ⁴⁰⁵⁹ āhın alma

Tavāf-ı Ka'be-i kūyuñ şafāsın
Bulur mı hacca varsa şufi farzā

Leṭāfet birle zātuñ gerçi cevher
Velī ḳalbün⁴⁰⁶⁰ nigārā seng-i ḥārā⁴⁰⁶¹

Sataşdum Naẓmiyā bir özge derde (A186b)
Devāsın bulmadum 'ālemde derdā

Maḳlûb-ı müstevîde bu iki beyt anuñdur. (B137a) *Beyt*⁴⁰⁶²:
Hoş kelāmuñ heme kemālün şuḥ
Aşnā-yı le'āl-i inşā

Şev ruḥ bā-le'āl-i āb ḥurūş
Āteş-i rāhib ü bahār-ı şitā⁴⁰⁶³ (S95a)

Bağdad beglerbegisi Ayās Paşa Başra'yı feth itdüğine bu târîḥi dimişdür. *Târîḥ*:
Başraya 'asker⁴⁰⁶⁴ çeküp Bağdāddan iḳbāl ile
Eylemiş Ayās Paşa fethini anuñ taleb

Devletinde Şeh Süleymānuñ ol iḳlîmi temām
Aldı ḍarb-ı tîğ ile yār olup⁴⁰⁶⁵ aña 'avn-ı Rab

Nazmi bu feth-i hümāyūnuñ didi târîḥini
Aldı Başra mülkini Ayās Paşa cümle heb

⁴⁰⁵⁸ kūyuñ] günüñ B A

⁴⁰⁵⁹ 'ışkuñ] 'ışka F

⁴⁰⁶⁰ ḳalbün] gönlün P

⁴⁰⁶¹ leṭāfet.....seng-i ḥārā] -F

⁴⁰⁶² beyt] maḳlûb-ı müstevî P

⁴⁰⁶³ maḳlûb-ı müstevîde.....bahār-ı şitā] -F

⁴⁰⁶⁴ 'asker] leşker P

⁴⁰⁶⁵ olup] ola B A S F

NA‘Tİ: İstanbulîdür. Dîvân kâtiblerinin ve kalem ü raķam şâhiblerinin maķbûlidir. Tab‘ı şükûfte ve bulduğı (P193a) ma‘nalar nâ-güftedür. Kâdirî Efendi-i merhûm Anaķolı (F187a) kâzî-askeri iken dîvânında berât kâtibi idi. Fiğânî ve Nûhî ile Efe mey-hânesinin dürd-i den gibi üftâdeleri ve habâb gibi kadeh âvâreleri ve şehrûn meşhûr şâhid-bâz u gulâm-pâreleri idi. Gâh gülşen ü kâşânelerde gül gibi gülüp açılurlar gâh kûşe-i mey-hânelerde cur‘ aveş dökilüp⁴⁰⁶⁶ saçılurlardı. Bulduķların hemân kadehe koyarlar ve gice ile bulduķları dil-beri şoyarlar ve gâhî ehl-i ‘ilmeler ile hemdest olup İlâhî şöhetler idüp çerb-zebânlıkla şem‘ûn cânına odlar yakup şirin-güftârlıķla şekerlerin başına şular koyarlardı. Ol zemânda şehrûn şöhre-i diyâr ve meşhûr-ı rûzgâr dil-berleri⁴⁰⁶⁷ ki Rahmî Celebi ve Astarsuzoğlı ve Kanlu Muslî idi. Bir gazelde bu vech ile cem‘ itmişdür. Nazm⁴⁰⁶⁸:

Melâhat kişverinüñ üç şanem şâhib-serîridür
Biri Nakķaş Bâlî⁴⁰⁶⁹ oğlıdur ki nâmı Pîridür

Biri Astarsuzoğlıdur birisi Kanlu Muslîdür
Pîri⁴⁰⁷⁰ Şâh içlerinde pādşâh anlar vezîridür

Ve *Ferruķ u Gül-ruķ* diyü bir hikâyeyi mevzû‘ u maķal idüp Gül-bâd u Dil-şâd nâm kimesneleri tarafeynden vesîle⁴⁰⁷¹ idüp baķr-i remelde nazm itmişdür. Hakkâ⁴⁰⁷² hoşça kitâbdur ammâ kem-yâbdur. Ba‘dehu cümleyi terk idüp Süleymân Paşa ile Mısr’a gidüp anuñ kâtib-i dîvânı oldu. Bir zemân daķı Mısr’uñ tûti-i şekeristânı oldu. Aķir dest-i ecel rûz-nâmçe-i ‘ömrine hatt-ı ‘inkıţâ‘ yazdı ve kitâbe-i seng-i kabrine *kullu nefsin zâikatu’l-mevt*⁴⁰⁷³ âyetin nakş idüp (A187a) sikkeyi mermerde kazdı. *Gazel*:

Kanı ol dem ki bizüm zevk ü şafâmuz var idi
Bezmümüzde iki yâr olsa biri dildâr idi

Yüz sürerdüm hâk-pây-ı yâre her şâm u seher
Devlet ü baķtum müsâ‘ id tâli‘üm bidâr idi

Âh kim virdi fenâ yoluna⁴⁰⁷⁴ âķir rûzgâr
Bir zemân idi ki Na‘tî hâk-pây-ı yâr idi⁴⁰⁷⁵

Nİ‘METİ⁴⁰⁷⁶: (P193b) İsmi Ni‘metü’llâh olmağın⁴⁰⁷⁷ Ni‘metî taķalluş idüp anuñla şöhet bulmuşdur. Nesebde vâlidî şeyh ve vâlidesi şerife olduğı ģasebi ile şerifü’t-tarafeyn olmuşdur. Pādşâhumuz (B137b) devrinüñ evâ’ilinde mülâzım olanlardandır. Aşl-ı mevlidi kal‘a-i Ĥonaz’dur ammâ anuñ kurbında vâķı‘ olan Deñizli nâm kaşabada neşv ü nemâ bulup anda tevattun kılmışdur. Risâle-i kalemîyyesi vardır, maķbûl-i fuşâhâdur. Baķr-i seri‘de *Yûsuf u* (F187b) *Züleyhâsı* vardır pesendide-i şu‘arâdur. *Şi‘r-i ü*:

Tâ kim cihâna pertev-i ģusni yayılmadı
Mâhiyyetini ol güneşüñ kimse bilmedi

Göz göre şevķı ģire ider çeşm-i merdümü
Ol âftâb-ı ģusne kemâķi baķılmadı

⁴⁰⁶⁶ cür‘ aveş dökilüp] gibi B A S F

⁴⁰⁶⁷ rûzgâr dil-berleri] rûzgârları A

⁴⁰⁶⁸ nazm] gazel B P F

⁴⁰⁶⁹ Bâlî] başı F

⁴⁰⁷⁰ Pîri] Peri P / Biri F

⁴⁰⁷¹ vesîle] vâşıta F

⁴⁰⁷² hakkâ] hak budur ki P

⁴⁰⁷³ *Her nefis (kişi) ölümü tadacaktır. Enbiya 35*

⁴⁰⁷⁴ yoluna] yiline B P F

⁴⁰⁷⁵ yüz sürerdüm.....hâk-pây-ı yâr idi] -F

⁴⁰⁷⁶ Ni‘metî] Mevlânâ Ni‘metî A S / Biyografinin tamamı der-kenar S

⁴⁰⁷⁷ olmağın] olduğıün F

Maṭlaʿ:

ʿAks-i müjgān u ruḥın dīde dil ü cāna şunar
Şanki berber ele āyine ile şāne şunar⁴⁰⁷⁸

Ve lehu:

Yüz urdı pāy-ı yāre anda ḳurbān eyledüm cānı
Zevāyā-yı felekden seyre gel kim cān fedā yegdür

Dil-i ʿuşşākı yapmakdan rakībūn ḳatli evlādur
Ne şübhe pādşāhum beglere⁴⁰⁷⁹ ḥaccdan gāzā yegdür

Kim okır kim yazar⁴⁰⁸⁰ nā-dāna müşkildür söz aňlatmak
Muḳarrer⁴⁰⁸¹ Nīʿ meti tedrisden şimdi ḳazā yegdür

NAʿİMİ: İstanbulʼdandır. Çeşmeci-zāde demekle maʿrūf Nīʿ metuʼllāh Çelebiʼdür. Akrānının meşhūr ve müselle-i ehl-i ʿilm ü edibidür⁴⁰⁸². Babası daḥı Çeşmeci-zāde ʿUbeyduʼllāh⁴⁰⁸³ Çelebi idi ki ḳuzāt-ı ʿasākire niçe yıllar kātib-i dīvān idi ve manzūr-ı ʿayn-ı ʿināyet-i aʿyān idi⁴⁰⁸⁴. Kendü daḥı Müfti Saʿdī Çelebi İstanbul ḳāzısı iken niçe yıllar ḳassāmı olup andan mülāzım olmuştur. Ammā zemāne halkı mülāzemeti meslegine gitmez, zemāne tavrınca ekābir ḳapısına tereddüd itmez⁴⁰⁸⁵. Ol sebebdan kevkeb-i baḥtı burc-ı şerefden ḫālī olmayup münkesifdür ve mihr-i murādı ḡamām-ı ḡumūm içinde ḡayr-ı münkeşifdür. yine-i ḫālī inūn kederin kimesne gidermedi⁴⁰⁸⁶. ʿAks-i murād ol mirʼātda merrāt ile ḳaşd-ı cilve itdi ammā sûret virmedi⁴⁰⁸⁷. *Li-muḥarririhi:*

Jeng-i ḳudüretini⁴⁰⁸⁸ anuñ kimse silmedi
Mirʼāt-ı baḥt u ḫālī i gitdi açılmadı (A187b) (P194a)

Hālā İstanbulʼda ḳāzī medresesinde elli aḳça ile müderrisdür. ʿĀlemden münʿazil ü münḳaṭıʿ olup el-ḫaḳ kitābetle⁴⁰⁸⁹ mūnisdür. *Gazel-i ū:*

Asitānuñdur şehā dergāh-ı aʿlāmuz bizüm
Ḥaḳ bilür yok ḡayrı ḳapudan temennāmuz bizüm

Ḳullaruñ ʿālī-cenāb ise biz eñ ednāsıyuz (S95b)
Yoluña olsun fedā aʿlā vü ednāmuz bizüm

Ḳul olan ḳapuñda buldı iki ʿālem devletin
Eý medār-ı devlet-i dünyā vü ʿuḳbāmuz bizüm⁴⁰⁹⁰

NAʿİMİ-İ ŞANİ: Bu Naʿīmī daḥı İstanbulʼdandır. Dīvān kātiblerinden manzūr-ı aʿyān idi. Şuʿarāda daḥı şāḥib-i ʿunvān idi. ʿAlī Paşa-yı merḥūm Mısrʼdan vezārete⁴⁰⁹¹ geldükde aña iḫtişāş idüp tezkire kātibi oldu. Vezir-i aʿzam olduḡda riyāset maḥlūl oldu. Mezkūra tevciḥ olındı. İki üç ay (B138b) geçmedin āftāb-ı ʿömri⁴⁰⁹² maḡrib-i ecelde ṭolundı. Merḥūm ḥod beş altı yıl evvelen berşden geçmişti. Ol riyāset

⁴⁰⁷⁸ şīʿ r-i ū: Tā kim.....şunar] -F

⁴⁰⁷⁹ beglere] şehlere A

⁴⁰⁸⁰ yazar] diñler F

⁴⁰⁸¹ muḳarrer] ne olur B A S F

⁴⁰⁸² edibidür] edebidür P

⁴⁰⁸³ ʿUbeydullah] ʿAbduʼllāh A F

⁴⁰⁸⁴ ve manzūr-ı ʿayn-ı ʿināyet-i aʿyān idi] -F

⁴⁰⁸⁵ ammā zemāne.....tereddüd itmez] -A

⁴⁰⁸⁶ gidermedi] görmedi A B F

⁴⁰⁸⁷ Sʼde üstü çizili satırlar var.

⁴⁰⁸⁸ ḳudüretini] nuḡūsetini B A P S

⁴⁰⁸⁹ kitābetle] kitābla A S

⁴⁰⁹⁰ ḳul olan.....bizüm] -F

⁴⁰⁹¹ vezārete] vezāretle P

⁴⁰⁹² ʿömri] -B

aña ẖāb-ı hayāl ve māl-i ẖulyā-yı (F188a) ‘ālem-i mişāl oldı. Bu gāzeli kem degüldür.
Gazel:

Cānā dime visālūme irmek muhāldür
Kim bile H̱aḡ müyesser ide ihtimāldür

Maḡrūr olma manşīb-ı ẖüsne iñen begüm
Bāḡi degüldür elde bu bir dest-māldür

Meclisde buseñ aldı harāmīlık eyledi
H̱ün-ı ḡadeḡ n’ola baña dirsem ḡelāldür

Gönlümde gözlerüñ senüñ ey Leyli-i cemāl
Mecnūna üns bağlamış iki ḡazāldür⁴⁰⁹³

Şāhā murādı şı‘r degüldür Na‘īmīnūñ
Belki cenāb-ı ‘āliye bir ‘arz-ı ḡāldür⁴⁰⁹⁴

NA‘İMİ-İ SĀLİŞ⁴⁰⁹⁵: Bu Na‘īmī Edirnelidür. Ḳurd Bālī dimekle meşhūr mahbūb ve bir şūḡ-ı şeẖr-āşūbdı. Medārisde mezkūr ile cem‘ olduḡ. ‘Akıbet Şemāniyye’ye varduḡda çerḡ-ı felek ki ejder-i heft-serdür, dem çeküp anı daḡı yutdı ve nerrād-ı felek şeş-der-i ḡazāda naḡd-i ‘ömrin alup anı utdı. *Ez-eş‘ār-ı ũ*:

Didem ol āşūb-ı dehrüñ çeşm-i fettānın sürer
Sinem ol ḡaşı kemānuñ tır-i müḡānın sürer

NIḲĀBİ: İzniki idi. Ḳurbī-i merḡūm ki tertīb iktizāsı ile mezkūr olsa gerekdür, anuñ hem ḡarini hem refiḡi idi. Kendüye ‘alevīlīḡla ‘uluvv-ı himmeti var idi. Ol sebebden ḡaḡ içinde siyādet ile tōhmeti var idi. Ḳāzi-‘asker Muḡyi’d-din Çelebi el-Fenāriden mülāzım olup ḡāzi-ı Keşan olur. Az zemānda merdüm-küşan harāmilere rāst gelüp ḡudūd-ı sene seb‘a ve erba‘in ve tis‘ami’ede⁴⁰⁹⁶ anlaruñ kayd u bendlerinde keşan-ber-keşan olur, sāḡi-i tiḡ-i ẖün-feşanlarından cur‘a-keşan olur. Gözine geldüḡi gibi şevḡından cān-feşan (P194b) olur. *Matla‘*:

Buseñe dil ḡāni‘ olmaz vaşluñuñ şeydāsıdır
Dostum ma‘zūr tūt dünyā ḡama‘ dünyāsıdır

Ve lehu:

H̱āk-i pāy-ı yār içün tırmaz yeler bād-ı şeẖer
Kendüyi göstermez ammā sürmeyi gözden siler⁴⁰⁹⁷

NAḲŞİ: Adı Aḡmed’dür. İstanbul’dan (A188a) Āḡırḡapısı mahallesinden idi. Evvelā nefis naḡḡaşdur. Eline kıl ḡalem alsa levḡ-i şafḡa-i semāda ḡuyrukḡı yıldız peydā olur. Divārda ebr resm eylese ‘ālemde bārān āşḡar olur. Ḥāme-i fikretü levḡa-i zihninde⁴⁰⁹⁸ taşvır itmedin ḡāricde vücūdı şüret-güster olur. Farāzā raḡş taşvır eylese temām olduḡı gibi ḡüyā kıl ḡalem aña tāziyāne olur ki meydān-ı ‘ālem-i şüret ü ma‘nāyı bir adımda bulur yāḡud kıl ḡalemi şeẖ-per olur ki naḡş itdüḡi perende (F188b) anuñla hevāya pervāz ider. Zemistānda ḡulistan resm eylese nūkhēt-i bahārı ve ḇy-ı şūḡūfezārı ‘ālemi yaz ider. Bezm ḡarḡ eylese gören mest olur; dil-ber resm eylese ehl-i ma‘nā şüret-perest olur. Şeker yazsa üstine meḡesler zenbūr⁴⁰⁹⁹ gibi üşer. Şem‘ naḡş eylese pervāneler güvler düşer. ḡül yazsa ḇy⁴¹⁰⁰ meşāmmı ta‘tir ider. Şarāb yazsa keyfiyyeti meşāma te’sir ider. Mā-ḡaşal fenninde tev‘āmān-ı Māni’dür; Bihzād ü Kirmāni bunuñ ednā ḡādimānıdır. (B138b) *Li-muḡarririhi*:

Kim nazar eylerse naḡş-ı kilḡ-i gevẖer-pāşına
Naḡşına taḡsin idüp dir āferin naḡḡaşına

⁴⁰⁹³ meclisde ḡazāldür] -F

⁴⁰⁹⁴ ḡāldür] cemāldür A

⁴⁰⁹⁵ Biyografinin tamamı -B A P S

⁴⁰⁹⁶ erba‘in ve tis‘ami’ede] erba‘inde F

⁴⁰⁹⁷ ve lehu: H̱āk-i pāy-ı yār.....siler] -P F / der-kenar B

⁴⁰⁹⁸ zihninde] deheninde F

⁴⁰⁹⁹ zenbūr] noḡḡa P

⁴¹⁰⁰ ḇy] bezmi F

sāniyen müneccimdür⁴¹⁰¹ ki Cemşid-i gürūh-ı aşhāb-ı fendür. Ammā nazargāhı sipihr⁴¹⁰²-i mihr-i cemāl ve raşadgāhı çāh-ı zekandür. Ve kendünün nücūm-ı eşk-i aşikānesi (F189a) seyyārāt u kaṭarāt-ı aberātı⁴¹⁰³ Peren'dür. Ele usturlāb almak lāzım degül, ilm-i tencim avucı içindedür. Şöyle ki kef-i destindeki huṭūṭdan muḳanṭarāt u semāvātı bilür. Ve kāmēt-i bālā üzre olan ṭal'at u cemālden mu'addelü'n-nehārda irtifā'-ı şems kaç derece kaṭ' itdügin ta'yin kılur. Gūyā nazārında devr-i sipihr-i zātü'l-kürsī hey'etdür. Öñinde felek-i zātü'l-burūc tokuz çerhli bir şā'atdür. Ve naḳḳāşlıgla kanā'at itmeyüp şā'ir-i māhir ve eşnāf-ı şī're kādirdür (S96a). Ve heccāvdur ki cümle⁴¹⁰⁴ Rūm şu'arāsına (P195a) dāvdur. Hāliyā Cāmi'-i Cedid-i Süleymāni'de muvaḳḳitdür. Bir ān taẓyī'-i vāḳit itmeyüp kesb-i kemālāta mültefitdür. *Maṭla'*:

Çāk itme sineñ ey dil ol gül-izāra karşı
Açılmağ olmaz inen evvel bahāra karşı⁴¹⁰⁵

Ve lehu:

Göñüller murgı konmakdan egilmiş
Nihāl-i tāzedür ol iki ebrū (A188b)

Toyar mı hancerine teşne⁴¹⁰⁶ göñlüm
Kişi şuya kanar mı⁴¹⁰⁷ olsa şayru⁴¹⁰⁸

Alaldan göñlümi bakmaz baña āh⁴¹⁰⁹
Göñüllü oldı ol dil-ber göñüllü

Mezkūr Naḳṣī-i merḥūm üstād⁴¹¹⁰ Şāhḳulı Naḳḳāş'dan⁴¹¹¹ bir naḳṣ murād idinüp mezkūr birkaç gün avḳ⁴¹¹² eyler. Āhir bir ḳaşide diyüp içinde bu birkaç beyti sevḳ eyler. *Nazm:*

Göñlümi eglemege 'Alī 'ışkına begüm
Gel bāri eyle sineme bir Zū'l-feḳār naḳṣ

İltür şuya şusuz getürür Māniyi revān
Dest-i leṭāfetinde olan āb-dār naḳṣ

Alma gözüm yaşını şaḳın naḳṣ-ı ḥüsnüñi
Şu tokınınca olmaz inen pāydār naḳṣ⁴¹¹³

Her yiri kebkebün izidür ḥākriz iden
Olsa 'aceb mi yüridüğün reh-güzār naḳṣ

Şāhḳulı gāyet pesend idüp ḳılıcuñla alduñ diyüp naḳṣı virüp zevḳ eyler.

NİGĀRĪ: Ġalaṭalı Naḳḳāş Haydar'dur. Şaṭranc-bāz 'Arab'ıñ oğlıdur. Ve Nigārī maḥlaşı çesbān ü münāsibterdür. Naḳḳāşlıgda üstāddur Bihzād'ıñ kesbi bunuñ māderzādıdır. Ere bir ḥüner yiter dimeyüp beglik gemilere re'is oldı. Ol fende daḥı mahāret taḥṣil idüp re'is oldı⁴¹¹⁴. Gice ile fülk-i feleke meh-tābdan fenār⁴¹¹⁵ aşılmasa

⁴¹⁰¹ Vaşf-ı Müneccim: Der-kenar B

⁴¹⁰² sipihr] seyr A

⁴¹⁰³ 'aberātı] 'arāḳı F

⁴¹⁰⁴ cümle] gösgötürü B S

⁴¹⁰⁵ maṭla': Çāk itme karşı] -S

⁴¹⁰⁶ teşne] ḥaste P F

⁴¹⁰⁷ şuya kanar mı] şuyı çok içir B A S F

⁴¹⁰⁸ şayru] şayru maṭla' ı budur. Maṭla' P

⁴¹⁰⁹ āh] ü P /ol S F

⁴¹¹⁰ üstād] naḳḳāş F

⁴¹¹¹ ḳulı Naḳḳāşdan] ḳulıdan F

⁴¹¹² 'avḳ] ihmāl F

⁴¹¹³ alma gözüm.....naḳṣ] -F

⁴¹¹⁴ ol fende daḥı mahāret taḥṣil idüp re'is oldı] -F

reh-revân-ı diyâr-ı deryâ bunun fânûs-ı hayâl ü fikri ile tonanmada güm-râh olmazlardı. Ve keşti-i ahvâlini ferâseti limanına çekse a^c dâ Nüh^c ömri gibi^c ömr sürseler buña kaşd eyleseler yol bulmazlardı. Andan şî^cre heves idüp⁴¹¹⁶ şî^cri dağı (F189b) her hâtırda nağs-ı nigâr ve her mecmû^c-a-i eş^cârda mânend-i kitâbe-i bâb-ı deyr-i Ferhâr oldı. Evvel (B139a) Galata'da Top-hâne cânibinde olup hücresi mecma^c-ı şu^carâ vü zurefâ idi. (P195b) Hâlâ cânib-i Eyyüb'da bir^c işret-âbâd peydâ idüp kezâlık niçe dervîş ü kalendere tekyegâh ve süfre vü çerâğı ma^cmûr bir Haydar-hâne vü hânkâhdur. Harif-i zurefâ ve nedîm-i ağayân u ümerâ ve mülâzım-ı^c ulemâ vü fużâlâdur. Küsecligi kiyâsetine dâldür. Ve hâtırî memlû sefine-i eş^câr ve nevâdir ü emşâldür. Şoḥbeti⁴¹¹⁷ bi-melâl ü kelâldür; mâ-meleki der-miyân u mebzûldür. Ve bi'l-cümle ortalıgıñ Naḳḳâş Haydar'idur. Her yirde manzûr u maḳbûldür. Semsî Paşa ile (A189a) Şâm diyârına varup andan hacc-ı Harameyn sa^câdetin bulup⁴¹¹⁸ şerefîmend oldı. Ve bir zemân dağı Kûtâhiyye'de zemîn-bûs-ı pâdşâh-ı^c âlem-penâh ile ḳadri bülend oldı. Deryâ seferinde niçe başlar kesüp başına ser-dârlardan⁴¹¹⁹ şorğuclar taḳılmışdur ve niçe ulu ḡazâlarda bile bulnup^c asker kesrinde ve kal^ca fethinde şavâb-ı tedbirler ḳılmışdur. Hattâ ba^czı fütûhî himmet-i yârân ile bir kitâb itmîşdür. Sinân Paşa ile olan sergûzeşt ü bâzgeştin ḥod müstakıl⁴¹²⁰ faşl u bâb itmîşdür. *Matla^c-ı ü:*

Dersin okırken ḳapar nâ-geh⁴¹²¹ kitâbın nâzdan
Şîve bâbın ez-ber eyler var ise açmazdan

Meşneviyyâtındandır. *Der-vaşf-ı keştî:*

Kefen ber-düş idüp niçe sefine
Götürdi barmağını geldi dîne

Hem-der in ma^cnî:

Habâb-ı rûy-ı deryâ idi ḡâlib
Ki göz yumup açınca oldı ḡâ'ib⁴¹²²

Der-fenâr:

Fenârdur Akdenizün şeb-çerâğı
Fürûğı mâhdan virür ferâğı⁴¹²³

Mezkûr Nigârî'nün evinde bir cemî'iyet olup meşirdür⁴¹²⁴ diyü bir ḥoḳḳa getürüp içinden yiyeñlerden Eyyüb ḳâzısı Sinân Çelebi fevt olup ba^czılar ḥaste ve müşrif-i mevt olup ba^czılar dağı sersâm olmaḡla meşhûr-ı enâm olduḡda zurefâdan biri bu târiḡi dimîşdür. *Târiḡ:*

Didiler berrâşlar târiḡini
Haydaruñ berşin yiyeñ oldı helâk (971)

NİĠÂHÎ: İstanbul'dan idi⁴¹²⁵. Bir ḳâbil ü mukḳbil u maḳbûl, taḡşîl-i^c ilm ü kemâle meşḡûl⁴¹²⁶ cevân imiş. Târiḡ-i^c ilme sülûk idüp hâtır-hâhı el virmedükde tarîḡden (P196a) ferâḡat eylemiş ve sülûk-ı tarîḡ-i kitâbet eylemiş. Anda dağı (F190a) nâ-murâd u nâ-kâm âhirete intikâl ider. Câm-ı ecel nûş idüp def⁻ⁱ ḥumâr-ı melâl u infi^câl ider. Guşa toḳınmaduḡ ḡuşelerle her beytinün der ü divârı pürdür. Ve bi'l-cümle rişte-i mıstar-ı şî^cri bir silsiletü^c z-zeheb dürr-i pürdür⁴¹²⁷. *Eş^câr-ı ü:*

Tenhâ senûñle ḳalmaḡiçün bu zemânede
Birḳaç^c azîz Yûsuf-ı Mışriyi şatdılar (A189b)

⁴¹¹⁵ fenâr] ḳandîl P

⁴¹¹⁶ idüp] eyledi P

⁴¹¹⁷ şoḥbeti] şoḥbeti bi-mişâldür F

⁴¹¹⁸ sa^câdetin bulup] sa^câdetine muvaffaḳ olup

⁴¹¹⁹ başına ser-dârlardan] baş baş ser-dârlardan başına P

⁴¹²⁰ müstakıl] başḳa P

⁴¹²¹ nâ-geh] dil-ber P / tâ ki F

⁴¹²² ki göz yumup açınca oldı ḡâ'ib] ki oldı tarfetü'l-^c ayn içre ḡâ'ib P

⁴¹²³ hem-der in: Habâb-ı rûy-ı deryâ..... ferâğı] -F

⁴¹²⁴ meşirdür] mesirdür F

⁴¹²⁵ İstanbuldan idi] Aydın ve Şaruḡan câniblerinden F

⁴¹²⁶ meşḡûl] tâlib bir F

⁴¹²⁷ dürr-i pürdür] zehebdür F

Ben ġār-ı hecrde niçe biñ sāl yatduġum
Aşhāb-ı Kehf işideli bir pāre yatdılar⁴¹²⁸
Ve lehu:
Bî-‘amel cennete girmez diyü da‘vālar⁴¹²⁹ ider
Güiyā aldı gibi cenneti zāhid⁴¹³⁰ ‘amele

Gerçi kapuñda biter cümle-i ‘uşşākuñ işi⁴¹³¹
Bitdi bizüm işümüz⁴¹³² işigüñe vara gele

Şāh-bāz itdügiçün çeşmüñe kendin teşbīh
Anı şayyādlar ey kebk-ħırām aldı ele⁴¹³³ (B139b)

NEVĀLĪ: Burusalıdır. Hişār içinde Kavaqlı İmāmı dirler bir imāmın oğlıdır. Adı Mehemmed Çelebi idi. Fazilet-i ‘ilmiyyesi ma‘mūr olduğdan sonra haṭṭ u inşāya ve şi‘r ü mu‘ammāya küşiş itdi. Nihāyetine dest-res buldı, her kankısında ṭab‘ın āzmāyış itdi. Mülāzemeti müteyakkin ve akrānı içinde müte‘āyyin iken Mısr beglerbegisOı iken mütekā‘id olan ‘Alī Paşa’ya ba‘dehu vezir olan Ferhād Paşa’ya ḥāce vü muşāhib olup ve müteraşşıd-ı menāşıb; rıf‘ati rüz-efzün ve tāli‘i hümayūn olmakda iken tevfiķ-i İlāhī yārī ve müsā‘ade-i sa‘ādet⁴¹³⁴ meded-kārī kılıp Hākīm Çelebi Efendi ile mukārebet ve ehlu’llāh ile mukārebet itdi⁴¹³⁵. Tarik-i şuriden ‘uzlet ve devlet-i dünyeviyeden ferāġat itdi. Zevā’id aķçasından ‘ulūfesi vardır. Zihī tevfiķ-i Yezdānī ki anı şayeste-i ḥāl-i ehl-i ḥāl itdi ve zihī himmet-i ‘āliyye ki⁴¹³⁶ ol istikbāl itdi⁴¹³⁷ her çend ki devlet aña iķbāl itdi⁴¹³⁸. *Şi‘r-i ü:*

Merdümlük eyleyüp baña kılsañ vefā eger
Çeşmün ucıyla iki gözüm bir naẓar yiter

Gerçek mi ola bir söz işitdüm benüm begüm
Bir kerre büseñ alanı dirler ki biñ yaşar

NEVĀLĪ ÇELEBĪ⁴¹³⁹: İsimleri Naşūḥdur. Kendü Şaruḥanīdür. Debistān-ı ezelde *Mısrā‘*:
Anhā⁴¹⁴⁰ ki be-dādend ü be-dādend ü be-dādend⁴¹⁴¹

Kitāb-ı Faşlu’l-ḥitābınuñ sebak-ḥānıdır (P196b). *Evvelu mā lezime li’l-insān*⁴¹⁴² ki taḥşil-i ‘ilm ü ma‘rifetdür, ṭab‘-ı vaķķād-ı naķķādı aña iştiġāl itmişdür. Ve āteş-i kābiliyyet-i fıtrıyyesin tervih-i mervaḥa-i fūnūn-ı şettā ile pür-işti‘āl itmişdür⁴¹⁴³. Cenāb-ı bi-çün-ı ‘amm-nevālenūñ (F190b) nevāl-i ifzālinden ḥazz-ı evfāya nā’il ve ‘aķlı nihāyet-i müdrıkāt-ı ‘aķl-ı müstefāda mütenāvil olmışdur. Ṭab‘ı cedāvil-i fūnūna menba‘ bir baḥr-i bi-sāhildür ve zihni mecma‘ü’l-baḥreyn-i ‘Arabıyye vü Fürsdür ki lisān u ḳalbi andan iki dildür (A190a). Luṭf-ı ṭab‘ından gāḥ şi‘r ve gāḥ inşāya meyl ider. Egerçi şi‘r ile şi‘ār aña ‘ārdur, ammā çünki miḥekk-i iltifāt-ı şāhīde ma‘rız-ı ḳabülde bir cevher-i kāmilü’l-‘ayārdur. Ve eş‘arı kedd-i yemin-i ḥāme-i ḥayālī ve

⁴¹²⁸ ben ġār-ı hecrde.....yatdılar] -F

⁴¹²⁹ da‘vālar] ġavġalar P

⁴¹³⁰ zāhid] vā‘ iz P

⁴¹³¹ gerçi kapuñda biter cümle-i ‘uşşākuñ işi] cümle ‘uşşākuñ işigüñde biter gerçi işi B A P S

⁴¹³² bitdi bizüm işümüz] işümüz bitdi bizüm P

⁴¹³³ şāh-bāz ele] -A P F / der-kenar B

⁴¹³⁴ sa‘ādet] sa‘ādet-i uḥreviyye B A S

⁴¹³⁵ ehlu’llāh ile mukārebet itdi] -F

⁴¹³⁶ ve zihī himmet-i ‘āliyye ki] -P F // anı şayeste-i ḥāl-i ehl-i ḥāl itdi ve zihī himmet-i ‘āliyye ki] der-kenar B

⁴¹³⁷ itdi] itmedi B A P S

⁴¹³⁸ itdi] idi P

⁴¹³⁹ Nevālī Çelebi] Nevā’ī Efendi F

⁴¹⁴⁰ Anhā] An rā P

⁴¹⁴¹ Onlar ki verdiler, verdiler, verdiler.

⁴¹⁴² İnsan için gereken ilk şey.

⁴¹⁴³ ve āteş-i kābiliyyet-i fıtrıyyesin tervih-i mervaḥa-i fūnūn-ı şettā ile pür-işti‘āl itmişdür] -F

‘araḳ-ı cebīn-i nāme-i Nevālī ile kesb-i yedidür. Ne ān ki āḫerūn libās-ı eş‘ārından müşte‘ardur. Ve inşası kezālik menşe’-i ṭab‘-ı ḥāşından neşv ü nemā bulup fıtratdan nāşī olduğın iḥbār ider⁴¹⁴⁴. Her⁴¹⁴⁵ şaḫife-i inşasın *Mir’atü’z-zemān* ve *Çihān-küşā* inşalarına nümūdār ider. Bedī‘-i Hemedānī beyānına āferīn ider. Ve Ḥarirī mıştara yazılmış le‘āl-i pür-ma‘ānīsın görse dürrü’n-naẓīd gibi ferā’id-i fevā’idin (S97a) rişte-i cāna dizer. *Neşrū’l-le‘ālī* şerḫi inşasına nisbet pest ü ta‘kīdidür. *Ḳalā’idü’l-‘ıkbāl*⁴¹⁴⁶ ḥod bir emr-i taklīdidür. Çün Nevālī’nün ḳaşr-ı ḳadri bu minvāl üzre nevāl-i pādşāh ile maḥfūfdur, erbāb-ı ta‘n u ḥasede daḥl u duḫūle yol virmez. Belki ‘uluvv-ı miḳdārına şihāb barmağı ve māh-ı nev eli irmez. Anadolı (B140a) ḳāzī-‘askeri Ca‘fer Çelebi’nün tezkireciliginden mülāzım olmuştur. Ḳırḳ aḳça ile İbrāhīm Paşa medresesinden ma‘zūldür. *Eş‘ār-ı ū*:

Eşk ü ten-i ḥāk ile dilüm müşkil içinde
Hiç rāḫat-ı ḳalb olmadı āb u gil içinde

Kandurdı ḫayāt ābına ‘āşıklaṛı tīgūn
Bir kerre içürseñ n’ola ben bī-dil için de

Kopdı yüregüm çekdügi dem tırini cānān
Peykānı bedel ḳaldı dil-i bī-gil içinde

Şūfī ḥum-ı mey bāṭınına şāfī nazar ḳıl
‘Arif geḫinürsin ne var anuñ bil içinde

Dünyā didügin rihlet evidür çü Nevālī
Git ‘āḳıl iseñ ṭutma anuñ menzil içinde⁴¹⁴⁷

İnşasından ḫaḳīre gönderdügi mektüb şüretidür. Der-şüret-i mektüb: (P197a) Cenāb-ı Celīl-i fezā’il-niṣāb Fe ṭubā lehu şümme ḫüsnü’l-me’āb. Şi‘r:

Selāmun bi-sinni’s-sini yekşifu cümleten
Mine’l-kurebi’l-mesdūdeti’l-‘uḳadi fi’l-ḳalbi

Selāmun bişekli’llā’i yüsebbitü ferḫaten
Ve in kāne ḫarfū’llā’i fi’n-naḫvi lī’s-selbi.

Selāmun ḫakā bi’l-mīmī ‘aynen ma‘īne
Terāvi riyāza’l-ḫubbi bi’s-selseli’l-‘azbi⁴¹⁴⁸

İ‘lām-i şafvet-i a‘lām du‘ā’-i devām-ı kıyām-ı de’āyim-i ḫıyām-i sa‘d-ḫitām i‘tilā-yı semt-i sümüvv-i saḳf-ı beyt-i ma‘müre merfū‘ ve levāzım-ı iḥlās u maḥabbet mevāridinde⁴¹⁴⁹ envā‘-ı huẓū‘ birle mevrīd ü mevzū‘ ḳılınmaḳdan soñra ‘arza-i dā‘i-i şākirū’l-mesā‘i budur ki *Şi‘r*:

Yā fā’ıḳu dehrin leke şevḳī ve ḡarāmin⁴¹⁵⁰
V’allāhi sivā vuşlatukum leyse murādī⁴¹⁵¹ (F191a)

⁴¹⁴⁴ olduğın iḥbār ider] olup F

⁴¹⁴⁵ her] bir B A S F

⁴¹⁴⁶ ‘ıkbāl] ‘ıḳyān A / ‘ıḳbān P / ‘ıḳyāl F

⁴¹⁴⁷ eş‘ār-ı ū : Eşk ü içinde] -P S F Bu şiir yeri P’de boş bırakılmış.

⁴¹⁴⁸ *Lütufları daḡıtan yüce kişie! Mutlu yaşam ve güzel barınak (cennet) onun olsun. Şiir: Kalpte ki düğümlü sıkıntıları ferahlatan, sin harfinin dişi ile selam olsun. Her ne kadar lam harfi nahivde (dil bilgisi) çıkarmak, a yırmak için kullanılsa da, mutluluḡu pekiştiren lam şekli ile selam olsun. Tatlı ve akıcı saf suyla sevgi bahçelerini sulayan akıcı pınara öykünen mim (harfi) ile selam olsun.*

⁴¹⁴⁹ u maḥabbet mevāridinde] -F

⁴¹⁵⁰ ḡarāmin] ḡarāmeti B A S F

⁴¹⁵¹ murādī] merāmi P S F

Ey çağın üzerinde olan, sanadır özlemim ve aşkım. Allah’a yemin olsun ki size kavuşmaktan başka yoktur muradım.

Mümkün ne buved ân ki der-evrâk ne-ķonced
Eşvâķ-ı mülâkât-ı cemâlet be-temâmî

Şerh⁴¹⁵²-i ğarâm-ı firâķ ve vaşf-ı ‘arâm-ı eşvâķ nıtâķ-ı nuķ u beyân ve nizâm-ı nazm-ı benân belki dâ‘ire-i îmķândân ħâric idüĝi (A190b) a‘yün-ı a‘yâna nazâr-‘ıyân olup erbâb-ı nühâya nihân ķalmamışdır. *Beyt*:

Ķalem-i şaĥîfe-i şevķ ez hezâr bâre nüvîsed
Hezâr ‘özr zi-taķşîr ber-kenâre nüvîsed⁴¹⁵³

Ĥazret-i ‘izzet ‘azzet esmâuhu ve ‘ammet âlâuhu⁴¹⁵⁴ dergâh-ı ‘âlem-penâhından mütezarri‘dur ķi ceyb-i ĝayb-ı bi-‘aybdan bir laţîfe-i şerîfe ibrâz buyurup ‘an-ķarîb âyîne-i şafâ-âyin dîde-i ĝam-dîde-i ârzümendi-ĥâl meclâ-yı iclâ-yı şûret-i ra‘nâ-yı vişâl ola âmin. Ba‘dehu zâmîr-i ma‘ârif-semîre ĥafî buyurılmaya ki *Beyt*:

Husrev-i mülķ ü dîn ü zıll-ı îlâh
‘Azze enşâruhu ve zelle a‘dâuhu⁴¹⁵⁵

NÜĤÎ: Rûmîli’nden Piriştine nâm ķaşabadandır⁴¹⁵⁶. Aşlđa nâmı Eyneĥan idi. Soñra adın⁴¹⁵⁷ Ahmed’e tebdîl itdi. İstanbul’a ĝelüp ol vaķt ĥazinedârbaşı Dâvûd Paşa idi, aña ĥıdmete sülûķ itdi⁴¹⁵⁸. Anuñ müzâheretiyle divân kâtibi olup anlara lâzım ķavânin-i menâşîr ü berevâtı ve anlarda mütedâvil olan münşiyât u ķânuniyyâtı tekmiî eyledi. Şekli maţbû‘, evzâ‘ı maķbûl, ĥattı a‘lâ, şî‘ri dil-ķüşâ, insâsı ĥoş-nümâ, zurefânun evbâşı ve küttâb-ı divânun (P197b) ‘ayyâşı vü ķallâşı⁴¹⁵⁹ idi. Levĥi ve ‘Azmi’nün birâder-i mihteri ve Na‘tî ve Figâni’nün hem-ķâse vü hem-serî idi. Ğitdükçe eskiyüp manzûr-ı e‘âlî vü ekâbir oldı. Merĥûm Şeh-zâde Sultân Meĥammed sancāĝa çıķduķda aña kâtib-i sır oldı. Ćün merĥûm âĥirete irtikâl⁴¹⁶⁰ eyledi⁴¹⁶¹ (B140b) *kullu şey’in yerci’u ilâ aşlihi*⁴¹⁶² mücibince⁴¹⁶³ yine kâtib-i divân-ı Süleymânî olup aşlına intikâl itdi. Ammâ def‘-i ĝam ve ref‘-i mâtem içün şûrb idemeyüp⁴¹⁶⁴ şûrbı berşe maķlûb itdi. Nite kim dimişlerdür. *Mışrâ‘*:

Berşi ref‘⁴¹⁶⁵ it ‘aksi⁴¹⁶⁶ ile ‘âmil ol

Ammâ ekl-i keyfiyyet kemiyyetden mütecâviz olup temâm maĝlûb itdi. Şol mertebe uyuklardı ķi uyanuķlıĝı meĝer düşünde ĝöre⁴¹⁶⁷ anı daĥı ta‘bir it diseler⁴¹⁶⁸ meĝer nevm-i berşi yine pineķi ile yora idi. Meĝer ķaşınmaķdan eli deĝe yâĥud yâñıla yazaydı ki ayda bir ĥükm yazaydı. Bu ĥâl ile çok ĝeçmeyüp Van seferinde (S97b) âĥirete gitdi. Nüĥi yârâna bu mażmûn ile bidrûd itdi. (F191b) *Beyt-i Zâtî*:

Senün çak Nüh deñlü⁴¹⁶⁹ ‘ömrün olsun isterem Ĥakdan
Benüm fülķ-i ĥayâtum rûzgârı ĝeldi yapraķdan (A191a)

⁴¹⁵² şerĥ] şevķ-i F

⁴¹⁵³ beyt: Ķalem-i şaĥîfe-i şevķ.....nüvîsed] -F

İştîyak sayfasının kalemi bin türlü konudan yazar. Kusurundan dolayı (da) kenara bin (tүrlü) özür yazar.

⁴¹⁵⁴ Aziz ve yücedir isimleri, yaygındır nimetleri.

⁴¹⁵⁵ beyt: Husrev-i mülķ‘adâhu] -F // ‘adâhu] sivâhu P

Yardımcılarını aziz ve düşmanlarını zelil kılsın.

⁴¹⁵⁶ Piriştine nâm ķaşabadandır] Piriştinelidür P

⁴¹⁵⁷ adın] -F

⁴¹⁵⁸ aña ĥıdmete sülûķ itdi] -P

⁴¹⁵⁹ ķallâşı] ķallâşbaşı F

⁴¹⁶⁰ irtikâl] intiĥâl B P F

⁴¹⁶¹ eyledi] itdi B A P S

⁴¹⁶² *Her şey aşlına döner.*

⁴¹⁶³ mücibince] -P F

⁴¹⁶⁴ idemeyüp] irmeyüp S

⁴¹⁶⁵ ref‘] def‘ B

⁴¹⁶⁶ ‘aksi] aşlı F

⁴¹⁶⁷ ĝöre] ĝöreydi F

⁴¹⁶⁸ diseler] dirler F

⁴¹⁶⁹ deñlü] gibi B A S F

Şi'r-i ü:

Şâf dil gibi gelüp meclis-i rindâne şafâ
Ağzı şuyını ağıdur leb-i cânâne şafâ

Çün olur cāmı⁴¹⁷⁰ meyün şekl-i şafâda ekşer
Câm-ı meyden tolu olsa n'ola mey-hâne şafâ

Suya konmuş güle beñzer⁴¹⁷¹ deheni dildāruñ
İçmege şu viricek ağzına rindâne⁴¹⁷² şafâ

NÜRİ: Fahrü'l-^c ulemâ Mısr kâzîsı Monlâ ^c Arab-zāde ^c Abdu'l-bākî Çelebi'nün kulu idi. Adı Yūsuf idi. Mahmūd Paşa müderrisi iken biz dānişmendi idük. Evvel bevvāblığına⁴¹⁷³ hıdmet iderdi. Ammâ taḥşile çalışup āzmāyış-i şî'r ve heves-i kitābet iderdi. Bu esnâda efendisi Rüstem Paşa'ya pîş-keş⁴¹⁷⁴ itdi. Kethudâlar temâm-ı kâdrin bilmediler⁴¹⁷⁵. Gâh voyvoda itdiler gâh sefere alup gitdiler. Bu daḥı paşanın temâm-ı nazarına⁴¹⁷⁶ manzûr olmaduğına dil-gir olup def'-i ğam için berşe döşenüp tiryākî oldı. Nikbete düşüp ^c âlemün şöhre-i âfākî oldı. Bir aqçelü ^c avret alup biraz anuñla çalkandı. Aḥir bile alup Mısr'a gitdi, (P198a) varduğı gibi anda vefât itdi. Hayrû'd-din Paşa-yı merhûmun İstanbul'da Kâşikâri hammâmı yapılduğda bir beyt diyüp ^c Alî Sultân'a ḥaṭṭ-i celî⁴¹⁷⁷ ile yazdırup ḥaşiye vü pervâz itdi⁴¹⁷⁸. Eṭrâfın nakş-perdâz itdi. Getürdi⁴¹⁷⁹ hammâmun kapusına aşdı ki beyt budur. *Târiḥ:*

Gülşen-i cennetde kevşer isteyen ğilmân ile
Mîr-i baḥruñ Nuriyâ seyr eylesün hammâmını

Fakîr muḳābeledde bu rubā^c iyi diyüp⁴¹⁸⁰ gönderdüm. *Rubā^c i*⁴¹⁸¹:

Seçmeyen ḥar ḥamimi kevşerden
Lâyık olmaz pesend ḥıl' atine
Nuriyâ cāmekânı tutdı koḳu
Yüri aş bunu nüre ḥalvetine

Mezbûr fakîre⁴¹⁸² incinüp ḥaylî perîşân sözler söyledi ve ḥâric-i mebhâş dîvânelikler eyledi. *Şi'r-i ü:*

Eger cân görmek isterseñ bedensüz
Yüri cânanı seyr it pîrehensüz

NEV' İ⁴¹⁸³: Mağalkara'dandur⁴¹⁸⁴. Adı Yahyâ'dur. Benî nev^c inde her kemâl ile engüş-t-nümâdur; yek fen degüldür mütenevvî^c dür. Tab^c ı envā^c -ı ma'ârifle mütevezzî^c dür. Fā'ik-i dānişmend ve her kemâlden behremenddür. Niçe şîşe-i ḥayāl-i ḥāşşî tîr-i diḳḳat-i (F192a) tab^c ile dilmişdür ve niçe nâ-süfte gevher-i ma'âniyi rişte-i nazm-ı mü-şikāfına dizüp ilmişdür. Edirne'de (B141a) Sultân Bāyezîd (A191b) medresesinden⁴¹⁸⁵ mülâzım olup ḥālîyâ menâşıb-ı tedrisün birindedür⁴¹⁸⁶. *Maṭla^c:*

⁴¹⁷⁰ cāmı] cām-ı F

⁴¹⁷¹ beñzer] dönmiş F

⁴¹⁷² rindâne] yārân F

⁴¹⁷³ bevvāblığına] nüvvāblığına P

⁴¹⁷⁴ pîş-keş] peşkeş A

⁴¹⁷⁵ bilmediler] bildiler F

⁴¹⁷⁶ nazarına] manzarına B / -F

⁴¹⁷⁷ ḥaṭṭ-ı celî] ta' lîkî ile F

⁴¹⁷⁸ itdi] -F

⁴¹⁷⁹ getürdi] getirüp B A P F

⁴¹⁸⁰ diyüp] yazup F

⁴¹⁸¹ rubā^c i] kıt^c a P / li-muḥarririhi F

⁴¹⁸² mezbûr fakîre]- B A P S

⁴¹⁸³ Nev^c i] Nev^c i Çelebi P

⁴¹⁸⁴ Mağalkaradandur] Mağalgaradandur P / Malğara F

⁴¹⁸⁵ medresesinden] medresesi i' âdesinden P

⁴¹⁸⁶ Üstü çizili satırlar var: S

Öykündi ‘ aqs-i serv meger kadd-i dil-bere
Cûlar getürdiler depesi üstine yire

Maṭla‘:

Takıldı zülf-i semensâlarına hûbânuñ
Gönüllennürse n’ola goncesi gülistânunñ

Ve lehu:

Yaraşdı sâ‘ id-i yâre sevâd-ı nokṭa-i dâğ
Şu tıfla döndi⁴¹⁸⁷ ki besler ḳolında beççe-i zâğ

Ve lehu:

Başı irişdi göge rıf‘ at ile her dūnuñ
Hâḳ budur ki ḳatı alçaḳlığı var gerdūnuñ⁴¹⁸⁸

NEHĀRĪ⁴¹⁸⁹: Mevlidi Rūmili’nde Prezrin’dür. Kaşaba-i mezkûre Rūmili’nde menbit-i serv ü semen-i ma‘rifet olan hâkdân ve menba‘-ı cûy-ı nazm u neşr olan gülistân olmağla meşhûr bir şehr-i şöhet-âyındır. Rivâyet olunur ki Prezrin’de (S98a) oğlan toğsa adından muḳaddem⁴¹⁹⁰ maḳlaş ḳorlar. Yeñice’de toğan oğlan etmege⁴¹⁹¹ *papa* diyecek vâḳt Fârsi söyler. Piriştine’de oğlan (P198b) toğsa dividi⁴¹⁹² bilinde toğar dirler. Binâ’en ‘alâ-zâlik Prezrin⁴¹⁹³ sâ‘ ir menba‘ ı ve Yeñice Fârsi ocağı ve Piriştine kâtib yatağıdır. Nehâri meşhûr Sa‘ yî⁴¹⁹⁴ ki mezkûr olsa gerekdür, anuñ birâderidür. Ve (F192b) zemânında olan şu‘arâ vü fuşahânunñ ser-defteridür. Bir miḳdâr taḥşil-i ‘ilmde ve kesb-i fenn-i ḥatṭda olup ba‘dehu varup Prezrin’de ferâğat u ‘uzlet eylemişdür. Ve şehriñ meşhûr dil-berlerin cem‘ idüp kimine ta‘lîm-i inşâ ve kimine ta‘lîm-i kitâbet eylemişdür. ‘Ömrin şâhid-bâzlıḳla ve mey ü sâza dem-sâzlıḳla geḳirüp âḫir rihlet eyledi. *Eş‘âr-ı ü:*

Hüsn-i dil-ber gibi zeyn oldı gülistân şöḫbeti
Gözüme görünmez oldı bâğ-ı Rıdvân şöḫbeti

Bezm-i hüsnün revnaḳıdur şun şarâb-ı la‘lünñ
Kim mey-i gülgün ile hoşdur gülistân şöḫbeti

Cisme gerçi her nefes cân şöḫbeti virür ḫayât
Cân bağışlar cânâ ammâ vaşl-ı cânân şöḫbeti

Şem‘-i hüsnün pertavidür meclisi pür-nür iden
Gitme gözden rüşen olsun bir nefes cân şöḫbeti

Sâkiyâ devr-i kadehde ḫâlümüz⁴¹⁹⁵ hoşdur velî
Ah kim bâḳi degül bozar bu devrân şöḫbeti

Ey Nehâri ‘ömr beş gündür şaḳın fevt olmasun
Şâhid ü şem‘ ü şarâb u sâz u yârân şöḫbeti

Ve lehu:

Bî-vefâ ḫan olduğundan baña ne
Şâh-ı devrân olduğundan baña ne (A192a)

Baña çün bir berg-i tere degmeye
Bâğ-ı Rıdvân olduğundan baña ne (F194a)

Teşnelikden âteş olmuşdur yirüm
Ab-ı ḫayvân olduğundan baña ne

⁴¹⁸⁷ tıfla döndi] tıfl gibi P

⁴¹⁸⁸ Süleymâniyye teşrifinden mülâzım olmuşdur: der-kenar S

⁴¹⁸⁹ F’de bu maddeden biraz önce yazı büyüyor.

⁴¹⁹⁰ adından muḳaddem] andan evvel P

⁴¹⁹¹ etmege] -B P

⁴¹⁹² dividi] devâtı P

⁴¹⁹³ Prezrin] Prizren B P S F

⁴¹⁹⁴ Sa‘ yî] Sa‘ abî A

⁴¹⁹⁵ ḫâlümüz] vaḳtümüz B P S

Ey Nehārī çün irişmez pertevi
Şems-i t̄abān olduğından baña ne⁴¹⁹⁶

Ve lehu:

Sorma nedür miyān u dehānuñla hālümüz
Çün yok netice hiçe geçer kıl u k̄ālümüz

Mektebde tıfl iken dahı haṭṭuñ hevāsına
Göz⁴¹⁹⁷ qarasın ezüp qaralarduk mişālümüz (B141b)

Ve lehu:

Bugün serv-i ser-efrāzum şalarsa üstüme şāye
Yarın rüz-ı kıyāmetde ne minnet zıll-ı t̄ubāya

NIHĀLĪ: Galāṭa Ca'feri demekle ma'rūf u meşhūrdur. Kemāl ve kiyāset u zarāfet ve şūh u şātırlık ve şükūfte-tab'lık u küşāde-hātırlık ile mezkūrdur. Burusalıdır. Evvel şöhereti Murādiyye Ca'feri demekle idi. Evā'il-i sinn ü sālinde ve sāde-rūlğı hālinde bu hakīrūñ 'ammına sūhte olup peder merhūm ile şirket üzre 'ulūm-ı mütedāvileden faşl u bābı ile her kitābı bile görürler; 'unfuvān-ı şebābı bile geçürürler medreselerde vü harābātarda, mey-hānelerde⁴¹⁹⁸ vü hānkhālarda, Efe mey-hānesinde (F193b) ve sā'ir cem'iyetgāhlarda bile sohbet iderler. Merhūm Ca'fer Çelebi, Maḥmūd Paşa müderrisi (P199a) Tāci-zāde Ca'fer Çelebi'den Şahn'a Mü'eyyed-zāde'ye varup Edirne k̄āzışi olduğda mülāzım olur. Ammā tab'ı bi't-tab' hezle mā'il olmağın vüzerāyı ve k̄āzi-askerleri huşušan şā'irleri vü hūnerverleri müfredāt u mukāṭṭa'āt ve k̄āşā'id ü murabba'āt ile hicv itmegi 'ādet idündüğü sebebden mebgūz-ı e'ālī vü e'āzīm olur. Pilevne'de Miḥaloğlu 'Alī Beg medresesinde müderris olup Miḥaloğlu Meḥemmed Beg yanına varup muşāhib düşer, yıldız alıṣdurup meşrepleri münāsib düşer. Ol kadar ālūdelik ider ki evrāk-ı hātırı şarāba düşürdüğünden min-ba'd huṭūt-ı ruḳūm-ı 'ilm ü kemāle kābil olmaz. Ve hātır-ı efkārı⁴¹⁹⁹ bi-pervālık hevālarına şöyle pervāz ider ki menāsib-ı dünyā ile biñ kerre beftere şalınsa berüye mā'il olmaz. Mezkūr beg şikāre binse Ca'fer Çelebi beftere gibi yanında şalınur-P (A192b) ve sebzezāra varsa serv gibi yolında hāzır atuñ miyānında bezmde⁴²⁰⁰ şurāhi gibi hıdmetinde k̄ā'im olup şem' gibi dikilür тұrur. Rezmd ecele ok atım yir karşı varup yolında ölmege (F194a) cānlar virürdi. Gāh tek ü tāzda şikār-ı murğ u tāzide ve gāh söz ü sāzda dil-berlerle dest-bāzide mülāzemeti münādemeye⁴²⁰¹ ve müdārese vü müzākereyi mücālesete⁴²⁰² vü muḥāvereye tebdil ider. Ma'zūl olup İstanbul'da Murād Paşa medresesine müderris olup ba'dehu Galāṭa'ya k̄āzi iderler. *Ekābir-i hākim*⁴²⁰³ *şer' olduñ (S98b) huşušan pāy-taht-ı saltanat ciṣārında min-ba'd içmek münāsib degüldür* diyü mezbūri şarābdan geçmege rāzi iderler. Ol zemānda mezkūr Miḥaloğlu'na ucda bir sancaḳ virüp uc işletme diyü yasak iderler. Ca'fer Çelebi, *Miḥaloğlu'na ucda sancaḳ virüp uc işletme diyü yasak etmek*⁴²⁰⁴ *baña Galāṭa'yı virüp şarāb içme dimege beñzer* demiş. Bu hālde merhūm Sultān Selīm na'amehu'llāhu⁴²⁰⁵ *te'ālā bi'n-na'imi'l-mukīm*⁴²⁰⁶ 'Arab seferin itdükde Haleb'de iştiğāl-i saltanatdan kelāl geldükde muḥātabaya kābil ve münādemeye münāsib birkaç (B142a) muşāhib taleb iderler (P199b). Mezkūri ve İshāk Çelebi'yi ve k̄āzi Bozan'ı ta'yin idüp cenāb-ı pādşāhiden 'ulūfe vü 'alīḳ ve levāzım-ı sefer ü erbāb⁴²⁰⁷ -ı tarīḳ ne ise tertib idüp

⁴¹⁹⁶ ve lehu: Bī-vefā.....baña ne] -P

⁴¹⁹⁷ göz] göze F

⁴¹⁹⁸ mey-hānelerde] -P

⁴¹⁹⁹ efkārı] efkārını F

⁴²⁰⁰ Buradan itibaren F'de yazı eski haline dönüyor.

⁴²⁰¹ münādemeye] münādemete P

⁴²⁰² mücālesete] mecālise B A S F

⁴²⁰³ hākim] hādım F

⁴²⁰⁴ etmek] eylemek P

⁴²⁰⁵ na'amehu'llāhu] rahimeu'llāhu P

⁴²⁰⁶ na'amehu'llāhu te'ālā bi'n-na'imi'l-mukimi] -F

Allah onu kesintisiz nimetlerle ödüllendirsin.

⁴²⁰⁷ erbāb] esbāb-ı P

gönderürler⁴²⁰⁸. Şeref-i zemîn-būs-ı pādşāhî ile başları göge irdükde ve şarrāf-ı tab‘-ı şāhî bunların hāl ü kālın⁴²⁰⁹ mihekk-i tecrîbede ‘ayār itmek için şāhib-i ‘ayār-ı kabûle virdükde kâllerinde gışş u gill ve hâllerin ‘ırz-ı saltanata muhîll görüp İshâk Çelebi tercemesinde mezkûr olduğu üzre cüz’i câ’izeler virüp yirli yirine şulı şuyına her birin şehrine vü kûyına gönderüp yine yirlerine gelürler⁴²¹⁰. Kâzî Bozan şuçı İshâk’a yıkup⁴²¹¹ *Beyt:*

Bizüm nekbetlerin çekdüğümüz bu deñlü âfâkuñ
Şorarsan aşlını hep sū’-i ahlâkıdır İshâkuñ

diyü yüregın şovudur. İshâk Çelebi Üsküb medresesine; müderris Bozan Mihalic’a kâzî ve Ca‘fer Çelebi dahı Galata’ya kâzî olur. İttifâkan hicv itdüğü ekâbirün ba‘zı şadr-nişin olur (A193a). Ca‘fer Çelebi’yi ‘azl iderler, nāmūsını vü ‘ırzını bezl iderler. Niçe zemân zillet-i mülâzemet ile süründi ve felek felâket ile döndi. Mülâzemet cânına geçdükde bu kıt‘ayı diyüp aşhâb-ı devlete şundı. *Kıt‘a:*

Kime kimden şikâyet eyleyeyin
Sergüzeştüm hikâyet eyleyeyin

Ehl-i ‘ilmün fakîrine şimdi
Kimse dimez ri‘âyet eyleyeyin

Şakalı bitdi fazl u ‘irfānuñ⁴²¹²
Kendümi ehl-i şan‘at eyleyeyin (F194b)

Müntic⁴²¹³ ise mülâzemet buyuruñ
Yüzüm üzre si‘âyet eyleyeyin⁴²¹⁴

Lâf u rişvetle ise ger manşib
Rişvet ü lâfa himmet eyleyeyin

Gâh tedris ü geh kazâ diyüben
Niçe zillet denâ’et eyleyeyin

Baña bir tevliyet ‘inâyet idün
Vağfa sa‘y u kifâyet eyleyeyin

Ka‘be-i Rûmdur eyâ Şofya
Baña virün ‘imâret eyleyeyin (P200a)

Hakkını müsteḥakka sevḳ eyleñ
Dirseñüz ki nezâret eyleyeyin

Manşiba ger liyâkatum yoğ ise
Ol cihetden ferâgat eyleyeyin

Dâ’imâ itdügüm günâhı añup
Niçe âh u nedâmet eyleyeyin

Şadka eyleñ meded tarîkinden
Tâ kifâf-ı cemâ‘at eyleyeyin

Tâ olınca devâm-ı devletünüz
Da‘avâtını ‘âdet eyleyeyin⁴²¹⁵

⁴²⁰⁸ cenâb-ı pādşāhiden.....idüp gönderürler] -F

⁴²⁰⁹ kālın] kâlde A

⁴²¹⁰ yine yirlerine gelürler] -F

⁴²¹¹ yıkup] yığup P

⁴²¹² ‘irfānuñ] ma‘rifetün F

⁴²¹³ müntic] nice F

⁴²¹⁴ yüzüm üzre si‘âyet eyleyeyim] başum üstüne hıdmet eyleyeyin P

Sultān Süleymān-ı merhūm ki pādşāh-ı bende-nevāz-ı zerre-perver⁴²¹⁶ ve mürebbī-i erbāb-ı hüner idi, mezkūruñ hālīne⁴²¹⁷ nazar-ı ‘ināyet ve ikşir-i lutf u himmetine mazhar kılop ri‘āyet buyurdılar. Ol dañı terk-i menāşib idüp Sultān Mehemmed-i merhūm muşāhiblerine ve sâ‘ir ri‘āyet itdüğü kimesnelere ta‘yîn itdüğü ayda biñ aqça ki günde otuz üç aqça olur, anı istid‘ā idüp bu kıt‘a ile ‘arz-ı hāl eyledi. *Kıt‘a:*

Kime seksen kime toksan kime yüz
Ri‘āyetler olur çün ehl-i ‘ilme

Nihālī bunca yıldur ‘ilm içinde
Bulursa otuz üçü elf ni‘me (B142b)

Kıt‘a:

Cihānuñ şimdi hālī katı güçdür (A193b)
Ki ehliyyet kişiye ulu suçdur

Yağ’olan günde biñ bayram eyler
Ac uyuz olana her gün orucdur

Nihālīnün kifāf-ı külfetiçün
Murādı elli degül otuz üçdür

Ayda biñ aqça eylediler, ol murādına nā’il oldı. Ba‘dehu⁴²¹⁸ *Beyt:*

Kesirdi⁴²¹⁹ cimrilikden cümle ‘ırkı
Nihālī otuz üçden bulsa kırkı

diyü ‘ulūfesin kırk itdürmege mā’il oldı. Ol olmadı ammā İbrāhīm Paşa (S99a) ve İskender Çelebi zemānı oldı ve āşnālarından Muhyi’d-din Efendi ve hem-kāselerinden Kadri Çelebi devri geldi. Her birinün envā‘-ı bahşış ü bahşāyişine ve⁴²²⁰ nevāziş ü sitāyişine⁴²²¹ mazhar oldı. Ekābir ansuz şöhet mi iderdi ve ansız seyrilere mi giderdi; her kal‘anuñ aħmedeki ve her kalyenün nemeki idi. Bir gün bî-takrib ‘avretine talāk virdi. ‘Avret (P200b) *şuçum nedür bildür* diyügördi. ‘Avret⁴²²² *eyü gördüğün söyle, naşib dükendi, va‘de irdi* diyü cevāb virdi. Ta‘n iden bed-gümānlara cevāb olmağçün bir terci‘-bend didi ki bendi budur. *Beyt:*

‘Alemda sa‘ādet ol kişinün
Kim görmeye yüzini dişinün⁴²²³

Nıkrısa mübtelā idi, ol cihetden ekābir-i ‘aşr ile hem-dest ü pāy idi. Marāz-ı nıkrıs marāz-ı ‘ömr ve marāz-ı ekābirdür dirler. Bunuñ ma‘nāsı bu degüldür ki şāhib-i nıkrıs mu‘ammer ola veyā ekābirden olup keşret-i māl u menālden behrever ola. Belki marāz-ı ‘ömr demek⁴²²⁴ bir marāzdur ki ‘ömr sürer ve marāz-ı ekābirdür ki esbāb⁴²²⁵-ı pür-hüner ve mu‘ālecāt anlarda artuğ olmağın anlara münāsib-terdür dimekdür dirdi. Ayakları ‘amelden kalduğda dañı çak ölince ‘asā-yı pīrānı elden komadı, dünyādan göz yumup cāndan eli yumayınca maħbūbdan göz yumup ‘arağdan geçüp şād-revān-ı meyden⁴²²⁶ el yumadı. Aħyānen tā⁴²²⁷ gözine (F195a) getürüp şişe-i firengiden ‘aynek

⁴²¹⁵ lāf u rişvetle.....eyleyeyüm] -F

⁴²¹⁶ ü zerre-perver] -F

⁴²¹⁷ hālīne] -P

⁴²¹⁸ kıt‘a: Cihānuñ..... Ba‘dehu] -F // ayda biñ aqça eylediler ol murādına nā’il oldı. Ba‘dehu] -A

⁴²¹⁹ kesirdi] kesildi A P F / kesildi, kesirdi olarak düzeltilmiş B

⁴²²⁰ bahşış ü bahşāyişine ve] -F

⁴²²¹ nevāziş ü sitāyişine] nevāzişine F

⁴²²² ‘avret] -P

⁴²²³ dişinün] düşmeninün F

⁴²²⁴ demek] dimekdür ya‘nı bir F

⁴²²⁵ esbāb] -P F

⁴²²⁶ meyden] ümmīdden F

⁴²²⁷ tā] -P F

idinmeyince⁴²²⁸ gözi görmezdi, lerzân⁴²²⁹ eliyle deve tabanı çekmeyince⁴²³⁰ nesneye el urmazdı⁴²³¹. İstanbul'da Tahte'l-kal'a küşesinde bir pîr-i hürde-furuş var idi, zemân-ı evvelde anuñla mey-hânede bün-i humda dürd-i den gibi bile kaynamışlar⁴²³² ve cemi' yetlerde maḥbûb meclislerinde 'aşık oyunun bile oynamışlar (A194a). İki üç günde bir atla⁴²³³ varur anuñ dükkânında geçer oturur gelüp geçen bengi vü hayrânı ve Galata'dan geçen mest ü sekrânı ve yanlarında dil-berler şalındıran 'aşık-pişe yârânı seyr idüp ikindiden aḥşama değin günün bu güne geçürürdi. Bir zilledâr dildârı bir kel engel yanında görse reşkden ağzı şuyın aḳıdup gögsin geçürürdi. Sene tis'a ve erba'in ve tis'âmi'ede⁴²³⁴ fevt oldu. Evi Şeyḥ Vefâ mahallesinde olduğu takrîb ile Şeyḥ Vefâ hazîresinde defn olındı (B143a). Merḥûmuñ eş'arı sâde vü küşâde egerçi gayr-ı maşnû'dur ammâ maṭbû'dur. Neşât-âmi'zdür, tarab-engîzdür. Hezl ile âmihte ve (P201a) hicv ile engihtedür. Sultân Bâyezîd-i merḥûm zemânında olan büyük zelzeleye târiḥ dimişdür. Haḳḳa ki bir târiḥdür. *Târiḥ*:

Bismi'l-lâhî'r-raḥmânî'r-raḥîm
Zelzeletu's-sâ'atî şey'un 'azîm

Belki Sirâfîl be-şûreş demîd
Nefḥa-i yek-bâre be-hükmi-i ḥakîm

Zelzele peydâ şud u hâtiḥ zi ḡayb
Verreḥahu 'an 'azâbi elim⁴²³⁵

Gazel-i ü:

Hammâma girdi nâz ile bir sîm-ten güzel
Şu şöyle diyecek yiri yok cümleten güzel

Soyındı çıkdı ḡonce gibi şebz-câmeden
Bir sūseni fūṭayla o gül-pirehen güzel

Kim sâ'idini kimisi sâḳın güzel didi
Ben bildüğüm şu bir peridür cümleden güzel

Meh külçe sîne fūṭası ebri ḥicâb idi
O gül⁴²³⁶ yunurken açılı düşdi iñen güzel

Kucmaz güzel kocaldı dimişsin Nihâliyi
İñen güzelsin ay iki gözüm iñen güzel

Ve lehu:

Her güzel anuñ içün şimdi girür nîm-tene
Ki teni tâze tutar zelleyi ter nîm-tene

Aşaḡa çireḡi şalvâr hûbe çekdi diyü (?)
Orta pehlûyî da yukarı şıḡar nîm-tene

Germ idüp her güzeli kendüye ısıtmaḡcün
Gâḥ semmûr u gehî nâfe giyer nîm-tene

⁴²²⁸ idinmeyince] itmeyince P / urınmayınca F

⁴²²⁹ lerzân] -F

⁴²³⁰ çekmeyince] içmeyince P

⁴²³¹ el urmazdı] eli irmez F

⁴²³² bün-i humde dürdden gibi bile kaynamışlar] bir kâseden faḫla yelmanmışlar idi F

⁴²³³ atla] atlanup F

⁴²³⁴ ve tis'âmi'ede] -F

⁴²³⁵ Zelzele-i arz ne-bûd ân ki şeb

Lerzen-i giriftest..... : der-kenar B / *Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla, kıyamet sarsıntısı çok büyük bir olaydır. Hac 1. Hakim olan Allah'ın hükmüyle İsrail sûruna bir kez üfledi, zelzele ortaya çıktı ve gizli olan da gaybdan belirdi.*

⁴²³⁶ o gül] ol gün A S

İligüm şu ki k urur d ğmeley ben  eb   r st
Dil-beri k cmağ   n bende  eker n m-tene

Zen-i mest re gibi eli v  etegi k  a
P k d m n diril r⁴²³⁷ ya  ni ki her n m-tene

G h zer-beft giy r r g h Ru  v   atma
Dil-beri  ahbe gibi zinet ider n m-tene

S   idini s  ayup ince miy nını k car
M  teriyi bul ca  vay ne  atar n m-tene

Yasa ⁴²³⁸ olsa ki ya begler ya g zeller giyse
 ol yara maz gidiler giymeseler n m-tene⁴²³⁹

Ey Nih l  sa a   kmazsa nig ru  p y 
Ba um i  n  at  eks klik ider n m-tene (A194b)

Ve her h rfet ehlinden bir dil-bere anu  ev  afına ma     birer  azel dimi   r. *Der-va f-  hayy t*:

Bir g zel derzin  n oldu bu g   l  v resi
Kim anu    u    a d  im eks k olmaz y resi⁴²⁴⁰

G zler m eng   v ne kirp g md r  gneler
 anlu ya um al ibri im  r ey c n p resi

Derd ile inceldi  irpi ipi m nendi ten m
Ya  ile d ndi teb   re bu g z m karesi

Dil met      ınd  bi ilmez mi va lu  c mesi⁴²⁴¹ (P201b)
 abr i i bitdi dikilmez mi ya ba rum y resi

 te -i  inemde gel k zdu   t  ni dostum
Y fa ge   n      n k   anda y zi  aresi

Y z  n ast ru n deg l ol derzi dil-berden kesil (?)
Yoh sa  al n r rak b  leh     n   v resi⁴²⁴²

Ey Nih l  derzi dil-berler k cay n dir ise n
K    n  olma dan  zge y    r anu    resi⁴²⁴³ (B143b)

Der-  fat-    m-ke :

K ld  ser-gerd n beni bir   m-s   id   m-ke 
  m yara  r iki  er   lsa a a ay u g ne 

Dest-i devr n ma rak ile ursa  am  zre rak b
G reyin d    n  afa n  d  im  ser ta tave 

Ve lehu:

Sevdi g    m yine bir   m-beden   m-ke i
Ki  ased  lt r anu   er na  er  n g ne i

 eke g rd m  atere gelmedi ol   m-beden
  i mi o ar ki  n n o madu    nca ba  

⁴²³⁷ diril r] ge  n r P

⁴²³⁸ yasa ] yasa  P

⁴²³⁹ meh k    sine.....n m tene] -F

⁴²⁴⁰ y resi] p resi P F

⁴²⁴¹ c mesi] p resi A S

⁴²⁴² y z  n.....  v resi] -P

⁴²⁴³ g zler m eng   v ne.....  resi] -F

Dest-bûsı hevesine düşeli sırma-mişâl
Çerh-ı gamda tenüm inceldi tolaşî tolaşî⁴²⁴⁴
Der-vaşf-ı palân-dûz:
Sen palân-dûz olalı ey şâh-ı serv-i sîm-ten
Sâz gibi incelüp zerd ü nizâr oldı beden
Al palânın har raķibûñ çayıra şal otlasun
Nev-bahârum biz senünle idelüm seyr-i çemen
Hasretinden ol palân-dûzuñ ölüsem dostlar
Semer ağacını tâbüt eyleñ içlikden kefen
Göz yaşıyla yuyuban itdükde tekfîn eyleñüz
Sağrı-puşın setr-puş u bâlı puşın pîrehen
Hem Lekefre (?) taşını seng-i mezâr eyleñ baña
Tâ ziyâretgâh olam ol taş bağırılı yâre ben⁴²⁴⁵
Der-aş-peş:
Eşkümü gördi kâse-i çeşmümde dânevâr
Aş yirür oldı kanuma ol âş-peş nigâr
Beñzerdi şaĥn-ı dâne birincine ol mehûñ
Pür lü'lü' olsa ger şadef-i dürr-i tâbdâr⁴²⁴⁶ (A195a)
Gam yime ĥân-ı vaşla dilâ irmedük⁴²⁴⁷ diyü
Bir gün ola ki nân u nemek ĥaĥķın aña yâr
Beñzerdi köftesi demiri serve râstî
Ger serv mîve virse bu vech ile âb-dâr
Nân ĥaĥķıçün ki tâzeligi şiş kebâbınuñ
Gülşende kıldı şâh-ı gül-i surĥı şermsâr
Beñzer şol aya köftesi pişen tavâsına
Şol sine k'ola âteş-i 'ışķ ile dâğdâr
Dögüldi yüregüm yine sâtûr-ı derd ile
Cem' olalı dükânına bir niçe köfte-ĥâr
Ođlara yakduñ odını daĥı benüm gibi
Divâneveş egerçi ki tutmuşdı kühsâr
Dest-kefçeñ urur aşçı şekirdi bulunmaya (P202a)
Fenn-i zarâfet içre Nihâliden usta kâr
Ĥân-ı Ĥalîl ü süfre-i cömerd ĥaĥķıçün
Ĥâruña kesbüñe bereket vire Girdgâr⁴²⁴⁸
Der-şerbetçi:
Bir güzel şerbetciye cân ile oldum müşteri (F195b)
Kim kesâd itmiş lebi cüllâbı şehd ü şekkeri
Luţf ile şekker sözi şehdün eritmiş yüregin
Ĥahr ile şîrin lebi kar' âbe⁴²⁴⁹ koymış sükkeri⁴²⁵⁰

⁴²⁴⁴ dest-i devrân..... tolaşî tolaşî] -F

⁴²⁴⁵ al palânın.....ben] -F

⁴²⁴⁶ tâbdâr] âbdâr P

⁴²⁴⁷ irmedük] irmedüm P

⁴²⁴⁸ beñzerdi şaĥn-ı dâne..... Girdgâr] -F

Lebleri sırrın fukā‘dan şorma ey ‘aşık anuñ
Rindveş cām-ı şurāhiden şoralum gel beri

Bu ısıya qar mı katlanur ki her engel gelüp
Leblerün yādıyla içe ol şeker şerbetleri⁴²⁵¹

Der-börekçi:

Bir börekçi dil-berün ‘ışkında dil merdānedür
Kim gönüller yapmada dā‘im işi rindānedür (B144a)

Yüregüm yağıyla gönlümün hamirin yazmağa
Sinesi piş-tahta simin kolları merdānedür

Naqd-i cān virüp böreginden yiyen ‘aşık didi
Loğması şāhāne vü kıymetde dervişānedür

Niçe dil murğın şikār idüp yürekler bağlamış
Beñzer ol kebkün yine ‘azmı bugün seyrānedür (S99b)

Sep bu yanmış sīneme⁴²⁵² vaşluñ şuyın iki gözüm
Kim börekçi furunı gibi tutuşmış yānedür

Riş-ḥand ile piyāza çekdügüne ey perī
Bu Nihālī ger inanursa ‘aceb dīvānedür⁴²⁵³

*Çizmeci*⁴²⁵⁴:

Çünki bildük ey gönül ol çizmeciñ şānını
Oñayın dirseñ kölesi gibi bekle yanını

İşçilik yeg çün güzel sevmekde üstād olmadan⁴²⁵⁵
Ruzgārın gözleyüp sür ustanuñ devrānını (A195b)

‘Arşdan Rūḥü’l-emīn ide hezārān āferīn
Bir nazar kürside görseydi ol ādem cānını

Yāre bizden dikicilik ideyin dirdi rakīb
Keb yumarmış soñra tıyduñ ustamuñ yalanını

Ol güzel çizmeciye çiriş geçirmiş müdde‘ī
Vāy bozaydı ağzıñ şol yunmaduñ güldānını

Rişte-i zülfinden isterseñ Nihālī dest-res
Pā devālī gibi düş pāyına tut dāmānını⁴²⁵⁶

Ḳazzāz:

Dil meges gibi tolaşdı kaldı⁴²⁵⁷ zülfi ağına
‘Ankebüt-ı ḥālını bend ideli saç bağına

Deste deste gonceler kim bağlamışdur bağbān
Beñzer ol ḳazzāz dil-ber düğmesinüñ ağına

⁴²⁴⁹ kar‘ābe] fūkāya A / fūkā‘a P

⁴²⁵⁰ luṭf ile.....sükkeri] -F // sükkeri] şeker A

⁴²⁵¹ rindveş şerbetleri] -F

⁴²⁵² sīneme] sīneye A S F

⁴²⁵³ yüregüm yağıyla.....dīvānedür] -F

⁴²⁵⁴ Çizmeci] Şıfat-ı müze-düz P

⁴²⁵⁵ olmadan] olmadur A F

⁴²⁵⁶ işçilik yeg.....dāmānını] -F

⁴²⁵⁷ kaldı] ḳara A S

İligüm şuña kurur yanından üzülmez raķīb
Şöyle beñzer deldi taķdı eşkelegi bāğına

Deste çöpi gibi destin öpmedin bulur nasīb
O kılabdan saçlı qazzāzuñ düşen ayağına

Kuşağı bek dil-bere olmak dilerseñ müşteri (P202b)
Gel nazar kıl dezgehi üzre anuñ kuşağına

Hürveş dil-berler ile şimdi qazzāziyyemüz
Ey Nihālī gör ki dönmişdür bihişt uçmağına
Mīve-fürüş:

Meger ki bāğ-ı cemālī bitürdi ter mīve
Nigār⁴²⁵⁸ mīve-fürüş oluban şatar mīve

Dükānda qarşusına boyun egmiş⁴²⁵⁹ aşılmış
‘ Aceb o sīb-i zenehdānı mı sever mīve

Veyā⁴²⁶⁰ benüm gibi hecr odına mı yanımışdur
Ki tırmadan şararup şararup geçer mīve

Hiç olacak bitecek derde uğramadı gibi
Dükān dükān yürüyüp der-be-der gezer mīve

Nihālī şı‘ ri yine bāğ-ı hüsne dönmişdür
Ki her budağı virür taze taze ter mīve⁴²⁶¹
*Boza-hāne*⁴²⁶²:

Boza-hāne açaldan ol dildār
Qaldı der-beste hāne-i hammār

La‘ li şevkıyle cūş idüp humda
Mey yirin tıtdı boza-i tātār

Māh-ı nev çapçağı olursa ne tañ⁴²⁶³
Çün güneş yüzliğür o dezgehdār

Virdügi boza aqlumuz aldı
Dāru mı katdı yoğsa ol ‘ ayyār

Her k’o haţt-ı ğubāra kıldı nazar (B144b)
Aña keşf oldu ‘ ālem-i esrār (A196a)

Tarı tamına reşk ider o mehūñ
Bunca encümle künbed-i devvār

Cevrin idince bağrumızı kebāb
Ateş-i ‘ ışkı kıldı cānuma kār

Bāzāra ğiden olmağa mūmi dük (?)
Ben fakır ile eylese bāzār

Yarmacısı olamağa yaramaz
Taş yararken bu tālī‘ -i murdār⁴²⁶⁴

⁴²⁵⁸ nigār] ki yār P

⁴²⁵⁹ egmiş] egüp B A S F

⁴²⁶⁰ veyā] yāhud P

⁴²⁶¹ mīve-fürüş: Meger ki mīve] -F

⁴²⁶² boza-hāne] der-vaşf-ı bozacı F

⁴²⁶³ tañ] eger F

Bâri ol dil-berûñ hamîr-kârı
Olabilseñ Nihâlî âhîr-i kâr

Ser-dihi vaşlına irem dirseñ
Ârdile şoĥbetin koma zinhâr⁴²⁶⁵

Ağrıboz kaçāsına t̄alib olup hālince Emîr dimekle ma‘ rûf kâzîya virildükde bu kıt‘ a ile böyle ta‘ rîz eylemişdür. *Kıt‘ a:*
Cihānuñ ne ağı vardı ne bozı
Dilüñ qarışdı gitdi tadı tuzı

Şu kim seçmezdi ağ ile karayı
Virüp hālince aldı Ağrıbozı

Bir def‘ a dañı Mü‘eyyed-zāde‘den manşib isteyüp cümle akrânın bir kıt‘ a ile hicv idüp lağablarıyla ‘ırzlarına ta‘ rîz ve kendülere ta‘ arruż itmişlerdür. Ol kıt‘ a budur⁴²⁶⁶. *Kıt‘ a:*
Saķal boyası ile pestin oğlı (P203a)
‘ Aceb renge koyupdur⁴²⁶⁷ ılıcayı

Niçe bir maşhara idesin ile
Ĥorata maymunı ol bi-nevāyı

Ne yüzden ĥukm ider ejdende (?) ‘ İśā
‘ Aceb aĥkām-ı şer‘ -i Muştafāyı

Sırrı bir niçe anca semrdüpdür (?)
Arığı kırıyı igli ĥarāyı

Revā mı Usturumcada karıtmak
A benüm devletüm Nergis Bulay⁴²⁶⁸

Bu mezkūrāt ki birer kâzînuñ lağablarıdır yārān taĥammül idemeyüp Mü‘eyyed-zāde‘ye varup *Ca‘fer Çelebi cümlemizi hicv idüp ‘ırzumıza ta‘ arruż itmişdür* didüklerinde *sizi hicv itdi beni hicv itmedi mi size Nergis Bula didiyse baña Devlet Bacı dimedi mi* diyü cevāb virür. *Hikāyet:* Merĥüm Merĥabā Çelebi ki Edirne kâzısı iken fevt olmışdur, ‘ ulemānuñ fużalāsından ve fużalānuñ zurefāsından zarîf ü nazîf ve nefis ü latîf, ĥafîfî‘r-rûĥ tekellûf maṭrûĥ, ĥande-rûy u bezle-güy, nükte-şinās u şoĥbet-inās, zarāfet-şān⁴²⁶⁹ (A196b) u letāfet-ṭab‘ ile müsellemler ‘ ilm ile ‘ alem olduğı gibi luṭf-ı ṭab‘ ile müsellemler⁴²⁷⁰ ‘ ālim idi. Egerçi za‘ f-ı mizāc⁴²⁷¹ cihetinden dest-i şadārete eli irmedi ve ‘ arūs-ı baĥt-ı devlet murādınca⁴²⁷² aña (F196a) el virmedi, eller revā gördüğü manşiba dest-res bulmadı, dest-i devletden aña bir merĥabā olmadı. Meclisi meclis-i ‘ ilm ü hüner ve ĥużzār-ı ĥazreti hep ehl-i ma‘ rifet ü dānişver idi. Kāt‘ ā ma‘ ārifden ĥayrı söz söylenmezdi. Kuş üni irişmedüğü yirlerden baĥş olınuş mā-lā-ya‘ nî anda safîr-i ‘ ankā olsa diñlenmezdi. Muĥaşşal āĥād-ı aĥyār ve efrād-ı aĥrārdan kendü ĥurre-i bedr-i melāĥa ve her sözi dürr-i baĥr-i feşāĥa idi⁴²⁷³. Meclis-i şerîfde her güne ‘ ilmüñ yegāneleri ve her nev‘ a fazîletüñ fêrzāneleri bast-ı ‘ avā‘ idinden ve zabt-ı kavā‘ idinden iktibās-ı (B145a) ziyā-yı envā‘ -ı ‘ ulüm ve ictinā-yı eşnāf-ı⁴²⁷⁴ şafā⁴²⁷⁵ -yı āşār-ı fuhüm

⁴²⁶⁴ her ki o ĥaṭṭ-ı ĥubāra.....t̄alî‘ -i murdār] -F

⁴²⁶⁵ serdehî zinhâr] -F

⁴²⁶⁶ ol kıt‘ a budur] -F

⁴²⁶⁷ koyupdur] kōmışdur A S

⁴²⁶⁸ ne yüzden bula yi] -F

⁴²⁶⁹ nükte-şinās u şoĥbet-inās zarāfet-şān] -F

⁴²⁷⁰ ‘ ilm ile ‘ alem olduğı gibi luṭf-ı ṭab‘ ile müsellemler] -F

⁴²⁷¹ mizāc] ĥarāca F

⁴²⁷² murādınca] murādça A

⁴²⁷³ muĥaşşal āĥād-ı aĥyār dürr-i baĥr-i feşāĥa idi] -F

⁴²⁷⁴ eşnāf] -B A S F

iderdi. Fehm⁴²⁷⁶-i vakḳādı ve ṭab⁴²⁷⁶-ı nakḳādı cemāl-i ‘arūs-ı her nüktenün perde-rübāsı ve enām-il-i ṭab⁴²⁷⁶-ı mü-şikāfı ḥibāl-ı hayālün girih-küşāsı olup nuḳl-ı mecālisi nevādır ü nefā’is ve mefāhir-i kelām u maḳātır-ı aḳlāmı zib ü ziver-i cemāl-i ‘arā’is idi⁴²⁷⁷. Burusa’da kâzî iken Kâzâziyye (P203b) müderrisi olan Kâraferyeli Muṣṭafâ Çelebi ki egerçi ‘ilm ü dânişde aḳrânının mümtâzı ve müderrisin-i ‘aşruñ ser-eḫrâzı idi ammâ bezle-güy ve hezl-cüy fettāk u hettāk, heccāv⁴²⁷⁸-ı bî-bāk kimesne idi. Bir müderrisün giribân-ı ‘ırzı ḳalmadı⁴²⁷⁹ ki bunun dest-i ta‘arrużı ile çāk olmaya ve bir ḥâtır yoğidi ki bunun tiğ-i hicviyle zaḥmnāk olmaya. Müderrisin Merḥabâ Efendi’ye cem‘ olup *bunun* ‘ırza ta‘arrużı ‘araz degüldür zâtıdır ve egerçi bunun tûl⁴²⁸⁰-ı zebân-dırâzlığı ‘arz-ı ‘arşa-i ‘ırza şıgmaz ammâ ġarazuñ yogsa ‘arz eyle dirlerdi. Mezbûr Muṣṭafâ Çelebi’nün ‘ilm ü ‘irfânına ve fażl u itḳânına iḳâni olduğı sebebden ‘arz eylemekde tevakkûf iderdi, ‘asâ ve le‘alle⁴²⁸¹ ile te‘allül ü tesevvûf iderdi. Ol hâlde Manastır müderrisi olan Martalos Efendi ki şüretde cevânlar sevdâsından fâriğ bir pîr-i nâ-bâlig idi, âhir-i vaktinde imânla (A197a) gitmege heves idüp Simidcibaşı nâm bir cevâna pîrâne-ser ‘ışk-bâzlık idüp gâh kîmyâgerlik ‘arzı ile ḥile-perdâzlık iderdi. Ref‘-i ḥicâb belki feth-i bâb için ‘arak nâmına çekide şarâb ve müselleş meşâbesinde mey-i nâb tenâvül iderdi⁴²⁸² Merḥabâ Çelebi⁴²⁸³ meclisinde yâd olındukça tegâfûl iderdi. Muṣṭafâ Çelebi daḥı ittifâḳ⁴²⁸⁴ ol hâlde bu beyti dimişdür (S100a). *Beyt:*

Der devr-i Merḥabâ-yı ‘atâ-baḥş u cürm-püş
Şud Martalos be-çeng ü çegâne piyâle-nuş⁴²⁸⁵

Haḳîr bu beyti meclislerinde okıduğumda ḥazlar idüp Muṣṭafâ Çelebi’ye du‘âlar itdiklerinden soñra şimdiden soñra⁴²⁸⁶ da‘vâ-yı ‘ırz ile (F196b) ‘arz-ı taleb idene *cevâb âsân oldu. Bizi daḥı hicv itmiş hicvde ber-â-ber olduk. ‘Arz idersek intikâma ḥaml iderler* diyü cevâb virür dedi.

NIHÂLÎ-İ DİĞER: Adı Meḥemmed’dür. Vekîl Sinân dirler bir kâzînün oğlıdur. Kendü kişver-i ḥüsn ü melâḥatün pādşâh-ı şāḥib⁴²⁸⁷-i celāl u cemālidür. Afāḳı⁴²⁸⁸ şûr u fitne ve ġavġâ vü âşûba şalan ‘asker-i ġunc u delālidür. Naḥl-i kâmet-i bālâsı menhel-i tarâvet ü zarâfetün nev-res nihālidür. Ol nihāl-i âzādı⁴²⁸⁹ sirâb u şādâb iden zülâl-i (P204a) şive vü âlıdur. Yâḥud ḳadd-i zibâsı⁴²⁹⁰ gülbün-i verd-i âl dalıdur. ‘Aşıkı pâreye atup⁴²⁹¹ ümmid-i vişâliyle ağzına bal çalup va‘de⁴²⁹²-i ferdâya şalmaḳ bunun kem alıdur. Merḥûm Nihālî-i merḥûmuñ maḥbûb-perest ve ba‘de’l-mevt şarâb-ı ‘ışk ile mest olduğına delıldür ki öldükden soñra daḥı bunun gibi dil-ber-i bâ-kemālî kenârına aldı ve sâ‘id-i sa‘âdetin gerden-i vişâline şaldı. *Şi‘r-i ü:*

Bâġ-ı kūyında o gül-ruḥla olup hem-sâye
İltifât eylemezem⁴²⁹³ seyr-i gül-i ra‘nâya (B145b)

⁴²⁷⁵ şafâ] şıġar-ı F

⁴²⁷⁶ fehmi] Vehm-i A

⁴²⁷⁷ fehmi-i vakḳādı..... ziver-i cemāl-i ‘arāyis idi] -F

⁴²⁷⁸ heccāv] perde ve ‘ayb-küşâ bî-pervâ vü B A S F

⁴²⁷⁹ ḳalmadı] ḳalmamışdı P

⁴²⁸⁰ tûl] -F

⁴²⁸¹ İnşallah

⁴²⁸² iderdi] iderdi dirlerdi B A S F

⁴²⁸³ Çelebi] Efendi P

⁴²⁸⁴ ittifâḳ] -P

⁴²⁸⁵ İhsanda bulunan ve suçu örten Merhaba (Çelebi) zamanında Martalos (muhafız), çeng ve çalparayla şarap içer oldu.

⁴²⁸⁶ şimdiden soñra] şimden gerü F

⁴²⁸⁷ pādşâh-ı şāḥib] -F

⁴²⁸⁸ afāḳı] ‘âlemi P

⁴²⁸⁹ âzādı] -F

⁴²⁹⁰ yâḥud ḳadd-i zibâsı] -P

⁴²⁹¹ yâḥud ḳadd-i zibâsı gülbün-i verd-i âl dalıdur. ‘Aşıkı pâreye atup] -F

⁴²⁹² ağzına bal çalup va‘de] -F

⁴²⁹³ eylemezem] eyleye mi P

Ne bilür kıymet-i hâk-i reh-i yârı nergis
Ne revâ kuhl-i cilâ dide-i nâ-binâya

Niçün öykündün o hurşîd-i cihantâba diyü
Çekdi hancer meh-i nev⁴²⁹⁴ mihr-i cihân-ârâya

Görelî şilsile-i zülf-i siyehkârûnı dil
Düşdi divâne olup ey şanem ol sevdâya⁴²⁹⁵

Ey Nihâlî gören ol sâye-i zülf-i yârı
Nice dil bağlamasun bu hâṭ-ı ‘anbersâya

Maṭla‘:

Hasret-i la‘ lûñle peymâne dem-â-dem sâkiyâ
Devr ider meclis-be-meclis pâ bürehne dâ’imâ⁴²⁹⁶ (A197b)

NIHÂNÎ: ‘Abdu’llâhoğullarından imiş. Her fenne duhûlî var imiş. Ne ân ki yek-fen imiş. Üstâdum Sürûrî Çelebi, Nihânî Hâcî Hasan-zâde⁴²⁹⁷ müderrisi iken aña dânişmend olmış. Faḳîr⁴²⁹⁸ andan işitdüm şî‘rî çendân maḳbûl u maṭbû‘ ve kendü şu‘arâda muḳalled ü metbû‘ degüldür. Türkçede daḥı dili çalar imiş. Ol sebebden sebûk-rûḥlar ve zarîfler Nacaḳ diyü mezkûrî şu‘arâ içinde sebûk şallarlar imiş. Anlara cevâb için dimişdür. *Beyt:*

Nihânîye Nacaḳ dirler velîkin gerçek eydürler
Ḥavâric boynın urmağa Ebü’l-müslim nacağıdur

Ehl-i beyt olmayanlar bu beyti Necâtî’ye isnâd iderler ammâ ğalaṭdur. Merḥûmuñ şî‘rine nûmûne olmaḳda bu beyt faḳatdur. Bir daḥı⁴²⁹⁹ bu reddü’l-‘acız maḳlûben ‘ale’ş-sadr ğazeli⁴³⁰⁰ meşhûrdur. *Gazel:*

Tâ görelî ṭal‘ atûñı ey yüzi ḳamrâ
Irmaḳ gibi çeşmümden aḳar şâm u şehër mâ

Emdür didi dil la‘ lûñe didi virürem⁴³⁰¹ merg
Germ olma⁴³⁰² iñen bendeñi öldürmege yârâ

Ay yüzlülerüñ medḥini sen şî‘rûñ ile ey
Yâ nûn u elif hâ ile nûn ḳalbi ḳıl inşâ⁴³⁰³

Bu iki beyt daḥı anuñdur. (P204b) *Şî‘r:*

Bir bölük ehl-i dilüz ğayret ile cân virürüz
Câh için ‘izzet idüp câh ile paşa⁴³⁰⁴ dimezüz

Merd-i ‘âḳıl geçerüz bir zen-i zîşt ecli⁴³⁰⁵ için
Dil-i dür-dâneye devlet bacı ḥâşâ dimezüz⁴³⁰⁶

NIHÂNÎ-İ ŞÂNÎ⁴³⁰⁷: Adı İbrâhîm’dür. Kuloğlıdur. Ol genc-i nihânîñüñ gencînesi ve ol rûḥ-ı (F197a) insânîñüñ⁴³⁰⁸ sînesi Edirne’dür. Egerçi dehânî rûḥ-ı revân

⁴²⁹⁴ çekdi hancer meh-i nev[‘]] mäh-ı nev tîğ çeker B A S F

⁴²⁹⁵ niçün öykündün sevdâya] -F

⁴²⁹⁶ maṭla‘: Ḥasret-i la‘ lûñle.....dâ’imâ] -F

⁴²⁹⁷ Ḥasan-zâde] Ḥasanoğlı P

⁴²⁹⁸ faḳîr] ḥaḳîr A

⁴²⁹⁹ bir daḥı] -F

⁴³⁰⁰ ğazeli] ğazeli ma‘ lûm u F

⁴³⁰¹ virürem] dir idüm P

⁴³⁰² olma] ola S

⁴³⁰³ ay yüzlülerüñ.....inşâ] -P

⁴³⁰⁴ paşa] başa A

⁴³⁰⁵ ecli] eḥlâA F / ehli S

⁴³⁰⁶ ay yüzlülerüñ.....dimezüz] -F

ve çeşme-i hayvân gibi nâ-yâbdur. Ammâ ol leb ü dehândan gelen söz ki ger şî'r ü inşâ ve ger nağme vü şadâdur, her biri güyâ kavm-i cân-bin-cândan haber virür veyâ tercemân-ı 'âlem-i gaybdur ki 'İsâ bin Meryem veyâ Kelim bin 'Umrân'dan haber virür. Umerâ-yı şu'arânun birisi ki 'Ubeydî'dür, ol sultân-ı hüsnün 'ışkınuñ kem-ter-i 'ubeydidür, anuñ yâdına niçe gazeller dimişdür ki Şirâz'a varsa revân-ı Hâfız aña revâk-ı dîdesin cild-i zer-nigâr eyler ve niçe 'ameller taşnîf itmişdür ki Fâryâb'da işidilse nefh-i şûr oldu şanup cân-ı Naşîr⁴³⁰⁹ (B146a) dest-efşân ve pây-kûpân terânesine rakş⁴³¹⁰ itmegi kâr eyler. (A198a) *Şî'r-i ü:*

Maḥabbet 'âleminde çerḥ-ı miḥnetdür benüm başum
Hilâl-i ḡam ṭulû' itmişdür anda şanmañuz kaşum

Ve lehu:

Nigâr zülfini seyr eyle yoksa ey miskîn
Yaban yirindeki zülf-i nigârı n'eylersin

Ve lehu:

Diler ki ala⁴³¹¹ peyâmın dehân-ı cânânun
Nesîm aḡzın arar ḡonce-i gülistânun

Meger ki ḡonce lebün medḥine aḡız açdı
Pür itdi kudret eli zerle aḡzını anuñ

Ve lehu:

Kaddine dil uzatdı leb-i cûybârda
Ṭoḡinsa bâd serve yiridür kenârda⁴³¹²

NIYÂZÎ: Merhûm Hâfız-ı 'Acem oğlu Meḥemmed Şâh Çelebi'dür. Mevlânâ-yı mezkûra necl-i nebîh⁴³¹³ idi mâ-şadâk-ı *el-veledü sırru ebîhi*⁴³¹⁴ idi. Zekâda temâm u mevrûs⁴³¹⁵ olan kuvvet-i hâfızada mâlâ-keîlâm idi. Zihni küşâde ve âyîne-i tab'ı şafâda idi. Kâzî-'asker Kâdirî Efendi'den mülâzım olup şevk-i kâzâ ile Prizren'e⁴³¹⁶ ve ba'z-ı yirlere kâzî oldu. Aḡır Pojeḡa'da kâzî iken 'azîm-i mevt ve vâm-ı hayâtı istirdâd eyledükde her çend *ecel-i kâzâ münkâzı olmadı* diyü lecc itdi (P205a). Ecelden amân bulmayup ḡaḡkın almaḡda mütেকâzî oldu. Ekşer Nevâ'i eş'ârın tetebbu' iderdi. Bu maṭla'-ı maṭbû' anuñdur. *Maṭla':*

'İşkuñ⁴³¹⁷ hevâsın eylegeli murḡ-ı cân heves
Cismüm müşebbek oldu dögündi aña kafes

Ve lehu:

Dîdelerdür şâm-ı ḡam encüm maña ḡayrân irür
Ni şu'â'ı kevkebün her yan aña peykân⁴³¹⁸ irür⁴³¹⁹

Ḳadri Efendi nâmına Gül ü Bülbul nâm meşnevîsi vardır ki evveli budur. *Naẓm*⁴³²⁰:

Sipâs-ı bî-kıyâs ol pādşāha
Ḳabâ-yı zer giyürdi mihr ü māha

Felek mülkiḡa şāh itdi ḡamerni
Beliñe ḡaledin baḡlap kemerni

⁴³⁰⁷ Şânî] -B

⁴³⁰⁸ insânîñün] revânun F

⁴³⁰⁹ Naşîr] zâhîr P

⁴³¹⁰ rakş] ramḡ B A S F

⁴³¹¹ ala] aña A

⁴³¹² ve lehu:Diler ki.....kenârda] -F

⁴³¹³ mezkûra necl-i nebîh] mezkûr naḡl bünye F

⁴³¹⁴ Çocuk babasında gizlidir.

⁴³¹⁵ mevrûs] mevrîş F

⁴³¹⁶ Prizrene] Pürzerine A / Pirezrine P

⁴³¹⁷ 'ışkuñ] 'ışkuñun P

⁴³¹⁸ peykân] müjgân B

⁴³¹⁹ ve lehu: Dîdelerdür..... irür] -P F

⁴³²⁰ naẓm] meşnevî F

NIYÂZÎ ŞÂNÎ: Üskübî idi. Şi‘rindeki edâları dahı Rûmili üslûbı idi. Fakîr sūhteligi zemânından bilürem ki merhûm Riyâzî ile hem-şehrîlik cihetinden hem hord u hâb ve ihtilâtda çün âb-ı şâfi ve şarâb-ı nâb idi. Tarz-ı gâzelde yedi yoğidi ammâ murabba‘larda mûmâreseti çoğ idi (F197b). Ekâbir ü a‘yân mecma‘ı olan encümlerde ve zürefâ şöhbeti olan şahrâ vü çemenlerde şûfiler semâ‘ında ve muğanniler ictimâ‘ında Niyâzî murabba‘ları okındı⁴³²¹ (S100b). Hikmet Allâh’uñ ol vaqt vezîr-i a‘zam olan Ayas Paşa kulağına toķındı (A198b). Hayâlî’nüñ evc-i istignâda pervâzı ve İbrâhîm Paşa mevtinden sonra sūz u güdâzı zemânı idi. Aña ser-fürü itmezdi. Bahşışde pence-i zer-feşân hurşid dahı olsa bezl-i âb-rû itmezdi. Kanda kaldı ki yâ tereddüd yâ mülâzemet veyâhud kaşide vü kıt‘a ile ‘arz-ı ihlâş u ‘ubûdiyyet ide idi. *Binâ’en ‘alâ haza ragmen li’l-Hayâlî*⁴³²² Niyâzî’yi on beş akça ile bölüğe yazup pey-ender-pey harâc u ‘âdet-i aġnâmdan hıdmetler virdi⁴³²³. Havâşş u akribâsından (B146b) iltifâtlar ü hürmetler irdi. Çün aşlı istihkâk üzere degül garaż-ı fasid üzere idi. Üç dört yıl olmadın Niyâzî nâzdan niyâza düşdi. Engübîn-i ‘ömrine mür-ı ecel üşdi. Gazeliyyâtı ġayr-ı meşhûr ammâ murabba‘âtı ekser-i mecmû‘alarda meşhûrdur. *Gazel-i ü:*

Kûşe-i ġamda hayâl-i yârdur eglencemüz
Bülbül-i ‘ışkuz dilâ gülzârdur eglencemüz (P205b)

‘Ömri çoğ olsun ġam-ı zülfün⁴³²⁴ bizi terk eylemez
Eksük olmaz kanda ise vardur eglencemüz

Künc-i fûrkatde Niyâzî ġâh derd ü ġâh elem
ġâh vaşf-ı yâr ile eş‘ârdur eglencemüz

Bend:

Yeñilmez bu deli göñlüm yeñilmez⁴³²⁵

Bend:

Âl ile benüm göñlüm alan yârûñ elinden⁴³²⁶

Bend:

Göñlüm ârâm eylemez taġlara düşmemdür hemân

murabba‘ları hord meşhûrdur.

ĤARFÜ’S-SÎN⁴³²⁷

SÂ‘Î: ‘Abdü’lkerîm Çelebi’dür ki qarındaşı Merdümü Çelebi tertibiyle ve babası ‘Alî Çelebi⁴³²⁸ takribiyle mezkûr olmuşdur. Küçükden tahşil-i ‘ilm ü ‘irfânda sâ‘î idi ve kâbiliyyet-i zâtı tekmi‘l-i şıfatını dâ‘î idi. Müftî-i zemân sultânü’l-‘ulemâ min-küllî şân hazretinden mülâzım; evvel tarîk-i tedrise ‘âzim ba‘dehu kazâya mazhar olan yârâna muvâfaķat kaşd idüp kâzî ve kısmet-i Ĥaķķ’a râzî oldı. Zekâda zihni ġuyâ bir âyine-i şâf u şeffâfdur ve dikkatde idrâki hord mü-şikâfdur. Seyr-i sebzezârı kütüb-i nefîseye mahşûr ve geşt ü güzârı bişezâr-ı elfâzdan şayd-ı ma‘ânî-i dakîķa şikârına maķşûr idi. Neşû ü ta‘lîķi bir mertebe (F198a) yazar ki her harfi neşû-i ġatt-ı küttâba bir ta‘lîķdür. Pâdşâh u sultân ‘Alî Aş-pez hıdmetkârı olup Enisi revâķ-ı dîdesine midâd-ı sevâdıyla vaşfını yazsa haķıķdür. Endek-sâle iken nefâ‘is-i kütüb-i keşireden ve resâ‘ilden (A199a) yazduķların gören şahâ‘if-i cânında ġatt-ı emânı gibi şaklasa revâdur. Ol şive-i ġatt ve letâfet-i dest ve hacm-i mergûb ve mîştar u endâmda⁴³²⁹ latîf üslûb ki ol cem‘ itmişdür, nâdire-i zemândur dinse sezâdur. Kezâlık ġüsn-i ġatt ile efsân-berligi ki cem‘ itmişdür, nûk-i kilnine çâh-ı Bâbil’de Hârût u Mârût ser-fürü eyler; mıkraż-ı efsânı zülf-i ġurûf-ı ġattı kesmekde dikkat-i mü-be-mü eyler. Ol ġattı ki ol yazar, ol harfi ki ol keser, her biri ‘arûs-ı cemâl-i ġüsn-i ġatta naşb-ı ‘ayn ġuşuşan

⁴³²¹ okındı] okınurdi F

⁴³²² li’l Hayâlî] ‘alâ’ü’l-Hayâlî F

⁴³²³ virdi] virürdi B A P S

⁴³²⁴ ġam-ı zülfün] zülfün kim F

⁴³²⁵ bend: Yeñilmez bu Delü göñlüm yeñilmez] -P

⁴³²⁶ bend: Yeñilmez.....elinden] -F

⁴³²⁷ Ĥarfü’s-sîn] Bâbü’s-sîn P

⁴³²⁸ Çelebi] Çelebi tercemesinde P

⁴³²⁹ hacm-i mergûb u mîştar u endâmda] -F

harf-i ‘aynları tābıku’n-na‘leyn olurdu. Zemān resm eylese zemīne düşen ħurūf büridesiyle ‘ālemde Nigār-ḥāne-i Çīn āşkār olur; zemīn kaṭ‘ eylese zemānı (P206a) safḥa-i felekde revzene-i mihr ü māha ḥaṭṭ-ı kitābe-i zer-nigār olur. Ḥüsn-i ḥaṭṭına pence-i ħurşid⁴³³⁰ zer nişār itmekden elleri lerzān⁴³³¹ ve kesdüğü efşān varakına dide-i ħūr eşk-i reşk akitmağla dūr-efşāndur (B147a). Yirde vü gökde pence-i çenār ve pence-i ħurşid ol ele eli arkası yirde diyü tahşin ider; ol ḥaṭṭ-nüvislige vü efşānberlige şive-i Hārūt ve sihr-i Sāmīrī āferin ider. Eş‘ār-ı ü:

Olurdu ağzuña dil nokṭa dimege tālib
Efendi cā‘iz olaydı қаzā ‘ale‘l-gā‘ib

Cemāl u nāz u melāḥat serāyıdur rüyuñ
Kim anda қаşlaruñ olmış durur iki ḥācib⁴³³²

Ve lehu:

Yüzüñ baḥr-i melāḥat kākülün ağ-ı şiyāḥidür
Ol ağ içre iki ebrūlaruñ güyā ki māhidür

Ve lehu:

Ḥışm idüp bir⁴³³³ dem göz açdurmazduñ cānum diler
Gamzesi tiğinden ol қаşı kemānuñ kan tamar

Ayda bir қаşuñda añmazdı dehānın mäh-ı nev
Mihr ebrū-yı ḥamuñ göñlinde olmasa eger (S101a)

Zülfin altında ‘araḫ-riz oldı sanma ‘ārızuñ
Dostum nāzükter olmışdur bulutdan nem қаpar⁴³³⁴

Ve lehu:

‘Ömre sürsün dir iseñ zevk u şafa
Ka‘be-i kūyin ṭavāf it Sā‘iyā

Şimdi başdan aşdı şanmañ seyl-i eşk
Çok gelüpdür başuma bu mā-cerā

Ve lehu:

Öykünür tek ṭurmayup yārūñ çenār-ı қaddüñe
Yine başında dilā servūñ қаvaḫ yili eser

Қanda söyleşmek olur Sā‘ī dehān-ı yār ile
Yok yire dildārumuñ başın ağırdur gōnceler

Ve lehu:

Rāh-ı ‘ışk içre beni öldür şehā
Cism ü cānum yolına olsun fedā

Kār-ı ‘ışk āsānmış dimiş raḫīb
Қolayın söyler inanma sen aña

Ġamzene degsün dimişsin bendeñe
Degmez idük biz buña ey қаşı yā⁴³³⁵

SĀ‘ATĪ: Adı Mehemmed idi. Mevlidi Anadolı’da Bolavadin’dür. Hicā vü ‘ālem-i hezelde ‘alem, қallāş u evbāş, *tagyirü’s-şekli li ecli’l-ekli*⁴³³⁶ de māhir, şeyḥ-şüret vā‘iz-pişe (A199b) füsün u fesāneye қādir, etḳıyā şüretinde eşkıyādan idi. Ağniyādan aña nezr ü qurbān virenler ağbiyādan idi. Rūmili vü Anadolı’yı şehir-be-şehir küşe-ber-küşe gezerdi. Ol seblet ü saḫala ve şemle vü sivāk ridā vü ‘aşa ve қıl u қāle aldanur nisā vü ricāl arayup cingāneler gibi varduğı şehri elek elek elerdi (F198b). Er

⁴³³⁰ ħurşid] āftāb P

⁴³³¹ lerzān ve] lerzāndur A F

⁴³³² eş‘ār-ı ü: Olurdu.....iki ḥācib] -F

⁴³³³ bir] her B

⁴³³⁴ ve lehu: Ḥışm idüp..... nem қаpar] -F

⁴³³⁵ Öykünür..... қаşı yā] -B A S F / der-kenar P

⁴³³⁶ yiyecek uğrunda şekil değiştirmek

görse vâsıl-ı kîmyâ geçüp ‘avret ise tılsım yazar, nârencât çizirdi. Sırren buydı kârı; ‘alâniyeten siyâh risâle vü ‘imâme mükehhel çeşm ü murakka‘ câme cevâmî‘ ü mecâmî‘ de va‘z idi girdârı. Kır avurdla kurdı dükkan ziyâde⁴³³⁷ âh-ı âteşin ile tahta- i kürsiyi ve pây-e-i çüpün-i minberi (P206b) bir mertebe germ iderdi ki niçe pulâd- dilleri⁴³³⁸ hâh u nâ-hâh nerm iderdi. Yetmiş iki dereden şu götürüp şûr-âbe-i telh-i girye ile terğib-i kevser ü mâ’-i ma‘in ve terhib-i hamim ü gıslın ile halkı kendüye ağıdub bi- âzerm iderdi⁴³³⁹. Kürsiden indüğü gibi *Beyt*:

Vâ‘izân k’in cilve der mihrâb u minber mî kunend
Çün be-halvet mirevend ân kâr-ı dîger mî kunend⁴³⁴⁰

mücibince neğâmeti koyup nedîm-şîvelik idüp ne Hâk’dan hayâ ve ne halkdan şerm iderdi. ‘Alevî-neseb ve şî‘î-mezheb geçirdi. Ammâ ne ihtimâldür ki gülîstân-ı Muhammedî ve Muşafavî, Ebû Cehl karbuzı şemer vire ve murğzâr-ı Murtażaviye cu‘l gire. Bir zemân me’kel itişmesinde ve tetimme depişmesinde sühtelerle olup (B147b) ba‘dehu dânişmend olup niçe medreseden haşîri atılmış ve şûfî olup def‘âatle tâcı alınmış ve hurde-i tarîk cerimesiçün hırkası satılmış gâh⁴³⁴¹ Kerbelâ⁴³⁴² âstânesinde ve Seydî Gâzî ocağında ve Hâcî Bektaş evinde⁴³⁴³ olup ışık olmamış⁴³⁴⁴ ammâ postuñı boklamış idi. Mü’ellefâtından meşhûrî *Hâce Ebû’l-‘Ubeyd ve Aħde’l-‘ayn*⁴³⁴⁵ *kışsası*dur ki⁴³⁴⁶ *Şengül-nâme* dirler⁴³⁴⁷. Ve biri dahı *Şarı Cühûd Kızıl Papas Akça Hâce Manķır*⁴³⁴⁸ *Ağa dâstânı*dur ki sultaniyye vü efrenciyye ve akça vü manķurdan kinâyetdür. Biri dahı *Zemm*⁴³⁴⁹ *-i Hükâm ve Kaṭ’-ı Aḥkâm* beyânındadır ve Firâķi hicvinde müstakıl iki biñ beyt baħr-i hafıfde hicvi vardır. (A200a) *Murabba’-ı ü*:

Bir yaña yârûñ ğamıyla rûy-ı zerdüm var benüm
Bir yaña⁴³⁵⁰ dîv-i rakib ile neberdüm⁴³⁵¹ var benüm
Bir yaña il cevri ile âh-ı serdüm var benüm
Kaṅķı birin diyeyin⁴³⁵² âh anca⁴³⁵³ derdüm var benüm

Deldi bağrum gülsitân-ı dehrde hâr-ı cefâ
Gelmedi gül-ruħlarıñdan cânuma bûy-ı vefâ
Gitdi dūd-ı âh ile âyine-i dilden şafâ
Kaṅķı birin diyeyin âh anca derdüm var benüm

Niçe yıl⁴³⁵⁴ çekdüm maħabbet ‘âleminde miħneti
Bir nazar göstermediler câna rûy-ı râħatı
Gerçi dirler hâlûñi⁴³⁵⁵ ağla taḃîbe Sâ‘atî
Kaṅķı birin diyeyin âh anca derdüm var benüm⁴³⁵⁶ (P207a)

⁴³³⁷ ziyâde] zebân-ı P

⁴³³⁸ dilleri] dil kimesneyi B A S F

⁴³³⁹ bi-âzerm iderdi] -F

⁴³⁴⁰ *Mihrâp ve minberde böyle görünen vâizler, yalnız kalınca başka bir iş yaparlar.*

⁴³⁴¹ gâh] gâh ger F

⁴³⁴² Kerbelâ] -F

⁴³⁴³ evinde] üzerinde F

⁴³⁴⁴ olmamış] olmuş F

⁴³⁴⁵ Aħde’l-‘ayn] Aħde’l-‘ayn ser-bürehne-i rengi ve dervîş-i dünbe-i bengî ve kesr-i ħandân-ı çengi ve cılķ-ı abdâl -ı dengi ve taşak Abdal-ı Firengî ad kuduğı hezl-nâme F

⁴³⁴⁶ ki] adı A

⁴³⁴⁷ Şengül-nâme dirler] Şengül-nâme dūr A

⁴³⁴⁸ Manķır] Manğır B

⁴³⁴⁹ Zemm] dem-i F

⁴³⁵⁰ yaña] yañadan F

⁴³⁵¹ neberdüm] bendüm A

⁴³⁵² diyeyin] diyeyüm A / disem S

⁴³⁵³ anca] ança B A S

⁴³⁵⁴ yıl] biñ B

⁴³⁵⁵ hâlûñi] derdüñi A S F

⁴³⁵⁶ deldi bağrum.....var benüm] -F

SĀĠARĪ: Qazzāz ‘Alī’dür. Qadīmī Edirnelidür. Laqabı Şarı Aşma’dur. Nevādirde (F199a) muṭāyebātı ve maḥāzırda⁴³⁵⁷ mülātefātı yād-dāşt-ı zurefā ve darb-ı meşel-i ‘urefādur. Mü‘ezzin-i ḥüb-āvāz, ṭanbūra çalar sāza⁴³⁵⁸ dem-sāz, dükkānda oturur qazzāz imiş. Merḥūm Sultān Selīm meclisinde bir gün qahramanlık ve cihān-bānlık ne idüğinden bahş olunur, şāhib-kırānlık nedür dinilür. Dirler ki şāhib-kırān oldur ki kendüye ve ‘askerine hiç şikest vākı‘ olmaya⁴³⁵⁹ ve kimünle pence tutsa renciş-i dest vākı‘ olmaya. Merḥūm babası Sultān Bāyezīd ile mukābele itdüklerinde⁴³⁶⁰ ḥaşmet-i übüvvete⁴³⁶¹ tākat getürmeyüp güziri koyup güzāra ilticā ve *el-firār mim mā lā yutāku min suneni’l-murselin*⁴³⁶² eserine iktidā itdüklerinde⁴³⁶³ ḥātıra olup şāhib-kırānlık da‘ vāsı tarīkından tekāvür-i himmetlerine seng-rāh olmağla āyine-i ḥātır-ı şāhīde gubār ve cām-ı cihān-nümāyı ilhām-ı İlāhīde inkisār āşkār olur (S101b). Pādşāhuñ yār-ı qadimleri ve hem-dem ü nedimleri *Beyt*⁴³⁶⁴:

‘ Aceb zāmīr-i münirüñdeki⁴³⁶⁵ gubārından⁴³⁶⁶
Zücāc-ı ḥātır-ı ‘ātırda inkisār nedür

diyü ḥads ü⁴³⁶⁷ ferāsetle ma‘lūm idinüp ba‘zı Sāgarī ile hem-sāgar⁴³⁶⁸ ve yār-ı hem-ser olduğı cihetden ḥaḳīkat-ı ḥāle vākıf olur. Bu murabba‘ı diyüp şāyi‘ idüp ‘ārif olur. *Beyt*:

Babañ burdı n’ola⁴³⁶⁹ burdıysa penceñ
Yüri Sultān Selīm devrān senüñdür

Pādşāh işidüp temām mütesellī olur, mihr-i ṭab‘ı⁴³⁷⁰ kūsūf-ı ḡamdan mūncelī olur. Cā‘ize vü şıla (B148a) ve ḥil‘at-ı fāḥireyle iḥsān ider. Ṭab‘ı hezle mā‘il ve bezle-güylığa⁴³⁷¹ kā‘il olup ‘Amri ile (A200b) çok laṭifeleri yārdur ki her biri şāhīfe-i rüzgārda bir yādğārdur. ‘Amri ki ‘Abdu’llāh oğlıdur, Sāgarī aña *türbeye şıçdı* diyü daḥl idermiş. ‘Amri aña bu vech ile cevāb viricek ki *Beyt*:

Saña bu torba saḳalla yaraşur mı ‘acebā
‘Amriye türbeye şıçdı diyü bühtān idesin

dimişdür. Sāgarī daḥı mukābelede *Beyt*:

Şarı Aşmayı görecek gözi yok
‘Amri ḡāyet⁴³⁷² sever āḡaç ḳaḳanı

dimişdür (P207b). Refīkī Edirne’de Dārü’l-ḥadīs’e mütevellī olup şehriñ balçığından incinüp bu ḥicvi didükde ki bendi budur. *Beyt*:

İlāhī sen ḥalāş eyle bizi bu şehri bātıldan (F199b)
Kişi anı ne seyr itsün geçilmez āb ile gilden

Sāgarī mukābelede bu beyti dimişdür. *Beyt*:

Şu kim şeyṭān-şıfat⁴³⁷³ eyler şikāyet āb ile gilden
Üfür yüzine anuñ aşlı oddur ḥazṣ ider yilden

⁴³⁵⁷ maḥāzırda] maḥāzırada F

⁴³⁵⁸ sāza] -F

⁴³⁵⁹ şikest vākı‘ olmaya] şikest P

⁴³⁶⁰ itdüklerinde] eyledükleri A S

⁴³⁶¹ ḥaşmet-i übüvvete] ḥaşmetü’l-nübüvvete F

⁴³⁶² Güç yetirilemeyen şeylerden kaçmak peygamberlerin sünnetlerinden (özelliklerinden)dir.

⁴³⁶³ itdüklerinde] eyledükleri A

⁴³⁶⁴ beyt] -B F

⁴³⁶⁵ münirüñdeki] münirüñde F

⁴³⁶⁶ gubārından] gubārındur P

⁴³⁶⁷ ḥads ü] ḥads ü zekā vü F

⁴³⁶⁸ hem-sāgar] hem-dem F

⁴³⁶⁹ n’ola] ne var P

⁴³⁷⁰ ṭab‘ı] ḳalbi P

⁴³⁷¹ bezle-güylığa] bezle-güylık itmege F

⁴³⁷² ḡāyet] yavuz A S F

⁴³⁷³ şeyṭān-şıfat] şeyṭān gibi P

Merhûm hâl-i hayâtında kendü kabrin kazdurmışdur⁴³⁷⁴ ve etrâfında serv ü bādām ü şeftalü ağacı dikdürmüşdür. Bu kıt‘ ayı levha-i kitâbe-i seng-i kabrine⁴³⁷⁵ yazdurmışdur. *Kıt‘a:*

Anuñ için mezârum üstinde
Ben bu eşcârı böyle važ‘ itdüm

Şormadan tâ gören⁴³⁷⁶ bile hâlüm
Ki bu dünyâda⁴³⁷⁷ n’eyledüm n’itdüm

Bir boyı serv ü gözi⁴³⁷⁸ bādāmuñ
Şeftalūsına toymadum gitdüm

Ve lehu:

Yâruma ‘arz itmege kim varsa ben divāneyi
Göricek benden beter Mecnûn olur cânāneyi

Âşnāñ olup beni yād eyleye diyü saña
Dostum ған ağılaram gördükçe her bigāneyi

Bu ğarīb beyt dağı anuñdur. *Beyt:*

İrgad ğavurı gibi şarup başına gök bez
Cem‘ oldı yine mevsim-i orağa benefşe⁴³⁷⁹

SÂKÎ: Filibelidür. Baldır-zâde demekle ma‘rûf olup ol münāsebetle Sâkî taħalluş ihtiyâr itmişdür. Merhûm Merhabâ Çelebi’den işitdüm ki *mezbur şürekāmuzdan ve yārānumuzdandır* dirdi. Bu ğazeli ki eller Necâti’ye ve ba‘zılar Kemâl Paşa-zâde’ye isnād iderler, ol aña isnād iderdi⁴³⁸⁰. Tarîk-i ‘ilmde âhirete irtihâl⁴³⁸¹ eylemişdür. *Gazel -i ü:*

Ehl-i diğķat bilüñe mü didiler
Ağzuñ añuldı nist ü didiler

Ğonce ebkârı ‘andelîbi görüp
Kız kaçan geldi bunda bu didiler (A201a)

Küyumuz nâle ile töldurdı
Vâyli vâyli abu abu didiler⁴³⁸²

Ve lehu:

Bāguñ güli vü sünbüli serv ü benefşesi
Yâri gözet⁴³⁸³ diyü qodılar gözci nergisi

Aldı haber şabâdan ü döndi göz eyledi
Ya‘ nî gelür o gözleri âhü kesüñ sesi⁴³⁸⁴

SÂLİKÎ: Edirnelidür. Adı Aħmed idi. Hüb-nefes ü kemân-keş ü küşt-ğir⁴³⁸⁵ idi. Ammâ bed-mest ü ‘arbede-cüy u pür-teşvir idi. (P208a) Edirne Murâdiyyesi’nde hânende⁴³⁸⁶ idi. Televvüni ğâlib olmağın bir zemân Galağa⁴³⁸⁷ ‘azablarından oldı andan

⁴³⁷⁴ kazdurmışdur] kazmış F

⁴³⁷⁵ kabrine] mezârına P

⁴³⁷⁶ şormadın tâ gören] ki gören şormadın P F

⁴³⁷⁷ ki bu dünyâda] bu cihân içre F

⁴³⁷⁸ gözi] çeşmi B P F

⁴³⁷⁹ âşnāñ olup.....benefşe] -F

⁴³⁸⁰ ol aña isnād iderdi] -F

⁴³⁸¹ irtihâl] intikāl F

⁴³⁸² ehl-i diğķat didiler] -F

⁴³⁸³ gözet] gele B / gelür A S F

⁴³⁸⁴ aldı haber.....sesi] -F

⁴³⁸⁵ küşt-ğir] küştî-ğir P

⁴³⁸⁶ hânende] na‘ t-hân P

nikbeti şüretine girüp⁴³⁸⁸ Şeyh (B148b) İbrâhîmî şîvesiyle Mısr'a varup ol diyârûñ muḳallid 'Arablarından oldu. Ahîr ol ḥâlle⁴³⁸⁹ anda helâk ve perde⁴³⁹⁰-i ḥayâtî dest-i ecelde çâk oldu. *Şî'r-i û:*

Kan baḥrine ğark itdi yaşum felegün fülkin
Sen anı şafaḳ içre şanma ki meh-i nevdür

Ve lehu:

Yazsam 'aceb mi sen şeh⁴³⁹¹-i nâ-mihribâne cönk
Râz⁴³⁹²-ı derûnı yanmağa olur bahâne cönk⁴³⁹³

SÂ'İLÎ: Adı Meḥemmed'dür. Rûmili'nde Yeñişehr nâm şehrdendür. *Li-mü'ellifihî:*

Rind-i 'aşîḳ-pîşe vü bî-çâre vü ğam-ḥâredür
Şâhid ü şem' ü şarâba⁴³⁹⁴ düşmiş ol âvâredür

'Acem didüğü gibi *heme kâre vü hiç kâredür*. Bi't-tab' 'ilm ü ma'rifet mâ'ili ve ehlinden daḳâ'ıḳ-ı 'ilmüñ sâ'ili idi. Fenn-i taşavvufa müştegil ve 'ilm-i tevḥide müteveġġil geçerdi ammâ i'tikâdı medhul degül idi ve ḥilâf-ı meşrû⁴³⁹⁵ u ma'kül⁴³⁹⁶ kelâmı menḳül degül idi. Gâh Rûmili'nde gâh İstanbul'da olurdu. Mâ-meleki kitâba mebzul idi. N'eylerse eyler (F200a) kitâba akçayı pulı bol bol bulurdu (S102a) Karamanî nâm şeyh tiğ-i şer' ile maḳtûl olduḳda⁴³⁹⁷ ğurûḥ-ı şüfiyyûn hakkında çok ğüft ü ğü ve 'ulemâ-yı şer'atdan ğuluvv olduḳda egerçi müftî efendi ḥuzûrına vardı, 'akâ'idin şer'a taṭbîḳ idüp kilimin şudan çıkardı ammâ çok geçmedin ol vehmden mâli-ḥulÿâ 'arız oldu ve kuvâ-yı 'âkılesine efkâr-ı bâṭile müte'arız oldu⁴³⁹⁸. Dârü's-şifaya koyup der-zencir itdiler. 'İlâcında etibbâ ḥaylî tedbîr itdiler. Ammâ 'ilâc-pezir olmadı. Birkaç günden soñra fevt olup ecelden ğüriz ü ğüzîr olmadı⁴³⁹⁹. Şîrâzî demekle ma'rûf yâr-ı vefâdârı ki küttâb (A201b) tâ'ifesinden zurefâ ile hem-dem ve bûleġâ ile mahrem rind-i cihânsûz ve ḥânḳâḥ-ı şoḥbet-i yârânda cârü-keş ü çerâġ-efrûzdur, rivâyet ider ki mevtinden bir ġün muḳaddem bimâr-ḥaneye Sâ'ili'yi 'ıyâdete vardum, ḥâl-i ḥâtır sorısurâḳ zecr ü tevbiḥ (P208b) yüzinden buña *be divâne* didüm. Yüzüme bakup bu beyti okıdı. Beyt:

Dîvâne meḥân merâ be-ḥârî
Dîvâne tuyî ki 'aḳl dârî⁴⁴⁰⁰

Ḥaḳîr ibtidâ'en kâzî olduġumda Rûmili'ne teveccüh itdükde beni ġonderi ġidüp ḥîn-i vedâ' da bu beyti okıdı. *Beyt:*

İttebi' riyâḥa'l-ḳazâ ve dur ḥayşu dârat
Ve sellim lî Selmâ ve sir eyne sârat⁴⁴⁰¹

Şî'r-i û:

Ḳatre ḳatre sînem üzre eşḳ şanma ey püser
Âteş-i hicrân ile sînem ḳabardı ser-te-ser

⁴³⁸⁷ olmağın bir zemân Ġalaṭa] olmağla F

⁴³⁸⁸ şüretine girüp] şüret P

⁴³⁸⁹ ḥâlle] ḥâl-i tebâḥla P

⁴³⁹⁰ perde] perde dâmen-i libâs P

⁴³⁹¹ şeh] meh-i P

⁴³⁹² râz] süz-ı P

⁴³⁹³ ve lehu: Yazsam.....cönk] -F

⁴³⁹⁴ şarâba] türâba F

⁴³⁹⁵ meşrû'] şer' B F

⁴³⁹⁶ ma'kül] menḳül B A S F

⁴³⁹⁷ maḳtûl olduḳda] ḳatlı olınduḳda P / maḳbûl olduḳda F

⁴³⁹⁸ kuvâ-yı 'âkılesine efkâr-ı bâṭile müte'arız oldu] -F

⁴³⁹⁹ ecelden ġüriz ü ġüzîr olmadı] -F // olmadı] bulmadı P

⁴⁴⁰⁰ Beni küçümseyerek deli deme, asıl deli sensin. Çünkü aklın vardır.

⁴⁴⁰¹ Kader rüzgarlarına tâbi ol ve onun döndüğü tarafa dön.Selma'ya selam söyle ve nereye giderse sen de oraya git.

SEBZÎ: İstanbul'dan Dāvūd Paşa maħallesinden ĥāfız ü cüz'-ĥān yārāndandır.
Li-muħarririhi:

Şora varsañ eger belāgatde
Şi' r ü nazmında Ĥāce Ĥāfızdur

Ger feşāhatden eyleseñ teftiş(B149a)
Sebzvāri Ĥüseyn-i Vā' izdür

Ömri dānişmendān ve ehl-i 'ilm ü 'irfān ile güzerān itmişdür. Selef ü ĥalef eş'ārından çok kimesneye cevāb diyüp ĥaylî tettebbu'-ı divān itmişdür. Bir ergavān kaşidesi dimişdür ki ebyātı çeşbān ve ergavān gibi rengin ve mute'ānıku'l⁴⁴⁰²-efnāni ve mutelāşıku'l-ağşānidür. Bu ebyāt anuñ eş'ārındandır. *Gazel-i ü:*

Kim ki 'ışk ile yanup kendözini ĥāk idemez
Mecma'-i ehl-i fenā içre yolın pāk idemez

Dil ü dīn oldı fedā yoluña cānumda senüñ
El açuklığın⁴⁴⁰³ iden şoñradan imsāk idemez (F200b)

Sebziyā 'ışka kadem başmağa kılmaya heves
Ser-i zülfine şu kim başını fitrāk idemez

Ve lehu:

Bende-i 'ışkuñ olanlar pādşālık istemez
Sāye-i zülfüñ yiter zıll-ı hümâyı n'eylesün⁴⁴⁰⁴

SÜCÜDÎ: Kalkandelen'dendür. Piri Paşa ve Tāci-zāde Ca'fer Çelebi mürebbilerindendür. Divān küttābından ve ehl-i küttābuñ erbāb-ı ādābındandır. Ba' dehu bölükden silāhdārlar kâtibi olmışdur⁴⁴⁰⁵. Piri Paşa'dan bu beyt ile Kalkandelen ĥarācın istemişdür. *Beyt:*

Bükmedin kaddümi⁴⁴⁰⁶ yā gibi cefā kılıcı çerĥ
Gönder oĥ gibi şehā bendeñi Kalkandelene (A202a)

Revānî-i merĥūm Sultān Selīm nāmına berf redif bir kaşide diyüp bu beyti derc eyledükde *Beyt:*

Sincāb-ı ebri baña bağışlardı şübhesiz
Cüduñ gibi bulaydı eger i' tibār⁴⁴⁰⁷ berf (P209a)

Eglenmeyüp 'azl ü teftiş olındukda⁴⁴⁰⁸ Sücüdî bu kıt' ayı dimişdür *Kıt'a:*
Sovuk sözlerle tōñdurduñ⁴⁴⁰⁹ çihānı
Başuña tölular yağsun Revānî

Umarken çerĥdan sincāb-ı ebri
Devirdi kürkini⁴⁴¹⁰ gel gör zemānı⁴⁴¹¹

Mey-ĥārılığından yārān Sücüdî'yi tahrif idüp *Şucı iti* dirler imiş. Ol daĥı *ıssına beñzemeyen uğurlık ve mürebbimüz Ca'fer Çelebi'dür aña am bitı dirler baña*⁴⁴¹² *şucı iti diseler 'aceb midür* dir imiş. Şi' rinden ĥayrı⁴⁴¹³ ĥüb inşası daĥı vardır. Sultān Selīm-i merĥūmuñ 'Arab u 'Acem fetĥi tārīĥin inşā itmişdür. İshāk Çelebi-i merĥūm Sultān

⁴⁴⁰² mute'ānıku'l-] mute'ātıku'l F

⁴⁴⁰³ açuklığın] açukluğın B

⁴⁴⁰⁴ ve lehu : Bende-i 'ışkuñ.....n'eylesün] -F

⁴⁴⁰⁵ olmışdur] olup F

⁴⁴⁰⁶ kaddümi] bilimi P

⁴⁴⁰⁷ i' tibār] iktidār A

⁴⁴⁰⁸ olındukda] olup Revānî'nün başına felāket geldükde F

⁴⁴⁰⁹ tōñdurduñ] tōldurduñ B A S F

⁴⁴¹⁰ kürkini] postuñ B A S F

⁴⁴¹¹ umarken.....zemānı] -F

⁴⁴¹² baña] bize P

⁴⁴¹³ şı' rinden ĥayrı] -B A P S

Bāyezīd devrinde vākı⁴⁴¹⁴ olan büyük zelzeleden Sultān Bāyezīd'in mevtine dek yazmışdır. Sücūdī'nün aña zeyl gibi olmışdır ammā İshāk Çelebi'nün pür-mağz u pür-kār ve rengin ü çāşnıdardur. Sücūdī'nün edāsı küşāyende ve inşāsı hoş-āyendedür⁴⁴¹⁵. Elfāzı sebük ü şirin ve ma'ānisi fehme karīb ü iz'āna karındır. Yine ol mansıbdā vefāt itmişdür ya'nı ecel gelüp selām virüp (S102b) mıkdar-ı teşehhüd ku'uda mecāl virmeyüp Sücūdī yüz yire koyup yārāna tahıyyāt itmişdür. *Maṭla'*:

Çatma kaftān giy yaraşuğdur benüm cānum saña

Yaraşur kaplan derisi takye arslanum saña⁴⁴¹⁶

Ve lehu:

Sanma bülbül nağmesi ey gül-izār egler beni⁴⁴¹⁷

Gülşen-i 'ışkuñda bu feryād u zār egler beni⁴⁴¹⁸ (B149b)

Fürkatünde dem-be-dem merdümlik idüp ey peri

Yaşı çoğ olsun bu çeşm-i eşk-bār egler beni⁴⁴¹⁹

Tārīh-i sefer-i Şāh İsmā'īl⁴⁴²⁰ *Tārīh*:

Ne tūrursın tūr ey şeh-i 'ādıl

Yola gir zād ile⁴⁴²¹ zevāde ile

'Azab⁴⁴²² ile yeñiçeri devşir

Hadden endāzeden ziyāde ile

Tā ki 'ālemde ola bir tārīh

Şāhı māt eyle gel piyāde ile (F201a)

ŞEHĀBĪ: 'Acemiyyü'l-aşl-ı Hemedānīdür. Şu'arā-yı 'aşr u diyāruñ 'ārif-i heme-bin ü vākıf⁴⁴²³-ı heme-dānīdür⁴⁴²⁴. Pādşāh-ı bahr ü ber Sultān Süleymān-ı zemān Sultān-ı maşrıkeyn seyr-i hāfıkayn itdüğü gibi 'azm-i 'Irākeyn idüp Tebrize geldüklerinde (A202b) şeh-levend-i (P209b) 'ulemā mürebbi-i şu'arā ya'nı Kadri Efendi, Monlā Şehābī'nün her ma'rifete ehliyyet ve her kâbiliyyete maḥalliyetin fehmi idüp muşāḥabet iderek Rûm'a getürmişdür. Ol vaktiden beri ki sene isnā ve erba'in ve tis'ami'edür, Rûm'da sâkin ve ekābir ü eşraf ile muḥarındır. Anda olan selāmet-i ṭab' u neḳāvet-i şān⁴⁴²⁵ hüsn-i idrāk u cevdet-i iz'ān ḡayret-i erbāb-ı dāniş ve 'ibret-efzā-yı ehl-i 'irfāndur. Niçe yıllar daḡı Seyyid Muhammed-i Nûr-bahş ṭarīḳine sülûk idüp reh-nümāyān-ı ṭarīḳ-i ḥaḳīkatden ve meşā'ih-i rāh-ı ṭarīḳatden⁴⁴²⁶ tevbe vü 'inābet idüp evḳātın⁴⁴²⁷ ḡaşr-ı tekmi'l-i nefis ve tehzi'b-i ahlāk ve muṭāla'a-i kütüb-i nāfi'a ve kesb-i fazilet ü ma'rifet itmişdür. Hār u ḡaş-ı gülşen-i cihāndan serv gibi dāmen-çin; naşb-ı 'ayn-ı a'yān iken dide gibi 'uzlet-nişındır. Ulular lisānında ki *tünezzelü'l-esmāu mine's-semāi*⁴⁴²⁸ dinmişdür, Şehābī lakabı aña gökden inmişdür. Bihār-ı ṭab'-ı zehḡārından ḡarāret-i mihr-i sipihr-i vāridāt-ı İlāhiyye ile semāyı te'yid-i [te'yidāt-ı] Rabbāniyyeye şu'ūd iden, buḡār-ı şehāb-ı şıḳāl olur; dürr ü gevher-i nā-yāb ile māl-ā-

⁴⁴¹⁴ vākıf olan] -B A S F

⁴⁴¹⁵ āyendedür] āyende A

⁴⁴¹⁶ çatma kaftān.....saña] -F

⁴⁴¹⁷ beni] meni F

⁴⁴¹⁸ beni] meni F

⁴⁴¹⁹ beni] meni F

⁴⁴²⁰ tārīh-i sefer-i Şāh İsmā'īl] Tārīh-i sefer-i Şāh İsmā'īl Sücūdīye daḡı isnād olunur P / Şāh İsmā'īl

surḡ-ser seferine F

⁴⁴²¹ zād ile] u hem F

⁴⁴²² 'azab] 'azīb P

⁴⁴²³ vākıf] 'ālem-i P

⁴⁴²⁴ heme-dānīdür] heme-dānīdür. Mısrā' P

⁴⁴²⁵ neḳāvet-i şān] neḳāvet-i şān Mısrā' B S

⁴⁴²⁶ ve meşā'ih-rāh-ı ṭarīḳatden] -F

⁴⁴²⁷ evḳātın] evḳāt-ı 'ömrin P

⁴⁴²⁸ mine's-semāi] min şavbi's-semāi P

İsimler gökyüzünden indirilir.

māl olur. Ba‘dehu dest-i ebr minvālinden ka‘r-ı deryā-yı devāt-ı şā‘ire düşüp şadef-i zurûf-ı hurûfda terbiyet bulup ğavvâş-ı hâme elinden sâhil-i sūy-ı nâmede cilve-nümâ olup dest-i hakkāk-i tab‘-ı çalāk mışkab-ı şî‘rle ol dürr-i mensûrî lû‘lû‘-i manzûm gibi rişte-i tahrire çeküp gûşvâre-i hûr-ı ‘în olmağa lâıyk bir ‘ıkd-ı dürr ü kılâde-i le‘âl olur. Ayâ hâmesi ne ebr-i deryâ-bârdur ki her noktası bir nûkte-i dürrü‘n-naẓîd⁴⁴²⁹ olur ve şarrâf-ı tab‘-ı nice şehhârdur ki tertîb itdüğü nazm yanında lû‘lû‘-i meknûn kalâ‘id-i ‘ıkbân gibi bir terkîb-i ta‘kîd olur. Cümle-i kerâmetinden idi ki bâğ-ı ahvâline nesim-i kabûl-i şâhî vezân olup tarâvet-pezîr olmuşdur. Ol sebebeden bihişt-naẓîr olmuşdur. Ancak dide-i ümmidinûn nigerânı nevâl-i pādşâhî ile iren (?) beridedür⁴⁴³⁰. Sâ‘ir ebvâbdan dest-i recâsı büridedür. (P210a) Sene seb‘in ve tis‘ami‘ede me‘mûr olduğu *Kitâb-ı Kîmyâ-yı Sa‘âdet* (F201b) tercemesi ki hadd-i zâtında kîmyâ-yı sa‘âdet⁴⁴³¹-i türâb-ı bâb-ı pādşâhiden (B150a) tercemândur ve aslı kîmyâ-yı sa‘âdet olduğu gibi tercemesi iksir-i ekber (A203a) ve kibrît-i aḥmer gibi kem-yâb-ı zemândur, itmâm idüp divân temâmı ile mecmû‘a-i gül gibi revâ‘ih-i fevâ‘ih-i üns ile pür ve cönk-i şadef gibi aktâr-ı emtâr-ı fazl u ‘irfân ile pürdür. İthâf-ı ‘atebe-i sultânî idüp tevki‘-i kabûl ile müvekkî‘ ve mübeşşir-i envâ‘-ı ihsân-ı âcil ü ‘âcil ve müjde-dih-i huşul-ı her mütevekkî‘ olmuşdur. Sene ihdâ ve seb‘in ve tis‘ami‘ede nâmı divân-ı mevîde mesşûr oldu⁴⁴³² ve lisân-ı yârânda merhûm dimekle mezkûr oldu. *Târîh*:

Didi Selmân⁴⁴³³ vefâtına târîh

Rûh-ı pāk-i Şehâbiye rahmet

Şî‘r-i ü:

Gözümde sîm-i eşk ü şînem üzre tâze dâğum var

Gedâ-yı kûy-ı ‘ışkâm sîm ile zerden ferâğum var

Egerçi şubḥ-ı ‘ışkâm şâm-ı ğamda tiredür lîkin

Ḥayâl-i şem‘-i ruḥsârûnla bir rûşen çerâğum var

Ve lehu:

Çüb-ı zaḥmın şanmañuz⁴⁴³⁴ cismümde yir yir ol perî

Baña ihsân eyledi bir ḥil‘at-ı nilüferi

Ve lehu:

Ḥadûnden lâle-i hamrâ hacil berg-i gül-i ter hem

Ḳadûnden şâḥ-ı ṭubâ münfa‘il serv ü şanavber hem

Gören ruḥsârûnı zülfün şebinde vechi var diyüp

Meh-i zulmet-nişin u âftâb-ı sâye-perver hem⁴⁴³⁵

Ve lehu:

Bezm-i ‘ışkuñ bir ‘aceb kanlu şarâbı var imiş

Kim ser-i ‘uşşâkdan anuñ ḥabâbı var imiş

Cur‘a-i vaşl içmedin peymâne-i ‘ömr oldu pür

Hey dırığa bilmedüm dehrûn şitâbı var imiş (S103a)

SEḤÂYİ: Adı Meḥemmed’dür. Babası tarîk-i Zeyniden Şeyḥ Zeynel nâm bir ‘azîz şâhib-i temyîz ehl-i perhîzdür⁴⁴³⁶. Mevlidi Nigbolıdur. Kâbiliyyetiyle emâsil-i kavâbil içinde erbâb-ı hüsn-i kabûlûn maḳbûldur. Her fenne küşîş ve revîş-i şî‘rûn⁴⁴³⁷ âksâmına veriş itmişdür. Ḥâlâ mevâlî-i ‘izâm ḥıdmetinde ve tarîk-i ‘ilmûn pâyê⁴⁴³⁸-i mülâzemetindedür. Çerḥ-ı bed-kîş ü dün-perver ve zemân-ı erâzil-perest ü sifle-âverden taraf-ı kavâbile (P210b) bir nazar olsa çok âşâr zuhûrına mazḥar ve ‘ayn-ı ‘ilm ü ‘irfâna manzar olacak vücûddur. *Maṭla‘-ı ü*:

⁴⁴²⁹ dürrü‘n -naẓîd] dârü‘n -naẓîd F

⁴⁴³⁰ ancak dide-i ümmidinûn nigerânı nevâl-i pādşâhî ile iren beridedür] -B F

⁴⁴³¹ ki hadd-i zâtında kîmyâ-yı sa‘âdet] -F

⁴⁴³² oldu] -P

⁴⁴³³ Selmân] sultân P

⁴⁴³⁴ şanmañuz] şanma A

⁴⁴³⁵ şî‘r-i ü: Gözümde sîm-i eşk.....hem] -F

⁴⁴³⁶ ehl-i perhîzdür] pür-hünerdür A

⁴⁴³⁷ revîş-i şî‘rûn] şî‘r gibi F

⁴⁴³⁸ pâyê] rütbe-i B A S F

Koparma ağzuñ ile gönçesin gülistānuñ
Acıtma yüregini ‘andelīb-i nālānuñ

Ve lehu:

Dīvānelikler itdüm ol gül-‘izāra karşı
Artar cünün-ı ‘aşık evvel bahāra karşı

Mu‘ammā-yı Hasan u Hüseyin:

Ne dirlik çeşm-i cādūsından ayru
Ser-i mū deñlü ebrūsından ayru⁴⁴³⁹

Bu fakīr Çernovi kâzīsı olduğuma târiḥ dimişdür. Târiḥ be-ṭarīḥ-i ta‘miye
(A203b) *Târiḥ:*

Bir münāsib yir aradılar gönülden ‘Āşıka
Ehl-i ‘irfān kimi Şumnu didi kimi Tırnovi

Yiri gögi çer idüp āb u hevā cūyān iken
Yazdı târiḥin anuñ biri kâzā-yı Çernovi

Rā ki iki yüzdür maḥsūb olmayıcaḥ târiḥ temām olur. (B150b)

SİHRİ: Edirnelidür. Adı Meḥemmed’dür. Dīv-destoḡlı dimekle ma‘rūfdur. Sunūf-ı ma‘ārifle ve durūb-ı ‘avārifle maḥfūfdur. Babasına sür‘at-i kitābetinden kināyet idüp dimişlerdür (F202a) dīv-dest. Bu babasından şad çendān artuḡdur ki dimişlerdür *dest-ber-bālā-yı dest*⁴⁴⁴⁰. Ekser-i meḥākim-i Muḥammediyyede veşā’iḡ-i şer‘iyyede⁴⁴⁴¹ ifnā-yı ‘ömr idüp kâtib-i dest-i şer‘-i Hudā’dur. Kirāmen kâtibin ile hemdest olsa revādur. Kemāl Paşa-zāde-i merḥūm zemānında Edirne’de maḥkeme kâtibi imiş, fuželādan Molla İdris ve Tāci-zāde ve Kāzī-zāde-i ‘Acemī ḥıdmetlerine irişmiş ma‘rifet ṭalibi imiş. Ol kadar cevāhir-i nevādir ve āsar-ı aḡlām-ı ekābir ki ol yazmışdur ve anda vardur ne kābil ihāta-i ‘ilm ve ne mümkin duḡūl-ı dā’ire-i ḥaşr u şumārdur. Ekserinüñ müsevvedâtı mazmūnları āyine-i ḥatırlarında şüret-güsterdür ve ṭabakāt-ı perde-i ‘inebi ‘aynı şaḡḡāf dükkānı⁴⁴⁴² gibi pür-divān u defterdür. Ol deñlü yād-dāşt u letā’if ve nevādir ü ṭarā’if, mülātaḡāt-ı ‘ulemā⁴⁴⁴³ ve muṭāyebāt-ı şu‘arā ve tevāriḥ-i selātin ü ümerā ve mecālis-i e‘ālīde ve meḥāfil-i ahālīde⁴⁴⁴⁴ güzerān iden emşāl u (P211a) ḥikāyā ki⁴⁴⁴⁵ anuñ ḥatırında vardur, barmaḡ ḥisābın eylese benān-ı ḥāmeve kelāl gelür. Ve debir-i çerḡ-i eşir ya‘nī ‘Uṭarid-i şāḡib-i tedbir şumār için aḡça yirine nücūm dökse kīse-i felek-i Aṭlasuñ derūnı teḥi olup ḥāce-i büzürgvār Müşteri sıfrū’l-yed ḡalır. Kuvvet-i ḡafızası iledür ki ḡüyā münākaḡada⁴⁴⁴⁶ herkesün kuvvet-i ḡafızasına şerik ve vücuḡ-ı ḡiss-i müşterekine⁴⁴⁴⁷ müşterikdür. Ve maḡal-ḡuluk u letā’if- ḡānlıkda öyle idi ki eger yek ḡaleme rub‘-ı meskūn⁴⁴⁴⁸-ı evrāḡ-ı kemālī temām zir-i semeḡd-i kīlk-i ‘ālem-neverd ne aldıysa muḡarrer beyāz u⁴⁴⁴⁹ sevād-ı dīde⁴⁴⁵⁰ gibi *nışfin lī ve nışfin lek*⁴⁴⁵¹dür. Ḥālā otuz yıldan ziyādedür ki teḥi-dest ü ḡalvet-nışin,⁴⁴⁵² pīrlik irmekle elinde ḡāmeden bedel ‘aşa ve güzerligden ‘ıvaḡ gözlik gözinde (A204a) āşkardur. Yine bir ḡāyide ma‘nā benümdür diyü okınsa aşlın ve menşe’in beyān idüp çiyner tükürür. Yoldaşdan ḡalmaz ve şeb ü ruz kitābetde vazife-i rātibesini temām idüp dītremege ṭurupdururuz diyü dest-i lerzānından incinmeyüp ḡiddet-i kuvvet-i başırası

⁴⁴³⁹ ve lehu: Dīvānelikler.....ayru] -F

⁴⁴⁴⁰ dest] dest. Bir bālā-yı dest B A P S

⁴⁴⁴¹ şer‘iyyede] şer‘iyyede ve ḡabālcāt-ı mer‘iyyede B A P S

⁴⁴⁴² dükkānı] dūlabı B A P S

⁴⁴⁴³ ‘ulemā] ‘ulemā münādemāt-ı zurefā B A P S

⁴⁴⁴⁴ mecālis-i e‘ālīde ve meḡāfil-i ahālīde] mecālis-i e‘ālīde B A S F

⁴⁴⁴⁵ mecālis-i e‘ālīde güzerān iden emşāl u ḡikāyā ki] -F

⁴⁴⁴⁶ münākaḡada] müfāvezāda P

⁴⁴⁴⁷ müşterekine] şirkine A

⁴⁴⁴⁸ meskūn] sūkūn A

⁴⁴⁴⁹ aldıysa muḡarrer beyāz u] -F

⁴⁴⁵⁰ dīde] dīde-i beyāz F

⁴⁴⁵¹ Yarısı benim yarısı da senindir.

⁴⁴⁵² nışin] nişest A

alınduğundan almaz. Hayf ki rüzgâr-ı dñn-perver ü sifle-âverde⁴⁴⁵³ şu maķûle kâmil-i erzel-i ‘ömrinde kût-ı yevmî tedârûkine kendü mübâşir ola ve her cîlf ü çepel ü câhil ü erzel mâl-ı vâfire kâdir olup sîm-sâķ sâķilerle zerrîn kadehlerden ‘ıyş u ‘ışretlerde olup ma‘âşir-i ağbiyâ vñ eşkıyâ ile (B151a) mu‘âşir ola⁴⁴⁵⁴. Bu hâķir dünyâ bi’t-tab‘ edâniye meyl ve her deniye kâim u murâd⁴⁴⁵⁵ tufeyl itdügin (F202b) gördükde (S103b) küdekâne⁴⁴⁵⁶ üstühânâ bâl u per şokup uçurduklarında bâl u per hevâsı ile merkezine şu‘ûdi hâlinde muķârın olduğı üstühân-ı hâķiyyi kâsrla bile iletdüğü gibi erbâb-ı ‘uluvv u rıf at bir deniyyi cebr ü kâsrla şânında liyâķat yoğiken manşıb-ı e‘âliye iletdüğüne teşbîh iderdüm⁴⁴⁵⁷ ki bir gün biri bilâ-takrîb bu hâķire ğayz u ğazab ve şûr⁴⁴⁵⁸ u şağab yüzinden (P211b) denî didükde didüğüm rubâ‘i ğasb-i hâldür. *Rubâ‘i*:

Ta‘azzüm ile tehevvr idüp bilâ-takrîb
Denî didi benî gördi şikeste-hâl u ğarîb
Sipîhr sifle-nevâz oldu dehr dñn-perver
Denilik eyler isem eylemeñ benî ta‘yib

Kezâlik ol eşnâda bir şadr-ı bî-kadr u pür-ğadre varduğumda baña *ağduķ añlarsın* didükde bu rubâ‘i ħûb vâķı‘ olmuşdur. *Rubâ‘i*:

Ah u vâveylâ dırıĝâ ğaşretâ
Ağduķ añlarsın didi kâzî baña
Adem añlayup anı vârdum aña
Ağduķ añlarsın dise lâyiķ baña⁴⁴⁵⁹

Bir gün İslâm Beg nâm kimesne odasına Monlâ Siĝri’yi da‘vet idüp bu kıt‘ayı gönderdüm. *Kıt‘a*:

Ey kelâm-ı belîĝi siĝr-i helâl
Dimek aña nazîre fikr⁴⁴⁶⁰-i muĝâl

Gelün İslâm Begün odasında
Olalum ‘âlemün şafâsında

Vakt-i güldür zemân-ı nûş-ı şarâb
Leb-i deryâ durur şeb-i meh-tâb

İçelüm câmı zevraķı çekelüm (A204b)
Baĝr-i endûh u ĝuşşadan geçelüm

Gâh seyr idelüm sefîneleri
Dürr-i nazm ile pür ğazîneleri

Câme-ĝâb içre her semen-sîmâ
Hâlede mâh-tâbdur ĝuyâ

ĝeşt-i keştî-i cûybâr idelüm
ĝüzer-i ‘ömri i‘tibâr idelüm⁴⁴⁶¹

Mâh hercâ’îdür felek ĝaddâr
Cönk⁴⁴⁶²-i eş‘ârdur ĝül-i bî-ĝâr

⁴⁴⁵³ ü sifle-âverde] -F

⁴⁴⁵⁴ ola] olan B S F

⁴⁴⁵⁵ murâdı] merâmı A S

⁴⁴⁵⁶ küdekâne] küdekânûñ A P

⁴⁴⁵⁷ iderdüm] iderem A

⁴⁴⁵⁸ şûr] şer A S F

⁴⁴⁵⁹ kezâlik ol eşnâda..... baña] -F

⁴⁴⁶⁰ fikr] emr-i P

⁴⁴⁶¹ ĝeşt-i keştî-i cûybâr.....idelüm] -F

⁴⁴⁶² cönk] çünkü F

Seyr-i meh-tâbı nice bir görelüm
Sîm-tenler berine yüz uralum

Virelüm ‘ömre dad u zevke murād
Rûh-ı Firdevsî diye taḥşin bâd

Zâhir ü bâtın eyleyüp zevkî
Çerḥa irişe na‘ralar şevkî

Monlâ daḥı mest ü efkâr bulınup bu kıt‘ ayı yazdı gönderdi. *Kıt‘a*:
Eylemişsin yazup beğüm nâme
Kâfir-i ‘ışkı da‘vet İslâma

Şimdi bildüm ki devletüm yoğ imiş
Bezm-i ḥâşşa liyâkatüm yoğ imiş

Hak Te‘âlâ ‘azîz idüp nâmuñ
İre âfâka reşḥ-i aqlâmuñ

Bir vakt birkaç gün mahkeme kitâbetinden kalup ol zemânda re‘îs-i küttâb olan Haydar Çelebi‘ye kaşd-ı intisâb eyledükde Mesîḥî-i merḥûm bu mektûbı Sîhrî‘ye göndermişdür ki bi-‘aynihi nakl olunur. *Şûret-i mektûb-ı Mesîḥî be-Sîhrî*. Gurer-i cevâhir-i ed‘iye ki intizâmından rişte-i cân mücevher (P212a) ve dürer-i zevâhir-i eşniye ki ‘ıtrından meşâmm-ı dil mu‘atṭar ola. Kavâfil-i ḥulûş-ı ṭaviyyet ve revâhil-i şafa-yı ‘aḳidet birle ithâf olındukdan soñra zamîr-i münîr-i âyine-nazîre ma‘rûz-ı dâ‘î oldur ki mektûb-ı şerîfle (F203a) ferâ‘id-i fevâ‘id-i ihlâş ve ‘avâ‘id-i mevâ‘id-i ihtisâş irsâl olınmış. Mizâc-ı şerîf ve ‘unşur-ı latîf câdde-i istikâmetden bir miqdâr münḥarîf olup ba‘dehu ‘inâyet-i yârî-i Bârî ve eltâf-ı Perverdgârî ile yine tarîḳ-i şîḥḥat ve (B151b) menhec-i istikâmetde sābit-kadem olduḡı i‘lâm olınmış *el-ḥamdu lillâhi ‘ale’s-şîḥḥati ve’s-selâmeti*⁴⁴⁶³. *Kıt‘a*:

Yaraşur şîḥḥat ol mizâc-ı şerîf
Hiç yaraşmaz ola saḳâmetde

Görelüm ol vücûd-ı pür-cûdı
Dâ‘imâ şîḥḥat u selâmetde

(A205a) Ba‘dehu mektûb-ı dürer-bârda mahkeme-i münîfeden sebep-i rıf‘atüñüz i‘lân olınmış *Kıt‘a*:

Ġam degül dilden eyleñüz ġamı def⁴⁴⁶⁴
K’olısar rıf‘ata sebep ol ref‘

Biñ belâ vü ḳazâ ile kişîye
Ḥâsıl olmış ya olmamış bir nef‘

Gerçi şûretde zâhir-i aḥvâle fütûrdur ammâ ma‘nide sebep-i ġâyet-i ḥuzûrdur. Elem-i kitâbetden ki müzeyyel-i kuvvet-i bâsıra ve şıfat-ı ‘uḳûl-ı ḳâşıradur, ḥalâş bulmuşsuz⁴⁴⁶⁵. *Kıt‘a*:

Ma‘rifetle geḳen kişî üstâd
Gice gündüz olur mı hiç irġad

‘Âḳıl iseñ kitâbetüñ herġiz
Daḥı ‘âlemde adın eyleme yâd

Bir kişinüñ ki ḥoḳḳa-i vücûdı cevâhir-i fezâ‘il ü ma‘ârif ile memlû ola, ‘arâz-ı pür-ġarâz-ı⁴⁴⁶⁶ manşibuñ izâlesi içün (S104a) ġamnâk mı olur. Ḥuşûsâ mümeyyizü’l-fuzelâ,

⁴⁴⁶³ *Sihhat ve esenlik için Allah'a hamd olsun.*

⁴⁴⁶⁴ dilden eyleñüz ġamı def] eyleñüz ġamı hoş def F

⁴⁴⁶⁵ bulmuşsuz] olmuşsuz P

⁴⁴⁶⁶ ‘arâz-ı pür-ġarâz-ı] ‘arâz-ı pür-ġarâzın P F

şāhibü'l-himmeti'l-‘ulyā Ḥazret-i Ḥaydar Çelebi gibi kerîmü’ş-şān, ‘amîmü’l-iḥsān zahîr-i kavîsi ola. *Kıt‘a*:

Devlet işiginde maḥrûm ola mı ol kim anuñ
Ola bir pûşt-i zahîri Ḥazret-i Ḥaydar gibi

Pîre-zen dünyāya meyl itmez kanı anuñ gibi
Kim görüpdür kuşanur himmet kuşağın er gibi

Haḳ budur ehl-i hüner kadrin bilür şāhib-naẓar
Himmet ehlin görmedüm ‘ālemde ol server gibi⁴⁴⁶⁷

Mezbûr şāhibü'l-himmet ve kâşifü'l-ğummet ile mülākāt olıcaḳ ba‘zı kelimāt olınuḳ bu cānibe haber irsāl olınmasına va‘de itmişsiz. (P212b) Eger mülākāt u mükāleme vāḳı‘ olursa⁴⁴⁶⁸ ruḳ‘a-i dil-nüvāz ile i‘lām buyurasız. *Kıt‘a*:

Ellere itdügi keremlerden⁴⁴⁶⁹
Bize itdügi va‘deler çokdur

Kerem ü luṭfı dā‘im olsun ki
Va‘de virmekde beñdeşi yokdur

Maṭla‘:

Âftābum devlet atına süvār ol bir gün eş
Halk bir şîre süvār olmış⁴⁴⁷⁰ disünler bir güneş

Ve lehu:

Cānda dāğ-ı ḥasret ü zülfünde cān boynuñda zülf
Düşdi ey nāzûk-beden bār-ı girānum boynuña

Ve lehu:

Didüm ol serve niyāz eyledüğümce eyle⁴⁴⁷¹ nāz
Yaraşur ‘āşîḳ u ma‘şûḳa didi nāz u niyāz

Nice bir cev̄ ü cefā defterin ez-berleyesin
Gel vefā ḥarfine de eyle nāẓar yañul yaz⁴⁴⁷²

SIḤRÎ-I SÂNÎ: İstanbullı şehroğlanıdır. Yārān içinde Kız Memi demekle (F203b) şehriñ şöhre-i (A205b) devrānıdır. Bîl devātı gibi niçe kâtiblerüñ yanına takıldı tā ki erbāb-ı kalem ve aşḥāb-ı raḳam-ceridesine yazılmışdı⁴⁴⁷³. Defterdār olan Sirozlı Hasan Çelebi’ye mülāzemet ve anuñ kalemlerine kitābet iderdi. Devrūñ ‘ayyāşı ve dehrūñ kallāşı ve evbāşlaruñ başı idi. Hāle gibi süfresi küşāde ve kuş-ı māh gibi nāmī āšnā vü bigāneye nihāde idi. Şeb ü rûzı ‘ıyş u ‘işretle geçerdı, yārānla yir içerdı. Kendü eger mest ü eger ayıkdı, sebû vü şurāḥi vü sāğar gibi gönli vü gözi vü eli açıkdı. Ma‘zûl olduḳda dimişdi. *Beyt*:

İster iseñ düşüp ayakda ḳalam
Kâtib ol ol cihānda ehl-i ḳalem

Mezkûr Hasan Çelebi çünki ‘Arab u ‘Aceme⁴⁴⁷⁴ (B152a) defterdār oldı, Siḥrî Çelebi daḥi Atbāzārı kâtibi olup raḥş-ı murādı ‘arşa-i kām-rānide sebûk-refṭār oldı. Hikmet Allāh’uñ bir niçe (F204a) nā-merd taḥrikiyle bir gice odasına emred getürür. Oğlañuñ akrabāsı meger aḡniyā vü eşḳiyā imiş. İrtesi oğlañı bend-i şalvar beride ve kun deride, melikü’l-ümerā-yı vaḳt olan Üveys Paşa divānına iledürler. Ol ḥod Hasan Çelebi’ye kinedār ve kemîn-i intikāmda ḥāzır u üstüvār imiş. Ekābir ḥod intikāmı yıllarla güderler, eşegine güci yitmeyiceḳ pālānın dögerler. (P213a) Fî’l-ḥāl tehevvr idüp Siḥrî’yi budarlar. İstanbul’da işidildükde ‘İşreti *Mısrā‘*:

Vāyli oldı Kız Memi ḥādim

⁴⁴⁶⁷ haḳ budur.....gibi] -F

⁴⁴⁶⁸ olursa] olduysa B P F

⁴⁴⁶⁹ keremlerden] luṭflardan B A S F

⁴⁴⁷⁰ olmuş] oldu A S F

⁴⁴⁷¹ eyle] eyleme B P S F (vezin gereği “eyle” tercih edildi. Ancak anlam açısından “eyleme” daha uygun)

⁴⁴⁷² ve lehu: Cānda dāğ-ı ḥasret.....yañul yaz] -F

⁴⁴⁷³ bîl devātı yazılmışdı] -B A P / S’de üstü çizili

⁴⁴⁷⁴ ‘Arab u ‘Aceme] ‘Araba

diyü târîh didi. Miskînün devleti âletinde imiş. Egerçi sakalı yü sebleti yirinde tûrdı⁴⁴⁷⁵
dökilmedi ammâ ol zaḥm gibi riş-i baḥtî oñılmadı. Qandî'den soñra târîh-güylige
heves itmışdür. *Matla*⁴⁴⁷⁶-ı ü:

İlâhî isterem cismüm ser-â-ser tâze dâğ olsun
Bir er yatur disünler kabrüm eṭrâfî çerâğ olsun

Ve lehu:

Sînede âyîneveş biñ dâğ peydâ eylesem
Her birinde dost didârın temâşâ eylesem⁴⁴⁷⁶

Ve lehu:

Cihânda sînesi üstinde şol ki bir cevân besler
Demî zevḳ u şafâ ile geçer cân üzre cân besler

Ve lehu:

Şûḥ u şengül rindler bezminde dil-berdür şarâb
Başı üstinde anuñ sâķî⁴⁴⁷⁷ araḳ-çini ḥabâb

Bezmdede sâķî hevâsıyla ḥarâret kesb idüp
Sihriyâ şanma ḥabâb olan⁴⁴⁷⁷ araḳ dökdi şarâb

Rüstem Paşa vezîr-i a⁴⁴⁷⁸ zam ve birâderi Sinân Paşa kapudan olup birinün emri berde
(A206a) şu gibi câri ve birinün ḥükmi bād gibi baḥrde⁴⁴⁷⁸ sârî idi. Nâ-gâh Rüstem Paşa
azl olup Sinân Paşa daḥı kuvvet-i azlde olup bed-ḥâḥları ebtâ⁴⁴⁷⁹ u esyâ⁴⁴⁸⁰ ın teftiş ve
der-bend-i kayd u teşvîş itdiler⁴⁴⁷⁹. Biri⁴⁴⁸⁰ binâ emîni Hüseyin Çelebi'dür ki azl
olındukda⁴⁴⁸¹ Sihri bu kıṭ⁴⁴⁸² ayı dimışdür ḥaḳḳâ ki şeker yimişdür.⁴⁴⁸² *Kıṭ*⁴⁴⁸² a:

Biri evden bunuñ biri kapudan
Bunları şanma sen gider kapudan (S104b)

Azl olınsa n'ola emîn-i binâ
Yapu taşu ḳalır mı hiç yapudan

Rüstem Paşa ba⁴⁴⁸³ de'l-azl yine vezîr olup Üsküdar'dan gelüp divân-ı âlîde yine şadr-ı
vezârete⁴⁴⁸³ geçdükde didi. *Târîḥ:*

Aşaf-ı Sultân Süleymân geldi geçdi şadrına

Diger: Rüstem-i müdebbir

Qandî fevtine *Târîḥ:*

Ah u ḥayfâ Qandî rihlet eyledi

Merḥûm İshâḳ Çelebi'nün Şâm kâzîsı olduğına *Târîḥ:*
Alduñ yine Dımışḳı kılıcuñla İshâḳ (942)

Sinân Paşa kapudan iken fevt olduğda *Târîḥ:*

Virür âḥir hevâya fülk-i tenî
Nûḥ daḥı olur ise keşti-bân

Her kaçan dem çeke neheng-i ecel
Ḳaṭrece gelmiye aña ummân

Yûsuf-ı şâni idi âḥbâba
Görinürdi⁴⁴⁸³ adû gözine Sinân

⁴⁴⁷⁵ yirinde tûrdı] -F

⁴⁴⁷⁶ İlâhî isterem.....eylesem] -F

⁴⁴⁷⁷ ve lehu: Şûḥ u şengel.....şarâb] -F

⁴⁴⁷⁸ bād gibi baḥrde] baḥrde yıl gibi P

⁴⁴⁷⁹ bed-ḥâḥları ibtâ⁴⁴⁷⁹ u isyâ⁴⁴⁸⁰ ın teftiş ve der-bend-i kayd u teşvîş itdiler.] B A P S

⁴⁴⁸⁰ biri] tevâbi⁴⁴⁸⁰ inden A

⁴⁴⁸¹ ki azl olındukda] teftiş itdiler A / olındukda P / ki azl olındukda ve cidd ile kendüleri hedef-i tîr-i
hezl itdiler S F

⁴⁴⁸² ḥaḳḳâ ki şeker yimişdür] -B A P S

⁴⁴⁸³ âlîde yine şadr-ı vezârete] A / -F

Sihriyā gel du‘ā-yı hayr idelüm (F204b)
Ruh-ı pākini şād ide Sübhān

Hātif-i ğayb didi tārīhin⁴⁴⁸⁴
Taldı rahmet deñizine kapudan (961)

diyü tārīh dimişdür⁴⁴⁸⁵.

SİRACİ: Germiyanīdür. Miyān-ı şu‘arāda yārānuñ mū-şikāf u (P213b) nükte-dānıdur. ‘İlm-i belāğatde çerāğı ‘allāmeden yaķar ve fenn⁴⁴⁸⁶-i feşāhatde silsile-i pāyesi Nizāmü’d-din-i A‘rac’a çıkar. Egerçi zāhirā reftārda tek⁴⁴⁸⁷ ü tāz ider ammā tarīķ-i ‘ilmde kadem-i rāsīhī ve rāh-ı taḥşilde ka‘b⁴⁴⁸⁸-ı şāmiḥi vardır. Şahrā-yı kesb-i ma‘ārifde ‘özü-i leng itmeyüp ululara pey-revlik tarīķine ğitmişdür. Şi‘rūñ envā‘ına, ‘ilm-i kāfiye ve ‘arūz u ğayra (B152b) geregince küşiş itmişdür. Müfti Sa‘dī Efendi’nün mevtine Kandı *Tārīh*:

Bekāya göçdi Sa‘dū’d-din-i şānī

diyü tārīh dimişdür. Saçlı Emīr Efendi-i merḥūm daḥı fevt olup Sa‘dī Efendi yanında defn olındukda Sirāci *Mısrā‘*:

Sened-i ruh-ı seyyid-i şānī

diyü tārīh dimişdür. *Şi‘r-i ū*:

Demler mi var ki gözlerümün yaşı aķmaya
Ahum benümle ‘ālemi odlara yaķmaya

Yaşumdan özge kalmadı çün hem-demün göñül
Anı daḥı gözüñden inende bıraķmaya

Umma ki boynuña daķa zencir-i zülfini
Aşmağ için⁴⁴⁸⁹ boğazuña bir ip de taķmaya⁴⁴⁹⁰

SİRRİ⁴⁴⁹¹: Mevlidi Trabuzan,⁴⁴⁹² nāmı Muẓaffer’dür. Mihr-i kalb-i tābnāki pür-lem‘a vü ferdür. Medāric-i ‘ilmde pāyesi kutbü’l-abdāl Yahyā Çelebi hıdmet-i şeriflerine irmişdür ve zemān-ı şabādan gül-i ‘unfuvān-ı ‘ömri monlā-yı mezkūruñ şabā-yı himmeti ile şüküfte vü ḥandān olup bağ⁴⁴⁹³-ı terbiyetde nihāl-i aḥvāl u āmāline ol nehr-i zülāl kemāl-i reşehāt-ı şehāb-ı feyz ü faẓl ile āb u tāb virmişdür. Fenn-i kitābetde yed-i beyzāsı olup memālik-i kitābete mülk-i yemin ile mālīk olup zi’l-yeddür. Kıt‘a-nüvislikde her satrı muķatṭa‘āt-ı İbn Yemin gibi meyl-i dide-i a‘yān-ı ehl-i ḥaseddür. Çün Sırrı sırr-ı ‘Alī’den çerāğ yaķar, ser-āmed olsa ne ‘acib ve nūr-ı cemālī (P217b) nār-ı terbiyet-i celālden iķtibās eyler, serrāda vü ḍarrāda ma‘ārif ile ziya-ğüster olsa ne ğarib. Eş‘ār-ı ū:

Şāf-dil mi bulınur cām-ı muşaffādan yeg
Pāk-meşreb mi olur şāğar-ı müheyyādan⁴⁴⁹⁴ yeg

⁴⁴⁸⁴ virür āḥir.....tārīhin] -B A P S

⁴⁴⁸⁵ diyü tārīh dimişdür] -A S F

⁴⁴⁸⁶ fenn] fenn-i belāğatde vü F

⁴⁴⁸⁷ tek] terk B P

⁴⁴⁸⁸ ka‘b] kûb B

⁴⁴⁸⁹ aşmağ için] aşılmāğa F

⁴⁴⁹⁰ Sürürī-i ‘Acem’de geçen ıyd kasidesi A’da burada kayıtlı.

⁴⁴⁹¹ A’da Sürürī’den sonra geliyor. A P S’de aynı şekilde Ancak S’de madde başından sonra “yaz Sürürī’den sonra“ notu var: 107a’da der-kenar.

⁴⁴⁹² Trabuzan] Dırabızın A P

⁴⁴⁹³ bağ] bağ-ı leṭāfetde F

⁴⁴⁹⁴ müheyyādan] şahbādan P F

Kanı bir sümbül-i hoş-bū bu cihān bāğında
‘Arız-ı yāre düşer zülf-i semensādan yeg

Ve lehu:

Meded o kıddi çenārum vefādan el çekdi
El ucu ile olan merhabādan el çekdi

Maṭla‘:

Ne nümāyiş var ola naḥl⁴⁴⁹⁵-i ḥirāmānuḥda
Serv-ḳadler ḳatı alçaḳ görünür yanuḥda (A210b)

Maṭla‘:

Hevā-yı kıddūn ile yollaruḥda ḥāk oldum
Gam-ı dehānuḥ ile yok yire helāk oldum

Ve lehu:

Eşk-i çeşmūn aḳıdup tenhāda inkār eyleme
Ol senūn ey Sırrı yüzūnden gözūnden aḳıyor

Ve lehu:

Cefā vū cevri ile şanmañ göñül ḳalır yāre
Ne cevri var ise ḳılsun göñül aña ḳalmaz

Ve lehu:

Kanı ḥāk-i rehūn āhumla ber-bād itdügüm demler
Añılmaz mı ser-i kūyuḥda feryād itdügüm demler

Aḳar cūy-ı sirişkūm ḳāmet-i dil-cūyuḥ añduḳça
Tolar ḳanıyla çeşmūm la‘ lūni yād itdügüm demler

Ve lehu:

Reng-i rū olsa eger mähda ey ḡonce-dehen
Beñzedürdüm ruh-ı renginūne mehmā-emken

Ve lehu:

Tutalum ey serv-ḳad seyr-i çemen lāzım gelür
Her dem āḡyār ile seyr itmek neden lāzım gelür

İşiginden ol şehūn⁴⁴⁹⁶ lāzım gelürse gitmezüz
Ben de bildüm Sırrıyā terk-i vaṭan lāzım gelür

Ve lehu:

‘Ālem-i ma‘ nide mir‘āt-ı ruḥuḥ seyr eyleyüp
Yapdılar üstādlar āyine-i İskenderi⁴⁴⁹⁷

SÜRÜRİ-İ ‘ACEMİ: (F205a) Diyār-ı ‘Acemden Rūm’a menāşīb-ı ‘aliyye umagelmiş, ba‘zı ‘ulūmdan senedi ve sā’ir (B153a) ma‘ārifden yedi var imiş. ‘Ālem-i seyahatde faḳr u felāketde vücūdı hebāya ve ‘ömri fenāya varmışdır. *Gazel:*

Bī-sütūnda berg-i gülle lāle-i ḥamrāya baḳ
Perdehā-yı dide-i Ferhād-ı ḡam-fersāya baḳ

Ger çemende lāle evrāḳında görseñ dāḡ-ı ḡam
Fi’l-meşel gökde şafaḳ içre tutilmış aya baḳ

Maṭla‘:

Tā ki sevdā-yı ser-i zülfūn mekānıdır göñül
Şāh-bāz-ı lā-mekānuḥ āşyānıdır göñül⁴⁴⁹⁸

Ve lehu:

Çeşm-i pür-ḥūnumda ḥālūn ‘aksi ey ārām-ı cān
Mişke beñzer ki kızıl vālāda eylerler nihān

*Ḳaşıde-i ‘id*⁴⁴⁹⁹:

Selḡ oldı mäh-ı rūze vū gösterdi tāb ‘id
‘Arz eyledi cihāna temām āftāb ‘id

⁴⁴⁹⁵ naḥl] kıdd-i P

⁴⁴⁹⁶ şehūn] mehūn B

⁴⁴⁹⁷ ve lehu: Meded o kıddi.....āyine-i İskenderi] -F

⁴⁴⁹⁸ Bī-sütūnda.....göñül] -F

⁴⁴⁹⁹ Bu kaside A’da Sirācī maddesinde, S’de Sirācī maddesinin yanında der-kenar

Hınk-ı sipihre devlet ile olmağa süvār
Mâh-ı nevi idindi muraşsa^c rikâb^c id (A206b)

Yir yir fişekler atdı revân gice her melek
Zâhir ider semâda şanursın şihâb^c id

Sultân-ı berr ü baħr⁴⁵⁰⁰ Süleymân bin Selîm
Kıldı hilâli rahşuñna na^c l-i devâbb^c id

İdiyye ger^c inâyet ola ben fakîre câh
Kâdr ola gice rûz ola bi-irtiyâb^c id⁴⁵⁰¹

SÜRÜRİ ÇELEBİ: Adı Muştafâ'dur. Ve vücûdına Gelibolı menşe'dür⁴⁵⁰². Sülûki Muhyî'd-dîn Çelebi'de karar idüp hareketi ber-ıaraf itmişdür. Elli akça ile İstanbul karşusunda Kâsım Paşa medresesinde müderris iken terk-i 'örf-i izâfet ve menâşib-ı i'tibâriyyeden ferâgat ve İstanbul'da Emir Buhârî şeyhi 'Abdü'l-laţîf Çelebi'den (P214a) tevbe vü inâbet eyledi. Çün mücerred idi, kaç^c-ı 'alâ'ik âsân oldu ve meşâmm-ı cânına⁴⁵⁰³ (F205b) tecerrüd ü tafaşsul-i nesâ'iminden revâ'ih-i rûhâniyyet vezân oldu. Derd-i serdür diyü başından tâcı terk eyledi ve ser-i berdür diyü tahfîfesinden destârın tahfîf eyledi. Destâr-ı büzürg-hevâsın başdan çıkardı, simsâr⁴⁵⁰⁴-ı fenâ destâr-ı çil gezi yirine aña bir iki endâze şemle şardı. Dâmen-i dirâzdan etek silkti, âstin-efsânlıktan el çekdi, *ed-dunyâ mezra'atu'l-âhîrati*⁴⁵⁰⁵ mücibince kaţarât-ı 'aberât-ı ħaserâtı zemîn-i tevbe vü inâbete ekdi. Ejder-i nefsi zebûn itmek için Mûsâvâr^c aşâ götürdi. Evcden ħazîze gelmiş hilâl gibi şadr-ı riyâset-i mecd ü mu'âlden şaff-ı ni'âlde⁴⁵⁰⁶ oturdu. Kalbinde tecelliyât-ı cemâl-i şiven-i İlâhî görindi, âyine gibi 'abâlar büründi, *mûtû kable en temûtû*⁴⁵⁰⁷ (A207a) diyüp sıhhatinde mâ-melekin mezâd eyledi, varın dem-i nakd idüp râh-ı Ĥudâ'ya zâd eyledi. Ev varken mescide ħarâm⁴⁵⁰⁸ dimedi, evin şatdı (S105a) Kâsım Paşa cânibinde mescid âbâd eyledi. Kâsım Paşa ħayâtta bulunup medresesin aña meşrûf eyledi ve ħall u 'akd-ı vakfın anuñ re'yine merbûţ eyledi⁴⁵⁰⁹. Sene râbi^c 4510 ve erba'in ve tis'ami'eden sene ħamse ve ħamsine dek (B153b) merĥûm^c ilm-i zâhir ü bâtına meşġûl oldu. Çün dimâġında kuvveti⁴⁵¹¹ kemâlde idi ve rûz u şeb zemân-ı nevmi ġâyet kalîl olup kuvâsına ħâb-ı nûşinûñ istilâsı meşâbe-i tayf-ı ħayâlde idi. Heftede dört gün müderrisvâr⁴⁵¹² medresede ħâzır bulınurdu ve her cum'a ba'de şâlâte'l-cum'a ve her gün ba'de'l-'aşr Meşnevî-i Mevlevî nakl idüp nakilde 'ulûm ü fûnûndan ve ħükm ü şû'ûndan herkes feyz bulup Mevlânâ temâm idüp evine (P214b) girince hemân gün de tolinurdu. Yine ħücresinde tâliblere 'ale'l-'umûm fî cemi'i'l-'ulûm bâb-ı feyzî küşâde idi. Çün şânı bi't-tab' kemâl-i şahâ üzre mecbûl idi. Eger mihr ü pertevi gibi şeker ü şîr ve eger mâh u hâle gibi nân u penîrdür gelen, âyende vü revende önine süfresi nihâde idi. Sâ'ir evġâtta ġâġ ħâme-i 'anberin-ġıtâmıdan *erihni ya Bilâl*⁴⁵¹³ koġusın alup *Mısrâ'*^c:
İlm ü dîn fıkġest u tefsîr ü ħadîs⁴⁵¹⁴

⁴⁵⁰⁰ baħr] baħr u B

⁴⁵⁰¹ Kaşîde-i 'id : Selġ oldu.....bi-irtiyâb-ı 'id] -P F

⁴⁵⁰² S'de üstü çizili üç buçuk satır var.

⁴⁵⁰³ ve meşâmm-ı cânına] -F

⁴⁵⁰⁴ simsâr] şimşâd-ı F

⁴⁵⁰⁵ *Dünya ahiretin tarlasıdır. Hadis*

⁴⁵⁰⁶ ni'âlde] ni' âle B P F

⁴⁵⁰⁷ *Ölmeden önce ölünüz. Hadis*

⁴⁵⁰⁸ ħarâm] ârâm F

⁴⁵⁰⁹ ħall u 'akd vakfın anuñ re'yine merbûţ eyledi] -F / S'de üstü çizili bir buçuk satır var.

⁴⁵¹⁰ râbi'] erbâ' F

⁴⁵¹¹ kuvveti] kuvve B A S F

⁴⁵¹² müderrisvâr] müderris-i dârü'l-ifâde-i ibdâ' dürr'e-a-i şî'â ve taylesân-ı iltimâ' ile 'azm-i ders-ġâne idüp 'âlîyât u sâfilâta ifâde-i terbiyye ve ifâza-i tenmiyye itmedin merĥûm B A P S

⁴⁵¹³ *Ey Bilâl beni rahatlat! Tirmizî, Salat 126*

⁴⁵¹⁴ *Din ilmi fıkġ, tefsîr ve ħadîstir.*

diyü ‘âlem-i kudse tayerrân idüp Keşşâf-ı müşkilât-ı (F206a) tefsîr olup *Kâzî*’yi ve *Buhârî*’yi ve *Hidâye*’yi ders idüp şerh iderdi ve gâh şarîr⁴⁵¹⁵ -i kill-i surhâmından *kellimini yâ Humeyrâ*⁴⁵¹⁶ şadâsın işidüp gülşen-i inse seyrân idüp gazeliyyâtın tedvin idüp gâh evce çıkup ‘ilm-i nücûmdan kitâblar yazup⁴⁵¹⁷ *Beyt*:

Muḥaṣṣal⁴⁵¹⁸ ‘âliyât u sâfilâtı
Temâmet nâmiyât u sâmiyâtı⁴⁵¹⁹

pergâr-ı hâds u ta‘lîm ile nokta nokta seyr ü takşîm idüp kâ’inâtı cûy; cev-be-cev tarh iderdi. Ve gâh ḥazîze (A207b) hûbût idüp ‘ilm-i tıbbî şifâ-sâz edâlar ve mücez ta‘bîrlerle Kânûn-ı Tıbb ve kıstâs-ı ḥikmet üzre yazup kitâb eylerdi. Gâh mu‘ammâyîlerün müşkilleri anuñ ḥallıyle küşâyış bulurdi. Gâh şâ‘irlerün nihâl-i ḥayâlleri reşehât-ı şehâb-ı ıslâh u taşhîhi ile nümâyış bulurdi. Risâleler cem‘ idüp niçe fenden faş u bâb eylerdi. *Beyt*:

Mufaṣṣal zâtın idüp Hâk mufaṣṣal
Muḥaṣṣal ber⁴⁵²⁰ -kemâl idi mükemmel⁴⁵²¹

Mısrâ‘:

Ve eyyu na‘îmin lâ yuckeddiruhu’d-dehru⁴⁵²²

mücibince pâdşâh-ı merhûm sa‘âdetle feth-i Van ve kesr-i şâh-ı mülhidân seferine ‘azm itdükde nâ-gâh Sultân Muṣṭafâ-yı merhûma ḥâcelige da‘vet eylediler. Gerçi ba‘z-ı ḥâşşî rızâ vir diyü izlâlde şeytân et eylediler ammâ ḥayr-ḥâhları ‘adem-i kabûl ile naşîhat eylediler. Cümleden ḥakîr vardum *kabûl itdünüz mi* (P215a) didüm. *Ben mevâdan ma‘dûdem; kabûl ve ‘adem-i kabûl*⁴⁵²³ *aḥkâm aḥyâdur, meyyitün ḥukmî ne ibâ ve ne meyl-i mûḥâbâdur* didi. Ḥakîr meyyitüm dimegün ma‘nâsı irâdetüm yokdur *ke’l-meyyiti fî yedi’l-ğassâ*⁴⁵²⁴ (B154a) *âḥirün dest-i taṣarrufundayum. Teḳâlîb-i ḳazâ vü ḳader ve eṭvâr-ı şu‘ûnât*⁴⁵²⁵ -ı ḥayr u şerr ne iḳtizâ iderse tâbî‘ ü fermân-berem; yatururlarsa yatur, döndürürler ise dönerüm dimek midür didüm. *Neye ḥaml eylerseñ eyle* didi. Gördüm ki *âḥiru mâ yaḥrucu min ḳulûbu’l-muḥlisine ḥubbu’l-câhi*⁴⁵²⁶ mücibince şu‘le-i şem‘-i hidâyet-i Hâk irişmezse câh-ı tecerrüdden câh-ı teḳayyüde düşmek muḳarrer ve hevâ-yı istiğnâ-yı teḳaddüsde pervâz iderken lâse-i dünyâ-yı lâşey içün dâmgâh-ı tedennüse inüp konar⁴⁵²⁷. Sükût idüp cevâbında tevaḳḳuf eyledüm, derûndan ḥâline te‘essüf eyledüm.⁴⁵²⁸ (S105b) ḥâceligi kabûl eyledi. *Beyt*:

‘Âleme sultân iken kendin varup ḳul eyledi
Göz göre elden varup sağ işini şol eyledi

Anda varup yine ‘işve-i devlete rûbûde oldı yine meyli gâh ekâbirle mürâselât u mükâtebâta ve gâh şeh-zâde ile güft u şünûde oldı, câha şifte ve riyâsete firifte oldı. Çünki şeh-zâdenün fûlk-i vücûdı ğarḳ⁴⁵²⁹ -âb-ı gird-âb-ı ḳahr-ı aḥkâm-ı *kullu yevmin huve fî şe’nin*⁴⁵³⁰ oldı ya‘nî ḥuşul-i devlet ve vuşul-i emniyyetde mazmûn-ı (A208a) *mâ şâe’llâhu kâne vemâ lem yeşe’ lem yekun*⁴⁵³¹ şaḥâ’if-i âmâline nişân (F206b) oldı,

⁴⁵¹⁵ şarîr] şarîḥ F

⁴⁵¹⁶ Ey Humeyra, benimle konuş!

⁴⁵¹⁷ yazup] yazup hey’et-i eflâkı ve kürr-e ḥâkı âşâr-ı eşiriyyâtı aḥşicân u istikissâtı besâ’it ü mürekkebâtı B A P S

⁴⁵¹⁸ muḥaṣṣal] -F

⁴⁵¹⁹ sâmiyâtı] sâniyâtı F

⁴⁵²⁰ ber] pür A P

⁴⁵²¹ beyt: Mufaṣṣal..... mükemmel] -F

⁴⁵²² Zaman hangi nimeti yok etmemiştir ki!

⁴⁵²³ naşîhat eylediler.....‘adem-i kabûl] -F

⁴⁵²⁴ Ölü yıkayıcısının elindeki mevta gibi

⁴⁵²⁵ âḥirün dest-i taṣarrufundayum. Teḳâlîb-i ḳazâ vü ḳader ve eṭvâr-ı şu‘ûnât -ı] -F

⁴⁵²⁶ İhlâslı insanların kalbinden en son çıkan şey, şan ve şöhret sevgisidir.

⁴⁵²⁷ ve hevâ-yı istiğnâ-yı teḳaddesde konar] -F

⁴⁵²⁸ S’de üstü çizili bir satır var.

⁴⁵²⁹ ğarḳ] çirk F

⁴⁵³⁰ O her an kâinata tasarruf etmektedir. Rahman 29

⁴⁵³¹ Allah’ın dilediği olur, dilemediği olmaz.

merhûm *ke'l-garîkî fi'l-mâi yeteşebbeşu bikulli haşîşin*⁴⁵³² mûcibince her kimden istimdâd itdiyse reh-nümâ olmadı ve her kime derdîn ağıladıysa murâd bulmadı. Fakr u felâket ile ve zillet ü miñnet ile sene tis' a ve sittin ve tis' ami'e cemâziye'l-âhiresinüñ âhîrine dek 'ömr sürdi, âhîr⁴⁵³³ bañr-i fenâda ecel teknesi⁴⁵³⁴ ki tabutdan 'ibâretdür, fûlk-i vücûdına çatmağçün dümen doğrudup üzerine sürdi, üç dört gün haste olup âhîrete intikâl eyledi. Kefeni alınmış ve mescidi hañiresinde (P215b) kabri kazılmış ve techiz ü tekfinine şarf⁴⁵³⁵ olmağçün iki biñ çillece nakd akçası hâzır bulındı. Fi'l-hâl yarağın gördiler, yirine yetürdiler gûyâ ki bir hâñeden bir hâneye irtihâl eyledi. *Temütüne 'alâ mâ te' işüne*⁴⁵³⁶ muktezâsı üzre telh ü şirin ve piyâz u şirin ve nân-ı çevin dimezdi, be-her-hâl müsâfirsiz⁴⁵³⁷ olmazdı, yalnız yimek yimezdi. Tokuz yıl vazifesiz dirildi, mescidin kapamadı ve mürtezakasıñuñ vezâ'ifin kesmedi. Buldı bulışdurdı öldi dirildi, el tarlığından bir gün gonce gibi piçide-rûluk ve derhem-dillik bildürmedi. Gül gibi küşâde idi, berg-i çenâr gibi eli yufka iken pence-i mercân gibi bir eli yine eline gireni 'atâda idi. Dest-i talebi ancak bâb-ı Allâh'a meftûh idi ve sebeb-i sedd-i ramaķı mücâhidin-i fi'l-baħr olan şinâverân-ı deryâ-yı ğazâ Galağa re'islerinden irişen füyûz u fütûh idi. Mü'ellefâtı otuz altıdır ki sinni anuñ zı'fidur ki yetmiş ikidir. *Hâşiye-i Tefsîr-i Kâzî, Şerh-i Buħârî, Hâşiye-i Telvîh, Şerh-i Hidâye, Hâşiye-i (B154b) Şerh-i Mevâkıf, Şerh-i Mışbaħ, Şerh-i Merâh, Şerh-i Husâm-ı Kâtî, Şerh-i Mucez, Şerh-i Gülistân* bunlar 'Arabîdür. *Şerh-i Bûstân, Şerh-i Divân*⁴⁵³⁸ -ı Hâfiz, *Şerh-i Şebistân, Şerh-i Meşnevî, Şerh-i Mu'ammâ-yı*⁴⁵³⁹ Câmî, *Şerh-i Mu'ammâ-yı 'Alî Ker*⁴⁵⁴⁰ bunlar Fârsîdür. *Baħrû'l-ma'ârif, Ravzatü'r-reyâhîn, Kitâb-ı Nücûm, Divân-ı evvel, Divân-ı sâni, Divân-ı sâlis* bunlar Türkîdür. *Eş'âr-ı ü :*

Hâleden çizmiş du'â-yı nûr ile bir dâ'ire

Çeşmi sihrinden kaçup girür meh-i tâbân aña (A208b)

Ve lehu:

Kucarken düşde dildârı n'olaydı

Uyana kişi koyında bulaydı

Ve lehu:

Yirde gökde olmasun mişlûñ diyü ay âftâb

Sâyeñ ile şemsi göstermez hicâb olur şehâb

Ve lehu:

Dil anuñçün dūd-ı âhından cihânı tar ider

Yârini âğyar ile gördüklerinden 'âr ider

Düşde daħı görmesün kimse beñüm mişlûm diyü (P216a)

Guşsa-i hicrân ile halkı o meh bi-dâr ider

Ve lehu:

'İdde yüzüñ görüp elüñ öpen olur sa'îd

Kim müyesser olur aña bir gün içinde se 'îd

Ve lehu:

Sevin ey dil koşılır saña çü cānān büyüdi

Yeñemez babası şimden gerü oğlan büyüdi

N'ola oğul idinüp yâri geçürsem yakadan

Pîrehen pârelenüp çāk-i giribān büyüdi

Ve lehu:

Yâre bakdukça gözüm ca'liyle aħvel eylerem

Bir nazarda tâ iki görine cānānum baña

⁴⁵³² *Denize düşen yılana sarılır.*

⁴⁵³³ âhîr] 'âkıbet A

⁴⁵³⁴ teknesi] teknesi ne B /gemisine F

⁴⁵³⁵ şarf] ħarc F

⁴⁵³⁶ *Yaşadığınız gibi ölürsünüz.*

⁴⁵³⁷ misâfirsiz] mihmânsız P

⁴⁵³⁸ Divân] -F

⁴⁵³⁹ Mu'ammâ-yı] Mu'ammâ-yı 'Alî ger F

⁴⁵⁴⁰ 'Alî Ker] Câmî F

Râh-ı pâyûnda görinen na' lçen sırrı⁴⁵⁴¹ degül
Baş kodum yoluında kaçlarum nişânıdur şehâ
Ve lehu:

Şürûrî yoluña harc itdi varın
Gamın yir öldüğinden soñra vâriş⁴⁵⁴²

Bu gâzelüñ mahlaşı kendünün hasb-i hâlidür ve nâ-şâd u nâ-murâdlığına itdügi fâlidür.
(F207a) *Gâzel:*

Yâd ider misin gönül kûyında mihmân olduğun (S106a)
İşüğinde ol şehûñ bi-çâre derbân olduğun

Geh beşer dirüm saña gâhî melek gâhî perî
Gördüğümce gâh peydâ gâh pinhân olduğun

Didiler te'sîr ider ismi müsemmâda velî
Ey Sürûrî görmedüm ' âlemde handân olduğun

Şultân Süleymân-ı merhûm sepe ihdâ ve erba'în ve tis'ami'ede ' Irâķeyn seferinde iken
Gubârî bu gâzeli dimiş idi ki *Gâzel:*

Ne bilür ' ıskı her Meçnûn sen ol ahvâli benden sor
Ne bilür⁴⁵⁴³ kıssa-i Şirini Husrev Kûh-kenden sor

Ġubârî maqdem-i şâhiden isterseñ haber almak
Gubâr ol yollar üstinde gelenden sor gidenden⁴⁵⁴⁴ sor

âhîrinde dimişdür ki *Beyt*⁴⁵⁴⁵.
Görelüm ey şabâ bu⁴⁵⁴⁶ şî' r-i şîhr-âmîze ' âlemde
Nazîr olur mı her bir şâ' ir-i şîrin suhandan sor

Sürûrî Çelebi dahı nazîre diyüp âhîrinde bu beyti dimişdür. (B155a) *Beyt:*
Bir iki Türki beyt ile ġurûr itmek revâ mîdur⁴⁵⁴⁷
Sen inşâf eylemezseñ bâri bir ehl-i suhandan sor

Ġubârî meger ol loķmayı iltikâm itmemiş ve def'-i kaçd-ı intikâm itmemiş. Mucâvir-i
Medîne⁴⁵⁴⁸ ve Ka'be ve mu' tekif-i Mekke vü Taybe iken Sürûrî-i merhûmuñ hâcelik
dâmına giriftâr (A209a) ve bâz-ı bâzû-yı bâziçe-i mekr ü firîb minķârına şikâr⁴⁵⁴⁹
olduğın işidüp ikisi bile Nakş-bendilikde hem-ţariķ (P216b) olduğı takrîb ile bu kıt' ayı
yazup göndermişdür. *Kıt'a:*

Ey sidre-nişin ü ' arş-pervâz
V'ey tã'ir-i kuds-i ' âlem-i râz

Ey tûti-i bâğ u râğ-ı ' izzet
V'ey bûlbûl-i büstân-ı rıf' at⁴⁵⁵⁰

Bi'llâh digil nedür bu hâlûñ
Kaţ' oldı meger ki per ü bâlûñ

Tayrâna mecâl u kudretûñ yok
Şeyrâna hayâl-i himmetûñ yok

⁴⁵⁴¹ sırrı] yiri P

⁴⁵⁴² ve lehu: Kucarken düşde.....vâriş] -F

⁴⁵⁴³ bilür] añlar B A P S

⁴⁵⁴⁴ gidenden] geçenden F

⁴⁵⁴⁵ âhîrinde dimişdür ki Beyt] -F

⁴⁵⁴⁶ şabâ bu] ġubârî F

⁴⁵⁴⁷ bir iki Türki beyt ile ġurûr itmek revâ mîdur] bir iki beytle kaç böyle lâf urmak revâ mîdur P

⁴⁵⁴⁸ Medîne] Mekke F

⁴⁵⁴⁹ ve bâz-ı bâzû-yı bâziçe-i mekr ü firîb minķârına şikâr] -F

⁴⁵⁵⁰ ey.....bûlbûl-i büstân-ı rıf' at] -F

Terk eyleyüp âşyân-ı kudsî
Dilden çıkarup mecâl-i ünsî

Pâ-mâlûn iken menâbir-i ‘arş
Menfûrûn iken menâzil-i ferş

Rıf atde iken tenezzül itdün
‘İzzetde iken tezellül itdün

Ne dâne düşürdi pes bu dâma
Düşmek neden oldu bu maķâma

Kim itdi seni bu vechile şayd
Ne bend ile oldu saña bu kayd

Yohsa seni itdiler mi meshûr
Yâ mekr idüp itdiler mi memkûr

Boynuñda senüñ bu bağ n’eyler
Pâyuñda senüñ duzağ n’eyler⁴⁵⁵¹

Beñzer seni hûb-ı ğaflet aldı
Şayyâd-ı emel bu dâma şaldı

Hey hey gözüñ aç bu hûbdan sen
Kurtar seni bu hicâbdan sen

‘Azm eyle revân tûr âşyâna
Sa‘y eyle düriş yitiş⁴⁵⁵² mekâna

Yohsa özüñi harâb itdün
Hep cevherüñi tûrâb itdün

Ser-māyeñ olup hebâ-yı menşûr (F207b)
Olduñ yine bir gedâ-yı maķhûr

Şanma ki bu nazm-ı dil-peziñi
Bu dürr ü güher bu pend-i piri⁴⁵⁵³

Ġubârî-i hâksâr söyler
Bil hâtif-i Hâķ güzâr söyler

Merhûm dahı muķâbelede bu kıt‘a ile cevâb ve redd-i hıķâb itmişdür. *Kit‘a:*

Ey yâr-ı faşih u nuş-ğüftâr
Nazm ile iden cevâhir işâr

Ki lutf ile eyleyüp hıķâbı
Ki ‘unf ile eyleyen ‘itâbı (A209b)

Bu ben megeşe hümâ okıyan
Belki melek-i semâ okıyan⁴⁵⁵⁴

Ki tûti diyüp maķâl şoran
Bülbül diyü vaşf-ı hâl şoran

⁴⁵⁵¹ kim itdi.....n’eyler] -F

⁴⁵⁵² düriş yitiş] tûriş düş ol F

⁴⁵⁵³ pür dürr ü güher bu pend-i piri] -F

⁴⁵⁵⁴ bu ben.....okıyan] -F

Hem baña diyen nedür bu hālũñ
Kaṭ^c oldu meger ki per ü bālũñ

Güş eylegil imdi vaşf-ı hālüm
Şanma ki kırıldı per ü bālüm

Çok ^c ilme⁴⁵⁵⁵ Hudā kılupdı mālīk
Hem olmuş idüm t̄ariḳa sālīk

^c İlm ile ^c avāma pend idüp ben
Pend ile hevāya bend idüp ben

Hem rāh-ı Hudā tutup giderdüm
Çok nef̄s ḍalālet̄in giderdüm

Şeh-zāde-i a^c zam u mu^c azzam
Nev-bāve-i efḥam u müfahḥam

Evşāfımı çünki güş kılmış
Deryā gibi ḳalbi cüş kılmış (P217a)

Şevḳı bu faḳire ġālib olmuş
Ol şeh bu gedāya t̄alib olmuş (B155b)

^c Azm-i sefer eyledükde sultān
Olduḳda aña mülāḳı ol ḥan

Güş eyledüğ̄inde pend-i p̄iri
Kılmış t̄aleb anda ben faḳiri

Nā-geh baña ḥükm-i şāh geldi
Derd ile dilümden āh geldi

Ne ḳudreti ola mūr-ı z̄irũñ
Kim red ide ḥükmini emirũñ

Çün emr ile oldu bende me'mūr
Nā-çār oldu döndi çün mūr

Her vech ile gördüm anı pūr-nūr
Ārāste mişl-i Beyt-i Ma^c mūr

Her pendümi ol ḳabūl kıldı (S106b)
Bu ḳalbi ḳabūli ḳul kıldı

Nefs̄inde ziyād idüp şalāhı
^c Alemlere virdi hem felāhı⁴⁵⁵⁶

Ey Ka^c be mücāviri ^c azizüm
Zann itme ki olmaya temizüm

Nef̄ üm baña vü ^c avāma idi
Şanma ki ḳamu enāma idi

Şimdi ḳamu ḥalka oldu nef̄ üm
Her vech ile oldu ḳadr ü ref̄ üm

⁴⁵⁵⁵ ^c ilme] fenne F

⁴⁵⁵⁶ nef̄sinde felāhı] -F

Şanma ki şalāhumuz kem oldı
Belki o şalāh-ı ‘ālem oldı⁴⁵⁵⁷

Sizden umaruz du‘ ā vü himmet
Bu şāha müyesser ola devlet (A210a)

‘Adliyle cihānı ide pür-nūr
Ola bu Sürürî sırrı mesrūr

‘Aceb hikmetdür ki Gubārî, Sürürî Çelebi’nün şeh-zāde hācesi olduğın ta‘yir ve bu vākı‘ aya uğraduğın mekr-i İlāhî ile ta‘bir iderken kendü mücāvire-i Beytu’llāhî ve şeref-i ziyāret-i türbe-i Resūla’llāhî koyup gelüp Sultān Bāyezid’ün oğullarına hāce olmağla kınaduğı başına geldi, sāhil-i vahdetden kendüyi (F208a) lücce-i deryā-yı pür-şūr u keşrete şaldı.

SERVÎ⁴⁵⁵⁸: Hamîdî idi. Erbāb-ı hamsinden birinün mu‘îdi idi. Tarîk-i ‘ilmde iken ferāğat ve⁴⁵⁵⁹ bir zemān kuzāt yanında ihtiyār-ı niyābet idüp āhir Ūlama Paşa’ya hāce olup anuñ yanında āhirete rihlet eyledi. *Şi‘r-i ũ:*
Sol ‘araķ ki ol nigāruñ⁴⁵⁶⁰ gül yanağından çıkar
Selsebilün ‘aynıdır⁴⁵⁶¹ Firdevs bağından çıkar

Hem-nefes olmak dilermiş ney benüm feryāduma
Bu hevāyı muṭribā anuñ kulağından⁴⁵⁶² çıkar

SA‘DÎ⁴⁵⁶³: Cem Sa‘dîsi demekle ma‘rūfdur. Adı Sa‘du’llāh’dur, ol takrîb ile Sa‘dî taḥalluṣ ihtiyār itmişdür. Cem Sultān-ı merḥūm ile (P218a) muşāhib ü me’lūfdur. Zemān-ı devletde vü ‘uzletde fülk-i felâketde ve dār-ı ğurbet-i pür-kürbetde sāye gibi servine lāzım ve cārū gibi hıdmetine miyān-beste vü mülāzım imiş. Hattā⁴⁵⁶⁴ Firengistān’da şehir-i Niçe’de⁴⁵⁶⁵ Cem Bağçesi demekle ma‘rūf bağda eyyām-ı neşāt u ferāğda⁴⁵⁶⁶ Cem Sultān’uñ divānın kāfirî hartiye yazup ketebesinde Sa‘dî bin Muştafa diyü adın tahrir ve tarîhin taṣṭir itmişdür. Ol divān şimdi Baba Çelebi’dedür. Merḥūm Sultān Cem işareti ile tebdil-i şuret ve taḥvil-i siret idüp (B156a) İstanbul’dan erkāndan⁴⁵⁶⁷ u kıldan haber almağa ‘azm-i Rūm eyler. Rodos’a gelüp Aydın iline geçüp gündüz Aşhāb-ı Kehf gibi ğār-nişin olup gice mäh gibi taban karada koyup ḥarābe ḥarābe konmakda kendin mænend-i büm eyler. Gammāz boynında borc komaz dimişlerdür. Şu uyur düşmen uyumaz, cāsüsdür diyü Sultān Bāyezid-i merḥūma ğamz idüp birine biş katarlar, siyāset idüp boynına taş bağlayup deñize atarlar. Merḥūmuñ ekşer-i eş‘ārı ḥamriyyāt⁴⁵⁶⁸ imiş ve meskeni⁴⁵⁶⁹ ḥarābāt imiş ammā a‘lā sözler düşürmişdür. Anuñ ebyātındandır⁴⁵⁷⁰ (A211a) *Eş‘ār-ı ũ:*

Vaktidür kim çeşm-i bülbül her şehir giryān ola
Gülsitānda ğonce anı işidüp ḥandān ola

⁴⁵⁵⁷ şanma ki.....oldı] -F

⁴⁵⁵⁸ Servî] Serverî P / Surîrî F

⁴⁵⁵⁹ ve] idüp F

⁴⁵⁶⁰ ol nigāruñ] dil-berün ol A

⁴⁵⁶¹ ‘aynıdır] ‘İsîdür A

⁴⁵⁶² kulağından] dimāğından P

⁴⁵⁶³ Sa‘dî] Sa‘dî-i Cem F

⁴⁵⁶⁴ hattā] ya‘nî F

⁴⁵⁶⁵ Niçede] Nihse A Niçede P

⁴⁵⁶⁶ ferāğda] ferāğatde F

⁴⁵⁶⁷ erkāndan] erkān-ı devletden F

⁴⁵⁶⁸ ḥamriyyāt] ḥarābāt F

⁴⁵⁶⁹ imiş ve meskeni] ekşer zemānda yiri F

⁴⁵⁷⁰ ammā a‘lā sözler düşürmişdür anuñ ebyātındandır] -B A P S

Lâle la' lûñ yâdına nûş eyledükce bâdeyi
Nergis-i şehlâ görüp dir aña nûş-ı cân ola

Kirpügün okı şehîd eylerse ey kâfir benî
Haşre dek kabrüm benüm hâcet-geh-i rindân ola

Ve lehu:

Vâz geldüm ey şanem saña hevâdâr olmadan
Gül yüzünçün her şehir bülbül gibi zâr olmadan

Ben elüm çekdüm gam-ı sevdâ-yı zülfünden senün
Çünki sen el çekmedün âgyâr ile yâr olmadan⁴⁵⁷¹

Ve lehu:

Temâşâgâh-ı 'uşşâka cemâlün gibi bâğ olmaz
Bu rüşendür ki 'âlemde göze hergiz yasağ olmaz

Ve lehu:

Ka'be kıblem senün cemâlündür
Hacerü'l-esved anda hâlündür

Ka'be örtüsidür siyeh zülfün
Zemzem ağzuñdağı zülâlündür (F208b)

SA'Dİ ÇELEBİ: Tâci-zâde Sa'dî Çelebi'dür ki Ca'fer Çelebi'ye birâderdür. Merhûmunñ tab'ı sığar-ı sinden 'ulûm-ı 'Arabîyye ve fûnûn-ı edebîyyeye düşüp 'Arabî (P218b) inşâda mâhîr ve 'Acemî inşâda kâdirdür. Ba'zı 'Arabî makâmesi ve 'Arabda ve 'Acemde reşehât-ı aklâm ve âşâr-ı nûk-i hâmesi huşûşan Sultân Selîm-i merhûm cenâbından⁴⁵⁷² Mısr'ın sultân-ı devri Kaşsu Gavri'ye Zîrek-zâde-i merhûm ilçî olduğı vakt varan nâmesi kılâde-i nuhûr-ı nehârir ve temâ'im-i bâzû-yı sipîhr-i sâ'ir ve halka-i gûş-ı devr-i dâ'irdür. El-hâk fenn-i belâgatün bilâ-şerîk çâpûk-süvârı ve 'arşa-i 'irfânunñ ferid-i mızmarıdır. Karındaşı Ca'fer Çelebi-i merhûmdan 'Arabîyyetde râcihdür. Muhaqqıkan-ı usûl u furû' ve müdekkıkan-ı ma'kûl u meşrû' taḥkîk eylemişlerdür ki tıfl henüz nutka kâdir (S107a) ve lâzım-ı mâhiyyeti şahşında zâhîr olmadan âdemiyândan dūr ve küşe-i çeşmede bebek gibi (F209a) insândan mehcür olup ol merdüm-zâde'yi küşe-i gârda veyâhud sevâhık-ı cibâl u kühsârda terbiye idüp esbâb-ı ma'âşın tehyi'e eyleseler şöyle ki ne kimsenün nutkın işitse ve ne kimseye taklîde âzmâyiş⁴⁵⁷³ itse, çün nihâdında merkûz ve nijâdında mahrûz olan vaşf-ı nutkûn zuhûrî zemânı gele (B156b), elbette bi't-tab'ı luğat-ı 'Arabîyye ile tekellüm eyler ve her kim ki buña inkâr ide tehekküm eyler. (A211b). Lâ-cerem merhûm Sa'dî Çelebi'nün kuvvet-i nâṭıkası kuvvetde ve 'âlem-i beşerîyyetinün şu'unâtı nihâyetde imiş ki halkla ihtilâfı vesâ'ir luğât ile irtibâtı bile zarar itmeyüp vaşf⁴⁵⁷⁴-ı 'Arabîyyet gâlib olmuş ve mukteżâ-yı hilkat-ı aşliyye câlib olmuş⁴⁵⁷⁵. Karındaşı Ca'fer Çelebi-i merhûm katl olınduğda siyâsetgâh-ı divândan meyyitin aldudğa mübtelâ-yı mâtem-i birâder ve âteş-i muşîbet ile pür-âzer haylî suhan-ı ham ve bed-du'âğüne kelâm eylemiş ka'r-ı sem'-i pâdşâhı eyledükde sebeb-i iltihâb-ı nâ'ire-i gâzâb ola diyü niçe zemân tîr-i gam-zede-i cânân gibi nîm-bismil vürûd-ı cellâda ve vusûl-ı haber-i siyâset-i şah-ı kahramân-nihâda muntazır olmuş. Sehl zemân geçmedin ba'z-ı makâşid Mısr'a irsâl-nâme ve kâşid icâb idüp emr-i sefâret kâzî-'asker Mü'eyyed-zâde'ye⁴⁵⁷⁶ mukarrer ve tesfir-i sefer ile kim fermân-ber ola diyü halk muntazır iken pâdşâh, Ca'fer Çelebi-i merhûmı yâd idüp *eger sağ olaydı⁴⁵⁷⁷ bu emrün* (P219a) *kifâyeti anuñ kefine vâ-beste olurdu* diyü buyurduklarında mukarrebân-ı hazretten ba'zı, *karındaşı Sa'dî Çelebi dahı ki hâlâ Semâniyye müderrislerindendir inşâa'llah inşâda Ca'fer Çelebi'den bülend-pâye degülse fûrümâye dahı degüldür ve resâ'il-nüvislikde kimesneden kem-pâye degüldür* dir. Fi'l-hâl ol maḥalde bâb-ı 'âlem-me'âbde hâzır olmağa fermân-ı berķ-sür'at şadır

⁴⁵⁷¹ eş'âr-ı ü: Vaktidür ki.....olmadan] -F

⁴⁵⁷² cenâbından] cânibinden F

⁴⁵⁷³ âzmâyiş] sebeb F

⁴⁵⁷⁴ vaşf] vaşl A S

⁴⁵⁷⁵ ve mukteżâ-yı hilkat-ı aşliyye câlib olmuş] -F

⁴⁵⁷⁶ Mü'eyyed-zâde'ye] Zîrek-zâde B A P S

⁴⁵⁷⁷ sağ olaydı] sağmışsa P

olur. Nevvāb-ı ihzār olan bevvābdan biri Sa‘ dī Çelebi’yi ihzāra mübaşir olur. Merhūma haber-i da‘vet vardukda *bir dahı* ‘*avdet muhāldür*’ diyü şol ki şart-ı tecdid-i vuzū‘ ve te‘kid-i vaşiiyetdür ve resm-i vedā‘ ü redd-i vedī‘ atdur ri‘āyet idüp hayatından ye’s ü kunūt, meşāmında bûy-ı türāb u hunūt (F209b) tehlil-künān ve lā-havle-güyan bāb-ı saltanat-me‘āba ‘atebe gibi yüz kor ve serāperde gibi hāk-i mezellete yüz urur. Tertib-i risāle ve terkib-i makāle ile me’mūr oldukda cānı⁴⁵⁷⁸ yirine oturur, nīm-mürde hānesine ayak götürür. Ol gice kendüyü ‘Uṭarid gibi bi-dār ve elde şihāb gibi hāmesi üstüvār olup müsevvede-i menşūr-ı vilāyet-i ‘Arab dest-i kātib-i kudret ile beyāz-ı şabāha (A212a) çıkmadın bir mektüb-ı tekellüf-üslüb ve bedī‘ü’l-meslüb inşā eyler ki firāz-ı tırāzında ‘Uṭarid-i kabūle nişān eyler ve āftāb-ı ‘ālem-tāb leme‘āt-ı eşi‘ātından etrāfına zer-feşān eyler. Ol nāme-i miskīn-hıtāme şeref-i dest-būs-ı pādşāhī ile bülend-pāye oldukda Sa‘ dī Çelebi’ye medresesinde otuz akça terakki buyurur ve otuz biñ nakd akça ve bir (B157a) semmür kürkli şūf ihsān buyurup şeref-i dest-būs ile telakki buyurur. Merhūmuñ ‘ulūfesi Şahn’da yüz olmuş iken Mısr seferinde fevt olmuşdur. Hayf ki ol zebān ki lisānū’l-‘Arab ve tercemānū’l-edeb iken mübtelā-yı ‘akdū’l-lisān-ı şehhāre-i mevt olmuşdur. Taşköpri-zāde *Tevārīh-i Şakā’ı*nda merhūm için ‘*ömrinde yalan söylememiş kimesne varsa oldur*’ diyü babasından nakl eyler. Gālībā şi‘ri müstesnādur ve illā merhūmuñ (P219b) ‘Arabī kaşā’idi vü resā’ili çokdur. ‘Akā’id manzūmesi dahı vardır. *Eş‘ār-ı ū*:

Yā Rab n’olaydı ‘ālem içinde dil olmasa

Bārī olursa her güzele mā’il olmasa⁴⁵⁷⁹

Ve lehu:

‘Āleme tōldı meserret līk ben şād olmadum

Āh kim ben bende bir dem⁴⁵⁸⁰ gamdan āzād olmadum

Ben nice alam ‘arūs-ı baht-ı devletden murād

İki kâzī-‘askerūñ birine dāmād olmadum

‘Ömrümi kesb-i fezā’ilde ‘abes harc eyledüm

Cehl ile ‘unvān bulup ‘ālemde dīl-şād olmadum⁴⁵⁸¹

Ve lehu:

Rūşen kılan cihānı bugün hüsni mähıdur

Meftūn iden bu gönölümü⁴⁵⁸² zūlf-i siyāhıdur⁴⁵⁸³

Nālemden eylegil hāzer ey gonce-leb gülūñ

Defterlerini yile viren bülbul āhıdur

Ebrūları hayāli bu kanlu yaşumda şān

Bahr-i muhiṭ içinde gezer iki mähıdur

Şādiye nice irişesin sen ki Sa‘ diyā

Dil mülkini hārāba viren gam sipāhıdur (F210a)

SA‘ Dİ ÇELEBİ⁴⁵⁸⁴ EL-MÜFTİ: Kaştamonī’dendür⁴⁵⁸⁵. (S107b) Mūmā-ileyh ecille-i ‘ulemā-yı a‘lāmuñ ve e‘izze⁴⁵⁸⁶-i fuželā-yı kirāmuñ yegānesi ve cemī‘ fevāzıl u fezā’il ehlinūñ ferzānesidür. Beşāşet-i beşeresi ve leṭāfet-i ṭab‘ u zārāfet-i şānı ve ṭalākat⁴⁵⁸⁷-ı lisānı⁴⁵⁸⁸ ve uzūbet-i beyānı umūr-ı zihniyyesinūñ leṭāfetine şahid idi. Ol

⁴⁵⁷⁸ cānı] cānı bedenine gelüp yüregi A P

⁴⁵⁷⁹ eş‘ār-ı ū: Yā Rab.....olmasa] -F

⁴⁵⁸⁰ dem] bend-i P

⁴⁵⁸¹ ‘Ömrümi olmadum] -B A P S

⁴⁵⁸² bu gönölümü] gönülleri P

⁴⁵⁸³ Bu beyitler A’da Sa‘ dī Çelebi Müftide geçiyor.

⁴⁵⁸⁴ Çelebi] Çelebi Efendi F

⁴⁵⁸⁵ Kaştamonīdendür] Mevlānā-yı F

⁴⁵⁸⁶ ecille-i ‘ulemā-yı a‘lāmuñ ve e‘izze] -F

⁴⁵⁸⁷ ṭalākat] ḥalāvet-i B F

⁴⁵⁸⁸ ve uzūbet-i beyānı] – B A S F

maḳûle ‘ırz-ı ‘ilm ve celâlet-i cāh u nāmūs-ı manşıbı ve ḥamiyyet-i benî nev‘i ḥimāyet ü ri‘āyet eyler şāhib-i faẓl vāhiden ba‘de vāhiden idi⁴⁵⁸⁹. Zemān-ı şuğlinda ḥaylî şehlevendlik (A212b) ü şāhid-bāzlık⁴⁵⁹⁰ idüp Samisunlı-zāde‘den mülāzım olup ba‘z-ı medāris-i ‘āliye Sultāniyye-i Burusa vü Semāniyye‘de müderris olduğdan soñra on bir yıl İstanbul‘a kâzî ve beş yıl müftî olup kār u kirdārından ḥalk hoşnūd ve Ḥalîk râzî olmuştur. Mevlānā-yı mezkūr rivāyet eylerdi ki⁴⁵⁹¹ Kemāl Paşa-zāde-i merḥūm fevt olup Ayās Paşa fetvāyı kâzî-‘ askerlikden ma‘zūl⁴⁵⁹² ‘Abdü‘l-vāsi‘ Çelebi‘ye virmek kaşd idüp *ben me‘yūs idüm ve aşḥāb-ı sa‘ādetden*⁴⁵⁹³ *kime ilticā ideyin*⁴⁵⁹⁴ ve *kimden istimdād eyleyeyin*⁴⁵⁹⁵ diyü ḥüzn ü ḡamla me‘nūs idüm. Ol gice vāḳı‘amda gördüm ki bir pîr-i ruşen-zamir geldi baña ḥitāb idüp (P220a) bu beyti okıdı. (B157b) *Beyt:*

Sık bi‘l-meliki‘l-musebbibi‘l-esbābā
Er-rizḳu izā etāke daḳḳa‘l-bābā⁴⁵⁹⁶

(F210b) ‘Ale‘s-seḥer ki sultān-ı çār-bāliş-i çerḥ-ı çehārum şadr-ı divān-ḥāne-i āsmānda⁴⁵⁹⁷ tahta geçüp oturdı ve divān-ı kār u bār-ı ‘ālem tırdı. Bir çavuş-ı sürüş-ḥüş gelüp kapu urdı ve fetvā müjdesin buyurdi. Merḥūm sene ḥamse ve erbā‘ın ve tis‘ami‘e şevvālīnūñ ikinci günü rihlet eyledi, vedī‘a-i rūḥı teslīm-i ḥāzin-i gencīne-i raḥmet eyledi⁴⁵⁹⁸. Fakir vefātına *faḳad māte şehiden* diyü târiḥ didüm. Qandī Mıṣrā‘:

Beḳāya göçdi Sa‘dū‘d-dīn-i şānī

târiḥ didi. ‘Unfuvān-ı cevānide didügi ḡazellerindendir. *Ḡazel:*

Seyl-i eşkūmden binā-yı būnyeye irdi ḥalel
Bir kez ey mi‘mār-ı sengin-dil naẓar kıl el-‘acel

Bend-i ḡamdan bu dil-i divānemi⁴⁵⁹⁹ āzād⁴⁶⁰⁰ kıl
Ey leṭāfet ḡulşeninūñ serv-i ḡul-ruḥsārı gel

Vaktidür merdümlik it⁴⁶⁰¹ ey gözlerüm nūrı yetiş
Göz ḳarasın merdüm-i didem gibi iden muḥal⁴⁶⁰²

Merḥūmdan *sübḥa-i mercān ve sübḥa-i yūsriñ ḳanḳısınuñ isti‘mālūñ şevābı artuḳdur* diyü (A213a) istiftā olınuḳda virdügi cevābıdur. *Beyt:*

Yūsriñ mercān degül ḥalāşa sebeb
Yūri⁴⁶⁰³ iḥlāş-ı tā‘at⁴⁶⁰⁴ eyle ṭaleb

Merḥūm müftî iken sene şülüş ve erba‘ın ve tis‘ami‘ede⁴⁶⁰⁵ Ġubārī bu ḡazeli diyüp *naẓire diyene bir altun vireyüm* didüḳde *Ḡazel:*

Naḳş iden ḥaḳḳı hilālī ṭāḳ-ı minā üstine
Görmedüm ebrū ben ol ebrū-yı ḡarrā üstine

⁴⁵⁸⁹ Ol maḳûle vāhiden idi] -F

⁴⁵⁹⁰ şāhid-bāzlık] şāhid-bāzlık u şi‘r-perdāzlık idüp niçe zemān daḥı medārise F

⁴⁵⁹¹ ki] ki intisābum İbrāhīm Paşa‘ya olup ol pādşāhdan muḳaddem ‘İrakeyn seferine gitmiş idi ki B A

P S

⁴⁵⁹² ma‘zūl] müteḳā‘ id F

⁴⁵⁹³ sa‘ādetden] devletden F

⁴⁵⁹⁴ ideyin] itsem P

⁴⁵⁹⁵ ve kimden istimdād eyleyeyin] -B A P S

⁴⁵⁹⁶ *Sebepleri yaratan ol padişaha güven ki eğer rızık sana geleceksen kapını çalar.*

⁴⁵⁹⁷ āsmānda] ṭarumda P

⁴⁵⁹⁸ vedī‘a-i rūḥı teslīm-i ḥāzin-i gencīne-i raḥmet eyledi] -A

⁴⁵⁹⁹ divānemi] divāneyi P

⁴⁶⁰⁰ āzād] ābād A P S

⁴⁶⁰¹ merdümlik it] merdümlüḡüñ A S

⁴⁶⁰² S‘de bir mısra‘ın üstü çizili, bir mısralık da boşluk var.

⁴⁶⁰³ yūri] düriş P

⁴⁶⁰⁴ tā‘at] niyet B A S F

⁴⁶⁰⁵ sene şülüş ve erba‘ın ve tis‘ami‘ede] -B A P S

Kâtib-i kudret kitâb-ı hüsnüñ içre kaşuñı
Râ-yı ğarrâdur ki yazmış ‘ayn-ı ra‘nâ üstine

Yâ kaşuñ râdur kamer altında ey mâhum benüm
Nûndur yâhud yazılmış nûr-ı zibâ üstine

Şol hilâl-ebrûñuñ üstinde şüreyyâ beñlerüñ
Noğtalardur fi’l-meşel râ-yı şüreyyâ üstine

Ey Ğubârî yâ kaşını zülfi ilüp çekmesün
Kimse toz kınduramaz ‘âlemde ol yâ üstine

Bu kadar fakr u felâketle bir altun vireyin
Kim nazîre dir ise bu şi‘r-i ğarrâ üstine

Ba‘zı şu‘arâ nazîre diyüp dînâr-ı ma‘hûde istihkâk da‘vâsın idüp istifta⁴⁶⁰⁶ eyledükde
Ğubârî şi‘rin terciñ idüp (P220b) bu vech ile cevâb virmişlerdür ki⁴⁶⁰⁷ *Beyt:*
Zeyd-i şâ‘ir da‘vî-i lâf eyler ise vechi var
Hüsn-i nazmı dâldur itdügi da‘vâ üstine

Evâhîr-i sene şülüş ve erba‘în ve tis‘ami’ede Sultân Süleymân-ı merhûm Körfüz⁴⁶⁰⁸
seferine teveccüh (S108a) (F211a) itdüklerinde merhûm gönderi gitdükde at üzerinde
bu târih vârid olur. *Târih:*
Feth-i mülkü’l-Efrec ü hatf-ı mülkü’l-Efrec

dağı olur. Temâm-ı hisâb itdükleri gibi yanaşmağa da‘vet iderler, rikâb-ı hümâyûna
yanaşup târihleri ‘arz iderler. İnşâ‘allâh sa‘âdetle ‘avdet buyurduğunuzda sultânuma⁴⁶⁰⁹
(B158a) fâtih-i mülkü’l-Efrec ve hâtif-i mülkü’l-Efrec dirüz diyü ‘izz-i huzûr-ı
saltanata ‘arz iderler.

SA‘YÎ: Mevlidi şehr-i Prezrin⁴⁶¹⁰ ve Nehârî’ye birâder-i kihterindür. Sultân
Mehemmed devrinde tañşıl-i ‘ulûma küşîş idüp yine Prezrin’e varup küh gibi pâyın
dâmenine ve serin giribân-ı pirâhenine çeküp ‘uzlet-güzin olmışdur. Sultân Bâyezid-i
merhûm serir-i saltanata cülûs itdükde Sa‘yî’nün bir ğazelin görüp beğenüp şihhatde
olduğın ve ne yirde olduğın bilüp da‘vet eyler. Hâce-i hâdimân-ı hâşş-ı harîm-i saltanat
eyler. Bakiyye-i ‘ömri ol hıdmetde temâm olmışdur (A213b). Ekşer-i elsin-i nâsda
şâyî‘ ü zâyî‘ olan *Ta‘rifât* anuñ inşâsıdır. Ve serây-ı sultâniden çıkup ma‘nâ vü
ma‘rifet şâhibi olan Gılman-ı Hâkânî anuñ şâkirdi vü mürebbisidür. Cümleden
Matrakçı Naşûh⁴⁶¹¹ ki fenn-i lu‘b-ı matrakda akrânına ğâlib ve zûpîn-i İsfendiyâr-ı
Rüyînten anuñ⁴⁶¹² lu‘b-ı matrakına göre mihırâk-ı lâ‘ibdür. Lu‘b-ı matrakı tâk u revâk-ı
âfâka tûmturâk şalmışdur ve gürz-i Efrâsiyâb kal‘alar dervâzelerinde aşılı kalmışdur.
İki kılıc ile silâhşurlik eylese Zü’l-fekâr-ı ‘Alî’den dem urur ve belâgatde Seyf-i Zü’n-
neyyireyn reşkenden kendin kılıca urur. ‘İlm-i hisâbda hâmevâr müşârün-ileyhi bi’l-
benân ve Ebû Ma‘şer anuñ ‘ilm-i erkâmı yanında sıfrü’l-yed kâlduğına devâtâsâ
hayretten eñğüş-der-dehân idi. (P221a) Fenn-i inşâda dağı mızmar-ı belâgatüñ
şâhibdâr u giri ve şarîr-i kilik-i feşâhati ve nefir-i hâme-i belâgati her münşinüñ bâ‘is-i
nâle vü nefiri idi. *Bu iki hâlde ‘âlemde şâhib-i seyf ü kalem ve kişver-i belâgat-i yek
kaleme mazbûtumdur* diyü hâme vü nâme⁴⁶¹³ ile râfi‘-i livâ vü ‘âlem çekerdî⁴⁶¹⁴. Gökde
tîre baş egmege ve yirde bir debire kulağ çekmege ‘âr iderdi, yine Sa‘yî (F211b)

⁴⁶⁰⁶ istifta] istignâ A S

⁴⁶⁰⁷ ki] ki zikr olunur. Cevâb-ı Sa‘dî Çelebi F

⁴⁶⁰⁸ Körfüz] Körfûs P

⁴⁶⁰⁹ buyurduğunuzda sultânuma] buyurıldukda P

⁴⁶¹⁰ Prezrin] Pürzerin A

⁴⁶¹¹ Vaşf-ı Matrakçı Naşûh: Der-kenar B

⁴⁶¹² lu‘b-ı matrakda akrânına ğâlib ve zûpîn-i İsfendiyâr-ı Rüyînten anuñ] -F

⁴⁶¹³ nâme] zebân F

⁴⁶¹⁴ çekerdî] geçerdî F

şakirdiyem diyü iftihar iderdi. Merhûmuñ Sultân Bâyezîd görüp begendügi gazeli budur. *Gazel:*

Şüretüñ naqşını yazınca gönül nâmesine
Kânlar ağlatdı gözüm kirpügümün hâmesine

Şeref-i şemsde yazıldığıçün hatt-ı ruhuñ
Nüşa-i mihr ü maḥabbet didiler nâmesine⁴⁶¹⁵

Bir gümüş serv-i kabâ-püşdur ol mâh k'anuñ
Güneş altun benek olsa yaraşur câmesine

Ben püser-bâz aña dirüm göricek bir püseri
Nesi var ise vire bir çükin oḥşamasına

Ve lehu:

Şem' e kim teşbih ider yâ Rab bu hadd-i mehveşi
Şem' bir meftül-ser yaluñ ışıkdur âteşi

Ayağın tığ üzre⁴⁶¹⁶ basmışdur kemân-keşlik ider
Nâvek⁴⁶¹⁷-i müjgâni üstinde nigârûñ yâ qaşı

Siḥre tartılmış kılıcdur fitneye atılmış ok
Ol nigârûñ gamze-i 'aşık-küşî ḥancerkeşi⁴⁶¹⁸ (B158b)

SA'Yİ-İ ŞÂNÎ: Tire'den Memik-zâde demekle ma' rûf, nâmı Ramazân idi. Hakka ki şühür içinde Ramazân gibi akrânı beyninde⁴⁶¹⁹ ser-efraz-ı 'ilm ü 'irfân idi. Cümle ma' ârifde pâyesi bülend⁴⁶²⁰ nefis dânişmend idi. Ta' lîk-nüvislikde Sultân 'Alî-i Meşhedi'nün meşhedi taşına kitâbe (A214a) yazsa ḥayât-ı tâze bulurdu ve Pâdşâh(?) u Enisi 'âlemün hoş-nüvisi iken bende-i mükâtebi olup ceridesin (F212a) bulsa hatt-ı âzâdi kılup şeref-i bi-endâze bulurdu. Halhâlî halka-i mim-i meşkin tavk-ı gerden-i cân iderdi ve Şâh Mahmûd resm-i 'aynıñ mengüş idinüp *bende-i halka-i begüşiyem* diyü 'arz-ı imtinân iderdi⁴⁶²¹. Hem satır-nüvis ü hem kâtib idi, kâtibligi hattâtlığına gâlib idi. 'Arabî ve Fârsî ve Türki kitâbı ol kadar yazmışdur ki eşâmişi yazılsa müstaḥsil bir kitâb ve fûnûnı zıkr olınsa niçe faşl u bâb olur. Merhûm-ı bi-dil bi-gışş u gıll sine-şâf, âyine-şeffâf idi. (P221b) Eger mest ve ger huşyâr idi; cefâkeş ü kem-âzâr, vefâkiş ü gam-ḥâr idi. Ma'lûm degül ki elinden kimesne remide ve ayağı altında mür rencide olmuş ola. (S109b). Niçe yıl fakîr ile Burusa'da hem-dem ü hem-derd ve mübtelâ-yı keş-â-keş-i germ ü serd olmuşuzdur. Egerçi kitâbetden ceyb ü dâmânı pür-dirhem ü dinâr ve monlâsı Merḥabâ Efendi-i merhûm zemân-ı kazâsında maḥkemede kitâbetde ve a'lâ ḥidmetlerde olmağla der-âmed ü bād-ı hevâsı eşk ü âhı gibi bi-şumâr idi. Ammâ 'aceb ḥikmet idi ki eline giren akçayı balık pulı gibi reh-i ḥarâbâta mı şaçardı yohsa 'arûs-ı naḥl-ı kıl-pâşına direm-pâş olmağa kefi-çenâr gibi elin mi açardı ki her zemân pence-i çenâr gibi tehi-dest ve şişe-i temevvüli şifâl-i meygede gibi şikest idi. Deryâ-yı ma' rifet iken iki yağa ıssı olmadı ve şem'-i meclis-i faẓl iken fânûs gibi bir gönlekden gayrı bulmadı. *Hikâyet:* Bir gün Merḥabâ Efendi mezbûra ḥitâb idüp didi ki *Monlâ Sa'yî horiş ü güvârişün bizümle nefâ'is ü cevârişdür ve libâs u püşişün bizden alduğun bahşışdür. Elûne giren akçayı niye ḥarc idersin ki göğsündeki dağundan gayrı yatur fûls-i aḥmerün yok ve görünürde eşk ü rûyuñdan*⁴⁶²² *özge sim ü zerün yok meger dellâk oğlanlarına virürsin anuñçün ḥammâma şık şık girersin. Çâremüz şunâ kaldı ki bir oğlan bile göndürevüz ol huşuşda daḥı boğazuña turavuz.* Monlâ Sa'yî bunu işidüp efendinün 'Alî nâm bir serv-kâmet ve pür-melâḥat ü leṭâfet⁴⁶²³ (B159a) gulâmina işâret

⁴⁶¹⁵ şeref-i şemsde.....nâmesine] -B A P S

⁴⁶¹⁶ tığ üzre] şemşire P

⁴⁶¹⁷ nâvek] güyiyâ P

⁴⁶¹⁸ ve lehu: Şem' e kim.....ḥancerkeşi] -F

⁴⁶¹⁹ beyninde] içinde B A S F // Vaşf-ı Ta' lîk-nüvis: der-kenar B

⁴⁶²⁰ bülend] bülend idi. Aşıl lâzım olan B A P S

⁴⁶²¹ Şâh Mahmûd iderdi] -A

⁴⁶²² rûyuñdan] derdünden F

⁴⁶²³ pür-melâḥat ü leṭâfet] -F

idüp *sultānum bārī* ‘*Alī ile hammāma gönderün*’ (F212b) *ihsān* (A214b) *itdügünüz akça yabana gitmesün yine kendünüze dönderün* didi. Merhūm mülāzım olduğdan sonra ba‘zı yirlere kâzî oldı yine fakr u fâka vü felâketden hâlâş olmayup miñnet ü zillet yakasın alup mütekkâzî oldı. Toğrusı bir mürebbiye mazhar ve erbâb-ı devletün birinün lutfından behrever olmayup murādca manşiba vâsıl olmadı ve bi’l-cümle eyüce mahşûlı görmedi hâsıl olmadı⁴⁶²⁴ (P222a). Âhir İşketuz’da⁴⁶²⁵ otuz beş akça ile⁴⁶²⁶ kâzî iken bir iki bed-baht hıdmetkârı elinde şehid oldı. Şehâdeti sa‘âdet-i hâtimesine şahid olup maqbûl-ı Hak olduğına haber-i nevid oldı⁴⁶²⁷. *Eş‘âr-ı ü:*

Subha dek yummaz gözin her şeb olup bidâr çerh
Şöyle beñzer kim sever bir mihri yok dildâr çerh

Tirünün irişdügi şükrânesi nañcîrüne
Nağd-i cân işâr iderken urdı bir miqdâr çerh

Tir-i âhum urduğı peykândur şanmañ şihâb
Çekdi atdı acısından sineden nâ-çâr çerh

Ve lehu:

Gördi kim etfâl-i eşküm hânesin eyler harâb
Aşiyân-ı didemi terk itdi uçdı murg-ı hâb

Döne döne inleyüp dolabveş döksem gerek
Pâyına bir serv-ğaddün yaşımı mânend-i âb⁴⁶²⁸

Ve lehu:

Fenâ gülzârıdır ‘âlem bahârından hazân kalmış
Meh-i nev şanma uçmış ‘andelibi aşyân kalmış

Ve lehu:

Urduğıçün her der ü dîvâra kendin dūd-ı âh
Sâye gibi başdan ayağa olur teni siyâh

Ve lehu:

Hâşâk-ı mezârüm yakup ey micmere gerdân
Gel bezm-i şafâ ehline vir büy-ı dil ü cân

Ve lehu:

Atmağa âh okların qaddüm kemân oldı baña
Kavs-i menzilgâhı göklerde nişân oldı baña⁴⁶²⁹

SİFÂLÎ: Yahyâ Paşa oğlu Mehemmed Paşa oğlu Arslan Paşa’dur. Leys bin Esed bin Gazanfer (F213a) Maţar bin Şehâb bin Deryâ’dur. Beglikden ve gedâlikdan behremenddür. Nev‘i şahşına münhasır bir şeh-levenddür. Evvelâ ma‘rifetde Esedu’l-lâhü’l-gâlib sırrından dem urup anuñ ma‘ârifinden iktibâs-ı ‘ilm ü ‘irfân iderdi, şöyle ki Ebu’l-leys görse istihsân iderdi. ‘Adâletde⁴⁶³⁰ şol meşâbededür ki taht-ı imâretinde olan şirler hummâ⁴⁶³¹-yı dâ‘isine ‘ilâc için rişte bağlamağa peşm-i bereden müy almağa havfından hirâs ider; vilâyet-i eyâletinde olan âhu-beçeler pîştân-ı şirden şir-hâr olup âğuşlarında büyüyüp⁴⁶³² şir ü şeker gibi (A215a) imtizâc ü istinâs ider. Şahâvetde öyledür ki yanında kurş-ı zerrin-i mihr ve külçe-i simin-i mâh hazf-ı pâreden pestdür; ve cām-ı Cemşid ve âyine-i İskenderî (S109a) huzûrında bi-qadrlikde mânend-i sifâl şikestdür (B159b). Gâh olur ki (P222b) destinde olan dürr ü cevâhiri şöyle nişâr ider ki gavvâşa varın virmiş şadef gibi tehi-dest kalur ve gâh kisesinde olan sim ü zeri şöyle döker saçar ki kân gibi dest-i tiş-e-i tamâ‘ elinden nâle kılar. Fuqarâ-yı ‘ulemânun penâhı, sâdâtuñ hâtır-hâhı, dervişlerün hânkâhı, seyyâhların ziyâretgâhı, garib

⁴⁶²⁴ hâsıl olmadı] -F

⁴⁶²⁵ İşketuzda] İşketunda B / İskedusda P / Mişkâtuzda F

⁴⁶²⁶ otuz beş akça ile] -P

⁴⁶²⁷ şehâdeti oldı] -F

⁴⁶²⁸ tir-i âhum.....mânend-i âb] -F

⁴⁶²⁹ ve lehu: Urduğıçün.....baña] -F

⁴⁶³⁰ Vaşf-ı ‘Adl, Vaşf-ı Sahâ, Vaşf-ı Şecâ‘at: der-kenar B

⁴⁶³¹ hummâ] hamle F

⁴⁶³² büyüyüp] bulnup F

yigitlerün hâllerinden âgâhıdır. Şecâ' atde böyledür ki ol şîr-i bişe-i şecâ' atun öninde semâda Şîr câblûs eyler ve şîr-i süvâr-ı 'arşa-i eflâk her gün öninde hâk bûs eyler. Albarslan kapusunda segbânı olmazdı, Kızıl Arslan bu şarî⁴⁶³³ kaplanun zemânına gelse ser-pence-i şehâmetinün zebûnı olup itce i'tibâr bulmazdı. Dağı körpe iken şîr-i zemâne gürbe deñlü i'tibâr itmezdi ve bebekliğinde Erdeşir bin Bâbek ile ber-â-berliği ihtiyâr itmezdi. Şîr-i nerlerle pence tutmağdan ser-piç idüp firâr itmezdi. Bezm-i kârzârda mey-i gül-reng gibi hûn-ı düşmenden dostkâmiler tenâvül iderdi. Efrenc ü Peç ser-dârlarınun başların sıfâlde bitmiş Fireng elması gibi kâred elmasıyla kesüp mezelenüp tenakkuş iderdi. Bu cümle ile şîr'de dağı Mir 'Alî Şîr⁴⁶³⁴ idi ve sıfâl-i devâtında dikdüğü şâh-ı hâme-i (F213b) huşkdan ma'nâ gülleri ve hayâl karanfüllerinden gönceler dem-beşte ve sünbüller dil-gir idi⁴⁶³⁵. *Maṭla'*:

Gördi âhum kâkül-i miskinine dil bağladı
Baş açup meydâna girdi hıdmete bil bağladı

Ve lehu:

Tozuñ ki cân gözine gözüm nûrı sürmedür
Elden gelen yüzümüz ayağıña sürmedür

Didüm uçurdu tîr-i müjeñ cân kebûterin
Güldi didi kim inanur aña uçurmadur

Ve lehu:

Dilerem dil-berümi hüsni iline şâh olsun
Ki disün kullar aña yarıcuñ Allâh olsun

Yol budur sinemi hancerle dil ey kaşı kemân
Ki dile gelmege gâmzeñ okına râh olsun⁴⁶³⁶

SELÂMÎ⁴⁶³⁷: Monlâ Sinân dirler imiş. Hamîdili'nden Isparta nâm kaşabadandur ve kaşaba-i mezkûr niçe anuñ gibi cevâhir-i fazl u efzâle (P223a) ma' dendür. Tarîk-i 'ilme sülûk idüp ol sülûkda kat'-ı pâye ve müderris olmağla⁴⁶³⁸ tahşil-i vâye idüp vatanında tekâ'üd ihtiyâr idüp ser-i selâmeti ceyb-i 'uzlete ve pâ-yı vahdeti (A215b) dâmen-i ferâğata çekmekde kendin mânend-i kühsâr itmişdür. Şalâh-pişe vü felâh-endişelikle şöhreti ve ol etrâfda şîr u şadâ-yı ma'rifeti vardur. Ekser meşneviye verziş ve Yûsuf u Züleyhâ nazmına küşiş ider imiş. Gazelle iştiহারı yokdur. Bu ebyâtı *Yûsuf u Züleyhâsındandur*⁴⁶³⁹. *Meşnevi-i Tevhîd*:

Güle ol gönceden nâf itdi tâze
Ruḥ-ı gülzâra gülden virdi gâze

'Arûs-ı bâğuñ andan âb-ı rûyı
'Îzâr-ı verdüñ andan reng ü bûyı⁴⁶⁴⁰

*Der-hüsni*⁴⁶⁴¹:

Cebîni simden bir levḥ-i sâde
İder tıfl-ı meh andan istifâde

Bu simin-levḥ tarafında siyeh-gün
Yazılmış iki miskin ser-nigün nûn (B160a)

Midâd-ı şîve ile kilik-i üstâd
İki nûn altına yazmış iki şâd

⁴⁶³³ şarî] hayâ-yı F

⁴⁶³⁴ Şîr] Şîrâz F

⁴⁶³⁵ Sene 973 evâhirinde merhûm Süleymân Han Sigetvâr seferine giderken katl olunmuşdur: der-kenar S

⁴⁶³⁶ ve lehu: Dilerem dil-berümi.....olsun] -F

⁴⁶³⁷ Selâmî yazıla ve nısf şahîfe konıla : der-kenar S

⁴⁶³⁸ ve müderris olmağla] -B F

⁴⁶³⁹ Yûsuf u Züleyhâsındandur] andandur F

⁴⁶⁴⁰ reng ü bûyı] âb-ı rûyı F

⁴⁶⁴¹ Der-hüsni] Der-hüsni u hûbî P / -F

Bu nûn u şâd gûyâ gösterür naşş
K'olupdur⁴⁶⁴² şive-i hüsn aña muhtaşş

Açam barmaqları vaşfında ger dil
Kılam⁴⁶⁴³ şerhinde kıla pây-der-gil

Kalem olmaz dilin⁴⁶⁴⁴ kat^c itseñ⁴⁶⁴⁵ epsem
Olur barmaqları vaşfında ebkem

Dilin kesmezseñ itmez bir kelâm ol
Keserseñ her dili söyler temâm ol⁴⁶⁴⁶
Der-vaşf-ı naqqâş⁴⁶⁴⁷:

Eger taşvîr ideydi şekl-i mâhı
Gicede gösterürdi halka râhı

Hatm-i kitâb:

Kalem fârisdür engüşt esb-i rehvar
Habeşden mülk-i Rûma⁴⁶⁴⁸ kıldı reftâr

Metâ^c -ı misk ile şahrâ-yı Rûmı (F214a)
Mu^c attar kıldı ol fâris kudûmı⁴⁶⁴⁹ (A216a)

SELMÂN-I AYDINÎ: Bu Selmân Aydınîdür. Benî nev^c inüñ çeşm-i cihân-
bîni belki gözi aydınıdır. Tarîk-i 'ilmde iken merhûm Şîrvân'la vesâ'ir yârânla ol
kadar harâbâtılığa mübâseret ve Efe mey-hânesine mürâca^c at belki mucâveret itmişdür
ki piş-hûn tahtası kalmamışdur ki dürd-i meyle anlaruñ hâdiseleri yazılmaya ve mey-
hâne kapısı yokdur ki anlaruñ beyti yâ mısra^c ı kazılmaya. Kallâşveş (P223b) ekseriyyâ
ser-huşlığla başı hoş, gulâm-perest ve dârü'l-^c ulûk-nişest harif ü zarif idi. Kemâl Paşa-
zâde-i merhûmdan mülâzım olup ba^c dehu kazâya sülûk idüp⁴⁶⁵⁰ Birgi'ye kâzî iken
kazâ-yı vâm-ı ruh itmişdür⁴⁶⁵¹ ve nakd-i 'ömr dest-i şîhhatde mülk idüğine cân u dil
şehâdet itdüklerinde ol şahidleri mecrûh itmişdü0r. *Matla^c:*

Koluma bâzû-bend itsem 'aceb mi dağ-ı cânânı
Götürmek istemez mi her kişi mühr-i Süleymânı

Ve lehu:

Bâğ-ı tenden dem ola murğ-ı revân vâz gele
Gelmeye bu çemene niçe kış u yaz gele

Kanum içerken itüñ kaşınıcak şâd oluram
Ehl-i şöhet gibi ki meclisine sâz gele

Ve lehu:

Bir kıyâmet câmi^c içre kâmet eyler cum^c a gün
Ayak üzre geldi el Allâhu ekber cum^c a gün⁴⁶⁵²

Efşâncı merhûm Sultân Mehemmed mütevellîsi iken ol Şahn'da dânişmend olup
muşâhabet iderler ve bâde-hârlık idüp 'ıyş u 'işret iderler imiş. Bir gice Selmân aña
(S109b) *sen ism-i bî-müsemmasın ben senüñ dahı efşânuñ görmedüm nice efşâncısın*
diyü ta^c n u tanz ider. Efşâncı sükût idüp tınmaz (B160b). Selmân yatduktan sonra
üzerine gelüp tonın çözüp yüzine gözine sepe sepe işer. *Ben Efşâncı idüğüme bu*

⁴⁶⁴² olupdur] olur F

⁴⁶⁴³ kılam] kılam A

⁴⁶⁴⁴ olmaz dilün] olmazdı başın P / olmazdı ger B F

⁴⁶⁴⁵ kat^c itseñ] kessek P

⁴⁶⁴⁶ ne fâris ol] -F

⁴⁶⁴⁷ der-vaşf-ı naqqâş] -F

⁴⁶⁴⁸ mülk-i Rûma] Rûm iline B A S F

⁴⁶⁴⁹ kudûmı] kudûmı // Mu^c attar kıldı ol fâris kudûmı] Ne fâris peyk-i hânüñ tîz-deftâr B A S F // Diğer
biyografiye geçmeden önce 6 satırlık boşluk var B A

⁴⁶⁵⁰ idüp] idüp kazâdan bir iki yire ba^c dehu A P S // idüp kazâdan bir iki yire ba^c dehu: der-kenar B

⁴⁶⁵¹ itmişdür] -P

⁴⁶⁵² ve lehu : Bâğ-ı tenden.....cum^c a gün] -P// Beyit der-kenar B

kerre⁴⁶⁵³ inanduñ mı dir. Ol dañı Efsāncı'yı bir ğalız hicv ider. Hicv tavıldır, irādı mücib-i tafşıldır⁴⁶⁵⁴ (A216b) bendi budur⁴⁶⁵⁵. Mısrā^c:

Efsāncı şıçdı 'āleme yıkdı 'imāreti

Vaşf-ı Efsāncı : Adı Mehemmed Çelebi'dür Sultān Mehemmed devrinüñ evāhirinde zuhūr itmiş bir kâbil-vücūd imiş. Ekser-i ma'ārif ve haşā'il-i hasane anda mevcūd imiş. Hüsn-i haṭda dañı yed-i tülāsı var imiş. Sür'atde bir mertebe imiş ki kitāb-ı *Husrev ü Şirin* ki yidi biñ beytdür, bir gicede yazmış, irtesi Sultān Bāyezid'e ithāf itmiş. Egerçi ba'zı yiri okınmaz imiş. Ammā keşret⁴⁶⁵⁶-i kitābetine gören istihsān u insāf itmiş (F214b). Efsān-berlikde Rüm'da üstād-ı evveldür. Beñli 'Alī Çelebi ki oğlu Sā'i tercemesinde mezkurdur, aña şānı vü pey-revdür ammā hālā ol kemāl-i haṭda Burusalı Zeynī ve bahārda Burusalı Faḥrī Efsānī ile mükemmeldür (P224a). Merḥum zemānında zemīn kesmekle iştihārı zemīnden āsmāna irmiş ve keşdügi bağ u bağçelerden niçe in'ām şüküfelerin kopardı selātin ü ekābirden cā'ize mīvelerin dirmiş. Kesdügi ḥuruf zemānı kâtilblerün ḥuruf-ı haṭtisine ḥarf atar, bahār kesse reyḥāncılara otlar yoldurur, benefşeyi *deste işidür* diyü pullık pullık şatardı. Niçe zemān ḥademe-i divāndan ve küttāb-ı ḥazā'in-i sultāndan olup maḳbūl-ı vüzerā vü erkān ve manzūr-ı a'yān olur. Ahir şehd-i ḥuzūrına zenbūr-ı belā-yı nıkris üşer, kendü dañı ol marāz gibi elden varup ayağa düşer. Divān mülāzemetine iktidārı ve ḥıdmetin başa iletmege ser ü kārı kalmaz. Tekā'üd manşıblarından tevliyet ihtiyār ider, vüzerā me'mūlin mebzūl idüp ḥuşūsā⁴⁶⁵⁷ İbrāhīm Paşa Sultān Mehemmed tevliyetin virüp ḥaylī raġbet ü i'tibār ider. Çün kudret ü kuvvet elden varur, efsānberlik dañı elinden gelmez olur. Mıkrāz-ı engüşi sözün kulaġına koymaz ve ḥükminden ser-piç idüp baş indürmez. Ol ḥasretten Efsāncı bağçesi dimekle meşhūr bir bağçe ābād ider ve serv ü şimşād keşreṭiyle reşk-i İrem-i zātū'l-'imād ider. Ol kadar fidanlar dıker ki serv-kaddler hevāsıyla sine-i 'uşşāka ve ol deñlü⁴⁶⁵⁸ şüküfeler eker ki lāle-ḥadler ḥayāliyle sifāl-i sere beñzer, ḥaṭ yirine nihāllere kalemkārlık eyler. Efsān kesmekden bedel dirāhtlara yaprak aşılār, bir sünbül şoġanına biş altın virürdi gūyā ki zūlf-i nigārdur. (A217a) Reyḥāna niçe akça ḥarc iderdi şānki ya cān otıdur yāḥud ḥaṭt-ı la'l-i şeker-bārdur. Köki şudadır dimezdi ḥavz ayaġında nilüfer biñin dikmek içün niçe göz yaşların dökerdi. Bir yāsemīn şāḥına niçe akça pul şarf iderdi. Bir nergis ucından niçe zerrīn kādeh şatardı (B161a). Tāc-ı ḥurūsa sultān (F215a) borkinden yeg raġbet iderdi. Şüküfeye dürlü dürlü adlar komaḳda ol müciddür, sā'irler hep aña muḳalliddür. Ve (P224b) bi'l-cümle ezhār u ešmārı ġayrı yırde bulunmazdı. Et şeftālūşin yiyeñlere leb-i dil-ber kayısı olınmazdı. Ekmek ayvası diġer bihterdi. Cān erigi mīve-i cāna beñzerdi. Ol bağçede bu ḥāşşa ve bu keḫāmet 'aceb degüldür ki tābiş-i mihr ve perveriş-i māhdan ġayrı ol bağçeye sultān-ı serir-i 'Osmānī sāye-i sultānī ancak İbrāhīm Paşa'yla ġāḥ ġāḥi ba'z-ı seherġāḥı pertev şalup envār u ezhār u ešmārı⁴⁶⁵⁹ tāb ve ruḫsārılarından⁴⁶⁶⁰ reng ve mihr-i didārılarından tāb-ı lezzet ve ġüftārılarından çāşnı ve cur'a-i cām-ı hoş-ġüvārılarından āb alurdi. Bu ḥālde ehl-i 'irfānuñ zırafāsı ve kavābilüñ ezkiyāsıyla 'ömr sürerdi⁴⁶⁶¹ ġāḥ 'aynek alup ve ġāḥ şişe-i meyden gözine götürüp çihre-i 'ıyş u neşāt (S110a) görürdi⁴⁶⁶². Egerçi Kara Bālī-zāde ekser-i aḫvālde buña müşārik ve ol dañı bu meydānda çāpük-süvār-ı ma'ārikdür ammā bu e'ālī-karīn ü ahālī-nişin ve hem-dem-i 'ulemā vü ešrāf idi. Ve Ol edānī-nişest ü erāzil-perest hem-nişin-i erāzil ü eclāf idi⁴⁶⁶³. Ahir-i 'ömrinde bağçesinüñ bir küşesin mekteb idüp ḳabrin anda olmaḳ⁴⁶⁶⁴ vaşıyyet itdi. Sene iḥdā ve erbā'in ve tis'ami'ede

⁴⁶⁵³ bu kerre] -B A P S

⁴⁶⁵⁴ irādı mücib-i tafşıldır] -B A P S

⁴⁶⁵⁵ Sür'at-ı kitābet bir gicede yidi beyt yazmış: der-kenar S

⁴⁶⁵⁶ keşret] sür'at-i P //Vaşf-ı Efsānber: der-kenar B

⁴⁶⁵⁷ vüzerā me'mūlin mebzūl idüp ḥuşūsā] -F

⁴⁶⁵⁸ deñlü] kadar F // Vaşf-ı Bāġçe vü bāġbān: der-kenar B

⁴⁶⁵⁹ ešmārı] āşārı F

⁴⁶⁶⁰ ruḫsārılarından] ruḫsārılarınuñ pertevinden F

⁴⁶⁶¹ sürerdi] sürdi B A P S

⁴⁶⁶² görürdi] gördi A

⁴⁶⁶³ eclāf idi] ve ekser-i mu'āşirleri erbāb-ı mezāḥuñ ve itlāfdı F

⁴⁶⁶⁴ olmaḳ] ḳonılmaḳ P

rihlet itdi. Qabrın ol mekteb hâziresinde qazdılar ve levh-i mezârına⁴⁶⁶⁵ vaşiiyeti ile bu beyti yazdılar. *Beyt*:

Unutma ölmeği dâ'im aña tür
Bu gün baña ise yarın sañadur

Ümmiddür ki qabri ravzatün min riyâzi'l-cinân ola ve rûhı hem-dem-i rahmet ü gufrân ola. Ammâ dostlığı icâb itdi ki cüz'i takrîble nâmı bu nâmede mesîtur ve bahâne ile du'â-yı hayr ile mezkûr ola.

SELMÂN-I BURÛSEVÎ: Bu Selmân Burusalıdır. Nakkaş Bâlî-zâde⁴⁶⁶⁶ Rahmî Çelebi'nün hem-sinn ü sâlidür. Burusa'da rû-sâdeler içinde (A217b) bir beg imiş,⁴⁶⁶⁷ bir nihâl-kadd⁴⁶⁶⁸ bârik-miyân cevân-sedlik (?) imiş. Ehl-i edvâr ve ehl-i nefes ve fenn-i mûsikide mâhir, haylî nakş u taşnife 'âlim ü 'ârif⁴⁶⁶⁹ ve kendü dahı (F215b) her 'amele kâdir muşannif idi. Gâyet eyü mişkâl⁴⁶⁷⁰ çalardı (P225a), şöyle ki Zühre anuñ yanında ne çalardı; hasedden nâyûñ beñzi sâza dönüp dilli düdügün dili çalardı. Uşûl-bendliği aşlı vü fer'ciyle bilürdi. Deffâflıkda hod dâ'iresine kim gelebilürdi⁴⁶⁷¹ defin yüzine tutup ser-âgâz eylese hâlede mâh rakşa girürdi. Belki çerh-ı felek mevlevî gibi şemsden taylesân ve kavs⁴⁶⁷²-i kuzahdan elifle deblek semâ'ına girürdi. Egerçi nefes-i nefisi⁴⁶⁷³ gâyet bülend ve lutf-ı edâ ve hüsn-i şadâdan çendân behremend degül idi ammâ ehl-i uşûl ve nakş-bend olduğı eçlden ehl katında mergûb u müsellemler ve pādşâh-ı 'âlem meclisinde maqbûl-i 'âlem idi. Neşv yazmağda dahı eli var idi ve bi'l-cümle hatda kudreti eger dağık ü celî var idi. Ve rubâ'iler bulup (B161b) nakşlar bağlamak anuñ ihtirâ'ıydı. 'Abdî Şâh ve Hırâmân türkisi hep anuñ icâdudur. Mâ-ḥaşal 'Ubeydî Çelebi zühür idince fenninde üstâd-ı evvel oldu⁴⁶⁷⁴. Ol zühür itdükden sonra⁴⁶⁷⁵ bunun türkileri Hasanoglı türkisi ile mü'evvel oldu. Ahır İstanbul kâzısı iken mütekâ'id olan Hasan Çelebi'den mülâzım oldu, her çend ki bir devlet vuşûline 'âzim oldu⁴⁶⁷⁶ bergeşte-tâli' oldu. Her zemânda aña bir 'âyık vâkı' oldu. Cümleden biri cân eridüp didüğü gazeller ve bağladuğı nakşlar Aydınlı Selmân nâmına şâyi' oldu. Defa'atle divân kitâbetine tezkere olındı, beher-hâl⁴⁶⁷⁷ bir mâni' oldu. Elkâs Mirzâ'nuñ geldügin yazup inşâ idüp rikâb-ı pādşâhiye ithâf kaşd itdi. Nühüset-i tâli' men' ü şadd itdi. Ahır Timurpence'ye kâzî olup kâzılığınınuñ 'anûdları ve ol kenârûñ hâ'in Arnavudları elinde şehid oldu. Müsevedâtı dahı yanında bulunup nâ-bedid oldu. *Matla'-ı ü:*

Ne şive vaqtidür sâkî bir aydur rûzedâruz biz
Bu dem pîr-i ḥarâbâtuñ öninde şermsâruz biz

Bu terci' dahı anuñdur ki bendi budur *Terci'*:

Benümçün ağla ey çeşmüm benem bi-çâre vü bi-kes (A218a)
İlâhî olmasun şöyle kişi âvâre vü bi-kes⁴⁶⁷⁸ (P225b)

SÛLÛKÎ: Amâsiyye'dendür. Adı Meḥemmed'dür. Kâtibler içinde elif gibi ser-âmeddür. Tâlib-i ma'rifet ü kemâl nîk-nefes ü hoş-ḥışâl yigittür. Hüb-âvâz u berbat-nevâz u terâne-perdâzdur. Ümerâya muşâhib ve ümenâya kâtib olagelmışdür (F216a). Maḥbûb sevdâsıyla ve seyâḥat hevâsıyla vatanından cüdâ düşüp Rûmilî'ne geldükde faḳîrûñ yanına gelüp ser ü kârı bizümle oldu ve bizüm şî'rümüze nezâ'ir

⁴⁶⁶⁵ mezârına] mezârında F

⁴⁶⁶⁶ Bâlî-zâde] Bâlîoğlu P

⁴⁶⁶⁷ beg imiş] begdür F

⁴⁶⁶⁸ nihâl-kadd] nihâl-miyâne F

⁴⁶⁶⁹ 'ârif] 'ârif idi A F

⁴⁶⁷⁰ eyü mişkâl] hüb mûsikâr P

⁴⁶⁷¹ deffâflıkda hod dâ'iresine kim gelebilürdi] -P

⁴⁶⁷² kavs] kurs A S

⁴⁶⁷³ nefisi] nefsi B A P S

⁴⁶⁷⁴ üstâd-ı evvel oldu] üstâd idi F

⁴⁶⁷⁵ ol zühür itdükden sonra] ba' dehu F

⁴⁶⁷⁶ oldu] oldu. Ol sebebden ki B A P S

⁴⁶⁷⁷ beher-hâl] -B A P S

⁴⁶⁷⁸ bu terci' bi-kes] -F

diyüp güftâr-ı eş‘ârı bizümle oldı⁴⁶⁷⁹. Hâlâ kifâf-ı nefis belki ancak sedd-i ramak olacak kitâbetle kânî‘ ü Hamza Bâlîsi’yle ‘âlem-i vişâlde bi-müzâhîm ü bi-mâni‘dür⁴⁶⁸⁰. Hâlâ yine Rûmillerinde seyâhatde (S110b)ve her gördüğü maḥbûba izhâr-ı ‘ışk u maḥabbetdedür. Geldükde didüğü ḥazâniyye⁴⁶⁸¹ kaşide ebyâtındandır. *Ebyât*:

Çün tâcir-i ḥazân irişüp çözdü bârını
Dökdi zerini aldı o bâğuñ bahârını

Sûsen çün irdi ḥâlet-i nez‘e ‘Alî-şıfat
Baḥr-i fenâya şaldı revân Zü’l-feḳârını

Cünd-i şitâ hirâsi ile cûy-ı seng-dil
Yapmağa başlamışdı demürden ḥişârını

Gördüm ki yirde berg-i ḥazândan biri yatur
Rıf atde ol geçürmiş iken rûzgârını

Düşmüş türâba rûyını zehr eylemişdi zerd
‘İşk eylemişdi niteki ‘âşık ‘izârını

Ol bergi dil bugün ele aldı hedıyyevâr
Kim ber-güzâr ide göricek rûy-ı yârını

Ya‘nî yüzün eline alup dil irişdi kim
Ol kân-ı luḥfa ‘arz ide ol ber-güzârını

Gitdi irince varlıcağum ḥâk-ı pâyuña
Döndüm şu tâlibe vire iksire varını

Maḥbûs ḳalmasun ḳafes-i faḳr u fâḳada
Ḳurtar bu bâğ-ı midḥatüñüñ gel hezârını (B162a)

Bir çeşmi beste şâhine döndi ḳapuñda dil
Şal dest-i luḥf ile kim ala ol şikârını

Sürme ḳapuñda kuḥl-ı Sıfâhâna virmeyen
Ehl-i nâzarları ol ayağuñ gubârını

Ve lehu:

Şaldı nâr-ı şafaḳa tās-ı mehi şâhne-i çerḥ
Mihrüñi fâş ide şanur gelüp ikrâre beni

Dâğlar sinede ḳadd-i ‘ışkla ḥam çün Zü’n-nûn
Beñzedürlerse n’ola Mâlik-i Dinâra beni

Niçe bir uyuyasın sen gele ey dîde-i baḥt
Sen uyan ben varayın ḥâba ḳo bir pâre beni

Ve lehu:

Zülfî yüzün ki örte gelür göñlüme gubâr
Esrâr-ı ḥattı irişicek göresin tozı⁴⁶⁸² (P226a)

Dil şöyle ḥaste oldı gelelden yüzine ḥat
Bî-çâre giceden seçemez oldı gündüzi

Ve lehu:

Fânûşa girdi şanma ki pervânesi ile
Bir pîrehende ‘âlem ider ey nigâr şem‘⁴⁶⁸³ (A218b)

⁴⁶⁷⁹ ve bizüm şî‘rümûze nezâ’ir diyüp güftâr-ı eş‘ârı bizümle oldı] S’de üstü çizili.

⁴⁶⁸⁰ ve bizüm şî‘rümûze.....bî-mâni‘dür] -A

⁴⁶⁸¹ ḥazâniyye] -B A P S

⁴⁶⁸² ve lehu: Şaldı nâr-ı şafaḳa.....tozı] -F

⁴⁶⁸³ ve lehu: Fânûsa..... nigâr-ı şem‘] -F

SELİKİ: Beyt.⁴⁶⁸⁴

Adı Şa' bân özi Hamîdîdür
Şi' rde fenninüñ ferîdîdür

Şi' ri kedd-i şedîd ve sa' y-i sedîd ile ele getürmişdür ammâ meydân-ı nazmda tîr-i himmetin zih-gîr-i murâdına geçürmişdür. Sebük-rûh u küşâde-dil, muşâhabet ü mümâlehaya mâ'il, bî-gîş u bî-gıll, şî're kemâl-i mertebe müşteğîl ve nazma müteveğğîl idi ve neshî gâyet hûb yazardı. *Monlâ Selîkî senüñ haţtuña meyl idüp eş' âruñ her kîşî* (F216b) *meçmû' asına yazdırur yohşa senüñ şî' rüne çendân rağbet olinacağ degüldür* diseler bî-huzûr olup azardı. Hakîm-zâde-i merhûm⁴⁶⁸⁵ Medîne-i Münevvere kâzîsî iken⁴⁶⁸⁶ andan mülâzım olmuşdur⁴⁶⁸⁷. Başdan Depedilî' ne⁴⁶⁸⁸ kâzî oldu andan Kefe cânibinde Mankûb kâzîsî olduğda⁴⁶⁸⁹ *kâzî-ı menkub olduñ* diyü latîfe iderdük⁴⁶⁹⁰. Hikmet Allâh' uñ kâzî-ı menkûbluk aña fâl oldu, müddeti temâm olup⁴⁶⁹¹ ma' zûl olduğda İstanbul'a gelürken kirâcılar ile incişüp Dobrica nâm kaşabada⁴⁶⁹² Deliorman içinde mâl u menâli ve ehl ü ' iyâli ile mefkûd olup ölüsî vü dirisi bilinmeyüp⁴⁶⁹³ ' aceb hâl oldu. Saçlı Emir-i merhûmuñ şakirdi idi, gördükçe *mühmel misin mu' cem misin* diyü latîfe iderdi. Mühmelüm dirse lafzında kabâhat lâzım olur; mu' cemüm dirse şelîkî olup ma' nâsında kabâhat lâzım olur. Hayâlî, merhûmı ' aceb sevmezdi. İş güc idinüp cönk eline⁴⁶⁹⁴ girse Selîkî şî' rin arar, bulduğda⁴⁶⁹⁵ mahlaşın üç nokta koyup Şelîkî iderdi. İller üstine nokta kordı, ol altına kordı ve ba' z-ı yârân bu beyti dimişdür. *Nazm:*

İnen mühmeldür eş' âruñ Selîkî
Anuñçün oldu taşhîfî Şelîkî⁴⁶⁹⁶

Merhûm evvel kâzî olduğda gözi ağardı. Fakîr râst gelüp bedîheten bu beyti diyüp okıdım. *Li-muharrirîhi:*

Kâzî olmuşdur Selîkî n' ola a' mâ olsa ger
Çün⁴⁶⁹⁷ dimişlerdür *izâ câe' l-kazâ ' amye' l-başar*⁴⁶⁹⁸

Gazel-i ü:

Gel beni öldür hey hûnî⁴⁶⁹⁹ hancer-i bürrân ile
Kurtulayın günde bîñ kez ölmeden hicrân ile (B162b)

Kan dağı itdümse cânâ tîğ-i hışm⁴⁷⁰⁰ ile beni
Kınlara garğ itme ki kıanı yumazlar kan ile (P226b)

Tende ger bîñ cânım olsa saña eylerdüm fedâ
Bendeñ olmalı degül midür senüñ bin cân ile⁴⁷⁰¹

⁴⁶⁸⁴ beyt] -F

⁴⁶⁸⁵ merhûm] merhûm kaşaba kâzîsî iken F

⁴⁶⁸⁶ iken] olup F

⁴⁶⁸⁷ andan mülâzım olmuşdur] dânişmend tutmağla me'mûr olduğda Selîkî Monlâ Çelebi'den alup dânişmend tutmağla zemân-ı mülâzemetde mülâzım virüp F

⁴⁶⁸⁸ Depediline] Debedelene A

⁴⁶⁸⁹ olduğda] olup F

⁴⁶⁹⁰ iderdük] iderlerdi F

⁴⁶⁹¹ müddeti temâm olup] -B A P S

⁴⁶⁹² İstanbula gelürken kirâcılar ile incişüp F // Dobrica nâm kaşabada] yolda Dobricada B A P S

⁴⁶⁹³ ölüsî vü dirisi bilinmeyüp] aña B A P S

⁴⁶⁹⁴ eline] ele F

⁴⁶⁹⁵ bulduğda] bulurdu F

⁴⁶⁹⁶ iller üstine.....Şelîkî] -B A P S

⁴⁶⁹⁷ çün] Hâk B A S F

⁴⁶⁹⁸ Kader gelince gözler kör olur.

⁴⁶⁹⁹ hûnî] âfet B A S

⁴⁷⁰⁰ hışm] hecr P

⁴⁷⁰¹ gazel-i ü: Gel beni.....cân ile] -F

Ve lehu:

Süz-ı ‘ıškuñdan yanar döymez tenümde pîrehen
Dostum⁴⁷⁰² sensin beni ‘âlemde gönülsüz kıoyan (S111a)

Yakamı şevkuñla çāk itdüm görenler didiler
Yaķasuz kıor derdmend āķir seni ol sim-ten

Ġam yimez aġyārdan hāķır-nişān iden seni (F217a)
Zahm-ı hāķı ‘aynına almaz efendi gül diken

Çeşmeli Aħmed hāķķında bu beyti bî-nazîrdür. (A219a) *Beyt:*
Kesseler şem‘üñ başın geçmezdi⁴⁷⁰³ nār-ı nûrdan
Barmaġın kıaldurdu gördükde cemālin Aħmedüñ

SŪZÎ: Şehr-i Prezrin’ dendür. Sûhteliġi zemānında birāder-i büzürġteri Nehārî ile⁴⁷⁰⁴ Remzî Çelebi-i merhûm ki yirinde mezkûr olur, ikisi dersde ve⁴⁷⁰⁵ kâzî Maħmûd oġlı ‘Ömer Çelebi ki ‘aşrınûñ hüsñ-i sûret ile bî-nazîri ve lutf-ı tab‘ ile dil-pezîri imiş, anuñ ‘ışķında şerik imişler. Kâzâ-yı İlāhî ‘Ömer Çelebi’nûñ gül-i ‘ömrin şarşar-ı ecel ber-bād ider, bûlbûlleri her küşede yuvalanup feryād ider. Remzî Çelebi tiryāk-ı şuġl-ı ‘ilm ile zehr-i kıahr-ı deħre devā bulur. Sûzi-ı miskinüñ âteşi temkin bulmaduġı cihetden seyl-āb-ı sirîşk-i dîde-i nemġin ile teskin bulmaz ve dāġ-ı hāsret ve zahm-ı fûķatı penbe-i evrāk-ı kitāb ve fetil-i hāme-i kitābet ile oñulmaz. Mecnû‘a-i ‘aklı bir vech ile perîşān olur ki yıllarla ceħd idüp bir yire diremez. Huķûķ-ı huķûķ-ı ‘ilm ü şuġl saħā‘if-i kālbinden āb-ı hîcrān ile bir mertebe yoyulur ki artuķ hāķ yazılmaġa kâbiliyyet kıalmaz⁴⁷⁰⁶ ve āyine-i idrākin jeng-i ġam⁴⁷⁰⁷ öyle⁴⁷⁰⁸ mûkedder ider ki min-ba‘d ‘arûs-ı mutāla‘a cilveġer olmaġa şûret virmez. Rûmîli’ne gidüp tarîķden ferāġat ider. Evlenüp⁴⁷⁰⁹ murġ-ı hāķırın ġiriftār-ı dām-ı keşret ider. Bakıyye-i ‘ömrin Mihāloġulları ‘Alî Beg ve Meħmed Beg hıdmetlerinde geçürüp⁴⁷¹⁰ anlarıñ ġazavātın baħr-i remelde silk-i beyāna ġetürür āķir yine şehrinde āķirete gider; cihān kime vefā itdi ki āña ider⁴⁷¹¹. ‘Ömer Çelebi hāķķında didüġi merşiyedendür. *Beyt:*

Tābûtuñ ayaġı yire başmazsa tañ mıdur⁴⁷¹²
Koyınına ġirdi⁴⁷¹³ sencileyin nāzenin cevān

Ba‘dehu Meħmed nām (P227a) bir kıabil oġlı⁴⁷¹⁴ fevt olup anuñ hāķķında daħı merşiyede dimişdür ve ‘Ömer Çelebi hāķķında bu ġazeli dimişdür. (F217b) *Ġazel:*

Bahār irişdi devr-i bāde ġeldi
Gül ü nergis mübārek bāda ġeldi

Vefā berginden iħsān mîvesinden
Benüm servüm ‘aceb āzāda ġeldi

Hurûş-ı ra‘d şanmañ bu şadāyı
Kî āhumdan felek feryāda ġeldi⁴⁷¹⁵

⁴⁷⁰² dostum] ‘ākıbet P

⁴⁷⁰³ geçmezdi] dönmezdi P

⁴⁷⁰⁴ Şehr-i Prezrindendür.....Nehārî ile] Şehr-i Prezrindendür. Mollā Me’mun ıstılahınca şehr-i pür-zerrindendür. Evā’il hālinde ya‘nî sûhteliġi zemānında iştiġālinde Burusa’da F

⁴⁷⁰⁵ ikisi dersde ve] ġerekdür anuñla hem-kāse vü hem-sebaķ ü hem-dem ikisi bile F

⁴⁷⁰⁶ kıalmaz] olmaz F

⁴⁷⁰⁷ ġam] melāl P

⁴⁷⁰⁸ öyle] ile A F

⁴⁷⁰⁹ evlenüp] evlenüp ehl-i ‘ıyāl kıaydıyla mübtelā olur F

⁴⁷¹⁰ geçürüp] geçürür B A S F

⁴⁷¹¹ cihān kime vefā itdi ki āña ider] -F

⁴⁷¹² mıdur] mı ki P

⁴⁷¹³ ġirdi] çünki F

⁴⁷¹⁴ oġlı] oġlancuġı F

⁴⁷¹⁵ hurûş-ı ra‘d.....ġeldi] -A P S

Eger Sūzī'nün 'ālemde bir beyti olmasa bu gāzeli āña eṣer olmak kāfīdür ki her beyti beyt-i ma' mürdür. (B163a) *Gazel*:

Serv-ḳaddūn dikmesidür ṣāḥ-ı gül gülzārda
Eṣkūmūn perverdesidür lāleler kūhsārda (A219b)

Yā gōñül sīnemde 'ıṣḳuñ⁴⁷¹⁶ ṣaḳladı aḡyārda
Yā örümcek perde çekdi Aḥmed üzre ḡārda

Vaṣl-ı dil-berdür hemīn dūnyā meṭā'ından ḡaraḡ
Yoḡsa 'ıṣḳ ehli ne aldı ṣatdı bu bāzārda

Çīn ü Māçīne gidenler geldi hep saḡ u esen
Bu benüm āvāre gōñlüm ḳaldı zūlf-i yārda

Halk-ı 'ālem müşkilin müftī nice ḥall eylesün
Kim gözi evrāḳda gōñli ruḥ-ı dildārda

Maḥlaṣ beytin bu iki vech ile yazılmış gördüm biri *Beyt*:

Sūzinūn ma' nāda rüşendür güneşden her sözi
Gerçi kemdür şüretā kim zerreden miḳdārda

Ve biri daḡı bu vech iledür ki⁴⁷¹⁷ *Beyt*:

Dūd-ı āhı Sūzi-i dil ḡastenūn rüz-ı ezel
Micmer-i eflāke zencir oldu bezm-i yārda

SEHĀYĪ: Sirozlı imiş. Bölük ḡalkından imiş. 'Irāḳeyn seferinde Ferīdī ile bir yılda İstanbul'da fevt olmuşlardır. Bu iki beyti ḡūb vāḳı' olmuşdur⁴⁷¹⁸. *Rubā'ī*:

Ḳaddūmiz ya gibidür her bār çekmekden elem
Sīnemüz ṣandūḳası oldu niṣān-ı tır-i çerḡ
Tatlı sözine 'arūs-ı dehrūn aldañma er ol
'İyṣ-ı Ferḡadı ṣaḳın ḡalvā-yı Şīrīn itdi telḡ

SEHĪ BEG: Edirnelidür. Sultān Bāyezīd zemānından ḳalmış, Sultān Maḡmūd ḡullarından olmuş, ol 'aşruñ şu'arāsıyla muḳārin ve merḡūm Necāti ile muṣāḡib belki mu'āşır dimelidür. Necāti Beg ḳabrin ḳaldırıp mermerle yapdurup bir levḡine bu beytin *Beyt*:

Bir seng-dil firāḳına ölen⁴⁷¹⁹ Necātinūn
Bi'llāh mermer ile yapasız mezārını

Ve bir levḡine (S111b) bu kıt' asın⁴⁷²⁰ ki (F218a) *Ḳıṭ' a*⁴⁷²¹:

Divānuñ Necāti eḡerçi ḳaraladuñ
Umar mısın ki nāme-i a' mālūn aḡ ola (P227b)

İllā meger ki ḡayr du'ādan unutmaya
Añılcaḳ olanları anlar ki saḡ ola

tılā vü lāceverd ile yazdurmışdur, ḡaḳḳa ki bunuñla vefādārлықda sikkeyi mermerde ḳazdurmışdur. Sultān Maḡmūd vefātından soñra divān kātibi olup ba'dehu sülūk-ı bölük itmiş ba'dehu ṭarīḳ-i teyliyete sülūk itmiş. Ergene'ye ve ba'z-ı 'amā'ir-i Edirne'ye mütevellī olmuşdur. Aḡır dārü'l-ḡadıṣ mütevellisi iken *Teḡkiretü's-ṣu'arā*

⁴⁷¹⁶ 'ıṣḳuñ] mihrūn B A S F

⁴⁷¹⁷ ve biri daḡı bu vech iledür ki] -A P S F

⁴⁷¹⁸ beyti ḡūb vāḳı' olmuşdur] beyt anuñdur P

⁴⁷¹⁹ ölen] ol P

⁴⁷²⁰ kıṭ' asın] rubā' isin B A S F

⁴⁷²¹ kıṭ' a] rubā' ī B A S / Necāti F

cem⁶ itmişdür. İthāf-ı huzūr⁴⁷²²-ı sultānī idüp nişāncı vü defterdār olmak niyāzı ile
kar⁶ ü's-sem⁶ itmişdür ki dimişdür. *Naẓm*:

Ne itdüm bilmezem beñ dirligümde (A220a)
Ki apudan sürildüm pirligümde⁴⁷²³

N'ola ihsān-ı sultān olsa mebzūl
oca ul apusunda olsa mabūl

Tezkiresi meşhūr-ı devrān⁴⁷²⁴ ve müstağnin 'ani'l-beyāndur. Kendü ileri zemān ādemi
idi (F218b). Daqyānūsī żarāfetleri var idi. Eski zemān şu'arāsına taqlid iderdi (B163b).
Zemāneñüñ kavābilinden gāfil ve teşhis-i makādīrde haylī cāhil⁴⁷²⁵ idi. Sene hamse⁴⁷²⁶
ve hamsin ve tis'ami'ede vefāt eylemişdür⁴⁷²⁷. Fakir dīvānın gördüm, tamāmen gözden
geçürdüm⁴⁷²⁸ abūle ābil⁴⁷²⁹ ebyātın yazdım. *Na't*:

Serv-i gülzār-ı risāletsin Sehi dervişüñi
Sāye-i rahmetden itme yā Resūla'llāh cüdā

asīde-i hātem:

Taşı başa başı taşā uruban sa'y eyler
İşigün bendesidür olmağa aker hātem

ankı taş atı ise başını ursa yiridür
Ölmedi çün işigün taşına hem-ser hātem

Burmadur avs-i uzalū mihr-i cihān-tāb nigīn
Rıf'atun barmağına çer-ı mücevher hātem

asīde-i nişān:

Yelken oruda itdi onadup seffinesin
Feth-i afer diyārına eyler sefer nişān

Bir gird-i bālişe ayanup iki şehryār
Mülk-i cihānı tutmağa yazup şalar nişān

asīde-i def:

Gördügi hūbā ağızdan eşrefiler⁴⁷³⁰ gösterür
Beñzer olmuşdur yine bir rind-i şahid-bāz def

Gerçi rindān lāğ ile meclisde pula bozdılar
'Aynına almaz Sehi ulağına oymaz def (P228a)

asīde-i serv:

Bir evdür iki arşulı beytüm ki ış u yaz
Evsāf-ı serv-addün ile anda var serv

asīde-i cām:

Beñzer ki da'vet itmek içün çekdi dā'ire
urmaz adeh du'āsın oır bi-şumār cām

Ez-azelīyyāt-ı ū:

Sīnede hāl-i ruhuñ şevıyle yanan dāğlar
Dāne içün ondı şankim ırmen ūzre zāğlar

Dīvānının yüzi şuyı bu azelidür⁴⁷³¹. *azel*:

Dāğlar halkası giydürdi zırılar tenüme
Cebe şatmak nic'olur göstereyin düşmenüme

⁴⁷²² huzūr] azret P

⁴⁷²³ pirligümde] dirligümde F

⁴⁷²⁴ devrān] devrāndur A

⁴⁷²⁵ cāhil] nā-ābil F

⁴⁷²⁶ hamse] hams A

⁴⁷²⁷ eylemişdür] itmişdür P / itdi F

⁴⁷²⁸ tamāmen gözden geçürdüm] -B A P S

⁴⁷²⁹ ābil] ābil olan F

⁴⁷³⁰ eşrefiler] eşrefisin B P F

⁴⁷³¹ asīde-i nişān: Yelken oruda..... azelidür] -F

Hak oğuldur yakadan geçme baña eşk-i yetim
Tıfl iken dahı gözüm şalmış idi⁴⁷³² dâmenüme

Sinede derd ü gamuñ dâğını setr itmek için
Tügmeler tağdı yaşum kaşresi pirâhenüme⁴⁷³³

Simden heykel aşar boynuma güyâ meh-i nev
Toladukça kolum yâr benüm gerdenüme

SEYDÎ: Kara Seydî demekle ma' rûfdur ki Hamîdîdür. Şahın müderrisi iken Sultân Bâyezîd-i merhûm İstanbul'da binâ itdüğü câmi⁴⁷³⁴-i şerîfe vakf itdüğü kurâyı aña tahrîr itdürüp ol hîdmet muķâbelesinde İstanbul kâzîsî itmişdür. Zâhirî zâhîm ü (A220b) cesîm ü 'azîm kimesne imiş, levnî siyâh ve sakalı keşif imiş. Hattâ Fenâriliden bir 'avret aldıkda Nihâlî Ca' fer Çelebi bu beyti dimişdür. *Beyt:*

'Acebdür gerdege girdükde Seydî
Umardum zâdeyi korkutmasaydı

Ammâ bu cümle ile şanı latîf ve kendü zarîf imiş. Elsine-i selâşede eş'arı vardır cümlesi maķbûl-ı ahyârdur.⁴⁷³⁵ Motun fethinde Sultân Bâyezîd'e bir kaşide-i 'Arabîyye-i nûniyyesi vardır, maķbûl-i 'ulemâ-yı kibârdur. Ve tahrîr-i evķâf iderken virdüğü hücede yazduğı imzâsı budur (B164a) *Imzâ*⁴⁷³⁶:

Kullu maṭviyyin hezihi'l-evrak
Rû' iye'ş-şer' u fihi bi'l-irfak

Ve kazâ mâziyen bi-sihhatihi
Râķimu'l-harfî seydi bin İshâķ⁴⁷³⁷

Merhûm Burusa'da Kâpluca müderrisi iken Zîrek-zâde Rûknü'd-dîn Çelebi ki Yıldırım müderrisi imiş⁴⁷³⁸ ittîfâķ şâ' iķa⁴⁷³⁹ inüp (F219a) medresenüñ bir divârın harâb itmiş, münâsebetle böyle ta' rîz itmiş. *Beyt:*

Ey felek âheste rev kâri ne âsân kerdeî
Yıldırım Haniyye râ ez rûkn virân kerdeî⁴⁷⁴⁰ (S112a)

Fi'l-vâķı' hûb vâķı' olmışdur ve bu Türķî maḥlaş (P228b) beyti dahı keşîrû'ş-şüyû' u nâdirü'l-vuķû' dur. *Beyt:*

Kaddün üzre zûlf ü haddünî görüp Seydî didi
İnne bedrû'l-leyli ķadrin ķadra rumhın ķad bedâ⁴⁷⁴¹

SEYDÎ-İ SÂNÎ: Bu Seydî Dürüdger-zâde demekle ma' rûf Seydî Çelebi'dür. Kuloğullarından, bölük halkından, tâcir⁴⁷⁴² şahib-i genç-i vâfir ve bâni-i mesâcid⁴⁷⁴³ ü 'amâ'ir olan Üskübli Dürüdger-zâde neslindendir. Latîf-tab' u kâbil-şân, 'âşîķ-meşreb ü lâ'übâlî-mezheb⁴⁷⁴⁴ cevândı. Her zemânda İstanbul'un bir meşhûr⁴⁷⁴⁵ maḥbûbın

⁴⁷³² gözüm şalmış idi] bırakmışdı gözüm P

⁴⁷³³ sinede..... pirâhenüme] -B A P S

⁴⁷³⁴ câmi'] ' imâretine F

⁴⁷³⁵ ahyârdur] hıyârdur. B A P S

⁴⁷³⁶ imzâ] kıt' a B P S / nazm A

⁴⁷³⁷ Dürülü her şey evrak demektir. Şeriat ona kibar davranmayı emretmiştir. Bir kadı da sıhhatine hüküm vermiştir. Seydi bin İshak bunları yazıya dökendir.

⁴⁷³⁸ imiş] iken F

⁴⁷³⁹ şâ' iķa] yıldırım F

⁴⁷⁴⁰ Ey felek, yavaş git ki, hiçbir işi kolaylaştırmadın. Yıldırım Han'ı temelinden viran ettin.

⁴⁷⁴¹ Gecenin hilali bir ok miktarı kadar göründü.

⁴⁷⁴² Kuloğullarından bölük halkından tâcir] -B A P S

⁴⁷⁴³ mesâcid] sâcid A S

⁴⁷⁴⁴ latîf-tab' u kâbil-şân 'âşîķ-meşreb ü lâ'übâlî-mezheb] kendü zarîf ü latîf kâbil-şân hûb-şüret ve nîk-sîret 'âşîķ-meşreb ü lâ'übâlî-meşreb F

yanına alur şalındurur, at u ton u libās-ı gūn-ā-gūn idivirüp⁴⁷⁴⁶ yanınca bile indirür bindirürdi. Bir zemān ‘Acem-zāde’yi yanına aldı, bir zemān Miyān-beste’yi, bir zemān Serrāc ‘Alī Bālī dimekle ma‘rūf cevān-ı nev-resteyi āmmā añā⁴⁷⁴⁷ incinüp hāḳḳında bi-vefālīk itdi, içürüp⁴⁷⁴⁸ keyfiyyetle⁴⁷⁴⁹ ‘aḳlın zebūn itdi. Birḳaç levend üşürüp düğün itdi ve ol düğünü bir iki gün itdi. *Li-muḥarririhi*:

Serv-i ḳālāk gibi ser-keş iken
İndirüp zir-i ḥāk itmişler

Ne ḥalāyıkdan eyleyüp dehşet
Ne añup ḥāḳḳı bāk itmişler

Gül gibi yüzini yire depüben (A221a)
Dāmenin ḳāk ḳāk itmişler

Ḥayālī-i merḥūm bu ḥādişeyi işidüp hicv ḡāyet menfūr iken acıduğından dimişdür. *Ḳıṭ‘a*:

Seydinüñ çok sikildügin evvel⁴⁷⁵⁰
‘Alī Bālī işidüben güldi

Şoñra çok⁴⁷⁵¹ geçmedin⁴⁷⁵² anuñ daḡı
Başına Seydi ḥālleri geldi

Ḥikmet Allāh’uñ⁴⁷⁵³ bu vāḳı‘adan şoñra çok yaşamadı, sinde ḥudūd-ı ḥamsine aşamadı. *Gazel*:

Seriri küllḥan olanlar serāyı n’eylerler
Palās-ı ‘ışḳı⁴⁷⁵⁴ giyenler ḳabāyı n’eylerler

Güzeller üşe gelüp pāy-māl ider göñlüm
Bu pāre pāre dil-i mübtelāyı n’eylerler (F219b)

Ḥikāyet-i ḡam-ı hicrānı yaz yiter ‘uşşāk
Be Seydi bülbul-i destān-serāyı n’eylerler

Ve lehu:

Mūnisüm miḥnet ü ḡam olalı ḥandān oldum
Bende-i ‘ışḳ olalı ‘āleme sultān oldum

Cāme-i atlas u dībāyı n’idem dünyāda
Ben ki ḡaltān-ı türāb-ı reh-i cānān oldum⁴⁷⁵⁵

SEYFİ: Sinob’dan (P229a) ḥāsıl olmış bir ḳāzīdur. Ba‘zı yirlerde olup āḥir Sofya’da ḳāzī olup meşcid binā idüp tertib-i ḥayrāt itmişdür. Anda vefāt itmişdür (B164b). Sultān Bāyezid-i merḥūm ile Amāsiyye’de⁴⁷⁵⁶ şeh-zādeliğı zemānından āşnālīğı var imiş, her ‘arz ki yazar imiş āḥirinde bir müfred⁴⁷⁵⁷ beyt diyüp yazar imiş, anuñ her ‘arzı okındukda Seyfi’nün yine beyti var mı diyü şorar imiş. Ṭursun dimekle

⁴⁷⁴⁵ meşhūr] meşhūr-ı serāmet F

⁴⁷⁴⁶ gūn-ā-gūn idivirüp] gūn-ā-gūnla P

⁴⁷⁴⁷ añā] Serrāc ‘Alī Bālīye F

⁴⁷⁴⁸ içirüp] serḥoş idüp F

⁴⁷⁴⁹ keyfiyyetle] keyfiyyete P

⁴⁷⁵⁰ sikildügin evvel] sikildüğinden F

⁴⁷⁵¹ şoñra çok] az zemān F / çok P

⁴⁷⁵² geçmedin] geçmeyüp A S

⁴⁷⁵³ Ḥikmet Allāh’uñ] ittifāk F

⁴⁷⁵⁴ ‘ışḳı] faḳr P

⁴⁷⁵⁵ ve lehu: Mūnisüm.....oldum] -F

⁴⁷⁵⁶ Amāsiyye’de] -B A P S

⁴⁷⁵⁷ müfred] -F

ma' rûf müzevviri şehrden sürdürmek 'arz itdükde âhîrinde bu beyti yazmışdur ki⁴⁷⁵⁸
Beyt:

Şehirlidür müzevvirdür bu Tursun
Şehirde biz turalum ya bu tursun

Isparta-zâdelerden ' Abdü'l-hay dirler bir kimesneye Hamîdîli'nde⁴⁷⁵⁹ Ağlasun kazâsı
virildükde dimişdür. *Beyt:*

Çünkü ' Abdü'l-hayya virildi kazâ-yı Ağlasun
Ol yir ehli ölüsün kıosun dirisin ağlasun

Nûh adlı bir oğlu İstanbul'da şuglda iken bu manzûm mektûbı yazup göndermişdür.
*Nazm*⁴⁷⁶⁰:

Râhat-ı rûhum dilde fütûhum
Oğlum Nûhum ba' de selâmı⁴⁷⁶¹

Kurret-i ' aynı diñle kelâmı
' İlme hâriş ol şugle enis ol

Ehle celîs ol görme melâmı
Şormağa ey yâr eylemegil 'âr

Añla ne kim var ' ilmi temâmı
Fârsiye bil ehlin ara bul

Efzâl-i nâs ol ' Arab u ' Acemî
Vakt-i namâz it Hakkâ niyâz it

Hâlikî yâd it gözle imâmı
Hâş ile yâr ol eyüye çâr ol

Dünye var ol bul eyü nâmı⁴⁷⁶²

Gazel:

Gerçek güzel durur senün ey meh-likâ⁴⁷⁶³ kaşuñ
Kendin eger gerer çeker ise revâ⁴⁷⁶⁴ kaşuñ

Degme kimesne çekmez anuñ yayı bekdür (A221b)
Kâtı bağırlıdır senün ey bi-vefâ kaşuñ

Bildi yoluñda toğrulıgum çünkü kâmetün
Ta' n oklarını niçün atar baña yâ kaşuñ

Atdı okını yaşıd yayın diller almada
Müjgânlaruñ ile senün ey dil-rübâ⁴⁷⁶⁵ kaşuñ

Seyfî gibi büküldi beli iki kat olup
Oldı meger ki bir göz ile mübtelâ kaşuñ⁴⁷⁶⁶

SEYFÎ ÇELEBİ⁴⁷⁶⁷: Mahrûse-i İstanbul'dandır. Nâmı Seyfu'llâh ve mahlaşı
Seyfi'dür. Muqaddemât-ı ' ulûmı^{4768c} ale't-tertîb tahşîl idüp şi' r ü inşâ diyârınuñ⁴⁷⁶⁹ yek

⁴⁷⁵⁸ âhîrinde bu beyti yazmışdur ki] -B A P S

⁴⁷⁵⁹ Hamîdîlinde] -F

⁴⁷⁶⁰ nazm] kıt' a A P S / Beyt B

⁴⁷⁶¹ S'de arada üstü çizili 4 beyit var.

⁴⁷⁶² kurret-i ' aynı..... eyü nâmı] -B A P S

⁴⁷⁶³ meh-likâ] dil-rübâ P

⁴⁷⁶⁴ revâ] n'ola P

⁴⁷⁶⁵ dil-rübâ] meh-likâ P

⁴⁷⁶⁶ gazel : Gerçek güzel.....kaşuñ] -F// Bir Seyfî dahı yazıla nişf şahîfe ...konıla: der-kenar S

⁴⁷⁶⁷ Çelebi] Şânî B P F

ķaleme řāhib-i kalem ü seyfidür. Eř'ār-ı 'Arabiyyede⁴⁷⁷⁰ egerçi nihād u nejādı evc-i hevā-yı belāğat u berā'at firāzgāhında pervāzda Hicāzidür. Nāzm-ı Fārsīde nūk-i kil-k-i ṭab'-ı çālāki minķār-ı řünķār-ı 'Acemī ve iřbāt-ı ēbyāt-ı Tūrkīde řevāhik-i cibāl-i mecd ü me'āl-i Rūm evķārında hāşıl olmış Seyfī'dür. 'Arefāt-ı 'irfānda (F220a) savķ-ı sūķ-ı Minā-yı münā⁴⁷⁷¹-yı (P229b) kemāle vāşıl olmağa mes'āsı fī-zulūfī'l-leyli ve'n-nehārī gāh ři'r Müzdelifesi ve gāh inşā⁴⁷⁷² mescid-i Hānefidür⁴⁷⁷³. Şāhib-ayār-ı nukūd-ı envā'-ı kemālātdur ki süveydā-yı ķalbi (S112b) reşk-i hāl-i vecenāt-ı 'izār-ı 'azrādur, mihekk-i rāyic ü zeyfidür⁴⁷⁷⁴ ve meşrebü'l-'azbi keşirü'z-ziḥām⁴⁷⁷⁵ mūcibince ḥāmesi ki nāvdān-ı zülāl-i fażl u ifzāl ve devātı ki süfre-i mā'ide-i sefere-i 'ilm ü kemāldür. Anlara ḥayālāt-ı leb-i dil-ber vaşfında olan ğazelleri ilmām-ı żayfidür. Anuñ mihmān-ḥāne-i fikret ü reviiyyetine vārid ü nāzil olan ma'āni-i 'acibe vü ğaribe ğayruñ ḥayāline gelmek ḥayāl-i ṭayfidür. Sefer-i Sigetvār'ı nāzm u neşr cem' idüp (B165a) Meḥemmed Paşa ḥazretleri nāmına bir rişāle-i bedī'ü'l-makāle olmuşdur. Bir ķaşıde-i maṭbū'a-i maşnū'a derc itmişdür, cemī'-i şanāyi'-i bedī'yyeyi cem' itdükden sonra (F220b) anlardan zā'id meziyyet-i zā'ideyi⁴⁷⁷⁶ cāmi' niçe şanāyi' irād itmişdür ki fuşāḥā-yı 'Arab ve bñlēgā-yı 'Acem sibāk u siyāk-ı sābıkada sebķat itmişdür. Şimdiye deĝin mecelle-i ihtifāda cilbāb-ı hicābla inzivāda iken kedd-i yemin-i ḥāme ve 'arāk-ı cebin-i nāme ile mülk-i yemin nikāḥa getürmişdür ve faşl⁴⁷⁷⁷-ı ḥitām idüp yine ḥatm-ı miskin urmuşdur. Sābıkā şāhinciler kātibi idi ḥāliyā ḥazīne-i 'āmire vāridātçılarındandır. *Maṭla'*:

Ĝuşşadan dil çāk çāk ü sine māl-ā-māl dāĝ
Bir cevāna mübtelāyum işidenlerden ıraĝ (A222a)

Ve lehu:

Ĝül yüzün ĝördi açıldı yine bāĝuñ semeni
Ḥandeden ĝoncelerin ĝuşına vardı deheni

Ve lehu:

Ālām-ı ḥaṭṭı dilde olan zaḥme başdur
Derd ü belā didükleri andan terāşdur

Ve lehu:

Heer-i leb-i la' lünle cān virmez idüm cānā
Suñsa leb-i cān-baḥşuñ ben mürdeye ahyānā

Ve lehu:

Çeşmet be-çeşm-i Yūsuf ey merdüm-i dü-dīde
Nisbet ne-dāred el-Ḥaķ k'in dide in şenide⁴⁷⁷⁸

Ve lehu:

Didiler yār-i bī-vefā geldi
Dil-i ĝam-dīdeye şafā geldi⁴⁷⁷⁹

Şāhinciler kātibi olduķda Merdümī Çelebi bu kıt'ayı dimişdür. *Ķıṭ'a*:

N'ola şāhinci kātibi olsa
Şāh-bāz-ı zemānedür Seyfī (P230a)

Maşşibını kılıcıyla alur
Elde tiĝ-i yegānedür Seyfī

⁴⁷⁶⁸ 'ulūmı] 'ulūvı F

⁴⁷⁶⁹ diyārınuñ] ķalem-revinūñ P

⁴⁷⁷⁰ eş'ār-ı 'Arabiyyede] -S

⁴⁷⁷¹ münā] münāda B F

⁴⁷⁷² inşā] -B

⁴⁷⁷³ inşā mescid-i Hānefidür] mezhebde Hānefidür F

⁴⁷⁷⁴ zīfidür] zīfidür Mıřrā' P

⁴⁷⁷⁵ Tatlı su kaynaĝı zahmetli olur.

⁴⁷⁷⁶ zā'id-i meziyyet-i zā'ideyi] zā'ide-i F

⁴⁷⁷⁷ faşl] fażl-ı P / fażz-ı S

⁴⁷⁷⁸ Ey iki ĝözümün bebeĝi, ĝözün Yusuf'un ĝözüne benzemez (nisbet edilemez). Doğrusu bu görünenle o işitilenin bir baĝlantısı yok.

⁴⁷⁷⁹ ve lehu: Ĝül yüzün.....geldi] -F

ḤARFÜ'L-‘ AYN

‘ĀRİF: (S112b) Şeh-nâme-gülükla ma‘rûf, maḥlaşı ‘Ārif ve nāmı Fethu’llah Çelebi’dür. Baba cânibinden⁴⁷⁸⁰ ‘Acemî, ana tarafından ‘Arabîdür. Babasına Derviş Çelebi dirler. Ve üslûb-ı dîvânide⁴⁷⁸¹ ḥüsn-i ḥaṭ ve lutf-ı inşâda destûr-ı selâtin-i ‘Acem üzre âyin-i kavânin-i yarlıg-ı ma‘nâda⁴⁷⁸² ‘ârif-i ebû’l-ma‘ârif⁴⁷⁸³ kimesne idi. Elkas Mirzâ’nuñ nişâncısı oldu.⁴⁷⁸⁴ Ana cânibinden Şeyḥ İbrâhîm’ün nebîresi ve nefes⁴⁷⁸⁵ oğlu olmağla nefis⁴⁷⁸⁶ oğlından aḥabb vâris-i maḥabbet-i keşiresi⁴⁷⁸⁷ idi. Egerçi nazm ile iştihârı ve şî‘r ile şî‘arı meşhûr u⁴⁷⁸⁸ gâlib idi⁴⁷⁸⁹ ammâ ḥadd-i zâtında⁴⁷⁹⁰ zû-fünûn olup⁴⁷⁹¹ ekşer-i aḥsâm-ı faẓluñ taḥşiline ṭâlib idi. Ba‘z-ı eş‘âr u kaşâ’idi ve resâ’il ü cera’idi manzûr-ı enzâr-ı pâdşâh-ı bi-naẓîr ve sikke-i ḥüsn-i kabûlleriyle şûret-peẓîr olduğda ibtidâen yigirmi beş akça ‘ulûfe olup ḥâne-i âmâlî dest-i nevâziş-i pâdşâhî ile ma‘mûr oldu ve kendü *Şeh-nâme* bahrinde nazm-ı Tevârih-i Al-i ‘Osmân’la me‘mûr oldu.⁴⁷⁹² kuvveti bâzûya ve⁴⁷⁹³ kemân-ı sa‘yi gûş-ı ârzûya⁴⁷⁹⁴ götürüp ibtidâ-yı zuhûr-ı ‘Osmâniyândan mübâşeret idüp (B165b) didüğini ceste ceste (F221a) belki deste deste gül gibi nişâr-ı meclis-i şâhî itdükde ḥaḳḳında i‘tikâd-ı pâdşâhî ziyâde oldu ve ıslâh-ı eltâf-ı (A222b) pâdşâhî ile fûrûg-ı şem‘-i şî‘ri ziyâde oldu. Nazmına ḥüsn-i kabûlle telakki ve muttaşıl şılalarına vâsıl ve câ‘izelerine fâ‘iz olup ‘ulûfesine daḥî terakki buyurdılar. Kitâb yigirmi otuz biñ beyt olduğda kâtibler ü naḳkâşlar ta‘yîn itdiler⁴⁷⁹⁵ ve başka kâr-ḥâneler binâ idüp vezâ’if ü revâtib⁴⁷⁹⁶ tebyîn itdiler. ‘Ulûfesi tedricle yetmiş oldu. İtmâm-ı kitâb idüp rikâb-ı pâdşâha ithâf eyledi (P230b) ve yanınca niçe bahşış ü bahşâyiş oldu. her kim gördi ise taḥsîn idüp⁴⁷⁹⁷ inşâf eyledi. Egerçi ba‘z-ı ḥasûd u erbâb-ı garaż *ellezine fî kulûbihim*⁴⁷⁹⁸ maraẓ u garażlarından ‘arşa-i ‘izzet-i pâdşâha ol şî‘r ve bu şâ‘ir ḥaḳḳında çok nesne ‘arz⁴⁷⁹⁹ itdiler. Ammâ pâdşâh-ı kâdr-şinâs u ma‘rifet-istinâs⁴⁸⁰⁰ garaż-ı maḥẓ idüğün bilüp bu ‘arza (F221b) müte‘arrız olmadı, ḥâsîd-i kâsîd ḥabs olınup metâ‘-ı hıdâ‘-ı revâc bulmadı. Fî’l-ḥaḳîka kitâb-ı mezbûr bir baḥr-ı zâhîr ve genc-i cevâhirdür⁴⁸⁰¹. Bu yakında mesmû‘ degüldür ki bir şâ‘ir altmış biñ beyte dest urmuş ola ve tîr-i ümmidin nişân-ı murâdına böyle ırgürmüş ola. Bir şâ‘ir hezâr zârî vü zûr ile bir gâzel diyüp içinde bir yâ iki beyti⁴⁸⁰² nâ-hemvâr olsa ehl-i Ḥaḳ katında ma‘zûr olur ve ḥükm gâlibüñdür diyü cümlesi eylikle manzûr olur. Ol ḥisâb üzre farzâ altmış biñ⁴⁸⁰³ beytden on biñ yâ yigirmi biñ beyt medḥûl yâ ma‘lûl yâ ehl-i garaż⁴⁸⁰⁴ katında gayr-ı maḳbûl olsa yine kırk biñ eyü beyt bâkî kalur. İnşâf idicek kırk biñ eyü beyte kim mâlikdür. Bu kadar ebyâta mâlik olmak inşâfdur. Ve bunun gibi

⁴⁷⁸⁰ cânibinden] tarafından B A S

⁴⁷⁸¹ üslûb-ı dîvânide] ḥaṭṭ-ı dîvânide B

⁴⁷⁸² ma‘nâda] mu‘tâda B A S

⁴⁷⁸³ ma‘ârif] mu‘lâf F

⁴⁷⁸⁴ oldu] oldu ḥiddet-i ṭab‘ı ve cevdet-i zihni ḥadden ziyâde F

⁴⁷⁸⁵ nefes] nefsi B A P S

⁴⁷⁸⁶ nefis] nefsi B A P S

⁴⁷⁸⁷ keşiresi] gîresi B

⁴⁷⁸⁸ meşhûr u] -B A P S

⁴⁷⁸⁹ gâlib idi] gâlibdür F

⁴⁷⁹⁰ ḥadd-i zâtında] -B A P S

⁴⁷⁹¹ zû-fünûn olup] zû-fünündür F

⁴⁷⁹² oldu] oldu dar P

⁴⁷⁹³ ve] ve zîhi P

⁴⁷⁹⁴ ve kemân-ı sa‘yi gûş-ı ârzûya] -F

⁴⁷⁹⁵ itdiler] olunup F

⁴⁷⁹⁶ revâtib] râyet-i F

⁴⁷⁹⁷ taḥsîn idüp] -B A P S

⁴⁷⁹⁸ *Kalplerinde hastalık (kâfirlik ve münafıklık) olanlar. Tevbe 125*

⁴⁷⁹⁹ ‘arz] garaż F

⁴⁸⁰⁰ u ma‘rifet-istinâs] -F

⁴⁸⁰¹ cevâhirdür] cevâhir ü zevâhirdür B A P S

⁴⁸⁰² yâ iki beyti] -F

⁴⁸⁰³ biñ] beyt A P S

⁴⁸⁰⁴ ehl-i garaż] ehâli P

şâ'ir her mertebe şâyeste-i eltâfdur. Egerçi dinilmiş hâzır ebyâta dahl ve ben dağı yeg dimege kâdirüm dimekdür böyle dile geñez ve ele âsân olur ammâ. *Mısrâ*⁴⁸⁰⁵:

İşte meydân dide-güyem diseler

ekşeri hırâsân olur. Evâ'il-i hâlinde merhûm nakkâşbaşı ki Şâhkulî'dur ve Nâmî nâm bir 'Acem levendi ki rafz (A223a) u sebb⁴⁸⁰⁶ ü fışk ile ehl-i kabûlûn gayrı makbûlidür, hasedler idüp merhûm nâmına niçe terzik ebyât diyüp şâyî' itdiler. Ammâ ehli bilürdi ki kimi Nâmî-i bed-nâmuñ sâhtesi ve kimi Şâhkulî'nuñ reng ü nakş-ı perdâhtesi idi. Be-her hâl hâk bâtıldan qalmaz. Ol sebebdendür ki ehl-i hâk bâtıldan almaz. Merhûm bir gün Süleymân Paşa'ya varur. Paşa *Türki şî'r dimege dağı kâdir misin* didükde Süleymân Paşa'nuñ Hind(e varup (P231a) fetih itdüğini iki biñ beyt ile dâstân idüp (B166a) bañr-ı remelde Türki nazm itmışdür. Ammâ 'acebdür ki bu qadar şuyû'ı ile şîfat-ı şubhda (S113a) Âhî'nuñ bu beytin yazmışdur⁴⁸⁰⁷. *Beyt*:

Toğurdı şubh-dem bânü-yı devrân

Bir altun başlı şırma saçlı oğlan

okıduqda faķır su'âl⁴⁸⁰⁸ itdüm, (F222a) tevârüdle cevâb virdi. Ve bir def'a dağı *Firdevsî Şeh-nâme'de 'Arabî lafz irâd itmedüğü cihet-i medhdür. Ben dağı nazm itdüğüm Şeh-nâme'de iki biñ beyt didüm içinde bir lafz-ı 'Arabî yokdur* diyü ol ebyâtı okıdı⁴⁸⁰⁹. Ešnâ-yı ityân-ı ebyâtda reyhân lafzı geldi. Faķır *reyhân lafz-ı 'Arabîdür* didüm. *Lafz-ı 'Arabîdür*⁴⁸¹⁰ ammâ *luğât-ı müştarekedendür zeytûn u hammâm*⁴⁸¹¹ u *şâbûn gibi* didi. Faķır *reyhân öyle degüldür. Luğât-ı müştareke oldur ki her dilde*⁴⁸¹² *müsta' mel ola*⁴⁸¹³ *maşşûs u müstaķıl*⁴⁸¹⁴ *ismi olmaya. Reyhânüñ hod Fârsîde muhtaşş ismi vardur siper-i ğam dirler*⁴⁸¹⁵ didüm. Çünki munşif ve hâķķâniyyetle muttaşif itdi revâ gördi ve kabûl buyurdi⁴⁸¹⁶. Hâķķâni'nuñ *Mısrâ'*:

Bâl-i muraşşâ' be-sûht murğ-ı mülemmâ-beden⁴⁸¹⁷

kaşîdesine bî-nazîr nazîre dimışdür ve izhâr-ı muzmerde bu beyt-i temeddüh⁴⁸¹⁸ ve bu⁴⁸¹⁹ kıt'a anuñdur. *Beyt*⁴⁸²⁰:

İhtirâ'-ı hâş-ı tab'-ı 'Ârif-i sâhîr-suhan

Husrevâ bes imtihân-ı tab'-ı her kâşır-suhan⁴⁸²¹

Rubâ'î⁴⁸²²:

Muht-i celâlî şehâ hem-çüyem

Celîlü'l-'aţâyâ cemîlü'l-'şiyem

Heme mevc-i hilmî vü 'izz ü 'alâ

Heme çeşme-i 'ilm ü bezl-i himem⁴⁸²³

⁴⁸⁰⁵ mısrâ'] -F

⁴⁸⁰⁶ sebb] sebt F

⁴⁸⁰⁷ Allah altmış biñ meşnevî ebyâtından ğazelden istihrâc olınacaķ kırk biñ ihrâcî ne maķûle intihâbdur. Firdevsî de var mıdır ki bunda ola. Yalnız kırk beyt bulunmış olsa elbette halk lisânında bir ikisi qalurdı: der-kenar S

⁴⁸⁰⁸ okıduqda faķır su'âl] kendü okıduğında bu su'âlî F

⁴⁸⁰⁹ ebyâtı okıdı] ebyâtın ba'zın okıyup P

⁴⁸¹⁰ lafz-ı 'Arabîdür] -F

⁴⁸¹¹ u hammâm] -F

⁴⁸¹² dilde] elsine mabeynde P

⁴⁸¹³ müsta' mel ola] isti' mal olına P

⁴⁸¹⁴ u müstaķıl] -A

⁴⁸¹⁵ muhtaşş ismi vardur siper-i ğam dirler] ismi siper-i ğamdur F

⁴⁸¹⁶ kabûl buyurdi] -F

⁴⁸¹⁷ *İşiltılı bedenli kuş, mücevherle süslü kanadı yaktı.*

⁴⁸¹⁸ temeddüh] memdüh F

⁴⁸¹⁹ bu] bu rubâ'î ve F

⁴⁸²⁰ beyt] kıt'a A P F

⁴⁸²¹ *Büyülü sözlü Ârif'in yeteneğinin özel yaratıcılığı; ey padişah, şiirde yetersiz olan herkesin yeteneğini sınamak için yeterlidir.*

⁴⁸²² rubâ'î] -P

⁴⁸²³ rubâ'î: Muht-i celâlî.....bezl-i himem] -F

Gazel:

Pîş-i lebeş be-gû suhan la^ç l-i süfte rā
Nebved leṭāfeti suhanān-i şünüfte rā

Mefken çü sāye der-kadem ān müy-i müşk-büy
Der zir-i pā me-sāy düm-i mār-i hufte rā

‘Ārif kî güft gonçe-i tāze-dehen turā
Luṭfî diger buved suhan-ı tāze güfte rā⁴⁸²⁴ (A223b)

Ve bu gazelün her beyti hem izhār-ı muṣammerdür ü hem mu‘ ammā-yı Süleymān(dur.
*Gazel*⁴⁸²⁵:

Bir mu‘ ammā durur iki kaşuñ
Ki çıkar andan ismi naḳḳaşuñ

Aşırı şarkduñ ruḥ-ı yāre
Meger ey zülf iki durur başuñ

Ay efendüm hilāl kimdür ki (P231b)
Gözüñ üstinde var diye kaşuñ

Seni çok başlı⁴⁸²⁶ añlaram ey göz
Merdüm içinde şaḳlama yaşuñ⁴⁸²⁷

Ta‘ n idüp alma ağzuña cāmı
Ki degül zāhidā senüñ aşuñ

Nūr-ı ḥurşide hiç irer mi zevāl
Didesi görmez ise ḥuffaşuñ

Götüreldeñ tabanını Mecnūn
Gelmedi ‘Ārifā ayaḳdaşuñ

Ve fenn-i şî‘rden mā‘adā kendü icād u ibdā‘ ve te’lîf ü ihtirā‘ından Şanemü’l-hayāl dirler⁴⁸²⁸ bir nesne tertib itmişdür ki naḳş-ı nigārına göre büt-i Çîn bir şüret-i bî-ma‘nā ve şanem-i deyr-i Ferḥār bir seng-i nā-teraşidedür. Ya‘nî bir maḥbûb-süretdür ki Mānî görse şüret-i bî-cān kalur ve rûḥ-ı muşavver didükleri şüretine⁴⁸²⁹ cānlar virür. A‘zāsından her ‘uzvunda monlānuñ kendünüñ ol ‘uzv vaşında birer rubā‘ isî ya bir iki beyti yazılmışdur ve bir ‘ameli mevci mermer icād itmişdür. Ḥaḳḳā ki levh-i ‘ālemde sikke-i zer ve kulûb-ı erbāb-ı inkār u istikbārda *ke’n-naḳşı fî’l-hacer*⁴⁸³⁰ dür ve bir ‘ameli (B166b) gül peydā itmişdür ki sâḳ u bergi ve şikāf u terki reng ü rüyı ve⁴⁸³¹ berg ü büyü (F222b) ‘aynıdur. Gül-i gülzārdan hezārbār rüçḥanı vardur ki ol zaḥm-ı ḥārla dil⁴⁸³² pür-ḥardur ve bu gül-i bi-ḥardur. Nihāyet andan meşāmm-ı cāna büyü fenā gelür

Ey padişah, tıpkı celal okyanusu gibisin; bağışı büyük, güzel tabiatlı. Bütününüyle iyilik, izzet ve yücelik dalgasının, bütününüyle ilim ve himmet çeşmesisin.

⁴⁸²⁴ gazel: Pîş-i lebeş.....güfte rā] -F

Onun dudağının yanında delinmiş inciden söz etme! Çünkü duyulan sözlerin hiçbir güzelliği olamaz. O misk kokan saçlı güzelin ayağına gölge gibi düşme. Uyuyan yılanın kuyruğuna basma. Sana Ārif taze ağızlı gonca dedi. Yeni söylenmiş sözün bir başka güzelliği olur.

⁴⁸²⁵ gazel] Mu‘ ammā F

⁴⁸²⁶ başlı] yaşı B A S

⁴⁸²⁷ yaşuñ] başuñ F

⁴⁸²⁸ dirler] adlu P

⁴⁸²⁹ şüretine] görmege F

⁴⁸³⁰ Taşı işlemek gibidir.

⁴⁸³¹ ve] belki F

⁴⁸³² dil] - P F

bunda egerçi būdan şemme yok hele ādeme birkaç gün güler⁴⁸³³ yüz gösterür beķā gelür.

‘ĀRİFİ⁴⁸³⁴: Adı Hüseyin Çelebi’dür. Kendü mektebe varaldan ‘ilm ü ma’ rifet⁴⁸³⁵ şahib-talebidür. Muhtaşarāt okıyup haṭṭ u imlāya küşiş ve şî‘r ü inşāya verziş eyledi. Kuvvet-i zihniyye ve cevdet-i celiyyesi⁴⁸³⁶ çok fenne dest urdı. Haṭṭuñ niçe nev‘inde kalemdeñ ‘alem⁴⁸³⁷ ve kâğıddan pervāz idüp (A224a) hıṭṭa-i haṭṭa yek kaleme şāh olup dīvānı tırdı. Kuloğlı olmağla heves-i bölük itdi, kapukulları silkiñe sülük itdi⁴⁸³⁸. İbrāhīm Paşa⁴⁸³⁹ Mısr’dan dönüp İstanbul’a geldükde bir lâmiyye kaşide diyüp⁴⁸⁴⁰ sa’ir halkuñ ki vezir-i mezbūr⁴⁸⁴¹ atı ayağına döşedügi⁴⁸⁴² kumāş oldu, ‘Arifî bu kaşideyi⁴⁸⁴³ şunup⁴⁸⁴⁴ (P232a) mevkeb⁴⁸⁴⁵-i merkebine dörpāş oldu. Anadolu defterdārı Maḥmūd Çelebi kaleminde tezkirecilik⁴⁸⁴⁶ taleb itdi, paşa himmet itdi. Ba‘dehu Maḥmūd Çelebi ile imtizāc idemeyüp ol bundan reng-peziş, bu ondan dil-gir olup āḥir⁴⁸⁴⁷ ‘Arifî’yi ‘azl itdi.⁴⁸⁴⁸ Ol daḥı kaḳıyup cümle mā-melekin māl-i meyyit diyü (S119b) naḳd idüp yol ḥarcılığın koyup⁴⁸⁴⁹ mā‘adāsın bezl itdi. Şeyḥ Gülsenî’nün evvel⁴⁸⁵⁰ bahārı ve şem‘-i rüşenîñ intişār-ı envārı zemānı idi. Arifî daḥı⁴⁸⁵¹ Mısr’a varup terk-i cübbe vü destār itdi⁴⁸⁵². Anlardan bedel⁴⁸⁵³ şemle vü hırka ihtiyār itdi. Ol eşnāda⁴⁸⁵⁴ sülükından nümüne taşavvufgüne⁴⁸⁵⁵ ba‘z-ı eş‘arı vardır, cümleden biri bu terci‘-i şöhret-şî‘ardur. Beyt:

Gözün ac ‘ālem-i kübrāsın sen
Maḥzar-ı eşref-i esmāsın sen

Bir zemāndan soñra *ḥubbü’l-vaṭan mine’l-īmān*⁴⁸⁵⁶ emrine inḳıyād itdi. İstanbul’a gelüp on yıldan ziyāde tenhā vü āzāde bi-‘ulūfe vü bi-şıla ve bi-zāde⁴⁸⁵⁷ vü bi-zevāde küşe-i inzivāde kaldı. Erbāb-ı devletden ne kimse hālın şordı⁴⁸⁵⁸ (F223a) ve ne kimse gönlin ele aldı⁴⁸⁵⁹. Kadr-şinās aşḥāb-ı himmet⁴⁸⁶⁰ şorardı,⁴⁸⁶¹ ḥāzır olsa⁴⁸⁶² envā‘-ı mevāhible ve gā’ib olsa⁴⁸⁶³ baḥş-i gā’ible gözlerlerdi. Ekşer-i melce’ ü mencāsı Emir

4833 güler] güle B A P S

4834 ‘Ārifî] ‘Ārifî Hüseyin Çelebi F

4835 ma’ rifet] kemāl B A P S

4836 cevdet-i celiyyesi] -B A P S

4837 ‘alem] -F

4838 itdi] -P

4839 Paşa] Paşa merḥūm dönüp F

4840 İstanbul’a geldükde bir lâmiyye kaşide diyüp] -B A P S

4841 vezir-i mezbūr] vezirüñ B A P S

4842 atı ayağına] muḳaddem mekremete döşedükleri metā‘ u F

4843 bu kaşideyi] bir bu lâmiyye kaşide B A P S

4844 şunup] şunup güheri döküp F

4845 mevkeb] merkeb-i B

4846 Maḥmūd Çelebi kaleminde tezkirecilik] aḥkām tezkireciligin F

4847 ol bundan reng-peziş bu ondan dil-gir olup āḥir] -F

4848 itdi] itdüirdi B

4849 koyup] kodı B A S F

4850 evvel] hürrem-i F

4851 ‘Arifî daḥı] -B A P S

4852 itdi] -P

4853 anlardan bedel] -B A P S

4854 ol eşnāda] -B A P S

4855 taşavvufgüne] -B A P S

4856 *Vatan sevgisi imandandır.*

4857 bi-zāde] zād P F

4858 şordı] sorardı F

4859 aldı] alurdi. F

4860 aşḥāb-ı himmet] aşḥāb-ı zemān P

4861 şorardı] -A F

4862 ḥāzır olsa] ḥuzūrında P

4863 olsa] olsa āvān-ı ḡaybiyyetde P

Hasan-ı Zer-feşānī⁴⁸⁶⁴ idi ki ser-āmed-i zümre-i āl idi ve hulk u hışāl ve nedā vü nevāl ü feyz ve ifzālī ‘itret⁴⁸⁶⁵-i Hāşimiyye ve ‘aşiret-i [‘işret-i] Ebu’l- Kāsimiyye’den idüğine dāl idi⁴⁸⁶⁶. Ber-müceb-i semt-i şime-i kerimān hānesi penāh-ı yetimān ve süfresi içre nānı hāle içinde kamer gibi der-miyan; dü-nānı olsa dahı mihr ü meh gibi mebzül-ı dānāyān u dūnān olmakda hemçünān idi. Bir gün ki hānesine mihmān gelmese hāne-i kalbine ol gün huzūr girmezdi ve bir gice evinde yārān aḥşamlamasa hāb-ı hayāle hāne-i çeşmine yol virmezdi. Ve bir menzil ü me’vāsı mukāta’acı vü muḥāsebeci ba’dehu (A224b) rüz-nāmecı andan⁴⁸⁶⁷ defterdār ü mir-livā olan Bini-zāde Meḥmed Çelebi idi ki a’yān-ı a’yānuñ⁴⁸⁶⁸ çeşm-i cihān-bini ve erkān-ı divānuñ yüzi şuyı ve⁴⁸⁶⁹ zinet ü (B167a) zeyni idi, ‘ilm ile ‘alem gibi ser-efrāz-ı akrān huşuşan kitāb-ı ḥazā’in içinde kalem gibi müşārūn bi’l-benān idi ve kalem gibi keşirü’l-fevā’id ve kalilü’l-beyān idi. Defter gibi memlū ḥazā’in-i ‘ilm ü ‘irfān olduğından ḡayrı beşāset-i vecḥi ādeme ḡidā-yı rūḥ (P232b) ve beşāset-i vücūhı mu’ādil-i şad-füyūz u fütūḥ idi. Kalemđānı gibi eyvānı ḥoş-nüvislere⁴⁸⁷⁰ cāy-ı cem’iyyet ve cōnk gibi hānesi mecma’-i şu’arā ve erbāb-ı ma’rifet ziyā-yı şem’-i meclis,⁴⁸⁷¹ hānesi kandil-i Peren gibi hış ü bigāneye pür-dıraḥş ve ḡidā-yı süfre-i rüz-merresi hāle-i māh-girdār her kemine vü yegāneye naşib ü baḥş olurdu. Hemān ‘aybı buydı ki ‘ādeti ‘ādet-i rüzgāra muḥālif olup her ber-geşte-tālī’ ehl-i hünere dūcār olsa dört göziyle⁴⁸⁷² nazar ider⁴⁸⁷³ ve bir nā-çār merdüm-zāde görse merdūmi çeşmi gibi gözi yağıyla beslerdi. Bu deñlü ‘uluvv-i şān u ḥüsn-i hulk u mezid-i meziyyet-i iḥsānla ol ḥoş-mezāk rüzgārdan telḥ-kām gidüp felek aña ağzı dadın virmedi, pāye pāye nerdbān-ı menāşiba istiḥkākla çıkmışken nihāl-i āmālinden mive-i murād dirmeye eli irmedi. (F223b) Gāh ra’de uğratdılar gāh berke gāh ḡarbe gönderdiler gāh şarka. Evvel Butun u be-Tunca diyü *tüne’l-bütün*⁴⁸⁷⁴ a ya’ni vilāyet-i Budun’a gönderüp defterdār itdiler, ba’dehu Bağdād(a gönderüp Dicle-i murādınun ‘azb-ı Furatından sır-āb olmadan⁴⁸⁷⁵ *yañlış Bağdāddan döner* diyü telāfi⁴⁸⁷⁶-i mā-fāt itmeden sancak virüp ser-i ‘alem gibi sancak-beglerine ser-dār itdiler. Ehl ü evlādından⁴⁸⁷⁷ dūr, sümüm-ı gumūmla mahrūk u mahrūr ol diyārda fevt olup şehid oldı. Ol aşl vüçüd-ı kām-yāb beydā-yı menāşib-ı dūnda nā-peydā vü nā-bedid oldı. Merḥūm ‘Arifī’ye⁴⁸⁷⁸ ḥarçlık ve liḥas bābında⁴⁸⁷⁹ penāhı ol idi. Hattā bir def’a Bini-zāde⁴⁸⁸⁰ seferde bulınup ‘Arifī teḥi-destlikden pence-i çenār-ı (A225a) ḥazān-dide gibi bi-berg ü bār ve bi-diremlikden āsib-i tünd-bāda uğramış, bahār-ı bādām gibi perişān-ı rüzgār olup kār cāne vü kārēd üstüḥāne ki geldi merḥūm dahı seferden hānesine kām-rāne geldi ‘Arifī-i miskīn işidüp māhi-i mürde āb-ı hayāta ve leb-i teşne⁴⁸⁸¹ cūy-ı Furat’a cān atar gibi gelüp bu murabba’ı getürdi. (P233a) *Mışrā’*:
Merḥabā ey melce’-i erbāb-ı ‘irfān merḥabā

Sene seb’a ve erba’ın ve tis’ami’ede (S114a) merḥūm⁴⁸⁸² Sultān Süleymān ki bi’t-tab’ zāt-ı şahāne ve şehāmet-i nişānelerine şeb-nem gibi fütādeleri mihr-i terbiyeti ile ḥaziz-i zilletden evc-i rif’ata ildüp zerre-perverlik ve ebrāsā tābiş-i hāl-i tebāhla pür-tāb u teb olanların ḥatırlarına dest-i iḥsānla şu sepüp zıll-ı ‘atıfetle sāye-küsterlik

⁴⁸⁶⁴ Hasan-ı Zer-feşānī] Hüseyin-i nişānī F

⁴⁸⁶⁵ ‘itret] ‘işret P //Vaşf-ı Emīr Hasan-ı Zer-feşānī, Vaşf-ı Bini-zāde: der-kenar B

⁴⁸⁶⁶ hulk u..... dāl idi] -F

⁴⁸⁶⁷ rüz-nāmecı andan] -F

⁴⁸⁶⁸ a’yānuñ] a’yālūn B A S

⁴⁸⁶⁹ yüzi şuyı ve] -F

⁴⁸⁷⁰ ḥoş-nüvislere] ḥoş-nüvislere vü ehl-i beyānlara F

⁴⁸⁷¹ meclisi] meclis A S

⁴⁸⁷² göziyle] gözle F

⁴⁸⁷³ ider] idüp F

⁴⁸⁷⁴ *Uzaklardan uzaklara*

⁴⁸⁷⁵ olmadan] olmadın F

⁴⁸⁷⁶ telāfi] telāmī-i F

⁴⁸⁷⁷ evlādından] evlāddan F

⁴⁸⁷⁸ merḥūm ‘Arifīye] -F

⁴⁸⁷⁹ yānında] bābında F

⁴⁸⁸⁰ Bini-zāde] -B A P S

⁴⁸⁸¹ teşne] teşne ve efsürde-dil F

⁴⁸⁸² erba’ın ve tis’ami’ede merḥūm] erba’ında F

lâzım-ı zâtları ve mine'l-ezeli ile'l-ebedi⁴⁸⁸³ (B167b) âbâ vü ecdâdlarınun şıfâtlarıdır, 'Ârifî ile Yetim hakkında zuhûr idüp on beşer akça ile ikisin dahı silahdâr ve nihâl-i ümmidlerin bahâr-ı ihsânıyla ber-hûrdâr eyledi. Van seferinde İstanbul'da beytü'l-mâl-ı hâşşaya kâtib oldu, seferden kılmağa dahı takrib-i münâsib oldu. Sene tis'a ve hamsinde İstanbul'da dâr-ı âhirete sefer itdi ve diyâr-ı 'ukbâda makarr itdi. Merhûm egerçi keyfiyyet-i berşe mağlûb idi ammâ şohbetde vü ihtilâtda merğûbû'l-üslûb idi ve yanında tekellûf meslûb idi. Serrâda vü darrâda, şiddetde vü rehâda hem-dem-i (F224a) yârân ve selvet-bağş-ı meçâlis-i rindân idi. Hânegî hâlvânun esiri idi. Farazâ öli hâlvâsı dahı olsa yanında hânegî hâlvâ⁴⁸⁸⁴ hulviyyatun bî- nazîr ü dil-pezirî⁴⁸⁸⁵ idi ve her zemânda ya'ni eyyâm-ı gam u şâdmânide ve hengâm-ı pîri vü cevânide bir a'lâ mahbûbsuz olmazdı. Elbette dil-bere kuş südi ve âdem cânı olsa ölür dirilür bulurdu neyi bulmazsa bulmazdı⁴⁸⁸⁶ âhîr dil-beri Aḥmed Şâh idi ki kendinün ekser-i kemâlâtından bâ-naşib idi (A225b). Soñra hemşiresin almağla karib ü nesib idi. Ol dahı bir mü'eddeb ü kâmil⁴⁸⁸⁷-i kâbil ü muḳbil⁴⁸⁸⁸ cevân idi. Aḥîr anun dizinde cân virdi ve anuñ eliyle kabre girdi. Haḳîr merhûmla sene sitte ve erba'în ve tis'ami'e ramazânında bir gice zübde-i erbâb-ı 'irfân-ı 'Arab u 'Acem u Rûm üstâdum Şâh Kâsım merhûm evinde cem' oldum. Birâderüm merhûmla âşnâlıkları var imiş, izhâr idüp haylî dil-cüylıklar ve hâtır-nevâzlıklar itdi. Bu gâzeli tâze dimiş okıdı ve nazîre teklîf itdi (P233b). Ol gice şu gâzel vâkı' oldu, irtesi okıdum, haylî pesend itdi ve üstâdâne ba'zı naşihat itdi⁴⁸⁸⁹ *Nazm-ı 'Arifî*:

Bu gönlüm gibi 'âlem bir ḥarâb-âbâd imiş bildüm
Binâsı 'ömr-i âdem gibi bî-bünyâd imiş bildüm

Ne bir mûr-ı za'ife ne Süleymâna kalur 'âlem
Cihânun tâc u taḥtî cümleten ber-bâd imiş bildüm

Dahı mihr ü maḥabbet 'Ârifî bağş olmadan ḥalka
Ezelden 'ışk-ı yâr ile gönül mu'tâd imiş bildüm
*Nazîre-i ḥaḳîr*⁴⁸⁹⁰:
Cihân seyl-i fenâ yolında bî-bünyâd imiş bildüm
Zemân-ı Nûḥdan ḳalmış ḥarâb-âbâd imiş bildüm

Habâbâsâ esâsı yoğimiş evreng-i şâhinün
Eger taḥt-ı Süleymâniyse de ber-bâd imiş bildüm

Öñinde girye-i tıfl u soñında şiven-i mâtem
Vücûduñ öñi soñı girye vü feryâd imiş bildüm

Felekden nâle-dih ney 'aşr elinden zâr ney-şekker
Cihânun dâl u dâdı (?) dâd imiş feryâd imiş bildüm⁴⁸⁹¹

Getürdi Ka'beteyn-i cân u dille naḳş-ı 'ışk u derd
Maḥabbet şeş-derinde 'Aşıkı nerrâd imiş bildüm

Bu maṭla'ı egerçi tercemedür ammâ ki ḡâyet a'lâdur. *Maṭla'*:
Naşihat itdügümce ben 'araḳ-riz olma ḥüyuñdur
Şaḳın incinme kim cânâ murâdum âb-ı rüyuñdur

Âḥîr gâzeli budur⁴⁸⁹² (B168a) *Gâzel*:

⁴⁸⁸³ *ezelden ebede kadar*

⁴⁸⁸⁴ *hânegî hâlvâ*] - P / *hânegî* F

⁴⁸⁸⁵ *naẓîr ü dil-peẓîri*] bî-naẓîri B A P S

⁴⁸⁸⁶ *neyi bulmazsa bulmazdı*] -F

⁴⁸⁸⁷ *kâmil*] *kâmil ü* F

⁴⁸⁸⁸ *muḳbil*] *maḳbûl* P

⁴⁸⁸⁹ *ol gice naşihat itdi*] *faḳîr dahı nazîre didüm* B A P S

⁴⁸⁹⁰ *naẓîre-i ḥaḳîr*] *gâzel-i faḳîr* P / 'Aşık F

⁴⁸⁹¹ *Felekden nâle.....bildüm*] -P / *der-kenar* B

⁴⁸⁹² S'de üstü çizili iki beyit var.

İtmemekdür bağ-ı dehre meyl ber-hür-dârlık
Bağmamağdur çeşm-i ğafletle aña bî-dârlık⁴⁸⁹³ (F224b)

Yüzün ağ olsun disünler ‘aybumuz mestür kıl⁴⁸⁹⁴
Ey kefen maḥşer günü eyle baña settârlık

‘İzzet isterseñ seg-i kūy-ı nigāra tut yüzün
Kim kâdimi yârdan olur kişiyе yarlık

Cilvegеrsin vaḥdet-i zātuñla peydâ vü nihân
Cümlesi ma‘dumdur ‘âlemde sensin varlık⁴⁸⁹⁵

Gel gedâ-yı kūy-ı yâr ol olma dehr-i dūna mîr⁴⁸⁹⁶
Bir kırı baş ağrısıdur ‘Arifî ser-dârlık⁴⁸⁹⁷

Ca‘ ferâbâd’uñ şaḥâ’if-i dîvârında bu kıt‘ası yazılmışdur.
Gelenler bu maḥâm-ı dil-küşāya
İrenler bu fezâ-yı hoş-hevāya

İki nesnedür anlardan recâmuz
Egerçi ikilik şıgmaz araya

Birisi bu ki ḥaṭṭ u şî‘ri bîlmez
Karardup çizmeye ḥaṭṭ bî-nihāye

Tevakkuf ide yazmaya şeb u rûz
Vukûfi olmayan ağ u karaya

Birisi daḥı bu ki ehl-i şoḥbet
Çıkup başmaḥla⁴⁸⁹⁸ başmaya buraya

Tutarlar pāk pāk olan kişiler
Ne yirde itseler kaşd ittikāya

Şu kim ide naşîḥat ‘Ārifî gûş
Odur lâyıḳ olan medḥ ü şenāya⁴⁸⁹⁹

Eyü târiḥleri vardur. Şeyḥ İbrâḥîm Gülşenî memâtına bu târiḥ anuñdur (A226a) *Târîḥ*:
Kerd rıḥlet zi gülîstân-ı fenâ
Gülşenî a‘nî Şeyḥ İbrâḥîm

Zed kadem ber nişîmen-i lâḥuṭ
Şud be-ḥalvetserây-ı uns muḳîm

Z’in serây-ı fenâ-yı ḥâdişе naḳş
Geşt mihmân be-ḥânḳâḥ-ı kâdim

Güft hâtif berây-ı ü târiḥ⁴⁹⁰⁰

4893 itmemekdür.....bî-dârlık] Saña mı kaldı felek dil-ber gibi cevvrılık

Baḥt-ı mekkârum gibi ğaddarlık ḥûn-ḥârlık A P

4894 yüzün ağ olsun disünler ‘aybumuz mestür kıl] çünkü olduñ ser-püş perde-dâr-ı sırr-ı ğayb A P

4895 ‘izzet isterseñ.....varlık] -F

4896 ‘izzet isterseñ..... dehr-i dūna mîr] -A P

4897 bir kırı baş ağrısıdur ‘Ārifî ser-dârlık] ‘ârif iseñ hırça-püş ol gel yakaya çek serüñ A P

4898 başmaḥla] yaşmaḥla B

4899 Ca‘ ferâbâduñ.....medḥ ü şenāya] -A P F

4900 Kerd rıḥlet.....târîḥ] -B AP

Mâte kuṭbü'z-zemân İbrâhîm

İstanbul'da iskelede bir çeşmeye⁴⁹⁰¹ târîḥ
Kad bedâ 'aynen tusemmâ selsebîl⁴⁹⁰²

dimişdür. Ammâ Kandî *bu târîḥ üç eksük* diyü laṭîfegüne dimişdür⁴⁹⁰³. *Târîḥ*:
'Arîfî 'arîf olduñ üçi yedüñ

Ebî Eyyüb Enşârî'de Defterdâr Maḥmûd Çelebi mescidine dimişdür⁴⁹⁰⁴ *Târîḥ*:
İsm-i mescid-i maḥâm-ı Maḥmûdest

eyü kıṭ'aları daḥı vardır⁴⁹⁰⁵ Kemâl Paşa-zâde ḥaḳḳında dimişdür. *Kıṭ'a*:
İmâm-ı mülk-i millet ya'ni müftî
Ki olmaz aña beñzer ehl-i âdem

Şu deñlü ihtisâr eyler cevâbı
Olur olmaz yazar Allâhu⁴⁹⁰⁶ a'lem

Ṭabl-bâz-zâde İbrâhîm Çelebi ḥaḳḳında dimişdür⁴⁹⁰⁷ *Kıṭ'a*⁴⁹⁰⁸:
Ṭabl-bâz oğlu kim mehter geçermiş
Hünerden ṭablveş ammâ degül pür

Ma'arîf ṭablına âvâze virmek (P234a)
Solâgına ṭavul çalmaḳ degüldür

'**ABDÎ**⁴⁹⁰⁹: Mü'eyyed-zâde 'Abdî⁴⁹¹⁰ Çelebi'dür ki kâzî-'asker olan 'Abdu'r-rahmân Çelebi'nün ḳarındaşıdır. 'Acem-reviş, zarâfet-verziş,⁴⁹¹¹ merdüm-şân, pür-'irfân, şerîf ü zarîf, laṭîf ü nazîf bir vücûd idi. Tavr u tarzı şîve-i 'Acem üzre dâ'ir-i sâ'ir, esbâbı ḥod⁴⁹¹² illerde bir meşel-i sâ'ir idi. Hüb ta'lik-nüvis ve seferde vü ḥazarda kitâbla enis ve ehl-i adâb ile celîs idi⁴⁹¹³. Her fende eli ve her ma'rifetde ḥuşûşan şî'r ü (F225a) inşâda ve inşâd u mu'ammâda medḥali var idi. Sultân Selîm-i merḥûm terbiyete liyâḳatın fehm idüp evvel mertebe elli akça kazâ şadâka eylemiş andan sonra manzûr-ı a'yân u ekâbir oldı ve müterakkıb-ı manşıb-ı fâḥir oldı. Ba'dehu Piri Paşa vezîr-i a'zam iken kızın virüp damad idindi yâ nişâncı yâ defterdâr eylemek murâd idindi. Ba'de zemânin ki zemân döndi merdüm-zâdelerüñ âyine-i ṭâlî'leri jeng-i devlet-i erâzil ile tondı. (F225b) Her manşıbdan me'yûs olup kazâyâ rızâ virdi. Şofya vü Üsküb vü Siroz'a defe'atle kâzî olup âḥîr yine Şofya'da kâzî iken sene ihdâ ve sittin (A226b) ve tis'ami'ede ecel irdi⁴⁹¹⁴. *Şî'r-i ü*:

İbrahim Gülşenî dünyadan göç etti. Uluhiyet aleminin olduğu yere adım attı. Hadiselerle dolu fena diyarından dostluğun halvet köşesine mukim oldu. Eski hangaha misafir oldu. Hatif onun için zamanın kutbu İbrahim öldü diye tarih söyledi.

⁴⁹⁰¹ bir çeşmeye] Yahûdî ḳapusunda taşrada olan çeşme mîrîden biña olınduḳda 'Arîfî bu tarihî dimişdür. F

⁴⁹⁰² (Bunu yaptıktan sonra) selsebil denilen (bu) çeşme meydana gelmiştir.

⁴⁹⁰³ laṭîfegüne dimişdür] -B A P S

⁴⁹⁰⁴ Ebi Eyyüb Enşârîde Defterdâr Maḥmûd Çelebi mescidine dimişdür] târîḥ dimişdür. Defterdâr Maḥmûd Çelebi'nün Eyyûbda câmi'ine B A P S

⁴⁹⁰⁵ eyü kıṭ'aları daḥı vardır] -B A P S

⁴⁹⁰⁶ vallâhu] Allâhu B

⁴⁹⁰⁷ Ṭabl-bâz-zâde İbrâhîm Çelebi ḥaḳḳında dimişdür] Der-ḥaḳḳ-ı Ṭabl-bâz-zâde B A S F

⁴⁹⁰⁸ kıṭ'a] tarih S

⁴⁹⁰⁹ 'Abdî] Ubeydî P F

⁴⁹¹⁰ 'Abdî] Ubeydî F

⁴⁹¹¹ zarâfet-verziş] zarâfet-verziş nâzûk-ṭâb' ve F

⁴⁹¹² ḥod] ḥod letâfet u zerâfeti F

⁴⁹¹³ celîs idi] celîs idi bir ân kitâbetden dür olmaz ve bir zemân yârândan mehcûr olmazdı. F / S'de üstü çizili.

⁴⁹¹⁴ irdi] irüp fevt oldı F

Şerh ider derdin dehân açmış dil-i şad-pârenün
Bağladum ol dem hemân ağzını muhkem yârenün⁴⁹¹⁵

Katı gönlek yumşadur cânâ benüm zârılığum
Kûh-ken zûrına döymez güci seng-i hârenün

Gün yüzinde beñleri deñlü şafâda⁴⁹¹⁶ olmaya⁴⁹¹⁷

Gök yüzinde zîneti mihr ü meh ü seyyârenün

BURADA KALDIM

‘ABDÜ’L-‘AZİZ ÇELEBİ: Ümmü’l-veled-zâdelerdendir. Adı ‘Abdü’l-‘azîz’dür. Babası Monlâ Hüsâm ve ceddî Monlâ Hâmid’dür ki bu cümle ‘ulemâ-yı ehl-i ‘ilm ü temyizdür. Ol hânedâna ‘Arabîyyetdânlık lâzımdur ve şağır ü kebiri taḥşil-i ‘ilm ü ma‘rifete mülâzımdur. Oğlancukları toğsa *Maḳâmât-ı Harîrî* ile uyudurlar, ağlasa ellerine *Eṭbākū’z-zeheb* virüp⁴⁹¹⁸ avudurlar. Kapularına gelen ‘acemî oğlanları⁴⁹¹⁹ Türkîden evvel (B168b) ‘Arabî öğrenürler⁴⁹²⁰. Kariye câriyeleri degül qarî mârîyeleri (P234b) ruḳy vü efsûna ‘Arabî ile öykünürler⁴⁹²¹. Bu⁴⁹²² dahı feşâḥatde Bâkîllî’yi baklatü’l-ḥamkâya saymazlardı. Ve zebân-ı Fârsîde⁴⁹²³ Monlâ Hüseyn-i Sebzevârî’ye berg-i tere dimezlerdi. Ba‘dehu Necâti-i merhûmuñ kızını alup damadı olur; şî‘rde bu aña şâkird, ol bunuñ üstâdı olur⁴⁹²⁴. İshâk Çelebi ve sâ‘ir yârân-ı devrânla ḥabâb-ı mey⁴⁹²⁵ gibi bâdeye düşerler, şarâb-ı telḥ görseler meges şehd ü şekere üşer gibi üşerler imiş.⁴⁹²⁶ Ol hâlde Siroz medresesi virilür. Meger medresenün raḳabesi zemânı imiş ve Sultân Bâyezîd’ün şarâba yasağı gâyet ḥuşuşan ehl-i ‘ilmden şarâb içene ḡazabı çağı imiş. Bunlar İshâk Çelebi ile pey-rev-i nefis-i ḡul olurlar, şeb u rûz şûrb-i ḥamra meşḡul olurlar. Ol eşnâda zarîfün birisi dir. *Beyt*:

Cihetsüz müderris mülâzım İshâk

İçerler şarâbı tutilmaz yasak

Giderek Dâvûd Paşa müderrisi olur. Ol eşnâda Zîrek-zâde⁴⁹²⁷ kâzî-‘ asker imiş, kavâbil-i ‘ulemâdan ileri gelüp (A227a) kendüye müzâḥame (F226a) virmek ihtimâlin virdüğünü tarîkînden dūr itmek ister imiş. Bunı vü Yegân-zâde Sinân Çelebi’yi vü Leys-zâde Pîr Aḥmed Çelebi’yi Sultân Selim’e ‘arz eyler ki muḳaddemâ kâzî-‘ askerler ehl olanları tarîkî-i tedrişe sevḳ idüp manşib-ı kazâ chehelede ḳalmışdır. Bunuñla şer‘-i mübîn ve aḥkâm-ı dîn mübtezel olup meşâliḥ-i nâs muḥtell ve aḥvâl-i ‘âlem mu‘tell olmuşdır. Ehl olanlara ikrâḥ u icbâr itmek gerekdür ve menâşib-ı ‘âliye ile ümmîdvâr itmek gerekdür⁴⁹²⁸. Cümleden bu üç kâzî olmaḳ lâzımdur ki hem aḥvâl-i ‘âlem nizâm-pezir ola hem bunlar ki lâyıḳ-ı terbiyet kimesnelerdür, tarîkatlerinden ri‘âyet olınup defterdâr u vezîr ola diyü çerb-zebânlık ye şîrin-beyânlık eyler. ‘Arz ma‘rız-ı şaltanatda maḳbûl olup pādşâḥ bu ḳavle râzî olur. Leys-zâde Üşḳûp medresesinden Üşḳûb’e, Yegân-zâde⁴⁹²⁹ İznîk’den Amâsiyye’ye, ‘Abdü’l-‘azîz Çelebi Dâvûd Paşa’dan Maḡnisa’ya kâzî olur⁴⁹³⁰. (S115a) ‘Abdü’l-‘azîz Çelebi ile Leys-zâde ḳabûl-ı kazâ ider, Yegân-zâde kazâyâ rızâdan ibâ ider. (P235a) *Muḳ‘ad oldum* diyü nâm ider niçe zemân namâzı kâ‘ iden kılar. Bir cum‘a câmi‘de şalavât-ı mesnûneyi kâ‘ iden kılop mü‘ezzîn baḡteten iḳâmet eyledükde te‘allülü ḥâtırından gidüp ‘ale’l-gafle ḥalkla bile

⁴⁹¹⁵ S’de üstü çizili bir mısra var.

⁴⁹¹⁶ şafâda] şafâdan P

⁴⁹¹⁷ olmaya] olma B P S F

⁴⁹¹⁸ virüp] virürler F

⁴⁹¹⁹ oğlanları] kulları F

⁴⁹²⁰ öğrenürler] öğredürler F

⁴⁹²¹ öykünürler] -B A S

⁴⁹²² bu] bir F

⁴⁹²³ Fârsîde] Fârsîde belâgatde F

⁴⁹²⁴ olur] olup B

⁴⁹²⁵ devrânla ḥabâb-ı mey] rindân-ı dürd-i ḥabâb F

⁴⁹²⁶ şarâb-ı telḥ görseler meges şehd ü şekere üşer gibi üşerler imiş] -P

⁴⁹²⁷ Zîrek-zâde] Zîrekoğlu F

⁴⁹²⁸ ve menâşib-ı ‘âliye ile ümmîdvâr itmek gerekdür] -F

⁴⁹²⁹ Yegân-zâde] Yegân-zâde medresesinden F

⁴⁹³⁰ ‘Abdü’l-‘azîz Çelebi Dâvûd Paşa’dan Maḡnisa’ya kâzî olur] -P

kiyām ider. Erkān işidüp hilesin bilürler,⁴⁹³¹ çavuş gönderüp cibri Amāsiyye'ye revāne kılurlar. Merhūm 'Abdü'l-'aziz Çelebi⁴⁹³² Mağnisa'ya ve Tire'ye ve Ankarā'ya kâzî olduğdan sonra Zîrek-zāde'nün devri döner, anuñ dañı lāşesine ğurāb-ı 'azl konar. Yine bunlar *kullu şey'in yerci'u ilā aslihi*⁴⁹³³ mücibince aşillarına rücū' iderler, (B169a) müderris olup yine tedris ü ifādeye şürū' iderler. 'Abdü'l-'aziz Çelebi Dırabzın'a ve Dārü'l-hadîş'e müderris olup Haleb'e kâzî (A227b) olur, andan tekā'üd idüp Amāsiyye'ye müfti olur. Ba'dehu yine 'azl olınup ber vech-i tekā'üd yetmiş akça⁴⁹³⁴ iderler. Sene isnā ve hamsin (F226b) ve tis'ami'ede müteveffā olur, vâsıl-ı bāb-ı mevlā olur⁴⁹³⁵. İnşası şî'rine hezār bār ğālibdür ve⁴⁹³⁶ 'Arabî şî'ri Türki şî'rinden⁴⁹³⁷ rācihdür⁴⁹³⁸. Mağnisa'da kâzî iken hüccetlere yazduğı⁴⁹³⁹ imzāsı budur. *Sûret-i imzâ:*

Hāzihi hüccetu mebānihā
Ussiset bi'l-vuşūki te'sisā
Şara 'Abdu'l-'aziz kâtibehā
Kâziyen fi diyār Mağnisa⁴⁹⁴⁰

Kadri Efendi'ye bir bî-naẓîr mektûbı vardır ki içinde bu gâzeli derc itmişdür. *Matla'*:
Key buved yâ Rab ki kûy-i yâr rā menzil kunem
Cân u dil rā Ka'be-i maqşûd rā vâsıl kunem⁴⁹⁴¹

'**ABDÎ**: Bu 'Abdî İslî Şırık⁴⁹⁴² demekle meşhûrdur. Burusalıdır. Adı 'Abdü'l-vehhâbdur. Eger yârân içre 'adîmü'l-'adl degülse muqarrerdür ki nâdirü'l-misl ü kem-yâbdur. Tarîk-i 'ilme sülûk idüp Kadri Efendi'den mülâzım olmışdır. Burusa'da Hamza Beg Medresesi'ne müderris olup şeb u rûz emredân-ı gül-çeher ve merdân-ı ehl-i 'ıyş-ı şehr ile münis oldı. Gördi ki ders ü şuğl ile şâhid-bâzlık, 'imâret aşî ile dil-ber sevmeye beñzer ve medrese 'ulûfesi ile kām-rānlığa kârsâzlık, öli halvâsı ile dil-ber lebi emmege ummaga beñzer⁴⁹⁴³. Kâzâyâ tâlib oldı, *hele birkaç gün akçalanayım* diyü İstanbul'a nâ'ib oldı (P235b). Niyâbet âz-ı hırşına çok ârzü katdı, zirâ bakır çanakdan aş tatdı. Nâ-çar kâzî oldı ammâ bir vech ile şalâbet ü sedâd üzre eyledi ki kâr u kirdârından halk hoşnûd belki Hudâ râzî⁴⁹⁴⁴ oldı. Yetmiş akça ile⁴⁹⁴⁵ Menemen kâzîsı oldı. Burusa'da selaṭin 'amâ'iri evkâfın teftiş iderken sene şelaṣe ve erba'in ve tis'ami'ede mufettiş-i ecel kabāle-i *lâ rādde hükmihi*⁴⁹⁴⁶ mücibince irişüp erķām-ı 'ömr fezlekesine irdi. Niçün *hâsibû kable en tuhâsebu*⁴⁹⁴⁷ vefkı üzre defter-i a'mâlün beyâz itmedün, Rabbu'l-'izzete sıfrü'l-yed varmağı revâ gördün, 'amelün taz'îf ve siyâsetün taşîf (A228a) ve evkâtuñ vüçuh-ı hayre takşim ve defterün vaktiyle teslim idüp ef'âl-i siyehden ıgmâz itmedün didiler. Çün bu hâle vâkıf oldı, gördi ki defter-i 'ömre bâkî

⁴⁹³¹ bilürler] tıyarlar F

⁴⁹³² 'Abdü'l-'aziz Çelebi] -B A P S

⁴⁹³³ *Her şey aslına döner.*

⁴⁹³⁴ yine 'azl olınup ber vech-i tekā'üd yetmiş akça] yetmiş akça tekā'üd akçası B A P S

⁴⁹³⁵ vâsıl-ı bāb-ı mevlā olur] -B A P S

⁴⁹³⁶ ve] ve ammâ şî'ri dañı nefisdür F

⁴⁹³⁷ Türki şî'rinden] Türkisine F

⁴⁹³⁸ rācihdür] ğālibdür.F

⁴⁹³⁹ hüccetlere yazduğı] -B A P S

⁴⁹⁴⁰ *Binaların belgeleri bunlardır. Belgeli olarak tesis edilmiştir. Magnisa bölgesinin kadısı olarak bunu yazan Abdulaziz'dir.*

⁴⁹⁴¹ *Ya Rabbi, yârin mahallesinde ne zaman konaklarım? Canımı ve gönlümü maksat Kâbesine ne zaman ulaştırırım?*

⁴⁹⁴² Şırık] Şarık F

⁴⁹⁴³ ve medrese 'ulûfesi ile kām-rānlığa kârsâzlık ölü halvâsı ile dil-ber lebi emmege ummaga beñzer] - F

⁴⁹⁴⁴ belki Hudâ râzî] ve Hâlik hem B A S / ve hâlik P

⁴⁹⁴⁵ yetmiş akça ile] sehl müddetde F

⁴⁹⁴⁶ *Onun hükmüne karşı koyucu yoktur.*

⁴⁹⁴⁷ *Hesaba çekilmeden önce kendinizi hesaba çekin.Hadis*

çekilmege imkân yok, *e's-saḥiyy mālīk*⁴⁹⁴⁸ diyü mevcūd-ı rūḥın bezl idüp 'ārif oldı. Merḥūm ḥaylī bülend-şān (F227a) zarīf-i zemān, mā-meleki mebzūl (S115b) evzā' u eṭvārī rindler içinde maḳbūl, şāhid-perest, 'işret-peyvest, muşāḥib-nişin, ehl-i ḳarīn⁴⁹⁴⁹ ü 'işret-güzin idi. Her zemānda bir bi-naẓir maḥbūbsuz ve zemānında şūḥ-ı şehri- (B169b) aşūbsuz olmazdı. Egerçi her zemānda şöḥbeti sāde ya'ni bi'bāde degül idi ammā bezm-i zemānede cām-ı kām sürilmediği⁴⁹⁵⁰ gibi ḳadeḥ devr idüp sāḡar dönmezdi. Sāḳi ḳadeh-i 'ādili⁴⁹⁵¹ koyup kimine tolu ve kimine boş şunmazdı, herkesün öñinde bir cām ḳor imiş, kimi cümlesin iḳer ve kimi ba'zın iḳer ve bi'l-cümle iḳen iḳer ve⁴⁹⁵² koyan ḳormış. Leṭā'if diñlenür, ma'ārif söylenürdi. ḳadeḥ almaḡa intizārda⁴⁹⁵³ sāḳinün ayaḡına şular inmez, ikide bir ḳadeḥün baḡrı ḥūn olup cur'anuñ yūzi⁴⁹⁵⁴ yire düşüp şurāḥinün (F227b) başı aşāḡa olup kimesneye artuḳ eksük diñmezdi, kimesneye iḳ diyü teklif olunmazdı. Aransa meclisde muṭribden ḡayrı bezle-gü ve dil-berden özge tünd-ḡü, meyden ḡayrı turş-rü, naḡmeden özge ḡāric-i şöḥbet ve sāzdan özge⁴⁹⁵⁵ māni' - i muşāḥabet nesne bulunmazdı. Ve bi'l-cümle eḡād-ı ricālden ve efrād-ı emşālden idi (P236a). Hayf ki meṭā'-ı 'ömr ü manşıbdan ḳendān mütemetti' ve dünyādan müntefi' olmadı. *Mıṣrā'*:

Kāse-i 'ömri tolmadın gitdi

Lāmi' i-i merḥūmı⁴⁹⁵⁶ tercemesinde mezkūr olduḡı üzre Tātār Memi ḡatırı çün⁴⁹⁵⁷ hicv idüp tezkiye-i nefis itmiş kimesnelerün nefsi okına tokındı, kendü tāzeliginde⁴⁹⁵⁸ ḡākyek olup türāb u yebāb oldı. Tātār Memi yine güm-rāḡi ve şahrā-yı tebāhide nā-būd u nā-yāb oldı. Merḥūm taḡalluṣ ḳaydından (A228b) āzāde idi⁴⁹⁵⁹ anuñçün ḡazeliyyātı taḡalluṣdan sāde idi. Evvelā İslilikle iştihārına münāsib böyle dimişdür. *Ḳıṭ'a*:

Yıldırım urmış şanevber şeklidür
Berḳ-i āhumla yanaldan ḳāmetüm

Kāmetüm zeyn ideli dūd-ı siyāḡ
İslilik ile olupdur şöḡretüm

Gazel:

Marāz-ı 'ıṣṣıḡ gör şifā yirine
Anı gör⁴⁹⁶⁰ derdini devā yirine

Bāna sevdā-yı zūlfün āḡir-i kār
Ḳara çul giydürür 'abā yirine

Baḡmadan yüzüme geḳüp gitme
Söḡ begüm bārī merḡabā yirine

Sīnemün sırrı fāş olur yoḡsa
Çāk iderdüm tenüm ḳabā yirine

Müft mesken şānur cihānı ḳişi
Naḡd-i 'ömrin virür kirā yirine

Dürd-i derdi müdām ḡoş görelüm
İḳe gör dem-be-dem şafā yirine

⁴⁹⁴⁸ Cömert ḳişi zengindir.

⁴⁹⁴⁹ ḳarīn] fürs A P

⁴⁹⁵⁰ sürilmediği] sürildüğü B

⁴⁹⁵¹ 'ādili] 'ādilin B P

⁴⁹⁵² ve bi'l-cümle iḳen iḳer ve] -B A P S

⁴⁹⁵³ almaḡa intizārda] almada B P

⁴⁹⁵⁴ yūzi] yūzi suyu F

⁴⁹⁵⁵ özge] ḡayrı F

⁴⁹⁵⁶ merḡūmı] Çelebi'yi F

⁴⁹⁵⁷ Lḡmi' i-i merḡūmı tercemesinde mezkūr olduḡı üzre Tatar Memi ḡatırıçün] -A

⁴⁹⁵⁸ tāzeliginde] tāzelikda A

⁴⁹⁵⁹ āzāde idi] āzād oldı A

⁴⁹⁶⁰ anı gör] alı gör S F / bil anuñ B A

Maṭla':

Seheri meclisi mey-hānede bünyād idelüm
Varalum küy-ı harābatı biz ābād idelüm

Gazel:

Günde biñ kez ölürem fūrkat-i cānān ile ben
Ey felek ölmek ile kırkudamazsın beni sen

Öle yazdum gideyüm didüm idi 'ālemden
Şimdi bildüm kişiye müşkil imiş terk-i vaṭan⁴⁹⁶¹

Rubā' i:

Ramazān içre der idün hele bayram olsun
Dilde şî'r ü elümüzde mey-i gül-fām olsun
Şimdi yirsın varup ağıyar ile sükker bādām
Olsun ey lebleri şekker gözi⁴⁹⁶² bādām olsun (B170a)

Ve lehu:

Elüm irmez saña gücüm yetmez
Ey felek ben seni Hudāya kıdum

Ve lehu:

Niçe guşsa niçe gam niçe belā niçe elem
Yire geçdi gibi dünyāda felek luṭf u kerem

Bir iki gün konuğum dünyede incitme felek
Beni şanma gidicek bir daḥı bu yire gelem⁴⁹⁶³

Bursa'da merhūm gūyende Sinān Çelebi'nün Mesih nām bir serv-endām⁴⁹⁶⁴ oğlu var idi, anı gūyende gören gökde istediğin yerde bulurdu ve Mesih anuñ gökden inmiş laḳabıdır dīnilse olurdu, 'Abdī Çelebi'nün Bekir nām (P236b) bir dil-berine 'āşık olur ve serv ü yāsemīn gibi biri birine mu'ānık olur. Bir gün Bekir Çelebi 'Abdī Çelebi'ye *bu gice māl-ı nev gibi hāneñde aḥşamlarum* diyü va' de-i ferdāya ve elem-i intizārla şūr u gāvğaya şalar. Derdmend tertib-i şoḥbet ve cem'-i esbāb-ı 'işret ider, şem' gibi şabāḥa dek dikilür⁴⁹⁶⁵ tırur, def gibi yüzi kızarup⁴⁹⁶⁶ kulağı çınladukça *dil-ber geldi ola* diyü (A229a) yollara guş urur. Habāb-ı mey sāḳi ayagına göz dikdūgi gibi (S116a) kudūmina hezār yirden çeşm-i intizārın kuşāde ider, cāmdan hāneye ziyā-yı māl-tāb⁴⁹⁶⁷ düşse ümmidin ziyāde iderdi. Nā-gāḥ şubḥ olup⁴⁹⁶⁸ pertev-i hūrşid-i şubḥ kalk (?) *fe'elkūhū 'alā veḥi ebī ye'ti başıran*⁴⁹⁶⁹ diyü hāne-i 'ālemi mūnevver eyler. Dil-ber daḥı hāne-i Mesih'den gelüp 'Abdī Çelebi'yi (F228a) döşekde avlar. Egerçi dil-ber inkār ider ammā 'Abdī Çelebi görür ki Bekir'ün hālinden būy-ı buḥūr-ı meryem ve nefesinden ḥayāt-efzā dem gelür. Bilür ki ol şeb⁴⁹⁷⁰ Mesih ile hem-āgūş ve kārı şubḥa dek leb-i bāde vü bāde-i leble nūş-ā-nūş imiş. Bu kıt'ayı diyüp 'arz-ı hāl eyler. *Kıt'a:*

Hele ey yir yüzinde mihr-i münir
Elün alup göge çıkarsa Mesih

Bendeñe ḥalf-i va' de itmekle
Senden umulmaz idi zulm-ı şariḥ

Yine bu cümle ile biz diyelüm
Kullu şey'in⁴⁹⁷¹ mine'l-meliḥ meliḥ⁴⁹⁷²

⁴⁹⁶¹ öle yazdum..... terk-i vaṭan] -P

⁴⁹⁶² lebleri şekker gözi] gözleri P

⁴⁹⁶³ baña sevdā-yı zūlfūñ.....gelem] -F

⁴⁹⁶⁴ serv-endām] sīm-endām P

⁴⁹⁶⁵ dikilür] diklenür A S

⁴⁹⁶⁶ kızarup] kırup A

⁴⁹⁶⁷ ziyā-yı māl-tāb] ziyā-yı āftāb B A P S

⁴⁹⁶⁸ nā-gāḥ şubḥ olup] seher-geh ki F

⁴⁹⁶⁹ (gömleği) Babamın yüzüne sürün görececek hale gelir. Yusuf 93.

⁴⁹⁷⁰ şeb] gice F

⁴⁹⁷¹ şey'in] ātin B A S F

⁴⁹⁷² Güzelden kaynaklanan her şey güzeldir.

Lāmi⁴⁹⁷³ i-i merhūm hakkında olan hicvi şāyi⁴⁹⁷³ dūr. *Naẓm*:
Dırāz-dest ü ẓāsir āstin ü künbend ser
Mü'ellif-i kütüb-i herze şāir-i ebter⁴⁹⁷³

‘UBEYDİ ÇELEBİ: Edirne'dendir. Adı ‘Abdu'r-raḥmān'dur. Nebî Dede
dimekle ma' rûf bir şeyh-i ‘azîze ferzend-i ḥayrū'l-ḥalef ve çerāğ-i ḥānedāndur. *Beyt*:
Veled sırrı olur çünki ebinüñ
N'ola dinse aña sırrı Nebinüñ

Şığār-ı sinninden ‘ilm ü kemāle kūşış ve taḥşīl-i şeref-i ḥāl ü me'āl bābına kaşd-i
kūşāyış itmişdür. Tab⁴⁹⁷⁴ ı selīm ve şānı (F228b) ḥalīm, ḥānde-rū vü ḥoş-ḥū ḥāsen-i ḥalk
u ḥüsn-i ḥulkı⁴⁹⁷⁴ cāmi⁴⁹⁷⁴, ṭal⁴⁹⁷⁴ atı vü şoḥbeti ğumūmı dāfi⁴⁹⁷⁴ dūr. Aşl-ı maṭmah-ı enzār ve
maṭrah-ı efkār olan ‘ilm ü fazlda ākrānı içinde mümtāz, fursde fāris⁴⁹⁷⁵ -i feres-i
mizmār, belāğat-ı şī⁴⁹⁷⁶ rde şöhret-şī⁴⁹⁷⁶ ār, mu' ammāda nāmdār, ‘ilm-i edvārda şīt u şadāsı
şöhre-i dār u diyār⁴⁹⁷⁶ ve fenn-i mūsikide⁴⁹⁷⁷ (P237a) dem-i ‘İsā ile şīhr-i Sāmīri⁴⁹⁷⁷ yi
cem⁴⁹⁷⁷ itmekde mu' ciz-āşārdur. Hilmi⁴⁹⁷⁸ şöyledür ki andan meges remide olmamışdır
meger şī⁴⁹⁷⁸ r dirken (B170b) zemān-ı fikrde vaşf-ı ḥāl-i dil-ber ve elinden kimesne⁴⁹⁷⁹
rencide olmamışdır meger vaşf-ı engüşt-i dil-ber yazarken ḥāme-i mu' anber. (A229b)
Kimesne andan nā-sāz u nā-sezā söz naql itmemişdür meger ki mukri-i bed-ḥān.
Kimesne ağzından dilinden ilenüp çekilmedi illā nağme vü elhān. El-ḥaḳ taşnif ü
‘amelde ve murabba⁴⁹⁸⁰ ü taḳsim-i ğazelde nefesi mizmār-ı Dāvūda nefes oğlu olup bu
‘atıyye cānib-i Ḥaḳ'dan aña şunılmış yahūd dem-i Mesīḥā'dan bir ḥişşedür ki anuñ
dehānı için baḥş-i ğā'ib konılmışdır. Bu fende bir tarz-ı nağz ve tavr-ı pür-mağz
ihtiyār idüp murabba⁴⁹⁸¹ lar beşer ḥāne iken üçer ḥāne olmağı bu ibdā⁴⁹⁸¹ itmişdür ve
terennümāt-ı bi-ma' nādan bedel müstezād dāḥil mebḥas-ı murāda⁴⁹⁸⁰ ma' mūr u
ma' nīdār, niyāz-ı ‘āşıkdan⁴⁹⁸¹ nümūdār fıkralarla itmāmı bu ihtirā⁴⁹⁸¹ itmişdür. Haḳkā ki
bunuñ bağıladığı türkiler gül-i sir-āb gibi bir maḥbūb-ı tir-endāz ve ‘Acem taşnifleri
kurı naḳş-ı divārdur. Bunuñ şavtları ney-i tir gibi ādemüñ cigergāhında işleyüp⁴⁹⁸²
‘Acem piş-revleri girü kılmağda yā şeg-zen yā tūmārdur. Ḥuşūşan ki ‘ışkdan bir genc-
i şāygāniye ya⁴⁹⁸³ ni ‘ışk⁴⁹⁸³ -ı nihāniye mazhar düşüp ol şevkle didüğü ğazeller ü
murabba⁴⁹⁸³ lar müsennā ḥaṭla Fāryābi'nüñ kitābe-i seng-i mezārına yazılsa tāze ḥayāt
bulup raḳş u semā⁴⁹⁸⁴ ide ve zāhid-i şad-sāle ğuş eylese müselleş gibi ‘urūkına girüp zūhd
ü salūsa veda⁴⁹⁸⁴ ide⁴⁹⁸⁴. Kāzī-‘asker⁴⁹⁸⁵ Kāzī-zāde Efendi'den mülāzım olup ḥālā kāzī-ı
Lofça'dur, ‘adl u reşād ve şıdk u sedādla me'lūfçadur. Şi'ri ḥod inşāf idicek pisteh gibi
pür-mağz belki ney-şeker gibi⁴⁹⁸⁶ tolu çāşni-i nağzdur⁴⁹⁸⁷. Rikāb-ı Süleymānī'ye virdüğü
ğazelün maṭla⁴⁹⁸⁸ ı vü maḳṭa⁴⁹⁸⁸ ı budur. *Maṭla*‘:

Bu ṭāḳ-ı lāceverdi-zer-beft otağūñ olsun
Mihir ile meh öñüñde⁴⁹⁸⁸ iki şolağūñ olsun (F229a)

⁴⁹⁷³ naẓm: Der ez-dest.....ebter] -B A P S

⁴⁹⁷⁴ ḥalkı] ḥalkı ḥüsn-i A S

⁴⁹⁷⁵ fāris] Fārsī A

⁴⁹⁷⁶ diyār] deşār F

⁴⁹⁷⁷ mūsikide] mūsikārda F

⁴⁹⁷⁸ ḥilmi] ‘ilmi B

⁴⁹⁷⁹ kimesne] nesne F

⁴⁹⁸⁰ murāda] murād P / murād u F

⁴⁹⁸¹ ‘āşıkdan] ‘āşıkiden F

⁴⁹⁸² işleyüp] oynayup P

⁴⁹⁸³ ‘ışk] genc-i B A P S

⁴⁹⁸⁴ ide] eyler F

⁴⁹⁸⁵ kāzī-‘asker] -F

⁴⁹⁸⁶ pür-mağz belki ney-şeker gibi] -P

⁴⁹⁸⁷ nağzdur] mağz B

⁴⁹⁸⁸ öñüñde] yanuñda B A S / öñüñce F

*Maқта*ˆ:

Luţf it ˆ Ubeydinũn sen⁴⁹⁸⁹ uyar muradı şemˆ in
Bu tekýe-i cihānda rüşen⁴⁹⁹⁰ çerāguñ olsun

*Maţla*ˆ:

Gedālķ var iken ˆ ālemde sultān olmamak yegdür (A230a) (P237b)
Begũm cemˆ iyyet-i hāţır perişān olmamak yegdür

Gũl evrākı gibi çũn rũzgār eczān⁴⁹⁹¹ ider ber-bād
Bir iki gũn cihān bāğında hāndān olmamak yegdür (S117b)

Ve lehu:

Leb-i şĩrĩn-i sākĩden cũdā ğam pāy-mālídũr
Yazķķlar curˆ a-i cām-ı şarāba acımalıdır

ˆ Ubeydĩ ol gũneş yũzlũ mehũn ebrũsı vaşfında
Senũn her maţlaˆ ın mānend⁴⁹⁹²-i đĩvān-ı Hilālĩdũr

Ve lehu:

Perĩ-peykerleri ehl-i ğĩnāya rām iden oldur
Elũme girse vˆ allāhi yũzĩn bozardum altunuñ

Ve lehu:

Eski kũlların koyup çok⁴⁹⁹³ yeñi kul idindi yār
Hey nice arturđ kũlların gũrũn ol şehryār (B171a)

Ve lehu:

Nerdbān olsa per-i Cibrĩl ˆ arşuñ damına
ˆ Işķuñ irilmez maķāmāt-ı sũrũr-encāmına

Ve lehu:

Şanma beni nāleyle cihāndan gũzer itdũm
Gördũm seni ey ğāfil uyursĩn hāber itdũm

Ve lehu:

Ey cāme-i siyāh giyen şāh-ı hışmnāk
Çeb-rāst dũgmelerle beni eyledũn helāk

Ve lehu:

Nāme-i hicrān yazıldıķda ķarardı hāmeler
Dest-i cānāna⁴⁹⁹⁴ irişince açıldı nāmeler

Ve lehu:

Tağlar taşlar yarıldı itdũgũm feryāddan
Ṭālĩˆ ũm taş yarmada ķalmaz benũm Ferhāddan

Ve lehu:

Fıstķĩ giyse ol gũzi bādām
Tũtekiler giyer dilā-ārām⁴⁹⁹⁵

Muˆ ammā der ism-i Receb:

Ger öykũnũrse gũrũp ol ķadd-i bũlendũn⁴⁹⁹⁶ şĩvesin
Sĩlkũn dıraķtı ķoparuñ dālın ķomañ bir mĩvesin

*Selmān*⁴⁹⁹⁷:

Bahre ey ğavvāşlar girdũkde ihsān eyleñũz
Đĩde-i ˆ aşķķ gibi sende şadef⁴⁹⁹⁸ yokdur deñũz

Şehāb:

Bendeye izũn tozından şun berĩ
Eyle ey şeh māldan ķalbin beri

⁴⁹⁸⁹ sen] gel P F

⁴⁹⁹⁰ rüşen] yanar P F

⁴⁹⁹¹ eczān] āķır F

⁴⁹⁹² mānend] yanında F

⁴⁹⁹³ çok] çũn B F

⁴⁹⁹⁴ cānāna] dildāra P

⁴⁹⁹⁵ ve lehu: Eski kũlların..... dilā-ārām] -F

⁴⁹⁹⁶ bũlendũn] nigāruñ P

⁴⁹⁹⁷ Selmān] Selmān der ism-i Sũleymān A P / be ism-i Sũleymān F

⁴⁹⁹⁸ şadef] gũher F

‘ITĀBÎ⁴⁹⁹⁹: Edirnelidür. Nāmı Aḥmed Çelebi’dür. Fenn-i muḥāsebāt ve ‘ilm-i muḳāta‘ ātda kalem gibi meşhūr⁵⁰⁰⁰-ı bi’l-benān ve nāme gibi iller el üzre tutar şāḥib-i ‘unvāndur. Şi‘ri ser-ber ve ol defterde daḥı ser-defterdür. Bir anda üç dört ğazel dimege⁵⁰⁰¹ kādirdür ve anuñ gibi tiz-tab‘ u pür-güy şā‘ir nādirdür. Şi‘r-i ü:

Zülf ü ruḥsāruñ için şeydā gönül pür-āb göz
İşbu yüzden oldılar rüsvā gönül ğark-āb göz

Başdan aşdı mevc-i ğam cüş⁵⁰⁰² ideli gönülüm gözüm (A230b) (P238a)
Oldı deñiz dil-bere⁵⁰⁰³ deryā gönül seyl-āb göz

Düşdiler cānā dehānuñla miyānuñ fikrine
Oldılar yok yirde nā-peydā gönül nā-yāb göz

Baş u cān üzre yirüñ var tek kadem-rencide kıl
Hāzır itmişdür saña me’vā gönül ebvāb göz

Ġamzesinden cān niçe kurtulsun ol sengin-dilüñ
Ey ‘İtābî oldı çün ḥārā gönül kaşşāb göz⁵⁰⁰⁴

Ve lehu:

Kızıl güldür disem ruḥsārına ol ğonce āl añlar
Hilāle beñzedürsem kaşların egri ḥayāl añlar

Fenā ehline zevk itdügini bir köhne şāl içre
Ne bilsün zerķ-puş olanlar anı ehl-i ḥāl añlar

Şu kim virdi talākı pīre-zen dehre ‘ale’l-ıtlāk
Ne erlik eylemişdür anı merd olan ricāl añlar

Dehānuñla miyānuñ nüktesin baḥş eyleseñ bir gün
Bize bir rind-i ‘ārif olsa gelse kıl u kāl añlar

‘İtābî ğam yime bilmezse ḳadrüñ cāhil ü nā-dān
Yine ehl-i kemālüñ ḳadrini ehl-i kemāl añlar

‘ADNÎ⁵⁰⁰⁵: Sultān Mehemmed’e vezir-i a‘zam olan Maḥmūd Paşa’dur ki merḥūmuñ vezāretde ḳadr u rif‘atı ve pādşāha ḳurb-ı menzileti mütevātirdür. Faḳir muḥāsebe-i evḳāfını gördüm, vücūh-ı berden bir nesne yokdur ki anuñ vaḳfindan āña şarf olunmaya. Haremeyn-i şerefeyn’de mezāhib-i erba‘a üzre medārisi vardır ve ḥayrāt u ḥasenātı (B171b) vāfirdür. ‘İlm ü dirāyetde sür‘at-i iz‘ānı (F229b) bir mertebede imiş ki umūr-ı ğaribe⁵⁰⁰⁶ ‘ālem-i zihnde şüret-pezir olmadan bunuñ āyine-i ḳalbinde mürtesem ve le‘āl⁵⁰⁰⁷-i ḥayāl henüz dest-i ḥakkāk-ı lisānla süfte olmadan bunuñ rişte-i ḳabūlinde muntazam olur imiş. Billür-ı tab‘ı eyle şāf imiş ki mihr-i feyzine muḳābil itdüğü gibi iltimā‘-ı şu‘ā‘ ile penbe-i nāme sūzān olur imiş ve noktalardan şerer feşān olur imiş. Ve züccāc-ı ḥatırı eyle şeffāf imiş ki mihr-i āsmān ‘ālem-i efkārā henüz pertev şalmadan bunuñ serāçe-i derūnında dıraḥşān⁵⁰⁰⁸ olur imiş. Cāh u rütbetde hem vezir-i a‘zam hem beglerbegi imiş; ḥāşları seksen kerre yüz biñ aḳça imiş. Semāhat u saḥāveti öyle⁵⁰⁰⁹ imiş ki medresesin (A231a) binā itdükden soñra

⁴⁹⁹⁹ Biyografinin tamamı der-kenar S

⁵⁰⁰⁰ meşhūr] müşārün P

⁵⁰⁰¹ dimege] nazmına A S

⁵⁰⁰² cüş] hoş A

⁵⁰⁰³ dil-bere] dide B

⁵⁰⁰⁴ şī‘r-i ü: Zülf ü ruḥsāruñ.....göz] -F

⁵⁰⁰⁵ ‘Adnî] ‘Adlî A S

⁵⁰⁰⁶ ğaribe] ‘Arabiyye F

⁵⁰⁰⁷ le‘āl] dellāl-i F

⁵⁰⁰⁸ dıraḥşān] raḥşān F

⁵⁰⁰⁹ semāhat u saḥāveti öyle] -B A S

her gelen dānişmende⁵⁰¹⁰ iki dül-bend ve bir şūf ve bir tonlık ıskarlāt çuka ve biş yüz nakd akça virürmiş ve her cum'a gicesi (P238b) ta'ām-ı 'ām tertib idüp nohūd dāneleri kadar zer ü sim hābbeler idüp pilāvuñ içine katar imiş. Naşibünde var ise kaşığıñda çıkar dir imiş, tālī'ü'n-naşib hāzırlar behremend olur imiş. Haqqā niyeti öyle imiş ki bir gün Sultān Mehemmed (F230a) Monlā Kırımı⁵⁰¹¹ ile yanaşup gider iken hitāb idüp *Monlā Kırımı*⁵⁰¹² şehir ma'mūr ve içinde fetvāya kādır dört yüz monlā var idüğü meşhūr iken nedendür ki sehl zemānda kalb-i 'aşık gibi harāb ve hāl-i āl-i Ebi Tūrāb gibi yebāb olmışdur didükde monlā cevāb virüp fi'l-vākı' Kırım himmet-i aşhāb-ı himmet gibi bülend, her kemer-i bābı gerden-i hūrşide kemend, metānet-i binā ve ferāhi-i fināda tāk u revākı ber-ā-ber-i tāk-ı āfāk iken bir vezir-i pür-zür u zer⁵⁰¹³-kār ve bir müşir-i şer⁵⁰¹⁴-hū vü⁵⁰¹⁵ şir- kirdāruñ zir-destler hakkında sū'-i tedbiri ve ri'āyet-i ilm⁵⁰¹⁶ ü 'ulemāda takşiri sebeb olup cennet gibi ābād iken mülk-i Kaytafa⁵⁰¹⁷ gibi virān, kaşır-ı şahide şeh-nişin içre şepperelere mihmān ve eyvānları bumlara āşyān, āvize yirine şakfdan 'aks-i hūrşid 'iyan ve mukarnes top ve beyza-i şütür-murg mekânına şebike, eyvânında şu'le-i māh u pervin nümāyāndur. Her manzarası bir bāb ve her revzenesi bir āşyān-ı gurābdur. Her küşesi hāne-i 'ankebūtdan zenbūrī perdelerle ārāste iken içinde vızlar⁵⁰¹⁸ sinek yok ve zer-befti zārdan bedel sāye-i per-i zāg u kelāg çok sakfı ki sakf-ı semā gibi müşebbekdür gūyā deryā-yı nilgün-i ahzardan māhi māl-ı nevi şayda şebike-i semekdür (S117a) yāhud kā'ināt-ı cevvdde olan şa'ir-i encūme galbır yāhud ard-ı berfi elemege kıl elekdür didükde Sultān Mehemmed ādem gönderüp Maḥmūd Paşayı da'vet ider. Maḥmūd Paşa gördüñ mi vūzerānuñ (A231b) sū'-i tedbiri ile Kırım gibi mülk zevāl-pezir olmuş ve tāt-hānesinde nevbet-i kūs-ı şahiden bedel āvāz-ı nefir-i büm-ı şerir olmuş (B172a). Kışsadan hisse lāyık budur ki çün bekā-yı 'ālem bekā-yı şer'a ve bekā-yı şer' bekā-yı 'ilme ve (P239a) bekā-yı 'ilm bekā-yı 'ulemāya menūtdur⁵⁰¹⁹. Şān-ı 'ulemāyı tevķir⁵⁰²⁰ ü terfih idüp nizām-ı 'āleme sebeb ola didükde Maḥmūd Paşa bi-rū⁵⁰²¹ u bi-reviyyet⁵⁰²² bu bābda mücrim vezir degül⁵⁰²³ sultāndur ki ol maķūle veziri umūr-ı dīn ü devletde ve meşālih-i dünyā vü āhiretde kendüye şerik ü sehim ve 'iyāl-i Allāh olan re'āyāya huşuşan mine'l-beyn (?) 'ulemāya anı kendü cānibinden (F230b) veliyy-i ḥamim ider didükde Sultān Mehemmed bu sözi işidüp teslim ider. Merḥūm Alacaḥışār'dan imiş, Monlā Ayās ve Mevlānā 'Abdū'l-kerim ve Maḥmūd Paşa üç serāy-ı şahīye ma'ān gelüp Monlā Ayās büyük olmağla bir denkde yalınuz bir meḥāfede oturur, 'Abdū'l-kerim ile Maḥmūd Paşa küçük olmağla ikisi bir denkde bir meḥāfede oturur imiş, hattā büyüdüklerinde Monlā Ayās laṭife idüp ol vaķt ikinūze mu'ādil olduğum gibi hālā faziletde ikinūze 'adilūm dir imiş. Maḥmūd Paşa ile Sultān Mehemmed'ün kevkebi alışmış, anuñ himmeti ile çok fenne çalışmış, hattā vezir ü kadrde bi-nażir olmuş. Bu kadar kadr u⁵⁰²⁴ cāhdan soñra mazhar-ı gāzab olup Yidi Kulle'de niçe gün habs iderler, āhir katl idüp telef-i nefis iderler. Egerçi merḥūmuñ eş'arı nefis ve edāşı selisdür, ammā inşası şirinden a'lā ve kināyāt u isti'ārāt ve leṭā'if ü nūkātı mebādi vü mebānisi⁵⁰²⁵ puḥte vü üstādānedür. Huşuşan Nevā'i ile mukātebatı⁵⁰²⁶ bi-bahānedür. Vūzerādan münşi ki Monlā Hünkār nebiresi Mehemmed Paşa ve sā'ir ekābirden Nişāncı Ca'fer Çelebi'dür,

⁵⁰¹⁰ her gelen dānişmende] her kimesne gelen medresesine gele dānişmend ola F

⁵⁰¹¹ Kırımı] Kadimi F

⁵⁰¹² Kırımı] Kadimi F

⁵⁰¹³ zer] zür F

⁵⁰¹⁴ şer] şir B P S F

⁵⁰¹⁵ hū vü] hūr F

⁵⁰¹⁶ ilm] 'ālim F

⁵⁰¹⁷ Kaytafa] Kaydefa P

⁵⁰¹⁸ vızlar] vızladur S

⁵⁰¹⁹ menūtdur] menūt imiş P

⁵⁰²⁰ tevķir] tevķir F

⁵⁰²¹ bi-rū'] bi-rūh F

⁵⁰²² bi-reviyyet] bi-reviyyet sultānum ol huşuşda F

⁵⁰²³ degül] degül belki F

⁵⁰²⁴ kadr u] -F

⁵⁰²⁵ mebānisi] mebānisi feḥāvī vü ma'ānisi B A P S

⁵⁰²⁶ mukātebatı] mekân-ı nebāti F

bunun inşası ikisinden nâzûkdür. Egerçi anlar muhkem ü metindür, bu sebük ü şîrindür ve bunun Fârsî beyti bî-hem-tâdur. *Beyt:*

Ruĥet zi âh-ı dilem ger nihân kûnî ĉi ‘aceb
Keşî ĉi gûne nihed şem‘ der deriĉe-i bâd⁵⁰²⁷

Ve lehu:

Çün ecel şulĥ itdürüp âĥir nizâ‘ ı kâldurur
Pes nedür dünyâ içün bu ģurî ģavĝâdan murâd

Beyti bozarsın rakîbi añma şî‘ rûnde şaĥın (P239b)
‘Adni dil-ber vaşfidur ĉün şî‘ r ü inşâdan murâd

Ve lehu:

Gözüm yaşına raĥm it şürme derden
Ki merdüm-zâdedür düşmiş nazardan

Ve lehu:

Bir dem eglen ey felek gönüm serâyın yıkma kim
Ol peri-peyker ĥayâli anda miĥmândur henûz⁵⁰²⁸

Târîĥ-i Feth-i İstanbul:

Feth-i İstanbul’a nuşret⁵⁰²⁹ bulmadılar evvelün (A232a)
Feth idüp Sultân Meĥammed yazdı⁵⁰³⁰ târîĥ âĥirün

‘İZÂRÎ: Meşhûr Monlâ ‘İzârî’dür ki adı Kâsım’dur. Mevlidi Germiyan ve Seyĥî şâ‘irün hemşire-zâdesidür. Kendü Semâniyye müderrisi iken müteveffâ olmış fażıl u ‘âlimdür. Sultân Bâyezid devrinde Monlâ Luţfî ile mu‘âşır ve muţâyebede biri biriyle mu‘âşır imiş. Monlâ Luţfî Monlâ ‘İzârî’nün şöhreti zâtına ģâlibdür ve ĥalkuñ merĥûma fażl ile i‘tikâdları kâzib olmaĥdan⁵⁰³¹ (B172b) ta‘bir idüp Monlâ ‘İzârî ĥıñk⁵⁰³²-ı ĥıţâbî⁵⁰³³ ya‘nî lafzı pür-tumturâĥ ve kendü bî-ma‘nâdur demek ĥaşd ider imiş⁵⁰³⁴. *Gazel-i ‘İzârî:*

Serv divâne hevâ-yı kadd-i dil-cüyından (S117b)
Sidre aşûfte vü ĥayrân⁵⁰³⁵ gidemez küyından

Varıcaĥ yâre şabâ kâküli bûyını ģetür
Bu yiter tuĥfe bize zûlf-i semen-buyından

Dil-ber ile başa varılmaz imiş şâne gibi
Kişi biñ dürlü belâ ĉekmeyicek müyından

Dilde ģeh tiĝine ģeh ĥancerine yir itdüm
Odlı olmadum anuñ ben bir içüm şuyından⁵⁰³⁶

Ve lehu:

Şaĥın âhumdan ey nigâr şaĥın
Kîne-cûdur bu rûzgâr şaĥın

Şî‘r-i ü:

Ĥâk-râĥ olduĝuma yoluñda
Ĥonmasun ĥâtıra ĝubâr şaĥın

Yiter itdün bu ĝam külin pâ-mâl
Ġizlûdür sinem içre nâr şaĥın⁵⁰³⁷

⁵⁰²⁷ *Yüzünü, kalbimin âhından gizlesen, şaşılacak ne olabilir? Kişi rüzgarın önüne mumu nasıl bırakabilir?*

⁵⁰²⁸ *ve lehu: Çün ecel henûz] -F*

⁵⁰²⁹ *nuşret] fırsat A F*

⁵⁰³⁰ *yazdı] didi P / kıldı F*

⁵⁰³¹ *ve ĥalkuñ merĥûma fażl ile i‘tikâdları kâzib olmaĥdan] dimekdür B A P S*

⁵⁰³² *ĥıñk] ĉenk-i A*

⁵⁰³³ *ĥıţâbî] ĥıţâyî B*

⁵⁰³⁴ *S’de üstü çizili 5 satır var.*

⁵⁰³⁵ *ĥayrân] şeydâ P*

⁵⁰³⁶ *ĝazel-i ‘İzârî: Serv divâne.....şuyından] -F*

‘İZĀRĪ-İ ŞĀNĪ: Bu ‘İzārī ekābir-i kuzātdan Üsküb kâzısı (F231a) olan Karaca Hasan merhûmun ferzend-i kihteridür ki ferzend-i mihteri olan ‘Özrî dağı hemân mezkûr olsa gerekdür. Şaded⁵⁰³⁸-i taḥşilde ve nefes-i nâṭıkasın tehzib-i ‘ilm ile tekmiilde iken ‘ömrden çok behre bulmayup mülâzım olmadan intikāl eylemişdür. *Şi‘r-i ū:*

Beni yüz döndüre şanma bıçağıñ yarasına
Başum üzre tutayum boynumı tek yâresine

Kızıl ala kana yunsun қо şehā pîrehenüm
Niye girerdi bıçağıñla tenüm arasına

Rubā‘î:

Bir yaña küşti-gîr-i ‘ışk-ı nigār
Bir yaña âteş-i gam-ı dildâr
Bilmezem kankısıyla tutışayın
Ve kınā rabbenā ‘azābe’n-nār⁵⁰³⁹

‘İZĀRĪ-İ ŞĀLİŞ: (P240a) Bu ‘İzārī zemānede nev-peydā vü nev-heveslerün kâbillerinden ve kavābil-i rûzgārūñ kāmillerindendür⁵⁰⁴⁰. Adı Mehemmed’dür. Edirnelidür. Tab‘ı⁵⁰⁴¹ rûşen ve zihni⁵⁰⁴² celîdür. Zemân-ı evvelde güzel idi. Şöhreti ‘İzārī idi. Kendünün degül ‘uşşâk-ı medḥ-pişenün⁵⁰⁴³ eş‘ârında bile mezkûr olan vaşfi ruḥsârı idi⁵⁰⁴⁴. *Maḳṭa‘:*

‘İzārī bâğ-ı nazmuñ şâ‘iri çok ser-firâz ammâ
Koparmaḳdur hûner söz mivesin naḥl-i belâgatden⁵⁰⁴⁵

Tariḳ-i ‘ilmde intihâ-yı hareketinde Mekke vü Mısr kazâsından mütekā‘id; mürebbî-i fuṣalâ ve ehl-i edeb zi‘l-haseb ve’n-neseb⁵⁰⁴⁶. Monlâ ‘Arab-zāde ‘Abdü‘l-bâkî merhûma intişâb eylemişdi⁵⁰⁴⁷ ve her gûne fazlından⁵⁰⁴⁸ kendüye feth-i bâb eylemişdi⁵⁰⁴⁹. Âḫirü‘l-emr sâbıkân Anaṭolî kâzî-‘askeri olan Hasan Beg’den mülâzım olup tariḳ-i tedrişe ‘âzim oldu⁵⁰⁵⁰. *Şi‘r-i ū:*

Nihâlden ayırup goncesin gülistānuñ
Koparma yûregini ‘andelîb-i nālānuñ⁵⁰⁵¹

Hakkü‘l-inşâf ḥayâl-engîz ü mû-şikâf şâ‘irdür. *Şi‘r-i ū:*
Dik gelmek istedi ḳad-i bâlâ-yı dil-bere (A232b)
Tûbâyı dikkiler depesi üstine yire⁵⁰⁵²

⁵⁰³⁷ *Şi‘r-i ū: Hâkrâh şakın] -B A P S*

⁵⁰³⁸ şaded] şadr-ı F

⁵⁰³⁹ *Ve Rabbimiz bizi ateş azabından koru. Bakara 201*

⁵⁰⁴⁰ bu ‘İzārī zemānede nev-peydā vü nev-heveslerün kâbillerinden ve kavābil-i rûzgārūñ kāmillerindendür] -F

⁵⁰⁴¹ tab‘ı] tab‘-ı pâki F

⁵⁰⁴² zihni] zihn-i tâbnâki F

⁵⁰⁴³ medḥ-pişenün] -P

⁵⁰⁴⁴ zemân-ı evvelde ruḥsârı idi] Her zemānda bir âyine-i ruḥsârūñ âbveş ‘aşık-ı dîdârı idi. Aña binâen ol tûtî-i şîrin-güftârūñ maḥlaşı ‘İzārī idi. Hakkü‘l-inşâf edâsı selîs ü şâf ve tab‘ı ebkâr-ı ma‘ânî-peydâsında ḥayâl-engîz ü mû-şikâfdur. (F231b) Merâtîb ü menâzil-i şu‘arâda mihrāsâ derece-i ‘ulyâ ve naḥl-i belâgatden söz mivesin koparmada yed-i tûlâsı vardır ve bu maḳâl-i şâhiḥü‘l-memâlik şübütına zikr olan maḳṭa‘-ı pür-ḥayâl şâhid-i ḥâldür ki zikr olunur. F

⁵⁰⁴⁵ maḳṭa‘: ‘İzārī naḥl-i belâgatden] -B A P S

⁵⁰⁴⁶ mürebbî-i fuṣalâ ve ehl-i edeb zi‘l-haseb ve’n-neseb] -B A P S

⁵⁰⁴⁷ eylemişdi] itmiş F

⁵⁰⁴⁸ fazlından] feẓâ’ilden F

⁵⁰⁴⁹ eylemişdi] itmişdür F

⁵⁰⁵⁰ âḫirü‘l-emr sâbıkân ‘âzim oldu] -B A P S

⁵⁰⁵¹ *Şi‘r-i ū: Nihâlden ‘andelîb-i nālānuñ] -B A P S*

⁵⁰⁵² hakkü‘l-inşâf yire] -B A P S

Ve lehu:

Lebüni öpdüğünü bezmde sâkî mey-i nâb
Koydılar güşına göverse n'ola cām-ı şarâb

Ve lehu:

Girmedi silsile-i ışkâ çü dürr-i şehvâr
Depesini delerek katdı kaçara anı yâr⁵⁰⁵³

Ve lehu:

Sîneñe degmeye cânlar virürüz ey meh-rû
Sen de inşâf ide degmez mi elûn gögsine қо⁵⁰⁵⁴

Ve lehu:

Yanuña katup⁵⁰⁵⁵ raķibi eyledüñ seyr⁵⁰⁵⁶-i çemen
Yanuña қалur mı ey serv-i sehî seyr eyle sen⁵⁰⁵⁷

Bu maṭla' -ı pür-hâlet ü keyfiyyeti şarâba yasağ olduğu hâletde dimişdür. *Maṭla' -ı ü:*

Mey-hâneler yıkıldı vü bitdi şarâb işi
Devşür simât-ı ışreti oldu hoş-âb işi⁵⁰⁵⁸

Hasan Begün şeh-zâde müderrisi olduğına târiḥ dimişdür. *Târiḥ:*

Nâķış ola a' dâ vü muzâ' af ola devlet

Ya' nî a' dâ lafzı nâķış olup âhir harfî ki elifdür maḥsûb olmazsa ve lafz-ı devlet muzâ' af olup ya' nî iki kerre maḥsûb olursa maḥsûd ḥâsıl ve târiḥ kâmil olur.

‘ÖZRİ: Muḳaddemâ mezkûr olan ‘İzârî’nün ki Karaca Hasanoglı’dur, birâderidür (B173a). Gâyetle leng ü akşar, sûre okıyınca⁵⁰⁵⁹ yayan yürümege kâdir degül bî-direng imiş. Şi’r okı diseler ḥâtırumda yok dise yârân ‘özi lengi kıoya dirler imiş. Şi’rde aña az kimse hem-pâ olurdu, feşâḥatde aña ancak Nizâmü’-d-din A’ rec hem-tâ olurdu. Soñra kâzî oldu ammâ kazâsında⁵⁰⁶⁰ reh-i istikâmetde ayağın düz başmayup râcil degül imiş ve kanķı cânibe rişvet ağsa ol taraḫa mâ’il degül imiş. Mîrim Çelebi merḫuma karâbet takarrübüyle⁵⁰⁶¹ ilm-i nücûma müşteğil belki ol fende bir üstâd-ı müstaķıl imiş. Veted ü mâ’il, âfil ü (F232a) zâfil , şâ’id ü hâbiṭ, menḫûs u meş’ûd, hilâc u mevlûd (P240b) bilmekte mâhir ve her yıl pâdşâha takvîm virmege kâdir imiş. Varna kâzîsı iken Rodos seferinde İstanbul’a varduķda ber-mücib-i âyin-i kavîm-i kadîm pâdşâha şunar bir takvîm. *İçinde kal’a feth olur ammâ zemân-ı feth inzimâm-ı şühûr⁵⁰⁶² u a’vâm iktizâ ider* dir. Kalb-i pâdşâhi münkesir olup şâḫib-i takvîm kimse gelüp ḥâzır olsun, yazduğı aḫkâmuñ cevâbın virsün ve illâ⁵⁰⁶³ cezâsın bulsun buyururlar. Da’vet olınduķda kendü tâli’ine reml idüp ḥâcedâsı ve fenn-i nücûmda pâdâsı olan remmâl Muştâfâ’ya varup ‘arz eyledi. Kendü vü remmâl Muştâfâ ittifaķ idüp ol seferde mevṫin taşriḥ iderler ve ḫusûf-ı kamer vâķı’ olduğu gice fevt olacağın taḫķiķ ü taşḫiḥ iderler. Fi’l-ḫaķiķa ol ‘aşrda fevti öyle vâķı’ olup ol⁵⁰⁶⁴ aḫşam ay tıtuldu. Kendü yatsudan soñra intikâl idüp şabâḫ şühedâ-yı Rodos’la medḫun ve genc-i nihân gibi maḫzûn olur. (S118a) *Maṭla’:*

‘Ankebût-ı cāna dūd-ı nâle oldı pîreñen (A233a)

Yırde gökde yiri yok miskine ancak kefen

⁵⁰⁵³ ve lehu: Girmedi.....yâr] -F

⁵⁰⁵⁴ ve lehu: Sîneñe gögsine қо] -B A P S

⁵⁰⁵⁵ katup] alup B A S F

⁵⁰⁵⁶ seyr] geşt-i B A S F

⁵⁰⁵⁷ ve lehu : Yanuña.....sen] -F / S’de üstü çizili.

⁵⁰⁵⁸ bu maṭla’ -ı pür-hâlet..... işi] -B A P S

⁵⁰⁵⁹ sûre okıyınca] süver okınınca P

⁵⁰⁶⁰ kazâsında] -B A P S

⁵⁰⁶¹ takarrübüyle] takrîbiyle P F

⁵⁰⁶² şühûr] meşhûr F

⁵⁰⁶³ illâ] evvelâ F

⁵⁰⁶⁴ ol] evvel P

Ve lehu:

Deşt-i ğam peyki geçinmiş niçe yıllar Mecnûn
Hey dirîgâ yalınuz buldı deli meydânı⁵⁰⁶⁵

‘ARŞÎ: Mevlidi Rûmili’nde Yeñipazâr hâki idi. Adı Maḥmûd, maḥlaşı evvel Çâkî idi. Hoş-ḥân u laṭîf-elḥân idi. Târik-i ‘ilmde daḥı iştiḥârı ve her fennüñ müṭâla‘asına iktidârı var idi. Hâkîre âmed⁵⁰⁶⁶ şudı ve ekser-i zemânda tereddüdi var idi. Ba‘zı gazelleri ki taṣḥîḥ olunurdu. Çâkî maḥlaş mezkûr oldukça takbîḥ olunurdu. Âḥîr maḥlaşın ‘Arşî itmege râzî oldu, ta‘n-ı yârândan maḥlaş buldı ve bu beyti didi.

Beyt:

Gulḡul-i şî‘r-i men be-‘arş resîd
Z’în sebep şud taḥalluşem ‘Arşî⁵⁰⁶⁷

Târiḥde ḥaḳ budur ki yed-i beyzâsı var idi. Bir beytten yâ bir mışrâ‘dan bir iki vechile târiḥ çıkarmak evvel Emrî icâdîdur ve bu şan‘atun zuhûrına ol bâdîdür. Muṣṭafâ Çelebi ki mezkûr olsa gerekdür, anuñ vâridâtı (B173b) (P241a) olduğına dimişdür ki Târiḥ:

Devlet ü nâmıyla oldu vâridâtı⁵⁰⁶⁸ Muṣṭafâ

hurûf-ı menkûtası cem‘ olıcak başka târiḥ ve ğayr-ı menkûtası cem‘ olıcak müstaḳıl târiḥ (F232b) olur. Ammâ ‘Arşî pey-revlerinüñ üstadıdır. Bu gûne târiḥ dimegi fenn idinüp terakḳî itdürüp dört vech ile belki sekiz vech ile târiḥ istinbât olunur beytler dimişdür⁵⁰⁶⁹. Monlâ Ramazân Çelebi-zâde Mehemed Çelebi nişâncı olduğına bu târiḥi dimişdür ki sekiz vech ile⁵⁰⁷⁰. Târiḥ-i muşanna‘:

Geh aşḡâb-ı şafâ cem‘ oldu ğâhî ehl-i gevherler
Bu târiḥ oldu çünki ittifâkı cümleye⁵⁰⁷¹ mülhem

Umûr-ı şer‘i vü kânûnı câmi‘ ḥâkim-i küldür
Nişâni oldu zât-ı pāk ile bir fâ‘îk-i ‘âlem

Ve daḥı bir kimesnenüñ evlendüğine dimişdür⁵⁰⁷². Târiḥ:

Ġâh aşḡâb-ı şafâ cem‘ oldu geh ehl-i güher
Kıldılar târiḥ-i sürüñ cem‘ olup âḥîr beyân

Virdi a‘lâ söz ile İslâma ḥaḳḳâ revnaḳı
Şıdk ile bir ‘aşîk oldu vâşıl-ı ma‘şûk-ı cân

Ehl-i şafâdan murâd bî-nokta ve ehl-i güherden maḳşûd bâ-nokta ḥarfleridür. Muṣṭafâ Paşa’nuñ beglerbegi olduğına dimişdür. Târiḥ-i Muṣṭafâ Paşa:

Kılıcuñ gibi cevherdâr u şâfi-muraşşâ‘dur
Bu târiḥ ile feth itsem ‘aceb mi mülk-i ‘irfânı

Hemân ḥaḳḳâ ki hep ‘âlemde şevket saña lâyıḳdur
Şehâ elḥamdü li’llah Rûm’uñ olduñ mîr-i mîrânı⁵⁰⁷³

İstanbul kâzîsı merḥûm Mî‘mâr-zâde dânişmend iken maṭ‘unen İstanbul’da şehîd oldu, nâmı vü maḥlaşı ğidüp nâ-bedîd oldu. Maṭla‘-ı ü:

Bize gerçi ki dik geldi firâzı kûy-ı cânânuñ
Anuñ üstine yol sürdük biz alçaḡdan gelüp anuñ⁵⁰⁷⁴

⁵⁰⁶⁵ ve lehu: Deşt-i ğam peyki.....meydânı] -F

⁵⁰⁶⁶ âmed] âmed u F

⁵⁰⁶⁷ Benim şiirim sesî arşa ulaştı. Bu sebepten mahlasım Arşî oldu.

⁵⁰⁶⁸ vâridâtı] vâridât-ı F

⁵⁰⁶⁹ bu gûne..... dimişdür] -B A P S

⁵⁰⁷⁰ Monlâ Ramazân.....vech ile] Ramazân Çelebi-zâde nişâncı olduğına dimişdür B A P S

⁵⁰⁷¹ çünki ittifâkı cümleye] çünkim cümle Ḥaḳdan olup F

⁵⁰⁷² bir kimesnenüñ evlendüğine dimişdür] S’de üstü çizili.

⁵⁰⁷³ ve daḥı bir kimesnenüñ evlendüğine dimişdür..... mîr-i mîrânı] -B A P S

⁵⁰⁷⁴ maṭla‘-ı ü: Bize anuñ] -F

‘ARŞÎ-İ ŞÂNÎ: Tîrevîdür. Sâbıkâ (A233b) dânişmend idi. Hâlâ mevlevîdür. Ma‘ mûre-i vilâyet-i Mora şehrlerinin gâh birinde gâh birinde olurdı. Hoşça ma‘ nâlar ve laţîf edâlara⁵⁰⁷⁵ mâlikdür. *Matla‘*:

Mest-i ‘ ıŝkuñdur düşer tûrmaz yoluñda sâkiyâ
Hâkden ref‘ eyleseñ düşdükçe üftâdeñ n’ola

Ve lehu:

Didüm ki elüñ şun⁵⁰⁷⁶ süreyüm yüzümi bir dem
Ol gonce-dehen güldi didi öpmege virmem⁵⁰⁷⁷

Ve lehu:

Şim ü zerle eyle bir maħbûb-ı ra‘ nâ zevkını
İtmek isterseñ eger ey hâce dünyâ zevkını

‘AZMÎ: Muştafâ nâm, Sürmeli Kadın demekle ma‘ rûf bir serv-i şim-endâm idi. Mevlidi Piriştine’dür. Nuĥî vü Levhî’nün birâderidür ki ikisi bile yirlü yirinde mestür olmuştur. Nuĥî divân kâtibi ve bu şakirdi idi. Şeh-zâde Sultân Meĥmed-i merĥûm Maĥnisa’ya sancaĥa çıkdıkdâ Nuĥî aña re’isü’l-küttâb ve‘ Azmî kâtib-i maţbaĥ oldu. Çünkü şeh-zâdenün kemâli zevâle irdi, kulları İstanbul’a geldi. (P241b) ‘Azmi’nün ol vakt çihresi ak u berrâk, egninde kara câme ve başında siyâh kuşak ĥüyâ tal‘ atı (F233a) ĥuşûfdan munceli olmuştı mâh-ı dü-hefte yâĥud ĥilâf-ı siyâhda bir billûr âyine-i nühüfte yâĥud giceyle açılmış gül-i sefid-i nev-şüküfte. Ve kendü qaralarla⁵⁰⁷⁸ zulemâtda âb-ı ĥayvân yâĥud şeb-i târ içre şem‘-i fûrûzân yâ siyâh kın içre tiĝ-i dıraĥşân idi ki ĥatib kılıcı gibi yalabır, görenün cânı mâhi⁵⁰⁷⁹-i tabide gibi talabır⁵⁰⁸⁰ idi. Kâtib yazmak münâsib iken yañuldılar yazdılar bölüğe yazdılar. Ba‘dehu dimâĝ-ı cânına büy-ı üns⁵⁰⁸¹ vâşıl oldu. (B174a) Birkaç akça tekâ‘üd akçasıyla kanâ‘at eyledi. Güzin-i ‘âlem-i vezâret, nigîn-i ĥâtem-i şadâret Muştafâ Paşa ki evvelâ nesebde nebire-i Seyfu’llâh ve sülâle-i memdûh-ı Dayfu’llâhdur, ya‘nî (S118b) ferzend-i ĥalefterin kâ’ilün⁵⁰⁸² ene’l-batalu’s-şindid⁵⁰⁸³ aĥter-i çerĥ-ı berin Hâlid ibnü’l-Velid’dür. Menâkıb-ı zâtı mekârim-i aĥlâkuñ mazmûnı, meĥâsin-i şıfâtı nu‘ût-ı celilenün me’âl-nümünı. Evvelâ şecâ‘atde tekâpü-yı rahşından zerde-i rûz her şehir şafaĥdan kanlar kaşanur ve saĥâvetde gencineler külünk-i bezli ĥayâsından yirden yire geçüp tılsımlardan⁵⁰⁸⁴ yılanlar kuşanur⁵⁰⁸⁵. ‘Aks-i senâbik-i mevâkibi şadr-ı semâ⁵⁰⁸⁶-yı ĥazâda ĥurre-i ĥarrâ ile⁵⁰⁸⁷ tâbakü’n-na‘l ve (A234a) her vâdi seyl-âb-ı ĥûn-ı küşte-i tiĝ⁵⁰⁸⁸-i ĥahrından kân-ı la‘l. Gürz ü küpâli satavâtı şadmâtından feleklerün⁵⁰⁸⁹ başı döner⁵⁰⁹⁰. Cism-i ‘adûda tîr-i siyâh per degüldür, belki zâĝ-ı eceldür ki henüz tîri tûkınınca leşine kuzĝunlar konar, ĥavfından Rüstemler ĝar-ı ĥabrde siñüp yatmışlar ve ervâĥ-ı şühedâ-yı aşĥâb bunuñ devr-i ‘adliyle ĥayât-ı tâze bulup câna cân katmışlardır⁵⁰⁹¹. ‘Adâletde ĥod ‘uşşâk-ı telĥ-kâma leb-i dil-berden dâdın alıvirüp pervânenün şem‘den, bûlbûlün gülden murâdın alıvirür. Ol şâh-bâz-ı şaydgâh-ı ‘adâletün eyyâmında kebk şâhinün per

⁵⁰⁷⁵ ma‘ nâlar ve laţîf edâlara] edâlara B A P S

⁵⁰⁷⁶ şun] vir P

⁵⁰⁷⁷ ve lehu: Didüm ki virmem] -F

⁵⁰⁷⁸ qaralarla] siyâh içinde F

⁵⁰⁷⁹ mâhi] mâ’-i B

⁵⁰⁸⁰ talabır] tölardı F // Vaşf-ı Muştafâ Paşa, Vaşf-ı Şecâ‘at, Vaşf-ı Saĥâvet: der-kenar B

⁵⁰⁸¹ üns] üns-i ‘uzlet ve dil-i bî-ĝiline ‘âlem-i ĥudsden nüvîd-i ferâĝat F

⁵⁰⁸² kâ’il] kâbil B

⁵⁰⁸³ Ben en büyük kahramanım diyerek

⁵⁰⁸⁴ tılsımlardan] tılsımlarda A / tılsımlar F

⁵⁰⁸⁵ kuşanur] kuşanup F

⁵⁰⁸⁶ semâ] semâda F

⁵⁰⁸⁷ ĥarrâ ile] ĥarrâ-yı F

⁵⁰⁸⁸ tiĝ] tiĝi F

⁵⁰⁸⁹ feleklerün] felegün F

⁵⁰⁹⁰ döner] ditrer F

⁵⁰⁹¹ katmışlardır] katmışlar. F // Vaşf-ı ‘Adâlet: der-kenar B

ü bālin bālīn itmişdür; bere çerm-i gürgden postīn itmişdür⁵⁰⁹². Deryāda neheng nehibinden (P242a) şuyı talup içer. Şahrāda cūylar⁵⁰⁹³ siñe siñe gezer⁵⁰⁹⁴. Gazāl naṭ‘-ı pelengine şanup⁵⁰⁹⁵ siñe-i bebrde (F233b) ḥāb ider. ‘Uḳāb ḳalb-i murğı cezb için minḳarın ḳullāb ider. Gamze-i nāz göze görinmege ḥavfından küşe-i çeşmden düzdāne nazar ider. Müje-i ṭannāz āşkara işlemeyüp gönüllere uğrılaysın güzer ider. Buḥār-ı mey başa çıḳduğıçün devrinde dīv-şıfat şişe-i şurāḥide ḥabs-ı Süleymānidür. Nağme heṣvā’i olup ne kıldan çalarlarsa aña uyduğıçün ne yirde ve ne gökdedür⁵⁰⁹⁶ ser-gerdānidür. Semāhatde hod ebr-i seccāc dest-i dürr-nişārından ḥayā eyler; baḥr-i mevvāc kef-i deryā-bārı⁵⁰⁹⁷ reşkinden gömgök dere batar. Gonce gül gibi eli açuklığın⁵⁰⁹⁸ görüp teng-dil ü derhem olur. Zülf-i dil-ber bñy-ı luḥfından şemme tıyalı āteş-i ruḥsār üzre pür piç ü ḥam olur. Pence-i zer-feşānı yanında mihrün eli ditrer. Ol gündüz zer-nişār olursa bu pertev-i iḥsānla niçe fuḳarānuñ şebın rüz eyler. Şāhların levendi ve levendlerün şāhmānendidir. *Beyt li-muharririhi*:

Şāhlıḳ dervişlik esrārınñ āḡāhıdur
Şāhlar derviş vñ derviş-diller şāhıdur⁵⁰⁹⁹

Hemān ‘aybı budur ki zemāna tābi‘ olmayup ḥarīf-i ehl-i şān ve mürebbī-i ehl-i ‘irfāndur. Ma‘rifetün ve ehlinün ḳadr-şināsı ve merdüm ü merdüm-zādelerün nevāzende vñ pür sipāsıdur⁵¹⁰⁰. ‘Azmi tā ölince anuñ sāye-i devletinde istirāḥat ve ‘āḳıbet anuñ zıll-ı ḥimāyetinde rıḥlet eyledi⁵¹⁰¹. *Şi‘r-i ü*:

Süz-ı dildendür nigārā tende⁵¹⁰² dāḡ-efrūḥte (B174b)
Dāḡ ile bir tekyedür sinem çerāḡ-efrūḥte

Dün gice nā-geh tecellī eyledi ol āftāb
Pertev-i nūrından oldı deşt ü dāḡ efrūḥte (A234b)

Ve lehu:

Dil-berün sinede kim şevḳ ile dāḡın yaḳasın
Tā ḳıyāmet yine bir ‘ışḳ çerāḡın yaḳasın

Ey muşavvir ḳadd-i dildārı idersen taşvır
Ḥāk-riz eylemege serv budaḡın yaḳasın⁵¹⁰³

‘**AZMĪ-İ ŞĀNĪ**: Mukāṭa‘acılar zümresinün yegānesi ve ol fırḳanuñ ferzānesi; ḥulḳ u ḥişālle meşhūr ve ṭarīḳinde kemāl ile maḳbūl-ı cumḥūr, erbāb-ı hünlerle elif, kemālden behreverlerle ḥarīf (P242b) saḡā vñ ‘āṭıfeti şöḥre-i diyār, güzide-i a‘yān-ı ulū’l-ebsār Pır Ahmed Çelebi ki āḳıbet diyār-ı Bağdād’a defterdār-ı māl olmışdı ve kapu defterdārlığına isti‘dādla istikmāl bulmışdı, anuñ ferzend-i ḥayrū’l-ḥalefidür. Nāmı Pır Meḥammed Çelebi’dür. Cāmī‘-i feṣā’il-i fiṭrī ve şemā’il-i kesbidür⁵¹⁰⁴. Babası merḥūm şānında ḳābiliyyet ve irtikā⁵¹⁰⁵-yı me‘āric-i sāmiyeye⁵¹⁰⁶ ehliyyet⁵¹⁰⁷ (F234a) müşāhede itdükde efāzıl-ı enāmdan ve emāsil-i ‘ulemā-yı a‘lāmdan taḥşil-i ‘avārif ve tekmil-i ma‘ārif itdürüp (S119a) teḥzib-i nefis-i nāṭıḳa ve tertib-i feṣā’il-i lāyıkā idüp mevālī-i ‘izām ḥuzūrında ṭarīḳin nihāyete irişdirüp cāmī‘-

⁵⁰⁹² pere çerm-i kürkden postın itmişdür] -A

⁵⁰⁹³ cūylar] şular B P F

⁵⁰⁹⁴ gezer] yürür F

⁵⁰⁹⁵ şanup] şalup F

⁵⁰⁹⁶ yirde ve ne gökdedür] perde F

⁵⁰⁹⁷ kef-i deryā-bārı] -B S F

⁵⁰⁹⁸ eli açuklığın] elini açlığın F

⁵⁰⁹⁹ beyt li-muharririhi: Şāhlıḳ şāhıdur] -B A P / Bu beyit yuvarlak içine alınmış F

⁵¹⁰⁰ sipāsıdur] şināsıdur F

⁵¹⁰¹ rıḥlet eyledi] āḡirete rıḥlet itdi F

⁵¹⁰² tende] dilde F

⁵¹⁰³ ve lehu: Dil-berün.....yaḳasın] -F

⁵¹⁰⁴ kesbidür] müktesibidür P

⁵¹⁰⁵ irtikā] irtikā-yı medāric-i ‘āliyye ve P

⁵¹⁰⁶ sāmiyeye] ‘āliyye B A

⁵¹⁰⁷ irtikā-yı me‘āric-i sāmiyeye ehliyyet] -F // maḡalliyyet B A S

i ‘ilm-i dakīk-i Halebî, ‘alâü’l-‘ilm ve’d-dîn ‘Alî Çelebi Efendi’nün i‘âdesinden mülâzım olup tarîk-i dirâsete ‘âzım oldu. Hâlâ elli⁵¹⁰⁸ akça ile Sinân Paşa⁵¹⁰⁹ medresesinde müderrisdür⁵¹¹⁰ ‘İlm ile müste’nis ve ehl-i ma‘ârifle münisdür. Âhâd-ı fużalâ ve efrâd-ı ‘ulemâdandur⁵¹¹¹. Gâhî teşhîz-i hâtır için şi‘re dahı meşgûldür ve inşâya dahı meyleri olup ba‘z-ı evkâtları ki ifâde vü ifâzadan ziyâde ola, inşâ tertibine mebzûldür. Ahlâkdan *Enisü’l-‘ârifin* nâm kitâbları ve niçe risâleleri vardur ki ‘inde’l-büleğâ maqbûldür ve *Enisü’l-‘ârifin*’ün târih-i itmâmı bu nev‘ ile semt-i güzâriş bulmuşdur. *Târih*:

Minnet Allâha bürüz idüp kümün-ı gaybdan
Cilveler kıldı yine biñ nâz ile bir nâzenin

Şâdlar göz medler ebrû mîm fem bîni elif
Lâm zülf ü şâne şedde nokta hâl-i ‘anberin

Gülsitân her faşlı her bâbı Şebistân-ı Hayâl
Ravzadur ammâ ki reşk-i ravza-i huld-ı berin

Sûret-i dîvârveş dem-beste kalurdu eger
Nağşını bir reng ile görse nigâristân-ı Çîn

‘Ârızuñ gülgüne-i hikmetle tezyîn eyleyüp
Tağmış aña dest-i kudret hâtem-i gevher-nigîn

Tîğ-i itmâmıyla kazmış üstüne târihîni
Hamdilillah irdi pâyâna Enisü’l-‘Ârifin⁵¹¹² (P243a)

Ve lehu:

Halîlüm sūz-ı ‘ışkı âteş-i ‘ışka düşenden şor
Bir oddan pîrehendür anı başından geçenden şor

Ve lehu:

Râhatum peykân-ı tîrûn olalı hâtır-nişân
Kim dimişler râhatü’l-insân fî hıfzî’l-lisân

Gazel:

Tîr-i müjen ki her biri câna değer geçer (F234b)
Nâzûkligile sürmeyi gözden siler geçer

Kılsa ‘aceb mi dîdeden ü sîneden güzër
Murğ-ı hayâl-i yâr niçe baħr ü ber geçer

Ruhsâr-ı yâre beñzer imiş diyü gülleri
Gülzâra uğraduğça şabâ örseler geçer

Dikdi ‘aşâyı kalb-i ‘adûya sinân-ı âh
Bir şaf-şiken durur ki alaylar söker geçer⁵¹¹³ (A235a)

Tîr⁵¹¹⁴-i cefâsı şöyle gelür baña ‘Azmiyâ
Na‘l-i hilâli şişe-i çerhı deler geçer

Ve lehu:

Şevk-i zencîr-i cünün urdu bu ben maħzûna⁵¹¹⁵
Râh-ı ‘ışk içre çıkar silsilemüz Mecnûna

⁵¹⁰⁸ elli] kırk F

⁵¹⁰⁹ Sinân Paşa] EHzâliyye F

⁵¹¹⁰ medresesinde müderrisdür] medresesinden ma‘zûldur F

⁵¹¹¹ ‘ilm ile müste’nis ve ehl-i ma‘ârifle münisdür. Âhâd-ı fużelâ ve efrâd-ı ‘ulemâdandur] -F // elli akça..... ‘ulemâdandur: der-kenar B

⁵¹¹² ve Enisü’l-‘ârifinün târih-i itmâmı Enisü’l-‘Ârifin] -B A S F

⁵¹¹³ Dikdi ‘aşâyı.....geçer] -F

⁵¹¹⁴ tîr] tîri A P

⁵¹¹⁵ maħzûne] mecnûne A S

Ve lehu:

Kısmet idecek ‘aql u dil ü cānumı hūbān
Dil düştü senüñ pāyuña ey serv-i hırāmān

Ve lehu:

Hıç mümkün mi durur beñze ey sīm-beden
Öykünür gerçi güneş yüzüne meh-mā-emken

Ve lehu:

Tolmadan peymānesi dehrüñ mey-i gülgün ile
Paslanırdı hancerüñ cānā dil-i pür hūn ile⁵¹¹⁶

Maṭla‘-ı ‘Azmi Çelebi:

Tolanurmuş işitdük⁵¹¹⁷ gicelerle kūy-ı cānānı
Şakınsun tutulur bir şeb götürsün⁵¹¹⁸ mäh-ı tábānı

Ve lehu:

Yürek oynamamağa ‘arz-ı cemāl eylese yār
Gel e inşāf it elüñ gögsüne қо çäre mi var

Ve lehu:

Gam degül cevrenden anuñ nā-tüvān olmak baña
Nā-tüvān olmuş diyü cevritmeye budur belā

Ve lehu:

Göge savursalar eger külümüz
Hāzret-i Hāḳḳadur tevekkülümüz

Ve lehu:

Rūzgār itdi ḳapūndan ten-i hākūmizi dūr
Sa‘yümüz oldu işigünde hebā-yı menşūr⁵¹¹⁹ (B175a)

‘**AZİZİ**⁵¹²⁰: Mahrūse-i İstanbul’dandır. Nāmı Meḥemmed’dür. Yidikülle’nün merd-i hişāridur, güyā Yidikülle mevc ile kenāre çıkmış bir şadefdür, içinde ol dürr-i şehvāridur. Egerçi hırfetde mücelliddür, ammā şan‘at-ı şī‘rde ḡāyet müceddiddür. Vāḳı‘ā Mısr-ı naẓmūñ ‘Azizidür, anuñçün maḥlaşı daḥı ‘Azizi’dür⁵¹²¹. Bī‘ayb Hūdā zen-bāzdur bıkı-ı ma‘nālara dest urur, düşize vü pākize hayāller kullandır. Ol sebebdan akrānından mümtāzdur. Zenler ḥakkında şehir-engizi vardır⁵¹²² sā‘ir şu‘arānuñ ferzend-i ṭab‘ı yerine bunuñ da kıızı vardır⁵¹²³. Eş‘ār-ı ü:

Bu şeb sūz-ı derūnumla çerāğ-ı mähı yandurdum
Şehir āh u figānumla uyurdu mihr uyandurdum

Ve lehu:

Hilāl ebrūsı rüy-ı mehveş üzre
Yazılmış harf-i meddür āteş üzre⁵¹²⁴ (S119b) (F235a)

*Şehr-engiz-i ü*⁵¹²⁵: Müzeyyen Kızı Mihmān:

Biri daḥı Müzeyyen kıızı Mihmān (P243b)
Fedā olsun yolına baş ile cān

İder ḡam-hānesin rūşen çü kevkēb
O meh her kime mihmān olsa bir şeb

Anuñ vaşlı baña gerçi muḥaldür
Ḳonuk umduḡını yimez meşeldür

⁵¹¹⁶ ve lehu: Şevḳ-i zencīr-i cünün.....hūn ile] -F / ve lehu : Kısmet idecek.....hūn ile] -B S

⁵¹¹⁷ işitdük] işitdüm B A S F

⁵¹¹⁸ götürsün] görürsen B S F

⁵¹¹⁹ maṭla‘-ı ‘Azmi Çelebi: Tolanurmuş.....hebā-yı menşūr] -F / ve lehu : Yürek oynamamağa.....hebā-yı menşūr] -P // Kısmet idecek..... hebā-yı menşūr] -B

⁵¹²⁰ Biyografinin tamamı der-kenar B

⁵¹²¹ anuñçün maḥlaşı daḥı ‘Azizidür] -P

⁵¹²² vardır] vardır ḥāḳḳā budur ki eyüdür F

⁵¹²³ Bu arada S’de okunmamış iki beyt var. Ayrıca üstü çizili 6 beyit var.

⁵¹²⁴ eş‘ār-ı ü: Bu şeb üzre] -F / ve lehu : Hilāl.....üzre] -B

⁵¹²⁵ şehir-engiz-i ü] der-evsāf-ı zemān F

Şacli Zemân:

Biri maḥbūbenūn Şacli Zemāndur
Katı çok başlu fettān-ı cihāndur (A235b)

Zemāne gibi cevvar u sitem-kār
Şaclinuñ şağışı ‘aşıkları var

Alur dil kişverinden zülfi bācı
Beni başdan çıkardı eñse şacı

Penbe ‘Ayni:

Birisi Penbe ‘Ayni bir semen-ber
Teni mānend-i penbe nāzük ü ter

Boyu cān bağınıñ tāze nihāli
Dehānı çeşme-i āb-ı zülāli

Baṇa yār ol didüm didi o dildār
Od ile penbenūn ne oyunu var

Kız ‘Ā’işe:

Biri Kız ‘Ā’işe bir ḥūb u ra‘nā
‘İzār u ḥüsn ile mānend-i ‘Azrā

Cihāna māder-i çerḥ-ı pür-aḥter
Getürmedi bir anuñ gibi duḥter

Utanmayup kuli olsam ben⁵¹²⁶ anuñ
Ki olmaz oğlu kızı utananuñ

Cennet⁵¹²⁷:

Birinūn nāmı Cennet la‘li Kevşer
Ḥudā itsün anı baṇa müyesser

N’ola beñzetsem anı ḥūr-ı ‘īne
Cemāli ṭa‘n ider ḥuld-ı berine

Kimünle ḥaşr olursa ol kıyāmet
Cihān içinde oldur ehl-i cennet

Tavukçı kızı ‘Ā’işe:

Biri Tavukçı kızı⁵¹²⁸ ‘Ā’işe nām
Anuñ ālüftesidür ḥāş ile ‘ām

Odur bāğ-ı cināna kumrı-i cān
Ki ḥalḥāl olmuş aña ṭavḳ-ı gerdān

Nice sevmeyeyin ol şivekārı
Teni ak paḳçadur yumurdavārı (S120a)

Elleri Güzel Cemile:

Birisi Elleri Güzel Cemile
Ki beñzer ḥüsn ile ḥūr-ı cemile

Nice irsün meh anuñ pāyesine
Ki şu koymağa degmez ayasına

Beni yad idüp eyler illeri⁵¹²⁹ yād
Elinden ol nigāruñ dād u feryād (A236a)

⁵¹²⁶ ben] n’ola F

⁵¹²⁷ Cennet] Cennet şafā vü zevḳ ile pür-lezzet a‘nī F

⁵¹²⁸ Tavukçı kızı] Tavukçı-zāde B A P S

⁵¹²⁹ eyler illeri yād] illeri ider yād F

‘Uşşāka hem-bālīn ü zānū⁵¹³⁰ Cihān-bānū:

Cihān dirler biri bir meh-likādur
Cihān gibi vefasuz dil-rübādur

Eğerçi kim vefā gelmez cihāndan
Velī geçmez gönül ol yār-ı cāndan

Benümle tek anuñ başı hoş olsun
Cihān bāyin talak benden boş olsun
Cihān gibi mekkāre a’ nī⁵¹³¹ La’ l-pāre:
Birisinüñ de nāmı La’ l-pāre
Katı gönüllüdür çün seng-i hāre

Dehānı hokka-i yākūt-ı aḥmer (F235b)
Leṭāfetde dişi dūr sözi gevher⁵¹³²

N’ola cāndan olursam mübtelāsı
Ki la’ li götürür mercān du’ āsı
Rabī’ a Bānū:
Rabī’ adur birisi bir büt-i Çin
Laḳab olmışdur aña aḳ gügercin

Yüzinden naḳş ider bedr-i temāme
Hevāsında uçar gök bir ḥamāme

Eğer cānum dilerse kūt idinmek
İdinsün ḡayrıya çift olmasun tek
Aḳ ‘Ālem:
Birisinüñ de nāmı Aḳ ‘Ālem
Ḳaraḳullıḳçısıdur māh-ı ‘ālem

‘ Aceb mi ḥüsn ile olursa meşhūr
Bir aḳ güldür cihān içinde ol ḥūr

Şu kim ol māha oldı hem-dem ü yār
Cihān bezminde özge ‘ālemi⁵¹³³ var
Topuḳlı ‘Ā’işe:
Biri Topuḳlı ‘Ā’işe zenānuñ
Kim öldür şimdi ‘ ayyāşı⁵¹³⁴ zemānuñ

Güzellik bādesin nūş eylemekde
Ayaḡuñı çeker yoḳdur felekde

Eğerçi baḥr-i ḥüsne āšnā çok
Velī anuñ topuḡına çıkar yoḳ
Şi’ r-i ü:
Hayret alur naḥl-i bāḡı her kaçan kim nāz ile
Dāmenin ol serv-ḳāmet der-miyān eyler yürür

Ve lehu:
Olurdu zerreveş kapuñda niçe yıllar üftādeñ
Göreydi māh-rüyuñ bir nazar mihr-i ziyā-güster

Ve lehu:
İdince bir dūr-i yek-dāneyi dilā peydā
Olanca varını yoluñda çalḳadı deryā

⁵¹³⁰ uşşāka hem-bālīn ü zānū] -B A P S

⁵¹³¹ cihān gibi mekkāre a’ nī] -B A P S

⁵¹³² sözi gevher] la’ li kevşer F

⁵¹³³ ‘ālemi] ‘ālem mi S

⁵¹³⁴ ‘ ayyāşı] -B A F

Ve lehu:

Cefâ sengiyle cismüñ yir yir itmiş ol peri-peyker
Urılmışsın yine ey ‘aşık-ı miḥnet-zede beñzer⁵¹³⁵ (B175a)

‘**ÂŞKERİ**: Edirne’ dendür. Evvel dervîş ve ḳalender-kiş olup çok seyâḫat itmişdür. Aḫir erbâb-ı tîmârdan olup ba‘dehu manşıbın⁵¹³⁶ ze‘âmet itmişdür ve Selânik’de iḳâmet itmişdür. Kifâf-ı nefsi emrinde ‘âciz müflis-i nâ-çiz iken İshâḳ Paşa oḡlunuñ ‘avretin ki Kemâl Çelebi kızıdır, anı⁵¹³⁷ alup ve ‘an ḳarîb fevt olup⁵¹³⁸ ḫaylî nuḳûd u ecnâsa ve emlâk u meṭâ‘ ü libâsa mâlik oldı⁵¹³⁹ (A236b) (P244a). Şi‘ri sâde vü küşâdedür. Şi‘r-i ü:

Pâdşâh-ı dehre baş egmez gedâlar var imiş
Mülk-i istiḡnâda ḫoş ehl-i fenâlar var imiş⁵¹⁴⁰

Ve lehu:

Vasl-ı cānānuñ ne var cān nakdi olsa kıymeti
‘Askeri olur bahâda mu‘teber⁵¹⁴¹ kem-yâb olan⁵¹⁴² (F236a)

‘**İŞRETİ**: İstanbul civârında Yenîḫışâr’dandur. Adı Muştafâ’dur. Maḫlaş gibi ibtidâ-yı ḫâlınden işi ‘ıyş u ‘işretdür⁵¹⁴³ Nefesinde⁵¹⁴⁴ şit u şadâsı reşk-i bülbul-i çemen ve didüḡi türkiler revnaḳ-ı her encümen idi. Dānişmendliği ḫâlınde daḫı maḫsûd-ı akrân ve maḳbûl-ı ‘ulemâ-yı devrândı. Niçe yıl mülâzım-ı ḫıdmet-i mevâlî olup mülâzım oldı. Edirne ḳurbında Maḫmûd Paşa Ḥâşköyi’ne ḳâzî vü ḫâkîm oldı. Ḳazâ-yı İlâhî Sultân Bâyezîd Edirne’ye geldükde ḡazeller ü ḳasîdeler şundı. Şi‘r ü inşâ ve naḡme vü nevâ takribi ile dâḫil-i şoḫbet olup bezm-i ḫâssa girdi. Sultân Bâyezîd Kutâhiyye’ye gitdükde bile aldı gitti ve civârında Eskişehr⁵¹⁴⁵ ḳazâsın alıvirdi. Çün Sultân Bâyezîd eliyle devletin depdi, ayaḡıyla râh-ı râstdan ṭarîḳ-i baḡya şapdı. Yanına cem‘ olanlar ele girdi, hem-kâseler tefahḫuş olındukda (F236b) şarâb içenler ayaḡı götürüp ‘İşreti mücerred töhmetle ḫumârın çeküp ḳabaḳ bunuñ başında ufandı. Balın yiyenler fâriḡü’l-bâl olup belâsın bu çeküp a’dānuñ etmegi yaḡa bandı. Ḥikâyet. Vilâyet-i Anadolı’da Seydî Ḡâzî Tekyesi ki bir dâr-ı fışk u ḡalâl olup her yirden atasın anasın âzârlatmış battâllar, işden kaçup ışıḳ olmış postunuñ boklar abdâllar, sâz-ı melâḫi gibi dem-sâz, çihreleri ḫilye-i imân olan liḫyeden ‘ârî ve alınlarında olan ḳara yazular ebrûlarınıñ terâşıyla mütevâri idi. Namâzumız ḳılınmış ve kefenümüz dikilmiş ü

⁵¹³⁵ ‘Uşşâḳa hem-bâlin ü zânû Cihân bânû.....beñzer] -P // Ḥayret alur..... beñzer] -B A

⁵¹³⁶ manşıbın] tîmârın P

⁵¹³⁷ İshâḳ Paşa oḡlunuñ ‘avretin ki Kemâl Çelebi kızıdır anı] bir ‘avret B A P / S’de üstü çizili.

⁵¹³⁸ ve ‘an ḳarîb fevt olup] -F

⁵¹³⁹ mâlik oldı] mâlik oldı ammâ kendü fâşık u i‘tikâdı fâsiddür Râfîzî vü mülhid idi. Şoñra ol ḫaṭun sebebi ile ḫac itdi eski ḫâlini terk itmeyüp yine ḫacca lecc itdi ve ‘an ḳarîb ḫaṭun fevt olup meblaḡ-ı ‘azîme vâriş oldı henüz takسیم esnâsında eccl irüp diyâr-ı âḫirete rıḫlet bâ‘iş oldı] F / S’de üstü çizili.

⁵¹⁴⁰ Şi‘r-i ü: Pâdşâh-ı dehre.....var imiş] -F

⁵¹⁴¹ mu‘teber] kıymeti F

⁵¹⁴² B174b’de Âşkeri’nin olduḡu yazılan 5 beyit var, ancak beyitlerin yarısı okunmuyor: Askeri Ve lehu:

Tolanurmuş işitdüm gice.....
Şakınsun tutilur bir.....

Ve lehu:

Yürek oynamamaḡa ‘arz.....
Gel inşâf it.....

Ve lehu:

Ḡam degül cûdından.....
Nâ-tüvân olmuş deyü.....

Ve lehu:

Göge şavursa
Ḥazret-i Ḥaḳḳadur tevekkülümüz

Ve lehu:

Rûzgâr itdi kapuñ.....
Sa‘yumuz oldı.....

⁵¹⁴³ ‘işretdür] ‘işret u şafâdur B A P S

⁵¹⁴⁴ nefesinde] nefesde B A P S

⁵¹⁴⁵ Eskişehr] Yenîşehr F

ilinmişdür⁵¹⁴⁶ diyü bi'l-küllîyye biş vakte çâr tekbîr idüp namâza yüz yumazlar ve mü'ezzine kulak kabartmayup imâma uymazlar idi (P244b). Pâdşâhların sadakâtın ve aşhâb-ı hasenâtın hayrâtın yirler bir kaç⁵¹⁴⁷ gâv şikem-perver harlar idiler. Sultânönî sancağına başka sancağ çeküp etrâfa akın şalarlar, tuğ ile nakkâre ile begler alayların görseler (A237a) yûf borusın çalarlar idi. Kudûmlarından (B175b) kûy u kent halkı mütenebbih olsalar Deccâl gibi ardlarına uyarlar, buldukları dil-berî şoyarlar, (S129b) kendü libâslarına koyarlardı. Dânişmend müderrisîne incinse, sipâhî ağasına küsunse, yalın yüzlüler babasına⁵¹⁴⁸ kaçışa, kandasın Seydî Gâzî ocağı diyü varurlar, soyınurlar, kazan kaynadurlar. 'Işıklar anları semâ' ü şafâ diyü kendü ezgilerine oynadurlar idi. Niçe yıl bu hâlde rûzgâr geçürüp dine vü müslimine 'adû ve 'ilme vü 'ulemâya kine-cû idiler. Ehl-i şer' a hûd 'adâvet itmeyince zu' m-ı fâsidlerince⁵¹⁴⁹ hakla hak olmazlar ve kuzâta⁵¹⁵⁰ istihfâf kılmasalar müfredliğa istihkâk bulmazlardı. Hikmet Allâh'ın ve mu'cize Resûlâ'llâh'ındur, sırr-ı 'ilm ü ruhâniyyet-i 'ulemâ vü gayret-i şer' ü şeref-i kazâ te'sîr idüp mezkûr 'İşreti Eskişehir kâzîsı iken ol zâviyeyi teftiş itdi. Hâbâsetlerinden⁵¹⁵¹ mâl-ı vakfa gadr⁵¹⁵² u hıyânetleri ve ol ehl-i cenâbetlerin⁵¹⁵³ cenâbetlerinde niçe cinâyetleri⁵¹⁵⁴ zâhir olup tafsil-i ahvâl ma'rûz-ı 'arşa-i pâdşâh-ı 'adâlet-me'âl olduğda buyurdılar ki ol maâl mescid ü menâr ve câygâh-ı 'ilm-i pür-envâr olup ol battâl-hâne medrese-i erbâb-i iştiğâl olup ve abdâluñ ahvâlî 'ilme ibdâl olma. Tedris ü fetvâ bid'at (F237a) ü hevâya ni'me'l-bedel ola ve ol buğ'a *keserâbin biki'atin*⁵¹⁵⁵ iken menba'-ı âb-ı 'ilm ü 'amel ola. Şafir ü nefir ref' ola, yirine şarîr-i kalem⁵¹⁵⁶ tola. Mâ-haşal bir 'amel-i şâlih'dür ki bir pâdşâhuñ şahâ'if-i a'mâlinde mişli⁵¹⁵⁷ meşûr idüğü ma'lûm degüldür. Çün bu 'amel-i hayra zâhirâ 'İşreti bâ'is olup ve anuñ elinden hâdis (P245a) olmışdur. 'İşreti'ye meded-i İlâhî irişüp pâdşâhuñ bir gazeline bu cevâbî didükde *Gazel*:

Ol elâ gözler bizümle mekr ü âl üstündedür
Gamzeler 'uşşâk ile ceng ü cidâl üstündedür

İşigünde kebkebüñle na' lçeñ şekli şehâ
Burc-ı rıf atda şüreyyâdur hilâl üstündedür

Eşk-i hününüm hayâli dide-i nemnâkde
Kırmızı⁵¹⁵⁸ tâze karanfüldür sifâl üstündedür

Cilveler kılsa semend-i nâz ile ol şeh-süvâr (A237b)
Berg-i güldür fi'l-meşel âb-ı zülâl üstündedür

İşte gerden⁵¹⁵⁹ işte şemşirün kefen ber-düş idüp
'İşreti emr-i şerife imtişâl üstündedür

*Erbâbu'd-duveli mulhemûne*⁵¹⁶⁰ mûcibince pâdşâh hazretine bu gâzel vâsıl olduğda te'sîr idüp luğ u 'atâ ve sevğ-i kazâ buyurdılar. Hâlâ İvrace'de kâzî idi ki muharrem sene erba'a ve seb'in ve tis'ami'ede vefât itdi⁵¹⁶¹. (B176a) *Şî'r-i ü*:

⁵¹⁴⁶ ilinmişdür] alınmışdur P

⁵¹⁴⁷ kaç] sürü P

⁵¹⁴⁸ babasına] babalarına B A S

⁵¹⁴⁹ fâsidlerince] zu' mlarınca B A S F

⁵¹⁵⁰ kuzâta] kuzâta ihânet ü F

⁵¹⁵¹ hâbâsetlerinden] hıyânetlerinden F

⁵¹⁵² gadr] 'özü F

⁵¹⁵³ cenâbetlerin] cinâyetün B S / hıyânetün F

⁵¹⁵⁴ cinâyetleri] cinâyetler B S / hıyânetler F

⁵¹⁵⁵ *Çöldeki serap gibi Nur 39*

⁵¹⁵⁶ kalem] kalem-i erbâb-ı 'ilm F

⁵¹⁵⁷ mişli] müşennâ F

⁵¹⁵⁸ kırmızı] kurumaz F

⁵¹⁵⁹ gerden] boynı P F

⁵¹⁶⁰ *Devlet adamları ilham alır.*

⁵¹⁶¹ itdi] idüp âhirete gitdi F / itdi Rahmetullahi 'aleyhe B

Şanma ‘ışk ehlini mevt ile güzār eylediler
‘İşka şabr idemeyüp terk-i diyār eylediler

Terk idüp t̄ac u kabāyı şarılup bir kefene
Cāme-i ‘āriyeti giymege ‘ār eylediler

Arkası üzre yatup ehl-i kubūr itdi huzūr
Gam u miḥnet beni ey ‘İşreti zār eylediler

Ve lehu:

Bire ġarrā bire ra‘ nā⁵¹⁶² bire beg
Yüzi gülden şaçı sünbülden yeg

Bilsün eksükligini mäh-ı temām
Şeb-külāhuñı meh-i nev gibi eg

Bu ġazelleri İvrace’den gönderdi idi⁵¹⁶³. *Ġazel:*

Şahn-ı sinem saffa-i hum-ḥāne şeklin bağladı
Rūḥ lā-ya‘ kıl yatur mestāne şeklin bağladı

Nuḳl encüm meḡ şafaḳ zerrīn şurāḥī āftāb
Māḥ-ı nev bir simden peymāne şeklin bağladı

‘İşretiye şol kadar cev̄ eyledi bu rüzgār
Şivesi çok raḡmi yok cānāne şeklin bağladı⁵¹⁶⁴

Ve lehu:

Yüzüñ Rūmilidür ḥatt-ı siyāhuñ Kara Boğdandur
Cebinüñ Aḳşehir zūlf-i siyeh-pūşuñ Ḳaramandur

Ḥuten gülzārıdur āḥū-yı çeşmüñle binā-gūşuñ
Şaçuñ Mağrib diyārıdur leb-i la‘ lüñ Bedaḥşandur

Cemālūñ Ka‘ bedür sineñ Medīne gözlerüm nūrı
Memālikde ruḥ-ı āluñ diyār-ı āl-i ‘Oşmandur

Çerāğ-ı sīm ü zerdür mihr ile meh rüz u şeb sūzān
Ḳapuñ sultān ocağı ḥalk-ı ‘ālem aña ḳurbāndur

Berāt-ı ḥüsne ebrūlar iki tuğra-yı sultānı
Deḥān-ı dūr-feşānı ‘İşreti mühr-i Süleymāndur⁵¹⁶⁵ (F237b)

‘İŞKİ: Sultān Meḥemmed mādiḥlerindendür. Şi‘ r ile (P245b) şi‘ ārı ve şöḥret-i eş‘ ārı yokdur⁵¹⁶⁶. İrād ü istiḥāda ḳābil bir beyti daḡı yokdur ammā ‘aceb bu ki⁵¹⁶⁷ yüz aḳça şā‘ir ‘ulūfesine mutaşarrıf imiş. Seḥī Beg ve Monlā Laṭifi’ye⁵¹⁶⁸ iḳtidāen irād olındı. (S120a) *Matla‘-ı ū:*

Bir gün şanemā yüregümi yaram elüñden
Tā kim göresin nice durur yaram elüñden

‘İŞKİ-İ ŞĀNİ⁵¹⁶⁹: Bu ‘İşkī Aydınlıdur ammā mevlidi Tīre’dür⁵¹⁷⁰. Selīm Begoglı dirler idi. Adı ‘Alī Çelebi ve laḳabı Pür-Hüner idi. Şāḥib-i ma‘ ārif-i kesiredür.

⁵¹⁶² ra‘ nā] zībā P

⁵¹⁶³ terk idüp.....gönderdi idi] -F

⁵¹⁶⁴ ‘işretiye.....bağladı] -B A P S

⁵¹⁶⁵ berāt-ı ḥüsne mühr-i Süleymāndur] -B A P S

⁵¹⁶⁶ yokdur] her çend ki tefahḥuz olundı ancaḳ şöyle ma‘lūm olundı ki maḥlaşı rüzgāruñ ism-i bī-mütemāsındandur F

⁵¹⁶⁷ ki] ki yevmī B A P S

⁵¹⁶⁸ Seḥī Beg ve Monlā Laṭifiye] Ancaḳ Monlā Laṭifi ve Seḥī Beg yazduḳları beytlerdür ki F

⁵¹⁶⁹ Şānī] -B

Kāzî-⁵¹⁷¹ asker Sinân Çelebi'ye Şahn'da mu'îd ba' dehu Çivi-zâde Efendi kâzî-⁵¹⁷² asker iken anlara varup mülâzım oldu. Bir iki yire (A238a) müderris olup andan tarîk-i ⁵¹⁷³ uzlete âzîm oldu. İstanbul'da Papasoğlu dârü'l-⁵¹⁷⁴ hadîşine müderris olup ⁵¹⁷⁵ abâ giydi vü şemle şarındı. Tefsîr ü hadîş nakl idüp çok kimesne andan barındı ⁵¹⁷⁶ Sene semân ve hamsîn ve tis'ami'ede ⁵¹⁷⁷ ilmi ayna ve müfâla' ayı müşâhedeye tebdîl itdi. *Mîsrâ'*:

Dâr-ı tedris-i cinâna gitdi

Matla'-ı ü:

Tîre çeşmüm aydın itsün ruğlaruñ ey nûr ⁵¹⁷⁸ -ı ayn
Hâke pertev şalsa gelmez zerrece hırşide şeyn

‘İŞKÎ-İ ŞÂLİŞ: İstanbul civârında Yeñişişâr'dandır. Adı İlyâs ve hüsn-i hulk u bi-dillik ile maqbûl-i nâsdu. Yeñiçeri idi ya'ni âteş-i neberdûñ semenderi idi. Ammâ vezne añsalar hâtırı vezn-i şî're gider ve tonanmaya ⁵¹⁷⁹ topçı yazsalar bu ⁵¹⁸⁰ göñlin sefine-i gâzel ile yazardı. (B176b) Yoldaşları ta'lim-hânede idmâna kûşış iderdi. Bu vaşf-ı ebrûda hayâller bulmağla ⁵¹⁸¹ tab'ın âzmâyiş iderdi. Niçe kez futâde ⁵¹⁸² pādşâh öninde piyâde sefer idüp *Alaman seferinde öldi* diyü ⁵¹⁸³ ulûfesin kesdürürler, dirliğinde üzerine ölüm yılın esdirürler. Ol dañı başından borki gidüp ma'zûl borkin giydükde İstanbul'da Mü'eyyed-zâde Şeyh (P246a) Hâcî Efendi-i merhûmuñ zâviyesinde şûfî olup Hâcî Bektaş kisveti yirine Hâcî Bayram tâcın giydi ve merğzâr-ı tevhid şikârına ⁵¹⁸⁴ düşüp unuttı gayrı şaydı. Hâkîr ile (F238a) ol zemândan ki sene ihdâ ve erba'ın idi ve faşlı dañı faşl-ı erba'ın idi, âşnâlık hâşıl olmuştur. Yine küttâb zümresine duhûl itdi. Monlâ İdris-zâde Ebu'l-fazl Çelebi ki defterdâr-ı vaqt ve bi't-tab' mürebbi-i erbâb-ı fazl u kavâbil idi, eyüce kitâbetler virüp mer'î vü maqbûl itdi. Ahîr sayık-ı sa'âdet ⁵¹⁸⁵ inân-ı ihtiyârın şâh-râh ⁵¹⁸⁶ -ı selâmete yöneltti ve bedrağa-i kevkeb-i şa'dı ser-menzil-i süy-ı sa'âdete ilette. Bu kıt'a ile hâl-i bâ-melâlin ⁵¹⁸⁷ arz-ı rikâb-ı pādşâhî itdi. *Kıt'a:*

Pādşâh-ı cihân-penâhuñ ben
Niçe yıl işiginde çâker idüm

Haste oldum kesildi dirlicügüm
Şağ olursam şolağ olam dir idüm

Yemez idüm cihân gâmin zîrâ
Pādşâhuñ ⁵¹⁸⁸ ulûfesin yir idüm (A238b)

Şâhuñ atı önince ruğ üzre
Her gâzâyı piyâde eyler idüm (F238b)

Kal'a ceng olsa añmayup ölümüm
Yanar oda girer semender idüm

Seg be-şahrâ dimezdin evvel çerh
İtlerüñle kapuñda hem-ser idüm

Şâh-ı âlem-penâh şağ olsun
Çâkeriyem ezelde çâker idüm

⁵¹⁷⁰ Tîredür] Şîredür A

⁵¹⁷¹ Çelebi'ye] Çelebi'ye dârü'l-⁵¹⁷² hadîş Edirne'de ve F

⁵¹⁷² ⁵¹⁷³ uzlete] kazâyâ P

⁵¹⁷³ barındı] yazındı F

⁵¹⁷⁴ müşâhedeye] bî-müşâhedeye F

⁵¹⁷⁵ itsün ruğlaruñ ey nûr] olsun ruğlaruñdan hûr-ı F

⁵¹⁷⁶ topçı] nöbetçi P

⁵¹⁷⁷ bu] bunuñ P

⁵¹⁷⁸ futâde] kıtâlda A

⁵¹⁷⁹ düşüp] döşenüp P F

⁵¹⁸⁰ şâh-râh] şâh-zâde-i F

⁵¹⁸¹ hâl-i bâ-melâlin] hâlin B A S F

Şehryāruñ du‘ā vü medhinde
Mîr Husrev gibi suhanver idüm⁵¹⁸²

Tumār-ı ‘arz-ı hālî fetîl-i zahm-ı sine-i şad-çâki ve miftâh-ı kilîd-i âmâl-i dil-i gamnâki öldi. Dil-hâhından su‘âl itdiler. Çün zillet-i ‘uzletden lezzet almışdı ve sevdâ-yı sūd u ziyânı başdan salmışdı. Yetim gibi bölük hevâsın itmedi,⁵¹⁸³ e’s-selâmetü fi’l-vaḥdeti tarîkin koyup⁵¹⁸⁴ çengelistan-ı kesrete gitmedi⁵¹⁸⁵. Şadâkât-ı şâhidin ber-vech-i tekâ‘üd sedd-i ramâk deryûze itdi. Hadd-i zâtında livâ-yı himmet-i bülendiniñ yirin evc-i târem-i firûze itdiler ve şılalardan (P246b) ve câ‘izelerden in‘âm u iḥsânı niçe kerre itdiler. Başıri-i merhûmuñ ‘ulûfesinden mahlûl olan on akçayı ta‘yin-i kifâf-ı rûz-merre itdiler. Fi’l-cümle hâl-i melâl-i me‘âlî hücum-ı âlâm-ı günâ-gün ve ğuluvv-i gavġâ-yı çerḥ-ı vâjgünden amân buldı ve kendü ser ü sāmân oldı. Cānib-i Üsküdar’da deryâya müşrif müşref bir feruḥ u feraḥ-baḥş kenârda mesken ve şükûfezâr-ı cennet-âşada nişimen tutdı. Zurefâ-yı erkânun (S120b) şöḥbetġâhı ve sâ’ir yârânun melce’ ü penâhı oldı (B177a). Gâh ekâbir bezmiyle reşk-i felek gâh maḥbûblar cem‘iyle mecma‘-ı cem‘-i melek oldı. Gâh şu‘arâ müşâ‘aresiyle güm güm ötdi gâh ‘ulemâ âvâzı kâ’inâtı tutdı. Gâh ‘ayyâşlar na‘râsı vü şurâhiler kulkulleri bağçesiniñ bülbülleriniñ şıklığın diñdürdi gâh muṭribler naġmesi vü sâzlar elhâmı Zühreyi felek bâmından bakdurdı gâh şûfiler hûy u hâyı âftâba derâ‘a vü taylasânın bıraḳdurup semâ‘ itdürdi. Gâh şatranc-bâzlar ve nerrâdlar hengâmesi Müşteriniñ mâ-melekin tās-ı felekde nerrâd-ı reşke ütdürdi. Anda olan ‘ıyş u ‘işretler ve zevk u şöḥbetler gayretinden Zühre ser-mâyeı çaldurdı ve kamer külçesin kadeḥ-i hâleye koydı. Hurşid cām-ı Cemşid-i dost-kāmilerin çeküp (F239a) şu‘â‘-ı cur‘aların bezme⁵¹⁸⁶ şaçdı. Keyvân ehl-i bezme nühüseti (A239a) irmesün diyü tokuzuncı feleke kaçdı. Ba‘dehu yine ol meskeni tebdil itdi. Kevkeb-i tab‘ı Üsküdar burcından Yeñiḥişâr evcine taḥvîl itdi. Hâliyâ anda tedvîn-i divân ve tertîb-i eş‘âr idüp⁵¹⁸⁷ küşe-i ‘uzletde ve ‘âlem-i ferâġatde şeb u rûz vaşf-ı pādşâh-ı ‘adâlet-penâha mülâzımdur⁵¹⁸⁸. *Der-şikâr*:

Pârsuñ dendân-ı hûn-âlûdını vakt-i şikâr
Kim ki görürse şanur bir iki şakḳ olmuş enâr

Ve lehu:

Yüri hey ‘ahde tırmaz bir büt-i peymân-şikensin sen
Beni ‘ışk ile ‘âlemlerde rüsvây eyleyensin sen⁵¹⁸⁹

Muhammes:

Gâh mir‘ât-ı felek rûy-ı sa‘âdet gösterür
Geh döner jeng-i melâl ile felâket gösterür
Bir nefesde ‘âşıka biñ dürlü ḥâlet gösterür⁵¹⁹⁰
İvme ey dil şabr kıl ivmek melâmet⁵¹⁹¹ gösterür
Görelüm âyine-i devrân ne şüret gösterür (P247a)

N’eyledi devr-i felek âyine-i İskenderi
Dive aldurdı Süleymân-ı nebî engüşteri
Cām-ı Cemşide şikest irgürdi çerḥuñ çenberi
Sâkiyâ devr eylesün bâdeyle pür kıl sâġarı
Görelüm âyine-i devrân ne şüret gösterür⁵¹⁹²

⁵¹⁸² şehryāruñ.....idüm] -B A P S

⁵¹⁸³ itmedi] itdi F

⁵¹⁸⁴ koyup] kodı F

⁵¹⁸⁵ gitmedi] gitdi F // Vaşf-ı Çemen-i Encümen: der-kenar B

⁵¹⁸⁶ bezme] bezm-i ‘âleme F

⁵¹⁸⁷ tedvîn-i divân ve tertîb-i eş‘âr idüp] -B A P S

⁵¹⁸⁸ şeb u rûz vaşf-ı pādşâh-ı ‘adâlet-penâha mülâzımdur] -B A P S

⁵¹⁸⁹ ve lehu: Yüri hey.....sen] -F

⁵¹⁹⁰ bir nefesde ‘âşıka biñ dürlü ḥâlet gösterür] -F

⁵¹⁹¹ melâmet] melâlet B

⁵¹⁹² N’eyledi devr-i felek.....gösterür] -F / Doğuzyüz seksen dörtde Yeñiḥişârda fevt olup leb-i deryâda mezâristânda medfûndur: der-kenar S

‘AṬĀYĪ: Edirnelidür. Sultân Mehemmed şu‘arâsından imiş, maḥbûb-ı cevân vü kâbil-i ‘ilm ü ‘irfân imiş. Merhûm Sultân Mehemmed kâbiliyyetine râğbet idüp içeri almak kaşd eyledükde ‘Aṭâyî töhmet-i bed-gümândan ḥavf idüp dırıg redif kaşide diyüp içinde bu beyti derc eylemiş ki budur *Beyt*:

‘Adline şıgınur idi zulm-i zemânen
Şimdi güci ‘Aṭâyiye sultân ider dırıg

Sultân ferâgat itmiş⁵¹⁹³ cevânlığında âhirete gitmişdür, görünürde bundan eyü beyti yokdur. *Ve lehu*:

Zâhid iḥlâsla gel secde kıl işbu şaneme
Var riyâ ile heves itme ṭavâf-ı ḥareme⁵¹⁹⁴

‘AṬĀ-Yİ ÜSKÜBÎ: Şeyh Ahmed Yesevî neslindendür. Ceddi ‘Acemden gelmişdür, kendü Üskübîdür. İshâk Çelebi ile mu‘âşırdur, bu daḥı anuñ gibi ‘âlemün bir şüh⁵¹⁹⁵-ı şeh-r-âşûbıdur. Tarîk-i ‘ilmden⁵¹⁹⁶ ferâgat idüp tarîk-i Nakş-bendî’ye intimâ idüp zânû-yı vaḥdeti⁵¹⁹⁷ dâmen-i ‘uzlete⁵¹⁹⁸ ve ser-i müşâhedeyi ceyb-i mücâhedeye çeküp Üsküb’de inzivâ itdi. Mervîdür ki Monlâ ‘Arab Vâ’iz ki fenn-i va’zda İbni Cevzî vü Sa‘âlebi⁵¹⁹⁹ geçerdî ve belâgatde Aşma‘î vü Câhîz. (B177b) Zemânede mütedâvil⁵²⁰⁰ Süleymân mevlidinün ba’zı yirine daḥl idüp kendü bir mevlid nazm eyler. Egerçi zu‘mınca büleğâ-yı ‘Acemi göze göstermez (A239b) belki fuşahâ-yı ‘Araba vücud virmez idi ammâ bu yüzden nefsin kezme eyler ki ‘Aṭâ-yı merhûma irsâl idüp (F239b) bizüm fenn-i nazmda⁵²⁰¹ çendân mümâresetümüz ve ‘ilm-i kâfiye vü ‘aruzla⁵²⁰² münâsebetümüz yokdur. Egerçi beşeriyyet mücibi ile kuşur u fütür var ise ser-engüşt-i ıslâhla taşḥîḥ buyursunlar ve lağv u ḥaşv var ise⁵²⁰³ tenkîḥ buyursunlar, ıslâḥ maḥalline mûm yapışdursunlar dir. Risâle ‘Aṭâ’ya vardukda bâdî-i nazarda nazmınun rekâketi ve tertibinün saḥâfeti ma‘lûm olup cümlesin erimiş mûma bandırup yine kendüye gönderür. Vâ’iz merhûm birkaç gün ‘Aṭâ’yı ikfâr u zemme ḥaşr idüp kürsiyi kıssa-ḥân meclisine döndürür. Ahır yine Üsküb’de müteyeffâ olmuşdur. Merhûmun Tecnisât-ı Kâtibi tarzında (P247b) ol baḥrde⁵²⁰⁴ Tecnisâtı vardur ve *Tuḥfetü’l-‘uşşâk* nâm bir kitâbı daḥı vardur. *Şi‘r-i ü*:

Bağrum firâk odıyla yanmış kebâba beñzer
Keyfiyyet ile şî‘rüm rengin şarâba beñzer

Bu kara kara eski göynükler ile sinem⁵²⁰⁵
Yir yir ocağı kalmış şeh-r-i ḥarâba beñzer

Ve lehu:

Ben ileri çekdüm seni germ olma iñende
Ey âhum olursa başuñ eflâke ber-â-ber

Rubâ‘î:

Ḥâr bakma fakîr ü dervîşe
Ne bilürsin ki şâh-zâde ola
Nemed içre mişâl-i âyine
Zihni⁵²⁰⁶ rüşen zamîrî sâde ola⁵²⁰⁷ (S121a)

⁵¹⁹³ sultân ferâgat itmiş] -B A P S

⁵¹⁹⁴ ve lehu: Zâhid ṭavâf-ı ḥareme] -BP

⁵¹⁹⁵ şüh] rind-i F

⁵¹⁹⁶ ‘ilmden] ‘ilm-i mu‘tâdî nihâyetine irişdürdükden soñra F

⁵¹⁹⁷ vaḥdeti] kaşdını A S F / ‘uzleti P

⁵¹⁹⁸ ‘uzlete] vaḥdete P

⁵¹⁹⁹ Sa‘âlebi] Se‘âlî F

⁵²⁰⁰ zemânede mütedâvil] -B A P S

⁵²⁰¹ fenn-i nazmda] bu fende B A P S

⁵²⁰² ‘ilm-i kâfiye vü ‘aruzla] nazma B A S / nazm ile P

⁵²⁰³ ser-engüşt-i ıslâhla taşḥîḥ buyursunlar ve lağv u ḥaşv var ise] -B P

⁵²⁰⁴ Tecnisât-ı Kâtibi tarzında ol baḥrde] -A

⁵²⁰⁵ bu kara kara eski göynükler ile sinem] derdâ bu eski eski yanıqlarıyla sinem P

⁵²⁰⁶ zihni] dehen B A S F

⁵²⁰⁷ ve lehu: Ben ileri sâde ola] -F

‘ATĀ: Keşfi-i merhūmuñ oğlu ‘Aṭā’dur. Sene erba‘in ve tis‘ami’eden⁵²⁰⁸ ol yıla dek İstanbul’uñ meşhūr şahid-i şeh-r-āşūbı ve kendü mahbūb ve eṭvār u evzā‘ı mergūbı idi. El-haḡ şun‘-ı İlāhī ve nusḡa-i cemāl-i insān kemā-hiye idi. Yalıñuz bir ġarrā ‘izārı ve bir al ruḡsārı vardı ki ḡusn-i Yūsuf ki kızılıklıdan ‘ibāretdür, görse utandığından kızarup ezilürdi, gül-i sürī yüze gelmege kâdir olmayup bozulurdi. ‘Araḡ-nuş olup derlese her kaṭresi tāb-ı ruhından bir la‘l-i Bedaḡşānī olurdi ve ‘aks-i ruḡsārı tokunsa her seng-rīze bir ‘aḡiḡ⁵²⁰⁹-i Rūmmānī olurdi. Humret-i vecneti⁵²¹⁰ ḡusn-i Yūsuf’a al geçerdi ve leb-i cān-baḡşı Mesīḡā’ya nefes oḡul⁵²¹¹ geçerdi⁵²¹². Ol ‘aşruñ (A240a) ekābir ü asāğırı, ‘ālimi vū şā‘iri mezkūruñ ‘ışkından dem ururlardı ammā Nakḡāş ‘Alī Beg gibi zūr u zere kâdir olanlar ni‘met-i vaşlın başka görürlerdi. Ekābir himmeti ile bölüğe geçdi, ba‘z-ı ḡidmetlere daḡı varup māla kâdir oldı. Hayfā ki zemān-ı cevānide sūnbūli güle sāyebān ve ḡatem-i la‘li henüz ḡarir-i misk içinde nihān olmadan öldi. *Mısrā‘*:

Mīvesi irmedin ḡazān buldı

Mā-melekine Hasbī vāriş oldı. (F240a) Çok zemān geçmedin aña (B178a) daḡı mevt ḡadış oldı. Birḡaç gün anuñ daḡı vereşesi firifte olmaḡa⁵²¹³ bā‘iş oldı. *Şi‘r-i ū*:

Gelür karşı kilābı varduḡumca kūy-ı cānāna (P248a)
Belī karşı çıkar merdūm olan varduḡça miḡmāna

‘ATĀ: Bu ‘Aṭā’ya ḡakīm Sinānoḡlı dirler. Babası Edirnelidür. Bir zemān tarīḡ-i ‘ilmde olup⁵²¹⁴ āḡir babası tarīḡine sülūk⁵²¹⁵ eyledi. ḡāliyā zāhiren Edirne serāyında ṭabīb-i sānīdür ammā ḡaḡiḡatde ḡahve-ḡāne mūcāviri olup kendü evinūñ aḡyānen miḡmānıdır. Mizācī şöyle za‘if olmuşdur ki eller barmaḡla gösterürler, hilāl şanurlar. ḡayāl-mişāl olduḡiçün ḡahve-ḡānelerde aşılmuş fānūs-ı ḡayāl şanurlar⁵²¹⁶. ḡahve-ḡāneciler⁵²¹⁷ anı başlarında götürdükleriçün nāzırlar bādī-i nazarda ḡılāl⁵²¹⁸ şanurlar. Kendü daḡı şī‘ri gibi nāzūk ü bārīkdür, hemān vaşf-ı raḡībde olan şī‘rleri rekīkdür. *Gazel*:

Cām üzre her ḡabāb hevādan ḡaber virür
‘Aşık vūcūdı gibi fenādan ḡaber virür

ḡamzeñ ḡadengi tīr-i belādan nişān⁵²¹⁹ virür
ḡaşuñ kemānı ḡavs-i ḡazādan ḡaber virür

Dil āstān-ı yāri düşürmez dilinden āh
Bīmār-ı ‘ışḡ⁵²²⁰ dār-ı şifādan ḡaber virür

Biñ cān ile fūtāde baña var mıdur dimiş
Bir cān bulınmadı mı ‘Aṭādan ḡaber virür

Ve lehu:

Ceng meydānında her ḡalb-i ‘adūda yir ider
Tīrümüzle ger aḡız bir eylese zih-ḡirümüz⁵²²¹

⁵²⁰⁸ tis‘ami’eden] tis‘ami’e ḡudūdında F

⁵²⁰⁹ ‘aḡiḡ] yaḡūt-ı P

⁵²¹⁰ vecneti] ḡusni F

⁵²¹¹ oḡul] oḡlı A P

⁵²¹² geçerdi] çıkardı B A P S

⁵²¹³ olmaḡa] olmasına F

⁵²¹⁴ olup] oldı A P / ḡareket idüp F

⁵²¹⁵ sülūk] sülūk himmetin raḡiḡ F

⁵²¹⁶ ḡahve-ḡānelerde aşılmuş fānūs-ı ḡayāl şanurlar] görenler F

⁵²¹⁷ ḡahve-ḡāneciler] ḡahve-ḡāneciler ālet-i mülāḡaza itmek içün F

⁵²¹⁸ ḡılāl] celāl F

⁵²¹⁹ nişān] ḡaber F

⁵²²⁰ bī-mār-ı ‘ışḡ] bī-mārdur P / bī-mār-ı ‘ışḡa F

⁵²²¹ ve lehu : Ceng.....zih-ḡirümüz] -F

‘İLMİ: Remzî Çelebi-i merhūmuñ oğlu Mehemmed Çelebi’dür. Tarafeynden vâriş-i fażl-ı fıtrî vü müktesebidür⁵²²². Çün ‘âlim ü ‘âmil⁵²²³ Şeyh Yavısı-i merhūma nebiredür, ol cihetden vâriş-i envâ’-ı ‘ulūm ü fūhūm-ı keşiredür. Ve çün kutbü’s-sâlikin ve mün-ciü’l-hâlikin (A240b) Mü’eyyed-zâde Hâcî Efendi-i merhūma hafıddür lâ-cerem fâ’iz⁵²²⁴-i kemâl-i t̄arîf⁵²²⁵ ü telıddür⁵²²⁶. Ve çün Remzî Çelebi gibi şâ’ir-i sâhire ferzenddür, lâ-büdd sâ’ir fezâ’ilinden gayrı rütbe-i suhanverî ve şî’âr-ı şâ’iride pâyesi bülenddür. Egerçi ‘ulūm-ı külliyye ve fūnūn⁵²²⁷-ı celiyyelerine nisbet⁵²²⁸ anı şî’r ile tavşif âftâbı şî’rî ile ta’rifdür ammâ çün gâhî *men eşbehe ebāhu femā zaleme*⁵²²⁹ (P248b) mücibince şî’re tenezzül iderler ve azmāyiş-i tab’ idüp münāsib-i hâl ceste ebyāt (F240b) nazm idüp ekşer Fârsî dirler. Bu mecmû’ada ism-i sāmileri ve nām-ı nāmileri irād olındı ve anlarıñ ba’zı beyti ile bir kaşr-ı belāgat bünyād olındı. Şaded-i cem’-i kitābda Burusa’da kırk akça ile Hanceriyye medresesi ki miyān-ı medārişde mu’anven ve sâ’ir medreselere⁵²³⁰ ta’ne-zendür, ol medresede müderris idi. Cemî’-i ḥaşā’il⁵²³¹-i ḥamīde ve şemā’il-i ‘adidesi şāyi’dür. Çün (B178b) mā-beynde qarābet-i ekide vardur, ziyāde ta’rif *ta’rifü şey’in bi-nefsihi*⁵²³² ye rāci’dür. *Gazel:*

Merā zi ta’n-ı rāqibān egerçi şad elemest
Tu ger zi rüy-ı vefā yek nazār kuni çi ğamest

Maḳām-ı meykedeem bih zi mülk-i İskender
Sufāl-i bāde piyāle leb-i tu cām-ı Cemest

Ne yāftem zi dehān u miyān-ı yār vefā
Hemişe kām-ı dil-i men nühüfte der ‘ademest⁵²³³

Gazel:

Çeşm-i ḥāsīd dūr geşt ez rüy hemçün ḥāvereş
Dürter bādā İlāhî dide-i bed-aḥtereş

Nist in ebr-i siyeh k’ez sūz-ı ‘ışk-ı mehveşān
Sūht cānem der ten ü ber-bād şud ḥākestereş

Seng-i ta’n āmed zi her sū ‘İlmî-i dīvāne rā
Ez ğam-ı ‘ışket be- bîn āḥir çi āmed ber-sereş⁵²³⁴

Ve lehu:

Terk-i ‘ışk-ı yāri dün mezheb idinmişdüm bugün
Gördüğüm gibi yüzün yārūñ yitürdüm mezhebi⁵²³⁵

Ve lehu:

Seni bir kucmak için biñ yaşamaḳdur dir imiş
Dil-i dīvāne cihānda göreyüm çok⁵²³⁶ yaşa sen

⁵²²² [tarafeynden vâriş-i fażl-ı fıtrî vü müktesebidür] tarafeynden vâriş-i ilm ü ‘irfān-ı fıtrî vü mektebidür

F

⁵²²³ ‘âmil] ‘âmil mürşid-i kâmil ü mükemmil F

⁵²²⁴ fâ’iz] cā’iz F

⁵²²⁵ t̄arîf] t̄arîḳ F

⁵²²⁶ telıddür] bülenddür F

⁵²²⁷ fūnūn] kemālât-ı F

⁵²²⁸ nisbet] sebeb F

⁵²²⁹ Babasına benzeyen zalim değildir.

⁵²³⁰ medreselere] medreselerde P

⁵²³¹ ḥaşā’il] fezā’il A

⁵²³² bir şeyi kendisiyle tarif etmek

⁵²³³ Bana rakiplerin kınamasından yüz elem olsa da, sen eğer vefa ile bir bakarsan ne gamdır?

Meyhanedeki makamım, İskender’in mülkünden daha iyidir. Senin dudağını hatırlatacak (içilen) badenin porseleni kadeh, senin dudağın cām-ı Cem’dir. Yârın ağzından ve belinden vefā bulamadım. Benim gönlümün arzusu hep yoklukta gizlidir.

⁵²³⁴ Hasetçinin gözü güneş gibi uzaklaştı. Yâ Rabbi uğursuz göz daha uzak olsun. Bu kara bulut değildir. Ay gibinin aşkının yakışından vücudumda canım yandı ve külü rüzgâra verildi. Dīvāne İlmî’ye her yandan kınama taşı geldi. Aşkının gamından bak, sonunda başıma neler geldi?

⁵²³⁵ gazel: Çeşm-i ḥāsīd..... mezhebi] -F

‘İLMÎ-İ ŞÂNÎ: Bu ‘İlmî Galata’da hâric-i sūrda Memi Çelebi dirler emânetden ferâgat ihtiyâr itmiş bir pîrûn oğlu idi. Adı Yahyâ idi. Gâyet beyâzlığından ve leîâfetinden lakabı Südlî Pirinc idi. Kendü bir bülend-bâlâ, levendâne bi-bâk u bi-pervâ, mahbûb-ı şehrrârâ idi. Bâğçeleri ebrû-yı yâr-ı bahr-i hüsne havâle olduğu gibi deryâya müşrif bir müşerref (A241a) câygâhdı. Mecma‘-ı şu‘arâ vü zurefâ ve ârâmgâh-ı ‘uşşâk-ı cângâhdı. Fi’l-cümle muhtaşarât-ı ‘ulûmdan âzmâyîşi vardı. Merhûm Remzi Çelebi Galata kâzısı iken (P249a) mezbûruñ şânında hüsni-kâbiliyet fehmi idüp mahkemesine kâtib idindi. Hemân ki merhûmdan ayrıldı, sa‘âdetden dūr oldu, giderek berş ü efyûnı hâl idüp kârma bādâmı hâlvâ gibi yir oldu. Haberî yok ki yidügi zehr-i helâhil ü semm-i kâtîl anı ifnâ vü ihlâk itmege ikisi bir oldu. Helâl-zâde vü harâm-zâde dimedi bulduğıyla başı hoş oldu ya‘nî gâh mey-âşâm⁵²³⁷ u gâh ‘arak-nûş oldu. Mahkeme kitâbetinden degül, her ser ü kârdan kâldı. Berşüñ yübüseti geldükçe tertib-i dimâğcün şarâb içerdı. Humâr deminde iştihâ virşün (F241a) diyü bir iki uç avuc esrâr yiyüp kör bengi olup kendüden geçerdı. Hattâ Galata’nuñ mu‘tekif-i hâne-i hammârı oldu, varını kadehe koyup cur‘a gibi dökölüp şükûfe gibi saçılmağdan sâgar gibî eli boş olup âhir kadeh cerrârı oldu. Bu eşnâda⁵²³⁸ tonanma olup Nakkâş Haydar ki mirî re’îslerindendür, anuñla tonanmaya gittî. Eceli anda imiş, derdmendün kovuş evi tahtası üzerine kürekçiler içinde (B179a) ‘ömri âhir olup işi bitdi. *Li-muħarrirîhi*:

Felek anı ‘aceb felâket ile
Bahr-i miñnetde fülk-i zillet ile

Karaya atdı zevrak-ı ‘ömrin
Rûzgârın geçürdi şiddet ile

Levize nâm bir Fireng oğlanına bu türkiyi bağlamışdur. Bir zemânda muğanniler anuñla⁵²³⁹ terâne-güyân belki çengi ‘avretler bile anuñla nağme-zenândı. *Murabba‘*:

Ey saçı kâfir ‘ışk ehline⁵²⁴⁰ imân Levize
V’ey gönül tahtına biñ ‘izz ile sultân Levize
Leb-i şirini ile ‘İsî-i devrân⁵²⁴¹ Levize
Levize cân Levize derde⁵²⁴² dermân Levize

‘İLMÎ-İ ŞÂLİŞ⁵²⁴³: Bu ‘İlmî Edirnelidür. Tâlib-i ‘ilmlerdendür. Tab‘ı fûnûn-ı şî‘riyyede icâd ü ihtirâ‘a müsâ‘iddür. Bu müdde‘âya bu beytleri şahiddür. *Gazel*:

Tîğ-i yârûñ cefâsı bir yüzden
Zahm ile mâ-cerâsı bir yüzden (A241b)

Bir ruhın⁵²⁴⁴ öpmege rızâ virmez
Şimdi ey dil⁵²⁴⁵ vefâsı bir yüzden

Nice beñzer ‘izâruña mir’ât
Bağa anuñ şafâsı bir yüzden (P249b)

Gün yüzünüñ şu‘â‘ı yanında
Mâh-tâbuñ ziyâsı bir yüzden

Saňa incindi gibi ‘İlmî o şâh
Nâmenün⁵²⁴⁶ gör edâsı bir yüzden

⁵²³⁶ çok] biñ P

⁵²³⁷ mey-âşâm] bade-âşâm F

⁵²³⁸ bu eşnâda] -B A P S

⁵²³⁹ anuñla] bunuñla P

⁵²⁴⁰ ehline] olına B P

⁵²⁴¹ ‘İsî-i devrân] husrev-i hûbân P F

⁵²⁴² derde] derdüme P F

⁵²⁴³ Biyografinin tamamı] - A P / Biyografinin tamamı der-kenar B S

⁵²⁴⁴ ruhın] yüzün F

⁵²⁴⁵ ey dil] ammâ F

*Ve lehu*⁵²⁴⁷:

Haṭ geldi ḥazāna varıyor bāğ-ı leṭāfet
Daḥı niçe bir mive-i luṭf u kerem olmaz

Ve lehu:

Diñlemezler tūṭiyi la' lūñ şeker güftār iken
Kim baḳar āyineye 'ālemdē rūyuñ var iken

Ve lehu:

Şeb-i tārīk-i ğamda bī-ḥuzūrum āh u zārūmdan
Fiğān baḥt-ı siyāhumdan şikāyet rūzgārūmdan

‘ULŪMÎ: İstanbul’dan kuloğullarından, yeñiçeri ṭā’ifesinūñ ‘ilm ü ma‘rifete meşgŭllerindendür. Ebnā-yı cinsi torba taşurdu, bu mektebe etmek taşımağa⁵²⁴⁸ mübāşir idi; anlar kapuya çıkmak isterdi, bu kitābda faşldan⁵²⁴⁹ bāba çıkmak isterdi; anlar buçuḳ hevāsında idi, bu *kandasın yārūm* diyü dil-ber sevdāsında idi; anlar ḳartal yūñi ṭaḳınurdu, bu sevdā-yı zūlf-i dil-berden düd-ı āhı (F241b) başında eksük olmakdan şaḳınurdu; anlar burmalı nacaḳ şoḳınurdu, bunun bilinde devātı olmasa gönline ṭoḳunurdu; anlar Ok Meydānı’nda ok atardı, bu kemān ebrŭlar vaşfında ḥayāller bulmağa⁵²⁵⁰ niçe şā’irūñ yayın yaşardı.⁵²⁵¹ Hālā terk-i ūmmid-i bölük ve ‘izzet-i dünyā vü āḥiret için dānişmend olup⁵²⁵² taḥşil-i ‘ilme sŭlŭk itmişdür. *Şi‘r-i ū*:

Besdür bize ğubār-ı rehŭñ kuḥl-ı çeşm-i cān
Şoḳsun gözine sürmesini ehl-i İşfahān

Ve lehu:

Cevr ile ḳaddŭm kemān itdi sipihr-i kīne-h‘āh
Eylesem anı n’ola ben de nişān-ı tīr-i āh⁵²⁵³

Ve lehu:

Ağzı mişāl ğonce daḥı görmedŭm diyŭ
Gŭl muşḥafını açdı yemin eyledi şimāl

Ve lehu:

Cilā vir çeşm-i cāna ḥāk-pāy-ı dil-rübā ile
Şaḳın keḥḥāller gözŭñ bozarlar tŭtiyā ile⁵²⁵⁴ (P250a)

‘ULVÎ: Bu ‘Ulvi-i Yegānoğlı demekle ma‘rŭfdur. Burusalıdır. Ma‘rifet ü faẓl ile mevşŭfdur. Tārīk-i ‘ilmden ferāğat (S122a) ve tedrisden ‘uzlet idŭp Naḳş-bendiyye tārīkine nisbet idŭp Burusa’da tekā‘ŭd idŭp evḳātın Monlā Ayas oğlı ve sâ’ir ‘ulemā vü⁵²⁵⁵ meşā’ihle ‘ilm-i nāfi‘ ü ‘ilm-i şālīḥa şarf-ı eyyām u sâ‘at itmege te‘ahhŭd itmişdür. Harf-i lāmda mezkŭr olan Tŭti-i Laṭīf ūñ ügey ḳarındaşı imiş, ūstād-ı hŭnerver imiş⁵²⁵⁶. Gazelleri tekellŭf ü taşannu‘dan (A242a) ‘ārī bī-riyāğŭne ve taşavvufdan nŭmŭnedür. Aḥvāl-i ‘ālemdē bu kıṭ‘a-i naşīḥat-āmız anuñdur. *Ḳıṭ‘a*:

Dār-ı dünyā-yı deninŭñ kim cefa⁵²⁵⁷ bünyānıdır
Miḥnet ü derd ü belā vü ğam çehār erkānıdır

⁵²⁴⁶ nāmenŭñ] ḥāmenŭñ F

⁵²⁴⁷ ve lehu: Haṭ geldi.....rūzgārūmdan] -F

⁵²⁴⁸ etmek taşımağa] şurba taşurdu aña F

⁵²⁴⁹ faşldan] faşl u F

⁵²⁵⁰ bulmağa] bulmağla B A P S

⁵²⁵¹ yaşardı] yaşardı. Ne efendi bilürdi ne keḥudā beg ne yayabaşı. Ve bi’l-cümle vaḥdeti bir mertebede idi ki cümle ‘ālem gelürdi aña nāşī F

⁵²⁵² dānişmend olup] tārīk-i naḳş-bendiyyeye P

⁵²⁵³ ve lehu: Cevr ile nişān-ı tīr āh] -B A S F

⁵²⁵⁴ ve lehu: Ağzı mişāl-i ğonce..... tŭtiyā ile] -P F

⁵²⁵⁵ vü] vü şālḥā P

⁵²⁵⁶ itmege te‘ahhŭd.....ūstād-ı hŭnerver imiş] eylemişdür B A P S

⁵²⁵⁷ kim cefā] tā cihān P

Devlete irdüm diyen⁵²⁵⁸ dünyāda⁵²⁵⁹ zillet ehlidür⁵²⁶⁰
Hāce sūd itdüm diyü zu‘m itdügi hüsranıdır

Rıbka-i rukye-i dünyādan it nefsün halāş
Bende-i fakr ol ki fakr ehli cihān sultānıdır⁵²⁶¹

Nān-ı huşk-ı süfre-i dervīşi tahkīr itme kim
Her gice ol süfrenün kerrübiler mihmānıdır

Devlet-i fakra irişmez kaldı mahrum-ı ebed
Cāme-i şibiyle fahr itmek anuñ kim şanıdır

Cāme zer-beft olduğı setr ide şanur ‘aybını
Ol ki halk içre libās-ı ma‘rifet ‘uryanıdır⁵²⁶²

Şol⁵²⁶³ vaşak kürkin giyüp ‘ālemde muşliḥ dirilen⁵²⁶⁴
Nice⁵²⁶⁵ muşliḥ⁵²⁶⁶ her biri kūh-ı sitem kaplanıdır (B179b)

Kāzī-ı şehr āsitininden çıkan vaqt-i kazā
Fıkh kitābın şanmañ ol⁵²⁶⁷ mekr ü hile destānıdır

Āşaf-ı devrān geçen şimdi Süleymān devrine
Nāgme-i Dāvudı şanur kim tuyūr elhānıdır (F242a)

Māl-i beytū’l-māl taḥsīm itse defterdār-ı mülk
Halka minnet eyleyüp eydür ki şāh iḥsānıdır⁵²⁶⁸

Şehrün iślāḥı neden olsun⁵²⁶⁹ ki her müfsid ki var
Yā efendi muḥzırı yā muḥtesib oğlanıdır

Müftiye ḳavl-i asahḥ yazsun diyü emr olalı
Ḳunye‘den fetvā⁵²⁷⁰ yazup eydür ki Tātārḥanıdır

Şarf-ı Zencānide ‘ācizdür müderris gerçi kim
Kendü zu‘m-ı fāsidine Seyyid-i Cürcānıdır

Kürsī-i vā‘iz ki cem‘ olmış ‘avām eṭrāfına
Şūretā kürsī vü ma‘nide riyā dükkānıdır

Halka cezbe gösterüp vecd olduğına şeyḥ-i ḳahr
Cezb-i māl itmek diler ḳaşdı cihān fettānıdır⁵²⁷¹

⁵²⁵⁸ diyen] şanan F

⁵²⁵⁹ dünyāda] ‘ālemde P

⁵²⁶⁰ ehlidür] ıssıdır F

⁵²⁶¹ rıbkā-i refye-i dünyādan.....sultānıdır] -B A P S

⁵²⁶² devlet-i fakra ‘uryanıdır] -B A P S

⁵²⁶³ şol] ol F

⁵²⁶⁴ ‘ālemde muşliḥ dirilen] muşliḥ geçenler ‘āleme P / muşliḥ olanlar şūretā F

⁵²⁶⁵ nice] şanma F

⁵²⁶⁶ nice muşliḥ] hey ne muşliḥ P

⁵²⁶⁷ şanmañ ol] şanmañuz P

⁵²⁶⁸ Āşaf-ı devrān..... iḥsānıdır] -B A P S

⁵²⁶⁹ olsun] ola A S

⁵²⁷⁰ fetvā] fetvāsın P / ḳavlini F

⁵²⁷¹ halka cedbe.....fettānıdır] -B A P S

Zer hisāb eyler⁵²⁷² eṭibbā⁵²⁷³ muttaşıl itmez hisāb
Kankı gündendür marāz yā kankı gün buhrānıdır

Hāce-i şehriñ neden mālī helāl olsun begüm
Aṭlası yazdı didügi kuttı-i Kāşānıdır

Pir olup kesb-i ma‘ārifde geçenler muntahī
Mekteb-i üstād-ı ‘ışkuñ tıfl-ı ebced-hānıdır

Her ne vaż‘ olursa ahvāl-i cihāna şayd olur
Gālibā devrān-ı dūnuñ āḫir-i ezmānıdır

‘Uzlet ile ḥalk-ı ‘ālemden ki fetret vaktidür
Tut kenār ey dil ki āşub u sitem tuğyānıdır⁵²⁷⁴

‘Ālem-i kevn ü fesādı kanda gördi ḥukm ider
Şol müneccim kim yiri dā’im raşad zindānıdır

‘ULVİ-İ ŞÂNİ⁵²⁷⁵: Bu ‘Ulvi ‘Alī Çelebi’dür ki menşe’ ü mevlidi ve menbit
ü meḥtedi İstanbul’dur. Ve kendü kuloğullarından şāhib-i ‘aql-ı selīm ü mālīk⁵²⁷⁶-i
ṭavr-ı maḥbūldur. Ma‘ārif ü kemālāta küşiş ve ‘ilm ü kitābet ve şī‘r ü inşāda ṭab‘ın
azmāyiş ve kendü küşiş idüp enzār-ı aşhāb-ı sa‘ādet ve iltifāt-ı erbāb-ı rıf‘at ile pāye
pāye terākki idüp Rūmili’nde tezkireci olup (P250b) ‘ālī ze‘āmeti ve pāye-i devletde
mıştāba-i rütbeti vardır. Ahlākı nigūhīde⁵²⁷⁷ ve eṭvārı pesendide, maḥbūl-ı ‘ālem ve
ḥüsn-i ḥulḳla müsellemler bir vücūd-ı mevdūddur. Hālā taḥrīr-i vilāyet-i livā-yı
Köstendil’e ile me’mūr ve ol ḥidmetde āşār-ı ḥasenesi me’sūr ve mesā‘i-i cemīlesi⁵²⁷⁸
meşkürdür. *Gazel -i ü*:

Süleymān-ı zemānuñ bende-i fermānıyuz cānā
O şāhuñ şıḥḥatinde ‘ālemüñ sulṭānıyuz⁵²⁷⁹ cānā

Tokuz ṭolandum eflākı serāyuñ gibi bir yir yok
Anuñ biz şems-i ḥāver gibi ser-gerdānıyuz cāna (A242b)

Harām olsun añarsam bāde nāmın bezm-i ‘ālemd
Müdām esrār-ı la‘l-ı nābuñuñ ḥayrānıyuz cānā

Kırıldı rezm⁵²⁸⁰-i ‘ışkuñda egerçi koç yigitler çok (F242b)
Düşerse biz⁵²⁸¹ daḥı ol demlerüñ kurbānıyuz cānā

İkāmēt niyyeti yokdur dil-i ‘Ulvide dünyāda
Bir iki gün bu miḥnet-ḥānenüñ miḥmānıyuz cānā

Ve lehu:

Dil-i şeydā görür kendin ḡam-ı cānāneye lāyık
Şanur dīvāne her genci olur virāneye lāyık

Ve lehu:

Şerbet-i hicrān⁵²⁸² ile kıldı mezākum yār telḥ
‘Iyş u nūşum eyledi ol la‘l-i şekker-bār telḥ

⁵²⁷² eyler] ider A

⁵²⁷³ eṭibbā] ṭabīb ü A P

⁵²⁷⁴ ḥāce-i şehriñ ṭıfyānıdır] -B A P S

⁵²⁷⁵ Biyografinin tamamı der-kenar S / Şānī] -B

⁵²⁷⁶ mālīk] sālīk-i F

⁵²⁷⁷ nigūhīde] ḥamīde P

⁵²⁷⁸ cemīlesi] -B A S F

⁵²⁷⁹ şıḥḥatinde ‘ālemüñ sulṭānıyuz] şöḥbetinde bende-i fermānıyuz F

⁵²⁸⁰ rezm] bezm-i B S F

⁵²⁸¹ biz] tır B

⁵²⁸² hicrān] cānān B S F

Ve lehu:

Çamdan gözüm açılmaz hatt-ı nigāra karşı
Gālib⁵²⁸³ olurmuş uyku evvel bahāra karşı

Ve lehu:

Giymesün başına mihr-i felek altun üsküf
Başladı giymege ol dil-ber-i mevzūn üsküf⁵²⁸⁴

‘ULVĪ-İ ŞĀLĪŞ: Bu⁵²⁸⁵ ‘Ulvī⁵²⁸⁶ İstanbul’dandur. Derzi-zāde demekle ma‘rūf u meşhūrdur. Re‘yī’nün ulu qarındaşıdır ki ol dahı yirinde mestūrdur. Bir zemān dehrūn şehir⁵²⁸⁷-āşubları ve müstešnā (B180a) maḥbūbları idi. İkisi bile kesb-i kemāle ve tekml-i ‘ilm ü ifzāle tālibler ve ehl-i ma‘rifetle muşāhiblerdür. ‘Ulvī mevālī-i ‘izām hıdmetine varduktan sonra pādşāh-ı dehr Sultān Selīm Mısrā‘:
Emīn dāred ū rā Ḥaḳ ez cümle bīm⁵²⁸⁸

āstānesine intisāb idüp bölüklerine sülūk itmişdür. Mālik-i mülk-i murād olmağcün kendin ol şāh-ı bende-nevāza memlūk itmişdür. Tekrār *kullu şey’in yerci‘u ilā ašlīh*⁵²⁸⁹ diyü tarīk-i ‘ilme sülūk idüp şaded-i mülāzemetdedür. Tab‘ında letāfet ü dikkāt ve gazele vü kaşideye kudret vardır ve tarīhde dahı mähirdür⁵²⁹⁰ (P251a) *Gazel:*

Bir niçe ‘aşıkı gördüm der-i cānāna gider
Mürlardur çekilür⁵²⁹¹ taht-ı Süleymāna gider (F243a)

‘Azm ider kūyına dil ḥāk-i rehin almağ için
Kuhl için ḥāceye beñzer ki Şifāhāna gider

Gitme yabana disem yār ider baña ‘inād
Ne kadar pend⁵²⁹² ider isem aña yabana gider

Ve lehu:

Hayāt-efzā-yı ‘ālem rūḥ-baḥş-ı mürde-i ğamsın
Hemān ben ḥastenūn cānı degülsin cān-ı ‘ālemsin⁵²⁹³

Ve lehu:

Fütāde dil-beri⁵²⁹⁴ seyr eyledükde toprakda⁵²⁹⁵
O şeh-süvār didi kim gönüller alçağda⁵²⁹⁶

Ve lehu:

İşler⁵²⁹⁷ yüregüm yāreleri bitmez⁵²⁹⁸ oñulmaz
Şabr eyle gönül çare nedür bitmez iş olmaz

Tārīḥ berāy-ı katl-i Turaḳ Çelebi⁵²⁹⁹:

Geçdi dünyādan Turaḳ Beg hayf kim (A243a)
Bağrumuz yağıdı bizüm nār-ı firāk

Güş idüp ‘Ulvī didi tarīḥini
Eyleye aña cinānı Ḥaḳ turaḳ

⁵²⁸³ gālib] ‘ādet B A S F

⁵²⁸⁴ ikāmet niyeti..... üsküf] -F

⁵²⁸⁵ Şālīş: Bu] -B

⁵²⁸⁶ bu ‘Ulvī] -P

⁵²⁸⁷ şehir] dehr B

⁵²⁸⁸ Hak onu bütün korkulardan emin kılsın.

⁵²⁸⁹ Her şey aslına döner.

⁵²⁹⁰ ve tarīhde dahı mähirdür] -B A P S

⁵²⁹¹ çekilür] çekilüp P

⁵²⁹² pend] sa‘y P F

⁵²⁹³ ve lehu: Hayāt-efzā-yı ‘ālem.....cān-ı ‘ālemsin] -P

⁵²⁹⁴ dil-beri] dilleri A

⁵²⁹⁵ toprakda] alçağda B

⁵²⁹⁶ ve lehu: Fütāde dil-beri..... alçağda] -P F // Beyit der-kenar B

⁵²⁹⁷ işler] bitmez A

⁵²⁹⁸ bitmez] işler A

⁵²⁹⁹ tarīḥ berāy-ı katl-i Turaḳ Çelebi] -F

‘ALİ⁵³⁰⁰: Vāsi‘ ‘Alīsi demekle ma‘rūfdur. Çün mevālī-i ‘izāmdan ve e‘ālī-i kirāmdan olduğu cihetden rütbe-i ‘ilmde pāyesi ve meblağ-ı fażiletde vāyesi ma‘lūm u mekşūfdur. Miẓmār-ı suḥan-güzārīde ‘inān-ı kümeẓt-i ḥāme ol semte ğayr-ı maşrūf u ma‘tūfdur. Mevlidi Filibe ve vālidī Sālīḥ Çelebi dirler bir merd-i zī-şān şāhib-i kadr emīn idi. Akrānı içinde yegāne vü güzīn idi. ‘Uluvvuū’l-himmeti mine’l-īmān⁵³⁰¹ mūcibince himmetin bülend ve nihāl-i āmālın nesīm-i sa‘y u ikdāmıla berūmend eyledi. Aḥir⁵³⁰² taḥşil-i kütüb-i ‘ulūmda ṭayy-ı efsār ve ser-menzil-i maḫşūd-ı mevleviyyete varınca kaṭ‘-ı efsār eyledi. Kāzī-‘ asker-i ‘aşr ve güzīde-i dehr olan Mevlāna ‘Abdū’l-vāsi‘ Çelebi’den mülāzım olup niçe medārise ba‘dehu Şāḥn’a ba‘dehu Edirne’de Sultān Bāyezīd Medresesi’ne müderris olup andan kāzī-ı Burusa oldu. Sene ḥamsīn ve tis‘ami’ede eceli irüp tārik-i na‘ma⁵³⁰³ vü be’sā oldu. Merḥūm şeklen kūl ve ehl-i faẓl içinde fuẓl görünürdi ve şī‘r ü inşāsı evā’ilinde⁵³⁰⁴ ne yazılır ne okınurdu. Ammā Şāḥn’a müderris olduğdan sonra Monlā Hüseyn Vā‘iz-i Kāşifi’nün *Envār-ı Süheyli* ki ğayra nisbet miḥmān-ı ‘azīz ve aña göre iufeylidür, (B180b) ‘Alī Çelebi-i merḥūm anı terceme idüp *Beyt*:

Pādşāhuñ çün ḥümāyūn nāmına oldu temām (P251b)
Hātīf-i ğaybī Ḥümāyūn-nāme virdi aña nām

diyüp *Ḥümāyūn-nāme* diyü ad virmişdür. Haḫḫā budur ki mülk-i inşāda pādşālīk idüp temām ‘adl u dād virmişdür. Gerçi birdür⁵³⁰⁵ ammā bir eşerdür ki eşer olmaz (S122b) andan ber-ter. Anuñ gibi eşer bir (F243b) ādeme yiter belki artar. Nāzūk ü nağz ser-ā-ser pūr-mağz; Sebūk ü şīrīn ve muḥayyel ü rengīn. Naẓmı çeşbān, nesri selis ü revān; inşāsı pāk u laṭīf, edāsı zarīf ü nazīf. İnşā eşnāsında cā-be-cā münāsebetle beytler *Mıṣrā’*:

Bāğ-ı cennetde Kevşere beñzer

ḥikāyeler arasında cā-be-cā⁵³⁰⁶ mevzūn mıṣrā’lar *Mıṣrā’*:
Şāḥn-ı gülşende ‘ar‘ara beñzer

Yek-dest ü hemvār pūr-kār u çāşnīdārdur. Ḥıdmetlerine irdüğümüz ve keşşlerin (A243b) çevirdüğümüz efāzıl-ı ‘ulemā ve erbāb-ı şī‘r ü inşā ittifāk üzere buyurmuşlardur ki Rūm’da şimdīye dek bunuñ gibi inşā olmamışdur ve cild-i zer-nigār-ı sipīhre dest-i şun‘-ı Kirdgār şemse-i mihr ile turunca idelden ser-rişte-i eşī‘āt-ı ḥurşidle eczā-yı perīşān-ı şāḥā’if-i evrāk-ı eşcāra intizām virelden rūzgār bu deñlü çeşm-i kevākib-i seyyārāt u şevābitle bir bunuñ gibi kitāba naẓar şalmamışdur. Bir cüz’i Şīrāz’a varsa Hāfız bu eş‘arı görüp revāk-ı rūḥ-ı revānından aña cild iderdi. Münşiyān-ı mütekaddimin-i Rūm’dan Tāci-zāde Ca‘fer Çelebi ve Lāmi‘i ve sār’ir münşe‘ātuñ cāmī‘i olanlar bir ḥikāyetin iştiseler ‘ālem-i āḥiretde kendü kitābların cenderelere çekerdı ve bi’l-cümle *Beyt*:

Eşerdür eşerdür eşerdür eşer
Zihī ‘ilm ü ‘irfān u faẓl u ḥüner

Egerçi müdevven ğazeli meşhūr degüldür ammā kitābında münāsebetle zıkr itdügi ebyātından güzīdeleri irād olındı. *Der-Vaşf-ı Edirne*:

Esdī cān bāğına bād-ı ‘ıtr-sāy-ı Edrine
Feyz-i rūḥ itdi fezā-yı cān-fezā-yı Edrine

Def’ idüp dilden ğumūm-ı köhneyi ‘İsā gibi
Tāze cān virdi dem-i mu‘ciz-nümā-yı Edrine

⁵³⁰⁰ ‘Alī] ‘Alī Çelebi F

⁵³⁰¹ *Gayret imandandır.*

⁵³⁰² aḥir] Eger F

⁵³⁰³ ni‘ma] yağma A

⁵³⁰⁴ evā’ilinde] evā’ilde B A S / evā’il-i ḥālinde F

⁵³⁰⁵ gerçi birdür] -P

⁵³⁰⁶ cā-be-cā] yir yir P

Ḡonce gibi tenglikden derhem olmuşken ḡöñül
Ḡül gibi açdı nesim-i dil-küşâ-yı Edrine (P252a)

Der-bezm:

Müheyyâ oldı bezm-i ḡusrevâne
Çalındı her taraf çeng ü çeḡâne

Gümiş sağardan u zerrin kadeḡden
Simât-ı bezm döndi kehkeşâne

Der-vaşf-ı ra' d u berḡ:

Çāk olurdı sine-i kuhsâr tiḡ-i berḡden
Ra' d veş eḡân iderdi ḡāk bīm-i ḡarḡdan

Der-şikâyet⁵³⁰⁷-i hecr:

Dostum bi'llâhi ḡâl-i nâ-tüvânım şorma ḡiç (F244a)
Heçr elinden nâle vü âh-ı ḡiḡanım şorma ḡiç

Der-vaşf-ı küh:

Bî-sütün ile esâs-ı üstüvârı tev'emân
Âsmân ile ' uluvv-ı irtifâ' ı hem-' inân⁵³⁰⁸

Sebzearından şemerhâ-yı zeberced ber-kenâr
Kûhsârında kemerhâ-yı zümürüd der-miyân (B181a) (A244a)

Cüybârı ' ar' arına şâḡ-ı tûbâ münteḡi
Büstânı nefḡasından bâḡ-ı cennet bü-sitân

Der-bi-tâkatî⁵³⁰⁹:

Ḡörmesem bir dem seni ḡam derdnâk eyler beni
Ḡayr ile görsem eger ḡayret helâk eyler beni

Bu fakîr bu ma' nâyı bu yüzden edâ itdüm *Li-muḡarririhi:*

Yalıñuz görsem seni ḡayret helâk eyler beni
Ḡayr ile görsem eger ḡayret helâk eyler beni

Der-vaşf-ı ḡatḡ:

Ḡerd-i la' l-i dūr-feşânında yazılmış sebz ḡat
ḡâlden ol ḡat ḡavâlisini zeyn itmış nuḡat

Der-ḡastegî⁵³¹⁰:

Tâb-ı teb ḡül-ruḡları rengini nesrîn eylemiş
ḡastelik simin tenin za' f ile zerrin eylemiş

Ve lehu:

Ol cerâḡat ki seḡergâḡ âḡ-ı mazlûm eyleye
Şanma ki hergiz anı bir tîr-i⁵³¹¹ mesmûm eyleye

Ve lehu:

Kanı ol dem kim vişâl-i yâr ile mesrûr idüm
Ol cemâl u ḡüsne vü ben vaşlına maḡrûr idüm

Ve lehu:

Egerçi zişt-i ser-âḡâz u bed-meḡâric idi
Velî uşûl u edâsı ziyâde ḡâric idi

Ve lehu:

Na' rasın işitse ḡāk⁵³¹² olurdı ra' duñ çihresi
ḡışm-ı çeşmin görse çāk olurdı berḡüñ zehresi⁵³¹³

Ve lehu:

Var mı bir ḡatır ki ḡamdan ḡârḡârı olmaya
Kanı bir ruḡ ki ḡavâdişden ḡubârı olmaya

⁵³⁰⁷ şikâyet] hikâyet F

⁵³⁰⁸ âsmân ile ' uluvv-ı irtifâ' ı hem-' inân] -F

⁵³⁰⁹ der-bi-tâkatî] -F

⁵³¹⁰ ḡastegî] bi-mârî P

⁵³¹¹ tîr] seyf-i P

⁵³¹² ḡāk] çāk B A S

⁵³¹³ zehresi] çihresi B P

Rubā' ⁵³¹⁴:

Ne ölüm okını eyler siper men'
Ne zehr-i dehre eyler ıssı tiryāk
Gerekse hürmen-i dehri yile vir
Gerekse külhen-i devri oda yak⁵³¹⁵ (P252b)

‘ALİ ÇELEBİ EFENDİ: Hamidîdür ve kâzî-zâdedür. Vaşf-ı şân⁵³¹⁶-ı ‘âlî-
şânı ve na‘t-ı zât-ı me‘âlî-nişânı endâze-i beyân-ı hâmeden ve erķâm-ı fezâ’il ü
(S123a) ma‘ârifî fezâ-yı nâmeden ziyâdedür. Zû-fünündür ki her fende müteferrid
dinilse (F244b) revâdur ki gūyâ ol fenne nisbet yek-fendür ve her gūne ‘ilmde ‘alem⁵³¹⁷
olup ‘ilmi ‘ayn itdügi beyne’l-‘ıyân mu‘ayyen ü mu‘âyendür. ‘İlm-i hadîsde gūyâ
birâder-i Müslim’dür ki ‘âlemde müsellemler-i her⁵³¹⁸ fâzıl u ‘âlimdür. Takrîr-i uşulde
Pezdevî’den ekmeldür⁵³¹⁹ tahrîr-i fûrû’da (A244b) hod karındaşı ‘Abdu’r-raḥîm bile
yanında kâzî Fâzıl’dan efdâldür. Kıra’atda re’sü’l-kurrâ olan Ferrâ’nuñ kürkin dūrür ve
Kisâ’i nefsin⁵³²⁰ keyyis şanurken bunuñ yanında kendin aḥmak görür. Ma‘ânide
miftâh-ı fikr-i şâ’ibi fetḥ-i ebvâb-ı⁵³²¹ bedî‘ ü beyân ider min külli bâb. Ol şadr-ı
meclisde iken kaffl-i Mervezî mânend-i kufl ḥâric-i bâbda ḥalka gibi turur pür-iztirâb.
Gavriyyâtda deryâ-yı jerf-i ‘irfânda âşnalar ile gavş eylese anlar⁵³²² zebed-i baḥr gibi
cūfâ vü cefâ-yı reşk ile hebâ olup bu şâdef gibi dürr-i nâb⁵³²³-ı maḥşûdı kenâr idüp
ta‘ammuk iderdi. Ve fevriyyâtda enhâ vü ekfâsiyla baḥr-i faẓlda cūş u ḥurūşa gelse⁵³²⁴
anlar ḥas⁵³²⁵ u ḥâşâk gibi kenâra düşüp bunlar mevcâsâ kemend-i himmeti mihr-i sipihr
ki monlâ-yı dürrâ‘a-i nûrânî-püş ve ṭaylesân-ı neyyirân⁵³²⁶ ber-düşdur ki gerdenine
şalup (B181b) reşâşât-ı zülâl-i faẓl u ifzâl ile debîr-i çerḥ-ı eşirün defter-i ‘ilminden
ḥuṭut-ı ḥuzûzı maḥv idüp⁵³²⁷ cümleden işbât-ı tefevvuk iderdi. Zebân-ı nâṭıka vaşf-ı
mantıkında⁵³²⁸ mınṭaka-i zâtü’l-burûc gibi ihâta-i dâ’ire-i ‘ilm iderken medḥinde nıṭâk-
ı ‘aciz ile miyân-beste ve ‘ilm-i kelâmı⁵³²⁹ mālâ-ḳelâm olup dehân-ı düḥât-ı fuẓalâ
vaşfında dem-bestedür. Hikmetde yanında Bû ‘Alî dem uramaz, şarfda felek naḥvin
göremez. *Li-muḥarririhi*:

İtse naḥv içre eger dīvânı
İbni Hâcib olamaz derbânı

Fenn-i târiḥden⁵³³⁰ itse takrîr
Fehm ider kılletini İbni Keşîr

‘Arûzda Ḥalîl-i ‘Arûzî ile (P253a) bir mısrâ‘da muşâra‘a eylese ‘arîzına haclet ‘arîz
olup ḥumret-i vecenât ile Sîbeveyh olur. ‘Arabiyyâtda Zemaḥşerî, emşâlde⁵³³¹ Meydânî
meydân-ı mu‘ârazaya gelmege ‘özi ile ḥalâş bulur. İnşâsı yanında suḥânân-ı
Saḥbân⁵³³² (F245a) çeşbân degül eş‘ârına⁵³³³ Ḥassân bile taḥsin eyler Saḥbân degül.

⁵³¹⁴ rubā‘î] kıt‘a P

⁵³¹⁵ ve lehu: Ol cerâḥat ki..... oda yak] -F

⁵³¹⁶ şân] nişân-ı A S

⁵³¹⁷ ‘alem] ‘âlim B S F

⁵³¹⁸ ki ‘âlemde müsellemler-i her] -F

⁵³¹⁹ ekmeldür] ekmel P

⁵³²⁰ nefsin] naḳş-ı F

⁵³²¹ fetḥ-i ebvâb] fetḥ olup F

⁵³²² anlar] eyler P

⁵³²³ nâb] -F

⁵³²⁴ ḥurūşa gelse] ḥurūş eylese F

⁵³²⁵ ḥas] ḥüsn F

⁵³²⁶ neyyirân] -F

⁵³²⁷ idüp] iden B

⁵³²⁸ mantıkında] mantıḳdan F

⁵³²⁹ kelâmı] kemâli vü F

⁵³³⁰ târiḥden] târiḥde F

⁵³³¹ emşâlde] emşâli F

⁵³³² seḥbân] -B S F

Hey'etde barmağı pergâr-ı pür-kârdur. Hendesede nazîri Sinimmâr'dur. Hisâbda 'uḡûd-ı enâmîli ḡall⁵³³⁴-i 'uḡûd-ı müşkilâta kâfidür ve ḡuṭûṭ-ı keṭ-i destî cüzûr u küşûrda vâfirdür. Çün ol aḡvâl (A245a) ḡâric-i şadeddür ve mütecâviz-i dâ'ire-i ḡaşr u 'adeddür. Ve ma'lûm-ı her 'ahaddür ki iksârî lâ-tâ'il ve tekrârî tahsîl-i ḡâşıl kabîlindendür. Çivi-zâde Efendi'den mülâzım olmışlardır evvel Şâm'a ḡâlâ⁵³³⁵ Mısr'a vâlî vü ḡâkim olmuşlardır. Hattâ Çivi-zâde-i merḡûm şâkirdlerinden Şâh Efendi ki mahallerinde mezkûr olacaktı ve ḡâlâ Edirne kâzîsidur, anlar ile 'Alî Çelebi ḡakkında *bir gözüm Şâh Çelebi ve bir gözüm 'Alî Çelebi* dirler imiş. Binâ'en 'alâ zâlik bu beyti didüm ki *Li-muḡarririhi*:

Çivi-zâde kalaydı bu zemâna
İki göz ile bakardı cihâna

Gâḡî ber-mûcib-i seyr⁵³³⁶-i fuṭalâ-yı kudemâ sevâd-ı 'ulûm-ı kütüb-i funûnuḡ ma'ânî-i kudsiyyesine iştigâl ile *erihni yâ Bilâl*⁵³³⁷ muḡtezâsınca 'âlem-i 'uluvva ṭayerân ve revâ'ih-i reyḡ u reyḡân-ı lâḡûṭi ḡülistânın seyrân eyler deṭ'-i melâl ve ref'-i kelâl içün yâḡud teşḡîz-i ḡâtîr ve teşḡîş⁵³³⁸-i ḡavâtîr içün *kellimini yâ Humeyrâ*⁵³³⁹ mûcibince 'âlem-i 'ulûm-ı edebîyyeye tenezzül iderler. Gâḡ inşâ vü gâḡ inşâd ve gâḡ nazm u gâḡ neşr gâḡ kaşide tetebbu' ve gâḡ tegazzül iderler. İnşâları *inşâ'allâhu Te'âlâ ṣumme enşe'nâhu ḡalkân âḡara*⁵³⁴⁰ ta'lim-ḡânesinden müstefîz olmuş bir inşâdur ki nazîrinden iḡbâr muḡâldür ve şî'rleri âb-ı rûy-ı baḡr-ı 'arûz ve ḡiysû-yı şâhid-i belâḡat u berâ'at ve 'ıḡd-ı nuḡûr-ı neḡârîr-i âşâr ve vişâḡ-ı şadr ve inşîrâḡ-ı esrârdur⁵³⁴¹. Eş'ârları müdevven ve (B182a) (P253b) ve inşâları fuşûl u ebvâbla bir kitâb-ı müzeyyendür. İnşâları derece-i i'câzda ve medḡinde her ne vech ile itnâb olınsa henüz ḡadem evvel-i râḡ-ı i'câzdadur. *Kalemiyye* risâleleri ḡod bir *Maḡâme*⁵³⁴²dür ki ḡarîrî ki nessâc-ı târ u pûd⁵³⁴³-ı perniyân-ı suḡandur, riştesin görse temîme-i Aḡud-ı Faḡḡâr ve Bedî-i Hemedâni eṭḡâkü'z-zeḡebin⁵³⁴⁴ varak varak kesüp ber-bâd-ı demâr u bevâr⁵³⁴⁵ iderdi. Zemân-ı cevânide Cerrâḡ-zâde (F245b) dimekle ma'rûf bir dil-ber sevdükde⁵³⁴⁶ bu maṭla'ı dimişdür ki *Matla'*:

Mâ 'âşîḡân-ı u⁵³⁴⁷ âfiyet ez dest dâdeim⁵³⁴⁸
Mecrûḡ-ı tiḡ-i ḡamze-i Cerrâḡ-zâdeim⁵³⁴⁹ (A245b)

Bu ḡazeli daḡı seḡe şemân ve sittîn ve tis'ami'ede faḡîre ḡaṭṭ-ı şerîfleriyle irsâl buyurmuşlardır. *Gazel*:

Dürr ü la'lini sirişküḡ işiginde niḡe yıl
Şöyle ḡarc eyledi kim 'âḡîbet oldu sâyil (S123b)

Umaram mûr-ı ḡam-ı ḡaṭṭuḡa ser-menzil ola
Ten-i zâra olıcaḡ ḡâk-ı laḡid ser-menzil

Gül açıldı şanemâ açılalum gel cemene
Sen daḡı ḡüller ile bir iki ḡün gül açıl

⁵³³³ eş'ârına] iştî'ârına A

⁵³³⁴ ḡall] ḡadd-i F

⁵³³⁵ ḡâlâ] ba' dehu F

⁵³³⁶ seyr] mîr-i F

⁵³³⁷ Ey Bilâl, ikamet oku da bizi rahatlat. Tirmizî, Salat 26

⁵³³⁸ ḡâtîr u teşḡîş] -B F

⁵³³⁹ Ey Humeyra, benimle konuş!

⁵³⁴⁰ Yüce Allah'ın yaratışındır. Sonra biz onu başka bir şekilde yarattık.

⁵³⁴¹ esrârdur] eş'ârdur B A S F

⁵³⁴² maḡâmedür] maḡâmdur B / meşâbedür F

⁵³⁴³ târ u pûd] târd dîver A

⁵³⁴⁴ Eṭḡâkü'z-zeḡebin] Eṭḡâkü'z-zeḡebin görse F

⁵³⁴⁵ bevâr] dîvâr F

⁵³⁴⁶ dil-ber sevdükde] cevânçün P

⁵³⁴⁷ 'âşîḡân u] 'âşîḡîm B A S F

⁵³⁴⁸ dâdeim] zâdeim F

⁵³⁴⁹ Biz âfiyeti yitiren aşıkınız. Cerrah-zâde'nin gamze kılıcıyla yaralı olarak doḡmuşuz.

Biçiyor dās-ı felek kişt-i hayātuñ şeb u rüz
Mezra^c -ı sebz-i tarabdan ne umarsın hāşıl

Yār bezminde ‘ Alī ister iseñ hāk öpmek⁵³⁵⁰
Varıcağ meclise cur^c a gibi dökil şaçıl

Ve lehu:

Her ne hüküm itse gözüñ katl-i dil-i aḥbābda
Kimse tınmaz n’eylesünler arḳası⁵³⁵¹ miḥrābda

Ve lehu:

Didüñ çün cānuñı aldum gel öp ağzumda bir bārī
Hele bir buse cānā deynüñ oldu ağzuñ iḳrārı

Ve lehu:

Ahumla gerçi tāk-ı felek pür-şerāredür
İtmez şeb-i firāḳı münevver sitāredür

Ve lehu:

Hadd-i rengin zīr-i zülf ü ḥatt-ı müşk-efşādadur
Nite kim dirler kızıl elmā Firengistādadur

Ve lehu:

Mülāyemet koculurken o şem^c a lāzım olur
Nite ki şem^c i ḳosañ ḳoynuña mülāyim olur⁵³⁵²

Ve lehu:

Şabra ḳādir ‘ aşıḳ ü bī-nāz dil-ber görmedüm
Az ‘ aşıḳ olmadum ben az dil-ber görmedüm

Ve lehu:

Ene bi’l-ḥamri ve’l-hevā sekrān
Keyfe yaşḫū’l-fetā bihi sekrān⁵³⁵³

Bu ğazeli daḫı Rüstem Paşa ḥaḳḳında ḥūbdur. *Şi’r:*

Bir sa^c ādetlü bāba mensūbuz
Der-i devlet-me’āba mensūbuz

Ḳatreyüz bahredür ta^c allaḳumuz
Zerreyüz āftāba mensūbuz

Dīv-i ğamdan ‘ Alī ne ğam bize
Aşaf-ı Cem-cenāba mensūbuz⁵³⁵⁴

Şākirdlerinden biri *Ḳaşıde-i Bürde*’yi şerḥ idüp kendülere ‘ arz eyledükde bu vech ile imzā itmişlerdür⁵³⁵⁵. *Ḳıṭ‘ a*⁵³⁵⁶.

Hest āb-ı ḥayāt in taşnif (P254a)
Ki şeved zinde zü dil-i mürde

Āḫir in şerḥ-i burdest velī
Güy-ı nikū zi evvelin burde⁵³⁵⁷

Fenn-i mu‘ ammāda daḫı yed-i ‘ ulyāları⁵³⁵⁸ vardır ki didükleri mu‘ ammālar ser-defter-i esāmi-i mu‘ ammāiyān-ı diyārdur. *Der-ism-i Aḥmed:*

⁵³⁵⁰ öpmek] olmak A

⁵³⁵¹ arḳası] ortası P

⁵³⁵² ve lehu: Didüñ çün.....olur] -F

⁵³⁵³ *Ben içki ve aşk sayesinde sarhoşum. Bir delikanlı sarhoş iken nasıl olur da uyanabilir?*

⁵³⁵⁴ bu ğazeli daḫı..... mensūbuz] -B A P S

⁵³⁵⁵ itmişlerdür] buyurmuşlardır P

⁵³⁵⁶ kıṭ‘ a] nazım F

⁵³⁵⁷ *Bu eser āb-ı hayāttır. Ki ondan, ölü kalp dirilir. O, peşinden iyi şeyler söylenen ilk şerhlerden olmuştur.*

⁵³⁵⁸ ‘ ulyāları] tülāları F

Hecr-i la' lûnle ey dūr-i nā-yāb
Hûn-ı dil oldu dāmen-i aḥbāb
Der-ism-i 'Ömer
Açma ol sîm gibi sîneyi kim şāfidūr
Bizi öldürmege çün zer-kemerün kâfidūr⁵³⁵⁹.

'ALİ: Bu fakîre pederdūr. Seyyid Naṭṭā' demekle ma'rûf Seyyid Meḥemmed'ün oğlu Seyyid Zeyne'l-'ābidîn'e mezkûr piserdūr. Merḥûm ve ecdādı Bağdādîdūr. Cedd-i a'lâsının vatan-ı mehâciri (B182b) diyâr-ı 'İrāk-ı (A246a) 'Arab'ın ol şehri Hurrem-âbâdîdūr. *Mısrâ'*:
Aşlumuz budur ki gelmiş tohumumuz Bağdâddan

Daḥı öte silsilemüz Muḥammed ü 'Alî'ye çıkar. *Mısrâ'*:
Bu⁵³⁶⁰ buney ile ol⁵³⁶¹ Veliye çıkar

Mezkûr Seyyid Meḥemmed⁵³⁶² *el-kāsibu ḥabîbu'llāh*⁵³⁶³ mücibince şan'at-ı naṭ' da mâhir imiş. Ol sebeble Seyyid Naṭṭā' lakabı ile müştehir⁵³⁶⁴ imiş. Burusa'da medfûn (F246a) olan Emir Efendi vilâyet-i Rûm'a teveccüh itdükde Bağdād'a uğrayup Seyyid Naṭṭā' 'ın evinde konup seyâhate tahrik idüp ol daḥı tâbi' olup ma'an Rûm'a gelirler. Yıldırım Pâdşâh zemânı imiş. Maḳdemlerin hoş görüp⁵³⁶⁵ Emir Efendi'ye kendü kızın, merḥûma veziri İshâk Paşa kızın virüp Emir Efendi'ye⁵³⁶⁶ (F246b) 'imâret ü câmi' ve⁵³⁶⁷ merḥûma Ebû İshâkıyye demekle ma'rûf bir zâviye vü mescid binâ idüp sādâta nâzır ve Ebû İshâk dervişlerine şeyḥ ve ol zâviyeye⁵³⁶⁸ müteveli vü mübaşir ider. Timur fetretinde Emir Efendi ve Monlâ Fenâri ve Seyyid Naṭṭā' Timurilere esir olurlar. Egerçi evvel mübtelâ-yı bend ü zencir olurlar, ba'dehu şeref-i siyâdet ve şeref-i 'ilm ḥürmetine Timur bunları ḥalâş eyler. Her biri bir cânibe sefer eyler, Seyyid Naṭṭā' hac-ı şerife teveccüh eyler. Şehr-i Şafad ki vilâyet-i Ken'ân'dur, anda düşüp kaẓâ-yı ilâhî⁵³⁶⁹ haste⁵³⁷⁰ ve şâhib-i firâş olur. Şihhat bulduktan sonra anda te'ehhül idüp ve tavaṭṭun eyleyüp⁵³⁷¹ gurbetde naṭṭā'lık aña sebep-i ma'aş olur (P254b). Çün sâki-i devlet saltanat câmın Sultân Murâd'a şunar ve hümâ-yı devlet anuñ başına⁵³⁷² konar, Seyyid Naṭṭā' 'ı⁵³⁷³ işidüp da'vet ider. Ol daḥı yine Rûm'a 'avdet ider. Ol zemân Sultân Murâd⁵³⁷⁴ Sultân Meḥemmed'i taḥir için kaşd-ı ziyâfet-i sünnet⁵³⁷⁵ ider. Ol 'ahde dek Rûm'da simâṭla yemek çekmek 'âdet degülmiş⁵³⁷⁶ sinilerle çekerlermiş. Merḥûm bunu görüp büyük naṭ'lar u simâṭlar (S124a) işleyüp Sultân Murâd begenüp haylî rağbet ü ri'âyet ider, anuñ kenef-i ḥimâyetinde âhirete rihlet ider. Yirine oğlu Seyyid Zeynel-'ābidîn nâzır-ı sādât olur Sultân Meḥemmed'den ve Sultân Bâyezîd'den ihsânlar görüp Sultân Bâyezîd'ün evâ'il-i saltanatında rihlet ider. Fakîrde olan lûknet-i lisân ki (A246b) sıbt-ı nebiyy-i 'Arabî İmâm Ḥasan radiya'llāhu 'anhuñ mübârek lisânında olup tā'ife-i Yehûddan ba'zı ta'riẓ idüp Resûla'llāha *mā ḥâzihi*⁵³⁷⁷ diyü şorduklarında

⁵³⁵⁹ der-ism-i 'Asem: kâfidūr] -B A S F

⁵³⁶⁰ Bu] ol B A S F

⁵³⁶¹ ol] Bû B A S F

⁵³⁶² Seyyid Meḥemmed] -B A P S

⁵³⁶³ Kazanan (alın teriyle) Allah'ın sevdi'idir.

⁵³⁶⁴ müştehir] meşhûr F

⁵³⁶⁵ hoş görüp] haber virüp Bursada F

⁵³⁶⁶ kendü kızın merḥûma veziri İshâk Paşa kızın virüp Emir Efendi'ye] -F

⁵³⁶⁷ ve] ve kezâlik Seyyid Naṭṭā' a F

⁵³⁶⁸ zâviyeye] zâviye efkâfına P

⁵³⁶⁹ ḥürmetine Timur kaẓâ-yı ilâhî] ḥürmetine ḥalâş bulup Seyyid Naṭṭā' hac idüp şehri Şafad ki

Ken'ândur anda düşüp] B A P S

⁵³⁷⁰ haste] bîmâr P / marîẓ F

⁵³⁷¹ şihhat bulduktan sonra anda te'ehhül idüp ve tavaṭṭun eyleyüp] -B A P S

⁵³⁷² başına] ser-i bâ-sa'âdetine P

⁵³⁷³ Seyyid Naṭṭā' ı] merḥûmı P

⁵³⁷⁴ Murâd] Murâd şeh-zâdesi P

⁵³⁷⁵ sünnet] -F

⁵³⁷⁶ çekmek 'âdet degülmiş] düşmez imiş F // degülmiş] olmayup P

⁵³⁷⁷ Bu nedir?

*hāzihi ruttetün verişehu min ‘ammihi Mūsā*⁵³⁷⁸ diyü buyurmuşlardır ki cümle-i kelâm-ı câmi‘ ü faşlu’l-hıṭâb olan cevâblarındandır ki hem cevâb hem sâ’ilün ta‘rîz itdüğü nesne ile nebileri muttasıf olduğın ilmâ‘ ile redd-i hıṭâbdur. Bize ol irşden⁵³⁷⁹ mevrûsdur. *Er-ruttetu fî’l-lisâni min ḥavâşşî’l-eşrafı*⁵³⁸⁰ ḥaşâ’isinden mebsûsdur. İrâdetü’llâh mukteżası belki ‘âdetü’llâh tekâżasıyla bizüm nesebümüz⁵³⁸¹ de böyledür ki (B183a) baṭn aşırı zuhûr ider. Farazâ birümüzde olsa oğlında taḥallûf idüp yine anuñ oğlında şudûr ider. Seyyid Natṭâ‘’uñ babasında var imiş (F247a) kendüde yoğimiş. Zeyne’l-‘abidîn’de var imiş vâlidde yoğidi. Bende⁵³⁸² vardır, eben ‘an ced bize mevrûs-ı yâdgârdur. Vâlidleri Zeyne’l-‘abidîn⁵³⁸³ vefâtından sonra ‘ilme iştiğâl eyler ve Kâdrî Efendî ve Murtażâ-zâde ve Nihâlî Ca’fer Çelebi ve Kaşşâb-zâde kâzî ile şirket üzre taḥşil-i kemâl eyler. (P255a) Medâris ü mecâlis-i İlâhî vü melâhîde bile şarf-ı mâl u menâl ve tazîyî‘-i mâh u sâl eyler. Leys Çelebi-i merḥûmdan mülâzım olup ṭarîḳ-i kazâyâ ‘âzım olur. Sulṭân Selîm-i merḥûm hemân ki serîr-i salṭanata cülûs eyler, ehl-i ‘ilm cinsinden evvel aña kazâ-yı İnegöl’i virüp dest-bûs eyler. Filibe’de yüz yitmiş akça ile kâzî iken sefer-i ‘Irâkeyn’de⁵³⁸⁴ sene ihdâ ve erba‘în ve tis‘ami’ede vefât itdi. Ol taḳrîble ki âl-i Resûldur, târiḳ-i vefâtı *mâte âlû’l-Betûl*⁵³⁸⁵dür. Merḥûm gâyet eyü Fârsidân ve mu‘ammâ-küşâ idi ve farâ’iz ü ḥisâbda ve ‘ilm-i tıbbda nabz⁵³⁸⁶ gibi engüş-nümâ idi. Fünûn-ı cüz’iyyede eli belki zâyî‘⁵³⁸⁷-i ḥarfıyyede medḥali var idi. Egerçi müdevven gâzel dimezdi ammâ eyü müfredler eyü beyitler eyü târiḳler de⁵³⁸⁸ düşürürdi ki göreni kelâm-ı şîrinine meges gibi üşürürdi. *Nazm-ı ü:*

Bî-sütûn işitdi hecründe dilün feryadını
Derd ile⁵³⁸⁹ göğsin geçürdi yâd idüp Ferhâdını

La‘l-i dil-ber var iken meyl eylemezdi şekkere (A247a)
Bilse ‘âlemde eger ki ṭuṭî ağzı dadını

Ve lehu:

Âḥ şâhum kim yazarlar her der ü dîvârda
Âhî âhumdur muḥakḳak şâhî şâhumdur benüm⁵³⁹⁰

Bir birâderümüzde târiḳ-i vilâdet *efzâl-i üdebâ* ve birine *mefḥar-ı âbâ*⁵³⁹¹ ve faḳîrûñ⁵³⁹² vilâdetine *feyz-i ilâh* ve bir birâderümüze *âl-i şafî‘-i ümmet* ve bir birâderümüzün mevtine ta‘miye ṭarîḳiyle bu târiḳi dîmişdür. *Târîḳ*⁵³⁹³:

Pây-ı dünyâ-yı deni tâ ki keşid ân merḥûm
Şude târiḳ ilâ rahmeti Rabbi’l-vehhâb⁵³⁹⁴

Pây-ı dünyâ ki elifdür, keşide olup eksük olıcaḳ târiḳ temâm olur⁵³⁹⁵.

‘AMRÎ: ‘Abdu’llâh oğludur. Müftî olan Monlâ ‘Abdü’l-kerîm kılıdır. Merḥûm ‘Abdü’l-kerîm iki gulâm-ı şağîr alup birinün ismin Zeyd ve birinün adın ‘Amr virür. Oğul idinüp (F247b) ol iki bebegi merdüm-i dîdesi gibi naşb-ı ‘aynı ider

⁵³⁷⁸ Bu Musa’nın, amcasından devraldı□ı kekemeliktir.

⁵³⁷⁹ irşden] eşerden A / irş-i maḥşûşdan F

⁵³⁸⁰ Dildeki kekemelik eşrafın özelliklerindendir.

⁵³⁸¹ nesebümüz] nisbetümüz F

⁵³⁸² bende] faḳîrde F

⁵³⁸³ Vâlidleri Zeyne’l-‘abidîn] vâlid-i vâlidî P

⁵³⁸⁴ sefer-i ‘Irâkeynde] -B A P S

⁵³⁸⁵ Betûl’ün sülalesinden olan kişi öldü.

⁵³⁸⁶ nabz] feyz F

⁵³⁸⁷ zâyî‘] şanâyî‘-i F

⁵³⁸⁸ eyü beyitler eyü târiḳler de] -B A P S

⁵³⁸⁹ derd ile] derdüne F

⁵³⁹⁰ ve lehu: Âḥ şâhum.....benüm] -A F

⁵³⁹¹ âbâ] üdebâ F

⁵³⁹² faḳîrûñ] faḳîrûñ ki nâmı Pîr Meḥemmeddür F

⁵³⁹³ târiḳ] beyt A P

⁵³⁹⁴ O merhum, alçak dünyadan aya□ını çekince, çok ihsanda bulunan Rabb’in rahmetine vasil oldu.

⁵³⁹⁵ olur] olur. Yalnız dünyânın elifin degül Rabbün daḳı elif lâmn çekmişdür F

Zeyd'ün eceli gelüp nakd-i rûhı virüp edâ-yı deyn ider⁵³⁹⁶ cüll-i himmetin şırf 'Amr'a şarf ider. Çün⁵³⁹⁷ isti'dād gelür lafz-ı 'Amr'da vavdan (P255b) zâ'id yâ ziyâde ider. Ya'ni şî're heves idüp kendü nefesine nisbetin kımayup⁵³⁹⁸ 'Amrîlikle eş'ârına iştirâk-ı şuaradan mahlas bulup fûrûğ-ı şem'-i nâmin mahlasıyla ziyâde ider. İshâk Çelebi-i merhûmla (B183b) hem-şerîkler⁵³⁹⁹ medresede hem-süfreler, mey-hânede hem-kâseler imiş.⁵⁴⁰⁰ Anlar tarîk-i tedrisde ve bu râh-ı kazâyâ sülûk idüp mâ-beynlerinde olan müşâ'areleri (F248a) İshâk Çelebi tercemesinde mestûrdur, tekrâr i'âdesi mücerred teksir-i şütûrdur. Cümle menâşıb-ı kazâsından birisi ki Serfice kazâsıdır, hâkîr dahı anda kâzî olup çok menâkıbına vâkıf oldum. Şüh-tab' u hoş-mezâk, neşve-i 'ışk ile 'âlemde tāk. Zârif-şân u nazîf-nişân, şâhid-bâz u şâ'ir-pîşe ve tâlib-i hüner ü ma'rifet-endîşe kimesne imiş. Sebük-rûh u latîf-tab' olduğına eş'ârı şâhid ve nazmı şânında hâlet-i 'ışk olduğına mü'eyyiddür. Her beytinde çâşnî-i 'ışk vardır. Bir eyliği dahı budur ki kaşâ'id ü medâ'ih demekle ta'zî-i evkât itmeyüp ancak hâlet-i 'ışk ile olan hasb-i hâlin ve süz-ı derd ü (A247b) melâlin ve dil-beri ile beyninde câri olan vaşl u hecr ve lutf u zecr tekâzasıyla derd-i derûnın hikâyet ve gâh şükr ü geh şikâyet itmişdür. 'Ömrinde ancak İbrâhîm Paşa-yı merhûmın ibtidâ-yı zuhûrında bir kaşide virmiş. Merhûm haylî pesend idüp Vize kazâsın virüp 'Amrî'nün 'ömri anda âhire irmişdür. Hikâyet: Kibâr-ı kuzâtıdan Kurd Karındaşı demekle ma'rûf Mehemmed Çelebi nâm bir 'ilm ü ma'rifetle müsellemler bir rind-i cihân-süz-ı 'âlem bir kâzî var idi. 'Acem-reviş ü şâh-meniş, Fârsîde bi-mânend ve ta'lik-nüvislikde pâyesi Enîsî'den bülend kimesne olduğundan gayrı şatranc-bâzlıkda ol şeh-süvâr-ı na'î-ı ferzâneginün Leclâc atı önince gâşiyedâr piyâdesi olurdu ve Şî'şâ'a bin Dâher ki vâzî-ı şatrançdur, oyunun görse fi'l-hâl önünde ruh koyup fütâdesi olurdu. Ammâ lu'b-bâzide ba'z-ı rîyler ve ter-destlikler itmekde bi-ihtiyâr idi. Yârân da (P256a) düşüp *bu nedür* diseler *şive-i şatrancîdür* dir idi, ol sebebden Şive-i Şatrancî demekle iştihâr idi. Ol rivâyet ider ki mahbûblıgım 'âleminde ve güzelligimün çak germâ-germ çağı deminde bir gün İshâk Çelebi ile 'Amrî yolda baña dūçar oldılar. Muşâhabet kaşd idüp 'Amrî *dil-beri avurda çekelüm* didi. İshâk Çelebi *şeklinden şuhan-âferin olmak aňlanur, câ'iz ki haclet lâzım ola* (F248b) *ferâgat yegdür* didi. 'Amrî eslemeyüp yanuma geldi. *Çelebi bi'llâh biz iki kişiyüz, üzerümüze ne tâ'ifeden olmak düşer kerem eyle beyân eyle siz de haylî kâbiliyyet fehm eyledük* didi. Ben dahı garažlarından habîr olup *hele ehl-i 'ilm ü ma'rifet olmak düşmez gayrısın bilmezem* didüm. Mebhût olup yanumdan gitdiler biri birin melâmet itdiler didi. *Gazel -i ü:*

Koma bûlbûl koma figân eyle
'İşkî 'âlemde dâstân eyle

Alçak uçma bülend-pervâz ol
'Arşa çık anda âşyân eyle

Cilvegâhuñ fezâ-yı quds olsun
'Azm-i şahrâ-yı lâ-mekân eyle⁵⁴⁰¹ (B184a)

Kaçma bizden senünle dilleşelüm
Söz bilindi yiter nihân eyle (A248a)

Ve lehu:

İşve vü nâza gâyet olmaz mı
Yâ 'itâba nihâyet olmaz mı

Kâzî olduğda irte hâzret-i Hâk
Hüblardan şikâyet olmaz mı

⁵³⁹⁶ Zeydün eceli gelüp nakd-i rûhı virüp edâ-yı deyn ider] mü'eddibe virüp gerden-i 'ömrlerin kılâde-i taşıl-i 'ilm ile pür-zîver ü zeyn ider Kazâ-yı Zebânî Zeyd 'Amrden mütemetti' olmadın câm-ı hayâtı seng-i ecele tokınup şikest olur F

⁵³⁹⁷ çün] çok B A S F

⁵³⁹⁸ kendü nefesine nisbetin kımayup] nefesine himmet F

⁵³⁹⁹ hem-şerîkler] hem-hâller P

⁵⁴⁰⁰ şerîkler medresede hem-süfreler mey-hânede hem-kâseler imiş] -B A P S

⁵⁴⁰¹ cilvegâhuñ.....eyle] -F

Ve lehu:

Göñüller yıķma bünyād itme nāze
Yazuķdur kıyma aşķāb-ı niyāze

Hakīkat   ilmini ta  l m kılsun
Vir  n dil tıflını   ı ķ-ı mecāze

Ne g l a lar seni⁵⁴⁰²   Amr  ne b lb l
G zeller sevmeyince t ze t ze

Ve lehu:

C nı bir dil-r b ya ı marla
Aradan  ık  ud ya ı marla

Al kil din g   l  az nesin  n
Ol b t-i dil-k   ya ı marla

Dil-i  eyd  nı u ladı virs n
Dil-ber-i p r-cef ya ı marla

H ste g  l  n ki g l- eker dileye
 l leb-i c n-fez ya ı marla

Ku l i  n   k-p y n istersen 
  Amr  b d-ı  ab ya ı marla⁵⁴⁰³

Ve lehu:

Bilmez miy m seni nesin ey b -vef  nesin
A  b-ı r zg r u bel -y  zem nesin

Devlet ni  nların g r rem sende ey g   l (S125a)
Be zer  adeng-i g mze-i y re ni  nesin⁵⁴⁰⁴

 ik yet-i r zg rda bu g zeli   b v k   olupdur. *G zel:*

N -ehl  n oldu  imdi zem n u zem n da ı
B -zev  n oldu c m-ı mey-i n zenin da ı

H    fer de ehle n z r eylemez dir   
    n d kendi  almadı bir  fer n da ı

Kimse  er    uyarm  ı y d itmez oldu h  
Mihri nih n ide gibi  er -ı ber n da ı

Hergiz zem ne kimse bit rmed  n g r p (P256b)
 or um budur ki sebze bit rmez zem n da ı

Bu  u   a def  ine kerem-i Hak a t yanup
  Amr  mey i  e er i ki itd  n yem n da ı⁵⁴⁰⁵

Ve lehu:

 inemi  ancer-i sitemle yarar
Be zer anda cef   adengin arar

  Anber- m  z eser nes m-i  ab 
Y  Rab⁵⁴⁰⁶ ol m h k k lin mi  arar

⁵⁴⁰² seni] beni P

⁵⁴⁰³ ve lehu: C nı bir.....ı marla] -P

⁵⁴⁰⁴ ve lehu: G     ler yıķma.....ni  nesin] -F

⁵⁴⁰⁵ bu  u   a.....yem n da ı] -B A P S

⁵⁴⁰⁶ y  Rab]   Aceb B A P S

Ve lehu:

Gel ki gül naḥlin alup mey-gedeye ‘azm idelüm
Başka sancaḳ çekelüm biz daḥı yâr anlarla

Bu murabba‘ ı faḳîre ḡāyet ‘āşıkāne gelür. *Mısra*⁵⁴⁰⁷:

Uyan bād-ı şabā deḡsün gülüne

Kıt‘a der-ḥaḳḳ-ı Sāḡārī-i Mü’ezzin:

Neng ü ‘ārı büt idinmekden ise biñ kerre

Ehl-i ‘irfān arasında uşanup şınmaḳ yeg (A248b)

Ḳoca kerkeşler ile ḳonuşup uçmaḳdan ise
Yavrı şāhinlerle ḳanlara⁵⁴⁰⁸ boyanmaḳ yeg

Kefen olmaḳdan ise ḥāce mü’ezzin destār
Hūblar şevḳine meclisde oda yanmaḳ yeg⁵⁴⁰⁹

‘**ANDELİBİ**’: Aşlı Anatólı’dur belki Laṭifī ḳavlince yiri şāhiḥ Ḳaşṭamoni’dür. İstanbul’un⁵⁴¹⁰ meşhūr u müte‘ārif imām u cüz-ḥānidur. Za‘ifü’l-bünye ve ḥafifü’l-lıhye şaḥş idi. ‘Andelībiyem diyü zu‘mınca bir ḳuş gezerdi ve şā‘irem diyü⁵⁴¹¹ evsāt-ı nāsda ba‘zı kimesneler nāmına ḳaşıde vü kıṭ‘alar diyüp daldan dala ḳonar idi. Egerçi kendü zu‘mınca bülbul-i ḡüyā idi ammā andan bir eyü söz, işidilmedük şafir-i ‘anḳā idi. Sözüñ şāhiḥi (B184b) budur ki *inanursa*⁵⁴¹² *daḥı ḥoşest inanmazsa*⁵⁴¹³ *daḥı ḳuşeşt* dirlerdi. Bir gün Sultān Süleymān Begḳozı nām mevzī‘de şikār üzre iken Sebzi ile ‘Andelībī pādşāhuñ iḥsānı tama‘ına birer kıṭ‘a diyüp varup rikāb-ı hümāyuña ‘arz itdüklerinde pādşāhuñ inḳıbāzı zemānı imiş, iltifāt itmeyüp geḳüp gider. Muḳarribān-ı ḥazretiden ba‘zı *varuñ vaḳti iki eyleñ pādşāhuñ bī-ḥuzūrlıḡı var* didükde ‘Andelībī lecc ider, ḥidmetḳarlara bire uruñ dirler. Sebzi ırāḳda bulunup ‘Andelībī’yi muḥkem lete çekerler; zurefādan ba‘zı ḥāzır bulunup ḥāle vākıf olduḳda bu kıṭ‘ayı dimişdür. *Kıt‘a*⁵⁴¹⁴:

‘Andelībiye öte ṭur didiler
Rāzī olmadı urdılar köteḡi

Sebzi anı görüp zarāfet ile
Giydi fi’l-ḥāl cāme-i tüteḡi⁵⁴¹⁵

Maṭla‘:

Ne şafā şuffası var küşe-i mey-ḥāne gibi (P257a)
Ne muşāḥib bulunur ‘āşıkā peymāne gibi (F249a)

Ve lehu:

Niçe bir yazar bozarsın ‘Andelībī şī‘rüñi
Oda ursañ yandur anı ḳünkü ādemler yaḳar⁵⁴¹⁶

‘**AHDİ**’: Edirmelidür. Sultān Bāyezīd-i merḥūmuñ dīvān kātiblerinden imiş. Hüsn-i ḥattla ve luṭf-ı inşā ile ma‘rūf bir kimesne imiş. Bu meşhūr şī‘r⁵⁴¹⁷ anuñdur. *Şi‘r-i ü*⁵⁴¹⁸:

Ḳanda varam sāye-i serv-i bülendüm var iken
Ḳime ḳul olam senüñ gibi efendüm var iken

⁵⁴⁰⁷ mışrā‘] Bend B A S

⁵⁴⁰⁸ şāhinlerle ḳanlara] şāhinler içinde ḳana B A S

⁵⁴⁰⁹ ve lehu: Gel ki gül.....yanmaḳ yeg] -F

⁵⁴¹⁰ İstanbul] İstanbul şehrinüñ B A S F

⁵⁴¹¹ ve şā‘irem diyü] -B A P S

⁵⁴¹² inanursa] utanursa F

⁵⁴¹³ inanmazsa] utanmazsa F

⁵⁴¹⁴ kıṭ‘a] nazm A

⁵⁴¹⁵ cāme-i tüteḡi] cāme-i tüteḡi ‘alā külli ḥāl bu maṭla‘ onuñdur P

⁵⁴¹⁶ ve lehu: Niçe bir yaḳar] -B A P S

⁵⁴¹⁷ şī‘r] maṭla‘ P

⁵⁴¹⁸ şī‘r-i ü] maṭla‘ A P

Ben nice gam ‘ askerine germ olup at şalmıyam
Câm-ı hamrâ gibi bir gülgün semendüm var iken

Eylemiş dil-ber şıla yolında cânlar virene
Ben bu râzı kime diyem yine kendüm var iken⁵⁴¹⁹

‘ **AHDÎ-İ DİĞER:** Bu dağı Edirnelidir. ‘ Alî Çelebi dirler ki Yıldırım Seyhî oğlu dimekle ma‘ rûf u meşhûrdur. Fevâzıl-ı zâtiyye ve fezâ’ il-i kesbiyyesi ma‘ mürdür. Akrânından fâ’ik ve ahlâkda güzide-i halâ’ik ve her güne ihsâna mazhar olmağa halîk ü lâyıkdur. Gerçi kırk akça medreseden ma‘ zûldur⁵⁴²⁰. Ammâ istihkâkına göre akrânından müte’ahhîr olmuşdur ve âyine-i âmâlî jeng-i tekâddüm ile emsâl⁵⁴²¹-i mütekeddir olmuşdur. Çün güyâlıkda vü şeker-hâlîkda bülbül ü tûti ve *devletü’l-‘âlim tubtî velâ tahtî*⁵⁴²² dür. Mercûdur ki hâk merkezinde şâbit ola ve tu‘ mesiçün nebât yirine benât nâbit⁵⁴²³ ola. Eş‘ârî dağı muhkem ü metîn ve laţîf ma‘ nâlara ve rengin edâlara karîndür. *Şi‘r-i ü:*

Gülgün-ı eşki koşdum şeb-dîz-i dūd-ı âha
Meydân-ı ‘ışk içinde koş koş da yügrün al

Ve lehu:

Gâh açıldı gönce geh dürdi yüzini nâzdan
‘ Arz-ı didâr itdi ma‘ nen bülbüle açmazdan⁵⁴²⁴

‘ **AHDÎ-İ BAĞDÂDÎ**⁵⁴²⁵: Diyâr-ı ‘ Acemden gelmiş⁵⁴²⁶. Adı Mehdî’dür, Şemsi-i Bağdâdî’nün oğludur ki ol yirün müte‘ ayyin şu‘ arâsındandır. Bir zamân nâmin maḥlaş idindi. Aḥir yine Bağdâdilerden birisi ile şirket-i taḥalluşdan kaçup maḥlaşın Ahdî eyledi⁵⁴²⁷. (A249a) Tâlib-i⁵⁴²⁸ ‘ ilm ü ma‘ rifet, hoş-fehm ü hoş-kitâbet kimesnedür. Seyâhat tarîki ile Rûm’a gelüp birkaç yıl turup yine vâtanına gitmişdür. Şu‘ arâ-yı Rûm’ı tezkire idüp inşâf budur ki eyü tetebbu‘ itmişdür. Ehl-i inşâf olup sâ’ir A‘ câm gibi Rûm’a ve Rûmilere münkir degüldür. Nite kim bu beytinden fehm⁵⁴²⁹ olunur. *Beyt:*

‘ Ahdî diyâr-ı Rûma gelüp ideli nâzar
Görinmez oldı gözüme mülk-i ‘ Acem benüm

Maṭla‘:

Cân metâ‘ ı bulmadı bâzâr -ı hicrânda revâc
Gel ḥadeng-i ḡamzeñ ile âña luṭf it kapu aç⁵⁴³⁰

Maṭla‘:

Gül zümürüd taḥta geçdi şan çemen sultânıdır (P257b)
Zer külâhın giydi nergis büstân oğlanıdır

Ve lehu:

Qan idüp ey kaşı ya oldı okuñ dilde nihân
Yaramuñ aḡzın arar cerrâḥ anuñçün her zemân

Oḡ gibi üftâdeñi atduñ yabana gerçi kim (S125b)
Ḥâkden geldük götürdüñ yine ey ebrü-kemân⁵⁴³¹

‘ **IYÂNÎ:** Babasına ‘ Acem Monlâ Hasan dirler. Rûmili’nde (F249b) kâzî iken vefât eylemiş ve cânını üste virüp bedel-i memât eylemiş. Kendünün adı

⁵⁴¹⁹ ben nice.....var iken] -B A P S

⁵⁴²⁰ gerçi kırk akça medreseden ma‘ zûldur] -B A P S

⁵⁴²¹ emsâl] -P

⁵⁴²² Alîmün hazinesi azalır, ama bitmez.

⁵⁴²³ nâbit] şâbit F

⁵⁴²⁴ ve lehu: Gâh açıldı.....açmazdan] -F

⁵⁴²⁵ Bağdâdî] ‘ Acemî B A S / ‘ Acem F

⁵⁴²⁶ Diyâr-ı ‘ Acemden gelmiş] -P

⁵⁴²⁷ adı Mehdîdür.....eyledi] -B A S F

⁵⁴²⁸ tâlib] şâhib B P F

⁵⁴²⁹ fehm] münfehim B A S F

⁵⁴³⁰ maṭla‘: Cân metâ‘ ı..... kapu aç] -F

⁵⁴³¹ ve lehu: Qan idüp.....kemân] -F

Meḥemmed'dür. Zekâsı nihâyetde, kuvvet-i tab' ile ḥod ser-âmeddür. Hoş-ḥüy u ḥande-rüy, küşâde-tab' u bezle-güydür. Cihet-i 'ilmiyyesi daḥı ma'mûr ve sâ'ir ma'ârifî ḥod mevfûrdur. A'lâ ta'lik daḥı yazar. Âvâze şâhibidür, teğannî daḥı ider, inşâdan daḥı yedi var. Ve bi'l-cümle her fende senedi vardır. Kâdri Efendi'den mülâzım olmuştur. Evvel Edirne'de babası medresesine⁵⁴³² müderris olup soñra⁵⁴³³ kazâya 'âzim olmuştur⁵⁴³⁴. Diyârbekr'de Pasin kâzîsî iken kızılbaş esir ve divânevâr mübtelâ-yı bend ü zencîr olmuştur. Şâh yamacına varduḡda şîrin-beyânlık u çerb-zebânlıkla ğazâbdan rehâ bulup korıcılar ile emiş karış olup gülistânlarına reyḥâncî, 'âkıbet şâhla muşâhib olup⁵⁴³⁵ nişâncı olmuştur. Ter-destlikle ellerinden ḥalâş bulmuştur. Rûm'a geldükde ol mâ-cerâyı ser-mâye-i nuḡl-i meclis-i ekâbir-i bülend-pâye idüp manşiblar u rîf atlar bulmuştur. *Şî'r-i ü :*

İltemez menzil-i maḡşûda beni râh-i kerem
Reh-ber olmazsa eger merḥamet-i şâh-ı kerem

Ve lehu:

Dime te'sîr-i manşib almada zâtuñ zemânuñdur (A249b)
Yâ ṭul-ı müddetüñ yâḥud zemân-ı imtiḥânuñdur

Egerçi kâr tedbirüñdür oñarmak Ḥudânuñdur
Yüri sen de düriş bir yañadan iş başaranuñdur

‘**IYÂNÎ-İ DİĞER:** Bu ‘İyânî’nüñ adı Süleymân idi. Manastır’dan şüh-tab' u hoş-dil, maḡbûl-ı yârân u mümtâz-ı akrân idi. Monlâ Çelebi-i merḥûmdan mülâzım olup manşiba duḡul itmeden ḥışm-ı mevt ma'zûl-ı ebed eyledi, şâhne-i ecel dâm-ı ḥayâtın almaḡla ḡomayup maḡbûs-ı zindân-ı laḡd eyledi. Derdmend mariż (P258a) olduḡ cihetden za'îf ü zâr ve zerd ü nizârdı. Ammâ muşâḡabeti şafa-baḡş ve şî'rinde ḥâlet ü ḥalâvet vardı. *Şî'r-i ü :*

Gülşen-i şun'ında bir ğonce-i zibâsın sen
Baḡ-ı ḡudretde yâḥud lâle-i ḡamrâsın sen

Nûrsın şûret-i insânda yâḥud rûḡ-ı beden
Ki bu âyîne-i ḡüsn içre ḡüveydâsın sen

Görinür 'aks-ı ruḡuñ âyîne-i ḡâtırda
Mîhrveş zerre-i nâ-çizde peydâsın sen⁵⁴³⁶

‘**İDÎ:** Aydınli idi. Adı Bayram idi, kendü enâm içinde gûyâ ki eyyâm içinde bayram idi. Bidâ' at-ı ilmden ḡazz-ı vâfirî ve ekşer-i ma'ârifî şâmil ḡâtır-ı şâtırî var idi. Ammâ ġâyetde⁵⁴³⁷ tiryâkî vü efyûn-ḡâr idi, ol cihetden gûze-ḡâr idi. Za'fdan üf diseñ uçardı, efyûn çöregi⁵⁴³⁸ ḡasretinden sinesine dâḡlar yaḡardı, ḡalvâ dütüni düdesiyle gözlerine sürme çeküp ḡatâyıfçılar gelecek yollara baḡardı. (B185b) Dil-ber lebi yiyüp leb-i (F250a) fukâ' emerdi. Ḥubbi⁵⁴³⁹ çerez idinüp ḡâḡ pâlûde añup cismine lerze düşerdi ḡâḡ ḡâḡ diyü keḡ geçerdi. Şaḡn'da⁵⁴⁴⁰ dânişmend iken Burusa kâzîsî Merḡabâ Çelebi'ye vardı. Ḥıdmetlerinde olup dermende (?) ḡaylî maḡlûk iken kân deldi. Merḡûm Edirne kâzîsî olduḡda vefât itdi. 'İdî daḥı ferâḡat idüp⁵⁴⁴¹ cübbe vü destârî terk itdi, himmet-i 'uzlet kemerin miyânına berk idinüp 'acz u tevekkûlî zevâde tek ü tenhâ piyâde vü fütâde ḡacça gitdi. Ḥâlâ yigirmi yıldur ki mücâvir-i beyt-i ḡarâm [ḡarem]; şıla vü surresi yok bi-dinâr ü bi-direm ancaḡ kânî'-i fütûḡ-ı ebvâb-ı erbab-ı kerem. Civâr-ı Beytü'llâḡ'da 'âkîf ḡâḡ ḡac u ḡâḡ mu'temer ve ḡâḡ mülebbî vü ḡâḡ vâḡıfıdır. *Li-muḡarririhi:*

⁵⁴³² Edirne'de babası medresesine] -B A P S

⁵⁴³³ soñra] ba'zı A / ba' dehu S

⁵⁴³⁴ soñra kazâya 'âzim olmuştur] -F

⁵⁴³⁵ korıcılar ile emiş karış olup gülistânlarına reyḥâncî 'âkıbet şâhla muşâhib olup] -F

⁵⁴³⁶ nûrsın şûret-i insânda..... peydâsın sen] -F

⁵⁴³⁷ ġâyetde] ġâyet geḡḡün P // Vaşf-ı Tiryâkî: der-kenar B

⁵⁴³⁸ çöregi] ḡâregî F

⁵⁴³⁹ ḡubbi] ḡattâ A P S F

⁵⁴⁴⁰ Şaḡnda] Şaḡnda ḡâce ḡayınında idi F

⁵⁴⁴¹ ḡıdmetlerinde.....ferâḡat idüp] Ol fevt olduḡda B A P S

Benām-ized zihî tevîk-i Yezdân
İlâhî cümle râ rûzî be-kerdân⁵⁴⁴² (A250a)

Eyü müverrihdür. Hâce Efendi-i merhûm fevtine *Târîh*:
Şühedâ ile haşr ide Allâh

Kurd Çelebi-i merhûmuñ oğlı vilâdetine *Târîh*:
‘Ömrini biñ yıl ide Allâh-ı rahmanü’r-rahîm

Zâtî vefâtına *Târîh*:
Suhanver geçdi

ve *Târîh*:
Şühedâ yâri dünyeden göçdi

dimişdür. (S126a)

‘**Â’İŞE HÂTÜN**: Şeyh Yahyâ-yı merhûmuñ nebîresi ve Şeyh Akşemsüddîn-i merhûm (P258b) evlâdından olup pâdşahumuz şeh-zâde iken hâcesi olan Şems Çelebi-i merhûmuñ halîlesi ve mâderinüñ duhter-i hemşiresi idi. Erbâb-ı ‘ulûma mahfî degüldür ki insânüñ sâ’ir hayvândan fazîleti beşere lâzım olan kemâlât-ı beşeriyeyi câmi‘ olmağdur. Bu cihetden gerek ricâl gerek nisâ ki bu kemâle mazhar ola, beñi nev‘ inden fâzıl olur. Hazret-i tercemân-ı *mâ yanîku ‘anî’l-hevâ*⁵⁴⁴³ bu ma‘nâya imâ buyurup Hazret-i ‘Â’işe hakkında *huzû şatra dînekum min hâzihi’l-humeyrâ*⁵⁴⁴⁴ diyü buyurdukları müdde‘âmıza sened-i sâti‘dur⁵⁴⁴⁵. Fusahâ-yı belâğat-şi‘âr ki *lillâhi kunûzun tahte’l-‘arşi mefâtihuhâ elsinetu’s-şu‘arâ*⁵⁴⁴⁶ gencînesine mâlikdür, bu ma‘nâyı tahkîk ve bu mü’eddâyı taşdik idüp dimişdür ki *Beyt*:

Velâ e’t-te’nisu li’s-mi’s-şemsi ‘aybun
Velâ ettezkiru fahrun li’l-hilâli⁵⁴⁴⁷ (F250b)

Ulularuñ erkek arslan arslan dişi arslan arslan degül mi didükleri buña bürhân degül mi. Bu teşbîdden garaž budur ki egerçi tâ’ife-i zenândan şi‘rden dem-zenân kimesne çokdur ammâ müşârün ileyhâdan vezn-i tab‘ ve hüsni naẓm ve lutf-ı edâ ve selâset-i elfâza⁵⁴⁴⁸ kâdire şâ‘ire yokdur. Şu‘arâ-yı nisâ-yı ‘Acemde Cîlâyî ki şafa-yı tab‘ u cîlâ-yı zihn ile jeng-zidâ-yı âyine-i feşâhat ve âfâki ki işrâk-ı şems⁵⁴⁴⁹-i şi‘r ile ufq-ı belâğatden tulû‘ itmiş mihr-i sipîhr-i belâğatdür, biri bunuñ kudümü havfından dünyâdan celâ-yı (B186a) vatan ve biri hod tulû‘-ı şems-i sa‘âdetle mahv olam diyü inmiñâk-ı mevt ile küşe-i kabri mesken itmişdür. Cihân Hâtün ki efser-i fark-ı cihândür, cemi‘-i cihâtdan bundan dün ve Dil-şad Hâtün⁵⁴⁵⁰ bunuñ şi‘r ü neşât-engizinden⁵⁴⁵¹ mahzündür. Ve şu‘arâ-yı nisâ-yı Rûm’dan biri ki Mihri’dür ve pesend-i ervâh-ı kuds ‘arûs-ı ebkar-ı efkarınuñ mehridür ve naqş-ı tahsîn-i aşâb-ı üns der-i gencîne-i eş‘ârınuñ mühridür⁵⁴⁵² bunuñ devrine gelse mihr ile çerhvar başında (A250b) zerrin legençe götürür câriyesi yâ Hurşid yahud Felek-nâz adlu bir qarî mâriyesi olurdu. Kezâlik Zeyneb ki (P259a) meşşâta-ı tab‘ı zînetger-i nev‘-arûsân-ı suhan ve kişver-i naẓmda çihre-küşâ-yı her şüret-i hasendür, bunuñ hüdmetine gelse rûtbet-i şâ‘iride vesme gibi ser-fürû ve sürme gibi siyeh-rû ve zülf gibi şikest ve şâne gibi girihlerle hem-dest olurdu. Aksam-ı şi‘rûñ her nev‘ine küşîş ve her birinde tab‘ın âzmâyîş itmişdür. Gazeli vü mu‘ammâsı ve kaşide vü meşnevisi vardır. Cümleden *Hurşid ü*

⁵⁴⁴² Maşallah, Allah’ın tevfiği çok olsun, İlahi hepsini rızıklandır.

⁵⁴⁴³ O (Hz. Muhammed) kendi arzuları doḡultusunda konuşmaz. Necm 3

⁵⁴⁴⁴ Dininizin yarısını bu Humeyra’dan alınız.

⁵⁴⁴⁵ sâti‘dur] kâti‘dur F

⁵⁴⁴⁶ Arş’ın altında Allah’ın hazineleri vardır. Onların anahtarları şairlerin dillerinin altındadır.

⁵⁴⁴⁷ Dişilik, güneş ismi için bir kusur; erillik de ay için bir övünç deḡildir.

⁵⁴⁴⁸ elfâza] şi‘re B A S F

⁵⁴⁴⁹ şems] şem‘-i F

⁵⁴⁵⁰ Hâtün] Bânü P

⁵⁴⁵¹ neşât-engizinden] engizi reşkinden P

⁵⁴⁵² pesend-i ervâh-ı kuds.....mühridür] -A

Cemşîd adlı bir nazm-ı dil-ârâsı vardır ki üç biñ beytten efzündür, içinde çok nefâ'is ü zarâ'if maḥzündür⁵⁴⁵³. Birkaç beyti ile istiḥād olındı. Evvelâ ol kitâbda böyle mu' terif-i ' acz u takṣîr ve ' özr-ḥāḥ u pūziş-pezir itmişdür. *Nazm*:

Olur her yılda zinde mürde⁵⁴⁵⁴ ' âlem
Gidince lîk artuḡ gelmez⁵⁴⁵⁵ âdem

Selefden ger şorarsañ ḥāṣ u ' âmı
Ya nāmıdur bilinen⁵⁴⁵⁶ yâ kelâmı

Bunı fîkr eyleyüben eyledüm âh (F251a)
Meger luṭf ide didüm saña Allāh

O kârı kılmadum ben kim olup yâd
Du' âyile kıllalar rûhumı şād

Daḥı mālum yok eyleyem ' imâret
Sebeb olup aṇılam tâ kıyâmet

Çü bād üstindedür bünyâd-ı evlād
Ne deñlü olur anuñla kişi yâd

Sa' âdet ol kişinüñ k'ide te'lîf
Ola ḳâdir kitâb eyleye taṣnîf

Degüldüm anda da moñlâ-yı devrân
Ḥadiṣ idem yaḥûd tefsîr-i Ḳur'ân

Daḥı bâbum⁵⁴⁵⁷ degül herḡiz⁵⁴⁵⁸ naṣîḥat
Naṣîḥat eylesem olur faẓîḥat

Benem bir ' âcize ḥār u⁵⁴⁵⁹ ḥaḳîre
Za' ife vü ḡarîbe vü faḳîre (S126b)

Yine bu vech ile kendin tesliyet itmişdür⁵⁴⁶⁰ ki *Nazm*:
Bu lâzım mı ki sen monlâ⁵⁴⁶¹ olasın
Cihânda cümleden dānâ olasın

Çün olduñ nâḳıṣâtü'l- ' aḳldan sen
Degül lâzım k'ola her sözüñ aḥsen

Sözüne dir isen ' âḳıl diye lâ
Saña ḡam yok ḥaṭâ kıllur ol illâ

Budur ' âdet olaldan işbu ' âlem (A251a)
Kişi baḥş eyler aḳrân ile her dem

Zemānuñda nisâ baḥşi çün âsân
Ricālün ' âlimi ḥod olmaz aḳrân

⁵⁴⁵³ maḥzündür] maḥzündür veleḥzâ kitâb mezkûrdan her san' atdan F

⁵⁴⁵⁴ mürde] merd-i B

⁵⁴⁵⁵ artuḡ gelmez] gelmez yine P

⁵⁴⁵⁶ bilinen] bulnan B

⁵⁴⁵⁷ bâbum] pâyum P

⁵⁴⁵⁸ herḡiz] ḳ'idem P

⁵⁴⁵⁹ ' âcize ḥār u] ' âciz u ḥūr B

⁵⁴⁶⁰ yine bu vech ile kendin tesliyet itmişdür] -F

⁵⁴⁶¹ sen monlâ] mevlânâ B

Saňa daħl itse bir ‘aql ile fā’iķ
Saňa faħr u aňa ‘ār ola lāhıķ

Ger akrāniyyet isbāt itse fāzıl (B186b)
Bu işden bi-ħużūr olur mı⁵⁴⁶² ‘aķıl

Rāġbet-i du‘āda bu temsīli ġāyet çesbān vāķı‘ olupdur ki *Nazm*:
Du‘ā temsīli Yūsuf gibidür hem
Ki aňa müşteridür ħalk-ı ‘ālem

Virür her kişi mıkdarınca cevher (P259b)
Anuñ tã müşterisinden olalar

Sen olduñ şimdi hem ol zen misāli
Kaçan ‘arz eyledi Yūsuf cemālī

Getürüp niçe rişte aňa bir zen
Ĥaridār oldu ol da cān u dilden
Der-vaşf-ı āb-ı revān:
Şular şūrīde-ħāl olmışdı ġāyet
Geçen aħvālī eylerdi şikāyet

Su raħmet āyetin⁵⁴⁶³ eylerdi taħrīr
Nesīm ol āyeti eylerdi tefsīr
Der-vaşf-ı nakķāş:
Anuñ gibiydi nakş içinde üstād
Şu üzre nakş iderdi şanasın⁵⁴⁶⁴ bād
*Der-vaşf-ı ĥurūş-ı baħr*⁵⁴⁶⁵:
Giyüp başdan ayaġa cümle cevşen
Deñiz bir demde oldu şāha düşmen

Yüzüni çīn idüp gürler ü gümler
Lebinden şaçılır her dem köpükler
Der- şıfat-ı ıřķ:
Ne şey’e ‘ıřķ irişse cevher eyler
Ayrırur ħalbı misden pür⁵⁴⁶⁶ zer eyler⁵⁴⁶⁷

ĤARFÜ’L-FĀ

FĀNĪ: Ekābir-i kużātđan Meħemmed Çelebi dirler Filibeli bir ħāzīnuñ oġlıdır.
Ĥalk içinde mütedāvel⁵⁴⁶⁸ *Şeyħ Vefā Rūznāmesi*⁵⁴⁶⁹ demekle ma‘rūf u müsta‘mel-i⁵⁴⁷⁰
dā’imi Rūz-nāme-i mezkūr Meħemmed Çelebi’nün te’lifidür⁵⁴⁷¹. Şeyħ Vefā’ya isnād
ġalaťdır, beñ didüğüm şıķatđan⁵⁴⁷² mervī nakl-i tevķīfidür⁵⁴⁷³. Mevlānā Fānī’nün adı
‘Abdü’l-kerīm ve kendü ĥalīm ü kerīm idi⁵⁴⁷⁴. Zīrek-zāde-i merħūmdan mülāzım olup

⁵⁴⁶² mı] bī A

⁵⁴⁶³ āyetin] ĥaťtını B A S

⁵⁴⁶⁴ şanasın] süret-i P

⁵⁴⁶⁵ baħr] deryā P

⁵⁴⁶⁶ pür] ber P

⁵⁴⁶⁷ nazm:Bu lāzım mı ki zer eyler] -F

⁵⁴⁶⁸ mütedāvel] mütedāvel olan F

⁵⁴⁶⁹ Rūznāmesi] Rūznāme A

⁵⁴⁷⁰ u müsta‘mel] -P

⁵⁴⁷¹ Meħemmed Çelebi’nün te’lifidür] -F

⁵⁴⁷² şıķatđan] şıfatđan F

⁵⁴⁷³ tevķīfidür] tevķīkidür F

⁵⁴⁷⁴ ‘Abdü’l-kerīm ve kendü ĥalīm ü kerīm idi] ‘Abdü’l-kerīmdür ve kendü zarīf ü nazīf ve ĥalīm ü
kerīm kimesne idi. F

‘Arabistān’a kâzî oldı, pāyesi kırkbeşe⁵⁴⁷⁵ vardukda şahne-i eccl vedî‘a-i rūhı istirdāda müteḳâzî oldı. ‘Arabistān’a teveccühinde dimişdür ki *Beyt*:

Meyl itdi ruḥuḥndan dil gisū-yı perişāna

Rūmilini terk itdün⁵⁴⁷⁶ düşdün ‘Arabistāna⁵⁴⁷⁷ (A251b)

Şi‘r-i ū:

Nūr-i ḥüsnin kim terāşında o mehveş gösterür

Şan ḳaraḥu gicede Mūsāya āteş gösterür

FAḤRÎ: Ece-zādeler⁵⁴⁷⁸ ḥānevādesi ki İznîklidür⁵⁴⁷⁹. Rūm’da şeref-i ‘ilm ile meşhūr ḥānevāde idi. Onlar daḥı üç ḳarındaşdur: biri Meḥemmed Çelebi’dür ki merḥūm Sultān Selīm ser-ḥadd-i vilāyet-i Ermen-zemīn’de ya‘nî maḥmiye-i Drabzın’da iken mezkūr Meḥemmed Çelebi Drabzın’da⁵⁴⁸⁰ ḥākim ve şeh-zādenūñ ḥıdmetünde⁵⁴⁸¹ kâ‘im imiş. Ol taḳrīble ḳarındaşı Zü’n-nūn Çelebi’yi ve ‘Aziz⁵⁴⁸² Çelebi’yi getürdüp Zü’n-nūn Çelebi kâzî olup Filibe ve Siroz kâzısı olmışdur⁵⁴⁸³. ‘Aziz⁵⁴⁸⁴ Çelebi tarīḳ-i tedrise sülūk idüp Dāvūd Paşa müderrisi iken⁵⁴⁸⁵ fevt olmışdur. Meḥemmed Çelebi’yi (P260a) yanlarından⁵⁴⁸⁶ ayırmayup ḥıdmetinden⁵⁴⁸⁷ rāzî olmışdur. Faḥrî Çelebi ol vaḳt vücuda (F251b) gelüp Sultān Süleymān-ı merḥūm ile⁵⁴⁸⁸ rāzî olmuş, ol sebebden ekşer-i menāşıbdā lūtf-ı şāhî aña bi‘z-zāt sefî‘ olmışdur. Sultān Süleymān-ı ‘ālî-tebār ber-vefk-i ‘ādet-i āftāb-ı seyyār⁵⁴⁸⁹ burc-ı seretān-ı Drabzın’dan⁵⁴⁹⁰ burc-ı māhî⁵⁴⁹¹-i Kefe’ye ki taḥvīl itdi⁵⁴⁹² (B187a) Meḥemmed Çelebi daḥı teb‘an li‘l-aşl ḳāzılığın Drabzın’dan⁵⁴⁹³ Kefe’ye tebdīl itdi. Sultān Selīm-i cennet-muḳīm pāy-taḥt-ı saltanatı maḳdem-i sa‘ādet-i tev‘emleriyle bülend-pāye ve tuğ-ı zafer-fürügla vālā-yı ‘ālem-ārāların ḥūr-ı bihişte pirāye itdükde (S127a) ḳazā-yı Burusa’yı şadaḳa idüp ba‘dehu Sultān Süleymān-ı merḥūm mezbūruñ tertibine iḥtiyācın⁵⁴⁹⁴ kendü tefakḳud-ı şehāne ve iḥsān-ı bi-bahānesine ḥaşr⁵⁴⁹⁵ idüp Şahḥn müderrisi olınca terbiye buyurmuşlardır. Şahḥn’da müderris iken⁵⁴⁹⁶ fevt olmuş ve cümle āmāl u emānisi fevt olmışdur. Tab‘ı nāzūk ve kendü nārīn, zurefā ve rindān ile muḳārin, seḥī vü kerīm, ḥalīm ü selīm idi. Cevān iken nihāl-i āmālī āsīb-i ḥazān-ı ḥadeşānla şikest oldı ve şāḥ-ı himmeti evc-i feleke irmişken kemend-i dest-i eccl ile ka‘r-i zemīne inüp pest oldı. *Maṭla‘-ı ū*:

Cemālūñ Muşḥafın etḳāl-i eşk-i çeşmüm ey dil-ber

Oḳırlar mekteb-i ḥüsnünde dā‘im şu gibi ez-ber⁵⁴⁹⁷

Ve lehu:

Her dem ol sīm-tenūñ ṭurre-i ‘anber-şikenī

Ḳıldı dem-beste vü sevdā-zede misk-i Ḥoteni

⁵⁴⁷⁵ kırkbeşe] kırkbeş aḳçaya F

⁵⁴⁷⁶ itdün] idüp B A S

⁵⁴⁷⁷ beyt: Meyl itdi.....‘Arabistāna] -F

⁵⁴⁷⁸ Ece-zādeler] Ece-zāde F

⁵⁴⁷⁹ İznîklidür] İznîkilerdür A P

⁵⁴⁸⁰ Drabzında] Drabzına B

⁵⁴⁸¹ şeh-zādenūñ ḥıdmetünde] ḥıdmetde B A P S

⁵⁴⁸² ‘Aziz] ‘Azir A P S

⁵⁴⁸³ olup Filibe vü Siroz kâzısı olmışdur] olmışdur F

⁵⁴⁸⁴ ‘Aziz] ‘Azir A P S

⁵⁴⁸⁵ iken] olup B

⁵⁴⁸⁶ yanlarından] yanında B

⁵⁴⁸⁷ ḥıdmetinden] ḥıdmetinde ve şoḥbetde F

⁵⁴⁸⁸ merḥūm ile] cihān-penāhla F

⁵⁴⁸⁹ ber-vefk-i ‘ādet-i āftāb-ı seyyār] -B A P S

⁵⁴⁹⁰ Drabzından] Drabuzında F

⁵⁴⁹¹ māhî] ḥūt-ı P F

⁵⁴⁹² itdi] idi P F

⁵⁴⁹³ Drabzından] Drabuzında F

⁵⁴⁹⁴ tertibine iḥtiyācın] -B A P S

⁵⁴⁹⁵ ḥaşr] maḳarr B

⁵⁴⁹⁶ şahḥnda müderris iken] anda B A P S

⁵⁴⁹⁷ maṭla‘-ı ū: Cemālūñ ez-ber] -F

Şanemā sā' id-i sīmīn-i semīnūn semine
Nice teşbih ideyüm kim semenūn yok semeni (A252a)

Manav 'Abdī'ye ki kec-dehān 'Abdī dimekle ma' ruf olup⁵⁴⁹⁸ Mısr kâzīsı iken vefāt eylemişdür, ibtidāda Ferhād Ağa⁵⁴⁹⁹ medresesi virildükde dimişdür. *Hicv der-ḥaḫḫ-ı ü*⁵⁵⁰⁰:

Kec-dehān 'Abdiye Ferhād Ağa medresesi
Gerçi toğruldu veli ağzına düşmez anuñ

FİRĀQİ: Vilāyet-i Anatolı'dan⁵⁵⁰¹ şehr-i Kūtāhiyye'den bir şeyḫ-zādedür. Qalbi rüşen ve zihni şüküfte⁵⁵⁰² ve tab'ı küşādedür. Niçe zemān tarīḫ-i 'ilmde müteşemmir⁵⁵⁰³ olup sāk-ı icthādı mesāk-ı isti'dāda sevk itdi ve dehān-ı ezhānı *şehdu'l-cuhdi ahlā min 'aseli'l-keseli*⁵⁵⁰⁴ cāmından zevk itdi. Şahn'a geldükde şeyḫ-zādelik ḥā'il olup *kullu şey'in yerci'u ilā aslihi*⁵⁵⁰⁵ (P260b) yolından 'avk itdi. Cām-ı şahbā-yı ālden bedel eline sübhā-i mercān aldı ve kılāde-i şevkden⁵⁵⁰⁶ bedel boynına ridāyı tavk itdi. (F252a) Şadāḳāt-ı pādşāhiden on beş aḫça itmışlerdür, ol zemān bu zemāndur ki⁵⁵⁰⁷ pāy-ı hevesi dāmen-i vahdete çeküp toḫm-ı ümmidi zemīn-i 'uzlete eküp⁵⁵⁰⁸ yine Kūtāhiyye'de vā' iz ü nāşıhdur⁵⁵⁰⁹ ammā selīḳası şī'r üzre olmağın elbette cemī' evḳatda nazm-ı eş'ārdan güziri yokdur ve eglencelerde yanında nazmdan dil-peşiri yokdur. Kürside Hüseyn-i Vā' iz dūr nazmda 'Asma'ı ve Cāhız'dur⁵⁵¹⁰. Şī'rūn her kışmında māhir ve nazmuñ envā'ına kādirdür. Gazelleri vardur bülend,⁵⁵¹¹ meşnevileri vardur dil-pesend. Kaşideleri vardur muḥayyel ü maşnū' kıt'aları vardur⁵⁵¹² hoş-āyende vü matbū'. Letā'ifi vardur şirinter, hezli vardur⁵⁵¹³ (F252b) cidde ber-ā-ber. Bu gāzeli gāyet şafā⁵⁵¹⁴-baḫşdur. Bu tarzā gāzel dimişdür⁵⁵¹⁵ ammā cümleden bu pervin içinde mihr-i pür⁵⁵¹⁶-dıraḫşdur (B187b). Gazel:

Cihāna şāh olup şāhā cihān turdukça turduñ tüt
Cihān mülkinde Şeddādī binā bünyādın urduñ tüt

Göçersin kūs-ı rihlet çalınur āḫir bu menzilden (A252b)
Otağın pādşāhum lāleveş her yirde kırdun tüt

Vücūd iklīmīnūn farzā ki olmışsın Süleymānı
'Adem deryāsına ol saltanat mührin düşürdün tüt

Bu 'ālem murğzārında murāduñca şikār alup
Şehā bāzū-yı devletden niçe şeh-bāz uçurduñ tüt

⁵⁴⁹⁸ 'Abdīye ki kec-dehān 'Abdī dimekle ma' ruf olup] 'Abdī dimekle ma' ruf kec-dehān 'Abdī ki B A

S F

⁵⁴⁹⁹ Ferhād Ağa] Ferhādiyye B A P S

⁵⁵⁰⁰ hicv der-ḥaḫḫ-ı ü] beyt B A P S

⁵⁵⁰¹ Anatolı'dan] Anatolı'dan Germiyān ilinde F

⁵⁵⁰² şüküfte] şikeste B

⁵⁵⁰³ müteşemmir] mütebeşşir F

⁵⁵⁰⁴ *Çalışmanın tadı tembellik balından daha tatlıdır.*

⁵⁵⁰⁵ *Her şey aslına döner.*

⁵⁵⁰⁶ şevkden] şerefden A

⁵⁵⁰⁷ ol zemān bu zemāndur ki] -B A P S

⁵⁵⁰⁸ eküp] çeküp B S F

⁵⁵⁰⁹ nāşıhdur] nāşih kimesnedür F

⁵⁵¹⁰ Cāhızdur] Hāfiẓdur. B S / Hāhızdur A

⁵⁵¹¹ bülend] bülend -i 'ışkıyātda 'ışk-āmizü'l-heyyātda şevk-engiz F

⁵⁵¹² bülend meşnevileri vardur dil-pesend. Kaşideleri vardur muḥayyel ü maşnū' kıt'aları vardur] -B

⁵⁵¹³ vardur] var P

⁵⁵¹⁴ şafā] fenā A S

⁵⁵¹⁵ bu tarzā gāzel dimişdür] - S / Egerçi çok dinmişdür B A P

⁵⁵¹⁶ pür] dürr F

Elinden rûzgâr-ı zûrkârûn kurtuluş yokdur
Sabâ gibi bu şahrâlarda hâ yildûn yûpürdûn tut

Ayağı götürür çün her kişi âhir bu meclisden
Fîrâkî bir el önden⁵⁵¹⁷ ‘ âlem-i vaḥdetde yurduñ tut

Gazel:

Göğüs bağır açuk kollar sığanmış yâr gönlekçek
Çemende şâh-ı gül gibi güler oynar gönlekçek

İlik düğme işi bitmiş yağa geñ⁵⁵¹⁸ yakaya gitmiş
Bahâr eyyâmı gül devri yürür dildâr gönlekçek

Degüldür gördüğün hâle kâmerde vâkıf ol hâle
Felek sen mâh-ı tâbânı kucar her bâr gönlekçek

Kuzıcağum niçün ‘ uryân olup yatduñ rakîb ile
Benüm koynuma girmekden iderken ‘ âr gönlekçek

Fîrâkî tañ degül çâk-i giribân itse gayretten
Seni her gice koynına koyar ağıyâr gönlekçek⁵⁵¹⁹

Maṭla’:

Mecma’ ü’l-bahreyne bak gel dîde-i ‘ uşşâkdan
Hikmetü’l-‘ ayn okımağ lâzım degül evrâkdan (A253a)

Gördi Kaysuñ zülf-i Leylâya mukayyed olduğın (P261a)
Yûf didi divâne gönlüm ‘ âlem-i itlâkdan⁵⁵²⁰

Ve lehu:

Gülşeninde ‘ âlemün bu sırra irmez hiç kes
Zâğlar âzâde bülbüller giriftâr-ı kafes⁵⁵²¹

Bir kayyım rakîbi vardı ki her⁵⁵²² zemânda andan dil-gîr olup (S127b) hattâ va’ zında bile münâsebetle bir hikâye irâd eylerdi ve dirdi. Zemân-ı evâ’ilde vilâyet-i Bâbil’de Kal’ a-i Selâsil’de bir kâfir var imiş, hayli dininde kayyım kâfir imiş. Âhir bunuñla dahı öykesin alamayup katı cânına geçüp toñuz kötegiye tutup eldeki ‘ aşayla urup başın yarduğda dimişdür. *Beyt:*

Çıkarmadum göz ammâ kaş yardum
Dahı şimdi er oldum baş yardum⁵⁵²³

Fîrâkî:

Arka⁵⁵²⁴ virme dâr-ı dünyâya çün istiğrâkı yok
Bü’l-‘ aceb virânedür ki sakfı var divârı yok⁵⁵²⁵

Sultân⁵⁵²⁶ Bâyezîd-i merhûm Karaman’dan Kûtâhiyye’ye heves idüp geldükde haḫḫa’l- kudum bu gâzeli yazup ithâf itmişdür⁵⁵²⁷. *Gazel:*

⁵⁵¹⁷ önden] öndin F

⁵⁵¹⁸ geñ] geyñ B

⁵⁵¹⁹ Fîrâkî tañ.....gönlekçek] -B A P S

⁵⁵²⁰ maṭla’: Mecma’ ü’l-bahreyne.....‘ âlem-i itlâkdan] -F

⁵⁵²¹ ve lehu: Gülşeninde giriftâr-ı kafes] -B A P S

⁵⁵²² her] bir A S

⁵⁵²³ Çıkarmadum göz ammâ kaş yardum

Dahı şimdi er oldum baş yardum] Çıkarmamış göz ammâ kaş yarmış
Dahı şimdi er olmuş baş yardum B

⁵⁵²⁴ arka] tekye A P S

⁵⁵²⁵ Fîrâkî: Arka virme.....divârı yok] -F

⁵⁵²⁶ Sultân] Şeh-zâde F

⁵⁵²⁷ ithâf itmişdür] göndermişdür B F

Ārzū kılmaz⁵⁵²⁸ kızılbaş āl-i ‘Osmān tahtını
Ol hirāsānlıkla terk itmez Hōrāsān tahtını

Beklerin begler içinde pādšāhum ben seni
Gönlümün ta‘ mīr⁵⁵²⁹ iderseñ işbu virān tahtını

Her ḥabāb-ı cām-ı mey söyler lisān⁵⁵³⁰-ı ḥāl ile
Yile viridi rūzgār anca Süleymān tahtını (F253a)

‘Ārızuñda ḥaṭṭuñ zūlfüñ mu‘ ārız olmadın
Mūra teslim eyledi şān⁵⁵³¹ şāh-ı mārān tahtını

‘Azm-i Beşām eyleme gel şehir-i Kūtāhiyyeye
Görmek isterseñ şehā ger Bāyezīd Hān tahtını

Sen yüz aklığın vir Allāhum çü bir sevdā ile
Germiyana geldi terk idüp Karaman tahtını⁵⁵³²

Sürme kapuñdan şehā k’itmez gedā gönlüm kabūl (B188a)
Virselər şıdķ u şafā ile Şīfāhān tahtını

Ey Firākī Hāzret-i Ya‘ kūba fūrķat bir zemān
Tahta-bend-i beyt-i aḥzān itdi Ken‘ ān tahtını

Evvel ferāğatde Burusa’da Şeyh⁵⁵³³ ‘Abdū’l-mū’min zāviyesinde şūfī olup şoyınup
iltihāb-ı āteş⁵⁵³⁴-i ıztırābı çille-i riyāzetle şoyınup ba‘dehu şeyhiyle kendü beyninde
olan aḥvāl ki şöhre-i şehir ve u‘cūbe-i dehrdür, (A253b) niçe kıṭ‘a vü risāleler ve niçe
inşā vü maḳāleler yazmışdur.

FİRDEVSİ: Rūmili’nden ma‘mūre-i Mora’da kaşaba-i Mizestire’dendür⁵⁵³⁵.
Ol cāniblerde olan emāsil-i kavābilūñ emselidür. Tarīķ-i ‘ilmi ‘ale’l-vechī’l-mu‘tād
görüp Medīne-i mūnevvere kāzisi iken vefāt iden⁵⁵³⁶ Aḥmed Çelebi’den mülāzımdur⁵⁵³⁷
yine taḥşil-i ‘ilm ü kemāle⁵⁵³⁸ müdāvimdür. (P261b) *Maṭla‘-ı ū:*

Yüzine ḥaṭ gelecek oldı rām yār baña
Hızır irişdi dilā ḥaṭṭ-ı müşk-bār baña

Ve lehu:

O çeşm ü ol müje-i ḥūn-feşānı seyr eyle
Öñine yaymış okın Türkmāni seyr eyle

Ve lehu:

Şafāda gör ‘arākı kim ider müdām ile baḥş
Şu resme kim ide ‘ālemde puḥte ḥām ile baḥş⁵⁵³⁹

⁵⁵²⁸ kılmaz] itmez F

⁵⁵²⁹ ta‘ mīr] ma‘ mūr B P

⁵⁵³⁰ lisān] zebān-ı B A S F

⁵⁵³¹ eyledi şān] itdi şanki B A S F

⁵⁵³² sen yüz tahtını] -F

⁵⁵³³ evvel ferāğatde Burusa’da Şeyh] -B A P S

⁵⁵³⁴ āteş] nīrān-ı P

⁵⁵³⁵ Mizestiredendür] Mezisendür B

⁵⁵³⁶ Medīne-i mūnevvere kāzisi iken vefāt iden] Edirne’de Sultān Bāyezīd müderrisi F / Edirne’de
Sultān Bāyezīd medresesi müderrisinden A P / A ve P’de çıkan bu cümle S ve B’de üstü çizili olarak
var.

⁵⁵³⁷ mülāzımdur] mülāzım olup F

⁵⁵³⁸ ‘ilm ü kemāle] ma‘ ārif ü fezā’ile F

⁵⁵³⁹ ve lehu : Şafāda.....baḥş] -F

FERDİ: İstanbul'dan kuloğullarındandır. Adı Mehemmed⁵⁵⁴⁰ ve mahlaşı Ferdî'dür. Zemânında ruh-ı zibâsı bahâr-ı hüsnüñ nev-şüküfte verdi ve kadd-i bâlâsı cüybâr-ı leâfetüñ serv-i nâz-perverdi idi ve lutf-ı tab'ı ve cevdet-i zihni kitab-ı ma'ârifüñ varak-neverdi idi. Muştafâ Ağa ki dâniş ü biniş ve dâd u dihiş ve saḥâvetde bahşış ü bahşâyış ve şecâ-atde küşiş ü keşiş ile ve 'âşık-pişelikde reviş ü verziş ile ağalar içinde maḳbûl ve yeñiçeri ağası iken kulı zabt'da 'âciz oldu diyü maḳtûldur, mezkûr Ferdî'nün 'âşık-ı şûridesi ve cefâ-dide vü sitem-keşidesi, zaḥm-ı ḥadeng-i 'ışkınuñ şikestesı, âhir tiğ-i gamzesinüñ küştesidür. Burusa'da Kapluca medresesinde müderris iken fevt olan Çıkrıkçı-zâde Muştafâ⁵⁵⁴¹ Çelebi ki 'ilm ü faẓl ile ve lutf-ı tab' u 'uluvv-i şân ile maḳbûl-ı 'âlemdür,⁵⁵⁴² (F253b) aḡa-yı merḥûmuñ ḥâcesı imiş. Ḥâkire böyle rivâyet ve mâ-cerâ-yı aḥvâli bu vech ile ḥikâyet itmişlerdür ki ḥikâyet: Merḥûm aḡa yeñiçeri ağası iken Ferdî'nün zülfı gibi perişân ḥâli ve gisûsı gibi şikeste bâli idi. Bir mertebe emrine münkâd ve fermân-berlikle mu'tâd idi ki ne buyurursa cânla ḥidmet kılurdu, yoluma kurbân ol dise cânına minnet bilürdi. Ḥâkikatde ol aḡaydı, aḡa arada (F254a) âlet-i hengâme ve şûret-i bî-ma'nâ idi. Şoḥbet demlerinde ve 'işret 'âlemlerinde bir tezkere çıkarurdu, istediğın oñarur⁵⁵⁴³ ve dilediğınüñ işın başarurdu. Niçe etmegi (B188b) dükenecikleri foduladan ya torbadan şûrbâcılıḡa çıkarmışdı ve niçe ecnebiler belki yayalar anuñ (S128a) (A254a) himmeti ile yayabaşılıḡa varmışdı. Segbânlıḡ virmek yanında bir ite bir pâre (P262a) etmek virmekçe gelmezdi ve niçe⁵⁵⁴⁴ ez'ara zaḡarcılıḡ virmişdi ki biri birinden ḡalmazdı. *Li-muḡarririhi:*

Muḡaşşal ol virürdi ol alurdu
Arada ad aḡanuñ olurdu

İttifâk bir gice şeb-i meh-tâbda bir ḡülşen-i sirâbda cem'ıyyet-i aḡbâb ile⁵⁵⁴⁵ şoḡbet iderdük. *Li-muḡarririhi:*

Dizilmiş zer saḡan çini piyâle
Nite kim bâḡda nesrin ü lâle

Güyâ bâde-i pür-mey kurş-ı mâh-tâbdı,⁵⁵⁴⁶ etrâfında ḡâlesi ḡalka-i aḡbâbdı. 'Aks-i kamer şarâb içinde yâ kurş-ı mâhdı sim-âb içinde yâ ḡurşid idi ḡülgün seḡâb içinde. Şu'le-i şem'e beñzer idi fânûs-ı âlda yâ 'aks-i dil-ber idi ḡayâlde. Cilve-i cemâl-i şâhid⁵⁵⁴⁷ ve 'aks-i pertev-i şem'-i meh-tâba ḡarşu miyân-ı âbda burc-ı âbide⁵⁵⁴⁸ kırân⁵⁵⁴⁹-ı mihr ü mâḡa beñzer idi ki mâ-şadaḡ ve cem'ü's-şems ve'l-kamer idi. Bir küşesinde sâzende dil-berler kimi 'ûd-sûz ve kimi 'ûd-sâz ve kimi nâyzen kimi berbat-nevâz ve kimi raḡş-künân u terâne-perdâz kimi naḡme-güy u bûlbûl-âvâz. *Beyt:*

Def ü ney râz-ı 'ışḡa tercemândur
Dehendür birisi biri zebândur

Zühre-i zehrâ bunlaruñ yanında ne çalar; gerdün-ı gerdân terânelerine raḡş urmaḡda çalḡusuz oynar. Ve bir cânibinde mânend-i mihr ü mâḡ simin-ber ü⁵⁵⁵⁰ zerrin-külâḡ kuloğulları ki her birinüñ külâḡ-ı zerdı şem'ün tâcın başına ḡar ider ve fûrûḡ-ı çihre-i 'âlem-efrûzı 'âlemi dide-i encüme târ ider. Kimi tersâ-beçeler ki henüz Türkçeye dilleri dönmez, emmeḡe muḡtâc ve her biri bir 'acemi-oḡlandur ki şâḡ-ı Rûm u 'Acem yollarına mâ-meleklerin ider târâc. *Beyt:*

Altun üsküflü ḡüneşden yeg gelür meh-tâbda (F254b)
Bir gice aḡşamlamak şâḡib-külâḡ-ı zerd ile

⁵⁵⁴⁰ Mehemmed] Hızrdur F

⁵⁵⁴¹ Muştafâ] Mehemmed B

⁵⁵⁴² 'âlemdür] 'âlemdi P

⁵⁵⁴³ oñarur] oñdurur B S F

⁵⁵⁴⁴ ve niçe] -B

⁵⁵⁴⁵ aḡbâb ile] aḡbâbda B

⁵⁵⁴⁶ mâh-tâbdı] mâh-tâb ve P

⁵⁵⁴⁷ şâhid] müşâhid F

⁵⁵⁴⁸ burc-ı âbide] -F

⁵⁵⁴⁹ kırân] kırân imiş F

⁵⁵⁵⁰ simin-ber ü] -B

Ve kimi kuloğulları rûsbılardur⁵⁵⁵¹ ki her birinüñ zaḥm-ı nigāh-ı çeşm-i bādāmı cān u ciğerde tûfeng fındıkından⁵⁵⁵² artuḡ işler ve düzdāne nazarları ciğerlere geçer, cānlara deger. *Beyt:*

Ey ḥāce şaḫın Mısra kıyās eyleme Rûmı
Kuloğlı olur Rûmda⁵⁵⁵³ sulṭāna ber-â-ber

Ve bir cānibde daḫı Mirriḥ-şıfat, Keyvān-heybet billeri yaraḫlı, elleri nacaḫlı (P262b) dil-âver-i (A254b) bahādur kan kazāver cılasın yigitler, muḥaşşal bezmḡāh māh-ı meḥābib ü Pervin-i nuḫl ve Zühre-i sâzende ve Mirriḥ-i ḥancer-güzārānla reşk-i sipihr-i berin ve ḡayret-i āsmān-ı heftümin idi. Bu ḥâlde ki bādeler seyyāl ve dil-berler neşve-i bāde ile meyyāl olmuş, dil-berüñ daḫı kızılı kızıl alı al olmuş idi. Aḡa dil-berlerüñ bu fer ü cemāline ve ḥüsnde kemāline nazar idüp bir āh-ı cān-güdāz itdi, niçe āh bir tır-i cāngāh atdı. Ḥancer-i ḡamze gördi, gözi ḫarardı; müy-ı miyāna nazar itdi, elden vardı. Egerçi mā-meleki dil-ber yolında der-miyan idi ammā buyurdı ol muraşşa ol muraşşa (B189a) kemer-i ḥanceri getürdiler ki Sulṭān Selīm'den kendüye iḥsān idi, ol kemer-i ḥancer bir kemer-i ḥancer idi ki kemer-i cevher-āḡını yanında mınṭāka-i zātü'l-burūc ki cevāhir-i zevāhir-i sitāre ve leāl-i mütelāl-i sevābit ü seyyāre ile muraşşa dur, aña göre kılāde-i ḫar-mühre-i seg ü esterden beter⁵⁵⁵⁴ idi ve sipihr-i her şubḫ buña mānend bir ḫamā'il-i zer-nigār u cevher-nişār görmedüm diyü ḫamā'il-i Ceyzāya yemin ider idi, ḥanceri reşkinden ḫod māh-ı nev ü māhi ḥancere düşerdi. Mirriḥ ḡazabından yılanlar ḫuşanur ve ḫing-i felek şafaḫdan ḫanlar ḫuşanurdu. Derḫāl ol kemer-i ḥanceri miyān-ı meclise götürüp⁵⁵⁵⁵ ortaya koyup egerçi *şebbiti'l-arş şümme'n naḫş*⁵⁵⁵⁶ mücibince evvel miyān gerek kemer ḫuşana ve ḥancer ṭaḫına ammā cün sâ'id-i daḡdārūm miyānuña kemer olmadı, bu kemer-i muraşşa andan bedel olsun ve cün ḥancer gibi yanūnda yir bulmadum, bu ḥancer bārī⁵⁵⁵⁷ ol şerefi (S128b) bulsun diyüp kemer-i ḥanceri dil-bere ber-güzār itdi. Dil-ber dest-būs itdi.⁵⁵⁵⁸ Aḡa dest-būs esnāsında fırsat bulup bahāne ile dil-beri kemer gibi der-kenār itdi. Aḡanuñ kulları ḫuşuşan ki (F255a) ketḫudāsı kemer⁵⁵⁵⁹-i ḥanceri yek-demeye cānāna nişār itdüḡin görüp ḡazabdan kemer⁵⁵⁶⁰-i ḥancer yirine yılanlar ḫuşandılar⁵⁵⁶¹. Aḡanuñ hevādārı ḫāle vāḫıf olup aḡyardan yāre gezend ire diyü üşendiler⁵⁵⁶². Ba' dehu cün dost-kāmiler içilmekden şoḫbet ṭolu urmışa döndi, ellerinde olan saḡār-ı pür-meyden olan al tūṭiler uçup başlarına murg-ı ḫāb ḫondı. Sāzendeler (P263a) ezgiyi bozdı, güyendeler uşuli 'amel-i ḫāba düzdi, (A255a) şem' yakduḡı çerāḡuñ fetili dükendi, sāzlar divāra ṭayanup sebūlar sāḡara söykendi. *Beyt:*

Şurāḫi ḡuşı oldı penbenden ker
Yatur mest ü ufanuḫ cām u sāḡar

Ve çeşm-i şem' i ḫāb-ı ḫayālī büridi, ḫopuzuñ söylemekden aḡzında saḫızı çüridi. Ehl-i meclis pür-kelāl ü melāl oldı, bu geçen 'ıyş u 'işretler hep ḫāb-ı ḫayāl oldı. *Beyt:*

Çeşm-i dildār ḫāba yüz tıtdı⁵⁵⁶³
Ḥāne-i dil ḫarāba yüz tıtdı⁵⁵⁶⁴

zānū-yı 'āşıkı yaşdanup yatdı. *Beyt:*

Çi ḫāletist ki maḫbūb-ı dil-nevāz be-nāz
Sereş be-zānū-yı 'āşık nihad u ḫāb zede⁵⁵⁶⁵

⁵⁵⁵¹ rûsbılardur] urısbılarıdır B F

⁵⁵⁵² fındıkından] fınduḡından F

⁵⁵⁵³ Rûmda] bunda F

⁵⁵⁵⁴ beter] bed-ter F

⁵⁵⁵⁵ miyān-ı meclise götürüp] -B A S F

⁵⁵⁵⁶ Önce tahtını sağlamlaştı, sonra icraata geç.

⁵⁵⁵⁷ bārī] -B

⁵⁵⁵⁸ itdi] itdükde P

⁵⁵⁵⁹ kemer] kemer ü F

⁵⁵⁶⁰ kemer] -B

⁵⁵⁶¹ yılanlar ḫuşandılar] -P

⁵⁵⁶² Aḡanuñ diyü üşendiler] -B A P S

⁵⁵⁶³ yüz tıtdı] meyl itdi B A S F

⁵⁵⁶⁴ yüz tıtdı] meyl itdi B A S F // tıtdı] tıtdı dil-ber F

Li-muḥarririhî:

Yañaklar derledi gözler süzildi
Girihler zülf ü ebrûdan çözüldi

Semenler deste deste güller erzân
Söyünmüş mûmveş rûḥ-ı fûrûzân

Raḳîb uyḥuda vü maḥmûr u evkâr
Yatur⁵⁵⁶⁶ ḥar gibi ḥorlar çün seg-i ḥâr

Zebân-ı ḥâl ile dirdi şeb-i dâc
Taşarruf^c aks-i fursatdur gözün aç

Raḳîbün körligine gör gözine
Lebin öpdî urup yüzün yüzine

Kokup boynın yüz urdı sînesine
El uzatdı şafâ gencînesine

Et-temru yâni^cun ve'n-nâṭûru ḡayru mâni^c in⁵⁵⁶⁷ diyüp gâh câm-ı lebinden nûş-â-nûşa ve gâh rûymâl-i ber-dûşa ve gâh kenâr u âḡûşa meşḡul oldu. Muḥaşşal ol şeb-i târikde zulemâtta çeşme-i ḥayvânı buldı⁵⁵⁶⁸ veyâḥud bir künc-i deycûrda genc-i şâyḡanı buldı (B189b) tâ seḥer ol şeb sine-ber-sine leb-ber-leb yatdılar. ^cAle's-seḥer ki pir-i sipih-rûn ḥumârdan gözi kararđı, başı çigzindi⁵⁵⁶⁹ ve gönli döndi (F255b) yine def^c-i ḥumâr için sāḡar-ı ufḡ râḥ-ı rahîk-i şafakla tolup nârenc-i âftâb kenâr-ı tabaḡ-ı nili-âsmâna kondı. Ferdî nergis gibi ḥâbdan bî-dâr olup etrâf-ı eyvân ^caks-i çeşm ile nergis-zâr oldu. *Beyt:*

Baḥt uyansun çeşm-i mestûn ḥâbdan bî-dâr kıl
Göz yumup açınca bâḡ-ı dehri nergiszâr kıl

ma^c nâsı nümûdâr oldu. Dil-ber ^cazm-i ḥâne kıldı. Aḡanuñ ḥıdmetkârları ve hevâdârları (P263b) Ferdî'ye aḡanuñ elinden ser-ḥûşla (A255b) kemer⁵⁵⁷⁰-i ḥancer almak âsân degûldür, bu ḥancer senün yanûna ḡalmaq imkân degûldür. Ḥancer Sulṭân Selîm yâdgâridür, aña dahı ^cAcem beglerinün ber-güzâridür. Be-her ḥâl pâdsâḥ-ı ^câlem-penâḥ⁵⁵⁷¹ işitmek⁵⁵⁷² olmaz, bu ḥancer sende konılmaz. Kemer⁵⁵⁷³-i ḥanceri eger mâhi gibi ka^c r-ı deryâya atarsañ kullâb-ı tedbir ile sâhile çıkaruruz⁵⁵⁷⁴ ve eger hilâl gibi evc-i feleke çıkarursañ kemend-i ḥile ile indürür⁵⁵⁷⁵ saḡaruz diyüp kemer-i ḥanceri⁵⁵⁷⁶ yanından aldılar; ol gitdi, anlar⁵⁵⁷⁷ ḡaldılar. Dil-ber incinüp birkaç gün aḡaya gelmedi; aḡanuñ uşşı gidüp cânı yirine gelmedi. *Beyt li-muḥarririhî⁵⁵⁷⁸:*

Elinde gerçi câm-ı zer içerdî⁵⁵⁷⁹
Gözinden bir yumardı bîn dökerdi

Elindeki mey-i telḡ şûr-âbe-i eşk ile telḡ-kâm olurdu, kendü leb-i şîrîn-i dil-ber yâdına telḡ-âşâm olurdu, dūd-ı âhından encûmen-i çerḡuñ şem^ci⁵⁵⁸⁰ söyünürdi ve dâḡ-ı

⁵⁵⁶⁵ Bu ne (güzel) hâldir ki, gönlü okşayan nazlı sevgili, aşḡın dizine başını koyup uykuya dalmış.

⁵⁵⁶⁶ yatur] yatup P

⁵⁵⁶⁷ Hurma olgunlaşmıştır. Bostan korkuluḡu engel değildir.

⁵⁵⁶⁸ buldı] -P

⁵⁵⁶⁹ çigzindi] çizgindi P S

⁵⁵⁷⁰ kemer] kemer ü F

⁵⁵⁷¹ ^câlem-penâḥ] -B

⁵⁵⁷² işitmek] istememek A P S F

⁵⁵⁷³ kemer] kemer ü F

⁵⁵⁷⁴ çıkaruruz] çıkarup B P S F

⁵⁵⁷⁵ indürür] indirüp F

⁵⁵⁷⁶ kemer-i ḥanceri] kemer ü ḥancer B

⁵⁵⁷⁷ anlar] anlar söne A P

⁵⁵⁷⁸ li-muḥarririhî] -B A P

⁵⁵⁷⁹ içerdî] çekerdî P

derûnına karşusunda yanan şem' üñ içi yanar, özi göyünürdi. Bu hâle nazar itdi, meclisi reşk-i sipihr itmege bir âh-ı pür-şerer itdi. Kaç gicedür ki ol şem'-i sa'âdetden⁵⁵⁸¹ cüdâyam ve mihr-i cemâline (S129a) ayru felek gibi ser-gerdân ve mäh-ı 'âlem-âra⁵⁵⁸² gibi räh-ı zulmet-peymâyam *Beyt*:

Şem' gibi şehd-i vaşlından ki mahrûm eyledi
'İyşımı devrân ne bal itdi ne hüd mûm eyledi

diyü elinden piyâleyi yire urdı, biraz şem'-i meclis gibi yana yana ağladı tırdı. Âhir emir-i âhûrına emr itdi ki Delü Turna'yı baña bi-te'hîr egerleñ ve hâceye dağı bir eşkin bârgir egerleñ. Delü Turna bir esb-i rehvar idi ki sebük-reftârlıkda berq-girdâr idi. Gerçi rengde çün perr⁵⁵⁸³-i küleng idi, buludla ceng itmede (F256a) mânend-i peleng idi, revişde nesim-i şabâdan tek⁵⁵⁸⁴ ü dev ve şitâbda 'ahd⁵⁵⁸⁵-i şebâbdan tiz-rev idi, Aşkar-ı Dîvzâd'la yarışmağda nice kim meydânı Düldül alurdi. Eger eblağ-ı şabâh ve eger eşheb-i şebdür koşıldukda ol öndül alurdi. Kümeyt-i nâzıra ki şâhib-i meydân-ı mizmâr-ı kuvvet-i bâsıradur, henüz tâziyâne-i müjgân havâle olınmadın tarfetü'l-'aynda kaç⁵⁵⁸⁶-ı mesâfe-i (P264a) mâ-beyn-i 'ademîn ider, bu bir adımda şerâre-i na'l pâresin perrân idüp hilâl-i (A256a) sipihr ile tâbakü'n-na'lin ider (B190a) şerâr-ı na'lin güşvâre-i mäh u pervîn ider ve 'aks-i dem-i 'arâk-rizinüñ her târın⁵⁵⁸⁶ kuyruklı yılduza karın ider ve handağ-ı hayâl ki 'umkına tınâb-ı şu'â'-ı âftâb⁵⁵⁸⁷ irişmez, anı kalkmağda âteşden çâpük ve havli-i evhâm ki eflâk-ı ecrâmdur, anı atlamağda bād gibi sebükdür.

Li-muharririhî:

Semend-i kilik-i çâlâk ü sebük-rev
Reh-i vaşında itse ger tek ü dev

Görinür gözine şahın-ı suhan teng
Bir iki adım atmadan olur leng

Der-hâl Delü Turna'ya süvâr oldı. Kapucıbaşısıyla ve mîr-i âhûrıyla biz dağı üftân u hizân bunun ahvâline hayrân yanına düşüp giderdük sâye-sân *Beyt*:

Ne dildârın bilürdük ne mekânın
Giderdük bile alup çevre yanın

Meger ağa kapuyı bilürmiş ve gâhî tebdîl-i şüret idüp dil-bere mülâzemet kılmış. Sulţân Mehemmed-i merhûm 'imâretinüñ ahûrî kurbında taracık zükâk başında evi var imiş *Beyt*:

İrişüp yüz urup geldük çü bâba
Didi geldük der-i devlet-me'âba

Kendü bir turre sâyesinde tölündi, beni kapuya gönderdi. Varup niçe def'a dağ-ı bâb itdüm, *kimdür* didüklerinde adum dimeyüp izüm şapıtdum. Hele içerdüden ü taşradan olup⁵⁵⁸⁸ niçe lecc, âhir babası olan yayabaşı er geç kapudan çıkdı, giçden giç bize⁵⁵⁸⁹ serzenişler idüp melâmetler kıldı. *Ey bi-'arlar gayretünüz yok mı, tütalum dinünüz yok hamıyyetünüz yok mı,*⁵⁵⁹⁰ *kamer gibi oğlumuñ yüzine kir getürdünüz, güneş gibi yüzüm yirlere düşürdünüz; kapumda sâye görsem kastrân sürdiler şanuram, tamuma*⁵⁵⁹¹ *'aks-i hilâl düşse boynuz aşdılar diyü*⁵⁵⁹² *cânımdan uşanuram, gökdeki yıldızlara (F256b) gözüm tokınsa üzerüme taş yağar diyü utanuram. Deveden büyük fil var, bu*

⁵⁵⁸⁰ şem' i] şem'-i hırşîdi F

⁵⁵⁸¹ şem'-i sa'âdetden] şem'-den B

⁵⁵⁸² 'âlem-âra] 'âlem B

⁵⁵⁸³ çün perr] bir B /- F

⁵⁵⁸⁴ tek] tek ü F

⁵⁵⁸⁵ 'ömr, 'ahd olarak düzeltilmiş: B

⁵⁵⁸⁶ her târın] bir tâze B S / her tam F

⁵⁵⁸⁷ âftâb] -B

⁵⁵⁸⁸ oldup] oldum F

⁵⁵⁸⁹ bize] bizi B A P S

⁵⁵⁹⁰ tütalum dinünüz yok hamıyyetünüz yok mı] -F

⁵⁵⁹¹ tamuma] takuma F

⁵⁵⁹² diyü] şanup F

ağaysa sağ olsun hünkār. Yarın dīvān-ı āliye varayum, odlar yakmağ çün başuma haşır şarayum diyü şikāyetler itdi. Ben daḥı gāh müṭāyebe (P264b) ve gāh mülātefe idüp *Hele ağa kendü bile geldi. Yaramaz kasdı yokdur, oğluñ cānından yeg sever. Yağasından geçürüp oğul idinmişdür, ol anı⁵⁵⁹³ bir çerāğ ider, everüp barḳarup od ocağ ider, severin didügin gerçek mi şanursın lāğ ider* didüm. Muḥaşşal yetmiş iki⁵⁵⁹⁴ dereden şu getürdük⁵⁵⁹⁵ gāh korkudup gāh öğüt virdük.⁵⁵⁹⁶ *Varayın* (A256b) *oğlumu göndereyin* diyüp gitdi. Nā-gāh dil-ber çıkıdı, ay tulu^c itdi şandık. Kākül perişān, bir kırmızı^c arakıyye başında çeşbān. Gözler ḥābnāk, egninde māⁱ pīrāhen şikāf-ı giribānı sineye⁵⁵⁹⁷ dek çāk; gözler ḥāb-zede, lebler⁵⁵⁹⁸ şarāb-zede. *Lī-muḥarririhi*⁵⁵⁹⁹:

Nergis-i mest gibi gözleri ḥāb-ālūde
Gül-i sirāb gibi la^c li şarāb-ālūde (S129b)

Semen-şīmā şinesinde ‘ aks-i tügme-i zerrīn güyā ki mäh ile kıran itmiş pervīn⁵⁶⁰⁰. *Beyt*:
Sineñde tügme-i zer ey dil-ber-i semen-ber (B190b)
Ay ayduñına qarşu tañ yılduzına beñzer

Sīne bir āyīne-i nūrānī, sā^c idi güyā ki destesidür billūrānī. Bī-bāk u ḡazabnāk *be-hey zālimler daḥı sizden kurtuluş yok mı, bir yaña ağanuñ qahrı, bir yaña her ehremenüñ şişe-i zehri. Cānumdan uşandurduñuz beni, ‘ömrüme toyurup āb-ı hayātuma kandurduñuz. Bir yaña kendüñüñ sitizi, bir yaña hıdmetkārlarınuñ hancer-i ḥün-rizden bedter suhan-ı tünd ü tizi. Beni ol ehremenlere öldürtmek mi istersüz, anamı ağladup düşmenlerümi güldürtmek mi istersüz*⁵⁶⁰¹. *Muḥaşşal cān bir, cihān iki; bugün toğdum bugün ölürem. Ölüm birdür yalan söyler eyleyen gümān iki. Ölürsem daḥı artuğ anda varmak ḥatıruma*⁵⁶⁰² *ḥatür itmeye. Öldüğümde sonra mezārum gerdin şabā ol cānibe iletmeye* diyüp ben daḥı cevāb virmedin ağa at şıçradup ḥāce işte⁵⁶⁰³ *dil-beri böyle kaparlar* diyüp şunup⁵⁶⁰⁴ at öñine alup Delü Turna^c ya mahmüz⁵⁶⁰⁵ eyledi ki resm-i miḥ-i (F257a) na^c l-i senābiki evrāk-ı arzı naḳş itmegiçün gerdinden ḥāk-riz eyledi. Anı gördük ki bir gerd peydā olup göge dikilüp bülendlikde mānend-i mināre oldı ve (P265a) raḥşinuñ⁵⁶⁰⁶ dört ayağından dört şerāre-i āteş-pāre çıkup güş-ı sipihre güşvāre oldı. Her çend ki bād gibi vezān olduḡ ve der-peyince revān olduḡ, ne tozına⁵⁶⁰⁷ irdük ne qarasın gördük. Hele geldük⁵⁶⁰⁸ ikisin bile şadr-ı şoḥbetde ve biri birine ‘arz-ı şükr ü şikāyetde bulduk. Şavm-ı vişāli koyup ‘id-i vişālçün bezmüñ günin giceye katdılar,⁵⁶⁰⁹ İstanbul^c da vāyelerin alımayup Muştafağa Ağā Bağçesi^c yle ma^c ruf bağçeye cān atdılar⁵⁶¹⁰ bir iki şeb u rüz anda ‘ıyş-ı dil-efrüz (A257a) itdiler⁵⁶¹¹ ve eyyu na^c imin lā yukeddiruhu^c d-dehru⁵⁶¹² mūcibince bir gice İstanbul^c dan kapu açdurup şandal tönadup birkaç yayabaşları geldiler. *Kul ‘isyān itdi, vüzerā evin nehb ü ḡārete ve şehri yağmā vü ḥasārete gitdiler* didiler⁵⁶¹³. Ağā mest ü lā-ya^c kıl bulındı. Ortaya aldılar, gāh def gibi yüzine ṭabanca urdılar gāh ‘ūd gibi kulağın burdılar gāh elin ayağın ovdılar gāh başına

⁵⁵⁹³ anı] ulı B

⁵⁵⁹⁴ iki] -B A S F

⁵⁵⁹⁵ getürdük] götürüp P / getürüp F

⁵⁵⁹⁶ virdük] virdüm F

⁵⁵⁹⁷ sineye] sinede B / nāfeye A P

⁵⁵⁹⁸ lebler] dil-ber F

⁵⁵⁹⁹ lī-muḥarririhi] beyt B A P S

⁵⁶⁰⁰ güyā ki mäh ile kıran itmiş pervīn] mışrā^c: Kıran itmiş şanasın mäh ile pervīn P

⁵⁶⁰¹ istersüz] dilersüz F

⁵⁶⁰² Ölürsem daḥı artuğ anda varmak ḥatıruma] Ölürsemde bir anda varmazam ḥatıra F

⁵⁶⁰³ işte] -B

⁵⁶⁰⁴ şunup] şunup dil-beri F

⁵⁶⁰⁵ Delü Turnaya mahmüz] atına mehmiz A P

⁵⁶⁰⁶ ve raḥşinuñ] dıraḥşinuñ B

⁵⁶⁰⁷ tozına] gerdine P

⁵⁶⁰⁸ ne tozına irdük ne qarasın gördük hele geldük] tozına irmedük ne qarasın görmedük yeldük B

⁵⁶⁰⁹ katdılar] katup F

⁵⁶¹⁰ atdılar] atup A

⁵⁶¹¹ itdiler] oldı B A P S

⁵⁶¹² Zaman hangi nimeti bulandırılmamıştır ki!

⁵⁶¹³ didiler] didiler ammā F

şovuk şular koydılar. Sekrân u sergerân iken bir miqdâr ayıldı, bu haber-i vahşet-
engizi işitdükde yine bayıldı. Ba‘ de harâbi’l-Başra ne fâ’ide, bir şandala yükletdiler,
nîm-mest ü pür-bîm-i cân İstanbul’a iletdiler. Bu sebep oldu ki birkaç günden sonra
Beyt:

Mazhar-ı kahr-ı İlâhî oldu
Küşte-i hancer-i şâhî oldu

Ferdî’nün bir ‘âşık-keşligi⁵⁶¹⁴ dağı vardır ki kendü⁵⁶¹⁵ rivâyet iderdi. Hikâyet : Bir
‘âşıkum var idi. Egerçi zâhir şehri oğlanıydı, zarîf ü şâhib-i ‘irfândı ammâ dîrd-i mey
gibi tire-tab‘ u girân-cândı (B191a). Mücerred mâh gibi nezzâreye kânî‘ olmazdı ve bir
yirde ben şem‘ ü şarâbla cem‘ olmazdum ki ol râci‘ olmazdı. Gündüz yanumca sâye
gibi yürürdü, gice ahşamdan şabâha dek karşımda dikilür tururdu. Evde mâh⁵⁶¹⁶ gibi
kapudan kovsam bacadan düşerdi, her yire⁵⁶¹⁷ ki beni da‘vet eyleseler ol işitdûgi gibi
(F257b) kendüden giderdi. Seyrâna varsam benden ileri varmış bulurdum (P265b) her
ne cânibe bakşam karşımda hâzır görürdüm. Muhaşşal bir gün vardum⁵⁶¹⁸ gâzâbla
urdum⁵⁶¹⁹ başın yardım⁵⁶²⁰ gözin çıkardum. Cihân yüzine iki gözle bakmayayım eger
bir gözüm dağı çıkarsa⁵⁶²¹ ‘aynuma alursam ve eger saña dört gözle nazar itmeyüp
seni⁵⁶²² sâ’ir dil-berlerle bir görürsem dirdi. Kanda bakşam karşımda nâzır görürdüm
güyâ ki kaş ile körlik iderdi. Ne deñlü görmez yanından (S130a) tenhâ şöhbete varsam
ol maħalle gelürdi. N’eylerse eylerdi⁵⁶²³ da‘imen ğilâz u şedâd ile and içerdi ki be-her
hâl yâ sen beni öldürmek gereksin yâ ben seni öldürürün dir idi. Vakt oldu ki bağlanmış
kapular içinde, tenhâ odalarda, dün yarılarında uyanup başum (A257b) ucında hâzır
görürdüm, yanında hancer-i bürrân; bilmezdim ki şu‘le-i kamer gibi câmdan mı
indi.⁵⁶²⁴ Gâh olurdu şehir hâbdan kalkardum, bâlinüm üzre katlûme mübaşir görürdüm
elinde tiğ-i ‘uryân. Şanurdum ki mirrih’dür bâmdan indi, bildüm ki be-her hâl ben anı
öldürmezsem ol beni öldürür. Râzî oldum ki gözin çıkardığım gibi ‘ayn-ı vücûdın
dağı ‘âlemden ber-‘araf idem. Ol baña fırsat bulmazdan evvel ben anı telef idem. Kavl
itdük ki İstanbul etrâfında Şeyh Sinân kûyî câniblerinde seyrân idevüz, aşda
birbirümüzi kurbân idevüz⁵⁶²⁵. Hemân harîf ğasl idüp aķ sâdeler giyüp buluşduğı
yârânla helâlleşüp vedâ‘ iderdi, bugün bizüm bayramımız gündür diyü zevk u
şevkle⁵⁶²⁶ semâ‘ iderdi. İttifâķ ol vakt faşl-ı hâzân ve avân-ı eyyâm-ı mihr-i cândı. *Beyt:*

İrişüp faşl-ı hâzân dehrûn fenâsın fikr idüp
Tağlar hep soyınup oldu agaçlar hep terâş

Eger gülşen ü bağ-ı rez, olmuşdı dükkân-ı reng-rez. Zihî⁵⁶²⁷ şun‘-ı şıbgatu’llâh ki her
gice envâ‘-ı envâr ve eşnâf-ı ezhâr ħum⁵⁶²⁸-ı nîlgün-ı çerha batup her şehir elvân-ı gün-
â-gün ve nümûdâr-ı nakş-ı bûkalemün görünürdi. *Li-muħarririhi:*

İrüp göz sıtması devr-i zemâna
Dönüpdür ergavâni za‘ ferâna (F258a) (P266a)

Hâzân ceyşi irelden yağı gibi
Güneş ditrer hâzân yaprağı gibi

⁵⁶¹⁴ ‘âşıkkeşligi] ‘âşıkı F

⁵⁶¹⁵ kendü] kendüyi F

⁵⁶¹⁶ mâh] sâye F

⁵⁶¹⁷ yire] gice B A S F

⁵⁶¹⁸ vardum] ‘âciz kaldum F

⁵⁶¹⁹ urdum] urup B A P S

⁵⁶²⁰ yardım] yarup B A P S

⁵⁶²¹ çıkarsa] çıkarsa F

⁵⁶²² seni] hatı F

⁵⁶²³ eylerdi] iderdi B A P S

⁵⁶²⁴ indi] iner F

⁵⁶²⁵ câniblerinde seyrân.....kurbân idevüz] câniblerine gidevüz zâhirâ seyrân ser gidevüz B A P S

⁵⁶²⁶ şevkle] şevk idüp B

⁵⁶²⁷ zihî] dağı F

⁵⁶²⁸ ħum] ğam F

Cihāna şarulık oldı müvekkel
Ağaçlar kehribâlar kıldı heykel

Dükân-ı reng-rez⁵⁶²⁹ olmuşdı vâdî
Hâzân irdi kıtî açuk boyadı (B191b)

Ol gün gitmişdi ki harâret-i temmûzî ve tâb-ı teb-i nîm-rûzî ile âb müsteskî olup şu içmege deryâya cân atardı. Yürimege kâdir olmaduğundan karnı üzre⁵⁶³⁰ sürinürdi ve ‘arûs-ı şüküfezâr-ı bâğ u bâğçe libâs-ı reng-â-rengin çıkarup⁵⁶³¹ def⁵⁶³²-i yarağan itmek için çâder-i zerd bürinürdi⁵⁶³². Bergler za‘fdan şöyle zerd ü nizâr olmuşdı ki güneşe karşı nazar olınsa tenlerinde regleri görünürdi. Muhayyem-i sürâdıkât-ı şâh-ı hâzân olmağ için şahne-i nesim-i hâzânla deşt ü hāmūnlar⁵⁶³³ korunurdu. Bunun gibi zemānda ikimiz vādilerde geşt ve seyr-i küh u deşt iderken Tekye-bınarı demekle ma‘rûf (A258a) cāygāha varduk ki ol makām bir hurrem şahn ve bir ‘arşa-i pehndür; her zemānda ser-sebz ü hurrem, gūyâ ki makām-ı Hızr’dur ki şebzeler bitmişdür ol araya başduğı dem kadem. Etrâfında niçe dıraht ki her birinün bihi semeke tevbiḥ ve evc-i nihâlleri simâke takrî⁵⁶³⁴ ider, per-gâr-ı şun⁵⁶³⁵ ile müdevver. Bir şurḥ mümerredvâr ü müseddesdür, budakları biri birine karışmış, yaprakları biri birine girişmiş gūyâ şūfildür ki semâ⁵⁶³⁶ için el ele alup yâ güştî-girlerdür ki birbiriyle⁵⁶³⁷ komuşup kol şunuşmuş el virişmiş. *Li-muharririhi*:

Çemenler naṭ⁵⁶³⁸-ı şatıncı konuşmuş
Ağaçlar rakşa girüp kol şunuşmuş

Çenâr açup elin eyler niyâzı
Bula tâ serv-kadler cân-dırâzı

Şadr-ı meclisde bir çeşme-i revân anı göricek olur şâd-revân. Gūyâ bir pāk-meşreb şâfî⁵⁶³⁹-derûn-ı ‘azbū’l-lisāndur ki mihrâb-ı ‘ubūdiyyetdedür. Herkese isti‘dādına göre feyz eyler ve havşalası alduğı deñlü ‘atâ ider⁵⁶⁴⁰ irşâd-ı tarikatdedür⁵⁶⁴¹. Kim ki nazarına gelse cihân âlâyişinden el yur ve mâ-cerâsın işiden cihānuñ⁵⁶⁴² germ ü serdinden şovur⁵⁶⁴³ (S130b). Muhaşşal ol çeşme ayağında derûn-ı vādide ikimüz tenhâ varup evvel koyınandan (P266b) bir hamâ’il ve ceybinden bir hancer-i kâtil çıkardı⁵⁶⁴⁴. *Beyt*:

Biñ bir adına Hakkūñ itdi yemin
Ditredi andan âsmân u zemîn

Ki eger beni öldürmezseñ bu demde seni öldürürem (F258b) hemân gel. *Beyt*:

Sinemi hancer-i bürrân ile çāk eyle
Bir iki kıtre ile hākūmi nemnāk eyle

Gördüm anı kıtl itmek⁵⁶⁴⁵ kıtl-i kâtil ve def⁵⁶⁴⁶-i şâ’il kabîlindendür. Elini bağladum, yüzine bakdum, kıyamayup ağladum. Didi ki *heyhât be-her hâl beni kıtl baña ve saña nâfî’dür ve ikimüzden birümüz âhari kıtl itmek emr*⁵⁶⁴⁷-i vâkî’dür diyüp ol sikkîn⁵⁶⁴⁸ ki

⁵⁶²⁹ reng-rez] reng-zer F

⁵⁶³⁰ üzre] üzerine F

⁵⁶³¹ çıkarup] -P

⁵⁶³² ve ‘arûs-ı şüküfezâr-ı bâğ u bâğçe libâs-ı reng-â-rengin çıkarup def⁵⁶³²-i yarağan itmek için çâdır-ı zerd bürinürdi] -F

⁵⁶³³ deşt ü hāmūnlar] -F // Vaşf-ı Cây-gâh: der-kenar B

⁵⁶³⁴ takrî⁵⁶³⁴] taşrî⁵⁶³⁴ F

⁵⁶³⁵ birbiriyle] birbirine F

⁵⁶³⁶ şâfî] şūfî B A S F // Vaşf-ı Çeşme: der-kenar B

⁵⁶³⁷ ider] eyler B

⁵⁶³⁸ tarikatdedür] tarikatde A / tarikindedür B S

⁵⁶³⁹ cihānuñ] ‘âlemün P

⁵⁶⁴⁰ şovur] şovurdu P

⁵⁶⁴¹ çıkardı] çıkarduk P

⁵⁶⁴² kıtl itmek] -F

⁵⁶⁴³ emr] -B

⁵⁶⁴⁴ sikkîn] bıçak F

hancer-i zu'l-ficāndan⁵⁶⁴⁵ keskin idi, işāret itdi⁵⁶⁴⁶ alup anuñla boğazladum. (B192a)
Yüzüme nigāh iderek cān virdi, küşte-i tığ-i 'ışk olup murādına irdi. Biraz ağladum⁵⁶⁴⁷
biraz āh itdüm⁵⁶⁴⁸ āhir iledüp libāsiyla bir şikāf-ı meğāka şoka ıodum⁵⁶⁴⁹ şehre teveccüh
idüp yolda ruhiçün vāfir Fātiha okıdum. *Beyt:*

Du'ā idüp elüm yüzüme sürdüm
Mehümde pence-i ħurşidi gördüm

Vaşıyyeti üzre (A258b) dül-beñdin almışdum, çözdükde gördüm ki dül-bendinde⁵⁶⁵⁰
bir nüvişte tūmār ve bir piçide kâğıd içinde yigirmi sikkedīnār-ı temām-ayār.
Mazmūn-ı rik'a-ı vaşıyyet bu ki ħaseneler bulmak istersen bulduğunu sikkelerin⁵⁶⁵¹
ba'zın maşārifuñā şarf idesin ve ba'zın ruħum için şadaķa idüp ve birkaçın ħalvā
bişirüp yārānı cem' idüp şöhet 'ālemlerinde ve 'işret demlerinde beni yād idesin,
ruħuma du'ā idüp gāhı revānum şād idesin. *Naẓm:*

Mey içüp eyledükçe⁵⁶⁵² ıyşa bünyād
Beni de idesin⁵⁶⁵³ bir cur'adan yād

Murāda irişüp geldükde⁵⁶⁵⁴ şādī
Añasın ben garib ü nā-murādı

Bu vākı'alardan soñra Ferdī yeñiçeri kātibi olan Şehābü'd-dīn Beg yanına vardı⁵⁶⁵⁵
çehār⁵⁶⁵⁶ ebrulığı zemānının zevkīn ol idüp meṭā'-ı vaşlın āhir bey⁵⁶⁵⁷ aña şardı, ol
dağı fevt olup nekbeti kaldı. Ba' dehu segbān ve yayabaşı olup bölüğe sülük idüp
yigirmi beş akça ile silāhdār oldu ve⁵⁶⁵⁸ bir zemān dānişmendliğe heves itdi, başına bōrk
yirine dānişmend tacin giydi, āhir andan⁵⁶⁵⁹ dağı kaldı (P267a) berş āfetin aldı. Āhir
sene işnā ve sittin ve tis'ami'e ramazānının evāñirinde⁵⁶⁶⁰ bir gün ata binerken ayağın
üzengiyeye koğuğı gibi ecel (F259a) irüp ayağın aldı, 'āşık-keşlik aña nā-mübārek
olup⁵⁶⁶¹ kendü cevān-merg oldu. *Gazel-i ü:*

Bir kuloğlı güzeli sineme urdı tūfegin
Fınduğın gördi gönül şandı demür leblebidür

Şeb-i zülfinde temām aya müşābih ruħ-ı yār
Dāne dāne görinen anda 'araķ kevkebidür

Yiridür müzesini nisbet idersem feleke
Māh-ı nev na' lçesi kevkebeler kebkebidür⁵⁶⁶²

Yeñi dīn tutdı sever şūfi o kāfir beçeyi
Ferdiyā gerçi anuñ eskiden ol mezhebidür

⁵⁶⁴⁵ zū'l-ficāndan] zū'l-ħicābdan F

⁵⁶⁴⁶ itdi] eyledi F

⁵⁶⁴⁷ ağladum] ağlayup P

⁵⁶⁴⁸ itdüm] eyledüm F

⁵⁶⁴⁹ şoka ıodum] şokdum yine F

⁵⁶⁵⁰ dül-bendinde] içinden P

⁵⁶⁵¹ sikkelerin] ħasenelerüñ B A P S

⁵⁶⁵² eyledükçe] eyledükde P

⁵⁶⁵³ idesin] idesiz B P S F

⁵⁶⁵⁴ geldükde] geldükçe B

⁵⁶⁵⁵ vardı] varup F

⁵⁶⁵⁶ çehār] çār P

⁵⁶⁵⁷ bey'] bī F

⁵⁶⁵⁸ ba' dehu segbān ve yayabaşı olup bölüğe sülük idüp yigirmi beş akça ile silāhdār oldu ve] -B A P S

⁵⁶⁵⁹ andan] ondan B A P

⁵⁶⁶⁰ āhir sene işnā ve sittin ve tis'ami'e ramazānının evāñirinde] bu ħālde B A P S

⁵⁶⁶¹ olup] oldu B P S / oldu ve F

⁵⁶⁶² yiridür.....kebkebidür] -F

Ve lehu:

Hîç yirde gökde zerrece yokdur qarârumuz
Hercâyî oldı gün gibi çün şehryârumuz⁵⁶⁶³

Lanka'da mescid ü minâre yapıldukda dimişdür. *Beyt:*
Tekrâr Ermeni bölüğü kâfir oldı hep
Oldı minâre anlara zirâ böğür igi

Bu mazmûnda bu kıt'a dahı anuñdur⁵⁶⁶⁴. *Kıt'a:*
Şehr-i Kostantiniyye ey Ferdi
Cum'a mescidleri ile tıldı

Lik her cum'anuñ minâreleri
Ehl-i küfre böğür igi oldı⁵⁶⁶⁵

FERRÛHÎ: Şaruhan vilâyetinden kazâ-yı Akhişâr'dandır ve kudemâ-yı şu'arâ-yı diyârdandır. Za'ifü'l-bünye vü kaşirü'l-kâme, küsec-şekl ü hakirü'l-hâme idi. 'Ulûm u fûhûmdan behresi yogıdi, levh-i zihni nakş-ı huṭût-ı huṣûz-ı 'ilmden sâde idi. (A259a) İktidârı ancak kırâ'at-i sevâde idi. Merhûm Sultân Süleymân Magnisa'da (B192b) şeh-zâde iken Ferrûhî vesâ'il-i resâ'il ve vesâ'it-i kaşâ'id ile 'arz-ı 'ubudiyyet ve tekeffül-i du'â-yı devâm-ı devlet itmiş imiş. Pây-taht-ı saltanat kudüm-ı meymenet⁵⁶⁶⁶-i ruşumlarıyla bülend olduğda ba'z-ı mezra'a vü küylar ihsân buyurmuşlar, kadîmî 'ubudiyyeti unutmayup Ferrûhî'yi hurrem-ṭâli' idüp hoş görmüşler. Hudûd-ı isneyn ve erba'in ve tis'ami'ede haccdan gelüp siyâh şarınup İstanbul'a gelmişdi. Hakir ol vaqt görüp muşâhabet itmişdüm⁵⁶⁶⁷. Sene erba'a ve erba'in ve tis'ami'ede Çâk-zâde (P267b) (S131a) kâzî ki meşâhîr-i kuzât-ı faẓl-pîşe ve ma'ârif-i vülât-ı ma'rifet-endişedendür, Akhişâr'a kâzî olduğda mâ-beynlerinde vahşet olup ıslâh-ı zâtü'l-beyn ve izâle-i seyn ü reyn müyesser olmayup kâzî-ı mezkûr (F259b) mezbûruñ hânkâh ve meşihatın ve kifâf-ı ma'îşetin aldıkda Ferrûhî dil-gir olup gelüp envâ' kıt'alar diyüp rikâb-ı pâdşâhiye şunup n'eylediyse eyledi kâzîyı 'azl itdürüp cihetlerin yine muḳarrer itdürdi, ol kıt'alardandır. *Beyt:*

Ah elinden Akhişârüñ kâzisi Çâk-zâdenüñ
Manşıbın bî-gâneye aldurdı ben üftâdenüñ

Ġazel-i ü

Bir vefâsız göñlüm aldı gitdi yâr olmaz baña
Pâyına düşdüm şabâ gibi qarâr olmaz baña

Kâfir olsun mey içüp 'âlemde dil-ber sevmeyen
Hey müselmânlar bu yolda ihtiyâr olmaz baña

Alçağa bakmaz göñül gözler hevâ şeh-bâzını
Ol hümâ yüksek uçar bildüm şikâr olmaz baña

Bu Ġazeli dahı meşhûrdur. *Ġazel:*

Pâdşâhum ḥâtem-i la'l-i dūr-efşânuñ mı var
'Aleme ḥukm itmege mühr-i Süleymânuñ mı var

Hân-ı hüsnünde nedendür gösterürsin la'lüñi
Ay efendi ben kuluña yoḥsa ihsânuñ mı var

Hey müselmânlar Sitanbuluñ büt-i ra'nâsı çok
Kâfir-i bî-dinleri ancak Qalatanuñ mı var

⁵⁶⁶³ ve lehu: Hîç yirde.....şehryârumuz] -F

⁵⁶⁶⁴ beyt: Tekrâr.....anuñdur] -F

⁵⁶⁶⁵ Bu mazmûnda bu kıt'a a.....igi oldı] Der-kenar B

⁵⁶⁶⁶ meymenet] himmet B P

⁵⁶⁶⁷ itmişdüm] itdüm A S

Ƙanda iltürsin süriyle uydurup ‘aşıklarunı
Kesmege Eyyüb-ı Enşâride Ƙurbânunı mı var

Ferruhî Zâtî Revânî Tâlî‘î vardur meger
Nazm ile şimdi Ƙazel dimekte aƘrânunı mı var

Bu murabba‘ı dağı şöhret-pezîrdür ki bendi budur. (A259b) *Bend:*

Selâm olsun selâmetdür Edirne Bursa İstanbul
Güzellerle Ƙıyâmetdür Edirne Bursa İstanbul⁵⁶⁶⁸

Ve lehu:

SalduƘ engine gönül zevraƘını şâh oñara
Dostlar n’olsa gerek idelüm Allâh oñara (S132a)

FERİDÜN AĞA: Nâmları Ahmed’dür ve bi-ħamdi’llâhi Te‘âlâ kendüleri elif
gibi ser-âmeddür çün bu ism-i şerîf ki *beyne’l-elķabi ve’l-esmâ ke’n-nâri ‘alâ’l-‘alem
a‘la ve esmâ*⁵⁶⁶⁹dur. Zihî şeref (B193a) ü tevfiķ-i ĥüsn-i telfiķ ki beyne’l-esâmî bu ism-i
sâmî ile müsemmâdur. Çün neşime-i şikeṁ-i ģudretten ve şekime-i ĥükm-i fıtratdan
tulû‘ itdükte ki hilâlâsâ necm-i necâbet Ƙarininde tâlî‘ ve *Mısrâ‘*:

Bellüdür Ƙutlı gün toƘuşından (P268a)

mücibince kevķeb-i şehâmet cebîn-i (F260a) bî-çininde lâmi‘ idi. Sinn-i temyîze ve
fehm-i çiz ü nâ-çize vâşıl olduƘda çemen-i gülistânda seyr-i gül-bün ü gülden bedel
encümen-i bustânda⁵⁶⁷⁰ rahle vü muşħafı maṭmaḥ-ı ebşâr ve maṭraḥ-ı efķâr ider. Erâ‘ik-i
melâ‘ib yirine me‘ârik-i ketâ‘ib ve mızmar-ı belâgatde envâ‘-ı metâ‘ib-i kümeyt-i
ħâme ve tûmar-ı nâme-i berâ‘at-ı ĥitâme ile çâpûk-süvârlıƘlar ve sipehsâlârlıƘlar
iderdi; dūr-bînlik ü ‘âķibet-endişlik Ƙaşd idüp lezzet-i naşb-ı menâşib-ı dü-cihânı taḥşili
içün envâ‘-ı ta‘b u naşb çeküp *kesbü’l-‘ilmi evveluhû emerru mine’l-başal ve âķiruhu
aḥlâ mine’l-‘asef*⁵⁶⁷¹ mefhûmın zevķ iderdi ve *şehdu’l-cuhdi aḥlâ min ‘asef*⁵⁶⁷²
maṣmûnın zehr-i Ƙahr-ı dehre tiryâƘdur dirdi. Bu ĥâlde Çivi-zâde ‘Abdu’llâh Çelebi ki
divân-ı ĥümâyunda defterdâr ve ‘aşrında aƘrânı içinde şehâmet ü şarâmet ve kifâyet ü
istikâmetle ve tevfir-i a‘mâl-i pādşâhi ve teķsir-i emvâl-i memleket-penâhi ile ser-dâr
idi ve vüfur-i dâniş ve fevz⁵⁶⁷³-i emvâl u evlâd ve aşâlet-i şân u işâbet-i re‘yle dâd u
devletden ber-ħurdâr idi. Anuñ ĥânedânına düşüp merħûm-ı merķûm müşârün ileyhi
ferzend-i şulbî ve ĥalef-i talķı yirine perveriş ve naşb-ı ‘aynı yirine naşb ve nûr-ı çeşm-
i cihân-bîni gibi nümâyiş virüp envâ‘-ı baḥşış ü baḥşâyiş ve der-i iḥsânından üzerine
küşâyiş ile üstdâ-ı edib ve mu‘allim-i erib (A260a) ta‘yîn idüp taḥşil-i kemâlât-ı
melekiyye ve tekmil-i melekât-ı felekiyyesinde⁵⁶⁷⁴ envâ‘-ı küşiş itdi. Çün ser-mâye⁵⁶⁷⁵-i
isti‘dâd-ı fıtrî *vifķa’l-merâm bel huve fevķa’l-murâd*⁵⁶⁷⁶ idi. Şol ki medâr-ı umûr-ı
saltanatdur, mevâlîd-i selâse gibi aşlda üç nev‘ olup biri umûr-ı milletdür ki zimâm-i
ihtimâm-ı nizâm-ı ‘adâlet-irtisâmı merbûṭ-ı enâmil-i şudûr-ı aşħâb-ı şeri‘atdur ve biri
(F260b) umûr-ı mâldur ki ser-rişte-i maḥv u işbât-ı devâm u şebâtı vâ-beste-i aƘlâm-ı
şalâḥ-ı erķâm-ı aḥķâm-ı defterdârân-ı ĥazâ’in-i memleketdür ve biri umûr-ı mülkdür ki
bu ikisine şümûl-ı neżâretle (P268b) mermûk-ı başar-ârâ-yı aşħâb-ı vezâret ve
merci‘ün ileyhi efķâr-i erbâb-ı sa‘âdet olup ĥall u aƘdına ve ‘azl u naşbına ve cebr ü
kesrine ve ibrâm u naķzına ve ref‘ ü ĥafzına anlarunı emrleri medârü’n-‘aleyh ve
müşârün ileyhdür⁵⁶⁷⁷. Müşârün ileyħ bâb-ı sâninün bi-cemî‘-i daķiķhâ vü celîlhâ
(B193b) ve icmâlîhâ vü tafşîlhâ iḥâta idüp aḥvâl-i muḥâsebat ve a‘mâl-i muķâta‘ât,
esâlib-i defâtir ve e‘âcib-i meḥâteri ĥazâ’inde ebvâb-ı tevfiiri ve idrârât u iḥrâcâtı
(S132b) deķâ‘iķ-i tebzîr ü taķtîri bi’l-fî‘l idinüp evrâķ-ı şaḥâ‘if-i ĥâtîrı fezleke-i defâtir-

⁵⁶⁶⁸ güzellerle Ƙıyâmetdür Edirne Bursa İstanbul] -B A P S

⁵⁶⁶⁹ *Lakaplar ve isimler arasında çok yaygın ve meşhurdur.*

⁵⁶⁷⁰ bustânda] debistânda B P

⁵⁶⁷¹ *İlim tahsilinin başlangıcı, soğandan acı; sonu, baldan tatlıdır.*

⁵⁶⁷² *Çalışmanın tadı, tembellik balından daha tatlıdır*

⁵⁶⁷³ fevz] fevz devlet A S / fevr F

⁵⁶⁷⁴ felekiyyesinde] melekiyyesinde A P S

⁵⁶⁷⁵ ser-mâye] ser-tâbe B

⁵⁶⁷⁶ *Arzuya uygun hatta ondan da öte.*

⁵⁶⁷⁷ ve müşârün ileyhdür] -F

i emvāl ve icmāl-i muhāsebāt-ı iktā^c ü emyāl oldu. Merhūmuñ intikālinden soñra yārī-i tevfiḳ-i āzāl ve yāver-i baht u iḳbāl ile vezir-i mütederrib ve meşir-i mütecerrib, meleḳ-müşir ü felek-mesir, Hızr-siyer Loḳmān-eşer, Büzürce-mihr-çihir ve Büzürg-i ümmid-bihr, Muḥammed-^calem ve ^cİsā-dem *mudebbiru'l-kulli ve cumleti'l-mulki* ^cālem⁵⁶⁷⁸ Hazret-i Meḥemmed Paşa *vaffekahu'llāhu te'ālā me'āden ve me'āşen*⁵⁶⁷⁹ vezir-i ^caḳl-ı evvel-i bī-şānī ve cümle-i ^cālem aña dā^ci vü şānī iken ḥazretlerinin şeref-i ḥidmetlerine müşūl⁵⁶⁸⁰ ve meşāf⁵⁶⁸¹-ı eşrāf ve meṭāf-ı a^cyān-ı eṭrāf olan āstānelerine sa'ādet-i ḳabūle vuşūl müyesser olup ḥazret-i destūr görür ki bunun fiṭnatı bī-futūr ve fiṭratı bilā-futūr, eşer-i şadāḳat nāhiye-i nāşiyesinde tābān, leme^cat-ı ḳābiliyyet i^ctilā-yı şān ve reye^cān-ı ehliyyet-i irtikā-yı meḳān cennāt-ı vecenātında raḥşān, lā-cerem nazār-ı iksir-eşirinūñ⁵⁶⁸² eşeri ḥaḳḳında rūz-efzūn ve mi^cyār-ı i^ctibārında zeheb-i mezheb ve meşrebi kāmīlū'l-^cayār ve terāzū⁵⁶⁸³-yı (A260b) ihtiyārında cevāhir-i şānı ve le'ālī-i (F261a) aḥvāl-i ḥāl u me'ālī seng-i neng ü direng ile mevzūn olur. Bu deñlü istihḳāḳ ve ma'āric-i ^cāliyye ve medāric-i sāmiyye intibāḳıñ⁵⁶⁸⁴ müşāhede idüp hilāl gibi ifāza-ı pertev-i mihr ile bedr ider ve meḳānı şaff-ı ni^cāl iken yirin şadr ider ve mu'āyeneten buyurur ki ḥüsn-i şān^cat-ı ḥaṭṭa ḳābiliyyeti Ḥudā dādıdır, her varāḳı niçe Yāḳūt gibi ḡulām-zer-i ḥarīdeye ḥaṭṭ-ı āzādıdır. Ḥāmesi ḥāme-i (P269a) İbnü'l-^cAmīd⁵⁶⁸⁵ gibi ^cimād-ı esās-ı üstüvār-ı berā^cat u belāḡatdır ve nāmesi nāme-i ^cAbdü'l-ḥamīd gibi ser-nāme⁵⁶⁸⁶-i şahā'if-i ḥaşaḳatdır. Ḥāmesi bir mizābdur ki ol nāvdānuñ isāle-i mā'-ı mu'ayyeni ile ḡulşen-i inşā şādābdur ve nāmesi bir ḡulistān-ı büstāndur ki feyhāt-ı ḥüsn-i ta^cbir-i pür-ta^cbiri ile mu'atṭar ve reşehāt-ı luṭf-ı taḥrīr-i bī-tezhīb ü taḥriri ile sırābdur. Umūr-ı esrārı kitābetin yek-ḳaleme enāmīl⁵⁶⁸⁷-i ḥāme-i bedāyi^c-i nigār ve berāyi^c-i şī'ārına teslim itmişdür *itteḳū ferāsete'l-mu'min*⁵⁶⁸⁸ mücibince teferrūs ḳılır ki ḥāme-i cihān-küşay ile bedī^cü'l-bedīl olduḡı gibi tiḡ-i ma^creke-ārā (B194a) ile daḡı ^cadīmū'l-^cadīldür. Tuḡra-yı zū'r-riyāseteyn gibi şāḥib-i seyf ü ḳalemdür ve levḫa-i cebhe-i ve li-küllin vechesinde semt-i *Beyt*⁵⁶⁸⁹:

Ḳalem-zen nigeḥdār-ı şemşir-zen
Ne muṭrib ki merdī ne-yāded zi zen⁵⁶⁹⁰

mefhūmın tersīm ider,⁵⁶⁹¹ ḥālā ḥüsn-i edā vü inşāda ve tertīb-i aḥḳām-ı ḳişver-gir ü cihān-küşāde. Midād ki āb-rüy-i şahā'if-i esātir-i evvelīn ve tarāvet-baḥş-i şafā'ih-i desātir-i āḥirindür, ḥāmesinūñ ayaḡına şu dökmege degmez ve ḥāme-i ḳaşabi-cāme vü ^cabbāsi^c-imāme ki⁵⁶⁹² ḥaṭīb-i minber-i ser-i pāye-i enāmīl-i feyz-şāmildür, bunuñ ser-i ḳalem-i nüviş-i engüştine baş indirüp ḡayrıya baş egmez ve ḳalem ki ser-i ^calem-i livā-yı ^cilm ü ^cameldür ve medār-ı umūr-ı mülḳ ü milel ve dīn ü düvelldür, ḡāḥ u nā-ḡāḥ öñinde ser-fürü eyler ve evrak ki mānend-i revāḳ-ı perde-hā-yı tabāḳāt-ı a^cyān-ı ^cuyündür ve müşārün ileyh-i şiv-i *nūn ve'l-ḳalemi ve mā yestūrūn*⁵⁶⁹³dur, (S133a) *reşehāt-ı aḳlam-ı cevāhir-erkāmından taḥşil-i āb-rū eyler* (F261b) bir anda tertīb-i aḥḳām-ı eyālet ve aḥḳām-ı (A261a) vilāyet ve tanzīm-i hıfz-ı ḥuşūn ve sedd⁵⁶⁹⁴-i şūḡūr u ḳavānin-i cumḥūr-ı umūr umūr-ı cumḥūr ve menāşir ü berevāt ve ber-mücib-i *kullu*

⁵⁶⁷⁸ Her şeyi ve bütün yönetimi düzenleyen

⁵⁶⁷⁹ Allah onu dünyada ve ahirette başarılı kılsın.

⁵⁶⁸⁰ müşūl] maḳbūl B A

⁵⁶⁸¹ meşāf] mesāḳ B

⁵⁶⁸² eşirinūñ] eşirlerinin P / eşerinūñ F

⁵⁶⁸³ terāzū] terāzū-yı ihtibār-ı B A P S

⁵⁶⁸⁴ intibāḳıñ] intibāḳda B

⁵⁶⁸⁵ İbnü'l-^cAmīd] İbnü'l-^cabīd B

⁵⁶⁸⁶ nāme] pāye P / ḡāme B F

⁵⁶⁸⁷ enāmīl] -F

⁵⁶⁸⁸ Müminin ferasetinden sakının.

⁵⁶⁸⁹ beyt] -F

⁵⁶⁹⁰ Kalem ve kılıç ehlini yanında tut. Mutribi yanında tutma. Çünkü kadından erkeklik ortaya çıkmaz.

⁵⁶⁹¹ ider] idüp B / itmişdür P

⁵⁶⁹² ve ḥāme-i ḳaşabi-cāme vü ^cabbāsi^c-imāme ki] -F

⁵⁶⁹³ Nun 'a, Kalem ve yazdıklarına andolsun. Kalem 1

⁵⁶⁹⁴ sedd] setr P

*yevmin huve fî şe'nin*⁵⁶⁹⁵ her gün lâyiḥ ü sāyiḥ olan eṭvār-ı şu'unāt ve tevāmir-i veḳāyi' -i kâ'inin ü kâ'ināt yanında ser-i nāḥunda meşḳ-i şakkü'l-kaleminden āsāndur ve mersūmāt-ı aḥkām-ı divāni ve ma'lūmāt-ı divān-ı 'Osmāni ṭabaḳāt-ı 'asākir ü ecnād ve derecāt-ı memālik ü bilād ve (P269b) a'dād-ı ḥuşūn u kıla' u eb'ād-ı bilāḳı' u biḳā' belki kemiyyet-i ferāṣiḥ ve keyfiyyet-i berāzih keẓālīk zufr-ı zafer-nümālarında terkīm-i şıfır u raḳamdan sehlū'l-imkāndur, ḥaṣā'il-i nigūhīde ve şemā'il-i pesendīde ki zāt-ı bī-hemālinde cem' olmuştur, 'ösr-i 'āşiri belki bīnde biri mezkūr olsa mekārīm-i aḥlāḳdan bir kitāb olur ve her birinūn Fātiḥa ve ḥātīmesinden bir muḳaddime zikr olınsa Heşt-Biḥişt gibi bir bābü'l-ni' me'l-me'āb olur. Gāhi şī'r ü inşāya daḥı *ḥasbe'l-evḳāt ve ḳadra'l-ferāḡ 'ani'l-mehemmāt*⁵⁶⁹⁶ iştiḡāl iderler. Cümle āsar-ı aḳlām-ı gevher-nigār u belāḡat-medārından biri *Nüzhetü'l-esrār fî Feth-i Ḳal'a-i Sıgetvār*dur ki Sultān-ı cennet-mekān Sultān Süleymān Ḥan'ūn enāra'llāhi bürhāneḥu ve bürhāne ecdādehu teveccūhi ile mu'anven ve sultān-ı 'adālet-unvān Sultān Selīm Ḥan *dāre'l-feleku alā vefki murādehu*⁵⁶⁹⁷ ḥazretlerinin cülüs-ü hümāyūnlarıyla müzeyyendür. El-ḥaḳ lutf-ı sekb ve ḥüsn-i sebk (B194b) cezālet-i eş'ār ve selāmet-i esfār ve letāfet-i edā ve nezāfet-i inşā ve zarāfet-i imlā ile nādirü'n-nazīrdür ve cem'-i ḥüsn-i icāz ve lutf-ı i'cāzīde nāsiḥ-i her sefir ü semīrdür. Aşl⁵⁶⁹⁸ -ı ḳāziyye ve ḳışṣa ki cem'-i ḥātīme ve fātiḥa-i sultān⁵⁶⁹⁹ ile *merace'l-baḥrayni yelteḳiyan*⁵⁷⁰⁰dur ve dürcinde derc olan şī'r ü inşā ma-şadaḳ-ı *yaḥrucu minhumā el lu'lu'u ve'l-mercān*⁵⁷⁰¹dur, delā'il-i i'cāz gibi rüḥānına delīl⁵⁷⁰² -i zāhir ve bürhān-ı bāḥir ü zāhirdür. Mümā-ileyhin tevfiḳ-i sa'ādet-i dāreyn ile muvaffaḳ olduğına bu imzā kāfidür ki Ḳal'a-i Sıgetvār'a yürüyüşde (F262a) 'asker-i İslām-şī'āruñ küffār-ı eṣrār ile kārzarı ḥuşūşın istiḥbār için pādşāh-ı (A261b) merḥūm ḥafiyyeten ba'z-ı ḳapucılar gönderüp tecessūs ü istiḥbār itdürdüklerinde ḳapucılar gelüp vezīr-i zir-i destān-nevāz-ı ḡazā-sāzuñ tiḡ-i tedbīr ile ḳaşd-ı teşḥirinden ḡayrı ümmid-i küşāyişde sa'y u küşişlerin ve lāzım-ı zātları olan şecā'at u şehāmet ve şarāmet ü şalābetlerin ve tīr-i ḳazā gibi 'ayn-ı a'dānuñ gözlerine girüp siḥām-ı kader gibi ileri varmaḡla māfi'z-zamīrlerin izḥārda bī-iḥtiyārılıḳların (P270a) ve müşārün ileyh Feridūn Aḡa'nuñ ol şeh-süvār-ı miẓmār-ı kārzarūñ gāḥ fitrāk gibi önlerince şalınup gāḥ sāye gibi yanlarına düşüp gāḥ ḳalkān gibi kafadārları olup siper gibi cān-sipārılıḳların ḥaber virdüklerinde mümā-ileyh Paşa Ḥazretleri ile müşārūñ ileyh aḡa ḥıdmetlerine vufūr-ı iḥsān-ı İlāhi ve fevz-i te'yidāt-ı nā-mütenāhi ḳarīn ü rehin olmaḡcūn marāz-ı mevṭlerinde ve iḥtiẓārları ḥāletinde du'ā-yı (S133b) ḥayr idüp dest-i ḥaṭṭ-ı mübārekleri ile āsaf-ı şaff-ārāya tezkere iṣdār buyurmuşlardur ki bī-'ayniḥā naḳl olunur. *Şüret-i tezkere*⁵⁷⁰³ -i pādşāh⁵⁷⁰⁴: Min-ba'd sen kendūñ ol aşl ma' rekeye varmayup umūr-ı dīn ü devlet ve nizām-ı 'adl-intizām-ı şaltanat-me'ābında⁵⁷⁰⁵ ḳā'im ü dā'im olasın ve nūr-ı didem Selīm Ḥanumı ve 'asker-i İslāmı ve seni Ḥudāya işmarladum ve kātibūñ Feridūn ze'āmetine teraḳḳi eyle, dergāḥ-ı 'ālī müteferriḳālarından olsun⁵⁷⁰⁶. *Mısrā'*:

Be-nām-ized zihī tevfiḳ-i Yezdān⁵⁷⁰⁷

Ḥaḳḳā budur ki vāḳı' olan emr-i şerīfleri velāyet-i şaḥiḥa ve kerāmet-i şariḥadur ki pādşāh-ı sa'ādet-ḥātīmetūñ dīn ü dünyā emrinde āḥir tezkirelerdür ve *temütüne ke*⁵⁷⁰⁸ *mā te'ışune*⁵⁷⁰⁹ mücibince medār-ı şaltanat ki *inne'llāhe ye'muru bi'l-'adli ve'l-iḥsāni*

⁵⁶⁹⁵ O her an kâinata tasarruf etmektedir. Rahman 29

9 Vakit elverdikçe ve vazifelerden arta kalan boş zaman nisbetinde

⁵⁶⁹⁷ Felek onun muradınca devretsin.

⁵⁶⁹⁸ aşl] ehl A

⁵⁶⁹⁹ sultān] sultān F

⁵⁷⁰⁰ İki denizi birbirine kavuşmak üzere salıvermiştir. Rahman 19

⁵⁷⁰¹ O İkisinden inci ve mercan çıkar. Rahman 22

⁵⁷⁰² delil] -B P F

⁵⁷⁰³ şüret-i tezkere] -S

⁵⁷⁰⁴ pādşāh] -B

⁵⁷⁰⁵ me'ābında] bābında B A S F

⁵⁷⁰⁶ olsun] olasın A P S F

⁵⁷⁰⁷ Maşallah Allah'ın tevfiği çok olsun.

⁵⁷⁰⁸ ke] 'alā A

⁵⁷⁰⁹ Yaşadığınız gibi ölürsünüz.

ve *itāi zi'l-kurbā*⁵⁷¹⁰ dūr, temām imtişāl eylemişdür ki paşa⁵⁷¹¹ hażretleri ki zevī'l-kurbādandur, ihsān itmişlerdür ve ağaya ihsān itmişlerdür ve selātin ma' rekeye ve maḥall-i (B195a) mehlikeye kendin ilkā itmek ḥikmete muḥālifdür ve ol ḥâlde sulṭān meşābesindedür, anları ilkā-yı tehlikeyden men' 'adl-i maḥẓdur. *Şi' r-i ū*:

Be-ḥaḳḳ-ı ' izzetey ferd-i biçün

Be-kun maḥrem be-esrāret Feridün⁵⁷¹² (A262a) (S134a)

FERİDİ: Üskübīdür. Harāccı Hüsām dimekle ma' rūfdur (F262b). Dīvān kâtibi olup ba' dehu Edirne'de Dārü'l-ḥadiş ' imāretine mütevellī olmışdur. Sā'ir me'ārib ü merātibden el çeküp anuñla mütesellī olmışdur. *Li-muḥarririhi*:

Geçerdi ' arşa-i nazmuñ Feridi

Ve-likin şem' -i şî' ri bî-fer idi

Şi' r-i ū:

Müntehā kâmetüñün kim⁵⁷¹³ ki düşer sāyesine (P270b)

İremez sidrede⁵⁷¹⁴ Cibril anuñ pāyesine

Zātī-i merhūmla çok mūḥacātı vardır. *Beyt*:

Zātiyā şanur eşek sikine kondı kelebek

Kim ki burnuñda nazar eyler ise gözligüñe⁵⁷¹⁵

Ve lehu:

Ne okır ne yazar ne ḥod işidür

V'āy anuñ şā' ir ağzını yabatı

Zātī dahı anuñ ḥaḳḳında dimişdür. *Kıtt'a-i Zātī*:

Tutup⁵⁷¹⁶ tiğ-i zebān⁵⁷¹⁷ ile cihānı

Feridi oldı Zü'l-ḳarneyn-i şānı

Depesi üstine bir çārtākı

Be-gāyet mālı çoḳdur yapıdı anı

Be-gāyet pehlevāndur çoç yigitdür

Ṭoḳuşdursak gidi kāfirle anı

Tutar akrānı başı üzre her dem

Anuñla buldı ol nām u nişānı

Feşāḥat cevşenini ol giyicek

Olur nazm ehlinüñ şāḥib-ḳırānı

Yabatı diyü sögmişdür dilince

Müselmānlar ne bilsün ol zebānı⁵⁷¹⁸

Nice hoş yaraşur bi'llāhi Zātī

Anuñ ağzında ol kāfir lisānı⁵⁷¹⁹

FÜSŪNİ: Vilāyet-i Saruḥan'dandur. Dānişverān u dānişmendāndur. Hāliyā mülāzımdur⁵⁷²⁰ ve zihn-i pākine ve ṭab' -ı derrākine ṭarīḳa-i şî' rde ḥāşşa ibdā' lar ve selis iḥtirā' lar lāzımdur. Bîzā' at-ı ' ilmden dahı ḥaẓẓ-ı vāfiri ve sā'ir ma' ārifden

⁵⁷¹⁰ Şüphesiz Allah, adaleti, iyilik yapmayı, yakınlarla yardım etmeyi emreder. Nahl 90

⁵⁷¹¹ paşa] pādşāh F

⁵⁷¹² Ey varlığından sual olunmaz tek yaratıcı, izzetinin ḥakkı için Feridun'u sırlarına mahrem kıl.

⁵⁷¹³ kim] her P

⁵⁷¹⁴ sidrede] sidreden F

⁵⁷¹⁵ gözligüñe] gözlügüñe B

⁵⁷¹⁶ tutup] tutar A

⁵⁷¹⁷ zebān] lisānı A S

⁵⁷¹⁸ zebānı] lisānı A P S / yabancı F

⁵⁷¹⁹ lisānı] zebānı F

⁵⁷²⁰ ḥāliyā mülāzımdur] -F

yād⁵⁷²¹-daşt-ı hâtırı vardır. Reviş-i şî' rde ferzânedür, füsûn-ı şî' rine göre eş'ârı ğayr-ı fesânedür. *Gazel-i ü*:

Dilâ bulanma aķup her yañaya âb gibi
Cihân-ı fâniye göz dikmegil ħabâb gibi

Çanak çanak şu gibi içse ķanuñı herkes
Yüzine urma şaķın kimsenüñ şarâb gibi⁵⁷²²

Kalem gibi ne ki dirlerse levh-i hâtıra yaz
Kimesneye dime ķalbündeğın kitâb gibi

Riyâzet ile geçin acı tatlu çün zenbûr
Le'im süfresine ķonmağıl zübâb⁵⁷²³ gibi

Ve lehu:

Bulmağı cân u dilüñ arayurak yirlerini
Geldi tiğün cigere ķaldı yataķ yirlerini (A262b)

Şem' ü pervâne temâm oldu Füsûnî bu gice
Nûr u uçmak ide Ħazret-i Ħaķ yirlerini

FAZLÎ: Fihrist-i cerâ'id-i ser-bülendi Moñla İdris-zâde Ebû'l-fazl Efendi'dür. *Vebl bin el ğayş, şibl bin el leys, ħabâb bin el-bahr, şu'â' bin el bedr*, (S131b) (P271a) (F263a) *ķabs bin şihâb, matâr bin şehâb, mecd bin şeref, dürr bin şadef*⁵⁷²⁴. İsmde ve müsemma da ebû'l-fazldur;⁵⁷²⁵ fazl u me'âlîde ğayrlar fer', ol aşldur. (B195b) İnşâda her sözi bir kitâbdur ve her mısra' ı ebyât u eş'ârdan bir bâbdur ve her kıt'ası faşlu'l-ĥitâbdan bir faşldur. Ced-ber-ced Ebû Tâlib-i Mekki'ye varınca her ceddinüñ şî' rine göre sâ'ir şu'arânüñ ceddî hezldür, ħaķķâ budur ki menâşib-ı 'âliyeden anı 'azl itmek sebeb-i 'azldür. Mevlânâ-yı mûmâ-ileyh diyâr-ı fazla yek kaleme pādşâhdur,⁵⁷²⁶ ĥilâfin⁵⁷²⁷ söyleyen ehl-i bağydür demek kelâm-ı ehl-i 'adldür. Vücûd-ı pâki ufķ-ı necâbetden tûlû' itdükde *ve'l-ķamera ķaddernâhu menâzile*⁵⁷²⁸ mûcibince şadr-ı felek-i ma'âlîde bedr olacağı ebrûsı gibi nâşiyesinde muĥarrer idi. *Beyt:*

İnne'l-hilâle ızâ raeyte numuvvehu
Eşbette en seyeküne bedran kâmilin⁵⁷²⁹

Henûz sîne-i dâye ve şadr-ı gehvârede iken erâ'ik-i me'âlîde şâĥib-i şadr (F264b) olacağı muĥarrer idi. *Kıt'a:*

Ve yekâdu min kerami't-tıbâ' i veledun yehummu
Yehubbu't-temâyime leyte'l-milâdi
Feizâ imtetâ mehdin feleyse yunevvimu
İllâ neşidu medâyihi'l-ecdâdi⁵⁷³⁰

Sinn-i temyîze bâliğ olduğı ĥâle varınca mebdâi-i 'ulûmı taĥşîl ve sâ'ir ma'ârif ü rûsûmı tekmiil idüp Burusa'da Sulţân medresesinde Ķâzi-ı Bağdâdi'ye mu'id olmuşdur.

⁵⁷²¹ yād] bāz B

⁵⁷²² çanak çanak..... gibi] -F

⁵⁷²³ ķonmağıl zübâb] şunmağıl dūbâb P

⁵⁷²⁴ Yağmurun oğlu sağanak, aslanın oğlu yavru aslan, denizin oğlu kabarcık, dolunayın oğlu ışık, kıvılcımın oğlu köz, bulutun oğlu yağmur, şerefin oğlu şan, sadefin oğlu inci.

⁵⁷²⁵ fazldur] fazl ve P

⁵⁷²⁶ pādşâhdur] pādşâh ve P

⁵⁷²⁷ ĥilâfin] muĥâlifin B A S F

⁵⁷²⁸ Aya da menziller tayin ettik.

⁵⁷²⁹ Hilalin yavaş yavaş büyüdüğünü gördüğünde, onun tam bir dolunay hâline geleceğı de kesinleşmiş demektir.

⁵⁷³⁰ kıt'a: ve yekâdu..... medâyihi'l-ecdâdi] -F

Üstün karakterli bir çocuktı ve hemen hemen herkes ona ilgi duyuyordu. Doğum gecesi Temayim rüzgarları esti. Beşiğe girdiğinde atalarını öven marşlardan başka bir şey onu uyutamaz.

Ba‘dehu Mü‘eyyed-zāde‘den okıyup müstefid olmuşdur. Mülâzım olduğda⁵⁷³¹ Halîlî kâzî-‘ asker bulunup Monlâ İdrîs’e ‘adâvetinden oğluna yigirmi beş akça ile Birunik⁵⁷³² kazâsın tevcih itmişdür. Mü‘eyyed-zāde işidüp⁵⁷³³ *Birunik*⁵⁷³⁴ *Birunik*⁵⁷³⁵ diyüp⁵⁷³⁶ fâl-i sa‘d ile tevcih itmişdür. Mü‘eyyed-zāde tekrâr kâzî-‘ asker olduğda terakkiler idüp hâtırın tesliye vü terfiye itmişdür. (A263a) Muhaşşal ‘âlim ü fâzıldur⁵⁷³⁷ insân-ı kâmildür. Zekâ vü kuvvet-i hâfıza ki hükemâ yanında *ziddâni lâ yectemi‘ânî*⁵⁷³⁸ olmağla şâyi‘dür Mevlânânun kârîha-i eryâhiyyesi⁵⁷³⁹ ol iki haşlet-i haseneyi câmi‘dür. Zekâ bir mertebededür ki (P271b) taklîb-i hadekadan ‘âşıkun kalbindeki hayâl-i gamze-i nigâr idügin bilür, dil-berün ağzı ölçüsinden murâd gonce idügin fehm kılur, kişinün gönünden zülâl-i vişâl geçse mâfi‘z-zamirin şu gibi ez-ber okır, ‘âşık miyân-ı kalbinde mim-i dehân-ı dil-ber şaklasa izhâr-ı mużmar kılurdu. Kilk-i evhâm kuvvet-i mütehayyilede şebt itdügi nukûş-ı hevâcis-i nüfûsı zuhr-i gaybdan okırdı ve debir-i hiss-i müşterek sevâd-ı zünunda müsevvede itdügi huţut-ı huţuzı bunlar beyâz itmege kordı. Kuvvet-i hâfızası bir mesâbededür ki şeb-i milâdında olan tulu‘-i sitâreden ve leyle-i sâbi‘inde olan şu‘ûd u hübü‘-ı seyyâreden belki bezm-i elestün kemiyyetinden ve kâlû belâ şadâsının keyfiyyetinden haber virürdi. *Li-muħarririhi*:

Kavl-i elest dadı dimâgumdadur daħı

Ķâlû belâ⁵⁷⁴⁰ şadâsı kulağumdadur daħı

‘Unfuvân-ı sinn ü sâlinde ve reye‘ân-ı ahvâlinde okıduğı dersler nikât u⁵⁷⁴¹ mezâyâsıyla ve zemân-ı kazâsında itdügi (B196a) ahkâm tefâşil ü kazâyâsıyla ve vüzerâ vü ‘ulemâ ve zurefâ vü şu‘arâ ile muhâvere vü müsâmereler kışaş u hikâyâsıyla bi‘l-fi‘lî idi. Şol müşkilât u mu‘zilât’ ki sâ‘irlere göre nazârî vü ‘aklî idi, aña hissî⁵⁷⁴² idi. Muhaşşal hâme⁵⁷⁴³ ki ‘âlim⁵⁷⁴⁴-i ‘Abbâsi-şi‘âr, taylesân-ı siyâh ber-düş ve kaşab-püşdür, Lisânü’l-‘arab ve Tercemânü’l-edeb (F264a) olup haţib-i minber se-pâye-i feşâhat u haşâfetdür ve edib-i debistân-ı *ütite* (?) cevâmî‘ü’l-kelim olup müşârün ileyh-i bi‘l-benân erbâb-ı yarâ‘a⁵⁷⁴⁵-i berâ‘at u belâgatdür. Hıttâ-i Mağrib ü Zengbâr’dan ser-hadd-i hayta-i maşriķ-ı Rûm’a varınca yek kaleme kalem-revi ve fermân-fermâyı ve Hıttâ vü Hutun ve Çin ü Ermen (S134a) sâye-perver-i ‘âlem-i ‘âlem-ârâyıdır (A263b). Hâzret-i Monlâ’nun nazarında baş indürüp diz çöker ve tıfl-ı ebced-hân gibi imdâd-ı midâd ile taşşil-i âb-rû idüp ser-fürü eyler. Hâtır-ı deryâ-makâtırında ol kadar kaşâ‘id-i ‘Arabîyye-i ģaribe ve leţâ‘if-i (P272a) edebîyye-i ‘acibe ve eş‘âr-ı leţâfet-şi‘âr ve aħbâr u eşmâr vardur ki şahâ‘if-i kütüb-i funûn-ı şettâ gayretinden şikence-i cendere ve bend-i şîrâzeye mübtelâdur ve esâtîr-i evvelin ve tevârih⁵⁷⁴⁶-i mülûk u selâtin ve merâyâ-yı pür-mezâyâ-yı kalb-i ‘âlem-ârâsında *ke’s-sûrati fi’l-heyûla ve nakşun fi’l-mâ*⁵⁷⁴⁷ dur. Şıĝar-ı sinninden mülâzemet-i selâtin ü vüzerâ ve mücâleset-i fuţalâ vü ‘ulemâ ile müte‘eddeb olmuşdur. Fıtratda *eddebenî rabbî fe-aħsene te’dibî*⁵⁷⁴⁸ âdâbıyla mühezzeb olmuşdur. Dünü’l-bülûĝ Sultân Bâyezîd-i merhûmun meclislerine girüp nergis redif kaşidesin virüp hayr du‘âların ve şıla vü ‘atâların almışdur.⁵⁷⁴⁹ Ve Sultân Selim-i merhûm babası Monlâ İdrîs’e Diyârbekr kâzî-‘ askerligin virüp iki biñ sikke-i

⁵⁷³¹ okıyup müstefid olmuşdur. Mülâzım olduğda] -F

⁵⁷³² Birunik] Pirunik F

⁵⁷³³ işidüp] işitdükde F

⁵⁷³⁴ Birunik] Pirunik F

⁵⁷³⁵ Birunik] Pirunik F

⁵⁷³⁶ diyüp] diyü F

⁵⁷³⁷ fâzıldur] fâzıl u P

⁵⁷³⁸ *Bir araya gelemeyecek iki zıt.*

⁵⁷³⁹ Kârîha-i eryâhiyyesi] kârîhası B // Vaşf-ı Kuvvet-i Hâfız, Vaşf-ı Zekâ: der-kenar B

⁵⁷⁴⁰ belâ] eblâ F

⁵⁷⁴¹ nikât u] nigâh-ı F

⁵⁷⁴² hissî] hasebi F

⁵⁷⁴³ hâme] câme F

⁵⁷⁴⁴ ‘âlim] ‘ilm A S F

⁵⁷⁴⁵ yarâ‘a] berâ‘a B

⁵⁷⁴⁶ tevârih] târih F

⁵⁷⁴⁷ *Hammadde üzerindeki resim ve su üzerindeki nakış gibidir.*

⁵⁷⁴⁸ *Beni rabbim terbiye etti. O beni ne güzel terbiye etmiştir.*

⁵⁷⁴⁹ almışdur] -B

hasene ve bir kırmızı kemhâ gılâflı muraşşa‘ şemşir ile gönderdiği hükmi ben gördüm, *haseneyi şihhat ü selâmetle maşârifüñize şarf idesüz*⁵⁷⁵⁰ ve oğluñuz hakkında ferâğat-i bâl üzre olası ki biz terbiyet ideriz diyü buyurmuşdur. Ve Arab vilâyetin feth idüp mülk-i Rûm’a zamm itdüklerinde Trablıs diyârın⁵⁷⁵¹ Mevlânâya kitâbet itdürüp bâ‘ de‘l- itmâm vech-i mu‘ tâd üzre müsül-i‘ hazret-i pādşâhî müyesser olup ahvâl-i defteri ‘ arz ve beyân-ı muciz ü müfid⁵⁷⁵² ile tûl-ı kelâmı ‘ arz idüp çıkdukdâ şâh-ı kadr-şinâs ve şarrâf-ı elmâs ve peylür-ı [hekim anlamında: “pile-ver-i] nâs u nesnâs vüzerâya hitâb buyurup *lâyık-ı terbiye ve menâsib-ı ‘ulyâya şâyeste-i ta‘biye kimesne yokdur dimeñ. Bundan kâbil âdem mi olur şunı terbiyet* ve (F264b) *nihâl-i âmâlin reşehât-ı eltâf u nevâziş ile tenmiyet eyleñüz ki dirâht-ı bahtı bārver*⁵⁷⁵³ ü ber-âver ola diyü buyurmuşlardır (B196b). Sultân Süleymân-ı merhûm dahı def‘a-i ulâda Semendire ve Rudinik kâzısı iken evvel Semendire fezâ‘ilüñ (A264a) gülzâr-ı ahvâline Rudinik⁵⁷⁵⁴ ifzâlin isâle idüp Anadolıya defterdâr⁵⁷⁵⁵ itmişlerdür. Ba‘ de‘l-‘ azl (P272b) birkaç yıldan soñra yine Rûmili defteri hıdmetin buyurup gürûh⁵⁷⁵⁶-ı defterdârâna ser-dâr itmişlerdür. Ol hürşid-âşâr-ı faẓl u ifzâlün ve deryâ-girdâr-ı ‘ izz ü iclâlün envâr-ı perverişi ve envâ-yı nümâyişi ile behre-mend⁵⁷⁵⁷ olan derdmendler me‘yûs degüllerdür ki *mâ min muşennâ illâ veķad yûselles*⁵⁷⁵⁸ merre-i sâliseye bâ‘ is ola ve bu kubbe-i mu‘ allak-gerdûnda *fe ‘azzeznâhu bişâlisin*⁵⁷⁵⁹ âvâzı hâdis ola ve mevlî‘l-mevâlî ve a‘lî‘l-e‘âlî⁵⁷⁶⁰ Müftî ‘Alî Çelebi Efendi el-Cemâlî’nün birâder-zâdesi olan ser-defter-i vüzerâ ol⁵⁷⁶¹ Aşaf-sıfat desâtir-i ‘âlem-ârâ Piri⁵⁷⁶² Paşa-yı merhûma gönderdiği bir mektûbın gördüm ki mazmûnında Piri Paşa’ya *Monlâya kızuñ vir* diyü iltimâs ider ve Monlâ hakkında *‘asâ en yenfa‘anâ ev nettehiẓuhu veleden*⁵⁷⁶³ âyeti ile iktibâs ider. Kellelikden feleke kelek ve si-murğa siñek dimezlerden işitdüm ki *Monlâ ile muşâhabeti şeref-i rûzgâr ve tâc-ı târek-i mecd ü iftiḥâr ‘add iderdüm* dirler idi. Evvel def‘a defterdârlıkdan ferâğat itdüklerinde Divân-ı Hâfız tettebbu‘ iderler ve kâfiye-ber-kâfiye cevâblar dirler idi. ‘Ulemâ vü fuẓalâ mucâlesetinden zâyid olan evkâtların tereddüd-i ekâbire ve muşâhabet-i erbâb-ı me‘âlî vü me‘âsire şarf iderlerdi ammâ def‘a-i şâniyede İstanbul’dan ‘uzlet ve ehl-i dünyâdan hicret idüp Top-hâne civârında olan evleri kurbında câmi‘ ü mekteb binâ idüp ehl-i dünyâdan bir ferde tereddüdi ve efkâr-ı Hâk’dan gayrı hâtırına nesnenün âmed şudı (S134b) yokdur. Evkâtı şunûf-ı ‘ibâdâta ve dūrûb⁵⁷⁶⁴-ı tâ‘âta maḥşûşdur, şeref-i mülâzemetin sa‘âdet bilüp teşerrûf kaşd iden vâridin ü şâdirin ile ihtilâtdan kelâl u melâl gelse muṭâla‘a-i tefsîr ü hâdis ve mülâhaza-i ‘ilm ü kâdim ü hâdis⁵⁷⁶⁵ ve talâve-i ḥâlâve-i tilâve-i Kur‘ân’la istilzâza maḥşûrdur. Zücâc-i ḳalbi âb-ı zülâl-ı nâb-ı (F265a) maḥabbet-i İlâhiyye ile memlûdur ki gubâr-ı (A264b) âğyâr anda girmez ve mir‘at-ı kalbine ‘ukûs-ı cemâl-i İlâhî eyle (P273a) resm olmuşdur ki gayrı eşbâh u ezlâl anda⁵⁷⁶⁶ şûret virmez. Eger eşgâl-i kazâdan fâriğ olup babaları gibi inşâya mütemaḥḥız olaydı âşâr-ı pederi ‘âlemden bedr iderdi ve pederi buña ḥalef-i ḥayrsın oğul dirdi (B197a). Sultân Selim-i merhûm tārîhin tedvîn itmişlerdür. Hâkkâ ki merhûm vâlidleri ‘âlem-i ervâhdan taḥsin ü âferin itmişlerdür. İnşâda ba‘z-ı diḳḳatler⁵⁷⁶⁷ itmişdür ki sehl-i mümteni‘ ve sihr-i ḥelâldür ‘Adimü‘l-‘adil

⁵⁷⁵⁰ idesüz] idesiñüz F

⁵⁷⁵¹ diyârın] vilâyetin F

⁵⁷⁵² müfid] muḳayyed F

⁵⁷⁵³ bārver] yāver F

⁵⁷⁵⁴ Rudinik] dördinün F

⁵⁷⁵⁵ Anadolıya defterdâr] Anadolı defterdârı F

⁵⁷⁵⁶ buyurup gürûh] virüp yine F

⁵⁷⁵⁷ behre-mend] behrever B A S F

⁵⁷⁵⁸ Üçlenmeyen ikili yoktur.

⁵⁷⁵⁹ Üçüncü bir elçi ile destek verdik. Yâ-sin 14

⁵⁷⁶⁰ e‘âlî] ahâlî B

⁵⁷⁶¹ ol] ve A S

⁵⁷⁶² Piri] Pîr B

⁵⁷⁶³ Belki bize yarar yahut evlat ediniz. Yusuf 21, El-Kasas 9

⁵⁷⁶⁴ dūrûb] ḥurûb B

⁵⁷⁶⁵ mülâhaza-i ‘ilm ü kâdim ü hâdis] - B A

⁵⁷⁶⁶ anda] -B / anda ve‘l-ḥalel F

⁵⁷⁶⁷ diḳḳatler] defterler F

ve bedî'ü'l-bedîldür ki nazîre demek ne ihtimâldür. Evvelâ küttâb-ı dîvândan Evliyâ⁵⁷⁶⁸ Mehemmed demekle ma' ruf kimesne hakkında yazmışdır ki *el mulakḳabu bi-laḳabi'l-evliyâ*⁵⁷⁶⁹ Nokta 'Alî demekle ma' ruf kâziya yazmışdır⁵⁷⁷⁰ *men kâle ene nuḳṭatu bâi bismillâhirrahmânirrahîm*⁵⁷⁷¹ Aḥbâbdan⁵⁷⁷² 'Abdu'r-raḥmân Çelebi'ye yazup göndermişdir *e'azzu'l-aḥbâbü'l-musemmâ bi aḥabbî'l-esmâi 'inde'l-lâhi vehuve 'Abdu'r-raḥmân*⁵⁷⁷³ Hayrû'd-dîn Paşa-yı merhûma tehniye-i feth için yazdığı mektûbunda *ceme'a'llâhu lehû hayra'd-dîni ve'd-dunyâ*⁵⁷⁷⁴ demişdir ve *nusretu bi's-sıbâ ve uhliktu 'âdiyen ed-dubûr*⁵⁷⁷⁵ hadîsin derc eylemişdir. Mü'eyyed-zâde 'Abdu'llah⁵⁷⁷⁶ Çelebi-i merhûma yazdığı mektûbda *es-seyyidu'l-eyyidu'l-lezi laḳabuhu esseyyidu'l-mevlâ 'abdî ve ḳalebe ḳalbehu biyedihi ve emrihi bi' mâleke bi mâlî in kunte 'abdî ene 'inde zannî 'abdî bi'*⁵⁷⁷⁷ demişdir. Eş'ârda daḥı ḳalem gibi yed-i tulâları ve enfâs-ı çün dem-i Mesîḥâları vardır eger Fârsî ve eger Türki eş'âr-ı belâgat-şî'âr⁵⁷⁷⁸dur. *Şî'r-i û:*

Suḥan-vakt-i güftâr çün piste bih
Zi nâ güftenihâ velî beste bih⁵⁷⁷⁹

Ve lehu:

Mâyîm çün sebûyî der kûşe fütâde
Destî zi ḥasret-i mey der zir-i ser nihâde⁵⁷⁸⁰

Bu mecmû'ada⁵⁷⁸¹ şebt için nümüne taleb olunduḳda *Dîvân-ı Kenzû'l-'irfân*larından tefe''ül itdüklerinde gelen bu ebyâtdur⁵⁷⁸². *Gazel:*

Şifâ-yı ḥaste-dilân la' l-i ḥoş-güvâr-ı tu bes (P273b)
Devâ-yı teşne⁵⁷⁸³-lebân la' l-i âb-dâr-ı tu bes

Rüsûm-ı mihr ü vefâ naḳş-ı reşḥa-i ḳalemet
Ruḳûm-ı levḥ-i beḳâ ḥatt-ı ḥoş-nigâr-ı tu bes

Ne-mîrevem be-temâşâ-yı bâḡ u geşt-i çemen
Bahâr u bâḡ merâ rûy-i gül-' izâr-ı tu bes

Dil-i merâ ki ciḡer ḥûn buved çü lâle zi hecr
Be-sîne dâḡ-ı ḡam u derd yâdgâr-ı tu bes

Fiḡân u şavt-ı hezârân zi hecr-i rûy-ı güleş
Be-murḡzâr-ı vefâ Fazlî âh u zâr-ı tu bes⁵⁷⁸⁴

⁵⁷⁶⁸ Evliyâ] olup F

⁵⁷⁶⁹ Evliya lakaplı

⁵⁷⁷⁰ yazmışdır] yazmışdır sümme P

⁵⁷⁷¹ Kim ki ben, bismillahirrahmanirrahim' deki be'nin noktası gibiyim derse

⁵⁷⁷² aḥbâbdan] aḥbâbından A S

⁵⁷⁷³ Allah nezdindeki en sevgili isimle isimlenmiş en değerli dost ki o Abdurrahmandır.

⁵⁷⁷⁴ Allah din ve dünya hayrını ona birlikte versin.

⁵⁷⁷⁵ Gençken yardıma mazhar oldum ve sonra helak olmuş bir vaziyette döndüm.

⁵⁷⁷⁶ 'Abdu'llah] 'Abdu'r-raḥmân A S F

⁵⁷⁷⁷ Lakabı, Es-seyyid el mevlâ Abdî olan ve kalbi onun elinde ve emrinde bulunan es-Seyyidu'l-seyyid eğer benim kulumsan malına bana sat. Ben, kulumun beni zannettiği gibiyim.

⁵⁷⁷⁸ şî'âr⁵⁷⁷⁸dur] şî'ârı vardır F

⁵⁷⁷⁹ Konuşma anında sözün fıstık gibi (kapalı) olması iyidir. Söylenmemesi gereken şeyleri söylememesi daha iyidir.

⁵⁷⁸⁰ ve lehu:Mâyîm.....nihâde] -F

Biz bir köşeye düşmüş testi gibiyiz. Şarap hasretinden elimizi başımızın altına koyduk.

⁵⁷⁸¹ mecmû'ada] mecmû'aya A

⁵⁷⁸² ebyâtdur] gâzeldür ki şebt olındı F

⁵⁷⁸³ teşne] la' l B A F

⁵⁷⁸⁴ Gönül yorgunları için senin tatlı dudağın şifa olarak yeter. Kırmızı dudaklara (yanan dudaklara) senin taze dudağın deva olarak yeter. Sevgi ve vefa gelenekleri senin kaleminden damlayıp yazılır. Bekâ levhasının yazıları için senin güzel hattın yeterlidir. Bahçeyi seyretmek ve çemende gezmeye gitmem, bana bahar ve bahçe olarak senin gül yanaklı yüzün yeter. Ayrılıktan ciğeri lale gibi kan olan benim için,

Ve lehu:

Gül ruhuñla olalı haṭṭ-ı semensā hem-nişīn
Sebzear-ı bāğda bi-revnāk oldı yāsemin⁵⁷⁸⁵ (F265b)

FAZLĪ-İ LENG: Edirnelidür. Adı Fazlu'llāh idi. Ekser-i fūnūndan āgāhdı. Tarīk-i 'ilmde çok şedā'id çekdi, gāyet-i hāl⁵⁷⁸⁶ Amāsiyye müftisi Ümmü'l-veled-zāde'den mülāzım oldı. Mañsıba duḥūl itmedin diyār-ı 'ademe 'āzim oldı. Merḥūm (B197b) leng idi, ol vaşfda⁵⁷⁸⁷ hāmesi ile hem-reng idi. İ' tikādı üzre şı' rde ayağın çeker yoğ idi. Ve sâ'ir faẓlda⁵⁷⁸⁸ ḥod terāzūvār bir cānibe aḡsaḡ dimez, Cāru'llāh'la deng-ā-deng idi. Hāmesiyle el bir idüp ayakların 'arşa-i naẓma düz başup biri biriyle hem-pālīk eyleseler şaḥn-ı pehn-beyān anlara teng idi. Gāyet iftiḥār itdügi beyt budur ki *Maṭla*⁵⁷⁸⁹:

Haṭṭuñ irişdi virdi āşūba ol cemālī
Gūyā diyār-ı Rūmī ṭutdı çıḡup celālī

Emrī Çelebi merḡūm Fazlī haḡḡında anuñ aḡzından bu ḡazeli dimişdür. *Ġazel:*

Timur-ı miḡnetüm ḡam ilī atum oynadı
Ahum duḡānı ḡursa n'ola baña otaḡı

Deşt-i belāda bī-ser ü bī-pā fütādeyem
Çıḡdum ayaḡdan arayı ol lāle yañaḡı

'Allāme-i ḡamam ḡanı bir ayaḡum çeker
Müfti-i 'ışḡa göstereyüm mollalanmaḡı (S135a)

Ayaḡum üstine tıramazsam 'aceb midür⁵⁷⁹⁰
Mestem şarāb-ı 'ışḡile añma ayılmaḡı

Ferzāne ḡibi gerçi ki bir kec-revem şehā
Naṭ' -ı zeminde gözedürem niçe beydaḡı

Gördüm ki bezm-i ḡamda beni aḡşadur⁵⁷⁹¹ raḡīb
Bir 'öẓr-i leng eyleyü götürdüm ayaḡı (P274a)

Devrān ayaḡum aldı meded eyle sāḡiyā
Şun destüme şu ḡan olası meyle bardaḡı

Fazlī-i Leng pāyuña düşse 'aceb degül
Ahū görincedür güzelüm itüñ aḡsaḡı⁵⁷⁹²

FAZLĪ-İ KĀTĪB: Serrāc-zāde'dür. Adı Meḡemmed, mevlidi İstanbul idi. Kendü luṭf⁵⁷⁹³ ı tab' ile 'inde'l-ahālī maḡbūl idi. Şarf u naḡv (A265b) okıduḡdan soñra Üşkübi Riyāzi-i merḡūm⁵⁷⁹⁴ yanında olup vāfir Fūrs okıdı. Ba' dehu şı're heves idüp Zātī'ye mürāca' at itmege⁵⁷⁹⁵ ḡaşr-ı evḡāt idüp sâ'ir eşḡālī ḡodı. Zātī daḡı mezbūra⁵⁷⁹⁶

sinemde, senin yadigarın olarak, gam ve dert yarası yeter. Onun gül yüzünün ayrılığından dolayı, vefa diyarında ey Fazlî senin ah edip inlemen bülbül sesi olarak yeterlidir.

⁵⁷⁸⁵ ve lehu: Gül ruhuñla.....yāsemin] -F

⁵⁷⁸⁶ gāyet-i hāl] -F

⁵⁷⁸⁷ vaşfda] vaşfında A P S

⁵⁷⁸⁸ faẓlda] faẓlında F

⁵⁷⁸⁹ maṭla'] Beyt B A / Ez-eş'ār-ı ü F

⁵⁷⁹⁰ ayaḡum üstine tıramazsam 'aceb midür] -F // midür] mi kim P

⁵⁷⁹¹ aḡşadur] aḡşadur P

⁵⁷⁹² aḡsaḡı] aḡsaḡı F

⁵⁷⁹³ luṭf] laṭīf F

⁵⁷⁹⁴ merḡūm] -P

⁵⁷⁹⁵ itmege] itmegi B

⁵⁷⁹⁶ mezbūra] merḡūma B

maḥşûş şākirdümdür ve şî‘r-perverdümdür dirdi. Muttaşıl şî‘re çalışır ve dürişürdi⁵⁷⁹⁷ ve şî‘r dir⁵⁷⁹⁸ işidürdi. (F266a) Bu esnâda baḥr-i recezde *Hümây ü Hümâyün* nâm bir kitâb didi, ol vakte dek şî‘ri şütür ü⁵⁷⁹⁹ gürbe ve mütevaşşit idi ve nazîf ü kerîh bir yirde muhtelit idi. Şeh-zâde Sultân Meḥemmed ‘azm-i Mağnisa idüp ki vâlî-i vilâyet-i Şaruḥan oldu, Fazlî aña kâtib-i divân oldu. Çün Sultân Meḥemmed’ün divân-ı ‘ömri sürildi ve berât-ı ḥayâtı düridi, Fazlî nişf-ı fozla gibi ḥatt-ı dâ’ireden⁵⁸⁰⁰ taşra kaldı, mihr-i girdâr etrâfin ḥücüm-ı rücüm⁵⁸⁰¹-ı nücüm-ı ğumüm aldı.⁵⁸⁰² Niçe merşiyeler didi, âḥir Sultân Muştâfâ divânına (B198a) debir oldu, inşâya ve şî‘re muḥkem küşîş idüp nefis nâmeler ve eyü kaşideler dir oldu. Hâşılı çok meleke tâḥşil eyledi⁵⁸⁰³ şî‘r ü inşâ fennin tekmiḥ eyledi. İḥtirâ‘ u iktirâḥından *Gül ü Bülbül* tertib eylemişdür, ḥaḳ budur ki uşlûb-ı ḥâş üzre terkib eylemişdür. Ve biñ rubâ‘i nazm eylemişdür. Ol ḥâl daḥı ḥâḳî olmayup Sultân Muştâfâ-yı merḥumuñ zemânı daḥı âḥir oldu, anda daḥı çerḥ-ı kinê-cünüñ azârı zâhir oldu. Niçe zemândan soñra Sultân Selim şeh-zâde iken anlaruñ cenâbına kaşd-ı intisâb eyledi, anlaruñ âstânelerinden iltimâs-ı intisâb eyledi. (P274b) Anda daḥı divân kitâbetine mübâşir oldu gâḥ re’is ve gâḥ kâtib-i sırr oldu. *Lüccetü’l-esrâr* nâm bir kitâb didi Nizâmî’nüñ *Matla‘ü’l-envân* baḥrinde ve tavrında. Fi’l-ḥakîka nazmın temâm tenkîd u tenkîḥ itmişdür⁵⁸⁰⁴ ve edâların pâk u taşḥîḥ itmişdür⁵⁸⁰⁵ ve *Gülistân* tarzında *Nahlistân* adlı bir Tûrkî kitâb daḥı inşâ itdi⁵⁸⁰⁶ ve ḥikâyâtın zâde-i tab‘ı olmak üzre⁵⁸⁰⁷ imlâ itdi. Sene seb‘in ve tis‘ami’e ramazânında Kûtâhiyyede ‘azm-i ‘idgâḥ-ı dârü’s-selâm itdi,⁵⁸⁰⁸ nüzhetgâḥ-ı ünse (A266a) refât u ḥıram itdi. Bu gâzeli fakîre gâyet süznâk gelür. *Gazel*:

Sen bu kemâl-i ḥüsn ile mihr-i felek misin nesin
Nev‘-i beşerde görmedük yoğsa⁵⁸⁰⁹ melek misin nesin

Gözlerüm içre oynayan sensin iki gözüm müdâm (F266b)
Bilsem iki gözümde sen yoksa bebek misin nesin

Kutb-ı murâdum üzre ḥiç⁵⁸¹⁰ dönemedüñ yıkıl yıkıl
Ey başum üzre devr iden çerḥ-ı felek misin nesin

Dünye ğamın ‘alef gibi gel yime ‘işret it didüm
Şüfî⁵⁸¹¹ kulaḳ kabartmaduñ yoksa⁵⁸¹² eşek misin nesin

Lezzetini kelâmuñuñ ehl-i mezâk olan bilür
Yoğsa be Fazlî sözde sen⁵⁸¹³ kân-ı nemek misin nesin

Ve lehu:

Dâne-i gendüm gibi derd ile zerd oldu beñüz
Murğ-ı dil şayd itmede dâm-ı cihânda bir beñüz

Tîre-dil Qaradeñüzdür gözlerümdür Aḳdeñüz
Ḥün-ı dil çeşmümden aḳarsa revâdur aḳ deñüz

⁵⁷⁹⁷ dürişürdi] tıruşurdu F

⁵⁷⁹⁸ dir] dir ve şî‘r F

⁵⁷⁹⁹ ü] -A P S F

⁵⁸⁰⁰ ḥatt-ı dâ’ireden] -B

⁵⁸⁰¹ rücüm] rüsüm B

⁵⁸⁰² aldı] oldu F

⁵⁸⁰³ eyledi] itdi B / eyledi ḥuzûr-ı kâlb ve ferâğ-ı bâl virüp F

⁵⁸⁰⁴ itmişdür] -P

⁵⁸⁰⁵ u taşḥîḥ itmişdür] murâdâtın terşîḥ u tevşîḥ eylemişdür F

⁵⁸⁰⁶ itdi] eyledi F

⁵⁸⁰⁷ üzre] üzerine F

⁵⁸⁰⁸ itdi] u B P F

⁵⁸⁰⁹ yoğsa] yoğsa F

⁵⁸¹⁰ ḥiç] sen B S F / çün A

⁵⁸¹¹ şüfî] ḥiç B A P S

⁵⁸¹² yoksa] şüfî B P S / yoğsa F

⁵⁸¹³ sözde sen] nazmda B A P S

Olalı sen āšnādan yād⁵⁸¹⁴ šāhā bendeñüz
Dürr-i dendānuñ ğamından yaşum itdüm ben deñüz⁵⁸¹⁵

Kımsenüñ ey tır-i dil-ber katline göz dikmeñüz
Sineye dik tırüñi olsun cihānda dikmeñüz

Hıdmetüñden bir nefes dūr itme Fazlī bendeñüz
Eski hıdmetkārūñuz šāhum kādīmi bendeñüz⁵⁸¹⁶

*Gül ü Bülbül*inde Bülbül vaşfında didügi ebyātdur. (S135b) *Nazm*⁵⁸¹⁷:
Didi n'eyler bu arada bu gedā
Ki figānıyla virdi cāna 'anā

Niçe yañşar bu nice yañşakdur
Öte dur diseñüz⁵⁸¹⁸ aña haqdur

Dili tırmaz 'aceb ne kuşdur bu
Bilmezem kim nice ötüşdür bu

Nice baş ağrıdur bu murğak-ı mest
Ötme diñ aña incinürse kuşest⁵⁸¹⁹

Nice öter o murğ-ı şüm anda
Kimse dimez aña kuşum anda

Şitā vaşfında didügi ebyātdur. *Nazm*:
Taşraya el uzatsa ger pür-zār
Devşürürdi elin çü dest-i çenār (B198b)

Görüp ol şiddetini halk üşüp (P275a)
Oda ısındılar ocağa düşüp

Yana yana ocaqlara dün ü gün
Od bahāsına çıkmış idi odun

Ol ocağa yanacağūñ meselā
Kıymeti olmuş idi 'ūdāsā

Oluban kalbi nerm odıncıların
Oldı bāzārı germ odıncıların

Çünkü naqd ile ceybi tıldı kamu
Bıyığın balta kesmez oldı kamu

Bu kadar kadr içinde şāh-ı şitā (A266b)
Giri gösterdi halka cūd u 'atā

Oldı dest-i saḥāsı sīm-efşān
Sime ğarq itdi 'ālemi yeksān

Serve giydürdi hil' at-ı sīmīn
Kıldı gülzārı sīm ile tezyīn

⁵⁸¹⁴ yād] devr-i B P S F

⁵⁸¹⁵ deñüz] zıkr F

⁵⁸¹⁶ hıdmetüñden bendeñüz] -B A P S

⁵⁸¹⁷ vaşfında didügi ebyātdur. Nazm] haqqında didi B

⁵⁸¹⁸ diseñüz] dirseñüz P S F

⁵⁸¹⁹ nice baş.....kuşest] -B

Viridi idüp hezâr dâd u dihiş
Cûy-ı dil-cûya külçe külçe gümüşi⁵⁸²⁰

FUZÛLÎ: Mezkr Bağdâdîdür, ol cânibde olan şu‘arânın üstâdîdur. Vilâyet-i Bağdâd ve Diyârbekr zurefâsının neşîdeleri anın inşâdîdur ve mürsel ü müselsel rivâyet itdükleri anın isnâdîdur. Fi’l-hâkıka gönli ‘asker-i ‘ışk harâb-âbâdîdur, anuñcün hâksâr-ı kûy-i fenâ olup ma‘mûre-i ser ü sâmandan âbı düşdüğine ve şi‘ri âteş-engiz olduğına hevâ-yı ‘ışkı bâdîdür. Sultân-ı maşrikeyn ve hakân-ı hâfekeyn merhûm Sultân Süleymân Bağdâd’a şeref-i nüzûl buyurup cûy-ı dil-cûy-ı Dicle vü Fırât şeker-mâye lu‘âbı ile reşk-i âb-ı hayât ve havâli-i Dârü’s-selâm-ı Bağdâd hıyâm-ı zafer-hıtâmıyla gayret-i cennât olduğda Fuzûlî rikâb-ı pādşâhiye ve meclis-i İbrâhîm Paşa⁵⁸²¹-yı vezâret-penâhiye kaşîdeler virüp Kâdiri Efendi’ye dağı kaşîdeler virüp ol dağı pādîşaha ve paşaya terbiyeler idüp idrârât-ı pādşâhiden (F267a) irtifâ‘-ı vilâyet-i Bağdâd’dan sedd-i ramâk belki⁵⁸²² sî‘at-ı ma‘îşet olacak râtibe-i mertebe ta‘yîn olınmışdır. Ol dem bu demdür ki ahvâl-i ma‘âşî müheyyâ ve esbâb-ı inti‘âşî mühennâdur,⁵⁸²³ ferâğ-ı bâl ve refâğ-ı hâl ile nazm-ı eş‘âra ve tedvîn-i ebyât-ı belâğat-şî‘âra (P275b) müdâvimdür. Eş‘ârı raşin ü muhkem ve nazmı metin ü mübremdür. Gazeliyyâtı ‘ışk-engiz ve kaşâ’idi muhayyel ü maşnû‘ ve derd-âmizdür. Mesnevide dağı *Leylâ vü Mecnûn* vardır, her sözi süzda bir şem‘-i tâbdâr ve her noktası⁵⁸²⁴ bir ahker-i pür-şerârdur. Huşûşan na‘t-ı Resûl’de⁵⁸²⁵ olan kaşîdesi muşanna‘ u muhayyel ve şanâyî‘-i bedî‘iyyenün ekşeri ile mükemmel ve efser-i belâğat ile mükelleldür. İle’l-ân henüz vefâtı şâyî‘ degüldür; ma‘lûm degüldür ki yâ vâkı‘ yâ vâkı‘ degüldür⁵⁸²⁶.
Eş‘âr-ı ü:

Kerem kıl kesme sâkı iltifâtın bî-nevâlardan (A267a)
Elünden geldiği hayrı dirîğ itme gedâlardan (F267b)

Şabâ küyünde dildârın nedür üftâdeler hâli
Bizüm ilden gelürsen bir haber vir âşnâlardan (B199a)

Ve lehu:

Beni zıkr itmez il efsâne-i Mecnûna mâ’ildür
Ne beñzer ol baña derdi anın ta‘bire kâbildür

Fuzûlî il seni Mecnûndan efzûn⁵⁸²⁷ dir melâmetde
Buña münkir degül Mecnûn dağı ma‘küle kâ’ildür

Ve lehu:

Yürütmeñüz ‘arâkı meclis içre bâde ile
Harâm-zâdeyi koşmañ helâl-zâde ile⁵⁸²⁸

Baña zemânla Mecnûn mukaddem olsa n’ola
Oyunda şah ber-â-ber degül⁵⁸²⁹ piyâde ile⁵⁸³⁰ (S136a)

Ve lehu:

Yoluñda cân virem gibi derünümde ‘alâmet var
Şehîd-i tiğ-i ‘ışk olmağa gönümde şehâdet var

Ve lehu:

Kemân-ebrûların ki vesme birle reng tutmuşlar
Kılıçlardır ki kanlar dökmek ile jeng tutmuşlar

⁵⁸²⁰ şîta vaşında.....gümüşi] -F

⁵⁸²¹ rikâb-ı pādşâhiye ve meclis-i İbrâhîm Paşa] rikâb-ı sa‘âdet pirâye-i pādşâhiye ve meclis-i ‘izz-i huşûr İbrâhîm Paşa-yı mecell F

⁵⁸²² belki] eylemege A

⁵⁸²³ mühennâdur] müheyyâ F

⁵⁸²⁴ noktası] noktası âteş-i şevkden P

⁵⁸²⁵ Resûlde] resûlu’llahda F

⁵⁸²⁶ vâkı‘ degüldür] degül F

⁵⁸²⁷ efzûn] artuk P F / B’de artuk, efzûn olarak düzeltilmiş.

⁵⁸²⁸ Harâm-zâdeyi koşmañ helâl-zâde ile] Helâl-zâdeyi koşmañ harâm-zâde ile P

⁵⁸²⁹ degül] degül midür P

⁵⁸³⁰ ve lehu : Yürütmeñüz.....piyâde ile] -F

Ve lehu:

Cismümi yandırma rahm it yaşuma ey bağı taş
İhtiyât it yanmasun tâ ki qurı yanında yaş

Ve lehu:

Fâriğ itdi mihrüñ özge meh-likâlardan beni
Hırz-ı cāndur sakladı ‘ışkuñ⁵⁸³¹ belâlardan beni

Ve lehu:

Olup ruhsāruña gün la‘ lüne gül-berg-i ter ‘aşık
Saña eksük degül gökden iner yirden biter ‘aşık

Ve lehu:

Şipihriñ fâriğum vaşluñda mäh u âftâbından
Garaž ‘id-i vişālūndür bu ay u gün hisâbından

Ve lehu:

Gamuñ şerh itmek içün isterem her gördüğüm sâ‘at
Tutam dāmānuñı degmez elüm çāk-i giribāndan⁵⁸³²

Ve lehu:

‘Işk ser-gerdānıyam gögsümde biñ biñ dāğlar
Bir sipihri-i sâ‘irem şābit-i cem‘-i ahterem⁵⁸³³

Kerbelāda binā olınan çeşme târihinde bu kıt‘ası selis ü āb-dārdur gūyā ki şarāb-ı hoş-
güvārdur. *Kıt‘a:*

Gūyiyā bu çeşme bir sakkā durur
Rāh-ı Hāğda teşne eyler⁵⁸³⁴ cüst ü cū

Lülesi anuñ dehendür su dili
Dil döker her kim ki⁵⁸³⁵ olsa rû-be-rû (P276a)

Şu gibi ez-berlemiş okır revān
Mā-cerā-yı dehri her dem sū-be-sū

Öñine kim gelse dir târih içün
Mā-Hüseyn ile Hāsan ‘ışkına şu (964)

FIGĀNĪ: *Li-muḥarririhi*⁵⁸³⁶.

Şalan gūlgūl kıbāb-ı çerḥa eş‘ār-ı Fiğānīdür
İren şit u şadāsı cümle āfāka fiğānīdür

Şarāb-ı erguvānī ile dem-sāz-ı eğānīdür
Nevā-yı erğanūn-ı zümre-i deyr-i muğānīdür

Adı Ramazān idi. Pīrāmen-i kūh-ı Gürcistān’da diyār-ı Ermen’den şehir⁵⁸³⁷-i Dırabzın’dandur (A267b). Neşv ü nemāsı ol şehir-i şöhrēt-āyın⁵⁸³⁸-i pūr-zīb-i zeydendür. Fi‘l-cümle sühtelik itmiş, okumış yazmış, dimiş işitmişdür. Ammā ṭabī‘at-ı şī‘riyyesi gālīb olmağın sâ‘ir fūnūna hevesi terk idüp şī‘re kaşr-ı himmet ve cihet-i ma‘āşda muḳāṭa‘āt kitābeti ile kanā‘at itmişdür. Ekser-i zemānda Na‘tī ve Nūhī ve Fiğānī üçü zevāyā-yı müselleş gibi gāh odalarda⁵⁸³⁹ müselleş içerlerdi ve gāh mey-hāne şadrında geçüp murabba‘ oturmağcün Galata’ya geçerlerdi. Atmeydānı seyrinde üçü aşkar göziyle seyrān iderler ve nokṭa-i şa‘r gibi üçü bir uğurdan şī‘r üzre⁵⁸⁴⁰ düşüp gāh müşā‘are (B199b) idüp gāh münāzarada ṭab‘ların imtiḥān iderlerdi. Ammā heyhāt

⁵⁸³¹ Hırz-ı cāndur sakladı ‘ışkuñ] Hırzmış ‘ışkuñ senüñ şaklar P

⁵⁸³² ve lehu: Gamuñ..... çāk-i giribāndan] -P

⁵⁸³³ ve lehu: Kemān-ebrūlaruñ..... şābit-i cem‘-i ahterem] -F

⁵⁸³⁴ eyler] ammā S

⁵⁸³⁵ kim ki] kimse B A F / kese S

⁵⁸³⁶ li-muḥarririhi] rubā‘ī A S / -B P

⁵⁸³⁷ şehir] -B

⁵⁸³⁸ şöhrēt-āyın] -B

⁵⁸³⁹ gibi gāh odalarda] -F

⁵⁸⁴⁰ üzre] üzerine F

onlar kalb u kâlbüd ve Figānī rūḥ-ı revān; onlar sebze vü semen, bu serv-i ḥurāmāndur; onlar teşlîşde Uṭarîd ve Müşterî, bu Ḥurşîd-i (F268a) rahşāndur. Tab‘ı bülend ve edālārı şāhmānend, sözleri ‘aşîkâne ve sūz-ı çāşnî-i ‘ışkdan behremenddür. Sūziş-i şî‘rle⁵⁸⁴¹ ciger-sūzlukda sipendmānenddür. Tūmtūrāk-ı elfazla müzeyyen, ma‘ānî-i dil-pesend ile eş‘ār-ı a‘yān içinde mu‘ayyendür. Gazelleri hemvār u matbū‘ kaşîdeleri ma‘nîdār u maşnū‘dur. Ve bi’l-cümle kitāb ḥükmince olan şā‘irlerin biri ve şihri ḥelāl iden şāhirlerüñ berridür. Dimişlerdür ki Figānî diyār-ı Rûm’da olan şā‘irler içinde naḥl-bend-i şu‘arādur. Hemān ‘aybı budur ki ne ‘ömrden ruḥşat ve ne ṭālî‘den sa‘âdet (P276b) ve ne aşhāb-ı devletden terbiyet buldı. Kifāf-ı ma‘āş için ‘ırzın rehn⁵⁸⁴² vormeyince (F268b) karz alımazdı, yiri gögi bilmezlerüñ önünde niçe def‘a arz olmayınca bir kitābete ‘arz alımazdı. Bende-i mekâtib gibi kesb ü kâr için tırmaz yazardı, eş‘ār dimege fırsat bulımayup işğalden âzâdelik andan kıyı çizerdi. Eḳser-i zemānda sıfır‘l-yed idi. Gāhî ekābirüñ biri va‘de-i cā‘ize ḥisāb-ı ferāḥın gösterse nāmın defter-i iḥsânına sebt iderdi, ṭālî‘ aña daḥî mānî‘ olurdu, ol va‘de defterine şāḥḥ lafzın meger yañılıp (A268a) yazardı. ‘Aḳıbet nâ-murād geldi gitdi, cezāsın ol çekdi (S136b) günāhın iden itdi. İbrāhîm Paşa-yı merḥûm ḥaḳḳında ‘ırz-ı vezāreti taḥkîr itdi diyü şalb itdiler, anda aşlā harf-i ‘illet yoḡiken yok yirlere elif-i dāra kalb itdiler. Dār-ı dünyāda anuñ sebeb-i şehādetine ve kaṭ‘-ı rîşte-i ta‘alluḳına nümūdār oldu ve şu‘arā içinde ‘uluvv-ı ḳadr ve rıf‘at-ı pāyesine medār oldu. Aşl-ı sebeb-i ḳaṭl olan beyt ki *Beyt*:

Dü İbrāhîm āmed be-dār-ı cihān
Yekî büt şiken⁵⁸⁴³ şud yekî büt-nişān⁵⁸⁴⁴

Bu beyt selāṭîn-i ‘Acem’den Sultān İbrāhîm nāmına dinmiş eski⁵⁸⁴⁵ beyt imiş, bir meclisde münāsebetle okındukda Figānî *be-dār-ı cihān* yirine *be-deyr-i cihān* büt lafzına çesbāndur dimişdür,⁵⁸⁴⁶ yoḡsa beyt anuñ degüldür. ‘Aceb ḥāldür ki râvî-i şāḥîhü’l-ḳavl⁵⁸⁴⁷ rivāyet ider ki Figānî’nüñ şalbından üç gün muḳaddem⁵⁸⁴⁸ Ḳara Bālî-zāde-i merḥûm ki zarāfetle şöhre-i şehir ve nezāfetle ma‘rûf-ı dehr, her faẓl u ma‘rifetden şāḥib-i behr,⁵⁸⁴⁹ muḳalled-i a‘yān u ekābir ve cāmi‘-i me‘ālî ve me‘āşir, evḳatî ekābirle zevḳ⁵⁸⁵⁰ u şöḥbetē maḥşûr ve odasında olsa zurefā-yı vāḳt ve meḥābîb-i ‘aşr ile ‘ıyş u ‘işrete maḥşûr idi (B200a). ‘Ömri yimekte içmekte geçmiş, şabûḥ u ḡabûḳı terk itmemiş. Ol vāḳtten ki aḡ u ḳarayı seçmiş, ḥuşûşan İbrāhîm Paşa ‘aşrında başına gün toḡmış idi ve İskender Çelebi devrinde güneş gibi topı feleke⁵⁸⁵¹ aḡmış idi (P277a). Şāḥid-perest idi ki gūyā anadan toḡduḡı gibi şeker yirine leb-i dil-ber ile aḡzı açılmış idi; meclisde dil-ber olmasa aḡzı dadiyla yimek yimezdi ve ‘ayn-ı ‘ıyş u ‘işret gibi gözi ‘işretle açılmışdı ki⁵⁸⁵² ‘ıyş u ‘işret itmedüḡi günü ‘ömrden dimezdi. Odası dil-berlerle (F269a) kalb-i ‘aşîḳ yā deyr-i Ferḥār gibi pūr naḳş u nigārdı ve gūyendeler ü sâzendeler cem‘ olup şaf şaf otursalar gūyā ki müsikārdı. Her şeb simāt-ı kehkeşāna nuḳl-ı encüm saçılmadın ve cām-ı ufḳ rahîḳ-i mürevvāḳ-ı şafaḳla ṭolmadın anuñ bezm-i şebānesi ḳurılırdı ve Zühre-i şāzendē sâzına nevāzendē olmadın anuñ çeng ü çeḡānesi nevbeti urılırdı ve her seher pîr-i felek sāḡar-ı ḥurşîd ile (A268b) def‘-i ḥumār itmedin ve dîde-i ḥufte-i ‘ālem sekrān u sergerānlıḳ def‘i için çeşmesār-ı ḥurşîdden⁵⁸⁵³ reşāşe-i eşî‘‘at⁵⁸⁵⁴ ile yüzün yumadın ol bezm-i şabûḥı iderdi. Andan muḳāṭa‘acı iken dîvāna ve

⁵⁸⁴¹ şî‘rle] şûrla A S

⁵⁸⁴² rehn] zehr B

⁵⁸⁴³ şiken] perest F

⁵⁸⁴⁴ *Bu dünyaya iki İbrahim geldi. Biri put yıkan, biri put yapan oldu.*

⁵⁸⁴⁵ eski] iki P

⁵⁸⁴⁶ dimişdür] dimiş ancak günāhı bu deñlûdür F

⁵⁸⁴⁷ ḥāldür ki râvî-i şāḥîhü’l-ḳavl] ḥāldür Nāşî-zāde ki râvî-i Fikrî Çelebi-i merḥûmuña ān ḳarîb

tercemesi nigāreş bulur F

⁵⁸⁴⁸ Muḳaddem] evvel B // Vaşf-ı Ḳara Bālî-zāde: der-kenar

⁵⁸⁴⁹ şāḥib-i behr] behre-ver F

⁵⁸⁵⁰ zevḳ] evvāḳ B

⁵⁸⁵¹ feleke] göḡe P F

⁵⁸⁵² meclisde dil-ber açılmışdı ki] -A F

⁵⁸⁵³ ḥurşîdden] āftābdan F

⁵⁸⁵⁴ eşî‘‘at] āftāb B A P S

mütেকā' id iken ekābir ü a'yāna giderdi. Meclisi şöyle bî-tekellüf idi ki isteyen şem' gibi тұrur isteyen yatuk gibi yatur isteyen sāgar gibi yürürdi. *Beyt:*
Kanı ol bi-tekellüf bezm k'anda oturup yārān
Şebū tura vü sāgar yūriye yanın yata yatuk

Ve ādāb-ı şohbeti bu idi ki aslā ğam virür ve ğuşsa ırgürür söz meclisinde söylenmezdi ve hikāyet-i 'ışk-engiz ve rivāyet-i şevk-āmizden ğayrıya dehān açılıp mesāvi ve 'ayb u ğıybet eylenmezdi⁵⁸⁵⁵ duhter-i rezden ğayrı meclise nā-mahrem koyılmazdı⁵⁸⁵⁶ ve āvāz-ı muğanni vü sāzdan ğayrı efsāne kulağa koyılmazdı. Her hırfetüñ mähirleri ve her ma'rifetüñ şāhib-i hāzz-ı vāfirleri enisi idi ve 'Arab u 'Acemden gelen erbāb-ı hüneler, 'ırfān u kemālden behreverler meclisinüñ celisi idi. Hānesi ğariblerüñ penāhi ve kāşanesi şeh-levendlerüñ ğurizgāhi idi. Muḳāṭa' acılıktan tekā' üd⁵⁸⁵⁷ idüp müteferrika cemā'atinden (P277b) mîr-i meclis-i şāhi ve re'is-i nüdemā-yı pādşāhi idi. Sene erba'a ve erba'in ve tis'ami'ede rihlet itdi. Merhūm-ı merkūm Kara Bālî-zāde'nüñ hānesinde⁵⁸⁵⁸ şu'arā vü zurefā cem' olmuş idi her biri çerb-zebānlıklar ve şirin-beyānlıklar idüp⁵⁸⁵⁹ yanup yağılmakda şem' olmuş idi. Çün zemān-ı intihā-yı şürb-ı şarāb ve vakt-i hāb oldu, pervin gibi (S137a) (F269b) tağılduk. İrtesi ki āftāb gibi hābdan sergerān baş götürdüm⁵⁸⁶⁰ Fiğāni'yi deryāya müşrif bir tahta-bendde dirabzına tayanmış, deryāya nāzır (B200b) gördüm ammā ğāyet melül u mahzūn. Yanına vardum yārā⁵⁸⁶¹ derdüñ hemān renc-i humār mıdur yogsa bir ğayrı derdüñ dahı var mıdur didüm, hüzninden cevāb virmedi. Bu hālde Kara Bālî-zāde çıka geldi. Yārā bunun gibi leb-i deryā ve faşl-ı bahār ve vakt-i şehir⁵⁸⁶² ola ve her birümüz humārdan mübtelā-yı derd-i ser ola. Şu zemāna dek bir kadehüñ ıssı olmayavuz, sebūlar (A269a) boşalıp pür-safālar tölmayavuz, inşāf mıdur diyüp yine bezm-i şabūha ve tenāvül-i rāhla tertib-i dimāğ ve tervih-i rūha meşgūl olduk ammā Fiğāni kemākān ğam-zede, piste gibi āğı bıçaklarla açılmaz ve bādām-ı hām gibi gözin açup bezme nazar kılmaz. Bezmdе dūkenüp şabāha kalmış şem' gibi kara pus, rüşenā-yı çeşmi olan meydēn ayrılmış cām-ı tehi gibi tire-dil ü 'abūs, sāzendesi mest olmuş çeng gibi divāra söykenmiş, nevāzendesi hāba varup mızrābı evtārında kalmış 'ūd gibi engüşt-i hayretle tār-ı rişin oynamış, şohbet-i germden kalkup dem-i serd-i zāhide rāst gelmiş def' gibi meclisden şovuyup yüzine tapancaıar urana kulağ kabartmaz, gice meclisde gül-i pür-jāle gibi dökilüp saçılurken şimdi gonce gibi derhemlikden gülüp dış şırıtmaz. Kara Bālî-zāde⁵⁸⁶³ *nedür Fiğāni sebeb-i hayretüñ mey-i humārdan ğayrı zahmetüñ var mı. Eger mücerred humārsa Mısrā':*

*Mey-zede rā bāz mey*⁵⁸⁶⁴
Mısrā':

*'Indehu mā' dāhu leyse bişey*⁵⁸⁶⁵

Beyt:

Maḥmūra⁵⁸⁶⁶ mey nenüñ gibidür hiç bilür misiz (P278a)
Şol şerbet-i tabīb⁵⁸⁶⁷ ki bimāra yaraya

diyü⁵⁸⁶⁸ bir tolu şundı. Fiğāni'nüñ yüzi gözi açılmayup āyinesi gitdükçe jeng-i ğamla⁵⁸⁶⁹ tondi⁵⁸⁷⁰ Āhir envā' -ı ilhāhdan sonra Fiğāni cevab virdi ve didi *ki bir düş gördüm anı*

⁵⁸⁵⁵ eylenmezdi] olımadı F

⁵⁸⁵⁶ koyılmazdı] gelmezdi F

⁵⁸⁵⁷ tekā' üd] ferāğat A

⁵⁸⁵⁸ hānesinde] odasında F

⁵⁸⁵⁹ idüp] ile F

⁵⁸⁶⁰ götürdüm] kaldurdum F

⁵⁸⁶¹ yārā] yārān F

⁵⁸⁶² şehir] şahrā B P

⁵⁸⁶³ Bālî-zāde] Bālîoğlu P

⁵⁸⁶⁴ *Şarap düşkününe tekrar şarap (şaraptan vurgun yemişe tekrar şarap).*

⁵⁸⁶⁵ *Ona göre bu mısraın benzeri yoktur.*

⁵⁸⁶⁶ maḥmūra] mey-hāre F

⁵⁸⁶⁷ tabīb] hekīm A

⁵⁸⁶⁸ diyü] diyüp bir F

⁵⁸⁶⁹ jeng-i ğamla] -F

⁵⁸⁷⁰ tondi] döndi F

beliyyet ü nekbetle yordum, sebep-i melâlüm ve mûcib-i infî'âlüm oldur. Düşî⁵⁸⁷¹ şordılar. Cevâb virüp didi ki bu gice gördüm ki iskelede bir minâre yapılmış, himmet-i aşhâb-ı devlet gibi bülend ve dūd-ı (F270a) âh-ı 'âşıkmanend. Teklif itdiler çıkıdum, ol minârede ezân okıdum ammâ derûnuma bir hevl geldi ki cânımdan⁵⁸⁷² el yudum. Kara Bâli-zâde gülüp didi ki bu vâkı'a hayırdur ne ihtimâl gayırdur inşa'allâh bugün senünçün Iskender Çelebi Efendi'ye varayın saña yâ Gümrük yâ Pencik kitâbetin alıvıreyin, aḥşama komayayın berâtuñ yanımdan çıkarayın. İskelede deryâya nâzır çâr-tâklarda 'ıyş u 'işretler ile der-âmedler tahşil idüp şohbetler ile âvâze-i zevk ü neşâtuñ etrâfa şâyî' olsun, ta'birî böyle vâkı' olsun didi. Yârân el öp didiler, ḥalvâlık diyü Figâni'nün⁵⁸⁷³ (A269b) etin yidiler. Figâni dâhı zâhirâ güldi yaldı ammâ gitdükçe keyfiyyet-i mey gibi hayret ü gam âfetin aldı. Üç (B201a) günden sonra Tahte'l-ka' a'ya indüm Figâni şimdi bunda idi İstanbul subaşı ald gitdi didiler⁵⁸⁷⁴. Neyiki diyü haber şordum. Evvel ta'zir itdiler ba'dehu eşege bindirüp teşhir itdiler didiler. Sebebî nedür diyince iskeleye götürüp⁵⁸⁷⁵ aşdılar didiler. İskeleye varup maşlûb gördük, libâs-ı hayâtı kâmet-i vücûdından meslûb gördük ve zâlike fî sene şemân ve şelâşin ve tis'ami'e⁵⁸⁷⁶. Gazel der-vaşf⁵⁸⁷⁷ tiğ-i cevherdâr:

Hiddet odına tiğ-i nigârûñ zebânedür
Cevherleri yüzinde şererden nişânedür

Yanuñda murğ-ı dil n'ola ârâm eylese
Tiğ-i mücevherüñ aña çün âb u dânedür

Bir baḥrdür kefüñdeki şemşîr-i âb-dâr
Yir yir içinde cevheri dürr-i yegânedür (P278b)

Tiğüñ sipihr ü cevheri yir yir kevâkibi
Hün-ı dilüm yüzinde şafaḡdan nişânedür (S137b)

Tiğ-i nigâra n'ola disem naḥl-i erguvân
Cevherleri şükûfe gibi dâne dânedür

Şi' r-i Figâni ol şeh⁵⁸⁷⁸-i mülk-i melâhatüñ
Evşâf-ı tiği ile bir âb-ı revânedür⁵⁸⁷⁹

Ve lehu:

Şemîm-i kâkülün almış nesîm gülşende
Dimiş ki sünbüle sende emânet olsun bu

'Araḡdan eyledi çün⁵⁸⁸⁰ dâmenini zülfüñ ter
Tutar kurutmaḡa nâr-ı 'izâruña qarşu

Diyâr-ı dilden eger ki geçerse peykânuñ
Di câna uğrasun elbette ey kemân-ebrü

Ve lehu:

Beni egri çıkarmasun yanuñda ḡancer-i ser-tîz
Yüzine sürmesün alup bir avuç ḡanum ol ḡün-rîz

Bu baḡrumdan çıkan başlar olupdur ḡarka-i surḡ-âb
ḡayâl-i pâdşâhidür göñül taḡtı durur Tebrîz

⁵⁸⁷¹ düşî] düşün A

⁵⁸⁷² cânımdan] cândan A

⁵⁸⁷³ didiler ḡalvâlık diyü Figânî'nün] diyüp ḡalvâlık vir diyü F

⁵⁸⁷⁴ didiler] didiler. 'Acebâ F

⁵⁸⁷⁵ götürüp] indirüp F

⁵⁸⁷⁶ tis'ami'e] tis'ami'ede vâkı' oldı F

⁵⁸⁷⁷ Vaşf] -B

⁵⁸⁷⁸ şeh] şehir-i A S F

⁵⁸⁷⁹ yegânedür, revânedür olarak düzeltilmiş: B

⁵⁸⁸⁰ çün] dil F

Ve lehu:

Kanını dökmege halkuñ ki müjeñ āl eyler
Baña geldükçe toķınmaz geçer ihmāl eyler⁵⁸⁸¹

Ve lehu:

Demreni mi yitürüpdür dil-i hākide ‘aceb
Tirüñ ey kaşı kemān sinemi ğırbāl eyler

Merdüm-i dīde kenār itmege ol serv-ķaddi
Yetmiş iki dereden şu getürüp⁵⁸⁸² āl eyler

Ve lehu:

Tātār-ı zülfi yādına ‘azm-i sefer kılan
Küy-ı ‘ademde⁵⁸⁸³ eylesün evvel ķonağını

Ve lehu:

Bāğ-ı ruķında zāhir olalı benefşeżār
Boynı bürili ķaldı ķemende benefşe zār

Oldı hāzān varaķları zerrin ğılāf aña
Bir tiĝ-i şāfdur görinen āb-ı hoş-ğüvār

Ve lehu:

Bu hāristān-ı ‘ālemde açılmazsa gül-i maķşūd
Ne ğam ey bülbül-i cān ķünkü ğülzār-ı ‘adem mevcūd (A270a)

Ve lehu:

Urupdur başuma cellād-ı ğamzeñ niķe kızmış mih
Gözümnden uçları çıķdı degül müĝān-ı hūn-ālūd

Ve lehu:

Aĝlamazsa baña bir dem acıyup dīdelerüm
Göreyüm tursun iki gözine hūn-ı cigerüm

Yirden üstün ola gerdün göreyüm haşre deĝin
Ki cihān içre benüm üstüme oldur dönerüm

Ve lehu:

Çerħa ey meh gice āhum çekmese yalıñ kılıç
Böyle encüm içine yir yir kıran girmezdi⁵⁸⁸⁴ hiç

Halka olmış şu yılanı şandum ey seryüm görüp
‘Arızuñ üstinde bu vech ile zülfüñ piç piç

Ve lehu:

Ey gönül şāh-ı cihāndāra şaķın reşk eyleme (F270b) (B201b)
Kim gözi ‘ayyār-ı dehrüñ efser-i Dārādatur⁵⁸⁸⁵ (P279a)

Ve lehu:

Gitdi nālem ‘arş ķandilin çıkup uyarmaĝa
Dūd-ı āhum anuñ öñine götürdi nerdbān

Sulţān Muştāfā düĝünine bu kaşīdesi ra‘ nā ve maķbūldur. *Maţla‘:*

Subħ-dem alup ‘Utārid destine zerrin ķalem
Şafħa⁵⁸⁸⁶-i sīm-āb⁵⁸⁸⁷-ĝün-ı täreme çekdi raķam

Kezālik İbrāhīm Paşa’ya didüĝi kaşīde daħı merĝūbdur. *Maţla‘:*

Bir dün ki cünd-i şāh⁵⁸⁸⁸ ile ceng itdi āsmān
Oldı burūc-ı ķal‘ a-i gerdūnda çok kıran

⁵⁸⁸¹ ve lehu: Kanını ihmāl eyler] -B A S

⁵⁸⁸² getürüp] getürür A

⁵⁸⁸³ ‘ademde] belāda P

⁵⁸⁸⁴ girmezdi] düşmezdi P / düşmezdi, girmezdi olarak düzeltilmiş: B

⁵⁸⁸⁵ ve lehu: Beni egri çıkarmasun.....efser-i Dārādatur] -F

⁵⁸⁸⁶ şafħa] defter-i A P

⁵⁸⁸⁷ sīm-āb] sīb-āb P / sīr-āb F

⁵⁸⁸⁸ şāh] şām F

Bu kıt⁵⁸⁸⁹ ası daḥı laṭīfedür. *Kıṭ‘a*:
Efyün deminde sāğar-ı şahbā şafāsı yok
Meysüz mükeyyefāt ilinüñ pādşası yok

Barışmaz idi berş ile başı kimesnenün
Likin şöñinda ‘arbede ile belāsı yok

Dil-ber lebine kâ’ilüz ammā bulımazuz
Ansuz ṭabī‘ atun şekere iştiḥāsı yok

Tutuşuruz⁵⁸⁹⁰ güreşde kara pehlevān ile
Hengāmesi⁵⁸⁹¹ bizümlē iken çok vefāsı⁵⁸⁹² yok

Bāde dükendi ḥālī mükedder Fiğāninün
Çāre şarāb-ı nāb imiş artuk devāsı yok

Bir gün Keşfi ile döğüşüp Keşfi’nün saḳalın yolduḳda dimişdür. *Maṭla‘*:
Lāyık degül kuṭaş⁵⁸⁹³ çü boynında esterün
Yoldum saḳalın anuñ içün Keşfi-i ḥaruñ

FAḲİRİ: Rūmili’nden Üsküb civārında Kalkāndelen nām kaşabadandır ki bir adı Tetova’dur, ḥaylī murğ-ı ma‘ānī şikār ider şeh-bāz-ṭab‘ şā‘irleri kopar meşhūr yuvadır. Kendü suḥtelik ‘āleminde gedā-şive ve şūrīde-dil, bi-‘ışk u bi-ğıll, şī‘re müştēgil idi. Hemānā ki ol ḥālden tebdil-i aḥvāl itmedin ve suḥtelik pāyesinden nerdbān-ı isti‘dāda gitmedin fevt olmuştur. Cemī‘-i ṭavā‘if-i muḥtelifeyi ve ḥiref-i muḥterifeyi (A270b) şeh-erengiz tavrında, ta‘rifāt üslūbında, baḥr-i recezde birer ikişer beyt ile edā eylemişdür.⁵⁸⁹⁴ Herkes bir hevese dürişür,⁵⁸⁹⁵ ol daḥı bunı peydā eylemişdür. *Der-vaşf-ı Şu‘arā*⁵⁸⁹⁶ *Nazm*:

Nedür şā‘irlerün bildün mi ḥālin
Ögüp her dil-berün⁵⁸⁹⁷ zülfi vü ḥālin

Kimin dām eyleyüp kimini dāne
Ṭolaşup geh dehān u geh miyāne

İderler yok yire dürlü makālāt (P279b)
Netice çıkımaḳ illā ki ḥayālāt

Der-vaşf-ı çavuşān:

Nedür bilür misin ‘ālemde çavuş (S138a)
Ḥuzūr uçurıcı merd-i ğazab-puş (F271a)

Gehī manşıbla eyler müjdegānī
Gehī birbirine urur cihānı

Elinde bir demürden şeşperi var
Şanasın ejdeḥādur heft seri var

Der-vaşf-ı ulağ:

Nedür bildün mi ‘ālemde ulağı
Vilāyetde gezer bir kanlu yağı

⁵⁸⁸⁹ laṭīfedür] ḥūb vākı‘ olmuştur P F

⁵⁸⁹⁰ tutuşuruz] tutuşdurur F

⁵⁸⁹¹ hengāmesi] hengāmede F

⁵⁸⁹² vefāsı] cefāsı B / şafāsı F

⁵⁸⁹³ kuṭaş] fütās F

⁵⁸⁹⁴ eylemişdür] itmişdür F

⁵⁸⁹⁵ dürişür] uruşur F

⁵⁸⁹⁶ Der-vaşf-ı Şu‘arā] şu‘arā ḥaḳḳına B

⁵⁸⁹⁷ her dil-berün] dil-berlerün A

Terahhüm eylemez virmez amānı
Şavulmaz bir kazā-yı nā-gehānī

Dem-ā-dem peykidür rāh-ı kazānuñ
İlāhī şaklağıl şerrinden anuñ

Der-vaşf-ı cān-bāz:

Nedür bilür misin ‘ālemde cān-bāz
Ki her birisi baş u cāna qalmaz

Çözüp dil-berlerüñ kāküllerini
Gül üstine şalup sünbüllerini

Uyup her aşılacaqla yürüye⁵⁸⁹⁸ (B202a)
Şehirden şehre urğanın sürüye⁵⁸⁹⁹

Ve lehu:

Namāza niçe el degsün gerekse bir sen ol şūfī
Bir elde sā‘ id⁵⁹⁰⁰ -i sāķī bir elde sāğar-ı bāde

Ve lehu:

Zāhidüñ naķş eylemiş cismini naķş-ı būriyā
Hamdū‘ lillāh zāhidā biz bu riyyādan hāliyüz

Ve lehu:

Yok zeri diyü baña ta‘ n itme ey sīmīn-beden
Utanursın göricek ben ‘āşık-ı şeydā yüzün⁵⁹⁰¹

FİKRİ: Adı Derviş Çelebi’dür, lakabı⁵⁹⁰² Māşī-zāde’dür. Kuzāt içre⁵⁹⁰³ vefret-i ‘ilmi ve lutf-ı tab‘ı ve cevdet-i şī‘ri haddenden ziyādedür. Babası Māşī Şemsü’d-dīn⁵⁹⁰⁴ Amāsiyye’de müfti iken fevt⁵⁹⁰⁵ olmuştur. Nesebinde ‘ırk-ı siyādet dahı olup şeref-i haseb ü neseble cāmī‘-i hayr u haseni olmuştur. Sülūk-ı tarık-i ‘ilm müstefād ‘alā vechi’l-mu‘tād idüp a‘lām-ı dīn olan ‘ulemā-yı ehl-i yakīn hıdmetlerinde⁵⁹⁰⁶ her fenne kūşış ve her ‘ilme verziş⁵⁹⁰⁷ idüp Edirne kâzısı Piri⁵⁹⁰⁸ Paşa-zāde-i merhūmdan⁵⁹⁰⁹ mülāzım olmuştur. Ba‘dehu kazāya rızā virüp nazm u eş‘āra⁵⁹¹⁰ müdāvim olmuştur. Ammā ekser-i zemānda yine mu‘ālā‘a ile eglenürdi. Hātırası olan havātırı mecālīs-i efāzılda söylense (A271a) bi’z-zārūrī sem‘-i kabülle⁵⁹¹¹ dīnlenürdi. Ru‘us-i mesā‘il⁵⁹¹² -i kelāmı baħr-i remelde üç yüz beytle tertib itmişdür. Mevālī-i ‘izāmuñ her birinüñ meclisinde okıdup⁵⁹¹³ tahsīn ü terğīb itmişdür⁵⁹¹⁴. *Ebkār-ı Efkar* nām baħr-i hafıfde⁵⁹¹⁵ bir kitāb nazm itmişdür⁵⁹¹⁶ cümlesi ihtirā‘⁵⁹¹⁷ u iktirāhdur,⁵⁹¹⁸ maṭbū‘-ı kulüb⁵⁹¹⁹ ve

⁵⁸⁹⁸ aşılacaqla yürüye] aşılacaqlarla yürür F

⁵⁸⁹⁹ urğanın sürüye] urğanını sürür F

⁵⁹⁰⁰ sā‘ id] sāğar-ı F

⁵⁹⁰¹ ve lehu : Yok zeri yüzün] -F

⁵⁹⁰² lakabı] ve künyeti B P

⁵⁹⁰³ içre] içinde P

⁵⁹⁰⁴ Şemsü’d-dīn] -B

⁵⁹⁰⁵ fevt] mütereffi A / müteveffa S

⁵⁹⁰⁶ sülūk-ı tarık-i ‘ilm..... hıdmetlerinde] -B A P S

⁵⁹⁰⁷ verziş] küşāyiş B A S F

⁵⁹⁰⁸ Piri] Sırrı S

⁵⁹⁰⁹ Paşa-zāde-i merhūmdan] Paşa-zādeden P F

⁵⁹¹⁰ u eş‘āra] -B

⁵⁹¹¹ sem‘-i kabülle] -B A P S

⁵⁹¹² mesā‘il] mesā‘il-i ‘ilm-i F

⁵⁹¹³ okıdup] okunmuşdur B

⁵⁹¹⁴ mevālī-i ‘izāmuñ her birinüñ meclisinde okıdup tahsīn ü terğīb itmişdür] -F

⁵⁹¹⁵ hafıfde] hezcede P

⁵⁹¹⁶ itmişdür] itmişdür manşıba duḥūlından evvel F

⁵⁹¹⁷ ihtirā‘] iftirāh F

⁵⁹¹⁸ iktirāhdur] iktirāh ve P / ihtirā‘ıdur el-ḥaķ tarz-ı nağzdur ki F

⁵⁹¹⁹ kulüb] ṭibā‘ P

mergüb-ı ervāhdur. Yine baħr-i hezcede⁵⁹²⁰ *Behrām u Zühresi* vardır, erbāb-ı nazm içinde haylī şöhesi (P280a) vardır. Ve *Şükūfezār* adlı bir kitābı daħı vardır ve *Hurşid ü Nāhid* adlı bir kitābı daħı vardır⁵⁹²¹ ve bir naħl-i mevzundur ki (F271b) pesend-i efāzıldan zer-mühresi vardır. Celāl-zāde Sālīh Çelebi terceme itdüğü *Kıssa-i Fırūz Şāh’uñ*⁵⁹²² Celāl-zāde Nişāncı Muştafā Çelebi terbiyeti ile birkaç cildin mezbūr⁵⁹²³ terceme itmişdür ol takrīble Yanbolı kazāsı şadaķa olınmışdır. Nefis inşā eylemişdür, selis elfāzla edā eylemişdür. Ekser-i ‘ömri tecerrüd ile geçmişdür. Mu‘āşeret-i zenāndan nefret-künān ve zenāna lâ‘net-zenāndı. Hikmet Allāh’uñ Köstendil İlıcası kâzısı iken sākı mānend-i sāk-ı peşse ve sâ‘id-i-mişāl sâ‘id-i ‘ankebūt bir ‘acüz-ı fertūt-ı bi-kuvvet u bi-küte mübtelā oldı, ol eşnāda ki bu dām-ı mekre giriftār oldı ve raķķāş-ı Zāl-i sipihr destinde çār-pāre gibi zār oldı. Haķır Silivride kâzi olup kayd-ı ta‘alluķ-ı nisādan miftāh-ı tālāķla⁵⁹²⁴ ‘ālem-i ıtlāķda hıram itmiş idüm⁵⁹²⁵ ve zu‘mumda min-ba‘d fıkı-i helālī kendüme haram itmiş idüm⁵⁹²⁶ ve bu beyti münāsib-i hāl dimişdüm. *Li-muħarririhi*:

Çokdan isterdüm zen-i dünyāya ben virmek tālāķ
Hamdü’lillāh sözümün ‘Aşık bugün oldum eri

Mevlānā-yı mezkūr ol eşnāda bu gāzeli diyüp gūyā⁵⁹²⁷ kendü hālinden şikāyet ve benüm hālūme reşkden kināyet eylemiş. *Matla‘*:

Tecerrüd ‘ālemin ey dil kabūl itdük demün vardır
Mücerredlerle rūhāniyyet üze ‘ālemün vardır

Bu gāzel şöhet tutdı, çok nazireler didiler⁵⁹²⁸. Hāverī-i merhūm daħı didi (B202b) nihāyet kendüye üstād⁵⁹²⁹ itdi. El-haķ bu beyti a‘lā vāķı‘ olmışdır. *Beyt*:

Mey-i nābı baña añmañ koñuz şol kan olacağı
Gözümün kanlu yaşıyla benüm bir hoş demüm vardır (S138b)

Ben daħı bu vech ile tettebbu‘ itdüm. *Matla‘*:

Cihāndan fāriğam ğam ‘āleminde hoş demüm vardır
Değişmem on sekiz biñ ‘āleme bir ‘ālemüm vardır (A271b)

Monlānuñ ahlāķ-ı ḥasenesi ma‘murdur⁵⁹³⁰ ve mā-meleki mebzūldur, ḥuşūşan bāb-ı ta‘āmda ekser-i ḥarcı me‘kūldur ve bir iki ḥıdmetkār yimek bişürmege mevkūldur. Şi‘ri ḥod ṭabaka-i ‘āliyyededür. Kitāb ḥükmince şā‘ir ve āsarı vāfirdür. Monlā-yı mezbūr Semendire kâzısı iken haķır Piriştine’de kâzi bulunup bir nakl-i şehādet (P280b) gönderüp ism ü elķābın bu gūne sebk itdüm. Haylī istiḥsān iderdi⁵⁹³¹. Güneş kaşidesi vardır ve bir nūniyye kaşidesi daħı vardır ki maṭla‘ı budur⁵⁹³² *Matla‘*:

Şeh-i şehir giyüp egnine ḥil‘at⁵⁹³³-i zerrin
Oñine çekdi güneş nukre ḥınk-ı zerrin-zin

Ururdı şınduyı dībā-yı āba⁵⁹³⁴ mähiler
Biçerdi mā’i kumāşını şanki ḥayyātın

⁵⁹²⁰ hezcede] rezecde A

⁵⁹²¹ ve Şükūfezār vardır] -P F / der-kenar B

⁵⁹²² Şāh’uñ] Şāhī’nūñ B A P S

⁵⁹²³ mezbūr] mezbūra F

⁵⁹²⁴ tālāķla] ıtlāķa A F

⁵⁹²⁵ itmiş idüm] -P

⁵⁹²⁶ ve zu‘mumda min-ba‘d fıkı-i helālī kendüme haram itmiş idüm] -F

⁵⁹²⁷ gūyā] hemānā ki P

⁵⁹²⁸ çok nazireler didiler] -B A P S

⁵⁹²⁹ üstād] işnād F

⁵⁹³⁰ Monlānuñ ahlāķ-ı ḥasenesi ma‘murdur] şi‘rinden ğayrı ahlāķ-ı ḥasenesi vardır F

⁵⁹³¹ Semendire kâzısı istiḥsān iderdi] -F

⁵⁹³² ki maṭla‘ı budur] -B

⁵⁹³³ ḥil‘at] cāme-i B A S F

⁵⁹³⁴ āba] māya P

Ve lehu:

Geçdiler ben bendesin yâre münâfıklar meded
Yandum odlara münâfıklardan⁵⁹³⁵ ‘ âşıklar meded

Niçe bir gird-âb-ı eşk ü gird-bād-ı âh ile
Hâr u has gibi olam ser-geşte yazıklar meded

Bahtum uyanmaz göz açdurmaz elem nâvekleri
Bir nazar eyleñ baña hey gözi açuqlar meded⁵⁹³⁶

Ve lehu:

Ey gönül itme telezzüz ni‘ me‘-i dünyâ ile (F272a)
N’eyledi Ferhâda gör⁵⁹³⁷ bir pîrezen halvâ ile

Ve lehu:

Kef-i pây-ı seg-i yâre şu deñlü gözlerüm sürdüm
Kıbarmış göz göz olmuş ol kefi-pâ şofıradan gördüm

Ve lehu:

Bir şehir gözün açup kır cihân
Tonanup yine güzellendi hemân⁵⁹³⁸

Ve lehu:

Nâzı kımaz hareketden fârümüz
Kahbe-zen çağlı güzeldür kırumuz⁵⁹³⁹

Hâfız-ı ‘Acem-i merhûmun şî‘ rine nazîredür. *Matla‘:*

Dür düşünçün dökilen eşk-i güher-rizî göre
Gün yüzün çün çekilen âh-ı şehir-hizi göre

Ve lehu:

Sevdi dil bir şanem-i sîm-teni
Hey meded kâfire kıl itdi beni

Ve lehu:

Duñân-ı âhumı zeyn eyledüm şerâre ile
‘Arûs-ı dehr taşınmağa zer-feşân sünbül

Ve lehu:

Beni hoş tutdı segânı kûy-ı cânânun yine
Meyli baña devlet işiginde erkânun yine⁵⁹⁴⁰

Sultân Süleymân-ı merhûm ‘İrâkeyn seferine gitdükde bu müseddesi diyüp pâdşâha
şunup manşib emr olinmişdur, seferde bulunmayup zemân-ı ‘avdete kalmışdur.
Müseddes:

Husrevâ sen dâver-i ĩrân u Tûrânsın bugün
Tîğün ile mâlik-i mülk-i ĩorâsânsın bugün (B203a)
Mîr-i Âzerbâycânsın şîr-i Şîrvânsın bugün
Tâcdâr u server-i taht-ı Sıfâhânsın bugün (A272a)
Pâdşâh-ı tahtgâh-ı âl-i ‘Ösmânsın bugün
Yûri şâhum yûri âfâka Süleymânsın bugün

Merhûm hicvde dahı mâhirdür, Kireççi-zâde hakkında bir ģalîz hicv eylemişdür bendi
budur. (P281a) *Bend:*

Ey cihânda eteginden göti geñ çok sikilür
Taşak iştehli vuruñ kahbeden artuğ sikilür

Hicv-i mezbûrdan ceste ebyâtdur⁵⁹⁴¹ *Ebyât:*

⁵⁹³⁵ münâfıklardan] münâfıklarla B A S F

⁵⁹³⁶ ve lehu: Geçdiler ben.....meded] -F

⁵⁹³⁷ gör] şol B A S F

⁵⁹³⁸ Beyit der-kenar B

⁵⁹³⁹ ve lehu : Kef-i pây-ı seg-i yâre.....kırumuz] -P F

⁵⁹⁴⁰ ve lehu: Sevdi dil.....yine] -F

⁵⁹⁴¹ hicv-i mezbûrdan ceste ebyâtdur] ceste ebyâtdur ol hicvden B

Cilf ü mäder celeb ü kahbe-zen ü kün-dāde
Aḥaveynüñ büyügi ya' nî Kireççi-zāde

Gice bir koz kadar efyūnı belālarla yidūn
Taşağumdan büyük ammā yidūğūn tenhāda

Akça yok berşe viresin ya daḥı n'eylersin⁵⁹⁴²
Şiç boḡuñ yi geçin anuñla yalan dünyāda

Ve lehu:

Dā'imā habbı keçi büzüginüñ habbından
Berşi aşāğıda ma' cūncı götinden yirsin

Keklik Sinān hakkında dimişdür. *Kıṭ'a:*
Eyā cılf ü çepel Keklik Sinānı
Nazirūñ şahid-i bāzār olmaz

İnen tar şatma vü kısup kıvurma⁵⁹⁴³
Ki bud kasmağıla am tar olmaz

FEVRİ EFENDİ: Mevlānānuñ nām-ı nāmileri ve ism-i sāmileri Aḥmed'dür. Egerçi mūmā-ileyh ibni 'Abdu'llāh'dur ammā kundağdan mü'eyyed min indī'llāhdur. Henüz zemān-ı tufūliyyet ki hengām-ı ğaflet ve avān-ı şabāvet ki eyyām-ı ğabāvetdür, tevfiḡ-i İlāhī ile muvaffaq ve irşād-ı erbāb-ı reşādla müteveccih-i derġāh-ı ḥaḡdur. Cāmī'-i 'ilm ü şühūd-ı 'ayn u eṣer Hazret-i Şeyḡ-i Ekber (S139a) ya' nî meḥbit-i envār-ı hetf ü ilhām-ı rabbi Şeyḡ Muḡyī'd-din-i 'Arabī vāḡı' asında büsrā ile beşāret ve şūy-ı selāmet-i İslāma hidāyet itmişdür. Bi't-tab' fītrat-ı bi'⁵⁹⁴⁴-fütūrında neş'e-i İslām u imān merkūz ve fītnat-ı bilā-fütūrında iḡān u itḡān maḡrūz⁵⁹⁴⁵ olduğı cihetden gird-āb-ı küfr-i dārū'l-ḡarbden sāhil-i amāna ve teng-nāy-ı zulmet-i dalāletden fūṣṡat-serāy⁵⁹⁴⁶-ı nūrāniyyet-i (F272b) imāna gelmişdür. Nāsiye-i 'ömrine kalem-i teklif ile ḡuṡṡ-ı emr ü nehy ve ruḡūm-ı rüşd⁵⁹⁴⁷ ü ġay çekilmedin ve tuḡūm-ı 'ubūdiyyetine toḡm-ı va' d u va' id ekilmedin *efemen ṣeeraḡa'llāhu ṣadrahū li'l-İslām*⁵⁹⁴⁸ sır-ı āyeti aḡvāline sirāyet idüp şerḡ-i metn-i şānı olup *es-se'īdu se'īdun fī baṡni ummiḡi*⁵⁹⁴⁹ maẓmūnı şābit olmuşdur ve ribā'-ı dil ü (A272b) bi-ğıllında⁵⁹⁵⁰ *yusebbitu'llāhu'l-lezīne āmenū bi'l-ḡavli's-sābiti*⁵⁹⁵¹ semerātı (P281b) nābit olmuşdur. İbni 'Abdu'llāh olmağda müşterek-i Muḡammedidür ve bu ḡaṣṣada seḡim-i 'Alevīdür. Ve bi'l-cümle pey-rev-i Muḡammed 'Alī'dür. 'İlm ü ma' rifetde anuñçün kendü 'alevī vü rütbesi 'ulvidür ve 'alevī olduğına (B203b) bu beytde iştirāki kavīdür. *Beyt:*

Şebaḡtukum ile'l-islām tırran
Gulāmen mā belāğtu evāne ḡulmī⁵⁹⁵²

Çün dārū'l-emn-i (F273a) imāna geldi, bā-vücūd ki ṡā'ife-i sipāh u ecnād ḡucrinde idi. Nihādı 'ilmī ve murādı 'ilmī olduğı cihetden sa'y u küşiş ve tenūr-i ḡılḡatında deryā-yı ma' ārif ü 'avārif fevr ü cūşiş idüp hemān sinn-i bülūğā bālīğ oldu. Nukūd-ı bi- nūfūd-ı 'ulūm-ı şettādan ḡazīneler bulup şāḡib-i mebālīğ oldu. 'Ulūm-ı 'Arabīyyetde yanında lağv idi 'ilm-i Aşmā'i-i Luğavī ve tefsir ü ḡadīşde ġāyet ġabī vü ġavī idi. Biğavī Sa'lebi ile Ferrā biri birine *kürkçü dükkānında buluşavuz* diyü anuñ maḡzārından kināyet iderlerdi⁵⁹⁵³. Māzini'nüñ anuñ elinden burnı uvalmış belki mārinı kesilmiş idi.

⁵⁹⁴² Akça yok berşe viresin yā daḥı n'eylersin] Akça yok berşe kim daḥı viresin daḥı n'eylesin P

⁵⁹⁴³ kısup kıvurma] kısup kavurma B S

⁵⁹⁴⁴ bi] -F

⁵⁹⁴⁵ ve fītnat-ı bilā-fütūrında iḡān u itḡān maḡrūz] -F

⁵⁹⁴⁶ fūṣṡat-serāy] kısım B

⁵⁹⁴⁷ rüşd] sekr B

⁵⁹⁴⁸ (O kişi) Allah'ın kalbini İslama açtığı kişi gibi midir?

⁵⁹⁴⁹ Mutlu annesinin karnında mutludur.

⁵⁹⁵⁰ ġıllında] ġıllan B

⁵⁹⁵¹ Allah, iman edenleri değışmez söz ile destekler.

⁵⁹⁵² Daha buluş çağına erişmemiş küçücük bir çocukken İslama girerek sizi geride bıraktım.

⁵⁹⁵³ iderlerdi] eylerlerdi F

Kelimâtına göre Müberrid'ün kelâmı *ebradu mine's-selcî*⁵⁹⁵⁴ idi. Ahfeş hod şems-i zihn-i tâbdârı yanında huffâş gibi tîre⁵⁹⁵⁵-çeşm ve hîre⁵⁹⁵⁶-rûzgâr diyü hikâyet iderlerdi. Yanında Câhîz'ün i' râbdan hazzı yoğdı. Nuhâtuñ birisi kâfiyede bunun inhâ⁵⁹⁵⁷ vü ikfâsından olmayup pence-i bahşinden necât⁵⁹⁵⁸ bulmayup İbn-i Hâcib verâ-yı revâk-ı evrâkda mañcûbdı, bunun bâb-i ifadesi açık idi. Fevrî tahalluş idüp fevrî şî'r didi ki ğavrına hîbâl-ı hayâl ve sullem-i *sellimmâ ve'lev sellem*⁵⁹⁵⁹ iremez⁵⁹⁶⁰ ve fevr-i fevzine göre şahrâ-yı bi-pâyân-ı efkârda zulemât-ı midâd-ı kâtib-i şâ'ir-şî'ârda şem'-i hâme şu'le viremez; fevvâre-i tab'ında feyz-i İlâhi temevvüc eylese görenler ve fâre't-tenûr dirdi. Deryâ-yı tab'ın bañr-i zehhâr-ı ğâfil çağlayup ber-â-berlik da'vâsı eylese 'âkıl görüp yine narhına iner (A273a) *el-câhilu yefûru yefûru şumme yegûr*⁵⁹⁶¹ dirdi. Ta'likî şöyle yazardı ki üstâdı Sultân 'Alî hâme gibi ser-be-zemîn idüp⁵⁹⁶² baş (P282a) indirürdi. Hâme mehd-i devâtde şabi iken tekellümde 'İsevi ve niçe zemân hîdmet-i Şu'ayb-ı şa'b-ı tîğ itmekde Müsevî iken barmağ götürüp buña ikrâr iderdi. Pâdşâh ki Enîsî gibi hoş-nüvisler ser-meşğ için hattını cer itseler⁵⁹⁶³ hâmeleri umma diyü barmağ göstermek iderdi⁵⁹⁶⁴. Bundan hâme niyâz itse⁵⁹⁶⁵ *divâne râ kalem nîst* dirdi. Çün derece-i isti'dâda ve 'âkl-ı heyûlâniden 'âkl-ı müstefâda irdi, efâzîl hîdmetinde tahşîl-i 'ulûm-ı cemme ve her fende derbe-i (F273b) kâmile ve derye-i şâmilesi olan aşhâb-ı fevâzıldan⁵⁹⁶⁶ tekml-i fûnûn-ı mühimme (S139b) iderdi. Her gün niçe fenden niçe kitâbdan (B204a) miqdâr-ı mu'ayyen vazîfe iderdi ve her birine yazduğı ta'likâtı ki nesh⁵⁹⁶⁷-i kelâm-ı kavm idi, niçe şahîfe iderdi. Sene ihdâ ve hamsin ve tis'ami'ede Rûmîlî kâzî-askeri⁵⁹⁶⁸ monlâsı Bûstân Efendi Burusa kâzîsı olup⁵⁹⁶⁹ bile gitdükde hâkîr Burusa'nuñ çok şedâ'idün ve ehlinüñ çok mekâ'idin çeküp⁵⁹⁷⁰ eglenmeyüp mülâzım oldı. 'Ale'l-'akab *ecîbû dâ'ie'llâh*⁵⁹⁷¹ dâ'isine lebbeyk-guyân-ı icâbet ve deryâdan hacc-ı İslâm u ziyâret-i ravza-i Resûl-i 'aleyhi's-selâma 'azîmet eyledi. Yârândan istimdâd-ı himmet itdükde fakîr 'arîfânesine bir kıt'a-i 'aşîkâne düşdi. Hikmet Allah'ün seferi sühûletle ve zehâb u iyâbı⁵⁹⁷² kemâl-i 'âfiyet ü refâhiyyetle olup 'avdet-i müjde-i hüccâc ile fakîre nâme-i nâmî nâmına bir risâle gönderüp yârândan mümtâz ve ol nâme⁵⁹⁷³ tâc-ı târek-i iftihâr⁵⁹⁷⁴ olmağla ser-firâz itdiler ki dünyâda 'unvân-ı şahâ'if-i âmâlüm ve 'uqbada⁵⁹⁷⁵ nişân-ı kabûl-i defter-i a'mâlûmdür. Risâlenüñ be-temâmihâ irâdı egerçi ki zîb ü zinet-i kitâbdur⁵⁹⁷⁶ ammâ çün teکشir⁵⁹⁷⁷-i kitâbet-i küttâbdur. Ba'zı ceste nazm u nesr irâd olunur. İstanbul'a geldüklerinde şüyüh-ı (A273b) muhaddîşin ve sâ'ir kibâr⁵⁹⁷⁸-ı 'ulemâ-yı yakînden mücâz ve şî'r-i

⁵⁹⁵⁴ *Kardan daha soğuk*

⁵⁹⁵⁵ tîre] hîre P

⁵⁹⁵⁶ hîre] tîre P

⁵⁹⁵⁷ inhâ] ilhâ F

⁵⁹⁵⁸ necât] necâhS

⁵⁹⁵⁹ *Selamlaşma merdiveni selamlaşsa da*

⁵⁹⁶⁰ iremez] idemez B

⁵⁹⁶¹ *Cahil kişi öfkelenip köpürür, sonra durulur (sakinleşir).*

⁵⁹⁶² ser-be-zemîn idüp] -B A P S

⁵⁹⁶³ itseler] eylese F

⁵⁹⁶⁴ göstermek iderdi] gösterürdi F

⁵⁹⁶⁵ itse] eylese P

⁵⁹⁶⁶ fevâzıldan] fevâzıldan A S

⁵⁹⁶⁷ nesh] Mesîh B F

⁵⁹⁶⁸ Rûmîlî kâzî-askeri] -P / Rûmîlî A

⁵⁹⁶⁹ Burusa kâzîsı olup] Burusa hîdmetinde iken mollası olup F

⁵⁹⁷⁰ bile gitdükde çeküp] -B A P S

⁵⁹⁷¹ *Allah'a davet edene cevap veriniz.*

⁵⁹⁷² iyâbı] eyâlî F

⁵⁹⁷³ nâme] -B

⁵⁹⁷⁴ iftihâr] iftihâz-ı ibtihâc P

⁵⁹⁷⁵ uqbada] âhîretde B A S F

⁵⁹⁷⁶ kitâbdur] kitâbetdür B

⁵⁹⁷⁷ teکشir] keşret P / sebeb F

⁵⁹⁷⁸ kibâr] -B

‘Arabîde⁵⁹⁷⁹ dahı mümtâz geldi. Müftî Efendi’ye ‘Arabî kaşide virüp gerçi ol zemâna dek kelimât-ı Rûmî vü ‘Arabî müteşâbih oldı. Anların kaşidesi kâ‘ide-i ‘Arabiyye ve fesâhat üzre⁵⁹⁸⁰ muhkem idüğü Müftî efendinin hüsn⁵⁹⁸¹-i (P282b) kabûliyle müftâ bih oldı. Andan Edirne’de müderris oldı⁵⁹⁸². Sene sittin ve tis‘ami’ede rikâb-ı mevâkib-i kevâkib-şumâr-ı pādşâhî merre-i şâlişede feth-i diyâr-ı ‘Acem’e sa‘âdetle⁵⁹⁸³ teveccüh buyurdıklarında bu matla‘ı didi ki *Matla‘*:

Musahhar oldı hâl-i rûy-ı yâre bağrumun başı

Diyâr-ı Rûm Sultânı bu kez alur kızılbaşı

Hüsn-i iltifât-ı (F274a) şâhî ile yüz temâm-‘ayâr meskûk ve şâhibi mülâzımın-ı rikâb-ı ‘âlîde sâlik olanlar silkinde meslûk olmağa işâret buyırıldıkda⁵⁹⁸⁴ *Li-muḥarririhi*:

Olup üftân u hîzân râh-ı şâha

Süreyyâ gibi pey-rev oldı mâha

hâcî idi gâzî oldı, iki yüz beyt bir kaşide diyüp her beyt mukâbelesinde bir zer ve pesend-i pādşâhiden⁵⁹⁸⁵ niçe dürr ü güher bahşış alup şu‘arânun mümtâzı oldı. Yine geldüklerinde şâhib-i in‘âm-ı ‘âm olan pādşâhun ihsân-ı hâşşıyla ve kendülerün südde-i şâhiye olan şidk u hulûş u ihlâş ihtîşâsıyla kırk akça ile Kapluca’da müderris olup⁵⁹⁸⁶ Hâlâ Sultâniyye-i İstanbul’da müderrisdür. Gündüzler mermük⁵⁹⁸⁷-ı nazar-ı kütüb olup şâhâ’if ü defâtir ile mücâlisdür ve giceler şem‘-i fûrûğ-ı ‘ilm ü ‘irfâna⁵⁹⁸⁸ pervâne gibi münisdür. ‘İlme zû-fünündür ki suṭur-ı kütüb cemî‘-i fûnün kem-pâye-i medhîne nerdbân olmaz. Ve şuglleri bir mertebededür ki giceler mâh gibi (B204b) çerâğın şabâha çıkarup encüm gibi göz yummayup şem‘ gibi bir an dînlenmege mecâl bulmaz. Her gice muṭâla‘adan bir dem bulmaz ferâğ meger şalâh⁵⁹⁸⁹-ı fetile-i çerâğ itdüğü çağ. Ve her gün müzâkereden bulmaz bir ân amân meger dânişmendler radıyallahu te‘âlâ ‘anküm didüğü zemân. Egerçi anlara bu fazl ile şî‘r ü inşâ isnâdı veyâhud anlar yanında añmak inşâ vü inşâdı nâmeye sebeb-i siyeh-rûyî ve hâmeye bâ‘is-i ser-fürüyidür. Ammâ çün kendüler Fevri taḥalluşın ihtiyâr itdiler, bu zümreden⁵⁹⁹⁰ ma‘dud olmakdan ḥalâş bulmazlar ve inşâlarından ihbâr idenler dahı inşâallâh meş‘ul olmazlar. El-ḥak inşâları cümle münşileri⁵⁹⁹¹ mensî itmişdür⁵⁹⁹², belki münşilere bile inşâlarının menşe’in mensî itmişdür. Egerçi inşâları sâ‘ir inşâlardan mu‘ahhardur ammâ mukaddimlere göre mazhar-ı *ṣumme enşe’nâhu ḥalkân âḥar*⁵⁹⁹³ dur. (P283a). Divân-ı münşe‘âtına bu tevki‘-i vâkı‘⁵⁹⁹⁴-ı ‘unvândur ki inşâları eş‘âr-ı pādşâha ‘unvân-ı divândur. Terbi‘de rub‘-ı meskûnda⁵⁹⁹⁵ (S140a) (A274a) naziri yokdur. Tahmislerin ḥod bülbül-i gülşende ser-âgâz eylese (F274b) gül dâ‘ire tutup ‘anâşır-ı erba‘a muḥammes-i uşul ile çâr-pâre tutar; tesdisde heft-kişverde ve bu tāk-ı şeş-derde kimesne yokdur anı üter. Tercî‘-bendde ve musammâtta kelimâtı ser-ḥadd-i i‘câza irgürmişdür ve şit u şadâsı gûş-ı sürûşa âvâze irgürmişdür. *Eş‘âr-ı ü*:

Teb-i tâb-ı maḥabbetden bu cism-i nâ-tüvân ditrer

Ne cism-i nâ-tüvân cism içre cânâ ḥaste cân ditrer

⁵⁹⁷⁹ ‘Arabîde] ‘Arabî demekle küşîş idüp ol lisânda F

⁵⁹⁸⁰ kâ‘ide-i ‘Arabiyye ve fesâhat üzre] -B A P S

⁵⁹⁸¹ hüsn] -B

⁵⁹⁸² oldı] oldı Kâzî medresesine yigirmibeş akça ile F

⁵⁹⁸³ sa‘âdetle] -B

⁵⁹⁸⁴ buyırıldıkda] buyurdıklarında F

⁵⁹⁸⁵ pādşâhiden] -B

⁵⁹⁸⁶ yine geldüklerinde.....müderris olup] -B A P S

⁵⁹⁸⁷ mermük] mermün B

⁵⁹⁸⁸ ‘irfâna] ‘irfân ile F

⁵⁹⁸⁹ şalâh] ıslâh A P F

⁵⁹⁹⁰ zümreden] mezbûreden F

⁵⁹⁹¹ münşileri] münşiyâdı B

⁵⁹⁹² itmişdür] -P

⁵⁹⁹³ Daha sonra onu başka şekilde yarattık.Müminûn 14

⁵⁹⁹⁴ vâkı‘] refi‘ F

⁵⁹⁹⁵ divândur. Terbi‘de rub‘-ı meskûnda] -A

Şararsa şolsa tañ mıdur ten-i zerd ü nizārum kim
Göñül bir kıaddı şımşād üzre çün berg-i ħazān dıtrrer

Ezel bir zelzele şaldı şadā-yı āhum āfāka
Daħı ol dem bu demdür tırmayup kevn ü mekān dıtrrer

Çıbuk gibi beden dıtrrer sirişküm cūybārında
Belī seyl-i revān içre nihāl-i nā-tüvān⁵⁹⁹⁶ dıtrrer

Leb-ā-leb şunduğūñ cāmuñ ne mümkin kıatresin dökme
Müdām içmekden ammā destüm ey pır-i muğān dıtrrer

Güneş ruhsāruña Fevrī gibi ‘ aşık degül çünkim
Niçün gördükçe sen meħ-rūyı mıhr-i āsmān dıtrrer

Ve lehu:

Cism-i nizārum ile görüp sāyem ehl-i dil
Didi ten-i za‘ if ü naħıfe ħayāl-i zıll

Alçaq kıoma rikābveş olma çü tığ-i tız
Ne yavuz ol aşıl ne yavaş ol dilā başıl

Mūy-ı miyānını ten-i zārumla mū-şikāf
Vezn itdi geldiler ikisi rāst kııl-be-kıl⁵⁹⁹⁷

Ve lehu:

Gelmedin dünyāya kıahr-ı dehri iz‘ ān itmişem
Toğduğum dem anadan anuñçün efgān itmişem (B205a)

Ve lehu:

Üstüħān-ı ser tola ħāk içre mār u mürdan
Gitmeye fikr-i ħatı u zülfüñ dil-i meħcürdan

Ve lehu:

Ben diyār-ı ħurbete düşdüm⁵⁹⁹⁸ fığān u āh ile
Göñlümi cānā saña ışmarladum Allāh ile

Ve lehu:

Pence-i şır-i belādan cismümi ayırmasun
Tığine diñ etle tırnaq arasına girmesün

Ve lehu:

Emvāc-ı kıulzum-ı ‘ ışkı bu nüh kıbāba şıgmaz
Ehl-i dile ne maħfı deryā ħabāba şıgmaz

Ve lehu:

Geçüp mülk-i vücūdı ‘ ālem-i ‘ ıřka kıadem başdum
Bu günden ħirü⁵⁹⁹⁹ ölmezsem ‘ adem mülkinedür kıaşdum⁶⁰⁰⁰ (P283b)

Ve lehu:

Çerħ-ı ħüsñüñ ħālībā Mirriħdür ol ser-terāş
Bir elinde tığ tutar⁶⁰⁰¹ bir elinde daħı baş

Ve lehu:

Yile virdi gerçi kim şabr u kıarārın yelpaze
Ĥüb-rūlarla⁶⁰⁰² geçürdi rüzğārın yelpaze

Ve lehu:

Niçe Sikender ü Cem geldi lık anlardan
Nümüne āyine kıaldı hemān nişāne kıadeħ

⁵⁹⁹⁶ nā-tüvān] erguvān P

⁵⁹⁹⁷ ve lehu: Cism-i nizārum.....kııl-be-kıl] -F

⁵⁹⁹⁸ düşdüm] ħitdüm P

⁵⁹⁹⁹ ħirü] sozra P

⁶⁰⁰⁰ ve lehu: Üstüħān-ı ser.....kıaşdum] -F

⁶⁰⁰¹ tutar] tutmış P

⁶⁰⁰² ĥüb-rūlarla] ĥūblarla F

Ve lehu:

Haṭuñ vaşfını yazmadı çü kıl-k-i nā-terāşide
Başın yardı dilin kesdi anı kâtib biraz yondı (A274b)

Ve lehu:

Meşhedi üstinde Ferhāduñ benefşe şanmañuz
‘Işık işin işler dahı gıtmez elinden tişesi⁶⁰⁰³

Ve lehu:

Dünyeden ğālib sefer kılmak diler sultān-ı rūh
Kim ‘avārız tırmayup şehr-i dile eyler nüzül⁶⁰⁰⁴

Ebnā-yı zemāneden çelebiler haqqında bu kıt‘ ası hūb⁶⁰⁰⁵ vākı‘ olmışdur. *Kıt‘ a*⁶⁰⁰⁶:
Meclis-i ehl-i ma‘rifet olsa
Her kişi yirini tedebbür ider

Şadra oturmağ ile bir cāhil
Kendüye fażl taşavvur ider

Süfehānuñ kimisi anuñçün
Çelebiyem diyü taşaddur ider

Lik meclisde olsa baḥş-ı ‘ulūm
Ne belādur diyü teneffür ider

Kendüye nā-gehān hitāb itsek⁶⁰⁰⁷
Belī bes birle meclisi pür ider

Çelebi sen de söyleye diseler
Başlar ensābını tezekkür ider

Söyledür olsañ ebcedi bilemez
Eb ile cedd ile tefāḥḥur ider

*Men te‘azzā*⁶⁰⁰⁸ ḥadişini cāhil
Ne taşavvur ne ḥod tefekkür ider

Monlāya bir kâzî bir kürk va‘ de idüp kethudāsı olan Türk ihmāl itdükde dimişlerdür⁶⁰⁰⁹.
Kıt‘ a:

Emîn olmak için gürg-i şitā mekrinden⁶⁰¹⁰ aslanum⁶⁰¹¹ (F275a)
Duḥān-ı āhdan kâdir olan semmürdan kürke

Ya⁶⁰¹² bir sincāb veyā kākum ya sañsar kürk için varup
Geyikdür dilki ābinini iden bir çaçal türke⁶⁰¹³

Moñla Būstān Çelebi dānişmendi iken Burusa kâzîsı olup bile gitdüklerinde bu kıt‘ ayı
haķır dimiş idüm⁶⁰¹⁴. (S140b) *Kıt‘ a:*

⁶⁰⁰³ ve lehu: Haṭuñ vaşfını tişesi] -P

⁶⁰⁰⁴ ve lehu : Niçe Sikender nüzül] -F

⁶⁰⁰⁵ hūb] hemîn B A S F

⁶⁰⁰⁶ kıt‘ a] nazm F

⁶⁰⁰⁷ itsek] olsa A S

⁶⁰⁰⁸ *Kim sabrederse*

⁶⁰⁰⁹ Monlāya bir kâzî bir kürk va‘ de idüp kethudāsı olan türk ihmāl itdükde dimişlerdür] -P

⁶⁰¹⁰ mekrinden] fikrinden B

⁶⁰¹¹ aslanum] arşlanum F

⁶⁰¹² ya] Be A

⁶⁰¹³ kıt‘ a: Emîn olmak.....türke] -P

⁶⁰¹⁴ haķır dimiş idüm] didüm idi B A P S

Bustân-ı fezâ'ilüñ nûrî
Tîz-fehm ü daķıkadân Fevrî

Dahı söylenmedin kelâm olur
Aña ma⁶⁰¹⁵ lûm olur⁶⁰¹⁵ sözün ğavrı

Eyligi bi'l-bedâhe rûşen olur
Her ne şî'ri ki nazm ide Fevrî

Sûziş-i şî'ri eyledi biryân
Çerh-ı târemde cedy ile şevri

‘Akl-ı şâ'ible ehl-i ‘ilm içre
Cümle maṭbû‘dur anuñ ṭavrı

Lîk ‘Āşık naşîhat itse n’ola
Çekdi bunca şedâ'id-i devri⁶⁰¹⁶ (B205b)

Hacca teveccüh itdüklerinde bu kıṭ‘ayî didüm idi. *Kıṭ‘a:*
Ey cihân içre pesendide olan her ṭavrı
Sâ‘î-i râh-ı şafâ Ḥazret-i Monlâ Fevrî

Çün yöneldüñ yola ey râh-rev-i râh-ı hüda
Yaricuñ Ḥaḫ uğuruñ ḥayr yoluñ açuḫ ola (A275a)

Niyyetüñ ṭab‘-ı bülendüñ gibi ‘âlî eyle
Gayrdan Kâ‘be-i cân u dili ḥâlî eyle

Şevḫ u zevḫ ile yûri düş yola üftân ḥizân
Sâ‘î-i râh-ı şafâ olmağa lebbeyk-künân

Kim refîḫ ola dime kim ide irşâd-ı ṭarîḫ
Sen hemân sa‘y ḫıl Allâhu veliyyü’t-tevfîḫ (P284a)

‘Işḫdur çünki saña bedraḫa vü meş‘ale âh
Varasın menzil-i maḫşûduña inşâallâh

Bûy-ı vuşlat umar iseñ gül-i ḥandânından
Yolda incinme şaḫın ḥâr-ı muḡaylânından

Şerbet-i vaşl dilerseñ ide cânuñ sîr-âb
Yolda incinme ḥarâretle çekerseñ teb ü tâb

Ḳalbüñi naḫş-ı sivâdan eger eylerseñ şâf
Ḳibleveş Kâ‘be saña ḫarşu gelüp ide ṭavâf

Zemzemâsâ ki şafâ bula dilüñ gide keder
Altun oluḫ olup aḫa aña ‘irfân u hüner

Kâ‘be-i kūyına varup yüz urıcaḫ anuñ
Göriceḫ pertevin ol mihr-i cihân-ârânuñ

Halkaveş ol der-i mihrâbveşe yüz urıcaḫ
Vaḫfede sūz u güdâz ile niyâza ṭurıcaḫ

Cehd ü sa‘y eyle ki tâ kesb-i şafâ eyleyesin
Ḳalbüñi mehbîṭ-i envâr-ı hüda eyleyesin

⁶⁰¹⁵ olur] ol B A P S

⁶⁰¹⁶ lîk ‘Āşık.....devri] -B A P S

Diyesin kahr ile miḥnet-zede bir ‘Āşık var
Dürlü miḥnetle felâket-zede bir ‘âşıkvar

‘İşkdur vāye aña ‘ışk durur ser-māye
‘İşk dir ‘ışk işidür geleli dünyāya

‘İşk tûrında bugün māhir ü fā’ik olmuş
‘İşk bulmuş sevecek ‘ışk ile⁶⁰¹⁷ ‘âşık olmuş

Kendüye devlet-i cāvīd ile himmet ider
Muştafa āline da‘ vā-yı ‘ubūdiyyet ider

Yüzi yok kim kapuña ‘arz-ı münacāt ider
Dili yok kim tapuña⁶⁰¹⁸ keşf-i müradāt ider

Zerreden gerçi cihān içre vücūdı kemdür
Pertev-i mihrüne ümmidi velī muhkemdür

Āh eger olmaz ise mazhar-ı rahmet ‘Āşık
V’ay eger olmaya manzûr-ı şefā‘ at ‘Āşık⁶⁰¹⁹

Olasın Ka‘be-i maḫşûd u murāda vāşıl
Ola yûsr ile sühûletle murāduñ ḥaşıl

Kenef-i hıfz u emānında olup Haḫḫuñ sen
Gelesin yine mülākāt idevüz şağ u esen

Anlar dahı haccdan döndüklerinde müjdeci ile ḥaḫire gönderdikleri mektûb-ı mergûb
budur ki müleḥḥaşâtı vü muḥaşşalâtı⁶⁰²⁰ naql olındı. *Der-ḥitâb*:

Ey gül-i ravza-i gülzâr-ı neseb
Semen-i bâğçe-i fazl u edeb

Gönce-i gül-bün-i bâğ-ı nebevî (B206a) (A275b)
Bülbül-i taze gül-i Muştafavî

‘Umde-i zümre-i evlād-ı nebi
Zübde-i âl-i Resûl-i ‘Arabî

‘Alevî vü Kureyşî Muḫḫalibî (P284b)
Seyyidi ya‘ni ki ‘Āşık Çelebi

Dür-i deryâ-yı nübüvvet ‘Āşık
Mevc-i ‘ummân-ı fütüvvet ‘Āşık⁶⁰²¹

Ey ḥaḫā’ık-şinās-ı mesâ’il⁶⁰²²-i evrāk-ı bî-şumâr-ı mezâhir-i kâf u nûn v’ey daḫā’ık-
küşâ-yı resâ’il-eṭbāk-ı zer-nitāk-ı] defâtir-i çerḥ-ı bûkalemûn, ey nâzım-ı dürer-i gürer-i
silk-i ma‘āni-i ferḥunde-beyânî⁶⁰²³ ki *lem yaṭmeşhunne insun ḳablehuṃ velâ cānnun*⁶⁰²⁴
andan bir beyân, v’ey râḫım-ı cevâhir-i zevâhir-i sımṭ-ı beyân-ı rengin-beyân⁶⁰²⁵ ki *ke*

⁶⁰¹⁷ ‘ışk ile] ‘ışkuña B P

⁶⁰¹⁸ kapuña, tapuña olarak düzeltilmiş: B

⁶⁰¹⁹ ḥalkaveş ol.....manzûr-ı şefā‘ at-ı ‘Āşık] -F

⁶⁰²⁰ muḥaşşalâtı] muḥaşşalâtı bi-‘aynihi F

⁶⁰²¹ dür-i deryâ-yı nübüvvet.....‘Āşık] -F

⁶⁰²² ḥasâ’il, mesâ’il olarak düzeltilmiş: B

⁶⁰²³ beyânî] mebânî A / beyân F

⁶⁰²⁴ *Kendilerinden önce onlara ne insan ne de cin dokunmuştur. Rahman 56*

⁶⁰²⁵ *lem yaṭmeşhunne.....rengin-beyân] -F*

*ennehunne'l-yâkut ve'l-mercân*⁶⁰²⁶ andan bir nişândur. Ey mübdi⁶⁰²⁷-i bedâyi⁶⁰²⁸-i ezhâr-ı besâtin-i feşâhat ki reşehât-ı kıtarât-ı emtâr-ı ğamâm-ı aqlâm-ı dürer-bârı ile şahın-ı ravzatü'l-inşâ (F275b) muhazzâr ü müzehher ve'y bağbân-ı gülîstân-ı reyâhîn-i belâgat ki nefehât-ı nesemât-ı esrâr-ı kelâm-ı pür-intizâm-ı anber-nişârı ile bağçe-i şîr-i dil-küşâ mu'athtar u münevverdür.

Meşnevi:

Ey nihâl-i riyâz-ı ilm⁶⁰²⁸ ü kemâl
V'ey hilâl-i sipihr-i izz ü celâl

Fâzıl u kâmil ü haşib ü neşib
Alim ü âmil ü edib ü erib

İlm ü hikmet diyârı Lokmânı
Fâzıl u rütbetde Seyyid-i şânî

Fuṣahâ haylinün ser-efrâzı
Bülegânun emir ü mümtâzı

Bu gün sen ol cevân-ı nükte-dân u zû-fünûn ve engüşt-nümâ-yı fuṣahâ-yı fuṣalâ-yı gerdünsün ki ilm-i ma'kulâtta Seyyid-i şânî ve fehm-i menkûlâtta Sa'dü'd-dîn-i Taftâzânî, ulûm-ı nahv u şarfda râbi'-i Sibeveyh ü Ahfeş ü Ferrâ ve rûsum-ı muğâlaṭât-ı mantıķide⁶⁰²⁹ şânî-i İbni 'Alî Sînâ, envâ'-ı felekiyyâtta mu'allim-i şâliş ve eşnaf-ı ilâhiyyâtta (S141a) üstâd-ı Mu'allim-i evvel dinilse revâ. Adâb-ı ma'ânî vü beyânda Şehbân u Vâ'il ve buhûr u arûzda Halîlâsâ bahr-i sâ'il, haķâ'ık-i letâ'if-i tefâsir-i şerîfede Kâşânî ve Allâme'den nişân ve daķâ'ık-ı şerâ'if-i eḥâdis-i hanîfede⁶⁰³⁰ Müslim ü Buḥârî gibi şahîhü'l-beyân. Rûmûz-ı maķâmât-ı inşâda Bedi'ü'z-zemân u Harîrî ve künûz-ı hayâlât-ı eş'âr-ı dil-küşâda cihânun Ferezdaķ u Cerîrî. Eşķâl-i hendesiyyede Öklîdis-i rûzgâr (A276a) ve evzâ'-ı hey'eviyyede Batlamyûs-ı dâr u diyâr. Hikâyât u tevâriḥde Taberî ve ibni Hallekân ve (P285a) rivâyât-ı luğâtuñ kâmusında Cevherî-i devrân. Nakliyyât-ı fûrû'da Nu'mân u Yâfi'î ve aķliyyât-ı uşûlde Mâlik vü Şâfi'î. Ve sâ'ir ulûm u fûhûmda ekşer manzûm u menşûrdur⁶⁰³¹ *Nazm:*

Kalemün Hızr u midâduñ zulemât
Kelîmâtuñ dükeli âb-ı hayât

Aķl-ı evvelsin ü sırâ⁶⁰³² maḥrem
Elün altında durur levḥ ü ḳalem

Tab'unun bahri ma'ânî pürdür
Her sözüñ anuñçün bir dürdür

İlmle ḥalk-ı cihân faḥr eyler (B206b)
Faḥr ider zâtuñ ile faẓl u hûner

Âb-ı ilm ile muḥammer Aşık
Nûr-ı faẓl ile münevver Aşık

Kime ķim şan'at ise faẓl-ı ḥasen
Saña mirâş durur eb ü cedden

⁶⁰²⁶ Onlar/dişiler sanki mercan ve yakut gibidirler. Rahman 58

⁶⁰²⁷ mübdi'] şud' S

⁶⁰²⁸ ilm] faẓl P

⁶⁰²⁹ muğâlaṭât-ı mantıķide] mülâtafât-ı mantıķda F

⁶⁰³⁰ hanîfede] münîfede B P F

⁶⁰³¹ ekşer manzûm u menşûrdur] eger menşûr ve eger manzûmda B A P S

⁶⁰³² sırâ] tîre B

Belki sen ol ‘Āşık-ı şādık-ı ‘ālī-mikdār-ı pür-iftihārsın, şol mālīk⁶⁰³³-i memālīk-i (F276a) maḥabbet ve ser-dār-ı dār ü diyār-ı meveddet. Şāh-ı ḥālet-baḥş-ı efrād-ı ‘ālemin ve pādşāh-ı salṭanat-rān-ı semevāt u arzın *Beyt*:

Maḥabbet milketinüñ⁶⁰³⁴ pādşāhı
Meveddet⁶⁰³⁵ çerḥınuñ ferḥunde māhı

olup mecmū‘-ı ‘ulviyyāta ḥük-m-i cihān-muṭā‘ı tāb-ı nār-ı pür-şerārvar sārī ve ‘āmme-i süfliyyāta emr-i vācibü’l-ittibā‘ı seyl-āb-ı şehāb-ı bahār gibi cārī. *Şi‘r*:

Rāmdur ḥükmine zemīn ü zemān
Mūmdur⁶⁰³⁶ emrine mekīn ü mekān

Aña muhtācdur ḡanī vü faķīr
Aña tābi‘ durur emir ü esir⁶⁰³⁷

Anuñ ile tırur bu seb‘ ü çehār
*Leyse fi’d-dāri ḡayruhu deyyār*⁶⁰³⁸

Sūz-ı iştīyāk-ı ‘āşıkān-ı Dehlevī anuñ zebāne-i pür-sūzından bir ‘alev ve tāb-ı iftirāk-ı müştākān-ı Pehlevī anuñ sūz-ı dil-fürüzından bir pertev. *Naẓm*:

Kaysı Mecnūn iden bu⁶⁰³⁹ sevdādur
Āra yirde bahāne Leylādur

Vāmıka andan irmese vāye
Bağmaz idi ‘izār-ı ‘Azrāya

Sūz⁶⁰⁴⁰ u şevk ile olmadan üstād
Cān-ı şirini vırmedi Ferhād (A276b)

Ve bir def‘a daḡı rikāb-ı Süleymāniye⁶⁰⁴¹ ref‘ olınan⁶⁰⁴² meşnevide Monlā Ḥazretlerin bu vaşf ile zıkr itdüm idi. *Kıtt‘a*:

Fevriden ḡayrıya be-ḡaḡḡ-ı ‘Alī
Dimezem kimseye cihānda belī

Luṭfuñuñ kıl çerāğ-ı encümini
Anı tedrisde kazāda beni

Şāhlar bezmini ider pür-nūr (P285b)
Şem‘-i sebz ile şem‘-a-i kāfūr

Olsun anuñ o şem‘-i kāfūrı
Ben anuñ şem‘-i sebz-i pür-nūrı

İkimüz olalum iki şāhid
Tā ki inkār idemiye cāhid

Biz ikimüz ile rüzgār alınur
İki şāhidle bir ḡışār alınur⁶⁰⁴³

⁶⁰³³ mālīk] memālīk P

⁶⁰³⁴ milketinüñ] kişverinüñ P

⁶⁰³⁵ meveddet] maḥabbet F

⁶⁰³⁶ mūmdur] nermdür A

⁶⁰³⁷ esir] faķir F

⁶⁰³⁸ *Evde bir rahipten başka kimse yoktur.*

⁶⁰³⁹ bu] o A S

⁶⁰⁴⁰ sūz] şūr P

⁶⁰⁴¹ Süleymāniye] Süleymān Ḥana F

⁶⁰⁴² olınan] şunılan F

⁶⁰⁴³ alınur] olunur S

Lâfı kıo haddüni bil ey ‘Āşık
Lâf-zenlik degül saña lâyık

Lâfdur Fevriye ber-â-berlik
Kanda sen kanda aña hem-serlik

Ol durur âftâb sen zerre
Ol durur sebzâr sen terre

Maḥdûm-ı merķûmla hem-medreselikden ğayrı ḥuķûķ-ı müte‘âķıbetü’l-leḥûķ çok olmağın derece-i iḥtilâf rütbe-i ittiḥâda varup *naḥnu rūḥānī*⁶⁰⁴⁴ *ḥalelnâ bedenē*⁶⁰⁴⁵ mücibince *Beyt*:

Rûḥı birûḥike memzûcuun ve muttaşılun
Fe kullu ‘ârıdatın tû’zıke tû’zını⁶⁰⁴⁶

ma‘nâsı nümâyân olduķda bu bendeye (F276b) vâķı‘ olan vâķı‘a-i fâķı‘adan soñra ḥâşıl olan ferec ma‘lûmları olduķda hikâyet-i pür-nikâyet *bi ‘ayniḥâ ve meyniḥâ ve ‘ucerihâ ve bucerihâ*⁶⁰⁴⁷ irâd olındı *va’llâhu’l-mes‘ûlu minhu’l-‘işmetu ve’s-sedâdu*⁶⁰⁴⁸ Hikâyet-i Sitem-nâme-i ‘Āşık Efendi. Bu bende-i kemter-i sitem-dide vü efgende-i çâker-i cefâ-keşide (S141b) kısmet-i *naḥnu kaşemnâ*⁶⁰⁴⁹ ya râzi ve iḥvân u akrân manâşıb-ı ‘âliyyede iken ber-mücib-i kaẓâ-yı İlâhî Narda’da kâzi iken benden (B207a) muḥaddem anda kâzi olup ba‘dehu İnebaḥtı’ya kâzi ve ol diyâra müfettiş-i emvâl olup kiminüñ ḥanumanın ve baş u cânın belki İblis gibi envâ‘-ı telbis ile dîn ü imânın alup ol siccini bir sicill akçasıçün⁶⁰⁵⁰ mütekâzi olan Mûsâ Kâzi ki vaṭanı Yeñişehr’de Çoban Mûsâ dimekle mezkûr idi ve Türk arasında Türk Mûsâ ile ma‘rûf ve kâzi olduğı yirlerde Cehûd Mûsâ⁶⁰⁵¹ ile meşhûr idi. Ḥasebde vü nesebde ve faẓl⁶⁰⁵² u edebde tafşili budur ki kendü ümmi vü ‘âmî, aslı Rûm cingânesi ve nesli Hürmüz Karaçısı, Babası Mağribî ve dedesi Şâmî idi. Ol Şâmîlik şümlığı⁶⁰⁵³ ve Mu‘âviyye mu‘âvenetidür⁶⁰⁵⁴ ki bed-ḥâḥ-ı ḥânedân-ı nübüvvet ve düşmen-i düdman-ı (A277a) imâmidür. Bu faķirüñ ötesi Muḥammed ü ‘Alî’ye çıķduğı gibi anuñ da cehlde silsilesi Ebû Cehl’e çıkar (P286a) ve şem‘-i fitne vü fesâdı âteş-i buğz-ı Ebî Leheb’den yaķar. İbni Mülcem-şûret, Şimr-ḥaşlet, Yezid-sîret, pelid-ṭabı‘at idi. Bir şahş idi ki oğlanlıķdan samanlık bucağından ayrılmayup mekteb öninden geçmemişdi, saķalınuñ ağı kırasın geçmişdi, kendü ağı kıradan seçmemişdi. *Beyt*⁶⁰⁵⁵:

Şir-i şerr ile perveride idi
Ḥâk-i şirretten âferide idi

Şûretde ḥâme gibi dırâz-ı bî-namâz idi, iki dilli biñ sözli siyâḥ-fâm idi. Ammâ kıarnın yarsañ kıara elif çıķmaz idi. Kâbiliyyetde ḥod insân kâbil-i ‘ilm ve şan‘at-ı kitâbet olmaķda mefḥûm-ı insâna mâdde-i naķz, kâmet-i bî-endâmı üzre şûret-i siyâḥ-fâmı ve gerdeninde ṭavķ-ı (F277a) la‘net-i ḥâş u ‘âmı zulemât-ı *zulumâtun ba‘ḍuhâ favķa ba‘ḍ*⁶⁰⁵⁶ idi. Bed-şûret ü ded-sîret *Beyt*:

Turş-rû vü telḥ-gû vü tünd-ḥû
Tire-ṭab‘ u ḥire-ḥulķ u kine-cû

⁶⁰⁴⁴ rūḥānā, rūḥānī olarak düzeltilmiş: B

⁶⁰⁴⁵ Biz, bir bedene yerleşen iki ruhuz.

⁶⁰⁴⁶ Ruhum senin ruhuna karışmış ve bağlanmıştır. Sana eziyet veren her şey bana da eziyet verir.

⁶⁰⁴⁷ Doğrusuyla yalanıyla, gizlisiyle saklısıyla

⁶⁰⁴⁸ Doğruluk ve günahlardan korunma ancak Allah’tan istenir.

⁶⁰⁴⁹ Biz taksim ettik. Zuhurf 32

⁶⁰⁵⁰ akçasıçün] akçası alup F

⁶⁰⁵¹ Mûsâ] Mûsâ demek F

⁶⁰⁵² faẓl] faẓlda F

⁶⁰⁵³ şümlığı] şümlığıdır ki B

⁶⁰⁵⁴ mu‘âvenetidür] nekbetidür F

⁶⁰⁵⁵ Beyt] Şi‘r B

⁶⁰⁵⁶ Üst üste karanlıklar içinde. Nur 40.

Egerçi adı Mūsā idi ammā kendü ne ‘İsāyî idi ne Mūsāyî. Büyüyüp buzağı gütmekden çobanlığa dikmişdi aşâyı; bi-‘ aklıktan kekremiş içmedin kanzıl idi ve pür-cehllikten zevzek yimedim lâ-ya‘ kıl idi. Killetinden yoğurd göñli şu görmedin ayran özlerdi, onı dañı yıllarla göremezdi. Düşinde hâle içinde mäh görse şîr içre penîr diyü yoramazdı. Zilletinden kendüye kalsa ‘ömrinde medrese öninden geçmezdi ve etin itlere yidirseler me’kel şûrbâsın içmezdi. *Li-muḥarririhi*:

Keş ağızlı idi yoğurdı kare/ka

Gıcık ol gebr idi nâ-çäre (?)

Ḳazâda ḥod ‘unvân-ı berâtı bu kıt‘a idi. *Ḳıt‘a*:

Ser-i ḥûn rihten dâred şîpihr u çerḥ-ı gerdâneş

Meger yâd âredeş ḥûn-rizi-i ḳâzî-ı devrâneş

Çi ḳâzî ḳâzi ki ez v‘ey Ḥudâ vü ḥalk nâ-râzî

Resîde leşker-i zulm u rûbûde dîn ü imâneş

Şarâb ez māl-i mescid⁶⁰⁵⁷ ḥürde ḳâzî-ı müselmânân

Künün mî bâyed ez dilhâ-yı sūzân murğ-ı biryâneş

Hasûdî vü ‘ameḷdârî vü Cehlî vü sitem-kârî

Çi bed-baḥtî ki inhâ âyetî bûdest der-şâneş

Zi ḥüccethâ-yı nâ-ḥaḳ nâme-i a‘ mâleş şud bâtıl

Kesî k‘urâ çünin ḥüccet buved inest bürhâneş

Meters ez tûmturâḳ-ı çâr-tâḳ-ı ḥâne-i zâlim (A277b)

Ki ez dūd-i dil-i dervîş üftâde‘st eyvâneş

Besî bed mî reved der rāh rāheş mî zenend âḥir

Ki seyl-i tünd-rüyeş ez dü rûzî nîst tuğyâneş

Nedârem ḥadd-i kâfir güften ân gâretger-i dîn rā

Müselmân nîst bârî her ki mî güyed müselmâneş⁶⁰⁵⁸

(P286b) Ammā neşv ü nemâsı ve pāye-i isti‘dād u istibdâda irtikâsı bu üslûbladur ki zemân-ı evvelde dergâh-ı mu‘allâ ḳapucılarından birisi resm-i çavuşân⁶⁰⁵⁹ cem‘ine ol diyâra varduḳda Cezeliḳorusı⁶⁰⁶⁰ nām kūya geldükde ki *Mısrâ‘*:

O boḳlıkda bitmiş durur bu ḥıyār

bunuñ evine ḳonar, aña atoḳlanı olup taḡarcuḡı (F277b) omuzında, ḳavalı bilinde, şabanı elinde süḥtelığa giderüm diyü (S142a) ivüp⁶⁰⁶¹ İstanbul’a⁶⁰⁶² geldükde birḳaç gün oḳımaḡa heveş idüp elifi ḳavalına, vāvı bilinde torbasına, ḥâyı iki gözli çoban hegbesine, kâfı penîr tekneşine, nûnı kepek çuvālına, cîm ü ḥâyı çakmaḡa, bâ vü tâyı terkiye, yayı şabana ve mîmî çögene beñzedüp oḳımaḡla ceng ü heycâ iderek ḥurûf-ı

⁶⁰⁵⁷ mesjid] merdüm P

⁶⁰⁵⁸ *Dönen feleḡin ve göḡün kan dökme düşüncesi var. Yoksa dönemin kadısını mı akla getirir? Kadı ama ne kadı; ondan Allah da halk da razı deḡil. Zulüm ordusu yetişip onun dinini, imanını çaldı. (Bu yetmezmiş gibi) Müslümaların kadısı, mescit malından şarap içir. Şimdi yanık yürekler, onun kızarmış tavuḡu olmalı. Hasetçilik, düzenbazlık, cehalet ve zalimlik, hakkında bunların birer ayet olduḡu kişi ne bedbahttır. Haksız hüccetlerden dolayı amel defteri batıl oldu. Böyle hücceti olan kimsenin delili budur. Zalimin evinin çardaḡının görkeminden korkma. Çünkü dervîşin yüreḡinin dumanından eyvanı düşmüştür. Yolunda çok kötü giden birisinin sonunda yolunu keserler, ki çok hızlı akan selin taşması iki gün sürmez. O din yağmacısına kâfir demeye hakkım yok. Ancak kim ona müslüman derse kendisi müslüman deḡildir.*

⁶⁰⁵⁹ çavuşân] voyvoyân F

⁶⁰⁶⁰ Cezeliḳorusı] Cüzbiḳorusı B A S F

⁶⁰⁶¹ ivüp] uyup B

⁶⁰⁶² İstanbul’a] İstanbul’a gidüp başında çübân ḳalpaḡın azıḳ için keş torbası idüp İstanbul’a B A P S

hecā naḡş-ı seng-i hecā gibi ḡalb-i saḡt-ı sengininde *ke'n-naḡşı fī'l-ḡacer*⁶⁰⁶³ merkūz idi. Egerçi çobanlığın aḡduḡda *aña şapan taşı*⁶⁰⁶⁴ *irışmez* diyü te'essüf iderdi. Leş işitse koyun tuza segirdür gibi gidüp aḡça ḡazanmaḡ lezzeti zātında meknūz oldu. Bir zemān ḡuzḡunlarla Edirneḡapusu'nda cenāze üze şavaşur oldu, Eyyüb cimrileriyle ḡurbān eti üze it gibi ḡalaşur oldu. Bunlardan cimār mantıḡın öḡrenmekle sūhte ḡuzḡunı şekline girüp her gice ḡatm du'asında ve her gün bir öli isḡatında fuḡarā ihtilātında ve bi'l-cümle Burusalı Yavru⁶⁰⁶⁵ ḡuzḡun ve Monlā ḡurābi ki ḡuzḡunlık hevāsında yüksek uçarlardı, (P287a) bu onlara ḡuşum dimeḡe⁶⁰⁶⁶ ḡādir oldu. Her gice bir ḡastenūñ eñsesinde Yāsin okıyup her seḡer maḡbereliḡda bir iki ölünūñ meşhed taşı gibi başı ucında ḡāzır oldu. ḡuzḡun gibi ḡāḡ ölünūñ leşine ḡorunaḡ dir ḡonar ve zübāb gibi ḡāḡ dirinūñ aşına şunar idi (A278a). Bu ḡālde Bitbāzārı'nda dōrt buḡuḡ aḡçaya bir müzevvece şatun alup birkaç gün Şeref Ḥāce buḡasında birkaç gün Kırmastı medresesinde sūhtevāt depişmesinde ve Etrāk ḡarşanbasında (B208a) incir ezmesin yimekten aḡzına bal ḡalınup aḡzı şulandı. Öli ḡālvāsınūñ dadından 'imāret zerdesi⁶⁰⁶⁷ ḡadına ḡadandı. Ḳoynını ve babasından ḡalmış başı berāberi büyük boynuzlı öküzü ve anası binüp degirmene gide geldüḡi boz eşeḡi ve kiçeden ve ḡalabaḡdan sā'ir mā-meleki şatdı ve ḡapucılara bezl itdi. Māt bir ercügez recül oldu. Mes'elesin öḡrenüp⁶⁰⁶⁸ kesb-i faẓl itdi (F278a). Ḳapucılar iḡaḡaları lisānından⁶⁰⁶⁹ müderrislere irsāl-i selām ve tebliḡ-i kelām idüp ol daḡı alurdi; kereminden bir kerre ders okıdan ḡaşirin atup bir medreseye daḡı söylenince medrese ḡareminde ḡaşire şarılmış ḡarib ölisine dōner ḡalurdi. Ahir Dāvud Paşa medresesine el öpdürdiler, ḡabül idince ḡayli aḡçadan uğundılar⁶⁰⁷⁰. Ondan Şaḡn'da Ma'lül Emir Efendi'ye ulular lisānından envā'-ı ibrāmle el öpdürdiler, ol yegāne-i 'aşr ḡākim-i Mışır olmaḡa ḡarib idi. *Şerḡ-i Mevāḡıf* dan a'raẓdan ders okıduḡda⁶⁰⁷¹ aḡḡāb-ı aḡraẓ ḡaraẓ-ı fāsidle el öpdürdüklerin bilüp i'raẓ idüp 'ırzın yıḡdı. Cāhilūñ cānı ḡıkayazdı, bilmedi ki ders-ḡāneden nice ḡıkıdı. Bu eḡnāda Mışır'a ḡāzi oldu gitdi. Bununḡün benümle bile gelmesün didi, (P287b) ol evinde ḡalup yata yata yirin yitdi. Bu kerre ḡapucılar 'aḡāyı ḡāceye dikdiler, ḡilelerle aḡaları kendü sözlerine uydurdılar; ḡuzḡunı tūti, ḡavdarı gendüm ve eşek sidüḡin zemzem,⁶⁰⁷² it derisin ḡāḡum diyü şatdılar. Emir Efendi'nūñ maḡbūl dānişmendi idi, ḡaste olup bile gidemedi ḡaldı diyü el öpdürdiler. Gördi ki ders okımaḡa yüz yok, şerikleri söyleyüp virürler⁶⁰⁷³ alurlar, ol baḡar turur yā ḡözli göndür yā oyuk. Şıla nāmına var ḡit, babanūñ ḡoyun öḡregın, ananūñ fikin ebenūñ bḡüḡ çölmegin şat ḡetür, seni mülāzım idüp ba' deḡu ḡazālara uğradalum, (A278b) 'ıyālu'llah olan re'āyādan başında ḡara yazılı bir ḡā'ifeyi belālara uğradalum didiler⁶⁰⁷⁴. Ol miskini güc ile göḡçek⁶⁰⁷⁵ itmek istediler amma bilmezler ki (S142b) *Ḳıḡ'a*:

Kişide olmayınca fıtḡat-ı pāk⁶⁰⁷⁶

Terbiyet eylemez eşer derler

Terbiyet kılsa niçe yıl ḡurşid
Seng-i ḡārāyı idemez gevrer

Yunsa şābūn-ı mihr ile zengī
Yüz aḡardılmaz anda itmez eşer

⁶⁰⁶³ *Taştaki nakış gibidir.*

⁶⁰⁶⁴ [taşı] ḡayası P

⁶⁰⁶⁵ Yavru] Yāverili F

⁶⁰⁶⁶ dimeḡe] dimez olmaḡa B A P S

⁶⁰⁶⁷ zerdesi] zırvāsı B P

⁶⁰⁶⁸ öḡrenüp] öḡrenüp F

⁶⁰⁶⁹ lisānından] aḡzından P

⁶⁰⁷⁰ uğundılar] uğunurdi F

⁶⁰⁷¹ okıduḡda] okıtuḡda F

⁶⁰⁷² eşek sidüḡin zemzem] -P

⁶⁰⁷³ virürler] virüp F

⁶⁰⁷⁴ 'ıyālu'llah olan re'āyādan başında ḡara yazılı bir ḡā'ifeyi belālara uğradalum didiler] -F

⁶⁰⁷⁵ göḡçek] göḡceklilik F

⁶⁰⁷⁶ pāk] bāk B A S F

Gitmez imiş merâret-i zâtî
Şekkeristânda bitse hanzâl eger (F278b)

Şeb-i târ içre yansa biñ⁶⁰⁷⁷ biñ şem^c
Zât-ı leyle irür mi lem^c a vü fer

Bahr-i şûra virür mi hiç tağyîr
Bunca enhârî hem-çü şehd ü şeker

Leb-i ef'îde kaṭre-i nîsân
Zehr olur şanma ki olur gevher

Cümle zâyî^c olur bu sa^c y u emek
Fıṭnat⁶⁰⁷⁸ u fıṭratı olur⁶⁰⁷⁹ ezher (B208b)

Nef' i itmez bunuñ aña te'sîr
Buña anuñ civârî eyler eşer

Şey⁶⁰⁸⁰ bulur inkişâf zıddı ile
Cehl ile 'ilm ü 'ayb birle hüner

Büy-ı bed zâhir ide kâzûrât
Dem ura çün nesim-i vaḳt⁶⁰⁸¹-i seher

N'eylesün 'Âşıkâ mürebbî aña
Çünki dâvar durur degül dâder

Ol ḥod⁶⁰⁸² bir akça ḥarcansa⁶⁰⁸³ göbegi düşerdi, it izi görse koynından akçası düşdi şanur, 'aklı şaşardı. Çâr u nâ-çâr uyar ve belâlara olur düçâr. Ol anda⁶⁰⁸⁴ varduğı gibi degirmen âhûrında şıpa sıkırmakla taru ve çavdar ekmeğiyle eglenür kalur, müft 'imâret fozlası ḥâṭırına geldükde âfetin alur. Bu hâlde ḥâce (P288a) efendi âhirete intikâl ider, merḥûm u mağfûr olur; talebesine dirisi sunḳur idi⁶⁰⁸⁵ ölüsi daḥı sunkûr olur. Emr-i pâdşâhî ile cümlesi mülâzım olur, galabalıkda akça arasında peşîz ve nebât içinde çüb-ı nâ-çiz sürildüğü gibi buña daḥı ol cümle ile mülâzım olmaḳ lâzım olur⁶⁰⁸⁶. Çivi-zâde Efendi-i merḥûm kâzî-'asker olduḳda⁶⁰⁸⁷ *Mûyoğlu'na ve buña⁶⁰⁸⁸ ehl-i 'ilm manşibın virmek muḥâldür ve bunları ehl-i 'ilmden 'add idüp pâdşâha kaṣâ vü tedrişe lâyıḳdur diyü 'arz itmek⁶⁰⁸⁹ 'azîm vebâldür* didi. Gördiler olmaz Filorina'da bir nâ'ib bir iki debbâğ-ḥâne odasını yapıdı, medrese adına vaḳf idüp oğlına şart idüp oğlu daḥı sūhte idi ol mülâzım olup medreseye yarayınca Mûyoğlu'na virdiler. Bu gerçekden (A279a) medrese degüldür, fihrist-i medârisde adı yokdur, kendü daḥı bir binâdur misal⁶⁰⁹⁰-i ḥâne-i 'ankebût, evhen-i büyüṭ (F279a) ne vaḳfından eşer ve ne 'ulûfesinden ḥaber var. Ve bunlaruñ daḥı ne 'ilmden behreleri ve ne i'râbdan ḥazları vardur; birbirine münâsibdür diyü ol medrese ile bunu ehl-i 'ilm öñinden ayırdılar. Muḥaşşal ol medreseyi evvel Mûy-zâde'ye *zâdehu'llâhu mâlen ve elḥaḳa bi'l-aḥerine a'câlen*⁶⁰⁹¹

⁶⁰⁷⁷ biñ] yüz P

⁶⁰⁷⁸ fıṭnat] Fıṭnata B S

⁶⁰⁷⁹ olur] ulu F

⁶⁰⁸⁰ şey] şeb F

⁶⁰⁸¹ vaḳt] bâd F

⁶⁰⁸² ḥod] daḥı F

⁶⁰⁸³ ḥarcansa] ḥarclansa B A P S

⁶⁰⁸⁴ anda] evinde B A P S

⁶⁰⁸⁵ idi] -F

⁶⁰⁸⁶ olur] gelür F

⁶⁰⁸⁷ Mûy] -F

⁶⁰⁸⁸ buña] kendüne F

⁶⁰⁸⁹ itmek] -B A S

⁶⁰⁹⁰ misal] misâfir A S F

⁶⁰⁹¹ Allah onun malını arttırsın ve amelce en hayırlılara ilhak etsin.

virüp andan vâkıfuñ oğlını virüp Mūsā ile *sāliḥum kelbuhum*⁶⁰⁹² vâkı^c oldılar. Ol medrese ḥālā ismi ve resmi ile inhidām belki in^c idām bulmuşdur. Çün buña dahı ol medreseyi virdiler ve bu gökçeği anuñla il içinde yirdiler. Bustān Efendi zemānı oldı⁶⁰⁹³ erbāb-ı tağallüb ḡālib oluraḳ Mora'da Ḳālmata'da *ḳāzī* itdiler *Ḳazā niyābetu'llāhi ve ḥilāfetu resuli'llāhi*⁶⁰⁹⁴ emānet-i bilād ve şıyānet-i^c ibād, tenfiz-i aḥkām-ı dīn ve tenkid-i umūr-ı İslām ü müslimīn iken ol mañsib-ı ḥatırı bu cāhil ḥaḳıre virüp rūḥ-ı Resūl'ı rencide ve Ḥazret-i Ḥaḳḳ'ı nā-rāzī itdiler. Erzen aña çavdar etmegın çok görürken buğday etmegine karnı toydı. *Fi'l-ḥālī kāzīn fi'l-cenneti*⁶⁰⁹⁵ eserine sülūkdan iḡmāz-ı^c ayn idüp hükm ḡālibūñ diyü (B209a) (P288b) *ḳāzīyān fi'n-nāri*⁶⁰⁹⁶ hükmüne iḳtidā idüp şeytāna uydı, *ḳāzī* oldum diyü fi'l-ḥāl terkiyi terkiye aşmaz oldı. Ol aşılacak çenber degül de⁶⁰⁹⁷ añulda (?) ḥallāc oldum diyü sevindüğinden dār-ı dünyāda ayağı yır başmaz oldı. Eli aḳçaya irmekle hem mürteşi⁶⁰⁹⁸ hem rāşī oldı. (S143a) Ol ḥārici ekābirūñ ketḥudālarına duḥūl iderek kendülerle āšnā oldı. Geldükçe piş-keş virmekle ḥavāşdan olup sâ'ir ḥavāş nāşī oldı. Temāşā bu ki mührinūñ naḳşı *festāḳim kemā umirte*⁶⁰⁹⁹ iken dilinden bu feḥvā gitmezdi. *Ḳıṭ'ā*⁶¹⁰⁰:

Ḳāzīi ger mañsib-ı bī-diniñt
Kāfirem ger cümle rā server neim

V'er sezāvār-ı keşān cāhilīst
Hem der ū ez-hiç kes kemter neim⁶¹⁰¹
*Ḳıṭ'ā*⁶¹⁰²:

^c Aceb mi meyl ider ise denilere dünyā
Ki şer^c de zene vācib ki küfuv ola şevher

Zuḥal gibi yiri şadr-ı semāda her naḥsuñ
Hilāl gibi ahālīye şaff-ı ni^c al maḳar (A279b)

Ḳo cāhile ululanmağı ḳadri çün artmaz
Ḥacimde olsa şadef-pāre lü'lü'den ekber

Olur mı⁶¹⁰³ devlet ile ehl-i luṭf her nā-cins
Bahārla ola mı şāḥ-ı ḥuşk bār-āver

Cibilletinde ki olmaya siflenūñ devlet
Döner sege k'ola boynında ṭavḳ-ı pür-gevher

Olur mı hiç dil-i sādeyle bir derūn-ı teḥī
Miyān-ı nāzūke beñzer mi renc ile lāḡar

Resūl didi ki *cāhil yefūru ṣumme yegūr*⁶¹⁰⁴
Ḥabāb gibi deni çerḥa çıkşa yine iner

⁶⁰⁹² Üçüncüleri köpekleriydi. *Kehf* suresi 22.ayeti hatırlatıyor. (Ayette dördüncüleri köpekleridir şeklinde).

⁶⁰⁹³ Bustān Efendi zemānı oldı] Ba^c dehu B A P S

⁶⁰⁹⁴ Allah'ın vekili ve Resulullah'ın halifesi olarak hükmetti.

⁶⁰⁹⁵ Kadı şimdi cennettedir.

⁶⁰⁹⁶ Kadılar (hakimler) cehennemdedir.

⁶⁰⁹⁷ degül de] -B

⁶⁰⁹⁸ mürteşi] Kureysī F

⁶⁰⁹⁹ Emredildiğin gibi dosdoğru ol

⁶¹⁰⁰ ḳıṭ'ā] naẓm B A / rubā^c i F

⁶¹⁰¹ Kadılık dinsizlik makamı ise, herkese (bu konuda) önder olmazsam kāfiriz. İnsanlara lāyık olan cahillikse onda da kimseden aşağı değiliz.

⁶¹⁰² ḳıṭ'ā] beyt S

⁶¹⁰³ olur mı] olurdu B

⁶¹⁰⁴ Cahil, önce öfkeden köpürür, sonra sakinleşir.

Kendü hâslarına nâzır itdiler ve māl-i mîrîye mübâşir itdiler. Yed-â-yed hareketler itdürdiler⁶¹⁰⁵. Bir müddetde üç dört terakkiler itdiler, umûr-ı mu‘azzamada istihdâm idüp hüsn-i kabûl ile telakkiler itdiler. Hayfâ ki⁶¹⁰⁶ *Nazm*:

Şân-ı şer‘-i şerîfe lâıyık mı
Gayret-i dîne yâ muvâfık mı

Kavm-i cühhâl ü zümre-i erzâl
İltizâm ide şer‘ i çün ‘ummâl (F279b)

Ķâzîlik mansıb-ı mükerrem idi
Ķâzîlar cümle ehl-i âdem idi

Pür iken dehr içi efâzıldan
Şimdi olmaz halâş erâzilden

Ol habîşün aḥvâlinde vü ef‘âlinde bu degüldür ki bu mezkûrât yâ şâ‘ir donatması yâ ḥurde-gîr harf atması olmak zann olunmaya ki cümleden biri budur ki cümleye şâhiddür. (P289a) Ke‘l-elfdür egerçi elif gibi vâḥiddür. Kendüm müşâhede itdügüm vâkı‘-ı hâl ve şâdıḳ-ı maḳâldur⁶¹⁰⁷ ki seksen akça ile İnebaḥtî’da kâzî iken kâzîliğim olan Narda’ya geldi. *El-kâdimu yuzâr*⁶¹⁰⁸ diyü ziyâretine vardum, gördüm ki nezâretine müte‘allık erbâb-ı meşâliḥ aña mürâca‘ âta gelüp merḳûmuñ ne ‘ilm ü dîni ve ne üslûb u âyîni ve bi‘l-cümle hiç bir vech ile şer‘-i İslâmla münâsebeti olmaduğundan gayrı başında kirlikten ceḥûd çalmasına dönüp şararan büyük şaruğın görüp *eşk-i za‘ferân çî bâşed* diyü bu rubâ‘îyi vird idinürlerdi *Nazm*:

Hâl-i ‘acebî muḥâlif-i mâ zî şud
Z’în piş kesî kucâ bedîn râzî şud

Seg şahne vü gâv muḥtesib ü ḥar nâ’ib
Ser-kelle-i in ḥar-gele hem kâzî şud⁶¹⁰⁹ (B209b)

Ammâ hem-şehrîleri dirlerdi ki *Beyt*:
Düzd düzdest eger câme-i kâzî dâred
Hemçü İblis hemân tînet-i mâzî dâred⁶¹¹⁰ (A280a)

Huşûmet ile kazâsına uğrayanlar ḥod ölülerini ağladuḳlarında⁶¹¹¹ böyle şaḡu şaḡarlardı. *Nazm*:

Tekalledte‘l-kazâe bi-ḡayrı ḥaḳḳın
Ve kâzî‘l-cuvâri⁶¹¹² fi‘l-aḥkâmi feyzan

Zebaḥte biḡayrı sikkînin ve innâ
Le nercû‘z-zebḥa bi’s-sikkîni eyzan⁶¹¹³

Fakîr dahı gerçi şahş-ı mezburuñ ‘ilmi yoḡken ḥuddâm-ı şer‘-i İslâmdan ve dîni yoḡken vülât enâmdan olduḡın görüp kendü ḥâlûme şükr eyledüm ki *Ķıṭ‘a*:

Bi-ḥamdi‘llâh ki çübân Mûsâ ḥar nîstem bârî
Yekî ez münkirân-ı âl-i Ḥaydar nîstem bârî

⁶¹⁰⁵ yed-â-yed hareketler itdürdiler] -B P

⁶¹⁰⁶ kıṭ‘a : ‘ Aceb mi meyl.....Hayfâ ki] -F

⁶¹⁰⁷ ke‘l-elfdür şâdıḳ-ı maḳâldur] -F

⁶¹⁰⁸ Uzaktan gelen ziyaret edilir.

⁶¹⁰⁹ Şaşırtıcı bir hal, eskisinin zıttı oldu. Bundan önce nerede, kim buna razı oldu? Köpek şahne, inek muḥtesib, eşek naib, bu sürüsünün başı da kadı oldu.

⁶¹¹⁰ Hırsız, kadı elbisesi taşısa da hırsızdır. Tıpkı İblis gibi eski tıynetini taşıyor.

⁶¹¹¹ ağladuḳlarında] ağladuḳda P

⁶¹¹² kâzî‘l-cuvâri] fâzî‘l-cuvâri P

⁶¹¹³ Yönetimi haksız bir şekilde ele geçirdin. Zulüm yargıyı darmadağın etti. Bıçak kullanmaksızın boğazladın ve biz de bıçak kullanarak boğazlamak istiyoruz.

Ne ez nesl-i Ebū Cehlem ne ez āl-i Yezidem men
Zi bed hāhān-ı evlād-ı peyember nistem bārī⁶¹¹⁴

Nā-gāh hāste oldu (S143b) *velā be'se bi-iyādeti'l-kāfir*⁶¹¹⁵ bu hūd zāhirā müselmāndur⁶¹¹⁶ iyādet 'ibādetdür belki bir nokta 'ibādetden ziyādedür diyū hasteligin şormağa⁶¹¹⁶ vardum. Yolda hıdmetkārına rāst geldüm, efendünūn hālī nedür didüm. Eyücedür gönli (F280a) zerde özledi, bir aqça virdi, aña bal almağa giderüm didi. Varup gördükde şeref-i mevtde ve 'ālem-i berzahūn dūzağa müşrif bir yirin müşerref itmege müşrif aňladum. Sā'ir kuzāt gibi 'ilmden behresi (P289b) ve i' rābdan hazzı vardur diyū hāle vākıf aňladum, vaşıyyet-i telkīn eyledüm. Havāş degül 'avāmuñ muqallidleri deñlü olmayup rükn-i evvel-i binā-yı İslām olan kelimeteyn-i şehādeteyni lafz-ı 'Arabī ile edāya kādır olamayup *Lā-ilāhe İllallāh Muhammedün Resūlul'lāh Tañrı bir peygām-ber hāk* didi. Hāk lafzını bile hāk edā ile⁶¹¹⁷ edāya kādır olmadı. Ol günlerde yigirmi iki biñ aqça bir beytū'l-māl-i hāşşa zabt itmişdi, ol aqçayı getürdiler. Meger def'-i kaza için e'imme vü hutabādan bā'z-ı kimesneler cem' idüp En'am okıtmış, ol huşūşda okıyanlara birkaç aqça adanmış, anlar ol aqçaya muntazır imiş. Bizüm yanumuzda ol beytū'l-māl aqçasından iki yüz aqça çıkarup anlara in'am itdi ve kātibine aqçayı yigirmi bir biñ sekiz yüz aşl eyle diyū şavt-ı refi' ile melā-yı [mele'-i] nāsda ikdām itdi. *Biz hastedür sayıklar ola* didük. Ol bu kabāhatları şarih ü şahih eyledi. Yine ol meclisde Pagona dirler yeñiçerilikden ma'zül bir kimesne dağı gelüp bir maşlahatı var imiş anı söyledi. Bı-takrib cimā' (A280b) lafzı ile ağzına vü 'avretine şetm-i fāhiş ve kazf-ı kabih eyledi (B210a). Hāk bilür ki bir meclisde hıssetine vü denāyetine ve cehl ü hamākatine ve māl-i miride hıyānet ü cināyetine ve edeb-i meclis-i şer' ü kazāy-ı 'adem-i sıyānetine vākıf oldum. *Allāhumme innā e'uzu bike min sui'l-kazāi ve derki's-sekāl*⁶¹¹⁸ Meclis āhirinde yanumuzda yüz elli⁶¹¹⁹ biñ aqça vakf idüp tescilin murād idindi. *Efendi marazūn maraz-ı mevt olursa vaşıyyet-i şüls-i mālдан mu'teber olur dört yüz elli biñ aqçaya mālīk gereksiz ki bu vakf şahih ola* didüm. *Vardur* diyū i'tirāf eyledi. Ağreb-i ġarā'ib ve bü'l-'aceb-i 'acā'ib budur ki bu fakir kibār-ı kuzātđan bir kāzi-zāde iken ve ba'de mevti'l-vālid gāh meşrūt-ı tevliyette ve gāh kāzi dānişmendī olmağla hıdmetde ve gāh fetvā kitābetinde ve gāh (F280b) İstanbul mahkemesi kitābetinde hıdmet olup ba'de'l-mülāzeme (P290a) on yidinci gün manşib-ı şadağa buyurulmuşken ve esnā-yı manşibda müddet-i 'azluñ nihāyeti dört beş ay olmuşken ve merhūm pādşāh-ı 'ālem-penāhuñ her zemānda cevā'iz-i seniyyelerin ve vezir-i zir-destān-nevāz ve Rüstem-i sitem-güdāz⁶¹²⁰ merhūmuñ envā'-ı in'am u 'atıyyelerini görürken birkaç aqça harclansam a'dānuñ gözine tokınan biz oluruz. Bizi göreceğ gözleri olmaz güyā ki biz ölürüz. Ol Türk ne kāzi dānişmendī olup hıdmetde ve cehl belāsından ne ekābire mu'allim olup huzūr u refāhiyyette olup⁶¹²¹ dānişmendliği zemānı cümle üç yıl olduğı ġayr-ı ma'lūm ol üç yılda dağı kovılmağđan üç ay hücrede olduğı nā-meczūm iken tahşili ancak iki aqça hücre aqçasına⁶¹²² münhaşır ve kesbi kuzgunlıkla yalan şehādetden kazanılmış birkaç mankır iken on⁶¹²³ yıl kāzi olmağla bu deñlü mübālağa mebāliğa mālīk⁶¹²⁴ olur, kimesne çün ü çerā dimez ve şavt-ı a'lā ve terāne vü yelālāyile çalup çağırup (S144a) eger māl-i miri ve eger hukūk-ı ra'ıyyet ve eger rişvetdūr bulduğı boğı yir kimesne lā dimez. Ma'a'l-kıssa kāzi-i mezķuruñ yirine kāzi olduğumda *maħzā haseden min 'indi nefsihi*⁶¹²⁵ cā'iz ki

⁶¹¹⁴ Allah'a hamdolsun en azından eşek Musa'nın çobanı değilim. Haydar (Ali) soyunun inkarcılarından biri değilim en azından. Ne Ebū Cehil soyundanım, ne de Yezid'in soyundanım. Peygamber evladının kötülüğünü isteyenlerden değilim en azından.

⁶¹¹⁵ Kāfirin tedavi etmesinde bir mahzur yoktur.

⁶¹¹⁶ şormağa] görmege B A P S

⁶¹¹⁷ edā ile] -F

⁶¹¹⁸ Ey Allah'ım kötü kaderden ve isyana düşmekten sana sığınırım.

⁶¹¹⁹ Elli] -P

⁶¹²⁰ sitem-güdāz] sitem-zidā B

⁶¹²¹ huzūr u refāhiyyette olup] -F

⁶¹²² tahşili ancak iki aqça hücre aqçasına] aqçası hücreğine P

⁶¹²³ on] ol P

⁶¹²⁴ mālīk] bāliğ B A P S

⁶¹²⁵ Sadece kendi nefsindeki hasetten dolayı

yirine müfettiş ü nâzır ve ol bahâne ile manzûr-ı erkân⁶¹²⁶ u ekâbir olam diyü fikr-i fâsid (A281a) idüp sancağumuz begi ile mâ-beynümüzde üç günlük yol var iken ve taht-ı livâsında ben ancak on iki gün turup ol sefere çıkup gidüp ne ol beni ve ne ben anı görmişken ve ne ben kâzılık idüp aña şikâyetci varacak zemân irmiş iken *Beyt*:

Görmeyeyin ben anuñ özini⁶¹²⁷
Şu koyıcılar görsün yüzünü

Ol begi (B210b) kendüye siper-i la'net ve bir ahvâlden gâfil; gündüz mahmûr, gice kanzıl, 'âlemden bi-haber, hacet-i lâ-yemesden (?) bed-gevher her voyvodayı kelimât-ı bihûde ile tazlil idüp niçe mekr ü hadı'at idüp her biri niçe mektûb-ı pür-âşub ve nâme-i âlet-i hengâme ile (P290b) niçe isnâd-ı mâ-lem yekun ve dürûğ-ı bi-fürûğ ve suhan-ı bi-aşl u bi-bün peydâ itdiler. (F281a) Ve hâlî-zihn olan aşhâb-ı devletüñ kalblerine ilkâ itdiler, anlar dañı bi-tetebbu' ü tedebbür ve bi-te'emmül ü tefekkür ne haqîkat-ı hâle kaşd-ı ittilâ' ve ne şer' ü kânûnla 'amele ittibâ idüp haqîrî bi-meyl ü muhâbâ mazhar-ı gâzab belki lâyıq-ı şiyâset ü edeb olmak buyurup nikâyât-ı erba' ada eşedd ü ekedd olan nefy-i beledle ta'zir itdiler. Dârü'l-evğâd Manavğad kazâsın virüp şafha-i rûz-nâme-i eyyâmuma bu yüz karalığın teşvid idüp levh-i mâhda olan lekke gibi yüzümü kir itdiler ve *ve seya'lemu'l-lezine zalemü eyye münkalebin yenkalibune*⁶¹²⁸. *Feyahkumu'llâhu beyneñ bi'l-hakki ve huva hayru'l-hakimin*⁶¹²⁹ *Mısrâ'*:

Meger âh-ı seher-hizân sūy-ı gerdün ne-hâhed şud⁶¹³⁰
*Li-muharririhî*⁶¹³¹:

Baňa bu cümle isnâd iftirâdur
Hudâ bu hâle dâñâ vü güvâdur

Du-çar olup bu zulm-i mağza ben zâr
Didüm târihin anuñ zulm-i nâ-çar

Bu hâl şüyü' buldukda bu ihânet 'ilmedür, 'ilme ihânet şer' adur, şer' a ihânet şari' adur ve 'örf-i şer' a gâlib olmak eşrât-ı sa'âtden bir vâkı'a-i fâkı'a⁶¹³²-ı kârî' adur diyü fi'l-cümle gayret-i dini olanlar 'umûmen gamgîn oldılar ve cehl ü 'örf revâc bulup min-ba'd tenfiz-i ahkâm ve icrâ-yı şerâyî'-i Islâm 'asir oldı diyü huşûsan kuẓât hâzin oldılar idi. Meger ol zemânda Behleşteli⁶¹³³ 'Alî Çelebi ki hâlâ kâzi-ı Selânik'dür ve kendü vü kârî hayr u kirdârî nikdûr, ekâbir-i kuẓât-ı müsliminden (A281b) 'ilm ü 'adl ile müzeyyen ve cûd u bezl ile mu'ayyen *Mısrâ'*:

'Alî nâm u 'alî-şân u 'alî-mân

Yegâne-i 'aşr u⁶¹³⁴ ferzâne-i zemândur. Bu haqîr ile sâbıka-i ma'rifet ve mâ-beynde zemân-ı kadimden râbıta-i mağabbet ü meveddet⁶¹³⁵ vardır, ol zemânda Yeñişehr'de kâzi idi ve Fevri Efendi dañı bir takrib ile Yeñişehr'de bulunup biri birinüñ şeref-i muşâhabetlerinden râzi idi.⁶¹³⁶ Muqaddemâ haqîr Narda'dan (P291a) gelürken 'Alî Çelebi'ye uğradum, kâzi-ı câhil ve mechülü'n-nesebüñ⁶¹³⁷ ol hâline benden ziyâde 'âlim ve kâzılar içinde cüzâmdan bedter idübine câzim imiş. Ne ise menâkıb u mesâlibi söylendi ve tarafeynden şikâyet ü tesliyet olup ne dinildi ise (F281b) dinildi idi. Fevri (B211a) Efendi ile dañı gâhî ser-güzeştüm yâd olunmuş, eşnâ-yı şohbetde ve mübâhase-i 'ilm ve müzakere-i kitâb-ı ma'rifetde bu zulm-ı nâ-fercâm mezkûr oldukça âh-ı cangâhlarıyla önlerindeki evrâk kâğıd uçurmasına dönüp kitâb ber-bâd olmuş⁶¹³⁸

⁶¹²⁶ erkân] a' yân P

⁶¹²⁷ özini] yüzünü B

⁶¹²⁸ Zulmedenler nasıl bir sona geldiklerini göreceklidir. Şuara 227.

⁶¹²⁹ Allah aramızda hükmedinceye kadar siz sabr ediniz. Ve o hakkıyla hükmedenlerin en hayırlısıdır. (Araf 87. ayete telmih vardır.)

⁶¹³⁰ Seherde kalkanların âhi feleğe doğru gitmeyecek mi yoksa?

⁶¹³¹ li-muharririhî] târih P

⁶¹³² fâkı'a] nâkı'a F

⁶¹³³ Behleşteli] Bihişteli A F

⁶¹³⁴ u] u yegâne-i F

⁶¹³⁵ ü meveddet] -B

⁶¹³⁶ Fevri Efendi râzi idi] -F

⁶¹³⁷ mechülü'n-nesebüñ] neseb-i mezkûrun B

⁶¹³⁸ olmuş] - B A P

olunmuş. Bir şehir Fevri Efendüm ‘Alî Çelebi’ye varup *müjde ki* (S144b) *bu gice bir vâkı’a gördüm ümmidüm budur ki ‘Aşık’a def’aten ferec ve def’-i harac müyesser olmuş ola. Mısrâ’:*

‘Işık ile diñle sözüm hayr ile ta’bir eyle

diyüp ‘Alî Çelebi menâmdan su’âl ider. Monlâ hizmetleri dağı bu vech ile ‘arz-ı hâl ider ki *bu gice gördüm ki bir şahş-ı sebz-‘imâme elinde bir sepîd nâme. Bu nedür didüm didi ki fahr-i ‘âlem ve mufahhar-ı benî âdem Resûl’llâh şallallâhu ‘aleyhi ve sellem ‘Aşık’ı âzâd eyledi, bu nâme anuñ ‘itâk-nâmesidür ve tevki’i Hazret-i Resûl’llâh’uñ hatm-i misk-hitâmesidür. Açdum okıdum gördüm sâ’ir ‘itâk-nâmeler gibi yazılmış. Nihâyet i’tâkan şahihân şer’iyyen muṭâbıkan li’s-ser’i*⁶¹³⁹ maḥallinde *muṭâfıkan li’l-fenni*⁶¹⁴⁰ diyü yazılmış. Leb-i edeble öpüp dürdüm,⁶¹⁴¹ ta’zîm ile yüzüme gözüme sürdüm. Didüm ki *niçün bu ‘ibâret sâ’ir ‘itâk-nâmelere muḥâlîf ola? Ol şahş-ı pîrâne-ser ve nûrânî-efser didi ki sâ’ir ‘itâk-nâmeler virenler muḥallidür. Şer’-i şerîfe ittibâ*⁶¹⁴² *idüp virdükleri şer’a muvâfık olmak lâzımdur. Bu ‘itâk-nâmeyi viren şarî’ kendüdür, âherüñ şer’ine muṭâbakat* (A282a) *lâzım degüldür. Fenni-i dîniyye muṭâbakat kâfî mütemmemdür didi* diyü ‘arz-ı menâm ider. ‘Alî Çelebi dağı izâle-i şiddet ve def’-i nekbet ile ta’bir idüp Hazret-i Risâlet-penâh’uñ rûḥ-ı tâhirine iblâğ-ı taḥiyyat u selâm ider. Hikmet Allâh’uñ ve mu’cize Resûl’llâh’uñ ol gün bu güne (P291b) muvâfık olur ki Hazret-i pâdşâh-ı dindâr ve ma’delet-medâr u inşâf-nümüdâr, dîn-i Muḥammedinüñ hârisi ve şer’-i Ahmedi şıyâneti ‘arşasınuñ fârisi, şer’at kılıcınuñ şâhibi, gâzâ li-vechi’llâh sa’âdetinüñ talibi merḥûm Sulṭân Süleymân (F282a) ‘âlemüñ bekâsı vü benî âdemüñ nizâmı dîn-i İslâmla müzeyyen ve İslâmuñ aḥkâmı şer’ ile ve şer’üñ devâmı ‘ilm ile ve ‘ilmüñ bekâsı ‘ulemâ ile mu’ayyen olduḡın bilüp ‘ulemânuñ dağı bir kısmı dirâset ile ifâde-i ‘ulûm u fûnûn ve bir kısmı kazâ ile icrâ⁶¹⁴³-yı aḥkâm-ı umûr ve ber-mücib-i *kullu yevmin huve fî şe’nin*⁶¹⁴⁴ tenkid⁶¹⁴⁵-i aḥvâl-i şu’un itdükleriçün vücûdların dîn ü dünyâya lâzım ve bekâ-yı ‘âlem ü ‘âlemiyâna mühim olduḡın bilüp aḥvâllerin tertib ve bed-sigâllerin ‘azâb u nekâlle terhib ider. *Maḥza li-vechi’l-lâh*⁶¹⁴⁶ ḥurşid iken (B211b) zerre-perverlik ve serv-i bâğ-ı ümmid iken giyâh-ı bi-ser ü pây âl-i sebz-pûşa sâye-güsterlik idüp *Beyt:*

Güneş yirden göge çün her dem⁶¹⁴⁷ eyler zerre-perverlik
Giyâh-ı sebze serv itse ‘aceb mi sâye-güsterlik

Hakîre ol zulm-ı nâ-fercâm olduḡına vâkıf olduklarında kendüler bi’z-zât terakkî ile Nigbolı kazâsın şadâka idüp cebr-i kesr ve kayd-ı zillet-i mülâzemet-i ebvâb-ı erbâb-ı devletden ḥalâş olup fekk-i esr itmîşler idi. Garaḡ bu tafsilden ne kâzî-ı mezkûrî kadh ve ne şikâyetle ḥuşuş-ı kaḡiyyeyi kadhıdur belki vâris-i ‘ilm-i peygâmbere İbnü’l-‘Arabî Hazret⁶¹⁴⁸-i Şeyḥ-i Ekber ba’z-ı resâ’ilinde yazar ki kütüb-i eḥâdişde gördüm idi ki bir kimesne kendü için yâḥud âḡer için yitmiş biñ kerre tehlil eylese elbette dâḡil-i cennet ola. İttifâkan eşnâ-yı seferümde bir kıyede bir eve kondum. Şâhib-i ḡâne fevt olmuş, bir şabi-i ḡabî oḡlı kalmış. Didiler ki bu şabi meczûb ü ehl-i keşf gözi açuklardandır ammâ müteveffâ olan babası fâcir ü fâsıklardandır. Nâ-gâḡ şabi bükâ itdi. Sebeb-i bükâşından şordılar. Babamı gördüm ki zebâniler zebâne-i âteş-i cehennemden zencirleriyle (P292a) çeke çeke dūzaḡa (A282b) iletdiler didi, dağı ziyâde taşdiye vü bükâ itdi. Ben yitmiş biñ kerre kelime-i lâ-ilâhe illâllâhı diyüp ṭururdum. Kimesneye nesne dimeyüp ḡalbûmden ol tehlîlâtüñ sevâbın aña bağışladum. Gulâmçe ḡandân oldı (F282b) ve tal’at-ı tâbendesesi şem’-i meclisden fûrûzân oldı. Aşlın şordılar. Babamı gördüm ki melâ’ike-i rahmet ri’âyet ü ḡürmetle (S145a) dūzaḡdan çıkırap cennete

⁶¹³⁹ Şeran doğru ve şeriata uygun bir köle azat etmelidir.

⁶¹⁴⁰ Teknik olarak uygundur.

⁶¹⁴¹ dürdüm] ṭurdum F

⁶¹⁴² ittibâ’] etibbâ’ F

⁶¹⁴³ icrâ] behrâm F

⁶¹⁴⁴ O, her an kâinata tasarruf etmektedir. Rahman 29

⁶¹⁴⁵ tenkid] tefiz P

⁶¹⁴⁶ sadece Allah rızası için

⁶¹⁴⁷ her dem] ḡâke B A P S

⁶¹⁴⁸ Hazret] -B

aldılar gitdiler ve cennetde bir bağ⁶¹⁴⁹-ı hurrem ve bağ-ı ireme iletdiler didi. Keşfüñ şihhatine hadîs-i nebevî ile i' timādum ziyāde oldu⁶¹⁵⁰ ve bu hadîsüñ şihhat-i rivāyetine ol keşf ile şem^c-i yakīnüm ziyāde oldu dimişdür. Bu tezyil ü teznibden murād ve tafşil ü teşbibden garažu'l-fevād budur ki rü'yā-yı şāliha hakkında ki Kitābu'llāh'da *lehümü'l-büşrā fi'l-hayāti'd-dünya*⁶¹⁵¹ ve hadîs-i nebevîde⁶¹⁵² *cüz'ün min sittetin ve erba'ine harfen*⁶¹⁵³ *velem yebka mine'n-nubuvveti şey'un illā er-rü'ya's-şālih*⁶¹⁵⁴ vārid olmuştur. Pādşāh-ı 'adālet-kiş ve melā'ik-ceyşüñ velāyet ü kerāmetine hāzır u nāzır olan ehl-i 'ilm ve erbāb-ı havātiruñ yakīni ve itmi'nānı mü'ekked ola ve pādşāh-ı İslām ki halifetullāh ve halik-i niyābet-i Resūla'llāh'dur. *Beyt:*

Şāh ki⁶¹⁵⁵ sāye-i Hudā bāşed
Sāye ez nūr key cüdā bāşed⁶¹⁵⁶

mücibince anlaruñ (B212a) velāyet ü kerāmeti zuhūriyla⁶¹⁵⁷ ile bu hadîs-i şerīfūñ şihhatine ve kuvvet-i sened-i rivāyetine ehl-i imānuñ i'tikādı ve vuşuķı müştēd olup bileler ki her pādşāh *müeyyed min 'indellāhi ve muvaffak min bi-rūhāniyyet e'n-nebiyy Muhammed bin 'Abdullāh*⁶¹⁵⁸ dur, anlardan şādır⁶¹⁵⁹ olan ef'āl-i hayr u lā-hayr mahz-ı ilhām-ı İlāhî ve te'yid-i rūh-ı risālet-penāhidür. *Li-muḥarririhi*⁶¹⁶⁰:

Degüldür serseri kārı ser-ā-ser
Mülakḳındur aña rūh-ı peyām-ber

Degüldür itdügi anuñ melāhî
Aña mülhemdür ilhām-ı İlāhî

İlāhî çünki her şāh-ı muzaffer
İder bahşāyiş-i āl-i peyem-ber

İkisin aña yār u yāver eyle (P292b)
Cihān sultānların fermān-ber eyle

*Li-muḥarririhi*⁶¹⁶¹:

Gerçi lertzān çü berg-i bīdüz biz
Hancer-i sine-i 'anidüz biz

Girerüz körliğine gözlerine (A283a)
Gerçi çün gerd-i nā-bedidüz biz

N'ola bed-ḥāh-ı āli seymezsek
Tā ezel düşmen-i Yezidüz biz

Bizi görmezse düşmen-i huffāş
Tañ degül şa'şāyla Şidüz biz

Faẓl-ı vehbî vü 'ilm-i kesbî ile
Cāmî' -i ẓārif ü telidüz biz

⁶¹⁴⁹ bağ] ravza-ı F

⁶¹⁵⁰ oldu] -P

⁶¹⁵¹ *Dünya hayatında onlara müjde vardır. Yunus 64*

⁶¹⁵² nebevîde] nebevîde er-rüvüyyeteü'l-şāliha F

⁶¹⁵³ harfen] cüz'en P

⁶¹⁵⁴ *Kırk altı cüzden birisidir. Salih rüya dışında peygamberlikten geriye hiçbir şey kalmamıştır.*

⁶¹⁵⁵ ki] çün F

⁶¹⁵⁶ *Şah, Tanrı'nın gölgesidir (madem), gölge ışıktan nasıl ayrı olur?*

⁶¹⁵⁷ zuhūriyla] sebebiyle P

⁶¹⁵⁸ *Allah tarafından desteklenmiş ve peygamber Abdullah'in oğlu Muhammed'in ruhaniyetiyle muvaffak olmuş.*

⁶¹⁵⁹ şādır] zāhir A

⁶¹⁶⁰ li-muḥarririhi] nazm P

⁶¹⁶¹ li-muḥarririhi] Li-müellifihi P / kıt'a S

Ġam degül bahtumuz siyâh ise ger⁶¹⁶²
Ġamdü'lillâh ki rû-sefidüz biz

Giceler içre leyle-i Kadrüz
Rûzlar içre yevm-i 'îdüz biz

Her kemâlâtla bi-Ġamdi'lillâh
Tâķ-ı eflâkde feridüz biz

Ġâzî isen n'ola nezâhetde
Yâ Şerîh yâ Ebû Sa'îdüz biz

Şâ'ir isen n'ola⁶¹⁶³ belâġatde
Yâ Ferezdaķ yâhud Lebidüz biz

'Âşık isen n'ola şadâķatde
Yâ Cüneyd ya Bâyezîdüz biz

Ġâk isek de ne var teyemmüm için
Ġâk olan tayyib ü şa'îdüz biz

Kabrümüz yalıñuz hele kımazuz
Ya'ni hem ġâzî hem şehîdüz biz

İşleyen sırr-ı pâķ-i Aġmeddür
'Âşıkâ efķar-ı 'abîdüz biz⁶¹⁶⁴

FEHMÎ: İstanbul ferzendi idi ve tâ'ife-i sipâhda kuloġullarının 'ilm ü ma'rifetden behremendi idi. Sipâhî oġlanları bölüğünde iken Edirne'de ġâşsa ġarac emîni olup Sultân Selîm-i merġûmla diyâr-ı 'Arab'a bile gidüp anda ġalup ġâh 'Arabistân'da emîn ü nâzır ve ġâh Trablîs'da nezârete mübâşir oldu. Aġır ol diyârda ġaldı, emvâc-ı rûzgâr anuñ daġı fûlk-i (F283a) vücûdın deryâ-yı 'ademe şaldı. Bu meşhûr beytler anuñdur. *Şi'r-i ü:*

Gerçi kim bülbül sever her dem gülün bir tâzesin
Sen baña ey ġonce-leb her berg-i gülden tâzesin

Her denîñün egnine⁶¹⁶⁵ giydürme lûtfuñ câmesin
Kim bu zibâ ġıl'atün bozduñ hemân endâzesin

Tırlblîs vilâyetini il yazıcısı yazup ba'dehu Fehmî nâzır olduķda ġendân der-âmed bulmayup il yazıcısına ġitâb idüp dimişdür. (B212b) *Beyt:*

Efendi ġizi nâ-ġizi ilik ġibi yalamışsın
Özüñden ġayrıya poġ yiyecek nesne kıomamışsın (A283b)

Edirne ġaķķında bir murabba'ı vardır (P293a) ekşer-i şikâyeti âb u gildendür, ol murabba'î bendi budur ki *Bend*⁶¹⁶⁶:

İlâhî sen ġalâş eyle bizi bu şehr-i bâtıldan
Kişi anı ne seyr itsün geçilmez âb ile gilden⁶¹⁶⁷

Sâġarî Edirneli olduġı cihetden ġüç gelüp bir beyt ile cevâb virmişdür, (S145b) ġaķķâ ki ġarîb cevâbdur ki budur⁶¹⁶⁸. *Beyt:*

⁶¹⁶² ise ger] olsa P

⁶¹⁶³ n'ola] ne var A S

⁶¹⁶⁴ li-muġarrirîhi: Gerçi lertzân ġü berg-i bîdüz biz..... 'âşıkâ efķar-ı 'abîdüz biz] -F

⁶¹⁶⁵ engine] ġaddine B A S F

⁶¹⁶⁶ bend] nazm F

⁶¹⁶⁷ kişi anı ne seyr itsün geçilmez âb ile gilden] -B A P S

⁶¹⁶⁸ budur] cevâb-ı Sâġarî F

Su kim şeytân-sıfat eyler şikâyet âb ile gilden
Üfür⁶¹⁶⁹ yüzine anuñ aşlı oddur hazz ider yilden

Ve Kemānçeci Şāh Kulı diyār-ı ‘Acem’den gelmiş bir pîr-i rûşen-zamîr idi ki başında mükevver destâr-ı müdevverinüñ her kevrinde mihr ü mâh ve encüm gibi kûrşa kûrşa ‘ılk-ı çām var idi. Ol kûrşalarla ki evtâr-ı kemānçeye tâb virüp ser-âgâz eylese dehen-i hâleden mâhuñ şakızın çekerdi ve şakız çiyнемekden çeşm-i encümi bi-dâr iderdi. Yanında Kemānçe nām bir kûdek-i endek-sāl⁶¹⁷⁰ var idi⁶¹⁷¹. Endek-sāle iken ‘Abdü’l-mü’mîn⁶¹⁷² luğatin bilmiş ve ‘Abdü’l-kâdir hıdmetin kılmış, henüz tıfl iken niçe kerre keş-â-keş-i rûzgârdan bağırsakları ayağına tolanmış, mey-hâne kûşelerinde ehl-i şohbetüñ kiminüñ dizinde ve kiminüñ koltuğında yatmış yuvalanmış pîr-i kûz-püşt iken sözi bernāya ve hilâlle kırân itmiş yüzi bedr-i aya beñzer; Haydari iken cellād-ı kazā Mervāni diyü başına miñ-i sihvâr tokmış, fenn-i edvārı Rûdegi’den okımış. Bir elinde dağı bir kemāne ki kemān-ı hîle andan ‘ibaretdür, evvelâ tıflı dizine alup bir zemān nevaht idüp bir zemān kulakların burar. Bu taraftan kemāna dağı hîle idüp babanuñ şakızın çekmek için (F283b) süstlik idüp kesel gösterür. Baba kemānuñ her târına tâb virüp ol dağı bir zemān gerer çeker kurar⁶¹⁷³ sarar. Baba hâb-ı fütür ile şevkine kesel gelmesün diyü bir miqdâr şakız virür, andan ol kemānı ol tıfla havāle ider. Tıfl hedef-i tîr-i kemān-ı hîle olduğı bilüp tîr-i belāya sine küşāde idüp âgâz-ı âh u nāle ider. Güyā bu ser-i büride-i Siyāmek’dür, pence-i sâ’ id-i Keyümers’de lisān-ı hāl ile kendüyi katl iden kavm-i cāndan (P293b) veyā sebep-i şehādetle ravza-i rıdvāna sevk iden ervāh-ı rûhāniyātdan haber virür bir nizeye dikilmiş ser-i büride iken kulāğına bilmem ne koyardı ki şevke gelüp rakkaşvār (A284a) gāh depesi üzre dikilüp gāh bir ayağ üzre gelüp yek miñi üzre on iki makāmı yigirmi dört şu‘beyi (B213a) seyr eylerdi. Baba dağı gāh tıfla gûş-māl gāh nevaht ile kemāneden def -i kelāl iderdi⁶¹⁷⁴. Her medd ki çekerdi, güyā erbāb-ı rebābuñ sinesine bir elif çekerdi yāhud sâ’ id ü halka-i sâz şekli-âh olup ol keşideyi âh üzerine medd iderdi⁶¹⁷⁵. Ahir germ-i suhandan ağzında şakızı çürüyüp kesel geldügin görüp bir kılla kemānuñ ağzından şakızın çekerdi ve rebābuñ sāgarına nağmeden dāru katardı. İzhār-ı şan‘at-ı pîr-i Fāryāb iderdi. Fāryābi ki mu‘allim-i şānidür, meclis-i pādşāh-ı vakte gelüp sâzına bir düzen virmişdür. Cümle ehl-i meclis gülüp tekrār bir düzen virüp cümle ağlayup tekrār bir düzen virüp cümle uyuyup pādşāhi ve ehl-i meclisi hābda koyup gitmişdür⁶¹⁷⁶. Bu dağı ehl-i bezmi müstağrak-ı hāb ider giderdi. Bu sebebden makbûl-ı pādşāhi ve manzûr-ı ‘ayn-ı ‘ināyet-i şāhenşāhi idi. Hattā bir gün meclis-i pādşāha gicrek gelüp mir-i meclis Kara Bālî-zāde mu‘tāddan ziyāde mekşden su‘āl ider. Kirā ile olduğı evi şatdılar. Bi’z-zarûri tebdil-i mekân itdüm, havālî-i serāy-ı sa‘adetde mesken bulmayup irāk mahallede ev tutdum. İcābet-i da‘vetde ve sür‘at-i hareketde takşir itmedüm, ancak sebep-i mekş bu‘d-ı mesāfe-i tarîkdür diyü ‘özrin ‘arz itdükde evvel olduğı ev ki yitmiş biñ (F284a) akçaya satılmış imiş, hîzāneden akçası buyurılıp evi Şāh Kulı’ya temlik iderler. Bu makûle ‘azim cā’ize anuñ hakkında cā’iz olur ve beni nev‘inden İshāk-ı Mavşılı ve gayrı düşlerinde görmediğı ihsāna bu cā’iz olur. Üstāduñ bir yār-ı karini vü hem-nişini vardı, Mehemmed Kāsım Nāyi dirlerdi. Egerçi sâ’ir ma‘rifetde dağı Mehemmed Kāsım Şāh Kulı gibi kem-behre olmayup fūn-ı ma‘arifüñ ekserinde eli var idi. Hattā İshāk Çelebi-i merhūmdan mervidür ki n’olaydı Mehemmed Kāsım Rûm’a ney-zenlik nāmı ile gelmeyeydi. Bu ‘unvānuñ istihārı anuñ fezā’iline çok kesr virmişdür. Ney-zenlikde dağı egerçi nāyi idi ammā fi’l-hakika (P294a) ol nāya hem-dem gayrdan nāy nāyi idi. (A284b) Hevā-yı ‘ışk bādî olup eline nāy alup Mısrā’:

Ne’ā ‘anni habibun kuntu ehvāhu⁶¹⁷⁷

⁶¹⁶⁹ üfür] oşur B A S F

⁶¹⁷⁰ endek-sāl] endek-sāle A S

⁶¹⁷¹ endek-sāl var idi] -F

⁶¹⁷² ‘Abdü’l-mü’mîn] ‘Abdü’l-mü’mîn nām F

⁶¹⁷³ kurar] burar P

⁶¹⁷⁴ Baba dağı gāh tıfla gûş-māl gāh nevaht ile kemāneden def -i kelāl iderdi] -P

⁶¹⁷⁵ iderdi] çekerdi F

⁶¹⁷⁶ Fāryābi ki mu‘allim-i şānidür.....koyup gitmişdür] -P

⁶¹⁷⁷ Âşık olduğı sevgili benden uzaklaştı.

maẓmūnın verdāst eylese nağamātın halka-i kerrūbiyān ki semā⁶¹⁷⁸ iderdi, felek bī-ihtiyār mevlevī olup külāh-ı şems ve taylesān-ı şu⁶¹⁷⁹ ā⁶¹⁸⁰ ve elif-i kehkeşān u ridā-yı kav̄s-i kuzahla semā⁶¹⁸¹ iderdi. Elinde nāyı gūyā Ḥazret-i ‘Alī leb-i çahda keşf-i rāz eyledükde çahda reste⁶¹⁷⁸ olan nāy şāhī idi ki çün ser-āğāz iderdi, yetmiş iki perde ardında olan mermūzāt-ı ‘ışkdan keşf-i rāz iderdi. Neye üfürse (B213b) neyistān-ı huşke āteş düşmiş gibi sūzān olurdu. Zebānı zebāne-i āteş ü nāyı şem⁶¹⁷⁹ gibi fūrūzān olurdu. Ehl-i bezme āteşden gezend irmemek için dideleri eşk-rizān olurdu. Mecālīs-i pādşāhda çün ikisi ‘ıyş-ı şeb-gir iderlerdi, Şāh Kulu ve Meḥemmed Kāsım kemānçe⁶¹⁷⁹ -i kemān ve ney-i tır ile ‘asākır-i ğamı sıyup ba⁶¹⁸⁰ dehu kemān-gürūhe vü ağız tūfengiyle murğ-ı şādi şikārına el ağız bir iderlerdi. Şāh Kulu mün⁶¹⁸¹ azil ammā Meḥemmed Kāsım hem-dem-i kavābil idi. Bārī Tahte’l-kal⁶¹⁸² a⁶¹⁸³ da her ikindi zemānında gelüp Fūrde mübāḥaşesi olan yārān anı ḥakem farz iderlerdi, müşkillerin aña ‘arz iderlerdi. Mūte‘ākıben fevt oldılar Şāh Kulu’nuñ cā-nişini kalmadı ammā Meḥemmed Kāsım’uñ Turşıcı-zāde Hüseyñ Çelebi nām (F284b) pey-revi kıldı. Egerçi rütbetde üstād-ı Monlā ve Hüseyñ Çelebi, Hüsāmü’d-din Çelebi idi ammā şan⁶¹⁸⁴ atda Hüseyñ Çelebi, Turşıcı-zāde iken belki *halvā rā āḥir ḥorend*⁶¹⁸⁰ mūcibince halvā-yı peşin idi. Ba⁶¹⁸⁵ z-ı vāridātı çok manşıblarda ve ḥıdmetlerde olmağla ḥaylī ğnā tahşil eyledi. Ammā el-ḥak dād u dihişde ve ‘atā vü bahşışde ebr-i Behmen ve yāḥud nesl-i Ḥātem idi. Ma⁶¹⁸⁶ a⁶¹⁸⁷ l-kışsa Fehmi-i mezkūr Şāh Kulu’ya bir meclisde çok ibrām olunup sāz çalmağda bediheten bu beyti dimişdür. (S147a) *Beyt:*

İñende kelle huşk olma taşāğūñ gibi Şāh Kulu (P294b)
Ki andan⁶¹⁸¹ sūznāk öter benüm taşāğūmuñ kılı

FEYZİ: Rūmili’ndendür ğalibā Manastırdandur⁶¹⁸². Ḥaylī tab⁶¹⁸³ -ı nāzūki ve zihni-i çāpūki var idi ammā ğāyet şūrīde idi. Gūyā tūneti ḥamr ile muḥammer olup şakā üzre āferīde idi. Sahn pāyesine vardukda Çorlılı ‘İsā Beg dirler (A285a) bir sipāhī-zāde⁶¹⁸³ var idi ki odası yārānuñ mihmān-ḥānesi vü sāyesi ve olanca ḥarclığı fuḳarādan nā-çizler ü nā-dāştlar ser-māyesi idi, aña mukārın olup ğāḥ ḥarāca ve ğāḥ sā’ir ḥıdmete bile gitdi⁶¹⁸⁴ ve şehride oldukça eger vahdeṭe vü eger şoḥbete bile gitdi. Ḥattā bir şehrengiz peydā idüp münāsebet ile merķūm ‘İsā Beg⁶¹⁸⁵ aḥvālın içinde sebk idüp bu beyti ḥoşca dimişdür. *Beyt:*

Çü ‘İsāya bu mürde hem-dem oldum
Ki gökde istedügüm⁶¹⁸⁶ yirde buldum

Soñra andan daḥı ayrılup ğāḥ Manastır’da mu⁶¹⁸⁷ allim ü ğāḥ ba⁶¹⁸⁸ z-ı Rūmili kaşabalarında ḥatīb oldu. Aḥir Bayram Beg yanında Dimetroca nām kaşabada bir gice⁶¹⁸⁷ ‘arāk-nūş olup⁶¹⁸⁸ ḥarīk-i āteş-i leḥīb oldu. *Şi‘r-i ū :*
Göz yaşlu gönül zūlf-i perişānlar içinde
Kaldum karañu gicede şu⁶¹⁸⁹ bānlar⁶¹⁸⁹ içinde

Rūmili kaşabalarından Niğbolı’da Koyun Baba⁶¹⁹⁰ tarīkinden Sultān ‘Alī Koçı Baba dirler bir er vardur ma⁶¹⁹¹ mürdur eger türbe ve eger ḥānḳāhıdır (B214a) mezārı ol diyār halkınuñ ziyāretgāhıdır. ‘İşk Dede dirler bir piri vardur ki abdāl ü ebrāra (F285a) ser-dārdur. ‘Ömri mücerredāne geçüp ehl-i tecrid ile ūlfet ider ve ğonce gibi kisesi jāle-i diremden memlū⁶¹⁹¹ olduğın görse yüregi ḳan ṭolup⁶¹⁹² gül gibi zer-pāş olup şeb u rüz

⁶¹⁷⁸ reste] rişte B

⁶¹⁷⁹ kemānçe] -B A P S

⁶¹⁸⁰ *Helvayı sonra yerler.*

⁶¹⁸¹ andan] belki P

⁶¹⁸² ğalibā Manastırdandur] - B P F

⁶¹⁸³ sipāhī-zāde] sipāhī-zāde sipāhī P F

⁶¹⁸⁴ gitdi] -P

⁶¹⁸⁵ ‘İsā Beg] ‘İsānuñ A

⁶¹⁸⁶ istedügüm] istedigüm B

⁶¹⁸⁷ bir gice] -P

⁶¹⁸⁸ olup] idüp F

⁶¹⁸⁹ şu⁶¹⁸⁹ bānlar] bārānlar B A P S

⁶¹⁹⁰ Baba] Yaba A S

⁶¹⁹¹ memlū] maḥlū B A P S

‘ıyş u ‘ışret iderdi, Feyzî anda geldükde bu medhî diyüp zâviyesi dîvârına yazmış, andan nakl itdüm. *Murabba*‘:

Bir ğarîk-i baħr-i raħmet sâkin-i dârü’l-beķā
Meşhedi taşında tiz olur anuñ tîğ-i du‘â⁶¹⁹³
Astânında maħaldür cân u dil kurbân ola
Kim vilâyet kânıdur Sultân ‘Alî Kocı Baba

Cümle-i abdāl⁶¹⁹⁴-ı Rûmuñ server ü ser-tâcıdur
Türbe-i ‘ulyâsınuñ çerħ-ı felek mi‘râcıdur (P295a)
Pâdşâhlarla gedâlar himmeti muhtâcıdur
Kim vilâyet kânıdur Sultân ‘Alî Kocı Baba

Ayağı toprağı gözler nûrı dünyâ mâlidür
Kelle-i abdāl-ı dehr ol serverüñ pâ-mâlidür
Hazret-i Koyun Babanuñ naķd-i vakt ü hâlidür
Kim vilâyet kânıdur Sultân ‘Alî Kocı Baba

Mihr ü meh gibi yanan rûşen çerâğıdur anuñ
Ehl-i diller mecma‘ı şimdi ocağıdur anuñ
Çeşmesi mâ’-i ma‘in cennet turağıdur anuñ
Kim vilâyet kânıdur Sultân ‘Alî Kocı Baba (A285b)

‘Ayn u şîn ü kâfı itmiş kendüye nâ’ib-menâb
‘Işķ-ı pâkûñ mażharıdur Feyzîyâ bî-irtiyâb
Kimyâdur toprağı vâllâhu ‘âlem bi’ş-şavâb
Kim vilâyet kânıdur Sultân ‘Alî Kocı Baba

HARFÜ’Ş-ŞÂD

ŞÂFÎ: Cezerî Kâsım Paşası dimekle ma‘rûfdur. Mezbûr Sultân Meħemmed⁶¹⁹⁵-i merħûmuñ nazar-ı iķşir-nażir-i eşir-te’şirine mazhar olup⁶¹⁹⁶ âşâr-ı iltifâtıyla tedric ile defterdâr ba‘dehu vezir olur. Ba‘de’t-teķâ‘üd Selanik sancagı şadaķa olunup dâr-ı ‘uzletde kûşe-gir olur. Selanik’de câmi‘i vü ‘imâreti ve İstanbul’da Ayasofya’dan beri Servili maħallesinde Rûstem Paşa evi civârında⁶¹⁹⁷ bir câmi‘-i pür-nüzheti yadur. Şi‘re kûşîş ve Ahmed Paşa ğazellerine nazîre dimekle tab‘ın âzmâyiş iderimiş. *Gazel-i û*:

Sünbülün her dem gül üzre târmâr olmaķ neden
Nergisün her kûşede mest ü ħumâr olmaķ neden

Hûn-ı dildür dem-be-dem derd ü ğamuñla yidüğüm
Ol daħı zülfün ucından zehr-i mâr olmaķ neden (F285b)

Geh cefâsı ħükm ider mülk-i dile ğâhî ğamı
Bir ħarâb-âbâda iki şehryâr olmaķ neden

Çünki mir’ât-ı cemâlerinden görindi kâ’inât (S146b)
Der-be-der mihr ile mâh âyinedâr olmaķ neden

Haţ-ı dil-ber gibi âħir çün gelürmiş yazılan
Şâfiyâ âyine-i dilde ğubâr olmaķ neden

ŞÂBİRÎ⁶¹⁹⁸: Merħûm Vâ‘iz Monlâ ‘Arab’uñ nebîresi ve Rûstem Çelebi dirler Halebî⁶¹⁹⁹ müderrisi iken (B214b) fevt olan⁶²⁰⁰ bir ehl-i fażluñ ferzendi ve vâriş-i

⁶¹⁹² [tolup] dolup P

⁶¹⁹³ du‘â] fenâ B A S F

⁶¹⁹⁴ abdāl] erbâb B A P S

⁶¹⁹⁵ Meħemmed] -B

⁶¹⁹⁶ olup] düşüp P

⁶¹⁹⁷ Rûstem Paşa evi civârında] -B A P S

⁶¹⁹⁸ Biyografinin tamamı der-kenar S

fezâ'il-i keşîresidür. Tarîk-i 'ilmi sürüp âyine-i taḥşîlinde çihre⁶²⁰¹-i ḥuṣûl-ı 'ulûm u ma'ârif görüp mülâzım ve şaded-i itmâm-ı kitâbda Bafrâ'da kâzî vü icrâ-yı şer' a müdâvimdür. (P295b) Şi' re daḥı ṭab' ı mülâyim ve didügi eş'âr maḳbûl ve ḥâlî⁶²⁰² ez lev-m-i lâ'imdür. Şi' r-i ü⁶²⁰³:

Zülf-i şeb-rengün için gerçi ki reyḥân dirler

Sünbül-i bâğ aña ḥayli perişân dirler⁶²⁰⁴

Ve lehu:

N'ola şâfî derûn olsaḳ bu bezm içre şafâ-meşreb

Begüm âyine-i 'âlem-nümâdur her gedâ-meşreb⁶²⁰⁵

Ve lehu⁶²⁰⁶:

Hıdmet için sen şehûn kaşr-ı sürûr-encâmına

Mihr bir ḳollıḳçıdur ḥurşîd dirler nâmına

Ve lehu:

Pürdür şadâ-yı âhum ile bezm-i ğam benüm

Nâlem yanında nây uramaz hiç dem benüm⁶²⁰⁷

ŞÂLİH ÇELEBİ: Beyt:

'Ulemâ-yı fuḫâlâ-yı fuḳahâdandur⁶²⁰⁸ ol

Şu' arâ-yı fuṣaḥâ-yı büleğâdandur⁶²⁰⁹ ol

'Uzemâ-yı 'ulemânun ercendi⁶²¹⁰ Celâl-zâde Şâlih Çelebi Efendi'dür. Mevlidi faḳîr mevlidi (A286a) Rûmili'nde Vılcıtrın'dur⁶²¹¹. Çün mevleviyyeti⁶²¹² ve fevâzıl u fezâ'ilde evleviyyeti ḥâric-i şaded ve istikṣâ vü istifâsımun istihâlesi mânend-i keyl-i baḥr-i bi-hadd u şümâr-ı necm-i bi-'adeddür. Ol fıkrdan rücû' ve mebhâse şürû' evlâdur. Merḥûm Kâzî Celâl neclidür. Tab' ları letâfetden ve ḥılḳatları zarâfetden ḥâlî olmayup 'unfuvân-ı şebâbdan ve evâ'il-i taḥşîl-i 'ilm ü iktisâbdan şî' r dirler ve Şalâhi ve Şâlih taḥalluş iderler. Egerçi her fende yed-i 'ulyâları vardır, maḥşûsen inşâda ḳalem-revlikde yed-i tûlâları vardır. Suḥan-sâzlıḳda ve ḳıssa-perdâzlıḳda ve kelâm-ı nefis ü edâ-yı selis ile ḥüsn-i edâda dem-i 'İsâ ile siḥr-i Sâmiri cem' idüp yed-i beyzâları vardır. Kemâl Paşa-zâde-i merḥûmun maḳbûl dânişmend ü enisi ve mü'ellefât u tevâriḥin beyâz idici ve meḳâtib-nüvisi iken Hâce Efendi'ye varup anlardan mülâzım olmuştur. Ba' dehu Edirne'de Serâciyye müderrisi olup eyyâm-ı ta' tîlde muṭâlâ' adan sâmit u kelâl geldükde tenşit-ı ḥâtır ve teşḫîz-i ḳalb-i fâtır (F286a) için Sultân Süleymân'un Belğrad ü Rodos ve Budun ü Üngürüs gazâların yazmışlardır. Ba'zın pâdişah nâm-ı nâmisiyle müveşşeh ve ba'zın İbrâhim Paşa na' tı ile müreşşeh itmişlerdür (P296a). Ve inşâlarında ekser-i ecnâs-ı cinâsdan cinâs⁶²¹³ lafzın ihtiyâr itmekde Kemâl Paşa-zâde'ye taḳlîde 'âzim olmuştur. Andan İbrâhim Paşa Mısr'a teveccüh itdükde karındaşı Muştafa Çelebi anların kâtibi olup bile gitmek taḳrîbi ile bu târiḥi dimişdür. *Târîḥ-i ü:*

Hazret-i Paşa-yı a' lâ-menzil ü âlî-cenâb

Ḥaḳ Te'âlâ 'izzet ile dâ'imâ şâd eyleye

⁶¹⁹⁹ Halebî] Çelebi P

⁶²⁰⁰ olan] olmuş B A P S

⁶²⁰¹ çihre] mihre A S

⁶²⁰² ḥâlî] ḥayâli F

⁶²⁰³ şî' r-i ü] maṭla' B A P S

⁶²⁰⁴ maṭla': Zülf-i şeb-rengün..... dirler] -A

⁶²⁰⁵ ve lehu: N'ola şâfî.....gedâ-meşreb] -F

⁶²⁰⁶ ve lehu] Li-muḥarririhi B P S / Maṭla' A

⁶²⁰⁷ ve lehu: Pürdür..... benüm] -F

⁶²⁰⁸ fuḳahâdandur] fuḫâlâdandur F

⁶²⁰⁹ fuṣeḥâ-yı büleğâdandur] büleğâ-yı fuṣeḥâdandur B A S F

⁶²¹⁰ 'uzmâ-yı 'ulemânun ercendi] -F

⁶²¹¹ Mevlidi faḳîr mevlidi Rûmilinde Vılcıtrındur] -B P

⁶²¹² mevleviyyeti] mevleviyyeti mevlîdi faḳîr mevlîdi Rûm ilinde Velekterimdür A / mevleviyyeti

mevlîdi faḳîr mevlîdi Rûm ilinde Vılcıtrındur S

⁶²¹³ cinâs] cinâsî A S / icnâs F

‘ Asker-i manşūr-ı şāh ile geçüp deryāları
Şeh Süleymān-ı zemān devrinde bir ad eyleye

Zulm ile vīrān olan iklīmi ma‘ mūr itmege
Varup İslām ehlini her ğamdan āzād eyleye (B215a)

Hātif-i ğaybī didi tārīhin ilhām eyleyüp
Aşaf-ı devrān-ı ‘ ādil⁶²¹⁴ Mısrı ābād eyleye (932)

Paşa-yı merhūma ol tārīhlerde tārīhle ve şī‘ rle intisāb kâbil olmağın intisāb (F286b) ve şeref-i iktisāb idüp anlaruñ himmetleriyle Murād Paşa müderrisi olup (A286b) andan ‘ Alī Paşa’ya müderris olup İyās Paşa devri olduĝda faẓl u kemāllerine külli i‘ tikkād idüp Şāhn’a getürdiler. Pādşāh-ı merhūm dahı *Firūz Şāh* hikāyesin aña terceme etmek buyurdılar. Kitāb-ı mezkūr kat‘ -ı munaşşıf üzere sekiz tokuz cild vardur, sehl zemānda itmām itdiler. El-haĝ ol maķūle kitāb-ı kebīr ve kelām-ı keşir andan eyü terceme olinmaz, hem vāzihdür hem faşihdür; Türkidür ammā ‘ Acem dil-berleri gibi pür-kirişme vü ‘ Arab ‘ işvegerleri⁶²¹⁵ gibi melihdür. Haleb ve Şām ve Mısr’a kâzī olduĝdan sonra tekā‘ üd itdiler. Ebī Eyyūb Ensāri civārında karındaşları Nişāncı ihdās itdüĝi cāmī‘ i kurbında ev ve bāĝçe itdiler. Vahdet ü ‘ uzlet niyyetin idüp tereddüd-i ekābirde tereddüd üzere olup erbāb-ı cāha āmed şud ayağın kesüp ikdām-ı akdām ile kūy-ı ünsu’llāha gidenler eşerine gitdiler. Bu hālde Şeh-zāde Sultān Bāyezid *Cāmī‘ ü’l-hikāyāt* kitābın terceme emr itdi. Anda hod ber-vech ile ‘ arz-ı kemāl belki⁶²¹⁶ izhār-ı sihr-i helāl itmışdür ki naziri muhāldür. Aşlā müsevvede itmedin ser-i kalemnden ancılayın kitāb-ı ‘ azimi yine muķaffā vü müsecca‘, muraşşa‘ u muşanna‘ (P296b) terceme idüp metin mebanī ve rengin ma‘ ānī üzere bir cildin kendü haţtiyla yazup bir cildin āhare yazdurdı. Bu bir sehl-i mümteni‘ dür. (S147a) Şeh-zāde haylī pesend itdi. Hil‘ at-ı fāhir ü baħşış-i vāfiriyle ģadrin bülend itdi⁶²¹⁷. Menāşıbdan dil-hāhuñ i‘ lām ile eyle, taħşil eyleyelüm diyü ‘ ahd ü sevgend itdi. Mevlānā⁶²¹⁸ dünyādan etek silküp el çekmişdi ve kiştār-ı āmālına ģabb-ı ģubb-ı ilāh ekmişdi⁶²¹⁹. Manşıb-ı dünyādan⁶²²⁰ i‘ rāz ‘ arz idüp⁶²²¹ *murādāt-ı dünyāya ta‘ arruzum ģalmadı* diyü kendülerin ģukm-i mevtime farz itdiler. Ammā talebesine sebep-i şuĝl u vech-i ma‘ āş olmağcün medrese-i Ebī Eyyūb-ı Ensāri şadaķa buyurıldıĝı taķdırce⁶²²² ifade-i ‘ ilm-i tefsir ü ģadiş sebep-i nef‘ -i uĝrevi ve ‘ amel-i kavī idüĝin ‘ arz itdiler. Yüz aķça ile anda müderris oldılar. Sehl müddetden sonra za‘ f-ı başar ‘ ārız olup (F287a) şuĝl-ı işĝāl idemeyüp ‘ uzlet ü inķitā‘ zevkın unutmadılar yine tekā‘ üd vazifesin (A287a) tażarru‘ idüp dergāh-ı mu‘ allāya olan ‘ arzların bu rubā‘ i ile taştir itdiler. *Rubā‘ i-i ü*⁶²²³:

Ey şeh-i encüm-haşem sultān-ı gerdün-iktidār
Pādşāh-ı zerre-perver sāye-i perverdigār
Dinle benden ‘ arz-ı hāl itdüm yüce dergāhuña
Gökyüzinden āftāba yir yüzinde zerrevār

(B215b) Mes‘ ūlleri ģayyiz-i ģabülde vāķı‘ olup yine ber-resm-i evvel yüz aķça itdiler. Birķaĝ ĝün ‘ ālem-i ferāĝatde iştiĝāl-ı envā‘ -ı ‘ ibādetde oldılar. Sene ve seb‘ in ve tis‘ ami‘ ede her emeli terk idüp diyār⁶²²⁴ -ı āģirete gitdiler. Menāşıb-ı dünyādan ferāĝat⁶²²⁵ eş‘ arında didüĝi ĝazeldür ki ĝāyet bi-bedeldür. *Gazel*:

Āģir oldı ‘ ömr cün ĝeĝdi hevā şimden ĝerü
N’ ideyüm el virdüĝin dünyā baña şimden ĝerü

⁶²¹⁴ ‘ ādil’in altında 932 yazılı A

⁶²¹⁵ ‘ işvegirleri] ‘ işveleri F

⁶²¹⁶ belki] ve P

⁶²¹⁷ hil‘ at-ı fāhir ü baħşış-i vāfiriyle ģadrin bülend itdi] -B A P S

⁶²¹⁸ Mevlānā] Mevlānā ‘ uluvv-ı himmetden F

⁶²¹⁹ ekmişdi] ekmişdi kendüler temām F

⁶²²⁰ manşıb-ı dünyādan] manşıbdan B A P S

⁶²²¹ idüp] itdüklerini F

⁶²²² buyurıldıĝı taķdırce] buyurılup ol medresede F

⁶²²³ rubā‘ i-i ü] nazm A S

⁶²²⁴ diyār] diyār-ı dār-ı A S

⁶²²⁵ ferāĝat] ferāĝat itdiler F

Pîrlik eyyâmıdır irişdi hengâm-ı sükûn
Şu gibi dil tıflı akmaz her yaña şimden gerü

Tâ'ir-i kudsiydi dil aındı tecerrüd 'âlemin
Cîfe-i dünyâ gamı düşmez aña şimden gerü

Ben cihân sevdâlarından çekdüm el ey müdde' i
Ser-be-ser gavgâ-yı dehri al⁶²²⁶ saña şimden gerü

Bir gün âgâh olmaduñ düş gibi geçdi mâ-mazâ (P297a)
Şâlihâ hâlûn n' olur bâri aña şimden gerü

Merhûmuñ 'ömri tecerrüd ile geçüp sinleri sittine varduğda Haleb kâzîsı olmazdan
muâddecce vâlidesi bir câriye hibe idüp andan bir oğulları oldu. *Elhamdu lillâhi'l-lezî
vehebe lî 'ale'l-kiberi İsmâ'ile ve İshâka*⁶²²⁷ âyetine iktidâen İshâk ad virdiler idi ve
şâkirdlerinden Rahmî vilâdetine bu târihi dimişdi. *Târih*:
Halef-i Şâlih ide celle Celâl

Hakkâ eyü târihdür ve müverrihlere bâ'is-i tevbihdür. Ferzend-i merkûm on yaşın
geçdükdü fevt oldu. Merhûm ol harâret ile Leylâ vü Mecnûn hikâyetin nazm eyledi ve
âteş-i müşibeti ol kitâb eşnâsında yanup yakılmağla kezîm eyledi. Bu kıt'a itmâmına
târihdür. *Kıt'a*:

Dürr-i mensûrı bu kışsa bahrinüñ
Kırk iki günde olındı nazm hep⁶²²⁸

Saňa târihin virür bunuñ haber
'Ayn-ı nazm u fâ-yı sinn ü lâm-ı leb

(F287b) Hazret-i Monlâ ile benüm sene erba'a ve sittin ve tis'ami'eye dek
mülâzemetüm ve huzûrlarından hâsıl olmış⁶²²⁹ şeref-i şohbetüm yogıdı. Târih-i
mezkûrda mu'idleri Hatemi Çelebi ki mahallinde (A287b) mezkûr u mestûr olur, mâ-
beynümüzde uhuvvet olmağın huzûrlarında yâd-âverlik idüp anlar dağı Leylâ vü
Mecnûnların ve mecmû'a-i inşâların ve divân-ı gâzeliyyâtların ve bi'l-cümle dercile
dürr-i meknûnların bendeye göndermişler. Gördüğümde kitâblarınıñ pâyânına bu
kıt'ayı güstâhvâr yazup gönderdüm. Haylî istihsân buyurmuşlar ve pesend idüp ihsân⁶²³⁰
buyurmuşlar⁶²³¹. *Kıt'a*:

Levhaşa'llâh kitâb-ı rûhânî
Mehbi't-i feyzhâ-yı Sübhânî

Ne kitâb-ı 'acib olur bu kitâb
Yazamaz vaşfını bunuñ küttâb

Hikmet-âmîz içinde ki kelimât
'İbret-engîz cümle sırr u nikât (B216a)

Nesri gûyâ ki lü'lü'-i mensûr
Saķfı merfû' u beytidür ma'mûr

Nazmıdır ser-be-ser dürr-i manzûm
Ma'ni-i nağzıdır sır-ı mektûm (S147b)

⁶²²⁶ var, al şeklinde düzeltilmiş: B

⁶²²⁷ *Yaşlılığım rağmen bana İsmail'i ve İshak'ı bağışlayan Allah'a hamdolsun. İbrahim 39*

⁶²²⁸ nazm hep] hep temâm F

⁶²²⁹ hâsıl olmuş] istiktâ olunmuş F

⁶²³⁰ ihsân] istihsân B

⁶²³¹ ve pesend idüp ihsân buyurmuşlar] -F

Ta' n ider baħrı baħr-ı mescûra⁶²³²
Ta' n ider beyti beyt-i ma' mûra

İçi pür-genc-i şāyegānīdür
Genci pür-gevher-i ma' ānīdür

Dil-küşādur laṭīf inşāsı
Cān-fezādur güzel hikāyāsı

Kıssası hep rümûz-ı pinhānī
Sözleri vāridāt-ı Sübhānī (P297b)

Gerçi kim māziden hikāyetdür
Ser-be-ser ehl-i hāle ' ibretdür

Ma' den-i gevher-i ḥakā' ıkdur
Her nice vaşf olınsa lāyıkdur

Der ü dīvārı cümle pür-tezyīn
Nite kim gülsitān-ı ḥuld-ı berin

İde Allāh bed-naẓardan emīn
Aferin bağbānına taḥsīn

Bu eşnāda Ebī Eyyūb medresesi virildükde ben ḥaste bulunup şeref-i dest-būslarına baħt-ı menḥūs mānī' olduğda merḥūm Ḥatmī'ye i'ādeyi iḥsān buyurmuşlar, fakīri 'iyādete göndermişler. Şeref-i iltifātları şafā-baḥş olup üftān ü ḥizān varıldukda ḥüsn-i talākırları ve tayb-ı aḥlākırları sebebiyle bu kıt' ayı ayakları türābına inhā itdüm⁶²³³. *Kıt'a:*
Diyār-ı faẓl u ' irfānda Sikender-mesned-i ḥūbī
Otur gel şadra çekdürme cihāna şabr-ı Eyyūbı

'Azīz ol gel şadāret Mısrına ey Yūsuf-ı iḥvān
Yiter çekdi cihān қаht-ı keremden ḥüzn-i Ya' kūbı⁶²³⁴

Kanı bir ḥākim-i ' ādil ki gerdūndan ala dādum
İdem şekvā-yı zehr-i қahr-ı dehr-i şehṛ-āşūbı

Se-pāre oldı levḥ-i ma' rifet kilik-i hüner şındı (F288a)
Қazā ceffe'l-қalem yazdı dürildi faẓl mektūbı (A288a)

Eger ağzıyla biñ murğ-ı ma' ānī şaydın eylerse
Қalam nā-dān yanında ser-nigündür nitekim ṭūbī

Hasīb ile nesībe cāy-ı rāḥat yok cihān içre
Yiri şadr-ı sa' ādet cāhilūñ olursa ger nūbī

Toğaydı ger sa' ādet neyyiri burc-ı celāl üzre
Ağardı āsmāna ' ilm ü faẓluñ gün gibi ṭūbı

Bilür sultānumı ' Āşık ki faẓl u luṭfa şālihīdür
Anuñçün rıf' atūñdür rüz u şeb maқşūd u maṭlūbı

Ümīdüm bu ki beyt-i tāsi' i ol vaқt idem itmām
Ola hem-kāfiye hem isteyem ḥazretten Üskübi

⁶²³² ta' n ider baħrı baħr-ı mescûra] -F

⁶²³³ baħt-ı menḥūs.....inhā itdüm] dest-res bulımayup bu kıt' ayı inhā cyledüm B A P S

⁶²³⁴ ḥüzn-i Ya' kūbı] şabr-ı Eyyūbı A

Monlā-yı merhūm dahı muḳābeledde bu kıṭ‘ ayı diyüp⁶²³⁵ kendü ḥaṭṭ-ı şerīfleriyle yazup
bu ḥaḳīre⁶²³⁶ göndermişler. Ta‘ vīz-kerden-i cānum ve ḥırz-ı āmānumdur. Kıṭ‘ a:

Gelüp çün ihtiyār itdüm bu künc-i ‘ izz⁶²³⁷-i Eyyūbı
Felek şadrında yirüm var melekler gibi kerrübı

Egerçi ḥūbdur şadr-ı menāşıbdā dil-i ‘ āşık
Degüldür zabṭa ḳābil bil bu şūḥ-ı şehr-āşūbı

Cihānda ḳadri yok diyü şaḳın yigrinme faẓluñdan
Bahā-yı ḥüsni eksilmez ne deñlü yirseler ḥūbı

Ḳadir virmekle ādem mi olur bir dīv-ḥū cāhil
Ḳireç sürmekle ağarmaz yüzine zışt-i her nübı

Ferāḡat küşesin tıtdı Şalāḥī şimdiden gerü⁶²³⁸
Du‘ āsından alalum gel Selanik ile Üskübı

ŞĀNİ‘ İ⁶²³⁹: Mevlid ü menşe‘i İstanbul ve kendü maḳbūl-ı kulūb-ı erbāb-ı
ḳabūldur (P298a). Envā‘-ı feẓā‘ille ārāste ve eṣnāf-ı ma‘ārifle pīrāste,⁶²⁴⁰ akrānından
fā‘ik ve menāşıb-ı ‘āliyeye lāyık idüḡine fuẓalā-yı ‘aṣr ḥuẓūr u ḡıybetinde ‘alā ru‘ūsī‘l-
eṣḥād⁶²⁴¹ şehādet iderler. Anaṭolı ḳāzī-‘ askerliğinden mütekā‘id olan Sinān Çelebi
Efendi‘den mülāzım olup yine rüz u şeb izdiyād-ı feẓā‘il ü ma‘ārifde müdāvimdür.
Ekser-i evḳātı belki aḡlab-ı eyyām u sā‘āti⁶²⁴² muṣāḥabet-i ahālī ve mücāleset-i efāzıl u
e‘āliye maşrūfdur. Ve‘l-ḥāşıl geldüḡi meclisden bī-behre ḡitmez ve bir gün ki ifāde vü
istifāde ve dūnki ḥālinden ḳalıl ü keşir ziyāde ile⁶²⁴³ geçmese⁶²⁴⁴ *men istevā yevmāhu fe
hüve maḡbūnun*⁶²⁴⁵ ḥadīs-i şerīfi mazmūn-ı meymūnı mücibince anı ‘ömrden ‘add
itmez. Selāmet-i ṭab‘ ve istikāmet-i zihn sebebi ile ḡāḥi şī‘rde dahı azmāyış-i ṭab‘ ider
(F288b). Elfāzı münakḳah u maṭbū‘ ve eṣ‘ārı muḥayyel ü maşnū‘dur. Naẓmında ḥüsni
edā vü selāset ve şī‘rinde çāşni-i sūz u ḥarāret vardır. *Eṣ‘ār-ı ü:*

Şalaldan bezm-i ‘uṣṣāk içre pertev ‘ārızūñ nūrı
Ḥicābından eriyüp geçdi cānā şem‘-i ḳāfūrı

Ve lehu:

Seher dārū‘ş-şifā-yı kūyuña ‘uṣṣāk-ı dil-ḥaste
Giderler⁶²⁴⁶ ey ṭabīb-i cān u dil āheste āheste

Ve lehu:

Felek ḥurşīd-i ‘ālem-tābdan bir şem‘ uyandırmış
Çerāḡ-ı şubḥa bir ḡarrā kızıl altını yandırmış (A288b)

ŞUBḤİ: Merhūm Muṣṭafā Çelebi‘dür ki babası Monlā Ḥakīm Sinān‘dur ki
Sultān Mehemmed-i merhūm (B216b) devrinde⁶²⁴⁷ re‘īs-i eṭibbā imiş. Kendüye biz
irişdükdde⁶²⁴⁸ bir pīr-i rüşen-zamir, lisānı vāridāt-ı ḳudsiye sefir ve zamiri hetf ü ilḥāmla
semir idi. Ḥaylī zarāfet-i şān ve neẓāfet-i dil ü cānı var idi. Ḳāzī-‘ asker Ḳadri Efendi⁶²⁴⁹
ile ehl-i inās⁶²⁵⁰ u hem-ke‘s imiş, (S148a) ölince yine muṣāḥibi⁶²⁵¹ idi. Mü‘eyyed-

⁶²³⁵ diyüp] -P / cevap yazup F

⁶²³⁶ yazup bu ḥaḳīre] - A P S F

⁶²³⁷ ‘ izz] ‘ uzlet F

⁶²³⁸ şimdiden gerü] şimdiden sozra A S

⁶²³⁹ Şānī‘ İ] Şānī‘ B P / Biyografinin tamamı der-kenar B / Biyografinin tamamı -A

⁶²⁴⁰ pīrāste] ārāste F

⁶²⁴¹ Şahitlerin başı üzerine.

⁶²⁴² sā‘āti] evḳātı B A S

⁶²⁴³ ile] eylese F

⁶²⁴⁴ geçmese] -B S

⁶²⁴⁵ *Kim, iki günü aynı olan hüsrān içindedir.*

⁶²⁴⁶ giderler] giderür A F

⁶²⁴⁷ merhūm devrinde] sultān Bāyezīd zemānında F

⁶²⁴⁸ kendüye biz irişdükdde] -A S F

⁶²⁴⁹ Efendi] Çelebi B

⁶²⁵⁰ nās] inās B A

zāde'den mülāzım olup Filibe müderrisi iken⁶²⁵² kaḫāya teveccüh idüp Şofya ve Gelibolı⁶²⁵³ ve Kütāhiyye'ye ve Āmid ve Galata'ya kâzî oldı. Āhir tekrār Şofya kâzîsi olduğda sene ḫams ve ḫamsın ve tis'ami'ede ve imdād-ı ecēl istirdād-ı karz-ı rūḫa mütēkâzî oldı. Āhir⁶²⁵⁴ maḫbes⁶²⁵⁵-i kabırde maḫbūs (P298b) itdi ve na'imini būs itdi. Merḫūmuñ kıyās-ı şu'arāya muḫālif iki ḫaşleti var idi. Evvelā zen-dost idi, şu'arādan Tāci-zāde Ca'fer Çelebi ve Ḥayālî gibi. Nite kim ekseri 'alā vefkı'l-cumhūr maḫbūb-perestdür Me'ālî ve Nihālî ve Gazālî gibi. İkinci buydı ki ekşer-i şu'arā ki mey ü maḫbūbdan dem ururlar; bu rubā'iyi ḫasb-i ḫāl idinürler *Rubā'î*:

Bā surḫ-ı gül ān surḫ mey ey surḫ 'izār
Tā surḫ şevēd rüy-ı ṭarab zūd be-yār
Ruh zerd mekun be-sebzî ez ezrak-ı çerḫ
Dür çend siyeh sepīd şud leyl ü nehār⁶²⁵⁶

Bu ol maẓmūnı kulağına koymayup *Rubā'î*:

Mey ḫāre eger ḡanî buved 'ūr şevēd
Vāz 'arbedeş cihān pür ez şūr şevēd
Der-ḫoḫka-i la' l ez ān zümürüd rîzem
Tā dide-i ef'î ḡamem kūr şevēd⁶²⁵⁷ (F289a)

maẓmūnıyla 'amel idüp 'ömrümde 'arākı gön'lümden geçürmedüm ve şarābı gözümde getürmedüm, kimesne nāb-ı şarābı yüzümde urmadı ve benî bir kes kuy-ı muḡānda görmedi diyüp ḫamrū'l-e' acim tenāvül iderdi ve dirdi. *Rubā'î*:

Her geh ki men ez sebz ṭarabnāk şevem
Şāyeste-i sebz-i ḫing-ı eflāk şevem
Bā sebz-ḫaṭan sebz ḫürem der sebz
Z'ān piş ki hemçü sebz der ḫāk şevem⁶²⁵⁸ (A289a)

Keyfiyyet-i ḡubāra ḫayrān olup şafāsı zemānında taḫayyülāt-ı şî'riyyeye ma' rûf olurdu ve kederi vakti irişse⁶²⁵⁹ şatranca meş'ûf olurdu. Her vakt ki dili baḫr-i ḡam u ḡuşşada ḡarḫ-āb-ı gird-āb olur, keyfiyyet-i esrār-ı Ḥızır irişürdi ve ḡubār-ı sümme-i şemendi ḫamruñ körliğine kör gözine kuḫl-ı cılā gibi dide-i binişüme belki 'ayn-ı āferinişüme girişür dirdi. Ol bahāne ile nefa'is-i eṭ'imeye mā'il idi ve ekşer-i miḫmānlarî erbāb-ı feẓā'il ü efāzil idi ve kendü daḫı ḫayliçe ākil idi. Ammā şu'arāda ancaḫ Necāti'ye kâ'il idi. Fakîr ibtidā mülākātında Nevā'inün bu maṭla'ına nazîre didüm diyü iftiḫār u ibtihāc ile okıduḡı maṭla' budur. Maṭla'-ı Nevā'î:

Lāceverdi⁶²⁶⁰ kaşuñ üzre zer-varaḫ tābān mıdur⁶²⁶¹
Yā meḡer gök ṭāḫı üzre encüm-i raḫşān mıdur⁶²⁶² (P299a)

Nazîre-i Şubḫî:

Kaşuñ üzre zer-varaḫ āyā meh-i tābān mudur
Zer-feşān beñler yüzünde encüm-i raḫşān mudur

Bu maṭla'ı daḫı iftiḫār⁶²⁶³ ile okırdı. (B217a) *Maṭla'*:

⁶²⁵¹ ölince yine muşāḫibi] sozra daḫı ölince yine ekşer muşāḫibleri azlaruzla F

⁶²⁵² Filibe müderrisi iken] Filibeye müderris andan B

⁶²⁵³ teveccüh idüp Şofya vü Gelibolı] rızā virdi ve kaḫā vü ḫader meydānına merdāne girdi bende bildükde Şofya kâzîsi idi. Ba' dehu Gelibolıya F

⁶²⁵⁴ āhir] -B A P S

⁶²⁵⁵ maḫbes] meclis-i B A P S

⁶²⁵⁶ *Ey al yanaklı, gülün kırmızısiyla o kırmızı şarabı, eğlencenin yüzünün kızarması için çabuk getir.*

Feleḡin yeşili ile yüzü sarartma. Ne kadar zamanda gece gündüz siyah beyaz oldu?

⁶²⁵⁷ *Şarap içen zenginse çıplak olur. Onun arbedesinden dünya coşkuyla dolar (hareketlenir). Hüznümün yılan gözü kör olsun diye, yakut (kırmızı) hokkaya zümürüt dökerim.*

⁶²⁵⁸ *Ben yeşilden dolayı neşelendiğim zaman feleklerin taze yeşiline layık olurum. Sebze gibi toprağa karışmadan önce, yeşillik içinde, tüyü yeni bitenlerle sebze yiyeyim.*

⁶²⁵⁹ irişse] eldükte F

⁶²⁶⁰ lāceverdi] lājiverdi F

⁶²⁶¹ mıdur] mudur P

⁶²⁶² mıdur] mıdur P

Sûz-ı sinem şerh ider zahmum duhân olmuş durur
Ol duhâna kanlı peykânûn zebân olmuş durur

Ve lehu:

Virme şabâya kâkülünü dâmenün gibi
Başdan çıkarma zülfünü pîrâhenün gibi

Ve lehu:

Ko beni zâr olayum karşıña tolab gibi
Dögünüp taşlar ile ağlayayum âb gibi

Ve lehu:

Sinem meger ki gamzeñe ta' lîm-hânedür
Kim penbelerle tabla-i dâğum nişânedür

Ve lehu:

Akdı bir serve gönül şu gibi kendin yeñemez
Cüybâr oldı yaşum kimsene bendin yeñemez

Gözlerüm yaşı yeñülmez dile gelse hattun
Şehre âteş düşecek kimse levendin yeñemez

Gülşen-i dilde añup kâmetini çeksem âh
Bâğbân-ı gam anuñ serv-i bülendin yeñemez (A289b)

Her kademde niçe biñ ' aşıkı pâ-mâl eyler
Çeküp ol tıfl-ı peri-nâz semendin yeñemez

Subhî-i haste kapuñda tayanup divâra
Gâh u bi-gâh çeküp nâle kemendin yeñemez

Ve lehu:

Gücüm ırmak fedâ min nâ-tüvân kapuñğa cân iltem
Kilâb-ı küyuña birkaç uşanmış üstühân iltem

Mecâlüm yok varam küyına yârün ey ecel lutf it
Elüm tut bir nefes âh-ı derunum birle cân iltem⁶²⁶⁴

Ve lehu:

Ben şehîd-i tîğ-i ' ışkam⁶²⁶⁵ ten gubârumdur benüm (S148b)
Yirde sayem şüreti resm-i mezârumdur benüm

Ve lehu:

Ravzam üzre umaram rûh-ı revânum şad ide
Gözlerüm yaşı iki göz çeşmesârumdur benüm⁶²⁶⁶

Ve lehu:

Sitâre şanma görinen felekde encüm-nağş
Şerâr-ı âteş-i âh âsmâne düşmişdür

Ğaraz o beg güzelün vaşf-ı hüsnidür Subhî
Gazel arada bahâne şehâne düşmişdür⁶²⁶⁷

ŞABRÎ: Mezkûr Şabrî mahrûse-i İstanbul'da⁶²⁶⁸ Sultân Mehemmed câmi' inde hâfız-ı kütüb olan şâhib-i şâş-ı kebir ve râkib-i boz bâr-gir Monlâ 'Arab' uñ oğludur. Ammâ kendü hayli kâbiliyyeti var yigitdür. Zemâne halkınuñ maqbûludur. Adı 'Abdu'r-rahmân'dur. Kendü hazine kâtibleri şakirdlerinden idi. Her fenne huşuşan Furse temâm mümâreset ve şarf-ı himmet eylemişdür. Envâ'-ı (F289b) şi'r ve 'arûz ve kâfiyede huşuşan ta'miyede hayli hâli var idi. Bağdâd muhâsebecisi olup gidüp (P299b) yigirmi yıla qarib eglendi yine bu diyâra gelüp hayli mülâzemet itdi. Kimesne nedür hâlün dimedi ve bir pâre nân-pâre teklif olunup konuk umduğın yimedi. Esbâb u

⁶²⁶³ matla' ı dağı iftiḥâr] matla' ın mebahât F

⁶²⁶⁴ mecâlüm yok.....iltem] -A P

⁶²⁶⁵ ' ışkam] mihrem B A S

⁶²⁶⁶ ravzam üzre.....benüm] -P

⁶²⁶⁷ ve lehu: Virme şabâya kâkülünü dâmenün gibi..... düşmişdür] -F

⁶²⁶⁸ Şabrî mahrûse-i İstanbulda] -F

emlâkin şatdı, min-ba‘d Rûm sevdâsın gönünden çıkarup yabana atdı, babasın ve anasın⁶²⁶⁹ bile alup gitdi. Ol diyârda tevattun ü temekkün itmegi mu‘arrar itdi. *Şi‘r-ı ü:*

Bir oñmadu‘ğ âvâre yürür başlaruz biz
Görsek güleni ağlama‘ğ başlaruz biz (A290a)

Cārüb-ı müjem süpürür u şu seper eşküm
İşigini pāk idici ferrâşlaruz biz

Kanlu yaşumuz yār bizüm mankırā şaymaz
Gerçi yolına la‘l u güher-pâşlaruz biz

Ağyārları pārelerüz ğamzeñ ucından
Küffāra kılıc urıcı yoldaşlaruz biz⁶²⁷⁰ (B217b)

ŞABŪHÎ: Karamanîdür. İstanbul kâzîsı iken müteveffā olan Hicrî mahlaş⁶²⁷¹ Kara Çelebi-i merhūmuñ akreb-i hūşānidur. Adı ‘Abdu’llāh, la‘kabı ‘Abdî Zārîf idi, fî’l-ha‘kika haylice harîf idi. Mahlaş hakkında dimişdür. *Beyt:*

Der-i mey-hānede bulmuş fütūhı
Kadeh-peymā kuluñ ya‘ni Şabūhî

La‘kabı hakkında dimişdür. *Beyt:*
Güzel yigitlere kul oldu bādeye beñde
Şabūhiye bu cihetden dinildi ‘Abdî Zārîf

‘İlme akrānı içre mümtāz idi. Şi‘r-gū, hūb⁶²⁷²-āvāz u tanbūr-nevāz idi. Hünkār hācesi merhūmdan mülāzım olup Kūtāhiyye vü Amāsiyye’de müderris olup ‘Arab’da kâzî oldu. Reşid’de kâzî iken *Ecibū dā‘iye’llāh*⁶²⁷³ da‘vetine icābete rāzî oldu. Karaman’dan İstanbul’a ki gelmiş, nağme-perdāzlık ü tanbūr-nevāzlıkla ‘āleme āvāze şalmış; zurefā-yı erkān-ı divān ve çelebi kısmından tāze mirās-hūrān şöhetine tālibler ve cur‘a gibi şevk ile dökölüp saçılup meclisine rāğıblar imiş. Niçeler mā-meleki nu‘l-ı meclis-i hāsīs gibi çüridüp efles mine’t-tanbūr kalmışlar ve niçe zāhid-i hūşk erbāb-ı (F290a) ‘ıyşuñ bu hāline ter düşerken ve halka-i zıkr meclisine bile dā’ireden bakarken āhır anuñ nağmesin gūş itmege nāy gibi hıdmetine niçe perdeden⁶²⁷⁴ bil bağlayup def gibi yüz kızdurup⁶²⁷⁵ çeng gibi kāmēt-i dü-tā ile şöhetine varup (A290b) seccāde-i sālūsı habāb gibi deryā-yı şarāba şalmışlar idi. Ammā menzil ü me’vāsı merhūm Kātibi (P300a) Seydî ‘Alî Çelebi hānesi ve her ne makāmı seyr eylese ‘ākıbet qarārgāhı anuñ kāşānesi idi. Levāzım-ı zarūriyyesine ol mütekeffil ve her bār bār-ı me’unātına ol mütehammil idi. Biri birine karındaşdırlar ve hālet-i ğamda hem-dem olup yaş dökmeke ve vaqt-ı ‘işretde yek-dil olup cur‘a-pāş olma‘ğda demü’l-a‘haveyn gibi bir yirden cūş u hūrūş iderlerdi. Ol vaqt ki aña Zārîf la‘kabı takıldı, İstanbul’da dört pāre zarîf idiler. Biri bu ‘Abdî Zārîf. Biri bir nāy-zen ü ehl-i suhan, hoş-‘tab‘ u hoş-mezāk, mahmūdül-a‘hlāk Mahmūd Zārîf idi ki kadīmî İstanbulîdür ve zurefānuñ a‘had-ı erkān-ı uşulîdür. Biri da‘hı Burusalîdur, mu‘kaddemā⁶²⁷⁶ ma‘rifet ü zarāfete mazhar ba‘dehu iltizām-ı mā-lā-yelzem idüp ya‘ni bir mu‘kātā‘a (S149a) iltizām idüp (B218a) fakr u āfete ma‘karr olan ‘Osmān Zārîf idi. Biri da‘hı bir Yahūdiden Müselmān olmuş bak‘kāl, bunlaruñ eczā vü evrākın rehñ alup şarāba virmege ödünc akça virür ve mezenüñ eyüsin bulıverür, na‘kır ü kıtmır hıdmetlerin idüp *rābi‘uhüm kelbühüm*⁶²⁷⁷ mūcibince pey-i dūnbāllerince yürüyen sāyevār şahş idi ki hiç bir bahāne bulmayup⁶²⁷⁸ ve zarāfetle

⁶²⁶⁹ ve anasın] -B A S F

⁶²⁷⁰ kanlu yaşumuz.....yoldaşlaruz biz] -P // şiir der-kenar: B

⁶²⁷¹ mahlaş] mahlaş ider F

⁶²⁷² hūb] hoş F

⁶²⁷³ Allah’a çağırımı cevaplayınız. *El-Ahkāf* 31.

⁶²⁷⁴ perdeden] yirden B A P S

⁶²⁷⁵ kızdurup] kızardup A

⁶²⁷⁶ mu‘kaddemā] mu‘kaddemā ‘ilm ü F

⁶²⁷⁷ Dördüncüleri köpeklerdir. *Kehf* 22

⁶²⁷⁸ bulmayup] bulunmayup P

münâsebeti olmayup ıttırâdan Tenbel Zârif didükleri bir büzürg dünbe harîf⁶²⁷⁹ idi. Andan zarâfet metâ'ı râygân olup Mehemmed Zârif Mülhid Zârif Mutlak Zârif oldu. Daha sonra çâr-suya vü bâzâra düşüp etmegiyle iki pullık bâzâr aşına ve dilimi bir mançurlık Tahte'l-kal'a'da dilimci kavununa dönüp dükkân-ı Zârif Mişin Zârif Ma'cün Zârif ve Kösñük Zârif (F290b) oldu, il ü vilâyet zarâfetle tıldı. Merhûm Monlâ Şabûhî ölinceye dek tecerrüdle geçüp 'ömri her makâmda ve her hamâmda mecma' olan câygâhlarda ve şöhet olan hânkâhlarda⁶²⁸⁰ ve dil-ber (A291a) işitdüğü yirlerde mülâzemet ü tereddüdle geçdi. Gerçi medresede hâline kâ'il ve fakra mütehammil ve kazâdan mün'azil dil idi, âhir kazâdan (P300b) dahı hazz-ı mâli dahı olmadı ve fevt olukda beytül-mâlcıya hisâb-ı ferağ ba'dehu vârişe gam u guşşadan gayrı nesne⁶²⁸¹ kalmadı. *Ez-eş'âr-ı ü:*

Gözleründür yine eglencesi ben maḥzûnuñ
Münis ü hem-demi âhû yaraşur Mecnûnuñ

Ve lehu:

Ben âh iderem halka dil-i zâruñ elinden
Ağlar o dahı dide-i hûn-bâruñ elinden

Ve lehu:

Okıdı bezm-i meye pîr-i muğân çünki bizi
Gel⁶²⁸² Şabûhî varalum biz de humârı yazalum

Ve lehu:

Haṭṭ-ı ruḥsârûñ kim görse okır nâme-i 'ışk
Meger ol kimse sevâd añlayumaz⁶²⁸³ câhil ola

Kıṭ'a:

Rûḥ-ı şânî getür ey sâkî bize
Ki gönül müşkilini ḥall idelüm

Eksilüpdür dil ü cân miḥnetden
Bedel-i mâye taḥallül idelüm

Ve lehu:

Sen güneş tal'at gibi olmaya bir meh-rû yigit
Serv-ḳadd ü lâle-ruḥsâr u hilâl-ebrû yigit

Bî-terahḥumsın velî ey gözleri âhû yigit
Dâd elüñden â yigit zâlim yigit bed-ḥu yigit⁶²⁸⁴

ŞADRİ: Halk içinde Toklı-zâde demekle meşhûrdur Toklı Baba, Düğlı Baba'dan gâlatdır. Düğlı Baba didükleri bir 'azîz-i şâhib-temîz ve bir pîr-i pür-perhîz imiş Sultân Mehemmed-i merhûmla İstanbul fethinde bile olup guzât-ı kûmât tâb-ı âftâb ve harâret-i kıtâl-ı pür-iltihâb⁶²⁸⁵ ile mahrûr olup leşkerghâha döndüklerinde buzlı ayran idüp gâzileri şıvarur ayran istemeyüp⁶²⁸⁶ şu isteyene şu virür imiş. Ol takrîb ile kendüye Baba Düğlı⁶²⁸⁷ diyüp halk içinde (B218b) Doğlı Baba dinüp ba'dehu tahrîfât-ı 'avâm u mürûr⁶²⁸⁸-ı a'vâmla Toklı Baba olmışdur. Ba'de'l-feth Sultân Mehemmed fethi hazır olanları (A291b) tarîkiyle ri'âyet itdükde Ebû Eyyûb-i Enşârî ḳapusıñ dahîlinde olan zâviye ki Ebû Şîbe demekle meşhûrdur ammâ *Tefsîr-i Kebîr* tahḳîki üzre aşl Ebû Eyyûb-ı Enşârî⁶²⁸⁹ ol olmak üzre mezkûrdur. Sultân Mehemmed baña ol küşeyi ma'mûr idivir ki bunda küşe-güzîn⁶²⁹⁰ ve zâviye-nişin olayum didi. Sultân Mehemmed murâd-baḥş olup makâm-ı ma'ḥûdi mescid ü zâviye idüp (P301a) ve merḳad-ı şâhib-i

⁶²⁷⁹ harîf] zarîf B S F

⁶²⁸⁰ hânkâhlarda] hânkâhlarda ve şöhet olan hâne-ḳâhlarda F

⁶²⁸¹ gayrı nesne] gayrı nesnesi A S F / gayrı yiyecek nesnesi P

⁶²⁸² gel] ey P

⁶²⁸³ azlayumaz] añlamayup B A S

⁶²⁸⁴ ve lehu: Ben âh iderem.....yigit] -F

⁶²⁸⁵ pür-iltihâb] iltihâmıla F

⁶²⁸⁶ istemeyüp] içmeyüp P

⁶²⁸⁷ Doğı] Doğılı F

⁶²⁸⁸ mürûr] mürûr-ı şuhûr-ı P

⁶²⁸⁹ Enşârî] Enşârî Radiyallahi Te'âlâ anhu P

⁶²⁹⁰ güzîn] nişin P

ķabri ta' mir ü tezyin⁶²⁹¹ ile m̄anend-i cennet-i 'āliye ider, zāviyedārlığı evlādına ta' yin ider. Cihet-i şeyh ü ĥadem-i mescide vezā'if tebyin ider⁶²⁹². Şadri'nün adı Piri Çelebi'dür ki Duĝlı Baba'nun oĝludur. Dirāz-bālā ve küsec-şekl, mehib-heykel bir şahş idi. Başında 'imāmesi başından büyük idüĝi müştebih idi ve keser eñselilikde (S149b) deve hörgücüne müşābih idi (F291a). Efyün-ĥār idi. Rūm'a müte'allik tevāriĥ-i eyyām ve aĥbār-ı enām bilmekde ma' mūr idi. Devlet-i Al-i 'Osmān'ın vüzerā vü a'yānı belki ṭabakāt ile erkān-ı dīvānı ma'lūmı idi. Merĥūm Sultān Bāyezid zemānından beri olan vüzerānūn hem-dem-i kadimi ve yār-ı nedimi geçerdı. Vüzerānūn üzengüsün çekmiş, 'ulemānūn önüne diz çökmüş, meşā'ihūn ellerine āb-dest için şu dökmiş geçerdı. Bezm-i İlāhiye ve bezm-i melāhiye varur yok dimezdi. Ammā ĝāyet māhir remmāl idi. Qur'a şalmaĝa ve nokta dökmeĝe ihtiyācı yögidi. Kef-i desti taḥṭa-i reml ve nukūş-ı pencesi eşkāl idi. Abdaĥ ve Bezdaĥ ve Zenātī anūn yanında eline mil alup ĥareket idemezdi, bu teskin iderdi. Zamir bilmekde şişe içinde mā gibi herkesün mā-fī'z-zamirin A292a) bilüp ta'yin iderdi. Nokta-i hevā yirine encüme nazar iderdi. Māhuñ kanķı burcda ve ne maķāmda idüĝin bilür ĥaber virürdi. Nokta-i ĥāk yirine nişān-ı kebkeb-i dil-berden kanķı 'āşıkun menziline miĥmān olacaĝın diyüvirürdi. Nokta-i āteşdür diyü şerār-ı āh-ı 'āşıkdan ne dil-berün tāb-ı ĥarāretiyle yandüĝin bilürdi. Nokta-i ābdan bedel kaṭarāt-ı maṭardan ĥubūb-ı mezārī'ün ĥisābın kılurdi. Hattā bir gün merĥūm Emir Ḥasan-ı Zer-nişānī meclisinde bir sipāhī aña reml atdurdi. Niyyet idüp kur'a şaldı. Faķir ĥāzır idüm⁶²⁹³. Bir reml çizdi, eşkālī tertib üzre dizdi. Güldi⁶²⁹⁴ 'ömrümde bu niyyet gibi niyyet (B219a) görmedüm, ne 'aceb zamiri var didi. Şāhib-remlün yüzine bakup ĥacletinden şermende itdi. (P301b) Ol şahş daĥı gerçi şermendeyāne ĥande itdi. Ammā kendin gül gibi surĥ-rū itdi ve benefşe gibi ser-fürü itdi. Niyyetün nedür didiler, ikrār itmedi. Aadri-i merĥūm niyyeti budur ki benüm 'avretüm ruspi mıdur degül midür⁶²⁹⁵ diyü ĥātıra itmiş didi. Her çend yārān yā nicedür diyü ol şahş ĥāzır iken ve ba'dehu ibrām itdiler, izhār (F291b) itmedi. Merĥūm sene erbā' ve sittin ve tis'ami'ede fevt oldu. 'Abdi Çelebi nāmı mücerred ta'rifāt-ı insāndan mā-şadaķ cism-i nāmı temām kendüye muĥālif ümmi vü 'āmmi bir oĝı kaldı iki üç aydan ol daĥı öldi. Bir dīvāne kıızı ĥalup ocaĝı söyindi, degirmeni şoĝıldı (A292b). *Gazel-i ū*⁶²⁹⁶:

Dil görmese yüzünü ĥayālünle eglenür
Hicrān şebinde fikr-i vişālünle eglenür

'Uşşāķa cevri eyleme ĥālündür ey şanem
Üftādeler ölince bu ĥālünle eglenür

Mihr ile māhi n'eyler olan mübtelā-yı 'ışķ
Baķduķķa saña ĥüsn ü cemālünle eglenür

Eyyām-ı 'ide bakmaz ümid-i vişāl iden
Ay alnuñ üzre iki hilālünle eglenür

Palak⁶²⁹⁷ Muştāfā Paşa, Yūnus Paşa bağçesin alup Ayās Paşa'yı ĥonakladuĝı meclisde münāsebetle didüm diyü bu beyti okıyup temām iftiĥār iderdi. *Beyt*:

Şunma raķibe ĝabĝabuñı ey Mesih-dem
Kāfir eline düşmesün ol sib-i müslimi

Merĥūm Muştāfā Aĝa bağçesinün köşkinde yazılan bu kıt'a daĥı anuñdur. *Kıt'a*:

Bu küşeyi ki gelüp bunda biz binā itdük
Ķoyup gidenlere sâbıkda biz du'ā itdük

⁶²⁹¹ tezyin] terbiyetle A

⁶²⁹² cihet-i şeyh ü ĥadem-i mescide vezā'if tebyin ider] -F

⁶²⁹³ faķir ĥāzır idüm] -B A P S

⁶²⁹⁴ güldi] gülüp P

⁶²⁹⁵ degül midür] -P

⁶²⁹⁶ gazel-i ū] şi'r-i ū B / ĝazel A / eş'ār-ı ū P / ez-eş'ār-ı ū F

⁶²⁹⁷ Palak] Balak A / Ablak F

Yefâsı yoğıduğun⁶²⁹⁸ bu cihānuñ añlamışuz
Garaż hemān bu binādan bunı recā itdük

Ki biz koyup gidicek bunda cem‘ olan yārān
Du‘ā ‘aṭā ideler gerçi⁶²⁹⁹ biz ḥaṭā itdük

ŞİDKİ: Vardar Yeñicesi’ndendür. Tarīk-i ma‘hūd-ı ilmi nihāyetine irişdürüp⁶³⁰⁰ kâzî olmışdur. Egerçi halk içinde sebeb-i şöhreti ismi degül maḥlaş idi⁶³⁰¹ ammā bir kesden işitmedük ve bir mecmu‘ada görmedük ki diyeler bu gazel yā bu beyt aña muhtaşş idi. (S150a) (A293a) Bunlar cümlesi Monlā Luṭfī-i merḥūmuñ Monlā ‘İzārī Çeng-i Hıṭāyī didügi gibidür. (P302a) ‘Arab lisānınca *en tesme‘a’l-Mu‘îdî ḥayrun min en terāhu*⁶³⁰² demekden ta‘birdür; hep bunlar bi-çāşni ḥalvā ve ism-i bi-müsemma kışmındandır hele gedügi ḥālī kalmasun. *Şi‘r-i ū:*

Bakūñ ḥāline ol ḥālūñ ki ol ruḥsāra yaşdanmış (F292a)
‘Aceb cādū degül mi āb içinde nāra yaşdanmış

Nedür tāk-ı sipihri kim kemendin ‘arşa atmışdur
Şular kim yār ışığın Şıdkıyā bir pāre yaşdanmış (B219b)

ŞAFĀYĪ: Sinob’dandır. Bir miqdār şuğl üzre olup ba‘dehu şi‘re mütemaḥḥız olup merḥūm İskender Paşa’ya intisāb eylemiş,⁶³⁰³ ol daḥı Gaḫaṭa semtinde Atıcılar altında⁶³⁰⁴ bünyād itdügi zāviyesin Şafāyī’ye şart idüp zāviye-nişin olup cem‘-i abdāl u ebrār ve aşḥāb u erbāb⁶³⁰⁵ eylemiş. Gemi ‘ulūmı ve ḥaṭı ruḳūmına heves idüp māhir olmuş, ol sebebden Kemāl Re‘īs ve Kurdoğlı ve rü’esādan eger müsāfir ü eger kādīmī yurd oğlıdur ve gemici neftileri ve azāblar⁶³⁰⁶ ve Mısr’dan gelen ‘Arablar nüzūr u fütūḥ ve nişār-ı rūḥ-ı Nūḥ virürler imiş. Ol zemānda İstanbul etrāfında mesireler ü seyrāngāḥlar ve zāviyeler ü ḥānkāḥlar yoğmış. Ekābir ü a‘yān ve zurefā-yı ehl-i dīvān şu‘arā ve aşḥāb-ı ‘irfān seyr ü şoḥbete ve ‘ıyş u ‘işrete anda varurlar imiş, Şafāyī bu vech ile merci‘ ü maşır ve bāğçesi teferrücgāḥ-ı mesir imiş. *Beyt*⁶³⁰⁷:

Ḥāşılı⁶³⁰⁸ ḥaylī şöhreti var imiş
Ḥalk içinde maḥabbeti var imiş

Evā’il-i saltanat-ı Sultān Selīm’de⁶³⁰⁹ ton değışdürmüşdür. Ve kabri ol zāviyenūñ bir küşesine⁶³¹⁰ vü ebyātı çār-dīvārına yazılup zib ü zinet virmişdür. *Şi‘r-i ū:*

Sen şāha esir eyledi çünkim beni Allāh
Servūñ gibi āzādeyem *el-minnetulillāh*

Ser virdi ğam-ı zülfūñ⁶³¹¹ ile niçeler ammā
Girdüm bu yola bende *tevekkeltü ‘ala’llāh*

Ve lehu:

İştihā yaluñ kılıç ḥān⁶³¹²-ı vişāle irmez el
Söylesün ben ācile āğyāra geldiyse ecel⁶³¹³ (P302b)

⁶²⁹⁸ yoğıduğun] olmaduğun P

⁶²⁹⁹ ideler gerçi] ide gerçi ki A

⁶³⁰⁰ ma‘hūd ilmi nihāyetine irişdürüp] ilmi sürüp B A P S

⁶³⁰¹ idi] itdi B

⁶³⁰² *Mu‘îdî’yi dinlemek görmekten daha iyidir, daha hayırlıdır.*

⁶³⁰³ eylemiş] itmiş P F

⁶³⁰⁴ Atıcılar altında] Atıcılar cānibinde

⁶³⁰⁵ erbāb] erbāb ihtiyār F

⁶³⁰⁶ azāblar] ğarblar A P S

⁶³⁰⁷ beyt] -F

⁶³⁰⁸ ḥāşılı] mā-ḥaşal nazm-ı şi‘rle F

⁶³⁰⁹ Selīmde] Süleymān F

⁶³¹⁰ küşesine] küşesinde B

⁶³¹¹ zülfūñ] ḥaṭṭuñ P

⁶³¹² ḥān] ḥūn B P

⁶³¹³ ve lehu: İştihā ecel] -F

Ve lehu:

Ben ol kaķnūsam āhumla çıkup cāndan revān āteş
Tutar sūz-ı derūnumdan vücūdum her zemān āteş

Şafāyī ‘ unşur-ı la‘ l-i nigāruñ rūḥ imiş bādı
Şuyı Kevşer türābı misk ü nūr-ı neyyirān āteş (A293b)

ŞUN‘İ: Şun‘î üçdür. Bu Şun‘î Necâtî Şun‘îsi demekle meşhurdur. Ammā zemānen cümleden muḳaddem olmağla ol iki Şun‘îler ki bundan yegdür, anlardan muḳaddem mezkurdur. Sultān Maḥmūd-ı merḥūm Mağnisa’da iken Necâtî şevḳine anuñ terbiyesiyle⁶³¹⁴ ol kapuya cem‘ olan dört şā‘irüñ biridür ki Necâtî ve Şevḳî ve Tālî‘î ve Şun‘î’dür egerçi ki anlaruñ her biri⁶³¹⁵ yektā vü bî-hem-tā imiş ammā bu daḥı fenninde rācıl olmayup⁶³¹⁶ (F292b) ol depişmede hem-pā imiş. Sultān Maḥmūd öldüğinden⁶³¹⁷ soñra bölüğe geçüp yine Necâtî’den ayrılmayup biri birin kayırmış. Ahir anları cān u beden gibi biri birinden ölüm ayırmış hattā Necâtî mevtine *Tārîḥ*:

Gitdi Necâtî hāy (914)

diyü tārîḥ dimişdür. Şehî Beg taḥrîf ü tağyîr idüp *Tārîḥ*⁶³¹⁸:
Gİtdüñ Necâtî āh (914)

dimişdür. Necâtî’den soñra daḥı çok zemān geçmedin aña pey-rev olmuşdur. (B220a)
Gazel-i ū:

Dil-i ğam hecr-i yār ile geçinür
Muttaşıl inkisār ile geçinür

Geçinür erlik ile ‘ālemde
Kim ki ‘ışķ-ı nigār ile geçinür⁶³¹⁹

Gözleri başladı ḥarāmîliğa
Şimdi beñzer şikār ile geçinür

Naķd-i eşķ ile derd alır Şun‘î
Ḥayli demdür bu kār ile geçinür

Ve lehu:

Ben cihāndan etegüm silküp ayak ḳaldurdum
Yüri ey ğam çek elüñ sen daḥı dāmānumdan

Cānuñı vir leb-i cān-baḥşî dilerseñ didi yār
Oy virürdi yine ol rūḥ-ı revān cānumdan

Ve lehu:

Göz merdümüne zūlf-i siyekḳāre görindi (S150b)
Ey merdüm-i keştî sevinüñ ḳara görindi

Ve lehu:

Sükūn it dir baña göñlüm hevā-yı ‘ışķ ider taḥrîḳ
Biri oñmaduğum ister birisi ḥayr-ḥāhumdur⁶³²⁰

ŞUN‘İ-İ ŞĀNĪ: Bu Şun‘î iki Şun‘î’nüñ mā-beyninde vāḳı‘ olmuşdur, ikisinin bile ḥayrıdur zirā evsaṭdur. Belki anlaruñ nūr-ı dide-i şî‘rleri olup biri merdüm-i çeşm gibi çaķ ḥāḳḳü’l-vasaṭdur (F293a). Adı Meḥemmed’dür. Dānişmendlikden ferāğat itmişdür. Gelibolı’dandur. Ḳuzāt cānibinden Gelibolı (P303a) gümrük-ḥānesine nāzır olurdu. Eger baḥtdan bir miḳdār yüz bulup vech-i ma‘āş-ı tedārükden mecāl bulaydı yā iltifāt-ı pādşāḥ yā bir ḡayrı ṭarîḳ ile faḳr u faḳadan penāḥ

⁶³¹⁴ terbiyesiyle] terbiyesi sebebiyle F

⁶³¹⁵ anlaruñ her biri] Necâtî F / -B A S

⁶³¹⁶ olmayup] olmayup anlaruñla P

⁶³¹⁷ öldüğinden] fevt olduğdan A

⁶³¹⁸ tārîḥ] -A P F

⁶³¹⁹ geçinür.....geçinür] -F

⁶³²⁰ ve lehu: Ben cihāndan.....ḥayr-ḥāhumdur] -F

bulaydı görürlerdi ki nice şâ'ir olurdu. Bunlar birkaç şâ'irlerdür ki akrânları içinde nâdirlerdür. Pâk edâ [Pâk edâ] ile latîf hayâlleri (A294a) ve rengin ma'ânî ile şîrin makâlleri vardır. Cümle gazelleri yek-destlikde hemvârdur yâ hayâl yâhud sūznâk edâ⁶³²¹ ile üstüvârdur. Dîvânı gerçi azdur özdür ammâ şütür-gürbe olmayup düzdür. Egerçi hem-⁶³²² aşrlarından Hayâlî ve Figânî'den eksük zuhûr itmemişdür ammâ dest-i fakr u fakadan halâş bulmağa küşe-i kabrinde arkası üzre yatmayınca huzûr itmemişdür. Her sözi gîdâ-yı rûh iken zemâneye göre ac ölmedüğü ⁶³²³acebdür. Suhanver olanlar, kemâline söz yok diyü pesend iderler ve hân-ı ihsâna sir idelüm diyü piyâz toğrayup riş-hand iderler. Añlar gam u guşşadan güng ü lâl ve hayvânât-ı ⁶³²⁴Acem gibi bi-zebân olanlar pür-şûr u şağabdur ve bi'l-cümle şî'ri şun'ullâha mazhardur, rişte-i mîştâr⁶³²⁵ üzre yazılan kelimâtı silk-i dürr ü güherdür. Eş'âr-ı ü:

Zerd olsa n'ola kaşlaruñ ey ruhları gülgün
Ser-süreleri muşhafuñ ekşer olur altun

Gazel:

Bir cām ile kıldı yine sâkî beni mecnûn
Beñzer ki dilâ katdı⁶³²³ şarâba o gül-efsûn

Ey husrev-i hûbân seni arayı arayı
Kân derleyüben çıkdı ayakdan mey-i gülgün

Hatm eyleyen ey hâce benüm muşhaf-ı ⁶³²⁴ışkı
Ve'l-leyliye dek okımış ancağ anı Mecnûn

Seyr itmege sen mâhı melekler gice gündüz
Revzenler açar ayile⁶³²⁴ günden yine gerdün

Hûbân-ı kelâm içre bugün ehli katında
Ey Şun'ı kânı Yûsuf-ı nazmum⁶³²⁵ gibi mevzûn (B220b)

Ve lehu:

Câmda peydâ vü pinhân olanı şanmañ habâb
Göz kıpar nâzûklık ile sâkiye cām-ı şarâb

Ve lehu:

Ey şüfî bize pîr-i muğândan nazar olsun
Tek himmetini şeyh size itsün er olsun

Ve lehu:

Goncenüñ dişler lebin gökden mi indi jâleler (P303b)
Kân yudarlard derd ile yirden mi çıkdı lâleler

Ve lehu:

Ebrûlaruñı görelî bildiler ey perî
Dünyâyı kaç bucağıduğın gayb erenleri

Ve lehu:

Şalar zindân-ı hecre kılların ol Yûsuf-ı şânî
Kıyâmet korkusın añmaz meger unıtdı mîzânı⁶³²⁶ (F293b)

Ve lehu:

Gerçi Yûsuf güzelüm hûsn ile sultân oldu
Demler oldu bu cihân başına zindân oldu

Gelibolı'da Sultâne nâm bir Rûm ⁶³²⁷avreti sevüp anuñ haqqında dimişdür. *Gazel:*

Belâ-yı ⁶³²⁷ışka uğratdı beni bir Rûm sultânı
Meger sultânım Allâh eyleye bu derde dermânı (A294b)

⁶³²¹ sūznâk edâ] sūz yâ pāk-edâ B A P S

⁶³²² mîştâr] şatr B

⁶³²³ katdı] itdi P

⁶³²⁴ ay ile] mâh ile B S

⁶³²⁵ nazmum] şî' rûm A S F / tab' um, şî' rûm olarak düzeltilmiş B

⁶³²⁶ ve lehu: Ey şüfî mîzânı] -F

⁶³²⁷ avreti] avreti güzeli F

Esîr itdi beni bir kâfire gönlüm diyen zâlim
Halâş eyleñ o kâfirden meded siz bir müselmânı

Kilîsâya bile varmaqlığa yanınca mûmuz biz
Göreliden şüretinde öl bütün envâr-ı imânı

Aña hiç çâre yok sultânîlerle vâsıl olmağa
Hemân pâpâs etegin tut dilerseñ kucmağa anı

Bu gün sultân kulıyuz Şun'iyâ mihr ü maḥabbetde
Efendüm pādşāhumdur benüm bu Rûm sultānı⁶³²⁸

Hezeliyyâtda daḥı rengîndür. Hâfız-ı Leng dirler Gelibolı'da bir rind-i cihân-sûz var imiş. Şun'î ile mestlikde vü hûşyarlıqda, şādide ve ğam-ḥārıqda biribiriyle yâr-ı vefadâr imiş. Anuñ ḥaqqında birkaç kıt'a dimişdür. *Beyt*⁶³²⁹:

Hâfız-ı Lengüñ imâmetde kuşurı yokdur
Pâyesi olma durur Mescid-i Aḫşâya imâm

*Kıt'a*⁶³³⁰:

Hâfız-ı Leng imâmetin her gâh
Halk tatvîl ider yürür dirler

Bir iki kerre mescide vardum
Gördüm okır o sûre-i aḫşer⁶³³¹

Ve lehu:

Hâfız-ı Lenge bir ayağ açdum
Umaridüm ki ola râzi yeke

Çifteyi şun elüme ey sâķî
N'ideyüm ḳâ'il olmadı o teke

Ve lehu:

Ehl-i meclis bu gice şoḥbete âġâz idicek (S151a)
'Arifâne didiler Hâfız-ı Lenge yeki vir⁶³³²

*Kıt'a der-ḥaḳ-ı dest-mâl*⁶³³³:

Dest-mâlün hemîşe işi bu
Bulduġını siler⁶³³⁴ hemân elde

Tañ mı bâzâr içinde aşılşa
Çebe iner gehi ṭurur belde

ŞUN'Î ÇELEBÎ: Bu Şun'î'nüñ mevlidi Burusa ve vâlidî Mevlidci Hüsâm dirler bir 'aziz idi. Egerçi Gelibolılı Şun'î şâ'irlik cihetinden buña ġâlib idi ammâ sâ'ir ma'ârifde ol bunuñ yanında nâ-çiz idi. Adı Şun'ullâh idi, fi'l-ḥaḳıḳa her cihetden maḫḫar-ı şun'ullâh idi. Merḥûm evvelâ zemân-i ḥüsninde kendü ġüzel, adı ġüzel, ḥattı ġüzel, âvâzı ġüzel maḫbûb idi. 'Uşşâķı fâzıllar ü kâmiller ve muḳbiller ü ḳâbiller idi. Şikeste vü beste biz daḥı ol 'idâddan ma'dûd idük, (B221a) hele defter-i ḳabûlden ḥâric isek defter-i 'ışḳda mevcûd idük. Monlâ Ceybî ḥod hezâr cân u dille 'âşıķı olup ruḳabâ ile muşâḥabetden (F294a) ḥazır ve erbâb-ı hevâ ile münâsebetden ḥaçr idüp (P304a) didüġi risâle ḥaylî muşanna' ü maṭbû' risâledür. Cümleden Şun'î lafzın (A295a) taḥlîl idüp şun lafzın *şâne yeşünüden* emr ve *'î* lafzın *ve'ie ye'iyeden* emrdür, ikisinüñ ma'nası vü mü'eddâsı *'ırzuñ şaḳla* dimekdür diyüp çok emek ḥarc idüp tafşil itmişdür. Merḥûm evvelâ dânişmendlikde 'adimü'l-'adil ve bedi'ü'l-bedil idi. Ḥattıñ envâ'ında ḥazır-ı vâfirî var idi şöyle ki şülüş ḥattın ġören müşelles nüş itmiş

⁶³²⁸ Gelibolıda Sultâne.....Rûm sultānı] -P

⁶³²⁹ beyt] kıt'a B P S / nazm F

⁶³³⁰ kıt'a] kıt'a -i âḫiri P / -F

⁶³³¹ halk..... sûre-i aḫşar] -F

⁶³³² ve lehu: Ehl-i meclis.....yekî vir] -F

⁶³³³ kıt'a der-ḥaḳ-ı dest-mâl] der-ḥaḳ-ı dest-mâl P / dest-mâl ḥaqqında anuzdur F

⁶³³⁴ siler] söyler F

gibi mest olurdu. Ta⁶³³⁵ lîkde h d   yle idi ki bir  azel diy p yazsa Seb⁶³³⁶ a-i Mu⁶³³⁷ alla a a ılı  alurdu⁶³³⁸. Nesih de her⁶³³⁹ harf   sl b-ı kavmi neshe bir ta⁶³⁴⁰ l k idi. Rik ⁶³⁴¹   div n-ı erb b-ı ha ta tevki⁶³⁴²   t    k idi. Rik-i ha t-ı  ub r  İbni Mukle⁶³⁴³ ye ku l-ı cil , ser-me      hid-i ha t-ı dil r ya ebru-yı  arr , ceridesi Y   t⁶³⁴⁴ a ha t-ı  z di, h mesi kilid-i  encine-i   di; nazmda Niz m -i Gence⁶³⁴⁵ ye  i⁶³⁴⁶ ri k t-ı rev n, bezm-i ruh niy nda C mi ne ve-i nazm  ile sekr n idi. İn ada Monl  M n  i yanında mens  ve m n  e⁶³⁴⁷  t  a b r⁶³⁴⁸  i in a-yı  udem dan i b r idenleri m ns  idi. H sn-i savtda⁶³⁴⁹  it u  ad s  murg-ı ho -el anu   ıklı ın di nd rmi  ve na me-i ed s    di⁶³⁵⁰  te -i  asrete yakup n y n   ⁶³⁵¹ u eninin  Ir   u  Acem⁶³⁵² e  rg rmi  idi. S de-r l  ında h d ol lebde olan na me   y  kavm⁶³⁵³  i c ndan y hud   lem-i ruh niy ndan haber vir rdi⁶³⁵⁴. Ve bi⁶³⁵⁵ l-c mle her  ad  ki eylese  dem n c nından oy vir rdi Bu t rik n pi -revi olan  st d lar anu  na  ından  rnek alurlardı⁶³⁵⁶. Ve savt⁶³⁵⁷  i  ilmde anu  ta nifinden  ir   alurlar idi.  a ranca    yle ferz ne idi ki Lecl c    iyed r  olup at    n ce piy de giderdi. Sihr-i S mir i bilenleri Yah di-h nede  eh-m t iderdi. Ve bi⁶³⁵⁸ l-c mle her fende eli var idi⁶³⁵⁹ ve her h nerde  amel ⁶³⁶⁰ var idi. T rik-i  ilmde ser- med-i  ulem  v  fu al  seyyid-i a   b-ı  ilm-i H d  Emir  is -y  mer  ma (F294b)  el p ni e zem n mevl n -y  me k r (P304b) İstanbul k  isi iken ma kemesinde ma⁶³⁶¹  n k tib oldu , kit beti   ret id p  abd-i me atibi olma la ha t-ı  z di bil p i tib s-ı f n n-ı fe   iline r   b oldu . Mir  azretin n fazl  ol mertebe deg ld r ki  alem-i leng   l k r h-ı mes fe-i ev  f n  a  ide ve k tib-i mefl k (A295b) dest-y ri-i p y-ı   pin-i h me ile   h-r h-ı men   b na gide.   nki sırr-ı m tekellim-i m  yan  ku   ni⁶³⁶² l-hev ⁶³⁶³ (B221b) idi ve v ri -i ne eb-i mens b-ı be- el m-ı in h va ill  vahyun y   ⁶³⁶⁴ idi. Kelim ti nice ta⁶³⁶⁵ rif ol na. Eng  ti     -ı hil l-    f-ı nebev iden feyz bulm  dı ki elindeki h mesinden c ri olan z l l-i ma⁶³⁶⁶ rifetle a   b-ı  irf n sir- b olurdu. Y hud bir m z b-ı fazl idi ki h y z-ı  ul b-ı eh -i kem l ve ri  z-ı fazl u if  l andan   d- b olurdu. Fe   hatde  er     em⁶³⁶⁷  i  yv n-ı   tit  cev mi⁶³⁶⁸   l- kelimi⁶³⁶⁹ den yak rd . Ve bel  atde silsilesi Muhammed  Ali⁶³⁷⁰ ye   k rd .   m d-ı h mesi ki (S151b) lis nda m nend-i İbn ⁶³⁷¹ l- Amid⁶³⁷² d r. zir-i dest  v  ferm n-beri olmakda bendesid r niteki  Abd ⁶³⁷³ l hamid⁶³⁷⁴ d r. Ve S   ib ibni  Abb dzende ol sa m lik ne ferm n-berlik iderdi. Tu r y  hay tda bul nsa m sevved t-ı in  s n tevki⁶³⁷⁵  i ber t-ı a⁶³⁷⁶ m l iderdi H r ri bu denl  fazl ile ri te- i li a gibi miy n-ı     -ı h mesine  irse iml  v  in  s na  er-ı m  zarar virmezdi. K  i-ı f z l bu  adar teress l t ile faraz  h tirina l    ol sa   yine-ı fikr-i m -    fina keder virmezdi. Mer  m biz i imizi terbiye ve esb b-ı h     -ı   m l m z ta⁶³⁷⁷ bi e id p v zer ya ta⁶³⁷⁸ rif ve erk n-ı div n-ı S leym n s ya tav  if iderdi. Ol e n da re⁶³⁷⁹  is-ı k tib n-ı div n olan Receb  elebi fevt olup k tibler i inde re⁶³⁸⁰  is olma a l y   ve fenn-i in  da fa⁶³⁸¹  ik kimesneye erk nu  i ti y c  vardı. İkim zi y d itmi  ler. R stem Pa a-y  mer  m     re m  il oldu H ydar Pa a,   n⁶³⁸²  i-n n n olmasına k  il oldu. El  s Mirz  da ı ol zem nda R m a (P305a) hen z gelmi , ri⁶³⁸³   yeti    etde ve erb b-ı h c tu n h   l-ı mur d tları b b nda   n  m r c atları (F295a) nih yetde idi. Burusal  Selm n⁶³⁸⁴  i mer  m da ı k tib-i div n olmak   mmidiyle anu la i ti     itdi. R stem Pa a-y  mer  m ter d   p bu a da ı El  s  ar   dı mı diy  c mleden imtina⁶³⁸⁵ itdi. Van seferine ki m teveccih oldılar,     ge medin t   n oldu. Mer  m da ı t   n     rup     ri istemi . (A296a) Varup fa d itd rd m ve t ry  -ı f r  k ten v l itd rd m. Bir      n dili t t ld  yine a  lup i yl ge

⁶³³⁵ Mu alla a a ılı  alurdu] Mu alla a diy  a  lurdu F // Va f-ı K tib: der-kenar B

⁶³³⁶ her] bir B P

⁶³³⁷ a b r] ecn d A

⁶³³⁸ savtda]   retde P

⁶³³⁹   di]  avdeti F

⁶³⁴⁰   h] n le P

⁶³⁴¹ kavm]  uvvet-i F

⁶³⁴² s de-r l  ında.....  ber vir rdi] -A / S de  zeri  izili.

⁶³⁴³ alurlardı] olurdu B

⁶³⁴⁴ savt]   ret B // Va f-ı Mu anni , Va f-ı Emir  is  m n  i: der-kenar B

⁶³⁴⁵ var idi] -P

⁶³⁴⁶  amel ]  ilmi B

⁶³⁴⁷ O, kendi arzusundan konu maz.Necm 3

⁶³⁴⁸ O, vahiyden ba ka bir  ey de ildir.Necm 4

⁶³⁴⁹ Bana b t n kelimeler   retildi.

⁶³⁵⁰ Selm n] S leym n F

döndi. Biş altı günden soñra zâg-ı ecel kuzgun gibi lâşına kondı. Merhûm âhir vaqtinde beni çağırdup bu beyti dimiş, yazup elüme şundı. *Beyt*⁶³⁵¹:

Şu gibi şanmayanunñ ‘ömri âhir
Benüm gibi olur yok yirde âhir

Dirîgâ ki ol vech-i şabîh hâk-i lahdde pây-mâl oldu, hayfâ ki ol lisân⁶³⁵²-ı faşîh hücûm-ı ecelden bî-kıl u kâl oldu, efsûs ki ol zebân-ı nağmesâz cellâd-ı ecel zahmından güng ü lâl oldu, eEyyvâh ki kabrde ol kalem gibi engüşt-i hatt-perdâz bî-ferr ü bî-mecâl oldu. Muhaşşal ol maķûle kâmil ü mükemmil (B222a) ehl-i ‘irfân-ı nevâdir-i rûzgârdan idi, yârân içre vücûdı kem-yâb, nazîri vâhiden ba‘de vâhidin⁶³⁵³ olur u‘cûbe-i dâr u diyârdan idi. ‘Aceb vâkı‘ adur ki merhûmı birkaç günden soñra vâkı‘ ada gördüm, *hâlün nice oldu* diyü şordum. Haķ ‘alimdür ki böyle cevâb virdi ki hâlüm harâb ve mercî‘ ü me‘âlüm ‘azâb u ‘akâb idi, ammâ birkaç gün mahkemede oturup şer‘-i şerîfe hıdmet ve każâ-yı şer‘iyyeyi kitâbet itmek sebebiyle el-hamdû lillâh ki ‘azâbdan hâlâş ve rahmet-i İlâhi ile ihtîşâş buldum. Yâ saña nice acıduğum bilür misin didüm. Bilürem didi. Ben ölsem sen kalsañ, baña bu deñlü⁶³⁵⁴ acır mıyduñ didüm. Dağa ziyâde acırdum didi. Uyandum şem‘ gibi giryân u süzân olup⁶³⁵⁵ yandum (P305b). Bu terci‘ icâd-ı hâşşidur. *Terci‘*:

Fitne-i hatt-ı yâri mi diyeyüm
Bend-i zülf-i nigârı mı diyeyüm
Gamze-i şivekârı mı diyeyüm
Hışm-ı çeşm-i nigârı mı diyeyüm (F295b)
Şiddet-i hecr-i yâri mi diyeyüm
Miñnet-i rûzgârı mı diyeyüm

Dildeki ıztırâbı mı diyeyüm
Tendeki tef ü tâbı mı diyeyüm
Eşk-i çeşm-i pür-âbı mı diyeyüm
Hâl-ı kalb-i harâbı mı diyeyüm⁶³⁵⁶
Şiddet-i hecr-i yâri mi diyeyüm
Miñnet-i rûzgârı mı diyeyüm

Beden-i bî-mecâli mi diyeyüm
Yâ ser-i pây-mâli mi diyeyüm
Tende⁶³⁵⁷ endûh-ı bâli mi diyeyüm
Bilmezem kanķı hâlümü diyeyüm
Şiddet-i hecr-i yâri mi diyeyüm
Miñnet-i rûzgârı mı diyeyüm⁶³⁵⁸

Cevr-i devr-i zemânı mı diyeyüm
Darb-ı dest-i cihânı mı diyeyüm (S152a)
Bunca âh u figânı mı diyeyüm (A296b)
Telef-i naķd-ı cânı mı diyeyüm
Şiddet-i hecr-i yâri mi diyeyüm
Miñnet-i rûzgârı mı diyeyüm

⁶³⁵¹ beyt] güfte-i ü F

⁶³⁵² lisân] dehân-ı B A P S

⁶³⁵³

⁶³⁵⁴ deñlü] kadar B F / -P

⁶³⁵⁵ olup] olup yakıldum P

⁶³⁵⁶ dildeki ıztırâbı..... diyeyüm] -F

⁶³⁵⁷ tende] gam u B A S

⁶³⁵⁸ beden-i bî-mecâli.....diyeyüm] -F

Dil-ber-i bî-vefâyı mı diyeyüm
Gam u derd ü belâyı mı diyeyüm
Şun'î-i mübtelâyı mı diyeyüm
Cevr ü zulm u cefâyı mı diyeyüm
Şiddet-i hecr-i yâri mı diyeyüm
Miḥnet-i rûzgârı⁶³⁵⁹ mı diyeyüm

Bağladuğı türkîleri ḥod şâyi' dūr ve eyü târiḥleri daḥı vardır. Edirne'de Miḥal Köprüsin
Sultân Süleymân-ı merḥûm ta' mîr itdürükde bu târiḥi ḥûb vâkı' dur⁶³⁶⁰. *Kıtt'a-i Târiḥ:*
Yıllar ile olup bu cîsr-i medîd
Reh-güzâr-ı fenâda cây-ı 'ubûr

Darb-ı pây-ı zemāneden anuñ
Gelmiş idi niçe yirine kuşur

Emr-i şâh-ı cihân-penâh ile
Yapdılar aña şarf idüp maḥdûr

Göricek anı Şun'î böyle laṭîf
Didi târiḥini olup mesrûr

Genc-i yâfir virüp yine ol şeh
Cîsr-i virânı eyledi ma' mûr⁶³⁶¹

Bu iki mîsrâ' uñ her biri bir târiḥdür. Pādşāhumuz şeh-zāde iken Karaman'a çıķduğına
târiḥdür ki her mîsrâ' ı müstakıl târiḥdür. *Târiḥ:*
Livâ-yı 'adl-i şeh-zāde virüp nûr
Karaman illerini itdi aydın⁶³⁶²

Ḥaķîr sene semân ve erba'în ve tis'ami'ede Burusa dil-berleri ḥaķķında şeh-engîz
yazduğumda⁶³⁶³ merḥûmı böyle yād itdüm idi. *Ez-şehrengiz:*
Biri Şun'î ki bir semen-berdür
Ḥaķ bu kim şun'-ı Ḥaķķa mazḥardur

Şâni' -i kâr-ḥāne-i 'ālem
İtmiş ol ḥûbı cümleden ekrem (P306a)

Cümleden muḥaddem yazılmadığına incinüp bu kıtt'ayı yazup baña göndermişdi.
Kıtt'a:

Burusa dil-berleri için 'Āşık
Eylemiş yine bir kitâb-ı 'acîb

Şöyle ma' mûrdur o şeh-engîz
Der ü divârı cümle pür-tezhîb

Okıdum ol kitâbı cümle temām
Leyse nokşānuhu sivā't-tertib⁶³⁶⁴

ḤARFÜ'L-ḲĀF

ḲĀBİLİ: (B222b) İstanbul'da Gürānî mahallesinden ve tā'ife-i
mutaşavvıfanuñ aşḥāb-ı riyażet ve erbāb-ı çillesinden, şaded-i taḥşil-i 'ilmde iken
ferāğat itmiş ve ṭariḳ-i terk ü tecride sülûk (F296a) idüp meşā'ih-i kibārdan tevbe vü

⁶³⁵⁹ rûzgârı] cevır ü yâri S

⁶³⁶⁰ itdürükde bu târiḥi ḥûb vâkı' dur] itdügi zemānda bu târiḥi vâkı' olmuştur F

⁶³⁶¹ Ta' mîr-i cîsr-i Miḥal der şehır fî 645: der-kenar S

⁶³⁶² Ḥurûc-ı Şeh-zāde Süleymân bā livâ-yı Karaman fî 944: der-kenar S // 951, 962: der-kenar B

⁶³⁶³ yazduğumda] yazdum B A S F

⁶³⁶⁴ Onun eksîgi düzenli olmamasıdır.

inâbet itmiş, fakr u fâka ile müvâneset itmiş ve ‘âlem-i ferağatde istignâ ile ülfet itmişdür. Gâh mu‘azzam-ı diyâr-ı ‘Arab’da ve Mekke ve Medine ve Mısr e Şam ve Haleb’de ikâmet üzre ve gâh gedâ-şivelik ile Rûmillerinde⁶³⁶⁵ seyâhat üzre olmışdur. Târih-i cem‘-i kitâbda sinn-i kühûletde ve gûşına Zâtî gibi şamem (A297a) ‘arız olup şiddet-i şavta ihtiyâcî nihâyetde idi. *Şi‘r-i ü:*

Dostum nâr-ı firâkuñ ile niçe bir yanam
Şem‘-i dil-sûz gibi aķa gözümnden yâ nem

Kapuşında kulu olmak dilerem ol şâhuñ
Kâbili gör beni bi’llâhi ‘aceb nâlânem⁶³⁶⁶

Matla‘:

Dün gice hâl-i ruhuñ şevkine germ olup çerâğ
Yağdı ey meh-pâre başına ışıklar gibi dâğ

Ve lehu:

Kâbilînün bağına bi’llâhi gör⁶³⁶⁷ kim taş basar
Ol büt-i sengin-dili sevdüm diyü ikrâr ider⁶³⁶⁸

KABŪLİ⁶³⁶⁹: Sirozîdür. ‘İlmde ve şî‘rde ve luţf-ı tab‘da iz‘ân u kabûlî, erbâb-ı tab‘uñ matbû‘ u maqbûlîdur. Mû-miyânlar vaşfında ve mû-şikâflar içinde diğkat-ı tab‘ı kıl yarar, hatt u hâl medh eylese hâme-i gevher-nigârî devâtuñ ağına dil⁶³⁷⁰ şoķar şâ‘ir-i hurredân u mu‘ciz⁶³⁷¹-beyândur. *Şi‘r-i ü:*

Sâķi-i bezm-i şafâ derd ehline sâğar⁶³⁷² şunar
Pâyumuz virmez bize gelse kadeh ayak tolar

Ve lehu:

Gerçi ki kâşâne⁶³⁷³ çok kâmeti bâlâ gelür
Ol sehî-ķad baña ammâ cümleden a‘lâ gelür

Ve lehu:

Var mı bir ‘âşık derûnında ğamuñla dâğı yok
Dostum erbâb-ı ‘ışkuñ içlerinde şağı yok (P306b)

Ve lehu:

Şanma kim ayıra peykânuñı dilden tîrûñ
Kimse hâ’il olımaz iki gönül bir olıcaķ⁶³⁷⁴

KÂDİRİ⁶³⁷⁵: Hamîd ilinden Isparta nâm kaşabadan zühûr itmek ile Isparta Çelebisî dimekle ma‘rûfdur. Adı ‘Abdu’l-ķadir olduğı sebebden Kâdirî taħalluşıyla⁶³⁷⁶ meşhûrdur. ‘Ulûm-ı ‘Arabiyye ve fûnûn-ı edebiyyede kudreti aķrânında ğayr-ı maķdûrdur. Evâ’il-i hâlinde haylî ‘ilm ü ma‘rifet taħşil idüp Kara Seydî-i merhûmdan mülâzım olmışdur. Evvel müderris olup ba‘dehu tarik-i każâya⁶³⁷⁷ ‘âzim olmışdur. Tâci-zâde-i merhûm kâzî-‘asker-i vaķt iken⁶³⁷⁸ bunun każâsına rızâ vermeyüp⁶³⁷⁹ te‘allül idüp każâ ehli degûlsin didükde halk içinde meşhûr ‘Arabî hüccet ki ‘aynî ile naķl olunur yazup iletmişdür. Tâci-zâde-i merhûm görüp haylî istihsân (S152b) itmişdür ve mümkün oldukça każâdan men‘ itmişdür. Kâzi-zâde olup bakır çanaķdan aş tatduğı ecilden ilhâh idüp kâzî olmışdur. Ba‘dehu Kemâl Paşa-zâde kâzî-‘asker

⁶³⁶⁵ illerinde] ili vilâyetlerin F

⁶³⁶⁶ nâlânem] sultânem P

⁶³⁶⁷ gör] görûñ P

⁶³⁶⁸ ve lehu: Kâbilînün.....ikrâr ider] -F

⁶³⁶⁹ Biyografinin tamamı der-kenar S

⁶³⁷⁰ dil] kıl F

⁶³⁷¹ mu‘ciz] sâķir P

⁶³⁷² sâğar] ayak P

⁶³⁷³ kâşâne] kâşâneme F

⁶³⁷⁴ ve lehu: Var mı ‘âşık şağı yok] -F

⁶³⁷⁵ Kâdirî] Kâdirî F

⁶³⁷⁶ taħalluşıyla] taħalluşla B

⁶³⁷⁷ tarik-i każâya] każâ semtine F

⁶³⁷⁸ iken] imiş B

⁶³⁷⁹ vermeyüp] virüp B A F

oldukda ol dağı tedris semtine her ne deñlü tevcih itdiyse (A297b) (F296b) imtinâ^c itmiş ve muktezâ-yı rızâ-yı nefse ittibâ^c itmişdür. Anadolı'da bilâd-ı mu'azzamdan⁶³⁸⁰ 'Anṭalya⁶³⁸¹ ve emsâline⁶³⁸² kâzî⁶³⁸³ olup vefât itmişdür, ba'z-ı maşlahat için İstanbul'a geldükde Üsküdar'da vedâ^c⁶³⁸⁴-ı 'âlem-i bi-sebât itmişdür. Fevâzıl u fezâ'ili ma'mûr, ahlâk-ı hasene ile meşhûr, saḡā-yı nefsi efvâhda mezkûr bir kâmil ü mükemmil kâzî idi, 'Arabî şî'r ü inşası Türki nazm u neşrine gâlib ve Türkide nazmdan neşre artuk râğib idi. Eş'âr-ı ü:

Leylî gibi cemende konup gül otağ ile
Mecnun yüregi gibi yanar lâle dâğ ile

Hengâme-gîr olursa şurâhî 'aceb degül
Kim niçe pehlevânı başar bir ayağ ile

Dil tıflı gözlerümle düşüp bahr-i eşküme
Öğrendi şuda yüzmegi iki kabağ ile⁶³⁸⁵

Bir şahs hakkında dimişdür. *Beyt*⁶³⁸⁶:
Fevallâhî'l-lezî lâ rabbe gayrahu
Le şahşun celle şerruhû kalle hayruhû⁶³⁸⁷

Sûret-i hüccet-i mevlânâ-yı mezbûr (P307a):

Hazihi hüccetun mu'ribetun ma'nâhâ ve mu'abbiratun faḡvâhâ 'an zikri me's terâ şâhibu'l-maḡabbeti ve'l-belâ 'ışku binu'l-hevâ 'an zi'l-ubbeḡeti ve'l-beḡâ ḡalku ibnu eş-şafâ el ḡadîkatu'l-meşhûra bi bâlîḡi'l-cemâli'l-muhavvaṡati bi ḡiṡani'l-ḡanci ve'd-delâli'l-müştemileti 'an mezra'ati'l-'ayni yefrikuḡâ zâyigâten mustatiletan yefriku'l-başaru tasîlu ilâ kâ'i şafşafin min nûrin bi kemâli's-si'ati ve'l-hubûri yenhâ ilâ ḡâyîṡin min mişkin ezferin ḡâcibin 'an messi'n-nazari fî vasatîhi bâbun min kâfur ḡizâi zâyigâti's-surûr yentucu 'ala bustâni'n-nercişi ve'l-verdi ve'l-yâsemin ve envâ'i eṡâyibi'r-rayyâḡin ve nefâyisi fevâkihi'l-ferâdisi tulizzu'l-e'yune ve'z-zevâ'ika ve'l-me'âṡise ve fî'l-baḡbūḡati 'ani'l-ḡayâti şâribuhâ lem yaşil ilâ'z-zulemâti yanşabbu 'ala ḡavzin min nûri'l-cemâli fe yerva'l-mute'aṡṡiṡune bi ḡayzi'l-celâli bi enfesî durreti'l-başâyiri'l-leti fî feḡâ'ati surreti'l-meşâ'iri ve fî şandûḡi'l-bedeni ve ḡiye fî ḡucreti'z-zihni fe vaḡa'a'laḡzu ve'l-i'tâ bi husni'r-rizâ fe ḡakeme'l-ḡakimu'l-muvaḡḡi'u bi'l-e'lâ bi şîḡḡati'l-bey'i bi't-te'ati fî nefâyisi'l-eşyâ 'alâ mâ 'aleyhi'l-fetvâ cerâ zâlike ve ḡurriṡa fî ḡurrati şehri'l-mişâli min seneti ezeli'l-âzâli 'an târiḡi ḡicreti nebiyyi'l-kemâli ilâ medîneti'l-fi'li ve'l-infi'âli şuhûdi'l-ḡâlî⁶³⁸⁸ başar bin el insân sem'u bin el âzân zevḡu bin el lisân sem'⁶³⁸⁹ bin mefâḡiri'l-kitmân lems bin sāyiri'l-ebdân⁶³⁹⁰ (A298a) (F297a)

⁶³⁸⁰ Anadolı'da bilâd-ı mu'azzamdan] -B A P S

⁶³⁸¹ 'Anṭalya] 'Anṭaliyya A S

⁶³⁸² ve emsâline] -B A P S

⁶³⁸³ kâzî] kâzîsı B A P S

⁶³⁸⁴ vedâ'] vefât-ı F

⁶³⁸⁵ hengâme-gîr.....kabağ ile] -B A P S

⁶³⁸⁶ beyt] 'Arabîyye A

⁶³⁸⁷ Kendisinden başka tanrı olmayan Allah'a yemin ederim ki, o, şerri büyük hayrı az bir kişidir.

⁶³⁸⁸ şuhûdi'l-ḡâlî] şuhûdi A

⁶³⁸⁹ sem'] şemsu B A S F

⁶³⁹⁰ Bu; anlamı açık, içeriḡi sevgi ve belâ sahibinin satın aldığı şeyden bahseden bir belgedir. O, arzu ve hevesin oḡlu aşktır. Haşmet ve şatafat sahibidir. Saflıḡın oḡlu yaratmadır, işve ve naz duvarlarıyla çevrili güzellik baḡının meşhur bahçesidir ki, ayn çiftliḡinin içindedir. Göz onu farkederek ve bakışlar, tam bir sevinç ve rahatlık içinde nurdan dümdüz bir yere ulaşır. Sonunda miskten bir duvar vardır, ona göz değmesini engeller. Ortasında kâfurdan bir kapı bulunur. Bu kapı, nergis, gül yasemin çeşitli güzel kokular ve en güzel firdevs meyvelerinin bulunduğu bir bahçeye kadar uzanır ki, bunlar gözlere, zevklere ve burunlara haz verir. Yaşam sevinci dağıtır, ondan içen karanlıklara uğramaz, güzelliḡ nurundan bir havuza dökülür. Öfkeye susamış olanlar ondan kana kana içerler. Beden sandıḡındadır ve o da zihin hüccresindedir. Alış veriş hoşnutlukla gerçekteşir. İmza yetkisine sahip olan ḡâkim, değerli eşyaların alım satımının sıhhatine hükmetmiştir. Fetva doğrultusunda işler cereyan etmektedir. Bu,

KAĞRİ EFENDİ: ‘Ulemānuñ yegānesi, fuḫalānuñ ferzānesi, şu‘arānuñ ser-defteri, zurefānuñ kâzi-‘askeri, aşhāb-ı himmetüñ şāhib-i şadı, ‘uluvv-ı rütbetüñ ehl-i kâdri, bālā-nışin-i nişimen-i ser-bülendi, (B223b) şāh-ı erbāb-ı ercmeni Anatolı kâzi-‘askeri olup soñra müfti olup müteḫā‘id olan Kađri Efendi’dür. Meblağ-ı faziletı ve faziletde akrānından mezid-i meziyyeti, bülendi-i eyvān-ı himmeti, şümül-ı āsār-ı devleti, kađr-şināslığı, ma‘rifet-sipāsılığı, ser-bülendliği, şeh-levendliği, ehline ‘uluvv-ı himmetde bālālığı, terbiyet-i erbāb-ı ma‘rifetde bi-pervālığı, sultān-ı ‘ulemā iken derviş-menişliği, gedā-şivelikde⁶³⁹¹ şāh-revişliği çün meşhūd-ı hāzır u bādī (P307b) ve mezkūr-ı her meclis ü her nādīdür. Ol bābı divār ve evşāf u nu‘utı bābında kaşr-ı ‘acız u kuşurı üstüvār itmek evlādur (F297b). Mezbūr Ḥamidīdür. Kâzi-zāde imiş. Evvel-i ḫālinde gülşen-i ‘ālem-i itlākda hazān-ı aḫzāndan bi-bāk ve kayd-ı bār-ı ta‘allukdan āzāde imiş. Ol zemāndan daḫı⁶³⁹² hilāl gibi devleti rüz-efzūn olup şadı-ı semā-yı sümüvvde⁶³⁹³ bedr ve yiri şaff-ı ni‘ālken şāhib-i şadı u ḫükm-i kađr ile server-i erbāb-ı kađr olacağı *ke‘ş-şemsi fi kebidi’s-semā*⁶³⁹⁴ ‘ıyān imiş. Mey-ḫāneye varsa şurāḫi gibi gerden-firāzlık (S153a) idüp şem‘ gibi⁶³⁹⁵ şadı-ı meclisi⁶³⁹⁶ özler imiş ve Tahte’l-ḳal‘a seyrānına varsa yine yārānının fevkın gözler imiş. Gonce gibi kisesi pūr olsa el açıklığından gül gibi şehir elinde avucında olanı döker saçır ve sehergeh gül-i pūr-jāle gibi eli pūr-direm olsa kuşlğa iletmez ber-bād idüp hevāya münḳalib eyler imiş. Ancaḳ yār-ı ḡarı yaḳasından geçürdüğü kitābı imiş hem-nefesi āhı imiş, ol daḫı hevā’ılıḡına bādī ve hem-demi eşki imiş, ol daḫı mā-cerā-yı ‘ışḳa sevk idüp āteşine⁶³⁹⁷ şu sepmekden ābi imiş. Deryā gibi iki yaḳa ıssı degül iken üstüḫān-ı cismi emvāc-ı baḫr-ı cūşān ve tufān-ı şur u şaḡabı tenür-i dil ü cān-ı pūr-nūrından ḫurūşān imiş. Ekser-i zemānda defter-i eş‘ārı gird-bāde (A298b) ve evrāk-ı āmālī mey-ālūde olmaḡla ḫuḫūf-ı huḫūzından ve nuḳūş-ı ārzū-yı nüfūsından sāde imiş ammā her ḫālde ‘ilm ile ‘ālem ve fitnat u zekā ile müselleme-i ‘ālem imiş. Ol zemānuñ vüzerāı ehl-i perver ve mürebbi-i ḫünerver⁶³⁹⁸ olurmuş. Gegbūze’de⁶³⁹⁹ ‘imāreti olan merḫūm Muştafā Paşa *e‘la’llāhu kağrahu me‘āden kemā e‘lāhu me‘āsen*⁶⁴⁰⁰ merḫūmı terbiyet idüp şāh-ı iklim-i erbāb-ı teslim Sultān Selim-i merḫūma yanaşdırup anları kâzi-‘aşker ve kendü zemān-ı devletlerine eşer itmek muḳarrer iken merḫūm fevt olup Kađri Efendi ḫükm-i kađr ile bu kağre (P308a) irişmek Sultān Süleymān zemānında muḳadder olur, anların ḫüsn-i nevāziş ve (B224a) İbrāhīm Paşa-yı merḫūmuñ sitāyişi ile ön beş yıl kâzi-‘aşker olur.

Beyt:

Erbāb-ı ḫab‘a himmeti anuñ hemānmış
Demler o demler idi zemān ol zemānmış

Ve bi’l-cümle merḫūmuñ şānı nevādir-i ‘ulemā-yı a‘lāmdan ve zemānı tevārīḫ-i enāmdan⁶⁴⁰¹ idi. Pādşāh-ı ‘ālem-penāhuñ kađr-şināslığından ṭop-ı devleti gün gibi feleke aḡdı ve (F298a) gülşen-i āmālīne şehāb-ı iḫsānından her dem bārān-ı iltifāt yaḡdı. Ahir ve *eyyu na’imin lā yukeddiruhu’d-dehru*⁶⁴⁰² mūcibince küşe-i ‘uzlet iḫtiyārına⁶⁴⁰³ ‘azl bahāne oldu ba‘de’l-‘azl daḫı ol ferid-i cihāna eltāf-ı pādşāhi-i şāhāne oldu⁶⁴⁰⁴. Burusa’da ḡāḫ gülşenlerde ve bağbānlarda ḡāḫ ṭaḡlarda vü yaylaḡlarda

kemal sıfatına haiz nebinin, aksiyon ve reaksiyon şehrine hicret tarihinin ezeli senesinin misal ayının başında yazılmıştır. Onun şahidi; insanın oğlu idrak, kulağın oğlu işitme, dilin oğlu zevk, gizliliklerin övüncü güneş ve tenin oğlu dokunmadır.

⁶³⁹¹ şivelikde] şinlıkde F

⁶³⁹² daḫı] beri F

⁶³⁹³ sümüvvde] sümūḫa S

⁶³⁹⁴ Gökyüzünün bağrındaki güneş gibi

⁶³⁹⁵ şem‘ gibi] -P

⁶³⁹⁶ meclisi] meclis P

⁶³⁹⁷ āteşine] başına F

⁶³⁹⁸ ḫünerver] perver imiş F

⁶³⁹⁹ Gegbüzede] Geñivizede B A

⁶⁴⁰⁰ Allah dünyada kadrini yücelttiği gibi ahirette de yüceltsin.

⁶⁴⁰¹ enāmdan] eyyāmdan B A P S

⁶⁴⁰² Zaman hangi nimeti yok etmemiştir ki!

⁶⁴⁰³ iḫtiyārına] iḫtiyār itmesine F

⁶⁴⁰⁴ ba‘de’l-‘azl daḫı ol ferid-i cihāna eltāf-ı pādşāhi-i şāhāne oldu] -F

müste‘iddine vü müstefiddine ilkâ-yı ders ü feyz-i ‘ulûm-ı ‘aqliyyât u nakliyyât eyledi ve ‘ulemâ-yı ‘aşr ile mübâhaşelerde keşf-i müşkilât ve hall-i mu‘zilat eyledi ve gâh kavâbil ü emâsille mu‘âyeye belki şu‘arâ⁶⁴⁰⁵ ile müşâ‘areye tenezzül idüp şarf-ı evkât eyledi. Gâh zehâr-ı ‘ukbâ için ehâyir-i emvâlinden binâ-yı mesâcid ü medâris ve ıktinâ-yı hayrât u hasenât eyledi. Gâh⁶⁴⁰⁶ ikâmet-i umûr-ı dünyâ vü dîn ve idâmet-i ahkâm-ı şerâyi‘-i e‘imme-i müctehidîn için müftî olup kıl-ı fetvâsı nümûdâr-ı kalem olup ‘âlem-i kevn ü fesâduñ veķâyî‘ ü havâdisin mahv u işbât eyledi. Ve gâh *inni leecidu nefsi’r-riħa’r-Rahmâni min cânibi’l-Yemeni*⁶⁴⁰⁷ diyü ‘azm-i edâ-yı vezâ‘if-i ziyâret-i Mekke vü Tâ‘if idüp gâh Ka‘be’de tavâfda gâh Tayyibe’de i‘tikâfda (A299a) gâh aşhâb-ı kulûb u küşûf-ı arâzi⁶⁴⁰⁸-i muķaddese ile ihtimâl-ı riyâzât u mücâhedât ve isticlâb-ı mükâşâfât u müşâhedât eyledi. Ahir *ħubbü’l-vaṭan mine’l-îmân*⁶⁴⁰⁹ mücibince vaṭan⁶⁴¹⁰-ı aşliye ‘azîmet idüp ‘ilmîden ‘ayna ve ‘ayndan yakîne ve yakînden şühûda ve şühûddan hayrete terakķi vü telakķi idüp (P308b) *Beyt:*

Kadde teħayyartu fike ħuz biyyedi
Ya delîle limen teħayyara fike⁶⁴¹¹

diyüp şûret-i hayretde halka-i ħibretin⁶⁴¹² ızhâr idüp dünyâ vü mâfihâdan ve bi’l-cümle mâ-sivâdan hayâtında⁶⁴¹³ rihlet ve sene şemân ve ħamsin ve tis‘ami’ede Burusa’da vefât eyledi. Sinni yitmişden mütecâvizdür (S153b) ve kabri Burusa’da vâķı‘ olan meşcid ü medresesi⁶⁴¹⁴ ħaṭiresindedür. Nâzırlar mezârında olan heybet ü ħuzûri ta‘rif ü takrirden ‘âcizdür. Merħûmuñ tarîka-i şî‘rde tarz-ı ħâşşî ve elfâz u edâda muħâlîfû’l-ğayr üslûb-ı mâ-bihi’l-ihtisâsı vardır. İstignâ vü istigrâķdan dem urmaķda (B224b) ve ‘âlem-i fenâ vü ıtlâķdan söylemekde (F298b) ol müteferriiddür, sa‘irler aña mütekalliddür. Vâlid-i merħûmla dânişmendlikleri zemânından ülfetleri ve Zîrek-zâde’ye karâbet cihetinden hakk-ı şoħbetleri olduķı sebebdan Burusa’da ħıdmet-i şeriflerine gâhi mülâzemet⁶⁴¹⁵ iderdüm. Biz maķûle nâ-ķizle muħâṭabaya tenezzül buyururlardı. Bir gün ayakları topraķına vardum. Seyyid Murtazâ-zâde ki merħûm Sâdât-ı Hâşimiyye’den ve eşraf-ı ehl-i beyt-i Ebu’l-Kâsîmiyye’den bir seyyid-i şahihü’n-neseb ve emir-i şahib-i fazl u edeb idi ki bi-nesebi’n-neseb nisbet-i şerifi cenâb-ı risâlete vâsıl ve bi-ħasebi’l-ħaseb ‘ilm-i ‘arîzî ve fazl-ı keşîf⁶⁴¹⁶ ol ser-ķeşme-i ‘ulûmdan münşe‘ib ü münba‘iş idüģine iki ħisûsı⁶⁴¹⁷ iki şahid-i ‘âdil idi, diyâr-ı ‘ulûm-ı ‘Arabiyyenüñ emir-i tâcdârî idi ve kal‘a-i fûnûn-ı külliyyenüñ bâbıñ kılıķlamış belki der-i Hayber gibi kılıcıyle feth itmiş ħâme-i dü-zebânı ħüyâ ol ‘Alî-i vaķtün elinde Zül’fekârî idi ve ħâme-i Habeşî-endâm u ‘anber-fâm şaķdan alınna⁶⁴¹⁸ dağ ķizmiş ķamer⁶⁴¹⁹ gibi bir ħulâm-ı dağdârî idi (A299b). Yanında iki ħisûlar gencine-i siyâdetin erbâb-ı şükûk u zunûn Mağribîlerinden ħıfz için tılsman vâż‘ olinmiş iki ejder idi. Egerķi ol iki ħisû emâre-i imârâtına dâl idi, başındaķı ‘alâmet⁶⁴²⁰-i sebz daķı ser-ber idi. Fużalâ-yı dehrde ve ‘ulemâ-yı ‘aşrda gerķi nazîri yoğdı (P309a) ve ħüsn-i ħaṭṭ u imlâda ve taħrîr ü inşâda daķı egerķi dest-ber-bâlâ-yı destdür ammâ anuñ pence-giri yoğdı. Bu cümle ile me‘arib ü menâsıb u merâtibden ferâġat ve ihtiyâr-ı küşe-i ‘uzlet idüp tüş-e-i sedd-i ramaķ ile ķanâ‘at itmiş idi. Muşâĥabeti vü mülâzemeti Kâdri Efendi’ye maħşûş

⁶⁴⁰⁵ şu‘arâ] mu‘âşir şî‘r F

⁶⁴⁰⁶ gâh] kelimini yâ ħümeyrâ mücibince F

⁶⁴⁰⁷ *Şüphesiz ben, Yemen tarafından Rahman’ın kokusunu alıyorum.*

⁶⁴⁰⁸ arâzi] erâĥni F

⁶⁴⁰⁹ *Vatan sevgisi imandandır.*

⁶⁴¹⁰ vaṭan] mekân B A P S

⁶⁴¹¹ *Ey kendisine şaşanların yol göstericisi, sana şaşıtm kaldım. Tut benim elimi!*

⁶⁴¹² ħibretin] hayretin F

⁶⁴¹³ hayâtında] şoħbetde F

⁶⁴¹⁴ mescid ü medresesi] medrese F

⁶⁴¹⁵ mülâzemet] mülâzemet sa‘âdetlerinden behre-mend ve ħüsn-i iltifâtları ve luṭf-ı ħıṭâbları beyne’l-aķrân ercîmend idüm. F // Vaşf-ı Seyyid Murtazâ: der-kenar B

⁶⁴¹⁶ keşîf] kesbi F

⁶⁴¹⁷ idüģine iki ħisûsı] F // ħisûsı] B

⁶⁴¹⁸ şaķdan alınna] şafaķdan eline F

⁶⁴¹⁹ ķamer] ķanber P

⁶⁴²⁰ ‘alâmet] melâmet B A S F

ve mahabbeti aña ‘alā vec̣hi’l-ḥulūṣ idi. Faḳīrūn vālidī ile *min ṣebbin ilā debbin*⁶⁴²¹ hem-sebaḳ-ı mekteb ve ṣerik-i taḥṣīl-i ‘ilm ü edeb oldukları sebebden bu bendeye⁶⁴²² ‘amm ve ṣefḳati pederden⁶⁴²³ e‘amm meṣābesinde idi. Merḥūm Emīr ile benüm ma‘rifetüme (F299a) ‘arīf ve ḥukūk-ı kadīmeye vāḳıf idi. Ben varduḡum gibi *bir ḡazel didüm* diyü bir ḡazel okıdılardı iki beytī ḥatırında ḳaldı. *Gazel*:

Bu sevdāyile kim peydā ola bir Yūsuf-ı ṣānī
Gezüp Mıṣrı ser-ā-ser geṣt ḳıldum deṣt-i Ken‘ānı

Meges cüllāb arar pervāne ister āteṣ-i sūzān⁶⁴²⁴
Diler⁶⁴²⁵ ḥod-kām vaṣlı ‘ıṣḳ ehli derd-i hicrānı

Bu ḡazeli dāḥı Emīr diñle diyü okıdılar. *Ḡazel*:
Atlas ḳabāya vireni köhne ‘abāsını (B225a)
Zer-beft-i bistere⁶⁴²⁶ ṣatanı buriyāsını

Eyler ḥased gedālaruñ emn ü ferāḡına
Ehl-i ḥuzūr ṣanma cihān pādṣāsını

Virmez sınıḳ sıfālını Cemṣīd cāmına
Sen ḥūr görme kūy-ı muḡānuñ gedāsını

Mecnūn-miṣāl⁶⁴²⁷ dāmen-i ṣahrāyı tutmayan
Bulmaz cihānda Ḳadri selāmet yaḳasını

Ḳāzī-‘ askerlikleri zemānında bu ḳaṣīdeyi ḍimiṣlerdür ki ṣu‘arānuñ ednāsı vü a‘lāsı
pey-rev olup tetebbu‘ itmiṣlerdür ammā ḥiḳ birisi bunun⁶⁴²⁸ dā’iresinde degüldür.
Ḳasīde:

Ṣāf-dil olup sebük-rūḥ ol mey-i rūṣen gibi
Tīre-ṭab‘ olup girān-cān olma dürdiden gibi

Çıḳsun āvāzuñ sürūdāsā ṣafā-baḥṣ olmada
Bulma ṣöhret vaḥṣet-engiz olmada ṣiven gibi (A300a)

Aḥvel olma ḡayr ‘aybından ṣınıḳ āyīneveṣ
Kendü ‘aybuñ görmede a‘ ver olup sūzen gibi (S154a)

Halka gibi kimsenüñ ḳapusına urma ḳulaḳ
Baḳma hem-sāyeñ serāyından yaña revzen gibi

Berf⁶⁴²⁹ u bārāna seferlerde nemed-pūṣ ol siper
Nāzük olup sāye-perver olma pirāhen gibi (P309b)

Āsyāveṣ bi-temīz olup öḡütme bulduḡuñ
Ḥurde-bīn olup daḳıḳa gözle pervizen gibi

Zer gibi sūz u güdāz içre ṣafādan raḳṣa gir
Pür-keder olma bulutdan nem ḳapup āhen gibi

⁶⁴²¹ *Gençlikten ihtiyarlığa kadar*

⁶⁴²² bendeye] faḳīre F

⁶⁴²³ ‘ammı vü ṣefḳati pederden] -P

⁶⁴²⁴ āteṣ -i sūzān] ṣem‘ -i sūzānı F

⁶⁴²⁵ diler] Bir P

⁶⁴²⁶ bistere] bisterle A S F

⁶⁴²⁷ miṣāl] gibi B A S F

⁶⁴²⁸ ḥiḳ birisi bunun] birisi B A P S

⁶⁴²⁹ berf] Berḳ B

Tîr-i bārāna küşāde-rû siper ol gül-mişāl⁶⁴³⁰
Olma lertzân şağlı şollı tîğ ile süsen gibi

Kār-zār olsa gerüñi gözleme sūfārvār
Tîrden geç ‘azm-i düşmen eyleseñ demren gibi

Tîr vehminden zırh⁶⁴³¹ gibi ser-ā-pā olma çeşm
Yüzüñi burtarma ta‘ n-ı nizeden kalkan gibi

Çerha yā yalıñ olup çık tîğ-i āhen-dil gibi
Düşmene başı kaba in gürz-i Rūyīn-ten gibi

Olma sīm-tenlerle hem-pehlū kabā-yı zer gibi
Arka ol pūlād-ı dil serverlere cevşen gibi

Cevher-i şemşīrveş merdāne ġarķ-ı āhen ol
Zīver-i zerle müzeyyen itme kendüñ zen gibi

Hākīm olsañ ‘ilm gibi kes ta‘ alluķ ‘ırķını
Cānibeynūñ birine meyl itme vehm ü zan gibi

İstikāmet virmek isterseñ mizāc-ı ‘āleme
Gāh zaḥm ur gāh merhem fikrin it reg-zen gibi

Hār-puštāsā dürüş ol gāh kākūm gibi nerm
Düşmene luṭf itme⁶⁴³² olma dosta düşmen gibi

Rāst kıl kânūnı şakla perdeyi sāzende ol
Egri baķma saña dem-sāz olana ney-zen gibi

Tîr-i pertābī gibi himmet periyle menzil al
Bir kadem varup gerü dönme yine seg-zen gibi

‘Ālemi bend it ‘asīveş [‘asāveş] rişte-i ümmīd ile⁶⁴³³
Hisset-i ṭab‘ ile kaṭ‘ itme recāyı len gibi

Āhenīn muşt ile kim ġayra virürse inkisār
Kend’eliyle kendüyi āzürde’der hāven gibi

‘Ākıl iseñ şabr-ı telhī⁶⁴³⁴ eyle⁶⁴³⁵ olma turş-rū
Şehd-i şūr-engize mā’il olma tıfl oğlan gibi (B225b)

Zulmet içre gün geçürme vādi-i Lübnānleyin⁶⁴³⁶
Mehbīt-ı nūr-ı Hudā ol vādi-i Eymen gibi

Naķş-ı hiss ile ḡayālāsā küdürēt bağlama
Maṭla‘-ı envār-ı ġaybī ol dil-i rüşen gibi

Kendüñi deryālayın cem‘ eyle temkīn ehli ol
Pāye-gerd (?) olma hevāda ebr-i ter-dāmen gibi

⁶⁴³⁰ mişāl] gibi B A S

⁶⁴³¹ zırh] zerre P

⁶⁴³² itme] idüp P

⁶⁴³³ ümmīd ile] ümmīdūñ B A

⁶⁴³⁴ şabr-ı telhī] telhī-i şabr P

⁶⁴³⁵ eyle] birle B

⁶⁴³⁶ Lübnānleyin] Lübnān gibi B A S

Kılduñ işe pür derûnuñ genc-i istignâ ile
Münzevî ol gizle kendüñ halkdan maḥzen gibi (A300b)

Hâsılûñ daḡıtmasun dirseñ hevâda tefriḡa
Âyaḡuñ çek dâmen-i cem' iyyete ḡırmen gibi (P310a)

Tolmasun dirseñ hevâ yiliyle göñlüñ ḡânesi
Âç gözüñ baḡma hevâdan cânibe revzen gibi

Küşe-ḡır ol perde ardından cihânı seyr kıl
Dürbin ol görme kendüñ dide-i rüşen gibi

Meyl-i İskender gibi âyineñ it ḡiti-nümâ
Tire vü târik-bin olma çeh-i Bijen gibi

Nûr-ı maḡz olup zîyâ virmek dilerseñ ' âleme
Müncezib ol ehl-i sûza cân erit revḡan gibi

ḡayrılar söziyle germ olma şaḡın hammâmveş
Âteş-i sûz-ı derûnuñdan dem ur külḡan gibi

Almasun dirseñ seni Ḳadrî aşāḡa rûzgâr
İtme ser-keşlik hevâdan per olup yelken gibi

' Irâkeyn seferinde teşriften mülâzım virmek muḡaddimesinde bu ḡazeli diyüp ihdâ-yı rikâb-ı şâhî itmişdür ki matla' ı budur. *Matla'*:
Fakr ile fâḡr eyleyen teşrif-i sultân istemez
Kendüyi bed-nâm iden ḡaşd ile ' unvân istemez⁶⁴³⁷

Ḳâzi- ' askerlikden⁶⁴³⁸ ' azli zemânında⁶⁴³⁹ sefer⁶⁴⁴⁰ olduğda bu ḡazeli dimişdür. *Ḡazel*:
Ne dūd-ı âteş-i ḡasret ne reşk odıyla dāḡum var
Ferâḡat mülkine şâhum ne tuḡum ne oḡum var

Ta' alluḡ biḡını ḡal' eyledüm⁶⁴⁴¹ kesdüm emel şâḡın
Bu ' âlem kiştzârında ne bustânım ne bâḡum var

Hevâ-yı rıf' at u sevdâ⁶⁴⁴²-yı zillet yok dimâḡumda
Ne keddüm var ne reddüm ne adaḡum ne çerâḡum var

Sebû-yı dil şarâb-ı şevḡ ile pür-kâse-i ser hem
Baḡalda ne şurâḡum var elümde ne ayaḡum var

Ne ḡam gitdiyse Ḳadrî manşıb u iḡbâl u ' izz ü câh
Bi-ḡamdillâh kifâf u şihḡat u emn ü ferâḡum var⁶⁴⁴³

' Azl ile ' âlem-i kesretten def' aten ' âlem-i vahdete ve mertebe-i riyâsetden baḡteten mişḡaba-i riyâzete düşdüklerinde nev' en fütür el virdükde bu murabba' ı diyüp şeyḡ-i erbâbü'l-ḡaḡiḡa câmi' u uşûlü' ş⁶⁴⁴⁴-şeri' ati ve' t-tariḡati el- ' ârifu bi' l-lâhi ve' l-fâriḡu ' ammâ sivâhu es-sâyiru mine' l- ' ilmi ile' l- ' ayni el-ḡâlişu şuhûduhu mine' r-raybi ve' r-reyni zîyâu' d-dîni ya' ni Behâu' d-dîn-zâde-i merḡum ravveḡa' llâhu rûḡahu bi-

⁶⁴³⁷ Âsyâveş bi'-temiz olup öḡütme bulduḡuñ.....' unvân istemez] -F

⁶⁴³⁸ ' askerlikden] ' askerligünden F

⁶⁴³⁹ ' azli zemânında] ma' zül olduğ zemânda P

⁶⁴⁴⁰ sefer] vâkı' F

⁶⁴⁴¹ eyledüm] eyleyüp B P S

⁶⁴⁴² sevdâ] pervâ-yı B A S

⁶⁴⁴³ ta' alluḡ biḡını.....ferâḡum var] -F

⁶⁴⁴⁴ câmi' u uşûlü' ş] câmi' u B S F

*ravāyihî'l-ğufrân*⁶⁴⁴⁵ ve *yubeşşiruhum rabbuhum*⁶⁴⁴⁶ *bi-rahmetin ve rızvânin ve nevvara zarîhahu bi-nûri likā'ihî fî'l-cinānî*⁶⁴⁴⁷ hâzretlerine göndermişlerdür⁶⁴⁴⁸. (S154b) *Murabba' Kadri Efendi*⁶⁴⁴⁹:

Hikmet ile çümle ' âlem halkı ger Loğmân ola (B226a) (P310b) (F299b)
Yıl dem-i ' İsa ola şu çeşme-i hayvân ola
Derdlere⁶⁴⁵⁰ dermân ola tenler ser-â-ser cân ola (A301a)
Ne bite yârem benüm ne derdüme dermân ola

Ger ' ilâcumda çeke biñ yıl⁶⁴⁵¹ Aristo zağmeti
Merhem ü ma' cûna harc ide fûnûn-ı hikmeti
Ab-ı hayvân ile Eflâtûn şunarsa şerbeti
Ne bite yârem benüm ne derdüme dermân ola

Tîğ-i endûh ile ten pür-zağm u sînem çâk çâk
Dide nemnâk u gönül ğamnâk u hâlüm derdnâk
Derdümün biñde biri biñ biñ tabîb eyler⁶⁴⁵² helâk
Ne bite yârem benüm ne derdüme dermân ola

La' l-i dil-ber gibi şerbetler ki rûh-efzâ ola
Merhemün hâşiyyeti hem-mu' ciz-i ' İsa ola
Her tabîbün şanı biñ biñ mürdeler ihyâ ola
Ne bite yârem benüm ne derdüme dermân ola

Penbe-i dâğumla dönsem gülşitâna Kadri ben
Hâr-puş olsa fetil-i zağm-ı tiriyle beden
Şer habâb-ı âb-ı hayvân olsa vü gird-âb ten
Ne bite yârem benüm ne derdüme dermân ola⁶⁴⁵³

Şeyh-i mezbûr dahı bu murabba' ı cevâb yazmışdur. *Murabba'*:

Ger ğidâ-yı rûh-ı nûr-ı cilve-i Yezdân ola
Cân meşâmına müneffes nesme-i sübhân ola
Merci' üñ tıbb u devâda nazra-i rahmân ola
Hem bite yâreñ senün hem derdüne dermân ola

Bil devâ bu derde tebdîl-i hevâdur ide gör
Semm-i kâtildür hevâ-yı nefis anı terk ide gör
Mâ-sivâdan hicret eyle Hağ yolına gide gör
Hem bite yâreñ senün hem derdüne dermân ola

Derd yegdür ' âkıbet dermâna rağbet eyleme
Derd ile müste'nîs ol sevdâ-yı sıhhat eyleme
Himmetün a' lâya tut ednâya himmet eyleme
Hem⁶⁴⁵⁴ bite yâreñ senün hem derdüne dermân ola

⁶⁴⁴⁵ biravāyihî'l-ğufrân] biravāyih B A S F

⁶⁴⁴⁶ rabbuhum] -P

⁶⁴⁴⁷ Şariat usulu ve tarikat ilimlerinin ikisini de bilen, Allah'ı tanıyan, O'ndan başkasıyla meşgul olmayan, ilim yoluyla öze, Allah'a ulaşan, şahitliğinden şüphe edilmeyen dininin ışığı yani Bahaüddin-zâde merhumun Allah ruhunu hoş eylesin, Rabları onlara rahmet ve rızasını müjdeler, türbesini, cennete erişmenin nuruyla nurlandırın.

⁶⁴⁴⁸ hâzretlerine göndermişlerdür] hizmetlerine göndermişlerdür ki nakl olındı B

⁶⁴⁴⁹ 'Kadri Efendi] -B

⁶⁴⁵⁰ derdlere] Dertlere B

⁶⁴⁵¹ biñ yıl] biñ biñ P

⁶⁴⁵² eyler] ide B S

⁶⁴⁵³ ger ' ilâcumda çeke biñ yıl Aristo zağmeti.....dermân ola] -F

⁶⁴⁵⁴ hem] tâ P

Yeg durur lâşen serîr-i salţanatdan rûy-ı hâk
Bundadır cisme helâk u andadır rûha helâk
Geç hevesden cân erit k'ide tecellî nûr-ı pāk
Tâ bite yâren senûn hem derdüne dermân ola⁶⁴⁵⁵

Şofya'da mütemekkin olan kuţbü's-sâlikin, müncî'l-hâlikin, mürşidü'l-ümme, kâşifü'l-ğumme Şeyh Bâlî halîfetü'l-merhûm revvahallâhu te'alâ rûhahu dahı bir güne cevâb virüp (P311a) Kadri Efendi murabba'ına hâl-i ehlü'l-kâl, Bahâü'd-dîn-zâde murabba'ına hâl-i ehlü'l-hâl ü kendü murabba'ına hâl-i ehlü'l-bâl diyüp bu vech ile yazmışdur ki bi-'aynihâ vü meniha (?) şüreti nakl olunur. Şüret-i mektûb: Fakîr dahı 'âmil-i şerî'at ve kâmil-i tarîkat ve vâsıl-ı haqîkat ve fırka-i fukarâ ve zümre-i 'urefâ ve tâ'ife-i şühedâdan olan 'azizlere müttebi' ve muşâhabet-i şerîflerinden (A301b) müntefi' olduğum sebebdan eşribe-i dârü's-şifâ-yı İlâhî ve tiryâkât-ı hazâ'in-i nâ-mütenâhiden tedbir-i mu'alecât ve takdîr-i müdâvât hâtıra halecân ve kalbe leme'an idüp *li-def'i'l-âlâmî*⁶⁴⁵⁶ tahtîr-i cevâba ikdâm olındı. Cevâb-ı *Murabba'* Bâlî Efendi:

Ger tabîb olan saña yeg cezbe-i Rahmân ola
Hem-sülûkuñ ola muğliyy şerbetün 'irfân ola
Bunda biñ yıl çekdüğüñ emrâz-ı fûrkat ân ola (B226b)
Hep⁶⁴⁵⁷ bitüp yâren kamu derdüñ saña dermân ola

Şerbet-i vaşl-ı Hudâdan kaçre⁶⁴⁵⁸ ger i' tâ ola
Senden artuk niçe yüz biñ kaçreler deryâ ola
Bir demüñ ger irse biñ mevtâya hep ihyâ ola
Hep bitüp yâren kamu derdüñ saña dermân ola

Eyleseñ teslîm-i perhîzüñde tıbbâ himmeti
Mürşid-i kâmil 'ilâc itmekde çekmez zahmeti
Merhem ü ma' cûn olursa saña Hakkuñ ru'yeti
Hep bitüp yâren kamu derdüñ saña dermân ola

Kıl haqîkat meclisinde câme-i hod-bîni çāk
Şerbet-i vahdet muşâhhihdür u kesret şehmnāk
Kılma şekk eyler tecellî her taraftan nûr-ı pāk
Hep bitüp yâren kamu derdüñ saña dermân ola

Eyledüñ tedbir-i şihhat 'âkıl olsañ Kadri sen
Kıl du' â leyl-i fenâda gördüğüñ dem kadri sen
Bulsañ akrânüñ içinde Hak katında kadri sen
Hep bitüp yâren kamu derdüñ saña dermân ola⁶⁴⁵⁹

Kadri Efendi-i merhûm ba' del-'azl Burusa'ya vardukda bu kıt' ayı didiler hemân birkaç yıldan sonra du'âlarına icâbet oldı ve tir-i murâdı vâsıl-ı hedef-i işâbet⁶⁴⁶⁰ oldı. *Gazel*⁶⁴⁶¹:

Kadriyi yâ Rab haqîkat rāhınuñ āgāhı kıl (S155a)
Olmaz ise bâri hayret deştinüñ güm-rāhı kıl

Kal'a-i kibrüñ peleng-i tiz-çengi eyleme
Meskenet vâdisinüñ 'acz ile bir rübâhı kıl (P311b)

'Işk şahrâsında pervâzın bülend it tab'ımuñ
Mâl u câh emrinde halkuñ himmet-i kütâhı kıl

⁶⁴⁵⁵ bil devâ bu derde tebdîl-i hevâdur ide gör.....dermân ola] -F

⁶⁴⁵⁶ acıları gidermek için

⁶⁴⁵⁷ hep] hem F

⁶⁴⁵⁸ kaçre] zerre P / zerre, kaçre olarak düzeltilmiş: B

⁶⁴⁵⁹ şerbet-i vaşl-ı Hudâdan kaçre ger i' tâ ola.....dermân ola] -F

⁶⁴⁶⁰ hedef-i işâbet] -F

⁶⁴⁶¹ gazel] kıt'a A S F

Şubh-dem âb-ı vuzû‘ sını nedâmet eşki it
Gice halvetgâhınıñ şem‘ in fûrûğ-ı âhı kıl

Kulbe-i aḥzân-ı ‘uşşâkuñ teh-i dîvârınıñ
Rûy-ı zerđ-i ḥâk-fersûdını berg-i gâhı kıl (F300a)

Eglenmeyüp bir muḥammes didi ki bendi budur. Ser-i bend⁶⁴⁶²:
Gördüñ zemâne uymadı sen uy zemâneye

Meşhûr olmağın irâd olunmadı. Faḳîr daḥı ol eşnâda şitâya münâsib böyle tettebbu‘
eyledüm. *Muḥammes Li-muḥarririhi*:

Çerḥ-ı dü-tâh ḳaddine döndi kemâneye
Berf ile dehr beñzedi ḥallâc-ḥâneye (A302a)
Giy kürküñi içinden elem bunca yâ neye
Düş yâ ocağa yâ mey-i bezm-i şebâneye
Gördüñ zemâne uymadı sen uy zemâneye

Ditremege turubdururuz olmazuz melûl
Gökden ne yağdı kim anı yir itmedi ḳabûl
Bârân u berfden şaḳın incinme ‘ârif ol
Çekme ḥarâreti yûri külhân bucağı bul
Gördüñ zemâne uymadı sen uy zemâneye

Âteş hevâsı hîme belâsıyla zâr zâr
Derdâ ki itdi niçe müselmânı ehl-i nâr
Gördüñ şovuklık itmege başladı rûzgâr
Çek ayağıñı dâmenüñe hem-çü kühsâr
Gördüñ zemâne uymadı sen uy zemâneye

Ocaḳları ıssuz ḳodı sermâ-yı bî-amân
Didürdi od bahâsına odına râygân
Oldı kül öksüzi niçe şeh-zâde bu zemân
Var sen de ḥâlüñi yûri bir âstâne yan
Gördüñ zemâne uymadı sen uy zemâneye

Âlâm-ı berd ü serd ü belâ-yı şitâ neye
Feryâd u nâle ile dönüp ‘Aşıkâ neye
Bu âh⁶⁴⁶³ u bu enin ü fiğân ‘Aşıkâ neye
Uydur usûli bu meşel-i ‘Aşıkâ neye
Gördüñ zemâne uymadı sen uy zemâneye

ḲUDSÎ: Ḥarîm-i pâdşâhîde perveriş bulmış ba‘dehu şeh-emîni ve Sultân
Muştafâ defterdârı olduğdan sonra (B227a) sancak begi olan Luṭfî Beg’ün oğludur. Adı
Meḥammed Çelebi’dür. Ḥaylî zekâsı ve nihâl-i kemâlinüñ riyâz-ı ‘ulûmda neşv ü
nemâsı var idi. Tarîḳ-i ‘ilmi yolından sürüp (P312a) *Beyt*:

Ḥâce-i dîn ü dâver-i dünyâ
Müfti-i ‘aşr u efzâl-i ‘ulemâ

ḥıdmetine vâşıl olduğda *Beyt*:

Oğul ata şan‘atın tutmak gerek
Sebzeci oğlı tere şatmak gerek

diyü ziyy-i sipâh tarîḳine ‘âzim oldı, beg-zâdeler manşıbına mülâzım oldı. Evvelâ
müteferriḳalar ‘ulûfesin itdiler. Ba‘dehu evḳâf-ı Mısr’a defterdâr idüp defterdârlar
ri‘âyet-i ma‘rûfesin itdiler⁶⁴⁶⁴. Ḥikmet Allâh’uñ ba‘z-ı bâdire⁶⁴⁶⁵-i nâdire şâdır olup

⁶⁴⁶² ser-i bend] bend B A P S

⁶⁴⁶³ âh] âh-ı pür F

⁶⁴⁶⁴ ba‘dehu evḳâf-ı Mısr’a defterdâr idüp defterdârlar ri‘âyet-i ma‘rûfesin itdiler] -F

⁶⁴⁶⁵ bâdire] mâdde-i B A S F

dehānuñ herkes hakkında bāz ve pāyuñ (F300b) kilimden dırāz itdün; elüñ ipe çek, ayağūñ yorganūñ boyınca uzat, kilimūñe göre yat diyü çüb-ı te'dible işāret itdiler. Kimesne muhālefet idüp iki bir dimesi, (A302b) nebāt-ı mısırdan bedel çüb yidi, konuk umduğın yimesi. Dür u dırāz mülāzemetden soñra Sivas timāri defterdārı oldu. Eğlenmeyüp 'azl eylediler bā-vücūd ki şalāhla yār ve havāşş u 'azā'ime meşğūl olup şāhib-i evrād u ezkārdur. Elinden sübhā ve dilinden esmā gitmez ve mescid ü cāmi' de şaff-ı evvelde⁶⁴⁶⁶ edā-yı evkātı cemā'at ile itmegi terk itmez. Dām-ı halkā-i tesbīh ve dāne-i sübhāsı ile murğ-ı murādın şikār itmedi ve te'āvīz ü ğarā'imi erkān-ı devletūñ gönüllerine kār itmedi⁶⁴⁶⁷. Ve bi'l-cümle bāz-ı āzın şayd-ı murğ-ı şa'ādetē şalmaq kaşd itdükçe sā'id-i taqdīr-i müsā'ade itmedi. Çihre-i şāhid-i ümmidin āyine-i huşūlde müşāheide itmedi. Māl-ı Mısr hakkında küşīş-i bihūde (S155b) itmekden soñra tekrār Duğagın-zāde fetretinde bir murabba' diyüp rikāb-ı şāhiye şunmaq ve yine bu tarikle hıdmetde bulunmaq kaşd itdi ki ol murabba' uñ evvel bendi budur⁶⁴⁶⁸. *Bend:*

Ey şeh-i kâ'im-makām-ı mürsel-i Rabb-ı cemil
Māl-ı Mısr için gözümde akdı deryālar çü Nıl
Zāhir oldu şıdk-ı kavlüm kalmadı hiç kāl u kıl
Sābıkā yüz biñ filori şıdkuma rüşen delil

Ve lehu:

Benümçün kimse ğam yir yok dil-i ğam-hāreden ğayrı
Döner yok üstüme bu çarh-ı kec-reftāreden ğayrı⁶⁴⁶⁹

KURBİ: İznikli idi. Adı (P312b) Emīr⁶⁴⁷⁰ Şāh idi. Niķābī'ye hāl-zāde ve kendü rāh-ı 'ilm ü ma'rifetden āğāh idi. Ekābir hānedānına hıdmet ider Hāce Kadın demekle ma'rūfe bir anası var idi. Ekser-i hareketine ve zuhūrına ol⁶⁴⁷¹ sākār idi. Anuñcün laṭife-gūylar Karivī (?) dirlendi. Aḥir Kemāl Paşa-zāde-i merhūm 'umūmindan mülāzım olanlar zümresinde dāhil oldu ve ba'z-ı bıķā' medreselerine dahı vāsil oldu. Tahmīnen sinni otuz beşde var idi ki şamem 'arız oldu. Buḥār-ı ḥamr cevḫ-i dimāğına şu'ud idüp mütekāşif olmağla şimāḥa ğışāve (B227b) 'arız olduğundan ğaflet idüp evā'il-i neş'etde havāssa ḥāşıl olan letāfetden kuvvet-i sāmi'a hiddet üzre olduğına aldı, nāfi'-i şamem taşmım idüp idmān-ı ḥamra boşandı, her 'ilmden (A303a) ve her emelden kaldı. Bir yaña keyfiyyet-i (F301a) dā'ime, bir yaña halkdan in'izāl u inķitā'āfetin aldı. Sene ḥamsin ve tis'ami'ede bād-ı ecel yaprağdan gelüp bādbān-ı kefeni sūtūn-ı cismine şardı ve ecel tekneşi didükleri tābūtla fülk-i vücūdın gird-āb-ı 'ummān-ı fenāya şaldı. Şebistāne ḥallī ve divān tolusı şı'r ü mu'ammā vü ğazeli vardur ammā yüze gelmege yüzi yokdur. *Eş'ār-ı ü:*

Yazalı ḥattı vefā naşını gerd-i çemene
Mihr ider oldu o meh-pāre cefāsın çekene

Ḥatt-ı la'lin iricek⁶⁴⁷² mühr-i Süleymān-ı zemān
Bil muşahḥar idiserdür bir iki Ehrimene

Zülf-i yārī ruḫı üstinde görüp Kurbī didi
Mār-ı piçide olup şanki yatur yāsemene

Ve lehu:

Şalınup girdükçe bu zülf-i perişān koynına
'Anberinedür ki girmiş şanki cānān koynına

Fikr-i la'lüñ gönline girse rakībūñ n'ola ger⁶⁴⁷³
Girdi seng-i ḥārenüñ la'l-i Bedaḥşān koynına⁶⁴⁷⁴

⁶⁴⁶⁶ ve mescid ü cāmi' de saff-ı evvelde] -B A P S

⁶⁴⁶⁷ ve te'āvīz ü ğarā'imi erkān-ı devletūñ gönüllerine kār itmedi] -F

⁶⁴⁶⁸ budur] budur ki zikr olunur bend-i murabba' P

⁶⁴⁶⁹ ve lehu: Benümçün..... ğayrı] -F

⁶⁴⁷⁰ Emīr] Aymīr P

⁶⁴⁷¹ ol] delil F

⁶⁴⁷² iricek] göricek P

⁶⁴⁷³ ger] kim A

⁶⁴⁷⁴ ve lehu: Şalınup girdükçe.....koynına] -F

KAṢDÎ-İ MÜVERRİḤ⁶⁴⁷⁵: Merḥūm Burusalıdur. Kendiden istimā‘ itdügüm üzre Bursa’da bir cevān-ı nev-ḥiz ve ḳannād⁶⁴⁷⁶-ı şeker-riz imiş. Şu‘arā-yı ‘aşrdan Resmî ile hem-civār olduğı takrîble gāhî şî‘re verziş (P313a) ve Şehdi taḥalluş idinüp ṭab‘ın āzmāyış ider imiş. Bir gün Resmî ile melik-i şu‘arā-yı vakt olan Aḥmed Paşa’ya şeker-rizlige varur. Merḥūm bunun gāh ḳannādlıkda üstadlığın begenür gāh ḥüsnine ezilürler, şî‘re nev-heves olduğın bilür, maḥlaşuñ Kaṣdî olsun dir. Ol zemāndan berü Kaṣdilikle şöret bulur. Ammā şeker-rizlige fevka’l-vaşfdur ki çün şeker-rizlige bisāt döşerdi, ḡayruñ⁶⁴⁷⁷ dükkānı ḥālî ḳalup ağızlarına siñek üşerdi. Şekerden maḥbûb şeklin düzse⁶⁴⁷⁸ niçe Husrevler Şirin diyü ‘aşık-ı Ferhād olurdu. Şekl-i pādşāh taşvir eylese şāḥib-i mülk-i dād olup nüşinrevān-ı la‘l-i dil-ber aña göre bi-dad olurdu. Timsālleri⁶⁴⁷⁹ cism-i laṭif olurdu ki bulutdan nem ḳapar ve hevādan ter düşerdi. Maḥbûb-dostlığı anlara bile sirāyet idüp gördükleri dil-berlere ezilürlerdi. (A303b) Ammā germiyete dōyemeyüp tiz bozulurlardı. Resm-i ḥişārınuñ ḥandeḳın⁶⁴⁸⁰ şuyula ṭoldursalar bünyādınıñ istiḥkāmına ḥalel gelmezdi, ṭop-ı hevā’i gibi tegerg yağmur gibi yağsa ‘aynına almazdı⁶⁴⁸¹ ve burc u bārūsınuñ biñ baş bir pula olsa (F301b) alınmağa kimse çāre ḳılmazdı⁶⁴⁸² Sultān Bāyezid Havlısında⁶⁴⁸³ ḳannād dükkānı var idi. Kaşr-ı minā-yı felek gibi çini vü şırça ḥoḳḳalarla der ü divār-ı (S156a) dükkānı pür-encüm-i tābdārdı (B228a) Ḥayālî Beg-i merḥūma ‘ulufe olup başdan ve gerdeninden ṭavḳ-ı ḥayderi ve ḳollarından ḳullāb-ı ḳalenderi gitdükde Kaṣdî ḥasedinden⁶⁴⁸⁴ Mısrā‘:

Ey Ḥayālî ḥalḳa geçmez oldu āḥ⁶⁴⁸⁵

diyü tāriḥ didükde Ḥayālî işidüp bir gün mestāne dāmānın taş ṭoldurup gelüp Kaṣdî’yi taşa ṭutdı Kaṣdî ṭopa ṭutulmuş maymuna dönüp⁶⁴⁸⁶ ḳaçdı Ḥayālî kendünüñ bu beytin okıyurak *Beyt*:

‘Aşık-ı divāne oldur ‘ışḳ bāzārında kim
Bu ṭoḳuz mināyı şır bir seng-i istiḡnā ile

Ḥoḳḳaları ve şîşeleri ‘ırz-ı mest ve ḳalb-i ‘aşık gibi pāre pāre olup fers-i dükkānı rize-i minūyla çerḥ-ı mināya döndi. Kaṣdî-i merḥūm Ḥātem-i zemān-ı mürüvvet, ḥātem-i enḡuş-i vezāret İbrāḥim Paşa’ya ḥālın aḡladı. (P313b) Gözi yaşından bedel dāmānı⁶⁴⁸⁷ sim ü zerle pür itdi ki ṭıfl-ı küdek⁶⁴⁸⁸-sāle gibi bi-iḥtiyār avundu ammā dükkān u destgāhı ṭaḡıtdı yine ol ḥaremde vaḳf odalarından bir oda ṭutup ölince anda bir nişimen ṭutdı. Merḥūmuñ şî‘rde meblaḡ-i ḳudreti ve şî‘rlerinüñ efvāḥ-ı şifāḥda şöreti meşḥurdur ve zemānumuzda mūmeyyiz-i şu‘arā olan Zātî, Keşfî ile Kaṣdî ḥaḳḳında böyle ṭaḥḳik iderdi ki ikisi bile necesden bir ḳālebe kesilmiş kerpiçdür, ḥaḳıḳat gözlesek biri yok, biri ḥiçdür. Gāyet güzide eşārları bunlardur. *Gazel*⁶⁴⁸⁹:

Bölük bölük yürüyen şiveḳarı gördüñ mi
Ṭaraf ṭaraf çekilen āḥ u zārı gördüñ mi

Taşup taşup dōkilür ‘aynumuñ bınarından
Çaḡıl çaḡıl aḳan ol çeşmesāri gördüñ mi

Ṭutup ṭutup ṭutılur mı dütüp dütüp çıkan āḥ
Güril güril ṭuṭışan dilde nārı gördüñ mi

⁶⁴⁷⁵ Müverriḥ] Tāriḥ-gūy P

⁶⁴⁷⁶ u ḳannād] iken ḳannād u F

⁶⁴⁷⁷ ḡayruñ] ḡayrı şeker-rizlerüz F

⁶⁴⁷⁸ maḥbûb şeklin düzse] dil-ber şüretin dōgse F

⁶⁴⁷⁹ timsālleri] itdükleri timsāller şunuñ gibi F

⁶⁴⁸⁰ resm-i ḥişārınuñ ḥandeḳın] ḥişār resm eylese ḥandeḳını F

⁶⁴⁸¹ almazdı] gelmezdi B

⁶⁴⁸² ve burc-ı bārūsınuñ biz baş bir pula olsa alınmağa kimse çāre ḳılmazdı] -B A P S

⁶⁴⁸³ ḥavlısında] ḥareminde A F / meydānında P

⁶⁴⁸⁴ gitdükde Kaṣdî ḥasetinden] gitdüginde B A P S

⁶⁴⁸⁵ Ey Ḥayālî ḥalḳa geçmez oldu āḥ] geçmez oldu ḥalḳa P F //Mısrā der-kenar: B

⁶⁴⁸⁶ maymuna dönüp] maymun gibi olup F

⁶⁴⁸⁷ dāmānı] -B A S / cīb ü dāmānı F

⁶⁴⁸⁸ küdek] endek P

⁶⁴⁸⁹ ḡazel: Bölük bölük yürüyen.....gördüñ mi] -F

Çeküp çeküp götürür cavk cavk ‘uşşākı (A304a)
Girih girih tolaşan zülf-i yâri gördün mi

Parıl parıl tutuşur nâr-ı hecr⁶⁴⁹⁰ ile Qandî
Yalap yalap yanan ol şem‘ vâri gördün mi
Eş‘ar-ı ü:
Kanda kandum ey şanem cüllâb-ı la‘ lûn kandin
Kim baña Qandî diyü bühtân idersin her zemân⁶⁴⁹¹

Ammâ târihde tevârih-i eyyâmdan ve meşâhîr-i enâmdan olup bu târihde fennüñ ferîdi idi; ol ehl-i taḥkîk sâ’irler ehl-i taḥlîdi idi. Hemân ‘aybı budur ki târihi pâresi manḡurlıq Taḥte’l-ka‘a ḡalvâsına ve çâr-sû bâzârda şînek üşmiş yüzine kimesne bakmaz ‘imâret şûrbâsına döndermiş. Hattâ Kara Bâli-zâde’den mervîdür ki ḡelâ meremmâta muḡtâcdur ammâ meremmet itmege ḡavf iderüz⁶⁴⁹² ki Qandî târih getürüp câ‘izesi meremmât ḡarcından ziyâde ola dir imiş. Merḡumuñ ḡayet iftiḡâr itdüğü (F302a) târih Celâl-zâde’nüñ nişâncı olduğına didüğü târiḡdür ki bu mışrâ‘dur. *Mışrâ‘:*
Muştafâ bin Celâl Tevḡî‘i

Nişâni⁶⁴⁹³ (B228b) Beg bunı naḡş-ı mühr idinmişdür. Müftî Sa‘ dî Efendi-i merḡum vefâtına bu târihi ḡubdur. *Mışrâ‘:*
Beḡâya ḡöçdi Sa‘ dü‘d-dîn-i şâni (945)

Merḡum pîrliginde ve diriliginde Çeşmeli Aḡmed nâm ḡuloḡlı yeñiçeri dil-berine mütelâ olup (P314a) ol seng-dil ü bî-raḡm, Qandî-i derdmendi muḡkem letden çekdükte târiḡ dimişdür. *Mışrâ‘:*
Başdı Qandînüñ yolını Çeşmeli Aḡmed meded (946)

Ba‘ dehu mezkûr Çeşmeli Aḡmed ḡonanmaya gidüp yine deryâdan geldükde târiḡ dimişdür. *Mışrâ‘:*
Geldi deryâdan cefâ kılıcı Aḡmed Şâh âh

İstanbul’da Yahûdîkapusı’nda Arslancıbaşı tekyesi ḡarşusunda binâ olınan çeşmeye ‘Ârifî-i merḡum *Mışrâ‘:*
Ḳad bedâ ‘aynen tusemmâ selsebil⁶⁴⁹⁴

diyü târiḡ diyüp yazılup çeşme miḡrâbında ḡazıldukda Qandî ḡisâbın üç eksük getürüp dimişdür ki *Mışrâ‘:*
‘Ârifî ‘ârif olduñ üçü⁶⁴⁹⁵ yidüñ

Baḡdâd fetḡi ḡaberi geldükde İstanbul ḡonandukda dimişdür. *Mışrâ‘:*
Serîr-i pâdşâh oldu müzeyyen

Tekrâr pâdşâh gelüp ḡonandukda dimişdür. *Mışrâ‘:*
Ḳonandı serîri pâdşâhuñ⁶⁴⁹⁶ (941) (A304b)

Merḡum mücerred pâk idi erken geldi erken gitdi, ol odalarda bitdi anda yitdi (S156b). Kesb-i hevâ ve def‘-i ‘ufûnet-i germâ içün bir taḡta-puş yaptı. Zâti çâr-tâḡ-ı ḡalâ (943) diyü târiḡ didi. Qandî dükkânı öninden geçerken eline şunıvirdi. Ḥaḡîr ḡâzır idüm, hemân aldüğü bir oldu yine Zâti’den ḡalem isteyüp *Mışrâ‘:*
Gidi poḡın yüzine lâyık yidi

⁶⁴⁹⁰ Şevḡ, hecr olarak düzeltilmiş: B

⁶⁴⁹¹ eş‘ar-ı ü: kanda kandum.....her zemân] -B A P S

⁶⁴⁹² ḡavf iderüz] ḡorḡaruz P / ḡavf iderüm F

⁶⁴⁹³ Nişâni] Nişâncı F

⁶⁴⁹⁴ Selsebil diye adlandırılan bir pınar göründü.

⁶⁴⁹⁵ üçü] üçer B

⁶⁴⁹⁶ ḡonandı serîri pâdşâhuñ] pâdşâhuñ serîri ḡonandı F

diyü târih diyüp Zâtî'nün eline virüp gidivirdi. Merhûm Kandı, Çeşmeli Aḥmed'i severdi; Yahyâ Beg, Şâh Aḥmed'i severdi. Şâh Aḥmed Kandı ile muşâḥabet ider, Yahyâ Beg'le itmezdi; Çeşmeli daḥı Yahyâ Beg'le muşâḥabet ider, Kandı ile itmezdi. Haḳîr ikisi ile bile muşâḥabet iderdüm. Sene selâse ve erba'în ve tis'ami'e bayramı idi ki Âtmejdânı 'idgâhında Yahyâ Beg'le Kandı ve haḳîr seyr iderken Çeşmeli ile Şâh Aḥmed'i bir yirde tûrur gördük. Bu iki 'aşık biz 'Aşık'a ibrâm itdiler ki varup ikisi ile birer def'a (F302b) 'id merḥabâsın idem, tekrâr birer merḥabâ daḥı idüp bu merḥabâ 'aşıklarunuzuñdur diyem. Haḳîr daḥı ikdâm idüp ikisiyle bile ikişer merḥabâ idüp *bireri benümdür ve bireri Yahyâ Beg'le (P314b) Kandı'nüñdür, anlaruñ emânetidür* didüm. Her biri gülüp nâz u 'işve ve şive vü kirişmeye bozdılar, gelüp haber virdüm 'ale'l-fevr *Mısrâ'*:

Emânet merḥabâmuz n'oldı cânâ

târih diyüp kıt'asın nazm idüp gösterdi. Haḳîr, Kurd nâm bir dil-bere rübûde idüm, (B229a) benî terk idüp gitdükde *Mısrâ'*:

Kurdı âh-ı 'Aşık alup kucdı âh

diyü târih didi. Tezevvüc itdügümde *Târih'*:

Tezevvüc bâd ey 'Aşık mü'ebbed

diyü târih didi. Edirne'de Silivri kâzîsı olup İstanbul'a varduğumda *Mısrâ'*:

Geldi ol 'Aşık Silivri ḥâkîmi

dimişdür ve merhûm İbrâhîm Paşa Mısr'dan geldükde *Halîl-i sâye-i sübhân*⁶⁴⁹⁷ *geldi* diyü târih dimişdür⁶⁴⁹⁸. Ve bi'l-cümle târihde kem-yâbdur ve eyü târihleri bi-hisâbdur. (A305a) Sene isnâ ve erbâ'în ve tis'ami'ede ki İbrâhîm Paşa-yı merhûm katl olunmuşdur, bunuñ daḥı sâ'ir şu'arâ ile câ'izeleri kesilüp mu'ayyen-i ma'lûmı ve muḳannen-i mersûmı yoğidi; tevârih câ'izesinden ve ekâbir düğünlerinde şeker-rizlikden der-âmedi çoğidi. Evâḥîr-i 'ömrinde gökde zâğ u gurâba ciger ve yirde gürûh-ı kilâba nân-ı huşk u terden feyz-resânîlık semtine sâlik olup eline girenî anlara şarf iderdi. Gitdügi yirlerde tuyûr-ı Süleymân gibi şeh-perlerinden sâye-güster ve ardınca cumhûr-ı kilâb sevâd-ı 'asker olurdu. Hikmet Allâh'ın bu sebep oldı gibi ki Rüstem Paşa şâniyen yine vezir olduğda maḥz-ı ilḥâm-ı İlâhî ile Kandı'ye yevmi on akça vazîfe idüp âḥîr-i vaktinde ol pîrûñ du'â-yı ḥayrın aldı ve bu kirdâr-ı ḥayr anlardan yâdgâr kaldı. Sene isnâ ve sittin ve tis'ami'e evâḥîrinde fevt olup Nişancı Celâl-zâde Ebî Eyyûb semtinde ihyâ itdügi câmi'-i şerîf ḥarîminde ki Nişancı Begüñ cümle-i âsar-ı ḥayrındandır ki şu'arâ vü zurefâya medfen eylemişdür anda medfündür. Vê ol kelblerüñ birkaçı⁶⁴⁹⁹ ḥaḳ-ı nânı terk itmeyüp mezârında mücâvir olup ziyâret (F303a) idenlere Kandı'nün mezârın⁶⁵⁰⁰ reh-nümündür. Nişancı Beg'den mu'ayyen-i mersûmları ve nân-pâreden muḳadder-i ma'lûmları vardır. (P315a) Mezḳûruñ fevtine çok⁶⁵⁰¹ kimesne târihler dimişlerdür, cümleden eşbehi Sihri didügidür. *Târih'*:

Âh u ḥayfâ Kandı rihlet eyledi

Faḳîr daḥı vefât-ı Kandıye bu vech ile târih didüm. *Târih li-mü'ellifihi*:

Dünyeden itdi çün sefer Kandı-i şekkerin-beyân

Sâl-ı vefâtına didüm *Târih'*:

Vây müverrih-i zemân

KIYÂSÎ: Kaştamoni'dendür. Nâm-ı mâderzâdı Kıyâsî'dür. Egerçi ki bu nâm-ı ḡayr-ı semâ'î ve ḥilâf-ı kıyâsîdür. Şuğl içün İstanbul'a gelüp tarîḳ-i 'ilme mülâzemet u efâzıl ḥîdmetlerinde taḥşîl-i 'ilm ü fazîlet eyledi⁶⁵⁰². Tarîḳ-i 'ilmde ḥaylî teḳaddümi

⁶⁴⁹⁷ sübhân] yezdân F

⁶⁴⁹⁸ ve merhûm İbrâhîm Paşa Mısr'dan geldükde *Halîl-i sâye-i sübhân*⁶⁴⁹⁸ *geldi* diyü târih dimişdür: der-kenar B

⁶⁴⁹⁹ birkaçı] ba'zı P

⁶⁵⁰⁰ Kandı'nün mezârın] -F

⁶⁵⁰¹ çok] her B P S F

⁶⁵⁰² u efâzıl ḥîdmetlerinde taḥşîl-i 'ilm ü fazîlet eyledi] -B A P S

vardur; akrānı çok mesāfe kaṭ itmişdür, her birinün menāşib-ı ‘āliyede aḥvālleri muntazam u (A305b) (F303b) (S157a) hemvārdur. Sene isnā ve erba‘in ve tis‘ami’eden berü ki ḥaḳır anuñla āşyānum, mezbūr⁶⁵⁰³ *ilzem bâben vâhiden tuftaḥ leke’l-ebvâbu*⁶⁵⁰⁴ mażmûniyla ‘amel itmedi⁶⁵⁰⁵ *men sebete nebete*⁶⁵⁰⁶ nebâtı mezra‘a-i nebâtında bitmedi. Gâh taḥvîl-i tarîḳ idüp Ḥayālî gibi tâ’ife-i sipāha duḥûle sülûk eyledi gâh ağalara tereddüd idüp teveccüh-i taḥşîl-i ‘ulûfe-i erbâb-ı bölük eyledi (B229b). Gâh yıllarla Sultân Muştafâ âstānesine mülāzemet eyledi niçe zemân dahı Sultan Bāyezîd’den sıfāriş-nāmeler geṭürüp recā-yı mülāzemet eyledi. Bunça müddetlerdür ki tek ü pûde oldı, birisi müfid olmayup cümlesi renc-i biḥûde oldı. Emir Gîsü Efendi-i merḥûm mevtāsından mülāzım oldı. Bir zemân dahı Galaṭa’da ve ḥāşlarda niyābet eyledi ve anuñla ḳanā‘at eyledi. Şāhib-i devlet ḳalmadı ki minnet-i kūḥ-ı girānları boynında bârgirān olmadı. Bu cümle ile kimesne ḥāline çeşm⁶⁵⁰⁷-i şefḳātê nigerān olmadı. Âḥirine Sultân Süleymān-ı merḥûm mezkûruñ Şeref Ḥāce medresesi talebinde vāḳı‘ olan kıṭ‘ası nazar-ı şerifleriyle manzûr olduğda medrese-i mezkûreyi iḥsān buyurup şāḥā’if-i āmālî ‘unvān-ı şeref buldı. Kendü ol iḥsānla müşerref olduğda tāli‘-i naḥsı kesb-i sa‘ādet idüp ‘uluvv-i irtifā‘-ı kevkebi şeref semtine müşerref oldı. Ümmiddür ki min-ba‘d ‘alā raḡmı’l-ḥasūd aḥvālî sutûde ola ve āyine-i ümmidinden jeng-i (P315b) kûdûret⁶⁵⁰⁸ gidüp şayḳal-ı luṭf-ı şāhi ile zidûde ola ve çihre-i ‘arûs⁶⁵⁰⁹-ı murād⁶⁵¹⁰ ‘alā vechi’l-ḥüsn nümûde ola. Şāhib-i divāndur, maḳbûl u maḥbûl divān u ḡazeliyyāt-ı gevherrizi vardur ve baḥr-i remel-i müsemmede İstanbul’a ve etrāfına şehr-engizi vardur. Çendān yārān loḳmasına şarkmaz meger ḡāyet refîḳ-i şādıḳı ola ki o *min buyûti aşdıḳā’ ikum*⁶⁵¹¹ ma‘nāsı ile ‘amel ide, tā ki bulacaḡı rengin ma‘naları cem‘ idüp ḡazel ide. *Bî-‘ayb Ḥudāst ma-‘adā hebāst* ol kıṭ‘a budur. *Kıṭ‘a:*

Şehr içinde medrese yapıdı Şeref
Yapılalı dahı bulmadı şeref (A306a)

Bir müderris aña bir muḍḥik idi
Destine alsa kitāb eylerdi def

Şimdi bir tiryāki ol tedrisde
Bengiler⁶⁵¹² ālāyına ser-dār-ı şaf

Görmemiş terkib-i ma‘ cūndan öte
Geçmemiş bir ḥarf ol illā ki keḳ⁶⁵¹³ (F304a)

Baḥr-i ‘ilm içre niçe yıldur ki ben
Çok⁶⁵¹⁴ ma‘āni dürrine oldum şadef

Yā niçün ben aña lāyık olmayam
Vir cevāb ey ‘ālim-i ‘ilm-i selef

Ve lehu:

Yasaḳdan şıḳlğını diñdirüp ney
Şıḳıldı ḳaldı her bir kūşede mey

Saña ḳan ağlamaḳdan görmez olmuş
Gözine penbeler yapışdurur⁶⁵¹⁵ key

⁶⁵⁰³ sene isnā ve erba‘in ve tis‘ami’eden berü ki ḥaḳır anuñla āşyānum mezbūr] -B A P S

⁶⁵⁰⁴ *Bir kapıya bağlan ki önüne pek çok kapı açılsın.*

⁶⁵⁰⁵ itmedi] itdi F

⁶⁵⁰⁶ *Kim sebat ederse üretken olur.*

⁶⁵⁰⁷ çeşm] ‘ayn-ı P

⁶⁵⁰⁸ kûdûret] -B

⁶⁵⁰⁹ ‘arûs] şāhid P

⁶⁵¹⁰ murād] maḳşûd P / zād F

⁶⁵¹¹ *Sizin en yakın arkadaşlarınızın beyitlerinden*

⁶⁵¹² bengiler] çengiler A

⁶⁵¹³ keḳ] def F / def, keḳ olarak düzeltilmiş: B

⁶⁵¹⁴ çok] çün B A S F

Ve lehu:

Kodum ben bir hişār-ı ‘ışķa bünyād
Koparmaz bir taşın biñ olsa Ferhād

Niçün virür rakībe ağzı dadın
Begüm şirīn dehānuñdan senüñ dād

Kıyāsī leyletü’l-kadr içre gördüm
Didi Mecnūn baña ‘ışķ olsun üstād⁶⁵¹⁶

HARFÜ’R-RĀ

RE’YĪ: Bu Re’yī Germiyanīdür (B230a). Kavābil-i talebe ve emāşil-i erbāb-ı talebeden şāhib-i tab‘-ı selīm ve zihn-i kavīm ehl-i ‘ilm idi. Çün silsile-i hareket-i ‘ādiyesi Rūmili kazī- ‘askerliginden⁶⁵¹⁷ ma‘zūl olan⁶⁵¹⁸ ‘Abdu’r-rahmān Efendi’dēn⁶⁵¹⁹ mūntehi oldı, tahvīl-i tarīķ idüp sipāhīlık ihtiyār idüp gönül sultān diyü şeh-zāde iken pādşāhumuz kulları bölüğine sūlūk idüp (P316a) ol āstāna mūntemī oldı. *Beyt:*

Dür dişlerüñe dindi le’ālī ğazelleri
Güftāruña oķındı zūlālī ğazelleri

Ve lehu:

Zāhid ki meyl-i ħalbi hemān kıl u kāledür
‘İşķ ehlinüñ ħamu nazarı vecd ü ħāledür

Tutsañ yüzüñe destüñi ‘aksın gören şanur
Mihrāb-ı ħüsne yazılı iki celāledür

RE’YĪ-İ DİĞER: Bu Re’yī İstanbullıdır. Derzī-zāde demekle ma‘rūfdur. ‘Ulvi’nün birāderidür. Mahrūse-i İstanbul’da peydā olan kavābilün dānişver ü ehl-i hüneridür. (S157b) Hāliyā Burusa kâzısı olan ‘Alī Çelebi’nün dānişmendidir. *Şi‘r-i u:*

Şatma ey ħāce nebāt-ı Hamavīden bize hiç
Dehen-i yār тұrurken şekerüñ ez şuyın iç (A306b)

Ve lehu:

‘Aceb nāzūk ħalenderdür ki olmaz sākiyā mūnfek
Şurāhinüñ yanında hiç piyāle adlu bir küçek

Ve lehu:

Tiğçün taş şokdı şanmañ biline ol ser-terāş
Ber kesicisi yavuz bildür ħomışlar anda taş⁶⁵²⁰

RĀHĪ⁶⁵²¹: Edirnelidür. Adı⁶⁵²² Kebeci-zāde demekle ma‘rūfdur Vecdī’nün şāhīh⁶⁵²³ birāderi idi. Mısr kâzısı iken müteveffā olan Mehemmed Beg’ün Üç Şerefeli’de müderris iken dānişmendi ve dānişmendlerin de maķbūl u dil-peşendi idi. Merhūm deryādan ħacca teveccüh itdükde ki yoldā kāfire esir olmışdur Rāhī-i merhūm bile refīķi bulınup bile esir olup bile güzīr bulmuşdur. Ba‘del’l-ħalāş çok sağ olmayıp rıhlet eyledi. ‘Ömrden çok behremend olmaduğı eelden āşār-ı eş‘ārī şāyi‘ degüldür ve şī‘rine çok kimsenüñ şu‘urı olmayıp matla‘ma muṭṭalī‘ degüldür⁶⁵²⁴.

⁶⁵¹⁵ yapışdurur] yapışdurup P

⁶⁵¹⁶ ve lehu: Yasağdan şıklığımı.....üstād] -F

⁶⁵¹⁷ kazī-‘askerliginden] kazā’-i ‘askerliginden P

⁶⁵¹⁸ ma‘zūl olan] tekā‘ūd iden B A

⁶⁵¹⁹ Efendi’dēn] Efendide P

⁶⁵²⁰ ve lehu: Tiğçün taş.....anda taş] -F

⁶⁵²¹ Biyografinin tamamı -A P

⁶⁵²² adı -----B S’de boşluk var.

⁶⁵²³ şāhīh]-B

⁶⁵²⁴ degüldür] degüldür Şi‘r-i ü: Bu arada boşluk var. B

RÂZÎ⁶⁵²⁵: Adı Maḥmūd⁶⁵²⁶ Çelebi'dür. Vardar Yeñicesi'nden merhûm Şeyh İlâhî'nün akrabâsındandır. 'Ulûm-ı 'Arabîyyeden bizâ'atîhi tāmme (F304b) taḥṣîl idince 'ilme iştiğāl eyledi. Ba' dehu fenn-i kitâbete vü inşâya ve ḥüsn-i hatṭa vü imlâyâ küşîş eyledi. Tab'-ı vekḳād ve zihni nakḳâdın her birinde (B230b) azmâyiş eyledi. İnşâf budur ki her birinde kalem gibi müşârün ileyh bi'l-benân oldu ve engüşti miftâh-ı bâb-ı bedî' ü beyân oldu. Şi'rde ol kadar ḥüsn-i diḳḳat ve isti'âre vü telmîm ile ve tevriye vü istiḥdâm ile pāk edâ ile ma'ânî-i muḥayyileye mûmâreset ider ki eger mütemaḥḥız olsa çok kimesnenün şî'rden ferâğatine sebep olurdu. Kezâlik inşâda ser-nâme gibi serâmed-i ehl-i 'irfân ve ez'afu'l-ibâd yazduğında ḥüsn-i edâsı defâtir-i cihânda⁶⁵²⁷ 'unvândur. Kezâlik ḥüsn-i aḥlâk ve tayyib-i a'râḳla maḥsûd-ı akrândur ve salâh-ı nefis ve nu'ût-ı beşerîyyede maḡbûṭ-ı ihvândur. Hâliyâ vezîr-i a'zam olan ḥâ'iz-i 'izz-i sermedi, muhyi-i mu'âlim-i din-i Muḥammedi, lâıık-ı baḥt-i mü'ebbedi Meḥemmed Paşa Ḥazretleri *mâ berîha'l-aḳdâru mençurbeten lîma yeşâu ve yesuru'llâhu mâ yesurruhu ve yeşâu*⁶⁵²⁸ ḥidmet-i şerîflerinde kâtib-i sır ve tezkirecilikleri umûrına mübaşîrdür. Riyâset biñ baş ḥaḳları ve nişâncılık nâm-zed-i muṭlaḳlarıdır. *Mısrâ'*:

Ger du' â-yı seḥer ü yâ Rab-i şeb râ eşerest⁶⁵²⁹

RAḤMÎ: Burusalıdır. Nakḳâş Bâlî oğlıdır ki babası fenninde erbâb-ı nakṣuñ piş-revi ve kişver-i resmûñ Ḥüsvrev'idür. Raḥmî Çelebi'nün adı Pîr Meḥemmed'dür. Şâ'irüñ bu şî'ri bu da'vâya kâvî⁶⁵³⁰ seneddür. (A307a) *Nazm*:

Meḷâḥat kişverinüñ üç şanem şâhib-şeriridür
Biri Nakḳâş Bâlî oğlıdır ki nâmı Pîridür

Biri Aştarsuz oğlıdır birisi Kanlu Muşlîdür
Pîri Şâh içlerinde pâdşâh anlar vezîridür

Deh-sâle olduḳdan soñra ḥüsn ü cemâlle tāk-ı şeş-derde - mâh-ı çehâr-deh rûzeyi⁶⁵³¹ kamer itdi. Ve şit u şadâsı sebep-i ḡulḡul-ı heft-kişver itdi. Ḥüsnî bir mertebede idi ki 'aḳl-ı küll mecnûnı ve âftâb ser-gerdân u meftûnı idi⁶⁵³². Ab-ı ḥayât reşk-i zülâl-ı la'linden delûkten delûge (F305a) bucaḳdan bucağa girüp (S158a) kimesneye görinmege yüzi yoḡdı ve mihr ü mâh 'ışkında biri birine raḳib olup biri birini görecek gözi yoḡdı. Mevâlî-i 'ulemâdan, e'âlî-i ümerâdan, zurefâ-yı erkândan, şu'arâ-yı ehl-i 'irfândan, lezzet-i 'ışḳ ve şûriş-i şevḳ dadın bilenlerden bir kimesne yoḡdı ki defter-i 'ışkında ismî mersûm olmaya ve ol kitâb-ı (P316b) merḳûmda 'ilmi ma'lûm olmaya. Ammâ ber-mücib-i defter-i aḥvâl-i 'âlem niçe nâ-terâşideler defterden çıkmış iken (B231a) kalem-i ḳabûli ile anlara şaḥḥ yazup niçe ser-defter olacaḳları kızlık-i redd ile defterden ḥaḳk itmiş idi. Ve niçe nâ-merdler nokṭa-i mevhûm-ı dehânında⁶⁵³³ olan ḥâl-i siyâh ve ḥâl-i nîliye iki bir dimeyüp cân u baş virürken üç nokṭa koyup anlaruñ 'ışkında şekk itmişdi. Egerçi âyine-i âyine-i ḡurûr-ı ḥüsn ü cemâlde kendin görmüşdi ammâ pāklikde niçe İskender Çelebi gibi niçe 'aşıkḳarı çeşme-i âb-ı ḥayât vaşlına (F305b) mâhi-i nîm-mürde-i ṭabide-dil iken şuya iltûp şusuz getürmüşdi. Kimesne şeftâlû-yı lebine diş koyurmamış idi meger dendân-ı şîn. Zülfine el ḳarmamış idi meger şâne-i miskîn. Kimesne⁶⁵³⁴ anuñla sine-be-sine olmamış idi meger mecmû'a-i eş'ârda olan maḥlaş-ı şu'arâ. Kimesne anuñla hem-pehlû olmamışdı meger devât-ı rûḥ-ı tütîyâ. Egerçi evl-Veledü sirru ebîhi⁶⁵³⁵ mücibince şan'atı nakşda ḥaylî çâpûk-dest ve nakş u şî'rde iki Mânî'nün bile ḳadri bunuñ pâyesi yanında pest idi. Eline ḥâme vü nâme

⁶⁵²⁵ Biyografinin tamamı - P / A ve S'de Râzî yazılmaya diye not var .

⁶⁵²⁶ Maḥmūd] Meḥemmed F

⁶⁵²⁷ cihânda] mehânin B / mehâtire A S

⁶⁵²⁸ *Kader dilediğine cömerttir. Allah onu ve dilediklerini sevindirsin.*

⁶⁵²⁹ Eşerest] eşerest şî'r-i ü: 4 satırlık boşluk var B

Eğer seher duasıyla gecede ya Rabbi (yakarışının) etkisi varsa.

⁶⁵³⁰ kâvî] -B

⁶⁵³¹ rûzeyi] sâleyi B

⁶⁵³² ḥüsnî bir meftûnı idi] -B A P S

⁶⁵³³ dehânında] zâtında A

⁶⁵³⁴ şeftâlû-yı lebine.....Kimesne] -B A P S // Şan'at-ı Nakḳâş: der-kenar B

⁶⁵³⁵ *Çocuk babasının sırrıdır.*

almak lâzım degül, der ü divāre ‘aks-i cemālî düşse reng-i nigāristan-ı Ferhār ve şüret-i Çîn peydā vü bedidār olurdu. ‘Aks-i ‘izārî düşse şüret-i rengin olurdu ve ser-i zülfinden kıl kalem eylese dimāğ-ı ‘ālem müşkin olurdu. Ol ‘aks-i cemālî gören şüret-perest; (A307b) cām-ı la‘line nazar kılan mest olurdu. Nakşından Nigāristān-ı Mānî münfa‘il ve şüret-i Erjeng reng-i rüyından hacı olurdu. Ammā ‘uluvv-ı himmeti şānāyî‘-i cüz‘iyyeye ve bedāyî‘-i şūriyyeye olmayup nakd-ı evkāt-ı ‘ömr⁶⁵³⁶-i girān-māyeyi tahşil-i ‘ulūm u ma‘ārifē şarf iderdi. Ve hüsn-i kâbiliyyet ve kemāl-i ehliyyetden hūrūf-ı teheccīye başladığı gibi ‘Acem fāzıllarına ve Rūm monlālarına harf atardı ve selīka-i selimesi vezn-i tab‘-ı belāgat-şi‘ār üzre mecbūl olduğu sebebeden ak u karaya şu‘urı olduğu gibi ruh u zūlf-i yār vaşında şi‘rlere şürū‘ eyledi ve maşrık-ı hüsn ü cemālde hilāl-i zuhūrî lāmi‘ olmadan ufq-ı derūnından cebīn ü ebrū (P317a) medhinde maṭla‘lar tūlū eyledi. Māh-ı nev görse ebrū-yı yār hātıra idinüp mışrā‘ dirdi. Şubh-dem ruh-ı dildār nazar şalsa güneş toğınca niçe maṭla‘ dirdi. Gonçe gibi hātiri derhem olsa gönline dehān-ı dil-berden rāz gelürdi. Derse mütālā‘a iderken hāt-ı yār yādına gelse fenn-i ‘ışkdan gönline niçe bāb açılıp kitāb-ı ‘ilmden vaz gelürdi. *Beyt*:

Elifden kıdd-i dildārı anardı
Redif-i serv niçe şi‘r dirdi

Kitab-ı neşr eline alsa el kaldırıp (F306a) *İlāhî şahā’if-i ruhsārın nukūş-ı hatdan sāde* eyle diyü du‘ā iderdi. Mecmū‘a-ı nazm eline alsa her beyt dest-i şevk ile giribānın çāk idüp sinesine elifler çeküp noktalar dāğ komağla *lisānū’l-hāl entāku min lişānī’l-makāl*⁶⁵³⁷ diyü ‘arz-ı ‘ışk velā iderdi. Sultān Süleymān-ı merhūm senē sitte ve şelāşin (B231b) ve tis‘ami‘ede Sultān Mustafā-yı merhūmı sūnnet itdükte kudemā-yı şu‘arā kaşideler virüp Rahmī’nün henüz⁶⁵³⁸ evrāk-ı gül-i ruhsārı gerd-i hasār-ı gubārdan (S158b) sāde ya‘nī āyine-i tal‘atı jeng-i reng-i hatdan cilāda⁶⁵³⁹ idi. Belki henüz sinn-i bülūga bāliğ olmamış ve lu‘b u lehv-i şibādan fāriğ olmamış idi ki⁶⁵⁴⁰ ol sürūr-bahş sūra kaşide virüp manzūr-ı iltifāt-ı şahī ve müstehakq-ı cā‘ize-i dil-hāhī⁶⁵⁴¹ ile behremend oldı. Kezālik ehl-i kadr ve şahib-i şadr olan penāh-ı ehl-i ma‘rifet ve havāletgāh-ı aşhāb-ı fazīlet⁶⁵⁴² İbrahim Paşa hūzūrında şu‘arā-yı Rūm u ‘Acem ile⁶⁵⁴³ müşā‘are ve mecma‘-ı rindān ve menba‘-ı ‘irfān (A308a) olan İskender Çelebi-i merhūm meclisinde akrān-ı ‘aşrı ile münāzaralar idüp nazā’ir ü cevābları dil-pesend oldı ve büzürgāne cā‘izelerle behremend oldı. Ol vaktten beri zemānuñ şā‘ir-i sihr-āferini ve şu‘arānuñ güzīnidür. Eş‘ārı⁶⁵⁴⁴ bāl-i varkā-i vurka ile ekāzī-i bilāda perrān olmuş ve⁶⁵⁴⁵ gāzelleri zib ü zinet-i her defter ü divān olmuş idi. Harābātda mutribler anuñ nazmıyla terāne bağlardı ve ribāṭātda şūfīler anuñ şi‘riyle semā‘ eylerdi (P317b). Kendü dahı bir mertebe sūtūde-hışāl ve pesendide⁶⁵⁴⁶ ahlākıdır ki ma‘lūm degüldür ki kalb-i ‘āşıkdan gayrı kimesne andan⁶⁵⁴⁷ rencide ve murğ-ı hātır-ı ehl-i şevkden özge nesne remide olmuş ola; girih-i ebrūsından gayrı kimesne andan ‘ukde ve şikenc-i zülfinden özge derhemlik görmüş ola. Egerçi tālī‘i tariki emrinde bir miqdār ‘avk itdi ve her tarikle ki sūy⁶⁵⁴⁸-ı selāmete dümen toğırtı, rūzgār-ı ber-bād-ı mevc-hız hayr sevk itdi elhāmdü’lillāh ki *Mışrā‘*:

Pâyān-ı şeb-i siyeh sefidest⁶⁵⁴⁹

mücibince seyr ü güzārı Celāl-zāde Şālih Çelebi Efendi’de nihāyet buldı ve anlardan mülāzemet müyesser oldı ve her çend ki tarika sülūk itdüyse ahır yine tarik-i ‘ilmden

⁶⁵³⁶ ‘ömr] -B

⁶⁵³⁷ *Hāl dili konuşma dilinden daha çok şey anlatır.*

⁶⁵³⁸ henüz] -B

⁶⁵³⁹ ya‘nī āyine-i tal‘atı jeng-i reng-i hatdan cilāda] -F

⁶⁵⁴⁰ ve lu‘b u lehv-i şabādan fāriğ olmamış idi ki] -F

⁶⁵⁴¹ ve müstehakq-ı cā‘ize-i dil-hāhī] -F

⁶⁵⁴² enāh-ı ehl-i ma‘rifet ve havāletgāh-ı aşhāb-ı fazīlet] -F

⁶⁵⁴³ şu‘arā-yı Rūm u ‘Acem ile] -B

⁶⁵⁴⁴ eş‘ārı] -B

⁶⁵⁴⁵ eş‘ārı bāl-i varkā-i varaka ile ekāzī-i bilāda perrān olmuş ve] -F

⁶⁵⁴⁶ pesendide] nigūhīde B

⁶⁵⁴⁷ andan] anuñ bir hālinden F

⁶⁵⁴⁸ sūy] sāhil-i F

⁶⁵⁴⁹ *Siyah gecenin sonu beyazlıktır.*

behremend oldu⁶⁵⁵⁰ Haķīr ile hemşehrīlik rābītasından ğayrı maḥabbet ve uḥuvvet-i
vaḥdet⁶⁵⁵¹ mertebesine (F306b) varmağın her gūne medḥ eylesem ma'zūram. Eş'ar-ı ū:
Ḥaṭ-ı nev-reste şanmañ ol gül-i ra' nā⁶⁵⁵² 'izārında
Ḥızırdu ḥāba varmış çeşme-i ḥayvān kenārında

Biten güller degüldür ḥāksārı üzre Ferḥāduñ
Açıldı cānib-i Şirine revzenler mezārında

Şikest oldu murādum berg ü bārı seng-i miḥnetle
Ben ol köhne dıraḥtem miḥnet ü gam kūhsārında

Serāy-ı sīnesinde 'ankebūt-ı 'ışķ tārıdur
Şarılan reg degül derd ehlinüñ cism-i figārında

Vücūdum 'ışķ-ı cānān ile şöyle nā-tüvān oldu
Beni sāyemle fark itmez görenler reh-güzārında

Derūnum gonceveş pür-ḥūn olursa yiridür çünkim
Gül-i maḥsūdum açılmaz murādum şāhsārında (B232a)

Kenār-ı kulzum-ı miḥnetde gūyā şāḥ-ı mercāndur
Görinen⁶⁵⁵³ Raḥminüñ müjgānı çeşm-i eşk-bārında

Ve lehu:

Alsa ibriķ-i zerin mihr-i dıraḥşān eline
Nāz ile degmege şu koymağa cānān eline

Sīne çākini görüp cān şarıcaķ didi gönül
Toğrı yoldur bu çıkar bir uci hicrān eline

Şunmadı cāmı gönül istiyicek pīr-i muğān
Yoķ gibi bir virecek nesnesi oğlan eline⁶⁵⁵⁴

Ve lehu:

Tecerrüd 'āleminde her kim isterse ma'āş itmek
Sirişkiyle maḥabbet dağı besdür aña aş itmek (A308b)

Ve lehu:

Za' fdan künc-i 'anāda kim dil-i şeydā yatur
Ger ecel irseydi görmez şöyle nā-peydā yatur

Ve lehu:

Yār engüştü leb-i la' l-i şeker-ḥand içre
Beñzer ol çüb-ı nebāta ki ola kand içre

Ve lehu:

Temannā-yı vişāl itmek degüldür ḥüb sevmekden
Garaż bir ḥaṭṭ-ı rūḥānī durur⁶⁵⁵⁵ maḥbūb sevmekden

Ve lehu:

Müşğīn şaçuñ ki kaşlaruñ⁶⁵⁵⁶ üzre ḥavāledür (P318a)
Miḥrāb-ı Ka'be üzre muḥaṭṭa' celāledür

Ve lehu:

Şāh-ı dehre n'ola baş egmez isem dünyāda
Şimdi divāne gönül 'ālem-i istiğnāda

Ve lehu:

Gēh şafa buldı gönül āyinesi gāh keder
'Ālemüñ ḥālī budur böyle gelür böyle gider⁶⁵⁵⁷

⁶⁵⁵⁰ ve her çend ki ṭarīķa sülūk itdüyse āḥirine ṭarīķ-i 'ilmden behremend oldu] -B A P S

⁶⁵⁵¹ maḥabbet ve uḥuvvet-i vaḥdet] sābıķa-i derece-i uḥuvvet belki rütbe-i vaḥdet F

⁶⁵⁵² gül-i ra' nā] seḥī ḫaddüñ B A S F

⁶⁵⁵³ görinen] görenler F

⁶⁵⁵⁴ şunmadı eline] -A /Sīne çākini.....eline] -P

⁶⁵⁵⁵ durur] olur B A S

⁶⁵⁵⁶ kaşlaruñ] ruḥlaruñ P

Malta seferinde keşti-i pādşāh vaşfında didügi ğazeldür. *Ġazel* :
Sehergeh keşti-i şāhi hilāl-i ʿid-i ekberdür
Tulū ʿitdi saʿādet matlaʿından nūr-güsterdür

Livā-yı sebz ile baħr üzre yürür Hızr⁶⁵⁵⁸-ı vakt olmuş
Gazāya ʿazm ider yāħud yeşil cāmeyle Haydardur

Yüce pervāz ider ʿAnkā-yı Kāf-ı nuşret olmuşdur
Livālar her yañadan güiyā kim aña şeh-perdür

Çekilmiş ya atılmış ok gibi ter-dest-i kudretdür
Nişān ider dil aʿdātı iksir-i şaşd-ı kâferdür (?)

Uçar kuşlar hevāda aña hergiz hem-cenāh olmaz
Kaçan sürʿatle reftār eylese şad-pā vü yek-perdür

Görinür regleri yir yir riyāzet-perver olmuşdur
Gıdası āb-ı Hızrāsā egerçi bād-ı şarşardur

Giderdi zulmet-i küfri cihānı eyledi rüşen
Ziyā-baħş oldu nūr-ı Muştafā önince reh-berdür

ʿAdūyı Raħmiyā bir loķma eyler çekse bir demde
Sürinür sinesi üstine güyā şekl-i ejderdür⁶⁵⁵⁹ (S159a)

Ġazeliyyātı müsellemdür. Meşnevīde⁶⁵⁶⁰ *Şāh u Dervīş* nām bir kitabı vardır. Ebkār-ı
efkārla reşk-i deyr-i Meryem'dür. Çespān-ı elfāzla ve nağz-ı maʿnāda ve selīs-edāda⁶⁵⁶¹
ol daħı maķbūl-i ʿālemdür. Anlardan⁶⁵⁶² ceste ebyātdur. *Der-tevhīd*:

xyzBaħr-ı cūdında bir şadef ʿālem
Dānedür anda gevher-i ādem

Vaşf-ı kebūter:

Bāl u perrine eyleyen nazarı
Anı şanurdı āsmā-yı perri (?)

Vaşf-ı tır:

Terkeşinde kemān-ı pür-zerkār
Dilde güyā hayāl-i ebrū-yı yār

Vaşf-ı gedā:

Ġurdı cümle vuħūş-ı dīvānı
Öldü ol vādinūñ Süleymānı

ʿIşķ āħir gedāyı şāh itdi
Cümle vaħşileri sipāh itdi

Ġam degül gitdi ise cānānum⁶⁵⁶³
Eldedür hātem-i Süleymānum (F307a)

Der-vaşf-ı saħā:

Oldı devrinde⁶⁵⁶⁴ sīm ü zer pā-māl
N'ola her dil-ber eylese ħalħāl

⁶⁵⁵⁷ ve lehu: Alsa ibriķ-i zerin.....böyle gider] -F // ve lehu: Geh şafā buldı.....böyle gider] -P

⁶⁵⁵⁸ Hızr] Hāzret-i P

⁶⁵⁵⁹ çekilmiş yā atılmış ok gibi..... şekl-i ejderdür] -B A P S

⁶⁵⁶⁰ meşnevīde] -B

⁶⁵⁶¹ ebkār-ı efkārla reşk-i deyr-i Meryemdür. Çespān elfāzla ve nağz-maʿnāda ve selīs-edāda] -B A P S

⁶⁵⁶² anlardan] -B

⁶⁵⁶³ cānānum] sultānum P

⁶⁵⁶⁴ devrinde] ʿahdinde P

ḤARFÜ'Ş-ŞİN

ŞĀ'İRİ: Selānikī Şā'ir Memi demekle ma'rūf; sāde-dil ü sine-şāf, bezle-gūy u leffaf, (P333a) her zemān hātır ferhunde (B244a) ve neşāt-ı tab'ından lebleri pür-ḥande idi. Üsküblī Fānī Dede'nün evvel mahlası Şā'ir idi, (A322b) ba'dehū Fānī taḥalluṣ idinüp Şā'ir mahlası niçe zemān Şāğir⁶⁵⁶⁵ idi. Bu merhūm Selānikli bu mahlası ihtiyār idüp bu mahlas ile⁶⁵⁶⁶ şöhre-i 'aşā'ir-i (S167a) şevā'ir ve şī'ārī eş'ārī nuḳl-i mecālīs ü me'āşir oldu, belki zu'mınca kibār-ı şu'arā-yı selefte mu'āşir ve anlarla mu'āşir olanların kuvvet-i şī'riyyeleri bunun yanında 'öşr-i 'āşir oldu. İstanbul kazāsından mütekā'id olan Ḥasan Çelebi'den⁶⁵⁶⁷ mülāzim oldu, manşiba duḥūl itmedin āḥirete⁶⁵⁶⁸ 'āzīm oldu. Bu mertebe şūḥ u şātır ve gūşāde-hātır idi ki 'ālem-i ḡamdan derhem olsa ve her ḳalb derhemlikden dijem olsa anuñ hātırına gerd-i melāl ḳonmaz ve jeng-i küdüretten āyine-i ḳalbi reng alup⁶⁵⁶⁹ ṭonmazdı. *Maṭla'-ı ū:*

Yolına cānum fedā olsun didüm ol kāfirün
Didi lafı hoş gelür baña cihānda Şā'irün⁶⁵⁷⁰

ŞĀMİ: Şāmlıoğlu Muştāfā Beg'dür⁶⁵⁷¹ ki Sultān Bāyezid (F321a zemānında sancaḳ begi ve ol zümrenün 'ayyāş u evbaşlarının yegi⁶⁵⁷² imiş. Şī'ri rindāne vü yetimānedür. *Maṭla'-ı ū:*

Yine ey cām-ı muşaffā seni gördük⁶⁵⁷³ silme
Şoḥbetün⁶⁵⁷⁴ revnāḳısın dünyede art eksilme

Ve lehu:

Yitmez mi temāşā-yı nigār elde şunarsın
Ey 'āşık-ı miḥnet-zede bulduḳça buñarsın

ŞĀNİ: *Beyt*⁶⁵⁷⁵:

Bu Şānī Şem'iden yakup çerāḡı
Geçerdi Şem'inün çeşm çerāḡı

İstanbul etrāfındandır. Şem'î'nün sūḥtesi ve şī'r ü ḡazel āmūḥtesi⁶⁵⁷⁶ olup andan yazar okır. Bunun tiz-ṭab'lığın ve ḥiddet-i zekāda, rüşen-dillikde, çerb-zebānlıkda⁶⁵⁷⁷ kendüyle münāsebetin bulup mahlasın Şānī ḳor. Niçe zemān dahı merhūm Remzī Çelebi'den iḳtibās-ı eşī'āt-ı terbiyet ya'nı anuñ ḥıdmetinde envā'-ı nümāyişle⁶⁵⁷⁸ kesb-i şāfa ḥimmet itdi. Ol zemāndan meşhūr şā'irdür,⁶⁵⁷⁹ derviş-şüret ve ehl-i fenā-kisvet ḳalendervār şemle-destārdur. Ekşer-i Ġalaṭa semtlerinde sākin olurdu⁶⁵⁸⁰. *Mışra':*
Derviş rā ser-ā-ser kūy-ı fenā besest⁶⁵⁸¹

mücibince ḥānḳāh küşelerinde (P333b) abdāl u ebrārla muḳārin olurdu. *Şī'r-i ū:*

'Ālem-i vuşlat raḳıbe künc-i furḳat 'āşıḳa
Çünki ḳassām-ı ezel bu resme taḳsim eyledi

⁶⁵⁶⁵ Şāğir] Sāğar F

⁶⁵⁶⁶ merhūm Selānikli bu mahlası ihtiyār idüp bu mahlas ile] ihtiyār idüp B A P S

⁶⁵⁶⁷ Çelebiden] Çelebi ḥıdmetinde ḥıdmetin nihāyet buldurup mevtisinden F

⁶⁵⁶⁸ āḥirete] diyār-ı 'ādeme F

⁶⁵⁶⁹ reng alup] -B A P S

⁶⁵⁷⁰ S'de maddenin üstü çizili.

⁶⁵⁷¹ Begdür] Çelebidür F

⁶⁵⁷² yegi] yegregi P

⁶⁵⁷³ gördük] gördüm P

⁶⁵⁷⁴ şoḥbetün] Meclisün F

⁶⁵⁷⁵ beyt] -P S F

⁶⁵⁷⁶ ve şī'r ü ḡazel āmūḥtesi] -P

⁶⁵⁷⁷ zebānlıkda] zebānlıkda ve 'azabi'l-lisānlıkda F

⁶⁵⁷⁸ envā'-ı nümāyişle] -B A P S

⁶⁵⁷⁹ ol zemāndan meşhūr şā'irdür] -B A P S

⁶⁵⁸⁰ ekşer-i Ġalaṭa semtlerinde sākin olurdu] -B A / olurdu. Fi'l-ḥaḳīḳa nazma ḳādirdür] F

⁶⁵⁸¹ *Dervişe en iyi yer fena köşesidir.*

Büy-ı zülf-i yâri ‘arz itdi çemende serve bād
İki bükdi kıddini ta‘zîm ü tekrîm eyledi

ŞÂNÎ-İ DİĞER: Bu Şânî İstanbullî kuloğlıdur.⁶⁵⁸² Sebük-rûh u sâde-dil (A323a) hünere mâ‘il, gâyetde kâbil-şândur.⁶⁵⁸³ Yeñiçerilikden ‘azm-i bölük eyledi. Ba‘dehü bölükden timâr tarîkine sülûk eyledi. Rodos’da bi’l-fi‘l şâhib-i timârdur deryâ-yı jerf-i baħr-i siyâh-ı devâtdan mâhiyân-ı (B244b) ebyât şaydı içün nûk-i hâmesi gûyâ ki minķâr-ı bütimârdur. Hezde ‘Ubeyd-i Zākânî’ye kuşum dimez, Beyâzî hod yanında ne rû-siyâhdur. Hicvde el-hâsıl maķûle-i ne‘ûzü billâhdur. Kıpuzı vaşfında bu şî‘ri tab‘ına vü nazmına nümüne olur. Meşel-i meşhûrdur ki alan bir kıldan alır. *Gazel:*

Bir ki evbâşı dirüp başına merdâne kıpuz (F321b)
Oturur meygede şadrında emirâne kıpuz

Muṭribüñ yeltesine uydugıçün öksüzinüñ
Meclis içre yüzini çaldı levendâne kıpuz⁶⁵⁸⁴

Çaldum ayağına tolaşdı bağırsağı anuñ
Karşuñ egdügiçün boynını mestâne kıpuz

Bir iki pul ile def ḥaylî⁶⁵⁸⁵ gerer idi göğsin
Çaldı meclisde yanından anı rindâne kıpuz

Rûm abdâlî gibi kanzil olup şöhet arar⁶⁵⁸⁶
Şarılup bir nemed içine gedâyâne kıpuz

Güşmâl eyleyeli Şânî anı pîr-i şafâ
Bir kıl ile yeder ise uyar oğlana kıpuz (S167b)

ŞÂHİDÎ: *Beyt*⁶⁵⁸⁷.
Şorarsañ mevlidinden Muğlaṣıdır
Tarîkından şorarsañ Mevlevidür

Merhûm evvelâ ‘ilm-i zâhiriye şarf-ı evkât ve (F322a) bezl-i himmet eylemişdür. Tekmîl-i tarîk-i mersûm ve tetmîm-i ‘ulûm u fûhûm itdükden sonra Mevlevî olup Konya’da Monlâ âstânesinde gâh nokta gibi bi-ser ü sâmanlık ve gâh pergâr gibi semâ‘-hâne etrâfın gerd-â-gerd pây-ı şevkle devr idüp hâlet-i bi-kıyâsa kâyıl olmayup semâ‘ ile zevk idüp kesb-i şühûd u hâlet eylemişdür. Ba‘dehü vatanında pây-ı seyâhâti dâmen-i ‘uzlete çeküp küşe-i bi-tüşede (P334a) ferâğat u ba‘z-ı müfid ü nâfi‘ te’lîflerle eglenüp baķiyye-i ‘ömri ḥaşr-ı tâ‘ât u ibādât eylemişdür. *Gülistân*’ı Türki ma‘nâ ile nâfi‘ şerḥ eylemişdür. Ve da‘vâya ma‘nî diyü Şâhidî da‘vâ-yı ma‘nâsın işbât eylemişdür ve ehl-i ta‘nuñ şâhidlerin cerḥ eylemişdür. Ve bir mübarek manzûm luğatı vardır ki her küdek ki okımuşdur, pür-ma‘rifet olmuştur (A323b) ve her şâbi-i ğabî ki ez-berlemişdür, ḥâfız-ı luğat-ı ‘Arabîyyet ü şerî‘at olmuştur. *Nazm-ı ü:*

Taṣrînuñ adı durur İzed ü Yezdân Hudây
Daḥı buzurg ulu yol gösterici reh-nümây

Hem daḥı peygamber ol kim vire Ḥakdan ḥaber
Bay tüvânger durur yohsula dirler gedây

Bu sözümi ez-ber it gönlüñüñ aç pāsını
İn suḥanem yâd kun jeng-i dilet mi zedây

⁶⁵⁸² kuloğlıdur] kuloğulları kâbilindendir ve anlaruñ taḥşil-i hünere mâ‘illlerinden F

⁶⁵⁸³ hünere mâ‘il gâyetde kâbil-şândur] ü rüşen-ḥatır sâz-perdâz u berbat-nevâz idi. F

⁶⁵⁸⁴ muṭribüñ kıpuz] -F

⁶⁵⁸⁵ def ḥaylî] ḥaylice F

⁶⁵⁸⁶ arar] ider F

⁶⁵⁸⁷ beyt] -F

Müfte' ilün fā' ilün müfte' ilün fā' ilün
Kim bu kitābı okır 'ilm olur aña kolay

ŞĀVER: Sultān Bāyezīd 'asrında zuraḫa-yı dānişmendān ve bülegā-yı rindāndandur Kaşamōni vilāyetinde bir ehl-i dāniş ve fenn-i edvārda vü 'ilm-i mūsikārda muhterī'-reviṣ ü verziş kimesne imiş. Zuraḫa-yı erkān-ı devletle mūnis ve ba'z-ı medāris-i kaşabātda müderris olmuştur. Elindeki sāgarı gibi ayağı (B245a) şınuk ve mey-hāne nerdbānından düşdüğü cihetden rāh-ı mescide ayağın düz başamaz ufanık imiş. Ol münāsebetle bu beyti dimişdür. *Beyt:*

Ta'n eylemesün baña ayaksuz diyü cehhāl
N'ola ayağum yoğ ise her fende elüm var

Bu maṭla' anuñdur egerçi şu'arā-yı müte'aḫḫirīn kendülere nisbet itmişdür⁶⁵⁸⁸. *Maṭla'-ı ü:*

Tolup gül yüzlü dil-berlerle meclis döndi gülzāra
Güle yir yok meger yapışduram penbeyle dīvāra

*El-keḷāmu şucūn*⁶⁵⁸⁹ mūcibince bu mefhūm üzre Başcı-zāde ki rāh-ı zarāfetde ayağın çeker ve bezm-i 'ilm ü 'irfānda toḷusun iḫer kimesne olmayup müderrislerde ehliyyetle ma'rūf ve faẓilette mevşūfdur. Ölince ayağı elden kōmadı, mestāne mey-hāne çār-ṭākından düşüp ayağı şınup u elin dil-berī bıçağla mecrūḫ itdüğü cihetden pence-i 'ışk elinde dest-pāçe olup bakıyye-i 'ömrinde rāst-revlere pādaş (P334b) olamayup ol eliyle āb-deste yüz yumadı. Şi'rde müfred-güydi ammā müfredleri dil-cüydi. Mu'ayyen maḫlaşı olmaduğı sebebiyle müstaḫıl irād olınmayup bu taḫriḫle bu beyti irād olındı. *Maṭla':*

Olduḫ hevā yolında dest-beste pā-şikeşte
Ancak bu deñlü uyduḫ 'ışka şikeste beste

ŞĀH KĀSİM: Mevlānā-yı mūmā-ileyh (A324a) ḫıṭṭa-i Tebrīzdeñdür. Babası Şeyḫ Maḫdūmī'dür. Sultān Selīm-i merḫūm Tebrīz'e varduklarında ḫāceleri Ḥalīm Çelebi ki muḫaddemā seyāḫatle Tebrīz'e varduğında Şeyḫ Maḫdūmī ḫıdmetinde birkaç gün tevbe vü inābet ve çille vü riyāzet itmiş, Şāh Kāsım-ı merḫūmla daḫı 'alāḫa-i maḫabbet itmiş imiş. Ol taḫriḫle 'izzet-i ḫuẓūr-ı saltanata terbiyyet idüp Sultān Selīm-i merḫūm daḫı Şāh Kāsım'ı Tebrīz'den Rūm'a bile getürmüşdür. Anlaruñ zemān-ı saltanatlarında sāye-i re'fetlerinde kemāl-i rıf'at u refāḫiyyetle 'ömr geçürmüşdür. Merḫūm Şeyḫ Maḫdūmī ma'rifetde zarīf ü nāzūk ve ṭarīkatde sālik ü nāsik diyār-ı 'Acem efāzıllarından ve memleketüñ fevāzıllarından imiş (F323b) ammā evḫātın taḫdiş ü tefşire ve 'ilm-i nāfi'in 'amel-i şāliḫa hem-dem idüp ifāde-i 'umūm-ı nef' iḫün va'z u tezkire şarf eylemiş ve ebniyye-i būnyesin envā'-ı 'ibādāta (S168a) vāḫf eylemiş idi. Merḫūm kendü daḫı fenn-i tefsirde *Keşşāf* ve faşl-ı ḫazāyāsında Kāzī gibi faẓıl-ı mū-şikāf idi. Baḫr ābı ḫayātı ta'likātı yanında nehr, bizā'at-ı şanā'atdan bi-behre idi. İmām Rāḡıb muḫarrerātına rāḡıb ve temcīdūñ beyāz-ı kütübi bunuñ müsevvedātı yanında bi-lem'alikde mānend-i şubḫ-ı kāzib idi. İmām Şā'lebi ki gürg-i bārān-dide-i şevāḫıḫ-ı cibāl-i ḫaḫā'ıḫ u dekā'ıḫdur bu *şir neçe dest-ber-belāyı dest* mūcibince andan zir-destdür dinse lāyıkdur. İmām Ebu'l-leys li, leys-i ma'ārik-i ketāyibdür bunuñ kitābı okınduḫda dem urmağa nā-bidür (?). Egerçi müfessirūn envā' u eṣnāfdur ammā şunuñ ki mā-bihū'l-intişāfı ittişāfdur bunuñ nisfı deñlü olmaduğına ehl-i intişāfdur. Tefsirde kitābı ki Lebāb bin 'Adil ile dengādengdür, ḫadişde daḫı terāzū-yı faẓlda İbni Ḥacer'le hem-sengdür. Esmā-yı ricālden mānend-i Bigāvī idi. Niçe şāḫib-i dehen-i kavī yanında ḡabī vü ḡavī idi. Sā (?) vü bi'l-cümle⁶⁵⁹⁰ fūnūnda babasına müşārik idi. Kendüden istimā' itdüm ki bir def'a Edirne'de Sultān Selīm-i cennet-muḫim merḫūm ḫuẓūrında ḫāzır oldum, Ḥalīmī Çelebi'ye ḫıṭāb idüp baña işāret kılup babalarınuñ 'ilm⁶⁵⁹¹-i va'zda yed-i tūlālari ve rütbe-i minber-i feşāhatde derece-i 'ulyāları var imiş, 'acebā kendünüñ⁶⁵⁹² daḫı⁶⁵⁹³ *el veledü sirru ebīhi*⁶⁵⁹⁴ muḫteẓāsınca ol fenden hūnerleri var mı

⁶⁵⁸⁸ bu maṭla' anuñdur egerçi şu'arā-yı müte'aḫḫirīn kendülere nisbet itmişdür] -B A P S

⁶⁵⁸⁹ *Laf lafi açar.*

⁶⁵⁹⁰ fenn-i tefsirde Keşşāf ve.....Sā vü bi'l-cümle] her 'ilmde kezālik B A P S

⁶⁵⁹¹ 'ilm] fenn P

⁶⁵⁹² kendünüñ] bunuñ B A S

ola didiler. Ben daḥı egerçi mehābet-i meclis-i pādšāhiden sūsen gibi deh-zebān olanlar ḡonce gibi ebkem ü lāl ḥuṣūṣan bunun gibi mecma‘-ı eltāf-ı İlāhīde ‘ilm-i bedī‘ ü beyānda ḥāme gibi müşārün bi’l-benān⁶⁵⁹⁵ olanlar tiḡ-i (P335a) dehşetden mıkırāz gibi dilin çiyneyüp pür-kelāl olur. Ammā himmetleri yāver ve teveccüh-i ḡalb-i şāhilerinden dil-i bi-çāre behrever olursa (F323a) *Mıṣrā‘*:

Suḡan dürest u ta‘ alluḡ begūṣ-ı sır dāred⁶⁵⁹⁶

(B245b) diyü ikdām iderem didüğümde sultān-ı mezbūr-ı mebrūr *cezāhu’llāhu te‘ālā li-ri‘āyetihī’l-‘ilme bi’l-cezāi’l-mevfūr*⁶⁵⁹⁷ ta‘zīm-i meclis-i ‘ilm-i ‘ālī ve ri‘āyet-i kelām-ı mecid-i müte‘ālī içün buyurdılar. Fi’l-hāl dört kat (A324b) olmuş bir ak Yanbolı kebesi getürdiler. Emrleri üzerine oturup ḥatırumda olan ba‘z-ı āyâtı tefsir eyledüm. Esrārına ittılā‘ ve aḥkāmına tevfiḡ-i ittibā‘ ḥāṣıl buyurduklarında mübārek dideleri eşḡ-bār ya‘nī ol ḡülşen-i salṭanat nergisleri jāle-niṣār olup süy-ı semāya niḡāh itdiler ve sīret ü seriretleriyle nice dürlü mu‘āmele-i cenāb-ı İlāh itdiler. El-kıṣṣa mevlānāya evvel geldüğünde kırk akça ‘ulūfe itdiler ba‘dehū elli oldu. Sultān Süleymān-ı merḡum serir-i salṭanata cūlūs itdüklerinde (F323b) siyer-i cemīlelerin tedvīn ü inṣā buyurdılar. Birkaç cüz’ nümüne gördüklerinde akçasın yitmiş idüp kelimesin i‘lā buyurdılar. ‘Irāḡeyn seferi ḡāyetine gelüp rikāb-ı ḥümāyūna ihdā itdükde ‘ulūfesin yüz itdiler. Şānında mevālī-i ‘ıẓām ri‘āyetine istihḡāk olduğın bilüp ‘ulūfesin arturmaḡa bahāne olmaḡçün inṣā-yı tāriḡi yüz itdiler. Akçası yüz olduğda koyunı biñ olmuşca ḡazz idüp sene şitte ve erba‘in ve tis‘ami‘ede āḡirete riḡlet eyledi Tāriḡine itmām virmedin kātib-i ezel anuñ feẓleke-i defter-i ‘ömri yirine ‘unvānın temmet eyledi. Monlā-yı merḡum ādāb u aḡlāḡda ve a‘rāḡ u eşḡāḡda evzā‘ u eṡvārda ve kār u kirdārda nevādirden ve u‘cūbe-i sipiḡr-i sā’irden idi. Selef-i şāliḡin eṡerine muḡtefi ve ‘ulemā-yı kümmel işrine muḡtedī idi. İnṣāda ḡod berā‘a-i ḡalem ki ḡaṡib-i ‘Abbāsi-dürrā‘a ve minber-niṣīn-i cāmī‘-i berā‘adur. Kürsi-i se-pāyeyi enāmıla çıkaldan ve ḡandil-i ‘arṣdan fetile-i *nūn ve’l-ḡalem*⁶⁵⁹⁸ ile çerāḡ yaḡaldan ma‘lūm degüldür ki bir (P335b) bunun gibinüñ adına ḡutbe okımış ola. Yāḡud ḡalem ki sāye-perver-i ‘*alleme bi’l-ḡalem ‘alleme’l-insāne mā lem ya‘lem*⁶⁵⁹⁹’dür, bunun münṣe‘ātından bir ḡarfine barmaḡ ḡomış ola. Eger şāḡib-i tāriḡ-i *Mu‘cem*’dür bunun zebān-ı feṣāḡat-beyānı yanında a‘cem veyāḡud ebkemdür ve eger Vaṣṣāf’dur anuñ āyinesi mükedder bunun mir’atı şayḡal-ı tecelliyāt-ı aḡbār-ı İslāmiyye ile ṣeffāf u şāfdur ve eger Şeref’dür ‘allāme-i vāḡt daḡı olsa mevzū‘ı ḡasebi ile ḡāmesi gibi bu rāst-reve hem-pā olamayup semend-i himmet-i bülendi yanında a‘recdür ve eger Ḥāce Monlā-yı İṣḡānī’dür (A325a) bunun revīṣ-i ḡāme-i gevher-niḡārı önünde (S168b) anuñ refṡār-ı kilki⁶⁶⁰⁰ kecdür. Sultān Süleymān-ı merḡumuñ tevārīḡ-i eyyām-ı ḡümāyūnı cildinüñ evvelinde bu vech ile iḡtibās itmışdür ki *innehu min Süleymāne ve innehu bismillāhirrahḡmānirrahḡm*⁶⁶⁰¹ ol cildten ceste ebyātdur. *Naẓm*:

Ḥodeṣ nūr u kitābeṣ nūr-ı menṣūr

Nüzül-i ü bevey nūrun ‘alā nūr

Dü ḡisūyeṣ dü muṣḡkīn lām-ı *Levlāk*

Deḡāneṣ mīm-i lafz-ı *mā ‘arefnāk*

Ez ān rūyeṣ nebūdī sāye peydā

Ki bud ḡurṣid rā der sāyeṣ cā

⁶⁵⁹³ ‘acebā kendünün daḡı] -F

⁶⁵⁹⁴ *Çocuk babasında gizlidir.*

⁶⁵⁹⁵ müşārün bi’l-benān] meṣḡūrū’l-benān B A S F

⁶⁵⁹⁶ *Söz incidir ve sırrın kulaḡına aittir.*

⁶⁵⁹⁷ *İlmi koruyup kolladığı için Allah teālā ona bol mükāfat versin.*

⁶⁵⁹⁸ *Nūna ve kaleme yemin olsun ki. Kalem 1.*

⁶⁵⁹⁹ *Kalemle öğretti (Allah) insana bilmediğini öğretti. Rahman 4-5.*

⁶⁶⁰⁰ kilki] lengi P

⁶⁶⁰¹ *O Süleyman’dan geliyor ve Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla başlıyor. El-neml 30*

Zi nazm-ı hilkat-i ü beytü'l-kaşide
Serâ-pây-ı vücûdeş cümle dide⁶⁶⁰² (F324a)

Amma ne Türkiye tenezzül iderdi ne nazm u ne tegazzül iderdi. Monlâ-yı mezbûrdan hakîr ba'z-ı münşe'ât okıyup üstâdum ve oğlu 'Alî Çelebi şerîküm belki birâder-i hem-râzum oldukları takrîble meclislerine tereddüden ve huzûrlarına âmed şuddan hâlî degül idüm. Bir gün meclislerinde hâzır idüm ki⁶⁶⁰³ iki aşhâb-ı sa'âdet-hânedânından haber geldi ki kız çıkaruruz yorğan hâşiyesine ve gönlek giribânına⁶⁶⁰⁴ yazup nakş idecek beyt disünler. Giribân hakkında bu beyti didiler. *Maṭla'*:

Afitâb-ı hüsne maṭla' dur giribânun senün
Nite kim garbî durur ol pāk-dāmānun senün

Yorğan hakkında bu beyti didiler. *Maṭla'*:

Dün gice çün hayālîñ oldı gözümge mihmân
Kıldım bebekni bister ittim kapağı yorğan

Fakîre sen dahı di didiler, her çend güstâhlıkdur diyü niyâzmendlükler idüp 'afv (P336a) taleb eyledüm elbette ruhşat buyurmadılar⁶⁶⁰⁵ ibrâm itdiler. Bi'l-âhîr el-me'mûr ma'zûrdur mücibince teveccüh itdüğümde giribân hakkında bu maṭla' tulû' itdi. *Maṭla'* -ı 'Aşık:

Boynına kıl tolayup girmiş yakası koynına
Reşkden ben ölüm v'allâhi kanum boynına

Oğlu dahı kâbil ü muḳbil yigit idi. Yoluyla mülâzim ve tarîk-i kazâya 'âzim olup elli akça ile İvranya kâzîsi iken mevâlî-i 'izâmdan bir ulunun⁶⁶⁰⁶ hetk-i 'ırzına müte'allik nesne inşâ itdüğü ecilden rûhâniyyet-i 'ulemâ vü nûrâniyyet-i 'ilmden leked irişüp sene tis'a ve sittin ve tis'ami'ede âhirete intikal eyledi. *Mısrâ'*:

Terk-i dünyâ-yı bî-şebât itdi⁶⁶⁰⁷

ŞÂH MEHMMEDÜ'L-KAZVİNÎ ET-TABÎB: (A325b) 'Acemîdür. Kazvînidür. Kazvînîler ki diyâr-ı 'Acem'ün Rûm'ün Seferihisâr'ı menzilesinde olup halkı nâsik ile nakş u gül âyînidür. Şâh Mehemmed anlardan degül, hem-şehrîlerinün gâyet zarîfî vü (F324b) pür-kâr u rengînidür. Diyârimden ıskât-ı farz-ı hüccetü'l-İslâm kaşdına gidüp medîne-i Mekke'de Ka'be'den ve 'arz-ı Tayyibe-i Taybeden *Risâle-i Tibbiyye* ki yazmışdı Sultân Bâyezîd'e tuhfe itmişdür. Hakkâ ki kanûn-ı hikmet üze *Câmî-i Kenz-i Tib*'dan muntekâ vü muntehab, lübâb-ı mefhûmî kuşûr-ı irtiyâbdan tenkîh-i kâmil ile münakkaḥ bir kitâb-ı muhtâr u mühezzebdür. Ol deñlü esrâr-ı meknûne-i bedî'iyye ihtiyâr itmişdür ki izâhı kütüb-i kudemâdan muḡnî olup minhâc-ı dirâyete irşâd itmekle keşf-i iknâ'-ı 'ilm-i şâmil-i şifâ-yı kalbde tefsîr-i kâfî ile Keşşâfvar itmişdür. Pâdşâh-ı mûmâ-ileyh ki eyyâmı tevâriḥ-i eṭibbâ ve 'atebe-i melce'ül-enâmı kehf-i elibbâ ve 'alil-i gurbet ü kürbete hüsni nevâzişi tıbb-ı nebevîasâ idi. Maḥşûl-ı hazâ'ini zahîre-i derdmendân ve kendü merzâ-yı fakr u fākaya li-marzâtî'llâh (B246b) devâ-baḥş olmaḡda mânend-i Lokmân idi. Ol risâle anlara tezkire olup monlâyı fenn-i akrânlarında kim olduḡun esbâb-ı 'alâmâtından fehm idüp ol baḡr-i muḡitün reşehât-ı şehâb-ı kef-i deryâ-bârı mezkûr hakkında dūr-feşân (P336b) ve 'arak-ı iḥsânı anuñ hakkında nâbız olduḡı ile rayza-i âmâline nesim-i aḡlâk-ı hamidesi vezân oldı. Sultân-ı 'aşr-ı Mısr Kaṣṣû Gavri'ye (S169a) mektûb gönderüp 'arz-ı vidâd u ihlâşı sebep itdiler. Pâdşâh-ı merḡumuñ nıkrısı olduḡun taṣriḥ idüp 'Alî Beg nâm hünkâr kûlını monlâya kâdr-i kifâye ḡarclıḡla monlâya gönderdiler, lafz-ı mücezle taleb itdiler. Evâḡir-i saltanatlarında gelüp şeref-i zemîn-bûsla taḡşil-i âb-ı rû

⁶⁶⁰² Kendisi nur, kitabı ise nur saçar. O kitabın ona (Peygambere) inişi nur üstüne nurdur. İki saç örgüsü "levlak" kelimesindeki iki lam gibidir. Ağzı ise "mâ 'arefnâk" sözündeki "mim" harfî gibidir. Güneş onun gölgesinde yerleştiği için gölgesi belli değildi. Onun yaratılışının nazmından (intizamından) kaside beyitleri baştan ayağa göz oldu.

⁶⁶⁰³ hâzır idüm ki] -B A S F

⁶⁶⁰⁴ giribânına] yakasına F

⁶⁶⁰⁵ 'afv taleb eyledüm elbette ruhşat buyurmadılar] -F

⁶⁶⁰⁶ bir ulunun] birinün B A F

⁶⁶⁰⁷ mısrâ': Terk-i dünyâ-yı bî-şebât itdi] -B A P S

itdi. Eṭibbā-yı bāb-ı ‘ālī gördiler ki monlānuñ derūnı ‘aḳāḳīr ü ‘uṣbda edviyetü’l-edvübe ile tev’em ve nebātātı bilüp ḥüsn-i edā ile ta’ bir eylemekde ibni Nebāt’a efṣaḥ-ı büleḡā-yı ‘Arab iken bu ‘Acemīnün yanında a’ cemdür. Pādşāha dest-būsa girdüğü gibi ki mezküre nabz tutmağa kol şundi, erkān aña devlet el virdügin görüp her birinün derūnına ‘araḡ-ı ḥamiyyet nābiḡ olup (A326a) kendüler mübtelā-yı maraḡ-ı ḥased ve kālbüdlerin mive-i reṣḡ ile memlū mānend-i cesed-i seced (?) eylediler. (F325a) *Nev bāke ve leyse evvelu kārūratin kusirat fi’l-islāmī*⁶⁶⁰⁸ ḥased bir dā’-i devī ve bir maraḡ-ı redī ki mübtelādur aña ḥāṣ u ‘ām. Çün Sultān Bāyezīd’ün āsyāb-ı çerḥda dānesi dūkenip āḡir oldı, bu iki yüzli felek bir iki günlige Sultān Selim ile bir oldı. Sultān Selim ki ḡadr-şinās idi, gördi ki monlānuñ sā’ir fūnundan behresi olduğundan fenn-i ṭibba ṭib diyince çalışmış ve ḡikmetle mizācī şīr ü şeker gibi alışmış, semākde cirm-i mehden ra’şeyi ve dehān-ı hilālden laḡveyi, cism-i ḡamerden behaḡı ve çeşm-i encūmden seḡeri ve ser-i felekden sersām varḡā’-ı sidri ve ḡāḡde ḡalb-i lāleden sevdāyı ve mizāc-ı nergisden saḡrāyı izāle kılar belki ḡüsn-i tedbir ile bi-iznillāḡ ṭabī’at-ı ḡāḡden yübüseti ve ḡevādan bürüdeti ve nārdan ḡarāreti ve mādan ruṭūbeti giderür. Sā’ir ma’ārifde bedī’ü’l-bedil ve ‘umūmen ‘avārifde ‘adīmü’l-‘adil, tefsirden ü ḡadışden ve niçe fenn-i nefisden mü’ellefātı olduğundan (P337a) ḡayrı Nevā’i zemānından şoñra gelen şu’arāyı ve Rūm’da ve ‘Acem’de olan fuṣāḡāyı tezkire idüp inṣā-yı ‘acib ve üslūb-ı ḡarible cem’ idüp *Mecālisü’n-neḡā’is*’e tezyil eyledi, ithāf-ı pādşāḡ idüp ‘unvān-ı ḡabūl-ı sa’ādet-niṣānla ol kitāb-ı nāḡışi tekmiḡ eyledi. ḡāḡḡā ki inṣā-yı naḡḡ ve ḡālvā-yı levzine gibi ebyāṭ-ı şīrinle (B247a) pūr-maḡḡdur. Egerḡi re’is-i eṭibbā idi ammā ḡavāṣṣ-ı nüdemāya re’is idi ve ekṣer-i mecālislerine iḡzār buyurup ‘izz-i ḡuzūrlarına celis idi. Maraḡ-ı mevtlerinde bir def’a ‘ārīḡa-i ḡarḡayı cān-ı ‘ālem olan cism-i pāklerinden zā’il ve ser ü mizāc-ı şeriflerin nesim-i şifā-yı İlāḡi ile cānib-i şīḡḡate mā’il fehmi idüp Ordu’dan ya’ni vefāt itdükleri menzilḡāḡ-ı şāḡ-ı cihān-cūdan İstanbul’a bu mektūb-ı belāḡat-üslūbla bu kıṭ’a zımnında derc olan tāriḡ-i merḡūbı inṣā-yı feṣāḡat-maṣḡūbla göndermişlerdür. Bizā’at-ı şī’r ü şinā’at-ı inṣāsına şāḡiddür, her vech ile medḡa luṭḡ-ı laḡz u ḡüsn-i (A326b) ma’nāsı (F324b) müsā’iddür. Şüret-i mektūb-ı monlā-yı mezbūr: *El-ḡamdu li’l-lāḡi’l-lezī ezḡebe ‘anna’l-ḡazene inne rabbenā leḡafūrun ṣekūr. Ḳāle’l-lāḡu te’ālā fi kitābiḡi’l-kerīm in yemesṣekum ḡarḡun feḡad messe’l-ḡavme ḡarḡun mislehu. Ve tilḡe’l-eyyāmu nudāviluhā beyne’n-nāsi ve ḡāle’n-nebiyyu ‘aleyī’s-selām el-ḡummā yuṣībū’l-mu’mine velā yuṣību elemun velā vece’un illā ve yekūnu keḡḡāraten li-zunūbiḡi ḡatte’l-ḡarḡatu ve’n-nesratu. Ve ḡāle Eḡlātun elā leḡiye’l-ḡarḡatu evveluhā cerāḡatun ve āḡiruhā rāḡatun ve yaḡūlu’l-‘abdu’l-fāḡir. Ve’l-memlūku’l-ḡāḡir el-ḡarḡatu furcetun fi’l-bedeni taḡricu ‘anhu’l-‘ufūnāt feli zālīke yuktebu ‘ālā şūratı’l-furceti. Allāḡumme ic’alḡā ḡarḡaten testetbi’u’l-furcete ve cirāḡaten tesḡāḡibu’r-rāḡate vec’alḡā (S169b) keḡḡāraten li’z-zunūbi ve keṣṣāḡeten li’l-ḡurūbi yā cābira’l-kesūr ve yā ṭābibe’l-ḡulūbi*⁶⁶⁰⁹ (S169b) *Ḳıṭ’a:*

Furcedür çıkmağa ‘ufūnāta
Dümmeli şanmañuz ki ḡarḡa durur

Raḡmet-i ḡarḡadan ne ḡam çünkim (P337b)
Şüreti fūrce ile ferḡa durur

Tāriḡ:

Şīḡḡat yaḡten-i vūcūd-şerīf-i pādşāḡ-i bende-nevāz
Ez ḡarḡa-i cān-ḡudāz u cerāḡat-i rāḡet-perdāz⁶⁶¹⁰

⁶⁶⁰⁸ İslam yolunda kırılan ilk testi değildir.

⁶⁶⁰⁹ Üzüntüyü bizden uzaklaştıran Allah’a hamd olsun. Şüphesiz ki Rabbimiz bağışlayan ve iyiliklere karşılığını verendir. Allahu Teālā kitab-ı kerīminde buyuruyor ki: “Size bir yara dokunduyrsa muhakkak ki o kavme de benzeri bir yara dokunmuştur”. Bu günleri insanlar arasında döndürüp dururuz. Aliimran140. Peygamber aleyhisselām buyurdu ki: Mümini sıtma tutabilir. Ama onun çektiği ağrı ve elem günahlarına keffâret olur. Çıban türündeki yara ve kırık çıkık da böyledir. Eflatun demiştir ki: Bilin ki çıban türündeki yaranın başlangıcı cerahat sonu rahatlıktır. Bu fakir ve hakir kul ise der ki: Bu tür yara, bedende açılan bir yarıktır, oradan beden atıkları çıka., İşte bu yüzden çıban türündeki yara (karha), furce kalıbında yazılmıştır. Ey Allah’ım yaralarımızı mutluluk ve cerahatlerimizi rahatlık ile neticelendir. Ey kırıkları kaynaştıran gönül doktoru, onları günahlarımıza keffâret ve dertlerimize deva kıl!

⁶⁶¹⁰ perdāz] sâz B

Kıt'a:

Ber-âmed yekî qarha-i cân-güdâz
Be-cism-i şerîf-i şeh-i şaf-şiken

Ten-i nâzükeş ez teb-i tâb-ı ū
Be-âzürdegî şud besî mümtehen

Resîd ez şifâ-hâne-i rahm⁶⁶¹¹-i Hâk
Hemin zaḥm râ merhem⁶⁶¹² ez zaḥm-zen

Bi-ḥamdi'llah ender zemân-ı kalîl
Şud âsûde ez zaḥmeteş cân u ten

Fakîrî ḥakîmâne târîḥ güft
‘Ufûnet buved mündefî^c ez beden⁶⁶¹³

Kezâlik bu Türki târîḥ kıt'a ası anuñdur. *Kıt'a:*

Bir zemân gerçi bi-ḥuzûr oldı
Za' f-ı ten birle⁶⁶¹⁴ âlemüñ câmı

Lîk def'-i 'ufûnet itmekle
Buldı kuvvet kuvâ-yı ruhânî

Ten-i pâkinde çıkdı bir qarha
Bir'ki gün çekdi za' f-ı cismânî

İtdi za' fını şıḥhate⁶⁶¹⁵ tebdîl
İrişüp yine lutf-ı Rabbânî⁶⁶¹⁶

Didi bu bende şâd olup târîḥ
Cân-ı cânâne şıḥhat erzânî⁶⁶¹⁷

Merhûm dahı Sultân Selîm'den soñra çok zemân geçmedin vefât itdi (A327a). Mezkûrî taleb için (B247b) vezîr-i a'zam-ı 'aşr 'Alî Paşa sultân-ı Mısr'a müstakıl mektûb göndermişdür şüreti budur⁶⁶¹⁸ ḥâk budur gül-bün-i gülşen-i belâgatde⁶⁶¹⁹ bir verd⁶⁶²⁰-i hoş-bûdur. Şüret-i mektûb-ı 'Alî Paşa be-sultân-ı Mısr : (S170a) (P338a) *Tukabbelu'l-eydi'l-mukerremetü's-şerîfetü'l-mu'azzama elleti eyâdiha't-tâmmeti's-sâbıkati 'ale'l-iktirâhi ve bâdiyetin li şifâ'i'l-kulûbi fi'l-ervâhi ve fevâziluha'l-'âmmeti mine'l-esbâbi'l-vâsileti bi-se'âdeti'l-fevzi ve'n-necâhi. Ve yenhâ beyne yedey es-suddeti's-sinyeti'l-leti hiye meş'aru'l-kirâmi. Ve in lem yekun meş'ara'l-harâmi ve kıbleti's-şalâti ve in lem yekun kıbleten lişşalâti e'ni el-'atebetü'l-'ialiyyetü's-sultâniyye ve huve's-sultânu'l-e'zamu zıllu'l-lâhi fi'l-'âlemi el-mu'temenu 'alâ ḥaḳḳihi ve'l-mutemessiku bi's-şefḳati 'alâ ḥaḳḳihi miğferri ticâni'l-havâkini. Mudemmiru'l-mutemerridin ellezine enâme'l-enâme fi mehdi nevmi'l-*

Canı eriten yaratan ve rahatı yok eden cerahatten kullarını taltif eden padişahın şerefli vücudunun sıhhate kavuşması (için)

⁶⁶¹¹ rahm] lutf P

⁶⁶¹² merhem] râhet P

⁶⁶¹³ *Saflar yaran (yiğit) padişahın yüce, şerefli vücudunda canı eriten bir yara çıktı. Nazik vücudu onun ateşinden incinme (ızdırab) konusunda çok sınıandı. Hakkın acımasının şifahanesinden bu yaraya da yarayı kapatan bir merhem yarayı açandan geldi. Elhamdülillah, az zamanda canı ve teni yaranın zahmetinden kurtulup huzur buldu. Fakîrî, bilgece tarih söyledi: “Yara bedenden def olsun”*

⁶⁶¹⁴ birle] bula B S

⁶⁶¹⁵ şıḥhate] kuvvete P

⁶⁶¹⁶ Rabbânî] Yezdânî P

⁶⁶¹⁷ kezâlik bu Türki.....şıḥhat-i Erzânî] -F

⁶⁶¹⁸ budur] budur ḥâk budur F

⁶⁶¹⁹ belâgatde] leṭâfetde P

⁶⁶²⁰ verd] verd-i açılmış bir gül-i F

emneti. Mutteki'ine 'alā firāṣi'n-niṣfeti ve seddi nevāzili'l-fetreti tedbīrihi'l-azīmi. Ve enḳaze meḳāme'l-melhūfine min baḥrāni enne'l-kerbe bi-fazlihi'l-amīmi. Ve aṣlaḥa mizāce'd-dehri bi devāi'l-adli ve'l-inṣāfi. Muḡniyen li mādḍeti'l-ufūneti (P338a) mine'l-cevri ve'l-i'tisāfi. Fe-ṣaḥḥa nabzu'l-ālemi bi-hikmeti 'adāletihī hattā eksene'l-inzi'āce ve seḳafa'l-iztīrābu ve'l-iḥtilāfu. Ḥasenātuḥu ṣerābun muḥtelifun elvānuḥu fīhi ṣifāun li'n-nāsi. Ve tedūru ke'sātuhā beyne'z-zu'afā'i ve'l-mesākīni. Fe yaḥşulu lehum el berāu min dāi'l-ḥirmāni ve'l-be'si. Ve kāne'l-ālemu ṣaḥṣan ve ḥazretuḥu'l-ulya el-e'zāu er-re'isetu ke'l-kebidu. Ve'l-çenānu yaḥdimu ed-devlete ve'l-iḳbāle kemā yaḥdimu el-kebidu ve'l-ḳalbu el veridu ve's-şiryānu. Lā zāle cenābuḥu'r-rafi'ū en yaḥulle maḥalle'r-rūḥi fi'l-ebdāni. Ve yekūnu meḳāne insāni'l-ayni fi'ayni'l-insāni. Ve 'ināyetuḥu's-şāmiletu cāriyetun mecāri'd-dimāi'l-laṭife fi'urūḳi'z-zemāni. Ve bābuḥu'l-meni'i dāru's-şifāi limen ibtelā eṣḳāme'l-ālāmi ve'l-aḥzāni. İnne't-tabībe'l-musemmā bi-Muḥammedi bin Mübarek el-Ḳazvīni aḥsena'llāhu ḥālehu ve aṣlaḥa bālehu. Kaṣade tavāfe'l-matāfi's-şerīfi. Ve'r-rukni'l-munīfi. Fe ḥaṣṣalehu el merāme ve vaṣale ilā mā rāme. Fe eḳāme fi tilke'l-erāzi'l-muḳaddeseti'l-leti būrike ḥavlehu. Ve'l-āne yukūmu fi zālike'l-makāmi. Ve kāne ḳad ellefe fi 'ilmi'l-ebdāni risāleten vecizeten keṣirate'l-ma'āni bedi'a'l-beyāni. Fe ce'aleḥa tuḥfeten li ḥidmeti aḥikūm sultānū'l-berrayni ve ḥaḳānu'l-baḥrayni. Ve huve mevlānā ve sultānunā. Ve fi kulli'l-umūri bürhānuḥā. Lā zālet ṣadāḳātuḥu'l-ammetu'l-āliyetu en yerviye'l-ḡalīle ve yeṣfiye'l-alīle. Fe vaḳa'at tuḥfetuḥu fi mevḳi'a'l-ḳubūli ve lezime 'aleyhi'l-ḥuzūri fi hezihi's-suddeti es-sünniyyeti'l-ḥākāniyyeti bi's-şihḥati ve'l-āfiyeti ta'ayyūn li ḥidmeti iḥzāri ḥāmili ruḳ'atin li ruḳiyyeti faḥri'l-emāsi 'alā rizḳati selāmetihī. Fe'l-meş'ulu mine'l-ināyeti's-şāmiletu's-sultāniyyeti e'azze'llāhu enṣāraḥu. İnnehu izā istes'ade bi-se'adeti'l-vuṣūli ilā suddetikumi's-sāmiyyeti en yursile ḳable'l-ḥuccāci ilā beyti'l-lāhi'l-ḥarāmi. (B248a) Ve tuṣaddeḥu'l-emra'l-āliye lā zāle nāfizen fi'l-aḳtāri ilā ḥāfizi beyti'l-lāhi te'ālā li en yursile't-tabībū'l-mezkūr min nāḳili hezihi's-sutūr ilā el 'atebeti'l-aliyyeti es-sultāniyyeti lā zālet en yekūne maḥaṭṭan li ricālu'l-āmāli ve merci'an li ehli'l-fazli ve'l-efzālī. Vallāhu te'ālā efāzekum bi-kulli mā eradum fevzen 'aẓimen (P338b) ve kāne lekum fi kulli emrin min umūri'd-dīni ve'd-dunyā⁶²¹ (A327b)

⁶²¹ Çok değerli, şerefli ve mübarek ellerinizden öperim. Sizin yanınızda gönüller ve ruhlar şifa bulur. O ellerin fazileti herkesi kapsar ve başarısı kesindir. O yüce divan, meş'ari Haram ve namaz için kiblegāh olmasa da Meş'ari Kiramdır. Kastım, yüce sultanın kapısının eşigidir. O yüce sultan ki yeryüzünde Allah'ın gölgesidir. Onun hakkının koruyucusu ve yarattıklarına şefkat besleyicidir. Hakanların taçlarının miğferidir. Yatağına uzanıp halkı uyutmaya çalışan azgınları darmadağın eder. Muazzam tedbirleriyle fitneyi engeller. Bağrı yanıkları kurtarır ve onun sayesinde dertler biter. Adalet ve insaf ilacı ile zamanın mizacını islah etmiştir. Çürümeyi zulüm ve baskıyı engellemiş ve böylece dünyanın nabızı, adaletinin hikmetiyle sıhhat bulmuştur. Sonunda sıkıntılar, ıztıraplar ve ihtilaflar sona ermiştir. Onun iyilikleri çeşitli renklerdeki bir şarap gibidir ki içinde insanlar için şifa bulunur. O şarabın kadehleri fakir fukara arasında dönüp dolaşır ve onları fakirlik hastalığından kurtarır. Koca âlem bir bir vücut idi de yüce hazretleri akciğer misali onun temel bir uzvu idi. Cığır ve kalbin atar ve toplar damarlara hizmet ettiği gibi o canan da devlete ve geleceğe hizmet etmektedir. Ve hālā cenāb-ı ālileri, bedenlerdeki ruh mesabesinde ve insandaki gözün gözbebeği konumundadır. Onun kapsamlı inayeti, zamanın damarlarında dolaşan kan gibi akmaya devam etmektedir. Onun sağlam kapısı; hastalığa, hüznün ve eleme düşmüşler için bir şifa yurdudur. Adı Muhammed bin Mübarek el-Kazvīni olan tabib -Allah onun iyiliğini versin- Kḡbe-i Şerīfi tavafa gitmişti. Amacını gerçekleştirdi ve arzusuna ulaştı. Etrafı mübarek kılınmış o diyarlarda ikamet etti. Şu anda da orada bulunmaktadır. Anatomi hakkında oldukça veciz, anlamlı ve harika bir risale telif etmiş ve onu iki kıtanın sultanı ve iki denizin hakanı olan şu kardeşinize ithaf etmişti. O bizim hem efendimiz hem de sultanımızdır. Her işimizde de kılavuzumuzdur. Onun sadakaları susuzluğu giderir, hastaya şifa verir. Onun ithafı (hediyesi) kabule şāyān görülmüş ve kendisinin, yüce hakanın divanına sağ salim getirilmesi gerekmiştir. Onun getirilme işi için bu rukyenin hamili tayin edilmiş ve Allah, taraftarlarını aziz kılsın sultanın inayeti ile mesul tutulmuştur. Yüce divanınıza sağ salim getirilmesi için hacılardan önce beytullaha gönderilmesi lazımdır. Bunun için beytullahın korumasından sorumlu olan yöneticiye sultanlık fermanı çıkarılması gerekir ki sultanın emirleri yedi düvelde yerine getirilir. O da, mezkur tabibi bu satırların sahibine intikal ettirmeli ki onu yüce divanınıza ulaştırayım. Allah teālā, din ve dünya işlerinizde size başarılar nasip etsin ve her istediğinize ulaşmaya nail kılsın.

Hâl-i ‘âlem çün karar üzre degüldür pes neden
Guşsa vü endüh u gam gönümde kıldılar karar
Gazel:

Hâl kim ol ‘arız-ı âteş-mişâl üstindedür
Bir mecûsîdür ki ehl-i dîne âl üstindedür

Çeşmün ol mirrîh-i hûnîdür ki kavş altındadır
Alnuñ ol hurşîd-i tâbân kim hilâl üstindedür

Çâm-ı billür içre sâkî bâde-i yâkût-fâm
Âteş-i seyyâldür k’âb-ı zülâl üstindedür (P339b)

‘İkd-ı gevherdür dişün yâkût-ı nâb altındadır
Kufl-ı mercândur lebün dürc-i le’âl üstindedür

Vâkıf olmazlar dehânuñla miyânuñ sırrına
Yok yire her hurde-dân bir kıl u kâl üstindedür

Ber-karâr olsun müdâm ol zıll-ı Hakkuñ sâyesi
Sâyeveş ‘âlem egerçi intikâl üstindedür

Bâr-ı gam altında kalmaz lâ-büd erbâb-ı kemâl
Luţf-ı Şâh-ı kâm-rân çünki kemâl üstindedür⁶⁶²⁹

ŞİKÂRÎ: Mekânı Rûmîli’nde İpsâla idi. Erbâb-ı luţf-ı tab‘ ve aşhâb-ı şafâ-yı zihnden rind-i çâlâk ve nazûk-i bî-bâk⁶⁶³⁰ düstdâr-ı mey-i kühen⁶⁶³¹-sâle ve talebkâr-ı püser-i endek-sâle idi. Rûmîli kâzî-‘ askeri ‘Abdu’r-raḥmân Çelebi’den mülâzim olup kazâya sülûk idüp emvâl-i şâhiye müfettiş oldu. Ol takrîble terbiye-i erbâb-ı himmete manzar⁶⁶³² olup terâkķide olup kadri günden güne⁶⁶³³ nümâyiş buldı. Hâlâ Ferecik’de⁶⁶³⁴ kâzîdür ve faşl-ı hükümetde Zû’l-feḳâr-ı ‘Alî (A329a) gibi bir seyf-i mâzîdür. *Maṭla’:*
Sen şâh-ı ‘ışkuñ itdüm sinem şikârgâhı
Gelsün şikârgâha itsün şikâr gâhı

ŞİKÂRÎ-İ ŞÂNÎ⁶⁶³⁵: Hazînedâr-zâde Muştafâ Çelebi dirler kâbil ü muḳbil ü makbûl-ı ekâbir ü emâşil, manzûr-ı a‘yân ve mültefet-i erkân kimesne idi. Bir zemân hıẓâne-i sultânide hıdmîet-i kitâbet idüp ol tarîķde müte‘ayyin olacaķ kimesne iken Sultân Muştafâ-yı merḥûm ibtidâ’en sancaca çıkduķlarında bile gidüp segbânbaşı ve çavuşbaşı vü şâhib-i sırdaşı olup kemâl-i iltifât ile mer‘î ve zuhûr-ı devletine sâ‘î iken felek hılâf-ı murâd üzre dâ‘ir ve hâric semtine sâ‘ir olup hâliyâ muṭaşarrıf-ı ze‘âmet lâyıķ-ı her iḥsân u ri‘âyet kimesnedür. Ümmiddür ki tevḳîk-i İlâhî ḳarîn-i hâli olup ‘an-ḳarîb manzûr-ı e‘âlî ola. *Eş‘âr-ı ũ:*
Gönül nâ-dânı almaz dâneve dâneya mâ’ildür
Şeh olmaz câhile faẓl ehline ḳullıģa ḳâ’ildür

Elinde ṭolu ebyâtıyla dil-berden diler bûse
Şikârî keckül ile cerr ider gûyâ ki sâ’ildür
Ve lehu:

Baṇa cennet serâyından ser-i kūy-ı vefâ yegdür
Yarınki hûr u ğılmândan bugünki dil-rubâ yegdür⁶⁶³⁶

⁶⁶²⁹ çeşmün ol mirrîh-i hûnîdür ki.....üstindedür] -F

⁶⁶³⁰ bî-bâk] bîkr A

⁶⁶³¹ kühen] güher A

⁶⁶³² manzar] muntazır P

⁶⁶³³ günden güne] gün günden P

⁶⁶³⁴ Ferecikde] -B A P S

⁶⁶³⁵ Şikârî -i Şânî] Maddenin tamamı der-kenar B S / Maddenin tamamı -F

⁶⁶³⁶ ve lehu: Baṇa cennet yegdür] -P

ŞİKÂRÎ-İ ŞÂLÎŞ: Ceddi ‘Acemî Kâsım demekle (P340a) ma‘rûf Kâsım Paşa ve babası Hasan Beg’dür ki Diyârbekr’e mâl defterdârı olup⁶⁶³⁷ hâlâ mîr⁶⁶³⁸-i livâdur ve kendü dahı yegâne-i zu‘amâdur. Sa‘âdet nigîninün iki gevher-i şemîni ve şecâ‘at zemîninün (B249a) iki verd-i nesrîni, devlet postînuñ iki mağz-ı bâdâmı, şavlet ravzasınuñ iki serv-i gül-endâmı, hesab (F327b) giyâhınuñ bebr ü şîri, neseb niyâmınuñ hancer ü şemşîri, şeref şadefînuñ iki dürr-i girân-bahâsı, baht dirâhtınuñ iki şâh-ı bülend-bâlâsı, aşâlet çemenînuñ gülşen ü bâğı, celâlet encümenînuñ çeşm ü çerâğı, şecâ‘at hânedânınuñ tev‘em ü hem-zâdı, şehâmet gülistânınuñ serv ü şimşâdı, sahâvet kaşrınıñ der ü revzeni, semâhat bâğınuñ⁶⁶³⁹ serv ü süseni, Hâlid bin el-Velîd evlâdınuñ Rüstem ü İsfendiyârı ve İsfendiyâr tebârınuñ sipend ü ‘ûd-ı kumârı, saltanat dîvânında vezîr-i (A329b) Aşaf-râ ve memleket eyvânında emîr-i şaf-ârâ Muştafâ Paşa ve Ahmed Paşa cenâb-ı şerîflerine şeref-i karâbet karâbesinden cur‘a-nuş ve anlaruñ âstânelerine bende⁶⁶⁴⁰-i halka-be-guş olduğı takrîble Şikârî taħalluş itmîşdür. Cevân⁶⁶⁴¹-ı âzâde, şâhib-i hâtır-ı şâtır ve tab‘-ı güşâdedür, hem suhanver hem dil-âverdür. Tek-âver-rânlıkda, rahş-revânlıkda, silâhşûrlıkda, (F328a) pence-zûrlıkda, nîze-güdâzlıkda, siper-sipârlıkda, şaff-şikenlikde, nâvek-fikenlikde, ser-bâzlıkda, hadeng-endâzlıkda, ceng-azmâyılıkda, rezim-peymâyılıkda akrânı içinde nâdir; şâhin şalmağda, şikâr almağda (S170b) hod perr-i ‘ankâyı peftere ve nesr-i tâ‘iri uçurma eylese zeng-i zerrîn mihr ü mâhla çarğ-ı çerh uçurmasına gelür şayyâd-ı mâhirdür. Şi‘ri dahı sebûk ü şîrin ve levendâne vü ‘ışk-âyındur. *Matla‘-ı ü:*

Degüldür şa‘şâ‘a mihr ile âh-ı pür-şerârumdur
Zebûn olmış sipihruñ tevseni oklı şikârumdur

ŞÜKRÎ: Vilâyet-i Kürdîstân’dan idi. Sultân Selîm-i merhûmuñ evâ‘il-i saltanatında gelüp (P340b) aşâgada mezkûr olduğı üzre ‘arz-ı hâl ve ızhâr-ı kemâl idüp kaşide virüp meclis-i hâşlarına dâhil olmışdur ve câ‘ize vü şîlalarına vâşıl olmışdur. Ze‘âmet şadâka buyurılıp ihsânları anuñ hâkkında şâmil olmışdur. Ze‘âmeti Diyârbekr semtinde vâkı‘ olduğı cihetden Diyârbekr beglerbegisi Bıyıklı Mehemmed Paşa veü pâdşâh-ı merhûmuñ kapucıbaşılığından sancâğa çıkmış Koçi Beg ki merhûmuñ içerde sâkı vü nedîmi ve sancâğdan soñra mazhar-ı lutf-ı ‘amîmi idi, anuñla olurdu. Sultân Selîm-i merhûmuñ kızılbaş seferin baħr-i remelde nazm itmîşdür ve dergâh-ı ‘âlîlerine ithâf eylemişdür. Sultân Süleymân-ı merhûmla Belgrad u Rodos seferinde bile olup kaşide dahı virüp kızılbaş seferine tahriiz eylemişdür, eglenmeyüp âhirete intikâl itmîşdür. ‘Arz-ı hâl şüreti ki Sultân Selîm’e virmişdür budur *Nazm:*

Diñle ey şâh-bâz-ı sidre-nişîn (A330a)
Bu sözümi ki çerh ider tahşîn

Bende Şükri ki şimdi ma‘zûlem (B249b)
Pâdşâha kemîne bir kulem

Bende vardur kemâl ü faẓl u hûner
Birkaç er pâdşâh gûş tutar

Görmüşem ben hadîs ü tefsîri
Bilmişem ‘ilm-i fikh u ta‘bîri⁶⁶⁴²

Ger ma‘ânî vü ger bedî‘ ü beyân
Tab‘-ı pâküm yanında hep⁶⁶⁴³ yeksân

‘İlm-i hey’etle hikmet oldı fenüm
Bir zemân zîkr ü fikrüm idi benüm

⁶⁶³⁷ Diyârbekre mâl defterdârı olup] -B A P S

⁶⁶³⁸ mîr] şâhib B A S F

⁶⁶³⁹ bâğınuñ] şükûfezârınuñ F

⁶⁶⁴⁰ bende] ‘ubûdiyetle B A S F

⁶⁶⁴¹ cevân] çün B A F

⁶⁶⁴² görmüşem.....ta‘bîri] -F

⁶⁶⁴³ yanında hep] yanındadır B A P S

Şeyhden ıstılâh-ı Nakş u Füşûş
Buldı ifnâ-yı kalbüm içre huşûş (F328b)

Bahş-i ‘ilm-i riyâzı eyler idüm
Haşmumı Hağğa râzî eyler idüm

‘İlm-i ma‘kûlî görmişem ma‘kûl
‘İlm-i menkûle olmuşam men kûl

Mâhirem men ‘arûz u kâfiyede
Nite kim Kâfiyeyle Şâfiyede

Görmüşem men Sıhâh-ı cevherini
Gûşa aldum dūr ile gevherini

V’er luğat cümlesinde men mâhir
Ger mu‘ammâ vü ger luğaz zâhir

Şa‘irem işde ortalıkda sözüm
Altı dilde gazel dirüm men özüm

Türkî dirmin revân Nevâ’î gibi
Fârside hemân Bennâyî gibi

‘Arabî söylerem velî Kürdüm
‘Aybsuz Tañrıdur budur hürdüm

Ermeni dilini kemâlince
Bilürem Hindî dahı hâlince

Oldum idî müderris ü kâzî
Hem haţib-i zemâne-i mâzî

Va‘zümi ehl-i fazla dinledürem (P341a)
Vecd ü hâletle halkı inledürem

Bilürem at u it kemâli nedür
Añlarum bâz u yüz hâli nedür

Çerg u şâhîn ü bahrî vü şunğâr
Uzadupdur kamu baña minkâr⁶⁶⁴⁴

Çekerem egri yâ düz ok atarsam
Toğrı dirmin degül minî şataram

Türk ile Türk Kürd ile Kürdüm
Evde koyun yabanda bir kurdum

Kime olsam harîf yâhud yâr
Bilürem zât-ı cevherinde ne var (A330b)

Beglerün hâşşa meclisi edebin
Bilürem vakt-i lutf ile gâzabın⁶⁶⁴⁵

Çalaram gönüm olsa tanbûr
Severem hûb yüzlü manzûr

⁶⁶⁴⁴ bilürem at minkâr] -B F

⁶⁶⁴⁵ beglerün gâzabın] -F

Min mini hem nedīm bildürürem
Ağlar iken Һarīfī güldürürem

Bu kadar ‘aql u ‘ilm ü dānişle
Hüsn-i idrāk ü fehm ü binişle⁶⁶⁴⁶

Felek itdi yirümi kūy-ı muğān
Mini kıldı esir-i hüsn⁶⁶⁴⁷ -i cevān

Bulmadum⁶⁶⁴⁸ ‘ilmden bugün behre
Olmuşam şimdi şî‘r ile şöhre

İltifāt eylese zemāne şehi
Bendenüñ sözlerine gāh gehi

Her ne emr itse nazm bābında
Hātır eglenmeye cevābında

Ver maña iltifāt olmasa yār
Kılamam bi-nevā vü ‘aciz ü zār⁶⁶⁴⁹

Çerħ dönsün hemişe⁶⁶⁵⁰ kāmūñ ile
Şöhre bulğıl cihānda nāmūñ ile

Bu du‘āmı işit ki ey şeh-i dīn
Cebrā’ıl-i emīn disün āmin

Sultān Süleymān-ı merhūma didügi kaşidedendür. *Nazm*:
İderdün bir sıfālın kase kelb-i āstānuñçün (S171a)
Eger olsaydı eyyāmuñda yüz zinetle cām-ı Cem⁶⁶⁵¹

Beliğrad ile Rodosdan kıyās it kudretin şāhuñ
Kim ol fetħ u gazānuñ mişlini virmez nişān ādem

Sikender ‘ālemi fetħ itdi vü yirdi revāc ammā
Süleymānı Sikenderden haķıķat söylemezler kem (B250a)

Gel ey İslām hurşīdi cihānı koma zulmetde
Ki küfr⁶⁶⁵² āşārıla tutdı bu rüşen ‘ālemi mātem

Cihād-ı a‘zam isterseñ kızılbaş üzre bir ‘azm it
Ki ol evbaş zulminde ‘Acem çeşminde vardur nem

Cigerlerde cerāḫat var cefā vü cevri tīginden
Süvār ol kim senüñ sümm-i semendüñdür aña merhem

Cihān bağında ber-ḥürdār-ı ‘ömr ol ey gül-i ra‘nā
Hevā āsibidin servüñ ne ḥam görsün ne sen gör hem

ŞÜKŪFİ⁶⁶⁵³: Burusalıdur. Şaded-i taḫşīl-i ‘ilmdedür. Mümtāz-ı akrān ve muḫtār-ı dānişmendāndur. Gāhī şî‘re heves ider ve teşḫīz-i ḫātırā şî‘ri dest-res ider. *Şî‘r*:

⁶⁶⁴⁶ bu kadar.....binişle] -F

⁶⁶⁴⁷ hüsn] ‘ışķ P

⁶⁶⁴⁸ bulmadum] olmadum B

⁶⁶⁴⁹ ver manga.....zār] -F

⁶⁶⁵⁰ tişe] cihānda B A S F

⁶⁶⁵¹ nazm: İderdün bir sıfālın..... cām-ı Cem] -F

⁶⁶⁵² küfr] gün A P

Sûz-ı ‘ışkum her kime yansam dili biryân olur
Kim görürse eşk-i hünimi gözi giryân olur

Dûd-ı âhum zâhir oldukça yaşum olur revân
Gökde ger ebr-i siyâh olsa ‘ıyân bârân olur

Meclis-i gamda yiridür her dem efgân eylesem
Düstüm bağı yanıklar ney gibi nâlân olur

ŞEMSİ: Vilâyet-i ‘Acem’den Rûm’a gelmiş yetimveş ü dervîş-reviş, fânî-şive⁶⁶⁵⁴ vü kalender-meniş, şemle-püş, zîlûce ber-düş, seyyâh-ı ‘âlem (P341b) bir rind-i levendâne vü pirâne-ser âdem imiş. Ahbâr u esmârda ve tevârih ü (F329a) hikâyât u defâtir-i esfârda zû-fünunlîğı ve mecâlis-i ekâbirde kışşa-hânîğı var imiş (A331a). Sultân Selim-i merhûm nâmına *Deh-Murğ-nâme* kitabı cem‘ idüp ber-güzâr itmişdür. Berg-i sebzi maqbûl-i hazret olup nesim-i ihsânıyla şâh-ı bî-berg ü bârın müsemmer-i envâ‘-ı envâ vü envâr u ezhâr itmişdür. Egerçi kitâb-ı merkûmdan gayrı şi‘r ü ebyâtı ve nazm u neşr kelimâtı menkûl degüldür ammâ nefsinde ol kitâb nazm-ı garîb ve üslûb-ı luğaza kuş diline karîb bir dildür ammâ eser olmağa kâbildür. Egerçi tûtiler tekellümde şeker-hâ olurmış. İşidirüz ki ba‘z-ı gurâb dahı ta‘lime muqâreneti ile güyâ olurmış. Kitâb-ı mezbûrdan ebyâtdur. Baykuş kuşlara eydür⁶⁶⁵⁵ *Nazm:*

Yiryüzinde nice bitsün şetere
Çiftçinüñ tohumın düşürmezsiz yire

Dânelerden karnuñuz tıyurduñuz
Hâneñüz yükselere kâldurduñuz⁶⁶⁵⁶

Qoyalum her kışşa vü efsâneyi
Muruñ ağzından kâparsız dâneyi

Yıkılır ayaklar altında cihân
Siz yaparsız dürlü dürlü âşyân

Yiryüzinden dükendinüz mâhaşal
Kalmadı hiç kimsede burçak faşl⁶⁶⁵⁷

Hem olursuz her mezâri‘den gani
Hem döner yağma idersiz hırmeni

Şefkat itmezsiniz garîb öksüzlere
Raḥmüñüz yokdur bu gönülsüzlere⁶⁶⁵⁸
Kerkes tûtiye eydür:

Bâdeyi ferrâce altından çeker
Ravḡanı kandîl-i mescidden yaḡar
Kerkes eydür:

Secde-i didâr-ı yâr itsem gerek
Baş u cānı ber-güzâr itsem gerek

Kedḡudâ deblek çalar kalgır⁶⁶⁵⁹ ḡaṭîb
Kâzi el qarşar oynar muḡtesib
Gazel-i ü:
Cām-ı müldeñ var imişse ger ferâğı lālenüñ
Kırmızı müldeñ⁶⁶⁶⁰ pür olmazdı kabağı lālenüñ

⁶⁶⁵³ Şükûfî] Biyografinin tamamı der-kenar B S / Biyografinin tamamı -A P F

⁶⁶⁵⁴ dervîş-reviş fânî şive] dervîşveş gedâ-şive F

⁶⁶⁵⁵ kuşlara aydur] -B A P S

⁶⁶⁵⁶ dânelerden.....kaldurduñuz] -B A P S

⁶⁶⁵⁷ Beytiḡ vezni de kafîyesi de bozuktur.

⁶⁶⁵⁸ yiryüzinden dükendinüz.....gönülsüzler] -B A P S

⁶⁶⁵⁹ kalgır] oynar B / kalgır F

Ağız açık bağlamalı kıbkızıl dīvānedür
Oldı geh kuhsâr u geh şahrâ turağı lālenüñ

Nergisüñden haste-dil olanları bekler meger
Kim söyünmez dā'imā yanar çerāğı lālenüñ

ŞEMSİ PAŞA: Beyt:

Dürr-i dürc-i şeref-i bālādur
Ya' nî şāhib-neseb-i a' lādur⁶⁶⁶¹

Ve lehu:

İmāret burcınıñ mihr-i güzini
Şadāret dürcinüñ dürr-i şemini

‘ Aṭā meydānınıñ çâpük süvârı
Şahā eyvānınıñ şāh-ı diyârı

Gül-i zibā-yı gülzār-ı mürüvvet
Dür-i yektā-yı deryā-yı fütüvvet⁶⁶⁶²

Kadeh-gerdān-ı bezm-i kām-rānī
Çerāğ-efrūz-ı cem'-i şādmānī

Şecā' at gencine şemşiri miftāh
Şehāmet meclisine tiri mişbāh

Ma' ārif bāğınıñ serv-i bülendi (A331b)
Fezā'il gülşeninüñ naḥl-bendi

Sezāvār-ı serir-i devlet oldur
Beşer-şüret firişte-siret oldur

Rūmili melikü'l-ümerāsı Ahmed Paşa'dur, rıf'at-ı nesebi şemsden eclā ve 'uluvv-i ḥasebi māhdan (P342a) a' lādur. Zātı ahlāk-ı ḥamīde ile ma'rūf ve sıfatı fezā'il-i pesendide ile maḥfūfdur⁶⁶⁶³. Hakkā şümme hakkā cismi ser-ā-ser cāndur, refāre gelse rūh-ı revāndur. Tarāvet ü neşātdan rüy-ı ḥandānī dā'im güler (B250b) anuñçün üzerine (F329b) jāle gibi bārān-ı rahmet güvler düşer. Egerçi serir-i devletüñ şāh-ı ser-bülendidür ammā tevażu' kişverinüñ şeh-levendidür. *Beyt:*

Suḥanverdür dil-āverdür hünerver
Naziri yok dir isem eyle bāver

Ser-i bād-ı devletinde per-i külāh-ı ser-efrāzı mäh-ı nev gibi egerçi eflākdedür ammā pertev-i āftāb gibi iltifātı merkez-i ḥākdedür. 'Anāşır-ı sirişti āb u ḥāk u bād u nārdan tebdil⁶⁶⁶⁴ ḥüsn-i ḥulḳ ve luṭf-ı ṭab' (S171b) ve 'uluvv-i şān ve vaşf-ı cemildür. Akrānı içre aşıl ü nesildür, ol sebebdendür ki Ḥālid bin el-Velīde selildür. Rezmdē Rüstemlere kan kaşandurur ve bezmdē kāse-i düst-kāmiler ile kīse toluların boşandururdu. Şikār-bāzlıkda mümtāzdur, şāhid şaydında ḥod bülend-pervāzdur. Sadā-yı ṭabl-bāzından nesr-i tā'ir per döker ve turesi āvāzından 'anḳā Qāf-ı 'ademi külenc-ḥāne eyler. Bunuñ gevher-pāşlığına mihr zer-feşānlık eylese dehşetinden lertzān olur; şoḥbetinde bahār u dey cem' olur ki evvel şurāhiden süsenler ve kadeḥden güller, şem' den lāleler, dūdından zülf-i nigārlar, cāmdan zerrin-kadeḥler, duḥān-ı āh-ı 'āşıkdan sünbüller açılıp reşk-i bahāristān olur ve meclis āhirinde kef-i deryā-nevāli ehl-i bezme sim ü zer nişār idüp berg-rizānlık zāhir olmakda faşl-ı ḥazān olur. Şāhib-i ṭabl u 'alem olmağa cem'-i seyf ü qālem lāzımdur diyü gündüzler akrānı ṭarf-ı gülüstānda geşt-i bahāristān

⁶⁶⁶⁰ müliden] meyden P

⁶⁶⁶¹ ya' nî şāhib-neseb-i a' lādur] mihr-i şāhib burc-ı felek-i a' lādur F

⁶⁶⁶² gül-i zibā-yı fütüvvet] -B A P S

⁶⁶⁶³ maḥfūfdur] meşşūf P

⁶⁶⁶⁴ tebdil] bedel A P F

eylese, bu künc-i debistānda şuğl-ı gülistān (A332a) iderdi. Gice anlar bezm-i şebistān eylese, bu ‘azm-i şebistān iderdi. Lā-cerem şî‘r söyledi, ğazel didi ve dil-berler vaşfını ğāyet güzel didi. Ol pādīşah kim sāye-i iltifātı (P342b) devlet-bağış olmağda mānend-i humādur, paşa-yı müşārūn ileyhi evvel mir-i şikārlardan kıldı, ba‘dehū bölük ağalarından idüp gāh ‘ulūfecibası vü gāh sipāhioğlanları ağası idüp rikāb-ı hümāyūnında sāyegirdār revān olmağā şāyeste bildi. *Ahīru kulli şey’in yerci‘u ilā aslıhi ve ‘aleykum bişşāmi fī āhīri’z-zemāni*⁶⁶⁵ mü’eddāsınca def‘aten (F330a) vāhideten on kerre yüz biñ akça ile Şām’a melikū’l-ümerā ve māhçe-i livā-yı āftāb-ı ‘alemin mancūk-ı rāyet-i hūrşiddin vālā vü bālā eyledi. Bir zemān şemsi perteviyle Şām’ı reşk-i hāver-zemīn ve eşi‘‘āt-ı mihr⁶⁶⁶-i ma‘deleti ile maşrık-ı felek-i dīn eyledi, ba‘dehū Sivas vü Anadolı emirū’l-ümerāsı oldı; hālā ol emir-i dilirān ki şīr-i şīrāndur Rūmili’ne mir-i mirāndur ve Rūmili anuñ şeref-i eyāleti ile reşk⁶⁶⁷-i eķālīm-i Tūrān u İrān’dur. Nazmı dil-āviz ve eş‘ārı şevķ-engiz, nāzūk ü zārāfet-āmīzdür. (F330b) *Gazel-i ū:*

Bülbüle açmadı dehān ğonce (B251a)
Rāzını eyledi nihān ğonce

Bir dil-āver-şifat konup çemene
Dikdi etrāfına sinān ğonce

Nergis-i ğamzekāre varduķça
Sürmedān iltūr⁶⁶⁸ armağan ğonce

Gürz alur destine Nerimānvār
Oldı gülşende pehlevān ğonce

Seyr iderken hayāl-i gülzārın
Şemsiye şundi bir cevān ğonce

Ve lehu:

Kırmızı güller durur sinemde dāğ
Kim dimişler ‘āşıkā dāğ üsti bāğ

Gönlüm içinde ‘izāruñ pertevi
Güyyā deryāda bitmiş şeb-çerāğ⁶⁶⁹

Mülāzimān-ı rikāb-ı pādşāhiden şā‘ir Cenābī Paşa ile kendüler var idügin bu maзмūnla edā eylemişlerdür. *Beyt:*

Kapuñda kullaruñdan kim durur dirseñ suħan-perver (A332b)
Birisī Şemsi bendeñdür biri şāhum Cenābidür

Mülāzemet-i sultāniden hāric-i manşīb cā‘iz olmaduğın bu fehvā zımnında ilmā‘ eylemişlerdür. *Beyt:*

Ölince hıdmetüñden ğayrı Şemsinüñ murādı yok
Baña kapuñda yüz sürmek saña luṭf u kerem kaldı

Ve terakķī vü rıf‘at recāsın bu maзмunla iş‘ār eylemişlerdür. *Ġazel:*

Ġadeng-i ğamzesiyle sinemi cānān delmişdür (P343a)
Girüp sırça serāya şanasın bir kān delmişdür

‘Aceb mi hancer-i ğamzeñ karar itmezse gönlümde
O bir keskin harāmīdür niçe zindān delmişdür

⁶⁶⁵ Her şey sonunda aslına döner. Ahir zamanda siz de Şam’a dönün.

⁶⁶⁶ mihr] mehi A

⁶⁶⁷ reşk] mahşūd P

⁶⁶⁸ iltūr] eyler B

⁶⁶⁹ ve lehu: Kırmızı güller.....şeb-çerāğ] -F

Görenler tîr⁶⁶⁷⁰-i ğamzeñ ‘ aksini çeşmümde ey hūnî
Şanurlar şan‘ atıyla şişeyi peykân delmişdür

Ġamuñla kanlu yaşum kirpügüm üzre görenler dir
Gözüm merdümeleri elmās ile mercân delmişdür

N’ola yaş yirine kan akıdursa Şemsiyâ çeşmüm
Benüm dür gibi bağrum ğayret-i akrân delmişdür (S172a)

Elkâş Mîrzâ geldükde bu ğazeli dimişdür. *Ġazel*:
Şehâ kapuñda bendeñ oldı Elkâş
Kara bağrın kıvıldaş itdi Tahmās

Sa‘ âdet hatemin görüp elüñde
Süleymānsın saña rām oldı Hannās

Güneş baş egmedüğüçün tapuña
Kesilmez gerdeninden tiğ-i elmās

Şafalar ğeldi ğamlar gitdi Şemsi
Gönül âyinesinde kalmadı pās

Karındaşları⁶⁶⁷¹ Muştafâ Paşa deryāya ve kendüler Rūmili’ne dirnege gitdüklerinde
dimişlerdür. *Ġazel*:

Eyledük himmet-i sultān ile şāhāne sefer
Ceyş-i İslām ile küffāra emirāne sefer

Suların yollaruñı eşk ile menzil menzil
Senden ayru ideli vādî-i hicrāne sefer

Yūsuf-ı Mısrā kaçan mālîk olurdu Mālîk (F331a)
Çekmese yol elemiñ itmese Ken‘ āne sefer

Eyledi emr-i şerīfiyle⁶⁶⁷² iki bendelerüñ
Birisi Rūmiline birisi ‘ Ummāne sefer

Şarkdan ‘ azm idelüm şevkine bir meh-rūnuñ
Şemsiyā eyleyelüm gün gibi şirāne sefer

ŞEM‘İ: Rūmili’ndendür. Çerāğ-efrūz-ı bezm-i şu‘arā ve rüşenî-bağş-ı encümen-i bulegādur. Ġāyet zā‘ ifü’l-būnye⁶⁶⁷³ ğūya (A333a) *mubtelāyî sūi’l-kayneti*⁶⁶⁷⁴ *akşaru’l-kaddi aşfaru’l-haddi*⁶⁶⁷⁵ şem‘ gibi zā‘ if ü zār ve zerd ü nizār; (B251b) Şeyh Vefā mürebberlerinden, cāmī‘ ü hānķāhı küşesinüñ ehl-i inzivālarından imiş. Kūnc-i faķr u faķada kendü yağıyla kavırılıp niçe ‘ aşıklar iķtibās-ı leme‘ āt-ı ma‘rifet içün pervāne gibi etrāfına çevrilür, şem‘ gibi şanı niçe bezme ziyā-bağşlıklar iderken kendü tire-rūzgārlıķdan, riş-i faķr u faķadan yüreginde fetiller işler, yidüğü kendüyi yir āteş-i derd ile (P343b) şızar erir. Çerb-zebān ve rüşen-beyānken çerāk dibi karañu olur diyü kendü sūz u ğudāzı ve ālām-ı şeb-i dirāzıyla ğeçinür, her aķşam etmegi yağa bandı diyü sevinür, şabāh olunca etmegin artmağa devinür ammā şem‘ gibi revnaķ-ı her encümen ve ğāh eyvān-ı mescid ü ğāh küşe-i mey-hāne vücūdıyla rüşen imiş. Egerçi cāmī‘-i Vefā’da evrāda hāzır ve şūfiler hālķa olup dil-berler görüp vefā semā‘ın itdükçe bu daķı ol devrlerde dā’ir olur imiş. Ammā bahār vakti ğül devri olup yārān meyķaneye açılırsalar bu daķı bu ĩarıkķe şūfileri ĩolandurup ķadeķ devrinde ğāh baķın ortaya atup

⁶⁶⁷⁰ tîr] tiğ-i B A S F

⁶⁶⁷¹ karındaşları] karındaşı F / birāderleri P

⁶⁶⁷² şerīfiyle] şerīfünle P / şerīfle S

⁶⁶⁷³ būnye] beden B

⁶⁶⁷⁴ kayneti] kaynīhe P

⁶⁶⁷⁵ Kötü kadın müptelası, kısa boylu, soluk benizli.

gâh pervâne gibi dâ'ireden nâzır olur imiş. Vech-i ma'âş ve sebep-i inti'âş ehl-i hüner ve hüner-perver olan vezirlerden Piri Paşa-yı merhûmuñ in'âmâtıyla münhaşır olup 'ömrinde ne cihet kabûl eylemiş ve ne ekâbire tereddüd-i mülâzemetle dil-i bi-kaydın melûl eylemiş. Hakkâ ki şî'ri dañı rûsen u dil-nevâz, ciger-sûz u cân-güdâzdur. Her mışrâ-ı âteş-i 'ışkdân bir zebânedür, şem' gibi 'aşıkâne vü mestâne ve sözleri yane yanedür. Hem-'aşrları olan şu'arâdan şî'ri dñn degüldür ve bunuñ şu'le-i tñmâr-ı şî'ri gibi birisinññ nâme-i nazmı kûy-ı 'ışka reh-nümün degüldür (F331b). Vefâtı dañı böyledür ki ne haste vü ne şâhib-i firâş olur ve ne başı ağrıyup ne bir yirinde baş olur. Bir deste şem' alup *bu gice Şem'inññ şebistânı vardur* diyü Vefâ han-kâhı mücâvirlerin ve kendünññ sâ'ir yâr u mu'âşirlerin da'vet eyler. Şem'lerññ cem'isin yakup (A333b) *yârân lutf eyleñ, siz zikre meşgûl oluñ ben bir miqdâr yatayın* diyü zâhirâ kaşd-ı istirâhat eyler. Bir miqdâr zıkr itdükden soñra bi-dâr itmek dilerler, birkaç kere çağırup hareket gelmeyecek *en nevmu eñu'l-mevt*⁶⁶⁷⁶ diyü kendin ne 'aceb aldırılmış diler. Tekrâr uyarmak kaşd eylerler, görürler ki çeşm-i vücûdın hâb-ı ecel almış, (S172b) bi-dâr olması şubh-ı ferdâ-yı kıyâmete kalmış. (P344a) Hâk yirin nûr u uçmağ eylesün diyü du'âlar iderler, şem'-i mürde gibi küşe-i kabre ilêdüp şâm-ı haşre dek qorlar giderler. 'Aceb hikmetdür ki Burusa(da dañı bir şem'-furûş Şem'i mañlaş şahş var idi, ol dañı şem' gibi zerd ü nizâr ve za'if ü zâr idi. Nihâyet ol Şem'i kaşırû'l-kadd, bu Şem'i pâsbân mûmı gibi (B252a) bâlâ-dırâz; ol Şem'i şâ'ir-i mâhir ve bu Şem'i'nññ şî'rden hazzı az idi. *Şî'r-i ü:*

Halâş olmak ne mümkün bir gönül kim mübtelâ olsa

Alınmaz 'ışk elinden iki 'âlem bir yaña olsa⁶⁶⁷⁷

Ve lehu:

Ne hñnîdür gözññ sâķi ki bağrumdan kebâb ister
Döküp nâ-haķ yire ķanum ķabağum pür-şarâb ister

Seni begler arasında anuñçün ihtiyâr itdüm
Ķul olmaz degme bir şâha gönül 'âlî-cenâb ister

Perî-peyker melek-sîmâ güzeller çok durur amma
Ayuñ on dördine beñzer gönül bir âftâb ister

Nice zühd ü nice taķvâ ne dîrsin bilmezem zâhid
Bahâr eyyâmı gül devri benüm gönüm şarâb ister

Şarâb-ı la'î dil-berden içüp ķanmak diler her dem
Nice divânedür Şem'i görññ âteşden âb ister⁶⁶⁷⁸

Ve lehu:

'Âr idermiş beni öldürmege ol sîm-tenüm
Varayum yalvarayum boynuma taķup kefenüm

Hulle-i cennet olursa çekeyüm çâķ ideyüm
Dem-i vuşlatda baña⁶⁶⁷⁹ hâ'il ola pîrehenüm

Şem'iyem küşe-i mey-hâneyi virmem feleke
Gülşen-i bâğ-ı cinândan baña yegdür vañanum⁶⁶⁸⁰

Ve lehu:

Yıllarla itdi yaşumı bir serv-i cüybâr
Gün toğmadı başuma k'idem sâyesin kenâr

Başdan aşurdı âteş-i hecrññ⁶⁶⁸¹ sitemlerin
Yansa yaķılsa Şem'i ne var senden ey nigâr⁶⁶⁸²

⁶⁶⁷⁶ Uyku ölümün kardeşidir.

⁶⁶⁷⁷ halâş olmak.....yaña olsa] -F

⁶⁶⁷⁸ perî-peyker..... ister] -B A P S

⁶⁶⁷⁹ baña] eger P

⁶⁶⁸⁰ şem'iyem.....vañanum] -P

⁶⁶⁸¹ hecrññ] 'ışkuñ P

Ve lehu:

Riyā vü züh̄d ile zāhid çıkardı perdeden halkı
Muğanni d̄arb-ı destiyle uş̄le koydı ‘uşşākı⁶⁶⁸³

Ve lehu:

Mihr ü mehdür müşteri ‘ālem haridāruñ senüñ
Germ olursa tañ mıdur gün gibi bāzāruñ senüñ

Bāğ-ı cennet gülşen-i h̄snuñ gözündür nergisi
Açılur gönli gözi kim görse didāruñ senüñ

(A334a)

Yā ser-i mūd̄ur dehānuñ naqşı yāh̄ud zerredür
Söyledükçe kıl yarar diğ̄katde güftāruñ senüñ

Ola kim bir gün şoraydı h̄atır̄um nā-geh diyü
Yıllar oldı istemez bimār timāruñ senüñ

Ve lehu:

Kucam dirdüm nigārı p̄rehensüz
Çürütdüm varumı k̄aldum kefensüz

Ve lehu:

Kime kim‘ ışk işi ola p̄şe
Okımağ yazmağ olmaz endişe

Ne koyarsın kulağına sākı
Bezme geldükçe reng alur şışe⁶⁶⁸⁴

Ne ‘aceb kārgāh olur dünyā
K̄an yudar la‘l u diğ̄ biler tişe

Ve lehu:

Ey lebi gonce vü beli ince
Baña oldı hayalüñ eglence

Göricek yāri cāme h̄ābında
Şanuram uğradum yatur gence

Ve lehu:

Allar giymiş kızıl güller t̄akınmış başına
K̄ankı gülşenden gelür serv-i h̄irāmānum benüm⁶⁶⁸⁵

ŞÜRİ: Zuraḫ-yı dehrden Burusa civārında vākı‘ olan kaşaba-i Yeñişehr‘dendür (P344b). Evā‘il-i hālinde bir miğdār okıdı yazdı, mertebe-i isti‘dāda karīb olduğda kulağına nāy-ı ‘ışk āvāzı çalındı ol safır-i pür-te‘şirden ney gibi yüregi delinüp beñzi sāze dönüp rengi alındı. Sine-çāk-ı merhūma köçek ve ol üştür-i kıtār-ı şūr u şevke köşek oldı (F332a). Fārsi okıyup k̄uşiş itdi. Ba‘dehū *Meşnevī*‘ye meşğul olup ruḫāniyyet-i Monlā ile esrār-ı ‘ışkdan çok gūşāyış itdi. Monlā āstānesinde nāy u kudūm aña kademler virdi, er nefesinden semā‘ına kıyāsa gelmez dōne dōne rāz-ı derūn irdi. Ve bengiler deblek semā‘ın iderdi, bu h̄ānkāhda def gibi dā‘ire gözleyüp (B252a) gerçək semā‘ın iderdi. Şūr u şevk el virdi, Şūrī taḫalluṣ idüp şī‘r söylerdi, gazel dirdi. Sine-çāk‘dan soñra h̄ānkāh-ı maḫabbetüñ dedesi şāh-rāh-ı fenā felek-zedesi ol evvelden melāmetiler t̄arıkince yürürdi, yollarda vü izlerde oturduğı vakt h̄āk üzre otururdu. Bürehne-pā vü bi-pervā, bi-ser ü (A334b) sāmān, pür-şūr u h̄urūşān gezerdi, çün ü çerā su‘ālin idenlere bu beyti edā iderdi. *Beyt:*

Mā rā ne gām-i neng u ne endişe-i nāmest
Der mezheḫ-i mā mezheḫ-i nāmūs harāmest⁶⁶⁸⁶

⁶⁶⁸² ve lehu: ‘Ār idermiş.....ey nigār] -F

⁶⁶⁸³ ve lehu: Riyā vü züh̄d..... ‘uşşākı] -B A P S

⁶⁶⁸⁴ ne koyarsın.....şışe] -P

⁶⁶⁸⁵ ve lehu: Mihr ü mehdür..... benüm] -F // ve lehu: Allar giymiş..... benüm] -P

⁶⁶⁸⁶ Bizim ne utanma tasamız, ne de ad kaygımız var. Bizim mezhebimizde, namus yolu haramdır.

Mısrā':

Ehl-i 'ışkuz siñek āvāzı bize sâz gelür

(S173a) diyü bezmlerde şöhetlerde, düğünlerde cem' iyyetlerde eger tabl u şurnā ve eger berbat u şeštār eger 'ūd u şantūr ve ger kemānçe vü tanbūr eger çeng ü kânün ve nây u ergānün⁶⁶⁸⁷ belebān u müsikārdur ve eger zevātü'n-nefh u zevātü'l-evtārdur, çalınsa āhır olunca semā' ider, muhaşşal her ne kıldan çalsalar ol ezgiye uşul bağlardı ve her ne sâz olsa terānesine raķs eylerdi. Gāh olurdu hōd şūrī şöyle gālib ü şūrī şöyle mağlūb⁶⁶⁸⁸ olurdu ki çalğusız oynardı. Biraz ki rüzgār öñince girdbādāsā döndi, semā' ı şühūde ve mecāzı hākiqāte döndi, şalāh-ı hāle meyl itdi, 'ışk etfālin tufeyl itdi. Tевbe vü inābet ve (P345a) tarik-i Hāķķ'a ric' at eyledi, gāh Ka'be'de vü gāh Taybe'de gāh Mısr u Şām u Haleb'de ve maķāmāt-ı mübāreke-i diyār-ı 'Arab'da 'uzlet-nişin ve vaħdet-güzin oldı. 'Ayn-ı kalbi meftūh olup şūrī şu'ūra münkalib, kendü tāt u 'ibāda müdāvim ü müvāzib oldı. *Li-muharririhi*:

Zihī tevfiķ-i Rabbānī vü ihsān (F332b)

Ki insān her maķāmı iderek seyr

Olup hūsn-i me'āle münkalib-hāl

Soñında ola kārı 'āķıbet hayr

Şi'r-i ū:

Goncesüz nev⁶⁶⁸⁹ bahārı n'eylerler

Yārsuz murğzārı n'eylerler

Nüş idenler mey-i şafā-baħşı

Bāde-i pūr-ħumārı n'eylerler

Bend-i zūlfūne çekmeden ğayrı⁶⁶⁹⁰

Şūrī-i bi-ķarārı n'eylerler⁶⁶⁹¹

ŞEVKİ: Edirne diyārındandır. Mağnisa'da Sultān Maħmūd devrinde zümre-i küttābdan imiş. Necātī şerefine cem' olan dehrūñ şu'arā-yı şöhet-şi'ārındandır (A335a). Hem-'aşrları olan Necātī vü Tālī' i vü Şun' i'den egerçi şad mertebe dündür ve hareket-i fikriyyesi anlaruñ reviş ü refārlarına göre maħz-ı sūkundur, be-her-hāl hālīne göre şā'irdür ve nazm-ı eş'āra kādirdür. *Şi'r-i ū*:

Açılmış ğülsitān içinde yir yir lāleler şanmañ

Ruħuñ reşkiyle urmuşdur özine ğülsitān āteş

Ezel bezminde Şevķinūñ görüp āhen-güdāz āhın

Utandugından itmişdür özin taşda nihān āteş⁶⁶⁹²

Ve lehu:

Diriğā hasretüm kaldı benüm sen serv ķāmetde

Bugün dünyāda görmezsem bulam yarın kıyāmetde (B253a)

Ve lehu:

Hayāl-i la' l-i cān-baħşuñla tenden cān revān çıkdı

Ben ağlayayum ağlarsam evümden iki cān çıkdı⁶⁶⁹³

Mezkūr Şevķī, Vişālī hakkında ki ol daħı Sultān Maħmūd şu'arāsından olup sünnetsüzlik ile meşhūr idi, bu kıt' ayı dımişdür. *Ķıt'a*:

Nāsih-i fenn-i beyān ya'ni Vişālī hāzreti

Şan'at-ı şi'r içre öte ucıdur devletsüzün

⁶⁶⁸⁷ nây u ergānün] -B A P S

⁶⁶⁸⁸ mağlūb] ma' lūm F

⁶⁶⁸⁹ nev] bu B P F

⁶⁶⁹⁰ ğayrı] özge P

⁶⁶⁹¹ şi'r-i ū: Goncesüz..... n'eylerler] -F

⁶⁶⁹² şi'r-i ū: Açılmış ğülsitān.....nihān āteş] -F

⁶⁶⁹³ ve lehu: Hayāl-i la' l-i cān-baħşuñla.....cān çıkdı] -F

Şi'rin istermiş Necâtinüñ ki her yüzden boza
Himmet-i 'âlisini gör bi'llahi himmetsüzüñ

Şi'r içinde gayr-ı farziyyâtı 'arz idüp bize
N'idelüm bu söylenür sözdür ki söz sünnetsüzüñ⁶⁶⁹⁴

ŞEVKÎ-İ ŞÂNÎ: *Beyt*⁶⁶⁹⁵:

Şorarsañ aşlın anuñ⁶⁶⁹⁶ Burusalıdur
Şu'arâ içre kendüden evlâdur

Kışver-güşâ-yı heft-ıklîm⁶⁶⁹⁷ Husrev-i 'ârifân, Şâh Selîm Dırabzın'da şâh-zâde iken defterdâr u lâlâ ve zemân-ı saltanatlarında⁶⁶⁹⁸ kadri vâlâ olup ba' dehû defterdâr-ı hazîne vü şâhib-i livâ olan Fenârî Şems Beg-i merhûmuñ yanında neşv ü nemâ bulmuş, anuñ hıdmetinde olmuş kimesnedür. Ol devr döndükden ve sâki-i devr anlara ecel ayağın şundukdan soñra⁶⁶⁹⁹ Burusa'da şahhâf dükkânı açmış, (P345b) sedd-i ramak içün kût-ı lâ-yemûtla ve ba'z-ı hurde cihetle kanâ'at idüp sâ'ir sevdâdan geçmiş idi. Merhûm Sultân 'Osmân Gâzî vü Sultân Orhan Han ravzalarının türbedârı ve Burusa'da şu'arâ tekyesinüñ ihtiyârı idi, bâ-vücûd ki pîrlik kâmetin iki kat itmiş idi. Firdevsî'nüñ üç yüz altmış mücelled *Süleymân-nâme*'sin telhîse başın aşğa egüp niçe yıl tazî'î-i evkât itmiş idi. Ol müsevvede beyâza çıkmadın (F333a) dest-i ecel bunun ismin hayât defterinden terâş itdi, divân-hâne-i mahşerde kıssa-i a' mâlin okımağa gitdi. Merhûmuñ her zemânda 'unvân-ı hikâyâtı ve mefhar⁶⁷⁰⁰ u mübâhâtı (S173b) buydı ki *Sultân Selîm*⁶⁷⁰¹ *-i merhûm Dırabzın'dan beni bilürdi. Niçe yıldan soñra Burusa'ya şikâre geldiler, şehir halkı ile istikbâle çıktuk. Zeynel Paşa ile yanaşmışlardı. Çün hazret-i pâdşâh selâm yirine geldi (A335b) nâ-gâh baña şâhâne nigâh kıldı, teşhiş idüp ism ü resmümi bildi. Zeynel Paşa'ya bizüm Şevkî degül mi diyü gösterdi. Zeynel Paşa dahı bu ol degüldür, ol ölmüşdür diyü pâdşâha şübhe virdi. Hattâ birer kozı üç itmişler*⁶⁷⁰². *Çünki otaqlarına nüzûl idüp asâyiş itmişler. Zeynel Paşa'ya vardum, beni görüp miskin dahı sağ mısın diyü hâlüm hâtırum sordı, gâyet ri'âyet itdi ba' dehû vech-i meşûr üzre mâ-cerâyı hikâyet itdi. Şi'r-i ü der-ğak-ı dil-ber Seyyid-zâde*⁶⁷⁰³

Ey pertev-i nûr-ı nebevî sendeki ol had
Gördüm yüzüñi şalli 'alâ nûrî Muhammed

Dirdüm ki beyâza çıka gîsû-yı sevâdı
Müşkil bu dahı qaraladı hattı⁶⁷⁰⁴ -ı müca' ed

ŞEHDÎ: Zümre-i ümerâdan⁶⁷⁰⁵ Sultân Mehemmed devrinde ragbet bulmuş zarîf-i rûzgâr ve şâ'ir-i nâ-murâd⁶⁷⁰⁶ imiş. Sultân Mehemmed-i merhûm nâmına *Tevârih-i Al-i 'Osmân'ı Şeh-nâme* bahrinde Fârsî nazm idüp dört biñ beyt nazm olmuşken âhirete intikâl itmişdür. Egerçi Rûmîdür (B253b) ammâ luğât-ı Fârsiyyeyi aşliyle bilmegin nazmın maqbûl-ı erbâb-ı (P346a) kemâl itmişdür. *Şi'r-i ü:*

Be-nâm-ı Hudâvend-i dâdâr-i pâk
Ber ârende-i âteş u bâd u hâk

Hudâvend-i cân u Hudâvend-i hûş
Hudâvend-i rûzî-dih u râz-pûş

⁶⁶⁹⁴ mezkûr Şevkî sünnetsüzüñ] - B A P S

⁶⁶⁹⁵ beyt] -B A S / Mısrâ' F

⁶⁶⁹⁶ anuñ] eger P

⁶⁶⁹⁷ heft-ıklîm] heft-ıklîm mısrâ' A P

⁶⁶⁹⁸ saltanatlarında] devletlerinde P

⁶⁶⁹⁹ sâki-i devr anlara ecel ayağın şundukdan soñra] -B A P S

⁶⁷⁰⁰ mefhar] fahr B A P S

⁶⁷⁰¹ Selîm] Süleymân S F

⁶⁷⁰² hattâ birer kozı üç itmişler] -F

⁶⁷⁰³ şî'r-i ü der-ğak-ı dil-ber Seyyid-zâde] Seyyid-zâde hakkında kıt' a F

⁶⁷⁰⁴ hattı] zülf F

⁶⁷⁰⁵ ümerâdan] ümenâdan P

⁶⁷⁰⁶ nâ-murâd] medâr P

Ḥudāvend-i rūz u Ḥudāvend-i rāz
Ḥudāvend-i sūz u Ḥudāvend-i sāz

Ez u tāb-ı kandil-i ḥāver fūrūz
Ez u kısmet-i rūzı vü şem⁶⁷⁰⁷-i rūz

Ber bahşış-i ū nedāred sūtūh
Küleḥḥā-yı çerḥ u kemerhā-yı kūh⁶⁷⁰⁷

Beyt-i Türki:

Gönlümi kapdı zülf-i ‘ anber-bār
Zāgı gör kim humāyı kıldı şikār

ŞEHİDİ: Adı Seyyid Kāsımdur ve Āl-i Benī Hāşim’dür⁶⁷⁰⁸. Sultān Selīm-i merḥūm Dırabzın’da iken āstānesine intisāb itmişdür. Serir-i saltānata cülūs itdüklerinden şoñra merḥūm anı ri‘āyet idüp ber-güzide-i akrān u aşḥāb itmişdür. *Şi‘r-i ū:*

Lebūñden şöḥbet-i meyde n’ola cerr itse cān buse
Efendi ‘ādet olmışdur mey üzre her zemān buse

Şarāb-ı zehr telḥ ise baña şerbet gelür şūfī (F333b)
Lebinden şunsa nāz ile ger ol şekker-zebān⁶⁷⁰⁹ buse (A336a)

Tolu içdükde la‘lūñden bize bir buse iḥsān it
Bilürsün meclis-i meyde ki olur rāyḡān buse

Ölürsem āb-ı ḥayvānuñ ben adın añmazam zāhid
Virürse cām-ı lā‘linden o Hızr-ı dil-sitān buse

Şehidī buse vaşfinda olan bu şī‘r-i renginūñ
Göricek bi-gümān⁶⁷¹⁰ vire ‘ıvāz ol yār-ı cān buse

ŞEYHİ: Adı Sinān’dur. Diyār-ı Germiyān’dan ‘ālemiyān-ı ‘āli-miyāndandır⁶⁷¹¹. Egerçi ‘ulūmda ekser-i fūnūnda şümülı var imiş ammā ḥāşşaten fenn-i tıbbā küllī duḥūlı var imiş. ‘İlm-i ekḥālde ḥod bir başireti var imiş ki dide-i hilālden şufreti ve ‘aynū’ş-şemsden ḥumreti ve ecfān-ı şehābdan temeddüdi ve nāruñ gözinden ḥiddeti⁶⁷¹² izāleye kādir degüldür dinmezdi. Bir nazar ile nergisūñ çeşminden yerekānı ve şem‘ūñ dima‘muñ seyelānı giderdi. Goncenūñ ekḥelinden niş-i ḥārla kaşd-ı faşd eylese gözine jāleden şu inmezdi ammā *min ‘acā’ibi’l-ḥāl a‘meş keḥḥāl*⁶⁷¹³ ḥasb-i ḥāl olup kendü remed-i dā’ime mübtelā ve za‘f-ı başār gözlerinde āşkārā idi. Bir gün dükkānında her dāye devā ve her marāza şifā beyān idüp remed-i didelere (P346b) ve za‘f-ı başār residelere kimine kuḥl-ı rüşenā ve kimine sürme-i cilā şatup ḥalk ṭutiya gibi kapışurken bir zarif bir aqçalık kuḥl ister. (S174a) Ol daḥı bir aqçalık kuḥl bir kâgıda şarar. Ḥarif bir aqçalık daḥı isteyüp alup yine eline virüp *ḥāce ḥakīm üstādum cānı içün olsun bunuñla kendü gözlerüñe ‘ilāc eyle* dir. Sultān Yıldırım oğlu Sultān Meḥemmed bir marāz-ı müşkile (B254a) mübtelā olur. Gitdükçe ol marāz-ı hā’il vücūdında izdiyād u imtidād⁶⁷¹⁴ bulur. Şan‘atında ḥāzık bir ṭabib-i

⁶⁷⁰⁷ Adil ve pak olan Allah’ın adıyla! Ateşi, rüzgarı ve toprağı çıkaran Allah’ın adıyla! Canın Rabbi, aklın rabbi, Rızık veren ve sırrı gizli tutan Rab! Günün Rabbi, sırrın Rabbi. Yanışın Rabbi, sazın (uyuşun) Rabbi. Doğuda yanan kandil ondandır. Rızık kısmeti, mum ve gündüz ondandır. Onun bağışlamasına, feleğin külahları (zirveleri) ve dağın kemerleri dayanamaz (doyamaz, şikayet edemez).

şī‘r-i ū: Be-nām-ı Ḥudāvend.....kemerhā-yı kūh] -F

⁶⁷⁰⁸ Hāşimdür] Hāşimdür B

⁶⁷⁰⁹ şekker-zebān] şekker-dehān P

⁶⁷¹⁰ bi-gümān] şübhesiz P

⁶⁷¹¹ ‘ālemiyān-ı ‘āli-miyāndandır] -P

⁶⁷¹² ḥiddeti] ḥarāreti F

⁶⁷¹³ Ne tuhaftır ki, hem az görüyor, hem de sürmecilik yapıyor.

⁶⁷¹⁴ imtidād] ihtidād B

fâ'ik taleb buyururlar Şeyhî'yi bulup huzûr-ı sultânîye götürürler. Çün nabzına el urur ve kârûre görür. Sebeb-i marâz budur ki ihlât-ı keşife-i muhtelif muhtelifdur. Bu marâzuñ 'ilacı bir feraḥ-ı müfrıttur ki bâ' iş-i inşirâḥ ve sebeb-i terevvüh⁶⁷¹⁵-i ervâḥ ola dir. Fi'l-vâkı' ol zemânlarda bir peyk-i ferruh⁶⁷¹⁶-pey içeri girür, bir kal'a ki dilber gönlin râm itmek gibi anı feth itmek demürden hisâr almak gibi düşvâr imiş, sühûletle anuñ fethinüñ (F334a) ve memâlik-i mahrûseye zammınıñ haberin virür Fi'l-hâl mizâc-ı nâzûk-bâr-ı (A336b) pādşâhî günden güne şihhat-pezir olur, vücûd-ı pür-cûdı hilâl iken iktibâs-ı envâr-ı şihhatle on beş günde bedr-i münir olur. Şeyhî'nüñ hazâkatin görürler, bahşişler ü 'atâlar idüp Tokuzlar nâm bir karyeyi timâr virürler. Merḥûm Tokuzlar'a giderken eski şâhibleri bu hâle deh düşerler, yolın urup esbâbın gâret idüp yoldaşlarınıñ onı onda buni bunda katl itmek için başına üşerler. Şeyhî bi-çâre vü zahm-hurde vü nîm-mürde haste vü nâ-tüvân, üftân u hizân pādşâh işigine gelüp *Hâr-nâme* risâlesin nazm idüp hâlin içinde derc eyler. *Hâr-nâme* hikâyesinde ḥaşmlarına eşek ayağı geçüp⁶⁷¹⁷ haylî hüner harc eyler. Ḥaşmını te'dib iderler Şeyhî'nüñ kesrin cebr idüp yine esbâb u emvâlin tertib iderler. İttifâk Sultân Meḥmed-i merḥûm fevt olup (P347a) Sultân Murâd pādşâh-ı 'âlem olur. Şeyhî, *Husrev ü Şîrin* nazmına şürû' idüp dibâcesinde zıkr itdüğü üzre tercemeye meşgûl olur, didükçe meclis-i hümayûn-ı pādşâhiye ithâf idüp 'izz-i huzûr-ı sultânide makbûl olur. Kıtâbuñ müsevvedesi beyâza çıkmadın Şeyhî'nüñ matla'-ı 'ömri makṭa'ına irer ve kaşide-i ḥayâtın şeyyâd-ı eccl şeh-beytle⁶⁷¹⁸ âḥir eyler. Kıtâb-ı mezkûrî hemşire-zâde olan Cemâlî itmâm itmişdür. *Beyt*:

Gelün ey bilü câmın nûş idenler
Bu hikmet sözlerini gûş idenler

beyti ile âgâz-ı kelâm itmişdür. El-ḥaḳ Şeyhî şu'arâ-yı Rûm'da a'lâmdan ve mâlikân-ı mülk-i kelâmdandır. Egerçi ḡazelleri daḥı vardır ammâ ḡazelinde meşnevîsindeki kudreti⁶⁷¹⁹ yokdur ve ḡazeliyle meşnevîsinüñ münâsebeti yokdur. Kıtâb-ı mezkûruñ ḥod egerçi ekser yiri tercemedür ammâ be-her-hâl muḥkem ü üstüvâr ve yeḳ-dest ü hemvârdur, ol zemâna göre şî'rde bu zarâfet ü bu leṭâfet çokdur. Egerçi Ahi'nüñ *Husrev ü Şîrin*'i nâzûk ü naḡz u zarîfâne vü pür-maḡz u pür-kârdur ve rişte-i nazmı tolu dürr-i şehvârdur (A337a) ve Ḥamdî'nüñ *Yûsuf* (B254b) u *Züleyhâ*'sı (F334b) sâde vü gûşâde ve Kemâl Paşa-zâde'nüñ *Yûsuf u Züleyhâ*'sı muşanna' u ma'nidâr ve Ca'fer Çelebi'nüñ *Heves-nâme*'si belâḡat-şî'âr ve Lâmi'î'nüñ meşneviyyâtı sebûk ü şîrin ve selis ü rengindür. Husrev ü Şîrin-i Şeyhî daḥı meşhûr-ı şehîr ü diyârdur, ḡayet şöhretinden ebyâtı irâd olunmadı ammâ ḡazeliyyâtındandır *Gazel*:

Mâh est nemi dânem ḥurşid ruḥet yâ ne⁶⁷²⁰
Bu ayrılık odına cânım nice bir yane

Şad tîr resed ber dil z'ân Türk-i kemân-ebrû⁶⁷²¹
Bu fitne ile çeşmüñ çün uyḡudan⁶⁷²² uyane

Ve lehu:

Gül yüzüñ mecmû'asından nice kim defter düzer (S174b)
Virür evrâḳın yile çün nüṣṣasın ebter düzer

Cevherinden tozuñuñ üştâd-ı şayyâḡ-ı şabâ
Lâleye la'lin küleh nesrine tâc-ı zer düzer

La'luñi gülşende Şeyhî medḥ iderken söz ile
Sâzına âvâzını bülbül ne şîrinter düzer⁶⁷²³ (P347b)

⁶⁷¹⁵ terevvüh] tervîḥ B S

⁶⁷¹⁶ ferruh] ferḥunde F

⁶⁷¹⁷ geçüp] gelüp P

⁶⁷¹⁸ şeh-beytle] şerbetiyle B

⁶⁷¹⁹ kudreti] ḥâleti P

⁶⁷²⁰ *Yüzünün güneşi bilmem ay mı değil mi?*

⁶⁷²¹ *O yay kaşlı Türk'ten (güzelden) kalbe yüz ok gelir.*

⁶⁷²² uyḡudan] uyḡudan P

⁶⁷²³ *ve lehu: Gül yüzüñ..... düzer] -F*

P' der-kenar: Yazı metnin yazısından farklı. Merhûm Sultân Selîm Hân Şâh İsmâ'îl üzerine giderken Şeyhî'nün Hüsrev ü Şîrî'ninden tefe''ül itmiş bu beyt gelmiş:

‘ Alem deprettdi Rûmîler ser-â-ser

‘ Acem kavmi tırımadı ber-â-ber

Ve ‘ Arap seferine gitdükde açmış bu beytler gelmiş:

Ne mülke yüz tatarsa ol cihân-gîr

Müyesserdür aña bî-tîğ ü bî-tîr

Ne şeh kim pâyına urmaz ser anuñ

Başına olur efsâr efser anuñ

Tutar ol Rûmilinde cın-seher cām

Yacanur heybetinden Mısr ile Şām

Ve şāhib-kırān-ı zemān Sultân Süleymān Hān sa‘ âdetle Üngürüse teveccüh itdüklerinde İskender Çelebi tefe''ül itmiş bu beyt gelmiş.

Alur ednâ kulu Eflāk u Rûsı

Kemîne çâkeri şar (?) Üngürüsü

Ve nevâdir-i rûzgârdan olan Kara Bâlî-zâde eydür Dil-ârām nām bir çengî getürmişler bir kaç günden soñra gitmek istemiş Şeyhî'den tefe''ül itmişler bu beyt gelmiş.

Eteğine tolaşdı ey dilârām

Degül gitmek demi bir dem kıl ârām

Rivâyetdür Mîrüm Çelebi'den ki merhûm Sultân Selîm cenge geliyorur dimişler. Şāhîh mi degül mi diyü tefe''ül itmiş bu beyt gelmiş

Yarağ u yat u yatlu niyyetiyle

Yürür tahta ulu cem‘ iyyetiyle

Ve merhûm Muştafâ Paşa Sultân Aḥmed için pādşāh olur mı olmaz mı diyü tefe''ül itmiş bu beyt gelmiş

Hevâ'î kimse sultānlık başarmaz

Ne beglük belki çobanlık başarmaz

Ve Sultân Selîm için tefe''ül itmiş bu gelmiş

Aña teslîm idelüm taht u tâcı

Cihândan alalum bâc u ḥarâcı

Bî-ḥuzûr olup bir daḥı açmış bu beyt gelmiş.

Qarayın çokdan itmişdür beyâmı

Ki bu kavmüñ odur şāhib-kırānı

Ve Sultân Selîm-i merhûm babasıyla ceng iderken şınuḡda kaçarken açmış bu gelmiş nazm:

Velîkin on sekiz ay zaḥmetüñ var

Pes andan baḥt u devlet olısar yâr

Qurısar der kemānuñı zemāne

Eriser der çerâ vü oḡı nişāne

Qalısar her cihân cāhını nite kim

Geliser ayaḡuña yidi iqlîm

Bozar daḥı bu lu‘ bet-bāz-ı eyyām

Seni de oynadısar kām-ı nā-kām

ŞEYHİ ÇAĞŞIRCI: Burusalıdır. Çağşircı⁶⁷²⁴ Şeyhî demekle ma' rûf şehri'n kâsiblerinden ve hâlince ma' rifete tâliblerinden, merhûm şâ'ir Aḥmed Paşa muşâhiblerindendir. Dükkânı şu' arâ vü zuraḫanun kânı ve rindân-ı şehri'n cem' olacak mekânı imiş. Bu hâlde 'ömr sürmüş ve rüzgâr geçürmüş. Egerçi funûn-ı şî'rde ğazeliyyâtı vü meşnevisi ğayr-ı şâyî'dür ammâ yirinde nâdirü'n-naẓîr beytleri vü müfredleri vâkı'dur. Nite kim Varsaḫ'dan Gürz Seydî-i merhûm Burusa'ya kâzî olduğda dimişdür. *Beyt:*

Kanâ' at itmeyüp nâ'ib sözine
Büyük kâzîye varsaḫ dirler iller

Leys Çelebi Burusa(da Murâdiyye müderrisi iken Egri Boḫ demekle mulakḫab bir dânişmendi ve Barmaḫ dirler bir dânişmendi var imiş. Dânişmendlerle imtizâc itmeyüp medreseye ihtilâl virükdü ikisin daḫı kovup Çağşircı Şeyhî bu beyti dimişdür. *Beyt:*

Gördiler medreseyi tıtdı koḫı
Kaḫdılar Barmaḫ ile Egri Boḫı (A337b)

Manastır medresesi Fenârî-zâde Şâh Çelebi'ye ba' dehü Zîrek-zâde Paşa Çelebi'ye virildükdü bu beyti dimişdür. *Beyt:*

Gehî Şâha virürler geh Paşaya
Manastır Şah Paşadan geçmez oldu

Ol târiḫde bir sâde-rû dânişmend Paşa Çelebi'den ḫırizmâ Şücâ' 'a varduḫda dimişdür. *Beyt:*

Paşanun iştiḫâsı kıl kaparken
Benüm şâhum ḫırizmâyı n'idersin

Müderrislerden biri ḫaḫḫında bir beyt diyüp ol⁶⁷²⁵ şaḫîl bu derdmendi sühtelere (F335a) döğdürmek kaşd itdükde işidüp dimişdür. *Beyt:*

Seni hicv itmege n'eydi müderris⁶⁷²⁶
Kaḫıyup Türklere döndürmeyeydün

Kendü faḫr u fâḫası ve dîvân-ı mālâ-tâḫası ḫaḫḫında dimişdür. (B255a) *Beyt:*

Otuz bîn borc ile Çağşircı Şeyhî
Ḥoca İlyâs oḫlı gibi şalınursın

Burusa'da Yeñi Ḥanı Sultân Bâyezîd binâ itdükde ḫoşca lafzın târiḫ diyüp bu vech ile edâ itmişdür. *Beyt:*

Yeñile yapılan Sultân Ḥanı
Binâsın bilmezem târiḫi ḫoşca (P348a)

Ḥâce İlyâsoḫlı, İlyâs Çelebi'nün ḫisset ü denâ'eti ḫaḫḫında dimişdür. *Beyt:*

İlyâs Çelebi şöḫbet için bir ciger almış
Gelsün berü meydâna kimün kim cigeri var

'İşkıyyâtda daḫı bu matla' aña isnâd olunur, insâf budur ki ma' nâsı laḫîf ve edâsı pâk ve maẓmûnî 'aşîḫâne vü derdnâkdur. *Ḳıṭ'a:*

Hecrün dününun uzunluḫından
Vaşluñ seḫeri umılmaz oldu

Nergislerünün firâḫı ile
Kırpukli gözüm yumılmaz oldu

ŞEYDÂ: *Ellezi' şâra sa'yuhu şeyyida*⁶⁷²⁷. Ebeveyni diyâr-ı 'Adenâsâ şehri-i şöḫret-şî'âr-ı Maḫnisa'dandır. Kendünün mevlidi İstanbul'dur. Ol muḫbil kemâl-i kâbiliyyet ile ḫavâbil içinde maḫbûldur. Tab'-ı vaḫḫâdı bir âyinedür ki şuver-i mesâ'il-

⁶⁷²⁴ Çağşircı] -P

⁶⁷²⁵ ol] dil-i B

⁶⁷²⁶ müderris] müderrisin P

⁶⁷²⁷ Onun gayreti mükemmelleşti.

i müşkile anda bir vech ile mürtesim olurdu ki kimesne aña ‘araz (A338a) dimezdi, cevher dirdi ve zihn-i vakkādı bir gencinedür ki her künci genc-i ma‘arif ü ‘avārifle pür-dür ü güher idi. Dili bir deryā-yı jerf idi ki memlū şadef-i ‘irfān idi ve her şadefi bir baħr idi ki tolu dürr-i şāyegān idi. Fünūn-ı ma‘rifetde qādem-i rāsihi olup her birinde eli var idi ve dili gencür-i gencine-i ma‘arif idi ki yanında her genc-i hünerūn kilidi dili var idi. Her barmağında bir hüner var idi belki her barmağının hüneri onar var idi. Hütütüñ hod envā‘ın yazardı, ‘Uṭārid anuñ dehşetinden meşkin (S175a) yañılı yazardı. Ta‘likde niṭe kim ‘Acem’de Enişi idi, bu daħı Rūm’uñ çaķ öyle hoş-nüvisi idi. Pādşāh buña göre Aş-peş olamaz ve Sultān ‘Alī terāşe-i hāmesin (F335b) def‘-i şuda‘ için şandal-ı süde yirine alup saklayacak yir bulamazdı. Neşhde her şafḥası şehristān-ı ḥattūñ bir bāğ-ı pür-reyhānı idi; rikā‘da ser-meşkleri Yāķūt’uñ gıdā-yı rūḥı yāķūt-ı revānı idi. Yazduğı ğubār ḥattı⁶⁷²⁸-ı dil-ber gibi nāzırlara varaķa-i āzādı idi. Divānide hod kimesneye taklid itmeyüp revīşi Hudā dādı idi. Rub‘-ı meskūnda şülüsi müselleṃ ve (P348b) neşhi tevķi‘-i berāt-ı cümle-i ehl-i kalem idi. Divān-hāne-i ḥattından erbāb-ı kūtāba kur‘a-i aklām şalınsa pādşāh bi-behre kalup divāne rā kalem nist dirlardi. Ḥatt-ı müşennāsı akrānı müstesnā iderlerdi. Tezhibde vü cedvel-keşlikde pür-kār idi, taḥṭa vü pergāra ihtiyācı yok, keffi taḥṭa ve engüşti pergār idi. Altun ḥall itdüğü kāse-i çini reşkinden māh-ı nevūñ kalay çanaķ gibi ağı egilürdi. Kurş-ı ḥurşid aña zer-varaķ olmak ümmidine yüzün yirlere sürüp ezilürdi. İki müjgānı (B255b) arasından çıkan şu‘ā‘-ı başarisı siyāh tahrir içinde güyā altun cedvel idi. Eşnā-yı tezhibde yazduğı zer-kalem ‘aşrlerūñ ‘aynı siyāh kalem ile bi-‘aynihi bir ‘ayn-ı mükeḥḥel idi. Gezend-i çeşm-i (A338b) bedden nigāh için yir yir nokṭa-ı lāceverdiden ḥāl-i nili kordı. Kūşe-i evrāķda zerrin nokṭalar degül eli altında bende-i fermān-beri olduğına ḥālķa-i bendegı olurdu. İnşāda Monlā Münşi’yi mensi ve şi’ri kemāl-i feşāḥat üze mübtenı olup eş‘ār-ı Mütenebbi’yi⁶⁷²⁹ mebnı idi. Sā’ir cüz’iyyātda mülk-i hüner⁶⁷³⁰-i külliyye⁶⁷³¹ üze⁶⁷³² kalem-revı ve her kāfiye-i ma‘rifetde anuñ tab‘ı revı idi. Ahlāk-ı ḥasenesi defter-i ḥasenāt-ı ebrār gibi kabūl-ı İlāhi ile mu’anven ve ḥaşā’il-i ḥamidesi şahā’if-i a‘māl-i ahyār gibi mücellā vü müzeyyen idi. Derviş-reviş ve āzāde-meniş; faşl-ı ḥazānda çenār gibi elinde avucında olan ber-bād; serv gibi ḥazān-ı ahzāndan bi-pervā ve bi-semerlikle dil-şād ve kayd-ı miḥnetden āzād idi. Sāde-dil ve bi-ğışş u bi-ğıll, kesb-i ma‘arifde müteveġıl, taḥşil-i fezā’ile müşteġıl, ḥaķıķat-bın ve ḥaķıķat-güzin, hem-dem-i ğurebā ve maḥrem-i fūķarā, karin-i zuraķa ve hem-nişin-i ‘urefādur (F336a). Mezkūr ile yigirmi yıla karib maḥabbet üze olup on beş yıldan ziyāde hod bir yirde⁶⁷³³ şādı vü ğamda ve sür ü mātemde, zemān-ı naşb u ‘azlde ve evān-ı cedd ü hezldde, Rūmillerinde każā maḥallerinde (P349a) ve bīmāri vü ten-dürüstide, māyedāri ve teng-destide, ‘ışķ-endişelikde ‘āşık-pişelikde, ‘ıyd-ı vaşlda ve rüz-ı hecrde, eyyām-ı sürür ve hengām-ı zecrde hem-dem ü hem-derd ve ğam-ḥārda vü ğuşşa-perverde bir giribāndan baş çıkarduk ve hicv⁶⁷³⁴-i ser ü çeşm-i rakibde bile göz çıkarduk, baş yarduk ğāh kem itdük ğāh eyü varduk. Lezzeti bile gördük, zilleti bile geçürdük. Şoḥbetümüz ḥilletden uḥuvvete ve uḥuvvetden vahdete vardı ve ihtilāt-ı irtibāta, irtibāt-ı ittihāda el ķardı. Binā’en ‘aleyh bundan ziyāde ta‘rif ta‘rifu şey’in bi-nefsihi⁶⁷³⁵ kabılinden ve medḥu şey’in li-zātihi⁶⁷³⁶ adilindendür diyü iktifā olındı. Eş‘ār-ı ü:

Çekmedinse her nefes āh u eninūñ minnetin
Yāre teslim it çeküp cān-ı ḥazinūñ minnetin (A339a)

Sāķiyā cām-ı lebūñden şöyle mest it cānı kim
Bir daħı çekdürme ‘aķl-ı dūrbīnūñ minnetin

Geh müşelles geh ‘araķ zehrīn yūdup ğam çekme çek
Cām-ı ‘ışķ iç çekme şūfi her deninūñ minnetin

⁶⁷²⁸ ğubār-ı ḥattı] esrār-ı ḥattı F

⁶⁷²⁹ Mütenebbi’i] mübtenı F

⁶⁷³⁰ hüner] hüner-i yek P

⁶⁷³¹ külliye] kāleme P

⁶⁷³² üze] -P / üze mülk-i hüner F

⁶⁷³³ hod bir yirde] -F

⁶⁷³⁴ hicv] hemçü F

⁶⁷³⁵ Bir şeyi kendisiyle tanımlamak

⁶⁷³⁶ Bir şeyi kendisine övmek

Bend idüp Şeydā-yı zārī kākülün zencirine
Şal benüm boynuma zülf-i ‘anberinün minnetin⁶⁷³⁷ (S175b)

Ve lehu:

Zülfünün bendin çözüp ey meh kemendün aya şal
Gün yüzünden kākülün ref‘ it cihāna sāye şal

Hüblar meydān-ı hüsn içre harīfün olamaz
Şeh-süvārum sen semend-i nāz ile alaya şal

Öldürem Şeydāyı yarın diyü ‘ahd itdün bugün
Gün bu gündür öldürüp anı yiter ferdāya şal

Ve lehu:

Miyānında kemer kim eylemiş ol mū-miyān peydā
Kemer şanmañ olupdur halka-i mīm-i miyān peydā

Vücūdıyla ‘adem mümkün idi bir yirde cem‘ olmak (B256a)
Eger bir zerre söz vaktinde olsa ol dehān peydā

Ve lehu:

Bāğ-ı ğamdur şahın sinem gözlerüm dolāb aña
Ben figān itdükçe tırmazlar dökerler āb aña

Nahl-i kaddün bāğ-ı hüsnün nev-nihālidür bugün
Cüy-i eşkümden şağın eyler zarar seyl-āb aña

Kaşun ucında ham-ı zülfün ‘aceb şayyāddur
Bağr-i hüsnünden çeker mähı tağup kullāb aña

Zülf ü ruhsāruñ ider ser-sebz haddün hattını
Şebzedür neşv ü nemā virür şeb-i meh-tāb aña

Ve lehu:

Sen gidelden gösterür devrān baña zahmet yüzün
Gel tabībüm hasret olduğ görmege şıhhat yüzün

Bir def‘ a şūr-ı ‘ışka mübtelā olup bī-ser ü sāmānlar ser ü kārın eyledükde bu kıt‘ ayı yazup aña Edirneye gönderdüm idi. *Kıt‘ a:*

Benem şimdi cihānda ‘ışk ocağı (P349b)
Yağar ‘ışk ehli odumdan çerāğı

Fesānemden okırsam ben bir efsūn
Niçe Ferhād u Vāmık ola Mecnūn

Bu gülşen içre ben itdükde ğulğul
Ne kuşdur kim öte yanumda⁶⁷³⁸ bülbul

Benüm şem‘ üm yanar gördükde per per
Yanumdan geçse pervāne döker per

Beni nār-ı hevāda ğarğ görsün
Semender āteşini şuya ursun

Tağalluş itdi sözüm oldu rūzī
Semender āteşi pervāne süzi (A339b)

Beni kaçnūsveş yaksa bu sevdā
Külümden niçe şeydā ola peydā

⁶⁷³⁷ geh müşelles.....minnetin] -B A P S

⁶⁷³⁸ yanumda] bağumda B A S

Cihānda ad ile bir ‘Aşıkam ben
Sözümde lāf yokdur şadıķam ben⁶⁷³⁹

ŞİRİ: Sultān Bāyezīd ü Sultān Selīm devrinde vezīr-i a‘zam olan Hersek oğlu Ahmed Paşa’nun oğlu ‘Alī Beg’dür. Şānında kemāl-i kābiliyyet ve her vechile terbiyete ehliyyet ü mahalliyet fehmi idüp Sultān Selīm-i merhūm harem-i hāşşına alup kesb-i ‘ulūm ve tahşil-i fūhūmda mīhr-i terbiyetleriyle perveriş ve sāye-i ‘ātifetlerinde nümāyiş bulmuşdur. Kapucıbaşılıqla çıkup niçe ağır sancaklara mir-livā ve Sultān Süleymān-ı merhūm zemānında nesim-i eltāf-ı ‘ināyetiyle pervāz-ı şukka-i sancığı felekden vālā olup āhir dest-i ğaddār-ı felek aña pā-bend geçüp sākī-i devrden şarāb-ı marāz ayağın içüp⁶⁷⁴⁰ sebük-reftārılıķda ve sürūr-ı hevādārılıķda pādāşı yoğken nıķrısı mübtelā olup ahlāt-ı fāsidesi ‘ısyān u tuğyān üzre olduklarından mecrā vü memerr ü menfez ü ma‘ber bulımayup ‘özr-i ğadr içün ayağına (F336b) dökilüp pāyına yüz urdılar, müzāhmeden ayağına düşmege yir bulmadılar, yir yir tamarlarında tırdılar. Gördi ki rüzgār ayağın almakdadur, elden geldüĝin dırıĝ itmeyüp va‘de-i şihhati ferdāya şalmaķdadur. Şeh-süvārılıķda bülend-pāye iken marāz-ı hecv-i meyle⁶⁷⁴¹ esb-süvārī ve tiğ- güzārī, siperdārī ve tır- sipārīde rācil oldı; şadr-ı eyālet-i vilāyetden pāyegāh-ı ferāgate kā’il oldı. Etegin ayağına tolayup ‘uzlet (B256b) ihtiyār itdi, Mısr’da tekā‘ üd sancığın virdiler anda varup şahid-i vahdeti kenār itdi. (P350a) Birkaç yıl anda kayd-ı hayātda olup āhir dār-ı āhirete rihlet itdi, derd-i pādāş (S176a) belki cümle dādan cānını rāhat itdi. Merhūmuñ tabi‘atında olan harāret-i ĝariziyesine ahlāt-ı bārīde seyli seyl-ābı ile za‘if olan mizācu’l-mu‘ālecāti bi’l-azdādi mūcibince harāret-i ĝaribiyye tahşiline (A340a) muhtāc olup ol harāret-i kuvvāyı teşhīn itmekle nev‘an mizācına rāhat ve emrāzına hıffet gelmegin ekser-i zemān ‘arāk u gül-fūsūn içerdı, anuñla fi’l-cümle şihhat-i ‘arīza tahşil iderdi. Ol harāret dahı ifrātla ve sevret-i ahlātla olmağın mizāc bi’l-külliyeye i‘tidālden ābi olup huşuşan dest ü pāsı elden ve sār-ı a‘zāsı ‘amelden kaldı. Bu cihetden şöyle za‘f u nehfet ‘arīz olmışdı ki ayağı eller elinden içerdı ve loķmayı ĝayrlar destinden tenāvül iderdi. Bu maṭla‘ hasb-i hālī olduĝı cihetden ekser-i zemānda okırdı. *Maṭla‘:*

Nahif cismümi döndürdi āh u zār neye
Görün beni neye dönderdi rüzgār neye

Şi‘rde dahı bişe⁶⁷⁴²-i belāĝatūñ nerre-şiri, diyār-ı kārzār-ı feşāhatūñ Erdeşir’i, dest-i vezāret-i nazm u neşrūñ Mir ‘Alī Şir’i, medh ü kadh ile şu‘arānuñ neziri vü beşiri idi. *Gazel-i ū:*

Ahuñdan eyle başuña murğ aşyānesin
Mecnūn gibi belāda gönül çün⁶⁷⁴³ nişānesin

Merdüm degül misin gönül aldanma key şakın
Şayyād-ı ‘ālemūñ görüben dām u dānesin

Bir būsese biñ dil ü cāmı bahā diler
Gördün mi Şiriyā yine yārūñ bahānesin

ŞİRİ-İ DİĞER: Bu Şirī Silisre nām kaşabadandur (F337a). Maḥlası Şirī, adı ‘Alī, kendü şipāhidür ammā her gūne ma‘rifetūñ āĝāhıdır. Envā‘-ı ḥatt mili⁶⁷⁴⁴ yazar, mütekaddimin ḥattātlarınıñ ḥatların çizerdı⁶⁷⁴⁵. Zihni ĝāyet gür ve tabi‘atı hiddet ü cevdetle pürdür. Nazma meyl eylese bir anda bir kaşide dir, inşāya heves⁶⁷⁴⁶ itse bir anda⁶⁷⁴⁷ niçe ceride dir. Her nev‘ şir‘e kādirdür, huşuşan *Şebistān-ı Hayāl* tarzında nazmda naziri nādirdür (P350b). Eger şir‘e mütemahhiz olsa ve evkātı olsa andan çok

⁶⁷³⁹ ve lehu: Zülfünün bendin çözüp ey meh kemendün aya şal.....şadıķam ben] -F

⁶⁷⁴⁰ içüp] çeküp F

⁶⁷⁴¹ meyle] hücumla F

⁶⁷⁴² bişe] pişe-i P / fenn-i F

⁶⁷⁴³ çün] sen A P S F

⁶⁷⁴⁴ mili] belī A

⁶⁷⁴⁵ çizerdı] çizer P S / çalardı F

⁶⁷⁴⁶ heves] kaşd P

⁶⁷⁴⁷ anda] sār atde P

âsâr zuhûr ider ve şudûr-ı evrâkıında evrâk-ı şudûr-ı şudûrda suţûr olacaķ âsâr şudûr iderdi. (A340b) *Eş‘âr-ı ũ:*

Yoğ idi ayağını çeker gerçi şarābuñ
Burnı yili alındı yasağ ile ħabābuñ

Yārān-ı şafādan bir iki gün çeñe çaldı
Bilmem ki ħulağına ne çalındı rebābuñ

Bezmüñ mezesi ħalmaduğın gördi cihānda
Bağrı ħam u endühla toğrandı kebābuñ (B257a)

Şirī gelemmez anuñ içün bezm-i şafāya
Mestānele⁶⁷⁴⁸ düşdi ayağı şındı⁶⁷⁴⁹ şarābuñ

Ve lehu:

Öykünürmiş ħaţ-ı ser-sebzüñe ey şüh senüñ
Sağalın yolmalidur bāğda tel tel çemenüñ

Ey benefşe saçına öyküneli çıkdı dilüñ
Yumalı ağzuñı ey ħonce açıldı dehenüñ

Şirīyā dāğ urınup tāze burclar çekdüñ
Başlarla ħonanur ħal‘ aya döndi bedenüñ⁶⁷⁵⁰

Ve lehu:

Öykünürmiş ħaţ-ı ser-sebzüñe ey şüh senüñ
Yüzüni bād-ı şabā yirlere sürdi çemenüñ

Şıķalum didi lebüñ şekkerini ehl-i mezāk
Ĥurdeyi ħuydı dişüñ⁶⁷⁵¹ ħayli şaķladı dehenüñ

Ve lehu:

Dehānuñ ārzüsüyle gören çeşmümdeki yaşı
Didi yok yire ħutmuş bir deliķanlıyı şubaşı

Ĥaţtuñ Aydın ilinden bir ħurūc itmiş celālīdür
Şiyeh zülfüñ ħurışmağa şalınmış bir bölükbaşı⁶⁷⁵²

Bu ħazel tarz-ı ħāşş-ı Şirīdür. *Nazm:*

Göricek olur ħamze-i dil-beri
Kılıç ħabķara ħanceri şabşarı

Çemen baħr-i aħżar gibi yemyeşil
Şular rüy-i dil-ber gibi aparı

Seherden ħur aħşama dek Şirīyā
Öp öylen gelürse saña ol peri

Ve lehu:

‘Uşşāķuñ ile sine-be-sine olıgör kim
Ĥaţtuñ gele şāyed olasın berbere muħtāc⁶⁷⁵³

‘Acem şu‘arāsından Ĥayretī⁶⁷⁵⁴ Rūmīlere ta‘n idüp bir şāhī aķça şarf olınuğın ta‘rīz idüp Rūm’a bu beyti göndermişdür. (S176b) *Beyt:*

Rūmiyān rā ceng-i şāhī ez ser-i nā-dānī est
Her kücā didim yek şāhī bedeh ‘Oşmānī est⁶⁷⁵⁵

⁶⁷⁴⁸ mestānele] mestāneler B A S F

⁶⁷⁴⁹ şındı] ħandı P

⁶⁷⁵⁰ ve lehu: Öykünürmiş.....bedenüñ] -P F

⁶⁷⁵¹ dişüñ] lebüñ P

⁶⁷⁵² ve lehu: Öykünürmiş ħaţ-ı ser-sebzüñe..... bölükbaşı] -F

⁶⁷⁵³ ve lehu: ‘Uşşāķuñ.....muħtāc] -F

⁶⁷⁵⁴ Ĥayretī] Ĥayretī ħabbehu’llah ta‘alā P

(A341a) Şîrî bu beyti cevâb dimişdür hakkâ ki şavâb dimişdür. *Beyt:*
Hayreti gufteest yek şâhi bedeh ‘Ösmânist
Men hemî binem ki şeş şâhi be yek sultânist⁶⁷⁵⁶

Ve bu mektûbı bir tekve-nişîn-i ‘Acem hakkında fakîre göndermişdür hakkâ ki nazm u neşri hoşca vâkı‘ olmuşdur. *Şûret-i mektûb-ı û:* Nâkıl-ı varâka-i ihlâşın ‘Alî Dede bendenüz (P351a) gice vü gündüz bir zâviyede beş on yire süfre-güşâ vü mâ’idekeş (F337b) olup mahşûl-ı vakf cüz’i nesne iken bezl-i mechûdî ile külli nesne şarf olunurdu. Lakin mezkûra sen bir ‘Acem ve şâhib-i şedde⁶⁷⁵⁷ vü ‘alem ışıksın, pes ‘Aceme ve ‘ilm-i ‘illet-i men‘ harf⁶⁷⁵⁸ (?) yiter diyü ba‘z-ı hâceler mezkûrî cerden ref‘ ü yirine bir ma‘lûl⁶⁷⁵⁹ naşb itmişlerdür. Bu huşûş şer‘ ile görülmek için huzûruñuza hükm-i şerîf irâd eylemişlerdür⁶⁷⁶⁰. Mes‘ûldür ki bu diyârı teşrif idesüz. Huşûşan diyârımız⁶⁷⁶¹ eyyâm-ı rebî‘ ü endâm-ı bedî‘ ile zemâne zîb ü ziynet ve bût-hâne-i kevn ü mekâna şûret virmişdür. (B257b) *Ebyât-ı rub‘iyye:*

Gördi çeşmini ol gül-endâmuñ
Gözi açıldı cümle bādâmuñ

Ya‘ ni etfâl-ı şâh-ı bâğ-ı fidek (?)
Tıfl-ı nevrestedür çıkardı çiçek

Oldı handân şükûfe-i bâğçe
Kara toprağa dökdi ağ akça

Yemyeşil oldı serv açıldı semen
Bahır-i ahzâr gibi yeşerdi çemen

Şîrî-i Silivrevî biñ senesi zi’l-hiccesinde şılasında fevt olmuşdur⁶⁷⁶².

ĤARFÜ’T-TÂ

TÂBÎ: Dirabzın’dandur. İsmi Mehemmed’dür⁶⁷⁶³ Zemânede hûb-âvâz u nağmesâz u terâne-perdâzlıkda bi-hem-tâdur. Makâm-ı hüseyinde bağladuğı türkiler ‘Arab’da ‘Irâk u Ĥicâz’a ve ‘Acem’de İsfahân u Şîrâz’a varup küçek ü büzürg dilinde şâyî’dür. ‘Uşşâk hod nev-rûzdan nev-rûza her rûz çârgâh u pençgâh anuñ terennümâtıyla eğlenmek vâkı’dur. Bir bûselik nağme eylese şeh-nâz iden dil-berler râst gerdâniyyede karar eylerler.⁶⁷⁶⁴ Zeminde (A341b) hançâhlarda aşhâb-ı vefâ anuñ uşûliyle semâ‘ iderler, nûzhetgâhlarda erbâb-ı şafâ devr-i meclisde anuñ terânesine rakş eylerler,⁶⁷⁶⁵ bâğ u gülzârda bûlbûller anuñ fâhte-i darbıyla terennümât eylerler⁶⁷⁶⁶ belki âsmânda zühre felek-i muhammesde anuñ âhengine dem-sâz idüp rûhaniyân⁶⁷⁶⁷ bile felekde uşûli üzerine çerh urup güzâr iderler. Şâh u gedâ taşniflerine kulak

⁶⁷⁵⁵ Anadolu’ların şaha karşı savaşmaları bilgisizlik yüzündendir. Nerede bir şah mensubu görsek on Osmanlı eder.

⁶⁷⁵⁶ Hayretî, bir şah mensubu on Osmanlıdır demiş. Ben görüyorum ki on şah mensubu bir sultan mensubu eder.

⁶⁷⁵⁷ şedde] şedde tabl F

⁶⁷⁵⁸ harf] şarf F

⁶⁷⁵⁹ ma‘lûl] ma‘lûl B S

⁶⁷⁶⁰ eylemişlerdür] eylemişdür A P S

⁶⁷⁶¹ diyârımız] deryâmuz A P

⁶⁷⁶² Şîrî-i Silivrevî biñ senesi zi’l-hiccesinde şılasında fevt olmuşdur] -B A P F

⁶⁷⁶³ ismi Mehemmeddür] -F

⁶⁷⁶⁴ eylerler] iderler B A P S

⁶⁷⁶⁵ nûzhetgâhlarda erbâb-ı şafâ devr-i meclisde anuñ terânesine rakş eylerler] -F

⁶⁷⁶⁶ eylerler] iderler B A S F

⁶⁷⁶⁷ rûhaniyân] rûhiyân B A P S

çekmişlerdür. Çeng ü 'ūd āvāziyla sīnelerine (P351b) yakılar yakup⁶⁷⁶⁸ kemānçeler elifler kesüp (F338a) nāyuñ içine āteş düşüp muṭrıblar her⁶⁷⁶⁹ birine münāsib otın ekmişlerdür. *Şi'r-i ū:*

Naṭ^c -ı zemīne at şalıcaḡ fāris-i bahār
Düşdi şükūfeler önine hep piyādevār

Sildi süpürdi şahñ-ı çemende ğubārı bād
Yeldi yüpürdi ṭırmadı farrāş-ı rüzgār

Şahñ-ı çemende servi kenār eyleyem diyü
Dökilmede saçılmada eṭrāfa cūybār⁶⁷⁷⁰

Gazel-i ū:

Gülgünī kabā ol büt-i sīmīn-beden üzre
Berg-i gül-i ḡamrā gibidür yāsemen üzre

Hālūñ ki ṭurur pādşehūm ṭarf-ı lebūñde
Bir nokṭa durur şanki ḡomışlar dehen üzre

Bu ḡaṭṭ-ı 'araḡ-rizūñi ḡaddūnde⁶⁷⁷¹ gören dir
Düşmiş seheri şeb-neme beñzer çemen üzre

Kāküllerüñe dil ṭolaşup oldı muḡayyed
Cān-bāz gibi ḡala mu'allaḡ resen üzre

Şol ḡatre ki düşmiş zenaḡ-ı yāre 'araḡdan
Ṭabī görünür nokṭaya beñzer zeḡan üzre⁶⁷⁷²

Sā'ir ebyātı murabbā' larından ma' lūmdur tekrāra ihtiyāc yokdur⁶⁷⁷³.

TĀBĪ-Ī ŞĀNĪ⁶⁷⁷⁴: İstanbul'da Emīr Buḡārī⁶⁷⁷⁵ mahallesindendür. Bir zemān sipihr-i ḡüsnüñ ḡurşid⁶⁷⁷⁶ -i tābdārı olup felekūñ āftābı ḡalmışdur⁶⁷⁷⁷. Hāliyā ḡaṭṭ irişüp ol āftāb-ı burc-ı leṭāfetūñ⁶⁷⁷⁸ āfetin alup ṭarāvetden ābı ḡalmış idi yāḡud şem' -i ruḡsārına⁶⁷⁷⁹ rüzgār üf diyüp ancaḡ fetil-i zülfinūñ ṭabı ḡalmış idi. El-ān nev-ḡaṭṭ u ney-res, nev-peydā (F338b) vü nev-heveş şā' irdür. Eş' arından *kullu şey'un mine'l-meliḡi meliḡun*⁶⁷⁸⁰ envārı zāhir ü bāhirdür. *Gazel-i ū:*

Ahum ki āsmāna atar her gice ḡadeng
Ḳaşdı budur ki kevkeb-i baḡtumla ide ceng

Dil āstān-ı yārda āhumdan incinür
Ebr-i sipihr ile şanasın ceng ider peleng
(B258a) (A342a)

Söz atdı aḡzına diyü diller üşürdiler
Meclisde başına şekerūñ oldı tācı teng

⁶⁷⁶⁸ yakup] çeküp F

⁶⁷⁶⁹ her] bir A

⁶⁷⁷⁰ naṭ^c -ı zemīne.....cūybār] -A P

⁶⁷⁷¹ ḡaddūnde] ḡaṭṭuñda B A S

⁶⁷⁷² Gazel der-kenar B

⁶⁷⁷³ ḡazel-i ū: Gülgünī kabā..... ihtiyāc yokdur] -F

⁶⁷⁷⁴ Tābī-ī Şānī] Tābī-ī Şānī Kūçek F

⁶⁷⁷⁵ Buḡārī] Buḡārī kaddesallahu te'ālā sırrahu'l-'azīz P

⁶⁷⁷⁶ ḡurşid] -F

⁶⁷⁷⁷ ḡalmışdur] ḡalmış idi B A

⁶⁷⁷⁸ leṭāfetūñ] şerefūñ F

⁶⁷⁷⁹ ruḡsārına] cemāline P

⁶⁷⁸⁰ *Güzelden gelen her şey güzeldir.*

Hadd-ı ʿizār-ı yāre özin beñzedür diyü
Gülşende jāle güllere yağdurdı haylı seng

Bir naʿl kesdi başuma ol husrev-i cihān (S177a)
Reşk itdi aña Tābi görince⁶⁷⁸¹ per-i küleng

TĀBİʿİ: Edirneʼdendür. Adı ʿAlīʼdür;⁶⁷⁸² taḥalluşı gāh Feyzī gāh Tābiʿīʼdür. Şiʿr ü ḥattūñ⁶⁷⁸³ ve kemālūñ cāmiʿi⁶⁷⁸⁴ idür. Tabʿında kābiliyyet ve her nevʿa hüner kesbine ehliyyet⁶⁷⁸⁴ nihāyetdedür. Bir zemān sūhte olup çok nesne (P352a) kesb idüp çok nüsha gördi. Bir zemān daḥı ḥaṭṭa ʿışk peydā kılup⁶⁷⁸⁵ bir iki nevʿ kalemi ele getürdi. Bir zemān daḥı şīʿre mümāreset itdi, anda daḥı kaşidede niçenüñ beytin bozup meşnevide gözlerine ḥalka-i mīm-i mışrāʿdan kāfiyeyi teng idüp ḡazel-i penç-beytde niçe zeberdestlerüñ pencesiñ burdı. Edirneʼye Şehr-engiz didi, görenler Mesihî şeker-riz bu daḥı şehd-āmiz didi. Anadolı beglerbegisi iken fevt olan Cenābī⁶⁷⁸⁶ Paşaʼnuñ mīr-i aḥūriyken kātibi oldı, ḥālā vilāyet-i ʿArabda zaʿımdür, şāḥib-i cāh u celāl ve ehl-i nāz u naʿımdür. *Şiʿr-i ü:*

Altun kalem-misāl bu āh-ı şerer-feşān
Yazdı şāḥife-i feleke⁶⁷⁸⁷ sūre-i duḥān

Ve lehu:

Acıyup⁶⁷⁸⁸ bāğrına başdı dürr-i eşküm baḥr-i ḡam
Didi merdüm düşküñdür bir yetim üftādedür⁶⁷⁸⁹

TÜRĀBİ: Merḥūm Kaşamoni vilāyetinden ʿulemānuñ aşḥāb-ı irādet ve erbāb-ı irşād u velāyetinden bir kimesnedür. Adı Şuʿaybʼdur. Aḥlākı ḥālī ez ʿayb ve kalbi mehbiṭ-ı envār-ı hetf ü ilhām-ı ʿālem-i ḡaybdur. Niçe yıl ʿulūm-ı mütedāvileye iştiḡāl ider. Mevālī-i ʿazām ḥuzūrına irişdükden soñra pertev-i nūr-ı tevfiḳ-i Rabbāni ile nihādında⁶⁷⁹⁰ şemʿ-i hidāyet iştiʿāl ider. Taḥşil-i ʿulūm-ı nāfiʿ ve ʿamel-i şālih ve müslimine umūr-ı iʿtikādiye ü ʿibādāt telkīn itmekle ıslāḥ-ı meşālih kaşd idüp fūnūn-ı ʿulūm-ı keşireden fenñ-i ḥadīs ü tefsire ve ḥıdmet-i vaʿz u tezkire (A342b) ḥaşr-ı evkāt eyler, cevāmīʿ-i kebiredē ve mecāmīʿ-i keşirede müslimine ifāde-i (F339a) ʿulūm-ı mühimmāt eyler. Beytüʼl-mālden on beş aḳça iderler, anuñla iktifā ider. Ekābir ü aşāğırđan kaṭʿ-ı ʿalāḳa idüp dünyā vü māfiḥādan istiḡnā ider. Aḥir ḥudūd-ı şelāşin ve tisʿamiʿede ʿazmin dār-ı miʿāde ider *Kefā biʿl-mevti vā izañ*⁶⁷⁹¹ mücibi ile yine ḥalka vaʿz u naşihat ifāde ider⁶⁷⁹². Kemāl mertebe ekül ve ekser ḥarcı meʿkül imiş ve ʿavret ü oḒları yimek bişürmege⁶⁷⁹³ (P352b) mevkül imiş. Cümleden biri bu latīfedür eger ḥaḳıḳa ve eger saḳıfedür, ramazān gicelerinden bir gice baʿdeʼt-terāviḥ Sultān Meḥemmed cāmiʿinde cemāʿat-i (B258b) müslimine vaʿz u naşihat⁶⁷⁹⁴ ider, ḥarāret-i kalbine iḥrāk-ı kelimāt munzamm olup mizācın teşḥin idüp ḥaylı izhār-ı germiyyet ider, iştiḥāsı açılır. Baʿdeʼl-ferāḡ cāmiʿden çıkup evine gider olur. Cāmiʿ ḥaremide şu yolu meremmātından fazla kalmış bir tekne içinde bir miḳdār tāze lōkūn ile yanında bir çanak bezir yaḒı bulur, ramazān taḳribi ile herise olmaḳ ihtimālın virür. *En-nefsu ḥarişatun ʿaleʼl-heriseti*⁶⁷⁹⁵ diyü ḳavī iştiḥāyla ḳoyılır, muṭṭaşıl bezir yaḒı ḳoyup ıslāḥ ider. Her bār ki lōkūn ḳoyılır, iştiḥāsına temām sūkūn ve şereḥ-i nefesine rükūn

⁶⁷⁸¹ görince] gör F

⁶⁷⁸² adı ʿAlīdür] -F

⁶⁷⁸³ ḥaṭṭuñ] ḥaṭṭ P F

⁶⁷⁸⁴ ehliyyet] ehliyyeti F

⁶⁷⁸⁵ kılup] kıldı B A S F

⁶⁷⁸⁶ Cenābī] Cinān A

⁶⁷⁸⁷ yazdı şāḥife -i feleke] yazdı semā şāḥifesine F

⁶⁷⁸⁸ acıyup] açup S

⁶⁷⁸⁹ ve lehu: Acıyup..... üftādedür] -F

⁶⁷⁹⁰ nihādında] şehādetde F

⁶⁷⁹¹ ÖḒüt verici olarak ölüm yeter.

⁶⁷⁹² ider] ider. Merḥūm ḡāyet ekle münhemik ve B A P S

⁶⁷⁹³ Bişürmege] bişürmek ḥıdmetine F

⁶⁷⁹⁴ Meḥemmed cāmiʿinde cemāʿat-ı müslimine vaʿz u naşihat] Meḥemmedde vaʿz F

⁶⁷⁹⁵ Nefis, herise (aşure) yemeḒine düşküñdür.

Mezbûr sâ'ir dil-berler gibi erâzîl-perest ve bâde-i hüsni ile ser-mest ve cām-ı 'ırzî seng-i ta' n-ı bed-ḥāḥla şikest degül idi. Revîşi rindâne ve cünbişi merdâne idi. Andan segbân olup atlu zağarcı oldu⁶⁸⁰⁹ ba' dehu 'avâtîf-ı şâhî şânına şâmil oldu ya' nî bölüğe sülûk idüp sipâhî oğlanları zümresine dâhil oldu. Hâlâ daḥî himmeti taḥşîl-i ma' ârife ve tekmi'l-i 'avârifedür. *Eş'âr-ı ü:*

Humlar şikeste cām teḥî yok vücûd-ı mey (P353b)

Ḳılduñ esîr-i ḳahve bizi hey zemâne hey

Maṭla':

Revzeninden 'ârızın 'arz eyledi dil-ber şabâḥ

Ṭoğdı güyâ maṭla' indan ḥusrev-i ḥâver şabâḥ

Ve lehu:

Kilâb-ı kūyunuñ biz her gice miḥmāniyuz cānâ

O ḳavmuñ mâ-ḥaşal şermende-i iḥsāniyuz cānâ

Ve lehu:

Ḥaylî dem oldu bezme ayak başmadı şarâb

Mey-ḥârenüñ gözinde uçar sâḳiyâ ḥabâb⁶⁸¹⁰

Ve lehu:

O şeh-r-âşûbmuş dil mülki tâlân olmağa bâ' is

Şeh-i bi-' adl imiş iḳlîm virân olmağa bâ' is⁶⁸¹¹

Ve lehu:

Devrinde döndi cām içildi mey-i şabûḥ

Sultân Selime Ḥazret-i Ḥaḳ vire 'ömr-i Nûḥ

Ve lehu:

Yâre fûrḳatle yazarken ser-i nāmemde dürûd

Gözlerümden anı gördüm ki revân oldu dü rûd⁶⁸¹²

Ve lehu:

Ḥaṭṭ-ı la' lûñ ḥaṭṭ-ı reyḥândur diyen eyler ḡalaṭ

Ey lebi yâḳûtum olmaḳdur Ḥudâ dâduñ o ḥaṭṭ

Ve lehu:

Sâḡar-ı mey şun gerekmez sâḳiyâ cām-ı 'araḳ

Meclis-i rindân-ı Cem-meşrebde n'eyler yâd ayak

Ve lehu:

Bir ḳurulmuş ḥaymemüzdür künbed-i mînâ bizüm

Bir döşenmiş sebz ḳalumuz durur şahrâ bizüm⁶⁸¹³

Ve lehu:

Merḥabâ uğırısıuñ⁶⁸¹⁴ bir niçe eyyâma degin

Ṭutayum⁶⁸¹⁵ rûze-i hicrânuñı bayrama degin⁶⁸¹⁶ (A344a)

Ve lehu:

Bâde-i nâbî ḥakîmâne çeküp su yirine

Pîr-i muḡ ḳolını tut ḳul suṭurına arturur yirine⁶⁸¹⁷

Ḥakîm 'Aṭâ ḥaḳkında bu ḳıṭ' ayı dimişdür⁶⁸¹⁸. *Ḳıṭ'a:*

Aḡzuñı bozma yiyüp ḥarbeze-i Bû Cehli

Ey 'Aṭâ çiyeneme var kūh u beyâbân erigin

Gel berü ter ṭaşaḡın ekl ide gör Şânînuñ

Tâ ṭoyınca yiyesin tâze şulî Cân erigin

⁶⁸⁰⁹ atlu zağarcı oldu] -P

⁶⁸¹⁰ ve lehu: Kilâb-ı kūyunuñ.....ḥabâb] -P F

⁶⁸¹¹ ve lehu: O şeh-r-âşûbmuş.....bâ' is] -A P F

⁶⁸¹² Yana fûrḳatle.....revân oldu] - A P S F

⁶⁸¹³ ve lehu: Ḥaṭṭ-ı la' lûñ ḥaṭṭ-ı reyḥândur.....bizüm] -P

⁶⁸¹⁴ uğırısıuñ] itmeziseñ B / itmezsün A P / itmezsın S

⁶⁸¹⁵ tutayum] çekeyüm B A P S

⁶⁸¹⁶ ve lehu: Devrinde döndi cām içildi mey-i şabûḥ..... degin] -F // ve lehu: Merḥabâ.....degini] -P

⁶⁸¹⁷ *Ve lehu:* Bâde-i nâbî.....yirine] - A P F / S'de beytin üstü çizili.

⁶⁸¹⁸ Ḥakîm 'Aṭâ ḥaḳkında bu ḳıṭ' ayı dimişdür] 'Aṭâ B / dimişdür. Hecv ki berây-ı ṭabîb 'Aṭâ gufteest P

Haķirũn bu beytin böyle tazmĩn⁶⁸¹⁹ itmiřdũr. *Ve lehu:*

Yĩr yĩr oynar ĥancerũn şinemde mǎhiler gibi
Olduğumdan n'oldĩ cevřenpũř deryǎlar⁶⁸²⁰ gibi

Ve lehu:

Hoş dimiş bu beyti bir ġavvāř-ı yemm⁶⁸²¹-i ma' rifet
Ya' ni kim ' Aşık olup medhũř deryǎlar gibi

Ĥancer-i hicrānı bağrum deldi ol mǎhĩ-i teng
Olduğumdan n'oldĩ cevřenpũř deryǎlar gibi⁶⁸²²

SÜBŪTİ: Mevlidi Kārahisār-ı řāhibdũr⁶⁸²³. Kendũ zemān-ı řıđarda bir mikdār (B259b) řaded-i taĥřilde olup ba' dehu ferāđat idũp ři' r ü tārĩř fennine heves idũp 'ulemā vũ fuřalā vũ řu' arā ile muřāhibdũr. Ve řeref-i nesebde siyādete (S178a) mũntesibdũr. Kendũ bir řaĥř-ı nũrānĩ-řimā, muřāĥabeti dil-kũřā, ġũftārı nevādirdür. Her bir sözi bir misl-i sǎ' irdũr. *El kāsibu ĥabĩbu'l-lāhi*⁶⁸²⁴ diyũ ' amel-i yed ve kesb-i kedd ile gećinũrdi. Karaman bāzārı'nda eřribe vũ mũrebbayāt ve ma' ācĩn ü mũferriĥāt iderdi. Fĩ'l-ĥaķĩķa leb-i dil-ber gibi řirin ve mey-i aĥmer gibi rengĩn řarāblar, miskĩ terkĩbler, ' anberi ma' cũnlar (F340b) cedvāri ĥablar, nāfi' mũferriĥler ve muķavvĩ cũvāriřler, sũkkeri perverdeler, feryād-resler, firũz-nũřlar, mǎddetũ'l-ferāĥlar, rāĥatũ'l-ervāĥlar, kuvvetũ'l-ķulũblar isteyen meges gibi eřrāf-ı dũkkānı ćizginũrdi. (P354a) Dũkkānı řu' arāya mesken ve meĥābib-i cihān-ārāya niřimen idi. *Beyt:*

şu' arā mecma' ı ġazel⁶⁸²⁵ kāmı
Karamanda Sũbũti dũkkānı

idi. Bir zemān daĥı dũkkān ü destġāhı ve bār u bũngāhı tağıtdı. Merĥabā ćelebi-i merĥũm řām'a kǎzi olup gitdũkde bile gitdi, diyār-ı ' Arab'da řām ve Ĥaleb'de oldĩ. Yine dimāđına bũy-ı vatan-ı aşlı hevāsı tldi, dũkkāna gećũp yine mecma' -ı řu' arā vũ zurefā oldĩ. Ėāĥ kaķıtdılar dũkkānı eřrāfında nişimenleri ġiderdi ġāĥ bi-şohbet-i yārān dil-ġir olup yeni nişimenler peydā idũp ĥalā⁶⁸²⁶ bir niće yıldıur ki bey' -i mũkeyyifātđan ferāđat idũp ancaķ edviye-firũřdur (A344b) ři' re daĥı tevbe idũp ĥāmũřdur; ġazelleri vardur ki ākrānına sebeb-i tevbiĥdũr, tārĩřlerinin ĥod her biri bir tārĩřdũr. *ři' r-i ũ:*

Eğer derd-i derũnumđan idersem bir ġũn āhĩ ben
Kũl idem bařđan ayaġa raķib-i rũ-siyāhı ben

Ma' ānĩ ' askeri divānuma cem' olsa lāyĩķdur
Serĩr-i milket-i eş' ārũn oldum pādřāhı ben

řENĀYİ: Mađnisa diyārındandır ve eřrāfuñ fũnũn-ı nađm ile ehl-i iřtiĥārandandır. Tārĩķ-i ' ilme sũlũk idũp Sultān Muřtāfā-yı merĥũm Mađnisa'da iken āřānesine mũlāzım olup ol taķrĩble mũlāzım olmuşdur. Maņřıb-ı kǎzāya sũlũk itdũkden řoņra yine ol āřāneden dũr olmayũp Amāsĩyye'ye bile ġidũp ĥĩdmetde mũdāvim olmuřdur⁶⁸²⁷. Eđerći hemşehrileri ĥaķķında ıtrā idũp kařā'id-i maņnũ' a ve eř' ar-ı maĥbũ' a ve *řebistān-ı Ĥayāl* tarzında *Neyistān*⁶⁸²⁸-ı *Zũlāl* nām kitāb ve mũ' ellefāt-ı ' adĩde ve meřneviyyāt-ı pesendide isnād idũp řabl-ı teĥĩ gibi ol diyāra āvāzı ġũlġule şalmışdur ancaķ ol ġũlġuleden ķulaķlarda řadā-yı kuřsār gibi ķurı yaņđu⁶⁸²⁹ kalmışdur. Yokřa Mađnisa řā' irleri ki Cāmĩ' i vũ řāmĩ' i ve biri Emre-zāde kǎzĩdur ki maĥlařı Kānĩ' i (F341a) ve kendũ daĥı ři' rden ancaķ maĥlařı kānĩ' idũr

⁶⁸¹⁹ tazmĩn] tađmĩz P

⁶⁸²⁰ deryǎlar] mǎhiler B A S F

⁶⁸²¹ yemm] baĥr P

⁶⁸²² maĥla' : Revzeninden ' ārĩzın.....deryǎlar gibi] -F

⁶⁸²³ řāhibdũr] řāhibdũr. Adı A / řāhibdũr. Ammā P

⁶⁸²⁴ *Kazancını ćalıřarak elde eden, Allah' ın sevgilisidir.*

⁶⁸²⁵ ġazel] ġũzel P

⁶⁸²⁶ ġāĥ kaķıtdılar..... idũp ĥalā] -B A P S

⁶⁸²⁷ maņřıb-ı kǎzāya..... mũdāvim olmuşdur] -A P

⁶⁸²⁸ tarzında Neyistān] tarzında Niřyān-ı B A S F

⁶⁸²⁹ yaņđu] yaņķu F

Senāyî dahî anlaruñ rābî'îdür. Haķîr bir meclisde cem' oldum, çok rūhāniyyet fehmiyledüm, çendān hüsni-nāzma vüçüda; şî'r ü dikkat, fikr ü selâset, elfāz u letâfet edāya kâdirdür⁶⁸³⁰ hele bâri şa'irdür ammā kemā ķile⁶⁸³¹ (B260a) *Beyt*:

İzâ kün̄te lâ terdî siva'l-vezni vahdeh
Fe kul ene vezzânün ve mâ ene şa'ir⁶⁸³²

Maṭla':

İzâr âyînesin jeng itmesün diñ ḥatt-ı fersāya
Barışmaz mihr⁶⁸³³ ile sāye yaraşmaz aya pirāya

HARFÜ'L-ḤĀ (P354b)

HĀTEMÎ: 'Abdu'r-raḥmān Çelebi'dür ki künyeti Mü'eyyed-zāde'dür⁶⁸³⁴. Mü'eyyedi⁶⁸³⁵ Rûm'da 'ırķ-ı tahir ve neseb-i fahir, 'ilm ü faẓl u şān⁶⁸³⁶ ve lutf u iḥsān ile ma'mûr⁶⁸³⁷ hānevādedür. *Heşt Bihişt*'de ki Tevāriḥ-i Āl-i 'Osmāniyyedendür⁶⁸³⁸ Monlā İdris taḥķiķi⁶⁸³⁹ üzre nesebleri Hazret-i *kuṭbu'l-ālimi bi'l-istiḥķāk el-'ilmu fi'l-⁶⁸⁴⁰enfusi ve'l-āfāk⁶⁸⁴¹ (A345a) Şeyḥ Ebū İshāk-ı Kārzerūni⁶⁸⁴² ye⁶⁸⁴³ müntemi olur ve şeyḥe münthei olınca her biri 'ilm ü amelde⁶⁸⁴³ bir şāhib-i nām-ı nāmî olur. 'Acemden (F341b) geldüklerinde vaṭan-ı muḥācirleri Amāsiyye ve menşe' ü meḥtedleri Amāsiyye'nün bir cāygāh-ı ḥurrem-i çün İremidür ki nāmı Halgiz'dür⁶⁸⁴⁴. Haķķā ki hevāsı güher-riz ve ḥāķi gül-biz ve ābı şeker-āmiz⁶⁸⁴⁵ ve dolab-ı gülşenlerinün girye-i āteşini ile küze-i diḍeleri pür zārî⁶⁸⁴⁶ ve enini dil-āvizdür. Huṭte diller bülbülli feryādından şehir-ḥizdür. Hubûb-ı nesim-i şükûfezārı ervāha *inne li rabbikum nefehāt*⁶⁸⁴⁷ ma'nāsın terviḥ⁶⁸⁴⁸ idüp tarab-engizdür; sār memālikün⁶⁸⁴⁹ bāğ u rāğî aña göre nā-çizdür. Monlānuñ mevlidi sene sittin ve semān mi'edür⁶⁸⁵⁰ Sultān Meḥemmed zemānında ki Sultān Bāyezid anda (S178b) şeh-zāde imiş⁶⁸⁵¹ mezkûr 'Abdu'r-raḥmān Çelebi ve Ḥāş Maḥmûd nām ḥāşakisi anuñla muşāhib ü ḥarîf-i bāde imiş. Ba'z-ı vāşî⁶⁸⁵² vü ḡammāz, mezkûrlar ḥaķķında ḥased ü tedbir-i bed idüp *iki cevān şeh-zādenün tedbir-i memleketine ve umûr-ı saltanatına el ķardılar ve ayak-nüşliğa meşğûl olmağla şeh-zādeyi başdan çıkardılar* diyü Sultān Meḥemmed'e kâğıd uçurdılar⁶⁸⁵³ ol tîr-i tedbir ile mezkûrlaruñ murğ-ı ḥuzûrların āşyāne-i mülk-i Rûm'dan uçurdılar. Sultān Meḥemmed, katline ḥukm-i kātî' gönderür. Sultān Bāyezid ḥukmün vuşûlinden eyvel ḥabere vāķıf olmış, atılmış okı siper-i tedbirle dönderür. İkisine ba'z-ı cevāhir ve sim ü zerden genc-i vāfir virüp bir gice diyār-ı ḡurbete 'azimet idüp ve seyāḥat-i*

⁶⁸³⁰ çendān hüsni-nāzma kâdirdür] -B A P S

⁶⁸³¹ ammā kemā ķile] -F

⁶⁸³² beyt: İzâ şâ'ir] -F

Eğer vezinden başka bir şey bilmiyorsan, de ki, ben iyi bir vezinciyim, şair değilim.

⁶⁸³³ mihr] şems B

⁶⁸³⁴ Mü'eyyed-zādedür] Mü'eyyed-zāde ve F

⁶⁸³⁵ mü'eyyedi] mü'eyyedli A P S F

⁶⁸³⁶ şān] şān şeref zāt F

⁶⁸³⁷ ma'mûr] ma'rûf P

⁶⁸³⁸ 'Osmāniyyedendür] 'Osmāndandır B

⁶⁸³⁹ taḥķiķi] taḥķiķ itdügi F

⁶⁸⁴⁰ fi'l-] bi'l P

⁶⁸⁴¹ *İç ve dış dünya ilimlerini hakkıyla bilen âlim.*

⁶⁸⁴² Karzerūniye] Kārzūnî B / Kāzerūniye P

⁶⁸⁴³ 'ilm ü 'amelde] -A P S F

⁶⁸⁴⁴ Halgizdür] Ḥulķpezdür B S F

⁶⁸⁴⁵ ve ābı şeker-āmiz] -B F

⁶⁸⁴⁶ pür ve zārî] pervāzî F / Vāşf-ı Bāğ: der-kenar B

⁶⁸⁴⁷ *Rabbimizin soluğu vardır.*

⁶⁸⁴⁸ terviḥ] tezvîc F

⁶⁸⁴⁹ memālikün] memālik F

⁶⁸⁵⁰ semān mi'edür] tis'ami'edür B A S / tis'ami'ededür P

⁶⁸⁵¹ imiş] iken B A

⁶⁸⁵² vāşî] nāşî F

⁶⁸⁵³ uçurdılar] uçururlar P

memâlikle kaşd-ı kesb-i ‘ilm ü ma‘rifet iderler (P355a). Mü‘eyyed-zâde diyâr-ı Haleb’e ba‘dehu mülk-i ‘Acem’e düşüp Şîrâz’da Monlâ Celâl Devânî hizmetine irüp şaded-i tahşilde olur. Sultân Bâyezîd çünkü serir-i saltanata cûlûs ve pây-e taht-ı sultânı mübârek bād için pâ-bûs ider. Mezkûr işidüp bunca meşakkatle kemân-ı seferi çekmege sâ‘id-i sa‘âdeti müsâ‘ade ider sultân-ı vakt görüp çihre-i (A345b) ahvâlinde pertev-i nûr müşâhede ider. Mü‘eyyed-zâde’nün kûh-ı fazîletinün bülendliğini (B260b) ki çeşm-i vaşşâfda kûh-ı Kâf âna göre nokta-i fâdan ednâdur ve cebel-i ‘irfânı ‘Arafât’dan a‘lâ olduğın bilüp evvel kırk akça ile İstanbul’da Kâender-hâne medresesin virür⁶⁸⁵⁴ ba‘dehu kırk beş akça ile⁶⁸⁵⁵ Şah’nı virüp (F342a) andan elli akça idüp andan Edirne’ye kâzî ba‘dehu kâzî-asker ider. Mü‘eyyed-zâde’nün kâzî-askerlikde mezîd⁶⁸⁵⁶-i fażl ve ‘uluvv-ı kâdr ve sı‘a-ı câhı⁶⁸⁵⁷ ve vufur-ı şevketi ve kemâl-i satvati ve rıf‘at-ı himmeti, kerem-i vücûdı ve bezl ü cûdı şahâ‘if-i rûzgârda mestûrdur. Hattûn envâ‘ın kemâl-i letâfetle yazar imiş, ‘Arabî ve Fârsî ve Türkî şî‘r söyler imiş ve kavâbil ü emâsili terbiye eyler imiş. Cümleden Necâtî-i merhûm ki Sultân Maḥmûd vefâtından sonra süfte-dil ü yetim olmışdur, anuñ merâhimiyile zahmı mülte‘im ve anuñ durer-i iltifâtıyla rişte-i âmâlî vü ahvâlî muntazam olur imiş. Hattâ merhûm anı tertib-i divâna terḡib itdüğü ve ol divânını merhûm adına tertib itdüğü ve nâmına kaşideler didüğü⁶⁸⁵⁸ divânında mestûrdur. Sultân Bâyezîd-i merhûmun evâhîr-i saltanatında fetret olup yeñiçeriler hatt-ı hûbân gibi baş kaldırdıklarında erkân-ı devletün Sultân Ahmed’ün⁶⁸⁵⁹ nâmına olanların evleri dil-i ‘uşşâk gibi yağmalanup nakdlerin şabr-ı ehl-i hevâ gibi çaldırdıklarında merhûmun daḡı evi başılıp nuḡud u ecnâsdan nesnesini komayup aldıklarında mañşıbdan ferâḡat ve ‘azl ile ihtiyâr-ı küşe-i ‘uzlet itmişdür⁶⁸⁶⁰ Merhûm Sultân Selim teşrif-i çâr-bâliş-i rub‘-ı meskûn u heft-ı iklim itdükde merhûmı yine kâzî-asker ve niçe def‘a ḡalvet-serâlarına da‘vet ve şoḡbet-i ḡaşda muşâhabet⁶⁸⁶¹ idüp envâ‘-ı (P355b) ihsânlar itmişdür. Merhûmun baht-ı ḡuftesi yine bi-dâr olup kuzât-ı ‘asker⁶⁸⁶²-i vakt künc-i ḡumûlda ki yatdılar, ḡussâd-ı mevâlî ehl-i fesâd⁶⁸⁶³ ahâlîyi iḡrâ idüp Sultân Ahmedidür⁶⁸⁶⁴ diyü ba‘z-ı nesne daḡı isnâd idüp kâğıdlar yazup okla ḡarim-i pâdşâhiye atdılar. Sultân Selim, Mü‘eyyed-zâde-i merhûmun (A346a) mebla‘-ı ḡads u ferâsetin imtiḡân yiridür diyü ḡaber gönderüp⁶⁸⁶⁵ feres-i firâsete süvâr olup ferzin gibi kec-revlik ideni bilmeñ gerek diyü buyurur. Merhûm ‘ale‘l-fevr varaḡa yazup⁶⁸⁶⁶ irsâl ider. Merhûm bu diḡ-i fitneyi ḡaynadan Şarî Gürz mülâzımlarından Kullâb-ı Siyâh (F342b) u Kezzâb-ı Siyâh dimekle ma‘rûf iki kimesnedür⁶⁸⁶⁷ diyü bu beytle i‘lâm-ı ḡâl ider. *Beyt:*

Şen bu mektûbuñ eḡer bilmek dilerseñ kâtibin
Gâfil olma ḡusrevâ Kullâb ile⁶⁸⁶⁸ Kezzâbdan

Ḥarîflerin odaları⁶⁸⁶⁹ aranup müsevvede⁶⁸⁷⁰ bulınup yüzleri ḡara olur, iḡzâr olınup ahvâlleri teftiş olunur, iḡrârları ile Sarı Gürz taḡriḡiyle idüğü ma‘lûm kılınur⁶⁸⁷¹ Sarı Gürz’i ‘azl idüp emr-i pâdşâhi ile⁶⁸⁷² çadırın başına yıḡarlar, Kullâb’la Kezzâb’ı⁶⁸⁷³ ata

⁶⁸⁵⁴ virür] virüp F

⁶⁸⁵⁵ Kâender-hâne medresesin virür ba‘dehu kırk beş akça ile] -P

⁶⁸⁵⁶ mezîd] ferîd P

⁶⁸⁵⁷ sı‘ â-ı câhı] sı‘ at-ı câh P

⁶⁸⁵⁸ didüğü] itdüğü B S F

⁶⁸⁵⁹ Aḡmedün] Aḡmedli P

⁶⁸⁶⁰ evi başılıp.....‘uzlet itmişdür] ol zümreden olup ‘azl olınmışdur. Ba‘dehu B A P S

⁶⁸⁶¹ muşâhabet] muşâhib B S F

⁶⁸⁶² ‘asker] ‘asâkîr F

⁶⁸⁶³ fesâd] efsâd A P

⁶⁸⁶⁴ Aḡmedidür] Aḡmedlidür B P / Aḡmedlîdür F

⁶⁸⁶⁵ diyü ḡaber gönderüp] -B A P S

⁶⁸⁶⁶ buyurur merhûm ‘ale‘l-fevr varaḡa yazup] buyurup varaḡa B A P S

⁶⁸⁶⁷ siyâh dimekle ma‘rûf iki kimesnedür] siyâhdur B A P S

⁶⁸⁶⁸ Kullâb ile] Kullâb u A S F

⁶⁸⁶⁹ odaları] hücreleri P

⁶⁸⁷⁰ müsevvede] müsevvedeleri A F

⁶⁸⁷¹ bulınup yüzleri.....ma‘lûm kılınur] bulunduḡda yüzleri ḡara olur B A P S

⁶⁸⁷² emr-i pâdşâhi ile] -B A P S

sürüdüp eller söziyle⁶⁸⁷⁴ başdan çıkarlar. Kızılbaş seferinde Cübân Köprüsi'nde kuvvâsına za'f u dimâğına (B260a) ihtilâl geldi diyü 'azl iderler⁶⁸⁷⁵ (S179a) İstanbul'a gelüp⁶⁸⁷⁶ ba' dehu Mısr seferinde sene isnâ ve 'ışrin ve tis'ami'e şa'banınuñ leyle-i berâtında âhirete irtihâl ider. Sultân Selim ki merhûmuñ kalb-i selimi mi'yar-ı zer ü sim; kalb ü⁶⁸⁷⁷ kalib ü zihn⁶⁸⁷⁸-i müstakîmi misbâr-ı makâdir-i erbâb-ı me'arib ü manâşibdur, her zemânda te'essüf idüp dir imiş ki Rûm'da iki kişi var imiş biri Mü'eyyed-zâde ve biri Tâci-zâde Ca'fer Çelebi; hayfâ ki birinüñ pırlığı zemânına irdük ve birinüñ kadrin bilmeyüp bilmezlik ile kendü elümüzle berg ü bâr-ı vücûdın yile virdük. Merhûm inşâda şöyle imiş ki üstâdum Emir Gîsü ki gîsusı gibi ser-âmed-i 'ulemâ ve zihni menşe'-i ibdâ' u inşâdur. Rivâyet eylerdi ki Mü'eyyed-zâde bir gün Galaşa'da bağçesinde efâzıl-ı 'Acem'den Monlâ İdrisi ve Ka'zî-zâde'yi ve Şâh Mehemmed'i ve Şâh Kâsım'ı ziyâfet itdi. Evvelâ baş-ı bisât-ı ma'rifet ve bezl-i mevâ'id-i fevâ'id-i fazîlet itdi. İttifâk bir mektûb yazmak (P356a) lâzım oldı. Fi'l-hâl eline hâme vü nâme alup bilâ-ru'yet ü te'emmül⁶⁸⁷⁹ bir mektûb yazdı. Mektûb-ı mergûb encâm-pezir olduğdan soñra yârâna okıdı. Selâset-i 'ibârât ve cezâlet-i fıkârât belâğat-ı elfâz u ma'ânî ve feşâhat-i mebâdî vü mebânî hüsn-âgâz u encâm ve lûtf-ı ibtidâ vü ihtitâmına âferin itdüklerinden soñra ittifâkı mektûb-ı (A346b) mezkûr on altı satr ve her satruñ harf-i evveli sin ve âhiri nûn vâkı' olmuş. Bedîheten bu tekellüfüñ (F343a) irtikâbı ve bu lâ-yeltezimün⁶⁸⁸⁰ iltizâmı ile yine hüsn-i edâ ile kelâmda ve vuzûh-ı i' lām-ı murâd u merâmda aşlâ hâlel u haşal olmaduğuna ki vâkıf oldılar, her biri devât gibi engüşt-der-dehân idüp meziyyet-i fazl ve mezid-i ma'rifetine mu'terif oldılar. Fakîr güstâhlık yüzinden didüm ki sultânım egerçi bu husûs ittifâkât-ı haseneden üslûb-ı hüsnüdür ammâ eşer bu iki harfuñ cem'i harekât-ı selâse ihtilâfıyla ki sen yâ sin yâ sündür; bir ma'nâ ifâde eylese belîğter olurdu. Buyurdılar ki bu lâzım degül, fıkır ü te'emmül sebkatı araya girmedin sebâk u siyâka hâlel eli irmedin böyle olmak bilen yanında hünördür. İşte yârân işte devât u kalem ki mihekk-i tecrîbe âb-rîz-i hünere her hünerverdür. Cümle-i hużzâr 'aciz ile izhâr itdiler ve tahsîn ü âferinde⁶⁸⁸¹ iksâr u ışıâr itdiler ammâ ba' de intişârı'l-meclis Monlâ İdris baña didi ki eger bu münâkaşayı sen itmeseñ biz reşkden helâk ve hâme gibi tig-i hasedle sine çâk olurduk. Ol zemânda Işık Kâsım ki zümre-i 'ulemâdan olup gâh hânkâh-ı terk ü tecridün⁶⁸⁸² dedesi gâh câmi'-i şalâhuñ küşe-nişini (B261b) ve gâh mey-hâne-i şevküñ mu'tekif-i meygedesi, meydân-ı 'ilmün ihtiyârı, tarîkünüñ müfred ü ser-dârı olup şit-ı kudûmından tekve-i rindân pür-gulgüle ve ziy-i 'ulemâda gâh dağk u lağk pâk torlak u cavlak ve gâh ber-mücib-i 'örf ü izâfe başında destârı mikdâr-ı cebel-i raşâfe olur imiş (P356b). Merhûma manşib için niçe yıl mülâzemet ve âhîr bir mahlûl medrese bulup kendüye ihsân bâbında taleb-i himmet kıldukda Mü'eyyed-zâde Dede 'ışık ta'ifesine medrese virilmez ve her kişi kendü ta'ifesinden ırılmaz diyüp Dede Sultân dahı sultânım benüm sâ'ir 'ışıklardan hiç farkum yok mıdır didükde yokdur nihâyet anlar da'vâ-yı kerâmet iderler sen da'vâ-yı 'ilm ü fazîlet idersin dimiş Dede Sultân sultânım yâ nice olmak gerekdür ki (A347a) kişi medreseye lâıyık ola dir. Merhûm dahı mu'tâlâ'ası şöyle müzâkeresi böyle tahriri şöyle takriri böyle gerek dir. Dede Sultân sultânım siz buyurduğunuz (F343b) kim kâdir olur meger kişi sultânım gibi mü'eyyid min 'indallâh ola diyü cevâb virüp bu cevâb-ı şavâb merhûma hoş gelüp mikdâr-ı müddet-i ziyâde ri'âyet ve işitdüğinden artuğla manşib 'inâyet ider. Merhûmuñ⁶⁸⁸³ kibriyâsından menkûldür ki mevâlî-i 'aşruñ birisi Süpürge Şuçâ' dimekle ma'rûf imiş, bir gün merhûma varur çendân⁶⁸⁸⁴ iltifât itmez. Yârân kâzî-asker⁶⁸⁸⁵ süpürgeñ yüzine bakmadı dirler. Zarîfuñ biri göge

⁶⁸⁷³ Kullâbla Kezzâbı] anları B

⁶⁸⁷⁴ eller söziyle] il sözine uymağla F

⁶⁸⁷⁵ iderler] olunur B A S F

⁶⁸⁷⁶ İstanbul'a gelüp] -B A P S

⁶⁸⁷⁷ selîmi mi'yar-ı zer ü sim-i kalb u] -A

⁶⁸⁷⁸ zihn] tis'in B / ta'yîn A S F

⁶⁸⁷⁹ bilâ-reviyyet ü te'emmül] bilâ-reviyyetin ü te'emmülin P

⁶⁸⁸⁰ lâ-yeltezimün] lâ-yelzimün P

⁶⁸⁸¹ tahsîn ü âferinde] tahsînde B A P S

⁶⁸⁸² tecridün] tecrid P

⁶⁸⁸³ bu cevâb-ı şavâb..... merhûmuñ] zarûrî medreseyi alır. B A P S

⁶⁸⁸⁴ çendân] -B A S / merhûm F

⁶⁸⁸⁵ kâzî 'asker] asker ne 'aceb bugün Müeyyed-zâde aşlâ F

*bakmağdan eli degmez*⁶⁸⁸⁶ (S179b) *süpürgeyi kanda görsün* dir. Merhûmuñ ‘Arabî ve Fârsî ve Türkî eş‘ârı çokdur, Sultân Selim’e bir ‘Arabî kaşîde virmişdür, içinde fezâ’ilin ta‘dâd itmişdür⁶⁸⁸⁷ Sultân Selim-i merhûm *Mü’eyyed-zâde bu şî‘re kerâmetümdür dise sâ’ir mevâlî ne dirlerdi ola dirmiş*. Ve zebân-ı Fârsîde kezâlik gazeliyyât u kaşâ’idi vardır⁶⁸⁸⁸. Sultân Bâyezîd’e hancer redif kaşîdesin virmişdür ki diyâr-ı feşâhati tîğîyle⁶⁸⁸⁹ alduğına delîldür. *Kaşîde:*

Zî dest-i şâh-ı cihân mî dehed nişân hancer
Ki kerd-i cevher ü zer cümle der-miyân hancer

Huceste hâzret-i şeh Bâyezîd-i Gâzî ânek
Keşed kemîne gulâmeş berâred vân hancer

Şehinşehî ki zi behr-i gazâ-yı ü âverd
Simâk nize vü râmiḥ⁶⁸⁹⁰ zi âsmân hancer

Şehî ki mî şevêd ez havf-ı hancereş dem-i âb
Dem-i fûrû şuden ez halk-ı düşmenân hancer

Be-çeşm-i hısm eger bengered be-sûy-ı sipihr
Be-güfted ez kef-i hırşîd der-zemân hancer (P357a)

Eger ne hâşm zu himmet penâh bered be-baḥr
Çerâ şudest ser-â-ser zi mâhiyan hancer⁶⁸⁹¹

Be-hall-i müşkil-i düşmen çi hâcet-i şemşîr
Cevâb mî dehedeş ez ser-i zebân hancer

Be-kaşd-ı hâsm-ı tu mîgerded âftâb meger (B262a)
Ki mî kuned zi kerân tâ kerân cihân hancer

Ve ger ne kîst be-âlem ki ber kesî be-keşed
Be-‘ahd-i ‘adl-i tu ey şâh-ı kâmrân hancer

Şehâ be-ma‘ reke-i ma‘ rifet kemîne-i tu
Zenem be-şadr-ı büzürgân-ı nükte-dân hancer

Be-gâh-i bahş şevêd faẓl-ı men bedîd ârî
Be-rûz-ı ceng kuned cevhereş ‘ıyân hancer

Velî sezed ki şevêd hâş-ı hâzret-i sultân
Çü cevherî be-nümâyed der-imtiḥân hancer

Hezâr beyt-i diger bûd der-dil ez medḥet
Dirîğ kâfiye râ sâḥt şâyegân hancer

Be-cüz-i medîḥ tu kerdem zenem be-medḥ ü gazel
Merâ be-cây-ı zebân bād derdehân hancer

Hemîşe yâr-i kemer bend-i ḥusrevân bâyed
Mezîd mertebe ber tîğ ü ber sinân hancer

Kesî ki bâ tu bedel bâşedet ḥayâl-i fûlan
Cevâb bād hezâreş derûn-ı cân hancer⁶⁸⁹²

⁶⁸⁸⁶ eli degmez] yire bakmaz P / eli degmez hâzır cevâb daḥı cevâb virüp Müeyyed-zâde’nün F

⁶⁸⁸⁷ itmişdür] itmişdür ba‘z-ı irsâle îrâd eylemişdür. -B A P S

⁶⁸⁸⁸ ve zebân-ı Fârsîde kezâlik gazeliyyât u kaşâ’idi vardır] -B A P S

⁶⁸⁸⁹ tîğîyle] kılıcıyla F

⁶⁸⁹⁰ râmiḥ] zâbih S / nevîze vü F

⁶⁸⁹¹ şehî ki mî şevêd.....hancer] -F

Ve lehu:

Rumûz-ı ğayb der-âyine er tûvân dîden
Tevân der-âyine-i rûyet ân dehân diden⁶⁸⁹³

Ve lehu:

Her kesî der-geşt-i bâġî hem-dem-i cānān-i hîş
Mā vü künc-i hecr ü hem-dem derd-i bî-dermān-ı hîş⁶⁸⁹⁴

Türkîde bu ğazeli laţîfdür ki Sultān Aĥmed'den kendüye gelen mektûb muķābelesinde yazmıřdur⁶⁸⁹⁵ *Gazel:*

Nāme kim nāmını yazmış bendenüñ sultān aña
Guşşadan āzādelik ĥaţtı olur ' unvān aña

Her elif ki anda var naķş-ı kad-i cānān gibi
Cān içinde yiri var olsun fedā yüz cān aña

Belki her ĥarfi sevād-ı dîde-i cāndur anuñ
Noķtalar kim anda düşmiş görünür insān aña

Aynı nergis hāsı ġonce her elif bir serv-i nāz
Yaraşur dîrsem bu yüzden Ravza-i Rıdvān aña

Gözlerüm oldı münevver ol sevād-ı nāmeden
Toz yerine ũtıyā şaçmış meġer cānān aña

Hātemi⁶⁸⁹⁶ bilüp şeb-i hecre ġiriftār olduġum
Raĥm idüp yār eylemiş ta' vîz ile dermān aña

Bu maţla' ı ġāyet ' āřıkānedür. *Maţla'*:

Çāk olan dest-i cefāyile ġiribānumdur (P357b)
İliřen⁶⁸⁹⁷ ĥār-ı ġam u miĥnete dāmānumdur⁶⁸⁹⁸

Merĥûm ki faķirüñ vālide tarafından ceddidür, (F344a) ' aceb ĥikmetdür ki bu maţla' ın görmedin ĥālet-i mevrûsı ile dimişüm. *Maţla'*:

⁶⁸⁹² be şaşd-ı ĥasm-ı tû miġerded āftāb meġer.....derün-ı cān ĥancer] -F

Cihan şahının elinden ĥançer ġörünür. Öyle ki ĥançerin üstünde mücevher ve altın tozu var. Mübarek řah hazretleri Gazi Bayezid ki, en deġersiz kulu bile böyle ĥançer çeker. Öyle bir şehinşeh ki onun gazası için ġökten Simak yıldızı yıldızı ise ĥançer getirir. Öyle bir řah ki onun ĥançerinin korkusundan düşmanların boġazına ĥançer saplar. Eġer ġöġe doġru öfkeyle bakarsa ġüneşin avucundan anında ĥançer düşer. Eger düşman ġayretiyle denize sığınmamışsa, niçin ĥançer baştan başa balıkla dolmuş? Düşman müşkülünü çözmeye kılıca ne gerek var? Ona ĥançer, diliyle cevap verir. Yoksa ġüneş senin düşmanını kastederek mi dönüyor? Çünkü dūnyanın her bir yanına ĥançer sallıyor. Yoksa ālemde ey ikbal sahibi padişah senin çağında kim kime ĥançer çekebilir? Ey padişah, bilgi (marifet) savaşında, senin deġersiz kulun (ben) nüktedan (incelik sahibi) büyüklerin baş köşesine ĥançer vururum. Tartışma anında benim faziletim ortaya çıkar. Savař ġünüyse onun cevheri ĥançeri çıkarır. Fakat cevheri sınamak için ĥançer ġösterince sultan hazretlerinin özel (kulu) olması yaraşır. Onun kalbinde padişahın övgüsü için bin beyit daha vardı. Ne yazık ki ĥançer, kafiyeyi ġölgeledi. Senin övgün dışında kaside ve gazel yazarsam, benim aġzımda dil yerine ĥançer olsun. Kılıca da mızraġa da mertebece üstün olan ĥançerin, her zaman padişahların kemerine yar olması gerekir. Hayalinde sana denklik tasarlayan kimseye, canımın içindeki ĥançer binlerce cevap olsun.

⁶⁸⁹³ ve lehu: Rumûz-ı ġayb.....dîden] -F

ġaybın sırlarını aynada ġörmek mümkünse, senin yüzünün aynasında o aġzı ġörmek mümkündür.

⁶⁸⁹⁴ Herkes kendi hemdemi olan sevgilisiyle bir bahçede gezmede, biz ise ayrılık köşesinde dermansız dertle hemdemiz.

⁶⁸⁹⁵ Türkîde bu ġazeli.....muķābelesinde yazmışdur] Türkîde daĥı maţbû' ebyâtı vardur cümleden vārid olan mektûbnāme ĥaķķında yazup ġönderdüġi ġazeldür ve lehu F

⁶⁸⁹⁶ Hātemi] ĥālūmi B A S

⁶⁸⁹⁷ ilişen] eylemiş A

⁶⁸⁹⁸ ġözlerüm oldı.....dāmānumdur] -F

Figān kim dest-i miḥnetden alınmadı giribānum
Dirigā kim ilişdi qaldı ḥār-ı hecre dāmānum

HĀTEMİ-İ DİĞER: Bu Hātemī Edirne ile İstanbul mā-beyninden olan Berġus⁶⁸⁹⁹ nām qaşabada cāmī‘i olan Meḥemmed Beg nām sancaġ beginūn oġlı za‘īm-i dīvāne (A348a) Maḥmūd Beg’ün⁶⁹⁰⁰ oġlıdır. Kendü erbāb-ı timār ṭarīķine sülūk idüp niçe zemān türk-tāzide ve dil-berlerle ‘ışķ-bāzide vü bülend-pervāzide ve kise-perdāzide olup zevķ u şafā ile ‘ömr sürdükdēn şoñra (B262b) meşāmm-ı cānına bñy-ı fenā ve āyine-i derūnına şayķal-ı şafā irişüp terk-i manşıb u timār ve faķr u fenā ihtiyār itdi, götüri āmāl⁶⁹⁰¹ u eşġāl reh-güzārından güzār itdi. Piyāde ḥacc seferin idüp Beytū’l-ḥarām’ı ve Ravza-i Nebi ‘aleyhi’s-selāmı zā’ır oldı gāḥ müsāfir ü gāḥ mücāvır oldı gāḥ erbāb-ı taşavvuf ve gāḥ qalenderān-ı bi-tekellüfle mu‘āşir oldı. Niçe yıl ‘ömrü bu minvāl üzre⁶⁹⁰² güzērān ve dide-i tevekkülü bāb-ı İlāhiye nigerān olduqdan şoñra pādşāhumuz ki şāḥ-ı dervişāndur, şeh-zāde-i āzāde iken dergāḥlarına yüz sürüp kaşideler virüp nazmın gördüklerinde tavķ-ı ḥulūş-ı ‘ubūdiyyeti boynına kılade-i ihtişāş idüp gūşına ḥālķa be-gūş geçürüp kendüyi ol āstāneye⁶⁹⁰³ ‘abd-i memlūk itdi; bu daḥı bölüklerine sülūk itdi, ol⁶⁹⁰⁴ āstāne müntesib ü müntemī oldı, işāretiyle maḥlaşı Mātemi idi Hātemi oldı. Serir-i saltanata cülūs itdüklerinde müteferriķalarından oldı. Nazar-ı ḥāş u ḥüs-n-i terbiyeleriyle rüḥān bulan zümre-i fā’iķalarından oldı. Temām tehzib-i aḥlāk ve tekmiḥ-i ḥalāk eylemişdür. Eger anuñla muşāḥabet olinmasa iḥvān-ı zemāndan vefā vü ḥaķiķat meslūb ve ḥaķķ-ı uḥuvvet ü şoḥbet ‘ālemde maġlūbdur dir idüm. *Eş‘ār-ı ũ:*

N’ola bir niçe dem gelse ferāġat dīdeden ‘ayna (P358a)

O nūr-ı çeşm ile şimdi şı sızmaz oldı mā-beyne

Ve lehu:

Sen tūrurken mihr ü māḥa bakmış ey ḥurşid-ḥadd

İsterem Ḥaķdan çuķurında bula ehl-i raşad

Ve lehu:

Bakmaduñ dün baña şiveyle geçüp cılve-künān

Revişi ḥūblaruñ bu midur ey serv-i revān⁶⁹⁰⁵

Ve lehu:

Yāre şorınca şive-i ḳad-i nihālini (S180a)

Didi gel itme baña kıyāmet su’ālini⁶⁹⁰⁶ (A348b)

Ve lehu:

Hürmeten surḥ ile yazılmaķ kelāmum şānidur

Penç beytüm baḥr-i şī‘ rüñ pence-i mercānidur⁶⁹⁰⁷

Ve lehu:

Ruḥı şevķiyle itdi ol şanem dilde nihān āteş

Meded bir nā-müselmān Ka‘beye urdı nihān āteş⁶⁹⁰⁸

Ġazel:

Ķan bulaşsa kesicek başumı cānān eline

Reşķ ider anuñ o dem pence-i mercān eline

Şeh-süvārā ser-i ġaltānuma öykündi diyü

Aldı meydānda ġuyı yine çevgān eline

Göñlümüz almaz ele ol ruḥı gül oldı bahār

Bülbülin aldı niçe serv-i ḥirāmān eline

⁶⁸⁹⁹ Berġus] Burgus F

⁶⁹⁰⁰ Begün] Çelebi’nün F

⁶⁹⁰¹ āmāl] envāl F

⁶⁹⁰² bu minvāl üzre]bunuñla B

⁶⁹⁰³ kendüyi ol āstāneye] -B

⁶⁹⁰⁴ ol] evvel F

⁶⁹⁰⁵ eş‘ār-ı ũ: N’ola bir.....serv-i revān] -F

⁶⁹⁰⁶ ve lehu: Yāre..... su’ālini] -P F

⁶⁹⁰⁷ ve lehu: Hürmeten.....pence-i mercānidur] -F

⁶⁹⁰⁸ ve lehu: Ruḥı şevķiyle.....āteş] -P F

Şāh ucında şanuram bir gül-i hamrā⁶⁹⁰⁹ açılır
Şāhī sāgar şunıcağ ol gül-i hāndān eline

Mey-i rengīn-i ma'ānī kādehidür bu ğazel
Hātemi varsa yaraşur şeh-i devrān eline

Kaşıde-i sūriyyede bu beyti daḥī ra' nādur⁶⁹¹⁰. *Beyt:*
Sol kaḍar bezl oldı nī' metler cihān ḥalḳına kim
Toldı kīpā⁶⁹¹¹ gibi envā' -ı nī' amdan her şikem

HĀKĪ: Bu fakīre birāder-i mihterdür. Adı Meḥemmed Şāh'dı. Şāḥib-i 'ilm⁶⁹¹² ü ḥulḳ olup (B263a) (F344b) ekşer-i mebādī-i 'ulūmdan⁶⁹¹³ āgāhdı ḥuṣuṣā ta'lik-nüvīslikde ve 'ilm-i ferā'izde şāḥib-i cāhdı. Muḥyü'd-dīn Efendi el-Fenārī Rūmili kāzī-'askeri iken anuñ dānişmendi ve enzār-ı eltāfinuñ behremendi iken monlāsı ma'zül oldı, eglenmeyüp bu daḥī āḥirete intikāl idüp sene sitte ve erba'ın ve tis'ami'ede manşib-ı ḥayātdan ma'zül olduğı ol oldı. Ferā'izden bir muḥtaşar risālesi ve zemāne ḥāline münāsib ba'z-ı manzūm makālesi vardır. Fevt olduğı vakt esbābı gā'ib bulunmağın müsevvedesi ber-bād olup zāyī' olmuştur. Ancak şāḥife-i ḥatır-ı fātırda kalan ebyātı irād olunmuştur⁶⁹¹⁴ kendünün gözleri ağırdıḳda dimişdür. *Beyt:*

Göz qarardup girmişem bir çeşmi āḥū şevkına
Çeşm-i ḥun-bārum görüp şanmañ beni şāḥib-remed

Ve lehu:

Kalender ol terāş ol tā ki dehrün rind ü kallāşı
Dimeye ṭa'n yüzinden gözi üstinde var kaşı⁶⁹¹⁵

HĀVERİ: Diyār-ı 'ilm ü fazluñ dāveri (P358b) ma' reke-i kazā-yı 'adlūñ dil-āveri, lücce-i şī'r ü inşānuñ şināveri, şu'arā vü zurefānuñ rüşen-aḥteri Açuk Kāzī oğlu 'Alī Çelebi'dür ki maḥlaşı Hāveri'dür. Mevlidi Rūmili'nde Manastır'dur, kendü ehl-i (A349a) faẓl şā'irdür ve fūnūn-ı şī'ri aḥsen vechile dimege kādirdür. Zemān-ı isti'dādında şöhreti şems-i ḥāverden rüşen ve şu'le-i tūmār-ı şī'ri şem'-i her encūmen idi. Ol vakt 'Alī taḥalluṣ iderdi, soñra ol vakt didüğü şī'rleri aña 'Alilīgum zemānında didüğü şī'rlerdendir idi. Tarīḳ-i 'ilm ü kemālī kemā-yenbağı tekmiñ idüp Zirek-zāde'den mülāzım olmuştur. Evvel Kara Ferye'ye müderris olup ba'dehu tarīḳ-i kazāya 'āzim olmuştur Ahī-i merḥūm bunuñ hemşiresin almışdır. Bu sebze gibi neşv ü nemā bulınca anuñ serv-i himmeti buña sāye şalmışdır. 'İlmde 'alemdür ve⁶⁹¹⁶ şī'r ü inşāda makbūl-ı 'alemdür. Bāb-ı kazāda dest-i nisbeti 'urve-i vuşkā-i şer'-i şerife⁶⁹¹⁷ muḥkemdür ki zemānında zūlf-i dil-ber 'uşşākuñ gönlin ṭolandurmamağı boynına alurdi. Düzd-i ğamzeyi bir nazarda nigāhından bilürdi, ḥātem-i fem-i dil-ber sebze-i ḥaṭṭ arasında (F345a) kim olsa şorup bulmak elinden gelürdi. Mūy-miyān-ı gisū mā-beyninde gā'ib olsa ortaya getürince diḳḳatler idüp bir kılı kırk kılurdi. Sāz-ı ğammāz meclisine gelse destān-ı 'ışḳı mū-be-mū şerḥ idüp gezdüğü makāmātı bir bir ırlardı; def ü berbat meclis-i ḥükümetine yol bulsa aña bir ṭabanca urınca⁶⁹¹⁸ bunuñ kulağın cüz'i burınca⁶⁹¹⁹ her birinün ağızlarında şakızı çürüyince söylerdi; (B263b) çeşm-i çerāğı olsa āteşi olanuñ başın keserdi, hem-pehlūsı olsa tiğ gibi ḥūnī olanı karşusunda aşardı. Hattā çeşm-i fettānuñ reh-zenliğından ve zūlf-i perişānuñ dil-şikenliğinden 'āciz olup sultān-ı 'ışḳa 'arz idüp lisān-ı 'ışḳdan tercemān-ı şevkle debir-i ḥayālī (F345b) ber-

⁶⁹⁰⁹ hamrā] ra' nā P

⁶⁹¹⁰ ğazel: Kaḇan bulaşsa.....ra' nādur] -F

⁶⁹¹¹ kīpā] kīmyā F

⁶⁹¹² 'ilm] ḥilm B S

⁶⁹¹³ mebdādī -i 'ulūmdan] bādī-i fūnūndan 'ilmden F

⁶⁹¹⁴ ancak şāḥife-i ḥatır-ı fātırda kalan ebyātı irād olunmuştur] -B A P S

⁶⁹¹⁵ ve lehu: Kalender ol kaşı] -F

⁶⁹¹⁶ ve] ve 'ulemā-yı' azām ḥuzūrında müsellemdür F

⁶⁹¹⁷ şer'-i şerife] şer' a ber-vechile F

⁶⁹¹⁸ urınca] urmayınca F

⁶⁹¹⁹ burınca] burmayınca F

hikem inşâ itmişdür ki tuğrâ-yı garrâsı sultân-ı mübîn⁶⁹²⁰ ve tevķî'-i cihân-ârâsı (P359a) 'ibret-nümâ-yı mu'teberindür. Kezâlik Âhî-i merhûmuñ ebter kalan *Hüsn ü Dil* inşâsınuñ nâkıs yirlerin temâm eylemişdür. Hâcesi Çivi-zâde vü mürebbisi⁶⁹²¹ Bayram Çelebi ki (S180b) defterdâr-ı vakt idi, anlaruñ devletinde kâm-rân⁶⁹²² oldu hattâ zebân⁶⁹²³-ı beyân hâlinde bu beyt ile⁶⁹²⁴ tercemân oldu (A349b). *Beyt:*

Kapuñuñ iki sütünı iki cenâhı ile
'Urûc-ı evc-i 'alâya kolum kanadumdur

Âhîr Selanik'e vü Üsküb'e kâzî oldu, kâr u kirdârından hâlik ü hâlâyık râzî oldu. Ammâ çün dânişmendliği zemânında ve 'unfuvân-ı şebâbınuñ 'unvânında hem bâde-i 'ışk-ı hûbân ile mest hem def'-i gam-ı 'ışk içün bâde-perest idi. Ol deñlü şeh-levendlik itmişdi ki Galağa ile Eyyüb'a ma'ân kâzî olup Galağa'ya varduğda şekerçi dükkânında bozun (?) şişeleri sensin ol diyü aña dört gözle bakarlardı. Tersâ-beçeler ezilmesün diyü mey-hâne çartâklarına çıkarlardı. Efe mey-hânesinde bir fuçı yoğdı ki aylarla ayılmayıp dibine küp düşüp kalmış olmaya ve bir mey-hâne piş-hânı yoğdı ki ol anda eski haşır şalmış olmaya. Lâ-cerem bu nâmı zâ'il olmadı ve bi't-tab' dünyâ⁶⁹²⁵ ki efâzıldan mu'rız ve 'arîzu'l-kafâ bi-'ırzlara 'arızdur, andan dağı âhîr-i vaktinde i' râz idüp mâ'il olmadı. Ba'de'l-'azl ve't-teftiş Kara Ferye'ye kâzî oldu ve anda vedî'a-i rûhı mâlikü'r-riqâb ve Rabbü'l-erbâba teslime râzî oldu. Evvel manşıbı Kara Ferye'nüñ tedrisi ve âhîr manşıbı kazâsı oldu, ol kazânuñ müddeti münkâzî olmadan müddet-i manşıb-ı hayâtın inkizâsı oldu. *Eş'ar-ı ü:*

Añladum çeşmi ne fettân idügin kaşından
Bilinür reh-zen olan niteki yoldaşından

Koparur fitneyi hattıñ çekilür zülfüñ adı
Tutulur yeñiçeri şuçı bölükbaşından

Keh-rübâ gibi kıpar göñlini ben hâşâkûñ
Ayrılam şanma beni işigüñüñ taşından (P359b)

Umaram başuma tâc ola sifâl-i seg-i yâr
Devlet olmaz imiş ayruk⁶⁹²⁶ çü yigitbaşından

Ayuñ on dördi gibi bir mehe vir göñlüñi sen
Hâverî sev güzeli iki yidi yaşından (B254a)

Ve lehu:

Gözlerüñ gamzeñ ile 'âleme hükm itmek olur
Şol dil-âver gibi kendü kılıcıyla beg olur

Ser-i zülfini baña göstere mi baht-ı siyâh
O yılan ayağıdur anı görenler beg olur

Sûzen-i âteş-i âhuñ feleke nakşını gör
Saña ey pîre-zen-i çerh bu bir evreng olur (A350a)

Ve lehu:

Nice tahrîr ideyin derdümi gâyet çokdur
Hâmede çaķ o kadar kuvvet-i bâzû yokdur

Ne bilür derd-i dili nâyı nedür ney-şekker
Ne bilür hâlini acüñ şu kişi⁶⁹²⁷ kim tokdur

⁶⁹²⁰ sultân-ı mübîn] metin F

⁶⁹²¹ mürebbisi] himmet ve F

⁶⁹²² idi anlaruñ devletinde kâm-rân] iken tertib idüp manzûr-ı ekâbir ü a'yân ve kâzî-i menâşıb-ı 'azîze ve nâzır-ı emvâl-ı hazâ'in-i şâh-ı cihân F

⁶⁹²³ zebân] zebân-ı kâlî B S F

⁶⁹²⁴ beyt ile] beytün fehvasıyla P

⁶⁹²⁵ dünyâ] dünyâ ki denî ve mâ'il mezdil ü keştenîdür bi'l-hâşşa F

⁶⁹²⁶ ayruk] ayru B / irak A

⁶⁹²⁷ hâlini acüñ şu kişi] ac olanuñ hâlini ol P

Ve lehu:

Yiryüzini eyledüm şanan ihâta dünyede
Kara toprağı ider âğuş deryâlar gibi

Bî-hevâ vü bî-heves bakma sükûnuma benüm
Rûzgâr ile iderdüm cûş deryâlar gibi

Toldururdum na‘ ra-i yâ hû ile âfâkı ben
Çur‘ a-i ‘ ışkı iderdüm nûş deryâlar gibi

Rûzgârına göre kullân cihânı Hâverî
Gâh pür-cûş ol gehi hāmûş deryâlar gibi⁶⁹²⁸

Maṭla‘:

On sekiz yaşında bir dildârı ‘ uryân eyledüm
On sekiz biñ ‘ âlemi bir demde seyrân eyledüm

Maṭla‘:

Sîne pürdür ârzû-yı zülf-i ‘ anbersâ ile
Toludur virânemüz biñ başlı ejderhâ ile

Ve lehu:

Pîr olduğum görüp kaçmadı benden ol cevân
Yine nâzûklikle bir âhû tutıldı âğuma

*Ve lehu*⁶⁹²⁹:

Yârelendüm niçe kez ma‘ reke-i ‘ ışkuñda
Dağı kapuñda şehâ olmadı timâr baña

Ve lehu:

Yetişinceydi hemân derdine ben bîmâruñ
Mîve-i vaşlına yârûñ n’ideyüm irmez elüm

Âdemûñ ehl-i riyâ sözleri kanın kurudur
Sâkiyâ töldur a şol kan olacağı içelüm

Karz hakkında bu kıt‘ ası dil-pezîrdür. *Kıt‘ a:*

Bir katre yirine şadefe kuşdurur güher
Deryâ dibinde aña dağı kıldı kâr karz

Şâlumla buriyâmı idüp bey‘ men yezîd
Kıldı olanca varumızı târmâr karz

Zehr olsa mâra katre-i nîsân ‘ aceb degül
Toğrı olana çünkü⁶⁹³⁰ olur zehr-i mâr karz

Akça pulın şükûfenûñ almış birer birer
Virmiş gibi dırağta anı rûzgâr karz (P360a)

Oldı şalât-ı hamse gibi vâcibü’l-edâ
Farz ile bir yazılsa şekilde ne var karz⁶⁹³¹ (S181a)

Müderres iken kâzî olup ibtidâ’ en nüzül ihrâcıyla mübtelâ olduğda kefare eleminden
zarûri dimişdür. *Kıt‘ a:*

Nedür ey Hâverî bunca belâlar
Saña râh-ı nüzülde oldu yoldaş

Niçün tedrisi koyup kâzi olduñ
Saña yitmez mi şanduñ bir kaşık aş (A350b)

⁶⁹²⁸ gâh pür-cûş ol gehi hāmûş deryâlar gibi] -P

⁶⁹²⁹ “Bu iki beyt Bâkî Efendi’nüñdür. Sehven bu maḥalde taḥrîr olunmış” der-kenar P

⁶⁹³⁰ olana çünkü] olan kişiye B A S F

⁶⁹³¹ eş‘ ar-ı ū: Añladum çeşmi ne fettân idügin kaşından.....ne var karz] -F

Nüzül kâfirlerini var sür imdi
Toñuz gütdürür ıssına yavuz baş

Fakîr zaḥîre ihrâcına mübtelâ olduğumda didüm idi (B264b) *Beyt:*
Çıkarmakdansa⁶⁹³² bir kâzî zaḥîre
Yeg olmañ mübtelâ olup zaḥîre

Kâzî Taş-zâde-i merhûm hakkında incinüp dimişdür. *Kıt'a:*
Taşoğlu ebed bilmêz iken hiç kırâ'at
Câmî' de gelüp kodı yire⁶⁹³³ añsuz baş

Yâ Rab ne okır secdede⁶⁹³⁴ didüm didi bir yâr
Aķ taş kara taş yat aşğa kutsuz baş

Kıt'a:
Yeñişehr ehl-i 'ilmi Taş-zâde
Hacerdür lâ-yemesdür bed-güherdür

Hacerden hucrı fark itmez velîkin
Soraşsañ kendüye İbni Hacerdür
Kıt'a-i âḥiri:
Ahissānuñ re'îsi Taş-zâde
Yimez bir cigeri üç gün koķıdur

Hasîs idi babası⁶⁹³⁵ daḥı lîkin
Bu andan biñ kez artuķ taş boķıdur⁶⁹³⁶

Bu matla' ın fakîr bu maķûle teşmîn eyledüm. *Li-muḥarririhi:*
Bahâr oldu müzeyyen oldu gülşen gonçe femlerle
Benefşe tutdı bir yanını bağuñ zülfi ḥamlarla
Şükûfeyle şeh-i gül bâğa 'azm itdi 'alemlerle
Şafâ baḥşin ider zerrin kadeḥler cām-ı Cemlerle
Pür itdi kisesini gonçe şeb-nemden diremlerle
Hisâb ider anı aķça döküp jâle raķamlarla
Yüzin yazdı şu'â⁶⁹³⁷-ı mihr-i bağuñ kıl kalemlemlerle
Pür itdi bu şadâya bülbul âfâķı nağamlarla
Yazuķdur kalmasun 'Aşık belâ küncinde ğamlarla
Helâk oldu ḥazân-ı ḥüzn ile derd ü elemlemlerle (A351a)
Seni gözler dü⁶⁹³⁸ çeşm-i ḥün-feşānum niçe demlemlerle
Gel ey nûr-ı başar merdümlik it demlemlerle

⁶⁹³² çıkarmakdansa] çıkarmadınsa B A S F

⁶⁹³³ gelüp kodı yire] kodı yire gelüp P

⁶⁹³⁴ yâ Rab ne okır secdede] mescidde ne okır ola F

⁶⁹³⁵ babası] atası P

⁶⁹³⁶ kıt'a: Yeñişehr ehl-i 'ilmi Taş-zâde.....boķıdur] -F

⁶⁹³⁷ şu'â'] semâ' P

⁶⁹³⁸ dü] bu P

Gülistân içre sultân-ı rebî' i itmege ârâm (P360b)
 Çemenzârı tonatdı aķ haymeyle gül-i bādām
 Âna gülgünü gönlek tutdı şeftâlû-yı la' li-fâm
 Benefşeyle gül-efsûn içmege ey serv-i gül-endām
 Şafâ-yı hâtırıyla ol gülistân içre dörd-âşām
 Bilürsin âkıbet devr-i sipihre cām olur encām
 Göz açup nergis izüñ tozını gözler şabâh u şām
 Zebân-ı hâl ile dir süsen ü sebze idüp i' lâm
 Seni gözler dü-çeşm-i hûn-feşānum niçe demlerle
 Gel ey nûr-ı başar merdümlik it demler kademlerle⁶⁹³⁹

Olaldan bezm-i cānda sâķi-i hicrân kadeh-gerdān
 Mey-i gülgün ile pür-cāma döndi çeşm-i hûn-efşān
 Ecel peymānesin pür itmeden ön şâķi-i devrân
 Demidür tûtiyâ-yı gerd-i rāhuñdan ire dermān
 Beden haste gönül hayrân u vālih cān şad-çendān⁶⁹⁴⁰
 İlge irdi geçdi üstüñāndan hancer-i hicrân
 Yoluñ gözlemekden hîre oldı dide-i giryān
 Demidür cür'a-i vaşluñdan ire ' ömr-i cāvidān
 Nice bir diyeyüm kan ağlayup feryād idüp her ān
 Gel ey ârām-ı ten âsāyiş-i dil ârzü-yı cān
 Seni gözler dü-çeşm-i hûn-feşānum niçe demlerle
 Gel ey nûr-ı başar merdümlik it demler kademlerle

Gözüm şırça serāyın şuladı eşk-i firāvānum
 Süpürdi mâ-sivâ-yı hâr u has cārüb-ı müjgānum
 Yoluña zerd atlas döşedi ruhsâr-ı gālānum
 Saña şükrāne kurbān itmege hâzırladum cānum (B265a)
 Nişâr için ayağun toprağına cān-ı nālānum
 Pür itdi la' l ü dūrle kâse-i çeşm-i dūr-efşānum
 Saña karşı çıkup cān ağıza geldi güzel hanum
 Cigerden cüş idüp kanı diyü geldi göze kanum
 Mübârek demde yüzüm başa gel devletlû sultānum
 Nüzûl için müheyyādur revāk-ı çeşm-i giryānum
 Seni gözler dü-çeşm-i hûn-feşānum niçe demlerle
 Gel ey nûr-ı başar merdümlik it demler kademlerle⁶⁹⁴¹

⁶⁹³⁹ gülistân içre.....kademlerle] Kād ü zülf ü dehānuñ hasreti lâm eyledi kaddüm

Hudâ bilür benüm şağ olacağum bu elemlele

' Aceb nice yazıldı başuma bu kara yazular

Benüm hōd mihnet ü derdüm yazılmaya kalemlele

Hevâ-yı kadd ü zülfünle ölürsem āh idüp cānā

Mezârumdan çıkam maşşerde ' atāsı ' alemlerle

Niçe zünnâr-ı ' ışķa Hāverî bil bağlamayam ben

Der ü dīvār dir dil pür olmışdur şanemlele F

⁶⁹⁴⁰ u vālih cān şad-çendān] oldı dide giryān B // beden haste gönül hayrân u vālih cān şad-çendān] -F

⁶⁹⁴¹ demidür tûtiyâ-yı gerd-i rāhuñdan ire dermān.....kademlerle] -F

Süvâr olup gül-i sūrî gibi bād-ı bahâr ile
 Gelürsün bir şehir gülzâr-ı vaşla rüzgâr ile
 Olup demler kademler devlet-i ʿışk-ı nigâr ile
 Hayât-ı cāvidân el vire ʿömr-i bî-şumâr ile
 Saña cān muntazır olmağ için çeşm-i hezâr ile
 Göz oldu tende her bir zaḥm tığ-i intizâr ile
 Beden müstağrak-ı hūn oldu zaḥm-ı hārḥār ile
 Yürek şad-pâre oldu gonce gibi zaḥm-ı hār ile⁶⁹⁴²
 Hezārân dide-i hūnpâş u çeşm-i eşk-bâr ile
 Demidür ire maḥşûdına ʿAşık âh u zâr ile (P361a)
 Seni gözler bu çeşm-i hūn-feşânım niçe demlerle (F346b)
 Gel ey nūr-ı başar merdümlik it demler kademlerle (A351b)

HATMÎ: Mevlîdî vü mehtedî Çorlî'dur. Efâzıl-ı aḳrânından ve emâsil-i ihvânından olup mevâlî-i ʿizâm ve ʿulemâ-yı aʿlâmuñ (S181b) maḳbûludur. Zihnîññ cevdeti ve fehminññ sürʿati ve ʿaḳlîññ hiddeti ve zekâsînuñ meziyyeti ve her cihetden ʿilm ü ehliyyeti maʿrûf u mevşûfdur. Derece-i istiʿdâda ve rütbe-i istibdâda vâsıl olduğdan sonra⁶⁹⁴³ Celâl-zâde Şâlih Çelebi Efendî medrese-i Ebî Eyyüb'da müderris iken iʿâdesinden mülâzım olmışdur, hâlâ tarîḳ-i tedrîse ʿâzim olmışdur. Egerçi müstaḳılan eşʿâra iştiğâl u engizi yokdur ammâ luṭf-ı ṭabʿ iḳtizâsıyla gâhî nazm⁶⁹⁴⁴ eylemekden gürizi yokdur. Şiʿre iltifât itdükde her gül ruḥuñ ʿarîz-ı alı vaşfinda didüğü şiʿr-i ḥayâl-engiz gülşen-i belâgate bir gül-i ḥatmî olur ve mühr-i ḥâtem-i lebleri hakkında nazm itdüğü dürer-i rengin naḳd-i cevâhir-i zevâhir-i feşâhatün ḥatmî olur. *Eşʿâr-ı ü:*

Öğmeñüz bülbüli ʿâşık diyü yanumda benüm
 Bildügüm kuşdur uçurmañ baña ol leffâfı

Maṭlaʿ:

Kendü gözüm yaşıyla döner bir değirmenem
 Çerḫ-ı felekde kimseye nevbet değirmenem

Ve lehu:

Ol şanem kim seyr ider büt-ḥânedden büt-ḥâneye
 Nürdür kim berḳ urur bir ḥânedden bir ḥâneye

Yâr çeşminden cefâ geldükce gönüm şad olur
 Tuḥfe gelse nite kim mestânedden mestâneye

Var iken gam iltifât itme sürûra Ḥatmiyâ
 Aşnâlık itme bir bigânedden bigâneye⁶⁹⁴⁵

HATMÎ-İ DİĞER: Pâdşâhumuz ḥazretine evvelâ lâlâ olan ve ḳablehu ve baʿdehu niçe vilâyet eyâletiyle rütbesi bâlâ olan Caʿfer Paşa-yı merḥumuñ oğlu Muştafâ Beg'dür. Babası merḥum daḥî şeyf ü ḳalemi cemʿ itmiş ümerâdan ve gürḡ-ı bârân-dide geçen küberâdan, ʿadlde bî-ʿadil ve şecâʿatde bedîʿü'l-bedil, (B265b) saḥâvet ü şecâʿatda yektâ, şehâmet ü şarâmetde bî-ḥem-tâ bir pîr-i rûşen-zamîr idi. Kiyâseti gereḡince ve firâset ü siyâseti yirli yirince emîr-i pür-tedbir idi; aʿlâ sülûş ü nesh yazardı ve mişâl virdüğine ekser *lâ eflâḥa men zaleme*⁶⁹⁴⁶ ḥadîşin ser-meşḳ iderdi. (A352a) Kendüden işitdüm⁶⁹⁴⁷ (P361b) ki *rasûlu'l-lâhi şalla'llâhu ʿaleyhi ve sellem*⁶⁹⁴⁸ *vâḳıʿada gördüm, mübârek ellerin öpdüm, üç kerre elüm şıḳdılar. Yarındası bir muʿabbire taʿbir itdürdüm. Evvelâ ḥacc eyle ki men zâra ḳabri fe keennemâ zârânî ḥayyen*⁶⁹⁴⁹ *mücibince ziyâret ḥasb-i ḥâlün ola ve istilâm-ı ḥacerü'l-esvedle ki*

⁶⁹⁴² yürek şad-pâre oldu gonce gibi zaḥm-ı hār ile] -F

⁶⁹⁴³ derece-i istiʿdâda ve rütbe-i istibdâda vâsıl olduğdan sonra] -B A P S

⁶⁹⁴⁴ gâhî nazm] ihyânâ eşʿardan F

⁶⁹⁴⁵ maṭlaʿ: Kendü gözüm yaşıyla..... bigâneye] -F

⁶⁹⁴⁶ *Zulmeden kişi kurtuluşa ermesin.*

⁶⁹⁴⁷ işitdüm] işittüm P

⁶⁹⁴⁸ *Allah'ın resulu, salat ve selam ona olsun.*

⁶⁹⁴⁹ *Kim benim kabrimi ziyaret ederse sanki o kişi, hayattayken beni ziyaret etmiş gibi olur.*

*yemīnu'llāh u yemīn-i Resūla'llāhdur, mübârek ellerin öpmek ta' biri yirin bula*⁶⁹⁵⁰. *Ve kendü hattıñ ile bir muşhaf-ı şerīf yaz ve kütüb-i* (F347a) *ehādīsden birin*⁶⁹⁵¹ *şerh eyle ki dest-būs tekriri yirin bula diyü ta' bir itdi. Üçi bile tevfiķ-i İlāhī ile müyesser oldı* diyü iftiḥār eylerdi. Fi'l-haķıķa ol şerh itdügi kitāb-ı ḥadīs-i meşārık vākı' olmuştur ve evsāt-ı nāsa ḥaylī ifādeye sebeb olup şāyi' olmuştur. Merḥūm Muştafā Beg daḥı ḥālā niçe⁶⁹⁵² sancāğa vālī ve iltifāt-ı pādşāhī ile ḳadrinüñ livāsı ser-i 'alem-i hilāl ve mancūk-ı rāyet-i ḥurşiddin 'ālī olmuştur temām *el-veledü sirru ebīhi*⁶⁹⁵³ muktezāsı üzre babasınüñ dem-i naķdı ve vāşıta-i ḳılāde-i (F347b) 'aḳdıdur şalāḥ u sedādına ve emr-i vilāyet ü imāretde rüşd ü reşādına⁶⁹⁵⁴ ve ḥükm ü ḥükümetde şer'-i şerife itā' at u inḳiyādına bu ḡazel şāhidü'l-ḥāl ve mā-şadak-ı maḳāldür⁶⁹⁵⁵. *Şi'r-i ü:*

Licām-ı şer' a ur nefsiñ semendi
Ne ser-keşdür tıtar mı pāy-bendi

Şarāb-ı 'ışķı içdüm kāse kāse
Ne ben ḳandım ne ol şerbet dükendi

Efendi ola yarın anda şāhid
Bugün bunda diyen saña efendi

Bu dünyā cāhına çün çi dimişler
Ḥalāşa ḳıl ḳanā' atden kemendi⁶⁹⁵⁶

Ḥadīs ü āyetiyle eyle Ḥatmī
Bu nefis-i aḥbeşe gel nuşḥ u pendı

Ḡazel:

Mihr-i ḥüsünüñden seniñ nūr almasa ger āftāb
'Alemler başdan başa itmezdi envār āftāb

Cebhe-i meh-tābuñuñ yanında ey sīmīn-beden
Göge irse başı degmez fūls-i aḥmer āftāb

Mihr-i 'ālem-tāb-ı rüyüñ görmese ey meh-liḳā
İşigün taşına her gün ḳor mıdı ser āftāb

Cennet-i kūyında yārūñ cıveler ḳılmaḡ için
Ḥatmiyā tavūsveş ḥakındı şeh-per āftāb⁶⁹⁵⁷

ḤUDĀYİ: Maḥrūse-i İstanbul'dandır. Nāmı Muştafā'dur,⁶⁹⁵⁸ ḳuloḡlıdır. İskender Çelebi zemānında Şūrīde Aḥmed ve Dül-bendci-zāde ve (A352b) Raḥmī ve Astarsuzoḡlı ile (S182a) mu'āşırlar idi. Kendüye Oḳçı-zāde dirler idi, (P362a) ol 'aşruñ ḥūbları ve rüzgāruñ şeh-r-āşubları idi⁶⁹⁵⁹. Delī Birāder Ka'be'den Rūm'a gönderdügi mektūbda bu vechile zıkr eylemişdür. *Beyt:*

Kaşı yayına olduḡum ḳurbān
Oḳçı-zāde⁶⁹⁶⁰ o ḡamzekār eyü mi

Zemānında kemān-ı ebrūsı gibi güclü gücince güzelmiş ki ancak 'ışķı yayın çeken bilürmiş (B266a) ve tır-i ḡamzesi dillerde darb-ı meşel imiş ki yüreklerde işler ve cānlarda eşer ḳılmış. Egerçi yeñiçeri ve ḳuloḡlı idi lākin erāzil-nişin ve edāni-perest

⁶⁹⁵⁰ yirin bula] bu ola F

⁶⁹⁵¹ birin] pür P

⁶⁹⁵² ḥālā niçe] ḥālince B P S

⁶⁹⁵³ *Çocuk babasında gizlidir.*

⁶⁹⁵⁴ şalāḥ u sedādına ve emr-i vilāyet ü imāretde rüşd ü reşādına] -F

⁶⁹⁵⁵ ve maşadak maḳāldür] -B A P S

⁶⁹⁵⁶ efendi ola.....kemendi] -B A P S

⁶⁹⁵⁷ ḡazel: Mihr-i ḥüsünüñden.....āftāb] -F

⁶⁹⁵⁸ Muştafādur] Meḥemmed A

⁶⁹⁵⁹ ol 'aşruñ ḥūbları ve rüzgāruñ şeh-r-āşubları idi] -B A P S

⁶⁹⁶⁰ Oḳçı-zāde] Oḳçıoḡlı B A S F

olmayup⁶⁹⁶¹ ašlā hevā vü hevese ve taḥṣīl-i ma‘ārifden ğayrī dest-rese i‘tibār itmeyüp
seferde vü ḥāzerde, baḥrde vü berde *Beyt*:

Bāṣ bā defter-i eṣ‘ār celīs
İnnehu ḥayrun celīsın ve enīsın⁶⁹⁶²

diyü sefā’in-i ma‘ārifle şoḥbet eyler ve yevmen fe-yevmen iktisāb-ı izdiyād-ı fazīlet
eylerdi. Mezkūr olacak ‘arz-ı ḥālinde mesfūr olduğu üzre derecāt-ı tarikatde pāye pāye
terakki idüp ḥālā mutaṣarrıf-ı ze‘āmet ve yine kūşış-i taraf-ı tırak-ı ma‘rifetdür.
Fünun-ı şî‘rin puḥte itmiş fenninde mähirdür ki nazîri nādirdür. Dergāh-ı Süleymānî’ye ‘arz-ı
ḥālî bu şüretdür. *Meşnevi*⁶⁹⁶³.

Gel’e ey nāme-i nāmî lūtf it
Gel’e ey peyk-i girāmî lūtf it

Yüz süri ḥāk-i der⁶⁹⁶⁴-i sultāna (F348a)
Ḥazret-i Şāh Süleymān Ḥana

Taḥt u tāt u kemerün şāhına
Bürç-ı evc-i şerefün mähına

Evvelā eyle du‘ā ile şenā
Şoñra maḳşūduñı kıl n’eyse edā

Bendenün ḥālîni takrîr eyle
Aḥsen-i vech ile ta‘bîr eyle

Di ki bir eski kādîmî bendeñ
Elli yıldan beri bir efgendeñ

Kuluñ oğlı kuluñ olup ezeli
Kullıġuñ⁶⁹⁶⁵ eylemek olmış ‘ameli

‘Acemî oġlan⁶⁹⁶⁶ olup on beş yıl
Baġlamış idi kamu ḥıdmete bîl

Bîst ü yek sāl olup yeñiçeri
Alamana ola evvel seferi (A353a)

Gezüben şāh ile şark u ġarbı
İdüp a‘dā ile ceng⁶⁹⁶⁷ ü ḥarbi

İrişüp ‘avn-ı Hudā-yı müte‘‘āl
Atlı seġbān kuluñ oldum diḥ sāl

Yine yārî idüben⁶⁹⁶⁸ ol kādîr
Yayabaşılıġa irdüm āḥîr

Pādşāh emr idicek Buduna
Yeñiçeri yazılup anda kōna

⁶⁹⁶¹ egerçi yeñiçeri ve kuloġlı idi lâkin erāzil-nîşîn ve edānî-perest olmayup] -B A P S

⁶⁹⁶² Şiir defteriyle arkadaş ol. Muhakkak ki, o en iyi dost ve arkadaşdır.

⁶⁹⁶³ meşnevi] kıt‘a B A / şüret-i ‘arz-ı ḥāl F

⁶⁹⁶⁴ der] reh B A S

⁶⁹⁶⁵ kullıġuñ] kullıġuñ B

⁶⁹⁶⁶ oġlan] oġlanı B / oġlın A S F

⁶⁹⁶⁷ ceng] ġarb S

⁶⁹⁶⁸ idüben] oluban F

Ben uluñ anlara oldum kâtib
Devletüñde olup ehl-i manşıb

Bir nie dem aña oldum meşğul
‘Akıbet kıldılar andan ma‘zül

Kıldılar ünkü kitâbetden red (P362b)
Kalmışam hemü alem şıfru’l-yed

Ne ‘ulûfe ne ze‘âmet oldu
Baña âyetde arâmet oldu

Âhir-i ‘ömrde⁶⁹⁶⁹ bulup hüsrân
Fâ’ide ister iken oldu ziyân

Şan‘atum yok k’olam aña meşğul
Ki ma‘âşa bulam anuñla vuşul

Umaram kim şeh-i encüm-mevkib
Vire ben bendesine bir manşıb

Nie himmetle ‘inâyetler ide
Yâ ze‘âmetle ri‘âyetler ide

Her ne yüzden buyurursa ihsân
Pâdşahuñ durur emr ü fermân

Ey Hudâyî sözüñi kılma dırâz
Hâzret-i Hâkka hemân eyle niyâz

Pâdşahuñ ola ‘ömri câvîd
Devlet ü saltanatı ola mezîd

Dâ’im ü sâbit ola ‘izzet ile
Ebedü’d-dehr ala rıf‘at ile⁶⁹⁷⁰

Sigetvâr seferinde Sultân Süleymân-ı merhûmuñ⁶⁹⁷¹ atı ayağından şerâreler ıkduğda
dimişdür. (B266b) *Ve lehu*⁶⁹⁷²:

Şeh-i devrân dün olduğda süvâre
Şabâ reftârlu bir râhvâre

Atı ayağı altından ıkardı
Yaluñ odlar sipihr-i zer-nigâre⁶⁹⁷³

Meger kim na‘ldür âteş idüpdür
Semendi ‘ışkı düşüp reh-güzâre

Ya gündüz mûmlar yakmışdur arar
Şehüñ atı izi tozın şerâre (S182b)

Şikâyet eyleyüp bir seng-dilden
Başına od mı yakdı yoğsa⁶⁹⁷⁴ hâre (A353b) (F348b)

⁶⁹⁶⁹ ‘ömrde] ‘ömründe F

⁶⁹⁷⁰ dâ’im ü..... rıf‘at ile] -F

⁶⁹⁷¹ Sultân Süleymân-ı merhûmuñ] pâdşahuñ F

⁶⁹⁷² ve lehu] kıt‘a B A S / -P

⁶⁹⁷³ atı ayağı.....nigâre] -A

⁶⁹⁷⁴ yoğsa] yoksa P / seng F

Ya mäh-i nev midür kim gökden inüp
Yolında şahuñ oldu pâre pâre

Ya düşkün yılduzumdur ki yüz urdı
Ser-i süm-i semend-i şehsüvâre

Umar kim dest-i lutf u merhametle
Elin alup yine göge çıkara

Cihân turdukca var olsun şehinşeh
Niyâzum bu Hudâyî Kirdgâre

Gazel-i ü:

Haṭ-ı ser-sebz ile ey hūblaruñ mümtâzı
Ruḥuñ ol lâleye beñzer ki ola pervâzı

Beñzer ol yüksek uçup ebre giren şāhine
Dil-berâ zulfüñüñ altında gözün şeh-bâzı

Cānib-i bendesine şāyed ide rence kadem
Ey şabâ eyleye tahrik o serv-i nâzı

Ey Hudâyî hâzer it derdünî şūfiye dime
Fahır-ı râzî de olursa şaḡın açma râzı

Ve lehu:

Ben rahm umarın cān u dile ol yüzi gülden⁶⁹⁷⁵
Ol ḥod baña incinmiş imiş cān u gönülden⁶⁹⁷⁶

HAZÂNÎ: Mevlânâ-yı müşārün ileyh Şofya'dan; 'ulemâ zümresinde ezkiyâdan ve şulehâ fırkasında aşfiyâdandır. Fıtratı vü hılkatı 'ilm ü şalâh ve neşv ü nemâsı nezâhet ü necâh üzre meftûrdur ve fihrist-i ahlâk-ı hamîde ve fezleke-i ḥaşâ'il-i pesendidesi (P363a) şafhât-ı vecenât-ı beşere-i zâhiresinde 'ale'l-icmâl mestûrdur. Ahâlî-i mevâlî ve efâzıl-ı e'âlî huzûrlarında tekmi'l-i me'ârib ve kaṭ'-ı merâtib idüp ehl-i 'ilm ü şāhib-i fâzıl oldu, nazar-ı terbiye vü tenmiyelerine⁶⁹⁷⁷ ehl oldu. İmâm-zâde Efendi ki kaṣâ-yı Haleb'den mütekâ'id ve me'âric-i medâric-i merâtib-i 'ilmde zirve-i 'uluvv-ı dereceye müteşâ'id idi, anlardan mülâzım olup hâlâ kırk akça ile müderrisdür ve tahkikât u ta'likâtı nakl-i meḥâfil ü meçâlisdür. Egerçi Hazânî idi ammâ ahvâl u âmâlî gülşen-i 'âlemün bir serv-i müstaḳim-i hoş-i'tidâli idi ki aña teğayyür⁶⁹⁷⁸-i ḥazân-ı 'avârız zarar virmez ve derûn-ı gonce-i tevekkül ü şalâhına şavârif-i ruzgâr ile gubâr-ı iğbirâr girmezdi⁶⁹⁷⁹ Eş'âr-ı ü:

Küyına mest uğradum gice kilâb-ı kûy⁶⁹⁸⁰-ı dost
Başuma üşdi⁶⁹⁸¹ biraz pend eyledi⁶⁹⁸² yârân baña

⁶⁹⁷⁵ ben rahm umarın cān u dile ol yüzi gülden] ben cān u dile merhamet umardum o gülden A P F /

Beyit der-kenar B

⁶⁹⁷⁶ ḡazel-i ü: Haṭ-ı ser-sebz ile.....cān u gönülden] -F

⁶⁹⁷⁷ tenmiyelerine] ḥaḳıḳ ü F

⁶⁹⁷⁸ teğayyür] tağyîr P

⁶⁹⁷⁹ B'de bu araya gireceği işaretlerle gösterilen der-kenar var. Ancak bu bilgiler diğer nüshalarda yok: Târiḥ-i vilâdeti sene tis'a ve 'ışrîn ve tis'ami'e recebinün evâsıtındadır. Mevlidi Şofyadur. İsmi 'Abdu'r-raḥmandur. Atası Serim nâm diyârda Ayluk nâm ḳal'a müstaḥfazlarından olmağın kendüsine on yaşında iken Ayluğa iltüp altı ayı ulûfeye yazdırup mutaşarrıf olup atası vefâtından sonra Şofya'ya gelüp hemşiresi zevci imâm-ı fâzıl Kâmil Mevlânâ Yunus Ḥalifeden Muhtaşaratı tekmi'l idüp yigirmibir yaşında tarîka çıkup dānişmend olmuştur. Fârsi'yi ḳal'a-i Aylukda taḥşîl itmiştir. Şi're onaltı yaşında ibtidâ itmiştir. Evvel didüğü maṭla' budur:

Yâ Rab ne günâh itdüm yârüm baña yâr olmaz

Şimden gerü 'âlemde n'idem ki.....

Eş'ârı ziyâde çoklık degüldür. Ba'zı ḳaşâ'idi ve târiḥleri vardır. Şāhib-i dīvândur. Ekşer-i eş'ârı 'âşikâne vü niyâzmenddür.

⁶⁹⁸⁰ kûy] bâb B

⁶⁹⁸¹ üşdi] üşüp B A F

⁶⁹⁸² eyledi] itdiler P

Ve lehu:

Çeşmi hışm itse lebin emdükçe hâlet-bağş olur (A354a)
Def' ider gerçi meyûn keyfiyyetin bâdâm-ı telh

Ve lehu:

Eylemezseñ külbemüz bir dem⁶⁹⁸³ müşerref haşre dek
Âh şâhum çağıra cânâ der ü divârumuz⁶⁹⁸⁴

Ve lehu:

Ol kemân-ebrû gâmin⁶⁹⁸⁵ dilden çıkarmayan gönül
Beñzer ol nağcîre cânın gezdirür tirin⁶⁹⁸⁶ sürer (B267a)

Ve lehu:

Ele al gönülümü cânâ disünler
Yir idindi Süleymân kefini mür

Ve lehu:

Kokılmaz bâddan sünbül alınmaz hâr elinden gül
El-ân alanuñ olmış bağ-ı ' âlem bağbân fâriğ

Ve lehu:

Bu müsâfir-hânedan göçsek gerek lîkin henûz
Naşdur eyyâmumuz bir sa' d sâ' at beklerüz

Ve lehu:

Bakılmaz yüzine gözler kamaşur od düşer cânâ
Giyüp nârenciler germ olsa cânân âftâbâsâ

Reg-i cism-i nizârum târ idüp kıddüm kemânına
Belâ bezminde nâle oldu kânûnum rebâbâsâ

Diñer yaşum geh olur gâhî akar seyl-i âbâsâ
Sebîl-i mâda dâ'ir iki gözlü âsyâbâsâ

' Akîke döndi çeşmüm ağlamakdan yaş yirine kan
Bi- ' aynih seyl-i hûn üstinde şol rengin habâbâsâ

Hazânî diñmese bârân-ı eşküm tañ mı nîsânveş
Kesilmez dūd-ı âhum başum üstinden şehâbâsâ⁶⁹⁸⁷

Gazel:

Gırre-i ebrûsıdur ol mâhı garrâ gösteren
Cezbe-i gîsûsıdur ' uşşâkı şeydâ gösteren⁶⁹⁸⁸

Kaddidür eyvân-ı hüsnin gösteren gerçi bülend
Kaşı tākıdur veli a' lādan a' lā gösteren

Görse zülf ü haddini hayrân kalur taşvîrine
Naş ile Meryem kucağında Mesîhâ gösteren

Ey Hazânî her zemân ol bağ-ı hüsnüñ güllerin
Reşha-i bârân-ı eşkümdür muṭarrâ gösteren⁶⁹⁸⁹

HUSREV: Sultân Mehemmed-i merhûm devrinde müftî-i ' âlem ve İstanbul u
Galaṭa ve Hâşlar ve Üsküdarâ kâzî ve Zirek câmi'inde müderris olup ' ilm ü fazl ile

⁶⁹⁸³ bir dem] bizüm A P

⁶⁹⁸⁴ divârumuz] divârlar B S F

⁶⁹⁸⁵ gâmin] oğın B

⁶⁹⁸⁶ tirin] yanın P / cânın S

⁶⁹⁸⁷ diñer yaşum..... şehâbâsâ] -A P S F

⁶⁹⁸⁸ cezbe-i gîsûsıdur ' uşşâkı şeydâ gösteren] kâmet-i dil-cûsıdur ol servi ra' nâ gösteren B

Gâmze-i cādûsudur dîvâne iden gönülümü

Cezbe-i gîsûsıdur ' uşşâkı şeydâ gösteren: der-kenar B

⁶⁹⁸⁹ gazel:Gırre-i ebrûsıdur..... gösteren] -P

müsellem (F349a) olan meşhûr Mevlânâ⁶⁹⁹⁰ Hüsrev'dür ki çün şöhre-i 'ilm ü fazîleti ve kemâlât-ı 'ilmiyyede 'uluvv-derecedür, sümüvv-i rütbeti güneşden rûşen ve fetâvâ vü mü'ellefâtı beyne'l-'âlimin ve'l-'âmilin mu'ayyen ü mübeyyendür. Ol bâbuñ fethi iltizâm mâ-lâ-yelzem ve irtikâba tekrâr emr-i müsellem kâbilindendir⁶⁹⁹¹ Bâ-vücûd ki bunca 'ilm ü 'amel ve 'uluvv-ı kâdr ü sümüvv-i mahâl ile gâhî teşhîz-i hâtır ve teşhîş-i havâtır için nazma tenezzül iderler imiş *teberrüken bi-enfâsîhimü'l-ķudsiyye*⁶⁹⁹². Ba'zı irâd olunmağla 'arûs-ı kelâma hâcle-i nizâm zîb ü zîver virildi⁶⁹⁹³. *Gazel:*

Başuma bezm-i ğam-ı 'ışķuñda cām efser yiter
Zahmuñ ile kanlu pîrâhen kabâ-yı zer yiter

Sen döşen gülşende dîbâ-yı çemenle lâleler
Külhen-i ğamda baña aķkerlü hâkister yiter

Saña bâliş berg-i gül perr-i hümâ bister bize
Seng-i miñnet hâr-ı ğam bālîn ile bister yiter

Berr ü baħrûñ ni' metinden el yudı göñlüm gözüm
Ab-ı himmet nân-ı 'izzet baña huşķ u ter yiter

Kabrüme hâcet degül her gice kandîl ü buħur
Ĥaddi âteş ĥâlî 'ud u zülf ise micmer yiter⁶⁹⁹⁴

Mülk-i 'ışķa ĥusrevem derd ü belâ ğam leşķeri
Zülfî sevdâsı livâ-yı ejdehâ peyker yiter⁶⁹⁹⁵

Ve lehu:

Ķal' a-i miñnet beden burc-ı belâ başum benüm
Ahum âteş dūd bārūtum topı yaşum benüm

Gözlerüm şâh-ı hayâlün taħtı olduĥın bilüp
Üstine⁶⁹⁹⁶ çetr-i hümâyunlar tutar kaçum benüm⁶⁹⁹⁷

Bu maṭla' daħı şaħîḥ anlaruñdur. *Maṭla'*:

Bu çeşmüm çeşmesârınuñ 'aceb ṭurmaz aķar yaşı
Meger var ise ol 'aynuñ belâ ṭaĥındadır başı

İşķâķ Çelebi-i merḥûm taħrîf idüp böyle dimişdür⁶⁹⁹⁸ (P363b) *Maṭla'*:

Bu çeşmüm çeşmesârınuñ 'aceb ĥünin aķar yaşı
Meger var ise ol 'aynuñ ciger dâĥındadır⁶⁹⁹⁹ başı⁷⁰⁰⁰

Ĥaķîr bu vech ile tetebbu' itmişdüm. *Li-muħarririhi:*

⁶⁹⁹⁰ Mevlânâ] Moñla F

⁶⁹⁹¹ çün şöhre-i 'ilm ü fazîleti.....kâbilindendir] -B A P S

⁶⁹⁹² *Kutsal nefesleriyle bereketlenerek*

⁶⁹⁹³ ba'zı irâd virildi] bu ĥazelleri sebt olındı. B A S / bu maṭla' ları sebt olındı P

⁶⁹⁹⁴ ĥazel: Başuma bezm-i ğam-ı 'ışķuñda.....yiter] -A P F

⁶⁹⁹⁵ mülk-i 'ışķa.....yiter] -B A P F

⁶⁹⁹⁶ üstine] üstüme F

⁶⁹⁹⁷ ve lehu: Ķal' a-i miñnet..... benüm] -A P

⁶⁹⁹⁸ İşķâķ Çelebi-i merḥûm taħrîf idüp böyle dimişdür] -F // dimişdür

Anadan bile ṭoĥmışdur ğam-ı Şîrîn ile Ferhâd

Ya anuñ yâr-ı cânıdur yâħud Sedir-i ķarındaşı

İşķâķ Çelebi'nüñ maṭla' inuñ menşe'i Moñlâ Ĥusrevüñ bu maṭla' ıdur. Ĥusrev-i Maṭla' : F

⁶⁹⁹⁹ dâĥındadır] ṭaĥındadır P

⁷⁰⁰⁰ İşķâķ Çelebi-i merḥûm.....baş] -A

Kemāhî seyr olunurdu o burc-ı hüsñ kumâşî
Araya girüp engel olmasaydı gözlerüm yaşı

Gözüm eşkümle remz eyler gönül âhumla gamz eyler
Senün ' işkuñdan olmışdur baña bunca ' Aden taşî

İki gözüm iki yoldan reh-i dildāra nāzırdur
' Adū-yı kec nazar şalsa ' aceb mi gözlerüm yaşı

Mesîhî:

Kapuñda ol kadar kan ile akdı gözlerüm yaşı
Ki hep yâkūt la' l oldı işgüñüñ içi taşî

Edepsüzlik idüp öykünmeyeydi la' l ile hâtem
Kimesne aña dimezdi gözi üstinde var kaşı⁷⁰⁰¹ (B267b)

HUSREVÎ: Nāmı Muştafā Çelebi'dür. Mevlānā-yı mezbūruñ ahfādındandır. Kābiliyyet-i ırsıyye ile eryahiyye-i fıtrıyyeyi cem' idüp cāmî' ü'l -haşleteyn⁷⁰⁰² olup ser-māye-i nuḳūd-ı ' ömri iktisāb-ı fazilete ve ictinā-yı şemerāt-ı ' ilm ü ma' rifete şarf idüp ba' de tekmi' t-ṭarîḳ ' alā⁷⁰⁰³ mā-yelik Monlā Hazretlerinden huşul⁷⁰⁰⁴ -ı mülāzemet ve bi'l-istihkāk anlarıñ terbiyeleriyle mutaşarrıf-ı hıdmet-i dirāset olmışdur (F349b). Kābil ü kāmîl, hoş-ṭab' u hoş-mezāk, kerimü'l-a' rāk⁷⁰⁰⁵ şerifü'l-aḥlāk cevāndur⁷⁰⁰⁶. Halā Çekme medresesine otuz aḳça ile müderrisdür gāhî şî're daḥı meyl ider. *Maṭla*⁷⁰⁰⁷:

Yanuña alup rakîbi eyledün ' azm-i çemen
Yanuña ḳalır mı ey serv-i sehî seyr eyle sen

*Maṭla*⁷⁰⁰⁸:

Şabā iletmege kūyına cism-i hāksār ister (A354b)
Velî dil irmege bu ârzūya rûzgār ister

Ve lehu:

Öldürme haste-hālūñi cev ü cefāñ ile
Böyle dirilme begcegizüm mübtelāñ ile⁷⁰⁰⁸

Ve lehu:

Şalup tiğ-i firāḳuñ cisme gitseñ ṭalbınur bu dil
Şu murg-ı bismile beñzer revān olduḳda cān ditrer⁷⁰⁰⁹

Ve lehu:

Gül-i maḳşūd el virmez⁷⁰¹⁰ açılmaz ḡonce-i ümmîd
Nice ḥandān olayum ki⁷⁰¹¹ gönülde ḥārḥārum var⁷⁰¹² (S183a)

Der-kāse-bāz:

Bir ' aşıḳuñ ki sevdüḡi ol kāse-bāz ola
Biñ kāse zehr içerse aña günde az ola

Muṭrib rebāb u nāy u def ü çenge çāre ḳıl
Bî-çāre gönlüme ola ki çāre-sāz ola

Ve lehu:

Fikr-i zülfüñle kapuñda āh iden görmez ḳaşuñ
Ey yüzi gün gökde ebr olsaydı görinmez hilāl

⁷⁰⁰¹ ḥaḳîr bu vech ile tetebbu' itmişdüm.....ḳaşî] -B A P S

⁷⁰⁰² cāmî' ü'l -haşleteyn] envā' -ı ' ulüm u fūnūn F

⁷⁰⁰³ ' alā] ' ilme P

⁷⁰⁰⁴ huşul] -B F

⁷⁰⁰⁵ a' rāk] eşrāk B

⁷⁰⁰⁶ cevāndur] cevāndur. Mevşūf-ı faẓl u kemāliyle ma' ruf cevāndur F

⁷⁰⁰⁷ maṭla'] şî' r-i ü B / ez-eş' ār-ı ü F

⁷⁰⁰⁸ maṭla' : Şabā iletmege.....ile] -F

⁷⁰⁰⁹ ve lehu: Şalup tiğ-i firāḳuñ.....cān ditrer] -P F

⁷⁰¹⁰ maḳşūd el virmez] maḳşūda el irmez P

⁷⁰¹¹ olayum ki] olayun kim P

⁷⁰¹² ve lehu: Gül-i maḳşūda.....ḥārḥārum var] -F

Derdüme dāl oldı ƣaddüñle iki zülfüñ didüm
Ol cemālî ħüb gösterdi baña rüy-ı celāl⁷⁰¹³

HUSREV: Bu Husrev⁷⁰¹⁴ İstanbullıdır. Babası Yaya sancağı begidür, kendü abdāl-nefs⁷⁰¹⁵ fāniveş yigitdür. Nihādında ‘ışk cezbese ve sülük şu‘besi vardır; meşā’ihe tereddüdi ve fuƣarā-yı bāb-ı Allāh’la⁷⁰¹⁶ āmed şudı vardır. Şi‘ri dağı verā-yı revāk-ı ģaybdan ve şafır-i murğān-ı ‘ālem-i lāreybden⁷⁰¹⁷ söyler. *Şi‘r-i ü:*

Bizümle imtizāc itse ne var ol pādşā-meşreb
Gedālar pādşā-meşreb gerek şehler gedā-meşreb

Baña cām-ı maħabbetden şunılmış saña kevşerden
Ĥaƣıƣat hep bir olmaz muħtelifdür zāhidā meşreb

Yine Manşūrveş bed-nām-ı ‘ām olmak diler göñlüm
Yine Mecnūn gibi şeydālîƣ⁷⁰¹⁸ eyler⁷⁰¹⁹ iƣtizā-meşreb

Yūsuf nām dil-beri bir gün ‘Avretbāzārı’na gelmedükde dimişdür. *Beyt:*

Zindān olursa tañ mı benüm başuma cihān
Bāzāra gelmedi bu gün ol Yūsuf-ı zemān

Ebnā-yı zemāndan biri bir gün⁷⁰²⁰ ba‘z-ı Etrāki ziyāfet eyler. İçlerinden bir ƣalilü’l-idrāk meclisde bir Firengi sâ‘at görüp ne idüğün bilmeyüp şüretine meftūn olup tama‘ (B268a) idüp çalar. Fāħir libāsıyla kürki var imiş, kürk (P364a) içine şalar. Sāhib-i meclis sâ‘atı görmeyicek miħmānda olmak ihtimālın virmeyüp bir miƣdār ki cüst ü cū eyler⁷⁰²¹. Müyesser olmayıcaƣ ferāğat idüp ģayrı güft ü gü eyler⁷⁰²². Sâ‘atüñ zemānı geldükde nā-ğāh çalar. Yārān bilüp⁷⁰²³ ģarîf ģicābdan başın aşığa şalar. Husrev Beg işidüp bu vech ile nazm eyler. *Nazm*⁷⁰²⁴:

Bir şadā çıkdı içinden kürküñ
Ne bu⁷⁰²⁵ şu didi birisi Türküñ

Bildiler anı ki sâ‘at çaldı
Ƣoynına ƣoyduğı sâ‘at çaldı

Cān Memi, Sipāhî laƣab bir dil-ber sevdükde dimişdür. *Beyt:*

Lebi şirîn yūzi ģurşid ruħsārın ƣamer dirler
Bu ģüsn ile Sipāhiyi ģalāyık cān sever dirler (A355a)

Otlıƣcı-zāde nām dil-ber saƣallandukda dimişdür. *Beyt:*

Ƣaşlaruñ yaşıdı kemānın geleli tūy⁷⁰²⁶ yūzüñe
Müjeñ oƣlarını şimden gerü al şoƣ gözüñe⁷⁰²⁷

⁷⁰¹³ der-kāsebāz: Bir ‘āşıƣuñ ki.....rüy-ı celāl] -A P F

⁷⁰¹⁴ bu Husrev] -F

⁷⁰¹⁵ nefis] naƣş B F

⁷⁰¹⁶ Allāhla] Allāha F

⁷⁰¹⁷ ve şağır-i murğān-ı ‘ālem-i lā-reybden] -F

⁷⁰¹⁸ şeydālîƣ] şeydālîƣ P

⁷⁰¹⁹ eyler] itdi F

⁷⁰²⁰ bir gün] -A P S

⁷⁰²¹ eyler] ider P

⁷⁰²² eyler] ider P

⁷⁰²³ bilüp] ģāle vāƣıf olup P

⁷⁰²⁴ nazm] ƣıı‘a B A P S

⁷⁰²⁵ bu] be S F

⁷⁰²⁶ geleli tūy] gelicek tū P

⁷⁰²⁷ Cān Memi Sipāhî laƣab.....gözine] -F

Cemālî-nām şâ'ir Fuḳarā Devesi dirler Tābî'yi mübālağa idüp medḥ itdügine⁷⁰²⁸ dimişdür. *Beyt:*

Tābîyi ögüp şatmak olmuş durur a' mālî
Gördün mi Cemālîyi olmuş deve dellālî

Der-kāse-bāz:

Bir ' aşıkun ki sevdügi ol kâse-bāz ola
Biñ kâse zehr içerse aña günde az ola

Ve lehu:

Fikr-i zülfünle kapuñda âh iden görmez kaşun
Ey yüzi gün gökde ebr olunca görünmez hilâl

Derdüme dâl oldu kaddünle iki zülfün didüm
Ol cemâl-i hûb gösterdi baña rüy-ı celâl⁷⁰²⁹

HİZRÎ: Latîfî tezkiresinde Burusa müftîsi⁷⁰³⁰ (F350a) Aḥmed Paşa'nun oğlu Hızır Beg Çelebi'dür ve dedesi⁷⁰³¹ ve kendü Hızrî maḥlaşıyla mezkûrdur dimişdür. Mezkûr Hızır Beg Çelebi ki Müftî Aḥmed Paşa'nun oğludur, Burusa'da Kabluca müderrisi iken Emir Buḥārî'ye⁷⁰³² şüfî olmuştur. Anuñla bizüm mâ-beynümüzde karâbet-i şihriyye vardır, evlâdı aḳribâmızdur. Fi'l-ḥaḳîḳa nâmı Hızır Beg'dür ammâ Emir Buḥārî mülâbesesiyle Buḥārî taḥalluş ider. Şi'ri taşavvufa mütemaḥḥız olmağın bâb-ı bâda irâd olunmuş degüldür (P364b). Dedesi ki İstanbul kâzîsı evvel ol olmuştur, 'Arabî ve Türki şî'ri vardır ammâ kayd-ı taḥalluşdan muṭlaḳdur. Bu Hızrî, Yeñiḥişâr'dan bir demürün⁷⁰³³ oğlu idi, nâmı Hızır olmağla Hızrî taḥalluş iderdi. Yârânumuzdan idi. Şüh-ṭab' u küşâde-dil, hevâ vü hevese mâ'il, dânişmend zümresinün rind ü ḳallâşı ve şu'arânun levend ü evbâşı idi. Mâ-meleki der-miyân ve yanında seng ü meder ne ise sim ü zer hemçünân idi. Mey-hâne küşesin feleke virmezdi, gözine getürmeyince ders-hâneye girmezdi. Şahn'da merḥûm (A355b) Taşköpri-zâde ḥidmetine irdi, ḥaylî şuğl idüp feth-i bâb-ı 'ilm temâm el virdi⁷⁰³⁴. Birkaç gün daḥı⁷⁰³⁵ merkez-i dâ'ire-i irşâd ve ḳuṭb-ı felek-i reşâd⁷⁰³⁶ Şeyḥ Merkez-i merḥûma şüfî oldu. Çün televvünî şavuldu, yine Taşköpri-zâde'ye teveccüh itdi andan yine televvün-i ṭab' (B268b) iḳtizâsıyla yok yok 'âlem-i ezelün ḳadr u ḳazâsıyla Şâm yeñiçerilerine yazıldı. Yaḳalı çuḳa vü börk giyüp yârân gördükçe gâḥ bi-pervâlanup gâḥ alındı vü bozıldı. Şâm'a varup ḥacc sa'âdetine fâ'iz oldu. Yine İstanbul'a gelüp Taşköpri-zâde İstanbul kâzîsı bulunup yine almak câ'iz oldu⁷⁰³⁷. Maḥkemesine kâtib idinüp nevbet alınmak lâzım geldükde⁷⁰³⁸ yeñiçerilük taḳrîbi ile ḥünkâr ḳulıdur diyü 'arz olunup⁷⁰³⁹ mülâzım oldu. Sehl müddet⁷⁰⁴⁰ geçmedin peyk-i ecel irdi, amân virmeyüp giribânın aldı⁷⁰⁴¹ ne giribân belki cânın aldı, vücûdın ḥâk-i fenâya şaldı. Merḥûm her zemân dânişmend oldum müzevvece 'işâbesinden (F350b) tolu içdüm şüfî; oldum tâcdan tolu içdüm; yeñiçeri oldum börk kayyımından tolu içdüm dirdi⁷⁰⁴². Bunuñla yârândan rüçḥân da'vâsın iderdi Tecâveze'llâhu 'an seyyi'âtihi⁷⁰⁴³ saḳṭâtihi ve maḥâ hefevâtihi innehu 'afuvvun ḡafûr⁷⁰⁴⁴ Eş'âr-ı ü:

⁷⁰²⁸ itdügine] itdüginde P F

⁷⁰²⁹ der-kāsebāz: Bir ' aşıkun ki.....rüy-ı celâl] -B S F

⁷⁰³⁰ müftîsi] müftîsi olan F

⁷⁰³¹ dedesi] cecdi F

⁷⁰³² Buḥārîye] Buḥārî hazretlerine kaddese sırrehu P

⁷⁰³³ demürün] demürce F

⁷⁰³⁴ virdi] virdi andan F

⁷⁰³⁵ daḥı] -F

⁷⁰³⁶ reşâd] reşâda F

⁷⁰³⁷ aldı] olunup F

⁷⁰³⁸ alınmak lâzım geldükde] alındıkda B

⁷⁰³⁹ alınmak lâzım geldükde.....'arz olunup] alındıkda yeñiçerilük taḳrîbi ile B A P S

⁷⁰⁴⁰ müddet] -B A S / zemân F

⁷⁰⁴¹ aldı] -P

⁷⁰⁴² dirdi] -B A F

⁷⁰⁴³ seyyi'âtihi] -A P

⁷⁰⁴⁴ Allah günahlarımı affetsin ve hatalarını bağışlasın. Şüphesiz o, affedici ve bağışlayıcıdır.

Reşen-i zülf-i dil-âvîzi ucından cân-bâz
Rîsmân üstine çıksa şalavât ile yürür

Ve lehu:

Haṭṭı ‘ aceb mi havlı çeke gird-i la‘ line
Şimdi Yeñiḥişâr kirâsı zemânıdır⁷⁰⁴⁵

Ve lehu:

Zenehdânında dil güm olmuş idi
Haṭ-ı dildâr irdi Hızır irişdi⁷⁰⁴⁶ (P365a)

ḤALİL-İ ZERD: Şarı Ḥalîl demekle ma‘rûfdur. Burusalıdır. Zerd-fâm u za‘îf-endâm, lâgar-ten u şîrîn-şuḥân, zemânenüñ zurefâsından ve şu‘arâsından, Lâgmî‘î-i merḥûm aşḥâbından, fânî-şive vü yetimveş, şûride vü müşevveş, rind-i cihânsuz ve levend-i ‘ışk-âmûz idi. Vech-i ma‘âşî bâb-ı Allâh’a münḥaşır ve sebeb-i intî‘âşî⁷⁰⁴⁷ fütûḥ-ı zurefâ-yı ekâbir idi. Niçe zemân İstanbul’da vü Burusa’da ekâbirüñ şuḥanverleri ve erkân-ı divân ehl-i hünerleri ile olurdu⁷⁰⁴⁸ sonra Mısır’da sancak begi olup evvel zemânlarda zurefâ-yı erbâb-ı divândan olan Burusalı muḥâsebeci⁷⁰⁴⁹ Ahmed (A356a) Çelebi ki akrânının güzidesi ve rûzgâruñ gürg-ı bârân-didesi ve küttâb-ı divânüñ dânişveri vü hüner-verzidesi olup evi erbâb-ı tecridüñ⁷⁰⁵⁰ ḥânkâhı ve bâğçesi İshâk Çelebi-i merḥûm ve sâ‘ir rindân-ı ‘ulemânüñ teferrücgâhı idi, merḥûm Şarı Ḥalîl ekşer-i zemânda⁷⁰⁵¹ anuñla olurdu. İttifâk Ahmed Çelebi’nüñ kendüye maḥşûş bir dil-beri ile ser ü kârı vardır diyü ḥussâd (S183b) ittifâk iderler⁷⁰⁵². Ḥalîl-i derdmend dil-berüne gönül virdi, tevsen-i ṭab‘-ı tünd-gâmı peyvend-i edebi kırdı kuruya girdi diyü Ahmed Çelebi’ye⁷⁰⁵³ nifâk iderler belki ba‘zılar Ḥalîl’i dil-berle latîfe vü bâzide belki dest-i dirâzide belki ḥınk-ı nefsi meydân-ı zevkde, vakt-i ḥınkda terk ü tâzide⁷⁰⁵⁴ gördük dirler. Ḥalîl’e ḥaclet ‘ârîz⁷⁰⁵⁵ olup piyâde sefer-i ḥacca niyyet eyledi. Anda varup Ka‘be⁷⁰⁵⁶ vü Taybe’de (B269a) ikâmet ve cüz’i şurre ile kanâ‘at eyledi. Ḥaylî salâḥ ḥâlî ve sûtûde ḥîşâlî şâyi‘⁷⁰⁵⁷ oldı. Ba‘dehu mevti vâkı‘ oldı⁷⁰⁵⁸. *Gazel-i ü:*

‘Aşîka dil-rübâ mı eksük olur
Ehl-i derde belâ mı eksük olur (F351a)

Ne şorarsın Ḥalîlî⁷⁰⁵⁹ ağladuğum
Yâr ile mâ-cerâ mı eksük olur⁷⁰⁶⁰

Ve lehu:

Didi miyânımı añma uzatma ağzuma dil
O yok bu yok ya bu gönülümü n’eyle egleyeyüm

Ve lehu:

Görüp ḥaṭṭ-ı ğubârını yolında şöyle ḥâk olduñ
Eger kaşî kemânın seyr idersen göresin tozı

Burusa ḥaḳḳında dil-berleri evşâfında⁷⁰⁶¹ bir şehr-engîz-i şekl-i kıṭ‘a dimişdür andan ceste ebyâtdur. *Ebyât:*

⁷⁰⁴⁵ ve lehu: Haṭṭı ‘ aceb mi.....zemânıdır] -F

⁷⁰⁴⁶ ve lehu: Zenehdânında.....irişdi] -A P F

⁷⁰⁴⁷ sebeb-i intî‘âşî] -F

⁷⁰⁴⁸ niçe zemân İstanbulda.....ile olurdu] -B A P S

⁷⁰⁴⁹ muḥâsebeci] -F

⁷⁰⁵⁰ erbâb-ı tecridüñ] zurefânüñ tecridlerinin F

⁷⁰⁵¹ zemânda] zemânında B / zemân P

⁷⁰⁵² iderler] idüp F

⁷⁰⁵³ Çelebi’ye] Çelebi’yle B A S F

⁷⁰⁵⁴ belki ḥınk-ı nefsi meydân-ı zevkde vakt-i ḥınkda terk ü tâzide] -P

⁷⁰⁵⁵ ‘ârîz] ‘ârîz tutmağa mecâlî olmayup F

⁷⁰⁵⁶ Ka‘be] Ka‘bede mücâvir ü gâh F

⁷⁰⁵⁷ şâyi‘] vâkı‘ F

⁷⁰⁵⁸ ba‘dehu mevti vâkı‘ oldı] -F

⁷⁰⁵⁹ Ḥalîlî] Ḥalîl B A P S

⁷⁰⁶⁰ ne şorarsın.....olur] -A P

⁷⁰⁶¹ evşâfında] vaşfında P

Kılca aşşı idemez kim ki sever mû-tâbı
Çulı torbayı yir oñmaduk olur aña uyan

Ben katır-zâdeden ey dil nice el çekmeyeyüm (P365b)
Eşek ayağı geçer ‘aşıkına ol fettân

Sevme baş ağrısı oğlan ki reh-i ‘ışkında
Derd-i ser çekmeyenün⁷⁰⁶² başına itmez dermân⁷⁰⁶³

Lâmi‘î-i merhûmun İbrâhîm nâm Pertevî maḥlaş hem-pence-i âftâb bir oğlu var idi ki sâ‘ir halkı küşte-i ‘ışk itdüğinden gayrı mezbûr Ḥalîl’i tiğ-i ğamzesiyle kurbân itmekde mânend-i İsmâ‘îl ve âteş-i ‘ışkıyla yirini nâr-ı Ḥalîl itmiş idi. Şems mey-hânesi ki Burusa’nuñ mâh-rûlarına menzîl ve şu‘arâ vü erbâb-ı tab‘ına maḥfildür bir gün meger şeref-i âftâb olmuş idi ki Ḥalîl’ün⁷⁰⁶⁴ (A356b) tâli‘i lem‘a-i sa‘âdet bulmuş idi. Pertevî şehri gün toğar gibi toğrı Şems meyhanesinin der ü divârın tâb-ı envârıyla reşk-i burc-ı âftâb eyler, Ḥalîl⁷⁰⁶⁵ hazır bulunup pertev-i ‘aks-i ruḥıyla neşv ü nemâ bulur, bediheten bu beyti söyleyüp ehl-i meclis içinde bülbül-i gûyâ olur. *Beyt:*

Pertev-i mihr-i ruḥuñ bezmümüze virdi ziyâ
Şems mey-hânesinin yine günü toğdı şehâ

Merhûm eyü târiḥler daḥı söylerdi. Burusa şehri egerçi bihiştân⁷⁰⁶⁶ ve içinde suları⁷⁰⁶⁷ kevşer ü selsebil gibi her sū⁷⁰⁶⁸ sebil ü revândı. Ammâ kâh-rizleri güzer gâh-ı kâzûrâta ve elvâş u ervâşa⁷⁰⁶⁹ uğrayup çâr-sularında çirkâbları daḥı câri vü nümâyândı. Her dil-ber ki mürûr itse ne kadar pāk-dâmân ise⁷⁰⁷⁰ elbette ter-dâmen olurdu ve ard eteginde⁷⁰⁷¹ namâz kılaçak şûfîler ‘ubûr itse tahâret-i zeyllerine nokşân gelürdi. Merhûm Sultân Süleymân, İbrâhîm Paşa’yla Burusa’ya şikâre varduklarında zülâl-ı pāk⁷⁰⁷² u tab‘-ı tâbnâklarına bu ma‘nâdan keder bürinüp⁷⁰⁷³ fi‘l-hâl ol şehri tâhir ü mutahhar itmege deryâ-yı iltifâtı feyzân ider ve taḥîr-i şehre mevc-i lücce-i himmetlerini cuşân ider. Maḥarr-ı çirkâblarını memerr-i seyl-âb idüp kârizlerini muḥkem ü üstüvâr ve seng ü gec ile be-hem ü hemvâr itdiler. Letâfetden yollar şöyle oldu ki gice ile (B269b) igne düşse bulunur ve nezâfetden bal dökilse yalanurdu. Kilâb-ı kūy u kuçe rakîb-i seg gibi yiyecek murdâr bulamayup⁷⁰⁷⁴ kudurup kendü etin yemege yalmanup (F351b) yalanurdu. (P366a) Ḥalîlî bu hâli müşâhede idüp⁷⁰⁷⁵ bu târiḥi dimişdür ki *Târîḥ:*

Pâdşâhum âb-ı luṭfuñ Burusayı pāk eyledi

ve İshâk Çelebi’nün Şâm kâzîsı olduğına dimişdür. *Târîḥ:*
Vâli-i Şâm eyledi İshâk Efendi Ḥak sizi

ḤALİLÎ: Meşhûr Ḥalîlîdür ki Diyârbekr’dan Rûm’a şugle gelürken İznîk’de bir dil-ber sevüp iştigâline mâni‘ olup⁷⁰⁷⁶ (S184a) ferâgat idüp kalmışdur (A357a) İznîk’de sevdiği dil-berle olan aḥvâlin dâstân idüp nazm eylemişdür. Efvâḥda *Divân-ı Ḥalîlî* demekle meşhûrdur ve eşnâ-yı dâstânda kendünün Rûm’a geldiği ve ol zemânda Burusa vü İznîk mecma‘-ı ‘ilm ü ‘ulemâ olup İznîk’de şugl kaşd iderken şu‘le-i âteş-i

⁷⁰⁶² çekmeyenün] itmeyenün B A S

⁷⁰⁶³ ve lehu: Didi miyânımı aîma uzatma ağzuma dil.....dermân] -F

⁷⁰⁶⁴ Ḥalîlîün] Ḥalîl-i bî-çârenün F

⁷⁰⁶⁵ Ḥalîl] Ḥalîl-i bî-çârenün F

⁷⁰⁶⁶ bihiştân] bihiştîşân F

⁷⁰⁶⁷ suları] -B A S F

⁷⁰⁶⁸ sū] sū âb-ı revânları B A S F

⁷⁰⁶⁹ ve elvâş u ervâşa] -F

⁷⁰⁷⁰ ise] olsa B A S / olursa F

⁷⁰⁷¹ eteginde] eteginden F

⁷⁰⁷² pāk] -P

⁷⁰⁷³ bürinüp] yürinüp P

⁷⁰⁷⁴ bulamayup] bulımayup B P

⁷⁰⁷⁵ müşâhede idüp] göricek F

⁷⁰⁷⁶ olup] oldu F

‘ışk⁷⁰⁷⁷ cümle âmālın yakduğu mestürdür. Nazmı nazm der-vasaṭ ve fūnūn-ı nazmda ol
dāstānla anda olan ğazelleridür şāyi‘ olan⁷⁰⁷⁸ faḳaṭ *Şi‘r-i ū:*
Çü düşdüm senden ayru ey güzel ḥan
İşümdür nāle vü feryād u efgān

Eger bu nev‘ ile ḳalursa hicrān
Gözüm ḳan ağla cān vir dil ciger yan

Ġazel:

Ol ki sīmīn elleri ‘āşıḳlaruñ ḳanındadır
Gönlümüñ cem‘ iyyeti zūlf-i perişānındadır

Gözleri bir ğam-zede feth itdi dil iḳlīmīni
Ḳaşdı şimdi ben ğarīb üftādenüñ cānındadır⁷⁰⁷⁹

HAYĀLĪ ÇELEBĪ⁷⁰⁸⁰: Vilāyet-i Rūm’da ‘ilm ü faẓīlet ve kemāl ü
ma‘rifetle ma‘mūr u ābādān ve ḳadīm ḥānedān ki Monlā ‘Abdü’l-kerīm
Ḥānedānī’dür,⁷⁰⁸¹ Dimetoka’da neşv ü nemā bulup memālik-i Rūm’uñ müftisi ve ‘ayn-ı
a‘yānidur. Ḥayālī Çelebi ol ‘Abdü’l-kerīm’uñ⁷⁰⁸² oğlıdur. Adı ‘Abdu’l-vehhāb
Çelebi’dür ki bir miḳdār müderris olup ba‘dehu semt-i ḳazāya sulūk idüp bilād-ı
kebīre-i keşireye ke-Şelanik ü Keşire ḳāzisi olup Sultān Selīm-i merḥūm ibtidā-yı
cülūsında⁷⁰⁸³ ri‘āyetler idüp ḳuzāta⁷⁰⁸⁴ ser-dār ba‘dehu yanına getürüp defterdār
idinmişdür. Merḥūmda ṭalāḳat-ı lisān ve ‘uzūbet-i beyān kemālde imiş. Fuẓalādan
mervidür ki Sultān Selīm-i merḥūm bir gün diyār-ı ‘Acem’den geldüğinden⁷⁰⁸⁵ soñra
esnā-yı muşāḥabetde ğamgīn ve şafāḥāt-ı cebīnin pūr-çin ü kīn görüp āyine-i ḥātır-ı
‘ātırlarınuñ gird-i melālinden (P366b) ve ṭab‘-ı şeriflerinüñ sebeb-i infī‘ālinden su‘āl
ider⁷⁰⁸⁶. *Beyt li-muḥarririhi:*

‘Aceb zāmīr-i münirüñdeki ğubārından⁷⁰⁸⁷
Zücāc-ı ḥātır-ı ‘ātırda inkisārından⁷⁰⁸⁸

diyü istikşāf-ı ḥāl ider. Merḥūm (F352a) daḥı ‘Acem’e yarduḳ, ḳavābil-i ‘Acemi
Rūm’a sürdük, her ḥırfetüñ şāḥib-i hezllerin bile getürdük. Garazum buydı ki Rūm’uñ
(B270a) ḳavābil-i (A357b) ‘Acem’e ğālib olalar ve şānāyi‘ ü ḥırfetde⁷⁰⁸⁹ merātīb-i
‘āliye bulalar. İşidürem ki ḥāḳk yine ‘Acem üstādlarına mürāca‘at iderler imiş.
Rūmilere mürāca‘atdan⁷⁰⁹⁰ ‘ār u ḥamiyyet iderler imiş. Cümleden şatırac ne cüz’i
nesnedür anı Rūm’da bir kimse mümāreset idüp ‘Acem şatırac-bāzlarına muḳāvemet
idecek deñlü⁷⁰⁹¹ meşḳ itmeye. Siyāḥça ‘Acemi birikür ve anı ḳatıl-i tiğ-i ḥased itmek
içün bir ḳılıcın deger. Biz şāḥı māt itdügümüz gibi anı⁷⁰⁹² māt ider bir kimesne
bulınmaya didükde cevāb virüp pādşāhum İstanbul sāye-i devletünde mānend-i
Tebriẓ’dür ve ḳavābil-i Rūm’dan niçe kimesneler reviş⁷⁰⁹³-i erbāb-ı ḥiref-i ‘Acemi
verziş itmege nev-heves ü sebük-ḥızdır. Ta‘līḳ-nüvisleri ḳābiliyyet-i Ḥudā dādı ile
‘Acem divānisin nesh yolına gitmişler Rūm ressamları ‘Acem naḳḳaşların reng-pezir

⁷⁰⁷⁷ ‘ışk] ‘ışḳa F

⁷⁰⁷⁸ şāyi‘ olan] -F

⁷⁰⁷⁹ ğazel: Ol ki sīmīn.....cānındadır] -F

⁷⁰⁸⁰ çelebi] evvel F

⁷⁰⁸¹ Ḥānedānıdır] -F

⁷⁰⁸² ol ‘Abdü’l-kerīmüñ] anuñ B A P S

⁷⁰⁸³ cülūsında] cülūsında Selanige ḳāzī olup F

⁷⁰⁸⁴ ḳuzāta] ḳuzāt-ı kibāre F

⁷⁰⁸⁵ geldüğinden] geldükden A P F

⁷⁰⁸⁶ ider] -B / sorup F

⁷⁰⁸⁷ ğubārından] ğubārındur P

⁷⁰⁸⁸ inkisārından] inkisārındur P

⁷⁰⁸⁹ ḥırfetde] ḥarfde B A P S

⁷⁰⁹⁰ mürāca‘atdan] mürāca‘at itmekden P

⁷⁰⁹¹ deñlü] miḳdār F

⁷⁰⁹² anı] onı B //Tensīkü’l-şafā: der-kenar B

⁷⁰⁹³ kimesneler reviş] kimesne rüşen F

itmişlerdür. Takyecileri ‘Acemlerün takyesin başlarına oldurduk diyü feraḥdan⁷⁰⁹⁴ tācların göge tūgdürdiler⁷⁰⁹⁵; kazzāzlarımız ‘Acem kazzāzlarına reşk ile yilden dügmeler dügdürdiler. Hayyātları şan‘at-ı Firengide reh-neverdlikler itdiler ki ‘Acem derzilerine tekeleler⁷⁰⁹⁶ giydürdiler. Harrātları ‘Acem-ķelle-ķuşklarına çıkruğa çevirdiler. Aşçılarına ne çāšniler içürdiler. Başçıları paçariz olmayalum diyü yine ‘Acem ser-ḥaddine irdiler. Halvācılarına ağızları dadın virdiler egerçi *Mısrā*‘:
Kes ne güyed ki düğ-ı men turuş est⁷⁰⁹⁷

diyü biribirin yirdiler ammā⁷⁰⁹⁸ ayrancılarına yağ yoğurddan mı olur yoğurd yağdan mı olur bildürdiler. Sāzendeleri kemānçecilerinün ağızlarından şakızın çekdiler. ‘Avvādalarının sinelerinden küller yirine dāğ-ı ḥasret (S184b) yakup yakılarının otların ekdiler. Hallācların penbe gibi atdılar. Bāzarcıların haberleri yoğken ardlarından⁷⁰⁹⁹ şatdılar. Yayıclarının ḥasedden (P367a) bağrıları katdılar. Güreşçileri bunların şadmesine mecāl⁷¹⁰⁰ getürmeyüp yatdılar. Tırgerlerinin okları gibi ağızların kana yudılar⁷¹⁰¹. Şerbetçileri cüllāblarından (F352b) el yuyup şerbetlerinden şovudılar. Dellākları bu dellāklara baş indürdiler. Birbirleri āyinedārlarının (A358a) mir‘atla mir‘at-ı ‘ırzların şındurdılar. Şatrançda ḥod Siyāḥça zebūnum, ferzīn bend ile cūhūd-ḥānede māt eylemek⁷¹⁰² ednā oyunumdur didükde pādşāh dīde gūyem diyü evvelā niçe dest-i şatranç kurdurup⁷¹⁰³ Siyāḥça’yı önlerinde şeh-māt ider ve esnā-yı lu‘bda nevādir ü meḍāḥik⁷¹⁰⁴ ma‘ārif ü leṭā‘if söylemekle pādşāhı bi-iḥtiyār mā‘il idüp ḥazret-i ḥünkār aña niçe şāḥāne iltifāt ider. Didüğün sözleri işbāt eyle diyü buyururlar.⁷¹⁰⁵ Ol daḥı her ḥırfetün kāmillerinin ve her şan‘atun kāmillerinin (B270b) ve pişeverlerinin kārlarından ve üstād işlerinin yādgarlarından nümūdār ve kendünün şıdkı bedidār olmağcūn nümüneler getürürler. Pādşāh cümlesin ḥoş görürler. Kimine ‘ulūfe ve kimine bahşış ve kimine terakķiler ile bahşāyiş buyurup kise⁷¹⁰⁶-i amālları māl ile māl-ā-māl olınca ve ceyb ü dāmānları nuķūd-ı ‘uḥūdla⁷¹⁰⁷ tolunca her birini luṭf u kereme toyururlar. Bu gāzeller ki meşḥūr Ḥayālī’ye isnād olunur, ḥaķıķatde anun degüldür bunundur. *Gazel*:

Hayret alur ‘aqlımı bakşam gözine kaşına
Hey ne zibā naķş olur şad āferin naķķaşına⁷¹⁰⁸

Meşhedi taşını Mecnūnun ‘alāmet şanmañuz
Seng-i miḥnetdür ki yağdurdı zemāne başına

Ve lehu:

Ḥarāb olupdur ol ābād gördüğün gönlüm
Ġamuñla toptoludur şad gördüğün gönlüm⁷¹⁰⁹

Ve lehu:

Sāyeveş ḥāk oldı dil ol serv-i bālādan cüdā
Zerre gibi āftāb-ı ‘ālemārādan cüdā

Her kişi yārin temāşā itmede bir kūşede
Ben Ḥayāl-i yār ile kıldum temāşādan cüdā⁷¹¹⁰

⁷⁰⁹⁴ feraḥdan] feraḥından B

⁷⁰⁹⁵ tūgdürdiler] kındurdılar B A S

⁷⁰⁹⁶ tekeleler] tekle P

⁷⁰⁹⁷ *Kimse ayranım ekşi demez.*

⁷⁰⁹⁸ egerçi..... ammā] -F

⁷⁰⁹⁹ ardlarından] eñselerinden P

⁷¹⁰⁰ mecāl] tāķat P

⁷¹⁰¹ yudılar] buladılar B

⁷¹⁰² eylemek] itmek P

⁷¹⁰³ kurdurup] kındırup P

⁷¹⁰⁴ meḍāḥik] zāvāḥik B

⁷¹⁰⁵ buyururlar] sorarlar F

⁷¹⁰⁶ kise] kemīne F

⁷¹⁰⁷ ‘uḥūdla] ‘uķūdla F

⁷¹⁰⁸ naķķaşına] üstādına P

⁷¹⁰⁹ ve lehu: Ḥarāb olupdur.....gönlüm] -B A P S

HAYALİ-İ MA'RUF: Rûmili'nün suhanârâsı, hevâ-yı istignânuñ hümâsı, Kâf-ı 'âlem-i ıtlâkuñ 'anķâsı, bî-teķayyüdlük kūyınuñ gedâsı, şeh-levendlik⁷¹¹¹ gürühnuñ pādşası meşhūr Hayâlî Beg'dür ki mezkûruñ mevlidi Yeñice-i Vardar'dur. Hadd-i zâtında (P367b) Rûmili şâ'irlerine ser-dârdur⁷¹¹². Ammâ neşv ü nemâsı budur ki nâmı Mehemmed'dür ve lakabı Bekâr Memi idi. Uşulî'nün ve Hayreti'nün muşâhib ü hem-demi idi. Evvel ki debistân-ı edebde sebak-ķhân (A358b) ve *Gülistân u Bûstân*'dan varak-gerdân olup vatanından hicret ve kūşe-i çeşm-i hûbândan dil-i 'uşşâķa pervâz ider. Gamze gibi uç illerden (F353a) iç illere 'azimet ider iken henüz 'aks-i ebrûsı âyine-i ruķşârına düşmiş ve gird-i leb-i şirinine mürçe-i hatt üşmiş idi ki Baba 'Alî Mest-i 'Acemî ki zemânında ser-ķalka-i Kâlenderiyân ve bende-i ķalka be-güş-ı Hayderiyân olup âvâz-ı zenciri niçe 'âķılı mecnûn eyler ve na'l-ı ķalka-i güşı piyâde 'azm-ı râh eylese 'arşâ-i felekde seyr-i mâh-ı neve na'l-ı bâzgün eyler. Boyunında tavķı ile niçe gerden-ķeşleri bende itmiş ve egninde cevâlıkı ile anca delķ-püş-ı ezrak-taylasân zerrâķları üftâde vü efgende itmiş⁷¹¹³. Meyân-bendindeki kullâb-ı ejder-seri tilsim-ı genc-i vücûd eylemiş, ķalka-i tarikatle bende-i ķalka-be-güş idinüp div-i şühûdınun vücûdın nâ-bûd eylemişdi. Bir gürüh-ı enbûh-ı pür-şükûh-ı kâlenderân ve cemâ'at-ı ser-bürehnegân-ı bî-ser ü sâmân ile Yeñice'ye uğraduklarında Hayâlî bunların did ü vâ-didinden zevk ve daķķ u lakķlarından izhâr-ı şevķ idüp kūçeklerine 'ışķ-bâzlık idüp *Beyt*:

Bir ışķ dil-berini sevdüm beg
Hele top yokdanise torlak yeg

diyü şâ'idlerine kullâb (B271a) ve miyânına zencir, güşına ķalka vü gerdenine tavķ idüp İstanbul'a bile gelür gider. Niteki kendünün bu maţla'ında işâret ider⁷¹¹⁴. (S185a).

Maţla':

Cihresinde görelî⁷¹¹⁵ lem'a-i nûr-ı Nebevî
Bir yalın yüzli⁷¹¹⁶ ışķ şevķine oldum 'Alevî

Kezâlik bu beytle andan kinâyet eylemişdür. *Beyt*:

Dilden Hayâlî şüret-i idrâķı kazıyup
Divâne-meşreb oldu Kâlenderlik eyledi

Ve bu beyti daķı bu mâ-cerâya şehâdet eylemişdür. *Beyt*:

Ey Hayâlî ben şikârın alıcı şeh-bâz idüm
Kâpdı serverlerini âķir⁷¹¹⁷ ķarakuş oldılar

İstanbul'a geldüklerinde Şarî Gürz-i merhûm ki umûr-ı şer' de şalâbeti ve beyne'n-nâş ilkâ-yı (P368a) ru'b u mehâbeti menķüldür, İstanbul kâzısı bulınup *bunuñ gibi perî-peyker* (A359a) *gûlâm-ı emred bu Râfizi-i çün div ü dedün yanında turmak ne meşrû' ve ne ma'ķüldür* diyü Hayâlî'yi Baba 'Alî Mest'ün⁷¹¹⁸ yanından alup şehir muhtesibi Uzun 'Alî dimekle ma' rûf kimesneye⁷¹¹⁹ emânet virüp Hayâlî daķı tahşil-i ma' rifete meşgûl olur. Sehl zemânda şî'r söyleyüp⁷¹²⁰ (F353b) hâl u hatt vaşfında üzerine nokķa konmayacak ğazeller yazup zûlf ü gîşü medķinde şâne⁷¹²¹ gibi bârik fikrlere ve dîr u dîrâz sevdâlara el ķarup her gice şabâķ olınca niçe ğazeli müsevvede-i hatt-ı dildâr-ı siyeh-kâr gibi beyâza çıkarup her gün ğazelleri⁷¹²² meşhûr-ı âfâķ ve kemân-ebrûlara

⁷¹¹⁰ ve lehu: Sâyeveş ķāk.....cüdâ] -F

⁷¹¹¹ şeh-levendlik] şeh-levendler A P

⁷¹¹² şâ'irlerine ser-dârdur] şâ'irlerinin ser-dârdır F // Vaşf-ı Kâlender: der-kenar B

⁷¹¹³ ve egninde itmiş] -F

⁷¹¹⁴ maţla'ında işâret ider] maţla'ıyla işâret eylemişdür B

⁷¹¹⁵ görelî] görünür F

⁷¹¹⁶ yalın yüzli] ışķ dil-berinün B A S

⁷¹¹⁷ âķir] nâ-geh F

⁷¹¹⁸ 'Alî Mestün] -B P S

⁷¹¹⁹ Uzun 'Alî dimekle ma' rûf kimesneye] yanına F

⁷¹²⁰ söyleyüp] söyler F

⁷¹²¹ şâne] sâye F

⁷¹²² ğazelleri] ğazelleri gün gibi B A S F

bağladuğı şi‘rler ‘âlemde tāk olur. Kalendarhâne-i ğurbet ü seyâhat yetimveşlerinin velisi olan⁷¹²³ İskender Çelebi, Hayâlî’yi ma‘lûm idinüp⁷¹²⁴ dıraht-ı bahtın reşehât-ı şehâb-ı nevâzişiyle terbiye eyler. Andan halîl-i pâdşâh-ı mihmân-perver-i müsâfirân, ziyâfet-hâne-i lûtf u kerem İbrâhîm Paşa’ya vâsf idüp nihâl-i âmâlin harim-i bağ-ı ferâğ-ı hâtırdâ nesîm-i (F354a) lûtf-ı ‘amîmi ile tenmiye eyler. Serverler içre gerden-efrâzlığından birisi budur ki boynundan halka-i Kalendarisin çıkarup tavk-ı zerrin geçürdi. Hayâlî dahı mengüş-ı Haydarî’den bedel kulağına halka-i bendegî geçürüp zencir-i kayd-ı zilletten âzâd olup boynı bağlu kulı olmağı revâ gördi. Giderek hümâ-yı himmeti bülend-pervâz, murg-ı ümmidi Paşa-yı merhûmuñ bâl-i ikbâlinde kol kanad idinüp ma‘lûm-ı pâdşâh olmağla pence-i sultâniden tu‘me yiyüp sâ‘id-i sa‘âdetde karar iden şâh-bâz oldu. İbtidâda ‘ulûfe itdiler. Ba‘dehu timâr virdiler yine ze‘âmet itdiler. Her gâzel ü kaşide virdükde bahşış ü ihsânlarla ri‘âyet itdiler, ze‘âmeti yüz binden ziyâde oldu. Gün geldükçe şem‘-i ikbâlî pertev-i iltifât-ı şâhi ile ziyâde oldu. Egerçi halk Hayâlî’nün hażîz-i zilletden evc-i rif‘ata ‘urûcın İskender Çelebi’nün (B271b) hevâ-yı himmetine şarf eyler ve kimi şâme-i bi-nevâyiden şâhin gibi sâ‘id-i şâhiye (P368b) pervâz itdüğün İbrâhîm Paşa’nun hüsni terbiyesine haml eyler. Ammâ hak budur ki mahzân (A359b) pâdşâh-ı hünerver ü ehl-i hüner-perverün kadr-şinâslığı idi ki şarrâf-ı himmeti ol güher-i girân-mâyeyi reh-güzâr-ı felâketde gil-âlûde ve vücûd-ı bi-sûdın gâh giyâh-endûd ve gâh kâh-fersûde görüp ziver-i tâc-ı şu‘arâ⁷¹²⁵ ve şeb-çerâğ-ı encûmen-i zurefâ eyledi. Merd-i âgâha güvâh budur ki İskender Çelebi ye‘cûc-ı fitneye sed yapmağdan ‘âciz olup zulemât-ı ecele düşdükden sonra ve İbrâhîm Paşa’nun üstüne dest-i Nemrûd-ı çerh-ı ‘anuddan âzer-i beliyyet ü nekbet üşdükden sonra pâdşâh-ı merhûmuñ⁷¹²⁶ Hayâlî’ye nazar-ı himmeti⁷¹²⁷ muhakkağ u muqarrer belki şad bâr efzûnter idi. Ze‘âmetine terakkiler ve kaşide vü gâzeller virdükçe cevâ‘iz-i seniyye ve ‘avâtîf-ı ‘aliyyelerinden⁷¹²⁸ virdüğü günden enver ve aydan eşherdür. Ammâ merhûmuñ hulûk u haşâ‘ili (F354b) ve seyr ü şemâ‘ili böyle idi ki zâtı mutlak kuyûd-ı ‘âlemden âzâde ve levh-i hâtırı hutût-ı huzûz-ı dünyâdan sâde idi. Egerçi fîtratda⁷¹²⁹ tab‘ı vü şânı ‘âlî yü bülend idi, ammâ hâk-i meskenetde ve meğâk-ı mezelletde (S185b) bir gedâ-şive vü derdmend idi. ‘Uluvv-ı câh-ı şuveri ve derûn-ı âgâh-ı ma‘neviyi cem‘ itmiş bir şeh-levend idi. Mülk ü mâl ve ehl ü ‘iyâl ve manşib u menâl ve sâ‘ir a‘mâl iştiğâlinde mücerred idi. Zencirlerle bağlasañ ahkâm-ı dünyâya gayr-ı muqayyed idi. ‘Arus-ı manşib mekr ü firîble anı şifte eylememişdi ve müzahrefât-ı câh u celâl ve mecd ü me‘âl aşlâ firifte eylememişdi. Yanında dîbâ-yı muraşşâ‘la kabâ-yı muraqqa‘ berâber⁷¹³⁰ ve önünde tâc-ı serveriye külâh-ı Tâtâri hem-ser idi. Kürki gününe göre giymek degül tennûre yanında semmûra mu‘âdil ve libâs-ı ibrişimine ve pâlâs-ı peşmineye mümâsil idi. Ol cihetden gâh dül-bend-i bülendâne ve gâh şeb-külâh-ı levendâneye mâ‘il idi. Yârân ‘âlem-i şöhetde ve dem-i ‘işretde ba‘zı temvihât ile menâşib-ı ‘âliyye terğib eyleseler ve emşâline teşbihât ile muqaddemât-ı husûlın tertib eyleseler (P369a) eger dünyânun sancağıdır hakikat-i âvâz-ı tablı kurı baş ağrısıdır, ser-dârlığı ayak bağıdır. İslâh-ı ‘âlemden ötürî ifsâd-ı nizâm-ı ‘âlem-i tabi‘at eylemek ve me‘âlî-i itlâf-ı nefse (A360a) râci‘ umûra şarf-ı yevm ü ems idüp küşîş-i halk ile küşâyîş-i bâb-ı celb ü cezb e küşîş itmek ne divânelikdür ve bigâneler maşlahatı için aşnâ-yı ezelden kat‘-ı üns eylemek ‘âlem-i ‘âkıdan ‘aceb bigânelikdür dirdi. Eger mir-i mirânîdür maşşûlî⁷¹³¹ ‘ulûfe-i hayl u haşem ve hârcı muqarrer-i levâzım-ı tabl u ‘alemdür. Vâridât anların idrârâtına⁷¹³² şarf olındukdan sonra (B272a) kendü nefsüme ‘â‘ide olacak baña bu manşibumdan dahı ‘â‘ide yok yire derd-i serden ve gavgâ-yı gulâm u nökerden ve şikâyet-i ehl-i şûr u şerden gâh u bi-gâh sefer ü güzêrden ve bâz-hâst-ı (F355a) ekâbir-i devlet-mağarrdan ne fâ‘ide dirdi. Bir def‘a ta‘yir-i yârân ve

⁷¹²³ Kalendarhâne-i ğurbet ü seyâhat yetimveşlerinin velisi olan] -B S F

⁷¹²⁴ idinüp] idinüp evvelâ kendü niçe zemân F

⁷¹²⁵ şu‘arâ] şu‘arâ zemân-ı devletlerinde F

⁷¹²⁶ merhûmuñ] ‘âlem-penâhuñ F

⁷¹²⁷ himmeti] -

⁷¹²⁸ ‘aliyyelerden] ‘aliyyelerden hüsni kabûl-ı telkibler buyurup mirâdâtına müsâ‘ade itdükleri F

⁷¹²⁹ fîtratda] fikrinde A P

⁷¹³⁰ ber-â-ber] bir idi B

⁷¹³¹ maşşûlî] huşûl F

⁷¹³² idrârâtına] irâdâtına F

ta' bîr-i nükte-âmîz ba' zı nâ-dândan dil-gîr olup sancağ ümmidine bir kaşide virdiler ki matla' ı budur. *Matla'*:

Ṭarîkat ehlidür şâhib-vilâyet tuğ-ı sultânî
Hidâyet yolların göstermege gönderdi Hâk anı

İçinde îhâmı bu beytdür ki *Beyt*:

Hümâ-yı evc-i rıf' atdur şalarsa üstüme sâye
Çekem pehlûya sancağ adlı bir serv-i hîrâmânı

'Aķabince bu ğazeli şundı ki *Matla'*:

Dûd tâ kim depemüzden çıķa âhı çekelüm
Zâhidâ ' ışķ eriyüz biz de sipâhı çekelüm

Beyt-i Maṭlûb:

Tîr-i yâri götürüp sînede peykânı ile
Ey Ḥayâlî demidür sancağ-ı şâhı çekelüm

Egerçi 'arż itdi ammâ yine⁷¹³³ ale'l-fevr nâdim oldu. Kezâlik itmâ'-ı ḥayr-ı ḥâhân ve ilkâ-yı nik- endişânla Rûmili kethudâlığına tâlib olup murâdın bu ğazelde bu ṭarîķle edâ itdi. *Beyt*:

Gerçek sipâhilerle yine oldu hem-sefer
Güyâ Ḥayâlî Rûmilinûn kethudâsıdur

Diger:

Şâhum⁷¹³⁴ Ḥayâlî mâlik-i mülk-i kelâm iken
Çok mıdur aña Rûmilinûn kethudâlığı

Fi'l-hâl yine ferâğat idüp virilse dahı 'adem-i kabûl semtine 'âzim oldu. Halk içinde egerçi hisset ü zer-dârlıķla iştihârı (P369b) var idi ve fi'l-haķîķa⁷¹³⁵ ol vaşf cümle nâsa 'ale'l-ḥuşûş⁷¹³⁶ şu'arâya⁷¹³⁷ 'âr idi ammâ faķir taḥķik itdüğüm budur ki ḥâşâ ki dünyâya rübûde ve ḥubb-ı câh u mâl ile âlûde olduğundan olaydı belki pür-istignâliğinden ve bi-pervâliğinden idi ki idrârât u (A360b) ihrâcâtına muṭlaķâ iltifât itmezdi. Ve sâ'irler⁷¹³⁸ gibi defter-i dahl u ḥarcı⁷¹³⁹ maḥv u işbât itmezdi. Eger nuķûd u⁷¹⁴⁰ ecnâsdur ve eger me'kulât u libâsdur nice gelürse eyle giderdi, alan alur viren virür, her kişı istedüğün⁷¹⁴¹ mâlikâne taşarruf iderdi. Tîmârandan niçe kaṇṭar revġân⁷¹⁴² u 'asel gelürdi. Kendü ferâğ-ı bâlinden bir kaşık (F355b) yağın yimezdi. Gayrılar 'asele kovan arısı gibi üşer gibi kaynayup etmekleri yağa banardı ve kerrât u merrât ḥâşlarından naķd-ı aķça gelüp (S186a) kimi emânet ve kimi karz nâmına ellere virilürdi. Kendü unudur giderdi, kaltaķ kazanur kaltaban yir didükleri meşeline dönerdi. Ahvâlin rabṭ ve emvâlın zabṭ bilmezdi ve bi'l-cümle bi-ķaydlıķ u bi-pervâlık a' mâlinden ḥaṭâ itmez, zabṭ kılmazdı. Fârîğ dilliginden ve tekayyüde ğayr-ı mâ'illiginden cümleden biri buydı ki lü'lü'-i manzûm ve dîr-i mezîd⁷¹⁴³ gibi cevâhir-i zevâhir-i eş'ârın rişte-i tahrîre çeküp⁷¹⁴⁴ nazm eylemezdi. Dürr-i menşûr gibi perişân idi (B272b) ve 'arâ'is-i nefâ'is-i kelimâtı sâ'irlerün eyvân-ı defter ü divânlarında cilve-nümâ vü çihre-küşâ iken kendü divânının der ü divârı anlarun tâbiş-i ruḥsâr-ı mehveşlerinden bi-behre olup periler gibi nâ-peydâ vü pinhân idi. Kelâma kuvveti ve fûnûn-ı şî're ķudreti böyledür ki ululardan mervidür ki Ḥayâlî'nün kuvvet-i ķudsiyyesi 'âlem-i ünsle âşnâ ve dîde-i 'ayne'l-yakîni kuḥl-ı ruşenâ-yı ğubâr-ı 'âlem-i ğaybla binâ idi. Şeh-bâz-ı ḥayâlî nüzhetġâh-ı 'âlem⁷¹⁴⁵-i lâ-

⁷¹³³ ammâ yine] -B A F S

⁷¹³⁴ şâhum] şâhâ P

⁷¹³⁵ fi'l-haķîķa] -B

⁷¹³⁶ 'ale'l-ḥuşûş] ḥuşûşa aşḫâb F

⁷¹³⁷ şu'arâya] eş'âra F

⁷¹³⁸ sâ'irler] sâ'ir ekâbir F

⁷¹³⁹ ḥarcı] ḥarcı olup âmed ü reften F

⁷¹⁴⁰ u] eger F

⁷¹⁴¹ İstedüğün] -B

⁷¹⁴² revġân] revġân sâde F

⁷¹⁴³ mezîd] nazîd P

⁷¹⁴⁴ çeküp] getirüp B A S F

⁷¹⁴⁵ 'âlem] mu'âlim A / 'avâlim P / me'âlim S

hūt murğlarından gayrı şikâre kanad⁷¹⁴⁶ şalmazdı ve ‘âlem pür-dürr-i girân-mâye olsa deryâ-yı tevhid ü tecrid şâdef-i şerefinde nîsân-ı ebr-i şühûd u istiğrâkla hâşıl olmuş le’âlden gayrısın ‘aynına almazdı. Kulle-i kühsâr-ı ‘uluvv-ı istikbârda vü inkârda olan ma’ânî-i şîr-i jiyânlar ki gerden-keşlikde burc-ı esedi rûbâha şaymazdı hâh u nâ-hâh ser-pence-i ebyât-ı hamsesiyle zebûn idüp silsile-i mestûrda zencir-i tahîre çekerdî ve harîm-i gayb-ı dil-ber-i pür-nâzları âzâdelikle mümtâz ve kimse tarîk-i teşhîrine ve boyun virmemekle ser-efrâz iken Hayâlî anı tiğ-i tab’ı kuvvetiyle kılıcı ile çıkarup serâ-yı divânına getürdüp çin çin yirine alına nûk-i hâmesiyle dâğ-ı bendegi çizip bende-i halka be-güşı iderdî. Fi’l-hâkika zemânında lisânü’l-gayb idi ve ‘aşrında andan gayra tercemân-ı kuds demek ‘ayb idi. İrem-i şî’rûn (F356a) eş’ârında hâşıl olan tevfiğlerüne gayrlerün nazardan ağız şulanup elleri irmemişdi ve gayrılar ki hayâl fidânları diküp terbiyesinde cân fedâ idüp ne berg ü bārından ber-hûrdâr ve ne mivesinden ümmîdvâr olmuşlardı. Bu gülşen-i nümâyişde kalemkârlıklar idüp kâlemler aşlayup murâdî üzere mîveler dirmişdi tab’ı bülend ve zihni vâlâ idi⁷¹⁴⁷. Hayâlî niçe Hayâlî⁷¹⁴⁸ olmasun (P370a) ki sultân-ı devrân, hâkan-ı ehl-i ‘irfân, dârü’l-darb-ı fazl u kemâl şâhib-‘ayarı, bünyâd-ı ma’rifet ü hîred mi’mârı Sultân Süleymân-ı merhûm mezkûrî devrinde bunca şuarâdan güzide ve sâ’ir şâ’irleri mârid-i mâr-ı hasedle gezide itdi. Hayâlî’yi kenef-i himâyet-i lutf u ihsânında âremide itdi ve a’dâsinuñ murğ-ı hâtırların dest-i çengâl-ı şâh-bâz-ı reşk ile remide itdi. (A361a) Ol bülend ma’nâlar ve nâdir fehvâlar, ‘âşıkâne teşbih-i dil-pezirler ve muhakkıkâne vü müdekkikâne ta’birler, mutaşavvifâne kelimât ve mutaşarrıfâne ebyât ki andan sâdir olmuşdur, cümle ol nazarlar eşeridür. Sultân Süleymân-ı merhûm hâfif-i kurûn⁷¹⁴⁹ ve fâtih-i kurûm, fermân-fermâ-yı ‘Arab u ‘Acem u Rûm ‘Irâkeyn seferinden geldüklerinde hakîr dahı henüz Rûmilî’nden İstanbul’a gelmiş bulunup sinn-i bulûğa henüz vâşıl ve derece-i isti’dâda varup efâzıl huzûrlarında muhâşşıl idüm ki sene işneyn ve erba’in ve tis’ami’ede idi, ol vaktten Hayâlî Beg’le üns ü ülfet üzere olup ma’lûm degüldür ki fakîr ile⁷¹⁵⁰ ihtilâtı ve mu’âşeret-i irtibâtı⁷¹⁵¹ dânişmend kısmından bir ferd ile dahı olmuş ola. Her gâzel ki dise evvel fakîre okırdı. Kendünün ‘ademi iltifâtından yâ kelimât-ı ‘Arabiyyede kuşur-ı şınâ’atından vâkı’ olan eger sakim-i ma’nâ ve eger bârid edâdur ve eger gâlat⁷¹⁵² ta’bir ve eger imlâda⁷¹⁵³ takşirdür (F356b) tenbih olinsa⁷¹⁵⁴ kabûl kılurdu. Şah’n’da olduğum zemânda hod İstanbul’dan Südlice’deki bağçesine gitse gerek piyâde gerek süvâr gerek mest ve gerek hüşyâr hücreye uğrar bir mikdâr teneffüs ider eger ders okır bulinsam itmâma dek tevaqquf ider bârî hücre penceresinden ‘ışk u meşk idüp yâ hû dir, beni bağçeye bile alup giderdi. Süvâr ise atdan inüp beremeye dek⁷¹⁵⁵ piyâde-revlikle muvâfakat iderdî (B273a). Kezâlik İstanbul’da muşâhabet ü müvâneset üzere idük. Yigirmi yıl hem-dem oldum, bir kavlinden remide ve bir fi’linden rencide olmadum (P370b). Bir gün İstanbul’da tonanma olup bir dükkânda bizümle haylî rindân germiyyetle bezzâzistânda bu⁷¹⁵⁶ matla’ın okıdı ki *Matla’*:

Rûz-ı rûşenden n’ola enver olursa şâmumuz
Mihr-i ‘âlem-tâbdan yaqar çerâğı câmumuz

Haķîr dahı bî-te’emmül aña⁷¹⁵⁷ bu matla’ terziķdûr. Câm çerâğı mihirden yakmağla bezm-i şâm rûzdan rûşen olmaķ lâzım gelmez Câm mihirden rûşen gerekdûr ki şâm

⁷¹⁴⁶ kanad] kanat P

⁷¹⁴⁷ kulle-i kühsâr ‘uluvv-ı istikbârda..... vâlâ idi] -B A P S

⁷¹⁴⁸ Hayâlî] hayâl F

⁷¹⁴⁹ kurûn] kurûm P

⁷¹⁵⁰ ile] ile olan P

⁷¹⁵¹ ve mu’âşeret-i irtibâtı] -B A P S

⁷¹⁵² gâlat] gâlîz F

⁷¹⁵³ imlâda] imlâda sehv ü tahîrde B A S F

⁷¹⁵⁴ olinsa] olunsa B

⁷¹⁵⁵ dek] dek varınca F

⁷¹⁵⁶ bir kavlindenremide bezzâzistânda bu] kavlinden ve fi’linden remide Bir gün İstanbulda tonanmada bezzâzistânda bu B A P S

⁷¹⁵⁷ dahı bî-te’emmül aña] -B

*bezm-i rûzdan rûşenter ola didüm. İstihzâ tarîkıyle sen olsañ nice dir idüñ didi. Ben haķır bî-bâk u ıarab-nâk böyle gerekdür didüm bî'l-bedâhe okıdum*⁷¹⁵⁸. *Li-muħarririhi:*
 Bezmümüzle rûzdan rûşen olupdur şamumuz
 Zerre dimez mihr-i 'âlem-tâba zîrâ cāmumuz

(A361b) Mezbûr⁷¹⁵⁹ (S186b) ħaylî infî'âl gösterüp bî-ħużûr oldu, 'arbedesiyle meclis pür-fütûr oldu.⁷¹⁶⁰ Birkaç gün istiğnâ itdi ne selâm virdi ne merħabâ itdi. Aħir ol esnâda yügrügi ġazelin dimiş⁷¹⁶¹ bu beyti böyle edâ itmiş *Beyt:*
 Lâ-mekân seyrinde⁷¹⁶² 'anķâ ile olur hem-ķanat
 Bâl-i himmetle şol anadan toġanuñ yügrügi

İşidenler *hem-ķanad ta'birin istikbâh itmişler. Hem lafz-ı Fârsîdür kanad*⁷¹⁶³ *Türkîdür nice terkîb olur* diyü istihzâ idüp terziķdür dimişler. Ħayâlî işidüp⁷¹⁶⁴ dil-ġir olmuş⁷¹⁶⁵ *yañlış edâ ile şâyî' ola* diyü reng-pezir olmuş. Bigâneye keşf-i ħâl ve şaħiħi ne idüġin su'al idemeyicek zarûri (F357a) mestâne ħaķire gelüp 'özr-i taķşir-i mâfât itdi. Bir miķdâr şundan bundan kelimât itdi. Aħir 'arz⁷¹⁶⁶-ı murâdî taşriħ eyledi. Faķir *hem-cenâh diñ* diyücek müsevvedesin ol vech üzre taşhiħ eyledi. Bir gün yine Selimli⁷¹⁶⁷ Muşlı nâm dil-ber ki ħüsn ile dehrûñ⁷¹⁶⁸ şehir-âşubî ve şehriñ vaz'-ı selimle maţbû' u maħbûbî idi, sünnet düġünü idüp erbâb-ı tab' cem' oldılar ve meħâbib-i şehir daħı gelüp müstakıl bir köşkte⁷¹⁶⁹ oturur⁷¹⁷⁰ birer şerer-i 'ışk ile pervâne gibi 'uşşâķa yan başı gelüp herbiri bezmde pâr pâr yanar birer şem' oldılar⁷¹⁷¹. Güyendeler ü sâzendeler 'üd-nevâzlar⁷¹⁷² süsen ġibi ser-tâ-pâ zebân olup ħâzırlar istimâ' itmege ġül gibi başdan başa sem' oldılar. Ħayâlî Beg daħı nîm-mest, sâķi-i ser-mest sâ' idinde olan sâġar ġibi ayaġı şavuşup cām-ı endâmı şikest gelüp oturdı (P371a). Turaķ Balı dirler bir dil-ber turalanurdı. Anı ol cem' de ġörüp göġsin geçürdi. Birine daħı ben ta'alluķ-pezir idüm, ol daħı ol cem' de⁷¹⁷³ eşcâr içinde serv ġibi nümâyân ve ezhâr arasında ġül gibi fûrûzân idi. Bir rakîb-i nâ-sâz ve 'arbede-cüy u fitne-perdâz⁷¹⁷⁴ kec-endâm u bâlâ-dırâz ħarîf daħı ol köşķ⁷¹⁷⁵ kapusunda nıgehbân idi. Anlar bununla ebr-i tire ardında mihr-i sipihr ġibi pinħân ġüyâ perde-i fânûs içinde şem'-i tâban⁷¹⁷⁶ idi. Bu ħâlde Ħayâlî ġalebe-i keyfiyyetle münâsıb-i ħâl⁷¹⁷⁷ ba'z -ı ebyât okıyup (B273b) ve bî'l-cümle keşf-i râz ve 'arz-ı niyâz itdi. Dil-ber bu encümende bu vaz'dan âzürde-ħâtır olup ħâzırlar dehşetinden (A362a) ve Ħayâlî Beg'üñ satıyetinden ħavf idüp izhâr idemeyüp ammâ ġamze-künân, ser-fürü ve ġirih-i zülf ü çin-i ebrû ile daħı ķanâ'at idemeyüp bermuķteżâ-yı istiğnâ-yı ħübî ve celâl⁷¹⁷⁸-i kemâl-i maħbûbî zîr-i leb ħarf-zenân ve ta'ne-

⁷¹⁵⁸ haķır daħı bî-te'emmül.....bî'l-behihe okıdum] faķir bu maţla' terziķdür. Cām çerâġı mihrden yakmaġla bezm-i şâm rûzdan rûşen olmaz Cām mihrden rûşen gerekdür ki bezm-i rûzdan rûşenter ola didüm. İstihzâ idüp sen olsañ nice dir idüñ didi ben daħı böyle gerekdür didüm B A P S

⁷¹⁵⁹ mezbûr] -B

⁷¹⁶⁰ bî-ħużûr oldu 'arbedesiyle meclis-i pür-fütûr oldu] -B A P S

⁷¹⁶¹ dimiş] dimiş ve içinde bu vechile F

⁷¹⁶² seyrinde] seyr-i P

⁷¹⁶³ ķanad] ķanat B P

⁷¹⁶⁴ işidüp] ħaylî

⁷¹⁶⁵ olmuş] olmuş bu beyt F

⁷¹⁶⁶ 'arz] ġaraż F

⁷¹⁶⁷ Selimli] Selimî A

⁷¹⁶⁸ dehrûñ] mihrûñ A

⁷¹⁶⁹ köşkte] köşķ içinde F

⁷¹⁷⁰ oturur] oturup B A P S

⁷¹⁷¹ yanar birer şem' oldılar] yanardı F

⁷¹⁷² nevâzlar] nevâzendeler B A P S

⁷¹⁷³ cem' de] cem' iyyetde F

⁷¹⁷⁴ u 'arbede-cüy u fitne-perdâz] -B A P S

⁷¹⁷⁵ ol köşķ] bunlar olduġı köşķüñ F

⁷¹⁷⁶ ġüyâ perde-i fânûs içinde şem'-i tâban] -B A P S

⁷¹⁷⁷ ħâl] maķam F

⁷¹⁷⁸ celâl] cemâl F

künân, dehân-cünbân oldu. Hayâlî Beg çün dil-berüñ sevdüğine vâkıf oldu, bedîheten bu matla‘ı (F357b) okıdı ve ‘ârif oldu. *Matla‘*:

Nigāruñ itdüğü düşnām baña zevk-i cānīdür
Nice zevk itmeyem ki ‘ālem-i ğayb armağanıdur

Hakîre nazîre tekellüf itdi, zühür iden hasb-i hālî nazîre zımnında bu vech ile edā itdüm, okıdum. *Matla‘*:

Rakīb-i dīv kim kaşr-ı nigāruñ pāsbanıdur
Belā-yı nā-gehānīdür kazā-yı āsmānīdür

Ol meclisde Bahtiyār nām bir Ermeni güzeli vardı ki etrāf-ı kūyı eşk-i hūnīn-i ‘uşşāk ile gül-i Ermeni ve seng-i āstānı ‘ayn-ı ‘aķık-i Yemeni idi, anuñ deyr-i ‘ışķında *Li-muħarririhi*:

Şeb ezrak-puş ruhbān idi gūyā
Meh-i nev koltuğında zer çelipā

Şirīn ki diyār-ı Ermen’e husrev-i hūbāndı, bu⁷¹⁷⁹ kuhsār-ı fūrkatde⁷¹⁸⁰ Ferhād gibi seng⁷¹⁸¹-i hasretle⁷¹⁸² sine-kūpāndı; destār-ı mā’i altında çihresi ki nümāyāndı, gūyā ki tāk-ı nilgün-i āsmānda āftāb-ı tībāndı yāhud burc⁷¹⁸³-i ābīde⁷¹⁸⁴ māk-ı dıraşşāndı.⁷¹⁸⁵ Aħır bereket-i du‘ā-yı ‘uşşāk ile ol māk-ı Ermende⁷¹⁸⁶ nūr-ı imān berķ urup müselmān oldu. Nār-ı Eymen’dēn⁷¹⁸⁷ bedel nūr-ı imān oldu. Ol meclisde Hayālî Beg’uñ nazarı aña toķınup bu matla‘ı (P371b) nazm itdi. *Matla‘*:

Yine bir muğ-beçe mihrünün oldum zār u şeydāsı
Baş egmez āftāb-ı ‘āleme⁷¹⁸⁸ zerrīn çelipāsı

Merhūm-ı mezkūruñ cümle meħāsin-i ahlākından ve tīb-i a‘rākından (S187a) biri daħı buydı ki hezl ü hicve mā’il degül idi ve kimesnenüñ haķķında nazm u neşr ile bed söylemege kâbil degül idi. Ancak Sarrāc ‘Alî Bālî ki zemānı dil-berlerinüñ bi-hem-tāsı ve ‘aşrı cevānlarınuñ şūh-ı şehr-ārāsı idi ve Hayālî Beg her zemānda ben zemānumda üç dil-ber gördüm anlara rābi‘ olmaz, felek-i rābi‘de hūrşid daħı bunlardan (A362b) hūb tal‘atla tālī‘ olmaz dir idi, ‘Alî Bālî’yi anlardan ‘add iderdi. Bir zemān kendü yanına alup ba‘dehu Dürüdger-zāde Seydi Çelebi ki dāhil-i şoħbet ve kâbil-i muşāḥabet idi amma sitem-i zarīf ve eşkıyāya ḥarīf idi. Merhūm ‘Alî Bālî anuñla hem-dem olup bir gice ba‘zı a‘vānı ile ittīfāk idüp mestāne (F358a) kıyāmete dek levh-i mākda olan nişāne gibi ruhsār-ı rüzgārında dāğ-ı zillet ü hasār olacak fi‘l-i şenī‘ idüp ya‘nī dāmen-i ‘ırzı gibi bir ‘uzvın deride ve kendülerüñ fi‘l-i nā-pāklerin ‘unvān-ı seyyi’āt⁷¹⁸⁹-ı her defter ü ceride itdüklerinde Hayālî Beg bi-ihtiyār bu kıt‘ayı dimişdür. *Kıt‘a*:

Seydīnūñ çok siküldüğün evvel
‘Alî Bālî işidüben⁷¹⁹⁰ güldi

Çok zemān⁷¹⁹¹ geçmedin⁷¹⁹² anuñ daħı
Başına Seydi ḥālleri geldi

⁷¹⁷⁹ bu] bunuñ A P S F //Vaşf-ı Ermenî B

⁷¹⁸⁰ fūrkatde] fūrkatinde F

⁷¹⁸¹ seng] -B P

⁷¹⁸² hasretle] hasretiyle B

⁷¹⁸³ dürc] burc B A F

⁷¹⁸⁴ ābīde] ‘ālīde F

⁷¹⁸⁵ dıraşşāndı] raşşāndı B A S

⁷¹⁸⁶ Ermende] İrmende F

⁷¹⁸⁷ Eymenden] eyemeninden B S F

⁷¹⁸⁸ ‘āleme] ḥāvere S

⁷¹⁸⁹ seyyi’āt] -P

⁷¹⁹⁰ işidüben] işidicek P

⁷¹⁹¹ çok zemān] şoñra çok B A S F

⁷¹⁹² geçmedin] geçmeyüp S

Bir def a Selanik'de bir bed-şekl tekye-nişin ve zîşt-çihre vü nâ-şüste-cebîn başına güller takınup⁷¹⁹³ Hayâlî Beg'ün meclisine⁷¹⁹⁴ geldükde bi-iẖtiyâr didi. *Nazm*⁷¹⁹⁵:

Hüblar takar idi başına evvel çiçeği
Takınur şimdi dırığa başa her kel çiçeği

Gül-i gülzâr-ı tarâvet⁷¹⁹⁶ geçinürmiş ağıyâr
Göreyin dâr-ı cihânda ola çengel çiçeği

Ammâ remmâlün kışşası budur ki Remmâl Haydar inqılâb⁷¹⁹⁷-ı reml gibi biribirinden nâşi ve dūr u dırâz u mütemâşi mirâsa müte⁷¹⁹⁸allık bir da⁷¹⁹⁸vâsı zuhûr idüp niçe faşl⁷¹⁹⁸ olınmadukda ve niçe kâzî vü hâkim eskidüp remmâl hiç bir kazâyâ rızâ virmeyicek Celâl-zâde Nişancı Beg bu beyti didi ki *Beyt*:

Arzû-yı vaşl bende sende cevır-i bi⁷¹⁹⁹-aded (P372a)
Da⁷¹⁹⁹vi-i remmâle beñzer kim nihâyet bulmadı⁷¹⁹⁹

Hayâlî Beg dağı bu matla⁷²⁰⁰ı didi. *Matla*⁷²⁰⁰:
Rûzgâruñ cevrinüñ ben bendeye⁷²⁰⁰ oranı yok
Da⁷²⁰¹vi-i remmâle beñzer haddi yok⁷²⁰¹ pâyâni yok

Remmâl bu beyti işidüp tîre-dil olup ıztırâb itdükde ve remlün şî⁷²⁰²rden meziyyetin işbât için tekellüfât irtikâb itdükde Hayâlî Beg bir gazelinde böyle imâ itdi. (A363a) *Nazm*:

Kudretüñ destine şeh-bâz-ı kazâ-pervâzum
Şaňa⁷²⁰³ Ankâları şayd eyleyeyin şal beni

Cismümi ger ilete tahta-i reml üzre şabâ
Remllerle arayup bulmaya remmâl beni

Tekrâr bunuñla ta⁷²⁰⁴rîz-i hâl itdi. *Beyt* :
Arz itme baña⁷²⁰⁴ ışkda eşkâl-i nücümü
Ben nükte-şinâsam beni remmâl mi şanduñ

Ākîbet ki remmâlün dili uzadı, Hayâlî Beg dağı bu kıt⁷²⁰⁵a ile taşrih-i mâfî'l-bâl eyledi. *Kıt*⁷²⁰⁵a:

İtdi şâhâ yed-i kerem-bağşuñ
Terbiyet şâ⁷²⁰⁶iriyle remmâlî (F358b)

İşte ben bulduğum cevâhir-i nazm
Diyüvirsün o yirdeki mâlî

Yahyâ Beg huşuşında dağı mecbûrdur ve dağı lâzım geldüğü cihetden ma⁷²⁰⁷zûrdur. Hâkka ki Hayâlî Beg ol hicvlerde mazlûmdur, *el-bâdî ezlem*⁷²⁰² idüğü ehl-i hâkka ve erbâb-ı insâfa ma⁷²⁰⁸lûmdur. Yahyâ Beg'e Hayâlî Beg'ün ağzı dili tokunmaz iken⁷²⁰³ Yahyâ Beg Van seferi eşnâsında merhûm pādşâha bir kaşide ithâf idüp⁷²⁰⁴ matla⁷²⁰⁴ı budur. *Matla*⁷²⁰⁴:

Çekelüm gün gibi ak sancağ ile şarka çeri
Kara toprağa karalum kıralum surh-seri

⁷¹⁹³ takınup] takup A

⁷¹⁹⁴ Hayâlî Begün meclisine] Hayâlîye B A P S

⁷¹⁹⁵ nazm] kıt⁷¹⁹⁵a B A P S

⁷¹⁹⁶ tarâvet] letâfet F

⁷¹⁹⁷ inqılâb] inqılâbât P

⁷¹⁹⁸ faşl] fazl F

⁷¹⁹⁹ bulmadı] olmadı B

⁷²⁰⁰ cevrinüñ ben bendeye] ben faķîre cevrinüñ P

⁷²⁰¹ yok] vü B A S F

⁷²⁰² (Tartışmayı veya kavgayı) başlatan suçludur (Arap atasözü).

⁷²⁰³ Yahyâ Bege Hayâlî Begün ağzı dili tokunmaz iken] -B A P S

⁷²⁰⁴ ithâf idüpi didi ki B

Bu kaşıde ebyâtında bî-takrîb evvel bu ta'rizle Hayâlî'ye mezemmeti telmîh ü telvîh itdi. *Beyt*:

Baňa olaydı Hayâlîye olan hürmetler⁷²⁰⁵
Haķ bilür sihr-i helâl eyler idüm şî' r-i teri

Bunuñla dahı kañâ' at itmeyüp Işıklar nacağı olduğın başına (B274b) kaķup cerrârlığın yüzine urup taķķir itdüğün taşrih ü tevziğ itdi. *Nazm*:

Ne revâdur bu ki sâyem gibi altumda iken
Gün gibi bir Işığın üstü yanum oldı⁷²⁰⁶ yiri

Ben şecâ' ât kılıcıyam ol Işıklar nacağı
Ben şavaş günü çeriyem o hemân cerde ceri (S187b)

Seferden geldüğünde⁷²⁰⁷ Yahyâ Beg yine tek turmayup Hayâlî Beg'ün⁷²⁰⁸ bed-hâhlarına hoş gelsün diyü gâh başında taķyesine daħl idüp *Yahyâ*:

Şol Hayâlî Beg ki yüzi şarı gözi aladur (P372b)
Başda yelken taķyesi boklıkda bitmiş lâledür

didi ve gâh *Beyt*:

Çok sevdüğüm Hayâlî eglencesin cihâna
Beñzer başuñda taķyeñ çermenmiş istebâne (A363b)

Kuşlarda ey Hayâlî sen bir babakuşısın
Arduñdaki pıravdañ⁷²⁰⁹ beñzer ağaçkaķana⁷²¹⁰

Ba' dehu dâ'ire⁷²¹¹-i şer' den hurûc ve şitem ü kazf kullesine ' urûc idüp ol zemânda sâza yasaķ olup ol hâlde Hayâlî Beg'e bir ' avretle töhmet olıñduķda dimişdür⁷²¹². *Kıt' a*:

Hayâlî sen ' acâ'ib karnapasın
Düşer mi⁷²¹³ ortadan ' avret alasın

Saňa ' âlemde evlenmek düşer mi
Huşuşan kim Işıklardan olasın

Yasağ oldı ziyâde çeng ü nâya
Meger şimden gerü boynuz çalasın

Nazm:

Cihânuñ intikâm itmek işidür
Uran urılır u diyen işidür

mücibince yelken taķye cevâbında şabķa yelkenden aķbağ olduğın bu ma' nâ ile Hayâlî Beg edâ eyledi⁷²¹⁴. *Beyt*:

Giydün revâce başuña bulduñ revâcuñı
İncinme şabķalı sikeyüm egri haķuñı (F359a)

Boynuz ihâmın bu kıt' a ile redd itdi. *Kıt' a*:

Şu' arânuñ be şabķalı gidisi
' Avretin sikdügüm delü gidisi

⁷²⁰⁵ hürmetler] ' izzetler P / rağbetler S

⁷²⁰⁶ oldı] ola P

⁷²⁰⁷ geldüğünde] gelindükde S F

⁷²⁰⁸ Hayâlî Begün] -B

⁷²⁰⁹ pıravdañ] perâvudiñ B A P

⁷²¹⁰ beyt: Çok sevdüğüm.....ağaçkaķana] -F

⁷²¹¹ dâ'ire] dâ'ire-i edeb ü F

⁷²¹² ol zemânda dimişdür] -B A P S

⁷²¹³ düşer mi] revâ mı F / revâ mı, düşer mi olarak düzeltilmiş B

⁷²¹⁴ nazm: Cihânuñ intikâm itmek işidür.....edâ eyledi]- A P S /Hayâlî dahı B

Kaşı rāstıklı kahbesiyle hemān
Şhrden şehre sürmelü gidisi

Ba‘dehu kendü ‘ālem-i istiğnāda olup bu maķūle-i türrehāt u mühmelātdan
alınmaduğına bu vech ile cevāb itdi⁷²¹⁵. *Ve lehu:*

Benüm erbāb-ı nazmuñ devleti ey şabķalı kāfir
Har-ı nā-dān degülsün devletün niçün depersin sen⁷²¹⁶

Ve lehu:

Ey seyl-i eşķ hāne-i cismüm harāb kıl
Zulmet-serāmı⁷²¹⁷ cilvegeh-i āftāb kıl

Gel ey hasūd mālīk-i mülk-i kelām iseñ
Evşāf-ı husrevān-ı sa‘ādet-cenāb kıl

Firdevsi-i kelām olımazsun benüm gibi
Nār-ı hasedle cānuña yüz biñ ‘azāb kıl

Hurşid-i himmetümde felek gerd-i zerredür
Ol zerreden vücūduñı⁷²¹⁸ var sen hisāb kıl

Ey gerd-i āhum eyleyicek seyr-i āsmān
Nāz ile āftāba vü māha ‘itāb kıl

Kazılıkda olduğum zemānlarda dahı tāze didüği ğazelleri yazar gönderür ve kendü
hattıyle hālin i‘lām idüp ğurbetde sevindirürdi. Bir zemānda İstanbul’da Ca‘fer-
ābād’da faşl-ı bahārda, bezm-i aşhābda, şeb-i meh-tābda muşāhabet olunurken *İşhāk
Çelebi’nün eş‘arından saña kanķısı eyü gelür* diyü su‘āl eyledi. Hāķir dahı bu beyti
oķıdum. *Beyt:*

Gözüm izün tozın göñlüm kapuñ derbānlıđın ister
Biri beglik hevāsında biri iksire tālibdür

Haylī pesend itdi ammā baña güzide beyti bu gelür didi. *Beyt:*

Göñül āyinesi⁷²¹⁹ şāfidür ammā
Temāşā bu ki bir şāhib-nażar yok

*Yıllardur ki bu beytün mey⁷²²⁰-i reşķiyle sekrānum ve nazīre (P373a) dimekte ħumār-ı
ham⁷²²¹-i ızhār-ı ‘acz ile sergerānam⁷²²² didi. Faķir ki Serfice’ye kāzī oldum merħūmuñ
ekşer-i ze‘āmeti anda⁷²²³ olmağla gelüp⁷²²⁴ ol diyāra ta‘alluķı ve ba‘z-ı cānānelerine
ta‘aşşuķı olmış⁷²²⁵, mektüb (B275a) gönderüp hāşşaları⁷²²⁶ ğayra virilüp kendü üzerinde
(A364a) cüz’i tımār kalduđından⁷²²⁷ tārī olan el tarlığından hikāyet⁷²²⁸ ve baķiyye-i
maħsulātın taħşilde taleb-i mu‘āvenet eylemiş ve İşhāk Çelebi’nün *temāşā bu ki bir
şāhib-nażar yok mışrā‘ına nazīre feyz oldı ve göñül tesellisin (F359b) buldı* diyü*

⁷²¹⁵ boynuz ihāmın.....cevāb itdi] -B A P S

⁷²¹⁶ ve lehu: Benüm erbāb-ı nazmuñ..... sen] -F

⁷²¹⁷ serāmı] serāyı B A S

⁷²¹⁸ vücūduñı] vücūdumı F

⁷²¹⁹ āyinesi] āyine-i F

⁷²²⁰ mey] bāde P

⁷²²¹ ham] bāde B A S F

⁷²²² sergerānam] ser-gerdānam F

⁷²²³ anda] ol kazāda F

⁷²²⁴ gelüp] gelüp görmiş imiş F

⁷²²⁵ olmış] bār-ı evvel F

⁷²²⁶ hāşşaları] havāşşı B P S

⁷²²⁷ kalduğından] kalduğından hikāyet ve ol F

⁷²²⁸ hikāyet] şikāyet P F

temâşâ bu ki ğazeli ile bir dağı fakrdan şikâyet ğazelin yazup *bu ğazeller ithâf-ı rikâb-ı şâhî oldı*⁷²²⁹ diyü cevâb istidâ eylemiş. Temâşâ bu ki ğazeli beyti budur ki *Beyt*:
İki ‘âlem şaydumuz oldı temâşâ bundadur
Aña bağlanmağa istignâ ider fitrākümüz

Ve fakrdan şikâyet ğazelinün matla‘ı budur. *Matla‘*:
Kırş-ı mehle hūşe-i pervîn olaldan zādumuz
Ehl-i fakr içre tena‘‘umla çıkdı⁷²³⁰ adumuz

Haķır dağı cevab tarzında bu ğazeli yazup gönderdüm⁷²³¹. *Nazîre li-müellifihi*:
Gün gibi rüşen olurdu hālka zihn-i pākümüz
Gerd-i zillet tütmasa âyine-i idrākümüz

Cism ü cāna tîr-i dil-dūzuñ gelür ilmez geçer
Şöyle dikiş tütmez oldı sine-i şad-çākümüz

Bizi toprakdan götür dāmânına şal ey şabâ
Rüzgâr ile varursa kūy-ı yâre hākümüz

Yüksek uçar dil şikâr itdi tecerrüd murğını
Olmaz şayd-ı ta‘alluk beste-i fitrākümüz

Yărümüz te’yîd-i Haķ ‘Āşık Muhammed sırrıyuz
Cümle ‘âlem ger Ebû Cehl olsa yokdur bākümüz⁷²³²

Ġazel-i âher:

Sırr-ı Aħmeddür pîrüm çün mürşid ü üstādumuz
Cevre şabr ile olınmışdur bizüm irşādumuz⁷²³³ (S188a)

Tîşe-i cevri ura bize nice bir her mağribî
Genc-i şabr ile tolu şanup harâb-âbādumuz

Kalbümüz her ağzı egri mazhar-ı hışm itmesün
Togrıdur egrisini âyine-i pulādumuz

Cevre mu‘tâduz ğaraż kahr ise lutf it ey felek
Olavuz rencide tâ terk itmeden mu‘tādumuz

Bir mu‘ammâyuz ki kimse aşlumuz keşf itmedi
Söylenür dillerde çıkmışdur egerçi adumuz

Nâle kıl ney gibi ‘Āşık kim leb-i yâr olsa da
Dādumuz ala bizüm şâh işidüp feryādumuz⁷²³⁴

‘Akabince bu ğazeli yazup gönderüp bu ğazel şi‘rden ü ‘âlemden muḳaddime-i inḳitâ‘umuzdur ve mektûb sizünle vedâ‘umuzdur dimiş⁷²³⁵ ğazelün (P373b) matla‘ı budur ki *Matla‘*:

Dil-şikeste olalı seng-i cefâ-yı yârdan
Beñzer ol mir’âta kim maħrum ola didârdan

Hikmet Allâh’uñ üç aydan soñra Yeñice’ye⁷²³⁶ varmak lâzım oldı⁷²³⁷ maħmûm idüm tâb u teble dil güyâ deryâdan ayrılmış tâbe-i harârete (A364b) düşmiş mâhi-i tabide idi.

⁷²²⁹ oldı] ḥasbiḥâ olmağın yazıldı F

⁷²³⁰ tena‘‘um birle çıkdı] tena‘‘umla çıkupdur B A P S

⁷²³¹ haķır dağı cevab tarzında bu ğazeli yazup gönderdüm] - B A P S

⁷²³² cism ü cāna.....bākümüz] -F

⁷²³³ ğazel-i âher: Sırr-ı Aħmeddür.....irşādumuz] -B P S F B’de beytin satırı boş bırakılmış.

⁷²³⁴ tîşe-i cevri ura feryādumuz] -F

⁷²³⁵ yazup gönderüp.....vedâ‘umuzdur dimiş] vârid oldı ki şi‘rden ve ‘âlemden inḳitâ‘ı ve bizüm ile vedâ‘ı imiş P F

Germi-i nîm-rûz-ı faşl-ı temmûzdan lücce-i deryâda mâhîler semendere dönmişler idi ki miyân-ı âteşde âramide idi harâret-i âftâbdan ve germi-i teb ü tâbdan bir nefes öñürdi⁷²³⁸ halâş bulmağçün tek ü tâzda terk-i nâz itdüm. Sehl müddetde kat⁶-ı mesâfe-i dirâz itdüm şehre irişüp sâye-i râhata irişem⁷²³⁹ (B275b) diyü cân atdüm. Makâbir-i şehre irdükde gördüm ki refîkler nişân-ı süm-i semend gibi her biri bir yirde kalmış yanumda ancak sâye kalup ol dahı bî-cân olup germ-rûluk âfetin almış. Hâtıra öldi ki rûfekâ cem⁶ olinca tevağkuf idüp Yeñice⁷²⁴⁰ ki gâziler ocağı ve ‘ârifler turâgıdur ervâh-ı emvâtından istimdâd-ı du‘â idem rûhları içün Fâtihâ okıyup dest-i du‘â kaldırıp bunlarla ‘âlem-i ma‘nâdan merhabâ idem. Hemân ki *Evrenos Beg rûhı ve Şeyh İlâhî rûhı ve Uşulî rûhı ve Hayretî rûhı* içün didüm. Haq ‘âlimdür ki⁷²⁴¹ (F360a) bî-ihtiyâr zebânuma câri öldi ki *Hayâlî Beg rûhı* içün didüm. Ba‘de’l-fâtiha⁷²⁴² Hayâlî şîhhatde iken zümre-i mevtâdan⁷²⁴³ ‘add itmegün sırrın fıkır itdüm sebeb-i hafisın te‘emmül iderek şehre vardum. Nüzûl-i menzil itdüm Hayâlînün ve fakîrün kadîmî yârânından dânişmendlikden ferâgat itmiş⁷²⁴⁴ Ahmed Çelebi dirler bir kâzî-zâde mülâzemetden mütekâ‘id Yeñicenün a‘yânından ve yârânun aşhâb-ı ‘irfânından bir kimesne var idi ki⁷²⁴⁵ haqku’l-kudüm fakîre geldi mahzûn gördüm dem-i telâkda⁷²⁴⁶ sürûr-ı mercuvv iken hüznünün vechin şordum. *Hayâlî ‘âlem-i eşbâhdan ‘âlem-i ervâha intikâl eylemiş ‘âlem-i his ü hayâl*⁷²⁴⁷ *üzre ihtiyâr-ı ‘âlem-i hayâl eylemiş* didi. İlka-yı kalbe mevtâdan zikrün vechi ma‘lûm öldi gel gör ki cân u dil nice vech ile⁷²⁴⁸ mağmûm u mehmûm öldi ‘akâbince İstanbul’dan Vardarı⁷²⁴⁹ Günâhînün mektûbı geldi. *Mısrâ‘*:
‘Âlem-i hissen Hayâlî gitdi âh

diyü târih dimiş (P374a) çün temâm yakın hâşıl öldi. *Mısrâ‘*:
Eşk ile âh meh ü mâhiye vâşıl öldi

Merhûmun mevtine ‘Arşî dimişdür. *Târîh*:
Elif cevğanın urup top-ı câna
Gelün ey ehl-i dil-ber idelim âh

Beķa mülkine ‘azm itdi Hayâlî
Revânî öldi kudsilerle hem-râh

Vefâtına didi târih ‘Arşî
Hayâlî öldi hayfü’l-hükmu’llâh⁷²⁵⁰ (964) (A365a)

Bir târih dahı Silisreli Şîrî ‘Alî Çelebi dimişdür⁷²⁵¹. *Târîh*:
Sözi dilde Hayâlî gözde kaldı

Merhûmun mevti Edirne’de sene erba‘ ve sittin ve tis‘ami’ede vâkı‘ olmuşdur. Edirne’de selh-hâne yolında Haydar-hâne hâziresinde medfûndur ammâ merhûmun ebyât u eş‘ârı ve şî‘rle şî‘ârı budur ki her çend ibrâm u ilhâh iderdüm meşneviden

⁷²³⁶ Yeñiceye] Vardar Yeñicesine F

⁷²³⁷ öldi] geldi F // Vaşf-ı Bâb-ı Temmûz B

⁷²³⁸ öñürdi] olındı P

⁷²³⁹ irişem] irişim P / irem F

⁷²⁴⁰ Yeñice] Vardar Yeñicesi F

⁷²⁴¹ Haq ‘âlimdür ki] -B

⁷²⁴² ba‘de’l-fâtiha] vaqtâ ki itmâm eyledüm F

⁷²⁴³ mevtâdan] mevtâ hükminden F

⁷²⁴⁴ nüzûl-i menzil ferâgat itmiş] -B A P S

⁷²⁴⁵ idi ki] Hayâlî Beg ile dahı kadîmî hem-dem ü yâr idi B A P S

⁷²⁴⁶ telâkda] vuşlatda şadî vü neşat-mercû iken giryân u F

⁷²⁴⁷ hayâl] misâl F

⁷²⁴⁸ vech ile] -B

⁷²⁴⁹ İstanbul’dan Vardarı] -B A P S

⁷²⁵⁰ târih: Elif cevğanın.....hayfü’l-hükmu’llâh] sözi dilde Hayâlî gözde kaldı (964) B A P S

⁷²⁵¹ târih: Sözi dilde Hayâlî gözde kaldı] Hayâlî öldi hayf ü’l-hükmu’llâh B A P S

size⁷²⁵² bir eşer lâzımdur gâzel şâ'irüñ hâline şâhid ammâ⁷²⁵³ meşnevîde hâkimdür dirdüm. Benüm meşrebüm bilürsin bir hikâyeyi ibtidâ idüp itmâmıyla muqayyed olmağ tekellüfdür. Ben 'âlem-i tekellüfden degül belki 'âlem-i teklîfden⁷²⁵⁴ âzâde bir harîfüm dirdi. Bir gün şevk ile baħr-i hafîfde ikiyüz beyt meşnevî okıdı. Ba'zı neşâ'ih ü emşâl (S188b) cem' idüp meşnevî dimege⁷²⁵⁵ şürü' itdüm didi. (F360b). Her çend yazınmak kaşd eyledüm râzi olmadı. Ol ebyâtdan kimesnede nâm u nişân bulunmadı⁷²⁵⁶ Ekşer-i eş'ârın cem' idüp yazan Vefalı Şeyh-zâde 'Alî Çelebi idi ki Zü'l-feķâr-ı hâmesiyle 'arşa-i 'ilm ü ma'rifetüñ (B276a) 'Alisi tab'-ı 'Alî-i mâni⁷²⁵⁷ Zehrâ-yı ebķâr-ı ma'âninüñ menâşsa-i izdivâcda celisidür eytâm-ı ebnâ-yı ebnânuñ⁷²⁵⁸ vaşisi ve 'ayn-ı gencine-i 'ilm ü 'irfânı kendüye ihtişâş itdürdüğünñ nâm-ı 'Alisi bürhân-ı celisidür ve hadd-i zâtında kaşâ'id ü gâzeliyyâtı temâm yazılup cem' olmış degüldür⁷²⁵⁹ hattâ merhûm Sultân Süleymân Hayâlî Begüñ divânın taleb itdükde mezkûr 'Alî Çelebi'de bulındı. Ol mecmû'ada daħı ba'z -ı kaşâ'id otuz otuz beş beyt iken on sekiz on tokuz beyt yazılmışdır.⁷²⁶⁰ ve ba'z -ı yidi sekiz beyt gâzeller dört beş beyt yazılmışdır. Çün mezkûruñ divânı meşhûr ve erbâb-ı tab' yanlarında manzûr ve ekşer-i gâzeliyyâtı elsine vü efvâhda meştûrdur. Benüm mi'yârümde kâmilü'l-'ayâr olanlar⁷²⁶¹ hâtır-ı fâtıra hoş gelenler yazıldı. Mısrâ':
Ve lin'nâsi fimâ ya' şekûne mezâhib⁷²⁶²

Merhûmuñ Şâh Tahmâsb divânında bu üç beyti mezkûr olındukda Şâh Hayâlî 'ışkına tolu içüp taħsin itdüğün (P374b) işidüp bir beytle faħr eylemişdir (A365b) ol üç beyt bunlardır. Maṭla':

İdüp der-püst Mecnûnı geçürmiş Leylâ yanından
Vefâ âyiniñi öğren gönül Leylâ şebânından

Fenâ ehline ta'n itme geçüp 'uçb ile yanından
Bu deşt-i vaħdet-âbaduñ şaķın şir-i jiyânından

Didiler kim hâzân eyyâmı geldi vaķt-i 'işretdür
Bahârından ne buldum ki bulam anuñ hâzânından

Beyt-i faħr:

Ben Hayâlî Rûmda bir rind-i dürd-âşâm iken
Câm-ı Fağfûri içer hâķân-ı Türkistân baña⁷²⁶³

Ol meclisde Raħmînüñ bu beytin mezkûr olduķda istiħsân idüp Şâh añâ daħı bir tolu içmişdir.⁷²⁶⁴ *Beyt:*

'Araķ şanmañ akan her dem benüm cism-i fikârumdan
Görüp mûlar benüm aħvâlüm ağlar rûzgârumdan

Temâşâ budur ki kendü 'Acem ola ve yanında (F361a) niçe şu'arâ-yı 'Acem ola⁷²⁶⁵ bir kes daħı bu beyt Azeriden terceme olındüğün bilmeye. Eş'âr-ı Hayâlî:

Ben fenâ bulsam sözüm bâķidür ey Cemşid⁷²⁶⁶-fer
Kendü maħv oldı gül-âbından ķodı âşâr gül

⁷²⁵² size] hünere A P S

⁷²⁵³ ammâ] ve B

⁷²⁵⁴ degül belki 'âlem-i teklîfden] -F

⁷²⁵⁵ idüp meşnevî dimege] itmiş meşnevîye B

⁷²⁵⁶ ol ebyâtdan kimesnede nâm u nişân bulunmadı] -B A P S // Vaşf-ı 'Alî Çelebi Vefâtı: der-kenar B

⁷²⁵⁷ mâni] şânî B

⁷²⁵⁸ ebnânuñ] ebnâtuñ B

⁷²⁵⁹ ve hadd-i zâtında kaşâ'id ü gâzeliyyâtı temâm yazılup cem' olmış degüldür] -B A P S

⁷²⁶⁰ yazılmışdır] bulunmuşdur F

⁷²⁶¹ benüm mi'yârümde kâmilü'l-'ayâr olanlar] -B A P S

⁷²⁶² İnsanlar tutkuyla bağlandıkları şeylerde dahi farklı zevklere sahiptirler.

⁷²⁶³ beyt-i faħr: Ben Hayâlî.....baña] -F

⁷²⁶⁴ ol meclisde.....tolu içmişdir] Kezâlik Raħmînüñ bu beytin daħı işidüp istiħsân idüp tolu içmişdir. B

A P S

⁷²⁶⁵ 'Acem ola] 'Acem şâhı ola mey şoħbetin ide F

⁷²⁶⁶ Cemşid] ħurşid F

Ve lehu:

Kāzi-‘ asker oldu gül şāhına nev-rūz-ı şerif
Gice gündüz geldiler aña ber-ā-ber tūrdılar

Eyleyüp meclis çemende sen haramisin diyü
Kāziler bi-hadd şurāhınūn günāhın şordılar

Ve lehu:

Her habāb-ı mey virür ‘ ālem fenāsından haber
Gösterür her gice ‘ ömrün olduğın kūtāh şem‘

Ve lehu:

Kūhveş çek dāmenūn ma‘ müre-i āfākdan⁷²⁶⁷
İki yağa ıssı olmağ isteseñ deryā gibi

Sūzen-i dil-dūz-ı ğamzeñdür baña hā’il olan
Yoksa eylerdüm tecerrüd kaçdını ‘ İsa gibi

Bir içüm şu minnetin çekdürme naḥl-i kıddüne
Tā ki vaşluñ mivesi lezzet⁷²⁶⁸ bula ḥurmā gibi

Ve lehu:

Bir tār-ı mūyına şeb-i fıtrat belī didüm
Baḥt-ı siyāhı gör ki keş-ā-keşdeyem daḥı

Ve lehu:

Öliceğ ḥākūmi pāy-ı segün yir pūr-nişān itsün
Gül-i bi-ḥārlarla reşk-i gülzār-ı cinān itsün⁷²⁶⁹ (B276b)

Ve lehu:

Has u ḥāşake beñzer üstüḥānlarla gören cismüm (F361b)
Didi bir ‘ andelibini uçurmuş aşyāndur bu

Ve lehu:

Bu beyt-i rūḥ-baḥşı vird-i zebān idinmiş
Şevk ile gitdüginde Manşūr Dāra karşı

İdüp muḥīṭ-i a‘ zam emvācın āşkārā
Tenler sefinesini urur kenāra karşı (A366a)

Ve lehu:

Gördi Mecnūn yok benī ādemde āyīn⁷²⁷⁰ -i vefā
Vardı ol divāne vaḥşilerle ülfet bağladı

Ve lehu:

Şādī enīs ğuşşa vü zulmet karīn-i nūr⁷²⁷¹ (P375a)
Ber pāy-māl-ı ‘ ālem ü baḥrūn başında şur

Ve lehu:

Gül yanar nār urur āb serin senglere
Başına ḥāk saçar bād elinden felegün

Nāy ile ney-şekere bād bulaşdukça ider
Biri dād u biri feryād elinden felegün

Ve lehu:

Rübāh-ı dehr kankısına kuyruk aşmadı
Evvel hele ḥikāyet-i Behrām-ı Gūra gel (S189a)

Ve lehu:

Miyānuñ fikridür eglencem ancak
Alan bir kıldan alur pādşāhum ancak⁷²⁷²

⁷²⁶⁷ ma‘ müre-i āfākdan] şahrā-yı ‘ ālemden gönül P

⁷²⁶⁸ vaşluñ mivesi lezzet] kaderūn mivesi ‘ izzet P

⁷²⁶⁹ ve lehu: Öliceğ ḥākūmi.....itsün] -P

⁷²⁷⁰ yok benī ādemde āyīn] kim benī ādemde yok resm-i P

⁷²⁷¹ karīn-i nūr] qarīndür B S F

⁷²⁷² gül yanar nār.....ancak] -P // Kaşr-ı cefāyı yapmağa şāhān-ı mülk-i ḥüsn

Ferhādı taşlara beni toprağa şaldılar

Fakīre Ḥayālīnūn bu beyti ğāyet hoş gelür el-fakr..... bi-hamdillāh: der-kenar P

Ve lehu:

Garībūndür anı hoş tut efendi işte biz gitdük
Gönül dirler ser-i kuyında bir divānemüz kaldı

Ve lehu:

Ko yüzüm süreyüm ey serv-i ser-keş çekme dāmānuñ
Senūñçün āb u hāki ihtiyār itmiş giyāhem ben

Güneş gibi beni altuna gark itseñ kabūlum yok
Kapusında kul olduğum esir-i yek nigāhem ben⁷²⁷³

Ve lehu:

Rāh-ı ğamda ben ğubārı hākden kaldurmayan
Rūzgār eksükligidür rūzgār eksükligi

Ve lehu:

Leṭāfet bāğına serv ol giriftār-ı hazān olma
Girüp kanına ‘uṣṣākuñ nihāl-i ergavān olma

Ve lehu:

Rāh-ı gülzār-ı vefāda cismine iden ğubār
Rūzgārıyla girür bir verd-i ra‘ nā koyına⁷²⁷⁴

Kıṭ‘a:

Sorarsa ser-güzeştümden eger şehrümde yārānum
Bu yād illerde geldüm niçe derde mübtelā oldum

Kadīmī āšnālardan görüp bigānelık resmin
Vefā ümmidine bigānelerle āšnā oldum

Kıṭ‘a:

Altun üsküflü kuloğlı güzel iken hurşid
Gör ne itdi aña hercā’ılık ey mäh-liḳā (F362a)

Hānesin her kişinüñ eylediğiçün rüşen
Hışm idüp anı hışār-ı feleke itdi ağa⁷²⁷⁵

Sene işnā ve hamsin ve tis‘ami’ede hakir maṭ‘un olup tekrār şihhat bulduğumda
merhūm beni seyre iledüp *iki taze gazel didüm göreyüm ‘aql u fikrūn yirine gelmiş mi*
diyü nazire teklif idüp imtiḥān kaşd eyledi. *Gazel:*

Kaldı nümüne dehre cihān-ı harābdan
Berg⁷²⁷⁶-i hazān hazā’in-i Efrāsyābdan

Seng-i havādiş eyledi cām-ı Cemi şikest
Düşürdi lāle pārelerini türābdan (A366b)

Vicdān-ı pāküm itdi giriftār-ı ğam beni
Fehm it bu remzi şişe içinde gül-ābdan

Deryā gibi başumda olaldan hevālarum
Hālī degül sefine-i dil⁷²⁷⁷ ıztırābdan (B277a)

Yardum şurāhinüñ başını ayağın şıdum
Yudum elüm ‘araḳdan ü geçdüm şarābdan

Nüş itmeyem şunarsa inüp Zühre-i felek
Dünyā şarābını ḳadeḫ-i āftābdan

Bir bezm-i hāşşa mahrem olupdur Hayāli kim
Açılmaz anda gonce-i cennet hicābdan

⁷²⁷³ ve lehu: Ko yüzüm süreyüm.....ben] -P

⁷²⁷⁴ ve lehu: Rāh-ı gülzār-ı vefāda.....koyına] -P

⁷²⁷⁵ kıṭ‘a: Altun üsküflü..... ağa] -P

⁷²⁷⁶ berg] genc B A S F

⁷²⁷⁷ dil] ten B A S F

Ecrām-ı ‘āliyāt şeref iktisāb ider
Cām-ı meyinde zāhir olan her ḥabābdan⁷²⁷⁸

Ve lehu:

Gerek mīr-i vilāyet ol gerek sultān-ı devrān ol
Sa‘ ādet bulmaḫ isterseñ muḥibb-i derdmendān ol

Saṇa tişe çeken bed-kīşe ma‘ den gibi zerler vir
Göñül zaḥm urana cevherler işār idici kân ol⁷²⁷⁹

Tecemmül ‘arz ider iller saṇa anlar dil ü cānı
Ḥudādan şefīḫ⁷²⁸⁰ istersen şefīḫ-i ḳavm-i rindān ol⁷²⁸¹

Bir ednā zerre dāmānuñ ḳomaz elden benüm ḥanum⁷²⁸²
Gerekse āsmān-ı çāruma ḥurşid-i raḥşān ol

Haṭuñ geldükde ra‘ nālīḳ libāsın giymek isterseñ
Ḥayālī gibi ḥüsn-i ḥulḳ ile maḥbūb-ı devrān ol

Bu iki beyti ḥüb vāḳı‘ olmışdur. *Ve lehu:*

Āftābum yoluña ḥāk olmasun her ehl-i derd (P375b)
Ḳorḳaram zerrāt olup dāmānuña el ura gerd

Şubḥ-dem eyvān-ı ‘ışḳ-ı yāre zīver virmege
Her gice yur gözlerüm yaşında gerdün lāceverd

Faḳīrūñ bu ğazelde bu tarzda bu iki beytüm ḳim vāḳı‘ olmamış gelür. *Li-muḥarririhi:*

Şafḥa-i çerḥa yazup aḥvālüm āh-ı āteşin
Cedvelin cildin çeküp taḥririn itmiş lāceverd

Öldüğümden soñra da öñüñde baş oynamağa
Kāse-i kellem umaram ide devrān taş-ı nerd⁷²⁸³

Merḥūm her vech ile maḥsūd-ı akrāñ ve mażbūt-ı ilḥvān idi ne tarīḳ ile ta‘ n⁷²⁸⁴
ideceklerin bilmezlerdi. Gāḥ olur şaḳīfeler peydā iderlerdi ‘ālem-i inşāfdan nazar
ḳılmazlardı. Cümleden bir gün merḥūm bu maṭla‘ı söyledi. *Maṭla‘:*

Mecnūn göziydi Leylā Ḥayālīne cilvegāḥ
Şaḥrā-nişin olanuñ olur ḥānesi siyāḥ

Mīrek ṭabīb-i merḥūm ḥasedinden bu maṭla‘ı yanumuzda Fārsiye terceme idüp bu
ma‘ nāyı şu‘ arā-yı ‘Acem sâbīḳān nazm itmişlerdür Ḥayālī andan terceme itmişdür
diyü meclisde oḳımağla niçeleri inandurmışdur Ḥayālīyi cānından (A367a)
uşandurmışdur. *Maṭla‘-ı Mīrek:*

Çeşm-i Mecnūn şud ḥayāl-i Leyliyeş rā cilvegāḥ
Her dem şaḥrā-nişin rā ḥāne mi bâşed siyāḥ⁷²⁸⁵

ḤARFÜ’Z-ZĀ

⁷²⁷⁸ ecrām-ı ‘āliyāt.....ḥabābdan] -P

⁷²⁷⁹ ve lehu: Gerek mīr-i vilāyet.....kân ol] -F

⁷²⁸⁰ şefīḫ] muhibb P

⁷²⁸¹ tecemmül ‘arz ider.....ol] -B P F

⁷²⁸² ḥanum] şāhum P

⁷²⁸³ bir ednā zerre dāmānuñ ḳomaz elden benüm ḥanum.....taş-ı nerd] -F

⁷²⁸⁴ ta‘ n] ta‘ n u daḥl F

⁷²⁸⁵ Mecnun’un gözü Leyla’nın hayaline cilvegāḥ oldu. Çölde yaşayan insanların evlerinin siyah olması gerekir.

ZĀTĪ: (S189b) Zātī-i merhūm vilāyet-i Karasī'den kaşaba-i Balıkesri'dendir. Erbāb-ı ħrefden müze-düz imiş. (F362b) Selika-i ṭabī'atında kuvvet-i şī'riyyet olmağla şī're heves idüp İstanbul'a gelüp remli kifāf-ı ma'āşa ḥuṣūl-ı mültemes idüp Edirne ve İstanbul'da 'ömr geçürmüşdür. Aḥir naṭ'-ı (B277b) İstanbul'da şeh māt itmek için Leccāc-ı çerḥ aña beyḍak-ı ecel sürmüşdür. Sultān Meḥammed cāmi'inde bir mü'ezzin var idi, Hallāc Zātī dirler idi. Zu'mınca ol daḥı Zātī maḥlaş olup çenber-i şī'rde ḥallāc geçirdi. Zātī-i merhūm çizmecici olmaḥ takribiyle dir idi ki ol müzi, ben ḥallācum ve zātī müzi *Beyt:*

Bunı dirdi bilürdi ḥadd-ı zātī
Ki ne çenberde ḥallāc idi Zātī

Zātī-i merhūm andan ḡāyet dil-gīr idi, (P376a) ḥattā rivāyet iderdi ki Necātī-i merhūm Maḡnisa'dan (F363a) Sultān Maḡmūd āstānından Edirne'de Sultān Bāyezīd-i merhūma risālete varup kaşide şunup ḥil'at u cā'ize alup mu'azzez ü mükerrem dönüp Maḡnisa'ya giderken İstanbul'a uğradı. Şu'arā-yı vakt Revānī ve Ferruḥī ve Mesīḥī ve Şem'ī ve Aḥī meclisine cem' olup eş'arımız okınup şoḥbet-i bāde olunurken mezbūr Hallāc Zātī geldi. Necātī-i merhūm kim olduğın şordı ve bunlara daḥı Zātī dirler diyü istihzā ṭariḳiyle medḥ eylediler. Gerçek şanup *ne 'aceb Zātī tururken bir Zātī daḥı zuḥūr itmege küllī kuvvet gerek diyü buyuruñ bi'llāh* diyüp eş'arın okıtdı. Keyfiyyet-i ḥāline ve kemiyet-i miḡdārına vāḳıf olduğda meclisinden kovup *bire edebsiz bu bizā'a ile Zātī'ye mu'arāza ve anuñla şī'rde muṭāraḥa ne ḥaddūndür. V'allāhi eger pādşāh* (A367b) āstānesine şimdi gider olsam dönmiş bulunmasam kaşide ile 'arz-ı ḥāl iderdüm. Bir maḥlaşda bir şā'ir-i kādir var iken her küstāḥ-ı muḳallid anuñ maḥlaşıyla şī're maḥlaş bulup mu'arāza itmeye diyü yasaḡ itdürüp ḥükm-i şerīf iḥrāc iderdüm⁷²⁸⁶ didi. Ammā ismi ḥakkında ḥalk dirler ki nām-ı māderzādı Satılmış idi ki 'avām tahrīf idüp Şatı dirler idi. Vaktā ki şī'r söyleyüp maḥlaş lāzım oldu, Şatı'yı taḡyir eyledi, Zātī diyü ta'bir eyledi. Ammā ben kendüden işitdügüm budur ki mevlidüm sene sitte ve seb'in ve şemāne mi'ededür, adum 'İvāz'dur ve hem lafz-ı 'İvāz tārīḫ-i vilādetüm i'lāmından 'İvāz'dur dirdi. Ol taḡdirde vefātı ki sene işnā ve ḥamsin ve tis'ami'edür, sinni yetmiş altı olur. Merhūm 'ulūm-ı āliye ve sā'ir fūnūn-ı bedi'iyeden nesne bilmezdi, cüz'i Fārsi bilürdi. Şī'r aña seliḳi ve baḥşāyiş-i ḥaḳiḳi idi. *Beyt:*

Zātīye şī'r Ḥudā dādıdur
Şu'ara piri vü üstādıdur

İller Fārsiden ma'nā terceme eyleseler kendüye okıduklarında *bu Fārside vardur fülānuñ fülān beytinden tercemedür* dirdi. Ammā kendü (P376b) terceme eylese okısa, tercemedür diseler *ben Fārsi bilmedügüm bilürsüz* (F363b) ḡir idi. Selmān'ın bu meşhūr maṭla'ın ki (B278a) terceme idüp ancak adāt (?) u taḡyir itmişdür, buña inkār idemezdi *Maṭla':*

Şafa-yı şafvet-i rüyet sıfāt-ı gülsitān dāred
Hevā-yı cennet-i küyet ḥayāt-ı cāvidān dāred⁷²⁸⁷

Maṭla':

Şafa⁷²⁸⁸-yı şafvet-i rüyuñ sıfāt-ı gülsitān ancak
Hevā-yı cennet-i küyuñ ḥayāt-ı cāvidān ancak

diyü terceme itmişdür. Ammā şī'ri şekk yokdur ki şī'r (?) şimdi naḡz u nāzūk ve şā'irlerümüz ḡarib ma'nālar ve laṭif edālar, selis 'ibāretler, tevriye vü istiḥdām ve tecnis ü ihām ṭariḳinde nefis zarāfetler itmekle gitdükçe teraḳḳide ve lāḫiḳi sābıḳından tekaddüm kaşdına himmet-i 'ālīde olmuşdur. Ammā diyār-ı Rūm'da ol zemānda ki (S190a) (A368a) şī'rde meşnevīde Şeyḫī ve kaşā'idde Aḥmed Paşa ve ḡazeliyyātda Necātī zuḥūr idüp bunlardan muḳaddem olanlar meşābe-i 'ademdedür. Bu taḡdirce Zātī şu'arā-yı Rūm'ın şüyühından ve suḥanverān-ı ḳurūmuñ ehl-i rūsūḥından, şī'rde şāḫib-i mezhebdür. Muḳteżā-yı şu'arā olmağa evlā vü elyāḳ u ensebdür. Külliyyet şāḫibi şā'ir olup kelimātı rasīḫ ü raşin ve zihni şī'rde muḥkem ü metindür. Ol ḳadar

⁷²⁸⁶ iderdüm] itdürürdüm B A P S

⁷²⁸⁷ Yüzünün temizliğinin safası gül bahçesinin sıfatını taşır. Senin mahallenin havası, sonsuz hayata sahiptir.

⁷²⁸⁸ şafa] sıfāt P

ma'ânî-i ğarîbe ve hayâlat-ı hâşşa-i 'acîbe ve şanâyî-i bedî'iyye ki eş'ârında ol cem' itmişdür, ğayrı şâ'irde var idüğü ma'lûm degüldür. Varsa dağı Zâtî'ye ğâlib idüğü meczûm degüldür. Manşıbı vü kaydı ve eşğâl u a' mālî olmayup ve şamem sebebinden muşâhabet ü muhâlağa-i yârândan zevk bulmayup ve sebab-i ma'âş ve huşûl-i intî'âş şî'r olduğı cihetden ve tûl-ı 'ömr bulup şu'arânun kâdiminden vü hadîşinden çok kavâbil ü efâzıl ile muşâhabet idüp her birinden çok istifade itdüğü haysiyyetden şî'ri kendüye şî'âr ve şâ'irlikla iftihâr idinüp şâhib-i fenn ve üstâd-ı aşhâb-ı suhan olmışdur.

Beyt:

Cihân üstâdı olan şimdi şâ'irlerde Zâtîdür
Hakîkat şî'r ğayra 'arız ammâ⁷²⁸⁹ aña zâtîdür

Kendüden istimâ' itdügüm üzre biñ altı yüz ile biñ yidi yüz mâ-beyninde ğazeli (P377a) ve dört yüzden mütecâviz kaşidesi vardır. Ve (F364a) *Şem' ü Pervâne* ve *Ferah-nâme* nâm baħr-i hezcede beş biñ beyt⁷²⁹⁰ bir kitâbı ve *Aħmed ü Maħmūd* nâm baħr-i remelde bir kitâbı vardır⁷²⁹¹ ve manzûm niçe resâ'ili ve Kur'an fâlı ve menşûr *Leṭâ'if*i vardır. Nevâ'ici Nakkaş Piri Çelebi ki kişver-i fenn-i Fürsün Fârisidür ve 'Arab şî'rinde Ebû Firâs Ferezdak gibi 'Acem şî'rinün bu dağı Ebu'l-fevârisidür, nûk-i ħamesiyle 'ilm -i inşânun ma'reke-ârâsı ve gülşen-i nazm-ı Nevâ'i'nün ħod bülbül-i hoş-nevâsidür. Ketâyb-i erbâb-ı kitâbet ser-cümle anun mükâtebi ve Uṭârid reşk-i ḥattından her şeb Yûsuf gibi muḥtefî-i çah⁷²⁹²-ı Naḥşeb'idür⁷²⁹³. Tiz-destlikde tîr-i debirden çâpûk ve nağz-nüvislikde müşteri-i tedbirden nâzûk, (B278b) nakkaşlıkda ve müzehhiblikde ve cedvelkeşlikde mânend-i Mânî (A368b) ve bi-şânî idi. Yazduğı ğazellerde dil-berler vaşfın görüp âh-ı âteşin eylese dūd-ı siyâhı ol cedvel-i halle siyâh tahrîr olur ve levḥa nağş eylese nûk-i müjġânı kıl kalemde çây-gir olurdu. Sultân Bâyezîd haremindedükkânı olup evkâtı kitâbet-i kütüb ü devâvîne ve yazduğı kitâblara ser-levḥalar idüp ra'nâ cedveller çeküp tezhib ü tezyîne maşrûf idi. Ol kitâbda itdüğü ser-levḥalar⁷²⁹⁴ çâr-ebrû ve nağz-ḥatt pür-ḥâl-i nîli dil-ber gibi ħusn-i şive ile ma'rûf idi. Ḥatırı cönk-girdâr cevâhir-i zevâhir-i biḥâr-ı ğün-â-ğün ile memlû ğuyâ bir sefine-i eş'âr idi. *Nevâ'inün Rûm'da külliâtın ancak ben cem' itdüm, kezâlik 'Acem manzûmâtından ve Rûm münşe'âtından bu deñlü kitâb yazdum* diyü sür'at-ı kitâbetin tavşif iderdi. Merḥûm Piri Çelebi, Zâtî'nün dîvânın alup altı yüz dâne ğazel ve seksen dâne kaşidesin intihâb itmişdür. Ḥakka ki rişte-i nazm üzre her birin dürr-i nâb itmişdür. Egerçi merḥûmun eş'ârî râsiḥ ü raşin ve muḥkem ü meṭindür, maṭbû' u maḥbûldür ammâ ba'z-ı bârid edâlar ve pest ta'birler ve bigâne ma'nilerle medḥûldür.

Beyt:

Egerçi ba'z -ı şî'ri kem-edâdur
Degül ğam 'aybsuz çünki Ḥudâdur

Şol ki sene (F364b) erba'in ve tis'ami'eden soñra didüğü eş'arıdur, leṭâfet ü selâsetden (P377b) bi'l-külliyye 'âridür. Ekâbire kaşide vü nazire lâzım olsa⁷²⁹⁵ evvelki kaşâ'id ü ğazeliyyâtına mürâca'at ider, eski hayâlât u ma'nâların libâs-ı âherle tağyir ve cüz'i muġâyeretle ta'bir iderdi. (S190b) Ammâ merḥûm ma'zûr idi bir nice vech ile. Evvelâ mübtelâ-yı şamem idi ve yanında ihtilât-ı yârân ve⁷²⁹⁶ şöḥbet-i iḥvândan ḥazz itmek muşammem idi. İkinci fakîr idi, vech-i ma'âşın kendü tertîb ve esbâb-ı kifâfın tedârük ü terkîb eylemek üzerine lâzım idi. Ekser-i evkâtı aña maşrûf idi ve anuñla ḥaylî evkâtı zâyî' olurdu. Hużûr-ı kalb u ferâġ-ı bâl u refâġ-ı ḥâl aña azdan az vâkı' olurdu. Bir 'özri dağı buydı ki manşıb u rütbet ve sâ'ir 'ilm ü ma'rifetden bigâne idi. Şî'ârı ancak (A369a) şâ'irlik ve kâdri nazma kâdirlik idi. Ol cihetden ḥalkun nazarı dūn ve kendü bu ğamdan zebûn u maḥzûn idi⁷²⁹⁷. Ğâyet eyü söz söylemek gerek idi ki ḥalk kabûl ideler ve derdmendün kalbine tarîḫ-i mihr ü vefâdan duḥûl ideler. Tedbir-i ma'âşdan

⁷²⁸⁹ 'arız ammâ] 'arızı vü F

⁷²⁹⁰ beş biñ beyt] -A P

⁷²⁹¹ vardır] vardır iki biñ beytdür F // Vaşf-ı Piri Çelebi Nakkaş: der-kenar B

⁷²⁹² çah] cāh B

⁷²⁹³ Naḥşebidür] baḥşidür F

⁷²⁹⁴ kitâbda itdüğü ser-levḥalar] -F

⁷²⁹⁵ olsa] gelse P

⁷²⁹⁶ yanında ihtilât-ı yârân ve] -B A P S

⁷²⁹⁷ idi] idi bā-vücūd ki ḥazîne-i kalbinde bunca cevâhir ü ḥazâ'in maḥzûn idi A S F

derdmend çok denâ'et ihtiyâr iderdi, yigirmi akçalı müderrislere ve otuz akçalı kâzîlara ve ba'z -ı dânişmendlere kaşide dirdi. Virdüğü (B279a) kaşidesinün câ'izesi narhı bir filoriye inmişdi, anuñcün ekşer-i kaşâ'idinün ma'ânisi iki üç güne dinmişdi. Ba'z-ı ehl-i hıref şeh-levendleri ve 'avâmuñ 'ışk u şevkde şanı bülendleri dil-ber sevseler, gelürler kimi naqd u kimi şan'atı ne ise ol şan'atdan bir tuhfe virürdi, bu dañı ol mukâbelede ol mañbûbuñ hırfetine göre bir murabba' yâ gazel dirdi. Ahmed ü Mañmûd⁷²⁹⁸ dañı bu mañûle akça ile ve bir kimesnenün ikrâmıyla⁷²⁹⁹ dinmişdi. Merhûmuñ iki haşîşası var idi. Biri şamem ü biri fakr u kılet. İkisi de ba'zılar katında 'illet-i zillet idi. Samemi muşâhabete mâni' olduğı ve fakr u kılet-i sebebinden kimesneye tereddüde ve mülâzemet için âmed şude (F365a) mecâli olmayup reml itmek için dükkân bekleyüp oturmağa kâni' olduğudur. Eger ki 'arızadan hâlâş bulaydı ve şâ'ir şu'arâ gibi muşâhabet-i yârâne karşıup⁷³⁰⁰ bilâ-hak telâhuñ-ı efkâre ve münâvele-i hikâyât u esmâra ve mükâfehe-i ebyât u eş'ara kâdir olaydı on bu kadar olurdu⁷³⁰¹ (P378a). Ba'z-ı âhar bu iki haşşa şî're temehhuzına ve sa'ir eşğâlde 'adem-i teba'üzına bâ'ış olmuşdur, bu kadar zühür-ı şî'ri ve erbâb-ı nazm içinde izdiyâd-ı kadri bu iki haşşadan hâdis olmuşdur. Efkârı muşâhabet-i yârânla perâkende olmayup 'inân-ı himmeti cânib-i eş'ara ma'tûf idi. Tenhâ evde otursa kimesne mürâca'at itmezdi, dükkân aña ser-mâye ve reml âlet-i hengâme idi. Reml bahânesiyle⁷³⁰² şu'arâ ayağına varurlar, didükleri eş'arı gösterürler, her şâ'ir mâ-melek ü mañdûrın getirüp öninde der-miyân iderdi, ol⁷³⁰³ içinde yaķası açılmağu sözleri giribânına (A369b) koyup hâlede mâh gibi pinhân iderdi. El 'arûs-ı mâ'âniye dest-res bulmağda Yusuf kızlığın çekerler, ol râyeğân ebkâr-ı efkâr kucardı, metâ'-ı şî'ri ucuz düşürürdi. Gayrlar ma'nâ-perverlikde oğlan toğururdu, bu anlaruñ zâde-i tab'ıyla hâzır oğlan babası olurdu. Bu cihetden ekşer-i evkâtı şî're maşrûf idi dirler. El-hak iki fırka bile mâ-beyni fark itmekde kılı kırk itmışlerdür, her bir mezhebe zâhib olup içtihadla bir yire varmışlardır. İki tâ'ifenün dañı sözleri hakdur ve *li-küllin vechetin*⁷³⁰⁴ vechi üzre bu maddede muhakkağdur. Fi'l-haķika re'is-i şu'arâdur diyü çün kimesne şî'rin 'arz idüp⁷³⁰⁵ ba'zın 'aynı ile alup ve ba'zın 'aynına almazlanup sonra ta'bir-i âher ile divânında gördük hattâ kendüye su'al dañı olındukda *bir hoşca ma'nicikdür, gördüm siz gerçekten şâ'ir degülsiz divânunuz yokdur, hep* (F365b) *bunlar zâyi' olur. Biz şâhib-i divân şâ'irlerüz, kıyâmete dek divânımız turur ve gazellerümüz hoķķa-bâzlar ve kâse-bâzlar ve cân-bâzlar belki agaç ayaklılarla şarka vü garba yürür, bizüm divânımızda bulunan zâyi' olmaz* (S191a) *ma'nicügi esirgedüğüm den aldum ne an ki yâ hırşumdan yâ tama'umdan alam dirdi* (B279b). Ammâ bir kimesne kendünün bir beytin bozsa hânımânın almakdan ziyâde bi-huzûr olurdu, temâm gazelin alsa hüd mâ-lâ-ya'nî söyleyüp dâ'ire-i 'akldan dür olurdu. Evâhir-i 'ömrinde (P378b) bir gün muşâhabet iderken didi ki *yine bir kân deldüm, akçaya pulsuz bir metâ' aldum.*⁷³⁰⁶ *İki üç günde bir hıdmetkâr gelür bir mektûbla gâhi akça ve gâhi altun getirür. Yanınca et'ime-i nefîse ve halvâ-yı gün-â-gün getirür, şu mañûle bir murabba' veya bir gazel disün diyü gâhi taşşîş-i kâfiye vü redif iderler ve vezn ü münâsebet Şâfi mañlaşıyla aşnâ olsun dirler hattâ şimdi Mısrâ'.*

Her zemân bir yâr hecrin gösterür devrân baña

*bendin murabba' eylesün diyü haber geldi. Yine kemâ-kân yanınca zer ve halvâ-yı şeker geldi. Zann iderüm ki şâhibi ekâbirden bir ulu kimesne veyâ bir ulu hâtundur ki kendü şî'rden 'âciz ve bir dil-bere meftündür. Hele ser-mâyeden ziyânımız, yok gazellerümüz yine mañlaşımızla*⁷³⁰⁷ *divânımızda kalur ve hâlâ akça vü zer ve halvâ vü*

⁷²⁹⁸ Mañmûd] Mañmûd ve Ferañ-nâmesi A P F

⁷²⁹⁹ ve bir kimesnenün ikrâmıyla] -B A P S

⁷³⁰⁰ ki 'arızadan hâlâş bulaydı ve şâ'ir şu'arâ gibi muşâhabet-i yârâne karşıup] bu mâni'ler olmayup B A P S

⁷³⁰¹ olurdu] olurdu yüz mertebe iken biñ mertebe olmazdı demek 'öwr olurdu dirler F

⁷³⁰² bahânesiyle] bahânesiyle ve dükkânda oturmasıyla B A P S

⁷³⁰³ ol] ol dükkân F

⁷³⁰⁴ Herkesin (yöneldiğı) bir yön vardır. (Bakara-148)

⁷³⁰⁵ şu'arâdur diyü çün kimesne şî'rin 'arz idüp] şu'arâ ve mümeyyiz-i eş'âr diyü her kâmil ü kâbil-i nev-heves zahmet çeküp didükleri eş'arı aña okırlardı F

⁷³⁰⁶ akçaya pulsuz bir metâ' aldum] -B A P S

⁷³⁰⁷ gazellerümüz yine mañlaşımızla] gazel B

şeker yanumuzda (A370a) *kalur* didi. Ol eşnâda hâkîr, Müftî Sa'dî Çelebi oğluna vardum ki merhûm Pîr Mehemmed Çelebi nâm bir kâbil ü fâzıl, elli akça ile Maḥmûd Paşa medresesine müderris idi. Fi'l-hâkîka sinni ile feẓâ'ilinün münâsebeti yok ve sâli ile kemâlinün nisbeti yok cân-ı 'âlem ve 'âlemde 'irfânla müselleme idi. 'Arşa-i şebâbda rahş-ı 'ömri pür-şitâb oldu, mâh-ı 'ömri yigirmi beşe varmadın elli akça ile Maḥmûd Paşa'da müderris iken⁷³⁰⁸ âftâb-ı hayâtı mehâk-ı ecele tütüldü. Gerçi merhûm şî're heves eylese kudreti ve Zâtî'nün âhîr 'ömrinde akça ile didüğü dükeli nazma mikneti var idi ammâ Çelebi'nün ra'nâligından (F366a) kendü iltifât itmeyüp Zâtî'ye açmazdan didürden şî'ri olmuş, Zâtî'ye bu şılalar andan mevşûlmış. Zâtî'den işitdiğüm gazellerün ba'zın ve murabba'ların 'aynın yakında didüm diyü baña okıyuvirdi. Ba'dehu Zâtî'ye râst geldüm, hâli hâber virdüm. Bir hâle vardı ki gûyâ zehr-i kâtil yâ dârü-yı hüşber virdüm. Bâ-vücûd ki Çelebi'ye varur gelür, kaşîdeler virür, câ'izeler alurdu yine bi-ihitiyâr olup 'aqlın tağıtdu, hâlât-ı kelâm idüp vâfir bed-du'âlar idüp düşnâm itdi. *Ben buña müteḥammil olamazam ki gözüme karşı gayrılar benüm*⁷³⁰⁹ *şî'rûmi mâlikâne taşarruf ideler* didi ve *bu gam beni öldürür* diyü hatm-i kelâm itdi. Üç ay olmadı Zâtî dünyâdan göçdi, şî'r ü gazel kayısı kalmayup sevdâ-yı (P379a) şî'r ü inşâdan geçdi. Hattâ Ahî-i merhûmı sevmez ve hayr ile yâd eylemezdi ve şu'arâ içre aña iyilik isnâd eylemezdi. Sebebi dahı ancak bu ki benüm matla'um gazeliyle aldı, tevârüd da' vâsın idüp 'âleme şit u şadâ şaldı dirdi. (B280a) *Ahî:*

Uçmasun yañlış haberler ol hümânün üstine
Aşîyân-ı zâga varmak düşmez anuñ üstine⁷³¹⁰

Fi'l-hâkîka ikisinün bile divânında mektûbdur Hâkîkat-i hâle vâkıf 'allâmü'l-guyûbdür⁷³¹¹. Eger zarûriyyât-ı nefis ve mühimmât-ı havâ'ic-i yevm ü emsi müheyyâ ve esbâb-ı ma'âşî müsevvâ olup kendü tertibine kendü mübâşir olmasa Rûm'da ferîd olurdu ve şu'arânın sâbıkı vü lâhıkı şî'rden nâ-ümmîd olurdu. Bir gün kendüden manşîba 'adem-i duḥûlın ve murâdâtının vech-i lâ-ḥuşûlın⁷³¹² (A370b) şordum. Böyle tafşîl itdi ki *İstanbul'a geldüm merhûm Sultân Bâyezîd devrânıydı ve*⁷³¹³ *'ulemâ vü sâdâta ve meşâyih ü şu'arâya câ'izeler ü sâlyânelerle bahş u ümmîd devrânıydı. Kendüye 'idiyye ve bahâriyye ve şitâ'yye kaşîdeler virdüm, her emelüm âyine-i iḥsânında re'yü'l-'ayn gördüm. Kezâlik 'Alî Paşa vezîr-i nûkte-dân u kâm-bahş u kâm-rân idi, evvel ki aña kaşîde virdüm.* (F366b) *Kaşîde:*

Şitâ vücûd-ı nebâtâtı eylemişdi 'adem
Yine vücûda⁷³¹⁴ getürdi bahâr-ı 'İsâ-dem (S191b)

Kitâb-ı dânişini kim ki görse kalmaz aña⁷³¹⁵
Sürâdıkât-ı guyûb içre hiç sırr-ı mübhem

Bir beyti dahı budur ki *Beyt:*

Figân-ı velvele-i bülbülân şahın-ı çemen
Kamu mekân ü mekân-ı semâyı itdi aşamm⁷³¹⁶

Maḥlaş beytin dahı okıdum. Didi ki bu kaşîdede üç maḥlaş derc itmişsin biri aşamm biri remmâl biri Zâtî. Andan soñra baña ḥalvetine girmeye ruḥşat virdi ve naḳd-ı cinsinden mâ'ada vâfir me'kulât u melbûsât ve destâr u kisvet virürdü⁷³¹⁷. Ve pâdşâh-ı merhûm yılda üç kaşîde virmek buyurdu, birin nev-rûzda ve birer kaşîde bayramlarda virürdük. Nev-rûzda iki biñ akça câ'ize ve her bayramda birer yüzi kemhâ ve birer yüzi

⁷³⁰⁸ elli akça ile Maḥmûd Paşa'da müderris iken] -B A P S

⁷³⁰⁹ gayrılar benüm] -B

⁷³¹⁰ üstine] üstine bir gazel dimiş yine Zâtî'ye Ahî fülânün üstine B S F

⁷³¹¹ hâkîkat-i hâle vâkıf 'allâmü'l-guyûbdür] -B A S F

⁷³¹² lâ-ḥuşûlın] maḥşûlın F

⁷³¹³ ve] ve Sultân Bâyezîdün devriyle B

⁷³¹⁴ vücûda] zühûra P

⁷³¹⁵ kitâb-ı dânişini kim ki görse kalmaz aña] idinse gerdüni remmâl reml kalmaz aña P F /Mışra' der-kenar B

⁷³¹⁶ bir beyti dahı budur ki..... aşamm] -P'de çizgi içine alınmış boşluk var. / -F

⁷³¹⁷ andan soñra.....virürdü] -B A P S

çûhâ⁷³¹⁸ niçe yıl ol câ'ize vü sâlyâne ile geçindüm. Hattâ bir bayram kaşîdemi divâna
iletüdükde bu kıt'ayı diyüp bile iletdüm. *Kıt'a:*
Ben ey erkân-ı devlet kılzum-ı dürr-i ma'âniyem
Sipâh-ı ceng-cûya yaraşur yaşıl kızıl kemhâ (P379b)

Baňa bir mevc-i mâ'i sof lutf eyleñ disün gören
Nesim-i lutf-ı şâh ile bugün mevc urdı bu deryâ

‘Alî Paşa-yı merhûm kıt'ayı görüp defterdâra *Monlâ Zâtî'ye bir şûf virün* diyü emr
itdi⁷³¹⁹ andan soñra birer şûf virür oldılar. Vüzerânun halvetlerine⁷³²⁰ girer oldum ve
meclis-i münâdimlerine⁷³²¹ dâhil olur oldum⁷³²². Hersek-zâde dahı çok merhamet ü
mürüvvet iderdi ve ekşer bezm-i ‘ıyş u ‘işret iderdi. Ben dahı manşib hevâsında ve
kuyûdla tekayyud pervâsında olmayup pādşahuñ sâlyânesi ve ‘Alî Paşa ve Hersek-
zâde'nün her gâh ‘atâ vü husrevânesi ve kâzî-‘aşker olan Hâcî Hasan-zâde ve
Mü'eyyed-zâde'nün lutf-ı bî-bahânesi ve Nişâncı Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi'nün cevâ'iz-
i bî-girânesiyle müreffehü'l-hâl ü fâriğü'l-bâl (B280b) idüm. Lutf-ı Hudâ'ya kânî',
şâhid-bâzlıkda ve kadeh-perdâzlıkda (A371a) hevâ-yı nefis-i şûma tâbî' idüm Kadri
Efendi-i merhûm ol vakt dânişmend ü mülâzım idi, anuñla hem-kâse vü hem-kadeh ve
yâr-ı guşşa vü ferağ idüm. Ol Ayaşofya hücrelerinde, beñ Şeyh Vefâ hânkâhında
olurduk. Tahte'l-kal'a mecma'umuz ve Efe mey-hânesi tahşil-i âb-rû ve tertib-i dimâğ
u tenkıye-i mizâc için seylân-ı seyl-âb-ı huşur u hubûr menba'umuz idi. Ağa
yokuşındağı çeşmesârûn ve ol çeşmesârda (F367a) olan dıraht-ı sayedârûn adın ferec
ba'de's-şidde virmişdük, aña irişdükde güyâ âb-ı havz-ı kevşer ve sâye-i şâh-ı tûbâya
irilmişdük. Andan varup Tâcî-zâde'yi me'ân selâmlarduk. Gâh merhabâ vü nevâzişiyle
ve gâh iletdüğümüz eş'âra istihsân u sitâyişiyle ve gâh in'âm u bahşâyişiyle ve gâh
tenhâ alıkoyup hûriş ü güvârişiyle muğtenem olup andan hâneli hânemüze⁷³²³ yâhud
mülâzemet-i kûy-ı cânânemüze giderdük. Piri Paşa dahı bu eşnâda defterdâr oldı, ol
dahı 'atâda ve dâd u dihiş-edâda añlara iktidâ itdi. Bir kaşîde didüm ki girizgâhı buydı.
Beyt:

Gönce cüzdânını aç defter-i ezhârî çıkar
Oldı Piri Çelebi devlet ile defterdâr⁷³²⁴ (P380a)

İletdükde⁷³²⁵ hoş gördi, bir mikdâr âşnâlık vardı öñürdi. Bu hâl üzre pādşâh gazeller
istedi, şu'arâ-yı vakt tâze didüğümüz gazelleri cem' idüp içeri virdük. Ol kadar
in'âmlar itdi ki genc-i şâygâniye jrdük. Benüm gazellerüm tettebbu' iderken bu fâ'ie
gazelin görmüş ki temâmı budur. *Gazel:*

Dürri dendânuña beñzetmese ey ağzı şadef
Bahrûn urmazdı şabâ şüretine hışm ile kef

Dost cân naqdini çaldurduğımı aındı meger
Kulağum çınlayuben kızdı yüzüm niteki def

Şevkumuz gün gibi gökde kamere vire ziyâ
Gönlümüzden toğa ger ol kamer-i burc-ı şeref⁷³²⁶

‘Işk ile cân virenün yoğsa namâzın mı kıılır
Zâtî kirpükleri olmış o nigârûn şaf şaf

Bu beyti okıdıkda ki *Beyt:*

⁷³¹⁸ çûhâ] çukâ P

⁷³¹⁹ emr itdi] buyurdu F

⁷³²⁰ halvetlerine] tonlarına B

⁷³²¹ münâdimlerine] haşlarına A / nihâdimlerine P

⁷³²² ve meclis-i.....olur oldum] -F

⁷³²³ hâne-i bî-hânemüze] hânelü hânemüze P

⁷³²⁴ merhûm bu beyti girizgâhda kızb itmiş. Mesîhî'nün Ahmed Çelebi defterdâr virdüğü kaşîdenün
girizgâhıdır: Derkenâr, nereye gireceğı belli değil.

⁷³²⁵ iletdükde] diyü râ'iyye vü bahâriyye kaşîde didüm haylî F

⁷³²⁶ dost cân naqdini.....kamer-i burc-ı şeref] -F

Geldi ol⁷³²⁷ zühd libāsını kabā itdürici⁷³²⁸
Zāhidā hırkaya çek başuñi mānend-i keşef

Pādşāh baş götürüp *bi'llāhi görüñ* 'ālemde (A371b) *ma'nā dükendi dirler, hāşā ki ma'nā dükene dünyā tolu ma'nādur, hüner bulmağdadur*⁷³²⁹. Elbette Zātî'ye manşib görsünler diyü kapuağası Hüseyñ Ağa'ya buyururlar. Anlar dahı ferman-ı pādşāhiyi vüzerāya ve erkāna tıyururlar. (S192a) Vezirler beni çıkırup⁷³³⁰ Zātî şamemüñ saña gayrı manşiba māni' dūr ancak saña münāsib menāşibda tevliyetdür, saña bir eyü tevliyet bulup virmek şart-ı vākıf gibi üzerimize (B281a) lāzım u der-zimmetdür didiler. Burusa'da ve gayrıda otuz aqçalık tevliyet tevcih itdiler. Gördüm sālyāne-i şāhi ile 'atāyā-yı ekābir andan (F367b) ekşer ve İstanbul'da⁷³³¹ ve yārāndan ayrılık⁷³³² serber. Manşib⁷³³³ kabül itmedüm geçindüm. Sultān Bāyezid-i merhūmuñ evāhirinde fitne vü fetret ve 'Alī Paşa'ya mevt ü şehādet, Mü'eyyed-zāde ve Tāci-zāde'ye 'azl ü gāret müteveccih olup⁷³³⁴ bi-kes kıldum, fakrı ihtiyār idüp sancağı mil-i remle dikdüm⁷³³⁵. Sultān Selim pādşāh olduğda bir nūniye kaşide virdüm içinde bu beyti *Beyt*:

Serverā⁷³³⁶ bir bende-i bi-kayddur kapuñda 'adl
Tutamazdı anı zencire çeküp Nüşin-revān⁷³³⁷

Begendi, beni arturmayup⁷³³⁸ cā'izemi arturdı ye düşen küylardan bir küy virüñ diyü buyurdu. (P380b). Anadolı kāzi-'askeri Tāci-zāde Ca'fer Çelebi'ye 'arzı gelen küylardan birin baña 'arz eylemek buyurıldı. Bir gün beni çağırtnış, 'arzlar geldi, *gel münāsib gördüğün küy*⁷³³⁹ *begen*⁷³⁴⁰ *saña 'arz idelüm* didi. Gördüm biri Burusa'dan Şeyh Hasan yirine gelmiş, *buñi virüñ didüm. Yā Hasan ne yisün* didi. *Ağu yisün* didüm. Biri dahı yirümüz olan Balıkesri'den Leglek Seydi dirler bir şahş yirine gelmiş, onı istedüm. *Yā Leglek ne yisün* didi. *Yılān yisün* didüm. Bu latifelerle Leglek'ün yirin baña 'arz eylemiş⁷³⁴¹. Sultān Selim-i merhūm pesend idüp baña Leglek'ün yirin şadağa buyurmuş. İki karye idi, on bir biñ biş yüz aqça yazar imiş⁷³⁴² niçe zemān aña mutaşarrıf oldum. Sultān Selim tahtgāhlarında oturmayup ekşer-i eyyām-ı saltanatların feth-i kılā' ve teşhir-i bikā' da geçürdiler. Mü'eyyed-zāde sağ kalmayup Tāci-zāde maqtūl oldu. Ben yine bi-kes kalup sağ işüm şol oldu. Andan (A372a) Sultān Süleymān zemānı oldu, zıll-ı sa'ādeti üzerimize sāye-i Yezdāni oldu. Kaşideler virdük, huzurında maqbūl oldu. Cā'izeler ü sālyaneler virüp murādātumuz hūşule mevşul oldu. İbrāhīm Paşa devri olduğda Keşfi'nün karındaşı Haşbi'ye gāzab idüp 'örf-i eşedd ba' dehu habs-i ebed buyurdu. Keşfi ibrahimiyā Başiri ve Kāndi ve Keşfi ve sār şu'arā cem' olup varduğumuzdan dil-gir oldu. Ba' dehu⁷³⁴³ Hayālī, Kāndi'nün şekeriz dükkānın taşā tutup şarābatı şişelerin züccāc-ı (F369a) kalbi gibi münkesir itdükde tekrār cem' olup varduğumuzda züccāc-ı şāf⁷³⁴⁴-ı hātiri reng-pezir oldu. Ammā yine medhinde gavvāş olduk, deryā-yı şī' re⁷³⁴⁵ talduq, kaşideler diyüp cā'izeler aldük. Ammā Hayālī *sultānum her zemānda*⁷³⁴⁶ *beni terbiye itdügünüzden dil-girlerdür, hasedlerinden sultānum*

⁷³²⁷ geldi ol] Baña geldi B A S F

⁷³²⁸ itdürici] ilici P

⁷³²⁹ bulmağdadur] bulmağdur F

⁷³³⁰ çıkırup] çairup B / çağırdu F

⁷³³¹ İstanbuldan] İslāmboldan A

⁷³³² ayrılık] ayrılmamak B / ayrılmak lāzım gelür F

⁷³³³ manşib] tevliyeti F

⁷³³⁴ müteveccih olup] 'arız oldu F

⁷³³⁵ fakrı ihtiyār idüp sancağı mil-i remle dikdüm] -B P S

⁷³³⁶ serverā] husrevā P

⁷³³⁷ Nüşin-revān] Nüş-i-revān P

⁷³³⁸ arturmayup] arturmayup sālyānemi muğarrer idüp F

⁷³³⁹ küy] -B

⁷³⁴⁰ begen] birin F

⁷³⁴¹ eylemiş] itdiler B

⁷³⁴² yazar imiş] yazardı B A S F

⁷³⁴³ ba' dehu] ikinci def'a F

⁷³⁴⁴ şāf] şāf u sāde iken F

⁷³⁴⁵ olduk deryā-yı şī' re] olup B A P S

⁷³⁴⁶ her zemānda] -B A P S

*tenhâda hicv iderler ve zâhirde du‘âlar*⁷³⁴⁷ iderler diyü infâk itmekle dil⁷³⁴⁸ deryâ-mişâli bād-ı hurûşla⁷³⁴⁹ (B281b) pür-teşvîr oldu hattâ düğün itdüğünde kaşide diyüp iletdüm, okıduğumda kaşideyi şöylece diñ diyü Hayâlî’nün ol düğünde pādşâha virdüğü yâ’iyye kaşidesinden bu beyti okıdı *Beyt:* (P381a)

Ne tozlar kim kôparmışdur semend-i tab‘-ı mevzûnum
Gözine tûtiyâ eyler Şîfâhânda Kemâl anı

Bu beyt böyle degüldür didüm. Yâ nicedür didi. *Zâtî:*
Ne tozlar kim kôparmışdur semend-i tab‘-ı Zâtînün
Gözine tûtiyâ eyler Şîfâhânda Kemâl anı

dur didüm; âzürde-dil olup *âh şu‘arânun burası olmaydı hiç dahî idemeseler tevârüd da‘vâsın iderler* didi. Sükût u şabr münâsib-i muhtezâ-yı makâm idi ammâ ol sebebeden ki tîr-i furşat amâdedür şaşt-ı intikâm idi⁷³⁵⁰ Devletli paşa ben bu kaşideyi ibtidâ-yı cülûs-ı Süleymânide⁷³⁵¹ didüm ve içindeki⁷³⁵² İskender-i sâni lafzın târih bulup kaşidede derc itdüm, ayakları toprağına virdüm. Bu beyt dahî ol kaşide ebyâtında dâhıldür ve ‘aynı ile harîm-i pādşâhide hâsıldur (S192b) Hayâlî hōd bu kaşide dün didüğü âşkârdur didüm. İlzâm kaşd itdüğümde dahî bedter hâtırı⁷³⁵³ muğber oldu, manşib virmek emr⁷³⁵⁴-i muhâle münceer oldu. Sancı mil-i remle dikedüm, kesbüm şundan bundan cer oldu. Pirlilik irişdi, ‘urûka kan yirine emrâz-ı hafakân u yeraqân girişdi. Kuvâya za‘f u za‘fa kuvvet geldi, cevârihe ra‘şe ve a‘zâya hareket geldi. Sefere iktidâr ber- taraf oldu, ez dil-i ‘ömr hıyar-ı evkâta (A372b) bi’sel-halef oldu. İbrâhim Paşa fevt olup (F368b) Ayâs Paşa vezîr-i a‘zâm ve Maḥmūd Çelebi defterdâr-ı ekrem oldu. Cāize vü sâlyâne kat’ olındı, bih-i nihâl-i âmâl pence-i tevbiḥ-i melâl-i ehvâl-i ahvâl ile kal’ olındı. Hâlâ devletden me’yûs ve zilletten me’nûs geçinürüz, fakrî zâd-ı âhîret ve tahşil-i gınâ-yı mağfîret idinürüz didi⁷³⁵⁵. Fakr remlün hâşşa-i lâzimesidür bilmem ola mı idi yoğsa rûzgâr-ı dün-perverlik ü nâ-sipâşılığla medhûl mı oldu. Soñra sivâr-ı sâ‘id-i sa‘âdet, süvâr-ı tekâver-i devlet, gevher-nigin-i sultânî, hâtem-i yemin-i ḥakânî şeh-zâde Sultân Meḥmed Mısrâ‘:

İlâhî yârin eyle rûḥ-ı Aḥmed⁷³⁵⁶

Sancıya çıkdıklarında mükemmel divânın taleb eyledi. Merḥûm Zâtî dahî kendü hattıyla külliyyâtın virdi. Ca‘fer nâm gulâmçe-i perverdesine ve ol beçe⁷³⁵⁷-i henüz serber-âverdesine ve iki kaynı⁷³⁵⁸ oğulları var idi ki ikisi bile veled-i şulbîsî⁷³⁵⁹ gibi rebibi ve ikisi dahî şakird-i lebîbi idi ki hâlâ biri Aḥmed Çelebi’dür (P381b) ki Anadolı’da aḥkâm tezkerecisi olup akrânı içre hâme gibi engüşt-nümâ ve nâme gibi gâzel-güy ve mu‘ammâ-küşâdur. Maḥlaş Selîsî ve nişimen-i ma‘ârif-şadrınun, celîsî aşhâb-ı nebe’ün ‘Alî’sidür. Bi’l-fi‘l çeşme-i hayâtıdan sirâb ve zülâl-i ‘ömrden (B282a) şadrevân-ı rûḥî şadâbdur. Ve biri Maḥmūd Çelebi idi ki kendü gibi remmâl u müneccim ve vefk u mu‘azzim oldu. El-ân necm-i hayâtı ufûl itmiş ve üzerine şihâb-ı mevt nüzûl itmişdür. Ol ikisine dirlik murâd idindi, ḥikmet Allâh’un ol murâdı dahî hâşıl olmadı muḥaşşal *Beyt:*

⁷³⁴⁷ du‘âlar] bed-du‘âlar P

⁷³⁴⁸ diyü infâk itmekle dil] didüğinden B A P S

⁷³⁴⁹ deryâ mişâli bād-ı hurûşla] deryâ-yı kalbi B A P S

⁷³⁵⁰ sükût u şabr..... şaşt-ı intikâm idi] -B A P S

⁷³⁵¹ ibtidâ-yı cülûs-ı Süleymânide] pādşâh ḥazretleri cülûs-ı Süleymânide taht-ı şaltanat buyurduklarında F

⁷³⁵² içindeki] key B A P S

⁷³⁵³ Hayâlî hōd bu.....bedter hâtırı] ilzâm kaşd itdüğümde B A P S

⁷³⁵⁴ manşib virmek emr] manşib-ı B A P S

⁷³⁵⁵ didi] didi Fi’l-vâkı‘ devletinden behremend ve rif’atden nevâlebind olmayup
nazm: Fakr ile geldi fakr ile gitdi
Fakr ile bitdi fakr ile yitdi F

⁷³⁵⁶ sivâr-ı sâ‘id-i sa‘âdet.....eyle rûḥ-ı Aḥmed] -F

⁷³⁵⁷ beçe] penceyi F

⁷³⁵⁸ kaynı] kâzî F

⁷³⁵⁹ şulbîsî] cibillisi F

Fakr ile geldi fakr ile gitdi
Fakr ile bitdi fakr ile yitdi

Merhûmun aşlâ Hayâlî ile yıldızı barışmazdı ve niçe kimesneler dîk-i efyûnla ikisini bir kazana koyup kaynatsalar kanları birbirine karışmazdı. Her zemânda Hayâlî'yi yâd itse şu'arâ içinde kitâbıdır diyü *Şâh u Gedâ* ve Gencîne-i Râz'ına (?) ihâm iderdi ammâ Hayâlî kitâbı degüldür cengânedür dirdi⁷³⁶⁰. Hayâlî gerçi evâ'il-i hâlinde Zâtî'ye mu'tekid belki mu'kallid imiş hattâ Zâtî'nün bir gazelin tahmîs eylemişdür ki elân divân-ı Hayâlî'de meştûrdur andan gayrı şâ'irün gazelin tahmîs itmemişdür Maṭla'ı budur ki *Maṭla'-ı Zâtî*:

N'olduñ inîlersin felek hercâ'i cânânun mı var (F369a)
Her maḡâmı seyr ider bir mâh-ı tâbanun mı var

Ammâ sonra 'adâvet vâkı' olup biri birinün 'aybından hurde-gîr ve biribirinün (A373a) 'adâvetinden habîr idiler. Hakîr bir ramazân günü Zâtî dükkânına vardum. Zâtî-i merhûm *ramazân âdeme garîb fıkrlar itdürür imiş, bir gazel didüm* didi ve bu üç beyti okıdı. *Gazel*:

Aklıkda sen pilâv u ben şarılıkda zerde
Hem-süfre olalum gel bir hoş latîf yerde

Maḡbûb yufka içre bir pûhte mâkiyânveş
Gâyet lezîz olur sen olursañ ehl-i perde

Kûy-ı nigâra gitsem n'ola rakîb ile ben
Merḡûb olur ziyade acı başal⁷³⁶¹ seferde

İttifâk Hayâlî'ye râst geldüm, okımış oldum. *Nuql-ı meclis idinüp Zâtî şî'ri yinür şanumış* diyü mezelenüp çiynerdi. Zâtî işidüp Hayâlî'nün kanına aş yirürdi, bulsa etin yirdi, baña dahı süd dökdüm⁷³⁶² gibi bakardı. Bir gün yine⁷³⁶³ vardum. *Hayâlî'nün dahı bir beytin buldum* diyü bu beyti okıdı, hele anuñla harâreti sâkin olup güyâ ki âteşe sovuş şu koyıldı⁷³⁶⁴. *Beyt*:

Kelle-i 'uşşâk şatılmaz kesâdı var çatı
İşlemez oldı maḡabbet şehrinün ser-hânesi

Ammâ keyfiyyet-i vefâtı şöyledür ki merhûmun (P382a) evi Sarı Gürz Hammâmı mahallesinde ve dükkânı Sultân Bâyezîd haremindedi. (S193a) Her gün piyâdece dükkâna mürâca'at iderdi, elinde 'aşası bile idi. Balçık olmayıcağ 'aşasına tayanmaz idi, hemân 'aşâyı götürürdi; balçık olıcağ 'aşâyâ i'timâd iderdi. Bir gün dükkânına giderken yolda râst geldüm gümân itdüm ki kadd-i hamîdesi kemân ola ki dü-tâ olmuş; zihi kemân ki zihi elindeki 'aşâ olmuş. Yâhud inḡinâ-yı kadd selâm-ı merg ve peygâm⁷³⁶⁵-ı ecel ırgürdükde kabûl idüp ser-ber-zemin itmiş ve yâhud gevher seng-i laḡd hâzırlamağ için halka-i kâmetin niḡin itmiş ammâ tudağı⁷³⁶⁶ deprenür ve dili söylenür. *Ne hâl didüm, hasb-i hâl bu maṭla'ı didüm* diyü okıdı. (B282b) *Maṭla'*:

Yigitlik cevherin elden yitürdüm ḡasretâ kanı
Eḡilüp aradum şimdi bulamam n'eyleyem anı (F369b)

Sehl zemân geçmedin dükkâna mülâzemetden ḡaldı, za'f u pîrî âfetin aldı. Evi kurbında Koca İbrâhîm Paşa Hammâmı çarşusunda dükkân tutdı, yine remli âlet-i hengâme idüp cem'-i şu'arâ itdi. Sitem-i zarîf-i şu'arâdan Hakîm-zâde 'Atâ ki maḡallinde mezkûr olmuşdur, bu beyti diyüp eline şunup derdmendi âḡir-i vâktinde rencide itdi ve murḡ-ı ḡuzûrın âşyân-ı dilinden remide itdi⁷³⁶⁷. *Beyt*:

⁷³⁶⁰ ve niçe kimesneler..... cengânedür dirdi] -B A P S

⁷³⁶¹ başal] şoğan P

⁷³⁶² dökdüm] dökmüş F

⁷³⁶³ yine] gene P

⁷³⁶⁴ hele anuñla harâreti sâkin olup güyâ ki âteşe sovuş şu koyıldı] -B A P S

⁷³⁶⁵ peygâm] meḡâm A

⁷³⁶⁶ tudağı] dudağı P

⁷³⁶⁷ dilinden remide itdi] dilden uçurdı F

Pîrlikde yine Zâtî tâze düken açmışsın
Dükkânunu terk idüp gayrı yire kaçmışsın

Üç dört ay (A373b) temâm olmadı ki peymâne-i ‘ömri tölmağı, sene şelâse ve hamsin ve tis’ami’e ramazânınun nişf-ı âhîrinde zamîrin nokta-i hâkide aramağa gitdi, naķş-ı reml gibi bûd u nâ-bûdı berhem-zede olup aralıkda nâ-peydâ olup yitdi. Ancak bir gün haste olmuş ammâ bir günlük hastelikle vücûdına külli bi-tâkatlık yol bulmuş, cümle ihvânı her tâ’ifeden isimleriyle tanşış⁷³⁶⁸ eylemiş, dânişmend-i yârândan Selîķi ile hâķiri taķşış eylemiş. Varup namâzın kılup Eđirneķapusun’dan taşra Keşfi ve Başiri ve tâ’ife-i şu’arânun niçe pîri ve cem’-i keşiri yanlarında medfun eyledük. (P382b) *Mısrâ’*:

Pîr iken ol genci yir içinde maḥzûn eyledük

Yahyâ Beg daḥı ḥâzîr idi dâmen-der-miyân ḥıdmete mübâşîr idi, ḥıdmetinde çok yildi yüpürdi, vâfir götürdi. Cânına ağır gelmesün Zâtî sıḥhatinde anı taḥfîf iderdi belki andan ref’-i teklîf iderdi, ol anuñ sıkletine taḥammül itdi. Merḥûmun fevtine Zuhûri-i ‘Acem eş’âr kaldı yâdgâr (953) diyü târiḥ didi. ‘Abdi-i merḥûm târiḥ *suḥanver geçdi*; bir daḥı şu’arâ yârı dünyeden göçdi⁷³⁶⁹ didi. Hâķir daḥı *gıtdi Zâl-ı nazm* diyü târiḥ didüm. Târiķ-i ta’miye ile zâl lafzı ḥisâbdan tarḥ olıcaķ ve nefsi-i târiḥ ki ḥisâbda bir naķışdur her beytde bir yıl öñürdi mazmûnına işâret olıcaķ târiḥ ḥâşıl olur. Bir bendinde ol ikisinün târiḥin derc eyledüm ammâ eş’ârı ne ğazeli ve ne beyti ola ki kâbil-i istiḥşâd u irâd olmaya. Evvelâ na’tda bu terci’-bendi ki (F370a) bir bendi budur. *Terci-bend*⁷³⁷⁰:

Kâmetün ey büstân-ı lâ-mekân pîrâyesi
Nûrdan bir servdür düşmez zemine sâyesi
Yûsufı gerçi görenler ellerini kesdiler
Gün yüzün gördi senün şakķ oldu ayuñ âyesi
Menzilün tîr-i du’âveş mâ-verâ-yı nüh-sîpihr
Kadrünün ‘arş-ı mu’allâdan mu’allâ pâyesi
Evvel ü âhîr nazirün yok senün zâtuñ durur (B283a)
Ḥatm-i cümle enbiyâ kevn ü mekânun mâyesi
Dir görenler sen meh-i bedrün görenler⁷³⁷¹ ḥüsnüñi
Sûd yirine nûr emzürmiş meger kim dâyesi
Aḥîret bâzârına varduķda eyler fâ’ide
Naķd-i ‘ışķuñdur anuñ kim serverâ⁷³⁷² ser-mâyesi
Bağ-ı cennetde ümidüm bu durur kim Zâtîyi
Cümle mü’mînlerle ol serv idine hem-sâyesi

Mebde’-i bünyâd-ı ‘âlem server-i âḥîr zemân
Sâ’ir⁷³⁷³ ‘arş-ı ‘alâ seyyâḥ-ı mülk-i lâ-mekân (A374a)

Bir bendi daḥı budur. *Beyt*:

Bir şâdef idi cihânda ay u gün oldu dü-nîm
Ol şâdefden sen zuhûra geldün ey dürr-i yetîm

Kendüm⁷³⁷⁴ kendüye⁷³⁷⁵ bir gün şorup⁷³⁷⁶ (S193b) ğâyet eyü⁷³⁷⁷ maṭla’laruñuz⁷³⁷⁸
ķankısıdur didüm bu iki⁷³⁷⁹ maṭla’ı okıdı. *Maṭla’*:

⁷³⁶⁸ tanşış] tenşîf F

⁷³⁶⁹ bir daḥı şu’arâ yârı dünyeden göçdi] târiḥ B A P S

⁷³⁷⁰ terci’-bend] na’t-ı resûl F

⁷³⁷¹ bedrün görenler] bedr-i münîrün A F

⁷³⁷² ‘ışķuñdur anuñ kim serverâ] ‘ışķuñdan anuñ kim var ola F

⁷³⁷³ sâ’ir] sâye P F

⁷³⁷⁴ kendüm] bir gün F

⁷³⁷⁵ kendüye] kendüne P

⁷³⁷⁶ şorup] şordum ki F

⁷³⁷⁷ ğâyet eyü] maķbûl P

⁷³⁷⁸ maṭla’laruñuz] maṭla’laruñuz B

⁷³⁷⁹ iki] -F

Düşdüm nişân-ı pây-ı seg-i dil-ber üstine (P383a)
Ol gönce güldi⁷³⁸⁰ didi yüzün güller üstine⁷³⁸¹

Maṭla' -ı diger:

Rakib-i zâğ elinden bir tezerv-i şivekâr aldum
Dağı ben şah-bâz-ı ışk olaldan bir şikâr aldum

Gazel-i ü:

Göricek hüsnün 'mân-ı ihtiyâr elden gider
Tığ-i hışmı lutf it ey çâpük-süvâr elden gider

Başuñ içün nakş idüp şalma ayağa 'aşıkı
Reng-i hınnâ-yı melâhat ey nigâr elden gider

Ğırre olma bunca murg-ı dil şikâr itdüm diyü
'Akıbet şeh-bâz-ı hüsn ey şehryâr⁷³⁸² elden gider

Zâti-i mûra elünden geldügince eyle lutf
Hâtem-i hüsn ey Süleymân-iştihâr elden gider

Gazel:

Eli altında olma kimsenün hâtem gibi ey yâr
Kimesne dimeye tâ kim gözüñ üstinde kaşuñ var

Eyü adı kazan dünyâda kâmillerle hem-dem ol
Seni mûm ile tâ kim okıyalar hıtt-ı hâtemvâr

Ve lehu:

Yanınca sâyesi seyr eyler ol servün hemân tenhâ
Şalınur sâye-i sultânı gör ol serverân⁷³⁸³ tenhâ

Dile peykânlaruñ gönder baña dil yardımın itsün
Nice şerh eylesün bu deñlü derdi bir zebân tenhâ

Ve lehu:

Senün çağ Nûh gibi 'ömrün olsun isterem Hâkdan
Benüm fûlk-i vücudum rûzgârı geldi yaprakdan

Pırangı top bizüm ile figân u nâle kılmakda
Degüldür bahş e kâbil bilürüz biz anı kundağdan

Maṭla':

Zahmum ağlarsa okuñdan yire kanın dökeyüm
Al ile bağlayayum ben anuñ otın ekeyüm

Maṭla':

Şanma zühd içün⁷³⁸⁴ soğar misvâkı şüfî başına
Dış biler 'aşıklarun⁷³⁸⁵ halvâsına vü aşına

Maṭla':

Yüzünü göremezüz bād-ı şabâ gibi yürür
Kıymasun atına ol rûh-ı revân cân götürür

Maṭla':

Almasun ağzına ağzıyla ber-â-berlik sözün
Zerre-i nâ-çize dek küçek mi şanur kendözin

Ve lehu:

Şu 'â'ndan şebüm⁷³⁸⁶ rûz u duhânından günüm dündür
Ne gicem gicedür âhum odından ne günüm gündür

⁷³⁸⁰ güldi] gördi B A

⁷³⁸¹ maṭla': Düşdüm üstine] -F

⁷³⁸² şehryâr] şeh-süvâr P

⁷³⁸³ serverân] serv-i revân A P

⁷³⁸⁴ zühd içün] zühdinden P

⁷³⁸⁵ 'aşıklarun] mü'minlerün A P

⁷³⁸⁶ şebüm] gicem P

Ve lehu:

Gözlerümden uçurur uyhu⁷³⁸⁷ hayâl-i zülf-i yâr
Aşiyândan ürkidür güyâ ki gelse murğî mâr

Maṭla':

Gerçi öpsem didüğüm müzesinüñ kebkebidür (B283b)
Kimse diş koyuramaz aña demür leblebidür

Maṭla':

Dâmenüm hecrüñde itdi dürlü gevherlerle pür
Çeşmesâr-ı eşkimüñ olsun öninden şöñi gür⁷³⁸⁸ (A374b)

Ve lehu:

İşigüñde gâh dil derbân u geh segbân olur
Hoş dimişlerdür bunı ey şeh gönül sulṭân olur⁷³⁸⁹

Maṭla':

Gırre olma hüsne incitme inen ' aşıkclaruñ
Bir gün ola diyeler kanı o ğarrâlıklarun

Maṭla':

Dün geldi şehâ ğonce dahı mülk-i ' ademden (P383b)
Bir zerre nişân virmedi çok şordum o femden

Maṭla':

Bir laḳab kor işiden ey ğonce feryādum benüm
Gülşen-i hüsñünde olmışdur hezâr adum benüm⁷³⁹⁰

Ve lehu:

Haṭṭ-ı gül-büy-ı ruḥ-ı yâr açar gönümüzü
Ey benefşe kerem eyle üzül eñseñ görelüm⁷³⁹¹

Maṭla':

Bir perişan seyr gördüm hâbda vakt-i şehir
Sünbül-i ruḥsâr-ı dil-ber târmâr olmuş meger

Maṭla':

Ruḥ-ı yâre nazarsuzlar nazar zaḥmını urmışdur
Görenler beñ şanur nâzûkliginden kan oturmuşdur⁷³⁹²

Ve lehu:

Yire atdılar kesüp ucın gören şanur şihâb
Meclis-i eflâkde bir şem' uyardı çıkdı âh⁷³⁹³

Ni' met nâm bir dil-ber-i sîmin-beden dellâk-ı çâlâke ta' aşşuk ve ustura-i ' ışık ile
ġayrdan kat'-ı ta'alluk itmişdür, defa' âtle dimişdür ki beni ni' met Zâtî itdi. Anuñ
haḳḳında bu ğazeli dimişdür. *Ġazel:*

Ni' met dinürmiş adına bir hûb-ı ser-terâş
Hüsñ ü kemâl-i hulk ile indürdi halka baş

Cism-i laṭîfde dil-i sengîni görünür
Şanmañ şokup⁷³⁹⁴ durur biline ol nigâr taş

Hammâm gibi başuma çıkdı buhar⁷³⁹⁵-ı ' ışık
Dökse ' aceb mi didelerüm kurna gibi yaş

Her gâh bî-tekellûf öperdüñ ayağunı (S194a)
Hammâmına anuñ yüzümüz ferş olaydı kâş

⁷³⁸⁷ gözlerümden uçurur uyhu] uyhuuyu uçurdu çeşmümden P

⁷³⁸⁸ ğazel-i ü: Göricek hüsñüñ ' mân-ı ihtiyâr elden gider.....şoñi gür] -F

⁷³⁸⁹ ve lehu: İşigüñde.....olur] -P F

⁷³⁹⁰ maṭla': Gırre olma.....benüm] -F

⁷³⁹¹ ve lehu: Haṭṭ-ı gül-büy-ı ruḥ-ı yâr.....görelüm] -P F

⁷³⁹² maṭla': Bir perişan.....oturmuşdur] -F

⁷³⁹³ ve lehu: Yire atdılar.....âh] -P F

⁷³⁹⁴ şokup] taşup B A S

⁷³⁹⁵ çıkdı buhar] ağdı hevâ-yı P

Biz pā-bürehne baş açuḡ abdāliyuz anuñ
Ol şoydı Zātiyā bizi ol eyledi terāş

Āhir yine anı⁷³⁹⁶ bu resme hicv eylemişdür⁷³⁹⁷. *Maṭla'*:
Varuñ eydūñ luṭf idüp ol pīr olası Ni' mete
Ḳurnaya şu aḳıdalum fūta aşsun ḥalvete

Bu kıt' ası münāsib-i ḥāl-i zemānedür. *Ḳıṭ'a*:
İstiḳāmet metā' ı ḥāceleri
İtmesünler diyār-ı Rūma sefer

Bu metā' eyler anda ḥācesini
Ḥor u mezmūm u uğrıdan bedter

Şu' arā-yı yārān ḥaḳḳında ġarrā hicvleri daḡı vardır, cümleden Mesīḥī aña dimişdür ki.
Beyt:

Āferīn ol şā' irūñ şabrına⁷³⁹⁸ kim gāh-ı ḥıṭāb
Ḳaṭı söz işitdügince virür āheste cevāb

Zāti bu muḳābeledde Mesīḥī kendünūñ sözlerin uğurladuḡın bu kıt' a ile (A375a) ta' rīz
eylemişdür. *Ḳıṭ'a*:

Ey Mesīḥī her biri 'ırz uğrısı 'ayyārdur (F370b)
Şehr-i şī' rūñ şāhısın bir dürlü daḡı oldı iş

Mülk-i nazm-ı Zātinūñ uğurlayup⁷³⁹⁹ ma' nāları
Girüben dīvānuña tebdīl-i şüret eylemiş

Revānī ḥarāca gider olduḡda dimişdür. *Beyt*:
Ḥarāca ğitmek isterseñ yarar yoldaşlarla ğit (B284a)
Revānī boḡ yidi çoḡdur şaḳın yolda seni yirler

Revānī atdan düşüp ayaḡı ufanduşda dimişdür. (P384a) *Beyt*:
Ḳazā gelmezdi nā-ehle Revānī
Şaña geldı şıdı şeyṭān ayaḡın

Ferīdī ḥaḳḳında dimişdür. *Beyt*:
Ferīdī miskini bustāncılar yaḡmurda ğördükçe
Yüri⁷⁴⁰⁰ şol çārdaḡ altına be-hey miskin şıḡın⁷⁴⁰¹ dirler⁷⁴⁰²

Seḥī Beg ḥaḳḳında dimişdür. *Beyt*:
Rāsti bed şeklinūñ murdār ağaçdan farkı yok
Maḡlaşın bilsem 'aceb niçün Seḥī dir⁷⁴⁰³ ol pelid

'Andelībī ḥaḳḳında dimişdür. *Beyt*:
'Andelībi egerçi şā' ir çoḡ
Senden artuḡına ḳuşum dimezem

Ḥaḳīr 'alā ṭarīḳi't-ta' miye didüḡüm tāriḡ budur. *Müseddes*⁷⁴⁰⁴:

⁷³⁹⁶ yine anı] -B

⁷³⁹⁷ ğazel: Ni' met dinür imiş.....eylemişdür] -F

⁷³⁹⁸ şabrına] sırrına F

⁷³⁹⁹ uğurlayup] uğurlanup P

⁷⁴⁰⁰ yüri] yüzi B A S

⁷⁴⁰¹ şıḡın] sıkın B A S

⁷⁴⁰² Ferīdī ḥaḳḳında dimişdür..... dirler] -F

⁷⁴⁰³ dir] ḳor P

⁷⁴⁰⁴ müseddes] murabba' A / tāriḡ-i vefāt-ı ü be-ṭarīḳ-i ta' miye P

Âh kim gâyet nuḥûset üzre oldı ḥâl-i nazm
 Kur‘a-i mevt aña düşdi gitdi ol remmâl-ı nazm
 Korkaram pâyâna irdi ola diyü sâl-ı nazm
 Bilmezem şimden gerü nice ola aḥvâl-i nazm
 Bir yıl evvelden bilüp bu derdi ehl-i ḥâl-i nazm
 Didiler târiḥ için Zâtiye gitdi Zâl-i nazm

Peyk-i şeb irdi fenâ mülkünden irgürdi peyâm
 Geldi iklim-i ‘ademden inhinâ virdi selâm
 Kul *mutû kable en temûtü*⁷⁴⁰⁵ ye idüp iḳbâl-i tām
 Vird ü zikri mevt olmışdı dilinde şubḥ u şām
 Mâ-ḥaşal bir yıl öñürdi işi olmışdı temām
 Anuñ için didiler târiḥ gitdi Zâl-i nazm⁷⁴⁰⁶

Bir seḥer gördüm gelür bir âšnâ-yı ḡam-küsâr
 Didüm aḥvâl-ı cihân etvâr-ı ‘âlemden ne var
 Âh idüp didi kanı ol şâ‘ir-i pür-ıktidâr
 Ol suḥanver geçdi vü eş‘ârı kaldı yâdgâr
 Ben didüm ben bir yıl evvelden dimişdüm âşkâr
 Anuñ için didiler târiḥ gitdi Zâl-i nazm

Zâ‘fı olmışdı kavî gâyet zâ‘if idi kuvâ
 Pîr olduḡın görüp⁷⁴⁰⁷ mevt aña dikmişdi ‘aşâ⁷⁴⁰⁸
 Lâzım olduḡın görüp⁷⁴⁰⁹ ‘azm-i güzergâh-ı fenâ⁷⁴¹⁰
 Didi ben şâkirdine bir yıl öñürdi ‘âşıḳâ
 Ölmedin işideyin târiḥ-i mevtüm di baña
 Ben daḡı didüm aña târiḥ gitdi Zâl-i nazm

Çünki Zâtî eyledi bu dehr-i fâniden güzer
 Gerçi bir târiḥdür mevte cihâna ser-te-ser (A375b)
 Her hünerver itmek için lîk izḥâr-ı hünere
 Biribirinden öñürdüp didiler târiḥler
 Cümlesinden bir yıl öñürdi dimiş ‘âşıḳ meger
 Anuñ için didiler târiḥ gitdi Zâl-i nazm (P384b)

ZİHNÎ: Burusalıdır. Adı Bâlî Çelebi’dür. Mumcı-zâde demekle meşhûrdur, her
 ‘ilmden ma‘lûmı olup şî‘rden daḡı (F371a) şâhib-i şu‘ûrdur. Belgrad kâzîsidur, yüz
 akça ile kirâm-ı kuzâtdandır. Aşḡâb-ı aḡlâḳ-ı ḡasene ve erbâb-ı kemâlâtdandır. Ḥâveri
 Çelebi-i merḡûma dāmâddur ve güyegi kaymata topraḡındandır didükleri bunuñ
 şî‘rinüñ iyliğine sebeb-i istidlâl u istiḡâddur. *Ez-eş‘âr-ı ü:*

Germ olup bir ḡoş emişürken senüñle yap yap
 Başa çıkduñ ṭurmaduñ peymâne bozduñ şoḡbeti

Şî‘ri miḡdârınca rengin söyle Zihnî sen ne ḡam
 Saña bir eḡlencedür bulmazsa bârî raḡbeti⁷⁴¹¹ (B284b) (S195b)

ḤARFÜ’Z-ZÂD

ZÂ‘İFÎ: Adı Pîr Meḡemmed’dür. Rûmili’nde Kıraṭova nâm kaşabadandır. Ol
 kaşabadan bir daḡı ol maḡûle ‘ilme tâlib ve ma‘rifete raḡıb kimesne zuhûr itmeyüp ol

⁷⁴⁰⁵ Ölmeden önce ölünüz (nefsinizi öldürün).

⁷⁴⁰⁶ anuñ için didiler târiḥ gitdi Zâl-i nazm] didiler târiḥ için Zâtiye gitdi zâl-ı nazm F

⁷⁴⁰⁷ görüp] bilüp B P F

⁷⁴⁰⁸ mevt aña dikmişdi ‘aşâ] ‘azm-i güzergâh-ı fenâ F

⁷⁴⁰⁹ görüp] bilüp P

⁷⁴¹⁰ lâzım olduḡın görüp ‘azm-i güzergâh-ı fenâ] -F

⁷⁴¹¹ şî‘ri miḡdârınca.....raḡbeti] -B A P S

cihetden feriddür. Güyâ ki bu rûh ve ol kaşaba aña bedendür. Babasına Evrenos Hâce dirler bir nâ'ib idi, ba'z-ı kuzâta sâtır-ı me'â'ib ve dâfi'-i nevâ'ib idi. Taşsil-i 'ilme sülûk idüp 'ale't-tertib hareketi muntahi olup Müfti 'Alî Çelebi'den mülâzım olup nice zemân medâris-i dirâset eyledi⁷⁴¹² âhir İznîk'de elli akça ile müderris iken 'azl eylediler, çok zemân zilletden sonra ber-vech-i tekâ'üd elli akça eylediler. 'Alem-i ferâgatde âsûde ve künc-i 'uzletde 'ayn-ı 'ibreti a'yân-ı 'âlemden ıgmâz-ı 'ayn-ı şeker-hâyi⁷⁴¹³ ile günûdedür. Eykâtı 'ibâdâta maşrûf ve a'inne-i 'inâyâtı kemâlâta ma'tûfdur. Kendünün tab'ı nazîf ve tarzı zarîfdür. Şi'r ü inşâda yed-i tûlâsı ve Fürs-dânlıkda rütbe-i 'ulyâsı vardır ve inşâdan *Gülistân*'a şerhı vardır, el-hak bir nazm-ı âb-dârdur ve gazeliyyâtı dağı egerçi sâdedür ammâ hele tekellüfatdan âzâdedür. *Gazel*:

Ey göz demidür eşk-i firâk ile tola indi
Ağyar bugün yâr ile bâzârı tolandı

Hışm ile yine cevri ü cefâ tîgi bilendi
Ey dil saña mı yâ baña mı kaşdı⁷⁴¹⁴ bil indi

Yâ Rab n'ola hâli bu Zâ'îfî kuluñuñ kim
Yâr ise ferâgatde vü şabr ise dükendi

Bu laîfegüne gazel ebyâtı dağı anuñdur. (P385a) *Gazel*:
Gönlümün aşnâsı dil-bercük
Gözlerüm rüşenâsı dil-bercük

Bir iki üç olur cefâ nice bir
Taşağı dörd olası dil-bercük⁷⁴¹⁵ (A376a)

ḤARFÜ' L-ĞAYN

ĞUBÂRÎ: Adı 'Abdu'r-rahmandur. Hamîdîdür Evvel hâlinde İstanbul'da taşsilde olup Ahaveyn-i mükerreremeyn, 'âlemde 'ilm ü dânişle müsellemeyn 'Alî Çelebi ile Müslim Çelebi'ye intisâb eyledi, (A376b) anlardan nice fûnûn-ı fezâ'il (F372a) iktisâb eyledi. Ba'z-ı pâye-i medârisde istifâde ve resm-i mu'tâd üzre rütbe vü derecesin istizâde eyledi, şi're heves eyledi ve kendü vaşfinda didi. *Beyt*:

Ser-i küy-ı vefânun hâksârı
Ayaklar toprağı ya'ni Gubârî

Andan sonra meşâmm-ı cân ile 'âlem-i kudsdan bûy-ı fenâ istişmâm eyledi. Vaktâ ki 'ulûm-ı resmîyyeyi görüp kitâb-ı hitâbiyyâtı istitmâm eyledi, *e't-turuku ila'l-lâhi bi'adedi enfâsi'l-halâyık*⁷⁴¹⁶ diyü taş-ı nerdine ka'beteyn-i keffeteyn-i hayr u şerr ile kur'a şaldı, Nakş-bendiyye nakşı geldi. Dest-i sülûkına İstanbul'da Emir Buḥârî zâviyesi şeyhinden cur'a şunıldı (S195a) tarik-i mezkûr şu'arâsınuñ resm-i ma'hûdî üzre hâlet-baḥş u fenâ-engiz, taşavvuf-nümâ vü naşihat-âmiz şi'rler söyledi, cümleden bu meşhûr terci' - benddür ki *Bend*:

Gâfil olma gözüñ aç 'âlem-i kübrâsın sen
Sidre vü levh ü kalem 'arş-ı mu'allâsın sen

Bir zemân bunda nevâ-yı 'uşşâkdan maḳâm-ı râstda (B285b) âvâz eyledi, kûçek ü bûzürg, 'Arab u 'Acemî nâlesine dem-sâz eyledi⁷⁴¹⁷. Sene erba'a ve erba'in ve tis'ami'ede maḳâm değışdirüp âheng-i hicâz eyledi. Nişâncılıktan tekâ'üd iden Ramazân Çelebi-zâde Meḥemmed Çelebi ki mekârim-i ahlâk hulk-ı 'aẓîminden hikâyetdür⁷⁴¹⁸ ve meḥâsin-i a'râk tab'-ı seliminden kinâyetdür, dest-girlik şime-i zâtı

⁷⁴¹² olup nice zemân medâris-i dirâset eyledi] oldı tadrise sülûk idüp B A P S

⁷⁴¹³ hâyi] hâbi B P

⁷⁴¹⁴ kaşdı] anı B A S F

⁷⁴¹⁵ bu laîfegüne.....dil-bercük] -F

⁷⁴¹⁶ *Yaratılmışların nefesleri adedince Allah'a giden yol vardır.*

⁷⁴¹⁷ eyledi] itdi F

⁷⁴¹⁸ hikâyetdür] hikâyet P

ve pūziş-pezirlik semt-i şıfâtı, mahzân nâmın zikr-i ma'rifeti ta'rif ve fazl u hüneri aña nisbet eylemek fazlı tafzîl ü hüneri tavşîfdür, dānişmendliği 'āleminden hānesine zurefā vü şu'arā mülâzımlar ve çecelebilgi deminden fuḳarā vü zu'afā (P386a) rize-i süfre-i ihsāniyla ḡanimler. Her gün nân-ı bi-imtinānı kurş-ı ḡurşid gibi ḡaṣ u 'āme ḡazır u āmāde ve her gice süfresi süfre-i hāle-i şem'-i mäh-ı zerrin-legen gibi cümle-i enāme küşāde idi. Bî-keslerün mühimmâtı nazar-ı himmeti ile ber-āverde ve pür-heveslerün nihāl-i mültemesleri cūybār-ı 'ātıfetiyle perverde, feşāḡat çemeninün bülbülleri verd-i vāridātıyla ḡüyā ve belāḡat encümeninün tūtileri nevāle-i saḡāsiyla (F373b) şeker-ḡādur. 'Adet-i kadime ve şime-i kerimesi üzre mezkūr Gubārı'yi toprakdan ḡötürüp şarşar-ı himmeti ile gird-bādāsā başın göklere (A377a) irgürüp şurre ta'yin itdürüp anuñ şeh-per-i himmeti ile ḡacca pervāz eyledi ḡāḡ Ka'be'de mūcāvır olup cārullāḡ ve ḡāḡ Ṭaybe'de⁷⁴¹⁹ müsāfir ü zā'ir olup mu'tekif-i cīvār-ı ravza-ı ḡazret-i Risālet-penāḡ oldu. Ol şūr u şaḡab ve şevḡ ü tarab ile bu terci'i diyüp Rūm'a ḡönderdi ki evveli budur ve kendü şāyi' ü meşhūrdur. Her kimse ki ḡālın ḡöre ve maḡālın işide, Gubārı'nun ḡuzūr u vaḡdetine ve ol maḡām-ı kerimde olan na'im ü muḡimle zevḡ u ḡāletine reşḡ iderdi. *Beyt:*

Şükr ü minnet Ḥudā-yı bî-çüne
Ki raḡam çekdi kāf ile nūna

Ḥikmet Allāḡ'ın sene şelāşe ve ḡamsin ve tis'ami'ede tarīḡ-i Nakş-bendiyyenün ser-ḡayl-i erbāb-ı zevḡ ü şühūdı vü zübde-i aşḡāb-ı şevḡ⁷⁴²⁰ ü ḡuzūrı, fāriḡler ü 'ārifler⁷⁴²¹ serveri Mevlānā Sūrūrî niçe zemāndan 'örf ü izāfātın ve erbāb-ı devlet-i zāhireye⁷⁴²² 'āriz olan tāmātın azāde olup bürḡān-ı limmî vü inniden 'ilm-i ledünniye vāşıl belki 'ilmden 'ayna vü ḡaybdan şühūda irişmiş merd-i kāmîl iken Sultān Mustafā-yı merḡūma ḡāce olup teḡayyübden te'ayyüne vü tecerrüdden teḡayyüde⁷⁴²³ düşdüke⁷⁴²⁴ Gubārı işitdüke tanz u ta'n yüzinden kıṭ'a diyüp irsāl itmekle monlāyı ta'yib ü ta'yir ve hem-tarīḡ iken ḡubb u vedādı taḡyir itmişdi. Nice ki ol kıṭ'a ile 'itābı (B286a) müş'ir ḡitābı ve Sūrūrî'nün aña cevābı Sūrūrî tercemesinde mezkūrdur. Ḥikmet Allāḡ'ın Gubārı (P386b) Sūrūrî'nün başına kaḡduḡı kendü başına tokundu ve anuñ yüzine urduḡı kendü yüzine kir ḡetürdi. Terk-i Mekke vü Medīne eyledi ve irtikāb-ı şedā'id-i rükūb⁷⁴²⁵-ı sefine eyledi, Kūtāhiyye'ye geldi, Sultān Bāyezid ḡullarına ḡāce oldu ba'dehu oḡlı Orḡān'a ḡāce olup ḡadri yüce oldu⁷⁴²⁶ Sūrūrî ile farkı bu idi ki ol emr-i pādşāḡı ile idi, bu kendü dil-ḡāḡı ile idi. Ol pādşāḡın öz ferzendine (F373a) ḡidmetḡar oldu, bu bendelerinin ḡidmeti bendi ile ḡiriftār oldu. *Li-müellifihi:*

Ādem iseñ yüzleme 'aybın ḡörüp ḡardaşuña
Seng-i ṭa'nuñ kim bilür bir gün tokına başına (S195b)

Sultān Bāyezid'ün ḡurūcı zemānında muḡābelede⁷⁴²⁷ vü muḡātelede bile yanında bulunup tecārib-i ticāret-i teḡārübden ancaḡ (A377b) *men necā bi re'sihi feḡad rabiḡa*⁷⁴²⁸ sevdāsına zafer bulup niçe zemān bî-ser ü sāmān deşt ü deride serseri ḡezdükdən soñra aña daḡı zafer bulduḡlarında Yeñiḡişār'da ḡabs olup āḡir Sultān Süleymān-ı merḡūm *ve'l-kāzimine'l-ḡayza ve'l-āfine 'ani'n-nāsi vallāḡu yuḡibbu'l-muḡsinin*⁷⁴²⁹ āyet-i pür-hidāyeti mefḡūmına iḡtidā idüp şaḡā'if-i a'māl-ı berrine birer birer şebt olmaḡ niyyeti ile evvelā kezm-i ḡayz idüp ḡabsden itlāḡ eyledi. Ba'dehu nukūş-ı cerā'im ü evzārın evrāḡ-ı revāḡ-ı āfāḡdan ser-i nāḡın⁷⁴³⁰-ı enāmîl-i deryā-nā'illeriyle ḡakk buyurdı andan soñra tarīḡ-i ḡaccda ḡazā-yı maḡmel-i Şāmî ile teşrif

⁷⁴¹⁹ Ṭaybede] Ṭayyibede F

⁷⁴²⁰ şevḡ] şu' rü A / şı' ri S

⁷⁴²¹ fāriḡler ü 'ārifler] fāriḡān u 'ārifān F

⁷⁴²² zāhireye] zāhireye tārî vü P

⁷⁴²³ teḡayyüde] -P

⁷⁴²⁴ düşdüke] düşdügin B A P S

⁷⁴²⁵ rükūb] eküp F

⁷⁴²⁶ ba'dehu oḡlı Orḡān'a ḡāce olup ḡadri yüce eyledi] -F

⁷⁴²⁷ muḡābelede] muḡābele P

⁷⁴²⁸ *Başını kurtaran kazanır.*

⁷⁴²⁹ *Öfkelerini içlerinde gizlerler ve insanları affederler. Allah iyileri sever. Al-i İmran-134.*

⁷⁴³⁰ nāḡın] nā-ḡaḡ F

buyurup *hayru'l-birri* 'āciluhu⁷⁴³¹ mūcibince luṭf-ı 'ācilden ceyb ü⁷⁴³² giribânın dâğ-ı fenâdan bedel dînâr-ı surhla tıdudur ve feyz-i âcilden mādâm ki sâkin-i beytü'l-harâm ve 'âkif-i emâkin⁷⁴³³-i Medîne-i 'aleyhi's⁷⁴³⁴-selâm ola, yevmî kırk pâre 'ulûfe idrâr buyurup niçe erdebb-i cerâye ile çeşm-i hırş u âzın tıoyurdu. *Nazm*:

Zihî luṭf u mürüvvet bârekallâh
Zihî şâhâne himmet lev-haşallâh

Çü hayr-ı hâtime oldur muḳarrer
İlâhî bize de eyle müyesser

Evvel def'a hacca teveccüh itmedin bu gâzeli diyüp şu'arâdan nazîre iltimâs eylemişdür. Ve nazîre diyen şâ'ire çok va'de itmişdür. Çok kımesne nazîre dimişdür (P387a) ammâ münâsebeti yokdur. İnşâf budur ki hemvârdur. *Gazel*:

Naḳş iden Hâḳḳı hilâli tâḳ-ı minâ üstine
Görmedüm ebrû ben ol ebrû-yı garrâ üstine

Yâ kaşuñ râdur ḳamer altında ey mâhum benüm
Nündur yâhud yazılmış nûr-ı zibâ üstine

Kâtib-i Ḳudret kitâb-ı hüsnüñ içre kaşuñı
Rây-ı garrâdur ki yazmış 'ayn-ı ra'nâ üstine

Şol hilal ebrûlaruñ üzre perişân⁷⁴³⁵ beñlerüñ (B286b) (F373b)
Noḳtalardur fi'l-meşel şâ-yı Süreyyâ üstine

Ey Ğubârî ya ḳaşını zülfi ilüp çekmesün
Kimse toz ḳonduramaz 'âlemde ol yâ üstine

Bu ḳadar faḳr u felâketle bir altun vireyin
Kim nazîre dir ise bu şi'r-i garrâ üstine⁷⁴³⁶

Merhûm Müftî Sa'dî Çelebi'nüñ cevâb-ı fetvâsı sebḳat itmişdür Ğubârî'nüñ bu ḳıṭ'ası daḥı insâf budur ki hûb vâḳı' olmışdur. *Ḳıṭ'a*:

Ey Ğubârî bu cihân içre benüm
Kimse eş'âruma toz ḳonduramaz

Meger ol kâtib-i müsta'cil kim
Ḥaṭṭ-ı şi'rüm ḳuruyınca tıramaz⁷⁴³⁷

Beyt:

Ey Ğubârî mey-i nâb olmayıcaḳ işte ğubâr
Çün bilürsin şu bulınmasa⁷⁴³⁸ teyemmüm câ'iz

Ğubârî habsden ıtlâḳ olınduḳdan soñra ḳazâ-yı maḥmel taleb idüp ruḳ'asın (A378a) rikâb⁷⁴³⁹-ı pâdşâhiye işâl itdükde merhûm şadr-ı ruḳ'ada şâhvâr ḥaṭ-ı şâhvâr ile bu dürr-i şâhvâr-mişâl mışrâ'-ı âb-dârı yazar. *Mışrâ'*:

Bildüñ kim imiş maḥmele ḳâzî olsun

⁷⁴³¹ Hayırlı işin en iyisi erken yapılanıdır.

⁷⁴³² ü] ü dâmenin ü F

⁷⁴³³ amâkin] -P

⁷⁴³⁴ 'aleyhi's] resûl 'aleyhi's-selâvatü's P

⁷⁴³⁵ perişân] süreyyâ S F

⁷⁴³⁶ bu ḳadar.....üstine] -B A P S

⁷⁴³⁷ ḳıṭ'a: Ey Ğubârî.....tıramaz] -F

⁷⁴³⁸ çün bilürsin şu bulınmasa] şu bulınmasa zârûretde P

⁷⁴³⁹ rikâb] ğubâr B P F

Ḳāzî-⁷⁴⁴⁰ asker efendi yedinden⁷⁴⁴⁰ Ğubārî'ye vâsıl oldukda ve mışrâ⁷⁴⁴¹ idüğine Ğubārî'ye şu⁷⁴⁴¹ ur hâsıl oldukda bi'l-bedâhe Ğubārî bu mışrâ⁷⁴⁴¹ dir güyâ mışrâ⁷⁴⁴² -ı pâdşâh bir âyine-i şâf idi ki Ğubārî kendin anda görmekle bu maḳûle şeker yir⁷⁴⁴². *Mışrâ*⁷⁴⁴³:
Hıdmet idelüm ḳâfile râzî olsun⁷⁴⁴³

ĞÜBÂRÎ-İ DİĞER: Bu Ğubārî Kireççi-zâde'nün küçük oğlu Maḥmūd Çelebi'dür ki Kireççi-zâde Aḥmed Çelebi'dür. Merḥûm kendü şüyûḥ-ı İslâmdan, meşâhîr-i 'ulemâ-yı i'lâmdan; ḳazâ⁷⁴⁴⁴ -yı Şâm'dan müteḳâ'id-i 'azîz ve ekser-i 'ulûmda fâzıl⁷⁴⁴⁵ -ı şâhib-i temyîz idi. Mezkûrdan iki ferzend-i nâmdâr ve ḥalef-i yâdgâr ḳaldı ki mihteri Sinân Çelebi-i merḥûm idi ki fûnûn-ı 'ilmden çok nev' a küşîşi ve niçe (P387b) ma'ârifden küşâyişi var idi. Ḥatt-ı ta'likde ḥod yed-i tûlâsı ve nazm-ı sâdeden ḥatt-ı evfâsı⁷⁴⁴⁶ var idi. Ḥattâ iki biñ beyt (S196a) *Mecnûn u Leylâ*'sı vardır ammâ çün nazmı sâde ve elfazı ğayr-ı mülâyim ve edâsı nâ-hemvârdur, irâd olunmadı. Kihteri mezkûr Maḥmūd Çelebi'dür ki Ğubārî maḥlaşdur, egerçi diyâr-ı Rûm'da 'avâmda ḥaşş-ı tiryâkîler [ḥaş tiryâkîler] çokdur ammâ bunlar ḥavâşda ḥaşşdur ve tiryâkîlik ḥaḳḳâ bunlara muḥtaşşdur ve berşḥârluk bir ḳaşr-ı muḳarnesdür. Kireççi-zâdeler vücdüyla binâsı kârgir ü sengin ü müceşşeşdür ve ol vaşfdâ ikisi seng ve hem-senc ü deng-â-dengdür. Yek-dil ü yek-cihet (F374a) ü yek-rengdür diñmek ḳâbil degüldür ki bu büyük ü bu küçük ve bu alçaḳ u bu yüksekdür. Eger şu'arâ olsalar bunlara ḥâricden mışrâ⁷⁴⁴⁷ -ı sâlis bulunmazdı (B287a) meger ki müstezâd ola ve her çend ki bunlar tās-ı devrde ka'beteyn gibi dâ'ir olsalar bunların naḳşı gibi biri birine muvâfiḳ naḳş gelmezdi meger ki yek ziyâde ola. İkiisi temâm biri birine mu'âdil idi güyâ biri şahş u biri zıll idi ve bi'l-cümle *Beyt*:
İkişi tev'emân u hem⁷⁴⁴⁷ -demândur
Nazîre biri birine hemândur

Ol ḥuşûsları tafşîl olunursa⁷⁴⁴⁸ (A378b) niçe faşl u bâbı müştemil bir kitâb olur. Egerçi letâ'ife fetḥ-i bâb olur ammâ sâmi'a sebeb-i it'âb u ishâb olur ve şadedden ḥurûcla itnâb-ı atnâb⁷⁴⁴⁹ olur. Ma'e'l-ḳışsa Maḥmūd Çelebi-i merḥûm-ı merḳûm tarîḳ-i 'ilme sâlik olup mevâliden Cemâlî-zâde Monlâ Çelebi'den mülâzım oldı ve tarîḳ-i ḳazâyâ 'âzim oldı. Taḥşilde iken Fârsiye şevḳ-i tām ve heves-i mâ-lâ-keḷâmı var idi, yārân odasında yâ şehir bezzâzistânında yâ mücellid dükkânında bir *Şeh-nâme* yâ bir ḥamse yâ bir Fârsî kitâb görse n'eylerse eylerdi elbette evrâḳın u ebyâtın bir defter eylerdi⁷⁴⁵⁰ ammâ şî'r söyledügin ne kendü dir ve ne el bilürdi ve ne ol da'vâyı ḳılurdi. Mülâzım ki

⁷⁴⁴⁰ efendi yedinden] efendiden F

⁷⁴⁴¹ mışrâ⁷⁴⁴¹] ruḳ' âyı B P

⁷⁴⁴² yir] rîz olur F

⁷⁴⁴³ olsun] olsun Hoş yaraşmış hâlûn ol ebrû-yı ğarrâ üstine

Noḳta ḳonmuş gerçi yokdur resimde râ üstine

Yâ ḳaşuñ üzre ol iki zülf-i 'anber-fâmlar

Noḳtâlardur bi-resm ḳonmuş durur yâ üstine

Müntehâ ḳaddûn gibi bir serv olmaz râstı

Serv ü Tûbî mi var ol serv-i ra' nâ üstine

Virmez iseñ ḥ'ân-ı vaşluñdan baña da pay eger

Alam ol gün kim olma biñ pây bir pâ üstine

Ḳâmetine irişen bir medh söyler Müslümî

Sen de oḳı bir ḡazel ol ḳadd-i bâlâ üstine

⁷⁴⁴⁴ ḳazâ-yı] ḳuzât B A S

⁷⁴⁴⁵ 'ulûmda fâzıl] fûnûnda F

⁷⁴⁴⁶ evfâsı] evlâsı B A S / vâlâsı F

⁷⁴⁴⁷ hem] yek P

⁷⁴⁴⁸ olunursa] olursa B

⁷⁴⁴⁹ itnâb] -F

⁷⁴⁵⁰ eylerdi] iderdi B

oldı, bir uğurdan yeñiden şâ'irlik da'vâsın kıldı, ol da'vâyı işbât eylemedin şeh-nâme-güylük (P388a) gavğasın kıldı. Ol gavğa başa varmadın Câmî'ye dem-sâzlık ve Firdevsî'ye enbâzlık temennâsın kıldı ve şî'ri henüz i'tibâr-ı 'avâm ve kabûl-ı enâm bulmadın pâdişah-ı nükte-şinâsa ithâf-ı mâlihûlyâsın kıldı. Günde üç dört yüz beyt dirüm dirken şabâhdan yimek yiyince *bu gün şol deñlü beyt* didüm diyü herzeler yirdi. Fi'l-hakîka sümûm-ı kâtileden mürekkeb berş nâmına bir ma'cûn-ı turfe tehyi'e ve karma bâdâmi helvâ diyü içine koz deñlü efyûn ta'biye idüp yirdi. Kân-uğut (F374b) olup eline kalem alurdu, yidüklerinin keyfiyeti geldükce kendüye cünûn keyfiyeti gibi bir hâlet 'arız olurdu. Tamarları kalıniyup⁷⁴⁵¹ âvâzı boğulup ağzı köpürürdi, hâtırına gelen mühmelâtı lisân-ı kaleme getirürdi. Yetmiş seksen belki daha ziyâde ebyât dir idi ammâ ne ebyâtının biribiriyle ihtilâfı var idi ve ne mışrâ'larının biri birine irtibatı var idi. Bir alây sâde ebyât ve nâ-merbût bi-muhaşşal kelîmât idi. Cümleden biri merhûm Aḥmed Paşa'nun Burusa'da medfûn Ḥazret-i Emîr Sultân Efendi hakkında didüğü kaşîdesine nazîresidür⁷⁴⁵² ki bir meclisde dimişdür. *Kaşîde:*

Vâlî-i mülk-i vilâyet Ḥazret-i Sultân Emîr (B287b)
Şâh-ı eyvân-ı kerâmet⁷⁴⁵³ Ḥazret-i Sultân Emîr

Aḥter-i burc⁷⁴⁵⁴ -ı ḥakîkat Ḥazret-i Sultân Emîr
Mâh-ı gerdûn-ı şerî'at Ḥazret-i Sultân Emîr

Mîr-i eyvân-ı sa'âdet Ḥazret-i Sultân Emîr⁷⁴⁵⁵
Şîr-i kuhsâr-ı şehâdet⁷⁴⁵⁶ Ḥazret-i Sultân Emîr⁷⁴⁵⁷

Hâzâ mâ hezâ ve kîs sâyira muhmelâtihi 'alâ hâzâ⁷⁴⁵⁸ kimûn ne cânı var idi ki şî'rine âşkârâ ta'n u tanz ide yâhud ol germiyyetle (A379a) ağzın köpürdüp başın şalaraq ebyâtın okırken biri birine gamz ide. Hemân yüz ikiyüz beyt hicv⁷⁴⁵⁹ yanında hâzır ve yanınca niçe kazf⁷⁴⁶⁰ u şetm vâfir idi. Şu'arâdan hicv itmedük⁷⁴⁶¹ az kimesne kalmış idi. Bir gün ben, beni daḥı hicv itdün mi didüm. Al-ı Resûl olduğuna hürmet eyledüm⁷⁴⁶² (S196b) nazm itmedüm ammâ hicvüne mülâyim hâtırumda niçe elfaz u ma'ânî vardur ihzâr itdüm şöyle ki daḥluñ işidem hemân izhâr⁷⁴⁶³ itdüm didi (P388b). Fereздаḡ-ı şâ'ir ki şu'arâ-yı büleğâ-yı 'Arab efâzılından ve şu'arâ-yı tâbi'inün emâsilindendir, aşhâb na'ında bu beyti dimişdür ki lafz u ma'nâda ve selâset-i edâda ve taşni⁷⁴⁶⁴ ü terşî⁷⁴⁶⁵ de bedî'ü'l-bedil ve 'adimü'l-'adıldür. *Beyt:*

Hum ğuyûşu'n-nedâ izâ vehebû
Hum luyûşu'l-verâ izâ nehebû⁷⁴⁶⁶

Mezkûr Ġubârî daḥı cümleyi koyup üç adım kalkmağa kalmak⁷⁴⁶⁷ ister pâ-şikeste gibi ve döşegi koyup yaşadıḡa murdârlar haste gibi. Türki vü Fârsî şî'ri koyup 'Arabiye ikdâm eyler anda (F375a) daḥı Fereздаḡ ile mübâḡaseye ihtimâm eyler. 'Arabî nazmum var diyü birkaç beyt cem' ider ki bunlardur. *Nazm:*

⁷⁴⁵¹ kalgiyüp] kalınlıanup P

⁷⁴⁵² kaşîdesine nazîresidür] kaşîdesidür P

⁷⁴⁵³ şâh-ı eyvân-ı kerâmet] mîr-i eyvân-ı sa'âdet

⁷⁴⁵⁴ burc] çarḡ-ı A

⁷⁴⁵⁵ mîr-i eyvân-ı sa'âdet Ḥazret-i Sultân Emîr] -P

⁷⁴⁵⁶ şehâdet] sa'âdet F

⁷⁴⁵⁷ şîr-i kuhsâr-ı şehâdet Ḥazret-i Sultân Emîr] -A // Emîr] Selîm B S F

⁷⁴⁵⁸ Bu onun saçmalamasıdır. Diğer savsaklamalarını da bununla kıyaslayın.

⁷⁴⁵⁹ hicv] -P

⁷⁴⁶⁰ kazf] fınduk B

⁷⁴⁶¹ itmedük] itmedügi P

⁷⁴⁶² eyledüm] itdüm F

⁷⁴⁶³ izhâr] âşkâr P

⁷⁴⁶⁴ taşni⁷⁴⁶⁴] terci' B A F

⁷⁴⁶⁵ terşî⁷⁴⁶⁵ de] taşni⁷⁴⁶⁵ de B A S F

⁷⁴⁶⁶ Onlar, bağıştâ bulunduklarında çok cömert, ama bir şeyi zorla almak istediklerinde ise aslan kesilirler.

⁷⁴⁶⁷ kalmak] kalkmak B A S F

Kāle kâzî Ġubārî-i meddâh
Kāne fi'ş-şi' ri nazmuhû miftâh⁷⁴⁶⁸

Bu firâs u Ferezdağ-ı mümtâz
Şi' r içre yok aña enbâz

Böyle dimiş bu beyti şekker-hâ
Aña olmaz nazîre dime şehâ

Hüm ğuyûşu'n-nedâ izâ vehebû
Hüm luyûşu'l-verâ izâ nehebû⁷⁴⁶⁹

Böyle virdüm anuñ sözine cevâb
Ki belâgatde andan ola şevâb

Hüm mübeşşer bi cenneti'l-me'vâ
Hüm mükerrrem bi rahmeti'l-mevlâ⁷⁴⁷⁰

Bu cümleden ğayrı bu beytleri cümleden muḳaddem müftî-i 'âlem olan feşâhati vü belâġati müselleḡ hâce-i dîn ü a'lem 'ulemâ-yı 'âleme okır, anlar daḡı *evvel beytin belki 'Arabîdür* diyü didük 'Arabî⁷⁴⁷¹ *elfâzdan ancak evvelinde kâlesi ve Ferezdağ şî'rinüñ nazîreliğinde veznde mümâselesi var* diyü cevâb buyururlar. Monlâ Şehâbî-i merḡum iş güc idinür, *Şeh-nâme* diyü nazm itdüġi ebyâtınuñ kudemâ ḡamselerinde elli altmış beyt 'aynın bulurdı. Nihâyet on onbeş beytde cüz'i taġyîr yâ fi'l-cümle ziyâde ta'bir ola. Bir gün efşah-ı fuşahâ ve efzâl-ı füzelâ⁷⁴⁷² Ebü'l-fazl Efendi ki kendü efâzıl-ı dehrüñ ser-i ḡaylî ve 'ilm ü fazl anuñ tufeyli olup meclisi meclis-i 'irfân ve şohbeti mecma'-ı rindândur, (B288a) ḡıdmetlerinde 'Arif-i Şeh-nâme-gü ile cem' olduk⁷⁴⁷³. Kendüler feth-i kelâm idüp Kireççi-zâde geldi, ba'z-ı nazm getürdi, (A379b) *bu gice uyımadum iş güc idündüm yazdum içinde bir ma'nâdâr (P389a) beyt bulımadum, siz ne dîrsüz* diyü ebyâtı 'arz idüp tûl u 'arz 'arüz u ḡafiyesinde baḡş⁷⁴⁷⁴ u cidâl iderken kendü daḡı geldi, baḡşe bile dâḡil oldu ammâ ne Ḥaḡḡ'a ḡâ'il oldu ve ne ma'ḡülle 'âmil oldu, cümleden bu beytleri idi. *Nazm:*

Üstâd-ı efâzıl-ı Rumem⁷⁴⁷⁵
Rumda ma'rifetle ma'lûmem
Nazmârâ pey-rev-i Nizâmîyem
Cur'a-i bâde-nûş-ı Câmîyem

Beyt-i Haḡîr:

Nazmda pey-rev-i Nizâmîyem
Cur'a-nûş-ı şarâb-ı Câmîyem

yegdür didüm. Her çend⁷⁴⁷⁶ 'Arif Çelebi taşdıḡ ü te'yîd eyledi ve şâḡibü'l-meclis taḡḡıḡ ü te'kid (F375b) eyledi, ḡabûl itmedi ve ḡarîḡ-i bâtılı ḡoyup râḡ-ı Ḥaḡḡ'a ḡitmedi. Ol eşnâda 'Acem'de ol 'aşruñ ḡıdvetü'l-ebrârı ve ḡâzin-i gencîne-i esrârı Şeyḡ 'Abdü'l-laḡîf el-Buḡârî diyâr-ı 'Acem'den Rûm'a ḡelüp rikâb-ı ḡümâyûn-ı pādşâḡiye mülâzemet iderek⁷⁴⁷⁷ Edirne'ye bile ḡelmişdi, ol 'aziz-i fâriḡ-dil u 'uzlet-güzin kâmile varup teşviş virüp elbette *benüm nazmum ḡaḡḡında pādşâḡa*⁷⁴⁷⁸ *şehâdet eyle ve beni Câmî vü Firdevsî'den tercîḡ idüp anlaruñ şî'rin meżemmet eyle* didi. Şeyḡ

⁷⁴⁶⁸ Medhedici (kendini öven) kadı Gubarî Kendisinin şiirinin nazmın anahtarı (olduġunu) söyledi.

⁷⁴⁶⁹ Onlar, baġışta bulunduklarında çok cömert, ama bir şeyi zorla almak istediklerinde ise aslan kesilirler.

⁷⁴⁷⁰ Onlar en yüksek cennetle müjdelendiler. Allah'ın rahmetiyle feyizlendiler.

⁷⁴⁷¹ didük 'Arabî] didüġi F

⁷⁴⁷² füzelâ] şu'arâ B A S F

⁷⁴⁷³ olduk] olduġda A

⁷⁴⁷⁴ baḡş] -P

⁷⁴⁷⁵ Rûmem] rûḡum F

⁷⁴⁷⁶ çend] çend ki F

⁷⁴⁷⁷ iderek] iderken A

⁷⁴⁷⁸ pādşâḡa] pādşâḡa şehâhe F

‘azîz-i murâd-bağış idi, renciş⁷⁴⁷⁹ -i hâtırdan kaçardı⁷⁴⁸⁰. Meclislerinde bir kere⁷⁴⁸¹ yüzine karşı *yârân mâ Câmî-i diger peydâ kerdeim*⁷⁴⁸² diyü her çend riş-hand eyledi ve her okıduğı mühmelâtı⁷⁴⁸³ pesend eyledi.⁷⁴⁸⁴ Gördi ki divâne, şeyhe aslâ vücud virmez oldu⁷⁴⁸⁵ bu kerre mülâkâta icâzet virmez oldu. Hicv-i melih üslûbında bir kıt‘a diyüp gönderdi ki bu beytler andandur. *Nazm*:

Çârbâr âmedem be-dergâhet
Dür üftem çu rûy-i çun mahet

Mürşidân⁷⁴⁸⁶ der küşâde mî dârend
Reh-i teklîf ü resm begüzârend⁷⁴⁸⁷ (S197a)

gördi anuñla dağı olmadı, ‘Acem’den gelmiş bir müsâfir şeyh kendü hâlinde iken lisânından halâş bulmadı. Rikâb-ı şâhiye ‘arza-dâşt şundı ki bi-‘aynihâ ve minhâ⁷⁴⁸⁸ şüreti budur *şüret-i mektûb*: Dergâh-ı mu‘allâya ve bergâh-ı a‘lâya lâ-zâle ‘âliyen ‘arz-ı bende-i bi-mikdâr budur ki hâliyâ üç dilde nazmum yetmişden⁷⁴⁸⁹ mütezâ’id, mağşad-ı akşâ budur ki aña nazar-ı şerif müte‘allık ola ve ğurretullâh (P389b) ve ‘azamete dünyevî teklîf ü recâ melhûz degül, uhrevî nef‘ ü recâsıyla eger tahrîr ü nazm u inşâ elsine-i şelâsede midhat-i şehryâr-ı (A380a) cihân-mutâ’ından mâ‘adâ ilâhidür. Nef‘-i uhrevî murâd olsa sūd-ı dünyevî manzûr⁷⁴⁹⁰ olmaz. Fużalâ-yı ‘aşruñ kabûllerine mu‘ârin buyururlar gibi oldu. Eger istibâh buyurılırsa kutbü’t-tarîka (B288b) Şeyh ‘Abdü’l-lâtif el-Buhârî (F376a) ser-çeşme-i ‘ulemâ-yı kümmel Rûmili efendisi hâzretlerine te‘lifâtum hakkında ne haber gönderdiler, bi-temâmihi vilâyet-i Fûrs’de mânendi bulunur mı bulunmaz mı bâri bir def‘a nazar-ı şerif müte‘allık olmağa liyâkat olmaya bir kerre istifsârla bu yıkılmış⁷⁴⁹¹ gönül ma‘mûr olur⁷⁴⁹² bu tabakada ‘ömr-i hâşılı bir istifsârla mütesellî ola hâşâ vü kellâ ki redd olına. Hâşşa medh-i pādşâh-ı ‘âlem-penâh on beş biñden ziyâdedür, bâ‘z-ı üstâd hattıyla bâ‘z-ı bu hattla ki mü‘ellif hattıdır. Bâkî fermân dergâh-ı mu‘allânuñdur. Recâsı buydı ki terbiyetler ü iltifâtlar bulâ, Şeh-nâme dimek emr olunup ol ser ü kârda ola. Pādşâh-ı hikmetgîş ü ‘âkıbet-endiş Şeh-nâmesin gördi, ‘ayarın bilüp tedbir-i hekimâne buyurdu *gayruñ eş‘ârın alup benümdür dimek ihtimâli vardır eğer ol ihtimâl def‘ olup kendünün olduğına inanalum dirse cemî‘-i müsevvedâtın vîrsün*⁷⁴⁹³ görelüm diyü buyurup cümle müzeñrafâtın aldılar, bir rivâyetde âteşe bir rivâyetde deryâya şaldılar. Kendü dağı neye uğraduğın bildi, mesti-i ğurûr u pindârdan ayıldı Nove kazâsına tâlib olup kâzîsî henüz varmış iken *fevt oldu* diyü müzevver mektûb peydâ kıldı, varduğı ile harâc huşûşında töhmetle ma‘zûl olduğı bir oldu. İstanbul’a gelüp eğlenmeyüp manşib-ı hayâtıdan ma‘zûl olup mahzûl oldu. Vefâtı sene erba‘a ve sittin ve tis‘ami’ede vâkı‘ olmuşdur. Çok zaman geçmedin karındaşı Sinan Çelebi dağı bu huşûşda aña tâbi‘ olmuşdur cümleyi cümleye urıcağ.⁷⁴⁹⁴ Midhat-i pādşâha bu terci‘-i bendi kem degüldür eğerçi bu beyti küfr-i şarih olduğı eelden müslim yanında müselleme (P390a) degüldür. *Bend*:

⁷⁴⁷⁹ idi renciş] -P

⁷⁴⁸⁰ kaçardı] kaçardı mümkün oldukça herkesle hüsn ü mu‘âmele iderdi F

⁷⁴⁸¹ kere] gün P

⁷⁴⁸² *Dostlar, biz başka bir Camî bulduk.*

⁷⁴⁸³ mühmelâtı] mühmelâtı hâtır için A F

⁷⁴⁸⁴ eyledi] itdi F

⁷⁴⁸⁵ oldu] oldu kendü mühmelâtı okınmağdan araya söz girmez oldu] A S

⁷⁴⁸⁶ mürşidân] Jeşdân P

⁷⁴⁸⁷ *Dergahına dört kez geldim. Ay gibi yüzünden uzak düştüm. Mürşitler kapıyı açık tutarlar. Teklif yolunu ve kuralı bırakırlar.*

⁷⁴⁸⁸ ve minhâ] -B

⁷⁴⁸⁹ yetmişden] yetmiş biñden A S F

⁷⁴⁹⁰ manzûr] murâd F

⁷⁴⁹¹ yıkılmış] yıkık F

⁷⁴⁹² olur] -P

⁷⁴⁹³ vîrsün] -B P

⁷⁴⁹⁴ urıcağ] urınca F

Şāhî ki ez şāhān-ı dehr evreng-i sultānî girift
Bî-minnet heblî be-ķahr mülk-i Süleymānî girift⁷⁴⁹⁵ (F376b)

ĠARĀMÎ: Rūmili'nden Kara Ferye nām kaşabadandur⁷⁴⁹⁶. Adı Mehmed'dür Mu'akķālî⁷⁴⁹⁷ haţtla yazduĝı imzaları imzalar içinde ser-âmeddür. Sâlik-i tarîķ-i 'ilm olup (A380b) każâ-yı Mısr'dan mütekâ'id Leys-zâde-i merhūmdan mülâzım oldu. Halâ Rūmili'nde kâzîdur. Hüb-âvâz u tanbūr-nevâzdur; eş'ârından ĝayrı hoş-âyende vü küşâyende türkicükleri ve nakşgüne râzberileri vardur. Kendü bir sâz daĝı te'lîf itmişdür kemânesüz rebâb gibi ki kişi göĝsi üzerine alup kemânçe-i sîhî gibi sîhîn eĝnine tayaya ve iki eliyle çeng nevaht ider gibi nevaht eyleye. Ol mülâbese ile adın Sîne-çâķ itmişdür⁷⁴⁹⁸ (B289a). Monlâsı Leys-zâde işidüp kendü diñledükden sonra bu sâzdan vazgeç⁷⁴⁹⁹ diyü yemin virüp te'lîf-i sâzda olan va'id-i şedidle Ġarāmî'yi havfnâķ itmişdür. Monlâ ĝâyet üstâd remmâldür, aķsâm-ı remlden 'ilm-i ĥabâyâda ĥod 'adimü'l-mişâldür, defe'âtle imtiĥân olınmışdur. Bir kisenüñ içinde olan ma'lûmu'l-'aded aķçadan bir miķdârın alsalar Ġarāmî reml ile alan kaç aķça almışdur ve yirinde el-ân kaç aķça kalmışdur (S197b) ta'yîn eylemişdür. *Fâ'ide-i aĥbiye* ise ba'z-ı kütüb-i tevâriĥ ü muĥâzarâtda mezkûr ve *ve lâ ya'lemü'l-ĝaybe illa'llâh*⁷⁵⁰⁰ âyetinüñ tefsirinde mestürdür ki Haccâc bin Yûsuf zemânında bir ĥazîķ müneccim ve 'ilm-i ĥabâyâyâ 'âlim kimesne var idi. Haccâc bir gün anı imtiĥân idüp yanında olan ma'lûmu'l-'aded bir miķdâr aķçanın bir miķdârın alup bir miķdârın yirinde kodı. Müneccim 'ilm kuvvetiyle ikisinüñ daĝı 'adedin beyân idüp işâbet itdi. Ba'dehu meĥlûl-'aded aķçadan bir miķdâr avucına alup 'adedin şordı, müneccim her ne kadar ki cedd ü cehd itdi, ĥaţâ itdi. Haccâc sebeb-i 'aczin su'âl itdükde⁷⁵⁰¹ bu cevâbı virdi ki⁷⁵⁰² ĝalibâ şonraĝı aķçanın 'adedi ma'lûm degül idi didi. Haccâc (P390b) *belî ma'lûmum degül idi ammâ ne farkı vardur* didi. Müneccim didi⁷⁵⁰³ ki *evvelki 'aded ma'lûm-ı* (F377a) *beşer olup ĝayblikden ĝitmiş idi, anuñcün 'ilm kuvvetiyle ta'yîn kâbildür. Ammâ şonraĝı 'aded kimesnenüñ taĥt-ı 'ilmine dâĥil olmayup 'ilm-i ĝaybide kalmışdur, anuñ 'ilmi Ĥaķ Te'âlâyâ*⁷⁵⁰⁴ *münĥasırdur ki anda her 'ilm cehl ve her*⁷⁵⁰⁵ *'âlim câhildür. El-ķışsa Ġarāmî'nüñ remlde ĥadâķatı ve ĥabâyâda mahâreti şöyle idi ki dildârı ĥânesine gelür mi diyü reml eylese tâlî' atebetü'd-dâĥil olup (A381a) sa'd der-murâd ĥâşıl olur diyince dil-ber atebeden dâĥil olurdu. Remlinde 'uķle gelse*⁷⁵⁰⁶ *naĥsdur diyü 'aķla keder*⁷⁵⁰⁷ *gelse*⁷⁵⁰⁸ *inķilâb-ı reml ile feraĥa tebdil yanında kâbil olurdu. Beyâz ĥamra ile mümtezic degül iken ol yılduzların barışdururdu ve cemî'*⁷⁵⁰⁹ *azdâd eylemekde yanında sa'd u naĥs ve dâĥil ü ĥâric bir olup liĥyân ile enkis vefaķı ile feraĥ gibi bir cemâ'at mâ-beyninde tezâdd olsa ol aña bir tarîķ idüp ictimâ' virüp alışdururdu. Zenâti remlde zebânı andan öğrenüp ol tesķin-i bezdah ķonsa ebdah mîl-i remli taĥrik idemezdi. Ve bi'l-cümle mizân-ı mîl ile kâzî-ı reml olup teveccüh eylese 'âlem bir yaña gelse zamîr bilmekde kimesne zamîrin tefķik idemezdi. Şâĥib-i remlün remlinde nokķa-i bâd u nokķa-i nâr ĥareket eylese ķatre-i sirişķ ü şerâr âhina istidlâl idüp (B289b) 'âşîķ-meşreb olduĝına ĥükm iderdi. Güm-ĝeşteden su'âl itseler nokķa-i ĥâķ ile 'amel idüp kebkebi izin bulup ne yire varduĝın ve tâlî'den şorsalar nokķa-i hevâ delâletiyle sitâresi ne*

⁷⁴⁹⁵ Zamanın şahlarından âlem sultanlığını alan padişah birine (bir yardımcıya) minnet etmeden gücü ile Süleymanlık mülkünü aldı.

⁷⁴⁹⁶ kaşabadandur] şehrdendür B A S F

⁷⁴⁹⁷ Mu'akķālî] mu'allâ F

⁷⁴⁹⁸ itmişdür] kıomışdur P

⁷⁴⁹⁹ vazgeç] vazgel P

⁷⁵⁰⁰ lâ ya'lemü'ğayb illâ Allâh] el ĥukmu lillâhi velâ râdde li ķazaiĥî B A S F

Gaybı(göze görünmeyen)Allah'tan başka kimse bilemez,En-neml,65.

⁷⁵⁰¹ itdükde] itdi P

⁷⁵⁰² bu cevâbı virdi ki] -P

⁷⁵⁰³ didi] eytdi P

⁷⁵⁰⁴ Te'âlâyâ] Te'âlâ ĥazretüne P

⁷⁵⁰⁵ her] heme B

⁷⁵⁰⁶ gelse] degülse F

⁷⁵⁰⁷ naĥsdur diyü 'aķla keder] -A

⁷⁵⁰⁸ gelse] gelmekle B A S F

⁷⁵⁰⁹ cemî'] cem'-i B A P S

kevkeb olduğına hükm iderdi. Fakîr Serfice'ye anuñ yirine kâzî oldum. Nevâdirde çok letâ'ifi vü zarâ'ifi vardır. Cümleden biri budur ki altmış yaşına dek sükût idüp ba' dehu da'vâ-yı siyâdet eyleyüp sebz sarınmış, bir meclisde râst gelüp *efendi siyâdetüñüz evvelde bilmezdiñüz gâlibâ habâyâ-yı remlle vâkıf olduñuz* dimişler, haylî alınmış. Be-her-hâl maqbûl-ı zurefadan ve hıyâr-ı şu'arâdandır (P391a). *Eş'âr-ı ü*:

Diler iseñ ki dile cevri idesin nâz öğren
Hazz olınsun dir iseñ çok da degül az örgen (F377b)

Göz kulağ ol güzelüm diñle dehânuñ haberin
Sırr-ı 'ışkuñda bugün gizlüce bir râz öğren

Nice olur merhamet-i 'âşıkı bilmem dirseñ
Gel begüm mihr ü vefâ âyetini yaz öğren

Gayra dem-sâz oluban hem-nefs olmağdan ise
Gel Garâmî ile ye iç şî' rle hem-sâz öğren

Ve lehu:

Kapuyı dîvâr ider erbâb-ı 'ışka nâzdan
Kendüyi bir küseyile gösterür açmazdan

Ve lehu:

Ey Garâmî gâzelüñ şevk ile şeh destin öpe
Büs idersin varuben sen dağı hünkâr etegin⁷⁵¹⁰

Ve lehu:

Ol kaşa nazîr olmaya 'âlemde bir ebrû
Kim tûrabilür hancerine dise bire berü

Kara Ferye hakkında şehir-engizi vardır, Yaylak vaşında dimişdür. *Nazm:*

Çiçekler kim bitürür seng-i hâre
İder gün terbiyetle la' l-pâre

Sevr burcında toğar gice gündüz (A381b)
Şıgır kıyrukları kıyruklı yıldız

Merhûm Sultân Süleymân sene erba'a ve sittin ve tis'ami'ede⁷⁵¹¹ Edirne'de kışlayup odun od bahâşına olup nân hem-çünân olduğda bir murabba' şomun hakkında diyüp rikâb-ı sultâniye virüp câ'ize almışdır. İçinde bu hâneler hûb vâkı' olmuşdur.

Murabba'-ı şomundan:

Çok zemândur ikimüz bir sofrada konuşmaduk
Cenge girüp biribirümüzle el şunuşmaduk
Sofra şahrâsında esb-i ekle binüp koşmaduk
Karvaşalum gel beri meydâna aslanum şomun

Kapına giden kapar geldükde unuñ dengini
Furuna girsekdi görürdüñ cihânuñ cengini
Halka dirir (?) benekle dîvâner pelehengini
Ey yürekler bâresi her yirde yârânum şomun

Furuna düşen ider habbâze dilince şadâ
İn haber itmek kanı nânı key kamu ehlîbâ (?)
Akça ile eyle yüz göstermezsin dirseñ baña
Nağd-ı cânım al ala gözli güzel hanum şomun

Ocağa mı yandı götürildi dünyâda odun
Kar yirine yağın olsaydı n'olaydı un
Heftesidür itmegün yüzini gördümdüm bugün
Kandasın sen ey ekâbir loğması cânım şomun

⁷⁵¹⁰ ve lehu: Ey Garâmî etegin] -A P F

⁷⁵¹¹ sene erba'a ve sittin ve tis'ami'ede] -B F / sene erba'a ve sittin ve tis'ami'ede bir kış P S

Sözime güş ur işit ey husrev-i ‘ālī-cenāb
Oldı bu kahtile ‘ālem halkınuñ hālī harāb
Odi görmez yirde gözgü kimse toğmaz āftāb (?)
Kapuyı yakdum odun oldı açuk kaldı bāb

Heftesidür şancılalı dağı çig yatur kebāb
Ey Garāmī himmet eylerse o şāh-ı kām-yāb
Tañrı Tağınuñ gelür odunı bī-‘ add u hisāb
Şimdi halkuñ derdi bu v’ allāhi a‘ lemü’ş-şavāb⁷⁵¹² (F378a)

Bend:

Āh odun illā odun illā odun⁷⁵¹³

bendinde murabba‘ dimişdür bu iki mışrā‘ ı gāyet hubdur. *Beyt:*

Kapuyı yakdum odun itdümdi açuk kaldı bāb (S198a)
Heftesidür şancılalı dağı çig yatur kebāb⁷⁵¹⁴

ĞARİBİ: Mīr Hüseyndür ki sağ elinüñ sebbābe⁷⁵¹⁵ barmağı evvel boğumından⁷⁵¹⁶ maqtū‘ olmağın Rūmiler Barmaqsız Emīr⁷⁵¹⁷ ü ‘Acemler Mīr Barmaqsız dirlerdi. ‘Aşl diyār-ı ‘Acem’ dendür. Nesebde şerif ve hasebde , tefsirde vü sā’ir ‘ulūmda harif, bā-vücd barmağı nākış iken ta‘lik-nüvislikde bī-mānend ve şān-ı zarif idi. Sultān Selīm-i merhūm ‘Acem seferinden muqaddem Şāh İsmā‘īl tarafından risāletle gelüp kudūmı işidüldükde buldukları yirde habs fermān buyurılıp Kayseriyye’de rāst gelinüp habs olunmuşdur. Sultān Selīm ol havāliye (A382a) varduklarında *Mışrā’*:

Bende-i maḥbūs rā behr-i Hudā āzād kun⁷⁵¹⁸ (B290a)

bendin murabba‘ idüp gönderüp anlar dağı kaşideden kâşid (P391b) kim olduğın bilüp getirüp yol üzre yanaşdırup aḥvāl u etvārın begenüp ümmid-i istimālet virüp Gelibolı’ya gönderüp seferden ‘avdetlerinde kendü tevliyet isteyüp tevliyetle kanā‘atına incinüp tevliyet vermişlerdür. Tevliyetle ticāreti cem‘ idüp ḥaylī mālā mālīk olup ‘amā’ir-i selāṭin-i Burusa’ya mütevellī olmuşdur ba‘dehu Kefe’ye ḥaşşa ḥarac-emini olmuşdur iki def’a. İkincisinde Elkās Mirzā Kefe’ye gelüp *i‘zāz u ikrām-ı ziyāfetde mübālağa itdi* diyü ‘azl itmişlerdür. Rüstem Paşa’nuñ evvel nazār-ı iḥsānına manzar iken bu cefāyı gördükde ḥaylī mülāzemet idüp bu bendi⁷⁵¹⁹ terci‘ idüp vermişdür. *Beyt:*

Yā neşim-i lūtfuñ ile gül gibi güldür beni
Hār-ı hicrānuñla yā bülbul gibi öldür beni

Ba‘dehu Burusa’da Kapluca’ya mütevellī vü ḥaşşa ḥarac-emini olup sehl zemāndan ma‘zūl olup ba‘dehu⁷⁵²⁰ fevt olup bunca emvālī iki nā-ḥalef oğlına kalmışdur. Mezkūruñ egerçi mekārīm-i ahlākı çoğdı ammā ḥiddeti vü intikāmı kemāl mertebede idi. Burusa’da bir maḥbūb⁷⁵²¹ kuli kaçdukdā bir kimesneden izlāl ihtimalin virüp hükmler getürdüp teftişler itdürdüp ḡayrı işkenceye kanā‘at itmeyüp kendü birkaç dürlü işkence ihtirā‘ idüp itmışdür yine ikrār⁷⁵²² eylemişdür⁷⁵²³. Cümleden biri elenmiş kül ve kireci ḥaltı ider, bir torbaya koyar, başına geçirür; harif (F378b) teneffüs itdükde

⁷⁵¹² bir murabba‘ şomun ḥaqqında diyüp.....v’ allāhi a‘ lemü’ş-şavāb] -B P

⁷⁵¹³ bend: Āh odun illā odun illā odun] -F // odun] odun illā od un A

⁷⁵¹⁴ bendinde murabba‘ dimişdür..... kebāb] -A S // beyt: Kapuyı yakdum.....kebāb] -F

⁷⁵¹⁵ sebbābe] -B

⁷⁵¹⁶ boğumından] boğundan B

⁷⁵¹⁷ Emīr] -A F

⁷⁵¹⁸ *Hapsedilmiş köleyi Allah için azat et.*

⁷⁵¹⁹ bendi] beyti F

⁷⁵²⁰ ba‘dehu] ma‘zūlan B A P S

⁷⁵²¹ maḥbūb] ḥūb F

⁷⁵²² ikrār] izrār S

⁷⁵²³ eylemişdür] itmemişdür. F

kül ve kireç geñzine varup mu⁷⁵²⁴ azzeb olur. Bî-⁷⁵²⁵ ayb Hudâest Kabluca mütevellîsi iken câmekâna muhtaşıl bir şeh-nişin vaz⁷⁵²⁶ idüp ekâbir şoyunmağa maḥşûş idüp bu târiḥi dimişdür. *Târîḥ*: Pârei zi bihişt Kefede cem⁷⁵²⁷ olduğu kâzîlardan Dımışkî-zâde ile mâ-beynleri olup hicv itmişdür ki bendi budur. *Bend*:

Bi-ḥamdillâh Dımışkî-zâde-i ḥar nîstem bârî⁷⁵²⁵
Yekî ez münkirân-ı âl-i Ḥaydar nîstem bârî⁷⁵²⁶

Ekşer-i ser ü kârı Ebü'l-faẓl Efendi ile idi, ba⁷⁵²⁷ de'l-⁷⁵²⁸ azl Ebü'l-faẓl Efendi aña bu rubâ⁷⁵²⁹ iyi gönderdi ki *Rubâ⁷⁵³⁰ i*:

Ez dehr-i denî baḥşîş ü iḥsân me-ṭaleb
Ve'z şûre zemîn sünbül ü reyḥân me-ṭaleb
Mennân çu kefil-i âb ü nân-ı tu bud (P392a)
Zinhâr zi-dûnân-i cihân nân me-ṭaleb⁷⁵²⁷ (A382b)

Ol dahı bu rubâ⁷⁵³¹ ile bu ğazeli göndermişdür. *Rubâ⁷⁵³² i*:

Ey mûr teraḥḥum ez Süleymân me-ṭaleb
Luṭf u kerem ez Aşaf-ı devrân me-ṭaleb
Der kûşe-i ḥod be nîm cev kânî⁷⁵³³ şev
Her süy medo ez in u an nân me-ṭaleb⁷⁵²⁸ (B290b)

Ġazel:

Ey ki ber câh u celâl-ı dünyevî dil- bestei
Der cihân ḥaḳḳâ ki dil ber fîkr-i bâṭıl bestei

Mikunî tamir-i âb u gîl derîḥ dehr-i ḥarâb
Ḥayf ezîn ser-rişte-i⁷⁵³⁴ ömrî ki ber gîl bestei

Ḥayme-i himmet beyâ der Yeşrib ü Bathâ zi nîm
Berḥod âsân vâ kun ey dil herçi müşkil bestei

Ba⁷⁵³⁵ d ez in mâ vü ferâğ u kûşe-i bî tûşei
El-vedâ⁷⁵³⁶ ey ân ki dil ber şâh-ı⁷⁵³⁷ âdil bestei

Bâ ḥayât-ı yek dü rûze rûzî-i şad rûze hest
Ey ğarîbî bâ ğam-ı rûzî çerâ dil bestei⁷⁵²⁹

ĠARÎBÎ: Mezkûruñ nâmı Mehemmed'dür. Kendü mecma⁷⁵³⁸-ı şu⁷⁵³⁹ arâ olan Yeñice-i Varḍar'dandır. Süḥtelik şadedinde iken henüz âyine-i ruḥsârı müyine-i ḥatṭdan peşmine-pûş olmuşdı ki kendü zurefâ-yı Yeñice kâ⁷⁵⁴⁰ idesi üzre faḳr u fenâ iḥtiyâr idüp Mevlevî olup Uşulî'nün çenber-i uşulî⁷⁵³⁰ terânesine rakş idüp Sîne-çâk'ıñ pey-revî oldu Konya'da Ḥazret-i Monlâ⁷⁵³¹ âstânesinde kulağına *Mısrâ⁷⁵³²*:

⁷⁵²⁴ mu⁷⁵²⁴ azzeb] ma⁷⁵²⁴ den B A S F

⁷⁵²⁵ bârî] bâdî B

⁷⁵²⁶ Elḥamdülillâh, en azından eşek Dımışkizâde değılim. Ḥaydar soyunun inkarcılarından değılim.

⁷⁵²⁷ Aşağılık dünyadan (felekten) bağış ve iyilik isteme. Tuzlu yerden sünbül ve reyhan bitirmesini isteme (bekleme). Mennân (Allah) senin suyunun ve ekmeğinin kefilî iken sakın dünya alçaklarından ekmek isteme.

⁷⁵²⁸ Ey karınca, Süleymandan sana acımasını bekleme. Devrin asafından lütf ve bağış umma. Kendi köşende(evinin köşesinde) yarım arpa tanesiyle yetin. Her tarafa koşma ve ondan bundan ekmek dilenme.

⁷⁵²⁹ Ey dünyanın malına ve servetine ve büyüklüğüne gönül bağlayan kişi, sen gerçekten de boş bir düşünceye gönül bağlamışsın. Bu harap olan (fani) dünyada su ve toprağı tamir ediyorsun (onlara özen gösteriyorsun), senin toprağına bağladığın ömrüne yazıklar olsun. Gel ki, himmet çadırımızı Yesrib ve Bahta da kuralım. Ey gönül zor sandığın her şeyi kendin için kolay kıl. Bundan sonra bir biz varız bir de ferahlık ve bir de hiçbir şeyi olmayan köşeler. Ey adil şaha gönül bağlayan kişi, elveda. Bir iki günlük hayatta bile yüzlerce günün rızkı vardır. Ey gariban, niçin rızk gamına gönül bağlamışsın.

⁷⁵³⁰ Uşulî] uşul S F

⁷⁵³¹ Monlâ] Monlâ -S F / Mevlâna P

Beşnev ez ney çün hikāyet mī kuned⁷⁵³²

şadası çalındı ve ‘ālem-i cezbeden şühūd el virüp beñzi şāza dönüp alındı. Biraz nāy ezgisine döndi ve rebāb (F379a) şadāsına oynadı, Mevlevilerle zevk u şevk kazanında kaynadı, geşt ü seyāhat ve seyr-i vilāyet ü memleket hevāsı āfetin aldı, eṭrāf u eknāfı geşt ü güzār idüp Burusa’ya gelüp bir miqdār fakir yanında kaldı andan yine şılasına gitdi. Sehl müddetden gelüp⁷⁵³³ sene erba‘a ve hamsin ve tis‘ami’ede İstanbul’da eceli yitdi. Merhūmuñ tabi‘at-ı şı‘riyyesinde haylī leṭāfet çāšnisi var idi. Zihninde cevdet ü hiddet kemâlde idi, icād u ihtirā‘a kâdir hoşca ma‘nâlar bulmağda mâhir, tab‘ı mutaşarrif ve şı‘rūñ envā‘ından kaşide (P392b) vü gâzel ü meşnevi tarzına ‘ârif idi. Egerçi şı‘ri nev‘an hām ammā leṭāfet-i tab‘ı temām idi. Eger ecelden âmānı ve hayâtıdan bir miqdār zemānı olaydı andan çok âsâr zuhūr iderdi ve niçe şudūruñ şinesinde dâğ-ı hasret koyacak eş‘âr şudūr iderdi *el hukmu lillāhi velâ rādde li kazāihī*⁷⁵³⁴ *Eş‘âr-ı ü:*

Olur kim cân u dil yandursa cismüm nā-gehān âteş
Varur yağmaya nağdi kında yaksa bir dükān âteş (A383a)

Du‘âlar okıyup her dem üfürmek def‘-i sūzumçün
Ki zirā şu‘ledār olur nefesle her zemān âteş

Ruḥuñla ‘ârızuñ gün gibi bir⁷⁵³⁵ yirden toğar her gün
Ne hikmetdür bu kim âb ile olmuş tev‘emān âteş

Sipih ü mihri zulmet tutdı şanmañ fās-bāz-ı dehr
Siyeh cübbe içinde fās ile eyler nihān âteş (B291a)

Gelüp göñlüm alup bir laḥza ārām itmedin gitdi
Garibi şanki geldi almağa ol dilsitān âteş

Ve lehu:

Didüm ki derd-i hecre dilūñ çāresi nedür
Didi ṭabib-i vuşlat aña çäre sinedür

Devlet dil-i ḥarāb-ı yebāb u ḥazīne kim
Māl u menāl guşşa-ı yāre ḥazinedür

‘Uşşākuñuñ kemine imiş şefkatūñ şehā
Raḥm eyle ben kuluñ da bir ednā keminedür

Ve lehu:

Gezdirür kurş-ı mehi ṭabl ile içinde hāle
Müşteri dirhem-i encüm ile⁷⁵³⁶ diler kim ala (F379b)

Kıldı bir lu‘b ile ḥurşid-i müşa‘bid gā’ib
Kise-i göncede bir beyza idi her⁷⁵³⁷ jāle

Bu tîr kaşidesi ebyâtı daḥı anuñdur. *Beyt:*

Şüretā gerçi şeh-perdür⁷⁵³⁸ siperi olmayıçak
Görinür düşmen-i aḥvel gözine şeş-per tîr (B291a)

Vardar yaylağında bir çeşmesāra *Hünālike* ‘*aynāni tecriyān*⁷⁵³⁹ tārīḥ dimişdür.

⁷⁵³² Dinle neyden ne hikayeler söylüyor.

⁷⁵³³ müddetden gelüp] müddetde P

⁷⁵³⁴ *Hüküm Allah’a aittir. O’nun takdirini engelleyecek hiçbir şey yoktur.*

⁷⁵³⁵ bir] her B A S

⁷⁵³⁶ encüm ile] encümine B

⁷⁵³⁷ her] bir F

⁷⁵³⁸ şeh-perdür] şeşber F

⁷⁵³⁹ *Oralarda akan iki ırmak vardır.*

ĞAZĀLĪ: Nāmı Meḥemmed'dür. Burusalıdur. *Mısrā*⁷⁵⁴⁰.
Rind ü evbāş u lāübālīdür

Egerçi şüretde cesīm ü zaḥīm ü gül idi ammā ma' nāda pür-letāfet ü zarāfet tırdığıyla şulū u şengül ve ma' kıl u maḳbūl idi. Maḥlaşı Gazālī'dür nite kim bu beytle izḥār idüpdür. *Beyt:*

Gözi⁷⁵⁴¹ āḥūlaruñ āşūfte ḥālī
Hevā şūrīdesi miskin Ğazālī

Laḳabı Delü Birāder'dür. Bu laḳaba sebeḥ budur ki kendü bu beyti didükde ki *Beyt:*
Mecnūn ki belā deştini geşt itdi ser-ā-ser (P393a)
Gam-ḥāneme geldī didi ḥālūñ ne birāder

Zurefā bu beytden soñra Deli Birāder dimege başlarlar. Kendü tarīḳ-i 'ilmde iken ol 'aşruñ şeh-zādelerinden Sultān Ḳorḳud bin Sultān Bāyezīd ki Rūm şeh-zādelerinden 'ulūm (S198b) u ma'ārife andan teveḡḡul itmiş ve tekml-i faẓl u 'irfāna ehliyle muşāḥabetle tevessül itmiş şeh-zāde yokdur, ol zemānda Maḡnisa'da şeh-zāde ve süfre-i bezl-i mevā'id iḥsānı müsāfir ü mücāvire nihāde ve dest-i kerem-pāşı vāridin ü şādırın-i ehl-i faẓl u kemāle küşāde imiş. Monlā Gazālī daḥı varup şeh-zāde-i merḳūmuñ maḥbūb u maḳbūlī olan Piyāle Beg ki⁷⁵⁴² ol devrde (A383b) sāḳi-i devlet anuñ yādına dost-kāmi iḥḥer ve kendü bezm-i ünsinde dirhem ü dīnārı ḥāk ü ḥāşāke cur'a gibi şaçardı, şarāb-ı 'ıyş-ı cevānisi dürd-i derd ü ḡuşşadan şāf ve şişe-i baḥtī mey-i ruşenden şeffāf olup meclisinde cur'a gibi ḳanlar dökilse şorulmazdı (F380a) ve her dil cām-ı mey gibi bāde-i lutfından reng alup ol encümende şikeste-diller şınıḳ ḳadeḥ gibi sürilmezdi. *Ḳıṭ'a*⁷⁵⁴³ *-i li-muḥarririhi:*

Devri dönmişdi meclis-i 'adlūñ
Sāḡar-ı mey gibi sürilmezdi

İtse bir demde ḡamzeler biñ ḳan
Leb-i dil-ber gibi şorulmazdı

Merḥūm giderek şeh-zādenūñ kendü meclis-i ḥāşşına dāḥil olur; (B291b) şeh-zāde daḥı monlānuñ zerāfetin ve letāfetin görüp bi't-ṭab' muşāḥabetine mā'il olur. Mısr'a gitdüğinde bile gider. Bir gün bezm-i bādede bir bādiresine incinüp ḳapucıbaşısına var boynın ur diyü emr ider. Ḳapucıbaşı hemān ḳaşd ider ki ḳaydın göre, boynın ura. Deli ölüm ḥavfiyla upuşlı olup cān başına şıçrar, Birāder'e ana baba günü olur. Ḳapucıbaşına sen beni şimdi *şeh-zādenūñ mestāne söziyle öldürürsin*. 'Aḳlı başına *gelicek nedāmet muḳarrerdür*.⁷⁵⁴⁴ *Beni öldürdüğüñün seni öldürür belki deriñe ey bi-ser ü sāmān şamān taldurur* dir. (P393b) Ḳapucıbaşı görür ki deliden uşlı ḥāber; Birāder'üñ virdüğü öḡüdi⁷⁵⁴⁵ ne anası ne babası ider, bir yirde nihān idüp şeh-zāde öñine geldükde, emr yirine yitdi *Birāder'üñ işi bitdi* dir. İrtesi şeh-zāde ḥābdan sergirān u sekrān bi-dār olur, ḳaşdı şabūḥi ile def⁷⁵⁴⁶ -i ḥumār olur Birāder'e gel diñ, def -i ḥumār idelüm ve⁷⁵⁴⁷ nūş-ı cām-ı ḥoş-güvār idelüm dir. Ḳapucıbaşı *sultānum saḡ olsun Birāder'i aḥşam*⁷⁵⁴⁸ *emriñüz üzre telef itdük, işini ber-ṭaraf itdük* dir. Şeh-zāde āteş-i ḡazābdan⁷⁵⁴⁹ bir ḳaḳım ḳav gibi āteş pāre olur, söylerken od şaçılup aḡzından ḳıḳan her ḥarf bir şerāre olur ḡāḥ ḳılıca ḡāḥ ḥāncere el urur ḳapucıbaşına siyāset buyurur. Ḳapucıbaşı şeh-zāde elinde tiḡ ü ḥāncer görür ḡāḥ ḳılıç gibi ḳabḳara ḡāḥ ḥāncer gibi (F380b) şapşarı olur, *beg saḡ olsun Birāder saḡdur egerçi anı zinde ḳomaḳ ḥilāf-ı emr ü*

⁷⁵⁴⁰ Mısrā'] -B

⁷⁵⁴¹ gözi] gözleri F

⁷⁵⁴² Vaşf-ı Piyāle Beg: der-kenar B

⁷⁵⁴³ Ḳıṭ'a] -B

⁷⁵⁴⁴ nedāmet muḳarrerdür] nedāmet-i muḳaddereden P

⁷⁵⁴⁵ virdüğü öḡüdi] öḡüdi ne B

⁷⁵⁴⁶ def] -B

⁷⁵⁴⁷ ve]-B

⁷⁵⁴⁸ aḥşam] aḳşam B

⁷⁵⁴⁹ ḡazābdan] ḡazābından F

yasâğdur dir. Birâder'i maḥbesden⁷⁵⁵⁰ meclîse çıkarı getürür egerçi zâhıran küfri ez-ber okır, gönünden Birader'ün re'yine âferinler okır. Andan yine Rûm'a geldükde Birâder'i yine bile alup gelür, mülâzemetinde ve hıdmetinde bile olur. (A384a) Ol eşnâda *Elfiyye vü Şelfiyye*'den ve sâ'ir resâ'il-i bâhiyyeden mürekkeb zenpâreler ve gülâmpâreler münâzarasında *Dâfi'ü'l-gumûm* ve *Râfi'ü'l-hümûm* adlı bir kitâb te'lîf ider ve eyyâm-ı mülâzemet ü şoḥbetde ve hengâm-ı münâdemet ü 'işretde muṭâyebeler peydâ ider. Cümleden biri bir bayram cemî'-i nüdemâ vü şu'arâya kaftanlar giydürdükde Birâder Efendi'ye bir eski şûf fistân giydirürler Birâder daḥı bedîheten bu beyti dir. *Beyt*:

İle ğarrâ firengîler bize⁷⁵⁵¹ bir eski şûf fistân
Revâ mıdur gel inşâf eyle andan hey⁷⁵⁵² filân fistân

Şâhib-kırân-ı Rûm Sultân Selîm-i merḥûm serî-i saltanata cülûs ve pâ-yı taḥt-ı pâdişahi 'izz-i ḥuzûrlarında zemîn-bûs itdüğünde ki Sultân Korkud kaşdına ılğarla Mağnisa'ya varmışlardur ki tafsîli tevâriḥde meştûrdur, (P394a) (B292a) Sultân Korkud bir bâğda emn ü ferâğda bulunup nâ-gâh haber alup Birâder yanlarında bulunmayup şeh-zâde tenhâ güneş gibi başın alup (S199a) tağdan tağa düşdüklerinde güneşe sâye lâzım olduğı gibi Piyâle Beg ile Çavuş Hasan nâm kulları daḥı derpeylerince revân u devân olmuşdur. Merḥûm⁷⁵⁵³ zafer bulduklarında Sultân Selîm'e tazarru' idüp *tek baña Birâder'le Piyâle hem-şoḥbet olsun kâ'ilem yirûm* (F381a) *taḥt*⁷⁵⁵⁴ -ı câhdan bedel taḥt-ı çâh yâ bir kûşe-i ḥân-kâh olsun dimişdür. Merḥûmuñ vâkı'a-i fâkı'asından soñra Birâder tarîk-i 'ilm-i manşıbından ferâğat idüp Geyikli Baba zâviyesi meşîḥatın ihtiyâr ider varup ol küşede tûşe-i lâ-yemûtla karar ider ve münâsib-i hâl bu beyti iş'âr ider. *Beyt*:

Hayâl-i çeşm-i âhûlarla her bâr
Geyikli Babaya döndük be hey yâr (A384b)

Ba' dehu yine tarîk-i manşıba sülûk ider, mâlik-i memâlik iken özini memlûk ider Seferiḥişâr'a ba' dehu⁷⁵⁵⁵ Akşehir'e müderris olur. Akşehir'ün deşt ü tağı, bâğ u râğı, şahrâ vü yaylağı ma'mûr bir şehir-i bihiştâsâ imiş, bu hâli görüp divâneye tâze cünun târi olur, lisânına bu kıt'a câri olur ki bir kaç beyti bunlardur⁷⁵⁵⁶ *Ebyât-ı Kıt'a*:

Bi-ḥamdillâh idüp lutf-ı Hudâ sevķ
Maḥabbet nûrı virdi cânuma şevķ⁷⁵⁵⁷

Tadup bir çâşnî daḥı mezâkum (F381b)
Bir özge seyre düşdi iştiyâkum

Gözüme bir 'aceb şûret görindi
Cemâlin 'arz idüp didi gör indi

Göricek bilmezem anı ne şandum
Ki cân ile cihândan hep uşandum

Perişân itdi zülfin ol perî şân
Görüp cem' iyyetüm oldi perişân

Meh-i ruḥsârımı idüp hüveydâ
Beni mihrinden itdi mest ü şeydâ

Olup bir şubḥ-dem şevķüm ziyâde
Reh-i vâdiye 'azm itdüm⁷⁵⁵⁸ piyâde

⁷⁵⁵⁰ maḥbesden] meclisden P

⁷⁵⁵¹ bize] baña P

⁷⁵⁵² hey] her S

⁷⁵⁵³ Merḥûm] Merḥûma B

⁷⁵⁵⁴ taḥt] taḥt B

⁷⁵⁵⁵ ba' dehu] andan P

⁷⁵⁵⁶ bunlardur] bunlardur bu ğazeli dilinde tekrâr ider S

⁷⁵⁵⁷ şevķ] zevķ B A S F

Hazānı vakti idi Akşehirüñ
İnen zibālîgı vaktiydi dehrüñ

Kılup ol vādî-i hayretde seyrān
Olup şun‘-ı Hudā fikriyle hayrān

Nazm:

Göñül keşretde dil-gîr oldı vahdet kûşesin ister
Cihānda zahmeti çok çekdi rāhat kûşesin ister

Riyā ile bu halka ihtilāt itmekden uşandı
‘Amel kılmağa ihlās ile ‘uzlet kûşesin ister

Diler me’vā kıla bir hūr-ı manzar kūymı dā’im
‘Aceb divānedür dünyāda cennet kûşesin ister

Hemān sen künc-i mescidde yûri zāhid selāmet ol
Benüm mey-hānede gönlüm melāmet kûşesin ister

Ġazālî şanmañuz ki kūh-ı ‘izzetde tutar mesken
O miskîn vādî-i zilletde mihnet kûşesin ister

Kasāvet kesb idüp göñli kararur kurı ġavġādan
Anuñçün Akşehirde bir ferāġat kûşesin ister⁷⁵⁵⁹

Ol eşnāda bu hicv-i ‘āmm ve zemm-i enām kıt‘ ayı diyüp herkes dilinden kaçup ictināb ider. Kıt‘ a (B292b) bu meşhūr kıt‘ adur ki matla‘ ı budur (P394b) *Matla‘*:

Ġāfil olmañ dostlar oldı⁷⁵⁶⁰ yakın āhîr zemān
Döndi ‘aksine her⁷⁵⁶¹ işler kalmadı emn ü emān

Ba‘dehu Kadri Efendi kâzî-‘asker iken Ağras fetvāsın taleb idüp Kadri Efendi şîve eyleyüp bâbuñ⁷⁵⁶² degüldür didükde bu kıt‘ ayı diyüp manşıbı almışdur. *Kıt‘ a*:

Deminde yağmasa bârân-ı ihsân
Leţāfet sebzezarı tâze⁷⁵⁶³ olmaz

Cihānda küçek ü büzürg katında
Keremden râst hiç âvāze olmaz

Efendi luţf it ölçüp dökmegi қо
Meţā‘-ı himmete endāze olmaz

Bu kıt‘ ayla manşıbı alur ba‘dehu tekrār tarîk-i tedrisden⁷⁵⁶⁴ ferāġat ider, ‘avātîf-ı pādşāhiden ayda biñ akça ‘ulûfe iderler, anuñla kanā‘ at ider. Yārân-ı kâdiminden Hatib Seydi⁷⁵⁶⁵ oġlı Derviş Çelebi dirler bir kâzî ve Sirkeci Baġşı dimekle ma‘rûf kimesne ki Beşiktaş⁷⁵⁶⁶ semtinde bağçeler idinüp tavaţtun itmişlerdi. Derviş Çelebi Lârende’den Sarı Gürz’den mülâzım olmış. Murād Paşa müderrisi iken kâzî olmuş kuzātuñ (S199b) server⁷⁵⁶⁷ (F382a) ü ser-defteri idi. Egerçi ahvel (A385a) idi ammā ‘ayn-ı ‘ibreti sürme-i fazl u ifzāle mükeġhel idi ve ‘ulemā-yı kuzāt ‘urûk-ı i‘tibar olınsa bu kifāl olımsa

⁷⁵⁵⁸ itdüm] itdi F

⁷⁵⁵⁹ ġazel: Göñül keşretde dil-gîr oldı..... ister] -P

⁷⁵⁶⁰ oldı] irdi S F

⁷⁵⁶¹ her] ġub S

⁷⁵⁶² bâbuñ] pāyuñ F

⁷⁵⁶³ tâze] ġurrem B A S

⁷⁵⁶⁴ tedrisden] dersden P

⁷⁵⁶⁵ Seydi] Seyyid B A

⁷⁵⁶⁶ Der-kenâr: Vaşf-ı Derviş Çelebi B

⁷⁵⁶⁷ kuzātuñ server] kâzânıñ serkâdd F

bārī ekhel idi. Bir aḥvel idi ki ‘ilm-i ḥadiṣde A‘meş yanında a‘mā ve fenn-i ‘Arabīyyetde Aḥfeş’i ‘aynına almaz ammā fūnūn-ı cüz’iyyede ‘ayn-ı iz‘ānı ‘ayn-ı ‘ilm gibi dā‘imā küşāde ve binā idi. Bir aḥvel idi ki nazirîn ḡayr degül kendü bile meger āyinede nazar ide göreydi. Egerçi aḥvel idi ammā tırduğıyla şāḥib-i nazar āfet idi ve her vaşfi ve tavrı pür-zarāfet idi. Aḥvellığıyle bir zarīfū’ş-şān ve latīfū’l-beyān idi ki Aḥnef’den azraf ve Ebū’l-‘aynādan elṭaf idi. Mu‘ammāda yanında Mīr Hüseyin bī-nām u nişan idi; Cāmī cur‘a-nūşī ve ‘Alī ger sağ olsa Kemāl-i Bedaḥşī gibi ad çıkardığın işitdükde kulaḳ çekmekde ḥāzır pehlevān idi. ‘İlm-i ḥisābda rakam dökme⁷⁵⁶⁸ için tırnağı üzre kalem şakḳın ayırşa tırnağında kalan noktadan ḥisābuñ cümlesi ma‘lūm olurdu. Felek-i ḥāmisde Müşteri sūd u ziyānın bilmek için encūmden akça döküp ḥisāb idince bu barmak ḥisābından ḥaber virüp ḥaḳīḳat-i ḥāl mefhūm olurdu. (P395a) Şaşa bin Dāḥir’ūñ taḳīf-i büyü-ı şatrançda ḥalkı ta‘ciz itdüğü ḥisābı oğlan oyuncayı itmekde māt itmışdi. Cümleden biri üstādlaruñ işābet itdük didükleri umūrda ḥatā degül ḥatā’eyn bulmağla öz müdde’āsın isbāt itmışdi. ‘İlm-i tıbda her kelām-ı nefisi⁷⁵⁶⁹ edā-yı mücezle ḥastelere şifā idi ve mızrāb gibi (B293a) nāḥunı ile o tār-ı ‘urūḳ-ı marāziye tokunsa çeng gibi ḥamīde-ḳad olanları nāy gibi rāst-bālā itmekde ve ney-mişāl za‘fdan nālān olanları şihḥat buldurup şeyḳ ü neşātḍan fī’l-ḥāl tennim türḳisın ırlatmaḳda tavrı Kānūn-ı ‘Alī bin⁷⁵⁷⁰ Sīnā idi. ‘İlm-i mūsīḳide ‘Abdū’l-mū’mīn anuñ elḥānın koyup anuñ yanında⁷⁵⁷¹ tınmamak mūsīḳi yirine geçerdi. Felek eninin işitse çār-pāre-i ‘anāsırı elden koyup mihr ü mehden aya ḳarşardı ve terānesine rakş iderdi. Şi‘r dimezdi meger ḡāḥi müfred ki nev‘-i müfred ola ve matla‘ları tūlū‘ iderdi ki yaraşurdu niçe deftere ser-āmed ola. Ammā didüğü ḳayd-ı kitābetle muḳayyed (F382b) olmazdı ve nice ki yaz diyü ibrām olınsa müfid⁷⁵⁷² olmayup aṣlā muḳayyed olmazdı. Mu‘aḳḳālī ḥatt yazardı ki ‘aḳllar ḥayrān olurdu ḥattā ‘arūḫda ki imzāsın (A385b) okıyamayanlara ‘ikāl-ı pāy dil ü cān olurdu. ‘Ömrini ‘İsā gibi tecerrüdle geçürdi ve müddet-i rūzgārın teferrüdle pāyana ırgürdi. Kelimātı letā’if ü mezāyā ve muşāḥabeti zarā’if⁷⁵⁷³ ü nevādir ü ḥikāyā idi. Cümle zarāfetinden biri buyur ki ḥikāyet: Sultān Selim-i merḥūm zemānında Ḥāce-zāde Meḥemmed Paşa’nuñ vezāreti ve erbāb-ı fazl ile muşāḥabeti devrinde mezkūr Derviş Çelebi ki anuñ rızā‘dan ḳarındaşı ve zurefā-yı talebenüñ rind ü evbāşı imiş. Kāzī ‘Ubeydu’llāḥ Çelebi ki Fenāri-zāde dūdmanından olup Selanik’e ve Haleb’e kāzī ve ‘Arab’a defterdār olmışdur, ḳuzāt kısmında fūnūn-ı külliyyede⁷⁵⁷⁴ ḳādir ve fūḥūm-ı cüz’iyyede māḥir ve efaẓıl-ı Rūm’da Mü’eyyed-zāde ve andan çok kitāba mālīk olmış kimesne yoḡduğı mütevāṭirdür. Hurūf-ı ma‘rūfeye muḥālif (P395b) eşḳāl-i hurūf terḳib eyler ve andan ḥuṭūt tertib eyler. Yārān u aṣḥābıyla mūkātebatı aña ḥaşr ider, ḥāricden nazar idenler anı nukūş-ı bī-ma‘nā taşavvur ider⁷⁵⁷⁵. Merḥūm Meḥemmed Paşa bunu istimā‘ eyler, ibrām idüp öğrenmek ḳaşd itdükçe ol imtinā‘ eyler. Derviş Çelebi *ḥatttan ḥazzuñuz var ise bī-minnet ü ibrām ideyüm taḥşil*⁷⁵⁷⁶ *buña daḥı ne ḳāl u ḳil dir* diyü varur cemī‘ hurūf-ı teḥceciyi cāmī‘ bir beyt peydā ider. ‘Ubeydu’llāḥ Çelebi’ye *bir alay şuver-i bī-ma‘nāyı ve nukūş-ı lugaviyi ḥatt-ı muḥtera* diyü *ḥalkı aldarsın; ḥünerüñ varsa yanumuzda bu beyti ol ḥattla yaz andan soñra saña bizden inkār u mūkābere olmaz* dir. ‘Ubeydu’llāḥ Çelebi daḥı ḡülbūn-ı ḡülşen-i ‘aḳl u (B293b) zekā⁷⁵⁷⁷ iken bun düşer, ḥattı yazar eline virür Derviş Çelebi her ḥarf ne ṣeḳl üzre yazulduğun (F383a) bilüp⁷⁵⁷⁸ temām meşḳ ider. Ḥattıñ sırrına vāḳıf olup ‘Ubeyd Çelebi’den üstād olur. Ammā Sirkeci Baḥşī daḥı Burusalıdır. Tāci-zāde (S200a) ki Şaḥn’da⁷⁵⁷⁹ yüz akça ile monlā idi, andan mülāzım olmaḳ üzre iken ferāḡat eylemişdür. Beşiktaş’ında bağ u bağçe iḥdāş idüp anda ikāmet eylemişdür. Ol vaktten kendü anda küşe-nişin ve bağçesi bihişt-berindür. Kendüden işitdüm ki sebeb-i ferāḡati (A386a)

⁷⁵⁶⁸ dökme] bilmek F

⁷⁵⁶⁹ nefisi] nefesi F

⁷⁵⁷⁰ bin] bin ebī B

⁷⁵⁷¹ elḥānın koyup anuñ yanında] -A

⁷⁵⁷² müfid] muḳayyed F

⁷⁵⁷³ zarā’if] tarā’if B A S

⁷⁵⁷⁴ külliyyede] külliyyeye B

⁷⁵⁷⁵ ider] eyler B

⁷⁵⁷⁶ ideyüm taḥşil] idelüm taḥḳīḳ F

⁷⁵⁷⁷ zekā] deḥā S F

⁷⁵⁷⁸ Der-kenār: Vaşf-ı Mürekkebcı Baḥşī B

⁷⁵⁷⁹ Şaḥnda] -B

buymış ki sene hams ve ‘aşere ve tis‘ami’ede vākī‘ olan büyük zelzele gicesinde Şahn medresesinde kanzil mest ü lā-ya‘kıl idüm. Zelzele hİNinde mey-hurde ve kay⁷⁵⁸⁰-kerde bulundum. Havf u haşyetümden⁷⁵⁸¹ ve kemāl-i dehşetümden hücre penceresinüñ içine girdüm. Ol kahr u gāzab hālİnde ol hâlde bulunduğuma te’essüf idüp nefşüme inşāf virdüm, âmāl-ı bİ-me’āl-i tarİkden ferāğat itdüm. Ol dem bu demdür ki bu makāmıla kanā‘at itdüm didi. Kendü çaK dānişmendliğı zemānından ki ekşer mahmūr u lā-ya‘kıl İmiş. Ol sebebeden turşıya mā‘il İmiş. Hücresinde elbette bir İki nev‘⁷⁵⁸² turşı hāzır u müheyyā ve gice mest bulınuş şabūhİ hūmārın yazmak İsteyen yārāna hücresi melcā İmiş. (P396a) Şoñra dahİ bāğçesinüñ bir cānİbİ memlū mİve-i turş u şİrİN ve bir cānİbde sirke kār-hānesİ kurulup niçe ‘acemİ oğlanları ol kār-hānede hıdmete⁷⁵⁸³ dāmen-çİN İdi. Rivāyet İderler ki öyle māyeli⁷⁵⁸⁴ fuçıları ve küpleri var İdi ki şāfİ deñiz şuyın koysalar üç güne dek sirke olmaKda hemİN İdi. Ve bİ’l-cümle bāğçesi kudret hālvāları olan mİvelerle ve şüret-i zāhİdden turş ve naşİhat-ı vā‘İzden telh sirkelerle güyā ki şİşe-i sirkencİbİN İdi. Derd-i hūmāra çāre şoranlara *turşı eyüdü*r İse⁷⁵⁸⁵ *haylice sirke hall İtdün* (F383b) İyü yārān İstİhzā İderlerdi; sirkesinden zevK İdenler sâ‘ir mey-hānecİlere *Mısrā‘*:

GöreyİN mey-hāneci sirkeñ şarāb olsun senün

İyü bed⁷⁵⁸⁶-du‘ālar İderlerdi ve bİr cānİbden⁷⁵⁸⁷ berş ü efyūn yübüsetİyle huşK-leb olanlar latİf u ter āb-dār u şİrinter mİvelerden gelü terİ İftār İderlerdi ve ba‘zılar zāhid-i huşK zu‘mİna⁷⁵⁸⁸ bāde-nüş olup tertİb-i dīmā‘ eyleseler sirke ve turşılarla def‘-İ hūmār İderlerdi. Turşıya mütē‘allİk ne İsteseler yanİnda maKbūl İdi. Aş yİren ‘avretlere hıyar ve çükündür turşısı mebzūl İdi. Sirkecilikle haylİ kesb ü kārı vardı. İskender Çelebİ’den şoñra Hayrū’d-dİN Paşa koñşılığİnda olduğıçün (A386b) hūd her tonanma olduKça gemiciler kumanyasıçün bir uğurdan niçe yüz fuçİ sirke şatup forsa kāfirleri (B294a) evİ öñİnde bit sirke gibi kaynaşup kārban kondurmuş deñlü kār u bārı vardı. Kendü şöhet-perver olup her aşuñ hevici olup nohud gibi her kaba koysalar bile kaynardı. Bİ-nazİr āş-peş İdi, bulduğın yimege şarf idüp kendü eliyle bişürürdi, ferdā gamin yimezdi. Egerçi kimsenün⁷⁵⁸⁹ bişürdüğİN beğenmezdi ammā yine bulduğın yirmezdi. Bişürdüğü hālvālar dil-ber lebi gibi hālvā-yı bİ-dūd⁷⁵⁹⁰ olurdi. Elinde bir çāşni vardı ki şeker kātmasa kandālūd olurdi⁷⁵⁹¹. Bāğçesinüñ (P396b) şİbleri āsİb-i teşnegİye şİfā, et şeftālūleri leb-i dil-ber gibi taze vü ter, etmek ayvaları güyā zeKān u nāf-ı dil-rübā İdi belİ *Li-muħarririhİ*:

Ehl-i ‘İşkā çün ğİdā-yı cān gerek
Anlara olmaz et⁷⁵⁹² etmek kayısı

Bes durur şevK-i zeKān kūy-ı dehen
Etmek ayvāsı vü et şeftālūsı

Sā‘ir ayvaları cennet ayvasından bihter belki çekirdegi bile cigerdeki niçe dāye sebeb-i küşāyİş olup niçe teng-dilliliğı (F384a) def‘ İderdi. Rıdvān enārın görse *enāra’llāhu burhanehu*⁷⁵⁹³ dir İdi, incirin görse reşkinden bulsa cennet incirin yir İdi. Aşlama al kirası ‘akİde-i kand-ı mükerrer İdi. Her düvlegi hūd bir kelle şeker İdi mānendi amrūdi İdi (S200b) bİ-mānend; ne ālū-yı Nihāvend aña beñzerdi ne hārbūze-i Merend. Bāğçesi ta‘İl günleri ‘ulemāya şöhetgāh ve sâ‘ir ezman zurefā-yı erkāna ve rindān-ı ehl-i

⁷⁵⁸⁰ kay] mey F

⁷⁵⁸¹ haşyetümden] hışmdan F

⁷⁵⁸² nev‘] -B

⁷⁵⁸³ hıdmete] hıdmet B

⁷⁵⁸⁴ māyeli] māyedār P

⁷⁵⁸⁵ dise] diye F

⁷⁵⁸⁶ bed] -B

⁷⁵⁸⁷ cānİbden] cānİbde B

⁷⁵⁸⁸ zu‘mİna] rağmİna S P

⁷⁵⁸⁹ kimsenün] kimesne B

⁷⁵⁹⁰ bİ-dūd] bİ-dehr B A S F

⁷⁵⁹¹ elünde bir çāşni vardı ki şeker kātmasa kandālūd olurdi] -A F

⁷⁵⁹² et] et ü B

⁷⁵⁹³ Allah delilini aydın etsin!

‘irfāna ve şu‘arā-yı dānişmendāna ‘işretgāh idi. Erzāl u enzāl çeşm-i bed gibi dāmen⁷⁵⁹⁴-i gülşeninden dūr ve ‘avām-ı cūhhāl ‘ayn-ı hased gibi çemen-i encümeninden⁷⁵⁹⁵ mehcür idi. Ve kendünün hūb-çihreler ve hūsn ü cemālden şāhib-behreler şevk ü şegāfi şöyle idi ki erbāb-ı şöhet içinde bir maḥbūb olsa riş-i sefidī ile yoluna carū-keş olurdu ve reh-güzārına gird-i gerd-i bağçeden gubār irmemekçün dide-i rūzgār didesiyle āb-efşanlık idüp eşk-i hūnpāşı renginden yollar ‘ayn-ı pāy-endāz-ı (A387a) münakkaş olurdu. Ol gün cūş u hūruşı deryāları güm güm ötdürürdü ve şevkle sürüdü bağçesinün bülbüllerinün şıklığın diñdirürdü. Şarāb içmedin ser-hūş ve esrār yimedinde bengi olurdu. Neşāt u tarābdan gāh rakḳās ve gāh çengi olurdu. Gāh ak sakalıyla kahve⁷⁵⁹⁶-gerdān olurdu gāh hikāyāt u nevādir söyleyüp kışsa-hān olurdu. Kahveye⁷⁵⁹⁷ gāyet meyl iderdi, şerābdan şad bār yegdür dirdi. Pır oldukça nev-cevānlara harış olmışdı. *Mısrā*‘:

Varduınca ey gönül oğlan olayduñ evvelā⁷⁵⁹⁸

fehvası yirin bulmuşdı. El-kışsa Birāder Efendi merhūm-ı mezkūr Dervīş Çelebi (P397a) ve Sirkeci Baḥşı ile zemān-ı sıgardan āšnā (F384b) olduğu cihetden anlarıñ şeref-i şöheti şevkine Beşiktaş’nda kaşd-ı tevattun eyledi. (B294b) Himmeti ‘ālī olup bağçe vü mescid ve zāviye vü hammām binā eylemek kaşd eyleyüp gūyā sürüş-ı gaybī ḳalbine bu ma‘nāyı telkīn eyledi ki pādşāh-ı ‘atā-baḥşı ve vūzerā vü erkān ve ekābir ü a‘yānı deryūze ide. Lā-cerem bu meşhūr kıt‘ ayı didi ki *Beyt*⁷⁵⁹⁹:

Çünkü mır-i mücerredān oldum
Baña bir yir gerek emirāne

Bu kıt‘ ayı ḥalīl-i pādīşahī, maḥşūs-ı naẓar-ı İlāhī İbrāhīm Paşa’ya ihdā idüp merhūm daḥı paşa⁷⁶⁰⁰ cānibinden şāhāne cā’ize vü kendü vezirāne iḥsān idüp sā’ir vūzerā ve erbāb-ı divāndan ‘arīfāne cem‘ine Şūfioglı nām çavuşı⁷⁶⁰¹ ta‘yīn iderler. Vūzerādan Ayās Paşa virmeyüp Kāsım Paşa sekiz biñ akça virüp Muştafa Paşa virmek üzere iken fevt olup Edirne ḳurbında binā itdüğü köpri daḥı nākış ḳalmışdur. Merhūm evvelā bu kıt‘ ayı diyüp *Mısrā*‘:

Ḳaldı üstünde on biñ akçacıgum

diyü ḥaḳkın isteyüp ve köpriye bu tārīḥi diyüp *Kıt‘a*:

Bildi merhūm Muştafā Paşa
Köpridür fi’l-ḥaḳıḳa bu dūnyā

Yapdı bir köpri ḥarc idüp varın
İde tā kim bu ma‘niye imā⁷⁶⁰²

Daḥı köpri temām olmadın
İtdi aña hūcūm seyl-i fenā (A387b)

Göçdi merhūm didiler tārīḥ
Köpriden geçdi Muştafā Paşa

Muştafā Paşa’nun ḥatunı sultāna ithāf idüp yüz altunla şulḥ itdiler. Mevlānā-yı mezkūr cem‘ olan mālī ḥarc itdi ve niçe daḥı iştikrāz idüp ḥarcā derc itdi, kendüye bir meşken ve yanında bağçe vü gülşen ve zāviye-i bihişt-encümen ve bir mescid-i müzeyyen ve hammām-ı İrem-ārām içinde bir ḥavz dil-i ‘uşşāk gibi şāf u şeffāf u rūşen binā eyledi. Ateşi nām bir dervīş-i pūr-sūzı zāviye-nişin (F385a) itdi. Memi Şāh adlu bir yalūñ

⁷⁵⁹⁴ dāmen] pirāmen P

⁷⁵⁹⁵ encümeninden] encümeninden şad-merḥale B A S F

⁷⁵⁹⁶ kahve] miḥaḳ F

⁷⁵⁹⁷ kahveye] muhavviye F

⁷⁵⁹⁸ varduınca ey gönül oğlan olayduñ evvelā] be-pīrī ḥırş-ı dīdār-ı cevānān şud fuzūn mā rā P

⁷⁵⁹⁹ ki Beyt] Kıt‘a B

⁷⁶⁰⁰ paşa] pādşāh B A S F

⁷⁶⁰¹ çavuşı] çavuş B

⁷⁶⁰² imā] inhā F

yüzli oğlu var idi ki gören⁷⁶⁰³ bî-ihtiyâr ‘Alevî olurdu, Birâder anuñ şem‘-i hüsnine pervâne ve genc-i ‘ışkına virâne ve zencir-i zülf-i meftûlüne divâne olup haste-i ışı oldu (P397b) fûrûğ-ı hüsnin (S201a) şem‘-i bâlîn itdi. Cümleden evvel hammâmı temâm itdi ve dellâkların birer serv-i sim-endâm itdi. Havzı olduğu cihetden Kapluca diyü nâm itdi. Ateşi-zâde’yi hammâma âlet-i hengâme idüp kendü hammâmcı yirinde geçüp ârâm itdi. İstanbul dil-berleri sū-be-sū ol hammâmın ayağına akdılar, niçe hecr âteşiyle yanmış ‘aşıklar varup ol hammâmda tevsen-i nefis-i tündkâmlarını âb-ı şehvete yakdılar. Zurefâ-yı havâs u ‘avâm içerde yir bulımayup tama çıkup câmdan bakdılar. Birâder Efendi simin gülîçelerden fütalar toldurup nâtürler şevkden (B295a) fûta urup dellâklar kiseler pür eylediler. *Beyt li-muḥarririhi*:

Alup kişe ele dellâk-ı çâlâk
İderler sim-i hâmi cer tarab-nâk

İstanbul hammâmları mu‘atıl olup niçe hammâmcı hâceler fakrdan medyûn olup külhânî oldılar, niçesi habs olıup dokmak gibi boyunlarına ipler takdılar, dellâkları bî-kârlıktan ellerin ovdılar. Nâtürler⁷⁶⁰⁴ kurnaya ve şâdervâna şu şalımağdan el yudılar. Hammâmlarda kiçe işleyen kiçeciler kiçelerin şudan çıkaramayup hammâmlar başlarına tar oldu. Niçeler müflislik belâsından uğurlık ihtiyâr idüp âhır yirleri dar oldu. Bu eşnâda Birâder bir kıt‘a daḥı diyüp içinde bir beyti buydı ki *Beyt*:

Ne maḥkûm arada bellü ne hâkim
Dügündür kim çalan kim oynayan kim (A388a)

Haşudlar bu beyti İbrâhîm Paşa meclisinde okıyup ğaraḫı şizûnle Çeşte Bâlîye ta‘rîzdür dirler. Paşaya sebeb-i rencişi-i ḫâtır olur. Aḫabince Pîrî Paşa oğlu (F385b) Meḥemmed Çelebi ki Şaḥn‘da müderris ve babası evkâfına nâzır olmış imiş, Pîrî Paşa‘nuñ Hâşkøy‘de Kiremidlikde⁷⁶⁰⁵ olan hammâmında revâca bâ‘iş olsun diyü bir havz-ı müdevver peydâ ider. Birkaç gün ol⁷⁶⁰⁶ hammâm daḥı mecma‘-ı meḥâbib ü zurefâ olur, Birâder‘ün hammâmı kesâd bulur, bu kıt‘ayı dir ki maṭla‘ı budur. *Maṭla‘*:

Pîrî Paşa oğlu taklîd-i Birâder eylemiş
Ol da hammâmında bir havz-ı müdevver eylemiş

Ba‘zı ebyâtında ğalîz ta‘rîzler ider. (P398a) Ol daḥı incinüp evkâf hammâmılarınuñ mütevellilerinden ve hammâmcılarınuñ bellilerinden çok kimesneyi tahrik idüp varup İbrâhîm Paşa‘ya şikâyet eylerler. Ba‘zı kimesne daḥı nefsinde ol hammâm menba‘-ı şer ü şûr ve mecma‘-ı ehl-i fışk u fücûr oldu diyü şehâdet eylerler. Paşa-yı merḥûm emr eyledi ki yüz nefer⁷⁶⁰⁷ ‘Acemioglanları ve Ehrimen-i Süleymândan artuk devinür ahıryanları gönderüp varup hammâm içinde olan havzı yıkup hâke ber-â-ber eylerler. Birâder-i derdmendün kaşr-ı âmâlin kalb-i virânı gibi zir ü zeber iderler. Yârân fırsat bulup kıt‘alar ve târiḫler dirler, cümleden Hâverî⁷⁶⁰⁸ *havza şıçduñ* diyü târiḫ dir. Birâder‘ün elinden ne gelür, rûz u şeb ağlar ve ezgiyi bu terâneye bağlardı⁷⁶⁰⁹. *Kıt‘a*:

Aḫ kim ehl-i şevk hammâmı
Bulmadı müddetiyle⁷⁶¹⁰ encâmı

Nâ-gehân taldı Ehrimenler ile
Deve âḫûrî oldu der ü ṭamı

Aşlan ağzına kazmalar tokunup
Dermendün bozıldı endâmı

Göreyüm gözi çıka ufadanuñ
Ki görür gözüm idi her câmi

⁷⁶⁰³ gören] gören soyınup A S F

⁷⁶⁰⁴ nâtürler] nâzırlar F

⁷⁶⁰⁵ Kiremidlikde] -P

⁷⁶⁰⁶ ol] -B

⁷⁶⁰⁷ nefer] nefes F

⁷⁶⁰⁸ Hâverî] Hâverî târiḫ B

⁷⁶⁰⁹ bağlardı] başlardı F

⁷⁶¹⁰ Bulmadı müddetiyle] Buldı ? B

Şimdi ağlamağ ile fark olmaz
Şehirinden Gazâlinüñ şâmı

Koyayum gayrı nice ödeyeyüm (B295b)
Bunu yapduğda itdügüm vâmı

Bu hâlden müte'essir ve edâ-yı deyrden mütehayyir olup yârân-ı kuzâtdan (F386a) istimdâd eyledi. Bu hakîrûñ vâlidî ol 'aşrda Kıratova'da kâzî bulunup aña dağı mektûbla bu kıt'ayı gönderüp bu vech ile nâle vü feryâd eyledi. *Kıt'a*:

Dostlar hâlüm n'ola bir hâne bünyâd eyledüm
Bir 'aceb kaşr-ı emel hâfırda âbâd eyledüm (A388b)

Günde otuz⁷⁶¹¹ akçanuñ dört aylığın bir heftede
Harc-ı seng ü ücret-i bennâ vü irgâd eyledüm

Toğmaduk oğlana ad kor gibi gör deñsüzligi
Aña 'uzlet-hâne-i zibâ diyü ad eyledüm (S201b)

Gördüm olur biter iş degül hemân vakf eyledüm
Anı da ölmüş mübârek gibi âzâd eyledüm

Birâder Efendi'ye bu ahvâl bâ' iş-i âzurdegî-dil oldu. Murğ-ı hâtırı âşyâne-i Rûm'dan remîde olup cânib-i Hicâz'a pervâza mâ'il oldu. Ammâ yine def'-i vahşet için şeb u rûz İskender Çelebi ile müşâhib ve rûzgâr müsâ'id ve baht pür-mevâhib iken çeşm-i zemâne-i hasûddan (P398b) 'ayn-ı hased ve a'yân-ı benî nev' den çeşm-i bed irdi. Birâder Efendi terk-i tecerrüd ve lâf-zenlikde ne merd-i emred ve ne zenle tekeyyüdden dem ururken *Âteşi-zâde Memi Şâh'la 'âlemde belki mâ vü meni mertebesî ber- taraf olduğu demde gördük* diyü şâyî' ü ifşâ itdiler. Kimi şâhid kimi müzekki olup nuql-i meclis idüp ekâbir ü e'âli huzûrında kırâ'atla işbât-ı müdde'î itdiler. Merhûm gayet münkesir ve⁷⁶¹² halk içinde tekaddüsle meşhûr iken tedennüsle mezkûr olduğına münzecir oldu. Sirkeci Başı'den bilüp İskender Çelebi meclisinde *sen baña böyle iftirâ eylemek lâyıf mıdır* didükde Sirkeci Başı dağı başdan inkâr idüp *ben seni 'innin bilürin*⁷⁶¹³ ve *bu makûle ter-dâmenler şöhetinden dâmençin bilürin*⁷⁶¹⁴ didükde Birâder-i (F386b) merhûm dağı bedter incinüp *be yidügin bilmez burnından gelesi ben meblağ-ı recûliyyetde nâkış degül idügüm sen bilmeyicek kim bilür. Re'ye'l-'ayn müşâhede iden sen iken sen şehâdet kılmayup kim kılar* diyü gavgâ iderler. Bu anuñ götin açup o bunuñ arduna geçüp biri birin rûsvâ iderler⁷⁶¹⁵. Birâderüñ dibeke huzûrı uçar ve karârı kâfilesi Rûm'dan geçer⁷⁶¹⁶. Çok geçmedin Âteşi-zâde Memi Şâh dağı göçer⁷⁶¹⁷. Birâder Efendi dağı hacc idüp mücâveret fikrin muqarrer ider. Ve Memi Şâhla Sirkeci Başı'ye işâret idüp bu kıt'ayı dir. *Kıt'a*:

Mekkeye gitmemüz 'aceb oldu
Bir öli bir diri sebeb oldu

Öliye rahmet eyleye Allâh
Diri rahmet bulamaya şâllâh

Başdan pādşâh hâzretlerinden (B296a) sebeb-i ruḥşat olmağçün (A389a) Câmî'nüñ *Matla'*:

Key buved yâ Rab ki rû der Yesrib ü Bathâ kunem
Ki be-Mekke menzil ü ki der Medine câ kunem⁷⁶¹⁸

⁷⁶¹¹ otuz] otuz üç S F

⁷⁶¹² ve] oldu B

⁷⁶¹³ bilürin] bilürüm B

⁷⁶¹⁴ bilürin] bilürüm B

⁷⁶¹⁵ bu anuñ götin açup o bunuñ arduna geçüp biri birin rûsvâ iderler] -B P

⁷⁶¹⁶ geçer] göçer B

⁷⁶¹⁷ göçer] geçer B

⁷⁶¹⁸ *Ya Rabbi ne zaman Yesrib ve Batha'ya yönelirim de, Mekke'de konaklayıp Medine'de yerleşirim.*

gazelin tahmīs ider, ithāf-ı rikāb-ı sulṭān-ı ‘asker-i ḥamīs ider ve ba‘zı muḳaṭṭa‘āt u gazeliyyātla ekābirden istimdād-ı himmet ider. Evvelā Sulṭān Süleymān-ı merḥūm ‘aṭiyye-i icāzet ü idrārın şurreye tebdīle ‘ināyet ider ve cā’ize-i ‘acile ile sıla vü ‘aṭā vü ‘aṭifet ider; sā‘ir vūzerā vü erkān daḥı⁷⁶¹⁹ *en-nāsu ‘alā dīni mulūkihim*⁷⁶²⁰ muktezāsınca herkes bi-kadr-ı ḥiṣ bezl-i maḳdūr-ı vūs‘at ider ve şarf-ı meblağ-ı ḳudret⁷⁶²¹ ider. *Li-muḥarririhi*:

Eyleyüp hep teselli-i ḥātır
Kimi ḳatır virür kimi çadır

Her ṭarīḳ ile oldı fethü’l-bāb (P399a)
Naḳd virdi kimi kimi esbāb

Andan ol ṭarīḳ-i tecerrüd ü fenā-ercmendi⁷⁶²² ya‘nı⁷⁶²³ Birāder Efendi sene şemān ve selāşın ve tis‘ami’ede ‘ulūfesiñ şurreye tebdīl idüp varup Ka‘be’de cāru’llāh olmaḳ iḥtiyār (F387a) eyledi, küçek ü büzürgliğinde ‘ālemi maḳam-be-maḳam seyr idüp şit ü şadāsı ‘Irāk u İsfahāna irmişken nevā-yı ‘uṣṣāḳda āğāz idüp Hicāzda ḳarār eyledi. Anda daḥı bir maḳām-ı şerif ve mekān-ı naẓıfde mescid ü bāğçe peydā idüp bu vech ile tāriḥ dir. *Tāriḥ*:

Be-tevfīḳ-i İllāhī in binā rā
Binā kerdem der in bālāy-ı dekke

Be-nām-ı hazret-i Sulṭān Süleymān
Zedem mānend-i zer ber seng-i sikke

Be-güftem behr-i ü tāriḥ bādā
Teferrücgāh-i bi-mānend-i Mekke⁷⁶²⁴

Ve likā-yı a‘dādan ḥalāş olduḡın ve ḳurbet ‘ālemiyle ḳurbet eleminden⁷⁶²⁵ menāş bulduḡın inhā idüp bu ḳıṭ‘a ile mektūbı Rūm diyārına gönderür. (S202a) *Ḳıṭ‘a*:

Şanmañuz kim diyār-ı ḡurbetde
Ḳişi mesrūr olup⁷⁶²⁶ şafa sürmez

Dūr olur gerçi kim eḥibbādan
Hele a‘dā yüzün daḥı görmez

Mektūbuñ evveli budur ki *Beyt*⁷⁶²⁷:
Sağ esen misin ey nesim-i şimāl
Nedür aḥvāl-i ruzgār eyi mi

Anda efāzıl-ı ‘Arab ve emāşil-i erbāb faẓl u edeble kemāl-i mertebe ittihād ve taḥşil-i tehābb u tevādd idüp ḥudūd-ı sene ihdā ve erba‘in ve tis‘ami’ede bāğçesinde cem‘iyyet-i aşḥāb idüp ešnā-yı şoḥbetde *yārān siz şoḥbete meşḡul oluñ, benüm mizācumda bir miḳdār fütūr var ancak ümmiddür ki bir pāre uyumaḡla ref‘ idem ba‘dehu neşāṭ-ı şoḥbetüñüzle fütūr-ı mizācdan gelen kelāl u melālī def‘ idem* diyüp yatduḡda bir miḳdārdan kalkup *yārān-ı şoḥbet āḥir* (A389b) ve *devr-i devrān-ı cām-ı ecel dā’ir ola gibi hele elḥamdü’lilāh şoḥbetle geldük* (B296b) *şoḥbetle gitdük ülfetle bitdük ülfetle yitdük* diyü kendü⁷⁶²⁸ tevbe vü istiğfara ve ḥāzırlar Yāsine ve telḳin-i

⁷⁶¹⁹ Daḥı] -B

⁷⁶²⁰ İnsanlar hükümdarlarının dini üzerindedir.

⁷⁶²¹ ḳudret] himmet P

⁷⁶²² fenā-ercmendi] fenā-derdmendi B P

⁷⁶²³ ya‘nı] -B

⁷⁶²⁴ Allah’ın yardımıyla bu binayı bu tepeye inşa ettim. Sultan Süleyman adına tıpkı altın gibi toprağa sikke (mühür) vurdum. Onun için tarih olsun diye dedim ki: “Mekke’nin benzersiz seyran yeri”

⁷⁶²⁵ eleminden] elinden F

⁷⁶²⁶ mesrūr olup] zevḳ eyleyüp P

⁷⁶²⁷ Beyt] -B

⁷⁶²⁸ kendü] -B

tevḥīd ü ezkāra meşgūl olup göz yumup açınca ‘ālem-i a‘yāndan göz yumar, (F387b) ol ‘ālem-i cennetde ‘uyūn-ı nergis-ezhāra göz açar. Bu taraftan yārānuñ her biri firākdan bir yumar biñ döker, şalavāt u tekbir ve niçe ta‘zīm ü tevķir ile Harem-i muḥteremde a‘yān-ı Tā’if ü Hicāz (P399b) aña namāz idüp kendü mescidi ḥaṭiresinde defn iderler, sine-kūpān rahmet-gūyān gelürler giderler. Sinni daḥı ser-ḥadd-i kūḥületden geçüp vasaṭ-ı şeyḥūḥata yetmiş idi, ḡālībā yetmişden mütecāviz yā yetmiş idi. Merḥūmuñ gazeliyyātı çendān keşir ü dil-pezir degüldür ammā hezde ‘Ubeyd-i Zākānī’ye kuşum dimez ve Bisāti’nüñ bisātin divşürürdi ve müsevvedāt-ı hicvi beyāziyyāt-ı Beyāzī’yi reşkden siyāh-puş itmişdi. Sūzeni’ye igneden iplige dek ḡalebe idüp igne yurdularına koyup aşurı gitmişdi. Kıt‘ada muḳatta‘āt-ı İbni Yemin bunun yanında şolaḡuna ṭabl⁷⁶²⁹ çalar ve tāriḥde ḥod her sözi bir tāriḥdür ki sâ’ir tāriḥ-gūylara sebeb-i tevbiḥdür. *Gazeliyyāt-ı ü:*

Bezm-i çemende jāle ile ṭoldı lāleler
‘İşret zemānı geldi pür olsun⁷⁶³⁰ piyāleler

Şabrum dükendi cānum ala gözlerüñ meger
Medyūn-ı müflisüñ nesin ala⁷⁶³¹ ḥavāleler

Göñlümün aldı şabr u kararını gözlerüñ
Bî-çārenüñ meger ki bu kez⁷⁶³² cānın alalar

Kaşd eylemişdür āh yine göz qararduben
Göñlümüz almaḡa bir iki gözi alalar

Şi‘r ü ḡazel dimekden uşandı ṭabī‘atı
Miskīn Gazāliyi ḳomaz ammā⁷⁶³³ ḡazāleler

Ve lehu:

İrdi ḥazānı ‘ömrümün veh ki daḥı bahārı yok
Şubḥ-ı sūrura irmedüm ḡam şebīnün nehārı yok

Çeşm-i pür-eşke dem-be-dem ‘aks-i ruḥı düşer velī
Şular içinde görinen şüretün i‘tibārı yok

Bir yaña ilte mi ‘aceb fülk-i dili bu rüzḡār
Baḥr-i ḡam-ı zemānenün sāḥili yok⁷⁶³⁴ kenārı yok

Ve lehu:

Dünyā ki kārban-ı ḥavādiş konaḡıdır
Meyl itmeli degüldür erāzil yataḡıdır⁷⁶³⁵

Dünyāya nisbet ey meh-i nā-mihrbān baña
Ḳabrüm ḥuzūr küşesi vaḥdet bucaḡıdır⁷⁶³⁶ (F388a)

Ve lehu fi’l-hezl⁷⁶³⁷:

Kāmetün serv-i ser-eḫāza sikem dir ey nigār
Ḡoncenün aḡzuña öykünmeḡe ne büzüḡi var (A390a)

Kıt‘a⁷⁶³⁸:

Çıkarma başuñı bir laḡza ceyb-i cübbe-i ḡamdan
Ayaḡ çek dāmen-i faḳra ḡanī ol cümle ‘ālemden

⁷⁶²⁹ ṭabl] ṭavul P

⁷⁶³⁰ olsun] sürilsün P

⁷⁶³¹ ala] alur P

⁷⁶³² meger ki bu kez] bu kerre meger P

⁷⁶³³ ammā] illā P

⁷⁶³⁴ yok] vü B A S

⁷⁶³⁵ yataḡıdır] ṭuraḡıdır B A S F

⁷⁶³⁶ bucaḡıdır] yataḡıdır B A S F

⁷⁶³⁷ fi’l-hezl] -B

⁷⁶³⁸ Kıt‘a] Kıt‘alardan B

Senün ey hâce derdün arturan dīnār u dirhemdür
Ki artar her marāz zirā ki safrayile balgāmdan

Revānī Beg'le mu'āmelātı ve mülātefātı çokdur. (B297a) (P400a) Biri budur ki Duḡānī Beg sipāhioğlu iken mestāne vü bī-eḡebāne vāz' idüp ağası döger. Ba' dehu ol zemānda ki 'Abdü's-şamed maṭbah emīni ve Revānī Beg maṭbah kātibi olup bir meclisde şarāb üzerinde āb ile memzūc şarāb gībi mā-beynlerine şeker-āb düşer. Mestāne Revānī Beg'i muḡkem letden çeker. Revānī Beg *oldı olacāḡ* (S202b) *ammā*⁷⁶³⁹ *iḡşā eyleme* diyü ibrām eyler, ḡalḡup 'Abdü's-şamed'ün elin öper. Birāder işidüp bu iki kıt' ayı dir. *Kıt'a*:

Yaramaz oldı hayli yārānlar
Ağası döğdüḡi Duḡānī Begi

Korkaram kaḡıyı gele⁷⁶⁴⁰ bir gün
Döge 'Abdü's-şamed Revānī Begi

Kıt'a:

Başına kaḡmañuz⁷⁶⁴¹ döğöldüḡini
İ' tirāz eyleyüp Duḡānī Bege

Degenek kışsasını añmañ ki
Tōḡunur⁷⁶⁴² bir uci Revānī Bege

Bir def'a⁷⁶⁴³ daḡı Revānī Beg maṭbah kātibi iken ta' rizān bu beyti didükde *Beyt*:
Be Revānī saña neler dirler
Bal tutan barmaḡın yalar dirler

Revānī daḡı muḡābelede hicv üslūbında Birāder'e cevāb dir. Birāder daḡı muḡābelede bu kıt' ayı dimişdür. *Kıt'a*:

Gazeli eyce dir Revānī Beg
Hicvi ammā ki ol ḡadar diyemez

Maṭbah iti lute tōyüm olıcāḡ
İştihāyla⁷⁶⁴⁴ inence boḡ yiyemez

Sultan Selīm devrinde Edirne'de 'Abdü's-şamed maṭbah emīni ve Revānī kātibi iken Birāder-i merḡūm maḡmūm olur, ḡarḡuz aradup bulınmaduḡından meḡmūm olur Revānī'ye bu kıt' a ile peyām ve maṭbah emīnine⁷⁶⁴⁵ irsāl-i selām idüp buz ister. *Kıt'a*:

Def' kılmaḡa teb ḡarāretini
Çāre olmaz imiş meḡer yaḡdan

Mürde-dil tāze cān bulurdı eger
Olsa⁷⁶⁴⁶ dermān emīn-i maṭbahdan

Sad du' āhā emīn-i maṭbah rā
Ger firisted be-sūy-i mā yaḡ rā⁷⁶⁴⁷ (F388b)

Revānī daḡı iki ḡarpuz ber-ḡüzār idüp ve maṭbahda buz ḡalınmaduḡın iş'ār idüp bu kıt' ayla i' tizār ider. *Kıt'a*:

Şol ḡarāret ki şöyle dūr itdi
Cism-i cānānı istirāḡatden

⁷⁶³⁹ ammā] bārī P

⁷⁶⁴⁰ gele] gelüp P

⁷⁶⁴¹ kaḡmañuz] kaḡıyup B A / kaḡınup S / kaḡuyın F

⁷⁶⁴² Tōḡunur] Doḡunur B

⁷⁶⁴³ def'a] def' ada B

⁷⁶⁴⁴ İştihāyla] İştiheyle B

⁷⁶⁴⁵ maṭbah emīnine] emīne B

⁷⁶⁴⁶ olsa] olursa B A S F

⁷⁶⁴⁷ Eḡer bize buz gönderirse mutfak eminine yüz dua olsun.

Komadı cānumuzda rāhat hīç
Biz de maḥrūruz ol ḥarāretten

Birāder-i merḥūm daḥı *bārī* (P400b) *şovuḳ* (A390b) *şerbetle yüregine şu sepilsün ve burūdet-i şerbet ḥarāret-i ḥummā ḡubārın dilden silsün* diyü şerbet isteyüp bu kıt‘ayı gönderür. *Kıt‘a*:

Harāret aşdı ḥadden anı def‘e
Bize qar buz gerek qarpuz gerekmez

Eger maṭbahda yaḥ kalmadı ise
Şovuḳ şerbet gerek⁷⁶⁴⁸ qar buz gerekmez

Ez germi-i teb be-suḥt⁷⁶⁴⁹ ḥālī
El-‘abd Muḥammed el-Gazalī⁷⁶⁵⁰

Ve Ḥayālī Beg hakkında bu kıt‘a anuñdur. *Kıt‘a*:

Şi‘r okıdı Ḥayālī Beg pek pek
Didüm anuñ kulaḡına yap yap

Bu ḡazeller senüñ mi⁷⁶⁵¹ didi kim
İssı çıkmaz ise benümdür hep

Merḥūm mutaşarrıf olduḡı ayda biñ aḳça Sultān Meḥemmed evkāfı zevā’idinden ta‘yın olinmiş imiş. (B297b) Ol vakt mütevellī-i vaḳf Efşāncı imiş ki ser-āmed-i zurefā ve server-i ‘urefādur, Birāder’üñ ay başından birkaç gün öñürdi zarūreti olup bu kıt‘a ile vazıfesin ister. *Kıt‘a*:

Aftāb⁷⁶⁵²-ı devletüm ben bendeñe
Luṭf u iḥsān eyle vir ay aḳçasın

Bir koca ḳuldan şafañ var ise ger⁷⁶⁵³
İki bir dime hemān şay aḳçasın

Ammā tāriḥlerde Sultān Ḳorḳud ḳatline dimişdür. *Tāriḥ*:

Ey ḡöñül dā’ima ḡamıyla geçüp
Feraḥ adını añma dünyāda

Perde-i ḡafleti götür gözden⁷⁶⁵⁴
Nazar eyle bu çerḥ-ı cellāda

Kāse-i serden idinüp sāḡar
Ḥün-ı nā-ḥaḳdan idinür⁷⁶⁵⁵ bāde

Şunar ol cāmı her kişiye dimez
Bu gedādur bu pādşāh-zāde

Ḳanı Ḳorḳud Ḥan ki şevket ile (F389a)
Mişli bulunmaz idi dünyāda

Ḥāşılı yandı nār-ı ḥasretle
Ḥirmen-i ‘ömrini virüp bāda

⁷⁶⁴⁸ gerek] yenir S / yiter F

⁷⁶⁴⁹ be-suḥt] be-merd B

⁷⁶⁵⁰ *Senin benden Muhammed-i Gazalī’nin hali ateşinin sıcaklığından yandı (kötü oldu). (Beytin vezni bulunamadı)*

⁷⁶⁵¹ mi] midür B

⁷⁶⁵² āftāb] āftābum P F

⁷⁶⁵³ ger] eger B

⁷⁶⁵⁴ gözden] yüzden B P S

⁷⁶⁵⁵ idinür] idinüp B

Serv-i kıaddi nihāl-i ser-keş iken (S203a)
Oldı bād-ı ecelden üftāde

Suretā gerçi düşdi şehlikden
Oldı şāh-ı hāķīķi ‘uķbāda

Şühedā menziline irişüben
Saltanat buldı dār-ı uķrāda

Didi hātif vefātına tārīķ
Meskenüñ ola ‘arş-ı a‘lāda

Ve cümleden Hasan⁷⁶⁵⁶ Beg dirler bir za‘īm-i gürġ-i bārān-dīde ve cihān-bīn ü çehā-keşide (?), şīr-i merdān ve merd-i meydān, dilir ü dil-āver, hoş-mezākīķdan ve suķanverlikdan bā-haber bir kimesne var imiş; erbāb-ı hüner aña sırdāş ve aşhāb-ı ma‘rifete ser-dār imiş, Birāder dahı kıadimden aña yār-ı cānī (P401a) ve birāder-i rūhānī imiş. Rodos seferinde mezkūr Hasan (A391a) Beg’üñ kolu sağ iken kimesneye el virmedüġin görürler, sağ işini şol idüp kolin bāzūsından topla ururlar. Güyā şahid-i şehādete merhabāya kol şunar yāhud eliyle bāb-ı bihişti açmaġa bir el öñürdi gerden-i havrāya kol şalmaġa el şalar. Hasan Beg kaşd ider ki naķd-i ruhını maķdem-i nevid-i da‘vet-i İlāhiye nişār ide, ol sebebden dest-efşān semā‘ eyler ve kaķā eli kesildüġinden alınmayup bir elden ‘ālem-i hayātdan inķitā‘ eyler. Götürürler çāderine getirüp⁷⁶⁵⁷ yirine yatururlar. Hayālī Beg rivāyet eyler ki ben dahı varup, ahyānen muşāhabet iderdüm ve çāderi mecma‘-ı zurefā olduġı cihetden anda cem‘ olan efaızıldan huşūsā Birāder Efendi’den kesb-i ma‘rifet iderdüm. Ol hālde anda⁷⁶⁵⁸ hāzır bulındum. Kendü Birader Efendi’yi da‘vet eyledi. Birāder Efendi geldi gördi ki kolu şāh-ı çenār-ı çemān gibi ve kefi desti penbe-i mercān gibi ġarķ-ı hūn olup yatar, bāzūsından ilikleri aķar, kendü hālīne zebūn zebūn (B298a) baķar. Birāder’i göriceķ aġladı. *Birāder Efendi dem-i yāri vü dest-giridür ve (F389b) zemān-ı hāķ-güzāri ve nān-perveridür. Ben temām oldum, baña münāsib-i hāl bir tārīķ di ki kendü kulaġumla işideyin⁷⁶⁵⁹ ve kesilmiş elimüñ cā‘izesin elümle vireyin⁷⁶⁶⁰ andan öleyin⁷⁶⁶¹* didi. Birāder çok te‘emmül itmedin bu tārīķi didi. *Tārīķ:*

Devrān elini alup anuñ⁷⁶⁶² atdı yabana yazup Hasan Beg’e şundı. Hasan Beg aġlayurak okıdı iki biñ naķd-i aķça bir yeşil şūfa kablu semmūr kürki cā‘ize virdi ve vaşıyyet idüp yārānı sicill kılup hemān-dem tā‘ir-i rūķı kol kanat şalup şāhsār-ı şehādetde kıondı. Kıara Bālī-zāde ki meşhūrdur ve kim olduġı şebāk u siyāk iķtizāsıyla mā-sebaķda mezkūrdur, onuñ anası fevt olduġına bu tārīķi zibādur. *Tārīķ:*

Kan aġlarısam hasret u derd ile revādur⁷⁶⁶³ (P401b)
Hiç bilimezem kıadın anam n’oldı meded hāy

Sāķī-i ecel şunup aña cām-ı firāķı
Peymāne-i ‘ömri ne ‘aceb kıoldı meded hāy

Hayfā ki ecel nārı yāķup kıırmen-i ‘ömrin
Şol ġül gibi ruhlar kıül olup şoldı meded hāy

Nergisleri yumulduġını görüben⁷⁶⁶⁴ anuñ
Sünbüllerini cāriyeler yoldı meded hāy (A391b)

⁷⁶⁵⁶ Hasan] Hüseyin B
⁷⁶⁵⁷ getirüp] getirürler B
⁷⁶⁵⁸ anda] -B
⁷⁶⁵⁹ işideyin] işideyüm B
⁷⁶⁶⁰ vireyin] vireyüm B
⁷⁶⁶¹ öleyin] öleyüm B
⁷⁶⁶² anuñ] anı F
⁷⁶⁶³ revādur] beridür F
⁷⁶⁶⁴ görüben] gördiler P

Oğlı işidüp bu haberi didi ki târîh
Cennet bulası kadın anam öldi⁷⁶⁶⁵ meded hây

İskender Çelebi-i merhûm vâkı⁷⁶⁶⁶ asına⁷⁶⁶⁶ didügi târîh dağı bir târîhdür ki egerçi nefis-i
târîhinde çok hâl yokdur ammâ kıt⁷⁶⁶⁷ ası ve şadedden hâric mazmûn olmadı sihr-i
helâldür ve nazîre dinmek muhaldür. *Kıt⁷⁶⁶⁸ a:*

Mir İskender i⁷⁶⁶⁹ tibârı görüp
Ey gönül ⁷⁶⁷⁰ibret al bu hâletden

⁷⁶⁷¹Akıbet n'oldı hâşılı gör kim
Bu kadar devlet ü sa⁷⁶⁷² âdetden

Taduben zehr-i kahrı ağzında
Kılmadı hiç eser halâvetden

Kondı toz çihre-i emânetine (S203b)
Şarşar-ı töhmet-i hıyânetden

Oluban necm-i devleti⁷⁶⁶⁷ râci⁷⁶⁶⁸
Bu⁷⁶⁶⁹ de vardı kemâl-i kurbetden (F390a)

Az zemân çekmeden⁷⁶⁶⁸ gam-ı ⁷⁶⁶⁹azli
Çok zemân geçmeden⁷⁶⁶⁹ bu hâletden

Ref⁷⁶⁷⁰ ine vârid oldı hükm-i şerîf
Nâ-gehân dergeh-i ⁷⁶⁷¹adâletden

Çekdiler sūy-ı âsumana hemân
Kaldurup⁷⁶⁷⁰ anı hâk-i zilletden

Gitdi döne döne semâ⁷⁶⁷¹ iderek
Dâr-ı ünse diyâr⁷⁶⁷¹-ı vahşetden

Boynı bağı kûl oldı dergâha
Oldı âzâde kayd-ı rikâatden

Ayağı yir başar mı şādiden
Başı kurtuldu çün mezelletden

Ağdı mi⁷⁶⁷² rāca hoş letâfet ile
Kurtulup ⁷⁶⁷³âlem-i keşâfetden

Ölusi dirisi anuñ aşı
Olmadı hâli hiç rıf⁷⁶⁷⁴ atden

Âhîretde dağı ümîd oldur (B298b)
Ola bir ⁷⁶⁷⁵âli yirde cennetden

Didi ehl-i semâ aña târîh
Kıldı ⁷⁶⁷⁶azm-i sümüvv letâfetden (H941)

⁷⁶⁶⁵ öldi] n'oldı B

⁷⁶⁶⁶ vâkı⁷⁶⁶⁶ asına] vâk⁷⁶⁶⁶ asında P

⁷⁶⁶⁷ devleti] tîlî⁷⁶⁶⁷ i B

⁷⁶⁶⁸ çekmeden] geçmedin B A P S

⁷⁶⁶⁹ geçmeden] geçmedin B

⁷⁶⁷⁰ kaldurup] götürüp P

⁷⁶⁷¹ diyâr] serây-ı P

ĞULÂMÎ: Adı Mehemmed'dür, 'Abdu'llah oğludur; ol mülâbese ile Ğulâmî taħalluş eylemişdür. Tarîk-i 'ilmi sürüp tarîkî ile mülâzım olup tarîk-i kazâya sülûk idüp Piriştine ve Kili'ye kâzî olup sene ihdâ ve hamsin ve tis'ami'ede intikâl eylemişdür. Merhûm mübtelâ-yı efyûn ve keyfiyyete zebûn imiş, ekşer-i evkâtı hâb-ı pinekide güzer (P402a) ider imiş, uyanıklı dağı gâh olur kendüden gider imiş. Hâlâ müftî olan hâce-i dîn ve dâver-i dünyâ Hâce Çelebi Efendi kâzî-⁷⁶² asker iken bir ğulâm-ı hûb-rû ki hûşn ü cemâlde hürşide bi-iẖtiyâr itdürürmiş ser-fürû, hürriyyet-i aşliyye⁷⁶² da'vâ idüp Ğulâmî-i merhûm müdde'âsına şehâdet itdükde edâ-yı şehâdetde haylî mübâlağa eylemiş. Kâzî-⁷⁶³ asker Efendi Ğulâmî'de ğulâma nisbet görmişler bu mışrâ'-ı bedî' ile telmih buyurmuşlar. *Mışrâ'*:

Ğulâmînün ğulâma nisbeti var

Ğulâmî dağı hâle vâkıf (A392a) olup bediheten bu mışrâ' la cevâb virür. *Mışrâ'*:
Efendînün de olsun himmeti var

Fakîr Piriştine'de kâzî iken (F390b) ol kâzî olmak takrîbiyle anda dîvânın gördüm bu beyti hoşca geldi. *Beyt*:

Sâye-i dîvâr-ı dil-berde beni koñ muntazır
Tâ gelince üstüme hürşid-i rahşanum benüm

Ve lehu:

Ey şabâ tıtduñ ise lutf ile ğulzâr etegin
Dâmen-i gül mi şanursın açasın yâr etegin

Âşnâlık bu mı ey Ka'be-i bîgâne-nüvâz
El öpe şâfi elün biz der ü dîvâr etegin

Hâşimî ve Cevânî ve Ğulâmî biri⁷⁶³ biri 'aķabince Kili'ye kâzî olup bir ğazelde⁷⁶⁴ âzmâyiş-i tab' eylemişdür. *Hâşimi*:

An-ı hûsnüñe dîn kimdür ki anuñ ânı yok
Yok ola ol ân ki dir cân u diliyle ânı yok

Ağıza geldi dehânuñ sırrınuñ keşf olması
Âşkârâ gün gibidür ki anuñ pinhânı yok

Jâle birle pür olıcaķ ğoncenün dendânı çok
Ķanķı vech ile dimişlerdür anuñ dendânı yok

Rahm ider haddine karşı aķlasam ol hûr-ı 'în
Cennet içre kim dir anı rahmetün bārânı yok

Dûd-ı âhum bir siyeh şâl oldı der-ber eyledüm
Mânî' -i bārân olur kim dir anuñ bārânı yok

Her kimün koynında yok bir dil-ber-i cânânesi
Cism-i bi-cândur anuñ kim gövdesinde cânı yok

Hecr-i yâri mi diyem⁷⁶⁵ ta' n-ı rakîbi mi diyem
Hâşimi çevr ü cefânun⁷⁶⁶ haddi yok pâyânı yok

*Ğazel*⁷⁶⁷ -i Cevânî:

Ķanķı hûbuñ kim cemâl ü hûşn birle ânı yok
Ehl-i hûşn olanlar içinde tutarlar anı yok

⁷⁶² aşliyye] 'aşl F

⁷⁶³ biri] bir F

⁷⁶⁴ ğazelde] ğazelin B

⁷⁶⁵ diyem] yahud B A S F

⁷⁶⁶ çevr ü cefânun] derd ü belânun P

⁷⁶⁷ Ķazel] -B

Ġonceye ol la⁷⁶⁷⁸-i dūr-pūşı nice teşbīh idem
Gonce ancak bir dehendür ki anuñ dendānı yok (B299a) (P402b)

Şol gönül kim anda ʿışk u şevkden yokdur eşer
Bir ħarāb ābāda beñzer kim anuñ sulţanı yok

ʿĀşık olan şemʿ den görmek gerekdür yanmağı
Yüregi yanar aķar yaşı velī efgānı yok

Defter ü dīvāna sığmaz kankı birin diyeyin (F391a)
Miĥnet ü derdüñ Cevānī ĥaddi yok pāyānı yok

Ġulāmī:

Kimse dimez anı ki ĥüsn ü cemālūñ ānı yok
Korkar andan kim zemāne bir gün ide anı yok

Meh ne yüzden öykünür āĥir cemālūñ mihrine (S204a)
Kim anuñ beñzinde evvel zerre deñlü kani⁷⁶⁷⁹ yok

Ġonce-i ter diş bilermiş aşlıña ey gül-ʿ izār
Gerçi ki ol miskinüñ ağızında bir dendānı yok

Nice bir giryān olam karşıñda ey hūr-ı bihişt
Çün bilürsin anı cennet bağınıñ bārānı yok

Gerçi bilür bilüñi diĥkatle fikr-i mū-şikāf (A392b)
Hiç ağızuñ varınıñ bilmekligüñ imkānı yok

Ben nice teşbīh idem kaddine yārūñ servi kim
Büstānda bir oyukdur başına dermānı yok

Sensin ey dil-ber efendisi Ġulāmī bendenüñ
Kanıberüñ Ĥaydardan özge şāhı vü sulţanı yok⁷⁶⁸⁰

⁷⁶⁷⁸ la^ʿ l] ehl B

⁷⁶⁷⁹ kani] cānı F

⁷⁶⁸⁰ yok] yok İlahī ĥatm-i ĥayrı ʿĀşık müyesser kıl
Be-ĥaķ-ı ĥatm-i nebidür be-ĥaķ-ı ĥayr-ı beşer S